

A Wilhelm- strasse

és
Magyar-
ország

Német
diplomáciai
iratok
Magyar-
országról

1933
1944

KOSSUTH

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA TÖRTÉNETI TUDOMÁNYI INTÉZETE

A WILHELMSTRASSE ÉS MAGYARORSZÁG

NÉMET DIPLOMÁCIAI IRATOK
MAGYARORSZÁGRÓL
1933—1944

ÖSSZEÁLLÍTOTTÁK ÉS SAJTÓ ALÁ RENDEZTÉK,
A BEVEZETŐ TANULMÁNYT ÍRTÁK:

RÁNKI GYÖRGY
PAMLÉNYI ERVIN
TILKOVSKY LORÁNT
JUHÁSZ GYULA

FORDÍTOTTÁK:

KALLÓS PÁL

SIMONFFY-TÓTH ERNŐ

A FORDÍTÁST ELLENŐRIZTE:

MADL ANTAL

I

Noha történettudományunk a magyar—német kapcsolatok 1933—1938 közötti alakulásának fő irányát, menetét lényegében véve már tisztázta, a Wilhelmstrasse, azaz a német Külügyminisztérium e kötetben publikált iratai is igazolják eddigi megállapításainkat, elmélyítik ismereteinket és sok olyan részletet megvilágítanak, sok olyan új adattal szolgálnak, melyek nélkülözhetetlenek e végzetes következményeket magában rejtő periódus helyes megítéléséhez.

Bevezetésül az iratok olvasásához talán nem lesz felesleges feleleveníteni a magyar—német kapcsolatok történetének legfontosabb mozzanatait ebben az időszakban, különös tekintettel azokra az eseményekre, amelyekre vonatkozólag a dokumentumok ismereteinket érdemlegesen gazdagítják.

Ismeretes, hogy a hitlerizmus uralomra jutása után Gömbös miniszterelnök üzenete, üdvözlő levele, majd váratlan berlini látogatása hogyan közelítette a közös fasiszta világnézet jegyében a magyar kül- és belpolitikát a Harmadik Birodalom vonalához. Hitler számára ekkor még sokat jelentett a magyar kormány külföld felé is látványos közeledése; a nácik ugyanis ekkor még elszigetelten álltak Európában. Így, ha Gömbös berlini útjának célját, egy német—olasz—osztrák—magyar gazdasági együttműködés létrehozását nem is érte el, közeledését — s egy esetleges Habsburg-restaurációval kapcsolatos tagadó álláspontját — a németek örömmel fogadták, s hajlandók voltak viszonzásképpen a magyar agrárexport egy részét átvenni.

Magyarországot azonban ekkor, 1933-ban, már szoros kapcsolatok fűzték Olaszországhoz, amellyel még 1927-ben barátsági szerződést kötött. A magyar külpolitika számára nem kevés problémát okozott — egészen 1936 második feléig — az a tény, hogy a két fasiszta hatalom külpolitikája nem teljesen azonos vágányokon haladt, sőt nemegyszer keresztezte is egymást. A nézeteltérések egyrészt abban lelték magyarázatukat, hogy Olaszország végül is az antanthatalmak oldalán vett részt az első világháborúban, a győztes államok egyike volt, és így szorosabb szálak fűzték a nyugati nagyhatalmakhoz, másrészt pedig abban, hogy Németország terjeszkedési törekvései a Duna-medencében közvetlenül veszélyeztették az olaszok befolyási övezetét. Nem véletlen, hogy a német—olasz ellentétek éppen Ausztria függetlenségének kérdésében éleződtek ki, csaknem a nyílt katonai összecsapásig; Ausztria ugyanis ütközőpontja volt a két ország befolyásolási és terjeszkedési törekvéseinek.

A magyar külpolitikát 1933—1936 között a két versengő fasiszta nagyhatalom közötti egyensúlyozás, lavírozás jellemezte, továbbá az az ismételtlen megnyilvánuló törekvés, hogy közelítse őket egymáshoz és erős támaszt nyerjen bennük revíziós céljai megvalósításához. Ez utóbbi volt ugyanis az az alapvető szempont, az a politikai princípium,

amely 1919 óta a magyar bel- és külpolitikát irányította. Ennek következtében utasította el a magyar kormány a szomszéd államok közeledési kísérleteit olyan mereven például 1933 májusában, majd szeptemberében; ez utóbbi alkalommal Kánya elhárította Daladier francia miniszterelnöknek azt a javaslatát, hogy kössön megegyezést Beneš csehszlovák külügyminiszterrel. A revíziós politika diktálta azokat a lépéseket is, amelyekkel meg akarták akadályozni Németország megegyezését valamely kisantant-állammal; az iratokból kitűnik, hogy milyen idegesen reagáltak például az 1934 januári német—cseh tárgyalásokra; beavatkozásuk és külön magyar—német egyezményre vonatkozó javaslatuk elől azonban a németek kitértek.

A Gömbös-kormány tehát revíziós terveit — mint kifejtette — a Dunától északra Németországra, délre pedig Olaszországra támaszkodva kívánta megvalósítani. Ezért egyrészt szorosra fűzte kapcsolatát a német kormánnyal, másrészt pedig 1934-ben megkötötte az Olaszország, Ausztria és Magyarország politikai és gazdasági együttműködését rögzítő római paktumot. A római egyezményt a németek nem kis gyanakvással fogadták; felismerték azonban azt az előnyt — s ezt a magyar politikusok hangoztatták is —, hogy távol tartja Ausztriát a francia és cseh kapcsolatoktól. A magyar politikusok viszont — az ellentmondás feloldása céljából — arra törekedtek, hogy bevonják Németországot is a megegyezésbe. Hitler Ausztria kérdésében hajthatatlan maradt, mikor 1934 augusztusában Kánya megpróbálta meggyőzni arról, milyen fontos Magyarország és Ausztria szerepe egy németellenes blokk kialakulásának megakadályozása szempontjából. A római egyezmény, a nagyon is látványos olasz kapcsolatok azonban — s ez is kiolvasható a dokumentumokból — lassanként, fokozatosan vesztenek súlyukból, és helyükre a németekkel való összeköttetés — gazdaságilag is megalapozottabb — vonala nyomult.

Ez a szövetség azonban egyáltalán nem volt kiegyensúlyozott; így például 1934 október végén, november elején Budapesten nagy idegességet keltettek Göring II. Sándor jugoszláv király temetésén, Belgrádban tett kijelentései, melyek — Románia és Jugoszlávia megnyerése érdekében — arra utaltak, hogy Németország nem tartozik a revíziós országok sorába, sőt Göring arra is célzott, hogy a német kisebbségnek ezekben az országokban jobb dolga van, mint Magyarországon. Masirevich berlini magyar követ — Kánya külügyminiszter bizalmi embere — Neurath német külügyminiszter előtt kifejtette azt a lehetőséget is, hogy „ha Németország a közeljövőben nem hagy fel Jugoszlávia iránti baráti kapcsolataival, úgy Magyarország Csehszlovákiával és Ausztriával egy dunai szövetségben egyesül, és elzárja előlük a Duna-medencét”. (28. sz. irat.) Neurath visszautasította a fenyvetést, és „áldását adta a magyaroktól oly nagyon szeretett csehekkel való szövetekezésre”. (Nem sokkal később egyébként Kánya — Göring követelésére — kénytelen volt Masirevichet Berlinből visszarendelni.) Ennek az elhidegülési folyamatnak, amelyet csak fokoztak az 1935. évi választásokon a német kisebbség képviselőjelöltjei ellen alkalmazott intézkedések, Gömbös 1935 szeptember végi berlini látogatása vetett véget.

A német Külügyminisztériumban Gömbös és Hitler megbeszéléséhez egy előzetes feljegyzést készítettek. Ebben kifejtik, hogy Magyarország most Németország felé fordul: a német politikának azonban semmiféle kötelezettséget nem szabad vállalnia, s „szem előtt kell tartanunk, hogy egy Magyarországgal való politikai együttműködésnél a német vezetés primátusának feltétlenül kétségen kívül kell állnia”.

A német Külügyminisztérium illetékesei jól tudták, hogy a magyar revíziós politika német segítségre van utalva, s ezért „nem lesz szükség olyan kötelezettségek vállalására, amelyek politikai cselekvési szabadságunkat korlátoznák”. (39. sz. irat.)

Gömbös és Göring tárgyalásairól nem maradtak fenn források. Egyéb dokumentumok utalásaiból azonban azt a következtetést lehet levonni, hogy ezen a megbeszélésen nagy horderejű megállapodások születtek részben egy 100 millió márkás német hitellel meginduló magyar fegyverkezési programra, részint — ennek fejében — Magyarországon a német mintájú totális fasizmus bevezetésére vonatkozóan.

Mikor Göring egy év múlva Budapestre jött, Gömbös már halott volt; ekkor került sor az 1935-ös megegyezés részleteinek megtárgyalására. Közben — még 1936 augusztusában — lezajlott Horthy és Hitler első személyes találkozása: Hitler ekkor a Horthy számára oly kedves és az általa már oly régen melengetett „bolsevizmus elleni összefogás” eszméjét fejtegette, Horthy pedig helyeselte az Anschlusst, és ígéretet tett a magyar–jugoszláv kapcsolatok megjavítására. Vállalkozott arra is, hogy közvetít Hitler és Mussolini között.

Erre azonban már nem volt szükség. Olaszország ugyanis meglehetősen hosszú idő alatt tudta csak Abesszíniát leigázni, és ennek során Mussolini kormánya jelentős presztízsvesztést szenvedett: agresszorként bélyegezték meg. Az 1936 nyarán kirobbant spanyolországi polgárháború is elhúzódott; Olaszország gazdasági és katonai ereje meggyengült. A meglehetősen izolált Olaszország ekkor Németországhoz közeledett. 1936 októberében létrejött a Berlin–Róma-tengely, majd megkötötték az antikomintern paktumot; az erősebb Németország azonban csakhamar alárendelte az olasz szövetséget, amely kénytelen volt Hitler délkelet-európai útjából kitérni, és Ausztriát is feladni.

Ezek az események a magyar politikában is bizonyos változásokat idéztek elő. A Gömbös halála után hivatalba lépő Darányi-kormány kezdetben az uralkodó osztályok azon csoportjainak befolyása alatt kormányzott, amelyek fenntartással fogadták Gömbös egyoldalúvá vált német orientációját, s a német befolyás ellensúlyozására megint Olaszországnál kerestek védelmet. A meggyengült Olaszország honorálta is ezt a gesztust. Mussolini 1936. november 1-i milánói beszédében nyíltan síkra szállt a magyar revíziós igények mellett. A németek Darányi miniszterelnökségét — noha látták a különbséget közte és Gömbös között — örömmel üdvözölték. „A Gömbös által vitt külpolitika folytatására nálánál megbízhatóbb utódot nem is kívánhatnánk magunknak” — jelentette Berlinben a német követ. (59. sz. irat.) Mikor azonban kiderült, hogy Darányi nem teljesen Gömbös régi gárdájára támaszkodik, már fenntartással fogadták intézkedéseit. A magyar kormánykörökben viszont nagy visszatetszést váltott ki Alfred Rosenbergnak, a náci párt ideológusának 1936. november 15-i cikke, amelyben válaszként az olasz–magyar közeledésre kifejtette, hogy Németország nem támogathat nagymértékű revíziós igényeket. Kánya ismét azzal fenyegetődött Berlinben, hogy kiegyezhet szomszédaival is. 1937 elején tovább romlik ennek következtében a magyar–német viszony. Darányi lemondítja a belügyministerségről Kozma Miklóst, Mackensen budapesti német követ bizalmas emberét és informátorát. A jobbszárny elégedetlensége az 1937 februári ún. MOVE-puccsban kulminál. Ennek története még nem tekinthető tisztázottnak, de Darányi nyilatkozata, melyet egy, a kormány által rendelt interpellációra adott, továbbá Mackensen visszahívása valószínűvé teszik, hogy a német követség is részt vett e puccs előkészítésében.

A német követi jelentések 1937 tavaszán, nyarán alig leplezett ellenérzéssel számolnak be a magyar politikai élet eseményeiről. Széll József, az új belügyminiszter egyformán erős kezet ígért a jobboldali és baloldali szélsőségekkel szemben; Szálasi Ferenc pártját Darányi feloszlatja, s a német követ úgy látja, hogy Darányi parlamenti alapon akar kormányozni. A jelentések kiemelik az olasz királyi pár káprázatos fogadtatását; szóvá

teszik, hogy Kánya Angliával keres kontaktust; felhívják a figyelmet Eckhardt Tibor külpolitikai megnyilatkozásaira és Bethlen István cikkére: mindkettő a „Szent István-i gondolat” mellett tör lándzsát, ami a németekkel szemben a teljes revízió igényének fenntartását jelentette.

Mindez azonban nem hozott változást a Darányi-kormány hivatalos német orientációjában. 1937 folyamán, mikor a nyugati hatalmak kétértelmű, ingadozó politikája már szinte menlevelet adott Németországnak a támadó lépések megkezdéséhez, a magyar kormány sorra elutasította azokat a terveket, amelyek részben olasz, részben francia kezdeményezésre egy olasz—jugoszláv—magyar és lengyel, illetve egy szovjet—cseh—francia—magyar szövetséggel próbálták útját állni a német agresszióknak.

1937 végén Németországban már napirendre került a Csehszlovákia és Ausztria elleni támadás terve. A Csehszlovákia elleni fellépésben Hitler számított Magyarország részvételére: ezt megbeszélendő, magához hívatta Darányit és Kányát. A november 25-i megbeszélésen meg is állapodtak Magyarország bekapcsolódásában, s a következő napon Neurath arról tájékoztatta a német követségeket, hogy a „megbeszélések Ausztria ügyében azt eredményezték, hogy Magyarország nem szándékozik a német kérdésben Ausztria hátát erősíteni. Összefoglalóan megállapítható, mindkét magyar államférfinak mindenekelőtt az volt a fontos, hogy megragadják az alkalmat minket biztosítani: a magyar politika egyértelműen Németországgal együttthaladásra van beállítva.” (105. sz. irat.)

A Hitlerrel folytatott megbeszélést a magyar belpolitikában olyan események követték — már 1938-ban —, mint az ún. győri fegyverkezési program bejelentése, majd áprilisban az első zsidótörvény kihirdetése. 1938. március 12-én a német csapatok bevonultak Ausztriába, és a magyar szövetséges sietett üdvözölni az új szomszédot, bár még kormánykörökben is némi csalódást keltett, hogy a német Külügyminisztérium gorombán visszautasította a félhivatalos úton eljuttatott magyar javaslatot, amely — Hitler régebbi ígéretére hivatkozva — kérte Burgenland egy részének Magyarországhoz csatolását. (Sőt, később a német külügyi államtitkár még azt is követelte, hogy az ún. trianoni térképen — amely az elcsatolt területeket is mutatta — töröljék Burgenlandot, mert az Németországhoz került.)

Az Anschluss mozgósította az uralkodó osztályoknak azt a részét, amely gazdasági és politikai céljait veszélyeztetve látta, és tartott a német terjeszkedéstől, a további német behatolástól. Ezek ugyan nem követeltek alapvető változást a külpolitikában, de kissé lazítani szerettek volna a német kapcsolatokon; olyan önállóbb magyar külpolitikát kívántak, amely nagyobb tekintettel van a nyugati hatalmakra. Ezen törekvések eredményeként lemondott Darányi Kálmán, és helyére Imrédy Béla került, akinek a gazdasági életben szerzett tekintélye, angol kapcsolatai és katolikus-konzervatív felfogása — úgy gondolták — biztosítékot jelent számukra. Darányi azonban Hitlerhez intézett búcsúlevelében garantálta, hogy Imrédy kinevezése nem jelent változást a magyar külpolitikában.

Kezdetben, 1938 május közepétől július végéig ugyan a német diplomaták csak olyan eseményekről számolhatnak be, amelyek azt mutatják: Imrédy akkor még meg akarta állítani a további jobbratolódást. A római német ügyvivő azt jelenti, hogy Imrédy együtt akar dolgozni a németekkel, de fél gazdasági és politikai befolyásuktól. Az újabb fordulat 1938 nyarán következett be.

Hitler étvágya az Anschluss után nem csökkent; sőt, felismerve a nyugati politikában rejlő lehetőségeket, még fokozódott. Angliában ugyanis a Chamberlain-kormány Hitler minden áron való kielégítésére törekedett, s a német terjeszkedést keletre akarván terelni,

lényegében szabad kezét adott nekik a cseh kérdésben. Ez nagy hatással volt a magyar kormány állásfoglalására is. Augusztus végén, Horthy, Imrédy és Kánya németországi látogatásakor még ugyan óvatosságra intették Hitlert és vonakodtak egyértelmű választ adni a Csehszlovákia elleni fegyveres támadásban való részvételre vonatkozóan — sőt, talán nem minden szándék nélkül, ugyanebben az időpontban hozták nyilvánosságra a kisantant-országokhoz való bizonyos közeledést jelző bledi egyezményt —, egy hónap múlva azonban, szeptember 10-án, Hitler és Chamberlain godesbergi tárgyalása után Imrédy és Kánya ismét Hitlernél jártak, és vállalkoztak a Csehszlovákia elleni éles diplomáciai hadjáratra, a katonai előkészületek megtételére.

Mindezzel elérték, hogy az 1938. szeptember 29-én megkötött müncheni egyezmény „kiegészítő nyilatkozata” a következő határozatot tartalmazza: „A négy nagyhatalom kormányfői kijelentik, hogy a csehszlovákiai lengyel és magyar kisebbségek kérdése, amennyiben azt a következő három hónapon belül az érdekelt kormányok közötti meg egyezés útján nem rendezik, a négy hatalom itt jelenlevő kormányfői újabb összejövetelének tárgya lesz.” E döntés értelmében indultak meg október elején a csehszlovák—magyar tárgyalások, amelyek azonban nem hoztak eredményt. A tárgyalások megszakadása után Imrédy kérésére Hitler fogadta Darányi volt magyar miniszterelnököt, aki azzal a feladattal érkezett, hogy „a Németország és Magyarország között felmerült nézeteltéréseket megszüntesse, és mindkét fél szándékait tisztázza”. (149. sz. irat.)

Az október 14-i Hitler—Darányi-megbeszélés rendkívül fontos volt a továbbiak szempontjából. Hitler egyrészt súlyos szemrehányásokat tett Darányinak, hogy a magyar politikusok — elsősorban Kányát hibáztatta — nem kapcsolódtak be időben fegyveresen a csehszlovákiai akcióba, másrészt kíváncsún tartotta, hogy a magyarok zárkóznak fel szorosabban a tengelyhez és lépjenek ki a Népszövetségből. Darányi felajánlotta az antikomintern paktumhoz való csatlakozást, és kilátásba helyezett egy hosszú lejáratú gazdasági egyezményt. Hitler végül is utasította a német külügyminisztert, hogy tárgyaljon a magyar követelésekről a cseh külügyminiszterrel. A megbeszélésről készült jegyzőkönyv azonban nem tartalmaz egy olyan mozzanatot, amiről Darányinak egy későbbi leveléből értesülünk, hogy ti. Hitler pontos utasítást adott a magyar kormány számára a további teendőkről.

A következő két hét során a magyar kormány fokozta a katonai előkészületeket, és a németek útján egyre agresszívabban lépett fel Prága ellen, majd — mivel a nyugati hatalmak lemondtak a döntőbíráskodásban való részvételről — felkérte a német és olasz kormányt a döntőbíráskodásra, amit a megfélemlített cseh politikusok is elfogadtak.

A döntés előtti tárgyalások érdekes mozzanata volt még a magyar kormány és Ribbentrop kötelhúzása Kassa, Ungvár és Munkács hovatartozását illetően. Ribbentrop ebben végül is csak Mussolini és Ciano rábeszélésére engedett. Álláspontjának indokaira a német Külügyminisztérium iratai nem tartalmaznak utalást; valószínű azonban, hogy katonai körök kívánsága érvényesült, éppúgy mint három héttel később, Kárpát-Ukrajna magyar elfoglalásának megakadályozásakor.

Az első bécsi döntés látszólag a magyar kormány revíziós politikájának sikerét jelentette, és — noha nem hiányoztak bíráló hangok sem — nagyon kevesen látták, hogy a részleges revízió milyen szorosan hozzákapcsolta a magyar politikát a fasiszta Németországhoz. Erdmannsdorff budapesti német követ azonban már Bécsből visszautazóban benyújtotta a számlát; figyelmeztette Csáky külügyminiszteri kabinetfőnököt — nem-sokára külügyminisztert — Darányi Hitlernek tett ígéreteire. Jelezte azt is: számolnak azzal, hogy Imrédy „autoritár” irányzatot fog követni, a parlament meglehetősen messzemenő kikapcsolásával.

A bécsi döntés után hetekben a magyar kormány — felbuzdulva a sikereken — kísérletet tett arra is, hogy elfoglalja Kárpát-Ukrajnát; a lengyel kormánnyal egyetértésben szabotázsakciókat hajtott végre, szabadcsapatokat szervezett és polgárháborút akart ki-robbantani, hogy azután — rendcsinálás ürügye alatt — bevonulhasson oda és birtokába vehesse Kárpát-Ukrajnát. Ezzel megvalósult volna a mindkét oldalon — részben német-, részben szovjetellenes céllal — kívánatosnak tartott magyar—lengyel határ. A magyar kormány a németek kezdetben homályos álláspontját a maga számára kedvezően magyarázva megnyerte az olasz politikusok támogatását is és már éppen meg akarta indítani a támadást, amikor váratlanul befutott a német kormány rendkívül éles hangú tiltakozása. Az akciót természetesen azonnal le kellett állítani.

A német kormány elhatározásának végső motívumait nem ismerjük: stratégiai okok nyilván éppúgy szerepeltek közöttük, mint a bécsi döntőbíráskodás presztízsének megőrzése; ismerték a magyar—lengyel közös határ létrehozásának németellenes tendenciáit is, és közrejátszhatott az is, hogy nem akarták ingyen, ellenszolgáltatás nélkül újabb területi nyereséghez juttatni Magyarországot. Mindenesetre Sztójay berlini magyar követ haladéktalanul felkereste a német külügyminisztert, s „Kárpát-Ukrajna kérdéséről teljesen függetlenül” közölte vele: „az a megbízatása, hogy a birodalmi külügyminiszter úrral Magyarországnak a Berlin—Róma-tengelyre való szorosabb támaszkodásáról beszéljen.” Átadott egy feljegyzést is, mely szerint „a közeledésnek politikai és gazdasági téren kellene bekövetkeznie, éspedig politikai téren mindenekelőtt Magyarországnak az antikomintern paktumhoz való csatlakozásával”. (165. sz. irat.)

A kárpát-ukrajnai akció bukása maga után vonta Kánya magyar külügyminiszter bukását is. November végén távoznia kellett hivatalából. Hitler és a Wilhelmstrasse már régóta elégedetlen volt a szerintük „óvatoskodó” külpolitikai vonalvezetéssel, s Imrédy is szívesen ejtette el, sőt, talán közre is játszott bukásában. Kánya németbarátságát a német Külügyminisztérium nem látta elég meggyőződésséssnek; Ciano úgy jellemezte ezt, hogy „Kánya nem tud, Darányi nem is akar” más vonalat vinni. Tény az, hogy Kánya kezdeti lelkesedése Németország iránt az évek során meglehetősen lehűlt; Darányi Imrédy idején már inkább a konzervatívokhoz húzott, és ha revíziós politikáját lényegében német támogatásra alapozta is, e támogatás fejében nem akarta feladni teljesen a magyar külpolitika önállóságát. Utódául Csáky István grófot, Kánya kabinetfőnökét nevezték ki, azzal a feladattal, hogy „a Németország és Magyarország között átmenetileg megzavart baráti kapcsolatokat kiépítse és elmélyítse”. (171. sz. irat.) Sztójay magyar követ december 21-én Weizsäcker külügyi államtitkárt biztosította: „újból megemlítette magyar külügyminiszter készségét berlini utazásra az első hívásra, és újból biztosított engem Csáky gróf ama meggyőződéséről, hogy programját csak szorosan Németországra támaszkodva tudja és akarja végrehajtani”. (173. sz. irat.)

Kánya bukásával egyúttal a magyar külpolitika 1933-mal kezdődő szakasza is lezárult. Mérélegének elkészítésekor, a feltételek és a reális lehetőségek számbavételekor nem lehet figyelmen kívül hagyni a Horthy-rendszer egész politikájának revíziós jellegét, a fasiszta Németország hatalmi súlyának gyorsan fokozódó növekedését és a nyugati hatalmak egyre növekvő érdektelenségét a Duna-medence problémái iránt, másrészt a magyar külpolitika merev szovjetellenességét, következetes elzárkózását a szomszéd népek közeledési kísérletei elől és elutasítását mindazon terveknek és javaslatoknak, amelyek politikailag vagy gazdaságilag gátat akartak emelni a német fasiszmus terjeszkedési kísérleteinek. Mindezen tényezők együttes hatása következtében ebben az időszakban Magyarország egyre szorosabb kapcsolatba került és 1938 folyamán, majd a bécsi döntés következtében csaknem teljesen alárendelődött a fasiszta Németországnak,

részt vállalva annak bűnös agresszióiban. Magyarország ezzel megindult a lejtőn; a következő években kellett eldőlnie: megáll-e az ország ezen az úton, vagy pedig továbbhalad a háború felé.

*

Az 1933—1938-as évek magyar—német kapcsolatainak belül érdemes külön kiemelni a magyarországi német kisebbség problémáját.

Az olvasónak bizonyára feltűnik, hogy 1933—1938 között milyen nagy számban szerepelnek a magyarországi németiség sorsával foglalkozó iratok. Az iratanyagot tanulmányozva, meggyőződhattünk arról, hogy ennek a problémának ténylegesen nagy súlya, jelentősége volt a két ország közötti kapcsolatok történetében.

A magyarországi németiség — s valamennyi más országban élő német csoport — nemzeti öntudatának felébresztése és ébren tartása érdekében már az első világháború előtt is szívos propagandamunka folyt Németországban. Ez azonban — eltekintve a szászoktól — akkor még különösebb eredményt nem hozott. A világháború után az ez irányú tevékenység megélénkült, de többnyire a határok között maradt, és elsősorban nem hivatalos fórumokon, hanem társadalmi és kulturális egyesületekben folyt. Döntő lökést kapott ez a propagandamunka a hitlerizmus uralomra jutása után, amely a náci ideológiának megfelelően a német „népiség” ápolását központi feladatnak tekintette, nemcsak határain belül, hanem külföldön is. Azonnal nagyarányú kutatómunka indult, így például a magyarországi németiség történetének feltárására, népi sajátosságainak felderítésére, a magyar nép kulturális, gazdasági és politikai fejlődésében játszott szerepének bemutatására: mindezek a német néphez való tartozás tudatát kívánták erősíteni. Csakhamar felvették a kapcsolatot a magyarországi németiség képviselőivel is, és — hol legális, hol illegális úton — jelentős anyagi támogatásban részesítették a németek között végzett „népi német munkát”.

Ez a propaganda természetesen nemcsak a nemzeti, népi tudat felébresztésére irányult, hanem egyúttal — szükségszerűen — attól a nemzeti közösségtől való eltávolodást is jelentette, amelynek körében a német kisebbség élt. A hitleri időkben ez a tevékenység hihetetlen mértékben kiterjedt, egyre erőteljesebb és gorombább lett: a magyarországi németiség körében népszerűsítette a fasiszta Németország terjeszkedési igényeit, egyben a magyar nép alacsonyabbrendűségét hirdette. Ezt a propagandahadjáratot Németországban újságok és folyóiratok, tudományos társaságok és pártszervek folytatták, a magyarországi németiség körében pedig a birodalomból kiküldött agitátorok, továbbá a magyarországi németiség hivatalosan elismert egyesületei és lapjai is.

A náci ideológia — melynek terjesztése tulajdonképpen a „népi német” munka fő célja volt — hamarosan behatolt a magyarországi németiség körébe. Terjedését megkönnyítette a magyar kormányok nemzetiségi politikája, az itt élő nemzetiségek jogos sérelmei. A magyar nemzetiségi politikát ugyanis 1919 után az a gondolat irányította — amit a történetírás buzgón terjesztett —, hogy a történelmi Magyarország szétesését többek között a túlságosan „liberális” magyar nemzetiségi politika okozta; mindenképpen el kívánta tehát kerülni ennek megismétlődését. Ettől függetlenül tovább élt Deáknak az egységes magyar nemzetállamra vonatkozó koncepciója is, amely elvileg sem ismert el nemzeti kisebbségeket az államhatáron belül. Ezekből a megfontolásokból kiindulva az ellenforradalmi rendszer kormányai — noha német vonatkozásban nemzetiségi elnyomásról nem beszélhetünk — igyekeztek minél szűkebbre szorítani a kisebbségek jogait, elsősorban azokat, amelyek az iskoláztatásra, általában a nyelvhasználatra vonatkoztak. A birodalmi német propaganda által feltüzelt és általuk pénzelt kisebbségi

vezetők is elsősorban emiatt támadták — egyre határozottabban — a magyar kormányt. A helyzetet meglehetősen bonyolította az is, hogy ezt a propagandát nem a német külügyi szervek irányították, hanem az NSDAP és más szervezetek: tehát a német Külügyminisztérium ezért a felelősséget átháríthatta; nehézségeket okozott továbbá az is, hogy a hatalomátvétel utáni években, amikor még a Külügyminisztériumban a régebbi gárda működött, a külügyi vonal ezekben a kérdésekben nem mindig egyezett a párt és a Verein für das Deutschtum im Ausland politikájával.

A magyar kormány tehát Gömbös, de még Darányi miniszterelnöksége idején is, németbarát politikája ellenére, szembeszállt — néha meglepően erélyesen — a magyarországi németiség nyelvi jogait, iskoláztatását, szabad szervezkedését célzó birodalmi és hazai követelésekkel. Az általános nemzetiségi politikán s az ismert magyar nacionalizmuson kívül minden bizonnyal hozzájárult ehhez az is, hogy a német orientációjú külpolitikának teherterelt jelentett volna minden további, e téren tett engedmény. De bizonyára szerepet játszott az is, hogy a fasizálódás ütemét a kormány, legalábbis kezdetben, maga törekedett a magyar viszonyokhoz alkalmazva megállapítani, és nem kívánta, hogy a magyarországi náciak túllícitálják.

De ha a magyar kormány a kisebbségek jogos igényeit ilyen hátsó gondolatokkal utasította vissza, a német kormány követelései sem tisztán a magyarországi németiség nemzetiségi jogainak biztosítására irányultak. Sőt, nemegyszer úgy tűnik, ennek a szempontnak volt ebben az ügyben a legkisebb szerepe. A hivatalos és nem hivatalos német politika számára is a kisebbségi kérdés állandó felszínen tartása Magyarországon — éppúgy, mint más országokban — tulajdonképpen csak a politikai és gazdasági behatolás egyik eszköze: a feszítő vas szerepét töltötte be, amely hivatva volt előkészíteni és lehetővé tenni a német behatolást. Ezen elsődleges jelentősége mellett azonban a kisebbségi kérdés ébrentartásának egyéb funkciói is voltak: — mint az itt közölt iratokból is kitűnik — ezzel a kérdéssel minden tárgyaláson azonnal defenzívába lehetett szorítani a magyar politikusokat. Kitűnő ellenérvként szolgált azzal a magyar követeléssel szemben, amely az ún. „utódállamokban” élő német és magyar kisebbség együttműködésének megszervezésére irányult; ezt a követelést — Csehszlovákia minél előbbi felrobbantása céljából — a németek csak 1938-ban kezdték honorálni. Végül — de nem utolsósorban — a magyarországi német kisebbség „mostoha kezelése” erős érv volt a német politika kezében minden — a „népi elven” túlmenő, a teljes „Szent István-i birodalom” visszaállítására irányuló revíziós törekvések ellen: Magyarországból — hangoztatták nagyon is átlátszó érveléssel — először nemzetiségi eldorádót kell csinálni, hogy a nemzetiségek örömmel térjenek vissza.

A magyarországi németiség 1933 után megéledő mozgalmainak és a Magyarországi Német Népművelési Egyesületnek élén kezdetben Bleyer Jakab budapesti egyetemi tanár állt, aki nagy felzúdulást kiváltó parlamenti felszólalásában először hirdette meg a németiség elszakadási törekvését. Az iratok kétségtelenül bizonyítják, hogy Bleyer rendszeres anyagi támogatásban részesült a VDA részéről, és állandó érintkezésben állt a budapesti német követséggel s a birodalmi szervekkel, amelyekről követelte, hogy gyakoroljanak nyomást a magyar kormányra a magyarországi németiség érdekében. Kezdetben azonban a német Külügyminisztérium úgy látta: a németiség érdekeit alá kell rendelni a magyar—német viszony alakulásának. Figyelemre méltó dokumentum az az összefoglaló jelentés, amely megvilágítja a német kisebbségnek az oktatással és templomokkal, a Népművelési Egyesülettel kapcsolatos problémáit, és szóvá teszi a magyar kormánypolitikának a névmagyarosítási mozgalomban és népszámlálásnál tapasztalható visszaéléseit. (18. sz. irat.)

1933 decemberében Schön követet visszahívták Berlinbe, és helyére Mackensen küldték, akit már régebből baráti kapcsolatok fűztek több magyar politikushoz. Mackensen már Gömbösnél tett bemutatkozó látogatása alkalmával felvetette a német kisebbség problémáit. Közben, Bleyer halála után, Gratz Gusztáv volt külügyminiszter vette át a Népművelési Egyesület vezetését, de a kormány tagjaival folytatott tárgyalásain minimális engedményeket tudott csak elérni. Mindez megérlelte Gömbösben az elhatározást, hogy a kisebbségi kérdésről levelet ír Hitlernek. Az 1934. február 14-én elküldött levélben Gömbös kifejti álláspontját: Németország szempontjából csak egy erős, szilárdan összefogott magyar államszervezetnek van értéke; ennek érdekében is tiltakozik a magyarországi németek ügyeibe történő beavatkozás ellen. Gömbös további engedményeket helyez kilátásba a németységnek kulturális tekintetben, kéri azonban Hitlert, hasson oda, hogy az utódállamokban élő németiség „az ottani magyarsággal egyetértésben járjon el és semmiképpen ne foglaljon állást a revíziós gondolattal szemben”, továbbá arra, hogy utasítsa a VDA-t és a hasonló egyesületeket, hogy „németjeink körében minden propagandával és anyagi támogatással hagyjanak fel”. (19. sz. irat.) Gömbös levelére Hitler — a német Külügyminisztérium többszöri javaslata ellenére — sohasem válaszolt. Hitler álláspontja azonban kiderül Mackensennek egy 1934 november végi leveléből; eszerint Hitler utasítása az volt, „hogy a magyarországi kisebbségi kérdést semmi esetre sem szabad olyan formában kezelnünk, hogy az megterhelje — a birodalmi kormány számára a maga nagy politikai koncepciójának keretében fontosabb — általános magyar—német viszonyt”. (29. sz. irat.) A birodalmi propaganda azonban ettől függetlenül tovább folyt, radikalizálódott a Népművelési Egyesület vezetőse is, és egyre jobban kiélesedtek az ellentétek a magyar kormánnyal. A viszony további elmérgesedését okozta az 1935 végén kipattant Köhler-ügy (45. sz. irat.), amelynek során a magyar kormány bepillantást nyert a német mozgalmak birodalmi finanszírozásának egész rendszerébe. A két kormány álláspontjának megmerevedésén nem segítettek az illetékes szakértők tanácskozásai, sem az, hogy a kérdés csaknem minden német—magyar politikai megbeszélésen szóba került. Újabb — de nem sokkal eredményesebb — akciót jelentett Kozma belügyminiszter 1936 decemberi berlini útja. (76. sz. irat.) Erre — az általános panaszokon és követeléseken kívül — az szolgáltatott okot, hogy a kormány 1936 nyarán több német diákot letartóztatott, akik a sváb falvakban propagandát fejtettek ki. Mackensen egyébként a birodalmi szerveket olyan gondosan informálta Kozma látogatása előtt, hogy a kérdés semmivel se jutott előre. A német kormány ígéretei ellenére sem tiltotta be az agitációt, a magyar kormány pedig — a német—magyar viszony adta lehetőségek között — továbbra is húzta-halasztotta a kisebbségi kérdés rendezését. Szóba kerültek ezek Darányi 1937 novemberi németországi látogatásán (101. sz. irat.) is, sőt ekkor valamiféle megegyezés is született: valószínűleg ennek keretében érkeztek Budapestre 1938 február közepén Frank és Künzel, a Szudétánémet Párt képviselői, akik magyar politikusokkal tárgyaltak a csehszlovákiai magyar kisebbséggel való együttműködés kérdéseiről. (112—115. sz. irat.) A magyarországi német kisebbség problémáinak a német kormány által követelt megoldása a jelek szerint a bécsi döntés viszonzásaképpen történt meg: Imrédy kormánya 1938 december elején engedélyezte a Volksbund der Deutschen in Ungarn (Magyarországi Németek Népi Szövetsége) megalakulását a lázításért többszörösen elítélt Basch Ferenc elnöklete alatt. (172. sz. irat.) Sztójay december 21-én a német Külügyminisztériumban utalt arra, hogy barátságos gesztus várható a német kisebbség irányában, Imrédy miniszterelnök pedig, aki ekkor már mindent a német orientációra tett fel, 1938. december 25-én cikket írt a Pester Lloydba Magyarország kisebbségi politikája címen, amelyben

megígérte a magyarországi német kisebbség csaknem valamennyi követelésének teljesítését.

Figyelemre méltóan tükrözik a német álláspontot sok más kérdésben is az e kötetben publikált iratok. Különösen érdekesek azok a követségtől származó jelentések, amelyek a magyar belpolitika egyes kérdéseivel, eseményeivel foglalkoznak.

Mindenekelőtt alátámasztják történetírásunknak azt a felfogását, hogy a német politika — noha kétségtelenül a szélső-jobboldali törekvésekkel szimpatizált — ebben az időben még a kormánypárt jobbszárnyára, elsősorban Gömbös híveire, támaszkodott. Jól kiolvasható a nyilas pártok iránti bizalmatlanság Werkmeister követségi tanácsos jelentéseiből, amelyeket egyesülési kísérleteikről adott. S mikor az Anschluss után a szélsőjobb azzal támadja a Darányi-kormányt, hogy Hitler egy szélső-jobboldali kormánynak bizonyára átengedte volna Burgenlandot, Erdmannsdorff német követ emlékeztet Hitlernek arra a kijelentésére, hogy neki „a pillanatnyi magyar kormány sokkal kedvesebb, mint amilyen egy nemzetiszocialista kormány lenne”. (121. sz. irat.) Hozzáteszi azonban, hogy ennek oka: a jobboldali radikális mozgalmaknak nincs vezető egyénisége. A Darányi-kormány fennmaradása érdekünk — írja — „már csak azért is, mert hiányzik egy érdekeink szempontjából vele egyenértékű vagy nála éppen jobb megoldás”.

Politikai orientációjuk — amilyen végzetessé vált a magyar nép számára — számukra célravezető volt. Az olvasó talán némi meglepetéssel fogja tapasztalni, hogy — az átmeneti zavarok ellenére is — a mindenkori német követ milyen szoros kapcsolatban állt a vezető politikai gárdával, a legbefolyásosabb magyar politikusok — élükön Horthyval — milyen készségesen álltak a németek rendelkezésére, szolgálták ki őket. Az a bizalom, amellyel például Kozma Miklós feltárja a német követ előtt a magyar belpolitika szövevényét, amellyel megnyilatkoznak — például Kánya — Bohle német külügyi államtitkár előtt, vagy amellyel Gömbös tárgyal a német követtel — mutatja ennek a politikai vezető rétegnek teljes lezüllesztését. Nem is szólva olyan kalandorokról, mint Rajniss Ferenc, Mecsér András vagy a hazai németiség egyes vezetői, akik kifejezetten a németek szolgálatában álltak.

Nagy figyelemben részesítik a német politikusok a kormánypárt konzervatív ellenzékét, elsősorban ennek vezetőjét, Bethlen Istvánt, a legitimistákat és a Kisgazdapárt vezetőit, Eckhardt Tibort is. Beszédeiket, megnyilatkozásaikat ritkán kommentálják, de az a lelkiismeretesség, amelyekkel ezeket regisztrálják, mutatja, milyen nagy jelentőséget tulajdonítanak fellépésüknek. A jelentések ugyanakkor megmutatják az ellenzék politikájának gyengeségét is, nemcsak abban, hogy a német agresszióval a magyar sovinizmus érveit szegezik szembe, hanem azt is — amit a német követ azonnal észrevesz —, hogy ők is, mint kormányon levő társaik, mennyire félnek bármiféle demokratikus törekvéstől. Legjobban kitűnik ez a titkos választójogról szóló törvénytervezet megvitatásakor: az ellenzék éppenúgy nem akarja a választójogot kiterjeszteni, mint a kormánypárt.

Jellemző vonása a német diplomaták jelentéseinek bizonyos szociális demagógia, amellyel feudális maradványokat — így például a nagybirtokrendszert — bírálják. Ennek kétségtelenül lenne jogosultsága, ha nem egy olyan rendszer politikusaitól jönne, amely minden addiginál mélyebb szolgaságba döntötte saját parasztságát. S megnyilvánul végül bennük — főleg Mackensen jelentéseiben, de Neurath, Ribbentrop és Weizsäcker feljegyzéseiben is — a porosz junker arrogancia, a német nép felsőbbrendűségének tanával felfokozott önteltség, amely különösen gyűlöletessé teszi a nyers önzésre, csalásra és félrevezetésre épült, agressziót, kizsákmányolást és leigázást elősegítő egész német diplomáciát.

1939 elején bizonyos enyhülés vette kezdetét a német—magyar viszonyban. A változás egyrészt abban a német felismerésben keresendő, hogy túlfeszítették a húrt magyarországi politikájukban, s ez esetleg nemkívánatos belpolitikai fejleményekhez vezethet, másrészt azokban az engedményekben és további ígéretekben, amelyeket az Imrédy-kormány a németeknek tett. Ebben a légkörben nyílt lehetőség arra a manőverezésre, amely az Imrédy helyébe lépő Teleki kormányzatát jellemezte. Ez a politika azonban, amely úgy próbált revíziós hasznot húzni a német szövetségből, hogy fenntartsa az ország szuverenitását, eleve kudarcra volt ítélve. A kötetünkben 1939 elejétől 1941 tavaszáig terjedően közölt iratanyag mind kül-, mind belpolitikai szempontból jól tükrözi ezt a folyamatot, számos új mozzanattal gazdagítva azt a képet, amelyet történetírásunk róla eddig adott.

A Csehszlovákia elleni agresszió második menetének előkészítése idején mindennek előtt a magyar revíziós törekvések irányában kialakított német állásfoglalás és az alkalmazott magyar taktika érdemel figyelmet. A Csákyval 1939 januárjában folytatott megbeszélések során Hitler és Ribbentrop egyaránt eléggé világosan érzékeltették, hogy nem ellenségeik a magyar revíziós törekvéseknek, sőt beillesztik azokat Csehszlovákia teljes likvidálásának tervébe. Nem rajtuk múlt, hogy Münchenben, majd Bécsben a csak részleges és ki nem elégítő eredményt biztosító etnográfiai elv alapján lehetett felvetni és megítélni a Csehszlovákiával szembeni területi igényeket. De eljön az idő — mondták —, amikor sor kerül Csehszlovákia teljes felosztására, s az ebben érdekelt országoknak messzemenően összehangolt akciókkal kell együttműködni. A német birodalom a Kárpátokon túl nincs területileg érdekelve; a Csehszlovákiával szembeni magyar revíziós igények érvényesíthetők lesznek.

Ez a német kecsegtetés azonban nem lehetett teljesen meggyőző, hiszen Szlovákiában Tiso, Kárpát-Ukrajnában Volosin autonóm kormánya túlságosan is feltűnő német támogatást élvezett, s különösen Szlovákiát illetően tűnt — nem alaptalanul — kétségesnek, vajon Csehszlovákia felparcellázásában ezek az autonóm kormányzatok nem jutnak-e önálló szerephez a magyar igényekkel ellentétben? Csáky óvatos volt; leplezni törekedett a revíziós mohóságot; azt a benyomást igyekezett kelteni, hogy a magyar kormány örül, ha az elszakított magyar lakosságot visszakaphatja, s idegen népesség bekebelezését nem kívánja, mert az csak gyengítené az országot. Mindez azonban nyilvánvaló „blöffölés”, mert ekkor már elhatározott szándék, hogy bizonyos önállósággal kezdet emelnek Kárpát-Ukrajnára, amely katonapolitikailag a magyar kormány számára fontosabb volt, mint a szlovák terület.

Német és olasz részről egyaránt sürgették, hogy Magyarország rendezze viszonyát Jugoszláviával és Romániával, bár biztosra vehető volt, hogy ezek éppúgy nem fognak kisantant szövetségesük, Csehszlovákia segítségére sietni, mint ahogy a nagyhatalmak is majd sorsára hagyják. Csáky szavakban e tekintetben is nagyvonalú volt: a magyar kormány hajlandó Jugoszláviával barátsági szerződést kötni, elismerve a jelenlegi közös határt, Romániával pedig kész megegyezni: nem kívánja Erdély Magyarországhoz csatolását, hanem egy független Erdélyország megteremtésében látja a probléma lehetséges megoldását. A magyar kormány valójában egyáltalán nem akarta feladni revíziós igényeit, s egyrészt a romániai, illetve jugoszláviai belső helyzet labilis voltára hivatkozva, másrészt azt állítva, hogy Magyarországot a németek számára oly gyűlöletes „bledi alapon” egy jugoszláv—román—magyar blokkba akarják bevonni, kitért ez országokkal való viszonyának rendezése elől. (182. sz. irat.)

A német politikához való szorosabb igazodás, de ugyanakkor a kompromittálódás félelmének dilemmája mutatkozott meg a berlini tárgyalásokon a „zsidókérdésről” folytatott eszmecsereben is. Nem ok nélkül célozgatott ugyanis Csáky arra, hogy a zsidóellenes német intézkedések kedvezőtlen visszhangot keltenek a világban, s ellenségessé teszik a hatalmas Amerikát; s hogy ezért a „zsidókérdésben” nem egyoldalú, hanem valamiféle nemzetközi „megoldásra” kellene törekedni. (176. sz. irat.)

Az antikomintern paktumhoz csatlakozást is abban a reményben készítették elő, hogy ez a gesztus olyan „ideológiai állásfoglalásnak” tűntethető fel, amely a kapitalista országok más csoportjai számára sem kifogásolhatók. A Szovjetunió tiltakozásával a magyar kormány számolt, de hogy a diplomáciai kapcsolatok megszakításáig ment el, az meglepte. Ezért szolidaritási demonstrációt sürgetett az antikomintern paktum aláíró hatalmai részéről, ezek azonban, gazdasági érdekeiket szem előtt tartva, visszautasították ezt a kezdeményezést. (191. sz. irat.)

Az Imrédyt a miniszterelnöki székben 1939 február közepén felváltó Teleki személye garanciának tűnt arra, hogy a revízióhoz nélkülözhetetlen németbarátság nem vezet más irányú fontos kapcsolatokat feladó egyoldalú lecsatlakozáshoz, a német követeléseknek való szolgai behódoláshoz, a „sajátos magyar érdekek” képviselőjének elejtéséhez; a magyar uralkodó körök úgy vélték, hogy Telekinek lesz bátorsága és elég ügyessége a szemben álló hatalmi csoportosulások közt úgy lavírozni, hogy az ország szuverenitását megőrizze, hogy a németek „jóvoltából” megbolygatott közép- és délkelet-európai helyzetet az agresszor oldalán való kompromittálódás elkerülésével kihasználhassa, s az ország területét a történelmi jogon formált igényeknek megfelelően s nemzetközileg is elfogadható módon, tartós érvénnyel gyarapíthassa.

E várakozást igazolni látszott az 1939 március közepén elért kárpát-ukrajnai területgyarapodás. Politikailag igen előnyös volt a kormány számára, hogy önálló katonai akciónak tűntethette fel ennek az állítólagos „senki földjének” birtokbavételét, s hogy végre olyan revíziós sikert érhetett el, amely az eddig csak etnográfiai alapon elért területgyarapodással szemben a Kárpátok vonaláig terjedő történelmi igény érvényesülése irányában törte meg a jeget. A németek iránti hála érzését nem csorbította az a körülmény, hogy Szlovákia, mint várható volt, „önálló” bábállammá alakult.

A német Külügyminisztérium magyar vonatkozású iratainak igen jelentős másik csoportja az egyre jobban kiéleződő és beláthatatlan következményű, fegyveres összecsapással fenyegető német–lengyel konfliktushoz való magyar állásfoglalást világítja meg. Teleki és Csáky 1939 április végi, május eleji berlini tárgyalásai alkalmával már központi helyet foglalt el a lengyel kérdés megvitatása. (208. sz. irat.) A magyar részről kinyilvánított közvetítő készséget a németek most még kevésbé kívánták igénybe venni, mint Csáky korábbi, március végi hasonló ajánlatát; el voltak szánva arra, hogy ha nem kapják meg Danzigot és a korridort, törésre viszik a dolgot. Hitler és Ribbentrop kifejtették azon nézetüket, hogy Anglia és Franciaország, amelyeknél Lengyelország támaszt keres, cserben fogják hagyni, de ellenkező esetben is vitathatatlanak mondták a német katonai fölényt.

Ezúttal azért hangsúlyozták német részről újból különös nyomatékkal Magyarország kapcsolatának megjavítását Jugoszláviához és Romániához, hogy az angol „bekerítő politika” hatását ily módon paralizálják e térségben. Ezek az országok maguk is keresték Magyarországhoz a közeledést, főleg a Jugoszlávia által szorgalmazott semleges blokk létrehozása érdekében. A magyar diplomácia a németek előtt Jugoszlávia és Románia iránti bizalmatlanságának adott kifejezést, Romániát háború esetére a tengelyhatalmak nyílt ellenfelei táborába sorolva, és emlékeztetett erdélyi területi követeléseire,

amelyek birtokában Magyarország szilárd szovjetellenes gát lehetne. De egyidejűleg megpróbálta kihasználni a tervezett semleges blokk országai oldaláról mutakozó közlekedési törekvést is, s török közvetítést kívánt igénybe venni annak érdekében, hogy Romániát a magyar területi igények méltánylására bírja. Ezt a lépést azonban a németek határozottan kifogásolták, s a mentegetőző magyar kormánynak visszakoznia kellett.

A magyar kormánytól Hitlerék elvárták, hogy a lengyel konfliktusban is szolidáris legyen Németországgal. Ezt Telekiék természetesen „helyeselték”, de bizonytalanságban maradtak afelől, hogy mi a konkrét kívánság, meddig kell a szolidaritás terén elmenniük? Ezért a magyar kormány katonai hármass konferenciát javasolt, amelyen a tengelyhatalmakkal a „hadigazdálkodási együttműködés” érdekében közösen megvitatnák a közeljövő várható fejleményeit. A németek azonban úgy határoztak, hogy a német—olasz tárgyalásokba Magyarországot egyelőre nem vonják be.

Német részről tiltakozást váltott ki, hogy a magyar kormány nem lép fel a lengyelbarát megnyilvánulásokkal szemben, hogy ismert magyar politikusok (például Eckhardt) németellenes nyilatkozatokat tesznek, hogy Magyarországon a német katonai potenciált aláértékelő könyvet adnak ki és terjesztenek több, egymást követő kiadásban. A legnagyobb felháborodást azonban az váltotta ki, hogy a magyar kormány nem rejtette véka alá: kerülni kíván minden nyilvános állásfoglalást Lengyelországgal szemben. Teleki július 24-én Hitlerhez és Mussolinihoz intézett leveleiben úgy tért vissza a hadigazdálkodási hármass megbeszélés ügyére, hogy a magyar kormány a német—lengyel konfliktussal kapcsolatos álláspontját meglehetősen határozottsággal szögezte le: arról, hogy fegyveresen lépjen fel Lengyelország ellen, szó sem lehet; általános konfliktus esetén a magyar kormány a tengelyhatalmak politikájával lesz szolidáris, de ez „semmi esetre sem ejthet csorbát szuverenitásunkon” és „nem emelhet akadályokat nemzeti céljaink megvalósítása elé”. (236. sz. irat.) E levelek hatására még a hadigazdálkodási együttműködés kérdésében kitűzött kétoldalú német—magyar előzetes tárgyalásokat is elhalasztották, majd miután a tengelyhatalmak közt megegyezés jött létre a Teleki-levelekre adandó válasz tartalma és módja tekintetében, az augusztus 8-án lefolyt Hitler—Csáky-megbeszélés nyomán az inkriminált levelek visszavonására került sor. Hitler közölte Csákyval, hogy nem is várt Magyarországtól katonai segítséget, s megbotránkoztatja az a légkör, amelyet e levelek tükröznek, mert Magyarország mindent Németországnak köszönhet, és nélküle semmit sem remélhet. Megcsillantotta azt a gondolatot, hogy Szlovákiára Németországnak tulajdonképpen csupán átmenetileg, katonai szempontból van szüksége; amit pedig Románia megbízhatatlanságáról mondott, ugyancsak kellemes volt Csáky füleinek. (241. sz. irat.)

A világsajtót Magyarországra gyakorolt német nyomásról, különböző súlyos német követelésekről szóló hírek járták be, amelyekre a németek magyar cáfolatokat sürgettek. Nagy gyanakvással kísérték Csáky augusztus 20-i római látogatását is, aki még a lengyel kérdés békés megoldása felől puhatolódzott.

Különösen érzékenyen érintette a magyar kormányköröket a német kormány augusztus 31-i döntése, amely a magyarországi lengyelbarát megnyilvánulások miatti bizalmatlanságára hivatkozva felfüggesztette a hadianyag-szállítást Magyarország részére. Szeptember 1-én, a háború kirobbanása napján, azzal a kecsegtetéssel sietett visszatartani a magyar kormányt egy esetleges semlegességi nyilatkozattól, hogy — Romániára célozva — a magyarok érdeke minden lehetőséget nyitva hagyni. A magyar kormány nem is tett semlegességi nyilatkozatot, sőt, hűségéről biztosította a németeket; a Magyarországon életbe léptetett rendkívüli intézkedések során bevezetett cenzúra segítségével kész volt a német agresszor javára befolyásolni a sajtót.

Az angol—francia hadüzenet után a német kormányt a hadszíntér kiszélesedésével fenyegette Magyarország Románia elleni készülődése: a határ mindkét oldalán katonai előkészületek történtek. Előbb a berlini magyar követ útján intézett ismételt figyelmeztetést a magyar kormányhoz, majd Ribbentrop ez ügyben Csákyt magához kérte a neustettini főhadiszállásra. A magyarok harcias fellépése ezután alábbhagyott, de a két állam közötti feszültség fennmaradt.

Szeptember 3-án a német kormány gazdasági segítséget kért Magyarországtól a szlovák állam számára, amely részt vállalt a Lengyelország elleni katonai támadásban; a szlovákok az agresszióban való részvételüket úgy akarták kamatoztatni, hogy a bécsi döntés revíziója útján visszavehessék a Magyarországhoz csatolt dél-szlovákiai területek egyes, szlovák többségű részeit.

Ezt követően, szeptember 9-én azzal a kéréssel álltak elő a németek, hogy Lengyelország elleni csapatszállításaihoz a magyar vasútvonalakat is igénybe vehessék. A kérést a magyar kormány, a Teleki-levelek szellemében, másnap elutasította. (261. sz. irat.) Hasonló sorsa lett a szlovákok szeptember 11-i csapatátzállítási kérelmének.

A magyar diplomácia másik sürgős gondja ekkor a Szovjetunióval február elején megszakadt kapcsolatok újrafelvétele volt, ugyanis Nyugat-Ukrajna szovjet felszabadítása következtében Magyarország mintegy 150 km-es határszakaszon szomszédos lett a Szovjetunióval. A szovjet előzékenység a magyar kormánynál nagy megkönnyebbülést keltett, de nem változtatott annak mélységes szovjetellenességén. Nem szűnt meg hangoztatni a „kommunista és pánszláv kisugárzás” veszélyét Szlovákiára, Romániára, Jugoszláviára, és egyre határozottabban hangoztatta, hogy egy Románián keresztül várható szovjet támadás veszélyével szemben „biztosítania” kell Erdélyt. Horthy november 3-i levelében arról igyekezett meggyőzni Hitlert, hogy az egymással harcban álló európai országoknak sürgősen ki kellene békülniük egymással, hogy egy szovjetellenes keresztes hadjáratban egyesíthessék erőiket. (285. sz. irat.)

A lengyel konfliktus háborús „megoldása” után a magyar kormány külpolitikájában még inkább előtérbe került a Romániával szembeni revíziós törekvés. Ez a harmadik kérdéscsoport, amelynek teljesebb, gazdagabb megvilágítása szempontjából kötetünknek ez időszakra vonatkozó válogatott iratanyaga különösen jelentős.

A Románia elleni fellépés belső feltételeinek megeremtését célzó erdélyi titkos szervezkedés lelepleződése 1939 novemberében igen kellemetlenül érintette ugyan a magyar kormányt (286. sz. irat), de a további ellenséges készülődésében nem tartóztatta fel. Hangoztatta, hogy a német kívánságnak megfelelően tartózkodni fog fegyveres konfliktus kirobbantásától s ezáltal a háború színterének a Balkánra való kiterjesztésétől, de Csáky az olasz külügyminiszterrel folytatott 1940. január 5—7-i velencei tárgyalásai alkalmával már egész sorát számlálta azoknak az eseteknek, amelyek elkerülhetetlenné tennék a magyar területi igények érvényesítését. Számításba véve, hogy a finn—szovjet háború végeztével a Szovjetunió hamarosan felveti Romániával szemben besszarábiai jogos követelését, ekkorra kívánta időzíteni az Erdély megszerzésére irányuló magyar akciót. A Szovjetunióval való esetleges fegyveres konfliktus esetére Ciano mind Románia, mind Magyarország részére támogatást ajánlott fel harceszközökben, Csáky azonban úgy nyilatkozott, hogy nem érzi közvetlenül fenyegetve országát.

Német részről gyanakvással viseltettek a velencei megbeszélés iránt; egy olasz—magyar—jugoszláv paktumtól tartottak. A Balkán Szövetség országainak 1940. február 2—4-i belgrádi ülészaka viszont, amely a status quo fenntartásának szükségességét hangsúlyozta s a revízió vágyától fűtött magyar vezető köröket annyira ingerelte, német

résről kezdő fogadtatásra talált; e térség nyugalmanak megőrzése politikájuk vonalába esett.

Április 17-én Teleki Hitlerhez intézett levelében kérte, hogy a tengelyhatalmak folytassanak Magyarországgal közös megbeszélést a balkáni problémákról. Hitler viszont csak közel egy hónap múlva — amikor már folyamatban volt nyugat-európai nagy hadjárata — küldte el válaszáat, hangsúlyozva a Balkán nyugalma fenntartásának szükségességét, a hármass tanácskozás elől pedig elzárkózott. (317. sz. irat.) Teleki ezt úgy vette tudomásul, hogy újólag hangsúlyozta Magyarország Romániával szembeni területi igényeit, német, sőt európai érdekek tüntetve fel e kérdés rendezését, tekintettel arra az állítólagos szovjet veszélyre, amelynek a német kormány, a Szovjetunióval kötött egyezményében bízva, szerinte nem szentel kellő figyelmet.

A Szovjetunió 1940. június 26-án jegyzékben szólította fel a román kormányt Beszarábia és Észak-Bukovina átadására, s ez a 28-i megegyezés értelmében néhány napon belül meg is történt. A magyar kormány azonnal kinyilvánította, hogy nem tűr diszkriminációt: Romániának a magyar területi igényeket is ki kell elégítenie. Jelezte, hogy hajlandó kompromisszumra: egész Erdély helyett beéri Észak-Erdéllyel és a Székelyfölddel, s amennyiben a német kormány támogatná ezt az igényt, a magyar kormány jelentősen fokozná Németország számára történő gazdasági szállításait, szabad közlekedést biztosítana a németeknek az ország területén, sőt — mint állította —, lemondana további revíziós igényeiről Szlovákia és Jugoszlávia irányában is. Kérdést intézett azonban a német kormányhoz, hogy milyen magatartást tanúsítana, ha Magyarország „fegyveresen kényszerülne beavatkozni” Erdélyben? A válasz az volt, hogy egy Románia elleni magyar támadás beláthatatlan következményekhez vezethet, s Magyarország ez esetben nem számíthat Németország segítségére; a magyar revíziós törekvések békés érvényesítését azonban alkalmasabb időpontban kész támogatni. (331. sz. irat.) Csáky ugyan tudomásul vette a választ, de a katonai előkészületek tovább folytak. A budapesti német követ jelentése szerint a magyar támadás bármely pillanatban bekövetkezhet. A magyar kormány arra hivatkozott, hogy az izzó közvélemény tetteket, eredményt követel tőle.

Ilyen előzmények után hívták meg július 10-re Münchenbe Telekit és Csákyt, ahol Hitler Ciano jelenlétében és közreműködésével kifejtette, hogy mennyire fontos a román olaj zavartalan szállításának biztosítása, s hogy mennyire kockázatos egy önálló magyar katonai akció. Ígéretet tettek viszont arra, hogy a román kormányt a magyar területi követelések ügyében tárgyalások felvételére ösztönzik. (337. sz. irat.) Az augusztus 16—24-i turnu-severini közvetlen magyar—román tárgyalások nem jártak eredménnyel. A magyar kormány bejelentette, hogy sürgős katonai fellépés gondolatával foglalkozik. Így sikerült végre a Balkán nyugalman örököző tengelyhatalmaktól kicsikarni az 1940. augusztus 30-i második bécsi döntést (347. sz. irat), amely nagyjában és egészében megfelelt a magyar részről előterjesztett „kompromisszív” területi igénynek, de az új román határ tengelyhatalmak általi garantálása — mely körülményt a magyar delegátusok előtt előzőleg eltitkoltak — befagyasztotta az egész Erdélyre továbbra is fenntartott revíziós igényt.

A tengelyhatalmaknak hálásan megköszönt területi gyarapodás örömébe, mint 1938-ban, ezúttal is öröm vegyült annak csak részleges volta miatt. A Teleki-kormány — dacolva az angol követ figyelmeztetésével — hozzájárult a Romániába bevonuló német „tancsapatok” Magyarországon történő átszállításához, s a német—olasz—japán hármass paktum megkötésének hírére azonnal bejelentette elsőként való csatlakozási szándékát.

A következő nagy külpolitika-történeti eseménysorozatot a háromhatalmi egyezményhez történt csatlakozás, a jugoszláv—magyar barátsági szerződés megkötése és megszégése.

Ribbentropnak a hármass paktum megkötésekor tett nyilatkozata a háború utáni „újjárendezésben” való részvételre vonatkozó utalásával keltette fel a magyar kormánykörök figyelmét. A paktumhoz csatlakozó magyar kormány az „újjárendezésben” való olyanfajta részvételének elsőbbségét akarta biztosítani, amely tekintetbe veszi még ki-elégítetlen revíziós igényeit. Mivel Szlovákia német „védelem” alatt állt, Románia határait pedig a németek garantálták, egyedül a Jugoszláviával szemben fennálló követelésére hivatkozhatott ezúttal nyíltan. Az olasz—görög konfliktus háborúval fenyegetett a Balkánon, amely Jugoszlávia helyzetét kényessé tette, s a magyar kormány figyelmét már csak azért is fokozottan magára vonta. A háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás alkalmával a magyar külügyminiszter olyan nyilatkozatot kívánt tenni, amely leszögezné, hogy a Jugoszláviával szembeni magyar területi igény kielégítése nélkül „nincs biztosítva Délkelet-Európában az igazi béke”; a németek azonban e nyilatkozat megtételéhez nem járultak hozzá. (362. sz. irat.)

Mire a csatlakozási jegyzőkönyv aláírására 1940. november 20-án Berlinben sor került, már javában dúlt az olasz—görög háború. Csáky Jugoszláviát ellenséges, agresszív magatartással vádolta Hitler előtt, mintegy ösztönözve őt a beavatkozásra, amely a magyar területi igények érvényesítésére nyújthatott kilátást, míg Teleki azt helyezte, ha Hitler megpróbál szót érteni a jugoszláv kormánnyal. Hitlernek végül is az volt a kívánsága, hogy a magyar kormány teremtsen Jugoszláviával olyan szoros baráti viszonyt, amely visszatartja azt bármiféle, a tengelyhatalmak számára nem kívánatos lépéstől vagy magatartástól. Teleki, aki a világháború végső kimenetele szempontjából sohasem hagyta számításán kívül a tengelyhatalmakkal szemben álló erőket, kockázatosnak vélte a németek oldalán katonailag elérhető revíziós sikert Jugoszlávia rovására, viszont komoly lehetőséget látott abban, hogy Jugoszláviát egy „örök” barátsági szerződéssel semlegesítse, amíg a németeknek már nem lesz érdekükben vagy éppen módjukban megakadályozni, hogy birtokba vegye Dél-Erdélyt. Ilyen megfontolás alapján került sor a magyar—jugoszláv barátsági szerződés 1940. december 12-i aláírására Belgrádban. A szerződés szövegét magyar részről előzőleg bemutatták Ribbentropnak, akivel ismételtlen közölték, hogy ez a szerződés nem jelenti a Jugoszláviával szembeni magyar területi követelések elejtését, hanem csupán elnapolását.

Amikor a németek tárgyalásokat kezdtek a jugoszláv kormánnyal a háromhatalmi egyezményhez való csatlakoztatásuk érdekében, a magyar diplomácia ismételtlen kérte, ne ajánlják fel Jugoszlávia határainak garantálását. 1941. március 26-án a jugoszláviai puccs a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozást aláíró kormányt megbuktatta. Hitler felszólította Horthyt, vegyen részt Magyarország a Jugoszlávia ellen intézendő német fegyveres támadásban, melynek során módja nyílik területi igényei kielégítésére. Horvátországgal, amelynek önálló állammá alakulását kívánta elősegíteni, Magyarország igen szoros baráti viszonyt létesíthetne, s megegyezhetne vele az Adriai-tengerhez való kijárat biztosítása tekintetében. (372. sz. irat.) Horthy örömmel üdvözölte Hitler szóbeli üzenetét, s hozzájárult a vezérkarok kapcsolatfelvételéhez, amelyre március 30-án Budapesten került sor.

Teleki, annak ellenére, hogy maga sem találta elszalaszthatónak ezt a revíziós lehetőséget, aggályokkal volt eltelve a vállalkozás iránt. Hogy az imént kötött magyar—jugoszláv barátsági szerződés megszegését s a német agresszorral való katonai együttműködést leplezhesse, azon az állásponton volt, hogy a magyar csapatok csak akkor indulhat-

nak meg a kívánt terület birtokbavételére, amikor a német támadás nyomán Jugoszlávia sorsa már megpecsételődött, sőt államisága Horvátország függetlenségének kikiáltásával nyilvánvaló módon felbomlott. A magyar katonai vezetés azonban ezúttal sem sokra méltányolta a miniszterelnök intencióit; a német agresszor oldalán való kompromittálódást, amelyet Teleki mindenáron el akart kerülni, elősegítette azzal, hogy hozzájárulásával a német csapatok részben Magyarország területén keresztül kezdték meg felvonulásukat a jugoszláv határra. Ilyen körülmények közt Teleki, a londoni magyar követ április 2-i táviratának ismeretében, elkerülhetetlennek látta, hogy Anglia és az Egyesült Államok Magyarországgal megszakítja kapcsolatait, s ezért, bár tettét még egyéb körülmények is motiválták, politikája csődjét mintegy beismerve, 3-án hajnalban öngyilkosságot követett el.

Teleki halálának hatására Horthy némileg mérsékelte a magyar hadsereg mozgósításának méreteit, és Bartha hadügyminisztert Hitlerhez küldte azzal a kéréssel, értse meg, hogy valamely nyilvánvaló háborús okot kell teremteni, vagy Horvátországnak ki kell nyilvánítania előbb függetlenségét ahhoz, hogy Magyarország túltehesse magát a barátsági szerződésen. Amikor tehát április 6-án a Jugoszlávia elleni német támadás megkezdődött, Magyarország nem kapcsolódott be, csupán a Magyarországon felvonult német csapatok lendültek 7-én támadásba. Ez azonban elég volt ahhoz, hogy az angol kormány — amelynek figyelmeztetését Bárdossy, a külügyi tárcát is megtartó új miniszterelnök elutasította — megszakítsa a diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal. A német csapatokat 7-én Szeged, Pécs, Szentgotthárd körzetében jugoszláv légitámadások érték, s a magyar kormány úgy vélte, ez lényegesen megkönnyíti majd saját akcióját. Miután 10-én a független horvát állam kikiáltása is megtörtént s a németek megnyugtatója szerint szovjet vagy román katonai fellépéstől nem kellett tartani, másnap a magyar csapatok is megindultak, és a „felbomlott” Jugoszláviából birtokba vették a Muraközt, a Duna—Dráva háromszöget és a Bácskát; majd Hitler kérésére a magyar gyorshadtest, immár a német hadsereg kötelékébe vonva, bekapcsolódott azokba a harcokba is, amelyek már a magyar igényeken kívül fekvő jugoszláviai területen folytak. A Bánátba azonban, amelyre a románok is igényt tartottak, a súrlódások megakadályozása végett német csapatok vonultak be, s Hitler, akit a Bánátra vonatkozó ígéretére emlékeztettek, „néhány hónapi” várakozásra intett. A Bánát visszatartása, továbbá a magyar hadseregnek jugoszláviai német lakosokkal szemben elkövetett atrocitásainak szóvátétele megdöbbenetelte Horthyt, aki Hitlertől a személyes látogatásra engedélyt kérve, többek közt ismét előadta minden adódó alkalommal nyomatékosan hangoztatott felfogását: Németországnak nem Anglia ellen kell hadat viselnie, hanem a Szovjetuniót kell „elintéznie”.

*

A magyar belpolitika története, mint általában, úgy az 1939—1941 közötti időszakban is meglehetősen kidolgozatlan. A rendelkezésünkre álló hazai forrásanyag nagymértvű hézagossága, esetlegessége miatt fokozott figyelmet érdemel, hogyan látták kívülről a magyarországi belpolitikai helyzetet. A német Külügyminisztérium iratanyaga e szempontból különösen lényeges, mert ebben az időszakban a német hatalmi befolyás jelentős hatással volt a magyarországi belpolitika, gazdaságpolitika, nemzetiségpolitika alakulására. Ha, mint szükséges, kritikus szemmel olvassuk az idevonatkozó német iratokat, ezeknek a magyarországi belső helyzetről és belpolitikáról sajátos szemszögből rögzített képe — torzításai ellenére is — sok jellemző megfigyeléssel, érdemleges adattal szolgál. Jól érzékelteti egyrészt a német befolyást, másrészt annak különböző belső reak-

ciót; s belpolitikai vonalon is világossá teszi a Teleki-féle politika elkerülhetetlen csődjét.

Az első belpolitikai kérdéscsoport, amelynek megvilágításához a kötetünkben közölt iratanyag sokban hozzájárul, az, milyen szerepe volt a Bethlen-féle csoportnak abban, hogy 1939 elején megváltozott a német kormány magatartása Imrédy javára; miért és hogyan került sor Imrédy Telekivel való felváltására; hogyan tett kísérletet ez utóbbi a kormány bal- és jobboldali ellenzékének visszaszorítására? Az iratokból kitűnik, hogy a németek hovatovább veszélyeztetve látván magyarországi pozícióikat az országra gyakorolt nyomás fokozódó ellenhatásától, Horthyval garantáltatták, hogy a Bethlen körül szerveződő, a németekkel szembeni elégedetlenséget felhasználó és szító ellenzéknek semmi körülmények között nem engedi kormányra, maguk részéről viszont érzékeltették, hogy a nyilasok hatalomra juttatása mindaddig nem érdekük, míg az uralmon levő magyar kormánnyal egyezkedve megálálthatják számításaikat. Kijelentették, hogy nem akarnak vámuniót, „megelégednek” olyan gazdasági szerződésekkel, amelyek a magyarországi mezőgazdasági termelés profilját a német igényeknek megfelelően alakítják, a német iparcikkek magyarországi piacát pedig bizonyos iparágak visszafejlesztésével szélesítik. Rokonszenvüket fejezték ki Imrédy „reformpolitikai” irányzatával, amely nem utolsósorban földreformjavaslattal igyekszik versenyre kelni a szélsőjobboldali szociális demagógiával, s amely a második zsidótörvény tervezetének betervezését nem alaptalanul szánta egyúttal gesztusnak is a náci Németország felé, ahol „a zsidókérdés megoldásának” megkülönböztetett jelentőséget tulajdonítanak, és a német kisebbség kivételes helyzetének biztosítása mellett a Magyarországgal való „őszinte baráti kapcsolat” másik legfőbb feltételének tekintik.

Az 1939 február elején meginduló német—magyar gazdasági tárgyalások a német tárgyalófélben csalódást keltettek ugyan, mert a két nemzetgazdaság „egybehangolására” előterjesztett magyar javaslatokat nem találták eléggé mélyrehatóknak; ellenállást tapasztaltak a magyarországi ipar „lefékezése”, ásványolaj-koncessziók átengedése stb. tekintetében; — Imrédynek mégis nem emiatt kellett távoznia, hanem a magyar uralkodó körök akaratából, akiknek megrendült a bizalmuk Imrédy iránt, s leváltásával egyben a Bethlen-féle ellenzék akarták leszerelni. A reformdemagógiája folytán népszerű, s külpolitikai, nemzetiségpolitikai gesztusaival pozícióját német szempontból megszilárdító miniszterelnök leváltásához speciális ürügyre volt szükség: e tekintetben volt jelentősége zsidó származása feltárásának és felhasználásának. Beláttatták Imrédyvel és elfogadtatták híveivel, hogy a miniszterelnöki poszton maradása belpolitikailag kompromittálná a zsidótörvény-javaslatot benyújtó kormányt, a náci német birodalommal szemben pedig kellemtelen, hogy zsidó származású az ország miniszterelnöke. Imrédy leváltását ilyen beállításban német részről sem lehetett kifogásolni.

Teleki február 22-i programbeszéde az addigi „németbarát és reformpolitikai” irányvonal töretlen folytatását hangsúlyozta. Vállalta a zsidótörvény- és földbirtokjavaslatot, de mint Horthy ugyanaznap megnyilatkozásából kitűnik, a kormányzat mindkét vonatkozásban „kellő körültekintéssel” kíván eljárni. 23-án Teleki végrehajtatta a hivatalos csatlakozást az antikomintern paktumhoz, majd a németbarátság demonstrálásának e fedezékéből másnap, 24-én feloszlatta a hungarista mozgalmat és pártot. Imrédy felváltása Telekivel nagymértékben kihúzta a talajt a Bethlen körül szerveződő ellenzék alól. Ez a magát „keresztény és nemzeti jobboldali ellenzéknek” nevező csoportosulás helyeselte Telekinek a baloldalt és a szélsőjobbot egyaránt „megrendsabályozni” ígérő belpolitikáját; megoszlást az okozott soraikban, hogy Teleki az ország ipari és mezőgazdasági termelése zavartalan folyamatosságára hivatkozva előreláthatólag fokozot-

tabban tekintettel lesz a zsidótörvény és földreformtörvény meghozatalakor a nagytőke és a nagybirtok érdekeire.

A Teleki-kormány pozícióit belpolitikailag számottevően erősítette a kárpát-ukrajnai területgyarapodás. E siker politikai kiaknázása a parlamenti ciklus lejárta előtt tervbe vett parlamenti választások szempontjából volt különösen jelentős Teleki számára; egyik legsürgetőbb feladatának tartotta, hogy az 1938 novemberi puccsszerű tömeges kilépés folytán a parlamenti abszolút többségét elvesztett kormánypártot ismét hatalmas, leszavazhatatlan, megdönthetetlen erővé tegye. Irataink közül különös figyelmet érdemelnek a magyarországi parlamenti választásokkal és az azokba történt német beavatkozással foglalkozó jelentések.

A küszöbönálló magyarországi választásokkal kapcsolatban a német birodalmi kormány információi nem voltak egybehangzók. Bár egyre határozottabb jeleit lehetett tapasztalni annak, hogy Teleki nem fogja kímélni a kormánytól balra álló jobboldali ellenzéket (Bethlent, Friedrichet, a Kornis-Sztranyavszky-, illetve Bornemissza—Mikecz-féle disszidens csoportokat, az Eckhardt vezette kisgazdákat), még kevésbé a szociáldemokratákat, egyes informátorok, főleg a hungaristákra mért csapás hatása alatt a németellenes erők felülkerekedésétől, a „zsidó befolyás” teljessé válásától tartottak, és hangsúlyozva, hogy a német politika számára Magyarország a Balkán kulcsa, az itteni német pozíciók megvédése érdekében azt sürgették, hogy a német birodalom a választások folyamán részesítse hatékony támogatásban a feloszlatott Hungarista Párt helyébe lépett Nyilaskeresztes Pártot.

A magyar kormánynak hamarosan fel kellett figyelnie arra, hogy Bécs a nyilasok német birodalmi kapcsolatainak veszélyes góciává válik. Megélnékült a magyarországi belső helyzet kritikája is, amelynek során a legélesebb és legelmarasztalóbb ítéleteket a németek nem annyira közvetlenül, mint a szlovák bábállam sajtóorgánumain keresztül mondták ki. Különösen a Magyarországhoz került területek szlovák és kárpátukrán lakosságával szemben tanúsított bánásmód szolgáltatott könnyű lehetőséget a nemzetiségpolitika támadására, amellyel szemben az őket elsősorban és tulajdonképpen érdeklő német kisebbség vonatkozásában közvetlenül is hangoztatták elégedetlenségüket. A magyar kormány ismételten panasz tárgyává tette a magyar—német viszonyt zavaró jelenségeket, de barátságos gesztussal szabadon bocsátotta a Sopron és környéke elcsatolására történt izgatás miatt Sopronban letartóztatott német rendőrtisztviselőt. Jóváhagyta a Volksbund alapszabályait, teljesítette a szlovák kisebbség új napilap engedélyezése iránti kérelmét, megkezdte Kárpát-Ukrajna autonómiájának előkészítését. Ilyen előzmények után került sor Teleki és Csáky április 29—május 1-i berlini tárgyalásaira, ahol a magyar államférfiak már azt is bejelentették, hogy a második zsidótörvényt mind a képviselőházban, mind a felsőházban elfogadtatták.

Német részről méltányolták ezeket a lépéseket; nem volt nehéz meggyőzni őket arról, hogy a magyar kormányra eredményesen támaszkodhatnak, s hogy nem érdekük annak nehézségeket okozni. A barátságos légkört megőrizve sikerült elhárítani a kárpát-ukrajnai autonómiával kapcsolatos német kívánságot (Volosin szerephez juttatását), kivédeni a Magyarországon tartózkodó birodalmi németek köréből történt kiutasítások miatti panaszt, s ígéretet téve arra, hogy a Volksbund jelöltjeit felveszik a kormánypárti listára, úgy tűnt, hogy biztonságosan lehet nekivágni a választási kampánynak. Berlinből hazatérve, május 4-én feloszlatták a parlamentet, és május 28—29-re kiúrták a választásokat.

A választás eredményei a kormánypárt fölényes győzelme szempontjából igazolták Teleki várakozását; Bethlen és a „disszidensek” már eleve olyan helyzetbe kerültek, hogy

egyáltalán nem játszhattak szerepet; meglepő volt viszont a Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt meggyengülésének mértéke, s a választási akcióegységben fellépő, a németek által pénzzel és propagandaanyaggal támogatott különböző nyilas, szélsőjobb-oldali pártok nagyarányú előretörése. A szélsőjobboldal 1939 őszi, 1940 tavaszi és nyári eleji, majd 1940 őszi négy nagy rohamát a Teleki-féle „nem egyértelműen németbarát” politika ellen a kormány csak úgy tudta visszaverni, hogy ő maga is mindinkább jobbra tolódott; egyre nagyobb és súlyosabb engedményeket tett a németeknek, illetve politikájuk belső segítőinek.

1939 őszen a német—magyar viszonyban rosszabbodás állt be a lengyel ügyben elfoglalt magatartás következtében, a lengyel menekültek tömeges befogadása, a velük szemben tanúsított bánásmód, a Franciaországban szerveződő lengyel légióhoz való kijutásuk elősegítése miatt. Horthy Hitlerhez intézett november 3-i levele a nyilasokat és volksbundistákat vádolta a magyar kormány németek előtti befeketítésével, a német—magyar barátság aláaknázásával; célzást tett arra, hogy a magyarországi német kisebbség hazatelepítésével jelentősen tehermentesíteni lehet az ütközési területet. Hitler október 6-i beszédében ugyanis szó esett bizonyos német néptörzsek repatriálásának szükségességéről.

A magyar kormánnyal szembeni német elégedetlenség nem maradt hatás nélkül a kormánypárt jobbszárnyára. Ezek Imrédy volt miniszterelnök körül szerveződtek, benne vagy esetleg Csákyban látva Teleki lehetséges utódját; Hitler egyik buzgó informátora, Otto Braun, Csákyt is kétszínűnek ítélve, a kormánypárt szélső jobbszárnyán helyetfoglaló Mecsér András és a nyilasok szövetségének gondolatát ajánlotta figyelembe. A németek mindenesetre egy olyan diktatórikus kormányzat megvalósulását tartották kívánatosnak, amely a hadseregre támaszkodna. A magyar katonai vezetés Teleki elleni éles támadásra használta fel a német részről elrendelt hadianyagszállítási zárlatot, és minthogy a Románia elleni hadikészületek meggyorsítására további nagyarányú megrendeléseket tartott szükségesnek, messzemenően készségesnek mutatkozott a Teleki által húzódozva fogadott német gazdasági követelések iránt, amelyek jelentősége az angol blokádháború következtében fokozottan megnőtt. A magyar részről Kárpát-Ukrajna természeti kincseinek kiaknázása, Szlovákia gazdasági segítése, de főleg a márka magyarországi árfolyamának felemelése tekintetében tanúsított ellenállás láttán a németek már-már gazdasági retorziók szükségességét vették fontolóra, de végül is a jellegzetes „Zucker und Peitsche” (cukor és korbács) politikának ezúttal megint az az oldala érvényesült, amely kecskegátással küzdött le az ellenállást: a hadiszállítások részleges felszabadítása és az e téren további reményeket tápláló magyar katonai vezetés Telekire gyakorolt befolyása megnyitotta az utat a kívánt gazdasági egyezmény és hadigazdálkodási együttműködésre vonatkozó jegyzőkönyv 1940. január 16-i aláírásához.

1940 tavaszán is a német gyanakvás és elégedetlenség adott ösztönzést a Teleki megbuktatását célzó belpolitikai törekvéseknek. Német állampolgárok Magyarországról való sorozatos kiutasításának, a Volksbundnak a német kisebbség kizárólagos joggal való szervezésére formált igénye el nem ismerésének és szervezkedése korlátozásának, a Habsburg-monarchia helyreállítását tervező legitimisták ténykedésének kifogásolása mellett főleg azt nehezményezték, hogy a kormány, mint a sajtóban is tükröződik, továbbra is ápol bizonyos angol—francia kapcsolatokat. Teleki 1940. március 26—28-i római tárgyalásai, az olasz viszonylatban állandóan megfigyelhető német gyanakváson túlmenően azért is nyugtalanságot keltettek Berlinben, mert attól tartottak, hogy a magyar miniszterelnök Rómában a nyugati hatalmak diplomáciai képviselőivel, illetve

azokon keresztül az Egyesült Államok európai körutat tevő különmegbízottjával, Sumner Welleszel is érintkezésbe lép.

Teleki római távollétét a kormánypárt Imrédy köré tömörülő jobbszárnya, a nyilasoktól támogatva, éles támadásra használta fel ellene, azzal vádolva őt, hogy nem folytat egyértelműen németbarát politikát. Majd a német kormány kifejezetten ellenségesnek és uszítónak minősítette a magyar sajtó és rádió Norvégia és Dánia német megszállásával kapcsolatos magatartását, illetve hangnemét. Ennek ellensúlyozására Horthy áradozóan dicsérte a németek tengerészteljesítményét; Teleki pedig hozzálátott kormánya megrendíteni próbált pozíciójának megszilárdításához. Ezekben a napokban Csáky ismételten részletesen tájékoztatta a budapesti német követet arról a fölényes határozottságról, amellyel ő és Teleki is visszautasították az őket felkereső angol követ azon felszólítását, hogy a magyar kormány tanúsítson ellenállást a németekkel szemben, s adja hozzájárulását bizonyos magyarországi angol ellenőrző rendszabályok alkalmazásához. Kiemelte Erdmannsdorff előtt, hogy az egyértelmű németbarát politikának ő a legerélyesebb követelője. Mint minden illetékes magyarországi tényező, Teleki is teljes szolidaritást ígért Németországnak Angliával folytatott gazdasági háborújában, és a gazdasági téren mutatkozott készség némileg háttérbe tudta szorítani az olyan természetű aggályokat, amilyeneket például nem utolsósorban Eckhardt amerikai útja keltett.

A nyugat-európai hadjárat minden eddigit felülmúló német katonai sikerei azután, amelyek jelentőségét a németek nagy felháborodására a „Magyarország” című kormánylap angol szimpátiát tükröző cikke megpróbált kisebbiteni, újból felbátorították Teleki jobboldali ellenzékét, a kormánypárton belül és kívül. Imrédy a „korszellemnek” megfelelő, határozottabb és energikusabb kül- és belpolitikát követelt, és lemondásra szólította fel Telekit, aki viszont megvédte vele szemben politikáját, és — amennyiben azzal egyetérteni nem tud — őt szólította fel a párt elhagyására. Imrédy kilépés helyett a visszavonulást választotta, egyrészt mert nem tudott volna számottevő szakadást előidézni, másrészt, mert odiózusnak tűnhetett volna szembefordulása azzal a kormánnyal, amely — jól időzítetten — épp e napokban újabb fontos gazdasági engedményeket tett a német hadviselés támogatására, most már ásványolaj-szállítás tekintetében is. A nyilasok a magyarországi nemzetiségi kérdés népcsoportjogi alapon való rendezésére benyújtott törvényjavaslatukkal ajánlkoztak fel a németeknek, akik a német kisebbség számára a népcsoport-autonómiát Teleki kormányától eddig hasztalan követelték. Teleki azonban most már hajlandónak mutatkozott a többi nemzetiség rovására a német kisebbségnek különleges jogokat biztosítani, s ennek fejében a német kormány eltúrte, hogy a nyilasok ellen őket igen érzékenyen sújtó kampányt folytasson le. A magyarországi németységnek a Volksbund kizárólagos vezetése alatt kivételes helyzetet biztosító jegyzőkönyv aláírására a második bécsi döntés alkalmával került sor.

A Teleki-kormány elleni negyedik szélsőjobboldali támadásra 1940 őszén került sor. A kormánypártból kiváló, és Magyar Megújulás Pártja néven önálló szélsőjobboldali pártot alapító imrédyisták és a nyilasok Telekit immár végképp alkalmatlannak nyilvánították a „magyar érdekek” képviselőire azzal a Romániával szemben, ahol német szempontból nagyra értékelt tekintélyuralkodó rendszerlétesült, és a román nemzetiszocialista Vasgárda oly fontos tényező lett. Teleki, hogy ezt a támadást kivédje, amnesztiával szabadon bocsátatta az 1938 óta börtönben levő Szálasit, abban a hiú reményben, hogy ez a nyilas mozgalomnak inkább megosztását, mint egységesülését fogja eredményezni. Eltöröltette a nyilaskeresztesek szervezkedését gátló rendelkezéseket, miközben titkos utasításokkal próbálta ezeket pótolni; kiállt a német kisebbségi egyezmény végrehajtása mellett, jóllehet igaz volt a vád, hogy igyekszik azt elszabotálni; magáévá

tette egy harmadik, még radikálisabb zsidótörvény eddig tagadott szükségességét; hozzátartott egy átfogó, „a kor követelményeit” szem előtt tartó alkotmányreform kidolgozásához.

Az elmondottak alapján megállapíthatjuk, hogy a német Külügyminisztérium iratai mind a kül-, mind a belpolitika története szempontjából igen figyelemreméltóan gazdagítják e sorsdöntő időszakra vonatkozó ismereteinket, s hozzájárulnak annak jobb megértéséhez és differenciáltabb ábrázolásához.

III

1941-től a német külügyi okmányok forrásértéke Magyarország második világháborús szerepének és politikájának megismerése szempontjából jelentősen növekszik. A háborús évekre vonatkozó magyar külügyminisztériumi iratanyag ugyanis nagyon hiányos. Nincsenek meg az eredeti feljegyzések a Hitlerrel, Ribbentroppal folytatott tárgyalásról, hiányzanak a semleges országok követeinek fontosabb jelentései, a Kállay-kormány különbéke-kísérleteiről pedig semmiféle érdemleges külügyi okmány nem található. Ennek okát részben abban kell keresnünk, hogy a német megszállás napjaiban majdnem minden olyan anyagot, ami a németek szemében kompromittáló lehetett, Kállay utasítására megsemmisítettek, bizonyos iratanyagok pedig már eredetileg sem kerültek irattározásra. A kiugrási kísérletek szála Kállay kezében futottak össze. A szigorúan titkos táviratokat és jelentéseket saját irattárában őrizte. Ezek az okmányok jórészt szintén a lángok martalékai lettek a megszállás óráiban. Egy részüket Kállay a török követségre mentette, illetve másolataik a magyar követségek irattáraiban fennmaradtak. Az okmányok egy része a háború után visszakerült Kállayhoz, s ő néhányat publikált közülük.

Az elmondottak alapján az a sajátos helyzet állt elő, hogy a német diplomáciai iratok nemcsak a német—magyar kapcsolatok feltárása, hanem a második világháború alatti magyar külpolitika megértése szempontjából is nélkülözhetetlen források. A német Külügyminisztériumban nemcsak a tárgyalási jegyzőkönyvek, a jegyzékváltások, a követi jelentések maradtak fenn eredeti okmányokban, de a német alapossággal megszervezett náci külügyi szolgálat és kémiszolgálat mindenre kiterjedő figyelme folytán a magyar kormányok szinte valamennyi lépéséről, a politikai erőviszonyok alakulásáról stb. készült feljegyzések is megtalálhatók.

A német külügyminisztériumi iratanyagot azonban különösen az 1942—1943-as esztendőket, kellő forráskritikával kell használnunk. A német külügyi apparátus ugyanis rendkívül érzékenyen reagált minden olyan eseményre, jelenségre vagy tendenciára, amelyet veszélyesnek vélt hatalmi céljai és háborús érdekei szempontjából, hogy időben megtehesse a szükséges ellenlépéseket. Megfigyelhető, hogy a németbarát politikával szemben ható tendenciákat felnagyítják, míg a magyar iratok ugyanazt a jelenséget természetesen nullifikálni igyekeznek. A Wilhelmstrasse a gyanúnak tekinthető legapróbb mozzanatokra is sokszor jelentőségét messze meghaladó hevesseggel válaszolt. Emellett információik sem voltak mindig megbízhatóak. Mivel informátoraik leginkább a szélsőjobboldali, a fenntartás nélküli németbarát elemekből verbuválódtak, a hírek gyakran átalakultak, amíg a Dísz téri palotából vagy a Sándor-palotából egy szélsőjobboldali politikus vagy vezérkari tiszt agyának vegykonyháján keresztül a német követségre eljutottak. A német Külügyminisztérium tájékozottsága azonban ennek ellenére vitán felül áll.

Az itt tárgyalt iratanyag két nagy csoportra oszlik: a Szovjetunió elleni háború meg-

indulásától Bárdossy bukásáig, pontosabban 1942 nyaráig terjedő időszakra és a Kállay-kormány tevékenységének időszakára. A két periódus iratanyagának jellege lényeges különbségeket mutat.

Az első szakasz tükrözi azt a német szempontból alapjában zavartalan német—magyar együttműködést, amely Bárdossy miniszterelnöksége alatt fennállt. Nézeteltérésekről vagy inkább a magyar kormány esetenkénti vonakodásáról itt is találhatunk okmányokat, de ezekben érezhető, hogy a német Külügyminisztériumban tudták: néhány egyszerű, szinte sablonos fogással — hivatkozás a revíziós igényekre, a „bolsevizmus veszélyének” felidézése, néhány gesztus Románia felé vagy egyszerűen csak erősebb utalás Magyarország szerződéses kötelezettségeire — Bárdossynál elérhetik, amit akarnak.

Bárdossy — akinek külpolitikai vezérelve volt, hogy ha gyorsan beleegyezik bizonyos német gazdasági, politikai vagy katonai követelések teljesítésébe, megelőzheti még nagyobb német igények jelentkezését — valóban a legkisebb német nyomásra engedett fenntartásaiból. A Wilhelmstrassén gyorsan kiismerték Bárdossy gyengéit: mindig a dupláját kérték annak, amit akartak.

1942 nyaratól érezhetően megváltozik az okmányok hangneme. Már azokban a hónapokban is észlelhető a változás, amikor látszólag még semmi sem zavarta meg a német—magyar együttműködést. Berlinben ugyanis — az iratok tanúsága szerint — kezdettől fogva gyanakvással fogadták Kállayt, s ezen az új miniszterelnök mégoly németbarát vagy szovjetellenes nyilatkozatai sem változtattak, mert érthetetlen volt számukra Bárdossy menesztése, aki a már közel egyévtizedes külpolitikai együttműködés alatt mindenki másnál készségesebb partnernek bizonyult. 1942 nyaratól a magyar kormány minden lépése gyanakvást keltett a németekben, s amikor 1943 elején — a háború menetében bekövetkezett fordulat után — bizalmatlanságukat Kállaynak a nyugati hatalmak felé tett tapogatózó kezdeményezéseivel igazoltnak látták, a hangnem nyíltan ellenségessé vált. Kállayt megpróbálták diszkreditálni, s szövetségesek között teljesen szokatlan diplomáciai akcióig is elmentek: a budapesti német követnek megtiltották, hogy kapcsolatot tartson fenn a miniszterelnökkel, noha egyben ő volt a külügyminiszter is. A követ bármiféle hivatalos ügyben csak a külügyminiszter helyettesét kereshette fel.

Az események következtében megváltozott a Magyarországgal kapcsolatos iratanyag jellege is. Az iratok zöme a magyar kormány hitehagyottságát és „áruló” szándékait bizonyító információkra szorítkozik, s ennek megfelelően olyan utasításokra, amelyek Kállay menesztését és egy új, Németország szempontjából minden tekintetben megbízható kormány kinevezését voltak hivatva szolgálni. Rendkívül jellegzetes, hogy amíg 1941-től, Magyarországnak a háborúba való tényleges bekapcsolódásától, a német iratokban nem találjuk nyomát annak, hogy a szélsőjobboldalt biztatták volna a kormánnyal szembeni akciókra, addig 1943 tavaszától a szélsőjobboldal megint nyílt támogatásra talált. Ebbe a folyamatba kapcsolódtak be már 1943 szeptemberétől — amikor a Kállay-kormány megbuktatása diplomáciai eszközökkel nem látszott valószínűnek — a megszállási előkészületek.

Az 1941—1943-ról közzétett iratok a következő főbb témákat ölelik fel: Magyarország erőteljes katonai és gazdasági bekapcsolása a Szovjetunió elleni háborúba; annak biztosítása, hogy Magyarország ne csak a Szovjetunió elleni háborúban vegyen részt, hanem szakítsa meg kapcsolatait a nyugati hatalmakkal, vállaljon teljes szolidaritást a tengelyhatalmakkal egészen a hadiállapotig; a zsidókérdés megoldása Magyarországon a német kormány kívánságai szerint; végül a különbéke-kísérletek megakadályozása és Magyarország nagyerejű katonai részvételének további biztosítása a Szovjetunió elleni harcban.

Miután 1941. június 26-án Magyarország csatlakozott a Szovjetunió elleni hadjárat-hoz, majd néhány hetes heves harc után a villámháború csődjéé mind nyilvánvalóbbá vált — annak ellenére, hogy a német csapatok kezdetben rendkívüli gyorsasággal nyomultak előre a szovjet területeken —, füstbe mentek a magyar kormány azon reményei is, hogy viszonylag kis erők háborús bevetésével megválthatják a németek jóindulatát és nagyjából megőrizhetik a magyar fegyveres erők épségét. Nem lehetett többé kétséges, hogy a német hadvezetés egyre nagyobb erők frontra küldését fogja követelni Magyarországtól is. A német diplomáciai okmányokból kitűnik, hogy 1941 nyárutójától ez a törekvés lett a német—magyar kapcsolatok legjellemzőbb vonása. A magyar hadsereg mind teljesebb felhasználásáért egymást követték a közvetlen politikai és katonai tárgyalások, amelyeket a magyar kormány területi igényeinek teljesítésére tett homályos ígéretek és drasztikus fenyegetések kísértek. A németeknek ez a törekvése kezdetben teljes támogatásra talált a magyar katonai vezetésnél, elsősorban Werth vezérkari főnöknél, ugyanakkor a magyar uralkodó körök egyes csoportjaiban bizonyos óvatosság kezdett mutatkozni, s ez tükröződött Werth leváltásában, s az új vezérkari főnök, Szombathelyi Ferenc kinevezésében is.

A magyarországi hangulatban érezhető bizonytalanságról a németek hamar tudomást szereztek, s ez még sürgetőbbé tette, hogy a magyar hadsereg felhasználásával kapcsolatos elképzeléseiket hivatalos úton is kifejezésre juttassák. Így került sor Horthy és Bárdossy látogatására 1941. szeptember 7-én a német főhadiszálláson, amelynek eredményeként az elkövetkezendő hónapokban újabb magyar egységeket küldtek szovjet területre, egyelőre megszállási feladatok ellátására.

Az 1941 szeptemberi németországi látogatásnak volt még egy, elvi szempontból igen jelentős mozzanata: a magyar kormány a vezérkar kívánságára olyan területekre jelentette be igényét, amelyek a történelmi határokon kívül estek. Határkiigazítási tervet terjesztett elő, amelynek értelmében az északkeleti Kárpátok gerincén húzódó határon túl fekvő lejtők, azaz Galícia egy részét Magyarországhoz csatolták volna. A javaslatot védelmi és földrajzi szempontokkal indokolták. A németek a magyar javaslatot meglehetősen hűvösen fogadták, bár — nyilvánvaló összefüggésben a magyar csapatok felhasználásával — katonai oldalról a tervet nem utasították el: Hitler hozzájárulását adta a magyar kívánságok teljesítéséhez. A határmódosítási javaslat azonban később bizonyos értelemben a két kormány közötti diplomáciai nézeteltérések forrásává vált, amellet, hogy a németek mindaddig, amíg — Kállay utasítására — 1942 nyarán le nem került a napirendről, ügyesen felhasználták követeléseik teljesítésének kicsikarására.

Nagy-Britannia hadüzenete, majd az Egyesült Államokkal való hadba lépés után, amelynek elérése érdekében a németeknek nem kellett túlságosan nagy nyomást kifejteniök (elegendő volt egy szóbeli jegyzék), 1942 januárjában előtérbe került ismét a magyar hadsereg felhasználása. A német hadvezetés akkor már a moszkvai vereség tanulságain elmélkedhetett: szükségessé vált a csatlós hadseregek erőteljesebb bevetése a harcokba. Ribbentrop birodalmi külügyminiszter azzal a feladattal érkezett Budapestre 1942. január 6-án, hogy az egész magyar hadsereg felhasználását kérve elérje legalább a felének frontra küldését. Tárgyalásai eredményesek voltak. Keitel, aki a megállapodások konkretizálása végett utazott a magyar fővárosba, biztosította a 2. magyar hadsereg kiküldését a tűzvonalba, valamint öt újabb hadosztályt megszállási feladatok ellátására. Egyidejűleg megállapodás született a két kormány között, amely szerint Magyarország engedélyezi 20 000 magyarországi német férfi besorolását a Waffen SS-be.

Ribbentrop tárgyalásai nemcsak katonailag, de gazdaságilag is újabb terheket róttak Magyarországra. A közzétett okmányok mutatják, hogy bár a németek fő törekvése

ugyanígy, mint az előző évben, minél több magyar gabona megszerzése volt, most már más természetű követelések is előtérbe kerültek. A régóta mutakozó német érdeklődés a magyar olajlelőhelyek iránt most abban a követelésben nyért kifejezést, hogy a Németországnak szállítandó évi olajkontingenst 80 ezerről 120 ezer tonnára emeljék. A német igényeket kielégítették. A gabonaszállítás kérdésében 1942-ben, főleg Kállay miniszterelnöksége alatt, némi vitára került sor; a magyar kormány szerette volna érvényteleníteni az úgynevezett bácskai szerződést. Ennek értelmében 1941-ben Magyarország vállalta, hogy a Bácska gabonatermését a háború tartama alatt teljes egészében Német-, illetve Olaszország rendelkezésére bocsátja. A vita végül német sikerrel zárult. Gazdasági vonatkozásban a továbbiakban nem merültek fel különösebb nehézségek. Annyira nem, hogy amikor 1943 tavaszán a német kormány megkezdte erőteljes akcióit Kállay megbuktatására, Clodius, a német Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának helyettes vezetője így összegezte véleményét Ribbentrop számára: „Gazdasági kérdésekben a magyar kormány magatartása — kivéve a mezőgazdasági termelés erősebb kézbe fogását az anyaország területén — nem ad okot arra, hogy Németország részéről komolyabb kifogásokat emeljünk.” (542. sz. irat.)

Említettük már, hogy Berlinben eleve gyanakvással fogadták Kállay Miklós miniszterelnöki kinevezését. Gyanakvásukat csak fokozta, hogy az új kormány külügyminisztereként többek között Ullein-Reviczky Antal, a Külügyminisztérium sajtóosztálya vezetőjének nevét emlegették, akinek felesége angol származású volt, s akit a németek — okkal, ok nélkül — teljesen megbízhatatlannak tartottak. A német–magyar kapcsolatok jellegét jól mutatja az az okmány, amelyben Ribbentrop utasította a budapesti német követet: hozza a miniszterelnök tudomására, hogy kifejezetten rosszindulatú lépésnek tekintenek Ullein-Reviczky kinevezését külügyminiszterré. (481. sz. irat.)

A német okmányok igen fontos adatokat szolgáltatnak Kállay miniszterelnökségének első fél évéről. Különösen fontosak azok az okmányok, amelyek a zsidókérdésre vonatkoznak az 1942-es, 1943-as esztendőkből. Az idevonatkozó iratanyagot eredeti nyelven szinte teljes egészében közzétették a Randolph L. Braham által összeállított „The Destruction of Hungarian Jewry. A Documentary Account” című kétkötetes okmánykiadványban (New York 1963), ezért kötetünkben csak a legfontosabb okmányokat közöljük.

Az úgynevezett zsidókérdés megoldása Magyarországon már a harmincas évek végétől napirenden szerepelt a német–magyar kapcsolatokban. A fasiszta Németország vezetői a Magyarországon életbe léptetett zsidótörvényeket nem tekintették kielégítőnek, s a legkülönbözőbb formákban próbáltak nyomást gyakorolni a radikálisabb megoldás érdekében. Ez a nyomás Magyarország háborúba lépése után átmenetileg szünetelt. 1942 nyarán azonban újult erővel bontakozott ki. Hitler ebben az esztendőben az egész megszállt, illetve befolyása alatt álló Európában végre akarta hajtani a „zsidókérdés megoldását”. Amikor Kállay 1942 júniusában bemutatkozó látogatásra ment a német főhadiszállásra, Hitler szóba hozta a zsidókérdés megoldásának szükségességét Magyarországon. Kállay azzal érvelt, hogy a magyar kormány a lehetőségekhez mérten további megszorításokat alkalmaz, de nem távolíthatja el hirtelen és drasztikus módon a zsidó származásúakat a gazdasági életben keletkező súlyos zavarok veszélye nélkül. Hitlernek azonban esze ágában sem volt beérni Kállay válaszával. A német diplomáciai anyagokban ettől kezdve újból és újból felbukkan a magyar zsidóság elleni rendszabályok sürgetése, míg végül is 1942 októberében hivatalos jegyzék útján hozta a német Külügyminisztérium a magyar kormány tudomására ez irányú kívánságait. A jegyzék első része a németek által megszállt országokban élő magyar állampolgárságú zsidók ellen

1943 januárjától életbe lépő rendszabályokról szóló (vagyoneelkobzás, sárga csillag viselése, deportálás). A második rész olyan megállapodásra tett javaslatot, amely szerint mindegyik állam rendelkeznie a saját felségterületén élő idegen állampolgárságú zsidók vagyonával. Végül a harmadik rész leszögezte: a német kormány kívánatosnak tartaná, hogy Magyarországon — hasonlóan Szlovákiához és Romániához — radikális rendszabályokat léptessenek életbe a zsidó lakossággal szemben: sárga csillag bevezetése, a zsidók deportálása a német hatóságokkal együttműködve. (517—520. sz. iratok.)

Kállay 1942 decemberében ugyancsak hivatalos jegyzékben visszautasította a német kívánságokat. (522. sz. irat.) Ekkor ő már az 1942. november 8-án bekövetkező észak-afrikai angol—amerikai partraszállás következményeire figyelt. Észak-Afrikából ugyanis már nem tűnt olyan reménytelennek a szövetségesek valamiféle kezdeményezése a Földközi-tenger vagy a Balkán térségében. Kállay úgy reagált az észak-afrikai eseményekre, mint a csúzos ember a nyugati szélre: időváltozást érzett. Nem akarta tovább terhelni Magyarország számláját, visszautasította a német kívánságokat, s nagyon óvatosan elkezdte a nyugati hatalmakkal való kapcsolatok felvételének előkészítését. A szovjet hadsereg sztálingrádi győzelme, s ennek keretében a 2. magyar hadsereg pusztulása a Donnál — felgyorsította ezeket az előkészületeket. Sztálingrád után a helyzetmegítélés a kormánypárti és a jobboldali csoportosulásokban — mondhatni — egyöntetű volt. Azt a tényt, hogy a háború menetében fordulat következett be, Kállaytól a vezérkaron át Imrédyig és Szálasiig mindenki felmérte, s eléggé egységesek voltak abban a feltevésben is, hogy Sztálingrád következményeként a legközelebbi jövőben várható az angol—amerikai erők partraszállása a Balkán térségében. Csak a reakció volt más. A szélső-jobboldal riadót fűjt, Kállay pedig útnak indította a semleges országokba megbízottait. Kállay bízott abban, hogy a németek nem szereznek tudomást idő előtt különbeketapogatózásairól. A német okmányok viszont bizonyítják, Berlinben nem volt titok, mivel kísérletezik a magyar kormányfő. Igaz, nem volt túlságosan nehéz a németeknek információkat szerezni. Barcza György a háború után leírta, hogy vatikáni útja előtt úton-útfélen megállították ismerősei a pesti utcán, és sok sikert kívántak missziójához.

A kötetben közzétett iratok ugyan tényszerűen nem sok újat adnak Kállay kiugrási kísérleteiről, mégis jelentősek, mert megerősítik eddigi ismereteinket, és rávilágítanak arra a tehetségtelenségre, mellyel Kállay ezeket a tárgyalásokat beindította, s pontos képet adnak a német kormány ellenlépéseiről. Az első lépés, mint tudjuk, Horthy meghívása volt Klessheimbe, ahol Hitler és Ribbentrop elébe tárták Kállay „bűnlajstromát”, s megpróbálták a kormányzót rábírní Kállay elejtésére. (537. sz. irat.) Sajnos, a klessheimi tárgyalásról készített eredeti német jegyzőkönyveknek nem bukkantunk nyomára, így a tárgyalások lefolyásának részleteiről a magyar forrásokhoz képest nem nyerhettünk új adatokat, de a megbeszélések lényegét összefoglaló táviratok alátámasztják ezeket a forrásokat. Így hitelesítik például Horthy 1943. május 7-i Hitlerhez írt levelét. (541. sz. irat.)

A klessheimi találkozó közvetlenül nem sok eredménnyel járt Németország szempontjából; a németek természetesen nem kívántak belenyugodni ebbe, bár a katonai helyzet pillanatnyilag nem adott okot arra, hogy Magyarországon valamiféle komoly változással számoljanak. A magyar kormány politikája inkább csak a jövő szempontjából volt nyugtalanító számukra. Ezért Hitler egyelőre csak arra szorítkozott, hogy megpróbálja Horthy beállítottságát megváltoztatni, egyrészt a kormányzó közismert hiúságát legyezgetve, másrészt teljes bizalmatlanságot tanúsítva Kállay iránt. Leállították a hivatalos német személyiségek minden magyarországi utazását „a helyzet tisztázódásáig”. 1943 nyarán azonban Hitlernek a magyar kormányzó felé tett személyes baráti gesztusaival

sem sikerült elérnie Kállay menesztését. Horthy örömmel fogadta a 75. születésnapjára küldött jachtot, de Kállay maradt. „A kormányzó fejtegetései meggyőztek arról — írta az ajándék átadása alkalmából készített jelentésében a budapesti német követ —, hogy Kállayt feltétlenül tartani fogja, és ezért a jövőben továbbra is számolnunk kell vele.” (544. sz. irat.)

Az olaszországi események, amelyek Kállayt az úgynevezett előzetes fegyverszüneti egyezmény megkötésére készítették 1943. szeptember 9-én, a német kormány számára végleg szükségessé tették a magyarországi helyzet tisztázását. Az előzetes fegyverszüneti egyezmény megkötéséről ugyan nem szereztek Berlinben tudomást, de bőséges információk futottak be a Kállay-kormány tevékenységéről. 1943 szeptemberétől megkezdődtek az előkészületek Magyarország megszállására.

IV

Számszerűségében is számottevők, jelentőségében pedig különösen kiemelkedők a kötet utolsó részének iratai, melyek jórészt a német megszállás előzményeit s a megszállási rendszert helyezik alapvetően új megvilágításba. Újat adnak ezek az iratok Magyarország 1944-es helyzetére és történetére vonatkozóan, mivel ezt az anyagot korábbi nyugati publikációk még részleteiben sem tették közzé, s ennek az időszaknak hazai levéltári anyaga — elsősorban ami a központi szerveket illeti — jórészt, külügyi anyaga pedig szinte teljesen hiányzik. Újat ad azért is, mivel a megszállt Magyarország német birodalmi biztosának, Edmund Veesenmayernek jelentései 1944. március 19-ét követően az élet szinte minden területére — a belpolitikától a külpolitikáig, a gazdasági kérdésektől a katonai problémáig, a zsidóság deportálásától az ellenállási mozgalomig — kiterjedtek. S ha már a második világháború kezdetétől a magyar belpolitika mindinkább a külpolitika, a Németországhoz való viszony függvényévé válik, a megszállás történetileg s formailag egyaránt teljessé teszi ezt a folyamatot; a német birodalmi megbízott Magyarországról küldött jelentései valóban a legfontosabb forrássá lépnek elő. Ebben az értelemben azt mondhatjuk, hogy az anyag 1944. március 19-ét a német megszállás időpontját követő 3—4 hónapra vonatkozóan — bizonyos értelemben — a teljesség igényével léphet fel. Természetesen nem ilyen egyértelmű és teljes a megszállást megelőző periódus anyaga; itt érezhető, hogy csupán egy hivatali szerv iratanyaga, tematikája ennek megfelelően egyoldalú, különösen a katonai vonal hiányzik. Még inkább feltűnő ez az 1944 nyarát követő hónapokban, amikor megszakad a jelentések rendszeressége s — nyilván a háborús károk következtében — csupán a jelentések egy töredéke vált fellelhetővé. Így az ebből az időből származó iratok, bár számos alapvető összefüggésre így is rámutatnak, a jelenlegi ismereteink alapján nem alkalmasak arra, hogy viszonylag szélesebb s teljesebb forrásanyagot biztosítsanak a kutatáshoz.

A megszállás előzményeit illetően — annál is inkább, mivel a katonai iratok nem állnak rendelkezésre — Veesenmayernek, a német Külügyminisztérium megbízásából a magyarországi politikai helyzet felderítésére Budapestre érkező politikusnak, 1943. december 10-i jelentése tekinthető időpont s eseménytörténet szempontjából egyaránt kiindulópontnak. (561—1. sz. irat.) Ez a jelentés leszögezi: 1943 őszén a Kállay-kormány fokozódó nyugati titkos tárgyalásai — melyekről a német titkosszolgálat többé-kevésbé mindig tudomással bírt —, valamint az olaszországi események megérlelték a német vezérkarban az elhatározást: kidolgozzák Magyarország megszállásának tervét. Az első variáció, mely 1943. szeptember 30-án készült el s a hangzatos Margarethe fedőnevet

kapta, a hadihelyzettől függően még igen sok változáson ment keresztül, míg Hitler 1944. február 28-án kiadta utasítását a végső változat kidolgozására.

A végső változat számolt azzal a politikai koncepcióval, melyet Edmund Veesenmayer 1943 őszén terjesztett elő terjedelmes jelentésében, és amelyet 1944 elején a Magyarországon tevékenykedő német titkosszolgálat vezetője is megerősített.

Magyarországon távolról sem olyan reménytelen a helyzet, hogy csupán a katonai támadás lenne a kiút. Horthyt kell megnyerni, és a kormányzó által legalizálva széles alapon nyugvó — a kormány jobbszárnyától a nyilaskeresztesekig terjedő — kormány alakítandó. Ennek segítségével a belpolitikailag konszolidált, németbarát Magyarország hadseregét a németek rendelkezésére bocsátja, lehetővé válik a magyar térség totális gazdasági kimerítése (ez a gabona mellett többek között a bauxit- és olajellátás miatt volt fontos), s a megszállásra nem kell nagyobb számú német csapategységeket igénybe venni. Ennek az elképzelésnek megfelelően hívták Horthyt Klessheimbe, hogy „a keleti hadszíntér eseményeivel összefüggő különböző akut kérdéseknek” a megtárgyalása céljából vagy március 17-én este, vagy legalább 18-án látogassa meg Hitlert. (583. sz. irat.)

Hitler és Horthy tárgyalásaira vonatkozóan — melyre egyébként mind a hazai, mind a külföldi irodalom beható részletekkel szolgál — az elkészített, de a tárgyalások elhúzódása folytán alá nem írt megegyezéstervezen (584. sz. irat) túlmenően a Külügyminisztérium iratanyaga nem tartalmaz lényegesen újat. A megállapodástervezen azonban néhány alapvető szempontot tartalmaz, mely 1944. március 19-ét követően a megszállási rendszer lényeges jellemvonásává vált.

Március 23-án megjelent a hivatalos közlemény, mely hírül adta a Sztójay-kormány kinevezését, valamint, hogy kölcsönös megegyezés alapján német csapatok érkeztek Magyarországra „a közös ellenség... és különösen a bolsevizmus elleni harc” elősegítésére.

A Sztójay-kormány összetétele nem mindenben felelt meg a német elképzeléseknek; néhány bizalmi emberük nem került be a kormányba, s csupán a volt kormánypárt (Magyar Élet Pártja) jobbszárnyára és a Magyar Megújulás Pártjára támaszkodott, a nyilaskeresztes pártokra nem. Első intézkedései viszont igazolni látszottak a német igényeket. Veesenmayer jelentése szerint a március 25-i minisztertanácsi ülésen, melyre őt is meghívták, „minden miniszter hangsúlyozta, hogy a kormánynak egy kis időt kell biztosítani, hogy bizonyítsa a Magyarországon bekövetkezett tényleges változásokat”. Egyes miniszterek „utaltak már az eredményekre, például nagyobb mennyiségű eddig visszatartott kukoricát küldtek Németországba, érélyes beavatkozás a zsidókérdésbe, intézkedések a haditermelés fokozására... Általában a benyomás pozitív volt”. (602. sz. irat.)

Ha az első napok letartóztatásait — legyenek azok baloldali elemek, a képviselőház vagy a felsőház tagjai, a zsidóság néhány prominens képviselője — még a Gestapo végezte, az ország teljes gleichschoaltolásához hamarosan megkapták a Sztójay-kormány segítségét is. Március 29-én jelent meg a rendelet a Szociáldemokrata Párt, a Kisgazdapárt és a Parasztpárt feloszlataáról, a szakszervezetek élére pedig kormánybiztost neveztek ki. Betiltottak több száz nem fasiszta napi- és hetilapot, fokozatosan megkezdték az államapparátus felső vezetésének, a fő- és alispánok, a minisztériumok vezető tisztviselőinek stb. kicserélését.

Ezek a témák újból és újból visszatérnek Veesenmayer közölt jelentéseiben. Folyamatosan nyomon kísérhetjük tárgyalásait Sztójayval, a belpolitikai kérdésekről, melynek során Veesenmayer májusra leváltatta a főispánok tekintélyes hányadát, a Külügy-

minisztérium s néhány más minisztérium vezető tisztviselőit. Az államapparátus csúcsán a feltétlen németbarát elemek túlsúlya még teljesebbé vált, midőn az egyébként is a németek oldalán álló hadseregnek további kulcspozíciókat sikerült meghódítania — Veessenmayer idevonatkozó jelentése a május 10-i koronatanácsról (663. sz. irat) beszámol a vezérkari főnök néhány héttel korábbi kicserélésén túlmenően a vezérkari főnök helyettesének, öt további vezető tábornoknak, néhány hadtestparancsnoknak s a Honvédelmi Minisztérium személyzeti főnökének leváltásáról, illetőleg a németek szempontjából teljesen megbízható személyekkel való kicseréléséről.

Mindeddig inkább megyei szinten rendelkezünk dokumentumokkal azokról a kísérletekről, melyek 1944 nyarán fasiszta egységpárt megteremtésére irányultak. A német iratok különösen két szempontból vetnek fényt ezekre a tárgyalásokra. Egyfelől dokumentálják azokat a kicsinyes hatalmi és pozícióharcokat, személyi intrikákat, melyek a szélsőjobboldal különböző pártjai és politikai vezetői között — a nemzeti egységről hirdetett, kenetteljes frázisok ellenére — folytak, másfelől bizonyítják, hogy a német politika, bár a nemzetiszocialista doktrínák értelmében az egységes fasiszta párt megteremtését kellett volna támogatnia, valójában a hatalmi harc fokozását, s csupán időnként az ellentétek tompítását munkálta, mivel úgy vélte, a német hatalmi befolyás a megszállási rendszer szempontjából így sokkal kedvezőbb.

Tényszerűen értékes adalékokat szolgáltatnak az SS és a Biztonsági Rendőrség legfelsőbb magyarországi parancsnokának rendszeres jelentései a magyarországi ellenállási mozgalom s a vele szemben fellépő Gestapo-terror történetéhez, a Délvidéken és Kárpát-Ukrajnában kibontakozó partizánmozgalomhoz. Ezen jelentésekből azonban — sajátos jellegük folytán — könyvünkben mindössze néhányat teszünk közzé.

Az iratok mennyisége és tartalma egyaránt azt bizonyítják, hogy a németek Magyarország megszállásával a számukra teljesen megbízható kormány létesítésén túlmenően mindenekelőtt az ország fokozott katonai részvételét akarták elérni a Szovjetunió elleni háborúban, emellett arra törekedtek, hogy teljes mértékben biztosítsák az ország gazdasági kifosztását s megoldják a magyarországi zsidókérdést a zsidóság kipusztítása és deportálása révén. A Sztójay-kormány fő feladatát is tehát ebben jelölték meg, s a megszállás rendszere, Veessenmayer tevékenysége is elsősorban ezekre a kérdésekre összpontosult. A német Külügyminisztérium iratanyaga Magyarország történetének e rövid periódusában tehát legfőbb történelmi forrásként lép elő.

Az általunk feltárt s részben a kötetben közzétett források mindenekelőtt a magyar hadsereg további sorsával foglalkoznak. Ez ugyanis március 19-ét követő napokban még nyitott kérdés maradt.

Veesenmayer március 24-i előterjesztésében a következőket írja: „Világos előttem, hogy legfontosabb feladatomban abban áll, hogy a jelenleg Magyarországon állomásozó német csapatokat messzemenően szabaddá tegyem.” Ennek döntő kérdése — fejtegeti tovább — a hadsereg kérdése. A jelenlegi helyzet a szuverenitás megőrzésének látszatát kelti, ez tette lehetővé a kormányátalakítást, s így ma mind magyar, mind német részről a „bajtársiasság” és a „német—magyar fegyverbarátság” a vezérmotívum. Ezt a helyzetet a magyar hadsereg lefegyverzése — ámbár technikailag keresztülvihető — erősen zavarná. Fennáll a veszélye annak, hogy *a)* visszalép a kormány és a kormányzó; *b)* egységes, a baloldaltól a jobboldalig terjedő opposíció jön létre; *c)* passzív ellenállás kezdődik, amiben a magyaroknak nagy gyakorlatuk van; *d)* ez esetleg általános sztrájkba is árcsap; *e)* nem lesz ugyan erős ellenállás, de a német csapatokat leköti.

Veesenmayer véleménye tehát — mellyel Weichs, a megszálló csapatok parancsnoka és Greiffenberg katonai attasé is egyetért: a magyar hadsereget ne fegyverezzék le. Bizo-

nyosak abban, hogy a „bolsevizmus elleni” közös háborúra való hivatkozással minden német követelést keresztül lehet vinni. „Én állandóan újabb követeléseket fogok támasztani” — folytatja Veessenmayer, majd így fejezi be előterjesztését: „Fontosabb Magyarországot nyugalomban tartani és erőit önkéntes együttműködés alapján a végsőkéig kihasználni, mint veszélyes intézkedések által egészen új és radikális helyzetet teremteni.” (599. sz. irat.)

A Külügyminisztérium azonban nem értett egyet Veessenmayer elképzeléseivel. Ribbentrop Ritteren, a német Külügyminisztérium főhadiszállásra küldött képviselőjén keresztül két nap múlva válaszolt Veessenmayer előterjesztésére, közölve: a Külügyminisztérium a magyar hadsereg lefegyverzése mellett foglal állást. (601. sz. irat.) Ribbentrop szerint a Margarethe-terv célja az volt, hogy a magyar hadsereget e fontos stratégiai pontról kikapcsolják, s esetleges politikai változást megelőzve „ártalmatlanná tegyék”.

A vitát nagymértékben a német katonai vezetés álláspontja döntötte el, s mint azt más források, mindenekelőtt a német vezérkar hadinaplója bizonyítja, Veessenmayer véleményével értettek egyet. Míg a vezérkar, Hitler s a Külügyminisztérium vitatkozott, Veessenmayer politikai jelentéseivel próbált nyomást gyakorolni a Külügyminisztériumra.

Március 26-i jelentése beszámol arról, hogy Weichs vezérezredessel látogatást tett Horthynál. A megbeszélésen — melyen német részről Greiffenberg, magyar részről Csatay honvédelmi miniszter és Szombathelyi vezérkari főnök is részt vett — katonai kérdések, mindenekelőtt a magyar hadsereg kaszárnyatilalma kerültek előtérbe. Horthy — a jelentés szerint — kifejtette: eddig a kaszárnyatilalom érthető volt, de most már veszélyezteti az együttműködést. A magyar hadseregnél erős nyugtalanság mutatkozik, melyet nem tud levezetni, tekintettel arra, hogy maga sem érti ezt az intézkedést. Horthy hangoztatta: csak bizonyos határig tud elmenni, azon túl kénytelen lenne lemondani. „Ő szeretne a német csapatoknak segítségére lenni a bolsevizmus leverésében, és hajlandó lenne a rendelkezésre álló erőket mozgósítani, azzal az előfeltétellel, hogy a magyar csapatokat a tradicionális fegyverbarátság szellemében kezelik.” (609. sz. irat.)

Nyilván a szovjet csapatok újabb előrenyomulása Veessenmayer érvelésénél hatékonyabban befolyásolta a döntést: a magyar katonaság mozgósítása mellett határozta, s a német Külügyminisztérium közölte Veessenmayerrel: a német—magyar viszonyban mostantól a jövőre nézve a „fegyverbarátság” jelszava értékesíthető. (612. sz. irat.)

A német megszállás tehát e tekintetben a legteljesebb sikert eredményezte. Azzal, hogy a megszállás kereteit lazán fogták, az államapparátust egészében érintetlenül hagyták s csak felső csúcán eszközöltek változásokat és gyakoroltak ellenőrzést, biztosították, hogy a magyar hadsereg teljes mértékben felvonuljon a szovjet frontra, a megszállás rendőri és csendőri funkcióit is a magyar államapparátus, mindenekelőtt a csendőrség segítségével hajtották végre.

1944 nyarán a magyar hadsereg 14 hadműveleti és 3 megszálló hadosztállyal vonult fel a Kárpátokon túlra, vagyis 1944. március 19. előtti teljes személyi állományával. S bár Horthy hangoztatta, hogy azért nem mondott le márciusban tisztségéről, hogy a hadsereget kezében tarthassa, az 1944. május 10-i koronatanácson német nyomásra hozzájárult, hogy számos vezető katonai pozícióba németbérenc tisztet helyezzenek.

A megszállás sajátos rendszere következtében az ország gazdasági kizsákmányolása is a Sztójay-kormány hozzájárulásával, sőt segítségével történt.

Érthető, hogy a megszállás hírül vétele után a német Külügyminisztériumnál egymás után jelentkeztek a gazdasági ügyekkel foglalkozó német minisztériumok, s jelentették be igényüket, hogy személyes megbízottat akarnak küldeni Magyarországra a gazdasági élet

kiaknázásának irányítására. A Pénzügyminisztérium átírata, melyben dr. Breyhartot javasolják pénzügyi tanácsadónak Veessenmayer mellé, hangsúlyozza: ahhoz, hogy a „közös háborúhoz legjobban kiaknázhassuk a magyar forrásokat”, számos pénzügyi intézkedésre van szükség. Növelni kell az adóbevételeket, le kell csapolni a fölös vásárlóerőt, s mivel várható, hogy ugrásszerűen növelni fogják az ország gazdasági igénybevételét, egyensúlyt kell tartani pénzügyileg.

Speer, a mindenható fegyverkezési és haditermelésügyi miniszter Sehm tanácsost kívánta Magyarországra küldeni. Feladata: „biztosítani, hogy a magyar ipar a német repülőipar igényeinek megfelelően zavartalanul tovább dolgozzon, és intézkedéseket, döntéseket eszközölni, melyek alkalmasak a magyar ipar teljesítőképességének a német igényeknek megfelelő további kihasználására.” (603—1 sz. irat.)

Az élelmészügyi miniszter is javasolta mezőgazdasági szakértő kiküldését, nem kétséges, milyen célokkal.

Veessenmayer első Magyarországról küldött jelentéseiben már szerepel megbeszélése Benz német professzorral, aki a magyar olajmezőket vizsgálja felül, miként lehetne a legrövidebb időn belül tovább fokozni a termelést. (600. sz. irat.)

1944. április 1-én a németek megbízottat neveztek ki „a fegyverkezés és haditermelés irányítására Magyarországon”. (617. sz. irat.) Ennek jórészt az volt a feladata, hogy támogassa a megszállás után kinevezett Sztójay-bábkormány minisztériumát az ország gazdasági erőforrásainak totális mozgósításában. Az elképzelés az volt, hogy a közös hadfelszerelési — lőszergyártási, repülőgépgyártási — programokat tovább bővítik, s más gyártási ágakra is kiterjesztik. Elhatározták, hogy rövid időn belül 50 ezer munkást visznek Németországba munkára, és a mezőgazdasági tartalékok jó részét is kiszállítják.

A német Külügyminisztérium hamarosan foglalkozni kezdett a Magyarországon folytatandó gazdaságpolitikával. (621. sz. irat.) Veessenmayer kiszámította, milyen pénzügyi szükségletei vannak a megszállásnak. Úgy vélte, a Magyarországon tartózkodó német megszálló csapatok költségei havi 200 millió P-t tesznek ki. (629. sz. irat.) Ebből 90 millió a Wehrmacht, 50 millió az SS és 60 millió a Luftwaffe szükségleteit fedezné. A németek véleménye szerint ennek költségeit természetesen a magyar kormánynak kellett viselnie. A megszállás költségeivel együtt azonban biztosítani akarták, hogy a magyar gazdasági javak kiszállítására meglegyen a pénzügyi fedezet, ez Veessenmayer véleménye szerint havi 80 millió P-re emeli a Magyarország által addig is nyújtott klíringhitelek összegét. Mindez mintegy további 160 millió P értékű német ipari áttelepítések és a nyersanyag-kitermelés fokozásának finanszírozását célzó igényvel egészült volna ki. Veessenmayer világosan látta, hogy — függetlenül annak további gazdasági kihatásától — ez a megterhelés teljesen felbomlasztja a magyar pénzügyi helyzetet, s rohamos inflációhoz vezet.

Sztójay Döme miniszterelnök és Reményi-Schneller pénzügyminiszter, akiket Veessenmayer tájékoztatott a német pénzügyi követelésekről, igyekeztek azokat csökkenteni, de végül a havi 200 millió P fizetésébe beleegyeztek.

A különböző német gazdasági szervek és minisztériumok féktelen igénye Magyarország mind teljesebb gazdasági kifosztására már a kizsákmányolás szervezettségét is veszélyeztette. Szükségessé vált egységes irányelvek kidolgozása. Ebből a célból hívtak össze 1944. április 15-re Hitlernél megbeszélést, melyre Speer, Funk, Racke, Ribbentrop miniszterek és Veessenmayer voltak hivatalosak.

Az itt született elvi döntések alapján 1944. április 19-én a német Külügyminisztériumban megbeszélést tartottak a Magyarországon folytatandó gazdaságpolitika elveiről. (640. sz. irat.) Megállapodtak, hogy ami a pénzügyi kérdéseket illeti, semmi fontos hadi-

érdeket nem lehet a magyar infláció veszélye miatt mellőzni, csupán arra ügyeljenek, ne fokozódjon túl gyorsan az infláció.

Ami a magyar mezőgazdaságot illeti, azt a legteljesebben a német ellátás igényeinek kell alávetni, s „amit csak lehetséges, ki kell hozni” belőle. A nyersanyagtermelést — mint leszögezték — szintén a maximumig kell fokozni. Az ipart pedig a német hadiipari termelés kiegészítésére kell beállítani. A magyar szállításokért — ezt ismételten leszögezték — természetesen nem fizetnek, s ezért a klíringhitelt havi 120 millió pengőre kell felemelni.

Ezek mellett minél több magyar munkaerő Németországba irányítására is igényt tartottak. Mindenekelőtt zsidó kényszermunkások rendelkezésre bocsátását s Németországba deportálását írták elő.

Végül leszögezték, hogy a magyar külkereskedelmet csak annyiban engedélyezik, amennyiben ez nem mond ellent a német érdekeknek.

A gazdasági kifosztásnak mindezen módszerei 1944. június 2-án törvényes formát nyertek Boden, az új német gazdasági megbízott és Imrédy magyar gazdasági csúcsminiszter nagyszabású „egyezményében”. (677. sz. irat.) Ennek aláírására Milch államtitkár, Göring helyettese is Budapestre utazott. Az egyezmény — „A magyar gazdaság betagozása az összeurópai tervezésbe” — szerint Magyarországnak fokoznia kellett a léghátrító ágyúk, géppisztolyok s repülőgépek gyártását a német hadigépezet számára. A szállítások mellett a megszállás finanszírozását is szabályozzák, leszögezve, hogy a magyar kormánynak ún. háborús alapra kell befizetnie azt a pengőösszeget, mely a Wehrmacht magyarországi szükségleteit — személyi kiadásokat, utazási költségeket, épületeket stb. — elégítik ki. Erre a magyar kormány havi 200 millió P-t vállalt magára, de kötelezte magát nemcsak minden magyarországi német kiadás fedezésére, hanem minden megrendelés és magyar szállítás finanszírozására is. (678. sz. irat.)

Veesenmayer jelentéseiben központi helyet kaptak a zsidóság elleni intézkedések leírása, a deportálások üteméről, végrehajtásáról szóló beszámolók. Különösen a deportálások térben és időben történő lebonyolítását illetően adnak a német Külügyminisztérium iratai teljes, mondhatjuk, a rendelkezésünkre álló magyar iratanyagnál is teljesebb képet. A kiindulópontot Veessenmayer 1944. április 23-i jelentése képezi. (646. sz. irat.)

Május elején Veessenmayer újabb jelentése a deportálások technikai lebonyolítására vonatkozó tárgyalások eredményes lezárásáról ad hírt. (662. sz. irat.) „Szállítási tervvel foglalkozó konferencia május 6-án lezárult — hangzik a távirat. — Kárpát-vidékről és Erdélyből mintegy 25 ezer zsidó kiszállítása május 15-én kezdődik. Mint előirányoztuk, naponta négy vonat egyenként 3000 zsidóval lesz a kitűzött helyre szállítva, így az egész tisztogatási akció lezárásával a megnevezett zónában június közepéig számolni lehet.”

A szállítási konferencia alapvetően új mozzanat tekintetében döntött a németek számára kedvezően; ha ugyanis az eredeti tervnek megfelelően naponta 3000 zsidót tudtak volna deportálni, akkor csupán a fenti megjelölt 300 ezer ember deportálása több mint három hónapig tartott volna. Az idő viszont sürgetett, ilyen ütemű kiszállítás valójában nem biztosíthatta a magyar zsidóság deportálását. Az a körülmény, hogy megoldották — a magyar fasiszta közigazgatás segítségével — a napi több mint 10 ezer ember deportálását, lényegében kilátásba helyezte, hogy július 15-ig az egész akciót befejezik.

Eleinte a terv még az előirányoztnál is kedvezőbben haladt. Veessenmayer május 25-én jelentette, hogy már 150 ezer zsidót szállítottak ki. (673. sz. irat.) Azáltal, hogy a vagonokat jobban megtömik, lehetővé válik, hogy az első két zónában az akciót június 7-re befejezzék. Egyben közli, hogy a III. zónában, mely nagyjából az 1938-as bécsi döntéssel

visszacsatolt terület Kassától nyugatra eső részét s Magyarországnak északi területeit ölelte fel, a zsidók koncentrációja megkezdődött. A Belügyminisztériumban tartott értekezleten, melyen Eichmann és szakértői csoportja is részt vett, a — június 11. és 16. közötti — deportálás minden részletében megállapodtak. Egyben leszögezték, hogy a Dunától keletre eső rész (nicht bearbeiteter Raum) előkészítését a deportáláshoz (ez általában azt jelentette, hogy a gettókból internáló táborba, azaz téglagyárakba szállították a zsidókat) június közepén kezdik meg.

Június végéig tehát az első négy zóna deportálása megtörtént, hátra volt még az ötödik zóna (Dunántúl), Pest környék, valamint Budapest. Ez utóbbi különösen nagy feladatot jelentett, részben azért, mivel a fővárosban élő zsidók számát 200—250 ezerre becsülték, részben azért, mivel itt — politikai s egyéb hatásoktól tartva — az akciót csak meglepetésszerűen lehetett végrehajtani.

Von Thadden május végi feljegyzése szerint erre külön tervet dolgoztak ki. „Július közepéig vagy végéig Budapestet is támadásba lehet venni. Erre egynapos nagy akciót terveznek, melyet nagyarányú magyar vidéki csendőregységek, minden speciális rendőri csoport segítségével kell végrehajtani, és valamennyi budapesti postás és kéményseprő mint vezető felhasználandó. Erre az egy napra az egész autóbusz- és villamosforgalmat leállítják, hogy valamennyi szállítóeszközt a zsidók elszállítására használják. A koncentráció Budapestén kívül egy dunai szigeten történne.” (674. sz. irat.)

A deportálások ütemének meggyorsulása folytán a budapesti zsidóság elleni akciót július elejére hozták előre, s lényegében az V. zóna deportálásával egyidőben akarták lebonyolítani. Június 30-án azonban Horthy, akihez a svéd királytól a pápáig a legkülönbözőbb helyekről érkeztek tiltakozások a zsidóság kiirtása miatt, közbeavatkozott — Veessenmayer jelentése szerint —, s a zsidóság deportálásában vezető szerepet vivő két belügyi államtitkár felfüggesztését kérte. (691. sz. irat.) Német nyomásra azonban nemsokára beleegyezett a budapesti akcióba, de csak azután, ha a vidéki zsidóságot teljesen kiszállították. (692. sz. irat.) „Az akciót tehát — folytatódik Veessenmayer jelentése — tíz nappal el kellett halasztani.” A dunántúli és Pest környéki zsidóságot még július 9-ig kiszállították. „A deportáltak összlétszáma az I—V. zónákból, beleértve a peremvárosokat, 437 402 fő.” (693. sz. irat.)

Ugyanez a jelentés viszont leszögezi, hogy a budapesti akciót leállították. Valóban, Horthy, aki még március végén szabad kezét adott a kormánynak a zsidórendeletekre vonatkozóan, most cselekvésre határozta el magát. Horthy, aki a német megszállás után azzal indokolta helyén maradását, hogy alkalma lesz az eseményeket befolyásolni, mintegy két és fél hónapig teljesen visszavonult a politikai élettől. Veessenmayernek ugyan utasítása volt arra, hogy lehetőleg tartsa távol őt a politikai élettől, de ez nem került különösebb megerősítésébe, mivel Horthy saját maga megtette ezt. Június végén és július elején, amikor egyelőre megakadályozta a budapesti zsidók deportálását, a Sztójay-kormány menesztését is tervbe vette. Részben a zsidók elleni brutalitások miatti széles körű nemzetközi tiltakozás, mely a németeké mellett a magyar hatóságok felelősségére is felhívta a figyelmet, még inkább a szövetségesek inváziójának sikere indította bizonyos cselekvésre Horthyt.

Terve azonban, hogy a Sztójay-bábkormányt katonai kormánnyal felváltsa, annál is inkább megghiúsult, mivel végrehajtásához Veessenmayeren keresztül Hitler beleegyezését kérte. Miután Hitler kijelentette, hogy „a Klessheimben meghatározott vonaltól” való minden eltérés súlyos következményekkel járna — Horthy visszakozott. (700. sz. irat.)

Az 1944 júniusi—júliusi tárgyalások, Horthy kísérlete egy új kormány alakítására,

majd német fenyegetésre, a terv elejtése, rendkívül sokoldalúan és részletesen nyer megvilágítást a közölt iratokból. Ennek az eseménynek a dokumentumai eddig szinte teljes mértékben ismeretlenek voltak, így a német iratok módot nyújtanak Magyarországra 1944 nyári történetének sokoldalúbb és teljesebb megismeréséhez.

Sajnos, mint jeleztük, a dokumentumok rendszeressége és folyamatossága 1944 júliustól megtörik. Igaz, 1944 augusztusára is találunk még néhány fontos iratot, így további német követeléseket a budapesti zsidóság deportálására vonatkozóan, fellelhető Veessenmayer jelentése Horthy első reakciójáról az augusztus végi romániai eseményeket követően, de a Lakatos-kormány időszakából legfeljebb egy gazdasági áttekintés nevezhető érdemlegesnek. Így sajnálatosan nélkülözzük 1944 szeptember és október rendkívül izgalmas napjainak krónikáját. Sem arról nem nyerünk új képet, miként alakult Horthy s az új Lakatos-kormány politikája, a németekkel való kapcsolata, sem arról, mennyit tudtak a németek Horthy titkos tárgyalásairól, melyet augusztus végén ismét megkezdett a nyugati hatalmakkal, s melyet azok követelésére néhány hetes késedelemmel a Szovjetunióval folytatott és október 11-én előzetes fegyverszüneti egyezmény aláírásával be is fejezett. Hasonlóan nem nyerünk bővebb felvilágosítást a németeknek a nyilasokkal folytatott tárgyalásairól, a Szálasi-puccs előkészületeiről s lefolyásáról.

Október 16-án kelt Veessenmayer újabb jelentése, tehát azután, hogy Horthy kiugrási kísérlete, elsősorban saját hibájából, megghiúsult, miután lemondott kormányzói tisztéről és német védelem alá helyezte magát, s német nyomásra visszavonta korábbi proklamációját, a Nyilaskeresztes Párt vezetőjét, Szálasi Ferencet bízva meg a nemzeti összefogás kormányának megalakításával.

Mi sem jellemzőbb viszont e kormány tevékenységére, működésére, mint éppen az az október 16-i jelentés, mely szerint az új kormány első döntése a német megszállás költségeire fordítandó havi hozzájárulást 200 millió P-ről 300 millió P-re emeli fel. A nyilas rémuralomról található iratok ismét elsősorban a budapesti zsidóság deportálásának kérdéseit érintik, de található néhány más irat is, mindenekelőtt az ország evakuálására, a hadihelyzet alakulására vonatkozóan. Talán a legjellemzőbb ez iratok közül az a jelentés, melyben Veessenmayer közli, hogy a szavakban rendkívül harcias, a magyar katonák tömegeit feláldozó, s még nagyobb tömegeket feláldozni kész kormányt, csupán komoly nehézségek árán tudta rábeszélni, hogy november elején még ne meneküljön el Budapestről.

Iratanyagunk utolsó dokumentuma 1944 novemberéből kelt. Az amúgy is egyre hézagossabbá váló anyag a következő hónapokra már nem terjed ki és így a Szálasi-kormány időszakáról, azokról a kérdésekről, amelyek német—magyar viszonylatban Budapest elfoglalása és a nyilas kormánynak a Dunántúlra való húzódása után felmerültek, egyáltalán nem ad felvilágosítást. A közzétett iratanyag azonban így is kerek egységet alkot, átfogja a tizenkét esztendő leglényegesebb kérdéseit, bemutatja, hogy a hitleri Németország és az ellenforradalmi Magyarország szövetsége miként tette Magyarországot a Német Birodalom csatlósává; hogy az elavult gazdasági-társadalmi viszonyokat fenntartani törekvő magyar kormányok, midőn politikai cselekvésük alfájának és omegájának a revíziót tekintették, midőn nagy hangon nacionalista és sovíniszta jelszavakat hirdettek, hogyan veszítették el az ország önállóságát, hogyan váltak maguk is az ország uraiból a náci Németország kiszolgálóivá.

Végezetül néhány szót a kiadott *iratanyagról és a közlés* módjáról. A német Külügyminisztérium (Külügyi Hivatal) 1867 után keletkezett iratanyagát a II. világháború idején — főként 1943—1945-ben — elszállították Berlinből, és legnagyobb részüket a Harz-hegység és Thüringia különböző helyein rejtették el; ennek célja részben az volt, hogy a bombatámadások ne veszélyeztessék az iratanyagot, részben pedig az, hogy így könnyebbnek tűnt — szükség esetén — az iratanyag végleges megsemmisítése. Bár erre vonatkozólag 1945 tavaszán Berlinből több utasítást ki is adtak, ezeket már nem hajtották végre, s így a Külügyminisztérium iratainak nagy része a Szövetséges Hatalmak — elsősorban az Egyesült Államok és Nagy-Britannia — haderőinek birtokába került; bizonyos, kisebb részeit a szovjet csapatok találták meg. A nyugati hatalmak birtokába került, rendkívül nagymennyiségű iratanyagot Londonba, majd az Egyesült Államokba szállították, ahol rövidesen megkezdtek az iratanyag feltárását, részben a német háborús bűnösök nürnbergi pere, részben a történeti kutatás megkönnyítése, illetve publikálás céljából. Ebből a célból az Egyesült Államok és Nagy-Britannia külügyminisztériumai mintegy 3 millió filmfelvételt készítettek a német Külügyminisztérium iratanyagának legfontosabb darabjairól. Nem sokkal később közrebocsátották az egész iratanyag katalógusait, először az 1867—1920-as részre vonatkozólag (Catalog of German Foreign Ministry Files and Microfilm 1867—1920. Oxford. University Press. 1959), majd az 1920—1936. évi iratokra vonatkozólag is. (A Catalog of Files and Microfilms of the German Foreign Ministry Archives. 1920—1945. Vol. I. Stanford. 1962; Vol. II. U. o. 1964.) Ez utóbbi két kötet folytatása tartalmazza majd az 1936—1945 közötti anyag jegyzékét. Az iratokról készült filmek Washingtonban a National Archivesban, Londonban a Public Record Office-ban állnak a kutatók rendelkezésére.

Az iratok publikálásához egy angol, amerikai és francia történészekből álló bizottság kezdett hozzá. Noha az 1867—1920 közötti iratanyag szinte teljes egészében fennmaradt, a történészek érdeklődése, érthető okokból, inkább a két világháború közötti időszakra, s ezen belül is a második világháború előzményeire és a második világháború időszakának német diplomáciatörténetére irányult. Először tehát ennek az időszaknak a válogatott iratait publikálták, azokat az iratokat ti., amelyek a német külpolitikát ebben az időszakban a leghívebben világítják meg. A négy sorozatban (Series A., B., C., D.) megjelenő kötetek közül eddig hat kötet jelent meg a C. sorozatból: ezek az 1933. január 30-tól 1937. szeptemberig terjedő időszak legfontosabb iratait tartalmazzák. (Documents on German Foreign Policy. 1918—1945. Series. C.) Megjelent továbbá tizenhárom kötet a D. sorozatból (Documents of German Foreign Policy. Series. D.), amelyek 1937 szeptemberétől — 1941 decemberéig haladnak. Az utóbbi sorozat első hét kötetét a szerkesztőbizottság közzétette eredeti német nyelven is. (Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. 1918—45. Serie. D. 1937—45. Imprimerie Nationale. Baden-Baden.) Megindult az iratok francia nyelvű publikációja is, és napvilágot látott ebből az iratanyagból több speciális vonatkozású gyűjtemény is. Magát az eredeti iratanyagot egyébként a Szövetséges Hatalmak 1955-ben átadták a német levéltáraknak; a Nyugatról származók jelenleg a bonni Külügyi Hivatal Politikai Levéltárában, a Szovjetunióból visszakérültek pedig a potsdami Német Központi Levéltárban találhatók.

Az említett publikációk természetesen számos igen fontos dokumentumot tartalmaznak a magyar—német kapcsolatokra s Magyarország külpolitikájára vonatkozólag is; a köteteket történészeink az utóbbi években munkájuk során már gyakran hasznosították. Nyilvánvaló volt azonban, hogy ezekben a forráskiadványokban a magyar vonatkozású

iratoknak csak elenyésző töredéke kaphatott helyet, hiszen azok célja, mint említettük, az egész német külpolitika megvilágítása volt. Magyarország pedig e vonatkozásban csak másodlagos szerepet játszott. Az e kötetekben közzétett magyar vonatkozású dokumentumok döntő része olyan, amely bizonyos fontos nemzetközi eseményekhez kapcsolódik; alig kerültek viszont itt publikálásra olyan iratok, amelyek kizárólag a magyar—német viszonyt érintik és egyáltalán nem az olyanok, amelyek a magyar belpolitika és más, hazánk története szempontjából fontos, de nemzetközi szempontból esetleg kevésbé érdekes kérdésekkel foglalkoznak.

A német Külügyminisztérium ilyen, kifejezetten magyar vonatkozású iratait elsőnek Ránki György válogatta ki és tanulmányozta 1962-ben Londonban folytatott kutatómunkája során a londoni Foreign Ministry Library-ben, ahol a német Külügyminisztérium iratairól készült csaknem valamennyi fényképmásolat megtalálható. Kiegészítő kutatásokat végzett Ránki György 1966 nyarán a washingtoni National Archives-ban; itteni munkája csak bizonyos, már átvizsgált állagok anyagának újbóli áttekintésére, kiegészítő munkálatokra irányult.

A felkutatott anyagokról készített mikrofilmeket — összesen mintegy húszezer felvételt — a Magyar Országos Levéltár és az MTA Történettudományi Intézete 1964—1966 között tudta beszerezni; a filmek jelenleg az említett intézmények mikrofilm-gyűjteményében találhatók, itt állnak a kutatók rendelkezésére.

Forráspublikációnk — melynek előkészítését 1964 őszén kezdtük meg a Történettudományi Intézetben — tehát ezen a mintegy húszezer darabból álló mikrofilm-gyűjteményen alapul. A kiadvány szerkesztői arra törekedtek, hogy átfogó áttekintést nyújtsanak a német—magyar kapcsolatok alakulásáról 1933 és 1944 között, de különösen azokat a problémákat világítsák meg, melyekre az erősen hiányos hazai levéltári anyag vagy egyáltalán nem, vagy alig nyújt kielégítő kutatási alapot. Céljuk tehát az volt, hogy a közölt iratok fényt derítsenek a magyar—német kapcsolatok legfontosabb csomópontjaira, ugyanakkor azonban arra is törekedtek, hogy a közölt német diplomáciai iratok bemutassák a hitleri Németország vezetőinek és diplomatáinak felfogását, állásfoglalásait, akcióit és törekvéseit a magyar kormány politikájával kapcsolatban. E két cél minél teljesebb megvalósítása érdekében néhány helyen túlhaladtak az említett mikrofilm-gyűjtemények anyagán, és beiktattak a kötetbe iratokat a német Külügyminisztérium iratainak fentebb említett publikációiból is, — elsősorban természetesen olyanokat, amelyek nélkülözhetetlenek voltak a kapcsolatok alakulásának helyes értékeléséhez.

Az iratanyag kiválogatása során nemcsak a rendelkezésünkre álló dokumentumok nagy mennyisége, s a közzétehető iratoknak a kötet terjedelme által korlátozott száma között levő ellentmondás támasztott nehézségeket. Nem kevés problémát okozott az a körülmény is, hogy a német Külügyminisztérium magyar vonatkozású iratai tulajdonképpen még a már publikált anyag felhasználása után sem állnak teljes egészükben rendelkezésünkre; jócskán akadnak ebben az anyagban is „háborús foghíjak”. Az iratok legértékesebb és számbelileg legjelentősebb részét a német Külügyminisztérium államtitkárainak iratanyaga alkotja; emellett viszonylag igen gazdag a délkelet-európai osztály anyaga — ahol a magyar ügyeket intézték —, valamint a Gazdaságpolitikai Osztály anyaga is. Válogatásunk során elsősorban ezekre a fondokra támaszkodtunk; ámbár a gazdasági vonatkozású anyagok közzétételénél figyelembe vettük, hogy e tekintetben a magyar Külügyminisztérium iratanyaga is viszonylag teljes. A 30-as évek végéig fel tudtuk használni a budapesti német követség iratait is; sajnos a későbbi időszakra ennek anyaga már nem volt fellelhető. Tudományos szempontból viszont igen értékesnek bizo-

nyult a háború, különösen az ország német megszállásának idején a német Külügy-minisztérium ún. Belföld II., a zsidó kérdéssel foglalkozó osztályának iratanyaga.

A közzétett iratanyagban e vonatkozásban tapasztalható egyenetlenség azonban nem csupán az egyes állagok meglétének vagy hiányának a következménye. Azon tizenkét esztendő alatt, melyet kötötünk felölel, a világpolitikában, a magyar—német viszonyban, Magyarország nemzetközi helyzetében bekövetkező változások folyamánként erősen megváltozik a rendelkezésünkre álló iratanyag jellege is. Míg a 30-as évek anyagát — az iratanyag jellege tekintetében — a hosszú memorandumok, nagy összefoglaló jelentések, a bel- és külpolitika kérdéseinek külön kezelése jellemzi, addig a háborús évek lüktető tempójának következtében később mindinkább előtérbe kerülnek a rövid jelentések, a pár soros táviratok, mindinkább megszűnik a bel- és külpolitikai események különválasztása. Az iratanyag jellegében bekövetkező változás betetőződik az ország német megszállása után, midőn az ország tényleges ura, Veessenmayer többnyire rövid táviratokban, legjobb esetben 2—3 oldalas, távirati úton küldött jelentésekben foglalja össze a megszállt ország életének legfontosabb eseményeit. Az 1944-re vonatkozó anyagban egészen külön típust képviselnek a magyarországi német rendőri és SS-erők legfelsőbb parancsnokának jelentései.

Kötetünk a német nyelvű iratanyagot természetesen magyar fordításban közli. Ennek alapjául általában a német nyelvű eredeti szövegek szolgáltak. Néhány darabot azonban, amelyek eddig csak az angol forráspublikációban láttak napvilágot, s számunkra most nem voltak hozzáférhetőek, angolból fordítottuk magyarra. A szövegben az olvasó néhol zárójelben megtalál németül néhány olyan kifejezést, hivatalnevet stb., amelynél fontosnak tartottuk az eredeti kifejezés jelzését is. A fordítás során különös problémákat okoztak a német hivatali apparátus egyes szerveinek néha csaknem lefordíthatatlan vagy nehezen visszaadható elnevezései, — ezeknek egy részét szintén német nyelven jeleztük magában a szövegben.

A közlésre kiválogatott iratanyagot időrendbe rendeztük. Ezt a megoldást ilyen típusú forráskiadvány esetében előnybe kellett helyezni olyan megfontolásokkal szemben, amelyek pl. az egyes állagok szerinti vagy egyes ügyek szerinti csoportosítás mellett szóltak. Az iratok sorszáma csak ott szakad meg, ahol külön jelzéssel az irathoz kapcsoltuk a mellékleteket is (pl. 27—1., 27—2. stb.), vagy pedig az iratok tagolódása megkívánta (pl. 175 a—e). Az irat sorszáma alatt a feladás, az irat keletkezése helyének jelzése és az irat kelte szerepel. Pontosabb időpontot (óra, perc) csak ott tüntetünk fel, ahol ezeknek az időpontoknak az események menete, alakulása szempontjából külön jelentőségük volt. Az iratok címeit a kötet szerkesztői készítették az iraton található adatok alapján. A cím tartalmazza általában az irat szerzőjének, kiadványozójának a nevét és hivatali beosztását, továbbá annak a személynek, hivatalnak stb. nevét, ahova az iratot megküldték. A címekben a hivatali rangok rovására előnyben részesítettük a hivatali beosztás jelzését, mert ez az iratok jobb megértése szempontjából fontosabbnak látszott. Egyes iratfajták — feljegyzések, beszélgetéstervezetek stb. — esetében a cím egyes elemeit el kellett hagynunk, illetve a címet módosítanunk kellett.

Az iratokon levő jelzetek közül elsősorban az iratok saját számának (a keletkezés helyén nyert iktatószámának) feltüntetését tartottuk fontosnak, mert ezeknek a jelzeteknek a külügyminisztériumi ügyintézésben — a hivatkozások következtében — van jelentőségük. Kevesebb figyelmet fordítottunk a beérkezéskor, a beérkezés helyén nyert iktatószámok közlésére; ez ugyanis tudományos pontossággal csak a német Külügyminisztérium teljes anyagának ismeretében lett volna lehetséges. (Az egyes iratokról készült másolatokat ugyanis olykor 10—12 helyen is iktatták.) Az iratok jelzeteiben található

rövidítések feloldását a rövidítések jegyzékében találja meg az olvasó. Általában elhagytuk az iratokon található egyéb, az ügymenetre (sürgősségre, titkosságra), az iratok láttamozására stb. vonatkozó jelzéseket is. Ezeket csak akkor közöljük, amennyiben ennek a továbbiakra vonatkozólag jelentőséget tulajdonítottunk.

Az iratok szövegét kivétel nélkül teljes egészükben közöljük. (A szövegekben mutatkozó hiányok egyrészt az iratok megrongálódásából, másrészt a számjeltáviratok egyes számcsoportjainak megfejtetlenségéből származnak.) A fordítással kapcsolatos néhány problémáról fentebb tettünk említést. Az iratokhoz fűzött — iratonként újra kezdődő sorszámú jegyzetek — segítséget kívánnak nyújtani az iratok jobb megértéséhez: jelzik egyes, az iratban névszerint nem említett személyek neveit, utalnak az iratok elején szereplő hivatkozásokra, megvilágítanak az iratban említett egyes mozzanatokot, utalnak az adott kérdéssel kapcsolatos más, elsősorban a magyar Külügyminisztériumból származó iratokra, továbbá utalnak a német Külügyminisztérium általunk itt ki nem adott irataira is, valamint jelzik, ha az iratok máshol is megjelentek, s felhívják a figyelmet az adott kérdés történetének eddigi feldolgozásaira stb. Reméljük, hogy ezek a tárgyi vonatkozású jegyzetek, amelyek nem egy helyen részletesebbek a külföldi diplomáciai forráskiadványok apparátusánál, meg fogják könnyíteni az iratok megértését, a további kutatásban való jó felhasználását.

Egy-egy irat végén, baloldalon, megtalálja az olvasó azoknak a filmeknek a sorozat- és felvétel (filmkocka)-számát, amelynek alapján az iratot lefordítottuk. A sorozatszám egyúttal jelzi azt az állagot is, amelyről a filmsorozat készült. Ezeknek a jegyzékét a kötet végén közöljük; itt állapítható tehát meg, hogy az irat a német Külügyminisztérium melyik állagából származik. Ez alatt a jelzet alatt közöljük — rövidítve — azt is, hogy az irat a már említett angol- vagy németnyelvű forráskiadványokban megjelent-e. Amikor csak ezeknek a köteteknek a jelzése szerepel e helyen, — az arra utal, hogy az iratot ebből a kiadványsorozatból vettük át, mert fotomásolata nem állt rendelkezésünkre.

Az iratanyag megértését hivatott elősegíteni a névmutató is, amely valamennyi, a kötetben előforduló nevet tartalmazza. Ebben a mutatóban — amennyire csak lehetséges volt — megjelöltük a szereplő személyek legfontosabb funkcióit is, abban az időkorben, melyre a kötet okmányokat tartalmaz.

Az egyes iratok részletesebb tartalmáról a kötet végén közölt tartalomjegyzékből tájékozódhat az olvasó. Ez a tartalomjegyzék tehát fontos segédlet a kötet használatához.

A forráskiadvány 1933—1938 évekre vonatkozó anyagát Pamlényi Ervin válogatta és jegyeztelte. Ugyanezt a munkát az 1939—1941. április 1. között keletkezett iratokra Tilkovszky Lóránt, az 1941. április 1—december 31. közötti időszak irataira vonatkozólag Ránki György végezte el. Az 1942—1943. év iratanyagát Juhász Gyula, az 1944. évi iratokat ismét Ránki György válogatta és jegyeztelte. A kötet szerkesztői hasonló felosztásban írták meg a bevezető tanulmányt is.

Budapest, 1967 december.

KÜLÜGYMINISZTERIUMI FELJEGYZÉS GÖMBÖS MINISZTERELNÖK HITLER KANCELLÁRHOZ INTÉZETT ÜZENETÉRŐL

A miniszterelnök úr a birodalmi kancellár úrnak legszívélyesebb szerencsekívánatait fejezi ki.¹ Visszaemlékezve a tíz évvel ezelőtt Scheubner-Richter úr² közvetítésével folytatott eszmecseréjükre, kéri a birodalmi kancellár urat, hogy vele hivatalosan is érintkezésben maradni szíveskedjék. Meggyőződése, hogy külpolitikai téren, különösen pedig a leszerelés kérdésében a két országnak együtt kell működnie.

Őszintén sajnálja, hogy a Németország és Magyarország közötti gazdasági kapcsolatok meglehetősen lazák, és hogy Németország átvevői minőségben nem áll oly mértékben a magyar mezőgazdaság rendelkezésére, mint ahogy az a két ország sorsközössége folytán kívánatos lenne. Kéri, hogy a lehetőségek szerint mihamarabb kerüljön sor az előző birodalmi kancellár úr³ által kilátásba helyezett, a német—magyar gazdasági kapcsolatok tanulmányozásával foglalkozó bizottság kiküldésére. Nagyon örülne, ha a közeljövőben a két ország között eleven kereskedelmi forgalom fejlődne ki.

Ama reményének ad kifejezést, hogy a birodalmi kancellár úr olyan értelemben fogja befolyását latbavetni, hogy az Osztrák—Magyar Monarchia utódállamaiban a német és a magyar kisebbségek között szorosabb együttműködés jöjjön létre.

Végül kéri a birodalmi kancellár urat, hogy a két ország között esetleg adódó véleménykülönbségeket mindig teljes nyíltsággal tegye szóvá, és azokat a két nép beállított-ságának megfelelő őszinteséggel tisztázza.

9614/E. 678 533—4.

¹ Gömbös Hitler kancellári kinevezéséhez gratulál.

² Scheubner-Richter az NSDAP alapítóinak egyike, aki a húszas évek elején összeköttetésben állt magyar szélsőjobbaldali politikai körökkel.

³ Kurt Schleicher.

HASSEL RÓMAI NÉMET NAGYKÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

42. sz.

Ma beszélgettem Kányával, akit Mussolini tájékoztatott az olasz paktumtervezetről¹, de csak általánosságban. Mussolini nem számít arra, hogy Németország nehézségeket támaszt, és reméli, hogy ahhoz Anglia is hozzájárul, viszont ellenkezésre számít a franciák részéről. Paul-Boncourral nemrég folytatott beszélgetése során Kánya is azt a benyomást szerezte, hogy részükről várható a legerősebb ellenszegülés: francia elképzelés szerint nincs leszerelés biztonság nélkül. Kánya megerősítette azt a benyomást, hogy Olaszország fél egy konfliktustól, s ez a félelem Suvichban erőbben él, mint Mussoliniban. Mussolini élénk meglepődésének adott kifejezést Hitler győzelme felett, és jó együttműködésben reménykedik. Suvich idegeskedett a megnövekedett anchluss-veszély miatt, mire Kánya igyekezett meggyőzni őt arról, hogy ez a jelen pillanatban nem fenyeget. Ugyanakkor Mussolini e tekintetben is sokkal nyugodtabb volt és hangsúlyozta: fő dolog, hogy a keresztényszocialisták, a Heimwehr és a nemzetiszocialisták együttműködése révén a marxizmust Ausztriában is széttűzzák. A további feladat pedig Olaszország, Németország, Ausztria és Magyarország gyakorlati, de feltűnés nélküli és szoros együttműködése lenne a Duna-medencében. Kánya a kisantant reformját² lényegében jelentéktelen változásnak minősítette, ami azonban mégis veszedelmes provokáció. A román követ³ kijelentette, hogy Románia ehhez csupán azért járult hozzá, hogy biztosítsák a Szovjetunió vonatkozásában Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia egységes politikai fellépését.

A pápa súlyos aggodalmát fejezte ki Kánya előtt amiatt, hogy Németország esetleg Franciaország megtámadásának tervével foglalkozik, de Kánya e tekintetben kifejezetten megnyugtatta.

Hassel

3170/675 762—63.

DGFP—C. I. 100.

¹ A Mussolini által javasolt négyhatalmi szerződésről van szó, amelyet Anglia, Franciaország, Olaszország és Németország kötött 1933. július 15-én Rómában. A szerződés célja biztosítani a négy nagyhatalom együttes fellépését és irányító szerepét a Népszövetségben. A szerződést Anglia és Franciaország nem ratifikálta, Németország pedig kilépett a Népszövetségből, ezért a paktum nem lépett életbe. — Lásd NSz. 317—320. old.

² A kisantant államai 1933. február 16-án Genfben szervezeti egyezséget kötöttek, amellyel az addig kétoldalú szerződéseken nyugvó szövetségi rendszert több oldalú szövetséggé alakították át, és a politikai és gazdasági együttműködés fokozására állandó tanácsot és gazdasági tanácsot létesítettek. — Lásd NSz. 309—312. old.

³ Basile Grigorcea.

Budapest, 1933. április 22.

GÖMBÖS MINISZTERELNÖK LEVELE HITLER KANCELLÁRHOZ

Excellenciás uram!

Amikor kormányra lépése alkalmából szerencsém volt önt üdvözölni¹, hangsúlyoztam a nyílt eszmecserék szükségességét, és a jövőben is ehhez a nyíltsághoz óhajtom tartani magamat. Azt gondolom ugyanis, a Németország és Magyarország közötti kapcsolatok szabályozására sürgős szükség van, elsősorban gazdasági helyzetünket illetően.

Mi erős kézzel kormányunk egy olyan nemzeti Magyarországot, amely mindig bizonyos reménységgel és rokonszenvvel tekint Berlinre. Úgy vélem, Németországnak is érdekében áll, hogy ezt a rokonszenvet bizonytalan gazdasági kapcsolatok semmiképpen se zavarják meg. Az a körülmény viszont, hogy a magyar mezőgazdasági termékek utóbbi időben egyáltalán nem vagy csak nagyon csekély mennyiségben jutnak el Németországba², már olyan hangokra ad alkalmat, amelyek (az általam követett politikával ellentétben) Németországgal kapcsolatos politikámat bírálják, nem is egészen alaptalanul. Excellenciád bizonyára jelentést kapott már arról, hogy megrendszabályoztam azt a zsidó-fajvédő lapot, amely excellenciádat és Németország kormányát támadta. Ezzel is bizonyítani akartam, hogy nemcsak elvi, világnézeti szempontokból, hanem reálpolitikai megfontolásokból is excellenciád oldalán állok.

Szeretném ezért sürgősen kérni, határozza el a német kormány, hogy agrárexport kérdésekben segítségünkre siet. Meggyőződésem, hogy excellenciád erős akarata ebben a kérdésben is érvényre jut, annál is inkább, mivel tudom, hogy excellenciád elvei meg egyeznek az enyéimmel, hogy ti. a politikának és a gazdasági vonalvezetésnek a lehetőség szerint azonosnak kell lennie.

Mivel az agrárexport kérdése nálam nemcsak gazdasági kérdést, hanem politikai megfontolások kérdését is jelenti, erősítené politikai vonalvezetésemet, ha az német részről megértésre találna, ezért kérem excellenciád sürgős elvi természetű intézkedéseit. Talán fontos beosztású szakelődök is mihamarabb megjelenhetnének nálunk Budapesten a részletek megbeszélésére.

Úgy vélem, excellenciád hozzám hasonlóan szükségét érzi a szorosabb bajtársi együttműködésnek. Ezt szolgálja levelem is, melyet abban a reményben intézek közvetlenül excellenciádhoz, hogy mi, régi fajvédő bajtársak, akik ugyanabban a világnézetben élünk, gazdasági vonalon is megértjük és kölcsönösen támogatjuk majd egymást, még akkor is, ha ennek a kérdésnek Németország számára nincs nagy jelentősége.

Excellenciád történelmi munkájára Isten áldását kérve

maradok kiváló tisztelettel

9614/E. 678 536—8.

Gömbös³

DGFP—C. I. 179

¹ Lásd az 1. sz. iratot.

² A Németországba irányuló magyar kivitel értéke 1932-ben 70%-a volt az 1931. évinek s 40%-a az 1929. évinek. A kivitt az 1933 februárjában életbe léptetett német agrárvámemelések is nehezítették. — Lásd *Berend—Ránki: Magyarország a fasiszta Németország „életterében”*. 64—65., 74. old.

³ Hitler válaszát lásd 4. sz. irat.

Berlin, 1933. április 28.

HITLER KANCELLÁR VÁLASZA GÖMBÖS MINISZTERELNÖKNEK

Excellenciás uram!

Őszinte baráti érzéssel olvastam excellenciád április 22-i levelét.¹ Engedje meg, hogy biztosítsam, a nemzeti kormány tagjainak nincs hőbb óhajuk, mint az, hogy mindkét fél politikai vezetésében meglevő eszmei egyetértést tényleges politikai egyetértéssé mélyítsék. Amennyiben gazdasági nehézségek e viszony megzavarását okozhatnák, semmit nem fogunk elmulasztani, hogy keressük és megtaláljuk az eszközöket és utakat annak tisztázására és viszonyunk megjavítására. Az viszont bizonyára nem került el excellenciád figyelmét, hogy a német mezőgazdaság is rettenetesen szorult helyzetbe került. Ennek ellenére elhatároztuk, hogy ezt a kérdést nemcsak pusztán gazdasági kérdésnek tekintjük, hanem megtárgyalásánál a politikai szempontokat fogjuk döntőnek tartani. Ebben az értelemben fogom excellenciád levelét a birodalmi gazdasági miniszter és birodalmi külügyminiszter tudomására hozni.² Bízást remélem, hogy sikerül mindkét országot kielégítő megoldást találjunk.

Köszönetet mondva excellenciádnak azért a védelemért, melyben becsületedet Magyarországon részesítette

9614/E. 678 540—1.
DGFP—C. I. 195.

maradok kiváló tisztelettel
kész híve

Adolf Hitler s. k.

5

Budapest, 1933. május 9.

SCHOEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

II. Oe. 558.
76. P.—34. sz.

Az anchluss miatt itt uralkodó aggodalmat nemcsak Franciaország, hanem kisantant-beli csatlósai is ellenünk irányuló hangulatkeltésre használják ki. Hol a legitimisták tesznek olyan nyilatkozatokat, melyek (a hivatalos magyar vélemény szerint is) nyilvánvalóan francia befolyásnak tulajdoníthatók; más alkalmakkor a köztudottan prágai kapcsolatokkal rendelkező szociáldemokrata és zsidó-demokrata sajtó tesz ilyen kijelentéseket. Nemrégiben — és ez jellemző erre a kiosztott szerepekkel folytatott hadjáratra — az itteni jugoszláv követ is részt vett abban a kísérletben, hogy Magyarországot

¹ Lásd a 3. sz. iratot.

² Hosszabb előkészítés után 1933. július 14—22. között került sor Berlinben a magyar—német gazdasági tárgyalásokra, amelyek eredményeként megkötötték az 1931. évi magyar—német gazdasági megállapodás I. pótegyezményét.

Németország ellen fordítsa az anchluss miatt állítólag fenyegető pángermán veszély ürügyével. Kánya úr elmondotta nekem, hogy a napokban felkereste őt Dudič követ, aki utalván arra, hogy ő mint „gondolkodó és költő” valamennyi jugoszláv diplomata közül a legbékülékenyebb, finom szóáradattal biztosította őt Szerbia Magyarország iránt táplált baráti érzületéről. Eme „csaknem lírai” bevezető után a követ szövetséget javasolt Olaszország, Jugoszlávia és Magyarország között, védekezésül az anchluss esetén mindhárom államot egyformán fenyegető veszéllyel szemben. Kánya úr, amint nekem elmondotta, azt válaszolta a követnek: határozottan tudja, hogy a birodalom vezetői jelenleg nem tekintik az anchluss-kérdést aktuálisnak. Ennek folytán nincs abban a helyzetben, hogy a követ javaslatát a magyar minisztertanács elé terjessze. Sőt, mi több, kissé meglepi őt a követ magatartása, mivel az nem áll összhangban Balugdzic úr berlini nyilatkozatával, aki ismételten azt mondotta neki, hogy Belgrádban az anchlussot úgy tekintik, mint amely sok vonatkozásban előnyös lenne Jugoszláviára.

Kánya úr felkért arra, hogy fentieket jelentsem a birodalmi kormány vezetőinek. Úgy véli, a követ javaslatának a Németország elleni hangulatkeltésen kívül célja lehet az is — elég jól ismeri ehhez a szerbeket —, hogy őt anchluss-ellenes nyilatkozat megtételére bírja, amit később Berlinben ellene való intrikálásra lehetne felhasználni.¹

8643/E. 605 176—78.

DGFP—C. I. 218.

Schoen

6

Berlin, 1933. június 19.

HEEREN KÜLÜGYMINISZTERIUMI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE MASIREVICH KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Ma fölkeresett Masirevich úr magyar követ, és azonnal rátért Gömbös miniszterelnök látogatására.¹

Azt mondta, csak általánosságban volt tájékozva a találkozási szándékról, s ennek a találkozásnak tulajdonképpen Münchenben kellett volna megtörténnie. Múlt szombat délben csak sajtótudósítók telefonhívásaiból értesült arról, hogy a miniszterelnök megérkezett Berlinbe. Miután telefonon felhívta a budapesti Külügyminisztériumot, hogy a hír valódiságáról meggyőződjön, itt Berlinben csak többszöri kísérletezés után sikerült Gömbös úrral telefonösszeköttetést kapnia. Gömbös ezután estefelé fogadta őt, és nagy vonásokban tájékoztatta a birodalmi kancellár úrral folytatott megbeszéléseiről. Eszerint a megbeszélések kapcsán megtárgyaltak lényegében minden, Németországot és

¹ Az iraton Lammers államtitkár és a birodalmi kancellária vezetőjének széljegyzete: „A birodalmi kancellár tájékoztatása megtörtént. Május 16.”

² Gömbös 1933. június 17—19. között tett látogatást Hitlernél. A látogatás, amely a náci párt Külpolitikai Hivatalának kezdeményezésére történt, nagy feltűnést keltett Európa-szerte, mert Gömbös volt az első külföldi kormányfő, aki Hitler hatalomra jutása után Németországba látogatott. A berlini látogatásra vonatkozóan lásd *Karsai Elek*: Iratok a Gömbös—Hitler találkozó történetéhez. Akadémiai Kiadó 1962.

A látogatás külföldön is elitelő visszhangot váltott ki, mert Gömbös csak kifejezetten náci párt-funkcionáriusokkal találkozott, és mert részt vett az erfurti SA-szemlén. A magyar kormány bécsi, római és nyugati követei útján próbálta a keletkezett „félreértéseket” eloszlatni.

Magyarországot közösen érdeklő politikai és gazdasági kérdést, többek között Gömbös úr kedvenc gondolatát is, ti. Olaszország, Ausztria, Magyarország és Németország gazdasági összefogását közös autarchia talaján, és ez államok politikai együttműködésének intenzívebbé tételét vezető államférfiak gyakoribb személyes találkozása révén. Megtárgyalták a német—osztrák kérdést is. Ennek kapcsán kiderült, hogy e viszony normalizálását mindkét részről kívánatosnak tartják. Az a kérdés azonban úgy látszik nyitva maradt, hogy egy ilyen normalizálás milyen alapon lenne kereshető. Masirevich úr nem tett említést arról, hogy kisebbségi kérdéseket is megbeszélték volna. Gömbös miniszterelnökre a birodalmi kancellár úr egyénisége szemlátomást mély benyomást gyakorolt.

A követ Gömbös úrral vasárnap már nem találkozott újra, mivel utóbbi Berlint már reggel elhagyta. Némi aggodalmának adott kifejezést amiatt, hogy Gömbös részt vett az erfurti SA és SS díszszemlén. Attól fél ugyanis, hogy a francia sajtó ebben esetleg annak bizonyítékát láthatja, hogy Németország és Magyarország között katonai téren is szoros együttműködés áll fenn.

Heeren

2980/D. 580 459—60.

DGFP—C. I. 324.

7

1933. június 20.

BÜLOW KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
MAGISTRATI BERLINI OLASZ ÜGYVIVŐVEL
FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Az olasz ügyvivő ma látogatást tett nálam, hogy közelebbit tudjon meg a magyar miniszterelnököknek¹ a birodalmi kancellár úrnál tett látogatásáról. Azt mondtam az ügyvivőnek, hogy a látogatás tisztán magántermészetű, pártpolitikai jellegű volt, és hogy Gömbös úr a birodalmi kancellár úron kívül egyetlen minisztert vagy más hivatalos személyiséget sem keresett fel. A birodalmi kancellári hivatalból olyan tájékoztatást kaptam, hogy a Nemzetiszocialista Párt kommunikéiben minden megtalálható, ami csak elmondható a látogatásról. E kommunikékkel kapcsolatban az ügyvivőt különösen a délkelet-európai gazdasági térség újjárendezésére vonatkozó rész érdekelt és az ehhez csatlakozó passzus, melyben olyasmiről van szó, hogy ezek a rendszabályok nem maradnak Ausztriára sem hatástalanul. Azt mondtam az ügyvivőnek, hogy a délkelet-európai gazdasági viszonyok újjárendezése régi német követelés, amely már nemzetközi konferenciákat is foglalkoztatott. Ez természetesen nem marad majd hatástalanul Ausztriára sem. E helyen nyilvánvalóan nem a Németország és Ausztria között fennálló politikai feszültségre gondoltak, habár kétségtelen, hogy a birodalmi kancellár úr Gömbös miniszterelnökkel a német—osztrák kapcsolatokat általában is megvitatta.

9565/E. 673 550.

Bülow s. k.

¹ Gömbös Gyula.

SCHOEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

A. 104. sz. P. 3.

A magyar miniszterelnök németországi útja, amely itt Budapesten csak a Berlinből érkező távirati jelentésekből vált ismeretessé, a magyar közvéleményben nagy szenzáció erejével hatott. Amint ezt Kánya úrtól megtudtam — akit egyébként maga Gömbös is csak elutazása előtti napon avatott be bizalmába —, Gömbös többször ingadozott, hogy a Berlin és Bécs között fennálló feszültségre való tekintettel utazzon-e a jelenlegi pillanatban. Elhatározására a kisantantnak az utóbbi időben fokozódó magyarellenés magatartása gyakorolt döntő befolyást, továbbá az az aggodalom, hogy a Dollfuss-kormány esetleg közelebbi kapcsolatba léphet Franciaországgal és Csehszlovákiával.

Gömbös úr, akivel ma beszéltem, rendkívül elégedett útjának eredményeivel. Mély hatást tett rá mind a birodalmi kancellár úr egyénisége, akinek nagy szeretetreméltóságáról dicsőítőleg emlékezett meg, mind a nemzetiszocialista mozgalom dinamikus ereje, melyről a berlini stadionban, kiváltképpen pedig Erfurtban győződhetett meg. Egyenesen lelkes szavakkal beszélt Gömbös úr a német nép — különösen a munkástömegek — és a Führer közötti lelki kapocs lenyűgöző benyomásáról és kijelentette, azzal a meggyőződéssel tért haza, hogy a nemzetiszocialista rendszer nem valami átmeneti jelenség, hanem tartós és szilárd alapokon nyugszik. Úgy gondolta, ezt hangsúlyoznia kell a képviselőházban elmondott tegnapi beszédében¹ is, és rá kell mutatnia arra a történelmi érdemre, melyet a kommunizmus leverésével a birodalmi kancellár *Európa érdekében* szerzett.

Ami Németország és Magyarország viszonyát illeti, az a benyomása, hogy a birodalmi kancellár és ő között a régi szövetségi viszony újból megpecsételődött. Reméli, hogy ezt gazdasági, katonai, sőt politikai vonatkozásban is tovább lehet majd építeni, és a két kormány egymással állandó érintkezésben marad. Közelebbi részletekre Gömbös úr nem tért ki, Mecsér úr² azonban megemlítette, hogy egy német—magyar tanulmányi bizottság (*Studienkommission*) létesítését tervezik, melynek feladata lenne, hogy a gazdasági kapcsolatok kialakítására indítványokat tegyen. Mecsér úr közölte továbbá, hogy őt bízták meg egy ugyancsak tervbe vett magyar export-import részvénytársaság létrehozásával, melynek német megfelelőjét a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt Külpolitikai Hivatalának külkereskedelmi hivatala alakítja meg. E társaságok, melyek mellé később Bécsben és Bukarestben is hasonlókat akarnak felállítani, azt célozzák, hogy a kölcsönös áruforgalomban könnyítéseket tegyenek lehetővé (nagyjából a Brocchi-szerződések mintájára).³

Az a körülmény, hogy Gömbös berlini látogatásával érzelmileg is lekötötte Magyar-

¹ Gömbös 1933. június 20-i parlamenti beszédét lásd KN. 1931. XVII. 359—362. old.

² Mecsér András kísérte Gömbös Gyulát berlini útjára.

³ A Brocchi-féle rendszer két ország közötti megállapodás vámkedvezményekről. E kedvezményeket hivatalosan „exporthitel kamattérítések” formájába öltöztették, valójában a beszedett vámok egy részének visszatérítéséből álltak. Ilyen alapon kötött vámszerződést Magyarország korábban Ausztriával és Olaszországgal.

országát a németországi politikai és gazdasági orientáció mellett, a miniszterelnöknek az osztrák kérdésben tanúsított álláspontjára is félreérthetetlen, számunkra kedvező hatást gyakorolt. Gömbös az osztrák kérdésben teljesen magáévá tette a német álláspontot és kijelentette nekem, hogy felfogását világosan kifejezésre fogja juttatni Starhemberg herceggel szemben is, aki őt ma itt, Budapesten felkeresi. Azonkívül Dollfuss szövetségi kancellárnak is meg akarja mondani, hogy Magyarország számára nem közömbös, ha Franciaország befolyása Ausztriában növekszik. Itt jegyzem meg közbevetőleg, Gömbös úrnak legitimista oldalról szemére vetették, hogy berlini látogatása Dollfuss pozícióját gyengíti. Egyidejűleg azt is kifogásolták, hogy hazatérőben, Bécsen átutazva, Gömbös nem tett látogatást a szövetségi kancellárnál⁴. Amint erre vonatkozóan bizalmasan megtudtam, Gömbös azért mellőzte az érintkezés felvételét Dollfuss-szal, mert úgy vélte, „ha a barátunktól jövünk, nem fordíthatunk neki hátat azért, hogy ellenfelének kezét nyújtsunk”. Magyarországnak persze — amint azt Kánya is mondotta — igen fontos lenne, hogy Németország és Ausztria kibéküljön, de itt nem érzik hivatva magukat arra, hogy a testvérviszályba bármi módon beavatkozzanak.

Ha Mussolini Gömböst a közeljövőben egy római látogatásra kérné fel — amint ezt Gömbös feltételezi —, úgy arra gondol, ráveszi a Ducét, hogy Dollfust az osztrák nemzetiszocialistákkal való megegyezés irányába hangolja.⁵ Mecsér úr közlései szerint Gömbös meg akarja győzni Mussolinit arról, hogy az anschlusst német részről nem sürgetik, és Németország csak azt kívánja, hogy a nemzetiszocialisták Ausztriában — a népkarzatnak megfelelően — részesei legyenek a hatalomnak. Gömbös, aki már eddig is kitért az elől, hogy az Olaszország által javasolt Róma—Bécs—Budapest háromszög-összefogás mellett kötelezze el magát, most Németország, Ausztria, Magyarország és Olaszország gazdasági összefogását tartja elérendő nagy célnak, Románia későbbi bekapcsolásával. Ausztria önálló államként tartozzon ehhez a gazdasági térséghez. — Velem folytatott mai beszélgetésében Gömbös úr a kisebbségi kérdésre nem tért ki. Ezzel szemben Kánya úr azt mondta nekem, hogy ebben a kérdésben, amely „a német—magyar kapcsolatok egyedüli tehertétele”, a miniszterelnök a birodalmi kancellár úr előtt részletesen kifejtette álláspontját⁶. Különösen fájdalmas érzéseket váltott itt ki az, hogy a kisantant-államokban lezajlott legutóbbi revízióellenes tüntetéseken — állítólag — a német kisebbségek is részt vettek.

Beszélgetésünk végén a miniszterelnök még megjegyezte, hogy a magyar pénzügy-miniszter⁷ telefonon közölte vele Londonból, hogy ott berlini látogatását nyugodtan fogadták.

Ami Gömbös útjának visszhangját illeti a magyar közvéleményben, a liberális-zsidó sajtó, amint ez másképp nem is volt várható, rendkívül elítélő módon nyilatkozott, különösen azt hangsúlyozta, a magyar érdekekkel ellentétes olyan pillanatban közeledni Németországhoz, amikor az teljesen el van szigetelve.⁸

A parlamentben is élesen bírálták az utazást a demokrata, valamint legitimista fel-

⁴ Utalás Bajcsy-Zsilinszky Endre és Rassay Károly interpellációira, illetve felszólalásaira a képviselőház 1933. június 19—21-i ülésein. — KN. 1931. XVII. 335., 351—357., 399. old.

⁵ Gömbös 1933. június 24-én levélben informálta Mussolinit németországi útjáról. Lásd *Karsai: A Gömbös—Hitler találkozó.* 45—46. old. Július 25—28. között került sor római tárgyalásaira.

⁶ Erre vonatkozólag lásd Gömbös feljegyzését a Hitlerrel folytatott tanácskozásokról, *Karsai: A Gömbös—Hitler találkozó.* 40—41. old.

⁷ Imrédy Béla.

⁸ A magyar polgári sajtó Gömbös utazására vonatkozó reflexióit lásd *Esti Kurír*, 1933. június 18.; *Az Újság*, 1933. június 20.; *Magyar Hírlap*, 1933. június 20.

szólalók.⁹ Ezzel szemben melegen üdvözölték az utazást a kormányajtóban és elsősorban a mezőgazdasági körökben. Ott, amint ezt maga a miniszterelnök mondotta, ki-jelentették, hogy berlini látogatásával Gömbös történelmi érdemeket szerzett.

Mellékeltlen csatolom azt a két beszédet, melyekben Gömbös az utazásáról nyilatkozott.¹⁰

Schoen

9565/E. 673 554—60.

DGFP—C. I. 329.

9

Róma, 1933. június 30.

HASSEL RÓMAI NÉMET NAGYKÖVET JELENTÉSE

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

II. Ts. 798.

I. 1089.

Hivatkozással május 27-én kelt II. Ts. 602. sz. utasítására:

Ez ideig nem sikerült részleteket megtudnom arról a május 10-i 102. sz. táviratban említett levélről, melyet a magyar miniszterelnök a magyar revíziós követelések ügyében Mussolinihoz intézett.¹ Érdeklődtem a Külügyminisztériumban és a magyar követségen, de az emberek nem tudnak vagy azt állítják, hogy nem tudnak semmit. Figyelemre méltó, hogy mind az olasz, de különösen a mértékadó magyar körökben láthatóan különös fontosságot tulajdonítanak annak, hogy a magyar revíziós követeléseket semmi sürgősséggel nem bíró kérdésként állítsák be. Magyar körökben különösen azt hangsúlyozták, hogy Magyarországnak fontosabb dolgai is vannak jelenleg, mint a revízió kérdése, amely még semmi esetre sem érett meg a megoldásra, és amelyet pillanatnyilag jobb nem bolygatni. Magyarországot jobban érdekli konkrét céljainak mielőbbi megvalósítása, különösen egyenjogúságának elismertetése. Az ennek útjában álló akadályokat — annak megfelelő alkalmazása esetén — a négyhatalmi szerződés háríthatja el.² Ami magát a szerződést illeti, azt Magyarország semmi esetre sem utasítja el, mint ahogy azt gyakran állítják. Annyi bizonyos, hogy itt-ott, különösen legitimista körökben azt beszélik, a szerződés a rajta végzett különböző módosítások folytán már elvesztette értelmét, de ezt a nézetet a kormány nem osztja. A réalpolitika szemszögéből nézve a szerződés a jelenlegi helyzethez képest bizonyos előnyökkel jár; mindenekfölött pedig Mussolini kezdeményezésére válságos pillanatban küszöböltek ki egy olyan feszültségforrást, mely az európai békét is veszélyeztethette volna. Egyébként hasonló gondolatokat lehet találni a Popolo d'Italia f. hó 27-i számában megjelent interjúban is, melyet a magyar külügyminiszter adott a lap munkatársának, körülbelül a fent vázolt beszélgetéssel egy időben.

Gömbös miniszterelnök berlini látogatása itt eleinte bosszúságot okozott, különösen

⁹ Lásd a 4. jegyzetet, továbbá Pallavicini György interpellációjának szóbeli indokolását a képviselőház június 28-i ülésén. — KN. 1931. XVII. köt. 494—495. old.

¹⁰ A mellékletek nem találhatók a jelentés mellett.

¹ Az iratot nem ismerjük.

² Lásd a 2. sz. irat 1. jegyzetét.

mivel erről a kormányt csak a tizenkettedik órában tájékoztatták, és így eleinte nem alakult ki tiszta kép az utazás céljáról. De a magyar követ³ felvilágosításai után a kedélyek hamar megnyugodtak, elismerve, hogy a látogatás vezető államférfiak közötti, teljes mértékben üdvözölhető kapcsolatfelvétel volt. Még ha a látogatás tulajdonképpeni okát nem is látják teljesen tisztán, Olaszország számára semmi nyugtalanítót nem látnak abban, ha megbeszélik a Németországot és Magyarországot érdeklő gazdasági kérdéseket, a német—osztrák problémát és a két ország belső helyzetét, márpedig a miniszterelnök hivatalos nyilatkozata szerint ezek képezték a beszélgetés fő tárgyát. Annál kevésbé nyugtalanodnak, mivel Gömbös nem habozott a magyar felsőházban újra kijelenteni, hogy az Olaszországgal való barátság a magyar külpolitika kulcspontja⁴. Hogy a váratlan látogatás összefüggésben lehetne azokkal a híresztelésekkel, melyek szerint olasz kezdeményezés történt Párizsban és Londonban egy Ausztria és Magyarország közötti szorosabb közösség létrehozása céljából, erről a lehetőségről nem történt említés sem a beszélgetésekben, sem a sajtóban. Mellékesen megjegyezve utóbbi a legnagyobb tartózkodást tanúsította az utazással kapcsolatban, és csupán a látogatás nyilvános eseményeiről kapott tudósításainak közlésére szorítkozott.

Mellékelem a Popolo d'Italia fent említett cikkének újságkivágását.⁵

Hassel

5885/E. 431 074—76.

DGFP—C. I. 344.

10

Berlin, 1933. július 14.

KÖPKE KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYFŐNÖK FELJEGYZÉSE MASIREVICH KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

II. Ung. 426.

Budapestről kapott új utasításának megfelelően a magyar követ ma bizonyos felvilágosításokat közölt velem Gömbös magyar miniszterelnök bécsi látogatásával kapcsolatban.¹ A követ bevezetőben utalt az itt is ismeretes hivatalos közleményre, mely kimerítően ismerteti a tényeket és tartalmazza a látogatás magyar hivatalos köröktől származó értékelését is.² Más jellegű kommentárok, így például azok, amelyek a Pester Lloydban jelentek meg, csupán egyéni machinációk, melyeknek a hivatalos közlésekkel ellentétes vonatkozásai a tényeknek nem felelnek meg. A követ kijelentette, hogy Gömbös elégedett látogatása eredményeivel. A Gömbös által felvetni kívánt sürgős gazdasági kérdések tisztázása teljes mértékben megtörtént. Megállították Ausztria további közeledését a francia csoporthoz. Dollfuss biztosítékot adott arra, hogy folyamatosan tájékoztatni fogja a magyar kormányt minden közép-európai kérdéssről. Gömbös ily módon azt reméli, hogy a jövőben döntő befolyást tud gyakorolni Ausztriára, és meg tudja akadá-

³ Hóry András.

⁴ Gömbös 1933. június 24-i felsőházi beszédét lásd FN. 1931. II. 340—345. old.

⁵ A melléklet nem található az irat mellett.

¹ Gömbös miniszterelnök 1933. július 9-én tett látogatást Bécsben.

² A hivatalos közleményt lásd Pesti Hírlap, 1933. június 11.

lyozni, hogy az a francia befolyás alatt álló csoporthoz csússzon át. A követ hivatalos utasításának megfelelően kifejezte azt az óháját, hogy Németország is vegye ki a részét Magyarország e közös érdeket szolgáló erőfeszítésének támogatásából és megkönnyítéséből. Magyarország hálás lenne, ha német részről is elkerülnének minden olyat, ami Ausztriát Franciaország karjaiba kergethetné. Gömbös nem hagyott kétséget Dollfussban afelől, hogy Magyarország Németország barátja, és mindig is az marad.³

3086/616 590—91.
DGFP—C. I. 363.

11

Róma, 1933. július 28.

HASSEL RÓMAI NÉMET NAGYKÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

II. Ung. 459.
186/VII. 27.

Kánya ma délelőtt meglátogatott, és hosszasan elbeszélgettünk. A beszélgetést vele és Gömbössel¹ délután a magyar követségen folytattuk. Nyilvánvalóvá vált, hogy a magyarok nyugtalankodva jöttek Olaszországba, mert egyrészt fennáll az a veszély, hogy Olaszország Németországhoz fűződő kapcsolatai hűvösebbé válnak, másrészt van olyan olasz hajlandóság is, mely a kisantanthoz óhajt közeledni és Magyarországot is ugyanilyen politikára akarja rábírní. A két államférfi kijelentette, hogy mindkét pontot illetően teljes megnyugtatót kaptak. Mussolini hangsúlyozta, hogy fenn szándékozik tartani a barátságot Németországgal. A négyhatalmi szerződés nem csupán francia—olasz megegyezést feltételez — amely tekintetben ez ideig a légkör megjavításán kívül még semmi sem történt —, hanem mind a négy hatalom együttműködését; ebből kifolyóan kívánatos a francia—német megegyezés, s ehhez az olasz közreműködés is felhasználható. Mussolini nagyra értékeli a Führert, és bízik rendszere életképességében; a kezdeti hibák elkerülhetetlenek. Ami a kisantantot illeti, Mussolini eddigi politikájához tartja magát, azaz: nem lehetséges megegyezés az alapvető magyar követelések figyelembe vétele nélkül. A magyar miniszterek ezzel kapcsolatban azt mondták, hogy ugyanez áll Magyarországra is. Magyarország nem óhajtja beletuszkoltatni magát az ötös koalícióba,² pedig ezt bizonyos helyeken szívesen vennék. Gömbös Bécsben ugyanezt az álláspontot foglalta el, és igyekezett Ausztriát is rávenni arra, hogy szilárdan szembe szegüljön az effajta tervekkel.³ Ami Ausztriát illeti, a magyar miniszterek Mussolini ki-

³ A Gömbös és Dollfuss közötti szóbeli megállapodásról készült feljegyzést közli *Kerekes: Anschluss*. 88. old.

¹ Gömbös és Kánya 1933. július 25—28. között tárgyalt Rómában Mussolinival és Suvich külügyi államtitkárral.

² Utalás a Tardieu-tervre, amely öt dunai állam (Ausztria, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Magyarország és Románia) regionális gazdasági tömbjének megalakítására vonatkozott, és az egymás közötti preferenciális vámrendszere épült volna. A terv Németország és Olaszország ellenzésén megghiúsult; Magyarország is elutasította a javaslatot.

³ Gömbös július 9-i bécsi látogatásáról lásd a 10. sz. iratot.

jelentéseiből úgy vették ki, hogy ő is élénken óhajtja az osztrák—német feszültség eloszlását. (Vö. július 24-i I. 1214. sz. jelentésemmel.)⁴ Kánya Mussolininál bizonyos csatlótságot tapasztalt Dollfuss Párizssal és Prágával, valamint a marxizmussal szemben tanúsított gyengesége miatt. Gömbös és Kánya kijelentették, hogy Magyarország hasonlóképpen maga is érdekelt a két német állam közötti feszültség eloszlásában. Kánya arra kíváncsi, nem lenne-e lehetséges megegyezés azon az alapon, hogy a németek elismerik Ausztria függetlenségét és lemondanak az anchlussról, ha az osztrák nemzetszocializmus Berlintől függetlenül is megszerveződik, és a későbbiekben marxistaellenes koalíció jöhet létre a keresztényszocialisták és a nemzetiszocialisták között.

Gömbös határozott nemmel válaszolt arra a kérdésemre, vajon Magyarország előterjesztett-e Olaszországnak valamiféle minimális programot revíziós követeléseit illetően. Magyarországnak semmi oka sincs ma arra, hogy ilyesmivel követeléseinek egy részét elértéktelenítse.

Gömbös kijelentette, hogy nagyon elégedett itteni és berlini benyomásaival.

A magyarok szerint a miniszterek látogatásának közvetlen oka a politikai érintkezés-felvételén kívül az olasz—magyar gazdasági kapcsolatok kibővítése volt a Brocchi-szerződések alapján; a búza Olaszország számára...⁵ különösen súlyos és nehéz problémát jelent.

Ami a lefegyverzést illeti, Kánya azt kérdezte, vajon helyes volt-e, hogy végül is elfogadtuk az agresszornak azt a meghatározását, amely ellen mind ez ideig élesen harcoltunk.⁶ Magyarország ezt teljes mértékben ellenzi, és meglepetést keltett a német engedmény. Benyomása szerint ez Olaszországot is hasonlóképpen meglepte. Azt válaszoltam, hogy az agresszor definíciójának elfogadása még nem történt meg, azt csak nagy engedékenységünk bizonyítékaként, az ellenőrzés elfogadásával egyidejűleg arra az esetre ígértük meg, ha más pontokban minket kielégítő megállapodásra jutunk. Suvich tegnap azt mondta nekem, hogy az olasz kormánynak még nem állt módjában alaposabban fontolóra vennie Hendersonnak tett ellenjavaslatunkat. Gömbös holnap este utazik haza Budapestre, ahol az osztrák kereskedelmi miniszter⁷ látogatását várja. Ez okból lemondott Fuggiról. Kánya 10 napra Fuggiba megy.

Hassel

8050/E. 578 679—81.

DGFP—C. I. 377.

⁴ A jelentést nem ismerjük.

⁵ Egy számcsoport érthetetlen.

⁶ Arthur Henderson, az angol Munkáspárt elnöke, mint a leszerelési konferencia elnöke 1933. július 17—18-án tárgyalta Berlinben. Ez alkalommal a német politikusok memorandumot adtak át neki, amelyben összefoglalták a német álláspontot a leszerelés több kérdésére és az agresszor meghatározására vonatkozólag, mely utóbbit a Szovjetunió javasolta. — A német javaslatot, amelyet Rómába is megküldtek lásd DGFP—C. I. 370.

⁷ Franz Stockinger.

Berlin, 1933. augusztus 11.

ROEDIGER KÜLÜGYMINISZTERIUMI TANÁCSOS UTASÍTÁSA
A BUDAPESTI NÉMET KÖVETSÉGNEK

VI. A. 1707.

Bleyer professzor kérésével kapcsolatban, hogy tájékoztassuk arról, milyen értelemben szándékszik a birodalmi vezetés a magyarországi németiség kérdését a magyar kormánnyal szemben jelenleg kezelni, kérem vele az alábbiakat közölni:

Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy a német kormány a magyarországi németiség sorsa iránt állandóan a legmelegebb érdeklődéssel viseltetik, és gondja lesz arra, hogy a magyarországi német népcsoport kulturális kívánságait a magyar kormányra történő barátságos ráhatás útján a lehetőség keretein belül, az eddigiekhez hasonlóan, a jövőben is támogassa.

Általános politikai szempontok miatt azonban a jelen pillanatban a birodalmi kormány számára nem lehetséges, hogy nyomást gyakoroljon a magyar kormányra. Ugyanezen okokból az sem lenne kívánatos, ha a magyarországi németiség éles ellentétbe kerülne a magyar kormánnyal és közvéleménnyel. Ezért célszerűnek tartanánk, ha Bleyer professzor további ténykedésében ezt a szempontot szem előtt tartaná.

Ugyanakkor kérem megmondani neki, hogy mint a magyarországi németiség vezetője továbbra is teljes bizalmunkat élvezi, és a leghálásabb elismeréssel adózunk a német népiség érdekében kifejtett önzetlen odaadásáért.¹

Megbízásból:

Roediger

9722/E. 683 446—7.

Budapest, 1933. augusztus 11.

BLEYER PROFESSZOR BESZÁMOLÓJA
A BUDAPESTI NÉMET KÖVETSÉGNEK

Gömbös miniszterelnök a beszélgetést azzal a kérdéssel kezdte, jártam-e néhány héttel ezelőtt Münchenben, és mit csináltam ott. Azt válaszoltam, hogy néhány napig valóban Münchenben tartózkodtam, ahol egyrészt az ottani akadémiaival és a Délkelet-Európai Kutató Intézettel (*Institut für Südosteuropäische Forschungen*) tárgyalásokat folytattam, mivel szívesen kiadtnék néhány magyar művet németül, másrészt Hess helyettessel is beszélgettem. Főleg két témáról beszélgettünk: a német—magyar viszonyról általában és a magyarországi németiség kérdéséről. Azonkívül kifogásokat emeltem a Völkischer Beobachter munkatársa ellen, aki a délkelet-európai kérdésekkel foglalkozik és Hollós-Holländer nevet visel. Ez a Hollós-Holländer zsidó, aki a Völkischer Beobachterben a

¹ A budapesti német ügyvivő szeptember 6-án jelentette Roediger tanácsosnak, hogy közölte Bleyerrel az utasításban foglaltakat. — 9722/683 448—50.

magyarországi német mozgalom vezetőit a németiség és magyarság közötti jó viszony önző megzavaróinak nevezte, másrészt álnéven cikkeket közöl magyar lapokban, melyekben többek között szemére veti Németországnak, hogy Magyarországot belerántotta a háborúba, hogy Magyarországnak Németország miatt kellett a világháborúban véreznie stb. Gömbös miniszterelnök úgy vélte, hogy Hollós-Holländer végtére is magyar érdekeket képvisel. Nem tudja, hogy zsidó-e, mindenesetre nemzetiszocialista körökben kedvelt. Erre azt válaszoltam, hogy engem nem bosszúvágy vezetett, nem is akarok ártani Hollós-Holländernek, jelenlegi állását azonban mégis el kellene hagynia, mivel egész magatartása előbb-utóbb a nemzetiszocialista párt és a magyar kormány kompromittálására vezetne. Gömbös e kijelentésemre nem adott választ.

Ami most már a németiség és magyarság közötti viszonyt illeti, Hess úr előtt kifejtetem, hogy a magyarságot és a németiséget sorsközösség köti össze, és hogy a két nép közötti viszonyt, ha az európai vagy akárcsak a közép-európai helyzet változik, újra kell szabályozni. Ez legutóbb 1867-ben történt meg, amikor a Habsburgok Magyarországgal kiegyezést kötöttek. Akkor azonban Ausztria már nem képviselte többé az össznémetiséget, ezért kellett a Habsburgok és Magyarország közötti kiegyezést 1879-ben egy Andrássy gróf és Bismarck által megteremtett kettős szövetséggel kiegészíteni. Ma már a Habsburgok eltűntek, Ausztriát szétdarabolták és létrejött a Harmadik Birodalom. Tehát gyökeres változások történtek, amelyek újbóli szabályozást követelnek. Magyarország Szent István óta a németiséggel menetel, míg Franciaország ösidők óta a német és magyar keleti határokon túli népekkel fogott össze a németiség és magyarság ellen, évszázadokon át a törökökkel, majd a XIX. században Oroszországgal és a pánszlávizmussal s most újra Oroszországgal, a kisantanttal stb. Magyarországnak nincs más választása, mert mindig — gyakran nem is tudatosan és szándékosan — a nagy történelmi eseményeknek azon az oldalán áll, melyeket szerencsében és balszerencsében egyaránt Németország ural. A németiség és magyarság közötti viszony jelentős alkotóeleme a magyarországi németiség, ezért az általános viszony újbóli rendezésébe a magyarországi németiség problémáját is be kell vonni. A német—magyar viszony végérvényes és zavartalan rendezése a magyarországi német kérdés megoldása nélkül nem lehetséges. A magyarországi németiség abszolúte és feltétlenül államhű, mindig lojálisan elismerte a magyarság primátusát Magyarországon, ezen az alapon kell a magyarországi németiség kérdését a németiség és magyarság közötti viszony egész kérdéskomplexumának keretében rendezni. Hitler és Gömbös azok a férfiak, akik hivatva vannak arra, hogy mind az egész problémát, mind pedig a magyarországi németiség kérdését a barátság szellemében talán évszázadokra megoldják. Gömbös erre kijelentette, a jövőre vonatkozólag szeretné kérni, hogy németországi tárgyalásaim előtt mindig informáljam őt szándékomról. Ő Hitler úrral nyíltan beszélt nemcsak a németiség és magyarság közötti általános viszonyra vonatkozóan, hanem a magyarországi németiség kérdéséről is,¹ mert Hitler úrral és általában a németekkel csak nyíltan lehet beszélni. Kereken megmondotta Hitler úrnak, hogy a magyarországi németiség kérdése belpolitikai kérdés, amiről ő csak a magyarországi németiséggel folytathat tárgyalásokat. Hitler úrral szemben is hangsúlyozta, nem tűrheti, hogy Magyarországon német turisták és hasonló csoportok pamfleteket terjeszsenek és közvetlen kapcsolatokat létesítsenek Magyarország német ajkú lakosaival. Azonkívül azt az óhaját is kinyilvánította, hogy a Magyarországtól elszakított területeken élő németiség ne lépjen föl a magyarság és a magyar érdekek ellen, hanem működjön együtt a magyarsággal. Közbevettem, hogy ha Gömbös azt kívánja, hogy Hitler úr

¹ Lásd a 6., 7. és 8. sz. iratokat.

befolyászt gyakorlaton az utódállamokban élő németiségre, akkor nem kívánhatja, hogy a magyarországi németiség kérdését tisztán belpolitikai kérdésnek tekintsék. Gömbös erre azt válaszolta, hogy azokat a területeket, amelyek a régi Magyarországhoz tartoztak, ő magyar történelmi térnek tekinti, nem pedig államilag idegennek, amint ezt Hitler úr előtt is kifejezésre juttatta. Ehhez még azt a megjegyzést fűztem, hogy a magyarországi németiség kérdése formailag ugyan belpolitikai kérdés, valójában azonban mégsem lehet elhatárolni és teljesen elválasztani az általános német—magyar viszonytól, és a két kérdést mégiscsak kapcsolatba kell hozni egymással. Gömbös kijelentette, hogy útját Hitler úrhoz a Németország és Magyarország közötti kapcsolatok fontosságának teljes tudatában tette meg, noha ezt neki itt Magyarországon rövidlátásból igen rossznéven vették, bécsi és római látogatásai pedig egyáltalán nem álltak ellentétben berlini útjával.² Nem engedi, hogy politikáját a magyarországi zsidóság írja elő számára. Hitlert nagyobb államférfinak tartja, mint amilyen Bismarck volt, és ugyanez a véleménye a Ducénak is. Már volt alkalma arra, hogy szolgálatokat tegyen a Harmadik Birodalomnak. Hiszen éppen akkor, amikor Franciaország és Anglia Ausztria miatt démarche-ot készített elő, ő római tartózkodása során a Ducénál szót emelt annak érdekében, hogy Olaszország ne csatlakozzon Franciaország és Anglia lépéséhez. Kinyilvánítottam, hogy politikáját teljesen megértem és méltányolom, és hogy célkitűzéseit is oly világosan átértem, ahogy csak kevés ember Magyarországon. A magyarországi németiség kérdését sohasem a magyarság kárára, hanem mindig is annak javára akartam megoldani. A kisebbségi kérdésben sem csatlakoztam a forradalomhoz, hanem ellenforradalmárként jöttem a kormányba, és abban az időben, amikor miniszter voltam,³ nemzetiségi politikám általános helyeslésre talált. Csak később, fokozatosan kezdődtek a magyar nacionalisták támadásai, amikor engem pángermánnak bélyegeztek. A forradalom és ellenforradalom idején Németországban engem magyarnak tartottak, és csak akkor ismerték fel bennem Németországban a németet, amikor magyar részről egyre élesebb és élesebb támadások értek. Minél jobban üldöznek itt, annál nagyobb rokonszenv övez Németországban, ami egészen természetes pszichológiai beállítottság kérdése, s ezt mindenkinek meg kell értenie. Ha ismert parlamenti beszédem⁴ után nem rendeztek volna mesterséges tüntetéseket, mégpedig a legbrutálisabb formában, akkor Németországban, különösen az egyetemi ifjúság soraiban, sohasem tört volna ki az a vihar, melyet az utóbbi hetekben megértünk. — Gömbös azzal folytatta, hogy a magyarországi német kérdést meg akarja oldani, mégpedig velem, a Németország és Magyarország közötti nagy kérdéseket pedig Hitlerrel. Más módszereket nem akceptálhat. Ismeri a jellememet és reméli, hogy teljes megértés jön létre közöttünk, és biztos benne, hogy Hitlerrel is együtt tud működni. Ahhoz azonban ragaszkodik, hogy a magyarországi német kérdés belpolitikai kérdés, hogy Németország Magyarországon semmiféle agitációt se fejtsen ki, hogy a magyarországi német mozgalmat ne támogassák német pénzzel és az utódállamokban élő németiség ne kezdeményezzen és ne támogasson semmiféle magyarellenességet.

² Utalás Gömbös július 9-i bécsi és július 25—28-i római tárgyalásaira.

³ Bleyer 1919. augusztus 15-től 1920. december 16-ig a nemzeti kisebbségek minisztere volt.

⁴ Bleyer 1933. május 9-én a képviselőházban a hazai német mozgalom nevében nyilatkozatot olvasott fel. Ebben támadta a kisebbségi iskolarendszert, a német nyelv kiküszöbölését az iskolákból, a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület autonómiájának korlátozását és az erőszakos magyar asszimilációt. Beszédében a németiség elszakadási törekvéseivel is fenyegetőzött. — Lásd KN. 1931. XV. 210—215. old. — Bleyer beszédét széles körű felháborodás fogadta, s az egyetemi ifjúság tüntetéseket rendezett ellene, amelyek Németországban Bleyer iránti rokonszenvtüntetésekre adtak alkalmat. A parlamenti vita során tett javaslatot Gömbös miniszterelnök arra a megbeszélésre, amelyről Bleyer ezt a feljegyzést készítette a német követés számára.

Az egész beszélgetes baráti légkörben folyt le, és Gömbös úr részéről közvetlen és őszinte benyomást keltett. A beszélgetes végén Gömbös kijelentette, hogy azokat a pontokra foglalt kívánságokat, amelyeket neki hetekkel előbb átnyújtottam, minisztertanács elé viszi, ahol azokat főleg a szakminiszterek tárgyalják meg. Az egyes pontokra vonatkozó tanácskozások eredményét közölni fogja velem, de nem mint határozatot, hanem mint további írásbeli és szóbeli viták alapját, melyeket velem, a mostani beszélgetéshez hasonlóan, bizalmasan folytat.

Végül még megemlítettem neki, hogy úgy hírlik, az egyetemi tüntetéseket ősszel folytatni akarják, és ez, amennyiben tényleg bekövetkezne, Németországban és a német egyetemi ifjúság soraiban magától értetődően nagy felháborodást és hangos ellentüntetéseket váltana ki. Gömbös megígérte, hogy ezt a kérdést szemmel tartja. A maga részéről helytelenítette a diáktüntetéseket és helyteleníti azokat ma is.

A beszélgetés során Gömbös kifejezést adott annak a felfogásának is, hogy az Anschluss nem lehet majd megakadályozni. Nem segít itt semmiféle politikai taktika, nagy világnézeti erők érvényesülnek itt annak érdekében, hogy összehozzák az azonos népet, az azonos vért. Első házasságából származó saját gyermekei is lelkes horogkeresztesek Ausztriában.

9722/E. 683 437—45.

14

Párizs, 1933. szeptember 18.

KÖSTER PÁRIZSI NÉMET NAGYKÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

II. Ung. 571.

719. sz.

Hivatkozással szeptember hó 16-án kelt 712. sz. táviratomra:¹

Kányával folytatott beszélgetésemből azt a benyomást nyertem, hogy nagyobb fontosságot kell tulajdonítani a miniszterelnökkel folytatott megbeszélésének, semmint annak, melyet Paul-Boncourral folytatott. Daladier félre nem érthető módon hangsúlyozta Kánya előtt a francia kormánynak azt az óhaját, hogy Magyarország fogadja megértéssel Beneš úr több éves politikai treuga dei-t célzó elgondolásait;² abban az esetben, ha Beneš javaslatát elfogadnák, a francia kormány hajlandó lenne támogatni a kisantantnál, főleg Csehszlovákiánál bizonyos magyar óhajokat, például a katonai kérdések tekintetében. Kánya — közlése szerint — nem hagyott Daladier-ban semmi kétséget az iránt, hogy Magyarország visszautasítja az olyan kötelezettségek vállalását, melyek —

¹ Ez a távirat arról számol be, hogy Kánya bizalmasan informálta Köstert szeptember 15—18. közötti párizsi látogatásának hátteréről. A látogatást udvariassági aktusnak nevezte, tekintettel a magyar államférfiak római és berlini látogatásaira. Kánya közölte a francia államférfiakkal, hogy a Tardieuterv nem vihető keresztül, és Magyarország nem fogadja el Beneš békejavaslatát a csehszlovák—magyar kereskedelmi szerződés előfeltételeként. — 5966/E. 438 464—66.

² Beneš csehszlovák miniszterelnök 1933. június 19-i, Londonban tett javaslatáról van szó, amelyben kifejtette, hogy Ausztria függetlenségét legbiztosabban a közép-európai államok gazdasági összefogása útján lehetne megvalósítani. Beneš célzott arra, hogy ebben Magyarország is közreműködhetne.

hacsak pár évre is — szünetet eredményeznének a határrevízióért és az elszakított területeken élő magyar kisebbségek védelméért folyó harcban. Daladier-nak meg kell értenie, hogy azonnal megbukna minden olyan magyar kormány, amely ilyen javaslatot elfogadna.

A beszélgetés, úgy látszik, azzal végződött, hogy mindkét államférfi egyetértett abban: a Beneš-féle javaslat gyakorlati megvalósítása és így módon a francia kívánságok teljesítése lehetetlen.

Köster

5966/E. 438 467.

DGFP—C. I. 432.

15

Berlin, 1933. szeptember 20.

BÜLOW KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE

HITLER KANCELLÁR ÉS MASIREVICH KÖVET MEGBESZÉLÉSÉRŐL

II. Ung. 575.

A birodalmi kancellárnál tett mai első látogatásán a magyar követ először Kánya párizsi látogatásának¹ előzményeit vázolta, illetve indokolta. Azt állította, a látogatás célja az volt, hogy ellensúlyozza Beneš befolyását a Duna-medencei kérdésekre. A követ ezzel kapcsolatban hangsúlyozta a cseh külügyminiszter Németországgal szemben tanúsított rendkívül ellenséges érületét. A látogatás részleteiről nem mutatott tájékozottságot. A birodalmi kancellár azonban a legközelebbi napokban minden részletet megtud von Papen úr révén.² A követ ezután csehszlovákiai tapasztalatairól beszélt,³ üdvözölte a csehszlovákiai német pártok egyesülését, melyről a sajtóból értesült. Kifejezte azt a reményét, hogy a csehszlovákiai németek és magyarok között politikai együttműködés alakul ki.

A birodalmi kancellár a maga részéről megállapította, hogy a pártok és a politikában érdekelt személyek egyesülése természetes dolog. A régi értelemben vett pártok valóban idejétmúltak, s Olaszország és Németország példája nem maradhat hatástalanul más országokra sem. Az első lépést a versailles-i szerződéssel tették meg, és a francia forradalom ideológiája egyre inkább eltűnőben van. Ő teljes mértékben helyesli a csehszlovákiai németek, magyarok és szlovákok közötti együttműködést és egységet. Az ennek eléréséhez vezető út azonban az, hogy először az azonos nemzetbeli csoportoknak kell önmagukon belül egyesülniük, s csak azután kerülhet sor egymás megértésére.

A követ ezután a német—magyar viszonyra tért át. Idevágó fejtegetése hasonló volt ahhoz, melyet nemrég nekem is előadott,⁴ és amely nyilván azonos utasításon alapult.

¹ Lásd a 14. sz. irat 1. jegyzetét.

² Papen alkancellár 1933. szeptember 16-án Gömbös miniszterelnök meghívására érkezett Budapestre. — Schoen követ a látogatásról szeptember 21-én küldött Berlinbe jelentést. — 9565/E. 673 588—92.

³ Masirevich Szilárd ugyanis 1925-től 1933-ig Magyarország prágai követe volt.

⁴ Masirevich szeptember 9-én Bülownál tett látogatása alkalmával panaszkodott német újságcikkekre, amelyek Magyarországot a német kisebbségekkel szemben folytatott elnemzetietlenítő politikával vádolták. — 9572/E. 674 631—32.

Panaszkodott a Montag Sopronról szóló ismeretes cikke miatt, továbbá a mannheimi lapban Magyarország idegen ajkú lakosairól megjelent cikk miatt. Ismételten azt állította, hogy Magyarország teljes mértékben hajlandó arra, hogy 500 ezer főnyi német ajkú lakosságának nyelvük, iskoláik, templomaik és kultúrájuk fenntartását lehetővé tegye, feltéve, ha azonkívül, hogy jó állampolgárokká válnak, magyarul is eléggé megtanulnak. Panaszkodott továbbá a követ állítólagos német küldöttekre, akik olyan németek visszanémetesítésére tesznek kísérleteket, akik már több nemzedéken át elmagyarosodtak. Ugyanez a kép mutatkozik a „megszállt” területeken is, különösen a román uralom alatt álló részekben, ahol az erdélyi szászok igyekeznek visszanémetesíteni a német eredetű, de már elmagyarosodott személyeket. Hasonló helyzetet észlelt a követ Csehszlovákiában is. Azt állította, hogy az ilyen dolgok nyugtalanítják Magyarországot és alkalmasak a német—magyar viszony megzavarására. A Németország és Magyarország közötti politikai együttműködés bizonyára fontosabb, mint néhány száz vagy éppen ezer elmagyarosodott német visszanémetesítése. Kérte, hogy a birodalmi kormány olyan értelemben érvényesítse befolyását az összes szóba jövő szervezetnél és személynél, hogy ezeket a dolgokat ne szűk látókörű politikai szempontokból kezeljék, hanem a német—magyar együttműködés alapvető politikájából kiindulva.

A kancellár nem bocsátkozott e panasz részleteibe, csupán arra mutatott rá, hogy ugyanolyan jó viszony kialakítására törekszik Magyarországgal is, mint amilyen Németország és Olaszország között fennáll. Ami pedig a sajtóban megjelenő cikkeket illeti, természetesen vannak olyan lapok, melyek gyakran rosszindulatúan igyekeznek megzavarni a külfölddel fennálló kapcsolatokat, más lapokat viszont túlbuzgóság vezérel, mint például saját pártjának lapjait, melyek neki is szemrehányást tesznek, amiért meg egyezésre törekszik a katolikus egyházzal, sőt mi több, a magyar sajtó egy része is minden más, csak nem németbarát, de neki eszébe sem jut a tisztességes Magyarországot felelőssé tenni a zsidó sajtó kijelentéseiért.

A látogatás minden tekintetben harmonikus légkörben folyt le.

Bülow

BÜLOW KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
MASIREVICH KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

II. Ung. 35.

Ma felkeresett a magyar követ, és szokásos módján kérdéseket intézett hozzám a le-
szerelési tárgyalások állására, a Saar-vidéki és a memeli helyzetre és a baltikumi orosz—
lengyel javaslatokra vonatkozóan.

Megemlítette, hogy egyre szorosabbra fogják a gyűrűt Magyarország körül, és Magyar-
ország természetesen értékes politikai támaszt élvez Németországgal való barátságában,
de ezt bizonyos magyar politikusok és pártok konkrét megállapodások hiányában nem
értékelik kellőképpen. Ha a két ország kapcsolata konkrétabb jelleget öltene, a magyar
kormány számára könnyebb lenne a német támogatás megbízhatóságára és tartósságára
hivatkozni. A követ szóbeli megállapodásra vagy titkos jegyzékváltásra gondol, mely
két pontra terjedne ki, nevezetesen a német—magyar gazdasági kapcsolatokra, a kis-
antanttal kapcsolatban pedig valamiféle konzultációs paktumra a vele, valamint külön-
külön a tagállamaival szemben folytatandó közös politikát illetően. Eléggé leplezetlenül
értésemre adta, hogy a magyar kormány e kölcsönös konzultációs megállapodás révén
biztosítékot akar nyerni arra, hogy Németország nem nyújt a kisantantnak vagy a kis-
antant bármely tagállamának olyan előnyöket, melyek hátrányosak lennének Magyar-
országra, és nem tesz olyan lépéseket, melyeket Magyarország cserbenhagyásaként le-
hetne értelmezni. Fenti elgondolásokat a követ legutóbbi budapesti látogatása alkalmá-
val Kányával is megvitatta és úgy találta, hogy mindezzel általában ő is egyetért. Nincs
kifejezetten utasítása kormányától arra, hogy velünk tárgyalásokat kezdjen, de arra fel-
hatalmazása van, hogy ezeket az elgondolásokat előadja. Nálam hagyta a csatolt fel-
jegyzést,¹ kérve, hogy ne foglaljunk azonnal állást, hanem vegyük fontolóra a dolgot, és
tájékoztassuk őt álláspontunkról legkésőbb 14 nap múlva, amikor is újabb futára indul
Budapestre. Egyelőre beszélgetésünkről otthon nem is tesz jelentést.

Feljegyzései közben félbeszakítottam a követet, hogy megtudjam, vajon valami olyan
megállapodásra gondol-e, melyet nyilvánosságra is hoznánk. Tagadólag válaszolt.
Elmondottam neki ezzel kapcsolatban, hogy körülöttünk mindenütt állandóan szerző-
dések kötnek vagy igyekeznek kötni, ami már bizonyos mértékben csoportok képződé-
sével is felér. Nekünk nem áll szándékunkban ezt a divatot követni, mivel nincs nagy
véleményünk az ilyenfajta szerződésekről. Nyugodtan kívárvuk, amíg ez a paktománia
(a követ kifejezése) kifutja magát, és amíg azok a megállapodások, melyeket most más
államcsoportok között kötnek, az idők folyamán a szokásos módon elvesztik értéküket
és fontosságukat.

¹ Lásd a 16—1. sz. iratot.

Benyomásom az, hogy a magyar követet — és talán a magyar kormányt is — nyugtalanítja a kisantant aktivitása, és biztos akar lenni benne, hogy mi nem flörtölünk gazdaságilag vagy politikailag a kisantanttal vagy annak valamely tagjával.

Bülow

2980/580 495—96.

16—1

Melléklet

MASIREVICH KÖVET BÜLOW KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK ÁTNYÚJTOTT FELJEGYZÉSE

Egyik legutóbbi beszélgetésünk alkalmával ön azt mondotta nekem, hogy Németország a jelenben nem óhajt semmiféle aktív területrevíziós politikát folytatni, de erkölcsi támogatásban óhajtja részesíteni a magyar revíziós politikát.¹ Ezt jelentettem kormányomnak, ahonnan most azt az utasítást kaptam, közöljem, hogy a magyar kormány hálás a kilátásba helyezett erkölcsi támogatásért. Kormányomnak is az a véleménye, hogy nem lehet közös nevezőre hozni a német és a magyar revíziós politikát. Magyarország területének kétharmadát veszítette el, míg Németország veszteségei, bár súlyosak voltak, nem fosztották meg az országot létfeltételeitől. Mindazonáltal nem lehetetlen, hogy a revíziós pontnak Németország politikájából történő időleges kihagyása bizonyos magyarországi németellenes körökben ürügyül fog szolgálni arra az állításra, hogy Németország cserbenhagyta a revíziós frontot. E körök ezt németellenes magatartásuk igazolásának tekinték. A magyar kormány természetesen nincs ezen a véleményen, mert tudatában van annak, hogy a német—magyar együttműködés más kérdéseken alapszik: a múltban a jóvátételen, ma pedig a leszerelésen.

Sürgősnek tartjuk kölcsönös gazdasági kapcsolataink rendezését, és hogy e célból mielőbb tárgyalásokat kezdjünk. A német—magyar viszony megjavítása érdekében állana és hasznára válna az is, ha alaposan megvitátnánk Németország és Magyarország kisantanttal, különösképpen pedig Csehszlovákiával kapcsolatos politikai kérdéseit, és ha ezekben összhangot teremtenénk.

A magyar kormány véleménye szerint ezek lennének azok a fő témák, melyek a német—magyar együttműködés hasznos alapjául szolgálhatnának.²

2980/580 497.

DGFP—C. II. 175.

¹ Erről a beszélgetésről nem maradt fenn dokumentum.

² Köpke miniszteri osztályfőnök az e beszélgetésről szóló feljegyzést az alábbi megjegyzéssel küldte meg Renthe-Fink, Hüffer és Heinburg tanácsosoknak: „Ezt az ésszerűtlen kívánságot — enyhén szólva — naivnak találom! A kisantanttal folytatandó politikára vonatkozó konzultációs paktum haszonélvezője csak az egyik fél, a magyar fél lenne. Ráadásul akkor kívánni ilyesmit, amikor a kisebbségi kérdésben még kilátás sincs kielégítő megoldásra! Az iratok alapján (a II. ügyosztályt érintő mértékben) szeretném a dolgot önnel közösen megvitatni és az ön véleményét kikérni. (A visszautasítás eléggé kellemtelen lenne.)” — 6146/E. 460 171.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE
MASIREVICH KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

RM. 73.

Ma délelőtt felkeresett a magyar követ. Hosszú papírlapot hozott magával mindenféle kérdésekkel, melyek közül alább csak a legfontosabbakat sorolom fel. Először is azt mondotta, hogy azok a magyarországi körök, melyek változást kívánnak a magyar kormány németbarát politikájában, követelésüket arra a tényre alapozzák, hogy Németország lemondott a revíziós politikáról. E támadások kivédése céljából a magyar kormány szeretné tudni, vajon hajlandók vagyunk-e a jövőben is támogatni a magyar revíziós törekvéseket. Azt válaszoltam Masirevich úrnak, hogy kevéssel ezelőtt ugyanezt a kérdést már von Bülow államtitkárnak¹ is feltette, és én csak azt ismételhetem meg előtte, amit már von Bülow is elmondott, hogy ti. mi változatlanul hajlandók vagyunk erkölcsi támogatásban részesíteni a magyar revíziós törekvéseket.

A követ ezután azt kérdezte, vajon tárgyalásokat folytatunk-e Lengyelországon kívül a kisantantállamokkal is megnehtámadási szerződés megkötésére vonatkozóan. Tagadóan válaszoltam és azt mondtam Masirevich úrnak, hogy a birodalmi kancellár által tett általános kijelentésen kívül, amelyet ő is ismer és amely úgy szólt, hogy Németország hajlandó megnehtámadási szerződést kötni valamennyi szomszédjával,² ebben a kérdésben semmiféle pozitív előrehaladás nem történt.

A követ ezután azt kérdezte, vajon hajlandók lennénk-e Magyarországhoz fűződő viszonyunkat külön szerződéssel szabályozni. Azt mondtam neki, hogy nem vagyok barátja a fölösleges paktumoknak. Németország Magyarországgal mindig barátságos viszonyban volt, és azt csak időnként zavarta meg Magyarországnak a német kisebbségekkel szemben tanúsított magatartása. Nem tudom elképzelni, hogy a kölcsönös jóakarát írásbeli szavatolása hogyan tudná ezt a jóakaratot jobban megszilárdítani, mint a jelenleg is fennálló kipróbált barátság. Masirevich úr ezután a német kisebbségek kérdését vetette fel és megemlítette, hogy Gömbös miniszterelnök ebben az ügyben a közeljövőben levelet intéz a birodalmi kancellárhoz.³ Azt válaszoltam a követnek, hogy a magyarországi német kisebbségek kérdésében elfoglalt álláspontunkat valamennyi érdekelt szervünk oly gyakran kifejtette már a magyar kormány előtt, hogy ennek megismétlését nem tartom szükségesnek. Sajnálom, hogy a magyar kormány még nem találta meg az útját-módját annak, hogy a magyarországi német kisebbséget megfelelő rendelkezések kiadásával kielégítse.

Masirevich úr ezután Oroszországhoz fűződő viszonyunkról érdeklődött, a tervezett Balkán-paktumról vallott nézetünkről, Genffel kapcsolatos magatartásunkról, Ausztriá-

¹ Lásd a 16. sz. iratot.

² Utalás a német kormány 1933. október 14-i nyilatkozatára, amely megelőzte Németország kilépését a Népszövetségből. — Lásd DGFP—C. II. 1.

³ Lásd a 19. sz. iratot.

hoz fűződő kapcsolataink állapotáról, Lengyelországgal folytatott tárgyalásainkról, a balti államokra vonatkozó paktumról, a leszerelés kérdésében szerkesztett memorandumunk tartalmáról. Mindezekre a kérdésekre a szokásos válaszokat adtam.

2980/580 498—99.
DGFP—C. II. 192.

von N[eurath]

18

Budapest, 1934. február 8.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

45. sz.

Hivatkozással f. évi I. 25-én kelt 32. sz. jelentésre.¹

Amint ez bizonyára ismeretes, a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete (*Ungarisch—Deutscher Volksbindungsverein — UDV*) korábbi, első elnökét, dr. Gratz nyug. minisztert a magyarországi némettség sorsát ez idő szerint irányító hetes bizottság² felkérte, hogy legyen a magyar kormány előtt a magyarországi némettség érdekeinek szószólója. Gratz ennek a felkérésnek eleget tett. A miniszterelnökkel folytatott megbeszélései során Gömbös úr azt a kívánságát nyilvánította, hogy Gratz újból vegye át az első elnöki tisztet. Gratz erre kifejezésre juttatta, hogy ezt azzal a feltétellel teszi, ha a tárgyi kérdéseket előzőleg mind a kormányt, mind a magyarországi németséget illetően kielégítő módon tisztázzák. Az első érdemi megbeszélést magyar részről egyre halogatták, úgyhogy Gratznak ismételten sürgetnie kellett a mielőbbi időpont kitűzését. Csak f. hó 5-én fogadta őt a miniszterelnök a következők jelenlétében: Kánya külügyminiszter, Keresztes-Fischer belügyminiszter, Hóman kultuszminiszter, Petri kultuszminisztériumi államtitkár, Darányi miniszterelnökségi államtitkár és Pataky kisebbségügyi előadó. Gratz megbeszéléseihez alapul az elhunyt Bleyer professzor memorandumja szolgált, melyet Bleyer 1933 tavaszán terjesztett elő a miniszterelnöknek.³ (Vö. múlt évi május 18-án kelt 86. sz. jelentésemmel.)⁴ Tárgyalásainak eredményéről Gratz tájékoztatta a Magyarországi Népművelési Egyesületet. A mellékletként csatolt feljegyzés⁵ Gratz tárgyalásainak rövidre fogott lényegét tartalmazza a Népművelési Egyesület tolmácsolásában.

A tárgyalások eredményét a Népművelési Egyesület egyáltalán nem nevezi kielégítőnek. Különösen amiatt panaszkodnak, hogy fenn akarják tartani — az állandó hatósági nyomás alatt álló — szülőkonferenciákat, noha Bethlen gróf már megegyezett Bleyerrel olyan értelemben, hogy ezeket a jövőben elhagyják, és a kisebbségi iskolák felállítására kizárólag megbízható statisztikai adatok alapján történik. Kifogásolják továbbá a polgári

¹ A jelentés nem található az iratok között.

² Bleyer Jakab 1933. december 5-én bekövetkezett halála után a következő közgyűlésig hététagú bizottság irányította az egyesület ügyeit.

³ Lásd a 13. sz. iratot.

⁴ A jelentés nem ismeretes.

⁵ Lásd a 18—1. sz. iratot.

és középiskolák, valamint a tanítóképző intézet elvetését, mivel utóbbiak felállítását, mintegy 500 kisebbségi iskolára való tekintettel, jogosnak kell elismerni. A magyarországi németek ebből azt a magyar alap gondolatot látják előcsillanni, hogy a német anyanyelvű értelmiség kinevelését minden körülmények között meg kell akadályozni. Kifogásolják végül, hogy a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete bizonyos vidékekre fennálló működési tilalma továbbra is megmaradna, és hogy a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületébe olyan személyiségeket is fel kellene venni, akik a népi német gondolat iránt eddig legalábbis barátságtalanoknak mutatkoztak. Ezek azok a legfontosabb gravámenek, melyeket nekem eddig a csatolt feljegyzésben lefektetett magyar követelésekkel szemben előadtak. Ezek a panaszok bizonyára nem jogosulatlanok. De nem szabad elfelejtenünk, hogy Gratz és a magyar kormány közötti megbeszélések még csak most kezdődnek. A végeredmény tehát az egyik vagy másik pontban még kedvezőbben alakulhat.

Amint hallom, Gratz őnagyméltósága f. hó 6-án magánügyeinek intézésére Bécsen keresztül Berlinbe utazott. Lehetséges, hogy a magyar kisebbség kérdésében a Külügyminisztériumban és a német egyesületeknél is eljár. (Vö. f. hó 7-én kelt 18. sz. távirati jelentéssel.)⁶ Hálás lennék, ha esetleges effajta megbeszélései eredményéről lehetőleg haladéktalanul beható információkat kaphatnék.

F. hó 7-én kelt 18. sz. távirati jelentésben már utaltam arra, mindenképpen el kell kerülni, hogy az itteni németiség birodalmi német szervek részéről történő anyagi támogatásának kérdését akárcsak finom célzások formájában is megemlítsék Gratz előtt, mivel neki erről még Bleyer életében sem volt tudomása, annál kevésbé szabad erről őt most tájékoztatni. A miniszterelnök minden adandó alkalommal értésünkre adja, hogy élesen visszautasítja a magyarországi németiség és a birodalmi szervek közötti közvetlen — különösen anyagi természetű — kapcsolatokat. Ezenkívül Gratzot ezzel konfliktusba hoznánk a részéről mindig hangoztatott kormánya iránti lojalitás elvével, márpedig ez minden körülmények között el kell kerülnünk.

Mackensen s. k.

9722/E. 683 486—91.

18—1

Melléklet

Budapest, 1934. február 6.

GRATZ GUSZTÁV BESZÁMOLÓJA ALAPJÁN KÉSZÍTETT FELJEGYZÉS A MAGYAR KORMÁNY TAGJAIVAL FOLYTATOTT TÁRGYALÁSÁRÓL

MEGBESZÉLÉS A MAGYARORSZÁGI NÉMETSÉG KÍVÁNSÁGAINAK TISZTÁZÁSÁRA

A megbeszélés 1934. február 5-én folyt le.

Jelen voltak a kormány részéről: Gömbös miniszterelnök, Kánya külügyminiszter, Keresztes-Fischer belügyminiszter, Hóman kultuszminiszter, utóbbi Petri nevű államtitkára, Darányi államtitkár és Pataky minisztériumi osztályfőnök.

A magyarországi németiség szószólója: dr. Gratz Gusztáv nyug. külügyminiszter.

⁶ A jelentés nem található az iratok között.

Tárgyalási alap: a Bleyer-féle memorandum.

Iskolák. A kormány elvben hajlandó 3—4 éven belül a B-típust¹ mindenütt megvalósítani (az állami iskolákban). A felekezeti iskoláknak ugyanezt javasolják. Ha utóbbiaknál két éven belül erre vonatkozóan semmi előrehaladás sem lenne észlelhető, úgy a kérdést a felekezeti iskolákra vonatkozóan is törvényes úton kell megoldani. Ez csak a népiskolákra vonatkozik.

Polgári és középiskolák. Ilyenek felállítását kereken elutasítják.

Továbbképző iskolák. Magyarok kell maradniuk, mert ezt a törvény így írja elő.

Szakiskolák. Elutasítják. Legfeljebb arra lehet gondolni, hogy egyes vidékeken esetleg párhuzamos német nyelvű mezőgazdasági tanfolyamokat szerveznek.

Tanítóképző intézet. Semmi körülmények között sem engedélyezik. Legfőbb indok: nincs rá pénz. Gömbös felvetette a gondolatot, hogy a kormány esetleg ösztöndíjakat ad fiatal tanítóknak arra, hogy Németországban vagy Ausztriában nyerjenek kiképzést. Hóman ezt a gondolatot elvetette, hivatkozván a hétezer állástalan tanítóra, melyek között bizonyára akadnak olyanok, akik tudnak németül.

Óvodák. Ezeket ugyancsak a B-típusú rendszer szerint szabad vezetni. Külön óvónőképző intézet létesítését elutasítják.

Szülőkonferenciák. Ezeket feltétlenül fenn kell tartani, sőt azokat a jövőben *egy meghatározott napon* kell lebonyolítani.

Egyházi kérdések. A német istentiszteletekre vonatkozó kívánságokat megvizsgálják.

Levente. Ez katonai szervezetet pótol, és azt óhajtják, hogy semmilyen formában se nyúljunk hozzá.

*Suevia.*² Elvileg elutasítják a német diákegyesület alapszabályainak jóváhagyását. Azzal azonban egyetért a miniszterelnök, hogy az összejöveleteket nem tiltják meg.

Hatóságok előtti nyelvhasználat. A belügyminiszter nyilatkozata szerint az idevágó rendelkezéseket 100%-ig be kell tartani. A bíróságoknál mindenestre még adódnak nehézségek.

A Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének szabad működése. Nincs kifogása az ellen, hogy az egyesület maga válassza vezetőségét. Azt kívánják azonban, hogy ebben a magyarországi németiség minden irányzata (például Pintér, Heckenberger) képviselve legyen.

Ellenőrző szerv. Ezt elutasítják, a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete azonban panaszait évente 2—3 alkalommal a kormány elé terjesztheti.

Tiltott szervezkedés. A svábok között erős radikalizálódás figyelhető meg. Ezenkívül a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete olyan népgyűléseket is tart, melyek túlmennek az egyesületi előírások keretein. A rendezvényeken csak egyesületi tagok vehetnek részt. *Egyszeri* propagandagyűlések esetleg engedélyezhetők. Azoknak a vidékeknek szabaddá tételét, ahol a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének szervezkedése eddig általában tilos volt, egyáltalán meg sem említették. A kormány álláspontját

¹ Az 1923. évi 110 478/8.a/VKM. számú rendelet a következő típusokat vezeti be a kisebbségi iskolákban: A-típus: a tanítás kisebbségi nyelven folyik, a magyar nyelv kötelező tantárgy. B-típus: a kisebbségi nyelvet, természetrajzot, természettant és vegytant, a gazdaságtant és rajzot, valamint a kézimunkát *anyanyelven*, a földrajzot, történelmet, polgári jogokat és kötelességeket, a testgyakorlatot, írást és olvasást, a mennyiségtant és éneket *anyanyelven és magyarul* kell tanítani. C-típus: a kisebbségi nyelv kötelező tantárgy; az írás és olvasás magyarul és kisebbségi nyelven, a többi tantárgy magyarul tanítandó.

² Suevia — a magyarországi német kisebbség számára német támogatással fenntartott főiskolai diák-egyesület.

írásban szándékszik rögzíteni, és ugyanezre szólítja fel a magyarországi németiség képviselőit is. A kormány javaslatainak végrehajtására csak akkor gondolnak, ha a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete elnöki tisztét Gratz veszi át. További megbeszélésre *a közeljövőben* kerül sor. Végezetül Gömbös kijelentette, hogy azonnal felosztatja a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületét, ha az horogkeresztes mozgalmá válik.

9722/E. 683 492—4.

19

Budapest, 1934. február 14.

GÖMBÖS MINISZTERELNÖK LEVELE HITLER KANCELLÁRHOZ

1027/T.

Kedves Excellenciás Uram!

Több mint egy hónappal ezelőtt megígértem Mackensen őexcellenciájának, hogy a csonka-magyarországi német kisebbség ügyében excellenciádhoz levelet intézek.¹ Levelem különböző okokból némi késést szenvedett, amiért excellenciád elnézését kérem.

Térjünk a tárgyra:

Azokból a megbeszélésekből, amelyeket legutóbbi német birodalmi tartózkodásom során² excellenciáddal, majd von Papen alkancellár³ úrral folytatni szerencsém volt, bensőséges örömmel megállapíthattam, hogy excellenciád és von Papen úr is a magyar állam politikai jelentőségét, valamint a német birodalomhoz való viszonyát illetően teljes mértékben a régi bismarcki koncepciót vallja.

Egy erős és a Kárpát-medencében fekvő történelmi területén szilárdan meggyökerezett Magyarország valóban a német birodalmi érdekek szempontjából is feltétlen szükség-szerűség, mert csak egy erős magyar állam képes a velünk szemben ellenséges érületű népek jogosulatlan aspirációit sikerrel visszaszorítani.

Népi erényeire támaszkodva, települési területének földrajzi fekvésénél fogva is kedvező helyzetben lévén, a magyar nemzet e történelmi küldetésének csak a magyar állam történelmi határainak keretében és csak akkor tud teljes mértékben megfelelni, ha ezen államalakulaton belül a magyarságé a vitathatatlan vezető szerep, és ha az állam szuverenitása teljes mértékben érvényre jut.

Megcsonkított, gazdasági erőforrásaitól megfosztott államterületen, elsősleg nem elég szilárdan összetartott államapparátussal vagy politikai ellentétektől szaggatva a magyar nemzet sem saját céljait nem tudja a Duna-medencében elérni, sem a német birodalomnak nem tudja azt a reálpolitikai barátságot nyújtani, melyet ez tőle a Duna-völgyében megkíván.

Ha mármost e szempontokból nézzük a kisebbségi kérdéseket, úgy mindenekelőtt azt

¹ Mackensen budapesti követ 1933. december 13-i, Gömbös miniszterelnöknél tett bemutatkozó látogatásáról küldött táviratában említi, hogy Gömbös „a birodalmi kancellár úr számára kimerítő, statisztikailag alátámasztott levelet készít elő” a német kisebbség ügyében. — 9582/E. 675 082.

² Utalás Gömbös 1933. június 17—19. közötti berlini látogatására.

³ Papen alkancellár 1933. szeptember 18-án járt Budapesten.

kell megállapítanom, hogy a német és magyar kisebbségek között az úgynevezett utódállamokban jelenleg fennálló viszony közelebbi vizsgálatot igényel. Véleményem szerint mindhárom utódállamban megállapítható, hogy ez a viszony egyáltalán nem felel meg a kölcsönös érdekeknek, és semmi esetre sem felel meg a magyar érdekeknek. Az e területen élő német kisebbség nem működik együtt az ottani magyarsággal, sőt a jelentésekből nagyon is gyakran ennek éppen ellenkezőjére kellett következtetnem.

Kézenfekvő, hogy a Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában élő német és magyar kisebbségek politikai és gazdasági harcát összhangba kell hozni, hiszen mindkét kisebbségnek *közös* ellenség, a most uralkodó, úgynevezett „államalkotó” nép ellen kell harcolnia. Nemcsak magyar, hanem német érdek is, hogy a három utódállam német kisebbségei a magyarsággal szemben lojális magatartást tanúsítsanak a céltudatos együttműködés jegyében, és legyenek mindig tekintettel a magyar nép történelmi aspirációira, melyeknek valóra váltása egyben német érdek is.

A bevezetőben említett alapelvekből következik azonban az is, hogy Csonka-Magyarország a maga belső problémáit, mint ilyeneket, állami fennhatósága teljes birtokában tisztázza. Vonatkozik ez a csonka-magyarországi németek kérdésére is. *A magyar kormány a német kisebbség jogos kulturális követeléseinek teljesülését teljes mértékben előhajtja segíteni.* A belső béke fenntartásáért vállalt felelősség tudatában azt kell azonban követelnie a kisebbség tagjaitól, hogy maradéktalanul illeszkedjenek be a magyar állam kereteibe, őrizték meg teljes hűségüket az állam iránt és törekvéseik semmi esetre se haladhassanak centrifugális irányban. Meg kell jegyezmem, hogy a háború előtt semmiféle német kisebbségi kérdést nem ismertünk, mindnyájan elégedettek voltak, a kérdést csak uszítás és kis emberkék politikai ambíciója vetette fel. Ezek a kis emberkék aztán meghallgatásra találtak Németországban.

A magyar, de egyben azok a német érdekek is, melyek a Duna-medencében egy szilárdan összefogott, befelé és kifelé erős magyar államszervezethez fűződnek, kényszerítően előírják a magyar kormány számára, hogy a leghatározottabban tiltakozzék minden, a magyarországi németek ügyeibe történő, ha nem is hivatalos oldalról irányított külföldi beavatkozás ellen és megtiltson minden kapcsolatot a külfölddel, amelyek bár külső találásukban, sőt gyakran talán eredeti célkitűzéseikben is pusztán csak kulturális kapcsolatnak tűnnek, a valóságban azonban politikai tendenciákat takarnak. Gondolok itt olyan törekvésekre, amelyek a német kisebbséget a magyar állami gondolatától centrifugális irányban elfordítják, és ezzel az államépület szilárdságát könnyen aláshatják. Ezeket a törekvéseket, ha nem is a hivatalos német kormány, de az bizonyos, hogy különféle egyesületek támogatják és irányítják.

Azok a kemény megpróbáltatások, melyeket a magyar nemzet elszenvedett, nagymértékben növelték nemzeti érzését. Ennek egyik természetes következménye, hogy a magyar nemzet nagy aggodalommal tekint minden olyan jelenségre vagy mozgalomra, amely gyengítését okozhatja. A magyar kormányzat, melynek mély és szilárd gyökerei vannak a magyar néplelekben, nem mehet el közömbösen a magyar népnek ez ösztönöszerű magatartása mellett, amely létérdekei fölött érzett féltő aggodalmában leli magyarázatát.

A magyar kormány elhatározta, hogy a legliberálisabb módon húzza meg azokat a határokat, amelyeken belül a magyarországi német kisebbség népi sajátosságait és anyanyelvét ápolhatja.

A magyar kormány kész olyan irányban is hatni, hogy az említett határokon belül a német kisebbség jogos kulturális kívánságai teljes mértékben érvényre jussanak, de csak az előjáróban hangsúlyozott feltételek mellett.

Excellenciádat bizonyára érdeklik azok a gyakorlati rendszabályok, melyeket a magyar kormány a német kisebbség érdekében ez esetben megvalósítani szándékozik:

1. Kétnyelvű foglalkoztatás a német jellegű községek *bölcsődéiben és óvodáiban*.

2. A *népiskolák* a magyar kormány nézete szerint kiemelkedően fontos szerepet játszanak a magyarországi német kisebbség kulturális életében. Ebben a vonatkozásban a magyar viszonyok felületes ismerőjének figyelmét elkerüli, hogy a német nyelv ma már 451 népiskola oktatásában érvényesül, míg a világháború előtt a mai Magyarországnak csak a nyugati peremterületén használták azt intenzívebben a népiskolai oktatásban. Itt tehát jelentős haladás észlelhető.

A magyar kormány fenn óhajtja tartani a bevezetett három kisebbségi iskolatípust, és minden irányban abszolút biztonságot óhajt teremteni annak érdekében, hogy az érdekeltek az iskolakérdésben akarataikat teljes szabadsággal nyilváníthassák. A kormány a legnagyobb jóakarattal fog arról gondoskodni, hogy az úgynevezett C-típusú iskolák a lakosság kívánságának és érdekeinek megfelelően a túlnyomóan német jellegű községekben B-típusú iskolákká alakíttassanak át.⁴

3. Ami a *tanítóképzést* illeti, a magyar kormány a már alkalmazásban álló tanszemélyzet német nyelvi továbbképzését még intenzívebbé kívánja tenni, és arról is gondoskodni szándékozik, hogy a már működő tanítóképző tanfolyamokon a pedagógiai és didaktikai követelményeknek teljes mértékben eleget tegyenek, hogy a tanítótanpótlás teljes mértékben bírja a német nyelvet, és kellő számban álljon rendelkezésre.

4. Tekintettel arra a körülményre, hogy a magyarországi németek túlnyomó része mezőgazdasággal foglalkozik, a magyar kormány arról is gondoskodik, hogy a falusi lakosság szakmai továbbképzését célzó mezőgazdasági tanfolyamok és előadások a vegyes nyelvű községekben német nyelven is megrendezésre kerüljenek.

5. Ami a *középiskolákat* illeti, a német birodalomban eddig nem talált megfelelő méltatásra, hogy a német nyelv és irodalom valamennyi középiskolában anyanyelvi különbség nélkül minden tanuló számára hat éven keresztül kötelező tantárgy, mégpedig olyan óraszámban, ami lehetővé teszi, hogy a művelt réteg Magyarországon a német nyelvet csaknem kivétel nélkül elsajájtítsa. Aligha van Európában még egy nem német állam, ahol a német nyelv ápolása a középiskolákban olyan kiterjedt és általános lenne, mint nálunk.

6. A magyar kormány azokat a panaszokat is orvosolni óhajtja, amelyeket néhol azért emeltek, mert a leventeszervezet kötelékébe tartozó német ifjakat magyar istentiszteleten való részvételre kötelezték. Hasonlóképpen beható vizsgálat tárgyává teszi a magyar kormány azokat a panaszokat is, amelyek amiatt hangzottak el, hogy a német nyelv az egyházi életben nem jut kellően érvényre. A magyar kormány nem mulasztja el, hogy az érintett egyházi főhatóságok figyelmét nyomatékkel felhívja valamennyi jo gonak tűnő panaszra.

Excellenciád bizonyára nem veszi tőlem rosszsnéven, hogy levelem bevezető részében a legnagyobb nyíltsággal bizonyos követelményeket állítottam, mielőtt önt a magyar kormánynak a német kisebbség kérdésében foganatosítani szándékozt belpolitikai rendszabályaival megismertettem volna. Azonban legbensőbb meggyőződésem, hogy csak a kérdés és képviselt álláspontunk teljesen őszinte felvázolása vezet el ahhoz a célhoz, hogy a két állam baráti kapcsolatait elmélyítsük és megszilárdítsuk. Ezért kérem excellenciádat, engedje meg, hogy az alábbi kéréseket intézhessem excellenciádhoz:

1. Kérem utasítani azokat a szervezeteket vagy szerveket, amelyek a csehszlovákok,

⁴ Lásd a 18—1. sz. irat 1. jegyzetét.

románok és jugoszlávok által megszállt területeken élő németséggel kapcsolatokat tartanak, hogy az ottani németiség az ottani magyarsággal egyetértésben járjon el, és semmiképpen ne foglaljon állást a revíziós gondolattal szemben.

2. Kérem utasítani a Külföldi Németek Egyesületét és más hasonló egyesületeket, hogy németjeink körében minden propagandával és anyagi támogatással hagyjanak fel.

3. Kérem minden kérdést az akkreditált követ útján vagy közvetlenül velem megbeszélni.

Amikor excellenciádnak legőszintébb köszönetemet fejezem ki azért az előzékenységért, melyet a német delegáció a legutóbbi gazdasági tárgyalások alkalmával tanúsított,⁵

9614/E. 678 546—53.

DGFP—C. II. 252.

maradok excellenciád

mindig hű

barátja és bajtársa:

Gömbös

20

Budapest, 1934. február 26.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

II. It. 296.

35. sz.

Hivatkozással 34. sz. táviratunkra.¹

Kányával ma folytatott hosszú beszélgetésem során azt a benyomást nyertem, hogy a Suvich-látogatás alkalmával folytatott politikai megbeszélések témáját főleg az olaszoknak az a törekvése határozta meg, hogy rögzítsék Magyarország magatartását a német—osztrák vitában. Szigorúan bizalmas kezelést kérve Kánya ismételten hangsúlyozta, hogy ő, akárcsak Gömbös — amint ezt az elmúlt hónapokban már ismételten megtették —, ezúttal is „kiállt mellettünk”. Hangsúlyozták abszolút semlegességüket az osztrák kérdésben, és nyíltan megmondták Suvichnak, hogy a magyar kormány nem vehető rá semmi olyan megállapodásra, amely bármiféle módon Németország ellen irányulna. Suvich a legnagyobb aggodalommal nyilatkozott az osztrák kérdésnek a német—olasz kapcsolatokra gyakorolt befolyásáról, beszélt Mussolini e téren mutatkozó fokozódó idegességéről és mély sajnálattal állapította meg, hogy a birodalmi kancellár, akiről egyébként csaknem csodálattal nyilatkozott, mindeddig nem talált megoldási lehetőséget.

Kánya, aki Suvich hazatérése közben Bécsben tett látogatását² hozzánk intézett figyelmeztetésnek tartja, hozzáfűzte, hogy előttem már korábban hangoztatott mélyszeges aggodalma (lásd január 17-én kelt A. 20. sz. jelentésemet)³ napról napra nő. Úgy látja, hogy azok a biztató kijelentések, melyeket annak idején neki tettem, a helyzet túl

⁵ Utalás az 1934 január közepén kezdődött magyar—német gazdasági tárgyalásokra, amelyek 1934. február 21-én az 1931-es kereskedelmi szerződés II. pótegyezményének aláírásához vezettek.

¹ Mackensen február 24-i táviratában foglalkozott Suvich február 21—23-i budapesti látogatásával. Ez már a római hármass egyezmény közvetlen előzményeihez számítható. — 5753/H. 040 035.

² Suvich, útban Róma felé, február 24-én Bécsben megbeszélést folytatott Dollfuss kancellárral.

³ A jelentés ismeretlen.

optimista mérlegelésén alapultak. Egyenesen nem tudja megérteni, hogy az az ember, aki képes volt rendezni a német—lengyel kapcsolatokat, holott ezt Stresemann Kánya előtt ismételten megoldhatatlannak minősítette, ne találná meg a módját annak, hogy az osztrák kérdést is megoldja, ami pedig sokkal jobban függ személyes befolyásától. Az a benyomásom, hogy Kánya e vonatkozásban újra azokra a kijelentésekre célzott, melyeket múlt év december 13-án a kancellár Suvichnak tett.⁴

Kánya a beszélgetésnek ezt a részét azzal fejezte be, hogy nagy nyomatékkal rámutatott: abban az esetben, ha a német—osztrák kérdés miatt nyílt német—olasz konfliktus törne ki, a magyar kormány minden más megoldás félretételével kénytelen lenne „brutális magyar politikát” követni, de az biztos, hogy akkor már nem ő lenne külügyminiszter.

A beszélgetés további menetéről írásbeli jelentés következik.⁵

Mackensen

8050/E. 578 722—23.

DGFP—C. II. 279.

21

Budapest, 1934. február 28.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

II. Ung. 200.

62—P. 31.

A kormányzó tegnap délután magához kéretett, hogy folytassa velem azt a magánbeszélgetést, melyet pár nappal ezelőtt a diplomatáknak adott ez évi ebédje alkalmával kezdett meg. Azzal kezdte, hogy most, amikor Dollfuss és Suvich látogatása¹ már lezajlott, különös súlyt helyez arra, hogy teljes őszinteséggel tájékoztasson, de egyben azt is elvárja, hogy a látogatások során történekről most teendő kijelentései nem kerülnek ki a közvetlenül érdekelt személyek körén túl. Mindjárt a legelején le óhajtja szögezni azt az alapelvet, hogy mindaddig, amíg ő ül a kormányzói székben, a magyar politika tengelye, nevezetesen a Németországhoz fűződő baráti viszony, változatlan marad. Ezt az alapelvet tartsam mindig szem előtt, hogy már eleve megfelelő értékűre szállítsam le azokat a különböző politikai csoportosulásokról szóló híreszteléseket, amelyek itt állandóan keringenek, és amelyek különösen az utóbbi időben keltek szárnyra a két külföldi államférfi látogatásával kapcsolatban.

Ami a kormányzó több mint egy órán át tartó nyilatkozatának politikai és gazdasági jelentőségét illeti, azok legnagyobbbrészt megerősítik a Dollfuss és Suvich látogatásával kapcsolatban küldött korábbi jelentésemet² — hiszen az Kányától származó tájékoztatáson alapult —, de ugyanakkor egyik-másik kérdést új megvilágításba is helyezik. A legfontosabb pontokat az alábbiakban szeretném összefoglalni:

⁴ Lásd DGFP—C. II. 126.

⁵ A jelentést lásd 8050/E. 578 738—43.

¹ Dollfuss osztrák kancellár 1934. február 7—8-án tartózkodott Budapesten. Suvich látogatására lásd a 20. sz. iratot.

² Dollfuss látogatásáról lásd 8644/E. 605 310., illetve 8644/E. 605 313—20.

A kormányzó minden, Ausztriával létesítendő politikai köteléket abszurdnak nevezett: két súlyosan beteg béna nem lesz életképesebb azzal, ha egyesül. Abszolút utópia az összeomlott, de önmagában annak idején életképes Monarchia valamennyi részének újraegyesülése is. Másrészt Magyarországnak minden elképzelhetőt meg kell tennie azért, hogy a parasztságon segítsen, mert a parasztság az az alap, melyre az ország egész jövője épül, és amely a múltban már amúgy is a legtöbbet szenvedett. Ez a magyar gazdaságpolitika legvégső célkitűzése. A megértés, melyet mi e tekintetben mutatunk, megerősíti őt abban a véleményében, hogy külpolitikájának német orientációja helyes volt Magyarországnak egyidejűleg természetesen növelni kell lehetőségeit arra is, hogy más országokkal is kereskedjen, főleg Ausztriával és Olaszországgal. (Utóbbi minden, a háború előttre és a háború idejére visszanyúló jogos neheztelése ellenére is segítőkész barátta változott.) E cél elérésére viszont semmiféle politikai kötelékre sincs szükség. Ha a tervezett római hármass találkozó³ megvalósul, ott sem létesül semmiféle ilyen kötelék.

A kormányzó ezután áttért Dollfuss-szal és Suvich-csal folytatott megbeszéléseinek ismertetésére, már amennyiben azok a német—osztrák ellentétek témájával foglalkoztak. Néhány elejtett megjegyzéséből azt a meggyőződést szereztem, hogy főleg azzal a szándékkal kezdeményezte velem a beszélgetést, hogy e tárgyban tett nyilatkozatát Berlinbe továbbítsam. Előzetesen megjegyezte, mi sem áll tőle távolabb, mint bármiféle beavatkozás a német—osztrák belső kérdésbe. Másrészt azonban Magyarországot olyan erősen érintik e kérdés további fejleményei, hogy erről mindkét látogatójával beszélt. Azt monddotta Dollfussnak, nagy hiba lenne a Népszövetségnél lépéseket tenni, mert először is egy ilyen lépés kudarca napnál világosabb, másrészt Dollfuss, még ha el is érne egy vagy más vonatkozásban valamilyen illuzórikus sikert, örök időkre meg lenne bélyegezve a német ügy elárulásának súlyos stigmájával. Dollfuss nyomatékosan kijelentette, hogy jó németnek vallja magát, hangsúlyozta, nem az ő hibája, ha a múltban nem sikerült velünk megegyezésre jutnia. Hajlandó akár ma megegyezést kötni, ami elérhető lenne például a birodalmi kancellárral folytatandó személyes megbeszélés során. (A kormányzó ezt nagyon erősen kiemelte, *azzal a kéréssel, hogy erre csak személyesen a birodalmi kancellár figyelmét hívjuk fel.*) Dollfuss ezt teljes mértékben lehetségesnek tartaná, és nem habozna e célból feltűnés nélkül elmenni valamely Berchtesgadenhez hasonló helyre. Igen sajnálatos, hogy német részről a Habicht úr személyéhez való ragaszkodás állandó akadályt jelent bármiféle megegyezés elérésének útjában.

A kormányzó ezután azzal folytatta, hogy mind Dollfuss, mind Suvich előtt kifejezte azt az őszinte meggyőződését, hogy a gleichschaltolás természetes szükségszerűség, amely végül is minden ellenállást legyőz. Ha mi Ausztria irányában jó politikát folytatunk, azaz olyat, mely nagy önmérséklettel, a végső sikerben bízó nyugodt várakozáson alapul, akkor ez a megoldás hamarosan be is következik; ha nem, akkor csak később, de mindenképpen bekövetkezik. Suvich nem osztotta ezt a nézetet, és nagyon komolyan beszélt arról a helyzetről, amit Olaszország számára a gleichschaltolás megvalósítása jelentene. A kormányzó mellesleg az olasz aggodalmak egyik fő okát abban a félelemben látja, hogy egy megnagyobbodott Németország esetleg az Adria felé akarna terjeszkedni.

Ezzel kapcsolatban megemlítettem a kormányzó előtt Kánya úr nyilatkozatát (lásd február 26-án kelt 35. sz. táviratom utolsó előtti bekezdését)⁴ arról a hatásról, melyet a leichschaltolás Magyarország irányunkban követendő magatartására gyakorolna, és

³ Lásd a 23. sz. iratot.

⁴ Lásd a 20. sz. irat utolsó előtti bekezdését.

az volt a határozott benyomásom, hogy Kánya úr ezeket az elképzeléseit az államfővel eddigelé nem vitatta meg. Ellenkezőleg, a kormányzó megjegyezte, hogy ő, amint már mondotta, a gleichschaltolást teljesen természetes fejleménynek tekinti, sőt azt tartja, hogy bármely meghíúsítására irányuló kísérlet természetellenes lenne. Gondoljunk csak arra, élhetne-e 4—5 millió magyar 65 millió magyar mellett, azok közvetlen szomszédságában anélkül, hogy ideológiailag ne alkalmazkodna hozzájuk. Ezt egyetlen értelmes ember sem tarthatja lehetségesnek. Az tehát biztos, hogy szíve mélyén a kormányzó a gleichschaltolást olyan tényként várja, amely előbb vagy utóbb, de biztosan bekövetkezik, a Németországgal való jó viszony fenntartását ettől függetlenül a magyar politika tengelyének nevezi.

A kormányzó nem a kormány. Az a tény azonban, hogy a kormányzónak nagyon határozott saját véleménye van, és ahhoz is ért, hogyan kell azt érvényesíteni és a kormánnyal elfogadtatni, tisztán megmutatkozott a Szovjetunió elismerésének kérdésében. Hogy ez csak most történt meg⁵ és nem 10 évvel ezelőtt, ennek egyedüli oka annak a határozottságnak tulajdonítható, amellyel a kormányzó ennek ellen tudott állni egészen addig a pillanatig, amikor már önmagát is meggyőzte egy ilyen rendszabály célszerűségéről. És személyes befolyása a kormány politikájára 1924 óta kétségtelenül csak még tovább nőtt. Ez okból nyilatkozatának fentebb közölt kivonata számunkra valószínűleg nem érdektelen.⁶

von Mackensen

6146/E. 460 191—96.

DGFP—C. II. 290.

22

Berlin, 1934 március.

HITLER KANCELLÁR VÁLASZTERVEZETE

GÖMBÖS MINISZTERELNÖKNEK

Kegyelmes Uram!

Leveléért¹ legmelegebb köszönetem fejezem ki. Különösen hálás vagyok azért, hogy ön álláspontját fenntartás nélküli nyíltsággal közölte. Épp ezért hasonló őszinteséggel szeretnék válaszolni és a nagyméltóságod által érintett kérdésekben állást foglalni.

Nagy öröm számomra, hogy mindjárt bevezetőben megerősíthetem: Németország érdekeinek — véleményem szerint is — erős, belsőleg és külsőleg szilárd Magyarország felel meg. Európa egész története a bizonyítékok szakadatlan láncolatát szolgáltatja arra, mily szorosan összefonódott a két ország fejlődése, mily gyakran szólította őket közös sorsuk, Közép-Európát őrző feladatuk arra, hogy vállalva harcoljanak a fenye-

⁵ Magyarország 1934. február 6-án bejelentette, hogy újra felveszi a diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval. Az 1924. évi szovjet—magyar tárgyalások anyagát lásd Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon. 1924—1926. A bevezető tanulmányt írta és a szerkesztésben közreműködött Nemes Dezső. A kötet forrásanyagát összeállította és jegyzetekkel ellátta Karsai Elek. Kossuth Könyvkiadó 1959.

⁶ Az iraton a következő széljegyzet olvasható: „A birodalmi kancellárt tájékoztattam. Március 9. „L[ammers]”

¹ Lásd a 19. sz. iratot.

gető veszedelmek ellen. Nem szükséges ezt részleteznem, hiszen a múlt nagy történelmi pillanatai tudtommal a magyar nép tudatában sem kevésbé elevenek, mint a német népében. További sorsközösségüket természetszerűen még csak jobban elmélyítették azok a kemény csapások és borzalmas területvesztések, melyek a két országot a rájuk erőszakolt 1919. évi szerződések folytán sújtották. Mindez megerősít engem abban a becsületes vágyamban, hogy ne csak Németországnak, hanem éppúgy Magyarországnak is sikerüljön a kimondhatatlanul nehéz következményeket a lehető leggyorsabban kiküszöbölni.

A nagyméltóságod részéről felállított alapelv, hogy ti. valamely ország lakóinak zárt egysége képezi új fellendülése első és legfontosabb előfeltételét, maradéktalanul egyezik az én felfogásommal is. Ezért teljes mértékben méltányolni tudom a magyarországi német népcsoportok feltétlen politikai lojalitására irányuló kívánságát. Azonban azt hiszem, túlzás nélkül mondhatom, hogy évszázadok folyamán éppen a német népcsoportok voltak azok, melyek a magyar állam iránti töretlen hűségüket mindenkor kifogástalanul teljesítették. Mint ahogy attól a naptól kezdve, amikor a magyarok őket országukba hívták, testvériesen osztoztak az ország őslakóival a török betörések szenvedéseiben, legutoljára a világháborúban is rendíthetetlen ragaszkodást és örömteli áldozatvállalást tanúsítottak. Hasonlóképpen a közelmúltban is tetteikkel bizonyították be a magyarországi németek: szilárdan el vannak tökéelve annak az országnak, amelyben laknak, fenntartás nélküli szolgálatára, minden gondjának és bajának együttes viselésére. Ez a magatartásuk teljes összhangban áll azzal az állásponttal, melyet a német kormány is vall. Ha hallatszottak is elégedetlen hangok, melyekről nagyméltóságod beszélt, úgy ezekben sohasem valamiféle államellenes kijelentésekről volt szó, hanem csupán pontosan meghatározott, világosan körülhatárolt kívánságokról, melyek saját népiségük szabadabb kiélésére, örökölt szellemi javaik akadálytalan fejlesztésére vonatkoztak. A magyarországi német kisebbség azon fáradozik, hogy nyelvét, szokásait, kulturális törekvéseit védelmezze. Céljuk semmi más, mint velük született faji sajátosságaik akadálytalan ápolása a magyar állam keretein belül.

Leveléből ezért nagy elégtétellel értesülök arról, hogy nagyméltóságod a német népcsoportok érzelmeivel szemben messzemenő megértést akar tanúsítani, és el van szánva arra, hogy a jövőben ezeket az érzelmeket tekintetbe veszi. A kilátásba helyezett intézkedések — amelyek a szellemi élet fontos területeit ölelik fel — végrehajtása során a német kisebbségek rég áhított vágyainak tesznek eleget, és azt a meggyőződést ébresztik bennük, hogy a magyar állam vezetői kulturális különállásukat elismerik és ilyen irányú tevékenységüket helyeslik. Az állam iránti hűségüket ebben az esetben a hála érzete fogja áthatni, és kötelességérzetük a megelégedettség jóleső érzésével fog párosulni.

Rátérek ezeketán a nagyméltóságod által felhozott három kívánságra, melyekről részletesebben szeretnék szólni.

Az első kívánság arra vonatkozott, hogy a csehszlovákiai, romániai és jugoszláviai némettség „az ottani magyarsággal egyetértésben járjon el, és semmi esetre se helyezkedjen szembe a revíziós gondolattal”. Legyen szabad ehhez legelőször csak egész általánosságban megjegyeznem, hogy az előttem fekvő jelentések szerint az említett területeken a némettség és magyarság között általában a körülmények által adott természetes érdekközösség áll fenn kisebbségi jogaikért vívott kölcsönös harcuk tekintetében. A német csoportok készségét ennek az érdekközösségnek az aktivizálására elsősorban magyarországi fajtestvéreik sorsa határozza meg. Mivel azonban Németország lojalitási okokból a német kisebbségekkel mindenütt csak kulturális és kismértékben gazdasági téren tart

fenn kapcsolatot, a maga részéről kénytelen e kisebbségek politikai befolyásolásáról lemondani.

Fenti fejtegetéseimmel közvetlen kapcsolatban az ön második kívánságára a következőket válaszolhatom. A jövőben a legpontosabban ügyelni fogok arra, hogy minden szóba jövő német egyesület hagyjon fel a magyarországi németiség minden politikai befolyásolásával, minden erre irányuló propagandával és támogatással. Egyetlen egyesület és egyetlen magánszemély sem érezheti jogosultnak magát arra, hogy ezek ellen az irányelvek ellen vétsen. Ha ez mégis megtörténne, úgy kész vagyok az erre vonatkozó panaszokat tudomásul venni és a kifogásolt eljárás gyors megszüntetéséről gondoskodni.

A nagyméltóságod által kinyilvánított harmadik kívánsággal fenntartás nélkül egyetértek. Ezt a javaslatot a legmelegebben üdvözlöm. Abban a pillanatban, amikor megvan a lehetőség arra, hogy valamennyi elém terjesztett kérdést közvetlenül, az akkreditált német követ útján vagy akár egyenesen ketten baráti alapon megbeszéljük és tisztázzuk, önmagától adódik majd valami olyan célszerű és könnyű elintézési mód, hogy a félreértések legkisebb árnyékának is azonnal el kell tűnnie.

Ezt a levélváltást úgy tekintem, mint egy olyan eszmecsere kezdetét, melyet tiszta szívemből üdvözlök. Hiszen egy ilyen eszmecsere kitűnő eszköz a Németország és Magyarország közötti barátság elmélyítésére, amely barátságot több évszázados történelem alakított ki, kölcsönös őszinte vonzalom szilárdított meg és azonos irányú remények és vágyak éltetnek. Ez a barátság számomra nagy értéket jelent, különösen miután a magyar állam sorsát nagyméltóságod irányítja.²

9614/E. 678 557—61.

² Lammers kancelláriai államtitkár 1934. február 28-án értesítette Neurath külügyminisztert, hogy Hitler „különös tetszésével találkoztak Gömbös miniszterelnök fejtegetései arról, hogy szükség lenne a csehszlovákiai, romániai és jugoszláviai német és magyar kisebbségek közösen vezetett védelmi harcára”. Közölte továbbá, hogy a „birodalmi kancellár úr válaszlévlé-tervezet előkészítését kéri”. — 9614/E. 678 554. — Ennek az utasításnak megfelelően készült el ez a tervezet, amely azonban nem került továbbításra. Egy március 27-i feljegyzés szerint „a birodalmi kancellár úr a magyar miniszterelnök 1934. február 14-én kelt levelének megválaszolásától egyelőre el óhajt tekinteni. ... Határidő május elejére előjegyzendő.” — 9614/E. 678 556. — Lásd még a 29. és 30. sz. iratokat.

KÖPKE KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYFŐNÖK FELJEGYZÉSE MASIREVICH KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Ma felkeresett a magyar követ, hogy kormánya megbízásából bizalmas közléseket tegyen a *küszöbönálló római hármass megbeszélésekről*¹ és kormányának e megbeszéléseken tanúsítandó magatartásáról. Masirevich úr kijelentette, hogy tekintettel az ügy jelentőségére, jobbnak látta, hogy megbízatását a szóbeli utasítás alapján szó szerint papírra vesse, és ezt a vázlatot utána átnyújtotta nekem. A követ kormányának az olasz tervekkel szemben elfoglalt és ebben a vázlatban részletesen ismertetett álláspontját még azzal a kiegészítő magyarázattal is ellátta, hogy Budapest döntő súlyt helyez arra, hogy Németországhoz fűződő régi baráti kapcsolatait semmiféle intézkedés vagy megállapodás meg ne zavarja. Magyarország ennek megfelelően, amint ez a vázlat is kifejti, a római tárgyalásokon minden körülmények között azon lesz, hogy Németország számára legalábbis a csatlakozási lehetőség nyitva maradjon. A követ ezután még különösen kormányának a vázlat utolsó bekezdésében kinyilvánított ama óhaját hangsúlyozta, bírjuk rá a német sajtót arra, hogy a magyar kormány fáradozásait a kormány baráti szándékainak megértő kiemelésével lehetőleg támogassa.

A követ ezzel kapcsolatban még azt a kívánságát is előadta, hogy nálunk ne beszéljenek mindig úgy a „délkelet-európai térségről” vagy „Délkelet-Európáról”, mintha ebbe Magyarország is beletartozna. Magyarország nem számítja magát a balkáni népek közé, és sértésnek veszi, hogy mindig ezekkel veszik egy kalap alá. Azt válaszoltam a követnek, hogy tekintettel a velünk baráti Magyarország általa hangsúlyozott érzékenységre, kívánságát készséggel tudomásul veszem. Kétkedem azonban abban, hogy sikerül kérésének tartós meghallgatását biztosítanom. Hiszen a küszöbönálló római hármass megegyezés céljait és hatásait is éppen a magyar részről kárhoztatott „délkeleti térségben” kell keresni. Az egész magyar politika is többé-kevésbé kizárólag a délkeleti térségben

¹ A római osztrák—magyar—olasz megbeszélések, majd az ezek nyomán aláírt ún. római jegyzőkönyvek előzményei az 1929—33-as világgazdasági válságban gyökereznek. A dunai államok ezekben az években a mezőgazdasági termények értékesítési nehézségeivel küzdöttek. Az 1931. évi március 19-i bécsi jegyzőkönyv német—osztrák vámuniót, vagyis gazdasági anslusst helyezett kilátásba. Ennek a tervnek ellensúlyozására a franciák az ún. Tardieu-tervvel léptek fel (lásd a 11. sz. irat 2. jegyzetét), amelyet az angolok is támogattak. Olaszország és Németország, saját érdekszférájuknak tekintve Közép- és Délkelet-Európát, ellenezték a tervet, minthogy ez befolyásuk csökkentését célozta. Helyette a kétoldalú szerződések kiépítését javasolták.

A következő lépést Olaszország tette meg, amikor 1933. szeptember 29-én Angliához, Franciaországhoz, Németországhoz és hat dunai államhoz intézett memorandumában azt a javaslatot tette, hogy a preferenciákat ne csak gabonaneműekre, hanem egyéb mezőgazdasági termékekre, valamint egyes osztrák iparcikkre is terjesszék ki. A memorandum a kétoldalú szerződések rendszerét, továbbá a dunai államok részére a preferenciák ellenszolgáltatás nélküli megadását javasolta. Olaszország ezzel próbálta ellensúlyozni Németország megnövekedett gazdasági és politikai aktivitását e térségben. Ez az olasz memorandum volt közvetlen előzménye a római jegyzőkönyvnek, amelyeket Dollfuss, Mussolini és Gömbös 1934. március 17-én írtak alá Rómában. A római I. sz. jegyzőkönyv közvetve Ausztria függetlenségét hangsúlyozza. A II. és III. sz. jegyzőkönyvek a gazdasági együttműködést szabályozzák. A jegyzőkönyvek 1934. július 12-én léptek életbe.

Az olasz—osztrák—magyar egyezmény, az ún. római jegyzőkönyvek előzményeit részletesen feldolgozta *Ránki György* „A római hármass egyezmény és a német külpolitika” című tanulmányában (Századok, 1960. 4—5. sz.); az egyezmény szövegét lásd NSz. 339—346. old.

játszódik le; ugyanaz érvényes a Magyarországot érintő gazdasági problémákra is. Ezért a „Délkelet-Európa” fogalom rekriminálását — legalábbis objektíve — nem tartom jogosnak. Amint azonban mondtam, készséggel megkísérlem, hogy e magyar kívánságot a lehetőség szerint érvényre juttassam. Egyebekben megköszöntem a követ közléseit. Mindenesetre nem titkolhattam, hogy ilyen előzetes tájékoztatás az országaink között fennálló baráti kapcsolatokra való tekintettel tulajdonképpen többé-kevésbé magától értetődő. Bizonyos ugyan, hogy azok a jó szándékok, amelyektől Magyarország a küszöbönálló tárgyalásokon vezéreltetni óhajtja magát, itt hálás elismerésre találnak; de magyar részről minimális követelményként elérni szándékoltnémet csatlakozási lehetőség nekem igen soványnak tűnik. Egyáltalán nem látom be az Olaszország részéről szervezett hármas paktum célszerűségét és szükségességét. Bárhogyan is végződjenek a római tárgyalások, ezekben a világ közvéleménye mégiscsak Németország ellen irányuló élt, de legalábbis vele szemben barátságtalan gesztust fog gyanítani. Nálunk sem lesz könnyű a sajtót ennek ellenkezőjéről meggyőzni, és magyar kívánságnak megfelelően a barátságtalan kommentárokat megakadályozni.

Köppe

2980/D. 580 505—7.

DGFP—C. II. 311.

24

Budapest, 1934. május 10.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET FELJEGYZÉSE

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Kánya úr tegnapelőtt magához kéretett, hogy az ügy további kezelésének legszigorúbb titokban tartását kérve, az alábbiakat közölje velem, mégpedig, amint többször hangsúlyozta, a kormányzó úr kifejezett kívánságára. Arra kért, hogy a legdiszkrétebb kezelés biztosítása érdekében tekintsek el a táviratozástól, és válasszam lehetőség szerint egy sajátkezüleg írt magánlevél formáját. Biztosítottam, hogy ennek megfelelően fogok eljárni.

Kánya úr elmondotta nekem, hogy pár nappal ezelőtt a kormányzó úrhoz hívták. A kormányzó komolyan és aggodva beszélt azokról a veszélyekről, melyet a Habsburgkérdésben követett osztrák politika rejtett Magyarország számára. Olyan probléma ez, mely végül is az egész közép-európai fejlődést veszélyezteti. Dollfuss szövetségi kancellár szándékai egyelőre ugyan — amint ezt megbízhatóan tudja — csak arra korlátozódnak, hogy kivegye az alkotmányból a Habsburg-ellenes törvényeket, és azokat egyszerű törvényekké változtassa — ami időközben meg is történt¹ —, továbbá hogy anyagi kártérítést nyújtson a Habsburg-háznak, és pedig föltehetőleg nem az elkobzott ingatlanok visszaadása útján, hanem apanázsfizetés formájában, végül pedig, hogy a Habsburg-ház bizonyos tagjainak (oly sokan vannak, hogy valamennyi nem jöhet számításba) lehetővé tegye az Ausztriába való visszatérést és az ottani letelepedést, közöttük a ház fejének, Habsburg Ottónak is. Senki sem láthatja azonban előre, hogy vajon elég erős lesz-e a szövetségi kancellár ahhoz, hogy az ezzel elkezdődő folyamatot meg is tartsa az általa

¹ Utalás az 1934. április 30-án közzétett új osztrák alkotmányra.

szándékolt határok között, és hogy vajon — esetleg kívülről jövő nyomásra — nem lesz-e kénytelen egy napon még tovább menni, úgyhogy végül is restaurációra kerülne sor. Bárhogya is álljon a dolog: Magyarország számára a helyzet veszélyessé válna, mert Habsburg Ottónak már pusztá jelenléte Ausztriában erős lendületet adna az eddig még veszélytelen magyarországi legitimista mozgalomnak. Ottó lakhelye zarándokhelyé válna számos magyar számára, különösen mert az itteni magas klérus minden módon elő fogja segíteni az ilyen irányú fejlődést. Az egyetlen eszköz arra, hogy ennek még idejekorán elejét vegyük, a kormányzó nézete szerint, csak a német—osztrák konfliktus német értelemben történő feloldása lenne. Ilyen megoldás minden Habsburg-törekvést azonnal hatékonyan elrekeszne. Ilyen körülmények között a kormányzót erősen foglalkoztatja az a gondolat, nem lehetne-e magyar részről valahogyan elősegíteni ezt a megoldást. Abból a közös érdekből indul ki, amely Magyarországot és a birodalmat a restauráció megakadályozásához fűzi. Talán Kánya úrnak egy közeljövőbeni berlini látogatása során a birodalmi kancellárral lefolytatandó eszmecsere² hasznos lehetne a német—osztrák kibékülés elősegítése szempontjából. Kérte, hogy Kánya úr fejtse ki véleményét ezzel a gondolattal kapcsolatban.

Kánya úr, amint nekem mondotta, a kormányzó úrnak nagyjából a következőket felelte: Nem tagadja azokat a súlyos veszélyeket, melyek a Habsburg-kérdés ausztriai kezeléséből származhatnak. Föltétlenül akceptálja azokat a nemes indítékokat is, melyeken a kormányzó úr gondolata nyugszik. Kötelességszerűen elő kell azonban adnia e gondolat megvalósításával szemben felmerülő számos súlyos aggályát is:

1. Elvi ellensége annak, hogy kis államok felszólítás nélkül bármi módon beavatkozzanak egy nagyhatalom ügyeibe, álljon bár ez a beavatkozás még oly nagyon is e nagyhatalom érdekében.

2. Úgy látja, a német—osztrák viszony épp most olyan stádiumban van, melyben a megoldás távolabbinak tűnik, mint valaha.

3. A római jegyzőkönyvekkel kapcsolatban jelenleg Berlinben némi bizalmatlanság észlelhető, ami nem előnyös ahhoz, hogy foglalkozzanak ezzel a gondolattal. Masirevich úr Bülow államtitkárral folytatott egyik beszélgetésében³ csak nemrég találkozott újra azzal a gondolattal, hogy a római jegyzőkönyvek gyakorlati kihatásának előbb be kell bizonyítania, hogy e jegyzőkönyvek horderejére vonatkozó magyar beállítás helyes, és hogy ezekből kifolyóan a birodalmat semmilyen vonatkozásban sem érik hátrányok.

4. Kánya úr berlini látogatása, ha az eredménytelen maradna, azzal a kockázattal járna, hogy hátrányosan befolyásolná a magyar—német kapcsolatokat, amit minden körülmények között el kellene kerülni.

A kormányzó úr bizonyos megértést tanúsított a felsorolt és még egy sor más, kevésbé fontos ellenérv iránt, saját elképzeléseiben azonban nem lehetett megengedni. Ehelyett a csaknem másfélórás beszélgetés azzal végződött, hogy Kányát felhatalmazták arra, hogy folytasson velem beszélgetést erről a kérdéssel az abszolút titoktartást biztosító, már említett kautélák mellett, és kérjen meg engem arra, hogy Berlinben bizalmasan tapogatódzzam. Teljes mértékben egyetért a kormányzó a külügyminiszterrel abban, hogy utóbbinak berlini látogatása természetesen csak akkor jöhet szóba, ha a szándékolt sikert el is tudják érni. Az lenne a legutolsó, amit a kormányzó kockáztatna, hogy a magyarok és mi közöttünk akárcsak lehangoltság is keletkezzen.

Köszönetet mondtam Kánya úrnak az irányomban tanúsított bizalomért és azt felel-

² Lásd a 25. sz. iratot.

³ Valószínűleg az 1934. március 10-i beszélgetésről van szó. — Lásd DGFP—C. II. 313.

tem neki, hogy én magától értetődően kész vagyok arra, hogy a kormányzó úr által kívánt formában tapogatózást folytassak. Hiszen azokból a többszöri, igen intim beszélgetésekből, melyekre engem a kormányzó úr méltatott, eléggé ismeretes előttem, milyen döntő jelentőséget tulajdonít a kormányzó úr Magyarország és Közép-Európa fejlődése szempontjából a velünk fennálló valóban baráti kapcsolatoknak. Az nem lehet az én feladatom, hogy érdemben állást foglaljak a felvetett gondolathoz. Másrészt azonban kérnem kell Kánya urat, hogy közléseit néhány irányban egészítse ki, mivel egy berlini szondázás céltalan lenne, ha nem vagyok abban a helyzetben, hogy előadjam, hogyan képzelik itt ennek a beszélgetésnek a lefolyását. Kánya úr azzal a megjegyzéssel szakított félbe, hogy hiszen először egy teljesen nemhivatalos szondázásról lenne csak szó, a részletek tisztázása később történhetne meg. Azt vetettem ellene, hogy a szondázásnak csak akkor van értelme, ha kormányomnak többet mondhatok, mint azt, amit eddig tőle hallottam. Igazat fog nekem adni, ha egy pillanatra megfontolja, milyen helyzetbe hozza egy ilyen szondázás a döntésre hivatott szerveket. Nem akarok kitérni az általa már a kormányzó úrnak előadott érvekre, melyek — úgy tűnik — akadályozólag állanak útjában ennek a gondolatnak, inkább csak felvilágosítást szeretnék kérni tőle arra vonatkozóan, milyen alapról kellene véleménye szerint a berlini beszélgetéseknek kiindulnia. Felfogásom szerint az ilyesfajta beszélgetéseknek csak akkor van célja, ha már előkészítették, úgyhogy a találkozásokkor már nem az elvekről, hanem legfeljebb többé vagy kevésbé mellékes részletekről lenne csak szó. Ez ideig nekem csak a célról beszélt, arról azonban nem, hogyan képzelik el itt azt a megoldást, melynek érdekében adott esetben közre öhajtanak működni. Bátorodom magától értetődőnek feltételezni azt, hogy a cél csak egy német elképzelések szerinti megoldás lehet. Kánya úr nem zárkózott el eme okfejtés elől és megjegyezte, hogy amennyiben egyáltalán ráállnak Berlinben a gondolatra, magától értetődően először Bécsben kell bizonyosságot szereznie arról, milyen messzire mehet ő el Berlinben. Ellenvetésemre, hogy én bizony elég lényegesnek tartom, hogy már a szondázásnál felvázolhassam a körülbelüli vonalakat, Kánya úr kijelentette, úgy véli, helyesen van informálva a szövetségi kancellár alábbi felfogásáról:

Egy hosszú bizalmas beszélgetés során, melyet körülbelül hat héttel ezelőtt Bécsben tett magánlátogatása során folytatott a szövetségi kancellárral, Dollfuss szó szerint a következőket mondta neki: A megoldás kizárólag két dologtól függ: félreérthetetlen nyilatkozat a birodalmi kormány részéről Ausztria korlátlan önállóságának fenntartásáról, és egy olyan tartalmú ígéret, hogy a birodalom tartózkodik Ausztria belső viszonyaiba való minden beavatkozástól, különösen a kormányalakítás kérdésében. Dollfuss hozzáfűzte, hogyha ezek az előfeltételek adva vannak, „a béke 48 óra alatt lehetséges”. Ő tudja, hogy a szövetségi kancellár még ma is ezt a felfogást képviseli, mert csak nemrég erősítette ezt meg előtte a szövetségi kancellár megbízásából báró Hennes itteni osztrák követ.

Kánya úr így folytatta: Magától értetődően egy rövid bécsi látogatás útján bármikor bizonyosságot szerezhet arról, vajon az osztrákok is készek-e honorálni egy olyan beszélgetést, melyet a két fenti feltétel alapján Berlinben esetleg folytatna. Éppígy tisztázhatók más, még esetleg felmerülő kérdések is, mihelyt tisztázva van az, hogyan viszonyulnak Berlinben a kormányzó úr kezdeményezéséhez.

Az volt a benyomásom, hogy Kánya úr, aki eddig majdnem minden beszélgetésében azt hangsúlyozta, hogy kereken elutasítja a „testvérviszályba” való bármiféle beavatkozást, most nem szívesen és csak azért szánta rá magát erre a velem folytatott beszélgetésre, mert nem akart simán nemmel felelni a kormányzó legjobb szándékoktól diktált elképzeléseire, miután saját ellenérvei csődöt mondtak. Úgy tűnt, aligha számít arra, hogy mi ráállunk vagy ráállhatunk erre a kezdeményezésre.

Azt kérte, értesítsem, mielőtt Berlinből a viszontnyilatkozat birtokomban van. Ezt a híradást meg is ígértem neki.⁴

9586/E. 675 637—41.

DGFP—C. II. 444.

25

Berlin 1934. augusztus 6.

FELJEGYZÉS

HITLER KANCELLÁR ÉS KÁNYA KÜLÜGYMINISZTER

MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Kánya külügyminiszter a beszélgetést¹ a magyar politikai helyzet áttekintésével kezdte. Ezt az a küzdelem jellemzi, mely már sok éve tart egy Duna-konföderáció létesítése ellen. Beneš csehszlovák külügyminiszter terve szerint az öt dunai államot először gazdaságilag kellene szorosabban egymáshoz kapcsolni abból a célból, hogy így az egyes államok közötti politikai légkör javulását is elérjék. Ezek után a Duna-medencét politikai értelemben is meg kellene szervezni, mégpedig a trianoni szerződés által teremtett status quo alapján.² Beneš véleménye szerint ennek az államszövetségnek az lenne a célja, hogy a nagyhatalmaknak a Duna-konföderációra gyakorolt befolyását kiküszöbölje.

A magyar külpolitika a különakciók egész sorát kezdeményezte a Beneš által támogatott irányzat ellen. Csehszlovákia már egész sereg kísérletet tett a közeledésre. Magyarország ezek mindegyikét visszautasította, de mindössze csak azzal az egyetlen eredménnyel, hogy Beneš azt mondta a prágai magyar követnek:³ Csehszlovákia tud várni addig, amíg Magyarországot akár akarata ellenére is rá nem kényszerítik arra, hogy csatlakozzék a Duna-konföderációhoz.

Beneš Kánya külügyminiszternek is javasolta, hogy kössenek sajtóegyezményt Magyarország és Csehszlovákia között, amitől ő a légkör megjavulását várja. Kánya ezt az ajánlatot elutasította azzal az indoklással, hogy a magyar sajtót nem lehet megakadályozni a csehszlovákiai magyar kisebbség sorsának napirenden tartásában, és a Beneš által javasolt sajtóegyezmény már csak ebből az egyetlen okból is egyoldalúnak bizonyulna.

Románia sem mulasztotta el, hogy közeledési kísérleteket tegyen. Románia azt követeli Magyarországtól, hogy mondjon le területi követeléseiről; a két ország közötti határ akkor majd automatikusan eltűnik és béke és barátság fog uralkodni.

Világos, hogy Magyarország sohasem tárgyalhat Romániával ezen az alapon.

Csehszlovákiával és Romániával ellentétben a kisantant harmadik állama, Jugoszlávia, Olaszországgal fennálló feszült viszonya miatt kevésbé mutatkozik buzgónak. Olasz-

⁴ Neurath választát lásd DGFP—C. II. 455.

¹ E feljegyzést Lammers, a kancellária államtitkára, 1934. augusztus 7-én küldte meg a külügyminiszternek. Kísérőleveléből kitűnik, hogy Kánya külügyminisztert Neurath német külügyminiszter kérésére fogadta Hitler, mikor Kánya Hindenburg temetésére Berlinbe érkezett. — Lásd DGFP—C. III. 150.

² Lásd a 14. sz. irat 2. jegyzetét.

³ Wettstein János.

országról Belgrádban tudják, hogy jelentős mértékben támogatja a magyar revíziós igényeket.

Szerencsére Magyarország Ausztriával fennálló kapcsolatai utóbbi időben jelentősen megjavultak, s így a Magyarországot körülvevő gyűrű legalább ezen a ponton szét-pattant.

Így állván az ország helyzete, Magyarországnak az lenne az érdeke, hogy Németország együttműködjék vele a Duna-medencét illetően. Magyarország szíven viseli a német—olasz és német—osztrák viszonyt. A Duna-kérdés nem oldható meg sem Magyarország ellenére, sem Magyarország nélkül. Ezért olyan együttműködés kívánatos Magyarország és Ausztria között, melyet Németország és Olaszország is támogatna.

A birodalmi kancellár megkérdezte Kánya őnagyméltóságát, hogyan képzei ezt a támogatást addig, amíg a német nemzetet teljességében átható ideológiát tűzzel-vassal elnyomják egy olyan országban, amely még szomszédja is. Németország a nemzetközi jog értelmében természetesen elismeri az osztrák kormányt, de nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy ez a kormány saját népénél sem rendelkezik szilárd alapokkal. A német nép egyetért minden általa (Hitler által) foganatosított rendszabállyal, mert meg van győződve a birodalmi kancellár pozíciójának törvényességéről. Nem lehet ugyanezt elmondani az osztrák kormányról. Ha az osztrák kormány hajlandó és képes lenne annak bebizonyítására, hogy maga mögött érezheti az Ausztriában élő németek abszolút többségét, akkor az Ausztriával való együttműködéssel szemben megmutatkozó német ellenállás automatikusan megszűnne. Bárhogy is álljon azonban a helyzet, ő ezt csak a reformáció-korabeli szellemi küzdelemmel tudja összehasonlítani. A német nép őt vezérének ismeri el, mert a német nép azt tartja, hogy ő mindenki másnál jobban juttatja kifejezésre a nép akarátát. Az osztrák kormány viszont lerázta magáról azt a kötelességet, hogy érintkezésben maradjon népével. Még ő, a birodalmi kancellár sem tudná kormányozni a nép akarata ellen, és éppen ez az a tévedés, melyet az osztrák kormány elkövetett. Mélyen sajnálja Dollfuss szövetségi kancellár halálát⁴, de nyomatékosan ki kell jelentenie, hogy Németország semmiféle tekintetben nem felelős ezért, sőt ellenkezőleg, az ausztriai viszonyok automatikusan idézték elő ezt a szomorú eseményt. Az új osztrák kormány nagy hibát követett el azáltal, hogy nem tartotta tiszteletben a szabad elvonulási megállapodást és hogy végrehajtott két kivégzést.⁵ Ez a kormánynak csak kárára lesz, mert mártírokat teremt a nemzetiszocialista mozgalom számára, éppúgy, mint ahogy 1849-ben az osztrákok által kivégeztetett 11 (sic!) magyar vezető is az egész magyar nemzet vértanúja lett. Ezért ő, a birodalmi kancellár, nem tud külpolitikai téren együttműködni Ausztriával, hiszen a külpolitika nem képzeletbeli erővel folytatott játék, hanem a hazai viszonyok függvénye.

Ami a német—olasz viszonyt illeti, Mussolini barátsága számára fontosabb, mint az egész osztrák állam.

Kánya külügyminiszter azt mondta, hogy Dollfuss temetésekor⁶ Bécsben azt a benyomást szerezte, hogy osztrák vélemény szerint Németország és Ausztria között 48 órán belül a legjobb viszonyt lehetne teremteni, feltéve, ha Németország a jövőben nem avatkozna be Ausztria belügyeibe és az osztrák kormány személyi összetételébe.

⁴ Dollfuss osztrák kancellárt 1934. július 25-én a náci puccskísérlet során gyilkolták meg.

⁵ 1934. július 25-én, Dollfuss meggyilkolása után, Rieth német követ kérésére Neustädter-Stürmer osztrák népjóléti miniszter a kancellária épületébe beszorult puccsisták számára szabad elvonulást ígért. Miután azonban kiderült, hogy Dollfussot meggyilkolták, ígéretét visszavonta. Otto Planettát, Dollfuss gyilkosát és Franz Holzwebert, a felkelés kancelláriai főkolomposát július 31-én kivégezték.

⁶ Dollfussot 1934. július 29-én temették.

A birodalmi kancellár hangsúlyozta, hogy a német kormány sohasem avatkozott be Ausztria belügyeibe. Bár Ausztria állandóan ezzel vádolja Németországot, ő olyan bizonyítékok birtokában van, melyekből kitűnik, hogy Németország beavatkozása Ausztria belügyeibe csak különleges alkalmakkor és akkor is nagy befolyású osztrák államférfiak sürgető kívánságára történt, élükön magával az elhunyt Dollfuss szövetségi kancellárral, kifejezetten pénzügyi problémákkal kapcsolatban. Ha szükségesnek mutatkozna, nem habozna publikálni ezeket az osztrák közeledési kísérleteket bizonyító dokumentumokat. Németország nem törekszik területszerzésre ausztriai anchluss révén. Ő, Hitler, azon dolgozik, hogy Németországot hatalmas birodalommal változtassa, ami még valószínűleg évtizedekig eltart. Ausztria Németországgal való egyesítése viszont nem olyasmi, ami szárnyakat adna a német népnek. Sőt mi több, Ausztria csatlakozása Németországhoz azt jelentené, hogy Németországnak olyan gazdasági és pénzügyi kötelezettségeket kellene átvennie, amelyekre ma, lévén még „szegény birodalom”, nem lenne képes. Németország terheit még az sem könnyítené meg, ha egy tisztán nemzetiszocialista kormány kerülne uralomra Ausztriában. Ő csupán azt kívánja, hogy az ausztriai német nép jelentős rétegének elnyomása szűnjék meg. Úgy gondolja, hogy amikor szomszédjával szemben ilyen kívánságot támaszt, ebben számíthat Magyarország Németország iránti rokonszenvére is, hiszen Magyarország sem tud barátságot fenntartani egyetlen olyan országgal sem, melynek határai között a magyar származású lakosokat állandó elnyomás alatt tartják.

Úgy látja, az egyedüli megoldás, amit Mussolinival is megbeszélt Velencében⁷, hogy Ausztriában tisztességes és semleges ember kerüljön hatalomra. Dollfuss halála után jó alkalom lett volna erre, de sajnos, nem éltek vele és nem hajtottak végre olyan világos szakítást a múlttal, mint amilyent ő csinált 1933. január 30-án, amikor olyan kormányt alakított, melyben saját pártjának tagjai mai napig alapos kisebbségben vannak. Amint már mondotta, egy tisztán nemzetiszocialista kormány tűrhetetlen lenne Ausztriában. Ha tőle, a birodalmi kancellártól, tanácsot kérnének, ő megtagadná, hogy támogatásban részesítsen egy nemzetiszocialista osztrák szövetségi kancellárt. Bár a német kormány és a német hatóságok nem avatkoznak be Ausztria belügyeibe, a Németországot és Ausztriát összekapcsoló számos láncszem miatt teljességgel elkerülhetetlen, hogy a két ország között ne maradjon fenn továbbra is sokféle kapcsolat, még ha ő meg is tiltaná valamennyi birodalmi németnek, hogy a birodalomban létesített osztrák képviselőknek dolgozzanak, még ha fel is oszlatná a Landesleitung für Österreich⁸, és még ha egybe is olvasztaná az osztrák légiót a német önkéntes munkaszolgálatlal.

Nem lenne olyan nehéz Ausztriával a kibékülés, ha nem működnének bizonyos más, kívülről dolgozó erők is, melyek nem jó szándékúak Ausztriával szemben. Ha a jelenlegi állapotok így maradnak, megjósolhatja, hogy az osztrák állam léte a közeljövőben véget ér. Ezt egyedül a Németországgal való kibékülés akadályozhatná meg, mégpedig a már leírt alapon. Azt kérdezték tőle, hogy vajon von Papen úr bécsi követté történt kinevezése után⁹ megszüntetik-e a német turisták előtt a határzárt. Mindaddig, amíg a jelenlegi helyzet Ausztriában fennáll, sajnos, teljesen lehetetlen a határzár eltörlése, mert ha birodalmi német turisták osztrák földön német emblémákat mutogatnának vagy viselnének,

⁷ Hitler és Mussolini első alkalommal 1934. július 14-én találkoztak Velencében. A megbeszélések fő témája az osztrák kérdés volt: Mussolini ekkor még az osztrák függetlenség megőrzése mellett szállt síkra.

⁸ Az osztrák Nemzetiszocialista Párt vezetősége, amelynek élén Theo Habicht állt.

⁹ Hitler Papent Dollfuss meggyilkolása után, 1934. augusztus 7-től különleges megbízatású, közvetlenül neki alárendelt bécsi követté nevezte ki.

ez a nemzetiszocialista mozgalom jelenlegi ausztriai elnyomására tekintettel minden valószínűség szerint kiszámíthatatlanul sok incidensre vezetne, s ezek az ausztriai nyugtalanság miatt beláthatatlan következményekkel járnának.

Az a tény, hogy az osztrák kormány habozik megadni az agrément-t von Papen úrnak vagy megkísérli azt bizonyos kikötésekkel összekapcsolni, világosan mutatja, mily nagymértékben idegen befolyás alatt áll az osztrák kormány. Ha az agrément-t megtagadnák, aminek megtörténtét el sem tudja képzelni, akkor azonnal bezáratná a bécsi német követiséget, és csak egy főkonzulátust hagyna ott.

Befejezésül a birodalmi kancellár arra kérte Kánya külügyminisztert, adja át őszinte üdvözlését a magyar miniszterelnöknek, aki nagy örömet okozna neki egy újabb látogatásával. Kérte továbbá Kánya őnagyméltóságát, tolmácsolja köszönetét a kormányzó úr főfméltóságának azért, hogy a magyar minisztert különköveteként elküldötte Berlinbe ebben a német nép számára oly szomorú órában, és adja át neki üdvözlését.

8650/E. 605 713—20.
DGFP—C. III. 150.

A jegyzőkönyv hitelül:

Dr. Thomsen
miniszteri tanácsos

26

Berlin, 1934. október 25.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE MASIREVICH KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

RM. 1203.
II. Ung. 772.

Ma felkeresett a magyar követ, hogy tájékoztasson: pár napon belül Budapestre utazik. Hozzám intézett különféle kérdéseinek középpontjában az a félelem állt, nem eszelt-e ki vagy legalábbis nem kezdeményezett-e Göring úr belgrádi tartózkodása¹ során áruló, Magyarország-ellenes terveket. Mégnyugtattam Masirevich urat, de megtagadtam a választ néhány kérdésére, mivel ezek oly abszurdak voltak, hogy azok megválaszolása tőlünk el sem várható. Azt mondtam Masirevich úrnak, legalább arra kell kérnem, hogy ne tartson minket teljesen idiótáknak. Mert magától értetődően semmi egyébre nem lehet következtetni. Azt mindenesetre megmondhatja Budapesten, ha ez könnyít a lelkén: azzal, hogy Göring tábornok megjelent a belgrádi temetési szertartáson, még semmi nem változott Magyarország iránti politikánkon, és hogy nekünk az a véleményünk, hogy a német—jugoszláv viszony javulása csak rendkívül előnyös lehet Magyarországra nézve.

Masirevich úr ezután azt mondtotta, hogy Rómát bosszantotta Göring Belgrádba küldése, mire föl azt mondtam neki, azok után, ahogy bennünket az olasz sajtó az elmúlt néhány héten az olasz kormány jóváhagyásával gyalázott, nem várható el tőlünk, hogy

¹ Göring Sándor jugoszláv király temetésére utazott Belgrádba 1934. október 17-én.

különösebb tekintettel legyünk az olasz kormány érzékenységre.² Azonkívül pedig Göring látogatása természetesen semmi módon nem irányult Olaszország ellen.

Masirevich úr ezután az iránt érdeklődött, örültünk-e Gömbös varsói látogatásának³, amire azt válaszoltam, örülünk annak, hogy Gömbös urat Varsóban a jelek szerint jól fogadták, és hogy Varsó és Budapest között jó viszony van. Valami nagy eredményt azonban nem vártunk e látogatástól.⁴

Befejezésül Masirevich úr panaszkodott a Die Börsen-Zeitung című lap október 24-i esti kiadásában megjelent egyik cikk hangja miatt, melyből ő közvetve Magyarország elleni támadást és vádaskodást olvasott ki. Azt mondtam neki, képzelődik. Felhívtam figyelmét a német sajtó kifogástalan magatartására a marseilles-i gyilkosság után⁵ megindult magyarellenes sajtóhadjárat idején, amely magatartást mellékesen ő maga is elismert és méltányolt.

von Neurath

2980/580 563—64.

DGFC—C. III. 269.

27

Budapest, 1934. november 6.

SCHNURRE BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS LEVELE KÖPKE KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYFŐNÖKHÖZ

II. Ung. 846.

Kedves Miniszteri Osztályfőnök Úr!

Van szerencsém mellékelten megküldeni két feljegyzést,¹ melynek egyike azokat az észrevételeket tartalmazza, melyeket Gömbös miniszterelnök 1934. november 1-én Göring miniszterelnök belgrádi látogatásáról tett,² a másik pedig Masirevich úrral ma folytatott beszélgetéssel foglalkozik, melynek során ő ugyanezt a témát fejtegette.

Amikor Gömbös miniszterelnökkel beszéltem, még nem volt birtokomban a birodalmi külügyminiszter feljegyzése a Masirevich úrral október 25-én és 26-án folytatott megbeszéléséről. (II. Ung. 777.)³ Masirevich úrral folytatott beszélgetésemkor már fel tud-

² Az olasz—német viszony a bécsi náci puccskísérlet után megromlott. Az olasz kormány csapatösszevonásokat hajtott végre az olasz határon, Franciaország és Anglia pedig diplomáciai úton tiltakozott. Tovább rontotta a viszonyt az 1934. szeptember 27-én Ausztria függetlenségéről kiadott olasz—francia—angol közös nyilatkozat. — Lásd NSz. 336—338. old.

³ Gömbös miniszterelnök 1934. október 19—22. között tett látogatást Varsóban.

⁴ Schnurre budapesti német követségi tanácsos Gömbössel, annak varsói látogatásáról folytatott megbeszéléséről azt jelentette, hogy — a jelek szerint — nem folyt ott konkrét politikai vita egy Ausztria és Olaszország bekapcsolásával vagy anélkül elképzelt német—lengyel—magyar kombinációról; de Gömböst az ilyen jövőbeli tervek erősen foglalkoztatják. 9567/E. 673 936—38.

⁵ 1934. október 9-én Marseille-ben horvát emigráns fasiszták — akiket Magyarországon képeztek ki — meggyilkolták Barthou francia külügyminisztert és Sándor jugoszláv királyt.

¹ Lásd az irat két mellékletét.

² Lásd a 26. sz. irat 1. jegyzetét.

³ Neurath külügyminiszter megbeszélését Masirevich követtel lásd 26. sz. irat; az október 26-i megbeszélésről készült feljegyzést lásd DGFP—C. III. 273. — Mindkét feljegyzés szövegét október 29-én továbbították a budapesti német követségnek.

tam használni ezt a két feljegyzést, valamint az államtitkár október 30-án kelt feljegyzését is a román követtel folytatott megbeszéléséről,⁴ melyet ön Mackensen követnek megküldött.

Maradok miniszteri osztályfőnök ür

9564/E. 673 406.

DGFP—C. III. 305.

legkészségesebb híve és
Heil Hitler!

Schnurre

⁴ Bülow külügyi államtitkár a következőket jegyezte fel Petrescu Comnen berlini román követtel folytatott beszélgetéséről: „A román követ ma azt mondotta nekem, hogy Göring miniszterelnök, amikor a napokban beszélt vele, a vezér és birodalmi kancellár nevében is határozottan kijelentette, hogy Németország nem kötelezte el magát semmiféle revíziós politika mellett, hogy nem fűződik érdekünk Magyarország revíziós célkitűzéseihöz, és az úgynevezett revíziós politika olasz, nem pedig német gondolat. Bennünket valójában csak az egyenjogúság elérése foglalkoztat; van ugyan néhány még megoldásra váró területi kérdés, de mi ezeket közvetlenül a lengyelekkel oldjuk meg, és hogy a Harmadik Birodalom politikáját teljes mértékben helytelen továbbra is revíziósnek minősíteni. Ez a közlés, mint a követ mondotta, alapvető fontosságú és roppant öröndetes. Egyengeti Németország és Románia között a közeledés útját, mert Románia végtére is köteles ellenszegülni mindenféle revíziós törekvésnek, mivel az a békét veszélyeztetné; ezért Németország békepolitikájának pontos rögzítése döntő jelentőségű. Ennek megfelelően tájékoztatta kormányát Göring miniszterelnök közléseiről. Most tőlem szeretné hallani ennek a nyilatkozatnak újbóli megerősítését.

Azt válaszoltam a követnek, hogy ahogyan ő a dolgokat ecsetelte, az bizonyos mértékben játék a szavakkal. Ha továbbra is követeljük az egyenjogúságot, akkor ez már önmagában véve is revíziós igény. Már ismételtén megmondtam neki, hogy nem vagyunk érdekeltek Magyarország aktuális revíziós célkitűzéseiben és sohasem tárgyaltunk Magyarországgal e célkitűzések megvalósításáról, sőt részleteiben tudomásunk sincs ezekről. Mind a mai napig a revízió hívei vagyunk abban az értelemben, hogy nem tekintjük az 1919-es szerződéseket megváltoztathatatlanoknak, és abszurdnak tartjuk Titulescu és mások állítását, miszerint a revízió egyet jelent a háborúval. A történelem tanulsága azt mutatja, hogy ennek éppen az ellenkezője igaz.

A követ visszautasította kijelentésemet, és különösen Titulescut vette védelmébe, akiről, mint mondtam, mi helytelenül gondoljuk, hogy ellenséges érzülettel viseltetik Németország és a német aspirációkkal szemben. A valóság ennek éppen az ellenkezője. Azonkívül azt is hallotta, hogy a vezér és birodalmi kancellár valóban törekszik a békeszerződések nem területi határozványainak revíziójára, a területi rendelkezések revízióját azonban nem tekinti lehetségesnek, mivel a békés revízió a lehetőségek határain kívül esik.

Azt válaszoltam a követnek, hogy ezt az információját nagyon megtévesztőnek tartom, mert még ha az teljesen igaz is, hogy mi sohasem fogunk a revízió érdekében háborús rendszabályokhoz folyamodni, mindazonáltal nagyon távol áll tőlünk az a gondolat, hogy területi változásokra irányuló igényeinket elvben feladjuk. — *Bülow*.” — E dokumentum másolatát Köpke november 1-én kelt levél kíséretében küldte meg Mackensennek, kérve, hogy használja fel Bülow érveit abban az esetben, ha Comnen jelentése a magyar kormány tudomására jutna. — Lásd DGFP—C. III. 284.

SCHNURRE BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE GÖMBÖS MINISZTERELNÖKKEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Amikor tegnap Gömbös miniszterelnökkel beszéltem, erőteljesen panaszkodott Németország Jugoszláviával szemben tanúsított magatartása, különösen pedig Göring miniszterelnök legutóbbi belgrádi kijelentései miatt.¹ Göring miniszterelnök nemcsak annak a reményének adott kifejezést, hogy a jugoszláv állam hatalma növekedni fog, hanem azt is mondta, hogy a jugoszláviai német kisebbségekkel sokkal jobban bánnak, mint a magyarországiakkal. Mondta mindezt egy olyan időpontban, amikor Magyarország Jugoszlávia részéről a legnagyobb nyomásnak van kitéve. Göring miniszterelnöknek ez a magatartása kirívó ellentétben áll azzal a modorral, melyet Göring vele, Gömbössel szemben használt legutóbbi itt-tartózkodása során, ez év májusában Királyszálláson. Akkor politikai kérdésekben teljesen tartózkodó volt, és vele csak politikamentes dolgokról beszélgetett. Magyarországon ő, Gömbös, olyan magyar külpolitikát képvisel, melynek fókusza, mint tudjuk, Berlinben van. Emiatt Magyarországon csak a minap is újra komoly támadás érte politikai ellenfelei részéről, akik a Belgrádban történeteket ellene használják fel. Ennek következtében bel- és külpolitikai helyzete kétségtelenül sokkal nehezebbé vált. A miniszterelnök felkért, hogy hozzam ezt megfelelő módon von Neurath birodalmi miniszter tudomására.

Azt feleltem a miniszterelnöknek, hogy Göring belgrádi kijelentéseiről csak a lapokból értesültem, következésképp azokhoz részleteiben nem tudok hozzászólni. Soha semmit sem hallottam kisebbségi kérdésre vonatkozó kijelentéséről. Masirevich úr bizonyára maga is meggyőződhetett róla Berlinben, hogy nincs semmiféle változás a Magyarországgal szemben barátságos beállítottságú német politikában. Ami a Jugoszláviával fennálló német kapcsolatokat illeti, csak azt mondhatom el neki, ami döntő volt az ez évi május hó 1-én megkötött német—jugoszláv gazdasági szerződés megkötésénél, melynek tárgyalásában magam is részt vettem. Döntő tényezők az alábbi pontok voltak: a jugoszláv piac megtartása Németország számára, a jugoszláv nyersanyagforrások megnyitása Németország számára és mindezen túlmenően még az a kereskedelmi cél is, hogy normalizálják Jugoszlávia kereskedelmi kapcsolatait a nagy német piaccal, és ezáltal megakadályozzák Jugoszláviát abban, hogy szorosabb kereskedelmi kapcsolatokba lépjen a kisantant másik két államával. Úgy hisszük, hogy ezt a célt elértük, és azt gondoljuk, ez legalább annyira érdeke Magyarországnak is, mint Németországnak.

Gömbös azt válaszolta, hogy ezzel teljesen egyetért, és hogy a legcsekélyebb ellenvétele sincs a Jugoszláviával kötött kereskedelmi megállapodásokkal szemben. Kifogásai csak a Belgrádban tett legfrissebb német sakkhúzások ellen vannak, melyek már túlmennek az elmondottakon.

A miniszterelnök ezután részletesebben kitért a Jugoszláviával szemben tanúsított

¹ Göring kijelentéseire vonatkozólag lásd a 27. sz. irat 4. jegyzetét.

magyar magatartásra, és esetelte Magyarország 1926-os békülési kísérleteit is.² A kisantantállamok közül még ma is Jugoszlávia az, amelyikkel úgy gondolják, hogy a legkisebb differenciáik vannak. Csupán egy aránylag szűk határmenti területről van szó a Vajdaság északi részében, melynek magyar a lakossága. Ha elérhető lenne Jugoszláviával egy ilyen szerény méretű határrevízió, akkor nem lenne többé semmi vitapont a két állam között, mivel Magyarország nem tart igényt Horvátországra. Sőt mi több, Magyarország osztja Németországnak a szerb katonák iránti tiszteletét.

Amikor kiléptem a miniszterelnök dolgozószobájából, az előszobában Masirevich úrral találkoztam, aki nyilván épp akkor érkezett Berlinből.

Schnurre

9564/E. 673 407—10.

DGFP—C. III. 305.

27—2

Melléklet

Budapest, 1934. november 6.

SCHNURRE BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE MASIREVICH KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Ma felkeresett Masirevich követ,¹ és beszámolt Budapesten szerzett benyomásairól. Azt mondta, az embereket itt nagyon nyugtalanítják bizonyos magyarellen es államoknak tett olyan értelmű német nyilatkozatok, hogy Németország többé már nem tekinti magát revíziós célokat követő országnak. Amikor megkérdeztem, milyen másik országra gondol Jugoszlávián kívül, Masirevich úr bizalmasan megmondta nekem, hogy Göring miniszterelnök nemrég a román követ előtt is ilyen nyilatkozatot tett, és hogy azt kifejezetten a vezér és birodalmi kancellár nevében tette. Masirevich úr nagy vonásokban tájékozottnak mutatkozott a Göring miniszterelnök és a román követ között lefolyt megbeszélésről, úgy, amint az a román követtel folytatott beszélgetésről szóló október 30-i államtitkári feljegyzésben rögzítve van.² Masirevich úr azt mondotta nekem, hogy ő a von Neurath birodalmi miniszterrel folytatott két legutóbbi beszélgetése alapján Budapesten megnyugtató kijelentéseket tett. Ott azonban mégis nagyfokú idegesség mutatkozik, tekintettel arra, hogy Jugoszlávia és Románia eldicsekedtek ezekkel a kijelentésekkel, amelyekről Jugoszlávia és Románia tudatos és szándékos indiszkrécioja folytán minden valószínűség szerint Olaszország is tudomást szerzett.³ Ehhez járul, hogy magyar politikai

² Utalás Horthynak a mohácsi csata 400. évfordulója alkalmából 1926. augusztus 29-én mondott beszédére, amely némi közeledést jelzett Jugoszláviához. A beszéd után azonban néhány hónappal a magyar kormány megkötötte a magyar—olasz egyezményt, amely a fenti kezdeményezés megszakítását jelentette.

¹ A követ jelentésétél céljából tartózkodott Budapesten.

² Lásd a 27. sz. irat 4. jegyzetét.

³ Renthe-Fink tanácsos, a német Külügyminisztérium II. osztályának helyettes vezetője, 1934. november 2-án kelt feljegyzésében a következőket jegyezte meg Cerutti berlini olasz nagykövet kijelentéseiről: „Cerutti azokban a kijelentésekben, melyeket értesülése szerint Göring birodalmi miniszter Belgrádban tett, német kísérletet lát arra, hogy a kisantantot levágjuk Franciaországról és — éppúgy mint Lengyelországot — bevonjuk a német orbitusba.” — DGFP—C. III. 292.

körök maguk is azzal valóják Kányát, hogy téves politikát folytat, hiszen Németország már felhagyott revíziós politikájával.

Azokból a kijelentésekből, melyeket Göring miniszterelnök Belgrádban állítólag tett, Masirevich úr, akárcsak pár nappal ezelőtt Gömbös őnagyméltósága, főleg a kisebbségekre vonatkozó megjegyzéseket ragadta ki. Amint erről a magyar kormány megbízható forrásból értesült, Göring miniszterelnök Belgrádban azt mondta, hogy német fajtestvéreinek sokkal jobb sora van jugoszláv uralom alatt, mint volt valaha is a magyar fennhatóság idején. Azt válaszoltam Masirevich úrnak, hogy ilyen kijelentésről semmi tudomásunk sincs, és ezt valószínűtlennek tartom.

Visszatérte után Masirevich úr, aki — mellesleg megjegyezve — igen ideges és túlterhelt benyomást keltett bennem, a jövő hét során fel szándékszik keresni von Neurath birodalmi minisztert, hogy tájékoztassa őt benyomásairól. Kifejtettem Masirevich úrnak a revízió kérdésében elfoglalt álláspontunkat és Jugoszlávia iránti magatartásunkat, úgy, amint az az október 30-i feljegyzésben⁴ és a birodalmi külügyminiszter október 25. és 26-i feljegyzéseiben (október 29-én kelt II. Ung. 777. sz. távirat)⁵ van megfogalmazva. Ezt mind személyében, mind hivatalosan elfogadta, mint a német politika helyes értelmezését, de a budapesti légkör továbbra is aggasztja.

Schnurre

9564/E. 673 411—13.

DGFP—C. III. 305.

28

Berlin, 1934. november 17.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE

MASIREVICH KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Ma reggel felkeresett a magyar követ. Masirevich úr, mint rendszerint, most is hosszú kérdéslistával jelent meg, melyeket emlékezete alátámasztására még papírra is vetett. Azzal kezdte, hogy újólagoz heves panaszt olvasott fel nekem — mint mondotta, kormánya megbízásából — Göring miniszterelnök belgrádi utazása és ottani kijelentései miatt. Panaszát balkáni diplomaták nyilatkozataival és jelentéseivel indokolta, akik előtt Göring úr a revízió kérdésében teljesen elutasítóan nyilatkozott volna, a magyarországi német kisebbségekkel tanúsított bánásmódot állítólag élesen bírálta, végül pedig — úgymond — azt is kilátásba helyezte, hogy legközelebb Romániába utazik. Masirevich úrnak ezekre a pontokra azt feleltem, csodálkozom azon, hogy még azután is, hogy mind Köpke miniszteri osztályfőnök és von Bülow államtitkár, mind én magam is¹ behatóan felvilágosítottuk őt Göring miniszterelnöknek a revízió kérdésében tett nyilatkozata értelméről, van bátorsága most újra panasszal előállni. Ha közléseinknek nem ad hitelt, úgy a jövőben el fogom hárítani, hogy neki még egyáltalán valamiféle közléseket tegyünk. Elegenden van már abból, hogy mindig ugyanazt kell ismételgetnem. Masirevich úr erre

⁴ Lásd a 27. sz. irat 4. jegyzetét.

⁵ Lásd a 27. sz. irat 3. jegyzetét.

¹ A Neurath külügyminiszterrel folytatott beszélgetésről lásd a 26. sz. iratot. Köpke miniszteri osztályfőnökkel való beszélgetést lásd DGFP—C. III. 323. A Bülow államtitkárral folytatott beszélgetésről nem áll rendelkezésünkre feljegyzés.

így folytatta: Ugyanezeknek a balkáni diplomatáknak a kijelentései, valamint más megbízható hírek szerint is Göring úr állandóan hangsúlyozta, hogy kijelentéseit a Führer megbízásából teszi. Masirevich úrnak erre azt feleltem, magának a Führernek a szájából tudom, hogy ő Göring úrnak azonkívül, hogy őt a temetési szertartáson képviselje, semmiféle politikai megbízást nem adott. Ezzel tárgyalanná válnak a magyar kormány bizalmi embereinek „megbízható” közlései is.

A követ tudni akarta továbbá, kötöttünk-e a jugoszlávokkal politikai megállapodásokat, vagy ilyenek megkötése szándékunkban áll-e. Azt válaszoltam neki, hogy már erről is részletes felvilágosítást adtunk, és nincs szándékomban erről újból nyilatkozni. Egyébként csak megismételhetném, hogy legfeljebb Magyarországnak lenne érdeke, hogy mi Jugoszláviával jó viszonyban legyünk.

Masirevich úr ezután egy olyan passzust olvasott fel, mely körülbelül a következőképpen hangzott: ha Németország a közeljövőben nem hagy fel Jugoszlávia iránti baráti kapcsolataival, úgy Magyarország Csehszlovákiával és Ausztriával egy dunai szövetségben egyesül, és elzárja előlünk a Duna-medencét. Erre kijelentettem Masirevich úrnak, hogy ezt a hangot kikérem magamnak. Fenyegetések nálunk egyáltalán nem hatnak. Határozottan visszautasítom, hogy politikánkra vonatkozóan a magyar kormány adjon előírásokat. Egyébként áldásom adom neki a magyaroktól oly nagyon szeretett csehekkel való szövetezésre.

Masirevich úr még ezzel sem elégedett meg, hanem tovább folytatta felolvasását. Magyarország eddig megkísérelte, hogy Olaszország és közöttünk közvetítő szerepet játsszon. Ha mi továbbra is barátkozunk a jugoszlávokkal, kormányának ezt a szerepet fel kell adnia. Erre azt mondtam a követnek, ez a közvetítő szerep nekünk már gyakran terhes volt, mivel mindig arra ment ki, hogy tőlünk azt követeljék, ölelésekkel viszonzzuk Mussolini és kormánya barátságtalan gesztusait. Semmi kifogásom sem lenne az ellen, ha Magyarország ezt a közvetítő tevékenységet megszüntetné.

A követ ezután még arról panaszkodott, hogy sajtónk a királygyilkossággal kapcsolatos felelősség kérdésében Jugoszlávia és Magyarország között felmerült vitákban nem elég barátságosan ír Magyarországról. Ezt vitattam, egyebekben pedig elutasítottam, hogy ezzel az üggyel tovább foglalkozzam.

Masirevich úr ezután még felvilágosítást akart kapni a keleti paktumról, a Saar-kérdésről, Angliához való viszonyunkról, Olaszországhoz fűződő kapcsolataink jelenlegi állásáról, mely kérdésekre csak néhány szóval válaszoltam.

Gömbös varsói útjáról² a követ ezt mondotta: Gömbös úr ott a Németország iránti hangulat fokozódó javulását állapította meg. Erre azt mondtam neki, meg vagyok győződve róla, hogy a lengyelek nagyon örülnének épp az imént kinyilvánított szándékának, hogy Magyarország Csehszlovákiával közelebbi kapcsolatba kerüljön.

von Neurath

2980/D. 580 567—9.

DGFP—C. III. 336.

² Gömbös miniszterelnök varsói útjára vonatkozólag lásd a 26. sz. iratot.

Budapest, 1934. november 30.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET LEVELE

STIEVE KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐNEK

Kedves Stieve úr!

Hogy f. évi október 17-én kelt levelét¹ csak ma válaszolom meg, ennek oka egyrészt az, hogy azt éppen betegségem kezdetén kaptam meg, másrészt arra gondoltunk, hogy először meg kell várnunk a dr. Kussbach² és a hivatalos magyar szervek között az iskola-kérdésben folytatott megbeszélések kimenetelét, és erre csak a legutóbbi hetekben került sor. Most már biztos, hogy ezek a tárgyalások sem vezetnek semmiféle eredményre. A magyar kormány semmilyen vonatkozásban sem tett eleget azoknak az ígéreteknek, melyeket a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete elnökének, Gratz őnagyméltóságának tett.³

Függetlenül attól a bizonyára érdekes beszélgetéstől, melyet Kursell úr Pataky úrral Budapesten folytatott, álláspontom az, hogy a dolgokat nem hagyhatjuk továbbra is így folyni. Önnek tudomása van arról, hogy csaknem pontosan egy évvel ezelőtt a vezér és birodalmi kancellár nekem éppen ebben a kérdésben adott kötelező utasítást, melynek lényege körülbelül abban foglalható össze, hogy a magyarországi kisebbségi kérdést semmi esetre sem szabad olyan formában kezelnünk, hogy az megterhelje — a birodalmi kormány nagy politikai koncepciójában fontosabb — általános német—magyar viszonyt. Ennek megfelelően a kisebbségi kérdésben kifelé én a mértéktartás olyan fokát gyakoroltam, amit fenti irányvonal a birodalom itteni képviselőjétől megkíván. Már eleve tisztában voltam azokkal a nehézségekkel, amelyek ebből számomra a kisebbségekkel szemben óhatatlanul adódnak, annál is inkább, mert passzív magatartásom okait nem fedhettem fel mindenki előtt. Annál jobban örültem neki, amikor — amint ön erre emlékezni fog — hivatalba lépésemkor maga Gömbös állította fejtegetései középpontjába a kisebbségi kérdést, előre jelezvén előttem azt az akciót is, amely aztán, habár csak hónapokkal később, a vezér és birodalmi kancellárhoz intézett levelében jutott kifejezésre.⁴ Lényegét tekintve ez az akció ugyanazt a törekvést juttatta kifejezésre, ami a vezér és birodalmi kancellár nekem adott utasításából is kifejezésre jutott: hogy az egész kisebbségi problémát, ezt az örökös botránykövet, egyszer s mindenkorra ki kell iktatni a német—magyar kapcsolatokból. Sőt, a dolog abban az értelemben még egy lépéssel tovább is jutott, hogy amíg mi a célt a probléma ignorálásával akartuk elérni, Gömbös kormányközi síkon is teljes terjedelmében felvetette, hogy azt először tisztázza, majd pedig kiküszöbölje. Ezt mi a kölcsönös általános kapcsolatok jelentékeny megzavarása nélkül sohasem tehetjük volna meg. Ez a levél azonban mind mostanig megválaszolatlan maradt. Véleményem szerint legfőbb ideje, hogy megválaszoljuk, ha nem akarjuk véglegesen elveszteni azt az esélyünket, hogy a kisebbségek valóban szerény, minimális programjának teljesítését — ha esetleg nem is teljes terjedelmében, de mégis lényegesen — előbbre vigyük, mégpedig az általános kapcsolatok veszélyeztetése nélkül.

¹ Stieve levele nem található az iratok között.

² Kussbach Ferenc az MNNE ügyvezető elnöke, aki Gratz Gusztávval együtt képviselte a magyarországi németiséget a magyar kormánnyal folyó tárgyalásokon.

³ Gratz tárgyalásaira vonatkozólag lásd a 18. sz. iratot és mellékletét.

⁴ Lásd a 19. sz. iratot.

Ezt a Gömbös által nyújtott ragyogó, egészen nagyszabású beszélgetési alapot kockáztatnánk, ha most valamiféle más megbeszéléseket kezdeményeznének, amelyekből — és ezt legmélyebb meggyőződésemből mondom — semmi, de az égvilágon semmi se sülné ki, mivel pontosan olyan kérdésről van szó, amely elvi vonatkozásainál fogva csak egészen magas vártárról és mindkét részcélról csak a mértékadó államférfiak részéről tisztázható. Amennyiben a mi válaszuk abban a javaslatban csúcsosodna ki, hogy a kérdést egy vegyes bizottság vizsgálja meg — amit én célszerűnek tartanék — és amennyiben ezt a javaslatot Gömbös elfogadná (és úgy vélem, ez nála elérhető lenne), akkor a második kérdés az, kik folytassák le a részletekre vonatkozó megbeszéléseket. El tudom képzelni, hogy egy ilyen bizottságban, melynek vezetőjét magasabb régiókból kellene kiválasztani, Kursell úr hasznos munkát végezhetne, ő ugyanis Budapesten határozottan értett ahhoz, hogy a magyarok bizalmát megnyerje.

Teljesen elhibázottnak tartanám, ha Masirevich urat akár egyetlen szóval is terhelnék e dolgokkal kapcsolatban. Remélem, hogy mind erről, mind az egész problémáról január első heteiben, amikor Berlinben leszek, szóban bővebbet fogok tudni mondani. De hogy ne veszítsünk még több időt, talán addig is jó lenne tapogatózni, mi ma a vezér és birodalmi kancellár álláspontja a Gömbös-levél megválaszolását illetően.⁵ Hiszen ezt áprilisban a kisebbségi kérdéssel semmiféle kapcsolatban sem álló és azóta különben is túlhaladott okok miatt halasztotta el „májusra”. Szeretném újból hangsúlyozni, hogy ezt a levelet véleményem szerint már csak a nemzetközi udvariasság okából is meg kellene most már válaszolni, egy nem is nagyon távoli időpontban.

Heil Hitler! Szívélyes üdvözléssel maradok

9722/E. 683 502—5.

őszinte tiszteletője:

Mackensen s. k.

⁵ Hitler álláspontjáról lásd a 22. sz. irat 2. jegyzetét, továbbá a 30. sz. iratot.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE

A birodalmi kancellár nem óhajtja megírni a levelet.¹ Azt mondta nekem, hogy Gömbös egy magas rangú magyar tiszt útján nemrég azt a szándékát nyilvánította, hogy megbeszélésre Berlinbe jön. A birodalmi kancellár azt válaszolta: ha Gömbös Berlinbe akar jönni, ám jöjjön, de akkor ennek teljesen hivatalos formában kell történnie, és így is kell azt előkészíteni. Gömbös vegye igénybe ehhez a diplomáciai utat. A jelenlegi pillanatban a birodalmi kancellár a látogatást nem látja egészen célszerűnek, mindenesetre az időpontot is alaposan meg kell fontolni. Mindezt a Külügyminisztériummal intézzék el.

9722/E. 683 566.

Neurath s. k.

SCHNURRE BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

31. sz. P. 24.

Hivatkozással az 1934. XII. 8-án kelt 330. sz. jelentésre.

1. Bleyer professzor utóda, dr. Kussbach, amint az előrelátható volt, nem bizonyult elég erősnek ahhoz, hogy a különböző irányokba húzó nézeteket és személyiségeket egységesen és erős kézzel összefogja. De dr. Kussbach állandóan erősödő ellenzékkel találta

¹ Neurath feljegyzése válasz Stieve követ 1935. január 4-i javaslatára, amelyben új tervezetet terjesztett elő a Gömbös miniszterelnökhöz intézendő levélre. Ez — immár a második tervezet — az irat mellett fekszik, s csak néhány helyen (a bevezetésben, a késés indokolásában, továbbá kevesebbet hivatkozik történelmi érvekre stb.) tér el az első tervezettől. — Lásd a 22. sz. iratot. — A második tervezet száma: 9722/E. 683 561—64.

A kancellár döntéséről Renthe-Fink tanácsos, Stieve helyettese, 1935. január 14-én a következőket táviratozta Mackensen budapesti követnek: „Köpke úr azon a véleményen van, hogy a mostani időpont — különös tekintettel a be nem avatkozási paktummal kapcsolatban küszöbönálló tárgyalásokra — nem túlságosan alkalmas arra, hogy a Gömbös-féle kisebbségi levelet megválaszoljuk. Azt ajánlja, hogy várjunk, azzal azonban teljesen egyetért, hogy az ön jelenlétét fel kell használni arra, hogy a választervezetet együtt átbeszéljük. *Renthe-Fink.*” — 9722/E. 683 565.

¹ Az iraton eredetileg 1935. január 12-i dátum szerepel. Ez azonban az irat számából és tartalmából kitűnően — téves. A január szót később át is húzták.

magát szemben, amely ellenzék erőit különösen a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének főiskolai végzettségű fiatalabb tagjaiból, továbbá a gyakorlati propaganda- és szervező munkát végző embereiből egészítette ki. Az ezekből a körökből származó tervek egyre inkább Kussbach hatáskörének korlátozására, valamint a vezetés és felelősség terheiben való részvállalásra irányultak. Mindenekelőtt egy német tanács létesítését követelték, amelyben a fiatalabb elemek is szóhoz jutottak volna. A legutóbbi napokban létrejött szabályozás ezt a német tanácsot nem valósítja ugyan meg, mivel azt csak nehezen lehetett volna beilleszteni a Népművelési Egyesület szervezetébe, de helyette egy hármas tanácsot állít fel, melynek tagjai dr. Kussbach, dr. Faulstich és dr. Basch. Ez a hármas tanács kifelé azonban semmiféle formában sem nyilvánul meg, és csak befelé szab korlátokat Kussbach döntési jogkörének. A jövőben tehát a magyarországi németiség érdekeivel kapcsolatban szükségessé váló minden belső döntést e hármas tanács tagjainak közösen kell meghozniok. A f. évi február hó 11-én kelt megegyezési nyilatkozatot mellékletként csatolom.² Kussbach ezenkívül kötelezte magát, hogy ezentúl gyakrabban hívja össze az úgynevezett küldöttgyűlést, melyen a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete legfontosabb helyi csoportjainak vezetői képviseltetik magukat.

Remélünk lehet, hogy ezekkel az intézkedésekkel a belső feszültség lényegesen csökkenni fog.

2. A Magyarországi Németek Népművelési Egyesületével és annak vezetőségével szemben a hivatalos magyar szervek magatartása utóbbi időben, sajnos, jelentősen megmerevedett. Elég, ha csak azokra az eljárásokra utalunk, melyeket többek között dr. Kussbach, Kussbachné és dr. Basch³ ellen a magyar nemzet gyalázása és hasonló vádak miatt indítottak. A miniszterelnökségen pár nappal ezelőtt tartott értekezleten, melyen Pataky államtitkár és referense, továbbá Gratz őrnagyméltósága, dr. Kussbach és Pintér képviselő vettek részt, magyar részről tiltakozást jelentettek be a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének éles vidéki irányvonala miatt. Mindenhol, úgymond, ahol csak az egyesület titkárai gyűléseket tartottak, feljelentések érkeztek a magyar nemzet gyalázása miatt; a Sonntagsblatt a magyar állam ellen uszít. A hangot mérsékelni kell; a Népművelési Egyesület szónokainak kötelező előírásokat kell kapniok megtartandó beszédekhez, hogy így biztosítsák a békülékenyebb hangnemet. A magyar kormány különben kénytelen lenne a maga részéről rendszabályokat foganatosítani. A Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének a magyar kormány részéről kijelölt igazgatója, Pintér országgyűlési képviselő mostantól gyakorolja szigorúbban ellenőrzési jogát, és tegyen a kormánynak rendszeresen jelentést. Kussbach a szemrehányásokat meglehetősen éles formában visszautasította, úgyhogy olyan légkör keletkezett, ami minden egyébnek mondható, csak éppen barátságosnak nem. Mint tünet, említést érdemel, hogy a Pécsen tervezett sváb bált hatóságilag betiltották, mert állítólag felelőtlen elemek demonstrációjától félték.⁴

² A csatolt nyilatkozat szerint a február 2-i határozat alapján létrejött hármas tanács fent nevezett tagjai csak egyhangú határozatokat hozhatnak. — 9722/E. 683 513—14.

³ Basch Ferencet 1934-ben a magyar állam elleni izgatásért első fokon kéthavi, fellebbezés után, 1935. április 17-én öt hónapi fogházbüntetésre ítélték; 1936 szeptemberében kezdte meg a jogerőssé vált ítélet következtében büntetésének letöltését.

⁴ E rész adatai Kussbachnak az iratok mellett fekvő jelentésén alapulnak, melyet a német követséghez nyújtott be a Pataky államtitkárnál február 5-én lefolyt megbeszélésről. A jelentés szerint — az itt ismerteteteken túlmenően — Pataky szóváltotta a „radikálisok” izgatásait és betekintést követelt Pintér képviselőnek az egyesület működésébe. — 9722/E. 683 519—22.

3. Tekintettel arra a nagy bizalmatlanságra, mellyel a magyar kormány dr. Kussbach-hal és a magát népi német ügyekben ugyancsak erősen exponáló feleségével szemben viseltetik, továbbá tekintettel arra a gyakran meggondolatlan módra, mellyel Kussbach a német népcsoport érdekeit a magyar befolyásokkal szemben védelmezi, sajnos, a jövőre vonatkozóan még nagyobb nehézségek lehetőségével kell számolni. Ez annál sajnálatosabb, mivel maga a mozgalom Bleyer halála után kétségtelenül fellendült, és magyar körökben is egyre gyakrabban hallatszanak olyan hangok, amelyek a magyar kormány egészségesebb kisebbségi politikája érdekében szállnak síkra. Így például a Kisgazdapárt vezéréen, Eckhardt Tiboron kívül nemrég maga a sovinszta és németellenes Bajcsy-Zsilinszky képviselő is, aki Szabadság című lapjában⁵ bejelentette, hogy a parlamentben javaslatot fog beterjeszteni német nyelvű középiskolák létesítésére. Ehhez járul, hogy az iskoláztatási kérdés egy idő óta beható megbeszélések tárgya volt a miniszterelnökségen abban az irányban, hogy teremtsenek a kisebbségek számára egységes iskolatípust, és ne tartsák fenn tovább az A-, B- és C-típusú hármas tagozást.

A követségnek, sajnos, csak igen korlátozott mértékben van lehetősége arra, hogy befolyást gyakoroljon az iskolakérdésre és általában a magyar kormány kisebbséghez való viszonyára mindaddig, amíg el nem indítjuk azokat a megbeszéléseket, melyeket a kisebbségi kérdés szabályozására a miniszterelnök a vezér és birodalmi kancellárhoz intézett levelében még a múlt évben javasolt. Éppen a mostani stádiumban, amikor a mozgalmon belüli és a magyar kormánnyal szembeni ellentétek, sajnos, jelentősen kiéleződtek, a Gömbös őnagyméltósága által ajánlott formában történő bekapcsolódásunk még sürgősebben kívánatos lenne, mint valaha. Különben a fejlődés olyan irányban halad, ami könnyen járhat jelentős zavarokkal a német—magyar általános politikai viszonyra is. Legyen szabad példaként csak egyetlen lehetőségre utalnom, ha ti. a dr. Kussbach ellen indított bűnvádi eljárás során feltárják a birodalmi szervekhez fűződő számos kapcsolatot. Mindenesetre megbíztam dr. Köhlert azzal, hogy a dr. Kussbachnál elfekvő írásbeli anyagot ebből a szempontból fésülje át.

E helyzetre tekintettel legyen szabad alázatosan indítványoznom, hogy a Gömbös-levél megválaszolásának⁶ és a tárgyalások megbízott bizalmi emberek útján történő felvételének kérdése tétessék újbóli megvizsgálás tárgyává. Részleteiben legyen szabad hivatkoznom azokra a megbeszélésekre, melyeket von Mackensen követ úr e tárgyban legutóbbi berlini tartózkodása alkalmával folytatott.

9722/E. 683 507—12.

A követ megbízásából:

Schnurre s. k.

⁵ A Szabadság 1935. február 10-i száma közli Gratz Gusztáv és Bajcsy-Zsilinszky Endre levélváltását a német kérdésben. Bajcsy-Zsilinszky levelének második része „Német nyelvű középiskolák a csonka hazai kisebbségnek” cím alatt jelent meg.

⁶ A Gömbös-levél megválaszolására vonatkozólag lásd a 30. sz. iratot

SCHNURRE BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE
DR. KUSSBACHAL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL¹

Ma nálam járt dr. Kussbach, hogy megbeszélje a német népcsoport részvételének kérdését az új választásokon. Feltette a kérdést,

1. vajon beavatkozhatnak-e a birodalomból anyagi eszközökkel abból a célból, hogy német képviselők megválasztását finanszírozzák;

2. vajon a követség érvényesítheti-e valamilyen formában befolyását a miniszterelnökségen annak érdekében, hogy a kormány a német népcsoport jelöltjeit elfogadja.

1-hez. Dr. Kussbachnak azt feleltem, hogy a költségvetésileg engedélyezett összegeken túlmenően semmiféle további anyagi eszközök nem bocsáthatók rendelkezésre. A költségvetésnek azonban olyan játéktere van, hogy a rendelkezésre bocsátott összegen belül ezekből a választások finanszírozására is lecsíphetők az eszközök. Hogy a Külföldi Németek Egyesülete (*Verein für das Deutschtum im Ausland*) szándékozik-e ennek alapján külön juttatásokat folyósítani, erről nem vagyok tájékozva.

2-höz. Azt válaszoltam, hogy az adott helyzetben a követségnek nincs módja arra, hogy a kormánnyal ebben a tisztán belpolitikai kérdésben érintkezésbe lépjen. Célszerűnek tartanám, ha mint a magyarországi német népcsoport szószólója, először ő maga tisztázná Pataky államtitkárral azt a kérdést, hogy vajon a kormány részéről támogatnák-e a német képviselőjelölteket.¹

Dr. Kussbach eszerint fog eljárni. Patakyval folytatott beszélgetésének eredményét jelenteni fogja.²

9722/E. 683 525—6.

¹ Kussbach megbeszéléseiről további iratokkal nem rendelkezünk; a választásokon a magyarországi némettség vezetői közül Gratz Gusztáv, Basch Ferenc, Kussbach Ferenc és Török Árpád léptek fel képviselőjelöltként, ellenzéki liberális, illetve kisgazdapárti programmal. A jelöltek közül egyedül Gratz került be a parlamentbe.

² A feljegyzést Schnurre kézjegyével látta el.

Budapest, 1935. április 6.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET VÁLASZA
STIEVE KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐNEK

Kedves Stieve úr,

hálás köszönet éppen most kapott április 4-én kelt leveléért,¹ melyet rendkívüli örömmel üdvözlök, tekintettel arra a helyzetre, ami itt a kisebbségi kérdésben kialakult. Sietek válaszolni önnek, hogy a ma adódó futárlehetőséget még kihasználhassam.

Az az irányvonal, melyet nekem annak idején a vezér és birodalmi kancellár személyesen útravalóul adott, világosan és egyértelműen kimondotta, hogy a magyarországi német kisebbség kérdésének semmiképpen sem szabad zavarólag befolyásolnia az általános német—magyar viszonyt. A vezér és birodalmi kancellár itt magától értetődően abból a feltevésből indult ki, hogy a Magyarországhoz fűződő legjobb baráti kapcsolatok külpolitikai rendszerünkben jelentős tényezőt képeznek. Ez a feltevés még ma is fennáll. Arra a kérdésre tehát, hogy milyen magatartást kell az itteni kisebbséggel szemben tanúsítanom, a válasz ma pontosan ugyanaz, mint 1933 decemberében.

A magyarokkal, valamint a kisebbséghez tartozókkal szemben ezeket a dolgokat homályban hagytam, nehogy az előbbieken azt a benyomást keltsem, hogy kisebbségünkkel most már azt tehetnek, amit akarnak, utóbbiakkal szemben pedig azért, nehogy népi hazájuk támogatásába vetett hitüket csökkentssem.

Hogy aztán Gömbös mindjárt bemutatkozó kihallgatásomon önmagától is erre a kérdésre terelte a beszélgetést, mégpedig a legbehatóbb formában, ez ön előtt akkori jelentéséből éppúgy ismeretes, mint az, hogy neki ez alkalommal milyen ellenvetéseket tettem.² Ezt a beszélgetést követte pár hónappal később a miniszterelnöknek a birodalmi kancellár úrhoz intézett levele.³ A labdát ezzel Berlinnek dobták oda. Abban reménykedtem, hogy a labdát csakhamar visszaadják, és belemennek a Gömbös által kezdeményezett átfogó megbeszélésbe. E megbeszélés célja az lehetett volna, hogy ezt a kinos kérdést végképp eltüntesse nemcsak a két kormány kapcsolatából — hiszen a kormányok ezt a kérdést végtére is bármikor ignorálhatják —, hanem mindenekelőtt a két nép egymáshoz való viszonyából. Ha az első hetekben és hónapokban nem sürgettem erősebben a válaszadást, ez azért volt, mert az elmúlt év folyamán tárgyalások voltak folyamatban Gratz és a kormány között, s ezek eredményét célszerű volt megvárni még akkor is, ha az eredmény elé kevesebb optimizmussal tekintettünk, mint amilyenel itt

¹ Mackensen budapesti követ e levelének előzményeihez hozzátartozik, hogy berlini tartózkodása során elkészítette — immár a harmadik — válaszlevél-tervezetet Hitler számára az ismeretes Gömbös-levél megválaszolásához. A tervezet lényege: a kisebbségi kérdést kiiktatandónak tartja a két nép politikai kapcsolataiból; a megoldás módját abban látja, hogy mindkét kormány megnevezze „egy vagy két bizalmi személyt, akik ezt a tárgyalást a tőlünk kapott szempontok szellemében lefolytatnák.” — 9722/E. 683 567—568. — Ezt a tervezetet az illetékes külügyminisztériumi tisztviselők alkalmasnak tartották arra, hogy rábírájék Hitlert a levél megválaszolására. — 9722/E. 683 528—30. — Mackensen visszatérése után Stieve tanácsos április 4-én kelt levelében arról tájékoztatta őt, hogy a választások terrorisztikus intézkedései megnehezítik a válaszadást. — 9722/E. 683 569—71. Az itt közölt irat válasz Stieve levelére.

² Lásd a 19. sz. irat 1. jegyzetét.

³ Lásd a 19. sz. iratot.

akkor még kisebbségi körökben is találkoztam. Ősszel már bizonyossá vált, hogy ezek a megbeszélések ezúttal sem vezetnek semmiféle, az ügyet akár csak a legcsekélyebb mértékben is előmozdító eredményre. Akkortájt balesetem hetekre megbénított. Ön azonban emlékezni fog arra, hogy már januárban utaltam — mégpedig milyen komoly formában! — a lehető leggyorsabb válaszadás szükségességére. Talán még inkább ragaszkodtam volna ehhez, ha már akkor is tudtam volna azt, ami most a választások alkalmával a fülembe jutott, hogy — ha nem is olyan nagymértékben Gömbösnek, mint politikai környezetének az a véleménye, hogy levelének válasz nélkül hagyása azt bizonyítja, hogy mi a Gömbös által ebben a levélben kifejtett gondolatokkal egyetértünk.

A nekem adott utasítást pontosan követve, személyes magatartásom a kisebbségi kérdésben az volt, hogy a témát a magyar kormánnyal szemben hivatalosan nem hoztam újra szóba. De nem is tértem ki sohasem az elől, hogy a kérdéskomplexumot magyar politikusokkal megvitassam, olyanokkal is, akik a kormányhoz közel álltak, ha erre az indíték a másik oldalról jött. Minden alkalmat megragadtam annak kifejezésére, milyen súlyosan vét a magyar kisebbségi politika a vitális magyar érdekek ellen. Ilyen alkalmakkor szándékosan sohasem utaltam arra, hogy a birodalomnak e kérdésekhez különös érdeke fűződik, hanem mindig újra és újra két dolgot állítottam előtérbe: a kisebbségekkel szemben folytatott jelenlegi politika egyre inkább éket ver a magyar állam építményébe, naponta szélesedő szakadékot teremt, s minél tovább tart ez az állapot, annál komolyabban veszélyezteteti éppen Gömbös és rendszere által minden eszközzel megvalósítani szándékolt belső egységet és egybeforrottságot. Körülbelül úgy szoktam kifejezni magam, hogy nem lehet homogén államot alakítani úgy, hogy ugyanakkor az összlakosság tíz százalékát állandóan zaklatjuk, piszkáljuk és ezzel az önmagában véve föltétlenül államhű elemeket ettől az államtól kényszerű módon belsőleg elidegenítjük. Külpolitikailag kiemelttem, hogy a magyar revíziós politika az országon belüli helyes kisebbségi politikának kérdésével áll és bukik. Nem szükséges, hogy önnek erről bővebben beszéljek, hivatkozhatom ehelyett a Gömbössel folytatott első beszélgetésemről tett jelentésemre. Csodálatos, hogy ezekkel a véleményem szerint átütő erejű érvekkel szemben még szellemileg és politikailag magasan álló személyiségek, mint például Kozma éleslátása is csődöt mond. Azért hivatkozom a belügyminiszterre, mert röviddel miniszterré történő kinevezése előtt, sőt még mielőtt behívása a kabinetbe egyáltalában szóba került volna, beható beszélgetést folytattam ezzel a hozzám személyileg közel álló emberrel a kisebbségi kérdéssel. E beszélgetés során ez a csőd eklatánsan megnyilvánult anélkül, hogy érveimet bármiféle objektív érveléssel cáfolni tudta volna. Mindazonáltal, ha egy elkövetkező tárgyaláson valamit el akarunk érni, ezeket az érveket mindig újból és újból elő fogjuk és elő kell vennünk. Azt kell előtérbe állítanunk, hogy a kisebbségekkel folytatott helyes bánásmóddhoz magyar érdek fűződik — nem pedig valamiféle német érdek. Véleményem szerint az ügyszó fűződő német érdekről csak a német—magyar kapcsolatok megszilárdításának összefüggésében kell beszélnünk, mert ezt német népünk széles köreinek jogos ingerültsége — nem utolsó sorban kerülő úton, a sajtó útján — belülről ki kell hogy kezdje, még akkor is, ha a kormányok a kisebbségi kérdést nemlétezőként óhajtják kezelni. A német nép nem érti, ha egy nemzet azt állítja magáról, hogy barátságban van velünk, és ugyanakkor vértestvéreinkkel rosszabbul bánik, mint ahogy azt a szomszédos utódállamok, egykori ellenfeleink teszik.

A Kozma-féle emberek e problémával kapcsolatos beállítottságának, mondhatnám az egész helyzettel szembeni vakságának mélyreható pszichológiai okai vannak. Magyarország magyar része fél a német nép hatalmas vitalitásától, úgy látja, hogy egy, talán nem közeli, de mindenesetre kézzelfogható jövőben a Harmadik Birodalom napról

napra növekvő hatalmanak árnyékában megerősödő kisebbség falhoz szorítja a maroknyi magyarságot. A mi népi életerőnk növekedési lehetőségei ezeknek az embereknek a képzeletében nem ismernek határt. Megbeszéléseinknek ezért véleményem szerint — és én itt így is szoktam beszélni — a hangsúlyt erre a pontra kell helyezni. Még ha a jövőnkét a magyarok helyesen is ítélik meg, az az út, amit a hatalom itteni birtokosai egy vélt veszély elhárítása érdekében járni óhajtanak, alapvetően helytelen. Az ilyen Magyarországot fenyegető veszélyeket legjobban a maga valóban szerény kulturális követeléseiben teljesen kielégített kisebbség háríthatja el, melynek a magyar vendégországhoz való államhűségét maga Gömbös is mindig újból elismeri. A miniszterelnök csak nemrég mondotta egyik választási beszédében: „Németnek lenni annyi, mint hűnek lenni.” (*Deutsch sein, heisst treu sein.*) Mindenesetre az ilyen érveléseket mi csak akkor tudjuk sikerrel értékesíteni, ha ifjonti forróvérűek köreiben akár itt, akár otthon nem fújnak harsonákat a Balaton mentén húzódó német határról, és nem hordanak össze politikailag helytelenül hetet-havat a birodalom területi törekvéseiről, ami homlok-egyenest ellenkezik a vezér és birodalmi kancellár világos nyilatkozataival.

Ahogy a dolgok most állnak, egyáltalán nem tartom kizártnak, hogy Gömbössel a kérdés olyan bennünket kielégítő tisztázását tudjuk elérni, ami véget vet annak a tartathatatlan állapotnak, ami a légkört itt ma megmérgezi. Az említett beszélgetésben Kozma előtt sem hallgattam el, hogy tekintettel az általa is értelemmel és szívvvel képviselt országaink közötti őszinte barátságra, az én szememben egyenesen szörnyűség, ha a magyar kormány a legmesszebbmenő bizalmatlansággal szemléli, ha például a német követ a magyarországi fajtestvéreivel úgy ápolja a természet adta érintkezést, mint ahogy azt például Jugoszláviában a német követ teljesen akadálytalanul megteheti. Kozma ezt képtelen volt megérteni, még akkor is, amikor arra utaltam, hogy képzelje csak el ugyanezt a helyzetet a berlini magyar követ esetében.

Rátérek most az ön kérdésére, hogy vajon a mostani választásokkal kapcsolatos kevésbé öröndetes események visszatartsanak-e bennünket attól, hogy a levelet *most* válaszoljuk meg, és ezzel elérjük a megbeszélések felvételét. Ami magát a tényállást illeti, szeretném röviden történelmileg vázolni, hogyan fejlődtek a dolgok idáig. Múlt hónap közepén történt visszatérésemkor a döntés már megvolt a tekintetben, hogy a kisebbség saját jelöltekkel akar fellépni.⁴ Ezt nem tartottam helyesnek, és helytelenítem még ma is. Még akkor is, ha a jelenlegi választásokban az ember csak közönséges új választást lát, és félreismeri annak a teljes rendszerváltozás bevezetőjéül szolgáló egészen rendkívüli jelentőségét, még akkor is aligha lett volna helyes a kisebbségek érdekeit saját képviselőkkel képviseltetni, mert ezek, amint ezt a múlt már megmutatta, tehetetlenül állanak. Most azonban, amikor Gömbös az egész országot egységes együttmenetelésre hívja fel, meggyőződéseim szerint alapvető hiba nem mögé állni és ezzel a kormány mögé, amelyik a német kisebbségnek is javára váló reformokat akar és fog bevezetni. Alapvető hiba most egy kicsi, csak a kisebbség programjára beállított és ezért ellenzékként ható csoport alakításával kísérletezni. Dehát ez a hiba már megtörtént, és azt már nem lehet visszacsinálni.

Hogy Gömbös ez ellen a töredékpárt ellen a választási harcban ugyanazokkal a sok helyen kissé brutális eszközökkel lép fel, mint amilyenekkel ő a választási harcot *minden* más párttal szemben folytatja (hasonló „terror”-ról panaszkodnak a legitimisták stb.,

⁴ Lásd a 32. sz. iratot.

sőt még maga Eckhardt Tibor is, aki pedig félig Gömbös szövetségese,⁵ ezen nem is lehet csodálkozni, ha figyelembe vesszük Magyarország vitális érdekét abban, hogy a választás kimenetele a Nemzeti Egység Pártja javára dőljön el.⁶ Ugyanakkor, amint engem erről biztosítottak, a választás a korábbiakhoz képest állítólag lényegesen nyugodtabban folyt le.⁷ Nekünk minden érdekünk az, hogy a miniszterelnök kurzusát támogassuk, és sikereinek örüljünk. Gömbös, aki önmagát előttem nemrég nevezte a „Horthy-rendszer” exponensének, az az államférfi, aki a kormányzóval teljes egyetértésben sohasem fog olyan politikát folytatni, amely figyelmen kívül hagyja a hozzánk fűződő baráti kapcsolatokat. Ezen az sem változtat semmit, hogy a jelenlegi helyzet ezt a képet gyakran kissé elmosódott színben tünteti fel, mivel ma Magyarországnak még nagymértékben tekintettel kell lennie Olaszországra. Mind a kormányzó, mind a miniszterelnök az Olaszországhoz fűződő barátságban nemigen látnak többet, mint a helyzetből adódó, a magyaroknak ma még elkerülhetetlen, de semmiképpen sem örök időkre szóló konstellációt.

Bizonyos választási fondorlatokról szóló hírek, amelyek a kisebbségi jelöltek, első sorban Basch és Kussbach ellen irányultak és amelyek itt múlt hét végén, tehát még a választások előtt elterjedtek, az itteni birodalmi német újságírókat arra gondolatra bírták, hogy a vasárnapi választáson „in corpore” a veszélyeztetett kerületekbe utazzanak. Csak nehezen sikerült lebeszélnem őket erről a lépésről, amely semmi módon sem használt, csak óriási mértékben ártott volna azzal, hogy ismét azoknak a magyaroknak a malmára hajtja a vizet, akik állandóan arról beszélnek, hogy Baschék jelöltsége „külföldi befolyás” alatt áll.

Hétfőn reggel futottak be hozzám az első hírek a vasárnapi választások lefolyásáról. Amikor Királyszállásról, a miniszterelnök vadászkastélyából hazatértem, ahol vele és a Nemzeti Egység Pártja főtitkárával⁸ a választási vasárnapot töltöttem és ahol később egészen közösen figyeltük a befutó választási eredményeket, a legteljesebb izgalomban találtam a birodalmi német sajtó egész itteni képviselőit, sajnos, a DNB (Deutsches Nachrichtenbüro) képviselőjét is beleértve. „Szemtanúk”, részben az UDV (Ungarisch Deutscher Verein) egyetemi hallgatói által idejuttatott hírekre építve, hiteles alapokat nélkülöző, felháborodott jelentések mentek Németországba akkor, amikor a választások számszerű eredményei sem állottak még rendelkezésre! Hogy csak egyetlen példát ragadjak ki: a DNB képviselője azt állította, hogy egyes körzetekben a kisebbségek képviselőit csak 2 óra 45 perccor engedték az urnák elé, 3 órakor pedig a választóhelyiséget már bezárták. Arra a kérdésemre, hogyan lehetséges akkor, hogy egyetlen negyedóra alatt több mint 5000 szavazatot le tudtak adni (a győztes Pekár kb. 7000 szavazatával szemben), a DNB képviselője kijelentette, hogy a számokat nem ismeri, azt azonban elismerte, hogy itt mindenesetre feloldhatatlan ellentmondás van. Ezt a példát csak azért idézem, hogy megmutassam, mily kevésbé megalapozottak voltak azok a (részben még sokkal súlyosabb) jelentések, melyeket azon a hétfői napon a birodalmi német tudósítók — itteni feladatukról teljes félreismerésében — haza leadtak. Az urak egy része

⁵ 1934 végétől Gömbös — Bethlen Istvánnal szemben — Eckhardt Tiborhoz, a Független Kisgazdapárt vezetőjéhez közeledett, akivel a választásra vonatkozó — de Gömbös által megszegett — megegyezést is kötött.

⁶ Az 1935. évi választásokon a Nemzeti Egység Pártja 245 mandátumból 171-et szerzett meg. Ebből 91 mandátum jutott Gömbös olyan személyes híveinek, akik eddig nem voltak képviselők.

⁷ 1935. március 20-án az endrődi választási gyűlésen az ellenzéket csendőrsortúzzal kergették szét, melynek kilenc halálát áldozata lett.

⁸ Marton Béla.

eléggé belátó volt ahhoz, hogy nyomatékos magyarázgatásaimra jelentéseit visszavonja, többek között alapvető módon megváltoztatta jelentését a DNB képviselője is. Hogy nekem a dolgokról mi a véleményem, ez ön előtt táviratomból már ismeretes. Ha az újságíró urak hajlamosak arra, hogy a kisebbségi kérdésben más utakon járjanak, mint amelyek a birodalom képviselője számára megszabattak, úgy ennek oka nem abban rejlik, mintha ők nem lennének tisztában külpolitikánk Magyarországgal kapcsolatos fővonalával, hanem egyedül abban, hogy ahelyett, hogy tekintettel lennének a birodalom külpolitikájára, tisztán érzelmi megfontolásoktól vezéreltetik magukat, mindenekelőtt azonban az itteni német ajkú magyarokkal szemben nem vállalják az ódiumát annak, mintha nem mutatnának érdeklődést német fajtestvéreik iránt. Ezt az ódiumot általános politikánk érdekében nekem kell magamra vállalnom.

Nézetem szerint éppen a legutóbbi idők eseményei mutatták meg, hogy *okvetlenül cselekednünk* kell, hacsak nem akarjuk, hogy Magyarországhoz fűződő általános kapcsolataink a kisebbségi kérdés miatt minden fáradozásunk ellenére jelentősen romoljanak. Éppen most mélyen sajnálatos lenne ez most, amikor abban a Gömbösben, aki április 20-tól kormányozni fog, egészen másvalakit fogunk látni, mint abban a Gömbösben, aki Magyarország ügyeit idáig ezernyi gátlástól és kötöttségtől fékezve, pozitív reformmunkájában akadályozva vezette. Szilárd meggyőződésem, hogy a most születő Magyarország számunkra jelentőségében lényegesen növekedni fog.

Ha tehát most állást kell foglalnom az ön által felvetett kérdésben, megválaszoljuk-e most az emlékezetes levelet, erre csak határozott igennel válaszolhatok. Emellett szól minden érdekünk, és nem utolsósorban a magyarországi németek érdeke is, akiknek csak ezen az úton segíthetünk egyáltalán, ezen az úton azonban meglehetősen biztos kilátásunk van a sikerre.

Nézetem szerint a legjobb az lenne, ha a vezér és birodalmi kancellár a választások lezárultával Gömbös miniszterelnök hatalmas választási sikerét arra használná fel, hogy szerencsekívánatokat intéz hozzá, s ez — összekapcsolva a múlt évi áprilisi levélre adott rövid válasszal — bevezetőül szolgálna a tervezett beható berlini eszmecserehez. Itt jegyzem meg, hogy nézetem szerint sok minden szól amellett, hogy ezt a kérdést ne itt, hanem Berlinben tárgyalják meg. A birodalmi külügyminiszter úr fejében talán az is megfordult ezzel kapcsolatban, hogy a megbeszélések — bizony remélem — pozitív eredményének azzal adhat hatásos keretet, hogy a megfelelő záróokmány formális aláírására meghívja Gömböst Berlinbe, aki amúgy is szívesen szeretne egyszer oda elmenni.

Végezetül: ön azt írja, „megfontolandó lenne, ne utaljunk-e első lépésként Gömbös úr előtt egy beszélgetés kapcsán a választások kísérő jelenségei által keltett kedvezőtlen benyomásokra, s ugyanakkor ezt vehetnénk kiindulásul annak hangsúlyozására, mennyire szükséges, hogy a kisebbségi kérdést kiiktassuk a német—magyar politikai kapcsolatokból; egyben értésére adhatnánk Gömbösnek, hogy a két kormány szervei vegyék fel most már a levelében annak idején javasolt közvetlen érintkezést a német kisebbségeket illetően”. Véleményem szerint egy ilyen beszélgetés ellen szól egyrészt az, hogy a választások alkalmával lejátszódott kifogásolható eseményekről eddig még nem lehetett és ezután is aligha lehet majd tiszta képet kapni, másrészt az is megállapított tény, hogy a Nemzeti Egység Pártjával szemben alulmaradt *valamennyi* jelölt egyaránt panaszkodik a választási terrorra, függetlenül attól, melyik párthoz tartozik. Valószínű az is, hogy szavaim végeztével Gömbös kissé csodálkozva kérdezné meg tőlem, vajon kezdeményezésem a múlt évi levelére azóta is hiába várt választ van-e hivatva pótolni.

De ha a vezér és birodalmi kancellár közvetlen válaszának útja járhatatlannak bizo-

nyulna, úgy vélem, akkor is tudnék Gömbössel azonos célzatú beszélgetést folytatni, de kissé más formában. A vasárnapi választásokat követő éjszakán szerzett közös benyomásainkhoz kapcsolódva vázolnám előtte azt a helyzetet, amit visszaérkezésem után saját laptudósítóink között találtam, és ecsetelném előtte azokat a következményeket, melyek előállhattak volna, ha Berlin még idejében és csaknem teljes sikerrel le nem fékezi őket. Közben nyitva hagyhatom a kérdést, mi és mennyi igaz a terrorhírekből. Ezt követően a megválaszolásra váró levélre terelném a beszélgetést és kipuhatolnám Gömböstől, készen áll-e arra, hogy levele értelmében immáron felvegye a kormánysszervek között javasolt érintkezést. Ha erre a kérdésre igenlően válaszol, úgy véleményem szerint kilátásba kellene helyeznem levelének ilyen értelmű megválaszolását. Ebben az esetben talán lehetséges lenne, hogy a vezér és birodalmi kancellár — amennyiben továbbra is visszautasítja egy ilyen levél személyes aláírását — a birodalmi külügyminiszter urat hatalmazná fel erre.

Várom erre vonatkozó utasításait, azt azonban még egyszer hangsúlyozni kívánom, hogy *cselekednünk kell*, ha nem akarjuk, hogy a kisebbségi probléma egy szép napon legjobb szándékaink ellenére felborítsa a német—magyar kapcsolatokat. Lehetetlen észre nem vennünk, hogy olyan probléma ez, amelybe túlságosan sok ember avatkozik bele, még ha nagyobbreszt a legjobb szándékkal is.

Szívélyes üdvözléttel és Heil Hitlerrel maradok

kész híve:

9722/E. 683 572—86.

Mackensen s. k.

34

Berlin, 1935. június 26.

KOTZE, A KÜLÜGYMINISZTERI KABINET VEZETŐJÉNEK LEVELE MACKENSEN BUDAPESTI KÖVETHEZ

Mélyen tisztelt Mackensen úr!

A birodalmi miniszter úr megbízásából bátorkodom néhány olyan hírt tudomására hozni, melyek hozzánk megbízható forrásból futottak be.

Ezek szerint Gömbös miniszterelnök újólág felajánlotta Starhembergnek — utóbbi látogatása alkalmával —, hogy hajlandó közvetítő szolgálatokat teljesíteni a Bécs és Berlin közötti megegyezés érdekében. Egy ilyen megegyezés előfeltételeit sokkal kedvezőbbnek látja ma, mint egy évvel ezelőtt. Utalt Gömbös arra a veszélyre, amit a francia—oros és cseh—oros katonai szövetségek Magyarországra és Közép-Európára jelentenek.¹ Ez a veszély különösen nagy, amíg a római jegyzőkönyv államai és Németország nem egységesek. Sürgősen azt ajánlja Ausztriának, hogy állítsa át németországi politikáját. Olaszország ugyan sohasem egyezik bele az Anschlussba, az azonban lehetséges, hogy Olaszország és Németország valami más megoldást keresnek és találnak az Ausztria-kérdésre. Magyarország üdvözlölné minden e téren bekövetkező haladást.

Starhemberg erre kijelentette volna, hogy jelentést tesz a szövetségi kancellárnak;

¹ Utalás az 1935. május 2-án aláírt francia—szovjet, illetve 1935. május 16-án aláírt csehszlovák—szovjet kölcsönös segélynyújtási szerződésekre. — Lásd NSz. 360., 364. old.

bő szívesen elfogadná Gömbös közreműködését egy kül- és gazdaságpolitikai téren bekövetkező német—osztrák megegyezés érdekében, ha ugyanakkor biztosítani lehetne, hogy a birodalmi német nemzetiszocializmus nem avatkozik be az osztrák belpolitikába. El kell választani egymástól egyrészt a német birodalmat, másrészt Ausztriát, sőt általában az egész keresztény kultúrát fenyegető nemzetiszocializmust. Az olasz, mindenekelőtt a magyar politikának e legújabb szakasza, mely arra irányul, hogy Németországgal a keresztény Ausztria rovására érjenek el megegyezést, épp ezért Bécsben elkeseredést váltott ki, különösen mivel a Ballhausplatz el akarja kerülni a kisantanthoz való közeledést, hogy megakadályozza a francia és mindenekelőtt az orosz befolyás további erősödését Közép-Európában. Ausztria és Magyarország számára a történelmi fejlődés alapján csak egyetlen megoldás van, mégpedig a Habsburg-monarchia restaurálása. A szövetségi kormánynak tisztán kell látnia a tekintetben, vajon Budapest egy véleményen van-e Béccsel — amint ez korábban látszott —, avagy új és, egészen más irányú megoldásokat keres.

Ezzel szemben Gömbös azt hangoztatta, hogy ő a Duna-medence kérdésének megoldását csak a Németország és Olaszország közötti megegyezésben látja, és hogy igyekezni fog ebben az értelemben tevékenykedni.

Őszinte jókívánságokkal és szívélyes üdvözléssel maradok

Heil Hitler!
tisztelő híve:

H. Kötze

9586/E. 675 632—4.

35

Budapest, 1935. június 26.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

112. P. 24. sz.

Hivatkozással a f. évi június hó 17-én kelt 109. sz. jelentésre.¹

Dr. Kussbach kinyilvánította szándékát, mely szerint jövő hét közepén, tehát kb. július 3-án, Berlinbe utazik, hogy — amint kifejezte — a birodalmi szerveket magatartása helyességéről meggyőzze. Mivel nagyrészt dr. Kussbach a felelős a magyarországi németsegen belüli sajnálatos eseményekért és mivel ő hajlamos arra, hogy egyik szervet a másik ellen kijátssza, nagyon lényeges lenne, hogy a birodalmi szervek nyilatkozatait ne értelmezhesse itteni fellépése támogatásaként. Ezért a Verein für das Deutschtum im Ausland itteni bizalmija, dr. Köhler, két nappal dr. Kussbach előtt Németországba utazik, hogy az illetékes szerveket (a Külügyminisztériumot, a VDA-t, a pártot) tájékozz-

¹ A jelentésben Mackensen vázolta a magyarországi németiség soraiban mutatkozó ellentéteket. Ezek — mint írja — annvira kiéleződtek az utóbbi hetekben, hogy már a nyilvánosság előtt sem voltak tovább titkolhatók. „A két ellenséges párt egyrészt dr. Kussbach, másrészt dr. Basch és hívei köré csoportosul. . . A Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete végrehajtó bizottságának a magyar kormány kívánságára tegnapra összehívott ülése heves vitákra vezetett és nyílt szakadásra került sor az egyesületen belül.” Mackensen utal arra is, hogy a VDA két megbízottja a közeljövőben megvizsgálja a magyarországi helyzetet. — 9722/E. 683 589—90. — Az ellentétek oka, hogy Kussbach szembeszállt Basch radikális irányzatával, ennek következtében elvesztette a német körök bizalmát.

tassa az itteni eseményekről és arról a szerepről, amit ezekben dr. Kussbachnak tulajdonítanak. Hálás lennék, ha dr. Kussbachot, aki előreláthatólag szintén a Külügyminisztériumhoz fordul, ott nem fogadnák előbb, csak miután dr. Köhlernek alkalma volt arra, hogy előadja felfogását, mely azonos a követségével.

Legyen szabad tájékoztatásul részletesebben kitérnem a dr. Kussbachhal folytatott viták egyik pontjára. A Deutsch-Ungarische Heimatblätter című lap, melyet mi finanszírozunk, formális jog szerint dr. Kussbach tulajdonában áll. Ez ideig soha nem merült fel kétség a tekintetben, hogy ez a tulajdonjog csak tisztán formális, és hogy dr. Kussbach nem jogosult anyagi intézkedésekre. Ennek ellenére dr. Kussbach indítva érezte magát, hogy a most esedékes és kéziratban nyomdakész állapotban levő szám kinyomtatását megtiltsa azzal az indoklással, hogy a Deutsch-Ungarische Heimatblätter jelenlegi szerkesztői gárdájával és tartalmával eltávolodott attól a vonaltól, amit annak idején Bleyer Jakab mérvadónak állapított meg. Nem járja, hogy továbbra is dr. Basch szerepeljen kiadóként a címlapon, mivel ez éppen azokat a magyar tudósokat riasztja el, akiknek közreműködésére súlyt kell fektetni. Dr. Kussbachnak a követség útján azt a kötelező utasítást adták, hogy a kinyomtatási tilalmat azonnal oldja fel, mivel ezzel hatáskörét túllépte. Dr. Kussbach ennek az utasításnak az időközben kapott többszöri figyelmeztetés ellenére sem tett eleget. Legyen szabad azt kérnem, hogy ha dr. Kussbachhal esetleg elbeszélgetnek a Külügyminisztériumban, ott is teljes nyíltsággal mondják meg neki, hogy ezzel szembehelyezkedett azokkal a szervekkel, akik a birodalomban anyagilag és erkölcsileg a magyarországi német mozgalom mögött állnak.²

9722/E. 683 591—2.

von Mackensen s. k.

36

Berlin, 1935. június 27.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER UTASÍTÁSA

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVETNEK

VI. A. 3160. sz.

Mellékletként¹ másolatban tisztelettel megküldöm genfi konzulátusunk jelentését, mely szerint Pataky magyar államtitkár megbeszélést kért a magyarországi német kisebbség kérdésében.

Gömbös magyar miniszterelnök vezér és birodalmi kancellárhoz intézett levelének megválaszolásával egyelőre nem lehet számolni.² Másrészt nem zárkozzhatunk el a követ-ség részéről ismételt hangoztatott érv elől, hogy a magyarországi német népcsoport

² Schnurre budapesti követségi tanácsos a magyarországi némettség belső helyzetéről készített jelentésében 1935. augusztus 6-án arról tájékoztatja a Külügyminisztériumot, hogy a VDA kiküldötteinek munkája nem járt sikerrel. Mivel nincsenek eszközök arra, hogy Kussbachot 1936. augusztus 20-ig — a Népművelési Egyesület következő közgyűléséig — lemondassák, számolni kell a németségen belüli hasadás fennmaradásával. Ebben a jelentésben még részletezi a német kisebbség lapjaival kapcsolatos problémákat, s jelzi, hogy Neue Heimatsblätter címmel új lapot indítanak, amelynek Huss Richárd debreceni, Schmidt szegedi professzor és dr. Basch is szerkesztői lesznek. — 9722/E. 683 617—619.

¹ A melléklet nem található az iratok között.

² Lásd a 30., 31. és a 33. sz. iratokat.

érdekében ajánlatos lenne, ha a magyar kormányval erről a kérdésről lefolytatandó véleménycsere most még kínálkozó lehetőségét nem hagynánk kihasználatlanul. A dolgok állása szerint valószínű, hogy Pataky úr Krauel úrnak tett javaslata jó alkalmat adhatna nekünk arra, hogy a fonalat újra felvegyük, feltételezve, hogy az államtitkár lépése kormánya helyeslését bírja.

Ezért kérem, szíveskedjék az ottani kormányval Pataky államtitkárnak a genfi német konzullal folytatott megbeszélését alkalmasnak látszó formában szóba hozni, s ennek kapcsán kitapogatni, vajon a Pataky által javasolt kétoldali szakértői eszmecsere helyeslésre talál-e a magyar kormányval. Igenlő esetben kérem a magyar kormányval közölni, hogy mi a magunk részéről örömmel üdvözlőnk ilyen megbeszélést, és készek vagyunk arra, hogy szakértőnket, dr. Roediger előadó követségi tanácsost a magyaroknak alkalmas időpontban Budapestre küldjük.

Személyes tájékoztatására megjegyzem, célszerűnek tartanánk, ha a bevezető érintkezésvétel Budapesten történne meg. Ott a német szakember kevésbé kötelező formában értesülhetne, illetve folytathatna előzetes megbeszéléseket a magyar kívánságokról; ilyen módon több idő, nagyobb nyugalom áll majd az érdekelt német szervek rendelkezésére a nehéz tárgyalások előkészítésére, mintha a magyarok programjukat nekünk Berlinben terjesztenék elő, a hivatalos szervek, a pártszervezet és a németiség szervezeteinek székhelyén. Mindenesetre kitartunk eredeti gondolatunk mellett, hogy a kisebbségi kérdésben érdemleges tárgyalásokra csak a magyar kívánságok előzetes tanulmányozása után, Berlinben kerüljön sor.

Lépéseinek eredményéről jelentését várom.

Neurath

9722/E. 683 596—8.

37

Berlin, 1935. augusztus 20.

BÜLOW KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

56. sz.

Július 27-én kelt 137. P. 24. sz. jelentésre.¹

Kétoldali szakértők budapesti megbeszélésének célja csak akkor van, ha előzőleg alábbi pontokat tisztázzák:

1. Megbeszélés jellege csupán a kétoldali szakértők kötetlen eszmecseréje legyen. Magyar felfogással összhangban német szakértőknek nem lesz felhatalmazása megállapodások kötésére.

2. Eszmecsere lényeges része a magyarországi németiség bennünket különösen érdeklő helyzetét is ölelje fel. Magyar memorandum² súlypontot az utódállamokbeli német és magyar kisebbségek bennünket kevésbé érdeklő koordinálására tolja át; teljesen átsiklik magyarországi németiség helyzetén.

3. Előzetes megbeszélések legyenek szigorúan bizalmasak; az ügy nyilvánosság előtti

¹ Lásd DGFP—C. IV. 233. sz.

² Lásd DGFP—C. IV. 233. sz. irat mellékletét.

további tárgyalását a két kormány megegyezéséig fel kell függeszteni. Kívánságaink garantálása esetén Roediger utazására még ebben a hónapban sor kerülhet.

Bülöw

9722/E. 683 620—1.

DGFP—C. IV. 267.

38

Budapest, 1935. augusztus 27.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTÉRIUMNAK

71. sz.

Hivatkozással augusztus 20-án kelt 56. sz. táviratára¹ és augusztus 21-én kelt 154. sz. jelentésemre:²

A még távollevő külügyminisztert helyettesítő Apor arra kért, keressem ma fel, hogy tájékoztasson: a magyar kormány fenntartás nélkül osztja az 56. sz.³ táviratban foglalt három pontra vonatkozó nézeteinket. Hogy minden kétséget kizárjunk, újra elköteleztem Aport mindhárom ponthoz, különösen a (2) szakasz első mondatához. Apor hangsúlyozta, hogy a magyar kormány bízik abban, hogy nemcsak az előzetes megbeszélések, hanem a későbbi részletes tárgyalások ténybeli tartalmát is szigorúan bizalmasan fogjuk kezelni, mivel a kormány az ország szuverenitását ily szorosan érintő megbeszéléseket *csakis* barátjával, a német birodalommal folytathat. Azt válaszoltam, hogy a mi egyedüli célunk barátok közötti teljesen nyílt vitában megoldani azt a problémát, amely mindkét kormány akarata ellenére már eddig is ismételt zavaró hatással volt baráti kapcsolatainkra. Apor báró megerősítette előttem, hogy e nézetünk megegyezik a magyar kormányéval.

Mivel Pataky hivatalos ügyben távol van, azt követően pedig a külügyminisztert kell Genfben kísérnie, Apor úgy gondolja, a legjobb lenne, ha Roediger főtanácsos látogatására szeptember közepe felé vagy közvetlenül szeptember közepe után kerülne sor. Megtudakolja Pataky pontos menetrendjét, és a végleges időpontra ezután tesz javaslatot.⁴

9572/E. 67 472.

Mackensen

DGFP—C. IV. 274.

¹ Lásd a 37. sz. iratot.

² A jelentésben Mackensen tájékoztatta a Külügyminisztériumot, hogy augusztus 21-én tárgyalta Aporral, a magyar külügyminiszter állandó helyettesével. Apor a végleges válasz előtt érintkezésbe lépett a miniszterelnökséggel, kísérletet tett azonban annak elfogadtatására, hogy mielőtt a magyarországi németiség helyzetének megbeszélésére kerülne sor, a német fél kötelezze el magát „az utódállamokban élő német és magyar kisebbség kérdésében a két kisebbség együttműködésére”. Mackensen nem hagyott kétséget afelől, hogy csak akkor tárgyalnak, ha a magyarországi németiség helyzete a megbeszélés „lényeges alkotóeleme” lesz. — 9722/E. 683 622—23.

³ Lásd a 37. sz. iratot.

⁴ Egy augusztus 28-i táviratában Mackensen közölte a német Külügyminisztériummal, hogy Kánya szerint szeptember második fele lesz alkalmas a megbeszélésre; a külügyminiszter is hangsúlyozottan kérte a tárgyalások bizalmas kezelését, mert a „magyar kormány csak így tudja vállalni, hogy belpolitikai jellegű kérdést, melyet szuverén állam maga szokott szabályozni, másik, bár szorosan baráti hatalommal beszéljen meg”. — 9722/E. 683 627. — Az ezt követő táviratváltás eredményeként Roediger látogatásának időpontját október 7-re állapították meg. Budapesti tárgyalásairól nem került elő feljegyzés.

Berlin, 1935. szeptember 27.

FELJEGYZÉS NEURATH KÜLÜGYMINISZTER RÉSZÉRE
GÖMBÖS MINISZTERELNÖK ÉS HITLER KANCELLÁR
MEGBESZÉLÉSÉHEZ

M e g j e g y z é s e k

a magyar miniszterelnök és a vezér és birodalmi kancellár küszöbönálló megbeszéléséhez.¹

I. Magyarország külpolitikai orientációja

Kézenfekvő, hogy az olasz—abesszin konfliktus fejleményei Magyarországon komoly aggodalmakat váltottak ki, mivel ezzel Olaszország súlypontja a Magyarországot érdeklő problémákról áthelyeződik és a jelenlegi körülmények között Mussolini számára fontossá válik az olasz—jugoszláv kapcsolatok enyhülése. Mivel Magyarország a jövőben nem számíthat többé arra, hogy olasz részről a korábbihoz hasonló mértékben kap támogatást, nyilvánvalóan szükségét érzi annak, hogy az egyre nagyobb hatalmi tényezővé váló Németországnál keressen az eddiginél is inkább támaszt. Magyarország így kényszerű módon az elé a kérdés elé kerül, mennyiben teszi szükségessé az új európai helyzet eddigi politikájának átállítását. Természetesen Magyarország esetleges ez irányú elhatározásai még az olasz—abesszin konfliktus további fejleményeitől és annak a nagyhatalmak magatartására való kihatásaitól függenek.

Hogy Magyarország mennyire lesz hajlandó politikáját az általános német politika keretébe beilleszteni, ezt természetesen csak a jelenleg folyamatban levő Gömbös—Göring-megbeszélések befejezése után lehet majd pontosabban áttekinteni.² Az mindenesetre tény, hogy a magyar—jugoszláv kapcsolatokban bizonyos enyhülés következett

¹ A feljegyzést Renthe-Fink szeptember 27-én küldte meg Köpke államtitkár-helyettesnek. A kísérő iraton az alábbi szelvényzet olvasható: „A külügyminiszternek. Az I. fejezet szerintem nem alkalmas továbbításra. Ugyanakkor a feljegyzés a különböző problémák jelenlegi állásának pontos, tömör számbavételét tartalmazza. Szeptember 27-én. Köpke.” — 9565/E. 673 655. — Gömbös meghívásának részleteit nem ismerjük.

Gömbös meghívásának részleteit nem ismerjük, de Heinburg tanácsos szeptember 22-én kelt feljegyzése szerint, amelyben Mackensennel folytatott telefonbeszélgetését rögzítette, abban állapodtak meg, hogy Gömbös a szeptember 26—28 közötti időt Göring meghívására kelet-poroszországi vadászaton fogja tölteni, amit szeptember 29-én kezdődő berlini látogatására is felhasznál. Ez a feljegyzés a következő szavakkal végződik: „... Ami a megvitatásra kerülő témákat illeti, Mackensen úr engem úgy tájékoztatott, hogy valószínűleg még egy speciális kérdés is szóba fog kerülni; a Rheinmetall képviselője ez ügyben fel fogja keresni a külügyminisztériumot.” 9565/E 673 613—14. — Jegyzet a DGFP. C. IV. 307. sz. dokumentumhoz.

² A Gömbös—Göring megbeszélésekkel kapcsolatban a Magyarország a fasiszta Németország „életterében” című munka utal arra, hogy Gömbös ekkor „titkos személyes megegyezést kötött Göringgel, hogy két éven belül bevezeti Magyarországon a német mintájú, totális fasiszta rendszert”. Ezzel kapcsolatban idézi Kozma Miklós következő feljegyzését is: „Félreérthetetlenül megállapítottam, hogy Gömbös és Göring között egy igenis sokkal messzebbmenő magyar—német megegyezés történt, mint ahogy azt Magyarországon bárki is — beleértve Kányát is — tudná. Ez a megegyezés a politikai rendszert, a totális kérdést, a zsidókérdést és a katolikus kérdést érintette.” — Berend—Ránki: Id. mű. 131—132. old.

be, és hogy általában úgy látszik, terjedőben van a Jugoszláviával való jobb viszony kiépítésének gondolata. Nem lehet azonban egyelőre felismerni, hogy Magyarország vajon már ma is kész-e a Jugoszláviával való megegyezéshez elengedhetlenül szükséges áldozatok meghozatalára. Azt a lehetőséget, hogy Jugoszláviával megegyezésre jussanak anélkül, hogy egyidejűleg a kisantant másik két államával is megegyezés jönne létre, egyelőre igen szkeptikusan ítélik meg.

Az eddigi tapasztalatok alapján azzal kell számolnunk, hogy magyar részről újabb kísérletet fognak tenni arra, hogy bennünket bizonyos kötelezettségek vállalására bírjanak. A további fejleményeknél általános szempontként kell szem előtt tartanunk, hogy egy Magyarországgal való politikai együttműködésnél a német vezetés primátusának föltétlenül kétségen kívül kell állnia. Magyarországgal szemben a két ország természetes összetartozása és érdekközössége folytán nem lesz szükség olyan kötelezettségek vállalására, melyek politikai cselekvési szabadságunkat korlátoznák és ilyeneket jobb is elkerülni.³ Alapelvünknek kell lennie továbbá, hogy a Németország és Magyarország közötti barátságos kapcsolatok kihatásai döntő módon fűggenek nem utolsósorban Magyarország magatartásától is, mert magától értetődik, hogy Magyarország nem kívánhatja Németországtól érdekeinek figyelembevételét, ha ugyanakkor maga sincs tekintettel a német érdekekre. Nem szabad, hogy magyar részről olyan hamis elképzelések alakuljanak ki, amelyekből később a baráti kapcsolatok megzavarása adódhat.

Előrelátható, hogy Gömbös németországi látogatása tendenciózus híresztelésekre ad majd alkalmat és aggodalmat vált ki, mert mögötte Németország és Magyarország agresszív terveit fogják szimatolni. Ha a sajtó Németországban nagy óvatosságra is törekszik, ugyanezzel a tartózkodással nem lehet számolni Magyarországon, ahol kézenfekvő okokból érdekük éppen az, hogy a látogatásnak a lehető legnagyobb politikai jelentőséget tulajdonítsák, és ahol ezt a sajtóban a Németország, Olaszország, Lengyelország, Magyarország és Ausztria szoros közép-európai együttműködésének elérésére irányuló tervekkel hozzák kapcsolatba. Ezért különleges súlyt kell helyezni a megbeszélések békés jellegének hangsúlyozására.

II. Dunai paktum

Velünk ellentétben Magyarország már választ adott Olaszországnak az ismert új Dunai paktumtervezetre⁴ vonatkozóan, mégpedig olyan értelemben, hogy ezt a tervezetet tárgyalásokra alkalmas alapnak tekinti. Magyarország ugyanakkor természetesen a békés revízióra és a kisebbségi jogokra vonatkozó ismert fenntartásai mellett a katonai egyenjogúság elismerését kérte. Ezen a területen érdekei szorosan azonosak az osztrák érdekekkel. Feltehető, hogy Magyarország kész lenne alávetni magát egy Dunai paktumnak, ha ezáltal megkapná egyenjogúságát. A kisantanttal azonban ez ideig ebben a kérdésben megegyezést az olasz támogatás ellenére sem értek el. Sőt, a kisantant a legutolsó bledi találkozóján⁵ beleegyezését „fokozott biztonságától” tette függővé, ami alatt „kölcsonös segélynyújtási” megállapodások értendők. Ilyesféle paktumokat azonban a magyarok — éppúgy, mint mi — elvileg elutasítanak.

³ Ennél a mondatnál Neurath széljegyzete: „Egyáltalán szóba sem jöhet.”

⁴ Az 1935. január 7-én megkötött olasz-francia egyezmények Közép-Európa kérdéseivel foglalkozó része előirányozta egy Ausztria függetlenségét garantáló Dunai paktum megkötését, amelyben Ausztria és szomszédai (Olaszország, Jugoszlávia, Németország, Csehszlovákia és Magyarország) vennének részt és amelyhez Franciaország, Lengyelország és Románia azonnal csatlakozna. A francia-olasz egyezmények idevonatkozó részét lásd NSZ. 354.

⁵ 1935. augusztus 29—30-án.

Ha általánosságban meg is állapítható a Budapest és Bécs közötti szoros politikai együttműködés, a dolognak még sincs az a látszata, mintha Gömbös kész lenne támogatni az osztrák kormányt a Habsburgok bécsi restaurációját elősegítő törekvéseiben. Híreink szerint Gömbös azon az állásponton van, hogy a Habsburgok bécsi restaurációja óhatatlanul átterjedne Magyarországra, mivel a Habsburgok egyedül Ausztriában nem tudnák tartani magukat.⁶

IV. Német kisebbségek

A magyaroknak különösen két pont fontos. Azt akarják, hogy szűnjön meg a német kisebbség birodalmi szervek (Verein für das Deutschtum im Ausland, pártszervek stb.) részéről történő közvetlen befolyásolása. Szeretnék továbbá, hogy az utódállamokban a német kisebbségek haladjanak szorosan együtt a magyar kisebbségekkel a magyar revíziós politika támogatásában. Mindkét pontot illetően érdekeinkkel ellentétes, hogy általánosságban lekössük magunkat. E pontokat illető fejtegetések elől arra való utalással lehet kitérni, hogy előzetes megbeszéléseket helyeztek kilátásba a Külügyminisztérium kisebbségi referense és Pataky magyar államtitkár között, amelyekre magyar kezdeményezésre Budapesten, október 7-én kerül sor.⁷

V. Gazdasági kapcsolatok⁸

Az előző évben teljes csendben megkötött német—magyar pótegyezmény⁹ teljes mértékben meghozta a remélt gazdasági kihatásokat, bár állandó nyomást kell gyakorolnunk Magyarországra, hogy kellő mennyiségben rendeljen német ipari termékeket és a kereskedelmi mérleg kiegyensúlyozottsága fönmaradjon. A csaknem ezzel egyidőben hangos politikai kísérezéssel tető alá hozott olasz—magyar megállapodások¹⁰ viszont gazdaságilag kudarcot vallottak, és nem eredményezték Magyarország szorosabb gazdasági odakapcsolását Olaszországhoz.

VI. Fegyverszállítások¹¹

A Rheinmetall cég egy idő óta az illetékes magyar katonai szervekkel tárgyalásokat folytat nehézpuskák, páncéltörő ágyúk és aknavetők szállításáról. Egyedül a páncéltörő ágyúk (lőszerrel) kb. 20 millió márkába kerülnének. Ha a megrendelést a terve-

⁶ Lásd a 34. sz. iratot.

⁷ Lásd a 36., 37., 38. sz. iratokat

⁸ Ez a fejezet Clodius szeptember 25-i feljegyzésén alapul. — Lásd 9582/E. 675 079.

⁹ Az 1931. évi magyar—német kereskedelmi egyezmény 1934. február 21-én megkötött II. pótegyezménye.

¹⁰ Az 1934 márciusában Rómában megkötött olasz—magyar—osztrák hármass egyezmény politikai szerződését május havában gazdasági megállapodásokkal egészítették ki.

¹¹ A DGFP—C. IV. 307. sz. irat jegyzetei — ehhez a fejezethez — a következőket tartalmazzák: A VI. fejezet Clodius egy szeptember 26-i feljegyzésén alapszik (6147/E 460 306—07), Clodius egy másik szeptember 27-én kelt feljegyzésében ez áll: „Wessig vezérigazgató (Rheinmetalltól) bizalmasan az aláb-

zett terjedelemben megkapjuk, nagyon jelentős objektumról lesz szó. A Rheinmetall-cég ez ideig még semmiféle petitumot nem nyújtott be a Külügyi Hivatalhoz a magyar miniszterelnök küszöbönálló látogatásával kapcsolatban. Lehetséges azonban, hogy az ügyet magyar részről fogják előhozni, fizetési kedvezményeket kérve. Magatartásunknak nemcsak attól az érdektől kellene függnie, hogy fegyverkezési iparunk következő évekre szóló továbbfoglalkoztatása érdekében a megbízásokat megkapjuk, hanem attól a kéréstől is, mennyiben hajlandó Magyarország összhangba hozni politikáját a német politikával.

9565/E. 673 647—52.

DGFP—C. IV. 307.

40

Berlin, 1935. szeptember 29.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE GÖMBÖS MINISZTERELNÖKKEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

RM. 730.

A magyar miniszterelnök látogatásakor legelőször Magyarország és Jugoszlávia kapcsolatát hozta szóba. Hangsúlyozta, hogy számára miniszterelnöki minőségében belpolitikai megfontolásokból szükséges, hogy a revízió kérdését állandóan előtérbe állítsa. Másrészt meg van róla győződve, hogy Magyarország nem minden igényét tudja egyszerre érvényesíteni vagy elérni. A Szerbia javára történt területfeladások voltak a legkisebbek, és ezért ezeket lehet a legkönnyebben kiheverni. Ezért mind az ő, mind a kormányzó politikai vonalának megfelelni, ha Jugoszláviával kibékülést érnének el. Ennek a célkitűzésnek azonban csak akkor lenne célja, ha sikerülne a szerbeket a kisantánról leválasztani. Ennek időpontját nem lehet előrelátni, és nem is akadt még mind ez ideig

bi információt közölte velem, ami kiegészíti a Rheinmetall-cég és Magyarország közötti fegyvertransz-
akcióra vonatkozó szeptember 26-án kelt feljegyzésemet:

»Pabst őrnagy, akitől tegnapi adataim származtak, nem volt tájékozva a Rheinmetall átfogóbb terveiről. Ő, Wessig, legutóbbi magyarországi látogatása során nemcsak harckocsi ágyúkról, páncéltörő ágyúkról és mozsárágyúkról tárgyalt, hanem egy nagyarányú fegyverkezési programról is tárgyalásokat folytatott a miniszterelnökségi államtitkárral és a Honvédelmi Minisztérium különböző magas rangú beosztottjaival. A magyarok azt javasolják, hogy a program keretén belül nyújtsunk Magyarországnak 100 millió márka hitelt a Rheinmetallnál teendő fegyverrendelésekre. Magyarország hajlandó ezt a kölcsönt 8—10 év alatt visszafizetni. A német ipar által felhasználandó nyersanyagok kompenzációjaként a visszafizetések 8—10%-a devizában történne. A kölcsön fedezetéül kincstári váltót bocsátának ki 2%-kal a birodalmi bank leszámítolási árfolyama fölött. E váltók hároméves időszak eltelte után, félévenkénti részletekben lennének visszafizetendők. Ebben az esetben az első két év alatt a visszafizetés magyar áruszállítmányok formájában lenne teljesíthető. Azt is javasolták, hogy többek között 50 ezer tonna bauxitot is szállítanak (bauxitra az alumíniumgyártáshoz sürgős szükségünk van); ráadásul a magyarok valószínűleg arra is hajlandók lennének, hogy 12 %-ot fizessenek devizában. Az árfolyam megállapításának kérdése különös nehézségeket okoz. Wessig meg akarja kísérelni, hogy a magyarokat a font-alap elfogadására vegye rá...»

olyan szerb államférfi, aki Szerbiának Csehszlovákiától vagy Romániától való elszakadását akárcsak ki is merte volna mondani. Csak Stojadinović említette egyszer ezt a gondolatot, mint az elkövetkező jugoszláv politika egyik lehetőségét. De még abban az esetben is, ha Jugoszlávia hajlanék a Magyarországgal való együttműködésre, utóbbi ebbe csak akkor mehet bele, ha erős nemzetre támaszkodhat.

Gömbös úr ezután Olaszországhoz való viszonyáról beszélt és kedvenc gondolatáról, Olaszország, Ausztria, Németország, Magyarország együttműködéséről, esetleg Lengyelország bevonásával. Biztosított engem arról, hogy római megállapodásai során mindig hangsúlyozta: Magyarország nem folytathat és soha nem is folytat németellenes politikát, és nem hagyja magát németellenes kombinációkba befogatni. Egyébként az Olaszországgal és Ausztriával kötött gazdasági megállapodások beváltak. Ezáltal abba a helyzetbe került, hogy a magyar búzát világpiaci ár felett tudja ezekben az országokban elhelyezni, és ez döntő a magyar miniszterelnök helyzetére. Gömbös úr megemlítette még Mussolini előző évi kijelentéseit, miszerint utóbbi kijelentette volna, hogy az olasz—francia ellentétet sohasem lehet teljesen áthidalni. Mussolini ki fogja használni a franciákat, ha valamit nyújtani tudnak neki, de sohasem kerül tőlük függőségbe. Gömbös azon a véleményen van, hogy az abesszíniai vállalkozás likvidálása után, melynek katonai szemszögből való veszélyességére ő egyébként Mussolinit figyelmeztette, a francia—olasz ellentét ismét eredeti nagyságában fog megmutatkozni.

Gömbös úr ezután Ausztriáról kezdett beszélni. Sajnálja a német—osztrák kapcsolatok fejlődési irányát, nemcsak érzelmileg, mivel ő Ausztriában Németország és Magyarország közötti természetes hidat lát mind gazdasági, mind politikai vonatkozásban, hanem mert egy Németországgal, Magyarországgal és Olaszországgal egyaránt jó kapcsolatokat fenntartó önálló Ausztriát szerencsés politikai képződménynek tart, még akkor is, ha természeti szükségyszerűségnek kell tekintenie Ausztria csatlakozását Németországhoz. Álláspontja a Habsburg-kérdésben ismeretes. Ellene van minden restaurációnak. Megjegyezte egyébként, hogy a restauráció kérdése Ausztriában nem akut, inkább visszaszorulóban van. Jenő főherceg fellépése a családi birtokok kiadására vonatkozó határozat után azt eredményezte, hogy most már nincs szó a Habsburg-ház birtokainak kiadásáról, hanem csupán apanázsfizetésről.

Átérve a dunai paktum kérdésére, Gömbös úr kijelentette, hogy a legszívesebben venné, ha egyáltalán semmi ilyen paktum nem jönne létre, de legalábbis nem olyan, amelyben a kisantant és Franciaország is részt vesznek. Örömmel üdvözlőné, ha Németország, Ausztria és Olaszország, Magyarország és esetleg Lengyelország között eszmecserék folynának egyelőre legalább arról, hogyan lehetne a Duna-medencében ez államok között gazdasági és politikai téren is együttműködést elérni. Az esetleg sorra kerülő megállapodásokat azonban az eddigi paktumelképzelésektől teljesen elválasztva kellene megkötni és megszövegezni.

A beszélgetés során újra és újra kifejezésre jutott a magyar miniszterelnök mélységes ellenszenve Csehszlovákiával és különösen annak külügyminiszterével¹ szemben, s éppígy Titulescu úrral szembeni bizalmatlansága is.

A kisebbségi kérdésre vonatkozó megbeszélésre a rendelkezésre álló idő rövidsége miatt nem került sor.

báró von Neurath s.k.

9565/E. 673 625—8.
DGFP—C. IV. 311.

¹ Eduard Beneš.

Berlin, 1935. szeptember 30.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE
GÖMBÖS MINISZTERELNÖKKEL FOLYTATOTT
MÁSODIK MEGBESZÉLÉSÉRŐL

RM. 733.

Gömbös magyar miniszterelnökkel tegnap délután, a Führernél tett látogatása után találkoztam. Ez alkalommal a kisebbségi kérdést hozta szóba. Azt mondotta nekem, ezt a kérdést, sajnos, nem sikerült a Führerrel megbeszélnie,¹ ezért velem akarja közölni a magyar kormány felfogását:

Ő és kormánya nem tűrheti, hogy — amint ez utóbbi időben előfordult — a magyarországi németek között féktelen agitátorok lépnek föl, akik kísérletet tesznek a békés parasztok felizgatására. Az ilyen agitátorok ellen minden eszközt igénybe fognak venni. Kér minket, gondoskodjunk arról, hogy ezeket az embereket — bármilyen zászló alatt lépjenek is föl — magyarországi vállalkozásaiktól visszatartsuk. Egyébként teljes mértékben kész arra, hogy a kisebbségi kérdés rendezését tárgyalás alá bocsássa, és várja a bejelentett német megbízott látogatását.² Egyébként anyai ágon ő maga is német bevándorlóktól származik, s felesége is német. Már ez okból is nemcsak megértéssel viselkedik, hanem együtt is érez a német kisebbség kívánságaival. Gömbös úrnak azt feleltem, hogy mi magunk is a leghatározottabban helytelenítünk mindenfajta politikai agitációt a magyarországi németek között. Másrészt sovíniszta magyar körök részéről állandó kísérlet történik arra, hogy anyanyelvük és régi szokásaik feladására kényszerítsék a német bevándorlókat, akik pedig tudtommal mindig jó magyar állampolgárok voltak, és sok magas állású tisztviselőt és minisztert adtak a magyar államnak. Ezek a kísérletek azok, melyek Németországban bosszúságot okoztak, és amelyek a Magyarország és a magyarság szempontjából egyébként kedvező hangulatot állandóan zavarják. A légkör jelentős tisztulására vezetne, ha a német kisebbség kulturális jellegű kívánságait valamely, a magyar állam számára teljesen elfogadható formában sikerülne szabályozni. Gömbös úr válaszában utalt az ún. B-típusú iskolák tervbe vett bevezetésére.³

Gömbös úrnak, akit ma Hess úr, a Führer helyettese és Goebbels úr is fogad, azt ajánlottam, hogy a kisebbségi kérdésben elfoglalt álláspontját ő előttük is említse meg.

9722/E. 683 635—6.

bárá von Neurath s.k.

DGFP—C. IV. 314.

¹ Lásd a 43. sz. iratot.

² Utalás Roediger októberi látogatására.

³ Lásd a 18. sz. irat 6. jegyzetét.

Berlin, 1935. szeptember 30.

SCHACHT GAZDASÁGI MINISZTER FELJEGYZÉSE GÖMBÖS MINISZTERELNÖKKEL FOLYTATOTT TÁRGYALÁSÁRÓL

Gömbös magyar miniszterelnök mai látogatása során megegyezésre jutottunk a tervbe vett katonai-ipari megrendelések lebonyolítását illetően.¹ Gömbös úr hozzájárult ahhoz, hogy az általunk felhasznált nyersanyagokat készpénz devizákban kell megtéríteni, én viszont a magam részéről a fennmaradó összeg kifizetésére vonatkozóan áruban történő kompenzációt nyilvánítottam akceptábilisnak. Mindenesetre itt is felvettem a kérdést, nem jöhetne-e szóba árumegrendelés helyett magyar vállalatokban való részesedés is. Megemlítettem a Duna-hajózást. Gömbös megjegyezte, hogy a magyar Duna-hajózás nagyon rossz gazdasági helyzetben van, elvileg azonban nem ellenzi ezen a területen egy német—magyar kooperáció gondolatát, és megígérte, hogy az ügyet megvizsgálja. Fölhívta továbbá a figyelmet arra, hogy Magyarországon értékes mangánérclelőhely van, melyben a Német Bank tőkeszerű érdekeltséggel bír. Úgy láttam, fontos neki, hogy ezt az objektumot is bevonja a megbeszélés körébe. Megígérttem, hogy beszélek erről a Német Bankkal.²

Schacht s. k.

2980/D. 580 594.

Budapest, 1935. október 7.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE GÖMBÖS MINISZTERTANÁCSI BESZÁMOLÓJÁRÓL

¹ 1. A miniszterelnök azzal kezdte, hogy a Führerrel folytatott beszélgetés során, amikor a Führer kifejezett kérdést intézett hozzá az olasz—magyar kapcsolatok természete felől, kijelentette neki, hogy Magyarország nem vállalt Olaszországgal szemben semmiféle katonai kötelezettséget, mivel nincs is semmiféle katonai megállapodás Magyarország és Olaszország között, sem semmiféle jegyzőkönyv, és hogy ennélfogva Magyarország

¹ Lásd még a 39. sz. irat 11. jegyzetét.

² Schacht a feljegyzés egy-egy másolatát megküldte Göringnek, a Külügyminisztériumnak és a Gazdasági Minisztériumnak.

¹ Mackensen jelentését a következő levél kíséretében küldötte meg a Külügyminisztériumnak: „A tegnapelőtti minisztertanácson Gömbös beszámolt minisztertársainak azokról a benyomásairól, melyeket németországi látogatásáról hozott magával. A jelenleg hivatalban levő kormány egyik tagja megbízható bizalmi emberemnek részletesen beszámolt a miniszterelnök megjegyzéseiről. Ezeket a mellékelt feljegyzésben foglaltam össze.

Már csak a forrásra való tekintettel is, kérem jelentésemet szigorúan bizalmasan kezelni. — Mackensen.” 6147/E 460 310. Az iraton tájékoztatás van arról, hogy Neurath bemutatta a feljegyzést Hitlernek, akitől a következő megjegyzéssel érkezett vissza: „A birodalmi kancellárt tájékoztattam. Nézete szerint a csatolt feljegyzés harmadik szakasza teljesen ferde beállítás... *Lammers.*”

semmi módon sincs elkötelezve arra, hogy Olaszországnak európai konfliktus esetén katonai segítséget nyújtson.

2. A német—olasz viszonyra és az ezzel összefüggő osztrák kérdésre vonatkozóan a Führer hangsúlyozta előtte, hogy Mussolini iránt érzett személyes nagyrabecsülése semmit sem változott. Alapvető okokból Németországnak egyáltalán nem érdeke, hogy összeütközésbe kerüljön a fasizmussal. Ellenkezőleg, Németország, a dolgok természetéből kifolyólag, érdekelt a jobboldali európai államok fennmaradásában.

Ami az osztrák kérdést illeti, a Führer kijelentette, hogy ebben teljesen érdektelen, de hozzáfűzte, hogy Olaszország politikai túsúrásai (a Führer itt a Bolzano környéki hadgyakorlatokra célzott)² érthetetlenek előtte, és nem is hiszi, hogy ezek a két ország közötti jobb légkör kialakítását szolgálják. Mindenesetre nem veszi túl komolyan ezeket a némileg kicsinyes módszereket, melyek Suvich politikájához tartoznak. A miniszterelnök e kérdésre vonatkozólag benyomásait abban foglalta össze, úgy véli, hogy a német vezető körökben Olaszország irányában bizonyos békülékeny magatartás figyelhető meg, és készséget lát arra is, hogy az osztrák kérdésben megegyezést hozzanak létre.

3. Gömbös a kisebbségi kérdést is felemlítette csaknem minden berlini megbeszélése során, beleértve a Führerrel folytatott beszélgetését is. Általános benyomása az, hogy a német fél kezd elveszteni érdeklődését e kérdés iránt. E következtetésében csak megerősítette őt von Ribbentrop nagykövet nagy társaság előtt tett megjegyzése, amikor is erről a kérdésről úgy beszélt, mint ami már nem is érdekes. A miniszterelnök itt bejelentette azt az elhatározását, hogy a német agitátorok ellen ezentúl élesebb rendszabályokat fognak hozni.

4. A jugoszláv kérdés iránt a korábbinál messze csekélyebb érdeklődés mutatkozott Berlinben, még ott is, ahol a Magyarország és Jugoszlávia közötti viszonyt érintették. Hangsúlyozták, hogy ez bizonyos mértékben másodlagos ügy, de a Jugoszláviához fűződő jó kapcsolatokat természetesen továbbra is elő kell mozdítani, és hogy szívesen vennék a Magyarország és Jugoszlávia közötti légkörben bekövetkező javulást is. Egyik berlini beszélgetése során sem tulajdonítottak ennek döntő fontosságot, másrészt viszont általánosan elismerték és üdvözölték, hogy bizonyos javulás állt be a magyar—jugoszláv viszonyban — amit a magyar—jugoszláv kereskedelmi tárgyalások igen kedvező alakulása is jól szemléltet.

5. Berlini megbeszélései során nyert általános benyomását a miniszterelnök hozzávetőlegesen az alábbiakban foglalta össze: egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy a bolsevizmussal való összecsapás kerül a német külpolitika gyújtópontjába, és hogy ezzel összefüggésben a szudétanémet kérdés máris erősen előtérbe lép. Továbbá, különös tekintettel erre a helyzetre, erősen hangsúlyozták előtte, hogy a birodalmi kormány döntő fontosságot tulajdonít a Nagy-Britanniával való, jelenleg kifejezetten kedvező kapcsolatok ápolásának. Az volt a benyomása, hogy a németek számára jelenleg a Nagy-Britanniával való jó kapcsolatok kialakítása minden másnál fontosabb.

6. Befejezésül a miniszterelnök elmondotta benyomásait a birodalom vezető személyiségeiről is. Ezek egyéni megfigyelése, valamint a Berlinben uralkodó légkör tanulmányozása ugyancsak üticéljai között szerepelt. Bizalmi emberem a miniszterelnök idevágó jellemzéseit rendkívül kedvezőnek, valósággal elragadtatottnak ecsetelte. Gömbös úr ismétlenül hangsúlyozta, hogy Németország jelenlegi vezetői rendkívül tehetséges, rátermett és határozott emberek. Kifejezte személyes mély csodálatát a Führer iránt és hangsúlyozta, hogy a nemzetközi politika szempontjából Németország jelenleg jobb

² Az olasz hadsereg 1935. évi hadgyakorlatát augusztus 23—28. között Bolzano vidékén tartották.

helyzetben van, mint évtizedek óta bármikor. Különösen érdekes volt számára a Birodalmi Bank elnökével folytatott politikai természetű beszélgetése.³ Nagyon értékes volt számára, hogy megismerkedhetett Schacht gazdasági és pénzügyi politikájának általános irányvonalával. Schacht személye is mély benyomást tett rá.

A birodalmi külügyminiszter személyével kapcsolatban Gömbös úr főleg nyugalmaról és arról a határozottságáról, biztonságáról beszélt, mellyel a külpolitika gépezetét ellenőrzi. Hozzáfűzte, az a benyomása, hogy ami a külpolitikai kérdések kezelését illeti, a Führer nagyon nagymértékben támaszkodik a birodalmi külügyminiszterre, és utóbbi a Führer korlátlan bizalmát élvezzi.

6147/E. 460 311—14.

DGFP—C. IV. 337.

44

Budapest, 1935. október 10.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET LEVELE

A KÜLÜGYMINISZTERNEK

Hálás köszönet a múlt hó 30-i leveledért,¹ a G-vel folytatott további megbeszélésekre vonatkozó, számomra igen értékes adatokkal. Azóta már bizonyára megkaptad azt a jelentést, melyben beszámoltam róla, hogyan nyilatkozott G. hazaérkezése után minisztertársai előtt.² Számomra ez még annál is érdekesebbnek látszik, mint az, amit a témával kapcsolatban az itteni német képviselővel közölt. Utóbbiról tegnap tettem jelentést, és az erről szóló jelentést W. útján ma megküldöm Berlinbe.³ Jelentésemet szándékosan leszűkítettem annyira, amely alkalmas arra, hogy sok kézen keresztül menjen, magánlevélben azonban még az alábbi kiegészítéseket szeretném hozzáfűzni.

G. a nálunk elköltött reggelije közben szerfölött kedélyes hangulatban volt, és az alatt a másfél óra alatt, amíg nálunk volt, nem hagyta magát nyugalmaiban zavartatni a hivatalos ügyek rohamától sem, aminek pedig itt visszatérte után ki volt és azóta is ki van téve.

Utazásának jelentős eredménye számára az a személyes benyomásaiból szerzett meggyőződése, hogy a viszonyok nálunk még a várakozást is felülmúlóan konszolidáltak. Ezt nemcsak nekem mondotta, hanem németországi útjáról folytatott minden beszámolójának homlokterébe állítja, így a párt előtt tegnap elmondott nagy beszédében is. (Lásd mellékletet.⁴) Ezt a konszolidálódást elsősorban annak a módnak tulajdonítja, amellyel a Führer a kormányt vezeti, aki megadja ugyan a nagy, világos irányvonalakat, egyébként azonban — Mussolinival ellentétben — a bizalmát élvező embereknek a számukra kijelölt munkaterületen teljes mozgásszabadságot hagy. E tekintetben mély benyomást gyakorolt rá Goebbels birodalmi miniszternek egy megjegyzése, aki elmondotta neki, hogy valahányszor valamely, reszortját érintő kérdésben döntést kérve

³ Lásd a 42. sz. iratot.

¹ Valószínű utalás a 41. sz. iratra.

² Lásd a 43. sz. iratot.

³ A jelentés ismeretlen.

⁴ A melléklet nem található az irat mellett.

a Führerhez fordul, mindig ki van téve az ellenkérdés veszélyének: „Ön-e a propaganda-miniszter vagy én?”

Goebbels birodalmi miniszter egyénisége szemmel láthatóan mély benyomást gyakorolt a miniszterelnökre. Nagy élvezet volt számára szavait hallgatni, különösen mivel Goebbels ért ahhoz, hogy beleilleszkedjék látogatója gondolatmenetébe, és ehhez fűződő saját megjegyzéseit formailag is tökéletes mondatokban fejezze ki. Hogy a propaganda mit jelenthet, ezt csak most tanulta meg Németországban.

A birodalmi hadügyminiszternél a várt meleg fogadtatásra talált. Igaz, az ismert speciális esetre⁵ vonatkozó megbeszélésük során a vezérezredes⁶ azonnal kijelentette: „Örömmel és készségesen egyetérték, amennyiben ezzel a Führer is egyetért.” Ezek után nem részletezte ott tovább a témát.

Ilyen körülmények között különösen értékes volt számára a Schacht birodalmi bankelnökkel folytatott beszélgetése. Ennek a speciális esetre vonatkozó része mindenképpen pozitívan zajlott le, ezen túlmenően azonban arra is lehetőséget adott neki, hogy behatóan informálódjék Schacht nagy gazdaságpolitikai elképzeléseiről, amelyek iránt ő mindig különös érdeklődést tanúsított, és melyeknek sikere máris látható.

A Führer helyettesével⁷ folytatott beszélgetésből azt említette meg, hogy előbbi a kisebbségi kérdésre terelte a beszélgetést, különösen pedig a „névmagyarosítások” témájára. Azt az állítását, hogy Magyarországon mindenkinek meg kell a nevét magyarosítania, hacsak nem akarja, hogy lecsukják, saját sváb édesanyjára való egyszerű utalással meg tudta cáfolni, akit még ma is Anne Marie Weitzelnek hívnak. Egyébként, fűzte hozzá a miniszterelnök, éppen most van alkalom arra, hogy ezekről a kérdésekről beszélgessenek. (Célzás Roediger Patakynál tett budapesti látogatására.)

Nagy örömmel hangsúlyozta a miniszterelnök azt az érzését, hogy németországi tartózkodása napjaiban bensőleg sokkal közelebb került Göring miniszterelnökhöz. Ő az első pillanattól helyesen ítélte meg Göringet, különösen emberi oldalát tekintve. Ami számára Göring egyéniségét oly vonzóvá teszi, az az a tény, hogy ez a világhírű hadirepülő, Richthofen utóda, a legszerényebben kitér harci tetteinek minden emlegetése elől, és ezekről az időkről szólva elhárítólág csak annyit mond, hogy csak kötelességét teljesítette, mint ezer más.

Összefoglalóan visszapillantva berlini utazására a miniszterelnök még egyszer szóba hozta a nemzetközi sajtó szenzációs jelentéseit és kiemelte, hogy ő várta az ilyen jelenségeket, terveiben azonban nem hagyta magát befolyásoltatni általuk. Az volt a benyomásom, hogy ezzel bizonyos ellenállásokra célzott, melyeket utazásának jelenlegi időpontja ellen egy másik itteni, a külpolitikáért felelős szerv a várható nemzetközi nyugtalanságkeltésre való hivatkozással érvényesített.⁸

Arról, amit a miniszterelnök a villában eltöltött órákról mesélt, W. szóban fog jeleníteni.

9586/E. 675 622—5.

⁵ Lásd a 39. sz. irat 11. jegyzetét, továbbá a 42. sz. iratot.

⁶ Blomberg, Werner.

⁷ Rudolf Hess.

⁸ Valószínű utalás Kánya külügyminiszternek Gömbös utazásával kapcsolatos álláspontjára.

Budapest, 1935. november 21.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

A. 221. P. 24.

Hivatkozással 1935. november 16-án kelt A. 212. sz. jelentésemre¹:

1. A dr. Köhler-ügy,² melyet Kánya úr pár nappal ezelőtt felhozott előttem, időközben néhány szerfölkött nemkívánatos visszahatást eredményezett, amennyiben okom van annak feltételezésére, hogy most már azokat az iparvállalatokat is gyanúsítják meg nem engedett kisebbségi propagandával, melyekben dr. Köhler csupán ipari minőségében tevékenykedik, értve ezalatt azt, hogy ahol semmi köze sincs a kisebbségi kérdéshez. Kiszámíthatatlan az a kár, ami ezeket a német vállalkozásokat abból kifolyóan fenyegeti, hogy ily módon ezeket is bevonják a gyanúsítottak körébe. Következésképp sürgősen szükségessé vált a Köhler-ügy és ezzel összefüggésben a kisebbség jövőbeli támogatása kérdésének haladéktalan rendezése.

2. Mielőtt rátérnék nézetem kifejtésére a tekintetben, hogyan kellene a jövőben e pénzügyi kérdésben eljárunk, szükségesnek tartom röviden összefoglalni a titkos kifizetések eddig főnállott rendszerét. A magyarországi németiség anyagi ellátására szolgáló alapokat a Külügyminisztérium és a VDA használták fel, melyek közül a legutóbbi költségvetés szerint előbbi 35 ezer, utóbbi 86 ezer birodalmi márkával rendelkezett. A Külügyminisztérium rendelkezésére álló alapokat a követség útján pengőben, havi részletekben fizették ki dr. Köhlernek; a VDA hozzájárulását futár hozta pengős bankjegyekben vagy valamely más idegen valutában, melyet aztán a külföldi pénznemek átváltására vonatkozó szabályok kijátszásával dr. Köhlernek kellett a fekete piacon átváltania. Dr. Köhler a Külügyminisztérium hozzájárulásával a VDA meghatalmazottjának szerepét is betöltötte, aki felelős volt az összegek felhasználásáért és adminisztrálásáért.

Fizetését a Pontus G. m. b. H.³ folyósította. Hogy anyagilag függetlenebbé tegyük a VDA-tól, fizetését úgy kezelték, mint iparszervező tevékenységének honoráriumát. (Szövetkezet szervezése, fejlesztési szaktanácsok stb.)

3. Dr. Köhler a kapott összegeket az alábbi célokra használta fel:

a) A Neue Deutschungarische Heimatblätter című lap kiadása.

b) A Suevia sváb diákegylet. A Suevia tagjainak egy része diákokthozban lakik. Valószínűleg ez az az otthon, amire Kánya úr megjegyzéseiben célzott.

c) Egy gazdasági iroda.

d) A sváb községekben folyó propaganda finanszírozása. (Gyűlések költségei, a Magyarországi Német Népművelési Egyesület utazási költségei, titkárok és szónokok.)

e) Magyarországi Német Népművelési Egyesület.

A részletes kiadások a dr. Köhler által összeállított mellékletben vannak feltüntetve.⁴

¹ A jelentést nem ismerjük.

² A Köhler-ügyről, melyben lelepleződött a magyarországi német kisebbség politikai irányításának német részről történő finanszírozása, Mackensen fenti november 16-i jelentésében tájékoztathatta a Külügyminisztériumot.

³ Gesellschaft mit beschränkter Haftung — korlátolt felelősségű társaság.

⁴ ADGFP. — C. IV. 424. sz. irat jegyzete szerint a melléklet nincs az iratok között, de lefényképezték a budapesti diplomáciai képviselőlet irattárában levő példányt. — M. 240/M. 008 072—75.

Ezekhez a birodalomból jövő juttatásokhoz hozzá kell még adni azt a számos pénzségélyt, melyet a magyarországi német parasztfiúk és diákok a birodalomban kapnak ott végzendő munkájuk vagy ott folytatandó tanulmányaik céljaira; az ezzel kapcsolatos levelezést a VDA különböző alosztályai részben dr. Köhleren keresztül, részben közvetlenül vagy a sváb községekben működő más ügynökök útján folytatják le.

Amint már több ízben rámutattam, lehetetlen volt azt várni, hogy ez a rendszer titokban maradjon; erre sohasem lehetett abszolút módon számítani, és ha egyáltalán, akkor valóban csak addig, amíg az itteni németiség zárt és egységes marad. Az elkeseredett kölcsönös ellenségeskedés és a több csoportra hasadás jelenlegi állapotában — amelyre én is többször felhívtam a figyelmet jelentéseimben — csak idő kérdése lehetett, mikor fog az egész rendszer kitudódni. Ez a fordulat most bekövetkezett; nem lehet többé a legkisebb kételyünk sem a tekintetben, hogy a magyar kormány immár minden részletében birtokában van a birodalomból jövő anyagi segítség rendszeréről szóló teljes tájékoztatásnak.

4. Előző jelentésemben már hangsúlyoztam, hogy a beszélgetés során Kánya úr mindent elkerült, ami politikai botrányt robbanthatna ki. Tekintettel azonban az itt tapasztalható óvatlanságra és túlzott érzékenységre, ilyen ügyekben nap mint nap ki vagyunk téve ennek a fenyegetésnek, amíg csak gyökeresen nem változtatunk a helyzeten. Ez a tény, valamint az, hogy dr. Köhler és a vele kapcsolatban álló személyek és szervezetek forognak kockán, parancsolóan előírják számunkra, hogy a lehető leggyorsabban hozunk döntést jövőben követendő irányvonalunkat illetően. Ezzel kapcsolatban nézetem szerint először azt kellene negatív előfeltételként elfogadnunk, hogy nem csupán erről az egész, dr. Köhler személyében képviselt és titkot immár nem képező rendszerről kell lemondanunk, hanem hogy a további pénzjuttatások más közvetítőkön keresztül történő minden más *titkos* rendszere is céltalan és hozzánk méltatlan lenne. Tekintettel a saját sorainkban is előforduló fecsegésre és a magyar állambiztonsági szervek hatékony működésére, csak nagyon rövid lenne az az idő, amíg a titkosság talán megőrizhető lenne. Azután újabb vitába kellene keverednünk a magyar kormánnyal, és akkor már nem a mostani barátságos módon, hanem olyan formában, amely az országaink között fennálló kölcsönös bizalom és politikai barátság megtörésének veszélyét idézhetné fel. Politikai kapcsolataink érdekében, de nem kevésbé a magyarországi német kisebbség érdekében is kiindulópontunknak a most szükségessé váló újjászervezés tekintetében annak kellene lennie, hogy az eddig fenntartott rendszert egyszer s mindenkorra eltöröljük.

5. Ha meg akarjuk őrizni politikai érdekeinket, úgy a jövőben Magyarországon anyagi hozzájárulások és népi német propaganda csak olyan mértékben lesz lehetséges, amilyen mértékben a magyarokkal folytatandó őszinte és nyílt vitában velük ez ügyben meg egyezést tudunk elérni. Ez azt jelenti, hogy először is át kell vizsgálnunk a dr. Köhler által teljesített kifizetések egész listáját annak megállapítására, melyeket tudnánk ezek közül siker reményében vita tárgyává tenni a magyarokkal. A fentebb felsorolt kategóriák közül ez talán lehetséges lenne a Sonntagsblatt és a Deutsch-Ungarische Heimatblätter kérdésében. Szükség esetén ugyanezt meg lehetne tenni az UDV és a Suevia vonatkozásában is, a szükséges fenntartásokkal. Ami az UDV-t illeti, itt előfeltétel lenne ennek mindkét fél hozzájárulásával történő újjászervezése, míg a Suevia esetében hangsúlyozandó lenne a diákokonthon jótékonyági jellege és a hangsúlyt arra kellene helyezni, hogy az otthon bentlakó diákjai, akiknek szülei legnagyobbbrészt szűkös anyagi viszonyok között élnek, magasabb műveltséget csak a nekik juttatott anyagi támogatás segítségével szerezhetnek. Ami a gazdasági irodát illeti, olyan irányban kellene erőfeszítése-

ket tenni, hogy ezt a jövőben belülről lehessen finanszírozni, azaz üzleti és szövetségi bevételekből. Meg kellene szüntetnünk a falusi propaganda céljaira tőlünk származó juttatásokat is. Amennyiben ilyen propagandára az UDV keretén belül szükség van, úgy azt ennek központi irodája egyedül végezhetné. Az eddig érvényben levő rendszer szerint legnagyobb problémát számunkra a németséggel kapcsolatos munkában foglalkoztatott egyes személyeknek járó fizetések okozzák. Olyan irányban kell erőfeszítéseket tenni, hogy minden olyan személyt, akik a németség érdekében eddig is megbízható munkát végeztek, azoknál a valóságos intézményeknél kell alkalmazni, melyek nyílt támogatást kapnak tőlünk.

6. Erre a megbeszélésre a legjobb alkalom a legközelebbi jövőben Pataky államtitkár berlini látogatása lehetne, melyet december első felére terveznek. (Lásd november 21-én kelt A. 216. sz. jelentésemet.⁵) Ez azonban nem változtat annak szükségességén, hogy Kánya úr kérdéseire megfelelő választ kell adnunk, amint azt előző táviratomban is jelentettem, teljesen függetlenül mindenféle további megbeszéléstől.⁶

7. A fentebb vázolt átszervezés nélkül nem lehetséges a kisebbségi kérdés óhajtott, kölcsönös bizalmon alapuló rendezése sem. De van egy másik terület is, amelyet tökéletesíteni kellene. Az utóbbi pár év alatt, amint azt növekvő aggodalommal figyelem, a németséggel kapcsolatos munkában érdekelt sok németországi ügynökségnél elfogadott gyakorlattá vált, hogy ezekben a kérdésekben önálló levelezést folytatnak ügynökeikkel, akiknek legnagyobb részét maguk alkalmazzák. Következmenyeként a szükséges óvatosság mértékét gyakran nem tartják meg, azonkívül a birodalom által adott politikai útmutatások egyöntetűsége is a legkomolyabban veszélyeztetve van. A jövőben erőfeszítéseket kellene tenni annak biztosítására, hogy a magyarországi németséggel minden ilyen tárgyú levelezést *egyetlen* megfelelő németországi ügynökség végezzen, amely az egyöntetűség megtartásáért is felelős lenne. A mostani rendszer mellett e téren is állandó súrlódásokra lehetünk elkészülve a magyar hatóságokkal, különösen pedig az ilyen levelek magyarországi címzettjeire váró tekintélyes személyi nehézségekre is.

8. Az a munka, melyet eddig a magyarországi németség érdekében végeztek — s melyet különösen a Bleier Jakab színdús személyisége segített — kétségtelenül a népi német szolidaritás erősödéséhez vezetett a sváb paraszt lakosság soraiban. Akkori hatóságaink szemében, melyek előtt Magyarország egyszerűen csak a „fehérterror országa” volt, az az ár, amit ezért a sikerért fizetnünk kellett, kicsiny volt. Az ár az 1920 és 1932 közötti időszak állandó és megszakítás nélküli válságszaggatta politikai légköre volt. Ebben az időszakban a Németország és Magyarország közötti politikai barátság, amennyiben ilyesmiről még egyáltalán beszélni lehetett, igen kérdéses volt, és a nemzeti érzésű magyar lakosság széles körében bennünket a pángermán gyarmatosítás propagandistáinak tekintettek. Ez pedig elviselhetetlen hátránnyal terhelt meg bennünket a jövőre nézve. Ma már a dolgok a mi vonatkozásunkban egészen másképp állnak. Ha mi most kénytelenek leszünk szembenézni a magyarországi kisebbséghez fűződő kapcsolataink újjászervezésével, úgy ezt a helyzetet teljes mértékben számításba kell vennünk, és döntéseink meghozatalánál egyetlen pillanatra sem szabad szem elől tévesztenünk azokat a súlyos és egyre növekvő hátrányokat és veszélyeket, melyek a magyarországi németség körében folyó propagandánk folytatásában rejlenek. Ez a munka folytatható és foly-

⁵ Lásd 9722/E. 683—645.

⁶ Stieve november 28-án kelt, 96. sz. választáviratában ez áll: „Kérem, tájékoztassa Kánya urat, hogy panaszait komoly és gondos vizsgálat tárgyává tesszük. Reméljük, hogy Pataky úr közelgő látogatása lehetőséget nyújt az összes felvetett kérdések őszinte és baráti megbeszélésére és kölcsönösen kielégítő megoldására.” — 9722/E. 683 646.

tatni is kell, de csak a magyarokkal szembeni teljes nyíltsággal és őszinteséggel. Az, hogy a magyarok hogy bánnak a német kisebbséggel, végső soron bizalom kérdése. Legelső teendőnk a bizalom helyreállítása. Célunk — feltéve, hogy magyar részről is megvan ehhez a jóakarát — egy olyan kérdés tisztázása, mégpedig teljesen és véglegesen, amelyik újra meg újra azzal fenyeget, hogy általában súlyosan zavarja a két ország közötti viszonyt. És hogy ez a jóakarát magyar részről megvan, ezt véleményem szerint bizonyítja az a tapintatos és óvatos mód is, ahogyan ezt a kérdést Kánya úr kezelte, aki nyilvánvalóan arra törekszik, hogy nagyobb jelentőség tulajdoníttassék a birodalomhoz fűződő baráti kapcsolatoknak, semmint a kisebbségi kérdésnek. Ennélfogva a most szükségessé váló rendszerváltoztatáskor az a feladat is ránk hárul, hogy határozottan és félreérthetetlenül áthelyezzük a fő hangsúlyt a népi német propagandáról arra a politikai munkára, melyet a megfelelő birodalmi szerveknek a németiség kulturális érdekeinek támogatása céljából kell kifejtetniük. Hogy mennyire fog sikerülni a németiséget a jövőben fönntartani és az elmagyarosodástól megóvni, ez nem a németiség soraiban végzett többé-kevésbé burkolt propagandától függ, amely a magyarok részéről mindenesetre a lehető legerősebb ellenállásba ütközik, hanem inkább a jelenlegi politikai helyzet számitásba vételétől és a két kormány között, az illetékes szervek útján annak érdekében végzett munkától, hogy a németiség megőrizze nyelvét és szokásait. Ez új módszer látható startjának Pataky berlini megbeszéléseinek kell lennie. Részünkről a megbeszélések célja az legyen, hogy meggyőzzük a magyarokat, akik jelen pillanatban nem egészen indokolatlanul kissé szkeptikusak, hogy a német birodalom sohasem fog támogatni semmi olyan tevékenységet, ami káros lehetne a magyarországi németek államhűsége szempontjából. Csak ezen az úton teremthetjük meg azt a bizalmi légkört, amely lehetővé teszi a politikai viszony megzavarásának elkerülését, és egyedül tesz képessé minket arra, hogy hasznos, hosszú időkre szóló munkát végezzünk a magyarországi németiség fenntartása érdekében.⁷

von Mackensen

9572/E. 674 727—36.

DGFP—C. IV. 424.

⁷ Mackensen 1935. december 10-i, Roediger tanácsosnak küldött levelében visszatér a Köhler-ügyre. Úgy látja, az egyes szóba jövő intézményeknél a helyzet túlságosan tisztázatlan ahhoz, hogy fix összegeket lehessen beállítani; ezért csak az elvi kérdést kellene tisztázni, hogy lehetségesek-e egyáltalán a jövőben német részről anyagi juttatások. — 9722/E. 683 651—654.

Schnurre követségi tanácsos december 20-i levele pedig az iskolarendeletről foglalkozik. — A Gömbös-kormány 1935. december 24-én valóban kiadta a 11 000/1935. Me. számú rendeletet, amely hatályon kívül helyezte a három iskolatípust és egységes rendszert vezetett be a kisebbségi oktatásban. E szerint a hit- és erkölcsstan, az anyanyelvi és az ún. szülőföld ismereti tantárgyakat, valamint a számtan, természeti és gazdasági ismereteket a tanuló anyanyelvén, a magyar nyelvi és az ún. nemzeti ismereti tantárgyakat, valamint a testnevelést magyar nyelven tanítják. A IV—VI. osztályban az anyanyelven tanult gyakorlati ismereteket magyarul, a magyar nyelven tanultakat pedig anyanyelven ismétlik. A régi, három típusú iskolák átszervezését legkésőbb az 1938/39-es tanév megkezdése előtt be kell fejezni. Ahol jelenleg nincsen kisebbségi oktatás, de legalább húsz tanköteles szülei, gyámjai ezt kívánják, ott a gyermekeknek a népiskolában az előbbieken meghatározott keretben kell az anyanyelvet tanítani. — A rendeletet a Népművelési Egylet mérsékelt szárnya és a külföldi német sajtó elismeréssel fogadta.

Budapest, 1936. január 7.

SCHNURRE BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS LEVELE
RITTER KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYFŐNÖKNEK

Mélyen tisztelt Miniszteri Osztályfőnök úr!

Winchkler miniszter úr tegnap este megbeszélte velem berlini programját. Hétfőn 12³⁰.-kor megy önhöz és örül, hogy ezt követően önnel reggelizhet. További látogatási programjáról külön jelentünk. A jelentés egy másolatát ön ugyanezzel a futárral közvetlenül megkapja.¹

Winchkler úr berlini látogatásának indítékát saját kívánságától eltekintve a miniszterelnöknek az az utasítása képezi, hogy az annak idején Schachtal, a Birodalmi Bank elnökével megkezdett megbeszéléseit most már mint illetékes szakminiszter folytassa. Azt mondja, a miniszterelnökre ez a beszélgetés rendkívül mély hatást gyakorolt. Schacht elnök különösképpen a német és a magyar gazdaság egymást kiegészítő lehetőségeiről beszélt, amely gondolat Gömbösnél nagyon termékeny talajra talált.² Gömbös arra kérte Winchkler, hogy berlini megbeszéléseit különösen e szempont figyelembevételével folytassa.

Gazdasági megállapodásainak struktúráját illetően Winchkler úr nem szándékszik javaslatokat tenni. Magyar részről egyelőre elégedettek a felár- és export-prémium-rendszer múlt év december 5-én történt újraszabályozásával. Winchkler úr ez idő szerint azt a velem folytatott korábbi beszélgetései során többször érintett gondolatot sem óhajtja elmélyíteni, hogy a most német részről nyújtott kedvezményeket nyílt preferenciákká változtassák, mivel itt arra a felfogásra jutottak, hogy a jelenlegi rendszer a mindenkor adódó helyzethez való alkalmazkodó képességénél fogva a nyílt preferenciák merev rendszerével szemben előnyben részesítendő, mely utóbbi akarva-akaratlan más országoknak is javára válna.

Winchkler — az egymást kiegészítő gazdaságok gondolatát szem előtt tartva — most összeállíttatja azoknak az áruknak a jegyzékét, amely nyersanyagok Németországnak szükségesek és amelyeket Magyarország szállítani tudna. Megemlítette ennek kapcsán a kender, a bauxitkivitel növelését és az 1936. évi lenvetési szerződés erőteljes végrehajtását.

Konkrét magyar kívánságként különösen az élőállatkérdés foglalkoztatja. Magyarországnak jelenleg még 160 ezer sovány sertése van, s ezek lenyomják az árakat. A magyar kívánság az lenne, hogy a jelenleg lebonyolítás alatt álló ügyleteken túlmenően február—március hónapban további 50 ezer, április—május—június hónapokban pedig 90 ezer sertést exportálhassanak Németországba. Az erre vonatkozó magyar kívánság-

¹ A jelentés másolata nem található az iratok között.

² Lásd a 42. sz. iratot.

gokat Winckler úr közlése szerint a napokban hozták a berlini magyar követség útján az illetékes német szervek tudomására. Ezeknél az egyszerű konjunkturális ügyleteknél is fontosabb Winckler úrnak a sertéskivitel olyan alapvető szabályozása, amely a magyar állatgazdálkodásnak a jövőre vonatkozóan szilárdabb alapokat adna. Ha Németország csak akkor vásárol sertéseket, amikor éppen konjunktúra mutatkozik, mint ahogy ez a mostani esetben történt, akkor a magyar állatgazdálkodás az ilyen alkalmi szállításokra nem állíthatja be magát. A magyar kívánság tehát az, hogy az 1931. július 18-án kelt német–magyar kereskedelmi szerződésben megszabott, 80 ezer sertést kitevő évi kontingenst olyan módon szabályozzák újra, hogy a magyar állatgazdálkodás ténylegesen számolhasson ennek a mennyiségnek szabályos, évenkénti átvételével, ami tehát egy szilárd alapkontingens lehetne ezen a szinten, s német szükséglet esetén alkalomadtán még fokozható. Tehát ahhoz hasonló szabályozásról van szó, amilyen ez az évi százezer tonna zsír szállítására vonatkozóan már létrejött. Hasonlóképpen veti fel Winckler úr a szarvasmarha kivitel helyzetét. A Magyarország számára megszabott hatezer darabot kitevő kontingenst a pillanatnyi német szükséglet következtében több mint kétszeresével lépték túl. A magyar kívánság itt is arra irányul, hogy a jövőre vonatkozóan egy magasabb, szilárd alapkontingenst kapjanak, amely alkalmas a magyar állatgazdálkodás megalapozására. Ilyen kontingensként Winckler úr 30 ezer darab szarvasmarhát jelöl meg.

Német részről az egymást kiegészítő német és magyar gazdaságok témájához az lenne megjegyzendő, hogy Magyarországnak ez esetben saját ipari politikáját is ennek megfelelően kellene kialakítania. A fokozódó magyar iparosodás egyre inkább elmossa Magyarország agrárjellegét. A gyakorlatban nem követik Gömbös miniszterelnöknek azt az alapelvét, hogy a magyar ipart csak olyan mértékben építik ki, amennyire ez a katonai védelem szempontjából szükségesnek látszik, és amennyiben tősgyökeres, valóban rentábilis üzemekről van szó. Az aktuális téma, amit ezzel kapcsolatban meg kellene beszélnünk, egy új műselyemgyár olasz tőkével történő létesítése Magyaróváron, mellyel kapcsolatban Winckler úr nekem 14 nappal ezelőtt ígéretet tett a jelentős német import-érdekek figyelembevételére. (Lásd múlt évi XII. 24-én kelt B. 1139. sz. jelentésemet.)³

Winckler úr berlini megbeszélésének témái nem fogják felölelni a fegyver- és hadianyag-szállítási ügyletet, amit a Honvédelmi Minisztérium és az Ipari Minisztérium dolgoznak fel. Amint hallom, Petneházy iparügyi minisztériumi államtitkár a jövő héten Berlinbe megy, hogy ezekről az ügyletekről az illetékes szervekkel és Wessiggel tárgyaljon.⁴

Tekintettel arra a nem nagyon szilárd pozícióra, amellyel Winckler Bornemissza iparügyi miniszter és szélsőjobboldali híveinek ellenséges érzülete miatt a kormányban rendelkezik, kíváncsi lennék, ha berlini látogatását a miniszterelnök előtt személyes sikerként tüntethetné fel. Ez akkor sikerülne neki, ha valamit hozhat haza a tarsolyában, és berlini fogadtatása kifejezésre juttatná azt a nagyrabecsülést, amellyel mi német részről személye iránt viseltetünk. Erre a szempontra az ugyanezzel a futárral továbbítandó jelentésben még külön is utalunk. Von Mackensen úr erre telefonon Renthe-Fink úr figyelmét is hasonló értelemben hívta fel.

Heil Hitlerrel maradok mélyen tisztelt miniszteri osztályfőnök úr

alázatos híve

7864/E. 569 999—570 003.

Schnurre s. k.

³ A jelentést nem ismerjük.

⁴ Lásd a 39. sz. irat 11. jegyzetét.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

F. hó 9-én kelt jelentés kapcsán¹

Az a konfliktus, amely, mint jelentettem, újév táján a miniszterelnök és a belügyminiszter közötti viszonyt komolyan veszélyeztetni látszott, a legutóbbi napokban teljes mértékben elsimult.

Kozma belügyminiszter még azon a napon, amikor — az előbbi jelentésemben említett — szabadságáról visszatért, személyesen felkeresett, hogy a híresztelések hatása alatt, amelyek távollétében keletkeztek és melyeknek mérete őt némileg nyugtalanítja, személyesen tájékoztasson a valódi tényállásról — a konfliktus eredetéről és lefolyásáról —, „számolva a budapesti német követ különleges helyzetével, akinek, véleménye szerint, a magyar—német baráti kapcsolatokra való tekintettel nagyobb igénye lehet arra, hogy ezekről a dolgokról hiteles információkat kapjon, mint hivatali kollégáinak”.

A miniszter kb. másfél órás fejtegetéseiből kitűnt, hogy a már jelentett január 2-i ötórás beszélgetés teljesen tiszta helyzetet teremtett egy nagyon lényeges irányban: eloszlatta a belügyminiszternek (és amint hozzáfűzte, más minisztereknek is) azt a fel fogását, hogy Marton Bélának, a párt² főtitkárának kifogásolt intézkedései a miniszterelnök tudtával és akaratából történtek. Ha korábban ezzel ellentétes benyomás keletkezhetett, úgy ez csak azért volt, mert Marton mesterien értett hozzá, hogy rendelkezései mögé a miniszterelnök árnyékát idézze fel, úgy hogy egészen a kormány tagjaiig olyan benyomás keletkezett, hogy mindezekben az esetekben Gömbös megbízásából cselekszik. Gömbös a 2-i vitában a tényállást nemcsak helyesbítette, hanem ezenfelül még egyértelműen és tisztán el is határolta magát a Marton-féle rendelkezések tárgyi tartalmától. Ezzel a konfliktus már el is vesztette fő veszélymozzanatait. Most már csak arról lehet szó, hogy hasonló esetek megismétlődésének hatékonyan elejét vegyék, amint ezt Kozma meg is követelte, ezenkívül azonban — és ez Gömbös kívánsága volt — olyan utat kellett találniuk, amely elviselhetővé tette a belügyminiszter számára Marton megmaradását a párt főtitkári posztján, ahol a miniszterelnök nézete szerint maradandó érdemeket szerzett. Kozma úr, aki tárgyi kívánságainak maradéktalan teljesítése esetén nem helyez súlyt arra, hogy Martonnak fejét vegyék, noha Gömbössel ellentétben világosan látja Marton gyengéit, ragaszkodott ahhoz, hogy mielőtt késznek nyilatkozna a belügyminiszteri tárca megtartására, meg kell várnia a főtitkárnak most adott utasítások tényleges kihatásait.

Így a 14-i látogatásakor még nem volt abban a helyzetben, hogy a konfliktust végérvényesen tisztázottnak nyilváníthassa. Három nappal később azonban közölte velem, hogy Gömbös megígért biztosítékait teljes mértékben beváltotta, és Martont olyan mértékben visszaparancsolta, hogy a párttitkár és alárendelt szerveinek a belügyminiszter reszortját érintő túlkapásaitól a jövőben többé már nem kell tartania.

Marton Béla főtitkárként megmarad állásában, ahhoz azonban jó képet kell vágnia,

¹ A jelentés nem található az iratok között.

² A Nemzeti Egység Pártja.

hogy a miniszterelnök a pártból egy tizes tanácsot rendel ki mellé, melynek feladata, hogy hatásköre szigorú betartásán örködjék.

Az, hogy ezt a konfliktust, amely az egész kormány helyzetének súlyos megrázkódtatására vezethetett volna, gyorsan, teljesen és a miniszterelnök és belügyminiszter közötti bizalmas viszonyban mutatkozó kedvezőtlen utóhatások nélkül sikerült megoldani, ez mindkét félnek egyaránt érdeme. A közös cél gondolatát minden más elé helyezték, és a kényes helyzetben ugyanannyi tapintattal, mint ügyességgel viselkedtek. Az a nyíltság, mellyel a konfliktusról az utóbbi napokban nyilvános beszédekben mindketten beszéltek, lényegesen hozzájárul ahhoz, hogy megszüntessék azt a nyugtalanságot, amely széles körökön úrrá lett és egyre újabb és újabb híresztelésekre adott alkalmat.

Kozma úr előttem megerősítette, hogy átmenetileg — legalábbis a miniszterelnök közvetlen környezetében — fontolóra vették azt a gondolatot, hogy a helyzet esetleges további kiéleződése esetén a konfliktus megoldását abban keressék, hogy Kozma urat a Külügyminisztérium vezetésével bízzák meg, és ezáltal kizárják a Kozma és Marton közötti hatásköri érintkezés lehetőségét. Hozzáfűzte azonban, hogy egy ilyen megoldást ő sohasem akceptált volna, mert eltekintve attól, hogy egyáltalán nem törekszik külügyminiszterségre, és feladatát ma csak a Belügyminisztérium hatáskörébe tartozó reformmunka folytatásában látja, számára olyan út nem jöhetne számításba, amely, bár megment számára egy miniszteri tárcát, de — az egész kormánynak és nem utolsósorban magának Gömbösnek a kárára — nem nyirbálja meg radikálisan Marton tevékenységét. Ha viszont ez utóbbi megtörténik, úgy semmi oka sincs arra, hogy belügyminiszteriségét feladja.

Attól az óhajtól vezéreltetve, hogy a külügyminiszter személyében beálló cseréről szóló híreszteléseket elhallgattassa, Kozma úr legutóbbi szombathelyi beszédében³ a legteljesebb elismeréssel nyilatkozott Kánya úrról és külpolitikájáról.

9571/E. 674 298—301.

von Mackensen

pest, 1936. január 23.

A BUDAPESTI KÖVETSÉG¹ FELJEGYZÉSE

A GÖMBÖS MINISZTERELNÖKKEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSRŐL

I. Gömbös úr tegnapi beszélgetésünkben minden bevezetés nélkül érintette a kisebbségi kérdést: „Mi az ön véleménye iskolarendszerünkről?” Azt válaszoltam, nem tudok ma erről többet mondani, mint azt, hogy úgy látom, megvannak benne az örvendetes fejlődés csirái, melyek — ha helyesen kezelik és gondosan ápolják azokat — a feszültség feloldódására vezethetnek ebben az oly kényes belső magyar ügyben, aminthogy a cél bizonyára ez is. Ahhoz, hogy ítéletet alkothassunk, meg kell várni, mit fognak a rendelettel a gyakorlatban csinálni. Gömbös úr nemcsak nem mondott ellent ennek, hanem olyan formában fejezte ki magát, amiből az világlott ki, hogy ő a rendeletet komolyan

³ A Függetlenség 1936. január 21-i száma közli Kozma Miklós szombathelyi beszédét.

¹ A feljegyzést a tartalomból kitűnően valószínűleg Mackensen követ készítette.

veszi és a felekezeti iskolákra vonatkozóan is sikra akar szállni annak lojális végrehajtása érdekében.²

II. A miniszterelnök ezután még arról beszélt, hogy a feszültség sajnálatosan fokozódik annak következtében, hogy birodalmi szervek tudvalevőleg kifizetéseket eszközölnek a magyarországi német kisebbség képviselőinek.³ Ennek feltétlenül meg kell szűnnie. Én ezzel szemben utaltam a Berlinben jelenleg folyamatban levő Pataky—Roediger megbeszélésekre,⁴ melyek ennek a témának nyílt megvitatására is alkalmat nyújtanak és kell is, hogy nyújtsanak. A kérdés elválaszthatatlanul beletartozik a megbeszélendő anyag egész komplexumába. Én magam nem vagyok felhatalmazva arra, hogy neki az e kérdésben elfoglalt álláspontunkról többet mondjak, mint azt, amit annak idején megbízatásom értelmében Kánya úrral már közöltem. Annyit azonban valószínűleg feltételezhetek, hogy ő, Gömbös, bizalmi emberei útján időközben már tájékoztatást kapott arról, hogy az immáron hetek óta fennálló de facto helyzet semmi újabb nehezményezésre nem adhat okot. Mindenesetre a magyar kormánynak semmiképpen sem szabad ezt, a berlini tárgyalások megkönnyítésére teremtettt állapotot úgy értelmeznie, mintha ez valamiféleképpen érintené a kérdésben elfoglalt elvi álláspontunkat. Illúziókban ringatózást jelentene, ha Magyarországon esetleg azt hinnék, mi zokszó nélkül belemegyünk abba, hogy hazai néptársainkat rábírjuk: szüntessék meg a német ajkú magyarok iránti kulturális érdeklődésük anyagiakban is kifejezésre jutó mindenfajta kinyilvánítását. A berlini megbeszéléseknek ehelyett inkább abban kellene tiszta helyzetet teremteniök, hogy a jövőben milyen célokra és milyen mennyiségben folyhatnak pénzüsszegek Magyarországra. Várakozásom ellenére megjegyzéseimet Gömbös ellenvetés nélkül hagyta, noha a magyar minisztertanácsnak e kérdésben elfoglalt ismeretes álláspontja alapján éles tiltakozást vártam volna a miniszterelnöktől. Sőt, az a mód, ahogyan Gömbös a berlini megbeszélések várható eredményéről nyilatkozott, inkább azt a benyomást keltette bennem, hogy a magyarokkal esetleg ebben a kérdésben is megegyezésre lehet jutni. Mindenesetre ennek magától értetődő előfeltétele az lenne, hogy a fentebb jelentettek értelmében a kifizetések rendeltetését és címzetteit a teljes nyilvánosság előtt rögzítsék. Magánszemélyek részére történő kifizetések — legyen szabad ezt még egyszer kiemelnem — a jövőben már csak azért sem jöhetnek szóba, mert ez szélesre tárná a korrupció kapuit.

9722/E. 683 663—5.

49

Berlin, 1936. január 30.

STIEVE KÖVET TÁJÉKOZTATÓJA A BUDAPESTI KÖVETSÉG SZÁMÁRA

VI. 188. sz.

Pataky magyar államtitkár 1936. évi január hó 13-tól 18-ig tartó látogatása több, igen beható és nyílt eszmecsere adott alkalmat a magyarországi német kisebbség helyzetét illetően. Bár Pataky úr ismételten hangsúlyozta, hogy ne tekintsük ezeket a megbeszélés-

² Lásd a 45. sz. irat 7. jegyzetét.

³ Lásd a 45. sz. iratot.

⁴ Lásd a 49. sz. iratot.

seket hivatalos tárgyalásoknak, mégis olyan megbeszélésekről volt szó, melyek a Külügyminisztérium helyiségeiben folytak le. Kézzelfogható eredmények a megbeszéléseken nem születtek, de ilyeneket nem is lehetett várni. E látogatás tulajdonképpeni jelentősége a népcsoportok nagyon kényes témájának szabad és kötetlen megvitatásában rejlik.

Ami a részleteket illeti, Pataky őnagyméltósága mindenekelőtt azt az ismert magyar kívánságot adta elő, hogy teremtsünk az utódállamokban együttműködést a német és a magyar népcsoportok között. Fejtegetései során azonban végül is csak az alábbi konkrét javaslatra szorítkozott: az utódállamokban a magyar és német népcsoportok egymást személyesen jól ismerő néhány vezetője kötetlen formában találkozzék, és Berlin és Budapest közvetett irányítása mellett tegyen kísérletet arra, nem lehetne-e egyes kérdésekben közös alapot találni, mindenekelőtt nem lenne-e elkerülhető az egymás ellen irányuló tevékenység. E kényes téma mélyebbre nyúló kifejtése elől részünkről kitértek, s helyett a magyarországi német népcsoport létfeltételeinek reális kérdését hozták szóba, ami azután a további beszélgetések kizárólagos témáját képezte.

A német minimálköveteléseket, kielégítő iskolarendeleetet, saját tanítóképző felállítását a német kisebbségi iskolák tanítóinak képzésére és a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének autonómiáját behatóan megvittatták. Részünkről elismerték, hogy az első követelmény az 1935. évi december hó 23-án kelt rendelettel, annak lojális végrehajtása esetén, teljesítettnek tekinthető.¹

Várható volt, hogy a további német kívánságokat elutasítják. A német tanítóképző intézet felállítását a magyar iskolaügy belső struktúrájára hivatkozva utasították el; a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének autonómiáját pedig arra a kedvezőtlen légkörre hivatkozva, melyet a németek radikális szárnya keltett a magyarországi hivatalos szerveknél. E pont megbeszélése alkalmából Pataky úr nagy nyomatékkal adta elő a magyar kormánynak azt a kérését, hogy a jövőben hagyjunk fel a magyarországi németsegnak a birodalom részéről történő mindenfajta pénzbeli támogatásával, mivel a pénzt elsősorban a radikális elemek támogatására használják fel. Ezt a kérést több ízben is megismételték, utalással arra, hogy annak nemteljesítése esetén a magyar hatóságoknak — a magyar kormány nagy sajnálatára — a pénzek elfogadói ellen el kell járnia, ami nem válna a kölcsönös politikai kapcsolatok előnyére. Német részről ehhez kijelentették, hogy mi erősen helytelenítenénk, ha ezeket a birodalomból jövő pénzeket, melyek rendeltetése egyértelműen a kulturális összetartás elősegítése, illegális politikai célokra használnák fel. A kérdéses pénzek felhasználását illetően Berlinben folyamatba tett kivizsgálások azonban semmiféle támpontot sem adtak a magyar kormány által kifejtett gyanút illetően. Ha azonban — ami kevéssé látszik hihetőnek — a birodalomból politikai célokra más pénzforrások is folynak Magyarországra, úgy készek vagyunk e források eldugaszolására, amennyiben konkrét jelzéseket kaphatunk. Nem vagyunk azonban hajlandók olyan pénzek adományozását leállítani, melyeknek rendeltetése a Németország és a külföldi német népcsoportok közötti kulturális és szellemi kapcsolatok ápolása.²

Pataky őnagyméltóságát ez az állásfoglalásunk eléggé megdöbbenetete, és minden lehető módon megkísérelte, hogy tőlünk olyan ígéretet kapjon, mely jobban kielégítené a magyar kormányt. Kísérletével, hogy ennél többet érjen el, csak akkor hagyott fel,

¹ Lásd a 45. sz. irat 7. jegyzetét.

² Lásd a 45. sz. iratot.

amikor egy megbeszélés alkalmával ezt a követelését Bülow államtitkár úr is visszatámasztotta.

A Pataky úrral folytatott megbeszélések lényeges eredményének az alábbiak tekinthetők:

1. Lehetővé vált, hogy a népcsoportkérdést több, egymást követő hivatalos megbeszélésen a kívánatos teljes nyíltsággal megbeszéljük, s ennek kapcsán a német követeléseket alaposan és hatásosan a magyar kisebbségügyi államtitkár elé tárjuk. A nagy eltérések ellenére Pataky úr azt javasolta, hogy a megbeszéléseket néhány hét múlva folytassuk.

2. Pataky úr több ízben hangsúlyozottan kijelentette, hogy a magyar kormány és minden felelős politikus tudatában van annak, hogy a magyar revízió ügye a maga erkölcsi és propagandisztikusan is leghatásosabb alátámasztását csak mintaszerű kisebbségi politika révén érheti el. Ha helyénvaló is bizonyos szkepszis az ilyen kijelentésekkel szemben, mégsem titkolható, hogy e kijelentések hivatalos megbeszélések során és a kisebbségi politikaért felelős államtitkár szájából hangoztak el.

3. A magyar kormány, úgy látszik, ez idő szerint hajlandó arra, hogy a német népcsoport politikai tevékenységének leghalványabb csíráját is illojális magatartásnak minősítse. A „politikai tevékenység” fogalmát Pataky úr a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete radikális elemeinek bírálataánál rendkívül tágra értelmezte, és még azt is kifogásolta, ha a Népművelési Egyesület tagjai közül sokan az egyesületi helyiségeken kívül együtt politizálnak.

4. Pataky úr igen hangsúlyozottan utalt arra, hogy a Népművelési Egyesület radikális elemeinek „végzetes tevékenysége” révén a légkör olyan alaposan megmérgeződött, hogy belátható időig a hatóságok és a közvélemény legnagyobb ellenállásába fog ütközni a kormány minden arra irányuló jóakarata, hogy a német népcsoportnak további, az iskolarendeletem túlmenő engedményeket tegyen.

Hálás lennék, ha ön alkalmilag szóban állást foglalna Pataky úrnak azon állításaival és kifogásaival kapcsolatban, melyek a megbeszélésekről *visszakérőleg* csatolt egyéni feljegyzésekből vehetők ki.³

Megbízásból:

9722/E. 683 666—70.

Stieve

50

Budapest, 1936. február 15.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

39. sz.

F. évi január hó 30-án kelt 188. sz. rendeletre.¹

Ha Pataky államtitkár berlini megbeszélései alkalmával nem is sikerült a kisebbségek kérdésében fix megállapodásokra jutni, mégis egyetértek az ottani felfogással, hogy a megbeszéléseknek és azok kihatásainak ennek ellenére nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk, hacsak nem engedjük, hogy a most felvett szálak újra megszakadjanak. Az 1930.

³ Az említett feljegyzések nem találhatók az irat mellett.

¹ Lásd a 49. sz. iratot.

évi emlékiratok kicserélése óta most először beszéltek az illetékes szervek nyíltan és tárgyilagosan a kisebbségi kérdésről, mégpedig úgy, hogy a vitát mindkét fél joggal nevezte csupán kezdetnek. Ez lehetőséget ad a német félnek, így különösen a követségnek is arra, hogy ugyanezzel a nyíltsággal beszélje meg a magyar kormánysszervekkel a mindenkor felmerülő kérdéseket. Olyan lehetőség ez, ami eddig egyáltalán nem vagy csak igen korlátozott mértékben állott fenn. Ehhez képest nem túlzott jelentőséggel esik latba, ha kitűzött célunkat, a kérdés összességében és egyes részproblémáiban történő rendezését még nem tudtuk elérni. Megegyezésen alapuló államközi szabályozás hiányában tehát a közeljövőben arra kell a figyelmünket irányítani, hogy de facto beálljon és fenntartásuk az az állapot, ami Magyarországhoz fűződő politikai kapcsolataink érdekében számunkra kívánatosnak látszik. Ebből a szempontból a kisebbségi kérdés terén végzendő munkánknak kétféle célja adódik: egyrészt tisztázni és alkalmas módon mindannak elérésére törekedni, ami a mi szemünkben a magyarországi német népcsoport érdekében szükségesnek látszik, másrészt tekintettel lenni arra, amit Magyarország a maga szuverenitása szempontjából nem tart megengedhetőnek. Mindkét vonatkozásban szem előtt kell azonban tartanunk, hogy lassanként megbékélést és nyugodt, tárgyilagos légkört teremtsünk. Legyen szabad ezekből a lényeges szempontokból kiindulva az egyes vitás kérdésekhez a következőkben állást foglalnom, ami egyben számomra az az irányvonal is, melyet a jövőben szükségesnek tartok követni.

1. Pénzáttutalások

Magyarországra történő és kulturális célokat szolgáló pénzáttutalások kérdésében elfoglalt álláspontunk elvi fenntartása megtörtént. Eme álláspontunk gyakorlati alkalmazására a jelenlegi helyzet szerint a magyarországi németiségnek sem alkalma, sem szüksége nincs. Minden annyira cseppfolyós állapotban van és annyira tisztázatlan még, hogy a pénzek biztosan rossz helyre mennének. A fennálló nyugtalanságot csak növelnék és a magyar kormánnyal új politikai ellentéteket teremtenék. Ebben a kérdésben tehát nem tehetünk okosabbat, mint hogy várakozó álláspontra helyezkedünk, és álláspontunk gyakorlati megvalósításához csak akkor kezdünk hozzá, ha arra tényleg kifizetődő alkalom kínálkozik. Bekövetkezhetne ez véleményem szerint például akkor, ha a Neue Deutsch-Ungarische Heimatblätter és az öthetenként megjelenő Der Volksbote című újság kiadására alapított Kultúra Kiadóhivatal anyagi nehézségekbe kerülne. Legalábbis ami a Heimatblättert illeti, itt vitathatatlanul tisztán kulturális célokról lenne szó, melynél konkrét formában felvethetnénk a magyar kormánynál a kérdést, beleegyezik-e abba, hogy a lap részünkről pénzbeli támogatásban részesüljön. A Deutsch-Ungarische Heimatblätternél az akadályt előreláthatólag szerkesztőjének, Basch Ferencnek, továbbá a Kameradschaft² többi, jelenleg a Kultúra Kiadó Kft.-nél elhelyezkedett tagjainak, Rothnak, dr. Schnitzernek és Albertnek a személye jelentené. Pillanatnyilag még nem tekinthető át, hogy ezek a személyi nehézségek milyen kihatással járnának.

Minden körülmények között meg kell szűnni az egyes személyek részére történő pénzüttutalványozásnak, mivel ez a pénzek címzettjeit biztosan börtönbe juttatná, s törést vinne politikai kapcsolatainkba. De felfogásom szerint jelenleg nem is áll fenn kényszerítő szükségessége annak, hogy egyes személyeknek pénzt utalványozzunk, hiszen a Kameradschaft — a népcsoport érdekében tevékenykedő — legtöbb tagjának megvan a fedezéke a polgári életben. Különösen áll ez a vezető személyiségekre, dr. Aegidius Faulstichra,

² A magyarországi német kisebbség Basch Ferenc által vezetett szélsőjobboldali irányzata.

dr. Heinrich Mühlre és Franz Baschra, utóbbira a Neue Deutsch-Ungarische Heimblätter szerkesztői minőségében.

Legyen szabad feltételeznem; ott is gondoskodnak arról, hogy a pénztalványozások kérdésében egyik szerv se tegyen semmi elhamarkodott vagy meggondolatlan lépést, mivel az ezzel okozott kár egészen jelentős lehetne.

2. Iskolarendelet és tanítóképző

Az iskolarendelettel kapcsolatban pillanatnyilag nincs újabb mondanivaló. A nyomás, mely a népcsoport valamennyi köréből, kiváltképp dr. Gratz Gusztávtól kiindul, olyan egységes és olyan erős, hogy ebben rejlik a kormány számára is a legerősebb ösztönző erő arra, hogy az iskolarendelet végrehajtását komolyan vegye. Fenntartom magamnak, hogy az iskolaprogram megvalósításáról annak idején újból jelentést tegyek. A tanítóképzés kérdésében sok függ majd a bajai tanfolyamok beindításától. A magyarországi német mozgalom részéről kifejtett nyomás itt is elég erős ahhoz, hogy a dolgokat ne engedjék annyiban maradni. Arra egyelőre nem lehet gondolni, hogy a tanítóképzősöket Németországban iskoláztassák, mivel itt túl nagy az aggodalom, hogy Németországból minden tanítóképzős kész pánnergmán-agitátorként térne vissza.

3. Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete

A Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete autonómiájának kérdésében legyen szabad megjegyezni, hogy a magyarországi németsegen belül jelenleg sajnos fennálló helyzetben most lehetetlen lenne az autonómia fogalmát úgy definiálni, mint ahogy azt mi szeretnénk megvalósítani. Minden testület autonómiájának megvannak a maga felső határai a fölébe rendelt államhatalomban, amely aktívan közbelép, ha az illető önkormányzati testület feladatait nem kielégítően, vagy egyáltalán nem tudja teljesíteni, vagy ha feladatai teljesítése közben túllépi azokat a kereteket, melyet a fölébe rendelt államérdek szab autonómiájának. Ez a negatív állapot a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete esetében már huzamosabb idő óta bekövetkezett, úgyhogy az államnak, mint fölébe rendelt egésznek, erősebb beleszólása elkerülhetetlen és részünkről mindaddig megtámadhatatlan, amíg ennek okai fennállanak. Így tehát álláspontunkból kiindulva a Népművelési Egyesület továbbfejlesztése nem annyira az autonómia strukturális kérdése, mint inkább tisztán személyi kérdés. A jelenlegi elnök, dr. Gratz Gusztáv, aki Kussbach kiválása óta az ügyeket is intézi, láthatóan azon fáradozik, hogy a Művelődési Egyesület és a Kameradschaft tagjai között fennálló ellentéteket elsimítsa. Amint nekem legutóbb mondta, hivatalát egyre inkább túl nagy tehernek érzi, és megfelelő személyeket keres, akikre a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete ügyeinek intézését bízhatná. Olyan feladat ez, ami számára a fennálló ellentétek miatt eddig megoldhatatlannak bizonyult. Részünkről ebben a kérdésben is kevés tennivalónk van, azonkívül, hogy néha érintkezésbe lépünk dr. Gratzcal. Meg kell várnunk, amíg a személyi ellentétek maguktól tisztázódnak, és ezzel olyan személyek szabadulnak fel az egyesület vezetéséhez, akik egyaránt bírják a mi és a magyar kormány bizalmát. Ez esetben önmagától tisztázódni fog az egyesület autonómiájának és a fölébe rendelt államhatalomhoz fűződő viszonyának kérdése is.

4. Ösztöndíjügys és a Suevia

Sváb ösztöndíjasok Németországba küldését egyelőre abba kell hagyni, mivel — amint ezt fentebb más összefüggésben már említettem — a magyar kormány éppen a sváb ösztöndíjasok birodalmi oktatásában látja a Magyarország számára tűrhetetlen propaganda leghatásosabb eszközét. Remélnünk kell, hogy egyszer később, nyugodtabb légkörben, ezt a kérdést is újra elő lehet venni a magyar kormánnyal. Jelenleg ez az egyik legnyomatékosabb panaszpont, amit maga Kánya úr is különösen kiemelt előttem. Mindenesetre az ösztöndíjasok kérdésében is jó lenne, ha lehetőleg nem burkolóznánk a titokzatosság leplébe, hanem fenntartanánk a magyar kormánnyal a szükséges érintkezést. — Sajnálatos, hogy a Suevia nevű budapesti sváb diákegyesület továbbra is a levegőben lóg, és a hatósági engedélyt még mindig nem kapta meg. Mivel a Suevia erősen a Kameradschaft-ra támaszkodott, belátható időn belül ezzel a jóváhagyással nem is lehet számolni. Hogy hogyan fog alakulni a sváb egyetemisták számára internátust fenntartó Suevia pénzügyi sorsa a mi eddigi juttatásaink nélkül, ezt ez idő szerint még nem lehet áttekinteni. Ha egzisztenciális válságra kerülne náluk sor, úgy véleményem szerint ez ugyancsak olyan pont lenne, amit a magyar kormánynál fel kellene vetni, és törekvésünknek arra kellene irányulnia, hogy jótékonyági szempontok hangsúlyozásával a sváb diákoknak ez a tanulási lehetősége megmaradjon. Tekintetbe jöhetne esetleg a Suevia átalakítása egy másik, a magyar kormánnyal megbeszélendő formába, ami lehetne esetleg egy Bleyer Jakab-alapítvány, amiről egy korábbi stádiumban már szó volt.

5. A magyarországi németiség vezető személyiségeivel folytatott levélforgalom centralizálása

Nem szeretnék átsiklani az egész problémának ezen a nekem különösen fontosnak tűnő pontján anélkül, hogy ne tennék indítványt annak elvi szabályozására. Sajnos, számos olyan magán, félig magán és hivatalos szerv van, melyek a magyarországi kisebbségi kérdéssel foglalkoznak és magyarországi német személyekkel többé-kevésbé kiterjedt levelezést folytatnak, miközben a dolog természetéből kifolyóan gyakran figyelmen kívül hagyják a megkívánt tartózkodást és elővigyázatot. Az itt uralkodó ellenőrzési rendszer figyelembe vételével számolnunk kell azzal, hogy ezek a levelek és közlemények a magyar szervek tudomására jutnak, s a mélyen gyökerező bizalmatlanságot újra meg újra felszítják. Azonkívül az ilyen levelek címzettjei személy szerint hátrányos megítélés alá kerülnek. Legyen szabad a Külügyminisztérium döntésére bíznom, milyen formában lenne keresztülvihető e levélváltás centralizálása. Talán elsősorban az lenne szükséges, hogy a népiségi munkával foglalkozó szervek olyan értelmű felhívást kapjanak, hogy a magyarországi német népcsoport érdekében áll, ha e kérdésekben a Magyarországra irányuló levélforgalmat a lehetőség szerint korlátoznák, a megmaradó rész pedig tisztán csak kulturális kérdésekre szorítkozna. Célszerűnek tartanám, ha ott az összes ilyen tárgyú levél valamely központi szervhez futna be, melyet a Külügyi Hivatalban lehetne berendezni, ahol a kimenő leveleket abból a szempontból vizsgálnák át, összegegyeztethető-e tartalmuk az itteni németiség fentebb jellemzett helyzetével. Ez a szerv intézné azután a postai vagy futár útján történő továbbítást. Olyan levelek, mint amilyen a legutóbbi futárral ideérkezett, dr. Kirbachnak szóló 1936. II. 13-i keltezésű leirat volt, melyet másolatban mellékelten csatolok³ — valamiféle napvilág elől rejtegetni való

³ A másolat nem található az irat mellett.

titkos kapcsolatok látszatát keltik anélkül, hogy valójában ilyenek lennének, és ha a magyarok kezébe kerülnek, óhatatlanul újra felkeltik a bizalmatlanságukat. És ha a német—magyar viszony tökéletes tehermentesítésének előttünk lebegő végcélját valaha is el akarjuk érni, akkor az önmagában véve csekély jelentőségű dolgokban sem szabad sohasem szem elől tévesztenünk, hogy ennek alfája és omegája a kölcsönös teljes bizalom légkörének megteremtése.

Egy ilyen szabályozás kiegészítéseként gondolni lehetne továbbá megfelelő utasításra a sajtó felé, hogy a német—magyar kisebbségi kérdéssel vagy egyáltalán nem vagy csak mértéktartással foglalkozzanak. Egy ilyen rendszabálynak persze a magyar sajtó számára kiadott hasonló utasítással kellene párosulnia. Legyen szabad esetleges utasítást várnom arra, hogy ezt a sajtókérdést a magyar kormánynál felvessem.

Teljes mértékben elérhetőnek tartom, hogy ha némi óvatosságot tanúsítunk, úgy a bevezetőben említett azon célunk, hogy a kérdést a maga összességében megoldjuk, az eredményt pedig valamilyen formában írásban is rögzítjük, az idők folyamán megvalósítható. Ha a fennálló de facto helyzetet kielégítően fenntartjuk és a felmerülő kérdéseket baráti alapon rendezzük, ennek időpontja lassanként valószínűleg magától is elkövetkezik. Legyen szabad adott időben a jogot fenntartanom ilyen irányú további jelentéstételre.

Az említett rendelkezést mellékletként csatolom.⁴

von Mackensen s. k.

9722/E. 683 671—9.

51

Budapest, 1936. március 17.

SCHNURRE BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

59. P. 31. sz.

F. hó 16-án kelt egyéb jelentés kapcsán.

Kánya külügyminiszter hosszabb beszélgetésre fogadott. A beszélgetés tartalmából az alábbiak emelendők ki:

1. A Schuschnigg-gal és Berger-Waldenegg-gel Budapesten lefolytatott megbeszélésekből¹ egyértelműen kiláglott, hogy Ausztria nem tért le eddigi politikai irányvonaláról, és nincs is szándékában, hogy effélel tegyen. Kánya — amint ezt előttünk már régebben is kifejezésre juttatta — erről Schuschnigg látogatása előtt is meg volt győződve. Most már azok is meggyőződtek erről, akik Schuschnigg prágai és Hodža bécsi utazása következtében kételkedtek az osztrák partner megbízhatóságában. Véleménye szerint Ausztria nem is folytathat más politikát, mint amit számára a római paktum megszab. A Csehszlovákia felé irányuló fáradozásoknak nem volt célja semmiféle olyan politikai elkötelezettség, ami ellentétben állna Ausztria jelenleg fennálló kötelezettségeivel. E fáradozá-

⁴ Valószínűleg arról az iratról van szó, amelyet a jelentés elején említ, a január 30-án kelt 188. sz. rendeletről.

¹ Schuschnigg osztrák kancellár és Berger-Waldenegg osztrák külügyminiszter 1936. március 13—14-én tárgyaltak Budapesten. — Lásd DIMK. I. köt. 62., 64. és 68.

sok osztrák részről levele gazdasági tére korlátozódtak. Schuschniggnek sikerült is e téren bizonyos szerény sikereket felmutatnia. Azok az előnyök, melyeket a Csehszlovákia felé irányuló osztrák kivitelnek engedélyeztek, 15 millió schillingnyi pluszt jelentenek, ezzel az összeggel a fizetési mérleg kerekén 90 millió schillinget kitevő deficitje csökken. Kánya őnagyméltósága megerősítette előttem azt, amit Winckler kereskedelmi miniszter már tegnap közölt velem, hogy tudniillik Hodža dunai tervezetét² az osztrákok a vita során nem vetették fel. A magyar álláspont ezekben a kérdésekben világos és változatlan. Ausztriának Csehszlovákiával kötött kétoldali egyezményei ellen nem lehet semmi kifogást emelni. Magyarország maga is kész ilyen kétoldali gazdasági egyezmények megkötésére, ha ezek előnyt jelentenek a magyar gazdaság számára.

Azt, hogy Schuschniggnek ittléte alkalmával sikerült az osztrák megbízhatóságot illetően különösen Gömbös miniszterelnökben élő aggodalmakat eloszlatnia, ezt előttem Gömbös őnagyméltósága is megerősítette, aki kifejezte az osztrák látogatás lefolyása fölötti megelégedését. Az itteni osztrák követség részéről is ebben látják a látogatás legfőbb jelentőségét. Mellékletként tisztelettel csatolok egy, a Pester Lloydban f. hó 15-én megjelent rövid cikket,³ melyet Kánya külügyminiszter inspirált és amelyre Kánya beszélgetésünk során több ízben hivatkozott. Az újságkivágás egyben a kiadott közlemény szó szerinti szövegét is tartalmazza.

2. Arra a kérdésemre, hogyan nyilatkoztak az osztrákok a német kérdéssel kapcsolatban, Kánya azt válaszolta, Schuschnigg felkérés nélkül is hosszas fejtegetésekben ecsetelte, hogy sohasem venne részt egy németellenes politikában. Amikor a Locarno-kérdés került szóba, Schuschnigg egyértelműen úgy nyilatkozott, hogy Ausztria semmiféle Németország ellen irányuló szankciós politikában nem fog részt venni. Kánya úr, amint ezt már egyébként többször is megtette, Schuschniggot olyan férfiként ecsetelte előttem, mint aki a Németországgal való kiegyezést illetően pozitív álláspontot foglal el. A szomorú csak az, hogy úgy látszik, sem osztrák, sem német oldalon nem tudják, hogyan kellene a dologhoz hozzákezdeni. Arra a kérdésemre, hogy tulajdonképpen milyen irányban állnak fenn még mindig osztrák részről aggodalmak Németországgal szemben, Kánya azt válaszolta, hogy erről maga Schuschnigg sem beszélt. Más osztrák oldalról viszont azt a benyomást nyerte, a kormánytáborban amiatt aggódnak, hogy a nyugati nagy német kérdések rendezése után⁴ nem kerül-e ismét az osztrák kérdés a német politika napirendjére. A megneemtámadási szerződésre vonatkozó ajánlat⁵ Ausztriában nem tesz különösebb benyomást, mivel Bécs sohasem félt német támadástól. Az osztrák aggodalmak inkább a belpolitikai helyzet befolyásolásának vonalán mozognak.

² A Hodža-terv az egykori Osztrák—Magyar Monarchia országainak — elsősorban Magyarország, Ausztria és Csehszlovákia — együttműködését célozza politikai és gazdasági téren. A terv elsősorban a Németország részéről fenyegető anchluss miatt Ausztriában talált kedvező visszhangra. Olaszország ebben az időben, az abesszin háború miatt Franciaországhoz és Angliához próbált közeledni, és először szintén kedvezően fogadta a tervet. Magyarország revíziós politikája miatt határozottan szembeszállt a tervezettel, amely a német—osztrák kiegyezés (1936. július 11.) és az 1936. október 15-i német—olasz szerződéssel tárgyalanná vált.

³ Utalás a Pester Lloyd március 15-i reggeli számában megjelent „Die österreichisch-ungarischen Besprechungen” című cikkre.

⁴ Utalás a Saar-vidék német megszállására (1935. január 13.), illetve a rajnai övezet megszállására. (1936. március 7.)

⁵ Hitler a locarnói egyezmény egyoldalú felbontása után új szerződések kötését ajánlotta mind a nyugati, mind a keleti országoknak. Amíg nyugaton 25 évre szóló regionális szerződést ajánlott, melyet Anglia garantált volna, addig keleten csak bilaterális alapon volt hajlandó egyezményt kötni, a nyugati hatalmak garanciája nélkül.

3. A római megbeszélésekre nincs megállapítva semmi határozott program. Az eredmény a római paktum alapelveinek újólagos megerősítése lesz, ami — éppen Csehszlovákia közeledési kísérleteire való tekintettel — kívánatosnak nevezhető. Hogy ez a megerősítés milyen formában fog kifejezésre jutni, egy kommuniké vagy egy jegyzőkönyv formájában-e, ezt ma még nem tudja megmondani.⁶

4. Olaszország Locarno-kérdésekkel kapcsolatos álláspontját illetően Kánya őnagyméltósága úgy nyilatkozott, hogyha szavazásra kerülne a sor arról, megsértette-e Németország a Locarno-szerződést, Olaszország a francia állásponthoz lenne kénytelen csatlakozni.⁷ Franciaország annak idején azt a kérdést, vajon a francia—orosz paktum összeegyeztethető-e a Locarno-szerződéssel, az olasz kormány elé terjesztette, amely a két szerződés összeegyeztethetőségét illetően igenlő választ adott. Ennek következtében most Olaszország aligha távolodhat el ettől. A Németország elleni esetleges szankciós politikában Olaszország természetesen nem venne részt.

Helyettesként:

7864/E. 570 008—14.

Schnurre

52

Budapest, 1936. május 12.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Április 30-án és május 4-én kelt rendeletekre.¹

Az a démarche, melyet Sztójay magyar követ úr április hó 30-án az államtitkár úrhoz intézett² és ugyanezen ügyben folyó hó 4-én a birodalmi miniszter úrnál megismételt,³ meglep engem, nem utolsósorban azért, mert csak nemrég találtam alkalmat arra, hogy egy hosszabb, igen személyes jellegű beszélgetésben közöljem Kánya úrral

⁶ Az 1936. március 21—23-i találkozón a római paktum államainak miniszterelnökei és külügyminiszterei vettek részt. A találkozón három kiegészítő jegyzőkönyvet írtak alá. — Lásd NSz. 345—346. old.

⁷ Utalás a Népszövetség Tanácsának 1936. március 14-én megnyílt ülésére, amelyen azt javasolták, hogy a rajnai övezet remilitarizálásának ügyét terjesszék a Hágai Nemzetközi Bíróság elé. Ezt követően március 17-én összeült a locarnói szerződést aláíró hatalmak tanácskozása, amelyen megállapították, hogy Németország megszegte a locarnói szerződésben foglalt kötelezettségeket.

¹ 1936. április 30-i levelében Renthe-Fink tanácsos felkérte Mackensent, hogy „foglaljon állást abban a kérdésben, hogy a magyarok egy német—csehszlovák meg nem támadási szerződés esetére külön magyar—német megállapodásokat javasolnak”. — 7864/E. 569 978. — Május 7-én Renthe-Fink tájékoztatást küldött arról a beszélgetésről, amely Neurath külügyminiszter és Sztójay követ között május 4-én folyt le. „Szeretnénk — írja Renthe-Fink —, ha az ottani perspektívából nézve a helyzetet ön is nyilatkozna, különösen azokra a motívumokra vonatkozóan, amelyek Kányát újabb, nem nagyon szerencsés akciójára indították.” — 7864/E. 569 977.

² Minden valószínűség szerint arról a feljegyzésről van szó, amelyet Sztójay 1936. április 25-én — és nem 30-án — adott át megbeszélés során Bülow külügyi államtitkárnak. Sztójay ekkor — április 30-i jelentése szerint — Kánya külügyminiszter utasítása értelmében ismertette a keleti paktumra, Németországnak a római egyezményhez való csatlakozására és a magyar—német barátsági szerződés megkötésére vonatkozó javaslatait. — Sztójay jelentését lásd DIMK. II. 18., Bülow feljegyzését DGFP—C. V. 296.

³ E szerint Neurath tudomásul vette, hogy Magyarország minél előbb vissza akarja nyerni katonai egyenjogúságát, hangsúlyozta azonban, hogy a deklarálás időpontját előzőleg Berlinben beszéljék meg. — Neurath feljegyzését lásd DGFP—C. V. 305. és Sztójay jelentését DIMK. II. 19.

azt a megfigyelésemet, hogy én néhanapján bizonyos történeésekről, amelyekről pedig véleményem szerint módjában állana engem informálnia, csak kerülő úton, a Külügyminisztérium útján szerzek tudomást, ő tehát nekem bizonyos kérdésekben, noha azok német füleknek vannak szánva, lényegesen kevesebbet mond el, mint amennyit berlini követének elárul. Kánya úr megjártszotta a felháborodottat, úgy véelve, hogy minden itteni diplomata közül mindig a német követet szokta a legbehatóbban informálni. Azóta sem tudtam megállapítani, hogyan egyeztethető össze ez a megállapítás a ténnyel, hogy feltehetően közvetlenül ezután adta ki Sztójay úr számára utasításait annak démarche-ához. A külügyminiszter komplikált természete feltételezni engedi, hogy talán úgy vélte, inkább számíthat sikerre, ha javaslatait Sztójay úr a másik fél előzetes előkészítése nélkül juttatja el az illetékeshez.

Kánya úr ama emlékezetes 1934 januári kísérlete óta, hogy velünk konzultatív megállapodást érjen el⁴ — amelyet egyébként akkor is közvetlenül Masirevich úron keresztül kísérelt meg —, velem szemben nem tért vissza többé olyan javaslatokra, mint amilyeneket most eléggé precíz formában Berlinben előterjesztett. Inkább mindig az volt a benyomásom, hogy a „paktomániával” szembeni elvi beállítottságunkat, úgy, amint azt neki annak idején világosan kifejtettük, továbbra is változatlanoknak tekinti.

Ha most ennek ellenére újabb próbálkozásra szánta el magát, úgy erre különböző okok lehetnek irányadók. Első helyen állhat az a kétségtelenül súlyos gond, amit itt egy 25 évre érvényes német—cseh meg nem támadási szerződés lehetőségének gondolata kiváltott. Kánya úr ezt az aggodalmát velem szemben sohasem tette elmélyült beszélgetés tárgyává, de valamennyi utóbbi beszélgetésünk során ilyen vagy olyan formában sejtetni engedte, hogy ez őt mennyire nyomja. Még legutolsó beszélgetésünk alkalmával is, melyben Koscjalkowsky és Chamberlain látogatásáról nyilatkozott⁵, en passant megkérdezte, „hogyan áll a csehekkel folytatott kis beszélgetésünk”, a témát azonban elhagyta, amikor azt válaszoltam, hogy nekem ilyen beszélgetésről a leghalványabb tudomásom sincs, és egyébként is — amiben bizonyára egyetért velem — nem tudnám elképzelni, hogy egyetlen pontra vonatkozó megbeszélést folytassanak olyan időpontban, amikor még a Führer béketerve⁶ által kiváltott egész fejlődés embrionális stádiumban van. Elismételtem neki azt is, amit hasonló alkalommal egyszer már megmondtam neki, hogy személyes felfogásom szerint hibát követ el az, aki egy német—cseh meg nem támadási szerződés gondolatát, legyen az bármilyen időtartamra szóló, a levegőben lógó valaminek tekinti, és kiszakítja abból az egész összefüggésből, amibe ez a kérdés beletartozik és amiből egyáltalán származik. Csak a kész, teljes megoldás, ahogyan mi elképzeljük, teszi majd lehetővé, hogy egy ilyen paktum jelentőségét és horderejét Magyarország szempontjából is meg lehessen ítélni, föltéve, ha e paktum egyáltalán létrejön.

Azt gondolom azonban — különösen mivel a cseh paktumot illetően hasonló aggodalmakkal a kormány más tagjai részéről is találkoztam —, hogy Kánya úr jelenlegi lépését valószínűleg mindenekelőtt egy ilyen fejlődés gondolata szabta meg, mert ezt itt Magyarország szempontjából a legnagyobb veszélynek tartják és az a kívánságuk, hogy idejekorán biztosítékokat teremtsenek. Ezzel szemben az a korábbi aggodalom, amellyel itt — amint Kánya úr többször kifejezte magát — a „Belgrád—Berlin flörtöt” kísérték,

⁴ Lásd a 16., 17. sz. iratokat.

⁵ Utalás Koscjalkowsky Marjan lengyel miniszterelnök 1936. április 20—26. közötti budapesti látogatására és Sir Austen Chamberlain volt angol külügyminiszter 1936. április 25-i budapesti magánjellegű tartózkodására.

⁶ Lásd az 51. sz. irat 5. jegyzetét.

valószínűleg csak alárendelt szerepet játszik. Az a felismerés, hogy a birodalom Jugoszláviához fűződő baráti kapcsolatai a korábbi felfogással ellentétben nem mennek feltétlenül Magyarország rovására, itt éppúgy megerősödött, mint az a felismerés, hogy a magyar—jugoszláv légkör fokozatos javulása végső soron elkerülhetetlen előfeltétele az ország általános külpolitikai helyzete megszilárdulásának.

Egy további súlyos gond, mely Kánya úr jelenlegi lépésére ugyancsak elhatározólag hathatott, az az itt általánosan — katonai körökben is — és talán a tényleges jogosultság mértékén túl is elterjedt felfogás, hogy Csehszlovákiát katonai légierő szempontjából már ma a Szovjetunió integráns részének kell tekinteni.⁷ Kézenfekvő tehát a gondolat, hogy valamiféle Csehszlovákia északi szomszédjára történő külsőleg is felismerhető támaszkodással enyhítsék azt a súlyos fenyegetést, ami ebből a momentumból adódik és amit, tekintettel Budapestnek a határtól való alig több, mint 40 km távolságára, a nép legszélesebb tömegei is teljes mértékben átéreznek.

Végül, de bizonyára csak utolsósorban szerepe lehet Gömbös miniszterelnök régi elgondolásának is, aki a világbéke biztosítását a híres Róma—Bécs—Berlin—Varsó—Budapest blokkban látja és aki, mint gondolom, egy bármilyen laza, de látható Budapest—Berlin politikai kapcsolatot további lépésnek tekintene e gondolat megvalósításának útján.

Véleményem szerint tévedés lenne viszont, ha Kánya úr berlini démarche-ának okait az olasz barát megbízhatóságában vagy akcióképességében való kételkedésben keresnők, tehát valami olyan motívumot idéznénk fel, mint ami Schuschniggot Prágába vezette.⁸ Az biztos, hogy az olaszbarátság értéke Magyarországon mindenekelőtt Kányánál is erősen ingadozik. Bírálata a Duce abesszíniai kalandját illetően átmenetileg a világosság tekintetében semmi kívánnivalót sem hagyott. Az olaszbarátság értékével kapcsolatos aggályokat azonban eloszlatta az olaszok teljes katonai sikere — amiben egyébként például a magyar vezérkar főnöke⁹ sohasem kételkedett —, bár a politikai körök bizonyára tisztában vannak azzal, hogy Mussolini teljes figyelmét ma még nem tudja újra a Duna-medencének szentelni.

Hogy Kánya úr hogyan törődött bele közeledési kísérleteinek részünkről újólág megindokolt elutasításába,¹⁰ azt adott időpontban jelteni fogom.

3412/E. 014 111—15.

von Mackensen

DGFP—C. V. 320.

⁷ Célzás az 1935. május 16-án kötött csehszlovák—szovjet kölcsönös segélynyújtási szerződésre. — Lásd NSz. 364—367. old.

⁸ Schuschnigg osztrák kancellár 1936. január 16-án tett látogatást Prágában. Itt került szóba a kis-antant és a római jegyzőkönyvek államainak esetleges együttműködése. Részben erre irányult a Hodža terv is.

⁹ Somkúthy József altábornagy.

¹⁰ Erre lásd DIMK. II. 18. és 19.

DIECKHOFF KÜLÜGYMINISZTERIUMI IGAZGATÓ FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ, aki tegnap felkeresett és több mint egy órát tartózkodott nálam, a beszélgetés során szóba hozta a *magyar egyenjogúság* helyreállításának kérdését és a következőket fejtette ki:

Amint az előttünk ismeretes, a magyar kormány eddig még nem valósította meg teljes egyenjogúságát, mert eddig erre még nem kínálkozott kedvező pillanat. Kánya úr először megvárta Ausztria analóg eljárását¹ és ennek kihatásait. A magyar kormány azonban lassanként úgy gondolja, hogy cselekednie kell, különösen mivel attól fél, hogy belátható időn belül megindulnak a dunai paktumra vonatkozó tárgyalások, amelyekről már a legfrissebb francia kormánynyilatkozat is beszél. Az egyenjogúságot föltétlenül *ez előtt* kell tisztázni; ha az a dunai paktumra vonatkozó tárgyalások megindulásánál még nem lenne tisztázott, úgy Magyarországnak attól kellene tartania, hogy alkudozásokra kényszerítenék vagy az egyenjogúság, vagy a dunai helyzet rovására. Sztójay úr mindenesetre hangsúlyozta, hogy az egyenjogúság visszaállításának időpontja még távolról sincs rögzítve. Azt mondta azonban, Kánya úrtól megbízást kapott arra, hogy Berlinben újólág megbizonyosodjék arról, vajon a német kormány adott pillanatban erkölcsileg támogatja-e a magyar lépést. (A követ itt utalt arra, hogy a von Bülow úr által kilátásba helyezett² publicisztikai szekundáns szolgálatok, például egy cikk a Deutsche Diplomatisch-politische Korrespondenzben, Kánya úr véleménye szerint kicsit kevés, és hogy Budapesten a Németország részéről történő „erkölcsi támogatás” alatt mégis valami másra, ennél erőteljesebb dologra gondolnak.)

Azt mondtam Sztójay úrnak, hogy tudtommal ebben a kérdésben vallott álláspontunkon semmi nem változott. Adott időpontban készek vagyunk a magyar eljárás bizonyos erkölcsi támogatására, de azt persze magunknak kell fenntartanunk, hogy ez a támogatás milyen formában történjék. Az azonban magától értetődő — és amennyire én tudom, ezt a szempontot a birodalmi külügyminiszter úr Sztójay úrral folytatott legutóbbi beszélgetésében is kifejezetten kiemelte³ —, hogy a magyar kormány ne tegye meg a tervezett lépést anélkül, hogy velünk előzőleg ennek időpontjában meg ne állapodna. Csak akkor helyezhetjük kilátásba a magyar lépés támogatását, ha az általunk is alkalmasnak tartott időpontban történik meg.

A követ azt mondta, hogy ez tökéletesen egyezik a magyar kormány felfogásával.

1847/420 909—10.

Dieckhoff s. k.

¹ Az osztrák kormány 1936. április 3-án bejelentette az általános kötelező katonai szolgálat bevezetését Ausztriában. Ezzel hatályon kívül helyezte a saint-germaini békeszerződés katonai határozmányait.

² Sztójay jelentését lásd DIMK. II. 18., Bülow feljegyzését DGFP—C. V. 296.

³ Sztójay feljegyzését lásd DIMK. II. 19., Neurath feljegyzését DGFP—C. V. 305.

A KÜLÜGYMINISZTERIUM TÁJÉKOZTATÓJA KÜLKÉPVISELETEI RÉSZÉRE

Az itteni magyar követ múlt hó 26-án felkereste Dieckhoff miniszteri osztályfőnök urat és hosszabb fejtegetéseket fűzött a magyar egyenjogúság visszaállítása kérdéséhez. Az erről készült feljegyzést bizalmas tudomásulvétel végett csatoltan megküldöm.¹

Múlt hó 30-án Sztójay úr a birodalmi miniszter úrnál tett látogatása alkalmával megismételte a mellékletben olvasható fejtegetéseit.²

A birodalmi miniszter úr azt válaszolta a követnek, hogy neki és Kánya úrnak már korábban kijelentette: magától értetődően erkölcsi támogatásunkban részesítjük a magyar kormánynak a teljes egyenjogúság elérésére irányuló törekvéseit. Ez nem korlátozódik majd a Deutsche Diplomatische Korrespondenzben megjelenő egyetlen cikkekre, de függ az esemény bekövetkeztekor fennálló körülményektől. Ami magát az időpontot illeti, ennek megválasztását a magyar kormányra kell bízni. Bizonyára hasznos lenne azonban, ha a magyar kormány elhatározásáról bennünket előzetesen értesítene, hogy alkalmunk legyen Magyarország érdekében álló esetleges meggondolásainknak érvényt szerezni.

A követ ezután újra a német—olasz kapcsolatokat hozta szóba, és ezek állásáról érdeklődött. A birodalmi miniszter úr azt mondta neki, hogy amint bizonyára maga is megfigyelte, a német—olasz kapcsolatokban fokozódó javulás és közeledés tapasztalható. A birodalmi miniszter úr azt is közölni óhajtja vele, hogy a legutóbbi napokban Mussolinival — bár ő erre nem kért fel bennünket — római nagykövetség³ útján közöltük, hogy ha Abesszínia birtokbavételének elismertetése akuttá válik, jóindulatú magatartást fogunk tanúsítani.

Sztójay úr ezután ama, Kánya úrtól állítólag már régebben kapott megbízatására tért vissza, hogy bennünket egy német—olasz kölcsönösségi szerződés megkötésére ösztönözzön. A birodalmi miniszter úr azt válaszolta Sztójay úrnak, hogy ilyen szerződés megkötésének most semmi indoka nincs. A jelen pillanatban ilyen szerződés még csak jobban bonyolítaná az anélkül is komplikált politikai viszonyokat Európában, és az nem állana sem Olaszország, sem Németország érdekében. Sokkal fontosabb az, hogy Mussolini megfelelő bécsi ráhatásai révén végre megteremtődjék a német—osztrák viszály felszámolásának lehetősége, amire vonatkozóan a birodalmi miniszter úr most úgy látja, hogy az eddigi állapot bizonyos javulása veszi kezdetét.

A birodalmi miniszter úr végül még közölte a követtel: a befutott jelentésekből megelégedéssel állapította meg, hogy a Németország és Magyarország közötti gazdasági megállapodások⁴ jótékony hatást fejtettek ki, különösen a magyar mezőgazdaságra, és reméli, hogy ezt magyar részről is elismerik.

3412/E. 014 120—3.

¹ Lásd az 53. sz. iratot.

² Sztójay jelentését lásd DIMK. II. 27.; Neurath feljegyzését lásd DGFP—C. V. 413.

³ Uhlrich von Hassel.

⁴ Az 1936. február 1-én megkötött német—magyar gazdasági egyezmény.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS LEVELE
TWARDOWSKI KÜLÜGYMINISZTERIUMI TANÁCSOSHOZ

Kedves von Twardowski úr!

Dr. Rajniss Ferenc itteni magyar parlamenti képviselő, aki jelenleg Angliában tartózkodik, f. hó 20—25 között Berlinbe szándékszik érkezni. Hálás lenne, ha érintkezésbe léphetne a kisebbségi kérdésben illetékes mértékadó német személyiségekkel. Dr. Rajniss befolyásos munkatársa az ön előtt is ismert németbarát Új Magyarország című lapnak. Az elmúlt évben a Führer vendége volt a birodalmi pártkongresszuson, és — amint ezt önnel bizalmasan közölhetem — ebben az évben is a Führernél javaslatba hoztuk meghívásra. Ama kevés magyar képviselő közé tartozik, akikre külpolitikai tekintetben számíthatunk. Igaz, dr. Basch elítélésével kapcsolatban nemrég eléggé éles cikket hozott az Új Magyarországnak Basch ellen.¹ Amint velem közölte, ezt részben azért is tette, hogy az itteni zsidó ellenzéki sajtó vitorláiból kifogja a szelet, lévén a Basch-ügy ennek természetesen pompás csemege. Véleményem szerint ennek ellenére Rajniss a kérdéses cikkben kissé elgaloppírozta magát.

Titkára útján megüzentem neki, hogy önt érkezéséről értesíteni fogom, és hogy önre szeretném bízni, hogy Rajnisst a szóba jövő német személyiségekkel hozza össze. Ezt azzal indokoltam meg, hogy innen semmiképpen sem tudom áttekinteni, kik tartózkodnak jelenleg Berlinben a kisebbségi politikusok közül; a címeiket sem tudom mind, és egyébként is neki is sokkal jobb lesz, ha öntől mindjárt előre meghatározott programot kap.

Legyen szabad barátilag önre bíznom, kikkel óhajtja Rajnisst összehozni. Azt mindegyesre helyesnek tartanám, ha ön Rajniss minden e vonatkozású megbeszélésén jelen lenne, már csak defektek elkerülése végett is.

Gratz nemrég kísérletet tett arra, hogy együttműködési alapot találjon a Kameradschafttal. Amint azonban velem a Kameradschaft köréből úgy mellékesen közölték, ott semmi lehetőséget sem látnak a Gratzcal való közvetlen együttműködésre, mert ennek Gratz által megkövetelt előfeltétele a Kameradschaft fontos programpontjainak feladását jelentené. Taktikai okokból azonban tovább akarnak vele tárgyalni, hogy ne kelljen már eleve magukra vállalniok a tárgyalások meghiúsulásának ódiúját. Amint tehát láthatja, a dolgok itt e vonatkozásban változatlanul rendkívül zavarosan állnak, és magyar részről nem is tétlenkednek, hogy e siralmas helyzetet a maguk céljaira kihasználják.

Hálás lennék önnek, ha Rajniss látogatása után pár rövid sorban közölné velem, hogyan zajlott le a találkozás.

Heil Hitler! Szívélyes üdvözlettel

mindig kész híve:

Werkmeister s. k.

9722/E. 683 709—11.

¹ Az Új Magyarország 1936. július 1-i száma közli Rajniss Ferenc „Basch dr. és a M. kir. Kuria” című cikket. Ebben Rajniss, megállapítva, hogy a Német Nemzetiszocialista Párt illetékesei feltűnően foglalkoznak Basch elítélésével, utal arra: nem szabad megengedni, hogy egy olyan ember, aki Svájcban született és csak 1925-ben lett magyar állampolgár, s a Memel-vidékkel téveszti össze Magyarországot, a német—magyar barátság közé álljon.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE

HORTHY KORMÁNYZÓ HITLERNÉL TETT LÁTOGATÁSÁRÓL

Augusztus 22-én délután Horthy úr, a magyar királyság Salzburgban tartózkodó kormányzója, a birodalmi kancellár nem hivatalos meglátogatására Obersalzbergbe érkezett.¹ A Führer úgy óhajtotta, hogy a találkozón a birodalmi hadügyminiszter² és én is jelen legyünk. Horthy urat a határon a Führer nevében Brückner obergruppenführer köszöntötte, és szakadó esőben saját kocsijában hozta Obersalzbergbe.

A Führer és Horthy úr először egy darabig egyedül beszélgettek, aztán közösen a birodalmi hadügyminiszterrel és velem. A négy szemközti beszélgetés, amint ezt nekem a Führer később elmondotta, általános természetű volt, melynek kapcsán a Führer Horthy úr előtt ismertette felfogását az általános európai helyzetről és a spanyolországi események³ veszélyeiről, hangsúlyozva, hogy nézete szerint nem kerülhető el a kenyértörés a bolsevista és a tekintélyuralmi-polgári alapon kormányzott országok között. Ezért mindezen országok összefogására van szükség, mely felfogást Horthy úr élenként helyeselte. A négyes beszélgetés kapcsán, amely a legkülönbözőbb és nemcsak politikai jellegű területekre terjedt ki, többek között kifejezésre jutott a kormányzónak az az óhaja is, hogy segítsen eltüntetni a Mussolini és a Führer közötti feszültség még esetleg meglevő maradványait. Horthy úr közölte velünk, hogy még az ősz folyamán találkozik Mussolinival⁴ és ennek során szeretné megragadni az alkalmat arra, hogy Mussolini és a Führer között a maradéktalan bizalmat újra helyreállítsa. A Führer azt felelte, hogy az együttműködés már most is újra igen szoros, és hogy azt hiszi, Olaszországnak és Németországnak ez az együttthaladása a jövőben természetes szükségszerűségből még szorosabbá alakul.

Horthy úr többek között beszélt azokról a benyomásairól is, melyeket Ausztriában tapasztalt és kérte, hogy legyünk türelemmel az ausztriai fejleményeket illetően. Nézete szerint ez a fejlődés egyébként később feltétlenül a Németországhoz való csatlakozásra vezet, mihelyt kihal az a régi generáció, amelynek még sok gátlást kell leküzdenie. Ausztria ifjúsága csaknem egységesen a Németországhoz való csatlakozást akarja. Meg van győződve arról, hogy ez az ifjúság utat fog törni magának. A Führer erre azt válaszolta neki, nem gondol arra, hogy az ausztriai fejleményekre valamilyen nyomást gyakoroljon. A jelenlegi időpontban Ausztria csatlakozására irányuló túl gyors fejlődés nemzetközileg nekünk is a legnagyobb nehézségeket okozná. Amire mi törekszünk, az pusztán az, hogy kulturális és gazdasági téren a két ország közötti kapcsolat újra normalizálódjék, és hogy az osztrák népnek legyen meg a lehetősége arra, hogy viszonyait saját belátása szerint alakítsa.

Magyarországnak Csehszlovákiához és Romániához fűződő kapcsolatairól Horthy úr igen pesszimiztikusan nyilatkozott, ugyanakkor kifejezést adott ama reményének,

¹ Horthy Hitlernél tett látogatásáról lásd HMTI 32.; DIMK I. 148., 151., 152., 153.; DIMK II. 31.; DGFP—C. V. 516.

² Werner Blomberg tábornagy.

³ Utalás az 1936. július 18-án kirobbant spanyolországi fasiszta katonai felkelésre, amelyben Franco tábornok csapatait Németország és Olaszország támogatta.

⁴ Horthy és vezetői magyar politikusok 1936 november végén tettek látogatást Olaszországban.

hogy Magyarország és Jugoszlávia között lassanként megértés jöhet létre. Ezt a folyamatot halála előtt már maga Sándor király is elindította. Sajnos, meggyilkolásával⁵ és a halála után Magyarország ellen elkezdődött uszítás miatt a már elért eredmények újra veszendőbe mentek. Ő és miniszterei azonban meg vannak győződve arról, hogy az elszakadt szálakat újra össze kell kötni, s elmondhatja, hogy ez már bizonyos sikerrel meg is történt. Természetesen ez a kényes ügy is időt igényel, és azt Magyarországon, ahol a békeszerződés igazságtalanságai miatt az emberek különösen érzékenyek, pszichológiailag is elő kell készíteni.

Mind a kormányzó, mind a Führer a látogatás és a beszélgetés lefolyásával igen megelégedetteknek látszottak. A Führer indítványomra meghívta a kormányzót, hogy vegyen részt egyszer a német flotta gyakorlatain, amit a kormányzó egész különös örömmel üdvözölt.

A látogatás mintegy három és fél órát tartott.

bárá von Neurath s. k.

7864/E. 570 068—70.

57

Budapest, 1936. augusztus 25.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

205. P. 31. sz.

A nyári szünet és Gömbös miniszterelnök megbetegedése következtében elhatározott pártközi béke óta most először szólalt fel Eckhardt Tibor országgyűlési képviselő, a Független Kisgazdapárt vezére, hogy pártja országos nagyválasztmányának ülésén hosszabb fejtegetésekben ismertesse álláspontját Magyarország bel- és külpolitikai helyzetével kapcsolatban.

Külpolitikai fejtegetéseiből az a megjegyzése érdemel figyelmet, hogy nézete szerint a külpolitikai helyzet lényegesen javult, és ezt a fejlődést különösen a Németország és Ausztria közötti kapcsolatok normalizálása¹ segítette elő. Magyarország számára az ezáltal teremtetett új helyzet csak előnyöket rejt magában, mivel véget vetett Barthou bekerítési politikájának,² és bizonyítja, hogy Németország és Ausztria között az együtt-

⁵ Sándor jugoszláv királyt és Barthou francia külügyminisztert 1934. október 9-én gyilkolták meg Marseille-ben.

¹ Utalás az 1936. július 11-i német—osztrák egyezményre, amely a Rajna-vidék német megszállásának hatását kívánta ellensúlyozni, kedvező külpolitikai helyzetet akart létrehozni a német haderő felfegyverzéséhez és el akarta oszlatni Olaszország félelmét az anchlussról. A német—olasz kapcsolatok javulásával az osztrák kormány is elérkezettnek látta az időt arra, hogy — Olaszország közép-európai pozícióinak gyengülése miatt — rendezze kapcsolatait Németországgal. A megegyezés főbb pontjai kimondták Ausztria függetlenségét, de azt is hangsúlyozták, hogy külpolitikai tekintetben a két ország egymás érdekeinek figyelembevételével fog eljárni. A szerződés lehetőséget nyújtott arra — ami meg is történt —, hogy Németország sorozatosan újabb és újabb követelésekkel álljon elő. Így elérte — többek között — a bebörtönzött osztrák nemzetiszocialisták szabadon bocsátását, ami nagymértékben hozzájárult az anchluss előkészítéséhez. — A szerződés szövegét lásd NSz. 376—379. old., lásd még *Kerekes: Anschluss*. 198—209. old.

² Barthou francia külügyminiszter az ún. keleti paktummal akarta útját állni Németország további agresszióinak.

működés őszinte és békés alapon lehetséges. Különösen figyelemreméltónak kell tartanunk Eckhardtnak azt a megjegyzését, hogy többé már nem helytálló és nem helyes Magyarországon német veszélyről beszélni, márpedig ez olyan téma, mellyel kapcsolatban Eckhardt a Magyarország előtt álló pánszláv és pángermán veszély emlegetésével az utolsó év folyamán igen gyakran nyilatkozott németellenes értelemben. Abban a pillanatban, amint biztosítva van Ausztria függetlensége, balga dolog lenne német veszélyről beszélni, mivel Hitler szava garanciának tekinthető. Ausztria harca jó szolgálatot tett Európának, és Ausztria függetlenségének biztosítása Magyarország számára a német veszély megszüntét jelenti.

Eckhardt további fejtegetéseit illetően, mivel azok főleg a belpolitikára és a Kisgazdapárt Gömbös miniszterelnökkel szembeni élesen ellenzéki beállítottságára vonatkoznak, legyen szabad utalnom a f. évi augusztus hó 19-én Pester Lloydból kivágott, mellékletként csatolt cikkre.³

von Mackensen s. k.

1847/420 920—1.

58

Budapest, 1936. szeptember 7.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

223. sz. P. 14.

Gömbös miniszterelnök új betegszabadságának bejelentését a magyar közvélemény számára teljesen váratlanul, a legnagyobb horderejű elhatározással kötötte össze. A képviselőház elnökéhez levelet intézett,¹ melyben kifejezésre juttatta, hogy tekintettel arra a tényre, hogy „a parlamenti pártok, részben a kormánypárt is” aktuálisnak tartják a választójog kérdését, szükségesnek látja, hogy erről a témáról a pártok egymás között megbeszélést folytassanak. Egyidejűleg kéri a képviselőház elnökét, hogy e megbeszélések keretében tanácskozzák meg a többi, a választójoggal összefüggő közjogi természetű kérdést, különösen a kormányzói jogkör kiterjesztésének kérdését és a felsőházi reformot, a tanácskozásokat pedig a parlament összeülése (azaz f. évi október 20.) után haladéktalanul kezdjék meg.

A miniszterelnöknek ez a lépése a már régóta megoldásra váró választójogi reformot az aktuális politika középpontjába állította. Ez a lépés egyben arra is bizonyíték, hogy a miniszterelnök a jelenlegi, valóban reformra szoruló magyar választójogi rendszert már nem tartja tovább elviselhetőnek és úgy véli, eljött az ideje egy új választójogi rendszer előkészítésének.

Az új választójog szükségességének felismerése Gömbösnél nem újkeletű. Már a kormányzati ügyek négy évvel ezelőtt történt átvételekor új választójog hívének vallotta magát. Az a politikai válság, amely 1935 tavaszán a Gömbös-kormány újjáalakítására

³ A melléklet nem található az iratok között; nyilván a Pester Lloyd 1936. augusztus 19-i számában megjelent, „Abgeordnete Eckhardt über die Politische Lage” című cikkről van szó.

¹ Gömbös levelét Sztranyavszky Sándorhoz lásd a Függetlenség 1936. szeptember 2-i számában.

vezetett² — annak ellenére, hogy kormányra léptek Gömbös a választójogi reformot kormánya egyik legfontosabb feladatának jelölte meg — abba a nehéz helyzetbe hozta a miniszterelnököt, hogy a szükségessé vált választásokat újból a régi választójogi törvény alapján hajtassa végre. Gömbös miniszterelnök azonban akkor is nyomatékosan kijelentette, gondja lesz rá, hogy a nemzet szabad akaratmegnyilvánulását ne korlátozza még egyszer az elavult választási rend, de mondta ezt mindenesetre azzal a megszorítással, hogy bármennyire is fontosak a választójogi reform és az alkotmány további reformjai, kénytelen sorrendben a kormánya által már kidolgozott gazdasági reformjavaslatokat előbbre vinni. Ugyanakkor utalt arra is, hogy az alkotmányjogi kérdések meg tárgyalására valószínűleg csak a parlament jelenlegi törvényhozó periódusának végefele, azaz csak három év múlva kerül sor. Ezt az ellenzék részéről erősen támadott álláspontját módosította most a képviselőház elnökéhez intézett fent említett levelével, mivel időközben valószínűleg arra a meggyőződésre jutott, hogy a magyar belpolitika egészségtelenül stagnáló helyzetének természetes ösztönző erőre van szüksége. Hogy megfontolása helyes volt, bizonyítja ezt az a visszhang, amelyet lépése a közvéleményben kiváltott.

A parlament elnöke közvetlenül a megbízás vétele után hivatalos nyilatkozatban³ közölte a nyilvánossággal, hogy a miniszterelnök felszólításának megfelelően a képviselőház tanácskozásainak megkezdése után azonnal megteszi a szükséges lépéseket a pártközi konferencia összehívására. Ugyanakkor félhivatalosan közölték, hogy e megbeszélések nem járnak majd a képviselőház tanácskozásainak félbeszakításával, mivel a pártközi konferencia a képviselőház üléseivel párhuzamosan fog ülésezni. Nem tervezik a konferencia kereteinek túlságosan bőre méretezését sem. Az egyes pártok legfeljebb két-három képviselőházi és felsőházi tagot delegáljanak a tanácskozásokra; gondolnak azonkívül arra is, hogy meghívják egyes neves, pártkötelékekbe nem tartozó politikust is.

A miniszterelnök akciójának előzményeit illetően legyen szabad rámutatnom arra, hogy a jelenleg érvényes magyar választási rend 1867 óta van érvényben.⁴ Léven ez nyílt szavazásos rendszer, elsősorban a parasztságot fosztotta meg gyakorlatilag legfontosabb politikai jogától; számos városi körzetben időközben⁵ gróf Bethlen István már bevezette a titkos szavazást, az új választási rend elkészítésénél tehát lényegében ennek a módosításnak az egész országra való kiterjesztéséről lesz szó.

A most érvényben levő választási rend fogyatékoságai különösen az utolsó évben váltak nyilvánvalóvá, miután a legfelső magyar közigazgatási bíróság ítéletei révén nagyszámban vált ismeretessé mindenfajta olyan visszaélés, ami túlságosan ügybuzgó párttitkárok számlájára volt írható. Ez a bíróság a legutóbbi, 1935 tavaszián megtartott választások óta a Nemzeti Egység Pártjára esett 170 mandátumból 15-öt semmisített meg, hármát a kisebbségben maradt ellenzéki jelölteknek ítélte oda, míg hat képviselő már az ítélet kihirdetése előtt lemondott mandátumáról, hogy az előrelátható döntést be se kelljen várnia. Így tehát a Nemzeti Egység Pártja összes mandátumának mintegy

² Gömbös Gyula 1935. március 4-én átalakította kormányát és a következő napon kormányzói kéréssel feloszlatták a képviselőházat. Válaszul Bethlen István nyolc képviselővel együtt kilépett a Nemzeti Egység Pártjából. A kormány új tagjai lettek: Darányi Kálmán földművelésügyi miniszter (Kállay Miklós helyett), Kozma Miklós belügyminiszter (Keresztes-Fischer helyett), Bornemissza Géza kereskedelemügyi miniszter (Fabinyi Tihamér helyett). A változás háttérében a Bethlen és Gömbös, illetve a mögöttük álló csoportok harca húzódott meg a kormánypárt vezetéséért.

³ Sztranyavszky Sándor nyilatkozatát közli a Függetlenség 1936. szeptember 3-i száma.

⁴ A népképviselői választási rendszert az 1848. évi IV. és V. törvénycikk rendelkezései tartalmazták. Ezt 1874-ben módosították először.

⁵ Az 1922. évi választójogi rendelettel.

1/7-ét tették kifogás tárgyává, és ez a tény Magyarországon a közvéleményre mély benyomást gyakorolt. Hiba lenne az előfordult visszaélésekkel a Gömbös-kormányt vádolni,⁶ mert a fennálló választási rend, amely ezeket lehetővé tette, nem a Gömbös-kormány alkotása; ellenkezőleg, Gömbös miniszterelnök, mint már fent kifejtettem, kezdettől fogva új választójogi rendszer mellett szállt síkra. Ha eleinte az volt a szándéka, hogy csak valamennyi, általa kilátásba helyezett gazdasági reform elintézése után nyúl a választójogi reformhoz, úgy ez azért történt, mert ő — mint ahogy ezt nyilvánosan is ismételtlen hirdette — a kenyeret fontosabbnak tartotta, mint az új választási rendet. De valószínűleg éppen a közigazgatási bíróság legújabb, a régi választási rendszert úgyszólván megbélyegző és ilyen módon a belpolitikai légkör megzavarásához indirekte hozzájáruló ítéletei is megérlelhettek benne azt, hogy egy új választójogi törvény előkészítését már most elrendelje. Ezzel helyesen felismerte az idők szavát, mert intézkedésének visszhangja az egész közvéleményben egyértelműen pozitív és elismerő. Még fontos ellenzéki lapok is fenntartás nélkül köszönettel adóznak a miniszterelnöknek döntéséért. Más ellenzéki lapok viszont, melyek a Gömbös-kormány minden intézkedését elvből kritikával illetik, most azt kifogásolják, hogy a választójogi konferenciát október végéig kitolják, és hiányolják, hogy a kormány nem most terjeszti elő saját tervezetét, amely a tanácskozások alapjául szolgálhatna. Az ellenzéki lapok többsége azonban mégis igazságosan elismeri, hogy Gömbös intézkedése fontos lépés a belpolitikai béke helyreállításának útján.

Érdemes ezzel kapcsolatban megjegyezni, hogy a liberális és demokrata ellenzék a maga összességében egyáltalán nem az általános, titkos és közvetlen választójogot követeli, hanem csak arra helyez súlyt, hogy az új választási rend mindenesetre titkos választójogot tartalmazzon. A Pester Lloyd például azt írja, manapság a túlzásba vitt demokrácia antidemokratikus irányzatoknak is új erőt adhat; ezért, különösen ma, a demagógia elleni biztosítékok követelésének megvan a maga jó, semmi esetre sem reakciós értelme. — Eckhardt Tibor is hangsúlyozta, hogy ő és pártja már csak a spanyolországi és más országokban lejátszódó eseményekre tekintettel sem követel semmiképpen sem radikális titkos választójogot, hanem a maga részéről is azt akarja, hogy az új választójogot bizonyos kautélákkal vegyék körül. Sejtetni engedte, hogy a Kisgazdapárt nem ragaszkodik a titkos választójog azonnali keresztülviteléhez, hanem megelégedne azzal, ha az ellenzéki pártok egyrésztől és a kormánypárt másrésztől zöldasztal mellett megegyezésre jutnának az új közjogi törvény lényeges elveiről. — Hasonló értelemben nyilatkoztak a második legnagyobb polgári ellenzéki párt, a Keresztény Szociális Gazdasági Párt mértékadó vezetői is.⁷

Hogy az egyes pártok részleteiben hogyan képzelik „a kormányzói jogkör kiterjesztését”,⁸ ez még nem vált ismeretessé. Éppigy nem rajzolódik még ki világosan, hogyan képzelik el a felsőház reformját.⁹ Az ellenzék azonban már korábbi alkalmakkor kifejezésre juttatta, hogy súlyt helyez a felsőház jogkörének növelésére. Meg kell várnunk, vajon változatlanul kitartanak-e ennél a gondolatnál.

Gömbös miniszterelnök közvetlenül Németországba repülése előtt odakiáltott az

⁶ Lásd a 32., 33. sz. iratokat.

⁷ Az új választójogi törvényt már csak Darányi Kálmán miniszterelnöksége idején tárgyalták le. — Az 1938. évi XIX. törvénycikk Az országgyűlési képviselők választásáról. — Corpus Juris. 1938. 161. old.

⁸ Az 1937. évi XIX. törvénycikk A kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzóválasztásról. — Corpus Juris. 1937. 161. old.

⁹ Az 1937. évi XXVII. törvénycikk Az országgyűlés felsőháza jogkörének újabb megállapításáról. — Corpus Juris. 1937. 199. old.

újságíróknak a repülőtéren: „A választójogról most kevesebbet kell írni, meg kell csinálni!” Távozása alkalmából a sajtóhoz eljuttatott nyilatkozatában pedig még egyszer nyomatékosan felszólított mindenkit a nemzeti egységre.

Darányi helyettes miniszterelnök f. hó 5-én közzétett nyilatkozatában¹⁰ első ízben fordul teljes felelősségű kormányfőként a nyilvánossághoz. Nyilatkozatában nyomatékosan kiemeli, törekvése az, hogy a nemzet érdekében az alkotmányjogi és minden más probléma szenvedélymentes megvitatását biztosítsa. Mindenesetre a kormány, és első-sorban maga Gömbös miniszterelnök, nem óhajtják a pártokat a választójog kérdésében befolyásolni, hanem csupán meg óhajtják ismerni minden, nemzete javát szíven viselő politikai tényező szempontjait és eszméit, mielőtt álláspontjukat saját maguk is végérvényesen meghatározzák. A miniszterelnök-helyettes nyilatkozatát az egész sajtó nagy tetszéssel fogadta.

Befejezésül megállapítható, hogy a miniszterelnököknek az az elhatározása, hogy elveszi a választójogi problémát, nemcsak okos, az idők szavának megfelelő politikai gesztus volt, hanem ez számára nagy személyes sikert is hozott éppen abban a pillanatban, amikor ismét hosszú hetekre le kellett mondania arról, hogy az államügyek intézésében befolyását érvényesíthesse.¹¹

Dr. Werkmeister

7424/E. 539 674—81.

59

Budapest, 1936. október 7.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

251. sz. P. 15.

Gömbös miniszterelnök elhunytát követően dr. Darányi Kálmán miniszterelnök-helyettes benyújtotta a kormányzónak a kormány lemondását. A kormányzó a lemondást elfogadta, és az ügyek továbbvitelével egyelőre az eddigi kormányt bízta meg.

A tegnapi nap folyamán a kormányzó kihallgatáson fogadta: gróf Károlyi Gyula volt miniszterelnököt, gróf Bethlen István volt miniszterelnököt, dr. Serédi hercegprímást, valamint Eckhardt Tibort, a Kisgazdapárt vezérét. A mai nap folyamán kihallgatásra kérték továbbá: Széchenyi Bertalant, a felsőház elnökét, dr. Sztranyavszky Sándort, a képviselőház elnökét, báró Perényi Zsigmond és gróf Teleki Tibor koronaőröket, Ivády Bélát, a Nemzeti Egység Pártjának elnökét, Raffay Károly¹, gróf Zichy János, dr. Ernst Sándor képviselőket és Imrédy Bélát, a Magyar Nemzeti Bank elnökét. Amint hírlik, e meghívások nem pártoknak, hanem személyiségeknek szóltak, úgyhogy a Szociáldemokrata Párt és a jobboldali radikális irányzatok képviselőit — legalábbis eddig — nem kérték fel arra, hogy az államfőnél kihallgatáson megjelenjenek.

Kétségesnek kell tekinteni, hogy a jelenlegi kormány mostani összetételében meg-

¹⁰ „Tovább haladunk Gömbös Gyula útján” — lásd a Függetlenség 1936. szeptember 5-i számában.

¹¹ Gömbös Gyula 1936. október 6-án halt meg Münchenben.

¹ Így az eredetiben; nyilván Rassay Károly képviselőről, a Nemzeti Szabadelvű Párt vezetőjéről van szó.

marad-e. Sokkal inkább biztosra vehető, hogy 2—3 miniszter kiválik, de az erre vonatkozó tárgyalások csak a jövő héten kezdődnek meg. Amint jó forrásból hallom, a leendő miniszterelnök személyére vonatkozóan a döntés valószínűleg már a következő vasárnap megtörténik.² Legyen szabad ezért a további jelentés jogát fenntartanom.

7424/E. 539 683—4.

von Mackensen

60

Budapest, 1936. október 12.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

75. sz.

F. hó 11-én kelt 74-es számú táviratom kapcsán:¹

Az a körülmény, hogy a kormányzó Gömbös utódlásának kérdését nem az eddig szokásos módon Darányi kormányalakítási megbízásával, hanem miniszterelnökké történt formális kinevezése útján oldotta meg, a belügyminiszter² nekem tett bizalmas közlése szerint azon az óhajon alapszik, hogy a tekintélyuralmi államvezetés elveit ebben a vonatkozásban is kövessék.

Somkúthy honvédelmi miniszternek a vezérkar egykori főnökével, Röder Vilmostal történő felváltása most már befejezett tény. A honvédelmi miniszter állását alig öt hétig viselte.³ Hirtelen elhatározott kiakólbóltását közvetlen kapcsolatba hozzák azzal a tényvel, hogy a honvédség és a széles néptömegek felháborodására Gömbös miniszterelnök temetésén a nyilvánosságra hozott programban eredetileg tervezett ágyútalpat egy közönséges halottas kocsival pótolták. Ezért a kevésbé szerencsés elhatározásért állítólag Somkúthy felelős, akinek protokoll-okok szolgáltattak ehhez ürügyet, az elhatározás oka azonban valószínűleg személyes természetű volt.

Csak a legmelegebben üdvözölhetjük Röder visszatérését a honvédséggel való legszorosabb kapcsolatba. Ha Somkúthy már mint vezérkari főnök nem tudta az olaszok iránti kifejezett előszeretetét és a Duce iránti vak csodálatát megtagadni, úgy ez nála mint honvédelmi miniszternél és mint a kormány egyik tagjánál számunkra hosszú távra bizonyosan még érezhetőbbé vált volna. Ezzel szemben tudjuk, hogy Röder számára a magyar—német barátság messze az első helyen áll. A távozó és az új honvédelmi miniszterek katonai kvalitásának összehasonlítását a katonai attaséra kívánom bízni. Véleményem szerint azoknak a magyaroknak van igaza, akik Röder visszatérését ebből a szempontból is rendkívül szerencsés választásnak tartják.

A kormány végleges megalakulása állítólag még ma várható.

Mackensen

7424/E. 539 686—7.

² A Darányi-kormány — többségében a régi miniszterekből — 1936. október 12-én alakult meg.

¹ Ebben a táviratban jelentette Mackensen, hogy a megalakítás alatt álló Darányi-kormányban Winckler helyét Bornemissza veszi át, a földművelésügyi tárcát Darányi tartja meg, változás áll be a Honvédelmi Minisztérium vezetésében is. — 7424/E. 539 685.

² Kozma Miklós.

³ Somkúthy Józsefet — Gömbös betegségére való tekintettel — 1936. szeptember 2-án nevezték ki honvédelmi miniszternek.

Budapest, 1936. október 12.

**MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK**

Göring vezérezredes, miniszterelnök, amint azt velem elutazása előtt közölte, Gömbös miniszterelnök temetésével¹ kapcsolatos budapesti tartózkodása során felhasználta az alkalmat arra, hogy Darányi helyettes miniszterelnökkel és földművelésügyi miniszterrel megvitassa a német hadiipar termelvényeinek fokozott behozatalát magyarországi mezőgazdasági termékek fokozott kivitele ellenében, a németországi népélelmezés feljavítása céljából. Értésére adta Darányi öexcellenciájának, hogy juttasson el hozzá mindenekelőtt egy átfogó összeállítást mindama mezőgazdasági termékekről, melyekből Magyarország az eddig megállapítottakon felül további mennyiségeket lenne képes átadni.²

Mackensen s. k.

3626/E. 028 034.

DGFP—C. V. 589.

Budapest, 1936. október 13.

**MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK**

254. sz. P. 15.

F. hó 12-én kelt 73. és 74. sz. másnemű jelentéseim kapcsán.¹

A kormányzó által tegnapi napon felesketett új magyar kormány összetétele a következő:

Miniszterelnök és a földművelésügyi miniszter teendőinek ellátásával megbízva:

Darányi Kálmán;

külügyminiszter: Kánya Kálmán;

belügyminiszter: Kozma Miklós;

igazságügyminiszter: Lázár Andor;

pénzügyminiszter: Fabinyi Tihamér;

iparügyi miniszter, egyben a kereskedelmi és közlekedésügyi minisztérium vezetésével

¹ Gömbös Gyulát 1936. október 10-én temették el.

² Darányi miniszterelnök 1936. október 27-i levelében, hivatkozva a rossz takarmánytermésre, kitért Göring javaslata elől. A november közepén meginduló gazdasági tárgyalásokon ezt újra megvittatták; ennek eredményeként a magyar kormány a kereskedelmi megállapodásokon felül 11—12 millió értékű élelmiszert szállított Németországnak 1937 tavaszán. — A hosszan elhúzódó tárgyalásokat részletesen ismerteti *Berend—Ránki*: Magyarország a fasiszta Németország „életterében”. 159—163. old. A fegyverszállítások előzményeire lásd a 39. számú irat 11. jegyzetét. Göring budapesti tárgyalásaira lásd még DIMK I. 158., továbbá DGFP—C. V. 600., 612.

¹ A 73. sz. táviratot nem ismerjük; a 74., október 11-i táviratot lásd a 60. sz. irat 1. sz. jegyzetében.

megbízva: Bornemissza Géza;
vallás és közoktatásügyi miniszter: Hóman Bálint;
honvédelmi miniszter: Röder Vilmos.

Az, hogy a földművelésügyi miniszteri tárcát még nem töltötték be véglegesen, hanem egyelőre meghagyták eddigi gazdáját, a mostani miniszterelnököt, Darányi úr ama kívánságában leli magyarázatát, hogy reszortja bizonyos függő ügyeit még saját maga zárhassa le. A legközelebbi két hónapon belül azonban e tárca végleges betöltése is várható.²

Winckler eddigi kereskedelemügyi miniszter kiválása nem okoz meglepetést. Pozíciója már régóta megingott. A nagyipar és nagykereskedelem erősen zsidó befolyás alatt álló köréből állandó támadásokat indítottak ellene. E körök azt vetették szemére, hogy túl erősen kedvez az államilag szubvencionált szövetkezetnek, a Hangyának és Futúrának, ezért őt kereskedelemellenesnek bélyegezték. A támadások már tetemes idő óta megterhelést jelentettek a kormányra, nem elvi okokból, hiszen a kereskedelmi miniszter vonalvezetése teljesen megfelelt a kormány általános vonalának, hanem amiatt a mód miatt, amellyel Winckler ezt az elvet megvalósítani igyekezett. Azonkívül a közeljövőben állítólag újra egyesítik a kereskedelmi és iparügyi minisztériumokat, hogy az elkerülhetetlen érdekellentétet ne a kormányt terheljék, hanem a két államtitkár azokat már szakminiszteri szinten megoldhassa. Hogy a két minisztérium egyesítése nem történt meg már ma, ennek oka az a kívánság, hogy a szétválasztást, amit annak idején Gömbös miniszterelnök hajtott végre, halálakor ne tüntessék föl mindjárt elhibázott intézkedésnek.³

A honvédelmi miniszteri tárca Röder tábornokkal való betöltésével kapcsolatban idézett 74. sz. előzetes jelentésemben már kifejtettem véleményemet.⁴

Az államtitkári helyek betöltésében a változások csak néhány nap múlva várhatók. Föltehetően számolni kell azzal, hogy az Igazságügyminisztériumból Antal, az Iparügyi Minisztériumból Petneházy államtitkár kiválik. Mindkettő olyan személyiség, akik bár a Gömbös köré csoportosult szűkebb kör tagjai voltak, de kétségtelenül meglevő képességeik ellenére sohasem értettek ahhoz, hogy általános megbecsülést szerezzenek maguknak. Távozásuk számunkra nem jelent veszteséget.⁵

Az új kormány eddig a sajtó minden árnyalatában kedvező fogadtatásra talált. Abból a nyilatkozatból, melyet a miniszterelnök a kormány eskütétele előtt a sajtóhoz eljuttatott,⁶ világosan kiolvasható, hogy a Darányi-kormány magáévá teszi a Gömbös-kormány nagy nemzeti célkitűzéseit, módszereinek megválasztásában azonban olyan utakon akar járni, melyek az új gazda egyéniségének megfelelnek. Darányi úr már a kormányalakítás óráiban egyértelműen bizonyítékát adta annak, hogy vezetni szándékozik, és a Nemzeti Egység Pártján belüli áramlatokkal szemben tanúsított határozottságában sem marad el nagy elődje mögött. Marton Béla, a párt főtitkára köré csoportosultak Kozma belügyminiszter személye ellen intézett rohama⁷ maradéktalanul megtört a miniszterelnök energiáján. Fogadta ugyan a párttűt csoportot, a fogadásba azonban a megtámadott belügyminisztert személy szerint is bevonta azzal az eredménnyel, hogy utóbbi

² 1938. március 9-én nevezték ki Marschall Ferencet földművelésügyi miniszterré.

³ A két minisztérium egyesítése végül is nem történt meg.

⁴ Lásd a 60. sz. iratot.

⁵ Antal Istvánt 1938. áprilisában ismét kinevezték igazságügyi államtitkárnak.

⁶ Darányi a Függetlenség 1936. október 13-i számában megjelent nyilatkozatában azt mondta: „Gömbös célkitűzéseit... csak a magam egyénisége és a magam módszere szerint szolgálhatom.”

⁷ Lásd a 47. sz. iratot; Darányi egyébként hamarosan feloszlatta a Nemzeti Egység Pártja főtitkárságát, s Marton Béla a társelnökök egyike lett.

az ellene emelt és kétségtelenül alaptalan szemrehányásokat könnyedén megcáfolhatta, és a pártütők bűnbánóan az új kormány mögé álltak. Az a tény, hogy ez a közjáték a kormányalakítást néhány órával elodázta, eltörpül az új kormányelnök nyeresége mellett, ami abban áll, hogy kezdettől fogva kétséget kizáró módon tisztázta: durva és veszedelmes tévedés áldozata lenne az, aki esetleg azt gondolná, hogy Darányi úr energiában elmarad elődje mögött.

Darányi úr teljesen tisztában van azzal, hogy nehéz feladatot vállalt. Tudja, hogy nem parlamenti szónok, és hiányzik belőle az a talpraesettség, ami elődje parlamenti fellépéseit jellemezte és népszerűségének megszilárdításához hozzájárult. Csak a fejlemények mutatják majd meg, hogy az a nagy tisztelet, melyet az új ember mindenfelől élvez, elég lesz-e arra, hogy ezt a bizony nem jelentéktelen hiányosságot kiegyenlítse. Gömbös külpolitikájának folytatására nálánál megbízhatóbb utódot nem kívánhatnánk magunknak.

von Mackensen

1847/420 852—5.

63

Berlin, 1936. október 17.

A KÜLÜGYMINISZTERIUM LEIRATA A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

Pol. I. 2006. g. sz.

A birodalmi Légügyi Minisztérium közlése szerint a magyar kormány a német repülőiparnak nagyszabású repülőgép és repülőfelszerelési megrendelést adott. Az üzletkötés 1936. június 11-én, illetve július 9-én megtörtént, bizonyos változtatásokat későbbi időpontban még eszközölnek. Egészében mintegy 28 millió birodalmi márka értékű megrendelésről van szó.

A repülőgépeknél főleg az alábbi típusokról van szó:

3 db Ju 52 3/m;

66 db Ju 86 2/m;

36 db He 46;

kerek 50 db különböző típusú gyakorló repülőgép.

Ehhez járulnak még további terjedelmes fegyverzeti, felszerelési és repülőtérberendezési megrendelések.

A magyar felségjelekkel ellátott repülőgépeket 1937 decemberéig több szakaszban viszik át Magyarországra. Ehhez repülőgépszemélyzetet — amennyiben magyar személyzet nem állana rendelkezésre — a német légierő biztosít.

A magyar légügyi hivatal a megbízások titokban tartását kérte.

A birodalmi Légügyi Minisztérium kéri, hogy szükség esetén álljanak tanácsaikkal az átrepültetésekben részt vevő német repülőgépszemélyzet rendelkezésére. A német repülők (a légierő tisztjei) mindenkor közvetlenül a repülőgépek magyarországi átvétele után, előreláthatólag a német Lufthansa gépein utaznak vissza.

7864/E. 570 058—9.

Megbízásból:

Schulz-Sponholz

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

267. P. 15. sz.

Darányi új miniszterelnök a kormány tagjaival együtt f. hó 15-én egy ad hoc összehívott pártkonferencián mutatkozott be a Nemzeti Egység Pártja előtt. A párt fóruma előtt elmondott programbeszédében mindenekelőtt újból megemlékezett az elhunyt kormányfőről, hogy hangsúlyozhassa: továbbra is érvényben kell maradnia azoknak az elveknek, melyeket Gömbös kötelezőnek hirdetett nemcsak a kormánypárt, hanem az egész nemzet számára, és amelyek példamutatók voltak Gömbös kormányzati tevékenységében. Minden kormányzati ténykedésnek olyan világnézet szolgálatában kell állania, amely a keresztény-nemzeti Magyarország nemzeti egységének gondolatára épül. A kormány és párt közös munkájának a nemzet érdekében a belső erőgyűjtés minden lehetőségét számításba kell vennie. A kormány politikája ezért haladó-konzervatív lesz, amint ezt a Gömbös-kormány is meghirdette. A tervbe vett építőmunka, amely gátat fog vetni minden, a nemzeti szervezeteket szétromboló, a magyar fajtól idegen, a nemzeti gondolatot és a keresztényetikai felfogást tagadó törekvésnek, csak mélyen átértzett, gyakorlati ténykedéseiben, népi-, nemzeti, keresztény alapokon nyugvó politika jegyében folyhat. Ez az ő politikai hitvallása.

Áttérve a részletkérdésekre, hitet tett a titkos választójog elődje által már elkezdett bevezetése mellett,¹ azonban azzal a megkötéssel, hogy ennek megvalósítása során a kormány egyedül és kizárólag a nemzet nagy érdekeit fogja szem előtt tartani. Egyidejűleg hangsúlyozta, hogy a titkos választójog bevezetésével elválaszthatatlanul együtt jár a kormányzói jogkör kiterjesztése és a felsőház jogkörének reformja.

Csak röviden érintette a Nemzeti Egység Pártjának jobbszárnya és a párt többi része között felmerült nézeteltéréseket, melyek különösen a párt szervezetére vonatkoztak. Késznek nyilatkozott arra, hogy a jelenlegi szervezet megjavítását célzó javaslatokról megbeszéléseket kezdjen, amely kijelentésével, bár óvatos formában, de bizonyos fokig eltávolodott a Marton Béla képviselő vezetése alatt álló jobboldali csoporttól, mely az egyedüli szerencsés és célszerű megoldást a pártszervezet Marton által kialakított jelenlegi formájában látja.²

Darányi úr a továbbiakban hangsúlyozta, hogy ha nem is erőszakkal, de adott esetben a legnagyobb energiával minden szükségesnek látszó kormányzati eszközt bevet annak érdekében, hogy az ország nyugalmit, rendjét és biztonságát minden körülmények között fenntartsa. A kormány számít e tekintetben valamennyi párt és az ország közvéleményének támogatására; az államhatalom rendelkezésére álló erők is teljesen elégségesek ahhoz, hogy minden felforgató mozgalmat csírájában elfojtsanak.

Áttérve a pénzügyi és valutapolitikára, Darányi úr a legfontosabb feladatként az államháztartás egyensúlyának fokozatos újbóli visszaállítását és biztosítását jelölte meg. Tovább folytatják az eddigi valuta- és hitelpolitikát. Ebből következik, hogy nem lehet szó sem devalvációról, sem a szabadon transzformálható, úgynevezett nemes valuták

¹ Lásd az 58. sz. iratot.

² A nézeteltérésekre lásd a 47. sz. iratot.

felárának megváltoztatásáról. (Ez a felár jelenleg 50, illetve 53 %-ra rúg.) A magyar gazdaságpolitikán belül, amely elsősorban a magyar kiviteli termékek állandó piacának és kedvező értékesítési lehetőségeinek biztosítására irányul, a kormány erőteljesen támogatni fogja az agrárgondolatot. Gondoskodni fog arról is, hogy a hitbizományi reformok és a telepítési törvény intenciói³ maradéktalanul érvényesüljenek. — Ami a búza-értékesítést illeti, a kormány a rendelkezésre álló eszközök keretein belül — még áldozatok árán is — biztosítani fogja a termelők érdekeit és a búza árszínvonalának tartására fog törekedni.

Kultúrpolitikai téren a kormány megfelelő intézkedések útján rendszeresen fejleszteni akarja az általános népműveltséget. Ennek kapcsán különös figyelmet fog fordítani a testkultúra ápolására, hogy fejlessze az e téren már eddig is elért eredményeket, melyek a legutóbbi olimpián⁴ oly nagy elismerést szereztek Magyarországnak.

Hangsúlyozta továbbá a miniszterelnök, hogy kormánya meg akarja tartani a felekezeti békét. Ha ezt a békét valamely oldalról megzavarnák, úgy a kormány — már csak a köznyugalom biztosításának érdekében is — kellő eréllyel fog fellépni az ilyen szándékok ellen.

A honvédelem érdekében a kormány komolyan fog munkálkodni a honvédség fejlesztésén, melynek a költségvetés keretein belül minden segítséget megad.

Áttérve a külpolitikára, a miniszterelnök kijelentette, hogy nem terveznek semmiféle változtatást az eddigi vonalon. A külpolitika továbbra is azokon az utakon fog haladni, amelyeken járva Magyarország kijutott az elszigeteltség állapotából, azaz a kormány folytatja azt a politikát, melynek segítségével Magyarország megbízható, őszinte barátokat tudott szerezni. E barátok jóakarata és rokonszenve csak a legutóbbi napokban is újból kifejezésre jutott az elhunyt miniszterelnök temetése alkalmával. A külpolitika célja azonban nemcsak a meglevő barátság ápolása és elmélyítése, hanem jó kapcsolatok kiépítése mindazokhoz az államokhoz, melyek a békés együttműködés előfeltételeinek megteremtésén éppoly őszintén hajlandók együttműködni, mint Magyarország.

A miniszterelnök ezután még a szociális téren, a kézműiparral kapcsolatos politika, az igazságügyi reform és a sajtótörvény területén meghozandó intézkedések számos részletkérdését érintette, amelyek ebben a vonatkozásban alárendelt jelentőségűek.

Darányi úr befejezésül arra kérte a pártot, támogassák bizalommal a kormányt feladatainak teljesítésében, és kövessék, mint eddig, ezután is. A pártelnöknek a pártkonferenciához intézett kérdésére egyhangú „igen” volt a válasz. Egyidejűleg a pártelnök javaslatára Darányi miniszterelnököt egyhangúlag a párt vezérévé választották.

A pártkonferenciát követő estében többek között Röder újonnan kinevezett honvédelmi miniszter is felszólalt. Szavait nagy tetszéssel fogadták. Azt mondotta, hogy új posztján is katona akar maradni, és ki akar tartani régi hitvallása mellett, hogy ti. a honvédség az egész nemzet tulajdona. A Nemzeti Egység Pártjának közreműködése nélkül a nemzetnek ezt az értékes tulajdonát sem megőrizni, sem gyarapítani nem lehet. Ezért arra kéri a pártot, hogy nyújtson a jövőben is támogatást, de nem az ő, Röder személyének, hanem a honvédség eszméjének és intézményének.

Darányi programnyilatkozata a pártkonferencia egyhangú tetszésével találkozott. Ez a tetszés valószínűleg annak az ügyességnek is szólt, amellyel Darányi a pártban hirtelen felmerült belső ellentéteket áthidalta, és ezzel a párt egységét — legalábbis egyelőre — úgy látszik, újra helyreállította.

³ A telepítési törvény mint az 1936. évi XXVII. törvénycikk látott napvilágot. — Corpus Juris. 1936. 260. old.

⁴ Az 1936. évi berlini olimpián.

A párthoz hasonlóan egész kevés kivételtől eltekintve a sajtó is rokonszenvvvel és tetszéssel fogadta a beszédet. A hozzá fűzött kommentárokat csaknem teljes egészükben arra a nevezőre lehet hozni, hogy Darányi programbeszéde — akárcsak maga az ember is, akitől minden túlzás és minden mértéktelenség idegen — nyugodt, mérsékelt, tárgyilagos és letisztult volt. Ezért a rajta végigvonuló réalpolitikai alapgondolat a legteljesebb elismerést érdemli. A jobboldali sajtó különösen azt emeli ki, hogy az új kormány állást foglalt a keresztény-népi és nemzeti politika mellett. Ezzel a kormány a Gömbös-kabinet régi, kitaposott ösvényein halad. A liberális-zsidó sajtó különösen a titkos választójog bejelentését emeli ki, továbbá azt, hogy a beszédben kifejezésre jutott a parlamentáris gondolathoz való ragaszkodás.

E beszéd után a képviselőház fóruma előtt⁵ már nem lehetett új gondolatokat várni a miniszterelnöktől, hiszen a párt előtt elmondott fejtegetései az új kormánynak már minden szándékát körvonalazták. Az itteni közvélemény mégis szokatlan érdeklődést mutatott az új kormány képviselőházi bemutatkozása iránt, nem utolsósorban azért is, mivel itt kellett megmutatkoznia, milyen magatartást fognak tanúsítani az új kormánnyal szemben azok a pártok és pártvezérek, akik a Gömbös-kormánnyal vagy személyesen az elhunyt miniszterelnökkel szemben eddig ellenzéki platformon állottak.

Amint az várható volt, a miniszterelnök tegnapi kormánynyilatkozata külső formájában a tudatos egyszerűség jellegét viselte magán; nélkülözött minden frázisszerűséget, és így (elődjének szónoki vonásaival ellentétben) hiányzott belőle minden lírai hangvétel és patetikus lendület. A szónoklásban és vitázásban kevésbé jártas Darányi nyilvánvalóan arra szánta beszédét, hogy a fejtegetésein átvonuló hangsúlyozottan réalpolitikai színezettel a maga módján hasson a képviselőházra. Amíg azonban a pártkonferencia előtt szándékait csak vázlatosan ismertette, a képviselőházban valódi programbeszédet tartott, ami különösen a liberális sajtóban talált elismerésre, amely ebben — saját fazonja⁶ alapján ítélve — a parlament tapintatos megbecsülését vélte felismerni.

A miniszterelnök bevezetőben a parlamentben is elismerő szavakkal emlékezett meg elődjéről, hogy aztán annak a meggyőződésének adjon kifejezést, hogy Gömbös célkitűzése helyes volt, s így megszabja azt az irányt, melyben az új kormány az országot vezetni óhajtja. Megismételte azt a gondolatot, hogy Magyarország jelenlegi kül- és belpolitikai helyzetére tekintettel az országban nincs helye semmiféle világnézeti harcnak, mert Magyarországon csak a nemzeti gondolat bázisán, a keresztény erkölshöz ragaszkodva lehet kormányozni. A miniszterelnök ezután annak a reményének adott kifejezést, hogy a kormánynak sikerül a pártok túlnyomó többségét megnyerni a jövőbeni nemzeti célok követésére, mert ő nemzeti egységen lényegében valamennyi erőnek a nemzet szolgálatába való összefogását érti. Magától értetődően szükség van az objektív politikai kritikára. A parlamenti munkát azonban nem szabad demagóg frakciós harcokkal aláásni. A nemzet érdeke erős kormányt kíván, és aki kormányoz, az ne törekedjék általános tetszésre.

A tervezett államjogi reformokra és a választói törvényre vonatkozóan Darányi úr hangsúlyozta, hogy a kormány ezeket a reformokat nem hatalma jegyében szándékszik megvalósítani. Ehelyett inkább arra törekszik, hogy olyan parlamenti atmoszférát teremtsen, amelyben valamennyi párt jóhiszeműséget és legjobb akaratot tételez fel egymás között és a kormánnyal szemben. A tervezett mű csak akkor bizonyulhat tartósan ellenállóképesnek, ha ezen valamennyien együttműködnek. A miniszterelnök ez alka-

⁵ Lásd KN. 1935. X. köt. 10—15. old.

⁶ Így az eredetiben.

lommall először jelentette ki, hogy a titkos választójog bevezetését *meg kell előznie* a kormányzói jogkör kiterjesztésének és a felsőház hatásköri reformjának⁷ (anélkül, hogy bővebben nyilatkozott volna ezen javaslatok tartalmáról). Ebből világosan következik, hogy mindkét törvényjavaslat bizonyos kautélákat tartalmaz, nehogy a titkos választójog kihatásai hátrányosak legyenek a nemzetre.

A magyar külpolitikával kapcsolatban Darányi úr újból megállapította, hogy ebben nem következik be változás. Továbbra is ápolják és a lehetőség szerint elmélyítik azt a meleg barátságot, amely Magyarországot a római jegyzőkönyveket aláíró államokhoz fűzi. Ugyanakkor a magyar kormány a jövőben is „természetesen a legnagyobb figyelmet szenteli” a német birodalomhoz fűződő hagyományos jó kapcsolatok ápolásának, és mindig hálás barátsággal gondol azokra a nemzetekre, melyek, mint Lengyelország és Bulgária, ünnepélyes formában is részt vettek a nemzet gyászában. Osztatlan egyértelműséggel óhajtja továbbá a magyar nemzet Anglia barátságának biztosítását, és örömmel üdvözlőné, ha az érdekek kölcsönös elismerése mellett Franciaországhoz fűződő viszonyunkban is baráti légkört lehetne kialakítani.

Érintette ezután a miniszterelnök a szomszéd államokban élő magyar kisebbségek nyugtalanító sorsát, s nagy határozottsággal állapította meg, hogy a Népszövetség a kisebbségek érdekvédelme terén nem állott a hatáskörébe utalt feladatainak magaslatán. A magyar kormány ennek ellenére minden erejével azon lesz, hogy mind a Népszövetség útján, mind pedig minden más rendelkezésére álló eszközzel küzdjön a magyar kisebbségek sorsának javításáért. A miniszterelnök ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy a magyar kisebbségek ügyét azzal a szeretettel óhajtja kezelni, ami biztosítja jogos kulturális és gazdasági érdekeik érvényesítését. Kijelentette továbbá, hogy Magyarország csak akkor szolgálhatja sikeresen külpolitikai érdekeit, ha az országban tökéletes rend és nyugalom uralkodik. Ezt a megjegyzést tulajdonképpen csak úgy lehet értelmezni, hogy a miniszterelnök felfogása szerint csak akkor lehetséges aktívabb magyar kisebbségi politika, ha a magyarországi kisebbségeket (mindenekelőtt a német kisebbségeket) a magyar kormány méltányos intézkedéseivel kielégítik és körükből minden nyugtalanyságot száműznek.

Mint már a pártkonferencia előtt, Darányi úr ezúttal is nyomatékosan kijelentette, hogy Magyarország semmi esetre sem devalválja valutáját, mert azt, amit más országokban nemrég a valutapolitikában devalváció útján kíséreltek meg elérni, módjában áll a bevezetett egységes felárak segítségével megvalósítani külkereskedelme érdekében. — Nyilvánvalóan azokra a francia részről elhangzott nyilatkozatokra célozva, melyeket a leértékelés bevezetésekor adtak ki a devalvációval elérni szándékolt célokról, a miniszterelnök kijelentette, hogy a magyar kormány megelégedéssel vette tudomásul olyan áramlatok jelentkezését, melyek a gazdasági elzárkózás enyhítését és a világpiac normális áruforgalmának helyreállítását tűzték céljukul. A magyar kormány természetesen csak üdvözlőné, ha lépcsőzetesen leépítenék azokat az elzárkózási rendszabályokat, melyeket a világgazdasági események kényszere alatt vezettek be. Utalt azonban ugyanakkor arra is, hogy amennyiben Magyarországról van szó, először a magyar mezőgazdasági termelvények stabil, biztosított kivitelének kérdését kell félreérthetetlenül tisztázni. Csak stabil (aktív) magyar külkereskedelem révén lehet olyan szabadon konvertálható devizákat teremteni, melyek lehetővé teszik Magyarország számára, hogy külföldi adósságainak méltányos rendezésére és a fizetési forgalom fokozatos szabaddá tételére gondolhasson.

⁷ Lásd az 58. sz. irat 8. és 9. jegyzetét.

Ami a magyar ipar támogatását illeti, a miniszterelnök többek között hangsúlyozta, hogy „a kormány az ipar valamennyi szükséges és egészséges ágát és azok konkurrencia-képességét támogatni” kívánja. Hogy ebből vajon az olvasható ki, hogy a miniszterelnök elutasítja-e az itt gyakran jelentkező és érdekeinkkel ellentétes á tout prix ipari protekcionizmust, azt csak a jövő fogja megmutatni.

Mellékelten csatolom a miniszterelnök beszédének szó szerinti szövegét a Pester Lloyd tolmácsolásában, mely a miniszterelnök beszédében még érintett számos további programponzt is tartalmazza.⁸

Befejezésül a miniszterelnök arra kérte a képviselőházat, támogassa jóindulatúan a kormányt munkájában. Az egész Ház demonstratív, hosszan tartó tetszésnyilvánítása után, és miután a miniszterelnök számos, többek között ellenzéki képviselő szerencsekívánatait is fogadta, megindult a kormánynyilatkozat fölötti vita.

A kormánypárt szónokája⁹ a párt nevében bizalmát nyilvánította a miniszterelnöknek, amely bizalom nemcsak a miniszterelnök programjára terjed ki, hanem teljes mértékben áll a miniszterelnök személyére is. A miniszterelnök hitvallása biztosítékot nyújt a parlamenti munka nemzeti jellegének megtartására. A párt is a titkos választójog bevezetése mellett száll síkra. A párt azt reméli, hogy a kormány szándékai az egész országban támogatásra találnak.

A következő szónok Eckhardt Tibor volt, az ellenzéki Kisgazdapárt vezére, aki az utóbbi időben erős ellenzékben állott Gömbös elhunyt miniszterelnökkel, és akinek a kormánynyilatkozattal kapcsolatos állásfoglalását a közvélemény különös érdeklődéssel várta. Eckhardt bevezetőben kijelentette, hogy a szokásoktól eltérően nem óhajtja a kormány programját bírálni, hanem tekintettel arra a tényre, hogy Magyarország politikai élete új helyzet elé került, kötelességének tartja, hogy pártjának az új kormánnyal kapcsolatos álláspontját tiszta tárgyilagossággal előadja. Ezután hangsúlyozta, hogy pártja az új kormány megalakulását „megnyugvással” veszi tudomásul. Nézete szerint az új miniszterelnök személye biztosíték arra, hogy Magyarországon senki sem fog világnézeti harcokat provokálni. Arról is meg van győződve, hogy a miniszterelnök törekvéseit mindig törvényes és korrekt eszközökkel igyekszik majd megvalósítani. (Eckhardt többször vetette Gömbös szemére törvénytelen eszközök alkalmazását.) A kormány-expozé nem tartalmaz egyetlen frázist sem, helyette komoly garanciákat annak megvalósítására. Eckhardt a továbbiakban korlátlan bizalmát nyilvánította a külügyminiszter¹⁰ iránt, az új honvédelmi minisztert¹¹ pedig úgy üdvözölte, mint aki a legjobb, akit csak találni lehetett ennek a fontos reszortnak a vezetésére. Röder európai hírneve és tekintélye biztosíték arra, hogy nem fog politikát vinni a hadseregbe. Befejezésül a kormány programját teljes terjedelmében elfogadta és hozzáfűzte, pontot akar tenni azokra az igazságtalanságokra, melyek pártját a múltban érték. Az ellenzéki bíráló szabadságát pártja azonban fenntartja magának. Úgy látszik, ezzel Eckhardt gyakorlatilag — legalábbis egyelőre — megkezdte a kormány felé fordulását. Hogy ez a fordulat magatartásában tartós lesz-e, abban Eckhardt temperamentumának és erős érvényesülési vágyának ismeretében kételkednünk kell.

A következő szónok az ellenzéki Keresztény Gazdasági és Szociális Párt új vezére, dr. Ernszt volt, aki szintén barátságos szavakkal üdvözölte a kormányt, anélkül azonban, hogy bizalmát különösen kinyilvánította volna. Eckhardttal ellentétben megállapí-

⁸ Pester Lloyd, 1936. október 21. (Abendblatt.)

⁹ Pesthy Pál.

¹⁰ Kánya Kálmán.

¹¹ Röder Vilmos.

totta, hogy a világnézeti harcok még nem aludtak ki Magyarországon. Ennek bizonyítására utalt a meglevő kommunista agitációra. Teljes egészében csatlakozott viszont Eckhardt elismeréséhez a külügyminiszter iránt. Ha Magyarország kitart eddigi külpolitikája mellett, a jövőben lehetetlen lesz Magyarország nélkül közép-európai politikát csinálni.

Az eddigi gyakorlattal ellentétben még a szociáldemokrata szónok¹² is békülékeny hangot ütött meg, és láthatóan erős önmérsékletre törekedett. Pártja nevében késznek nyilatkozott, hogy hozzájáruljon a meglevő ellentétek áthidalásához.

A vitában felszólalásra jelentkezett legérdekesebb szónok, gróf Bethlen István korábbi miniszterelnök, csak a holnapi ülésen fog beszélni. Kíváncsian várják, mennyiben lesz hajlandó a Gömbös-kormányral szemben elfoglalt ellenzéki magatartását a Darányi-kormányral szemben módosítani, és hogy vajon egy vagy más formában újból csatlakozást keres-e az általa elhagyott kormánypárthoz.

Mint ahogy a képviselőház ellenzéki padsoraiban, Darányi programbeszéde a sajtóban is oly messzemenő helyesléssel találkozott, hogy egyenesen nehéz bíráló hangokat is találni. Általános helyesléssel találkozik Darányinak az a kijelentése, hogy Magyarországon szükségtelen a világnézeti harc, mert ez már eldőlt a keresztény nemzeti eszme javára. Ezt a lapok is erősen kiemelik. A zsidó baloldali sajtó ezzel kapcsolatban mindenesetre azon fáradozik, hogy azt bizonygassa: egyetlen magyartól (értsd: zsidótól) sem lehet azt a jogot megtagadni, hogy nemzeti gondolatok képviselőjét igényelje a maga számára. Nem szabad éket verni magyar és magyar közé. — Egyedül a liberális Újság tesz hitet kizárólagosan a liberalizmus mellett és ezen az alapon egyedüli polgári lapként aránylag éles kritikát gyakorol Darányi idevágó kijelentésein. Felteszi a kérdést, vajon amikor Darányi a felekezetek közötti békéről beszélt, csak a keresztény felekezetekre gondolt-e, avagy valamennyi elismert vallásra, és hogy vajon hajlandó-e megzabolázni a kormányban, a közigazgatásban és gazdasági életben mutatkozó antiszemitizmust. — A Népszava marxista eszmevilágból kölcsönzött gondolatmenetére nem érdemes szót vesztegetni.

Mindenütt határtalan helyesléssel találkozott Darányi beszédének külpolitikai része. A baloldali sajtó mindenekelőtt azt a mondatot helyesli, hogy Magyarország külpolitikája nem irányul egyetlen állam ellen sem. Dicséri továbbá a Franciaországra vonatkozó fordulatot és úgy találja, hogy kormánynyilatkozatokban új az a melegség, mellyel Darányi Anglia felé fordul, és új az a tapintat, mellyel Franciaországot aposztrofálja. Sajnos, Magyarország törekvéseit Franciaországban még mindig sokan félreértik. Mindaddig azonban, amíg Magyarország Franciaország iránti hajlandóságát ott nem viszo-
nozzák megértéssel, senki sem várhatja el Magyarországtól, hogy Franciaországot egyoldalú szerelmi nyilatkozatokkal ostromolja.

A felsőház mai ülésén a miniszterelnök megismételte a kormánynyilatkozatot.¹³ Csak a felsőház tervbe vett reformjára vonatkozó fejtegetései voltak másképp fogalmazva, számot vetve a felsőház jellegével. Darányi úr többek között hangsúlyozta, hogy felfogása szerint a felsőház az alkotmányos életben bizonyos fokig a fék szerepét játssza; s ezt annál is inkább, mivel a problémákat szakszerű szempontból és a legmagasabb nemzeti érdekek figyelembe vételével szokta megítélni.

A beszéd után, mely a felsőház egyhangú helyeslésével találkozott, a Ház csaknem valamennyi tagja a miniszterelnökhöz sietett, hogy kifejezésre juttassa legjobb kívánsá-

¹² Peyer Károly.

¹³ Lásd Pester Lloyd 1936. október 22. (Abendblatt.)

gait, bizonyítékaul annak a tüntető szívéllyességnék, mélyel Darányi urat a felsőházban fogadták, és annak a bizalomnak, amit ott iránta általánosan tanúsítanak. Az ezután következő vitában a gazdák egyik ismert vezéralakja, gróf Somssich és Szontágh vettek részt, utóbbi eddig ellenzéki áramlatok képviselője volt. Mindketten kifejezetten biztósították a miniszterelnököt a felsőház bizalmáról. Figyelemre méltó volt, hogy Somssich gróf annak a várakozásának adott kifejezést, hogy a kormány nem fog engedélyezni semmiféle mellékkormányt a közigazgatásban, és semmiféle pártpolitikai beavatkozást a közigazgatás ügyeibe. Ezzel világos kritikát gyakorolt Marton pártfőtitkár módszerein és kísérletein.

Befejezésül megállapítható, hogy a Darányi-kormány szokatlanul nagymértékben találkozott a legszélesebb néprétegek helyeslésével és tetszésével. Ezt mindenesetre részben arra is vissza lehet vezetni, hogy Darányi a kormánynyilatkozatban még csak célzás formájában sem tette magáévá azokat az autoritativ elveket, melyeket ellenzéki körökben Gömbösre szerettek ráfogni, és hogy sok helyen, ahol az erős Gömbössel szemben nem tudták felvenni a versenyt, most új lehetőségeket szimatolnak. Hogy az új kormány képes lesz-e feladatait szilárd kézzel és az általa felvázolt úton megoldani, ezt csak a jövő fogja megmutatni. A kormánynak hamarosan át kell esnie az első tűzkeresztségen a választási törvényjavaslat betérésztése alkalmával.

1847/420 856—73.

Dr. Werkmeister

65

Budapest, 1936. október 27.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

270. sz. P. 15.

F. hó 22-én kelt 267. számú jelentésem kapcsán.¹

Gróf Bethlen István itteni politikai körökben nagy érdeklődéssel várt és a Darányi-kormány programjával kapcsolatos állásfoglalása csalódást okozott mindazoknak, akik ettől szenzációt vártak. Bethlen azt az álláspontot képviselte, hogy a Darányi miniszterelnök által kifejtett alapelvek teljesen megfelelnek a Gömbös-kormány célkitűzéseinek, de az eddigi és az új kormány programját mégis egy világ választja el egymástól, mert „si duo faciunt idem, non est idem”. A Gömbös-kormány programja Bethlen felfogása szerint két részből állott, egy nyilvános részből és egy olyanból, amely nem kerülhetett bele a kormánynyilatkozatba, s emiatt az ország széles köreiben bizalmatlanságot váltott ki. A Darányi-kormány programja ezzel szemben nem tartalmaz semmiféle titkos vagy burkolt célkitűzést, és ez a körülmény megnyerte Darányinak „a lelkeket”. A kormány politikájának megítélésénél azonban nemcsak a hivatalos programnak van jelentősége; fontosabbak azok a módszerek és eszközök, amelyeket a kormány programja megvalósításához alkalmaz. Mivel ezek remélhetőleg alapvetően mások lesznek, mint az eddigiek, kész arra, hogy az új miniszterelnöknek már eleve bizalmát nyilvánítsa. Ehhez azonban

¹ Lásd a 64. sz. iratot.

várákozásainak egész sorát fűzte, amelyeket — dialektikailag rendkívül ügyesen — élesen poénfűzött formában adott elő. E várákozásai a következők:

„Elvárjuk mindenekelőtt a párttotalitás eszméjével való kokettálás abbahagyását.

Elvárjuk a Nemzeti Egység Pártja eddigi szervezkedési módszereivel való szakítást, melyek az államgépezetet a pártbürokráciának rendelték alá.²

Elvárjuk a szakítást mindazokkal, akik magukat ebben a kérdésben kompromittálták.

A leghatározottabban elvárjuk a szakítást azokkal a sajtóorgánumokkal, melyek hasonló eszméket hirdettek, és amelyek mindenkit sárba rántottak, aki nem ugyanezt a nézetet vallotta.

Elvárjuk a szakítást azzal a gyakran alkalmazott módszerrel, mely a magyar közvéleményt felelőtlen társadalmi szervezetek révén terrorizálja és az ifjúságot politikai célok érdekében használja fel.

Elvárjuk azoknak a módszereknek a feladását, amelyek nem az önálló egzisztenciákat erősítik, hanem minden egzisztenciát egyazon engedelmességre szorítanak.”

E kategorikus követelmények kiegészítéseként Bethlen gróf annak a reményének adott kifejezést, hogy a Darányi-kormány végre is fogja hajtani azt a tisztulási folyamatot, melyet a magyar közvéleményben végre kell hajtani.

Ez a beszéd örömrivalgásra készítette az ellenzéki (egyébként csaknem kivétel nélkül nemzetiszocialista-ellenes beállítottságú) sajtó egész falkáját, kezdve a kifejezetten német-ellenes Esti Kurirtól a katolikus és zsidó-liberális sajtón keresztül egészen a legitimista Magyarorsáig. Valamennyi újság kommentárjából kicsendül az a remény, hogy Darányi rezsimváltozást fog végrehajtani. Bethlent ezért túláradoán ünneplik, különösen a zsidó sajtóorgánumokban, ugyanakkor azonban — nem minden szándék nélkül — olyan formában adományoznak a Darányi-kabinetnek előlegezett babérokat, amely világosan mutatja, hogy Darányit szeretnék elejétől fogva elkötelezni a kormányzati tevékenység új, „megtisztult” módszerei mellett. Darányit, igen ügyesen, nem játszá ki közvetlenül Gömbös ellen, de mégis megállapítják, hogy megfogalmazásai, sőt külpolitikai nyilatkozatai is másképp, mégpedig igen szerencsésen „árnyaltak”. A sajtónak ez a része Bethlen gróftól beszéde alkalmából egyenesen talpnyaló módon ünnepli. A Pester Lloyd például azt írja,³ hogy az egész vita legkiemelkedőbb részét Bethlen állásfoglalása képezte, majd így folytatja: „Bethlen államférfiúi profilja imponálóan érvényesült; álláspontját ünnepélyes komolysággal és súlyos dialektikával fejtette ki... Beszéde második részében Bethlen egyenesen monumentális magaslatra emelkedett. Nem alázatos könyörgés hangján aposztrofálta az új kormányt, hanem, mint a nemzeti akarat és nemzeti lelkiismeret tolmácsa, erőteljes mondatokban juttatta kifejezésre azt, amit az ország az új kurzus embereitől elvár. Magyarország örömteli meglepéssel veheti tudomásul, hogy Bethlen grófban értékes erőtartálékkal rendelkezik, melyre bizakodóan tekinthet fel.” Ez utolsó mondatával a Pester Lloyd leplezetlenül kimondja azt a vágyát, hogy Bethlen gróf egy napon ismét döntő posztpon irányítsa Magyarország politikáját.

Politikai körökben azt a véleményt hallottam, hogy Bethlen gróf az öt politikai passzivitásra kárhóztató utóbbi négy év után most már arra fog törekedni, hogy Magyarország közéletére erőteljesebb hatást fejtessen ki. Semmi kétséget sem szenved, hogy a zsidó-liberális magyar sajtótábor legerősebb tetszésével fog találkozni, ha e fáradozásai során továbbra is a mostanihoz hasonló módon verseng az ellenzéki körök kegyéért és helyesléséért.

² Utalás a Marton Béla által irányított pártszervezésre.

³ Pester Lloyd, 1936. október 23. (Morgenblatt.)

A kialakult gyakorlat ellenére a vita végén Darányi miniszterelnök még egyszer felszólalt, és ezt azzal indokolta, hogy a legnagyobb sajnálattal kellett megállapítania, hogy Gömböst, az elhunyt miniszterelnököt többszörös támadás érte. Arra intette Gömbös kritikussait, hogy a jövőben őt, Darányit támadják, mivel a halott már nem tud polemizálni. Tekintettel arra a különböző oldalról átlátszó célzattal végrehajtott kísérletre, hogy különbséget konstruáljanak az ő és a Nemzeti Egység Pártjának politikája közé, Darányi — felismerve a saját és a kormány számára ebben rejlő veszélyt — azt a világos kérést intézte a Házhoz, ne akarják őt pártjától elválasztani, mert ezzel nem tesznek jó szolgálatot az országnak. Ebből kiderült, hogy Darányi úr kormánya ellenfeleinek taktikáját azonnal átlátta. Hogy sikerül-e neki vonalvezetése mellett tartósan megmaradnia, ez lényegesen függ attól, milyen gyorsan és milyen alaposan húz világos választóvonalat maga és mindazon erők közé, melyek őt „liberális” kormányzási módszerekre szeretnék bírni azért, hogy a Gömbös-érát végérvényesen felszámolják.

Dr. Werkmeister

7424/E. 539 688—92.

66

Budapest, 1936. november 2.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

273. P. 15. sz.

Kánya külügyminiszter a képviselőház és a felsőház külügyi bizottságai előtt f. évi október hó 29-én tartotta meg szokásos expozéját a magyar külpolitikáról. A miniszter ebben nagy vonásokban érintette a magyar külpolitika minden problémáját. Kimerítően foglalkozott azzal a kérdéssel, vajon a kollektív biztonság és a kölcsönös segélynyújtás gondolata az európai béke biztosításának helyes útja-e. E kérdésre a belga magatartás¹ példája után tagadó választ adott. Azt a felfogást képviselte, hogy az európai politikában az az irány erősödött meg, amely eltávolodik az egyetemleges biztonságtól és segélynyújtástól. Magyarország mindenesetre „nagyon jó társaságban van” azzal a felfogásával, hogy az európai békét nem lehet kollektív biztonság és kölcsönös segélynyújtás útján biztosítani.

További fejtegetései folyamán a külügyminiszter utalt arra: az a törekvés, hogy a Népszövetség reformját a kollektív biztonság eszméjének szolgálatába állítsák, nem találkozott a brit külügyminiszter² osztatlan egyetértésével, mert utóbbi a népszövetségi alapkormány 19. §-ával³ kapcsolatban hangsúlyozta, hogy az élet nem mozdulatlan, hanem dinamikus, bizonyos hatalmak viszont éppen a kollektív biztonság segítségével igyekez-

¹ Lipót belga király a koronatanács 1936. október 14-i ülésén kijelentette, hogy a kollektív biztonság ereje csökkent, ezért Belgium mentesülni akar a locarnói paktumból reá háruló kötelezettségek teljesítése alól. A király kijelentette, Belgium nem akar egy koalícióhoz sem tartozni, hanem önálló nemzeti politikát kíván folytatni, s távol marad minden esetleges Németországgal való konfliktustól.

² Sir Anthony Eden.

³ A Népszövetség Alapokmányának 19. cikkelye szerint: „A közgyűlés időnként felhívhatja a szövetség tagjait az alkalmazhatatlanná vált szerződések és olyan nemzetközi állapotok újabb megvizsgálására, amelyeknek fennmaradása a békét veszélyeztethetné.” — NSz. 46. old.

nek Európában a jelenlegi állapotot stabilizálni. A külügyminiszter ezzel kapcsolatban kijelentette, hogy Magyarország továbbra is tartózkodni fog a leszerelési bizottság munkájában való részvételtől. Ez érthető is, mert mindaddig, amíg Magyarország egyenjogúságát nem ismerik el, nem vehet részt a leszerelési tárgyalásokon. Ehhez járul, hogy semmi értelme sincs látszat-tárgyalásokba bocsátkozni állig felfegyverkezett partnerekkel.

A német—osztrák kibékülés⁴ megemlékezésénél a külügyminiszter azt a felfogást képviselte, hogy a német—osztrák viszony fokozatosan olyannyira megjavult, hogy ez a kérdés Európa nyugalma belátható időn belül aligha fogja megzavarni. Élénk megelégedéssel emlékezett meg Kánya úr Ciano gróf berlini utazásáról⁵ is. Ennek az utazásnak a tendenciája teljes összhangban áll a magyar politika békés célkitűzéseivel.

Éppúgy, mint parlamenti beszédében a miniszterelnök (lásd f. évi október hó 22-én kelt 267. sz. jelentésem), Kánya úr is utalt arra, hogy a magyar külpolitika továbbra is az eddig bevált utakon fog haladni. A Magyarország barátaihoz való jó kapcsolatok ápolása azonban nem jelenti azt, mintha Magyarország érdektelen lenne más államokkal való korrekt kapcsolatok létrejöttében. Magyarország egyetlen állam ellen sem táplált ellenséges érzületeket, a kisantant országai ellen sem. Mihelyt ezek megengedik, hogy Magyarország egyenrangú partnerként foglaljon helyet a tárgyaló asztalnál, és mihelyt a szerény és természetes magyar követelések elismerésre találnak, magyar részről semmi akadálya sem lesz annak, hogy a dunai államok gazdaságilag — és idővel talán politikailag is — együttműködjenek. A kisantanttal való kibékülés azonban nem lehet öncél. Ki nem elégítő politikai és gazdasági ellenszolgáltatások kedvéért (a kisantant részéről) Magyarország nem teheti kockára a maga nem is olyan rossz politikai és gazdasági helyzetét. Az ilyen kibékülés nem mellet Magyarország barátai érdekeinek rovására sem.

Befejezésül a külügyminiszter meleg szavakkal emlékezett meg Schmidt osztrák államtitkár látogatásáról⁶ és bejelentette, hogy az e látogatás alkalmával megkezdett tárgyalások folytatása céljából november 10. körül Bécsbe fog utazni.⁷ A bécsi tárgyalások befejezése után az olasz külügyminiszter felesége kíséretében hivatalos látogatást tesz Budapesten.⁸

Az expozé követő vita során Eckhardt Tibor képviselő fenntartás nélkül csatlakozott a külügyminiszter fejtegetéseihez. A többi szónok sem bírálta a magyar külpolitika Kánya úr által felvázolt vonalát, a szociáldemokrata szónok⁹ kivételével, aki támadta Magyarország olaszbarát irányát.

⁴ Utalás az 1936. július 11-i osztrák—német megegyezésre.

⁵ Ciano külügyminiszter 1936. október 20—25. közötti berchtesgadeni és berlini látogatásakor került sor az ún. berchtesgadeni egyezmény megkötésére, amely először foglalta egyezményes formába a német—olasz közeledést és együttműködést. A két külügyminiszter ekkor megállapodást kötött, amelyben Németország elismerte Abesszínia elfoglalását, megerősítették továbbá a Franco-kormány elismerésére vonatkozó megállapodásukat stb. Lényegében ekkor alakult meg tehát a Berlin—Róma-tengely. A tengely létrejötte és megerősödése Olaszország Földközi-tengeri érdekeinek német részről történt elismerésével, másfelől Olaszország közép-európai befolyásának fokozatos feladásával járt együtt. Egy évre rá, 1937. november 6-án Olaszország csatlakozott a német—japán antikomintern paktumhoz. — NSz. 393—397. old. — A jegyzőkönyvről, amelyet eddig nem publikáltak, részleteket Villani báró római magyar követ jelentéséből tudunk. — Lásd DIMK. I. 289—290.

⁶ Guido Schmidt osztrák külügyi államtitkár 1936. október 26-án érkezett Budapestre. — Lásd DIMK. I. 163.

⁷ 1936. november 11-én Bécsben a római paktum országai külügyminiszteri értekezletet tartottak. — Jegyzőkönyvét lásd DIMK. I. 175.

⁸ Ciano olasz külügyminiszter 1936. november 14—15-én tett látogatást Budapesten.

⁹ Buchinger Manó.

A miniszter fejtegetéseinek az egész sajtó teret adott. Különösen kiemelik a lapok a miniszter utalásait a kollektív biztonság eszméjétől való érezhető elfordulásra, a magyar külpolitika békés irányzatára és Magyarország arra irányuló készségére, hogy az ismert feltételek mellett a kisantant országaival is tárgyalásokba bocsátkozzék. A kormányhoz közel álló lapok emellett kiemelik, hogy nincs értelme tárgyalásokba bocsátkozni állig felfegyverkezett ellenfelekkel, és hogy a kisantanttal való kibékülés semmiképpen sem jelentheti Magyarország jelenlegi helyzetének rosszabbodását. Kiemelik, hogy a „Róma—Berlin-tengely” kifejezése miatt annak idején oly gyakran kigúnyolt Gömbös politikáját a külügyminiszter expozéja minden vonatkozásban igazolta, és ezt a politikát ma minden értelmes ember egyedül lehetséges és helyes politikának ismeri el. Hangsúlyozzák továbbá a lapok, hogy Kánya egyik leglényegesebb megformulázása az a megállapítás volt, hogy a magyar politika jó társaságban van.

Még az ellenzéki sajtó is alig talál Kánya beszédén valami kifogásolnivalót. A Pesti Napló az expozét maradéktalanul helyesli¹⁰ és a maga részéről megállapítja, hogy a külpolitikában a Magyarországgal baráti viszonyban levő országok államformája és belpolitikája nem játszik szerepet, föltéve, ha ezek az országok Magyarországon nem fejtenek ki propagandatevékenységet és nem avatkoznak be az ország belügyeibe.

Nem tudnak semmit kifogásolni Kánya kijelentésein a még baloldaliabb és a katolikus sajtó sem. Ezekben gyakran található utalás a cseh külügyminiszternek és Hodža cseh miniszterelnöknek címezve, akik Kánya „jóakarató” nyilatkozatából kiolvashatják, hogy Magyarország szívből kívánja az igazi békeállapot helyreállítását a Duna völgyében, de határozottan kitart régi álláspontja mellett.

Végezetül megállapítható, hogy a külügyminiszter fejtegetései nem hoztak új szempontokat a miniszterelnök elvi külpolitikai kijelentéseihez képest, melyeket utóbbi a parlamenti kormánynyilatkozat megtétele alkalmával tett. Ilyeneket a dolgok természete szerint nem is hozhatott. Magyarország külpolitikája kénytelen-kelletlen adva van, és ez a külpolitika új hangsúlyokat csak olyan értelemben kaphatna, amilyen mértékben a vele baráti viszonyban álló államok politikája irányváltottatásokat mutatna fel.¹¹

7426/E. 539 742—6.

von Mackensen

67

Budapest, 1936. november 4.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

275. P. 19. sz.

Mussolini milánói beszéde¹ itt, amint az másképp nem is volt várható, a legnagyobb lelkesedést váltotta ki, és egész Magyarországon mély benyomást keltett. Magyarország örül, hogy a Duce egyértelműen foglalt állást a magyar határok revíziója érdekében,

¹⁰ Pesti Napló, 1936. október 30.

¹¹ Kánya expozéjának szövegét közli DIMK. I. 167.

¹ 1936. november 1-én Mussolini Milánóban beszédet mondott, amelyben szembefordult a leszereléssel és kollektív biztonsággal; először használta a Berlin—Róma-tengely kifejezést, és felhívta a tőkés-államokat a Szovjetunió elleni közös harcra.

valamint azon megállapításának, hogy négymillió magyar él az országhatárokon kívül; ez természetesen annál inkább érthető, mivel a revíziós gondolat mellett hasonló határozott állásfoglalás még eddig egyetlen más kormány részéről sem hangzott el.²

Az itteni sajtó úszik az elragadtatásban. Számára Mussolini hosszú időre megadta a politikai jelszót, és az általa képviselt revíziós tézis aposztrofálása Magyarországon mostantól kezdve a revíziós kérdés minden újságírói és politikai kezelésének alfája és ómegája lesz. Mussolini kijelentéseiben minden lap történelmi jelentőségű cselekedetet, a bátor igazságszeretetet és államférfiúi bölcsesség megnyilatkozását látja. Világosabban, egyszerűbben és határozottabban még egyetlen idegen államférfi sem jellemezte a magyar helyzetet. Magyarország, mely a szankciós kampány idején azt az első pillanattól kezdve megtagadta,³ amikor pedig annak sikeréről vagy kudarcáról még semmi biztosat nem lehetett tudni, most aratja ezért Mussolini háláját. Azt is írják a lapok, hogy Mussolini beszéde világosabbá tette a politikai légkört Európában. A beszéd jó szolgálatokat tett az európai békepolitikának. Ez okból, olvasható egy félhivatalos kommentárban, fokozott jelentőséget kell tulajdonítani annak a körülménynek, hogy Mussolini a magyar követelések kielégítését a gyakorlati békepolitika egyik legfontosabb követelményének tekinti.

Különösen kiemelik Mussolini azon megállapítását, hogy az olasz nép Magyarország iránti érzülete rövid időn belül újabb ünnepélyes és nyilvános kifejezést fog találni. Míg a sajtó eleinte azt a felfogást vallotta, hogy ez az utalás a küszöbönálló bécsi hármastalálkozóra⁴ vonatkozik, Schmidt osztrák államtitkár tegnapi nyilatkozata után⁵ ma inkább arra hajlanak, hogy ezt a kormányzónak a hó végén esedékes római látogatásával⁶ hozzák kapcsolatba. Ettől a látogatástól az olasz–magyar testvériség teljes nyilvánosság előtti demonstrálását várják.

Darányi miniszterelnök vállalkozott egy Mussolinihoz intézett köszöntő távirattal a magyar nemzet hálája spontán tolmácsolójának szerepére.⁷ Táviratában „hódolattal és baráti szeretettel” üdvözi Mussolinist. Egyidejűleg a Magyar Revíziós Liga is lelkes hangú hódoló táviratot küldött a Ducénak. Ebben az áll, hogy a Duce üzenete szívből jövő viszonzása annak a meleg ragaszkodásnak, mely a magyar nemzetet a nemes olasz nemzethez fűzi, és annak a csodálatnak, melyet Magyarország Mussolini államférfiúi zsenije iránt érez. A távirat a továbbiakban annak a rendíthetetlen hitnek ad kifejezést, hogy „Mussolini bölcs és hatalmas kezdeményezését az emberi igazság megsértésének jóvátétele fogja követni és a Duna-medencében a viszonyok újjarendezésének és a tartós békének áldásos korszaka fog bekövetkezni”.

Időközben további nyilvános tüntetések is lezajlottak Mussolini tiszteletére. Így pél-

² Mussolini a Függetlenség 1936. november 3-i száma szerint a magyar revízióról szó szerint a következőket mondotta: „Mindaddig, amíg Magyarországnak nem szolgáltatnak igazságot, a Duna-medence kérdéseit nem lehet véglegesen rendezni. A háború igazi megcsonkítottja Magyarország. Négymillió magyar él a mostani határokon túl.”

³ A Népszövetség Tanácsának 1935. október 9-i ülésén csak Magyarország és Ausztria szavazott az ellen, hogy Olaszországot Abesszinia megtámadása miatt gazdasági-pénzügyi szankciókkal sújtsák.

⁴ Lásd a 66. sz. irat 7. jegyzetét.

⁵ Schmidt osztrák államtitkár 1936. november 4-i nyilatkozata szerint a Habsburg-kérdés osztrák belügy. Kijelentette továbbá, hogy a revízió a magyar politika alapvető tétele.

⁶ Horthy november 24-én tett látogatást Rómában.

⁷ A Függetlenség 1936. november 3-i száma szerint: Darányi a következő szövegű táviratot intézte Mussolinihoz: „Nagyméltóságod milánói beszéde az egész országban lelkes és hálás visszhangra talált. Engedje meg nagyméltóságod, hogy ez alkalommal, mint a magyar nemzet tolmácsa, tisztelettel és baráti szeretettel üdvözlöjem.”

dául a Turul nemzeti ifjúsági egyesület tegnap fáklyásmenetet rendezett az itteni olasz követséghez. A követség előtt a főiskolai ifjúság vezére⁸ és az olasz követ⁹ szívélyes üdvözlő szavakat váltottak egymással, ami a magyar—olasz barátság glorifikálásában csúcsozott. Továbbá Budapest polgármestere¹⁰ a városi törvényhatóság ülésén juttatta kifejezésre Mussolininak a főváros háláját és köszönetét, melynek továbbítására a magyar kormányt kérte fel.

Azzal kell számolni, hogy a legközelebbi napokban további szimpátia-tüntetésekre kerül sor „Mussolini, Magyarország legnagyobb barátja” mellett, történjek az akár hódoló táviratok formájában, akár nemzeti egyesületek manifesztációin és ünnepein. Itt mindenesetre mindent el fognak követni annak érdekében, hogy a lehető legtovább eleven maradjon az a hatalmas ösztönzés, melyet a revíziós gondolat egész hirtelenül és váratlanul kapott.

Természetesen Mussolini milánói beszédének további megállapításai itt háttérbe szorultak a Magyarország javára történő revízió melletti kiállásához képest. Mindazonáltal most, hogy az első lelkesedést a sajtóban már józanabb szemléletmód váltja fel, ezek a megállapítások is megfelelő méltatásra találnak. Különösen kiemelik, hogy Mussolini határozottan szembefordult a Népszövetséggel, hogy simán elutasítja a kollektív biztonság és osztatlan béke jelszavát. Különösen jelentősnek nevezik a Ducénak az olasz—jugoszláv viszony javulására vonatkozó megállapításait. Ehhez hozzátesszik, hogy Magyarországnak semmi oka sincs, hogy ellentétet lásson e szavak és Mussolini bátor revíziókövetelése között, mivel meg vannak róla győződve, hogy „ha egyszer az egészséges evolúció jegyében történő közvetlen megállapodások útjára rálépnek, akkor a Magyarország és Jugoszlávia között fennálló problémák sem fognak megoldhatatlanoknak” bizonyulni. Túl sokat azonban szemmel láthatóan még nem tudnak kezdeni Mussolini Jugoszláviára vonatkozó megformulálásával, miután joggal feltételezik, hogy Jugoszlávia semmi esetre sem lenne hajlandó határrevízióra. Ezért egyelőre azt hangsúlyozzák, hogy Mussolini Jugoszlávia címére küldött baráti szavai azt mutatják, hogy Mussolini a kisantantot nem tekinti egységes egésznek. Darányi miniszterelnök is érintette ezt a kérdést tegnapi beszélgetésünk során, de nekem úgy tűnik, hogy még ő sem alkotott magának tiszta képet arról, mit jelentene gyakorlatilag Magyarország számára az olasz—jugoszláv közeledés. Mindenesetre itt — amint az a dolgok állása szerint másképp nem is lehetett — örömmel vették tudomásul az olasz—jugoszláv közeledés gondolatát, és azt most semmilyen formában sem kompromittálják a Jugoszláviával szemben is fennálló magyar revíziós igények meggondolatlan kihangsúlyozásával.

A kormányhoz közelálló sajtó különösen azt emeli ki, hogy Mussolini beszéde olyan európai tett volt, amely csak az olasz—német egyetértés talaján volt lehetséges. Ma már biztos, hogy a német—olasz egyetértés messze kiható esemény, és hogy a berlini „jegyzőkönyv”¹¹ történelmi okmány. A magyar baloldali sajtónak félreérthetetlenül szemére lobbantják, mennyire gúnyolódott annak idején a Gömbös által kezdeményezett Berlin—Róma irányvonalon. Ez a tengely ma már világpolitikai szükségszerűségként valósággá változott, és azt ma már a baloldali sajtó is kénytelen a Magyarország számára egyedül elképzelhető külpolitikai irányként elismerni. A német—olasz együttműködés „standardizálódott”, éspedig — ahogy azt Mussolini „elárulta” — éppen a Berlinben

⁸ Vörösvári István.

⁹ Herceg Colonna Ascanio.

¹⁰ Szendy Károly.

¹¹ Lásd a 66. sz. irat 5. jegyzetét.

aláírt „ünnepeles jegyzőkönyvek” révén. A Pesti Hírlap egyébként az egyetlen lap, amely közli azt a berlini hírt, mely szerint illetékes német helyen természetesnek minősítették a Magyarország javára történő revízió kihangsúlyozását.

Így tehát a hármaskonferencia és a kormányzó római látogatásának előkészítése Magyarország számára kedvező légkörben történik. Itt még heteken át nem csitulnak le az Olaszország dicsőítését zengő kórusok. Reményteljes várakozással irányul minden magyar tekintete arra a napra, amikor majd Mussolini ismét felfigyelésre készíti Európát Magyarország iránti érületének előre bejelentett, nyilvánosan és nagyszerű szavakkal történő újjalagos megerősítésével.

von Mackensen

1550/376 783—7.

68

Budapest, 1936. november 14.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

86. sz.

Ciano gróf a miniszterelnök tegnapi soirée-ján elmondotta nekem, hogy Bécsben megvitatták a három jegyzőkönyvi hatalom Népszövetséghez való viszonyát.¹ Azzal a céllal ment Bécsbe, hogy elkötelezze Ausztriát és Magyarországot, automatikusan csatlakozzanak Olaszország Népszövetségből való kilépéséhez² (amivel Ciano, úgy látszik, számol). De nem is annyira Schuschnigg, mint inkább az őt erősen befolyása alatt tartó Schmidt, Ausztria gazdasági tekintetben különleges helyzetére hivatkozva oly erős aggodalmakat vetett ellene, hogy Ciano szándékát feladta, és helyette arra bírta rá mindkét államot, hogy Olaszország kilépése esetén szabadon döntsenek, s követendő magatartásukról Olaszországgal a Ducén keresztül konzultáljanak.³ Ciano számol azzal, hogy Magyarország ez esetben csatlakozni fog az olaszokhoz, míg Ausztria esetleg megmarad jelenlegi álláspontján. Ciano kifejezetten kért, hogy fentieket Berlinbe jelentsem, mivel Bécsben már nem volt alkalma Papent erről a pontról is informálnia. Egyébként közvetlenül Rómába visszatérése után von Hassel nagykövetet behatóan tájékoztatja megbeszéléseink egész lefolyásáról.

Beszélgetés további során Ciano a milánói beszéd magyar revíziós kívánságokra vonatkozó és Magyarországon teljesen a közérdeklődés előterében álló passzusát azzal indokolta, hogy a Duce egyrészt Olaszország köteles háláját akarta leróni Magyarország iránt utóbbinak a szankciók idején tanúsított magatartásáért,⁴ másrészt kétséget kizárva tisztázni akarta, hogy Olaszország változatlanul a revízió híve.

Németországi útjának eredményéről Ciano nagy meglepéssel beszélt.

7864/E. 570 015—6.

von Mackensen

¹ A római paktum országainak 1936. november 11—12-i külügyminiszteri értekezletén.

² Olaszország 1937. december 11-én lépett ki a Népszövetségből.

³ A külügyminiszteri értekeztet jegyzőkönyvének erre vonatkozó 6. pontja a következőképpen szól: „Arra az esetre, ha Olaszország a Népszövetségből való kilépését határozná el, Magyarország és Ausztria Olaszországgal, valamint egymás között is tanácskozni fognak, hogy megállapítsák követendő magatartásukat.” — Lásd DIMK. I. 312—313.

⁴ Lásd a 67. sz. irat 3. jegyzetét.

Budapest, 1936. november 14.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

89. sz.

Mai napon kelt 86. sz. távirati jelentésem kapcsán.¹

Mai beszélgetésen Kánya külügyminiszter megerősítette előttem Ciano kísérletét arra, hogy Magyarországot és Ausztriát elkötelezze: adott időpontban csatlakozzanak Olaszország Népszövetségből való kilépéséhez. Kánya „az öreg diplomata bölcsességével” e kísérlet elhárításánál Schmidtnek engedte át a főszerepet, mert Ausztria aggodalmai Magyarországra is érvényesek, mivel a Népszövetség elleni minden személyes ellenszenve mellett is hasznosnak tartja, hogy ott szükség esetén kisebbségi kérdésben zajt lehessen csapni, de azért is, hogy idegen államférfiakkal és újságírókkal semleges talajon bizonyos kérdésekről el lehessen beszélgetni. Végül tekintettel kell lenniük Angliára is, ami Magyarországnak — nem lévén nagyhatalom — mértéktartást parancsol, ha meg akarja őrizni reményét anyagi kötelezettségei csökkentésére. Ő Cianoval szemben e pontot illetően mindenestre megőrizte Magyarország cselekvési szabadságát.²

Olaszok esetleges kilépési időpontjának kérdésében Kánya Ciano kijelentéseiből azt a benyomást nyerte, hogy Mussolini ingerültsége a Népszövetséggel szemben utóbbi időben rendkívül megerősödött, és a kilépés esetleg már meg is történt volna, ha éppen az utóbbi tíz napban Anglia kiegyezési készségének előjelei nem készítették volna Mussolinit bizonyos tartózkodásra. Hogy Olaszország komolyan gondol-e egy ilyen kiegyezési lehetőségére, ezt Kánya Ciano idevágó hosszas fejtegetéseiből, sajnos, nem tudta ki-venni. Benyomásom szerint Kánya számol azzal, hogy Olaszország a közeljövőben kilép.

7864/E. 570 017—8.

Mackensen s. k.

70

Budapest, 1936. november 17.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

A. 288. P. 31.

Hivatkozással f. hó 14-én kelt más irányú jelentésemre. — 86. és 89.¹ számú táviratra.

Ciano gróf olasz külügyminiszter tegnap három napos látogatása után elhagyta Budapestet. Mivel vezető magyar államférfiak római látogatásának hivatalos viszonzásáról volt szó, fogadása a legünnepélyesebb formák között történt. Az ünnepségek, amint az itt

¹ Lásd a 68. sz. iratot.

² Lásd a 68. sz. irat 3. jegyzetét.

¹ Lásd a 68. és 69. sz. iratokat.

szakosok, szakadatlan egymásutánban kergették egymást, és erősen sürgették az olasz vendégek fizikai teljesítőképességének felső határát. Ezekről az ünnepegekről külön jelentést küldök.²

A látogatás politikai tartalma a magyar—olasz testvériség újabb demonstrálásán túlmenően csak igen sovány lehetett, hiszen az közvetlenül a bécsi hármás megbeszéléshez³ csatlakozott, ahol bőséges alkalom volt arra, hogy a csak Magyarországot és Olaszországot érintő kérdéseket megvitassák. Ha a tegnap este megjelent záróközlemény (lásd 1. sz. mellékletet)⁴ egyrészt Ciano, másrészt Darányi—Kánya között lezajlott „ismételt beható eszmecseréről” beszél, úgy ez aligha több, mint a nyilvánosságnak szánt frázis. A valóságban a megérkezés napjának délutánjára tervbe vett megbeszélésre a programban fellépett időbeli eltolódások miatt — amint hallok — egyáltalán sor sem került, és az egyetlen hosszabb beszélgetés másnap Kánya részvételével Darányi dolgozószobájában mindössze egy óráig tartott, amelyen még a kormányzó olaszországi utazásával kapcsolatos kérdések is megfelelően nagy teret foglaltak el. Ehhez járult, hogy a megbeszélés nyilvánvalóan megsínylette Ciano fizikai indiszpozícióját is. Ciano belázasodott, és még ugyanaznap este az olasz követségen lefolyt ünnepegekről, közvetlenül vacsora után, még a nagy hivatalos fogadás kezdete előtt vissza kellett vonulnia. A kormányzói kihallgatás, mely a Darányinál folytatott megbeszéléshez kapcsolódott, pontosan fél órát tartott, noha a magyar államfő nemigen szokott külföldi államférfiakat egy óránál rövidebb idő alatt elbocsátani. Azt sem tudtam megfigyelni, hogy Ciano gróf még ezen felül a társasági rendezvényeket kihasználta volna intenzív politikai eszmecserékre. Minden ok megvan tehát annak feltételezésére, hogy hitelt adjunk azoknak a magyar fogadkozásoknak, hogy itt semmi olyat nem beszéltek meg, amit már előzőleg Bécsben meg ne vitattak volna.

A látogatás általános hatását illetően megállapítható, hogy annak lefolyása a népszerű körökben, de még a politika iránt érdeklődő rétegekben is bizonyos csalódást okozott. Igaza volt Kánya úrnak, amikor aggodalommal figyelte honfitársainak a Duce milánói beszéde fölött érzett határtalan lelkesedését. Túl sokan hittek abban, hogy az olasz államférfi látogatása valamilyen formában az itt oly nagy ujjongással fogadott milánói nyilatkozat folytatását jelenti. Nevetségesen hangzik, pedig igaz, hogy épelméjű magyarok adtak kifejezést annak a reményüknek — nem is reményüknek, hanem egyenesen várakozásuknak —, hogy Ciano mint vendég Fiumét fogja ajándékba hozni! Annál erősebb a csalódás afölött, hogy a „revízió” szó Ciano egyetlen beszédében, még csak a magyar néphez intézett búcsúüzenetében (lásd 2. sz. melléklet)⁵ sem fordul elő.

Fölmerül a kérdés, miért nem lépett közbe Kánya úr, aki előre látta, hogy a dolgok így fognak alakulni. A válasz föltehetően abban a felismerésben rejlik, hogy a lelkesedők hullámaira jövő hideg zuhany — éppen Ciano gróf látogatásának küszöbén — túlságosan lecsökkentette volna a fogadtatás melegségét, amire pedig, tekintettel az olasz érzékenységre, szükségük volt. Az azonban aligha lehet kétséges, hogy Kánya úr egyik

² Mackensen e jelentésében kiemelte, hogy a látogatás „messze túlment a hivatalos külügyminiszteri látogatások szokásos méretein. Hogy kifelé olasz részről is különösen demonstratív jelleget akartak adni e látogatásnak, mutatja az olasz külügyminiszter kíséretében volt magas állású személyiségek nagy száma.” Kitér arra, hogy Ciano kíséretével együtt megjelent a Parlamentben, ahol a képviselők viharos lelkesedéssel üdvözölték. „... Jellemző, hogy a szociáldemokraták és liberálisok nem jelentek meg az ülésen”. — 7864/E. 570 019—23.

³ Utalás a november 11—12-i bécsi külügyminiszteri tanácskozásokra.

⁴ A melléklet nem található az iratok között.

⁵ A melléklet nem található az iratok között.

lényeges elkövetkező feladatának tekinti, hogy az általános túláradó hangulatot a józan mértékre lehűtse. Ezt a tőle megszokott elővigyázatossággal fogja megtenni, tekintettel nem utolsósorban a kormányzó küszöbönálló római látogatására⁶.

von Mackensen

1550/376 788—90.

71

Berlin, 1936. november 25.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Tegnap magamhoz kérttem a magyar követet, hogy a Rosenberg-cikkről¹ beszéljek vele, mivel a birodalmi hadügyminiszter² közölte velem, hogy Sztójay úrra e cikk tartalma olyan erős benyomást gyakorolt, hogy visszahívását akarta kérni.

A követnek először is megpróbáltam kifejtetni, hogy a cikk, ha kissé merev megfogalmazásától eltekintünk, semmi mást nem tartalmaz, mint amit mi a magyar kormánynak és személy szerint neki is újra meg újra elmondottunk már a magyar revíziós kívánságokkal kapcsolatos álláspontunkról, ti. a következőt: teljes megértéssel vagyunk a magyar revíziós kívánságok iránt, kilátástalannak tartjuk azonban, hogy azokat teljes mértékben és egyidejűleg lehessen realizálni. Célszerűnek tartanánk továbbá a magyar politikát először egyetlen cél elérésére beállítani és a leggyengébb pontot kiválasztani, ti. Csehszlovákiát. A közbeeső időben viszont a többi fronton *modus vivendi*re kellene törekedni. A Mussolini-beszédet³ követően Magyarországon támadt hurrá-hangulat következtében itt úgy tűnik, bizonyos körökben látszólag az a benyomás keletkezett, hogy a magyar kormány a revízió kérdésében az olasz és német barátságot kihasználva túlságosan aktív magatartásával háborús konfliktus veszélyét idézheti fel. Mindjárt azt is meg akartam mondani neki, hogy a Budapesten vezető emberekkel folytatott beszélgetéseim⁴ után egy pillanatig sem gondolok arra, hogy a magyar kormány elővigyázatlanságokra ragadtatja magát. Nem gondoltak ilyesmire a mi legmagasabb katonai vezetőink sem. Magyarországon tehát a Rosenberg-cikket nem lenne szabad úgy értelmezni, mintha mi megváltoztattuk volna álláspontunkat a magyarokkal és a magyar revíziós kívánságokkal szemben. És nem kell túlságosan tragikusan venni egy ilyen egyszeri írásművet, még akkor sem, ha az Rosenberg úr tollából származik. Azt persze meg tudom érteni, hogy a cikk hideg zuhanyként hatott azok után a túlzott remények után, melyek Magyarországon a Mussolini-beszédet követően széles körökben támadtak.

⁶ Horthy november 24-én utazott Rómába.

¹ Alfred Rosenberg, a Nemzetiszocialista Párt Külügyi Hivatalának vezetője, a *Völkischer Beobachter* szerkesztője 1936. november 15-én „A népek elnyomása és a szerződések revíziója” címen cikket írt a lapba. Ebben állást foglalt az ellen, hogy a népeket revíziós és revízióellenes csoportokra osszák; hangsúlyozta, hogy nem a háború előtti állapotok visszaállításáról van szó, hanem új Európa megalkotásáról. Magyarországra utalt a cikknek az a kitétele, hogy Németország nem támogathat nagymértékű revíziós törekvéseket. A cikk, amely elsősorban a románok megnyugtatótását célozta, és válasz volt Mussolini milánói beszédére, bizonyos elhidegülést idézett elő a magyar—német kapcsolatokban.

² Blomberg.

³ Lásd a 67. sz. iratot.

⁴ Neurath és Kánya 1936. szeptember 20-i megbeszélésére vonatkozólag lásd DIMK I. 156.

A kijózanodás azonban Magyarországon így is, úgy is bekövetkezett volna, mert nehezen tudom elképzelni, hogyan tudná Mussolini úr gyakorlatilag támogatni a magyar revíziós kívánságokat. Beszédének hatása véleményem szerint inkább az volt, hogy a kisantantállamok megint szorosabban összefogtak, és így legalábbis átmenetileg újra kudarcot vallott az a kísérletünk, hogy ezt a képződményt apránként fellazítsuk. Nagyon rossz szolgálatot tettünk volna Magyarországnak, ha immáron mi is Mussolini nótáját kezdtük volna fűjni. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a magyar revíziós kívánságok békés úton nem valósíthatók meg. Hogy ez a cél más úton vajon elérhető-e és mikor, ezt nem lehet előre látni. Aki azonban revízióra törekszik, annak olyan irányban kell dolgoznia, hogy az adott pillanatban ne egységesen lépjen föl ellenfélként a status quo fenntartásában érdekelt valamennyi állam.

Sztójay úr először hosszabb bánatos fejtegetésbe bocsátkozott Rosenberg úr cikkével kapcsolatban, beszélt a cikk magyarországi hatásáról és azokról a nehézségekről, melyek elé a cikk révén a magyar kormány, de különösen Kánya úr került, és amelyek elé gyaníthatólag még ezután kerülni fog. Egészen biztos, hogy a magyarországi ellenzék, mely állandó nehézségeket támaszt a Gömbös—Kánya és immáron Darányi úr kormányának németbarát vonalvezetésével szemben, ezt a cikket is fel fogja használni arra, hogy újólag rámutasson: hamis a magyar kormány által követett németbarát kurzus. Azt válaszoltam Sztójay úrnak, hogy szerintem a magyar kormánynak sokkal inkább Mussolini urat kellene megkérnie arra, hogy ne keltsen teljesíthetetlen reményeket beszédeivel. Egyébként egészen nyíltan meg kell vallanom, hogy nehezen tudnám elképzelni, honnan szerezhetne Magyarország támogatást revíziós kívánságaihoz, ha mi nem támogatnánk azokat az ésszerű határokon belül. Nem tudom elképzelni, hogy az olaszok hajlandók lennének háborút kirobbantani a magyar revíziós kívánságok miatt, és hajlandók lennének kitenni magukat amúgy is kissé kényes helyzetükben annak a veszélynek, hogy nemcsak az etióp hadjárat eredményei mennek veszendőbe, hanem még esetleg más veszteségeket is el kell szenvedniök. Mussolini úr ehhez túl reálistan gondolkodik. Mindenesetre csak azt az egyet tudom megismételni: Magyarországgal kapcsolatos álláspontunkban változás nem történt, és hasznosnak tartanám, ha zszurnaliszta kitérőseket Magyarországon nem vennének túlságosan tragikusan.

3412/E. 014 124—7

báró von Neurath s. k.

72

Budapest, 1936. november 28.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET LEVELE
STIEVE KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYFŐNÖKNEK

Kedves Stieve úr!

Bár hivatalom gyenge személyi ellátottsága mellett — ezt mennyiségileg értem, nem minőségileg — ez csak jelentős túlórakkal lehetséges, mégis nem szeretném, ha Kozma úr Berlinbe utazna¹ és ott a kisebbségi kérdésről megbeszéléseket folytatna anélkül, hogy

¹ Lásd a 76. sz. iratot.

a magam részéről minden itt rendelkezésemre álló anyagot elő ne terjesszek, abba a helyzetbe hozva ezzel tárgyaló partnereit, hogy a rendkívül ügyes debatternek meg tudjanak felelni. Ezt annál inkább szeretném, mivel az volt a benyomásom, hogy amikor Kozma úr az olimpia idején rövid ideig Berlinben tartózkodott — amiről én csak utólag szereztem tudomást —, már folytatott idevágó megbeszéléseket, melyekhez — amint nem hivatalosan, de pártkörökből hallottam — elég ügyesen kereste ki vitapartnereit, olyanokat, akikről feltételezte, hogy — amint mondani szokás — nem rendelkeznek kellő tájékozottsággal. Kozma különben is hajlamos arra, hogy a mi számlánkra írja annak bűnét, hogy még mindig nem sikerült eliminálni a német—magyar viszonyból ezt az egyetlen sebezhető pontot. Ez nemrég újból eklatánsan megnyilvánult, amikor egy intim szupé után felhasználta nálunk az alkalmat arra, hogy velem négyszemközt két óra hosszat beszélgessem erről a problémáról.

Amint ezt már önnek az ön hivatali helyiségében nemrég lefolytatott hosszú beszélgetésünk alkalmával elmondottam, minden baj gyökere a magyaroknak a probléma iránti teljesen hamis pszichológiai alapbeállítottságában rejlik. E kérdésben a mi munkánknak csak akkor van kilátása sikerre, ha sikerül a magyarokat ettől a hamis alapbeállítottságtól eltérítenünk. Az alapja ennek valami kifejezett kisebbségi érzés mindennel szemben, ami német. Történelmileg ez jelentős mértékben azzal magyarázható, hogy — amint ezt nekem nemrég Hóman kultuszminiszter, aki valóban neves történész, két érdekes óra alatt kifejtette — a széles néptömegeknek mindenről, ami tőlünk jön, tudat alatt azok az évszázados méltánytalanságok jutnak eszébe, amikben a magyaroknak a Habsburg-háztól része volt, amely ház akkor a német birodalommal volt azonos. Ehhez járul továbbá, hogy a Trianon után Csonka-Magyarországon maradt magyarok egzisztenciájukban minden oldalról fenyegetve érzik magukat. Kétségtelen tehát, hogy egyfajta pszichózis áll fenn. Célunk így az kell hogy legyen, hogy a magyarokat e tekintetben helyre tegyük. Nagyon jól tudom, hogy ez végtelenül fáradságos vállalkozás, nem osztom azonban azoknak a nézetét, akik ezt a munkát eleve teljesen kilátástalannak tartják. Ha így lenne, máris becsukhatnám itt a boltot, mert szilárd meggyőződése, hogy ha hosszú távra nem sikerül a kisebbségi kérdést rendeznünk, kátyúba kerül a magyarokkal való politikai barátságunk. Most minden erőnket arra kell összpontosítanunk, hogy az itteni felelős államférfiaknak megmagyarázzuk: Magyarország érdeke, mégpedig *léte* érdeke éppen az, hogy — amíg nem késő — eltömjék az állam struktúrájában mutatkozó veszedelmes repedést, amivé a kisebbségi kérdés kezd egyre fenyegetőbben kiterébélyesedni. A repedést betömni csak akkor lehet — ebben az esetben azonban valószínűsítően és hosszú időre —, ha a magyarok német nemzetiségű néptársaikban teljesen egyenrangú állampolgárt látnak és eszerint is *cselekszenek*. Előrehaladni csak akkor lehet, ha a bizalmatlanság eltűnik, akkor azonban automatikusan minden kérdésben. Egyetlen magyar sem merte még eddig a „svábok” államhűségét kétségbevonni, és mégis, éppen a tudat alatt e tekintetben meglevő kételkedés az, ami minden bajnak, tehát az elhibázott kisebbségi politikának is gyökere.

Örömmre szolgál annak megállapítása, hogy egyes fejekben már kezd világosodni. Gondolok itt különösen Darányi miniszterelnök úrra, akitől például a névmagyarosítások fájó kérdéséről elég értelmes szavakat hallottam. Gondolok Hóman kultuszminiszterre is, aki nekem kereken megmondotta, hogy sok előítélet is közrejátszik itt, és hogy nehezebb „koncessziókat” tenni azoknak a kormánytagoknak, akik, mint ő és az én elhunyt barátom, Gömbös is, sváb származásúak voltak, mint a színmagyaroknak. Sajnos, még ő sem látja, hogy a bújócskajáték ma már nem vezet előbbre, hanem hogy annak, aki kormányoz, a helyes felismerésekből akkor is le kell vonnia a konzekvenciá-

kat, ha ezzel bizonyos népszerűtlenségnek teszi ki magát. Mindazonáltal Hómant is azok közé a tényezők közé sorolom, akikkel idővel még lehet valamit csinálni.

Számomra most mindenekelőtt az a fontos, hogy Kozma úr Berlint azzal a felismeréssel hagyja el, hogy magyar részről a legrövidebb időn belül nyomatékos és átütő dolognak kell történnie, ha nem akarják, hogy máskülönbén a német—magyar barátság hajótörést szenvedjen. Részünkről abszolúte előtérbe kell állítanunk, hogy a kérdés maradéktalan tisztázása magyar érdek. Ha arra utalnánk, hogy a német birodalom és a német nép érdeklődése megnövekedett a határainkon kívül élő néptársaink iránt, ezzel az ellenkezőjét érnénk el annak, amit akarunk. Ha arra utalunk, hogy lehetetlen a revíziós politikát úgy üzni, hogy azt üzik, ha ugyanakkor a józan ész minden szabályával ellentétes kisebbségi politikát folytatnak, ha utalunk a magyar államtestben mutatkozó fenyegető repedésre, ha utalunk arra, hogy számunkra politikailag csak egy önmagában megszilárdult Magyarország jelenthet értéket, mi tehát saját érdekünkben egyáltalán nem gondolhatunk arra, hogy az itteni népi németeket államhűségükben megingassuk — ezek azok az érvek, melyeket előtérbe kell állítanunk, és éppen az olyan embereknél, mint amilyen Kozma.

Szeretném még megérni azt a napot, amikor ez a nehéz kérdés már olyannyira tisztázódik, hogy gyanúsítgatások nélkül meglátogathatók egy magyarországi sváb községet, mint ahogy ezt Jugoszláviában Heeren megetheti. Hogy ez Jugoszláviában ma lehetséges, Magyarországon pedig kizárt dolog, eléggé jellemzi a helyzetet.

Nagyon hálás lennék, ha sem ön, sem az egyébként érintett szervek semmilyen formában sem engednék sejtetni, hogy a hivatalos jelentés mellékleteként² felterjesztett feljegyzések tőlem származnak. Kozma úrnak nincs és nem is lehet kétsége aziránt, hogy a kisebbségi kérdésben hangoztatott nézeteit én nem osztom, de azt mégsem szeretném, ha tudomást szerezne erről az „Uriás-levélről”,³ bár a legközelebbi napokban, amikor fel fog keresni, nem szándéksom előtte eltitkolni, „hogy a kisebbségi kérdésben csak nemrég közöltem álláspontomat Berlinnel”.

Nagyon hálás lennék, ha ön gondoskodna arról, hogy a mellékletekben foglaltak lehetőleg mindazok tudomására jussanak, akik esetleg Kozmával politikai beszélgetést folytatnak, különösképpen a birodalmi belügyminiszter úr tudomására.

Minden körülmények között köztünk kell maradnia, hogy a névmagyarosítás kérdésében előterjesztett dokumentumszerű anyagok tőlem származnak.⁴

Szeretném még végül megjegyezni, hogy a híres ötös beszélgetésre (Darányi, Kánya, Kozma, Hóman és én) azok alapján, amit nekem Kozma úr mond, föltehetőleg még Kozma Berlinbe utazása előtt sor kerül,⁵ tartalmáról azonban már nem fogok tudni jelentést küldeni Kozma Berlinbe érkezése előtt, mivel közben már nem megy futár. Ha a beszélgetés valami egészen különösen fontosat hozna napfényre, azt megtáviratozom.

Heil Hitler! Szívélyes üdvözlettel

7368/E. 539 244—9.

őszinte híve és tisztelője:

Mackensen

² Lásd a 73—1., 73—2. sz. iratokat.

³ Uriás-levél — ótestamentumi történet alapján olyan leveleket neveznek így, amelyet az átadó saját kárára kézbesít. — Dávid küldte Uriást olyan levéllel hadvezéréhez, Joábhhoz, amely azután Uriás halálát okozta.

⁴ A névmagyarosításokra vonatkozó anyagok nem találhatók az iratok között.

⁵ Lásd a 74. sz. iratot.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET FELTERJESZTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

305—P. 24.

Hivatkozással f. hó 27-én kelt 304. sz. jelentésemre.¹

Mellékelve tisztelettel felterjesztek néhány feljegyzést, azzal a javaslattal, hogy hozzák ezeket mindazon szervek tudomására, melyekkel Kozma úr magyar királyi belügyminiszter a magyarországi német népességű kisebbség helyzetéről előreláthatólag megbeszéléseket fog folytatni.

A feljegyzések két csoportra oszthatók:

1. „Magyar részről feltehetően előadandó panaszpontok.” Itt azokról a kérdésekről van szó, melyeket Kozma úr német szervekkel folytatott beszélgetéseiben előtérbe szokott állítani annak bizonyítására, hogy a kisebbségi kérdés csak azért képez fájó pontot a német—magyar viszonyban, mivel „német részről nem tanúsítanak kellő mértéktartást és nem veszik eléggé figyelembe Csonka-Magyarország különleges viszonyait”. A miniszter ezekkel az észrevételekkel kapcsolatban a „nemzetközi érintkezésben szokásos tapintat” megsértéséről szokott beszélni.

2. „Német követelések a kisebbségek érdekében.” Itt azokban a kérdésekben követendő állásfoglalásunkról van szó, melyeket Magyarországnak rendbe kell hoznia, ha nem akarja, hogy a német—magyar baráti viszony egy napon mindkét kormány fáradozásai ellenére is darabokra törjön. Ide tartoznak főleg az itteni német kisebbségnek azok a jogos panaszai, amelyeket ki kell küszöbölni ahhoz, hogy a birodalom ama szerveinek közvéleménye is magáévá tegye a német—magyar barátságot, amelyek hatáskörébe a külföldi német népességű kisebbségek gondozása tartozik.² Csak akkor leszünk abban a helyzetben, hogy az 1. alatti panaszokkal számot vessünk, ha a magyar kormány ezek iránt a kérdések iránt megértést tanúsít és ezt a megértést tetteikkel is bebizonyítja.

7368/E. 539 250—1.

von Mackensen s. k.

¹ Ezt a jelentést nem ismerjük. Lehetséges, hogy az előző iratról van szó.

² Az utalás nyilvánvalóan a Volksbund der Deutschtum im Auslandsra vonatkozik s esetleg a Nemzeti-szocialista Párt Külügyi Hivatalára.

FELJEGYZÉS

A MAGYARORSZÁGI NÉMETSÉGGEL KAPCSOLATBAN FELMERÜLHETŐ
MAGYAR PANASZOKRÓL, ILLETVE AZ AZOKKAL KAPCSOLATOS
NÉMET ÁLLÁSPONTRÓL

MAGYAR RÉSZRŐL FELTEHETŐEN ELŐADANDÓ PANASZPONTOK

- I. Pángermanizmus és az állítólagos német agitáció Magyarországon.
- II. A Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének (UDV) autonómiája.
- III. Magyar kormányservek panaszai arról, hogy az elszakított területeken nincs együttműködés a német és a magyar kisebbség között.

I

Pángermanizmus és az állítólagos német agitáció Magyarországon

Az az aktív érdeklődés, melyet az új Németország világnézetének megfelelően a külföldi németek és a német kisebbségek iránt tanúsít, Magyarországon gyakran jelentkezik az „Egy nép, egy birodalom” (*Ein Volk, ein Reich*) jelszó formájában. Ezt a megfogalmazást azonban — sokszor tudat alatt, gyakran azonban tudatosan is — helytelenül értelmezik, és ez itt Magyarországon nem egészen veszélytelen jelszóvá változott, mivel ebből pángermán tevékenységre és expanzióra irányuló akaratot vezetnek le.

Az biztos, hogy a világban szétszórt német népiség irányában új életre támadt német érdeklődés a magyarországi német kisebbség soraiban kétségtelenül reményeket ébresztett. Élénk figyelemmel követnek és kísérik mindent, ami a Harmadik Birodalomban történik. Különösen a német szociális törvényhozás és a népközösség fogalma gyakorolnak erős befolyást e kisebbség tagjaira. Ezzel magyarázható, hogy különösen azok a kisebbségi körök, melyek elutasítják a magyarországi kisebbségi politika ütemét és tartalmát, nyíltan vagy burkoltan a Huss ismert debreceni professzor köré tömörülő radikális szárnyhoz csatlakoznak. Azonban éppen a Huss-csoport (Kameradschaft) magatartása és tevékenysége az — birodalmi anyagi támogatása ismeretes a magyar kormány előtt —, ami új meg új tápot ad a hivatalos magyar szervek német kisebbséggel szemben tanúsított hamis pszichológiai beállítottságának, olyannyira, hogy e szervek — teljesen igaztalanul — éppen erről az oldalról gyanítanak komoly veszélyt az állam struktúráját illetően.

Minél jobban belegabalyodnak ezek a hivatalos szervek saját pszichológiai tévedésükbe, minél jobban átadják magukat — akár tudat alatt — annak a kisebbségűségű komplexumnak, amely ugyancsak a trianoni békeszerződés okozta megcsonkításban leli magyarázatát, annál erősebb lesz a német kisebbség tagjaira gyakorolt nyomás. Csak alátámasztják ezt a hivatalos tendenciát azok a legitimista, liberális és baloldali sajtóban megjelenő cikkek, melyek újra meg újra falra festik a pángermanizmus veszélyét. Teszik ezt egyesek azért, mert maguk is ténylegesen hisznek benne, és amint azt Hóman kultusz-miniszter nekem egyszer kifejezte, tudat alatt még mindig hordozzák annak a méltánytalanságnak az emlékét, amelyet az ország a Habsburg-ház és a bécsi kormány centralizáló törekvései folytán elszenvedni kényszerült, és amelynek megismétlődésétől félnek

egy erős német birodalom részéről. Mások pedig azért teszik ezt, mert számukra a pángermanizmus jelszava jó ürügy arra, hogy megnehezítsék a magyar politika berlini orientációját, melyet visszautasítanak. Az országban utazó birodalmi németek beszámolóí, valamint számos kisebbségi körökből származó tudósítás csak megerősítik a hivatalos magyar szervek idegességét. Ez az idegesség az önmagában jelentéktelen apró események gyakran kicsinyes és izgatott kezelésében jut kifejezésre, és pedig nemcsak az alárendelt szervek részéről.

Ebből az általános helyzetből magyarázható a vidéki magyar hatóságok birodalmi német egyetemi hallgatók elleni fellépése is. A diáklányokat a nyár folyamán letartóztatták, és megakadályozták további tartózkodásukat az országban. A magyar hatóságok a fiatal diáklányok utazásaiban bizonyos rendszerességet vélnek felfedezni, és azokat — amennyire itt ismeretes — a Német Diákszervezet (*Deutsche Studentenschaft*) vagy a Stuttgarti Német Külügyi Intézet (*Deutsche Auslandsinstitut in Stuttgart*), de mindenesetre valamely birodalmi szerv kezdeményezésére vezetik vissza. Nem tagadható ezért, hogy a fiatal lányok fellépése erősen fokozta az amúgy is meglevő idegességet, különösen mivel az egyetemisták magyarországi tartózkodásuk hátterét a követségnek sem tudták vagy akarták minden esetben megadni. Így a magyar hatóságoknak természetesen feltűnt, amikor a lányok azt állították, hogy valamely X vagy Y német ajkú paraszt meghívására érkeztek az illető német faluba, noha a „vendéglátó” kénytelen volt kihallgatása során beismerni, hogy az illető lányt előzőleg sohasem ismerte. Ezek az egyetemi hallgatónők egyébként beutazásukkor csaknem kivétel nélkül oly kevés pénzzel rendelkeztek, hogy a magyar hatóságok előtt nem lehetett kétséges, hogy csak a helybeli vendégbarátság igénybevételével tölthettek Magyarországon napokat, sőt heteket. Ha például egy egyetemi hallgatónő beutazásakor csak 6 birodalmi márka és 15 pengő birtokában van, úgy nem tagadható, hogy a német ajkú parasztnak vendéglátására kellett számítnia. — Egyes hallgatónők olyan bejelentése, hogy néprajzi tanulmányok céljából érkeztek ide, nem talál hitelt a magyar hatóságoknál, melyeknek ez ideig az ilyen tanulmányoknak még a fogalma is többé-kevésbé idegen volt. A hatóságok inkább azt gondolják, hogy ezek az egyetemisták a Harmadik Birodalom emisszionáriusai, akiknek az a feladata, hogy szoros kapcsolatokat teremtsenek a német kisebbség és az azt patronáló német szervek között. Az egyetemistákkal szemben tanúsított kíméletlen bánásmód és a magyar kormány merev magatartása a német kívánságokkal szemben világosan bizonyítja, hogy a magyar hatóságok — éppen hamis pszichológiai beállítottságukból kifolyóan — megakarnak akadályozni minden érintkezést a birodalmi német egyetemisták, ifjúsági vezetők, Hitlerjugend-csoportok között egyrészt a német kisebbség tagjai között másrészt; és pedig nemcsak Magyarországon, hanem Németországban is. (Lásd az olimpiára Németországba utazni szándékozó német kisebbségiek útlevelének megtagadását.) A magyar hatóságok minden ilyen érintkezésben az itteni német kisebbségiek ma még álcázott, a magyar államszerkezet szempontjából veszélyes befolyásolási kísérletét látják.

Amíg majd sikerül — és ez, ha egyáltalán, akkor is csak apránként és a probléma megfelelően óvatos kezelése esetén fog sikerülni — a magyar hatóságoknak saját érdekükben is a kisebbségi kérdésben tanúsított hamis alapbeállítottságát olyan felismeréssé átváltoztatni, hogy az ország jövője elválaszthatatlanul egybekapcsolódik a kisebbségnek a magyar néprészekkel való nemcsak elméleti, hanem mindenekelőtt teljes gyakorlati egyenjogúságával — addig az időpontig is kell valamilyen utat találnunk, hogy ezeket a nehézségeket elhárítsuk az útból, a német ifjúság képviselőinek lehetővé tegyük a kontaktust a magyarországi német népcsoport köreivel és az incidenseket kiküszöböljük. Ilyen útként jelölte meg nekem nemrég Hóman kultuszminiszter azt a lehetőséget, hogy

mindazokat a birodalmi német fiatalokat, akik Magyarországon a falvakban a népi német kérdések tanulmányozásával akarnak foglalkozni, idejekorán jelentsük be a követség útján közvetlenül a kultuszminisztériumban, amely minden egyes fiatal számára igazolólapot állítana ki, s ez megvédené őket alsó politikai végrehajtó szervek beavatkozásaitól. Okom van annak feltételezésére, hogy Kozma úr berlini megbeszélései során ezt a gondolatot is be fogja dobni a vitába. Véleményem szerint ez az elképzelés — tekintettel a német—magyar kapcsolatok sürgősen szükséges tehermentesítésére — akkor lenne elfogadható, ha először is a magyarok általánosságban és nemcsak a németekre korlátozva bocsátanának ki ilyen előírást, másodsor, ha az igazolólapokat általánosan és idővesztés nélkül kiállítanák, és harmadszor, ha olyan esetekben, amikor magyar részről aggodalmak merülnek fel, ezeket az okok megjelölésével haladéktalanul közölnék a követséggel. Semmi esetre sem szabad olyan szabályozásba belemennünk, amely a német településeket úgyszólván nemzetvédelmi parkká nyilvánítaná, ahova bárki szabadon beléphet, de amelyeket egy birodalmi német csak igazolólap birtokában kereshet fel. Azonkívül, ha bele is mennénk egy ilyen eljárásba, Kozma úrral szemben teljes nyíltsággal hangsúlyoznunk kellene: csak átmeneti rendszabályról lehet szó, melynek rendeltetése az, hogy átsegítsen bennünket a jelenlegi erős nyugtalansági perióduson; úgy hisszük azonban, bizonynyal elvárhatjuk, hogy a magyar kormánynak sikerül a viszonyokat az országban belátható időn belül úgy normalizálni, hogy a birodalmi németek a baráti Magyarországon éppoly akadálytalanul mozoghassanak, mint bárhol másutt a világon.

II

A Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének (UDV) autonómiaja

Az itteni németiségnek éppen a Kameradschaft köreiből újra meg újra felmerülő követelése a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének úgynevezett autonómiaja. Az autonómia szónak ugyanakkor magyar részről gyakran teljesen hamis értelmezést adnak. Azt a szándékot tételezik fel, hogy úgyszólván „állam akar lenni az államban”. Pedig a valóságban ez a követelés csak annyit jelent, hogy az UDV szervezetét a jövőben úgy kell módosítani, hogy az egyesület semmi módon, más magyar egyesületekkel összehasonlítva se legyen jogaiban korlátozva, hogy jogot nyerjen vezetőségének szabad, a kormány által nem befolyásolt megválasztására, aminek magától értetődő előfeltétele, hogy az egyesület tagjainak biztosítani kell a teljesen szabad szavazási lehetőséget, és hogy alapszabályainak megállapítása tekintetében más magyar egyesületekkel összehasonlítva semmiféle diszkrimináló korlátozásoknak ne legyen alávetve.

III

Magyar kormányzervek panaszai arról, hogy az elszakított területeken nincs együttműködés a német és a magyar kisebbség között

A tapasztalat azt mutatja, hogy a magyar kormányzervek, mihelyt hivatalos vagy nem hivatalos birodalmi német személyekkel a kisebbségi kérdésre vonatkozó beszélgetésbe bocsátkoznak, sohasem mulasztják el az alkalmat, hogy szemrehányó hangon ne panaszozzák fel, hogy a trianoni szerződés folytán Csonka-Magyarországtól elszakított területeken a német kisebbség semmiféle szolidaritást sem vállal a magyar kisebbséggel, sőt nemcsak hogy külön utakon jár, hanem nem ritkán egyenesen ellentétes értelemben tevékenykedik.

Ilyenkor mindig azt vetettem ellene, hogy ez a beállítottság természetes következménye annak az — e kisebbségek szemében — elhibázott politikának, melyet Csonka-Magyarországon a kisebbségekkel való bánásmód tekintetében folytatnak. Úgy szoktam magam kifejezni, hogy Magyarországnak a trianoni békeszerződés aláírásának napjától kezdve minden eszközzel azon kellett volna munkálkodnia, hogy Csonka-Magyarországból kisebbségi paradicsomot csináljon. Akkor az elszakított területeken élő kisebbségekben természetesen kialakulna az a vágy, hogy később ők is visszatérhessenek ebbe a paradicsomba. A valóságban azonban olyan politikát folytatnak, hogy az összehasonlítás az utódállamok és Csonka-Magyarország kisebbségekkel való bánásmódja között — még ha ez a bánásmód az utódállamokban bizonyára nem is ideális — minden tekintetben Csonka-Magyarország kárára üt ki.

Ha a magyarok a jugoszláviai, romániai és csehszlovákiai német kisebbségek magatartására vonatkozó panaszait — mint rendesen — azzal a petitummal kapcsolják össze, hogy Berlin a német—magyar baráti kapcsolatok gondolatából kiindulva gyakoroljon megfelelő ráhatást az utódállamokban élő német kisebbségre, erre mindig azt válaszoltam: először is az ismertetett viszonyok között ilyen ráhatás eredménytelen maradna, de egyébként sem szabad elfelejteni, hogy maguk a magyarok is belügyeikbe való jogtalan beavatkozásként mereven elutasítanak minden berlini ráhatást a csonka-magyarországi kisebbségekre, tőlünk tehát harmadik államokkal szemben olyan magatartást kívánnak, amit önmagukkal szemben illojálisnak tekintenek.

Az utódállamokban élő német népcsoportok bizonyára szívesen haladnának kéz a kézben az ottani magyar népcsoportokkal, ha az lenne a meggyőződésük, hogy sorsuk a Szent István-i birodalomba való visszatérés esetén javulna. Ezt a meggyőződést viszont csak a magyar kormány tudja bennük kialakítani.

7368/E. 539 252—61.

73—2

Melléklet

FELJEGYZÉS A MAGYARORSZÁGI NÉMETSÉG KÖVETELÉSEIRŐL

NÉMET KÖVETELÉSEK A KISEBBSÉG ÉRDEKÉBEN

- I. Iskolakérdés.
- II. Német tanítóképző intézet kérdése.
- III. Óvodák.
- IV. Névmagyarosítás.
- V. A Basch-ügy.
- VI. A pángermán térkép.
- VII. Az itteni kisebbség anyagi támogatása birodalmi német szervek részéről.

Az 1868. évi törvények Magyarország különböző nemzetiségeinek és felekezeteinek az iskoláztatás terén szabadságot biztosítottak.¹ Ezeket a rendelkezéseket azonban a magyar kormányok számos intézkedése egyre jobban átlgyuggatta, míg azután az 1907. évi iskolatörvény² a magyarországi nem magyar iskoláztatás csaknem teljes megszüntetését eredményezte (Erdély kivételével). Ezt a „tettet” Hóman kultuszminiszter előttem nemrég Apponyi gróf³ súlyos politikai hibájának minősítette, olyan hibának, amelyben a jelenlegi nehézségek egyik gyökere keresendő.

A háború utáni Magyarország forradalmi kormányai a nemzetiségeknek eleinte saját iskolákat engedélyeztek. Az ellenforradalom azonban ezt az engedményt újból hatályon kívül helyezte.

Friedrich, Huszár és Bethlen kormányaiban dr. Bleyer Jakab nemzetiségügyi miniszter azon fáradozott, hogy a csonka-magyarországi németek és egyéb nemzetiségek számára legalább részben újból biztosítsa azokat a jogokat, melyeket a magyar kormány az utód-államokban élő elszakított népcsoportjai számára magától értetődő dologként követel. Bleyer fáradozásait azonban az alárendelt hatóságok elszabotálták, úgyhogy tiszteletre méltó szándékainak kudarca láttán végül is lemondásra határozta el magát.

Több mint tíz éven át tartó teljesen rendezetlen állapot után 1923-ban adták ki Bethlen gróf kisebbségi iskolarendeletét,⁴ amely azonban csak a hat osztályos elemi népiskolákra vonatkozott. Minden más iskolatípusban csak tiszta magyar iskolák működnek. Említett rendelet értelmében — és ebben rejlik az egész intézkedés gyakorlati értéktelensége — egy, a legkülönbébb befolyásoknak és nyomásoknak kiszolgáltatót szülői konferencia dönt a kisebbségi iskolák bevezetéséről, melyeknek három típusa van:

A-típus (német oktatási nyelv, a magyar csak szaktárgy);

B-típus (kb. felerészben német és magyar oktatási nyelvvel);

C-típus (magyar oktatási nyelv, a német csak szaktárgy).

A-típusú iskola sohasem volt több 50-nél, B-típusú iskola sohasem volt több 130-nál és C-típusú iskola, amely tulajdonképpen egyáltalán nem is nevezhető kisebbségi iskolának, sohasem volt több 320-nál, a kisebbségi iskolák teljes száma sohasem haladta meg a 460-at.

Ezt a teljesen ki nem elégítő szabályozást váltotta fel a Gömbös-kormány 1935. évi karácsonyi iskolarendeletere.⁵ Eszerint minden olyan községben, ahol ezt az illetékes hatóságok kezdeményezik, szülői konferenciák döntenek arról, kívánják-e az *egységes vegyes nyelvű népiskola* bevezetését. Ez az új típus jobb, mint az eddigi B- vagy C-típus, de még

¹ Az 1868. évi 42. törvénycikk a nemzetiségi egyenjogúság biztosításáról kimondotta a szabad nyelvhasználatot az alsó- és középfokú közigazgatásban, az iskoláztatásban, a községi és járási bírói gyakorlatban és minden felsőbb szervhez intézett folyamodásban. Elismerte a különböző nemzetiségű lakosok egyenjogúságát, de nem vett tudomást nemzeti közösségeikről. A törvényt azonban később nem alkalmazták.

² Az 1907. évi iskolatörvény a nem magyar tanítási nyelvű iskolák tanítóit fegyelmi büntetés terhe mellett kötelezte a magyar nyelv olyan mérvű oktatására, hogy a negyedik elemisták már szóban és írásban tudjanak magyarul.

³ Az 1907. évi iskolatörvény Apponyi Albert gróf nevéhez fűződik, aki a koalíciós kormányban 1906-tól 1910-ig vallás és közoktatásügyi miniszter volt.

⁴ A Bethlen-féle iskolarendeletet lásd a 18—1. sz. irat 1. jegyzetében.

⁵ Az 1935. decemberi iskolarendelet részleteit lásd az 45. sz. irat. 7. jegyzetében.

mindig elmarad az eddigi A-típus mögött. Az addig már kerek 50 községben megtartott szülői megkérdéseken a német parasztok ott, ahol semmiféle befolyásolás nem történt, mindenütt e mellett a vegyes nyelvű iskola mellett foglaltak állást. Ez eredmény látán szívesen elhiszem a belügyminiszternek, hogy ő maga személyesen ügyelt arra, hogy semmiféle befolyásolás ne történjék. Ha még azt is elejtette, hogy egy olyan iskola is akad közöttük, ahol az oktatás eddig még csak a C-típus szerint sem folyt, úgy ez talán bizonyíték az ő energikus beavatkozására, egyben azonban megsemmisítő ítélet is az eddigi állapotok felett.

Igaz, a legutóbbi statisztikában kimutatott 452 német kisebbségi iskola legnagyobb része csak papíron volt meg, mert az 1930. évi népszámlálás eredménye szerint az összesen 20 149 főnyi magyar népiskolai tanító közül csak 95-öt tüntetnek fel német népiségűnek. Ez a szám mindennél ékeesebben beszél. Így aztán nem lehet különösképpen csodálkozni, ha a német kisebbségi iskolákban a legtöbb tanító csak igen gyatrán bírja a német nyelvet. Békásmegyer (Krottendorf) községben Nagy főtanító nyíltan kijelentette, hogy sem ő, sem hat tanítótársa nem tudnak annyira németül, hogy képesek lennének az oktatást ezen a nyelven végezni! (Lásd a budapesti 8 Órai Újság című estilap 1936. október 15-i számában erre vonatkozóan megjelent közleményt.)⁶ A hivatalos magyar kimutatások szerint azonban a békásmegyeri iskola C-típusú iskola, ahol német nyelvoktatásnak is kell folynia.

Tekintettel e körülményekre, nyomatékosan figyelmeztetnünk kell a magyarokat, hogy — amennyiben az iskolakérdés vita tárgya lesz — a német közvélemény megnyugtatósnak, de a magyarországi német kisebbség megnyugtatósnak is legelső rendű előfeltétele, hogy az új iskolarendeleetet gyorsan és lojálisan végrehajtsák. A kisebbségek szempontjából elsősorban éppen ennek a rendelkezésnek a végrehajtása tekinthető a német—magyar kapcsolatok próbakövének. A lojális végrehajtáshoz azonban elválaszthatatlanul hozzátartozik az erre alkalmas tanítók kinevelésének kifogástalan biztosítása, más szóval egy tanítóképző intézet felállítása (Lásd a II. sz. feljegyzést.).⁷ Utalni kell továbbá arra is, hogy a lojális végrehajtáshoz hozzátartozik német óvodák létesítése is (Lásd III. sz. feljegyzést.).⁸ Ha a magyar kormány valóban elhatározta, hogy állampolgárait teljesen paritásos alapon kezeli, úgy a német községekben még német ismétlőiskolák felállításáról is gondoskodnia kell, azaz olyan iskolák felállításáról, amelyekben csak télen tartanak oktatást, éspedig a népiskola elvégzéséhez kapcsolódva még két éven át, úgy, amint ez valamiféle továbbképző iskolaként a magyar községekben már működik. Ezenkívül a nagyobb német helységekből német polgári iskolákat is létesíteni kell, melyek hároméves tanmenettel a népiskolákhoz csatlakoznak. Teljesen egyenjogúnak azonban csak akkor érezheti magát a német ajkú magyar, ha német középiskolát (gimnáziumot) is felállítanak, ami eddig még teljesen hiányzik.

Tekintettel a klérus — magyar részről ismételtén hangsúlyozott — ellenállására a tekintetben, hogy német nyelven oktasson, kifejezetten biztosítani kell, hogy az újonnan létesítendő egységes kisebbségi iskolákban folyó oktatás keretében a vallásoktatás föltétlenül német nyelven történjen.

Mivel Magyarországon tudvalevőleg az iskolák nagy százalékában nem államiak, hanem egyháziak, hangsúlyozni kell majd Kozma úr előtt — amint ezt annak idején a

⁶ A nyilatkozat nem található a jelzett számban.

⁷ Lásd e feljegyzés II. fejezetét.

⁸ Lásd e feljegyzés III. fejezetét.

birodalmi miniszter úr már Darányi miniszterelnök előtt is megtette⁹ —, hogy ha azt akarjuk, hogy az új iskolarendelelet a kisebbség megbékélését eredményezze, annak magától értetődően az egyházi iskolákra is ki kell terjednie. A magyar kormánynak tisztában kell lennie azzal, hogy célját téveszti az egész reform, ha a fennálló lehetőségek ellenére ebben a kérdésben az állami tekintélynek nem sikerülne a klérussal szemben is érvényesülnie. Azon is csodálkozni kellene azonban, ha a katolikus egyház ama általános alapelvével ellentétben, hogy ti. a híveket azok anyanyelvén részesíti a vallásoktatásban és anyanyelvükön prédikál nekik, a magyar klérus nagy része ezzel az alapelvvel szemben elutasító álláspontra helyezkednék. Ere vonatkozóan tekintélyes állami oldalról jövő megfelelő utalásnak annál is inkább elégnie kellene lennie, mert hiszen az egyház nem csekély támogatást kap a magyar államtól iskoláinak fenntartására.

II

Német tanítóképző intézet kérdése

Az iskolareform végrehajtására irányuló minden magyar jó szándék kudarcra van ítélve, ha a reform nem tartalmazza egyidejűleg egy német tanítóképző intézet felállítását, mert megfelelő számú német tanerő nélkül lehetetlen a magyarországi német népcsoport rendezett iskoláztatásának felépítése. Világosan következik ez az 1930. évi statisztikai évkönyv adataiból. E szerint a több mint 20 ezer magyar népiskolai tanító közül csak 95 (!) német ajkút mutattak ki, holott, ha csak az összlakosság 5 százalékát kitevő németajkú lakosságot vesszük is alapul, több mint ezer német ajkú néptanítóval kellene rendelkezni.

Ma a 452 úgynevezett német kisebbségi iskolában (melynek persze túlnyomó többségében a német nyelv csak tantárgy és csak kisebbség részükben oktatási nyelv is) a magyar statisztika szerint 1306 tanító áll alkalmazásban, noha, mint fentebb említettük, a hivatalos statisztika egész Magyarország viszonylatában is csak mindössze 95 német néptanítót mutat ki.

Tény az, hogy a német nyelvet csak néhány magyar tanítóképzőben oktatják egyáltalán, de ott is többnyire csak fakultatív tárgyként.

Tény továbbá, hogy minden évben nyaranta egy, bár jó szándékú, de túlonúl rövid továbbképző tanfolyam működik, melyet német és magyar nyelven tartanak. Ezzel azonban ki is merül jelenleg minden, ami a magyarországi német lakosság számára rendelt iskolákban tanítani hivatott pedagógusok kiképzése és továbbképzése érdekében történik. Tekintettel erre a tényre, senki sem tagadhatja, hogy ma még a legjobb szándékú kisebbségi iskolarendelelet becsületes végrehajtása is leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik, mivel hiányoznak hozzá a német nyelvet bíró tanítók.

Kozma úr egy német tanítóképző intézet létesítése ellen előreláthatólag azt fogja felhozni, hogy:

⁹ Neurath külügyminiszter 1936. szeptember 25-i feljegyzése tájékoztat arról, hogy budapesti látogatásakor a kisebbségi kérdésről megbeszélést folytatott a magyar miniszterekkel. „Ez utóbbiak — Neurath feljegyzése szerint — arra hivatkoztak, hogy az iskolakérdésben a kormány csak az iskolák egy részével rendelkezhet, míg az iskolák többsége felekezeti vagy községi iskola. Ezt a kifogást nem tudtam elfogadni és megmondtam az uraknak, hogy a klérussal szemben is, de különösen a községekkel szemben meg lehet találni az útját-módját annak, hogy őket a kormány esetleges rendelkezéseinek betartására bírja... Végül megegyeztünk abban, hogy Kánya miniszter Budapestre visszatérése után ott megbeszélésekre kerüljön sor, amelyeken magyar részről Kánya, valamint a miniszterelnök-helyettes és a belügyminiszter, német részről viszont a követ fognak részt venni azzal a céllal, hogy a magyarországi német kisebbségekkel való bánásmódhoz alapvető irányvonalakat állítsanak fel.” — (I. 1847/420 923—5.)

1. ez túl költséges. Ezt az érvet, tekintettel az ilyen intézet felállításának fentebb kifejtett sürgős szükségességére, semmi esetre sem lehet helytállónak elfogadni. Az a kormány, amelyik lojális módon gondoskodni kíván kisebbségeinek kulturális szükségleteiről, az anyagi erőket is megtalálja ahhoz, hogy megteremtse a kisebbségek kulturális gondozásának alapjait.

2. Tekintettel a komplikált magyar iskolaviszonyokra, egyszerre öt ilyen tanítóképző intézetet kellene felállítani, ha a német kisebbség minden felekezete számára ki akarnánk képezni tanítókat, éspedig egy-egy tanítóképző intézet kellene az állami, a községi, a katolikus, a református és a lutheránus iskolák számára. Ezzel azt lehetne szembeszegezni, hogy már az is lényeges haladást jelentene, ha egyelőre legalább egy tanítóképző intézetet állítanának fel, éspedig egy szimultán intézetet, melyen belül a katolikus kívánságokat messzemenően ki kellene elégíteni, mivel a sváb falvakban az iskolák 74%-a katolikus (a német lakosság 85%-a katolikus). Kozma urat ezzel kapcsolatban figyelmeztetni lehetne arra, hogy a Magyarországtól elszakított területeken a magyarok is és a németek is rendelkeznek tanítóképző intézetekkel.

III

Óvodák

A magyar iskoláztatási rendszerhez tartozik a gyermekek részvétele az óvodai oktatásban. Mivel eddig egész Magyarországon mindössze hét német óvoda működik, az összes német gyermekek döntő többségét tehát magyar óvodákban magyar nyelven oktatják, a magyarországi némettség magától értetődő követelménye, hogy a német községekben, sőt ott is, ahol a német kisebbség megfelelő számú gyermeke van együtt, német óvodákat rendezzenek be és azokban német óvónőket alkalmazzanak. Nem kérdéses, hogy az anyanyelv megtartása szempontjából a 4–6 éves korosztály különösen fontos; a német gyermekeket azonban éppen ebben a korban ez ideig csaknem kivétel nélkül (az említett hét kivételtől eltekintve) magyar nyelven oktatták, a német népiskolába tehát már saját anyanyelvüktől elidegenítve kerülnek.¹⁰

V

A Basch-ügy

Aligha van még ügy a német—magyar kapcsolatokban és esemény a magyarországi némettség életében, amely olyan megterhelést jelentene a német—magyar viszony szempontjából, mint a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete (UDV) főtítkárának, dr. Baschnak az elítéltetése.¹¹

Dr. Basch még a három évvel ezelőtt elhunyt dr. Bleyer életében a Sváb Törökországban¹² (*Schwäbische Türkei*) fekvő Bátaapáti községben kulturális előadást tartott a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete (UDV) ottani helyi csoportjának. Beszéde során a névmagyarosításokkal kapcsolatban a következőket mondotta:

„Aki közénk tartozik — és ti pontosan tudjátok, ki tartozik közénk — és odaadja német nevét anélkül, hogy őt erre *kényszerítenék*, az nem is érdemli meg, hogy német nevét eddig is becsülettel viselte.”

¹⁰ A névmagyarosításra vonatkozó IV. fejezet nem található az iratok között.

¹¹ Basch ügyének előzményeire vonatkozólag lásd a 31. sz. irat 6. jegyzékét.

¹² A XVIII. század eleji Baranya, Tolna és Somogy megyei német telepítésű területeket nevezték így, amelyeknek törökori lakossága még a betelepítés előtt elpusztult.

Huzamosabb idő elteltével eljárást indítottak ellene a magyar nemzet becsúrlése miatt, mivel egy tanúvallomás szerint állítólag a következöket mondta:

„Mert nem is becsületes emberek azok, akik névmagyarosításra vállalkoznak és megváltoztatják nevüket.”

E tanúvallomás alapján — de a dr. Basch által bejelentett tanúk meghallgatása nélkül, pedig ezek készek voltak a maguk részéről annak igazolására, hogy Basch az inkriminált kijelentést nem tette meg — dr. Bascht három fokon, végérvényesen 1936. június 24-én a magyar Kúrián, több hónapi fogházbüntetésre ítélték. A királyi Kúria ítéletéből kiviláglik, hogy az első fellebbviteli fórum, a pécsi királyi Tábla nem ismerte el a pécsi törvényszék ítélete elleni semmisségi oknak azt, hogy a dr. Basch által megnevezett nagyszámú tanút nem hallgatták ki. A királyi Táblának ezt a döntését így újabb semmisségi panasszal már nem lehetett megtámadni. A (helytelenül) megállapított tényállás ily módon Basch végérvényes elítélését eredményezte.

Meg kell ehhez jegyezni, hogy bár dr. Basch a magyarországi németiség fennmaradásának megalkuvás nélküli harcosa volt, de Magyarország vagy a magyarság ellen sohasem ragadtatta magát támadásra. Nyilvánosság előtti beszédeit mindig alaposan átgondolta. Igaz, beszédeiből mindig kicsendült az a vágy, hogy a német népi öntudatot és a magyarországi németek kitartási akaratát erősítse, ugyanakkor azonban mindig arra törekedett, hogy a magyarság és németiség közötti egyetértést megőrizze. Minden tisztán látó ember előtt világos, hogy dr. Basch nem használta a vád alapját képező beszédfordulatot, többek között azon oknál fogva sem, mivel az stilisztikailag is minden tekintetben kifogásolható, Bascht viszont jó stilisztának ismerik fenntartás nélkül, mindenütt.

Gratz önagyméltósága is ismételten kijelentette, hogy Basch a névmagyarosítások kérdésében elfoglalt álláspontjának kifejezésére egy tőle mindig is használt, megtámadhatatlan fogalmazást használt, úgyhogy a magyar bíraskodás magas színvonalának elismerése mellett is arra a felfogásra kell jutnunk, hogy itt hibás ítéletről van szó, amely magában az eljárásban elkövetett tévedéseken alapszik.

A Basch-ügyhöz hasonlóan járnak el számos más, a magyarországi németiség érdekében dolgozó értelmiségi ellen is. Egyeseket sorjában a nemzet becsúrlésével vádolnak, mint Bascht, Rothent, Zumpfot, Faulstichet és Goldschmidtet, másokat meg olyan vidékekre helyeznek, ahol nem működhetnek tovább német környezetben, mint például a Gratz-csoporthoz tartozó Brettl, Riedl stb. középiskolai tanárokat, akiket Budapestről vidékre helyeztek.

Ha a magyar kormány becsületesen törekszik a kisebbségi kérdés tisztázására és kész a maga részéről megtenni, amit meg kell tennie annak érdekében, hogy a német—magyar viszonyt ettől a botrányköttől mentesítsék, úgy el kell szánnia magát arra, hogy a Basch stb. ügyeket a kiengesztelődés szellemében likvidálja.

VI

A pángermán térkép

A magyar sajtóban és a magyar közönség soraiban újra meg újra beszélnek egy állítólag Németországban készített térképről, melyet „tömegesen” terjesztenek a magyarországi németek között, és amelyen a német birodalom határai a Balatonig, sőt Mohácsnál a Dunáig vannak elöretolva. Ennek a térképnek a facsimiléjét azonban ez ideig sohasem hozták nyilvánosságra. Valószínűleg nem látták a térképet azok a parlamenti szónokok sem, akik Németország elleni támadásaikban reá hivatkoznak, sem az a nagyszámú újságíró, akik ezt a térképet a német Drang nach Osten bizonyítékaként újra meg újra

idézik. Azokhoz, akik beszádekiben vagy cikkeikben erre a térképre hivatkoznak, már több ízben fordultak azzal a kéréssel, hogy mutassák elő ezt a térképet, de e kérések vagy megválaszolatlanul maradtak, vagy kijelentették, hogy a térképet ők is csak látták, de az nincs birtokukban. Ezért ez ideig egyetlen olyan intézményt sem lehetett Magyarországon találni, ahol a sokat vitatott térképet fel tudták volna mutatni, de ennek ellenére újra meg újra hivatkoznak rá, mint a pángermán törekvések bizonyítékára. A legutóbbi napokban is hivatkozott rá egy újságcikkben dr. Ráth volt kúriai elnök. Erre egy itteni újságíró azt kérte tőle, hogy mutassa meg neki ezt a térképet, de kérésére mind ez ideig nem kapott választ.

Hivatkozással dr. Ráth elnök fejtegetéseire, 1936. november 28-án Zsilinszky volt országgyűlési képviselő kifejezetten németellenes lapja is leközlött két térképet „Pángermán lázálmok egy térképen” felirattal (lásd mellékletben),¹³ melyek azt a benyomást vannak hivatva kelteni, mintha itt a dr. Ráth által idézett térképről lenne szó, mely utóbbin a birodalmi határok állítólag a Balatonig vannak berajzolva. A két térkép leközlése a Szabadság című lapban nem egyéb, mint a szokásos paraszttükk. Mindkét esetben *etnográfiai* térképről van szó. Az állítólagos német térkép a német települési teret a német tudományos felfogásnak megfelelően az egyes községek területén meglevő és szervesen e községekhez tartozó lakatlan és műveletlen földekkel *együtt* ábrázolja, míg a magyar néprajzi térkép kizárólag a települési területet tünteti fel, szemmel láthatóan ezt is szándékosan lecsökkentve. Itt tehát nincs másról szó, mint arról a kísérletről, hogy a pángermán térkép kérdését gyorsan más területre tolják át, számolva az olvasók butaságával. Német részről továbbra is ragaszkodnunk kell majd ahhoz, hogy mutassák meg nekünk a híres pángermán térképet.

Négy birodalmi német újságíró már korábban járt egyszer a magyar Külügyminisztérium sajtóosztályán és kérte, mutatnák meg nekik ezt az állítólagos térképet az előretolt német birodalmi határokkal. Akkor a sajtóosztály referense azt felelte erre, hogy ilyen térkép tudomása szerint nem létezik. Hallott viszont arról, hogy cseh kezdeményezésre Bécsben valóban előállítottak ilyesfajta térképet. De ezt sem tudták előmutatni.

Ennek ellenére 1935. július 19-én bizonyos Ambrózy „Pángermán aknamunka Magyarországon” címmel ezt írta: „Nem tartja a nemzetiszocialista kormányzat becsületbeli kötelességének, hogy megfőkezze azokat a fogadatlan és titokban dolgozó agitátorokat, akiknek térképein a birodalmi határok az ősi magyar Dunántúl széléig vannak berajzolva?” Négy nappal később, 1935. július 23-án, a Pester Lloydban újra ezekről a térképekről volt szó, amelyeken egy hön óhajtott és nemzeti eszményként beállított Nagy-Németország határai úgy vannak berajzolva, hogy azok mélyen benyúlnak Magyarország dunántúli területébe. Még azt is hangsúlyozottan kiemelték, hogy nem valamiféle etnográfiai határokról van szó. E fejtegetésekre 1935. július 23-án Franz Riedl szerkesztő a Pester Lloyd szerkesztőségéhez fordult és kérte, engedjenek neki bepillantást ebbe a térképbe. A Pester Lloyd azóta sem reagált erre a kérésre.

Megállapítható tehát, hogy birodalmi német részről az utóbbi három év folyamán újra meg újra megkísérelték, hogy megtekintsék ezt a legendás térképet mindazoknál a magyaroknál, akik arra hivatkoztak. Sohasem sikerült azonban egy ilyen térképet saját szemükkel látniok.

A magyar kormány éppen ezért a maga kezdeményezéséből egyszer s mindenkorra

¹³ A Szabadság említett száma nem található a mellékletek között, a lap azonban feltüntette azt is, hogy a térkép kiadója a Grenze und Ausland (Berlin, W. 30. Martin Luther str. 97.), és a Verein für Deutsch-tum im Ausland hozzá forgalomba.

vessen véget a kútmérgezésnek azzal, hogy nyilvánosan kijelenti: ilyen térkép nem létezik, és informálja a sajtót abban az értelemben, hogy az erre a térképre való újabb hivatkozást a német—magyar viszony tudatos megzavarásának fogja tekinteni.

VII

Az itteni kisebbség anyagi támogatása birodalmi német szervek részéről

Ha a légkör megnyugvása érdekében már jó ideje eltekintettünk attól, hogy a magyarországi német ajkú kisebbségnek kulturális céljaikra birodalmi német szervek részéről anyagi eszközöket bocsássunk rendelkezésére, ebben sohasem szabad végleges lemondást látnunk olyan jogunkról, melyet más államokkal szemben is gyakorolunk, és amit Magyarország maga is alkalmaz. Azonban éppen ebből a szempontból kiindulva ebben a kérdésben annyiban előzékenyek lehetnénk a magyarok iránt, hogy a jövőben az ilyen fizetéseket nyíltan eszközöljük, azaz a magyar kormány tudtával és beleegyezésével. Hozzájárulhatunk ahhoz is, hogy ezek a fizetések ne egyének, egyes személyek címére történjenek, ami a tapasztalat szerint egyáltalán nem áll nekünk sem érdekünkben, hanem a kisebbség kulturális intézményei címére. Ezeket részletesen rögzíteni lehetne a magyar kormányval.

Kozma úr talán megértést fog tanúsítani az iránt, hogy olyan országban, mellyel mi szoros politikai barátságban vagyunk, és amelyet mi ennek a barátságnak érdekében hatalmi faktornak szeretnénk látni, esztelenség lenne részünkről olyan irredenta kitegyezés, amely föltétlenül az államszerkezet lazítására, végül is belső odvasításra vezetne anélkül, hogy számunkra ebből bármiféle előny is származna.¹⁴

7368/E. 539 262—71.

¹⁴ 1936. december 7-én a német Külügyminisztérium e feljegyzéseket eljuttatta mindazokhoz, akikkel Kozma a német kisebbségek kérdéséről tárgyalni szándékozott. „Feltétlenül szükséges — mondja a kísérőlevél —, hogy a magyar vendég részünkről mindenütt egységes és szilárd magatartással találkozzék.” Ezek után kifejti a német tárgyalófél — lényegében Mackensen gondolatmenetén alapuló — álláspontját, majd a következőképpen folytatja: „A beszélgetés lefolytatását illetően még az alábbi szempontok fontosak:

Kozma úrnak valószínűleg szándékában lesz, hogy a kisebbségi kérdésben elfoglalt saját álláspontját — melyet részben minisztertársai is kritikával illetnek — azáltal szilárdítsa meg, hogy Berlinből visszatérése után álláspontját igazoló birodalmi német kijelentésekre hivatkozik. Ezért szerfölött kíváncsós, hogy azzal a benyomással utazzék el: a kisebbségi problémát illetően egyetlen vezető német politikus előzékeny nyilatkozatát sem könyvelheti el magának.

Kozma úr valószínűleg számos egyedi esetet is be fog dobni a vitába. Mivel nem lehet valamennyi, elképzelhetően felmerülő egyedi esetet előre tisztázni, ajánlatos lesz az ilyenféle fejtegetések visszautasítása azzal, hogy Kozma úr forduljon ezekkel a Külügyminisztérium referenseihez, egyebekben pedig vissza kell őt téríteni az általános szempontokhoz.

Kozma úr valószínűleg arra is kísérletet fog tenni, hogy információkat szerezzen be Németországban a német kisebbségi politikáról, különösen Lengyelországot illetően. E téren a legnagyobb tartózkodás ajánlatos, nehogy a németiség ellen felhasználható érveket szolgáltatassunk neki”. — 3037/D. 600 269—71.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

312. P. 24. sz.

Múlt hó 28-án kelt 305. sz. jelentésem kapcsán¹

Darányi miniszterelnökkel történt előzetes megállapodásom után ma került sor közöttünk és a magyar kormány érintett tagjai között arra a beszélgetésre, melynek küszöbön állását a Stieve követ úrhoz múlt hó 28-án intézett szigorúan bizalmas levelem² végén már jeleztem. Magyar részről részt vettek a megbeszélésen: Darányi miniszterelnök, Kánya külügyminiszter, Kozma belügyminiszter, Hóman kultuszminiszter és — eredeti megállapodásunkon túlmenően — Pataky államtitkár, aki itt a kisebbségi kérdések szakértője. Ő azonban a vitában csak a mindkét részről felmerült konkrét kérdések megválaszolására szorítkozott, egyébként pedig csak hallgatott.

A megbeszélést rövid szavakkal Darányi miniszterelnök vezette be, saját és kormánya köszönetét fejezve ki, amiért késznek mutatkoztam erre a megbeszélésre.³ Egyben egy — bizonyára előre megfogalmazott — mondatban hangsúlyozta a magyar kormány őszinte készségét, hogy minden tőle telhetőt elkövessen annak érdekében, hogy a német—magyar viszonyt a kisebbségi kérdés problémájától tehermentesítse. Ezután Kánya külügyminiszternek adta át a szót.

Kánya úr a maga másfél órás összefüggő nyilatkozatát egy ad hoc elkészített emlékeztetőszerű összeállítás alapján adta elő. Fejtegetéseit különböző pontok szerint csoportosította és kijelentette, azzal kívánja kezdeni, amit „német panaszok” elnevezéssel illetetne.

I. Legelőször ahhoz a terjedelmes jegyzékváltáshoz kapcsolódott, amely az utolsó hónapok folyamán közöttem és a magyar Külügyminisztérium között német egyetemi hallgatók magyarországi német ajkú községekben történt letartóztatásának ismeretes eseteivel kapcsolatban lefolylt. Sajnos, az egyébként egészen nyílt, de mindamellett teljesen barátságos hangnemben előadott fejtegetéseibe mindjárt az elején a tőle megszokott formában barátságtalan színt vitt bele azzal, hogy szükségét érezte egyes, a minisztériumhoz intézett szóbeli jegyzékeim hangját szokatlanul élesnek és a szokásoktól eltérően kioktatónak minősíteni. — Azonnal félbeszakítottam a minisztert azzal a kéréssel, nevezné meg nekem azokat a mondatokat, melyeket kénytelennek vél kifogásolni, hiszen én tudatosan ügyeltem arra, hogy ezekben a jegyzékekben csupán a tényállás tisztázását kérjem, és egyelőre semmiféle bírálatot se gyakoroljak. Kánya úr erre azt felelte, a szóbeli jegyzékek, sajnos, nincsenek nála, azonban világosan emlékszik rá, hogy különösen az egyik jegyzék rendkívül felidegesítette. Azt feleltem neki, hogy mindaddig, amíg az általa kifogásolt részeket közelebből nem jelöli meg, vissza kell utasítanom az efféle bírálatot, de amellet lennék, hogy térjen vissza erre a témára, ha legközelebb kettesben találkozunk. Addig is csak arról biztosíthatom, hogy bár többször kísér-

¹ Lásd a 73. sz. iratot.

² Lásd a 73. sz. iratot.

³ A megbeszélést egyébként Neurath külügyminiszter kezdeményezte, amint az a 73—2. sz. irat 9. jegyzetében közölt iratból kitűnik.

tésben voltam, hogy a nekem jelentett tényállás ismeretében élesebb hangot üssek meg, világosan emlékszem rá, hogy végül is kihagytam mindent, ami az „audiatur et altera pars” előtti bírálatnak tűnhetett volna. Mivel a miniszterelnök egy barátságos megjegyzéssel azonnal beavatkozott a vitába, az incidens hamar elsimult.

Kánya úr az egyetemi hallgatók utazásaival kapcsolatban kifejtette: megfigyelték ezen a nyáron, hogy németországi egyetemi hallgatók és hallgatónők egészen rendkívüli nagy számban — több százról beszélt — tartózkodtak Magyarországon, méghozzá úgy, hogy semmi más iránt nem érdeklődtek, csupán az úgynevezett sváb falvakra koncentrálták figyelmüket. Tudomása szerint a tudományos tanulmányokra való hivatkozás még eddig egyetlen esetben sem bizonyult helytállónak. Ehelyett e fiatal emberek által meglátogatott községekben — azok fellépése nyomán — egészen rendkívüli, élénk nyugtalanság keletkezett, amely helyenként odáig fajult, hogy a helybeli lakosok nyilatkozataikban a magyar kormánnyal szembeni legélesebb ellenszenvüknek adtak kifejezést, sőt olykor még azt a reményüket is felcsillantották, hogy belátható időn belül német uralom alá szeretnének kerülni. Erre a kérdésre még egy másik összefüggésben vissza fog térni, most csak azt a megjegyzést szeretné megengedni magának, hogy egészen jelentős mértékben hozzájárulna a magyar közvélemény megnyugtatózásához, ha a német kormány valamely mértékadó szerve részéről egy kb. olyan tartalmú nyilatkozat állana rendelkezésére, hogy a németajkú magyaroknak is kötelessége, hogy Magyarország lojális állampolgárainak bizonyuljanak.

II. Kánya úr ezután a magyar sajtó magatartására vonatkozó számos panaszunkra és kifogásunkra tért át. E pillanatban nem lehetséges, hogy a kormány élesebben lépjen fel, mivel az itteni sajtótörvény által nyújtott lehetőségek ehhez nem elégségesek. Egyébként úgy véli, hogy éppen az utóbbi időben bizonyos javulás állapítható meg, és utalt ezzel kapcsolatban a Pester Lloyd magatartására. E pontnál félbeszakítottam azzal a megjegyzéssel, hogy ez a teljes 14 nap óta valóban tapasztalható kevésbé gyűlölködő beállítottsága a lapnak véleményem szerint legnagyobbbrészt abban leli magyarázatát, hogy mi a Pester Lloydot kitiltottuk, így hát minden oka megvan rá, hogy megfelelő magatartásával ismét elérje bebocsáttatását. Egyébként nekem semmi tudomásom sincs arról, hogy a zsidó-liberális lapok magatartásában változás állott volna be.

III. Kánya úr ezután áttért — amint ő nevezte — a főtémára: a kisebbségi kérdésre. Előre bocsátotta azt a megállapítását, hogy még berlini követ korában hivatalos német szervek ismételten nyíltan elismerték előtte, hogy a magyarországi német kisebbségnek gazdasági helyzetét illetően és teljes állampolgári jogegyenlősége tekintetében sincs panaszra oka.

Ami a kulturális vonatkozásokat illeti, elismeri, hogy e téren — mindenekelőtt az iskolakérdésben — bizonyos nehézségek fennállanak, de ezek tisztázását a magyar kormány most eltökélten kézbe veszi. A kormány e területen végzendő tevékenységét azonban jelentősen megnehezítik a német sajtó barátságtalan megnyilatkozásai, melyek viszont csak nyugtalanságot teremtenek az itteni közvéleményben. További nehézség adódik abból, hogy a magyarországi iskolák oly nagy százaléka felekezeti, végül pedig — amint ezt nyíltan elismeri — jelenleg még tanítók sem állanak elegendő számban rendelkezésre ahhoz, hogy az iskolatörvényt gyakorlatilag hatékonyra tegyék; de a kormány épp ezen a ponton szándékozik erőteljes intézkedéseket hozni. Lényegesen ki akarja bővíteni nemcsak a már meglevő átképző tanfolyamok rendszerét, hanem néhány nappal ezelőtt döntésre jutott abban a kérdésben is, hogy külön intézményt létesít (a külügyminiszter kerülte a „tanítóképző” kifejezést), melyben a kisebbségi iskolák leendő tanítói a német nyelvben hat hónap alatt oly alapos képzést kapnának, hogy feladatuknak tökéletesen

megfelelhessenek. Két német községben, Soroksáron (közvetlenül Budapest mellett) és Békásmegyeren — amint Darányi miniszterelnök e pontnál közbevetette — egyébként éppen ezekben a napokban kezdte meg működését két, teljesen német nyelvű képzést szerzett tanítónő.

Kánya úr utalt a továbbiakban arra, hogy ez ideig már 48 iskolát szerveztek át új típusú iskolává, ezekből csak nyolc állami iskola, a többi felekezeti. A többi iskolát is átszervezik január 1-ig — ahol csak az ehhez szükséges feltételek megvannak.

Más intézkedéseket is terveznek a német kisebbség kulturális továbbképzése céljából. Mindenekelőtt a mezőgazdasági továbbképzést szolgáló magyar rádió-előadásokat füzetalakban német nyelven is megjelentetik, és megfelelő terjesztéséről is gondoskodnak. Nyolc ilyen füzet már el is készült.

Azonkívül — amint azt ennél a pontnál Kozma belügyminiszter közbevetőleg megjegyezte — Szombathelyen egy jegyző- (hivatalvezető) tanfolyamot indítottak, ahol a német ajkú községek minden hivatalvezetőjét (jegyzőjét) átképzik, úgyhogy a jövőben e községek lakosai a jegyzővel anyanyelvükön érintkezhetnek. Igaz, hogy mindezen intézkedések rendkívül sok pénzbe kerülnek — fejezte be fejtegetéseinek ezt a részét Kánya úr —, a magyar kormány azonban az ebből fakadó megfontolások figyelmen kívül hagyásával szilárdan elhatározta, hogy végrehajtja az általa vázolt programot.

A miniszter ezután áttért fejtegetéseinek második részére, és azokkal a kérdésekkel foglalkozott, melyeket magyar részről vetnek fel velünk szemben, ha el akarjuk érni e kérdések közös tisztázását.

I. Legelőbb is bizonyos, a külföldi németiséggel foglalkozó német egyesületek tevékenységét tette szóvá, és külön is megemlítette a VDA-t, a Verein für das Deutschtum im Auslandot, mint ama szervek egyikét, amelyek a legkülönbébb módokon — akár megfelelő irodalom átküldésével, akár fiatal egyetemisták ideküldésével — befolyást törekednek szerezni Magyarország német ajkú lakosságára. — Ennél a pontnál mind a belügy-, mind a kultuszminiszter bekapcsolódtak Kánya úr fejtegetéseibe és újból szóba hozták azt a jelentéseimből már ismert gondolatot, hogy a valóban tanulmányúton levőket azzal kellene a helyi hatóságok kellemetlenkedéseitől megoltalmazni, hogy a magyar Kultuszminisztérium különleges igazoló kártyákkal látná el őket. Egy ilyen, kölcsönösségen alapuló megállapodást nem lenne nehéz megkötni a kulturális egyezmény keretében. Arra az ellenvetésemre, hogy a megoldás semmi esetre sem csúcsosodhat ki abban, hogy ezzel a sváb községeket olyan természetvédelmi területté nyilvánítsák, amelybe bárki szabadon beléphet, a német egyetemi hallgatók azonban csak igazoló kártyákkal, a belügyminiszter azt válaszolta, hogy ettől egyáltalán nem kell tartani, mert ő elvben mindenki számára igényelni fog ilyen igazoló kártyát, aki csak tanulmányi célokból az ország területén mozogni kíván. Ez a gondolat benne már annak a megfigyelésnek az alapján feltámadt, hogy éppen az elmúlt nyáron ismételtén feltűntek az Alföldön németül beszélő diákok, akik többnyire Csehszlovákiából jöttek német népiségtanulmányok cégére alatt, akik azonban valójában kommunista agitátorok voltak. Ha ezt az igazoló kártyát bevezetnék, úgy ő abból indul ki, hogy ilyenek kiállítására valamely hivatalos német szerv, tehát bizonyára az itteni követtség tenne javaslatot, s a követtség ezzel egyben felelősséget is vállalna a politikamentes tanulmányi célért. Ő maga adna ez esetben utasítást valamennyi helyi hatóságnak, hogy az ilyen igazoló kártyák tulajdonosaival felmerülő bármiféle konfliktus esetén azonnal neki, a belügyminiszternek tegyenek távbeszélőn jelentést, s ő ilyen esetekben a szükséges döntéseket személyesen hozná meg.

Ezt a pontot használtam fel arra, hogy újból szóvá tegyem: német diákok letar-

tőztatása során, melyekkel utóbbi időben a magyar kormánynak foglalkoznia kellett, olyan eset is történt, amikor — meggyőződésem szerint a leggondosabb vizsgálat alapján, sőt még Szekfű professzor, az ismert itteni történész nyilatkozata alapján is — csak azért következett be a letartóztatás és kiutasítás, mivel az illető egyetemi hallgatónt minden további nélkül más csoportokkal azonosították. Steinach Irma német diáklány esetéről van szó. Kozma belügyminiszter erre a megjegyzésre a kultuszminiszterrel történt rövid eszmecsere után és a külügyminiszter, valamint a miniszterelnök kifejezett jóváhagyásával azt válaszolta, hogy a magyar kormány késznek nyilatkozik e kiutasítás hatálytalanítására.

Kánya úr ezután visszatért az agitációs irodalom behozatalának témájára. Nem túloz, ha azt állítja, hogy az ilyen, részben Magyarországra rendkívül hátrányos és tárgyilag sem helytálló tartalmú irodalom mázsaszámra jön be az országba, közöttük olyan fejtegetések is, melyek a Dunántúl rövidesen bekövetkező teljes elnémetesítését helyezik kilátásba. Darányi őnagyméltósága itt közbevetette, hogy egyedül az ő balatoni választókerületében 120 mázsza ilyen iratanyag létezését állapították meg.

II. Eltekintve egyes fiatalemberek utazásaitól, nagyobb turistacsoportok utazásai is megállapíthatók, amelyek ugyancsak a VDA-tól vagy más hasonló érdekeltségű szervektől kiindulva elárasztották a német ajkú községeket, látogatásukat kizárólag ezekre a községekre korlátozták és a leghalványabb érdeklődést sem mutatták Magyarország bármely más zuga iránt, tehát nyilvánvalóan pontosan meghatározott céllal jöttek ide.

III. Csak nagyon röviden akarja megemlíteni az elszakított területeken élő német kisebbségek viszonyát az ottani magyar kisebbségekhez. A német kisebbségek itt igen gyakran a magyar kisebbségek ellen dolgoznak.

IV. Különösen érzékenyen érinti azonban a magyar közvéleményt, hogy a német sajtó, talán nem is annyira a nagy napilapok, mint inkább a vidéki újságok és mindenekelőtt számos szakmai folyóirat, teljesen hamis beállítottságból kiindulva olyan formában foglalkoznak a magyarországi német kisebbségek helyzetével, amit ő szerfölött sajnálatosnak tart. Ezzel kapcsolatban csak a Volksdeutsche Kartenskizzent akarja megemlíteni, amire majd még visszatér. Magyarország számára a legrosszabb azonban az, hogy az elszakított területen megjelenő német kapok különlegesen élesen Magyarország-ellenes beállítottságúak. Csak az Erwache (*Ébredj*) című Újvidéken megjelenő újságból akar egy cikket idézni, amely Gömbös miniszterelnök halála után őt kereken Sándor király gyilkosának nevezte. A lap pápább tehát a pápánál, mert ma már Belgrádban sem gondol senki arra, hogy Magyarországgal szemben ilyesféle szemrehányást fenntartsion. Ezt előtte Vukčević itteni követ, valamint Stojadinović miniszterelnök is világosan kifejezésre juttatták.

Hogy ő Rosenberg birodalmi vezető ismeretes cikkének⁴ nem tulajdonít nagyobb politikai jelentőséget, ezt már megmondotta nekem, azonban mégis erősen hatott rá az az egészen rendkívüli izgalom, amely e cikk nyomán a magyar közvéleményen erőtt vett. Időközben kerülő utakon megállapíthatta, hogy a cikket, ha nem is formailag, de annak minden fejtegetését, mértékadó német helyről sugalmazták. Itt félbeszakítottam Kánya urat azzal a megjegyzéssel, hogy bizonyára tudomása van arról, milyen megjegyzést tett a birodalmi külügyminiszter úr e cikkel kapcsolatban Sztójay követ előtt,⁵ és a továbbiakban a f. évi november hó 19-én kelt Pol. IV. 4560. sz. utasítására⁶ támasz-

⁴ Lásd a 71. sz. irat 1. jegyzetét.

⁵ Lásd a 71. sz. iratot.

⁶ Az utasítást nem ismerjük.

kodva utaltam arra, hogy a cikk értékelésénél végül is túl kell emelni tekintetünket Magyarországon, és szem előtt kell tartanunk, milyen fontos számunkra és Európa számára, hogy az antibolsevista vonalon minél több államot egyesítsünk.

Kánya úr tudomásul vette fejtegetéseimet és a helyzetet úgy foglalta össze, hogy hiszen a jugoszlávokkal szemben a tőlünk kapott — és mint mondotta, ésszerű — tanácsnak megfelelően kétségtelenül jelentős enyhülés következett be, úgyhogy ma már a kapcsolatok megjavulásáról lehet beszélni. Másképp áll a helyzet Romániával, ahol legalábbis modus vivendire szeretnének jutni, anélkül, hogy erre eddig lehetőségek mutatkoztak volna. A románok ugyanakkor mindig úgy érzik, hogy magyargyűlöletükben erősítést kapnak Németországtól. Ilyen körülmények között nem egészen könnyű szem előtt tartani ilyen modus vivendi célját. Románián pillanatnyilag bizonyos fokú nagyzási hóbort lett úrrá, hiszen varsói látogatása alkalmával Antonescu csak nemrég beszélt „Lengyelországról és Romániáról, e két keleti nagyhatalomról”, melyek arra vannak hivatva, hogy keleten a békét biztosítsák. A német sajtó Romániával szembeni magatartása sok vonatkozásban elősegíti ezt a nagyzási mániát. A magyar kormány az utolsó, amely ne értené meg, hogy politikánkat a saját érdekeink szerint kell csinálnunk, de — és itt Kozma úr is helyeslőleg bekapcsolódott Kánya úr fejtegetéseibe — amennyiben a német—magyar barátság fenntartása nekünk is fontos, úgy bizonyára lehetne megfelelő módokat találni arra, hogy Jugoszláviával és Romániával szembeni politikánkat olyan vágányokra vezessük, amelyek nem hagyják figyelmen kívül a magyar érdekeket sem.

Kánya úr ezzel be is fejezte összefüggő expozéját, és az elhangzottakkal kapcsolatban állásfoglalásra kért föl engem. — Fejtegetéseim elejére azt a mondatot állítottam, hogy a kisebbségi kérdést, ami most megbeszéléseink tárgyát képezi, mi sohasem tekintettük másképp, mint tisztán magyar belpolitikai ügynek. Ez okból instrukciónak megfelelően hároméves itteni tevékenységem ideje alatt mindig kerültem, hogy a témát a magyar kormánnyal szemben magamtól vessem fel. Csak arra kívánok emlékeztetni, hogy napra pontosan három évvel ezelőtt, bemutatkozó látogatásom alkalmával Gömbös miniszterelnök volt az, aki teljes másfél órát szentelt ennek a kérdésnek.⁷ Sajnos, az az akció, ami ezt vonatottan nyomon követte, teljesen befulladt. Csak ezen a nyáron voltam kénytelen a kormánnyal szemben a kisebbségi kérdéssel kapcsolatban is aktivizálódni, miután ez német egyetemi hallgatók letartóztatásával stb. olyan fordulatot vett, ami már közvetlenül érintette a rám bízott birodalmi német érdekeket is.

Ha tehát tisztán magyar belpolitikai kérdésről van is szó, most mégis elérkezett az a pillanat, amikor — amint ezt Darányi miniszterelnök bevezető szavaiban a birodalmi külügyminiszter látogatására utalva kiemelte — erről a két kormánynak teljes nyíltsággal és becsületességgel kell beszélnie, mert csak így tudják a német—magyar baráti kapcsolatokat hosszú időre épségben megőrizni. Nem akarok kitérni minden részletre, amelyet Kánya úr előadott, hanem csak arra óhajtok szorítkozni, hogy összefoglalóan rögzítsem mindazt, amit a kisebbségi kérdéssel kapcsolatban éppen a két ország viszonyának ezáltal előidézett súlyos megterhelése szempontjából mondanom kell. Ezek után a múlt hó 29-én kelt 305. sz. jelentésemben⁸ kifejtett gondolatmenet alapján a problémát összefüggéseiben teljes nyíltsággal megvilágítottam, és ezek az alapvető gondolataim a részt vevő miniszterek egyikénél sem találtak lényeges ellenvetéssel. Úgy látszott, azt a nézetet vallják, hogy a most tervezett és Kánya úr által előadott javításokkal kultu-

⁷ Mackensen erre vonatkozó táviratát lásd a 19. sz. irat 1. jegyzetében.

⁸ Lásd a 73. sz. iratot.

rális vonatkozásban jelentős haladást fognak elérni, azt azonban nem akarták elfogadni, hogy részünkről legkorábban akkor lesz lehetséges békítő értelemben hatni a németországi közvéleményre és sajtóra, ha már módunkban lesz e javítások gyakorlati értékét is megítélni. Kitértem az elől, hogy ennek értékéről már most ítéletet mondjak. Kánya úr fejtegetéseit azonban még kiegészítettem két irányban. Mindenekelőtt teljes terjedelmében kifejtettem a névmagyarosítás témáját, mégpedig az erről szóló IV. sz. feljegyzés kapcsán.⁹ Semmi kétséget sem hagytam aziránt, hogy itt olyan dologról van szó, amely a leginkább hozzájárul hazámban a német népiség fenntartásában érdekelt széles körök elkeseredéséhez. A belügyminisztert behatóan tájékoztattam a tudomásomra jutott dokumentumokról (a rendőrfőkapitány napiparancsa stb.), források pontos megjelölésével és utalással arra, hogy ezzel a témával bizonyára berlini tárgyalásai alkalmával is találkozni fog. A különböző dokumentumok adatait és iktatószámait rendelkezésre bocsátva Pataky államtitkárra bízom adataim ellenőrzését.

Valamennyi miniszter nagy határozottsággal foglalt állást az ellen, mintha ezeknek a dokumentumoknak bármi gyakorlati jelentősége is lenne; Kozma úr különösen azt hangsúlyozta, hogy ezek kivétel nélkül még abból az időből származnak, mielőtt még a belügyminiszterséget átvette volna. Újból csak azt ismételheti meg előttem, amit már utóbbi beszélgetéseink mindegyikén mondott: sem neki, sem a kabinet többi tagjának nincs kétsége az erőszakos magyarosítás politikai célszerűtlenségéről. Aki megmagyarosítja a nevét, tegye ezt saját elhatározásából, és ez ellen nekünk sem lehet semmi kifogásunk. Egyébként kevéssel hivatalba lépése után egyértelműen nyilatkozott a Parlamentben erről a témáról (Pataky úr kívánságomra Kozma akkori nyilatkozatának szó szerinti szövegét rendelkezésemre fogja bocsátani). Darányi miniszterelnök úr — akinél már korábbi beszélgetéseinkben megértő beállítottságot állapíthattam meg a névmagyarosítások kérdésében — itt beleszólt a vitába, és — Kánya helyeslésétől kísérve — formálisan is kijelentette, kész arra, hogy a Parlamentben olyan tartalmú nyilatkozatot tegyen, mely szerint Magyarországon senkit sem érhet kár abból kifolyólag, ha nem magyarosítja meg a nevét. Arra a célzásomra, hogy ilyen értelmű nyilatkozatot a helyi hatóságok esetleg nem vennének kielégítő módon tudomásul, Darányi úr készen nyilatkozott arra, hogy ha ez a nyilatkozata nem bizonyulna kielégítőnek, rendeletet is ad ki. Kánya úr kérdésére, hogyan értékelnék én egy ilyen nyilatkozatot és egy esetleg ehhez csatlakozó miniszterelnöki rendeletet, azt válaszoltam, hogy azt jelentős haladásnak tekinteném a megbékélés felé, már ami a névmagyarosítások kérdését illeti.

Kozma úr ezután még különböző német sajtótermékeket tett szóvá, melyeket Magyarország szemponjtjából különösen sértőnek tartott. Így például a Kánya úr által említett Volksdeutsche Kartenskizzen című lapban olyan mondatok találhatók Magyarországról és annak kisebbségi politikájáról, amelyet csak rosszindulatú ferdtítésnek lehet nevezni. Külön is idézett néhány ilyen részletet, amelyekről nekem is az volt a benyomásom, hogy azok valóban túllőttek a célon. Azt válaszoltam neki, hogy még eddig mindig praktikus útnak bizonyult, hogy ha ilyen természetű jogos panaszok forogtak fenn, úgy a vonatkozó cikkeket a berlini magyar királyi követ közvetítésével tették szóvá. Kánya úr ezt a gondolatot azzal a megjegyzéssel kapta fel, hogy nem mindig lehetséges minden ilyen esetben panasszal előállni; nem tett azonban ellenvetést, amikor indítványomat azzal az észrevétellel ismételt meg, hogy az ilyen lépéseket valóban lényeges esetekre kell korlátozni. Számomra mindenesetre lehetetlen valamit is tennem, ha csak hetekkel vagy hónapokkal később, beszélgetés közben értesülök egy-egy ilyen cikkről.

⁹ Ez a feljegyzés hiányzik a 73. sz. irat mellékletei közül.

Kánya úr ezután a beszélgetés tartalmát rövid mondatokban nagyjából az alábbiakban foglalta össze:

1. A magyar királyi kormány elhatározta, hogy az iskola és nyelv területén teljes komolysággal eleget tesz a német kívánságoknak.

2. A névmagyarosítások kérdésében a miniszterelnök megteszi az említett nyilatkozatot.

Másrészről viszont reméli, hogy mi azzal járulunk hozzá az enyhüléshez, hogy bizonyos sajtótermékeket szigorúbb ellenőrzés alá helyezzünk, különösen a Berlinben megjelenő Roland-ot, valamint számos olyan nyomtatványt, melyek mögött a VDA áll. Ezekben a kiadványokban éppen az az aggasztó, hogy azok az ifjúság kezébe jutnak, és hogy a mai német ifjúság — amint ezt mély sajnálattal kell megállapítania — magyarellenes beállítottságú. Ez még a fiatalabb tisztí körökre is áterjed.

Arra a kérdésre, lenne-e még további megjegyzésem, még a miniszterelnök jelenlétében — akit a csaknem kétórás beszélgetés után más hivatalos teendők ellátására szólítottak el — csak arra szorítkoztam, hogy a magyarországi kisebbség kulturális céljaira birodalmi területről érkező pénzütiutalások kérdését érintsem. Hangsúlyoztam, hogy amennyiben hivatalos szervezetek ezekre a dolgokra befolyásuk van, e fizetéseket már jó ideje leállították. Magától értetődően azonban abból a feltevésből indultunk ki, hogy ez a tartózkodásunk nem jelent végleges lemondást egy olyan jogunkról, amelyet Magyarországgal való kapcsolatainkban éppúgy igénybe kell vennünk, mint más államokkal való kapcsolatainkban, és amelyről úgy tudom, hogy azt a magyarok is felhasználják az elszakított területeken élő magyar kisebbségek viszonylatában.

Elsőnek Pataky úr szólalt fel, annak megállapítására, hogy ezt a kérdést berlini megbeszélései alkalmával is érintették, de nem jutottak végleges eredményre. Kozma úr a maga részéről megjegyezte, hogy a magyar kormány mindenekelőtt azon ütközött meg, hogy az ilyen kiutalások révén egyes fiatalemberek politikai célokra pénzhez jutottak. Sem ő, sem a kormány többi jelenlevő tagja nem ellenzi azonban azt a gondolatot, hogy e kifizetések céljáról és nagyságáról nyíltan tárgyaljunk a magyar kormánnyal, és ezen az alapon állapítsuk meg, milyen fizetéseket eszközölhetünk. Kifejezetten megemlítettem ennek kapcsán többek között az egyetemi hallgatók ösztöndíját és az itteni kulturális intézményeket.

Erről a kérdésről és a külügyminiszter expozéjának néhány részletkérdéséről utóbbinak és Darányi úrnak a kívánságára a legközelebbi napokban még Pataky államtitkárral megbeszélést folytatok.

Egyelőre azt kérem, hogy fenti jelentésemet hozzák tudomására a legnagyobb gyorsasággal mindazoknak a hivatalos szervezeteknek, amelyeknek megelőző jelentésemet is eljuttatták, mégpedig a lehetőség szerint úgy, hogy azok még a f. hó 10-én odaérkező Kozma belügyminiszter úrral folytatandó esetleges megbeszélések előtt tudomást szerezzenek jelentésemről.

Itteni megbeszéléseim további folytatása céljából hálás lennék, ha mihamarabb utasítást kapnék arra vonatkozóan, milyen álláspontot foglaljak el a mai beszélgetés során Kánya úr által felvetett egyes pontokat illetően.

von Mackensen s. k.

3037/D. 600 287—304.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

319. sz.

F. évi szeptember hó 7-én kelt 223. sz. jelentésem kapcsán.¹

Az elhunyt Gömbös miniszterelnök legutolsó politikai akaratmegnyilvánulása a képviselőház elnökének küldött ama megbízása volt, hogy hívjon össze pártközi konferenciát három fontos közjogi reform, közöttük is első helyen az új, titkos választójog kötetlen eszmecseré formájában történő előkészítésére, hogy így megteremtsék a szenvedélymentes meggyezési készség légkörét és annak előfeltételét, hogy a problémákat a nyilvánosság előtt és a parlamentben is tárgyilagosan, nyugodtan vitathassák meg. Ezt a hagyatékot a Darányi-kormány magáévá tette, mivel — amint azt Darányi nemrég mondotta — a kegyelet aktusának tekintette Gömbössel szemben, hogy szándékát éppen ezen a ponton hamisítatlanul végrehajtsa. Annál is inkább, mert mint Gömbös utóda, teljesen osztja azt a nézetet, hogy a választójogi konferencia jó alkalmat nyújt arra, hogy a tervezett közjogi reformok tekintetében a pártok között meglevő bizonyos természetes ellentéteket könnyebben áthidalják.

A konferenciát f. hó 2-ára hívták össze, és háromnapos vita után már be is rekesztették. Amint fent hivatkozott jelentésemben utaltam rá, e konferencia Gömbös részéről történt bejelentése után a pártok és a sajtó kifejezetten mérsékelt, az új választójog minden radikális reformját eleve elutasító magatartást tanúsított. Akkor az a benyomás keletkezett, hogy az összes érdekeltek megijedtek bizonyos fokig saját bátorságuktól, a szociáldemokratákat is beleértve. Ez a benyomás időközben csak erősödött, úgyhogy tulajdonképpen senki sem csodálkozott azon, amikor a lapok többsége, beleértve a liberális-demokrata sajtót is, olyan cikkeket szentelt a kérdésnek, melyeknek vezérmotívuma körülbelül olyasmi volt, hogy a kis megcsonkított Magyarország jelenlegi belső nyugalmit és rendjét túl drágán kellett megfizetni ahhoz, hogy most magára vehesse egy olyan belső megrázkódtatás rizikóját, mint amelyet a választójog területén bekövetkező forradalmi fordulat könnyen maga után vonhat. Ezért a konferencia feladata az, hogy arany középutat találjon, amely biztosítja az előrehaladást, a fokozatos átmenetet a nemzet eddigi korlátaiktól megszabadított akaratmegnyilvánuláshoz anélkül, hogy ugyanakkor a belső bomlasztás erőit szabadjára engedné és szenvedélyes pártharcokat robbantana ki. — A legtöbb újság úgy nyilatkozott, hogy a pártok messzemenően egyetértének a kormányzónak biztosítandó vétőjog szükségességében minden olyan törvénnyel szemben, amelyek felfogása szerint nem állnak összhangban a nemzet érdekeivel. A sajtó keresztmetszete éppígy azt is megmutatja, hogy az érdekeltek között a felsőház reformjának szükségességét illetően is egyetértés áll fenn.

Kézenfekvő, hogy amikor a pártokban ilyen a hangulat és a sajtó hangja is ennek megfelelően tartózkodó, a konferencia sem fog politikai meglepetéseket hozni. Ezt a tényállást a konferencia lefolyása igazolta. Darányi miniszterelnök üdvözlő beszédében így körvonalazta a konferencia feladatát: Szeretné, ha a tanácskozások úgy folynának le, hogy a kormány abból hasznos tanulságokat vonhasson le a titkos választójog kérdésé-

¹ Lásd az 58. sz. iratot.

nek megoldásához. Hangsúlyozta, hogy a kormány, amennyiben a konferencián egyértelmű álláspont alakulna ki, törvényjavaslatot nyújtana be a parlamentben a titkos választójogról, amit azonban véleménye szerint meg kellene előznie két másik, a kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a felsőház reformjáról szóló törvényjavaslatnak. Majd ismét utalt a továbbiakban arra, hogy a bizottság tanácskozásai nem célozzák a törvényjavaslatok tulajdonképpeni előkészítését, hanem csupán bizonyos elvi nézőpontok tisztázását a kölcsönös megértés szellemében.

Amint ez másképp nem is volt várható, a Nemzeti Egység Pártjának szónokai² felszólalásaikban főleg annak szükségességére mutattak rá, hogy a titkos szavazást, annak esetleges káros következményei ellen, bizonyos garanciákkal kompenzálják, amit már a törvényben rögzíteni kellene. Semmiféle új szemponttal nem álltak elő. De ez egybeesett a kormány elgondolásával, ti. hogy főleg az ellenzék érveit hallgassa meg, s így az ellenzék úgy érezze, hogy messzemenően szóhoz jutott, ami után a kormány nyugodtan hozzákezdhet a törvénytervezetek kidolgozásához. Az egyes pártok szónokai a beszéd-idő minden korlátozása nélkül, saját egyéni vérmérsékletük szerint szólhattak hozzá a témához, és így bizonyos mértékben saját választóik előtt is demonstrálhatták, mennyire szívükön viselik a nép szabad akaratmegnyilvánulását. A szónokok részletekbe menő elemzése és az indítványok nem érdemlik meg, hogy velük behatóbban foglalkozzunk, annál kevésbé, mert a hozzászólások — bár kivétel nélkül az a szándék vezérelte őket, hogy konstruktívak legyenek — nem emelkedtek a parlamentekben szokásos átlagos színvonal fölé, kivéve Eckhardt Tibor és gróf Bethlen István szónokokat. Bármennyire is különböző volt némely tekintetben a két felszólalás, mindkettőt áthatotta a nemzettel szemben érzett politikai felelősségtudat. Arra törekedtek, hogy álláspontjukat behatóan indokolják. Tudatosan kerültek mindent, ami ennek során mélyebb ellentétbe hozhatta volna őket a kormánnyal. Ellenkezőleg, az embernek tisztára az volt a benyomása, hogy mindkét szónok elsősorban annak hangsúlyozásán fáradozott, ami felfogásukban a kormányéval azonos. Különösen érezhető volt ez a törekvés Eckhardt Tibornál, kiről gyakran azt állítják (és aki beszélgetésekben maga is utalt erre), hogy ismét közeledést keres a kormányhoz, hogy ezzel újra „miniszterképes” legyen. Eckhardt — a kormány elgondolásainak megfelelően — lehetőleg rövid tanácskozási időtartam mellett foglalt állást, mert sokkal könnyebb kielégítő kompromisszumot találni, ha a tanácskozások nem tartanak túlságosan soká, mintha ezek elhúzóztatásával a lakosság bizalma megrendül. Szeretné, ha a titkos választójogot bizonyos „institutív” garanciákkal valószínűsítaná meg, mivel a titkos választójoggal kényszerűen együtt jár a demagógia felduzzadása; kereken elutasította azonban azt a gondolatot, hogy a parlamentbe az érdekképviselők és korporációk is küldjenek képviselőket, a felsőház eljövendő összetétele tekintetében viszont helyeselte ezt a gondolatot. — A kormányzói jogkör kiterjesztésének megvitatásánál azt követelte, hogy a kormányzói utódlást is szabályozzák, amely nézetéhez a miniszterelnök is spontán csatlakozott.

Bethlen gróf, aki annak idején a Friedrich miniszterelnöksége alatt bevezetett titkos választójogot újból eltörölte, bevezetőjében az órá jellemző ügyes dialektikával azt igyekezett megindokolni, miért nem jelent törést korábbi álláspontjával szemben az, hogy most ennek ellenére a titkos választójog mellett tör lándzsát.

A jobboldali diktatúrák és a „hitlerizmus” lényegére is utalásokat tartalmazó hosszabb közjogi fejtegetései után (természetesen visszautasítva az ilyen államrendszerek kiindulópontjait) Bethlen gróf ahhoz a felfogáshoz csatlakozott, hogy a titkos szavazás

² Többek között Kállay Miklós, Lakatos Gyula, Lányi Márton.

bevezetése ma elkerülhetetlenül szükséges; mindenesetre az eljövendő választójogot illetően ő a fokozatos haladás híve. Egészen új rendszert kell keresni, abból a vezetőszempontból kiindulva, hogy nem szabad a magyar közéletben túlsúlyt biztosítani a politikailag teljesen iskolázatlan tömegeknek, amelyek ki vannak téve a félrevezetés és felbujtás minden fajtájának, valamint a forradalmi hangulatok terjesztésének is. Ugyanakkor azonban a titkos választójog megkerülésére sem szabad valamiféle kísérletet tenni, a titkos választójognak föltétlenül becsületesnek kell lennie. Fejtegetésének ezt a részét azzal a megállapítással végezte, hogy az ország jövője szempontjából a választójogi kérdés döntő probléma.

Eckhardt Tiborhoz hasonlóan ő is szükségesnek nyilvánította a kormányzói utódlás tisztázását. A kormányzónak olyan terjedelmű jogkört javasolt, mint amelyet a törvények a múltban a magyar királyoknak biztosítottak, a kormányzó abszolút vétőjogáról azonban nem lehet szó. De ez egyáltalán nem is szükséges, mert ha nemzet és államfő között harcra kerül sor, ebben csak a nemzet lehet a győztes. — A jelenlegi felsőházon kevés kivetni valót talál. Csupán azt hangsúlyozta, hogy a felsőháznak az alsóházzal teljesen egyenrangúnak kell lennie.

A vitából iktassuk még ide azt a jellemző tény, hogy a szociáldemokrata szónok³ elutasította a proletariátus diktatúráját, és messzemenően csatlakozott Eckhardt képviselő felfogásához. További, a vita során érintett részletkérdésekre, mint amilyenek a letárgyalandó közjogi reformok sorrendi kérdése, a lista szerinti választójog, a nők szavazati jogának kérdése stb., fölösleges lenne most kitérni, mert ezek a dolgok jelenlegi stádiumában nem lényegeseek.

A harmadik napi vita lezárása után — a kormány szándékaiba be nem avatott konferencián résztvevők számára váratlanul — Darányi miniszterelnök berekesztette a konferenciát. Záróbeszédében⁴ elismerően szólt a bizottság munkájáról, melyből a kormány kétségtelenül nagy hasznot meríthet. Emellett hangsúlyozta, sok szónok annak a véleményének adott kifejezést, hogy a megoldásra váró nehéz kérdéseket kompromisszumok útján kell közmegelegedésre szabályozni, amivel máris utalt arra, hogy a kormány elkövetkező törvényjavaslataiban a dolgok jelenlegi állása szerint egyedül lehetséges kompromisszumos úton óhajt haladni, amihez bölcs magatartásával a bizottság minden tagja szabaddá tette az utat a kormány számára. Azt az álláspontot képviselte továbbá (Eckhardttal ellentétben), hogy legelőször a kormányzói jogkörrel szóló törvényjavaslatot kell tárgyalni, aztán a felsőház reformját és csak azután a választójogi törvényjavaslatot. Ehhez, amint ezt nekem Kozma belügyminiszter mondotta, a miniszterelnök föltétlenül ragaszkodik, még ha arra esetleg hajlandónak is mutatkozna, hogy a három törvényjavaslatot egyidejűleg *terjessze be*. Újabb pártközi konferencia összehívását a miniszterelnök nem tartja szükségesnek, az azonban eltökélt szándéka, hogy az ellenzéki pártok vezetőivel állandó érintkezést tart fenn.

Általános tetszés és messzemenő helyeslés kísérte a miniszterelnök felszólalását, aki az elért eredménnyel minden tekintetben elégedett lehet, hiszen ügyes taktikával és az ellenzéki vezérekkel való idejekoráni érintkezésvétellel elérte azt, hogy az egyes reformok elvi szempontjait illetően mindegyik párt többé-kevésbé egységes álláspontot foglal el. A kormánynak most bőven van ideje, hogy nyugodtan hozzákezdjen a munkához. Beavatott körökben már arról beszélnek, hogy a tervezett reformok csak két év múlva kerülnek a parlament elé, és úgy tűnik, hogy maga az ellenzék sem kíván gyorsabb ütemezést.

³ Buchinger Manó.

⁴ Lásd Függetlenség, 1936. december 5.

Ha semmi különös váratlan körülmény nem jön közbe, a kormánynak így a legközelebbi időben teljes cselekvési szabadsága lesz arra, hogy a közjogi reformokon kívül a gyakorlati politika többi kérdésének szentelhesse figyelmét.

von Mackensen

7424/E. 539 693—700.

76

Berlin, 1936. december 17.

STIEVE KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYFŐNÖK TÁJÉKOZTATÓJA A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

2695.

Közvetlenül Budapestről november hó 29-én keltezett 304. sz.¹ jelentésének beérkezése után az e jelentéshez csatolt anyagot kivonatoltuk és továbbítottuk mindazon szervezeteknek,² melyek Kozma belügyminiszter úrnak Frick birodalmi miniszternél tett látogatása kapcsán vele föltehetőleg érintkezésbe kerülhettek. Ezenkívül e szervezetek legfontosabb képviselőinek szóbeli információkat is adtunk. 1936. december 8-án kelt 312. sz. budapesti jelentésének³ beérkezése után pótlólag erről is másolatot küldtünk.

A Kozma úrral folytatott megbeszélések lefolyása — legalábbis amennyire ezek tartalmáról a Külügyminisztérium tudomással bír — világosan megmutatta, hogy Kozma a kisebbségekre vonatkozóan itt teljesen egységes, lezárt állásponttal találkozott. Ez kitűnik a feljegyzésekből. Az első megbeszélés Frick birodalmi miniszternél egy étkezést követően folyt le, s ezen a részletkérdésekre vonatkozó német álláspontot mindenekelőtt a birodalmi belügyminisztériumban szolgálatot teljesítő Vollert miniszteri osztályfőnök úr képviselte. (1. sz. melléklet.)⁴ A második, közel két órát tartó különösen részletes megbeszélés Dieckhoff úrnál, a Külügyminisztérium államtitkár-helyettesénél folyt le. (2. sz. melléklet.)⁵ A birodalmi külügyminiszter úrnál lezajlott rövid fogadás alatt szintén érintették a témát. (3. sz. melléklet.)⁶ Végül Kozma úr kihallgatása alkalmával a vezér és birodalmi kancellár is nyomatékosan kitért a magyarországi német népcsoportokkal való bánásmód javításának szükségességére. Abból indult ki, hogy a romániai, jugoszláviai és csehszlovákiai németiség képviselői minden pártnapon arról biztosítják őt, hogy népcsoportjaik nem is gondolnak a Magyarországhoz való visszatérésre, mivel sokkal jobb dolguk van, mint ottani néptársaiknak. Szükség van tehát arra, hogy Magyarországból kisebbségi eldorádót csináljanak, hogy ezzel a kintiekben is felkeltsék az újraegyesítés vágyát. Kozma úrra ezek a fejtegetések szemléltomást mély hatást gyakoroltak, mert a kihallgatást követő villásreggelinél újra és újra az ügyre terelte a beszélgetést és megkísérelte panaszait felfrissíteni, de ilyenkor újra a német követeléseket tárták elébe, ezúttal különösen a tanítóképzőintézet felállítására vonatkozó.

¹ November 29-én Mackensen 305. sz. jelentése kelt. Lásd a 73. sz. iratot.

² Lásd a 73—2. sz. irat 14. jegyzetét.

³ Lásd a 74. sz. iratot.

⁴ Lásd a 76—1. sz. iratot.

⁵ Lásd a 76—2. sz. iratot.

⁶ Ez a feljegyzés nem található az iratok között; a Hitlerrel folytatott beszélgetésre vonatkozólag sem található német részről készült feljegyzés.

Kozma úrnak tehát azt a benyomást kell magával vinnie, hogy Németországban minden vezető szerv sürgős változást kíván és vár el országának a német népcsoportokkal szemben eddig tanúsított magatartásában. Amit viszont neki megígértek, az az agitáció és propaganda leállítása volt, ideértve mindenféle, valamennyire is irredenta színezetű törekvés magától értetődő elutasítását (ilyen propaganda jut pl. kifejezésre dr. Franz Lange népi német térképvezetéseiben), továbbá a Magyarországra utazó németek ellenőrzését. Az előbbi pontra vonatkozólag azonnal érintkezésbe lépünk a stuttgarti Auslandsinstitut-tal és a Verein für das Deutschtum im Ausland-dal. Utóbbira vonatkozóan a kilátásba helyezett igazolványok adhatnak módot az ellenőrzésre. Arra az újból és újból megismételt kívánságra, hogy a német sajtóban Magyarország szempontjából kedvezőtlen jelentéseket egyelőre egy félévre tiltsuk le, Kozma úr szabályszerűen azt a felvilágosítást kapta, hogy a megbékélés legjobb útja a magyarországi német népcsoportok kulturális szükségleteinek kielégítésével kapcsolatos intézkedések végrehajtása.

7368/E. 539 306—8.

Megbízásból:

Stieve

76—1

Melléklet

Berlin, 1936. december 17.

VOLLERT BELÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYFŐNÖK FELJEGYZÉSE FRICK ÉS KOZMA BELÜGYMINISZTEREK MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Dr. Frick birodalmi miniszter úr bevont egy megbeszélésbe, mely december 11-én közte és Kozma miniszter úr között folyt le, a birodalmi belügyminiszter úr házában adott estebédet követően. Részt vettek még a megbeszélésen dr. Lammers és Pfundtner államtitkárok, von Bülow-Schwante követ, valamint a magyar követ.¹

Kozma úr előadta, hogy a német sajtó terjedelmes és gyakran nem elég jóindulatú beállításban foglalkozik a Magyarországra utazó birodalmi németek iránti bánásmóddal, valamint a német ajkú magyar állampolgárok helyzetével. Érthetetlen például, hogyan adhat ki a Deutsches Ausland-Institut in Stuttgart olyan figyelmeztetőket, melyekben a Magyarországra utazó németeknek azt tanácsolják, „tartsák a szájukat”, amíg az országban tartózkodnak, és úti benyomásaikról csak akkor készítsenek feljegyzéseket, ha az országot már elhagyták. A német kisebbség gazdasági helyzete jó. Népiségéhez való ragaszkodása miatt semmiféle hátrányban nem részesül, ami már csak abból is kiviláglik, hogy sok német ajkú magyar csak németül tud, és az ország nyelvét egyáltalán nem beszéli.

A birodalmi belügyminiszter úr hangsúlyozta, hogy mindkét oldalról mindent meg kell kísérelni, hogy a két ország között e tekintetben is biztosítsák a súrlódásmentes munkát. Csatlakozott a Lammers államtitkár által előterjesztett javaslatához, hogy a sajtót illetően a Külügyminisztériummal és Funk államtitkárral kellene érintkezésbe lépni.

Ezután alulírott kért szót a birodalmi belügyminiszter úrtól, és az alábbiakat fejtette

¹ Sztójay Döme.

ki. (Az egyes pontok, melyek párbeszéd formájában hangzottak el, itt egymás után következnek.)

Alulírott nem ismeri az Ausland-Institut által kiadott figyelmeztetőt. De ha kiadtak ilyet, úgy ez azokra a nemkívánatos incidensekre vezethető vissza, melyekben Magyarországon járó birodalmi németeknek részük volt, különösen az olyanoknak, akik német ajkú magyarokkal is érintkezésbe léptek. Így például azoknak a fiatal lányoknak, akiket alsóbbrendű elemekkel együtt tartottak fogva, hogy aztán a cseh határon át kitoloncolják őket. Ha a német sajtó gyakrabban foglalkozik a magyarországi német kisebbség kérdésével, úgy ez arra a bánásmódra vezethető vissza, melyben ez a kisebbség a magyar kormány részéről részesül. Nincs például semmiféle saját képvisellete. A Magyarországi Németek Népművelési Egyesületét Bleyer Jakab halála óta nem lehet a magyarországi németiség hivatott szervének tekinteni. Kitűnik ez abból is, hogy sem a Verband der Europäischen Minderheiten (*Európai Kisebbségek Szövetsége*), sem a Verband der deutschen Minderheiten in Europa (*Európai Német Kisebbségek Szövetsége*) nem hívta meg a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületét az idei genfi, illetve karlsbadi kongresszusukra. Ha a német népcsoport el is ismeri, hogy a kormány az 1935. évi iskolarendelet² alapján a német nyelvű oktatás javítására törekszik, változatlanul panaszkodnak a németül tudó tanítók hiánya miatt; ezért német népiségű tanítók képzésére tanítóképző intézet engedélyezését tartják szükségesnek. Azt is örömmel üdvözlőnk, ha az egykori Bleyer-féle Sonntagsblatt, melyet Bleyer halála után az örökösökre történt átírásban elkövetett formahiba miatt betiltottak, újra megjelenhetnék, mivel az új Sonntagsblatt semmi módon sem tekinthető a régi pótlásának.

Kozma úr erre a következőket felelte:

Ha évente 20—30 ezer német jön Magyarországra és általában a legjobb benyomásokkal hagyják el az országot, úgy öt fiatal német lány letartóztatásából — amit egyébként ő is teljes mértékben helytelenít — nem lenne szabad általános következtetéseket levonni. Elismeri azt is, hogy a magyar helyi hatóságoknál bizonyos idegesség tapasztalható a birodalmi németekkel való bánásmód terén, amikor ezek a német kisebbségnél látogatásokat tettek, de ez részben az ismételt német sajtótámadásokkal is magyarázható. Végző fokon a zsidók és a legitimisták próbálnak hasznat húzni a két baráti nemzet közötti súrlódásokból. A népiségi képviselőt kérdésért egy másik szempontból is meg kell vizsgálni. Tudja, hogy a német népcsoport széles körei a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének vezetője iránt nagy bizalommal viseltetnek, ugyanakkor visszautasítják az olyan személyeket, mint Basch és különösen mint dr. Mühl. A Sonntagsblatt ügyéről nincs tájékozódva, így a kérdéshez nem tud hozzászólni. Az iskolakérdésben, ami a kultuszminiszter hatáskörébe tartozik, csak azt az egyet mondhatja, már történt intézkedés arra, hogy a német nyelvű tanítást ellátó tanítók hathónapos nyelvi tanfolyamon tökéletesítsék német tudásukat. Ismételten csak azt kérheti, legyünk megértéssel a magyar kormány iránt a német kisebbségi kérdés illetően, és kerüljük el, hogy éppen a német ifjúságot befolyásoljuk Magyarország számára kevésbé barátságos értelemben.

A birodalmi belügyminiszter úr emlékeztetett még arra a látogatásra, melyet Bürczel pfalzi gauleiter tett előző évben Jugoszlávia sváb falvaiban, s amely látogatást nemcsak a német népcsoport, de még az ottani kormány is tetszéssel fogadta, mert abban nem valamiféle németesítő szándékot látott, hanem — nagyon helyesen — törekvést a népek összefogására.

Végezetül a magyar követ a következő javaslatot tette:

² Lásd a 45. sz. irat 7. jegyzetét.

Célszerűnek tartaná, ha megállapodnának abban, hogy bármiféle támadásnak a német sajtóban való közzététele előtt a tényállást a budapesti német követséggel egyetértésben tisztáznák. E javaslat részletesebb megvitatásra nem került.

A birodalmi belügyminiszter úr, aki azt kérte, hogy esetleges behatóbb megbeszéléseket a Külügyminisztériummal folytassanak, a megbeszélést azzal az óhajjal zárta, hogy ez a vita is járuljon hozzá a két ország között esetleg felmerülő súrlódások kiküszöböléséhez.

Vollert s. k.

7368/E. 539 309—13.

76—2

Melléklet

Berlin, 1936. december 14.

KÜLÜGYMINISZTERIUMI FELJEGYZÉS

DIECKHOFF KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRHELYETTES ÉS MUNKATÁRSAI,
VALAMINT KOZMA BELÜGYMINISZTER KÖZÖTTI MEGBESZÉLÉSRŐL

Hétfőn, december 14-én, Dieckhoff államtitkárhelyettes úrnál előzetesen elhatározott, beható megbeszélésre került sor Kozma magyar belügyminiszterrel. Részt vettek a megbeszélésen Stieve követ és Sztójay magyar követ is.

Dieckhoff úr bevezetőben megjegyezte, örömmel üdvözlí, hogy nyílt eszmecserére van alkalma, s hangsúlyozta, magától értetődően abból a feltételezésből indul ki, hogy a magyarországi németiség képviselőinek lojális állampolgároknak kell lenniök.

Ezután Kozma úr kezdett hosszabb fejtegetésbe, melynek során legelőször azokat, a kormánya részéről a magyarországi német népcsoportokra vonatkozóan kilátásba helyezett intézkedéseket tárgyalta, melyeket a budapesti német követtel már közöltek. Megemlítette, hogy megkezdték a tervezett iskolareform végrehajtását és megakadályozzák a kényszerű névmagyarosítást, s ezt egyik parlamenti beszédében ő maga kezdeményezte. Ezt követően számos panaszt adott elő. Bizonyítékok előtárásával utalt arra a „tiszteletlen” német propagandára, melyet különösen a stuttgarti Auslandsinstitut folytat, s panaszkodott a német sajtótámadások miatt, melyek közül mindenekelőtt a Roland és a Wille und Macht című folyóiratokra hívta fel a figyelmet. Elismételte továbbá az utódállambeli német kisebbségek magyarellenes magatartása miatt emelt már ismert kritikát, továbbá a magyarországi németiség bizonyos vezetőinek élesen ellenzéki beállítottsága miatt már ugyancsak ismert kritikát, megnevezve mindenekelőtt Basch urat. Elmarasztalólag említette meg azt is, hogy számos német látogató Magyarországon egyedül és kizárólag a német településeket keresi fel, a magyarokkal egyáltalán nem is törődnek. Fejtegetéseit azonban nagyban-egészben bizonyos óvatosan mérsékelt hangnemben tartotta.

Dieckhoff úr először egészen általánosságban kijelentette, hogy német részről természetes minden helytelen propagandát elítélnék és mindenkor készek arra, hogy mihelyt ilyen a tudomásukra jut, azt erejükhez mérten leállítsák. A túlzott sajtójelentéseknek is utánanéznék és ezekkel szemben fel fognak lépni. A megbékélésnek azonban a legbiztosabb módja mégiscsak azoknak a magyar „melléfogásoknak” a leállítása, melyek-

ről Kozma úr is beszélt. Németországban a megnyugvás bekövetkezik, mihelyt a magyar kormány megvalósítja elismerésre méltó terveit.

Ezután Stieve úr hangsúlyozta hosszabb fejtegetésében a magyarországi német népcsoportok különböző kívánságait. Hangsúlyozta az iskolareform gyors és akadálytalan végrehajtásának szükségességét és utalt arra, hogy tanítók fél év alatti átképzése német oktatásra mégiscsak meggondolásokra ad okot. A feltétlenül szükséges tanítóképző intézet felállítására vonatkozó ismételt kérésére Kozma úr csak kitérő választ adott. Ezzel szemben büszkélkedve emelte ki a jegyzők német nyelvű átképzését, amiről már tudomásunk volt. Az óvodákra vonatkozó kérdést azzal válaszolta meg, hogy ez csak rövid idő óta tartozik az ő illetékességébe. Szándéka az óvodakérdés „szociális” megoldása, azaz hogy a Magyarországon még csak igen csekély számban meglevő óvodák fenntartása a munkások gyermekeinek elhelyezésére szolgáljon, s itt is legelőbb természetesen a szegényebb rétegeket kell tekintetbe venni. Élénk vita fejlődött ki ezután a Basch-üggyel kapcsolatban. Stieve úr nyomatékosan kijelentette, hogy Basch elítélése mély-séges elkeseredést váltott ki, és aktaszerű anyag kapcsán cáfolta meg Kozma úrnak azt az állítását, miszerint Basch kijelentette volna, hogy minden német „disznó”, aki a nevét megmagyarosítja. A sarokba szorított belügyminiszter azt mondotta, hogy egy magyar bíróság által meghozott ítéletet már nem lehet megváltoztatni.¹ Azt az ellenvetést, hogy a Basch által megnevezett tanúkat ki sem hallgatták, és hogy maga Gratz úr is lojális magyar állampolgárnak jellemezte Bascht, a bizonytalanná vált Kozma már csak vállrándítással nyugtázta. Amikor aztán az utódállamok kisebbségeire áttérve Stieve úr hangsúlyozta, hogy teljesen helytálló az az állítás, hogy ezeknek jobb dolguk van mint a magyarországi német népcsoportoknak, Kozma úr ezt kerteles nélkül elismerte. Csak az ellen tiltakozott, hogy közben a világháború előtti időkre hivatkoznak. Amikor azonban azt adták értésére, hogy a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének autonómiát kellene adni, hajthatatlannak mutatkozott. Azt állította, hogy az egyesület ezzel az autonómiával máris rendelkezik, a Magyarországon szokásos mértékben. A Gratz urat ért bírálatot is visszautasította azzal a megjegyzéssel, hogy Gratzot csak itt Németországban nem ismerik el, a magyarországi németek viszont igen. Visszautasított minden ezzel ellentétes érvelést.

A beszélgetés végén a magyar urak azt a kérésüket adták elő, gondoskodjunk a német közvéleményben féléves sajtóbékéről, hogy a némettség javára tervbe vett intézkedéseket a legitimisták és a zsidók ne zavarhassák meg. Dieckhoff úr erre azt válaszolta, újból kijelenti, hogy mindenkor kész arra, hogy hamis jelentésekkel szemben fellépjen, azt hiszi azonban, hogy a békesség éppen az említett intézkedések révén fog egészen automatikusan, magától beállni. Végezetül mindkét részről hangsúlyozták készségüket a nyílt eszmecserék folytatására.

A megbeszélésekről alkotott összbenyomás az volt, hogy a magyarok, bár ez roppant nehezükre esik, mégis a birodalmi külügyminiszter úr budapesti látogatása óta² és hála von Mackensen követ fellépésének, megértették, hogy elkerülhetetlenné vált a német kisebbséggel szembeni magatartásuk megváltoztatása, és hogy lassan rá is lehet őket szorítani erre, ha német részről a fennálló visszasságokra következetesen rámutatnak. Erre utal már pusztán az a tény is, hogy az utóbbi időben az ilyen nyílt viták sűrűn ismétlődtek.

¹ Basch elítélésére lásd a 31. sz. irat 6. jegyzetét.

² Lásd a 73—2. sz. irat 9. jegyzetét.

Berlin, 1937. január 15.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE

SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

RM. 23.

A magyar követ ma felkeresett, mint mondotta, Kánya úr megbízásából, hogy újólág megállapítsa a Magyarországgal szembeni német magatartást. Sztójay úrnak először kijelentettem, belefáradtam már abba, hogy két hónaponként nyilatkozatokat tegyek Magyarországgal kapcsolatos álláspontunkról. Magyarországgal szembeni magatartásunkban semmi sem változott, mint ahogy ezt már neki ismételtlen megmondottam.

Sztójay úr ezután azt akarta megtudni, vajon még mindig készek vagyunk-e Csehszlovákiával megneemtámadási szerződést kötni. Azt válaszoltam, hogy a birodalmi kancellár múlt év májusi általános ajánlatát¹ nem vonták még vissza. Nem látok azonban sem most, sem a közeljövőben lehetőséget arra, hogy Csehszlovákiával bármiféle megegyezésre jussunk. Viszonyunk ehhez az államhoz változatlanul rossz, és ez nem is fog javulni mindaddig, amíg a cseh kormány a szovjetköztársaságnál keres támasztékot.² Sztójay úr erre kijelentette, hogy a budapesti cseh követ nemrégén megjelent Kánya úrnál, és javaslatokat tett a cseh—magyar viszony megjavítására. Kánya úr még nem adott feleletet, és mielőtt válaszolna, szeretné megtudni, hogyan állunk mi Magyarországgal kapcsolatban. Sztójay úrnak erre azt mondtam, ha Magyarország ki tud békülni Csehszlovákiával, nekünk ez ellen semmi kifogásunk sincs. A követ azt kérdezte továbbá, kötnénk-e barátsági szerződést Magyarországgal abban a — bár valószínűtlen — esetben is, ha Csehszlovákiával megneemtámadási szerződést kötnénk. Azt mondtam neki, e kérdés eldöntésének akkor jönne el az ideje, ha Csehszlovákiával tényleg sor kerülne egy ilyen megneemtámadási szerződésre vagy hasonlóra, de azt az egyet megígérhetem, hogy erről a magyar kormányt előzőleg értesíteni fogjuk.

Sztójay úr ezután elkezdte azokkal az állítólagos ígéretekkel kapcsolatos panaszainak előadását, melyeket Göring miniszterelnök Comnennek³ tett. Erre vonatkozóan a következőket mondtam neki:

Magatartásunkat Romániával szemben utóbbinak a szovjetköztársasághoz való beállítottasága befolyásolja. Ha sikerülne Romániának Csehszlovákiához, a szovjetköztársaság e csatlósához fűződő szoros kapcsolatát föllazítani, ez Magyarországnak is érdekében állna. Igyekeztünk a Romániához fűződő kereskedelmi kapcsolataink kibővítésével elmélyíteni ennek az országnak abbeli érdekeltségét, hogy politikáját nyugat felé írá-

¹ Lásd az 51. sz. irat 5. jegyzetét. (Valószínű, hogy Hitler 1936 márciusi — és nem májusi — javaslatáról van szó).

² Utalás az 1935. május 16-i cseh—szovjet kölcsönös segélynyújtási szerződésre.

³ Lásd a 27. sz. irat 4. jegyzetét.

nyítsa. Természetesen nem képviselhetjük ugyanakkor a magyar revíziós óhajokat is Romániával szemben. Már Budapesten is ismételten megmondottuk, hogy ezeknek az igényeknek egyelőre Csehszlovákia felé kellene irányulniuk. Nem lehet egyszerre minden oldalon ellenségeket szerezni. A követ akkor még arra kért, hogy amennyiben Romániához fűződő kapcsolatainkat sikerülne politikailag is szorosabbá tennünk, hassunk a románokra annak érdekében, hogy a magyarokkal *modus vivendi* kössenek. Azt mondtam neki, ebből azt veszem ki, hogy most már magyar részről is elérkeztek arra a felismerésre, hogy egy Romániával kötött *modus vivendi* Magyarországnak is érdekében áll. Sztójay úr ezt elismerte. Ezután azt mondtam, hogy Romániához fűződő kapcsolataink még nem fejlődtek idáig. De ha tényleg sikerülne jelentős javulást elérnünk, úgy nekünk is érdekünkben állana, hogy a román—magyar kapcsolatok javulásán munkálkodjunk.

Végül Sztójay úr még azt akarta megtudni, hogyan állunk az angol—olasz gentlemen's agreement⁴ kérdésében. Azt válaszoltam, ez a gentlemen's agreement nemcsak megfelel a mi kívánságainknak, hanem megkötését Ciano gróf berlini tartózkodása alkalmával még kifejezetten támogattuk is.

bárá von Neurath s. k.

1847/420 931—3.

78

Budapest, 1937. január 23.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

20. P. 31. sz.

Ma minden különösebb alkalom nélkül felkerestem Kánya külügyminiszter urat, hogy az utolsó beszélgetésünk óta eltelt legutóbbi hetek eseményeiről elbeszélgessek vele. Közel egyórás beszélgetésünkből — a birodalmi külügyminiszter úr Sztójay követtel f. hó 15-én folytatott beszélgetéséről nekem mai futárral megküldött feljegyzésével kapcsolatban¹ — említésre méltónak azt tartom, amit Kánya úr Magyarországnak a három kisantantállamhoz fűződő jelenlegi kapcsolatáról kifejtett.

1. Csehszlovákia

Pár héttel ezelőtt felkereste őt Kobr itteni cseh követ, és hivatkozással a „jelenleg oly rossz német—magyar kapcsolatokra” (célzás az itteni közvéleménynek Alfred Rosenberg birodalmi vezető Völkischer Beobachterben 1936. november 15-én megjelent cikke²

⁴ Az 1936. december 31-i angol—olasz jegyzékváltást és az azt követő 1937. január 2-i angol—olasz nyilatkozatot nevezik így. A megegyezéskor a két hatalom kötelezte magát, hogy mindkét ország hajói szabadon közlekedhetnek a Földközi-tengeren, nem sértik meg a földközi-tengeri országok felségjogait s kölcsönösen tiszteletben tartják egymás jogait és érdekeit. — A nyilatkozatban Anglia lényegében elismerte Abesszinia meghódítását, és egyúttal tudomásul vette Német- és Olaszország beavatkozását a spanyol polgárháborúba az olasz kormány részéről adott ama biztosítékok ellenében, hogy Olaszország Franco támogatása révén nem törekszik a spanyol területi status quo megváltoztatására. — Lásd NSz. 404—408. old.

¹ Lásd a 77. sz. iratot.

² Lásd a 71. sz. irat 1. jegyzetét.

miatti ingerültségére), kormányra nevében megnemtámadási szerződést ajánlott fel. Kánya úr azt válaszolta neki, hogy mielőtt bármely magyar kormány politikai megbeszélésekbe bocsátkozhatna Csehszlovákiával, először számos olyan előfeltételt kellene megteremteni, amelyek ma még hiányoznak. Egy ilyen beszélgetés először is azt feltételezi, hogy Csehszlovákia ab ovo bármiféle magyar ellenszolgáltatás nélkül ismerje el Magyarország teljes egyenjogúságát. Másodszor Csehszlovákiának a magyar kisebbséggel szemben oly politikára kell törekednie, amely a most kedvelt módszereknek pont az ellenkezője, ti. biztosítani a kisebbség elemi jogait. Ha ezek az előfeltételek teljesülnek, úgy lehetőség nyílik további megbeszélésekre. Ő még arra is kész, hogy a megbeszélést a területi kérdések kikapcsolásával folytassa le, de magától értetődően csak akkor, ha nem tennének majd kísérletet arra, hogy Magyarországot ezzel kapcsolatban a jelenlegi határok kifejezett elismerésére kényszerítsék. Megnemtámadási szerződés azonban még ekkor se jöhetne számításba, mert figyelemmel Csehszlovákia kisantantbeli szövetségeseivel szemben fennálló katonai kötelezettségeire, ez teljesen egyoldalú üzlet lenne a csehek javára, amibe egyetlen magyar kormány sem egyezhetne bele, hacsak nem akarná saját országát öngyilkosságba kergetni.

Kobrnak el kellett ismernie, hogy ilyen körülmények között belátható időn belül nem várható változás a magyar—csehszlovák kapcsolatokban és nem is erősködött tovább.

A külügyminiszter nem volt hajlandó világos nyilatkozatra a tekintetben, reagált-e és hogyan a cseheknek arra az állítására, hogy „a német—magyar kapcsolatok jelenleg rosszak”. Ezzel kapcsolatban csak azt említette meg, hogy Kobrnak a prágai német közeledési kísérletekre vonatkozó megjegyzéseit azzal válaszolta meg, nagyon megbízható forrásból tudja, hogy Berlinben szkeptikusan ítélik meg a német—cseh közeledés lehetőségét. Ne vegye a követ rossz néven, ha *saját* politikájában *saját* információira támaszkodik. A Rosenberg-cikket Kánya úr ezzel kapcsolatban csak azzal a megjegyzéssel említette, hogy ő — amint azt én, aki politikánk vonalvezetését ismerem, jól tudom — nem hagyja magát egy ilyen cikktől mértéken felül befolyásoltatni, azt azonban kénytelen egyre inkább elismerni, hogy a cikknek a magyar közvéleményre gyakorolt kevésbé örvendetes hatása egészen rendkívüli módon sokkal erősebb, semmint azt gondolta volna. És ez az állapot, sajnos, még bizonyára soká eltart.

Befejezésül a miniszter megemlítette, hogy nemrég Berlinben szóba hozta a német—csehszlovák viszony kérdését és hangsúlyozta, mennyire értékes számára az a biztosíték, hogy német részről előzőleg értesíteni fogják, ha a birodalom Csehszlovákiához fűződő kapcsolataiban olyan változások következnének be, melyek valamilyen megállapodásokra vezethetnek, „feltéve, ha ez az értesítés idejekorán történik meg”.

2. Románia

Közvetlenül látogatásom előtt távozott tőle Bossy, az új román követ, aki — anélkül, hogy megnemtámadási szerződést ajánlott volna és hangsúlyozva, hogy csak személyes véleményét juttatja kifejezésre — a magyar—román viszony tisztázásának lehetőségeiről beszélt. Előtte is kihangsúlyozva azt a készségét, hogy a területi kérdéseket kapcsolják ki, Kánya neki is körülbelül abban a formában válaszolt, mint a csehnek. Nem kételkedik az új követ becsületes szándékában, de nem lát a gyakorlatban semmiféle utat az előrehaladásra.³

³ Kányának a román követtel folytatott tárgyalásáról készített napi jelentését lásd DIMK. II. 57.

Nemrégiben Vukčević követ is szóba hozta előtte a német—magyar kapcsolatok rosszabbodását, ezen túlmenően azonban nem jött semmiféle konkrét indítvánnyal.⁴ Kánya nem tagadja, hogy Belgrádban a magyarokat az utóbbi időben egy és más „kedveskedésben” részesítették, bizonyos könnyítést engedélyeztek nekik. A fővároson kívül azonban a kép teljes mértékben változatlan. Napirenden vannak az útlevel-megtagadások és más sikanériák, a gyakorlatban semmi sem érezhető azokból a jugoszláv sajtóban és másutt annyira magasztalt koncessziókból, melyeket állítólag a kisebbségnek tettek. Az a benyomása, hogy a jugoszláv kormány nemcsak Magyarországgal való viszonyában, hanem minden oldalról többé-kevésbé várakozó álláspontot foglal el és — Magyarországtól eltekintve — jóbarátja akar lenni mindenkinek, hogy az adott pillanatban, ha az európai frontképződés már élesebben kirajzolódik, mozgásszabadsága legyen. Az ilyen politika, melyhez hasonló véleménye szerint Lengyelország is folytat, átmenetileg talán helyes és hasznos, eljön azonban a pillanat, amikor színt kell vallani.

E témával kapcsolatban a miniszter röviden érintette Jugoszlávia és Bulgária e napokban történt közeledését,⁵ melyre a Balkán-paktum⁶ Bulgáriára gyakorolt nyomása miatt számítottak. Személyes diadal számára, hogy ezekben a napokban emlékeztethette a török külügyminisztert,⁷ hogy ezt a fejlődést még a Balkán-paktum megkötése előtt mint a bolgárellenes összefogás szükségszerű következményét jelölte meg. Most — folytatta a miniszter — itt van a megegyezés a Balkán két szláv állama között. Megérti, hogy ezt a fejleményt nemcsak Ankarában, hanem Bukarestben és Athénben is aggodalommal szemléljük.⁸

von Mackensen s. k.

1975/438 229—33.

79

Budapest, 1937. január 28.

RADEMACHER, A VÖLKISCHER BEOBACHTER

BUDAPESTI TUDÓSÍTÓJÁNAK FELJEGYZÉSE

KÁNYA KÜLÜGYMINISZTERREL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Kánya külügyminiszter kereken kijelentette, hogy kapcsolataink a legkevésbé sem örvendeteseek. Ő maga is meglepődött azon, mennyire kifejezetten általánossá vált ez a lehangoltság. Ennek oka Rosenbergnek a Völkischer Beobachterben megjelent cikke.¹ Kánya úr szó szerint körülbelül azt mondta, hogy a felelős tényezők számára is egyre

⁴ Az 1936. január 21-i beszélgetésre lásd Kánya napi jelentését DIMK. II. 56.

⁵ 1937. január 24-én Belgrádban bolgár—jugoszláv barátsági szerződést írtak alá. Jugoszlávia ezzel lényegében lemondott azoknak a kötelezettségeknek a vállalásáról, amelyek a Balkán-paktum értelmében reá hárultak és a német—olasz blokkhoz közeledett.

⁶ Görögország, Románia, Jugoszlávia és Törökország szoros katonai és politikai szövetsége a balkáni status quo fenntartására, amelyet 1934. február 9-én írtak alá.

⁷ Aras, Tevfik Rüstü.

⁸ Kánya külügyminiszter napi jelentését a német követtel folytatott beszélgetéséről lásd DIMK. II. 59.

¹ Lásd a 71. sz. irat 1. jegyzetét.

nehezebb és nyomasztóbb a németbarát vonal tartása, miután odakinn divattá vált „Magyarországot bűnbakként előrángatni, ezzel szemben a románokat hőskökként, a jugoszlávokat meg istenekként ünnepelni”.

Négy év óta egyetlen felelős magyar államférfi sem beszélt revízióról, és ezért neki mint külügyminiszternek Csehszlovákia és Románia formálisan köszönetét és elismerését fejezte ki. Éppen Németország jön ezzel a teljesen indokolatlan szemrehányással. Ez annál érthetetlenebb, mivel ő sok német államférfival beszélt a hivatalos Magyarországnak a revízió kérdésében tanúsított teljes önmegtartóztatásáról, „és ezt a birodalmi kancellárnak is tudnia kell”. Kánya kijelentette, pontosan ismeri a Rosenberg-cikk hátterét; a cikk egy Hitler és Rosenberg közötti hosszú beszélgetés folyamata. Az embernek a fejéhez kell kapni, mivel nincs válasz arra a kérdésre, mit akartak tulajdonképpen azzal elérni, hogy a revízió kérdését szóbahozták, amit még a legilletékesebb tényező, a magyar kormány sem tett meg eddig. (A revíziónak Gömbös részéről történt hivatalos kormányprogrammá emelését Kánya *hibának* minősítette; ez Gömbös egyik bizalmasa befolyásának tulajdonítható, akinek nevét nem akarja előttem megnevezni.)²

Közbevetőleg megjegyeztem, Rosenberg arra tett kísérletet, hogy a revíziós probléma nyilvános megvitatásához platformot keressen; Kánya úr azt válaszolta, ennek akkor lett volna értelme, ha a magyar kormány szóban és tetteben foglalkozott volna a problémával, márpedig ez, mint mondotta, nem áll fenn.

A Mussolinira való hivatkozás se volt német részről helyénvaló, függetlenül attól, hogy a Mussolini-beszéd³ Magyarország számára hasznos volt-e vagy sem. Mussolini személyesen jelentette ki Kányának, hogy beszélnie kellett, miután a világban rendszeresen terjesztették azt a híresztelést, hogy a Duce Magyarországot és revíziós kívánságait teljesen elejtette. Mivel Franciaország minden alkalommal kíségeti barátait a status quo hangoztatásával, szükséges, hogy Olaszország is állást foglaljon saját barátja mellett, annál is inkább, mivel természetesen Olaszországnak sem lebeg semmi más cél a szeme előtt, mint egy későbbi békés revízió.

A Rosenberg-cikk következményeként a csehszlovák követ azt javasolta, keressenek közös cseh—magyar bázist, „miután most már Magyarország is Németország ellenségévé vált”.⁴ Kánya azt mondta, nem akarja nekem elismételni azt, amit a követnek válaszolt; ez a válasz mindenesetre olyan volt, hogy ilyen javaslatot még egyszer nem tesznek.

Ezzel kapcsolatban Kánya úr azt mondotta — amit a birodalomban én is minden szervnél nyomatékosan hangsúlyoztam —, hogy bár a birodalomhoz fűződő barátságos kapcsolatokat magyar részről, különösen egy nemzeti kormány alatt, amíg csak lehet, szeretnék fenntartani, mégis az a német tézis, hogy Magyarország rá van utalva a birodalomra, teljes mértékben téves. Ha ez így megy tovább, fennáll a magyar külpolitika teljes átállításának veszélye: teljes elszakadás a birodalomtól, lemondás, ami ugyanakkor már kényszerűségből fakad, és normális kapcsolatok helyreállítása a szomszédokkal. Ne gondoljuk, hogy ez lehetetlen. — A magyar kormánytól többet már Kánya szerint nem lehet elvárni, minthogy négy év óta nem ismeri a revízió szót. Hogy a sajtóban és egyéb nyilvánosság előtt beszélnek és írnak a nemzeti célokról és kívánságokról, ez annál természetesebb, mert náluk sajtószabadság van. Magától értetődően nem akadna olyan

² Puky Endréről van szó, aki 1932. október 1-től 1933. január 7-ig a Gömbös-kormány külügyminisztere volt.

³ Lásd a 67. sz. iratot.

⁴ Valószínű utalás Kánya és Kóbr budapesti csehszlovák követ 1937. január 19-i megbeszélésére. Lásd DIMK. II. 54.

kormány, amely törvényes intézkedésekkel akarná gúzsba kötni a nép és a sajtó nemzeti akarátát.

Nekünk a birodalomban, mondotta a külügyminiszter, elnézést kérve nyíltságaért, fogalmunk nincs a Balkánról és a balkáni mentalitásról. A legkomikusabb véleményeket hallotta (és itt harsányan felnevetett, mint ahogy általában jó hangulatban volt). Nekünk is tudni kellene, hogyan fogunk zöld ágra vergődni a mi „olyan jó román barátainkkal” és a szerbekkel is; ő, aki az ottani embereket pontosan ismeri, könnyen el tudja képzelni, hogy csalódás ér majd bennünket.

A balkáni szláv népek közötti kibékülést⁵ ő már három évvel ezelőtt Ankarában megjósolta a török külügyminiszternek.⁶

Mindenesetre hat éven át dolgoztak ezen a sovány eredményen — nem tudni még, hogyan fog ez a gyakorlatban bevalni. Mit lehet akkor Belgrád és Budapest között feltelezni? Nem tudja osztani a mi optimizmusunkat, hogy ott már mi minden történt. Egyedül a Belgrád városára korlátozódó „valamivel jobb hangulattól” eltekintve többé-kevésbé minden a régiben maradt. A kereskedelmi szerződés mindkét részről előzékenységet tételezett fel. És a magyar kisebbség könnyítéseit két községben nem volt más, mint a megelőző választásokra bázírozó csereüzlet. Stojadinović okos és rafinált; hogy merre fordul egyszer a döntő pillanatban, ezt ma aligha lehet megmondani. Kánya véleménye szerint a lengyelek ezt ugyanígy csinálják.

7427/E. 539 800—3.

80

Budapest, 1937. február 1.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

5. sz.

Darányi miniszterelnök ma egy más témájú beszélgetés során megerősítette előttem, hogy a belügyminiszterségről Kozma a legközelebbi napokban visszalép. A kormányzó ehhez már napokkal ezelőtt hozzájárult. A lemondás közzététele rövidesen várható. Kozma a tárcát már a jelenlegi kabinet megalakításakor is csak húzódozva vállalta el újra, és azóta már kétszer kérte felmentését. Darányi szigorúan bizalmasan hozzáfűzte, hogy ennek döntően személyi okai vannak: Kozmát már hetekkel ezelőtt felidegesítették politikai ellenfeleinek emlékezetes támadásai, mindenekelőtt saját Egységes Pártján belül. Szemére vetették, hogy amikor annak idején megvált az MTI-nél viselt hivatalától,¹ ebből bizonyos anyagi előnyei származtak, sőt híresztelések terjesztésével még árja származását is kétségbe vonták. Most már azzal sem lehetett további maradásra bírni, hogy lemondását a jelenlegi pillanatban a közvélemény kapitulációnak tekintené Eckhardt Tibor, tehát az ellenzéki párt előtt.

Darányi most a régebbi idők magyar tradíciójához akar visszatérni, hogy a belügy-

⁵ Utalás a jugoszláv—bolgár megegyezésre. Lásd a 78. sz. irat 5. és 6. jegyzetét.

⁶ Aras, Tevfik Rüstü.

¹ Kozma a Magyar Távirati Iroda elnök-vezérigazgatója volt.

miniszterséget egyelőre ő maga veszi át,² feltéve, ha sikerül a földművelésügyi miniszterséget mással betölteni, mert egyidejűleg nem tudja ezt is megtartani. Gondol itt Marschall államtitkára, akinek azonban az Egységes Pártban nehézségei vannak, ezért csak akkor jöhetne számításba, ha a párt minden tekintetben elfogadható államtitkárt tudna mellé állítani.³ A kabinet jellege Kozma kiválása után sem változik.

A miniszterelnök hozzáfűzte, természetesen kitart Kozma berlini útja alkalmával tervbe vett kisebbségi kérdésre vonatkozó nyilatkozatcsere mellett. Magyar részről a nyilatkozatot Kozma helyett Kánya vagy Hóman teszi meg. Egyebekben úgy tudja, ide még nem érkezett meg Frick birodalmi miniszter szándékolt ellennyilatkozatának szó szerinti szövege. Ottani döntésre bízom, hogy utóbbi pontra vonatkozóan utasítást kapjak.

Mackensen

7424/E. 539 701—2.

81

Budapest, 1937. február 3.

MACKENSEN BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

31. sz.

F. hó 1-én kelt más úton előterjesztett jelentésem kapcsán.¹

Tegnap felkeresett Kozma úr, akinek belügyminiszterségről való lemondását holnap hozzák nyilvánosságra. Azért jött, hogy — mint mondotta — nem német követi minőségemben, hanem sok éves és valóban már a húszas évekbe visszanyúló baráti kapcsolatainkra emlékezve ecsetelje nekem azokat a fejleményeket, melyek belügyminiszteri tárcájáról való újlágos és ezúttal visszavonhatatlan lemondásra bírták. A miniszter közel másfél óras nagyon világos és határozott fejtegetéseiből kiderült, hogy elhatározásának okai sokkal inkább a belpolitikai fejleményekben keresendők, semmint személyi téren. Mivel az ország belpolitikai helyzetének megítélésével kapcsolatos fejtegetései igen jelentősek, nem mulaszthatom el ezek lényegének jelentését.

Kozma nem sokkal az összeomlás után politikai befolyással is rendelkező, teljesen független, pénzügyileg biztosított és tevékenységéhez minden vonatkozásban megfelelő egzisztenciát teremtett magának a hírközlés területén az általa 1920 óta kiépített magyar távirati és tudósító irodában, a magyar DNB-ben², és később az ugyancsak általa életre hívott állami rádióban. Gömbös miniszterelnök 1935 márciusi felszólítását, hogy vállalja el a belügyminiszterséget, csak érett megfontolás után fogadta el (bár bizonyos, hogy ez az ajánlat hízelgett becsvágyának). Elhatározásában az a meggyőződés vezette, hogy maga mögött tudta a kormányzó teljes — egyébként még ma is megőrzött —, korlátlan bizalmát, akivel őt a szegedi napok emléke köti össze.³ De döntő mindenekelőtt a

² Darányi 1937. április 10-ig vezette a Belügyminisztériumot; ekkor Széll József lett a belügyminiszter.

³ Marschall Ferenc 1938. március 9-től 1938. május 13-ig volt földművelésügyi miniszter.

¹ Lásd a 80. sz. iratot.

² Deutsche Nachrichtenbüro.

³ Kozma 1919-ben Horthy szegedi fővezérségének propaganda-osztályát vezette, majd a kormányzó katonai irodájának katonapolitikai referense volt.

Gömbös egyéniségébe vetett hite volt. A mai helyzetben Magyarország számára egyedül lehetséges kormányzati *módszereket* illetően éppen olyan korlátlanul osztotta Gömbös nézeteit, mint azt a felfogását, hogy a *végcél* csak egy tekintélyalapon kormányzott ország lehet. Így tehát célkitűzéseiben és módszereiben teljesen egy lévén a kormány vezetőjével, Kozma akkor azzal számolhatott, hogy reszortján belül olyan korlátlan mozgási szabadsága lesz, amely nélkül — kijelentése szerint — gyümölcsöző munkát nem lehet végezni. Szerinte az ország igazi meggyógyulásának és belső megerősödésének legfőbb követelménye annak az idáig kedvelt rendszernek teljes felszámolása, mely személyi szívességeket tesz a képviselőknek, akik viszont a maguk részéről mandátumukat ugyanilyen, a választóknak tett szívességek révén igyekeznek megtartani. Kozma nézete szerint az újjáépítő munka legelső célkitűzése csak az egész eluralkodott protekciós rendszer kiseprése lehet és az, hogy az országgyűlési képviselőket a választók érdekeinek képviselőiből a nemzet összérdekeinek képviselőivé emeljék. Hivatala átvételekor ebben teljesen egy véleményen volt Gömbössel. De éppen ezen a téren adódtak már közte és Gömbös között az első nézeteltérések. Azt kellett látnia, hogy a miniszterelnök időnként olyan koncessziókra kész, melyek nem állottak összhangban ezzel a vonalvezetéssel. Ma már persze — mondotta Kozma úr —, amikor tudjuk, mily régóta volt már Gömbös súlyosan beteg, sok minden érthetőnek tűnik, amit akkor nem tudott megérteni.

Gömbös különös súllyal latba eső hibát követett el már 1934 nyarán, amikor az 1935 tavaszi választásokat szem előtt tartva,⁴ hajlandó volt kibékülni Eckhardttal, a kisgazdák vezérével. De következményeiben még ez a hiba is elviselhető lett volna, ha nem talál ehhez a kibéküléshez olyan formát, amit mindkét fél teljesen eltérően interpretált. Kozma, aki a miniszterelnököt helyesen értette meg, már akkor óvta Eckhardtot attól az illúziótól, hogy az új parlamentbe 60 képviselővel vonulhat be, és maximum 20—24 mandátumot jósolt neki, vagyis olyan számot, amit az események későbbi menete igazolt is. Eckhardt viszont a kibékülést koalíciós értelemben interpretálta, amelyre azonban a miniszterelnök, aki azon munkálkodott, hogy az államot a kormány szempontjából szilárd bázisnak tekinthető Nemzeti Egység Pártjára támaszkodva építse fel, sohasem gondolt. Így újabb súlyos kontrapozícióra került sor Eckhardttal, aki Gömbössel, röviddel annak halála előtt saját kezdeményezéséből formálisan újra kibékülve, most már Kozmát választotta támadásai célpontjául.

Gömbös hosszú betegsége idején rendszerének alapgondolata egyre inkább elmosódott, helyettese⁵ az elvi kérdésekben továbbra is a beteg utasításaihoz volt kötve, és ezért a teljes tekintélyt is nélkülözte. A Nemzeti Egység Pártjának sorain belül is egyre inkább előtérbe került egyik-másik képviselőnek az a törekvése, hogy a régi sógorság-komaság rendszeréhez térjenek vissza. Így aztán Kozma, akitől távol állt, hogy tárgyi szempontból szükséges intézkedéseket személyes kívánságoknak vessen alá, gyorsan talajt veszített. Ő, elvi alapon nem tud koncessziókat tenni az állam szempontjából szükséges intézkedéseknél, és ilyen körülmények között Gömbös halála után Darányinak azt a kérését, hogy lépjen be kormányába, eleinte az új miniszterelnök iránti minden személyes barátsága ellenére visszautasította, mivel meg volt ugyan győződve arról, hogy Darányi végcélja nem különbözik elődjétől, de azt is tudta, hogy az új ember egyéni stílusának megfelelően más módszereket fog alkalmazni, olyanokat, melyek — és ezt nem akarja elvitatni — az államvezetés legközelebbi feladatai szempontjából lehet, hogy célszerűek — gondol itt a három nagy törvényjavaslatra: az államfő jogkörének kibővítésére, a felsőház be-

⁴ Lásd a 33. sz. iratot.

⁵ Darányi Kálmán.

folyásának szélesítésére és a választójogi reformra —, de amelyek hosszú távra tekintve mégis megfosztják tartalmától az állam megújulásának előtte lebegő gondolatát. Hogy végül mégis elvállalta a miniszterséget, ez csak azzal a különleges kényszerhelyzettel magyarázható, amibe azáltal került, hogy a kormányzó 24 órán belül követelte Darányi-tól a kormányalakítást és kijelentette, hogy ellenkező esetben őt, Kozmát bízta meg az új kormány megalakításával. Semmiképpen sem vehette magára azt a szemrehányást, hogy a Darányi-kormányba való belépés megtagadásával saját maga miniszterelnöksége számára nyitja meg az utat.

Azóta már nemegyszer megbánta akkori elhatározását, és azóta már kétszer ajánlotta fel lemondását, amint azt előttem Darányi is megerősítette. Legutoljára december 6-án mondott le, akkor azonban berlini útjára tekintettel még egyszer engedte, hogy maradásra bírják. Azóta azonban a dolgok olyan irányban fejlődtek, hogy napról napra világosabbá vált számára: nemcsak személye jelent a kormánynak tartósan már elviselhetetlenné váló megterhelést, hanem ugyanakkor ő is lehetetlenné teszi magát politikailag, ha feláldozza meggyőződését. Így tehát csak a lemondás maradt. A kormányzónál felfogása teljes megértésre talált. Ez abban is kifejezésre jut, hogy a kormányzó a felsőház örökös tagjává fogja kinevezni, ami Magyarországon távozó miniszter számára valóban szokatlan megtiszteltetés. Képviselői mandátumáról amúgy is le akar köszönni, mivel semmi kedve sincs ahhoz, hogy politikailag továbbra is ilyen miliőben tevékenykedjen. Ezzel szemben mint felsőházi tagnak, lehetősége lesz arra, hogy szavát hallassa ott, ahol ezt szükségesnek tartja.

A belügyminiszter meggyőző okfejtése azt a benyomást keltette bennem, hogy úgy látja, a Darányi-kormány olyan irányba sodródik, mely — bizonyára a miniszterelnök akarata ellenére — egyre távolabb visz attól a céltől, amely előtte és Gömbös előtt annak idején lebegett, és amivel saját nyilatkozatai szerint Darányi is egyetért. Anélkül, hogy a Gömbös által felépített, szilárdan megszervezett Nemzeti Egység Pártját annak jelenlegi formájában eszményinek tartaná, Kozma az alapvető gondolatot mégis egészségesnek és helyesnek tartja, de úgy látszik, attól fél, hogy a miniszterelnök egyes képviselőkkel, sőt még ellenzéki képviselőkkel, mint pl. Eckhardttal való állandó paktálása folytán lassanként kénytelen-kelletlen koalíciós alapokra csúszik, ami Kozma szemében az ország romlásával lenne egyenlő. Lehet, sőt valószínű, mondotta Kozma úr, hogy Darányi módszere a jelenlegi időpontban, amikor a három közjogi törvényt tető alá kell hozni, helyes; lehet, hogy a miniszterelnök az az ember, aki ezt a munkát a legjobban elvégzi. De ha a közjogi törvényeket egyszer tető alá hozták, újból Gömbös módszerével kell kormányozni. A kormányzóra és a felsőházra vonatkozó törvényeket a jelenlegi kormány nehézség nélkül keresztül tudja vinni. A választójogi reform tekintetében viszont Kozma úr több mint szkeptikusnak látszott, bár elismerte, hogy a jelenlegi választójog teljesen elavult és önmagában véve reformálásra szorul. Ahogy látom, Kozma az eljövendő fejleményeket úgy képzei el, hogy a kormány nem tud majd úrrá lenni az ősz táján akuttá váló kérdéseken, és a kormányzó akkor olyan embert hív majd segítségül — időközben kibővített jogkörére támaszkodva —, aki képes lesz a tekintélyállam irányába haladó megszakadt fejlődést újra feléleszteni és folytatni. Hogy egy ilyen pillanatban a kormányzó a közbeeső idők kompromisszumaitól nem terhelt és hozzá személyileg közel álló most lemondott belügyminiszter személyére tér majd vissza, ezt Kozma úr nem mondotta ugyan ki, de véleményem szerint ebben a megfontolásban rejlik mostani elhatározása megértésének kulcsa. Hogy a dolgok ilyen irányban fejlődnek-e, az elsősorban attól függ, vajon a kormányzó — amint ez bizonyára várható — hű marad-e önmagához, és az adott pillanatban érvényesíteni tudja-e majd saját elképzeléseit azokkal az erősödő tendenciák-

kal szemben, melyek a fenyegető diktatúra jelszavával egy ilyen irányú fejlődés ellen dolgoznak és az országot még egyszer a parlamentarizmusnak akarják kiszolgáltatni.

7424/E. 539 703—9.

von Mackensen

82

Budapest, 1937. március 8.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

13. sz.

Aschmann követ ma adott távirati utasítására.¹

Önmagukban jelentéktelen jobboldali radikális töredék csoportok, elsősorban nyilas-keresztesek, utóbbi időben tapasztalható erősödő tevékenysége az összes itteni ellenzéki körökben, mindenekelőtt a zsidó sajtónál és zsidó tőkénél, erős idegességet váltott ki. Ez odáig ment, hogy ez az oldal maga terjesztett puccshíreket, hogy a kormányra leg-erősebb nyomást fejtse ki a jobboldali radikális tendenciáktól való elkülönülés érdeké-
ben.² Ezzel kapcsolatban kósza hírek szálltak arról is, hogy a puccs-szándékokat egy har-
madik hatalom anyagi eszközökkel is támogatja, amivel a híresztelések terjesztői Német-
országra céloztak. Utalok a Pester Lloyd vasárnapi számában megjelent kormánypárti
Drózdý képviselő interpellációjára, melynek lehető leghszerencsétlenebb fogalmazása min-
den németellenes erőnek kapóra jött.³ A követséghez közel álló Ángyán kormánypárti
képviselő beszélgetés közben az interpelláció szövegét helytelenítette, de kijelentette,
hogy azt a kormány rendelte meg, szó szerinti szövegére azonban befolyást nem gyako-
rolt. Hogy a magyar kormánnyal szemben az események kapcsán reagálunk-e és hogyan,
véleményem szerint az interpellációra adandó választól függ. További jelentés következik.

3412/E. 014 133.

Werkmeister

¹ A távirati utasítást nem ismerjük.

² 1936 végén, 1937 elején a Darányi-kormány — a kormánypárt Bethlen-vezette szárnyának és a pol-
gári-kisgazdapárti ellenzék ösztönzésére — bizonyos lépéseket tett a szélsőjobboldal visszaszorítására.
Erre a kormánypárt jobbszárnyától Szálasi pártjáig terjedő szélsőjobboldali ellentámadás volt a válasz,
amely az 1937 március eleji MOVE-puccsban csúcsosodott ki. A puccs — amelynek története még
nincs feltárva — a Darányi-kormány megbuktatására irányult. — Lásd *Lackó Miklós*: Nyilasok,
nemzetiszocialisták 1935—1944. Kossuth Könyvkiadó 1966. 80—82. old.

³ A Pester Lloyd 1937. március 6. száma (Abendblatt) szerint Drózdý interpellációja a belügyminiszter-
hez azt tartalmazta, van-e tudomása arról, hogy a mezőgazdasági munkásság között szervezett lázító
propaganda folyik? Tud-e arról, hogy a nyilaskeresztesek, kaszáskeresztesek és horogkeresztesek tulaj-
donképpen a bolsevizmust akarják új életre kelteni és a keresztény és nemzetiszocialista jelszavak csak
igazi céljaik elleplezésére szolgálnak? Tud-e arról, hogy ezeket a csoportokat egy külföldi hatalom tá-
mogatja? Mit szándékozik ellenük tenni?

Berlin, 1937. március 9.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

Hivatkozással III. 8-án kelt 13. sz. táviratára:¹

Mackensen követ és a katonai attasé ottani puccshíresztelésekbe történt belekeverése miatt magyar követet magamhoz kérttem, és a magyar kormánytól helyreigazító nyilatkozatot kértem. A követ Budapestről kapott távbeszélő utasítás alapján előttem mind a kormányzó, mind Kánya külügyminiszter élénk sajnálkozását fejezte ki. További döntések jogát a magyar parlamenti interpelláció² elintézéséig magamnak tartom fenn.

3412/E. 014 134.

Neurath

Budapest, 1937. március 10.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

63. sz.

F. hó 8-án és 9-én kelt 13.¹ és 14.² számú távirati jelentések kapcsán.

Ha később visszapillantunk azokra a magyar belpolitikai fejleményekre, melyek Gömbös miniszterelnök halála óta a kormány Darányi által történt átvételével vették kezdetüket, lehet, hogy a szemlélő az utolsó hét eseményeiben, melyek a kormányfő mai nyilatkozatával egyelőre lezárultak, olyan fordulópontot lát majd, amely az ország további politikai fejlődésére jelentősen kihat, mert minden ellentétes jel ellenére Darányi szemlátomást nem hajlandó arra, hogy az ellenzék eszközévé váljon, amely őt szekere elé akarja fogni. Ha ez a feltételezés helytálló, úgy az utóbbi napok „rumlijából” legalább ennek tisztázása jelentett hasznot.

Már pár héttel Gömbös miniszterelnök halála után számos jel arra engedett következtetni, hogy állítólag az elhunyt miniszterelnök szellemében, de más módszerekkel folytatott rezsim teljes ellenzéke abban a reményben ringatta magát, hogy Magyarországon véget vethetnek a tekintélyuralmi gondolatnak. E tekintetben a legitimisták, a kisgazdák, valamint általában az egész zsidó-liberális ellenzék, természetesen a szociáldemokratákat beleértve, egyetértett. Az ilyen irányú támadások, melyeket ezek a csoportok utóbbi időben a nyilvánosság előtt szóban és írásban indítottak, természetesen reakciót váltottak ki azokban a jobboldali körökben, melyek tekintélyuralmi-nemzeti kormányzati rend-

¹ Lásd a 82. sz. iratot.

² Lásd a 82. sz. irat 2. jegyzetét.

¹ Lásd a 82. sz. iratot.

² A 14. számú táviratot nem ismerjük.

szerre törekednek, és különösképpen a zsidó befolyás magyar közéletből való teljes kiszorításának elvét képviselik. A politikai arénában így előállott feszültség a különböző egyetemeken (Budapest, Szeged, Pécs)³ jobboldali radikális diákok és zsidó hallgatók közötti összecsapásokban jutott látható kifejezésre. Az országban emiatt keletkezett nyugtalanságot utóbbi időben a pécsi bányászsztrájk és a sztrájk által követelt véres áldozatok (lásd múlt hó 26-án kelt 164. sz. jelentést)⁴ még csak jobban megerősítették. Még ha a földalatti sztrájkot ebben a formában abba is hagyták, a föld felett a sztrájk részben még mindig tart, mivel ez ideig a kormány intervenciója ellenére sem sikerült megegyezést elérni a sztrájkolók és a társaság osztrák vezetősége között. Ez a már önmagában véve is ideges hangulat valóságos hisztériává változott, amikor a múlt hét közepe táján Budapesten és vidéken puccshíreket koholtak, melyek szájról szájra terjedtek, és az országot a legrövidebb idő alatt a legnagyobb izgalomba hozták. A híresztelések szerint közvetlenül küszöbön áll egy, állítólag jobboldali radikális részről tervezett államcsíny. Arról nem lehetett közelebbit megtudni, mely csoportok és milyen személyek hajtanák végre az állítólagos puccsot, különösen azért, mivel józan szemlélő, legalábbis elméletileg, nehezen tudná megmondani, miféle csoportok lennének képesek államcsíny végrehajtására. Semmi esetre sem lehet ezt állítani gróf Festetics Sándor, Balogh és Meskó urak nemzetiszocialista színezetű jobboldali radikális töredék csoportjairól, akik a személyes vezéri készség hiányától is eltekintve, kétségtelenül a lakosság semmiféle említésre méltó csoportját sem bírják maguk mögött. Ismét más hírek Röder mostani honvédelmi miniszter katonai diktatúrájáról beszéltek.

Sajnálatos módon, ha nem is a magyar sajtó részéről, de bevonták ezekbe a híresztelésekbe a követ úr,⁵ valamint a DNB (Deutsches Nachrichtenbüro) itteni tudósítójának nevét is, ők az események bekövetkezésekor véletlenül mindketten szabadságon voltak. Ha nem is gyakran, de emlegették a német katonai attasé nevét is.⁶ Hogy ezeknek a híreszteléseknek még komoly emberek is hitelt adtak vagy azokat legalábbis nem tartották teljesen alaptalannak, kiderül például abból, hogy a Nemzeti Egység Pártjának egyik befolyásos képviselője elmesélte a követség egy tagjának: néhány frakciós társa megkérdezte tőle, tudomása van-e már arról, hogy a német követség valamennyi diplomatáját rövidesen visszahívják, mivel a puccs előkészületeiben való részvételükkel kompromittáltak magukat. A híresztelések tulajdonképpen szerzőit mind ez ideig biztonsággal nem lehetett megállapítani. Habár meglehetősen későn, de joggal lépett föl a kormány velük szemben teljes határozottsággal f. hó 6-án közzétett, a világsajtóban is megjelent nyilatkozatában. A Külügyminisztérium egyik mértékadó hivatalnokával folytatott bizalmas eszmecseréből a következő kép adódik, amit nagy vonásaiban helytállóan is látok:

A különféle fentebb említett jobboldali radikális támadások után, és miután az ellenzék az utóbbi hónapokban az itteni közvéleményt rendszeresen átította a pángermanizmus veszélyének jelszavával, az ellenzék minden jel szerint kedvezőnek találta az alkal-

³ A szélsőjobboldali egyetemista mozgalmak — mint erről a Függetlenség 1937. február 23-i száma tudósít — Pécsről indultak ki, a „Lovagias ügy” című film elleni tiltakozásból. Ez a mozgalom áterjedt Budapestre; a Turul Szövetség antiszemita tiltakozó nagygyűlést rendezett. A Népszava február 23-i száma szerint a budapesti tüntetésen a szónok arról beszélt, hogy a Turulnak vissza kell térnie eredeti szelleméhez, 1919-hez; a fajvédők munkásságának most „népi gyökerekből táplálva” kell célhoz érnie. — Idézi *Lackó Miklós*: Nyilasok, nemzetiszocialisták. 81. old.

⁴ A jelentést nem ismerjük. — A pécsi bányászsztrájkra lásd *Szekeres József*: Adatok az 1937. évi pécsi bányászsztrájk történetéhez. Századok, 1959.

⁵ Mackensen, Hans Georg von.

⁶ E. Friderici vezérőrnagy.

mat arra a kísérletre, hogy a Darányi-kormánytól kb. olyan értelmű ígéretet csikarjon ki, hogy a kormány minden jobboldali radikális törekvést elítél, és a jövőben szigorúan parlamentárisan fog kormányozni. Ezzel együtt kézenfekvő volt annak a hatalomnak a meggyanúsítása, melynek ezek a körök már régóta több-kevesebb bűnrészességet tulajdonítanak az országban uralkodó feszültség miatt, hogy így a kormányt arra bírják, hogy Berlintől világosabban határolja el magát. Hogy éppen egy kormánypárti képviselőnek kellett a f. hó 6-i Pester Lloydban leközölt interpellációt beterjesztenie (lásd a f. hó 8-i 13. sz. távirati jelentést),⁷ ez iskolapéldája marad annak, micsoda heterogén erők vannak a Nemzeti Egység Pártjában összefogva. A miniszterelnök tegnap arról biztosított, hogy ő csak abba egyezett bele, hogy az utóbbi napok eseményeivel kapcsolatban interpellációt terjesszenek elő. A Drózdý-féle interpelláció formáját ebben az esetben kereken visszautasította és biztosított, hogy arra egyáltalán nem fog válaszolni, hanem már az interpellációs vita elején olyan értelmű nyilatkozatot fog tenni, hogy azzal mi biztosan meg leszünk elégedve.

Az interpelláció kétségtelenül Németországra célzott, amikor egy „harmadik hatalomról” beszélt, amely állítólag befolyást gyakorolt a magyar belpolitikai feszültségre, noha a miniszterelnök abban a törekvésében, hogy a látszatot megőrizze, kijelentette, hogy Drózdý Szovjet-Oroszországra gondolt. Ennek azonban ellentmondanak Drózdý képviselőnek az interpellációhoz csatolt magyarázatai (lásd a Pester Lloydban), hasonlóképpen az ellenzéki sajtó kommentárjai és az a számos megnyilatkozás, amelyeket a lakosság köréből hallani lehetett.

Az interpellációhoz hasonló szellemben hangzott el több beszéd, melyeket az ellenzék különböző prominens képviselői múlt vasárnap választóköreikben tartottak. Ezek közül különösen az Egyesült Keresztény Párthoz tartozó Petrovác képviselő beszéde érdemel említést, aki többek között kifejtette, érthetetlen számára a német kultúrharc, amely megfojtja a keresztény iskolákat és felosztatja a keresztény ifjúsági egyesületeket. A németek álma a Győr—Szombathely vonal. A Harmadik Birodalom nemcsak Afrikában támaszt igényeket, hanem Nyugat-Magyarországot is be akarja kebelezni. Malasits szocialista képviselő hárommillió pengőről vélt tudni, amely külföldről folyt be az országba azért, hogy azt egy puccs előkészítésére használják fel. Hogy ezt az összeget valamilyen közelebből meg nem nevezett német forrásból bocsátották rendelkezésre, az itt közbeszéd tárgya volt.

Darányi miniszterelnöknek a képviselőház mai ülésén elmondott és a DNB által már továbbított nyilatkozata,⁸ melynek következményeként Drózdý képviselő visszavonta interpellációját, éppen azt célozta, hogy szembeszálljon mindezekkel az alaptalan puccshíresztelésekkel és a német politika és német személyiségek gyanúsítgatásaival. Általános fejtegetések után, melyekben megállapította, hogy a közhatalom az országban rendületlenül az alkotmányos tényezők, a törvényhozás és a kormány kezében van, a miniszterelnök szó szerint a következőket jelentette ki a magyar belpolitika kívülről jövő befolyásolására vonatkozó állításokkal kapcsolatban:

„A kormánynak semmi oka sincs annak feltételezésére, hogy valamiféle kívülálló tényezők szándékoznának a magyar politikai élet alakulására akárcsak közvetett úton is befolyást gyakorolni. A leghatározottabban tiltakoznom kell olyan felelőtlen híresztelések terjesztése ellen, amelyek — minden tárgyi alap nélkül — ilyen állításokat akarnak a közvéleménybe bevinni. A kormány sajnálja, hogy a közvélemény egy részében az ilyen

⁷ Lásd a 82. sz. irat 3. jegyzetét.

⁸ Darányi nyilatkozatát közli a Függetlenség 1937. március 11-i száma.

felőlünk híresztelések hiteltre találtak, és ezt annál sajnálatosabbnak tartja, mivel ezek a híresztelések egy baráti hatalom nálunk akkreditált képviselőjét sem kímélték, akit olyan módon igyekeztek beállítani, amely a tényekkel és az illető teljesen korrekt magatartásával a legélesebb ellentétben áll.”

Amennyiben ez a nyilatkozat magára a követ úr személyére vonatkozik, azt bizonynyal kielégítőnek tekinthetjük. Egyébként azonban a nyilatkozat inkább a minimuma annak, amit az ellenzéki sajtó és ellenzéki szónokok utóbbi időben Németország ellen intézett mértéktelen támadásaira tekintettel el lehetett várni. Méltányos módon el lehetett volna várni a miniszterelnök szájából ez alkalomból a Németországhoz fűződő bizalomteljes és rendületlen kapcsolatok zavartalan folytatására vonatkozó megjegyzést és ezzel annak beismerését, hogy az ellenzék támadásai nem képesek eltéríteni a kormányt a Berlinnel való együttműködés helyesnek felismert vonalától. Ezek a szavak azonban hiányoztak. A magyar kormány e vonatkozásban megfigyelhető mértéktartása nézetem szerint többek között esetleg arra is visszavezethető, hogy — amint ezt velem Kánya külügyminiszter csak pár nappal ezelőtt közölte — a Németországból Magyarországra küldött számos „propagandaanyag” láttán maga a kormány sem tartja egészen jogosulatlannak az ellenzék panaszait amiatt, hogy túriks az ország elárasztását pángermán röpiratokkal. Tény az, hogy a hamburgi Fichte-szövetség megpróbálja, hogy itt az országban a legkülönbözőbb szerveknél elhelyezze a maga magyar nyelven nyomtatott termékeit (a követség csak nemrég, f. évi január hó 13-án kelt jelentésében utalt egy ezzel a kérdéssel foglalkozó idevágó magyar sajtójelentésre).⁹ Kétségtelenül megerősítették a kormányt a maga rezervált magatartásában az elmúlt nyár folyamán lezajlott incidensek is, melyek birodalmi német egyetemi hallgatóknak egész sorának letartóztatásához vezettek. Ma már megállapítható, hogy a német főiskolai diákságnak ezek az ideküldött hírnökei itt részben olyan feladatoknak szentelték magukat, amelyek magyarországi látogatásuk hivatalos céljával nem mindig voltak azonosak. A Fichte-szövetség túlnyomóan antiszemita röpiratai, az egyetemi hallgatóknak kapcsolatos röviden érintett incidensek és a német kisebbségnek az irodalomban és a Hitler-Jugend folyóirataiban közölt számos célszerűtlen nyilatkozata egyre újabb anyagot szolgáltatnak az itteni ellenzéknek a kormány és ezzel együtt Németország ellen, amivel kétségtelenül megnehezítik a kormány helyzetét hozzánk való viszonyában. Hogy ilyen tényállás mellett a mi rovásunkra írjak olyan dolgokat is, mint az állítólag Németországban előállított térképek (Balatonig nyúló német határral), az állítólag Németországból jövő Basch-bélyegek,¹⁰ valamint újabban az itteni közönség soraiban feltűnő „Ehre, Freiheit, Brot”, „Nun erst recht”, „Heil Hitler” feliratú érmék, ez sajnálatos tény.

Ebből a beállítottságból kiindulva érthetjük meg, hogy az ellenzéki lapok, melyek a kormányajtóhoz hasonlóan általában elégedettek a miniszterelnök nyilatkozatának az ország belrendjére és biztonságára vonatkozó részével, mégis kiemelik, hogy a miniszterelnök egyetlen szóval sem nyilatkozott a pángermán agitációra vonatkozó állításokról. Így például a jobboldali radikális németellenes Magyarság azt írja, a miniszterelnök nyilatkozata sima nyelvezetű volt ugyan, de nem jelentette az elterjedt híresztelések határozott tagadását.

Összefoglalva megállapítható, hogy az utóbbi napok akciójánál jól előkészített manőverről volt szó, azzal a céllal, hogy a kormány helyzetét befelé gyengítsék és kifelé nehéz-

⁹ A jelentést nem ismerjük.

¹⁰ Dieckhoff német külügyi államtitkárhelyettes 1937. február 17-i feljegyzése szerint Sztójay követ szótátette, hogy Németországból jövő leveleken Basch Ferenc képmását ábrázoló bélyegek láthatók. — 1847/420 934—6.

ségeket okozzának Németországhoz fűződő eddigi viszonyának fenntartásában. Még tisztázatlan az a kérdés, ki volt a mozgalom tulajdonképpeni mozgatója. Jobboldali körökben az egyik mozgató személyiségnek Eckhardt Tibort, a Kisgazdapárt vezetőjét emlegetik, aki az utóbbi napokban mindenesetre erősen háttérbe vonult.

Ma már biztos, hogy az ország belső stabilitásának komoly veszélyeztetéséről egy percre sem lehetett szó.¹¹

Werkmeister s. k.

1847/420 892—901.

85

Budapest, 1937. április 15.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

94. P. 15. sz.

A belügyminiszteri tisztet, melynek teendőit Kozma belügyminiszter februári lemondása óta a miniszterelnök látta el, Széll legfelső közigazgatási bírósági másodelnök belügyminiszterré történt kinevezésével f. hó 10-én újra betöltötték. Az új belügyminiszter, aki régi magyar tisztviselőcsalád sarja, az egyik legderekabb magyar közigazgatási jogász hírében áll. Kinevezése valószínűleg arra vezethető vissza, hogy a miniszterelnöknek, aki pályáját Erdélyben alatta kezdte meg és őt mint kiváló közigazgatási szakembert igen nagyra értékeli, kezdettől az volt a szándéka, hogy a belügyminiszterséget egy kitűnő szakemberrel töltsse be. E szándéka mellett a csak-politikusok köreiből származó bizonyos ellenkezések ellenére is kitartott.

A közvéleményben makacsul tartotta magát az a vélemény, hogy a miniszterelnök a Kisgazdapárt vezérére, Eckhardt Tiborra ruházza a belügyminiszterséget, és ezzel pártját közvetlenül a kormánypárthoz köti. Amint azonban azt nekem Darányi úr nemrég mondotta, ő sohasem gondolt arra, hogy úgynevezett „koncentrációs kormányt” alakítson. Nyílt kérdés, vajon maga Eckhardt számolt-e komolyan belügyminiszteri kinevezésének lehetőségével. Az Egységes Párt (Nemzeti Egység Pártja) köreiben lehetett olyan felfogást hallani, hogy Eckhardt legutolsó beszéde, amely bár nem volt „hadüzenet” a kormánynak, de a kormánypárt jobbszárnyát erősen támadta, afölötti bosszúságának volt kifejezője, hogy a miniszterelnök nem neki ajánlotta fel a belügyminiszterséget.

Amennyire általánosan ismertek az új belügyminiszter közigazgatási képességei, olyan keveset tud a közvélemény politikai szándékairól. A Legfelső Közigazgatási Bíróság másodelnökévé történt kinevezése után annak idején kilépett az Egységes Pártból, de mint belügyminiszter, most újra belépett. A napisajtó képviselői előtt tett, terveire vonatkozó kijelentései¹ nem tartalmaznak semmiféle alapvetően új gondolatot, és nem adnak támpontot ama kérdés megítélésére sem, vajon hajlandó lesz-e egyértelmű irányt szabni a jelenlegi tisztázatlan belpolitikának, történjék ez akár a jobboldali gondolatok

¹¹ Nem sokkal ezután Mackensen követet visszahívták Budapestről.

¹ A Függetlenség 1937 áprilisi száma közli Széll József belügyminiszter nyilatkozatát. Eszerint elsőrendű feladatának tekinti „az állami és társadalmi rend minden irányban való háborítatlan fenntartását”. Nyilatkozata szerint fel fog lépni mind a jobb-, mind a baloldali szélsőségek ellen.

erősebb kihangsúlyozásával és a zsidó befolyás visszaszorításával, akár azokra az ellenzéki körökre való támaszkodással, akik, mint Bethlen gróf és Eckhardt, mindig a tisztán parlamentáris, demokratikus alapon álló politika szükségességét hangsúlyozták.

A sajtó előtt tett kijelentéseiből elsősorban az az utalása érdemel figyelmet, hogy nem tűr semmiféle olyan mozgalmat, amely a közrendet, az ország alkotmányos biztonságát és a gazdasági életet valami módon veszélyeztetné, és hogy egyik legsürgősebb feladatának tekinti a legközelebbi jövőben a parlament elé terjesztendő titkos választójog bevezetésére vonatkozó törvényjavaslat előkészítését.

Egyelőre még valamennyi politikai párt és csoport azzal számol, hogy az új belügyminiszter az ő szájuk íze szerinti politikát fog folytatni. Mindnyájan hangsúlyozzák, hogy Széll „erős ember” hírében áll, de mindnyájan remélik, hogy erejét számukra kellemes módon fogja megmutatni. A miniszterelnök f. hó 18-ára bejelentett nagy beszéde² feltehetően közelebbi felvilágosításokkal szolgál majd a magyar belpolitika jövőendő irányzatáról.

Dr. Werkmeister

7424/E. 539 710—2.

86

Budapest, 1937. április 17.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

99. sz.

Már néhány év óta működik Szálasi Ferenc szolgálaton kívüli őrnagy vezetése alatt egy Budapestről irányított jobboldali radikális szervezet, mely magát Nemzeti Akarat Pártjának nevezi. A nyilvánosság előtt azonban nagyon keveset szerepelt, és ezért világnézeti ellenfelei, különösen pedig a baloldali sajtó, csak kevés figyelemre méltatták. A párt csak a legutóbbi időben hallatott többet magáról, rölapok terjesztése és egy szabálytalan időközökben megjelenő folyóirat kiadása formájában. Röpirataiból kiderült, hogy többek között radikális diktatúra bevezetését tervezi Magyarországon, amit népszavazásnak kellene jóváhagynia. Szálasi tehát, úgy látszik, azt a felfogást vallja, hogy a magyar nép többsége egy ilyen diktatúra mellett nyilatkozna meg. Élesen támadta továbbá a kormányt, s különösen azzal vádolta, hogy lepaktál a zsidósággal és a szociáldemokráciával. Politikai célkitűzéseinek világos vonala és valami szilárd program sem nyilatkozataiból, sem cikkeiből nem volt kiolvasható.

Amint jól értesült forrásból hallom, Szálasinak annak idején azért kellett először a vezérkari szolgálatból, majd később a katonai szolgálatból is kiválnia, mert — ellentétben a katonai fegyelemmel — tanulmányaiban és cikkeiben már aktív tiszt korában is nyíltan hirdette fasiszta eszméit. Katonatársai, akik ismerik, energikus és céltudatos emberként jellemzik.¹

Úgy látszik, a kormány nagyobb veszélyt látott saját politikájára Szálasi mozgalmá-

² Lásd a 87. sz. iratot.

¹ Szálasi múltjára, programjára vonatkozólag lásd *Lackó Miklós* „Nyilasok, nemzetiszocialisták” című, már idézett munkáját.

ban, mint a nyilaskeresztesek radikális jelszaiba és az ezekhez közelálló csoportokban, mert a belügyminiszter f. hó 17-én egészen váratlanul betiltotta a Nemzeti Akarat Pártját és elrendelte, hogy a hatóságok a párt tagjai ellen a törvényes lehetőségek keretében járjanak el, ha ezek a tilalom ellenére is megkísérelnék tevékenységüket folytatni.² A tilalom indokaként hivatalosan azt mondták, hogy a párt tevékenysége veszélyeztette a fennálló társadalmi rendet és közbiztonságot. Egyidejűleg Szálasi ellen letartóztatási parancsot adtak ki és eljárást indítottak ellene.

A belügyminiszternek ebből az első politikai intézkedéséből azt lehet következtetni, hogy a kormány továbbra sem tervezi, hogy közvetlenül együtt haladjon az ún. jobboldali mozgalommal — ami alatt itt mindazt értik, ami a diktatúra és a totális államvezetés gondolatáért lelkesedik —, másrészt viszont csak akkor fog ellene eljárni, ha annak fellépése és jelszavai felfogása szerint a közbiztonság tényleges veszélyeztetését jelentik. Nem lehet tehát azzal számolni, hogy a Darányi-kormánynak adott opció, melyben a jobboldali mozgalom bízott, ez utóbbinak hasznára válna; Darányi feltehetően az eddiginél sokkal inkább törekszik majd arra, hogy a lehető legszélesebb parlamenti alapon, azaz az ellenzék nyílt vagy hallgatólagos támogatásával maradjon fenn, az eddigi pártközi béke jelszavának fenntartásával.

A miniszterelnök holnapra bejelentett programbeszéde kétségtelenül további felvilágosítással szolgál a kormány szándékai felől.³

Dr. Werkmeister

7424/E. 539 714—6.

87

Budapest, 1937. április 20.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

101. sz.

F. hó 15-én kelt 94. sz. és f. hó 17-én kelt 99. sz. jelentésem kapcsán.¹

Nem sokkal azután, hogy Darányi jelenlegi miniszterelnök a kormányügyek intézését átvette, megmutatkozott, hogy pártpolitikailag csak kevésbé vagy egyáltalán nem szervezett jobboldali radikális körök és csoportok, melyeket a sajtóban és a nyilvánosságban röviden „jobboldali mozgalomnak” neveznek, szisztematikusan megkísérlik, hogy számos propagandagyűlés tartásával, rölapok terjesztésével és felvonulások szervezésével nyomást gyakoroljanak a kormányra és arra bírják, hogy a jobboldali mozgalmat valami módon Magyarország reális belpolitikai tényezőjének ismerje el, vagy legalábbis elérjék minden olyan rendszabály felfüggesztését, melyek a mozgalmat politikai mozgásszabadságában akadályozzák. Az ún. jobboldali mozgalomhoz számító körök politikai irányvonala jóformán egyetlen esetben sem egyértelműen világos; ebből adódik az, hogy

² A feloszlátás 1937. április 15-én történt; ekkor Szálasi és a párt több vezetőjét letartóztatták. Szálasi nem jogerősen három hónapra elítélték, de híveinek egy részével együtt már tíz nap múlva szabadon bocsátották.

³ Lásd a 87. sz. iratot.

¹ Lásd a 85. és 86. sz. iratokat.

ezeknek a frakcióknak ismertetőjele kifelé nem annyira valamely politikai hitvallás, mint inkább egy-egy személy, amilyen például az ismert, magát nemzetiszocialistának nevező Festetics gróf. Mivel ezeknek a politikai töredék képződményeknek szilárd napisajtó sem áll rendelkezésére (a kormányhoz közelálló jobboldali radikális Új Magyarország nem számítható minden további nélkül ehhez a mozgalomhoz), politikai eszközként többé-kevésbé vásári kikiáltó reklamírozásra vannak utalva, ami bizonyosan a kormánynak nem volt mindig kellemes, még akkor sem, ha e csoportok által propagált egynémely eszme iránt megértéssel is viseltetik.

Világnézeti, szociális és politikai okokból az egész magyar belpolitikai ellenzék szembeeségül ezekkel a törekvésekkel, tehát elsősorban a Kisgazdapárt, az Egyesült Keresztény Párt, a szociáldemokraták és a pártonkívüliek, mint például Bethlen gróf. E pártok a magyar sajtó legnagyobb részének teljes támogatását élvezik. Ezen azonban nem is lehet csodálkozni, hiszen tudvalevő, hogy a sajtó túlnyomóan zsidó befolyás alatt áll, és a zsidóság természetesen védekező álláspontra helyezkedik a kimondottan antiszemita jobboldali mozgalommal szemben.

A két említett ellenséges csoport közötti harcban a kormányon levő Nemzeti Egység Pártja, mely az összes képviselőházi mandátum közel háromnegyedével rendelkezik, meglehetősen tartózkodó, amit vitathatatlan parlamenti hatalmi helyzetét tekintve meg is engedhet magának. A két ellenséges csoport elsősorban programbeszédekkel és újság-cikkkel vívja harcát. Ebben a harcban tehát ez ideig a jobboldal volt gyengébb helyzetben, egyrészt mert nem állanak rendelkezésére széles körben elterjedt újságok, másrészt — és bizonyára ez a fő ok — mert nincs igazi vezetője, de van helyette egy csomó pártvezére, akik egymással marakodnak az elsőbbségért, és akik közül sokan azt a benyomást keltik, hogy egyáltalán nem is tudják, mit akarnak tulajdonképpen, és csak a magyarokra jellemző politizálási vágyból foglalkoznak politikával, ki-ki a maga módján.

Ilyen tényállás mellett a jobboldal és baloldal közötti harc, melyből az itteni sajtóban kézenfekvő okokból sok hűhót csinálnak, és amelynek véleményem szerint a német lapok is túlon túl nagy figyelmet szentelnek, sohasem jelenthetett komoly veszélyt a Darányi-kormányra. Egy határozott kormányzat ezért, ha nem szándékszik az egyik vagy a másik oldallal lepaktálni, a jövőben is könnyedén meg tudja védeni pozícióját, a jobb- és baloldallal szemben egyaránt. Hogy pedig a kormányzat a jobboldallal vagy az ellenzékkel való erősebb pártpolitikai kötöttség nélkül változtatlanul elsősorban a kormánypártra támaszkodva akar a maga útján továbbhaladni, erre véleményem szerint kétségtelen bizonyíték Darányi miniszterelnök tegnapelőtti szegedi nagygyűlése, mely a kormány számos tagjának és a Nemzeti Egység Pártja mintegy 90 tagjának jelenlétében folyt le azon a Szegeden, ahonnan annak idején a kommün után a nemzeti mozgalom is kiindult. A miniszterelnök igen részletes, szigorúan tárgyilagos programbeszédében² a magyar politika minden akut kérdésére kitért. A baloldal, azaz a teljes ellenzék felé fordulva kijelentette, kormányának szilárd akarata, hogy nem tűri a törvények megsértését. Ez a kijelentés kétségtelenül azt a célt szolgálta, hogy az ellenzéket békülékenységre hangolja, mivel a kijelentés azt a biztosítékot tartalmazza, hogy a kormány semmiféle olyan jobboldali radikális tevékenységet nem tűr, ami nem hozható összhangba a törvényekkel (vö. a f. hó 17-i fent idézett jelentéssel a Nemzeti Akarat Pártja betiltásáról)³. A továbbiakban a miniszterelnök elutasította a diktatúra gondolatát, mivel

² Darányi szegedi beszédét részletesen ismerteti a Függetlenség 1937. április 20-i száma.

³ Lásd a 86. sz. iratot.

„a diktatúra önmagában nem old meg semmit és nem is orvosság semmire”. Diktatúrák rendszerint ott születnek, ahol a kormány már nem lát más kiutat; a magyar kormány szerencsére nincs ilyen helyzetben. Magyarországnak nincs szüksége különféle vezérekre sem: a nemzet egyedüli és kizárólagos vezére a kormányzó.

Ez a kijelentés önmagában nem tartalmaz semmi újat, mert a miniszterelnök már korábban is ismételtlen kijelentette, hogy nem tűri a törvények megsértését, és elutasítja a diktatúra bármiféle gondolatát. És mégis, ugyanezek a megállapítások ezúttal különösen jól jöttek a baloldali ellenzéknek, mivel ebből azt a bizonyosságot vezették le, hogy a kormány a radikális-antiszemita jobboldali mozgalom jelszavaival szemben nem adja fel szigorúan törvényes vonalvezetését és nem tervez radikális intézkedéseket a zsidóság visszaszorítására.

Jobbfelé a miniszterelnök nyomatékosan hangsúlyozta, hogy kormánya egynek érzi magát Gömbös eszmevilágával, s kiemelte azt a szilárd akaratát, hogy az ország politikáját nemzeti, szociális és népi alapon vezesse.

Kétségtelen, hogy a szegedi beszéd csalódást okozott azoknak, akik ettől a belpolitikai helyzet tisztázását várták olyan értelemben, hogy a kormány elárulja, vajon a jobboldali radikális Rajniss-csoporttal rokonszenvezik-e inkább vagy balratolódik Bethlen irányába, és hogy a döntő pillanatban a radikális jobboldalra támaszkodik-e vagy inkább balfelé vesz irányt. Aki azonban a miniszterelnököt ismeri, az tudja, hogy az ilyesfajta idő előtti elkötelezések ellenkeznek természetével. Óhaja sokkal inkább az, hogy legelőször is a lehető legszélesebb parlamenti alapon az általa tervezett közjogi reformokat, azaz a kormányzói jogkör és a felsőház illetékességének kiterjesztését, valamint a titkos választójogot valósítsa meg. Az a benyomásom, a miniszterelnök semmiképpen sem gondol arra, hogy e nagy feladatok befejezése előtt kényszerítő szükség nélkül elhagyja az általa óhajtott pártközi béke-alapot. Ez azonban semmiképpen sem jelenti, hogy ha a késedelemben veszedelem van, nem lesz bátorsága ahhoz, hogy politikailag szakítson azokkal a körökkel, melyekben Bethlen István gróf, Eckhardt Tibor és a régebben miniszterelnökséget viselt Friedrich-féle, bizonyos mértékben XIX. századbeli emberek a vezetőik, és amelyekben a zsidóság ma befolyásos szerepet játszik.

Darányi beszédének konkrét kérdésekkel foglalkozó része három fő pontra oszlik: nyilatkozat Magyarország külpolitikájáról, nyilatkozat a kormánynak a társadalmi ínség megszüntetésére vonatkozó terveiről és végül állásfoglalás a zsidókérdésben.

Magyarország külpolitikájával kapcsolatban a miniszterelnök újból hivatkozott kormányának a római jegyzőkönyvet aláíró hatalmakkal való változatlanul szoros együttműködésére. Ugyanakkor hangsúlyozta a német birodalomhoz fűződő, érdekazonosságra épülő baráti viszonyt. Ezzel kapcsolatban megemlítette, hogy az Olaszországgal, Ausztriával és Németországgal folytatott magyar külkereskedelem a teljes magyar exportnak körülbelül felét öleli fel. — A kisantanttal szembeni szilárd magyar magatartásnak megfelelően újból kijelentette Magyarország készségét arra, hogy e csoport államai-val korrekt viszonyt állítson helyre, de csak Magyarország teljes egyenjóságára alapján és csak amennyiben az érintett hatalmak magyar kisebbségeiknek a szükséges védelmet törvényes úton biztosítják. A magyar kisebbségek sorsának kielégítő rendezése nélkül Magyarország és a kisantantállamok között normális viszony nem alakulhat ki. Jugo-

⁴ Utalás az 1937. március 26-án kötött olasz—jugoszláv barátsági szerződésre, amelyben a szerződő felek garantálták egymás határait, kötelezték magukat a vitás kérdések tárgyalás útján való rendezésére s tervbe vették a két ország közötti kereskedelem kiszélesítését.

szláviával kapcsolatban megállapította, hogy az olasz—jugoszláv⁴ megállapodás alkalmas arra, hogy Magyarország is megnyugtatólag hasson.

A társadalmi ínség megszüntetésének problémájával összefüggő kérdések tárgyalásánál a miniszter részletesen utalt azokra a rendszabályokra, melyeket kormányra lépése óta foganatosított. Darányi fejtegetései szerint e téren továbbra is főleg arról van szó, hogy könnyítsenek a falusi lakosság legszegényebb rétegeit sújtó terheken, és hogy gyorsított intézkedéseket hozzanak a telepítési politika végrehajtására. E kérdéskomplexumra vonatkozóan külön jelentés megy.⁵

A miniszterelnök kifejezetten elismerte, hogy a tulajdonképpeni agrárproletariátus, azaz az állandó munkaviszony nélküli mezőgazdasági munkások ínséges helyzetben vannak. Hogy ezen segítsenek, a kormány a mezőgazdasági munkások öregségi biztosításának bevezetését tervezi, ha egyelőre csak szerény keretek között is. Tervezik továbbá, hogy azokon a vidékeken, melyek állandó munkaválsággal küzdenek, szerves munkaprogramot hajtanak végre, elsősorban az öntözési munkálatok és a fásítási program megkezdésével, amivel számos munkanélküli mezőgazdasági munkás kenyérhez jutna. Az ehhez biztosított anyagi eszközök tekintetében legyen szabad utalnom az 1937/38-as magyar költségvetési előirányzatról küldött 285. sz. jelentésre.⁶

A továbbiakban a miniszterelnök utalt a diplomával rendelkező állástalan ifjúság elhelyezésére vonatkozó tervvel kapcsolatban az előző nap közzétett kormánynyilatkozatra. Erről itt most csak annyit, hogy az e téren elhatározott kormányintézkedések alkalmasnak látszanak arra, hogy a helyzet jelentősen javuljon. Erről a kérdésről is külön jelentek.⁷

Figyelemre méltó bejelentéseket tett a miniszterelnök a zsidókérdéssel kapcsolatban, melynek nyilvános elismerését és tárgyalását minden eddigi kormányzat mindig tudatosan kerülte. Bejelentéseinek szigorúan tárgyilagos előadása és tartalma elvette azok sértő élet. Fontos mindenekelőtt az, hogy a kormányzat részéről nyíltan elismerte a zsidókérdés létezését. Tartalmát tekintve a zsidókérdést gazdasági problémaként jelölte meg, amennyiben a zsidóság aránytalanul nagy mértékben vetette meg a lábát a magyar gazdasági életben, és ezzel a magyar elemet messzemenően kiszorította a gazdasági tevékenységből. — Az általa bejelentett tervek: az adóreform, a társulati adók emelése, valamint a gazdasági és pénzügyi körök bevonása az intellektuális munkanélküliség megszüntetésére foganatosítandó intézkedésekbe gyakorlatilag elsősorban a tőkeerős zsidóságot sújtják, ezért kihatásában antiszemita jellegű intézkedések, bár jogilag tökéletesen a törvényesség, gyakorlatilag pedig az állami szükségszerűség keretében mozognak. Bizonyos, hogy Darányi úr csak érett megfontolások után szánta rá magát arra, hogy a kormánytribünről ismerje be a zsidókérdés létezését, mert kétségtelenül tisztában volt azzal, hogy ezzel a nyilatkozatával úgyszólván legalizálta a zsidókérdéssel kapcsolatos kérdések nyilvános megvitatását, holott ez ideig a teljes, liberális és demokratikus zsidóságtól függő sajtó e kérdésnek még a létét is tagadta. Az igaz, hogy a miniszterelnök a zsidókérdés létezésére vonatkozó megállapítását azzal az utalással enyhítette: igazságtalanság lenne az ország minden bajáért a zsidókat tenni felelőssé, mivel a mostani szükséghelyzet tulajdonképpeni gyökere történelmi és nemzeti eredetű. Másrészt azonban újból élesen kikelt a galíciai zsidók bevándorlása ellen, és biztosította hallgatóságát, hogy a magyar kormány ezeket a magyar érzésvilágtól és gondolkozásmódtól távol álló

⁵ A jelentést nem ismerjük.

⁶ A jelentést nem ismerjük.

⁷ A jelentést nem ismerjük.

idegen elemeket minden eszközzel megakadályozza abban, hogy Magyarországon letelepedjenek.

Darányi kijelentései mély hatást gyakoroltak az egész országra. Pártpolitikuskok eddig ismertté vált nyilatkozataiból és a sajtó magatartásából az a kép adódik, hogy a Darányi által kifejtett program maradéktalan helyeslésre talált csaknem minden oldalon. A kormányhoz közel álló lapok — de a katolikus sajtó és a legitimista Magyarország, valamint a revíziós Pesti Hírlap is — különösen azt üdvözik, hogy a miniszterelnöknek volt bátorsága belevágni a zsidókérdésbe. Sokszorosan megtaláljuk ezekben a lapokban azt az utalást, hogy Darányi a zsidósággal való leszámolást „európai formákban” csinálja, és magát szigorúan törvényes keretek között tartja. Kevés kivételtől eltekintve mai napig maga a zsidó sajtó sem mer Darányinak szemrehányást tenni azért a megállapításáért, hogy Magyarországon létezik zsidókérdés. A Pester Lloyd egyenesen dicsérőleg ismeri el azt a „nyugalmat, és tárgyilagosságot”, mellyel a miniszterelnök a problémát kezelte. Minden látszat szerint a zsidó és az őket támogató magyar körök most azt fogják megkísérelni, hogy a Darányi által bejelentett és elsősorban a zsidóságot érintő rendszabályokat a zsidóság számára a lehető legkevésbé fájdalmassá tegyék.

Nagy figyelmet szentelt a sajtó Darányi diktatúraellenes állásfoglalásának is. A miniszterelnök idevonatkozó fejtegetéseit az egész sajtó helyesli. Éppígy kivétel nélkül helyeslő fogadtatásban részesültek a társadalombiztosítás, telepítés, útépítés stb. terén általa bejelentett gyakorlati intézkedések. A miniszterelnök ezért minden tekintetben meg lehet elégedve beszédének visszhangjával.

Amennyiben előre nem látott események nem zavarják meg Magyarország belpolitikai életét, a kormány legközelebbi munkaszakasza minden szenzációtól mentes lesz. A miniszterelnök újólág megállapította, hogy Magyarországot nem fenyegeti forradalom veszélye. A lakosság legszűkebb rétegének javára kilátásba helyezett sokféle szociálpolitikai intézkedés ezenkívül e rétegek általános megnyugvásához is hozzájárul majd, és radikalizálódásuk ellen hat. Ha Darányinak továbbra is sikerül az eddighez hasonló módon megnyernie a közvéleményt terveinek és intézkedéseinek, úgy nem lesz igaza azoknak a prófétáknak, akik benne csak átmeneti miniszterelnököt láttak.

7424/E. 539 717—27.

Dr. Werkmeister

88

Budapest, 1937. május 15.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

122. sz.

A képviselőház ebben az évben a szokottnál nagyobb mértékben foglalkozott a költségvetés általános vitájának keretében külpolitikai kérdésekkel. A pártok legjobb szóno-kaikat állították csatasorba, hogy így biztosítsák a maguk számára a közvélemény figyelmét. Felszólaltak többek között a nagyon erősen elzsidósodott liberális párt¹ nevében gróf Apponyi György, Gratz őexcellenciája és Rassay képviselő, a magyar

¹ Nemzeti Szabadelvű Párt.

parlament egyik legjobb szónoka; a Nemzeti Egység Pártja nevében Kornis professzor, a képviselőház alelnöke és gróf Károlyi Viktor, azonkívül a pártonkívüli gróf Bethlen István. Ezzel szemben Eckhardt Tibor, a Kisgazdapárt vezére, állásfoglalását a Külügy-minisztérium költségvetési vitájára tartalékolta.²

Az egyes szónokok beállítottsága a Harmadik Birodalommal szemben fejtegetéseikből is kiderült. Így Apponyi gróf, Rassay és Gratz a többi dunai állammal való szorosabb együttműködés szükségességére mutatott rá, és úgy látszott, azonos az a meggyőződésük, hogy a dunai államok blokkja bátya lehetne az általuk feltételezett és annyira rettegett pángermán törekvésekkel szemben vagy — ahogy magát Apponyi gróf kifejezte — minden „kívülről jövő hatalmi törekvessel szemben”. Mindnyájan egyetértettek azonban abban, hogy ilyen együttműködés előfeltétele a magyar egyenjogúság elismerése és a magyar kisebbségekkel való megfelelő bánásmód az utódállamokban. Ilyen előfeltétel leszögezése nélkül ellentétbe kerültek volna a hivatalos magyar külpolitikával, márpedig ezt az ódiomot ma még a szociáldemokrácia sem meri vállalni. A különféle árnyalatú pártok szónokai általában egyek voltak abban, hogy azok az akadályok, amelyek a dunai államok gyakorlati együttműködésének útjában állanak, nem Magyarországon keresendők, hanem egyedül abban a körülményben, hogy Magyarországtól megtagadják elemi jogát a fegyverkezési egyenjogúságra és — különösen Erdélyben — veszélyeztetett a magyar kisebbségek létalapja.

Az új Németországot világnézeti okokból elutasító Apponyi György gróf Németországgal kapcsolatban hangsúlyozta, nem helyeselheti a parlamenti jobboldalnak azt a gyakori követelését, hogy Magyarország folytasson németbarát politikát, másrészt azonban nem járulhat hozzá ahhoz a követeléshez sem, hogy németellenes politikát folytasson. Egy olyan nagy birodalommal, mint Németország, a kis Magyarország nem kerülhet éles ellentétbe, noha ő, mint szabadságszerető ember és mint jó katolikus, elítéli a nemzetiszocializmust. Rámutatott a továbbiakban arra, hogy az olyan jelszavak, mint a Birodalom térség nélkül (*Reich ohne Raum*) Délkeleti térség (*Südostraum*) és Egy nép — egy birodalom (*Ein Volk — ein Reich*) veszélyt jelentenek Magyarországra, mivel Németország sohasem mondott le egy keleti irányú revízióról. Magyarországnak ezért különösen azokkal a hatalmi csoportosulásokkal kell jó viszonyt fenntartania, melyeknek nincsenek hatalmi aspirációik Magyarországgal szemben. Magyarország kötelessége, hogy önálló külpolitikát folytasson, nem pedig tengelypolitikát.

Rassay képviselő azt a felfogást képviselte, hogy Európában változatlanul eminens háborús veszély áll fenn. Az angol—olasz ellentét következtében a magyar külpolitika „katasztrofális” helyzetben van, mivel Magyarországot baráti kötelékek fűzik Olaszországhoz és Angliával szemben is meleg rokonszenvvel viseltetik. A Harmadik Birodalom expanziós politikája nemcsak tengerentúli gyarmatok szerzésére terjed ki, hanem keleti területekre is. Ha Németország titkos szándékai megvalósulnának, úgy Ausztria hulláján keresztül Magyarország kis gyarmat szerepére lenne kárhozthatva.

Gratz őexcellenciája is rámutatott (a szovjet-orosz veszély mellett) a német expanzió veszélyére, ezt azonban mindjárt le is szűkítette, megjegyezvén, hogy nem szabad Németország mai vezetőinek valamiféle agresszív szándékot tulajdonítani, mert ilyenek bizonyára nincsenek, de nyilván fennáll az a veszély, amely Magyarország földrajzi helyzetéből adódik a szám szerint nála jóval nagyobb és erős életerőtől eltöltött német nép közelségében. Ő is síkraszállt tehát a szomszéd államokra való támaszkodás politikájáért az ismert feltételek mellett; ilyen kölcsönös megértést azonban csak konstruktív

² Lásd a 94. sz. iratot.

külpolitika érhet el. Azt azonban elhallgatta, hogy milyen legyen az ilyen konstruktív külpolitika.

Legitimista beállítottságának megfelelően a királykérdés megoldását jogfolytonossági alapon követelte. A restaurációt végre kell hajtani, mielőtt egy magyar királyválasztás beavatkozási alkalmat és lehetőséget nyújtana az egymással konkuráló nagyhatalmaknak.

Kornis őexcellenciája, a képviselőház alelnöke mint a Nemzeti Egység Pártjának vezérszónoka beszélt. Beszédében túlnyomóan a romániai, csehszlovákiai és jugoszláviai magyar kisebbségek helyzetével foglalkozott. A kormánypárt egy tagja szájából mindenestre feltűnő módon hangsúlyozta az összes dunai állam eleinte csak gazdasági, később politikai együttműködésének szükségességét a béke érdekében, majd így folytatta: „Ha azonban csalódnunk kellene a kisantantállamok magatartásában, úgy kénytelenek lennénk olyan politikát folytatni, melyet a kisantant ránk kényszerít, és viszonyunkat az irántunk barátságos államokkal tovább elmélyíteni, noha valamennyi dunai állam érdeke, hogy egyetértő együttműködésben egyesüljenek, mert van két nagyhatalom, melyek a dunai államokat gyarmataikká akarják tenni, és ezek a német titán és az orosz kolosszus.” — A Duna-medence előbb-utóbb a pángermanizmus és pánszlávizmus véres összecsapásának színtere lesz, hacsak a dunai államok egymásra nem találhatnak. A német expanziónál mindenestre veszedelmesebb az orosz kolosszus, melynek Duna-medencei hegemoniáját Csehszlovákiával kötött katonai megállapodása készíti elő.

A kormánypárt másik tagja, gróf Károlyi Viktor ezzel szemben egyértelműen a németbarát magyar külpolitika szükségességét hangsúlyozta, egyben elítélte magyar újságok német belpolitikai viszonyokra vonatkozó ízléstelen kritikáját.

A többi beszéddel összehasonlítva szenzációként hatott Bethlen gróf beszéde. Az a visszhang, melyre fejtegetései országsszerte találtak, világosan mutatja, hogy a pártonkívüli Bethlen egyedül állva is pontosan annyit jelent a nagy tömegeknek és szavai pontosan annyit nyomnak most is a latba, mint régebben, amikor még nagy többségre támaszkodott. Beszédét a kormánysajtó is hosszú idő után először helyeselte újra fenntartás nélkül és örömmel. Beszédének sajtóvisszhangja azt bizonyítja, hogy egyéniségének hatásától csak nehezen lehet szabadulni. Bethlen grófnak csak egy óra beszédideje volt, de ez alatt az egy óra alatt röviden és mégis átfogóan és meggyőzően mindent elmondott, amit Magyarország jelenlegi helyzetében egy politikusnak el kell mondania.

Felszólalása egyik nagyobb szakaszát a külkereskedelmi politikának szentelte és ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy szerinte a kereskedelempolitikában föltétlenül új rendszerre van szükség. Csak egyetlen út vezet Közép-Európa szanálásához: egy közép-európai preferenciális rendszer kiépítése, melyben az egyik oldalon állnának a közép-európai ipari államok: Németország, Ausztria, Olaszország, Svájc és Csehszlovákia, a másik oldalon pedig a Duna-medence agrárállamai és esetleg Lengyelország is. Briand, Tardieu és Flandin tervei mind egy dunai konföderáció álomképén hiúsultak meg. Azt a problémát, melynek megoldására törekedtek, csak a politikától teljesen szabad, valamennyi közép-európai államot felölelő gazdasági terv tudja megoldani.

Csak mellékesen jegyzem itt meg, hogy Bethlen gróf kikelt a diktatúrák minden fajtája ellen. Az utolsó 18 év bebizonyította, hogy Magyarországon nincs szükség diktatúrára, mert a magyar törvények segítségével minden felforgató mozgalmat el lehet nyomni. Valamennyi zsidó és a zsidó sajtó csodálkozására és riadalmára Bethlen gróf azután hosszabban foglalkozott a zsidókérdéssel. Hangsúlyozta: egyetért a miniszterelnökkel. Elismerte, hogy létezik zsidókérdés, de azt józanul, okosan és nem sértő módon kell megoldani, mivel a 9 milliós nép nem alkalmazhat olyan módszereket, melyeket még egy

70 milliós nép sem engedhet meg magának nemkívánatos következmények veszélye nélkül. Különben ennek az lenne a következménye, hogy Magyarország elveszítené a világ rokonszenvét és világbojkottnak tenné ki magát, mely az országot a tönk szélére juttatná.

Beszéde befejező részét Bethlen gróf a külpolitikának szentelte. Teljes egészében helyeselte a kormány külpolitikáját, és egyértelműen elutasította azon körök felfogását, amelyek a magyar külpolitikát olyan irányba szeretnék fordítani, ahonnan az állítólagos német veszéllyel szemben támogatást remélnék. Ha lenne német veszély, úgy elsősorban a belügyminiszter feladata ez ellen föllépni, mert semmi sem kompromittálhatja annyira Magyarország és Németország barátságát, mint az a látszat, hogy az ország belügyeire kívülről gyakorolnak befolyást. Van azonban egy másik, tényleges veszély, és ez a kisantant részéről fenyeget, mely még a legbecsületesebb magyar kiegyezési törekvések elé is mindig akadályokat gördített. Barátai, azaz Olaszország, Ausztria és Németország támogatása nélkül Magyarország már rég áldozatul esett volna ennek a veszélynek. — Röviden érintve a magyar kisebbség kérdését annak sürgős szükségességét hangsúlyozta, hogy komoly elhatározásra kell jutni. Az erdélyi magyarság hatalmas életerőt csak a Romániával való megegyezés vagy egy nemzetközi akció segítségével lehet megmenteni.

Az általános költségvetési vita végét a miniszterelnök jelentős beszéde képezte, aki állást foglalt a szónokok által fölvetett legtöbb kérdésben. Lemondva arról, hogy a felvetett számos belpolitikai kérdésre kitérjek, csak leglényegesebb külpolitikai fejtegetéseinek ismertetésére szorítkozom. A magyar külpolitika célját a miniszterelnök abban látja, hogy Magyarország érdekeit egy igazi béke érdekeivel hozza összhangba. Ez a politika minden körülmények között Magyarország ismert barátaihoz való ragaszkodását jelenti. A római jegyzőkönyvek megfelelő említése után a miniszterelnök utalt a Magyarország és a német birodalom közötti gyakorlatban kipróbált őszinte barátságra.

Az alapvető magyar beállítottságnak megfelelően a miniszterelnök ismét hangsúlyozta, hogy a meglevő barátságok ápolását és elmélyítését szolgáló magyar külpolitika nem zárja ki a más államokhoz való gazdasági vagy más jellegű közeledést az ismert feltételek mellett. Kiegészítőleg megjegyezte, hogy Magyarország a függő kérdéseket kölcsönös megállapodások alapján óhajtja megoldani. Egyenjogúság és a kisebbségek sorsának kielégítő rendezése nélkül azonban Magyarország és a kisantant között nem jöhet létre normális viszony. Magyarország konstruktív békepolitikát folytat és nem kíván mást, minthogy bizonyos természetes követelései megfelelő elismerésre találjanak. A miniszterelnök zárószavai abban a megállapításban csúcsosodtak ki, hogy egy olyan országban, mint Magyarország, a magas színvonalon álló parlament mellett az erős kormányzatnak is fenn kell maradnia.

A miniszterelnök külpolitikai gondolatmenete nem új. Új bizonyítéka volt ez annak, hogy Magyarország számára a kisantanthoz való minden politikai közeledés előfeltétele egyenjogúságának feltétel nélküli elismerése és a magyar kisebbségekkel való bánásmódra vonatkozó szilárd kötelezettségek vállalása e hatalmak részéről. Az idézett előfeltételek előzetes teljesítése nélkül francia és cseh gazdasági tervek nem tartanak magyar részről még csak megvizsgálásra sem érdemesnek — bármilyen burkolt formában hozzák azokat újból és újból elő.

Az általános költségvetési vita leglényegesebb momentuma azonban Bethlen gróf fel szólalása volt, aki bár a Darányi-kormány külpolitikáját (mely alapján saját korábbi külpolitikája) mindig támogatta, belpolitikai téren azonban utóbbi időben gyakran olyan álláspontokat képviselt, melyek azt a látszatot keltették, mintha az ellenzék demokrata-zsidó szárnyához közeledett volna. Ezek az aggodalmak a zsidókérdéssel kap-

csolatos egyértelmű fejtegetései, valamint Németországnak a magyar politika keretében való jelentőségéről vallott felfogása révén eloszlottnak tekinthetők. Ezt a felfogást szemlátomást a kormánypárt jobbszárnyának széles körei is osztják, ami kivehető abból a demonstratív tetszésnyilvánításból, melyben őt beszéde végén e körök részesítették. Úgy néz ki a dolog, mintha vége felé járna Bethlen elszigetelődésének ideje, és mintha újra csatlakozást keresne a kormányhoz, hiszen ennek vezetője sok éven át miniszterelnökségi politikai államtitkára volt, s belsőleg sokkal közelebb áll hozzá, mint az elhunyt Gömbös miniszterelnökhöz. Bethlennek ezzel a Darányinak szóló korlátlan opciójával utóbbi kormányfői pozíciója még szilárdabbnak látszik, mint amilyen a belpolitikai kérdések taktikusan bölcs kezelése folytán az már az utolsó hónapokban is volt.³

Erdmannsdorff

7426/E. 539 758—68.

89

Róma, 1937. május 25.

HASSEL RÓMAI NÉMET NAGYKÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

132. sz.

Ciano ma következőket közölte velem budapesti benyomásairól¹:

Fogadása minden tekintetben ragyogó volt. Politikailag kezdetben bizonyos angol hatás volt érezhető, különösen Kányánál. Az angolok megpróbálták Kányának bebeszélni², hogy Németország és Olaszország megbízhatatlan és nyugtalan társak; Magyarország jobban tenné, ha a nyugati hatalmak, különösen Anglia áldásával Ausztriával együtt Csehszlovákiához közeledne. Az angol diplomácia ebben az irányban nagyon tevékeny, aktívabb mint a francia, bár ez is ugyanezt a nótát fűjja. Közben az angolok kifejezetten hangsúlyozták, hogy Anglia semmi esetre sem megy tovább annál, hogy áldását adja ehhez a politikai vonalhoz. A budapesti napok alkalmasak voltak arra, hogy az angol sugalmazások hatását újra meglehetősen elhomályosítsák, annál is inkább, mivel Darányi, akiről Ciano nagyon kedvező ítéletet alkotott, feltétlenül kitart a régi magyar kurzus mellett. A Darányi és Kánya közötti különbséget Ciano úgy fogalmazta meg, hogy Kánya szerint Magyarország nem *tud*, míg Darányi nem is *akar* más politikát folytatni, mint a Berlin—Róma tengelyét.

Ciano hozzáfűzte, Kánya kifejezetten biztosította őt, hogy Schmidt államtitkár Párizsban és Londonban³ lojális magatartást tanúsított, elutasított holmi nyugati garanciát Ausztria függetlenségére, és hangsúlyozta, hogy az osztrák politika a római jegyzőkönyvek és a július 11-i egyezmény alapján áll.⁴

³ A költségvetési vitát lásd a KN. 1935. XII—XIII. kötetében.

¹ Ciano olasz külügyminiszter az olasz királyi pár kíséretében 1937. május 19—22. között volt Budapesten.

² Kánya külügyminiszter a magyar kormány képviselőjében részt vett VI. György angol király 1937. május 12-i koronázásán. — Angliai tárgyalásaira lásd DIMK. I. 250.

³ Guido Schmidt osztrák külügyi államtitkár VI. György koronázása alkalmával Londonban, majd Párizsban folytatott megbeszéléseket.

⁴ Utalás az 1936. július 11-i osztrák—német egyezményre.

Romániára vonatkozóan Ciano Magyarországon erős bizalmatlanságot és ellenséges érzületet állapított meg, ami nagy akadály a egy Budapest—Bukarest megegyezésnek, annál is inkább, mert a román kormány kisebbségi kérdésben mostanában még kevésbé előzékeny, mint eddig. Neurath báróval folytatott itteni megbeszélésekkel⁵ összhangban Ciano megnyugtatta Magyarországot, hogy nem kerül sor román—olasz megegyezésre magyar hozzájárulás nélkül, azaz anélkül, hogy a románok ne mutatnának Magyarországgal szemben a magyar kívánságokat kielégítő előzékenységet.

Jugoszlávia irányában magyar kapcsolatok lényegesen jobbak, ha eddig nem is történt semmi pozitívum. Olasz részről nagyon elégedettek a belgrádi egyezmények hatásával.⁶ Laibachban az olasz főkonzulnál Ciano meggyőződött arról, hogy a szlovén kisebbséggel kapcsolatos olasz intézkedések (kettős birtokosok szabadon bocsátása, ígéret szlovén nyelvű újság és szlovén istentiszteletek kérdésének jóindulatú kezelésére) máris üdvös hatást váltottak ki a jugoszláviai szlovénekknél. Példaként említette Ciano a bozeni Alpenzeitung című újságot, mely tudvalevőleg tökéletes kormánylap.

Csehszlovákiát illetően ismételt csehszlovák tapogatózás ellenére a magyarok továbbra is idegenkednek a megegyezéstől, például meg nem támadási szerződés kötésétől. Megkérdeztem f. hó 14-én kelt Pol. IV. 2412. sz. rend.⁷ értelmében, tud-e valami hasonlót csehszlovák ajánlatról Bécsben. Ciano azt válaszolta, hogy erről semmi pontosabbat nem tud. Közöltem vele véleményemet a f. hó 10-én kelt III. SE. 3378. sz.⁸ ottani rendelet szellemében. Ciano álláspontunk ellen nem emelt kifogást és helyeselte, amikor hangsúlyoztam a Németország és Olaszország közötti rendszeres összjáték, valamint kölcsönös tájékoztatás szükségességét. Hozzáfűzte, hogy az olasz—csehszlovák kapcsolatok továbbra is rendkívül hűvösek, úgyszólván alig léteznek.

Befejezésül Ciano hangsúlyozta, hogy budapesti összbenyomása a Darányi-kormány országon belüli helyzetét illetően is teljesen kedvező; Kánya személyében változás talán nincs kizárva, bár még nem okvetlenül aktuális. Úgy látja, Darányi és Bethlen között alapjában véve jó az egyetértés.⁹

Hassel

1847/421 033—4.

90

Budapest, 1937. május 25.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

134. P. 31. sz.

Alig 14 nap telt el az osztrák szövetségi elnök látogatása óta,¹ és máris újabb állami látogatás hozta ünnepi izgalomba Budapest városát és egész Magyarországot: az olasz királyi pár, akiket hivatalosan mindig Etiópia császáranak és császárnőjének is neveznek,

⁵ Neurath 1937. május 3-án hivatalos látogatást tett Rómában.

⁶ Lásd a 87. sz. irat 4. jegyzetét.

⁷ Az irat nem áll rendelkezésünkre.

⁸ Az irat nem áll rendelkezésünkre.

⁹ Ciano budapesti tárgyalásairól lásd még Kánya feljegyzését a Darányi, Ciano és közte lefolyt május 21-i beszélgetésről. DIMK. I. 254.

¹ Miklas osztrák köztársasági elnök — Schuschnigg kancellár és Schmidt külügyi államtitkár kíséretében — 1935. május 2-án érkezett Budapestre.

a kormányzó múlt évi római látogatásának viszonzásaként f. hó 19-től 22-ig a magyar fővárosban tartózkodott. A spanyol királyi pár 1908-ban tett látogatása óta ez volt Budapesten az első uralkodói látogatás és így érthető, hogy a magyar „királyság” különös örömmel nézett a királyi vendégek látogatása elé. A király fogadásának számos előkészülete és próbája — amelyekről a sajtó is folyamatos tájékoztatást adott — lázas várakozásba hozta a lakosságot, s a királyi párt kísérő spontán tetszésnyilvánításokból ítélve a lakosság nem is csalódott várakozásában.

Gazdaságosság szempontjából is helyes ütemezéssel a magyar sajtó ösztüze csak az uralkodópár érkezése előtti napon kezdődött el. A sajtóorgánumok hasábos, túláradó hódolattal eltelt, színpompás köszöntő cikkekkel igyekeztek lelkesedésben és szívélieségben egymást túlszárnyalni. Első köszöntését sok lap olasz nyelven közölte; ismét más lapok üdvözlő cikkeik élére olasz feliratot választottak, mint például „Evviva il re”, „Ave Caesar”, „Avanti Savoya”. E cikkekben — beállítottságuknak megfelelően — a Savoyai-házat, a keresztény monarchiát, a latin géniuszt, az új Olaszország államfőjét, a szociális királyt vagy a magyar—olasz barátságot ünnepelték. Majdnem minden lap kifejezést adott afőlött érzett örömének és elégedettségének, hogy hála az olasz támogatásnak, megszűnt Magyarország éveken át tartott elszigeteltsége. Emlékeztettek a lapok arra, hogy Bethlen István gróf már tíz évvel ezelőtt megkötötte a magyar—olasz barátsági szerződést, és ezzel rálépett arra az útra, melyen a magyar történelem nagyjai évezredek óta jártak. Mindenesetre a magyar kormány teljes mértékben elégedett lehet a sajtó magatartásával, mert az maradéktalanul, pártállásra vagy világnézetre való különbség nélkül megfelelt feladatának, hogy tudniillik a magyar—olasz barátság gondolatában a magyar nemzet egységét tükrözze, és tolmácsolja az olasz vendégeknek Magyarország halálját a revíziós kérdésekben tanúsított megértő magatartásáért.

A tervezett látogatási program általában ugyanaz volt, mint az osztrák szövetségi elnök jelenléte alkalmával, azonban a királyi pár egy nappal hosszabb tartózkodásának megfelelően még gazdagabb. Ha azonban a két programban fellelhető hasonlóság ellenére az ünnepi rendezvények külső képe a királylátogatás alkalmával sokkal káprázatosabb volt, úgy ebben az udvari szertartási rendnek is része lehetett. Márcsak öfelségéék és az őket elkísérő Ciano gróf külügyminiszter nagy kísérete is nagyobb keretet feltételezett. Így például ezeknek a fényesebb külsőségeknek a stílusából folyt az is, hogy a pályaudvarról be-, illetve a pályaudvarra kivonulás öt-, illetve négyfogatú nyitott hintókon történt. A hintókat a híres magyar stílusban hajtották és azok oly ritka színpompás képet nyújtottak, ami valamennyi nézőt elragadtatott tetszésnyilvánításokra készítetett. A pályaudvaron a fogadásra és búcsúztatásra a diplomáciai testület tagjai közül az olasz, osztrák, a német és a jugoszláv követek jelentek meg (utóbbi azzal az indoklással, hogy a király jugoszláv területen is átutazik, és ezért udvariassági aktus, hogy őt a vonatnál üdvözlje).

A királyi palotában rendezett nagy esti fogadásra meghívott vendégek — különösen a magyar arisztokrácia képviselői jelentek meg nagy számban — nyilván tudatosan, számszerűen kevesebben voltak, mint a szövetségi elnök tiszteletére rendezett fogadáson. A vendégek között, ugyancsak a szövetségi elnök tiszteletére rendezett fogadástól eltérően, ott voltak az itt lakó főhercegi családok, akik díszhelyeiket az olasz felségek mellett foglalták el. Általában az volt a benyomás, hogy az ünnepélyes rendezvények képét nagymértékben az udvari etikett szabta meg. A sajtó egyébként büszkén feljegyezte, hogy az alkalmazott szertartási rendet (ceremóniát) nem idegen példák alapján alakították ki.

A tervbe vett rendezvények sorrendje az idecsatolt programból² vehető ki, úgyhogy a program részleteinek felsorolását mellőzhetem.

A lakosság az állami látogatáson lelkesen részt vett, mindenekelőtt a bevonulás és az elutazás, valamint a díszszemle ragyogó színjátékán. Éljenzései elsősorban az uralkodópárnak szóltak, azután Ciano külügyminiszternek és végül a gyorsan közkedveletté vált Mária hercegnőnek. A magyar néplélek állítólagos ismerőitől gyakran hallottam azt a felfogást, hogy az utcákat szegélyező százezres tömegek hódolata elsősorban a koronás főnek szólt, atavisztikus emlékezéssel a magyar királyi korona eszményére, és ily módon az a lakosság mélyen gyökerező monarchikus érzésének kifejezője volt. Saját véleményyt ebben a vonatkozásban nem alkothattam.

Viktor Emánuel király még megérkezése napján egyórás kihallgatáson fogadta a miniszterelnököket és Kánya külügyminisztert; a kormányzó ugyanakkor Ciano gróft fogadta. Az ünnepi napok alkalmával a továbbiakban is bőséges lehetőség nyílt politikai eszmecserékre a magyar miniszterelnök, a magyar külügyminiszter és Ciano gróf között (vö. f. hó 21-én kelt 28. sz. távirati jelentéssel)³. Ciano gróf felkereste az elhunyt Gömbös miniszterelnök sírját is, amit a kormánybarát sajtó különös jó érzéssel regisztrált.

Az ünnepi napok alatt szívélyes táviratváltásra került sor egyrésről az olasz fasiszta kamara elnöke és az olasz szenátus elnöke, másrésről a magyar képviselőház és felsőház elnöke⁴ között.

A katolikus sajtó egyébként ismételten feltűnő tálalásban emelte ki azt a tényt, hogy őfelségéék a hivatalos programon kívül több ízben elmentek misére, éppúgy, mint ahogy ezt Miklas szövetségi elnök is megtette. Világosan Németország ellen irányuló éllel azt is megjegyezték ezzel kapcsolatban, hogy Isten házának látogatása mélységesen megható, szimbolikus jelentőségű, mivel vannak olyan országok is, melyek hátat fordítottak az istenhitnek vagy üldöző hadjáratot folytatnak hit és egyház ellen, és hivatalosan a pogányságot propagálják. Ezzel szemben Európa katolikus országának felkent királyi párja valóban királyi példát adott. Az is feltűnt, hogy a király elment Esztergomba is, a hercegprímás székhelyére, hogy ott megtekintse az egyház területén folyó ásatásokat. Ugyanakkor alkalmat talált arra is, hogy a hercegprímásnál⁵ hosszabb kötetlen látogatást tegyen. Az olasz uralkodóház együvértartozását az egyházzal a sajtó nagy része oly gyakran és olyan feltűnően juttatta kifejezésre, hogy a szándék még akkor is félreismerhetetlen lenne, ha nem történtek volna egyenes célzások az egyház németországi helyzetére.

Feltűnést keltett a legitimista Magyarország Mária főhercegnővel foglalkozó hosszabb cikke is, mely túláradó szavakban ünnepelte a királykisasszonyt. Noha a sajtó erről nem jelentett semmit, utóbbi időben sokat beszéltek itt arról, hogy Mária főhercegnő Ottó trónörökös jövendőbeli menyasszonyának számít. A Magyarország cikkével nyilvánvalóan ennek a feltételezésnek akart kifejezést adni.

Nagy figyelmet keltett egy, a programban nem szereplő, háromtagú osztrák tisztí küldöttség megjelenése is, melynek érkezéséről a Honvédelmi Minisztérium illetékes osztályvezetője, — amint erről engem szavahihetően biztosított — csak a csapatszemle napján szerzett tudomást. Amint hallom, a bécsi olasz követ⁶ az utolsó percben adta

² A program nem található az irat mellett.

³ A jelentést nem ismerjük.

⁴ Sztranyavszky Sándor, illetve gróf Széchenyi Bertalan.

⁵ Serédi Jusztinián esztergomi érsek.

⁶ Salata, Francesco.

értésére az osztrákoknak, hogy a budapesti királylátogatáson tisztí küldöttséggel képviseltessék magukat. A küldöttséget aztán nagy sebtében össze is állították. A küldöttség megérkezése után kiadott sajtójelentésben az áll, hogy a szövetségi elnök Ausztriának a római jegyzőkönyvek másik két államával való szoros kapcsolata kifejezésül Hubicki vezérőrnagy, gyorshadosztály parancsnok vezetésével katonai küldöttséget küldött Budapestre azzal a megbízatással, hogy a királyt és a kormányzót Ausztria nevében üdvözlőjk és kifejezésre juttassák Ausztria részvételét ebben a baráti államok számára oly örvendetes eseményben.

Hogy a királylátogatáshoz gazdag rendjel-áldás is kapcsolódott, az a két ország politikai együttműködésének figyelembevételével különösebben nem is csodálatos. Különösen az olaszok voltak ebben igen nagyvonalúak. Mindenekelőtt a katonai vezetőket, 70 legénységi állományút, valamint a rendőrség vezetőit tüntették ki, miután a kormány legtöbb tagja és a Külügyminisztérium vezető funkcionáriusai már korábbi alkalmakról birtokában voltak az olasz kitüntetéseknek. A hadügyminiszter⁷ a Szent Mór-cs és Lázár-rend nagykeresztjét kapta.

Az a benyomás, melyet a királyi vendégek itt-tartózkodásuk alatt minden jel szerint nyertek, megfelel a tisztelet és lelkesedés spontán érzéseinek, melyekkel őket a lakosság minden rétege fogadta. Mutatja ezt a király távirata is, melyet a határról intézett a kormányzóhoz, és amelyben az áll, hogy feledhetetlen emlékeket fog megőrizni erről a látogatásról, és hogy Olaszországban olyan rendkívül szívélyes fogadtatásnak az emlékével tér haza, amely újból megerősítette az Olaszországot és Magyarországot egymáshoz fűző érzelmeket. A király József főhercegnek is hasonló köszönő táviratot küldött.

Magyarország számára a látogatás mérlegét kevés szóval meg lehet vonni. (Annak politikai vonatkozásairól külön jelentést küldök.)⁸ A bizalomteljes együttműködés Olaszországgal, amely a királylátogatásban meggyőző kifejezésre jutott, Magyarország nemzetközi súlyát, különösen a kisantant-államokkal szemben, jelentősen emeli. Ez az együttműködés a magyarokat kétségtelenül erősíteni fogja békés revíziós törekvéseik további követésében.

Dr. Werkmeister

1550/376 797—805.

91

Budapest, 1937. május 31.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

143. sz.

Május 23-án kelt Pol. IV. 2573. sz. rendeletre.¹

Gróf Széchenyi György képviselő, miután kudarcot vallott minden olyan, a legkülönbözőbb oldalról jövő próbálkozás, hogy őt interpellációja visszavonására bírják, megkísérelte, hogy megindokolja a parlamentben f. hó 26-án a németországi vallásüldözés

⁷ Röder Vilmos.

⁸ A jelentés nem ismeretes.

¹ A rendelet nem található az iratok között.

tárgyában elhangzott interpellációját. Mivel a kormány a maga részéről úgy határozott, hogy az interpellációt nem válaszolja meg, természetesen az lett volna számára előnyös, ha Széchenyi gróf nem élezte volna ki még jobban a helyzetet interpellációját indokló fejtegetéseivel. A kormány ezért gondoskodott arról, hogy az interpelláló képviselő fejtegetései közbeszólások özönébe és általános lármába fúljanak. A szónoknak alig lehetett néhány szavát megérteni, így például azt a megjegyzését, hogy letartóztatásba kerültek olyan férfiak, mint Niemöller és Krauss tiszteletesek, akik annak idején vállvetve harcoltak Magyarországgal, és hogy ők, a német hadsereg kiválóan dekorált tisztjei, a német frontharcosok erőteljes védelme nélkül már régen koncentrációs táborban ülnének.

A képviselőház alelnökének, dr. Kornis katolikus lelkésznek és egyetemi tanárnak jutott az a feladat, hogy Széchenyi grófot ismételtén felszólítsa, „külpolitikai okokból tartózkodjék a német egyházi harc ilyen éles bírálatától”. Ismét máskor az alelnök megkérdezte Széchenyi grófot, vajon azt reméli-e, hogy kijelentéseivel megjavíthatja a németországi katolikusok helyzetét. Ha ilyen reménye nincs, úgy helyénvaló lenne, ha beszédét külpolitikailag nem ennyire exponált helyen mondaná el. Széchenyi gróf még javában beszélt, amikor az interpellációk indoklására házszabályokban előírt negyedórás beszéd-ideje letelt, és a beszédidő meghosszabbítását a Ház nagy többsége megtagadta. Gróf Széchenyi beszéde közben a kormánynak egyetlen tagja sem volt jelen a parlamentben.

Kánya úr sajnálkozásának adott előttem kifejezést az interpelláció miatt és hozzáfűzte, Széchenyi gróf egyáltalán nem németellenes beállítottságú, hanem fanatikus katolikus, és így semmivel sem lehetett rávenni őt arra, hogy interpellációjától elálljon.²

1847/420 939—40.

Dr. Werkmeister

92

Budapest, 1937. június 1.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

142. P. 3. sz.

F. évi május hó 31-én kelt 144. sz. jelentésem kapcsán.¹

F. hó 26-án megtartott nagy parlamenti beszédében Kánya külügyminiszter kijelentette², hogy Magyarországnak a német birodalomhoz fűződő barátsága változatlan. Hozzáfűzte ehhez: nagyon jól tudja, hogy e megállapítással szemben hivatkoznak majd

² Az interpelláció szövegét lásd KN. 1935. XIII. 712—714. old.

¹ Ezt a jelentést nem ismerjük.

² Kánya beszédét lásd KN. 1935. XIII. 694—700. old. — Kánya költségvetési beszédében erőteljesen követelte a kisantanttól a fegyverkezési egyenjogúság elismerését és a kisebbségekkel való megfelelő bánásmódot. A beszéd elhangzása után Comnen berlini román követ felkereste Neurath külügyminisztert. Ez utóbbi a román követtel folytatott beszélgetéséről készített feljegyzésében többek között a következőket jegyezte fel: „Rátért ezután Kánya magyar külügyminiszter beszédére, és annak a gyanújának adott kifejezést, hogy a magyarokat fegyverkezési egyenjogúságukra vonatkozó követelésükben német részről ismét támogatják. Azt feleltem, ismeretes előtte, hogy a magyar követelésekkel mi a legnagyobb mértékben rokonszenvezünk, ami sok éves diszkriminációkban leli magyarázatát. Egyébként mi

bizonyos állításlagos nyilatkozatokra és a német sajtóban napvilágot látott eszmefutásokra. Ez a körülmény azonban nem tartja őt vissza attól a nézettől, hogy két nemzet barátságának legszilárdabb alapja az érdekközösség. Azt pedig, hogy ilyen érdekközösség politikai és gazdasági vonatkozásban sok tekintetben fennáll Magyarország és a német birodalom között, aligha vonja bárki is kétségbe. Mindaddig, amíg ez a helyzet adott, semmiféle ármánykodás sem tudja megingatni a Németország és Magyarország közötti jóbaráti viszonyt. A sajtónyilatkozatokból kiviláglik ezenkívül, hogy Kánya úr az ismert Rosenberg-cikket „zsurnaliszta teoretizálásnak” minősítette.

A külügyminiszter beszéde előtt a Külügyminisztérium költségvetési előadója,³ akinek kijelentéseit előzőleg messzemenően egyeztették a Külügyminisztériummal, felismerhetőleg Németországra célozva azt fejtegette, sajnálni kellene az olyan külügyminisztert, aki világnézeti alapon és nem saját nemzete érdekeitől vezéreltetve döntene arról, hová akar menni. A világnézeti harcok legnagyobbrészt vallásháborúk voltak, tehát valamennyi háború legkegyetlenebbjei. Magyarországnak azokhoz az államokhoz kell csatlakoznia, amelyeknek a békeszerződések megváltoztatása az érdeke. Olyan barátokra van ezért szüksége, akik Magyarország jogos igényeiről akkor sem feledkeznek el, ha a sors a szaturált államok sorába juttatja őket. Manapság sokat beszélnek politikai tengelyekről, de már ma meg lehet állapítani, hogy ezek a tengelyek nem véglegesek. Mindenesetre Magyarország valószínűleg tanúja lesz a germán expanzió és a szláv imperializmus kelet-európai összecsapásának, de remélhetőleg csak tanúja marad ennek az összecsapásnak. Magyarország és a szlávok között nincsenek különösebb differenciák; a germánok viszont évszázados kulturális és gazdasági kapcsolatok alapján barátai Magyarországnak. Ezért Magyarország Európának azon a pontján, melyet vérrrel és kultúrmunkával szerzett meg, független akar maradni, egyik világnézettől sem befolyásolva.

Ezeket a fejtegetéseket kétségtelenül az az óhaj diktálta, hogy megnyugtassa a belső magyar ellenzéket, amely állandóan pángermanizmusról és német veszélyről ír, és bizonyos fokig a szeptet is kifogja vitorlájából.

Dr. Werkmeister

3412/E. 014 137—9.

mindig azt tanácsoltuk a magyaroknak, hogy egyezzenek meg szomszédaikkal, legalább egy modus vivendi erejéig. A magyarok igen rossz néven vették tőlünk ezt a tanácsot. Ha azonban a román kormány is adhatok tanácsot, akkor ez az, hogy legyen a magyarokkal saját kezdeményezéséből előzeny a fegyverkezés kérdésében. Mindaddig, amíg ez meg nem történik, Magyarország és szomszédai, különösen pedig Magyarország és Románia között a viszony sohasem javul meg. A követnek, aki úgy vélte, hogy hiszen a magyarok hivatalosan még sohasem fordultak Romániához kiegyezés érdekében, azt feleltem, hogy a birtokon belül levő románok könnyebben megtehetik az első lépést, mint a magyarok.” — 1975/438 241—2.

³ Lakatos Gyula képviselő; beszédét lásd KN. 1935. XIII. 681—685. old.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

147. sz. P. 31.

F. évi május hó 31-én kelt 144. sz. jelentésem kapcsán.¹

Minisztériuma költségvetésének képviselőházi tárgyalása alkalmából tartott beszédében² Kánya külügyminiszter Magyarországnak Angliához fűződő kapcsolatairól is beszélt, s ennek során utalt arra, hogy Angliának az egész világon vannak érdekeltségei, miért is Magyarországnak őszinte meglegedésére szolgál, hogy az angol kormány jóakaratú figyelme a dunai államok békéjének biztosítására is kiterjed, noha ezek nem tartoznak közvetlenül az angol érdekszférába. Bizonyos megnyugvást kelt Magyarországon az angol társadalomnak az egyik legfontosabb magyar probléma, ti. a kisebbségi kérdés iránt tanúsított növekvő rokonszenve is.

Ezt az igen temperált nyilatkozatot bizonyos mértékben kiegészítik a külügyminisztériumi költségvetés kormánypárti előadójának³ fejtegetései. Ezek már csak azért is igen jellemzőek a magyar politikának arra a tendenciájára, hogy Angliával a lehetőség szerint szoros érintkezésben maradjon, mert Kánya úr kifejezetten megmondotta nekem, hogy az előadó nagyrészt azt fejtette ki, ami neki mint külügyminiszternek nem illet volna a szájába.

Az előadó bevezetőben arra utalt, hogy a magyar közvélemény őszinte örömmel kísérté figyelemmel a pompás koronázási ünnepséget, ami minden további nélkül érthető is volt, tekintettel a magyar népnek a nagy angol nemzet iránti úgyszólván ösztönös vonzódására, mely vonzalom a két ország alkotmányos fejlődésének történelmi párhuzamán, valamint az angol és magyar gentleman-eszmény azonosságán alapszik.

A két nemzet benső rokonsága abban is megnyilvánul, hogy az angol közvélemény kiemelkedő képviselői voltak az első, akik felemelték szavukat Magyarországnak a trianoni szerződésben elszenvedett nem fair kezelése ellen, és hogy az angol parlament volt az első, amely síkraszállt Magyarország igaz ügyéért. Az előadó fejtegetéseit azzal a reménnyel zárta, hogy az ifjú angol királynak, akinek Magyarország legszívélyesebb szerencsekívánatait tolmácsolja, meg fog adatni a Pax Britannica⁴ megvalósítása, s ez mindenesetre igazságosabb lesz, mint a békeszerződések. Az a mozgalom, melyet most Angliában elindítottak és amely a „Peaceful Change” elnevezést kapta — ami annyit jelent, mint békés revízió — teljes mértékben megfelel a magyar álláspontnak.

Ha eltekintünk a szociáldemokrata szónoktól⁵, a Külügyminisztérium költségvetési

¹ Ezt a jelentést nem ismerjük.

² Lásd a 92. sz. iratot.

³ Lakatos Gyula.

⁴ Brit béke — a Pax Romana mintájára alkotott kifejezés.

⁵ Buchinger Manó a SZDP képviselőtében nem fogadta el a külügyi tárca költségvetését. Felhívta a figyelmet Anglia nagyarányú fegyverkezésére, az angol—francia viszony szorosabbá válására és az Egyesült Államok állásfoglalására: Angliát és Franciaországot támogatná háború esetén. Magyarországnak nem szabadna egyik csoportosuláshoz sem csatlakoznia a szembenálló felek közül; helytelen a túlzott német és olasz barátság. Rámutatott Ausztria függetlenségének veszélyeztetettségére. Sürgette a külpolitikában a nyugati orientációt, a kisantant-államokhoz való közeledést; ennek feltétele az egyenjogúság elismerése és a kisebbségekkel való bánásmód javítása. — Lásd KN. 1935. XIII. 689—692. old.

vítájában felszólalt egyetlen ellenzéki szónok, a legitimista Sigray gróf is teljes egészében magáévá tette az előadó megjegyzését Magyarországnak Angliához fűződő kapcsolataira vonatkozóan. Sigray azonban sajnálatának adott kifejezést, hogy a földközi-tengeri kérdésben ellentétek állnak fenn Anglia és Olaszország között, de ezeket megegyezéssel remélhetőleg el lehet oszlatni.

Az utóbbi időben szaporodó, a két nép összetartozását hirdető manifesztációk sorát nemrég egy angol—magyar társaság Londonban történt megalakítása is szaporította. Ez is bizonyíték arra, hogy magyar részről minden téren kontaktust keresnek Angliával.

1847/421 035—37.

Dr. Werkmeister

94

Budapest, 1937. június 8.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

155. sz. P. 14.

A képviselőházban évente lezajló költségvetési vita záró fejezetét képező felhatalmazási törvény politikai vitáját az ellenzéki Kiszgazdapárt vezére, Eckhardt Tibor, külpolitikai beszédre használta fel.¹ E beszéd csaknem párhuzamosan futott a Kánya külügyminiszter legutóbbi parlamenti beszédében kifejtett gondolatmenettel, ugyanakkor azonban olyan felfogásokat is kifejezésre juttatott, amelyek tulajdonképpen csak egy „mindenáron” ellenzék képviselőjénél lennének érthetők, de semmiképpen sem illenek olyan politikus szájába, akiről közismert, hogy még egy miniszteri tárcát is csak átmeneti stádiumnak tekintene, arra várva, hogy miniszterelnökséggel fogják megbízni. Eckhardt fejtegetései újra beigazolták, hogy külpolitikai vonal nélküli zavaros fejű politikus. A szélsőségek között ingadozik, aki gyakori vasárnapi beszédeivel mindig újból és újból bebizonyítja politikai megbízhatatlanságát. Annyi politikai ostobaság azonban, mint amennyit legutolsó beszédében kifejtett, még talán azokat is csodálkozásra készíti, akik jellemrajzával eddig is tisztában voltak.

De beszéljenek önmagukért mindenekelőtt fejtegetései, melyeknek tartalmát kivonatossan ide szeretném iktatni. Miután hosszabban fejtegette, hogy Magyarország elutasít minden szövetségi szerződést más hatalmakkal és csak barátsági szerződésekre törekszik, Eckhardt megállapította, hogy az Európát két részre osztó fegyverkezési verseny nem kényszeríti Magyarországot arra, hogy valamelyik nagyhatalmi csoportosuláshoz csatlakozzék. Hogy egy európai konfliktusban ki lesz az erősebb, ez eldőlt abban a pillanatban, amikor Anglia a korlátlan fegyverkezés mellett döntött.

Magyarországnak természetszerűen együtt kell működnie Németországgal, Olaszországgal és Lengyelországgal. A Németországgal való együttműködés nélkülözhetetlen, noha Németországban olyan kijelentések hangzottak el (Rosenberg-beszéd), amelyek fölött nem lehet egyszerűen csak napirendre térni. Mindenekelőtt azonban három kérdést kellene tisztázni Németország és Magyarország között. A legfontosabb a revízió kérdése. Magyarország nem táplálhat baráti érzéseket olyan államok irányában, akik ebben a

¹ Eckhardt Tibor 1937. június 3-án beszélt a képviselőházban. — Lásd KN. 1935. XIV. 218—225. old.

kérdésben nincsenek vele egy nézetben. Magyarország barátai a revíziós táborban vannak. Ezt Németországban is tudomásul kell venni.

A második kérdés, amit tisztázni kell, a kisebbségi kérdés. Ezzel kapcsolatban azonban Eckhardt csak az elcsatolt területeken élő magyar kisebbségekről beszélt. Követelte, hogy az elcsatolt területeken közös német—magyar kisebbségi frontot hozzanak létre, és hogy Németország Magyarországgal együtt lépjen fel a magyar kisebbségek helyzetének javítása érdekében. Nem járja, hogy az elcsatolt területeken a német kisebbségek a magyar kisebbségek rovására jussanak előnyökhöz.

Az utolsó kérdés, melyben Eckhardt világosságot óhajt, Németország vélekedése a Nagy-Magyarország gondolatáról. Azt követelte, hogy a németek tegyenek hitet a Szent István-i gondolat mellett, azaz más szavakkal: állítsák vissza a régi magyar határokat, és Németország mondjon le a „Südostraum” gondolatáról, mert Magyarország sohasem degradálthatja magát egy ilyen térség alkotórészévé.

Már ezek a Németországgal szemben felállított követelések is megmutatják Eckhardt beállítottságát, amelyek teljesen függetlenek a valóságtól, és joggal kétségbe lehet vonni, vajon Kánya úr in toto örvend-e Eckhardt Szent István-i birodalom helyreállítására vonatkozó követelményének. Amit Eckhardt az elcsatolt területeken élő német és magyar kisebbségek együttműködéséről mondott, eléggé bizonyítja, hogy mind ez ideig nem vált világossá számára, hogy az ottani német kisebbség a magyartól eltérően nem irredenta kisebbség, hanem törekvése az, hogy békében éljen az államalkotó néppel, föltéve, ha az jogait meghagyja.

A Duna-medence problémájának tárgyalásakor Eckhardt, aki még egyáltalán nem is olyan régen a Bécs—Prága—Budapest vonalat propagálta, most váratlanul azt a tételt állította fel, hogy Lengyelországnak természetes érdeke a közös Kárpát-határ Magyarországgal, amely megállapítás, ha nem is expressis verbis, de eléggé világosan magában foglalja egy ilyen határ követelését. Már ez az önmagában örvendetes elkanyarodás a Bécs—Prága—Budapest együttműködés gondolatától, összekapcsolva a közös lengyel—magyar határ valóságtól távolálló követelésével, elég ahhoz, hogy kellőképpen jellemezze Eckhardtot, mint kevésbé komolyan vehető politikust.

A kisantant-államokkal Eckhardt is csak akkor tartja lehetségesnek a tárgyalásokat, ha ezeken Magyarország egyenrangú partnerként vehet részt, azaz, ha előzőleg kimondják az egyenjogúság elismerését és megígérik a magyar kisebbségek írásban lefektetett jogainak respektálását. A megbeszélések célja egyelőre csak a kölcsönös kapcsolatok normalizálása lehet. Eckhardt azt a nézetet képviselte egészen feltűnő módon, hogy ha tényleg sor kerülne az utódállamokhoz fűződő magyar kapcsolatok normalizálására, ez „legfeljebb egy megneemtámadási szerződéshez vezethet”. Egy ilyen szerződést azonban a három állam mindegyikével külön kell megkötni, mert a kisantanttal, mint ilyennel, szerződéses viszony nem lehetséges. Amint megbízható helyről hallom, Eckhardt agyában született meg az a gondolat, hogy adott esetben megneemtámadási szerződéseket kössenek, s ezt anélkül nyilvánította ki, hogy érintkezésbe lépett volna a hivatalos szervekkel.

Végül újból hangsúlyozta, hogy a területi status quo revíziója nélkül a Duna-medencében magyar részről végleges rendezés nem képzelhető el. Ezzel ad abszurdum vitte a szomszéd államokhoz fűződő kapcsolatok normalizálását, mert ezek tudvalevőleg még csak arra sem gondolnak, hogy Magyarországnak az egyenjogúságra és kisebbségei védelmére vonatkozólag ellenszolgáltatás nélkül bármiféle ígéreteket tegyenek.

A magyar sajtó egyáltalán nem vette rossznéven azt a sok zagyvaságot, amit Eckhardt a képviselőházban összehordott. Ellenkezőleg, az ellenzéki sajtó, melynek Eckhardt a

kedvence, beszédében mindent jónak és helyesnek talált, és a maga részéről is hangsúlyozta, hogy igazi német—magyar barátság csak akkor lehetséges, ha Németország áll a revíziós vonalra. Figyelemre méltó azonban, hogy még a félhivatalosnak számító Budapesti Hírlap is a következőket írja:² Felelőtlen jelenségek (Rosenberg-cikk) nem vezethetnek a német—magyar viszony megzavarására, és a trianoni Magyarországot sem lehet végérvényes megoldásnak tekinteni. Magyarország nem tanúsíthat barátságot olyan tényezőkkel szemben, akik ebben az utóbbi kérdésben ellentétes véleményen vannak. Magyarország sohasem mond le a Szent István-i birodalom gondolatáról, és azt sem engedi meg, hogy Magyarországot Németország délkeleti térségévé tegyék.

A Szent István-i birodalom visszaállítását célzó gondolattal foglalkozva végül a Népszava³ című szocialista sajtóorgánium utal a Volk und Reich legutóbbi számára, melyben állítólag kifejtésre került, hogy Nagy-Magyarország újbóli helyreállítása politikai lehetetlenség.

Bár Eckhardtnak ez a beszéde sem Németország, sem más irányban nem jár a magyar politika számára gyakorlati következményekkel, mégis újra azt bizonyítja, hogy az ismert Rosenberg-cikkben foglaltak Magyarországon sokkal mélyebb hatással voltak, mint ahogy azt magyar hivatalos részről eleinte feltételezték. E cikk alapján minket itt szőröstül-bőröstül besoroltak a revízióellenes államok sorába, és mindazok a magyar körök, melyek világnézeti okokból velünk szemben elutasító magatartást tanúsítanak, ennek a cikknek fejtegetéseit újra meg újra arra használják fel, hogy gyanúba keverjék a magyar kormány előtt a német politikát, mégpedig anélkül, hogy a magyar kormány sokat tehetne e gyanúsítások kivédésére, mert különben azonnal fölteszik neki a kérdést: „Hogy is áll Németország a revízióval?”

Erdmannsdorff

7426/E. 539 778—84.

95

Budapest, 1937. június 12.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE DARÁNYI MINISZTERELNÖKKEL ÉS KÁNYA KÜLÜGYMINISZTERREL BUDAPESTEN FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSEIRŐL

Budapestre tegnap 16 órakor történt megérkezésem után¹ még aznap este mintegy két-órás megbeszélést folytattam Kánya külügyminiszterrel, ma reggel pedig több mint kétórás beszélgetést Darányi miniszterelnökkel és Kánya úrral. E megbeszélésekből összefoglalóan az alábbiakat állapíthatom meg:

Kánya úr részéről, amint ez másképp nem is volt várható, belgrádi utam miatt eleinte jelentős bizalmatlansággal találokotam. Ez abban jutott kifejezésre, hogy azt mondta, ezzel az utammal éppúgy, mint egy jugoszláv—olasz egyezmény² általunk protezsált megkötésével, a jugoszlávokban egyfajta nagyzási hóbortot ébresztettünk. Ezért aztán most még az eddigieknél is kevésbé hajlandók arra, hogy a kisebbségi kérdésre stb. vo-

² Budapesti Hírlap, 1937. június 4.

³ Népszava, 1937. június 4.

¹ Neurath belgrádi és szófiai látogatása után, 1937. június 11-én érkezett Budapestre.

² Utalás az 1937. március 26-i egyezményre.

natkozó magyar kívánságokat teljesítsék. Miután Stojadinović úr a magyar kormánynak Kánya úr által közölt javaslatait és kívánságait helyesléssel fogadta, egészen hirtelen a kisebbségi kérdésre vonatkozóan minden további direkt tárgyalást elutasított,³ Kánya úr ebből arra következtetett, hogy a jugoszláv magatartás Magyarország irányában megmerevedett, és ezért — mint mondotta — a felelősséget Olaszországra és Németországra hárítja. Azt mondtam Kánya úrnak, hogy Stojadinović megbízott engem azzal, közöljem vele, hogy a magyar kívánságokat autonóm fogja teljesíteni. A beszélgetés további folyamán megtudtam, hogy a kisantant vezető államférfiainak legutóbbi összejövetelén Beneš nyomására Stojadinović úrnak azt az ígéretet kellett tennie, hogy nem tárgyal egyedül a magyarokkal a kisebbségi kérdéstről, hanem csak a két másik taggal, Romániával és Csehszlovákiával együttesen.⁴ Azt mondtam Kánya úrnak, hogy ezzel a számomra eddig ismeretlen ténnyel megmagyarázható Stojadinović úr érthetetlen magatartása, amit akkor tanúsított, amikor a magyarokkal közvetlen tárgyalások útján való megegyezést sürgettem. Az autonóm szabályozás révén nyilvánvalóan a másik két államnak tett ígéretét akarja megkerülni.

⁴ Az 1937. április 27-i belgrádi kisantant-konferencián az olasz—jugoszláv megállapodás hatására, a cseh és román külügyminiszter kívánságára határozatot fogadtak el, mely szerint a kisantant államai Magyarországgal hasonló megegyezést csak a három állam tanácskozása és beleegyezése alapján köthetnek.

⁵ Az 1928. augusztus 27-én Párizsban aláírt Kellogg—Briand-paktumban — amelyhez 60 állam csatlakozott — a szerződő felek ünnepélyesen kijelentették, hogy elítélik a vitás nemzeti kérdések háború útján történő elintézését, és kölcsönös kapcsolataikban lemondanak a hadviselésről mint a politika eszközéről. Kötelezték továbbá magukat, hogy bármilyen természetű és érdekű ellentéteiket kizárólag békés eszközökkel fogják megoldani.

⁶ A feljegyzést nem ismerjük. Alth Waldemár belgrádi magyar követ azonban azt jelentette a Külügyminisztériumnak Neurathtal Belgrádban folytatott beszélgetéséről, hogy Neurath kijelentette: „a jugoszláv külügyminiszter azt mondta neki, hogy amennyiben sikerül Magyarországgal kiegyezni, Csehszlovákiát teljesen el fogja ejteni.” —Lásd DIMK. I. 262.

zásban sem vagyunk elégedettek a Schuschnigg úr által tanúsított magatartással. A múlt évi július hó 11-i megállapodásban kilátásba helyezték, hogy Ausztriában nemzeti erőket is bevonnak a kormányzásba, de ezt nem tartották meg; éppígy nem tartották meg azt sem, hogy a kivételes törvényt visszavonják és megváltoztatják a nemzetiszocialistákkal szembeni beállítottságukat. Lehetetlen, hogy ez így menjen tovább. Minden felelősséget elhárítunk, ha Ausztriában a nemzeti erőknél elfogy a türelme és újabb felkelésre kerülne sor a Schuschnigg-rezsim ellen. Az urak, különösen Darányi úr, figyelemmel hallgattak meg. Utóbbi megkérdezte tőlem, véleményem szerint mit tehetne annak érdekében, hogy ez a helyzet megváltozzék. Azt mondtam neki, mutasson rá a maga részéről is Bécsben ezekre a dolgokra, és hasson oda, hogy mindezt most már sürgősen orvosolják. Az itteni osztrák követnek, aki ma felkeresett, szintén komoly formában előadtam ezeket a dolgokat.

Kánya úr ezután Darányi úr jelenlétében ismertette előttem Magyarország szomszédaihoz fűződő kapcsolatait. Semmi újat nem mondott, hacsak azt nem, hogy utóbbi időben Prágából erősödnek az arra irányuló kísérletek, hogy Magyarországot meg nem támadási szerződésre vagy hasonló elkötelezésre bírják. Kánya úr ezt, közlése szerint, kereken elutasította.

Kánya úr ezután azokra a híresztelésekre tért rá, melyek egy Bécs—Prága—Budapest-blokk alakításáról vélnek tudni. Ezeket a híreket teljesen abszurdnak minősítette. Magyarországnak Csehszlovákiához fűződő kapcsolatai változatlanul a legrosszabbak, és nem is lát lehetőséget arra, hogy ez megváltozzék. Azokat a cseh részről tett kísérleteket, hogy Magyarország katonai egyenjogúsítását magyar részről teendő koncessziókkal vásárolják meg, ő a leghatározottabban visszautasítja. Ez idő szerint nem tervezik, hogy a trianoni szerződés kötöttségeit egyoldalúan felmondják. A magyar kormány azonban fenntartja magának a jogot, hogy ezt adott időben megtegye. Mindenesetre felfegyverkezését a kötöttségekre való tekintet nélkül, anyagi erőinek mértékében folytatja. Ez egyébként a kisantantállamok előtt is ismeretes.

A német kisebbségek kérdését illetően Kánya úr megpróbálta, hogy feljegyzések alapján rákezdjen a német ajkú magyarok között folytatott pángermán propagandára vonatkozó régi panaszra. Megmondtam neki, hogy mi már gyakran kijelentettük, nem folytatunk semmiféle pángermán propagandát. Ha meg tud nekem nevezni olyan birodalmi német személyeket, akik Magyarországon mindezek ellenére ilyen tevékenységet folytatnak, akkor gondoskodni fogok arról, hogy ezt a tevékenységüket abbahagyják. A német kisebbségekkel való bánásmódra vonatkozó panaszaink viszont még mindig nincsenek egészen orvosolva. Darányi úr itt közbeszólt és azt mondta, hogy most egy új iskola-típus bevezetésével⁷ új utakra lépnek az iskoláztatás nehéz kérdésének megoldására. Ez lehetővé teszi a kormánynak, hogy kikapcsolja a különböző, eddig még fennálló befolyásokat, különösen a papság befolyását. Reméli, hogy ezzel ki lehet elégíteni a német kisebbségek kívánságait. Ő mindenesetre eltökélt, hogy ezt megteszi.

Darányi úr nagy súlyt helyez a kisebbségi kérdésben teendő, már régóta tervezett nyilatkozatcserére. Azt mondtam neki, hogy Berlinbe visszatérve foglalkozom ezzel a kérdéssel.⁸

báró von Neurath s. k.

3037/D. 600 391—5.

⁷ Az erre vonatkozó elgondolásokat nem ismerjük.

⁸ A nyilatkozatcserét még Kozma Miklós belügyminiszter 1936 végi berlini útja alkalmával határozták el. A nyilatkozatokat Hess, Hitler helyettese és Széll belügyminiszter 1937. július 15-én adta ki. — Ugyanerről a beszélgetésről lásd még Kánya június 13-i feljegyzését, amely nem egy kérdést más megvilágításban tárgyal: DIMK. I. 264.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

227. P. 14. sz.

Gróf Bethlen István volt miniszterelnök a magyar nemzeti ünnep alkalmából cikket közölt a Pesti Naplóban,¹ melyet a többi lap is nagy figyelemben részesített és kivonatossan közölt. A cikk először a Szent István-i állam gondolatát fejtegeti.

Bethlen gróf határozottan állást foglal a diktatúra ellen, amely Magyarország számára ezeréves történelme alapján nem jöhet számításba. Teljesen téves az a felfogás, hogy Magyarországnak ebben Olaszország és Németország példáját kell követnie, csak azért, mert Magyarország a nemzetközi politikában erre a két nagyhatalomra támaszkodik, s ezek érdekei azonosak a Duna-medencében a magyar érdekekkel. Ellenkezőleg: a két említett hatalom jól felfogott érdekében áll, hogy Magyarország olyan államformában keresse boldogulását, amely legjobban biztosítja a nemzet erősödését és valamennyi erő összefogását, ez pedig a keresztény-nemzeti demokrácia. Rövidlátás lenne Magyarország két barátja részéről, ha e tekintetben befolyásolni akarnák Magyarországot, amit eddig egyébként nem is kíséreltek meg.

Helyénvaló lenne, ha az Európa sorsát eldöntő tényezők a Szent István-i államművészet elveihez térnének vissza. Szent István birodalma magyar volt ugyan, de a nemzetségek kérdésében messzemenően toleráns, mivel István király a Magyarországon élő népek egyetértését a lelkek, nem pedig a nyelv asszimilációjában kereste. A Szent István-i birodalom egyszer még fel fog támadni, de nem abban a formában, ahogyan az a múlt századbeli magyar politikusok előtt eszményképként lebegett, nem mint egységes magyar nemzeti állam, hanem mint a Duna—Tisza-vidék és a Kárpát-koszorú népeinek földrajzi és gazdasági egysége, tehát föderatív összefogás formájában.

Egyre inkább bizonyosodik, hogy a trianoni status quót nem lehet fenntartani. A status quo-államok defenzív frontja a Franciaországgal és Angliával fennálló szoros együttműködésre támaszkodik, arra a hatalmas fegyveres erőre alapozva, melynek segítségével Anglia az arbiter mundi (*a világ döntőbírájának*) szerepét akarja játszani. Megkísérlik Angliát Olaszország és Németország ellen uszítani.

A németellenes kampány nemcsak a nyugati államokban, hanem Magyarországon és egész Közép-Európában is megindult a jelszóval, hogyha Anglia megengedi a német sikereket Közép- és Kelet-Európában, akkor a mérhetetlenül megerősödött Németország majd a Nyugat ellen fordul. Kísérlet történik arra, hogy a német veszély elűzésével — amihez egyébként a jelenleg kormányon levő Nemzetiszocialista Párt is hozzájárult gyakori tapintatlanságaival, egyház- és zsidóellenes uszításaival — a közvéleményt azokban az országokban is befolyásolják, amelyek baráti kapcsolatban állnak a német külpolitikával. Ez a propaganda Magyarországon is megtermette keserű gyümölcseit, különösen mivel a német belpolitikai berendezkedések rövidlátó csodálói azzal véltek szolgálatot tenni a magyar—német barátságnak, hogy a magyar közvélemény kiskorú részét a német diktatórikus rendszer szolgálai majmolására akarták rábírní. Ennek

¹ Pesti Napló, 1937. augusztus 20.

ellenére Magyarország józan közvéleményének túlnyomó többsége megőrizte hidegvérét, és meggyőződése, hogy Magyarország tisztázni tudja ügyeit Németországgal.

Anglia érdekében áll, hogy a Duna-medencében végre végleges és nyugodt állapotok teremődjenek, és hogy a Duna-medence megszűnjék veszedelmes tűzfészek lenni. Ha ezt a kérdést Németországgal baráti együttműködésben és Németország jogos érdekeinek figyelembevételével oldják meg, akkor ez a rendezés, még ha komoly erőgyarapodást jelent is Németországnak, Angliának százszor nagyobb biztosítékot nyújt arra, hogy tartós lesz és az európai békét biztosítja, mint a jelenlegi állapot fenntartása, amely előbb-utóbb európai katasztrófa kiindulópontjává válhat. Az ilyen újjárendezésnek vissza kell adnia a Duna-medence politikai, földrajzi, gazdasági és kultúrtörténeti egységét, nem a nemzeti és nyelvi egység alapján, hanem Szent István elveinek megfelelően, valamennyi itt élő nép életszükségleteinek megőrzésével, erőik összefogásával a hatalmas szomszédok elleni közös védelemre és az együttes európai kultúrmunkára.

von Erdmannsdorff s. k.

1847/420 941—4.

97

Budapest, 1937. október 20.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

293. sz.

F. hó 19-én kelt 292. sz. jelentésem kapcsán.¹

Pontosan egy héttel a körmendi „nagygyűlés”² után az egymáshoz névben is nagyjában hasonló vagy egyenesen azonos nevű magyar jobboldali radikális, illetve nemzetiszocialista töredékpártok nagy része Budapesten számos plakáton meghirdetett tömeggyűlésre hívta híveit a Budai Vigadó nagy gyűléstermébe.³ Rendezőnek ezúttal először a Magyar Szocialista Egyesülések Nemzeti Frontja (*Nationalfront ungarisch-sozialistischer Vereinigungen*) volt feltüntetve. Beavatott körökben már napok óta terjesztették azt a verziót, hogy e nagygyűlés eredményeként az eddig külön menetelő jobboldali radikális csoportok egyesülnek, s a jövőben egységesen mint Nemzeti Front, fasiszta és nemzetiszocialista alapon veszik fel a szervezett harcot a demokrácia, a zsidóság és a parlamentarizmus ellen.

Ténylegesen a Magyar Szocialista Egyesülések Nemzeti Frontja mögött négy nagyobb csoport állott: a Nemzeti Akarat Pártja, melynek vezérével, Szálasi szolgálatonkívüli őrnaggyal, a bíróságok foglalkoznak állandóan; Endre gödöllői főszolgabíró Fajvédő Szocialista Pártja; a Nemzeti Front Salló nevű vezérével és az Egyesült Nemzeti Szocialista Párt⁴, melynek élén egy Balogh nevű debreceni földbirtokos áll, aki csoportja egyet-

¹ A jelentést nem ismerjük.

² Az 1937. október 10-én tartott körmendi gyűlésen történt meg a Kisgazdapárt, a polgári ellenzék és a legitimisták összefogása a diktatúrát célzó törekvések ellen, a Habsburg-restauráció érdekében.

³ A nyilasok gyűlése október 17-én volt.

⁴ Valójában gr. Festetics Sándor Nemzeti Szocialista Pártjáról van szó, amelyből Balogh István híveivel együtt kivált, és csatlakozott Szálasihoz.

len képviselőjeként a képviselőháznak is tagja. Jól értesült helyen e négy csoport nyilván tartott tagjainak számát legfeljebb 80 ezerre teszik.

E csoportok vezéreinek tevékenysége ez ideig abban állt, hogy igyekeztek egymást rangban megelőzni, és minden alkalommal kijelentették, a magyar belpolitikai élet nemzetiszocialista alapelvek szerinti átformálásának receptje az ő kezükben van. Jelentős sikernek kellett ezért tekinteni, hogy ez a négy csoport egységes nagygyűlést tudott meghirdetni, melynek folyamánya a csoportok egyesülése lett volna. Amikor e mozgalom egyik jelentős személyiségéhez kérdést intéztem arra vonatkozóan, ki lesz a csoportok egyesülése után elismert vezérük, azt a választ kaptam, hogy vezér nem lesz, csak „vezetőség”. Ez a válasz kellőképpen jellemzi, milyen mértékben vált már az egyes csoportok vezéreinek közkincsévé az a gondolat, hogy magukat alárendeljék egy magasabb politikai célnak, mutatja továbbá azt is, hogy egy ilyen „vezetőség” irányításával működő Nemzeti Front ütőereje nem lesz jelentős.

E négy csoport mellett menetel gróf Festetics Sándor, a Magyar Nemzeti Szocialista Párt feje, melynek ő az egyedüli képviselője a parlamentben, miután Balogh nevű korábbi tagtársa kivált a pártból és megalapította a maga saját Egyesült Nemzeti Szocialista Pártját. Vitathatatlanul Festetics mögött áll a nyilvántartott párttagok legnagyobb, kb. 15 ezerre becsült száma. Ő tartja magát a hivatott vezérnek arra, hogy a nemzetiszocializmus eszmekincsét Magyarországon elterjessze, és ez ideig semmiféle hajlandóságot sem mutat arra, hogy a Nemzeti Fronthoz csatlakozzon vagy annak alárendelje magát. Ezért ez ideig következetesen visszautasított mindenféle együttműködést, sőt még valamiféle megneemtámadási paktumot is a szomszédos pártokkal.

Festetics csoportján kívül léteznek még a „nyilaskeresztesek” más válfajai is, amelyek ugyancsak a most feltörekvő Nemzeti Fronton kívül állanak.

A jobboldali radikálisok, vagy ahogy őket a nép nyelvén hívják: nyilaskeresztesek, távol vannak tehát még attól, hogy egységes politikai képződmény legyenek vagy akár csak ilyenné is váljanak. Mindez a kormányzat előtt is kellőképpen ismeretes, és a kormány eddigi magatartása elég világosan mutatja, hogy mindeme csoportok politikai tevékenységét nem veszi különösképpen komolyan. Ugyanakkor nézetem szerint Darányi miniszterelnök alapján véve egyáltalán nem helyezkedik elutasító álláspontra a jobboldali radikálisok egész sor programpontjával szemben. A gyakorlati napipolitika szükségserűségei azonban megakadályozzák abban, hogy bizonyos célkitűzésekkel, mint például az antiszemitizmussal, jobban azonosítsa magát.

Ismeretes előttem, hogy az említett négy csoporton belül elhangzott az az óhaj, hogy a Magyar Szocialista Egyesületek Nemzeti Frontja élére olyan személyiséget állítsanak, akit nem terhelnek még az eddigi párttorzskodások. Ennek kapcsán gondoltak a Reformpártot a parlamentben egyedül képviselő németbarát dr. Rajniss Ferencre. Amint azonban nekem Rajniss a nagygyűlés előtt elmondotta, nem tartotta opportunusnak, hogy e négy csoport vezérének nyilváníttassa magát. Arra viszont vállalkozott, hogy az említett nagygyűlésen ő tartsa a fő beszédet. Meggyőződése, hogy e tartózkodása kizárólag arra vezethető vissza, hogy az új képződményt egyelőre még nagy adag székszissel szemléli. Ezért utasította még egyelőre vissza, hogy nyilvánosan azonosítsa magát vele. Éppígy háttérben tartották magukat óvatosságból és nem vettek részt a Nemzeti Front megalapításában és egyesülési előkészületeiben, sőt nem vettek részt a nagygyűlésen a kormánypárt jobbszárnyán elhelyezkedő és Meccsér képviselő körül csoportosuló honatyák sem. Ez a tény is figyelemre méltó jele annak, mennyire becsülik pillanatnyilag az új képződmény politikai potenciálját a komolyabb jobboldali körök. Ezzel kapcsolatban érdekes, hogy bizonyos, minden látszat szerint jobboldali radikális körök komoly formá-

ban gondoltak arra, hogy Albrecht főhercegnek kínálják fel a közös mozgalom vezetését, bizonyos, korábbi időkben származó kijelentései alapján. Miután azonban ez a hír a sajtóban is felbukkant, a főherceg tegnap (közvetlenül dél-amerikai útjáról hazatérve) — pont a kifejezetten zsidó- és franciabarát Esti Kurir című lap politikai szerkesztőjének — a következőket jelentette ki: „Visszatérésem óta tapasztalom és látom, hogy nevemet különféle alkotmányellenes törekvésekkel és agitációkkal hozzák kapcsolatba. Kijelentem, hogy a múltban éppúgy, mint ma, a keresztény-nemzeti gondolat alapján állok, és mint a magyar felsőház tagja, hű vagyok az alkotmányhoz. Ezért veszedelmesnek tartok minden olyan tendenciát, mely az alkotmány kikapcsolásáért száll síkra. Ilyen mozgalmakban nem vettem részt, most sem veszek részt, és ezeket természetesen sem erkölcsileg, sem anyagilag nem támogatom. Arra a meggyőződésre jutottam, hogy a nemzetek fejlődésében a gazdasági kérdések fontosabbak, mint a politikai receptek.” (!)

A jobboldali radikálisok körében mutatkozó eddigi összevisszaság így ezzel csak kevésbé bogyózott ki. Ezen Rajniss képviselőnek a Budai Vigadóban rendezett nagygyűlésen elmondott, kétségtelenül figyelemre méltó és mély meggyőződés diktálta fejtegetései sem változtatnak semmit. Miután Rajniss a körmeneti gyűlést — hallgatónak lelkes tapsa közepette — nevetségessé tette, tiltakozott az ellen, hogy az Eckhardt és Ritter von Wiesner által sramlizene hangjainál kiagyalt legitimista recepteket a magyar nép testén kipróbálják. Élesen leszámolt Franciaországgal, és kijelentette, tiltakozik mindenféle pángermán agitáció ellen, de éppúgy az ausztrogermanizmus agitációja ellen is, annál is inkább, mivel az osztrák nép többsége nem hajlandó ebben a játékban részt venni. A Nemzeti Front célkitűzéseit így foglalta össze: Igazságot a magyar népnek befelé, hogy igazságot követelhesen Magyarországnak kifelé!

A nagygyűlés szétoszlott anélkül, hogy az említett négy csoport formai egyesülését nyilvánosan bejelentették volna. Ennek okára ez ideig nem tudtam magyarázatot kapni. Amilyen kevésbé volt alapjában véve forradalmi ez a nagygyűlés, annyira megrémítette a budapesti zsidó-liberális köröket, melyek azonnal „Magyarország alkotmányos alapjait” látják veszélyeztetve, mihelyt valamely jobboldali radikális csoport a szavát hallatja. Még a katolikus egyházat is sorompóba szólították e csoportok ellen, amint az a Nemzeti Újság című lapban — kétségtelenül a legmagasabb magyar egyházfejedelem⁵ jóváhagyásával — megjelent cikkből kiviláglik. E cikkben a lap teljes erővel fordul „a jobboldali csoportok egyre erősebb agitációja ellen, ami veszedelmes és fenyegető támadás nemcsak a magyar alkotmány, hanem az ország polgári és keresztény struktúrája ellen is”. A lap így folytatja: A zsidókérdést alkotmányos úton kell megoldani, mert egyes erőszakos intézkedések még nem jelentenek megoldást. A lap végül kifejti, egyszer már nyíltan meg kell mondani, hogy a nyilaskeresztes agitáció egyes tényezői magas állású állami tekintélyekhez fűződő állítólagos kapcsolataikat olyan formában tüntetik fel a tömegek előtt, hogy az már önmagában véve is e tekintély megsértése. Ez utóbbi célzás — véleményem szerint — a kormányzó és Endre főszolgabíró baráti kapcsolataira utal. Endre ugyanis a baloldali sajtó minden ríkoltozása ellenére változatlanul hivatalában van Gödöllőn, a kormányzó nyári rezidenciájának székelyén.

Föltehetően elsősorban éppen a Nemzeti Újság e célzása miatt adott ma Széll belügyminiszter a Pesti Hírlap egyik tudósítójának interjút,⁶ melyben nyomatékosan kijelentette, hogy Magyarországon minden alkotmányos tényező a legteljesebb egyetértésben és minden eszköz latbavetésével — az alaptalanul nekik tulajdonított hátsó gondolatok

⁵ Serédi Jusztinián esztergomi érsek, bíboros hercegprímás.

⁶ Pesti Hírlap, 1937. október 9.

nélkül — egy akarattal arra törekszik, hogy a belrendet és biztonságot fenntartsa. Minden ezzel ellentétes híresztelés abszurd dajkamese. Egy bizonyos, hogy a magát mindig csak általános panaszokban és aggodalmakban kiélő sajtóorgánium hangos rikácsolásával kapcsolatban a belügyminiszter hangsúlyozta, hogy ő nem diktátor, hanem alkotmányos ember; egyebekben Magyarországon gondolat-, szólás- és sajtószabadság van! Végezetül garantálja azt, hogy mindaddig, amíg ő belügyminiszter, Magyarországon semmiféle felforgató áramlat sem jut érvényre.

A vázolt események eléggé mutatják, hogy a jobboldali radikális csoportok még a legutóbbi fejlemények alapján sem váltak befolyásos politikai tényezővé, noha híveik közé tartoznak valamennyi társadalmi osztály ifjúságának legjobb elemei is. Nem kétséges, hogy ez mindaddig így is marad, amíg mindazok a kis vezérek, akik azt gondolják, hogy egyedül ők hivatottak Magyarországot újjáalakítani, észre nem térnek és nem értik meg, hogy az igazi, a totális államgondolatot képviselő mozgalomnak csak egyetlen vezére lehet, és hogy mindnyájan kötelesek magukat ennek az egynek alárendelni. De hogy ez az egy ki legyen, az még nyitott kérdés. Amíg ez az egy nincs meg, a zsidó baloldali sajtó minden rikoltozása nem egyéb, mint a jobboldali radikalizmustól való hisztérikus félelem kifejezése, és mindaddig a kormány sem lesz abban a helyzetben, hogy az e mozgalmakban kétségtelenül meglevő erős konstruktív erőket a magyar állam érdekében hasznosítsa.

Dr. Werkmeister

7796/E. 566 095—102.

98

Budapest, 1937. október 27.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

298. sz. P. 14.

A képviselőház idei ülőszakának megnyitása után Darányi miniszterelnök, aki tudva-levően a Nemzeti Egység Pártjának vezére is, felhasználta a párt ugyanezen napon rendezett első őszi konferenciáját arra, hogy nagyszabású beszédben nyilatkozzon számos bel- és külpolitikai kérdésről. Miután a baloldali sajtó a kormányt hetek óta ostromolta, nyilatkozzék az állítólag erősödő jobboldali radikális veszélyről, kézenfekvő volt, hogy a kormányelnök kísérletet tesz arra, hogy a belpolitikai hullámokat megfelelő nyilatkozattal lecsitítsa. Amint a sajtóviasszhangból kivehető, ez nagymértékben sikerült is.

A miniszterelnök mindenekelőtt a kormánypárt tökéletes egységét hangsúlyozta és rámutatott arra, hogy a kormány teljesen tudatában van hatalmi helyzetének, mivel nagy alkotmányos parlamenti többségre támaszkodhat. A „szélsőséges mozgalmak” tekintetében — a kormány taktikából úgy tesz, mintha szélsőbal- és szélsőjobboldali mozgalmak léteznének, holott a kommunizmusnak Magyarországon semmiféle tevékenységi lehetősége nincs és a Szociáldemokrata Párt agitációja a politikai rendőrség éber ellenőrzése alatt áll, s így „szélsőséges mozgalmak” alatt tulajdonképpen csak a jobboldali radikális pártalakulások érthetők, amivel a baloldal is tökéletesen tisztában van — a miniszterelnök megállapította, nem tűr semmi olyan politikai agitációt, amely célkitűzésében vagy módszereiben törvénytelen és amely leplezett, de fejlett technikával

a nemzeti kötelékek lazítására törekszik. Kormányja eredeti céljaitól a legcsekélyebb mértékben sem tér el, és arra sem hajlandó, hogy „annak az állításnak a jogcímén, hogy szélsőséges tendenciák vannak, akár egy tapodtat is *balra* tolódjon”. Éppoly kevésbé hajlandó arra, hogy engedményeket tegyen felelőtlen politikai dilettánsok és fantaszták törekvéseinek, még akkor sem, ha ezek nacionalista jelszavakkal jelentkeznek.

A szó szerinti szövegből nem derül ki világosan, ki az a címzett, akinek e kijelentések első része szól. Az a benyomásom, hogy a szövegezés tudatosan homályos, hogy a baloldal és a jobboldal egyaránt magára vehesse. Ez valóban be is következett. A baloldali sajtó azt fogja rá, hogy a miniszterelnök a jobboldali radikálisokra célzott, ez utóbbiak viszont magától értetődőnek tüntetik fel, hogy a miniszterelnök csak a baloldalra, a liberálisokra és szociáldemokratákra gondolhatott. Egyedül Darányinak az a megjegyzése, hogy nem tolja balra kormányának irányát, sejteti, hogy alapjában véve főleg a baloldalt akarta eltalálni, de ugyanakkor az időnként túl hangos jobboldali radikális agitációra is hangtompítót akart tenni.

A királykérdésben a miniszterelnök a következőképpen nyilatkozott: a kormány ezt a kérdést továbbra sem tartja aktuálisnak. Sem kül-, sem belpolitikai tekintetben nem lát olyan változásokat, amelyek indokul szolgálhatnának arra, hogy ettől az álláspontjától eltérjen. Semmi esetre sem kívánatos azonban, hogy e kérdés tárgyalásával a magyar nemzet lelkében fölösleges és káros ellentéteket keltsenek. — Ez volt Darányi válasza a körmenői rendíthetetleneknek,¹ akik egy egyesült polgári ellenzék látszatának keltésével új ösztönzést akartak adni a legitimizmusnak az országban. (Vö. a f. hó 19-én kelt 292. sz. jelentéssel.)²

A miniszterelnök külpolitikai megállapításai német szempontból rendkívül örömdetek voltak. Rámutatott „a két nagyhatalom felelős vezéreinek” berlini békenyilatkozataira,³ melyek őszintesége nem hagy semmi kétséget. Továbbra is a római jegyzőkönyvek képezik a magyar külpolitika alapját, amely ugyanakkor arra irányul, hogy minden eddigi barátság (Németország és Lengyelország) legmelegebb ápolása mellett hozzájáruljon a nemzetközi problémák igazságos megoldásához. Érintette ezután a spanyol kérdést, kiemelte, hogy Magyarország a béke érdekében szükségesnek tartotta, hogy a Népszövetség ülésén felemelje szavát egy esetleges egyoldalú állásfoglalás ellen.

A kisantantállamokkal a kölcsönös kapcsolatok normalizálása érdekében folytatott eddigi tárgyalások „még korántsem jutottak nyugvópontra”, és nem is lehet előre látni, mennyi időt vesznek még igénybe. E kapcsolatok normalizálása előfeltételeként a miniszterelnök következetes állhatatossággal újból a magyar kisebbségek sorsának javítását jelölte meg.

Darányi miniszterelnök ezután részletesen beszámolt a kormányzati tevékenysége alatt végrehajtott reformokról, és bejelentett számos, nagyobbára szociális és gazdasági vonatkozású új reformintézkedést. Beszédét azzal zárta, hogy közvetlen szavakkal hitet tett elődje, Gömbös mellett, annak a meggyőződésének adva kifejezést, hogy a Gömbös által nagy erővel és ékesszólással hirdetett morális megújulás nemzeti vér- és sorsközössége tudatában az egész nemzetet áthatja.

A beszédet a sajtó túlnyomó nagy része államférfiúi tettként értékelte. Csak a zsidó Újság című lapban kapott diszkrét és a szociáldemokrata Népszavában konkrét bírálatot. A kormányhoz közel álló jobboldali sajtó Darányinak különösen azt a kijelentését

¹ Lásd a 97. sz. irat 2. jegyzetét.

² A jelentést nem ismerjük.

³ 1934. szeptember 24-én Mussolini, Ciano külügyminiszter és Badoglio tábornagy hivatalos látogatást tett Berlinben.

emelte ki erőteljesen, hogy a kormány egy lépést sem akar balfelé tenni, míg a baloldali sajtóorgánumok azt emelték ki, hogy felelőtlen fantaszta nem fognak érvényesülni s a kormány megelőző rendszabályokat akar foganatosítani az uszító tartalmú röpcédulák ellen. A beszéd belpolitikai része így tehát mindenkinek nyújtott valamit — a kormány külpolitikai célkitűzései viszont továbbra is a közvélemény teljes helyeslésével találkozott; igazi, minden hangos akcentust kerülő Darányi-beszéd volt ez, melyből — akárcsak a miniszterelnök minden korábbi megnyilvánulásából — világosan kicsendült az ellenzék felé a hídverés tendenciája.

A kritikus szemlélőnek el kell ismernie, hogy a miniszterelnöknek a belpolitikai ellentétek kiegyenlítésére épített és látszólag hajlékony taktikája ez ideig sikeresnek bizonyult. A felsőház reformjáról épp most a parlament elé terjesztett törvényjavaslat aligha fog komoly ellenállásba ütközni, úgyhogy a kormány mihamarabb hozzákezdhet belpolitikai főfeladatához, a titkos (de nem általános) választójog megvalósításához. Hacsak nem csal minden látszat, a kormány belpolitikai megrázkódtatások nélkül megbirkózik ezzel a feladattal is, pedig ehhez eddig egyik korábbi miniszterelnök sem mert komolyabban hozzányúl.

A miniszterelnök beszédének szó szerinti szövegét a Pester Lloyd tolmácsolásában mellékletként csatolom.⁴

Dr. Werkmeister

1881/424 623—8.

99

Berlin, 1937. október 29.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ FELJEGYZÉSE SZTÓJAY BERLINI KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ ma terjengős fejtegetésekbe bocsátkozott nálam Rosenberg október 28-án este tartott előadásának befejező részével kapcsolatban. E befejező részből, amely egyébként a DNB jelentéséből hiányzik, Sztójay úr újból azt látja, hogy Rosenberg visszaüt a magyar revíziós kívánságokat. A követ attól fél, hogy a magyarországi zsidó befolyás alatt álló lapok, valamint a román és csehszlovák sajtó is kihasználják Rosenberg kijelentéseit, és kellemetlen nyitánya lesz a magyar miniszterelnök berlini látogatásához.

A Rosenberg-féle előadás sajtónak kiosztott szövegét átnézve kijelentettem a követnek, hogy véleményem szerint Rosenberg szavait legfeljebb úgy lehet értelmezni, hogy abban a túlzott revíziós törekvés talál elutasításra és nem a revizionizmus általában. Nem tudom tehát osztani a követ nagy aggodalmát, és azt hiszem, hogy éppen a magyar miniszterelnöknek a Führer részéről küszöbönálló ünnepélyes fogadtatása¹ a legjobb cáfolat magyar politikánk hamis értelmezésére.

A magyar követ ezután még részletesen tovább fejtegette a Wille und Macht² Magyarország számára nem örvendetes tendenciáit és úgy vélte, az államtitkár úr egyszer már

⁴ A melléklet nem található az irat mellett.

¹ Lásd a 101—106. sz. iratokat.

² Baldur von Schirach, a Hitlerjugend vezetőjének lapja.

kilatásba helyezze számára annak lehetőségét, hogy Hess birodalmi miniszterrel a kérdést megbeszélhesse. Úgy láttam, a követ Rosenberg úrral is szeretne beszélgetési alkalmat találni, anélkül azonban, hogy ő kezdeményezné ezt.

Weizsäcker s. k.

3412/E. 014 150.

100

Budapest, 1937. október 30.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

301. sz. P. 14.

F. évi október 21-én kelt 293. sz. jelentésem kapcsán.¹

Mivel a jobboldali radikális csoportok Budai Vigadóban megtartott legutóbbi gyűlésén egyesülésük, amint azt idézett jelentésemben kifejtettem, formailag nem jött létre, sajtójelentések szerint ez a f. hó 24-én lezajlott második gyűlésen történt meg. A sajtó jelenti továbbá, hogy Balogh István képviselő, az Egyesült Nemzeti Szocialista Párt vezére tudatta a képviselőház elnökével², hogy hét eddig külön menetelő nyilaskeresztes csoportból megalakult a Magyar Nemzeti Szocialista Párt, melynek ő lesz a parlamenti képviselője. Balogh eddig tudvalevően az Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista Pártot képviselte. Megjegyzendő ezzel kapcsolatban, hogy Festetics Sándor gróf is egy Magyar Nemzeti Szocialista Párt egyedüli képviselőjeként szerepel, és önállósodásáig Balogh is ennek a pártnak volt a tagja. Sajtójelentések szerint alábbiakból tevődik össze az a hét csoport, amelyik immár Baloghot kívánja parlamenti képviselőjének:

1. Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista Párt néven szereplő eddigi Balogh-párt;
2. Fajvédő Szocialista Párt;³
3. Nemzeti Akarat Pártja;⁴
4. Pálffy Fidél gróf csoportja;⁵
5. egy ún. Budapest Északi Főkörzet;⁶
6. az irredenta tábor és
7. — amint ezt Balogh István szenzációként közölte — a félrevezetett kaszáskeresztesek tábora, amelyik mint párt már régebben feloszlott, és amelynek vezérét csak röviddel ezelőtt ítélték hosszabb szabadságvesztésre.⁷ (Lásd a f. hó 27-én kelt 296. sz. jelentést.)⁸

¹ Lásd a 97. sz. iratot.

² Sztranyavszky Sándor.

³ Endre László és gróf Széchenyi Lajos nyilas csoportja.

⁴ Szálasi Ferenc pártja.

⁵ Pálffy Fidél Egyesült Magyar Szocialista Pártja csak 1940-ben csatlakozott Szálasi mozgalmához. Ekkor valószínűleg csak a párt egyik „főkerülete” csatlakozott az új párthoz.

⁶ Valószínűleg a Festetics-párt egy része.

⁷ Böszörményi Zoltánt, az 1931-ben alapított Nemzeti Szocialista Magyar Munkáspárt (később: kaszáskeresztesek) vezérét 1936-ban, mikor a pártot feloszlatták, perbe fogták. Böszörményi a börtönbüntetés elől Németországba menekült, ahonnan 1942-ben tért csak vissza.

⁸ A jelentést nem ismerjük.

Az említett egyesülési gyűlésen a Nemzeti Akarat Pártjának vezére, Szálasi szolgálaton kívüli őrnagy kifejtette, hogy az újonnan alakított Magyar Nemzeti Szocialista Párt célja a hatalomátvétel előkészítése. A liberalizmus megtette kötelességét, és el fog tűnni. Az állam új alapját a nemzetiszocializmus képezi, melynek eszméit az olasz gyakorlatban a fasizmus, a német gyakorlatban a hitlerizmus és a magyar gyakorlatban a hungarizmus testesíti meg. A magyar nemzetiszocialista mozgalom három oszlopra támaszkodik. Az első az erkölcsi oszlop, melynek alapjai az igazi istenhit és Krisztus igazi szeretete; a második oszlop a szellemi, a harmadik a gazdasági és anyagi oszlop. A hadsereget nem szabad átpolitizálni, világnézetének ugyancsak három oszlopon kell nyugodnia, az istenfélelmen, a hazaszereteten és a fegyelmen. Az általa kidolgozott „kibontakozási tervet” továbbítani fogja a kormányzónak, akinek személye nélkül a „kibontakozás” nem képzelhető el.

A többi szónok is ismételten hangsúlyozta, hogy a magyar nemzeti szocializmus erkölcsi alapja a kereszténység, és „harcának szociális etikája” az evangélium.

Az eddigi tapasztalatok alapján még bizonyos optimizmussal is nehezünkre esik, hogy ezt az új alakulatot, a Magyar Nemzeti Szocialista Pártot a közeljövőben komoly politikai tényezőnek tekintsük Magyarországon, mivel e párt vezéreinek még minden reális elképzelése hiányzik céljaikról, sőt az útról is, melyen haladva esetleg programjukat megvalósíthatják. Semmi sem bizonyítja ezt jobban, mint a hozzánk közelálló Új Magyar-ságban megjelent közlés, mely lap éppen most írja főmunkatársáról, Rajniss képviselőről, hogy eddig még egyetlen politikai mozgalomban sem vállalt vezető szerepet, és nemrég a fent idézett jelentésében említett Nemzeti Front ülésén is nagy politikai beszédét anélkül tartotta, hogy magát e csoporttal valami módon is azonosította volna. Ha tehát maga Rajniss oly kevésbé tartja még konszolidálnak az új képződményt, hogy nem gondol csatlakozásra, úgy ebből a tényből a legvilágosabb és legegységertelműbb bírálatot olvashatjuk ki.

Dr. Werkmeister

7797/E. 566 103—6.

101

Berlin, 1937. november 22.

MACKENSEN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE

DARÁNYI MINISZTERELNÖKKEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Tegnap az általam adott vacsorát Darányi miniszterelnök¹ arra használta fel, hogy négy szemközt tájékoztasson néhány pontról, melyeket a birodalmi külügyminiszter úrral és adott esetben a vezérrel és birodalmi kancellárral folytatandó megbeszélései során is szóba szándékszik hozni:

1. A most következő Szent István-évben,² melyet Magyarországon nagy ünnepekkel fognak megülni, egyidejűleg eukarisztikus kongresszust³ is tartanak. Magyarországon a legnagyobb súlyt helyezik a német részvételre. Mint protestáns úgy véli, ez abból a

¹ Darányi, Kánya és a magyar küldöttség 1937. november 19—24 között tartózkodott Berlinben.

² I. István halálának 900. évfordulóján rendezték meg a Szent István emlékévet.

³ Az eukarisztia, azaz az oltári szentség tiszteletére 1881 óta rendezett nemzetközi katolikus vallási ünnepek. 1938-ban Budapesten rendezték meg a kongresszust.

megfontolásból fakad, hogy a birodalmi német katolikusoknak a kongresszus a legkedvezőbb alkalmat nyújtana arra, hogy bizonyos, a nemzetközi katolikus világban mutatkozó — kétségtelenül helytelen — nézetek és előítéletek ellen sikeresen felvegyék a harcot. Másrészt fennáll ugyanakkor az a veszély is, hogy Németország távolmaradása esetén az így keletkező űrt majd mások töltik ki. (Nem volt kétséges, hogy itt az osztrákokra gondolt.) A bíboros hercegprímással⁴ folytatott hosszas beszélgetéséből azt a bizonyosságot szerezte, hogy a prímás minden garanciát megad arra, hogy az eukarisztikus kongresszus távol tartja magát a politikától. Anélkül, hogy a témába belemélyedtem volna, azt feleltem a miniszterelnöknek, hogy részvételünk kérdése már megfontolás tárgyát képezi, az ügyben azonban döntés még nincs. Az általa felhozott érvek a mi megfontolásainkban is szerepet játszottak s azoknak súlyát teljes mértékben felismerjük. Döntésünket természetesen az is befolyásolja, össze lehet-e állítani megfelelő küldöttséget.

2. A csehszlovákiai német és magyar kisebbség együttműködése továbbra is rendkívül sok kívánnivalót hagy maga után. Amint azt annak idején ilyen alkalmakkor Budapesten is mindig megtettem, most is utaltam a miniszterelnök előtt arra, hogy ahogy én a dolgokat látom, ezen aligha lehet valamit is változtatni mindaddig, amíg a német kisebbségekkel szemben követett magyar kormánypolitika nem vezet az elszakított területeken élő német kisebbségek előtt is világosan felismerhető sikerekre.

3. Még mindig fordulnak elő olyan esetek, amikor azt kell megállapítania, hogy birodalmi német részről, többnyire egyszerű turistaként megjelenő emberek, a német kisebbséget a magyar állami érdekekkel ellentétes értelemben kísérik meg befolyásolni. Azt feleltem erre a miniszterelnöknek, hogy — amint mindig is hangsúlyoztam — ilyen jellegű, általánosságokban tartott közlések nem segítenek bennünket előre. Sokkal célszerűbb lenne — ami egyébként a közöttünk kicserélt nyilatkozatok szellemének is tökéletesen megfelelne⁵ —, ha a magyar kormány idevágó gravámenjeit, adatokkal és írásbeli bizonyítékokkal alátámasztva esetről esetre követünknek hozná tudomására.

33/25 858—9.

Mackensen s. k.

102

Berlin, 1937. november 24.

MACKENSEN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE PATAKY ÁLLAMTITKÁRRAL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Pataky államtitkárral folytatott mai egyórás megbeszélésem alkalmával a népi németek Kameradschaft című hetilapjának kérdését is érintettem, és kifejtettem, hogy a Kameradschaft és a kormány közötti kapcsolatok lényeges enyhülésének tekinteném, ha a kormány rá tudná szólni magát, hogy e tekintetben hamarosan örvendetes gesztust tegyen.

Ez alkalommal nyomatékosan értésére adtam Pataky úrnak, gondolkozzon el azon, nem lehetne vajon a kormánynak a magyarországi német kisebbség egész kérdésének méregfogát a legmesszebbmenő mértékben kihúzni azzal, hogy elvileg felülvizsgálja a Kameradschaft-hoz való viszonyát és megkísérli annak ellenzéki beállítottságát együttműködéssé változtatni. Nyugodt lelkiismerettel mondhatom neki, hogy egy ilyen együtt-

⁴ Serédi Jusztinián.

⁵ Lásd a 95. sz. irat 8. jegyzetét.

működésre én minden bizonnyal teljesen alkalmasnak tartom — ha nem is Huss professzort, akit Pataky úr politikai alkalmatlansága miatt (szerintem joggal) erősen támadott — dr. Bascht, és azt hiszem, hogy ez — mindenesetre bizonyos minimális engedmények árán — elérhető is lenne. Mindaddig, amíg olyan, a birodalmi határokon belül maradéktalanul visszautasított személy áll a Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete élén, mint amilyen dr. Gratz, nálunk nem szűnik meg a magyarországi kisebbségi politika bírálata. Gratzot itt egyrészt úgy ismerik, mint katolikust, legitimistát és — amint ezt jellemző módon maga Pataky úr fűzte hozzá — szabadkőművest. A Magyarországi Németek Népművelési Egyesülete az ő vezetése alatt a németek szemében nem egyéb, mint a magyar kormány készséges eszköze a német kisebbség leküzdésére.

Pataky úr ezt az utóbbi megjegyzést minden ellenvetés nélkül tudomásul vette, de jegyzeteket készített éppen e fejtegetéseim végén.

Egyebekben főként az elszakított magyar területeken megjelenő német kisebbségi lapok heves támadásait hozta ismét szóba, és újra meg újra megpróbált kitartani amellett, hassunk oda, hogy ha már az utódállamokban élő német és magyar kisebbségek nem is működnek együtt, de legalább ne harcoljon a német kisebbség a magyar kisebbség ellen, amint ez oly gyakran előfordul. Fejtegetéseivel azt szegeztem szembe, hogy egy ilyen, tőlünk kiinduló ráhatás mindaddig nem képzelhető el, amíg mi a Szent István-i birodalomba való visszatérést nem tudjuk csábítóan ecsetelni az utódállamokbeli német kisebbségek előtt.

Pataky úr természetesen megint előjött azzal a panasszal, hogy a sváb falvakban birodalmi német turisták továbbra is a német—magyar kapcsolatokra ártalmas propagandát fejtenek ki. Arra a kérdésemre, hogy vajon egy pár idevágó kirívó esetet, amelyeneket most nekem felsorolt, szóba hozott-e már követségünkön, Pataky úr tagadólag válaszolt, elismerte azonban, hogy ez az egyedüli útja annak, hogy az ilyen propagandát — legalább fokozatosan — elhallgattassuk.

Az iskoláztatás és a tanítóképzés kérdésében biztosítottam Pataky urat, hogy teljes bizalommal vagyunk Darányi miniszterelnök szándékainak komolyságát illetően, azonban újra meg újra azt a megfigyelést kell tennünk, hogy alárendelt helyi szervek ezeket a rendelkezéseket minden eszközzel sabotálják. Utaltam itt a nemrég lefolyt Darányi—Pintér—Berger beszélgetésre, amelyen, amint kiderült, Pataky úr is részt vett. Pataky anélkül, hogy ezt a sabotázst komoly formában vitatta volna, azt hangsúlyozta, hogy a miniszterelnök ember a talpán ahhoz, hogy elgondolásait az ilyen helyi hatóságokkal szemben is keresztülvigye.

Az iskoláztatás kérdésében, akárcsak nemrég Darányi úr is, Pataky különösen arra mutatott rá, milyen nehéz a kormány helyzete az olyan esetekben, amikor nem állami, hanem egyházi iskolákról van szó. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a magyarországi sváb kisebbség 80%-a katolikus, a felekezeti iskolák száma tehát ennek megfelelően magas.

Pataky úr végül közölte azt a szándékát, hogy a kettőnk között megvitatott kérdéseket, valamint egy sor egyedi esetet berlini tartózkodása alatt mértékadó szervekkel is megbeszél, s itt különösen Twardowski urat említette. Érintkezésbe akar azonban lépni a hivatalos pártszervekkel is. Azt ajánlottam neki, hogy beszéljen Twardowski úrral arról a kérdésről is, nem tenné-e jól, ha Lorenz SS-főcsoportvezetőt és helyettesét, Behrendet is felkeresné.

Arra a kérdésemre, felhasználta-e az alkalmat, amikor — amint megfigyeltem — tegnap este kettesben beszélgetett a birodalom ifjúsági vezetőjével,¹ megemlítette-e előtte a

¹ Baldur von Schirach.

Wille und Macht emlékeztetes cikkét,² Pataky úr tipikus magyar módon azt felelte, hogy ettől kénytelen volt elállni, mivel a vendégjog megsértését jelentette volna, ha magyar területen³ ilyen panasszal jön von Schirach úrnak.

Mackensen

33/25 861—3.

103

Berlin, 1937. november 24.

**WEIZSÄCKER KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ FELJEGYZÉSE
BAKACH-BESSENYEY KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐVEL
FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL**

Mialatt a magyar miniszterek ma látogatást tettek a birodalmi miniszter úrnál¹, báró Bakach-Bessenyey követségi tanácsos járt nálam. Báró Bessenyey áttekintette Magyarország és szomszédai viszonyát. Különösen az iránt érdeklődött, mit értünk mi a Magyarország és Románia közötti „modus vivendi” alatt, mivel egy csehszlovák—magyar konfliktus esetére befért román be nem avatkozást magyar részről nem tudnak mivel megfizetni. Határelismerési ígéret Jugoszláviával szemben elképzelhető, de Romániával szemben nem jöhet szóba.

Báró Bessenyey érdeklődött még Eisenlohr követ legutóbbi prágai megbeszélései iránt, mivel ezek a magyarokban német—csehszlovák közeledési törekvések látszatát ébresztették. Válaszként utaltam Eisenlohr és Wettstein követek jó prágai kapcsolataira, és röviden vázoltam a valóságos tényállást.

A londoni benemavatózási bizottság említésénél dicsőreleg emlékeztem meg a magyar részről nekünk nemrég nyújtott szekundáns szolgálatokról.

Weizsäcker s. k.

33/25 860.

104

Berlin, 1937. november 25.

**MEISSNER KANCELLÁRIAI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
DARÁNYI MINISZTERELNÖK ÉS KÁNYA KÜLÜGYMINISZTER
HITLER KANCELLÁRRAL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL**

Pol. I. 6353.

Jelen voltak:

Darányi magyar királyi miniszterelnök,
Kánya magyar királyi külügyminiszter,
Sztójay berlini magyar királyi követ,

² Lásd a 99. sz. iratot.

³ A magyar követségen.

¹ Lurath és a magyar politikusok megbeszéléséről a német külügyminisztériumi iratok között nem található feljegyzés. Kánya feljegyzése azonban fennmaradt. — Lásd DIMK. I. 314.

A szokásos udvariassági formák cseréje után a magyar miniszterelnök a kormányzó megbízásából közölte a Führerrel, hogy a következő évben az eukarisztikus kongresszust Budapesten tartják meg. Bár ő is és a kormányzó is protestánsok, arra kéri a Führert, ne gördítsen akadályt az elé, hogy német résztvevők is utazhassanak a kongresszusra. — A Führer így felelt: Most még nem lehet áttekinteni, milyen lesz addigra a katolikus egyház viszonya Németországhoz. Ha az elkövetkező évben a katolikus egyház éles harci álláspontot foglalna el Németországgal szemben, úgy ez természetesen a mi magatartásunkat is meghatározná.

A beszélgetés ezután az Ausztria és Csehszlovákia közötti kapcsolatokra terelődött. A Führer ama aggodalmának adott kifejezést, hogy Bécs és Prága között szorosabb kapcsolat van kialakulóban; ez azzal a veszéllyel járhat, hogy Németország és Magyarország közé retesz tolódnak, amely mind Németország, mind Magyarország szempontjából kellemtelen kihatással járna. Az a politika, melyet Csehszlovákia kisebbségeivel szemben folytat, teljesen elhibázott.

Darányi és Kánya azt válaszolták, hogy nekik Schuschnigg megnyugtató nyilatkozatokat tett Ausztria Csehszlovákiával kapcsolatos magatartása tekintetében.

A beszélgetés ezután általában a kisebbségek problémájára terelődött, különösen pedig a Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában élő nagyszámú magyar kisebbségek problémájára. A magyar miniszterek beszámoltak azokról a tárgyalásokról, melyeket Romániával folytattak az ottani magyar kisebbségekkel való jobb bánásmód érdekében, ezek azonban sikertelenek maradtak.¹ Úgy látszik, a kisantant a kisebbségek kérdésében csak egységesen akar eljárni, míg Magyarország csak külön-külön óhajt az egyes államokkal tárgyalni.

A Führer utalt a kisebbségi kérdés Németország és Lengyelország között történt szabályozására és hangsúlyozta, minden állam számára különleges jelentőséggel bír, hogy megvédje kisebbségeit az elnemzetietlenedéstől. Azt ajánlotta, hogy Magyarország ne forgácsolja szét politikáját különböző oldalakra, hanem koncentrálja azt egyetlen oldal ellen, ez az oldal pedig Csehszlovákia legyen. — Kánya azt felelte, hogy Magyarország felfogása is ez. A Magyarországon elhangzó revizionista beszédeket, vagy megjelenő revizionista cikkeket nem szabad túlságosan tragikusan venni; a kormány tudja, hogy mit akar.

Kánya ezután Stojadinović jugoszláv miniszterelnökkel a kisebbségi kérdés rendezése tárgyában folytatott tárgyalásairól számolt be. Stojadinović kezdetben előzékeny volt, később azonban belpolitikai okokból vagy talán a többi kisantantállamra is tekintettel, nem ment tovább. Magyarország kész arra, hogy Jugoszláviának megtegye azt az engedményt, hogy területi kívánságait nem teszi háborús cselekmények tárgyává, ha Jugoszlávia kulturális autonómiát ad a magyar kisebbségnek. Stojadinovićsal azonban még nem jutott tovább.²

A Führer igen élénken üdvözölte a magyar kormány Jugoszláviának tett javaslatát. Mivel nem lehet a kisantantot széttörni, meg kell kísérelni a közöttük levő kapcsolat gyöngítését; erre pedig alkalmas eszköznek látszik olyan egyezmény, amelyet Kánya vázolt. A Führer készségét nyilvánította arra, hogy a közeljövőben amúgy is Berlinbe érkező Stojadinovićsal ezt a javaslatot megbeszélje és azt támogassa.

¹ Lásd DIMK. II. köt.

² Lásd ugyanott.

A magyar miniszterek kijelentették, hogy ezért ők csak hálásak lehetnek.

A beszélgetés végén Kánya még egyszer nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a különböző híresztelések ellenére Magyarországnak semmiképpen sem áll szándékában revíziós kívánságait fegyveres erővel érvényesíteni és ezáltal esetleg európai háborút kirobbantani. Kéri a Führert, ezt vegye tudomásul.

A Führer kijelentette, ő ezeknek a híreszteléseknek nem is adott sohasem hitelt.

Az egy óráig tartó beszélgetés befejezése után Darányi miniszterelnök bemutatta a Führernek a kíséretében levő urakat. A Führer egy darabig elbeszélgetett a két államtitkárral, Marschallal és Patakyval, ezt követően minden egyes urat kézfogással üdvözölt.

3626/E. 028 036—8.³

DGFP—D. V. 149.

A feljegyzés helyességéért:

Meissner s. k.

105

Berlin, 1937. november 26.

NEURATH KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA

A NÉMET DIPLOMÁCIAI KÉPVISELETEKHEZ

Pol. IV. 6143.

Magyar államférfiak berlini látogatása minden tekintetben kielégítően és zavarmentesen folyt le; nem vezetett szerződéses megállapodásokra, amint ez egyáltalán nem is volt tervezve, de kívánatos lehetőséget nyújtott bizalmas eszmecserére minden bennünket közösen érdeklő kérdésről. Magyaroknál megértésre és előzékeny fogadtatásra talált német kisebbség kérdésének alapos tárgyalása iránti nyomatékos érdeklődésünk. Magyar részről újra és egyértelműen kijelentették, hogy az általunk kívánt szabályozást szilárd elhatározással végrehajtják. Egyébként különböző, jelentős személyiségekkel folytatott megbeszéléseik során a magyarok meggyőződhettek arról, hogy a német—magyar viszonyt e kérdés állása mindig döntően befolyásolja. A magyarok behatóan tájékoztattak a kisantant-államokkal folytatott tárgyalásaikról, de lényegesen újat nem hoztak. Részünkről fő súlyt továbbra is a magyar—jugoszláv viszony normalizálására fektetünk. Magyarok nagyon is készségesnek mutatkoztak. Közölték továbbá, hogy Magyarország Olaszországhoz fűződő politikai viszonyában nem állt be változás, csupán gazdasági kapcsolataikat (Brocchi-szerződések) helyezik új alapokra.¹ Kiemelendő még, hogy

³ Az irat megjelent: A németek magyarországi politikája titkos német diplomáciai okmányokban (1937—1942.) dr. Bolgár Elek bevezetésével. Szikra 1947. 3. sz. alatt, valamint a Magyarország és a második világháború c. gyűjteményben. Kossuth. 1959. 16. sz. alatt.

A németországi tárgyalás történetéhez nélkülönözhetetlen még Kánya feljegyzése Göringgel 1937. november 22-én Carinhallban folytatott megbeszélésről, amelyen magyar részről Darányi és Kánya vettek részt. A napijelentés két mellékletet is tartalmaz: Kánya fejtegetésének gondolatmenetét a kisantanttal folyó tárgyalásról, továbbá egy feljegyzést a magyarországi némettség kérdéseiről. Közli: DIMK. I. 313., sz. alatt, — továbbá németül — Allianz Hitler—Horthy—Mussolini. Dokumente zur ungarischen Aussenpolitik. (1933—1944.) Bpest, 1966. 19. sz. alatt.

¹ Az 1932. február 23-án aláírt és szeptember 1-én életbe lépett ún. Brocchi-féle olasz—magyar gazdasági egyezményt, amely jelentős kiviteli kedvezményeket biztosított Magyarországnak, Olaszország 1937 végével felmondta.

a magyarok megerősítették a csehszlovákok közeledési kísérletét, hozzáfűzve, hogy ezt sohasem fogadták el. Megbeszélések Ausztria ügyében azt eredményezték, hogy Magyarország nem szándékszik német kérdésben Ausztria hátát erősíteni. Összefoglalóan megállapítható, mindkét magyar államférfinak mindenekelőtt az volt fontos, hogy megragadják az alkalmat meggyőzésünkre: a magyar politika egyértelműen a Németországgal együttthaladásra van beállítva. Magyarvendégek őszinte és nyílt fellépésüknek megfelelően minden számottevő helyen legjobb személyes benyomásokat hagyták, és eredményesen kértek bizalmat bel- és külpolitikájukhoz.

Kérem látogatásokkal kapcsolatos beszélgetésekben arra utalni, hogy semmiféle megállapodást nem kötöttünk, egyebekben részletek közlésétől tartózkodni, valamint látogatás általános sikerét a zárókommuniké szerint hangsúlyozni.²

Neurath

33/25 865—7.

106

Berlin, 1937. november 29.

**MACKENSEN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
CSÁKY KÜLÜGYMINISZTERI KABINETFŐNÖKKEL
FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL**

A magyar külügyminiszter kabinetfőnöke, Csáky gróf, tegnap látható aggodalommal hozta szóba előttem azokat az itt Berlinben fülébe jutott híreszteléseket, miszerint Schacht¹ birodalmi miniszternek a birodalmi Gazdasági Minisztérium vezetésétől történt visszalépésével kapcsolatban a birodalmi külügyminiszter² is a visszavonulás gondolatával foglalkozik. Azt válaszoltam Csáky grófnak, hogy én legalábbis semmi olyanról nem tudok, ami ezeket a híreszteléseket igazolhatná. Egyebekben felhasználom az alkalmat, hogy megkérdezzem, helytállóak-e a Budapestről eljutott kósza hírek (vö. az ügyvivő hozzám intézett és ide csatolt levelével)³, miszerint az eukarisztikus kongresszusra való tekintettel Darányi urat jövő év januárjában állítólag katolikus miniszterelnökkel váltják fel. Csáky gróf ezt a hírt nevetségesnek minősítette.⁴

Mackensen s. k.

33/25 869.

² A zárókommunikét — amely a kapcsolatok további bővítéséről, bizalomteljes együttműködésről szól és azt hangsúlyozza, hogy a német—magyar barátság Európa megbékélésére irányul — a Függetlenség 1937. november 26-i száma közli.

¹ Schacht 1937 novemberében vált meg a gazdasági minisztérium vezetésétől, 1943 januárjáig tárca nélküli miniszter volt.

² Neurath 1938 február 4-ig volt külügyminiszter.

³ A melléklet nem található az irat mellett.

⁴ Darányi Kálmánt 1938 május 13-án mentették fel.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET LEVELE
WEISZÄCKER KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐHÖZ

Kedves von Weizsäcker úr!

A kormányzó úr ma fogadott, hogy átnyújtsam a Führer köszönő levelét a porcelán szervízért.¹ Fogadásomat félórás beszélgetés követte, melynek tartalmából egy s más olyat szeretnék önnel közölni, ami a bizalmas jelleg megőrzése érdekében hivatalos jelentésbe nem való.

A kormányzó először is megjegyezte, hogy nagyon örült lord Halifax németországi látogatásának.² Hosszabb fejtegetésekben juttatta kifejezésre azt a nézetét, hogy az angliai ifjúság egy részénél tapasztalható aggasztó hanyatlási tünetek ellenére is súlyos hiba lenne lebecsülni Anglia még mindig hatalmas erejét.

Ezután a magyar miniszterek berlini látogatására tért át. A kormányzó hangsúlyozta, mennyire célszerűek az ilyen eszmecserék a félreértések tisztázása érdekében. Így például a miniszterelnök és a külügyminiszter jelentették neki, hogy Göring vezérezredes kérdést intézett hozzájuk egy állítólag létező magyar—osztrák, sőt cseh megállapodásról német—osztrák konfliktus esetére.³ Ezt egyébként annak idején Bodenschatz ezredes nekem is említette, s azt én a birodalmi miniszter úrral meg is beszéltem. Az ilyen vakhír természetesen badarság. Amíg ő itt van, ilyen politikát sohasem engedne meg. Bármilyen szép emlékek is fűzik a háború előtti idők Bécséhez, tisztában van azzal, hogy Ausztriának végül is németté kell válnia, s ő ennek csak örülni fog. Már egy évvel ezelőtt megmondotta a Führernek, hogy Németországnak ebben a kérdésben csak egy kis türelmet kell tanúsítania.⁴ A régi osztrák nemzedék, melynek nem lehet a szívéből kiölni a Habsburg-ház iránti ragaszkodást, nem 20 vagy 30 év múlva, hanem már nagyon hamar kihal. Csak nemrég panaszolta el neki egy egykori magas beosztású osztrák tábornok, hogy már mind a három fia náci. És ez egészen természetes is, mivel az osztrák ifjúság előtt vágyálomként lebeg, hogy egyszer még német Kelet-Afrika kormányzója vagy valami hasonló legyen belőlük.

Végezetül pedig azt is mondotta a kormányzó, hogy Habsburg Ottó meghívása a magyar trónra már csak az alábbi két okból sem jön számításba: először is akkor az egészen tapasztalatlan királlyal együtt nagyszámú családját, a pármaiakkal⁵ együtt kb. 80 főt kellene főispáni és hasonló helyekre beültetni. Azonkívül egy ilyen megoldás Németország és a kisantant ellenállásán is hajótörést szenvedne.

A kormányzó tegnapelőtt a bajor miniszterelnököt fogadta. Siebert úr budapesti látogatása is kifejezetten nagy siker jegyében zajlott le, akárcsak annak idején önöknél Svájcban.⁶ Előadása, improvizált meleg hangú pohárköszöntői, egész itteni fellépése,

¹ Horthy ajándéka Hitler születésnapjára.

² Halifax angol konzervatív politikus, a lordok házának elnöke 1937. november 17-én Németországba utazott, s tárgyalásokat folytatott Hitlerrel és a német kormány több tagjával; ennek során Anglia jóindulatáról biztosította Hitlert a csehszlovák—német konfliktusban.

³ Göring és a magyar politikusok megbeszélésére lásd DIMK. I. 313.

⁴ Lásd az 56. sz. iratot.

⁵ Habsburg Ottó anyja, Zita, Bourbon-pármai hercegnő volt.

⁶ A levél címzettje, Weizsäcker ugyanis 1933—1937 között Svájcban képviselte Németországot.

valamint feleségének egyénisége magyar és német körökben egyaránt a legjobb benyomást keltették.

Szeretném felkérni önt arra, hogy az itt elmondottakat a birodalmi miniszter úrnak, valamint az államtitkár úrnak is tudomására hozni szíveskedjék. A birodalmi miniszter úr már Berlinben megtárgyalta velem a fent említett állítólagos magyar—osztrák megállapodásokról szóló híreszteléseket.

Szívélyes üdvözlettel és Heil Hitlerrel

mindig kész híve

3412/E. 014 153—5.

Erdmannsdorff

Bécs, 1938. január 8.

PAPEN BÉCSI NAGYKÖVET JELENTÉSE

HITLER KANCELLÁRNAK

93. sz.

Schmidt államtitkár éppen most tájékoztatott azokról a tárgyalásokról¹, amelyek a három állam között egy közös kommunikáció² kibocsátása céljából folytak.

Amennyire az már megállapítható, bevezetőben az osztrák és a magyar partner különösen méltatta a Berlin—Róma tengelynek az európai béke megszilárdítása érdekében kifejtett politikáját.

Hasonlóképpen különös melegséggel üdvözölték Németország és Olaszország arra irányuló erőfeszítéseit, hogy a bolsevizmust az élet minden területén leküzdjék.³ Ehhez azt a nyilatkozatot fűzték, hogy Magyarország és Ausztria is elismerik a legélesebb állásfoglalás szükségességét, és készek arra, hogy a jövőben ez irányú fáradozásaitak még tovább fokozzák.

Egy további rész a spanyol kérdésre vonatkozik. Ebben a vonatkozásban kijelentették, hogy a nemzeti spanyol kormány elismerése a béke helyreállításának lényeges előfeltétele. Még nyitva áll a kérdés, vajon a Magyarország és Ausztria részéről kinyilvánított de facto elismerésen kívül⁴ Budapesten a de jure elismerést is elhatározzák-e. Az osztrák kormánynak e lépés megtételét illetően nincsenek aggályai. Ezzel szemben Magyarország úgy véli, nem szabad veszélyeztetnie a még vörös Spanyolországban tartózkodó honfitársait.

A Népszövetséggel kapcsolatban kijelentik, hogy Olaszország kilépése⁵ új helyzetet

¹ A római paktum országai 1938. január 10—12. között Budapesten tartottak külügyminiszteri értekezletet. A tanácskozáson Darányi Kálmán miniszterelnök, Kánya Kálmán külügyminiszter, Schuschnigg osztrák kancellár, Schmidt osztrák külügyi államtitkár és Ciano olasz külügyminiszter vettek részt.

² A nyilatkozatot közli a Függetlenség 1938. január 18-i száma. A közlemény hangsúlyozza a római jegyzőkönyvek érvényességét. Magyarország és Olaszország meglegedését fejezte ki az 1936. július 11-i osztrák—német egyezményről kapcsolatban. Üdvözölték az antikomintern paktumot és hangsúlyozták, hogy teljes erővel küzdenek a bolsevizmus ellen. Magyarország és Ausztria közölte, hogy formálisan elismerik Franco kormányát. Magyarország és Ausztria „tudomásul vették azokat a súlyos és jogos okokat”, amelyek maguk után vonták Olaszország kilépését a Népszövetségből, s fenntartották maguknak a jogot, hogy a Népszövetséghez való viszonyukat újabb vizsgálat tárgyává tegyék. Ausztria és Olaszország elismerték Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát. Ausztria és Olaszország figyelemmel kíséri a magyar—román tárgyalásokat, melyek hozzájárulhatnak Európa békéjéhez. A három hatalom kifejezte törekvését a gazdasági kapcsolatok további kimélyítésére.

³ Olaszország 1937. november 6-án csatlakozott az 1936. november 25-én kötött német—japán antikomintern paktumhoz. — Lásd NSz. 398—403. old.

⁴ Magyarország 1937 novemberében de facto elismerte Franco kormányát.

⁵ Olaszország 1937. december 11-én lépett ki a Népszövetségből; kilépése azonban — az alapokmány értelmében — csak két év múlva vált hatályossá.

teremtett, és hogy a Népszövetség egyetemleges voltát és működési lehetőségét néhány nagyhatalom kilépése teljesen megrendítette.

A kommuniké befejező része a jegyzőkönyvi hatalmak közötti gazdasági kérdések szabályozásával foglalkozik.

Magyarország javasolta, hogy foglaljanak állást a kisebbségi kérdésben is, azonban kétséges, hogy e tárgyban megegyezésre tudnak-e jutni, mivel Róma a jelen pillanatban nem óhajtja a románokat megriasztani, miután azok éppen most akarják az olasz birodalmat elismerni.⁶

Papen s. k.

3037/D. 600 417—8.

109

Berlin, 1938. január 13.

LAMMERS KANCELLÁRIAI FŐNÖK ÁTIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMHOZ

150. B. sz.

Az 1937. december 31-én, 1938. január 11. és 12-én kelt 5773. 14/38. és 128/38. Kult. sz. iratok kapcsán.¹

A Führer nem óhajtja, hogy birodalmi német katolikusok részt vegyenek az 1938. évi budapesti eukarisztikus világkongresszuson. Talán elegendő lesz ezt a tilalmat deviza-kiutalási nehézségekkel megindokolni. Mindazonáltal azt sem szeretném elmulasztani, hogy önt az egyházi ügyek birodalmi és porosz miniszterének mellékletként csatolt, 1938. évi január hó 4. és 8-án kelt G. II. 8/38. és G. II. 7983/37. sz.² jelentéseiről ne tájékoztassam. Szükség esetén utalni lehetne erre a két jelentésre is, tárgyi indoklásaként annak, miért nem látszik kívánatosnak birodalmi német katolikusok részvétele az eukarisztikus kongresszuson.

Az egyházi ügyek birodalmi és porosz miniszterét³ a Führernek erről a döntéséről tájékoztattam.⁴

3037/D. 600 358.

⁶ A budapesti értekezlet történetéhez lásd még Kánya külügyminiszter feljegyzését. DIMK. I. 337., továbbá a német Külügyminisztérium tájékoztatóját külképviseleteihez: Akten. I. 107.; a konferencia történetére, értékelésére lásd *Kerekes: Anschluss*. 288—289. old.

¹ Az idézett iratok nem ismeretesek.

² Az említett jelentések nem ismeretesek.

³ Hans Kerrl.

⁴ A német részvétel kérdése az eukarisztikus kongresszuson már Darányi 1937 novemberi berlini látogatásakor szóba került. (Lásd a 101. és a 104. sz. iratokat.) Hitler hozzájárulását Papen is megkísérelte kieszközölni, s noha a kongresszus magyar rendező bizottságának elnöke garantálta, hogy nem engednek meg németellenes támadásokat, a német katolikusok az engedélyt mégsem kapták meg. (3037/D. 600 356—7., illetve D. 600 354—5.) 1938. január 24-én kelt jelentésében Erdmannsdorff szövé tette, hogy a protestáns Darányi szemrehányásokat kap, amiért nem képviselte elég erőteljesen az ügyet Berlinben. (3037/D. 600 362—64.) Ugyanő 1938. január 26-i jelentésében ismerteti a magyar sajtó nagy részének németellenes állásfoglalását e kérdéssel kapcsolatban. (3037/D. 600 376—80.) Egy német nyelvű, Magyarországon kiadott „Láthatatlan Front” aláírási röpirat elismeri a német lépés jogosságát és

Berlin, 1938. február 3.

BOHLE KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE BUDAPESTI LÁTOGATÁSÁRÓL

Erre a hivatalos utazásra szóbelileg kaptam meghívást Darányi magyar miniszterelnöktől berlini látogatása alkalmával.¹ A meghívást december végén Kánya külügyminiszter megbízásából az itteni magyar követség is megerősítette.

Az utazás általános lefolyásáról dr. von Erdmannsdorff budapesti német követ úr 1938. január 28-án kelt jelentése nyújt tájékoztatást.²

I. Általánosságban

Magyar részről az egész látogatást oly nagy gonddal készítették elő, amiből felismerhető volt, hogy a magyar kormány a látogatásnak különös jelentőséget tulajdonít. Az anhalti pályaudvaron mind búcsúztatásomra, mind visszaérkezésemkor a követ személyesen jelent meg. Visszaérkezésemkor megjelent a magyar követség tanácsosa és a katonai attasé is.

Budapesten minden ünnepélyes alkalomkor a kormánysszervek magas rangú képviselői az ilyen eseményekkor szokatlan nagy számban jelentek meg. A látogatás, különösen annak első napjaiban, úgyszólván uralta a magyar sajtót. A lakosság hangulata hangsúlyozottan barátságos volt, különösen az úgynevezett alsó néprétegeknél, és különösen akkor, amikor a nyilvánosság előtt egyenruhában mutatkoztunk. A határtól Budapestig az e célból külön felállított csendőrség mind az odautazásnál, mind a visszautazásnál számos tiszteletadást teljesített.

II. Megbeszélések

a)

Horthy tengernagy, a kormányzó, 50 perces négyszemközi magánkihallgatáson fogadott.

A kormányzó, aki előtt a megbeszélésre előre elkészített papírlap feküdt, pályafutásomra vonatkozó bevezető szavak után Franciaországról kezdett beszélni, és szó szerint a következőket jelentette ki:

„Gyűlölöm a franciákat, mert mi ettől a szemét népségtől eddig még csak rosszat kapunk.” Arra kért, mondjam meg a birodalomban, hogy minden körülmények között, jóban-rosszban kitart Németország mellett.

Angliára áttérve azt mondta, hogy korábban, amint ez egy tengerész-tisztnél természetes is, lángoló tisztelője és csodálója volt Angliának. Az utóbbi években azonban,

leszögezi, hogy ez a legkevésbé sem zavarta a német—magyar barátságot. (3037/D. 600 360.) 1938. február 9-én Erdmannsdorff jelentésében foglalkozik a németellenes magyar sajtóvisszhanggal. (3037/D. 600 370—75.) 1938. február 4-én Németország vatikáni követe ismerteti a Külügyminisztériummal az ottani sajtó elítélő állásfoglalását. (3037/D. 600 419—21.) A következő hónapokból több irat található, amely már csak a *Szent István ünnepségeken* részt vevő német küldöttség összetételével foglalkozik.

¹ Darányi Kálmán 1937. november 19—24 között tett látogatást Berlinben.

² A jelentést nem ismerjük.

különösen az angol ifjúságnál, a dekadencia olyan jeleit állapította meg, hogy valóban úgy tűnik neki, mintha Anglia a hanyatlás vonalára került volna. Megemlítette, hogy meglátogatta őt egyszer birtokán a cserkészmozgalom vezetője, lord Baden-Powell, aki egyenesen megtestesítője az angol gentlemannek. Fia vagy unokája azonban, aki kíséretében volt, oly pimaszul és modortalantul viselkedett vele és másokkal szemben, hogy ő egyenesen fel volt háborodva az angol ifjúság mai magatartásán. Számos jelentés megerősítette benne azt a felismerést, hogy az angol ifjúság erkölcsileg ijesztő mélypontra került, és hogy ebben az ifjúságban nem maradt meg semmi a kimagasló régi angol hagyományokból.

Ezzel szemben úgy véli, hogy a német ifjúság rendérzéke és szigorú fegyelme révén felfelé ívelő úton halad, különösen ami az öregek előtti tiszteletet illeti, s ennek csak örülni lehet.

Azonkívül Anglia tekintélye a távol-keleti események³ és az abesszin konfliktus folytán⁴ is erős csorbát szenvedett. Mindazonáltal óva int attól, hogy lebecsüljük az angolok erejét és szívósságát.

Csehszlovákiára vonatkozólag úgy véli, közös gondjaink vannak, melyekkel mindketten tökéletesen tisztában vagyunk.

A Führert két évvel ezelőtt ismerte meg, és csak azt mondhatja, hogy igen mély benyomást tett rá a Führer kimagasló intelligenciája és zsenialitása. Kizárólag a történelem lesz majd képes, hogy Adolf Hitler Németország érdekében szerzett érdemeit teljes egészében értékelhesse.

A továbbiakban még arról beszélt, hogy a magyar honvédség és a német hadsereg között Németország vörös korszakában⁵ is kitűnő bajtársi és bizalomteljes kapcsolatok állottak fenn, és dicsérte azt a fogadtatást, melyben a magyar tiszteknek német bajtársaiknál mindenkor részük volt.

Ezután még egészen röviden beszélt a német népcsoportokhoz tartozókról, akik mindig jó polgárai voltak az államnak és mindig is azok lesznek, ha nem izgatják fel őket az állam ellen. Röviden ugyanazokat a nyilatkozatokat tettem előtte is, amelyeket ugyanaznap délután már előadásomban is megtettem.⁶ Ezek a kormányzót láthatóan kielégítették.

A még nagyon rugalmas és fiatalos kormányzó személyisége mély benyomást tett rám. Az a véleményem, hogy Horthyban becsületes baráttra leltünk, aki sohasem adja oda a kezét valamely Németország elleni játékhoz. Horthy annak az egyenes katonáembernek a típusa, aki gyűlöli a politikai intrikát. Közkedveltsége a magyar nép körében óriási.

³ Amikor Japán 1937-ben megindította támadását Kína ellen, az angol kormány, Európában követett politikájához híven, igyekezett megbékélni a japánokkal s megpróbálta az agressziót Kína feláldozásával a Szovjetunió felé terelni.

⁴ Olaszország 1935. október 3-án megtámadta Abessziniát. A Népszövetség agresszornak minősítette Olaszországot, de csak kevésbé hatékony gazdasági szankciókat hozott ellene. Anglia és Franciaország megbékélésre és országa egy részének feláldozására igyekezett rábírní az abesszin császárt. Nagy-Britannia végül az 1938. április 16-i római olasz—angol egyezményben hivatalosan is elismerte az abessziniai hódítást.

⁵ Nyilván a weimari köztársaság időszakát nevezi így.

⁶ Bohle a Magyar Külügyi Társaság felkérésére előadást tartott az NSDAP külföldi szervezetének (VDA) feladatairól és tevékenységéről. Előadásában azt mondta, hogy a VDA különbséget tesz külföldi birodalmi németek és kisebbségi németek között. Utóbbiak nyelvben és kultúrában német eredetűek, de nem polgárai a német birodalomnak. Ezek megszervezését nem tekintik a VDA feladatának. A magyarországi német kisebbség ebbe a kategóriába tartozik, s ezért a VDA kizárólag kulturális tekintetben foglalkozik velük, egyébként azt kívánja tőlük, hogy a magyar állam lojális polgárai legyenek.

Darányi azonnal, minden különösebb bevezetés nélkül Stojadinović látogatását⁷ hozta szóba, és azt akarta megtudni, elégedettek vagyunk-e látogatásával. Kérdésére igenlő választ adtam, utalva arra, hogy a birodalom Jugoszláviához fűződő rendezett és baráti kapcsolatai éppen Magyarországra igen előnyösek lehetnek. Darányi azonban utalt arra, hogy Magyarországon Stojadinović urat nem tartják különösképpen megbízhatónak, és az a véleményük, hogy mi túl sok bizalommal viseltetünk iránta.

Stojadinović a kisantant révén szorosan együtt dolgozik a csehekkel, és Franciaországgal szembeni függőségéből is aligha tud szabadulni. Én viszont arra mutattam rá, hogy a birodalom és Jugoszlávia közötti szoros kapcsolatok szükséges előfeltételei a kisantant bármiféle lazításának, és hogy az ilyen kapcsolatok Magyarország számára csak hasznosak lehetnek. Mindenesetre, hangsúlyoztam, Stojadinović látogatásának a legcsekélyebb éle sem volt Magyarország ellen, amely országgal — amint ezt útja során maga is tapasztalhatta — baráti kapcsolatokat tartunk fenn.

E közlésem Darányinak szemmel láthatóan örömet okozott, és kifejezést adott ama reményének, hogy Stojadinovićban nem fogunk csalódni, ami Magyarországnak is érdekében áll. Fölhívtam a figyelmét még arra, hogy nézetem szerint a Jugoszlávia és Magyarország közötti, legalábbis korrekt kapcsolatok helyreállítása Magyarország számára csak előnyös lenne.

Darányi ezután röviden a német népcsoportról beszélt és kijelentette, hogy — különösen az iskolakérdésben — maradéktalanul teljesíteni szándékozik a német kívánságokat.

Látogatásom számára azért különösen kíváncsi, mivel nyilatkozataimtól reméli az országban azoknak a kedélyeknek a lecsillapodását, amelyek állandó jelleggel a pángermán agitáció jelszávéval háznak. Ezért előadásomon személyesen is megjelenik.

Súlyt helyez azonkívül annak megállapítására, hogy a német ajkú magyar állampolgárok feltétlenül egyenjogúak, eddig is mindenféle állást elnyerhettek s ezt a jövőben is megtehetik.

A kormány valamennyi tagja közül kétségtelenül Darányi volt a legszeretetre méltóbb, és beszélgetései során is a legközvetlenebb. Úgy látszik, lévén ő maga is protestáns, elég nagy nehézségei vannak katolikus kollégáival és a klérussal.

c) Kánya külügyminiszter

Kánya az első pillanattól fogva olyan nyílt és őszinte volt, amit nem is vártam egy ilyen dörzsölt diplomatától. A vele folytatott számos beszélgetés azt a benyomást keltette bennem, hogy bár szíve legmélyén nem túlságosan németbarát, azonban — különösen berlini látogatása után⁸ — lassan belátja, hogy Magyarország csak Németországgal *együtt* folytathat sikeres politikát. Ezt több ízben leplezetlenül kifejezésre is juttatta és sejtetni engedte, hogy a róla Németországban elterjedt rossz hírek alaptalanok.

Stojadinovićról hasonló értelemben nyilatkozott, mint Darányi, csak még nagyobb szkepszissel. Nézete szerint a romániai fejleményektől⁹, különösen ami Goga átütő ere-

⁷ Stojadinović jugoszláv miniszterelnök 1938. január 15-én érkezett Berlinbe.

⁸ Utalás Kánya 1937 november végi berlini látogatására. Lásd 101—104. sz. iratokat.

⁹ A Tătărescu-kormány 1937 decemberében a választásokon vereséget szenvedett. Károly király ekkor a fasiszta blokk vezetőjét, Octavián Gogát nevezi ki miniszterelnöknek, noha pártja a választásokon csak a szavazatok 10 százalékát kapta. Goga fasiszta intézkedéseket léptetett életbe. 1938 februárjában Károly király lemondítja Gogát, királyi diktatúrát léptet életbe, letöri a Vasgárdát, de felszámolja a polgári szabadságjogok maradványait is.

jét illeti, túl sokat várnak Németországban. A románok mindig megbízhatatlanok voltak, és egész államrendszerük korrupción alapul. Magyarországon igen jól ismerik Gogát, mivel korábban tagja volt a magyar parlamentnek. Költeményeket is írt, igaz, nagyon rosszakat.

Romániára vonatkozóan mindig azt válaszoltam, hogy nagy érdeklődéssel követjük az ottani újabb fejleményeket, és kívádjuk az események alakulását.

Kánya kijelentette, hogy három külön kívánsága van irányomban, és pedig:

1. Akadályozzák meg a jövőben Németországban a magyar kormánnyal szemben barátságtalan és gyűlölködő cikkek megjelentetését, különösen azért, mert az ilyen cikkek csak a csehek és a franciák malmára hajtják a vizet. Megemlítette ezzel kapcsolatban a Stuttgarti Német Külügyi Intézet folyóiratát.

E pontnál azonnal a szükséges magyarázatokkal szolgálhattam az intézetről és feladatairól.

2. Úgy hiszi, még ha ezt nem is tudja bizonyítani, hogy a birodalom anyagilag jelentős összegekkel támogatja a német népcsoportot. Miután én kijelentettem, hogy Németországot a népcsoport nem politikailag, csupán kulturálisan érdekli — amivel Magyarországon teljesen meg is lennének elégedve —, azt a javaslatot tette, hogy az ilyen juttatások a jövőben a magyar szervek tudomásával történjenek. Állandóan ferde megvilágításra ad okot, ha a birodalomból mindenféle áttekinthetetlen utakon folynak a pénzek a népcsoporthoz.

Egy ilyen, a népcsoport érdekében végzendő kulturális munkára vonatkozó egyezmény arra is alkalmas lenne, hogy megfossa talajától a sok németellenes elem birodalomellenes agitációját.

3. A romániai és jugoszláviai német kisebbségek német nyelvű lapjai élesen uszítanak ezen országok magyar kisebbségei ellen. Nem kívánja, hogy kisebbségeink együtt dolgozzanak, azt azonban fölöslegesnek tartja, hogy ebben a két országban a mi népcsoportunk keltsen újra meg újra hangulatot a magyarok ellen. Hálás lenne, ha itt is megtalálnánk a segítés útját.

Az 1. pontot illetően azt válaszoltam neki, hogy tudtommal az utóbbi időben nem voltak újabb támadások, és ilyenek a jövőben sem lesznek, ha magyar részről nem adnak nekünk arra külön okot. Arra kértem azonban, közölje ő is a birodalommal, ha magyar belügyekbe való megengedhetetlen beavatkozás pozitív esetei fordulnának elő, és ne szorítkozzék csak általánosságban mozgó panaszokra.

A 2. pontot illetően közöltem a külügyminiszterrel, hogy semmi tudomásom nincs ilyenféle juttatásokról, javaslatát azonban illetékes helyen előadom.

A 3. pontra vonatkozóan értésére adtam Kánya úrnak, kívánságának teljesítése nyílt beavatkozást jelentene Jugoszlávia és Románia belső viszonyaiba, mert mint ahogy a német ajkú magyar állampolgároknak sem osztogathatunk parancsokat, az sem áll módunkban, hogy ezt Romániában vagy Jugoszláviában megtegyük. Arról azonban biztosítottam, hogy idevágó kívánságait Berlinben szóba hozom annak megállapítására, nem adódna-e beszélgetések formájában lehetőség arra, hogy a két országban a németek és magyarok közötti sajtóháborúskodást elkerüljék.

Kánya ezután Lengyelországra terelte a beszélgetést és arról biztosított, hogy Beck ezredes ismételten kifejezésre juttatta előtte, hogy Lengyelország feltétlenül ragaszkodik az együttműködéshez Németországgal. Kánya Lengyelországot e vonatkozásban abszolút megbízhatónak tartja. Azt a kérdést, hogyan gondolja Németország a korridor¹⁰

¹⁰ A Danzig szabad városhoz vezető lengyel útvonal, Lengyelország kijárata a Balti-tengerhez.

visszaszerzését, azzal a megjegyzéssel válaszoltam meg, hogy a német—lengyel kapcsolatok nagyon jók, és ezeket az ismert egyezmény¹¹ szabályozza.

Végezetül Kánya úr elképesztő nyíltsággal tett hitet az antiszemitizmus mellett, mint ahogy általában minden szervnél kifejezett zsidóellenességet állapíthattam meg. Kánya kijelentette, a zsidók neki, személy szerint, ősidők óta ellenszenvesek, és sohasem érintkezik zsidókkal, hacsak szolgálatilag nincs erre föltétlenül kényszerítve. A zsidókérdés, különösen a romániai események után, európai problémává vált, amit a hatalmaknak egyszer elvi alapon kellene szabályozni. Ő nem toloncoltathatja ki saját zsidajait, mivel a szomszédos államok sem hajlandók befogadni őket. Magyarország azonban feltétlenül megtalálja majd a módját, hogy megakadályozza az ország további elzsidósodását, beleértve többek között a sajtó elzsidósodását is.

d) Hóman kultuszminiszter

Hóman ismételten Németország nagy barátjának vallotta magát, és éppen ezért sajnálkozott a katolikus egyházzal fennálló viszály miatt. Igyekeztem megmagyarázni neki, hogy ez a viszály¹²korántsem tőlünk indult ki, hanem azt éppen az egyház robbantotta ki, és hogy mi a jövőben is kénytelenek leszünk visszautasítani az egyház beavatkozását politikai dolgokba.

Hóman azt mondotta nekem, hogy a birodalom döntése¹² az eukarisztikus kongresszuson való részvétel megtagadására olcsó agitációs anyagot szolgáltat Németország ellenfeleinek. Ez a döntés a protestáns Darányi miniszterelnök helyzetére is veszélyes. Csupán arról biztosítottam, miután kifejtettem előtte a német elutasítás okait, hogy Berlinben jelentem felfogását.

e) Széll belügyminiszter

Széll kijelentette, hogy beszédem rendkívül tetszett neki, és hogy immáron tárgytalanná vált egy interpelláció, amely éppen másnapra volt bejegyezve. Tartja magát azokhoz a nyilatkozatokhoz,¹³ melyeket a Führer helyettesével váltott, és az a véleménye, hogy a német népcsoport megszűnt konfliktus forrása lenni a két ország között.

Széllt is kértem, gondoskodjék arról, hogy a népcsoport tisztességes bánásmódban részesüljön, egyébként pedig közölje velünk, ha ezekbe a dolgokba illetéktelen személyek avatkoznának bele. Hozzáfűztem, hogy azok a kijelentések, melyeket Göring miniszterelnök Berlinben Darányi úrnak tett,¹⁴ semmi kivetnivalót sem hagynak maguk után.

Széll ezek után részletesen beszélt azokról a nagy gondjairól, amit számára a zsidók jelentenek. Nem tud tőlük szabadulni, habár már gyakran megkísérelte, hogy áttoloncoltassa őket a határon.

f) Csáky gróf

a magyar királyi külügyminiszter kabinetfőnöke

Csákynek, aki nagyon gyakran bevont engem politikai beszélgetésekbe, egészen nyilvánvalóan határozott megbízatásai voltak Kányától. Csáky az alábbi helyzetképet festette előttem:

¹¹ Utalás az 1934. január 26-i német—lengyel megállapodásra.

¹² Lásd a 109. sz. iratot.

¹³ Utalás az 1937. július 15-i kölcsönös nyilatkozatokra.

¹⁴ Lásd DIMK. I. 313.

Mindkét országnak, Németországnak és Magyarországnak, indokolt területi követeléseinek vannak Csehszlovákiával szemben. Ugyanez áll Lengyelországra is. Ha Németország bevonul Csehszlovákiába, Magyarország ugyanezt csak akkor teheti meg, ha abszolút biztosítéka van arra, hogy Jugoszlávia nem támadja meg Magyarországot. Németország számára viszont, felfogása szerint, egy egyidejű magyar támadás egészen jelentős és szükséges tehermentesítés lenne.

A magyar kormány ezért azt a javaslatot teszi, hogy Németország katonailag garantálja a *jelenlegi* magyar—jugoszláv határt. Egy ilyen német garancia esetén Magyarország kész önmagától *örök időkre* lemondani arról a területről, melyet Jugoszlávia Magyarországtól kapott.

Megkérdeztem a grófot, komoly-e ez a javaslat, amit ő a legnyomatékosabban megerősített azzal a kiegészítéssel, hogy a jugoszláviai magyar kisebbség meglehetősen szétszórtnan települt, és nem olyan mértéktelenül fontos. Eltekintve attól, hogy Magyarország évtizedeken át egyáltalán nem számolhat e terület visszaszerzésével, ezért reálpolitikai okokból is kész arról lemondani.

Megismételve felfogásomat, hogy Magyarország számára felbecsülhetetlen értékű lenne egy modus vivendi Jugoszláviával, biztosítottam a grófot arról, hogy ezt a javaslatot Berlinben szóba hozom.

Csáky hangsúlyozta, hogy a kormányzó elkövetkező lengyelországi látogatása,¹⁵ melyen Kánya úr és ő is részt vesz, Csehszlovákiát illetően is nagy jelentőségű lesz.

Csáky beszédéből újra meg újra kicsendült az a roppant aggodalom, hogy egy Csehszlovákia elleni magyar támadás esetén Jugoszlávia kisantantbeli kötöttségei folytán megtámadja Magyarországot. Csáky is hangsúlyozta Stojadinović fogyatékos megbízhatóságát. Az a veszély fenyegeti, hogy a sok megtiszteltetés kissé nagyzási hóbortba kergeti. Magyarországon nagy csodálkozást váltott ki, hogy Stojadinović von Neurath birodalmi külügyminiszter estebédjén pohárköszöntőjét délszláv nyelven olvasta fel. Eltekintve az udvariasságtól — Stojadinović tudvalevőleg jól beszél németül —, úgy tűnik, mintha Stojadinović ezzel azt a benyomást akarta volna kelteni, hogy Jugoszlávia nagyhatalom.

Ausztriára vonatkozóan Csáky közölte, hogy Magyarországnak semmi kifogása sincs az ellen, ha Ausztriát bekebelezik a német birodalomba, különösen, mivel meggyőződése, hogy a birodalomnak nem áll szándékában ezt követően Magyarországot is annektálni.

Kijelentettem neki, hogy a Führer elvileg visszautasítja idegen népek leigázását, úgy, hogy Magyarországnak e tekintetben igazán nem kell gondot csinálnia magának.

Befejezésül Csáky úgy vélte, hogy a magyaroknak szomszédként kedvesebb egy erős, baráti német birodalom, mint egy gyenge és megbízhatatlan Ausztria.

III.

Valamennyi beszélgetésben újra meg újra kifejezésre jutott a magyaroknak az a különleges kívánsága, hogy a birodalomhoz fűződő hagyományos jó kapcsolataikat fenntartásuk és elmélyítésük. A magyarok ismételten kijelentették, hogy látogatásom, mely közvetlenül Stojadinović berlini látogatását követte, különös mértékben hozzájárult

¹⁵ Horthy — Kánya és Keresztes-Fischer Ferenc kíséretében — 1938. február 5-én hivatalos látogatásra utazott Varsóba.

ahhoz, hogy eloszlassa azokat a híreszteléseket, mintha Németország Magyarország rovására külön politikát szándékozna folytatni Jugoszláviával, sőt újabban Romániával is.¹⁶

3626/E. 028 046—57.

111

Budapest, 1938. február 17.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

32. sz. P. 24.

Nemrég felkeresett engem Konrad Henlein helyettese, Frank, továbbá Künzl szudétánémet párti képviselő, hogy Hlinka szlovák vezetővel folytatott megbeszélésük¹ befejeztével tájékoztassanak engem azokról a tervezett megbeszélésekről, melyeket a magyar kormány képviselőivel a csehszlovákiai magyar kisebbséggel való szorosabb viszony megteremtésére vonatkozóan folytatni szándékoznak.

Amint most Pataky miniszterelnökségi államtitkártól értesülök, akinek hatáskörébe tartoznak a Magyarországon élő idegen kisebbségek ügyei éppúgy, mint az elcsatolt területeken élő magyarok ügyei, az említett megbeszélések teljes mértékben megnyugtató módon folytak le. Megállapodtak a Szudétanémet Párt, a csehszlovákiai magyar kisebbség és lehetőség szerint a szlovákok közötti esetenkénti együttműködésben. A jövőben kerülik a kölcsönös sajtótámadásokat, amint azok a múltban, sajnos, előfordultak. A Pozsony és a Szepesség vidékéről rekrutálódó, a Szudétanémet Párthoz közelálló Kárpáti Német Párt és a Magyar Párt közötti eddigi feszült viszony tisztázására megbeszéléseket vettek tervbe, melyet Németországban tartanak meg, tekintettel arra a bizalmatlanságra, amit a Szudétanémet Párt képviselőinek újabb magyarországi utazása váltana ki a cseh hatóságoknál.

Pataky államtitkár a Szudétanémet Párt érintkezésfelvételében azoknak a megbeszéléseinek első sikerét látja, melyeket a berlini magyar miniszterlátogatást követően a Führer helyettesével² és Lorenz főcsoportvezetővel folytatott. Kieszközölte, hogy Frank és Künzl urakat Darányi miniszterelnök és Kánya külügyminiszter is fogadták.³ Reméli, hogy idővel Romániában is jobb viszonyt lehet teremteni a német és magyar népcsoportok között, aminthogy ez adatai szerint kétségtelenül be is következett volna, ha a két népcsoportnak a Goga-kormányval a király kifejezett kívánságára megkötött választási egyezményét át lehetett volna ültetni a gyakorlatba. Pataky úr egyben üdvözölte Fabricius követ ezzel kapcsolatban kifejtett fáradozásait.

3046/D. 600 782—3.

von Erdmannsdorff s. k.

¹⁶ Bohle államtitkár jelentése eddig teljes terjedelmében nem volt ismeretes; egy része, a Csákyval folytatott beszélgetés megjelent. Lásd DGFP—D. V. 173., továbbá A németek magyarországi politikája... 4., 5. és 6. sz. iratok.

¹ Lásd Akten, II. 53.

² Rudolf Hess.

³ Lásd a 114—115. sz. iratokat.

KÜNZEL SZUDÉTANÉMET PÁRTI KÉPVISELŐ JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

A Bethlen gróffal folytatott beszélgetésre¹ Eszterházy gróf és Jaross, az Egyesült Magyar Párt képviselőinek kifejezett kívánságára került sor. Bethlen grófnak, akárcsak a többi magyar államférfinak, akikkel Frank és Künzel megbeszéléseket folytattak, előadták a Szudétanémet Párt vezetőségének kívánságát, hogy ti. 1. a magyar tényezők részéről gyakoroljanak a csehszlovákiai magyar kisebbség vezetőire olyan befolyást, hogy azok álljanak készen a szudétanémet népcsoporttal való fokozott együttműködésre a csehszlovák nemzeti állameszme elleni közös akciók érdekében; és hogy 2. illetékes magyar szervek gyakoroljanak olyan befolyást a magyar sajtóra, hogy az a jövőben pozitívabban foglalkozzon Csehszlovákia kisebbségi problémáival és a Szudétanémet Párt politikájával.

Bethlen gróf kijelentette, az a szándékunk, hogy szélesebb együttműködést teremtsünk a Szudétanémet Párt és az Egyesült Magyar Párt között, az ő politikai koncepciójának is megfelel. Már 1918-ban és 1919-ben törekedett a magyar kisebbség és a szudétanémet-ség együttműködésének megteremtésére, de akkoriban a szudétanémet-ség pártpolitikai viszonyai még olyan tisztázatlanok voltak, hogy koncepciója nem volt megvalósítható. Bethlen tájékozottnak mutatkozott a csehszlovákiai viszonyokban, mindenekelőtt az államjogi és kisebbségpolitikai problémákban, és nem csinált titkot abból a felfogásából, hogy a csehszlovák állam széttűzésára szükség van. Fejtegetéseiből egyértelműen kiviláglott, hogy távol áll tőle az a népiségfogalom, melyre a Szudétanémet Párt építi harcát, és hogy ehelyett a trianoni szerződés revíziójára irányuló kívánságait csak a Szent István-korona jogalapjára építi. A szudétanémet kérdés tárgyalásánál csak abból a felfogásból indul ki, hogy a cseh térség valamikor a német birodalmi egységbe tartozott, és azt ezért ugyanoda vissza is kell vinni. Bethlen késznek nyilatkozott arra, hogy ő és a hozzá közelálló magyar politikai személyiségeken keresztül olyan értelemben hasson a csehszlovákiai magyar kisebbség vezetőire — mindenekelőtt gróf Eszterházy képviselőt és Jaross képviselőt említette, míg Szüllő képviselőtől egy kicsit elhatárolta magát —, hogy a Szudétanémet Párt rendelkezésére álljanak ama szándékában, hogy Csehszlovákiában kisebbségi frontot építsenek ki. Különösen fontosnak tűnik előtte a már Hlinkával is megbeszélte közös, szudétanémet—szlovák—magyar pozsonyi manifesztációnak tényleges végrehajtása a pittsburgi szerződés² 20. évfordulója alkalmából. Bethlen megértést mutatott azon állításunk iránt, hogy mindenekelőtt arra kell törekednünk, hogy a szlovákok együttműködését is megnyerjük, és hogy ennek következtében közös koncepciókat messzemenően a szlovákok feltételei szerint kell kialakítanunk. Bethlen a nagyon szívélyes légkörben lefolyt beszélgetés végén újból hangsúlyozta az ilyenfajta megbeszélések értékes voltát, és felkért bennünket, hogy a jövőben is tartsuk fenn vele a kapcsolatot.

¹ A megbeszélés Frank, Künzel és Bethlen között, utóbbi budapesti magánlakásán, 1938. február 11-én történt.

² 1918. május 30-án írták alá a cseh és szlovák emigráns szervezetek vezetői a pittsburgi egyezményt Cseh- és Morvaország, valamint Szlovákia egy csehszlovák államban történő egyesítéséről.

Bethlent különböző oldalról úgy tüntették fel előttünk, mint olyan embert, akinek inkább személyes, mint tárgyi okokból a háttérben kell állnia, aki azonban még ma is a legerősebb befolyást gyakorolja a magyar politikára, és aki Darányi miniszterelnök és Kánya külügyminiszter legelső tanácsadói közé tartozik.

Künzel

2004/sz. n.

113

1938. február 19.

KÜNZEL SZUDÉTANÉMET PÁRTI KÉPVISELŐ JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

A Patakyhoz szóló meghívást¹ Eszterházy gróf adta át nekünk. Patakyt előttünk ítéletalkotásra képes körökben rafinált magyar kisebbségi politikusnak festették le, úgyhogy mi vele szemben legnagyobb szívéllyessége és ismételt baráti megnyilatkozásai ellenére is a legnagyobb tartózkodást tanúsítottuk. Pataky ezenkívül bevonta a megbeszélésbe a Magyar Párt egykori prágai titkárát, dr. Flachbarthot is, aki egy elmagyarosodott sváb. Pataky Flachbarth szolgálatát veszi igénybe a németiség ellen irányuló kisebbségi politikájában is. Másrészt Flachbarth itt most mint a szlovákiai kisebbségi kérdések szakértője mutatkozott be. Óhajaink előadása után Pataky is késznek nyilatkozott arra, hogy kívánságainkat teljesítse, másrésztől bizalmi emberei útján befolyást gyakoroljon a szlovákiai magyar kisebbség magatartására és a magyar kormányajtóra is, hogy az a csehszlovákiai kisebbségi kérdést az általunk kívánt módon és formában tárgyalja. A magyar sajtótól követeléseink kapcsán Pataky — éppúgy, amint ezt megelőzően Bethlen is és később Darányi és Kánya is tették² — hangsúlyozta, hogy a magyarok elégedetlenek a Szudétanémet Párt sajtójának magatartásával Magyarország népi német problémáinak megítélése tekintetében. Mivel nekünk kezdettől fogva szilárd elhatározásunk volt, hogy nem bocsátkozunk bele magyar belügyekbe, tehát a magyarországi népi németekkel kapcsolatos kérdésekbe sem, csupán azt jelentettük ki, hogy a cseh pártok és a cseh sajtó részéről újra meg újra szemünkre vetik a Németországgal baráti Magyarországnak állítólag a németiség ellen irányuló kisebbségi politikáját. Pataky azt a felfogást képviselte, hogy mi nem vagyunk tárgyilagosak, és Budapesten egyoldalú tájékozódást szereztünk Magyarország kisebbségi kérdéseiről. Ezzel kapcsolatban tipikusan magyar módra elismerte ugyan a Volksdeutsche Kameradschaft vezető embereinek — Basch, Goldschmidt, Huss neveit említette — tisztességes szándékait, másrészt azonban hangsúlyozta, hogy ezek romantikus eszmék hangulatában élő fiatal emberek. Készséggel vállalná, hogy egyszer a magyarországi németiség helyzetére vonatkozóan objektív benyomásokhoz segítsen bennünket. Pataky velünk szemben nagyon nyíltan képviselte a revíziós szándékokat, és nem csinált titkot abból a magyar törekvésből, hogy elősegítsék Csehszlovákia eltüntetését Európa térképéről. Ezzel kapcsolatban azt állította, hogy Bohle gauleiter beszéde³ folytán ugyan sok minden tisztázódott a német birodalom

¹ A megbeszélésen Frank, Künzel és Pataky vettek részt, utóbbi budapesti magánlakásán, február 11-én.

² Lásd a 112. és a 114., 115. sz. iratokat.

³ Lásd a 110. sz. irat 6. jegyzetét.

Magyarországhoz való viszonyát illetően, másrészt azonban a párt bizonyos köreiben, mindenekelőtt pedig a Hitler-Jugend soraiban olyan elképzelés is van, hogy a Dunántúlt egyszer majd bekebelezzik a birodalomba.

A beszélgetés végén, melyen javarészt ő beszélt, közölte velünk, hogy Darányi miniszterelnök és Kánya külügyminiszter a következő napon szívesen látnak bennünket. Valóban, szállodába visszatértünkkor már ott vártak minket a meghívók.

Künzel

2004/442 446—7.

Akten. II. 58.

114

1938. február 19.

KÜNZEL SZUDÉTANÉMET PÁRTI KÉPVISELŐ JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

A Darányihoz és Kányához szóló meghívás¹ váratlanul ért minket, és azt nem mi szorgalmaztuk. Pataky értett hozzá, hogy ránk akaszkodjék, ami nyilvánvalóan nem állt sem Darányi, sem Kánya szándékában. Azt kell feltételeznünk, hogy a Darányi és Kánya részéről történő meghívást Bethlen gróf szorgalmazta. Miután Szent-Iványi² követségi tanácsos előzőleg megmutatta nekünk a miniszterelnökség néhány dísztermét és miután alkalmunk volt a magyar miniszterelnökök arcképeinek kapcsán és a budapesti panoráma láttán egy előadást is végighallgatnunk a magyar történelemről, Darányi miniszterelnök igen szeretetreméltóan fogadott bennünket. Kívánságainkra vonatkozóan már tájékozottnak bizonyult; nagyon határozott formában hangsúlyozta, hogy nyíltan sikraszáll ezek teljesítése érdekében. Számunkra váratlanul azonnal rátért legutóbbi berlini tartózkodására, és a leghatározottabb formában hangsúlyozta, hogy a vezér és birodalmi kancellárral folytatott hosszabb megbeszélése³ során megállapította, hogy a magyar kormány a csehszlovák állam sorsát illető felfogásában teljesen d'accord a Führer felfogásával. Kitért a továbbiakban Budapest és Prága kapcsolataira és biztosított minket arról, hogy Budapest és Prága között csak azért vannak és lesznek a jövőben is eszmecserék, mert Romániával és Belgráddal szükségesegek a tárgyalások, és mert Beneš a kisantant legutóbbi összejövetelén⁴ értett ahhoz, hogy a kisantant-államokat Magyarországgal szemben „csak együtt” politikára bírja. Éppoly határozottan, mint előző nap Bethlen, Darányi is kijelentette, hogy barátsági szerződés megkötése Prágával szóba sem jöhet.

Miután nagyon kedvesen örömről biztosított bennünket, hogy fogadhatta a Szudétanémet Párt képviselőit, hangsúlyozta a további együttműködés szükségességét, s felkért, hogy tolmácsoljuk üdvözlétét Konrad Henleinnek, akit egyben meg is hívott egy budapesti látogatásra. Pataky nagy súlyt helyezett arra, hogy Darányi jelenlétében még egyszer megismételjük előtte kinyilvánított felfogásunkat: szükséges a csehszlovákiai magyar

¹ A megbeszélés Frank, Künzel és Darányi között a miniszterelnökség épületében 1938. február 12-én zajlott le.

² Valószínűleg Szent-István Béláról van szó.

³ Lásd a 104. sz. iratot.

⁴ Utalás a kisantant államainak 1937 augusztus eleji sinaiai konferenciájára.

kisebbség valódi politikai szervezetének, ezen túlmenően pedig saját gazdasági szervezeteinek kiépítése. Darányi ehhez azt a kérést fűzte, hogy legyünk tanácsainkkal és cselekedeteinkkel a magyar kisebbség segítségére.

Künzel

2004/442 448—9.

Akten. II. 59.

115

1938. február 19.

KÜNZEL SZUDÉTANÉMET PÁRTI KÉPVISELŐ JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Kánya külügyminiszter¹ kezdetben zárkózottabb volt, de aztán aránytalanul gyorsan izgalomba jött. Ő is készségét nyilvánította arra, hogy kívánságainkat támogassa, és hangsúlyozta a szudétanémet politikával való együttműködés fontosságát. A prágai magyar követségnek kiadandó bizonyos utasításokat helyezett kilátásba. Kánya állásfoglalása a csehszlovákiai kisebbségi kérdésben Darányival és Bethlennel azonos beállítottságot árult el, tehát azt, hogy képtelenek megérteni a népiségi kérdéseket. A békeszerződések revíziójának problémáját ő is csak a Szent István-korona jogainak szempontjából látja. Egy további eszmefuttatásában Kánya kitért lengyelországi útjára.² Darányiéval hasonló fogalmazásban kijelentette, hogy a lengyel államférfiakkal folytatott megbeszélései során megmutatkozott, hogy Csehszlovákia politikai sorsát illetően Budapest és Varsó egy véleményen van. Ezt a megjegyzését igen határozott formában tette. Tagadta egy Csehszlovákiával kötendő barátsági szerződés lehetőségét, és arról is biztosított, hogy minden olyan szándék, mely Magyarországnak Csehszlovákiával és Ausztriával németellenes koncepcióval történő együttműködésére irányulna, megghiúsul Magyarország elutasító magatartásán. Szemben azokkal az aggodalmainkkal, melyekre igen óvatos formában Schuschnigg szövetségi kancellár lehetséges magatartását illetően céloztunk, Kánya hangsúlyozta, hogy szilárd meggyőződése szerint Schuschniggot nem lehetne megnyerni egy németellenes koncepció számára. Amint később megtudtuk, beszélgetésünk pillanatában Kánya már tájékozott volt a szövetségi kancellár Obersalzbergbe történt utazásáról, és tudomással bírt Schuschnigg előrelátható ottani magatartásáról is.³

A bécsi lengyel követségről eljutott információk szerint Schuschnigg szövetségi kancellár — még mielőtt saját minisztertanácsa tudomást szerzett volna arról az elhatározásáról, hogy elfogadja a Führer meghívását — a bécsi francia követ után⁴ a magyar követet is értesítette.⁵

Már abban a pillanatban az volt a benyomásunk, hogy a magyar államférfiak álláspontjaikat nem utolsósorban abban a feltevésben közölték velünk, hogy azok rajtunk

¹ A Frank, Künzel és Kánya közötti megbeszélés a Külügyminisztériumban, 1938. február 12-én zajlott le.

² Kánya külügyminiszter 1938. február 5—9. között folytatott Varsóban megbeszéléseket.

³ Schuschnigg osztrák kancellár február 11-én este utazott Hitler meghívására Berchtesgadenbe.

⁴ Gabriel Puaux.

⁵ Lásd DIMK. I. 353.

keresztül Berlinbe is eljutnak. Darányi — tekintettel Pfundtner államtitkár közvetlenül ezután következő látogatására — igen szívélyesen búcsúztatott minket, s Kánya is a kapcsolat további fenntartását kérte.

Künzel

2004/442 450—451.

Akten. II. 60.

116

Budapest, 1938. február 21.

CSÁKY KÜLÜGYMINISZTERI KABINETFŐNÖK LEVELE
BOHLE KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRHOZ

Kedves Bohle úr!

F. hó 19-én kelt levele rendkívüli örömet okozott számomra. A vezér „Mein Kampf” című könyvét, melyet az illusztris szerző névalírásával látott el, pályám egyik legértékesebb emlékeként fogom megőrizni.

Amikor önnek, államtitkár úr, legbensőbb köszönetem fejezem ki, felkérem, hogy alkalmilag a vezér és birodalmi kancellár öexcellenciájának hódolatteljes köszönetem kifejezni szíveskedjék.

A legőszintébb jókívánatokkal maradok

tisztelő híve

3046/D. 600 787—8.

Csáky István

117

Budapest, 1938. március 16.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
MACKENSEN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK

31. sz.

Mecsér országgyűlési képviselő, a mezőgazdasági kamara elnöke, szerencsekívánatait fejezte ki Ausztria visszacsatolása¹ alkalmából, s bizalmasan olyan értelemben nyilatkozott, hogy az elhunyt Gömbös miniszterelnök a vezér és birodalmi kancellárnál tett berlini látogatása után² azt közölte vele, hogy a Führer Ausztria esetleges későbbi visszacsatolásáról folytatott beszélgetés kapcsán megjegyezte, ebben az esetben visszaadja Magyarországnak a tőle Trianonban elszakított és Ausztriához csatolt területet.³ Mecsér hozzáfűzte, hogy egy ilyen gesztus, még ha csak kizárólag az elcsatolt területnek magyarok által lakott körzeteire is szorítkozna, rendkívül mély benyomást keltene Magyaror-

¹ 1938. március 12-én a német csapatok bevonultak Ausztriába, majd az országot bekebelezték a német birodalomba.

² Mecsér András kísérte el Gömbös Gyulát 1933 júniusi, első berlini útjára.

³ Burgenlandot.

szágon, és örök időkre elkötelezné Magyarországot a birodalom politikája mellé. Magyarország az ilyen elhatározást a trianoni szerződésen ütött első részként is méltányolná, mely szerződés felszámolása Versailles és St. Germain⁴ likvidálása után nekünk is érdekünk lenne.

Kétségtelen, hogy ilyen gesztus Magyarországon óriási visszhangot váltana ki. Salló jobboldali radikális vezető egyik vasárnapi beszédében már meg is fogalmazott egy ilyen várakozást.

Miheztartás végett hálás lennék távirati utasításért.⁵

Erdmannsdorff

6638/E. 504 517.

DGFP—D. V. 182.

118

Budapest, 1938. március 24.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

64. P. 3.

Kánya külügyminiszter tegnap a képviselőház és a felsőház külügyi bizottságai előtt elmondott beszédében, mely főként Ausztria és a német birodalom újraegyesülésének kérdésével foglalkozott, többek között rámutatott arra, hogy a szövetséges hatalmak részéről annak idején ráerőszakolták a függetlenséget Ausztriára anélkül, hogy ugyan-ezek az erők gondoskodtak volna arról, hogy Ausztria a függetlensége fenntartásához szükséges eszközökkel is rendelkezze. Ez a csatlakozási tilalom¹ összeegyeztethetetlen volt a wilsoni pontokkal² és a nemzetiségi elvvel, és ezért a német birodalomban is mély-séges elkeseredést váltott ki. Így előrelátható volt, hogy Németország törekedni fog arra, hogy ezekről a bilincsektől megszabaduljon. Ma Ausztria helyére a Magyarországgal legszorosabb baráti viszonyban álló német birodalom lépett; Magyarországnak Németországgal kapcsolatban elfoglalandó álláspontja egyetlen pillanatig sem lehetett kétséges. Magyarország ezért ki is fejezte szerencsekívánatait a német kormánynak és

⁴ Az első világháború után Németországgal Versailles-ban, Ausztriával Saint-Germainben kötötték meg a békeszerződést.

⁵ Erdmannsdorff távirata előtt, március 14-én Berlinbe érkezett a magyar Hadügyminisztérium kémelhárító osztályának megbízásából báró Malcomes Béla, aki Ribbentrop titkárságának egyik beosztott-jával, dr. Groschkéval tárgyalt erről a kérdésről. Malcomes kijelentette, hogy a burgenlandi határ-revizióért ellenszolgáltatásként Magyarország kész csatlakozni az antikomintern paktumhoz. — 3412/E. 014 164—7.

¹ A Németországgal kötött, 1920. január 10-én életbe lépett versailles-i békeszerződés 80. cikke kimondta: „Németország elismeri és szigorúan tiszteletben tartja Ausztria függetlenségét azon határok között, amelyeket az ezen állam és a szövetséges és társult főhatalmak közti szerződésben megállapítanak; elismeri, hogy ez a függetlenség elidegeníthetetlen, kivéve a Nemzetek Szövetségének Tanácsa beleegyezését.” A csatlakozási tilalmat az Ausztriával kötött békeszerződés 88. cikke is kimondta. — Lásd NSz. 58. old.

² Lásd NSz. 20. old.

kifejezésre juttatta azt a biztos reményét, hogy a jelenlegi baráti viszony a jövőben is változatlanul fennmarad.³ A külügyminiszter hozzáfűzte:

„Hitler birodalmi kancellár e magatartásáért meleg köszönetét tolmácsoltatta Magyarország kormányzójának; ugyanezt tette a német kormány a magyar kormánnyal szemben. A közelmúlt eseményei világosan megmutatták, hogy helyes úton jártunk, amikor a Németországgal való barátság ápolását egyik legfőbb célunknak tekintettük, és ebben a politikában — amennyiben ez tőlünk függ — a jövőben sem következik be változás.”

Kánya úr a továbbiakban kifejtette, hogy az utóbbi időben Magyarországon — teljesen alaptalanul — sok riasztó híresztelés és rémhír terjedt el. Utalt arra, hogy a német kormány semmi kétséget nem hagyott az iránt, hogy a jelenlegi német—magyar határt éppoly sérthetetlennek tekinti, mint a német—jugoszláv, német—olasz és német—svájci határt.

Beszéde további során beszélt a külügyminiszter Magyarország viszonyáról a többi hatalmakhoz, és kiemelte Magyarország és Olaszország jó viszonyát. Ez változatlanul fennmarad, noha a római hármas csoport Ausztria kiválása folytán többé már nem létezik. A római jegyzőkönyvek szelleme azonban a magyar—olasz kapcsolatok alakulásánál továbbra is teljes mértékben érvényesül.

Lengyelországra vonatkozóan a külügyminiszter többek között megjegyezte, hogy Magyarország a legnagyobb meglepéssel üdvözli, ha Lengyelország érdeklődést mutat a Duna-medence iránt; szeretné remélni, hogy a békés lengyel—magyar együttműködés a jövőben is kedvezően fejlődik.

A kisantantállamokkal kapcsolatban a külügyminiszter hangsúlyozta készségét, hogy enyhítse, illetve normalizálja velük a kapcsolatokat. A Magyarország és a kisantant között múlt év szeptemberében megrekedt tárgyalásokat nemrégiben újra megkezdtek Bukarestben. Magyar részről nem hiányzik a jóakarat ahhoz, hogy ezeket a tárgyalásokat sikeresen befejezzék.

Végezetül a külügyminiszter utalt még arra, hogy Magyarország honvédelmét a lehetőség határain belül a legmagasabb teljesítőképességig kívánja fokozni.

A külügyminiszter beszédét mindkét külügyi bizottság élénk tetszéssel vette tudomásul.⁴

Erdmannsdorff

1847/421 038—40.

DGFP—D. V. 188.

³ Kánya külügyminiszter még március 14-én utasította a berlini magyar követet: „Wilhelmstrassén fejezze ki szerencsekívánatait, hogy vér nélkül sikerült az egyesülést végrehajtani. Legnagyobb reményt fűzzük az új szomszédi viszonyhoz.” Sztójay a következő napon már válaszolt is: „... eljártam a külügyi államtitkárnál, aki rendkívül örült, hangsúlyozván, hogy mi vagyunk az elsők, és rögtön Bécsbe telefonálta Ribbentrop külügyminiszternek, aki élénk örömeinek adott kifejezést és köszönetét fejezte ki, Hitler kancellárnak jelenteni fogja. Kérdésére, hogy sajtóban közölheti-e, igenlő választ adtam. Sztójay.” — Lásd DIMK. I. 419., 421.

⁴ Kánya beszámolóját részletesen ismerteti a Függetlenség 1938. március 24-i száma, és közli DIMK. I. 448.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR LEVELE
ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETHEZ

Kedves von Erdmannsdorff úr!

Werkmeister úr fölhívta figyelmemet arra, hogy N.¹ magyar képviselő ön által ide továbbított kérdése² megválaszolatlanul maradt, hogy ti. nagyon értékes gesztusnak tekintenék, ha Burgenland bizonyos, túlnyomóan magyarok által lakott területeit spontán visszaadnánk Magyarországnak.

Anélkül, hogy az előzményekbe újból betekintettem volna — azok jelen pillanatban nincsenek is a kezemben —, úgy véltem, az önnek küldött utasítás, hogy ti. Kánya úrral a jelenlegi határ stabilitásáról beszéljen³, egyben N. úr javaslatának megválaszolását is jelentette. A rend kedvéért azonban ezennel mégis megerősítem, hogy a Führer egyértelmű nézete szerint Magyarországgal való jelenlegi határunk végleges. Ennek következtében fent említett gesztusnak semmi helye sincs.

Tárgyilagosan ehhez azonban még a következőket kell hozzáfűzni: a nemzetiségi térkép szerint egyáltalán nincsenek Magyarországnak visszaadásra alkalmas objektumok, mivel bizonyos magyar helységek exklávéként ékelődnek be Burgenlandba és nem a határon fekszenek. Ehhez járul, hogy ha nemzetiségi szempontból nézzük a kérdést, a Fertő tótól délnyugatra jelentős területrészek tiszta németek. Amint ezt ön jobban tudja, mint én, ezek a területek annak idején népszavazás útján kerültek Magyarországhoz, de e népszavazás lefolyását a szakértők rendkívül vitathatónak tartják. Bárhogy is legyen a dolog, ha összeszámolnánk a burgenlandi magyar vérségű lakosságot és a határontúli német vérségűeket, ez nagymértékben Magyarország kárára ütne ki. Bizonyos magyar köröknek, melyek Németországnak ilyen nagylelkű gesztust indítványoznak, ezt a számvetést maguknak kellene elvégezniök, hogy kigyógyuljanak az olyan eszmékből, amelyek, mint mondtam, itteni hivatalos felfogás szerint még vita tárgyát sem képezhetik.

Fent elmondottakat azért írtam le külön is, mivel Werkmeister úr úgy vélte, hogy ön talán fogékonyabb lesz egy levél, mint szóbeli üzenet iránt.

Heil Hitler!

Szívélyes üdvözléttel maradok
kész híve:

3412/E. 014 168—9.

Weizsäcker s. k.

¹ Nyilván tévedés, M. (Mecsér) helyett.

² Lásd a 117. sz. iratot.

³ Kánya külügyminiszter 1938. március 22-i feljegyzése szerint megjelent nála Werkmeister ügyvivő és kijelentette, „hogy a birodalmi kormány Magyarország jelenlegi határainak sérthetlenségét a maga részéről elismeri. Ezen kijelentés nyilvánosságra hozatala ellen a birodalmi kormánynak nincsen ellenvetése.” — Lásd DIMK. I. 443.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

90. P. 14. sz.

Gróf Bethlen István volt miniszterelnök a Pesti Napló című lapban¹ vezércikket írt „Magyarország helyzete Ausztria csatlakozása után” címmel, melyben körülbelül a következőket fejté ki:

„Hivatalos külpolitikai vezetésünk gondosan és előrelátóan került minden olyan lépést, amely kezünket megkötötte vagy bennünket Németországgal szembeállított volna. Épp ezért merem állítani, hogyha ma Németországban nem totális pártrendszer lenne vagy ha Németország valamely demokratikus forma uralma alatt hajtottá volna végre az Anschlusst, akkor azoknak a magyar tényezőknek nagy része, akik ma rémülten keresnek Németország miatt segítséget, kevesebb nyugtalansággal követné a szomszédban lejátszódó eseményeket, és a most tapasztalt izgalom jó része egyáltalán nem jelentkezett volna.

A legutolsó hetekben bekövetkezett változásokat vizsgálva meg kell mondanom, hogy 1921 óta nem volt nemzetközi esemény, melynek nemzeti jövőnk szempontjából oly nagy külpolitikai jelentősége lett volna, mint Ausztria Németországhoz történt csatlakozásának. Ez az esemény történelmünk négy százéves szakaszára tett pontot, kizárva az osztrák—magyar közösség feltámadásának minden lehetőségét. Ausztria bizonytalan helyzete számunkra is a legnagyobb veszély csíráit tartalmazta...

Ausztria Németországhoz történt csatlakozása a mi szempontunkból is előnyöket és hátrányokat rejt magában. Kicsiny és gyenge államoknak mindig kellemesebb a gyenge szomszéd, mint az erős, még akkor is, ha ez utóbbi baráti érzelmekkel viseltetik szomszédja iránt. A gyenge állam külpolitikájában sokkal inkább kénytelen alkalmazkodni az erős szomszédhoz. Ha speciális földrajzi helyzetünket tekintjük, és ha megállapítjuk, hogy exportunk fő piaca a jövőben Németország lesz és más országokba irányuló exportunk is főleg Németországon keresztül lesz lebonyolítható, úgy fel kell ismernünk, hogy sokkal jobban rá leszünk utalva Németország jóindulatára, mint bármikor azelőtt. Annak következtében viszont, hogy Németország Ausztria beolvasztása után a Duna-medence többi agrárállamához is közel került, Németország csaknem piacmonopolizáló tényezőként léphet fel.

Németország uralkodó szerepe a Duna-medencében rendkívüli módon megnőtt... Csehország gyakorlatilag már ki van kapcsolva abból a gyűrűből, melynek ellenünk irányuló éltető eleme éppen mindig ő volt, ki van kapcsolva legalábbis abban az értelemben, hogy eddigi aktivitására képtelenné vált. Ennek ellenkezője vált valósággá: Csehország került most gyűrűbe. Kis szomszédainkhoz való viszonyunk normalizálása most talán időszerűvé válhat, mert a másik két szomszédunk agresszivitása is alábbhagyott. Kétségtelen, hogy rohamléptekkel közeledik az az idő, melyben a Duna-medence nagy megoldatlan kérdései napirendre kerülnek. Az újjárendezésnél a Róma—Berlin tengelynek lesz döntő szava és súlya, ami számunkra csak előnyös lehet; sőt, kétségtelen,

¹ Pesti Napló, 1938. április 17.

nemcsak Olaszországnak és Németországnak lesz érdeke, hogy Magyarország mint velük baráti állam a Duna-medencében az őt megillető jelentős szerepet játszassa, hanem érdeke lesz ez Angliának és Franciaországnak is, mivel most ez a két ország is láthatja, hogy a Duna-medencében élő magyarság függetlenségének csorbitatlan fenntartása és annak életképessége Ausztria beolvasztása után nagy jelentőségű az európai egyensúly szempontjából. . .

Mindaddig, amíg mi — az eddigiekhez hasonlóan — lojális és őszinte baráti politikát folytatunk Németországgal szemben, Németország érdeke csak az lehet, hogy ezt a kapcsolatot oktan és céltalan hatalmi túlkapásokkal és erőszakoskodásokkal meg ne zavarja, hiszen e jó kapcsolatok fenntartásával és ápolásával Németország baráti úton is megkaphatja tőlünk mindazt, amire szüksége van. Németországból a Balkán és Kelet felé is Magyarországon át vezet a legrövidebb út. Egyenesen gyermekded dolog azt hinni, hogy Németország nálunk gyarmatosítandó területet kereshetne, hiszen a magyar Alföld és a Dunántúl a négyzetkilométerenként átlagosan több mint 90-es népsűrűségével már ma is viszonylagos túlnépesedést mutatnak. Az a körülmény, hogy 200 év óta nálunk is vannak sporadikus német települések, egyes német fantasztáknak azt a gondolatot sugallhatja, hogy Németország tolja ki kelet felé határait; de hogy egyetlen komolyan gondolkodó német sem táplál effajta gondolatokat, annál kevésbé a német kormánykörök, ebben teljesen biztos vagyok. . . Ilyen hódítás esetén a vetésből sárkányfogak teremnének a németek számára. Józan ésszel nézve ilyen célok nem is fedezhetők fel, és senki sem tudott még eddig előttem egyetlen józan érvet sem felhozni, amivel meg lehetne indokolni, hogy bármi okunk lenne komoly aggodalomra vagy félelemre.

Ellenkezőleg, Magyarország joggal várhatja el Németországtól, és ez a jól felfogott német érdekeknek is a legteljesebb mértékben megfelel, hogy most, amikor Németország a nemzetközi életben ismét döntő szót kezd vinni, mindent megtesz majd annak érdekében, hogy a megtaposott és megcsönkített Magyarország a Duna-medencében visszakapja azt az őt joggal megillető szerepet, amit itt évszázadokon keresztül játszott; hiszen a Duna-medencei szláv terjeszkedésnek, amely történelmi perspektívában tekintve délkelet felől idővel komolyan veszélyeztethetné a német nemzetet, a legbiztosabb akadálya itt, a Duna—Tisza mentén a magyar nemzet fennállása és az északi és déli szlávok közötti hatalmi pozíciójának fenntartása. . . Bismarck, Németország legnagyobb államférfija, évszázadokban gondolkodott, és ezért volt tudatosan a magyar nemzet barátja; épp ezért nyújtott kezét idősebb Andrássy Gyulának, hogy a Monarchián belül a magyar nemzet Németország barátjaként állhasson őrt a Dunán, mint komoly és független tényező, és hogy ezáltal a Monarchia ne alakulhasson át olyan hatalommá, amely szláv többségű és szláv vezetés alatt áll. . . Gyakran nehéz volt nekünk ellenállást tanúsítani; könnyebb lett volna beolvasdni a kisantant gyűrűjébe, ami által sokkal kedvezőbb életfeltételeket kaphattunk volna, mint amilyenek a mostaniak; egy tál lencséért megvásárolhattuk volna elsőszülöttségi jogunkat és lehetőséget nyújthattunk volna arra, hogy Németország délkeleti határain egy vele szemben ellenséges nagyhatalom keletkezzék, amely befejezhette volna Németország bekerítésének művét. De mi ezt nem tettük, mert mi olyan nemzet vagyunk, amely büszke és féltékeny a függetlenségére. És azzal, hogy ezt nem tettük meg, a német nemzetnek is mérhetetlen szolgálatot tettünk és teszünk még ma is, hiszen ez az út számunkra még mindig nyitva állna. Németország és Magyarország sorsközössége a világháborúban pecsételődött meg, de az a háború után sokáig csak a magyar nemzet tudatában élt, csak a magyarok hoztak ezért áldozatokat. Ki merné feltételezni és milyen joron tehetné ezt, hogy az újból nemzeti öntudatra ébredt Németország a múlt minden erre vonatkozó emlékét megtagadja és az ellen a barátja ellen fordul, aki a leg-

sötétebb versailles-i éjszakában sem felejtette el, mivel tartozik elsősorban önmagának, de a vele sorsközösségben élő barátainak is?

Ha német részről vagy német segítséggel rövidlátó magyarok részéről kísérlet történnék arra, hogy Magyarországon is bevezessék azokat az államberendezési módszereket és formákat, melyek a német népnek látszólag megfelelnek, nálunk csak végzetes reakciót válthatnának ki, s ez a magyar—német kooperációnak és sorsközösségnek hosszú időre véget vetne és a két népet hosszú időre szembeállítaná egymással, amint ez a múltban is oly gyakran megtörtént. Jó lenne tehát, ha a német nép mai vezetői, akik mérhetetlen szolgálatot tettek saját népüknek, és ennek a népnek a nemzeti öntudatát és becsületét újra oly magasra emelték, szem előtt tartanák, hogy általában külföldön, de nálunk is, nem a lélek nélküli majmolók Németország igazi barátai, akik baráti érzelmeik hangoztatását csak saját nemzeti hagyományaik és népük természetéből folyó évszázados berendezkedésük és saját egyéniségük feladásának árán tartják szükségesnek, hanem az igazi barátok azok, akik a mi esetünkben a mi magyar lényünkhöz, nemzeti öntudatunkhoz és régi életformáinkhoz ragaszkodunk, akik ezen a területen semmiféle koncessziót nem teszünk és nem tűrünk, és akik csak a nemzeti lélek teljes integritása mellett vagyunk hajlandók kéz a kézben barátilag együttműködni az újjászületett nagy német nemzettel. Majmolók, sajnos, nálunk is vannak. De a magyar nemzet hamarosan tisztába jön azzal, hogy ezek sem fajilag, sem lelkileg nem magyarok, és meg fog tagadni velük minden közösséget. Ez lesz a magyar—német barátság gyümölcsöző és zavartalan kooperációjának legbiztosabb záloga, amit minden, hazáját szerető magyar szívből kíván és meg is akar valósítani.”

Van szerencsém mellékelten előterjeszteni Bethlen gróf cikkét a Pester Lloyd részletesebb tolmácsolásában (április 19-i, esti kiadás).²

Erdmannsdorff

1847/420 977—85.

121

Budapest, 1938. április 21.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET LEVELE WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRHOZ

Kedves von Weizsäcker úr!

Fogadja hálás köszönetem f. hó 13-án kelt és Werkmeister útján eljuttatott, a jelenlegi német—magyar határ véglegességéről szóló soraiért.¹ Közlése igen értékes volt számomra.

Ezzel kapcsolatban érdekelni fogja önt, hogy az itteni külügyminisztérium politikai osztályának ön által is ismert vezetője, Bessenyey báró, tegnap elmondotta nekem, hogy errefelé megint egyenesen fantasztikus mesék kerültek forgalomba, valószínűleg a Kelettel való korábbi összetartozás maradványaként. Így például „hazafias” körök állítólag szemrehányást tettek a kormánynak, hogy passzívan viselkedett, noha a birodalmi kormány számolt magyar csapatok bevonulásával Burgenland túlnyomóan magyaroklakta

² A melléklet nem található az irat mellett.

¹ Lásd a 119. sz. iratot.

területeire és azt egyenesen üdvözölte volna. Ez ekből, úgymond, a birodalmi kormány várt néhány napig, és csak miután a honvédség nem jelent meg, adott parancsot a német csapatoknak arra, hogy nyomuljanak előre a régi osztrák—magyar határig! Hóman kultuszminiszter húsvét vasárnapján azt mondta nekem, hogy Kánya úr nagyon dühös emiatt a buta, de bizonyos körökben mégis hitelre talált fecsegés miatt.

Bessenyei báró szerint, olyan állítással is dolgoznak a kormány ellen, hogy a Führer, ha nem is a jelenleginek, de egy nemzetiszocialista magyar kormánynak rendelkezésre fogja bocsátani Burgenland említett részét.

Ezzel kapcsolatban talán érdekelni fogja önt, hogy a Führer, amint nekem egy szavahihető bizalmi ember mesélte, Grazban állítólag azt mondotta Seyss-Inquart birodalmi helytartónak, hogy neki a pillanatnyi magyar kormány sokkal kedvesebb, mint amilyen egy nemzetiszocialista kormány lenne. Gondolt itt valószínűleg arra, hogy az itteni, többszörösen szétforgácsolódott jobboldali radikális mozgalmaknak egyelőre még hiányzik a vezető egyénisége. Itteni szemmel nézve is minden érdekünk az, hogy a Darányi-kormány továbbra is fennmaradjon, már csak azért is, mert hiányzik egy érdekeink szempontjából vele egyenértékű vagy nála éppen jobb megoldás.

Egyébként velem semmiféle kormányszerv sem beszélt az ön által említett, bizonyos magyar körök részéről nekünk imputált gesztusról, hogy Burgenland egyes részeit adjuk vissza Magyarországnak. Bessenyei báró azt mondotta nekem, amikor a főnti szóbeszédet említette, hogy a kormány sohasem ringatta magát effajta illúziókban.

Itt most minden szem feszülten néz Csehszlovákiára és azt reméli, hogy esetleges felosztásánál ajándékként megkapják tőlünk az egykori Felső-Magyarországot. Már egy héttel ezelőtt jelentettem, hogy itt gyakorlatilag is munkához láttak a Csehszlovákiában élő különféle kisebbségek együttműködésének megteremtése érdekében, továbbá a szlovákok közötti magyarbarát propagandamunka vonatkozásában.

Ami annak a nehézségeit illeti, hogy a magyarok azonos módon egyezzenek ki a kis-antant egyes államaival, — ahogyan ezt az ellentábor követeli — legyen szabad felhívnom figyelmét a f. hó 21-én kelt 96. sz.² és ugyanezzel a futárral küldött jelentésemre. Itt hajlandók arra, hogy Stojadinović erre vonatkozó kívánságára contre-coeur Csehszlovákiával is megkössenek egy ilyenféle egyezményt. Tennék ezt abban a reményben, hogy kisantant-partnerei iránti szolidaritásának ilyen bizonyítéka után talán Stojadinović is hamarabb elfogadná azt az ajánlatot, hogy Magyarország és Jugoszlávia külön egyezményt kössön. Ezt annak idején a magyar miniszterek már Berlinben is szóba hozták,³ és mi azt tetszéssel fogadtuk. (A jelenlegi magyar—jugoszláv határ Magyarország részéről történő végleges elismeréséről lenne szó, Jugoszlávia semlegességi ígérete ellenében.)

Heil Hitler!

Szívélyes üdvözlettel

Erdmannsdorff

3412/E. 014 174—6.

DGFP—D. V. 195.

² A jelentés nem ismeretes.

³ Darányi Kálmán és Kánya külügyminiszter 1937 november végi berlini látogatásán.

Budapest, 1938. április 22.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

97. sz. P. 14.

A kormány részéről történt számos lecsendesítő kísérlet és az ezek alátámasztására elhangzott kormányzói rádiószózat¹ ellenére Magyarországon a belpolitikai nyugtalanság egyre növekszik.

A vagyonos körök és a földbirtokosok a kormány fegyverkezési programjával kapcsolatban kilátásba helyezett vagyondézma miatt nyomott hangulatban vannak.² Attól félnek, hogy a dézma mérete később még fokozódni fog. A parasztság a zsidó pénzkölcsönzőknek a zsidótörvények bejelentése óta részlegesen foganatosított hitelzárlata miatt szenved. Egyébként is vannak jelentések bizonyos zsidó bojkottról és passzív ellenállásról. A nyilaskeresztesek Ausztriának a német birodalommal történt újraegyesítése óta azt gondolják, hogy eljött az ő idejük. Röpcédulákkal s más kíméletlen propagandaeszközökkel dolgoznak a kormány ellen, többek között azzal az állítással, hogy mögöttük áll a német birodalom, és az egy nemzetiszocialista magyar kormánynak — de csakis ilyennek — visszaadja Burgenland magyarlakta részeit. Azt állítják, két hónap alatt hatalomra kerülnek, és maguk mögött tudják a tisztikar fiatalabb tagjainak nagy részét.

Mindaddig, amíg a kormány mögött áll a kormánypárt jobbszárnya, melynek a zsidótörvényekre vonatkozó kívánságait éppen most teljesítették, a kormány számára nincs veszély. Az mindenesetre kérdéses, hogy a tisztikar hangulatára való tekintettel, meddig tartható még Röder gyalogsági tábornok, honvédelmi miniszter, akit túlságosan parlamenttisztelőnek és túlságosan takarékoskodónak ismernek.

Erdmannsdorff

1881/424 652.

¹ Horthy 1938. április 3-án rádióbeszédet mondott az anchlussról és Magyarország belpolitikai helyzetéről. — Lásd HMTI. 34.

² Darányi miniszterelnök 1938. március 5-én meghirdette az ún. győri programot, amely öt év alatt egymillió pengőt irányoz elő elsősorban a hadsereg korszerű felfegyverzésére. Ez egyúttal új gazdasági és politikai irányvonalat is jelentett; Darányi ugyanakkor jelentette be az első zsidótörvény kidolgozását is.

Budapest, 1938. május 14.

DARÁNYI MINISZTERELNÖK LEVELE
HITLER KANCELLÁRHOZ

Nagyméltóságú uram!

Bátorkodom közölni nagyméltóságoddal, hogy a kormányzó úr őfőméltósága f. évi május 13-án felmentett a kormány vezetésétől, s ezáltal magát a kormányt is felmentette hivatalától.¹

Szeretném röviden ismertetni nagyméltóságoddal azokat az okokat, melyek engem arra bírtak, hogy a kormányzó úr őfőméltóságának felajánljam a kormány lemondását.

Nagyméltóságod előtt ismeretes, hogy én fél évvel Gömbös Gyula miniszterelnök halála előtt kaptam azt a megbízatást, hogy őt betegsége idején helyettesítem. Idő előtt bekövetkezett szomorú távozása után én kerültem a kormány élére. Én vettem át örökségét, ami elsősorban abban állott, hogy támogassam a magyar nemzet elé tűzött eszmé-nyeit. Ez elsősorban abban állott, hogy valósítsam meg azokat az államjogi törvényjavaslatokat, melyeket ő helyesnek tartott, és melyeket én is helyeseltem. Nekem és a vezetésem alatt álló kormánynak sikerült az örökség e részét teljesíteni. Időközben fontos szociális, gazdasági és kulturális problémák is általános megoldásra jutottak, és így sikerült ki-tűzött céljaimat megvalósítani. Programomat ezzel végrehajtottam és küldetésemet be-fejeztem. Ha ehhez még hozzáfűzöm, hogy tíz éven keresztül részt vettem a miniszter-tanács ülésein és így módon egy évtizeden át élénken kivettem részem országom közfel-adatainak megoldásában, akkor úgy vélem, nem kell különösen kiemelnem, hogy úgy érzem, ilyen tevékenység után pihenésre szorulok és nyugalom után vágyakozom.

Visszalépésemet a magyar királyi kormány vezetésétől szeretném arra felhasználni, hogy nagyméltóságodnak hálás köszönetet mondjak azért az értékes támogatásért, mely-ben engem és kormányomat részesíteni szíves volt.

A függetlenségét sokra értékelő és érette mindig aggódó magyar nemzet sohasem törődik bele területének igazságtalan szétszakításába, és a legnagyobb hálával és hűség-gel viseltetik mindazok iránt, akik megértő támogatásban részesítették, amint ezt mi nagyméltóságod részéről is mindig érezhettük.

Kérem, engedje meg nagyméltóságod, hogy jóindulatáért személyes köszönetemet magánemberként is kifejezhessem.

Utódom, kormányom volt gazdasági minisztere, dr. Imrédy Béla, az első Gömbös-kormányban pénzügyminiszter volt, majd később a Nemzeti Bank elnöke lett. Kiváló gazdaságpolitikus. Vezetése alatt a külpolitika irányításában semmiféle változás nem tör-ténik. Ezt garantálhatom, mivel ő is ugyanazokat a célokat követi, mint a megboldogult Gömbös miniszterelnök és amelyeket én is képviseltem hagyatékának átvételekor.

Fogadja nagyméltóságod kiváló nagyrabecsülésem kifejezését.

Dr. Darányi Kálmán

3037/D. 600 423—6.

¹ A Darányi-kormánynak elsősorban a magyar uralkodó osztályok konzervatív szárnyának nyomására kellett távoznia. A Bethlen István vezette csoport nehezményezte Darányi tehetetlenségét az egyre job-ban megélénkülő szélsőjobboldali mozgalmakkal szemben, és egyúttal hibáztatta egyoldalúan né-metbarát politikáját.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

130. sz. P. 15.

Imrédy miniszterelnök közvetlenül kormányra lépése után a belső rend fenntartását szolgáló két új törvényt jelentett be a parlamentnek. Igaz, amint ő is megjegyezte, e törvényeket még a Darányi-kormány készítette elő. Ezek a törvényjavaslatok már a parlament előtt vannak.

Az első javaslat, amely az egyesülési szabadsággal való visszaélések ellen irányul,¹ két lényeges újítást hoz a jelenlegi jogállapottal szemben. Először is a jövőben mindenféle egyesület és szervezet csak akkor tevékenykedhet, ha alapszabályait a Belügyminisztérium előzőleg jóváhagyta. Kivételt csak azok a politikai pártok képeznek, melyek törvényes úton parlamenti vagy községi képviselőre törekszenek. Megtiltja továbbá a törvény minden egyesületnek, hogy tagjaikat lelkiismereti kötöttséget jelentő esküre vagy fogadalomra kötelezzék.

A második javaslat ezt a címet viseli: „Törvény az állami rend fokozott védelmét szolgáló büntetőjogi rendszabályokról”.² Ez lényegében azt tartalmazza, hogy számos politikai bűncselekmény, különösen a hazaárulás, lázadás, lázítás és minden robbanószerrel elkövetett bűncselekmény, amennyiben azokat eddig csak fogházzal büntették, a jövőben ugyanilyen időtartamú fegyházbüntetéssel sújtandó. E bűncselekmények tárgyalására külön bíróságokat állítanak fel, melyek ítélete ellen csak a királyi Kúriához lehet fellebbezni.

Hivatalos indoklás szerint mindkét törvényjavaslat a mindenféle árnyalatú radikális áramlatok ellen irányul, a valóságban azonban elsősorban a szélsőjobboldali szervezetek ellen, melyek az utóbbi időben különösen erős aktivitást fejtettek ki. Ezért számolni kell azzal, hogy a jövőben a radikális jobboldal számos egyesületét betiltják, újak alakulását megakadályozzák és drákói büntetéssel torolják meg a politikai tüntetéseket, melyek az utóbbi időben elszaporodtak és gyakran verekedéssel végződtek, egy csomó becsületsértési perrel és párbajjal.

A törvényjavaslatok jelenleg a képviselőházat foglalkoztatják, utána a felsőház elé terjesztik azokat. A parlamenti vita eddigi lefolyása és a sajtóvisszhang alapján azzal lehet számolni, hogy azokat lényeges változtatások nélkül elfogadják. Megszavazásuk után újabb jelentést teszek.

Dr. Werkmeister

1881/424 653—4.

¹ Az 1938. évi XVII. törvénycikk az egyesülési szabadsággal elkövetett visszaélések megtorlásáról. MT. 1938. évi törvénycikkek 153. old.

² Az 1938. évi XVI. törvénycikk az állami rend megóvása végett szükséges büntetőjogi rendelkezésekről. Ugyanott, 144. old.

*Berlin, 1938. június 10.*WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Ma felhívtam a magyar követ figyelmét, hogy az az ismeretes térkép, mely Magyarországnak a trianoni békében történt feldarabolását tünteti fel, Burgenlandot is igényli Magyarország számára. Hozzáfüztem továbbá, engem nem érdekel, hogy az osztrákok annak idején mennyire törődtek bele ebbe a propagandába, de mióta Ausztria a német birodalom részévé vált, másképpen áll a dolog. Kifejezett követelményt nem támasztottam a követtel szemben, azonban azt ajánlom, hogy bizonyos idő elteltével Erdmannsdorff úr tegyen valami hasonló lépést Budapesten, és az eredmény elmaradása esetén időközönként ismételje meg figyelmeltetését.

Weizsäcker s. k.

2134/467 249.

DGFP—D. V. 209.

*Berlin, 1938. június 10.*WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ ma újra tudakozódott nálam a cseh ügy állása iránt. Miután erre vonatkozóan néhány felvilágosítást adtam neki, Sztójay úr vázolta előttem azt a beszélgetést, melyet nemrég Göring vezértábornaggyal folytatott, annak kezdeményezésére.

A követ előadása szerint a tábornagy úgy nyilatkozott, hogy jó lenne, ha egy Németország—Csehszlovákia közötti háborús konfliktusba Magyarország is hamarosan aktívan bekapcsolódna. Talán praktikus is lenne megelőzni a lengyeleket, akik tudvalevően maguknak igénylik Csehszlovákia egy kis darabját — mielőtt a lengyelek a magyarokkal fennálló jó kapcsolataik ellenére mindkettőnket megelőznének. A magyar—jugoszláv viszonyra vonatkozó elkalandozás után a követ azzal folytatta, hogy a vezértábornagy — előzőleg említett véleménye ellenére — nem nyilatkozott precízen a tekintetben, nem lenne-e helyénvaló már most vezérkari megbeszéléseket kezdeni az elképzelt konfliktus esetén szóba jövő közös vagy párhuzamos hadműveletek rendjéről és módjáról. A tábornagy egyik megjegyzése szerint szükségessé válhat, hogy német csapatok magyar területen is vonuljanak keresztül.

A követ fejtegetései abban az indítványban csúcsosodtak ki, hogy Keitel tábornok mostani utazása alkalmával¹ foglalkozzanak továbbá az általa érintett problémával. A követ kifejezetten arra kért, hogy közléseit terjesszem a birodalmi miniszter úr elé.

Ez utóbbit megígértem neki.

Weizsäcker s. k.

2134/467 250—1.

Akten. II. 248.

¹ 1938 július elején Keitel vezértábornagy, a német hadsereg-főparancsnokság vezetője, Budapesten megbeszéléseket folytatott Horthy kormányzóval, a kormány tagjaival és a magyar katonai vezetőkkel. A Csehszlovákia elleni támadás katonai tervének végleges összehangolása elől kitért; azt hangoztatta, hogy előbb a politikai kérdéseket kell tisztázni.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

178. sz.

Kánya külügyminiszter ma magához kéretett, hogy nyomatékosan kifogást emeljen a Német Duna-Gőzhajózási Társaság új elnökének, Brandl egykori bécsi rendőrkapitány-nak rövid magyarországi tartózkodása alatt tanúsított magatartása ellen.

Brandl elnök a Duna-Gőzhajózási Társaság egy nagyobb küldöttségével f. évi június hó 8-án Pécsen részt vett annak az emlékműnek leleplezésén, melyet nevezett társaság a háborúban elesett vagy a bányákban szerencsétlenül járt munkásainak és alkalmazottainak tiszteletére emelt, valamint a bányászok kultúrházának felavatásán. Ezen az ünnepségen engem Wildner követségi tanácsos képviselt, aki korábban a budapesti osztrák követségen dolgozott, és akit most megbízás folytán a német követségen foglalkoztatunk. Wildner beszámolt nekem arról, hogy Brandl elnök ünnepi beszédében hangsúlyozta; a Német Duna-Gőzhajózási Társaság igazgatósága a jövőben különös figyelmet szentel az általa foglalkoztatott és egyébként nagy részben népi német 4200 bányász és alkalmazott szociális problémáinak. Felszámolják a korábbi visszasságokat, többek között 50 telepesház és hasonlók építését tervezik. A Német Duna-Gőzhajózási Társaság magától értetődően a legnagyobb súlyt helyezi a magyar hatóságokkal való jó viszonyra, és gazdasági vonatkozásban is értékes összekötő kapocs akar lenni Németország és Magyarország között. Az ünnepélyen megjelent többek között Petneházy magyar iparügyi államtitkár, a város és a megye főispánja, a polgármester, három magas rangú tiszt és más hatósági képviselők, valamint számos bányászfiatal, legnagyobbbrészt cserkész és levante egyenruhában. Wildner követségi tanácsosnak feltűnt, hogy a fent említett kultúrház könyvtárában úgyszólván egyetlen német könyv sincs és az olvasóteremben kizárólag magyar újságok vannak. Éppígy panasz hangzott el az iskolában folyó német oktatás nem kielégítő voltáról és arról, hogy alárendelt szervek a bányászoknak állítólag megtiltották, hogy németül beszéljenek. Wildner követségi tanácsos jelentette továbbá, hogy a villásreggeli vége felé a rendőrhatóságok azt kívánták, hogy vonják be a horogkeresztes zászlót az igazgatóság épületéről. Miután a Német Duna-Gőzhajózási Társaság igazgatósága ezt vele egyetértésben vonakodott megtenni, végül is a főispánnal egyetértésben, aki a rendőrhatóság eljárását helytelenítette, a horogkeresztes zászló naplementéig maradt kitűzve az igazgatóság épületén.

Kánya úr Brandl elnök említett ünnepen tanúsított magatartását a következő okokból kifogásolta:

1. Sok német zászlót tüzetett ki a magyar zászlók mellé, noha idegen zászlók magán-személyek részéről történő kitűzése Magyarországon az illetékes hatóságoktól előzőleg beszerzett külön engedély nélkül nem megengedett. De arra, hogy egy magántársaság ilyen sok német zászlót tűzzön ki, még kérésre sem adtak volna sohasem jóváhagyást.

Wildner követségi tanácsos erre vonatkozóan azt jelentette, hogy a Német Duna-Gőzhajózási Társaság 14 német zászlót tüzetett ki — többet nem tudtak előteremteni. Ezzel szemben legalább száz magyar zászlót látott.

2. Brandl elnök beszédében kifejtette, hogy az általa vezetett Első Duna-Gőzhajózási Társaság a jövőben más névvel működik tovább. Márpedig Brandl nincs följogosítva

arra, hogy egy már bejegyzett társaság névváltoztatását a magyar közigazgatási hatóságok jóváhagyásának bevétele nélkül, saját hatáskörében eszközölje, még akkor sem, ha ezt az engedélyt egészen biztosan megadják.

Ezzel kapcsolatban Wildner követségi tanácsos azt mondja, Brandl elnök csupán azt fejtette ki, hogy az eddigi osztrák társaságból immáron német társaság lett. Névváltoztatásról, legalábbis beszédében, nem tett említést. Csupán félreértésről, illetve az informátor fordítási hibájáról lehet tehát szó.

3. Brandl elnök kijelentette, hogy az említett társaság iskolájában nem tanítanak elég németet. Gondja lesz rá, hogy a német nyelv oktatását a jövőben intenzívebben végezzék.

Ilyen eljárás ellen ő mint külügyminiszter kénytelen kategorikusan tiltakozni. A magyar kormánynak bizonyára semmi kifogása sem lenne az ellen, ha a Német Duna-Gőzhajózási Társaság a nevezett iskolában folyó fokozott német oktatást anyagi támogatásban részesítené. A végrehajtás módja és ennek elrendelése azonban csak a fennálló magyar törvények keretén belül történhet. Lehetetlen, hogy Brandl elnök az ügyet maga akarja saját hatáskörében szabályozni, mintha a Német Duna-Gőzhajózási Társaság pécsi vállalata birodalmi német területen fekédné.

Brandl elnök kifogásolta, hogy az említett iskolában olyan hazafias képek vannak ki-függesztve, amelyek a német érzület sértésére alkalmasak.

Olyan képről van szó többek között, amely a bécsi polgárok hódolatát ábrázolja Mátyás király előtt, aki tudvalevőleg röviddel halála előtt meghódította Bécset.¹ Brandl elnök eme beavatkozása ellen is tiltakoznia kell.

5. Brandl a jobboldali radikális Szálasi-párt Andreas Fritz nevű ottani vezetőjét magához kérte és szemrehányásokat tett neki amiatt, hogy nevezett párt érdekében nem végez erőteljesebb propagandát a Német Duna-Gőzhajózási Társaság ottani vállalatának tagjai között. Arra intette, hogy a pártot a jövőben nagyobb energiával és több sikerrel szervezze.

A magyar kormány kénytelen egy külföldi állampolgárnak a magyar belső viszonyokba történő ilyen beavatkozását erőteljesen visszautasítani, már csak azért is, mert nevezett párt a magyar kormány legélesebb ellenzéke, és vezetőjét, Szálasi szolgálaton kívüli őrnagyot csak tegnap ítélték el másodfokon a fennálló állami és törvényes rend felforgatására irányuló kísérlet miatt háromévi fegyházbüntetésre¹. Ha az ilyen jelenségek megismétlődnének, a magyar kormány nem riad vissza attól, hogy Brandl elnököt az országból kiutasítsa. Ezt azonban a Németország és Magyarország között fennálló baráti kapcsolatokra tekintettel szívesebben elkerülné. Azonban semmi körülmények között sem tűri, hogy a Német Duna-Gőzhajózási Társaság pécsi vállalatából német propagandacentrumot csináljanak. Ez ellen a kormány minden törvényes eszközzel tiltakozni fog.

Megígértem Kánya úrnak, hogy közléseit Berlinbe továbbítom, nem hagytam azonban kétséget afelől, hogy az általa előadott panaszpontok nagy részét eléggé kicsinyesnek tartom. Mindenesetre a Német Duna-Gőzhajózási Társaság önmagában dicséretre méltó ama szándékát, hogy munkaterületén a korábbi vezetőség alatt nagyon elhanyagolt népi német vonatkozásokat előmozdítja, csak a szükséges elővigyázatossággal és csak lépésről lépésre lehet megvalósítani. Nincs módomban ellenőrizni, hogy az elnök és a Szálasi-párt

¹ Koroknyai Ottó: Mátyás Bécs előtt c. festménye.

² Szálasi Ferenc 1938 május végéig rendőri felügyelet alatt volt. Június elején újra bíróság elé állították, és röpirat útján elkövetett izgatásért két hónapi fogházra ítélték, júliusra pedig kitűzték egy régebbi ügyének bírósági tárgyalását. 1938. július 6-án az Ítéletkönyv, megváltoztatva az 1937 őszén hozott tíz-hónapos büntetést, bűnösnek mondotta ki az állami és társadalmi rend felforgatására irányuló szervezkedésben, ezért háromévi fegyházra ítélte és elrendelte azonnali letartóztatását.

fent említett vezetője között lefolyt beszélgetés valóban a velem közölt formában zajlott-e le. Azzal mindenesetre tisztában kell lennünk, hogy a magyar kormány részéről föltétlenül a legerősebb reakciót váltja ki, ha német szervek támogatásban részesítik azt a pártot, amely ellen a kormány a legerőteljesebb eszközökkel harcol. Nem óhajtok ezúttal kitérni általános politikai megfontolásokra, amelyek alapján a magyar kormány belső bázisának épp a jelenlegi pillanatban való gyengítése számunkra nem látszik időszerűnek. Csak azt említem meg, hogy a Volksdeutsche Kameradschaft vezetői nekem már ismételt és legutóbb ma is kijelentették, hogy nézetük szerint a jobboldali radikális ultranacionalista csoportok hatalomra jutása rendkívül megnehezítené a magyarországi népi németek helyzetét, és ez ezért érdekeikkel teljes mértékben ellentétes lenne.

Hogy a fent említett eset magyar kormányzati szerveknél nagy port vert fel, ez abból is kiviláglik, hogy pár nappal ezelőtt a miniszterelnök — a külügyminiszter által előadott többi panaszpont említése nélkül — azt mondotta nekem, bár üdvözlí, hogy a Német Duna-Gőzhajózási Társaság új vezetősége lényeges szociális javításokat akar bevezetni Magyarország területén fekvő bányáiban, másrésről azonban meg kell állapítania, hogy Brandl elnök a Szálasi-párt vezetőjének adott fent említett állítólagos intelmei a magyar kormány számára tűrhetetlenek. Fenn kell tartania magának a jogot, hogy német személyiségek magyar belpolitikába történő hasonló beavatkozásait németországi látogatása során megfelelő helyen szóvá tegye.

Hálás lennék, ha alkalmat adnának Brandl elnök úrnak arra, hogy az ellene emelt vádak tekintetében nyilatkozhasson. Meggyőződésem, mint ahogy Wildner követségi tanácsos jelentéséből kivehetően a magyar minisztereket az első pontokra vonatkozóan is helytelenül tájékoztatták, éppígy hamis tájékoztatást kaptak a legfőbb panaszt, nevezetesen a Szálasi-párt képviselőjének felheccelését illetően is. Éppen ma kaptam levelet Brandl elnöktől, melyben közli velem, hogy a pécsi bányavezetőség jelentéséből úgy látszik, hogy az ottani főispánok aggodalmat táplálnak: a bekövetkezett fordulattal kapcsolatban az Első Duna-Gőzhajózási Társaság új vezetőségének a magyarországi üzemekben dolgozó német kisebbségek számára nyújtott kulturális támogatása a magyar kormány szemében nem kívánatos politikai agitációra adhat impulzust. Éppen ezért elhatározta, hogy a bányavezetőknek a főispánokkal folytatandó megbeszéléseihez a mellékelt másolatban³ csatolt direktívákat adja ki. E direktívákban kifejezetten hangsúlyozza, hogy a társaság és annak funkcionáriusai semmiféle vonatkozásban sem avatkoznak bele a magyar állam belügyeibe, és kötelesek annak törvényeit és rendelkezéseit minden vonatkozásban pontosan megtartani. A német kisebbségek ügyeit is csak a magyar törvények keretében szabad előmozdítaniok és támogatniok.

Erdmannsdorff

3412/E. 014 177—81.

³ A melléklet nem található az iratok között.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ ma tájékoztattott engem Göring vezértábornaggyal két nappal ezelőtt folytatott politikai beszélgetéséről. Sztójay úr ezt a vezértábornagy korábbi tudakozódásai¹ folytatásaként jelölte meg.

Míg Göring vezértábornagy kevéssel ezelőtt Sztójaynak azt mondta, hogy Stojadinović készen áll arra, hogy Kányával kisebbségi, fegyverkezési egyenjogúsági és határgaranciális kérdésekről tárgyaljon, Budapestről nézve a dolog egy kicsit másképp fest. Sztójay most azt közölte Göring vezértábornaggyal, hogy Stojadinović május 21-én tudatta Budapesttel, kész Magyarországgal a kisantanton kívül a kisebbségi és fegyverkezési egyenjogúság kérdéséről tárgyalni. Határgaranciális vagy semlegességi kérdésekről ezúttal nem volt szó.² 31-én értesítették Stojadinovićot,³ hogy a közeljövőben Belgrádba érkező új magyar követ⁴ felveszi a tárgyalásokat a két előbbi témára vonatkozóan (kisebbségek és fegyverkezési egyenjogúság).

Sztójay ezután emlékeztette Göring vezértábornagyot arra a korábbi megjegyzésére, hogy Magyarország egy német—cseh konfliktus esetén maga is közreműködhet és megkaphatja a maga részét, arra azonban ne számítson, hogy Németország kaparja ki számára a gesztenyét. Sztójay erre — úgymond — azt felelte, hogy Magyarország kész lehetőségeihez mérten együtt harcolni, sőt túlságosan büszke is ahhoz, hogy ajándékba fogadjon el valamit. Hiszen Németország is egyengette már az ehhez szükséges előfeltételt, tudniillik a katonai megbeszélések útját. Keitel tábornok látogatása alkalmával⁵ azt mondta a magyar hadügyminiszternek,⁶ hogy Magyarország politikai közreműködése esetén az is szükséges lesz, hogy előzőleg katonai dolgokról beszéljenek. Hogy hogyan is álljon ezzel a dolog, éppen ez lesz a küszöbönálló Horthy-látogatás⁷ beszédtemája, közölte Sztójay Göringgel.

Sztójay ecsetelése szerint Göring vezértábornagy erre oda nyilatkozott, hogy éppúgy, mint a Csehszág elleni akciót megelőzően Németországot cseh provokáció érte, néhány nap múlva Magyarország is veszély nélkül követheti a példát, ha a csehek Magyarországot is provokálják. Az egész ügy sürgősségét illetően — Sztójay szerint — Göring vezértábornagy nem nyilatkozott.

Sztójay ezután közölte a vezértábornaggyal, hogy Kánya szeretné a Jugoszlávia esetleges benemavatkozási ígéretére vonatkozó megbeszélést, ami Berlinen keresztül nem jött létre, immáron más úton megvalósítani. (Nyilvánvalóan Olaszországra gondolt.)

Göring vezérezredesnek azt a kérdését, nem tudná-e Magyarország a románokat semlegességre bírni, Sztójay szkeptikusan kezelte. Románia nem cselekszik önállóan, csak Jugoszláviával párhuzamosan.

¹ Lásd a 126. sz. iratot.

² Lásd erről DIMK. II. 217.

³ Az erre vonatkozó iratot nem ismerjük.

⁴ Báró Bakach-Bessenyei György, 1938. június 11-én vette át a belgrádi követség vezetését.

⁵ Keitel tábornagy 1938 július elején tárgyalt Budapesten.

⁶ Rátz Jenő tábornok.

⁷ Utalás Horthy és a magyar politikusok augusztus 21-én kezdődő németországi látogatására.

Ami Lengyelországot illeti, Sztójay azt mondta a vezértábornagynak, hogy a magyar—lengyel viszony jó. Lengyelország szóban forgó konfliktus esetén, a lengyel ajkúaktól lakott területtől eltekintve, legfeljebb apróbb határkorrekciót fog kérni a régi magyar határon. A szóban forgó konfliktusban „a lengyelek együttműködése Magyarországgal nem teljesen kizárt”. Eddig tartott ama beszélgetés vázolója, melyet a magyar követ a vezértábornaggyal folytatott.

Arra a kérdésemre, milyen támpontjai vannak a magyar kormánynak a Sztójay által legvégül közölt feltevésre, nem tudott bővebben válaszolni. Én Sztójay előtt a német—lengyel viszonyt jónak tüntettem fel; ennek ellenére mi a lengyelekkel eddig még nem beszéltünk erről a kérdésről, és egyelőre nincs is olyan óhajunk, hogy Magyarországot tegyük meg varsói szócsövünkkel — amire pedig Sztójajnál bizonyos készség volt ki-vehető. Az mindenesetre érdekelne bennünket, mit tud vagy mit fog még erről ezután megtudni Magyarország.

Sztójay még azt a kérdést tette fel nekem, hogy vajon helytállóak-e azok a kósza hírek, hogy egy itteni külföldi nagykövet — Hendersonra vagy Poncet-ra gondolhatott — a Külügyminisztériumban a következő közlést tette: „Ha augusztus végéig a csehek nem adják meg a kívánt engedményeket a szudétánemeteknek, akkor új helyzet áll elő, melyben új elhatározások elé kerülünk.”

Ezt a hírt a magyar előtt hamisnak neveztem.

Weizsäcker s. k.

2134/467 252—4.

Akten. II. 284.

129

Budapest, 1938. július 22.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

185. sz.

Miután Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter hivatalos látogatásuk befejeztével¹ az itteni jelentések szerint még néhány napot magánemberként Olaszországban töltenek, tegnap a külügyminiszter helyettesét, Apor bárót kerestem fel, hogy megkérdezzem, tudna-e nekem közelebbi felvilágosításokkal szolgálni a Rómában folytatott megbeszélésekről.

Apor báró azt válaszolta, hogy ez ideig még semmiféle hírt nem kapott miniszterétől, mivel utóbbi rendszerint csak külföldi útjairól hazatérve tájékoztatja részleteiben azok eredményeiről. Arra a kérdésemre, hogyan értelmezi azt a tényt, hogy Rómában ismételen említés történt Jugoszláviáról, Apor báró azt felelte, hogy tudvalevőleg az olaszok, akárcsak mi is, már hosszú ideje olyan irányban igyekeznek Magyarországot befolyásolni, hogy Jugoszláviával folytatandó közvetlen tárgyalások útján tegyenek kísérletet a magyar—jugoszláv kapcsolatok megjavítására. Minden jel arra mutat, hogy az olaszok ezúttal is ilyen értelemben beszéltek a magyar külügyminiszterrel. Ezzel szemben rá kell

¹ Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter 1938. július 18—20-án hivatalos látogatást tett Rómában.

mutatnia arra, hogy a Magyarország és Jugoszlávia közötti kapcsolatban ez ideig gyakorlatilag nem sokkal többet értek el a légkör megjavításán kívül. Szívesen elismeri, hogy az a különösen szeretetre méltó fogadtatás, melyben Stojadinović az új magyar követet, Bessenyei bárót részesítette, ez utóbbi jugoszláviai tevékenységének örvendetes kezdetét jelenti. Még csak nem is olyan sokkal ezelőtt a magyar követ és a jugoszláv miniszterelnök között nem lett volna lehetséges olyan nyílt beszélgetés, mint amelyet Bessenyei és Stojadinović röviddel ezelőtt folytatott.

Nem utolsósorban éppen a magyar—jugoszláv kapcsolatok javítására irányuló német és olasz ösztönzések méltánylásaképpen küldte a magyar kormány Belgrádba a jelenleg rendelkezésére álló legjobb diplomatáját, tudniillik a politikai osztály eddigi vezetőjét. A magyar kormány ugyanis a maga részéről sem akar semmit sem elmulasztani annak érdekében, hogy Jugoszláviával előbbre jusson. Hogy azonban „lesz-e valaha fa a magyar—jugoszláv kapcsolatok jelenlegi apró zöld hajtásából”, ezt senki sem tudja előre megmondani.

Ezzel kapcsolatban teljes fenntartással szeretnék beszámolni egy másik, az itteni diplomáciai körökben forgalomban levő verzióról is. Eszerint olasz részről Rómában állítólag értésre adták a magyar államférfiaknak, hogy már csak azért is hozzá kell látniok a magyar—jugoszláv kapcsolatok mielőbbi normalizálásához, mivel közös magyar és jugoszláv érdeket képez, hogy a római jegyzőkönyveket a kiesett Ausztria helyett Jugoszláviával egészítsék ki. Magyar részről ezt a gondolatot ugyan nem utasították el, de sejtették, hogy az eddigi tapasztalatok alapján a magyar—jugoszláv kapcsolatok gyors normalizálódásával nem lehet olyan mértékben számolni, ami szükséges lenne ahhoz, hogy Jugoszláviát partnerként bevonják a római jegyzőkönyvekbe. Azonkívül úgy hallok, hogy az itteni jugoszláv követség azt a felfogást képviselte, hogy Jugoszlávia kisanthoz való tartozásának pusztá ténye lehetetlenné teszi csatlakozását a római jegyzőkönyvekhez, mivel Románia és Csehszlovákia ehhez semmi esetre sem járulna hozzá. Az olasz elképzelés ezért teljességgel járhatatlan.

Kánya urat is hazatérte után megkérdezem az itt terjengő hírekről, s ezt követően újabb jelentést küldök.²

Dr. Werkmeister

1550/376 806—8.

130

Berlin, 1938. július 22.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ ma az iránt érdeklődött, milyen híreink vannak a cseh nemzetiségi törvényhozásról.¹ A legutóbbi körözüvény szerint tájékoztattam.

² Werkmeister beszélgetését Imrédy miniszterelnökkel, majd Kánya külügyminiszterrel Olaszországból való hazatérése után lásd A németek magyarországi politikája . . . 22. sz. irat (1938. július 29.) Kiadva még: DGFP—D V. 214. sz. alatt. A Kányával folytatott beszélgetésről készült jelentés ugyanitt, július 29-ről, 215. sz. alatt.

¹ A cseh kormány nemzetiségi törvényt készített elő, melyben jelentős engedményeket tett a nemzetiségeknek, így például a központi kormány mellett három tartományi kormányt szándékozott felállítani. — Lásd Akten. II. 298.

Sztójay úr továbbá azt is előadta, hogy Budapesten némileg ellentmondó hírek vannak forgalomban Oroszország várható magatartásáról egy német—magyar—cseh konfliktusban. A moszkvai magyar követ azt jelenti, hogy Oroszország katonailag be fog avatkozni. Varsóból és a peremállamokból úgy hírlik, Oroszország nem lesz képes részvételre. Budapesten azt hiszik, hogy Oroszország repülőgépekkel mindenesetre támogatást fog nyújtani. Feltételezik, hogy ezek a repülőgépek, mint állítólag fegyvertelen, Csehszlovákia által megvásárolt, cseh személyezettel ellátott gépek repülnek majd át a román területet. Indítványoztam a követnek, nem lehetne-e Varsó útján kérdést intézni a román kormányhoz az egész átrepülési és átvonulási kérdésben tanúsítandó magatartását illetően. A követ ezt az indítványt szívesen fogadta.²

Weizsäcker s. k.

2134/467 255.

131

Róma, 1938. július 26.

PLESSEN RÓMAI NÉMET ÜGYVIVŐ JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

4529. sz.

Imrédy magyar miniszterelnök és Kánya külügyminiszter római látogatására f. hó 18. és 21. között került sor. Annak külső lefolyásáról külön jelentést küldök.¹ A látogatás jelentőségéről és a megbeszélések tartalmáról az itt nyert benyomások alapján az alábbiakat mondhatom:

A látogatásra az szolgáltatott alkalmat, hogy a magyar miniszterelnök hivatalba lépése után személyesen is be akart mutatkozni Rómában; különös jelentősége pedig abban áll, hogy ez az első közvetlen olasz—magyar érintkezés Ausztriának a német birodalommal történt újraegyesítése és a csehszlovák válság kezdete óta. Magyar részről a fő cél kétségtelenül az volt, hogy megbizonyosodjanak arról, vajon ez a két körülmény, valamint a megjavult olasz—jugoszláv kapcsolatok² hoztak-e magukkal változást Olaszország Magyarország iránti beállítottságában, illetve, hogy milyen magatartást tanúsítana Olaszország a csehszlovák válság kiéleződése esetén.

Ciano gróf, valamint a magyar ügyvivő kijelentették nekem, hogy a zárónyilatkozatban minden lényeges benne van: megtárgyalták a két országot érintő kérdéseket; nem írtak alá semmit, nem állapodtak meg semmiben és nem változtattak semmit a fennálló állapoton. Ciano gróf hozzáfűzte, hogy a magyaroknál nagyfokú gyanakvást állapított meg Jugoszláviával szemben, valamint „féltékenységet” Jugoszlávia Olaszországhoz és Németországhoz fűződő kapcsolatai miatt. Bár Ciano gróf nem volt túlságosan közlékeny, nincs okom azt feltételezni, hogy közlései nem tükrözték híven a magyarokkal folytatott megbeszélés végeredményét. Ezek tartalmáról egy többnyire jól informált bizalmi embertől az alábbiakat tudtam meg:

1. Az olaszok — bár vonakodva — megígérték a magyaroknak, hogy Bukarestben és

² Sztójay jelentését lásd erről a beszélgetésről: DIMK. II. 270.

¹ A jelentést nem ismerjük.

² Utalás az 1938 márciusi olasz—jugoszláv egyezményre.

Belgrádban szót emelnek annak érdekében, hogy egy Magyarország és Csehszlovákia közötti fegyveres konfliktus esetén maradjanak semlegesek.

2. Az olaszok megkísérelték rábírní a magyarokat arra, hogy lépjenek ki a Népszövetségből és csatlakozzanak az antikomintern paktumhoz. A magyarok mindkettőt azzal az indoklással utasították el, hogy nem engedhetik meg maguknak, hogy Franciaországot, mindenekelőtt pedig Angliát maguk ellen hangolják.

3. Az olaszoknak eredetileg nem állt szándékában, hogy a záróközleményben említést tegyenek a római jegyzőkönyvekről, mivel ők ezeket a jegyzőkönyveket már túlhaladtaknak tekintették, de aztán mégis hagyták, hogy a magyarok rábeszéljék őket erre. Imrédy miniszterelnök e kérdés tárgyalásánál sejtetni engedte, hogy bár becsületesen együtt akar dolgozni Németországgal, mégis fél attól, hogy Magyarország politikailag és gazdaságilag teljesen Németország befolyása alá kerül. Az olaszok ezért előzékenyek akartak lenni szemben. Olyan szövegezést választottak, amelytől azt remélik, hogy Berlinben sem okoz elkedvetlenedést.

Ami a 2. pontot illeti, a magyar ügyvivő megerősítette előttem, hogy megvitatták Magyarország kilépését a Népszövetségből. Azt mondotta, Magyarország nem lép ki, az ezzel ellentétes sajtóhírek nem helytállóak. Ami a 3. pontban felvetetteket illeti, arra a megjegyzésemre, hogy nagy feltűnést keltett itt, hogy a pohárköszöntőkben és a sajtóban a római jegyzőkönyveket egyetlen szóval sem említették, a záróközleményben azonban mégis beszéltek róla, Ciano gróf azt válaszolta, hogy ennek nincs semmi jelentősége.

Ennek ellenére, amikor a magyar miniszterek látogatásuk mérlegét megvonták, föltehetően azzal az érzéssel utaztak haza, ez alkalommal is megmutatkozott, hogy csökkent Olaszország Magyarország iránti érdeklődése, és — fentebb említett bizalmi emberem kifejezését használva — „Olaszország szempontjából első helyen a Róma—Berlin tengely, második helyen az antikomintern paktum és az olasz—jugoszláv barátság, és csak harmadik helyen áll az olasz—magyar barátság”.

Általános feltűnést keltett itt, hogy a magyar miniszterek látogatása idején olasz részről mily erősen előtérbe állították Olaszországnak Jugoszláviához fűződő kapcsolatait. Így például Mussolini a Palazzo Veneziában f. hó 18-án megtartott állami banketten elhangzott pohárköszöntőjében kifejezetten megemlítette Olaszország és Jugoszlávia egyetértését, míg a magyar miniszterelnök csak általánosságban beszélt azokról a szomszéd államokról, melyek ugyancsak a béke fenntartását kívánják. Feltűnt továbbá, hogy az olasz hadihajók cattarói látogatását még a magyar miniszterek olaszországi tartózkodása idején bejelentették a sajtóban.

A pohárköszöntők szó szerinti olasz szövegét, valamint a záróközleményt — a *Messaggero* f. hó 19-i, illetve 21-i számából kivágva — mellékelem.³

Plessen

1550/376 809—12.

Akten. I. 795.

³ A mellékletek nem találhatók az iratok mellett. A római tárgyalások német forrásait lásd még a németek magyarországi politikája ... 19., 20., 21. sz. alatt.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

206. sz.

F. évi július hó 29-én kelt 198. sz. jelentésem kapcsán.¹

Imrédy miniszterelnök Rómába utazása előtt — ahová tudvalevően a külügyminiszter is elkísérte — a félhivatalos Agenzia Stefani itteni tudósítójának úgy fogalmazta meg utazása célját, hogy miniszterelnöki minőségében fel szándékozik venni a személyes érintkezés fonalát a baráti olasz nemzet Ducéjával és kormányával. Tehát nemcsak kizárólag udvariassági látogatásról van szó. Egyidejűleg utalt arra is, hogy a magyar nemzeti lét legszomorúbb időszakában az olasz nemzet elsőként nyújtott baráti kezét Magyarországnak, és ezzel lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy Magyarország kikerült az elszigeteltségből és újra a nemzetközi politika tényezőjévé vált. A miniszterelnök végül hangsúlyozta, hogy a népek békéjének és a közép-európai kérdés rendezésének egyik fő garanciáját Olaszország nagyságában és hatalmi helyzetében látja.

Útközben a miniszterelnök a vonaton fogadta a félhivatalos Magyar Távirati Iroda képviselőjét és hangsúlyozta előtte: különös örömeére szolgál, hogy alig két hónappal a magyar kormány vezetésének átvétele után baráti látogatást tehet az olasz kormány fejénél. Hozzáfüzte, hogy nemcsak az ő egyedüli meggyőződése, hogy a Róma—Berlin tengely, „melynek őszinte barátságát élvezzük”, ma fokozottan fontos szerepet játszik a béke fenntartásában.

A Duce és a magyar miniszterelnök között váltott pohárköszöntőket a Pester Lloyd tolmácsolásában mellékelem.² A magyar sajtó a Duce kijelentéseiből különösen azt a megállapítást emelte ki, hogy az Olaszország és Magyarország közötti barátság biztos és mély „visszhangra talál mindkét nép lelkületében és akaratában”, és hogy a barátság fundamentumát az alapvető politikai és gazdasági érdekek képezik, valamint a béke és igazság magas eszményére való törekvés. Hangsúlyozták továbbá Mussolininak azt a megállapítását, hogy Olaszország és Magyarország különösen a Duna-medence kérdésében — mely természetes okokból mindkét államot közvetlenül érinti — azonos véleményen vannak az együttműködést illetően, és hogy Mussolini ezzel kapcsolatban a Róma—Berlin-tengelyt, valamint Jugoszláviával való lojális egyetértését is megemlítette.

Imrédy miniszterelnök olasz nyelven elmondott beszédében került Jugoszlávia kifejezett említését, azt azonban hangsúlyozta, hogy a magyar—olasz kapcsolatok nem exkluzívak, senki ellen nem irányulnak, sőt ellenkezőleg, baráti kapcsolatok kialakításának lehetőségét célozzák mindama szomszédos államokkal, amelyeket hasonló békülékeny szellem hat át.

A tengelypolitika gondolatának a miniszterelnök azzal a megállapításával adózott, hogy Magyarországnak Olaszországhoz fűződő szoros kapcsolata, valamint az a hagyományos és őszinte barátság, amely politikai, gazdasági és kulturális téren Magyarország és a szomszédjává lett német birodalom között fennáll, azt a reményt igazolja, hogy a

¹ A Kányával folytatott beszélgetésről készült jelentést lásd DGFP—D. V. 215.

² Az irat mellett nem található mellékletek.

három államnak a tartós és igazságos béke megteremtésére irányuló közös fáradozásai szilárdabb alapokra fogják helyezni a kontinens békés fejlődését.

A látogatásról kiadott hivatalos kommunikében — melynek szó szerinti szövegét a Pester Lloyd tolmácsolásában ugyancsak mellékletként csatolom — utalás történik arra, hogy a római megbeszélések során beható vizsgálat tárgyává tették az olasz—magyar kapcsolatokat, valamint mindkét országnak kapcsolatait más országokkal, főként a Duna-medence országaival, és a felfogások teljes azonosságát állapították meg; másrészt kiemelik, hogy az olasz—magyar politika összhangban áll a Róma—Berlin tengellyel, és hogy az e célokban való közreműködés minden olyan állam előtt nyitva áll, amely őszintén szolgálni óhajtja a rend és a béke ügyét.

Ez utóbbi megállapítás kétségtelenül Jugoszláviára céloz, amely ország — amint ezt már korábban jelentettem — jelentős szerepet játszott a római megbeszélések keretében. Magyar részről azonban — amire a magyar sajtó magatartása is elegendő bizonyítékkal szolgált — Olaszországnak a magyar—jugoszláv kapcsolatok mielőbbi megjavítása érdekében kifejtett fáradozását barátságosan, de mégis az itt szokásos kétkedvvel fogadták. A Rómába vezető útról az itteni sajtó például Jugoszláviára vonatkozva csak azt a rövid említést tette, hogy a szép jugoszláviai tájak megnyerték Imrédy miniszterelnök tetszését, és hogy ezt a tényt a jugoszláv sajtó rokonszenvvel nyugtázta. Más lapok rámutattak arra, hogy Mussolini magyar államférfiak jelenlétében most először utalt Olaszország és Jugoszlávia lojális együttműködésére és nem valószínű, hogy ez Jugoszláviával való előzetes megállapodás nélkül történt volna. Egyebekben a magyar—jugoszláv kapcsolatok megjavítását célzó olasz kísérleteket illetően a sajtó úgyszólván félve tartózkodik minden saját véleményről.

Nagyban és egészben a magyar sajtó készséggel átvette azt a vezérmotívumot, amit látogatása céljaként a miniszterelnök megadott. Eszerint a látogatás nem jelent semmiféle szenzációt, hanem abban a tényben leli magyarozatát, hogy minden magyar miniszterelnök súlyt helyez arra, hogy a legszorosabb személyes kapcsolatba kerüljön a már régóta baráti olasz kormánnyal.

Ugyanakkor a sajtó messzemenően méltatta azt is, hogy Magyarország együtt halad a tengelypolitikával, s ennek kapcsán arra is több ízben utalt, hogy a Róma—Berlin-tengely kifejezés Gömbös elhunyt magyar miniszterelnöktől származik.

Míg az utazás előtt néhány lapban a római jegyzőkönyvek szándékolt módosításáról is szó volt, amit Ausztriának a birodalommal történt újraegyesítése indokol, később ezt a témát már nem érintették, és csak azt emelték ki, hogy a római jegyzőkönyvek Ausztria nélkül is életképesek.

Néhány ellenzéki lap kissé feltűnően emelte ki, hogy Mussolininak kétségtelenül az a törekvése, hogy az osztrák—magyar—olasz együttműködés helyére olasz—magyar—jugoszláv blokkot állítson. Továbbá több ellenzéki lap megengedte magának, hogy a Duce szavait úgy értelmezze, mintha azok szertefoszlatták volna azt a legendát, hogy Olaszország visszahúzódik a Duna völgyéből, és eddig ott betöltött szerepét a német birodalomnak engedi át. A legtöbb lap azonban azt hangsúlyozta, hogy a Róma—Berlin-tengely politikája az egész dunai térségben szoros és harmonikus együttműködésen alapul.

A sajtó a miniszterelnök hazatérte után a látogatás eredményeként meglehetősen egyöntetűséggel a minden kérdésben megnyilvánuló teljes olasz—magyar egyetértést jelölte meg; hangsúlyozta továbbá, hogy a római jegyzőkönyvek, már amennyire ezek Magyarországot és Olaszországot érintik, továbbra is fennállanak, mégpedig mind politikai, mind gazdasági tekintetben.

Az itteni lapok nemegyszer tolmácsolták a magyar miniszterelnök római utazásával kapcsolatos német sajtóhangokat is. Mindenekelőtt a Deutsche Diplomatische Korrespondenzben megjelent félhivatalos állásfoglalás keltett figyelmet.

Hogy az itteni sajtó kimerítően leközölte a látogatás minden külsőségét is, az magától értetődik. Különösen látható elégtétellel nyugtázták azokat a kitüntetések, amelyeket olasz részről a magyar államférfiaknak adományoztak. Ennek kapcsán elsősorban azt emelték ki, hogy Ciano gróf Imrédy miniszterelnöknek értékes, kézifestéssel gazdagon díszített középkori kéziratot ajándékozott, továbbá, hogy Csáky grófnak, a külügy-miniszter kabinetfőnökének mint „Olaszország egyik legőszintébb és legmelegebb barát-jának” a Korona-rend nagykeresztjét adományozták.

Részletes jelentéseket hozott továbbá az itteni sajtó a magyar államférfiak Pacelli bíboros-államtitkárnál és XI. Pius pápánál tett látogatásáról. Utóbbi a magyar államférfiakat magas kitüntésekben részesítette. Valamennyi lapban nagy visszhangra talált az is, hogy a pápa a látogatás alkalmából áldását küldte az egész magyar nemzetnek.³

1550/376 817—21.

Dr. Werkmeister

133

Berlin, 1938. augusztus 18.

KÜLÜGYMINISZTERIUMI TÁJÉKOZTATÓ FELJEGYZÉS
HORTHY KORMÁNYZÓ, IMRÉDY MINISZTERELNÖK
ÉS KÁNYA KÜLÜGYMINISZTER
NÉMETORSZÁGI TÁRGYALÁSAINAK VÁRHATÓ TÉMÁIRÓL

Pol. I. 678. g. Rs.

A magyar látogatás¹ alkalmával várható politikai megbeszélések előreláthatólag főleg Magyarország és a kisantantállamok viszonyára, különösen a Jugoszláviával és Csehszlovákiával fennálló viszonyra fognak vonatkozni. E kérdéssel kapcsolatban az alábbiakat kell tudni.

Amikor a vezér és birodalmi kancellár 1937. november 25-én fogadta Darányi magyar miniszterelnököt és Kánya magyar külügyminisztert, a beszélgetés fő témája Magyarország és a kisantantállamok, főleg Magyarország és Jugoszlávia viszonya volt. A fogadásról készített feljegyzés szerint Kánya úr a következőket jelentette ki: „Magyarország kész megtenni Jugoszláviának azt az engedményt, hogy területi kívánságait nem teszi háborús cselekmények tárgyává, ha Jugoszlávia kulturális autonómiát ad a magyar kisebbségnek.” A Führer ezt a javaslatot igen élénken üdvözlölte és azt válaszolta: „Mivel a kisantantot nem tudjuk széttörni, meg kell próbálni belső kapcsolataiban gyengíteni; erre a legjobb eszköz egy olyan egyezmény, mint amit most Kánya úr felvázolt. Ő kész-

³ A tárgyalásokról lásd még Kánya külügyminiszter beszélgetéstervezetét az olasz politikusokkal folytatandó tárgyaláshoz, valamint Kánya részletes feljegyzését az olasz politikusokkal július 18-án két alkalommal folytatott tárgyalásairól. DIMK. II. 268., 269.

¹ Horthy kormányzó, Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter 1938. augusztus 21—26. között tettek látogatást Németországban.

ségét jelenti ki arra, hogy a rövidesen úgysis Berlinbe érkező Stojadinović-csal ezt a javaslatot megbeszélje és azt támogassa.”²

Dr. Stojadinović jugoszláv miniszterelnöknek és külügyminiszternek a vezér és birodalmi kancellárnál 1938. január 17-én történt fogadása alkalmával megvitatták a jugoszláv—magyar viszonyt. Az erről készült feljegyzés szerint a Führer ekkor a következő kijelentést tette: „Lehetségesnek lát egy jugoszláv—magyar közeledést, és ezt a magyar kisebbség jóindulatú kezelése erőteljesen előmozdítaná. Amennyiben Jugoszláviában súlyt helyeznek arra, hogy Magyarországgal világos megegyezésre jussanak és ezt a megegyezést olyan formában építsék ki, hogy szerződéses jelleget is öltson, s ha ehhez garatálóra lenne szükségük, úgy Németország kész ezt a garatáló szerepet vállalni. Abszolút módon kötelező garanciára gondol, amely katonai vonatkozásban is érvényes lenne arra az esetre, ha Magyarország veszélyeztetné a jugoszláv határt. Kéri a miniszterelnököt, fontolja meg ezt az ajánlatot. Nem kíván erre ma választ, és azt sem veszi rossz néven, ha nem kap rá választ.”

Stojadinović erre — ugyancsak a feljegyzés szerint — azt válaszolta, hogy „a jugoszláviai magyar kisebbség már ma is meglehetősen elégedett. Továbbra is azon fáradozik, hogy kívánságait teljesítse. Amit Magyarországgal szemben tesz, azt a kisantant keretében kell tennie. Ellene volt annak, hogy a kisantantot általános segélynyújtási szerződéssé építsék ki, de a magyar kérdés a kisantant-szövetség magva. Úgy gondolja, hogy ezt az álláspontját a magyarok is megértik.”³

A berlini magyar követet erről a beszélgetésről tájékoztattuk.⁴ Budapesti követségünk f. évi március hó 7-én kelt jelentése szerint Kánya arról biztosította követünket, hogy mind Göring vezértábornaggyal, mind a Führerrel folytatott berlini megbeszélései alkalmával még ennél is továbbmenő javaslatot tett. Felajánlotta ugyanis a békeszerződés által Jugoszláviának juttatott területről a végleges lemondást, tehát a jelenlegi határ elismerését, cserében egy Jugoszlávia részéről Magyarországnak teendő semlegességi ígéretért, és indítványozta, hogy ezt az egyezményt Németország garatálja. Amint Kánya úr mondotta, ezzel kapcsolatban — a feljegyzéssel ellentétben — nem beszélt a Führer előtt „a magyar kisebbségnek nyújtandó kulturális autonómiáról”.⁵

F. évi március 31-én és április 1-én a berlini magyar követ visszatért erre az ügyre és a Külügyminisztériumban szóban megkérdezte, történt-e időközben valami a dologban vagy tervbe van-e véve valami, végül pedig, hogy vajon német részről lemondtak-e arról, hogy közöljék Stojadinović-csal a jelenlegi magyar—jugoszláv határnak jugoszláv semlegességi ígéret ellenében történő garatálására irányuló magyar ajánlatot.

Belgrádi követünk később megbízást kapott, hogy ebben az ügyben tapogatózzon Stojadinović miniszterelnöknél. Amint azonban a követ jelentette, Stojadinović nem mutatott hajlandóságot arra, hogy az ügyben bármit is tegyen. Utalt arra, hogy nem tehet engedményt a magyar—jugoszláv határ biztosításával kapcsolatban, mert ő ezt a határt enélkül is biztosítottak tartja. Azonkívül nem is vállalhat semmi olyan kötelezettséget, amely őt mint Jugoszlávia képviselőjét konfliktusba hozhatná a kisantantállamokkal.

A magyar követ továbbá azt is megkérdezte, hajlandó-e Németország vezérkari megbeszéléseket kezdeni abból a célból, hogy bizonyos pontokban tisztázzák a Csehszlovákia ellen esetleg szükségessé váló közös katonai akció esetén mindkét fél magatartását. A kö-

² Lásd a 104. sz. iratot.

³ A tárgyalásról készült feljegyzést lásd DGFP—D. V. 163.

⁴ Lásd ugyanott, 173. sz.

⁵ Lásd ugyanott, 177. sz.; Kánya feljegyzése a német követtel folytatott beszélgetésről DIMK. II. 121.

vet erre egyelőre nem kapott feleletet.⁶ A kérdés azonban Keitel tábornok budapesti látogatása alkalmával közötté és a kormányzó között megvitatásra került. Ekkor abban állapodtak meg, hogy katonai-hadművelati megbeszélésekre csak akkor kerülhet sor, ha a politikai célkitűzések már tisztázódtak.

Imrédy és Kánya magyar miniszterek július 18—21. között lezajlott római látogatása alatt a megbeszélések tárgyát Magyarországnak a kisantantállamokkal, különösen pedig Jugoszláviával fennálló viszonya képezte. Kánya úr budapesti ügyvivőnknek kijelentette,⁷ úgy látszik, olasz részről meg vannak győződve arról, hogy Jugoszláviát szorosabban hozzá lehet kapcsolni a tengelypolitikához, és ezért mutattak különös érdeklődést a magyar—jugoszláv viszony messzemenő normalizálása iránt is. Ezzel szemben egy külön Róma—Belgrád—Budapest csoport alakítása semmilyen formában sem jött szóba. Éppígy nem helytálló véleménye szerint az a verzió sem, hogy Jugoszlávia kész Magyarországgal barátsági szerződést kötni. Kizártnak tartja, hogy Stojadinović valaha is ilyen gondolattal foglalkozott volna. Kánya magától értetődően semmire sem vágyik jobban, mint a magyar—jugoszláv kapcsolatok normalizálására, de a kisebbségi kérdésben, sajnos, még nem jutott előbbre.

A berlini olasz nagykövet⁸ a római megbeszélésekről csatolt feljegyzésben foglaltakat közölte.⁹ Ezt a feljegyzést még kiegészíti római nagykövetségünk jelentése, amely szerint az olaszok megígérték a magyaroknak, hogy nemcsak Belgrádban, hanem Bukarestben is szót emelnek annak érdekében, hogy Magyarország és Csehszlovákia közötti fegyveres konfliktus esetén Románia és Jugoszlávia maradjanak semlegesek.¹⁰

Ez lévén a tényállás, feltételezhető, hogy Jugoszlávia és Románia — Magyarország Csehszlovákia elleni nem provokált támadása esetén — nehezen vonhatná ki magukat Csehszlovákiával szemben vállalt szerződéses kötelezettségeik alól. Következésképp a magyaroknak csak ugyanazt a tanácsot lehetne adni, amit már Rómában is kaptak, hogy egy német—cseh konfliktus esetén várják meg beavatkozásuk indokaként a csehszlovák provokációt, ezzel egyengetve a románok és jugoszlávok útját arra, hogy szövetségi kötelezettségüktől szabaduljanak. Nem lenne számunkra nyereség olyan magyar segítség, amely új ellenfeleket szerezne nekünk.

F. 18/375—378.

DGFP—D. II. 367.

⁶ Lásd a 126. sz. és a 128. sz. iratot. — Ribbentrop és Keitel levélváltásából kitűnik, hogy Hitler nem tartotta még időszerűnek a katonai tervek összeegyeztetését. — DGFP-D. II. 65—66.

⁷ Lásd DGFP—D. V. 215.

⁸ Bernardo Attolico.

⁹ Lásd A német magyarországi politikája... 21. sz.

¹⁰ Lásd a 131. sz. iratot.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER, IMRÉDY MINISZTERELNÖK
ÉS KÁNYA KÜLÜGYMINISZTER MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Mialatt a Führer és a magyar kormányzó augusztus 23-án délelőtt politikai természetű eszmecsereét folytattak, Imrédy és Kánya magyar miniszterek Ribbentrop úrral találkoztak.¹ A megbeszélésen Weizsäcker úr ugyancsak részt vett.

Kánya úr két témát vetett fel: 1. a kisantanttal folyó magyar tárgyalásokat és 2. a cseh kérdést.

Kánya fejtegetései az 1. pontot illetően: 1. A kisantanttal folytatott tárgyalások túlnyomóan történelmieket voltak és tulajdonképpen semmi újat nem hoztak. Arra semmi esetre sem voltak elégségesek, hogy a tárgyalások befejeztekor Kánya elé terjesztett kommunikét² kellően motiválják. Ezt a kommunikét a kisantant-konferencia ma állítólag mégis kiadja. Úgy látszik, Budapesten Apor báró és Belgrádban Bessenyey követ ehhez hozzájárultak.³ Tehát az a kérdés, hogy a kommuniké opportunus-e, tulajdonképpen túlhaladott. A kérdésbe ennek ellenére bele kellett mélyülni, hogy ehhez kapcsolódva kifejtessük a német álláspontot. Ribbentrop úr kifejtette, hogy véleménye szerint az erőszak alkalmazásáról való lemondás, amit most novumként állítólag kimondanak, Magyarország számára nem eredményezi a kívánt politikai hatást, nevezetesen Magyarország biztonságát Jugoszlávia részéről, különösen egy magyar—cseh válság esetén. Ellenkezőleg, Magyarország elzárja maga elől azt a lehetőséget, hogy Csehszlovákiában beavatkozzon, a jugoszlávok számára pedig erkölcsileg megnehezíti, hogy cseh szövetségeseiket cserbenhagyják. Az elfogulatlan olvasó azt fogja mondani, hogy Magyarország elkülöníti magát a német—cseh politikától és lemond a revízióról, mert aki nem vesz részt valamiben, az nem is kaphat belőle semmit.

Kánya ellenérvei kevésbé voltak meggyőzőek, egészen belefolytak a 2. pontba, tudniillik, hogy mi lenne Magyarország magatartása egy német—cseh konfliktus esetén.

¹ A beszélgetés a „Pátria” motoroshajó fedélzetén zajlott le a Kielben rendezett tengerészeti hadgyakorlat alkalmával.

² A kisantanttal 1936 óta folyó tárgyalások eredményeképpen 1938. augusztus 23-án Bakach-Bessenyey György belgrádi követ Bledben egy kommunikét írt alá. Erről a következő jelentést adták ki: „Azok a tárgyalások, amelyek egyrészt Magyarország, másrészt Románia, Jugoszlávia és Csehszlovákia között a múlt év óta folytak, abból a közös vágyból kifolyólag, hogy az útból elháríttassanak a Magyarország és a fent említett három állam közötti jószomszédi viszony kifejlődését zavarni alkalmas tényezők, ideiglenes megállapodásra vezettek. E megállapodások Magyarország fegyverkezési egyenjogúságának a fent említett három állam részéről történő elismerését és Magyarország, valamint a szóban forgó három állam között mindennemű fegyveres erőszak alkalmazásáról való lemondását tartalmazzák. A megállapodások tető alá hozatalát előző megbeszélések során az összes egyéb kérdések — amelyek megoldása a dunai államok viszonyát kedvező módon befolyásolhatná — szintén beható és jóindulatú megfontolás tárgyát képezték. A fent említett államoknak a kérdéseket illető magatartását leszögezve nyilatkozatok előkészítettek, de végleges formájukban nem voltak lefektethetők.

Remélhető, hogy mihelyt a fennálló nehézségek áthidalattak, az e kérdésekre irányuló tárgyalások kedvező befejezést nyernek és a létrejött megállapodások, valamint a szóban forgó nyilatkozatok egyidejűleg közzé fognak tétetni.” — Lásd NSz. 432. Az egyezmény aláírásához vezető tárgyalások magyar anyagát lásd DIMK. II.

³ Lásd DIMK. II. 96.

Ribbentrop úr azt a kérdést tette fel a magyaroknak, milyen magatartást tanúsítanak abban az esetben, ha a Führer megvalósítja elhatározását és egy újabb cseh provokációt fegyveres erővel válaszol meg. A magyarok válaszából kitűnt kétféle gátlásuk: biztosak akarnak lenni a jugoszláv semlegességben, ha Magyarország észak vagy esetleg kelet felé menetel, azonkívül a felfegyverkezéshez csak most kezdtek hozzá, és még 1—2 év felfejlődési időre lenne szükségük.

Ribbentrop úr erre kijelentette a magyaroknak, hogy a jugoszlávok tartózkodni fognak attól, hogy belemasírozzanak a tengely harapófogójába. Ezért Románia, magára maradvá szintén nem fog mozdulni. Anglia és Franciaország ugyancsak csendben lesznek. Anglia a brit birodalmat nem kockáztatja könnyelműen. Ismeri a mi újból feltámadt erőnket. Ami az elképzelt eset időpontját illeti, erről előre semmi biztosat nem lehet mondani, mivel az a cseh provokációtól függ. Ribbentrop úr megismételte, hogy aki revíziót kíván, annak ki kell használnia a jó konjunktúrát és részt kell vennie az akcióban.

A magyar válasz tehát feltételes maradt. Ribbentrop úrnak arra a kérdésére, milyen célt szolgálnának az óhajtott vezérkari megbeszélések, nem derült ki sokkal több annál, mint hogy a magyarok valamiféle kölcsönös katonai állomány- és készségfelmérést óhajtának a cseh konfliktus esetére. Ennek világos politikai alapját — a magyar beavatkozás időpontját — nem sikerült tisztázni.

Horthy úr a Führernek sokkal pozitívabban nyilatkozott. Nem titkolta ugyan aggodalmait az angol magatartás miatt, de kijelentette, hogy Magyarország részt szándékszik venni. A magyar miniszterek szkeptikusabbak voltak, és később is azok maradtak, mivel határozottan az az érzésük, hogy a nyitott szárnyak közvetlen veszélyt jelentenek Magyarországra.

Amikor délután Imrédy úr eszmecserét folytatott a Führerrel, Imrédy nagyon megkönnyebbült, amikor a Führer kijelentette, hogy a szóban forgó esetben nem kíván Magyarországtól semmit. Még ő maga sem tudja az időpontot. Mindenesetre, aki velünk akar étkezni, annak a főzésben is segítenie kell. Ha Magyarország vezérkari megbeszéléseket óhajt, neki ez ellen semmi kifogása.

A jelenlegi magyar álláspontot tehát a következőkben lehet összefoglalni:

- a) Magyarország örül, hogy nem kell tőlünk ultimátumszerű megkereséseket várnia.
- b) Magyarország nem hiszi, hogy a konfliktusba hamarabb beleavatkozhat, mint kb. 14 nappal annak kitörése után.⁴

Weizsäcker s. k.

F.18/371—374.

DGFP—D. II. 383.

⁴ Ez a dokumentum a Nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék aktái között is szerepelt mint bizonyíték. — USA—88/2796—PS.

Berlin, 1938. augusztus 25.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
RIBBENTROP ÉS KÁNYA KÜLÜGYMINISZTEREK
ÚJABB MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A birodalmi külügyminiszter úr ma újabb eszmecserét folytatott Kánya úrral, amit Kánya úr kért. A birodalmi külügyminiszter úr Kánya úr elé tárta, hogy ujjong a cseh, francia és angol sajtó a bledi kommüniké¹ fölött és megismételte, hogy külföldön ezt a fejleményt, különösen a jelenlegi pillanatban, úgy értékelik, mint hasadást a német—magyar barátságon és lemondást a magyar revízióról. Kánya úr előhozta már ismert szempontjait a jogi helyzetről és a Magyarország és a kisantant közötti úgynevezett előzetes megállapodások problematikus értékéről. Különösen azt akarta újra bebizonyítani, hogy a Csehszlovákiával szemben magasra srófolt magyar kisebbségvédelmi követelések biztosíték arra, hogy az egyezményt sohasem fogják perfektuálni. És — Kánya úr szerint — még ha perfektuálnák is, a másik fél azt akkor sem tartaná be, amivel mentesítené Magyarországot az erőszak alkalmazásáról való lemondás tiszteletben tartása alól. Kánya úr még pontosabb adatokat vár Budapestről, mennyire haladt valóban előre az egyezmények parafálása, és erről a birodalmi külügyminiszter urat majd tájékoztatja. Egyetértés volt a birodalmi külügyminiszter és Kánya úr között a tekintetben, hogy sok függ attól is, hogyan fogja az elkövetkező hetekben a magyar sajtó tárgyalni a bledi közleményt.

Arra vonatkozóan, hogy Magyarország katonailag mikorra készül fel egy német—cseh konfliktus esetén beavatkozásra, Kánya úr a legutóbbi napokban tudvalevően 1—2 éves időszükségletről beszélt, ennyi kell ahhoz, hogy a magyar véderőt megfelelően felfejlesszék. A mai beszélgetés során Kánya úr ezt a megállapítását oda módosította, hogy katonailag a magyaroknál ennél mégiscsak jobb a helyzet. F. évi október 1-re felszerelés dolgában annyira lesznek, hogy részt tudnak venni.²

Weizsäcker

F.18/369—370.

DGFP—D. II. 390.

¹ Lásd a 134. sz. irat 2. jegyzetét.

² Ez az irat is bizonyíték gyanánt került a Nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék aktái közé.
— USA—89/2797—PS.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
IMRÉDY MINISZTERELNÖKKEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

No. 27. 28. g. Rs.

A charlottenburgi kastélyban elfogyasztott reggeli után Imrédy úr még egyszer röviden összegezte előttem itteni benyomásait és az ezekből levont következtetéseit. A magyarok kétségtelenül részt akarnak venni a Csehszlovákia elleni revíziós hadjáratban. Beavatkozásuk pillanata azonban továbbra is a jugoszláv semlegesség függvénye marad. Továbbra is aggodalmi vannak a pillanatnyi európai összkonstellációt illetően, bár a Führer igyekezett őt meggyőzni, hogy ezek nem helytállóak.

Weizsäcker s. k.

340/198 902.

DGFP—D. II. 392.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA
A NÉMET KÜLKÉPVISELETEKHEZ

Pol. IV. 5641.

Tájékoztató:

A kisantant bledi konferenciájáról kiadott közlemény szerint egy még nyilvánosságra nem hozott egyezmény jött létre¹ Magyarország és a kisantant-tagállamok között. Ebben elismerik Magyarország katonai egyenjogúságát és lemondanak fegyveres erőszak alkalmazásáról Magyarország és a kisantantállamok között, Csehszlovákiát is beleértve. Ez az egyezmény itt kezdetben meglepetést okozott, tekintettel Magyarország korábbi magatartására. (Mert — különösen ebben a pillanatban — Magyarország bármiféle paktálása Csehszlovákiával, amely valamilyen irányban a feszültség enyhülését jelenti Csehszlovákia számára, számunkra nem lehet kívánatos.)² Ezt magyar látogatóink előtt sem titkoltuk. Válaszul a magyar külügyminiszter rámutatott arra, hogy Bledben semmi véglegeset nem határoztak: az egyezmények hatályba lépését a három kisantant-beli állam magyar kisebbségei kérdésének kielégítő rendezésétől tették függővé. De Csehszlovákia irányában a magyar követelések e tekintetben oly nagyok, hogy Csehszlovákia ezekbe nem mehet bele. Ennélfogva az egyezmény életbelépésével nem lehet számolni.

¹ A bledi konferencián jugoszláv és román, illetőleg magyar részről parafáltak egy jegyzőkönyvet és egy kisebbségi nyilatkozattervezetet is, amelyek azonban csak a csehszlovák kormánnyal való megállapodás után léphettek érvénybe. Minthogy azonban ez utóbbit a magyar kormány fokozottabb igényei miatt nem írták alá, a bledi egyezményt tulajdonképpen csak a tárgyalásokról kiadott kommuniké jelentette. — Lásd a 134. sz. irat 2. jegyzetét.

² A zárójelben levő mondat csak a fogalmazványban szerepel.

Mindazonáltal Magyarország lemondása arról, hogy Csehszlovákiával szemben erőszakot alkalmazzon, még ha az csak további tárgyalások célkitűzése is, számunkra nem látszik kívánatosnak, különösen a jelenlegi pillanatban. Ezért a német sajtó utasítást kapott, hogy a bledi megbeszélésekre vonatkozóan saját kommentároktól tartózkodjon. Kérjük, csak tartózkodóan nyilatkozzon a bledi megbeszélések eredményéről, anélkül, hogy Magyarországot bírálná.

von Weizsäcker

1895/426 899—900.

DGFP—D. II, 221.

138

Berlin, 1938. augusztus 26.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE.
IMRÉDY MINISZTERELNÖKKEL ÉS KÁNYA KÜLÜGYMINISZTERREL
FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

RM. 249.

Ma megbeszélést folytattam Imrédy magyar miniszterelnökkel és Kánya külügyminiszterrel. Kánya úr közölte velem, hogy a bledi egyezményt Stojadinović csak Jugoszlávia és Románia nevében írta alá, Csehszlovákia részéről viszont nem parafálták. Csehszlovákiával semmiféle egyezmény nem jött létre, mivel ettől az országtól Magyarország kisebbségei védelmére vonatkozóan messzebbmenő nyilatkozatot követelt, mint Jugoszláviától és Romániától. Csehszlovákia viszont e messzebbmenő nyilatkozat megtételét visszautasította. Amint éppen most értesül róla, a londoni magyar követet a Foreign Office-ba hívták, ahol szemrehányásokat tettek neki a magyar kormány magatartása miatt.¹ Értésére adták, tekintsenek el attól, hogy Csehszlovákiától ilyen messzebbmenő biztosítékokat követeljenek.

Ami a bledi egyezmény kezelését illeti, Magyarország igazi beállítottsága a sajtó magatartásából fog kiviláglani.

Imrédy miniszterelnök ma azt mondta nekem, hogy felfogása szerint Franciaország német támadás esetén Csehszlovákia segítségére fog sietni, mivel Franciaországot erre becsülete kötelezi.

Imrédy úr továbbá azt is közölte velem, hogy a magyar kormány figyelembe fogja venni az iskolakérdéssel kapcsolatos panaszainkat és a legrövidebb időn belül orvosolja azokat. A magyar kormány azonban hálás lenne, ha német részről mérséklő befolyást gyakorolnánk a magyarországi német kisebbség képviselőire.

Imrédynek ezeket a közléseit csupán tudomásul vettem, anélkül, hogy állást foglaltam volna.

Ribbentrop s. k.

F. 6/0292.

DGFP—D. II. 395.

¹ Marosy londoni ideiglenes magyar ügyvivő augusztus 24-i erre vonatkozó táviratát lásd DIMK. II. 300.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET LEVELE
WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK

Kedves Weizsäcker úr!

Szeretnék önnek az alábbiakban beszámolni azokról a beszélgetéseimről, melyeket a németországi útról hazafelé jövet a kormányzóval és az egyes miniszterekkel folytattam.

A miniszterelnök elmondta, hogy útban a charlottenburgi kastélytól a lehrti pályaudvarra azt mondotta a birodalmi külügyminiszter úrnak, hogy mint Németország barátja kötelességének tartja — negyedszer is — megmondani, mély meggyőződése, hogy egy német—cseh konfliktus esetén Franciaország beavatkozik ellenünk. A birodalmi külügyminiszter úr újólág kifejezésre juttatta ellentétes véleményét.

A kormányzó, aki egyébként — akárcsak Horthyné is — elragadtatással nyilatkozott németországi úti benyomásairól, azt mondta, az a sajátos helyzet állt elő, hogy ő, akinek évek óta semmi égetőbb kívánsága nincs, mint a magyar revíziós célok mielőbbi megvalósítása, most a világpolitikai helyzet alapján kénytelen az óvatosságra intő szerepében fellépni.

Kánya úr szerint a magyarok menetelni fognak, ha csak 60—70%-os kilátásuk is lesz a sikerre, öngyilkosságot azonban nem lehet tőlük elvárni. Karinthalban¹ csak rövid idő kínálkozott politikai megbeszélésekre, éspedig egy vadcserkészésen a kormányzó és Göring vezértábornagy között, aki vacsora után még pár percig Imrédy úrral is beszélgetett négy szemközt.

E beszélgetésekről a kormányzó és a magyar miniszterek elmondották, hogy előbbi, utalással a magyar hadsereg pillanatnyi gyenge pontjára, amely az új alakulatoknak a fegyverkezési program keretében éppen most kezdődő felállításából adódik, igen kíváncsnak minősítette a Csehszlovákiával való fegyveres konfliktus elhalasztását legalább tavaszig. Göring vezértábornagy teljes megértést mutatott az álláspont iránt és úgy vélte, hogy az időpont még amúgy sincs meghatározva. Német szempontból is üdvözlőné a halasztást, és ebben az értelemben fogja befolyását érvényesíteni. A magyarok ezt a kijelentést először nagy lelkesedéssel fogadták, e tekintetben azonban nem ringatják magukat túl rózsás illúziókban.

A vezértábornagy is azon a véleményen volt, hogy egy német—cseh konfliktus kitörése esetén Magyarország csak akkor lépjen akcióba, ha Jugoszlávia magatartása már tisztázódott, bár ő bízik abban, hogy Stojadinović semleges marad. Göring, már negyedórával a mi augusztus 26-i esti elutazásunk után egy München környéki helyre utazott vonattal, hogy ott Neuhausen főkonzul közvetítésével Stojadinović egy bizalmi emberével találkozzon. Szándékában áll Pál régensherceggel is felvenni az érintkezést. Megígérte a magyaroknak, hogy értesíti őket, mihelyt tisztázódott Jugoszlávia konfliktus esetén várható magatartása. Mindenesetre Kánya úr alig hiszi, hogy Stojadinović precíz választ ad. A vélemény itt sokkal inkább az, hogy Jugoszlávia számára elsősorban Franciaország és Anglia magatartása lesz mérvadó. Mussolini ígéreteinek, amit a magyar miniszterek legutóbbi római látogatása alkalmával tett,² hogy ti. nem fogja megengedni Jugoszlávia

¹ A magyar politikuskok ez alkalommal Göringnél is látogatást tettek.

² Lásd a 129., 131. és 132. sz. iratokat.

beavatkozását Magyarország ellen, itt nem tulajdonítanak túlzott jelentőséget, mivel akkor az olaszok főerőikkel előreláthatólag a francia határon lesznek lekötve, és egy Jugoszlávia elleni olasz offenzíva feltehetően hamarosan elakadna a karsztvidék járhatatlan terepén.

A miniszterelnök megígérte, hogy eleget tesz a vezértábornagy óhajának, hogy Magyarországon német irányító állomást állítsanak fel az esetleg cseh terület fölött működő német repülőgépek jobb tájékozódására. Éppígy eleget tesz annak a kérésnek is, hogy a cseh területről esetleg kiszorított német repülőgépeknek Magyarországon leszállási lehetőséget és segítséget biztosítanak. A vezértábornagynak arra a kérdésére, miért rendeltek a magyarok az utóbbi időben olasz, nem pedig német repülőgépeket, Imrédy úr azt felelte, hogy a túl magasra duzzadt magyar exportcsúcs enyhítése céljából már kereskedelmi miniszter minőségében szívesen vette volna, hogy több hadianyagot rendeljenek Németországból. Mi azonban, ellentétben az olaszokkal, nem akarunk gyártási szabadalmakat eladni, és egyébként is sokkal kevesebb előzékenységet tanúsítottunk. Göring vezértábornagy még aziránt is érdeklődött a miniszterelnöknél, vajon Magyarországnak módjában állna-e kisegíteni bennünket benzinnel, ha egy esetleges konfliktus hosszabb ideig eltartana. Magyarország azt reméli, hogy az utóbbi hónapokban feltárt új ásványolaj-előfordulások a következő évtől kezdve fedezik saját szükségletét.

Rátz honvédelmi miniszter közelebről megindokolta előttem azokat a magyar panaszokat, amelyek arra vonatkoznak, hogy a németek nem eléggé előzékenyek a hadianyag-szállítás kérdésében. Kijelentette előttem, hogy a magyar hadsereg természetesen nagyon szívesen megindulna, amilyen gyorsan csak lehet egy esetleges német—cseh konfliktus kitörése után, de az időpont Jugoszlávia magatartásától függ. A vezérkar főnökét katonai megbeszélések céljából hamarosan Berlinbe küldik.³

Imrédy úr megjegyezte, hogy a magyar kormány nehéz helyzetben van amiatt, mert — már csak ránk való tekintettel is — lehetőség szerint el akarja kerülni, hogy a magyar gyárakból történő hadianyag-szállítások jelentős meggyorsításának elrendelése azt a benyomást keltse, hogy ez a németországi látogatás következménye.

Kánya úr nyomatékkal utalt még a miniszterelnöknek az ismert bledi sajtóközleménnyel kapcsolatban a Völkischer Beobachterben megjelent interjújára. Sztójay követ meg elmondta nekem, hogy Kánya egy kicsit bosszankodik, mert a Führer és Göring vezértábornagy vele nem folytattak politikai megbeszéléseket. Úgy véli, végül is ő az illetékes a magyar külpolitikában, nem a miniszterelnök.

Darré és Frick birodalmi miniszterek magyarországi látogatásukat elhalasztották. A vezértábornagy meghívta a kormányzót, hogy szeptember 15 és 25 között jöjjön el Romintenbe jávorszarvas vadászatra. A kormányzó a vezértábornagy repülőgépén utazik oda, és csak 1—2 napot tölt Kelet-Poroszországban. Különösen örült annak a bizalmas légkörnek, mely közöttte, a Führer, Göring vezértábornagy és Hess birodalmi miniszter között kialakult. Kifejezetten és személyesen meghívta Lorenz főcsoportvezetőt, hogy jöjjön el Magyarországra a népi német kérdések megbeszélésére; Imrédy miniszterelnök viszont Brinkmann államtitkárt hívta meg a gazdasági kérdések megbeszélésére.

Végül érdemes még megemlíteni, hogy a kormányzó azt mondta, gondja lesz rá, hogy a magyar nemzetiségű cseh katonák, akiket előreláthatólag a német határra fognak küldeni, adott esetben ne lőjenek a német katonákra.

³ A német—magyar vezérkari megbeszélések 1938. szeptember 6-án kezdődtek.

E levelet másolatban megküldöm Woermannak is, mivel számolok azzal, hogy ön a stuttgarti kongresszus miatt esetleg jelenleg távol van.

Szívélyes üdvözléssel és

Heil Hitler!

Az ön

Erdmannsdorffja

340/198 912—916.

DGFP—D. II. 402.

140

Budapest, 1938. szeptember 6.

WERKMEISTER BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

254. sz.

Négy hónappal ezelőtt Imrédy miniszterelnök nagy feltűnést keltő programbeszédében ismertette a magyar közvéleménnyel azt a szándékát, hogy mindenekelőtt földreformot hajt végre, s ezt Magyarország szociális újjáformálásával köti össze. Az ország, melyben a földéhség — legyen az bármily kicsiny rög is — talán élesebb szociális problémává vált, mint bármely más országban, azóta is e szándék megvalósítására vár. Ezenkívül felismerték és felmérték a szociális viszonyok romlását a magyar nyilaskeresztesek is, akik lényegében szintén földosztás ígéretével agitálnak a kormány ellen. Bizonyára ez a körülmény is közrejátszott a miniszterelnök abbeli elhatározásában, hogy a földbirtokpolitika terén a lehető leggyorsabban átfogó reformokhoz lágsson. Hogy kormányzásának első négy hónapját nem töltötte ölbe tett kézzel, ezt bizonyítja a tegnapelőtt Kaposváron, ebben a dunántúli kisvárosban kb. 40 ezer gazda előtt tartott beszéde¹, melyben szónoki lendülettel és feltűnően friss elevenséggel érintette az állami tevékenységnek csaknem valamennyi területét, s nagy vonalakban olyan reformprogramot fejtett ki, amely modern szellemről, bátorságról és államférfiúi előrelátásról tanúskodik, s amelyek lényege az általa már jelzett mélyreható szociális reform, mindenekelőtt pedig az általános hadkötelezettség küszöbönálló bevezetésének bejelentése volt.

A kormányzó németországi látogatásáról² Imrédy Magyarországnak Olasz- és Németországgal fennálló baráti kapcsolataiból kiindulva beszélt. A látogatást olyan horderejű politikai tettnek minősítette, melynek jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. A kormányzónak sikerült a feltörekvő fiatal német nemzedékben is megerősíteni azt a rokonszenvet, melyet a korábbi német nemzedékek is mindig tanúsítottak Magyarország iránt. A megbeszélések, melyekre e látogatás kapcsán a Führer és a kormányzó között, valamint a magyar kormány tagjaival sor került, a kölcsönös bizalom, barátság és szívélyesség jegyében folytak le, és a két állam közötti gyümölcsöző együttműködés újabb zálogául szolgáltak.

A miniszterelnök ezután a bledi tárgyalásokról beszélt. Ez alkalommal is hangsúlyozta, akárcsak Kánya külügyminiszter úr Erdmannsdorff követ úrral szemben, hogy az ott megfogalmazott meg nem támadási nyilatkozatok egy kisebbségi deklarációra vo-

¹ Közli Függetlenség, 1938. szeptember 6.

² Lásd a 134—139. sz. iratokat.

natkozó megállapodás előzetes létrejöttétől függenek. A miniszterelnök fejtegetéseinek erről a részéről külön küldök részletesebb jelentést.³

A magyar közvélemény számára e pillanatban meglepetésszerűen hatott ezután egy olyan honvédelmi törvény bejelentése, mely az általános hadkötelezettség bevezetését, a katonai szolgálati idő meghatározását és a leveteintézmény katonai előképző szervezeté alakítását tartalmazza. Szabályozza továbbá a polgári lakosság háború esetére szóló szolgáltatási kötelezettségeit, és olyan felhatalmazást is tartalmaz, melynek értelmében az állam termelőerői a honvédelmi követelményeknek megfelelően szervezhetők át, fejleszthetők és vehetők igénybe.⁴

A miniszterelnök egyidejűleg azt is közölte, hogy a katonai szolgálatukat már teljesített, tartalékállományba helyezett férfiakat lövészszervezetekbe tömörítik, s ezek képezik majd az állandó kontaktust a hadsereg és a polgári társadalom között. Bejelentette végül a miniszterelnök a kötelező munkaszolgálat bevezetését, melyet munkatáborokban kell teljesíteni. A végrehajtás során ügyelni kell arra, hogy az értelmiségi ifjak érintkezésbe kerüljenek a falusi lakossággal.

A honvédelmi törvény bejelentése a magyar közvéleményben élénk tetszést váltott ki s azt mint a magyar szuverenitás helyreállítását méltányolják. Közvetlen értelmezése ez a bledi kommunikének, mely a magyar felfogás szerint máris megengedi Magyarország-nak honvédelmi szuverenitása gyakorlását.

A miniszterelnök beszédének további részét elsősorban a magyar földbirtokreformnak és az ezzel összefüggő kérdéseknek szentelte. Hangsúlyozta, hogy a nemzet jövője szempontjából döntő, kinek a kezében van a magyar föld. A fejlődés a nagybirtokok csökkenésének és a kisbirtokok szaporodásának irányába vezet. Gondoskodni kell azonban arról, nehogy a jól megművelt nagybirtok — a nemzet kárára — rosszul megművelt kisbirtokká alakuljon át. Az 1936-os telepítési törvény⁵ az eddigi tapasztalatok szerint túl lassan éreztette hatását. A földreformot ezért lényegesen meg kell gyorsítani. Ennek érdekében a kormány elejtette a régi telepítési törvény rendszerét és úgy határozott, hogy a kisbirtokok megteremtéséhez szükséges földet más módon veszi igénybe. A miniszterelnök ezután bejelentette, hogy a kormány a 300 holdon felüli hitbizományok $\frac{1}{3}$ -át és az 500 holdon felüli szabad birtokok $\frac{1}{4}$ -ét veszi igénybe kisbérletek alakítása céljából. Így kívánják megteremteni a lehetőségét, hogy sok százezer hold földön egészséges kisgazdatisztenciák keletkezzenek és olyan folyamatos földbirtokpolitika folyjék, amely a termelés és a nemzeti jövedelem fokozásának szempontjait is tekintetbe veszi.

E terv részleteire visszatérek, mihelyt arról közelebbit megtudok. Annyi azonban már most is elmondható, hogy olyan országban, mint Magyarország, ennek a kormánytervnek egyenesen forradalmi jelentősége van. Földbirtokos körökben ugyanis eddig bizonyosra vették, hogy egyetlen kormány sem merészel radikális rendszabályokat fogantatni a telepítési, bérleti és más hasonló célú földterület előteremtése érdekében. Ezek a körök különösen abban bíztak, hogy a kormánynak nem lesz bátorsága fellépni a jóval több, mint 3 millió katasztrális holdat kitevő hitbizomány ellen. Az Imrédy-kormány azonban ezt bámulatra méltó bátorsággal megtette, és mint ahogy a klerikális lapok bizonyítják, kimondott sikerrel, mert egyik oldalról — a katolikus egyház és a nagy latifundiumok tulajdonosai részéről — sem hallatszottak még eddig bíráló hangok.

A miniszterelnök ugyanakkor ismertette az állami társadalombiztosítás tervezett

³ A jelentést nem ismerjük.

⁴ Az 1939. évi II. tc.-ről, az ún. honvédelmi törvényről van szó.

⁵ Az 1936. évi XXVII. tc. a telepítésről és más földbirtok-politikai intézkedésekről.

messzemenő kiépítését. Ez családvédelmi alap megteremtését, a családi munkabér és szabaddió mozgalom bevezetését öleli majd fel, s különösen a népegészségügy területén fogja éreztetni hatását. Úgy vélem, ebben az összefüggésben eltekinthetnek a miniszterelnök által már röviden bejelentett tervezett intézkedések főbb elveinek ismertetésétől.

Annak a ténynek helyes felismerésében, hogy a tervezett rendszabályok sok vonatkozásban jelentős pénzösszegeket fognak felemészteni, beszéde végén Imrédy úr adózási reformokat és hitelügyi rendszabályokat jelentett be. A jövedelemadót erősebb mértékben progresszívvá alakítják, a társulati adót kiépítik és erősebben az adóügyi szervek ellenőrzése alá vonják; intézkedéseket terveznek azonkívül a kisipar és kiskereskedelem hitelkereteinek bővítésére.

Mindezen intézkedéseket úgy kell tekintenünk, mint az Imrédy-kormány belpolitikai helyzete szilárdságának bizonyítékát, másrészt pedig mint annak megerősítését, hogy a miniszterelnök — korábbi bejelentéseinek megfelelően — végre akarja hajtani Magyarország társadalmi átalakítását. Az a tárgyilagos határozottság, mellyel Imrédy programját előadta, nem tévesztette el hatását sehol az országban. Jobboldaltól baloldalig csak elismerő hangokat lehet hallani. Kivételt csak a nyilaskeresztesek képeznek, akik azt vetik Imrédy szemére, hogy úgy tesz, mintha az ő mozgalmuk nem is létezne. A nyilaskeresztesek azzal sem értenek egyet, hogy Imrédy beszédében a zsidókérdés megoldását befejezettnek nyilvánította.

Ha a miniszterelnöknek sikerül a földbirtokproblémát jelentősebb mértékben megoldania, úgy hatalmasat tett Magyarország jövője érdekében. Egyelőre meg kell várni, milyen ütemben és milyen sikerrel kezdenek hozzá az egyes, általa bejelentett intézkedések végrehajtásához.

Imrédy fejtegetéseinek szó szerinti szövegét a Pester Lloyd tolmácsolásában csatolom.⁶

6639/E. 504 521—5.

Dr. Werkmeister

141

Budapest, 1938. szeptember 20.

IMRÉDY MINISZTERELNÖK LEVELE

HITLER KANCELLÁRHOZ

Vezér és Birodalmi Kancellár úr!

Az utóbbi napokban nemcsak a sajtóból, hanem más forrásokból is olyan hírek jutottak el hozzánk, hogy a csehszlovák kérdést a szudétanémet lakosság érdekeinek messzemenő figyelembevételével fogják rendezni, de ugyanakkor a magyar, lengyel és más nemzetiségek követeléseit egyáltalán nem veszik figyelembe.

Nem szükséges különösebben kiemelnem, hogy az ilyen rendezés nemcsak a magyar közvéleményben váltaná ki a legnagyobb felháborodást, hanem azzal a magyar kormány is a leghatározottabban szembeszállna. Ezt a felfogásunkat félreérthetetlenül tudomására hoztuk mind az angol, mind a francia kormánynak.¹

⁶ A melléklet nem található az irat mellett.

¹ Lásd DIMK. II. 351., 363., 367., 370.

Nagyméltóságod személyes tájékoztatására szeretném még hozzáfűzni, hogy a magyar kormány minden rendelkezésére álló eszközzel harcolni fog minden olyan megoldás ellen, amely a magyar kisebbség igényeit figyelmen kívül hagyja, s eközben még attól sem riad vissza, hogy olyan rendszabályokat fogantatosítson, melyek kívül esnek a diplomácia hatósugarán.

Tudjuk, hogy e harcunkban nem leszünk egyedül, és meggyőződésünk, hogy e fel fogásunk nagyméltóságodnál is teljes megértésre talál.

Fogadja nagyméltóságod kiváló nagyrabecsülésem kifejezését.²

330/195 872.

DGFP—D. II. 541.

Imrédy s. k.

magyar királyi miniszterelnök

142

Berlin, 1938. szeptember 21.

KORDT KÜLÜGYMINISZTERIUMI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE HITLER KANCELLÁRNAK IMRÉDY MINISZTERELNÖKKEL ÉS KÁNYA KÜLÜGYMINISZTERREL FOLYTATOTT TÁRGYALÁSÁRÓL

Brücklmeier követségi tanácsos éppen most a következőket közölte velem távbeszélőn a Führer, Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter között tegnap lezajlott megbeszélésről:¹

A Führer mindenekelőtt szemrehányást tett a magyar uraknak Magyarország a mostani válságos időszakban tanúsított határozatlan magatartása miatt. A Führer elhatározta, hogy még a világháború kockázatától sem riad vissza, de a cseh kérdést megoldja. Németország az összes németlakta területeket követeli. Meggyőződése, hogy sem Anglia, sem Franciaország nem fog menetelni. Magyarország számára most elérkezett az utolsó pillanat a bekapcsolódásra, különben nem lesz abban a helyzetben, hogy síkra szálljon a magyar érdekekért. Véleménye szerint az lenne a legjobb, ha Csehszlovákiát szétvernék. Biztos, hogy hosszú távra nem lehet eltérni Európa szívében ezt a repülőgépanyahajót. Felszólítja a magyar urakat, hogy 1. azonnal követeljenek a maguk részéről népszavazást a Magyarország által igényelt területekre, 2. semmiféle garanciát ne adjanak Csehszlovákia esetleges új határaitra. Adott esetben fenyegetőzzék Magyarország a Népszövetségből való kilépéssel és szabadcsapatok szervezésével. A csehszlovák kérdést a Führer legkésőbb három héten belül megoldja. Imrédy miniszterelnök azt válaszolta, hogy Magyarországot meglepte a megoldás tempója. Magyarországon azt gondolták, a megoldás csak 1—2 éven belül következik el. Közben a magyar kisebbségek már követelték a népszavazást, és a magyar kormány magáévá teszi ezt a követelést. Magyarország továbbá azonnal katonai előkészületeket tesz, ami 14 napon belül mindenesetre csak hézagosan történhet meg. Jugoszlávia magatartását illetően Imrédy miniszterelnök úgy nyilatkozott, hogy az ottani vezetés gyenge, a franciabarát katonákat azonban

² Imrédynek ez a levele Chamberlain angol miniszterelnök és Hitler 1938. szeptember 15-i berchtesgadeni és szeptember 22-i godesbergi megbeszélése között kelt, és azt a célt szolgálta, hogy Hitler a godesbergi megbeszélésen támogassa a Csehszlovákiával kapcsolatos magyar követeléseket.

¹ Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter szeptember 20-án repült Obersalzbergbe, s a tárgyalás is e napon történt.

nagyon komolyan kell venni. De talán pénzzel és fenyegetéssel ott is el lehet érni valamit.

A Führer kijelentette továbbá, hogy Chamberlainnel szemben brutálisan fogja képviselni a német követeléseket. Felfogása szerint az egyedül kielégítő megoldás a katonai fellépés. Fennáll azonban az a veszély, hogy a csehek mindenbe belemennek.

Imrédy miniszterelnök kijelenti, hogy Magyarország egy új csehszlovák határt csak akkor garantálna, ha minden magyar követelést kielégítenének. A Führer kijelentette, hogy Németország nem ad garanciát, ha ebben nem vesz részt valamennyi érdekelt állam. A beszélgetés további során a Führer a német álláspontot úgy rögzítette, hogy egy ilyen lehetőség csak valamennyi probléma megoldása után jöhet szóba, az iglauri² nyelv-sziget kérdését is beleértve. A Führer ezután még egyszer utalt arra, hogy Godesbergben a német követeléseket a legbrutálisabban fogja képviselni. Ha emiatt Csehszlovákiában zavargások törnének ki, akkor katonailag avatkozik be. De persze jobb, ha az ürügyet ehhez cseh részről szolgáltatják.

Imrédy miniszterelnök megígérte, hogy még ma elküld a Führernek egy bizalmasan kezelendő levelet, amelyben pontosan rögzítik a magyar követeléseket.³ A Führer ezt a levelet Godesbergben is értékesíteni akarja az angolokkal szemben.

Brücklmeier követségi tanácsos közölte továbbá velem, hogy Lipski nagykövetnek is továbbították a kívánságot, hogy a lengyel kormány is küldjön hasonló levelet.

A Führer és a magyar urak közötti beszélgetésről feljegyzést készítettek, ami a legközelebbi futárral ma délután érkezik ide.⁴ A Lipski nagykövettel folytatott megbeszélésről ez ideig még nincs semmi feljegyzés.

Erich Kordt

139/126 176—178.

DGFP—D. II. 554.

143

Berlin, 1938. szeptember 22.

WOERMANN ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSÉRŐL

Ma felkeresett a magyar követ és közölte velem, hogy a magyar kormány is ugyanolyan lépést tett Prágában, mint Lengyelország előző nap, követelve, hogy a magyar kisebbségek ügyét ugyanolyan alapon rendezzék, mint a szudétánemetekét.¹ Krofta úr, akinél a démarche-ot megtették, csupán arra szorítkozott, hogy a közleményt átvegye, megjegyezve, hogy a lengyel követ hasonló démarche-ot tett.²

Woermann s. k.

139/126 228.

DGFP—D. II. 560.

² Jihlava csehszlovákiai (morvaországi) város, jelentős német lakossággal.

³ Imrédynek ezt a levelét nem ismerjük.

⁴ A feljegyzés nem található a német Külügyminisztérium iratai között.

¹ Lásd DIMK. II. 378.

² Lásd DIMK. II. 636. old. 103. jegyzet. — Woermann feljegyzését megküldték a külügyminiszter irodájának azzal a kéréssel, hogy továbbítsa Godesbergbe, ahol ezen a napon kezdődtek meg az újabb tárgyalások Chamberlain és Hitler között.

Berlin, 1938. szeptember 23.

WOERMANN ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSEIRŐL

A magyar követ közölte velem, hogy az angol követ¹ tegnap Budapesten igen erélyes lépést tett. Előadta, hogy a magyar katonai intézkedések nyilvánvalóan megfélemlítési kísérletek a Csehszlovák Köztársasággal szemben, és tiltakozik az ellen, hogy Magyarország ilyen rendszabályokat fogantatosítson. A követ nyomatékos hangon óvást emelt és hozzáfűzte, hogy a brit kormány elhárít magától minden felelősséget egy katonai akció következményeiért. Kánya külügyminiszter a szemrehányásokat energikus hangon visszautasította. A csehek azok, akik provokálnak és nem a magyarok. Magyarország esetében tisztán védelmi rendszabályról van szó. (Ismert bizalmas forrás szerint ezzel szemben Kánya az angol követnek megígérte, hogy nem tesznek további katonai intézkedéseket.)²

Woermann s. k.

130/126 259.

DGFP—D. II. 585.

Berlin, 1938. szeptember 23.

WOERMANN ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSEIRŐL

A magyar követ közölte velem, hogy Magyarországnak a csehszlovák kérdésben az alábbi kívánságai vannak, és ezeket már közvetlenül Godesbergbe¹ is eljuttatta:

1. A mostani Csehszlovákia magyarlakta területeinek visszacsatolása Magyarországhoz.
2. A mostani Csehszlovákiába bekebelezett szlovákok és rutének számára az önrendelkezési jog gyakorlati biztosítása.²

Woermann s. k.

139/126 257.

DGFP—D. II. 586.

¹ Sir Geoffrey Knox.

² Erről a beszélgetésről Kánya még aznap tájékoztatta a londoni magyar követet — DIMK. II. 387. —, de táviratában nincs nyoma Woermann ez utóbbi, bizalmas értesülésének.

Ezt az iratot is továbbították Godesbergbe. A feljegyzés tartalmát egyébként Sztójay megbízásából telefonon közlötték Woermann-nal.

¹ Ekkor még tartott a Chamberlain—Hitler megbeszélés.

² Sztójay telefonon közölte és később feljegyzést is készített erről a bejelentésről.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

101. sz.

Külügyminisztériumban értesültem:

Csehszlovák külügyminiszter tegnap a szeptember 22-én kelt magyar jegyzékre válaszul Prágában közölte a magyar követtel, hogy a valamennyi kisebbség azonos kezelésére vonatkozó korábbi ígéreteket abban a feltevésben tették, hogy azok megmaradnak a csehszlovák állam kötelékében. A cseh kormány kész megadni a magyar kisebbségnek azt a nemzetiségi státútumot, amit a tárgyalások megszakadása előtt a szudétánemeteknek kilátásba helyeztek. A magyar kormány ezzel nem elégszik meg.¹

A belgrádi magyar követ jelenti, hogy Jugoszláviában erősen romlik a hangulat² Magyarországgal és Németországgal szemben; francia és cseh anyagi befolyásolás hatására erősödik az ellenzék Stojadinović külpolitikai vonalvezetése ellen. Utóbbi értesre adta, hogy prominens magyar személyiségek olyan nyilatkozata kellene, miszerint Magyarország a jelenlegi jugoszláv határt véglegesnek tekinti, és felhagy a jugoszláviai magyar irredentával; erre Magyarország hajlandó is lenne, de fél, hogy Románia is ugyanezt követelné.

A magyarok biztos forrásból tudják, hogy Stojadinović Comnen indítványát — a jugoszláv és román kormány jelentse ki Budapesten, hogy a szerződő hatalmak katonai segélynyújtási kötelezettsége változatlanul érvényben van — korainak minősítette.³

139/126 419.

Erdmannsdorff

DGFP—D. II. 645.

¹ A Prágában szeptember 22-én átadott jegyzékre vonatkozólag lásd a 143. sz. iratot. Krofta csehszlovák külügyminiszter válaszat Wettstein prágai magyar követ még aznap közölte Csáky Istvánnal. Lásd DIMK. II. 395. — A válasz a következő volt: „Beneš elnök úr kijelentései, amelyekre a magyar követ úr 1938. szeptember 22-i démarche-ában célzott, nem értelmezhetők másként, mint a nemzetiségekkel való egyforma bánásmódra az állam keretén belül. Franciaország és Nagy-Britannia kormányával a tárgyalások más alapon folynak. Ugyanekkor a csehszlovák kormány kész arra, hogy baráti tárgyalásokba kezdjen Magyarország kormányával.” Ehhez Krofta külügyminiszter még hozzáfűzte: „A csehszlovák kormány kész a magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgároknak azokat a nemzetiségi státútumban körülírt jogokat biztosítani, amely státútumot a német nemzetiségű csehszlovák állampolgárokkal folytatott tárgyalásokon dolgoztak ki.”

² Lásd Bakach-Besseney szeptember 26-i táviratát. DIMK. II. 396.

³ 1938. szeptember 27-én Fabricius bukaresti német követ beszélgetést folytatott a nyugati úttjáról hazatért Comnen román külügyminiszterrel. „Comnen . . . utalt azokra a megbeszélésekre, melyeket berlini tartózkodása során Göring vezértábornaggyal és más vezetőkkel folytatott Magyarországról. Kért engem, utaljak Berlinben arra, milyen fontos, hogy Magyarország távol maradjon a konfliktustól. Mert ha Magyarország megtámadja Csehszlovákiát, ez a fennálló szerződés értelmében szükségessé teszi Románia beavatkozását, de kérdésemre hozzáfűzte: »természetesen, csak ha a támadás nem provokált«. . . Románia nem akar konfliktust Németországgal, és mindent el fog követni, hogy ezt elkerülje, semleges óhajt maradni.” — DGFP—D. II. 650.

A BERLINI MAGYAR KÖVETSÉG

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK ÁTADOTT
FELJEGYZÉSE

Pol. IV. 6811.

Stojadinović megüzente¹ Kányának azt az aggodalmát, hogy hírei szerint a magyar kormány a tisztán magyar területeken kívül szlovák és rutén területekre is aspirál. Egyidejűleg tudatta, hogy

1. ha a magyar kormány Jugoszlávia biztonságára vonatkozóan kedvező nyilatkozatot tenne,

2. ha Magyarország közölné, hogy Szlovákiának mely területeire emel igényt, akkor ő, abban az esetben, ha igényeink nem terjednének ki szlovák és rutén területekre is, kész volna Prágában közvetítést megkísérelni, hogy Prága a magyarok által lakott területeket adja vissza Magyarországnak.

Ebből nyilvánvaló, hogy Stojadinović kész lenne akceptálni, illetve egyetért a magyar területek visszacsatolásával, azonban Magyarország további erősödését nem kívánja. Úgy látszik, fél, hogy ha a rutének és szlovákok Magyarország mellett foglalnának állást, ami Magyarországot erősítené, ez Jugoszláviára esetleg veszélyes lehetne.

Kánya úr hálás lenne, ha német részről — anélkül, hogy fenti közlésekre hivatkozás történne — a korábbi megbeszélések alapján Belgrádban Magyarország érdekében olyan értelemben emelnének szót, hogy a magyar álláspont

a) a magyarok által lakott területek visszacsatolására és

b) a rutének és szlovákok önrendelkezési jogának gyakorlati megvalósítására irányul, Jugoszlávia számára semmiféle agresszív jelentőséggel nem bír, és hogy ez lenne az egyedi, a mai viszonyoknak megfelelő korrekt megoldás.²

1863/423 027—028.

DGFP—D. II. 660.

¹ Lásd DIMK. II. 396.

² Ezen feljegyzés átadására Kánya, 1938. szeptember 27-i táviratában utasította Sztójajt. — Lásd DIMK. II. 407.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSEIRŐL

A magyar követ közölt¹ ma velem néhány dolgot a magyar—csehszlovák megbeszélések állásáról.² Mai nyilatkozatai kevésbé voltak pesszimisztikusak, mint a tegnapiak. Arról beszélt, hogy úgy látszott, a szlovákokat meglepték a magyar részkövetelések.

A szlovákokra és a ruténokra vonatkozóan a követ az önrendelkezési jogot alapelveként állította fel. A rutén kérdésről, illetve a lengyel—magyar közös határról a követ a mellékelt feljegyzést nyújtotta át.³ Ebben szintén csak az önrendelkezési jogról van szó, anélkül, hogy közös lengyel—magyar határt követelnének. Sztójay úr megjegyzéseiből azonban magától értetődően kiviláglott, hogy az említett közös határ a magyaroknak nagyon fontos, és hogy Magyarország úgy véli, hogy a kárpát-orszoktat a legfontosabb vasút-vonal birtokában gazdaságilag már most is kezében tartja.

Weizsäcker s. k.

2134/467 260.

¹ Kánya utasítását lásd DIMK. II. 483.

² Az 1938. szeptember 29-én Hitler, Daladier, Mussolini és Chamberlain által aláírt müncheni egyezmény „Kiegészítő Nyilatkozat”-a a következőket tartalmazta: „A négy nagyhatalom kormányfői kijelentik, hogy a csehszlovákiai lengyel és magyar kisebbségek kérdése, amennyiben azt a következő három hónapon belül az érdekelt kormányok közötti megegyezés útján nem rendezik, a négy hatalom itt jelenlevő kormányfői újabb összejövetelének tárgya lesz.” — Lásd NSz. 437. old. — E határozat értelmében indultak meg október 9-én a csehszlovák—magyar tárgyalások Komáromban. — A tárgyalások teljes anyagát lásd DIMK. II. 487—493.

³ A mellékelt feljegyzés a következőképpen szól: „A rutén kérdésben, illetve a közös lengyel—magyar határ kérdésében, melyről az utóbbi időben különösen sok szó esik, álláspontunk a következő:

Ezen a területen a békét csak akkor látjuk biztosítotttnak, ha az ott megvonandó új határokat az önrendelkezési jog gyakorlati megvalósítása alapján állapítják meg.

Ez okból a magyar kormány különös örömmel üdvözlö a ruténok erre vonatkozó ismételt kifejezésre juttatott törekvéseit, egész különösen pedig az okból, mivel ezeknek a Szovjetunió ellen irányuló tendenciájuk van.

Hiszen bizonyára mindenütt ismeretes, hogy a Csehszlovák Köztársaságnak éppen ebben a részében szerzett magának a szovjet—orosz propaganda a csehszlovák kormány támogatásával szilárd pozíciókat.”

HEWEL KÖVET FELJEGYZÉSE

HITLER KANCELLÁR ÉS DARÁNYI VOLT MINISZTERELNÖK
MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Darányi, miután átadta a Führernek¹ a kormányzó levelét², bejelentette, hogy a komáromi tárgyalások megszakadtak³, mivel a csehek a magyarok által lakott területnek csak egy töredékéről hajlandók lemondani, és határaikat nem etnográfiai, hanem stratégiai alapon és a közlekedési szempontok figyelembevételével szándékoznak megállapítani. Térképeket és dokumentumokat terjesztett elő és panaszkodott, hogy a szlovákok majdnem mindegyik magyar várost és vasútvonalat meg akarják tartani.

Ezután a Führer megkérdezte, mit szándékoznak most a magyarok csinálni. Darányi azt felelte, hogy ők csak megszakították a tárgyalásokat, de a pozsonyi rádióban a csehek ellenállásra hívják fel a csehszlovák népet és azt mondják, megvan még a hadseregük, és elég fegyverük is van. Erre Magyarország behívott öt korosztályt, az általános mozgósítás pedig holnapra várható.

A Führer azt kérdezte, akarnak-e a magyarok harcolni. Darányi azt felelte, hogy Magyarország nem tűrheti a szlovákok magatartását.

Ezután a Führer kijelentette, hogy épp elégszer figyelmeztette a magyarokat, a hajófedélzeten is,⁴ valamint Imrédy és Kánya Obersalzbergben tett látogatása alkalmával is.⁵ Elég világosan megmondotta nekik, hogy ő a csehszlovák problémát így vagy úgy, de októberben megoldja.

Lengyelország felismerte a kellő pillanatot, akcióba lépett és elérte célját. Ezt a problémát tárgyalásokkal csak akkor lehet megoldani, ha az ember a cselekvésre is elszánta magát. Csak ilyen módon tudta ő is elérni mindazt, amit akart. Kánya úr azonban annak idején nem tudott semmi mást mondani, csak kételyeit fejezte ki, noha a Führer megmondotta neki, hogy Franciaország és Anglia nem fog harcolni. A helyzet most az, hogy ha konfliktusra kerül sor, Magyarország teljesen egyedül marad, és a harc kimenetele nagyon kétséges lesz. Ha egy nagyhatalmi konferenciára kerül sor, a kimenetel szintén kétséges, mivel senki sem hajlandó harcolni, még ha a nagyhatalmak meg is egyeznének. Németországnak semmi oka többé arra, hogy harcoljon, eltekintve attól a ténytől, hogy már éppen folyik a hadsereg leszerelése. Senki sem venne részt nemzetközi büntető rendszabályokban. Továbbá a helyzet az, hogy a magyarok őt előzetesen úgy informálták, a szlovákok és ruténok mindenáron egyesülni akarnak Magyarországgal. Ma viszont úgy tűnik, hogy ez a helyzet egyáltalán nem áll fenn. Ebből a szempontból tehát egy

¹ A megbeszélésen jelen volt Ribbentrop külügyminiszter, Keitel tábornok és Erdmannsdorff budapesti német követ.

² A levél fogalmazványát — amelyben Horthy bejelenti a magyar mozgósítást és kéri Darányi fogadását — közli HMTI. 38. és DIMK. II. 522.

³ A komáromi tárgyalások megszakadása után Imrédy miniszterelnök kérte a budapesti német követet, hogy eszközölje ki Darányi volt miniszterelnök fogadását Hitlernél. Hitler beleegyező válasza még aznap este megérkezett, s a következő napon Darányi Münchenbe repült, azzal a feladattal, hogy — mint Imrédy mondotta a német követnek — „a Németország és Magyarország között felmerült nézeteltéréseket megszüntesse és mindkét fél szándékait tisztázza.” — Lásd DGFP—D. IV. 57.

⁴ A kieli megbeszélésekről lásd a 134—139. sz. iratokat.

⁵ Lásd a 142. sz. iratot.

általános népszavazás eredménye is fölöttébb kétséges lenne. Mindenesetre a döntő tényező nem az, hogy kinek van igaza, hanem az, hogy kinek van hatalma. Ő mindezt részletesen elmondotta Kánya úrnak. Bizonyítékai vannak a magyar kormány olyan akcióiról a válság idején, melyektől nem volt különösképpen megatva. Ilyen volt például a londoni magyar követ nyilatkozata⁶ vagy a bledi egyezmény⁷ Horthy látogatása idején. Mialatt mi és Lengyelország felkészültünk arra, hogy mindenünket kockáztassuk és emberéletvesztéseink is voltak, Magyarország állandóan csak azt bizonygatta, hogy ragaszkodik jogaihoz, de ezeket nem óhajtja agresszív eszközökkel elérni. A kedvező pillanat elmúlt. A Führer örül, hogy Németország szempontjából az ügy elintéződött.

A Führer ezután említette Chvalkovskýval folytatott beszélgetésének⁸ néhány részletét és rámutatott arra, hogy Csehszlovákia többé már nem stratégiai tényező. Az ügy nekünk, németeknek, jó sokba került, legkevesebb 6—7 milliárdba, és a Führer azt kérdi a magyaroktól, mit kockáztattak ők céljuk elérése érdekében. Nyilvánvaló, hogy egy nemzetközi konferencián mi Magyarország érdekeit képviselnénk, de ebben egyedül lennénk. Tény az, hogy a csehek most gyűlölettel viseltetnek a franciák iránt, és a franciák és angolok tudván, hogy Németország nem fog újra mozgósítani, mindent elkövetnének, hogy a presztízsüket mentse a csehek előtt. Ennélfogva a végsőig támogatnák Csehszlovákiát, s mégha a Führer és Mussolini a végsőig támogatnák is Magyarországot, a konferencia akkor is eredménytelen maradna és a helyzet a magyarok számára rosszabb lenne, mint bármikor, mivel a csehek és szlovákok nem lennének hajlandók meghallgatni őket. A Führer jelenleg nem lát megoldást.

Darányi támogatást kért, mire a Führer azt mondotta, hogy egy konferencián ő természetesen Magyarországot fogja támogatni. Darányi azt mondotta, hogy ha Magyarország akcióba lépne, nem tudja, mit tenne Jugoszlávia és Románia. A Führer erre kijelentette, hogy előzőleg a helyzet teljesen világos volt. Ma már lényegesen nehezebb. Annak idején Németország, Lengyelország és Olaszország összefogtak, és Magyarország állt külön. A Führer rámutatott a térképre és azt kérdezte, vajon Darányi nem látja-e lehetségesnek azt a megoldást, hogy Magyarország az egyik részt megszállja, míg a másikat népszavazás útján szerzi vissza.

Darányi azt válaszolta, meg kell kérdeznie kormányát, de úgy gondolja, hogy ami magyar, azt föltétlenül meg kell szállni.

Útalva a magyaroknak arra a kívánságára, hogy tartsanak népszavazást egész Szlovákiában és Kárpát-Ukrajnában, a birodalmi külügyminiszter azt mondta, nem tanácsolná a magyaroknak, hogy ezt megtegyék, mert a népszavazás kimenetele nagyon kétséges lenne. Darányi azt felelte, hogy ezeken a területeken a légkör azonnal kedvezőbbé válna Magyarország számára, mielőtt már nem lennének ott cseh katonák. Ha a szlovákok és a kárpát-ukránok függetlenekké válnak, Magyarország vámunióra vagy hasonlóra törekedhetne.

A Führer úgy gondolta, hogy ez nem lenne célszerű. A szlovákokra nem lehet népszavazást ráerőszakolni. Ők természetesen függetlenekké akarnak válni, és végképp nem akarnak Magyarországgal egyesülni. Pár napig mindenféle véleményt képviselő szlovák vezetők zaklatták a németeket annak bizonygatásával, hogy nem akarnak Magyarországgal egyesülni. Németország azonkívül nem is döntőbíró ebben.

A birodalmi külügyminiszter újból hangsúlyozta, hogy egy konferencia nem lenne

⁶ Nem ismeretes, hogy Barcza melyik nyilatkozatáról van szó.

⁷ Lásd a 134. sz. irat 2. jegyzetét.

⁸ Hitler ugyanaznap délelőtti tárgyalta az új csehszlovák külügyminiszterrel.

kívánatos, és azt a véleményét fejezte ki, hogy a magyaroknak a szlovákokkal kellene megegyezniük.

A Führer javasolta, hogy hívják be Chvalkovskýt, de Darányi kijelentette, hogy kormánya nem hatalmazta fel őt ilyen megbeszélések folytatására. A Führer úgy vélte, hogy sem a szlovák, sem a magyar határvonal-javaslat nem igazságos, és hogy kétoldali tárgyalásokon méltányosabb határokat kell elérni.

Darányi ezután megemlített különböző, a magyar—lengyel politikával foglalkozó sajtójelentéseket, melyekben tömbalakításra és ehhez hasonlóra történt utalás. A Führer megjegyezte, hogy ezek a dolgok számára teljesen közömbösek. A kérdés az, ki hajlandó harcolni is céljai megvalósításáért. Németország sohasem avatkozik olyan ügybe, amelyben elméleti megoldásokat kell iskoláskönyvek mintájára kierőszakolni. Ő szilárdan a realitások talaján áll. A végső kérdés itt csak az lehet, mit akar a lakosság, és ahogy ezt Németországban tudják, a lakosság nem akar egyesülni Magyarországgal. A birodalmi külügyminiszter újból azt javasolta a magyar miniszternek, hogy szállják meg a tisztán magyar területeket, a többin pedig tartsanak népszavazást.

A Führer beszélt a négy államférfi közötti harcról a müncheni tárgyalások idején és elmondotta, mily nehéz volt a konferencia kedvező befejezését elősegíteni. Ebből azt a következtetést vonta le, hogy a magyar határkérdés megoldására összehívott nemzetközi konferenciának semmi reménye sem lenne sikerre. Megemlítette azt is, hogy a szlovákok sohasem mondanak le Pozsonyról. Amikor Darányi megemlítette, ha a pozsonyi németek és magyarok együtt szavaznának, akkor többségben lennének, a Führer azt válaszolta, a németek ezt biztosan nem tennék meg, mivel sohasem akarnának kisebbségként élni magyar uralom alatt. Futólag utalt arra, milyen rosszul bánt Magyarországgal a kisebbségeivel. A térképhez fordulva a Führer azt mondta, hogy egy nemzetközi konferencia sohasem fogadná el a magyar vonalat. Ha háborúra került volna sor, Magyarország megkaphatta volna egész Szlovákiát. Most viszont alkalmazkodnia kell ahhoz, ami lehetséges. Ismételten rámutatott, hogy egy konferencia nem vezetne semmi eredményre. A Führer utasította a birodalmi külügyminisztert, beszéljen a csehekkel abból a célból, hogy megállapítsa, milyen maximális lehetőségek várhatók a csehektől, és ezzel kapcsolatban a magyaroktól is azt kérte, közöljék a birodalmi külügyminiszterrel annak személyes tájékoztatására minimális követeléseiket.

Darányi megjegyezte a Führernek, az az érzése, hogy valami nem úgy van Magyarországon és Németországon között, mint ahogy lenni kellene, és aggodalmának adott kifejezést, hogy Németországnak valami nem tetszik. A Führer azt felelte, hogy bosszankodásra a legcsekélyebb okunk sincs, miután annak idején ő nem kérte Kánya urat, hogy segítsen nekünk, pusztán csak figyelmeztette őt, ha nem csinál semmit, ő húzza a rövidebbet. Darányi hagyjon fel minden kételyével, de ha ezt kívánatosnak látja, tegyen egy hivatalos nyilatkozatot, hogy Magyarország szorosabban kapcsolódik a Róma—Berlinterengelyhez. A Führer ezt teljesen a magyarokra bízta, hiszen Magyarország szuverén állam, de kérdezi Darányit, miért vannak még mindig benn a Népszövetségben. Darányi azt felelte, javasolhatja a Népszövetségből a kiválást, és ezt valószínűleg el is tudja érni. Harmadsorban azt kérdezte Darányi, vajon kívánatos-e Magyarország csatlakozása az antikomintern paktumhoz. A Führer ezt helyeselné, de azt ajánlotta, hogy mindhárom javaslatot csak akkor valósítsák meg, ha a magyar—szlovák kérdést már rendezték, mert ha a vita konferencia elé kerülne, szükségtelen, hogy azon Magyarország szembe helyezkedjen Nagy-Britanniával és Franciaországgal.

Hangsúlyozta továbbá a Führer Darányinak, hogy ha Németország, Magyarország és Lengyelország egy nagy blokkot alkotnának, úgy semmi sem lenne végleges, határmódo-

sításokra is sor kerülhetne. A Führer utasította a birodalmi külügyminisztert, Chvalkovskýval folytatandó megbeszélése alkalmával derítse fel a határgarancia kérdését, azaz hangsúlyozza a cseheknek, ha nem adnak igazságot határt a magyaroknak, Németország soha nem fogja garantálni egyetlen határukat sem.

Darányi beszámolt a Darré miniszterrel folytatott, magyar—német gazdasági kapcsolatokról szóló beszélgetéséről, azt kérve, hogy folytassanak tíz vagy még több évet felölelő gazdasági tárgyalásokat. A Führer egyetértett azzal, hogy hosszú lejáratú gazdasági megállapodásokat kell kötni. Darányi azt is óhajtotta, hogy fegyvereket kaphasson a magyar hadsereg számára Németországtól és Olaszországtól, ha lehetséges, azonos típusúakat, árucere-forgalmi megállapodások vagy hitelügyletek alapján. A Führer ebbe is beleegyezett, utalva a későbbi gazdasági tárgyalásokra. Darányi ismét megkérdezte, vajon a Führer támogatja-e vagy ellenzi Magyarország mozgósítását, mire a Führer azt felelte, hogy ettől nem vár semmi eredményt, kivéve, ha a magyarok tényleg eltökélték, hogy harcolnak. A beszélgetés azzal végződött, hogy a Führer kérte Darányit, adja át szívélyes üdvözlését a kormányszónak.

Utasítás szerint előterjesztem a külügyminiszternek.

Hewel

379/210 142—53.

DGFP—D. IV. 62.

150

Berlin, 1938. október 17.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A magyar követ átadta ma nekem a mellékelt feljegyzést¹ és arra kért, hogy prágai követségünknek megfelelő utasítást adjunk.

Azt válaszoltam a követnek, hogy tudtommal a birodalmi miniszter úr f. hó 14-én Darányi nyug. miniszterelnökkel folytatott tárgyalása² után lelkére beszélt a cseh külügyminiszternek. Ribbentrop úr nyomatékosan felszólította Chvalkovský urat, hogy a magyar kormánnyal mielőbb újra vegyék fel a tárgyalásokat, de jobb kiindulási alapról. Az a most élénk terjesztett kérdés, hogy a cseheknek mondjuk meg, a magyarokkal közvetlen tárgyalások többé már nem jöhetnek tekintetbe, ehelyett a csehek sürgősen küldjenek új javaslatot Budapestre, amelyet aztán Budapesten vagy elfogadnak vagy közvetítési, illetve döntőbíráskodási céllal a tengelyhatalmakhoz, Németországhoz és Olaszországhoz továbbítanak, nyilvánvalóan a magyar kormány taktikájának megváltoztatását jelenti. Úgy tűnik, hogy a Prágának továbbítani kért utasítás nem lenne novum, mivel alig 48 órával ezelőtt megállapodás történt Németország és Csehország között a jövőbeni eljárásról — a két külügyminiszter között. Hozzáfűztem, hogy a birodalmi miniszter úr döntésének természetesen nem akarok elébe vágni. Ezért őt a magyar kérdésről, döntést kérve, mielőbb tájékoztatom.

Végezetül Sztójay úr azt hozta föl kormánya ez újabb kérésének indoklására, hogy a

¹ Lásd a 150—1. sz. iratot. — Kánya utasítását lásd DIMK. II. 542.

² Lásd a 149. sz. iratot.

katonai helyzetben mindenesetre jelentős kiéleződés következett be. A cseh katonai kötelékek határon történt felvonultatására Magyarország válaszként hat további korosztályt kényszerült mozgósítani, ami már nagyjából megfelel a teljes mozgósításnak; Csehszlovákia magyar területein az erőszakoskodások és elnyomó rendszabályok is állandóan szaporodnak.³

Weizsäcker s. k.

2134/467 262—3.

DGFP—D. IV. 65.

150—1

Melléklet

Berlin, 1938. október 17.

A MAGYAR KORMÁNY JEGYZÉKE A NÉMET KÜLÜGYMINISZTERIUMHOZ

A magyar kormány bátorodik tisztelettel közölni, hogy nem óhajt a csehszlovák kormánnyal *közvetlen* tárgyalásokba bocsátkozni a Magyarországnak átengedendő terület határaitól, illetve kiterjedéséről, mivel ez a végleges döntést sok nappal, esetleg héttel késleltetné.

A magyar kormány úgy képzei el a kérdés további alakulását, hogy a csehszlovák kormány nagyon sürgősen új javaslatot juttat el hozzá, melyet a magyar kormány vagy elfogad, vagy elfogadhatatlannak nyilvánít.

A magyar kormány tisztelettel kéri a német birodalmi kormányt, hogy erre vonatkozóan Prágában igen sürgősen interveniáljon.

Ha az új csehszlovák javaslat számunkra elfogadhatatlan lenne, úgy a magyar kormány azonnal a német és olasz kormányhoz fordulna, hogy közvetítésüket kérje, illetve, ha e kormányok ezt opportunusnak találnák, a magyar kormány kész lenne arra is, hogy a magyarlakta területek körülhatárolására vonatkozó végleges döntést nevezett két kormány döntőbíráskodásának engedje át.

A magyar kormány bátorodik rámutatni arra, hogy nagyon kívánatos lenne e kérdés megoldását pár napon belül elérni. Bátorodik még azt is hangsúlyozni, hogy e kérdés lehető leg sürögősebb megoldása már az okból is elengedhetetlen lenne, mivel a legújabb hírek szerint a magyar lakosság sanyargatása egyre nagyobb méreteket ölt, és mivel Szlovákia egész déli határsávjában tegnap statáriumot hirdettek.

A magyar kérdés rendkívül sürgős megoldását az is indokolja, hogy a magyar többségű területek átengedése után még hátra van Szlovákia egyéb nemzetiségei önrendelkezési jogának gyakorlati megvalósítása, márpedig enélkül nem lehet befejezettnek tekinteni Csehszlovákia végleges újjászervezését.

2134/467 264—5.

DGFP—D. IV. 65.

³ Sztójay még október 17-én jelentette Kányának a jegyzék átadását. A jelentést és a jegyzék német nyelvű szövegét lásd DIMK. II. 549 és 549/a. sz.

Berlin, 1938. október 21.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ ma a csatolt két feljegyzést adta át.¹ Indoklasképp hozzáfűzte, hogy a helyzet már egyenesen válságos, és a szlovákokkal való közvetlen tárgyalások tapasztalatai annyira rosszak, hogy nem nagyon képzelhető el más kiút, mint a tengelyhatalmakhoz való apellálás döntőbíráskodás céljából.²

Megvilágítottam a követ előtt, hogy a jelenlegi szlovák vonal nem más, mint az, amit pár nappal ezelőtt Darányi és Imrédy már jóváhagytak. Igaz, hogy Kassa ezen kívül fekszik, de a birodalmi miniszter úr e tekintetben is rendkívül rokonszenvezik a magyar igényekkel. Csupán eddig még nem sikerült neki, hogy jó szájízt csináljon a szlovákoknak Kassa átengedéséhez. Nem áll módomban megítélni, vajon a tengelyhatalmak, Németország és Olaszország, hajlandók-e most átvenni a döntőbírói szerepet. Felfogásunk eddig az volt, hogy Prágának és Budapestnek még egyszer újra tárgyalni kellene.

Weizsäcker s. k.

2134/467 269.

DGFP—D. IV. 77.

151—1

Melléklet

Berlin, 1938. október 21.

SZTÓJAY KÖVET FELJEGYZÉSE A NÉMET KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

A követség bátorodik a magyar királyi kormány őszinte háláját és köszönetét nyilvánítani a német kormánynak, mert a határkérdés gyors és kedvező elintézése érdekében szíves volt a prágai kormányra és Tiso úrra befolyást gyakorolni.

Az az új csehszlovák javaslat azonban, melyet f. évi október hó 19-én von Erdmannsdorff úr hozott Budapestre, Magyarország szempontjából még mindig oly kedvezőtlen megállapításokat tartalmaz, hogy ezek elfogadása a magyar közvéleményt a legnagyobb mértékben felizgatná és a helyzetet a továbbiakban olyan mértékben elmérgesítené, hogy kétségtelenül veszélyes szituáció állana elő.

¹ Lásd a 151—1., 151—2. sz. iratokat.

² A magyar kormány Sztójay útján október 19-én újra sürgette az új csehszlovák javaslatokat. — Lásd 2134/467 267. — Ribbentrophoz közben megérkezett a csehszlovák kormány deklarációja, és meg tárgyalta a kérdést Tiso szlovák miniszterelnökkel és más szlovák politikusokkal is. — Lásd DGFP—D. IV. 72—73. — Ekkor kapcsolódott be a megbeszélésekbe Erdmannsdorff budapesti német követ, aki október 19-én Budapestre érkezett a csehszlovák javaslattal, amely Kassa, Munkács és Ungvár kérdésében további tárgyalásokat látott szükségesnek. Erdmannsdorff e javaslatot átadta Kányának. — Lásd DGFP—D. IV. 75. — Kánya még ugyanaznap utasította Sztójayt az alábbiak kifejtésére és a mellékelt két jegyzék átadására. — DIMK. II. 563., 569. (Ez utóbbi Sztójay jelentése.)

Ez elsősorban Kassára vonatkozik, de Ungvárról és Munkácsról való esetleges lemondásra is.

Pozsony és környékére vonatkozóan, továbbá a nyitrai területre és Kassa vidékére — Kassát kivéve — mint ismeretes, a magyar kormány kész volt és most is kész koncessziókra.

A magyar kormány nézete szerint újabb tárgyalások — melyeket a fent említett új csehszlovák javaslat alapján az elgondolások szerint diplomáciai úton kellene felvetni, illetve lefolytatni — semmiféle sikerrel sem kecsegtetnek.

2134/467 270.

DGFP—D. IV. 77.

151—2

Melléklet

Berlin, 1938. október 21.

SZTÓJAY KÖVET FELJEGYZÉSE

A NÉMET KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Bátorkodom felvetni a gondolatot, illetve tisztelettel megkérdezni, vajon Németország hajlandó lenne-e Olaszországgal egyetértésben a döntőbíró szerepét elvállalni.

Kérjük itt azt is figyelembe venni, hogy a mai helyzet súlyosabb következmények nélkül már nem soká tartható fenn. Különösen mióta a magyarok által lakott területeken statáriumot hirdettek ki, ami mind az ottani magyaroknál, mind a magyarországi közvéleményben rendkívül kedvezőtlen hatást keltett és a kedélyeket erősen felizgatta, a helyzet napról napra nehezebbé válik.

2134/467 271.

DGFP—D. IV. 77.

152

Budapest, 1938. október 23.

DARÁNYI VOLT MINISZTERELNÖK LEVELE

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

Mélyen tisztelt Birodalmi Miniszter úr!¹

Münchenből hazatérve már volt alkalmam arra, hogy nagyméltóságodnak köszönetet mondjak meleg vendégszeretetéért és azért a baráti fáradozásáért, mellyel hazám ügyét magáévá tenni oly jóságos volt.

¹ Ribbentrop és a magyar kormány között, Darányi Münchenből való hazatérése után, hosszas vita kezdődött Kassa, Munkács és Ungvár hovatartozásáról. Ribbentrop arra hivatkozott, hogy Darányival folytatott megbeszélésén ezeknek a városoknak Magyarországhoz csatolásában nem állapodtak meg, ezek kívül estek az ott elfogadott új határvonalon; a magyar kormány ennek az ellenkezőjét állította. Darányi levelében megkísérli Ribbentropot meggyőzni a magyar álláspont helyességéről.

Amint éppen értesültem róla, a cseh kormány újabb javaslatot tett a magyar kormány-
nak,² mely sok vonatkozásban kedvezőbbnek tűnik Magyarország számára. Engedje
meg, hogy magyaros őszinteséggel kijelentsem önnek, hogy érzésem szerint ez a cseh
javaslat elsősorban annak a hathatós támogatásnak köszönhető, amelyben a vezér és
birodalmi kancellár úr ügyünket részesítette. A javaslat azonban kétségtelenül annak a
nagyra értékelt barátságnak és annak a messzemenő jóindulatnak is eredménye, ami
megnyilvánult nagyméltóságod személyes gesztusában és abban az ön fáradságot nem
ismerő energiájában, mellyel igaz és méltányos ügyünk védelmében kiállt. Legyen meg-
győződve nagyméltóságod, hogy a magyar nép ezt önnek sohasem felejtí el.

Amint értesülök, a magyar kormány a budapesti német birodalmi követség útján egy
aide-mémoire-t kapott,³ amely összefoglalja mindazokat a tárgyalásokat, melyeket sze-
rencsém volt nagyméltóságoddal folytatni, és amelyeket nagyméltóságod folytatott a
cseh külügyminiszter úrral. Amennyiben az aide-mémoire szövegezése tökéletesen fedi
nagyméltóságod álláspontját, megbeszéléseink anyagát igen helyesen és korrektül fog-
lalja össze. Mégis, kérem nagyméltóságod engedélyét arra, hogy egyes részletkérdésekre
— már csak az aide-mémoire végkövetkeztetései miatt is — néhány szóval rávilágítsak.

Föltételezem, hogy a hosszas tárgyalás következtében az általunk jól ismert, a nagy-
méltóságodtól azonban — egyes részletkérdésekről lévén szó — bizonyos mértékben
távolfekvő adatokba néhány olyan feltételezés és pont is becsúszott, melyek nagyméltó-
ságod előtt kevésbé tűnhetnek fontosnak, de számunkra igen nagy jelentőségűek.

Ezek a következők:

1. Kassa kérdésének nyitvahagyásáról nem volt szó, csupán arról, hogy a Kassától
közvetlenül nyugatra eső területet — ahol igen kevés szlovák él — Kassa városával együtt
csatolják ismét Magyarországhoz. Ami viszont a várostól közvetlenül keletre fekvő
területet illeti, ahol a lakosság lélekszáma nagyobb és etnográfiaileg vegyes jellegű, ott
elfogadhatónak tartunk valamilyen más megállapodást, végső esetben népszavazást is.

2. A Kassától még keletebbre eső területekről, nevezetesen Ungvár és Munkács váro-
sáról a beszélgetés folyamán, melyet nagyméltóságoddal folytatni szerencsém volt, csak
annyiban esett szó, hogy nagyméltóságod azt a megjegyzést tette, miszerint a két említett
város közvetlenül a határon fekszik. Sem nagyméltóságod, sem az én részemről nem
füztünk további megjegyzéseket a kérdéshez, és így abban a feltevésben lehettünk, hogy
a két városra vonatkozó magyar igényeket jogosnak ismerték el.

3. A vezér és birodalmi kancellár úr tanácsára Nyitra és környéke, Jolsva és környéke,
Szomolnok és környéke és a Kassától közvetlenül keletre eső területre vonatkozóan
másik megállapodást lehetne kötni, végszükség esetén ott is népszavazást lehetne tar-
tani.

Mindeme kérdésekben a magyar kormány felfogása és az általam Münchenben kép-
viselt álláspont között tehát semmiféle ellentét sem adódik, amit én azóta egyébként
ellenőriztem is.

Legyen szabad nagyméltóságodat arra kérnem, hogy az ön, számunkra döntő fontos-
ságú további elhatározásainál a fent elmondottakat jóindulatúan mérlegelni szívesked-
jék. Szilárd meggyőződésem, hogy fenti közléseim figyelembevételre az ön, általunk oly
nagyrabecsült és ügyünk érdekében eddig elfoglalt álláspontját továbbra is kedvező
értelemben fogja befolyásolni.

² Lásd a 151. sz. iratot.

³ Erdmannsdorff jelentését ennek átadásáról lásd DGFP—D. IV. 84.

Nagyméltóságod szíves elnézését kell kérnem, hogy idejét hosszú levelemmel igénybe vettem, és egyben hálásan köszönöm is érdeklődését, melyet soraimnak szentelt.

A vezér és birodalmi kancellár úr döntő kiállása igaz ügyünk védelmében és az ön irántunk már eddig is tanúsított nagyra értékelt támogatása egészen bizonyosan ki fogják eszközölni a mi, adott körülmények között elérhető, valóban minimális követeléseink teljesítését. Ez is annak az oly gyakran, utoljára a világháborúban kipróbált és azóta is fennálló baráti kötelékeknek lesz az eredménye, melyek magyar népünket a nagy német néphez fűzik.

Midőn arra kérem önt, fogadja nagyrabecsülésem és őszinte köszönetem ismételt kifejezését, maradok nagyméltóságodnak személyesen is

2004/442 651—3⁴

tisztelő híve és barátja:

Dr. Darányi Kálmán s. k.

153

Berlin, 1938. október 25.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER UTASÍTÁSA

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

Kérem nevemben köszönetet mondani Darányi úrnak a f. évi október 23-án kelt és másolatban idecsatolt leveléért¹. Kérem Darányi úrnak hangsúlyozni, hogy — amint ez az önnek múlt szombaton küldött utasításból is látható² — Kassa városára vonatkozóan a cseh külügyminiszterrel szemben a magyar álláspontot támogattam. Különösen kérem azonban arra is felhívni a figyelmét, hogy Munkács és Ungvár városok a térképen mindkettőnk által közösen megvont vonalon kívül fekszenek, úgy hogy e tekintetben nem állhat fenn semmiféle félreértés.³

Ribbentrop

2004/442 650.

DGFP—D. IV. 90.

⁴ Darányi levelének lényeges részei megjelentek: DGFP—D. IV. 90. sz. irat 1. jegyzetében.

¹ Lásd a 152. sz. iratot.

² Az utasítást nem ismerjük.

³ Ribbentrop csak az október 27—30. közötti római tartózkodása alatt változtatta meg álláspontját, itt tárgyalásokat folytatott Cianoval és Mussolinival a Magyarországnak juttatandó területekről, továbbá a döntőbíráskodás kérdéséről. Villani magyar követ jelentései szerint — DIMK. II. 598., 606., 607., 615., 618. — Ribbentropot Mussolini és Ciano bírta rá a magyar kívánságok elfogadására.

KORDT KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE

A NÉMET, OLASZ, MAGYAR ÉS CSEHSZLOVÁK KÜLÜGYMINISZTEREKNEK
A BELVEDERE-PALOTÁBAN TARTOTT ÉRTEKEZLETÉRŐL

Jelen vannak:

Német küldöttség:

von Ribbentrop külügyminiszter,
Woermann államtitkár-helyettes,
Altenburg követségi tanácsos,
Schmidt követ,
Kordt követségi tanácsos.

Olasz küldöttség:

gróf Ciano külügyminiszter,
Attolico nagykövet,
gróf Magistrati követ.

Magyar küldöttség:

Kánya külügyminiszter,
gróf Teleki közoktatásügyi miniszter.

Csehszlovák küldöttség:

Chvalkovský külügyminiszter,
Krno követ.

A birodalmi külügyminiszter az értekezletet a következő szavakkal nyitja meg:

„Nagyméltóságú uraim! Urak! Van szerencsém a birodalmi kormány nevében Bécsben üdvözölni önöket. Üdvözlöm különösen barátomat, Ciano grófot, a fasiszta Olaszország külügyminiszterét, valamint a magyar királyság és Csehszlovákia külügyminisztereit.

A magyar királyság és Csehszlovákia azzal a kéréssel fordultak Németországhoz és Szászországhoz, hogy döntőbíráskodással vonjuk meg a két ország közötti határt.

A birodalmi kormány és az olasz királyi kormány eleget tettek ennek a felkérésnek, és az olasz külügyminiszter és én azért jöttünk ma ide, hogy ezt a döntést megejtsük. Különösen szimbolikus jelentőségűnek tartom, hogy Olaszország és Németország éppen Savoyai Jenő herceg házában szentelhetik magukat ennek a nagy és felelősségteljes feladatnak. Kétszáz évvel ezelőtt ez az olasz származású herceg, német államférfi és tábornok volt az, aki egyszer már szabadságot, békét és igazságot hozott Délkelet-Európa népeinek.

A mi feladatunk ma az, hogy néprajzi alapon állapítsuk meg a végleges határvonalat Magyarország és Csehszlovákia között, és megoldást találjunk az ezzel kapcsolatos kérdésekre. Az általunk meghozandó döntőbíráskodási ítélet kötelező és végérvényes, és azt mind Magyarország, mind Csehszlovákia már előre végleges rendezésnek fogadták el.

A két kormány álláspontjának lényeges pontjai már a korábbi tárgyalásokból ismertek előttünk. Mindazonáltal úgy hiszem, célszerű lenne, ha a két kormány képviselői

röviden összefoglalnak álláspontjukat e kérdésben és ismertetének indokait, hogy mielőtt döntésünket meghozzuk, minden érvet újból gondosan megfontolhassunk.

Mielőtt a két kormány képviselőinek a szót átadnám, felkérem az olasz külügyminiszter úr önagyméltóságát, hogy szóljon önökhöz.

Ezután Ciano gróf szólalt fel és a következőket mondotta:

Nagyméltóságú uraim! Urak! Van szerencsém üdvözölni önöket a fasiszta kormány nevében.

Őszinte köszönetem szeretném kifejezni barátomnak, von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter úrnak azért a szívélyes fogadtatásért, melyben itt Bécsben részesítettek, annak a Jenő hercegnek a házában, aki — amint azt a birodalmi külügyminiszter mondotta — 200 évvel ezelőtt szabadságot, békét és igazságot hozott Délkelet-Európa népeinek.

Amikor a Róma—Berlin tengely a magyar és csehszlovák kormányok felkérésére elvállalta a döntőbíró szerepét, ezzel azt a célt tűzte maga elé, hogy újabb fontos hozzájárulással szaporítsa azt a számos erőfeszítést, melyet Európa békéje és újjászervezése érdekében már eddig is tett.

Biztos vagyok benne, hogy erőfeszítéseinket siker fogja koronázni, és hogy ezen a mostani bécsi értekezleten olyan, a nemzetek közötti igazságon alapuló új rend és új korszak fog születni Közép-Európában, amilyenre mindig is törekedtünk és vágytunk.

A birodalmi külügyminiszter ezután Kánya magyar külügyminiszter urat kérte fel szólásra.

Kánya úr azzal kezdte, hogy a magyar kormány köszönetét tolmácsolta a német és a fasiszta kormányoknak azért a készségükért, mellyel elvállalták a döntőbíró szerepét a Magyarország és Csehszlovákia között még függőben levő területi kérdésekben. Arra törekszik, hogy rövid legyen, hiszen már minden tény a két kormány birtokában van. Teleki gróf magyar közoktatásügyi miniszter földrajzi és néprajzi szempontból egészíti ki az ő nyilatkozatát. A magyar kormány arra törekedett, hogy a Csehszlovákiával fennálló vitás kérdések megoldását békés úton érje el a négy nagyhatalom müncheni egyezményében foglalt alapelvek szellemében folytatandó tárgyalásokon. A magyar kormány reméli, hogy egy ilyen rendezés mindezen túlmenően a magyar—csehszlovák viszony megjavulásához is elvezet. A müncheni egyezmény azzal, hogy megőrizte a békét, óriási szolgálatot tett Európának. Ez az egyezmény tartalmazza a magyar—csehszlovák kérdés megoldási alapját.¹ Igaz, az egyezmény úgy intézkedett, hogy a magyar—csehszlovák kérdést három hónapon belül kell rendezni. Ő ezt nagyon hosszú időnek tartja, mert fontos, hogy gyors megoldást találjanak. A magyar kormány ez okból is fordult döntőbíráskodási kérelmével a német és olasz kormányhoz, és örül, hogy ehhez a javaslatához a prágai kormány is hozzájárult. Magyarország megkísérelte, hogy közvetlenül érjen el megegyezést a csehszlovák kormánnyal, először Komáromban, október 9. és 15. között. Amikor az ottani tárgyalások megszakadtak, a csehszlovák kormány újabb javaslatot tett, de a nagy eltérések továbbra is megmaradtak. E vitás pontokat illetően Magyarország döntőbíráskodást vagy népszavazást javasolt. Magyarország tiszta lelkiismerettel néz a két hatalom döntőbíráskodása elé, mert meggyőződése, hogy a két hatalom igazságos és mindkét felet kielégítő ítéletet hoz.

Ezután gróf Teleki közoktatásügyi miniszter fejtette ki, hogy a magyar javaslatok tisztán néprajzi elveken alapulnak. A vonatkozó tények ismeretese és nem szükséges részletekbe bocsátkoznia. A müncheni egyezmény két elvet állított fel a magyar—cseh-

¹ A müncheni egyezmény vonatkozó részét lásd a 148. sz. irat 2. jegyzetében.

szlovák kérdés megoldására: először a többségi elvet és másodszor azt a rendelkezést, hogy a lakosságszámlálás alapjául az 1918. évet kell venni, illetve az ezt az évet megelőző utolsó népszámlálást. Ilyen elvek alapján egyszerű dolog meghúzni a határvonalat. A határ tisztán néprajzi alapon történő megvonása azonban két ponton nagy nehézségeket támaszt. Az egyik a Nyitra város körüli elég nagy terület, melyen a lakosság többsége magyar, de amely kívül esik a tényleges etnikai határon; a másik a Kassától keletre eső terület. A magyar kormány azt javasolta, hogy e területek kérdését külön döntsék el. Nehéz a néprajzi elv alkalmazása Pozsony városára is. A nehézség itt az, hogy egyik népcsoport sem rendelkezik abszolút többséggel. Itt tehát az 50%-os elv nem alkalmazható. Az viszont igaz, hogy 1911-ben Pozsonyban relatív magyar többség volt. Számításba kell venni azt is, hogy a török uralom alatt Pozsony volt a magyar főváros; másrészt azt is elismeri, hogy a szlovákoknak kijáratot kell hagyni a Dunához. Végül szeretne kitérni néhány városra Nyitrától Munkácsig, melyek szorosan a nyelvhatáron fekszenek és melyek 1918-ban 80—90%-ban magyarok voltak, de később elnemzetietlenítették őket. Magyarország tehát e városokra is igényt emel, mind az ősi, mind az újabb jogok alapján.

Ezután a csehszlovák külügyminiszter szólalt fel.

„A csehszlovák kormány, de ugyanakkor a magam nevében is köszönöm nagyméltóságodnak azokat a kedves szavakat, melyeket hozzám intézni szíves volt.

Nagyméltóságod, valamint Ciano gróf őnagyméltósága, olasz külügyminiszter személyében köszöntöm annak a két nagyhatalomnak a képviselőit, akik két év óta egy új és jobb külpolitikához vezető helyes és legrövidebb utat mutatják a világ többi részének.

Az a tény, hogy a két külügyminiszter elvállalta a döntőbíró szerepét a szlovákiai magyar kisebbség kérdésében, élénk bizonyítéka a Berlin és Róma által folytatott politika szilárd és megbízható határozottságának, hogy egy lehető leggyorsabb és legigazságosabb megoldással segítsék elő Közép-Európa e fontos részének megbékélését.

Mi a két nagyhatalom velünk szembeni tárgyilagosságába vetett teljes bizalommal jöttünk Bécsbe.

1937. szeptember 28-án Berlinben az olasz kormányfő őnagyméltósága tiszteletére adott ebédén a birodalmi kancellár úr őnagyméltósága azt mondta, hogy a Németország és Olaszország közötti együttműködés nemcsak a két hatalom közös érdekeit, hanem valójában az európai népek közötti gyors és általános megértés céljait is szolgálja.

A Duce őnagyméltósága akkor azt válaszolta, hogy Németország és Olaszország »sono pronte a collaborare con tutti gli altri popoli di buona volontà«.²

Ezt az alkalmat használok fel arra is, hogy ünnepélyesen kijelentsem: a szlovák, rutén és cseh nép éppen ezt a jóakaratot óhajtotta demonstrálni, amikor nagyméltóságotok kormányaihoz fordult azzal a kéréssel, amely az önök mai döntésének tárgya lesz.

Amikor a saját igényeink tiszteletben tartását és teljes mértékű tekintetbe vételét kérjük, tesszük ezt azzal a szándékkal, hogy ugyanezt a mértéket alkalmazzuk a magyar népre is. Tiszta szívből reméljük, hogy az önök mai döntése ebben a szimbolikus nevű történelmi palotában lerakja azokat a szilárd alapokat, melyeken állva teljes bizalommal tudunk majd a jövőbe nézni.

Tegyük lehetővé számunkra döntőbíráskodásukkal, hogy Bécsből azzal a tudattal térhessünk haza: az önök döntésének eredményeként szomszédunkkal, Magyarországgal való kapcsolatainkban fátyolt boríthatunk a múltra. Legyen ez a belvederei találkozó

² Kész együttműködni minden más jóakarátú néppel.

történelmi aktus, mely a két szomszéd nép számára új, ragyogó és tágas perspektívát nyit a jövőre, s legyen ez a jövő Isten segítségével jobb a mostaninál.

Ha megengedik, Krno követ válaszol Teleki gróf nyilatkozatára és röviden kifejti önként előtt a csehszlovák álláspontot.”

Krno követ ezután a következő nyilatkozatot tette:

„Az 1938. szeptember 29-i müncheni egyezmény, mely új korszakot nyitott Közép-Európában és különösen az én országom történetében, háromhónapos időszakot állapított meg a csehszlovákiai magyar és lengyel kisebbségek kérdésének közvetlen tárgyalások útján való rendezésére. A csehszlovák kormány becsületesen törekedett arra, hogy a müncheni egyezménynek ezt a pontját is pontosan teljesítse. Már október 9-én, azaz 10 nappal a müncheni értekezlet után, részt vett a komáromi tárgyalásokon és igyekezett megegyezésre jutni. Kész volt és most is kész elfogadni a nemzetiségi elvet, mint az új határmegvonás alapját.

A magyar küldöttség azonban Komáromban olyan javaslatot terjesztett elő, amely Csehszlovákia nézete szerint nem szolgálhat a nemzeti igazságosság alapjául. E javaslat eredménye az lett volna, hogy a jelenlegi csehszlovákiai magyar kisebbség (megközelítően 700 ezer fő) helyett egy körülbelül ugyanilyen létszámú magyarországi szláv (szlovák és rutén) kisebbség keletkezett volna.

A komáromi tárgyalásokat a magyar küldöttség erre befejezettnek nyilvánította.

Október 22-én kormányom új javaslatot nyújtott át Budapesten,³ amely lehetővé tette a közvetlen tárgyalások azonnali újrafelvételét ezen az általános alapon. A magyar kormány nem látta lehetségesnek ez ajánlat elfogadását.

Ezután a magyar kormány azzal az ellenjavaslattal élt, hogy a kérdést népszavazás útján vagy döntőbíráskodással oldjuk meg. A csehszlovák kormány, teljes mértékben megbízva a német és olasz kormányok igazságérzetében, ezt a javaslatot elfogadta. Magyarországgal folytatott tárgyalásai során a csehszlovák kormány azt az álláspontot képviselte, hogy olyan megoldást kell találni, melynél Magyarország ugyanolyan számú szlovákot és rutént kap, mint amennyi a csehszlovák államban maradó magyarok száma lesz. Az 1930-ból származó csehszlovák statisztika szerint azonban a magyar javaslat csak 110 ezer magyart hagyott volna Csehszlovákiában, szemben a több mint 200 ezer szlovákkal és ruténnel, akik Magyarországnak jutottak volna. Emlékeztetni kell továbbá arra is, hogy kétszer vagy háromszor százzezernyi szlovák már most is él Magyarországon mint kisebbség. A kérdés megoldásának kiindulópontja csak az összefüggő nép-terület (*Volksboden*) lehet. A magyar fél kijelentette, hogy a müncheni elveket azonos módon kell alkalmazni, valójában azonban a csehországi és morvaországi viszonyok nem hasonlíthatók össze a szlovákiai és kárpát-ukrajnai viszonyokkal. Csehországban és Morvaországban a néprajzi határ hosszú időn át változatlan volt, következésképp Németország jogosan állíthatta, hogy az átengedendő területek ősi német kultúrterületek. Teleki magyar közoktatásügyi miniszter azt mondotta, hogy a magyar igények ősi és újabb jogokon alapulnak. Úgy érzi, ez állítással kapcsolatban ellenvetést kell tennie. Ha az 1910-es évet vesszük alapul, akkor talán sok helyen megvolt a magyar többség, de ha az ember 20 vagy 30 évvel visszamegy és az 1880. évi népszámlálás adatait veszi, akkor egészen más eredményekre jut. 1910-ben például Kassán csekély magyar többség volt, de 1880-ban a város még túlnyomóan szlovák volt. Így tehát Telekinek az az állítása, hogy Magyarország ezeket a városokat ősi és újabb jogok alapján igényli, nem egészen helytálló, mert ha az utolsó harminc évet nem vesszük figyelembe, akkor a szlovák fél

³ Lásd a 151. sz. iratot.

ugyanilyen joggal viszont azt követelheti, hogy az 1880. évi számadatokat vegyék figyelembe. Kassa még 1910-ben is csak magyar nyelvsziget volt az összefüggő szlovák nyelvterületben.”

Kánya magyar külügyminiszter erre azzal válaszolt, hogy véleménye szerint a csehszlovák kormány túl szigorúan ragaszkodik a müncheni egyezményhez, amely e kérdések megoldására háromhavi határidőt szabott. A müncheni egyezménynek ez az egyetlen hibája, a háromhavi időtartam ugyanis túl hosszú idő, mert ha megengedjük a kérdés ilyen hosszú elhúzódását, akkor békés megoldás többé már nem lesz lehetséges. Saját tapasztalatából mondhatja, hogy Magyarországon a feszültség az utolsó pár hét alatt elviselhetetlen tetőfokot ért el, és a Csehszlovákiáról birtokában levő jelentések hasonló képet mutatnak. Minden valószínűség szerint fegyveres konfliktusra került volna sor, és a magyar kormány ezért folyamodott Németország és Olaszország döntőbíráskodásához.

Teleki gróf közoktatásügyi miniszter kijelentette, hogy a Krno követ által felállított elvek egészen új problémákat vetnének fel. Magyarország területi megoldásra törekszik. Lengyelország ugyanezt tette. A magyar követeléseknek azonkívül történeti alapjuk is van. A csehszlovák kormány Komáromban tett ajánlata, hogy annyi szlovákot adjanak Magyarországnak, mint amennyi magyar Csehszlovákiában marad, nem fogadható el. Egyrészt figyelembe kell venni, hogy emigráció vagy jelentős népességnövekedés ezt az egyensúlyt nagyon rövid időn belül ismét megzavarhatná. Ennek az elvnek az alkalmazása nem számol hosszú távra szóló baráti kapcsolatok létesítésével, és ezért Magyarország Komáromban ezt az elvet kölcsönös tűszok elvének minősítette. Egyébként Magyarország elismeri az összefüggő néprajzi terület elvét. Két ponton azonban, tudniillik Nyitránál és Kassánál, figyelembe kell venni az idők folyamán bekövetkezett nagy népiségi (*Volkstum*) változásokat. A csehszlovák kormány rámutatott arra, hogy 1880 és 1911 között ezeket a városokat elmagyarosították. De ha az ember időben hátrább megy, akkor az derül ki, hogy 1880-ig pedig szlovákosítás történt, és a korábbi években, amint az például az 1720. évi statisztikából látható, ez még régi magyar néprajzi és települési terület volt. A most szlováknak jelzett lakosok nagyapjai még legnagyobbbrészt magyarok voltak. Igaz, ha az 50%-os elvet fogadjuk el kiindulási alapként, akkor Nyitra és Kassa nyelvszigetek. Rá kíván azonban mutatni arra, hogy Kassát például az összefüggő magyar nyelvterületről csupán néhány olyan kisközség választja el, melyeket maximálisan 45%-ban, átlagban pedig 37,8%-ban magyarok laktak.

Chvalkovský külügyminiszter kijelentette, teljes mértékben egyetért Kánya külügyminiszternek azzal a véleményével, hogy gyors megoldás szükséges. Azt kérte azonban, hogy először hallgassák meg Tiso szlovák miniszterelnök és Volosin ukrán miniszterelnök véleményét Teleki gróf nyilatkozatával kapcsolatban.

Von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter azt mondta, azért jöttek össze, hogy megoldást találjanak a szlovák—magyar kérdésben. Külügyminiszterek már mindkét kormány nézetét kifejtették, ezért nem látja értelmét annak, hogy még további szakértők véleményét is meghallgassák e tárgyban (Tisót és Volosint ilyeneknek kell tekintenie), különösen azért, mert maga a probléma már mindkét döntőbíró előtt eléggé ismeretes. Ezért tehát nem gondolja, hogy a mai értekezleten részt vevők számát még növelni kellene.

Bátorkodik még a következőket mondani Kánya külügyminiszternek azzal a megjegyzésével kapcsolatban, hogy a müncheni egyezményben túl hosszú időtartamot állapítottak meg: a német és olasz kormány másik két hatalom kormányával való müncheni együttműködésének eredménye volt az, hogy a magyar kisebbség kérdését egyáltalán közel hozták a megoldáshoz. Ezenkívül a két kormány azért jelentette ki készségét arra, hogy vállalja ebben a kérdésben a döntőbíró szerepét, hogy azt gyorsan és békésen

megoldhassák. Érdeklődéssel figyelte a csehszlovák és a magyar küldöttségek nyilatkozatait. Ezzel tehát a döntőbíráskodást megelőző megbeszélések befejezettek tekintethetők. A problémát kellő világossággal kifejtették. Ami Tiso és Volosin urakat illeti, alkalmuk lesz arra, hogy a két döntőbíróval nem hivatalos beszélgetést folytassanak a lunch folyamán, melyre ők is mindketten meghívást kaptak.

Lunch után azután az olasz és német küldöttségek megkezdik tanácskozásaikat a meghozandó döntőbíróági ítéletről, ami valószínűleg késő délutánra befejeződik. Akkor majd kérni fogja a magyar és a csehszlovák küldöttségeket, hogy jelenjenek meg a Belvedere-palotában tartandó záróülésen.

Gróf Ciano külügyminiszter e javaslattal egyetértett. Chvalkovský külügyminiszter ekkor engedélyt kért arra, hogy újra felszólalhasson. Tekintettel arra az alaposságra, amit még a német iskolákban tanult, kérte, hogy rámutathasson a következőkre: Tiso és Volosin urakat nem lehet szakértőknek minősíteni. A szlovák miniszterelnök volt annak a szlovák küldöttségnek a vezetője, amely mostanig a magyarokkal tárgyalt. Volosin úr Ukrajna miniszterelnöke. Ezért azt kéri, hogy az ülésről felveendő jegyzőkönyvekben a két urat ne nevezzék szakértőknek. Von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter és Ciano gróf külügyminiszter egyetértésüknek adtak kifejezést.

Az értekezletet ezután felfüggesztették.

E. Kordt

140/76 102—15.

DGFP—D. IV. 99/I.

155

Bécs, 1938. november 2.

KORDT KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE

A BÉCSI DÖNTŐBÍRÓSÁGI ÍTÉLET KIHIRDETÉSÉRŐL

Von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter az értekezletet azzal a bejelentéssel nyitotta meg, hogy a német és olasz kormányok a csehszlovák területek Magyarországnak történő átengedése kérdésében rájuk háruló döntőbíráskodási feladatukat elvégezték. A döntőbírák feladata rendkívül nehéz volt. De a néprajzi elv alapján olyan döntésre jutottak, amely, ha azt korrektül végrehajtják, a Magyarország és Csehszlovákia közötti elintézetlen kérdések tartós és igazságos megoldását fogja eredményezni.

Ciano gróf ezt a nyilatkozatot az olasz kormány nevében is megerősítette. Azt mondta, hogy a német és olasz kormányok részéről történt döntőbíráskodás újból megmutatta a tengely szolidaritását. Ő is hangsúlyozni kívánja a két kormány által vállalt feladat nehézségét, és felhívja a figyelmet a két kormánynak azokra az erőfeszítéseire, hogy olyan tartós és igazságos megoldást találjanak a problémára, mely arra lesz hivatva, hogy új korszakot nyisson és baráti, jószomszédi kapcsolatok alapját rakja le Magyarország és Csehszlovákia között.

Ezután következett a döntőbíróági ítélet és a kísérő jegyzőkönyv¹ felolvasása, majd aláírása. Ezután von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter az értekezletet befejezettnek nyilvánította.

E. Kordt

140/76 116—17.

DGFP—D. IV. 99/II.

¹ Lásd a 156., 157. sz. iratokat.

RIBBENTROP ÉS CIANO KÜLÜGYMINISZTEREK BÉCSI DÖNTŐBÍRÓSÁGI ÍTÉLETE

A magyar királyi kormány és a csehszlovák kormány részéről a német és olasz királyi kormányokhoz intézett ama felkérés folytán, hogy a Magyarországnak átengedendő területekre vonatkozóan közöttük fennálló függő kérdéseket döntőbíráskodással rendezzék, valamint ezt követően 1938. október 30-án az érdekelt kormányok között történt jegyzékváltás folytán Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter és őfelsége Olaszország királyának, Abesszínia császárának külügyminisztere, gróf Galeazzo Ciano ma Bécsben összejöttek és Kánya Kálmán úr magyar királyi külügyminiszter, valamint dr. František Chvalkovský csehszlovák külügyminiszterrel folytatott újabb eszmecsere után kihirdették a következő döntőbíróági ítéletet:

1. A Csehszlovákia által Magyarországnak átengedendő területek a mellékelt térképen vannak bejelölve.¹ A határ helyszíni kijelölését egy magyar—csehszlovák bizottságra ruházzák.

2. Az átengedendő területek Csehszlovákia részéről történő kiürítése és annak Magyarország részéről történő megszállása 1938. november 5-én kezdődik és 1938. november 10-re befejezendő. A kiürítés és megszállás részletes ütemtervét, valamint más, ezzel kapcsolatos eljárásokat magyar—csehszlovák bizottságnak kell azonnal szabályoznia.

3. A csehszlovák kormány biztosítja, hogy az átengedendő területeket a megszállás időpontjában rendes állapotban hagyja el.

4. A területátengedésből felmerülő különleges kérdéseket, különösen pedig az állampolgársági és opciós kérdéseket magyar—csehszlovák bizottságnak kell szabályoznia.

5. Hasonlóképpen magyar—csehszlovák bizottságnak kell külön rendszabályokban megállapodnia a csehszlovák területen maradó magyar nemzetiségű személyek, valamint az átadásra kerülő területen élő nem magyar fajú személyek védelmére. Ez a bizottság különös gondot fordítson arra, hogy a pozsonyi magyar népcsoportnak ugyanazt a jogállást biztosítsák, mint az ottani más népcsoportoknak.

6. Amennyiben a Magyarországnak történő területátengedés folytán a Csehszlovákiánál maradó területen gazdasági vagy közlekedési téren (vasút) hátrányok és nehézségek keletkeznének, úgy a magyar kormány a csehszlovák kormánnyal egyetértésben minden tőle telhetőt kövessen el, hogy ezeket a hátrányokat és nehézségeket kiküszöbölje.

7. E döntőbíráskodás végrehajtása során támadó nehézségek vagy kételyek esetén a magyar királyi és a csehszlovák kormány az ügyet közvetlenül egymás között rendezze. Ha azonban valamely kérdésben nem tudnának megegyezésre jutni, úgy ezt a kérdést végleges eldöntésre a német és olasz kormányok elé kell terjeszteni.

Joachim von Ribbentrop
Galeazzo Ciano

140[76 118—19

DGFP—D. IV. 99/III.²

¹ A térkép nyomtatásban nem jelent meg. A határ leírását lásd a 157. sz. iratban.

² Kiadva még: NSz. 439. — DIMK. II. 621.

A BÉCSI DÖNTŐBÍRÁSKODÁS SORÁN MEGÁLLAPÍTOTT
ÚJ CSEHSZLOVÁK—MAGYAR HATÁR
ÁLTALÁNOS VONALÁNAK LEÍRÁSA

A Magyar Királyság és a Csehszlovák Köztársaság közötti új határ általános vonala, úgy, amint az a német külügyminiszter és az olasz királyi külügyminiszter által 1938. november 2-án hozott döntőbírósi ítéletben megállapításra került, az alábbi:

Az új határ Pozsonytól délre, a régi államhatártól kiindulva a Pozsony—Érsekújvár vasútvonaltól észak felé halad, Érsekújvártól északnyugatra északkelet felé fordul, majd Verebélytől északra közvetlenül a Léva—Zólyom vasútvonalig megy: Érsekújvár és Léva városok újra Magyarországnak jutnak. Lévától keletre a határ keresztülhúzódik az Ipoly-vidéken, mintegy 30 kilométerrel északra az eddigi államhatártól. Majd tovább húzódik közvetlen Losonc és Rimaszombat városoktól északra, melyek ugyancsak ismét magyarok lesznek. A határ ezután északkeletre fordul, magába foglalva Jolsva városát és Rozsnyó közelében közvetlenül az Unterzips német települési területekig nyúlik. Majd északra fordul, Kassát befoglalja a magyar államterületbe és délkeleti irányban halad tovább, egészen a régi magyar határon fekvő Sátoraljaújhely vasúti csomóponttól mintegy 30 km-re északra fekvő pontig. Innen egyenesen keleti irányban megy tovább, egy Ungvártól közvetlen északra levő pontig. Utóbbi város Magyarországnak lett ítélve. A határ ezután élesen délkeletre fordul. A további határvonal szorosan Munkács városától északra halad el. Tovább haladva délkeleti irányban, az új határvonal Halmi (Halmeu) román vasúti határállomástól északkeletre éri el a régi államhatárt.

A vitatott városokból tehát a Csehszlovák Köztársaságon belül maradnak: Pozsony, Szlovákia fővárosa, továbbá Nyitra, az ősi püspöki város, valamint Kárpát-Ukrajnában Nagyszőlős városa a környező falvakkal együtt. A Magyar Királyságnak ítéltettek: Érsekújvár, Léva, Losonc, Kassa, Ungvár és Munkács.

Az új szabályozás a teljesen összefüggő magyar települési területet újra a Magyar Királyságnak juttatja vissza. Ott, ahol a viszonyok nem engedték meg a határvonal néprajzi alapon történő pontos megvonását, ott mindkét fél érdekeit gondosan mérlegelték.¹

376/209 305—06.

DGFP—D. IV. 99/IV.

¹ A határ részletesebb leírását lásd NSz. 440. 3. jegyzet. — A második világháború után az Egyesült Nemzetek a bécsi döntőbírósi ítéletet nem ismerték el. A Magyarországgal 1945. január 20-án kötött fegyverszüneti egyezmény 19. pontja, valamint a Magyarországgal 1947. február 10-én kötött békeszerződés 1. cikke a döntőbírósi határozat rendelkezéseit semmisének és érvényteleneknek nyilvánította.

Budapest, 1938. november 7.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET LEVELE
WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK

Kedves Weizsäcker úr!

Mellékelten megküldöm önnek szíves tudomásul Darányi korábbi magyar miniszterelnöknek a vezér és birodalmi kancellár úrhoz és a birodalmi miniszter úrhoz intézett két levelét.¹ Az eredeti példányokat jelentésemmel együtt továbbítási kérelemmel a Külügy-minisztériumnak küldtem meg.

Darányi úr azt mondotta nekem, hogy a Führerhez intézett levelét előzőleg Imrédy miniszterelnöknek is bemutatta. Említés történik a levélben arról, hogy a magyar nép és kormánya egyik abban a kívánságban, hogy a tengelypolitikán belül a német birodalom és Magyarország közötti baráti kapcsolatok még bensőségebbé váljanak, ami a müncheni látogatás során felmerült gondolatok megvalósításával lenne elérhető.² Ezzel arra céloz, hogy ő — amint ez ön előtt ismeretes — a Führer által történt fogadása alkalmával kilátásba helyezte Magyarország közeli kilépését a Népszövetségből, csatlakozását az antikomintern paktumhoz és a magyar külpolitika Berlin—Róma tengellyel fennálló szoros kapcsolatának okmányszerű rögzítését.³

A Führer akkor azt tanácsolta, hogy hagyják nyugodni mindeme dolgokat a Magyarország és Csehszlovákia közötti egyezmény megkötéséig. Bécsből visszatérve a birodalmi miniszter úr szóbeli utasításának megfelelően Csáky gróf emlékezetébe idéztem az ügyet. Nem kételkedem abban, hogy ezeket az ígéreteket a legközelebbi hetekben valóra váltják.

Mindenesetre legelőször a Felső-Magyarország visszacsatolása kapcsán szükségessé vált törvényhozási rendelkezéseket kell tető alá hozni. Számolnak azzal, hogy Imrédy ezt követően autoritár irányzatot fog követni a parlament meglehetősen messzemenő kikapcsolásával. Darányi azt mondta nekem, hogy Kánya további maradására, a Führer vele szemben Münchenben elhangzott éles bírálata után, természetesen gondolni sem lehet.⁴ Kánya azonban csak januárban válik ki. Utódként Bárdossy bukaresti követ és Csáky gróf jöhetnek tekintetbe. Utóbbinak vannak nagyobb esélyei. Egyéb változtatásokat is fontolgatnak a kormányban. A miniszterjelöltként emlegetett nevek önt kevésbé fogják érdekelni. Ezek a kabinet további fiatalítását jelentik, és előreláthatólag erősebben támaszkodnak a jobboldalra.

Szívélyes üdvözzel:

2004/442 702—3.

Heil Hitler!⁵

DGFP—D. V. 244.

¹ Az irat mellett csak a Hitlerhez intézett levél másolata található.

² Darányi ígéreteire lásd a 149. sz. iratot.

³ Magyarország 1939. február 24-én csatlakozott az antikomintern paktumhoz, majd április 11-én kilépett a Népszövetségből.

⁴ Lásd a 149. sz. iratot.

⁵ A másolaton nincs aláírás.

Budapest, 1938. november 3.

DARÁNYI VOLT MINISZTERELNÖK LEVELE HITLER KANCELLÁRHOZ

Vezér és Birodalmi Kancellár úr!
Excellenciás uram!

Kihirdették a döntőbíróági ítéletet a magyar—csehszlovák vitás kérdésben. A magyar népet, akárcsak csekélységemet, ennek a sokszor megpróbált népnek a fiát, kezdettől fogva teljes bizakodás töltötte el, hogy ön, vezér és birodalmi kancellár úr, kiáll igaz ügyünk mellett. És nem is csalódtunk.

Legyen szabad arra kérnem nagyméltóságodat, fogadja mélyen átértzett hálám kifejezését azért, hogy olyan jóságos volt, és Münchenben előre felvázolta előttünk az ön által oly élesen és világosan felismert utat, melyen a magyar kormánynak e kérdéskomplexum megoldásánál haladnia kellett, és amelyen járva nagyméltóságod segítségünkre sietett.

Teljes mértékben tudatában vagyunk annak, hogy az ön akciója nélkül semmit sem kaptunk volna meg a Trianonban elrabolt területeinkből, melynek egyik jelentős részét most visszaadták nekünk.

Másrészt szilárd meggyőződése az is, hogy a müncheni látogatásom alkalmával felmerült gondolatok megvalósítása a tengelypolitikán belül jelentősen hozzájárul a német birodalom és Magyarország baráti kapcsolatainak még bensőségesebbé válásához. A nép és kormánya egyek ebben a kívánságukban.

Midőn azt a kérést intézem nagyméltóságodhoz, hogy bensőséges nagy hálámról személyesen is biztosíthassam, maradok őszinte tisztelettel

2004/442 704.

mindig kész híve:

dr. Darányi Kálmán s. k.

159

Budapest, 1938. november 9.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

331. sz.

A bécsi döntés a magyar közvéleményben és sajtóban kettős érzést váltott ki: az eksztatikus öröm érzését amiatt, hogy Felső-Magyarország fontos részei húsz év után visszakerülnek az anyaországhoz, és a sajnálat, hogy ne mondjam, fájdalom érzését amiatt, hogy nem ítélték oda Magyarországnak legalább Pozsonyt, a régi magyar koronázó várost és Nyitrát, a régi püspöki székhelyet is. A fájdalomérzés érthetővé válik, ha visszaemlékszünk arra, hogy a magyar revíziós propaganda Csehszlovákiával szemben kezdettől fogva radikális megoldásra volt beállítva, olyan értelemben, hogy egész Szlovákiát

vissza kell csatolni, és Mussolini legutóbbi időből származó bizonyos kijelentéseit is itt úgy értelmezték, mintha ilyen radikális megoldást ő is helyeselné. A magyar közvélemény széles rétegei tökéletesen meg vannak győződve arról, hogy ha hagynák, hogy szabadon döntsének sorsukról, a szlovákok, de különösen a ruténok mindenkor szívesen visszatérnének Magyarországhoz, és a Magyarországhoz való visszatérést csak önrendelkezési joguk megtagadása tette számukra lehetetlenné. A közös lengyel—magyar határ túl hangos lengyel propagálása még csak fokozta a magyar reményéseket, legalábbis a kárpátaljai terület visszacsatolását illetően. Mivel pedig ezeket a reményeket a döntőbírói ítélet nem váltotta be, most valami macskajajos hangulat uralkodott el. Nem szabad ezzel kapcsolatban elhallgatni azt sem, hogy a kellően nem tájékozott közönség soraiban elterjedt az a vélemény, hogy e területek visszatérését Németország tudatosan akadályozta meg.

Ezzel szemben a magyar sajtó — irányzatától függetlenül — hálás elismeréssel adózik azért, hogy Németország és Olaszország átvették a döntőbíró kényes szerepét, mint ahogy a lapok csaknem kivétel nélkül azt is kiemelik, hogy a döntőbírói ítélet a magyar várakozásokat tisztán néprajzi szempontból mintegy 90%-ban kielégítette. A hiányzó 10% elsősorban a Magyarországnak oda nem ítélt Pozsony és Nyitra városokra terjed ki. Egészen világosan kimondja ezt a magyar Hungarista Mozgalom magát nemzeti-szocialistának nevező Magyarság című lapja is. A lap a továbbiakban kijelenti, hogy a Felső-Magyarorszáért vívott harcnak pillanatnyilag csak az egyik szakasza ért véget, mert „hogy csak Kárpátalját említsük, sem a magyar, sem a lengyel közvélemény nem fog sohasem beletörődni abba, hogy országaik határán egyes államok stratégiai és politikai érdekei miatt örökös polgárháború dúljon”. A lap kifejtette továbbá, hogy a rutén kérdés megoldása talán már hónapokon belül megéri. A sorok közül kiolvasható, hogy felfogása szerint Németország és Olaszország egy más, ti. nemzetiszocialista magyar kormánynak jelentősen nagyobb területgyarapodást engedélyezett volna.

A közös magyar—lengyel határ érdekében emel szót a Németországban különösen antikomintern-körökben ismert Rajniss képviselő is az Új Magyarság című lap hasábjain. Valószínűnek tartja, hogy a legközelebbi jövőben a szlovákok és ruténok is kivívják önrendelkezési jogukat. Felfogása szerint Magyarország területileg többet érhetett volna el, ha európai háborúra került volna sor. Békés úton több nem volt lehetséges. Rajniss azt is hangsúlyozta, hogy Magyarországnak kevés része van a most elért sikerben, mert ez elsősorban a Führernek és Mussolininak köszönhető. A kimondottan német orientációjú Új Magyarság egy más helyen azt emeli ki, hogy Magyarország elsősorban a Führernek hálás, mert neki oroszlánrésze van abban, hogy Magyarország most örömmel ülné.

A kormánypárti Függetlenség című lap ugyancsak kiemeli azt a nagy szerepet, melyet „Magyarország két nagy barátja, Németország és Olaszország, Magyarország javára” játszottak. Ha Bécsben nem is érték el a trianoni igazságtalanság jóvátételét, mégis a bécsi döntőbírói ítélet felbecsülhetetlen értékű lépést jelent a népi elv érvényesülésének útján. Pozsonyról és Nyitráról lemondani mindenesetre súlyos áldozatot jelent Magyarországnak számára; mégis, a Berlin—Róma tengely a legteljesebb mértékben beváltotta mindama reményeket, melyeket a magyar nemzet hozzá fűzött. A lap végül arról biztosít, hogy Magyarország sohasem felejt el a vezér és birodalmi kancellárnak, hogy a felső-magyarországi területek visszaszerzését egyáltalán lehetővé tette.

A félhivatalos Budapesti Hírlap szintén arról biztosít, hogy a magyar nemzet „olthatatlan hálát” érez a baráti nagyhatalmak és vezérek iránt. A lap azonban arra is rámutat, hogy a bécsi döntés vezérmotívuma az etnográfiai elv volt, nem pedig Magyarország

történelmi jogai. Minden magyarnak fáj a szíve, amiért az etnográfiai elv alkalmazása nem tette lehetővé valamennyi felvidéki magyar visszatérését.

A Magyar Nemzet című új lap ezt írja: „A hitleri Németország óriási katonai hatalma földrengést okozott Csehszlovákiában és megadta az impulzust ahhoz, hogy a más nemzetiségű cseh alattvalók is felszabadításukat és önrendelkezésüket követeljék. A Duce nélkül azonban a magyar kérdés talán sohasem került volna bele a müncheni jegyzőkönyvbe, és Magyarország sohasem jutott volna abba a helyzetbe, hogy Szlovákia magyarlakta területeit visszanyerje.”

Herczeg Ferenc, a revíziós gondolat ismert előharcosa azt írja a Pesti Hírlap című revíziós lapban: „Soha el nem múló szeretettel és ragaszkodással gondolunk három nagy barátunkra, Németországra, Olaszországra és Lengyelországra, akik a gondviselés akaratának végrehajtói voltak.” Herczeg Ferenc is kifejezést ad annak a reményének, hogy a szlovákoknak és ruténoknak lesz még alkalmuk arra, hogy maguk döntsenek végleges sorsukról.

A zsidó-liberális Újság című lap is kertelés nélkül kijelenti, hogy Németország és Olaszország barátsága és támogatása nélkül Magyarország sohasem vívhatta volna ki most elért sikerét. Hálátlanság lenne azonban, ha Magyarország nem emlékezne meg ebben az órában lord Rothermere-ről¹ is, aki legelsőnek emelte fel hangját Magyarország érdekében. Köszönet illeti gróf Bethlen Istvánt is, mert kiemelte Magyarországot a külpolitikai izolációból; éppígy köszönetet kell mondani az elhunyt Gömbös Gyulának is, aki a magyar—német barátságot mélyebb alapokra helyezte.

Talán Ottlik György adózik Németországnak a legmelegebb elismeréssel és legszívélyesebb köszönettel, közvetlenül a bécsi döntés után megjelent Pester Lloyd-beli cikkében. Éppen ez a cikk bizonyítja, hogy Ottlik, mióta a Pester Lloyd élén áll, egyre inkább a szoros német—magyar együttműködés gondolatának fenntartás nélküli szószólójává fejlődött. Ottlik többek között ezt fejtette ki: „A német birodalom hatalma és Hitler akarata nélkül sohasem fejlődtek volna idáig a dolgok, azokat még elkezdni sem merték volna. A feltámadásnak ezen a mai emlékezetes, feledhetetlen napján külügyminisztere, Joachim von Ribbentrop céltudatos munkája révén újabb bizonyítást nyert előttünk a Führer akarata, kristálytisztá ítélete és sziklaszilárd elhatározása, hogy az egyszer helyesnek felismert elvet maradéktalanul érvényesítse. De bizonyítást nyert Németország Magyarország iránt tanúsított barátsága is. A legjobb barátai oldalán nehéz harcot vívott nemzetnek sohasem szabad hálátartozását elfelejtenie.”

Eltekintve attól, hogy a követség egyes személyektől, egyesületektől és városoktól Magyarország minden részéből kapott köszönő táviratokat, melyekben a feladók a Führer iránti hálájukat és köszönetüket juttatják kifejezésre, elsősorban Németországot és Olaszországot biztosítják háláérzésükről azok a nevesebb közéleti személyiségek is, akik legfrissebben a bécsi döntőbíróági ítéletről nyilatkoztak. Kezdve a miniszterelnökkel², aki mindjárt a bécsi döntés estéjén köszönő szavakat intézett Magyarország hatalmas barátaihoz, a német és olasz nemzethez és azok nagy vezéreihez, egészen Eckhardt Tibor kispárti ellenzéki vezérig, senki sem próbálta meg Németországnak a felső-magyarországi területek visszaszerzésében játszott szerepét csökkenteni. Csaknem valamennyi ilyen nyilatkozatba belecsendül azonban a gyász is amiatt, hogy a közös magyar—lengyel határt nem lehetett elérni. Eckhardt Tibor például kijelentette, hogy Magyarországnak, ha biztonságban akar élni, közös határra van szüksége Lengyel-

¹ Lord Rothermere, Harold Sidney Harmsworth angol konzervatív politikus.

² Imrédy Béla.

országgal. A jelenlegi megoldás csak provizórikus lehet, és a végleges megoldásnak abban kell állnia, hogy Kárpátját autonóm területként Magyarországhoz csatolják.

A bécsi döntés estéjén a kormányzó is ilyen irányú reményeket csillantott fel, amikor kijelentette: „Álmodjunk még szebbeket, mint amilyen az az álom, amely ma beteljesedett.”

A Magyar Történelmi Társulat nagy ünnepi ülésén azt a határozatot hozták, hogy köszönő táviratot intéznek a Führerhez. Ebben többek között az áll, hogy a Führer határozott, kemény fellépésével egyengette Magyarország igaz ügye érvényesülésének és a magyar remények beteljesedésének útját. Ezen az ünnepi ülésen Hóman volt kultusz-miniszter részletesen megindokolta a bécsi döntést, melyet az etnográfiai elv alapján, a népi gondolat szellemében, nem pedig az abszolút történelmi igazságosság és a történelmi jog értelmében hoztak. Hitler Adolfot Hóman a népi gondolat legmarkánsabb képviselőjének nevezte, akinek határozott fellépése és megalkuvás nélküli akarata képes volt megvalósítani a német nép kulturális és politikai egységét, de ugyanakkor az elvektől inspirált emberek szigorú következetességével a szomszédos Lengyelország és Magyarország népeinek is segítséget nyújtott saját népi jogaik érvényesítéséhez. A Führer német hűséggel állt Magyarország oldalára és a birodalmi külügyminiszterrel együtt elősegítette, hogy egymillió felső-magyarországi testvér vissza tudott térni az anyaországhoz.

Hóman úr a továbbiakban hangsúlyozta, hogy Pozsony és Nyitra Csehszlovákiánál maradása bizony fájdalmas érzéseket kelt, mivel véleménye szerint Magyarország joggal hihette, hogy számíthat ezekre a városokra. Mint történésznek, azt kell követelnie, hogy a népiség elvét olvassák össze a történelmi elvvel, azaz Magyarország számára a Kárpát-határt kell követelnie.

A képviselőház összeülésekor annak elnöke³ is tolmácsolta a magyar nemzet köszönetét a Führernek, kijelentve, hogy a Magyarország részéről húsz év óta követelt igazság nem győzedelmeskedett volna Hitler Adolf akaratzsenije és a német nemzet újjáalakított ereje nélkül.

Habár tehát kifelé a magyar közvéleményt Németországgal szemben egységesen a köszönet és hála érzése hatja át, mégis úgy gondolom, utalnom kell arra is, hogy — amint már fentebb említettem — széles magyar tömegeknek az a benyomása, hogy Olaszország hajlamos lett volna arra, hogy sokkal többet juttasson Magyarországnak, és hogy még a jelenlegi határvonalat is csak Németország kezdeti ellenkezése után lehetett elérni, mert Németország egy lehetőleg nagy Szlovákiát akar gazdaságilag kizsákmányolni. Kávéházakban, politikai körökben e felfogás indoklására a legostobább verziók járnak szájról szájra. Az a verzió, mellyel a leggyakrabban találkozom, úgy szól, hogy a Führer Darányi volt miniszterelnököknek egy évvel ezelőtt Pozsonyt biztosra odaígérte, de ezt az ígéretét most nem váltotta be, meg hogy Ciano gróf Bécsben a birodalmi miniszter úrtól Kassát, Munkácsot és Ungvárt is csak kemény harc után tudta kicsikarni.

Az a benyomás, hogy az olaszok igen behatóan tájékoztatták a magyarokat a bécsi döntést megelőző előzetes megbeszélésekről.

Erdmannsdorff

2043/446 588—94.

³ Kornis Gyula.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

174. sz.

A kormányzó, aki tegnap magához kéretett, hogy a bécsi döntéssel kapcsolatban fényképével ajándékozzon meg, egy pár barátságos megjegyzést tett, majd megemlítette, hogy aggasztja őt Kárpát-Ukrajna problémája. A magyar kormányt kérésekkel ostromolják, hogy vessen véget az ottani tarthatatlan állapotoknak. Ilyen értelmű előterjesztést tett Ungváron 121 Csehszlovákiánál maradt község és Fencik Hiam korábbi ottani miniszter. A folyók iránya következtében Kárpát-Ukrajna hegyes maradványának szűkölködő lakossága teljes mértékben Magyarországra van utalva mint piacra. A lakosságot az előzőleg Ukrajnából kivont és a cseh hadseregbe besorolt, bolsevizmussal kacérkodó csapatok (Petljura)¹ terrorizálják.

A Führer Darányi előtt tett müncheni nyilatkozata² óta (utóbbinak el kellett volna oszlatnia a németellenes lengyel—magyar blokkról keringő esztelen híreszteléseket), hogy minket nem érdekel a közös lengyel—magyar határ létesítése, fennáll az a lehetőség, hogy egy kárpát-ukrajnai robbanás esetén oda magyar csapatok vonulnak be és ott maradnak mindaddig, amíg a lakosság önrendelkezési jogát nem biztosítják, esetleg a népszavazás idejére nemzetközi csapatok odaküldésével. Azonkívül Kárpát-Ukrajna észak-déli irányban futó mély völgyektől átszeldelt hegyes vidéke nem is alkalmas arra, hogy olyan, a jövőben Ukrajnában várható német tevékenységhez szolgáljon közlekedési vonalul, melyet Olaszország és Japán hasonló akciójával összekapcsolva kell végrehajtani a bolsevista veszély megfékezésére.

Erdmannsdorff

140/76 174.

DGFP—D. IV. 118.

¹ Utalás Sz. V. Petljurára, aki 1918-ban az ukrán burzsoá nacionalisták vezetőjeként hadat üzent Szovjet-Oroszországnak, és bandái nagy vérengzéseket követtek el Ukrajnában. Horthy ezeket hitte kommunistáknak.

² Erre vonatkozólag lásd az október 14-i, Hitler-Darányi megbeszélésről készült feljegyzést (149. sz. irat), amelyben ez áll: „Darányi ezután megemlített különböző, a magyar-lengyel politikával foglalkozó sajtójelentéseket, amelyekben tömbalakításra és ehhez hasonlóra történt utalás. A Führer megjegyezte, hogy ezek a dolgok számára teljesen közömbösek.”

Budapest, 1938. november 17.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

353. sz.

F. hó 15-én kelt 175. sz. távirati jelentésem kapcsán.¹

Imrédy miniszterelnök újjáalakított kormánya tagjainak bemutatása alkalmából² a kormánypárt képviselői előtt programadó nyilatkozatot tett, melyre legközelebbi különjelentésemben³ térek vissza.

Van szerencsém mellékelten csatolni⁴ külpolitikai vonatkozású fejtegetéseinek szó szerinti szövegét. Feltűnő ebben a Németország ellen irányuló suttogó propaganda éles elítélése, valamint a tengelyhatalmak politikája melletti kiállása.

A kormányhoz közel álló Új Magyarország című lapban Milotay főszerkesztő keményen leszámol a Németország ellen irányuló suttogó propagandával.⁵ Ezt a propagandát azok az emberek szítják, akik osztrák—magyar orientációjukkal és a Bécs—Budapest—Prága tengely létrehozására irányuló kívánságukkal most szörnyű vereséget szenvedtek. E körök most német árulásra hivatkoznak és azt hangoztatják, hogy Hitler cserbenhagyta, sőt elárulta a magyarságot, mivel nem adta oda nekik egész Szlovákiát, mindenekelőtt Pozsonyt, sőt mi több, mindent megtett azért, hogy a magyar érdekek a bécsi döntésnél ne az igazságnak megfelelően érvényesüljenek. E körök a magyarok nemzeti érzéseit német „veszélyre” és német „árulásra” hivatkozva akarják feltüzelní. Ennek szolgálatában áll Hitler és a Harmadik Birodalom érdemeinek következetes agyonhallgatása. Németország ellen akarnak hangulatot csinálni Mussolini érdemeinek egyoldalú kiemelésével, aki — szerintük — az elért eredményeket csak Németország ellenében tudta Magyarországot javára megvalósítani. Úgy látszik, most hirtelen fölfedezve sovíniszta és irredenta szívét, még a magyar szociáldemokrácia is meghajtja zászlaját Mussolini előtt, hogy annál erősebben uszithasson a veszedelmesebb ellenség, a német birodalom ellen. Ugyanilyen értelemben tevékenykednek a liberális kapitalista zsidóság, valamint a magyar legitimizmus eladósodott hívei. E sajátos, a nemzeti intranzigencia színeibe öltözött magyar népfront óriási veszélyt jelent. Hiszen világos, hogy visszahatása a németországi hangulatra nem maradhat el, különösen, ha arra gondolunk, hogy Magyarország Németország és Hitler baráti jóakarata nélkül egyetlen akácfát sem kapott volna vissza. Nem lehet elvárni Németországtól, amely Magyarországot mindig támogatta, hogy százszázalékos magyar irredenta politikát folytasson és száz százalékgig kiálljon a magyar érdekekért, ha Magyarország csak ötven vagy húsz százalékosan áll ki a német érdekek mellett.

Erdmannsdorff s. k.

1847/420 992—3.

¹ A jelentés nem ismeretes.

² 1939. november 15-én az Imrédy-kormány — a Nemzeti Egység Pártján belüli ellentétek kiéleződése miatt — benyújtotta lemondását, de még aznap újjáalakult; négy új miniszter lépett a kormányba — Teleki Mihály, Tasnádi Nagy András, Kunder Antal és Bartha Károly, a Felvidék ügyeinek miniszterévé pedig Jaross Andort nevezték ki.

³ A jelentést nem ismerjük.

⁴ A melléklet nem található az irat mellett.

⁵ Új Magyarország, 1938. november 17.

Berlin, 1938. november 18.

WOERMANN ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES TÁVIRATA
ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

Pol. IV. 8456.

246. sz.

A követnek, hivatkozással 174. sz. táviratára:¹

A magyar követ itt ma a kormányzó önnek tett nyilatkozatához hasonló tartalmú demarche-ot tett. Utalt arra, hogy Kárpát-Ukrajnában a helyzet kezd tarthatatlanná válni, és hogy a magyar kormány számára nehéz mérsékletet tanúsítani. Hozzáfűzte, hogy bárhogyan is fejlődjenek az események, a magyar kormány nagyon szeretne az ügyről a német kormánnyal tanácskozni.

Ha erre legközelebb alkalma nyílik, amit hamarosan meg kellene teremtenie, közölje a magyar külügyminiszterrel, hogy a német kormány ellenzi a kormányzó Kárpát-Ukrajnában nyilvánvalóan szándékolt akcióját. A német kormány birtokában levő jelentések szerint Csehszlovákia nem tűrne el egy ilyen akciót. Ha a magyar akció nehézségeket idézne elő, Németország nem támogathatná Magyarországot. A német kormány ezért a magyar akciót fenti megfontolásokból kifolyóan időszerűtlennek tartja.

Időközben az itteni magyar követ is hasonló tájékoztatást kapott. Emlékeztették arra a kötelezettségre, hogy ne csináljanak semmit nélkülünk. Az olasz nagykövetet is részletesebben tájékoztattuk a helyzetről.

Woermann

140/76 175.

DGFP—D. IV. 122.

Budapest, 1938. november 19.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

178. sz.

Hivatkozással az ön 246. sz. táviratára.¹

Megbízást végrehajtottam.

A külügyminiszter azt felelte, hogy ő elismeri a határmegvonást úgy, ahogy azt a bécsi döntésben rögzítették. Időközben azonban új helyzet keletkezett azzal a nyilatkozattal, amely Kárpát-Ukrajna lakossága döntő többségének Magyarországgal való egyesülési akaratát fejezi ki. Következésképp a kárpát-ukrán kérdés a magyar nép

¹ Lásd a 160. sz. iratot.¹ Lásd a 162. sz. iratot.

nemzeti ügyévé vált. Mivel ezt a mozgalmat itt nagyon befolyásos személyek is támogatják, nem tudja, vajon a magyar kormánynak az erőszakos megoldás megakadályozására irányuló erőfeszítései sikeresek lesznek-e. Azt indítványozta a csehszlovák követnek,² aki az itteni propaganda miatt panaszkodott, hogy az esetleges komolyabb fejleményeknek nemzetközi ellenőrzés alatt megtartott népszavazással lehetne elejét venni.

Erdmannsdorff

376/209 102.

DGFP—D. IV. 127.

164

Budapest, 1938. november 20.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TELEFONÜZENETE

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK¹

Miniszter úr!

Kormányom megbízásából van szerencsém a következő közlést tenni nagyméltóságodnak:

A német kormány az olasz kormány révén tudomást szerzett arról a magyar közlésről, amelyben a magyar királyi kormány az olasz kormánynak azt a szándékát jelenti be, hogy vasárnap, november 20-án katonai műveletekbe kezd Kárpát-Ukrajna megszállása céljából.²

Az olasz királyi kormányhoz intézett eme közlés szöges ellentétben áll azokkal a közlésekkel, melyeket a magyar királyi kormány a birodalmi kormánynak tett. A magyar királyi külügyminiszter von Erdmannsdorff követtel f. hó 19-én azt közölte, hogy igyekszik Kárpát-Ukrajnával szemben az erőszakos rendszabályokat megakadályozni.³ Ezen túlmenően a magyar királyi követ még pénteken, f. hó 18-án megjelent a Külügyminisztériumban, és ott arról biztosított, hogy Magyarország a német kormánnyal való egyetértés nélkül nem folytatódik semmiféle rendszabályhoz.⁴

Meg kell állapítani még az alábbiakat is:

A német követ november 19-én demarche-ban juttatta kifejezésre a magyar királyi kormány előtt a Kárpát-Ukrajnában esetleg sorra kerülő magyar erőszak alkalmazására vonatkozó aggodalmait és rámutatott arra is, hogy amennyiben egy ilyen bevonulás ellenállásba ütközne — ami a rendelkezésre álló hírek szerint lehetséges —, úgy a német kormány jelenleg nem tudná a magyar kormányt katonai támogatásban részesíteni. Rámutatott a követ továbbá arra is, hogy a német kormány ez okokból ilyen akciót nem tartana opportunusnak⁵.

² Milos Kobr.

¹ A német szöveg egy másik példányán — DGFP—D. IV. 132. — a jegyzék szövege előtt még egy mondat áll, amelyben Ribbentrop utasítja Erdmannsdorffot, hogy a következő jegyzéket saját aláírásával minél gyorsabban adja át a magyar külügyminiszternek.

² Attolico berlini olasz nagykövet fordult Mussolini nevében Ribbentrophoz. Mussolinit Szabó László ezredes, római magyar katonai attasé tájékoztatta a közeli támadásról. — DGFP—D. IV. 128.

³ Lásd a 163. sz. iratot.

⁴ Lásd a 162. sz. iratot.

⁵ Lásd a 162., 163. sz. iratot.

Az olasz kormány közlése szerint a magyar királyi kormány ezt a lépést félreértés folytán nyilvánvalóan úgy értelmezte és az olasz kormánnyal is úgy ismertette, mintha a német kormánynak önmagában véve nem lenne semmi kifogása egy ilyen, most végrehajtandó erőszak alkalmazása ellen, csupán Magyarország helyzetét illetően óhajtotta bizonyos aggodalmait kifejezésre juttatni. Mindenféle félreértés kiküszöbölése céljából a német kormány tisztelettel közli a magyar kormánnyal immáron újólág az alábbiakat:

1. A Bécsben a magyar és csehszlovák kormányok kérésére csak nemrég meghozott döntőbírói ítéletben⁶ a német és olasz kormányok megállapították a Magyarország és Kárpát-Ukrajna közötti határvonalat. Ezt a határt Magyarország Bécsben aláírásával az egész világ előtt végérvényesnek fogadta el. Ha tehát most Magyarország Csehszlovákia kárpát-ukrán része ellen fegyveres erővel lép fel, úgy ezáltal a magyar királyi kormány erkölcsileg nehéz helyzetbe kerülhet.

2. Egy ilyen eljárásnak továbbá az lenne a következménye, hogy a bécsi döntőbírói ítélet — a két döntőbíráskodó hatalom tekintélyének rovására — értékét veszítené. A német kormány ezért úgy gondolja, elvárhatja, hogy Magyarország betartja a döntőbírói ítéletet.

3. Az itteni hírek szerint számolni lehet azzal a lehetőséggel, hogy a kárpát-ukrajnai bevonulás a csehszlovák hadsereg fegyveres ellenállásába ütköznön. Ez esetben Magyarország — a két hadsereg között fennálló és a német kormány előtt ismeretes erőviszonyok alapján — katonailag nehéz vagy éppen válságos helyzetbe kerülhetne. A német kormány viszont — amint erről már említés történt — jelenleg nem lenne abban a helyzetben, hogy Magyarországnak valamilyen formában támogatást nyújtson.

4. Már csak ez okból is a német kormány ismételten rámutat azokra a komoly aggodalmakra, melyeket véleménye szerint a Kárpát-Ukrajnába történő erőszakos bevonulással szemben érvényesítenie kell. Megállapítja a német kormány, hogy egy ilyen eljárás esetleges szerencsétlen következményeit Magyarország csak önmagának tulajdoníthatná.

Erdmannsdorff s. k.

Idáig tart a jegyzék. Kérem, lépjen érintkezésbe a demarche megtétele előtt olasz kollégájával, aki ugyancsak megbízást kapott egy, az 1—4. pontokat tartalmazó jegyzék átnyújtására.

A demarche megtételekor kérem Kánya úr előtt világosan kifejezésre juttatni a magyar eljárás fölötti megütközésünket.

Tájékoztatásul: Az olasz külügyminiszter az alábbi közléseket tette nekünk a kárpát-ukrán kérdésben folytatott olasz—magyar megbeszélésekről:

1. Ciano három beszélgetésben, mégpedig 11-én, 18-án és 19-én szigorúan intette Magyarországot, nehogy Kárpát-Ukrajna miatt akciót kezdjen Csehszlovákia ellen. Szó szerint a következőket mondotta:

Olaszországnak ebben az ügyben nincsenek közvetlen érdekei. A bécsi döntőbírói ítélet után azonban ti ilyesfajta akciónál nem számíhattok támogatásunkra, és hozzáfűzöm, amennyiben Berlin valamilyen lépést tenne, hogy benneteket a döntőbírói ítélet határozványainak garantálására utasítson, úgy csatlakozunk Berlinhez.

2. Olaszország Budapesten a német kormányéhoz hasonló lépést tesz, mégpedig a német jegyzék végén található négy pontnak megfelelő, azonos szöveggel.

⁶ Lásd a 154—157. sz. iratokat.

3. Ami a katonai támogatást illeti, ilyet nem is kívántak, kivéve azt a 100 vadászrepülőgépet, melyet pár hónappal ezelőtt Budapest védelmére ígértek, és amelyeket egyébként most Olaszországban visszatartottak.

Idáig tart az olasz kormány közlése.⁷

Ribbentrop s. k.

2004/442 584—8.

DGFP—D. IV. 132.

165

Berlin, 1938. november 21.

WOERMANN ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVET BEJELENTÉSEIRŐL

Ma fölkeresett engem a magyar követ, aki tulajdonképpen a birodalmi miniszter úrral akart beszélni.¹ Azt mondta, hogy már szombat óta, tehát még mielőtt a kárpát-ukrán kérdés jelenlegi akut stádiumba lépett volna, és ettől a kérdéstől teljesen függetlenül az a megbízása, hogy a birodalmi külügyminiszter úrral beszéljen Magyarországnak a Berlin—Róma tengelyre való szorosabb támaszkodásáról. Átadta az idemellékelt feljegyzést². Eszerint a közeledésnek politikai és gazdasági téren kellene bekövetkeznie, politikai téren mindenekelőtt Magyarországnak az antikomintern paktumhoz való csatlakozásával.

A követ arról biztosított engem, hogy a magyar kormány ezt a tervet már régóta mérlegeli, és csak a mostani nyár akut eseményei miatt halasztotta azt el.

Azt mondtam neki, érdekes javaslatról van szó, amely mindenesetre még szebb lenne, ha abban Magyarországnak a Népszövetségből való kilépéséről lenne szó. Sztójay úr azt válaszolta, hogy ebben az irányban már ismételten gyakoroltak nyomást, éspedig Ciano gróf is. Ha a kilátásba helyezett tárgyalásokra sor kerül, Németország újból előhozhatja ezt a kívánságát.

Beszélgetésünk után a követ megbízatásának a birodalmi miniszter úrnál is újból eleget tett.

Woermann s. k.

2452/D. 515 341.

⁷ A jegyzék hatására a magyar kormány azonnal felfüggesztette a támadás előkészítését. — Lásd még a német követ jelentését Kányával a jegyzék átadásakor folytatott beszélgetéséről: DGFP—D. IV. 133.

¹ Sztójay még aznap tárgyalt Ribbentroppal. A beszélgetés fő témája a kárpát-ukrán kérdés volt, de Sztójay Ribbentropnak is előadta a Woermannal közölt javaslatokat. — Lásd DGFP—D. V. 252. — Woermann a Sztójayval a kárpát-ukrán kérdésre vonatkozó megbeszélését egy másik feljegyzésben rögzítette. — Lásd DGFP—D. IV. 134.

² Lásd a Ribbentroppal folytatott beszélgetésről készült feljegyzés mellékleteként DGFP—D. V. 252.

Budapest, 1938. november 24.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

189. sz.

A kormányzó a belpolitikai fejlemények miatt¹ sajnálkozását fejezte ki. A parlament feloszlátása és új választások nem jönnek szóba, mivel a választói névjegyzékek elkészítése új választójogi törvény alapján hónapokat venne igénybe. Azt gondolja, Bethlen gróf talán képes lenne kormányzóképes többséget összehozni, de miniszterelnökként nem jön szóba, mivel külpolitikailag nem akceptábilis. A kormányzó a legközelebbi napokban vezető politikusokat fogad, és akkor dönt, elfogadja-e Imrédy lemondását, akinek képességeiről nagy elismeréssel szólt. Reméli, a képviselőház november végéig tartó, általa elrendelt elnapolása alatt megoldást talál. A kormányzó a legélesebben nyilatkozott a jobboldali radikális Szálasi-pártról, amely bomlasztást kísérel meg a hadseregben. A hadsereg esetleg megfertőzött elemeit kíméletlenül eltávolítja, és élesen fellép a párt ellen.

73/51 681.

Erdmannsdorff

167

Budapest, 1938. november 28.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

190. sz.

A kormánypárt balszárnyának kilépése, vidéki rokonszenv-tüntetések¹ és kormányválság lefolyása, mely azzal végződött, hogy a kormányzó nem fogadta el a lemondást,² a miniszterelnöknek megkönnyíti a szociális és agrárreformprogram végrehajtását. Az újonnan megszállt terület képviselőinek támogatásától azt várják, hogy Imrédynek parlamenti többsége lesz.

Kánya lemondási kérelmét legközelebbi napokban elfogadják.³ Utóda a bukaresti magyar követ⁴ vagy a külügyminiszter eddigi kabinetfőnöke, Csáky gróf lesz; erre való tekintettel a külügyminiszter rangidős helyettese, Apor báró, tizenkét havi szabadságra megy.

Erdmannsdorff

73/51 683.

¹ 1938. november 22-én 64 képviselő kilépett a kormánypártból, tiltakozásul Imrédy nyílt fasiszta diktatúrára irányuló törekvései és szociális demagógiája ellen. A következő napon a Parlamentben leszavazták Imrédy napirendi indítványát, mire a miniszterelnök lemondott. A képviselőház üléseit elnapolták. A szélsőjobboldali ifjúsági szervezetek Imrédy mellett rendeztek tüntetéseket.

² Lásd a 166. sz. irat 1. jegyzetét.

³ Horthy 1938. november 27-én újra Imrédy Bélát nevezte ki miniszterelnökknek.

⁴ Kánya Kálmán november 29-én mondott le; 1938. december 10-ig Imrédy vezette a Külügyminisztériumot.

⁵ Bárdossy László.

WIEHL MINISZTERI OSZTÁLYFŐNÖK FELJEGYZÉSE

Amikor a magyar kormány késznek nyilatkozik arra, hogy „Németországhoz fűződő gazdasági kapcsolatait stabil irányban mélyítse el és célszerű kölcsönös kiegészítés irányában építse ki”,¹ feltehetően két dologra gondol:

a) Intézkedésekre annak érdekében, hogy az eddigi termelést és felvevőképességet kölcsönösen jobban állítsák át a másik ország szükségleteire. Magyar részről ennek során fokoznák egyrészt a Németországban szükségelt mezőgazdasági termékek termelését, vagy ha ez lehetséges, újak termelését is megkezdenék (gyapot, kender, len, birkagyapjú, szójabab, lucerna). Gondolnak továbbá arra, hogy Magyarország a már jelentősen előrehaladott iparosodást nem folytatja, és azokat az ágakat, melyekben aligha lenne életképes, például az automobil-ipart, újból leépítik, hogy növeljék a német ipari termékek felvevőképességét. Német részről különös intézkedések e tekintetben aligha szükségesek, mivel Németország valamennyi magyar mezőgazdasági termékben felvevőképes, a német készáruiparban pedig nem szükséges a magyar szükségletekre való külön átvállalás.

b) Hosszú lejáratú szerződések kötése meghatározott áruk meghatározott mennyiségekben történő cseréjére, lehetőleg előre meghatározott árakon, különösen a magyar gabona Ostmarkból (Ausztriából) származó német fa ellenében történő cseréjére.

Ilyesfajta intézkedésekben és egyezményekben német részről is alkalmas eszközt látnak a gazdasági kapcsolatok elmélyítésére. Gyakorlatilag mindenekelőtt attól függ majd a dolog, képes-e Magyarország mezőgazdasági termelésének megfelelő növelésére, és hajlandó-e iparosításának megfelelő visszaszorítására. Illetékes magyar miniszterekkel folytatott nem hivatalos megbeszélések alapján számolni lehet komolyan gondolt magyar készséggel.

Ezen túlmenő kereskedelempolitikai egyezmények pillanatnyilag aligha jönnek számításba. Németország részéről a magyar mezőgazdasági behozatal már évek óta titkos preferenciákban részesül, amivel elértük, hogy a teljes magyar import- és exportvolumenben a német részesedés kerekén 45%-ra nőtt. Ha nyílt preferenciákra kötnénk egyezményt, ez hajótörést szenvedne harmadik, legnagyobb kedvezményben részesülő államok tiltakozásán. A két állam területének gazdasági egyesítésére irányuló megállapodások a magyar kormány számára túl messze mennének, és aligha találkozónának Olaszország helyeslésével. Egy vámunió, melynek nincs szüksége harmadik, legnagyobb kedvezményben részesülő országok jóváhagyására, a Németország és Magyarország közötti behozatali és kiviteli engedélyezések és a devizakontroll elhagyása nélkül nem jelentené a gazdasági terület gyakorlatilag hatásos egységesítését. Az említett korlátozások megszüntetése viszont a német devizahatározványok Magyarországra való kiterjesztését jelentené, végső soron egységes pénznem bevezetését követelné, ami Magyarország önállóságának megszeméző feladásával lenne egyértelmű.

Wiehl s. k.

2525/D. 520 132—3.

DGFP—D. V. 256.

¹ Wiehl feljegyzése annak a memorandumnak a véleményezése, amelyet Sztójay 1938. november 21-én nyújtott át Ribbentropnak. — Lásd a 165. sz. irat 2. jegyzetét.

Berlin, 1938. december 1.

WOERMANN ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar kormány részéről nyilvánított óhajjal kapcsolatban,¹ hogy csatlakozzanak az antikomintern szerződéshez, megbízatásom értelmében azt mondtam ma a magyar követnek, hogy a birodalmi miniszter úr ehhez a gondolathoz elvben pozitívan viszonyul. Már érintkezésbe lépett az olasz és a japán kormánnyal, akiket természetesen előbb meg kell hallgatni. Azt mondtam továbbá a magyar követnek, a birodalmi miniszter úr kéri őt, kérdezze meg kormányától, nem látják-e most elérkezettnek a pillanatot arra, hogy kilépjen a Népszövetségből. Sztójay úr emlékeztetett arra, hogy ezt a témát Németország és Magyarország, illetve Olaszország és Magyarország között már ismételtén megtárgyalták. A kérdést továbbítja Budapestre. Természetesen nyilván bizonyos időbe telik, amíg döntést hoznak.

Sztójay úr elmondotta, hogy a kormányzó fogadta őt, és a kormányzó a Németországgal való barátságot változatlanul a magyar külpolitika első pontjának tekinti. Reméli, hogy az utóbbi idők bizonyos viszáljai immáron túlhaladottnak tekinthetők.

A követ úgy vélte, hogy az új külügyminiszter kinevezése most már igen hamar bekövetkezik; a jelöltek változatlanul Csáky gróf és Bárdossy követ.

Woermann s. k.

73/51 685.

DGFP—D. V. 259.

Berlin, 1938. december 8.

WOERMANN ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ — azzal a beszélgetéssel kapcsolatban, melyet néhány nappal ezelőtt a birodalmi miniszter úrral folytatott¹ — ma azt közölte velem, hogy kormánya őszinte örömmel elfogadja a Németország és Magyarország közötti szabad eszmecserére irányuló javaslatot, annál inkább, mivel a magyar kormány változatlanul kitart amellett, hogy a német birodalommal a legjobb és legbarátságosabb kapcsolatban álljon. Az új magyar külügyminisztert még nem nevezték ki, ez azonban már a legközelebbi napokban megtörténik. Az új külügyminiszter szerdától, december 14-től rendelkezésre áll a müncheni eszmecseréhez.

Sztójay úr szombat este Budapestre utazik. Kérte, hogy a birodalmi miniszter úr őt még ezt megelőzően újból fogadja. Ez alkalommal szeretne kissé több részletet megtudni

¹ Lásd a 165. sz. iratot.² A 165. sz. iratban említett 1938. november 21-i Ribbentrop — Sztójay megbeszélés utáni időből — december 8-ig — más tárgyalásukról nem maradt feljegyzés.

arról, milyen beszélgetési témákra gondolunk. Továbbá szeretné megismerni a német kívánságokat a látogatásnak a sajtóban történő tárgyalása miatt. A követ minden időpontban rendelkezésre áll, kivéve péntek, december 9. délelőttjét.

Woermann s. k.

73/51 688.

171

Budapest, 1938. december 9.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

196. sz.

Miniszterelnök magához kéretett, hogy bizalmasan közölje: gróf Csákyt holnap vagy holnapután nevezik ki¹ külügyminiszternek. Mellette döntött a másik jelölttel, a bucaresti magyar követtel² szemben, mivel Csáky az utóbbi évek külpolitikai fejleményeinek minden részletét ismeri. Meggyőződése, hogy az új külügyminiszter mindent megtesz, hogy a Németország és Magyarország között átmenetileg megzavart baráti kapcsolatokat kiépítse és elmélyítse. A miniszterelnök hálás lenne, ha a német sajtó a kinevezést barátságosan fogadná.

A magyar követet utasították, hogy lépjen érintkezésbe a külügyminiszter jövő hét második felében történő berlini látogatása ügyében.³

Erdmannsdorff

73/51 690.

172

Berlin, 1938. december 21.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSEIRŐL

A magyar követ mai látogatása során utalt arra, hogy minden mértékadó tényezővel beszélgetést folytatott a magyarországi német népcsoporttal való bánásmódra vonatkozóan (megemlítette a kormányzó kedvező magatartását is). Bizalmasan közölte, hogy a közeljövőben a magyarországi német népcsoport felé barátságos gesztus várható.¹

73/51 694.

Weizsäcker s. k.

¹ Gr. Csáky Istvánt december 10-én nevezték ki.

² Bárdossy László.

³ Lásd a 170. sz. iratot.

¹ Imrédy már december elején engedélyezte a Volksbund megalakulását Basch Ferenc elnöklete alatt. Sztójay itt valószínűleg Imrédynek a kormány német nyelvű hivatalos lapjában, a Pester Lloydban 1938. december 25-én megjelent „Magyarország kisebbségi politikája” című cikkére utal, amelyben Imrédy megígérte a magyarországi némettség csaknem valamennyi követelésének teljesítését.

Berlin, 1938. december 21.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSÉRŐL

A magyar követ ma újból megemlítette, hogy a magyar külügyminiszter kész Berlinbe utazni¹ az első hívásra, és újból biztosított engem Csáky gróf ama meggyőződéséről, hogy programját csak szorosan Németországra támaszkodva tudja és akarja végrehajtani.

Weizsäcker s. k.

73/51 695.

Budapest, 1938. december 22.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

205. sz.

A külügyminiszter¹ azt mondta, az olasz külügyminiszter² előtt hangsúlyozta a magyar kormány szoros együttműködési óhaját mindkét tengelyhatalommal, és Cianónak tett kijelentései csak akkor válnak érvényessé, ha berlini látogatása során ahhoz a német jóváhagyást is megszerzi.

A Népszövetségből való kilépést a tanács legközelebbi, májusi ülésére vették tervbe. Ez az elszakadó lépés csak akkor következhet be, ha a tengelyhatalmakkal való legszorosabb együttműködést, amit küszöbönálló belső reformtörvényhozás is alátámaszt, az antikomintern hatalmakkal még megbeszélendő szolidaritási nyilatkozat dokumentálja.

Kérte Cianót, belgrádi látogatásánál tisztázza, vajon a jugoszláv kormány őszinte megértést akar-e Magyarországgal. Igenlő esetben Ciano megismételheti a magyarok készségét a mostani magyar—jugoszláv határ garantálására, és utalhat erre vonatkozó közvetlen diplomáciai tárgyalásokra Budapest és Belgrád között. Ennek előfeltétele egy jugoszláv nyilatkozat a magyar kisebbség javára, mindenekelőtt jugoszláv lemondás hasonló határgaranciáról Romániával szemben. Gondot okoz itt, hogy Stojadinović helyzetét a választási eredmény meggyengítette.

Az olasz külügyminiszter a magyarok előtt még beszélt az olasz igényekről Franciaországgal szemben. Ezeket ott ismertnek tételezem fel.³

Erdmannsdorff

73/51 696.

DGFP—D. V. 266.

¹ Csáky külügyminiszter végül is csak 1939 január közepén utazott Berlinbe.

² Csáky István gróf.

³ Ciano olasz külügyminiszter 1938. december 19—23. között a kormányzó meghívására vadászaton vett részt Magyarországon.

⁴ Ciano budapesti látogatásáról Erdmannsdorff még két jelentést készített. — Lásd DGFP—D. V. 265. és 1550/376 823—5.

HEINBURG KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSEI RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

175 a

FELJEGYZÉS

MAGYARORSZÁG KÜLPOLITIKÁJÁRÓL

I. A Németország és Magyarország közötti kapcsolatokra politikai szemszögből jelenleg két szempont mérvadó:

1. Magyarország részéről a bécsi döntés¹ részünkről megkívánt pontos végrehajtása;
2. Magyarországnak az a kinyilvánított szándéka, hogy szorosabban támaszkodik a Berlin—Róma-tengelyre.²

A tengelyhatalmakhoz való közeledés céljából a magyar kormány nemrég azt indítványozta, hogy Magyarország belép az antikomintern paktumba,³ és kilátásba helyezte, hogy ez év májusában kilép a Népszövetségből.⁴ Döntés előtt áll az a kérdés, milyen formában csatlakozik Magyarország az antikomintern paktumhoz.

Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy Magyarország Franco kormányát már régebben, Mandzsukuót pedig a legutóbbi napokban elismerte.⁵

II. A politikai közeledéssel kapcsolatos megbeszéléseknél ajánlatos lenne lehetővé tenni, hogy magyar részről még egyszer kifejtsek a Jugoszláviával és Romániával szemben fennálló revíziós igényeket, úgy, amint azok most, a korábbi csehszlovák területek bekebelezése után fennállanak.

Az egyes területi revíziós kívánságokra vonatkozóan adatokat találunk a Magyar Revíziós Liga egyik 1929-ből származó iratában. Ezek szerint a Revíziós Liga határvonalvezetése az alábbi területeket foglalja magában:

a) Azt a területcsíkot, amelyik a trianoni határ mentén 15—70 km szélességre terjed kompakt magyar és német lakosságtömbökkel, és amely az akkori számadatok szerint jugoszláv területen (Nyugat-Bánát, Bácska, Dél-Baranya) 403 ezer magyart és 223 ezer németet, román területen pedig 475 ezer magyart és 182 ezer németet ölel fel.

b) Ezen a — közvetlenül a mai magyar határhoz csatlakozó — területcsíkon kívül a Liga határvonalvezetése még az alábbi területeket öleli fel: Magyarország délnyugati

¹ Lásd a 154—157. sz. iratokat.

² Lásd a 158—1. sz. iratot.

³ Lásd a 149. és 169. sz. iratokat.

⁴ Lásd a 165. és 169. sz. iratot.

⁵ 1937 szeptemberében, illetve 1939. január 9-én. Ez a kérdés azért volt lényeges, mert küszöbön állt Spanyolország és Mandzsukuo csatlakozása az antikomintern paktumhoz.

részen a Jugoszláviához tartozó szláv és vend területeket, valamint Erdély délkeleti részét (a Székelyföldet), melyet a tulajdonképpeni Magyarországtól román és német többségű területek választanak el. Magyar részről fennáll az a kívánság, hogy a Székelyföldet Magyarországgal idegen ajkúaktól lakott területek bevonásával kapcsolják össze.

Ami a Jugoszláviával szemben fennálló magyar revíziós kívánságokat illeti, úgy tűnik, a magyar kormány kész arra, hogy lemondjon a területi revízióról egy jugoszláv részről magyar—román konfliktus esetére teendő semlegességi nyilatkozat fejében. Amint Ciano gróf múlt év decemberi budapesti látogatása alkalmával követünknek kijelentette,⁶ f. évi január 19-i belgrádi látogatása alkalmával Stojadinovićra a magyar—jugoszláv közeledés érdekében kíván hatni. Stojadinović azonban — amint nemrég belgrádi követünknek mondotta — bizonyos nehézségeket lát egy efféle semlegességi nyilatkozat megtételében, egyrészt szerződéses helyzete miatt (szerződéses viszony Románia és Jugoszlávia között Magyarország ellen),⁷ de különösen a dinasztikus rokonság miatt (Mária királynő Károly király nővére).

A bukaresti olasz követ⁸ ismételt kísérletei, hogy a Romániával szemben támasztott magyar revíziós kívánságokat illetően közvetítő szerepet vállaljon a magyar—román kapcsolatok rendezése érdekében, semmilyen pozitív eredményre sem vezettek. Amint Ciano gróf budapesti látogatásakor követünkkel közölte, a magyarok Romániához való viszonyukat rossznak nyilvánították.

III. Magyarország és Olaszország között — amint az alkalmi nyilatkozatokból kivehető volt — egyetértés áll fenn a tekintetben, hogy a két ország kapcsolatait az 1934. és 1936. évi római jegyzőkönyvek⁹ szellemében kell alakítani. Ez azt jelentené, hogy még érvényesnek tekintik e jegyzőkönyvek politikai határozványait, amelyek tartalma a következő:

Miután az 1934. március 17-én kelt I. sz. jegyzőkönyvben politikai téren általános együttműködést vettek tervbe, az 1936. március 23-án kelt pótejegyzőkönyvben (2. sz. melléklet) megerősítették azt az elhatározást, hogy a Duna-medence kérdésére vonatkozóan semmiféle fontos politikai tárgyalást sem folytatnak harmadik kormányokkal anélkül, hogy előzőleg a római jegyzőkönyvek másik két aláíró hatalmával érintkezésbe ne lépnének.

73/51 721—3.

175 b

FELJEGYZÉS

A NÉMET—MAGYAR GAZDASÁGI KAPCSOLATOKRÓL

Amikor a magyar kormány készségét nyilvánítja arra, hogy „Németországhoz fűződő gazdasági kapcsolatait stabil irányban elmélyítse és célszerű kölcsönös kiegészítés irányában kiépitse”,¹ előreláthatólag két dologra gondol:

a) Intézkedések annak érdekében, hogy a kölcsönös termelést és felvevőképességet az eddiginél jobban átállítsák a másik ország szükségleteire. Magyar részről ennek értelmé-

⁶ Lásd ADAP—D. V. 265.

⁷ Az 1921. június 7-i szerződést lásd NSz 156—157. old.

⁸ Ugo Sola.

⁹ Lásd NSz 339—346. old. és az 51. sz. iratot, valamint 6. jegyzetét.

¹ Idézet Sztójay követ 1938. november 21-i feljegyzésének szövegéből. — Lásd ADAP—D. V. 252.

ben növelnék a Németország által szükségelt mezőgazdasági termelvényeket, vagy ha lehetséges, újak termelését is bevezetnék (gyapot, kender, len, gyapjú, szőjabab, lucerna). Gondolnak továbbá arra, hogy Magyarország nem folytatná tovább a már jelentősen előrehaladt iparosítását, azokban az ágakban pedig, amelyekben a saját magyar ipar aligha lenne életképes, pl. az automobiliparban, azt újra leépíti, hogy növelje a német ipari termelvények felvevőképességét. Német részről e tekintetben külön intézkedésekre aligha lenne szükség, mivel Németország valamennyi magyar mezőgazdasági termék szempontjából felvevőképes és a német készáruipar számára nem szükséges különösebb átállítás a magyar szükségletekre.

b) Hosszú lejáratú szerződések kötése bizonyos áruk bizonyos mennyiségekben és lehetőleg előre megállapított árakon történő cseréjére, különösen a magyar gabona cseréjére Ostmarkból (Ausztria) származó fa ellenében.

Az ilyenfajta intézkedésekben és egyezményekben német részről is alkalmas eszközök látnak a gazdasági kapcsolatok elmélyítésére. Gyakorlatilag mindenekelőtt attól függ a dolog, vajon Magyarország képes-e mezőgazdasági termelésének megfelelő fokozására, és hajlandó-e iparosításának megfelelő visszaszorítására. Az illetékes magyar miniszterekkel is folytatott nem hivatalos megbeszélések alapján számolni lehet az ez irányú magyar készség komolyságával.

Messzebbmenő kereskedelempolitikai megállapodások pillanatnyilag aligha jönnek szóba. Németország évek óta *titkos kedvezményekben* részesíti a magyar mezőgazdasági behozatalt, amivel elérték, hogy a magyar export és import teljes volumenében a német részesedés kerek 45%-ra emelkedett. *Nyílt kedvezményekre* vonatkozó megállapodás megghiúsulna harmadik, legtöbb kedvezményben részesített államok ellenállásán. A két állam területének gazdasági egységesítésére vonatkozó megállapodások a magyar kormány számára túl messze vezetnének, és aligha találkoznának Olaszország helyeslésével. A *vámunió* — melyhez nem szükséges harmadik, legtöbb kedvezményben részesített államok beleegyezése — az import- és export-jóváhagyások s a Németország és Magyarország közötti devizaellenőrzés megszüntetése nélkül nem jelentené a gazdasági terület gyakorlatilag hatékony egységesítését. Az említett korlátozások mellőzése viszont a német devizarendelkezések Magyarországra történő kiterjesztését és végső soron valutauniót követelne meg, ami Magyarország önállóságának nagymérvű feladásával lenne egyértelmű.

73/51 724—5.

175 c

FELJEGYZÉS

A MAGYARORSZÁGI NÉMETEK HELYZETÉRŐL

A magyarországi német népcsoport 600 ezer főnyi¹ erőt képvisel a tízmilliós összlakoságon belül. Többségük paraszt. A magyar állammal szemben lojális magatartást tanúsítanak, és nincs semmiféle elszakadó törekvésük; csupán népi sajátosságaik fejlesztését kívánják a magyar államon belül.

¹ Az 1930-as magyarországi népszámlálás 478 630 német lakost mutatott ki. Az első bécsi döntéssel Magyarországhoz csatolt területeken az 1938 decemberében végrehajtott rendkívüli népszámlálás 10 010 német lakost talált.

Általános helyzet: A német népcsoport helyzete eddig kevésbé volt kielégítő. Igaz, a német parasztnak tömegeit nem akadályozták anyanyelvük használatában, és gazdasági fejlődésükben is szabadok. Szociális felemelkedésük azonban elmagyarosodásuk nélkül úgyszólván lehetetlen.

Iskolák: A német iskoláztatás jelenleg még teljesen elégtelen. A kormány minden ígéretének végrehajtása, még ha a kormány be is akarja azokat váltani, újra és újra meghiúsul a végrehajtó hatóságok ellenállásán. Egy, a német iskolák bevezetésére vonatkozóan több mint két évvel ezelőtt megjelent rendeletet² még alig ültették át a gyakorlatba, először is, mert német iskolák létesítése az úgynevezett szülői konferencia jóváhagyásától függ, a szülőkre viszont a helyi hatóságok rendszerint nyomást gyakorolnak; másodsor, mert teljes mértékben hiányoznak a német tanítók. A rendelet egyébként is csak az állami iskolákra vonatkozik, holott az iskolák 85%-a felekezeti.

Szervezetek: Múlt év novemberéig a német népcsoport kormány által elismert egyetlen szervezete az úgynevezett Magyarországi Német Népművelési Egyesület volt, amely teljesen magyar céloknak megfelelően működött. Vezetői voltak: Gratz korábbi magyar külügyminiszter, aki öreg liberális és antiszemitizmus-ellenes, továbbá Pintér kanonok, aki az Actio Catholicához áll közel. Részünkről sohasem hagytunk kétséget a tekintetben, hogy mi a Magyarországi Német Népművelési Egyesületet nem ismerjük el a magyarországi német népiségük képviselőjének. A népi öntudattal rendelkező elemeket a dr. Basch vezette Volksdeutsche Kameradschaft egyesíti magába.³ A magyar kormány hozzájárult ahhoz, hogy a Volksdeutsche Kameradschaft most Volksbund der Deutschen in Ungarn elnevezéssel saját szervezetet hozzon létre.⁴ A Volksbund alapszabályait eddig mindenestre még nem hagyták jóvá,⁵ s még a Magyarországi Német Népművelési Egyesülethez való viszonya is tisztázatlan; igaz, Gratz visszalépett a Népművelési Egyesület vezetésétől,⁶ a kormány azonban a Volksbundnak egész sor olyan, a Népművelési Egyesülethez tartozó személyiséggel való együttműködését óhajtja, akiket dr. Basch nem tekint öntudatos németeknek.

Legújabb fejlemények: Múlt év vége felé Imrédy miniszterelnök cikket közölt a Pester Lloydban,⁷ s ebben meglehetősen messzemenő ígéreteket tett a német népcsoportnak, többek között:

kiterjeszti az említett iskolarendeletet a felekezeti iskolákra;
elválasztja a németül és magyarul beszélő gyermekek oktatását;
német tanítóképzőt állít fel;
a német népcsoport számára egy-egy német polgári iskolát, német középiskolát állít fel és mezőgazdasági tanfolyamokat létesít;
engedélyez egy német hetilapot.

A legutóbbi ígéret időközben már gyakorlatilag is megvalósult.⁸ Hogy a többi ígéret is bevaltjak-e, azt még meg kell várni.

Imrédy miniszterelnök múlt hó 28-án első ízben fogadta dr. Bascht hosszabb megbeszélésre, melynek folyamán dr. Basch részletesen kifejtette a német népcsoport ki-

² Az 1935. december 23-án kibocsátott Gömbös-féle kisebbségi iskolarendeletről lásd a 45. sz. irat 8. jegyzetét.

³ Lásd az 50. sz. irat 2. jegyzetét.

⁴ Lásd a 172. sz. iratot és 1. jegyzetét.

⁵ Erre csak 1939. április 13-án került sor.

⁶ 1938 decemberében.

⁷ 1938. december 25-én.

⁸ 1939. január 1-én jelent meg a Deutscher Volksbote, a Volksbund hetilapja.

vánságait és követeléseit. Amint a budapesti német követség jelenti,⁹ dr. Baschnak az a benyomása, hogy a kormány ezúttal komolyabban veszi ígéreteit, mint eddig. Mindenesetre olyan hírek is vannak, hogy a közigazgatási hatóságoknak a népcsoporttal szembeni gyakorlatában eddig még semmi változás nem történt. Máris erősen érvényesül a katolicizmus politikai ellenállása, ami megnehezíti a felekezeti iskolákra vonatkozó rendelkezés végrehajtását.

Az eddigi tapasztalatok alapján először még meg kell várnunk, vajon a kormány ténylegesen leküzdi-e az alárendelt hatóságok szabotázsaktikáját, és ezúttal csakugyan megvalósítja-e ígéreteit.

Sürgős követelmények: A népcsoportnak a Külügyminisztérium és a Volksdeutsche Mittelstelle¹⁰ által is elismert legsürgősebb követelései az alábbiak:

A német iskolaügyre vonatkozó ígérek lojális végrehajtása, mégpedig mind a nyilvános, mind a felekezeti iskolákban;

A tanítóképző intézet gyors felállítása. Ennek népi német elemekből kell regrutálódnia.

A népcsoport szervezési szabadsága, melynél a magyar kormánynak tartózkodnia kellene attól, hogy — mint ezt eddig is megkísérelte — befolyásolja a népcsoport vezetőségének személyi összetételét.

Magyar részről számolni lehet azzal az ellenvetéssel, hogy népi német körökből származó kérvények ezrei érkeztek, amelyekben azt kérik, hogy a tanulók érdekében ne töröljék el a magyar oktatási nyelvet.

Itt nyilvánvalóan nem öntudatos népiségű („nicht volksbewusst”), magyarosítási nyomás alatt álló elemekről van szó.

73/51 729—32.

175 d

FELJEGYZÉS

A NÉMET—MAGYAR KATONAI KAPCSOLATOKRÓL

A világháború alatti fegyverbarátság képezi a német és a magyar véderő közötti kapcsolatok szilárd alapját. A magyarok már a versailles-i diktátum uralma idején önzetlenül rendelkezésünkre bocsátották hírszerző szolgálatuk eredményeit. Volt idő, amikor egyedül a magyarok voltak ezen a téren segítségünkre.

1933-tól, a német véderő újbóli kiépítése óta, ezek a kapcsolatok még csak szívélyesebbekké váltak. Láthatóan kifejezésre jutottak számos kölcsönös látogatásban, tisztcserében és közös munkában. Így például a magyar honvédelmi minisztert¹ és a vezérkar főnökét² nagyobb tiszti küldöttséggel — a kevés kiválasztott között — meghívták a Wehrmacht 1937. évi nagy hadgyakorlataira. A viszontlátogatások közül megemlíthetők Keitel vezérezredesnek, a véderő főparancsnoksága főnökének, valamint Raeder vezéradmirálisnak 1938 nyarán tett látogatása. A két hadsereg közötti kapcsolatok szí-

⁹ A jelentést nem ismerjük.

¹⁰ Az NSDAP-nak a Németország határain kívül élő német kisebbségekkel az ún. „népi németekkel” foglalkozó hivatala.

¹ Röder Vilmos.

² Rátz Jenő.

vélyessége abban is kifejezésre jutott, hogy a magyar kormányzó hivatalos látogatása³ alkalmából különösen népes katonai kíséretet hozott magával.

Német és magyar tisztek gyakori cserevezénylésén kívül élénk híryanycsere is folyik, ami készülékek és fegyverek cseréjével is párosul. Két év óta fegyverzetegységesítési tárgyalások is folynak, bár igaz, hogy ezek még nem fejeződtek be. Magyarország olyan fegyvereket kap Németországtól, amelyeket más hatalmak nem kapnak. Azonban még nem döntöttek el végérvényesen, hogy Magyarország védereje felépítésében Németországra vagy Olaszországra támaszkodjon-e inkább. Különösen szoros együttműködés áll fenn az elhárító szervezetek között. Ez számos területre terjed ki.

A Magyarországra küldött német tisztek tapasztalati jelentéseiben bajtársias fogadtatásuk mindig különös elismeréssel jut kifejezésre.

73/51 733—4.

175 e

FELJEGYZÉS

CSÁKY KÜLÜGYMINISZTER EDDIGI PÁLYAFUTÁSÁRÓL

Dr. gróf Csáky István 1894-ben született. Római katolikus vallású, és mint a szuverén Máltai Rend lovagja, nőtlen. A világháborút a fronton küzdötte végig, a végén már tisztí rangban. Verdunnél francia fogságba került.

A bécsi cs. és kir. konzuli akadémia elvégzése és államtudományi doktori diplomájának megszerzése után 1919-ben attasé rangban külügyi szolgálatba lép. 1921-ben II. osztályú követségi titkárrá, 1928-ban I. osztályú követségi titkárrá, 1930-ban II. osztályú követségi tanácsossá, 1936-ban I. osztályú követségi tanácsossá léptetik elő. Ugyanebben az évben megkapja a követi címet és jelleget. 1919-től 1921-ig a Külügyminisztériumba volt beosztva, 1921—1923 között a szentszéki követségen teljesített szolgálatot. 1923—1924-ben ismét a Külügyminisztériumban dolgozott, 1925—1926-ban a bukaresti követségen, 1926-tól 1933-ig ismét a Külügyminisztériumban szolgált, 1930 óta mint sajtófőnök. Ügyvivőként vezette 1933—1935 között a madridi követséget. 1935 óta ismét a Külügyminisztériumban szolgál mint a külügyminiszter kabinetfőnöke. E minőségében Kánya külügyminiszter jobb keze volt. Kánya lemondása¹ után Imrédy miniszterelnök minden más jelölt közül őt választotta, mint aki pontosan ismerte az utóbbi évek külpolitikai fejleményeinek minden részletét, és javaslatára a kormányzó 1938. december 10-én őt nevezte ki külügyminiszterré.²

Csákyt olyan embernek jellemezhetjük, aki gazdag diplomáciai tapasztalatait egész-séges politikai realizmussal egyesíti. Mint réalpolitikus tudja, hogy a magyar külpolitikának a jövőben is a Németországhoz és Olaszországhoz fűződő barátságra kell épülmie. Ezt a gondolatot már hivatalba lépésekor kifejezésre juttatta a sajtóban, különösen kiemelve, hogy a német birodalmat Közép-Európában gazdasági tekintetben bizonyos előjogok illetik meg földrajzi fekvésénél, kiterjedésénél és lakosai számánál fogva. Madridi nagykövetségünk egyik, 1935. március 29-én kelt, Csáky spanyolországi

³ 1938. augusztus 22—25.

¹ Lásd a 167. sz. iratot.

² Addig ideiglenesen Imrédy látta el a külügyminiszteri teendőket is.

ügyvivői tevékenységével foglalkozó jelentése³ kifejezetten németbarátnak tünteti fel. Csáky grófnak az a híre, hogy Mussolini különösen jó barátja. A Duce nagyon becsüli őt, és személyesen hívta meg 1937-ben líbiai útjára, ahová saját repülőgépén vitte magával.

73/51 735—6.

176

Berlin, 1939. január 16.

HEWEL KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE
HITLER KANCELLÁR ÉS CSÁKY KÜLÜGYMINISZTER
BESZÉLGETÉSÉRŐL

Jelen vannak: A Führer, Csáky gróf, a birodalmi külügyminiszter¹, a magyar követ,² Erdmannsdorff követ.

Gróf Csáky tolmácsolja a Führernek a kormányzó üdvözlését. Azt üzeni a Führernek, hogy amíg ő áll Magyarország élén, Németország úgy építhet Magyarországra, mint legőszintébb barátjára. Ennek az üzenetnek a közvetítése Csáky gróf utazásának fő célja.

A Führer megköszöni az üzenetet, és a továbbiakban ezt fejtí ki:

Sajnos, árnyék fekszik a Németország és Magyarország közötti viszonyon, és ez nehezen viselhető el olyan nagyhatalom számára, mint amilyen Németország. Nincs tudomása arról, hogy Németország kárt okozott volna Magyarországnak. Ellenkezőleg, az a véleménye, hogy Németország tette lehetővé Magyarország számára az első revíziót.³ Ez Németországnak emberekben és milliárdokban lialatlan erőfeszítésébe került és nagy rizikót jelentett. Ha most mégis azt olvassa, hogy „Németország aljasságának köszönhető, hogy Magyarországot hátrányos helyzetbe hozták jogos igényeinek kielégítésénél”,⁴ akkor ez nemcsak érthetetlen számára, hanem — ami ennél sokkal fontosabb — mélységes elkeseredést vált ki a német népből és olyan érzést, hogy nagy hálátlanság érte. Németország fegyvelmezett sajtójában ez így nem jut kifejezésre, azt azonban nem lehet megakadályozni, hogy ne jusson a német nép tudomására mindaz, amit mostanában Magyarországon brosúrákban, sajtóban és vezető politikusok beszédekben terjesztenek. Ezt a kárt nem lehet olyan gyorsan jóvátenni. Már nemegyszer elgondolkozott, nem kellene-e a dolgokat az egész világ előtt helyes megvilágításba helyezni, hogy mindenesetre nagyon kínos lenne a magyar kormány számára.

A Führer felidézte a szeptemberi határozatok⁵ előtti magyar helyzet alakulását. Ká-

³ Nem áll rendelkezésünkre.

¹ Ribbentrop.

² Sztójay Döme.

³ Az 1938. november 2-i bécsi döntéssel.

⁴ Az etnográfiai alapon hozott bécsi döntés Szlovákiának és Kárpát-Ukrajnának csak déli szegélyterületeit juttatta vissza, holott Magyarország valójában a Kárpát-határookra tartott igényt. — Hitler itt Bethlen Istvánnak a Pesti Hírlap 1939. január 1-i számában írt cikkét idézi.

⁵ Az 1938. szeptember 29-i müncheni egyezményre utal.

nyát ő mindig Németország ellenségének tekintette. Abban a pillanatban, amikor a Führer Horthyval, annak látogatásakor,⁶ a német—magyar együttműködésről beszélt, Kánya nem álltotta, hogy Bledben a kisantant újbóli talpraállításában segédkezzen, mégpedig Németország ellen.⁷ A Führer ezért kérte magához a döntő pillanatban Imrédyt és Sztójayt, és ezért bírta rá őket, hogy saját érdekükben tárják fel a világ előtt a magyar követeléseket.⁸ Amikor aztán már annyira alakult a helyzet, hogy Lengyelország megmozdult,⁹ Magyarország, néhány jelentéktelen akciótól eltekintve, tovább aludt. Németország nem szándékozik olyan barátokért feláldozni magát, akik a döntő pillanatban cserbenhagyják. E tekintetben Németország a világháborúban megkapta a leckét, és azt nem felejtette el.

Ha akkor Magyarország a helyes utat követte volna és sajtójában Németország helyzetét nem etnográfiai, hanem területi szempontból állította volna be, akkor az egész kérdést területileg lehetett volna kezelni, és akkor a Führernek nem kellett volna Chamberlainnel vitatkoznia.¹⁰ Totális megoldás esetén, amit ő szívesebben vett volna, neki mindegy lett volna, mi történik a Kárpátoktól keletre. De Magyarország az etnográfiai szempontot tekintette irányadónak Németország számára, saját magának viszont később a területi szempontot szerette volna igénybe venni. Bethlen gróf állásfoglalása hallatlan, és kedve lenne nyilvánosan feltárni a magyar nép előtt a tényleges eseményeket. A magyarok egy térképet tettek a birodalmi külügyminiszter elé, és arra kérték, hogy tárgyaljon helyettük.¹¹ A birodalmi külügyminiszter nem tülekedett ezért, sőt, neki ez fölöttébb kellemetlen volt. De megtette, és tárgyalt a csehekkel,¹² és a magyar kívánságokat 95—98 %-ban teljesítették. Ezt akkor Magyarország elfogadta. Végül is tárgyalni kellett, ha nem akartak katonai rendszabályokhoz folyamodni. Hogy egy katonai beavatkozás ebben az időben mit jelentett volna, ezt azok tudják megítélni, akik ezért felelősek, nem pedig valamiféle kontárpolitikus. Ő bármikor kész a magyar nép elé tárni, milyen lojálisan járt el vele szemben. „Idióta” nyilatkozatok azt állítják, hogy mi ellene vagyunk a közös lengyel—magyar határnak. Illojális Magyarország részéről, ha — miután előzőleg elfogadta — most lázong az ellen a döntőbírói ítélet ellen, melynél az etnográfiai szempont volt az irányadó. Magyarországon most a nagy, ezeréves Szent István-i birodalomról beszélnek. Ő viszont az ilyen követeléseknek a nagynémet birodalom követelését szegezhetné szembe. Ha a magyarok annak idején benne lettek volna a dologban, akkor ő a szemébe nevetethetett volna Chamberlainnek. Örülne, ha abbamaradnának a magyar sajtóban ezek az esztelen kifakadások, mert ha nem, egy napon ő találja helyreigazítani azokat.

⁶ Lásd a 134. sz. iratot.

⁷ Kánya Horthyval együtt Németországban volt, de kétségtelenül az ő politikájának megfelelően folytak a kisantant-országokkal a tárgyalások, amelyek a bledi kisantant-konferencia alkalmával 1938. augusztus 23-án az erre felhatalmazott Bakach-Besseney belgrádi magyar követ által aláírt megállapodáshoz vezettek. Ez valójában nem irányult Németország ellen, még kevésbé célozta a kisantant talpraállítását. Magyarország Jugoszláviával és Romániával akarta javítani viszonyát, hogy ezáltal biztosítsa hátát a csehszlovák konfliktus kirobbanása esetére.

⁸ Az 1938. szeptember 20-i obersalzbergi megbeszélés, melyen Kánya is részt vett, valójában magyar kezdeményezés alapján jött létre.

⁹ 1938. október 1-én a lengyel kormány ultimátumot intézett Csehszlovákiához, amely eleget tett a követelésnek: a lengyel csapatok október 2-án bevonultak Těšínbe.

¹⁰ 1938. szeptember 15-én Obersalzbergben, majd 22—23-án Godesbergben.

¹¹ A magyar területi követeléseket Darányi Kálmán volt miniszterelnök 1938. október 14-én terjesztette elő Ribbentropnak. — Lásd a 149. sz. iratot.

¹² Ribbentrop 1938. október 14-én tanácskozott Chvalkovský csehszlovák külügyminiszterrel is.

Gróf Csáky azt válaszolta, hogy meggyőződése szerint a magyar nép nagy többsége mélységes barátsággal viseltetik Németország iránt. Elismeri, hogy a válság alatt a magyar népet súlyos gondok nyomták: hiszen katonailag Magyarország rendkívül gyenge. Csehszlovákia legerősebb csapatait küldte a magyar határra abban a hiszemben, hogy a németek Magyarországon keresztül vonulnak ellene. Ha a magyarok támadnak, a csehek lerohanták volna őket.

A Führer ezt a felfogást nevetségesnek minősíti. 42 német hadosztály állt készenlétben a cseh határon, s ezek egy hallatlanul előkészített légebvetéssel együtt nyolc napon belül megsemmisítették volna Csehszlovákiát. Akkor az egész probléma csak annyi lett volna, hogy a kérdést etnográfiailag vagy területileg oldják-e meg. Utóbbi érdekében a dolgot általános közép-európai tűzvésznek kellett volna beállítani. Miután azonban a kérdést etnográfiailag egyszer már megoldották¹³ és Anglia és Franciaország a garancia gondolatával játszott, a kérdés újbóli felvetése már nem lehetséges.

Ugyan mit tehetett volna Magyarország decemberben?¹⁴ Csehszlovákia katonailag messze fölényben volt, és néhány nap alatt megszállhatta volna Budapestet. Akkor pedig Németországnak kellett volna beavatkoznia. Magyar részről az egész dolog — katonai szemmel nézve is — hallatlan könnyelműség volt. A döntőbírói ítéletet az etnográfiai megoldás kongruens részeként hozták meg. A Führer megkérte Mussolinit, hogy Münchenben Magyarország és Lengyelország érdekeit képviselje, amit Mussolini meg is tett. De ha Magyarország idejében elszánta volna magát a cselekvésre, akkor a döntés egészen másképp alakulhatott volna. Poncet-val folytatott beszélgetése során ő is tisztában volt azzal, ha a problémát decemberben újra felvetették volna, a nyugati hatalmak egészen más magatartást tanúsítottak volna.

Csáky gróf azt mondta, a valóságban a német álláspontot száz százalékgig osztják. Magyarországon tisztában vannak azzal, hogy Németország nélkül semmit sem lehet tenni. Magyarország egymagában katonailag sohasem tudott volna ellenfeleivel végezni. A szeptemberi döntés Magyarországon mély gondolkozásbeli forradalmat indított el. Magyarország, amely állandóan a kisantant nyomása alatt élt, most szabadnak és tehermentesítettnek érzi magát. Ez Magyarország számára történelmi fordulat.

A Führer: Most a jövőbe kell tekinteni. Nagy sikereket csak a cselekvés legpontosabb összeegyeztetésével lehet elérni. Mindenkinnek megvannak a maga egyéni érdekei. Németország túl okos és túl nagyvonalú ahhoz, hogy ne akarja megadni mindenkinnek a maga részét. Miután neki már teljesült az a kívánsága, hogy a németeket visszakapja, ő már nem viselhet háborút. Mussolini fanatikusan fedezte volna a németek hátát a háborúban, ha erre sor került volna. De ő egyetért Mussolinival abban, hogy most jól jöhet nekik pár évi nyugalom, hogy sok mindent felépítsenek és kiépítsenek. A jövő jelszava az legyen: „Legszorosabb kontaktus” (*Tuchföhlung*). Vannak területek, amelyek Németország szempontjából teljesen közömbösek.

Hallatlanul nagy dolgokat értek el. „Gondolja — kérdezte a Führer —, hogy fél évvel ezelőtt lehetségesnek tartottam volna, hogy Csehszlovákiát saját barátai fogják úgyszólván tálcán szervírozni nekem? Arra nem gondoltam, hogy Anglia és Francia-

¹³ Ti. a müncheni egyezményvel és a bécsi döntéssel, melyek a többségében szudétanémetek, illetve magyarok által lakott területeket választották le Csehszlovákiáról.

¹⁴ 1938 novemberében (és nem decemberben!) a magyar kormány fokozott erőfeszítéseket tett, hogy szabadsapataival Csehszlovákia kárpát-ukrán területén zavart keltsen, s az ottani magyar kisebbség védelme címén azt katonailag birtokba vehesse. A tengelyhatalmak november 21-i szigorú figyelmeztetése azonban megálljt parancsolt, és a bécsi döntés tiszteletben tartására intett. — Lásd a 165. sz. iratot.

ország hadba vonulnának miatta, de meggyőződésemm volt, hogy Csehszlovákiát háborúval kell majd megsemmisíteni. Ahogy mindez történt, az egyedülálló a történelemben. Mindketten szívből gratulálhatunk egymásnak.”

Az etnográfiai vonalról való letérés és a területi elv érvényesítése csak együttesen történhet. Politikailag a területi megoldásra kell törekedni, és ebben Lengyelországnak és Magyarországnak is részt kell vennie. Keresni kell valami zseniális megoldást, amit idejében átgondolnak és ami a legkevesebb bevetést igényli. (Egyébként arra a felismerésre jutott, hogy október és március között Európában katonailag semmit sem lehet csinálni.) A Führer katonai intézkedésekről beszél, az ezekkel kapcsolatos nehézségekről és lehetőségekről. Arra a végkövetkeztetésre jut, hogy mindent elő kell készíteni a legapróbb részletekig ahhoz, hogy az villámszerűen végrehajtható legyen. Mert ha a politikai akciók hosszabb időt vennének igénybe, fennáll az intervenció és számtalan más lehetőség veszélye arra, hogy nehézségeket gördítsenek a megoldás útjába, amint ezt a nyugati demokráciák éppen eléggé meg is tennék.

Csáky: „Végre otthon vagyunk a Duna-medencében, a Nyugat nem fog ide újra bemerészkedni.”

A Führer: Ő mindent nyugodtan és a siker reményében szemlél, mindenestre Lengyelország, Magyarország és Németország abszolút összjátékának feltételezésével. Úgy kell együtt dolgozniuk, mint egy focicsapatnak. A lehető leggazdaságosabban, válások nélkül és villámgyorsan.

Csáky: A jövő a közép-európai hatalmaké.

A Führer ezzel egyetért, és kifejezi azt a megsejtését, hogy a jövőben az ilyen problémákat általában vér nélkül lehet majd megoldani; a nyugati erődítmények a nyugati hatalmakat mindenféle katonai intervenciótól visszatartják.

Csáky: Magyarországnak nyugalomra van szüksége. Mélyreható változásokat kell végrehajtania. A gazdasági élet nagy megrázkódtatásokon ment keresztül. Az újonnan szerzett területek beillesztése nem gyerekjáték. Új agrártörvény, honvédelmi törvény, jóveldelmi törvény stb., továbbá „örületes” fegyverkezés van programon. Igyekszik jobban lenni Jugoszláviával és Romániával is. Ismeri a román külügyminisztert¹⁵ és reméli, hogy ennek révén is tovább jut.

A Führer azon a véleményen van, hogy Jugoszlávia és Románia nem tesznek semmit Magyarország ellen, ha Németország Magyarország mögött áll. A veszély nyugaton van. Ott vannak a mi ellenségeink: a nyugati gondolkodásmód és a zsidó áramlatok. Ott tudják, hogy mindaddig, amíg Németország itt áll, a bolsevizmus nem tud terjeszkedni, de tudják azt is, hogy ahol a bolsevizmus felüti a fejét, ott Németország beavatkozik. Mégis szomszédainkban elsősorban ne az ellenséget, hanem a gazdasági partnert lássuk.

Csáky: „Mindegyik nagyhatalomnak joga van a rendre.”

A Führer: „Amikor én Németországról beszélek, természetesen Olaszországra is gondolok, és amikor magamról beszélek, értem alatta Mussolinit is. Ezt az egész világ érzi.”

Csáky nem hiszi, hogy bennünket megtámadnának.

A Führer: Ha Magyarország szorosabban felzárkózik a tengelyhez, akkor ez 135 milliós hatalmat jelent. Ha a fontos Japánt is hozzászámítjuk, akkor már 245 millió emberről van szó. A 135 millió területileg összefügg és a világ legerősebb katonai hatalma, nem is beszélve a szellemi erőkről.

¹⁵ Grigore Gafencu.

A Führer ezután Csákytól azt kérdezi, hogyan áll Csáky a Népszövetséggel.

Csáky azt feleli, szilárd elhatározása, hogy májusban kilép.

A Führer hosszabb fejtegetésekbe bocsátkozik a Népszövetségről. Megemlíti többek között, hogy minden egyes népszövetségi tagállam olyan intézményt támogat, amely saját maga ellen is irányulhat. Megemlíti továbbá, hogy folynak bizonyos tárgyalások, amelyek számunkra veszélyesek, így pl. a leszerelésről. A Népszövetségben mindig szavazat szavazattal áll szemben. Mivel ez országok közül a legtöbb Angliától függ, ő mindig többséggel állana szemben. A Népszövetség őt mindig fekete báránynak bélyegezné. A Népszövetség óriási intézmény a demokráciák felfegyverkezésének propagálására. Ahogyan a Népszövetséget arra teremtették, hogy elnyomva tartsa Németországot, úgy teremtették meg a kisantantot arra, hogy elnyomva tartsa Magyarországot. Minden állam, amelyik kilép, rúg egyet a Népszövetségen. A többi állam annál gyorsabban fogja őket követni. Minél gyengébb lesz a Népszövetség, annál nagyobb szerepet játszik a pénzügyi vonatkozás a kis államok számára.

Csáky megemlíti, megbízható forrásból úgy tájékoztatták, hogy az Oslo-államok¹⁶ nagyon hamar követni fogják Magyarország kilépését. Szívesebben maradnának semlegesek.

A Führer azon a nézeten van, hogy a Népszövetség minden helyzetben ellenünk foglalna állást, és ezért feladatunk, hogy jelentéktelenné tegyük. A revízió problémáját a Népszövetség csak kedvezőtlenül befolyásolná. A Népszövetség a revíziót a 19. §-sal összefüggésben fogná fel és lehetetlenné tenné azt.¹⁷ A Népszövetség szabotálja az észszerű európai elrendezést. A Führer mégegyszer megemlíti az okos, ésszerű és szoros összjáték szükségességét.

Csáky megemlít egy további pontot, melyben Magyarország München óta megtanult másképp gondolkodni. A minden irányú terjeszkedés romantikus eszméje letűnt. Örülnek, ha saját népközösségüket visszakapják. Gyengítésnek érznek a saját határokon belül minden idegen népcsoportot.

A Führer ezt megerősíti és megemlíti, hogy Németországban minden csehet mentesítenek a katonai szolgálat alól. Lemondunk arról, hogy idegen testek legyenek hadseregünkben. Az államalkotó népnek nemcsak azt a megtiszteltetést kell magára vállalnia, hogy vezethet egy másik népet, hanem az ezzel járó kötelességeket is.

Érintik ezzel kapcsolatban a zsidókérdést is. Csáky megkérdi, nem lehet-e nemzetközileg megoldani ezt a kérdést. Románia őhozza fordult közös megoldás érdekében. A Führer ismerteti azt a tervet, amely Németország számára ezt a problémát pénzügyi sémával oldaná meg.¹⁸ Csak abban biztos, hogy a zsidóknak Németországból az utolsó szálig el kell tűnniök. A Führer megemlíti azt a választ is, amit Mussolini adott az amerikai nagykövet zsidókérdésre vonatkozó érdeklődésére.¹⁹ A Führer nézete szerint a zsidóprobléma nemcsak egyedül Németországra vonatkozik. Németország minden országot támogat, amely ezt a harcot felveszi.

¹⁶ Az 1930. évi oslói egyezmény aláíró államai: Norvégia, Svédország, Dánia, Finnország, Hollandia, Belgium, Luxemburg.

¹⁷ A Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 19. §-a: „A közgyűlés időnként felhívhatja a szövetség tagjait az alkalmazhatatlanná vált szerződéseknek és olyan nemzetközi állapotoknak újabb megvizsgálására, amelyeknek fennmaradása a világbékét veszélyeztethetné.” — NSz. 46. old.

¹⁸ Lásd ADAP—D. V. 661.

¹⁹ ADAP—D. IV. 424.

A Führer végül arra kéri Csáky grófot, adja át üdvözlését a kormányzónak, és találkoltja neki szerencsekívánatait mindahhoz, amit az 1938-as év eredményezett.²⁰

33/25 786—97.

Hewel

ADAP—D. V. 272.

177

Berlin, 1939. január 16.

FELJEGYZÉS

RIBBENTROP ÉS CSÁKY KÜLÜGYMINISZTEREK

MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Miután a birodalmi külügyminiszter úr röviden üdvözölte Csáky grófot, utóbbi hosszabbban kifejtette, hogy jövetelének fő célja a Németország és Magyarország közötti jobb légkör megteremtése, olyan légköré, amely kölcsönös bizalmon és a Duna-medencei közös érdekeken alapul. Politikájának legfőbb célja az, hogy olyan szoros német—magyar viszonyt teremtsen, ahol már nincs is szükség szerződésekre. Magyarországot jelenleg nagyon leköti újból megszerzett területeinek bekebelezése. Ezért nyugalomra van szüksége, s ez minden határára vonatkozik.

Magyarország közeledése Németországhoz jelenleg ideológiai téren is folyamatban van, s ő igyekszik ezt a törekvést minden vonatkozásban támogatni. Ez okból csatlakozott Magyarország az antikomintern paktumhoz.¹ A magyar kormánynak az is szándéka, hogy májusban a Népszövetségből kilépjen. Csáky gróf megtudta, ha Magyarország a Népszövetségből kilép, hamarosan az oszló államok² is követik példáját. Norvégia népszövetségbeli képviselője ilyen értelemben nyilatkozott Genfben a magyar főkonzul előtt.

Annak az óhajának további bizonyítékeként, hogy még inkább Németországra kíván támaszkodni, szorosabb gazdasági közeledést is indítványoz. Tíz évre kötendő szerződést javasol, melynek közelebbi határozványairól a szakértők bizonyára hamarosan meg tudnának egyezni. Az alapgondolat itt mindkét gazdaság megtervezése lenne.

Csáky gróf végül a német sajtóra és német rádióra vonatkozó panaszát is előadta. A német sajtó és rádió szerinte hajlamos a német—magyar viszony megzavarására. Kérte ez ügyben a birodalmi külügyminiszter sürgős közvetítését.

A birodalmi külügyminiszter fejtegetései elején hangsúlyozta, hogy a mai beszélgetésnél arra lenne szükség, hogy álláspontjaikat kölcsönösen teljes nyíltsággal adják elő. Nem akar elmúlt dolgokra részleteiben kitérni. Mégis röviden megegyeszer vázolni kell azokat az okokat, melyek hozzájárultak a német—magyar kapcsolatok bizonyos fokú megzavarásához. A birodalmi külügyminiszter ezután röviden áttekintette a müncheni és bécsi konferenciák előzményeit. Megemlítette ennek kapcsán azt a csalódást, amit

²⁰ Az irat korábban közzétett magyar fordítása nem a német eredetiből, hanem egy szovjet okmánykiadvány szövege alapján készült. — Lásd A németek magyarországi politikája titkos német diplomáciai okmányokban. 25. sz., illetve e szöveg változatlan átvétele: MMV. 83.

¹ Csáky 1939. január 13-i deklarációjára utal. A csatlakozási jegyzőkönyv aláírására csak később, február 24-én került sor.

² Lásd a 176. sz. irat 16. jegyzetét.

Bled és Magyarországnak a szeptemberi krízis idején tanúsított habozó magatartása okozott.³ Mindezek azt az érzést keltették, mintha Magyarország azt várná el tőlünk, hogy mi magyar, nem pedig német politikát folytassunk. De — amint a birodalmi külügyminiszter hangsúlyozta — ezek már régi dolgok, és ő teljes mértékben kész arra, hogy új lapot nyisson a német—magyar kapcsolatok könyvében. Ehhez a fő követelmény az lenne, hogy a jövőben politikailag a legszorosabban együtt meneteljünk. Németország semmiképpen sem maradhatna érdektelen, ha ma valahol Európában egy ágyú elsülne. Ma azonban a legkülönbözőbb okokból nyugalmat akarunk, és ezért kellett fellépünk egy elszigetelt kárpát-ukrajnai akció gondolata ellen. Üdvözölte Magyarország csatlakozását az antikomintern paktumhoz és utalt arra, hogy a közeljövőben ezt más hatalmak is követik. A Berlin—Róma tengely ma Európában döntő szerepet játszik, a Berlin—Róma—Tokió háromszög pedig világviszonylatban is meghatározó tényező. Oroszország gyenge és tehetetlen. Németország jelenleg nem akar konfliktust. Ha azonban megtámadná, a világ legjobb hadserege felett rendelkezik. Ma minden dinamizmus a tengelyhatalmaktól indul ki, és ennek még a jövőre vonatkozóan is kihatása lesz. Nekünk is, az olaszoknak is vannak még jogos kívánságaink. Teljes mértékben készek vagyunk arra, hogy ezeket tárgyalások útján érvényesítsük, s azokat biztosan keresztül is vesszük. A birodalmi külügyminiszter ezzel kapcsolatban említette a német gyarmatokat, melyeket száz százalékig vissza akarunk kapni.

A birodalmi külügyminiszter úr a beszélgetés további során hangsúlyozta, hogy Németországnak és Magyarországnak nincsenek ellentétes érdekeik. Délkeleti irányú aspirációink az Ostmark (*Ausztria*) bekebelezésével lezárultak. Csak gazdasági együttműködést óhajtunk, és ezért üdvözöljük Csáky grófnak a két kereskedelem-gazdaság céltudatos megtervezésére irányuló javaslatát. E célból Wiehl miniszteri osztályfőnök úr megbízást fog kapni, hogy Sztójay úrral lépjen azonnal érintkezésbe.

A továbbiakban a birodalmi külügyminiszter üdvözölte Magyarország Népszövetségből való kilépési szándékát is. A Népszövetség halott intézmény. Végül utalt a birodalmi külügyminiszter arra, hogy Magyarországon még széles körök vannak, melyek még nem képesek a realitás talajára állni. Ezek a körök könnyen hajlamosak arra, hogy a német—magyar viszonyt megzavarják.⁴

Csáky gróf azt válaszolta, hogy ünnepélyesen biztosíthat bennünket arról, hogy a kormányzó sohasem tűrne meg hivatalában egy németellenes vagy akár csak egy németeket elutasító kormányt. A kormányzó a múltban ezt már tettekkkel is bebizonyította, és minden hatalmi eszköz rendelkezésére áll ahhoz, hogy ezt a jövőre vonatkozóan is biztosítsa. És ha a kormányzó, aki bizony már nagyon koros, egyszer majd kiesik, utódlásáról már ma gondoskodás történt.

Csáky gróf ezután a magyar—jugoszláv viszonyra tért ki. Ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy a döntő szerepet itt Stojadinović játssza. Legutóbbi látogatása alkalmából Ciano gróf⁵ kijelentette, hogy Stojadinović belpolitikai helyzete rendületlenül szilárd. Ő azonban kételkedik abban, hogy Stojadinović pozíciója belpolitikailag elég erős ahhoz, hogy Magyarországgal nyíltan szerződést köthessen. Csáky célja az lenne, hogy Jugoszláviával hasonló szerződést kössön, mint amilyet Jugoszlávia nemrég Bulgáriával kötött.⁶ Egy ilyen szerződésben Magyarország elismerné a jelenlegi közös határt. Kérte

³ Lásd a 176. sz. iratot.

⁴ Ribbentrop az Imrédy-kormány Bethlen István körül csoportosuló ellenzékének szervezkedésére és kormánybuktató törekvéseire utal.

⁵ 1938. december 19—23-án „vadászati meghívásnak” tett eleget Magyarországon.

⁶ 1937. január 24-én kötötték meg a jugoszláv—bolgár örök barátsági szerződést.

Cianót, hogy egyelőre tekintenszen el direkt közvetítéstől közte és Stojadinović között, és csupán óvatos szondázásra szorítkozzék. Mielőtt véglegesen állást foglal a jugoszláv kérdésben, összeköttetésbe lép Berlinnel, és a további fejleményekről állandóan tájékoztatni szándékozik bennünket.

Következő pontként a magyar külügyminiszter a magyar—román viszonyt említette. Hangsúlyozta, hogy nem hisz Románia jövőbeni stabilitásában. A román királyt ma nemcsak balról, hanem jobbról is erősen támadják, és ezért már eleve gondolni kell arra az esetre, ha ott meglepetésekre kerülne sor. Elgondolása az lenne, hogy az eddigiektől eltérően ne követeljék a korábban Magyarországhoz tartozott részek visszacsatolását, hanem teremtsenek új, külön Erdélyországot, melyben a német, a magyar és a román elem egyenrangúan uralkodna egymás mellett. Erdély visszacsatolása Magyarországhoz azért sem jön számításba, mert túl nagy az e gondolattal ellenszenvezők száma, semhogy ezeket Magyarország meg tudná emészteni.

A megbeszélés végén a birodalmi külügyminiszter szóba hozta a német kisebbségek helyzetét, és hangsúlyozta, milyen fontos a magyarországi német elemekkel való gondos bánásmód a jó német—magyar viszony szempontjából.

Gróf Csáky erre azt felelte, teljes mértékben kész arra, hogy a német kívánságnak minden tekintetben eleget tegyen. Magyarországnak azonban éppen az iskolakérdésben tetemes nehézségei vannak, mivel a német lakosság tisztán gazdasági okokból újból és újból azt az óhaját nyilvánítja, hogy az iskolában magyarul tanulhasson. Azt indítványozta, küldjenek német részről feltűnés és előzetes bejelentés nélkül valakit Magyarországra, aki meggyőződhet állításának valóságáról. Egyébként sikerrel jártak kormányának azok a fáradozásai, hogy német kisebbségi iskolák létesítésére most már a felekezeti iskoláknál is sor kerüljön. Végül: Magyarországon a német nyelv ismerete még az alsófokú hatóságoknál is megkívántatik.

Befejezésül Csáky gróf megkérdezte, mik a jövőre vonatkozó német tervek, mert ha már Magyarország ilyen szorosan támaszkodik Németországra, e tervek természetesen nagyon erősen érdekelnék, különösen a fegyverkezési kérdésekkel kapcsolatban.

A birodalmi külügyminiszter azt válaszolta, hogy a mi érdekünk egy lehetőleg minél erősebb Magyarország, fegyverkezés szempontjából pedig ma mindenkinek a lehető legerősebbnek kell lennie, és pedig a lehető leghamarabb.

Ami Németország Csehszlovákiához való viszonyát illeti, a cseh külügyminiszter a közeljövőben Berlinbe jön.⁷ Jelenleg még nincs pontosan eldöntve, milyen kérdéseket beszélnek meg ezen az összejövetelen. Az a szándéka, hogy először megvárja a csehszlovákiai belső fejleményeket, hagyja, hogy a problémák érlelődjenek. Semmi értelme sem lenne egyezményeket kötni egy konszolidálatlan Csehszlovákiával. Kilátásba helyezte gróf Csáknak, hogy tájékoztatni fogja Chvalkovskýval folytatandó tárgyalásainak lefolyásáról.

Ami Lengyelországot illeti, kilátás van arra, hogy talán nagyobb szabású kiegyezésre kerül sor. Nemrég⁸ megbeszélte Beckkel az ukrán kérdést, hangsúlyozva, hogy mi ezt a kérdést szovjetellenes beállítottságunk szempontjából nézzük, egyéb terveink nincsenek Ukrajnában.

Gróf Csáky kijelentette, hogy Beck igen elégedetten nyilatkozott a birodalmi külügyminiszter úrral történt legutóbbi találkozásáról. Ami Csehszlovákiát illeti, mégis azt kérné, hogy hassunk a csehekre megnyugtatólag. Ha a csehek megegyeszer ágyúval

⁷ Chvalkovský látogatására 1939. január 21-én került sor.

⁸ 1939. január 6-án, Berlinben. — Lásd ADAP—D. V. 120.

lőnek magyar területre⁹, Magyarország újra kénytelen lenne lőni, és ebben az esetben talán attól sem lehetne visszatartani, hogy ne nyomuljon utánuk. A birodalmi külügyminiszter ettől újból óvta Csáky grófot és hangsúlyozta, hogy Németország nem nézhetné közömbösen, ha ma Európában egy ágyú elsülne, s nyomatékosan intett minden egyoldalú magyar fellépéstől. Kérte Csáky grófot, hassanak már végre olyan értelemben a magyar terroristákra, hogy szüntessék be nyugtalanságkeltéseiket az új határ mentén. Németország sohasem engedheti meg a magyar—csehszlovák határkérdés egyoldalú megoldását. Chvalkovskýt is felhívja azonban arra, hogy gondoskodjék területük nyugalmaról.

Búcsúzáskor Csáky gróf még elmesélte, hogy közvetlenül az előtt, hogy ő bejelentette készségét az antikomintern paktumhoz való csatlakozására, az amerikai követ¹⁰ kijelentette előtte, hogy ebben az évben biztosan világháborúra kerül sor, mert Amerika „is fed up with Germany” (torkig van Németországgal). E célból Amerika a zsidókérdést propagandisztikusan kihasználja Kanadától Dél-Amerika csücskéig.

A birodalmi külügyminiszter erre csak azt válaszolta, hogy az ilyen fenyegetések nevetségesen hatnak előttünk, egyébként meggyőződése, hogy Amerikában végül is felülkerekednek a tisztességes emberek, és a zsidókérdés Rooseveltnek inkább fog ártani, mint nekünk.¹¹

Ribbentrop s. k.

33/25 798—805.

ADAP—D. V. 273.

178

Berlin, 1939. január 20.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA

A KÜLKÉPVISELETEKNEK

A magyar külügyminiszter első berlini látogatása¹ fő céljának a Németország és Magyarország közötti jobb viszony kialakítását jelölte meg. A bécsi döntőbíróági ítélet kihatásai Magyarországon ténylegesen németellenes propagandát eredményeztek. Ez a propaganda teljesen figyelmen kívül hagyta, hogy a szeptemberi válság kockázatát Németország egyedül viselte. A magyar külügyminiszternek világosan megmondottuk, hogy a németellenes propagandát itt hálátlanságnak és helytelennek éreztük. Magyarország elégedetlensége a végső megoldás miatt magára Magyarországra vezethető vissza, melynek politikája egészen a legutóbbi időig minden kockázatot vagy akárcsak határozott állásfoglalást is gondosan került, s így önmagával szemben is viselnie kell a felelősséget a rosszabb megoldásért.

A jövőre vonatkozóan Magyarország most már aktívabban részt akar venni a tengelypolitikában. Ennek bevezetője csatlakozása az antikomintern paktumhoz, amely a háromszöghöz² való ideológiai közeledés alkalmas előkészítésének látszott. Ezzel kap-

⁹ Munkácson súlyos határincidens történt 1939. január 6-án.

¹⁰ Flurnoy John Montgomery.

¹¹ A Brückmeier által készített feljegyzést Ribbentrop véglegesítette és írta alá.

¹ Lásd a 176., 177. sz. iratot.

² Berlin—Róma—Tokió.

csolatban Csáky gróf szigorúan bizalmasan bejelentette a májusra tervbe vett kilépést a Népszövetségből.

A Führer helyettesével folytatott megbeszélésen³ megígérte a német népiségi jogok tiszteletben tartását, amit német részről a birodalomhoz fűződő szorosabb viszony előfeltételeként jelöltek meg.

Gazdasági téren intenzívebb kapcsolatokra kell törekedni.

Ami a szomszéd államokat illeti, megjavítják Magyarország viszonyát Jugoszláviához. Ilyen értelemben kell az olasz külügyminiszter belgrádi látogatásának is hatnia.⁴ Mindkét részről egyetértenek abban, hogy bevárják a csehszlovákiai és romániai belső fejleményeket.

Az utóbbi hónapokban tapasztalt differenciák és ezek okainak teljesen nyílt megvitatása Csákyval a légkör tisztázását eredményezte. A magyar kormány immár ismeri a német véleményt a Magyarországgal folytatandó politikáról, így most már csak magyar magatartástól függ a Németországgal és Olaszországgal szándékolt még szorosabb barátság elérése.

Szavainak irányítására kérem záróközlemény értelmében oda nyilatkozni, hogy a baráti, nyílt szellemben lefolytatott megbeszélések a követendő külpolitika tekintetében teljes nézetazonosságot eredményeztek, és tovább kell mélyíteni a két ország közötti régóta kipróbált barátságot, melyet semmiféle ellentétes érdekek nem zavarnak.

73/51 743—5.

Weizsäcker

179

Róma, 1939. január 25.

MACKENSEN RÓMAI NÉMET NAGYKÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

47. sz.

Ciano, amint velem közölte, Belgrádban¹ azzal a felfogással találkozott, hogy Csáky Berlinből² azzal a benyomással tért haza, mintha mi magyar—jugoszláv kiegyezést legerősebben óhajtánánk, Magyarország Romániához fűződő kapcsolatának normalizálódása viszont többé-kevésbé közömbös lenne. Ciano a birodalmi külügyminiszterrel erről a kérdésről hosszabb ideje nem folytatott eszmecsere, de arra emlékszik, hogy a birodalmi külügyminiszter korábbi beszélgetéseik során osztotta felfogását, miszerint Románia a tengelyhatalmak szempontjából különböző okokból igen fontos tényező, és ezért Budapest—Bukarest kiegyezése számunkra igen kívánatos. Megjegyzésemre, hogy nincs tudomásom változásról birodalmi külügyminiszter e kérdést illető megítélésében, Ciano értésemre adta, hogy erről kifejezetten bizonyosodjak meg, hogy a tengelyhatalmak magatartása e kérdésben tökéletesen megegyezték és képviselőit megfelelően

³ A Hess-szel folytatott megbeszélésről nem áll rendelkezésre feljegyzés.

⁴ Ciano belgrádi látogatására 1939. január 19—22-én került sor.

¹ Ciano 1939. január 19—22-én tett látogatást Belgrádban.

² 1939. január 16-i látogatása után.

utasíthassa. Hozzáfüzte, még ha az ember az utóbbi időben némely romániai eseményben³ bőségesen találhat is kivetni valót, változatlanul jelentős érdekeink fűződnek ahhoz, hogy Romániát lassanként a tengelyhatalmak oldalára vonjuk.

Utasítást kérek!⁴

Mackensen

73/51 748.

180

Berlin, 1939. január 25.

WOERMANN

KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE

GHYCYZ ÜGYVIVŐVEL FOLYTATOTT

BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar ügyvivő ma azt mondotta nekem, hogy a Diplomatische Korrespondenz január 20-i száma¹ Budapesten kissé kínos benyomást keltett, és megnehezítette Csáky helyzetét az ellenzékkel szemben. A magyar kormány az ellenzéknek nem tekinti szőröstül-bőröstül tényleges ellenfelének, hanem az ellenzék lojális részével bizonyos összjátékra van szüksége. Így például az egyik ellenzéki szónok barátságosan üdvözölte² Csákyt Berlinből történt visszatértekor, mint ahogy általában az ellenzéknek ez a része teljes mértékben helyesli Csáky Németország irányában folytatott politikáját. A Diplomatische Korrespondenz cikkében az ellenzék most a magyar belügyekbe történő beavatkozásra lát kísérletet. Ezt én nyomatékosan visszautasítottam, és a panaszt teljesen alaptalannak nyilvánítottam. Magától értetődő, hogy védekezésre kényszerülünk olyan magyar ellenzékiekkel szemben, akik, mint Bethlen gróf, Németország ellen rohamoznak.

Idevágó kérdésemre Ghyczy úr megerősítette, hogy az ügyet hivatalos megbízás folytán hozta szóba.

Woermann s. k.

73/51 747.

³ A szélsőjobboldali, ún. „vasgárdista” mozgalom üldözésére utal.

⁴ Lásd a 183. sz. iratot.

¹ A Deutsche Diplomatische Korrespondenz, a német Külügyminisztérium szócsöve, 1939. január 20-i számában támadást intézett a Bethlen István körül szerveződő, ún. „keresztény nemzeti alapon álló jobboldali ellenzék” ellen, mert „ezek olyan magatartást tanúsítanak, amelyet Németország nem vehet tudomásul idegenkedés nélkül”. — Ezen ellenzéki csoportosulás január 14-i, Horthyhoz intézett memorandumát lásd HMTI. 44.

² Gróf Festetics Sándor 1939. január 18-i képviselőházi felszólalása. — KN. 1935. XXI. köt. 307. old.

Berlin, 1939. január 25.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
GHYCZY ÜGYVIVŐVEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar ügyvivő ma a birodalmi külügyminiszter úr és Csáky gróf közötti megállapodás értelmében,¹ mely szerint tájékoztatni fognak bennünket a Magyarország és Jugoszlávia közötti kapcsolatok további alakulásáról, megbízása szerint azt közölte velem, hogy a gróf Ciano és Stojadinović közötti megbeszélésen² részletesen szó volt a Magyarország és Jugoszlávia közötti viszony megjavításáról. Stojadinović teljes megértéssel viseltetik e kapcsolatok megjavításának szükségessége iránt, jó szívvvel van a magyar kisebbség iránt is, utalt azonban Jugoszlávia Romániával szembeni kötelezettségeire.³ Kérdésemre, hogy ez vajon a megbeszélések pesszimisztikus megítélését jelenti-e, Ghyczy úr tagadólag válaszolt, mégpedig azzal az indoklással, hogy többet tulajdonképpen nem is lehetett várni. Azt mondtam neki, hogy közlése teljesen meg egyezik a mi információinkkal, mindenekelőtt abban, hogy Ciano gróf erősen fáradozott a Magyarország és Jugoszlávia közötti kapcsolatok megjavításán. Néhány további információt adtam neki ezután a megbeszélésekről, annak a távirati jelentésnek az alapján, melyet von Heeren követ küldött⁴ Stojadinović-csal folytatott beszélgetéséről.

73/51 746.

*Woermann s. k.**Berlin, 1939. január 27.*

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
GHYCZY ÜGYVIVŐVEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Ma felkeresett a magyar ügyvivő, és Magyarország Jugoszláviához, valamint Romániához való viszonyával kapcsolatban legutóbbi közléseinek¹ kiegészítésére az alábbiakat közölte:

Stojadinović azt mondotta Belgrádban a magyar követnek,² hogy hajlandó lenne a magyar—jugoszláv viszony továbbfejlesztésére. Tekintettel azonban a román szövetségre, csak akkor tud Magyarországgal szerződést kötni, ha ebben Románia is részt vesz vagy ahhoz legalábbis hozzájárulását adja. Stojadinović, aki február közepén találkozik a román külügyminiszterrel,³ akkor majd megbeszéli vele az ügyet. Ha nem sikerülne megszerezni a román hozzájárulást, úgy Stojadinović azt tartja a legcélszerűbb-

¹ Lásd a 177. sz. iratot.² Lásd a 178. sz. irat 4. jegyzetét.³ Lásd a 175 a. sz. iratot.⁴ ADAP—D. V. 276.¹ Lásd a 181. sz. iratot.² Bakach-Besseney György.³ A Gafencu—Stojadinović-tárgyalást 1939. február 2—3-án tartották Belgrádban.

nek, ha Jugoszlávia és Magyarország közeledését kölcsönös nyilatkozatokkal segítenék elő.

A belgrádi magyar követet arra utasították, közölje Stojadinović-csal, hogy a magyar kormány Romániával szemben messzemenően megértő politikát óhajt folytatni, de arra semmi esetre sem hajlandó, hogy ugyanolyan szerződést kössön Romániával, mint Jugoszláviával. Romániával kapcsolatban a bledi nyilatkozat⁴ a maximumot jelenti. Jugoszláviával azonban Magyarország kész adott esetben akár hosszabb időre meg nemtámadási szerződést is kötni. Ami a szerződés megíúsulása esetére Stojadinović által javasolt egyoldalú nyilatkozatokat illeti, a korábbi magyar külügyminiszter⁵ már tett ilyen kijelentést, anélkül, hogy ez Belgrádban visszhangot váltott volna ki.

Ghyczy úr hozzáfűzte, Budapesten az a benyomás, mintha Stojadinović egy Jugoszlávia—Románia—Magyarország blokkpolitikát szorgalmazna. A magyar kormány ellenzi az ilyen blokkpolitikát. Tudvalevően elutasít minden olyan szövetséget, amelyben Németország és Olaszország nem vesz részt. A magyar kormány azonban sajnálná, ha Stojadinović Romániára való tekintettel és román befolyásra nem folytatná a közeledést. Most először meg kell várni a jugoszláv és román külügyminiszterek megbeszélését.

73/51 750—1.

Woermann s. k.

ADAP—D. V. 277.

183

Berlin, 1939. január 28.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA
MACKENSEN RÓMAI NÉMET NAGYKÖVETNEK

46. sz.

Január 25-én kelt 47. sz. táviratra.¹

Kérem Ciano előtt a beszélgetés folytatásakor alábbiak szerint nyilatkozni:

Magyarország—Románia viszonyát a Csáky-látogatás² alkalmával függőben levőként kezeltük. A kiegyezés Magyarország részéről kidolgozott állítólagos tervezetét nem adták elő nekünk elég világosan ahhoz, hogy valamilyen formában aktivizálódhassunk.

Egyébként nekünk is érdekünk, hogy Romániát lassanként közelebb hozzuk a tengelyhatalmakhoz, de helyénvalónak tartjuk, ha előbb megvárjuk Románia bizonytalan belső helyzetének³ alakulását.

Weizsäcker

73/51 740.

⁴ Lásd a 134. sz. irat 5. jegyzetét.

⁵ Kánya Kálmán.

¹ Lásd a 179. sz. iratot.

² Lásd a 176. sz. iratot.

³ Lásd a 179. sz. irat 3. jegyzetét.

Berlin, 1939. január 29.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

Annak a közlésnek a tartalma, melyet a magyar követ¹ Csáky gróf megbízásából ma sürgősen a birodalmi külügyminiszter úr tudomására akart hozni, röviden a következő:

1. A Magyarország és Németország közötti kapcsolatokban nyitott új lap nyilvánvalóvá tételére a magyar külügyminiszter élénken üdvözlőlné, ha a Führer f. hó 30-i beszédében — amennyiben ebben külpolitikai kérdésekre részletesebben is kitér — Magyarországot az előző évihez hasonlóan a kisebb hatalmak sorában az első helyen említene meg, vagyis Jugoszlávia stb. előtt.²

2. Ezzel kapcsolatban Csáky gróf súlyt helyez arra, hogy tudomásunkra hozza: elutasította Jugoszlávia közvetítését a román—magyar viszonyban, mivel hallani sem akar jugoszláv—magyar—román blokkról, és közvetítési célokra szükség esetén csak a Berlin—Róma-tengelyt akarja felhasználni.

3. Magyarország szívesen látná, ha Csehszlovákia mostani határait Németország minél később garantálná.

4. A magyar kormány számára nem kívánatos, hogy a sajtó tovább szövögesse az úgynevezett Szent István-i birodalom gondolatát.

Weizsäcker s. k.

73/51 752.

ADAP—D. V. 278.

Róma, 1939. február 2.

MACKENSEN RÓMAI NÉMET NAGYKÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

57. sz.

Pol. IV. 525.

A 46. sz. táviratra:¹

Cianót mai megbeszélés során fenti utasítás értelmében tájékoztattam. Kijelentéseimet megelégedéssel vette tudomásul és hozzáfűzte, ebben is, „mint általában minden kérdésben”, teljesen egyetért a birodalmi külügyminiszterrel. Nem gondol arra, hogy Romániával szemben valamilyen formában aktív legyen. Amire súlyt helyez, csak annyi, hogy figyelemmel Románia későbbi tengelyhez közeledésének félreismerhetetlen jelentőségére, a tengelyhatalmak Románia barátságos gesztusait megfelelően viszonyozzák.

¹ Sztójay Döme.

² Lapszéli kézírásos megjegyzés Heweltől: „A Führer megígérte”.

¹ Lásd a 183. sz. iratot.

Ami a berlini megbeszélések Csáky-féle interpretációját illeti,² magam is ismerem azt a magyar hajlandóságot, hogy az ilyen beszélgetéseket saját kívánságaiknak megfelelően értelmezzék. Igyekszik a magyar étvágyat a magyar gyomor befogadóképességéhez idomítani. Magyarországnak tisztában kell lennie azzal, hogy hatalmi helyzete imperialista politika folytatásához nem elég. Ragaszkodásuk a Szent István-i birodalom határainak gondolatához végül is nem egyéb, mintha Olaszország Pozsonyt követelné magának, mivel az egykor az Imperium Romanumhoz tartozott.

Magyarország és Románia viszonyának fokozatos javulása azért is fontos, mert ez is meghatározója a Budapest—Belgrád kapcsolatok végleges normalizálásának. Utóbbi egy lépéssel megint előbbre jutna Csáky esetleges belgrádi látogatásával,³ de továbbra is magyar—román kapcsolatok tisztázásának függvénye maradna.

Mackensen

73/51 753.

186

Berlin, 1939. február 6.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSEIRŐL

102. sz.

A magyar követ ma előadta nekem, hogy a magyarországi német népcsoport képviselője, Basch úr számára nyitva állott az egyik bécsi lap — nyilván a *Völkischer Beobachter* bécsi kiadása — ahhoz, hogy magyar belpolitikai kérdésekben állást foglaljon. Tudva-levően a magyar kormány nem kifogásolja Basch úrnak a népcsoport érdekében kifejtett tevékenységét, sőt a magyar kormány azon is fáradozik, hogy bizonyos német kívánságoknak eleget tegyen, melyek többek között Csáky grófnak a Führer helyettesénél tett látogatása alkalmával kerültek elő.¹ Ezt a magatartását azonban zavarja, ha Basch úr a német sajtót fenti módon használja fel.

Weizsäcker s. k.

73/51 754.

² Lásd a 179. sz. iratot.

³ Erre csak 1940. december 12-én került sor, amikor a magyar—jugoszláv barátsági szerződést aláírta.

¹ A megbeszélésről nem áll rendelkezésre feljegyzés.

Berlin, 1939. február 7.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSEIRŐL

105. sz.

A magyar követ ma Csáky gróf megbízásából újra felkeresett annak a gesztusnak az ügyében, melyet Magyarország a német és olasz kormánytól a magyar—szovjet-orosz közvetlen kapcsolatok megszakítása¹ alkalmából remél. Csáky gróf fontosnak tartja a demonstratív lépést, hogy a világ előtt nyilvánvalóvá váljék az antikomintern hatalmak harmonikus eljárása és szolidaritása. Különben Litvinov eléri célját, hogy elijessze a további antikomintern-jelölteket. Fontosnak látná további kisebb hatalmak Népszövetségből való kilépésének ösztönzését és elősegítését is. Azonnali lépésként Csáky javaslata az volt, nem utazhatnának-e el Moszkvából a német és olasz nagykövetek hosszabb szabadságra, a diplomáciai kapcsolatok megszakítása nélkül.

Azt válaszoltam Sztójaynak, nem gondolt-e Japánra is. Ha a japán elutazna, úgy mindenesetre éppen az a nagykövet távozna, akit a magyarok a magyar érdekek képviselésével megbíztak. Ami a mi nagykövetünket² illeti, nekünk amúgy is az a szokásunk, hogy az évnek körülbelül csak a felét tölti Moszkvában. — A Népszövetségből való kilépési mozgalom természetesen támogatásra szorul.

Sztójay úr azzal végezte, hogy a most általa előadott kívánságok teljesítése megkönnyítené a magyarok kilépését a Népszövetségből.

Weizsäcker s. k.

73/51 756—7.

Berlin, 1939. február 9.

WIEHL KÜLÜGYMINISZTERI OSZTÁLYFŐNÖK FELJEGYZÉSE NICKL KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A február 6-i megbeszélés

Emlékeztettem azokra az ismételten elének tárt magyar indítványokra, hogy szorosabbra kellene fűzni gazdasági kapcsolatainkat és azokat stabil alapon kellene tovább fejleszteni. (Lásd az itteni magyar követ 1938. november 21-én kelt szóbeli jegyzékét,¹ valamint a magyar külügyminiszternek a birodalmi miniszter úrral január 16-án folytatott beszélgetését.²) Nickl úrtól közelebbi felvilágosítást kértem arra vonatkozóan, hogyan képzeli kormánya ezt a közeledést. Nickl úr bevezetőben hivatkozott arra, hogy

¹ A Szovjetunió 1939. február 2-án megszakította Magyarországgal a diplomáciai kapcsolatot, válaszként az antikomintern paktumhoz történő csatlakozásának bejelentésére.

² Friedrich Schulenburg.

¹ ADAP—D. V. 252.

² Lásd a 177. sz. iratot.

Nagy-Németország már most is (a szünet tartomány nélkül) az összes magyar kivitel 46%-át és a magyar agrárkivitel 68%-át veszi fel, úgyhogy a német részesedés további növelése nem lesz egészen könnyű.

I. Ami a *magyar agrártermények átvételét* illeti, a magyar kormány hosszú lejáratú átvételi szerződésekre gondol, hasonlóan ahhoz, ahogyan a legutóbbi kormánybizottsági jegyzőkönyvben a gabona tekintetében ebben már megegyeztek. Csáky gróf a birodalmi külügyminiszternek tízéves időtartamú szerződésekről beszélt. Neki a mai időben már egy ötéves szerződés is elég hosszúnak tűnik. Ennek ellenére tízéves szerződéseket is lehet kötni, ha német részről ilyen kívánság merülne fel. Szükséges lenne azonban, hogy egy rövidebb időpontban belül revíziós lehetőségekről is gondoskodjanak, de ennek nem szabadna közömbösíteni a hosszú lejáratban rejlő értékeket.

Részleteiben:

a) *Búza*. Az exportfelesleg 50%-ának átvétele, mint eddig, azonban a legnagyobb mennyiség 2 millió métermázsáról 2,5 millió métermázsára emelkednék. A jelenlegi áregyezmény fenntartása.

b) *Kukorica*. A jelenlegi, a magyar össztermelésből kiinduló egyezménynek a búzához hasonlóan az exportfelesleg 50%-ának átvételi kötelezettségével való helyettesítése, a legnagyobb mennyiség meghatározása nélkül.

c) *Rozs*. A jelenlegi mennyiségi egyezmények kiegészítése áregyezménnyel.

d) *Más gabonafélék*. A jelenlegi egyezmények fenntartása. Magasabb mennyiségekre irányuló kívánalmakat szívesen megvizsgálak.

e) *Szarvasmarha*. A visszatérítési alap felemelése a mostani 6,8 millióról 2,5 millió pengővel, amely által a darabszámot kb. 30 ezerről kb. 40 ezerre lehetne emelni. Áregyezmény nehézkes, kíváncsok lennének azonban legalább a hizlaláshoz szükséges időre (6—8 hónap) esetenként áregyezményeket kötni, hogy a hizlalók már a hizlalás kezdetétől számolhassanak a hizlalás befejeztére megállapított árakkal.

f) *Sertés*. Élve vagy kettőbe hasítva. A jelenlegi 240 ezres évi darabszám felemelése 300 ezer darabra.

g) *Szalonna és zsír*. A jelenlegi mennyiség felemelése 15—20%-kal.

h) *Dohány*. Ugyanannak a mennyiségnek az átvétele, amelyet korábban az osztrák dohányjövődék rendszeresen átvett.

i) *Szalámi*. Legalább ugyanannak a mennyiségnek a beengedése, amennyit ez ideig Ausztriába exportáltak. Állategészségügyi-rendészeti aggodalmak áthidalása az eddig Ausztriába irányuló kivitel ártalmatlanságára való utalással. E kívánságnak a magyar miniszterelnök külön nyomatékot adott.

k) *Minőségi borok*. Külön kontingens megállapítása.

II. *Magyar agrártermények erősebb átállítása a német szükségletekre*. E tekintetben német javaslatokat várnak. Nickl úr személyileg szkeptikus. A szójababbal és lenvetéssel elért eredmények nem sokat ígérnek, talán a borsóval lehet valamit csinálni. Magyar földreformtörvény küszöbön áll. Talán ennek folytán javulnak a kilátások, mivel az új telepések mezőgazdasági termelőmunkájuk kezdetén könnyebben átállíthatók az új művelési ágakra.

III. *Német ellenkivitel Magyarországra*. Magyarországnak előreláthatólag 1939 közepére már az eddigi egyezmények alapján is 50 millió pengős exportfeleslege lesz. A magyar termények átvételi mennyiségének javasolt felemelése esetén ez az exportfelesleg a következő gazdasági évben kb. 50 millió pengővel, kb. 100 millió pengőre emelkednék. Magyar vélemény szerint a Magyarországra irányuló német kivitel bővíthető lenne vasból és gépekből, vegyipari terményekből, textilanyagokból, személy- és tehergép-

kocsikból, műtrágyából és kálisóból. E termékek exportjának bővítése becslés szerint 20 millió pengőre emelkedhet.

Igen erős a magyar szükséglet a korábban Ausztriából kapott famennyiség további fenntartásában, ennek viszont útjában áll a Brocchi-szerződések elestével³ beállott ár-emelkedés. Talán azzal lehet a dolgon segíteni, ha Németország több fát vásárol Csehszlovákiától és azt Magyarországnak engedi át.

A Magyarországra irányuló német árukivitel kiegészítése különületek útján nehézkes, különösen mivel Nickl úr elutazása előtt beszerzett budapesti értesülései szerint nem gondolnak ebben az évben további fegyverszállítmányokra.

Ezzel szemben a pécsi szénbányák eladása révén a kliring jelentős tehermentesítése érhető el. A bányákért kb. 20 millió pengős vételár jöhetne tekintetbe. Ez tudvalevőleg régi magyar kívánság, melyet Imrédy miniszterelnök Nicklnek a mostani megbeszélések egyik fő pontjaként jelölt meg.

IV. *Magyarország további iparosításának* lefékezése nem jöhet tekintetbe. Magyarország növekvő népességét egyedül a mezőgazdaságban nem tudja foglalkoztatni. A lehetőség szerint készáruk külföldről való beszerzését deviza okokból is csökkenteni kell. Nickl úr személyes véleményeként megemlítette, ha ragaszkodnánk a délkeleti országokban növekvőben levő iparok visszaszorításához, ez ott könnyen annak a szemrehányásnak adhatna tápot, hogy Németország gazdasági erőszakot követ el ezeken az országokon, gyarmatosítja azokat. Ezért német szempontból is célszerűbb lenne, ha erről a lehető legkevesebb szó esne.

V. Végül *harmadik országok konkurenciájának kikapcsolását* célzó egyezmények kötését is kívánatosnak mondta Nickl úr. Ilyen konkurrencia van különösen Bulgáriában, Jugoszláviában és Törökországban, ahol a két fél gépipara nem kívánatos versenyben áll egymással.

Nickl úr fejtegetéseivel kapcsolatban általában csak javaslataink tisztázását célzó közbevetett kérdések feltevésére szorítkoztam, és válaszat az illetékes reszortokkal való érintkezés után helyeztem kilátásba. Azt azonban általánosságban már most is megjegyeztem, nekem úgy tűnik, a magyar javaslatok nem számolnak a maguk elé tűzött céllal, közülük néhány csupán a kormánybizottsági tárgyalásokból már ismert régebbi beszédtemák ismétlése, és különösen a Magyarország iparosításában elfoglalt álláspontja kevés reményt nyújt az egész akció kielégítő végeredményét illetően.

A február 7-i megbeszélések

Dél előtt Keppler államtitkár úrnál volt megbeszélés, akinek Nickl úr tolmácsolta a magyar kormány álláspontját a *magyar ásványolaj-előfordulásokra* vonatkozó javaslatainkkal és kívánságainkkal kapcsolatban. Ez az álláspont abban csúcsosodott ki, hogy a magyar kormány nézete szerint a magyarországi német ásványolaj-koncessziót a legkevesbé kedvező területre kellene korlátozni, míg a többi területen a magyar kormány magának tartaná fenn az ásványolaj kiaknázását, kivéve a már amerikaiaknak adott koncessziókat. Az egyik, sok sikert ígérő részterületen, amelyre korábban amerikai koncessziót adtak ki, a szerződés ez év szeptember végén Magyarország részéről felmondható. Nickl úr azonban közölte, hogy magas magyar helyről már ígéret történt arra, hogy a felmondás nem következik be.

³ 1932. évi olasz—osztrák—magyar gazdasági megállapodás, amelyet az olaszok 1937 nyarán felmondtak.

Nickl úr előtt nem hagytam kétséget afelől, hogy a javaslatai szerint leszűkített német koncessziós terület egész Magyarországnak ásványolaj-kiaknázás szempontából legrosszabb része; hogy nem áll szándékunkban ennyivel megelégedni, és egy értékes olajterületre vonatkozó amerikai koncesszió megújítása most már sehogy sem illik a képbe. Azokra a területekre vonatkozóan, melyek kiaknázását a magyar kormány magának akarja fenntartani, német—magyar együttműködést javasoltunk Nickl úrnak.

Nickl úr megígérte, hogy álláspontunkról jelentést tesz Budapesten. Eredeti fejtegetéseit azzal kísérelte meg tompítani, hogy nem volt ideje Budapesten részletesen tájékozódnia a problémáról, és ezért hírvivőként csak azt tudja visszaadni, amit ott neki futólagos tájékoztatása kapcsán mondtak, anélkül, hogy a dologban személyileg állást foglalhatna.

Nickl úr ezután újból szóba hozta „Imrédy miniszterelnök legfőbb kívánságát”, a pécsi szénbányák eladását. Keppler államtitkár azt válaszolta, hogy az eladás nem jöhet tekintetbe, sem a Duna Gőzhajózási Társaság szempontjából, sem az általános német érdekek szempontjából.⁴

Délután közöltem Nickl úrral állásfoglalásunkat az általa előző napon mondtakról. Bevezetőben kiemelttem, hogy a magyar javaslatok a belső reszortoknál is csalódást okoztak. Mi a magyar előzetes bejelentések után nem részjavaslatokat vártunk, melyek alig mennek túl azon, amit a kormánybizottsági tárgyalásokon már többször megvittattak, hanem sokkal inkább a két gazdasági terület lehető legnagyobb vonalú és messze-menő összehangolására és egységesítésére vonatkozó kezdeményezéseket. Ha jól értettük, a magyar kezdeményezésnél nem annyira arról volt szó, hogy kapcsolatainkat az eddigi talajon kiszélesítsük, hanem egy különakcióról, amely minden adott, ez ideig még ki nem használt lehetőség kimerítésével a gazdasági élet terén átfogó módon olyan állapotot lenne hivatva teremteni, ami az új politikai helyzetnek és az ebből fakadó szükségleteknek megfelel. Készséggel hajlandók vagyunk ilyen különakcióban közreműködni. Ennek különleges jellegét azonban mindkét oldalról el kell ismerni és azt különleges eszközökkel kell végrehajtani, ha azt akarjuk, hogy meglegyen a szükséges ütőereje. Ez természetesen nem zárja ki, hogy a kormánybizottságokat bevessük a megkötendő egyezményekről szóló tárgyalásokba, az egész akció azonban túlnő a kormánybizottságok keretein.

Válaszom javaslataira ma még csak *előzetes*, melynek révén módja lesz egyes pontokat már most, Budapestre visszatérte után megvizsgálni, úgyhogy e pontok további tisztázására talán már a küszöbönálló müncheni és budapesti kormánybizottsági tárgyalásokon sor kerülhet.

I. *A magyar agrártermékek átvételére vonatkozó hosszú lejáratú szerződések* kérdésében az ötéves időtartam egyelőre nekünk is elegendőnek látszik. Megfontolásra javasoljuk, hogy megállapodást kötnénk az egész időtartamra előre megállapított mennyiségek átvételéről, az árakat illetően azonban két év után revíziós lehetőségeket biztosítunk.

Szarvasmarhában a Nickl úr által javasolt magasabb mennyiség átvétele nem lehetséges. A 6—8 hónapi időtartamra javasolt árrögzítés kérdését megvizsgáljuk, de az előre láthatólag alacsonyabb ár megállapításához kell hogy vezessen. *Sertésből* nagyobb mennyiség átvételét csak akkor vehetjük fontolóra, ha ez egyben nagyobb mennyiségű *kukorica* átvételével jár, míg Nickl javaslata úgy tűnik, mintha az a kukoricaszállítások csökkentését eredményezné. *A szalámira* vonatkozó állategészségügyi-rendészeti hely-

⁴ Vö. *Tilkovszky Loránt*: *Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik 1938—1941*. Acta Historica, 1966. 82. old.

zet változatlan. *Minőségi borokat* illetően még a jelenlegi kontingenseket sem használták ki. A *dohány*javaslatot megvizsgáljuk. Egyéb termékekben átvételi egyezmények jöhetnének szóba *árpában, zabban, borsóban, lencsében, bükkönyben, lóherefélésegekben, szénafélésegekben, ricinusban.*

A mezőgazdasági termékek hosszú lejáratú átvétele tárgyában a magyar kormánynak a lehető legrövidebb időn belül részletes írásbeli javaslatot fogunk eljuttatni.

II. *Magyar agrártermelvények erősebb átállítása német szükségletekre* szakértőink véleménye szerint még nem nyert kimerítő megvizsgálást. Ezt a vizsgálatot mindkét fél szakértőinek bevonásával kell megejteni, és ennek eredménye alapján kell a két kormánynak megbeszélnie a továbbiakban meghozandó intézkedéseket.

III. *Német ellenkivitel Magyarországra.* A német kivitel fokozásának a két gazdaság jelenlegi struktúrája és termelőképessége mellett adódó további lehetőségeit a kormánybizottságok megállapodásai már messzemenően kimerítették. Mindenesetre még mi is látunk bizonyos fokozási lehetőséget a teher- és személygépkocsiknál, a vegyipari termékeknél, a műtrágyánál is, de a kálisónál nem, mert ennek nemzetközi megállapodások állnak útjában. A textíliák kivitele is fokozható, de fonalak és fésűsszálak szállítása nem. Ugyancsak nem szállíthatók ez idő szerint nyersvas és szerszámgépek sem. Az a javaslat, hogy német számlára Csehszlovákiából szállítsanak Magyarországnak fát, nem vihető keresztül, mivel német szükségletekre sem tudunk elég fát szállítani Csehszlovákiából. A Magyarországra irányuló német kivitel legfőbb akadálya azonban a magyar kiviteli kontingensrendszer bonyolultsága, melyet szükségtelenül alkalmaznak egy sor kisebb árura. A kivitel fokozásának legfontosabb lehetőségét ennek a rendszernek a revíziójában látjuk.

Azonkívül a magyar ötéves terv⁵ is lehetőséget nyújt Magyarországra irányuló további terjedelmes beruházási és fegyverkezési szállításokra, mint ahogyan ezek már korábban is messzemenően szolgálták a klíring-egyensúly helyreállítását.

Itt-ott talán magyar vámcsökkentések is eredményezhetnék kivitelünk emelkedését. Ehhez Nickl úr azt jegyezte meg, hogy kontingenskönnyítések és vámcsökkentések a konkurens országokra való kihatásuk miatt nehezen lennének keresztülvihetők.

IV. *Magyarország további iparosodásának lefékezése* felfogásunk szerint a két kormány részéről elérni szándékolt célnak elengedhetetlen előfeltétele. Gazdasági esztelenység, ha Magyarország mesterségesen teremt olyan iparokat, melyekhez nincs nyersanyaga és amihez nyersanyagot Németországtól, mezőgazdasági termelvényeinek legfontosabb felvásárlójától sem kaphat. A két gazdaság szándékolt összehangolása megvalósításának leghatékonyabb, sőt egyetlen lehetősége e gazdasági politika feladásában rejlik. Az ehhez szükséges intézkedésekhez — bár a magyar kormánynak azokat autonóm módon kell megvalósítania — mégis célszerű lenne bizonyos terv megbeszélése a két kormány között.

V. *Harmadik országok konkurenciájának kikapcsolását célzó* ipari egyezmények nyilván fölöslegessé válnának, ha tervbe vennék Magyarország további iparosításának korlátozását.

Nickl úr e fejtegetések iránt most lényegesen fogékonyabbnak mutatkozott, mint előző nap. Magyarország iparosításának korlátozása ellen csak azt vetette ellen, hogy ez esetben német részről a magyar mezőgazdasági termékek fokozottabb átvétele elé akkor sem lenne szabad nehézségeket támasztani, ha ez a német mezőgazdasági érdekek szempontjából nem lenne kívánatos, mint például a szarvasmarha- és sertésexport ese-

⁵ A Darányi-kormány által 1938. március 5-én meghirdetett győri program.

tében. Mert ha Magyarországnak a közös érdekek szempontjából főleg mezőgazdaságára kellene korlátozódnia, úgy mezőgazdasága fejlesztése elé nem szabad még korlátozást is állítani.

Egyebekben Nickl úr e beszélgetés folyamán teljesen pozitív álláspontot foglalt el mind a magyar agrártermékek német szükségletekre történő átállításában, mind Magyarország további iparosításának korlátozásában. Teljesen egyetértett azzal is, hogy az ügyet különakcióként kell kezelni, és azt a javaslatot tette, hogy e jelleg kiemelése céljából a két említett kérdést célszerűen lehetőleg minél hamarabb a két ország legmagasabb érdekelt fórumának, nevezetesen a két ország földművelésügyi miniszterének és gazdasági miniszterének kellene megbeszélni.

Végül is a további eljárás alábbi csoportosításában egyeztünk meg:

A. Intézkedések a kölcsönös árucseré mielőbbi fokozására:

1. Hosszú lejáratú megállapodások magyar mezőgazdasági termelvények Németország részéről történő fokozott átvételére.

2. Megállapodások a Magyarországra irányuló német kivitel fokozására.

B. Intézkedések bevezetése a gazdasági csere jövőbeni kibővítésére:

1. A magyar mezőgazdasági termelés alkalmazkodása a német behozatali szükségletekhez.

2. A magyar ipari termelés alkalmazkodása a német kiviteli szükségletekhez.

Nickl úrnak megígértem, hogy az A. 1. és A. 2. intézkedésekre vonatkozóan a lehető leggyorsabban írásbeli javaslatokat juttatunk el neki. Megkíséreljük, hogy a B. 1. és B. 2. pontokra vonatkozó további eljárás előkészítésére is írásban fektessük le gondolatainkat. Ezeket talán röviden össze lehetne egyeztetni a magyar szakértőkkel, hogy aztán alapul szolgálhassanak a két földművelésügyi miniszter és gazdasági miniszter általa javasolt megbeszéléseihez. Az e megbeszéléseket célzó javaslat ügyében végleges állásfoglalásomat fenn kell tartanom addig, amíg a kérdést az érintett miniszter uraknak előadom.

Wiehl s. k.

73/51 768—76.

189

Berlin, 1939. február 10.

SZTÓJAY KÖVET FELJEGYZÉSE

A NÉMET KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Gafencu román külügyminiszter belgrádi tárgyalásai¹ során állítólag Magyarországgal és Jugoszláviával hármass egyezmény létrehozását szorgalmazta a bledi megbeszélések alapján.

Magyarország a bledi egyezményt már tulajdonképpen érvényben levőnek tekinti (felfegyverkezés megtörtént), másrészt túlhaladottnak.

Csáky gróf kész lenne ugyan arra, hogy a két állammal tárgyalásokat folytasson, de csak

¹ 1939. február 2—3-án.

1. kétoldalúan;
 2. semmi esetre sem a bledi egyezmény alapján, hanem egészen új alapon;
 3. nagyon lassú tempóban, mivel a belpolitikai helyzet most nemcsak Romániában, hanem már Jugoszláviában is bizonytalanná vált.²
- Felszólítás a közös tárgyalásokra a legközelebbre várható.³

73/51 778.

ADAP—D. V. 292.

190

Berlin, 1939. február 12.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA
MACKENSEN RÓMAI NÉMET NAGYKÖVETNEK

65. sz.

Tájékoztatásul! Múlt héten a magyar követ kétszer is¹ tapogatózott, másodszor nagyon makacsul, mi lenne valószínű magatartásunk egy kárpát-ukrajnai közvetlen magyar beavatkozás esetén, mivel ott a magyarellenes tevékenység folytatódik és még „robbanás” is várható a közeljövőben.

Félreérthetetlen formában azt tanácsoltuk a magyaroknak, hogy ne tegyék ezt, és óvtuk őket önhatalmú akcióktól.

Attolicót erről nagy vonalakban tájékoztattuk. Ugyanakkor azt is megmondtuk neki, hogy tudomásunk szerint Budapest csak nálunk szondázott.

Weizsäcker

140/76 308—09.

ADAP—D. IV. 167.

191

Berlin, 1939. február 17.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSÉRŐL

146. sz.

A magyar követ ma ismét visszatért arra a magyar kívánságra, hogy tegyünk demonstratív gesztust a magyar követségnek Moszkvából Oroszország által kikényszerített visszahívása alkalmából.¹ Újból utaltam a követ előtt a mi Diplomatische Korrespon-

² A Stojadinović-kormány 1939. február 4-én megbukott; Cvetković vezetésével alakult új kabinet.

³ Sztójay a feljegyzést Heinburg követségi tanácsosnak 1939. február 13-án adta át.

¹ 1939. február 6-án és 7-én. — Lásd 73/51 755. és 73/51 758—60.

¹ Lásd a 187. sz. iratot.

denzünkre² és azt mondtam neki, hogy az antikomintern hatalmak szolidaritási gesztusa nekünk is szívügyünk. Nagykövetünket³ azonban, aki éppen gazdasági tárgyalásokat folytat Moszkvában, most nem hívhatjuk vissza. Tudtommal az olasz kormánynak sem jutott még eszébe megfelelő gesztus.

Weizsäcker s. k.

73/51 781.

192

Budapest, 1939. február 20.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

A külügyminiszter azt mondta nekem, hogy az új kormány¹ nagyon stabil, és hosszú élettél számolhat. A miniszterelnök a kormányzó teljes bizalmát élvezi, és felhatalmazást adott neki az országgyűlés felosztatására, ha az ellenszegülne a reformtörvényeknek. Imrédy elleni zsidó harci módszerek² miatti ellenszenv inkább a zsidótörvények élelésére fog vezetni.

A miniszterelnök szerdán³ az országgyűlés előtti programbeszédében eddigi bel- és külpolitika kontinuitását fogja hangsúlyozni és megállapítja, hogy a bledi egyezmény, mivel az események túlhaladták, nem szolgálhat új megállapodások alapjául. A külügyminiszter megmondta a jugoszláv követnek⁴, hogy a magyar kormány Jugoszláviával egyedül sokkal messzebbmenő egyezményeket köthet, mint Romániával együtt. Ha a jugoszláv kormány ragaszkodik a Romániával való közös fronthoz Magyarországgal szemben, úgy a magyar kormány számára csak olyan koncessziók jöhetnek tekintetbe, melyek Romániával szemben is elviselhetők.

Erdmannsdorff

1975/438 318.

193

Budapest, 1939. február 22.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

90. sz.

Horthy kormányzó, akivel tegnap egy vacsorán találkoztam, azt mondta nekem, jó pár nehézséget megért már, de a legutóbbi tíz nap élete legnehezebb időszaka volt.

Miután Imrédy akkori miniszterelnök állítólagos zsidó származásáról közlést kapott,

² A lap azonnal reagált a Szovjetuniónak a diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal megszakító lépésére. — Idézi Pester Lloyd, 1939. február 4.

³ Friedrich Schulenburg.

¹ A Teleki-kormány 1939. február 16-án lépett hivatalba.

² Imrédyt, aki a zsidótörvény-javaslatot beterjesztette, zsidó származásának feltárással buktatták ki a miniszterelnöki székéből.

³ 1939. február 22-én.

⁴ Svetozar Rasić.

a legszigorúbb titoktartási kötelezettség mellett megbízta a belügyminisztert, hogy a lehetőség szerint vizsgálja meg annak az állításnak a valóságát, hogy Imrédy egyik dédapja zsidó származású. Pár nappal később Imrédy azt a megjegyzést tette Keresztes-Fischer belügyminiszternek, nem érti az okát azoknak a városban terjengő híreszteléseknek, hogy ő a közeljövőben lemond. Másnap kihallgatáson jelent meg nála, mire a kormányzó kötelességének érezte, hogy a miniszterelnökkel szemben tiszta vizet öntsön a pohárba. Imrédy összetört, amikor a számára teljesen váratlanul jövő hírt megtudta, és azonnal felajánlotta lemondását. Noha a zsidó vérkeveredés Imrédynél még akkor is csekély, ha a fent említett állítás beigazolódná, mégsem lehetett meghagyni miniszterelnöki tisztében, mivel különben a zsidótörvény képviselőjekor az ellenzék részéről állandó nem kívánatos közbekiáltásoknak lett volna kitéve.

Ő maga meggyőződéses antiszemita. Ennek ellenére tisztában van azzal, hogy nagy veszélyekkel jár, ha az ember Magyarországon túl gyorsan és túl radikálisan akar a zsidók ellen eljárni, mivel ezek a magyar gazdasági életben eddig rendkívüli hatalmi helyzetet foglaltak el, és magyar pótlásuk sok területen jelenleg még hiányzik. De nem is lehet a tehenet, amit fejni akarunk, ugyanakkor le is vágni. Magyarország nem engedheti meg magának, hogy bevételi forrásait betömje, különösen most, amikor arról van szó, hogy az általános politikai helyzetre való tekintettel sürgősen szükségessé vált fegyverkezéshez nélkülözhetetlen eszközöket kell előteremteni. A zsidóproblémát azonban az említett nehézségek ellenére is meg kell oldani.

Hasonlóan nehéz a helyzet a földbirtokreformnál is. Nem lehet minden kívánságot kielégíteni, mivel 10 millió magyar ember számára csak 10 millió hold föld áll rendelkezésre. A nagybirtokok túl radikális szétverése esetén a mezőgazdasági termékek magyar exportja is visszaesne. Mindazonáltal van egy csomó egyházi és más birtok, s ezek leadhatnának egy részt a földreform céljaira.

A kormányzó végül ismét igen élesen nyilatkozott a hungaristák (nyilaskeresztesek) ellen, akik — különösen falun — a mindig elégedetlen, radikális és gyakran kommunista elemekből tevődnek össze. Nemegyszer neki kellett ösztökélnie Darányi és Imrédy korábbi miniszterelnököket, hogy energikusabban lépjenek fel ezek ellen a felforgató elemek ellen, s ezentúl is érteni fogja a módját, hogyan hárítsa el azt a veszedelmet, mely az államot erről az oldalról fenyegeti.

Erdmannsdorff

1881/424 677—8.

194

Budapest, 1939. február 28.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

55. sz.

Hivatkozással a f. évi február 21-én kelt 81. sz. és a február 22-én kelt 83. sz. jelentésekre.¹

Amint a már feltüntetett jelentésekben közöltem, az utóbbi időben felismerhetővé válnak olyan jelek, hogy a kormány kemény fellépést tervez a Hungarista Mozgalom ellen. Ez most bekövetkezett, éspedig a párt teljes betiltásának formájában. A magyar

¹ A jelentéseket nem ismerjük.

belügyminiszter f. évi február hó 24-én kelt rendeletével feloszlatta a Magyar Nemzeti Szocialista Párt Hungarista Mozgalmat, valamint a csak röviddel ezelőtt² alapított Hungarista Pártot, amely betiltás esetére felfogó szervezetnek volt szánva. A párt vagyonát lefoglalták.

A betiltás indoklása lényegében az alábbi tényekre támaszkodik:

A párt még mindig Szálasi szolgálaton kívüli őrnagyot tartja vezérének, akit erőszakos felforgatás bűncselekménye miatt múlt év őszén háromévi fogházra ítélték.³ Van továbbá a pártnak egy aktivista párttag-szervezete, melynek célja az államhatalom erőszakos megragadása. Tudvalevően ennek a magát Fekete Frontnak nevező szervezetnek a rovására írják a zsinagóga elleni merénylet⁴ végrehajtását is. Végül a párt visszaélt a gyülekezési szabadság jogával azáltal, hogy különböző alkalmakkor titkos gyűléseket és tömegösszejöveleteket rendezett az előírt engedély beszerzése nélkül, és ezzel az állami és társadalmi rendet, valamint a közbiztonságot állandóan veszélyeztette.

A belügyminiszteri rendeletet, mely a betiltás indoklásának szó szerinti szövegét tartalmazza, van szerencsém mellékletként a Pester Lloyd közlésében előterjeszteni.⁵

A betiltást a február 23-ról 24-re virradó éjjel nagyarányú rendőrségi akció keretében foganatosították. Az Andrassy úti pártépülettel egyidőben a rendőrség valamennyi budapesti párthelyiséget és gyűléstermet körülzárt, azokat erőszakkal felnyitotta és átkutatta. Mivel az akciót a párt betiltását sejtetni engedő előjelek ellenére az adott pillanatban meglepetésszerűen hajtották végre, a rendőrségnek állítólag sikerült terjedelmes iratanyagot lefoglalnia. Egyidejűleg letartóztatták a párt több tucat vezetőségi tagját is, akiket egy Budapesttől kb. 50 km-re északra fekvő internáló táborban helyeztek el.⁶ A felosztatás végrehajtása minden incidens nélkül zajlott le. Budapest utcaképében változást csak annyiban lehetett észrevenni, hogy a főutakat állandóan rendőrfőőrök figyelték, hogy szükség esetén a tömörülést megakadályozzák. Incidensre azonban nem került sor.

Az itteni sajtó a betiltást kivétel nélkül meglepéssel kommentálja, mivel a párt egyetlen napilapját, a Magyarorságot, már régebben betiltották,⁷ és így nem volt lehetősége, hogy állást foglaljon a pártbetiltással kapcsolatban.

Szabad legyen további jelentésben beszámolnom majd arról, milyen visszahatása volt a betiltásnak a lakosság körében, különösen vidéken, ahol a hungaristáknak számos híve és támogatója van, valamint arról is, hogy a Hungarista Mozgalom hívei most valamely másik párthoz csatlakoznak-e, vagy a formális egyesülési tilalom ellenére tovább ápolják-e eszméiket.

Erdmannsdorff

7796/E. 566 054—5.

² 1939. február 17-én.

³ Lásd a 127. sz. irat 1. jegyzetét.

⁴ 1939. február 3-án Budapesten megtámadták a Dohány utcai zsidó templomot.

⁵ Pester Lloyd, 1939. február 24.

⁶ Kistarcsán, amely Budapesttől északkeletre, 15 km távolságra fekszik.

⁷ Február 5-én, két hónapra.

Berlin, 1939. március 4.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

15. sz.

A magyar követ ma azt a javaslatot terjesztette elő, hogy mi és Olaszország tegyünk olyan értelmű nyilatkozatot, miszerint Magyarországnak elsődleges igénye van Kárpát-Ukrajna területére, illetőleg vagylagosan: hogy bármely új rendezés esetén ezt a területet neki ítéljük oda.

Azt mondtam a követnek, hogy jelenleg nem tehetünk ilyen értelmű nyilatkozatot. Magyarországnak türelemmel kell viseltetnie; tájékoztatom, ha a cseh kérdésben bármely, Magyarországot érdeklő fejlemény következik be.

Ribbentrop

F8/0 085.

ADAP—D. IV. 179.

Berlin, 1939. március 10.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

203. sz.

A magyar követ ma újra szóba hozta előttem a birodalmi külügyminiszter úrral nemrég folytatott beszélgetését¹ a kárpát-ukrán területre vonatkozó magyar igényekről. Az ide csatolt feljegyzés² hátrahagyásával a követ kormánya felfogását úgy igyekezett rögzíteni, hogy Magyarországnak ez a különigénye fennáll, és óhaja az, hogy Németországtól megkapja ennek elismerését. Ezen igény realizálásának ideje és formája függőben hagyható lenne. A követ ezután azzal folytatta, hogy Csáky gróf pozíciója miatt is óhajtja ezt az elismerést, és a német jóváhagyás elnyerését annál inkább reméli, mivel a Führer neki legutóbbi berlini látogatása alkalmából már kifejezte a rutén terület iránti német érdektelenséget.³ Csáky ehhez még azt is megjegyzi, hogy közlekedéstechnikai tekintetben az útépitésre vonatkozó német kívánságok (szélesség, építési mód, anyag stb.) teljes mértékben figyelembe vehetők lennének.

Azt válaszoltam a követnek, hogy nem mehetek tovább, mint ameddig a birodalmi külügyminiszter úr ment legutóbb vele folytatott beszélgetésében, hogy ti. a magyar igény olyan német elismerése, amire Csáky gróf belpolitikailag támaszkodhatna, túl sok személy előtt válna ismeretessé ahhoz, hogy titokban maradhasson.

Sztójay ezután úgy vélte, bizalmas beleegyezést is lehetne adni, ami csak egészen szűk budapesti körnek lenne szánva. Továbbá ha nekünk a közös magyar—lengyel határ

¹ Lásd a 195. sz. iratot.² Lásd 73/51 789.³ Lásd a 176. sz. iratot.

miatt lennének valamiféle meggondolásaink, úgy ő, Sztójay, szeretne biztosítani engem arról, hogy ilyen gondolatok semmiféle szerepet nem játszhatnak, mivel általában Csáky gróf sohasem fog bízni a magyar—lengyel, hanem mindig csak a magyar—német barátságban, és csak az utóbbira támaszkodik.

Weizsäcker s. k.

73/51 786—7.

197

Budapest, 1939. március 11.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET FELJEGYZÉSE
CSÁKY KÜLÜGYMINISZTERHEZ

A német kormány abból indul ki, hogy a Kárpát-Ukrajna területén szükségessé váló bizonyos magyar akciók esetén a magyar királyi kormánynak ezen akciók megkezdése előtt az alábbi szükségszerűségekkel kell számolnia:

1. Kárpát-Ukrajna területének esetleges megszállása során és azután nagymértékben számolni kell a német közlekedési szükségletekkel.

2. Az akció nem érintené a birodalom és állampolgárainak Kárpát-Ukrajnában fennálló gazdasági érdekeit. A magyar királyi kormány elismeri a birodalom hivatalos és magánszerveinek a kárpát-ukrán kormánnyal kötött gazdasági természetű egyezményeit és szerződéseit.

3. A magyar királyi kormány elismeri a Kárpát-Ukrajnában élő népi németek méltán szerzett jogait.

4. A kárpát-ukrán kormány tagjai, egykori kárpát-ukrán miniszterek, valamint a kárpát-ukrajnai politikai élet egyéb vezető személyiségei, mint például a „Szics” önvédelmi szervezet vezetői, politikai beállítottságuk miatt nem lesznek büntetőjogi vagy más üldözéseknek kitéve.

8503/E. 597 259.

ADAP—D. VIII. 62. m. 3. jegyzet.

198

Budapest, 1939. március 13.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

34. sz.

Altenburggal ma reggel felkerestük a külügyminiszter-helyettest,¹ a vezérkar főnökét,² a miniszterelnököt³ és a kormányzót, aki az indítványt lelkesedéssel fogadta. A kormányzó határtalan köszönetét a magyar követtel⁴ tolmácsoltatja a Führernek.

¹ Vörnle János.

² Werth Henrik.

³ Teleki Pál.

⁴ Sztójay Döme.

A vezérkar főnöke kijelentette, hogy cseh ellenállással kell számolni, és bizonyos előkészületeket is kell tenni, mivel az újoncok csak február 1. óta vannak alakulataiknál, de legkésőbb egy héten belül ütni fog. A legnagyobb nyomatékkal utaltunk mindeme személyiségek előtt arra, hogy ez túl későn lesz.

A kormányzó, aki minden résztvevőt becsületszavával kötelezett titoktartásra, megígérte, hasonlóképpen a politikai személyiségek is, hogy megfelelő befolyást gyakorolnak a vezérkar főnökére. Csáky gróf betegágyából kel föl, hogy a legnagyobb gyorsaságot sürgesse.

Erdmannsdorff

140/76 419.

ADAP—D. IV. 198.

199

Berlin, 1939. március 16.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

224. sz.

A magyar követ ma délben újból megjelent nálam, hogy kormánya nevében alábbi három nyilatkozatot tegye:

1. Amennyiben kívánatos számunkra, hogy a birodalom cseh térségbeli új területi szerzeményei nemzetközi elismerést nyerjenek, úgy a magyar kormány azt reméli, hogy erről idejekorán tudomást szerez, mert az első szeretne lenni, amely ezt az elismerést kimondja.

2. A magyar kormány a német kormánynak legmelegebb szerencsekívánatait tolmácsolja abból az alkalomból, hogy a cseh terület szükségessé vált újrarendezése vérontás nélkül történt.

3. Az eddigi prágai magyar követet¹ visszahívták. Megbízást kapott, hogy további rendelkezések végett (konzulátus felállítása stb.) Budapesten jelentést tegyen.

73/51 795.

Weizsäcker s. k.

200

Berlin, 1939. március 16.

ISMERETLEN EREDETŰ JELENTÉS MAGYARORSZÁG BELPOLITIKAI HELYZETÉRŐL

Darányi őexcellenciája, volt magyar miniszterelnök megteremtette az első zsidótörvényt.¹ Bár Darányi túlnyomó többséggel rendelkezett a parlamentben, lemondásra kényszerült,² még mielőtt az első zsidótörvény törvényerőre emelkedett volna. Utóda, Imrédy

¹ Wettstein János.

¹ 1938. évi XV. tc. — A képviselőház 1938. május 18-án, a felsőház 24-én fogadta el.

² 1938. május 13-án.

öccselenciája, a parlament elé terjesztette³ a második zsidótörvényt. Ő is többséggel rendelkezett a parlamentben. Megbukott,⁴ még mielőtt a második zsidótörvény törvényerőre emelkedett volna, anélkül, hogy a parlament erre a bukásra a legcsekélyebb befolyást is gyakorolta volna. Nem véletlen az, hogy utóda, Teleki gróf, nem politikus, nem is gazdasági szakember, csupán egy szürke, meglehetősen begyepesedett öreg úr. A Teleki-kormány nagyrészt jobboldali emberekből áll. Jaross, Kunder, gróf Teleki Mihály, Reményi-Schneller, Hóman — kivétel nélkül jobboldali politikusoknak minősíthetők. Mégis lehetséges volt, hogy éppen ezt a kormányt szemeljük ki arra, hogy csapást mérjen a Szálasi-pártra.⁵

A Szálasi-párt feloszlataása időpontjában kétségtelenül a legnagyobb magyar párt volt. 400 ezer bejegyzett párttagja volt és több mint 100 ezer úgynevezett „titkos tagja” (állami tisztviselők stb.)⁶. Ma a párt legfontosabb vezetői koncentrációs táborban vannak. A meglevő koncentrációs tábor nem volt elégséges, jelenleg két új felállítása van folyamatban. A jobboldali sajtót gyors egymásutánban megsemmisítették. Ma már csak a zsidó sajtó van meg és mellette a kormányssajtó.

Imrédy zsidótörvényét a parlament e hó végére háromhónapos parlamenti tárgyalás után, alaposan felvizezve, nyilván elfogadja.⁷ Ma már biztos, hogy utána a parlamentet feloszlattják. Az új választásokat előreláthatólag május elején, de legkésőbb május közepén tartják meg.⁸ Hírek vannak arról, hogy az új választásokat még a régi választójogi törvény⁹ alapján, nyílt szavazással bonyolítják le. Nem hiszem, hogy ezek a hírek megfelelnek a valóságnak, mert ez mindenesetre a közvélemény nyílt megcsúfolását jelentené. A kormánynak viszont egyáltalán nincs szüksége arra, hogy ilyen provokációt kövessen el. Az új, úgynevezett titkos választójog¹⁰ szerint is lehetősége van a kormánynak arra, hogy a tényleges választási eredmény elnyomásával önmagának tetszőleges többséget teremtsen.

A zsidótörvény közben a felsőház elé fog kerülni, és nem vitás, hogy azt ott elutasítják. Addigra azonban az új parlament már nyári szabadságra megy, azaz októberig elnapolják. A felsőház kétszer utasíthat vissza törvényjavaslatot. Minden gyerek kiszámíthatja tehát, hogy az új zsidótörvény vagy egyáltalán nem, vagy legkorábban csak egy év múlva léphet érvénybe. Feltételezhető, hogy a zsidótörvény egyáltalán nem fog törvényerőre emelkedni, miután addigra Magyarország gazdasági helyzete annyira vigasztalanná válik, hogy minden filozemita arra hivatkozhat: ilyen időpontban nem lehet a zsidó tőke ellen fellépni.¹¹

Már ma is a legerősebb gazdasági szétesés momentumai mutatkoznak. A magyar szarvasmarhaárak a végtelenségig süllyednek. A magyar marha- és sertésárak még sohasem voltak annyira alacsonyak, mint ma. Hízott marhát a múlt héten 17 és 25 fillér

³ 1938. december 23-án.

⁴ 1939. február 15-én.

⁵ Lásd a 194. sz. iratot.

⁶ Túlzott adatok. A nyilas mozgalom sikereinek csúcspontján Szálasi a tagok számát 250 ezerre becsülte, Kovarcz Emil a népbíróság előtt tett vallomásaiban 300 ezerre. — Lásd *Lackó Miklós*: Nyilasok, nemzetiszocialisták 1935—1944. 126. old.

⁷ Április 28-án fogadta el a parlament.

⁸ A parlament feloszlataására 1939. május 4-én került sor; a választásokat május 28—29-re írták ki.

⁹ Az 1925. évi XXVI. tc. a városokban titkos, máshol nyílt szavazást írt elő.

¹⁰ Az 1938. évi XIX. tc. általánossá tette az országgyűlési választásoknál a titkos szavazást.

¹¹ A jelentés szerzőjének mindezen aggályai hamarosan feleslegesnek bizonyultak: Teleki az ún. zsidótörvény-javaslatot még a parlament feloszlataása előtt elfogadtatta; a második zsidótörvény, az 1939. évi IV. tc. létrejötte nem szenvedett késedelmet.

közötti vágóútyban adtak el. A zsidó ipar a legmesszebbmenően korlátozta a munkaidejét. Ennek elmaradhatatlan következménye lesz az ország vásárlóerejének jelentős hanyatlása.

Máris látszik, hogy a zsidók, a reakciók és Németország ellenségei nagy győzelmet arattak. Láthatatlan erők kormányozzák az országot és határozzák meg az ország sorsát. A magyar kormányzó ezeknek a névtelen erőknek legkészségesebb eszköze.

Fel kell vetnünk a kérdést, vajon Németország érdekében áll-e, hogy ez a fentebb már röviden ecsetelt zsidó siker tényleg a zsidóság végleges győzelmévé váljon. Lehet-e német érdek az, hogy Magyarország továbbra is bizonytalan, megbízhatatlan, a zavarosban halászó szomszéd maradjon? Azt hiszem, erre a kérdésre nagyon világosnak és egyértelműnek kell lennie a feleletnek. Közben azonban azzal is tisztában vagyunk, hogy Magyarország ma jobban, mint valaha, az *egész Balkán-politika centrumát* jelenti. Budapestről nemcsak át lehet tekinteni, de irányítani is lehet a Balkán-politika minden szálát. Magyarország Németország számára a legnagyobb jelentőségű tényező, és eddigi magyarországi pozíciókat nem szabad veszni hagyni. Ha ezt a kérdést idáig végiggondoltuk, arra az eredményre kell jutnunk, hogy *a magyar jobboldali radikális törekvéseknek német figyelmet és német jóindulatot kell találniuk!*

Valamennyi magyar jobboldali radikális mozgalom közül egyedül csak a Szálasi-párt figyelemre méltó, és minden valószínűség szerint ez a párt lehetne az alapja Magyarországon a jobboldali politika felépítésének. Ez a párt kész arra, hogy együtt dolgozzon vitéz Mecsér András elnök csoportjával, amely ma a Nemzeti Egység Pártjának¹² jobboldali radikális szárnyát képezi. A Mecsér-csoport ma Magyarországon kétségtelenül a legnagyobb tekintélyt élvezi, jobboldali radikális politikusokból áll, akiknek azonban az a hátrányuk, hogy kivétel nélkül gazdag földbirtokosok, tehát Magyarország agrár-gondjait állandóan előtérbe fogják állítani. Maga a Szálasi-párt ennek a jobboldali Mecsér-csoportnak szívesen látott kiegészítését képezi. Új választások esetén egyedül a kormánypárt tud hatékony választási harcot vívni, támaszkodva nagy pénzbeli segélyforrásaira s a teljes államapparátusra. A Szálasi-párt minden segélyeszköz nélkül áll. Három héttel ezelőtt feloszlatták, s azóta március 9-én egy új pártalakítást jelentett be, ti. a Nyilaskeresztes Párt megalakítását.¹³ Ez a Szálasi-párt felfogó szerve. Ha ez a párt német részről semmi erkölcsi és anyagi támogatást nem kaphat, párttagjainak nagy száma ellenére is aligha jut be nagyszámú képviselővel a parlamentbe. Azt hiszem, az új választások legnagyobb sikere így 10—15 képviselő lehet.

Feltétlenül szükséges az is, hogy a magyar jobboldali csoport fennmaradjon. A Szálasi-párt lapja, a Magyarág, csupán e hó végéig van még betiltva. Anyagi támogatás nélkül ez a lap csödbe kerül. Mérsékelt mértékű anyagi támogatás fenntarthatja a lapot. Ha ez az újság teljesen semlegesnek mutatkozik és ütoerejét egyedül a választási harcra tartalékolja, újabb betiltásával nem kell számolni. A választási harcban végül is feláldozható.

Biztos, hogy ma aránylag kis eszközökkel abban a helyzetben lennénk, hogy irányadó befolyást gyakorolhatnánk a magyar belpolitikára. Ha a mai időpontban a támogatást megtagadjuk, úgy biztos, hogy olyan probléma elé kerülünk, melynek megoldása már a közeljövőben is biztosan sokkal nehezebb lesz.

Mellékletként fordításban csatolok egy jegyzőkönyvet, melyet a Szálasi-párt kon-

¹² A kormánypárt 1939. március 8. óta Magyar Élet Pártja néven szerepelt.

¹³ Hubay Kálmán, a párt elnöke jelentette be. — KN. 1935. XXII. köt. 192. old.

centrációs táborban levő vezetői terjesztettek a magyar állami hatóságok elé.¹⁴ Fordításban csatolom továbbá a Szálasi-párt vezetőjének, Hubay képviselőnek interpellációs felszólalását.¹⁵ Ezt az interpellációt egyetlen magyar lap sem közölte. Csatolok végül egy rövid jelentést az új Nyilaskeresztes Párt megalakulásáról, valamint azokról a magyar részről tett kísérletekről, hogy ezt az új pártot már megalakulásakor megsemmisítsék.¹⁶

3031/D. 599 728—31.

201

Berlin 1939. március 23.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSÉRŐL

258. sz.

Bizalmas!

A magyar követ, akit pár nappal ezelőtt a Führer fogadott,¹ és aki a kormányzóhoz intézett üzenettel egy napig Budapesten tartózkodott, a kormányzótól legnagyobb hálája nyilvánításával tért vissza.² A Führer álláspontja azokban a függő problémákban, melyek a történelmi Magyarország gondolatával állanak összhangban, Horthy úrra döntő benyomást gyakorolt, és őt rendkívüli mértékben kielégítette.

Weizsäcker s. k.

73/51 800.

202

Berlin, 1939. március 25.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

263. sz.

A magyar követ, miután átadta nekem a kormányzó Führerhez intézett levelét,¹ azt mondotta nekem, még egy nagyon diszkrét kérdést szeretne feltenni: a kormányzó azzal a gondolattal foglalkozik, hogy a Führernek egy magyar ezredet adományoz, ami olyan kitüntetés, melyben eddig csak Hindenburg birodalmi elnök és az olasz király²

¹⁴ A kistarcsai internáló táborban 1939. március 1-én kelt nyilas tiltakozó irat dr. Vágó Pál mérnök, műszaki főtanácsos és társai aláírásával. — 3031/D. 599 745—8.

¹⁵ A Hungarista Mozgalmat betiltó rendelet indoklását igyekszik cáfolni. — 3031/D. 599 733—44. Lásd még KN. 1935. XXII. köt. 93—97. old.

¹⁶ 3031/D. 599 732. — A jelentés szerint a pártban helyet foglaló nyugalmazott tiszteket rangjuk és nyugdíjuk elvesztésével fenyegetik.

¹ 1939. március 21-én.

² Ezen szóbeli üzenet alapján indítottak támadást a magyar csapatok Kárpát-Ukrajna felől Kelet-Szlovákia ellen.

¹ 1939. március 24-én kelt levél a Szlovákia és Kárpát-Ukrajna közötti új határvonal-megvonás szükségességéről. — Lásd ADAP—D. VI. 96. m.

² III. Viktor Ernáuel.

részesültek. Az adományozás — amennyiben a gondolat a Führernek egyáltalán kedvére van — a Führer születésnapja³ alkalmából történne, és az illető ezred küldöttséget menesztene Berlinbe.

Sztójay úr azt kérte, hogy a közeljövőben juttassam el hozzá a választ, és hozzáfűzte, a kormányzó szándékát Magyarországon szigorúan titkosan kezelik. Ő sem szólt erről követségén semmit, hogy minden elképzelhető diszkréciót megőrizzen.

Sztójay úrnak mindössze azt feleltem, hogy a Führer köztudomás szerint külföldi dekorációkat és kitüntetésekkel eddig senkitől sem fogadott el. Egyébként minden állásfoglalástól tartózkodnom kell, de gondoskodni fogok arról, hogy Sztójay választ kapjon.⁴

73/51 804.

203

Berlin, 1939. március 29.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

280. sz.

A magyar követ Führer által történt legutóbbi kihallgatásához¹ kapcsolódva ma a Danzig kérdésében Lengyelországgal folytatott párbeszédünk felől érdeklődött. Beleszótta beszédébe, hogy Csáky gróf kész lenne arra, hogy — amennyiben kívánnánk — Varsóban előzékenységet tanácsoljon.

Az utóbbi gondolatról, mint járhatatlanról, eltereltem a szót. Sztójay úrnak egyébként csak azt mondtam, hogy a lengyelekkel megbeszéléseink még folynak. Mindenesetre Varsó eddig kevés megértést tanúsít. A lengyeleknek sok mindent meg kell még tanulni és meg is fogják még tanulni.²

Weizsäcker s. k.

73/51 808.

ADAP—D. VI. 123.

³ Hitler 50. születésnapján, április 20-án.

⁴ A válasz bizonyára az ajánlat elhárítása volt, mert a szóban forgó ezredadományozásra nem került sor.

¹ 1939. március 21.

² Erről a beszélgetésről lásd még Sztójay 1939. március 30-i jelentését. — DIMK. IV. 43.

Bécs, 1939. április 7.

HUBER BÉCSI GESTAPO-FŐNÖK JELENTÉSE VAN DER VENNE BÉCSI MAGYAR FŐKONZULLAL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Ma felkeresett engem a magyar főkonzul a Magyar Nyilaskeresztes Párt ügyében. A beszélgetés során a főkonzul értelemszerűen az alábbiakat fejtette ki:

A nemrég alapított Magyar Nyilaskeresztes Párt Hubay képviselő vezetése alatt áll.¹ A pártot hivatalosan elismerték. A párt képviselőit a magyar kormányzó fogadta.² A párt részvétele a választásokon teljes mértékben lehetséges. Magyarországon azt tartják, hogy mintegy 10—15 mandátumot fog szerezni. A Magyar Nyilaskeresztes Párt azonban lényegében nem egyéb, mint a feloszlott Hungarista Párt folytatása. Koronázatlan fejük a jelenleg Szegeden letartóztatásban levő Szálasi őrnagy. A Magyar Nyilaskeresztes Pártnak Bécsben van egy csoportja, mely ez idő szerint bizonyos Thury és Gálosi vezetése alatt áll. (Thury csak Szálasi ismeri el, Hubayt nem.) A csoportnak becslés szerint 5—600 tagja lehet. Thury látogatást tett a magyar főkonzulnál, ahol elődeivel ellentétben jó benyomást keltett. Olyan hírek vannak forgalomban, hogy az Ostmarkban (*Ausztria*) 15 ezer nyilaskeresztes van, katonai kiképzésben részesültek, és rendeltetésük egy későbbi magyarországi bevonulás. Bürckel gauleiter egy Bécs közelében levő helyen lelkesítő beszédet intézett ezekhez a nyilaskeresztesekhez, akik valami légióféllébe tömörültek.

Kijelentette még a főkonzul, hogy bár nem hiszi ezeket a dolgokat (én a híresztelést badarságnak minősítettem), Budapesten ezek mégis érthető izgalmat okoztak. A Magyar Nyilaskeresztes Pártra, valamint annak ostmarki és általában birodalmi híveire vonatkozóan a magyar kormány azt az álláspontot képviseli, hogy a Magyar Nyilaskeresztes Párt birodalmi tagozata, mint általában magyarok német birodalmi területen történő mindenféle politikai pártalakítása tilos, s ezért illegális tevékenységet jelent, és hogy a magyar kormánynak ezt az álláspontját a német kormány is osztja. Kijelentettem a főkonzulnak, hogy az Ostmarkban élő magyarok számára a politikai tevékenység és egyenruha viselése tiltva van. A főkonzul arra az álláspontra helyezkedett, hogy már a pecsét és hivatalos levélpapír használata is illegális tevékenységet jelent. Egyebekben azonban a főkonzul azt a nézetet képviselte, hogy a Magyar Nyilaskeresztes Párt hívei ellen túl éles fellépésnek sem célja, sem értelme nem lenne. A továbbiakban a főkonzul értésemmre adta, hogy speciálisan Bécsben olyan körök is vannak, melyek kifejezetten magyarellenes politikát folytatnak. Igaz, ez a körülmény Berlinben nem ismeretes, azonkívül Berlin ebben a kérdésben más állásponton is van. A főkonzul ehhez azt fűzte hozzá, hogy ő — német származású lévén — németül érez, azonban sem mint tiszt, sem mint magyar alattvaló nem törődhet bele abba, hogy ezeket a dolgokat elhallgassa. Sajnálná, ha a Magyarországhoz fűződő jó viszony ezek következtében törést szenvedne, és komoly fejleményektől kellene tartani. (A magyar főkonzul ezzel kapcsolatban

¹ Hubay Kálmán a képviselőház 1939. március 9-i ülésén jelentette be a Nyilaskeresztes Párt megalakulását. — KN. 1935. XXII. köt. 192. old.

² 1939. március 15-én. — Vö. Hubay március 16-i képviselőházi felszólalásával. KN. 1935. XXII. köt. 395—396. old.

ügy vélte, azt kell feltételeznie, hogy a bécsi államrendőrség ezeket a köröket ismeri, tendenciáikat „fölfelé” jelentette, és hogy vele szemben utóbbi időben az ausztriai birodalmi helytartó³ részéről feltűnően barátságos hang figyelhető meg.)

A főkonzul a Niko-ügyet⁴ is szóba hozta, és annak a véleményének adott kifejezést, hogy Niko felmentése bizonyára felsőbb utasításra történt. Niko eltávolítását feltétlenül szükségesnek tartja. Sajnálja, hogy az incidens a német és magyar határtisztviselők közötti jó viszonyt megzavarta, és kéri, gondoskodjunk arról, hogy a régi, baráti kapcsolat, tekintettel Niko szabadon bocsátására, újból helyreálljon. Az a szándéka, hogy Sopronban felkeresi az érdekelt szerveket. Megígértem neki, hogy gondoskodom a jó kapcsolatok újbóli felvételéről.

A főkonzul úgy hiszi, oka van annak feltételezésére, hogy Imrédy soproni látogatása után a magyarellenes rölapok terjesztése nagyon feszült hangulatot teremtett, és hogy a magyar szervek mindent elkövettek annak érdekében, hogy e rölapok terjesztőit, illetve becsempészőit kinyomozzák. Nikót ezeknek a rölapoknak a becsempészésével vádolták, és éppen a pillanatnyi hangulatra való tekintettel tartóztatták le.⁵ Kárpát-Ukrajna megszállása után, ami kétségtelenül Németországgal egyetértésben történt, az általános hangulat Magyarországon jelentősen megváltozott, ami kétségtelenül hasznára vált Nikónak. Kijelentettem a főkonzulnak, hogy Nikót szabadon bocsátása után azonnal áthelyezték, és hogy Niko előttem a leghatározottabban kijelentette, hogy nem követett el semmi helytelenséget, kiváltképpen pedig nem vitt vagy nem közvetített Sopronba semmiféle magyarellenes rölapot. A főkonzul ezt nekem nyilván nem hitte el (úgy látszik, kellőképpen tájékozott), és csak annyit válaszolt, hogy a Niko-ügy be van fejezve.

A főkonzul célzást tett arra is, hogy más államok konzuljait (Magyarország, Lengyelország, Olaszország és Bulgária kivételével) nem kezelik különösképpen barátságosan (különösen a hivatalos ünnepeknél stb.). Az angol főkonzul megjegyezte, hogy az állami és pártszervekhez való hiányos kapcsolataira tekintettel nincs alkalma arra, hogy jó dolgokat is jelentsen, mivel annak a társaságnak a közléseire van utalva, amely rendszerint csak bírál vagy rosszat tesz. A főkonzul tudatta velem azt is, hogy ennek ellenére az angol, sőt a francia főkonzul magatartása sem barátságatlan. A francia főkonzulnak nyilván utasítása van arra, hogy a Németországgal határos kis államokat beutazza (valóban állandóan úton van), hogy megállapítsa, hogyan viszonyulnának ezek egy Németországhoz való csatlakozás „felvetéséhez” vagy lehetőségéhez.

³ Seyss-Inquart.

⁴ Lásd a 210. sz. iratot.

⁵ Valójában február 11-én, tehát Imrédy tervbe vett soproni látogatása *előtti* napon tartóztatták le Nikót.

Berlin, 1939. április 12.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
NEMESHEGYI IDEIGLENES ÜGYVIVŐVEL
FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Nemeshegyi úr, aki néhány napig mint ideiglenes magyar ügyvivő tevékenykedik, ma felkeresett, hogy Csáky gróf megbízásából¹ közölje: Magyarország kilépését a Népszövetségből² a mai időpontban úgy kell felfogni, mint Magyarország különleges hitvallását a Berlin—Róma tengely mellett. Hozzáfűzte, hogy a kilépés Magyarország számára mindenesetre bizonyos rizikóval jár. Amikor ezt tréfásan fogtam fel, Nemeshegyi megjegyezte, hogy ennek előadása megbízatásához tartozik.

Kérte továbbá az ügyvivő, hogy a német sajtóban találjon barátságos visszhangra az a nyilatkozat, amit Csáky gróf holnap a magyar parlamentben tesz a Népszövetségből való kilépésről.³

Idevágó kérdésemre Nemeshegyi úr megerősítette, hogy Magyarország késznek nyilatkozott további együttműködésre a Népszövetség technikai szerveiben és a hágai törvény-széken, és hogy a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalból sem lépett ki.⁴

73/51 817.

*Woermann s. k.**Budapest, 1939. április 26.*

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

179. sz.

A Magyar Nemzetiszocialista Párt vezére, Festetics Sándor gróf felkeresett, és a követ-kezőket közölte velem:

Hallotta, hogy pártjának egy tagja, Pap Béla, felkereste a Külügyminisztériumban Mohrmann követségi tanácsost, és tőle — feltehetően — német támogatást kért fent említett pártnak a magyar kormány elleni harcához. Pap úrnak ehhez Festeticstől semmiféle felhatalmazása nem volt, ő Papnak csupán bécsi tartózkodásához adott egy kötelezettség nélküli igazolást, de semmiféle teljhatalmat nem adott arra, hogy német kormánysszervekkel tárgyalásokat folytasson.

Festetics gróf arra kért, hogy ezt hozzam a Külügyminisztérium tudomására. Hangsúlyozta, hogy a kormány tevékenységében pillanatnyilag kevés kivetnivalót talál, mert

¹ Hasonló megbízást kapott a római magyar követ is. — DIMK. IV. 72.

² Magyarország 1939. április 11-én lépett ki a Népszövetségből.

³ Csáky 1939. április 13-i, a parlament külügyi bizottságában tartott exorzéjáról lásd DIMK. IV. 67. 82. jegyzet.

⁴ Lásd Csákynek a magyar külképviseletekhez április 7-én intézett előzetes tájékoztatását. DIMK. IV. 67.

a kormány magáévá tette az ő pártja által képviselt programpontokat. Különösképpen csak támogatni tudja a kormány által folytatott külpolitikát, főleg pedig a tengelyhatalmakra való támaszkodást. Csáky gróf külügyminiszterhez teljes bizalma van.

Tekintettel e körülményre, pártja arra törekszik, hogy a küszöbönálló választási küzdelemben minden vitát elkerüljön, és csak arra szorítkozik, hogy elért helyzetét a lehetőség szerint megtartsa.

Erdmannsdorff

7796/E. 566 061.

207

Berlin, 1939. április 28.

HEINBURG KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSEI RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

207 a

FELJEGYZÉS MAGYARORSZÁG BEL- ÉS KÜLPOLITIKAI HELYZETÉRŐL

Az Imrédy-kormány kilenchnapi hivatalviselés után ez év februárjában lemondott. Imrédy utódául az addigi kultuszminisztert, gróf Teleki Pált nevezték ki.

Imrédy úr lemondását a nyilvánosság előtt azzal indokolta, hogy előtte eddig ismeretlen adatok jutottak tudomására, melyek szerint 125 évvel ezelőtt egyik ősapja anyai ágon zsidó volt. Mivel kérdésessé vált, hogy személye ilyen körülmények között alkalmas-e annak a kormánypolitikának folytatására, melyet eddig folytatott és melynek továbbfolytatását szükségesnek tartja (zsidótörvények), felajánlotta a kormányzónak lemondását. Lemondásának mélyebb okai azonban abban rejlenek, hogy Imrédynek nem sikerült valóban bizalmas viszonyt kialakítania a kormányzóval. Ehhez járult, hogy a miniszterelnök politikája sokak szemében ugrásszerűnek tűnt, mivel gyorsan változtatta elhatározásait, és talán túl nyíltan beszélt végcéljairól, pl. a parlament fokozatos kikapcsolásáról.

Utóda, Teleki gróf, nagymértékben bírja a kormányzó bizalmát, és a parlament előtt is nagy tekintélynek örvend. Ezért valószínűleg inkább sikerül neki az Imrédy által benyújtott és az új kormány által átvett reform-törvényjavaslatok (zsidótörvény és föld-reform) útjában álló ellenállásokat leküzdenie.

A Teleki-kormány helyzetét megerősítették a legutóbbi külpolitikai sikerek.¹ Ezért a jelenlegi időpontot alkalmasnak tartja arra, hogy a képviselőházat feloszlassa és új választásokat írjon ki. Ezeket először tartják az új választójogi törvény² alapján titkos szavazással. Az új választásokra előreláthatólag május végén vagy június elején kerül sor.³ A kormány azt reméli, hogy kb. kétharmados többséget kap azokkal a csoportokkal együtt, melyekkel előreláthatólag választási paktumot fog kötni. Az egyetlen komolyan

¹ Kárpát-Ukrajna megszerzése, s e terület nyugati határának Szlovákia rovására történt kiterjesztése (1939 március).

² Lásd a 200. sz. irat 10. jegyzetét.

³ Május 28—29-én tartották a választásokat.

vehető ellenzék, a jobboldali radikális nyilaskeresztesek meggyengültek különböző vezetőik védőőrizetbe vétele és lapjuknak, a Magyarorságnak nemrég⁴ történt háromhónapos betiltása következtében. Amennyire egyáltalán becslések lehetségesek, azt hiszik, hogy az összes jobboldali radikális csoportok együttesen a leadott szavazatoknak mintegy 30%-át kapják meg.⁵

Külpolitikai téren a Teleki-kormány a tengelyhatalmakhoz való közeledés érdekében aláírta Magyarország csatlakozását az antikomintern paktumhoz⁶ és bejelentette Magyarország kilépését a Népszövetségből.⁷

Ami Magyarország Jugoszláviához és Romániához fűződő viszonyát illeti, a magyar kormány, amint azt budapesti követünknek Csáky gróf nemrég kijelentette,⁸ elvileg kész Jugoszláviával megneemtámadási szerződést kötni. Ezzel szemben Magyarország Romániával jelenleg még csak barátsági egyezmény kötésére sem hajlandó. Csáky gróf kijelentette továbbá követünknek, tekintettel arra, hogy Jugoszláviában erős ellenzéke van a Magyarországhoz való közeledésnek, a magyar kormány jelenleg nem óhajt pozitív ajánlatot tenni Jugoszláviának, különösen azért nem, mert a jugoszláv kormány eddig ragaszkodott ahhoz, hogy Magyarország Romániával szemben legalábbis hasonló módon járjon el, mint Jugoszláviával szemben. Amint Ciano gróf római követünkkel közölte,⁹ ő úgy véli, hogy a jugoszláv külügyminiszterrel¹⁰ Velencében f. évi április 22. és 23-án folytatott megbeszélései során jugoszláv részről készséget állapított meg arra, hogy igazán közeledjenek Magyarországhoz, még ha látható eredményeket máról holnapra nem is vár. Ciano gróf azt hiszi továbbá, hogy Jugoszlávia az utóbbi idők román külpolitikájának számos hibája láttán Magyarországhoz való kapcsolatainak rendezését illetően Romániával szemben már nem érzi kötve magát ugyanolyan messze-menő tekintetben (az 1921. évi szövetségi szerződés és azonos dinasztikus érdekek),¹¹ mint még januári belgrádi látogatásakor.¹² A velencei megbeszélésekről kiadott hivatalos közlemény erről a következőket mondja:

„A Magyarországhoz való kapcsolatokat illetően a legutóbbi események folytán előállott helyzetet mindkét külügyminiszter megvizsgálta és megelégedéssel állapította meg, hogy alkalmas a belgrádi és budapesti kormányok közötti hasznos megegyezéshez.”

A megbeszélésen javasoljuk felvetni a kárpát-ukrajnai autonómia kérdését. (Volosin visszatérése — Keppler államtitkár.¹³)

73/51 835—8.

⁴ Április 12-én.

⁵ A tényleges választási eredményekre lásd a 217. és a 230. sz. iratokat.

⁶ 1939. február 24-én.

⁷ 1939. április 11-én.

⁸ Erdmannsdorff 1939. április 22-i távirata Csákyval folytatott beszélgetéséről. — ADAP—D. VI. 248.

⁹ Lásd Mackensen 1939. április 24-i távirati jelentését. ADAP—D. VI. 256.

¹⁰ Cincar-Marković.

¹¹ Lásd a 175. a. sz. iratot.

¹² Ciano 1939. január 19—22. között tett látogatást Belgrádban.

¹³ Lásd a 210. sz. iratot. — A Külügyminisztériumban Keppler államtitkár foglalkozott Volosin ügyével.

FELJEGYZÉS A NÉMET—MAGYAR KULTURÁLIS KAPCSOLATOKRÓL

A Németország és Magyarország között fennálló kultúrpolitikai kapcsolatok igen sokrétűek. Azokat az 1937. évi kulturális egyezmény szabályozza. A folyó ügyeket az évente egyszer összeülő kulturális bizottság intézi. Az e téren szerzett tapasztalatok általában jók.

A német—magyar kultúrcsere területén a legfontosabb intézmények a következők: Magyarországon: Deutsche Akademische Austauschdienst (Német Akadémiai Csere-szolgálat) kirendeltsége, egy birodalmi német iskola (Budapesten), hat német lektor a különböző magyar egyetemeken, egy német kultúr-történeti tanszék a budapesti egyetemen egy német professzorral, egy német intézet a budapesti egyetemen.

Németországban: A Collegium Hungaricum a berlini egyetemen, évente 14 magyar Humboldt-ösztöndíjat kap, évente 21 magyar Mitteleuropäischer Wirtschaftstag (Közép-európai Gazdasági Gyűlés) ösztöndíjat kap tanulmányaik Németországban való folytatására.

Ezenkívül kicserélnek évente 6 egyetemi hallgatót és 12 gyakornokot. A tudósok és előadók cseréje élénk. Német könyvek olvasását Magyarországon cserével és német alapítványokkal segítik elő.

A Lorenz főcsoportvezető és Darányi úr közötti megbeszélés után a Magyar—Német Társaság megalakítása valószínűleg a lehető legközelebbi időben megtörténik Budapesten.¹ Ezt követően a Német—Magyar Társaság berlini központja megalakításának sem áll már valószínűleg semmi az útjában.²

E pozitív momentumokkal szemben negatívumként említendő meg a német—magyar kultúrpolitikai kapcsolatok területén, hogy Magyarországon a német nyelv terjesztése — különösen a német népcsoporton belül — a magyar hatóságok részéről általában még ma sem részesül támogatásban, sőt sok esetben nagy nehézségekbe ütközik.

A német kultúrpolitika Magyarországon erős versenyben áll Franciaországgal, Angliával és újabban Olaszországgal is, mely ott igen eredményesen dolgozik.

73/51 843—4.

207 c

FELJEGYZÉS A NÉMET—MAGYAR GAZDASÁGI KAPCSOLATOKRÓL

Németország Délkelet-Európával fennálló gazdasági kapcsolatainak keretében különösen a Németország és Magyarország közötti árucseréje emelkedett jelentősen. A német kivitel az 1933. évi 38 millió márkáról 1938-ra 146 millióra emelkedett. (Ebből a korábbi birodalmi területre 110 millió márka esik.) Ennek megfelelően a magyarországi behozatal is az 1933. évi 34 millió márkáról 1938. évre 186 millió márkára emelkedett. (Ebből

¹ 1939. május 5-én alakult meg.

² 1940. április 5-én alakult meg.

a korábbi birodalmi területre 110 millió márka esik.) A két ország közötti áruforgalom tehát az 1933—1938. évek között közel megnégyszereződött. (Igaz, Ausztria és a Szudéta-föld beleszámításával.)

Ez a kedvező fejlődés mindkét ország gazdaságára előnyös. Különösen Magyarország számára igen jelentős, hogy nagy, válságmentes piacot talált Németországban mezőgazdasági termékeinek jó áron történő elhelyezésére. A magyar mezőgazdaság némely ágában a kivitel 70—80%-a Németországba irányult.

A magyar külügyminiszter legutóbbi berlini tartózkodása alkalmával a birodalmi külügyminiszter és Csáky gróf megbeszélése¹ alapján az utóbbi hónapokban mindkét kormány hozzájárult ama kérdés tanulmányozásához,² hogyan lehetne a jövőben a két ország közötti gazdasági összefonódást még szorosabbá, a világpiaci ingadozásoktól hosszú távra még függetlenebbé tenni. Németország a magyar termelvényeket úgyszólván korlátlan mennyiségben fel tudja venni. A mostani tárgyalások feladata ezért az, hogy a Magyarországra irányuló német kivitel fokozásának előfeltételeit teremtsék meg. Kunder magyar kereskedelemügyi miniszter legutóbbi berlini tartózkodásakor — díszvendégként volt ott április 20. alkalmából³ — ezeket a kérdéseket a német kormány által kidolgozott memorandum alapján behatóan megvitatták. Elhatározták, hogy közös ipari bizottságokban vizsgálják meg, milyen területeken lehetséges a Magyarországra irányuló német ipari kivitel fokozása a magyar ipar sérelme nélkül, és a magyar ipar mely ágait kell életképtelenségük miatt feladni. Legközelebbi, május elején Berlinben sorra kerülő ülésükön a német—magyar gazdasági kapcsolatok szabályozására alakult német és magyar kormánybizottságok is újból foglalkoznak ezzel a kérdéssel.

73/51 848—9.

208

Berlin, 1939. április 29.

HEWEL KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE HITLER KANCELLÁR TELEKI MINISZTERELNÖKKEL ÉS CSÁKY KÜLÜGYMINISZTERREL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A beszélgetést¹ a Führer kezdi. Elmondja, hogy Németország és Magyarország ebben az évben egy lépéssel közelebb került a mennyországhoz, mégpedig minden nagyobb válság nélkül.² A katonai becsülete, hogy vérről szolgálja hazáját, de a politikusok dicsősége az, ha a dolgot fordítva intézik el. Készen kell állni, de a történelem előtt a legnagyobb érdem az, ha sikert érnek el anélkül, hogy az utolsó eszközhöz kellene folyamodni. Vannak bizonyos életigények, melyeket a nemzet köteles biztosítani magának, és ha ez nem megy politikai rendszabályokkal, akkor a kardé a szó. Ha a nyugati hatalmak politikája győz, akkor az eredmény nem egy megkisebbitett Németország vagy egy legyöngfített Olaszország, hanem a bolsevista káosz Európában. Egy katonai természetű

¹ Lásd a 177. sz. iratot.

² Lásd a 188. sz. iratot.

³ Hitler 50. születésnapján.

¹ A megbeszélésen jelen volt Ribbentrop külügyminiszter, Meißner államminiszter és Sztójay követ.

² Utalás Csehszlovákia 1939 márciusi felszámolására.

vereség mindegyik fél számára nyomort és pusztulást jelentene. Németország egész újjáépítését és biztonságát saját erejéből teremtette meg, de ő minden egyes lépésnél Anglia és Franciaország makacs ellenállásába ütközött. A szó szoros értelmében megpróbálták őt zsarolni. Például MacDonald a Rajna-vidék megszállásánál³ a következő alternatíva elé állította őt: a csapatok visszavonása vagy háború. Amikor aztán látta, hogy véresen komoly a játék, visszavonult. Így volt ez Angliával mindig: sohasem hagyta abba a próbálkozást, hogy megakadályozza a német egyenjogúság visszaállítását. 1933-ban Németország nagyon gyenge volt. 1934-ben volt az átállás. 1935-ben még alig volt valami, de ma már Németország olyan erős, hogy a demokráciák rikácsolása teljesen hidegen hagyja. Mint nemzet, nem mondhatunk le életjogainkról csak azért, mert ez valakinek odakint nem tetszik. Így a Führer sohasem mond le a gyarmatokról, amelyek számunkra életszükséglet, az angolok számára viszont értéktelenek. Vonatkozik ez a gazdasági kérdésekre is. Amerika választhat. Nem hiszi, hogy Amerikával lehetne egyáltalán nagy kapcsolatokat létesíteni, és arra gondol, hogy teljesen leépíti kereskedelmi kapcsolatait Amerikával. Amikor hatalomra került, Németország Amerikától 900 millióért vásárolt és csak 350 millióért adott el. E szám ellenére az amerikaiak olyan örültek voltak, hogy bojkottra kezdtek uszítani Németország ellen. Első válasza erre az volt, hogy 600 millióval kevesebbet vásároltak. Most sajátunkból pótolunk számtalan nyersanyagot, amit eddig Amerikától szereztünk be. Hogyan is kereskedhetne Németország Amerikával! Igazi kereskedelem csak azonos mennyiségű vétel és eladás esetén lehetséges. Németország óriási fogyasztó élelmiszerben és nyersanyagban, Amerika viszont legnagyobbbrészt maga is előállítja azokat az ipari termékeket, amiket Németország neki szállíthatna. Ha Németország Amerikába akar exportálni, úgy kénytelen valami újat kitalálni, és ezt az új találmányt a lehető leggyorsabban az amerikai piacra dobni, ahol aztán kisebb változtatásokkal egyszerűen lelopják. A szabadalmi jog terén Amerika tisztára gengszterállam. Végül is ilyen dolgok miatt nem lehet háborút indítani. Az ő célja békében úgy építeni, hogy a háborúban független lehessen. Néhány feltárás rendkívül függetlenné tett bennünket, így például rézből már csak csekély mennyiségre van szükségünk.

Ezzel szemben a közép-európai államok mint gazdasági szerződő felek sokkal értékebbek számunkra. Sajnos, a balti peremállamok kissé lomhák, és nem termelnek eleget. De ez egyszer talán megváltozik, Németország mindenesetre mindent át tud venni, amit azok előállítanak.

Csáky megerősíti Amerika esztelen magatartását. Amikor Olaszországból hazatért,⁴ az amerikai követ⁵ szemrehányásokat tett neki Magyarországra Olaszországgal szemben tanúsított magatartása miatt. Megkérdezte őt arról is, mi a véleménye a Roosevelt-táviratról,⁶ és erős szemrehányásokat tett neki, amiért Magyarország volt az első nemzet, amely erre negatívan reagált.⁷ Amikor ennek okát kérdezte, Csáky azt válaszolta, hogy

³ Hitler 1936 márciusában szállta meg a Rajna-vidéket.

⁴ Teleki és Csáky 1939. április 18—20-án hivatalos látogatást tett Rómában.

⁵ John Flourney Montgomery.

⁶ Roosevelt 1939. április 15-én üzenetet intézett Hitlerhez és Mussolinihoz, nyilatkozatot kérve tőlük, hogy nem követnek el agressziót a felsorolt európai országok, köztük Magyarország ellen. — ADAP—D. VI. 200.

⁷ Teleki 1939. április 18-án, a Mussolini által adott vacsorán mondott pohárköszöntőjében tiltakozott az olyan beállítást ellen, amely szerint a tengelyhatalmak fenyegetést jelentenének Magyarországra. — Lásd DIMK. IV. 88. 109. jegyzet.

Magyarországnak rossz tapasztalatai voltak Wilson 14 pontjával,⁸ és kijelentette, hogy Magyarország Németországgal együtt bukott el és vele együtt emelkedett újra föl. Az amerikai azt felelte: „Be careful” (legyenek óvatosak), és megkérdezte, hogy áll a dolog a tengellyel. Amikor Csáky erre azt válaszolta, hogy az szétterhetetlen, a követ kijelentette, hogy az jó, mert akkor Angliának alkalma lesz arra is, hogy Olaszországot szétrombolja.⁹ A Führer erre felnevetett és azt mondta, az amerikaiak összetévesztik a helyzetet 1914-gyel. Szembeállítja a jelenlegi erőket, megemlíti a kolosszális 1914-es orosz erőt, összehasonlítva a mai gyenge Oroszországgal, megemlíti az akkori Franciaországnak a maival összehasonlítva lényegesen nagyobb katonai erejét és hozzáfűzi, hogy Franciaország ma népesség tekintetében nagyon gyenge. Négy francia korosztály 450 ezer katonát jelent, de négy német korosztály több, mint kétmillió katona. Ha a franciák háborút kezdenek és neki akarnak rohanni a Siegfried-vonalnak, akkor először is elvesztenek egymillió katonát, még mielőtt a legkisebb sikert elkönyvelhetnék. Anyagi szempontból Franciaország ma még részben világháborús alapokon áll. Van négyezer harckocsija, amiket a mi kemény magvú lövedékünk (Hartkernmunition) szét tud lőni. Légi fölényünk óriási. A francia politika örült, de a katonák, akik át tudják tekinteni az erőviszonyokat, a béke mellett szállnak síkra. Még ebben az évben alkalmat akar adni a magyar uraknak arra, hogy a nyugati frontot megtekintsék.¹⁰ Ezt egyáltalán nem lehet semmivel sem összehasonlítani a világon, és a Führer részleteiben bizonyítja a Maginot-vonal csekélyebb értékűségét a Siegfried-vonallal szemben.

Oroszországra visszatérve a Führer megemlíti, hogy ez az állam jelentéseink szerint az utóbbi időben négyezer katonai vezetőt lemészárolt.¹¹ Egy ilyen ország nem viselhet háborút, és ezenkívül van még egy másik világtényező is, Japán.

Ma mi uraljuk a Földközi-tengert, Közép-Európát és Kelet-Ázsiát. Anglia nincs abban a helyzetben, hogy segítséget adjon, ehelyett körbe szaladgál mindenütt, hogy segítséget kérjen. Anglia folyton csak garantál, München előtt és München után is.¹² Neki Anglia egyáltalán nem imponál. A háborúban vitézek voltak, de azok voltak a többiek is, és végül is az angoloknak a háborúban 200 kilométeres frontjuk volt, nekünk viszont 2000 kilométeres.

Ha ő akkor hatalmon lett volna, akkor a háborút nem vesztették volna el. Egyszer azt mondta Lloyd George-nak,¹³ ha fordítva lett volna a dolog, ő lett volna a miniszter és Lloyd George katona, akkor a háború másképp végződött volna. Anglia most megint arcátlan blöffel dolgozik, de őt ez nyugton hagyja és egyelőre semmi új célja sincs.

⁸ 1918. január 8-án Wilson, az Egyesült Államok akkori elnöke, a szenátushoz intézett üzenetében 14 pontba foglalta az első világháború utáni rendezésre vonatkozó elgondolásait. Világszerte nagy érdeklődéssel fogadott tervezetéhez a magyar uralkodó osztályok is bizonyos reményeket fűztek, amelyet azonban mély kiábrándulás váltott fel, amikor október 18-án kiderült, hogy Wilson a nemzeti önrendelkezés kérdésében az Osztrák–Magyar Monarchia népei teljes nemzeti különválásának helyeslőségéig megy el.

⁹ Montgomery és Csáky ezen beszélgetéséről magyar feljegyzés nem áll rendelkezésre. Az amerikai követ azonban hasonló beszélgetést folytatott április 19-én Vörmlé külügyminiszter-helyetttel, aki Csáky távollétében átvette tőle a Roosevelt-üzenet hivatalos szövegét. — Lásd DIMK. IV. 89.

¹⁰ Werth Henrik vezérkari főnöknek 1939. július 5–8-i németországi látogatása alkalmával adtak lehetőséget a nyugati erődvonal megtekintésére. — 73/51 923.

¹¹ A Szovjetunióban ekkoriban elharapódzott törvénytértek a katonai vezetés köréből is rendkívül súlyos áldozatokat követeltek, ennek következtében az ország hadereje átmenetileg meggyöngült.

¹² Az angol garanciapolitika legújabb fejleménye a Franciaországgal közösen Romániának és Görögországnak április 13-án felajánlott garancia volt. Csehszlovákia sorsára hagyása azonban erősen kétséssé tette az ilyen garanciák tényleges értékét.

¹³ 1936 szeptemberében látogatást tett Hitlernél.

Csehszlovákiát meg kellett semmisíteni, s ezzel semmi egyebet nem tett, mint kitisztogatott egy óriási robbanászerraktárt.

Lengyelországról meggyőződése, hogy egy napon jobb belátásra tér. Még egyszer elmondja Lengyelországnak tett ajánlatát.¹⁴ Álláspontja az, hogy Lengyelország tengeri kijárat nélkül nevetséges, és nem érti, miért nem lehet jéghideg logika alapján meg egyezni. Egyébként Lengyelország bolond is, amikor a területenkívüli utat katonailag veszélyesnek tekinti, hiszen a korridor katonailag egyáltalán nem probléma, legföljebb hat óra kérdése az egész.

A lengyel urakkal folytatott első megbeszélésünk alkalmával¹⁵ ezek azt mondták, hogy bizonyos területi érdekeltségük van a tescheni körzetben. Ukrajna nem érdekli őket. Szlovákiához Lengyelországnak több joga van, mint Magyarországnak, hiszen a szlovák nyelv csak egy lengyel nyelvjárás, a lengyel majdnem ugyanaz a nyelv. De egy lengyel uralom alatt álló Szlovákia számunkra elviselhetetlen.

De semmi sem megváltoztathatatlan, és a lengyelekkel való viszonyt így vagy úgy, de szintén rendezni kell. Ha Lengyelország részt vesz a bekerítési politikában,¹⁶ akkor majd meglátja a következményeit. Egy meg nem támadási szerződésnek mentesnek kell lennie minden más megterheléstől, különben csalás lenne.¹⁷ Az angol bekerítési politikára vonatkozóan azt mondja, hogy résen van, mert az óvatosság minden bölcsesség édes-anya. Ha ebben Lengyelország részt vállal, akkor viselnie is kell egy ilyen politika minden kockázatát. Egyebekben: tovább fegyverkezik.

Teleki: Mi is.

A Führer úgy véli, a magyarok bőrére is megy a játék, mert ez nemcsak Olaszországot és Németországot, hanem egész Közép-Európát érinti. Teleki örömeinek ad kifejezést, hogy ez is megegyezik az ő nézetével, és egész különösen örül a jugoszláv magatartásnak.¹⁸

A Führer azt mondja, mindent meg lehet nyerni, ha az ember egyetlen pontra összpontosítja erejét. Ezt ő bebizonyította Csehszlovákia esetében, és majd csak később fogják felismerni, micsoda óriási történelmi fordulatot jelentett ennek az államnak a kiiktatása. Még a német katonai vezetők is csak utána látták be ennek szükségességét.

Németország nem tudta, hogy Csehszlovákia katonailag annyira fel volt szerelve. A szeptemberi válság után az volt a véleményünk, hogy minden felbomlóban van, de hogy a katonai fegyelem még milyen mesésen megvolt, azt bizonyítja, hogy Hácha Syrovýhoz intézett felszólítása¹⁹ (a katonaság menjen a laktanyákba és adja le fegyvereit, a tisztek pedig jelentkezzenek a németeknek) reggel 3 óra 30 perckor ment ki, és 4 óra

¹⁴ Hitler előző napi, április 28-i beszéde a birodalmi gyűlésben azt az ajánlatot tartalmazta, hogy hajlandó 25 évre meg nem támadási szerződést kötni Lengyelországgal, ha bekebelezheti Danzigot és extraterritoriálisnak minősülő autótűt- és vasútösszeköttetést létesíthet Kelet-Poroszországgal. Az ún. lengyel korridor, azaz Lengyelország kijáratát a tengerhez nem kívánja érinteni, s további fennállását garantálja.

¹⁵ Beck Hitlerrel tett 1938. január 13–15-i látogatásakor.

¹⁶ Az 1939. április 6-án megkötött angol–lengyel ideiglenes kölcsönös segélynyújtási egyezményt nevezi így.

¹⁷ Hitler 1939. április 27-én felmondta az 1934. január 26-i német–lengyel meg nem támadási egyezményt s ugyanakkor az 1935. június 18-i német–angol flottaegyezményt is. — Lásd ADAP—D. VI. 276., 277.

¹⁸ Hitler 1939. április 26-án megbeszélést folytatott Berlinben Cincar-Marković jugoszláv külügyminiszterrel, aki kijelentette készségét a Magyarországgal való viszony javítására. Azt természetesen nem hozta Hitler a magyar államférfiak tudomására, hogy a Jugoszláviával szembeni magyar revíziós igények elutasításával érte el ezt az eredményt. — Lásd ADAP—D. VI. 271.

¹⁹ Lásd ADAP—D. IV. 228.

30 perckor már a végrehajtást is jelentették. A fegyverraktárakat mesésen karbantartották, azt hiszi, Csehország volt a világ legerősebben felfegyverzett népe. Ha Németország ugyanígy el lenne borítva fegyverekkel, akkor ez 15 millió fegyvert és több mint félmillió géppuskát, körülbelül 20 ezer repülőgépet jelentene. Magának Franciaországnak kevesebb új bombázója volt, mint Csehszlovákiának.

Ennek a robbanászerraktárnak a kitisztogatása azt jelenti, hogy szabad a háta nemcsak Németországnak, de Magyarországnak is. A helyzet óriási javulása ez, és most már tovább is lehet tekinteni. Egy szusszanásnyi pihenő mindnyájunknak jót tesz. Katonailag az idő nekünk dolgozik, Magyarországnak és Olaszországnak is. Mussolini is szusszanásnyi pihenőt akar. Ezért a Führer örülne, ha Magyarország meg tudna egyezni Jugoszláviával. Önmagában véve neki mindehhez ott lenn semmi köze, és Magyarország belső viszonyai is magyar ügy. Romániával Magyarország egyfajta közbékét kötött, még ha Magyarország huzamosabb időre bizonyos jogairól nem is mondhat le.

Angliában aligha várható az erőviszonyokban változás a legközelebbi két év alatt. Már most sincs acélja, és tőlünk akar vásárolni. Nálunk másképp áll a dolog, mert mi a legerősebb haditermelésben vagyunk. Ha Anglia tényleg be akar keríteni, úgy ő hamarabb beavatkozik. Egy ilyen esetben éppúgy mint ő Mussolininak, Mussolini is azonnal a mi oldalunkra állna. Nem követnénk el azt a hibát, hogy egyenként hagyjuk magunkat lemészároltatni. Csáky nagyon elítélően beszél a magyarországi amerikai követ magatartásáról. Csak nemrég három kérdést tett fel neki:

1. Igaz-e, hogy Beneš Pittsburgh-ben valami cseh kormányfélét alakított?²⁰
2. Igaz-e, hogy ott valami légiófélét akar felállítani?
3. Igaz-e, hogy kiemelkedő amerikai személyiségek nagy összegeket bocsátanak rendelkezésére ehhez a légiohoz?

A Führer azt mondja, hogy Roosevelt újraválasztásáért harcol. Csehország egyedül nem életképes, gazdaságilag sem, ha pedig országokat adunk mellé, akkor nemzetileg nem életképes. Ha valaha újból feltámadna, úgy valamely hatalmi csoport abszolút csatlósa lenne.

Csáky azt mondja, csodálatos, hogy tudnak az angolok blöffölni. Amikor az angol követ²¹ ősszel azt kérdezte tőle, vajon a németek menetelni akarnak-e, és ő erre igenlően válaszolt, akkor „damn them” (fene egye meg őket) szavakkal dühösen elhagyta a szobát. A nyugati hatalmakba vetett hit megtört.

A Führer elbeszélte Göring líbiai utazását²² és azt a mesés benyomást, amit rá a líbiai csapatok tettek.

Lengyelország csak a központi hatalmak véráldozata folytán létezik.²³ A legbutább dolog, amit tehetnek, az, hogy cikkeket írnak a német hadsereg kisebbrendűségéről. Ő azonban emiatt nincs kétségbe esve, mert ez csak felbőszíti a német katonaságot és a német tisztikart. Olaszország halálos ellenségét látja Franciaországban.

²⁰ Beneš, aki 1938 őszén lemondott elnöki tisztjéről, 1939 tavaszán néhány hónapot amerikai egyetemeken előadások tartásával töltött. A csehszlovák emigráns kormány megalakítására csak 1940. július 23-án Londonban került sor.

²¹ Sir Geoffrey Knox. — Valószínűleg 1938. szeptember 16-án került sor e jelenetre, amikor Imrédy és Kánya az angol követet fogadták.

²² Olaszországi magánlátogatása során Göring 1939. április 9-én érkezett Líbiába, az észak-afrikai olasz gyarmatbirtokra. — Lásd ADAP—D. VI, 252.

²³ Utalás arra, hogy az első világháború során a német—osztrák seregek szorították ki a cári orosz csapatokat Lengyelországból, s 1916. november 5-én deklarálták önálló államiságát. Valójában a központi hatalmak vereségéig azok bábállama volt.

Ő mindenesetre nagyon nyugodtan szemléli a politikai helyzetet, míg mások reszketnek. A beszélgetést azzal a megjegyzéssel zárja, csak az az egy kívánsága van, hogy Németország és Magyarország maradjanak jó barátok.

W. Hewel

F. 13/400—10.

ADAP—D. VI. 296.

209

Berlin, 1939. április 30.,¹

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET FELJEGYZÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TELEKI MINISZTERELNÖKKEL ÉS
CSÁKY KÜLÜGYMINISZTERREL
FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A birodalmi külügyminiszter úr először áttekintést adott az általános politikai helyzetéről. Kifejtette többek között, hogy mi nem vesszük tragikusan az Anglia részéről főlízított propagandahullámot. Mindenesetre más államok számára veszedelmes, ha bele-
mennek egy ilyen konstellációba. A Berlin—Róma tengely ma Európa legerősebb
eleme. Nincs szándékunkban Angliával összecsapni. Mi mindenesetre nem leszünk
támadók. Ha viszont Anglia és Franciaország egy ilyen összecsapást kívánnak, azt
bármely nap megkaphatják. Mi kiegyezésre törekszünk. A Führer konstans politikája
előreláthatólag el is vezet ehhez a kiegyezéshez. Hogy milyen messze mentünk az előzé-
kenységben Franciaország irányában, azt Elzász-Lotaringiáról való lemondásunk bizo-
nyítja.² Ha támadási szándékunk lenne, nem öltünk volna milliárdokat erődítmé-
nyeinkbe. Franciaország, ha tényleg megtámadna minket, a háború befejeztével vég-
érvényesen másodrendű hatalommá süllyedne az óriási véráldozatok következtében,
amit ebben az esetben hoznia kellene.

A birodalmi külügyminiszter úr hozzáfűzte, szilárd meggyőződése, hogy bármi tör-
ténjék is Európában, egyetlen francia vagy angol katona sem támadja meg Német-
országot.

Viszonyunk Lengyelországhoz pillanatnyilag felhős. Hogy valóban jó tanácsot adtak-e
Lengyelországnak, amikor az elutasította a Führer rendkívül messzemenő ajánlatát³
— amelynél száz százalékgig a lengyelek lettek volna a nyerő fél —, ez több mint két-
séges. Mindenesetre ez az ajánlat csak egyszeri alkalomra szólt.

A délkelet-európai térség a mi érdekszféránk.

A román és jugoszláv külügyminiszterek kijelentették Berlinben,⁴ hogy országaik
sohasem mennének bele valamely, az antikomintern hatalmak ellen irányuló kombiná-
cióba, ami, tekintettel az erőviszonyokra, örültség is lenne.

¹ A megbeszélés április 29-én zajlott le.

² A Párizsban 1938. december 6-án aláírt francia—német nyilatkozat a két ország között fennálló
határokat véglegeseknek jelentette ki. — Lásd NSz. 438. old.

³ Az 1939. április 27-i memorandumra és a 28-i Hitler-beszédre Lengyelország azonnali mozgósítással
reagált. A hivatalos visszautasítást csak a berlini lengyel követség által május 5-én átnyújtott jegyzék-
ben és Beck külügyminiszter aznapi beszédében jelentette be.

⁴ Gafencu 1939. április 18—19-én, Cincar-Marković április 25—26-án folytatott tárgyalásokat Hitlerrel
és Ribbentropal. — ADAP—D. VI. 227., 234., 262., 271.

A birodalmi külügyminiszter úr hangsúlyozta, hogy Németország és Olaszország, ha a nyugati hatalmak háborút robbantának ki, kb. 200 hadosztállyal tudna felépni. Ezt a számot kétszeresen kell számításba venni, tekintettel arra, hogy Hitler Adolf és Mussolini vezetik e hadosztályokat. Ezzel szemben évekbe telik, míg Anglia a hadkötelezettséget tényleg meg tudja valósítani. Ennek mostani bevezetése pszichológiai kérdés, és bennünket teljesen hidegen hagy. Azt természetesen tudjuk, hogy a Brit Birodalom még mindig erős. Mégis, az általános világhelyzet figyelembevételével Anglia százszor is megfontolná, mielőtt olyan háborút kezdene ellenünk, melybe Olaszország és Japán is azonnal belesodródna. Spanyolország ilyen esetben legalábbis jóindulatú semlegességet tanúsítana. A birodalmi külügyminiszter úrnak arra a megjegyzésére, nincs kétsége az iránt, hogy ilyen esetben Magyarország is a tengelyhatalmak oldalán helyezkedne el, a magyar miniszterek helyeslésüknek adtak kifejezést.

A birodalmi külügyminiszter úr ezután megjegyezte, hogy egy európai háború esetén véleménye szerint az Egyesült Államok katonát nem, csak hadianyagot küldene Európába. A helyzet a világháborúval szemben most annyiban változott meg alapvetően, hogy Japán akkor az antant szövetségese volt. Ma az amerikai flotta aránya a japán flottához 10:7,5. Mivel azonban ő a japán tengerészek szellemét és minőségét kétszer olyan nagyra becsüli, mint az amerikaiakét, a kapott arány 10:15. Ezenkívül számításba kell venni, hogy az amerikai flotta mintegy felének az Atlanti-óceánon kell maradnia, úgyhogy a japán és amerikai flotta erőviszonya ténylegesen 3:1 lenne.

Lengyelország számunkra katonailag másodrendű probléma, hiszen elég csak arra gondolni, hogy a nagynémet birodalom 80 millió német, Lengyelország viszont csak 18 millió lengyel lakost számlál.

Németország és Magyarország nagyon elégedettek lehetnek az utóbbi év eredményeivel. Most mindkettőnek a nyugodt fejlődés lenne az érdeke, hogy egyelőre a már visszaszerzett területek belső konszolidációját hajthassák végre.

A birodalmi külügyminiszter úrnak arra a megjegyzésére, hogy szívesen látná Magyarország és Románia között kisebbségi egyezmény megkötését, Csáky gróf azt válaszolta, hogy egy ilyenféle javaslatot már eljuttatott a román külügyminiszterhez, ez azonban azt válaszolta, hogy neki most, 14 napos berlini, londoni és párizsi látogatása⁵ előtt nincs ideje arra, hogy a magyar kezdeményezést megvizsgálja. A birodalmi külügyminiszter úr ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy a német nép, de maga a Führer is, hajlamosak arra, hogy egy országot aszerint ítéljenek meg, ahogy az illető ország a kisebbségeivel bánt.

Megemlítette ezután, hogy a jugoszláv miniszterrel — éppúgy, mint Ciano gróf⁶ — beszélt a Magyarország és Jugoszlávia között elképzelt kiegyezésről. Cincar-Marković is ilyen irányú készségét juttatta kifejezésre. Részletkérdésekre nem tértek ki. Talán valamilyen megneemtámadási egyezmény és kisebbségi szerződés jöhetne szóba. Nekünk mindenestre érdekünk annak megakadályozása, hogy Románia és Jugoszlávia áldozatul essenek az ellenséges propagandaakciónak. A birodalmi külügyminiszter úr megmondotta Gafencunak, hogy a Romániának nyújtott angol garancia⁷ nálunk rossz benyomást keltett, s azonkívül az a katonapolitikai helyzetre való tekintettel Romániára nézve értéktelen. Mi ellenséges cselekedetnek tekintjük, ha bármely állam kölcsönösen alapuló garanciaegyezményt köt a nyugati demokráciákkal. A jugoszláv magatartás

⁵ Gafencu 1939. április 18—19-én tárgyalt Berlinben, 23—26-án Londonban, 28—29-én Párizsban.

⁶ Cincar-Marković és Ciano 1939. április 22—23-i velencei megbeszéléséről lásd ADAP—D. VI. 256.

⁷ Lásd a 208. sz. irat 12. jegyzetét.

világosabb, mint a román. Cincar-Marković háború esetére jóindulatú semlegességet ígért, és a jugoszláv gazdasági erőket is rendelkezésre bocsátja.

Csáky gróf kifejtette, hogy a magyar kormány a Jugoszláviának teendő koncesszióiban kész nagyon messze menni, de még nem hidalták át az abból fakadó nehézségeket, hogy a jugoszláv kormány úgy véli, csak azzal a feltétellel köthet a magyar kormánnyal egyezményt, ha Magyarország hasonló ajánlatot tesz Romániának is — ami a dolgok állása szerint a magyar kormány számára teljesíthetetlen. Csáky gróf beszámoltróla, hogy röviddel Budapestről történt elutazása előtt olyan hírt kapott, miszerint Pál régensherceg visszautasította a jugoszláv miniszterelnök⁸ és Maček horvát vezető tárgyalásainak eredményét. Ezért Horvátországban a hangulat rossz. Maček közvetve Németországhoz, Olaszországhoz és Magyarországhoz fordult azzal a kéréssel, hogy mozgalmát részesítsék immáron propagandisztikus támogatásban. Csáky grófnak arra a megjegyzésére, hogy ő azt az utasítást adta, magyar részről ne avatkozzanak a jugoszláviai belső fejleményekbe, a birodalmi külügyminiszter úr azt felelte, hogy véleménye szerint is hagyni kell a dolgokat érlelődni. Egyébként Németország ezekben a dolgokban csak közvetve érdekelt, mivel a tengely politikáját e vonatkozásban Róma határozza meg. Mindnyájunk érdekében áll, hogy Jugoszláviában a dolgok megnyugodjanak.

Csáky gróf a beszélgetést abban foglalta össze, hogy a birodalmi kormány óhajának tehát az felelné meg, ha Magyarország normalizálná Romániához fűződő kapcsolatait, Jugoszláviával pedig, amely országgal nem olyan nagyok az érdekellentétei, még ennél is tovább menne.

A birodalmi külügyminiszter úr ezután rátért egy előtte fekvő jelentésre, egyik neves magyar szerkesztő⁹ állítólag itt tett kijelentéseire. Eszerint — úgymond — Németország háborúra akarja uszítani Magyarországot Románia ellen, de Magyarországnak a Berlin—Róma tengely gyengeségére való tekintettel jobb, ha egy Róma—Belgrád—Budapest—Varsó kombinációba megy bele. A birodalmi külügyminiszter úr megjegyezte, az ilyen kijelentések alkalmasak arra, hogy Magyarországgal szemben itt újra felélesszék azt az elkedvetlenedést, ami a múlt év őszi eseményekre volt visszavezethető¹⁰ és amin most már szerencsésen túljutottak. Teleki gróf azt válaszolta, hogy az ilyen felelőtlen szóbeszédre nem kell túl nagy súlyt fektetni.

A birodalmi külügyminiszter úr ezután újból hangsúlyozta, milyen jelentőséget tulajdonítunk a magyarországi német kisebbséggel való jó bánásmódnak. A Führer is megmondta Gafencunak, hogy az a bánásmód, amelyben egy ország saját népi németjeit részesíti, irányadó nemcsak az ő, de a német nép rokonszenvére is.

A birodalmi külügyminiszter úr sürgős problémaként említette meg az iskolakérdés mielőbbi rendezését és kíváncsúnak minősítette, hogy a magyar kormánypárttal eddig folytatott tárgyalások alapján váljék lehetővé három népi német képviselő beválasztása a magyar parlamentbe. Csáky gróf azt állította, hogy a megfelelő intézkedés már megtörtént.¹¹ Teleki gróf megjegyezte, az a szándéka, hogy a kisebbségi kérdésben lépésről lépésre haladjon előre. Mint született erdélyi, különösen nagy megértéssel viseltetik a kisebbségi probléma kielégítő megoldása iránt.

Miután a magyar miniszterek röviden bejelentették, hogy a magyar parlament mind-

⁸ Dragiša Cvetković.

⁹ Valószínűleg Ottlik György, a Pester Lloyd főszerkesztője.

¹⁰ 1938 szeptemberében a magyar kormány nem merte vállalni a katonai együttműködést Németországgal Csehszlovákia ellen. — Lásd a 142. sz. iratot.

¹¹ Vö. *Tilkowszky Loránt*: Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik 1938—1941. Acta Historica, 1966. 87. old.

két házából összetevődő bizottság már megegyezett a zsidótörvény elfogadásáról,¹² a birodalmi külügyminiszter úr azzal, a magyar miniszterek részéről élénk helyesléssel fogadott megjegyzéssel zárta le a beszélgetést, hogy ő a német és magyar jövőt csak közösen tudja elképzelni.

von Erdmannsdorff s. k.

33/25 598—602.

ADAP—D. VI. 295.

210

Berlin, 1939. május 1.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET FELJEGYZÉSE RIBBENTROPNAK TELEKIVEL ÉS CSÁKYVAL FOLYTATOTT MÁSODIK MEGBESZÉLÉSÉRŐL

29. sz.

Csáky gróf először arra utalt, hogy Csehszlovákia felosztása után számos kérdést meg kellene beszélni Németország mint a protektorátusi országok¹ képviselője, továbbá Szlovákia és Magyarország között. Szó van többek között az államvagyon felosztásáról, továbbá állampolgársági kérdésekről. A határvonal pontos megállapítása nem lehetséges a telekkönyvek kiadása nélkül, melyek részben Pozsonyban, részben Prágában vannak. Miután Nickl magyar követ ismételten hiábavaló kísérletet tett arra, hogy a Külügyminisztériumban egy ezekben a kérdésekben illetékes személyt találjon, most a birodalmi külügyminiszter urat kéri meg megfelelő intézkedés megtételére. A birodalmi külügyminiszter úr e kérés teljesítését megígérte.

Csáky gróf ezután arról számolt be, hogy Göring vezértábornagy, miniszterelnök tegnap² azt vetette fel, hozzák a magyarok megfelelő formában a lengyelek tudomására, hogy Németországnak nincsenek Lengyelországgal szemben támadó szándékai.

A birodalmi külügyminiszter úr azonban ezzel kapcsolatban arra kérte a magyar minisztereket, hogy tekintsenek el egy ilyen lépéstől, miután Lengyelország elutasította a Führer egyszeri nagyvonalú ajánlatát.³ Nem mi mozgósítunk, hanem a lengyelek. Hogy mi ezt nem fogjuk fel tragikusan, bizonyítja az a körülmény, hogy semmiféle katonai intézkedést sem tettünk. A birodalmi külügyminiszter úr ezután ismertette a magyar miniszterekkel a danzigi kérdésről Beckkel és Lipskivel folytatott megbeszéléseit.⁴ Mielőtt további megbeszélésekre kerülne sor, amelyet most már lengyel részről kell kezdeményezni, a lengyelek először szereljenek le.

Csáky gróf kérte ezután a birodalmi külügyminiszter urat, hasson oda, hogy a birodalmi kormány bécsi szervei ne avatkozzanak be túlságosan Szlovákia és Magyarország politikájába. Pozsonyban Bécsből kiinduló uszítás folyik Magyarország ellen. Hogy hivatalos bécsi szervek mily erős támogatásban részesítik a szlovákokat, ezt bizonyítja

¹² 1939. április 28-án.

¹ Cseh- és Morvaország.

² Göringnek a magyar államférfiakkal folytatott április 30-i beszélgetéséről nem található feljegyzés.

³ Lásd a 208. sz. irat 14. és a 209. sz. irat 3. jegyzetét.

⁴ ADAP—D. V. 126. és ADAP—D. VI. 61., 101., 108.

például az a beszéd, melyet Tuka miniszter Seyss-Inquart birodalmi helytartó két szárnyszegédének temetésekor tartott.⁵ Csáky gróf azt mondotta, tudatában van annak, hogy a bécsi szervek gyakran saját szakállukra, a hivatalos birodalmi politika tudta nélkül, sőt annak ellenére nyúlnak bele a dolgokba. Így például Bécsben, a Mariahilferstrasse 105. sz. alatt egy helyiségben anyagilag támogatják a magyar hungaristákat. Sőt, részben még katonai kiképzést is kapnak, nyilván a magyar kormány elleni harcra.⁶ A magyar követség emiatt már ismételten panaszt emelt.⁷ Ilyenkor a bécsi szervek egy darabig visszahúzódnak, hogy aztán később megint csak megszegjék a berlini utasításokat. Ugyanez a helyzet a bécsi sajtó egy része és a bécsi rádió magyarellenes magatartásával is. Utóbbi ukrán és szlovák nyelven ismételten uszított Magyarország ellen. Arra vonatkozóan, hogy a bécsi szervek a hungaristákat támogatják, megjegyzendő, hogy a mostani magyar kormány erős, és Németország számára abszolút megbízható. Ezért a bécsi tűszúrások feleslegesek, arra viszont alkalmasak, hogy a magyar közvéleményt irritálják és a magyar kormánynak a parlamentben nehézségeket okozzanak. Csáky gróf olyan véleménynek adott kifejezést, hogy a magyarellenes bécsi köröket Bürckel birodalmi biztos, mindenekelőtt azonban Seyss-Inquart birodalmi helytartó támogatják. A birodalmi külügyminiszter engem arra utasított, bizzam meg Kirchholtes követet azzal, hogy a bécsi szerveknél a magyar külügyminiszter kifogásait megfelelő formában szóvá tegye.

A birodalmi külügyminiszter úr ezután az itteni szlovák követnek Woermann helyettes államtitkárnál tett démarche-át ismertette.⁸ Ebben a szlovák követ határincidensek, a szlovák kisebbség Magyarország részéről történő elnyomása, valamint a budapesti szlovák követnek adandó agrément megtagadása miatt panaszkodott. A birodalmi külügyminiszter megjegyezte, nem akar ehhez állást foglalni, de örömmel üdvözlőné, ha a dolgok mihamarabb nyugvópontra jutnának.

Teleki gróf azt válaszolta, hogy a határincidensekért elsősorban a fiatal Hlinka-gárdisták felelősek, akik Szlovákiában sem népszerűek. Elmondotta, felfogása szerint hogyan zajlott le a legutóbbi, Szobránc melletti incidens. A 2 km széles határvonalat magyar részről csak határrendőrség őrzi. Ennek a határincidensnek a kivizsgálására vegyes bizottságot küldtek ki. Kassán most azért van kevesebb szlovák iskola, mivel annak a területnek 9/10-e, ahonnan ezeknek az iskoláknak a tanulóifjúsága rekrutálódott, most Szlovákiához került. A szlovák követ állításaival ellentétben a szlovákok engedélyt kaptak két szlovák napilap kiadására. Egy harmadikat éppen most engedélyeztek. Csáky gróf hozzáfűzte, hogy a szlovák követ agrément-ját csak azért tagadták meg, mivel a szlovákok az egykori csehszlovák követség sajtóattaséját jelölték követüknek.⁹ Előzetes terhelés nélküli személy az agrément-t meg fogja kapni.¹⁰ Egyébként Pozsonyban sincs magyar ügyvivő, hanem ez ideig csak egy konzulátusi képviselő van.¹¹ A birodalmi külügyminiszter úr utasított, gondoskodjak arról, hogy Woermann helyettes államtitkár fentieket a szlovákok tudomására hozza.¹²

⁵ Lásd Völkischer Beobachter, 1939. április 16.

⁶ A Teleki-kormány 1939. február 24-én betiltotta és feloszlatta a Magyar Nemzetiszocialista Párt Hungarista Mozgalmat.

⁷ Lásd a 204. sz. iratot.

⁸ Čerňák berlini szlovák követ 1939. április 29-én kereste fel Woermannnt. — Lásd 2050/447 383—4.

⁹ Dr. I. Milecet.

¹⁰ A magyar kormány Spišiák követi megbízatását fogadta el, aki 1939. május 23-án foglalta el helyét.

¹¹ Szabó György. Ő lett a követ.

¹² Ez 1939. május 4-én megtörtént. — Lásd 2006/442 996—7.

A birodalmi külügyminiszter úr ezután megemlítette a birodalmi németek Magyarországról történt kiutasításáról, tartózkodási engedélyük megtagadásáról hozzá érkezett panaszokat, és alkalmat adott nekem arra, hogy ezeket a panaszokat példák felsorakoztatásával támasszam alá. Megemlítettem ezzel kapcsolatban, hogy a követség egyik magasabb tisztviselője csaknem kizárólag azzal foglalkozik, hogy a magyar Kül- és Belügyminisztérium és a külföldiek ellenőrző rendőrség illetékes szerveivel ezekről a kérdésekről időrabló tárgyalásokat folytat. Teleki gróf úgy vélte, némely dolog talán azzal magyarázható, hogy a belügyminiszter¹³ és a visszatért felvidéki területek minisztere¹⁴ közötti illetékesség nincs világosan elhatárolva. A birodalmi külügyminiszter úr kérte, gondoskodjanak a panaszaink tárgyát képező visszasságok megszüntetéséről.

Amikor a birodalmi külügyminiszter úr ismét rátért arra, milyen fontosságot tulajdonítunk mi a kisebbségi kérdés, különösen pedig az iskolaügy kielégítő rendezésének, Csáky gróf felmutatott egy, a miniszterelnökhöz Basch úrtól ma érkezett köszönő táviratot. A táviratban Basch a kormány által most engedélyezett Volksbund der Deutschen in Ungarn alakuló gyűlésén megjelent 30 ezer népi német nevében köszönetet mond a kormány előzékenységéért, és hűséges együttműködést ígér.¹⁵ A birodalmi külügyminiszter úr ehhez azt jegyezte meg, hogy ebben a szellemben pompásan együtt fogunk tudni dolgozni.

A birodalmi külügyminiszter úr ezután ismét szóba hozta a lengyel kérdésben elfoglalt álláspontunkat, és megjegyezte, hogy a lengyel magatartás nálunk erős elkeseredést váltott ki. A lengyeleknek minden okuk meglett volna arra, hogy hálások legyenek a tőrsíni terület visszaszerzéséért,¹⁶ valamint a közös lengyel—magyar határ létesítésénél¹⁷ nyújtott támogatásunkért. Nincs szándékunkban háborút zúdítani Lengyelországra, de azt mindenestre megüzenete Becknek,¹⁸ hogy a danzigi terület megsértését mi a birodalom határa megsértésének tekintenénk. Bármilyen örömmel üdvözlőnénk is egy kiegyezést Lengyelországgal, mégis arra kéri a magyar minisztereket, ne tegyék meg a feljegyzés elején említett démarche-ot, mivel ez úgy nézne ki, mintha a magyarok ezt nem maguktól, hanem a mi kezdeményezésünkre tennék. A magyar miniszterelnöknek arra a megjegyzésére, hogy egy Lengyelországhoz intézendő magyar közlés esetleg később helyénvaló lenne, a birodalmi külügyminiszter úr azt válaszolta, hogy erre nem adhat felhatalmazást. Újból utalt ezután arra, hogy Lengyelország számunkra nem jelent katonai problémát. Katonai összecsapás esetén az angolok a legnagyobb hidegvérrel cserbenhagynak a lengyeleket.

Csáky gróf ezután megemlítette, fennáll az a veszély, hogy a szlovákok és a románok a középső Duna és mellékfolyóinak területén mértéktelenül sok fát termelnek ki, ami ellen már a békeszerződés is védőintézkedéseket tartalmaz.¹⁹ Arra a magyar indítványra, hogy mi is érdeklődjünk e dolgok iránt, a német szakértők megjegyezték, hogy ehhez célszerű lesz egy albizottságot életre hívni, majd ha Németország már belépett a Duna Bizottságba.²⁰ A birodalmi külügyminiszter úr megjegyezte, hogy ennek rész-

¹³ Keresztes-Fischer Ferenc.

¹⁴ Jaross Andor.

¹⁵ A Volksbund alapszabályát 1939. április 13-án hagyták jóvá. Basch, a Volksbund elnöke, az április 30-i cikói zászlóavató ünnepségről küldte táviratát. — Lásd *Tilkovszky Loránt*: Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik 1938—1941. Acta Historica, 1966. 85—86. old.

¹⁶ 1938. október 2-án.

¹⁷ 1939. március 18-án.

¹⁸ Lipski berlini lengyel követ által 1939. március 26-án. — Lásd ADAP—VI. 101.

¹⁹ A trianoni békeszerződés 281. és 282. cikkelye.

²⁰ Erre vonatkozóan Magyarország tett javaslatot a Duna Bizottság 1939. március 1-i ülésén.

leteit nem ismeri, és kérte, tartsanak neki erről előadást. Csáky gróf később azt mondta nekem, hogy a dunai kérdésben tett magyar javaslat révén Németország, Magyarország, Jugoszlávia és Románia között együttműködést kell elérni német vezetés alatt, ami politikailag is kedvező hatású lenne.

Csáky gróf ezután azt kérte, hassunk a szlovákokra megnyugtatólag, mivel ezek azt gondolják, hogy az államuknak megígért német védelemre²¹ való tekintettel most már mindent megengedhetnek maguknak Magyarországgal szemben. Nemrég Pozsonyban letartóztattak 60 magyart, közülük az egyiket halálra kínozták, amiről orvosi igazolást is fel tud mutatni.

A birodalmi külügyminiszter úr megígérte, hogy a panaszt figyelembe veszik. Ezután ő hozta elő a hozzánk befutott panaszokat az ukránokkal szemben folytatott kegyetlen bánásmódról. Utalt annak célszerűségére, hogy autonómia megadásával érjék el a viszonyok megnyugvását. Megemlítette, hogy a magyarok által támogatott Bródy egykori kárpát-ukrán miniszternek nálunk rossz híre van.²² Megállapodás jött létre, hogy a kárpát-ukrán ügynökökre²³ vonatkozóan bizonyos pontokat, melyek iránt Canaris tengernagy érdeklődik, közvetlen tárgyalásokon tisztáznak Canaris és magyar partnere, Andorka vezérkari ezredes.

A birodalmi külügyminiszter úr javasolta, hogy Volosin volt miniszterelnököt, akivel szemben nekünk bizonyos erkölcsi kötelezettségeink vannak, vegyék figyelembe a kárpát-ukrajnai viszonyok rendezésénél.²⁴ Csáky gróf megjegyezte, hogy Volosin személye ellen semmi kifogás sem merült fel, s néhány nappal ezelőtt hivatalos közlést kapott a magyar kormánytól, mely szerint bántatlanul visszatérhet Csonka-Magyarországra, ahol földbirtoka van. Visszatérése Kárpát-Ukrajnába azonban nem lehetséges, mivel ott biztonsága a helybeli lakosság részéről nem lenne biztosítva. Kárpát-Ukrajnában a mindössze 600 ezer főnyi lakosságnak három nyelve és három vallása van.

Csáky gróf ezután megemlítette, hogy Sopronban letartóztattak két német rendőrtisztviselőt. Kiegészítőleg megjegyeztem, hogy csak egy esetről tudok,²⁵ amikor egy német rendőrtisztviselő jóhiszeműen irredenta röpcédulákat („Le az 1921-es szegyenletes népszavazással”)²⁶ vitt magával Magyarországra, abban a hiszemben, hogy a ládában játékszerek vannak. A magyar bíróság fel is mentette, miután a követség ügyvédet rendelt mellé. Egyébként tudomásom van róla, hogy a bécsi pártszervek már több ízben erőlyesen felléptek felelőtlen helyi hivatalos személyek túlkapásai ellen. A birodalmi külügyminiszter úr megjegyezte, hogy Kirchholtes követ ezt az esetet is tegye szóvá Bécsben.

Végezetül Csáky gróf azt mondta, a magyar miniszterek nagyon hálásak azért a barátságos fogadtatásért, amelyben itt részesültek. Utalt különösen Teleki gróf válasz-

²¹ Az 1939 március 23-án kötött **un. Schutzvetrragra utal.**

²² Bródy 1938. október 9-től 25-ig, mint a Csehszlovákia kebelén belül létrehozott kárpát-ukrajnai autonóm kormány miniszterelnöke, szemben állt a németek által támogatott irányzattal.

²³ A németek kárpát-ukrajnai ügynökeiről van szó.

²⁴ Volosint a németek kívánságára nevezte ki a központi csehszlovák kormány Bródy utódának a kárpát-ukrán autonóm kormányzat élére. A magyar megszálló csapatok elől 1939 márciusában menekülnie kellett, mert segélykérését a Kárpát-Ukrajnát magyar kézre engedő németek nem teljesítették. Ezt a cserbenhagyást akarták jóvátenni azáltal, hogy Volosint ajánlották az immár magyar államban létesítendő autonóm kárpát-ukrán terület élére.

²⁵ A Niko-ügy. — Lásd a 204. sz. iratot.

²⁶ A burgenlandi kérdésben kötött 1921. október 13-i velencei egyezmény alapján Sopron és a szomszédos nyolc község hovatarozásáról 1921. december 4-én népszavazás döntött Magyarország javára.

beszédének²⁷ arra a külföld számára elhangzott mondatára, hogy a magyar kormány sziklaszilárdan viszonzozza a német részről belé helyezett bizalmat.

A birodalmi külügyminiszter úr még egyszer hangsúlyozta a két ország között fennálló sorsközösséget. Bizalmasan elmesélte, hogy a közeljövőben találkozik Ciano gróffal,²⁸ és — az első megbeszéléshez²⁹ hasonlóan — még egyszer kifejtette a jelenlegi katonapolitikai konstellációt, mely a tengelyhatalmak szempontjából kedvező. Csáky grófnak arra a megjegyzésére, hogy a lengyelek véleménye szerint a tengelyhatalmak és a nyugati demokráciák közötti háború a legsúlyosabban Lengyelországot és Olaszországot fogja érinteni, a birodalmi külügyminiszter úr az utóbbira vonatkozóan azt válaszolta, ez gyermekes felfogás. Lengyelországot a német hadsereg egy töredéke vilámgyorsan elintézi, úgyhogy elegendő számú német csapat marad a német és olasz nyugati határok védelmére. A tengelyhatalmak az elkövetkező években meg tudják tartani fegyverkezési előnyüket. Teljesen békés szándékaink mellett is mindenkor készen állunk a legvégső és utolsó bevetésre.

A háború esetén kialakuló földközi-tengeri helyzet rövid megvitatása után a magyar miniszterek a birodalmi külügyminiszter urat ismételtén szívélyesen meghívták egy budapesti látogatásra. A birodalmi külügyminiszter úr a meghívást elvben elfogadta, és ama reményének adott kifejezést, hogy annak ősszel, de mindenestre nem a pártkongresszus előtt, eleget is tud tenni.

von Erdmannsdorff s. k.

33/25 603—11.

ADAP—D. VI. 300.

211

Berlin, 1939. május 4.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA

A DIPLOMÁCIAI KÉPVISELETEKNEK

Pol. IV. 2872.

A magyar államférfiak berlini látogatása¹ újból megerősítette a két ország közötti szívélyes barátságot és azt az óhajt, hogy legszorosabban támaszkodva a tengelyre, a bizalomteljes együttműködést elmélyítsék. A magyar államférfiak a megbeszélések során kifejezték, hogy európai konfliktus esetén Magyarország a tengelyhatalmak oldalán foglal állást.

Magyarországnak Jugoszláviához és Romániához fűződő kapcsolatait illetően kifejezték előtűk, hogy Magyarország és két szomszédja között örömmel üdvözlőnlénk kiegyezést, mivel minden érdekünk annak megakadályozása, hogy Jugoszlávia és Románia az ellenséges propagandaakció áldozatává váljon.

Weizsäcker

73/51 852—3.

²⁷ A magyar államférfiak tiszteletére rendezett április 30-i fogadáson.

²⁸ A találkozóra május 6—7-én Milánóban került sor, ahol az olasz—német szövetségi szerződés tervezetét vitatták meg.

²⁹ Lásd a 209. sz. iratot.

¹ Lásd a 208., 209. és 210. sz. iratot. — Csáky a magyar külképviseleteknek május 3-án adott róla tájékoztatást. Lásd DIMK. IV. 116.

Berlin, 1939. május 8.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A magyar követet ma nagy vonásokban tájékoztattam a Belgrádból érkezett 138. sz. távirat¹ tartalmáról, különösen Gafencu és Cincar-Marković megbeszéléséről Jugoszlávia és Románia Magyarországhoz való viszonyáról.² Sztójay úr, mint rendesen, most is nagyon szkeptikusan nyilatkozott mindenről, ami Jugoszláviától és Romániától indul ki, és mint mindig, most is hangsúlyozta, hogy Magyarország lemondása Romániával fennálló területi követeléseiről természetesen nem jöhet szóba.

Ehhez kapcsolódva tájékoztattam Sztójay urat az angol—szovjet—török tárgyalások állásáról is.³

Woermann

73/51 859.

Budapest, 1939. május 25.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

161. sz.

A kormányt és a közvéleményt, amint ezt nekem a külügyminiszter¹ és más politikusok mondják, nagyon lehangolta a nyilaskeresztesek német szervek részéről történő támogatása, különösen a 100 ezer példányban, nyilvánvalóan német papírra nyomott, „zöldkönyvnek” nevezett gyalázkodó írásmű Magyarországra küldése (feladva többségében Charlottenburg 2. postahivatalban,² postabélyegző kelte V. 17. 7 óra), valamint több mint egymillió pengő átutalása. Minderről részleteket választások után tesznek közzé. Csáky hangsúlyozta, ezt az eljárást — melyről tudja, hogy a birodalmi kormánytól távol áll, de nem úgy bizonyos bécsi szervektől³, — valamint a Sopronra vonatkozó irredenta nyilatkozatokat tördöfésnek érzi választási beszédében⁴ kifejezésre juttatott erőfeszítéseire, hogy bizalmat keltsen a Magyarországgal szemben folytatott német

¹ Nem áll rendelkezésünkre.

² Gafencu román és Cincar-Marković jugoszláv külügyminiszter 1939. május 5-én tanácskoztak Belgrádban.

³ Papan ankarai német követ május 6-i táviratában — ADAP—D. VI. 336. — jelzi az angol—török tárgyalások május 12-én nyilvánosságra hozott eredményét: a katonai egyezményt. — Április 28. és május 5. között Ankarában tárgyalt Potyomkin szovjet helyettes külügyi népbiztos is.

⁴ Csáky István.

² Az Egyesült Magyar Nemzetiszocialista Párt Külföldi Képviselőtétének irodája Berlin-Charlottenburgban volt.

³ Ribbentrop idevonatkozó lapszéli ceruzafeljegyzése: „Kérem ezt kivizsgálni és a bécsi esztelenségnek egyszer s mindenkorra véget vetni. Jelentést kérek.”

⁴ Csáky választási beszédét Sopronban, 1939. május 14-én mondta el.

politika iránt. A kormánypártot most, részben saját hívei is, élesen támadják a német kívánságokkal szembeni azon — hálátlansággal jutalmazott — engedékenysége miatt, hogy listáján a Basch-csoport három népi német jelöltje szerepel.⁵

Basch is panaszkodott nekem a beavatkozás miatt, kiemelve, hogy a választási küzdelemben a nyilaskeresztesek a német csoport legélesebb ellenfelei.⁶

Kiegészítő írásos jelentés⁷ útban.

Erdmannsdorff

2986/D. 584 668.

ADAP—D. VI. 436.

214

Budapest, 1939. május 25.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

31. sz.

Az itteni közvéleményben nagy feltűnést keltett egy röpirat, melyet sok újság kiadó-hivatala, sok budapesti és vidéki választó a legutóbbi napokban postán kapott meg Charlottenburgból, Stuttgartból és Münchenből, a feladó, a szerző és a nyomda megjelölése nélkül. Ez a „zöldkönyv”, amint itt általánosan nevezik, 32 oldalon a jelenleg fegyházbüntetését töltő Szálasi Ferenc, a hungaristák vezérének arcképén kívül a mozgalom rövidre fogott történetét tartalmazza, továbbá éles támadásokat a magyar intézmények és vezető politikusok (többek között Imrédy volt miniszterelnök) ellen, valamint a nyilaskeresztesek céljainak magasztalását és jelöltjeik ajánlását a jelenlegi választási küzdelemben.

A nyilaskeresztes választási agitáció utóbbi napokban jelentősen megnövekedett intenzitása még csak növelte a nyugtalanságot, amit ez a brosúra az egész országban keltett. Általános az a vélemény, hogy az ehhez szükséges anyagi eszközök Németországból származnak. A külügyminiszter állandó helyettese¹ azt mondotta nekem, a magyar kormány előtt jól ismeretes, hogy a nyilaskeresztesek nemrég pénzt kaptak külföldről. Az összegek olyan jelentősek voltak, hogy felvásárlásukkal felverték a pengő zürichi árfolyamát.

Az ügyet két miniszter is elég fontosnak tartotta ahhoz, hogy múlt vasárnap² megtartott választási beszédekben foglalkozzanak vele. Gróf Teleki miniszterelnök kijelentette,³ jól tudja, hogy olyan pénz gurul az országon keresztül, amely után hazájához hű magyarnak nem szabad a kezét kinyújtania. Mint választási jelölt, pillanatnyilag még akkor sem ütheti ki ellenfele kezéből a fegyvert, ha ezt a fegyvert nem tartja párbajképesnek; mint miniszterelnöknek azonban az a kötelessége, hogy felfigyeljen az ilyen je-

⁵ A kormánypárti listán jelölt három volksbundista: Mühl, Mischung, Brandt.

⁶ Lásd *Tilkovszky Loránt*: Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik, 1938—1941. Acta Historica, 1966. 87—88. old.

⁷ Lásd a 214. sz. iratot.

¹ Vörnle János.

² Május 21-én.

³ Debrecenben.

lenségekre, s ezt a kötelességet teljesíti is. Hóman kultuszminiszter kijelentette,⁴ megütközéssel hallotta, hogy vannak állítólag olyan magyarok, akik belső magyar ügyeket Németországba vagy Olaszországba cipelnek ki. Titkos utakon, idegen pénzzel és idegen segítséggel, alkotmány- és törvényellenesen azonban nem lehet Magyarországon politikát csinálni.

Az itteni ügyészség bírósági vizsgálatot rendelt el a „zöldkönyv” terjesztése ügyében, s elrendelte annak elkobzását.

Az egész magyar sajtó behatóan, többnyire az első oldalon foglalkozik az ügygel. Tegnap nem kevesebb, mint 13 lap cikkezett erről. A kisszámú nyilaskeresztes lap kivételével a „zöldkönyv” szétküldését mindenféle árnyalatú lap felháborodással utasítja vissza. Hangsúlyozzák ugyan, hogy a német kormánynak nyilvánvalóan semmi köze sincs az ügghöz, mivel ezzel csak ártana politikai kapcsolatainak. A nyilaskeresztesek ezzel a „csínnyel” rossz szolgálatot tettek a német birodalomnak, melynek barátságával pedig mindig kérkednek. Különös elégtétellel állapítják meg a lapok, hogy a „zöldkönyv” szétküldését a Regime Fascista és más olasz lapok is élesen elítélik. Belpolitikailag nézve ez az eljárás hazaárulás. Alantas támadás, melynek gátlástalansága a kommunista uralom vörösterrorijára emlékeztet. Érdekes lenne megtudni, honnan származnak azok a hatalmas pénzösszegek, melyek hirtelen a nyilaskeresztesek rendelkezésére állanak. Sok újság annak a gyanújának ad kifejezést, hogy a „zöldkönyv” szerzője nem más, mint a magyar internáló táborból néhány héttel ezelőtt Németországba szökött Rothen Ferenc, a párt titkára. Ez az ember régóta szoros kapcsolatot tart fenn bizonyos németországi szervekkel, ahonnan mindig pénzt kapott a pártalkalmazottak stb. fizetésére. Dr. Basch, a Volksbund der Deutschen in Ungarn vezetője már régóta a legélesebben elutasítja Rothent, aki kétes hírű itteni népi német, s egy ideig Schepky szerkesztő, birodalmi állampolgár titkára volt.

Szemlátomást még a nyilaskeresztes vezetőségnek is az a benyomása, hogy a „zöldkönyv” többet ártott nekik, mint használt. A Virradat című pártlap Kovarcz Emil helyettes pártvezér tollából a miniszterelnökhöz intézett nyílt levelet közöl.⁵ Ebben Kovarcz azt kérdezi, vajon a miniszterelnök arra gondol-e, hogy a nyilaskeresztesek vették fel „az országon keresztülguruló idegen pénzt”? Hubay nyilaskeresztes képviselő kijelentette,⁶ hogy ő nem kapta meg a „zöldkönyvet”, s ennek eredete előtte ismeretlen. Választási pénz kizárólag a párttagok tagsági díjaiból származik. Nem vesz igénybe sem külföldi, sem belföldi piszkos pénzt.

A német—magyar kapcsolatok szempontjából az ügy nem örömdetes megterhelést jelent. Hogy a Nyilaskeresztes Párt megnövekedése a magyarországi németiségnek távolról sem szolgál előnyére, ezt korábbi jelentéseimben már ismételten hangsúlyoztam. A dr. Basch által kiadott Deutscher Volksbote című lap f. hó 21-i száma „Lovagiatlan fegyverekkel vívott harc” címmel cikket hoz, melyben a lap arról panaszkodik, hogy a nyilaskeresztes sajtó a Volksbund választási jelöltjei ellen harcol.

2986/D. 584 671—3.

Erdmannsdorff

⁴ Siófokon.

⁵ Virradat, 1939. május 22.

⁶ Szegeden, 1939. május 20-án mondott beszédében. — Virradat, 1939. május 22.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A magyar követ ma ismét szóba hozta Románia magatartását. Abból a beszélgetésből indult ki, melyet Ciano gróf látogatása alkalmával¹ a birodalmi külügyminiszter úr házában vele és Göring vezértábornaggal folytatott.²

Mint mindig, Sztójay úr ismét súlyos aggodalmát nyilvánította Románia magatartásával kapcsolatban. A Romániának nyújtott angol garancia, Franciaországhoz fűződő viszonya,³ a lengyel—román szerződés,⁴ a Balkán-paktumból folyó kötelezettségei⁵ révén, de mindenekelőtt az Anglia, Franciaország és a Szovjetunió között most tervbe vett háromhatalmi szerződés⁶ megkötése után, háború esetén Románia automatikusan ellenségeink táborába fog sodródni. Köteletségének tartja, hogy rámutasson Magyarország különösen veszélyeztetett helyzetére, amibe a Szovjetunió beavatkozása esetén kerülne. Románia, jószántából vagy anélkül, de be fogja engedni az oroszokat országába. Míg korábban Magyarországot a Kárpátok hegyláncolata védelmezte egy orosz betöréssel szemben, a Romániával szomszédos mostani határ nyílt síkságon, minden természetes akadály nélkül húzódik. Az ottani helyzet tehát gyenge pontot jelent nemcsak Magyarország, hanem a Magyarországgal szövetséges tengelyhatalmak számára is. A követ ehhez kapcsolódva érdeklődött a jugoszláv és a román külügyminiszterek legutóbbi megbeszélésének⁷ eredményeiről is.

Azt mondtam Sztójay úrnak, hogy Romániától újra meg újra biztosítékot kaptunk — így legutóbb Gafencu berlini látogatása⁸ alkalmával is —, hogy Románia nem bocsátkozik további, ellenünk irányuló kombinációkba, különösképpen pedig a szovjet garancia minden formáját visszautasítja. A lengyel—román szerződés pedig eddig a hozzátartozó katonai paktum határozványai szerint csak a Szovjetunió ellen irányul. Semmi bizonyítékunk sincs az újra meg újra felmerülő hírek valóságát illetően, hogy a lengyel—román szerződés kibővült volna immáron Németország ellen is.⁹ Persze, azért mi sem bízunk teljesen Románia magatartásában, melyet továbbra is éber figyelemmel kísérünk. Ha Románia valóban ellenfeleink oldalára szegődne, és ha valóban sor kerülne a követ által jósolt bonyodalmakra, úgy Romániának viselnie kellene ennek kö-

¹ Ciano 1939. május 21—22-én tartózkodott Berlinben, ahová az olasz—német barátsági és szövetségi egyezmény aláírására érkezett. — Az egyezményt lásd NSz. 451—453. old.

² E beszélgetésről nem áll rendelkezésre feljegyzés.

³ Angol—francia garanciára lásd a 208. sz. irat 12. jegyzetét.

⁴ 1931. január 15-i kölcsönös garanciális szerződés. — Lásd NSz. 244. old. 2. jegyzet.

⁵ Az 1934. február 9-én kötött paktum szövegét lásd NSz. 331—334. old.

⁶ A tárgyalások 1939 március végén kezdődtek; előrehaladásukról biztatón nyilatkozott Chamberlain angol miniszterelnök június 7-i alsóházi beszédében.

⁷ Cincar-Marković és Gafencu 1939. május 21-én megbeszélést folytattak Turnu-Severinben. — Lásd ADAP—D. VI. 428.

⁸ 1939. április 18—20-án. — Lásd ADAP—D. VI. 227., 234.

⁹ Woermann az 1921. március 3-án kötött lengyel—román védelmi szövetségi szerződésről és katonai paktumról beszél, amely valóban kizárólag a Szovjetunió ellen irányult. Azonban a két kormány 1926. március 3-án, majd 1931. január 15-én olyan kölcsönös garanciális egyezményeket kötött, amelyek minden irányú támadással szemben garantálták e két ország területi épségét. — Lásd NSz. 168. old. 2. jegyzet és 244. old. 2. jegyzet.

vetkezményeit, mégpedig bizonyára oly módon, hogy ezúttal Magyarországnak a Szovjetunióval szemben táplált aggodalmai is tárgyalanná válnának.

Vonatkozó kérdésekre a követ azt mondotta, hogy a beszélgetést kormánya kifejezett utasítása nélkül folytatta. Fejtegetései azonban teljes mértékben megfelelnek kormánya elképzeléseinek.

Woermann s. k.

1975/438 395—6.

216

Budapest, 1939. június 13.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

180. sz.

167. sz. távirati utasításra.¹

1. Mivel a külügyminiszter e napokban a parlamenti ülőszak megkezdése miatt nagyon elfoglalt, helyettesét kerestem fel.

Vörnle követ felolvasta nekem a belgrádi magyar követ június hó 1-én kelt táviratát,² mely szerint a jugoszláv külügyminiszter-helyettes³ megkísérelte őt meggyőzni egy magyar—román közeledés célszerűségéről, annak hozzáfűzésével, hogy ez a közeledés előfeltétele lenne egy olyan óhajtott semleges blokk kialakításának, melynek Jugoszlávia, Románia, Bulgária és Magyarország lennének a tagjai.

A jugoszláv államtitkár megjegyezte, hogy nézete szerint e csoport létrehozása érdekében Románia esetleg hajlandó lenne visszaadni Bulgáriának Dobrudzsa egy részét 150 ezer lakossal. A magyar követ erre az óvatos tapogatózásra receptív magatartást tanúsított, és csupán azt válaszolta, hogy a Magyarország és Románia közötti barátságos egyetértés ideje a jelek szerint még nem érkezett el.

Vörnle megjegyezte, hogy az ügy lezártnak tekintendő, mivel Gafencu egy Romániával megkötendő kisebbségi egyezményre vonatkozó magyar javaslattal szemben időközben negatív álláspontot foglalt el.⁴ Kérdésekre, mit értett Csáky tegnapi beszédében⁵ azokon az új vonalakon, melyeket a romániai magyar kisebbségek védelmére immáron tervbe kell venni, Vörnle azt felelte, hogy most, miután már megghiúsultnak tekinthetők azok a magyar kísérletek, hogy tanácskozások útján jussanak Romániával megegyezésre, valószínűleg megkísérlik, hogy közvetve, a nagyhatalmak útján gyakoroljanak nyomást Romániára a magyar kisebbséggel való bánásmód megjavítása érdekében. A részletekkel még nincsenek tisztában.

2. A magyar külügyminiszter június 7-én utasította az ankarai magyar követet,⁶ utaljon a török külügyminiszter⁷ előtt arra, hogy a Duna-medence megbékélését és

¹ ADAP—D. VI. 510.

² Nem távirat, hanem írásbeli jelentés. — Lásd DIMK. IV. 176.

³ Miloje Smiljanić.

⁴ Gafencu parlamenti beszédét 1939. június 9-én tartotta. A magyar javaslatot Csáky május 5-i beszéde tartalmazta.

⁵ 1939. június 12-i parlamenti beszéd. Román visszhangjára lásd DIMK. IV. 204.

⁶ Máriássy Zoltán. — Az utasítást lásd DIMK. IV. 182.

⁷ Sükrü Saracoğlu.

ezáltal a Balkán biztonságát akadályozza, hogy Magyarország és Románia között elintézetlen területi kérdések vannak. Világosítsa fel a külügyminisztert, hogy a török kormány Közép- és Kelet-Európában elfoglalt helyzete lehetővé tenné számára, hogy ezt az ügyet szóba hozza a román külügyminiszter mostani látogatása alkalmával⁸ s ugyanakkor utaljon e területi kérdések rendezésének sürgősségére. A követ június 10-én azt válaszolta,⁹ hogy az utasítást végrehajtotta. A török külügyminiszter anélkül, hogy vitába bocsátkozott volna, kijelentette, hogy a magyar lépést továbbítja az államelnököknek,¹⁰ Isztambulba. Ha ő hozzájárul, a kívánt értelemben beszél Gafencuval.

Vörnle, aki nekem mindkét táviratot felolvasta, megismételte, hogy a magyar demarche csupán taktikai okokból történt, hogy megakadályozzák Bulgária csatlakozását a Balkán-paktumhoz.

Erdmannsdorff

73/51 873—4.

ADAP—D. VI. 519.

217

Budapest, 1939. június 14.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

229. sz.

A magyarországi képviselőházi választások f. évi május hó 28-án és 29-én folytak le, a pótválasztások pedig, melyekre csak nyolc választókerületben volt szükség, június 5-én és 6-án. Az eredmény elé a magyar közönség azért nézett különös érdeklődéssel, mert hosszú idők után először¹ szavaztak megint az egész országban titkosan. A megelőző választások alkalmával csak a városi kerületekben volt titkos választójog. A részvételi arány közel 90%-os volt. A választások csaknem kivétel nélkül mintaszerű nyugalomban és rendben folytak le, csak kevés helyen került sor lényegtelen incidensre. A zsidók, amennyiben az új törvény szerint egyáltalán választójogosultak voltak, csak részben tudták választójogukat gyakorolni, mivel ehhez külön okmányokat kellett előterjeszteniök, melyeket a választásokat megelőző rövid határidő miatt többnyire nem tudtak beszerezni.² Technikai okokból nem volt továbbá lehetséges az újonnan visszacsatolt felső-magyarországi és kárpát-ukrajnai területek lakosságának választóurnának elé bocsátása sem. A kormánypárthoz közelálló 16 felvidéki képviselőt már a most lezárt parlamenti időszakra kinevezték, s ezeket — úgy hírlik — az új képviselőház is átveszi. Kárpát-Ukrajnából 12 képviselőt most fognak újonnan kinevezni. E kinevezett képviselők mandátuma 1940-ig érvényes. Azt remélik, hogy ekkorra már az újonnan szerzett területeken is ki lehet írni a választásokat.³ A választások eredményét az

⁸ Gafencu 1939. június 11—14-én látogatott Ankarába.

⁹ Lásd DIMK. IV. 185.

¹⁰ Ismet İnönü.

¹ Az 1922. évi választások titkosak voltak.

² A zsidók választójogát az 1939. évi IV. tc. 4. §-a korlátozta.

³ A visszacsatolt területeken soha nem került sor választásokra; a „behívott” képviselők mandátumát meghosszabbították.

alább következő mandátumjegyzék teszi szemléletessé. A jegyzék összehasonlítja a parlament feloszlatása előtti mandátumokat a választás utáni helyzettel:

	Felosztás előtt:	Választás után:
Magyar Élet Pártja (kormánypárt)	117	183
Disszidensek	59	—
Egyesült Keresztény Párt	10	4
Polgári Szabadság Párt	5	5
Független kisgazdák	22	14
Kossuth-Párt	1	—
Nemzeti demokraták	1	—
Szociáldemokraták	11	5
Nyilaskeresztesek	6	31
Magyar Nemzetiszocialista Párt	—	3
Nemzetiszocialista Magyar Munkáspárt	—	2
Nemzeti Front	—	3
Keresztény Nemzetiszocialista Front	5	3
Népakarát Pártja	1	1
Pártonkívüli fajvédők	—	3
Pártonkívüli jobboldaliak	7	3
	245	260

Az eredmény jelentős sikert jelent a kormánypárt számára, amely most a 260 mandátum közül 183 fölért rendelkezik (illetve az Egyesült Keresztény Párt és a felvidéki, valamint kárpát-ukrajnai képviselők hozzászámításával 288 mandátum közül 215-tel), de sikert jelent az eredmény a hat jobboldali radikális párt számára is, melyek az új parlamentben együttesen 45 mandátummal rendelkeznek. Ez a nyereség a teljesen eltűnt disszidensek (akik az Imrédy-válság idején szakadtak le a kormánypárttól),⁴ valamint a középpártok és a szociáldemokraták rovására megy. Feltűnő a kisgazdák mandátumvesztése. Vezérük, Eckhardt Tibor, saját választókerületében szenvedett megsemmisítő vereséget, és csak a megyei listán jutott képviselői mandátumhoz. A meg nem választottak között szerepel továbbá Pintér László, a Magyarországi Német Népművelési Egyesület vezetője és Bethlen gróf volt miniszterelnök fia, gróf Bethlen András, akinek érdekében pedig demokrata-liberális körökben nagy propagandát fejtettek ki. A Volksbund der Deutschen in Ungarn, kormánypárti listán indult három jelöltje közül megválasztották dr. Mühl (Bonyhád) és Brandtot (Bács-Bodrog megye), míg dr. Mischung (Mohács) a pótválasztáson alul maradt a nyilaskeresztes jelölttel szemben. Jellemző arra az erős feszültségre, melyet a választási agitáció a népi németek és magyarok között teremtett, hogy sok választó, aki az első választási menetben a kormánypárt más jelöltjeire szavazott, a pótválasztáson inkább a nyilaskeresztesekre adta szavazatát, mint a népi német dr. Mischungra, noha utóbbi a kormánypárt hivatalos jelöltje volt. Az új parlamentet sok fiatal, eddig ismeretlen képviselő jellemzi, míg hiányzik a régi politikusok egész sora, akik pedig éveken át vezető szerepet játszottak a parlament életében. Ezek közé tartozik a két volt miniszterelnök, Friedrich István és gróf Bethlen István is.

⁴ 1938. november 22-én.

A magyar közvéleményben a választások eredménye általában kedvező fogadtatásra talált. A választásokat általában a kormánypárt egyértelmű győzelmeként értékelik, mely a maga nyugodt, ésszerű programjával több hívet szerzett magának a nép körében, mint néhány ellenfele demagóg ígéretekkel. Feltűnést keltett természetesen a jobboldali radikálisok minden várakozást felülmúló megerősödése. A Magyar Nemzet⁵ számítása szerint az összes leadott szavazatok mintegy 25%-át kapták meg a kormánypártra eső 50%-kal szemben.

A kormányzó az új parlament ünnepélyes megnyitását f. hó 14-én tartotta. Ezen a kormánypárti képviselők magyar nemzeti viseletben jelentek meg, a nyilaskeresztesek fekete egyenruhát és zöld inget viseltek. A Ház előreláthatólag július elejéig ülésezik. Egy pénzügyi felhatalmazási törvényen kívül napirenden szerepel több törvény, különösen Kárpát-Ukrajna visszacsatolásáról⁶ és autonómiájáról.⁷

Úgy gondolják, hogy a parlament rövid szünet után már nyár végén újra összeül, hogy hozzákezdjen a földbirtokreform tárgyalásához,⁸ amely jelenleg bizonyára Magyarország legfontosabb belpolitikai problémája.

Az utóbbi hetekben sokféle híresztelés terjedt itt el a kormány küszöbönálló átalakításáról és a kormánypárton belüli hasadásról. Majdnem minden miniszterről azt állították, hogy lemond, továbbá, hogy a kormánypárt kb. 20 fiatal képviselője állítólag már a legelső ülések egyikén kilép és a nyilaskeresztesekhez csatlakozik. Teleki gróf miniszterelnök ezeket a híreket a nyilvánosság előtt ismételten cáfolta; ennek ellenére azokat továbbra is terjesztik anélkül, hogy eddig valami konkrétum ismeretessé vált volna.

Erdmannsdorff

7797/E. 566 111—4.

218

Berlin, 1939. június 17.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA
ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

175. sz.

180. sz. táviratra:¹

Kérem magyar külügyminiszternél személyesen visszatérni ankarai magyar követnek június 7-én adott instrukciójára², és megmondani neki, Törökország bevonásától magyar akcióba rendkívül idegenkedünk akkor is, ha magyar lépést csak taktikainak gondolják;

⁵ Magyar Nemzet, 1939. június 10.

⁶ „A visszacsatolt kárpátaljai területeknek az országgal egyesítéséről” szóló törvényjavaslatot 1939. június 21-én tárgyalta a képviselőház.

⁷ „A Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról” csak 1940. július 23-án terjesztett be Teleki törvényjavaslatot, amelynek tárgyalására azonban sohasem került sor.

⁸ „A kishaszonbérletek alakításának és házhelyek szerzésének előmozdításáról s más földbirtok-politikai rendelkezésekről” szóló törvényjavaslatot 1939. október 10—27. között tárgyalta a képviselőház.

¹ Lásd a 216. sz. iratot.

² Lásd DIMK. IV. 182.

magyar kormány előtt ismeretes, hogy Törökország a bekerítő hatalmakhoz tartozik; ezenkívül felfogásunk, hogy Törökországnak egyáltalán nem lehet uralkodó helyzetet tulajdonítani a Balkánon.

Távirati jelentést!³

Weizsäcker

73/51 876.

219

Budapest, 1939. június 18.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

175. számra:¹

Megbízást teljesítettem.

Külügyminiszter azt válaszolta, Magyarországnak jelenleg talán rosszabbak a kapcsolatai Törökországgal, mint Németországnak, mivel Törökország, melynek semmiképpen sem tulajdonít uralkodó helyzetet a Balkánon, jelenleg arra törekszik, hogy Jugoszláviát és Romániát szorosabbra fűzze Magyarországgal szemben. Ennek ellenére helyesnek tartotta török kormányt eszközként felhasználni, mivel román külügyminiszter éppen ott volt látogatáson,² hogy Magyarország, valamint a tengelyhatalmak érdekében szétverje az ellenfél törekvéseit, hogy Bulgáriát besorolják a Balkán-paktumba.

Erdmannsdorff

73/51 886.

220

Belgrád, 1939. június 19.

HEEREN BELGRÁDI NÉMET KÖVET TÁVIRAT/
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

191. sz.

17-én kelt 166. Pol. IV. 3617. sz. táviratra:¹

1. Magyar követ jelenleg szabadságon van, így külügyminiszterrel érintkezésvétel az államtitkárral folytatott beszélgetésre való esetleges hivatkozással nem lehetséges.

2. Magyar—román és bolgár—román kiegyezésre vonatkozó jugoszláv kívánság két-

³ Lásd a 219. sz. iratot.

¹ Lásd a 218. sz. iratot.

² Lásd a 216. sz. irat 8. jegyzetét.

¹ Woermann e távirata — 3039/600 567—8 — arra szólította fel Heeren követet, hogy az ottani magyar követtel, Bakach-Besseney Györggyel érintkezésbe lépve érdeklődjék Cincar-Marković jugoszláv külügyminiszternél a Smiljanic államtitkár által Bakach-Besseney előtt felvetett semleges blokk tárgyában. — Lásd a 216. sz. iratot.

ségtelenül fennáll, mivel ezzel a jugoszláv külpolitika Magyarország és Bulgária irányában tehermentesülne. Hogy emellett az a gondolat is közrejátszik, hogy a Magyarországgal és Bulgáriával való szorosabb politikai együttműködésben a nagyhatalmakkal szemben folytatandó saját semlegességi politikájához is háttámaszt találjon, ez a június 14-i Horthy-beszédre² vonatkozó, a tegnapi „Politika”-ban közölt félhivatalos állásfoglalásból világosan kitűnik. Ebben Horthynak Jugoszláviára vonatkozó barátságos szavaihoz azt a reményt fűzik, hogy immár megérett az idő Magyarország, Jugoszlávia, Románia és a többi szomszéd állam szoros együttműködésére. Ilyen együttműködésnek beláthatatlan eredményei lehetnének ezen országok fejlődésére és a béke biztosítására.

73/51 887.

Heeren

ADAP—D. VI. 544.

221

Budapest, 1939. június 21.

SZTÓJAY KÖVET FELJEGYZÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

362/B.

A magyar kormány politikája békés, és meg van győződve arról, hogy a német birodalom is minden ténykedésében a méltóságának megfelelő béke motívumától vezérelteti magát. Mégsem lehet figyelmen kívül hagyni azt a lehetőséget, hogy a rendkívül nehéz, úgyyszólván napról napra változó külpolitikai helyzetben, mely állandóan a feszültség bizonyos fokán van, az egyes nemzetek képzelt vagy tényleges létérdekeiből kifolyóan olyan konfliktusok keletkezzenek, melyek a normális diplomáciai eszközök segítségével már nem oldhatók meg.

Az állandó feszültség ilyen kiéleződése természetesen máról holnapra bekövetkezhet, s a magyar kormány ezért kötelességének tartja, hogy nemzeti gazdálkodásának fejlesztésénél minden mást megelőzően ezt a szempontot is figyelembe vegye. A gazdasági átépítés rövid és hosszú lejárattal, tervszerűen történik, és már csak erre való tekintettel is lehetetlen azt egyik napról a másikra átállítani vagy újraszabályozni. Számításba kell venni továbbá, hogy az új magyar földreform megvalósítására most kerül sor.¹ Szükségesnek látszik ezért lehetőleg pontosan megállapítani, milyen mértékben és milyen formában tervezték be a tengelyhatalmak háború esetére tervgazdasági számvetéseikbe a magyar nyersanyagokat, félgyártmányokat stb.

Szükséges ezt tudnunk azért, hogy legalább az elkövetkező 1—2 évre minden eshetőségre berendezkedjünk, gazdaságpolitikai és nemzetgazdasági rendszabályainkat úgy határozzuk meg, hogy egyrészt saját nemzetünk hadigazdálkodására berendezkedhessünk, másrészt előkészíthessük a baráti nagyhatalmak, a német birodalom és Olaszország mindenkori óhajainak kielégítését, nehogy az adott pillanatban zavarok vagy esetleg súrlódások keletkezzenek.

A német birodalom előtt ismeretes, hogy Magyarországot szoros baráti szálak fűzik

² Az új parlament megnyitásakor mondott beszéde.

¹ Lásd a 217. sz. irat 8. jegyzetét.

Olaszországhoz, miért is Rómával szemben már hosszú évek óta bizonyos általánosan ismert gazdasági kötelezettségeket vállaltunk magunkra.² Olasz katonai körök már érintették a hadigazdálkodás kérdését, s e beszélgetésekből már kezdenek kibontakozni bizonyos körvonalak, egyelőre inkább csak elvi jellegű gondolatmenetek.

A magyar kormány szükségesnek tartja, hogy a német birodalom katonai vezetőivel szintén folytasson hasonló elvi, egyelőre „kötetlen” megbeszéléseket. A magyar kormány már korábban is több ízben megkísérelte, hogy ilyen beszélgetéseket kezdjen a német birodalommal. A két tengely-nagyhatalomhoz fűződő rendkívül bizalmas és harmonikus viszonyunk alapján nagyon fontosnak látszik, hogy — legalábbis elvi vonatkozásban — a hadigazdálkodás keretét már most közösen megállapítsuk, s így minden eshetőségre készen álljunk, lehetőség szerint előre pontosan tudjuk, mit várnak tőlünk adott esetben, és mit várhatunk mi ellenszolgáltatásként a két nagyhatalomtól. Indokoltnak látszik ezért, hogy a német birodalom, Olaszország és Magyarország illetékes katonai vezetői felhatalmazást kapjanak arra, hogy a hadigazdálkodás gazdasági és ezzel összefüggő katonai részéről egymás között mielőbb tárgyalásokat folytassanak, és hogy már előre, lehetőleg minden eshetőségre megállapítsák a követendő irányvonalakat. Nevezetesen a következőkre:

- a) ha a tengelyhatalmak együttesen és egy időben bonyolódna háborúba;
- b) ha a tengelyhatalmak egyenként keverednének háborúba;
- c) ha Magyarország egyelőre kívül marad a konfliktuson;
- d) ha Magyarország azonnal, azaz a tengelyhatalmakkal egyidejűleg keveredik bele a háborúba.

Eltekintve attól, hogy fenti lehetőségek mindegyike előfordulhat, a már fennálló gazdasági kötelezettségeink, továbbá a német—olasz katonai szövetség elkerülhetetlenül szükségessé teszik, hogy ezeket a kérdéseket hármásban megtárgyaljuk.

A magyar kormány ezért a legudvariasabban felkéri a német birodalom kormányát, szíveskedjék minél hamarabb közölni, hajlandó-e a német birodalom katonai vezetőjét felhatalmazni arra, hogy a magyar királyi vezérkar főnökével fenti témakörben „kötetlen” beszélgetéseket folytasson.

Amennyiben a német birodalom kormánya osztja a magyar kormány felfogását a tekintetben, hogy a megbeszélések sürgősek és szükségesek, szíveskedjék nyilatkozni arról, mikor és hogyan tartaná a legcélszerűbbnek a megbeszélésekbe az olasz kormány illetékes katonai képviselőjének bevonását. Azaz, hogy a megfelelő kezdeményezést a magyar kormány tegye-e meg az olasz kormánynál, vagy pedig a birodalmi kormány óhajt egy ilyen katonai hármass konferencia összehívásáról gondoskodni.

A tárgyalások természetesen nem lépnék túl a baráti hatalmak vezérkarai között szokásos előzetes megbeszélések, célkitűzések és elvi megállapodások, esetleg jegyzőkönyvi rögzítések határait. A német birodalmi kormány nyugodt lehet, hogy a megbeszélések magyar részről a legmesszebbmenően titokban tartanak.

A magyar kormány újból hangsúlyozza békés szándékait, és biztosítja a német kormányt, szilárd óhaja és akarata, hogy nemzeti célkitűzéseit a lehetőség legvégső határáig kizárólag saját erejéből valósítsa meg, és hogy semmi olyat nem szándékozik tenni, ami a német birodalmat és Olaszországot ezek akarata ellenére háborúba keverhetné.

A megbeszélések elvi jellegűek lennének és csupán azt a célt szolgálnák, hogy bará-

² Az 1934. március 17-i római paktum alapján 1934 májusában megkötött gazdasági megállapodásból kifolyólag. — Vö. *Berend T. Iván—Ránki György: Magyarország a fasiszta Németország „életterében” 1933—1939. 120—122. old.*

taink (Németország és Olaszország) szükségleteivel is számoljunk tervezett gazdasági átállításunk folyamán. Szükségesnek látszik ez azért is, mert a közelmúlt bebizonyította, hogy előzetes, lehetőleg minden eshetőségre kiterjedő szervezés nélkül lehetetlen a sűrűlódásmentes és meghitt, teljes erő kifejtést igénylő együttműködés.

Az esetleges időbeosztást illetően a magyar kormány a legudvariasabban megjegyzi, hogy a magyar királyi vezérkar főnöke, Werth Henrik gyalogsági tábornok, a legmagasabb német katonai szervek meghívására július hó első napjaiban³ Berlinbe utazik.⁴

2140/468 100—3.

ADAP—D. VI. 578.

222

Budapest, 1939. június 28.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

200. sz.

Külügyminiszter tájékoztatott engem annak a memorandumnak tartalmáról, melyet Magyarország tengelyhatalmakkal való hadigazdálkodási együttműködésére vonatkozó német kívánságokat illető kérdések tárgyában, tekintettel a magyar vezérkar főnökének küszöbönálló berlini útjára, a berlini magyar követnek kell a birodalmi külügyminiszter vagy államtitkár részére átadni.¹ A magyar követ utasítást kapott továbbá, hogy a magyar—lengyel kapcsolatok állásáról közlést tegyen, különösen arról, hogy a külügyminiszter egyelőre szeretné elkerülni a Lengyelország elleni nyilvános állásfoglalást, nehogy a román—lengyel viszony még szorosabbá váljon.²

A külügyminiszter hozzáfűzte, a jugoszláv követ³ ismételten, de nagyon bizonytalan formában visszatért arra a javaslatra, hogy kössenek valamiféle magyar—jugoszláv barátsági szerződést kisebbségi egyezményrel, ami lehetséges, ha Magyarország megígéri, hogy legalább később Romániát is bevonja. Emlékeztetett továbbá a jugoszláv államtitkár által a belgrádi magyar követnek felvetett — Jugoszláviából, Romániából, Bulgáriából és Magyarországból álló semleges blokkra vonatkozó —, korábban már jelentett⁴ gondolatra.

Csáky hangsúlyozta, e javaslatokkal szemben továbbra is kitérően fog viselkedni, és semmiféle tárgyalásokba sem bocsátkozik, amíg a tengelyhatalmak idevonatkozó nézetét nem ismeri.

Erdmannsdorff

73/51 891.

³ Werth 1939. július 5—8-i németországi látogatásakor az illetékes német szervek érdeklődést mutattak a kérdés iránt, de elzárkóztak a hadigazdálkodási együttműködésre vonatkozó érdembeli tárgyalások elől, azzal az ígérettel, hogy majd később térnek vissza e kérdésre.

⁴ A feljegyzés átadására csak június 28-án került sor.

¹ Lásd a 221. sz. iratot.

² Vönnle 1939. június 27-i utasítását Sztójay követnek lásd DIMK. IV. 205.

³ Svetozar Rasić.

⁴ Lásd a 216. sz. iratot.

Berlin, 1939. június 29.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSÉRŐL

528. sz.

A magyar követ felhívta ma figyelmemet a Németországban eszközölt román fegyverrendelésekre.¹ Teljes végrehajtásuk esetén ezek a román hadsereg jelentős erősödését eredményeznék. A Škoda Műveknél 1941-ig történő szállításra 1000 löveget rendeltek, közöttük 24 cm-es és 15 cm-es kaliberűeket is. Hogy komoly esetben Románia a tengelyhatalmak ellen foglal állást, ez magyar felfogás szerint biztos. Sztójay úr megítélésünkre bízta, nem kellene-e kissé lefékeznünk ezeket a Romániának menő fegyverszállításokat.

73/51 901.

Weizsäcker s. k.

ADAP—D. VI. 585.

Berlin, 1939. június 30.

HEYDEN-RYNSCH KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE
KEITEL VEZÉREZREDESSEL FOLYTATOTT TANÁCSKOZÁSRÓL

A Keitel vezérezredessel folytatott mai megbeszélésen megtárgyalásra került a magyaroknak az a kívánsága is, hogy előkészítő hadigazdálkodási megbeszéléseket kezdjenek a tengelyhatalmakkal.¹ Egyetértés uralkodott a tekintetben, hogy az olaszokkal folytatandó megbeszéléseinkbe a magyarokat nem vonjuk be, hanem velük egy későbbi időpontban lépünk érintkezésbe.

Heyden-Rynsch

73/51 911.

ADAP—D. VI. 595.

¹ Az utasítást, amely alapján eljár és a beszélgetésről beszámoló jelentését lásd DIMK. IV. 196., 209.

¹ Lásd a 221. sz. iratot.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR LEVELE
SZTÓJAY KÖVETHEZ

P. 7063.

Mélyen tisztelt Követ úr!

Június hó 3-án kelt levelére¹ válaszolva van szerencsém közölni, hogy elolvastam az ön által benyújtott folyóiratokat. Nem tagadható, hogy e folyóiratokban a magyarországi német néprészekről olyan elmélkedések találhatók, melyek túllőnek a célon, és hogy bizonyos kijelentések alkalmasak arra, hogy ott aggodalmat keltsenek. Másrészt azt is meg kell mondani, hogy ezekben az elmélkedésekben újra meg újra hangsúlyozzák, hogy a német népcsoport a magyar államot teljes mértékben igenli és abszolút államhű.

Mindenesetre szót emelek annak érdekében, hogy a jövőben a szóban forgó folyóiratok a magyarországi némettség kérdéseinek tárgyalásánál óvatosabban járjanak el. Legyen szabad azonban önt is megkérnem arra, hasson oda, hogy magyar részről is kerüljenek mindent, ami a magyarországi német néprészeket érzelmeiben sértené. A Neues Volk című lapban kifogásolt cikkel szemben hangsúlyoznom kell, hogy az itteni Magyar Nemzeti Front² lapja is vét olykor a német állami érdekek ellen, ami érthetővé teszi a viszontválaszokat.

Német részről az utóbbi hónapokban mindent megkíséreltek, hogy egy Magyarországgal megköthető sajtóegyezmény útján megakadályozzák, hogy az egyik ország sajtójában a másik országot sértő kijelentések jelenhessenek meg. Sajnos, az önök kormánya erre még nem szánta rá magát, úgyhogy még mindig lehetséges, hogy bizonyos magyar újságok, a kölcsönös barátság elemi érdekei ellen vétve, olyan cikkeket hozzanak a magyarországi némettség ellen, melyek alkalmasak a két ország kapcsolatainak megterhelésére. Ez uszítások eredményeként csak a legutóbbi napokban is olyan sértő kijelentések hangzottak el a képviselőházban a magyarországi német népiség ellen,³ amelyek a két ország között fennálló szoros barátság szempontjából mélyen sajnálatosak.

Ezért örömmel üdvözléném, ha egy sajtóegyezmény mielőbbi megkötése révén lehetőségünk nyílna arra, hogy a jövőben egyszer s mindenkorra meggátoljunk minden olyan sajtóközleményt, ami a másik felet sérthetné.

Legkiválóbb nagyrabecsülésem kifejezésével

maradok nagyméltóságod kész híve:

Weizsäcker s. k.

73/51 912—3.

¹ Sztójay említett levelében és az ahhoz mellékelte feljegyzésben a Roland-Blätter, Neues Volk, Volkstum in Süd-Osten című folyóiratok egyes, a magyarországi német kisebbségre, illetve a szlovák kérdésre vonatkozó közleményei ellen emelt kifogást. — Lásd DIMK. IV. 179.

² A Németországban élő magyarok számára engedélyezett szervezet.

³ 1939. június 22-én Klein Antal kisgazdapárti képviselő beszédében, illetve azzal kapcsolatban. — Vö. *Tilkovszky Loránt*: Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik 1938—1941. Acta Historica, 1966. 88. old.

Berlin, 1939. június 30.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
A SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT ESZMECSERÉRŐL

A magyar követ eleget tett előttem annak az Erdmannsdorff követ által már jelzett megbízatásának, hogy elfogadhatóvá tegye előttünk, miért nem foglal állást Magyarország nyilvánosan Lengyelországgal szemben.¹ A követ arról biztosított, hogy Magyarország Lengyelországgal szembeni belső beállítottsága a legutóbbi berlini magyar miniszterlátogatások² óta semmit sem változott. Magyarország nem akar Lengyelországgal szemben semmiféle kötelezettséget vállalni, és nem óhajtja a magyar—lengyel viszony elmélyítését. A magyar kormány azonban azon a nézeten van, hogy Lengyelországot jobban távol lehet tartani Romániától, ha Magyarország nem tesz túl aktív formában lengyelelles nyilatkozatokat.

Azt mondtam Sztójay úrnak, hogy Németországban erős idegenkedéssel találkozott az a mód, ahogyan a magyar képviselőházban a Lengyelországra vonatkozó kormány-nyilatkozatot fogadták. A témával kapcsolatban egyébként csak azt mondhatom neki, hogy szívesen látnánk, ha barátaink egészen barátaink lennének.

73/51 908.

*Woermann s.k.**Berlin, 1939. július 9.*

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE

547. sz.

A birodalmi külügyminiszter úr állásfoglalása a Németország és Magyarország közötti közös előkészítő hadigazdálkodási munkálatok kérdésében¹ pozitív. A magyaroknak ezért ennek megfelelően azt a választ kellene adni, hogy velük a közeljövőben érintkezésbe lépünk. Magához a munkához azonban csak akkor kellene hozzálátni, ha a német—olasz hadigazdálkodási bizottságban már megvolt az első megbeszélésünk Cavallero tábornokkal. Eddig még csak az olasz nagykövetnek² tettem rövid említést a magyar kívánságról, kijelentvén neki, hogy mi nem akarjuk Magyarországot harmadiként felvenni a német—olasz bizottságba. Szükséges lesz von Mackensen úr informálása és írásbeli válasz a berlini magyar követnek.³

Weizsäcker s. k.

73/51 919.

ADAP—D. VI. 641.

¹ Lásd a 222. sz. iratot.² Teleki és Csáky 1939. április 29—május 1-i berlini tárgyalásai. — Lásd a 211. sz. iratot.³ Lásd a 221. sz. iratot.² Bernardo Attolico.³ Sztójay Döme.

Berlin, 1939. július 10.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ ma a bolgár miniszterelnök látogatása¹ iránt érdeklődött nálam. Nagy vonásokban tájékoztattam, kiemelve, hogy a látogatás megerősítette a baráti kapcsolatokat, de semmi szenzációs dolgot nem vártunk tőle, és ilyet nem is hozott.

Sztójay úr különösen annak örült, hogy mi a bolgár revíziós kívánságokat immáron erősebben támogatjuk, mint ahogy az eddig a nyilvánosság számára látható volt. Nagyon óvatosan utalt arra, hogy Gafencu berlini látogatása² alkalmával mi a magyar revíziós kívánságokat nem támogattuk, és hozzáfűzte, hogy az ilyen alkalmakkor tett bizonyos kijelentéseket azután természetesen mindjárt egészen túlzott formában adják tovább.

A magyar—román kapcsolatokat illetően Sztójay úr megemlítette, hogy a bukaresti magyar követ ismételten tapogatózott Gafencu úrnál a kisebbségi kérdésekre vonatkozó megbeszélések tárgyában.³ Románia azonban kitart amellett, hogy elutasítja egy kisebbségi szerződés megkötését, úgyhogy Magyarország most már nem tesz további lépéseket. Teljesen holtpontra jutottak. Kérdésemre, vajon a román magatartás visszahat-e a jugoszláv—magyar viszonyra, Sztójay úr azt válaszolta, Jugoszláviával a viszony teljesen barátságos. Ennek ellenére a tervbe vett megbeszélések nem haladnak előre, ami a román behatásra vezethető vissza.

Woermann s. k.

73/51 921.

Berlin, 1939. július 10.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A magyar követ ma visszatért a Magyarország által kívánt hadigazdálkodási megbeszélésekre.¹ Megemlítette, hogy Werth tábornok Brauchitsch vezérezredessel és más katonai szervekkel is beszélt² az ügyről, és megértésre talált. Igaz, én e megbeszéléseket megelőzően Kuhl úr előtt megerősítettem, hogy e tárgyalások folytatása a Külügyminisztérium dolga;³ a követ reméli, nem származik rossz hangulat abból, hogy az ügyet Werth tábornok is szóba hozta. Azt feleltem, hogy ilyesmiről nincs szó. Kuhl úrnak én annak

¹ Kjoszeivanov 1939. július 5-i berlini tárgyalásairól lásd ADAP—D. VI. 617., 618.

² A román külügyminiszter 1939. április 18—19-i berlini tárgyalásairól lásd ADAP—D. VI. 227., 234.

³ Bárdossy László jelentése a román külügyminiszterrel folytatott 1939. június 26-i beszélgetéséről. — DIMK. IV. 204.

¹ Lásd a 221. sz. iratot.

² Werth vezérkari főnök 1939. július 4—8-i németországi látogatása alkalmával.

³ Woermann e beszélgetése Kuhl Lajos berlini követségi tanácsossal azonos tartalmú lehetett az idevonatkozó június 29-i Weizsäcker—Sztójay beszélgetéssel. — 73/51 893.

idején szándékosan mondtam, hogy az ügyet Werth tábornok jelenlétében „nem lehet érdemben megbeszélni”. Hogy a dolog mégis szóba került, ez csak természetes. Megerősítettem a követ előtt, hogy az ügyre adott időpontban visszatérünk.

73/51 920.

Woermann

230

Berlin, 1939. július 11.¹

HEYDRICH, A BIZTONSÁGI FŐHIVATAL FŐNÖKE ÁLTAL
LAMMERS KANCELLÁRIAI FŐNÖKNEK KÜLDÖTT JELENTÉS

III. 1151. AZ:11010/39. Kob./Kr.

Amint az várható volt, a magyar kormánypárt (MÉP) a pünkösdkor² megtartott parlamenti választásokon az összesen 260 mandátumból 187-et szerzett meg. A kormánypártnak ez a győzelme nem keltett semmiféle meglepetést, mert előre világos volt, hogy a kormányra támaszkodó Magyar Élet Pártja, melynek a választási küzdelemben az állam minden segítőeszköze és így a választási terror minden lehetősége is rendelkezésére állott, legalábbis ezzel az eredménnyel kerül ki a választásokból.

A választások tulajdonképpen eseményének így nem is a kormánypártnak ezt a győzelmét tekintjük, hanem sokkal inkább azt, hogy a jobboldali radikálisok nagyon megerősödtek a liberális baloldal rovására.

A jobboldali radikálisok az eddigi 13 mandátumról 49 mandátumra erősödtek, s ezenkívül a kormánynak számos választókerületben csak rendkívül szoros szavazattöbbséggel sikerült saját jelöltjeit behoznia. Azonkívül a magyar választójog mandátumelosztási rendszere teljesen a kormánypárt javára van megkonstruálva, ami kétségtelenül kiviláglik abból, hogy a kormány kerek 1,8 millió szavazattal 187 mandátumot, a jobboldali radikálisok viszont kerek 1 millió szavazattal csak 49 mandátumot nyertek.

Az, hogy az elosztási rendszer kizárólag a kormány javára van kiagyalva, a következő összeállításból világlik ki:

Kormánypárt:	szavazatok	50,0%-a, de a mandátumok	71,4%-a;
Kisgazdapárt:	szavazatok	12,3%-a, de a mandátumok	5,5%-a;
Jobboldali ellenzék:	szavazatok	25,2%-a, de a mandátumok	15,2%-a;
Szociáldemokraták:	szavazatok	4,6%-a, de a mandátumok	2,0%-a;
Liberális párt:	szavazatok	2,8%-a, de a mandátumok	2,0%-a;
Keresztény párt:	szavazatok	1,4%-a, de a mandátumok	1,2%-a;
Különböző pártok:	szavazatok	3,7%-a, de a mandátumok	2,7%-a.

Ehhez járul, hogy a nyilaskereszteseket a választásoknál minden módon piszkálták (sajtó- és gyűléstilalmak, vezetőik százsámra vannak internáló táborban stb.), hogy a 26 éven aluli korosztályok, amelyek pedig természetesen túlnyomó többségükben jobboldali radikális érzületűek, a magyar választójog szerint még nem választójogo-

¹ A kancelláriai iktatás kelte. A jelentés nem tartalmaz kelteztést.

² 1939. május 28—29-én.

sultak, és hogy Szlovákia és Kárpát-Ukrajna újonnan szerzett területein, amelyek a jobboldali radikálisok fellegetvárainak tekinthetők, egyáltalán nem is voltak választások.

Mindeme, a nyilaskeresztesek számára kedvezőtlen pontok figyelembevételével a választáson mégis elért kedvező eredményeik Magyarország további belpolitikai fejlődése szempontjából döntőnek minősíthetők.

Magát a választási küzdelmet mindkét oldalról Magyarországon eddigelé ismeretlen, elkeseredett propagandával folytatták le. A kormánypárt választási propagandájában a kormánynak Németországgal szembeni kétszínűsége ismét világosan megmutatkozott. Amíg Nyugat-Magyarország népi német területein a kormány jelöltjei, például gróf Csáky külügyminiszter Sopronban, a német—magyar barátságot és a szoros együttműködés szükségességét hangoztatták és magasztalták, a tősgyökeres magyar területeken a nyilaskereszteseket azzal vádolták, hogy azok túlzott németbarát politikát folytatnak, és Magyarországot Németországgal szemben függő helyzetbe hozzák.

A kormány olyan röplapokat osztogatott, amelyekben kiemelik, hogy Magyarországnak meg kell védenie a nyilaskeresztesek által fenyegetett függetlenségét, és maga Teleki miniszterelnök vetette szemére beszédeiben a nyilaskereszteseknek,³ hogy német pénzt fogadtak el. Különösen az úgynevezett „zöldkönyv”⁴ kavart fel nagy port. Ez egy Németországban előállított Szálasi-barát propagandabrosúra volt, amit a Dunán nagy mennyiségben csempészték be Magyarországra.

A nyilaskereszteseknek ez a részben nem eléggé óvatos választási propagandája, különösen a nekik kedvező választási eredmény nyilvánosságra hozatala után, a jobboldali radikálisok ellenfeleinél valószínű félelmet és Németország elleni elkeseredést váltott ki, alkalmat szolgáltatva a legesztelenebb híresztelésekre. Ezekben a híresztelésekben például azzal magyarázták a pengőnek a svájci tőzsdéken bekövetkezett zuhanását, hogy Németország felvásárolt Svájcban minden szabad pengőmennységet, hogy ezzel finanszírozza a nyilaskereszteseket. Ezen a réven a birodalom a nyilaskeresztesek propagandájának — állítólag — már több, mint egymillió pengőt juttatott.⁵

A Volksdeutsche Kameradschaft három jelöltje⁶ közül kettőt, dr. Mühl és Brandtot a kormánypárt listáján megválasztották képviselőnek. Dr. Mischung a pótválasztáson alulmaradt dr. Keck Antal nyilaskeresztes jelölttel szemben.

A kormány részéről különösen azt vették rossz néven, hogy a népi németek azoknak a választókerületeknek a kivételével, ahol népi németek szerepeltek a kormánylistán, csaknem kivétel nélkül a nyilaskeresztesekre adták szavazataikat. Utóbbiak listáin ugyancsak sok népi német indult, persze nem hivatalosan. (Mayer, Gruber, Eitner, Pröhle, Simon, Krancz és mások.)

Ez a tény annál figyelemreméltóbb, mivel a kormány mindent megkísérelt annak érdekében, hogy a népi németek és nyilaskeresztesek között meglevő jó viszonyt tervszerűen megzavarja. Másrészről azt is hangsúlyozni kell, hogy a nyilaskeresztesek azokban a választókerületekben, ahol a kormánypárt népi német jelöltjeivel állottak szemben, mértéktelen agitációt fejtettek ki a Kameradschaft jelöltjeivel szemben, s ezt még a kormány is támogatta.

Még nem lehet világosan látni, hogyan reagál a kormány e számára nem éppen rózsás választási eredményre. Az máris bizonyos, hogy az a stabilizálódás, amit a kor-

³ 1939. május 21-i debreceni beszédében.

⁴ Lásd a 214. sz. iratot.

⁵ Lásd a 213. és a 214. sz. iratot.

⁶ A Volksbund jelöltjeiről van szó; a jelentés itt és a továbbiakban helytelenül említi a Volksdeutsche Kameradschaftot, ez a Volksbund elődje volt.

mány a választásoktól várt, nem következett be, sőt ellenkezőleg, a nyilaskeresztesek felduzzadása csak kezdete lesz a magyar nép további radikalizálódásának.

Keresztes-Fischer belügyminiszter már utalt egy Kaposváron megtartott beszédében⁷ erre a veszélyre, ami a jelenlegi magyarországi rezsim végét jelentené, és a kormányzat legsürgősebb feladatáént a szociális kérdés megoldását és a földbirtokreform végrehajtását jelölte meg, hogy ezzel elejét vegyék a további radikalizálódásnak. Ugyanakkor utalt arra a tényre is, hogy a jobboldali radikálisok felduzzadása részben a szociáldemokraták és kisgazdák rovására következett be, hangsúlyozva, hogy „radikalizmusban nincs különbség a baloldal és jobboldal között”.

A nyilaskeresztes táborban a belügyminiszternek ezt a kijelentését úgy értelmezik, hogy a nyilaskeresztesek eklatáns választási sikere ellenére — ami pedig világosan megmutatta, milyen hatalmas támasztékuk van a magyar népben — a kormány a jövőben is megkísérli a jobboldali radikalizmust rendőri hatalommal féken tartani, és különösen Szálasi kegyelemben részesítésére nem gondol.

Hogy a kormánynak ezzel a politikával tartós sikere lesz-e, az több mint kétséges. Hiszen a nyilaskeresztesek első ízben nyíltan megmutatkozott sikere a belpolitikai arcvonalak egyre világosabbá váló tisztázódását fogja eredményezni. Ez mindenekelőtt a távolról sem egységes kormánypárt soraiban fog a legelső adódó alkalommal új válságot kirobbantani, mivel ennek a pártnak a jobbszárnya (60—80 képviselő) nem csinál titkot a nyilaskeresztesek iránt táplált rokonszenvéből, s immáron a nyilaskeresztes képviselőkre támaszkodva fokozott nyomatókat adhat követeléseinek.

Mindenesetre a döntő az lesz, sikerül-e a Hubay köré csoportosult nyilaskereszteseknek (a korábbi Hungarista Mozgalomnak) — akik 35 képviselőjükkel a magyarországi jobboldali radikális mozgalom magvát alkotják — felfogni a többi jobboldali radikális töredékcsoportot (14 képviselőt), akikkel választási szövetség fűzte egybe őket. Így teremthetnének Magyarországon egységes jobboldali radikális frontot.

3037/D. 600 458—63.

231

Budapest, 1939. július 13.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

205. sz.

Amint a külügyminiszter¹ közölte, a miniszterelnök² az ellenzéki Kisgazdapárt vezérét, a pillanatnyilag Olaszországban tartózkodó Eckhardtot írásban szólította fel távirati állásfoglalásra az Evening Standard³ azon állításával kapcsolatban, hogy Eckhardt

⁷ Lásd Magyar Nemzet, 1939. június 1.

¹ Csáky István.

² Teleki Pál.

³ Az Evening Standard 1939. július 10-i számában megjelent cikk szerint, amelyet több más külföldi lap is átvett, Eckhardt a német birodalom repülőgépparkjának nagy részét elavultnak, illetve iskolagépnek minősítette; azt állította, hogy a németek haditervüket — mivel tartós hadviselésre nincsenek kellően felkészülve — villámháborúra alapítják; kifejtette, hogy meggyőződése szerint Magyarország mindaddig nem lesz Németország szövetségese, amíg Horthy a kormányzó.

Londonban bíráló megjegyzéseket tett a német légierőről, idézve Göring tábornagy villámháborúra vonatkozó állítólagos kijelentéseit. A külügyminisztert és a vezérkari főnököt⁴ különösen felháborította Eckhardt állítólagos kijelentése, mely szerint bízik abban, hogy a kormányzó megakadályozza a Magyarország és Németország közötti szövetség létrejöttét.

Erdmannsdorff

73/51 924.

232

Budapest, 1939. július 14.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

209. sz.

F. hó 1-én, 4-én, 8-án és 11-én kelt jelentések¹ kapcsán.

Követséget legkülönbözőbb oldalról, a külügyminiszter² részéről is ismételten figyelemztetik itteni közvélemény számunkra rendkívül kedvezőtlen befolyásolására, melyet az időközben már ötödik kiadásban megjelent pécsi iromány³ okoz, óva intve Magyarországot Németország melletti elkötelezéstől, tekintettel utóbbi állítólag gyenge katonai helyzetére. Az irományt, melyet időközben német, angol, francia és lengyel nyelvre is lefordítottak és a Times is foglalkozott vele, az ellenséges propaganda legszélesebb köröknek ingyen küldi szét.

Külügyminiszter f. hó 1-i jelentésemmel továbbított javaslatára sürgősen kérek bizonyítékot eljuttatni arra vonatkozólag, hogy az idézetek helytelenek vagy Németországban tiltott folyóiratokból valók, hogy a kormánynak a kormánysajtó eddigi elutasító, de állítólagos idézetekkel szemben kevésbé hatásos állásfoglalásán túlmenően módja legyen beavatkozásra.

Erdmannsdorff

73/51 928.

233

Berlin, 1939. július 19.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

581. sz.

Amikor ma a magyar követ újra bizonyos elkedvetlenedésről beszélt, amit Magyarországgal szemben a birodalomban tapasztalt, anélkül, hogy a nyitjára jönne, min alapszik ez a rossz hangulat, Sztójay úr tudomására hoztam néhány anyagot, és pedig

⁴ Werth Henrik.

¹ A jelentéseket nem ismerjük.

² Csáky István.

³ Dr. Lajos Iván: Németország háborús esélyei a német szakirodalom tükrében. Pécs 1939.

a magyar kormány késedelmeskedését a németellenes pamfletek árusításának megtiltásában s azt a tényt, hogy ez az idegen sajtóra is átterjedt,¹ továbbá a magyar—lengyel fraternizálás egyes aktusait, amint az a lengbergi jelentésből (Pol. V. 6683.)² kiderül és más hasonlókat. A követ ezeket a közléseket tudomásul vette, és — mint rendesen — most is arról biztosított, hogy Magyarországnak Lengyelországgal semmiféle külön út nincs szándékában. Csupán a magyar—román ellenségeskedésre való tekintettel kényszerül Budapest arra, hogy a lengyeleknek egy kicsit még a kedvében járjon. Politikai realitások e mögött nincsenek.

Weizsäcker s. k.

73/51 933.

234

Budapest, 1939. július 21.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

216. sz.

194. sz. távirati utasítás¹ tartalmát ma külügyminiszterrel közöltem. Csáky ma este felhívott: a kormány Lajos pamfletjét² lefoglalta. Pécssett 14 órakor több ezer példányt elkoboztak. Ugyanez következik az egész országban, erről holnap sajtótájékoztató. Lajost holnapra Budapestre idézték, ellene valószínűleg büntető eljárás indul,³ bár törvényes alap egyelőre gyenge.

Erdmannsdorff

73/51 936.

235

Budapest, 1939. július 22.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

217. sz.

A külügyminiszter bizalmasan közölte velem, hogy a miniszterelnök a kormányzó beleegyezésével külön futárral két-két levelet intézett a Führerhez és Mussolinihoz,¹

¹ Lásd a 232. sz. iratot.

² A lengbergi német konzul 1939. július 14-i jelentése arról számol be, hogy magyar és lengyel iskolák, intézmények, társadalmi egyesületek küldöttségeik útján találkozókat rendeznek a közös határon, s a Lengyelországban tartózkodó magyar turistacsoportok is a németellenesség jegyében vesznek részt különböző barátsági aktusokon. — 1346/354 100—2.

³ Nem található az iratok között.

² Lásd a 232. és a 233. sz. iratot.

³ Erre nem került sor; a kormány elősegítette néhány hónapos külföldre távozását.

¹ A levelek német eredetijét lásd ADAP—D. VI. 712. m.; magyar fordítását MMV. 99., 100.

melyeket július 24-én a külügyminiszter számára másolat visszahagyásával a berlini, illetve római magyar követ² útján kell az illetékes Külügyminisztériumban átadni.

Az első levélben kijelenti, hogy általános konfliktus esetén a magyar kormány politikájában a tengelyhatalmakhoz kíván alkalmazkodni. Javasolja magyar képviselő bevonását a már meglevő német—olasz bizottságokba.³

A második levélben a magyar kormány hangsúlyozza, hogy rebus sic stantibus (a jelenlegi körülmények között) német—lengyel háború esetén nincs abban a helyzetben, hogy szintén megtámadja Lengyelországot.

Csáky hozzáfűzte, hogy ennek idejekoráni tisztázását a tengelyhatalmakhoz való zavartalan baráti kapcsolatok érdekében kívánatosnak tartja, amire a kormányzó is a legnagyobb súlyt helyezi.

Erdmannsdorff

73/51 937—8.

236

Berlin, 1939. július 24.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVET MEGBÍZATÁSÁRÓL

589. sz.

Éppen most járt nálam a magyar követ, akinek látogatását Erdmannsdorff úr táviratilag előre jelezte (217. sz. távirati jelentés).¹ Átadta nekem a magyar miniszterelnök Führerhez intézett és mellékletként eredetiben csatolt leveleit.² A követ kifejtette, hogy a levelek alapját egy magyar kormányhatározat képezi. Az ő megbízatása az, hogy a leveleket közvetlenül a Führernek adja át. Ő e hét csütörtökjén és péntekjén Bayreuthban lesz, és így — amennyiben a Führer ott látogatásokat elfogad — módja nyílna a levelek átadására.³ Ellenkező esetben a leveleket a birodalmi külügyminiszter úron keresztül szeretné a Führerhez eljuttatni. A leveleket Rómában valószínűleg ma adják át a Ducénak.⁴

Az átadási eljárásra vonatkozóan abban állapodtam meg a magyarral, hogy a Führernek címzett eredeti leveleket itt hagyja nálam. Ezeket én a birodalmi külügyminiszter úrnak továbbítom, hogy ez utóbbi aztán rendeltetési helyére juttassa azokat.

A két levél Sztójay által nekem egyidejűleg átadott másolatát jelenlétében átolvasva a következőket mondtam neki: Miután a magyar kormányelnöknek a Führerhez intézett leveleiről van szó, nincs jogom a levelekkel kapcsolatban bármiféle nyilatkozatot tenni. Saját tisztánlátásom érdekében szeretnék azonban néhány kérdést intézni a követhöz:

² Sztójay Döme, illetve Villani Frigyes.

³ Az 1939. június 22-i német—olasz szerződés IV. cikkelyén alapuló katonai és hadigazdálkodási együttműködési bizottságok.

¹ Lásd a 235. sz. iratot.

² Lásd a 235. sz. irat 1. jegyzetét.

³ Hitler jelen volt a bayreuthi ünnepi játékok július 25-i megnyitásán.

⁴ A levelek római átadására lásd DIMK. IV. 240.

a) Vajon az első levélben kért szorosabb együttműködés a német—olasz bizottsággal a háborús gazdálkodásra vonatkozik-e avagy más területekre is? (A magyar kormánynak a német—olasz szövetségi szerződés⁵ IV. cikkelyéből tudomása van a mi bizottságainkról.)

b) Mi értendő a második levélben „a jelenlegi körülmények” kifejezés alatt?

c) Hogyan lehet összhangba hozni egymással a két levelet?

Sztójay úr a három kérdés egyikére sem tudott feleletet adni. E tekintetben nem kapott instrukciókat. A beszélgetést azzal fejeztem be, hogy a két levelet, melyek közül a másodikat komolynak neveztem, a fentiek értelmében továbbítom.

A beszélgetést egészen szárazra és igen rövidre fogtam, nehogy a követben esetleg azt a gondolatot keltsem, mintha nem érezném át e magyar közlések különös voltát. Egyebekben minden állásfoglalást fenntartottam.

Megjegyzendő még, hogy a már korábban tervbe vett, részünkről egyelőre kétoldalúnak képzelt német—magyar hadigazdálkodási együttműködés annyiban már megindult, hogy Ritter nagykövet az elmúlt héten közte és az illetékes magyar szervek között Budapesten folytatandó előzetes eszmecserét ajánlott fel.⁶ Ajánlatosnak látnám, ha adott körülmények között ezt az eszmecserét még elhalasztanánk, különösen mivel ma Sztójay úr is egy esetleges elhalasztásról beszélt.

Előterjesztem a birodalmi külügyminiszter úrnak, tudomásulvételt kérve és a levelek Führer elé terjesztése végett.

Weizsäcker s. k.

73/51 940—2.

ADAP—D. VI. 712.

237

Berlin, 1939. július 26.

RITTER NAGYKÖVET FELJEGYZÉSE

SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Hivatkozással f. évi július hó 21-én folytatott beszélgetésünkre¹ a magyar követ azt mondta, hogy Bayreuthba és Münchenbe való elutazása előtt még beszélni óhajt velem, hogy tájékoztasson, ha az államtitkár úr a vele f. évi július hó 24-én folytatott beszélgetésről² még nem tájékoztatott volna. Azt mondtam, hogy már tájékoztattak e beszélgetés tárgyáról.

A magyar követ ezután azt mondta, Budapesten örömmel üdvözölték, hogy én kaptam megbízatást a javasolt megbeszélések vezetésére; mivel azonban a magyar kormány július 24-i levelének³ tárgyát ugyanezek a megbeszélések képezik, de sokkal szélesebb alapon, helyénvaló lesz, ha ennek időpontját most még nem rögzítjük. Azt válaszoltam,

⁵ Lásd NSz. 451—453. old.

⁶ A Külügyminisztériumból a hadigazdálkodási tárgyalásokra kiküldött Ritter nagykövet feljegyzését Sztójayval 1939. július 21-én Berlinben folytatott megbeszéléséről lásd ADAP—D. VI. 706.

¹ Lásd ADAP—D. VI. 706.

² Lásd a 236. sz. iratot.

³ Az első *Teleki*-levél — lásd MMV. 99.

hogy az említett levél olvasásakor számomra nem vált nyilvánvalóvá, hogy a javasolt megbeszélés tárgya a korábbival szemben jelentősen kibővült. Egyébként a július hó 24-i két levél birtokában nem az én dolgom, hogy ebben a külön kérdésben állást foglaltak.

A magyar követ újra meg újra hangsúlyozta a két ország közötti egészen magától értetődő szoros és baráti kapcsolatokat, egészében azonban meglehetősen elfogódott benyomást keltett.

Ritter

73/51 952.

238

Berlin, 1939. július 29.

ATTOLICO BERLINI OLASZ NAGYKÖVET LEVELE
WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRHOZ

Kedves Weizsäckerem!

Telefonbeszélgetést folytattam Ciano őnagyméltóságával a Magyarországnak adandó válaszról, mégpedig Ribbentrop őnagyméltósága kívánságára, aki arra kért, hogy állapítsam meg, mik az erre vonatkozó olasz elképzelések.

Ciano őnagyméltósága úgy gondolja, szükséges lenne, hogy ebben az ügyben mindkét kormány teljes egyetértésben járjon el. Tájékoztattam Ciano őnagyméltóságát arról a két alternatíváról, melyet nekem Ribbentrop őnagyméltósága felvázolt, mégpedig:

1. az azonnali megválaszolás lehetősége, a nekem tegnap nagy vonásokban megadott értelemben;¹

2. a másik alternatíva az lenne, hogy várjunk a válasszal addig, amíg Ribbentrop őnagyméltósága Csákyval nem találkozik.²

A két lehetőség közül Ciano őnagyméltósága a másodikat részesítené előnyben.

Ciano őnagyméltósága mindenesetre közölte, hogy ő már találkozott Villani római magyar követtel, akinek szóban már megmondotta, hogy a második levél Olaszországban balszerencsés benyomást keltett, és ami az első levelet illeti, ennek egyedüli értelme az, hogy a másodikat lehetővé tette.³

Ami az első levélben foglalt kérdést illeti (Magyarország bevonása az olasz—német katonai megbeszélésekbe), Ciano őnagyméltósága — legalábbis pillanatnyilag — helyénvalónak tartaná mindenféle erre vonatkozó válasz elkerülését.

A legszívélyesebb üdvözléssel:

Attolico s. k

73/51 960.

ADAP—D. VI. 739.

¹ A választervezet szerint Hitler Magyarország katonai részvételét egy lokalizált német—lengyel háborúban nem igényli. Általános európai konfliktus esetén azonban Németország oldalán a helye. — Lásd ADAP—D. VI. 739. 3. jegyzet.

² Csáky 1939. augusztus 4—8 között választható időpontban németországi látogatásra kapott meghívást. — 73/51 962—3.

³ Villani június 26-i jelentését Cianoval folytatott beszélgetéséről lásd DIMK. IV. 244.

Berlin, 1939. augusztus 5.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVET KIJELENTÉSEIRŐL

A magyar követ mai látogatása alkalmával szóba hozta a magyar miniszterelnök Führerhez intézett két levelét.¹ Ki akarta magyarázni és szépítgetni akarta a második levél tartalmát. Azt mondtam neki, hogy ebben a kérdésben nem akarok elébe vágni a birodalmi külügyminiszter úrnak, és az ügyben egyáltalán nem tudok állást foglalni. Sztójay úr azt is belefűzte a szavaiba, hogy a levél fogadtatása Olaszországban jóindulatúbb volt, mint a jelek szerint Németországban.²

Woermann s. k.

73/51 969.

Berlin, 1939. augusztus 5.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
ATTOLICO BERLINI OLASZ NAGYKÖVETTEL
FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

614. sz.

Ma délután elmondottam az olasz nagykövetnek Sztójay követ azon megjegyzését, hogy a magyar miniszterelnök Führerhez intézett, Lengyelországgal kapcsolatos magyar álláspontot tartalmazó ismert levelének fogadtatása Olaszországban jóindulatúbb volt, mint a jelek szerint Németországban.¹

Attolico úgy vélte, nem először fordul elő, hogy a magyarok Róma és Berlin között ilyenfajta különbségeket konstruálnak. A valóságban gróf Ciano az említett levél átvételekor azt balszerencsésnek (*sinistra*) minősítette a magyar követ előtt.²

Német részről tudvalevőleg még semmiféle állásfoglalás sem történt a magyar kormányval szemben, kivéve a levél átvételekor Sztójay követtel folytatott beszélgetésemet.³

73/51 970.

Weizsäcker s. k.

¹ Lásd MMV. 99., 100.

² Ezzel kapcsolatban lásd a 240. sz. iratot.

¹ Lásd a 239. sz. iratot.

² Lásd a 238. sz. iratot.

³ Lásd a 236. sz. iratot.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET FELJEGYZÉSE
HITLER ÉS CSÁKY KÜLÜGYMINISZTER MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A Führer, aki a magyar külügyminisztert a birodalmi külügyminiszter¹, Hewel követ-ségi tanácsos, Újpesti követ-ségi titkár és az én jelenlétemben fogadta, a beszélgetés azzal kezdte, hogy kifejtette megbotránkozásunkat a magyar miniszterelnök levelén,² mely szerint Magyarország egy német—lengyel konfliktus esetén nem tud részt vállalni. Megjegyezte, hogy sohasem vártuk el Magyarország katonai részvételét egy ilyen ösz-szecsapásban. A probléma katonai oldala kizárólag Németország dolga. Más államok támogatását egyenesen nem is vennénk szívesen.

Egyébként számunkra Lengyelország nem jelent katonai problémát. Az ottani mér-tékadó körök pillanatnyi magatartását mindenesetre tiszta örültségnek kell minősíteni. A Führer nyomatékosan kijelentette, hogyha a lengyelek megismételnék azt a kísérlet-t, hogy ultimátumot intézzenek Danzighoz,³ ezt Németország megfelelő válaszbán részesítené. Ebben bennünket Franciaország és Anglia nem tudnának megakadályozni. Hogy egy általános háború esetén nyugaton defenzív vagy offenzív magatartást tanúsi-tanánk-e, ez olyan kérdés, amit később döntünk el. Azt a módot, ahogy a lengyel sajtó ír, azt, hogy Lengyelországban olyan térképeket terjesztenek, amelyeken a birodalom területe fel van osztva, csak az ész beteges elfajulásának lehet tekinteni. A lengyelek szemlátomást képtelenek reál- és katonapolitikusan gondolkozni. Saját erejüket illetően veszélyes önámítás áldozatai. Érthetetlen a német hadsereg erejéről alkotott illúziójuk.

A Führer ezután újból hangsúlyozta, hogy gróf Teleki levele lehetetlenség, mivel olyan légkörre mutat, ami érthetetlen mindazok után, hogy Magyarország a múlt és a folyó évben mennyi elvesztett területét kapta vissza⁴ kizárólag német támogatással. Múlt év augusztusában a kormányzó is kifejezésre juttatta azt a nézetét, hogy egy konfliktus esetén Németország összeroppanna, és ezt a felfogását német katonai szemé-lyekkel is közölte.⁵ A magyar revízió gyakorlati végrehajtása csak nagy német áldozatok révén vált lehetségessé (erődrendszerünk kiépítése és 7 milliárdnyi aranymárka kiadás hadseregünkre). A magyar revíziós igények még tovább menő támogatása ez idő szerint a katonai adottságokra való tekintettel nem lehetséges, éppoly kevésbé, mint ahogy Magyarország sem gondolna arra, hogy hadba szálljon Elzász-Lotaringiára vonatkozó esetleges német igények érdekében. Az egyes problémákat nem lehet egymástól elvá-lasztani. Ha Németország egy háborúban alul marad, úgy a magyar revíziós álmoknak is vége. Akkor a nyugati hatalmak gondoskodnak Csehszlovákiának nemcsak helyre-állításáról, hanem még megerősítéséről is. Mussolini és ő tisztában van azzal, hogy csak valamennyi színtéren együttesen nyerhetnek vagy együttesen veszthetnek. Ezért lesz

¹ Ribbentrop.

² Lásd MMV. 100.

³ Az 1939. augusztus 4-i, a danzigi szabad állam szenátusának elnökéhez intézett lengyel jegyzéket lásd ADAP—D. VI. 774. m.

⁴ 1938 novemberében a „felvidéki” területgyarapodás; 1939 márciusában Kárpát-Ukrajna birtokba-vétele.

⁵ Horthy 1938. augusztus 22—25-i németországi látogatása során tett ilyenféle kijelentéséről más forrás nem emlékezik meg.

eredménytelen a túldólad minden csábítása, hogy a tengelyhatalmakat egymástól elválassza. Egy földközi-tengeri konfliktus esetén Németország egész hatalmával Olaszország mögé áll, és fordítva, Olaszország egy Danzig miatti konfliktusban is éppúgy támogat bennünket, mint tette ezt Ausztria csatlakozásánál és a cseh válság idején is. Németországnak nincsenek igényei Olaszországgal szemben. Életsükségletei vannak az Északi- és Keleti-tenger térségében, hegyei viszont már most is bőven vannak. Ha Németország ma elvesztené pozícióját, Magyarországot is automatikusan szétvernék. A nyugati hatalmak terve szerint ebben az esetben többek között Felső-Ausztriát, Regensburg vidékét és Szilézia egyes részeit az új Csehszlovákiához csatolnák, melynek közös határt kellene kapnia Jugoszláviával, s ezzel szláv korridort képeznének Közép-Európán keresztül. Ez az új képződmény természetesen a nyugati hatalmak szolgálatában állana.

Ha Magyarországon egyesek rossz néven veszik Németországnak Szlovákiával szemben elfoglalt álláspontját, úgy ehhez az a megjegyzése, hogy nekünk egyáltalán nincsenek érdekeink a Kárpátoktól keletre. Katonailag sem akarjuk magunkat egy keleti főregnyúlvánnyal megterhelni. Jelenleg Szlovákia csak katonailag jelent fontos területet számunkra, Lengyelországra való tekintettel. Egyébként számára a szlovákok sorsa személyileg közömbös. Ismert javaslatával⁶ a legmesszebbmenő ajánlatot tette Lengyelországnak, amit csak tenni lehetett. Ilyen ajánlat nem ismétlődik meg még egyszer. Egyetlen más német sem lett volna abban a helyzetben, hogy önként ilyen hosszú távú, német részről oly nagy áldozatokkal járó megegyezést ajánljon fel Lengyelországnak. A lengyelek azonban ajánlatát pókhendien visszautasították,⁷ ehelyett szövetséget kötöttek Angliával és féktelen sajtóhadjáratot indítottak. Hát megőrültek Varsóban? Ha össze kell csapni Lengyelországgal és a nyugati hatalmakkal, úgy ő ezt minél hamarabb kívánja, amíg él és amíg a mozgalom még fiatal. A világháborúban Angliáról szerzett tapasztalatai nem nagy tiszteletet sugallnak neki Anglia irányában. A háború lényegesen másképp végződött volna, ha Németországot nem olyan nyomorúságos módon vezették volna. Forradalom nélkül, védekezve még 1918 után is legalább egy évig jól tarthattuk volna magunkat.

Lengyelország egyáltalán nem jelent Németország számára katonai problémát. A Lengyelországgal való feszültség a hadsereget száz százalékgig fanatikusan az ő oldalára állította, éppígy azt a még meglevő ellenzéket, nevezetesen bizonyos porosz nemesi családokat, akik soha nem értették volna meg a Lengyelországgal szemben tanúsított előzékenységet. Ő pontosan ismeri a lengyel hadsereget, már csak a sok német révén is, akik ebben a hadseregben szolgáltak. Lengyelországnak van néhány jó hadosztálya, mérsékelt felfegyverezve, de vannak aztán közepes és rossz hadosztályai, igen rossz felszereléssel. Pontos információi vannak a lengyel mozgósítási tervről és a lengyel vezetők taktikai elképzeléseiről, éppígy a hadsereg löszerellátásáról és helytállási fokáról. A lengyel hadseregnek már most hullafoltos az arca. Sohasem lesz nagy magyar birodalom, ha Németország a háborút elveszti.

Remélnünk kell, hogy Lengyelország az utolsó pillanatban még észre tér. Mégis, mi már eleve kétfrontos háborúval számoltunk, melyet adott esetben villámgyorsan fogunk megvívni. Ha erre sor kerül, szétverik nemcsak a lengyel hadsereget, hanem a lengyel államot is. Szlovákia számunkra katonapolitikailag fontos kiindulópont. Nagyon sajnálatos, ha Magyarországon olyan felfogás jutna érvényre, hogy Magyarországnak

⁶ Lásd a 208. sz. irat 14. jegyzetét.

⁷ Lásd a 209. sz. irat 3. jegyzetét.

csak korlátozott érdekei fűződnek a német sikerhez. Amíg a szláv csehek a szláv szlovákokat, továbbá a szláv szerbek a szláv horvátokat és a szláv lengyelek a szláv ukránokat elnyomják, lehet, hogy a pánszláv eszme veszít jelentőségéből, de majd felbukkan újra. Vele szemben csak a németek és a magyarok állnak s bizonyos mértékben az olaszok. A nyugat azonosítani fogja magát ezzel a szellemáramlattal, mert az neki hasznos.

Csáky gróf közbevetette, hogy Vansittart⁸ négy nappal ezelőtt azt üzenté neki, hogy Magyarország osztozni fog Németország sorsában.

A Führer megjegyezte, hogy a nyugati hatalmak azért teremtették meg Csehszlovákiát, mert az nem életképes, s Csehszlovákia lett a nyugat legszolgálatkészebb és legalárendeltebb állama.

Csáky gróf hangsúlyozta, hogy az általános politikai helyzetet Magyarországon nagyban-egészben úgy fogják fel, mint minálunk. Sajnálja, hogy a kezdeményezés, melyet a magyar kormány a két levéllel megragadott, nem járt a kívánt sikerrel. A magyar kormány e levelekkel azt akarta mondani az olaszoknak és nekünk: „Veletek vagyunk. Nemzeti becsületünk azonban nem engedi, hogy Lengyelország ellen harcoljunk.”

A Führer hozzáfűzte, hogy a német nép e pillanatban sokkal inkább teljes lélekkel a lengyelek ellen van, mint volt annak idején a csehek ellen, mivel a lengyelek egykori német birodalmi területeket vettek el, és ártatlan németekkel szemben a legállatiasabb módon jártak el. Olyan nagy lett volna a felhőrdülés, hogy eddig még nem is közölte a nyilvánossággal azt a tényt, hogy német férfiakat kiheréltek. A lengyel magatartás lehetetlen. A lengyelek által kigúnyolt német hadseregben most olyan a hangulat, hogy rettenetes csalódás lenne számára, ha a lengyelek az utolsó pillanatban mégis észre térnének. Ugyanígy gondolkodik a német nép, amely nem értette meg a Lengyelországgal szemben eddig tanúsított előzékeny politikát. A Führer megismételte, hogyha Lengyelország még egyszer olyan jegyzéket intéz Danzighoz, mint amilyen a legutóbbi volt, Németország azonnal maga fogja annak megválaszolását kézbe venni. Téves következtetés azt feltételezni, hogy ő fél a Franciaországgal és Angliával való összececpástól. Nincs erre kedvezőbb pillanat, mint a mostani. Egyetlen angol hajó sem jut el az Északi-tengerre, még kevésbé a Keleti-tengerre. Németország blokád alá vétele csak borzalmas veszteségekkel lenne lehetséges. Különben is a legfontosabb nyersanyag-területeken függetlenek vagyunk. Augusztus 1. és szeptember 1. között a német légierőt 490 ezer főre, a következő évben 600 ezer főre emelik. Ez óriási szám. Miénk a világ leghatalmasabb légierije, amely kétszer olyan erős, mint Franciaországé és Angliáé együlttve. Fölényben vannak repülőgéptípusaink is. Éppígy a mienk a legerősebb léghárító fegyverzet is, ehhez jön még a több mint hat és fél ezer, legkorszerűbb anyagból készült harckocsi. A német páncélelhárítás kitűnő. A világ egyetlen hatalma sem tudja a német nyugati erődtítéseket áttörni. Őt még senki sem ijesztette meg életében, éppoly kevésbé tudja ezt Anglia megtenni. De az annyiszor megjósolt idegösszeomlás sem fog rajta erőt venni. Talán még észre tér Lengyelország, bár utóbbi időben már szertefoszlott ez a hite, mióta az angolok támogatják a lengyeleket.⁹ Ha a lengyelek elfogadták volna a német ajánlatot, éppen olyan baráti viszonyba kerültek volna velünk, mint a litvánok.¹⁰

⁸ Sir Robert Vansittart, az angol külügyminiszter diplomáciai főtanácsadója. A Csáky által neki tulajdonított kijelentés Sargenttől, az angol Külügyminisztérium vezértitkárától származik. — Lásd Barcza londoni magyar követ 1939. július 31-i jelentését: DIMK. IV. 250.

⁹ Beck lengyel külügyminiszter londoni látogatásakor, 1939. április 6-án kiadott közös nyilatkozat angol—lengyel szövetségi szerződés kötésére irányuló tárgyalásokat jelentett be.

¹⁰ Litvánia engedett a német követelésnek, s 1939. március 23-án Németország bekebelezte a Memelvidéket.

A mi kívánságunk az lenne, hogy az északkelti államokban jó kereskedelmi partnereket találjunk. Lakói természetesen nem válhatnak németekké, mivel ezeket az országokat nem németek lakják.

Csáky gróf a két magyar levél magyarázataképp még kifejtette, hogy a magyar kormány nem akarta kitenni magát annak az utólagos szemrehányásnak, hogy meglapult, mert hallgatott egy Lengyelországgal való esetleges konfliktusban követendő magatartásáról. A magyar katonai vezetés is sürgeti a Németország és Magyarország közötti politikai kérdések tisztázását, hogy bizonyos katonai megbeszélések mielőbb megkezdődhessenek. Tudtával hadigazdálkodási együttműködésre vonatkozóan már meg is kezdődtek a megbeszélések Ritter nagykövet és Sztójay követ között.¹¹

A Führer ehhez hozzáfűzte, hogy Anglia vazallusokat keres magának, és azért adott garanciát a különféle országoknak. Franciaország halálosan fél az elszigetelődéstől, és most kiabálással bátorítja önmagát. A szovjet kormány szemlátomást nem akarja senki mellé lekötni magát, de ellenünk sem akar harcolni, mivel éppúgy fél hadserege vereségtől, mint annak győzelmétől. Hadserege ezenkívül nem mozgatható. Motorizálása inkább akadály. Hadműveletek vezetésére alkalmas katonai vezetőik nincsenek. A szovjetek nem fogják a cárok hibáját megismételni, és nem véreznek el Angliáért. Ezzel szemben megpróbálják, hogy esetleg a balti államok vagy Lengyelország rovására gazdagodjanak anélkül, hogy katonailag elköteleznék magukat.

Németország kis nyugati szomszédállamai megkíséreltik, hogy semlegesek maradjanak. Svájc mindenkire lő, aki semlegességét nem respektálja. Jugoszlávia az óvatos, tartózkodó semlegesség politikáját folytatja, nem saját kívánságára, hanem a szükségnek engedelmességgel. Válság esetén lehetőség szerint megkísérelné, hogy a tengelyhatalmak, különösen Olaszország ellen foglaljon állást. Albánia megszállása¹² Olaszország számára általános politikai helyzetének mérhetetlen javulását eredményezte. Görögország a legszívesebben semleges maradna, egy brit megerősökölést azonban félig sírva, félig nevetve viselne el, mivel Angliát ez idő szerint erősebbnek tartja, és szüksége van az angol pénzre. Románia (Gafencu) elméletileg a becsületes alkusz politikáját folytatja, gyakorlatilag azonban azon van, hogy minél többeket mozgósítson ellenünk. Gafencu közben óvatos, mert tudatában van annak, hogy a román hadsereg milyen rossz. Ártatlan angliai utazások leple alatt Pál régens herceg¹³ és Gafencu¹⁴ megkísérlik, hogy Angliára támaszkodjanak, anélkül, hogy idő előtt elárulnák magukat. Törökországot az angol pénz utáni vágy tartja hatalmában. Az olasz fenyegetés csak ürigy volt a magatartásában bekövetkezett változásra. Egyedül a bolgárok megbízhatóak a Balkánon, és az olaszok albániai fellépése óta, meg mióta felszerelésükhöz túlünk támogatást kaptak,¹⁵ már nem is egészen olyan félnékek. Bulgáriának nincs nagy hadserege, de ami van, belsőleg rendezett, és olyan erőt képvisel, ami legalábbis elővigyázatosságra inti a többieket. A legbizonytalanabb tényező Románia, ezután következik Jugoszlávia, majd Görögország. A románoknak velünk szemben rossz a lelki-

¹¹ Lásd a 237. sz. iratot.

¹² 1939. április 7-én.

¹³ A kiskorú II. Péter király nevében látta el Jugoszlávia államfői teendőit. 1939. július 17—augusztus 2. között magánlátogatást tett Londonban.

¹⁴ 1939. április 23—26-án tett látogatást Londonban.

¹⁵ A bulgáriai német fegyverszállítás alapja egy 1938. március 12-i titkos egyezmény volt. — ADAP—D. V. 181. —, amelynek 30 milliós volumenét az 1939. április 21-i titkos egyezményben — ADAP—D. VI. 243. — 45 millió birodalmi márkára emelték fel.

ismeretük. Jellemileg sincs erős megalapozottságuk. Mindenesetre attól is óvakodnak, hogy velünk szembeni ellenséges érzelüket túl nyíltan dokumentálják.

Csáky gróf megjegyezte, hogy nagyon jól ismeri Romániát. Különbséget kell tenni az erdélyi románok között, akik a magyar vezetés alatt is nagyon jól beváltak, és az óhazai románok¹⁶ között, különösen a Párizsban nevelkedett román értelmiség között. A románok védelemben nem rossz katonák. Csak a tisztikar rossz. A románok Magyarországot saját kezdeményezésükből valószínűleg nem támadnák meg, hanem kívánnának egy kedvező alkalmat, amint ezt annak idején 1916-ban is a lucki csata után látták elérkezettnek.¹⁷

A Führer ezzel egyetért.

Csáky gróf még megjegyezte, hogy a románok most is 150 ezer embert mozgósítottak. Magyarország ezt nem teszi, hogy pénzt takarítson meg, amit a Führer helyeselt. Csáky gróf hozzáfűzte, hogy a románok most egy kb. 650 km hosszú védelmi vonalat építenek ki Jugoszláviától a Kárpátokig, bunkerekkel és mozgatható páncélpulókkal, éppígy egy második vonalat Kolozsvárnál és egy harmadikat a Kárpátokban. Ezzel szemben teljesen elhanyagolják a Prut és Dnyeszter-vonalat Oroszországgal szemben. A dobudzsai határt viszont lázasan erősítik.

A Führer is azt hiszi, hogy a románok maguktól egyelőre semmit sem tesznek.

Csáky gróf annak a véleményének adott kifejezést, hogy Románia — ameddig csak lehet — semleges marad, Jugoszlávia pedig csak akkor avatkozna be ellenünk, ha nekünk tényleg rosszul menne.

A Führer elmondotta, hogy a protektorátusban nyugalom van. Csak két, kevésbé jelentős incidens fordult elő. Elégedettek vagyunk a cseh munkásokkal, akik lelkes beszámolókat küldenek hazájukba. A csehek maguk között sem egységesek. Egy német— lengyel konfliktus s ennek súlyos következményei Lengyelországra a legerősebb igazolás lenne az olyan cseh politikusok számára, mint Hácha.

Csáky gróf megjegyezte, hogy Csehország mint a pánszlávizmus exponense, az orosz nacionalizmus feléléde esetén veszélyes lehet, amit a Führer megerősített.

Csáky gróf még elmondotta, hogy a Moszkvában orosz nyelven tartott hazafias rádióelőadások állítólag erős visszhangra találnak a jugoszláv ifjúságban.

A Führer megjegyezte, hogy bár a Romanov-család egyetlen tagja sem kerül az új Oroszország élére, mégis könnyen lehetséges, hogy a bolsevizmus nemzeti sisakot fog ölteni. Beszért ezután az orosz filmhíradók bemutatásából szerzett benyomásokról. Elgondolkodtató, hogy az oroszországi fiatal nemzedék csak a bolsevizmust ismeri.

Csáky gróf megkérdezte, vajon a Führer lehetségesnek tartja-e, hogy adott esetben a török hadsereg Bulgária leküzdése után Románián keresztül Magyarországra ellen nyomuljon előre. Ezt a Führer kizártnak nyilvánította, mivel a törökök lomhának bizonyultak és mindig más oldalról jövő kezdeményezésre volt szükségük. Az azonban lehetséges, hogy a Çatalca-vonalat¹⁸ és a tengerszorosokat megerősítik. Az utóbbiaknál a montreux-i egyezmény¹⁹ óta eltelt években hihetetlenül kevés történt.

Csáky gróf elmondotta, hogy Atatürk 1927-ben azt mondta neki, ha a szerbek és bolgárok valamilyen formában összeállnának, az Törökország számára háborút je-

¹⁶ Az ún. regátbeliek.

¹⁷ A Bruszilov-offenzíva sikere, a lucki frontáttörés nyomán előállott helyzetben üzent hadat Románia 1916. augusztus 27-én az Osztrák—Magyar Monarchiának és nyomult be seregeivel Erdélybe.

¹⁸ Konstantinápolytól nyugatra húzódó erődvonat. Fontos szerepet töltött be 1912-ben a bolgár seregek előnyomulásának megállításában.

¹⁹ Az 1936. július 20-i montreux-i egyezmény a Dardanellák biztonságáról intézkedett.

lentené. Mondotta azt is, hogy Törökország sohasem fog Magyarország ellen fegyvert. Az új török államelnök²⁰ nemrég megerősítette ezt a kijelentést.

A Führer újból hangsúlyozta, kizártnak tartja, hogy a törökök nyugaton országuk határain túl alkalmazhatók lennének. Számolniok kellene azonkívül egy Konstantinápoly elleni pusztító olasz légitámadással, hiszen ehhez az olaszok Albániában jó támaszpontokat szereztek. A törökök azt remélik, hogy új magatartásukkal sok pénzt szerezhetnek, elvérezni azonban nem akarnak Angliáért. Elrendelte, hogy Törökországba, Romániába és némileg Jugoszláviába irányuló fegyverszállítmányainkat is állítsuk le, és hogy ezek az országok csak olyan hadianyagot kapjanak tőlünk, amit különben másutt is meg tudnának vásárolni. Ha azt mondják, hogy a franciák nem akarnak nekirohanni a Westwallnak²¹ hanem Észak-Afrikában akarnak harcolni vagy az olaszokra akarják vetni magukat, ez ostobaság, mert hála a saját és az olasz tengeralattjáróknak és azok kiváló támaszpontjainak, az ellenség a Földközi-tengeren nem tud majd hajózni. Azonkívül biztosan ő sem szemlélné tétlenül, ha Franciaország megtámadná Olaszországot.

Ez után a megbeszélés után, ami 1 óra 40 percig tartott, tea mellett csaknem másfél órás beszélgetés következett, melyben a Führer többek között a történelmi események fényénél beszámolt a német—angol kapcsolatokról és megjegyezte, ha Chamberlain már 1935-ben kormányon lett volna, akkor az angol kormány talán elfogadta volna az ő nagylelkű ajánlatát, s ezáltal az egész világhelyzet megváltozott volna. Pusztán az volt a kívánsága, hogy biztosítsa a szükséges német életeret, beleértve a gyarmatokat is. Ennek fejében minden módon támogatta volna Angliát, a kelet-ázsiai angol érdekek megvédésénél is. Egy európai háború Anglia számára előreláthatólag Hongkong, Szingapur és India elvesztését fogja eredményezni, márpedig a kelet-ázsiai és új-guineai német gyarmatok a sárga fajnak az angolok hibájából várható előrenyomulásával szemben nem tarthatók angol hátbiztosítás nélkül. Anglia veresége esetén sohasem törjük magunkat Indiáért. Ott káosz lesz és mindenki harca mindenki ellen. A Führer részletesen elemezte a cseh, illetve lengyel hadsereg különböző értékét és különös sajátosságait, kiemelve utóbbi nagyzási hóbortját.

A birodalmi külügyminiszter úr²² azt mondotta nekem, hogy Csáky gróf annak a beszélgetésnek a folyamán, melyet ma vele négy szemközt folytatott, megígérte, hogy a magyar miniszterelnöknek a Führerhez és Mussolinihoz intézett két levelét visszavonják, mivel azokat sajnálatosan félreértették. Ezért a kormány nevében minden felelősséget vállal.

Csáky gróf azt mondta nekem útban hazafelé, hogy fentieket Sztójay követ útján hivatalosan is közölteti.²³ Megfelelő értesítés megy Rómába is.²⁴ Abban az egészen valószínűtlen esetben, ha a magyar kormány eljárását nem hagyná jóvá, benyújtja lemondását.

von Erdmannsdorff s. k.

33/25 614—24.

ADAP—D. VI. 784.

²⁰ Ismet İnönü.

²¹ A nyugati német erődvonal.

²² Ribbentrop.

²³ Augusztus 9-én a bécsi magyar főkonzulátusról ilyen értelmű utasítást táviratoztatott Sztójaynak, aki másnap jelentette az utasítás végrehajtását. — DIMK. IV. 260., 261.

²⁴ A római magyar követség csak augusztus 11-én hajthatta végre az azonos tartalmú utasítást. — DIMK. IV. 265.

Berlin, 1939. augusztus 19.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA
MACKENSEN RÓMAI NÉMET NAGYKÖVETNEK

383. sz.

A legesztelenebb híresztelések keringenek Csáky gróf németországi tartózkodásáról,¹ a birodalom különböző mértéktartó személyiségeinél tett állítólagos látogatásairól, az ezeken állítólag megvitatott legkülönbözőbb fajta politikai tervekről, kezdve a Róma—Berlin-tengelyhez való csatlakozástól egészen Magyarország Németországgal szembeni teljes vazallusi viszonyáig. Német cáfolat nem járt semmi eredménnyel.² Hogy véget vessünk a nemzetközi sajtó Németország és Magyarország viszonyát mérgezni akaró kísérleteinek, egy magyar részről jövő radikális cáfolatot tartunk szükségesnek.

A birodalmi külügyminiszter³ ezért arra kéri önt, használja fel Csáky gróf mostani római tartózkodását⁴ arra, hogy őt felkeresse és rábírja egy ilyen magyar cáfolat kiadására.⁵

Élénk érdeklődés mutatkozik itt azonfelül az iránt is, amit Csáky gróf Rómában politikailag végez. A birodalmi külügyminiszter úr aggódik, hogy azokban a római körökben, amelyekre pillanatnyilag amúgy is az egész angol és francia propaganda összpontosul, Csáky kedvezőtlen, a német álláspontot gyöngítő tevékenységet fejt ki. A birodalmi külügyminiszter úr azonnali távirati jelentést kér mindenről, ami Csáky római tárgyalásairól ismertté válik.⁶

Az ön személyes tájékoztatására a birodalmi külügyminiszter úr hozzáfűzi, hogy a német magatartásban az ön röviddel ezelőtti obersalzbergi tartózkodása⁷ óta semmi sem változott. A birodalmi külügyminiszter ezért arra kéri önt, hogy mint eddig, ezután is tanúsítson szilárd, sőt csökönyös magatartást. A helyzet időközben kiéleződött. A megoldás már nem odázható el sokáig, és így vagy úgy, de bekövetkezik. Ha Lengyelország nem adja be a derekát, akkor eltörlik. A nyugati hatalmak egyáltalán nincsenek abban a helyzetben, hogy Lengyelország oldalára álljanak vagy Olaszországot megtámadják, hacsak nem akarják létüket kockáztatni.

Weizsäcker

73/52 223—4.

ADAP—D. VII. 124.

¹ Csáky 1939 augusztus közepén Frick német belügyminiszter vendégeként a starnbergi tónál üdült.
² A Deutsches Nachrichtenbüro 1939. augusztus 18-i, majd 19-i jelentése az angol és francia lapok híreinek cáfolataként hangsúlyozta, hogy Csáky — augusztus 8-i hivatalos látogatása óta — sem Hitlerrel, sem Ribbentroppal nem találkozott.

³ Ribbentrop.

⁴ Csáky 1939. augusztus 18-án Rómába repült. — Lásd a 244. sz. iratot.

⁵ Minthogy Mackensennek a 19-én reggel Rómából már távozó Csákyval nem sikerült érintkezésbe lépnie, Weizsäcker a budapesti követet szólította fel a magyar cáfolat sürgetésére. — Lásd ADAP—D. VII. 126.

⁶ Lásd a 244. sz. iratot.

⁷ Mackensen Ciano 1939. augusztus 12—13-i obersalzbergi látogatása alkalmával volt odarendelve.

Budapest, 1939. augusztus 20.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

237. sz.

Az államtitkár felszólítására.¹

A külügyminiszter-helyettes utalt Csáky Salzburgban magyar kormánylapok tudósítói előtt tett kijelentéseire, melyekben ironizálva visszaütötte az ellenséges sajtó állításait a Magyarországra gyakorolt német nyomásra vonatkozóan. Ugyanilyen értelemben láttak napvilágot magyar vezércikkek is.² Miután a magyar sajtó leköszölte a német cáfolatot,³ Vörnle egyelőre újabb magyar cáfolatot nem tart célszerűnek.

73/52 218.

Erdmannsdorff

244

Róma, 1939. augusztus 20.

MACKENSEN RÓMAI NÉMET KÖVET TÁVIRATA
WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK

357. sz.

Ma este kapott távbeszélő¹ és aug. 19-én kelt 383. sz. birodalmi külügyminiszteri távirati utasításra.²

Ciano, akinek eredetileg csak holnap, hétfőn kellett volna Albániából visszatérnie,³ ma délután meglepetésszerűen visszaérkezett, mert az albániai időjárási viszonyok a főleg repülőre beállított program végrehajtását napokon át lehetetlenné tette volna. Közvetlenül hazatérte után felkerestem a Palazzo Chigiben,⁴ s ez alkalommal szóba hoztam Csáky római látogatását is.⁵ Ciano Csáky tegnapelőtti megérkezését egészen meglepetésszerűnek nevezte, mivel csak augusztus 25—28-ra volt bejelentve. Mivel ugyanakkor a tengeren volt, leszállásánál még csak nem is tudta személyesen fogadni, és a Ducét is Csáky megérkezése után kellett a tengerről a városba hozni. Először ő beszélt Csákyval meglehetősen rövid ideig egyedül, azután a Ducéhoz kísérte. Hogy Csáky mivel hozakodott elő, azt nem egészen könnyű röviden összefoglalva visszaadni, ismerve

¹ Weizsäcker telefonutasítására sürgette a magyar Külügyminisztériumban az angol—francia sajtó-hírek cáfolatát.

² Így például a Pester Lloyd 1939. augusztus 20-i száma állást foglalt a német—magyar viszony „kút-mérgezőivel” szemben.

³ Lásd a 242. sz. irat 2. jegyzetét.

⁴ A távbeszélő-utasításról nem maradt fenn feljegyzés.

⁵ Lásd a 242. sz. iratot.

⁶ Ciano 1939. augusztus 19-én repült Albániába.

⁷ Az olasz Külügyminisztérium épülete.

⁸ 1939. augusztus 18-án.

Csáky kifejezési módját. A lényeges az, hogy Csáky változatlanul és fenntartás nélkül hitet tett a tengely mellett, bár hosszan fejtegette az európai helyzet láttán őt eltöltő súlyos aggodalmait. Látogatásának célja bizonyára mindenekelőtt az volt, hogy tájékozódjék a helyzetről és az olasz felfogásról, amellet azonban valószínűleg azt is meg akarta állapítani, hogyan hatott itt az ismert, később visszavont Teleki-levelek közjátéka.⁶ Ezen túlmenően Cianónak Csáky kijelentéseiből az a benyomása, hogy Csáky a birodalmi külügyminiszter úrral folytatott beszélgetésében⁷ bizonyos tartózkodást tapasztalt, és most az volt a célja, hogy a helyzetről és szándékokról is többet halljon. Csáky a beszélgetés során tapogatózva arról is beszélt, hogy szerinte még mindig vannak bizonyos lehetőségek a békés megoldásra. Ciano azt felelte neki, hogy benyomása szerint a Führernek az a döntése, hogy cselekedni fog, immáron megmásíthatatlan.⁸ Ez utóbbit Ciano gróf előtt a fent említett, augusztus 19-én kelt 383. sz. távirat utolsó bekezdése értelmében, mint teljesen helytállót, megerősítettem. Kevéssé tartom valószínűnek, hogy Csáky itt még más szervekkel is érintkezésbe lépett volna, mivel Rómát már másnap reggel 9 órakor repülőgépen elhagyta. Ha erre vonatkozóan még bővebbet megtudok, táviratilag jelentem.⁹

Mackensen

73/52 220—1.

ADAP—D. VII. 145.

245

Budapest, 1939. augusztus 21.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Pol. IV. 4792.

1091. sz.

A számaránya szerint ez idő szerint meglehetősen jelentéktelen ellenzéki Kisgazdapárt ismert elnöke, Eckhardt Tibor képviselő, pártjában tartott programbeszédében¹ külpolitikai fejtegetésekbe is bocsátkozott. Ennek azért van bizonyos jelentősége, mivel az általa képviselt nézeteket saját pártja keretein túlmenően kétségtelenül a magyar közvélemény nagy része is osztja.

Eckhardt képviselő többek között kifejti, hogy pártjának a függetlenségi politika jegyében minden veszély ellen fel kell készülnie, ami a magyarságot fenyegeti, különösen a belső veszély ellen, amely abban a kísérletben rejlik, hogy a szabad magyar népet „gleichschaltolják”. Ezek az áramlatok arra törekzenek, hogy a német birodalom poli-

⁶ Lásu a 240. sz. iratot.

⁷ Csáky 1939. augusztus 8-án Ribbentroppal is megbeszélést folytatott, melyről azonban nem maradt fenn feljegyzés, csupán a Hitlerrel folytatott megbeszélésről Erdmannsdorff által készített feljegyzés utal rá. — Lásd a 241. sz. iratot.

⁸ Ciano 1939. augusztus 12—13-i, Hitlerrel Obersalzbergben folytatott megbeszélései alkalmával szerzett benyomása.

⁹ E tárgyban újabb távirat nem volt fellelhető.

¹ 1939. augusztus 19-én, a Kisgazdapárt országos nagyválasztmányi ülésén. — Lásd Magyar Nemzet, 1939. augusztus 20.

tikáját, berendezéseit és rendszerét Magyarországra átplántálják. Nem óhajt kritikát gyakorolni a német politikai berendezkedés felett, arról azonban meg van győződve, hogy a német birodalom minden tisztességes polgára tiltakozna az ellen, ha a magyar berendezkedéseket akarnák Németországba átültetni.

A német élettér-elmélet összeegyeztethetetlen a magyar nemzeti felfogással. Magyarország függetlensége nemcsak Magyarország érdeke, hanem az európai egyensúlynak is jelentős alkotóeleme. Magyarország gazdasági vonatkozásban sem engedélyezhet monopóliumot. Nem utasíthatja el nyugat-európai vevőit, akik nemes valutában és aranyban fizetnek. Ő ugyan híve a Németországgal való barátságnak, de ennek kölcsönösnek kell lenni, nem pedig egyoldalúnak. Ezenkívül Magyarországnak más népek értékes barátságára szintén nagy súlyt kell fektetnie. A legnagyobb határozottsággal ki kell jelentenie, hogy véleménye szerint megengedhetetlen, hogy ma, amikor az ország két barátja között a veszély kiéleződik, Magyarország bármiféle új kötelezettségeket vállaljon magára. A kormányzó ezt az álláspontot juttatta kifejezésre az országgyűlés megnyitásakor tartott beszédében.² Kéri a magyar külügyminisztert,³ tartsa magát e beszéd kereteihez, és vegye figyelembe e beszédnek különösen azt a világos megállapítását, hogy Olaszországhoz és Lengyelországhoz fűződő barátságunkat nem lehet a Németországhoz fűződő barátságunknak alárendelni. Magyarország mindhárom közép-európai nemzettel fenn óhajtja tartani barátságát, és egyetért a külügyminiszterrel abban, hogy Magyarországnak nehéz időkben lojalitásának bizonyítékát kell adnia. Ez azonban mindhárom európai barátira vonatkozik, s ezek között nem szabad megkülönböztetéseket tenni. Ha a magyar imák ellenére konfliktusra kerülne sor, Magyarországnak ebbe semmi körülmények között sem szabad beleavatkoznia.

A Független Kisgazdapárt országos gyűlése viharos tetszéssel üdvözölte Eckhardt képviselő fejtegetéseit, aki kijelentette, hogy a pártelnökségről le akar mondani, de egyhangúan újból elnökké választották és éljenezgették Lengyelországot. Felhangzottak ilyen közbekiáltások is: „Lengyelország ellen sohasem fogunk fegyvert!”

Külön ünneplésben részesítették dr. Klein Antal képviselőt, aki az utóbbi hetekben különösen éles harcot folytatott dr. Mühl ellen,⁴ aki egyike a Basch-csoport kormánypárti listán megválasztott három népi német képviselőjének. Klein ez alkalommal megismételte támadásait mindazok ellen, akik pénzt fogadnak el külföldről, amin a Basch-csoport birodalomból jövő támogatását értette. Kijelentette, a párt tagjainak kötelessége mindent elkövetni annak érdekében, hogy ezek az emberek a magyar életből eltűnjenek.

A Függetlenség című kormánylap⁵ úgy kommentálja Eckhardt képviselő fejtegetéseit, aki egyébként a belpolitikával is részletesen foglalkozott, mint a Kisgazdapárt megbukott képviselőjelöltjének a gyűlés színe előtt megtartott hatyúdalát. Az Új Magyarország⁶ e párt választási vereségét, szervezete liberális elmaradottságára vezeti vissza, arra, hogy a zsidó sajtó támogatja, meg hogy fegyverbarátságot tartanak fenn a bethlenistákkal.

Még élesebben foglal állást Lengyelország mellett a Nemzetőr című új hétfői lap ma megjelent számában a lap főszerkesztője, Kodolányi János. Bírálja a Völkischer Beobach-

² 1939. június 14-én.

³ Csáky István.

⁴ Vö. *Tilkowszky Loránt*: Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik 1938—1941. Acta Historica, 1966. 87—88. old.

⁵ 1939. augusztus 20.

⁶ 1939. augusztus 20.

ter jó szándékú állítását, hogy Magyarország és Lengyelország között bizonyos rokonszenv áll fenn. Hozzáfűzi, hogy itt nem „bizonyos rokonszenvről” van szó, hanem a sors műhelyében kikovácsolódott barátságról. A lengyel szabadság sérthetlensége és függetlensége szoros összefüggésben áll a magyar szabadsággal és függetlenséggel. És fordítva. A független magyar közvélemény helyesli a „tengelypolitikát”, azt azonban elképzelhetetlennek tartja, hogy Lengyelország iránt érzett szeretetében a lengyel—magyar sorsközösség józan felismerése mellett akárcsak „ködfoltok” is merülhessenek fel. A magyar gazdasági érdekek is azt követelik, hogy Magyarországnak a nyugati szomszédok nyitott kapuin kívül a lengyel Gdingen⁷ kikötője is nyitva álljon. Tisztában kell lenni azzal, hogy Magyarország nem Szlovákia.⁸ A magyar közvélemény álláspontja csak ez lehet: tengelybarát külpolitika, de a lengyel—magyar sorsközösség figyelembevételével.

von Erdmannsdorff s.k.

1346/354 119—21.

246

Berlin, 1939. augusztus 23.

HEINBURG KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Ma felkeresett a magyar követ, és először két egyedi esetet hozott szóba a német—magyar határon szolgálatot teljesítő német határtisztviselőkre vonatkozóan. Átadott nekem két feljegyzést,¹ melyek a közelebbi adatokat tartalmazzák.

A követ nyilvánvalóan ezt a két esetet használta fel arra, hogy a Külügyminisztériumban látogatást tegyen. Először az államtitkár-helyettes úrnál² jelentette be magát, aki a követet hozzám utasította. A német—orosz meg nem támadási szerződést hozta szóba³ és néhány kérdést tett fel, melyekre utasítás szerint válaszoltam. A követnek még nincsenek közelebbi hírei arról, hogyan fogadták Magyarországon a szerződés megkötésének hírért. Úgy véli azonban, hogy a fogadtatás kedvező lesz.

A továbbiakban a követ újból szóba hozta gróf Csáky látogatását a birodalmi külügyminiszter úrnál és a Führernél,⁴ valamint második látogatását Frick birodalmi miniszter úrnál,⁵ és megemlítette a két emlékezetes levelet is.⁶ A követ hangsúlyozta, hogy az államtitkár úrnak már kifejtette a magyar álláspontot.⁷ Fejtegetései semmi újat sem tartalmaztak.

Heinburg

73/51 981.

⁷ Gdynia.

⁸ A szlovák bábállam részese lett a Lengyelország elleni német agre sszióknak.

¹ Nem áll rendelkezésünkre.

² Woermann.

³ Az egyezmény — lásd NSz. 457—460. old. — megkötésére a beszélgetés napján, 1939. augusztus 23-án került sor, de híre megelőzte, s Csáky már 22-én távirati utasítást küldött Sztójaynak a nem hivatalos puhatólózásra. — DIMK. IV. 282.

⁴ 1939. augusztus 8-án. — Lásd a 241. sz. iratot.

⁵ 1939. augusztus közepén. — Lásd a 242. sz. irat 1. jegyzetét.

⁶ Teleki 1939. július 24-i levelei Hitlerhez. — MMV. 99., 100.

⁷ Legutóbb valószínűleg Weizsäckerrel 1939. augusztus 21-én folytatott beszélgetésén. — Lásd DIMK. IV. 280.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

244. sz.

A külügyminiszter-helyettes közölte velem, hogy a román külügyminiszter¹ a bukaresti magyar követ² előtt annak tegnap jelentett démarche-ára³ kategorikusan cáfolta, hogy a román hadsereget mozgósították és a magyar határ felé tolták. Csupán az őszi gyakorlatok előkészítéséről van szó. Magyar követ kérdésére, ki ellen irányulnak a nagyméretű katonai előkészületek, Gafencu bizalmas kezelést kérve azt válaszolta, hogy minden államnak előkészületeket kell tennie, tekintettel a két hatalmi csoport között küszöbön álló háborúra. Különösen áll ez Romániára arra az esetre, ha egy másik hatalom, amivel Németországra célzott, nyomást akarna gyakorolni Romániára. Ezután meg nem támadási szerződés megkötését javasolta Románia és Magyarország között.⁴ Félóra múlva, miután román külügyminiszter a királlyal is beszélt, ezt a javaslatot, valamint a román cáfolatot írásban is megismételték.⁵ Magyar kormány ma azt válaszolta,⁶ hogy román katonai intézkedésekre vonatkozó állítását nem kósza hírekre, hanem pozitív megállapításokra alapozta. Tavaszi állásfoglalásának megfelelően⁷ a magyar kormány nincs abban a helyzetben, hogy fegyveres nyomás alatt bármiféle szerződést kössön. Ezzel a válasszal tehát a meg nem támadási szerződésre vonatkozó román ajánlatot kereken elutasították.

Külügyminiszter-helyettes közölte továbbá, hogy a belga követ⁸ kijelentette: üdvözlénné, ha a belga király békefelhívásához⁹ lehetőleg sok államfő, közöttük a magyar kormányzó is csatlakozna. Negatív választ kapott azzal a megjegyzéssel, hogy a felhívást az események már túlhaladták.

Jugoszláv külügyminiszter¹⁰ a belgrádi magyar követnek¹¹ azt mondta: Jugoszlávia semleges marad és reméli, hogy sem Németország, sem Olaszország nem támaszt igényt csapataik átvonulására.

Erdmannsdorff

73/51 990.

¹ Grigore Gafencu.

² Bárdossy László.

³ Erdmannsdorff 1939. augusztus 24-i távirati jelentése — ADAP—D. VII. 236. — beszámolt arról, hogy a román határ irányában elrendelt magyar katonai intézkedéseket Csáky szerint hasonló román intézkedésekre válaszként foganasították. — A Csáky utasítására Bárdossy által Bukarestben 24-én átnyújtott démarche szövegét lásd DIMK. IV. 283.

⁴ A démarche átnyújtása alkalmával Bárdossy és Gafencu közt lefolyt beszélgetésről lásd Bárdossy folytatásokban leadott távirati jelentését: DIMK. IV. 284., 285., 286.

⁵ Gafencu írásos válasza a magyar démarche-ra: DIMK. IV. 287.

⁶ Lásd Csáky utasítását Bárdossyhoz: DIMK. IV. 289.

⁷ A magyar kormány 1939. április 6-i nyilatkozata, amelyet Bossy budapesti román követ útján juttatott el a román kormányhoz, azonos érveléssel zárkozott el a román részről akkor is felajánlott meg nem támadási szerződés megkötése elől.

⁸ De Lalaing gróf.

⁹ III. Lipót 1939. augusztus 23-án rádió útján tett felhívása.

¹⁰ Aleksander Cincar-Marković.

¹¹ Bakach-Besseney György.

Berlin, 1939. augusztus 25.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Ma magamhoz kérettem a magyar követet, hogy felhívjam figyelmét az újólagos lengyel provokációk által teremtett helyzet komolyságára, amit a legfrissebb példákkal világítottam meg.

A magyar követ igen szilárd magatartást tanúsított minden eshetőséggel szemben, és ismételten biztosított, a legkisebb kétségünk sem lehet az iránt, hogy Magyarország a tengelyhatalmak oldalán áll.

A német—szovjet szerződés¹ említésénél a követ különösen annak örült, hogy bizonyára elrettentő hatása lesz Romániára.

Woermann s.k.

73/51 989.

ADAP—D. VII. 289.

Budapest, 1939. augusztus 28.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

251. sz.

Külügyminiszter-helyettes¹ kérdésemre azt válaszolta, honvédelmi tanács, mely ma kormányzó elnökletével ülést tartott, úgy határozott, hogy egyelőre nem tesznek semmiféle további katonai intézkedést.

A megnemtamadási szerződés megkötését célzó román javaslat elutasítása² után a bukaresti magyar követ³ a légkör javítása érdekében kisebbségi egyezmény megkötését javasolta.⁴ Román külügyminiszter . . .⁵ hogy ezt az utat nem tartja járhatónak, de jeleníteni fogja kormányának.⁶ Gafencu környezete megkísérelte, hogy bővebbet tudjon meg a magyar követ javaslatának tartalmáról. Magyar kormány most részletes javaslatot dolgoz ki és küld Bukarestbe.⁷

Erdmannsdorff

73/51 991.

ADAP—D. VII. 380.

¹ Szövegét lásd NSz. 457—460. old.

² Vörnle János.

³ Lásd a 247. sz. iratot.

⁴ Bárdossy László.

⁵ Csáky augusztus 26-i utasítása alapján 27-én történt. — Lásd DIMK. IV. 295.

⁶ Egy számcsoport érthetetlen.

⁷ Bárdossy augusztus 27-i távirati jelentését lásd DIMK. IV. 296.

DIMK. IV. 297.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETNEK TETT KÖZLÉSÉRŐL

Magyar követtel ma utasításomhoz híven közöltem, hogy jogos bizalmatlansággal figyelünk bizonyos magyarországi eseményeket. Augusztus 28-án magyar—lengyel nemzetközi mérkőzés volt;¹ a magyar sajtó jelentős része lengyelbarát hangnemben írt, amiről bizonyítékokat adtam át neki,² kiemelve, hogy a sok közül csak néhány példáról van szó. A követ ugyan kijelentette, hogy a magyar semlegességi nyilatkozatra vonatkozó mindenféle híresztelés alaptalan;³ Eckhardt Tibor azonban mégis tett ilyen tartalmú kijelentést;⁴ Bethlen gróf londoni és párizsi utazását is bizalmatlanul szemléljük.⁵ Emlekeztettem végül a határon lejátszódó magyar—lengyel fraternizálásra.⁶

Közöltem továbbá a követtel, hogy Keitel vezérezredes kapott utasítása⁷ értelmében Magyarországra irányuló bizonyos hadianyag-szállítmányokat mindaddig leállított, amíg a jelenlegi válságban követett magyar magatartás bizonytalan marad.

Sztójay urat ez a közlés láthatóan megdöbbenetette. Újólág bizonygatta, hogy Magyarország tengelybarát magatartásához a legkisebb kétség sem férhet. Nincs a magyar kormánynak egyetlen olyan cselekedete vagy nyilatkozata sem, ami ellentétes feltételezéseket igazolhatna. Az általam elébe tárt tényeket nem vonhatja kétségbe, talán a sajtóval szembeni kellő ellenőrzés hiányáról van szó.

Kértem a követet, a legsürgősebben hasson oda, hogy eltűnjenek ezek a jelenségek, melyeket itt igen nagy figyelemmel kísérnek, és világos magyar magatartás jusson kifejezésre.

Felhívtam még a követ figyelmét a lengyel tárgyaló partnerek jelentkezésének elmaradására⁸ és az ezáltal előállott komoly helyzetre.

Woermann s. k.

73/51 993.

ADAP—D. VII. 489.

¹ Labdarúgó-mérkőzés Varsóban.

² A Nemzeti Újság, a Nemzetőr, és a Pester Lloyd augusztus 27., 28. és 29-i számát a kifogásolt lengyelbarát cikkeik megjelölésével. — Lásd DIMK. IV. 316. 101. jegyzet.

³ A magyar kormány állítólagos semlegességi nyilatkozatával kapcsolatban elterjedt külföldi sajtóhírek cáfolatára Csáky augusztus 30-án kérte fel Sztójay követet. — Lásd DIMK. IV. 315. 98. jegyzet.

⁴ Eckhardt 1939. augusztus 19-i beszédére lásd a 245. sz. iratot. — Sztójay távirata szerint Woermann Eckhardtnak londoni útja alkalmával tett bizonyos nyilatkozatait kifogásolta. — Lásd a 231. sz. iratot és DIMK. IV. 314.

⁵ A Bethlennel kapcsolatos megjegyzésről Sztójay fent idézett jelentése nem tesz említést.

⁶ Lásd a 233. sz. iratot.

⁷ Írásbeli utasítás erre vonatkozóan nem található.

⁸ Hitler 1939. augusztus 29-én közölte az angol kormánnyal, hogy ragaszkodik a lengyel kormánnyal szembeni követeléséhez, s másnapra, 30-ára, Berlinbe várja annak teljhatalmú megbízottait.

Berlin, 1939. szeptember 1.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

261. sz.

Hivatkozással 256. sz. táviratra.¹

Kérem a külügyminiszterrel² azonnal közölni, hogy amint az a magyar kormány előtt ismeretes, pillanatnyilag nem várunk el semmiféle fegyveres magyar segítséget. Hogy azonban ne vágjunk elébe további fejleményeknek, és hogy saját magyar érdekből is minden lehetőséget nyitva hagyjunk, abból indulunk ki, hogy a magyar kormány nem tesz semlegességi nyilatkozatot.³ Kérem szándékukat e tekintetben teljes hitelességgel megállapítani és kétséges magatartás esetén magyar kormányra teljes erővel ráhatni.

Ribbentrop

73/51 995.

ADAP—D. VII. 519.

Budapest, 1939. szeptember 1.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTÉRIUMNAK

263. sz.

Múlt hó 31-én kelt 256. sz., valamint f. hó 1-én kelt 261. sz. táviratokra.¹

A külügyminiszter előtt magam részéről is nyomatékosan hangsúlyoztam kifogásainkat.

Csáky megjegyezte, megbízta a berlini magyar követet, a magyar kormány nevében nyilvánítsa ki az eltökéltséget a birodalmi külügyminiszter előtt, hogy a Németország iránti barátság mellett a végsőkéig kitartanak.² Utasítására a ma esti sajtó kiemelte Lengyelország háborús bűnösségét és a német álláspont nagy erkölcsi erejét. Holnap cenzúrát vezetnek be,³ ami könnyebbé teszi számára az ellenzéki sajtó ellenőrzését.

¹ Woermann 1939. augusztus 31-i távirata Erdmannsdorffhoz — 73/51 994. —, amelyben tájékoztatta Sztójayval aznap folytatott beszélgetéséről.

² Gróf Csáky István.

³ Sztójay 1939. szeptember 2-i távirata szerint ugyanezt hangsúlyozta Woermann is előtte: „Tudják, hogy nem mehetünk a lengyelek ellen, de szabadabb kezét biztosít — (ti. a semlegesség kimondásának mellőzése) — kormányunknak más irányban is. (Talán Romániára akart célozni.)” — DIMK. IV. 341.

¹ Lásd a 251. sz. iratot és 1. jegyzetét.

² Lásd a 253. sz. iratot.

³ Lásd a 254. sz. iratot.

A berlini magyar követ, akinek megbízatása csak az volt, hogy megcáfolja az ellenfél sajtójának azt az állítását, hogy a magyar kormány semlegességi nyilatkozatot tett,⁴ tegnap délután ezen túlmenőleg Woermann helyettes államtitkárnak azt is kijelentette, a magyar kormány...⁵ a jövőben sem tesz. Erre vonatkozó jelentését⁶ Csáky bemutatta a kormányzónak és a miniszterelnöknek, akik azt jóváhagyták. A külügyminiszter, aki az elébe tárt okok iránt teljes megértést mutatott, újból nyomatékosan hangsúlyozta előttem, a magyar kormány nem gondol arra, hogy semlegességi nyilatkozatot tegyen.

73/51 996.

Erdmannsdorff

ADAP—D. VII. 520.

253

Berlin, 1939. szeptember 2.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES TÁVIRATA
ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETHEZ

266. sz.

A magyar követ szeptember 1-én a birodalmi külügyminiszternek az alábbi írásbeli nyilatkozatot tette:¹

„A magyar kormány nem tudja elképzelni, illetve megérteni, hogy a német birodalmi kormány Magyarország magatartását határozatlannak, illetve nem egészen megbízhatónak tartja.

A birodalmi kormány előtt ismeretes, hogy *Magyarország hűsége Németország iránti barátságához* a magyar külpolitika alapja.

A magyar kormány kéri a német birodalom kormányát, ne engedje magát mások által megtéveszteni, hanem számítson arra a korrekt magatartásra, melyet Magyarország barátaival szemben a múltban is tettekkel bizonyított, és ami mellett Magyarország a jövőben is mindig kiáll.”

Idáig tart a nyilatkozat.

A birodalmi külügyminiszter a nyilatkozatot barátságosan fogadta.

Woermann

73/52 000.

⁴ Lásd DIMK. IV. 315. 98. jegyzet.

⁵ Egy számcsoport érthetetlen.

⁶ Sztójay részletekben továbbított 1939. augusztus 31-i jelentését lásd DIMK. IV. 313., 314., 315., 316., 317.

¹ A Sztójay számára ehhez adott külügyminiszteri utasítást lásd DIMK. IV. 328.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1163. sz.

Gróf Teleki miniszterelnök ma szózatot intézett a magyar néphez, melyben a világpolitikai helyzetre tekintettel bizonyos rendkívüli intézkedések megtételét közli és a lakosságot nyugalomra, fegyelemre inti.

A rendeletek az alábbiakat foglalják magukban:

- a kivételes hatalom életbe léptetését;
- az egyesülési jog korlátozását;
- a gyülekezési jog korlátozását;
- a kiutasítást, rendőrhatalósági felügyeletet vagy őrizetbe vételt;
- belföldi sajtócenzúrát;
- külföldi sajtótermékek ellenőrzését;
- bizonyos anyagkészletek lefoglalását;
- bizonyos munkajogi rendelkezések átmeneti felfüggesztését;
- az árszínvonal rögzítését.

A miniszterelnök szózatának, valamint a rendelet legnagyobb részének szó szerinti szövegét mellékelten csatolom.¹ A hadigazdálkodás szempontjából fontos rendelkezésekről külön jelentés megy.²

Erdmannsdorff

1881/424 688.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Ma megkérdeztem a magyar követet, nem lehetne-e a mostani komoly időkben a Magyarország és Szlovákia közötti viszonyt legalább átmenetileg megjavítani. Hasonló értelemben szándékozunk Pozsonnyal is beszélni. Utaltam arra, hogy én már Mach szlovák sajtófőnök legutóbbi beszéde alkalmából ebben az értelemben beszéltem a szlovák követtel.¹ Az a különleges alkalom, ami ezt a kérdést eszembe juttatja, gazdasági természetű. Wiehl miniszteri osztályfőnök úr kezdeményezésére előadtam ezután, hogy Szlovákiának 25 ezer tonna szénre és 150 vagon sertézsírra lenne szüksége. Mi ezt a kívánságot pillanatnyilag nem tudjuk teljesíteni, jelezték azonban nekünk, hogy Magyarország ezt meg tudná tenni és hogy a Szlovák Nemzeti Bank rendelkezik is Magyar-

¹ A miniszterelnöki szózatot és a felsorolt rendeleteket lásd Budapesti Közlöny, 1939. szeptember 2.

² Nem áll rendelkezésünkre.

¹ Matuš Čerňák.

országon elegendő aktívával. Kértem a követet, vegye gondozásába ezt az ügyet, és kiállításba helyeztem, hogy budapesti követségünk megfelelő instrukciókat kap.

Sztójay úr kifejtette, hogy Magyarország teljes mértékben készen áll a Szlovákiával való megegyezésre. A gazdasági tárgyalásokra már ki is volt tűzve egy terminus, amikor Mach úr ismeretes magyarellenes nyilatkozatainak egyikét megeresztette.² Ha a szlovák kormány egy tagja Magyarországgal szemben ennyire ellenséges beállítottságot tanúsít, akkor nem lehet a magyar kormánytól tárgyalásokat elvárni. Neki azonban mindenestre úgy tűnik, hogy az utóbbi napokban a magyar közvélemény figyelme Németország révén inkább Lengyelország felé terelődött, úgyhogy javulás várható. Sztójay úr ezután feljegyezte magának az általam előadott speciális kívánságokat azzal, hogy azt jelenteni fogja Budapestre.

Woermann

73/52 002.

256

Budapest, 1939. szeptember 3.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

267. sz.

A magyar követek távirati jelentéseiből, melyeket a külügyminiszter ma nekem felolvastott, említésre méltók az alábbiak:

1. A lengyel és angol kormány tiltakozott a magyar sajtó túlságosan egyoldalú németbarát beállítottsága miatt.

2. A bolgár miniszterelnök¹ állítása szerint a nyugati hatalmak Törökországgal együtt azt tervezik, hogy Szalonikiből kiindulva tartóztatják fel a keleti frontot, és Bulgárián, Románián és Magyarországon át törnek előre. A német—orosz egyezmény folytán a török harci kedv csökkent; a jövőben Romániának is tekintettel kell lennie a Szovjetunió magatartására. Csáky megjegyezte, Magyarország nem nézhetne tétlenül egy Bulgária elleni támadást, amint azt itt nemrég a bolgár vezérkar főnöke előtt is megerősítették.

3. A berlini magyar követ² meg van győződve, hogy Svájc Németország ellen irányuló esetleges francia támadások ellen megvédené semlegességét, erre azonban aligha lenne képes, ha a francia támadások Olaszország ellen irányulnának az Aosta-völgyön át, melynek közelében francia csapatösszevonások történtek.

4. A román külügyminiszter³ a magyar követ⁴ kérdésére, hogyan viselkedne Románia, ha a Szovjetunió megtámadná Lengyelországot, határozott hangon azt felelte, Románia feltétlenül eleget tenne szövetségi kötelezettségének. Gafencu késznek nyilatkozott a

² A Slovenská Pravda 1939. augusztus 29-i számában „Mit csinál Budapest” című cikkében elítélően nyilatkozott a magyar kormány magatartásáról s a szlovák kormány álláspontjához hasonló nyílt színvallást követelt tőle a németek mellett.

¹ Georgi Kjoszeivanov.

² Sztójay Döme.

³ Grigore Gafencu.

⁴ Bárdossy László.

kisebbségi egyezmény megkötésére vonatkozó, már jelentett magyar javaslat⁵ elfogadására, ha Magyarországgal ugyanakkor megneemtámadási szerződést is kötnek.⁶ Csáky ezt elutasította és azt a választ küldte, tapasztalatból nincs bizalma a román kormányhoz. Ha megneemtámadási szerződés megkötésével kiadja a kezéből az utolsó kártyát, attól kell tartania, hogy a romániai magyar kisebbséggel még rosszabbul bánnának. Megkérdezte azonkívül a román külügyminisztert, helytálló-e az a hír, hogy minden hadköteles korú romániai magyart, számszerint mintegy két-háromszázezret, internálni fognak.

5. Amikor a beszélgetés közben ismeretessé vált az angol és a francia hadüzenet, Csáky megismételte azt a — kormányzó és miniszterelnök kifejezett beleegyezésével adott — biztosítékát, hogy nem tesz semlegességi nyilatkozatot. A magyar diplomáciai missziók már július 13-án megfelelő utasítást kaptak.⁷

Erdmannsdorff

73/52 004—5.

257

Berlin, 1939. szeptember 3.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A magyar követtel ma arról beszéltem, hogy Romániában nyilvánvalóan sötét forrásokból származó híresztelések járnak arról, hogy küszöbön áll a magyar betörés. Mi ezeknek a híreszteléseknek semmi jelentőséget nem tulajdonítunk; bukaresti követünk¹ előtt azokat teljesen tarthatatlanoknak neveztük. Biztosra veszem, hogy a hadszíntér kiszélesítése pillanatnyilag senkinek sem áll szándékában. Sztójay úr ezt megerősítette, utalt azonban a három oldalról ellenségtől körülvelt Románia kényes helyzetére.²

Woermann

73/52 003.

⁵ Lásd a 249. sz. iratot. — A kisebbségi egyezmény magyar részről előterjesztett tervezetét lásd DIMK. IV. 307. m.

⁶ Bárdossy 1939. augusztus 31-i táviratát lásd DIMK. IV. 319.

⁷ A hivatkozott utasítás valójában ezt tartalmazta: „...magyar kormány kezei semmilyen irányban sincsenek lekötve, úgyhogy abban a helyzetben van, hogy a nemzet érdekei szempontjából és a körülmények mérlegelése mellett teljesen szabadon határozhat magatartásáról”. — DIMK. IV. 228. — Még világosabb a varsói magyar követhez ugyanakkor intézett távirat: „Esetleges semlegességünk fenntartása vagy fenn nem tartása körülményektől függ.” — DIMK. IV. 227.

¹ Wilhelm Fabricius.

² Lásd Sztójay szeptember 3-i távirati jelentését: DIMK. IV. 349.

Berlin, 1939. szeptember 6.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES TÁVIRATA
ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

288. sz.

Tájékoztatásul:

A birodalmi külügyminiszter szeptember 4-én Sztójay követnek újólag lelkére kötötte, hogy Magyarország semmi esetre sem léphet fel támadólag Romániával szemben. A követet tájékoztatták továbbá a birodalmi külügyminiszter óhajáról, hogy Csáky grófot a közeljövőben szeretné fogadni.¹ A magyar követ itt szeptember 5-én újból biztosítékot adott, hogy Magyarország a német kormány egyetértése nélkül nem folyamodik Romániával szemben háborús cselekedetekhez.²

Woermann

73/52 015.

259

Berlin, 1939. szeptember 7.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETNEK TETT KÖZLÉSÉRŐL

Azt mondtam a magyar követnek, aki ma telefonon visszatért bizonyos Magyarországra irányuló fegyverszállítmányok Keitel tábornok által történt zárolására, hogy a zárolás annak idején felhozott politikai indoklása¹ tárgytalanná vált, azonban tudvalevőleg szállítási nehézségek állanak fenn, ezek taglalására viszont nem vagyok illetékes.

72/52 018.

Woermann s. k.

260

Berlin, 1939. szeptember 8.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

303. sz.

Csákyval folytatott beszélgetésem¹ szigorúan bizalmas volt. Utazásának titokban kell maradnia. Ezért kérem, ne is beszéljenek róla. Beszélgetés célja Magyarország Romániával kapcsolatos szándékainak tisztázása volt, mivel bizonyos hírek voltak forgalomban,

¹ Lásd ADAP—D. VIII. 8. és DIMK. IV. 353.² Lásd DIMK. IV. 358.¹ Lásd a 250. sz. iratot.¹ Neustettinben, 1939. szeptember 7-én.

hogy Magyarország fel akar lépni Románia ellen.² Csáky határozott biztosítékot adott és becsületszavával is megerősítette, hogy Magyarországnak Romániával szemben semmi ilyen szándéka nincs, és nem is kezdeményez semmit sem anélkül, hogy előzőleg Németországgal meg ne állapodna. Odáig ment, hogy készségét nyilvánította meg nem támadási szerződés kötésére Romániával, ha ezt szükségesnek tartjuk. Azt feleltem, megfontolom a kérdést és értesítem, ha meg nem támadási szerződés kötését szükségesnek tartom.³ Kérem, keresse föl Csákyt, és jelentse ki neki, hogy újabb megfontolás alapján nem tartom szükségesnek meg nem támadási szerződés kötését, és arra kérem, hagyjon mindent eddigi állapotában. Kérem ez alkalommal megmondani Csáky grófnak, örültem, hogy a velünk sorsközösségben levő Magyarország ebben a kérdésben ilyen reális álláspontot foglalt el.⁴

Ribbentrop

73/52 020.

ADAP—D. VIII. 30.

261

Budapest, 1939. szeptember 10.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

296. sz.

A külügyminiszter átadta nekem a birodalmi külügyminiszter úrhoz telefonon éppen most továbbított válaszának alábbi szó szerinti szövegét.¹

„A magyar királyi kormánynak, őszinte sajnálatára, fel kell kérnie excellenciádat, hogy magyar vasútvonalak Lengyelország elleni német csapatszállítások céljaira történő igénybevételeitől eltekinteni szíveskedjék.

A magyar kormány véleménye szerint, amint azt excellenciádnak már volt szerencsénk ismételten kijelenteni, hozzájárulásunk ehhez az akcióhoz nem lenne összeegyeztethető a magyar nemzeti becsülettel.²

A magyar kormány egyidejűleg tisztelettel felhívja excellenciád figyelmét arra a körülményre, hogy csaknem biztosan számolni lehet azzal, hogy e kérés teljesítése három hatalom³ azonnali hadüzenetét vonná maga után, s ez a körülmény csökkentené ama lehetőségünket, hogy a német birodalomnak súlyos harcában segítségére legyünk, sőt belátható időn belül Magyarország lenne a német birodalom segítségére rászorulva.

² Lásd a 257. sz. iratot.

³ A Ribbentrop—Csáky megbeszélésre magyar forrásként mindössze Csáky Telekinek küldött szeptember 8-i távirata és a szeptember 10-i minisztertanács jegyzőkönyve utal. — DIMK. IV. 374., 379. — Ezekben a meg nem támadási szerződés kötéséről nem esik szó.

⁴ Ribbentrop üzenetét szeptember 9-én adta át Csákynek Erdmannsdorff. — DIMK. IV. 375.

¹ A Ribbentrop által szeptember 9-én 16 órakor Csákyhoz telefonon intézett átvonulási kérelemre adott válasz előzményeit és indokait a szeptember 10-i minisztertanács jegyzőkönyve világítja meg. — Lásd DIMK. IV. 379.

² Ez az álláspont jutott kifejezésre Telekinek Hitlerhez és Mussolinihoz intézett 1939. július 24-i második levelében is. — MMV. 100.

³ Lengyelország, Anglia, Franciaország.

A magyar királyi kormány véleménye szerint a rizikó sokkal nagyobb, mint az elérhető haszon, miután a német csapatok céljukat rövid gyalogmenettel elérhetik anélkül, hogy Magyarország területi felségjogát megsértenék. Német csapatok Kassán átvonulása már csak a jól ismert szlovák irredentizmusra való tekintettel is teljességgel lehetetlen lenne.⁴

Magyarország a múlthoz hasonlóan a jövőben is arra törekszik, hogy a német birodalom iránti barátságát tettekkel is bebizonyítsa, és ha...⁵ német birodalom életfontosságú érdekeiben fenyegetve látszanék vagy a hátában támadási szándékok lennének megfigyelhetők, úgy a legkomolyabban fontolóra venné, vajon a fennálló érdekközöség folytán...⁵ kell-e a legmesszebbmenő kockázatot magára vállalnia.

A magyar királyi kormány kéri excellenciádat, hogy ezt az álláspontját a birodalmi kancellár úr őexcellenciájának tudomására hozni szíveskedjék, mivel a magyar kormány meg van győződve arról, hogy ez nála megértésre talál, miután közismert, hogy a birodalmi kancellár úr a nemzeti becsület kérdését ugyanarra a magaslatra állította, mint a lét és nemlét kérdését.” — Eddig a válasz.

Külgügyminiszter hozzáfűzte, német megkeresés folytán kompromittálva érzi magát eddigi németbarát vonalvezetésében más miniszterekkel szemben, akik szemére vetik, hogy németországi útjáról⁶ csak az angol rádióból szereztek tudomást, és heves támadásokat intéztek a német politika ellen. Tegnap váratlan megkeresést és az egy órán belüli válaszkérést egyes miniszterek ultimátumnak érzik.⁷ Idegenkedés mutatkozik amiatt is, hogy a német katonai hatóságok kevéssel ezelőtt tett ama közlése ellenére, hogy a szlovák rádióállomások adásaiért most ők a felelősek, Mach szlovák propaganda-főnök csak pár nappal ezelőtt is a rádióban revíziós igényeket emelt Magyarországgal szemben.⁸

Megkísértem Csákyt megnyugtatni, aki azt állította, hogy már benyújtotta lemondását.⁹

Erdmannsdorff

73/52 021—3.

ADAP—D. VIII. 45.

⁴ A szlovák kormány az 1938. november 2-i bécsi döntés revíziójának szükségességét hangoztatta, mert az magyar uralom alá juttatott szlovák többségű területe részeket is. A német átvonulási kérelem azt a veszélyt is jelentette a magyar kormány számára, hogy a szlovák bábállam német vezetés alatt álló katonai alakulatai is esetleg átlépik a határt.

⁵ Egy számcsoporthoz érthetetlen.

⁶ A főhadiszálláson szeptember 7-én Ribbentropnál tett látogatás.

⁷ Lásd a 262. sz. iratot.

⁸ Vö. *Tilkovszky Loránt*: Magyar—szlovák viszony és szlovák nemzetiségi mozgalom Magyarországon a bécsi döntés után (1938—1941). Századok, 1964. 389—390. old.

⁹ Semmi nyoma annak, hogy ezt valóban megtette volna.

Berlin, 1939. szeptember 11.

SCHMIDT KÖVET TÁVIRATA

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

322. sz.

IX. 10-én kelt 296. sz. táviratára¹ vonatkozóan.

A birodalmi külügyminiszter kéri önt, utaljon gróf Csáky előtt arra, hogy ő Csákyhoz semmiféle ultimátumot nem intézett, „egy órán belüli” választ sem kért, hanem Magyarországtól csak szívességet és a lehető leggyorsabban választ kért. Erre jelölte meg Csáky maga az este 7 és 8 óra közötti, később pedig a vasárnap² 12 és 1 óra közötti időpontot. A német kívánság egyébként nem volt méltánytalan, és Magyarországon nem szabad elfelejteni: Németország gondoskodott arról, hogy a szóban forgó vasútvonal Magyarországhoz kerüljön.³ A birodalmi külügyminiszter kéri, az ügyben ne tegyenek újabb lépéseket, mivel számára az ügy elintézett.⁴ Fenti megjegyzéseit is csak alkalmi beszélgetés kapcsán hozzák elő.

Schmidt

73/52 025.

ADAP—D. VIII. 51.

Budapest, 1939. szeptember 11.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

298. sz.

IX. 10-én kelt 296. sz. távirati jelentés¹ kapcsán.

A külügyminiszter azt mondta nekem, a magyar kormány kész megengedni német hadianyagszállítást a birodalmi külügyminiszter úr által említett vasútvonalon, ha ez zárt vagonokban és katonai kísérő személyzet nélkül történik.

Erdmannsdorff

73/52 026.

ADAP—D. VIII. 48.

¹ Lásd a 261. sz. iratot.² Szeptember 10-én.³ Ti. az első bécsi döntés alkalmával.⁴ Ciano naplójában (Budapest 1945.) azonban az 1939. szeptember 11-i bejegyzés találóan állapítja meg: „a visszautasítást a németek nem fogják elfelejteni, a magyaroknak ezért egyszer fizetni kell”.¹ Lásd a 261. sz. iratot.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

302. sz.

A külügyminiszter a legnagyobb izgalomban mutatta nekem a szlovák követség éppen most átnyújtott, igen sürgős jelzésű szóbeli jegyzékét.

A szlovák jegyzékben kifejtik, hogy tekintettel a német hadsereghez fűződő szoros kapcsolataikra, a szlovák hadseregnek bizonyos biztonsági rendszabályokat kell Kelet-Szlovákia területén foganatosítania. A szlovák kormány ezért arra kéri a magyar kormányt, engedélyezzen katonai szállítmányokat magyar területen keresztül. A szállítmányok Hernád ...¹-ről Kassán át Nagyszalánra vezető vasútvonalon leplombált vagonokban szlovák vonatokban történének, anélkül, hogy magyar területen megállnának. A szlovák katonai szervek utasítást kapnának, hogy e szállítás tranzitját szolgáló valamennyi magyar előírást lelkiismeretesen tartsák be. Tekintettel a Magyarország és Németország között fennálló jó és baráti kapcsolatokra, a szlovák kormány képviselője meg van győződve, hogy a magyar kormány lehetővé teszi a szlovák csapatok magyar területen történő szállítását.

A külügyminiszter kijelentette nekem, a szlovák követséggel szóbeli jegyzékben röviden közlik e javaslat elutasítását annak hozzáfűzésével, hogy a magyar kormány esetleges ...² szlovák eljárást támadó hadicselekménynek tekintené, és erre ennek megfelelően reagálna. Máris magyar csapatokat indítanak útba a szlovák határra. A szlovák eljárás, mely egy nappal ugyanerre a vasútvonalra vonatkozó megfelelő német megkeresés elutasítása³ után történik, a francia követség malmára hajtja a vizet, mely azt állítja, hogy a szlovák propagandafőnökek⁴ részben a német sajtótól is átvett nemrég elmondott irredenta beszéde,⁵ melyben kilátásba helyezte a bécsi döntés által Magyarországnak jutott, de szlovákoktól igényelt területek közeli visszanyerését, német szervekkel történt előzetes egyetértéssel hangzott el.

Csáky megjegyezte, nem tudja, ilyen körülmények között fenntartható-e a 298. sz. távirati jelentésben⁶ közölt magyar készség német hadianyagnak nevezett vasútvonalon történő szállítására.

Erdmannsdorff

73/52 027—8.

ADAP—D. VIII. 49.

¹ Két számcsoport érthetetlen; valószínűleg Hernádszentistvánról.

² Egy számcsoport érthetetlen.

³ Lásd a 261. sz. iratot.

⁴ Šaňo Mach.

⁵ A Hlinka-gárdistákhoz intézett augusztus 9-i beszéd.

⁶ Lásd a 263. sz. iratot.

Berlin, 1939. szeptember 12.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES TÁVIRATA
BERNÁRD POZSONYI NÉMET KÖVETNEK

190. sz.

A követnek, személyesen!

A budapesti követség jelentése¹ szerint a szlovák kormány a magyar kormánytól szlovák katonai szállítmányok leplombált vagonokban szlovák személyzettel Kassán át történő szállítását követelte. A magyar külügyminiszter a szlovák javaslatot azzal a megjegyzéssel utasítja el, hogy a magyar kormány esetleges megfelelő szlovák eljárást támadó hadicselekménynek minősítene, és erre ennek megfelelően reagálna. Magyar csapatokat indítanak útba szlovák határra. Csáky gróf követünk² előtt utalt ezzel kapcsolatban szlovák propagandafőnök nemrég elmondott ismert irredenta beszédére,³ és megemlítette, hogy külföldön azt állítják, ez a beszéd német szervekkel egyetértésben hangzott el.

Szlovák lépés számunkra rendkívül kényelmetlen, tekintettel bizonyos német—magyar megbeszélésekre,⁴ melyekről azonban szlovák kormány előtt, kérem, ne tegyen említést. A védelmi szerződéssel⁵ is ellentét, ha a szlovák kormány efféle legnagyobb külpolitikai horderejű lépést előzetes érintkezésvétel nélkül tesz. Kérem ott élénk megütközésünket kifejezni, és biztosítani, hogy ilyesmi ne ismétlődjék meg. Kérem szlovák kormányonnan is⁶ olyan szoros érintkezést fenntartani, hogy effajta meglepetések kizártak legyenek.

Woermann

73/52 029—30.

¹ Lásd a 264. sz. iratot.

² Erdmannsdorff.

³ Šaňo Mach 1939. augusztus 9-i beszéde.

⁴ A hadigazdálkodási együttműködés kérdésében.

⁵ Szlovákia viszonyát Németországhoz az 1939. március 23-án kötött ún. „Schutzvertrag” határozta meg.

⁶ Pozsonyból.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

313. sz.

A külügyminiszter azt mondta nekem, belpolitikailag egyre erősebb nyomást fejtenek ki rá a semlegesség kinyilatkoztatása érdekében. Olaszok is utaltak rá, hogy a semlegesség fokozott védelmet jelent.¹ A külügyminiszter, akinek adott ígéretét szegeztem szembe,² megígérte, hogy semmit sem tesz az ügyben, mielőtt nem kap választ arról a megbeszélésről, melyet a berlini magyar követnek kell e tárgyban az államtitkárral lefolytatnia.³

Erdmannsdorff

73/52 043.

267

Berlin, 1939. szeptember 13.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

710. sz.

A magyar követ ma látogatást tett nálam, mivel Csáky gróf állítólag vezető német katonai szervek útján arról kapott híreket, hogy Kassától északra fekvő térségben két szlovák hadosztályt vontak össze.¹ A szlovák kormány szlovák haderők Kassán stb. történő átengedésére vonatkozó helytelen démarche-ára tekintettel Csáky grófot ez az újabb közlés nyugtalanítja. Csáky szerint az ilyen történések Magyarországot egyenesen rászorítják a semlegességi nyilatkozat megtételére, amit pedig mi nem tartunk kívánatosnak.

Gondoskodtam arról, hogy azonnal felderítsük az esetet és a magyar követség értesüljön arról, mi a valódi tényállás. Saját magamtól a követnek egyelőre csak annyit válaszoltam, hogy

1. irreguláris hírről lehet csak szó, mivel a mi katonai szerveink és Csáky gróf közötti közvetlen összeköttetés mégiscsak egészen szokatlan;

2. téves jelentésről lehet szó, mivel nincs tudomásom róla, hogy egyáltalán létezne két, katonai bevetésre alkalmas szlovák hadosztály. A szlovákoknak ehhez a szükséges fegyverek teljességgel hiányoznak.

3. Szlovákiában már mi gondoskodtunk arról, hogy ne legyen semmiféle mozgolódás, ami Magyarországon nyugtalanságra adhatna okot.

Weizsäcker s. k.

73/52 035—6.

¹ Csáky a német majd szlovák átvonulási kérelemre hivatkozva szeptember 11-én megüzente Cianónak, hogy „ezek után aligha marad más hátra a magyar kormánynak, minthogy semlegességét notifikálja”. A római magyar követ másnapi távirata szerint Ciano „helyesi semlegesség kijelentését”. — DIMK. IV. 381., 385.

² Csáky szeptember 3-án, Anglia és Franciaország hadüzenete napján, biztosította a németeket, hogy Magyarország nem tesz semlegességi nyilatkozatot. — Lásd a 256. sz. iratot.

³ A Sztójay—Weizsäcker megbeszéléséről lásd a 267. sz. iratot.

¹ Sztójay Engelbrecht német tábornokot jelölte meg az értesülés forrásaként. — Lásd távirati jelentését, melyben beszámol a megbeszélés lefolyásáról: DIMK. IV. 389.

Berlin, 1939. szeptember 14.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

345. sz.

302. sz. táviratra.¹

Közölje kérem Csáky gróffal megbízásomból a következőket:

Amint táviratából kiveszem, magyar kormány azon az állásponton van, hogy szlovák leplombált vagonok magyar vasútvonalon áthaladását Magyarország támadó hadi-cselekménynek minősítené, és erre ennek megfelelően reagálna. Egyidejűleg magyar csapatokat is útbaindítottak szlovák határra. A birodalmi kormány előtt nem ismeretes szlovák kívánságra adott ilyen magyar válasz itt erős megütközést keltett. Kellő óvatosságot tanácsolnék ezért Csáky grófnak a védelmünk alatt álló Szlovákiával szembeni cselekedeteiben. Szlovákiával szembeni mindenféle barátságtalan cselekvésmód Németországban megfelelő reakciót váltana ki. Csákynek arra a megjegyzésére, nem tudja, ilyen körülmények között fenntartható-e magyar készség német hadianyagnak nevezett útvonalon való szállítását illetően, kérem magyar kormányval közölni, hogy birodalmi kormány az anyagátengedési ajánlatra nem tart igényt.

Ribbentrop

73/52 047—8.

ADAP—D. VIII. 67.

269

Budapest, 1939. szeptember 15.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

327. sz.

A lengyelországi magyar követ jelenti,¹ hogy Beck külügyminiszter a lengyel kormányval együtt a román határ közelébe menekült diplomatáknak beszédben mondott köszönetet kitartásukért, anélkül, hogy egyébként a helyzetről nyilatkozott volna. A külügyminiszter² ehhez hozzáfűzte, hogy amennyiben a lengyel kormány — amint ezt nyilván tervezi — Csernovic irányában román területre lép át, a magyar kormány követét visszahívja, mivel felfogása szerint ez esetben a lengyel kormány megszűnt létezni.³

73/52 051.

*Erdmannsdorff*¹ Lásd a 264. sz. iratot² Hory András szeptember 15-i telefonjelentéséről lásd Vörösmarty 16-i feljegyzését. — DIMK. IV. 397.³ Csáky István.³ Csákynek az olasz álláspontot tudakoló táviratát lásd DIMK. IV. 396.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

335. sz.

IX. 14-én kelt 345. sz. távirati rendeletre.²

Utasítást végrehajtottam.

A külügyminiszter kijelentette, a magyar válasz szlovák katonai szállítmányok Kassán át vezető magyar vasútvonalon történő átszállítására vonatkozó szlovák megkeresésre azért sikerült olyan élesre, mivel a megkeresés itt annál nagyobb megütközést keltett, mert kevéssel azelőtt a szlovák külügyminiszter³ és propagandafőnök⁴ nyilvánosan igényt emeltek magyar területre, és a szlovák kormány a közeljövőben cseh és zsidó földbirtokokon kívül magyar földbirtokokat is szándékozik kisajátítani.⁵ Ezenkívül azon is megütköztek, hogy a szlovákok, a jegyzékből kivehetőleg, megkeresésüket ránk való hivatkozással adták elő, mint ahogy általában Magyarország elleni barátságtalan rendszabályaikat gyakran igaztalanul állítólagos német ösztönzésekkel indokolják.⁶

Első felindultságában nyilvánított szándékától eltérően nem indított magyar csapatokat a szlovák határra.

Erdmannsdorff

73/52 059.

271

Budapest, 1939. szeptember 15.¹

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

331. sz.

A külügyminiszter közölte velem, hogy a kisebbségi egyezmény megkötését célzó magyar javaslatra² a román külügyminiszter³ éppen most adott válasza⁴ haladásként értékelhető eddigi román magatartással szemben...⁵ közölte, hogy Jugoszlávia kész ha-

¹ A táviratot szeptember 16-án továbbították.

² Lásd a 268. sz. iratot.

³ Ferdinand Durčanský.

⁴ Šaňo Mach.

⁵ Vö. *Tilkovszky Loránt*: A csehszlovák földreform magyar revíziója az első bécsi döntéssel átszatolt területen (1938—1945). *Agrártörténeti Szemle*, 1964. 124—125. old.

⁶ Német részről ekkoriban ténylegesen hangzottak el ígérek Kassa és kb. 30 község visszacsatolására. — Lásd *Tilkovszky Loránt*: Magyar—szlovák viszony és szlovák nemzetiségi mozgalom Magyarországon a bécsi döntés után (1938—1941). *Századok*, 1964. 388. old.

¹ A táviratot 16-án továbbították.

² Lásd a 249. sz. iratot.

³ Gafencu.

⁴ Lásd DIMK. IV. 393.

⁵ Egy számcsoport érthetetlen.

sonló egyezmény megkötésére. A javaslatra adott válasz szerint az egyezmény tartalmazza egy ...⁵, melyben megnevezéséhez hasonlóan jelentenék ki, hogy háborús konfliktus egyik fél számára sem jöhet tekintetbe. Tekintettel birodalmi külügyminiszter kívánságára,⁶ hogy Magyarország és Románia viszonyában minden maradjon a régiben...⁵ román javaslatot még ezután keresendő indoklással el akarja utasítani.

Erdmannsdorff

73/52 057.

272

Budapest, 1939. szeptember 15.¹

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

333. sz.

A külügyminiszter közölte velem, Zsilinszky kisgazdapárti ellenzéki képviselő a képviselőház külügyi bizottságának tegnapi ülésén őt megtámadta, mert német és angol fehérkönyv felolvasása után háborús bűnösség kérdését olyan formában világította meg, amint azt előtte a birodalmi külügyminiszter nemrég kommentálta,² akire természetesen nem hivatkozott. Szemére vetették azonkívül éles interjúját, melyet áprilisban Rómában adott Roosevelttel semlegesekhez intézett kérdésére, fenyegetve érzik-e magukat Németországtól?³ A miniszterelnök⁴ éles formában állást foglalt az ellenzék kísérlete ellen, amely különbséget igyekezett keresni a külügyminiszter, illetve a kormányzó és a miniszterelnök külpolitikai vonala között. A szemrehányásra — mert legutóbbi időkig azt mondotta, nem kerül sor háborúra, valószínűleg azért, hogy Németország Lengyelországot annál meglepetésszerűbben rohanhassa le — ő azt válaszolta, a birodalmi kormány előtte ismeretes békeszeretete alapján volt ez a felfogása, éspedig éppen a német kormányservekkel ápolt szoros kontaktusa következtében, melyet baloldali ellenzék szemére is vetett.

Kánya⁵ támadásaira az általa elmulasztott semlegességi nyilatkozat miatt semleges államok Anglia részéről történő zaklatására való utalással válaszolt, és visszautasította Kánya aggodalmát német—orosz egyezmény⁶ Magyarországra veszélyes kihatását illetően is. Kifejtette továbbá a bizottság előtt, hogy Németország a háborút nagyon humánusan viseli, és azt sohasem akarta.

Erdmannsdorff

73/52 058.

⁶ Lásd a 260. sz. iratot.

¹ A táviratot 16-án továbbították.

² Nyilván szeptember 7-én, amikor Csákyt a neustettini főhadiszálláson fogadta.

³ Lásd a 208. sz. iratot.

⁴ Teleki Pál.

⁵ Csáky elődje a külügyminiszteri székben.

⁶ Augusztus 23-i megnevezésű egyezmény. — Lásd NSz. 457—460. old.

Berlin, 1939. szeptember 18.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

364. sz.

326. sz. táviratára.¹

Kérem, legközelebbi alkalommal barátságos formában közölje Csáky gróffal a következőket:

Őn azokat a bizalmas közléseket, melyeket önnek Csáky gróf a párizsi és londoni magyar követek² szondázásairól tett, továbbította Berlinbe. Onnan önnek azt válaszolták, hogy a birodalmi kormánynak nem áll érdekében az ilyen szondázás. Azonkívül attól kell tartania, hogy az angol és francia kormányok azt gondolhatják, az ilyen magyar szondázási kísérletek közvetlenül vagy közvetve a birodalmi kormány kívánságára történnek. Mivel ezáltal ellenfeleinknél teljesen hamis benyomás keletkezik, azt kell kérnünk, hogy a magyar külügyi képviselvek tekintsenek el további ilyen szondázási kísérletektől.

Ribbentrop

73/52 053.

Berlin, 1939. szeptember 19.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

737. sz.

A magyar követ ma felkeresett, hogy a politikai és katonai helyzetről informálódjék.

A beszélgetés folyamán Sztójay úr bizonyos aggodalmakat említett, melyek Magyarország számára az Oroszországgal most előálló közvetlen szomszédságból adódhatnak.¹ Magyarország azt hiszi, Szlovákiában, a protektorátus területén, Bulgáriában és Jugoszláviában újra feltámad a pánszlávizmus.

Sztójay úr megemlítette, hogy a Budapest és Moszkva közötti diplomáciai kapcsolatok hiánya² különösen nehezíti a helyzetet. Nem terjesztett azonban elő olyan kívánságot, hogy mi ebben az ügyben tevőlegesen fellépjünk.³

Weizsäcker s. k.

73/52 061—2.

¹ Erdmannsdorff 1939. szeptember 15-i távirata — 73/52 052. — szerint Csáky utasítására a párizsi és a londoni magyar követ az iránt puhatolózott, milyen fogadtatásra találna egy esetleges német békeajánlat. A válasz egybehangzóan az volt, hogy Lengyelország kiűrtését, a német nemzetiszocializmus és az agresszivitás megszüntetését kívánják.

² Gróf Khuen-Héderváry Sándor, illetve Barcza György.

³ A szovjet csapatok szeptember 17-én megindultak Nyugat-Ukrajna felszabadítására.

² Magyarországnak az antikomintern paktumhoz történő csatlakozásának bejelentésére a szovjet kormány 1939. február 2-án a diplomáciai kapcsolatok megszakításával reagált.

³ Sztójay távirati jelentése szerint Weizsäcker érdeklődött, nem kívánja-e a magyar kormány, hogy a szovjet—magyar diplomáciai kapcsolatok felvétele tárgyában közvetítsenek. — Lásd DIMK. IV. 410. 102. jegyzet.

Berlin, 1939. szeptember 20.

FELJEGYZÉS A MAGYARORSZÁGI HELYZETRŐL

A jelenlegi magyarországi helyzetről a következő jelentést kaptam:¹

Miután Csáky visszaérkezett Németországból,² teljes irányváltozás történt Németország javára.³ Mindenesetre a kormánynak még nem sikerült minden körben érvényre juttatni nézetét. A sajtócenzúrát például a leghihetlenebb módon még mindig többnyire Németország hátrányára kezelik. Előfordultak például olyan esetek, hogy a „Németország döntő győzelmei Lengyelországban” címfeliratról törölni kellett a „döntő” szót.

A népi németekkel és a birodalmi németekkel való bánásmód Magyarországon változatlanul rendkívül rossz,⁴ úgyhogy most már von Erdmannsdorff német követnek is az a felfogása, hogy javulás csak megtorló intézkedések útján érhető el.

Magyarországon a legnagyobb izgalom uralkodik amiatt a veszély miatt, hogy közös határt kapnak Szovjet-Oroszországgal.

A kormánypártban, mely tudvalevőleg igen heterogén összetételű, nagyon nagy az elégedetlenség, különösen a kormány állandóan labilis külpolitikája miatt. A legutóbbi napokban már 15 mértékadó párttag akart kiválni és a nyilaskeresztesekhez átlépni. Mecsér képviselő⁵ ezt megakadályozta, mivel meg van győződve róla, hogy rövid időn belül nem 15, hanem legalább 50 képviselő lép ki a kormánypártból, s ezzel a mostani, bensőjében egyáltalán nem németbarát kormány elveszti bázisát. Ha ez az esemény bekövetkezne, úgy mindkét népi német képviselőnek⁶ megfelelő magatartási utasításokat kellene adni. Talán az lenne a legjobb, ha önállósítanák magukat minden párttól.

Imrédy volt miniszterelnök rendkívüli becsvágyat mutat, hogy Teleki utóda legyen. Ennek mindenekelőtt a Horthy és Imrédy között fennálló nagy személyes ellenszenv az akadálya, annak idején ugyanis Imrédy leváltása személyes ellenségeskedésen alapult. Kérdéses, le lehet-e küzdeni ezt az akadályt. Ha ez nem következne be, úgy katonai kabinettel kell számolni. A kormány azon fáradozik, hogy a parlamentben valamennyi párt egységes magatartását érje el, és azt kívánja, mondjanak le mindenféle bírálatról.⁷ A nyilaskeresztesek kijelentették, ezt a jogukat nem engedik megnyirbálni, úgyhogy a kormány részéről most ismét rendkívül éles a küzdelem ellenük. Különösen hatékony eszközként most a sokgyermekes párttagok letartóztatását agyalták ki, miáltal a pártot

¹ A jelentés szerzője minden valószínűség szerint Otto Braun, a Transdanubia igazgatója. A jelentést feljegyzés formájában a birodalmi kancellária vezetője, Lammers küldte meg a Külügyminisztériumnak.

² Nyilván a szeptember 7-i Ribbentrop—Csáky találkozóra utal.

³ A jelentés szerzőjének a szeptember 9-i német átvonulási kérelemről és annak a magyar kormány által 10-én történt elutasításáról, mint a legutkosabban kezelt eseményekről, nem lehetett tudomása.

⁴ A szeptember 2-án életbe léptetett rendkívüli kormányintézkedéseket a Volksbund szervezkedésének gátlására is igyekeztek felhasználni — lásd *Tilkovszky Loránt*: Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik 1938—1941. Acta Historica, 1966. 96. old. —, a Magyarországon élő birodalmi németektől pedig nagy számban megvonták a tartózkodási engedélyt.

⁵ Mecsér András az 1939-es választások után összeült parlamentnek már nem volt tagja.

⁶ Mühl és Brandt a kormánypárt jelöltjeként kerültek be a parlamentbe.

⁷ Szeptember 14-én Teleki miniszterelnök pártközi értekezletet hívott egybe „abból a célból, hogy a külpolitikai helyzetre való tekintettel sima mederben tárgyalják le az egyes javaslatokat”. — Magyar Nemzet, 1939. szeptember 16.

különösen pénzügyileg nagyon erősen megterhelik, annál is inkább, mivel a hadsereghez behívottaknak nem áll módjukban továbbra is jelentősebb hozzájárulásokat fizetni. A nyilaskeresztesek elleni harcban a vezető szerepet továbbra is Keresztes-Fischer belügyminiszter játssza.

Nemrég felkereste Horthyt az amerikai követ⁸ és megkérdezte, mi lenne Magyarország magatartása egy német démarche-kívánság esetén. Horthy kijelentette, hogy Magyarország nem tudna fegyveres ellenállást kifejteni, és csak tiltakozásokra szorítkozhatna. Erre a követ a kormányzó értésére adta, hogy vegyen igénybe ebben az esetben tiltakozása jeléül svájci menedékjogot, de ezt Horthy határozottan visszautasította.

Gazdasági kérdések

Budapesten a legfantasztikusabb hírek terjengenek idegen felvásárlásokról stb. Közéleti vizsgálódásnál kiderült, hogy e híreknek nincs különösebben jelentős alapjuk. Vevőként mindenekelőtt Svájc lép fel, aminek eredményeként a tojásárak 82 svájci frankról 150 svájci frankra, a hüvelyesek ára ugyancsak 100%-kal emelkedett. Svájci részről 200 vagon búzát vásároltak.

73/52 062—4.

276

Budapest, 1939. szeptember 20.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

354. sz.

A külügyminiszter¹ közölte velem, hogy az államtitkárnak a berlini magyar követtel folytatott beszélgetését² megelőzően már lépéseket tett a Szovjetunióval való diplomáciai kapcsolatok újbóli felvételére a vele személyes ismeretségben álló Szuric párizsi szovjet nagykövet közvetítésével. Szovjet kormány azt válaszolta, kész a kapcsolatok újrafelvételére status quo alapján. Már kért is agrément-t a korábban ott dolgozott Kristóffy követségi tanácsos mint moszkvai követ számára.³

Erdmannsdorff

73/52 066.

⁸ J. F. Montgomery és Horthy e beszélgetéséről más forrás nem tudósít.

¹ Csáky István.

² Lásd a 274. sz. iratot.

³ Lásd Csáky szeptember 20-i Sztójayhoz intézett táviratát — DIMK. IV. 410.

Berlin, 1939. szeptember 27.

BISMARCK KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYFŐNÖK FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ ma felkeresett, hogy az általános politikai helyzetről velem beszélgessem s megemlítette, hogy a magyar kormányt kellemesen érintette az az előzékeny mód, mellyel a szovjet kormány a két ország közötti kapcsolatokat újból felvette.¹ Budapesten elült az új magyar—orosz határ miatt kezdetben fennálló félelem. Mindenesetre tartani kell azonban a pánszláv gondolat újjáéledésétől, s ez különösen Szlovákiát érintetné.

Bismarck

73/52 074.

Berlin, 1939. október 3.

A BIZTONSÁGI SZOLGÁLAT MAGYARORSZÁGI VONATKOZÁSÚ JELENTÉSE

A magyar kormányon belül két fő csoport alakult ki. Az egyik csoport exponensei: Teleki miniszterelnök, Keresztes-Fischer belügyminiszter és ennek fivére, Keresztes-Fischer tábornok.

Ez a csoport a kormányzóra, az arisztokráciára és a nagybirtokra támaszkodik.

A másik csoportot Csáky külügyminiszter, Imrédy volt miniszterelnök, Werth vezérkari főnök és Sónyi reprezentálják.

Csáky grófot tartják az elkövetkező miniszterelnöknek. Ő Magyarország és a birodalom konstruktív együttműködéséért szállna síkra. Imrédyt ez esetben gazdaságpolitikai tanácsadóként adnák mellé.

Magyarországon tisztában vannak azzal, hogy a pillanatnyi belpolitikai hatalmi viszonyok hosszú távra lehetetlenek. Legjobb megoldásnak egy lehetőség szerint diktatórikus kormányt tartanak, amely hatalmilag a hadseregre támaszkodna. Ugyanakkor azt hiszik, így léphetnének fel legjobban a túlságosan radikális követelések ellen.

Különösen erősen reagálnak a kelet-európai fejleményekre a Magyarországon uralkodó arisztokrata körök.¹ Egészen pontosan tudják, hogy szociális viszonyait tekintve Magyarország ma Európa egyik legelmaradottabb országa.

1881/424 689.

¹ 1939. szeptember 24-én.

¹ A Szovjetunió által felszabadított (korábban lengyelországi) ukrán területeken megkezdődött a földosztás.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES FELJEGYZÉSE

TELEKI MINISZTERELNÖKKEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL¹

A politikai helyzetre vonatkozó általános fejtegetések után gróf Teleki annak a sürgős óhajának adott kifejezést, hogy Németország, miként a múltban, úgy a jövőben is segítse elő a Magyarországra irányuló hadianyag-szállítást, különösen pedig lehetőség szerint gyorsítsa meg a már megrendelt szállítások lebonyolítását.

Nagy vonalakban tájékoztattam gróf Telekit a német—magyar gazdasági tárgyalások állásáról, s ennek kapcsán külön is szóba hoztam az alábbi három kérdést:

I. Kárpátalja természeti kincsei

A német kormánynak ragaszkodnia kell ahhoz, hogy a magyar kormány megtartsa ígéretét, melyet Németország kárpátaljai gazdasági érdekeinek tiszteletben tartására még Kárpátalja Magyarországgal való újraegyesítése előtt tett.² Vonatkozik ez különösen a természeti kincsek kiaknázására. Készek vagyunk lemondani a nekünk adott koncessziók teljes kihasználásáról, azonban szeretnénk legalábbis az ásványolaj kutatását és kiaknázását saját kezünkbe kapni.

Gróf Teleki megismételte von Erdmannsdorff követ előtt kifejtett felfogását,³ hogy annak idején a követnek és Altenburg úrnak tett nyilatkozata csak a ténylegesen meglévő gazdasági érdekekre vonatkozott, nem pedig olyan messzemenő koncessziókra, melyek a szuverenitás egy részéről való lemondást jelentenék. Egyébként ezekről a koncessziókról nyilatkozata pillanatában semmit sem tudott. Tárgyilagosan nézve, német szakemberek és német társaságok bevonására nincs semmi indíték, mert a magyar geológusok különösen jól képzettek, és a kérdéses feladatokat maguk is meg tudják oldani. A legtöbb, amit Magyarország tehet, hogy az esetleg tényleg meglévő ásványolaj-előfordulások későbbi kiaknázásában német részesedést helyezhet kilátásba.

Csak miután a leghatározottabban kijelentettem, hogy a német kormány ennyivel nem elégedhet meg, ígérte meg Teleki gróf, hogy még egyszer megvizsgálja, tehet-e nekünk a magyar kormány más, messzebbmenő javaslatokat.

II. Szlovákia gazdasági támogatása

Utaltam arra, hogy Magyarország ez ideig mindig elutasította azt az ismételt kívánságunkat, hogy Szlovákiához fűződő gazdasági kapcsolatait normalizálja, különösen pedig, hogy nagyobb mezőgazdasági, mindenekelőtt zsírszállítmányokat eszközöljön Szlovákiának.⁴ Gróf Teleki ezt az elutasítást azzal indokolta, hogy Magyarország számára mindaddig lehetetlen közelebbi kapcsolatba lépni Szlovákiával, amíg Szlovákia

¹ A megbeszélésre szeptember 30-án Budapesten került sor.

² Lásd a 197. sz. iratot.

³ Lásd DIMK. IV. 97., 123.

⁴ Lásd a 255. sz. iratot.

nem változtat Magyarországgal szembeni politikai magatartásán, mindenekelőtt pedig nem szünteti meg a szlovákiai magyarok üldözését. Azt válaszoltam, számunkra most nem a Magyarország és Szlovákia közötti politikai kapcsolatok szabályozásáról van szó, hanem Magyarországnak arról a nézetünk szerint magától értetődő kötelességéről, hogy a Németországgal baráti viszonyban levő Szlovákiát, mely Németországgal közös harcot vívott Lengyelország ellen és a német csapatok hátszágát képezi, a lehetőség keretén belül ellássák, s ezzel Németországot támogassák.

Hosszabb vita után gróf Teleki kijelentette, tekintettel a német kívánságra, meg fogják találni az útját annak, hogy egyes kompenzációs ügyletek keretén belül élelmiszert és zsírt is szállítsanak Szlovákiának. Azonkívül Magyarország lehetőségeinek végső határáig Németországnak is szállít, és Németországnak jogában áll e szállítmányokat tovább adni Szlovákiának.

E beszélgetést követően Nickl követ megígérte nekem, hogy kompenzációs ügyleti úton 30—40 vasúti kocsit zsírt szállítanak közvetlenül Szlovákiának. Mindenesetre külön kérte, hogy erről még semmit se közöljünk a szlovákokkal.

III. Árfolyamkérdés

Kijelentettem a miniszterelnöknek, Németország semmi esetre sem nyugodhat bele a birodalmi márka körülbelül 11 %-os, az idegen szabad valuták árfolyamának emelése révén végrehajtott közvetett leértékelésébe, ráadásul éppen a háború kezdetének pillanatában. Gróf Teleki azt mondta, elismeri, hogy e kérdésben politikailag érdekelve vagyunk, a kérdés tárgyi vonatkozását azonban nem tudja megítélni. Rövidesen megbeszéli ezt a jegybank elnökével,⁵ s ezt követően közli velünk a magyar kormány állásfoglalását.

A miniszterelnök előszobájában találkoztam a jegybank elnökével, és közvetlenül megbeszéltük a kérdést. Megismételte ismert álláspontját, hogy a szabad devizák árfolyamának felemelése elkerülhetetlen volt ahhoz, hogy ösztönzést adjanak az illető országokba irányuló kivitelhez. Erősködésemre odáig ment, hogy közölte velem, én ugyan kívánhatom az ő lemondását és ezt bizonyára el is tudom érni, arra azonban nem kényszeríthetem, hogy más árfolyampolitikát folytasson.

A másnap aláírt kormánybizottsági jegyzőkönyvben ezért megállapítást nyert, hogy ebben a kérdésben nem sikerült megegyezésre jutni, és hogy a német kormány hamarosan újra visszatér erre.

Clodius

73/52 077—80.

ADAP—D. VIII. 185.

⁵ Baranyai Lipót.

Berlin, 1939. október 9.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
 KUHLMANNSDORFF TANÁCSOSSAL FOLYTATOTT
 BESZÉLGETÉSÉRŐL

A még mindig beteg magyar követ¹ megbízásából ma felkeresett Kuhl követségi tanácsos és megkérdezte, vajon a kelet- és délkelet-európai népcsoportok Führer által birodalmi gyűlésen bejelentett áttelepítése² Magyarországra is vonatkozik-e. Kuhl úrnak, akárcsak tegnapelőtt a jugoszláv követnek,³ azt mondtam, olyan program bejelentéséről van szó, melyet mindenesetre csak az érintett kormányokkal egyetértésben lehet végrehajtani. Pillanatnyilag Olaszországon kívül (a dél-tiroli kérdésben) csak a Szovjetunióval, Észtországgal és Lettországgal vannak tárgyalások folyamatban. Hogy milyen más országokban és adott esetben milyen időpontban látnak hozzá e program végrehajtásához, ezt ma nem tudom megmondani. Mindenesetre nem az a benyomásom, hogy Magyarország vonatkozásában azonnali programról lenne szó.⁴

Woermann

73/52 082.

Budapest, 1939. október 11.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
 A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

421. sz.

A külügyminiszter¹ bizalmasan közölte velem, hogy a kormányzóból, miniszterelnökből, külügyminiszterből, továbbá hadügyminiszterből, belügyminiszterből és a vezérkar főnökeiből² álló szűkebb minisztertanács elhatározta Magyarország határának Oroszország és Románia ellen három vonalban történő megerősítését. A leghátsó vonal a Tisza mentén fut. Politikai okokból az erősítésnek lehetőleg feltűnés nélkül kell történnie, és az védelmi rendszabály az oroszok ellen. Románia ellen is megerősítik a határt leplezés céljából, azonkívül arra az eshetőségre is, ha Romániát az oroszok lerohannák, s utána kelet felől támadnák meg Magyarországot.

¹ Sztójay Döme.² Hitler 1939. október 6-i beszédének a nemzetiségi súrlódások kiküszöbölésére vonatkozó utalását lásd ADAP—D. VIII. 177. old.³ Ivo Andrić.⁴ Lásd *Tilkovszky Loránt: Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik 1938—1941. Acta Historica, 1966. 96—98. old.*¹ Csáky István.² Bartha Károly, Keresztes-Fischer Ferenc, Werth Henrik.

Ezen a minisztertanácson a kormányzó komoly szavakkal hangsúlyozta, hogy káros elkerülése érdekében Magyarországnak legnagyobb érdeke fűződik Németország mielőbbi győzelméhez.

A külügyminiszter kért, hívjam fel a birodalmi külügyminiszter figyelmét arra, hogy megtartotta a neki tett ígéretét a magyar—román kapcsolatok enyhítését illetően.³ Mivel a berlini magyar követ⁴ megbetegedett, gróf Csáky ezúton továbbítja a vezérkar főnökének Magyarországra irányuló német fegyverszállítmányok szabadba tételére vonatkozó kérését.

A külügyminiszter kéri továbbá az itt internált lengyel katonák és polgári személyek lehető leggyorsabb átvételét, legalábbis az asszonyokét és gyermekeikét, amennyiben ezek a német érdekerületen laknak. A nekünk káros propagandisták eltávolítása a mi érdekünk is. (Vö. október 7-én kelt, 1404. sz. írásbeli jelentéssel.)⁵

Hasonló kérést terjeszt elő a moszkvai magyar követ⁶ az orosz érdekerületről származó lengyelek ügyében.

A külügyminiszter hozzáfűzte, a moszkvai magyar követ a közeljövőben indítványozni fogja jószomszédi egyezmény megkötését a Szovjetunió és Magyarország között a határforgalom és hasonló kérdések szabályozása céljából. A Szovjetunió eddig még nem kért agrément-t budapesti követe számára.⁷

Erdmannsdorff

73/52 085—6.

ADAP—D.VIII.238.

282

Budapest, 1939. október 13.

WREDE BUDAPESTI KATONAI ATTASÉ JELENTÉSE

A HADSEREG-FŐPARANCSNOKSÁG VEZÉRKARI

ATTASÉ-CSOPORTJÁNAK

Egy megbízható embertől (az illető tiszt), aki a vezérkari főnök¹ bizalmas környezetéhez tartozik és már gyakran szolgáltatott értékes hírszolgálatot, most arról értesülök, hogy október 10-én a vezérkar főnökének kezdeményezésére a kormányzó elnökletével szűkebb minisztertanács zajlott le. Részt vettek ezen a miniszterelnök, a külügy-, belügy-, a honvédelmi miniszter² és a vezérkar főnöke. Többek között legfontosabb pontként állítólag megbeszélték azokat a politikai okokat, melyek a német hadianyag-szállítmányok zárlatához vezettek. Az ülés folyamán a vezérkar főnöke állítólag felajánlotta lemondását, hivatkozással a kormány politikai cikcakk vonalára, amely bizalmi em-

³ Lásd a 260. sz. iratot.

⁴ Sztójay Döme.

⁵ Nem áll rendelkezésünkre.

⁶ Kristóffy József.

⁷ Erre a táviratra október 13-án válaszolt Weizsäcker, s azt az utasítást adta, hogy a követ tartózkodjon minden, a magyar—szovjet viszonyt illető véleménynyilvánítástól. — ADAP—D. VIII. 253.

¹ Werth Henrik.

² Teleki, Csáky, Keresztes-Fischer, Bartha.

berünk közlése szerint mértékadó magyar helynek augusztusban Chamberlainhez intézett állítólagos levelében is megmutatkozott.³ Ez a levél állítólag német kézbe került.

A minisztertanács ülésén állítólag elhatározták, hogy a berlini magyar követet⁴ megbízzák a szállítási zárlat politikai okainak felderítésével. A követnek e célból, ha ez lehetséges, magával a Führerrel kellene beszélnie.

A beszélgetés folyamán bizalmi emberünk sejtetni engedte, hogy a Magyarországnak történő szállítások újrafelvétele előtt helyénvalónak tartaná azt a német követelést, hogy a jövőben a vezető magyar személyiségek nyújtsanak cselekedeteikben biztos garanciát arra, hogy egyértelműen németbarát politikai vonalat fognak tartani.

Wrede

3626/E. 028 133.

283

Budapest, 1939. október 14.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

77. sz.

Hivatkozással a katonai attasé f. hó 13-án kelt jelentésére.¹

A katonai attasé fentebb megjelölt jelentéséhez kiegészítésképpen szeretném megjegyezni, hogy jelenleg az én megfigyeléseim szerint is feszültség van a kormány és a honvédség között. A honvédség elégedetlensége elsősorban gróf Teleki miniszterelnök és Keresztes-Fischer belügyminiszter ellen irányul, akiknek joggal vetik szemükre, hogy a külpolitikai helyzettel szembeni beállítottságuk nem elég világos. A honvédség őket teszi felelőssé a német részről bevezetett hadianyag-szállítási zárlatért. Vezérkari körökben éppúgy, mint a nyilaskereszteseknél, már régóta szemlátomást az a törekvés, hogy német hivatalos köröket végső soron a Teleki-kormány megbuktatására irányuló saját belpolitikai céljaik támogatására bírjanak rá. Figyelemmel a túlzásokra hajlamos magyar mentalításra, az e körökből származó és a kormány németellenes cselekményeiről szóló állításokat bizonyos elővigyázatossággal kell fogadni. Az mindenesetre kétségtelen, hogy a honvédség Németországgal szembeni magatartása lényegesen pozitívabb, mint a miniszterelnöké és más kormánytagoké. A tisztikar idősebb korosztálya, amely a világháborút még a mi oldalunkon harcolta végig, különösen pedig a vezérkar nagyon befolyásos főnöke, Werth gyalogsági tábornok, megértik a Németországgal való feltétlen együttthaladás szükségességét. Magatartásukban jólesően különböznek az itt egyébként gyakran megfigyelhető megbízhatatlanságtól. Az egyik mértékadó magyar szerv

³ Ilyen levél nem ismeretes. A források azonban megemlékeznek Teleki egy titkos szóbeli üzenetéről, amelyet közvetítő útján juttatott el a londoni magyar követhoz, s az hozta augusztus 27-én az angol kormány tudomására. Az üzenet átvételéről és tartalmáról az angol Külügyminisztérium táviratilag tájékoztatta a budapesti angol követet. Eszerint Teleki üzenete azt tartalmazta, hogy a magyar kormány nem működik együtt Németországgal Lengyelország ellen. Magyarország semlegességre törekszik, de nem tesz semlegességi nyilatkozatot. — Lásd *Juhász Gyula: A Teleki-kormány külpolitikája 1939–1941. Akadémiai Kiadó 1964. 42–43. old.*

⁴ Sztójay Döme.

¹ Lásd a 282. sz. iratot.

Chamberlainhez intézett állítólagos leveléről², mely feltételezés szerint német kezekbe jutott, nem tudtam megállapítani semmi közelebbit. Hálás lennék, ha erre vonatkozóan ott tájékozódna. Ha ez olyan eredményre vezetne, amely a magyar kormány cikcakk kurzusa bizonyítékeként szolgálhat, úgy mindenesetre én is igen energikus lépéseket tartanék helyénvalónak.

von Erdmannsdorff s. k.

3626/E. 028 134—5.

284

Budapest, 1939. október 27.¹

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

440. sz.

Október 26-án kelt 438. sz. távirati jelentésem kapcsán.²

Meglepően nagyszámú lengyel katonai személy magyar területre történt átlépése azt eredményezte, hogy ezeket először ideiglenesen falusi magánszállásokon helyezték el, ahol őrzésük nehéz. Lengyel tisztek franciaországi lengyel légióba belépését célzó propaganda a katonák csekély harci szelleme ellenére kedvező talajra talált, mivel nagyon primitív internáló táborait minden áron el akarják hagyni.

Itteni lengyel konzulátus jelentkezőknek francia vízummal ellátott útlevelet, jugoszláv követséghez intézett ajánlólevelet, valamint az olasz követség számára árjabizonylatot bocsát rendelkezésre. (Lásd október 19-én kelt 78. sz., valamint november³ 25-én kelt 1521. sz. jelentéseimet.⁴) Erre mindkét követség ingyen vízumokat állít ki. Lengyel konzuli hivatal utazási iroda útján az olasz—francia határon fekvő Modane-ig gondoskodik egyéni menetjegyekről, részben pénzt is ad nekik lírában. Megállapítás szerint tegnap este mintegy 50 lengyel utazott el Olaszországba menetrendszerű közvetlen kocsikban. Többségük valószínűleg egykori katonai személy, de mindenesetre hadköteles korúak. További szállítmányokat terveznek Olaszországon át. Csekélyebb számban Athénon át is utaztak. Megbízható jelentések szerint francia követség egyes esetekben lengyeleknek hamis útleveleket állít ki, bár ezt a francia követ⁵ a külügyminiszter előtt letagadta.

Újabb terhelő anyag alapján oda futárral megküldendő részletes tényálladék csatolásával ma a külügyminiszternél a semlegesség megsértése miatt ismét legélesebben tiltakoztam.⁶

A külügyminiszter a következő szavakkal szakított félbe:

Múlt éjjel 5 tiszt és 140 lengyel kadet szökött meg egy Budapesttől északra fekvő táborból. Azóta közülük 70-et már elfogtak. Miután megállapították, hogy jugoszláv, görög,

² Lásd a 282. sz. irat 3. jegyzetét.

¹ A táviratot október 28-án továbbították.

² Nem áll rendelkezésünkre.

³ Elírás október helyett.

⁴ Nem áll rendelkezésünkre.

⁵ Pierre Guerlet.

⁶ A német követség ez irányú korábbi (október 14-i, 18-i és 20-i) lépéseire és Csáky október 23-i jegyzékére lásd DIMK. IV. 432., 433., 437., 440.

francia és angol vízumokkal ellátott lengyel útlevelek birtokában voltak, még az éjjel rádióparancs ment a magyar határszervekhez, hogy lengyel útlevelek birtokosait ne engedjék át a határon. Ma reggel kiegészítő utasítást adtak ki, mely szerint...⁷ nemcsak lengyel útlevelek birtokosait, hanem október 1. után kiállított francia útlevelek birtokosait sem szabad átengedni a határon. Ezenkívül felkérte a jugoszláv követet,⁸ hogy lengyel útlevelek birtokosainak többé ne adjanak vízumot. Jugoszláv követ azt válaszolta, hogy eddig 280 esetben adtak ki vízumot. Eleget tesz a külügyminiszter kérésének, és legfeljebb másutt kiállított, magyar átutazó vízummal ellátott útleveleket fog láttamozni.

Külügyminiszter hozzáfűzte, a kormány legjobb szándéka e fogyatékok megszüntetése,⁹ és semmi esetre sem akarja megengedni német—magyar kapcsolatok megzavarását lengyel katonai személyek jelenléte miatt. Írásokat mutatott, melyekben lengyel tisztek és katonák rossz elhelyezésről és bánásmódról panaszkodnak, és éhség-sztrájkkal, öngyilkossággal fenyegetőznek.

Erdmannsdorff

73/52 095—6.

285

Budapest, 1939. november 3.

HORTHY KORMÁNYZÓ LEVELE HITLER KANCELLÁRHOZ

Vezér és Birodalmi Kancellár úr!

Ha tudjuk, hogy barátunkat súlyos felelősség nyomja, nagy elhatározások előtt áll és gondok gyötrik, nehéz megállni, hogy ne keressük fel gondolatban, ne tisztázzunk esetleges félreértéseket és ne hívjuk fel a figyelmét azokra a veszélyekre, amelyekről tudomásunk van. Kérem ezért, hogy gyümölcsküldeményemet ne fogja fel naivitásnak ezekben a komoly, komor napokban.

Minden becsületes és helyes politikai ítélettel rendelkező embernek tudnia kellett, hogyha a párizsi békediktátumok kiáltó igazságtalanságait idejekorán nem tüntetik el az útból, akkor azokat fegyveres erővel fogják eltávolítani. Rossz béke mindig csak új háborúkat szülhet. Hogy a nyugati hatalmak államférfiai ezt nem ismerték fel vagy ha felismerték, nem volt akaratuk és hatalmuk a katasztrófa elhárítására, erre mi magyarok vagyunk a legjobb tanúk, mivel panaszainkat Genfben semmibe se vették olyan időben, amikor nem volt más választásunk, mint hogy a Népszövetséggel tegyünk kísérletet lehetetlen helyzetünk megjavítására. A hírheft 19. §. sem került sohasem alkalmazásra,¹ és mi voltunk azok, akiknek a világháború után minden ország közül a legtöbbet kellett szenvednünk.

⁷ Egy számcsoport hiányzik.

⁸ Svetozar Rasić.

⁹ Erre utal Vörnle külügyminiszter-helyettes október 28-i megbeszélése Orłowski budapesti lengyel követtel. — DIMK. IV. 445.

¹ A Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányának 19. §-a: „A közgyűlés időnként felhívhatja a szövetség tagjait az alkalmazhatatlanná vált szerződéseknek és olyan nemzetközi állapotoknak újabb megvizsgálására, amelyeknek fennmaradása a világékét veszélyeztethetné.” — NSz. 46. old.

Annak ellenére, hogy csodálattal nézünk fel a német hadseregre és a német erőre, mégis aggodalommal tekintünk az eljövendő események elé, mert a mai háború romantika nélküli, kard nélküli háború, és sok szenvedést, nélkülözést és bánatot okoz.

Hű háborús bajtársak voltunk, és az összeomlás után, amikor az egész világ Németország ellen fordult, mi voltunk az egyetlen igaz barátai. És bár Németország iránti érzelmeink sohasem változtak meg, mégis az volt az érzésünk, hogy Németország beállítottsága irányunkban megváltozott. Ezt mi mással nem tudtuk magyarázni (a „mi” alatt értem a közvéleményt, a kormányt és jómagamat), mint azzal, hogy hamisan kiszínezett helyzetjelentések kormányunkat hamis megvilágításba igyekeztek helyezni. Alakult itt a legutolsó években egy politikai párt, mely nyilaskeresztesnek nevezte magát, és amely hitvány (*wertlos*) alakok vezetése alatt névtelen röpcédulákkal dolgozik. Hazug helyzetjelentéseket terjesztenek, és megrágalmaznak legjobb vezető embereinket. Azonkívül hasonló értelemben dolgoznak azok is, akik a német nemzetiségű magyar állampolgárokat igyekeznek felizgatni.² Mindkét irányzat pénzért dolgozik.

Hazugság, hogy a magyarok elnyomták az itt élő nemzetiségeket. Ezt a hazugságot a békediktátumok összetákolásakor Párizsban találták ki. A német települések évszázadok óta németül beszélnek, előhaladásukban nem tesznek velük különbséget. Legjobb hadügyminiszterünket Röder Vilmosnak hívták, a vezérkar jelenlegi főnöke Werth Henrik, a vallás- és közoktatásügyi miniszter Hóman, a pénzügyminiszter Schneller stb. Egyébként a legmagasabb állami méltóságot Csernoch bíboros hercegprímás töltötte be, aki egy szegény szlovák paraszt fia volt, s ugyanezt a méltóságot most egy Zapuček nevű szlovák tetőfedő mester fia, Serédi hercegprímás tölti be.³

Az a szándék, hogy a német kisebbségeket őshazájukba telepítik át,⁴ rengeteg kérdést rendez, sűrűlódásoknak veszi elejét. Ezt a kitűnő gondolatot valamennyi kisebbségre alkalmazni kellene. Tudomásom szerint a törökök és görögök másfél millió embert cseréltek ki.⁵ Ha ez egyszer végrehajtásra kerül, úgy semmivé válik azoknak az igyekezete, akik a kisebbségi kérdésen keresztül is éket akarnak verni közénk és a német birodalom közé. Egyébként a mi derék svábjaink, akiket mindig nagyon szeretünk, bizonyára a legjobb gazdák és mezőgazdasági dolgozók valamennyi repatriálásra tekintetbe jövő közül. A Volga-vidéki németek — amint hallom — már ízig-vérig kommunistákká váltak.

Megbízható információkból egyébként úgy értesülök, hogy Oroszország, ha Németország nehézségek közé kerülne, semmit sem fog szállítani, mert az oroszok csak a németektől félnek; ha Németország meggyengül, szabad az út a világforradalomhoz.

Lenin azt írta: Alapelv, hogy „a forradalmi osztálynak a reakciós háborúban feltétlenül saját kormánya vereségét kell kívánnia”.⁶ Sztálin pedig a Vörös Hadsereg tízéves

² A volksbundisták.

³ A Horthy érvelésében bizonyító erejűnek szánt azon körülmény, hogy egyes nemzetiségek a magyarsághoz asszimilálódva akár a legmagasabb méltóságokra emelkedhettek, valójában korántsem jelenti a magyarországi nemzetiségi elnyomás cáfolatát. Horthyék nemzetiségi politikája maga is bűnös abban, hogy a náci német birodalom eszközül használhatta fel a magyarországi német kisebbség mozgalmát. — Vö. *Tilkovszky Loránt*: Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik 1938—1941. Acta Historica, 1966. 59—62. old.

⁴ Hitlernek a birodalmi gyűlésen 1939. október 6-án mondott beszéde német néptöredékek hazatelepítését jelentette be, konkrét utalások nélkül, s ugyanakkor általánosságban szólt a dél- és délkelet-európai államok nemzetiségi problémái megoldásának szükségességéről. A beszéd ez országok kormányaiban a német kisebbségektől való megszabadulás reményét keltette. — Vö. *Tilkovszky*: Volksdeutsche Bewegung... 96—97. old.

⁵ Görögország 1922—1924 között 1,4 millió görögöt telepített haza Törökországból.

⁶ *Lenin Művei*. 21. köt. Szikra 1951. 318. old.

fennállási ünnepélyén ezt mondta: Éppen, mert a mi hadseregünk az internacionalizmus szellemében nevelkedett, ez a hadsereg a világforradalom hadserege.⁷ A szovjet hivatalos diplomáciai tevékenységének lényege: távol tartani a szovjet államot a világháborútól, de siettetni a világháború kitörését, mert ettől várja a világforradalom végső győzelmét.

Foch marsall 1918. november 11. után⁸ azt a hivatalos javaslatot tette, hogy most mindjárt minden ország: Franciaország, Anglia, Olaszország, Németország és Ausztria—Magyarország meneteljen Moszkva ellen, csináljanak ott rendet, bontsák fel alkotó elemeire ezt a 118 nemzetet egyesítő óriási, mindenkit fenyegető birodalmat, aztán térjenek vissza, üljenek le a zöldsztalhoz és kössék meg mint bajtársak az örök békét. Clemenceau ezt a javaslatot agyoncsapta, pedig ez lett volna az egyetlen járható út Európa megmentésére.

Szeretném még őszinte és meleg köszönetem kifejezni azokért a baráti szavakért, melyekkel nagyméltóságod legutóbbi hatalmas erőtlől duzzadó történelmi beszédében Magyarországról megemlékezett.⁹

Mi hálás és feltétlenül megbízható nép vagyunk, és tudatában vagyunk annak, mivel tartozunk önnek és a német nemzetnek. Kívánjuk, hogy a német nép érezze, ha nagy harcát egyedül is akarja megvívni, gondjaiban nem áll egyedül. Az, amit mi magunk nélkülözni tudunk, az ön rendelkezésére áll.

Ha egyszer egyébként esetleg abszolút titokban igénybe óhajtja venni szolgálataimat egészen bizalmas tárgyalásokra, úgy erre mindenkor kész vagyok — kivéve Keleten.¹⁰

Nagyméltóságod tisztelő barátja

Horthy

Utóirat. Az öt almafajta elnevezését is csatoltam. A szőlőt szellős helyen kell felakasztani, és fogyasztás előtt meg kell mosni, mert permetezve volt.

F. 5/0261—67.

ADAP—D. VIII. 328.

286

Bukarest, 1939. november 3.

FABRICIUS BUKARESTI NÉMET KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

825. sz.

Gafencu közölte velem, hogy pár nappal ezelőtt a román biztonsági szolgálatnak sikerült magyar szervezkedést lelepleznie, amely magyar csapatok előnyomulása esetére szabotázscselekményeket készített elő.¹ A résztvevők főleg magyar értelmiségiek, taní-

⁷ Sztálin 1928. február 25-i beszédének hiteles szövegét lásd *Sztálin Művei*. 11. köt. Szikra 1950. 24—29. old.

⁸ 1918. november 11-e Németország kapitulációjának napja. — Foch marsall 1919. február 25-én a párizsi békekonferencia ún. Tizek Tanácsában terjesztette elő javaslatát.

⁹ Hitler 1939. október 6-i beszéde a birodalmi gyűlésben.

¹⁰ Vagyis, ha Hitler Lengyelország német megszállás alá került területén kívánná őt fogadni.

¹ A szervezkedés terve 1939 májusából, Werth Henriktől ered. — Lásd DIMK. IV. 127.

tők, orvosok és katolikus papok. Szatmári lelkészeknél például megtalálták felrobbantandó hidak és egyéb művek tervrajzait, annak bejelölésével, hol kell az egyes esetekben a robbanóanyagot elhelyezni; pincékben és temetőkben eldugott lőszert és robbantógyutacsokat fedeztek fel. A magyar határon át két helyen, ahol különleges őrházakat állítottak fel, rendszeres csempészség folyt. A csempészségben vérszerinti románok is részt vettek. Mintegy 100 magyart tartóztattak le; a magyar népcsoport vezetője² nem vállalt közösséget a szabotőrökkel.

Gafencu hívatta a magyar követet,³ aki először kijelentette, hogy előkészített román csalásról van szó, de amikor fényképet és más anyagot tártak elébe, Bárdossy úr mélyen . . .⁴ és hamarosan Budapestre utazott jelentéstételre.

Gafencu hozzátette, hogy az ügyet erélyesen kivizsgálják és a bűnösöket megbüntetik, aki akar azonban mindent kerülni, ami szükségtelenül nagy port verne fel, mivel Románia nagy súlyt helyez Magyarországhoz fűződő jó kapcsolataira. Folyamatosan tájékoztatni fog engem. Arra vonatkozó kérdésemre, népi németek vannak-e a résztvevők között, Gafencu tagadó választ adott.

Wahle ezredes, akit a román vezérkar szintén informált, pontos jelentést küld.

Kérem az OKH-t⁵ és elhárítást értesíteni.

Fabricius s. k.

73/52 105—6.

287

Berlin, 1939. november 4.

BOHLE ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE

KUHL KÖVETSÉGI TANÁCSOSNAK TETT ÉSZREVÉTELEIRŐL

14. sz.

Mai látogatása alkalmával közöltem a magyar követséghez beosztott Kuhl követségi tanácsossal, hogy a magyar hatóságoknak, különösen pedig az alsófokú hatóságoknak a birodalmi németek tartózkodási engedélyének meghosszabbításakor tanúsított gyakorlat a múltban sok panaszra adott okot.¹ Bár az utóbbi időben némi javulás mutatkozott, mégis azt remélem, hogy e téren most végre olyan állapotot lehet elérni, amely megfelel a Németország és Magyarország közötti baráti kapcsolatoknak. Egyáltalán nem értem, miért utasítanak ki birodalmi németeket Magyarországról, és szeretném Kuhl úr figyelmét felhívni arra, hogy például a románok e vonatkozásban velünk szemben lényegesen jobban viselkednek. Elvileg minden birodalmi állampolgár jogalap nélküli kiutasítását barátságatlan cselekedetnek kell minősítenünk, és elvárjuk, hogy a jövőben nehézség nélkül adjanak tartózkodási engedélyeket németeknek, a kiutasításokat pedig kerüljék, sőt ezen túlmenően a még függőben levő eseteket minden vonatkozásban kielégítő módon rendezzék.

² Gróf Bánffy Miklós.

³ Bárdossy László.

⁴ Egy számcsoport hiányzik.

⁵ Oberkommando des Heeres — szárazföldi hadsereg-főparancsnokság.

¹ Lásd a 275. sz. iratot.

Kuhl úr a teljes tájékoztatást játszotta, és ismételten fogadkozott, hogy minderről mitsem tud. Azonnal közli kormányával, hogy a magyarokkal Németországban kifogástalanul bánnak — én tettem neki idevonatkozó megjegyzéseket —, és hogy panaszainkat gondosan vizsgálják ki. Arra is megkért engem, hogy az itteni követséghez juttassam el az esetek listáját. Azt válaszoltam Kuhl úrnak, hogy az üggyel budapesti követségünk foglalkozik, és hogy onnan már bekértem a még el nem intézett esetek jegyzékét, amit azután adott időpontban át fogok neki nyújtani.

Kuhl úr újból és újból visszatért arra, hogy teljesen érthetetlen, hogyan lehetséges az, hogy birodalmi németeket kiutasítottak Magyarországról.

E. W. Bohle s. k.

73/52 112—3.

288

Berlin, 1939. november 23.

RÉSZLET OTTO BRAUNNAK,
A TRANSDANUBIA KÜLKERESKEDELMI VÁLLALAT IGAZGATÓJÁNAK
MAGYARORSZÁGRA VONATKOZÓ JELENTÉSÉBŐL

Zavaros magyar külpolitika

Csáky tegnapelőtt beszédet tartott,¹ melyet a német sajtó igen kedvezően fogadott. Csáky ismét ömleng németbarát kijelentésekben. Másrészt valószínűleg itt is ismeretes, hogy Eckhardt Tibor magyar képviselő, a Kisgazdapárt vezére, 14 nappal ezelőtt Jugoszláviában volt. Jugoszláviai utam alkalmával megállapítottam, hogy Eckhardt Tibor volt az, aki egy Németország részéről Magyarország és Jugoszlávia ellen irányuló támadás gondolatának felvetésével — mindenekelőtt a szerb körökben — idegességet váltott ki. Közvetítő útján megkérdeztem Eckhardt Tibort utazásának céljáról és értelméről. Eckhardt kijelentette, hogy a magyar kormány tudtával utazott Jugoszláviába, hogy ott kitapogassa, mit szólnának egy Jugoszláviából, Magyarországból és Olaszországból álló Adria-blokkhoz. Eckhardt Tibor nagyon elégedett volt utazásának eredményével. Egyébként még e hét folyamán Rómába utazik. Kijelentette, hogy utazásának eredményéről a miniszterelnököt a legpontosabban tájékoztatta.

Csákyt pedig ismét arra szemelték ki, hogy Németországban megnyugtató nyilatkozatokat tegyen. Teljesen felesleges a magyar politika további részleteire kitérni. Ez a politika őszintétlen, és az is marad. A német támadásról szóló egész hírverésnek csak az a célja, hogy az általános jugoszláviai idegesség közepette egy Adria-blokkot szüljön meg, és ehhez lehetőleg Olaszországot is végérvényesen elkötelezze.

Elveszett minden olyan nap, ami ma Magyarországon azzal telik el, hogy Németországhoz hű és odaadó kormányt teremtsenek. A helyzet számunkra napról napra csak rosszabb lesz.

73/52 125—6.

¹ A képviselőházban, a külügyi tárca költségvetésének vitájában. — Lásd KN. 1939. III. köt. 238. old.

Budapest, 1939. november 23.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

551. sz.

A felsőház tagjai, különösen gróf Bethlen, tegnapi beszédekben a földreformjavaslatot mint túl radikálisat visszautasították.¹

Ezzel kapcsolatban a külügyminiszter² közölte velem, ezek a reakciós urak a miniszterelnököt³ és a földművelésügyi minisztert⁴ szándékoznak ezzel megbuktatni. De ő értesükre adta, ha a „hülye felsőház” a javaslatot elutasítja, ennek következménye az egész kormány lemondása, mindenekelőtt az ő lemondása lenne. Csáky saját belpolitikai helyzetét expozéjának külföldi visszhangja alapján nagyon szilárdnak tekinti. A kormányzó is gratulált neki beszédéhez.

Erdmannsdorff

73/52 121.

290

Budapest, 1939. december 15.

CLODIUS

KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

619. sz.

Magyar kormány budapesti látogatásomat sürgető kérése arra a kívánságra vezethető vissza, hogy sürgősen újabb nagy hadfelszerelési szállításokban állapodjunk meg. A hadügyminiszter¹ kifejtette, hogy Magyarországnak a hadsereg felszerelését 1940 március végéig feltétlenül be kell fejeznie. Ehhez további nagy hadfelszerelési szállításokra van szüksége, előzetes becslések szerint 127 millió birodalmi márka értékben. Ebből 68 millió birodalmi márka esne repülőfelszerelésre, amiben többek között 54 Henkel 111. és Junker 87. is szerepel; azonkívül 27 millió jut 180 középnehéz harckocsira. Fizetés hitel kizárásával készpénzben, és pedig kerek kétharmad részben klíring útján, egyharmad részben pedig (40 millió birodalmi márka) azokból az összegekből, melyek a Csehszlovákia és a régi osztrák—magyar hadikészletek likvidálásáról Németországgal kötött megállapodás alapján Magyarország rendelkezésére állanak. Azt válaszoltam, Németország változatlanul kész a lehetőség határain belül a magyar hadfelszerelés előmozdítására. Minél hamarabb jóindulatúan megvizsgáljuk katonai és gyártási szempontból, mennyiben lehetségesek a kért újabb terjedelmes szállítások, de már most fel kell hívnom figyelmüket arra, hogy harckocsikban ez a lehetőség szerintem nem áll fenn. Fize-

¹ A bizottsági tárgyaláson.² Csáky István.³ Teleki Pál.⁴ Teleki Mihály.¹ Bartha Károly.

tési módokatknál súlyt kell fektetnünk arra, hogy értékes anyagokért életfontosságú áruk azonnali szállítását kapjuk. Fizetés Németországban rendelkezésre álló 40 millió birodalmi márkából ezért — ha a háború alatt egyáltalán — mindenesetre csak másod...² jöhet. A hadügyminiszter ismételten hangsúlyozta a német szállítások döntő jelentőségét Magyarország számára. Szükség esetén kész ő maga Berlinbe jönni, hogy a kérdést mértékadó németeknek előadja.

Magyar kívánságok pontos anyagát egyidejűleg futárral küldöm.³

Erdmannsdorff

73/52 130.

291

Budapest, 1939. december 15.

CLODIUS

KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

620. sz.

I. Beható megbeszélést folytattam a külügyminiszterrel Magyarország magatartásáról az angol tengeri háborús rendszabályokkal kapcsolatban. A külügyminiszter a kis állam rendelkezésére álló minden eszközzel szakadatlanul tiltakozott és tiltakozik a blokád ellen; sajnos, megghiúsultak fáradozásai, hogy Olaszországot vagy Spanyolországot tegye szószólóvá. Angliától követelt behozott áruk felhasználására és kivitt áruk eredetére vonatkozó magyar állami garanciát elutasította, és ezt beszédében¹ nemrég nyilvánosan is hangsúlyozta. Magyarország éppígy elutasítja bármiféle ellenőrzés országon belüli engedélyezését, amint azt Anglia a világháborúban semleges országokban tette. Tisztán kimutatásszerű nyilatkozatokat a behozott áruk tervezett felhasználásáról azonban nem utasíthat vissza, mert akkor minden nyersanyagimport megszűnése folytán a magyar iparnak le kellene állni. Ez semmiképpen nem áll Németország érdekében sem. Utaltam ezzel szemben arra, hogy ellenőrzés végrehajtásában még félhivatalos szervek, például magyar Külkereskedelmi Hivatal is részt vesznek leadott nyilatkozatok helyességének igazolásával. Jogunk van éppen Magyarországtól energikusabb magatartást elvárni. Csáky egyre azt hangsúlyozta, Magyarország ellenállásban lehetősége határáig megy. Magyarország teljes elvágása nyersanyagimporttól csak árthat Németországnak. Magyarországon át Németországba irányuló, habár korlátolt átmenő szállítások lebonyolítása is teljesen megszűnne.

II. Csáky ezt követő politikai fejtegetéseiből az alábbiak említendők:

Csáky nyomatékosan hangsúlyozta, az egész magyar nép tisztában van azzal, hogy Magyarország számára Németország győzelme életkérdés, hogy Németország gyengülése utóbbi években visszaszerzett területek veszélyeztetését és Magyarország belső rendjének fenyegetését jelentené. Már maguk a magyarországi divergens zsidótörvények szolidaritást tételeznek fel nemcsak Németországgal, hanem a nemzetiszocializmussal is; erről ugyanolyan jól...² az a kevés magyar politikus is, akik, mint például Bethlen, nem sorolhatók Németország barátai közé.

² Egy számcsoport érthetetlen.

³ A részletes kívánságjegyzéket kiadták tanulmányozásra a Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának. — Lásd ADAP—D. VIII. 469.

¹ November 21-i képviselőházi expozéjában. — Lásd KN. 1939. III. köt. 238. old.

² Egy számcsoport hiányzik.

Csáky behatóan érdeklődött a romániai helyzet iránt. A délkelet-európai béke fenntartása ma Magyarországnak éppúgy érdeke, mint Romániának. A birodalmi külügy-miniszternek adott szavát, hogy nem tesz semmit Románia ellen³, feltétlenül megtartja.

Délkelet-Európa számára veszélyt lát Anglia igyekezetében, hogy Dél-Keleten mindenáron új frontot teremtsen, továbbá jugoszláviai és bulgáriai belpolitikai fejleményekben, ami . . . mozgalmak veszélyét idézi fel. Első pontot illetően megjegyezte, nem hiszi, hogy Oroszország a közeljövőben fellép Romániával szemben, de bizonyos okai vannak annak feltételezésére, hogy Oroszország Törökországot hamarosan politikai nyomásnak veti majd alá, hogy a montreux-i egyezményt⁴ mással pótolják és talán még katonai támaszpontokat is engedélyezzenek a Dardanellákban. Anglia ezt használja fel alkalmul, hogy Oroszországgal nyílt konfliktust is kockáztatva, Törökország és Bulgária felől új délkeleti frontot teremtsen. Megbízható forrásból tudja, hogy Románia, Törökország és Görögország között konkrét megbeszélések is folytak Bulgária felosztásáról. Szövetségi visszahatások miatt nem hiszi, hogy előretörést Szalonikiből kísérelnék meg.

Második pontot illetően, miniszter azt mondta, nézete szerint Olaszország egyre erősödő oroszellenes beállítottságának legfőbb oka Bulgária és Jugoszlávia bolsevizálásának veszélye.

Clodius

73/52 131—2.

292

Berlin, 1939. december 20.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

1008. sz.

A magyar követ ma közölte velem, tolmácsolnia kell a kormányzó Führerhez intézett szívélyes karácsonyi jókívánságait. A megbízást továbbításra átvettem.

Sztójay úr azonkívül közölte, hogy a kormányzó megbízásából tízezer csomagból álló élelmiszert tartalmazó szeretetadomány-küldeményt is a Führer rendelkezésére kell bocsátania. A kormányzó teljesen a Führerre bízta annak eldöntését, milyen rendeltetést szán ennek a küldeménynek és kivel akarja a szétosztást elvégeztetni. Mivel élelmiszerről van szó, a követség hálás lenne, ha az ügyvivő mielőbbi értesítést kapna.

Tudatában vagyok annak, hogy külföldről jövő támogatásokat és szeretetadományokat általában nem különösebben látunk szívesen, nehogy német rászorultság benyomását keltsük. Jelen esetben azonban minden egyéni véleménynyilvánítástól tartózkodtam, minthogy itt államfőtől kiinduló és államfőhöz intézett aktusról van szó.¹

Weizsäcker s. k.

73/52 137.

³ Lásd a 260. sz. iratot.

⁴ A Dardanellák felügyeletét Törökországra bízó 1936. július 20-i egyezmény. — Lásd NSz. 380—392. old.

¹ Hitler elfogadta a szeretetadomány-küldeményt, amelyet Horthy Münchenbe irányítottatott.

CLODIUS

KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

16. sz.

A magyar kormányval a teljes tárgyalási programot megbeszéltük. Középpontban hadfelszerelési szállítások és árfolyamkérdés állott. Árfolyamkérdésben a legélesebb az ellenállás. A Nemzeti Bank elnökével² folytatott több órás vitában, melyben ragaszkodtam a birodalmi márka árfolyamának 11,5%-os emeléséhez, az elnök újra meg újra arról biztosított, inkább lemond, semmint árfolyamemeléshez hozzájáruljon.³ A kérdést most már Vörnle külügyminisztériumi államtitkár és Nickl követ útján szóban és írásban a miniszterelnök⁴ elé vittem, aki a külügyminisztert⁵ is helyettesíti. Hétfőn minisztertanács lesz.⁶ Berlinbe szombat délben érkezem. Hétfőre összehívom a HPA-t.⁷

73/52 147.

*Clodius
Erdmannsdorff*

MACKENSEN RÓMAI NÉMET NAGYKÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

30. sz.

Hivatkozással I. 2-án kelt 1. sz. jelentésemre.¹

Mivel Ciano kitérően válaszolt tapogatózásaimra Csákyval való találkozásának² célját illetően, talán érdeklődésre tarthatnak számot alábbi, többnyire jól értesült bizalmi emberektől származó közlések:

¹ A táviratot 6-án továbbították.

² Baranyai Lipót.

³ Lásd a 279. sz. iratot.

⁴ Teleki Pál.

⁵ Csáky István.

⁶ A január 8-i minisztertanácsra vonatkozóan lásd a 295. sz. iratot.

⁷ Handelspolitischer Ausschuss — Kereskedelempolitikai Bizottság.

¹ Nem áll rendelkezésünkre.

² A találkozóra Velencében 1940. január 5—7-én került sor.

A Palazzo Chigi³ értesülései szerint Csáky a közeljövőben személyes becsvágyból is nagy politikai sikert szeretne elérni, éspedig nagyarányú erdélyi területi revízió formájában. Ciano szerint jelenlegi időpont nem kedvező a magyar revíziós igények szorgalmazására. A Palazzo Chigiben utálnak a finnek Oroszországgal szembeni eredményes ellenállására,⁴ ami által Románia lényegesen tehermentesítve érzi magát, mivel — román vélemény szerint — amíg Oroszország északon van elfoglalva, nem kezdhet semmit Besszarábia ellen. Románia ezért magyar kívánságokkal szemben jelenleg legnagyobb ellenállást tanúsítaná, és esetleg háborúra vinné a dolgot. Olaszország azonban semmiképpen sem óhajtja Magyarország politikai vereségét vagy éppen magyar—román háborút, ami általános balkáni háborúhoz vezetne. Ciano ezért, a Palazzo Chigi véleménye szerint, mindent elkövet, hogy visszatartsa a magyar külügyminisztert elhamarkodott dolgoktól. Magától értetődően Olaszország adott időpontban Magyarország méltányos követeléseit támogatja.

Mackensen

73/52 148.

295

Budapest, 1940. január 10.¹

CLODIUS

KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

28 sz.

I. Január 8-án, mint várható volt, a magyar minisztertanács megtárgyalta az árfolyamkérdést és megállapította, hogy a német követelés a birodalmi márkaárfolyam szabad valutákhoz viszonyított paritásának visszaállítására indokolatlan, de politikai okokból bizonyos koncessziókat akarnak tenni. Eszerint Magyarország kész a birodalmi márka kurzusát éppúgy, mint a szabad valutákét, 12%-kal felemelni, ha mi beleegyezőnk abba, hogy a birodalmi márkára adott ázsíót 10%-ra csökkentsek. Ez a 12%-os árfolyamemelés kerek 9% erejéig újra annullálná, ezért a javaslatot minden további vita nélkül elfogadhatatlannak jelentettem ki. Erről ma miniszteri tanácsossal két és fél óras eredménytelen vitám volt. A miniszterelnök² azon az állásponton maradt, hogy követelésünk magyar szakértők egyöntetű véleménye szerint gazdaságilag indokolatlan. Fent idézett tegnapi ajánlatot csak politikai barátságra való tekintettel tették. Magyarország egyébként gazdaságának árszínvonalát és struktúráját állítólag súlyosan fenyegető következmények miatt nem mehet tovább. Megbeszélés végén a miniszterelnök javaslatot tett Funk birodalmi miniszter és Baranyai, a Nemzeti Bank elnöke közötti megbeszélésre, hogy a nehézségekből kiutat találjanak. Ezzel kapcsolatban Baranyai azt üzent nekem, szívesebben venné, ha az esetleges megbeszélés nem Berlinben, hanem félúton történne. Azt válaszoltam, hogy Funk birodalmi miniszter, még ha esetleg sikert is remél egy ilyen beszélgetéstől, aligha hagyhatja el Berlint, mivel éppen most tért vissza ausztriai útjáról.

³ Az olasz Külügyminisztérium épülete.

⁴ Az 1939. november 30-án kitört szovjet—finn háborúról van szó.

¹ A táviratot 11-én továbbították.

² Teleki Pál.

II. Bármilyen kíváncsatos is lenne, hogy a jegybank vezetőinek közvetlen eszmecseréje megegyezést hozzon létre, mégis fel kell hívni a figyelmet arra, hogy ilyen eszmecsere nézetünk szerint kevés sikerrel bíztat. A Nemzeti Bank elnöke az egész problémából már eddig is messzemenően személyes presztízskérdést csinált. Ha ő jön Berlinbe, ez a momentum még csak erősödik, és Berlinben még kevésbé fog tudni engedni, mint itt. Másrészt, ha mi szándékozunk koncessziókat tenni — amit delegációnk nem javall —, úgy ezeket Budapesten magunktól kellene megtennünk, különben delegációnk helyzete későbbi tárgyalásoknál jelentősen nehezebb lesz.

III. Közben más vonalon továbbra is azon fáradozunk, hogy mégis megoldáshoz jussunk. A kilátás mindenestre csekély. Ha megegyezést nem érünk el, elsősorban a jelenleg tárgyalás alatt álló valamennyi hadianyagkívánságot kellene elutasítanunk. További lépések lennének: nyilatkozat arról, hogy az 1935. december 2-i elszámolási egyezményt a 8. cikkely (2) bekezdése alapján nem létezőnek tekintjük. Ezzel automatikusan hatályon kívül helyeződne az áruforgalom fokozását szolgáló 1937. július 6-i egyezmény, melynek érvényessége 1940. július 31-ig terjed, és így az áru- és fizetési forgalom minden számottevő szerződéses alapja elesne.³ Magyar kormány aligha engedné, hogy bármelyikre is sor kerüljön.

Kérek csütörtökön⁴ távbeszélő utasítást a jegybank elnökének berlini látogatásáról, hogy igenlő esetben pénteken már velem repülhessen.

A tárgyalások meghíúsulása esetén a Magyarország elleni további rendszabályok kérése pénteken délután jelenlétemben megbeszélhető lenne.

*Clodius
Erdmannsdorff*

73/52 156—7.

296

Berlin, 1940. január 11.

BOHLE ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE KUHLE ÜGYVIVŐVEL FOLYTATOTT TÁRGYALÁSÁRÓL

1/40 M. 1.

Ma felkeresett a magyar ügyvivő, hogy másolatban egész sor olyan szóbeli jegyzéket nyújtson át nekem, melyeket a magyar Külügyminisztérium intézett a budapesti német követséghez. E jegyzékek birodalmi németek Magyarországról történt kiutasításával foglalkoznak¹. Az ügyvivő minden egyes esetben rövid magyarázatot is adott, és hangsúlyozta, hogy mind a berlini magyar követség, mind a budapesti Külügyminisztérium mindent elkövetnek, hogy a kevés számú, kielégítően még el nem intézett esetet is a legrövidebb idő alatt rendbe hozzák. Úgy vélte, meg kell értenem, hogy a budapesti szakminisztériumok saját munkaerőik érdekében támasztottak nehézségeket, és még-

³ Az említett egyezményekre vonatkozóan lásd *Berend T. Iván—Ránki György: Magyarország a fasiszta Németország „életterében” 1933—1939.* 147—156., 169—174. old.

⁴ Január 11-én.

¹ Mintegy 15 ezer birodalmi német állampolgár tartózkodott ekkor Magyarországon, akik főleg a magyar gazdasági élet különböző szintű irányító szerveinél, az iparban, kereskedelembe, pénzügyteknél stb. helyezkedtek el.

egyszer hangsúlyozta, a magyar Külügyminisztérium megkísérli, hogy minden emberileg lehetségest megtegyen.

Azt válaszoltam Kuhl úrnak, hogy általában sokkal jobb lenne, ha ilyen esetek egyáltalán nem fordulnának elő, mert amennyire én tudom, Németországban a szakminisztériumok semmiféle nehézséget sem támasztottak a magyar állampolgároknak, és mind-ezen dolgokban sokkal liberálisabbak. Célszerűnek látnám, és ez az országaink közötti politikai viszonynak is jobban megfelelne, ha a magyar hatóságok is liberálisabb felfogást tanúsítanának. Kuhl úr azt is említette, hogy a még függőben levő esetekre vonatkozóan személyesen tesz nekem a lehető legrövidebb időn belül jelentést. A velencei találkozóra² vonatkozó kérdéseimre Kuhl úr igen élénken hangsúlyozta, hogy a Ciano és Csáky közötti eszmecsere teljes mértékben a békepolitika szolgálatában állott, senki ellen sem irányult, és azon semmiféle blokk-képzésről nem esett szó.

E. W. Bohle s. k.

73/52 153—4.

297

Budapest, 1940. január 11.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

29. sz.

A külügyminiszter a mai tárgyaláson újból hangoztatta, milyen ...¹ az neki, hogy a kormányzón és miniszterelnökön² kívül bennem is az a benyomás keletkezett, hogy Budapestről elutazása előtt szándékosan hamisan tájékoztatott olaszországi útja jellegéről, mely pedig valóban szabadságnak volt szánva. Őt is zavarba hozták a velencei fényes külsőségek. Azzal lepték meg, hogy érezze magát az olasz kormány vendégének. Például frakkját utólag kellett elhozatnia. Ciano — aki közölte vele, hogy díszes fogadtatását Mussolini kifejezetten elrendelte — nagyszámú kíséretével szemben ő csak egy titkárt vitt magával, még rejtjelzője sem volt. Az olaszok a sajtóban is nagy cikkeket jelentettek meg, ami a magyar miniszterelnök ismételt csodálkozó telefonérdeklődésére vezetett.

Az olasz külügyminiszterrel folytatott beszélgetésének tartalmáról Csáky a következőket mondta:³

Ciano Mussolini által lediktált kérdéseket tett elé, mindenekelőtt azt, vajon helytállóak-e azok a hírek, hogy Magyarország Románia közeli megtámadását tervezi. E híresztelések nyilván az olasz kémelhárítás főnökének budapesti látogatásakor a magyar tisztek ostoba fecsegéséből keletkeztek.

Csáky tagadólag válaszolt, de kijelentette, hogy Magyarország nem elégedhet meg kisebbségi statutummal, mert területi követelései vannak Romániával szemben, melyeket még a jelenlegi háború befejezése előtt ki kell elégíteni. Magyarország azonban nem gondol arra, hogy ezek megvalósításáért Romániát megtámadja, vagy ha az oroszok Ro-

² Lásd a 294. és a 297. sz. iratot.

¹ Egy szó hiányzik a megfejtésből.

² Teleki Pál.

³ Lásd Csákynek a velencei tárgyalásokat összefoglaló január 7-i feljegyzését. — DIMK. IV. 512.

mániát megtámadnák, azt hátba támadja, mert semmiképpen sem akar Sztálinnal azonos platformra kerülni. Ellenvetésemre, hogy a külügyminiszter csak nemrég közölte velem, hogy Románia elleni orosz támadás esetén felül kell vizsgálni a birodalmi külügyminiszternek tett ígérétét,⁴ hogy Romániával szemben nyugodtan maradnak, és hogy ebben az esetben a magyar kormány a hadsereg és parlament erős nyomása alá kerülne, Csáky azt válaszolta, a helyzet a finn—orosz konfliktus kitörése⁵ óta megváltozott, mivel magyar közvélemény osztatlanul Finnország oldalán áll, és ezért a Szovjetunióval minden, még közvetett együttműködést is elutasít.

Csáky hozzáfűzte: kijelentette Ciano-nak, három kivétel van ígérete alól, hogy nem lépnek fel Románia ellen:

1. Ha orosz beavatkozás folytán a bolsevizmus Romániában Kárpátokon innenre (Erdély) is áttérjed.

2. Ha Románia Besszarábia elleni orosz támadás kivédése során magyar kisebbségeket és erdélyi szászokat vet be jogtalanul azzal a céllal, hogy megsemmisüljenek vagy ezeket lemészárolja.

3. Ha Románia Magyarországgal szemben diszkriminál azzal, hogy területi koncessziókat tesz a Szovjetunióknak és Bulgáriának, de Magyarországtól ugyanazt megtagadja.

Ciano e nyilatkozattal nagyon megelégedettnek mutatkozott és megjegyezte, hogy a mostani olasz kormány magatartása a hadviselő hatalmakkal szemben belátható időn belül nem változik. Kapcsolataik Németországhoz változatlanul jók. Kérte Csákyt, lépjen fel a Magyarországon elterjedt, ezzel ellentétes híresztelésekkel szemben, amit Csáky megígért.

Mindkét miniszter megállapította, hogy Magyarország és Olaszország érdekelték Németország és a nemzetiszocialista rezsim vereségének elkerülésében. Ciano megjegyezte, hogy Olaszország, ha ez a veszély fennállana, erőlyes megálljt kiáltana a nyugati hatalmaknak.

Ciano kifejtette továbbá, hogy Olaszország Jugoszláviában csak kommunista felkelés esetén interveniálna, de a jelenlegi jugoszláv kormánynak⁶ nem támaszt nehézségeket. Szorosabb olasz—magyar—jugoszláv együttműködésre vagy éppen új blokk-képzésre vonatkozó hírek nem felelnek meg a valóságnak.

A Szovjetunióval szemben Ciano valósággal hisztérikus dühöt mutatott, ami belpolitikai megfontolásoktól eltekintve arra is visszavezethető, hogy Olaszország Spanyolországban, ahol az angol—francia tőke erősen dolgozik, nem óhajt az újjárendezésből és gazdasági befolyásból úgy kimaradni, mint ahogy az állítólag Németországgal történt a német—orosz egyezmény megkötése⁷ óta. Ciano ezt közelebbről megokolta, és kifejtette: Olaszország Besszarábia ellen irányuló orosz támadás esetén Romániát repülőgépekkel és műszaki segédeszközökkel támogatja, mert meg akarja akadályozni a bolsevizmus mindenfajta áttérjedését a Dnyeszteren és a Kárpátokon túlra, különösen mivel Bulgária a maga demokratikus királyával⁸ és pánszláv, valamint kommunista eszmék iránti fogékonyságával nem jelent sem védőbástyát, sem hatalmi tényezőt.

A Mussolini által lediktált további kérdésre, hogy vajon gyakorolnak-e az oroszok pressziót Magyarországra és fenyegetettnek érzi-e magát Magyarország az oroszok által,

⁴ Lásd a 260. sz. iratot.

⁵ 1939. november 30.

⁶ A Cvetković-kormány.

⁷ 1939. augusztus 23. — Az egyezmény szövegét közli: NSz. 457—460. old.

⁸ III. Borisz.

Csáky tagadólág válaszolt, azzal a kiegészítéssel, hogy jelenleg Kárpát-Ukrajna számára csak a nyugati vagy keleti szárnyon lát vesztélyt, tudniillik egy Kelet-Szlovákián vagy Románián keresztül történő orosz előretörésnél. Egyébként Magyarország a Kárpát-határt megerősíti. Ciano kijelentette, hogy Olaszország Magyarországot orosz támadás esetén minden lehetséges eszközzel, különösen repülőgépekkel, harckocsikkal és egyéb hadianyaggal támogatná, azonkívül csapatokkal is, ha Németország vagy Jugoszlávia megengedik az átvonulást. A Görögországhoz fűződő olasz kapcsolatok jók. Törökországgal is helyreállt a bizalmas viszony. Kapcsolatok a törökökhöz jobbak, mint 1934 óta bármikor. Weygand szíriai hadseregét Ciano csak a francia—angol—török egyezmény⁹ alapján ott állomásozó tartaléknak tartja, nem pedig mozgó hadműveletekre képes hadseregeknek.

Csáky kérdésére Ciano azt válaszolta, Olaszország a mostani háborúban nyugodtan akar viselkedni, és nincs szándékában ezt az alkalmat nemzeti céljainak megvalósítására felhasználni. Csáky nem látta be az okát, miért éppen Magyarországnak lenne tilos ugyanígy cselekednie.

Mivel Csáky nem akar vitát az oroszokkal, kérésére Ciano utasította az olasz sajtót, hogy ne beszéljen tovább a Velencében megkötött állítólagos antibolsevista paktumról.

Ciano elfogadta a magyar kormány májusra vagy júniusra szóló meghívását.

Erdmannsdorff

73/52 158—61.

298

Budapest, 1940. január 13.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

35. sz.

Tegnap a külügyminiszterrel kettesben vacsoráztam, így alkalmam volt elmélyíteni az olasz külügyminiszterrel Velencében folytatott megbeszéléseivel kapcsolatos korábbi beszélgetésünket.

Eszerint január 11-i, 29. sz. táviratomban¹ említett, Románia meg nem támadására vonatkozó magyar ígéret alóli harmadik kivétel vonatkozik minden diszkriminációra háborúban és békében. Ezért Magyarország háborús megoldást helyez kilátásba, ha például Románia Besszarábiáról a Szovjetunió vagy Dél-Dobrudzsáról Bulgária javára lemond, de ugyanakkor megtagadna területi koncessziókat Magyarországtól.

Csáky még elmondotta, hogy az ankarai orosz nagykövet² nyilván kormánya megbízásából, megkérdezte az ottani magyar követet³ helytálló-e a velencei oroszellenes egyezmény megkötéséről szóló jelentés. A szovjet nagykövet becsületszával szavatolja, hogy a Szovjetuniónak Magyarországgal szemben nincsenek támadó szándékai. Csáky

⁹ 1939. október 19-én kötött kölcsönös segélynyújtási egyezmény. — Lásd NSz. 467—471. old.

¹ Lásd a 297. sz. iratot.

² Alekszej Tyerentyev.

³ Máriássy Zoltán.

a nagykövettel szemben a jelentést cáfoltatta. Azóta jelentést Stefani⁴ is visszaszívta, és utalt Csáky parlamenti nyilatkozatára a magyar—oroszl viszonyról.⁵ E viszony azóta sem szenvedett változást. A moszkvai magyar követ⁶ megfelelő instrukciót kapott.

73/52 164.

Erdmannsdorff

299

Budapest, 1940. január 13.

CLODIUS

KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

37. sz.

I. Hadianyag-szállítások kérdését katonai szervekkel részletesen megvitattam. A magyarok teljes megértéssel viseltetnek a nehézségek iránt, melyeket a jelenlegi helyzetben Németországnak a magyar kívánságok teljesítése okoz. Ezért különösen hálásak minden német előzékenységért. Bartha hadügyminiszter ma a magyar kormány különös köszönetét tolmácsolta és arra kért, továbbítsam e köszönetet elsősorban a vezértábornagynak,¹ a Magyarország számára különösen fontos repülőgép-szállítások engedélyezéséért. Magyarország mindenesetre azt reméli, hogy az általunk most elutasított szállítások végrehajtása a közeljövőben legalább részletekben lehetséges lesz. Mindenekelőtt harckocsikra, tüzérségre, fényszórókra, fülelőkészülékekre, toluolra és fenolra helyeznek súlyt.

II. A magyar hadsereg vezető szervei azon fáradoznak, hogy Németországnak pozitív ellenszolgáltatásokat teremtsenek. A miniszterelnöknél és vezető polgári szerveknél kifejezetten sikra szálltak különböző német követelések teljesítéséért. Készek azonkívül szoros együttműködésre hadigazdálkodási téren. Különösen kiemelendő készségük havonta 25, egyenként 15 tonnás tartálykocsi szállítására májustól kezdve, és 4—8, egyenként 1000 tonnás dunai tartályhajó szállítására júniustól kezdve, valamint együttműködésre harckocsik előállításában. Titoktartásra a Honvédelmi Minisztérium teljes mértékben garanciát vállal. E szállítások előfeltétele fent említett magyar kívánságok figyelembe vétele.

Clodius

Erdmannsdorff

73/52 165.

⁴ Agenzia Stefani, olasz félhivatalos hírszolgálati ügynökség.

⁵ 1939. november 21-én, a külügyi tárca költségvetésének vitájában Csáky a következőket mondta: „Az orosz államfő szavai, amelyeket új követünkhez intézett, teljesen fedik a mi nézetünket is, hogy érdekellentét a két nép között alig képzelhető el, és hogy kapcsolataink gazdasági téren erősen fejleszthetők.” — KN. 1939. III. köt. 239. old.

⁶ Kristóffy József.

¹ Göring.

CLODIUS

KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

43. sz.

I. A megállapodásokat ma aláírtuk. A gazdasági egyezmények² mellett egészen titkos jegyzőkönyveket is aláírtunk hadigazdálkodási együttműködésről.³ A birodalmi külügyminiszter felhatalmazása alapján a búcsúlátogatáson közöltem Csákyval: a német kormány elismeri, hogy Magyarország gazdasági kapcsolatainak kialakításánál háború eleje óta azon fáradozik, hogy lehetősége határain belül számításba vegye az életfontosságú német érdekeket. Különösen vonatkozik ez az árfolyamkérdésben legutóbb támasztott német követelések teljesítésére. Csáky megköszönte a közlést, és kért, közöljem a birodalmi külügyminiszter úrral,⁴ hogy a Führer és a vezéri főhadiszálláson nemrég a birodalmi külügyminiszter úr előtt ismételten tett ígéretének megfelelően Magyarország Németországot gazdasági téren továbbra is minden erejével segíteni fogja.

II. Hivatkozással nemrég tett közlésére⁵, hogy információi szerint Oroszország Románia ellen semmit sem tesz, hanem inkább Törökország ellen fordul, Csáky közölte: a moszkvai magyar követ⁶ legutóbbi jelentéseiből most már az a határozott benyomása, hogy az oroszok megváltoztatták szándékukat, és komoly fellépést mérlegelnek Románia ellen. Potyomkin a magyar követnél nemrég megkísérelte pontosan felderíteni, milyen magatartást tanúsítana Magyarország Románia elleni orosz fellépés esetén. A követ határozott benyomása, hogy nem pusztán elméleti fejtegetésekről volt szó.

III. A magyar fegyverkezésről Csáky gróf bizalmasan a következő adatokat közölte: 1938 eleje óta pótlólág 2 milliárd pengőt fordítottak fegyverkezésre. Az utolsó 450 millió pengős részletet éppen most bocsátották a hadsereg rendelkezésére. Ebből 170 millió pengő németországi rendelkezésre, 150 millió pengő olaszországi rendelkezésre van előirányozva. A magyar kormány egészen különösen hálás, hogy Németország a háború ellenére lehetővé tette e megbízások legalább részbeni kiadását. Remélik, hogy nem nagyon távoli időpontban a még függőben levő szállítmányokat is átveszik, lévén ezek a magyar védelmi készség fokozása szempontjából döntő jelentőségűek, s ezért lebonyolításuk Németországnak politikailag is érdeke.

Clodius

73/52 172.

ADAP—D. VIII. 545.

¹ A táviratot 17-én továbbították.² A 16. sz. bizalmas jegyzőkönyvet lásd 8502/E. 597 167—235.³ Titkos feljegyzés katonai megbeszélésekről. Lásd 8502/597 236—45.⁴ Ribbentrop.⁵ Az 1939. december 15-i tárgyaláson. Lásd a 291. sz. iratot.⁶ Kristóffy József.

WOERMANN

KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
KUHLMAN ÜGYVIVŐVEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A magyar ügyvivő ma két sajtóügyet tett szóvá, és pedig — mint mondotta — azért előttem, mert különös politikai jelentőségük van.

1. A Frankfurter Zeitung január 19-én azt a rövid hírt hozta, hogy a magyar legitimista Sigray gróf Londonba utazik, ahol megbeszéléseket folytat egy Magyarország, a korábbi Csehszlovákia és a korábbi Ausztria részvételével megalakuló Habsburg-állam ügyében. Kuhl úr kormánya megbízásából kifejtette, magától értetődik, hogy a magyar kormány ilyesfajta tervektől teljes mértékben távol áll; ezért csak üdvözölte volna, ha a Frankfurter Zeitung megfelelő kommentárt fűzött volna a jelentéshez.

Én az ügyet bagatellizáltam, és megkérdeztem az ügyvivőtől, vajon tényleg ilyen tervekkel utazott-e Sigray gróf Londonba? Kuhl úr ezt könnyen lehetségesnek tartotta, különösen, mivel Sigray gróf a magyar kormánnyal szemben ősidők óta a legélesebb ellenzékben volt.

2. A magyar sajtó utóbbi időben elvétele olyan francia és angol sajtóhangokat közölt, amelyek megértést tanúsítottak a magyar revíziós kívánságok iránt. Magától értetődő, hogy Magyarországon örülnek, ha most végre ezekben az országokban is jelentkezik a versailles-i és trianoni szerződések igazságtalanságainak késői felismerése. Egyébként azonban a magyar kormány ezekre a sajtónyilatkozatokra semmi súlyt sem helyez, és semmiféle politikai következtetést sem szabad levonni abból, ha az ilyen híreket a magyar sajtó is leközi.

Woermann

73/52 176.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

108. sz.

Gróf Teleki magyar miniszterelnök megbízásából ma felkeresett a magyar követ Mecser¹ magyar állampolgár ügyében. Mecsert, aki jelenleg nem tagja a parlamentnek, parlamenten kívül azonban politikailag sokat nyüzsög, Németországban is ismerik, ahol birodalmi élelmiszerügyi szervekkel áll összeköttetésben. Üzleti érdekeit Teleki a legkevésbé sem akarja zavarni, de azonban kellemes lenne számára, ha Mecsert nálunk nem vennék túlságosan komolyan. Mecser politikai szájaló, aki naponta megjósolja Teleki bukását.

¹ Mecser András a szélsőjobboldali ellenzékkel összejátszó kormánypárti politikus, s mint a Német—Magyar Kereskedelmi Kamara elnöke, igen jó németországi kapcsolatokkal rendelkezett, amelyeket a Teleki-kormány aláadására próbált felhasználni.

A követet annyiban meg tudtam nyugtatni, hogy Mecsér neve előttem ismeretlen, következésképp a legcsekélyebb fogalmam sincs arról a politikai tevékenységről, melyet mi állítólag túl komolyan vennénk.

A követet ez némiképp megnyugtatta.

Ennek ellenére ajánlatos lenne megfelelő formában megállapítani, kereskedelmi ügyelein kívül milyen tevékenységet folytat itt Mecsér. Az eredményről információt kérek.

73/52 245.

Weizsäcker s. k.

303

Berlin, 1940. január 31.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

103. sz.

A magyar követ, aki most Budapesten a kormányzóval találkozott, közölte velem Horthy úrnak azt az aggodalmát, hogy egy hosszabbra nyúló és élesedő európai háború a bolsevizmusnak nyitna kaput. Horthy Sztójayval folytatott beszélgetésében a kiegyezés lehetőségeit fejtegette, és megfelelő közvetítőt keresgélt. Amint Sztójay elmondotta, Horthy gondolatmenetében az volt a feltűnő, hogy (akárcsak nemrég Zahle követ) esetleg alkalmas közvetítő személyként nem Mussolinira, hanem Olaszország királyára¹ gondolt.

Weizsäcker s. k.

73/52 181.

304

Budapest, 1940. február 3.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

84. sz.

A már két hete beteg és most felgyógyult külügyminiszternek a parlament külügyi bizottságaiban megtartott expozéjáról, melynek tartalmáról a sajtó semmit sem közölt, következők jutottak tudomásomra: Csáky beszédének középpontjában a Róma—Berlin-tengely állt. Különösen kiemelte a német—olasz barátság tartósságát és megbízhatóságát. Illúzió azt hinni, hogy a Róma—Berlin-tengely valamennyire is veszített volna jelentőségéből. Kérte ezért a képviselőket, ők is gondoskodjanak arról, hogy a magyar közvéleményben ne keletkezzenek erről valamiféle téves elképzelések. Megfelelő kijelentéseket hozott a Pester Lloyd félhivatalos cikke.¹

¹ III. Viktor Emánuel.

¹ Pester Lloyd, 1940. február 2. Morgenblatt. „Wunsch und Wirklichkeit” c. cikk.

A magyar—orosz viszonyról Csáky kijelentette, hogy kapcsolataik minden világnézeti különbség ellenére korrektek, és a Szovjetunió részéről már csak azért sem fenyeget semmi veszély, mert . . .² ezt nem engedné meg.

A balkáni politikára vonatkozóan a külügyminiszter megjegyezte, hogy adott körülmények között a Balkán-hatalmak valamiféle egységes akciója aligha várható. Ezért magyar részről a Balkán-konferenciának³ sem kell nagy jelentőséget tulajdonítani, különösen nem lehet kezdeményezést várni a magyar—román kérdésben. Igaz, hogy a keleti határok revíziójára irányuló magyar kívánságokat ismételten jóakaratóan méltányolták, de nem álmithatják magukat, mert e kívánságok hatékony gyakorlati támogatása ez ideig még sehol sem látható. Jelenleg az olaszoknak is az az érdekük, hogy fenntartsák a békét ebben a térségben. Érthető, ha Németországnak is azonos a kívánsága. Türelemmel kell tehát lenni. Talán bizonyos határrevízió, Arad, Nagyvárad és Szatmár átadása bécsi döntőbíráskodás mintájára⁴ elérhető lenne.

A külügyminiszter utalt arra is, hogy Németországnak a nyugati hatalmak részéről háborús célként meghirdetett szétdarabolása semmiképpen sem szolgálná a magyar érdekeket. Zsilinszky és Eckhardt ellenzéki képviselők itt kaján megjegyzéseket tettek. Utóbbi kérdésére, igaz-e, hogy Németország garantálta a román határokat, a külügyminiszter azt felelte, erről mit sem tud, de kézenfekvő, hogy Németországnak legnagyobb érdeke fűződik e térség nyugalmának fenntartásához. Csáky ezután áttekintést adott Magyarország és szomszédai kapcsolatairól, kiemelve az olasz- és németbarátság mellett különösen a Jugoszláviához fűződő jó viszonyt. Olaszország és a nyugati hatalmak kapcsolatairól azt mondta, hogy Olaszország Angliával jól áll, Franciaországgal viszont rosszul. Erre vezethető vissza, hogy a francia határon az olasz erősítési munkálatok tovább folytatódnak. Olaszország egyébként azért tartotta távol magát a háborútól, mert ezt Németország így kívánta.

Amint hallom, a kevésbé németbarát körökben az expozé erős csalódást keltett, és bírálatot váltott ki.

Erdmannsdorff

73/52 231—2.

305

Berlin, 1940. február 8.

WOERMANN

KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE

SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSEIRŐL

Ma felkeresett a magyar követ, és először megismételte azt, amit az államtitkár úrnak már január 31-én elmondott,¹ hogy tudniillik Magyarország nyugton marad mindaddig, amíg Bulgária vagy Oroszország a maguk részéről nem érvényesítik Romániával szem-

² Egy szó kimaradt a megfejtésből. (Valószínűleg: Németország.)

³ A Görögországot, Romániát, Jugoszláviát és Törökországot magában foglaló, 1934. február 9-én létrejött Balkán-szövetség — NSz. 331—335. old. — állandó tanácsának nyolcadik rendes ülészsaka 1940. február 2—4-én zajlott le Belgrádban.

⁴ Utalás az 1938. november 2-i bécsi döntőbírói ítélet eredményezte határrevízióra.

¹ Weizsäcker és Sztójay beszélgetésének erről a vonatkozásáról nem maradt fenn feljegyzés.

ben fennálló területi követeléseiket; egyébként is Románia ellen megállapodás szerint nem következik be aktív magyar fellépés Németországgal és — amint ezt a követ hozzáfűzte — Olaszországgal való előzetes érintkezésével nélkül. Magyarország mindenestre arra számít, hogy ha a háború befejeztével elkövetkezik Európa területi újrendezése, a magyar nemzeti aspirációk valóra válnak.

A követ ezután a Balkán-antant konferenciáját² hozta szóba. Ezzel kapcsolatban azt jegyezte meg, hogy a belgrádi határozványok Németországban szerfölött kedvező fogadtatásra találtak, míg magyar részről természetesen bizonyos fenntartásokkal kellett élni. E fenntartásokat ahhoz hasonlóan fogalmazta meg, mint azt Csáky gróf is tette budapesti követünk előtt (92. sz. budapesti távirat)³. Különösen a záróközlemény 3. pontját kifogásolta, ami erősen úgy fest, mintha a kisantant-államok a status quót örökre fenn akarnák tartani. Továbbá sajnálatának adott kifejezést amiatt, hogy a Pester Lloyd február 6-i számában megjelent cikket⁴ (lásd Deutsches Nachrichtenbüro Südosten 37. sz. kiadásának 2. oldalát) Németországban nem közölték le, ami pedig megfelelt volna Csáky gróf óhajának.

Sztójay úrnak azt mondtam, hogy a Balkán-antant konferenciájának eredményét itt ugyan jól, de nem „szerfölött” kedvezően fogadták. Egészében véve a konferencia eredménye megfelel ama óhajunknak, hogy a Balkánon fennmaradjon a nyugalom. Az a gondolat, hogy Magyarországnak és Bulgáriának még nyitott kérdései vannak, melyeket egyszer majd igazságosan meg kell oldani, a Deutsche Diplomatische Korrespondenzben több ízben kifejezésre jutott, legutóbb február 6-án. A Pester Lloyd cikkét itt azért nem közölték le, mivel az kissé mégis riasztólag hatott volna a Balkán nyugalmanak fenntartására irányuló törekvéssel szemben.

A beszélgetés folyamán megemlítettem, hogy egyáltalán nincs olyan benyomásunk, mintha küszöbön állana a Szovjetunió aktív fellépése Romániával szemben, és ezért a követ által említett kérdéseknek kissé akadémikus jellege van.

Woermann s. k.

73/52 238—9.

306

Róma, 1940. február 8.

MACKENSEN RÓMAI NÉMET NAGYKÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

180. sz.

A mai beszélgetés során Ciano a Balkán-konferenciát illetően úgy nyilatkozott, hogy ennek eredménye gyakorlatilag semmit sem változtatott a helyzeten. A Rómába éppen ma visszatért Ducéval folytatott beszélgetésében egyetértettek abban, hogy ilyesfajta összefüggések manapság tulajdonképpen fölöslegesek.

Kérdésemre, mi a benyomása a ma reggeli olasz sajtóban közölt félhivatalos Pester

² Lásd a 304. sz. irat 3. jegyzetét.

³ 1940. február 7-ről. — Lásd 73/52 234—5.

⁴ A „Der Standpunkt Ungarns” című cikk inspirálója Csáky külügyminiszter volt.

Lloyd-cikkéről,¹ mely bizonyos fokú magyar idegességet látszik elárulni, Ciano úgy vélte, ezt a magyar politika természetében rejlő felindulások egyikének kell értékelni. Csáky azt az elvet követi, hogy bizonyos pillanatokban szélsőségesebbnek kell lenni, mint a szélsőségesek, hogy velük szemben a vezetést megtartsa. Véleménye szerint Magyarország sem katonailag nincs abban a helyzetben, hogy egyedül belekössön a románokba — ezt a magyar fegyverkezési színvonal alacsony voltáról éppen a napokban hozzá befutott megbízható hírekből tudja —, de ehhez kedve sincs. A kép mindenestre megváltozna, ha a Balkánon — például orosz fellépéstől kiváltva — általános zavar keletkezne. Ma Magyarország a Velencében megbeszélte vonalat² követi.

Mackensen

73/52 233.

307

Berlin, 1940. február 14.

WIEHL KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A magyar követ ma nyomatékosan kifejezésre juttatta, mennyire érdeklődik a magyar kormány, különösen a hadügyminiszter,¹ a fegyverszállítások lehető leggyorsabb lebonyolítása iránt. Különösen harckocsikban, fényszórókban és tüzérségi lövegekben van hiányuk. A hadügyminiszter, aki a legutóbbi gazdasági tárgyalások alkalmával az árfolyamkérdésben és a magyar élelmiszer-szállítmányok növelésében a magyar koncessziókat különösen hatékonyan sürgette,² sürgősen kéri, hogy ezeket a fegyverszállításokat még a jövő tavasz előtt feltétlenül bonyolítsuk le.

Wiehl s. k.

73/52 241.

308

Budapest, 1940. február 16.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

109. sz.

Február 9-én kelt 124. sz. távirati rendeletre.¹

Az ügyet szóvá tettem Bor ezredesnél, aki kivizsgálást ígért az állami gépgyárban, de már előre kijelentette, hogy a gyár valóban túl van terhelve magyar hadiszükségleti megbízásokkal. A gyár különösen a Honvédelmi Minisztériumnak menő lövegszállításokkal van hátralékban, úgyhogy öntött acél részeknél nyilvánvalóan különös nehézségei van-

¹ Lásd a 305. sz. irat 4. jegyzetét.

² Lásd a 294., 297. és 298. sz. iratokat.

¹ Bartha Károly.

² Lásd a 299. sz. iratot.

¹ Nem áll rendelkezésünkre.

nak. Mégis szót fog emelni annak érdekében, hogy a megbízást teljesítsék, ha nem is határidőre, de legalább késedelemmel.

Bor továbbá nagyon komolyan kijelentette, fel kell hívnia a figyelmet arra, hogy sem ez a szállítmány, sem más ígéretek, melyeket a nemrég lefolyt kormánybizottsági tárgyalásokon² Magyarország hadigazdálkodási téren tett, előreláthatólag nem tarthatók be, ha Németország nem teljesíti a magyar hadianyag-szállítási kívánságokat; például Magyarország nem tudja a tartálykocsik nemrég megígért legyártását teljesíteni, mivel a gyártásra egyedül számításba jövő Ganz-gépgyárat, ha Magyarország nem kap Németországból hadianyagot, teljesen magyar hadiszükségletre kell átállítani. Hasonló a helyzet egyéb más területeken is. Magyarország kardinális kívánsága a harckocsi, amiről azt hallotta, hogy Németország a magyar kívánságot teljesen el akarja utasítani. Ez aggodalma szerint az egész itt megállapított programot keresztülhúzhatja. Magyarország nem tudja megérteni, hogy Németország ne tudna nélkülözni kiképzési célokra a maga hatalmas termeléséből legalább 50 harckocsit. Különösen kellemetlenül hatott itt az a hír, hogy Romániának a Škoda-művekből harckocsikat ígértek. Bár Magyarország megígérte Németországnak, hogy nincsenek háborús szándékai Romániával szemben, az mégis teljesen tarthatatlan, hogy Románia Magyarországot megelőzze a felszerelésben.

Erdmannsdorff

73/52 242—3.

309

Budapest, 1940. április 3.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

105. sz.

A külügyminiszter azt mondta nekem, hogy a miniszterelnöknek Mussolinival és Cianoval folytatott megbeszélései¹ csak kevés változást hoztak abban a helyzetben, ami már Cianoval folytatott velencei tárgyalásai² során is kirajzolódott.

Kérdéseimre — részleteiben — a következőkben számolt be Teleki benyomásairól.³

Az olaszok eltúrták az angol és francia flotta megjelenését a Fekete-tengeren, bár ő egyébként azt hiszi, hogy ezt a tervet már feladták. Olaszország változatlanul arra törekszik, hogy ne keveredjen bele a háborúba, mivel katonailag még nincs felkészülve, és egyébként is az elé a lehetetlen feladat elé lenne állítva, hogy öt fronton harcoljon, nevezetesen a kontinensen, Albániában, Líbiában, Abesszíniában és a Dodekaneszosz szigeteiken. Ha viszont Olaszország beavatkozása a konfliktusba az olasz államvezetés nézete szerint elkerülhetetlen, úgy történjék a meg minél korábbi időpontban.

Az olaszok kifejezésre juttatták, hogy még abban az esetben is, ha Olaszország belép

² A német részről Clodius, magyar részről Nickl által vezetett kormánybizottsági tárgyalások január 16-án fejeződtek be. — Lásd a 300. sz. iratot.

¹ Teleki 1940. március 26—28-i római tárgyalásai.

² Csáky 1940. január 5—7-i velencei tárgyalásai.

³ Lásd Teleki feljegyzését római megbeszéléseiről: DIMK. I. IV. 581.

Németország oldalán a háborúba, Németországnak és Olaszországnak az lenne az érdeke, hogy Magyarország őrizze meg nyugalmát. Mussolini változatlanul rendületlenül hisz a német győzelemben. Ezt tegnap Csáky az angol követnek⁴ is megmondotta, utóbbinak a londoni konferenciára⁵ történt elutazása előtt.

A Weygand-hadsereg⁶ rendeltetése olasz felfogás szerint csak védelem, és nem támadás.

Nem számolnak azzal, hogy Oroszország fellép Románia ellen.

Olaszország Franciaországhoz fűződő kapcsolatai Velence óta nem változtak. Az angol—olasz kapcsolatok némileg romlottak a szénkérdésben tanúsított angol magatartás fölött érzett tartós elkedvetlenedés következtében.⁷

Olaszország javítani szándékozik a Szovjetunióhoz fűződő gazdasági kapcsolatait, anélkül, hogy pillanatnyi politikai kapcsolataiban változtatást óhajtana eszközölni.

Olaszországnak Görögországhoz fűződő kapcsolatai változatlanok. Jugoszláviának nincs félnivalója Olaszországtól abban a tekintetben, hogy utóbbi intenzívebbé akarja tenni Bulgáriához fűződő kapcsolatait. Törökországgal a viszony kissé romlott.

Amint azt már a sajtó is közölte, Magyarország kitart szándéka mellett, hogy délkeleten megőrzi a nyugalmat, anélkül azonban, hogy emiatt feladná Romániával szembeni igényeit. Az olasz államférfiak ez iránt teljes megértést tanúsítottak. A berlini magyar követ⁸ előtt már korábban tett közléseiknek megfelelően kijelentették, hogy Magyarországnak nem kell félnie attól, hogy Németország garantálja a román határokat.

Nem felel meg a valóságnak az az angol rádiójelentés, hogy Teleki Rómában felkereste a francia és az angol nagykövetet.⁹ Eleinte szándékában állott privátim meglátogatni az angol nagykövetet, akit korábbi közös tevékenységük folytán még Mezopotámiából jól ismer,¹⁰ de a nagykövet Teleki látogatása időpontjában San Remóban volt. Teleki elhárította az angol ügyvivőnek¹¹ azt a kérését, hogy őt fogadja.

Erdmannsdorff

73/52 298—9.

310

Berlin, 1940. április 13.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE A KUHLMANN ÜGYVIVŐVEL KÖZÖLT FIGYELMEZTETÉSRŐL

281. sz.

Ma fogadtam a magyar ügyvivőt, és teljes komolysággal figyelmeztettem a magyar rádió és bizonyos magyar lapok különös magatartására. Példákat hoztam fel az ügyvivőnek arra, hogy mennyire egyenesen uszító hangnemben léptek fel ezek a hírközlő orgá-

⁴ O' Malley.

⁵ Az angol kormány Londonba rendelte a dunai és balkáni országokba akkreditált diplomáciai képviselőit egy számukra április 8—15. között megrendezett konferenciára.

⁶ Weygand francia tábornok közel-keleti hadserege.

⁷ Az olasz kormány 1940. március 3-án tiltakozott az angol kormánynál a Németországból jövő szén-szállítmányok feltartóztatása miatt.

⁸ Sztójay Döme.

⁹ François-Poncet, illetve Loraine.

¹⁰ Teleki 1924-ben a Népszövetség felkérésére mint geográfus szakértő részt vett a moszuli olajvidékkel kapcsolatos vitás kérdések megoldására kiküldött nemzetközi bizottság munkájában.

¹¹ Noel Charles.

numok Németország ellen abból az alkalomból, hogy a németek átvették Norvégia és Dánia védelmét.¹

Az ügyvivő megígérte, hogy figyelmeztetésemet azonnal továbbítja Budapestre.

73/52 300.

Weizsäcker s. k.

311

Berlin, 1940. április 19.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

298. sz.

A magyar követ ma, budapesti útjáról visszatérve, az ottani kormányban uralkodó hangulatot jónak és bizakodónak mondotta. A kormányzó a Norvégia megszállása során nyújtott tengerészteljesítményről tele lelkesedéssel és elismeréssel nyilatkozott. Teleki gróf a belpolitikai gyeplőket az eddiginél szorosabbra fogta, és adott esetben a parlamenti ármánykodásokat a parlament feloszlatoásával hiúsítja meg.¹

73/52 315.

Weizsäcker s. k.

312

Budapest, 1940. április 23.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

245. sz.

A külügyminiszter tájékoztató beszélgetés során azt mondta nekem, a miniszterelnök az angol követ előtt¹ valótlannak nyilvánította azt az állítását, hogy Magyarországot Németország a dunai folyamrendőrségi feladatok szigorúbb ellátására kényszerítette. Az angol követ hozzáfűzte, ha Németország aktívan részt venne a Vaskapu ellenőrzésében² az angol kormány hadihajókat küldene oda. A külügyminiszter, aki ezt az állítást

¹ A Nemzeti Újság és a Magyar Nemzet ilyen természetű közleményeiből, illetve cikkeiből idéz *Karsai Elek*: A berchtesgadeneri sasfészekről a berlini bunkerig. (Fejezetek a második világháború történetéből.) Tancsics Kiadó 1961. 158. old.

² Március végén, április elején a kormánypárt Imrédy köré tömörülő jobbszárnya, a nyilasoktól támogatva, éles támadást indított Teleki ellen, azzal vádolva, hogy nem folytat egyértelműen németbarát politikát. A kormánypárt április 16-i értekezletén Teleki kijelentette, hogy a kormányt semmi körülmények között nem engedi megbuktatni, s felmutatta a kormányra lépése óta birtokában levő felhatalmazási okiratot a parlament szükség esetén végrehajtható feloszlatoására.

¹ Teleki beszélgetése O'Malley angol követtel április 22-én folyt le.

² A Vaskapu-szoroson át történő hajózás ellenőrzését a versailles-i békeszerződés 347. cikkelye alapján létrehozott Nemzetközi Duna-bizottság látta el. Ebből Németország 1936-ban kilépett. Az Anschluss és Csehszlovákia bekebelezése után a bizottság tagállamai: Magyarország, Jugoszlávia, Románia, Bulgária, Olaszország, Franciaország, Anglia.

vállrandítással intézte el, és aki egyébként is nagyon haragszik az angolokra az angol sajtó személye ellen intézett támadásai miatt (az angol sajtó többek között Telekit Magyarország Schuschniggjának, őt pedig Magyarország Seyss-Inquartjának nevezte),³ úgy véli, hogy az angol követnek ez a megjegyzése a belgrádi magyar küldöttség⁴ esetleg szükségessé váló erősebb ellenőrzési rendszabályokra vonatkozó állásfoglalása miatt hangzott el. Ezzel szemben az angol előtt nyilván nem ismeretes az a jegyzék, melyet a magyar követ Berlinben adott át, és amelyben kéri Németország részvételét a Vas-kapunál a Duna ellenőrzésében.⁵

Az angol követ amiatt is panaszkodott, hogy a magyar sajtó az utóbbi időben egyre inkább németbarát tendenciát mutat, és azt a — valószínűleg az itteni zsidók sugalmazására visszavezethető — megjegyzést tette, hogy feltételezi: az általa angolellesnek ismert külügyminisztériumi sajtófőnök-helyettes⁶ delegálása a cenzúrahatóságba Berlin utasítására történt.

Erdmannsdorff

73/52 328.

313

Budapest, 1940. április 24.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

248. sz.

A külügyminiszter, akivel tegnapi megbeszélésünk után¹ a belügyminiszter² esti rendezvényén újból sokáig beszélgettem, azt mondta, hogy az angol követ, kormánya utasítására, kötelező ígéretet kívánt a miniszterelnöktől,³ hogy Magyarország fegyveresen ellenszegül esetleges német átvonulási kísérleteknek. Ebben az esetben a nyugati hatalmak erőteljes támogatást nyújtanának. Teleki ezt elutasította, és teljes nyíltsággal rámutatott arra, hogy az utóbbi időben már nem egy esetben mentek tönkre kis államok csak azért, mert bíztak a megígért angol segítségben. Ha az angol követ, aki mára Csákytól jelentette be magát, előtte is visszatér erre a kérdésre, akkor ő többek között Leith Ross nyilatkozatát fogja elébe tární, mely szerint a magyar hadsereg csupán szükségtelen szentimentalitás, mivel Németország ellen úgysem fog menetelni, a Balkánon pedig legfeljebb mint békebontó fog fellépni. Abban az esetben pedig, ha az angol követ újra a magyar sajtóra fog panaszkodni, utalni fog előtte az angol lapok gyalázkodásaira, melyek az ő jövődöbeli nejt⁴ náci ügynököknek nevezték.

Csáky megállapította előttem, hogy a kelet felé labilis magyar politikai helyzet szilár-

³ Schuschnigg osztrák kancellár politikája nem tudott megfelelő ellenállást kifejteni a német hatalmj törekvésekkel szemben; Seyss-Inquart pedig belső elősegítője volt e törekvések érvényre jutásának.

⁴ Ti. a Nemzetközi Duna-bizottság legutóbbi, belgrádi ülésén részt vett magyar küldöttség.

⁵ Németország bekapcsolódás helyett a Duna-bizottság szétverésére és egy német vezetés alatt álló új Duna-bizottság létrehozására törekedett, Anglia és Franciaország részvétele nélkül. — Lásd ADAP—D. X. 303.

⁶ Zilahi-Sebess Jenő.

¹ Lásd a 312. sz. iratot.

² Keresztes-Fischer Ferenc.

³ O'Malley és Teleki április 22-i beszélgetése során.

⁴ Chorinsky Maria Anna grófnő.

dabbá vált, a közvélemény velünk szemben eddig kevésbé kedvező beállítottságú része lassanként beadja a derekát, ami az angol gazdasági nyomás miatti bosszankodás eredménye. Ő nemrégiben a minisztertanácsban kétszer is követelte, lemondással fenyegetőzve, hogy szűnjék meg mindenféle kétértelműség, és folytassanak világos tengelybarát politikát. E törekvésében Csákyt nyomatékosan megerősítettem.

73/52 330.

Erdmannsdorff

314

Budapest, 1940. április 25.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

252. sz.

A külügyminiszter azt mondta nekem, hogy az angol követ azt a kérdését, hogyan viselkedne Magyarország német bevonulás esetén, előtte is ugyanazzal a negatív eredménnyel ismételte meg, mint a miniszterelnöknél.¹ Az angol követnek arra a megjegyzésére, hogy kormánya üdvözlőné a fegyveres magyar ellenállást, Csáky szarkasztikusan azt válaszolta, hogy Abesszíniának, Ausztriának, Csehországnak, Lengyelországnak és Norvégiának határozottan nagy szolgálatokat tettek az elismerő angol nekrológokkal. Az angol követnek arra a miniszterelnök előtt tett megjegyzésére, hogy a Magyarországra irányuló nyersanyagbevétel fenntartható lenne, ha Magyarország beleegyezését adná bizonyos angol ellenőrző rendszabályokba, a miniszterelnök ingerülten azt válaszolta, hogy a magyar kormány nem kufárkodik nemzeti felségjogaival. Az angol követ ezek után arra kérte Csákyt, mondaná meg a miniszterelnöknek, hogy megjegyzését hivatalos megbízatás nélkül tette.

Erdmannsdorff

73/52 332.

315

Belgrád, 1940. április 30.¹

CLODIUS
KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

330. sz.

I. Mértékadó személyiségekkel megbeszéltem Magyarország politikai és kereskedelem-politikai magatartását az angol gazdasági háborúval kapcsolatban, és ...² kifejtettem, hogy mi milyen állásfoglalást várunk el és kívánunk Magyarországtól.³ Alábbiakban

¹ O'Malley április 24-én tett látogatást Csákynál; Teleki 22-én fogadta. — Lásd a 313. sz. iratot.

² A táviratot május 1-én továbbították.

³ Egy számcsoport megfejtése hiányzik.

⁴ Hasonló tárgyú és célú megbeszéléseket folytatott Clodius a román, bolgár és jugoszláv kormánnyal is, a Külügyminisztérium utasítására. — Lásd ADAP—D. IX. 74.

beszámolok a legfontosabb megbeszélésekről, abban a sorrendben, ahogy azok időben egymás után következtek:

1. *Teleki miniszterelnök* kijelentette, hogy Magyarország a lehetőség végső határáig védelmezi szuverenitását. A kormányt csak a legsürgősebb nyersanyagok behozatali kényszerhelyzete bírta rá arra, hogy a navicert kérdésében bizonyos engedményeket tegyen.⁴ Közvetítésre, hogy az angol konzulátusok számára szükséges eme iratok beszerzésénél még a Külkereskedelmi Hivatal is közreműködik, Teleki azt válaszolta, ez elkerülhetetlen annak érdekében, hogy megakadályozhassák az ipari körök és a konzulátusok közvetlen érintkezését. Közvetlen érintkezés esetén fennáll az egyre messzebb menő angol túlkapások veszélye, különösen mivel főleg a zsidó ipari körök teljes mértékben készek is engedményekre. Most ...⁵ hogy csak a kitöltött űrlapokat szabad a Külkereskedelmi Hivatalhoz benyújtaniok, tiltják az angol szervezetek történő közvetlen felvilágosításnyújtást. A Magyarországra behozott nyersanyagok tárolási helyéről bizonylatot nem adnak. A kormány ezenkívül ismételten kikérte magának a más államokkal fenntartott kapcsolataiba való beavatkozást. A Nemzeti Bank igazgatójának, Quandtnak vezetésével nemrég Londonba küldött delegáció a kormány utasítására ott ugyanezt a magatartást tanúsította. A tárgyalások ezért lényegében eredménytelenül végződtek.

Kérdésemre tegnap délután Teleki kijelentette, hogy az Angol Felvásárló Társaság⁶ működése Magyarországon eddig nem volt megfigyelhető. Azon az egyetlen beszélgetésen, melyet ez ideig az angol követtel,⁷ annak londoni követkonferenciáról⁸ történt visszatérte óta folytatott, ez utóbbi a Felvásárló Társaságot és általában a gazdasági háború éleződését egyetlen szóval sem említette. Telekinek az a benyomása, hogy Londonban a kontinenst már feladták, és aligha fognak érte még komolyabb vállalkozásokba kezdeni. Londonban tudják, hogy Magyarország kereskedelmi forgalmát Németországgal minden körülmények között fenntartja. Azt a megállapításomat, hogy politikai és kereskedelempolitikai okokból jogunk van elvárni, hogy a kontinensen minden esetleges további kiviteli fölösleget először nekünk ajánlanak fel, Teleki ellentmondás nélkül tudomásul vette. Teleki gróf behatóan érdeklődött a többi dél-európai államban szerzett benyomásaimról. E pontnál bebizonyosodott, hogy Magyarországnak Romániával szembeni beállítottsága változatlan, és hogy Jugoszláviával kapcsolatban némi bizonytalanság uralkodik, mivel Budapesten nem tudják, mely tényezők játszanak ott ténylegesen döntő szerepet. Biztos, hogy Magyarország a jugoszláv államot továbbra sem tartja konszolidáltnak, és minden eshetőségre számítva célszerűnek látja, hogy harmadik államokban Jugoszlávia és a jugoszláv államszerkezet belső szilárdsága iránt bizalmatlanságot keltsen.

2. *Báró Werth, a vezérkar főnöke.*⁹ A tábornok, aki Németországnak mindig megbízható barátja volt, őszinte csodálatának adott kifejezést a német hadsereg norvé-

⁴ A navicert hajófuvarozási bizonylat, amelyet az áru származási helyén illetékes angol konzul állít ki, megfelelő adatszolgáltatás és a londoni Contraband Control Committee (Csempészet Ellenőrző Bizottság) esetenként kikérendő hozzájárulása alapján. Az áruszállítás ellenőrzésének ez a szigorított formája az angol kormánynak a Németországgal szemben elrendelt blokádintézkedései keretében került bevezetésre. — Lásd DIMK. IV. 492. b.

⁵ Két számcsoport érthetetlen.

⁶ English Commercial Corporation Ltd. (ENCO), az angol kormány pénzügyi támogatásával létrehozott kereskedelmi társaság, melynek feladata a gazdasági háború fokozása volt délkeleten.

⁷ O'Malley és Teleki április 22-i beszélgetése.

⁸ Lásd a 309. sz. irat 5. jegyzetét.

⁹ Werth Henriknek nem volt bárói rangja.

giai teljesítményeinek láttán. Az angol gazdasági háborúval kapcsolatban kijelentette, minden magyar katona tudja, hogy a magyar fegyverkezés csak Németország segítségével volt lehetséges, és az csak Németország segítségével fejezhető be. Ezért a hadügy-miniszter¹⁰ és ő, amint az előttem bizonyára ...¹¹ mindig síkra szálltak a német—magyar gazdasági kapcsolatok intenzívebbé tétele érdekében, és a jövőben is készek lesznek arra, hogy ezzel ellentétes áramlatokkal szembeszálljanak.

3. *Varga gazdasági miniszter.* Varga arról biztosított, hogy semmiféle angol manőverezés sem tudja megzavarni őket. Magyarország tudja, hogy az ilyen zavarkeltés Magyarországnak saját érdekében is tűrhetetlen lenne. Minél inkább képes lesz Németország arra, hogy a Magyarország számára életfontosságú szállításokat a háborúban is fenn-tartsa, annál könnyebb lesz ezáltal Magyarország ellenállása is az angol gazdasági háborúban.

4. *A kormányzó.* A kormányzó megerősítette a miniszterelnök kijelentéseit. Azzal a kéréssel fejezte be a beszélgetést, továbbítsam a Führernek külön üdvözlét és jókíván-ságait, és ismétlem meg a Führer előtt az ő korábbi nyilatkozatát¹² arról, hogy Német-ország a magyarok személyében feltétlenül megbízható baráttal rendelkezik.

5. *Külügyminiszter.* Részletesen megvitattam vele az angol gazdasági háborúval és annak elhárításával kapcsolatos minden kérdést. Csáky gróf ennek folyamán a politikai szempontok erősebb kihangsúlyozása mellett lényegében ugyanazt az álláspontot képviselte, mint a miniszterelnök.

Általánosan ismert németbarát beállítottságát ezúttal még élesebben kiemelte, mint a korábbi beszélgetésekben. Ennek most újból tanújelét adta, amikor kiállt a Vaskapu-nak a parti államok hadereje által történő ellenőrzése mellett.¹³ Úgy hiszi, e lépésével Né-metország érdekében cselekedett.¹⁴ Azonkívül elébe is akart vágni a későbbi szemrehá-nyásnak, hogy Magyarország nem ragadta meg idejekorán a kezdeményezést. A francia és angol követ¹⁵ felháborodott tiltakozó démarche-okat tett nála. A francia követ azt kérdezte, vajon esetleges német monitoroknak megengednénk-e az áthaladást Magyar-országon. Csáky azt állította, hogy erre a kérdésre igenlően válaszolt. Utalt továbbá arra a számos, személye elleni támadásra, ami a szövetséges sajtóban küszöbönálló esküvője¹⁶ alkalmából megjelent. Mindebből az derül ki, hogy nemzetközileg is Német-ország hívének könyvelték el.

Ezt követően beszélgettünk még a délkelet-európai politikai helyzetről és egyes dél-keleti államokról. Erről szóban tesztek jelentést.

II. Összefoglalóan megállapítható, hogy a mértékadó politikai tényezők tisztában vannak azzal, hogy Magyarország csak Németország és Olaszország politikájával szolidáris politikát folytathat, és el vannak rá szánva, hogy az ebből fakadó gazdasági konzekvenciákat levonják. Bizonyosság erre Magyarország magatartása a háború kitörése óta lezajlott valamennyi gazdasági tárgyaláson.

¹⁰ Bartha Károly.

¹¹ Egy szó megfejtése hiányzik.

¹² Horthy Hitlerhez intézett 1939. november 3-i levelében. Lásd 285. sz. irat.

¹³ A magyar kormány április 25-én ilyen értelmű szóbeli jegyzéket intézett a dunai országok kormányai-hoz. — 2141/468 222—2.

¹⁴ Lásd a 312. sz. iratot.

¹⁵ Guerlet, illetve O'Malley.

¹⁶ 1940. május 15-én volt esküvője Grazban, Chorinsky Maria Anna grófnővel.

Statistikai adatok bizonyítják, hogy a német—magyar áruforgalom állandó emelkedése mellett az ellenséges országokba irányuló kivitel megközelítően változatlan maradt. Utóbbinak teljes lefojtása nem lehetséges, mert a nyersanyagok biztosításához devizák beszerzése szükséges.

*Clodius
Heeren*

73/52 335—7.

ADAP—D. IX. 182.

316

Washington, 1940. május 12.¹

THOMSEN

WASHINGTONI NÉMET KÖVETSÉGI TANÁCSOS TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

925. sz.

Április 12-én kelt 369. sz. távirati jelentés kapcsán.²

Nem volt egykönnyen megállapítható, mi volt a célja Eckhardt Tibor magyar politikus amerikai látogatásának. Mind az itteni magyar követség, mind maga Eckhardt rendkívül tartózkodóak és azt állítják, Eckhardt azért utazza be Amerikát, hogy mezőgazdasági tanulmányokat folytasson, különösen a gyümölcsértékesítésre vonatkozóan. Hazautazását június közepére tervezik.

Eckhardt nyilvánvalóan legelőször is az amerikai sajtó által átveendő számos nyilvános előadása révén Nagy-Magyarország visszaállítását akarta propagálni, ezt azonban a magyar követség, úgy látszik, mint pillanatnyilag kevésbé időszerűt, leállította. Eckhardt utazásának további és valószínűleg fontosabb célja az volt, hogy az itteni magyar szervezetekkel és az amerikai kormánnyal érintkezésbe lépve, velük eszmecserét folytasson arra az esetre, ha Németország Magyarországot megtámadná vagy megszállná. Amint azt nekem ezzel kapcsolatban egy magyar bizalmi emberem közölte, Eckhardt Roosevelttel és Hull államtitkárral, valamint különböző szenátorokkal és képviselőkkel folytatott beható tárgyalásain többek között az alábbi gondolatokat fejtette ki: Németország — különösen Lengyelországban foganatosított rendszabályai révén — Magyarországon csaknem valamennyi irányban érzett rokonszenvet elvesztette, és Magyarország németellenes, Horthyt és Telekit is beleértve. Mindketten visszautasítanak egy Románia felé irányuló esetleges német átvonulási követelést, éppúgy, mint ahogy a múlt év szeptember 17-én, amely napon a magyar kormány kijelentette, hogy fegyveresen szegül ellen minden ilyen német kísérletnek.³ Német támadás esetén a magyar kormány azonnal Franciaországba menne és ott összpontosítaná minden politikai aktivitását. Ez már előkészítés alatt áll. A magyar állami aranykészletek egy részét már Franciaországban deponálták.⁴ Az Amerikában élő magyarok feladata az lenne, hogy devizákat, hadianyagot és lehetőleg sok önkéntes légionáriust küldjenek.

¹ A táviratot 13-án továbbították.

² Nem áll rendelkezésünkre.

³ A Lengyelország elleni német átvonulási kérelem elutasítása valójában 1939. szeptember 10-én történt, és a fegyveres ellenszegülésre való elszántság kijelentése nélkül.

⁴ Mindezen állítások teljességgel nélkülöznek minden dokumentáris alátámasztást.

Az olasz külpolitikát illetően Eckhardt állítólag megemlítette, hogy Mussolini becs-vágyó terveit ez ideig a pápa,⁵ a király,⁶ a trónörökös⁷ és a vagyonos olasz körök meg-akadályozták, s ezek mind a szövetségesekkel éreznek.

Természeteszerűleg semmi alkalmam sem volt arra, hogy Eckhardtnak ezeket az állítóla-gos kijelentéseit ellenőrizzem, másrészt azonban magyar bizalmi emberemet már hosz-szabb ideje megbízhatónak ismertem meg.

Amerikai újságírók előtt tartott zárt körű előadásán Eckhardt csaknem kizárólag — éspedig elismerő hangnemben — a németek európai politikai és katonai fölényéről beszélt.

73/52 366—7.

Thomsen

317

Vezéri főhadiszállás, 1940. május 14.

HITLER KANCELLÁR LEVELE TELEKI MINISZTERELNÖKNEK

Nagyméltóságú uram!

Április 17-én kelt levele¹ vétele után megbíztam a birodalmi külügyminisztert,² tegye beható vizsgálat tárgyává a magyar királyi kormánynak ön által velem közölt ja-vaslatát, hogy Magyarország, Olaszország és Németország képviselői üljenek össze a három hatalom esetleges új balkáni fejleményekkel szemben tanúsítandó magatartásá-nak megbeszélésére. Megbíztam a Külügyminisztert azzal is, hogy ennek kapcsán lépjen érintkezésbe az olasz kormánnyal. E vizsgálat alapján szeretném immár önnel ismer-tetni a birodalmi kormány e problémával kapcsolatban vallott nézetét. — Azok az általános szempontok, melyek a balkáni államokkal szemben követett német politikát meghatározzák, önmaguktól adódnak abból kifolyóan, hogy elvben Németország termé-szetesen nem cselekedhet saját érdekei ellen, továbbá a Balkánon semmit sem tesz a vele szövetséges Olaszország nélkül, végül el van határozva arra is, hogy a Szovjet-unióval múlt év őszén³ megkötött megneemtámadási és barátsági szerződéssel összhang-ban marad. Németország saját érdeke, hogy ti. a reakényszerített egzisztenciális küzde-lemben minden erejét az ellenfelei fölött aratandó győzelem kivívására akarja össz-pontosítani, változatlanul abban csúcsosodik ki, hogy — ha ez egyáltalán lehetséges — a Balkán nyugalma és békéje ne zavartassék meg. Olaszország érdekei, amint az erről folytatott közös megbeszélés során újból megállapítást nyert, pontosan ugyanebbe az irányba mutatnak.⁴ Felfogásunk szerint valószínűleg a Szovjetunió sem örülne a Balká-

⁵ XII. Pius (Eugenio Pacelli).

⁶ III. Viktor Emánuel.

⁷ Umberto, piemonti herceg.

¹ Magyar nyelvű fogalmazványa közölve DIMK. IV. 587.

² Ribbentrop.

³ 1939. augusztus 23-án.

⁴ Hitler a római német nagykövet, Mackensen útján már április 25-én kikérte Mussolini és Ciano véle-ményét a Teleki levélére adandó válasz tárgyában, s az olasz államférfiak teljes egyetértésüket fe-jezték ki Hitler nézetei iránt. — Lásd ADAP—D. IX. 165.

non semmiféle erőszakos változásnak. Ennek megfelelően Németország, melynek a Balkánon kizárólag gazdasági érdekeltsége van, politikailag és gazdaságilag minden ottani állammal egyaránt jó kapcsolatot óhajt fenntartani. Azok az ellenséges hatalmak által terjesztett híresztelések, melyek újra meg újra megkísérlik bebizonyítani Németország katonai fellépésének szándékát a Balkánon, teljességgel valótlanok. Világos, hogy Németország ellenfelei azért tesznek ilyen kísérleteket, hogy — akárcsak ideges hangulat teremtésével — német csapatokat tartsanak lekötve a Balkánon, és a tengelyhatalmak életfontosságú gazdasági összekötővonalai elleni szabotázscelemekényeket segítsenek elő, vagy hogy adott esetben ezzel saját támadó szándékaikat álcázzák. Meg vagyok győződve azonkívül arról is, hogy a tengelyhatalmak politikája a balkáni béke fenntartására végső soron Magyarország érdekeinek is megfelel. Éppúgy, mint ahogy úgy hiszem, a Németországgal és Olaszországgal való baráti együttműködés Magyarországra már eddig is nem jelentéktelen előnyökkel járt, úgy gondolom, a német—olasz magatartással összehangolt magyar politika Magyarországtól a jövőben sem követel áldozatokat, hanem továbbra is a magyar nép hasznára válik. Az a politika, mely a jelenlegi helyzetben a Balkánon olyan új fejlemények útját próbálná egyengetni vagy elősegíteni, melyek az általános feszültség növelésére vezethetnének, az elején talán igen, kimenetelében azonban már nem lenne áttekinthető. Ilyen körülmények között aggályosnak tartom, hogy most a Balkán-kérdés megbeszélésére német, olasz és magyar képviselők részvételével a nemzetközi közvéleményt bizonyára erősen izgalomba hozó értekezletet tartsunk. Ezeket az aggodalmakat az olasz kormány is osztja. Az olasz kormány is azon a véleményen van, hogy a mai helyzetben egy ilyen egyértelmű tendenciájú konferenciát mindhárom hatalom érdekében el kell kerülni. Örömmel hallok azonban, hogy nagyméltóságodnak szándékában áll a közeljövőben gróf Csáky magyar külügyminiszter úrral együtt Berlinbe jönni. Ha az időközben bekövetkezett események⁵ folytán ez idő szerint még nem is tudom áttekinteni, mikor leszek abban a helyzetben, hogy nagyméltóságodat üdvözlhessem, mégis megbíztam a birodalmi külügyminisztert, hogy maradjon ebben a kérdésben önnel érintkezésben, és adott időben állapodjék majd meg önnel a részletekben.⁶ Kérem nagyméltóságodat, fogadja kiváló nagyrabecsülésem kifejezését.

Adolf Hitler s. k.

73/52 383—5.

ADAP—D. IX. 271.

⁵ Május 10-én megindult a nyugati hadjárat.

⁶ Teleki és Csáky látogatására július 10-én került sor.

Budapest, 1940. május 20.

TELEKI MINISZTERELNÖK LEVELE
HITLER KANCELLÁRNAK

Nagyméltóságú uram,

fogadja legőszintébb, szívből jövő köszönetem f. hó május 14-én kelt leveléért.¹ Magam és a magyar királyi kormány annál magasabbra értékeli ennek a levélnek vételét, mivel tudjuk, nagyméltóságod sorsdöntően nehéz napokban talált időt arra, hogy levelét megfogalmazza és velünk a német birodalmi kormánynak a balkáni kérdésekről vallott felfogását közölje.

Levelém keltezése április 17. volt.² Csatlakozom nagyméltóságod véleményéhez, hogy ma nem lenne helyénvaló a három állam képviselőinek a nemzetközi közvéleményt felkavaró konferenciája, mivel ez csak növelné a feszültséget ebben a gyanúsítgatásoktól és félreértésektől terhes atmoszférában.

A magyar királyi kormány semmit sem változtatott azon a felfogásán, melyet múlt év szeptemberében a birodalmi külügyminiszter úrral,³ ez év áprilisában pedig az olasz királyi külügyminiszter úrral ismertettünk.⁴ Eszerint baráti figyelemmel az irántunk barátságos érzülettel viseltető két nagy hatalom kívánságaira, a trianoni diktátumban ránk szabott és a magyar nemzet életlehetőségét csorbító méltánytalanság jóvátételére irányuló jogos követeléseink elérését célzó törekvéseinket olyan időpontra óhajtjuk elhalasztani, melyben a baráti nagyhatalmak érdekeit és azok taktikai érvényesítését már nem zavarjuk. Bár a magyar kormány szavahihető információk alapján azt a benyomást nyerte, hogy nemzeti követeléseinknek, speciálisan keleten, fegyverrel a kézben is érvényt tudnánk szerezni, a tengelyhatalmakkal fennálló érdekközösségünket sohasem tévesztve szem elől, teljes mértékben méltányoljuk a békeállapot fenntartásának pillanatnyi fontosságát.

Ezért, amint arra április hó 17-i levelemben is volt már szerencsém utalni, kitartottunk a dunai térség nyugalmi helyzete megőrzésének álláspontján, ama felismerésünk ellenére, hogy minden hónap, sőt mondhatni minden elvesztegetett nap csak esetleges ellenségünk védelmi és támadó erejét növeli, különösen pedig erődítményrendszerének erejét és kiterjedését nagyobbítja.

Amint Németország is mindenben német nemzeti politikát folytat, úgy folytatjuk mi is a magunk, népünk jellemvonásaihoz alakított és idegen ajkú állampolgáraink jogaival és érdekeivel is számoló nemzeti politikánkat. Akárcsak a német népnek, mely a becsületéért és érvényesüléséért folyó küzdelmet öntudatosan egyedül vállalta magára és ezzel a lelkierővel győzelemről győzelemre halad, éppúgy nekünk is lelkünk mélyén gyökerező becsületbeli kötelességünk, hogy az országtól a trianoni diktátummal elvett életfeltételeinket mindenekelőtt saját erőnkéből állítsuk újra vissza, néptársainkat és hozzánk a régi hűséggel ragaszkodó más egykori állampolgárainkat felszabadítsuk, és becsületünkért és jövőnkért magunk álljunk helyt harcban és munkában egyaránt. Ha mint kis ország,

¹ Lásd a 317. sz. iratot.

² Lásd a 317. sz. irat 1. jegyzetét.

³ Ribbentrop és Csáky 1939. szeptember 7-i találkozásán.

⁴ Valójában Teleki 1940. március 23—28-i római tartózkodása alkalmával.

a nagysági és hatalmi viszonyokhoz alkalmazkodva, Németországtól eltérően politikánkban és törekvéseinkben nagyobb barátainkra támaszkodunk, úgy ez a körülmény becsületbeli kötelességünket a legcsekélyebb mértékben sem csökkenti. Sőt összekapcsoljuk ezt azzal a kívánságunkkal, hogy barátaink is ismerjék fel és méltányolják ezt a saját becsületbeli dolgunkban tanúsított eltökélt áldozatkészségünket, hiszen őket is ugyanilyen érzések lelkesítik. Mert egy nép legmagasabb, igazi értékei mégiscsak azok, melyekért maga harcolt.

Visszatérve a balkáni és a vele határos dunai térség ma megőrzendő nyugalmanak kérdésére, biztosíthatom nagyméltóságodat, hogy az egyszer már meghozott határozott döntésünkhöz hívek maradunk, és a magunk részéről a dolgok mai állása mellett semmi esetre sem áll szándékunkban alkalmat szolgáltatni a dunai és a balkáni térség békeállapotának megzavarására.

Nemzeti feladatainkat továbbra is a tengelyhatalmak érdekeivel összeegyeztetve akarjuk megoldani, mint ahogy a tengelyhatalmakkal való baráti együttthaladásunk számunkra már eddig is nem jelentéktelen előnyöket eredményezett.

Amint azt a birodalmi kormányunk Csáky gróf útján, katonai részről pedig az egymással élénk eszmecserében álló vezérkaraink útján már tudomására hoztuk, hadilétszámra egészítettük ki a nagyobbára újonnan visszaszerzett területekről rekrutálódó és ezért nagyobb mértékben gyakorlatoztatásra szoruló két hadtestet (a kassai VIII. és a székesfehérvári II. hadtestet), a ruszin hegyidandárt, valamint a tapasztalatok alapján még ugyancsak gyakorlatoztatásra szoruló két-két gépkocsizó és lovasdandárt. Mint Európa e részén az egyetlen olyan állam kormánya, mely még eddig semmiféle mozgósítási rendszabályt sem foganatosított és teljes mértékben megőrizte nyugalma — és pedig a Kárpát-Ruténia megszállása után bekövetkezett leszerelés óta —, nem hagyhattuk országunkat védtelenül és az eshetőségekre oly kevésbé előkészítve csupa olyan ország közepette, melyek tényleges katonai állományukat állandóan emelik, erődtímenyeket építenek és a már meglevőket tovább fejlesztik. A határvédelmi alakulatok állományát azonban nem emeltük. Vezérkarunk csak bizonyos, olyan jellegű előgondoskodásokat végez, pl. a hidak megerősítését, melyek nem kelhetnek feltűnést, sem nemzetközi nyugtalanságot. Ezek az előgondoskodások viszont nemcsak a saját, hanem tulajdonképpen a tengelyhatalmak érdekeit is szolgálják. Csak az tudna bennünket esetleges további rendszabályokra kényszeríteni, ha megváltozna a helyzet Európának ebben a részében, de akkor is éppen a velünk barátságos nagy országok érdekeire figyelemmel. A legnagyobb történelmi felelősség nyugszik nemcsak a kormányon, hanem országunk egész ma élő nemzedékén. De éppen e felelősség helyesen felismert komolysága tart vissza minket minden könnyelműségtől, és ez tartja ébren mindig barátainkkal szemben érzett felelősségünket is.

E felelősségérzettől áthatva szeretném megragadni az alkalmat arra, hogy az ön pillanatnyilag minden tetterejét igénybe vevő nagy feladata ellenére is már most ráirányítsam a figyelmét a Romániával, valamint a mi északkeleti határunkkal szemben megfigyelhető orosz csapatösszevonások méretére, valamint a pánszláv veszélyre. Tisztelettel idecsatolok egy térképet,⁵ melyet vezérkarunk készített az orosz csapatösszevonásokról. Ez a csapatösszevonás különféle veszélyeket rejt magában, mind általában Európa e részének nyugalma, mind pedig a romániai dolgok állása szempontjából. Olyan problémák ezek, melyek közelről érdekelnek bennünket és életfontosságúak számunkra. Mindezek olyan lehetőségek, melyeket nem szemlélhetünk érdektelenül.

⁵ A térkép nincs az iratok között.

Ami a nagy erővel újból ébredő pánszlávizmust és annak kiterjedését illeti, egy hiteles híreken alapuló kimerítő memorandumot bátorkodom csatolni nagyméltóságod számára.⁶ Ebből kiviláglik, hogy a kommunizmus, legalábbis részben, most megváltoztatja arculatát, és hogy a szláv népek lelki megdolgozására szövődő szálak máris az Adriáig és Pozsonyig nyúlnak.

Arra szeretném kérni nagyméltóságodat, hogy amikor és amennyire ideje engedi, szenteljen ennek a kérdésnek egy kis figyelmet. Szemben azzal a buzgalommal és bizakodással, mellyel az általános fejlődés elé nézek, speciálisan ezen a téren nyugtalansági és veszélymomentumokat látok, mindenekelőtt saját hazám szempontjából, de azon jóval túlmenően is.

Tekintettel erre a kérdésre, amely nemcsak a dunai és balkáni térség legközelebbi jövőjét, hanem egyszerűen az egész jövőt megváltoztatja, befejezésül még egyszer vissza kell térnem arra a felelősségre, amely — mint ahogy már megjegyeztem — nemcsak egyszerűen a kormányt, hanem az egész ma élő felnőtt nemzedékünket terheli.

Népünk kezdettől fogva politizáló nép volt. Érzí felelősségét. Mélyen gyökerezik lelkében a hagyományaihoz való ragaszkodás. Ezért ragaszkodik ezeréves határaihoz is, ehhez a talpalatnyi földjét védelmező határbástyához. De az ország, a nép és vele együtt a hagyomány, csak azért maradhattak fenn hosszú évszázadokon át, mert ugyanakkor mindig reálpolitikusok is voltunk. Ami ma szemünk előtt lebeg, az nem egyszerű és tökéletes visszatérés ahhoz, ami 1919 előtt volt. Ez sokkal inkább olyan újrendezés, amely életfontosságú érdekeinket térbelileg és politikailag összhangba hozza a viszonyokkal és a többi számításba jövő ország reálisnak elismerhető érdekeivel, valamint saját erőviszonyainkkal. Egy f. év áprilisában a Duce őexcellenciájával folytatott kötetlen beszélgetés során⁷ ezeket a mi belátásról és kompromisszumkészségről tanúskodó elveinket neki is kifejtettem, de természetesen hozzáfűztem, hogy a kompromisszumos megoldásokat illetően a mi áldozatkészségünknek is megvannak a maga határai, és annak a másik oldalról is megfelelő áldozatkészséggel kell találkoznia.⁸

Ha a harcok befejeztével eljön Európa és vele együtt a dunai és balkáni térség újjárendezésének ideje — és ennek az újjárendezésnek valamennyi nép érdekében kell állnia és hosszú időre nyugalmat kell teremtenie —, úgy az a bizakodás tölt el bennünket, hogy a tengelyhatalmak tanáccsal és tettel támogatnak majd bennünket, hogy elhatárolásainkat helyes időben és a legcélszerűbb módon hozhassuk meg.

Kérem nagyméltóságodat, fogadja különös nagyrabecsülésem kifejezését.

73/52 410—5.

Teleki s. k.

ADAP—D. IX. 284.

⁶ Lásd 73/52 416—29.

⁷ Lásd a 4. jegyzetet.

⁸ V. ö. *Tilkovszky Loránt*: Revízió és nemzetiségpolitika Magyarországon 1938—1941. Akadémiai Kiadó. 1967. 275. old.

CLODIUS

KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES

FELJEGYZÉSE

Május hó 9-én kelt 352. sz. államtitkári feljegyzéshez¹ utólagosan még a következőket szeretném megjegyezni:

A magyarországi olajkitermelés fokozásánál — ellentétben azzal a benyomással, amit a követ² május 9-én tett közlései kelhetnek — nem magyar kívánságról van szó; ellenkezőleg, a magyarok eddig mindig szembehelyezkedtek a termelés növelésére vonatkozó sürgetéseinkkel, azzal az indoklással, hogy valóban jelentős fokozás az előfordulások korlátolt voltára való tekintettel nem lehetséges. Csak miután én ezt a kérdést kilenc hónapon át újra meg újra szóba hoztam a magyar miniszterelnök, a külügyminiszter, a kereskedelmi miniszter³ és Nickl követ előtt, szánták rá végre magukat, hogy legalábbis kísérletet tesznek két további olajfűrőtorony felállításával.

Clodius

73/52 441.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

361. sz.

A kormánypárton belüli ellenzéki csoport elégedetlensége Imrédy volt miniszterelnök Teleki elleni kirohanására vezetett. Imrédy csütörtökön¹ hosszabb beszélgetésben szociális, gazdasági és külpolitikai téren erőteljesebb kormányvezetést követelt a miniszterelnöktől. Bírálata különösen a belügyminiszter² személye, valamint a zsidótörvény és a földreform túlságosan lassú végrehajtása ellen irányult. Megvitatták ezzel kapcsolatban Teleki lemondásának lehetőségét is, de utóbbi ezt visszautasította. A beszélgetés után Imrédy bejelentette azt a szándékát, hogy kilép a kormánypártból. Barátainak azonban sikerült rábeszélőniük, hogy ettől egyelőre tekintsen el. Tegnap este a kormánypárton belüli ellentétek a pártkonferencián kerültek szóba. Ezen a miniszterelnök egyenként kitért a szemrehányásokra, és igyekezett azokat megcáfolni. Különösen arra mutatott rá, hogy a mai időkben mindenekelőtt az a kötelesség, hogy a politikai életet szükségtelenül ne nyugtalanítsák, a fegyelem megőrzésére pedig mindenképpen szükség van. De ha vannak olyan képviselők, akik nem tudják tartani magukat ehhez az irány-

¹ Lásd 73/52 356.

² Sztójay Döme.

³ Teleki Pál, Csáky István, Varga József.

¹ Május 30-án.

² Keresztes-Fischer Ferenc.

vonalhoz, úgy ezeknek azt kell tanácsolnia, hogy hagyják el a kormánypártot. Imrédy erre hosszabb beszédben válaszolt, és hangsúlyozta, hogy ha egyet is ért Teleki politikájának alapelveivel, mégis követeli tőle bizonyos reformok meggyorsítását, és a bírálathoz jogát mindenesetre fenntartja magának. Mindkét szónok igen nyugodtan és tárgyilagosan képviselte a saját álláspontját, és egyelőre sem Imrédy többek részéről várt kilépése a kormánypártból, sem a kormányválság nem következett be.

Imrédy meghátrálása főleg arra vezethető vissza, hogy politikai barátainak nagy része még nem volt elég bátor ahhoz, hogy a jászlathagyja, mivel csak mintegy húsz-harminc kormánypárti képviselő csatlakozott volna hozzá, és ezekkel még kb. 30 nyilas-kereszties képviselő esetleg várható támogatása mellett is kilátástalan kisebbségben maradt volna, ráadásul magára vette volna a háború alatti zavarkeltés ódíumát.

73/52 454—5.

Erdmannsdorff

321

Berlin, 1940. június 5.

CLODIUS

KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES FELJEGYZÉSE

Amikor a magyar Külügyminisztérium kereskedelempolitikai¹ osztályának vezetője, Nickl követ, mintegy 14 nappal ezelőtt különböző kérdésekről folytatandó megbeszélések céljából Berlinben járt, többek között megmondottam neki, elváránk, hogy Magyarország végérvényesen szüntessen be immáron bizonyos Franciaországba irányuló szállításokat, melyek legalábbis közvetve fontosak a francia hadigazdálkodás számára. Ilyenek például a magnezit, a hús minden formában és a lovak. Nickl úr ezt, miután kormányával érintkezésbe lépett, meg is ígérte. Megmondottuk továbbá Nickl úrnak ittléte alkalmával, elvárjuk, hogy Magyarország bizonyos, számunkra hadifontosságú szállításokat tovább emel, és pedig akkor is, ha átmenő árukról van szó, még pedig legvégső esetben a magyar hadsereg készleteiből történő szállítás árán is.

Erre azután utóbbi napokban itt megbeszélések kezdődtek a magyar Hadügyminisztérium egy képviselőjével. E megbeszéléseken a magyarok ígéretet tettek fontos nyersanyagok szállítására, ami újból bizonyítja, hogy a magyar kormány valóban ténylegesen azon fáradozik, hogy hadigazdálkodási téren — amennyire ez csak a magyar lehetőségek keretei között egyáltalán lehetséges — a német kívánságoknak eleget tegyen. A magyar kormány e téren odáig ment, hogy bizonyos mennyiségben újból szállítani akar nekünk olyan nyersanyagokat is, melyet maga is csak a legnagyobb nehézségek árán tud az ellenséges blokádron áthozni. Vonatkozik ez rézre, gyapotra, gumira és ferromolibdénre. A magyar kormány ezenkívül most először megígérte ásványolaj szállítását (11 200 tonnát), noha részben még a magyar szükségletet is külföldről fedezi.

A magyar kormány ezekben a kérdésekben tanúsított magatartása újabb bizonyíték abbéli törekvésére, hogy Németország iránti pozitív beállítottságát bebizonyítsa.

73/52 457—8.

Clodius s. k.

¹ Hivatalos elnevezése: Gazdaságpolitikai osztály.

Berlin, 1940. június 6.

SCHMIDT

KÜLÜGYMINISZTERIUMI SAJTÓOSZTÁLY-VEZETŐ FELJEGYZÉSE
SZENTMIKLÓSY ÜGYVIVŐVEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Ma magamhoz kérettem a magyar ügyvivőt, Szentmiklósy követségi tanácsost, és komoly szemrehányásokat tettem neki a Magyarország című lapban hétfőn és kedden¹ megjelent két cikk miatt. Szentmiklósy nagyon meg volt dőbbenve, mivel éppen legutóbbi beszélgetése során hangsúlyozta, hogy a magyar sajtóban csak néha fordulnak elő kisebb kisiklások és azok is csak az ellenzéki lapokban, de ezekről egyáltalán nem érdemes még csak beszélni sem. Igen komoly hangon figyelmeztettem arra, hogy itt Szvatko főszerkesztő két cikkéről van szó, akiről pedig ismeretes, hogy közel áll a miniszterelnökhöz, azonkívül a cikkek az egyik kormánylapban jelentek meg. Szentmiklósy úr a részletes szöveg meghallgatása után kénytelen volt elismerni, hogy rendkívül figyelemre méltó felfogásról van szó.²

Végül azt mondtam Szentmiklósy úrnak, attól ugyan eltekintünk, hogy ezt a kihívást a német sajtóban elfogadjuk, bár tulajdonképpen így kellene cselekednünk, azt a megállapítást kell azonban tennem, hogy amennyiben effajta tartalmú cikkek ismételen megjelenének a kormánylapokban, úgy azok a német sajtóban nem maradnának megválaszolatlanul.

Dr. Schmidt s. k.

73/52 463.

323

Berlin, 1940. június 13.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVET TILTAKOZÁSÁRÓL

428. sz.

A magyar követ ma Csáky gróf megbízásából panaszt nyújtott át nekem egy speciális esetben történt budapesti német tudósítás ügyében. A magyar képviselőházban benyújtott törvényjavaslatról van szó, melyet a nyilaskeresztesek terjesztettek be.¹ A követ azt mondta nekem, hogy munkám megkönnyítése céljából írásban is lefektette mondanivalóját. Ezt mellékelten csatolom.²

Azt válaszoltam a követnek, hogy a budapesti német sajtótudósítók ellen most tett

¹ Június 3-án és 4-én.

² Szvatko e cikkei szerint bár kétségtelenül nagyok a német szárazföldi sikerek, a tengeren Anglia az úr: „az Angliába való német áthajózás korántsem oly egyszerű és magától értetődő dolog”.

¹ Lásd *Tilkovszky Loránt*: A nyilasok törvényjavaslata a nemzetiségi kérdés rendezéséről. Századok, 1965. 6. sz. 1247—1258. old.

² Lásd 73/52 480—1. — A feljegyzés kifogásolja, hogy a német sajtó nagy jelentőségűnek minősíti a nyilas javaslatot, a magyar sajtóban ellene indult kampányt pedig reakciónak bélyegzi.

szemrehányások szerintem összefüggésben vannak azzal a kemény próbával, mely elé nemrégiben sajtótudósítóiink Magyarország iránt érzett barátságát állították. Utaltam itt Szvatkó Pál szerkesztőnek a Magyarország című lapban megjelent ismeretes szövetségesbarát cikkére.³

Sztójay úr ezután hosszabb nyilatkozatot tett ezzel a Szvatkó Pál-esettel kapcsolatban, és megismételte az általunk már ismert nyilatkozatokat és mentegetőzéseket.

A nyilaskeresztesek törvényjavaslata ügyében érdemben nem nyilatkoztam, fenntartva magamnak az ügy alaposabb kivizsgálásának jogát.

Weizsäcker s. k.

73/52 479.

324

Berlin, 1940. június 18.

WOERMANN

KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE

TWARDOWSKI KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐNEK

Abban, hogy a Deutsches Nachrichtenbüro csak az ide mellékelt június 7. és 8-i szövegeket¹ hozta nyilvánosságra, én sem tudok semmiféle okot találni a panaszra. Ezzel szemben tényleg indokoltnak tartom a panaszt azon mód miatt, ahogyan egyes német újságok Hubay képviselő törvényjavaslatát hozták és kommentálták.² Ez a törvényjavaslat tudvalevőleg még a nyilaskeresztesek sorain belül is csaknem egyhangú visszautasításban részesült.³

Woermann

73/52 477.

325

Berlin, 1940. június 19.

WOERMANN

KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE

SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ egy hosszabb beszélgetés során, melyből egyébként semmit sem érdeemes rögzíteni, panaszt tett nálam azért, mert a német sajtó, amennyire meg tudta állapítani, egyáltalán tudomást sem vett azokról a demonstrációkról, melyek a német győzelmek hatására¹ Magyarországon a tengely mellett lezajlottak. Hivatkozott a jú-

³ Lásd ezzel kapcsolatban a 322. sz. iratot.

¹ A Német Hírszolgálati Iroda budapesti jelentései — 73/52 483—5. — 1940. június 8. és 9-ről keltezettek.

² A Völkischer Beobachter 1940. június 9-i vonatkozó cikkét lásd *Saly Dezső*: Szigorúan bizalmas. Budapest 1945. 204—205. old.

³ A képviselőház június 11-i ülésén a javaslatot előterjesztő Nyilaskeresztes Párt kivételével a többi nyilas frakció osztozott a Háznak ezt elítélő állásfoglalásában. — Lásd *Tilkovszky Loránt*: A nyilasok törvényjavaslata a nemzetiségi kérdés rendezéséről. Századok, 1965. 6. sz. 1250. old.

¹ A németek június 14-én bevonultak Párizsba.

nus 17-i megnyilvánulásokra a magyar képviselőházban,² egy táviratra, melyet a képviselőház elnöke³ intézett Göring vezértábornagyhoz, a birodalmi gyűlés elnökéhez, és a budapesti német és olasz követség előtt lefolyt tüntetésekre. Azt mondtam a követnek, hogy mindezekről az eseményekről pontos tudomásunk van, és hogy azokról követünk⁴ is részletes jelentést küldött.

Woermann

73/52 473.

326

Berlin, 1940. június 21.

A KÜLÜGYMINISZTERIUM KULTURÁLIS OSZTÁLYÁNAK ÁTIRATA
WEIZSÄCKER ÁLLAMTITKÁRNAK
A NYILAS TÖRVÉNYJAVASLAT NÉMET SAJTÓBAN TÖRTÉNT
KEZELÉSÉRŐL

A kulturális osztály csatlakozik a politikai osztály állásfoglalásához. A politikai államtitkár-helyettes úr fejtegetéseihez¹ hadd fűzzük hozzá, hogy Magyarországon a német népcsoport helyzete népiség szempontjából lényegesen rosszabb, mint minden más környező államban.² Ezért minden hivatalos fáradozás ellenére nem kerülhető el teljesen, hogy ez a körülmény alkalmilag sajtónkban ne tükröződjön.

Amint budapesti követünk jelenti,³ a nyilaskeresztesek a nemzetiségi törvényjavaslat-tal akarnak Németországban rokonszenvet szerezni. A magyar követ⁴ lépése nyilván főleg azt célozza, hogy tőlünk e javaslatra vonatkozóan érdektelenséget csikarjon ki. Ajánlatos lenne ennek elkerülése. Követünk jelentése szerint a népcsoport vezetősége a nyilaskeresztes eljárást taktikailag saját szerényebb követelései érdekében szándékszik kihasználni. Mivel a tervezetet a többi párt azonnal megbuktatta,⁵ fölöslegesnek látszik, hogy ahhoz állást foglaljunk.

73/52 476.

² Teleki miniszterelnök Hitlert és a német haderőt üdvözlő felszólalását lásd KN. 1939. VI. köt. 287. old.

³ Tasnádi Nagy András.

⁴ Erdmannsdorff.

¹ Lásd a 324. sz. iratot.

² Lásd *Tilkowszky Loránt: Volksdeutsche Bewegung und ungarische Nationalitätenpolitik 1938—1941.* Acta Historica, 1966. 59. old.

³ Erdmannsdorff ezen jelentése nem áll rendelkezésünkre.

⁴ Sztójay Döme.

⁵ A képviselőház június 11-i ülésén.

Berlin, 1940. június 27.

WOERMANN

KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Ma 22 óra 30 perckor felkeresett a magyar követ, és átadta nekem az ide mellékelt feljegyzést.¹ Eszerint Magyarország Romániával szembeni követeléseit csak a tengelyhatalmakkal egyetértésben akarja ugyan érvényesíteni, másrészt azonban kifejezésre juttatják, hogy a magyar kormány nézete szerint Magyarországot egyidejűleg be kell vonni, ha Románia saját kezdeményezéséből egy másik állammal területi kérdésekre vonatkozó megállapodást köt.

Megígértém, hogy a feljegyzést azonnal továbbítom a birodalmi külügyminiszter úrnak. Hozzáfüztem, felhatalmazásom van arra, hogy kijelentsem neki, miszerint a birodalmi külügyminiszter úrnak nyomatékos kívánsága, hogy Magyarország továbbra is őrizze meg nyugalmát. Ennek megfelelően nyilatkoztam a bolgár követ² előtt is. Ez a közlés nem válasz a feljegyzésre, hanem ettől függetlenül történik.

Woermann s. k.

73/52 495.

ADAP—D. X. 38.

Berlin, 1940. június 27.

SZTÓJAY KÖVET FELJEGYZÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

450/B.

Megbízatásomhoz híven tisztelettel bátorkodom közölni, hogy a magyar királyi kormány értesülései szerint Románia a Szovjetunió diplomáciai nyomására¹ hajlandónak mutatkozik arra, hogy a szovjet javára területi engedményeket tegyen.

A magyar kormány bátorkodik a német kormány figyelmét ráirányítani arra, hogy egy ilyen eljárás nyilvánvalóan olyan kimondott diszkriminációt jelentene Magyarországgal szemben, amelynek hatása a magyar közvéleményre egészen beláthatatlan következményekkel járna.

A magyar kormány azért, hogy Európának ebben a részében fennmaradjon a béke, Romániára még semmiféle formában sem gyakorolt nyomást. Ugyanezen okból nem kötött egyetlen állammal sem Románia ellen irányuló megállapodásokat.

Magyarország Romániával szemben fennálló jogos követeléseinek teljesítését kizárólag a tengelyhatalmakkal való esetleges megállapodások segítségével, illetve a két nagyhatalommal egyetértésben óhajtja, illetve szándékszik megvalósítani.

¹ Lásd a 328. sz. iratot.

² Parvan Draganov.

¹ A szovjet kormány 1940. június 26-i jegyzéke a román kormányhoz, amelyben Besszarábia és Észak-Bukovina átadását követeli. — NSz. 474—475. old.

Ha azonban Románia saját kezdeményezéséből egy más állammal tárgyalásokat kezd területi kérdésekről, úgy azokba a magyar kormány véleménye szerint egyidejűleg Magyarország is be kell vonni.

73/52 496.

ADAP—D. X. 38. m.

329

Budapest, 1940. június 27.¹

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

398. sz.

A külügyminiszter a Miniszterelnökségre kéretett, ahol a minisztertanács éppen ülésezett, és a miniszterelnök jelenlétében felhívta figyelmét arra, hogy beláthatatlan következményekkel járna, ha Románia Magyarországgal szemben diszkriminálna olyan képpen, hogy szomszédainak területi koncessziókat tesz, Magyarország autentikus igényeit viszont vonakodik akárcsak megbeszélések tárgyává is tenni. A berlini és római magyar követek² már utasítást kaptak, hogy fentieket tegyék szóvá.

Részleteiben Csáky kifejtette, hogy a birodalmi külügyminiszter szeptember 7-én Neustettinben arra kérte őt, őrizze meg a háború alatt délkeleten a békét, mivel Németországnak ehhez a legnagyobb érdekei fűződnek.³ Arra a kérdésre, vajon a birodalmi kormány súlyt helyez-e arra, hogy Magyarország oly messze menjen, hogy Romániával barátsági szerződést kössön, a birodalmi külügyminiszter később rajtam keresztül azt a választ küldte, hogy ez pillanatnyilag még nem időszerű.⁴ Januárban Ciano hasonló szellemben beszélt vele,⁵ mint a birodalmi külügyminiszter. Azt válaszolta, hogy Magyarország háborús bonyodalmak esetén sem fogja Romániát hátba támadni, nem maradhat azonban nyugodtan,

1. ha Románia egy másik hatalommal szemben területi koncessziókat tesz, de Magyarországgal szemben diszkriminál;
2. ha a magyar kisebbséget Romániában üldözik, pl. mértéken felül küldik ki őket frontra. A miniszterelnök megjegyezte, hogy a magyar kisebbség Erdélyben, ahol az oroszok is agitálnak, forradalom esetén különösen veszélyeztetve van azáltal, hogy Románia kizárólag a román lakosságnak...⁶ fegyverek ezreit osztotta szét Erdély vegyes lakosságú falvaiban;
3. ha a magyar határral szemben az erősítési munkákat zaklatásszerűen folytatják; a románok állítólag azt tervezték, hogy néhány magyar falut lerombolnak és lakosságát Ó-Romániába hurcolják.

¹ A táviratot június 28-án továbbították.

² Sztójay Döme, illetve Villani Frigyes.

³ Lásd a 260. sz. iratot.

⁴ Erdmannsdorff 1939. szeptember 9-én adta át Ribbentrop üzenetét. — Csáky feljegyzése erről: DIMK. IV. 375.

⁵ Ciano és Csáky 1940. január 5—7-i velencei találkozásán. — Lásd a 294., 297., 298. sz. iratokat.

⁶ Egy számcsoport érthetetlen.

A külügyminiszter hozzáfűzte, hogy a magyar kormány sohasem fenyegette meg Romániát, és sohasem keresett kooperációt valamely idegen hatalommal Románia ellen, bízva abban, hogy jogos igényeit teljesíteni fogja. A miniszterelnök megjegyezte, áprilisban Ciano előtt kifejtette,⁷ hogy Magyarország a Romániával folytatandó tárgyalásaiban először egész Erdélyt fogja követelni, kölcsönösség esetén azonban nagy engedményekre lesz kész. A románok viszont eddig még semmiféle tárgyalásba nem bocsátkoztak Magyarországgal. Gafencu Törökországgal szemben tett bizonyos előzékeny kijelentéseihez képest az új román kormány még intranzigensebb álláspontra helyezkedett.

A külügyminiszter újólág hangsúlyozta, hogy a magyar kormány nem vállalhat felelősséget a következményekért, ha Románia nagy területekről mond le a Szovjetunió javára, köztük olyanokról, melyek korábban nem voltak sohasem orosz területek,⁸ Magyarországgal viszont vonakodik őszinte tárgyalásokat kezdeni.

A következő kérdéseket tette fel:

1. Fennáll-e még a birodalmi kormánynak az a kívánsága, hogy Magyarország viselkedjék továbbra is várakozóan? Azt válaszoltam, hogy kérdését, ha óhajtja, továbbítani fogom Berlinbe, de már most is igenlően felelhetek erre a kérdésre, mégpedig a legnagyobb komolysággal.

2. Elvárhatja-e Magyarország ebben az esetben, hogy a tengelyhatalmak (Németország) megígérjék Magyarország Romániával szemben fennálló jogos igényeinek támogatását?

Arra a kérdésemre, mit kell ezen érteni, a miniszterelnök és a külügyminiszter azt felelték, Magyarország kész nagy áldozatok hozatalára. Nagyban-egészben csak a magyar többségű területeket kívánja, a földrajzi, gazdasági és stratégiai szempontok figyelembevételével. Nem valamiféle korridorra gondol a Kelet-Erdélyben lakó nagyszámú magyar népcsoporthoz, hanem olyan területsáv átengedésére, amely az északi magyar—román határ mentén északkeletről kelet felé húzódna. A magyar kívánság az, hogy a lehető legkevesebb románt kapják. A Romániának átengedett területen élő magyarok számát 1,8 millióban jelölték meg. Ezenkívül kb. 300 000 magyar él Ó-Romániában. Korlátozott lakosságcseré is lehetséges, különösen az Ó-Romániában és Dél-Bukovinában élő magyarokra vonatkozóan. A magyar kormány nem akar olyasmit kényszeríteni a románokra, ami őket örökre ellenségekké tenné. Ez nem lenne bölcs politika, tekintettel a mindkét országot közösen fenyegető orosz veszélyre.

3. Mi lesz a tengelyhatalmak (Németország) álláspontja, ha Magyarország fegyveresen kényszerülne beavatkozni pl. egy erdélyi forradalom esetén?

A miniszterelnök hozzáfűzte, nemrégiben nyomatékosan arra kérte a romániai magyar kisebbség számos vezetőjét, érvényesítsék befolyásukat olyan irányban, hogy a magyar népcsoport még orosz támadás esetén is maradjon nyugodtan.

Kérdésemre a két miniszter azt felelte, hogy Magyarország eddig nem foganatosított semmiféle pótlólagos katonai intézkedést. Az azonban lehetséges, hogy Észak-Bukovinának küszöbönálló orosz megszállására való tekintettel a vezérkar főnöke⁹ ilyenekre javaslatot fog tenni. A magyar kormány eddig mindent elkerült, ami nyugtalanságot kelthetett volna, és ezért eddig a mozgósított hadtesteket helyőrségeikben visszatartotta, és csak egy hadtestet tolt előre északkelet felé, de azt sem a határig.

Ez után a beszélgetés után a miniszterelnök és a külügyminiszter a hadügyminiszter-

⁷ Teleki 1940. március 26—28-i római tárgyalásai során folytatott megbeszélést Cianoval.

⁸ Utalás Bukovinára.

⁹ Werth Henrik.

rel¹⁰ a kormányzóhoz indultak, akihez a vezérkar főnöke összehívta a honvédelmi tanácsot.

A külügyminiszternek megegyeszer nyomatékosan értésére adtam, hogy őrizték meg hidegvérüket, amit ő nekem határozottan meg is ígért.

Később az olasz követnek¹¹ ugyanezt a közlést akarta tenni.

Pótlás:

A kormányzótól visszatérve éppen most hívott fel a külügyminiszter, hogy közölje velem: a honvédelmi tanács csupán határvadász zászlóaljok mozgósítását és határra tolasát határozta el június 29-től. Amikor felhívtam figyelmét határincidensek veszélyére, azt felelte, hogy kizárólag elővigyázatossági rendszabályokról van szó és a szükségessé vált határvégrehajtásáról.

Erdmannsdorff

73/52 489—92.

ADAP—D. X. 43.

330

Budapest, 1940. június 28.

CLODIUS

KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES JELENTÉSE
CSÁKY KÜLÜGYMINISZTERREL FOLYTATOTT
TÁRGYALÁSÁRÓL

401. sz.

A külügyminiszter ma este magához kéretett és azt mondta, súlyt helyez rá, hogy Berlinbe való visszatérésem előtt a következőket közölje velem:

I. Tudja, hogy Magyarország elsősorban gazdasági okokból érdekelt a délkelet-európai nyugalom fenntartásában. Ezért azt a nyilatkozatot akarja tenni előttem, hogy Magyarország az általa szándékolta, Romániával szemben elérni kívánt határrevízió végrehajtása után gondoskodna arról, hogy Németország gazdasági érdekei ne csak ne károsodjanak, hanem azok még elő is mozdíttassanak. Magyarország erőfeszítéseket fog tenni, hogy a Németországot érdeklő szállításokat az eddigi mértéken felül jelentősen növelje, még a saját országában bevezetendő korlátozások árán is. Magyarország kész ezenkívül arra — tudván, hogy Németország különös súlyt helyez délkeleten a közlekedési kérdések szabályozására —, hogy Németországnak Magyarországon keresztül szabad közlekedést (úgynevezett péage közlekedést) engedélyezzen; ez esetben Németország minden, a megállapodásban szereplő vonalon ellenőrzés nélkül közlekedhet Magyarországon keresztül saját vonataival és saját személyzetével, bármilyen délkeleti cél felé.

II. E közlések után Csáky gróf részletesen ismertette előttem a magyar álláspontot a Romániával szembeni revízió kérdésében. Lényegében ugyanazt az okfejtést ismételte meg, amit tegnap Erdmannsdorff követ előtt is elmondott. (398. sz. távirati jelentés.)¹

¹⁰ Teleki Pál, Csáky István és Bartha Károly.

¹¹ Giuseppe Talamo.

¹ Lásd a 329. sz. iratot.

Nyomatékosan kért, hogy Berlinbe visszatérve a magyar álláspontot szóban is részlete- sen adjam elő a mértékadó német személyiségeknek. Az volt a benyomásom, hogy szá- mára ez a kérdés még fontosabb, mint az I. alatt idézett gazdasági fejtegetések. Csáky kijelentéseiből — melyekről szóban még bővebb jelentést fogok tenni — különösen azok az alábbi szempontok emelendők ki, melyek túlmennek az Erdmannsdorff úrnak tett nyilatkozatokon.

Csáky gróf hangsúlyozta, hogy a Romániával szemben elérni kívánt határrevízió végrehajtása után Magyarország végérvényesen ki lesz elégítve. Szlovákiának, mint önálló államnak a fenntartásába nemcsak a kormány, hanem a magyar népi öntudat is végérvényesen beenyugodott. Magyarország Jugoszláviával szemben is lemond területi igényeiről, eltekintve egy egészen kicsiny, néhány négyzetkilométeres határrevízióról, azon az egyetlen helyen, amelyen a jugoszláv terület a Drávát északi irányban átlépi. Ezen a kis területen csak magyarok és németek élnek. A korrekció oly csekély, hogy az térképen is alig lenne feltűntethető, és arról barátságos úton is megegyezést lehetne elérni. Kétszer is megismételt kérdésekre, vajon Magyarország végleges kielégítettségére és különösen a Szlovákiára vonatkozó nyilatkozata a magyar kormány hivatalos állás- foglalása-e, Csáky gróf kifejezetten igennel felelt, és igenlően válaszolt arra a további kérdésekre is, vajon ebben az értelemben adjam-e elő közléseit Berlinben.

Kivehető volt még Csáky nyilatkozataiból Oroszország további előrenyomulása miatt érzett aggodalma. Ez okból nagy súlyt helyez arra, hogy Romániával békés és tartós kiegyezésre jusson. Ezért szegült szembe a magyar katonai vezetők egész Erdély vissza- adására irányuló, még messzebb menő követelményeivel. Már most meg akarja terem- teni az előfeltételeket ahhoz, hogy Románia és Magyarország később közösen védel- mezzék a Kárpátok vonalát.

*Clodius
Erdmannsdorff*

73/52 505—6.

ADAP—D. X. 55.

331

Bach, 1940. július 1.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

Von Erdmannsdorff követ felkéretik, hogy még ma este jelentse be magát a magyar külügyminiszternél, és szóban adja elő az alábbiakat:

Ellentétben azzal a tegnapi közlésünkkel, mely szerint „Németország nem feltételezi, hogy Magyarország a maga részéről revíziós kívánságai miatt a Romániával való konfliktus kockázatát szándékozná magára venni”,¹ a birodalmi kormány épp most kap híreket a magyar—román határon bekövetkezett komolyabb jellegű határinciden- sekről.² Közlük továbbá azt is, hogy a magyar kormány nem elégedett meg a román kormánynak azzal a válaszával, mely szerint a román mozgósítás csupán biztonsági rendszabály, amely nem irányul Magyarországra ellen. Ezenkívül olyan hírek is érkeznek

¹ Ribbentrop 1940. június 30-i táviratát Erdmannsdorff követhet lásd ADAP—D. X. 63.

² A bukaresti német követség 1940. június 30-i táviratát lásd 271/176 132—3.

Berlinbe, hogy tekintélyes számú magyar csapatokat mozgósítottak, míg a magyar kormány Erdmannsdorff követtel mindössze néhány csapatrész mozgósítását közölte. Minden félreértés elkerülése érdekében a birodalmi külügyminiszter a magyar kormánnyal szemben a német álláspontot az alábbiakban óhajtja rögzíteni:

A birodalmi kormány elvben politikailag érdektelen a Balkán kérdéseiben. Mindenki érdekében azt óhajtja, hogy a Balkán ne váljék hadszínterré, és ezért örömmel üdvözölte az Oroszország és Románia közötti békés megegyezést.³ Németország megértéssel viseltetik a jogos magyar revíziós követelések iránt. Magyarországnak azonban nem szabad elvárnia Németországtól, hogy az a magyar követelésekért fegyvert ragadjon. A birodalmi külügyminiszter nem képes belátni, mi a célja a magyar mozgósítási intézkedéseknek, hiszen a magyar kormány is bizonyára tisztában van azzal, hogy Románia Magyarország elleni támadása számításba sem jöhet. Ezért, ha a magyar kormány várakozás ellenére azt kísérelné meg, hogy a revíziót erőszakos úton valósítsa meg, úgy a magyar kormány ezt kizárólag saját felelősségére teszi. A birodalmi kormány úgy véli, figyelmeztetnie kell a magyar kormányt arra, hogy egy ilyen háborúnak az eleje ugyan áttekinthető, további fejleményei azonban nem, sem azok a következmények, melyek az adott balkáni helyzet alapján egy ilyen háborúból Magyarországra hárulhatnak. A birodalmi kormány tudatában van annak, hogy ennek a kérdésnek a megítélése elsősorban magyar ügy, nem szeretné azonban elmulasztani, hogy félreérthetetlenül ne mutasson rá: amennyiben egy ilyen eljárásból Magyarország számára esetleg nehézségek vagy bonyodalmak adódnának, úgy semmiféle katonai segítséget sem szándékszik Magyarországnak nyújtani. A birodalmi külügyminiszter még hozzá szeretné fűzni, hogy felfogása szerint a revízió alkalmasabb időpontban erőszakos út nélkül is megvalósítható, és hogy ez esetben az ilyen revíziós követelések érdekében a birodalmi kormány is síkra száll.

73/52 521—3.

ADAP—D. X. 75.

332

Budapest, 1940. július 2.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

417. sz.

A birodalmi külügyminiszter távbeszélő utasítását¹ éjjel két órakor a magyar külügyminiszter magánlakásán hajtottam végre.

Nem hagytam érvényesülni Csákynek azt a kísérletét, hogy a balkáni német politikai érdektelenséget úgy értelmezze, mintha ez csak a Balkán földrajzi fogalmára, jelen esetben Ó-Romániára, tehát a Kárpátokon túlra és Bulgáriára vonatkozna.

Csáky ismételten hangsúlyozta: a magyar kormány teljesen tisztában van azzal, hogy Románia elleni fellépése esetén semmiféle segítségre sem számíthat Németország részéről.

³ 1940. június 28-án. — Lásd NSz. 476—477. old.

¹ Lásd a 331. sz. iratot.

A magyar katonai intézkedések célja elsősorban az, hogy Romániát hajlandóvá tegye tárgyalásokra. Tisztában van azzal a veszéllyel, hogy a fegyverek maguktól is elsülhetnek. A magyar kormány nem hozott végleges döntést arra, hogy Erdély miatt támadást indítson, pedig Erdély Magyarország számára életkérdés. A magyar kormány azonban számol a háborús fejlemények lehetőségével, s az egész nép ezt sürgeti. Erre akkor kerülne sor,

1. ha Erdélyben felkelés törne ki és magyarokat mészárolnának le;
2. ha Erdélyben az állami rend felbomlana. Meg van róla győződve, hogy a bukaresti német követ² is ugyanezeket az aggodalmakat táplálja;
3. ha Besszarábiában az oroszok átlépnék a Prutot, ez esetben abból a célból, hogy megelőzzék őket a Kárpátokon. Orosz intervencióval nagyobb jelentőségű zsidóüldözések esetén is számolni kell;
4. ha a román kormány úgy döntene, hogy a besszarábiai románokat Erdélyben telepíti le.

Csáky megjegyezte, tudatában van annak a veszélynek, hogy Erdélyben a magyar csapatok bevonulása esetén sok magyart lemészárolnának. Tűzlistát állítottak össze, melyen a miniszterelnök³ és az ő rokonai is szerepelnek. De megtanulta a Fűhrtől a cseh kérdés megoldásánál, hogy egy nemzetnek néha hősiess döntéseket kell hoznia, különben elvesztené a jogát arra, hogy tovább létezzen. Jugoszlávia konfliktus esetén tanúsítandó magatartása a barátságos szavak ellenére nem tisztázott maradéktalanul. Mégis úgy véli, hogy az oroszok visszatartanák őket. A magyar népet Erdélyt illetően olyan pszichózis fogta el, amelynek forradalmi hatásai lehetnek, ha azt túlságosan visszafojtják. Ha a román kormány tárgyalási készséget mutatna, a helyzet lényegesen megenyhülne.

Csáky még egyszer kategorikusan cáfolta a komoly határincidensekről szóló román jelentéseket. Ha Magyarország meg akarná támadni Romániát, ezt nem csetepatékkal kezdené.

A katonai intézkedésekre vonatkozóan a külügyminiszter megjegyezte, hogy a budapesti, debreceni és szegedi hadtestek egyelőre helyőrségeikben maradnak. Hadimenetrend bevezetését s ezzel a polgári forgalom korlátozását eddig csak a Budapest—Miskolc—Csap és Budapest—Szolnok—Debrecen—Csap vonalakra javasolták. Egyelőre csak a csapatok tényleges állományát töltik fel. Még beletelik 12 napba, amíg ezek akcióképesek lesznek.

Utasításom záró mondatát, mely a magyar revíziós kívánságok későbbi békés megvalósítására vonatkozik, a külügyminiszter a minisztertanács elé szándékszik vinni. A minisztertanács állásfoglalását velem közölni fogja.⁴

Erdmannsdorff

73/52 530—1.

ADAP—D. X. 78.

¹ Wilhelm Fabricius.

² Teleki Pál.

⁴ Lásd a 335. sz. iratot.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETNEK TETT KÖZLÉSEIRŐL

510. sz.

Ma este a birodalmi külügyminiszter úr megbízásából magamhoz kérttem a magyar követet, hogy még egyszer elébe tárjam von Erdmannsdorff úr Csáky grófnál ma hajnali kettő órakor tett démarche-át, valamint Csáky gróf válaszát. A von Erdmannsdorff úrnak adott utasítást¹ szó szerint felolvastam előtte, mégpedig nyomatékosan. Csáky gróf válaszát — úgy, amint arról Erdmannsdorff jelentést tett² — majdnem szó szerint hoztam tudomására.

A birodalmi külügyminiszter úr nevében hozzáfűztem, hogy számára Csáky gróf válasza nem egészen érthető. Amit Erdmannsdorffnak kellett elmondani, az világos volt. Csáky gróf válasza azonban nem megnyugtató, hanem inkább aggodalmaink megerősítéseként fogható fel. Vajon felfogták-e egyáltalán Magyarországon Erdmannsdorff démarche-ának komolyságát? Csáky gróf azt mondja, „tisztában van vele, hogy a fegyverek maguktól is elsülhetnek. Magyarország nem hozott végleges döntést a támadásra, de számol a háborús fejlemények lehetőségével, s az egész nép ezt sürgeti.” Így folytattam: Ha a magyar kormány így cselekedne, úgy ezt teljesen magára hagyatva és saját felelősségére tenné. Különösen feltűnt a birodalmi külügyminiszter úrnak a háború kitörésének 3. számú eshetősége, nevezetesen az az eset, ha az oroszok átlépnék a Prutot. A magyarok talán azt tervezik, hogy háborút kezdenek a hozzánk közel álló orosz nagyhatalommal, és Moszkva ellen menetelnek? Éppen az ilyen eset lehetetlen voltát tartotta a birodalmi külügyminiszter úr szem előtt, amikor megüzentette Erdmannsdorff-fal, hogy egy ilyen háborúnak az eleje ugyan áttekinthető, de annak további fejleményei és következményei nem. A magyarok itt mindent kockáztatnának.

Sztójay úgy vélte, a 3. pontot úgy kell értelmezni, hogy mindenesetre rendkívül tragikus fejlemény lenne, ha Magyarországot arra kényszerítenék, hogy versenyfutásba kezdjen Oroszországgal a Kárpátok gerincének elérésére, azzal a bizonytalan reménységgel, hogy ezen a gerincen majd „állj”-t lehet vezényelni. Egyébként abban sem egészen biztosak, vélte Sztójay, vajon az orosz kormány nem emel-e igényt egy napon Kárpát-Ukrajnára. A Kárpátok gerincvonulatának birtoklása azonban életbe vágó kérdés Magyarország számára a bolsevista hullámmal szemben.

Ennél a pontnál a magam részéről is megerősítettem, hogy Kárpát-Ukrajnát illetően Magyarország ne ringassa magát túl nagy biztonságban, még ha ezt a témát az oroszok ma nem is kezelik aktuálisként. Ezzel visszatértem arra a figyelmeztetésre, hogy ne játsszanak az orosz tüzzel, és a birodalmi külügyminiszter úr nevében nyomatékosan azt mondtam, hogy egy Magyarország által kirobbantott Balkán-konfliktus kizárná Budapest minden utólagos apellációját Berlinből jövő támogatásra és segítségre.

73/52 528—9.

Weizsäcker s. k.

ADAP—D. X. 81.

¹ Lásd a 331. sz. iratot.² Lásd a 332. sz. iratot.

Budapest, 1940. július 2.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

422. sz.

Július hó 2-én kelt 419. sz. távirati jelentésem kapcsán.¹

A képviselőházi demonstrációk,² az általános hangulat és a szegedi konzulátus jelentései³ alapján azzal kell számolni, hogyha szabad folyást engedünk a dolgoknak, a fegyverek itt maguktól is elsülnek Románia ellen. A hajtóerő újabban inkább a politikusok kezében van, semmint a vezérkarnál. Utóbbi katonai előkészületei főleg a rettegett orosz támadás ellen irányulnak, míg a külügyminiszter⁴ (vö. 417. sz. távirati jelentéssel)⁵ oly sokféle indítékot sorolt fel egy esetleges erdélyi bevonulásra, hogy gyakorlatilag ez bármikor lehetségessé válik.

Ha ezt saját érdekünkéből meg akarjuk akadályozni, úgy véleményem szerint az eddiginél még világosabban kellene közölni a magyar kormányral a tengelyhatalmaknak a nyugalom megőrzésére irányuló óhaját, vagy pedig a román kormányt kellene nyomatékosan rábírnunk, hogy önként tegyen koncessziókat, tekintettel arra a körülményre, hogy a magyar kormány a közvélemény felcsigázott várakozásai láttán már aligha van abban a helyzetben, hogy sikerek vagy legalábbis pozitív, nyilvánosan felhasználható ígéretek nélkül leszereljen.

Erdmannsdorff

73/52 538.

ADAP—D. X. 85.

335

Budapest, 1940. július 2.¹

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

424. sz.

A külügyminiszter,² aki épp most tért vissza a kormányzóval, miniszterelnökkel, hadügyminiszterrel és a vezérkar főnökével³ tartott értekezletről, felolvasta előttem fordításban tegnapi démarche-omra⁴ megfogalmazott válaszát, melyet kérésemnek megfelelően a

¹ Lásd 73/52 537. — Tartalmára vonatkozóan lásd a 335. sz. irat 7. jegyzetét.

² A július 2-i ülésen Közi-Horváth József kereszténypárti és Matolcsy Mátyás nyilas képviselő uszító beszédei nyomán a képviselőház tagjai pártkülönbbség nélkül, egységesen, ütemes kiáltásokkal követelték: „Erdélyt vissza!”, majd elénekelték a himnuszt. — KN. 1939. VI. köt. 458—462. old.

³ Nem áll rendelkezésünkre.

⁴ Csáky István.

⁵ Lásd a 332. sz. iratot.

¹ A táviratot július 3-án továbbították.

² Csáky István.

³ Horthy Miklós, Teleki Pál, Bartha Károly, Werth Henrik.

⁴ Lásd a 332. sz. iratot.

birodalmi külügyminiszter úrhoz való továbbítás céljából már meg is telefonáltam a miniszter irodájának.⁵

Csáky ezután ugyanazt a kérdést intézte hozzám, mint az olasz követhez,⁶ 419. sz. távirati jelentésem⁷ 2. és 3. pontjának megfelelően. Véleménye szerint a hadsereg megnyugtatóra kívánatos lenne, ha Románia tárgyalókészségének bejelentése után azonnal kiürítene néhány, Magyarországnak átengedhető helységet.

Csáky hozzáfűzte, valóban becsületes szándéka, hogy minden kérdést a legjobb egyetértésben intézzен el a német birodalommal. Elébe tárta a fent említett konferencián részt vett uraknak, hogy a Románia elleni háborút meg lehetne ugyan nyerni, Magyarország számára azonban még ennél is fontosabb, hogy esetleg anélkül, hogy tudná, meg ne zavarja a Führer esetleges terveit, nehogy eljuttassa annak jóindulatát. Teljesen tisztában van azzal, hogy a tengelyhatalmak egyetértése nélkül nem lehet magyar külpolitikát csinálni. Mindenesetre volt olyan vélemény is, hogy a német közlés nem tartalmazza föltétlenül a magyar revíziós kívánságok esetleg erőszakos megvalósításának helytelenítését, hanem csak azt a megállapítást, hogy Magyarország ezt saját felelősségére teszi, és nem számíthat semmilyen formában Németország katonai segítségére.⁸

Erdmannsdorff

73/52 539—40.

336

Berlin, 1940. július 4.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR
TÁVÍRÓN TOVÁBBÍTOTT FELJEGYZÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

525. sz.

Ma délután ismét magamhoz kértem a magyar követet, és szó szerint tudomására hoztam a birodalmi külügyminiszter úr f. hó 4-én hozzám továbbított instrukcióját.¹ A követ jegyzeteket készített magának, s haladéktalanul és nyomatékosan jelenteni kí-

⁵ Lásd ADAP—D. X. 94.

⁶ Giuseppe Talamo.

⁷ Erdmannsdorff ezen július 2-i távirata — 73/52 537. — arról számol be, hogy Csáky kérdést intézett a budapesti olasz követhez: hajlandó-e az olasz kormány nyomást gyakorolni a románokra, hogy tárgyalasztalhoz üljenek, vagy hajlandó-e a magyar közvélemény megnyugtatója céljából hozzájárulni ahhoz, hogy a magyar kormány nyilvánosan felhasználhassa az olasz kormány azon ígérését, hogy későbbi időpontban fellép a magyar revíziós igények mellett.

⁸ Lásd még Csáky 1940. július 2-i napi jelentését, amely Erdmannsdorff követtel folytatott hajnali és esti megbeszélését összefoglalóan rögzíti; tartalmazza az átnyújtott német démarche és az adott magyar válasz szövegét. MMV. 115.

¹ ADAP—D. X. 105. — A három pontból álló utasítás tartalma: 1. a német kormány ragaszkodik a balkáni béke fenntartásához; 2. az esetleges balkáni békebontás minden súlyos következményét a magyar kormánynak kellene viselnie; 3. ha azonban békés úton keresi revíziós igényeit Romániával szemben, a tengelyhatalmak készek e kérdést sokoldalúan megvizsgálni. — Az utasítást Erdmannsdorff is megkapta, és még aznap este Csáky külügyminiszterrel folytatott megbeszélése során végrehajtotta. Erre vonatkozóan lásd Csáky július 4-i napi jelentését: MMV. 116.

ván mindent haza, éppúgy, mint ahogy utolsó beszélgetésünk² értelmében Csáky grófhoz is apellált, állásfoglalásunk komolyságának hangsúlyozásával.

Sztójay úr azt mondotta, hogy Budapesten semmit sem tudnak a nekünk tegnapelőtt jelentett határc incidensekről, melyek során ágyúkkal lőttek volna, és melyeknek halottai és sebesültjei is lennének.

Arra a megjegyzésemre, hogy a magyar magatartás nyomatékos figyelmeztetésünk ellenére kirívó, a követ történelmi, pszichológiai és belpolitikai érvek felsorakoztatásával kísérelte megmagyarázni, hogy Csáky grófnak tetemes nehézségeket okoz a románok elleni túlfűtött népdüh visszatartása. Megpróbálta azonkívül azt is megvilágítani előttem, hogy nagyjában nézve a dolgot, a Kárpátok gerince Németország számára is természetes védősánc a szlávok ellen. Én azonban a követet újból és újból visszatérítettem mai nyilatkozataimhoz.

Sztójay urat legjobban természetesen a harmadik rész érdekelte, amelyben a balkáni revíziós problémának német—olasz részről történő megvizsgálásáról van szó. Sztójay úr úgy vélte, a tengely hatalmi szava nélkül nem sikerül a dolog. Ha baj van, a román sok mindent megígér, de utána nem tart meg semmit. De ha most olyan magyar—román beszélgetésre kerülne sor, amelynél a tengely lenne a keresztapa, úgy ez lesz a legjobb út arra, hogy a Balkánon az általunk és Magyarország által egyformán óhajtott békés politikát biztosítsuk.

Utóbbi megjegyzést Sztójay valószínűleg magától tette, de az nem eshet nagyon távol a budapestiek gondolkodásától.

Részemről nem mentem bele ebbe a beszédtemába, hanem a beszélgetést azzal az újólagos figyelmeztetéssel fejeztem be, hogy mai közléseimet az azokat megillető komoly formában jelentse haza, és gondoskodják azok megszívleléséről.

Weizsäcker s. k.

73/52 544—5.

337

Berlin, 1940. július 11.

SCHMIDT KÖVET FELJEGYZÉSE

HITLER, RIBBENTROP, CIANO, TELEKI ÉS CSÁKY

JÚLIUS 10-I MÜNCHENI TÁRGYALÁSÁRÓL

Legelőször gróf Teleki indokolta meg hosszabb politikai, történelmi és néprajzi fejtegetésekben, az ismert magyar érvekkel, Magyarország revíziós igényét Erdélyre, melyre a magyar nép nagyobb súlyt helyez, mint bármely más, 1919-ben elvesztett területére. Néhány magyar hadosztály mozgósítását Teleki inkább óvatossági rendszabálynak minősítette, melyet Magyarország azért foganatosított, hogy minden eshetőségre készen álljon. Ilyen eshetőségnek nevezte Teleki a forradalom kitörését Romániában vagy azt a fenyegető veszélyt, hogy az erdélyi magyar kisebbséget a románok lemészárolják, vagy egy Magyarország ellen irányuló támadás formájában Károly kétségbeesett lépését abból a célból, hogy a román határt a Tiszáig tolja előre.

² Július 2-án este. — Lásd a 333. sz. iratot.

Teleki gróf utalt ezután arra a nagy mértéktartásra, amit a magyar kormány Romániával szemben tanúsított, éppen azért, mert tudja, hogy a tengelyhatalmak érdeke az, hogy a Balkánon nyugalom legyen. A magyar közvélemény mindenesetre nagyon izgatott, és a felsorolt eshetőségek valamelyikének bekövetkezése esetén a kormánytól bizonyára aktív közbelépést kívánna. Ezzel kapcsolatban Teleki a mozgósítási intézkedéseket részben a magyar kormánynak azzal az óhajával is magyarázta, hogy a türelmetlen közvélemény előtt aktivitása bizonyítékát szolgáltatassa és a hangulatot ilyen módon megnyugtassa. Különösen szükségesek ezek a katonai intézkedések annak ellensúlyozására, hogy magyar részről az Erdélyben élő magyarokat állandóan csak a nyugalom megőrzésére intik.

Amikor gróf Teleki ezzel kapcsolatban arról beszélt, hogy Magyarország kész áldozatokat hozni a tengelyhatalmak ama kívánságának megfelelően, hogy a Duna-medencében és a Balkánon meg kell őrizni a nyugalmat, a Führer azt válaszolta, hogy a tengelyhatalmak nem kívánnak Magyarországtól áldozatot. Ha Magyarország azt gondolja, hogy Románia ellen saját erejéből felléphet és kész az ilyen akcióból származó esetleges következményeket saját felelősségére vállalni, akkor a Románia elleni háborús beavatkozásnak nem áll semmi útjában. A tengelyhatalmaknak azonban, bár igaz, hogy az eddigi háborúban rendkívüli sikerrel harcoltak, főellenségüket, Angliát még ezután kell élet-halál küzdelemben legyőzniük. Ezért elhárítják maguktól, hogy a Románia elleni magyar akció kudarcának esetleges következményeiért vagy ebből az akcióból esetleg adódó komplikációkért ők álljanak helyt, és mostani harcukhoz feltétlenül szükséges haderőiket szétforgácsolják. A Führer egyenesen megkérdezte Telekitől, vajon Magyarország abszolúte biztos-e abban, hogy le tudja győzni Romániát, ha egyetlen más hatalom sem avatkozik bele a konfliktusba.

Teleki gróf és Csáky gróf láthatóan haboztak a válasszal, majd azt felelték, hogy úgy gondolják, eredményesen tudnak harcolni Románia ellen, ha az akció kedvező pillanatban zajlik le. Csáky gróf utalt a magyar katonai körök véleményére, amelyek azon a nézeten vannak, hogy bizonyos feltételek mellett le tudják győzni a románokat. Az egyik kedvező pillanat, amikor Romániát sikeresen megtámadhatták volna, mindenesetre már elmúlt. Ez az időpont röviddel az oroszok besszarábiai bevonulása¹ előtt volt, amikor a román hadsereg nagy részét az orosz—román határon összpontosították. A magyar csapatok szelleme kitűnő, és ez bizonyára nagyon elősegítené a győzelmet.

A Führer azt válaszolta, hogy az olyan akciót, amelyet Magyarország Románia ellen tervez, igen józanul kell mérlegelni. Néhány példán bemutatta, hogy a legvitézesebb hadseregeknek is hajótörést kell szenvedniük, ha nincsenek kellőképpen felszerelve, és arra a következtetésre jutott, hogy egy háborús vállalkozás sikeréyeinek előzetes kiszámításához az ellenfél számbeli erejét és anyagi felkészültségét gondosan és józanul bele kell kalkulálni a számításba. Ha ő most ezt a módszert, amit eddig minden vállalkozásában követett, a román—magyar esetre alkalmazza, úgy arra a következtetésre jut, hogy Magyarország sem anyagi tekintetben, sem csapatai számbeli erejét tekintve nincs olyan fölényben Romániával szemben, hogy biztos győzelemmel számolhatna. Románia felszereltségét Németország elég pontosan ismeri, mivel bepillantott Romániának a Škoda-művekkel kötött szerződéseibe, és abban részben maga is közreműködött, hogy a hadianyagszállításokért cserébe kőolajat kapjon Romániától. Ilyen körülmények között legfeljebb egy nagyon nagy hadvezér billenthetné Magyarország javára

¹ 1940. június 28—július 1.

a mérleget. A hadsereg vezetőinek képességeiről viszont a háború előtt biztonsággal semmi sem mondható. Ezek kvalitásai csak a háború folyamán tűnnek ki. Magyarországnak ezért tisztában kell lennie azzal, hogy Románia ellen háborús vállalkozást elkezdni ugyan könnyű, de annak végét és minden lehetséges kihatását csak nehezen lehet előre látni. Ha más országok is beavatkoznának a konfliktusba, úgy ezt könnyen az egész balkáni helyzet megszenvedné, és az ebből adódó zűrzavar esetleg a konfliktus ideológiai térre áttérjedését eredményezné, különös tekintettel arra, hogy néhány tekintetbe jövő országban a szociális körülmények igen sok kívánni valót hagynak maguk után. Egy ilyen ideológiai harc következményei viszont Magyarország számára egészen beláthatatlanok lennének. Ezért a legnagyobb óvatosságra van szükség. Németország csak a kőolaj miatt érdekelt Romániában, és habár a francia hadjárat befejezése² után a fogyasztási helyzet enyhült, Németország számára mégsem közömbös, mi történik a román kőolajjal.

Ezenkívül a néprajzi helyzet Erdélyben meglehetősen zavaros, amint azt ő mint egykori osztrák jól ismeri. A magyarokon kívül vannak Erdélyben románok és németek is. Ez utóbbiaknak semmi módon nem érdeke a rezsimváltás, sőt mindig csak azt adják értésére, hogy ők a politikai játékból ki akarnak maradni, és semmi más céljuk nincs, mint hogy nyugalomban és békében dolgozhassanak tovább, és megőrizhessék maguknak azt a jólétet és kulturális szabadságot, melyet az idők folyamán rátermettségükkel vívtak ki maguknak. Másrészt Németország, amint erről a Führer a magyar urakat biztosította, nagy rokonszenvvel viseltetik a magyar igények iránt. Talán az lenne a legjobb, ha Magyarország szakaszonként és tárgyalások útján próbálná elérni célját.

Csáky gróf viszontkérdésére, mi történjék akkor, ha a románok vonakodnának ilyen tárgyalásokba bocsátkozni, a birodalmi külügyminiszter közbevetette, a román külügyminiszter³ már kijelentette a német követnek,⁴ hogy Románia kész tárgyalásokra, éspedig először Magyarországgal akar tárgyalni és csak azt követően Bulgáriával, mivel a magyar kérdéseket nehezebb megoldani.⁵

A Führer ezzel kapcsolatban kijelentette, hogy Károly király hirtelen a legnagyobb erőfeszítéseket teszi, hogy Németországgal szoros politikai együttműködést érjen el. A Führer e közeledési kísérletekkel szemben igen hűvös magatartást tanúsított. Károly király még egy levelet is írt neki,⁶ amire még eddig nem válaszolt. Ezt az alkalmat fogja felhasználni arra, hogy a román királlyal közölje, hogy az általa kívánt német—román együttműködés megteremtésének előfeltétele a szomszédok revíziós igényeinek velük való tisztázása lenne. A Führer kijelentette, hogy ezt a gondolatmenetet Károlyhoz intézendő válaszlevelében⁷ részletesen ki fogja fejteni, s meg van győződve, hogy akkor majd Károly király leül a tárgyalóasztalhoz. A levelet egyébként Rómába is megtáviratoztatja, hogy a Duce is állást tudjon foglalni hozzá,⁸ mert szándéka Károly királlyal közölni, hogy a levél egyben az olasz kormányfő nézetét is tükrözi.

A Führer Ciano grófhhoz intézett felszólítására, hogy ő is nyilatkozzék ezekben a kérdésekben, utóbbi azt válaszolta, hogy számára az állásfoglalás nagyon egyszerű, mivel

² 1940. június 22-én írták alá a német—francia fegyverszüneti egyezményt.

³ Mihai Manoilescu.

⁴ Wilhelm Fabricius.

⁵ Lásd a bukaresti német követ július 6-i táviratát: ADAP—D. X. 123.

⁶ ADAP—D. X. 80.

⁷ A július 15-én kelt válaszlevelet lásd ADAP—D. X. 171.

⁸ Mussolini teljes egyetértését lásd ADAP—D. X. 185.

teljes egészében csatlakozik a Führer kijelentéseihez. Olaszország súlyos háborúban áll⁹ Angliával és máris több fronton harcol, a Földközi-tengeren, Egyiptomban, Afrikában és a Szomáliföldön. Ezért erőit éppoly kevésbé tudja újabb hadszínterre szétszórni, mint Németország. Így nagyon erősen érdekelt a balkáni béke fenntartásában, különösen, mivel egy háború kitörése esetén a Balkánon is több fronton kellene harcolnia, többek között az igen nehéz albániai szakaszon is. Amit a Führer az ellátással kapcsolatban mondott, még nagyobb mértékben áll Olaszországra is. A kőolaj-utánpótlás tekintetében, ami Olaszország mint háborút viselő ország számára elemi fontosságú, kizárólag Romániára vannak utalva, mivel a Gibraltáron és a Szezei-csatornán át vezető út el van zárva. Azonkívül Olaszországnak azok a belső segélyforrásai sincsenek meg, melyek a szintetikus póttermelés kiépítése folytán Németországnak rendelkezésére állanak. Ezért Olaszország föltétlenül amellet van, hogy a Duna-medencében és a Balkánon fenn kell tartani a békét és rendet, amennyire ez egyáltalán lehetséges. Olaszország mindamellett baráti megértéssel viseltetik a magyar követelések iránt. Ciano gróf ezért e kérdések rendezésére nem lát más utat, mint azt, amit a Führer javasolt, hogy tudniillik Magyarország revíziós igényeinek kielégítésére szakaszonként és tárgyalások útján kell törekedni. Ami azt a kérdést illeti, hogy Olaszország kész lenne-e ezekhez a tárgyalásokhoz csatlakozni, úgy ezt a pontot előbb a német szövetséggel kell megbeszélni. Éppúgy, mint Németország esetében, Károly király azt is megkísérelte, hogy Olaszországhoz közelebb kerüljön. Minden ez irányú, részben sürgető fáradozásaira olasz részről — amint ezt a magyarok is jól tudják — mindig azt a választ kapta, hogy Bukarestből Rómába Budapesten keresztül vezet az út.

A Führernek azzal a javaslatával, hogy Károly királyhoz intézendő levelében még egyszer felhívja a király figyelmét a revíziók szükségességére, és hogy a Románia és Németország közötti szorosabb együttműködést a Führer ezeknek a kérdéseknek a rendezésétől teszi függővé, Teleki gróf és Csáky gróf láthatóan nagyon meg voltak elégedve, és köszönetet mondtak „Németország Magyarország iránti őszinte barátsága eme újabb bizonyítékáért”.

Németország háborúban elért eddigi sikereiről és ennek okairól folyó rövid eszmecsere után a két óra hosszát tartó megbeszélés befejeződött.¹⁰

Schmidt s. k.

66/46 426—33.

ADAP—D. X. 146.

⁹ Az olasz kormány 1940. június 10-én üzent hadat Angliának és Franciaországnak.

¹⁰ A megbeszélésről Csáky István által készített napi jelentést lásd MMV. 118.

CLODIUS

KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

482. sz.

1. A tárgyalások befejeződtek,² az aláírás holnap lesz. Ezzel a német—magyar szerződés 1941. július 31-ig meghosszabbítást nyer.

Legfontosabb eredmények:

1. A nyersolaj-koncessziós szerződést keretszerződésként 18 ezer km² területre (Délkelet-Magyarország), követelményeinknek megfelelően megkötöttük.

A magyar kormány kötelessége a magánkoncessziós szerződést, melynek legfontosabb pontjaira vonatkozóan megegyeztünk, augusztus 10-ig megkötöni.

2. Jelentősen megjavítottuk a szállítandó mennyiségeket búzából, rozsból és takarmányféléből. Az 1940—1941. gabonagazdasági évben az előrelátható összes mennyiség a vetések jelenlegi állása szerint lisztet beleértve kerek 500 ezer tonna, ebből kerek 200 ezer tonna búza és kerek 200 ezer tonna kukorica. (Az utolsó évben kukoricát Magyarország egyáltalán nem szállított.) Egyébként is emelkedett számos, bennünket érdeklő mezőgazdasági kontingens.

3. A felár (ázsió) visszatérítések megszűntek. Ez a birodalmi márka árfolyamának 4—5%-os emelkedését és a birodalmi Pénzügyminisztérium számára kerek 10 millió birodalmi márka megtakarítását jelenti.

4. Magyarország megszünteti az úgynevezett szabad devizák árfolyamának leszállítása után a szabad devizákra januárban bevezetett hitelrendszert, ami annak idején gyakorlatilag a differenciálás újbóli bevezetését jelentette.

5. Mindkét félre kielégítő eredménnyel zártuk le a hadianyag-szállításokra vonatkozó megbeszéléseket. Nyitott magyar kívánság tarackok, tankok és repülőgépek szállítása.

6. Jelentősen felemelték a bennünket érdeklő magyarországi beviteli kontingenseket. Német vámtarifa-kívánságokat teljesítették. Kielégítő egyezményt értek el Magyarországnak fontos gyártmányok szállítása tárgyában.

Nem éltünk a birodalmi és porosz Gazdasági Minisztériumnak a műselyemkontingens felemelésére vonatkozó felhatalmazásával.

7. Kielégítő szabályozást nyert a protektorátus áruforgalma és fizetési forgalma mind a beolvasztás előtti, mind a beolvasztás utáni időkre vonatkozóan. Szerződést írtunk alá a Németországnak korábban biztosított csehszlovák vámtételek érvényben hagyásáról.

8. Német koncesszió a búza árának felemelése 20 pengőről 23 pengőre. Ez az ár azonban aránylag még mindig kedvező, tekintettel az aratási helyzetre és a búza tenge-rentúlról történő beszerzésének lehetetlenségére. Kérem sürgősen gondoskodni arról, hogy semmi esetre se járuljanak hozzá a többi délkeleti országban sem ennél magasabb

¹ A táviratot július 20-án továbbították.

² A közös gazdasági tárgyalásokra kiküldött német és magyar kormánybizottságok 1940. június 26-tól július 20-ig ülészeket Budapesten.

árhoz, mivel ez nehéz helyzetbe hozná a magyar kormányt, mely nyomatékosan 25—26 pengős árat kért.

II. Magyar részről a tárgyalások a politikai helyzetnek megfelelően ezúttal is újra azzal a nyilvánvaló törekvéssel folytak, hogy a német követeléseknek a magyar lehetőségek határáig eleget tegyenek. A fontosabb kérdések a miniszterelnökkel³ történt közvetlen tárgyalások során nyertek szabályozást.

Clodius

Erdmannsdorff

73/52 585—6.

ADAP—D. X. 194.

339

Belgrád, 1940. július 21.

HEEREN BELGRÁDI NÉMET KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

548. sz.

Bledbe való átköltözése előtt ma elbúcsúzott tőlem a Budapestről éppen visszatért magyar követ.¹

Bessenyei báró elmondotta, hogy beható megbeszéléseket folytatott gróf Telekivel és gróf Csákyval, mindketten a legnagyobb lelkesedéssel beszéltek a müncheni találkozásról² és még mindig lelkes hangulatban voltak. Ami Münchenben a legnagyobb benyomást tette rájuk, az annak a szoros, egyenesen testvéri barátságnak a légköre, melyben a megbeszélések a birodalmi külügyminiszterrel, Ciano gróffal és mindenekelőtt magával a Führerrel lefolytak. Münchenből a német politikába vetett határtalan bizalommal tértek haza, és ezért készek minden német kívánság feltétel nélküli teljesítésére. A magyar—német viszony ma már felhőtlen.

Heeren

73/52 589—2.

340

Berlin, 1940. július 23.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE

SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSEIRŐL

576. sz.

A magyar követ ma azt mondta nekem, hogy a székelyek, akiket román katonai szolgálatra hívtak be, részben kivonják magukat szolgálati kötelezettségeik alól, és az erdőkre veszik be magukat. Nem egészen kizárt dolog, hogy ebből súrlódások adódnak.

³ Teleki Pál.

¹ Bakach-Bessenyei György.

² Lásd a 337. sz. iratot.

A román magatartás állítólagos megmerevedésének illusztrálására Sztójay úr elmondotta, hogy a román külügyminiszter¹ azt válaszolta a bolgár követnek² a dob-rudzsai kegyetlenkedések miatt emelt panaszára, hogy kisebbségi kérdésekről nem hajlandó beszélni sem vele, sem magyar kollégájával.³

Weizsäcker s. k.

73/52 590.

341

Berlin, 1940. július 24.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

587. sz.

A magyar követ ma az ide mellékelt feljegyzést¹ adta át nekem. Ebben bejelenti, hogy a magyar sajtó most már válaszolni fog a müncheni megbeszélések² óta állítólag megkezdődött román sajtóhadjáratra.

Azt válaszoltam Sztójay úrnak, már jól ismerem azt az állítását, hogy a román lapok, a magyar tartózkodás ellenére, újra meg újra uszítanak. Saját szakértőinktől eddig nem tudtam megerősítést kapni erre a felfogásra. A mi urainknak, akik figyelemmel kísérik mind a magyar, mind a román sajtót, az a véleményük, igazán nem lehet megmondani, melyik oldal kezdte el az uszítást. A mai feljegyzés alapján újból meg fogom vizsgálni az ügyet, eddigi benyomásainkat azonban nem akarom a követ előtt véka alá rejteni.

Sztójay ezután még azt indítványozta, hogy hozzuk Fabricius úr tudomására a bukaresti követségünkről állítólag keringő híreszteléseket (lásd a feljegyzés 2. oldalát).³

73/52 591.

Weizsäcker s. k.

¹ Mihai Manoilescu.

² Stojan Petrov-Csomakov.

³ Bárdossy László bukaresti követtel.

¹ Lásd 73/52 592—3.

² Lásd a 337. sz. iratot.

³ E híresztelések szerint az a körülmény, hogy a bukaresti német követ az ottani olasz követtel együtt részt vesz a román miniszterelnök hétvégi kirándulásán, a tengelynek a Romániával szemben támasztott magyar követelések iránti elutasító álláspontját fejezi ki.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE A SZTÓJAY KÖVETTEL KÖZÖLT FIGYELMEZTETÉSRŐL

635. sz.

A magyar követ ma szóban és írásban (lásd 1. sz. mellékletet)¹ közölte velem, hogy kormánya a német javaslatnak megfelelően lemondott arról, hogy a Romániával való tárgyalások megkezdésekor a román jóakarat zálogaként egy határváros átadását követelje.²

A követ ezután ugyancsak szóban és írásban (lásd 2. sz. mellékletet) felhívta a figyelmet Strat úr román nemzetgazdasági államtitkár egyik intranzigens beszédére.

A követ ezután szóban és írásban (lásd 3. sz. mellékletet) utalt Maniu volt román miniszterelnök hasonló jellegű akciójára. Sztójay Maniut azzal gyanúsította, hogy Oroszországnál keres támaszt, és újból azt állította, hogy Gafencu és a román király³ Moszkvával kacérkodik.

Megkérdeztem a követet: komolyan be akarja-e nekem beszélni, hogy egy koronás fő Sztálin karjaiba veti magát?

Végezetül a követ előre jelzett egy Teleki gróftól származó, Erdélyre vonatkozó memorandumot, ami kiegészíti Teleki gróf Erdélyre vonatkozó korábbi írásbeli fejtegetéseit.⁴

A magyar követnek erre először is azt mondtam, hogy a birodalmi külügyminiszter véleménye szerint azok a pénzbeli kártérítési követelések, melyeket Magyarország Romániával szemben támaszt, nem helyénvalók és keresztülvihetetlenek. Ezután vázoltam előtte a Fabricius úr 1299. sz. távirati jelentésében⁵ jelentett bukaresti magyar machinációkat, melyek iránt nem tudunk megértéssel viselkedni. Végül megmondtam a követnek, hogy amit ma nálam megkísérelt, az csak ismétlése annak, amitől már legutóbb is⁶ kértem, hogy álljon el, tudniillik kísérlet arra, hogy a müncheni megállapodást⁷ még a magyar—román tárgyalások megkezdése előtt eltorzítsa. A magyar államférfiaknak Münchenben minden lehetőségük megvolt arra, és ezt bizonyosan ki is használták, hogy a Führer és a birodalmi külügyminiszter előtt kitergessenek mindent, ami a szívükön fekszik. Nem ugrunk be a mostani eljárásnak, hogy a müncheni megbeszéléseket ismét értéktelenné tegyék. Azt a baráti tanácsot szeretném a legsürgősebben adni neki, hogy ne járjon el ilyen pszichológiátlanul, ne akarjon a német kormánynál ilyen papíradattal propagandát csinálni, ahelyett, hogy a románokkal tárgyalnának.

Egy további papírlapot, ami ott volt a magyarnál és melynek tartalmáról eddig még nem szólt nekem semmit, erre újra magához vett.

Weizsäcker s.k.

2134/467 661—2.

ADAP—D. X. 305.

¹ A feljegyzés 1., 2., 3. sz. mellékleteit lásd 73/52 656—9.

² Weizsäcker 1940. augusztus 3-i feljegyzése szerint — 2134/467 660. — Sztójay előtt helytelenítette Nagyvárad előzetes átadásának követelését.

³ II. Károly.

⁴ Sztójay 1940. július 30-án adott át egy Telekitől származó memorandumot, amely 3 milliárd aranykorona jóvátételt követelt Romániától Magyarország 1919 őszi megszállásáért. — Lásd 73/52 625—8.

⁵ A bukaresti követ augusztus 4-i táviratát lásd 172/135 337.

⁶ Augusztus 3-án.

⁷ Lásd a 337. sz. iratot.

SZTÓJAY KÖVET FELJEGYZÉSE

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

A magyar királyi kormány bátorkodik feltételezni, hogy a német birodalom kormánya teljes részletességgel tájékozva van a turnu-severini tárgyalásokról,² és hogy ezért a magyar kormányhoz hasonlóan a birodalmi kormány világosan arra a felismerésre juthatott, hogy a román küldöttség tárgyalási taktikájának célja csupán az ügy obstruálása lehetett, és hogy egyáltalán nem állott szándékában békés megegyezés a két ország közötti határrevízió kérdésében.

A magyar kormány ezzel szemben megállapította, hogy a román kormány Magyarországgal szemben aggodalomkeltő katonai előkészületeket tett. Elég lesz csak arra utalni, hogy Erdélyben 1940. augusztus 24-én a következő volt a román erők katonai helyzete:

Besszarábiának a Szovjetunió részéről történt birtokbavétele³ előtt Erdélyben állomásozott 8 hadosztály.
 Ez időpont óta a magyar—román tárgyalások kezdetéig erősítésként odaérkezett további 10 hadosztály.
 Augusztus 15—18. között Dobrudzsából ehhez beérkezett a 4. és 25., azaz további 2 hadosztály.
 Augusztus 18. óta a hátországból odaszállítást alatt van a 6., 9. és 35. 3 hadosztály.
 Így tehát Erdélyben ma összesen 20 hadosztály van, legnagyobb részük a magyar—román határon felvonultatva. Három hadosztály még részben vasúti szállítás alatt áll. Végeredményben tehát 23 hadosztály. (Lovasságot, gépkocsizó, hegyi- és erődandárokat, illetve hadosztályokat is beleértve.)

Fentiek alapján igazoltnak látszik a magyar kormánynak az a felfogása, hogy a román kormány a tárgyalások elhúzásával csak időt kíván nyerni, hogy azután a fegyverekre apelláljon. Szembetűnő a párhuzam e között a taktika és Románia 1917—1918. évi taktikája között.

Német részről ismételten barátságos hangnemben tartott magánutalások történtek a magyar követtel⁴ szemben arra, hogy a két ország közötti katonai konfliktus a legmesszebbmenő következményekkel járhatna, s ezek kedvezőtlenül befolyásolhatnák a Magyarországgal és a német birodalom közötti baráti viszonyt.

A bukaresti német követ⁵ úgy nyilatkozott a magyar követnek⁶, hogy Magyarország semmi esetre sem kaphatja vissza a Székelyföldet, mivel ez túl messze fekszik a jelenlegi határtól, és a közbeeső területen nagy román tömegek laknak. Egyedüli megoldásként Erdély autonómiáját jelölte meg.

Mindazonáltal a magyar kormány továbbra is arra törekszik, hogy a román kormányt minden eszközzel a tárgyalóasztalhoz ültesse, és már a turnu-severini tárgyalá-

¹ A feljegyzést Sztójay 27-én adta át Woermann külügyi államtitkár-helyettesnek, továbbítás végett.

² A közvetlen magyar—román tárgyalások 1940. augusztus 16—24 között folytak Turnu-Severinben.

³ 1940. június 28—július 1.

⁴ Sztójay Döme.

⁵ Wilhelm Fabricius.

⁶ Bárdossy László.

sok megszakitása után történt első érintkezésvétel után meghívta a román küldöttséget, hogy látogasson el a következő csütörtökön⁷ Magyarországra. A román kormány nem fogadta el sem a napot, sem Magyarországot a tárgyalások színhelyéül. Ez a válasz kétségtelenné teszi, hogy a román kormánynak nem áll szándékában komoly tárgyalásokba bocsátkozni a határok revíziójának kérdésében.

Ebben a helyzetben a magyar kormány kénytelen a kérdés katonai megoldásának gondolatával foglalkozni, akkor pedig nem szabad megvárnia, amíg a helyzet Románia számára alakul kedvezőbben, hanem beavatkozása időpontját saját magának kell meghatároznia.

A katonai megoldás gondolatának felmerülésével egyidejűleg a kormány azonban szükségesnek látja, hogy tökéletes világosságot teremtsen abban a kérdésben,

1. vajon fedik-e a birodalmi kormány nézetét a magyar követtel különböző német oldalról közölt baráti és magánjellegű utalások, illetve az a közlés, melyet Bárdossy követ Bukarestben kapott;⁸

2. vajon a kérdés katonai megoldása esetén a német kormány Magyarországgal szemben szigorúan vagy jóindulatúan semleges magatartást tanúsítana-e.⁹

3. Különösen hálás lenne a magyar kormány a német kormány arra vonatkozó közléséért, hogy a semlegesség mely fokára, illetve formájára helyezkedne a német birodalom Romániával szemben.

A birodalmi külügyminiszter úr és Ciano gróf úr őexcellenciája pontosan fognak emlékezni arra, hogy a magyar miniszterelnök, amikor a tengelyhatalmak közvetlen tárgyalásokat javasoltak neki, ama nézetének adott kifejezést, hogy számolnia kell az ultima ratioval is, ha az ember ilyen súlyos kérdésben tárgyalóasztalhoz ül.¹⁰ Ennek következtében legyen szabad feltételezni, hogy fenti közlések nem érik a birodalmi kormányt váratlanul.

73/52 712—4.

ADAP—D. X. 400. m.

⁷ Augusztus 29-én.

⁸ A „baráti és magánjellegű utalások” egyike Darré német földművelésügyi minisztertől ered, akinek egyik kijelentését Sztójay úgy értelmezte, hogy egy Románia elleni magyar támadásnak fegyveres megmozdulással kell számolnia az ezáltal háborús potenciáljában fenyegetett Németország részéről. Bárdossy pedig Fabricius bukaresti német követtől kapta azt a közlést, miszerint a Turnu-Severinben előterjesztett román javaslat a vitás probléma egyetlen megoldása. — Lásd ADAP—D. X. 393.

⁹ A „jóindulatúan semleges” magatartással szemben a „szigorúan semleges” álláspont a fegyverszállítás megtagadását jelenti.

¹⁰ Hogy Teleki a június 10-i müncheni tárgyaláson az „ultima ratiót” is emlegette volna, csak az idevonatkozó magyar forrás, Csáky napi jelentése rögzíti: MMV. 118.

Berlin, 1940. augusztus 27.

WOERMANN

KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE

SZTÓJAY KÖVETNEK TETT KÖZLÉSEIRŐL

A magyar követ ma délutáni lépésére azt a választ adtam, hogy még mielőtt a birodalmi külügyminiszter úrhoz való továbbításra nekem átadott feljegyzése¹ oda beérkezett volna, a birodalmi külügyminiszter úr már előzőleg távbeszélőn augusztus 29-re Bécsbe meghívást juttatott el a magyar külügyminiszterhez,² azzal a megjegyzéssel, hogy a meghívás még egy további magyar személyiségre is kiterjed.³ Ciano gróf már holnap, augusztus 28-án megérkezik Bécsbe.

Woermann s. k.

73/52 710.

ADAP—D. X. 401.

345

Bécs, 1940. augusztus 28.

SCHMIDT KÖVET FELJEGYZÉSE

HITLER ÉS CIANO OBERSALZBERGI MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A Führer bevezetőben¹ ismertette a helyzetet német szempontból. Nem tudja, vajon a magyar fenyegetéseket² komolyan gondolják-e. Lehet, hogy az egész csak blöff. Mindenesetre úgy kell felkészülni, mintha komolyak lennének.³ Ebben az esetben véleménye szerint ez Németországot és Olaszországot a legélesebben érintené.

Az összhelyzet megítélésénél három momentum jön tekintetbe:

1. Egy tisztán anyagi elem, ami azonban a hadviselés szempontjából rendkívüli fontosságú: a kőolajellátás, ami Olaszország és Németország szempontjából végtelenül fontos. Német részről végzett számítások szerint Németország szükség esetén a román kőolaj nélkül is meglenne. Ennek ellenére egy ilyen kiesés természetesen megnehezítené a hadviselést és a normális gazdasági fogyasztás nagymérvű korlátozását vonná maga után.

Ehhez járul a spanyol kérdés. Spanyolország esetleg hajlandó lesz belépni a háborúba. Ebben az esetben azonban egyéb anyagi támogatáson kívül még havi 30—50 ezer tonna

¹ Lásd a 343. sz. iratot.

² Gróf Csáky István.

³ Második meghívottként Teleki Pál miniszterelnök utazott Bécsbe.

¹ A megbeszélés Ribbentrop külügyminiszter, Hewel követségi főtanácsos, Mackensen római német nagykövet és Alfieri berlini olasz nagykövet jelenlétében zajlott le.

² Lásd a 343. sz. iratot.

³ Ennek megfelelően Hitler utasítást adott a Wehrmachtnak a román olajmezők haladéktalan biztosítására egy magyar—román fegyveres konfliktus kirobbanása esetén. — Lásd ADAP—D. X. 407. 2. jegyzet.

kőolaj-kiegészítést kell kapnia. A román kiviteli kisése esetén Németország semmi esetre sem lenne abban a helyzetben, hogy ezt teljesíthesse. A kőolajhelyzet bizonyára Olaszország szempontjából is hasonló.

Világos, hogy a legelső ágyúlövésre leállítanak minden Németországba és Olaszországba irányuló kőolajszállítmányt. Egy Magyarországgal háborúban álló Románia természetesen nem exportálhatja többé termelvényeit Jugoszlávián keresztül vagy a Dunán. Ez a további hadviselés szempontjából rendkívül komoly problémákat vetne fel, különösen a modern hadviselésben alkalmazandó technikai fegyverek miatt.

2. Egy másik elem, ami a helyzetet épp ily döntő mértékben befolyásolja, a háború kiterjesztésének kérdése. Ha a Balkánon megkezdődne a harc, úgy nagyon könnyen fennáll annak lehetősége, hogy Oroszország ugyancsak megpróbál beavatkozni. Nem lehet tudni, ez esetben hol húznák meg az oroszok érdekarátukat. Mindenesetre addig mennének előre, amíg csak ezt a körülmények megengedik.

Ezzel kapcsolatban közömbös, mit mondanak az orosz politikusok pillanatnyilag az érdekaratokról. Mihelyt a fegyvereké a szó és menetelnek a hadseregek, mindez tárgyalanná válik, és a politikusok előzőleg tett nyilatkozatait (hogy például Oroszország érdekei csak Moldváig terjednek) halomra döntené fegyvereik diadalmenete. Emiatt Olaszország és Németország helyzete nagymértékben nehezebbé válna.

3. Egy további elem, amit figyelembe kell venni, az a tény, hogy ha harcra kerülne a sor, Magyarország vagy egyedül harcolna, vagy idegen segítséggel. Ha Magyarország egyedül maradna, úgy hadfelszerelésének és egyéb adottságainak figyelembevételével sikere egyáltalán nem biztos.

Ha Magyarország nem maradna egyedül, hanem segítséget fogadna el más hatalmaktól, úgy az utolsó másfél év alatt megszerzett területei bizonyára veszélybe kerülnének. Kárpát-Ukrajnában a hangulat rendkívül magyarelles, és könnyen fennáll annak lehetősége, hogy Oroszország a Kárpátok gerincén túl nyomulna elő.

A magyarok azt hiszik, hogy Romániát valamiféle villámháborúval leverhetik. A magyar fegyverkezési színvonal figyelembevételével viszont a Führer azon a nézeten van, hogy egy ilyen villámháború olyan kísérlet, amit jobb kétszer is megfontolni, mielőtt az ember elkezdi.

Az elmondottakból tisztán kiviláglik, hogy egy balkáni konfliktus Németország és Olaszország számára csak káros lehet, és ezért mindkét ország érdekében áll mindent elkövetni egy ilyen konfliktus elkerülése érdekében. Ez a német tábornokok felfogása is, mert a magyar győzelmet ők sem tartják olyan magától értetődőnek, mint ahogy azt a jelek szerint Budapesten látják, és ők is tudatában vannak azoknak a nehézségeknek, amelyek feltétlenül keletkeznének, ha a Románia és Magyarország közötti konfliktus általános balkáni tűzvisszé fajulna. Egy ilyen esetben a kőolajforrásokat nem csak pár hónapra zárják el, hanem egyszer s mindenkorra megsemmisítenék.

Ez az oka annak, hogy a birodalmi külügyminiszterrel folytatott hosszabb megbeszélés után arra kérte a Ducét, hogy küldje el külügyminiszterét Németországba. Neki nehéz elhagynia az országot, és azonkívül a románokat és magyarokat sem lehetne egykönnyen Olaszországba hívni. Most tehát arról lenne szó, hogy a két külügyminiszter mindenekelőtt vesse össze országuk nézetét a felvetett kérdésekkel kapcsolatban, s utána egyezzenek meg azokban a lépésekben, melyeket a háborús konfliktus elkerülése érdekében tenni kellene.

Ciano gróf azt válaszolta, hogy az előbb megtárgyalt problémákat illetően ismeri a Duce véleményét és így kijelentheti, hogy a Duce nézete tökéletesen megegyezik a Führer véleményével. Minden áron meg kell akadályozni a konfliktus kitörését, mivel

máskülönben ennek visszahatásai rendkívül komolyak lehetnének Olaszország ellátására, mindenekelőtt kőolaj dolgában. Ezért ő mindazt aláírja, amit az előbb a Führer kifejtett. Egyébként a Ducénak olyan felhatalmazásával jött Németországba, hogy állapodjon meg a konfliktus békés rendezése érdekében szükséges rendszabályokról a birodalmi külügyminiszterrel.

A Führer azt válaszolta, hogy a probléma megoldását főleg az nehezíti, hogy a magyar nép szemében lélektanilag rendkívül népszerű területi követelés szemben áll a kétségtelenül támadhatatlan néprajzi követelménnyel.

A vitatott terület népességi összetétele a magyar álláspont legkedvezőbb megítélésénél is az alábbiak szerint alakul: másfél millió magyarra három millió román és 6—700 ezer német esik. Mivel a németek ebben a konfliktusban teljesen érdektelenek, marad tehát szemben egymással egyharmad magyar és kétharmad román. A problémát még tovább nehezíti az, hogy a románok a vitatott terület nyugati, a magyarok viszont a keleti részen laknak.⁴ Magyarország követelése 66 ezer négyzetkilométerre rüg, azaz a magyarok kétharmadát követelik egy olyan vitatott területnek, amelyet csak egyharmad részben laknak magyarok.

Másfelől az is világos, hogy Románia konfliktus esetén nem nyerhet semmit, de mindent elveszthet. Ha Románia háborút kezdene, úgy ez könnyen az utolsó háborúja lenne, és állami léte teljes végéhez vezetne.

Ami a balkáni népek tengelyhatalmak iránti érzületét illeti, tökéletesen igazat ad a Ducénak, amikor utóbbi azt írja levelében, hogy mind Jugoszlávia, mind Görögország és Románia is, alapjában véve ellenségei Olaszországnak és Németországnak.⁵ Mindkét ország számára csupán pillanatnyi célszerűségi problémáról van szó.

Elébe kell tehát tárni Romániának és Magyarországnak azokat a komoly következményeket, melyek hajthatatlan magatartásukból számukra adódhatnak. Meg kell velük értesíteni, hogy egy konfliktus mindkét ország számára hátrányos lenne, és hogy Olaszország és Németország adott esetben saját érdekeit minden körülmények között megvédené. Ezért mindkét ország számára célszerű, ha megegyeznek egy kompromisszumban. Magyarországnak tulajdonképpen minden kompromisszumba bele kellene mennie, hiszen semmit sem érdemelt ki saját erejéből, hanem revíziós sikereit csupán a fasiszmusnak és nemzetiszocializmusnak köszönheti.

Azonkívül Olaszország és Németország fel kell, hogy tegyék maguknak a kérdést, nem lenne-e helyénvaló biztosítékot adni a román állam további fennállására, hiszen a vitás kérdés megoldásán túl ennek az államnak integritása Olaszország és Németország érdekében állana. Egy ilyen, a tengelyhatalmak részéről nyújtott biztosítéknak rendkívül nagy jelentősége lenne, ez lenne a legértékesebb segítség, amit Németország és Olaszország Románia jövője szempontjából nyújthatnak.

Az azonban fontos, hogy taktikailag itt nagyon óvatosan járjunk el, és a garanciát egyelőre csak Romániának említsük meg. Ha Magyarország idő előtt tudomást szerezne Romániának tett garanciaígéretünkről, úgy esetleg bele sem egyezne semmiféle kompromisszumba, mivel föltételezhető, hogy a kompromisszumhoz mindig csak a hátsó gondolattal járulna hozzá, hogy egy későbbi időpontban a román kérdést újból felveti.

⁴ Ez a felületes séma nem felel meg Erdély valóságos etnikai viszonyainak; csupán annyiban igaz, amennyiben a legkeletebbre fekvő Székelyföldnek Erdély egyéb magyarlakta területeitől való etnikai elszigeteltségére utal.

⁵ Mussolini 1940. augusztus 24-i levele, amelyre itt hivatkozás történik, csak Jugoszlávia és Görögország ellenséges beállítottságáról szól. — Lásd ADAP—D. X. 388.

A románoknak is azt kell tanácsolni, hogy a német—olasz garanciaajánlatról a magyarok előtt saját érdekükben egyelőre semmit se említsenek.⁶

Ciano gróf ezután a Führer kérdésére, hogy vajon Olaszország kidolgozott-e már valamiféle kompromisszumos javaslatot, kijelentette, a budapesti és bukaresti olasz követek⁷ már kidolgoztak néhány térképet. E térképeket ezután Ciano bemutatta a Führernek. A követendő eljárásról folytatott rövid eszmecsere után azonban abban állapodtak meg, hogy a két féllel folytatandó tárgyalásoknál egyelőre semmiféle térképet nem használnak, és hogy csak egy későbbi időpontban fognak a felek elé terjeszteni egy közös német—olasz térképet, rajta a már végleges, további vita tárgyát nem képező határvonal-bejelöléssel.

Pár búcsúszó után, melyben a Führer többek között kérte a gróft, hogy tolmácsolja a Ducénak legjobb kívánságait és jelezte, hogy levelére hamarosan válaszol, a körülbelül egy óráig tartó megbeszélés befejeződött.

Schmidt s. k.

F. 18/111—5.

ADAP—D. X. 407.

346

Berlin, 1940. augusztus 28.

SZTÓJAY KÖVET FELJEGYZÉSE RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

A lakosságcsereére vonatkozó román javaslat¹ csak akkor valósítható meg, ha már megállapították az új határvonalat. A Magyarország számára átengedendő területnek elég nagynek kell lennie ahhoz, hogy (az 1918—1919. években kiűzött 280 ezer magyart is beleértve) több, mint kétmillió magyart felvehessen. Mivel az Erdélyben élő románok nem lesznek hajlandók lakóhelyük elhagyására, ezek számára is életteret kell biztosítani. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a magyar városi lakosságot nem lehet a hegyekbe telepíteni, és hogy a jó szántóföldhöz szokott magyar parasztot nem lehet erdőgazdálkodásra fogni. Az erdélyi kérdésnek a magyar kormány által javasolt megoldása fenti megfontolásokon alapszik, mert a román lakosság — melynek áttelepítését magyar részről az egységes etnográfiai elv megvalósítása érdekében hozzák javaslatba — 80 %-ban pásztorokból és parasztokból áll, és ezért Romániának az e foglalkozási ágak üzésére különösen alkalmas többi területein könnyen letelepíthető. (Magyarország népsűrűsége négyzetkilométerenként 93, Romániáé négyzetkilométerenként 54 fő.) Az elvándorló román városi lakosságot a Romániának megmaradó nagyvárosokban könnyűszerrel el lehet helyezni, mivel alig lesznek képesek a magyarok kiesése folytán előálló hézagok feltöltésére.

A magyar kormány magyarázatképpen bátorkodik megjegyezni, hogy Románia 1910-ben 130 171 km² nagyságú összterületen 7 millió 235 ezer lakossal bírt, ezzel szemben

⁶ Az 1940. augusztus 29-i Ribbentrop—Ciano—Manoilescu megbeszélésről készült feljegyzés jól tükrözi a garanciakérdés súlyát. — Lásd ADAP—D. X. 408.

⁷ Giuseppe Talamo, illetve Pellegrino Ghigi.

¹ A turnu-severini tárgyalások során terjesztették elő.

1919-ben 302 ezer km²-en 16 millió lakosból csak 10 millió román számlált; 1940-ben teljes területe még mindig 239 ezer km²-re rúg 16 millió lakossal, melyek közül 12 millió a román. A magyar és a bolgár követelések kielégítése esetén Románia nagysága 171 ezer km² lenne 14 millió lakossal. Ezzel szemben a tengelyhatalmakkal baráti Magyarország, amely 1910-ben 325 ezer km² kiterjedésű volt 21 millió lakossal, a világháború után 92 ezer km²-re zsugorodott össze, 7,5 millió lakossal. A bécsi döntés² után Magyarország 105 ezer km²-re növekedett 10 millió lakossal (ebből 9 millió 340 ezer magyar). A kárpátaljai területekkel történt újraegyesülés³ után Magyarország 117 ezer km²-re nőtt közel 11 millió lakossal. A Romániával szemben támasztott követelmények teljesítése esetén Magyarország 185 ezer km²-rel világháború előtti kiterjedésének felét érné el, és kerek 15 millió lakossal rendelkezne, melyek közül (az áttelepítések nélkül) 11,5 millió lenne a magyar.

Fentiekből kiviláglik, hogy Magyarország Erdélyre támasztott igényének kielégítésével korábbi kiterjedésének felét éri el, míg Románia, amely a hetvenes évek óta mindig az ellenséges táborban volt, 171 ezer km² területű lenne, tehát 1914-gyel szemben 41 ezer km² területnövekedést könyvelhetne el, anélkül, hogy ezt az óriási nagybővödést fegyverrel a kezében harcolta volna ki magának. Rá kell mutatni arra is, hogy Románia a szovjetorosz követelések kielégítése⁴ után csak Magyarország és az egykori Ausztria rovására elért területnövekedését tartja meg. Az erdélyi kérdésnek Magyarország által javasolt megoldása folytán a háború előtti 21, illetve 7,3 milliós lakosságszámokkal szemben Magyarország lakossága 15 milliót, Románia lakossága 14 milliót tenne ki. Végül pedig az áttelepítés révén nyert két homogén államban a néprajzi elv is kitűnően érvényesülne.

73/52 716—7.

347

Bécs, 1940. augusztus 31.

SCHMIDT KÖVET FELJEGYZÉSE

RIBBENTROP ÉS CIANO TELEKIVEL ÉS CSÁKYVAL FOLYTATOTT
MEGBESZÉLÉSÉRŐL

RM. 26.

A birodalmi külügyminiszter üdvözölte a magyar urakat¹ és kijelentette nekik, hogy felkérésükre a Führer és a Duce készek arra, hogy a magyar—román revízió kérdésében döntőbírói ítéletet hozzanak. Németország és Olaszország a maguk részéről ezzel a kérdés békés megoldásához akarnak segítséget nyújtani. Legelőször szeretné teljes nyíltsággal elmondani, mi a helyzet német felfogás szerint, hogy minden félreértés lehetőségét kizárja. Amint ezt a Führer a müncheni összejövetel alkalmával² már

² 1938. november 2.

³ 1939. március 19.

⁴ 1940. július 1.

¹ A megbeszélés augusztus 29-én történt.

² Lásd a 337. sz. iratot.

kijelentette, Németországnak az a kívánsága, hogy fenntartsa a békét a Balkánon. A vita tárgyát képező magyar—román revízió kérdését illetően egyrészt tisztában kell lenni egy esetleges konfliktusból Magyarországra háruló következményekkel, másrészt figyelembe kell venni, milyen visszahatással lenne egy ilyen konfliktus a tengelyhatalmak érdekeire. A Führer már Münchenben kételyeinek adott kifejezést egy magyar—román háború kimenetelét illetően. Azóta újra megvizsgálta a helyzetet tábornokaival, és ugyanerre, a Münchenben már kinyilvánított véleményre jutott. Nagyon valószínűtlen, hogy Magyarország egyedül maradna a Romániával való konfliktusában. Németországnak bizonyos hírei vannak arról, hogy Oroszország intervenciója csaknem bizonyosan várható.³ Ezáltal azonban Magyarország rendkívül súlyos helyzetbe kerülne, talán katasztrófának nézne elébe, mert könnyen lehetséges lenne, hogy a románok lerochanása után a magyar hadsereg hirtelen orosz csapatokkal találná szemben magát. Egy ilyen helyzet következményeit nem kell bővebben ecsetelnie.

Másrészt a tengelyhatalmak teljes megértéssel vannak a magyar helyzet iránt, és szívesen szolgáltatnának igazságot ennek az országnak. Egy nyílt konfliktus kitörése esetén viszont annak elejét ugyan be lehet tekinteni, de a további lefolyása már kétséges lenne, a vége pedig esetleg katasztrófával érhet fel.

Ami a tengelyhatalmak érdekeit illeti, tekintetbe kell venni, hogy ezek élethalálharcban állnak a brit világbirodalommal. Ezt a birodalmat szét fogják zúzni, és ezen az úton már meglehetősen előre is haladtak. A legközelebbi hetekben súlyos csapások érik Angliát. Ilyen körülmények között viszont nincsenek abban a helyzetben, hogy érdemén felül foglalkozzanak olyan problémákkal, melyek nem ezzel az egyedül döntő céllal állanak összefüggésben. A birodalmi külügyminiszter nem csinál titkot abból, hogy a Führer ebben a döntő harcban azt várja a Németországgal baráti országoktól, hogy kívánságaikat illesszék be ebbe a nagy célba, melynek elérése az ő javukat is szolgálja.

A tengelyhatalmak érdeke az, hogy a mielőbbi leszerelés folytán a Duna-medencében a mezőgazdasági munka megint normális módon folytatódjék, mivel ezek az országok nagy szerepet játszanak élelmiszer-ellátásukban. Azonkívül a román kőolaj nagyon fontos tényező Németország és Olaszország számára. A birodalmi külügyminiszter nyomatékosan hangsúlyozta, semmi kétséget sem akar hagyni aziránt, hogy Németország minden körülmények között gondoskodni fog arról, hogy a szükséges kőolajat megkapja. A Magyarország és Románia közötti konfliktus fenyegetné ezeket a kőolajforrásokat, a kőolaj szállítása lehetetlenné válna, sőt lehet, hogy a kutakat mindörökké szétrombolnák. Németország nem tűrheti és nem is tűri, hogy ilyen döntő érdekét figyelmen kívül hagyják.⁴

Másrészt Németország teljes megértéssel viseltetik világháborús szövetségesének problémái iránt, és már eddig is, nemcsak szavakkal, hanem tettekkel is bebizonyította, hogy teljes rokonszenvvel viseltetik Magyarország iránt. Ez a rokonszenv a tengelyhatalmaknál nemcsak plátói, hanem, amint azt az északi határok revíziójára vonatkozóan két évvel ezelőtt hozott döntőbíróági ítélet⁵ is bizonyítja, gyakorlatilag is igen hatékony. Csak a Führernek Csehszlovákiával folytatott merész politikája tette ezt a revíziót egyáltalán lehetségessé. Annak idején a birodalmi kormány — és ezt teljes nyíltsággal meg kell mondani — azt várta volna, hogy a döntést Magyarországon elégtétellel

³ Az észak-bukovinai és dél-besszarábiai szovjet csapatmozdulatokról szóló értesülésekre lásd ADAP—D. X. 396. 6. jegyzet.

⁴ Lásd a 345. sz. irat 3. jegyzetét.

⁵ Az első bécsi döntés. — Lásd a 154—157. sz. iratokat.

fogadják. Hiszen a magyarok olyan kedvező eredményt értek el, hogy a szlovákok csak nemrég fordultak újra⁶ Németországhoz azzal a kéréssel, hogy vegyük fontolóra a határ újabb revízióját, mert az 100 ezer szlovákot hagyott magyar területen.

Németországnak ezért keserűséget okozott, hogy Magyarországon különös módon kezdték bírálni nemcsak a hadsereget és a német politikusokat, hanem magát a Führert is. Azonkívül röviddel a döntőbíróági ítélet megejtése után még Kánya gróf⁷ magyar delegátus is elégedetlenségének adott kifejezést, igen érdekes beszédben. A birodalmi külügyminiszter semmi esetre sem akar a múltra visszatérni, azt azonban hangsúlyoznia kell, hogy a Führer és a Duce hatékony politikája nélkül Magyarország sohasem érte volna el határainak revízióját.

A jelen esetben Németország megkísérelti, hogy döntőbíróági ítéletében az érdekeket ésszerű és igazságos összhangba hozza.

A birodalmi külügyminiszter ezután azt a kérdést intézte a magyar küldöttekhez, hajlandók-e a Führer és a Duce által kilátásba helyezett döntőbírói ítéletet úgy elismerni, mint a Németország és Olaszország által két évvel ezelőtt megejtett döntést. A két ország érdekeinek tisztességes és igazságos összhangba hozásáról lenne szó.

A birodalmi külügyminiszter hozzáfűzte még, hogy a jelenlegi háborús viszonyok közepette neki és Ciano grófnak érthető módon csak kevés idő áll rendelkezésére az ilyen kérdések rendezésére, és ezért a magyar kormánynak még a mai nap folyamán nyilvánítania kell beleegyezését a döntőbírói ítélet feltétel nélküli elfogadásába, hogy a döntőbírói ítélet a holnapi napon meghozható legyen.

A birodalmi külügyminiszter felszólítására Ciano gróf is állást foglalt ehhez a kérdéshez. Barátja, Ribbentrop fejtegetéseihez csak keveset tud hozzáfűzni. Ő is hangsúlyozni kívánja Olaszországnak azt az óhaját, hogy abban a kemény döntő küzdelemben, amely a tengelyhatalmak előtt áll, a Balkánon a békét minden körülmények között biztosítani kell. Olaszország e tekintetben példát mutatott azzal, hogy elhalasztott bizonyos problémákat, melyeket meg akart oldani, mivel meg van győződve arról, hogy az Anglia elleni háború szükségletei előbbrevalóak. Olaszország is mindig rokonszenvvel viseltetett Magyarország iránt, mégpedig nem célszerűségi okokból, hanem a két népet összekapcsoló mély baráti érzésekből következően. Magyarországnak tisztában kell lennie azzal, hogy a kőolajszállítmányoknak egy magyar—román konfliktus esetén bekövetkező kérdésessé válása bár nem döntő, de mindamellett súlyos csapás lenne a tengelyhatalmak számára, és hogy ezért mindent meg kell tenni egy ilyen konfliktus elkerülése érdekében. Ezért szövetségesével egyetértésben és azzal együttműködve Olaszország kész döntőbírói ítélet meghozatalára. Mielőtt azonban a tengelyhatalmak erre az útra lépnének, biztosan tudniuk kell, hogy a döntőbírói ítéletet feltétel nélkül el is fogadják.

Befejezésül Ciano gróf még hangsúlyozta, hogy ha Magyarország Romániával konfliktust provokálna, úgy ezt Olaszország kénytelen lenne veszedelmes és megmagyarázhatatlan magyar gesztusnak minősíteni, amely ráadásul oly pillanatban következik be, amikor a tengelyhatalmak súlyos küzdelemben állanak.

Csáky gróf válaszként ecsetelte, hogyan fejlődtek a dolgok a müncheni konferencia óta. A magyarok már akkor kételyüket fejezték ki a románok lojalitását illetően, és e kételyek a későbbiek során teljes mértékben be is igazolódtak. Ez teljesen tisztán

⁶ Hitler és a szlovák államférfiak 1940. július 28-i berghofi megbeszélését lásd ADAP—D. X. 248.

⁷ Kánya Kálmán nem volt gróf.

kiderül a Romániával folytatott jegyzékváltásból;⁸ Magyarország ugyanis a tárgyalások minden fázisát szándékosan írásban rögzítette, hogy bármikor bebizonyíthassa Románia hiányzó megegyezési készségét. Magyarország nem akar forradalmat előidézni Romániában, és maga is érdekelt a tengelyhatalmak győzelmében, mivel tudja, milyen sors várna rá, ha Németország és Olaszország nem aratnának győzelmet. Mégis, vannak dolgok, amiket Magyarország nem tehet zsebre. Inkább akar mint nemzet, becsülettel meghalni, semmint becstelenségben tovább élni.

Ezután Teleki gróf szólalt fel, hogy a már ismert magyar érveket megismétlő és tárgyalag semmi újat nem hozó hosszas fejtegetésekben még egyszer ecsetelje a magyar álláspontot. Amikor ezzel kapcsolatban az 1938-as bécsi döntésről kezdett beszélni, a birodalmi külügyminiszter még egyszer a legnyomatékosabban emlékeztette őt arra a különös bírálatra, amit akkor Magyarország a döntőbírói ítélet felett teljesen indokolatlanul gyakorolt, különösen pedig Kánya döntés utáni beszéde miatti nemtetszésének adott kifejezést.

Ezenkívül szemére vetette a magyar uraknak azt a kevésbé előzékeny magatartást is, amit Németország egy kérése kapcsán tanúsítottak, egy olyan, Lengyelország felé vezető vasútvonal tárgyában, amely a bécsi döntéssel részben Magyarországnak jutott. Németország akkor azt kérte, hogy a lengyel hadjárat tartama alatt bizonyos szállítmányokat, többek között sebesültszállítmányokat irányíthasson ezen a vasútvonalon keresztül.⁹

Telekinek arra az ellenvetésére, hogy a valóságban lőszer- és csapatszállításokról volt szó, a birodalmi külügyminiszter Szlovákiának a lengyel hadjárat alatt tanúsított előzékeny magatartására utalással azt válaszolta, hogy ilyen megfontolásoknak nem lett volna szabad szerepet játszani, ha Magyarország valóban baráti magatartást tanúsított volna. Telekinek azt az állítását, hogy a magyarok annak idején zárt vagonokban és vonatokban történő anyagszállításokhoz beleegyezésüket adták,¹⁰ a birodalmi külügyminiszter azzal cáfolta meg, hogy ő maga személyesen beszélt telefonon ebben az ügyben a főhadiszállásról Csáky gróffal, és hogy Magyarország magatartása sajnálatára olyan volt, hogy a szállításokra mindenesetre nem került sor.

A megbeszélés végén a birodalmi külügyminiszter és Ciano gróf újból feltették a magyaroknak a kérdést, hogy feltétel nélkül elfogadják-e a Németország és Olaszország részéről meghozandó döntőbírói ítéletet.

Amikor a birodalmi külügyminiszter az első alkalommal intézte ezt a kérdést Csáky grófhhoz, Teleki gróf már akkor megkísérelte, hogy fejrázással adja értésére: Magyarország nem vállalhat kötelezettséget a döntőbírói ítélet feltétel nélküli elfogadására. Most ezt a negatív beállítottságát óvatos formában ki is mondotta, és különösen arra utalt, hogy Magyarország számára elviselhetetlen lenne például olyan döntéshez hozzájárulni, amely a Székelyföldet nem adná vissza Magyarországnak. Amikor ezzel kapcsolatban arra látszott utalni, hogy Magyarország a döntőbírói ítéletet csak kényszerűségből fogadja el, a birodalmi külügyminiszter nyomatékosan azt felelte neki, hogy a tengelyhatalmak semmi esetre sem akarnak döntőbírákként feltolakodni. Ha a döntőbíráskodás nem bizonyulna járható útnak, akkor a dolgok a fentiekben vázolt módon

⁸ Az 1940. augusztus 7-i magyar jegyzékre 10-én adott román választ másnap újabb magyar jegyzék követte. Ezek után került sor a turnu-severini tárgyalásokra, melyek során, augusztus 22-én, a magyar kormány újabb jegyzéket intézett a román kormányhoz. — E jegyzékek szövege a DIMK. V. kötetében lesz publikálva. Az Országos Levéltárban az 1940. augusztus 7., 14. és 22-i minisztertanácsi jegyzőkönyvek anyagában is fellelhetők.

⁹ Lásd a 261. sz. iratot.

¹⁰ Lásd a 263. sz. iratot.

fognak tovább folyni. Németország mindenestre semmi körülmények között sem tűri, hogy Romániából jövő kőolajszállítmányai a legcsekélyebb csorbát is szenvedjék.

Csáky gróf arra vonatkozóan, hogy Magyarország vállaljon kötelezettséget Németország és Olaszország döntőbírói ítéletének feltétlen elfogadására, sokkal óvatosabban nyilatkozott, mint Teleki gróf. Úgy látszott, nem idegenkedik attól, hogy Magyarország nevében ilyen kötelezettséget vállaljon. A magyar delegátusok végül bizonyos gondolkodási időt kértek, és lehetőséget arra, hogy kormányukkal összeköttetésbe lépjenek.

A beszélgetés ezzel véget ért. Teleki gróf ezután egy mellékszobából Budapestre telefonált, és a magyar belügyminiszterrel¹¹ beszélt.

Utasítás szerint ezennel előterjesztem a birodalmi külügyminiszter úrnak.

Schmidt

F. 18/117—24.

ADAP—D. X. 410.

348

Budapest, 1940. augusztus 31.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

566. sz.

A magyar küldöttség¹ tegnapi hazautazása, amelyen az olasz követ² és én is részt vettem, a tengelyhatalmak melletti lelkes öröm- és rokonszenvtüntetéssé alakult. A román küldöttség³ hamarabb hagyta el Bécset, de a magyar határon a tévedésből visszamaradt, gépkocsin utánuk jövő tagjaira várakozott. Hogy megkímélik őket a tüntetések látványától, vonatukat csak félórával a magyar vonat után eresztették tovább. A közbeeső állomásokon német zászlók is díszítették. Bevonulásunk a kivilágított fővárosba fény-szórók fényözönében történt. A pályaudvari ünnepélyes fogadtatáson a német és az olasz himnusz is játszották. A miniszterek beszédeikben a tengelyhatalmak iránti legmelegebb hálájukat juttatták kifejezésre. Éjfél után fáklyás felvonulást rendeztek a német követség elé. Éjjel két órakor a követséget népviseletbe öltözött erdélyiek százai is fölkeresték. Lelkesen éljeneztek a Führert és a birodalmi külügyminisztert. Tekintettel egyes közbekiáltásokra, melyek a szokásos módon az „egész hazát” követelték,⁴ válaszbeszédemben a tengelyhatalmak békéltető művének végleges jellegét emeltem ki.

A miniszterelnök — akinek szavazata ellenében vetette alá magát a magyar kormány, mint ismeretes, a döntőbíráskodásnak, mégpedig a külügyminiszter nyomatókos taná-

¹¹ Teleki távollétében Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter látta el a miniszterelnöki teendőket. Nem Teleki, hanem Csáky folytatta le az említett telefonbeszélgetést. — Lásd MMV. 120.

¹ Csáky István, Teleki Pál és kíséretük.

² Giuseppe Talamo.

³ Manoilescú román külügyminiszter, Valeriu Pop (a turnu-severini román delegáció vezetője) és kíséretük.

⁴ „Csonka-Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország”; „Mindent vissza!”

csára⁵ — azt mondta nekem, változtatlanul azzal a gondolattal foglalkozik, hogy belátható időn belül lemond, és Csákyt ajánlja utódjának. A közbeeső pályaudvarokon az üdvözlő beszédek Csákyval válaszoltatta meg. Szívesen vállalná azt a feladatot, hogy kormánybiztosként Erdélybe menjen.⁶

A külügyminiszter azt mondta nekem, a román külügyminiszter Bécsben szóban tolmácsolt óhajának megfelelően elintézte, hogy a hadsereg szeptember 2-vel kezdje meg a leszerelést. A román külügyminiszter azt mondta, belpolitikai okokból fontos neki, hogy a tervbe vett román leszerelést azzal indokolhassa meg, hogy a magyarok ebben már megelőzték őket.

Erdmannsdorff

73/52 726—7.

349

Budapest, 1940. szeptember 2.

HORTHY MIKLÓS LEVELE HITLERHEZ¹

Nagyméltóságodnak

van szerencsém hálás köszönetem kifejezni a bécsi döntőbíráskodásban tanúsított megértő készségeért. A harcban álló nagynémet birodalom, igazi felelősségérzettől vezérelve, olyan problémának szentelte tetterejét, amely nem érinti közvetlenül érdekeit, és így összeurópai feladatot teljesített.

A második bécsi döntés — ha ez egyáltalán lehetséges — még csak jobban megszilárdította Magyarországnak azt a meggyőződését, hogy a nemzetiszocialista birodalom és a fasiszta Olaszország, az európai közösség igazi érdekeinek tudatában, készek a kontinens megbékéltetésére és újjárendezésére irányuló akaratukat döntő és önzetlen cselekedetekkel is tanúsítani.

A történelmi jelentőségű bécsi határozattal keleten újra jóvátevődött egy régi igazságtalanság. Őszinte szükséglet számunkra, hogy mindazoknak a magyaroknak a nevében, akik a trianoni határokon innen és túl ez igazságtalanság szenvedő alanyai voltak, és akiket ebben a pillanatban az újraegyesülés öröme tölt el, arra kérjem nagyméltóságodat, fogadja legbensőbb hálánk és köszönetünk kifejezését.

Horthy

73/52 729.

DGFP—D. XI. 6.

⁵ A minisztertanács 1940. augusztus 29-i ülésének jegyzőkönyve — MMV. 120. — a határozat egyhangúságát állapítja meg, és nem tükrözi Teleki aggályait, még kevésbé „ellenszavazatát”. A szövegből úgy tűnik, mintha Csáky elhallgatta volna Keresztes-Fischer előtt Teleki ellenzését vagy legalábbis aggályait, de az is lehetséges, hogy csupán arról van szó: a határozat megszületése után nem látták értelmét ezen aggályok jegyzőkönyvi megörökítésének.

⁶ Telekinek a kormányzóhoz intézett 1940. szeptember 1-i levele a katonai vezetéssel való ellentétekre hivatkozva ajánlja fel a lemondást. — HMTI. 49.

¹ A levelet Sztójay szeptember 10-én nyújtotta át Hitlernek. — Lásd a 351. sz. iratot.

Budapest, 1940. szeptember 4.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

581. sz.

A képviselőház és felsőház mai ülésén a miniszterelnök a Führer és Mussolini ünneplése közepette méltatta a bécsi döntés történelmi jelentőségét.¹

A külügyminiszter azt mondta nekem, a külpolitikai bizottságok vitáiban — különösen a képviselőházban — megmutatkozott, hogy a bécsi eredményt² erősen pártpolitikai szemüvegen keresztül nézik. Különösen a kisebbségi egyezményt³ érte némely oldalról bírálat. A jobbszárnyról értésére adták, hogy a támadások nem személye, hanem a rezsim ellen irányulnak. A kormánypárt, különösen a külügyminiszterhez közel álló körök, nyíltan kifejezést adtak hálájuknak, hogy Magyarország ilyen sokat elért Bécsben. Ugyanakkor a közvélemény nagy része eddig azt hitte, hogy Magyarország egész Erdélyt visszakapja, ezért most csalódott. Ezt a felfogást természetesen legitimista és liberális ellenfeleink kihasználják. Bírálatuknak azonban nézete szerint nincs jelentősége, és az a sajtóban sem tükröződik.

A külügyminiszter úgy vélte, hogy a Romániához fűződő baráti kapcsolatok helyreállításának szükségessége tekintetében képviselői körökben nagy megértésre talált. A bukaresti magyar követtel⁴ szemben Manoilescu is nagyon megértőnek mutatkozott, míg a román rádió, sajnos, késhegyig menő harcot hirdet a magyarság ellen.

73/52 737.

Erdmannsdorff

351

Berlin, 1940. szeptember 10.

HEWEL KÜLÜGYMINISZTERIUMI FŐTANÁCSOS FELJEGYZÉSE HITLERNEK SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL¹

A kormányzó utasítására Sztójay gróf² tolmácsolta a Führernek legszívélyesebb üdvözlét és legmélyebb hálájának kifejezését azért a segítségért, melyet a Führer a bécsi döntésben nyújtott. Átadta neki a kormányzó saját kezűleg írt levelét.³

¹ KN. 1939. VII. köt. 1—5. old. és FN. 1939. I. köt. 402—404. old.

² A döntőbírói határozatot lásd NSz. 478—480. old.

³ A magyarországi német kisebbség kérdésében egyidejűleg kötött megállapodás szövegét lásd NSz. 483—485. old.

⁴ Bárdossy László.

¹ A megbeszélésen Meissner államminiszter és Hewel főtanácsos is jelen volt.

² Nem volt gróf.

³ Lásd a 349. sz. iratot.

A Führer kijelentette, hogy a természet rendkívüli módon komplikálta a magyar—román probléma megoldását amiatt, hogy a vitatott területen a magyarok élnek keleten és a románok nyugaton.⁴ Nehéz volt megtalálni az egyensúlyt abbeli törekvésükben, hogy egyrészt orvosoljanak egy történelmi igazságtalanságot, másrészt hogy megóvják a maradék román államot⁵ az összeomlástól. Egy ilyen összeomlás következményei kiszámíthatatlanok lettek volna, mert nagy volt a veszély, hogy idegen hatalmak törnek be erre a területre. Nem volt könnyű rábírní a románokat arra, hogy ilyen nagy területet adjanak át. A románok azt mondták a Führernek az egyik megbeszélésen,⁶ hogy legfeljebb 14 négyzetkilométernyi⁷ területet adhatnak vissza. A kormány túl gyenge ahhoz, hogy nagyobb áldozatokat is túlélhessen. Beigazolódott, hogy a helyzet valóban ez. A Führer rámutatott előttük arra, hogy egy ilyen engedmény távolról sem elegendő, és így aztán sok vitatkozás után elérték ezt a megoldást, amely ki kell hogy elégítse az egyiket, és meg kell hogy óvja az összeomlástól a másikat.

A Führer utalt arra, mily nagy jelentőségű a tengelyhatalmak győzelme Magyarországra nézve. Ha a tengelyhatalmak elvesztik a háborút, ami persze számításba sem jöhet, akkor mindezek a revíziók semmissé válnak. Az ellenséges hatalmak olyan tobzódást csapnának új megoldások kiigyalásában, hogy az mindenféle nemzeti újjászületést lehetetlenné tenne. Mindenekelőtt egy nagy Csehszlovákia támadna fel, és nem kétséges, hogy nagyrészt Magyarország rovására.

Amit a pillanatnyi helyzetben tenni kell, az — kitartani. Sajnos, nem lehetséges a hadműveleteket akkor folytatni, amikor az ember akarná, mert a modern hadviselés nagymértékben függ az időjárástól. Az időjárás jelenleg idétlen, s ő egyszerűen nem tud harcolni. A rossz idő mindig csak a védekezésre kedvező. Ő nem azért harcol, hogy a lehető legtöbb nyugtalanságot teremtsen és a lehető legtöbb hadműveletbe keveredjen, hanem azért, hogy szétzúzza az ellenséget. És a kedvező pillanatnak ezt a kivárását gazdasági biztonságunk is diktálja. Mi ugyan meglehetősen függetlenek vagyunk olajutánpótlás dolgában, az azonban mindig megtörténhet, hogy egyik vagy másik gyár termelése leáll, és akkor a tartalékokhoz kell majd nyúlni. Olajellátás dolgában Olaszország is egészen nagymértékben függ Romániától. Jóban-rosszban szövetségesei vagyunk Olaszországnak, és ha valami történik Olaszországgal vagy ha Olaszország nehézségekkel birkózik valamely területen, az nekünk éppúgy fáj, mint neki. A román olajmezők megőrzése tehát lélektanilag is rendkívül fontos. Anglia jelenleg hihetetlen mértékben blöfföl. De ha a román olajmezők ma lánggra lobbannának, ez az angol ellenállás tekintélyes erősödését eredményezné.

Épp a múlt ősön akarták az angolok az olajmezőket szabotázzsal elpusztítani. Hála istennek, ez nem sikerült! Abban az időben Németország számára két életbe vágó fontosságú gazdasági tényező volt: a svéd vas és a román olaj. Az angolok erre nagyon jól rájöttek. Az első problémát megoldottuk. 44 millió tonnás vastermelésével Németország ma a legnagyobb hatalmi tényező az Amerikával folyó versenyben. A második probléma, az olaj, a növekvő hazai termelés ellenére is még mindig igen jelentős. Reméli, hogy ezt is biztosította balkáni megbékélési politikájával, mely a bécsi döntés-

⁴ Lásd a 345. sz. irat 4. jegyzetét.

⁵ Besszarába és Észak-Bukovina (1940. június 28.), Észak-Erdély (1940. augusztus 30.), Dél-Dobruzsza (1940. szeptember 7.) leválása után.

⁶ Gigurtu miniszterelnök és Manoiilescu külügyminiszter 1940. július 26-i látogatása alkalmával. — Lásd ADAP—D. X. 234.

⁷ Elírás, 14 ezer km² helyett.

ben is kifejezésre jutott. Garanciát kellett adnia,⁸ bár ez nem volt könnyű számára, mivel most természetesen neki kell mindvégig viselnie a garancia következményeit. De a garancia volt az egyetlen elfogadható „quid pro quo” (valamit valamiért) a románok számára. E garancia nélkül sohasem vetették volna alá magukat a bécsi döntésnek. Ő azonban tiszta lelkiismerettel vállalhatta ezt a nagy felelősséget, mert a román olaj borzasztóan fontos. Sem Németország, sem Olaszország számára szóba sem jöhet többé a meghátrálás ebben a kérdésben. Eltekintve ezektől az olajérdekektől, neki nem volt más oka arra, hogy Romániát támogassa, amely ország csak nemrég is álnok politikát folytatott: kezdve azzal, hogy teljesen indokolatlanul és értelmetlenül belépett a világháborúba az antant oldalán, és nem is szólva a háború utáni politikájáról, melyet Titulescu, ez a gusztustalan és megvásárolható alak szimbolizált. Károly román király is megbízhatatlan ember volt, akivel ő semmiféle személyes kapcsolatot nem teremtett. Codreanu volt a hozzánk legközelebb álló román. Fölismerve, hogy egy hosszú háború szempontjából a román olajforrások döntő fontosságúak, ő és a Duce elhatározták, hogy ők fogják védelmezni ezt az értékes vidéket. Csak azt kívánja, hogy Magyarország értse meg mindazt, ami ebből következik. A nehézség valóban az volt, hogy úgy méretezzék a visszaadandó területet, hogy Románia ne omoljon össze. A Kelet behatolt volna erre a területre, aminek nem lehetett volna megjósolni a végét. Még ha a Kreml és a többi kormány meg is egyezett volna érdekeik elhatárolásában, az erők összecsapását akkor is aligha lehetett volna elkerülni. Ő ezt személyes tapasztalatból tudja, mert végső fokon két olyan világ került itt összeütközésbe, melyek alapjában halálos ellenségei egymásnak. Egy ilyen összecsapás az egész Balkánra szétterjedő fertőzési veszélyt jelentett volna. Még Németország is, amely a legjobb viszonyban áll Oroszországgal, és nem is óhajtja veszélyeztetni ezt a viszonyt, nehéz problémák elé került volna egy ilyen balkáni fejlemény esetén.

Ha tehát van valaki, aki érdekelve kell hogy legyen a tengelyhatalmak végső győzelmében, úgy ez Magyarország. Természetesen az is nagyon nehéz volt Románia számára, hogy egyszerre három oldalon adjon fel értékes területrészeket. Ő a magyaroknak csak egy jó tanácsot adhat a jövőre vonatkozóan, „bánjanak jól a németekkel”. Az emberi szenvedélyek sohasem csillapodnak le, és sohasem lesz stabilitás a Balkánon, ha azt nem oltalmazza állandóan. A nemzeti politika szempontjából a kisebbségekkel való jó bánásmód nem kerül a magyaroknak semmibe, és a Führer egyszer majd biztosan abban a helyzetben lesz, hogy visszavigyen belőlük egy milliót Németországba. De józan nemzetiségi politikával Magyarország olyan mágneset teremthet magának, ami nagyon tekintélyesen erősíteni fogja politikáját. A népek végleges, stabil képződmények, és a délkelet-európai németek szívük szerint természetesen mindig lojálisak lesznek hazájukkal szemben. A magyarok nemzetiségi politikája a legutóbbi években nem volt mindig szerencsés, és a németek nem érezték erős vonzódást Magyarországhoz; ha ez nem így lett volna, akkor a revízió még kedvezőbb lehetett volna Magyarország számára. A jó nemzetiségi politika csak erősítheti Magyarországot, mert eljön az az idő, amikor Magyarország nagyon erősen fog vonzódni az új Európához, azaz a tengelyhatalmakhoz. Túl nagy a mi közös történelmünk ahhoz, hogy a magyarok valaha is kelet felé tudnának orientálódni.

A Führer ezután a katonai helyzetről beszélt. Azon a véleményen volt, hogy a háborút

⁸ A tengelyhatalmak a bécsi döntés napjától garanciát vállaltak a román államterület épségéért és sérthetetlenségéért. — Lásd Ribbentrop, illetve Ciano 1940. augusztus 30-i táviratváltását Manóilescuval: NSz. 480—482. old.

már megnyertük, és most már csak az a kérdés, mennyi lesz a rom. Összehasonlítást tett a világháborúval, és jellemezte az 1918-as és a jelenlegi helyzetet; beszélt a Narviktól a spanyol határig terjedő megerősített partvonalról, kifejtette, milyen kedvezőek a tenger-alattjárók, de mindenekelőtt a Luftwaffe támadási lehetőségei. Feltehetően ostobaság, amikor Churchill olyanokat mond, hogy még ha Anglia romokban heverne is, az angolok akkor is tovább fognak harcolni Kanadából. Ha Angliában minden romokban heverne, akkor az angolok már nem csinálnának semmit, mert már nem lennének képesek arra, hogy bármit is csináljanak. Churchill merő őrültséget követett el, amikor elrendelte az éjszakai támadásokat. Olyan fegyverrel támadt, amelyben Németország felmérhetetlen fölényben van Angliával szemben, és ha most olyan röplapokat dobhat le, melyek tüzet fognak a napsugaraktól,⁹ akkor ez gyermekes kihívás, mert ő, a Führer, százezerszer annyi gyújtóbombát dobhat Angliára, és az eredmény pokoli lesz.

Sztójay azokról a jelentésekről beszélt, melyeket a londoni magyar követségtől kaptak. Ezek szerint a város már nagyon sürgeti a békekötést. Ezek a jelentések már háromhetesek. Az a tény is a nagy bizonytalankodás bizonyítéka, hogy a windsori herceget a Bahama-szigetekre küldték,¹⁰ mert kétségtelenül ő az a személy, aki egy józan kiegyezés irányába befolyásolta volna őket.

Most a Führer kijelentésére óhajt válaszolni. Semmi kétség Magyarországon aziránt, hogy a tengelyhatalmak győzelme feltétlenül a magyarok érdekében áll. A magyarok kivétel nélkül érzik, hogy szoros sorsközösségben vannak a tengelyhatalmakkal, és mivel Magyarország ennek tudatában van, ténylegesen is ennek megfelelően jár el, amint az a magyar elnök¹¹ levelében is kifejezésre jut.

Ami a kisebbségekkel való bánásmódot illeti, úgy véli, itt is félreértésekről van szó. Gondoskodott róla, hogy Frick miniszter¹² és Lorenz főcsoportvezető¹³ meghívást kapjanak Magyarországra. Mődjukban állott mindent megvizsgálni, sőt minden kíséret nélkül, azért, hogy maguk győződhessenek meg arról, hogy a legtöbb panasz alaptalan. A népi németeknek teljesen azonos jogaik vannak mind gazdasági, mind politikai téren. Az államigazgatás, a gazdasági tevékenység, sőt a katonai szolgálat legmagasabb posztjaiig emelkedhetnek, és erre sok példa is van. Az lehet, hogy az iskolakérdésben kicsit rossz a magyarok lelkiismerete, de ez a háború utáni szélsőségesességnek tulajdonítható, olyan időkben, amikor még egy olyan, a Führer által is nagyrabecsült férfi is túllőtt a célon, mint amilyen Gömbös volt.¹⁴ De Magyarország ebben a kérdésben ma már tisztábban lát, és mindent megtesz, ami csak módjában áll, hogy még tovább javítsa a népi németek helyzetét. Az egyetlen csoport, akik nem nagyon rokonszenveznek a magyarokkal, az erdélyi szászok. A Führer azt mondta, hogy nekik, magyaroknak, valamennyi balkáni német megnyerését célzó politikát kell folytatniok. Sztójay erre azt felelte, hogy ez nagy cél, amihez azonnal hozzá kell látniok. Természetesen az alsóbb fokú kishivatalnokoknál még vannak nehézségek, különösen közoktatási és kulturális ügyekben, aminek néha felekezeti alapja is van, de most ez is meg fog változni. Az a cél, hogy ők legyenek valamennyi német mágnese, gyönyörű gondolat a magyarok számára. Ők azt szeretnék, ha az ott élő németekhez vezető híd lennének Németország számára.

⁹ Ti. gyújtólapocskákat.

¹⁰ A Windsor hercege címet az öccse, VI György javára 1936 decemberében lemondott VIII. Edward angol király kapta. — 1940-ben lett a Bahama-szigetek kormányzója.

¹¹ Elírás kormányzó helyett.

¹² Frick belügyminiszter 1939 június 5—10 közt tartózkodott Magyarországon.

¹³ Lorenz SS főcsoportvezető látogatására 1939. július hó folyamán került sor.

¹⁴ Utalás a Gömbös-kormány 11 000/1935. Me. sz. rendeletére.

Ami pedig a kirtást illeti, Magyarország rokonszenve száz százalékig a tengelyhatalmak oldalán van. Kész sorsukban minden módon osztozni, akkor is, ha korlátozásokat kell magára vállalnia. Ennek az együttműködésnek politikai és ideológiai alapjai vannak, s azt a bajtársi érzés is erősíti. Ez különösen a katonákkal van így. Nem tagadható, hogy a Magyarországon tartózkodó német katonák és tisztek úgy érzik magukat, mintha otthon lennének.

Románia problémáját és az olaj problémáját Magyarországon éppen úgy látják, mint a Führer. Magyarország, lévén gyengébb ország, sokkal jobban ki van téve a délkeleti veszélynek, mint Németország. A Führer megjegyzi, hogy az olajérdekeken túlmenően az sem érdeke, hogy összevesszen Oroszországgal. Nekünk nincsenek velük differenciáink, nem is akarjuk, hogy ilyenek támadjanak, és ő ezért boldogabb, ha ott lenn minden csendes.

Sztójay kijelentette, hogy Magyarország a legjobb szomszédi kapcsolatokat óhajtja ápolni Romániával. A Führer ezt üdvözölte és rámutatott, hogy ez milyen fontos, mivel máskülönb az a veszély áll fenn, hogy ez az ország egy nap hirtelen összecsuklik. Az olajforrások elvesztése lenne a legrosszabb, ami velünk ma történhetne. Sztójay Romániát tipikusan balkáni országnak nevezte, és ecsetelte az ott uralkodó korrupciót. Antonescunak nagyon drasztikus rendszabályokhoz kell folyamodnia, ha ott rendet akar teremteni. A Führernek az a véleménye, hogy az is nagy eredmény, ha sikerül elodáznia az ország szétesését. Amint már mondotta, őt csak egy dolog érdekli, és ez az olaj. Válaszként Sztójaynak arra a közlésére, hogy a kolozsvári bevonulásra másnap kerül sor,¹⁵ a Führer azt mondta, nagy szerencséje Magyarországnak, hogy ő, aki azelőtt osztrák volt, jól ismeri az ottani viszonyokat, mert különben Magyarország sohasem kapta volna meg Kolozsvárt. A románokat majd a guta ütötte, amikor ezt meghallották. Sztójay a továbbiakban a megszállandó területeken levő nyugtalanság veszélyeiről beszélt, szólt a hadseregen belül mutatkozó szétesés jeleiről, és arról a kellemtelen szerepről, melyet ott a szerinte bolsevistabarát Maniu játszik.¹⁶ Amikor a Führer megjegyezte, hogy komoly figyelmeztetést küldetett a románoknak, hogy végezzenek gyorsan és tisztességes formában a dolgokkal, Sztójay azt mondta, úgy gondolja, nem kerül sor rendzavarásra, mert péntekre¹⁷ már minden befejeződik; ekkorára a legutolsó átadandó területet is megszállják.

A Führer a beszélgetést azzal a megjegyzéssel fejezte be, hogy magatartásunk ebben az ügyben nem elvont eszméken alapult, hanem azt olajérdekeltségünk diktálta.

Kérte a magyar követet, adja át köszönetét a kormányzónak leveléért, és tolmácsolja neki szívélyes üdvözetét.

Hewel

F. 14/416—27.

DGFP—D. XI. 41.

¹⁵ Észak-Erdély kiürítése, illetve megszállása egy magyar—román katonai bizottság által kidolgozott és elfogadott ütemterv alapján, szakaszonként történt. Kolozsvárra 1940. szeptember 11-én vonultak be a magyar csapatok.

¹⁶ Maniu a Román Nemzeti Parasztpárt vezére. Észak-Erdély magyar megszállását néhány Maniugárdista merénylet zavarta meg.

¹⁷ Szeptember 13-án.

Berlin, 1940. szeptember 11.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT
BESZÉLGETÉSÉRŐL

685. sz.

A magyar követ, akit a bécsi döntőbíráskodás óta ma láttam viszont először, ecsetelte előttem az érintett magyar köröknek a talált megoldás fölött érzett egyetemleges élénk elégedettségét.

Ezután a követ röviden ismertette előttem azt a beszélgetést, amely tegnap a Führer előtt történt kihallgatása során folyt le.¹ Sztójay úrra mély benyomást gyakorolt ez az egy és negyed órás kihallgatás és az a kitűnő légkör, melyben a kihallgatás lefolyt. Mint különösen fontosat említette meg a követ a Führernek egy kb. alábbi tartalmú mondását: minél jobban bánik Magyarország saját határain belül a német ajkú kisebbséggel, annál inkább fog Magyarország „mágnesként” hatni a magyar határokon kívül élő népi németekre.

Sztójay úr azt is megemlítette, hogy a birodalmi külügyminiszter úr felhívta figyelmét a megnagyobbodott Magyarországnak jutott népes román kisebbséggel való méltányos bánásmódra.² A magyar kormánynak, mondta Sztójay, valóban ez a szándéka, ezt azonban attól kell függővé tennie, hogy megfelelően bánjanak a még Romániában maradt magyarokkal is, amiben sajnos, újra okuk van kételkedni. A követ megemlítette ezzel kapcsolatban néhány részletpéldát.

Részemről azt mondtam Sztójaynak, Magyarország ne felejtse el, hogy most sokkal több románt fogadott be határai közé, mint fordítva,³ és ezért kötelességei is nagyobbak.

2134/467 667.

Weizsäcker s. k.

353

Berlin, 1940. szeptember 24.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES
FELJEGYZÉSE

Von Erdmannsdorff követet ma az államtitkár úr¹ utasítására távbeszélőn nyilvánosan megkérdeztem arra a Budapestről származó DNB-jelentésre vonatkozóan, mely szerint Magyarországon a visszacsatolás után árboccsúcsra húzott lobogókat újra félárbocra eresztették, mégpedig a még nem teljesült revíziós igények miatti gyász kifejezésére.

Von Erdmannsdorff úr ehhez azt mondotta, hogy amikor a zászlókat annak idején árboccsúcsra húzták, a sajtóban egyidejűleg közölték, hogy ez csak 8 napra szól, s utána

¹ Lásd a 351. sz. iratot.

² A második bécsi döntés következtében mintegy egymillió román került magyar megszállás alá.

³ A Románia dél-erdélyi területén maradt magyarok számát Teleki szeptember 4-i parlamenti beszédében jelentős túlzással 700 ezerre becsülte. — Lásd KN. 1939. VII. köt. 2. old.

¹ Weizsäcker.

ismét félárbocra engedik a lobogókat. Ő ennek kapcsán saját kezdeményezéséből felhívta a külügyminiszter figyelmét egy ilyen intézkedés aggályos voltára. Csáky gróf a kérdésben megértést mutatott, de az volt a véleménye, hogy nem tud semmit sem elérni ez ügyben. Ezzel szemben arra törekszik, hogy a Magyar Revíziós Liga tevékenységét leszűkítse.

Von Erdmannsdorff követ újabb utasítás nélkül nem tesz az ügyben újabb lépéseket.

73/52 753.

Woermann s. k.

354

Berlin, 1940. szeptember 25.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

729. sz.

A magyar követ a birodalmi külügyminiszter úr római utazása¹ kapcsán ma szóba hozta előttem a balkáni helyzetet. Érdeklődött többek között a Romániának adott garancia megvalósítása iránt.

Ehhez azt mondtam a követnek, bizonyára az ő figyelmét sem kerülte el, hogy a sajtó hírt adott Tippelskirch tábornok bukaresti utazásáról.² Ezt a tényt megerősíthetem. Ha már egyszer magunkra vállaltuk ezt a román garanciát, akkor magától értetődően e garancia gyakorlati megvalósításáról is konkrét képet kell alkotni magunknak.

Megcáfoltam a követ előtt azokat a híreket, melyek szerint Rómában egy Balkán-konferencia összehívásáról lett volna szó. Ezzel szemben azt mondtam neki, bizonyára a sajtóból is tudja, hogy az oroszok, mint új Duna-parti hatalom, érdeklődést mutatnak az iránt, hogy részt vegyenek a dunai kérdések szabályozásában. E tekintetben bizonyára helyénvaló lesz valamilyen formában eleget tenni az orosz kívánságoknak.

A Törökország témával kapcsolatban a követ megemlítette a birodalmi külügyminiszter úrral nemrég lefolyt beszélgetését,³ melynek nyomán Sztójay, újból azt hallotta Budapestről, hogy Törökország ez idő szerint politikailag elszigetelten érzi magát, és mindent el fog követni, hogy ne kerüljön a tengellyel konfliktusba, még akkor sem, ha Olaszország és Görögország összezsapnának.

A magyar—jugoszláv viszonyról a követ néhány megjegyzést tett előttem, de ezek állítólag csupán megismétlései annak, amit előzőleg már a birodalmi külügyminiszter úrnak is megmondott, hogy ti. Jugoszlávia az érintkezés közvetlen felvételével és szerény határkorrektúrák felajánlásával akar jó légkört teremteni Budapesten. Magyarországnak nem tartja aktuálisnak Jugoszláviával közös határának megjavítását, de ha erről egyszer komolyan szó esne, úgy a legitim magyar óhajok jó darabbal tovább mennének, mint amit a jugoszlávok jelenleg elterveztek.

Weizsäcker s. k.

73/52 755—6.

¹ Ribbentrop 1940. szeptember 19—22-én tárgyalta Rómában. — Lásd DGFP—D. XI. 73., 79., 87. sz.

² Hitler utasítására 1940. szeptember 15—17-én Bukarestben tárgyalta német csapatok Romániába küldésének előkészítése érdekében. — Lásd DGFP—D. XI. 75.

³ Nem találtunk róla feljegyzést. Valószínűleg Hitlerhez hasonlóan szeptember 10-én fogadta Sztójayt Ribbentrop is. Erre látszik utalni a 352. sz. irat.

SZTÓJAY KÖVET FELJEGYZÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

732/B.

Gróf Teleki Pál magyar miniszterelnök maga vette át a visszatért kelet-magyarországi és erdélyi területek kormánybiztosi tisztét, hogy így meg tudja akadályozni a helyi hatóságok esetleges túlkapásait.

Teleki gróf már harmadik, e területen tett útjáról tért haza. Meglátogatott 31 várost és fontosabb vidéki helységet, és mindenütt maga folytatott megbeszéléseket a magyarság képviselőin kívül a német és román kisebbségek képviselőivel is.

Komolyabb incidensek a visszatért területen a megszállás óta sehol sem játszódtak le. Kivételt képez Szilágy megye három járása, melyekben a román lakosságot egy láthatóan központilag irányított szervezet útján — melynek szálai Maniu kastélyához vezettek¹ — arra bujtották fel, hogy támadják meg az átvonuló magyar csapatokat.

Zilahon pokolgépes merényletet követtek el egy laktanya ellen, melyben magyar katonaság volt elhelyezve. Ennek a merényletnek több magyar katona áldozatul esett. Ugyancsak Zilahon mérgezett tejjel követtek el merényletet magyar csapatok ellen. Ördögműt községben bevonulás közben rálöttek a határvadászokra. Ipp községben visszahagyott román géppuskákból löttek a templomtoronyból, aminek több halott és sebesült áldozata lett. Az ippi incidens jelenleg hadbírószági kivizsgálás alatt áll.

Teleki gróf, aki jól tud románul, maga ment el a felizgatott románok vezetőihez, hogy kérdőre vonja őket. Érdeklődésére, van-e valami előadni való panaszuk, nem tudtak semmi konkrétumot felhozni. Közölte velük, hogy a verekedéseknek nem tulajdonít különösebb jelentőséget, mivel ilyesmi a legszebb békeidőben is előfordul, azt azonban egyáltalán nem ismerheti el kisebbségi privilégiumnak, hogy katonai alakulatokat géppuskákkal vagy egyéb fegyverekkel megtámadjanak, és kútról vizet hozó katonákat orvul leszúrjanak.

Azt a bukaresti vezető személyiségek részéről legjobban felfűjt incidenst, hogy Bánffyhunyadi a román lakosság agyonvert egy pópát, aki uzsorás hírében állt, a miniszterelnöknek még csak elő sem adták.²

Gróf Telekinek tudomása van arról, hogy a visszatért területeken német és olasz megfigyelők is vannak, akik kormányaiknak jelentéseket küldenek. Nagyon hálás lenne a Külügyminisztériumnak, ha minden konkrét esetről értesítenék őt, akár diplomáciai

¹ Lásd a 351. sz. irat 16. jegyzetét.

² Az a mód, ahogy Sztójay feljegyzése a felhozott „incidenseket” előadja, tendenciózusan beállított valós események teljes valótlanságokkal vegyítésének eredménye. A mérgezett tejjel elkövetett merénylet, vizet hordó katonák leszúrása koholmány. Bánffyhunyadi nem a román lakosság verte agyon a román pópát (és még egy román személyt); a lincselés nem azért történt, mert uzsorás hírében állt volna, hanem mert keserű kifakadásokkal illette a bevonuló magyar csapatokat. Magyar honvédek és tábori csendőrök valósággal asszisztáltak meggyilkolásukhoz. Ördögműt községben rálöttek egy a bevonuló honvédségre, de sebesülés nem történt; a válasz viszont 80 helyi lakos kiirtása és 27 ház felperzelése volt. Ipp községben két magyar katona haláláért megtorlásul 154 lakos került tömegsírba. Ezek a tények különböző magyar katonai és polgári szervek hivatalos megállapításai, amelyeket természetesen a legnagyobb titoktartással kezeltek. V. ö. *Tilkovszky Loránt* Revízió és nemzetiségpolitika... 286—287. old.

úton, akár kormánybiztosi minőségében bárki részéről közvetlenül neki címzett levélben. Kivizsgál, elintézi, és ha kell, megtorol minden egyes bejelentett esetet.

Fenti közléssel kapcsolatban a magyar követ felhívja a Külügyminisztérium figyelmét azokra a magyar vasutas családokra, melyek az ókirályságban³ Piatra Nea és Ramnicul-Vâlcea pályaudvarokon teljesítettek szolgálatot. Ezeket most rövid úton elbocsátották azzal az utalással, hogy menjenek Magyarországra. Ezúttal egyelőre csak 11 családról van szó. Az ilyen esetek azonban a jövőben valószínűleg nem maradnak elszigetelten, és semmi esetre sem segíthetik elő a Románia és Magyarország közötti jobb viszony kialakulását.

73/52 764—5.

356

Berlin, 1940. szeptember 28.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVET BEJELENTÉSÉRŐL

735. sz.

A magyar követ ma kormánya megbízásából megkérdezte tőlem, mi a jelentősége a birodalmi külügyminiszter úr háromhatalmi egyezménnyel kapcsolatos nyilatkozata¹ következő mondatának:

„Minden államot, amely maga is azzal a szándékkal foglal állást e tömb mellett, hogy hozzájárul a népek békés kapcsolatainak helyreállításához, őszintén és hálásan üdvözlünk, és meghívjuk a politikai és gazdasági újjárendezésben való közreműködésre.”

Sztójay úr ezt a mondatot azonban kissé másként idézte, hivatkozva a Deutsche Allgemeine Zeitungra, ahol is a következők álltak:

„Minden államot, amely maga is azzal a szándékkal akar *csatlakozni* ehhez a tömbhöz, hogy hozzájárul a békés kapcsolatok helyreállításához, őszintén és hálásan üdvözlünk. Ezek *részt fognak venni* a politikai és gazdasági újjárendezésben.”

A magyar kormány most azt akarja megtudni, vajon ez a megjegyzés úgy értendő-e, mint az eddig részt nem vett államok felszólítása a csatlakozásra, és ha igen, milyen formásoknak kell a belépés előtt eleget tenni és milyen kötelezettségek származnak ebből az újonnan belépőkre. A magyar kormány, mely a tengelyhatalmakkal tudva-levőleg eddig is mindig a legszorosabban együttműködött, amennyiben ezt kívánatosnak tartjuk, belépési vagy csatlakozási készségét nyíltan is bejelentheti vagy a megkötött egyezménnyel való rokonszenvezését más módon is hivatalosan kifejezésre juttathatja.

Sztójay úr értésekre adta, hogy kormánya nyilvánvalóan kész részvételre, előbb azonban — emlékezve az antikomintern paktum és a német—olasz szövetség alkalmával lejátszódott eseményekre² — szondázni akar.

³ Románia 1918. előtti területén, tehát a Kárpátokon túli részén.

¹ 1940. szeptember 27-én a háromhatalmi egyezmény — NSz. 490—493. old. — megkötése alkalmából Ribbentrop nyilatkozatot tett. — Hiteles szövegét lásd Monatshefte für Auswärtige Politik, 1940. október, 785—786. old.

² Mindkét említett esetben váratlanul érte az aláíró feleket a magyar kormány csatlakozási készségének bejelentése.

Én először is helyesbítettem a birodalmi külügyminiszter úr nyilatkozatának a Deutsche Allgemeine Zeitungban helytelenül idézett verzióját. A helyes szövegezésre, valamint a szerződés bevezetésére támaszkodva — a birodalmi külügyminiszter úr állásfoglalásának fenntartásával — azt mondtam a követnek, hogy nincs szó nyílt szerződésről. A birodalmi külügyminiszter úrnak a követ úr által említett mondatát én úgy értelmezem, mint általános felhívást azokhoz az államokhoz, melyek a tegnapi aktussal rokon-szenveznek: formai vagy jogi jelentőséget én e mondatnak nem tulajdonítok.

Egyébként fönntartottam magamnak, hogy a magyar kormány nyilatkozatának elő-terjesztése után Sztójay úrnak pontosabb választ adjak.

Előterjesztem a birodalmi külügyminiszter úrnak, utasítást kérve, megerősíthetem-e mint helyénvalót a magyar követ előtt eddig képviselt álláspontomat.

Weizsäcker s. k.

2140/468 171—2.

DGFP—D. XI. 130.

357

Budapest, 1940. szeptember 30.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

2843. sz.

Észak-Erdély Magyarországhoz történt visszacsatolásának gazdasági kihatásairól már élénk viták kezdődtek a magyar közvéleményben. Így például a Kárpátok nagy részé-nek visszacsatolásától azt remélik, hogy ezzel megszűnik a magyar fáinség, mindenek-előtt a fenyőfában mutatkozó inség; sőt találkozunk olyan nézetekkel, hogy a jövőben Magyarország még exportálhat is fenyőfát. Azonkívül a Kárpátok nagy fenyőrengetegei-től azt remélik, hogy az biztos alapja lesz a cellulózipar további kiépítésének.

Saját észak-erdélyi faérdekeltségeink szempontjából nem lesz érédektelen, ha képet alkotunk magunknak arról, mit jelent számokban kifejezve az ottani fakitermelés a magyar fogyasztás számára. Észak-Erdély 1937-ben, az utolsó olyan évben, melyből e területre vonatkozóan statisztikai adatok állanak rendelkezésünkre, a következő-famennyiségeket termelte ki:

ezer köbméterben

<i>Tölgyfa:</i>	763,7
ebből tűzifa:	605,8
ipari fa:	157,9
<i>Bükkfa:</i>	1789,6
ebből tűzifa:	1419,8
ipari fa:	369,8
<i>Fenyőfa:</i>	1012,1
ebből tűzifa:	79,5
ipari fa:	932,6

Noha az egyik oldalon gyakran lehet hallani azt a nézetet, hogy Románia némely termelvénye kiaknázásánál rablógazdálkodást folytatott, a fára vonatkozóan itt általában az a felfogás uralkodik, hogy az ottani kapacitást jobban ki lehetne használni. Ezért úgy gondolják, hogy helyes irányítás mellett a fakitermelést tölgyből évi 900 ezer köbméterre, bükkből 2,4 millió köbméterre, fenyőből 2 millió köbméterre lehetne fokozni. Kiszámították továbbá, hogy Észak-Erdély maga mintegy 2,5 millió köbmétert fogyaszt (ebből másfél millió köbméter a tűzifa, egymillió köbméter az ipari fa). Mivel a többi magyar terület deficitjét 1,6 millió köbméterre becsülik, azzal számolnak, hogy a termelés fent jelzett fokozása esetén a teljes magyar szükséglet fedezhető lesz, sőt bizonyos exportfölösleg is fog mutatkozni, még ha ez az első években nem is biztos.

Az ásványi nyersanyagokkal való ellátás szempontjából mindenekelőtt Nagybánya környéke képezi élénk viták tárgyát, mivel ezen a vidéken arany-, ezüst- és nemesfém-bányák vannak. Az erdélyi bányák aranykitermelése kereken kétezer kilogrammot tesz ki, ami felülmúlja Magyarország kereken 1200 kilogrammot kitevő gazdasági arany-szükségletét. A nagybányai ezüstabányák évente több, mint 20 ezer kilogramm ezüstöt termelnek. Van ott azonkívül réz és higany is, valamint ólom. Nagybányától délre kénesvasérc- és mangán-előfordulások vannak. Kolozsvár közelében gipszelőfordulások vannak, melyek kétségtelenül alkalmasak Magyarország jövőbeni szükségletét nagy részben fedezni. Nagybányán van egy nagy kémiai vállalat, a Phönix Gyár, amely mintegy kétezer munkást foglalkoztat. Máramarossziget és Désakna környékén bőséges sóbányák vannak, úgyhogy ezzel az ország szükséglete fedezhető. A bihari hegyekben aszfaltlelőhelyek vannak, s ezek révén azt remélik, hogy könnyebbedés áll be a fontos nyersanyagszükséglet fedezésében.

Különös reményeket táplálnak a Nagyvárad közelében állítólag felfedezett, de eddig még ki nem aknázott bitumen-előfordulásokat illetően, melyekkel kapcsolatban ásványolaj-előfordulásokat is gyanítanak. Állítólag egy komolyan veendő magyar csoport máris azzal a tervvel foglalkozik, hogy ezeket az előfordulásokat német segítségével feltárják, s ennek érdekében rövidesen megkeresik a német érdekeltségeket.

Bár a bécsi döntés értelmében a földgáz-előfordulások fő területe Romániának megmarad, jelentős földgázlelőhelyek vannak a visszatérő területeken is Szamosújvár, Dés és Teke (Kolozsvártól északra) között. Ezeket érdemes kiaknázni, és kétségtelenül ki is fogják aknázni azokat.

A magyar nyersanyagbázisnak a visszacsatolás következtében várható kiszélesedéséről folyó viták mellett nem kevésbé heves viták folynak az ipar méreteiről is. Itt azt a felfogást képviselik, hogy bár a legfontosabb iparvidékek Romániánál maradnak, az új területek révén mégis néhány egészen jelentős gyár kerül Magyarországhoz. Ilyen például a kolozsvári Corvin Gépgyár, amely tudvalevőleg textilgépeket is gyárt és amely a régi Nagy-Magyarország legöregebb iparvállalatai közé tartozik. A nagyvállalatok közül az új terület a textiliparban tulajdonképpen csak a sepsiszentgyörgyi Klinger-textilgyárat hozza vissza. Megemlítendő még ebben a vonatkozásban a kolozsvári Ady Harisnyagyár és a börvéyi lengyár.

A kő- és agyagipart a kolozsvári Iris kerámiai vállalat, a Feketeerdői Üveggyár és a szatmári agyaggyár képviselik.

A bőripart a kolozsvári Dermata képviseli, mely mintegy kétezer munkást foglalkoztat, továbbá egy kisebb vállalat Marosvásárhelyen.

Besztercenaszódon van Erdély egyik legmodernebb papírgyára, mely évente 200 vagon papírt állít elő.

A cukoripar ottthona Marosvásárhely. A nagyobb serfőzdek közül megemlíthetők a nagyváradi Dreher—Haggenmacher Serfőzde, a kolozsvári Ursus Sörgyár és a besztercei Rohrich-serfőzde. Ezeknek a sörgyáraknak együttes kapacitása mintegy évi 270 ezer hektoliter.

Végezetül még megjegyzendő, hogy Nagyszalontán van Erdély egyik legismertebb és legnagyobb húskonzervgyára.

A teljesség kedvéért még megjegyzendő, hogy a Székelyföldön nagyobb fűrésztelepek vannak.

A felsorolt iparvállalatok túlnyomórészt valószínűleg román tőkeérdekeltségűek, ha nem teljes egészükben román tulajdonban vannak. Ezért kétségtelenül igen fontos lesz már most megvizsgálni, nem kell-e vajon, és adott esetben mely helyeken kell német tőkét rendelkezésre bocsátanunk az eddigi román tulajdon felváltására, mert különben a román érdekeltségek nagy része rövid időn belül magyar kézbe menne át.

Mezőgazdasági téren abból kell kiindulni, hogy átlagos és rossz aratás esetén Észak-Erdély ráfizetéses terület. Észak-Erdély összesen mintegy 5 millió hektárnyi területéből kerek másfél millió hektárt hasznosítanak szántóföldként, 650 ezer hektár a legelő és 600 ezer hektár a rét, a többi erdő és ugar. A szántóként hasznosított területen a termés az 1931—1935. évek átlagában a következő volt:

3,5 millió métermázsza búza
0,7 millió métermázsza rozs
0,6 millió métermázsza árpa
1,2 millió métermázsza zab
3,7 millió métermázsza kukorica
5,2 millió métermázsza burgonya
0,4 millió métermázsza répa.

Az ez évi előrelátható terméseredményekről megbízható adatok még nem állnak rendelkezésre, de azt a rossz időjáráson kívül valószínűleg az utolsó hónapok latens hadiállapota is csökkenti. Mindenesetre azzal számolnak, hogy például búzából Csonka-Magyarország ebben az évben mintegy 1—2 millió métermázsát lesz kénytelen az új területnek leadni.

Magyarország állatgazdálkodása az új terület révén jelentősen gazdagodik. Az erre vonatkozó utolsó, 1935. évből rendelkezésre álló hivatalos számadatok szerint az állatállomány akkor 180 ezer lóra, 837 ezer szarvasmarhára, 357 ezer sertésre és 1248 ezer juhra rúgott. Mind a szarvasmarha-, mind a juhállomány oly nagy, hogy ezek jelentősen növelik ezen a területen Magyarország exportlehetőségét. Ezen túlmenően a magyar gyapjútermelés és bőripar is jelentős könnyebbésséghoz jut majd. Mivel Észak-Erdélyben úgyszólván egyáltalán semmi gyapjúipar nincs, az ottani nyírott gyapjú csaknem teljes egészében a Csonka-Magyarországi gyárak rendelkezésére áll.

Különös feladatok elé állítja az új terület a magyar gazdaságpolitikát közlekedési téren. A vasúthálózatot alaposan ki kell bővíteni, már csak arra való tekintettel is, hogy az új határ egy csomó vasútvonalat átvágott. Például a Kolozsvárt Székelyfölddel összekötő vasútvonal helyett, amely most román területen vezet át, még a katonai közigazgatás ideje alatt¹ újat kell építeni magyar területen. Alapos revízióra szorul az úthálózat is. Az utak állapota — eltekintve a Nagyváradon és Kolozsváron át vezető nagy átmenő útvonaltól — kivétel nélkül sokkal rosszabb, mint Csonka-Magyar-

¹ Észak-Erdély 1940. november 26-ig katonai közigazgatás alatt állt.

országban. A magyar szervek nyilván a legjobb szándékkal vannak eltelve, hogy ezeket a hiányosságokat pótolják, de elsősorban az államháztartásban erre rendelkezésre álló anyagi eszközök nagyságától függ majd, hogy a szükségessé váló munkákat milyen mérvben és milyen ütemben tudják elvégezni.

Magában Erdélyben főleg amiatt panaszkodnak, hogy az új határ sok helyen szoros gazdasági összeszővődéseket vágott szét. Így több helyen elválasztották a fűrésztelepeket a hozzájuk tartozó erdőktől, a cukorgyárakat a nekik szállító répatermő területektől stb. Kolozsvár és Brassó határvárosok lettek, és csaknem egész mögöttes területüket elvesztették. A jelenleg itt tárgyaló magyar—román bizottság² feladata lesz, hogy ezeket a súlyos nehézségeket a lehetőség szerint enyhítsék, és legalább átmeneti időre megkönnyítsék az átállást az új határvonalra. Amint eddig megállapítható, erre mindkét oldalon megvan az akarat. Azonkívül a miniszterelnök az újonnan szerzett területeken végzett legutóbbi szemleútján egy erdélyi gazdasági tanácsot hívott létre,³ mely Észak-Erdély valamennyi gazdasági ágának legnevesebb képviselőiből áll. Ennek a tanácsnak a feladata az új terület speciális gazdasági érdekeinek előmozdítása, azoknak az anyaországgal szembeni képviselete és az átmeneti nehézségek megkönnyítése. Még ha egyelőre nem is lehet semmit sem mondani e tanács tevékenységének sikeréről, valamint a magyar kormány Észak-Erdélyre vonatkozó egyéb gazdasági terveiről, annyi máris megállapítható, hogy a magyar kormány komoly szándékot mutat arra, hogy az újonnan szerzett terület gazdasági érdekeivel és szükségleteivel különös intenzitással foglalkozzék.

4460/E. 087 076—80.

von Erdmannsdorff s. k.

358

Budapest, 1940. október 7.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

657. sz.

A United Press jelentése, hogy Romániába egy német hadosztály érkezett, arra indította az itteni külföldi újságírókat, különösen az amerikaiakat, hogy az ügyre vonatkozóan kérdést intézzenek a magyar Külügyminisztérium sajtóosztályához. A sajtóosztály viszont a követséget kérdezte meg, mondhat-e valamit, és ha igen, mit. Egyben a további kombinációk és rémhírek megelőzése érdekében azt javasolta, hogy adjanak ki közleményt bizonyos küszöbön álló átvonulásokról, illetve közbeeső leszállásokról; esetleg abban a formában, hogy a román kormány kérésére a közeljövőben német katonai misszió indul Romániába tancsapatokkal, a román hadsereg újjászervezése céljából. Mivel békeidőben is szokásos eljárásról van szó, és Románia senkivel sincs hadiállapotban, a magyar kormány megadta az engedélyt az átvonulásra.¹

73/52 792.

Erdmannsdorff

² A bécsi döntőbírói határozat 6. pontja értelmében magyar—román közvetlen tárgyalások útján kellett rendezni „az állami fennhatóság változásából adódó kérdéseket”. — Lásd NSz. 480. old.

³ 1940. szeptember 14-én alakult meg.

¹ Az átvonulás engedélyezése 1940. szeptember 30-án történt. — Lásd DGFP—D. XI. 131.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

669. sz.

A külügyminiszter magához kéretett, hogy ismertesse velem az angol követ¹ tegnap nálát látogatását. Az angol követ a következőket adta elő:

Anglia a háborút a végtelenségig folytatni fogja, egyre szorosabb együttműködésben az Egyesült Államokkal. A következő hónapban Egyiptom elleni német—olasz hadjáratot számol és német invázióval, amit az angol hadsereg alig vár. A követ panaszkodott a magyar sajtó angolelles magatartása miatt. Megjegyzését, hogy a Németország előtti túlságosan nagy magyar csúszás-mászás a békekonferencián még sokba kerülhet Magyarországnak, Csáky gróf erőiesen visszautasította, utalással arra, hogy az angolok Beneš támogatják.² Hozzáfűzte, hogy nemcsak ő személyesen, de az egész magyar nemzet sem vár sokat Angliától, még abban a lehetetlen esetben sem, ha Anglia a háborút megnyerné. Az angol követ megfelelő megjegyzésre azt felelte, senkinek semmi köze hozzá, hogyan és milyen feltételek mellett vonulnak német csapatok Magyarországon keresztül egy olyan államba, mellyel Anglia diplomáciai kapcsolatokat tart fenn. Magyarország csak üdvözli a német csapatok romániai állomásoztatását, mivel — ellentétben az angol szándékokkal — nem áll érdekében, hogy ott nyugtalanság és bolsevizmus keletkezzék. Az angol követ azt felelte, nézete szerint kormányának az adott körülmények között jogában áll bombákat dobni Magyarországra. Csáky ezt a megjegyzést humorosan fogta fel, utalva ennek gyakorlati kivihetetlenségére. A követ erre azt válaszolta, dobtak le már az angolok Bécsre és Prágára röpcédulákat. Csáky kérdésére, vajon ezt a bejelentést hadüzenetnek kell-e felfognia, az angol nemmel válaszolt és hozzáfűzte, az angoloknak ugyanolyan joga lenne bombákat dobni a Magyarországon átvonuló német csapatokra, mint ahogy az olaszok is hasonló módon járnak el Egyiptomban,³ noha Olaszország és Egyiptom között nincs hadiállapot.

73/52 793—4.

Erdmannsdorff

¹ O'Malley.

² Beneš volt államelnök vezetésével 1940. július 23-án Londonban ideiglenes csehszlovák kormány alakult.

³ Egyiptomba 1940. szeptember 8-án angol csapaterősítések érkeztek.

Berlin, 1940. október 11.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR ELŐTERJESZTÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

763. sz.

Amikor a magyar követ ma előhozta előttem, hogy a tengelyhatalmaknak felügyeletük alá kellene venni a bécsi döntőbíróági ítélet végrehajtására vonatkozó, kátyúba jutott magyar—román tárgyalásokat,¹ azt válaszoltam a követnek, hogy először a határvidéken kell újra helyreállnia a rendnek és nyugalomnak. Amíg ez nem történik meg, egyáltalán nem hiszek e tárgyalások újrafelvételében.

Sztójay úr erre azt válaszolta, gróf Csáky már pár nappal ezelőtt felajánlotta budapesti követünknek, hogy győződjön meg a román vádaskodások valótlanágáról, ehhez rendelkezésére bocsát minden utazási kényelmet. Amint azt előttem Sztójay később telefonon még külön is megerősítette, Csáky nemcsak teljesen egyetért egy ilyen kivizsgálással, hanem arra is kész, hogy olyan német—olasz bizottság működését is engedélyezze, amely nem tartozna a tengelyhatalmak Budapesten akkreditált követségeinek vezetése alá.

Most tehát kezünkben van mind Magyarország, mind Románia felszólítása,² hogy németekből és olaszokból álló bizottságot küldjünk a szóban forgó területekre, és most már csak a módokat kellene megállapítanunk, valamint a bizottság rövidre szabandó működése tartamára sajtóbékét kellene előírni mind a magyaroknak, mind a románoknak.

Szabad kezünk van abban a másodlagos kérdésben is, hogy a bizottságot csak a magyarországi és romániai követségek tagjaiból állítsuk össze vagy élére a központból állítsunk személyiségeket. Véleményem szerint a legjobb az lenne, ha a személyzetet a követségekből vennénk, élére viszont hazai tisztviselőt állítanánk. A beutazandó területek részben új magyar, részben román területen fekszenek. Nem lehet kívánni a románoktól, hogy ott von Erdmannsdorff úr, sem a magyaroktól, hogy ott meg Fabricius úr szerepeljen.³ Megosztott eljárás esetén kettős jelentéseket kapnánk, melyek a követek beállítottóságát tekintve, valószínűleg nem fednék egymást. A követek számára nehéz is lenne olyan jelentést küldeni, amely nem annak a kormánynak adna igazat, melynél akkreditálva vannak. Azt ajánlom tehát, képezzünk egy kis egységes, vegyes, a budapesti és bukaresti német és olasz követségek tagjaiból összeállított bizottságot, melynek élén azonban egy-egy hazai német, illetve olasz tisztviselő álljon.

Jóváhagyást kérve

előterjesztem

2134/467 674—5.

a birodalmi külügyminiszter úrnak⁴

Weizsäcker s. k.

¹ Az Erdély területi megosztása folytán előálló, főként gazdasági természetű problémák rendezése végett megindult tárgyalások az észak-erdélyi magyar atrocitások miatt szakadtak meg.

² A román kormány már 1940. október 7-én javasolta német—olasz vegyes bizottság kiküldését az erdélyi állapotok kivizsgálására. — 271/176 918.

³ A budapesti, illetve a bukaresti német követ.

⁴ Ribbentrop jóváhagyta Weizsäcker előterjesztését, és ebben az értelemben vette fel az érintkezést ez ügyben az olasz kormánnyal. — 271/176 837. — A német részről Altenburg miniszteri osztályfőnök, olasz részről Roggeri külügyminisztériumi főtisztviselő vezetésével megalakult vegyes bizottság 1940. október második felében végezte erdélyi helyszíni vizsgálatait, és 31-én nyújtotta be zárójelentését.

SCHMIDT KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE
SZENTMIKLÓSY SAJTÓATTASÉVAL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Ma magamhoz kérettem Szentmiklósyt urat, akivel számos folyó ügyet beszéltem meg. Szóba hoztam előtte többek között a Magyar—Német Társaság kiadásában megjelenő Ungarn című folyóiratot, melyben annak ellenére, hogy a budapesti követség erre a társaság főtítkárá¹ már figyelmeztette, a legutolsó, szeptemberi számban megjelent „Magyar polgárság a középkorban” című cikk helyt nem álló antitézisekben kísérletet tesz arra, hogy csökkentse a német telepések Magyarország szellemi és kulturális fejlődésében játszott szerepét.²

Szentmiklósyt úr megpróbálta védelmébe venni a cikk által képviselt tételt, hogy tudniillik a német népi erők kulturális értékei csak azzal váltak lehetségessé a magyar élettérben, hogy a magyar katona védően odaállt a német polgárok és kézművesek elé, akik maguk nem voltak hajlandók harcra és áldozatokra. Szentmiklósyt úr ezt a tételt országszerte általános felfogásnak nevezte.

Tudomására hoztam Szentmiklósyt úrnak, lehet, hogy ez Magyarországon ország-szerte általános felfogás, Németországban azonban semmi esetre sem az, és itt nem talál megértésre, ha a német—magyar viszonyt azzal próbálják megalapozni, hogy azt bizonygatják: a magyarországi német telepéseknek semmi részük sincs választott hazájuk történelmében és kultúrájában.

Felhívtam továbbá Szentmiklósyt úr figyelmét a Budapestről német újságíróknak és német közéleti személyiségeknek küldött bulletinekre. Felszólítottam, hogy e bulletinek tartalmát korlátozzák a Németország és Magyarország közötti érdemi vonatkozásokra, és ne térjenek ki benne pl. a Románia elleni magyar polémiákra. Világossá tettem Szentmiklósyt előtt, hogy kizárólag az ezért felelős német szervek határozzák meg azt, milyen mértékben hozzák a más népek és nemzetek között felmerülő politikai viták anyagát a német közvélemény tudomására.

Szentmiklósyt úr, aki szívesen jön hozzám minden lehetséges kis és kicsinyes ügygel, hogy panaszait itt kipakolja, most szemmel láthatóan meg volt illetődve a magyar publicisztika ilyen és más egyéb olyan példáitól, melyek kifogásolását szükségesnek tartottam. Ezért a beszélgetés végén támadásba lendült, hivatkozva Rudolf Fischernek a Súdost-Echóban megjelent cikkére,³ melyet igaz ugyan, hogy — mint mondotta — még nem olvasott, amelynek híre azonban már eljutott hozzá és követéhez. Azt kellett mondanom Szentmiklósyt úrnak, hogy erről a cikkről semmi tudomásom sincs és ezért vitatkozni sem tudok róla.

Szentmiklósyt megkísérelte, hogy ezen az érintett témán keresztül hosszabb fejtegetésekbe kezdjen a románok barbár magatartásáról. Azonban érvelése nem sikerült, és az volt a benyomásom, hogy szívében befejezetlen propagandabeszéd érzésével búcsúzott el.

dr. Schmidt

73/52 810—2.

¹ Kibédi Varga Sándor professzor.

² A cikk szerzője: Mályusz Elemér.

³ A bécsi hetilap 1940. október 11-i számában „Störungen des Súdostaufbaues” címmel megjelent cikk Magyarországot vádolja azzal, hogy megzavarja a délkeleti térségben a békés viszonyok azon kiépítését, amelyhez a kereteket a második bécsi döntés adta meg.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

767. sz.

A magyar követ éppen most hozta el Gaus államtitkár-helyettes úrnak és nekem kormányának nyilatkozatát, mely szerint az fenntartás nélkül csatlakozni óhajt a háromhatalmi egyezményhez.¹ Hivatkozott az egyezmény előszavában szereplő megjegyzésre, mely szerint az egyezmény célja a tartós béke, és indítványozta, hogy ezt a gondolatot a parafálandó jegyzőkönyv bevezetésében még egyszer külön vegyék fel. Rövid felvilágosításom után, hogy a háromhatalmi egyezményhez történő fenntartás nélküli csatlakozás ennek előszavát is magában foglalja, a követ késznek nyilatkozott arra, hogy az általa felvetett, kormánya békés célkitűzéseit hangsúlyozó gondolatot a csatlakozási jegyzőkönyv aláírása alkalmából kibocsátandó hivatalos magyar nyilatkozatba vegyék bele, s ezzel előbbi indítványát elejtette.

A bizottságokban való részvételt illetően (a háromhatalmi egyezmény 4. cikkelye) a követ tudomásul vette, hogy Magyarország részvétele a jegyzőkönyvben említett bizottságokban csak az olyan esetekben esedékes, ha magyar érdekek is érintve vannak.

Végül a követ előadta, hogy Magyarországnak tudvalevően még további kívánságai vannak, amelyek végleges szabályozása nélkül nincs biztosítva Délkelet-Európában az igazi béke. Utalt ezzel kapcsolatban a magyar—jugoszláv határra. A magyar kormány a háromhatalmi egyezményhez történő csatlakozáskor szeretne erre emlékeztetni és kifejezésre juttatni, hogy erről a „politikai és gazdasági újjárendezésnél” (lásd a birodalmi külügyminiszter múlt hó 27-i nyilatkozatát)² nem szabad megfeledkezni, hanem ezt is meg kell oldani. A követ azonban tudomásul vette, hogy ilyen nyilatkozat megtételére a háromhatalmi egyezmény parafálásánál nincs alkalom, és nem lenne helyes a területi revíziós kívánságok összekapcsolása a háromhatalmi egyezménnyel, úgy, amint azt Sztójay javasolta.

Ez utóbbit, miután fenti beszélgetéséről szóban referáltam a birodalmi külügyminiszter úrnál, a követ előtt távbeszélőn még egyszer nyomatékosan megerősítettem. Egyebekben közöltem vele, hogy a birodalmi külügyminiszter úr jóváhagyta beszélgetésünk eredményeit, különösképpen pedig azzal is egyetért, hogy a jegyzőkönyvet gróf Csáky személyesen írja alá, ha ez lehetséges, f. hó 17-én, csütörtökön.³

Weizsäcker s. k.

2134/467 676—7.

¹ Az egyezmény szövegét lásd NSz. 490—493. old.² Lásd a 356. sz. irat 1. jegyzetét.³ Az aláírásra csak november 20-án került sor, Teleki és Csáky bécsi látogatásakor.

BRAUNNAK,

A TRANSDANUBIA KÜLKERESKEDELMI VÁLLALAT IGAZGATÓJÁNAK,
HITLER BIZALMAS INFORMÁTORÁNAK JELENTÉSE

Hivatkozom f. hó 7-én kelt jelentésemre.¹ Ebben a jelentésemben többek között Magyarország gazdasági helyzetéről írtam. E jelentés kiegészítéseként ma még a következőket fűzöm hozzá:

I. Gazdasági helyzet

Németország a háború kitörésekor kijelentette, hogy a délkeleti térségnek meg kell őriznie nyugalma és termelnie kell. Ha ma megnézzük a magyar gazdasági helyzetet, úgy elmondhatjuk, hogy Magyarország kétségtelenül mindent megtett annak érdekében, hogy ezt a német kívánságot *ne* teljesítse. Magyarország iránt érzett minden barátságunk mellett is arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a magyar kormány mindent megtett az ország tönkretételére. Ez angol kívánság volt, semmi esetre sem német. Én vagyok az utolsó, aki azt állítanám, hogy a magyar kormány tudatosan teremtette meg a mai helyzetet. De a tehetetlenségnek olyan tömegével találkozunk, hogy ki kell jelentenünk: ez a tehetetlenség közveszélyes. Ez a tehetetlenség a mi német érdekeink ellen irányul, és lehetetlen dolog továbbra is elnézni Magyarország hanyatlását. Október 7. óta a helyzet a következőképpen változott: a magyar kereskedelem, mindenekelőtt a magyar zsidó kereskedelem, vad pánikban menekül a pénzből az áruba. Ezáltal hihetetlen méretű áremelkedés áll elő. Hogy példát is hozzak fel, hadd utaljak a hagyma- és fokhagymapiacra. A hagyma alapára, mely normális években 6—8 pengőre rúgott, néhány hét alatt 22 pengőre emelkedett, a fokhagyma ára 20 pengőről 50 pengőre. A húsarak állandó felfelé mozgásban vannak. Ugyanez áll a vaj- és zsírarakra is. A létfenntartási költségek Magyarországon az utóbbi hetekben 25—30%-kal emelkedtek, még ha a kormány hamis statisztikai adatok segítségével ezt nem is akarja észrevenni. Az ipar csak gyengén van ellátva nyersanyagokkal, ezért növekszik az elbocsátottak száma, s ezzel együtt a munkanélküliség. A bányászoknak az őket megillető természetbeni bért már nem tudták teljes egészében kiadni. Ennek eredménye az immáron csaknem három hete tartó sztrájk. Miután a kormány ezt a sztrájkot politikai sztrájknak nyilvánította és megtiltotta, hogy a szociális kérdést érintsék, ez a sztrájk valamennyi szénbánya általános sztrájkjává terebélyesedett,² ami Magyarország számára napi 2500 vagon szénkiesést jelent. Még ma is 30 ezer munkás sztrájkol. Ugyanekkor sem az ipar, sem a vasút, sem a városok, sem a lakosság nincs ellátva tüzelőanyaggal. Budapest ma minden széntartalék nélkül néz a tél elé. A mozgósítás következtében Magyarország arra sem volt képes, hogy tűzifa szükségletéről gondoskodjék. A vasúti anyag szűkössé válása azt is lehetetlenné teszi, hogy a szükségmunkákhoz, pl. az útépitésekhez anyagot szállítsanak a helyszínre. Románia Erdélyből az összes gördülőanyagot elszállította.

¹ Nem ismeretes.

² Lásd *Szekeres József*: Az 1940. évi általános bányászsztrájk története. Századok, 1967. 1—2. sz.

Magyarország ezért arra kényszerül, hogy viszonylag kicsiny és mindenekelőtt erősen elavult kocsiparkját Erdély számára is rendelkezésre bocsássa.

Miután az utolsó hetek jó időjárása következtében a kukoricatermés messzemenően megmenthető volt, Magyarországon most nagyarányú sertés- és szarvasmarha-hizlalás kezdődik. Ez a hizlalás megdrágított hizlalóanyaggal (kukoricával) folyik. Márciusra vágómarhából jelentős fölösleg lesz. Ezt a vágómarhát azonban lényegesen drágábban hizlalják fel, s ennek a szabályozatlan gazdálkodásnak az eredménye árzuhanás lesz, amire ismét rá fog menni a parasztok vagyonának egy része. De ma talán még nem is helyes, ha Magyarországon márciusig gondolkozunk előre. Teljesen megrendült gazdasági életet látunk, fedezetlen államháztartást, állandóan növekvő árakat, látjuk annak szükségességét, hogy a tisztviselők fizetését lényegesen fel kell emelni, látjuk a nagy erdélyi menekültnyomort (mintegy 50 ezer menekültől kell gondoskodni, akik minden nélkül jöttek át a határon),³ látjuk a növekvő munkanélküliséget és az éhező mezőgazdasági munkásokat, akik a mozgósítás következtében kereset nélkül maradtak, és látunk mindezzel szemben egy tehetetlen kormányt, amely még csak kísérletet sem tesz arra, hogy szembeszálljon mindeme nehézségekkel, mert ehhez hiányzik az esze, a tekintélye és az, hogy örömet lelje a kerek elhatározásokban. A kormány egyelőre azzal segít magán, hogy megtiltja, hogy a sajtóban az általános sztrájkról és a gazdasági nyomorról írjanak. Ez a cenzúrintézkedés azonban csak a kormány vagy csak az államfő számára hozhat megnyugvást, de magán a gazdasági helyzeten ez a struccpolitika semmit nem változtat. Azt azonban mindenesetre látjuk, hogy tehetetlenségükkel szándékosan tönkretették Németország egyik ellátási bázisát, és látjuk, hogyan válik egy agrárország termelő országából ellátandó országgá.

II. A magyar kormány

Ilyen cím alatt utolsó jelentésemben már kifejtettem, hogy gróf Teleki Mihály magyar földművelésügyi miniszter a közeljövőben megválik tárcájától. Úgy látszik, a kormány most gróf Teleki Mihályon kívül a miniszterelnök barátját, Varga ipari és kereskedelemügyi minisztert is fel akarja áldozni. Helyére valószínűleg a kormányzó fia, Horthy István kerül, az Államvasutak jelenlegi elnöke, a földművelésügyi miniszter helyére pedig a miniszterelnök rokona, Lukács államtitkár lépne.⁴ Nem akarom azt állítani, hogy gróf Teleki Mihály lángész, de legalább tiszta kezű és tisztességes. Lukács kétségtelenül még sokkal kevésbé lángész, mint Teleki Mihály. A fiatal Horthyról azonban tudjuk, hogy liberális beállítottságú ember, aki a legmesszebbmenően a zsidók függvénye. Azonkívül azt is tudjuk róla, hogy tehetségtelen, és mindenekelőtt tudjuk róla, hogy nemet-ellenes. Gróf Teleki miniszterelnök közben készítgeti a maga alkotmányreformját.⁵ Ezt nemrég már be is jelentette a mérnöki kamarában tartott beszédében. Ebből a bejelentésből az tűnik ki, hogy Teleki szemei előtt olyan új alkotmány lebeg, amely keveréke lenne a rendi államnak és a kamarai képviselőnek. Felmerül a kérdés, hogyan merészel

³ Dél-Erdélyből.

⁴ A szélsőjobboldallal szimpatizáló Teleki Mihály leváltására valóban sor került, de csak december 30-án, helyébe azonban nem Lukács Béla földművelésügyi államtitkár, hanem báró Bánffy Dániel került. (Lukács Bélát november 5-én a kormánypárt elnökévé választották meg.) Varga József pedig 1940 márciusáig miniszteri székében maradt.

⁵ Lásd *Beér János*: A Horthy-korszak államtörténetéhez. (A Teleki-féle alkotmányjavaslat.) Jogtudományi Közlöny, 1959. 350—356. old. Az alkotmányreform-tervezet elkészült részét közli: HMTI. 53a.

egy csődbe jutott kormány ilyen alkotmányt ajánlani a népnek? Egyáltalán fel kell vetnünk a kérdést, miért nem vonja le egy csődbe jutott kormány a konzekvenciákat. Erre magyarázatot csak a magyar kormányzó személyében találhatunk. Egy, a kormányzóhoz nagyon közel álló személy kijelentette nekem, hogy őfőméltósága nem gondol gróf Teleki Pál miniszterelnök elejtésére. Őfőméltósága nem gondol arra, hogy a kormányt Szálasi- vagy Imrédy-féle bűnözőknek engedje át. Őfőméltósága inkább maga is kardot ránt még, ha így kell lennie, hogy egyedül harcoljon e bűnözők ellen. A kormányzóban ma egy olyan öreg embert kell látnunk, aki sohasem volt nagyon okos, de közben még rövidlátó és egyoldalú is lett, akinek környezete kivétel nélkül a ma uralkodó liberális-zsidó-klerikális feudális rendszerből áll. Volt már a közelmúlt történelmében egy államelnök,⁶ aki éveken át éppen olyan változatlan határozottsággal állt ellen az idők szavának, és azt hitte, megállíthatja a történelmet. De ennek az államelnöknek olyan környezete volt, amely azon fáradozott, hogy őt naponta befolyásolja jó irányba. Modernül gondolkozó, intelligens környezete volt. Ilyet azonban a kormányzó környezetében, sajnos, nem találunk.

III. Vádak a magyar kormány ellen

Ma a magyar kormány tisztában van azzal, hogy túl hatalmas szomszédját a külszín szerint respektálnia kell. Másrészt aggodalmasan fáradozik azon, hogy magában a népben aláássa Németország tekintélyét. Hiszen a Németország iránti túl nagy rokonszenv könnyen vezethetne a rezsim megbuktatására. A kormány azon fáradozik, hogy célját gyakran meglehetősen naiv eszközökkel érje el, és biztos, hogy ebből a gonosz játékból a belügyminiszteren⁷ és miniszterelnökön, a kormányzói kabinetirodán⁸ kívül gróf Csáky külügyminiszter is kiveszi a részét. Igaz, hogy Csáky gróf azon fáradozik, hogy — mindenekelőtt követünk⁹ előtt — megjátssza az áldozati bárányt; de ha ő csak áldozati bárány, akkor legalábbis jellemtelen, ha szó nélkül nézi ezt a garázdálkodást. A következő pontokat sorolom fel:

1. Magyarországot változatlanul elárasztják olyan rölapok, melyeken azt magyarázzák a népnek, hogy Németország minden élelmiszert elvett Magyarországtól, és a népnek emiatt éheznie kell. A kormánynak még eddig nem sikerült e rölapok szerzőit felderítenie. Ezeket a rölapokat most a szénbányavidékeken is terjesztik. A szénbányákat a katonaság hermetikusan elzárja. Hát akkor olyan nehéz lenne vajon a rölapok terjesztőit felderíteni? A kormány körülbelül egy negyedévvvel ezelőtt megállapította, hogy a francia követség személyzete hasonló röpiratokat terjesztett. A követség két emberét tetten is érték. Csáky gróf kijelentette az egyik magyar képviselő előtt: bebizonyosodott, hogy egy Auer nevű magyar ügyvéd¹⁰ a rölapok szerzője, s ezt az Auert ősidők óta a francia követség bizalmi embereként is ismerik. Mindezek ellenére Auer még ma is szabadon sétálgat Budapest utcáin.

2. A lengyel követség még ma is szabadon folytathatja Magyarországon németellenes tevékenységét. Ismeretes — és erre német kézben bizonyítékok vannak —, hogy a londoni lengyel kormány illegális képviselőinek is volt Budapesten rezidenciája, és hogy

⁶ Wilhelm Miklas osztrák államfő.

⁷ Keresztes-Fischer Ferenc.

⁸ A kormányzói kabinetiroda főnöke Keresztes-Fischer Lajos tábornok, a belügyminiszter testvére volt.

⁹ Erdmannsdorff.

¹⁰ Auer Pál.

ezeket a miniszterelnökök veje¹¹ idejekorán figyelmeztette, amikor a Honvédelmi Minisztérium által kívánt letartóztatásuk küszöbön állt.

3. Elismert és kipróbált magas rangú németbarát tiszteket rendszeresen nyugdíjaznak és bocsátanak el a hadseregből. Utalok Barabás altábornagy öngyméltóságának nyugdíjazására, akit a kormányzó személyesen minősített politikailag megbízhatatlannak, különösen, mert volt bátorsága a bányászsztrájk idején szót emelni a bányamunkások jogos követeléseinek teljesítése érdekében. Utalok az attasésoport főnöke, Juhász alezredes nyugdíjazására. Juhász alezredest az angol követ¹² vacsorán látta vendégül a Hotel Ritzben. A vacsorán még különböző ismert magyar mágnások is részt vettek. Az egész vacsora alatt csak bóherokról beszéltek és a Führert ócsárolták. Az angol követ ezután így szól Juhász alezredeshez: „Nos, alezredes úr, most hallhatja, hogyan vélekednek a magyarok Németországról.” Juhász így válaszolt: „Ennél az asztalnál csak két magyar ül, nevezetesen én és a feleségem, és mi még nem szoltunk hozzá ehhez a témához.” Ennek következménye Juhász alezredes azonnali nyugdíjazása lett, akit én erre föl azonnal alkalmaztam. Az így nyugdíjazott tisztek felsorolását tetszés szerint folytathatnám. A német katonai attasé¹³ erre vonatkozó jelentései bizonyára úgyszemint rendelkezésre állnak. Ma már ahhoz, hogy egy magyar tisztet nyugdíjazzanak, elég, ha német személyekkel baráti kapcsolatokat tart fenn.

Ezeknek a vádpontoknak a felsorolása még tetszés szerint folytatható.

IV. A magyar belpolitika

Azok az információk, melyeket mostani magyarországi tartózkodásom alatt rendelkezésemre bocsátottak, azt mutatják, hogy Szálasi szabadlábra helyezésének¹⁴ okairól megalkotott nézeteim hamisak voltak. Amint ezt most meg tudtam állapítani, ennek a szabadlábra helyezésnek a következő volt a háttere: Ruskay altábornagy öngyméltóságának, az új nyilaskeresztes vezérnek,¹⁵ óriási vonzereje volt. A kormány mindenekelőtt azzal volt tisztában, hogy a tisztikar 80%-a Ruskay mögött áll. Ruskay kifejezetten veszélyes lett a kormányra. Számoltak tehát a tipikus magyar mentalitással, és kiengedték a börtönből Szálasi őrnagyot abban a reményben, hogy Szálasi őrnagy és Ruskay tábornok között majd vezetői vetélkedés tör ki, amivel a nyilaskeresztes csoportok egyesülését akarták megakadályozni. A kormánynak ez a reménysége nem teljesült. Szálasi azonnal megegyezett Ruskayval.¹⁶ Szálasi a nép legnagyobb része messiásként fogadta. A nép benne látta megmentőjét minden bajból, és nem túlzás, ha még ma is kijelentjük, hogy a magyar lakosság legnagyobb része Szálasiiban látja szabadítóját.

V. Teleki-anekdoták

Befejezésül el kell még mondanom a következő jellemző tényt: Magyarország Németország legnagyobb felháborodására f. évi február és március hónapokban 35 ezer sovány marhát szállított Franciaországnak. A Magyarország és Franciaország közötti

¹¹ Gróf Zichy Nándor.

¹² O'Malley.

¹³ Günther Krappe.

¹⁴ Szeptember 16-án, az észak-erdélyi területgyarapítás alkalmából kiadott amnesztia keretében.

¹⁵ Ruskay Jenő augusztusban csatlakozott a Magyar Nemzetiszocialista Párthoz, s annak vezére lett.

¹⁶ A szeptember 27-i megegyezés értelmében Ruskay Magyar Nemzetiszocialista Pártja beolvadt Szálasi Nyilaskeresztes Pártjába.

üzletet egy Bálint nevű magyar zsidó közvetítette. A zsidó Bálint felesége barátnője annak a gróf Teleki Andornak, aki a háború kitöréséig a Magyar Külkereskedelmi Hivatal párizsi delegátusa volt. Bálint 3 millió francia frank közvetítési jutalékot kapott. Ezt a jutalékot megosztotta protektorával, Teleki Andorral. Teleki Andor időközben a Magyar Külkereskedelmi Hivatal alelnöke és helyettes árkormánybiztos lett. A Magyar Külkereskedelmi Hivatalban alelnöki ténykedését még nem gyakorolja, bár kinevezése már fél éve megtörtént; csupán a fizetését veszi fel. Hasonló magas fizetést kap mint árkormánybiztos is. Látható tehát, hogy a miniszterelnöknek igen nagy érzéke van a családi ügyekhez.¹⁷

73/52 842—48.

364

Berlin, 1940. november 5.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

820. sz.

A magyar követ Csáky gróf megbízásából ma ismét a románok által állítólag óhajtott állandó tengelybizottságra terelte a beszélgetést. Ennek feladata a magyar és román magatartás ellenőrzése lenne a határvidékeken. Gróf Csákynek az a felfogása, hogy ilyen bizottság beállításával genfi nyomokon haladnánk.¹ A bizottságnak már pusztá létezése állandó feljelentéseket és denunciációkat provokálna. A bizottság ezért ahe-lyett, hogy békét teremtené, zavaró nemzetközi elemmé fejlődne.

Sztójayhoz intézett kérdésemre, hiszi-e, hogy ezek a határviszályok immáron elcsitulnak, Sztójay azt mondta, ha már valamennyi, a bécsi döntőbírótság ítéletéből folyó függő kérdést tisztáztak, akkor a nyugtalanság okai maguktól eltűnnek.

Közvetlenül ezután a követ természetesen azt az óhaját adta elő, hogy az említett, még fennmaradt kérdéseket döntőbírói megbízás alapján a tengelyhatalmak szabályoz- zák. A kérdéseket a mellékelt feljegyzésben² még egyszer vázolta. Mert a románokkal nem lehet tárgyalni. A román kormánynak nyilvánvalóan hiányzik a belpolitikai tá- masza ahhoz, hogy vállalja az ilyen megállapodásoknál elkerülhetetlen felelősséget.

Teljesen nyitva hagytam azt a kérdést, vajon a tengely a fennmaradt kérdések szabá- lyozásánál láthatóvá fog-e még egyszer válni vagy nem. Annyit azonban válaszoltam, hogy előttem értékesebbnek tűnne a határvidékek megnyugvása szempontjából a mind- két részről önként megtalált és egyeztetett megoldás, mint a döntőbírótság.

Sztójay ezután úgy vélte, hogy a tengelyhatalmak Romániára gyakorolt nyomása nélkül ez biztosan nem sikerül. A román kormány például megengedhetetlen junktimba

¹⁷ Az irat végén a következő, 1940. november 5-i keltezésű megjegyzés található: „Fenti jelentés bizo- nyos Otto Braun úrtól származik (aki a Transdanubia igazgatója). Egy alkalommal egy jelentést sikerült személyesen átadnia a Führernek. A Führer ekkor felszólította Braun urat, hogy ilyen jelen- téseket folyamatosan küldjön neki.”

¹ A Genfben székelő Népszövetség gyakorlatára utal, amelyből Németország kívánságára Magyarország és később Románia is kilépett.

² Lásd 73/52 800—7.

hozta ezeket a fennmaradt pontokat egy megkötendő kisebbségi egyezményvel. A magyar kormány kész ugyan egy ilyen egyezmény megkötésére, ezt azonban nem teheti a fent említett fennmaradt kérdések szabályozása előfeltételévé.

Amikor befejezésül Sztójay újra vádaskodott a románok ellen, hogy folytatják a nagytílú kiutasításokat és hivatalosan is megtúrt irredenta politikát folytatnak, ezt a panaszt azzal a megjegyzéssel hártottam el, hogy Sztójay a saját maga által elutasított állandó ellenőrző bizottság helyett engem akar panaszfalnak felhasználni.

Weizsäcker s. k.

2134/467 678—9.

365

Budapest, 1940. november 11.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

766. sz.

November 8-án kelt 1077/Pol. IV. 3483. g/sz. távirati rendelethez:¹

Utasítást a hasonló instrukciót kapott olasz követtel² egyetértésben végrehajtottam.

A külügyminiszter óhajunkat magától értetődőnek nyilvánította, és megfelelő ígéretet tett. Ezzel kapcsolatban afölötti meglegedésének adott kifejezést, hogy a visszacsatolt területen a katonai közigazgatást legkésőbb november 20-ig polgári közigazgatás váltja fel.³ A kormány ott csak ekkorra tudja akarát igazán érvényesíteni. Egyes katonai parancsnokok gazdaságilag a legnagyobb zűrzavart okozták. Különösen fel volt háborodva Csáky azon, hogy a vezérkar főnöke,⁴ a román lakosság ellen elkövetett túlkapásokról szóló első híreket erőteljesen kétségbe vonta, és kikérte magának az újólagos intenzív kérdezősködést, mivel — úgymond — nem engedhető meg, hogy a Külügyminisztérium kétségbe vonja a katonai jelentések helyességét. A német—olasz vizsgáló bizottság magyar kísérijének⁵ jelentéseiből azonban Csáky azt a benyomást szerezte, hogy egy és más mégiscsak megesett, amit előtte eddig tagadtak. E vonatkozásban tehát a vezérkar főnökének is hamis jelentéseket tettek.

Erdmannsdorff

73/52 872.

¹ Nem áll rendelkezésünkre.

² Giuseppe Talamo.

³ November 26-án következett csak be.

⁴ Werth Henrik.

⁵ Ujváry Dezső, követségi titkár.

SCHMIDT KÖVET FELJEGYZÉSE
HITLERNEK TELEKI MINISZTERELNÖKKEL
ÉS CSÁKY KÜLÜGYMINISZTERREL FOLYTATOTT
BESZÉLGETÉSÉRŐL¹

39. sz.

A beszélgetés elején a Führer meleg szavakkal fejezte ki meglepedését Magyarországnak a háromhatalmi egyezményhez történt csatlakozása fölött.² A háború már kétségtelenül eldőlt Németország javára. Most már csak idő kérdése, hogy Anglia mikor ismeri be vereségét. Nagy-Britannia egyedüli reménysege Oroszország és Amerika. Az amerikai hajószállítmányokat azonban nem lehet 1941—1942. tele előtt teljes mértékben beindítani. Az amerikai repülőgépipart nem lehet olyan gyorsan felfuttatni. Ezenkívül az angliai hadfelszerelési ipart a Luftwaffe olyan mértékben rombolja, hogy az tekintélyes veszteségeket szenved, amit Amerika aligha tud pótolni.

Németországnak szerződései vannak Oroszországgal;³ ő azonban inkább bizik a rendelkezésére álló hatalmi eszközökben. Tavaszra a német hadseregnek 230 hadosztálya lesz, ezek közül 186 első osztályú, támadásra alkalmas hadosztály. Lesz 20 páncélosadosztálya, négy páncélosdandárja és 12 gépkocsizó hadosztálya. Ő ebben a katonai erőben látja a legjobb garanciát arra, hogy a jelenleg fennálló helyzet semmit se változzon.

A német—orosz szerződés ellenére tisztában kell lenni azzal, hogy Oroszország államvezetése a helyzettől függően hol bolsevista, hol orosz nacionalista. Mindig azt a zászlót húzza fel, amelyik az adott pillanatban a leghatásosabb. A szláv országokkal, például Jugoszláviával szemben Oroszország a szláv nacionalista hatalom pózában tetszeleg, a nem szláv országok előtt viszont mint a proletariátus bajnoka lép fel. Mindamellettt ő törekedni fog arra, hogy így vagy úgy, de az oroszokat is bevonja abba a világméretű koalícióba, mely Jokohamától Spanyolországig terjed. Mert ellentétben a császári Németországgal, ő nem írja alá azt az elvet, hogy Viel Feind' viel Ehr' (*sok ellenség, nagy becsület*), hanem azon a véleményen van, hogy a katonákat jó politikával kell támogatni, és hogy Németország a lehető legtöbb barátot és szövetségest szerezze.

Az Oroszországgal történt érdekrendezéssel kapcsolatban⁴ a Führer bizalmasan megemlítette, hogy Finnországot illetően tájékoztatta az oroszokat: egy újabb balti háború tűrhetetlen lenne Németország számára, és hogy Németország lélektani szempontból sem nézhetné tétlenül, ha Finnország háborúba keveredne. Utóbbi fontos nikkel- és fűrészáru-szállító. A Baltikumnak, a rendelkezésre álló kevés kereskedelmi tengerek egyikének, valamint a partjain elterülő országoknak a békéjét meg kell őrizni.

A Balkán-problémával kapcsolatban a Führer megemlítette a Dardanellák kérdését.

¹ A beszélgetés november 20-án, Ribbentrop jelenlétében zajlott le.

² A csatlakozási jegyzőkönyvet lásd MMV. 125.

³ Mindenekelőtt az 1939. augusztus 23-i meg nem támadási egyezmény.

⁴ Molotov szovjet külügyi népbiztos 1940. november 12—13-i berlini tárgyalásai alkalmával. — Lásd DGFP—D. XI. 325., 326., 328., 329.

Szükség van a montreux-i egyezmény⁵ revíziójára és Németország üdvözölni fogja, ha Oroszország és Törökország megegyeznek ebben a kérdésben. A Fekete-tengert mint beltengert a vele szomszédos államok gigantikus méretű kikötőjévé kell tenni, amelyben ezeknek az államoknak szabad és akadálytalan kijáratuk lesz.

Az oroszok ezzel kapcsolatban azt az óhajukat fejezték ki, hogy Bulgáriának garanciát adnak. Németországnak itt fontos érdekei vannak: biztosítania kell a Romániából jövő olajellátást. Ebből az üzemanyagból nemcsak a saját szükségleteit kell kielégítenie, hanem a skandináv államok, Hollandia, Belgium, Franciaország és Spanyolország szükségleteit is. Oroszország mint egy fenyegető viharfelhő lóg a horizonton, és amint már mondotta, hol imperialista, orosz nacionalista mezben jelentkezik, hol meg a nemzetközi kommunista állóttözetében, aszerint, hogy melyik országról van szó. Mivel azonban másrészt az oroszok realiztikusan is tudnak gondolkozni, talán lehetséges lesz eltéríteni őket a dél-ázsiai kontinens mint orosz befolyási szféra felé. Mindez még csak nehezebbé vált Olaszország Görögországgal vívott háborúja⁶ miatt. Olaszország ezt a vállalkozást, sajnos, túl könnyen vette és igen kedvezőtlen évszakban kezdte meg a támadást. A kudarc az egész helyzetet tekintve nem lényeges, és azt hamarosan rendbe is hozzák. Németország semmi esetre sem tűri, hogy Anglia megvesse a lábát Szalonikiben. Még él itt a világháború idejéből származó kiegyenlítetlen számla emléke.⁷ Lehet tehát, hogy eljön a pillanat, amikor Németország kénytelen lesz fegyveres beavatkozáshoz folyamodni, hogy tehermentesítse Olaszországot, és kiűzze a briteket Görögországból. Mindnyájan ugyanabban a hajóban eveznek, és nem tudnak belőle kiszállni. Ha a németek elhagynák a Balkánt, oda Oroszország vonulna be, éppúgy, mint ahogy az a Baltikumban történt. Oroszország azonnal kitölt minden esetleg adódó hézagot. Németországnak az a célja, hogy Délkelet-Európát európainak tartsa meg. Németországnak ezért mindent meg kell tennie, hogy könnyítsen Olaszország helyzetén. A most Németország oldalán harcoló koalíció létszámban kifejezve leverhetetlen. Németországnak és Olaszországnak együttesen 300 hadosztálya van. 60 vagy 70 további hadosztályt szállít Magyarország, Spanyolország és más baráti országok. Japánnak 100 hadosztálya van. Ez ellen az 500 hadosztálynyi erő ellen a britek csak nagyon keveset tudnak felmutatni.

Ami az egyiptomi kérdést illeti,⁸ a Führer megjegyezte, hogy az angol flottát ki kell űzni a Földközi-tengerről. Boldog, hogy most segíthet a Ducénak mindeme feladatokban, mivel utóbbi eddigi magatartásával rendkívül sokat segített Németországnak. Ha az ember igazságos akar lenni, akkor Németország és különösen Magyarország nagyon hálás lehet a Ducénak. Nagyon veszedelmes lenne, ha a pillanatnyi gyengeség következtében Oroszország aktívan belépne a konfliktusba. Anglia kétségtelenül mindent elkövet, hogy Oroszországot erre rávegye, és talán még az egész Balkánt is felkínálja neki cserébe.

Csáky gróf itt emlékeztetett arra, hogy 1916-ban, amikor Anglia helyzete mindenképpen sokkal jobb volt mint most, Konstantinápolyt felajánlotta az oroszoknak.

⁵ Az 1936. július 21-i montreux-i egyezmény Törökországnak biztosított jogot a Dardanellák tenger-szorosán keresztül folyó hajózás ellenőrzésére. — NSz. 380—392. old.

⁶ Olaszország 1940. október 28-án Albánián keresztül megtámadta Görögországot. A támadás azonban hamarosan elakadt, s a görög csapatok sikeres ellentámadásba mentek át.

⁷ 1915 októberében angol—francia csapatok szállták meg Szalonikit, és azt fontos hadműveleti támaszpontjukká tették.

⁸ Az olasz csapatok 1940. szeptember 13-án a líbiai olasz gyarmatbirtok felől benyomultak Egyiptom területére; előrehaladásuk üteme azonban a várakozás alatt maradt.

Néhány, a német tengeralattjárók mennyiségi és minőségi javulására vonatkozó meg-
egyeződés után (havonta 35 tengeralattjáró hajó építése, nyomdokvíz nélküli torpedókilő-
vés, torpedók, melyek nem okoznak vízbuborékot, elektromágneses gyújtás) a Führer
Franciaország témájára tért át. Magasabb szempontból indítatva érezte magát, hogy
mértéktartással bánjon Franciaországgal. Az a törekvése, hogy a franciákat is érdekeltté
tegye Európa újjászervezésében, és hogy beilleszse őket az általános keretbe.⁹

Anglia és Németország között nem volt semmi érdekellentét. Ezért ismételtén kísér-
letet tett arra, hogy békés eszközökkel megegyezésre jusson Angliával.¹⁰ Mindezen kísér-
letek kudarca után mégis úgy döntött, hogy Anglia teljes vereségéig folytatja a harcot.
Emellett sajnálja azt a sok remek embert és gyönyörű várost, amely most Angliában
ennek folytán elpusztul, sajnálja különösen azért, mert mindez csak néhány hozzá nem
értő politikus miatt történik így.

A Németország és Magyarország közötti jó viszonyra vonatkozóan ejtett néhány
szó kapcsán a Führer hangsúlyozta, mennyire örül, hogy Magyarország elfogadta Ro-
mániával folyó viszályának a bécsi döntésben történt rendezését.¹¹ Örül, hogy ily módon
lehetett végrehajtani a revíziót, mert máskülönben káosz keletkezett volna a Balkánon,
és a szláv áradat mindent elnyelt volna.

Így hát Németország fensőbbbséges nyugalommal nézhet a további fejlemények elé.
Biztos a győzelmében, és tudja, hogy a háború — előbb vagy utóbb — Anglia veresé-
gével fog végződni.

Csáky gróf azt válaszolta, hogy a háborúnak a lehető leggyorsabban be kell fejeződ-
nie, mert a kisebb államok a háborút gazdaságilag nem bírják sokáig.

Teleki gróf felvetette a zsidókérdést és azt mondta, ha a békét megkötik, a zsidókat
ki kell telepíteni Európából.

A Führer azt válaszolta, hogy a zsidókérdés megoldását Európában a béke egyik leg-
nagyobb problémájának tartja. Szándéka az, hogy az elkövetkező békeszerződésben
valamennyi, ennek megoldásában részt venni kívánó államnak megadja a lehetőséget
erre, kényszerítve Franciaországot, hogy e célra bocsássa rendelkezésre néhány gyarmat-
birtokát.

A beszélgetés további folyamán a magyarok előhozták Románia témáját. Csáky gróf
kijelentette, Magyarország arra vágyik, hogy a „lehető legjobb viszonyt” tartsa fenn
Romániával. Antonescu tábornok azonban nyilvánvalóan nem óhajt tartós békeálla-
potot teremteni a magyarokkal. Nagyon veszedelmes beszédeket tartott Rómában.¹²
Itt Németország közvetítőként léphetne fel.¹³ A jugoszlávok is már régen megtámadták
volna Olaszországot a görög háborúval kapcsolatban, ha nem féltek volna Német-
országtól.

A Führer azt válaszolta, hogy e célból erősíteni óhajtja Romániában tartózkodó ka-

⁹ Hitler 1940. október 22-én Lavallal, majd 24-én Pétainnel folytatott megbeszélése nyomán Göring és
Laval november 9-én fektették le a német-francia kollaboráció alapjait. — Lásd DGFP—D. XI.
212., 227., 306.

¹⁰ Hitler 1940. július 19-i „békeajánlatát” az angol kormány 22-én visszautasította. Ezt követően a német
légierő hónapokon keresztül terrortámadások sorozatát hajtotta végre angol városok polgári lakossága
ellen.

¹¹ Az 1940. augusztus 30-i második bécsi döntés jegyzőkönyvét lásd MMV. 121.

¹² Antonescu 1940. november 14—16-i római látogatása alkalmával hangsúlyozta, hogy Románia
nem adja fel azt a célkitűzését, hogy visszaszerezze a bécsi döntéssel elvesztett területeit. — Lásd
DGFP—D. XI. 380. 1. jegyzet.

¹³ Ez megtörtént 1940. november 22-én, amikor Ribbentrop Antonescut a bécsi döntés eredményében
való megnyugvársra intette. — DGFP—D. XI. 380.

tonai egységeit és mérlegeli, szóba álljon-e valójában Jugoszláviával. Teleki erre a kérdésre igenlően válaszolt, majd újra a román témára tért vissza. Megjegyezte, hogy Románia valószínűleg keservesen panaszkodik Magyarországra. De ő biztosíthat minket, hogy a magyarok semmi esetre sem akarnak megtorlással élni Erdélyben, és hogy az ottani katonaságot sürgősen felszólították, hogy tanúsítson mértéktartást.

Teleki ehhez még hosszadalmas, némileg tekervényes nyilatkozatot fűzött, hogy kilengések történtek a magyar hatóságok részéről. Így többek között megemlített Kolozsvárott egy „ügyetlen” ezredest, aki helytelen névjegyzék alapján éjnek idején kergetett ki románokat, többek között hetven éves asszonyokat is. Említett még olyan „atroci-tásokat” is, mint bicskázás, verekedés és hasonlók, amit azzal magyarázott, hogy egy igazi esküvőn mindig előfordulnak összetűzések és bicskázások.

A Führer azt felelte, hogy az Antonescutól érkező minden esetleges panaszt azzal a megjegyzéssel fogja kivédeni, hogy 20 éven keresztül a románok rosszul bántak a magyarokkal, és hogy végső fokon a magyarok jelenlegi viselkedése csak visszahatás azokra a sérelmekre, melyeket nekik kellett sok éven keresztül elszenvedniük.¹⁴

A birodalmi külügyminiszter ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy most minden-esetre helyre kell állítani a nyugalmat, és vissza kell térni a normális viszonyoknak, nehogy Európának ebben a részében újra megzavarják a békét.

Csáky gróf ezt élénken helyeselte, és kijelentette, hogy a magyarok minden szükséges intézkedést megtettek a további incidensek megakadályozására.

A beszélgetés vége felé újra rátértek Jugoszlávia témájára. Ezzel kapcsolatban Csáky lehallgatott telefonbeszélgetéseket említett, amelyekből a jugoszlávok agresszív magatartása tisztán kiviláglik. Mindenesetre a helyzet egészen komoly.

A Führer erre azt felelte, hogy talán hasznos lenne ezeket a tényeket az olaszokkal közölni azért, hogy felhívjuk figyelmüket a helyzet teljes katonai és lélektani súlyosságára.

Schmidt

66/46 204—15.

DGFP—D. XI. 365.

367

Budapest, 1940. november 30.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

819. sz.

A külügyminiszter, aki előtt szóba hoztam a beszédében¹ Jugoszláviára vonatkozóan tett feltűnően barátságos kitételeit, azt válaszolta, hogy a Führer Bécsben tett javaslata értelmében, hogy ti. tehermentesítse Magyarország déli szárnyát és erősítse a jó viszonyt Jugoszláviával,² megfelelő utasításokat adott a belgrádi magyar követnek.³ A budapesti

¹⁴ Hitler és Antonescu ugyancsak november 22-i megbeszéléséről lásd DGFP—D. XI. 381.

¹ A beszéd november 27-én az országgyűlés külügyi bizottságában hangzott el.

² Lásd a 366. sz. iratot; de ebben nincs szó ilyen határozottsággal Hitler idevonatkozó kívánságáról.

³ Bakach-Bessenyei György.

jugoszláv követ⁴ most azt javasolta neki, hogy a jugoszláv és magyar kormány tagjai, a két főváros polgármestere stb. közötti kölcsönös látogatásokat, melyekre az elmúlt hónapokban gyakran került sor, most tetőzzék be a magyar külügyminiszter belgrádi látogatásával. Csáky azt válaszolta, hogy ő erre elvben hajlandó; kíváncsúnak tartja azonban, hogy ez ne csupán udvariassági látogatás legyen. Köthetnének például ez alkalomból egy barátsági szerződést. Magyarország a jelen időpontban nem óhajtja Jugoszláviával szemben fennálló területi igényeit érvényesíteni, ez biztos, de azért azokról kifejezetten le sem mondhat.⁵ Az 1938. évi német—francia szerződés⁶ mintája szerinti barátsági szerződés túl messzire menne, mivel az a területi igények feladását tartalmazza. Nem jöhet számításba az olasz—jugoszláv szerződés sem,⁷ a határokra vonatkozó rendelkezései miatt. Másrészt viszont a bolgár—jugoszláv szerződés⁸ mintájára meg lehetne kötni egy barátsági szerződést.

Csáky folyamatosan tájékoztat engem a további fejleményekről.⁹

Erdmannsdorff

73/52 907—08.

DGFP—D. XI. 431.

368

Berlin, 1940. december 9.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

1207. sz.

XII. 5-én kelt 833. sz. táviratra.¹

Kérem a magyar külügyminiszterrel — kérdésére, vannak-e a birodalmi kormánynak esetleges javaslatai szándékolt magyar—jugoszláv egyezményrel kapcsolatban, — közölni, véleményünk szerint tervezet mindazt tartalmazza, amit adott esetben mondani kell. Ezért további javaslataink nincsenek.²

Ribbentrop

1213/332 519.

DGFP—D. XI. 478.

⁴ Svetozar Rasić.

⁵ Október 3-án Woermann feljegyezte, hogy kérdést intézett a magyar követhoz, hogyan állnak a Jugoszlávia és Magyarország között Magyarország területi aspirációival kapcsolatos tárgyalások. Sztójay elmondta, hogy volt ebben a tárgyban bizonyos nem hivatalos érintkezésével Magyarország és Jugoszlávia között, és a jugoszlávok hajlottak is arra, hogy tegyenek bizonyos, „bár túlságosan szerény” engedményeket, a bécsi döntés után azonban a jugoszláv magatartás megmerevedett és a megbeszélések félbeszakadtak. — 73/62 789.

⁶ Az 1938. december 6-i francia—német deklarációt lásd NSz. 438. old.

⁷ 1937. március 25-én aláírt politikai és gazdasági megállapodás Olaszország és Jugoszlávia között. — Szövegét lásd British and Foreign State Papers. 1937. 141. köt. 1119. old.

⁸ 1937. január 24-én írták alá. — Szövegét lásd League of Nations Treaty Series. CLXXVI. köt. 221. old.

⁹ E távirat másolatát december 2-án megküldték a belgrádi német követségnek és a római német nagykövetségnek is. — 1213/332 514—16.

¹ Erdmannsdorff e távirata — 1213/332 516—8. — tartalmazza az egyezménytervezet szövegét.

² Az egyezményt Csáky 1940. december 12-én írta alá Belgrádban. — Szövegét lásd NSz. 494—495. old.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

359. sz.

F. hó 1-én kelt 323. sz. jelentésemhez.¹

A magyar—jugoszláv barátsági szerződést múlt hó 31-én tárgyalták a képviselőház és felsőház külügyi bizottságaiban, és azt elfogadták. A bizottságok üléséről rövid hivatalos közleményt tettek közzé, ezt fenti számú jelentésemhez már csatoltam.

Kiegészítőleg még bizalmasan megtudtam, hogy a miniszterelnök² több mint három-órás beszédben vázolta a Magyarország és Szerbia, illetve Jugoszlávia közötti kapcsolatok fejlődését, s ennek kapcsán különösen azokat a törekvéseket emelte ki, melyek arra irányultak, hogy a két szomszéd ország között megegyezést hozzanak létre. Az elhunyt Csáky grófnak³ jutott az a feladat, hogy barátsági szerződés megkötése révén ezt a megegyezést elérje. Ennek a szerződésnek azonban nemcsak az az értelme, hogy szavatolja a Magyarország és Jugoszlávia közötti békés kapcsolatokat, hanem ahhoz is hozzá kell járulnia, hogy Európának ebben a részében a békét biztosítsa. Ebből a szempontból meg kell állapítania, e szerződés megkötését a baráti tengelyhatalmak is üdvözölték, és a kapcsolatos tárgyalásokat velük, de különösen Berlinnel egyetértésben folytatták. A szerződés tervezetét aláírása előtt von Ribbentrop birodalmi külügyminiszternek is bemutatták.⁴

A vitában részt vett többek között az Imrédy-csoporthoz tartozó Rajniss képviselő is, aki arra hívta fel a miniszterelnök figyelmét, hogy a magyar kisebbség helyzete Jugoszláviában a barátsági szerződés ellenére sem javult. A kormánynak legyen gondja arra, hogy a Jugoszláviával megkötött barátsági szerződés az ott élő magyarok sorsára is megnyugtatóan hasson. Kijelentette továbbá, hogy felfogása szerint a Jugoszláviával megkötött barátsági szerződés semmi esetre sem jelentheti Magyarország lemondását a Jugoszláviával szemben fennálló jogos revíziós igényeiről. A miniszterelnök erre azt válaszolta, a kormány magától értetődő kötelességének tekinti annak szorgalmazását, hogy a barátsági szerződés előnyeinek a magyar népcsoport is részesévé váljék. Egyebekben osztja a képviselő nézetét, hogy Magyarország a barátsági szerződés folytán nem mondott le Jugoszláviával szemben fennálló revíziós igényeiről. Sőt, ezeket Magyarország tovább fogja szorgalmazni, és azt reméli, hogy azokat békés úton is érvényesítheti.

¹ Nem áll rendelkezésünkre.

² Teleki Pál.

³ Gróf Csáky István külügyminiszter 1941. január 27-én halt meg. A magyar—jugoszláv barátsági szerződést ő írta alá Belgrádban 1940. december 12-én.

⁴ Lásd a 368. sz. iratot.

A kormánypárti gróf Hunyady képviselő, akinek legitimista beállítottsága közismert, kijelentette, hogy a Jugoszláviával most megkötött szerződés a magyar nép szabad elhatározásából ered, és hogy tiltakoznia kell az ellen, hogy ezt a szerződést egy külföldi hatalom jóváhagyásától tegyék függővé. Ezért Rajniss képviselő felfogását nem tudja osztani, mely szerint e szerződésnek csak akkor van értelme és célja, ha az nemcsak hogy nem irányul a tengelyhatalmak ellen, hanem azok kifejezett jóváhagyását bírja. Rajniss képviselő erre kioktatta a képviselőt: a miniszterelnök maga jelentette ki, hogy a szerződést a tengelyhatalmakkal egyetértésben kötötték meg, sőt, hogy a szerződés szövegét aláírás előtt a birodalmi külügyminiszter úrnak is bemutatták. Ha tehát gróf Hunyady ezzel nem ért egyet, úgy támadását a miniszterelnök ellen kell intéznie. Teleki gróf e viszontválaszra csak mosolyogva bólintott.

A Kisgazdapárt néhány képviselője, különösen Bajcsy-Zsilinszky, ezt az alkalmat használták fel arra, hogy bírálják Magyarország csatlakozását a háromhatalmi egyezményhez, és a kormányt óvatosságra intsek a Németországgal szembeni túl szoros elkötelezettségeket illetően. Elhatározták továbbá a bizottságban, hogy Magyarországnak a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozásával, valamint a magyar—jugoszláv barátsági szerződéssel kapcsolatos országgyűlési vitában,⁵ egyetlen szónok sem fog szólásra jelentkezni, s így a megfelelő törvényjavaslatokat vita nélkül fogják elfogadni. Érdekes, hogy az ülés végén az elnöklő gróf Takách-Tolvay különösen Bajcsy-Zsilinszky képviselőnek mondott köszönetet azért, hogy személyes meggyőződésének háttérbe szorításával lehetővé tette a két szerződés képviselőházi vitájának mellőzését.⁶ Ehhez Meskó képviselő azt a megjegyzést fűzte, ebből azt a tanulságot vonja le, hogy akkor lehet számítani a kormány köszönetére, ha az ember szembeszegül vele. Egyébként azonban a köztudottan egyéni utakon járó Kisgazdapárt kevés számú képviselőjének a Németországgal szemben folytatott magyar politikát érintő bírálatát pusztá demonstrációként fogták fel, azoknak semmi politikai jelentősége sincs.

A felsőházban a miniszterelnök nagyjából ugyanezt az expozét mondotta el, s utána a magyar—jugoszláv szerződést vita nélkül elfogadták.

Erdmannsdorff

1213/332 522—4.

⁵ 1941. február 4-én.

⁶ Bajcsy-Zsilinszky Endre a február 4-i ülésen valóban csak szavazatával fejezte ki szembenállását a háromhatalmi egyezménnyel; tervezett tiltakozó beszédének — melynek megtartásáról lemondott — szövegét kéziratban juttatta el a magyar politikai élet vezető személyiségeihez.

Berlin, 1941. március 17.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

176. sz.

A magyar követ tegnap, vasárnap délután beszélni akart velem, mivel sürgős megbízása volt. Én azonban csak ma délelőtt találkoztam vele. Kérése megfelelt annak, amit Erdmannsdorff úr is jelentett 268. sz. táviratában.¹ Sztójay kormánya megbízásából arra kért, ügyeljünk arra, hogy Jugoszláviának a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozásakor Magyarország Jugoszláviával szembeni revíziós kívánságai elől ne zárjuk el az utat. Megbízása előadása során Sztójay nem ment bele annyira a részletekbe, mint Bárdossy Erdmannsdorff-fal szemben. Ez alkalommal csak elvileg óhajtott emlékeztetni az ismert magyar igényekre, anélkül természetesen, hogy a jugoszlávokkal folytatott tárgyalásainkat zavarni akarná. Ugyanis Sztójay is abból indult ki, hogy mi a jugoszlávoknak jelenlegi területüket szándékozunk garantálni. (Valójában mi Belgrádban csak azt jelentettük ki,² hogy „Jugoszlávia szuverenitását és területi integritását respektáljuk”.)

Azt válaszoltam a követnek, hogy kérelmét nem látom olyan sürgősnek, mint amilyenek azt ő valószínűleg gondolta. A birodalmi kormány egyébként a többi revíziós fronton sem feledkezett meg Magyarországról.

Eltekintettem attól, hogy a tárgyalások állásáról Sztójaynak részletesebb tájékoztatást adjak.

Weizsäcker s. k.

2134/467 778.

DGFP—D. XII. 172.

München, 1941. március 23.

SCHMIDT KÖVET FELJEGYZÉSE
BÁRDOSSY KÜLÜGYMINISZTER HITLERNÉL TETT
BEMUTATKOZÓ LÁTOGATÁSÁRÓL¹

Fü. 12a.

Bevezetőben a Führer emlékeztetett rá, hogy az elhunyt Csáky gróf külügyminiszersége alatt Németország és Magyarország között az együttműködés politikáját folytatták. Ez a politika nagyon sikeres volt Magyarország számára, mert ennek révén olyan

¹ Erdmannsdorff március 16-i táviratában — 73/53 136—7. — jelentette, hogy Bárdossy külügyminiszter kéri a németeket: a jugoszláv kormánynak a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozása ellenében ne kínálják fel Jugoszlávia jelenlegi területének garantálását.

² Heeren belgrádi követ útján. A követnek erre vonatkozóan adott március 14-i külügyminiszteri utasítást lásd DGFP—D. XII. 165.

¹ A látogatásra március 21-én került sor.

revíziókat hajthatott végre, melyekre négy vagy öt évvel ezelőtt még maga Magyarország sem gondolt.

A múlt évben Németország olyan megoldást javasolt a magyar—román konfliktusban,² amely katonai eszközök alkalmazása nélkül elérhető volt. Ő pontosan tudja, hogy egy kompromisszum sohasem lehet teljesen kielégítő. De ez így még mindig jobb, mint a nagy véráldozatok és katonai konfliktusok, melyek kimenetele ez esetben nem volt előre látható.

Németország általában azt a politikát folytatta, hogy a Balkánt, ha ez egyáltalán lehetséges, tartsa nyugton, tekintettel arra a gigantikus küzdelemre, melyet Nagy-Britanniával kell megvívnia. A magyar—román döntőbíráskodás³ idején Németország még nem számolt a görög—olasz konfliktussal, de teljes mértékben tudatában volt az akkoriban felmerült két lehetőségnek: vagy Románia teljes összeomlása az ország bolsevizálásának és Oroszország Balkánra behatolásának minden lehetőségével — vagy egy olyan megoldás, amely nehezen ugyan, de még elviselhető lenne a román kormány számára. Bár Károly király, akinek intrikáin átláttak Németországban, semmiféle rokonszenvnek nem örvendett, a kérdés mégis úgy állt, hogy a magyar—román konfliktusnak olyan lehetséges megoldását kellett keresni, amely lehetővé teszi a román államnak, hogy ezt túlélje. Máskülönben olyan vákuum keletkezett volna, melybe Oroszország lépett volna be. Ellentétben 1918-cal, amikor forradalom és zűrzavar uralkodott Oroszországban is, ez az ország most jól szervezett hatalmi tényező. Oroszország csak arra vár, hogy káoszt találjon valahol, hogy ott azonnal megvethesse a lábát. Magyarország számára is veszély származott volna abból, ha Oroszország ilyen módon mozgásba lendül. Ellentétben a folyókkal, melyek éles határvonalat képeznek, a hegyvonulatok, mint amilyenek a Kárpátok és a Kárpát-hágók is, inkább csatatereknek alkalmasak, mint határoknak. Ehhez járul, hogy nem lehetséges évezredekig békességben élni az óriási bolsevista birodalommal. A Németország és Oroszország között megkötött egyezmény⁴ ellenére a bolsevisták továbbra is hatást gyakorolnak a proletariátusra, és nem hagynak fel az állítólagos burzsoázia elleni fondorlatos agitációval sem. Ő minden szerződésnél jobban bízik abban a 225 hadosztályban, mely Németország rendelkezésére áll. Csáky gróf mindezt hűvösen és józanul tekintetbe vette, és olyan politikát folytatott, mely Magyarországnak 100 ezer négyzetkilométernyi területnagybodást hozott,⁵ szemben azzal a 14 000 négyzetkilométerrel, melyet az 1870. évi háború eredményezett a német birodalomnak.⁶

A Führer ezután az olasz—görög konfliktusra tért át. Németország balkáni politikája újra ráállt a bismarcki vonalra.⁷ E politika álláspontja, hogy nem érdemes sok német vért hullatni a Balkánért. Ha Németország ott most mégis közbelép, ez csak azért van, hogy elkerüljenek egy második Szalonikit.⁸ Azt viszont sajnálja, hogy egyáltalán sor került arra a görög—olasz konfliktusra, amely ezt az akciót szükségessé tette. Véleménye szerint ez elkerülhető lett volna. Ő teljes mértékben ártatlan ebben a konfliktusban,

² A második bécsi döntés. Lásd a 347. sz. iratot.

³ Pontosabban: a magyar—román konfliktus ügyében lefolytatott német—olasz döntőbíráskodás.

⁴ Az 1939. augusztus 23-i megneemtadási egyezmény.

⁵ Valójában a Magyarországhoz csatolt területek (első bécsi döntés 11 900, Kárpát-Ukrajna 12 000, második bécsi döntés 43 000 km²) együttes nagysága: 66 900 km².

⁶ Utalás Elzász bekebelezésére.

⁷ Utalás Bismarck kancellár álláspontjára az 1870-es években az orosz—török háborúval kapcsolatban.

⁸ Az első világháború idején, 1915 októberében angol—francia csapatok szállták meg Szalonikit, amelyet fontos hadművelési támaszponttá tettek.

semmi része sem volt benne. Ő sohasem támadott volna októberben,⁹ hiányos előkészületek után, és főleg nem Albániában, hanem azonnal Kréta ellen fordult volna. Az biztos, és ezt el kell ismerni, hogy a görögök nem voltak lojálisak, és az angolokat segítették. Hasonló esetben, amikor úgy látszott, hogy Svédország kikötött bocsát a brit tengeraltattjárók rendelkezésére, Németország nem vesztette el a lélekjelenlétét.

Ha a konfliktus tisztán olasz—görög konfliktus maradt volna, akkor Németország nem avatkozott volna bele jobban, mint amennyire Olaszország segítette — mondjuk csak ki bátran — Németországot Norvégiában. Az angolok azonban először is megkísérlik, hogy légi támaszpontokat létesítsenek, azután hogy hadianyagot szállítsanak Görögországnak, végül hogy csapatokat tegyenek partra, s ily módon újra megteremtse- nek egy szaloniki frontot. Ezért a német hadsereg ki fogja dobni az angolokat Görögországból, és Görögország az angolok második Düinkirchenje lesz.¹⁰

Jugoszláviára áttérve a Führer megjegyezte, hogy Németország nem szándékszik ennek az országnak a határait garantálni. A Führer nem angol,¹¹ és a jugoszlávok sem garantálják a német határokat. Németország egyszerűen csak azt mondja a jugoszlávoknak, hogy nem bántja őket mindaddig, amíg nem tanúsítanak németellenes magatartást. Minden esetre világháborúbeli barátai közelebb állnak hozzá, mint egykori ellenségei.

A Führer ezután kissé részletesebben kitért Molotovval folytatott megbeszéléseire,¹² már amennyiben azok a Finnországgal szemben támasztott orosz követelésekre, valamint a Dardanellákra és a Bulgáriának tett garanciaajánlatra vonatkoztak, és rögzítette a német álláspontot az említett kérdésekben.

Ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy Németországnak a Balkán-országokkal folytatandó kereskedelméhez szabad Dunára van szüksége, és hogy később a Duna—Rajna-csatorna megépítésével a Dunát olyan népeket és államokat összekapcsoló víziúttá fogja változtatni, amelyen a Ruhr-vidék és Saar-vidék szenét leviszik a Balkánra, cserébe viszont mezőgazdasági termékeket és nyersanyagot importálnak Németországba. Részletesen kimutatta, milyen ideális kereskedelmi partner Németország a Balkán szempontjából, ellentétben Franciaországgal, Angliával és Amerikával, melyek a maguk gyarmatbirodalmaival zárt gazdasági egységeket alkotnak, és nem akarnak importálni sem mezőgazdasági termékeket, sem nyersanyagot.

Rátérve a hadihelyzetre, a Führer kijelentette, hogy Németország a háborút katonailag már megnyerte. A legveszélyesebb pillanat múlt év áprilisában volt. Hozzáfűzte, hogy ha az angolok megvetették volna lábukat Skandináviában, Németország helyzete szerfölött komollyá vált volna. Ez nemcsak vasbehozatalát, hanem a Balti-tengert is fenyegette volna.

A második veszély a Ruhr-vidék ellen irányuló esetleges támadás volt Belgiumon és Franciaországon keresztül. Ezt is el tudták hátrítani. Ennek folyamán Franciaországot szétzúzták. Oroszországgal vannak szerződések, de a biztonságot elsősorban a német csapatok jelentik.

Az Angliának nyújtott amerikai segítséget általában erősen túlbecsülik. Németország katonai potenciálja rendkívül nagy. Példaként a Führer összehasonlította az amerikai és a német repülőiparban foglalkoztatottak számát (Amerikában 60 ezer, Németország-

⁹ Olaszország 1940. október 28-án támadta meg Görögországot.

¹⁰ Dunkerque (Dünkirchen) kikötőjén keresztül történt 1940. május 28—június 3. között a bekerítéssel és teljes megsemmisítéssel fenyegetett angol expedíciós hadsereg kimentése Belgiumból és Észak-Franciaországból.

¹¹ Gúnyolódás az angol garanciapolitika felett.

¹² 1940. november 12—13-án, Berlinben. — Lásd DGFP—D. XI. 325., 326., 329., 348.

ban 400 ezer munkás). Az Egyesült Államok arról beszél, hogy ezt a számot 170 ezerre akarja növelni. Időközben azonban a német repülőiparban foglalkoztatott munkások száma 700 ezerre nőtt, és még további 400 ezerrel nő. Mellesleg a német légi- és haditengerészeti erők növekvő sikereket érnek el a britek elvágásában az amerikai behozataltól. Végül pedig előbb-utóbb eljön majd a nap, amikor az időjárás jó lesz, a tenger nyugodt és a többi feltételek is kedvezőek. Akkor majd Németország leadja a névjegyét.

Németország a lehető leggyorsabban be akarja fejezni a háborút, nem azért, mert nem akar harcolni, hanem azért, mert bármiféle béke jobb, mint a legdicsőségesebb háború.

Befejezésül a Führer annak az óhajának adott kifejezést, hogy a német—magyar viszony maradjon nemcsak olyan jó, amilyen eddig volt, hanem virágozzék még tovább, tárgyilagos, lojális és őszinte baráti alapon. Magyarország olyan tényező, melyet a német politika nem hagyhat egykönnyen figyelmen kívül, nemcsak azért, mert Németországot gazdaságilag kiegészíti, hanem a háború és a közösen átélt szenvedések emléke miatt is. A Führer arra kérte Bárdossy urat, adja át a kormányzónak köszönetét a lojális együttműködésért, egyben biztosítékot is adott arra, hogy ha Magyarország bajba kerülne, Németországra mindig számíthat éppúgy, mint ahogy Németország most Olaszországnak is segít, különös tekintettel az Anschluss kérdésében tanúsított lojális magatartására.

A Führer hangsúlyozta, hogy megelégedéssel üdvözölte Bulgária csatlakozását a háromhatalmi egyezményhez.¹³ Most együttes erővel kell letörölni a világháború szegyenét. Épp ez okból sajnálja, hogy ebben Törökország nem áll a tengely oldalán.¹⁴

A magyar külügyminiszter köszönetét fejezte ki a Führer kijelentéseiért, s biztosította őt arról, hogy a Németországhoz való hűség különös jelentőségű az egész magyar nemzet szempontjából. Magyarország helye a most folyó háborúban és a jövőben is Németország oldalán van, éspedig geopolitikai, érzelmi, katonai és történelmi okokból egyaránt. Különösen hálás a Führernek azért a biztosítékért, hogy Magyarország, ha nehéz helyzetbe kerülne, a birodalomhoz fordulhat segítségért.

A bécsi döntéssel kapcsolatban Bárdossy azt mondta, Magyarországon jól megértették, hogy kompromisszumos megoldásra volt szükség. Magyarország ezt most nem is akarja felborítani, de reméli, hogy egy későbbi időpontban még változás következik be Magyarország javára, ami gazdasági okokból Németországnak is érdekében állana. Azonkívül többször hangsúlyozta, hogy Németország szempontjából Magyarország „dél felé közvetítő ország” hasznos szerepét tölthetné be.

Befejezésül a Führer ismét gazdasági kérdéseket vetett fel, kifejezve bizakodását, hogy Magyarországon is találnak olajat. Akkor aztán Magyarország mint olaj- és búzaszállító, a legnagyobb fontossággal fog bírni Németország számára.

A Führer a beszélgetést Európa mezőgazdasági újjászervezésére vonatkozó utalással fejezte be. Ez önálló európai belső gazdasági élet kialakulását teszi majd lehetővé, valamint az útlevel és a vámhatárok eltörlését, széles körű utazási lehetőségek megnyitását.

Schmidt

67/47 465—73.

DGFP—D. XII. 191.

¹³ 1941. március 1-én.

¹⁴ Az első világháborúban Törökország, Bulgáriához hasonlóan, Németország és Ausztria—Magyarország oldalán állt.

HEWEL

KÜLÜGYMINISZTERIUMI FÖTANÁCSOS FELJEGYZÉSE

HITLER SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT

BESZÉLGETÉSÉRŐL¹

Fü. 15.

A Führer a beszélgetést azzal kezdte, hogy ő már korábban is kifejezte a követ és a magyar külügyminiszter előtt is azt a meggyőződését, hogy bármilyen nehéz volt Magyarországnak lemondania a revízióról a balkáni béke kedvéért, a revízió problémája ezzel még nem intéződött el, mert a történelmet megállítani nem lehet.

„Akit az istenek tönkre akarnak tenni, azt először vakká teszik.” — A Führer ezt a jugoszláviai eseményekre vonatkoztatva mondta.² Németország figyeli a jugoszláviai fejleményeket, és rendszabályokat foganatosít. Az egész dolog csak pár napig fog tartani, és Magyarországnak fel kell ismernie a helyzetet. Németország gyorsan megteszi a katonai előkészületeket. Nem lehetetlen, ha meg kell szállnunk a Bánátot, Magyarország további döntések elé kerül.

A Führer...³ gondolja, hogy Sztójay azonnal... hogy személyesen beszéljen a kormányzóval.⁴ A Führer a következő pontokba foglalta üzenetét:

1. Németország mindenképpen megakadályozza az ellene irányuló támaszpontok létesítését.

2. Ha összecsapásra kerül sor, Németország nem állít korlátokat a magyar revíziós kívánságok útjába.

3. A Führer taktikailag helyesnek tartja, ha a horvátok autonómiát kapnak.

4. Az adott körülmények között helyénvaló lenne, ha Magyarország bizonyos katonai intézkedéseket foganatosítana.

Ez a beszélgetés csak afféle előzetes értesítés, a többi a német és magyar katonai vezetőknek kell megbeszélniük.⁵ A Führer hangsúlyozta a követ előtt e beszélgetés legszigorúbb titokban tartásának szükségességét.

A helyzet páratlan lehetőséget kínál Magyarországnak olyan revízió elérésére, melyre egyébként esetleg még évekig kellene várnia. És ebben az esetben ezt a revíziót Németország fegyveres támogatásával hajthatná végre. „Elhiheti nekem, hogy nem lódtok, mert nem mondok többet, mint amennyiért a felelősséget vállalhatom.”

A Führer azt mondta, hogy a jugoszláviai fejleményeket kimondhatatlan szerencsétlenségnek tartja erre az országra. A 17 és fél éves király még gyerek, egy fogoly, aki a leg-

¹ A beszélgetés március 27-én Ribbentrop külügyminiszter jelenlétében folyt le.

² 1941. március 26-ról 27-re virradó éjszaka katonai puccs zajlott le Jugoszláviában. Megbukott a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozást 25-én aláíró Cvetković-kormány. Az új kabinetet Simović tábornok alakította meg. Pál régensherceg helyett a fiatalos II. Péter király vette át az állam vezetését.

³ Némileg rongálódott a szöveg, itt és az iratban még több helyen olvashatatlan.

⁴ Sztójay a rendelkezésére bocsátott különrepülőgépen azonnal Budapestre utazott, és Hitler szóbeli üzenetét még aznap átadta Horthynak.

⁵ Paulus tábornok és Werth Henrik vezérkari főnök megbeszélésére 1941. március 30-án került sor Budapesten.

széthúzóbb erők bábja. Németországnak ott lenn nincsen semmiféle területi vagy politikai érdekeltsége, kivéve Karintiát és Stájerország déli részét, tehát azokat a vidékeket, melyeket annak idején elvesztett.⁶ Nemzeti politikai okokból Németország nem vágyik kijáratra az Adriához. A német nép most a Balti- és Északi-tenger felé orientálódik, és ezt az egészséges orientációját nem óhajtja veszélyeztetni azzal, hogy a birodalom déli részei a déli tengerek iránt mutassanak érdeklődést. Magyarország vágya az adriai kijáratra — ami pedig feltehetően különösen közel áll a kormányzó szívéhez — egy kicsit kényes kérdés, tekintettel az olaszokra, de Németország támogatja Magyarország ambícióit. Ha harcra kerülne a sor, Jugoszláviát likvidálnák; márpedig harc lesz, mihelyt a jugoszláviai fejlemények Németország ellen irányulnak. Katonailag Jugoszlávia nem jelent problémát. Oroszország nyugton fog maradni. Sztójay arra vonatkozó kérdésére, vajon a Führer teljesen független Horvátországot tervez-e vagy egy autonóm Horvátországot a jugoszláv állam keretein belül, a Führer azt válaszolta, hogy Horvátországnak önállónak kell lennie, esetleg a magyar állammal összhangban, de Jugoszláviának soha nem szabad még egyszer léteznie. Nekünk nincsenek érdekeink Horvátországban, csak Karintiában és Dél-Stájerországban. Sztójay a jugoszláviai államcsínyt pánszláv tisztí összeesküvésnek tulajdonította, és beszélt e tiszték német-ellenes magatartásáról. Jugoszlávia heterogén összetétele miatt nem szilárd képződmény, és mihelyt egy súlyos csapást kap, részeire hull szét. A Führer ugyanezen a véleményen volt és hozzáfűzte, hogy Jugoszláviát hamar elintézik. Légierőnk számára ez két órányi munka csupán. Nagyon jó értesüléseink vannak a jugoszláv hadseregről, és azt is tudjuk, hogy nincsenek páncéltörő fegyvereik. Sztójay kifejezte azt a reményét, hogy a jugoszláviai helyzet még javul, de meg van győződve arról, hogy ha összecsapásra kerül sor, Magyarország abban részt vesz.

A Führer így folytatta: a jugoszláviai fejlemények Németország számára a dolgokat nem nehezítik, inkább könnyítik. Amint már kijelentette, nincsenek további politikai vagy területi ambícióink, kivéve azt az óhajunkat, hogy ne létezzen többé erős Jugoszlávia. Az események csak kedveznek Görögország elleni csapatösszevonásainknak. Technikailag a jugoszláv kérdés úgyszólván megoldott. Van egy német mondás: „Ha a számárnak túl jól megy a sora, a jégre megy táncolni.” Ő mindig kész volt a békére, de lépésről lépésre beleráncigálták ebbe a háborúba. A Balkánon sem akart sohasem háborút viselni. Az a klikk, amely a jugoszláviai államcsínyért felelős, rosszul ítélte meg a katonai... és megőrült... egy kérdésre válaszolva a Führer azt mondta, hogy az események... tovább már nem lehetséges, és néhány további megjegyzést... arról, hogy egy 17 és fél éves gyereket ültetnek egy ország... Sztójay sohasem mondott... Ha a helyzet válságosra fordul, villámgyorsan cselekszik, és olyan csapást mér, hogy a probléma egyszerűben megoldódik. Leszámítva azt az ötven hadosztályt, amire Franciaországban szüksége van, még mindig kétszáznál több hadosztálya van, melyek csak arra várnak, hogy feladatot kapjanak.

Hewel

F. 4/0288—93.

DGFP—D. XII. 215.

⁶ Karintia és Stájerország osztrák tartományok egyes részeit az 1919. szeptember 10-i saint-germain-en-laye-i békeszerződés Jugoszláviának juttatta.

HEWEL KÜLÜGYMINISZTERIUMI FŐTANÁCSOS FELJEGYZÉSE HITLER SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL¹

Sztójay gróf² átnyújtotta...³ a kormányzó levelét...⁴ utóbbi azzal adott át a követnek, hogy vigye el válaszként... a Führernek.

...Mennyire örült volna, ha megkímélhette volna Európát a nagy véráldozatoktól. Népe előtt vállalja a felelősséget azért, ami most történik. Milyen mérsékeltnek voltak Lengyelországgal szemben támasztott követelései; össze sem lehet hasonlítani ezeket ellenségeink zsarolásával a világháború végén. Nem akarta ő Norvégiát sem. A délkeleti események akarata ellenére fejlődtek. Semmiféle felelősség sem terheli az olasz—görög háborúért sem. Az biztos, hogy a görögök nem voltak semlegesek. Olyan dokumentumok vannak a kezében,⁵ melyeket még az olaszoknak sem mutatott meg, mert akkor a konfliktus még hamarabb kitört volna. A görög kormány már korábban angol orientációt választott, és csaknem egész hajótérfogatát ellenségeink rendelkezésére bocsátotta. A revíziók iránti minden tisztelete ellenére magatartását az a vágy... hogy a Balkánon megőrizze a békét. De nyilvánvalóan minden hiábavaló volt.

A jugoszláviai helyzet már eredetileg is igen kellemetlen volt... mert tudta... és a magatartása ennek a... Mindazonáltal... felajánlotta szolgálatait Olaszország és Jugoszlávia között, bár mindig az volt a... hogy a megoldás nem lesz hosszú életű. Mindezt önzetlenül tette annak érdekében, hogy megakadályozzon mindenféle válságot, felismerve, hogy Szovjet-Oroszország keze mindenben benne van...

...a balkáni destruktív erők. Anglia és Oroszország ott együtt dolgoznak. Kompromisszum keresésére irányuló kísérletei eredménytelenek maradtak. De ő nem lenne az, aki, ha nem vonta volna le a kemény következtetéseket ebből a felismerésből.

A Führer ecseteli a németek ellen Belgrádban elkövetett kilengéseket és kijelenti: mindebből azt látja, hogy a dolgok így nem mehetnek tovább. Ez a helyzet semmiképpen sem olyan, amit Németországnak el kell tűrnie. A felelős politikusok ott szinte hihetetlen vaksággal vannak megverve. Csak mert Olaszország egy pár rossz hadműveletet hajtott végre, most azt hiszik, hogy a tengelynek már vége. Valóban csoda lett volna, ha az olaszok sikert értek volna el, mivel hadműveleteiket nagyon könnyelműen tervezték meg. Észak-Afrikában harckocsik kérdése volt az egész; most, hogy a német harckocsik megjelentek Líbiában, az angolok sétakocsikázásának egyszer s mindenkorra vége. Tiszta örültség volt az olaszok első vereségeiből azt következtetni, hogy a tengely emiatt már felbomlóban van. Ő ezt egyszerűen nem tűri el. Nincsenek ambícióink a Balkánon, de van a Balkánon két barátja — Magyarország és Bulgária —, és nem látja be, miért ne szanálhatná a helyzet fejleményei folytán végérvényesen ezt a két barátját. Még egyszer biztosította Sztójayt arról, amit ko-

¹ A beszélgetés március 28-án történt.

² Sztójay nem volt gróf.

³ Erősen rongálódott a szöveg, itt és az iratban még több helyen olvashatatlan.

⁴ Magyar nyelvű fogalmazványát közli: HMTI. 54. — E levélben Horthy örömmel üdvözölte Hitler szöbeli üzenetét — lásd a 372. sz. iratot —, és hozzájárult a vezérkarok kapcsolatfelvételéhez.

⁵ Valószínűleg a Franciaországban zsákmányolt iratokra utal, amelyek később bekerültek a Jugoszláviával és Görögországgal kapcsolatos konfliktussal foglalkozó 7. sz. német Fehérkönyvbe.

rábban is mondott, hogy abban az esetben, ha összecsapásra kerül sor, Magyarország a revízió tekintetében nem ütközik semmiféle német ellenállásba. Ami pedig Magyarország adriai kijáratára vonatkozó elgondolásait és vágyait illeti, az biztos, hogy ez az olasz illetékesség körébe tartozik, de Németország támogatja Magyarország kívánságait. Egyszer s mindenkorra kielégíti a Balkán gennyes kelevényét.

A bolgárok mindig olyan tisztességesek voltak, hogy gyakran fájdalmat okozott neki, amikor a béke érdekében ismételten megszorításokat kellett alkalmaznia velük szemben.

A Führer őszintén örül a kormányzó válaszána. Most végre elkövetkezik az igazságtalanságok orvoslása. Végül is Németország és Magyarország történelmileg egymáshoz tartoznak. Mindkét ország a félelmetesen nagy szláv hullámmal áll szemben. A Magyarországgal való barátság nem az ő személyén múlik, megvolt ez mindenféle kormányrendszer idején, a politikai és katonai helyzettől függően hol erősebben, hol gyengébben.

Azután a Führer részletesebben kitért a német fegyverekre, összehasonlítva azokat Amerika fegyverkezési lehetőségeivel.

Amikor mindezen eltöpreng, végül is egyre inkább hinnie kell valami magasabb igazságszolgáltatásban, és a Gondviselés iránti tisztelet tölti el. Ha múltbeli irányvonalára és múltbeli javaslataira gondol, arra a meggyőződésre jut, hogy a Gondviselés rendezett el mindent így; mert ha mindazt, amiért eredetileg küzdött, békés eszközökkel érte volna el, az mindig csupán félmegoldás lett volna, ami egy napon új harcot robbantott volna ki. Neki csak egy különkívánsága van, ti., hogy viszonyunk Törökországgal megjavuljon. Az elkövetkező események talán ezt is előmozdítják. El sem tud képzelti kívánatosabb őrt a Dardanellákon, mint Törökországot. Mi nem óhajtunk odamenni, és a törökök jobb kezesei a tengerszorosnak, mint bármely nagyhatalom, amely ott önhatalmúan lépne fel. Nagyon reméli, hogy a törökök jobb belátásra jutnak.

Kívánja, hogy Magyarország e konfliktus végén meg legyen elégedve, nagyszabású revízióval állítva helyre állami helyzetét. Ezeknek a területi szerzeményeknek nagy kihatásai lesznek Magyarországon, különösen gazdasági téren.

Sztójay közli a Führerrel, hogy Magyarországnak nincsenek érdekei Horvátországgal kapcsolatban, nem szándékszik ezt az országot határai közé bekebelezni. A Führer azon a véleményen van, hogy Horvátországnak semmi körülmények között sem szabad többé Jugoszláviához tartoznia, és azt mondja, bizonyára lehet majd kiutat találni, például egy Magyarországgal létesítendő baráti és gazdasági összhangban. Németország mindebben nem érdekelt. Sztójay újból megerősíti, hogy Magyarország Horvátországgal kapcsolatban nem óhajt semmi mást, mint baráti jószomszédi viszonyt.

Sztójay ezután a tengeri kijárat témájára tér át, és azt mondja, hogy feltehetően lehetséges lesz megegyezésre jutni Horvátországgal egy Zágráb közelében az Adriához vezető folyosó ügyében. Meggyőződése, hogy Magyarország jó barátságban tud élni Horvátországgal; a Horvátország és Magyarország közötti feszültség oka mindig és egyedül Belgrád lázító agitációja volt.

Befejezésül a Führer még néhány kijelentést tett szövetségi politikájáról, és kifejezte azt a nézetét, hogy ami a háború utáni időszakot illeti, ő hosszú távra keres barátokat és szövetségeket, mert egyszer újra béke lesz, és akkor csak egy szoros, bizalomra épülő, nemzetek közötti együttműködés biztosíthatja Európa felemelkedését és a tartós békét.

Hewel

*Berlin, 1941. április 1.*WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

210. sz.

A magyar követ átadta ma nekem a magyar—román viszonyra vonatkozó két ide-mellékelt feljegyzést.¹ A 237/B. sz. feljegyzés főleg a román államvezető múlt hó 25-i ismeretes beszédét tárgyalja.² A magyar követ közléseinek célja az, hogy felhívja a birodalmi kormány figyelmét azokra a nehézségekre, melyek Románia részéről tornyosulnak újból és újból a magyar—román megegyezés útjába.

Azt válaszoltam Sztójaynak, hogy én ugyan átveszem mindkét feljegyzést és nem vitatom, hogy Antonescu beszédének célja előttem sem egészen világos, egyebekben azonban a mostani időpontban, amikor a Balkánon más fontos és számunkra sokat ígérő problémák nyíltak meg, minden törekvésünk arra irányul, hogy a magyar—román differenciákat eltüntessük vagy legalábbis félretegyük. Most a tengely minden barátjának az a feladata, hogy tekintetét a közös ellenfélre irányítsa.

Weizsäcker s. k.

2134/467 779.

*Berlin, 1941. április 1.*WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVET KÖZLÉSEIRŐL

214. sz.

A magyar követ ma még egyszer szóba hozta előttem Eckhardt Tibor külföldi utazását. Az a megbízatása, hogy biztosítson minket arról, hogy a kormányzó Eckhardtot három hónapja nem is látta. Semmiképpen sem értett egyet Eckhardt utazásával. A miniszterelnök megkísérelte Eckhardtot utazásáról lebeszélni, és különösen arra vonatkozóan vette ígéretét, hogy nem megy Londonba. Azt biztosították, hogy Eckhardt Amerikában a magyar—román vitákat semmi esetre sem hozza szóba.

Weizsäcker s. k.

2134/467 780.

¹ A 239/B. sz. feljegyzés — 73/53 161. — a második bécsi döntés végrehajtása keretében az optálás során felmerült nehézségekkel foglalkozik; a 237/B. sz. feljegyzés — 73/53 159—60 — tartalmára a fenti feljegyzés utal.

² Antonescunak ez a beszéde, amelyet az 1941. január 21-i vasgárdista zavargások alkalmával elesett katonák hozzátartozói előtt mondott, kifejezésre juttatta, hogy a bécsi döntést nem hajlandó végérvényesnek tekinteni.

Budapest, 1941. április 3.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Gróf Teleki miniszterelnök ma éjjel hirtelen meghalt. Részvéttáviratokat javaslok a vezér és birodalmi kancellár részéről a kormányzóhoz és az özvegyhez, valamint a birodalmi miniszter részéről a magyar külügyminiszterhez és az özvegyhez.¹ A temetés időpontjáról, valamint az utódlás kérdéséről még nem történt döntés.

Erdmannsdorff

73/53 172.

Budapest, 1941. április 3.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

335. sz.

A külügyminiszter-helyettes előtt kifejeztem a birodalmi kormány részvétét a miniszterelnök elhunyt alkalmából. Vörnle megkért, hogy tolmácsoljam a magyar kormány legőszintébb köszönetét.

Szigorúan bizalmas kezelést kérve közölte velem, hogy a miniszterelnök agyonlőtte magát. Tettének valószínű indítékaiként Vörnle és a miniszterelnök egyik bizalmasa az alábbiakat közölték velem:

1. komoly aggodalmi Magyarország gazdasági helyzete és a várható rossz termés miatt;
2. túlhajtott munka;
3. feleségének hónapok óta tartó, állandó életveszéllyel járó szívbetegsége, minek folytán gyakori depressziós állapotában a miniszterelnök nélkülözötte felesége megnyugtató befolyását.

Nyitva hagyom a kérdést, fentiekén kívül mennyiben játszhatott szerepet öngyilkosságában az a belső konfliktus, melyet nála a Jugoszlávia elleni fellépés okozott. Ennek szükségességét ő a jugoszlávokkal csak nemrég megkötött barátsági egyezmény miatt aggályoskodva tette magáévá, előre látva e lépés következményeként az Angliával és az Egyesült Államokkal való végleges szakítást.¹

A külügyminiszter-helyettes később újól magához kéretett és azt mondta, hogy az öngyilkosság hírének nem lehet a közvélemény előtt elhallgatni.² Hamarosan hivatalos közleményt adnak ki.³

73/53 174.

Erdmannsdorff

¹ Hitler és Ribbentrop részvéttáviratairól hírt adott a Magyarország 1941. április 5-i száma.

² Mint ismeretes, Barcza György londoni követ április 2-án érkezett távirata határozottan figyelmeztette őt erre.

³ A Teleki halála felfedezésekor azonnal összehívott minisztertanács határozata alapján a Magyar Távirati Iroda április 3-án reggel 9 óra 15 perckor kiadott jelentése még csak annyit közölt, hogy Teleki az elmúlt éjjel tragikus hirtelenséggel elhunyt.

⁴ A hivatalos közlemény az orvosi-rendőrvorvosi jelentéssel alátámasztva adta hírül az öngyilkosság tényét.

Berlin, 1941. április 3.

WOERMANN

KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

264. sz.

A magyar követ mai látogatása alkalmával megerősítette azt a Budapesten már közzétett jelentést, hogy gróf Teleki miniszterelnök öngyilkosságot követett el.

Tettének okairól Sztójay csak feltételezéseket tudott közölni. Megtudta a Külügy-minisztériumból, hogy Teleki gróf öngyilkosságát kevéssel azután követte el, hogy a szanatóriumban meglátogatta különösen szeretett, halálosan beteg feleségét. Sztójay úr nem tételezte fel, hogy politikai okok is közrejátszottak volna, bár ennél a pontnál kissé bizonytalanná vált. Utalt Teleki rossz egészségi állapotára (csak egy veséje volt), valamint arra a tényre, hogy gróf Teleki előtte és mások előtt már korábban is gyakran hangoztatta, hogy öngyilkossági gondolatokkal foglalkozik.

A kormány lemondásával kapcsolatban Sztójay úr semmi közelebbi adattal nem tudott szolgálni.

Közölte még Sztójay úr, hogy a magyar külügyminiszter¹ távbeszélőn kérdést intézett hozzá, hol tartózkodik pillanatnyilag a Führer. Azt azonban nem tudta megmondani, hogy ez a kérdés mely okból történt.²

Woermann s. k.

73/53 178.

*Budapest, 1941. április 3.*FÜTTERER BUDAPESTI LÉGÜGYI ATTASÉ TÁVIRATA
A LÉGIERŐ PARANCSNOKI TÖRZSE ATTASÉCSOPORTJÁNAK

336. sz.

A vezérkartól szigorúan bizalmasan megtudtam:

1. A minisztertanács, megállapodás szerint, a mozgósítást április 4-re határozta el.¹ A kormányzó a miniszterelnök hirtelen halálára való tekintettel további nyugtalanság elkerülése érdekében úgy rendelkezett, hogy egyelőre csak a gyorshadtestet és a jugoszláv, román és orosz határon állomásozó határvadász zászlóaljokat mozgósítják.²

¹ Bárdossy László.

² Hitler tartózkodási helye felől Horthy április 3-i levelének eljuttatása végett érdeklődtek. — Lásd a 381. sz. iratot.

¹ Nem minisztertanácson, hanem a Legfelső Honvédelmi Tanács április 1-i ülésén született ez a határozat, amely Paulus és Werth március 30-i megállapodásán alapult.

² Az eredeti mozgósítási tervben az 5. hadtest, a légierők, a folyami flottilla és a légvédelem mozgósítása is szerepelt.

2. Az angol követség elutazáshoz készülődik. A képviselőlet állítólag az Egyesült Államok követségének, júniustól a brazil követségnek adják át.

3. Az újvidéki bombázó kötelék Szarajevóba tért ki.

4. A zágrábi bán vonakodik a behívások nyilvánosságra hozatalától.

5. Kisebb Maček-alakulatok fegyverkeznek.³

Fütterer
Erdmannsdorff

73/53 179.

380

Budapest, 1941. április 3.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

337. sz.

Jobboldali radikális oldalról itt olyan híreket terjesztenek, hogy a miniszterelnök azért követett el öngyilkosságot, mert tiltakozása ellenére a kormányzó és a minisztertanács úgy döntött, hogy katonailag szorosan együttműködik Németországgal Jugoszlávia ellen.

Ahogy én a dolgokat ismerem, ezek a hírek ebben a formában alaptalanok. A berlini magyar követ¹ március 28-án Budapestről Berlinbe visszaindulása előtt kifejezetten arról biztosított engem, hogy a miniszterelnök az erre vonatkozó tárgyalásoknál a legkisebb nehézségeket sem támasztotta, és hogy a miniszterelnök százszázalékosan egyetért a kormányzó Führerhez intézett levelével.² Március 31-én a honvédelmi miniszter³ villásreggelije alkalmával a miniszterelnök maga mondotta el nekem, hogy Szatmáron egy rendezvényen⁴ kapott hírt arról a javaslatról, melyet a berlini magyar követ hozott magával Budapestre, s a hír vétele után a legnagyobb gyorsasággal visszatért Budapestre. Abból a módból, ahogy ő előttem ezzel kapcsolatban Jugoszlávia új urainak örültségéről beszélt, kivilágolt, hogy teljes megértést tanúsít az ottani eseményekkel kapcsolatos álláspontunk iránt.

Épp ily hamisak azok a hírek is, amelyek szerint ...⁵ Werth szembeszegült volna terveinkkel. Ellenkezőleg, Halder vezérezredes táviratilag fejezte ki a magyar vezérkar főnökének legnagyobb megelégedését a március 30-án itt lefolyt tárgyalásokon tanúsított előzékenysége fölött, megerősítve a megbeszélés tartalmát. Egyébként az április 2-i minisztertanács⁶ a miniszterelnök elnökletével hagyta jóvá a március 30-án megbeszélt hadtestek mozgósítását.

Erdmannsdorff

73/53 175—6.

³ A jelentés 3., 4., 5. pontja Jugoszláviára vonatkozó értesüléseket tartalmaz. Az újvidéki bombázó kötelék hátravonása, a mozgósítás titkolása a jugoszláv kormány azon törekvését fejezi ki, hogy a német támadást semmiképpen se provokálja. Az 5. pont a Maček-féle horvát nacionalista Parasztpárt fegyveres szervezkedéséről ad hírt.

¹ Sztójay Döme.

² Lásd a 373. sz. iratot.

³ Bartha Károly.

⁴ Teleki március 27—28-án Szatmár megyében tett látogatást.

⁵ Egy számcsoport érthetetlen.

⁶ A Legfelső Honvédelmi Tanács április 1-i ülésén történt a mozgósítással kapcsolatos állásfoglalás. — Lásd *Juhász Gyula*: A Teleki-kormány külpolitikája. Akadémiai Kiadó 1964. 303—306. old.

Budapest, 1941. április 3.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

340. sz.

A külügyminiszter-helyettes,¹ amikor őt más ügyben újból felkerestem, azt mondta, hogy még ma este kinevezik miniszterelnöknek Bárdossyt, aki a külügyminiszterséget is megtartja.

A berlini magyar követ² utasítást kapott, eszközölje ki, hogy a Führer fogadja a honvédelmi minisztert,³ aki holnap a kormányzó saját kezű levelét akarja neki kézbesíteni.

73/53 177.

Erdmannsdorff

382

Berlin, 1941. április 4.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

227. sz.

A magyar követ ma délután bejelentette magát a birodalmi külügyminiszter úrnál, hogy a maga részéről is tájékoztassa Bartha magyar miniszter audienciájáról a Führernél,¹ bár ez Sztójay közlése szerint már valószínűleg túlhaladott annak folytán, hogy a Führer a birodalmi külügyminiszter urat időközben már bizonyára tájékoztatta.

Azoknak a közléseknek a lényege, melyeket a kormányzó Bartha útján juttatott el a Führerhez,² abban áll, hogy Horthy úr valamilyen általánosan érthető formában szeretne szabadulni azoktól a morális kööttségektől, melyeket a csak nemrég megkötött magyar—jugoszláv szerződés tartalmaz. Horthy úr ezért súlyt helyez arra, hogy látható háborús okot teremtsenek. Ilyen lehetne vagy a jugoszlávok Magyarország elleni támadása, vagy legalábbis túlkapása, vagy pedig Horvátország függetlenségi nyilatkozata. A két eljárás bármelyike tehermentesítené a kormányzó lelkiismeretét, és elegendő oknak tűnhetne a Magyarország és Jugoszlávia közötti konfliktushoz.

A Führer viszont Bartha előtt a Belgrádban már bekövetkezett fordulatot, valamint az ottani népi németekkel való bánásmódot kielégítő háborús okként tüntette fel, készségét nyilvánította azonban arra, hogy a kormányzó aggodalmait újból átgondolja és Horthy úrnak választ küldjön.

¹ Vörnle János.

² Sztójay Döme.

³ Bartha Károly.

¹ Bartha Károly honvédelmi miniszter Sztójay kíséretében április 4-én délelőtt volt audiencián Hitlernél. Ennek lefolyásáról lásd még Sztójay április 6-i jelentését Bárdossy külügyminiszterhez: MMV. 134.

² Horthy április 3-án kelt, Hitlerhez intézett levelének magyar fordítását közli: HMTI. 56.

A beszélgetés végén Sztójay úr még felhívta a Führer figyelmét Ivo Perčić³ szolgálaton kívüli alezredes személyére (Schwerin), mint aki a nacionalista Pavelić-csel rokon-szenvezik, vele egyetért, és horvátországi agitációra különösen alkalmasnak látszik.

Befejezésül a magyar követ még megjegyzést tett arról, hogy Bartha miniszter Führer által történő kihallgatásának előkészítésére ő a külügyminisztériumon át vezető szolgálati utat választotta. Az a tény, hogy egy másik német szerv útján (nyilván Keitel vezértábornagyon keresztül) Bartha úr a Külügyminisztérium közreműködése nélkül jutott a Führer elé, olyan lépés volt, melyben ő nem vett részt.

Weizsäcker s. k.

75/53 182—3.

DGFP—D. XII. 264.

383

Budapest, 1941. április 4.¹

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

351. sz.

Teleki öngyilkosságának okairól itt minden elképzelhető hírt terjesztenek:

Baloldali körök azt állítják, hogy Teleki ezzel akart tiltakozni a magyar szuverenitást csorbító mértéktelen német követelések ellen. Ezeket az esztelen híreket azzal támasztják alá, hogy véletlenül éppen tegnap, öngyilkossága napján vonultak keresztül először motorizált német csapatkötelékek Budapesten.² A nyilaskeresztesek pedig azt állítják, hogy Teleki halála előtti este egy megbeszélésen felajánlotta lemondását a kormányzó-nak, tiltakozásul a Jugoszlávia-akció ellen. A kormányzó azonban lemondását hazaárulásnak minősítette. Megállapítható, hogy Teleki a halála előtti napon egyáltalán nem is látta a kormányzót, és ilyen beszélgetés nem is folyt le. Bárdossy, akinél ma miniszterelnöki minőségében bemutatkozó látogatáson jelentem meg, azt mondta nekem, hogy Teleki — amint ezt már jelentettem³ — nem támasztott ugyan semmiféle nehézséget arra vonatkozóan, hogy a kormányzó Führerhez intézett levelét elküldjék a berlini magyar követtel, miután azonban a dolgok a mostani fordulatot vették, súlyos szemrehányásokat tett magának, hogy annak idején nem akadályozta meg a német ösztönzésre múlt év végén Jugoszláviával létrejött barátsági egyezmény megkötését. A magyarok, akik a szerbeket respektálják — ellentétben a csehekkel és románokkal, akiket nem —, talán túl komolyan vették az egyezményt, és alig hat héttel ezelőtt talán túlságosan is ünnepelték a jugoszláv külügyminisztert.⁴ Az bizonyos, hogy a magyar katona lélektanilag nincs kellően előkészítve arra, hogy most hirtelen megtámadja Jugoszláviát. A Führer Sztójayval folytatott megbeszélésén⁵ állítólag csak

³ Helyesen: Perčević. Emigránsként tartózkodott a németországi Schwerinben.

¹ A táviratot 5-én továbbították.

² Eddig ti. kizárólag vasúton folyt a német „tancsapatok” átszállítása Magyarországon Románia felé.

³ Lásd a 380. sz. iratot.

⁴ Cincar-Marković jugoszláv külügyminiszter 1941. február 27-én érkezett Budapestre a magyar—jugoszláv egyezmény ratifikálása alkalmából.

⁵ Március 28-án. — Lásd a 373. sz. iratot.

arról volt szó, hogy Magyarország vonuljon be Jugoszláviába, ha ez az állam szét-esne, de Horvátországot kifejezetten kihagyták a magyar katonai akcióból. Március 30-án a magyar vezérkar főnöke⁶ a német vezérkar főnökének képviselőjével⁷ itt lefolytatott megbeszélése során a miniszterelnök és a külügyminiszter tudta nélkül, de lehet, hogy a kormányzó biankó felhatalmazásával, további magyar mozgósítást ígért meg, éppígy azt is, hogy támadást intéznek a horvát terület egy része ellen. Teleki súlyosan szenvedett ettől a dilemmától, amit még a halála előtti este is emlegetett, és a kormányzóhoz intézett rövid búcsúlevelében⁸ is kifejtett. Szenvedett továbbá attól is, hogy a mozgósítás éppen most, a tavaszi mezőgazdasági munkálatok idején még tovább veszélyezteti az amúgy is rossz terméskilátásokat. A román revizionizmus is komoly gondokat okozott neki, mivel Antonescu tábornok március 27-én sajtóképviselők előtt hangoztatott igényei, amikor is kifejtette, hogy Erdély Romániának egyszer már 800 ezer emberébe került⁹ és kész arra, hogy visszaszerzéséhez újabb 800 ezer embert áldozzon, német reagálás nélkül maradt. Ehhez járul, hogy az új, nehezen védelmezhető magyar határ Romániával szemben teljesen védtelenül áll. Ezenkívül komoly családi gondok és a túlfeszített munka is nyomasztóan hatottak a neuraszténiás Telekire.

A kormányzó és az új kormány tegnap egyelőre csak a gyorshadtest és a jugoszláv határ közelében állomásozó pécsi és szegedi hadtestek mozgósítását rendelte el,¹⁰ amit kifelé még védelmi rendszabályként lehet feltüntetni, és ami még nem terheli Magyarországot a Jugoszlávia elleni ki nem provokált támadási előkészületek ódiumával, amint ezt a vezérkar főnöke által tervezett további mozgósítások tették volna.

A honvédelmi miniszter ma átadta a Führernek a kormányzó vonatkozó levelét, és rendelkezésre áll esetleges felvilágosításokra.¹¹

Bárdossy, aki először maga akart Berlinbe utazni, de ezt később inkább katonai személyekre bízta, annak a reményének adott kifejezést, hogy Németországban meg fogják érteni a magyar álláspontot.

Erdmannsdorff

73/53 186—7.

DGFP—D. XII. 267.

384

Budapest, 1941. április 6.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

352. sz.

Felkeresett a honvédelmi miniszter, és beszámolt a Führerrel, Keitel vezértábornaggal és Paulus altábornaggal, a vezérkar főnökének helyettesével folytatott megbeszéléséről. Különösen mély benyomást tettek rá a Führer nagyvonalú területi ígéretei, Horvát-

⁶ Werth Henrik.

⁷ Paulus altábornagy.

⁸ Lásd MMV. 131. és HMTI. 55a.

⁹ Nyilván Románia teljes első világháborús embervesztését fogta fel Erdély megszerzéséért hozott áldozatként.

¹⁰ Lásd a 379. sz. iratot.

¹¹ Lásd a 382. sz. iratot.

ország és az adriai kijárat tekintetében is, valamint az, hogy a Führer spontán lemondott a német főparancsnokságról.¹ A kormányzónak nagyon jól esett a Führer lendületes szívéllyel megírt válaszevele,² ami segítséget nyújtott neki abban, hogy Teleki öngyilkossága folytán a Jugoszlávia elleni fellépés helyességét illetően támadt aggályokat csökkentse. Most már további két, összesen tehát öt hadtest mozgósítását rendelték el. A mozgósítás egyes részeiben már korábban, egészében pedig április 14-re fejeződik be. Ezzel esik az alapja a vezérkar főnöke³ tegnapelőtt benyújtott lemondási kérelmének, melynek oka a saját és a német katonai vélemény szerint a túl csekély mozgósítás volt. Lemondását ezért nem fogadták el.

Erdmannsdorff

73/53 188.

DGFP—D. XII. 282.

385

Budapest, 1941. április 6.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

355. sz.

1941. április 5-én kelt 579. (birodalmi Külügyminisztérium 107.) sz. távirati rendeletre.¹

Utasítást végrehajtottam. A külügyminiszter a közlést megköszönte.

Hozzáfűzte azonban, hogy az angol követ² tegnapelőtt izgatott és fenyegető hangon beszélt vele azokról a katasztrofális következményekről, melyek Magyarország számára adódhatnak a Jugoszlávia elleni esetleges magyar támadásból, mivel Anglia, ha talán csak néhány év múlva is, de bizonyosan megnyeri a háborút. Becstelenség lenne, ha Magyarország hátba támadná jugoszláv barátját. Bárdossy azt felelte, hogy a Jugoszláviával kapcsolatos jövőbeni magyar magatartást még nem precizírozták, mindenestre az angol fenyegetést vissza kell utasítania, és meg kell jegyeznie, hogy Magyarország talán sokkal jogosultabb kritikát mulasztott el, látva a francia szövetséggel szemben tanúsított gyalázatos angol viselkedést.

Cadogan értesítette a londoni magyar követet,³ hogy az angol követség elhagyja Budapestet, ha Magyarország a továbbiakban átengedi a német csapatokat Jugoszlávia felé.⁴ Ha pedig Magyarország maga is aktívan fellép Jugoszlávia ellen, Anglia hadat üzen, és magyar területet fog bombázni. Bárdossy még megjegyezte, hogy Magyarország nem támaszt igényt Horvátországra, mivel a horvátok megbízhatatlan nép, akik koráb-

¹ Lásd Sztójay április 6-i jelentését Bárdossy külügyminiszterhez: MMV. 134.

² Bartha Károly honvédelmi miniszter hozta magával április 5-én, hazatérőben. Szövege nem ismeretes.

³ Werth Henrik.

⁴ A távirat — 230/152 952—5. — értelmében Erdmannsdorffnak ismertetnie kellett Bárdossyval a Jugoszlávia elleni fellépés indoklására kiadandó német kormánynyilatkozat lényegét.

² O'Malley.

³ Barcza György.

⁴ 1941. április 6-án hajnalban indult meg a németek Jugoszlávia elleni támadása, Magyarország felől azonban csak 7-én nyomultak be német csapatok jugoszláv területre.

ban Béccsel, most pedig Belgráddal paktáltak. Laza csatlakozásuk Magyarországhoz csak akkor jöhet számításba, ha ezt maguk a horvátok akarják. Ezzel szemben Magyarország kijáratot óhajt az Adriai-tengerhez, de erről egy esetleg önálló horvát állammal is meg lehetne egyezni.

Erdmannsdorff

73/53 189—90.

DGFP—D. XII. 287.

386

Budapest, 1941. április 7.

WERKMEISTER

BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

361. sz.

A külügyminiszter-helyettes¹ éppen most közölte velem, hogy az angol követ² ma felkereste a külügyminisztert³ és közölte vele, hogy Anglia megszakítja kapcsolatait Magyarországgal. Kikérte útleveleiket. Kiutazásuk a magyar—szovjet határon át történik, föltehetően először Moszkvába.

Werkmeister

73/53 199.

387

Budapest, 1941. április 8.

WERKMEISTER

BUDAPESTI KÖVETSÉGI TANÁCSOS TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

364. sz.

A külügyminiszter helyettese¹ közölte velem, a magyar kormány örül, hogy a jugoszláv kormány a tegnapi végrehajtott légitámadásokkal² ennyire megkönnyítette a magyar kormány Jugoszlávia elleni akcióját. Ezáltal adott időpontban magyar katonai előnyomulás automatikusan kiváltódik.

Werkmeister

1213/332 528.

¹ Vörnle János.

² O'Malley.

³ Bárdossy László.

¹ Vörnle János.

² Április 7-én jugoszláv gépek Szeged, Pécs, Szentgotthárd körzetében támadták a magyar területen felvonuló német csapatokat.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

368. sz.

Berlini megbeszéléseim¹ értelmében ma értésére adtam a miniszterelnöknek,² hogy Magyarország hamarosan szakítsa meg kapcsolatait előbb Jugoszláviával, majd később Görögországgal is. A miniszterelnök az alábbi helyzetképet festette:

A magyar mozgósítás a velünk megbeszélt mértékben teljes erővel folyik. Amint azonban már korábban említették, a katonai fellépésben való aktív magyar részvétel politikai előfeltétele a jugoszláv állam felbomlása. Ezt itt megtörténtnek tekintnék, mihamlabb lehetőleg Zágrábból, de mindenesetre horvát területről megtörténnék Horvátország függetlenségi nyilatkozata, amivel ő pár napon belül számol. Magyar kormány ekkor manifesztumot intéz majd Horvátországhoz, melyben kifejti, hogy Magyarország nem viseltetik ellenséges érzülettel a vele korábban ezer éven át állami kötelékben élt horvát nép irányában, azonban a jugoszláv állam felbomlására való tekintettel birtokába kell vennie ez állam korábban Magyarországhoz tartozott területeit. A miniszterelnök hozzáfűzte, hogy a néphangulat előkészítésére sajtóban és rádióban nagy zajt csaptak a magyar terület ellen intézett jugoszláv légitámadások miatt, és a napok óta ismeretlen helyen tartózkodó belgrádi magyar követet³ rádió útján három ízben nyíltan felszólították tiltakozásra.

A vezérkar főnöke,⁴ aki tudott arról, hogy a miniszterelnöknél vagyok, beszélgetésünk közben telefonon felhívta a miniszterelnököt azzal a kéréssel, azonnal közölje velem, hogy a kárpátjai magyar—orosz határon újabban erősebb orosz csapatösszevonásokat állapítottak meg, amelyek elővigyázatosságra kényszerítenek. Erről a katonai attasé távbeszélőn részletes jelentést tett az OKH-nak.⁵ Ezzel kapcsolatban feltűnést keltett az itteni orosz követnek⁶ és családjának, valamint a követség három további nőtagjának tegnapi indoklás nélküli hirtelen elutazása is. Rendőrségi hírek szerint az orosz követség többi tagja április 12-re készíti elő elutazását.

A román magatartás is nyugtalanító, mivel Bárdossynak tudomására jutott, hogy Románia teljesen indokolatlan igényeket emel mostani jugoszláv, korábban magyar területre, amely sohasem volt a románoké.⁷

Ezek az igények kevés hatást gyakorolnak rá, hiszen ezt a területet a vezér és birodalmi kancellár már odaigérte Magyarországnak.⁸ Mindazonáltal számolni kell román támadással az új erdélyi magyar—román határ mentén, mihamlabb a magyar hadsereg már le van kötve a harcban. Azt feleltem a miniszterelnöknek, hogy nem hihetek semmi-

¹ Nincs róluk feljegyzés.

² Bárdossy László.

³ Bakach-Besseney György.

⁴ Werth Henrik.

⁵ Oberkommando des Heeres — szárazföldi hadsereg főparancsnoksága. — Az említett jelentés nem ismeretes.

⁶ Nyikolaj Csaranov.

⁷ Ti. a Bánátra.

⁸ Lásd Sztójay április 6-i jelentését Bárdossynak: MMV. 134.

féle Magyarország ellen irányuló orosz támadó szándékban, különösen, mivel az orosz hadsereg ezzel Lengyelország területéről megsemmisítő német oldalcsapásnak tenné ki magát. Azonkívül véleményem szerint mi sem engednénk meg egy Magyarország elleni fegyveres román fellépést, ami egyébként a dolgok jelenlegi állása szerint még Antonescu Bárdossy szerint elképzelhető bukása esetén is aligha jöhetne számításba.

Bárdossy hozzáfűzte, hogy általános kiutazási vízumkényszert rendelt el, beleértve a diplomátákat is, annak megakadályozására, hogy pl. a magyarországi jugoszláv követ-ség elhagyhassa Magyarországot, mielőtt a belgrádi magyar követ biztonságos talajon lenne. Orosz diplomaták stb. utazásait is ellenőrizni akarja ezzel.

Az angol követség személyzete Moszkván keresztül utazik el, a belga követ⁹ Moszkván keresztül valószínűleg az Amerikai Egyesült Államokba, a holland ügyvivő¹⁰ előre-láthatólag a legközelebbi napokban csatlakozik. A diplomáciai kapcsolatok megszakí-tását az angol követ¹¹ azzal indokolta, hogy Magyarország megengedi, hogy német csapatok magyar területről intézzenek támadást Jugoszlávia ellen. Az amerikai ügy-vivő,¹² Hull kifejezett megbízásából, óva intette Magyarországot Jugoszlávia megtáma-dásától, és hangsúlyozta, hogy a magyar területen végrehajtott jugoszláv légitámadások nem Magyarország, hanem a német csapatok ellen irányultak. Bárdossy ezt az indoklást nem fogadta el, és nyitva hagyta a Jugoszlávia elleni későbbi magyar fellépés kérdését.¹³

Javasolom annak eldöntését, felhatalmaznak-e arra, hogy a Magyarország elleni orosz vagy román támadás esetére tett megnyugtató kijelentéseimet ottani megbízás alapján itt megismételhessem.¹⁴

Erdmannsdorff

73/53 197—9.

DGFP—D. XII. 296.

389

Berlin, 1941. április 10.

A WERHMACHT FŐPARANCSNOKSÁGÁNAK ÁTIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMHOZ

124. sz.

A magyar honvédség főparancsnokságához beosztott német tábornok¹ táviratozta 1941. április 10-én:

„Führer levelét április 9-én délben személyesen adtam át a kormányzónak.²

A helyzet alapján a kormányzó elfogadta a vezérkar főnökének³ javaslatát, hogy

⁹ De Lalaing gróf.

¹⁰ Nepven Roosmale.

¹¹ O'Malley.

¹² Howard K. Traverser.

¹³ Lásd a 387. sz. iratot.

¹⁴ Ribbentrop április 11-i, 612. sz. távirati utasítása — 73/53 206. — ilyen értelemben szólította fel Erdmannsdorffot a magyar kormány megnyugtatóására.

¹ Kurt Himer.

² A levél nem ismeretes.

³ Werth Henrik.

a 3. magyar hadsereg zömével — 4—6 dandárral, két gépkocsizó dandárral és egy lovasdandárral — április 12-én támadjanak, a tervszerű felvonulás befejezésének bevárása nélkül. Hozzáfűzte: ha semmi komplikáció nem lép fel, amivel valószínűleg az orosz frontra gondolt. Jelenleg mérlegelés tárgyát képezi, hogy a 11. dandár már április 11-én előretörjön Eszékre.”

73/53 207.
DGFP—D. XII. 306.

A Wehrmacht Főparancsnoksága
főnökének megbízásából:

Bürkner s. k.

390

Berlin, 1941. április 12.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

252. sz.

A magyar követ ma ismételten szóvá tette, hogy a román államvezető¹ von Brauchitsch vezértábornagy előtt román csapatokkal való megütközés lehetőségét említette arra az esetre, ha magyar csapatok vonulnának be a Bánátba. E kijelentés alapját nyilvánvalóan az a gondolat képezi, hogy Románia igényt emel a Bánát bizonyos részeire. Másrészt viszont a Führer a magyaroknak, éspedig személyesen Sztójaynak, azt a kijelentést tette, hogy Magyarország újra megkapja a tőle 1918-ban elszakított területeket, éspedig a Bánát kifejezett említésével.² (Mindenesetre Horvátország és Szlavónia kivételével.)

A magyar külügyminiszter ezért azt gondolja, hogy további komplikációk elkerülése céljából kívánatos lenne, ha Antonescu tábornokkal preventíve közölnénk, hogy a Bánátról már intézkedés történt — mégpedig Magyarország javára.

Azt válaszoltam Sztójaynak, hogy először is az Antonescu tábornok által állítólag említett eset egyáltalán nem következhet be, mivel a fennálló megállapodásaink szerint a magyar csapatok a Tisza vonalát kelet felé nem lépik át, tehát nem ütközhetnek a Bánátban román katonaságba. Mindenesetre, fűztem hozzá, suttognak arról, hogy valamiféle magyar alsó katonai vezetők a Tisza-határt talán nem fogják olyan nagyon pontosan venni. Ettől viszont határozottan óvnom kell.

Weizsäcker s. k.

2134/467 781.
DGFP—D. XII. 321.

¹ Ion Antonescu tábornok.

² Lásd Sztójay 1941. április 6-i jelentését Bárdossy külügyminiszternek: MMV. 134.

HITLER LEVELE HORTHY MIKLÓSHOZ

Főméltóságú uram!

Sietve szeretném főméltóságod hozzájárulását kérni az alábbiakhoz:

1. A magyar hadsereg zöme — mivel a Szerbia elleni további hadműveletekhez már nincs rá szükség — megállítandó a Dráva—Duna általános vonalon.
2. Az 1. és 2. gépkocsizó dandárból álló gyorsadtest vegyen továbbra is részt a német motorizált egységek hadműveleteiben, a német hadsereg kötelékében.

A jugoszláv állam teljes összeomlása talán már a mai napon befejezett ténynek tekinthető. Úgy gondolom, ez mindannyiunk számára a legjobb húsvéti ajándék.

Rövidesen kissé hosszabb beszámolóban fogom közölni nagyméltósággal elgondolásaimat, többek között azokról a pontokról is, melyeket szíves volt megemlíteni Raeder főtengernagynak.¹

Szívélyes üdvözlettel

az ön

F. 5/0274.

Adolf Hitlerje

DGFP—D. XII. 334.

PAVELIĆ HORVÁT ÁLLAMFŐ TÁVIRATA
HORTHY MIKLÓSHOZ

256. sz.

Főméltóságod!

1941. április 10-én helyreállt a független Horvátország. Mint a független horvát állam államfője, kérést intéztem a német birodalom Führerjéhez és az olasz királyság és császárság Ducejához, hogy államunkat ismerjék el.² 1941. április 15-én táviratot kaptam a Führertől és a Ducétól.³ Ezekben közlik velem, hogy elismerik Horvátország állami függetlenségét. Van szerencsém ezt főméltóságod tudomására hozni azzal a kéréssel, hogy a magyar királyi kormány Horvátországot mint független államot szintén ismerje el.

73/53 238.

Dr. Ante Pavelić

¹ Horthy Raeder haditengerészeti főparancsnokhoz baráti kapcsolat fűzte. Raeder jelen volt Teleki április 7-i temetésén, s Horthy e találkozást arra használta fel, hogy kifejtse előtte — Hitlerhez továbbítandó — azon véleményét, hogy a „lényegét az orosz elintézésében látja”. — OL Kozma-iratok. 41. cs. 1941. április 9-i naplófeljegyzés.

² Pavelić táviratát Ribbentrop különvontáról április 18-án továbbították a Külügyminisztériumon keresztül Horthyhoz.

³ Lásd DGFP—D. XII. 343.

³ Lásd DGFP—D. XII. 346.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

A magyar követ kormányja utasításának megfelelően ma újra felkeresett, hogy a jugoszláv terület megszállásának és megszerzésének esedékes kérdéseit megvitassa. A követ mondanivalóját írásban is magával hozta. Feljegyzésének szövege az alábbi:

A budapesti német követ a német kormány nevében a magyar miniszterelnökkel és külügyminiszterrel az alábbiakat közölte:¹

A német kormány a román kormány kérésére hozzájárult ahhoz, hogy a Bánát eddig Jugoszláviához tartozott részeit csak német csapatok szállják meg.² Ez okból a német kormány nem tehet eleget a magyar hadvezetőség ama kérésének, hogy a Bánát megszállását magyar csapatok vegyék át.³

Közölte továbbá a követ, hogy ez a döntés nem jelent állásfoglalást a „későbbi” magyar revíziós igényekkel szemben, hanem hogy ez egy magyar—román összecsapás lehetőségét van hivatva megakadályozni. Megjegyezte továbbá a követ, hogy a német hadvezetőség hozzájárul a Drávától északra fekvő Muraköz és a Murától északra fekvő területek megszállásához, e terület végérvényes hovatartozásáról azonban későbbi időpontban fognak dönteni.

Bárdossy úr előadta, meg van lepve, amikor von Erdmannsdorff úr a Bánátot illetően „későbbi magyar igényekről” beszél, és hogy a Drávától északra fekvő területek hovatartozandósági kérdését ugyancsak későbbi időpontban döntenek el. Hangsúlyozta, hogy Magyarország mindig teljes mértékben fenntartotta a maga revíziós igényeit a Magyarországtól 1918-ban elcsatolt és Jugoszláviába bekebelezett területekre, és hogy a birodalmi kancellár úr önagyméltósága kegyes volt a berlini magyar követ előtt⁴ Magyarországnak ezeket a jogos igényeit spontán kifejezésre is juttatni, amikor a kormányzó úr őfőméltóságának azt az üzenetet küldte: úgy gondolja, eljött az idő ezeknek a területeknek a visszacsatolására. Bárdossy úr ugyanakkor megjegyezte, hogy a birodalmi kancellár önagyméltósága ugyanezt Bartha honvédelmi miniszter előtt is⁵ megismételte és megerősítette; végül hangsúlyozta, hogy a magyar királyi kormány soha a legkisebb mértékben sem gondolt arra, hogy a birodalmi kancellár úr önagyméltósága ezt az elhatározását meg óhajtáná változtatni, hanem hogy rendíthetetlen bizalommal viseltetik mindaz iránt, amit a birodalmi kancellár úr önagyméltósága a kormányzóval tudatott, és ami a Magyarországtól 1918-ban Jugoszláviához csatolt területekre vonatkozó jogunk teljes elismerését jelenti.

A továbbiakban Bárdossy úr megjegyezte, hogy a magyar kormány fenntartja igényét a most felszabadított bánáti területre, azonban kész arra, hogy a Muraközre vonatkozóan az önálló horvát állammal baráti tárgyalásokat kezdjen.

Von Erdmannsdorff követ úr fenti közlése alapján a magyar kormány szükségesnek

¹ Erdmannsdorff és Bárdossy között április 14-én folyt le ez a megbeszélés.

² Lásd DGFP—D. XII. 277., 330.

³ Lásd a M. Kir. Honvédség fővezérségéhez beosztott német tábornok hadinaplóját. (Közli: Kun József.) Századok, 1965. 6. sz. 1232—1233. old.

⁴ Március 27-én. — Lásd a 372. sz. iratot.

⁵ Április 4-én, Sztójay jelenlétében. — Lásd MMV. 134.

tartja, hogy a Bánát hovatartozandóságának kérdését maradéktalanul tisztázza, mivel erre vonatkozólag szemlátomást félreértés áll fenn.

Ehhez legyen szabad szíves emlékezetbe idéznem annak a beszélgetésnek lényeges pontjait, melyet a vezér és birodalmi kancellár úr őnagyméltósága március 27-én velem a birodalmi külügyminiszter úr őnagyméltósága és Hewel követ (jegyzőkönyvvezető) jelenlétében folytatott:

Miután a vezér és birodalmi kancellár őnagyméltósága a jugoszláv kormány bűnös árulása fölött lesújtó ítéletet mondott, kegyes volt hangsúlyozni, úgy gondolja, érik a Jugoszláviával szembeni magyar revíziós igények beteljesülésének ideje. Tudja, hogy Magyarország az eddigi revíziókkal nincs teljesen megelégedve, most azonban minden jel szerint olyan alkalom nyílik, melyben a Jugoszláviával szembeni igazságos követelései teljesedésbe mehetnek. A vezér és birodalmi kancellár úr őnagyméltósága teljes mértékben a kormányzó úr őfőméltóságára bizza, hogy a revízió mértékét maga határozza meg. Ő maga ezt nem kívánja korlátozni. Véleménye szerint csupán egyetlen korlátozás jöhetne számításba, éspedig Horvátország jogállását illetően. Ez ország számára őnagyméltósága kívánatosnak tartaná a teljes önállóságot. Őnagyméltósága továbbá teljes megértését hangsúlyozta az iránt, hogy Magyarországnak szabad kijárata legyen az Adriai-tengerhez, azaz szabad átjárása Horvátországon és szabad kikötője. Fiume kikötőjével nem rendelkezhet ugyan, mivel Fiume Olaszországhoz tartozik, de érvényesíteni fogja befolyását egy ottani szabad kikötő érdekében.

A továbbiakban a vezér és birodalmi kancellár őnagyméltósága hangsúlyozta, hogy a gazdag és gazdaságilag jelentős területeknek, köztük elsősorban Bánátnak a visszaszerzése folytán Magyarország szép jövő elé néz. Hogy a kormányzó úr őfőméltósága a Bánátot birtokba fogja venni, ezt a birodalmi kancellár úr őnagyméltósága előttem ismételten (két alkalommal) hangsúlyozta, és a magyar királyi honvédelmi miniszter úr előtt is, utóbbinak április 4-i kihallgatása alkalmával.

A továbbiakban őnagyméltósága beszélt még a magyar és német csapatok katonai együttműködéséről, valamint a Balkánon kibontakozó helyzetről.

A vezér és birodalmi kancellár úr őnagyméltósága üzenetét még ugyanaznap, azaz március 27-én módomban állt jelenteni a kormányzó úr őfőméltóságának. Mély boldogsággal és a legbensőbb hála érzetével jelentette ki őfőméltósága, hogy mindennel egyetért, és a vezér és birodalmi kancellár őnagyméltóságához intézett, március hó 28-án kelt köszönő levelében⁶ őszinte megelégedés érzetével kérte a két hadvezetőség közötti katonai érintkezés felvételét.

Magyarország április 11. és 12. között birtokba vette a Muraközt, a Duna—Dráva háromszöget (Baranya) és a Bácskát.

A kormányzó április 11-én kelt proklamációjával⁷ Magyarország elismerte az önálló Horvátországot.

Másolat vége.

Azt válaszoltam a követnek, hogy e tárgyban von Erdmannsdorff úr is hasonló jelentést tett.⁸ Ami jelenleg vita tárgyát képezi, az két dolog:

1. Az egykori jugoszláv terület katonai megszállása és a részt vevő katonai kontingensek közötti határsávok rögzítése;

2. E területek territoriális juttatása.

⁶ Lásd HMTI. 54.

⁷ Lásd DGFP—D. XII. 307.

⁸ Április 14-én. — DGFP—D. XII. 344.

Ma még korai lenne a 2. alatti szabályozást elvégezni. Ennek következtében csak természetes, ha von Erdmannsdorff úr „későbbi” revízióról beszélt.

Sztójay ezután még felhozott néhány történelmi és néprajzi érvet, melyek a Bánát Magyarországhoz csatolása mellett szólnának, egészen függetlenül attól, hogy a Führer ezt a kérdést már eldöntötte Magyarország javára. Ez a döntés már annyira világos volt, hogy a kormányzó a Führerhez intézett válaszlevelében⁹ tudatosan eltekintett attól, hogy arra újból visszatérjen.

Sztójay végül még azzal az állítással állt elő, hogy Románia a következő héten a Bánát egyes részeinek megszállására készülődik.

Megígértem a követnek, hogy kívánságait a birodalmi külügyminiszter úrhoz továbbítom. Sztójay arra is ajánlkozott, hogy személyesen jelenik meg a birodalmi külügyminiszter úr előtt, hogy azt, amit nekem előadott, ott még jobban megvilágítsa és megerősítse.

Weizsäcker

73/53 233—7.

DGFP—D. XII. 366.

394

Különvonat, 1941. április 21.¹

RIBBENTROP TÁVIRATA

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

283. sz.

A Führer április 19-én főhadiszállásán fogadta Sztójay magyar követet.² A megbeszélés során az alábbiak kerültek szóba:

1. Hozzánk befutott jelentések szerint magyar csapatok a korábbi jugoszláv terület megszállása során különböző helyeken súlyos kilengéseket követtek el a népi németek ellen. Így április 12-én és április 13-án Újverbáson, Sajhason³ és Újvidéken több németet ok nélkül agyonlőttek. A hozzánk befutott jelentések tartalmát részletesen és írásban átadtuk Sztójay követnek, aki innen Budapestre utazik. Szó szerinti szöveg külön táviratban következik.⁴

A követnek a legnyomatékosabban kijelentették, hogy ilyesféle hallatlan esetek számunkra elviselhetetlenek, és komoly helyzet áll elő, ha az ilyen dolgok megismétlődését azonnal meg nem akadályozzák. Sztójajt közléseink nagyon megdöbbenették és kijelentette, hogy az ügyet személyesen jelenti azonnal a kormányzónak. Biztos benne, hogy a kormányzó fel lesz háborodva az eseteken, és azonnal intézkedni fog azok legpontosabb kivizsgálására, és adott esetben habozás nélkül agyonlőveti a vétkes magyar katonai személyeket.

Kérem, kísérje pontosan figyelemmel ennek az ügynek folyamányait. Elvárjuk, hogy Sztójay biztosítékainak Budapesten is helyt adjanak.

⁹ HMTI. 54.

¹ A táviratot 22-én továbbították.

² Az erről készült feljegyzést lásd DGFP—D. XII. 371.

³ Sajkásszentivánon.

⁴ A 683. sz. távirati utasítást lásd 73/53 248—50.

2. Az ön április hó 14-én kelt 397. sz. táviratában⁵ érintett ügyre vonatkozóan — hogy ti. bevonulhatnak-e magyar csapatok a Bánát eddig jugoszláv részébe, hivatkozással a mi erre vonatkozó ígéreteinkre, amit Sztójay Berlinben az államtitkárnál is szóvá tett⁶ — a Führer a magyar követnek a következőket jelentette ki:

Magától értetődően állja a szavát, hogy ezt a területet Magyarország fogja megkapni. Romániára való tekintettel azonban szükségesnek látja, hogy egyelőre csak német csapatok maradjanak ezen a területen, és e terület Magyarországnak történő átadását rövid időre — néhány hónapra gondol — még elhalasszák. Antonescu tábornok helyzete nehéz, és Magyarországnak éppoly kevésbé lehet érdeke, mint nekünk, hogy Romániában zűrzavar keletkezzék. Arra gondol, hogy a románoknak majd valamiféle kompenzációt ad, csak még nem tudja, hogy ez mikor és hogyan válik lehetővé. Mindenestre elvárja, hogy a magyar kormány számol magatartásában ezzel a tényállással.

A Führer kérte Sztójajt, hogy e közléseit közvetlenül a kormányzónak továbbítsa. Szigorúan bizalmas kezelésre van szükség, és ezt önnel is csupán tisztán személyes tájékoztatásul, nem pedig ottani beszélgetései során felhasználásra közöljük.

Sztójay értesített, hogy ma este újra ideérkezik és arra kért, hogy azonnal fogadjam. Holnap délelőtt fogadom.

Ribbentrop

73/52 251—2.

395

Különvonat, 1941. április 23.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETNEK

303. sz.

Sztójay követ, akit tegnap Budapestről visszatérte után¹ fogadtam, közölte velem, hogy a kormányzó fel volt háborodva azon, hogy magyar csapatok az eddigi jugoszláv terület megszállásakor népi németeket lőttek agyon. Azonnal generális vizsgáló bizottságot küldött le, hogy a történeteket a helyszínen vizsgálják ki, és drákói rendszabályokat fog hozni, ha a hírek igaznak bizonyulnának.

A továbbiakban Sztójay közölte, hogy a kormányzó meg akarja látogatni a Führert. E látogatás miatt, melyre holnap kerül sor, utalok az oda távbeszélőn már tegnap továbbított közlésekre.²

Beszéltem továbbá Sztójayval Muraköz kérdéséről is. Sztójay megerősítette azt az önnek már Bárdossy által³ tett közlést, miszerint Budapesten készség mutatkozik arra, hogy Horvátországgal olyan értelemben egyezzenek meg, hogy a Muraköz legyen Hor-

⁵ Lásd DGFP—D. XII. 344.

⁶ Lásd a 393. sz. iratot.

¹ Hitler április 19-i közléseit hozta Horthy személyes tudomására. — Lásd a 394. sz. iratot. — Visszatérőben Ribbentrop Bécsben fogadta.

² Horthy április 24-én Münchenkirchenben találkozott Hitlerrel. Megbeszélésükről nem található feljegyzés. Egyes utalásokból azonban ismeretes, hogy Horthy az angliai invázió helyett a Szovjetunió megtámadásának szükségességét hangsúlyozta Hitler előtt. — Vö. *Juhász Gyula*: A Teleki-kormány külpolitikája. 333—334. old.

³ Április 14-én.

vátországa, ezzel szemben Horvátországnak különleges könyvnyitéseket az Adria felé irányuló átmenő forgalom számára, ahol Magyarország szabad kikötő berendezésére számít.

Ezzel kapcsolatban felhívtam Sztójay úr figyelmét arra, hogy a Murán túli terület nyugati határán, Radkersburgtól északra, három tisztán német község az egykor magyar területen a német birodalmi határon fekszik, mégpedig Fuxlinz, Sinnersdorf és Guitzenhof községek. Arra kérjük a magyar kormányt, egyezzen bele abba, hogy ez a három község határkorrekció útján Németországnak jusson. Sztójay követ megígérte, hogy ezt a kívánságunkat továbbítja kormányához.

Arra kérem önt, ezt a kérdést ott is kísérje figyelemmel, és hozza a magyar kormány tudomására azt a kívánságunkat, hogy a Murán túli terület egyéb népi német lakosait a közeljövőben birodalmi területre telepítjük át.

A Sztójay követnek április 20-án átadott feljegyzés (683. sz. távirati utasítás)⁴ 1. pontjával kapcsolatban még megjegyzendő, hogy időközben megállapítható volt az Újverbáson (és nem Újvidéken) agyonlőtt német asszonyok neve.

Ezek a következők: Elisabeth Meder és Bayerné. Nem a „Három Kendő” vendéglőben lőtték őket agyon, hanem a Kulai-soron lévő házaikban találták őket holtan, kézi-gránátoktól széttépvé. Kérem, hozza ezt azonnal a magyar kormány tudomására.

73/53 256—7.

Ribbentrop

DGFP—D. XII. 392.

396

Atlas, 1941. május 3.

A SZÁRAZFÖLDI HADERŐK FŐPARANCSNOKSÁGÁNAK TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Május 2-án az OKH-tól a következő távirat érkezett:

Mint azt Baitz ezredes, a 2. hadseregtest magyar összekötő tisztje a szerbiai katonai parancsnokkal közölte, a magyar kormány kb. 150 ezer szerbet, akiket állítólag a jugoszláv kormány telepített a Magyarországnak ítélt Duna—Tisza közére, ingóságai nélkül és mindössze háromnapi étellel ellátva Ó-Szerbiába szándékozik toloncolni.¹ A katonai parancsnok ehhez nem járult hozzá, mert a parancsnoksága alatt álló területen az élelmiszerhelyzet nem teszi lehetővé odatelepítésüket és azonnali elszállásolásukra sincs mód.

Szíveskedjék ezt az intézkedést jóváhagyni.”

Kérjük a Külügyminisztérium állásfoglalását fenti irathoz; OKW véleménye szerint a tervezett intézkedés a közeljövőben, a szerbiai katonai parancsnok által kifejtett okok miatt, nem hajtható végre.

93/103 612—13.

⁴ A távirat — 73/52 248—50. — a magyar hadsereg népi németek ellen elkövetett atrocitásainak jegyzékét tartalmazza.

¹ A magyar katonai közigazgatás 1941. április 28-án bocsátott ki egy rendeletet arról, hogy minden szerb, bosnyák, zsidó, aki 1918. október 31-e után költözött a Bácskába s korábban nem rendelkezett magyar állampolgársággal, három nap alatt köteles elhagyni Bácska területét. — Lásd *Macartney*: *October Fifteenth*. II. köt. 13. old.

Berlin, 1941. május 6.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES EMLÉKEZTETŐ FELJEGYZÉSE

Annak a tájékoztatásnak alapján, melyet Clodius követ úr Berlinben adott dr. Moritz és dr. Walter miniszteri igazgató uraknak, valamint a Reichsgetreidestelle munkatársainak, Dassler és Donner uraknak, Nickl követ és a Reichsgetreidestelle megbízottai a következőkről tárgyaltak:

A mindkét kormány részéről tervezett és a legrövidebb határidőn belül megkötendő megállapodásokban rögzíteni kell, hogy a magyar csapatok által megszállt volt jugoszláv területek gabona- és takarmányhozamának a saját szükségletet meghaladó mennyiségét a német birodalom rendelkezésére kell bocsátani.

Német részről azt javasolták, célszerű volna, ha a kormányközi megállapodásban a Reichsgetreidestelle egy megbízottjának kiküldéséről is intézkednének.

A Reichsgetreidestelle megbízottjának kiküldésével elérhető lenne, hogy a készletek és feleslegek statisztikai felmérése az azzal megbízott magyar hatósági szervekkel egyetértésben történjen. Már most közöltük Nickl úrral, hogy német részről tekintetbe vehető személyként báró Kapherrt, a Reichsgetreidestelle bécsi igazgatóját javasoljuk.

5248/E. 312 179.

Budapest, 1941. május 8.

A NÉMET ÉS A MAGYAR KORMÁNY TITKOS GAZDASÁGI MEGÁLLAPODÁSA

Bizalmas jegyzőkönyv

A német kormány és a magyar királyi kormány az alábbiakban állapodtak meg:

1. Egyetértenek abban, hogy a háború befejeztéig az eddigi jugoszláv területek mezőgazdasági termékeiből Magyarország méltányos, saját szükségletének kielégítése után fennmaradó többletet Németországba és Olaszországba kell szállítani; részesedésüket illetően a két ország közvetlenül állapodik meg. A magyar kormány rámutat arra, hogy bizonyos mértékben Magyarország is az említett területekről szerzett be mezőgazdasági termékeket, elsősorban kendert, olajos magvakat, valamint olajpogácsát, és a jövőben is igényt tart ezekre a szállításokra, amihez német részről hozzájárultak. Az említett területekről származó kivitelt Németország nem számítja be a magyar árukra érvényben levő behozatali kontingensekbe.

A fenti megállapodás lebonyolításának módozataira vonatkozóan az illetékes német és magyar szervek mielőbb megkezdik tárgyalásaikat, amelyeknek eredményeit a kormánybizottságok elnökeinek kell jóváhagyni. A tárgyalások során esetről esetre azt a kérdést is tisztázni kell, vajon milyen mértékben teljesítendőek azok a kivételesen nem német részről kötött korábbi vételi szerződések, melyek az említett területen tárolt készletekre vonatkoznak.

Mihelyt megállapították, hogy mekkora a sertésállomány az említett területeken és onnan milyen mértékű sertéskivitelre kerülhet sor, tárgyalásaik keretében az illetékes német és magyar szervek megegyeznek majd arra nézve is, hogy jelen szerződéstől eltérően lesz-e lehetőség Budapestre történő sertésszállításra, és ha igen, milyen mennyiségben.

2. Magyar részről azzal a kéréssel fordulnak a német kormányhoz, hogy mikor a volt jugoszláv területeken az ércet és fémek termelési, értékesítési és szállítási problémáit rendezi, vegye figyelembe, hogy ez ideig Jugoszlávia ércet és fémeket szállított Magyarországra, és a további szállítások életbevágóan fontosak a magyar nemzetgazdaság és hadigazdálkodás szempontjából.

3. A magyar kormány hozzájárul ahhoz, hogy a Magyarországnak jutó korábbi jugoszláv területek vándormunkásai, akik jelenleg Németországban dolgoznak, továbbra is ott maradjanak. Gondoskodik arról, hogy amennyiben az említett területeken munkaelefesleg mutatkozik, Németország további vándormunkás-toborzását semmi se akadályozza. A német kormány ezzel kapcsolatban rámutatott, hogy a volt jugoszláv állam kormánya kötelezően megígérte, hogy Bácskából és a baranyai háromszögből külön-külön 4500 mezőgazdasági munkást küld.

4. a) A német birodalom és a Magyarországnak jutó volt jugoszláv területek áru-forgalmából származó fizetések lebonyolítása az 1935. december 2-i német—magyar devizakompenzáció¹ és az annak kiegészítésére kötött megállapodások szerint történik.

b) Az előző, 3. pontban említett vándormunkások megtakarításaikat az 1941. április 10-i 20. titkos jegyzőkönyv 11. pontja szerint utalhatják át.²

c) Az előző a) és b) bekezdésekben foglaltak végrehajtására a Német Elszámolási Pénztár és a Magyar Nemzeti Bank közvetlenül állapodnak meg.

5. A Magyarországnak jutó eddigi jugoszláv területek német katonai létesítményeinek költségeit a háború tartamára Magyarország vállalja, ha olyan költségekről van szó, amelyek ezen a területen keletkeztek.

6. Amennyiben a Magyarországnak jutó területeken a német csapatok szükségleteinek céljaira birodalmi hitelpénztárjegyek kerültek volna kibocsátásra, a Magyar Nemzeti Bank azokat klíring-árfolyamon beváltja és kártalanítás nélkül átadja a birodalmi Hitelpénztár főigazgatóságának.

Ha további olyan területek jutnának Magyarországnak, melyeket most német csapatok tartanak megszállva, az ezeken a területeken esetleg kibocsátott pénztárjegyek beváltásának kérdését külön megállapodással rendezik.

7. Teljes az egyetértés arra vonatkozólag, hogy azok az államok, amelyek a volt jugoszláv állam területéből részesültek, annak arányában felelnek a volt jugoszláv állam és a volt jugoszláv Nemzeti Bank összes kötelezettségeiért.

Külön megállapodások tartalmazzák majd e kérdések rendezését, elsősorban a volt jugoszláv Nemzeti Bank felszámolását.

8. A Magyarországnak jutó eddigi jugoszláv területekkel kapcsolatos német ásvány-olajérdekeltségek kérdését külön megállapodással rendezik.

A két példányban kiállított eredeti okirat aláírása Budapesten, 1941. május 8-án megtörtént.

¹ 1934. március 27-én kötötték a második magyar—német klíringegyezményt, s ennek technikai lebonyolítására vonatkozó részegyezmény volt a devizakompenzációs megállapodás.

² 1941. április 10-én Berlinben írták alá a magyar—német gazdasági kapcsolatokra vonatkozó újabb egyezményt.

Budapest, 1941. május 14.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET
TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

538. sz.

A külügyminiszter helyettese¹ a miniszterelnök² utasítására panaszt emelt, hogy a Bánát későbbi időpontra Magyarországnak ígért jugoszláv részén a magyaroktól — ellentétben a németekkel és szerbekkel — elvették fegyvereiket és a községi előjáróságokat fiatal, tapasztalatlan népi németekkel töltötték be. Ezek elbocsátották a vasúti műhelyek, a dohánygyedárusítás és pl. a nagybecskereki cukorgyár magyar munkásait, úgyhogy jelenleg kb. százezer magyar vált munkanélkülivé. Megbénult az egész forgalom, a postát is beleértve, és ezért most nagy szén- és áruhiány mutatkozik.

Az egyre elviselhetetlenebbé váló helyzet enyhítésére kéri a magyar kormány, hogy a korábban jugoszláv Bánát közigazgatásának megszervezésére, legalább néhány magyar tisztviselőt engedjünk oda. A miniszterelnök továbbá javasolja, hogy Behrens oberführer, aki visszatérőben pénteken itt újból elérhető, folytassa útját a Bánátba, hogy az ottani állapotokról meggyőződjön és a népi németeket felvilágosításaival irányítsa.

Kérek, főleg az utolsó pontra, távirati utasítást.

Erdmannsdorff

93/103 656.

400

Budapest, 1941. május 14.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET
TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

539. sz.

Május 13-i, 845. sz. távirati rendelkezésre¹

Utasítást végrehajtottam.

A külügyminiszter helyettese² megjegyezte, igen kellemetlen, hogy a Duna—Tisza közí szerbeket nem vagyunk hajlandók Ó-Szerbiába befogadni; azok nem törzsökös magyarok, hanem mint telepesek vagy hivatalnokok kerültek a Bácskába, és ott mint nyugtalan elem, mindenkor az irredenta és kémkedés táptalaját képezik.

93/103 657.

*Erdmannsdorff*¹ Vörnle János.² Bárdossy László.¹ Nem található az iratok között. — A fentiekkel kapcsolatban lásd a 396. sz. iratot.² Vörnle János.

Berlin, 1941. május 14.

DARRÉ ÉLELMEZÉSI ÉS MEZŐGAZDASÁGI MINISZTER
ÁTIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

A budapesti német követségnek adott utasítása szerint, amelyről engem f. év. május 12-i, Ha. Pol. IV. 2728/41. II. jelű levelével¹ együtt tájékoztattak, a bácskai és baranyai háromszögből történő szállításokra vonatkozó német—magyar egyezménynek többek között olyan megállapodást is kell tartalmaznia, hogy az egyezmény végrehajtásának módozatairól az illetékes német és magyar hatósági szervek kezdjék el a tárgyalásokat. Hivatkozásul alulírottak dr. C. H. Müller kormányfőtanácsos úrral folytatott telefonon történt megbeszélésére, az alábbiakat közlöm önnel:

A Reichsgetreidestelle elnöke és igazgatója, Dassler és Donner, Budapesten 1941. május 6-án² arról tárgyaltak Darányival, a Futura igazgatójával, hogy milyen módon lehet a tervbe vett egyezményt legcélszerűbben végrehajtani. Ehhez mindenekelőtt az újonnan megszállt területek készleteinek és feleslegeinek statisztikai felmérésére van szükség. Minthogy a Futura kijelentette, hogy csak a kormány illetékes a gyakorlati végrehajtást szabályozó megállapodásra, javaslatára nevezettek Nickl követnél folytattak tárgyalást, melynek eredményeképpen Nickl úr kijelentette, célszerűnek tartja és pártolja a Reichsgetreidestelle egy képviselőjének kiküldését a szóban forgó területre, hogy ott az említett munkában közreműködjön. Báró Kapherr itteni szóbeli előadása szerint Nickl nyilatkozataiból kitűnik, hogy a megbízottat néhány feltétlenül szükséges segéderő is elkísérheti. A Nickl úrral folytatott tárgyalásról a másolatban csatolt emlékeztető feljegyzés² készült, melynek egy másolatát Englert kereskedelmi attasé kapta.

Ezt a tárgyalást már azon megbeszélések egyikének lehet tekinteni, melyeket, a fentiek szerint, a német—magyar egyezmény végrehajtásának módozatairól kell folytatni.

Nagyon fontosnak tartom most, hogy a Reichsgetreidestelle képviselőjeként báró Kapherr néhány feltétlenül szükséges segéderővel mielőbb az új területekre utazzon, és a Futurával együttműködve tájékozódjék az ottani készletek felől. A kérdéses területeken a Futura már néhány nappal ezelőtt kb. 40 emberrel hozzáfogott a munkához. A német igények fenntartása céljából nagyon előnyös lenne, ha a német képviselő megismerhetné az ottani viszonyokat, mielőtt még a Futura változtatásokat rendel el. A Futura megbízottainak munkáját is támogathatná a helyszínen.

Kérem tehát, szíveskedjék a budapesti német követséget táviratilag utasítani, hogy a Nickl követnél folytatott említett tárgyalás alapján báró Kapherr és néhány feltétlenül szükséges segéderő részére a bácskai és a baranyai háromszögbe szóló beutazási engedélyt szerezzék meg a *legsürgősebben*, legkésőbb a tervbe vett egyezmény aláírásával egyidejűleg, és az engedélyezésről értesítsék táviratilag lehetőleg közvetlenül báró Kapherrt Bécsben.

Megbízásból

Dr. Straubinger s. k.

5248/E. 312 183—84.

¹ Nem található az iratok között.

² Lásd a 397. sz. iratot.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

351. sz.

A magyar követ ma első ízben járt nálam, amióta egy kis műtéten esett át. Hamarosan a Bánátra terelte a szót. Arról beszélt, hogy a lakosság nyugtalan, mert bizonytalan a terület végső hovatartozása felől. Állítása alátámasztására néhány bizonyítékot sorakoztatott fel. (Terjedelmük miatt ezeket csak a Woermann helyettes államtitkár úr részére készült másolathoz csatolom.)¹

A követ, kormánya három kérését adta elő:

- a) Fel kell a lakosságot világosítani, hogy a Bánátot végleg Magyarországhoz csatolják, mint ahogy azt a Bácskában Behrens úr útján a népi németek összekötő szerve tette. Ma ugyanis az a kevésbé megnyerő kép alakult ki, hogy a Bánátban a németek és szerbek a magyarok ellen fordultak.
- b) Magyar adminisztratív szerveket be kellene engedni a Bánát területére.
- c) A Bánát magyar csapatok által történő birtokbavételét siettetni kellene. Sztójay április 19-én, mikor őt a Führer fogadta, úgy nyilatkozott, hogy Magyarországra nézve közömbös lenne, ha a német csapatok még egy-két vagy három hónapig a Bánátban maradnának. A Führer azt válaszolta, hogy ez nem tart annyi ideig. Most azonban az említett körülmények amellettt szólnak, hogy ez a határidő rövidebb legyen.²

Azt válaszoltam a követnek, minthogy kormánya megbízásáról van szó, tudomásul veszem az előadott kívánságokat, és azokat illetékes helyekre továbbítom. De emlékeztetébe idézem, hogy a Führer már az említett beszélgetés során kérte, hogy a Bánát végleges sorsa ma még ne kerüljön nyilvánosságra. Tudomásom szerint a Führer még azt is kijelentette, csapatainknak még néhány hónapig a Bánátban kell maradniuk. Nem helyeztem tehát Sztójaynak kilátásba, hogy kívánságai teljesülnek.

Weizsäcker s. k.

93/103 665—66.

¹ Lásd 93/103 667—68.

² Hitler és Sztójay beszélgetéséről lásd a 394. sz. iratot. Lásd még DGFP. XII. 317. és OL Küm. Szent-Iványi-kézirat. 686. old.

Berlin, 1941. május 28.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

364. sz.

A magyar követ által a Bánátról kezdeményezett folyó hó 20-i tárgyalásokat¹ ma folytattam. Közöltem Sztójayval, a magyar kormánynak a Bánáttal kapcsolatban előadott kívánságai most nem valósíthatók meg. A fennálló rendezés marad továbbra is érvényben, aminek okairól a magyar kormány és a kormányzó is igen részletes tájékoztatást kapott.² A Bánátra vonatkozóan világos ígéretet tettünk Magyarországnak, és most türelemmel kell lennie. Elvi döntésünket a Sztójay által előadott három kívánságra vonatkozóan is megindokoltam. (Lásd Áll. titk. 351. sz.)³ Sztójay követ tudomásul vette közléseimet, és azokról jelentést küld Budapestre.⁴ Hozzáfűzte még, ha a dolgok úgy állnak, amint azt én előadtam, utána járhatnak, hogy a bánáti német és magyar népcsoportok között a jelenleginél jobb viszony alakuljon ki. A Bánát ügyében Sztójay által előadott és részünkről elhárított kívánságok éppen abból származnak, hogy e két népcsoport között még nem alakult ki megfelelő viszony. Talán lenne mód a fennálló ellentétek kiegyenlítésére.

Ezzel kapcsolatban Sztójay utalt a temesvári német népcsoport közleményére, amelyről a Deutsche Allgemeine Zeitung f. hó 27-én beszámolt. A német szónok azt mondta volna, hogy a zsidó—magyar körök a német—román együttműködés ellenségei. Sztójay valószínűleg újból szóba hozza a közleményt, ha birtokába jut a beszéd eredeti szövege.

93/103 674.

Weizsäcker s. k.

404

Budapest, 1941. május 30.

A NÉMET ÉS A MAGYAR KORMÁNY TITKOS GAZDASÁGI MEGÁLLAPODÁSA

Bizalmas jegyzőkönyv

A német kormány és a magyar királyi kormány között az 1941. május 8-i bizalmas jegyzőkönyv 8. cikkelyének¹ végrehajtása tárgyában az alábbi megegyezés jött létre:

1. A magyar királyi iparügyi miniszter² és a Winterschall AG között 1940. augusztus

¹ Lásd a 402. sz. iratot.

² Utalás Horthy 1941. április 24-i Hitlernél tett látogatására. Ez alkalommal Hitler közölte a kormányzóval, hogy Romániára való tekintettel a háború időszakára fenntartja a Bánát német megszállását. — Lásd *Juhász Gyula*: A Teleki-kormány külpolitikája 1939—1941. 333—334. old.

³ Lásd a 402. sz. iratot.

⁴ Lásd OL. Küm. res. pol. 1941—27—316.

¹ Lásd a 398. sz. iratot.

² Varga József.

26-án megkötött koncessziós szerződés, valamint az ugyanezen a napon megkötött kutatási és opciós szerződés érvényét kiterjesztik a koncessziós területtől délre eső, Magyarországnak jutott korábbi jugoszláv területekre is. A magyar királyi iparügyi miniszter és a német társaság között a megfelelő tárgyalásokat mielőbb fel kell venni.

2. A magyar királyi kormány a jugoszláv kormány által német társaságoknak adott ásványolaj-koncessziós jogokat — amennyiben ezek a koncessziók a Magyarországra jutott területre is kiterjednek — elismeri, és megfelelő koncessziós szerződéseket köt a német társaságokkal.

A Muraköz és a Mura-sziget korábbi magyar—jugoszláv határig terjedő területére vonatkozóan német társaságoknak kiadott koncessziók helyett a magyar kormány ásványolaj-kitermelési koncessziót ad valamelyik német társaságnak.

Az illetékes magyar szerv és a német kormány által kijelölendő német társaság között mielőbb fel kell venni és be kell fejezni a koncessziós szerződés megkötésére irányuló tárgyalásokat.

3. A koncessziós szerződés megkötésénél a magyar királyi kormány kívánságára az alábbi irányelveket kell figyelembe venni:

a) A koncessziós területen elvégzendő munkálatok technikai végrehajtása, azok kivitele és munkatempója tekintetében a német társaság a magyar monopolgazgatósággal egyetértésben jár el.

b) Ha az új források feltárása hátrányosan befolyásolná a lispei és lovászi olajterületek termelését, a magyar monopolgazgatóság esetleges termeléskiesését a német koncessziótulajdonos még a háború alatt is in natura köteles pótolni.

c) Ezeken a kártalanítási okokból esetleg szállítandó ásványolaj-mennyiségeken kívül a magyar kormány a koncessziós terület ásványolaj és földgáz termelésének egy negyedét a maga számára óhajtja igénybe venni. A háború tartamára ez a szolgáltatás azonban nem in natura történik.

d) A koncessziós területen nyert ásványolaj-mennyiségeket kizárólag a német szükséglet fedezésére használják fel, és nem exportálják azokat harmadik országokba, a Németország által megszállt országokba sem.

4. A Magyarországnak jutott, korábban jugoszláv területeken nyert olajat a háború tartamára Németországnak szállítják, tekintet nélkül a magyar belső szükséglet fedezésére.

5. A Magyarországnak jutott, korábban jugoszláv területen alkalmazásra kerülő fúróeszközöket és anyagokat vámmentesen lehet behozni.

6. A magyar királyi kormány annak az óhajának ad kifejezést, hogy Németország bocsásson Magyarország rendelkezésére egy fúrógarnitúrát a lovászi területen végzendő ásványolaj-kutatások céljaira (vö. az 1941. május 1-én felvett jegyzőkönyvvel), továbbá, hogy a bécsi Rumpel részvénytársaságnak engedélyezzék Erdélyben egy 2000 méterig terjedő mélyfúráshoz alkalmas Rotary típusú felszerelés igénybevételét és felhasználását.

A német kormány a magyar kormány e kívánságának eleget tesz, mihelyt ezt a német termelési helyzet valamennyire is megengedi.

Carl Clodius s. k.

5248/E. 312 195—96.

Rosty Forgách s. k.

Berlin, 1941. május 31.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES JELENTÉSE RIBBENTROPNAK

A Magyarországnak jutó korábbi jugoszláv területeken levő olajérdekeink biztosítására tegnap este a magyar kormánnyal megállapodást írtam alá. Míg a háború tart, az olajhozamot, tekintet nélkül Magyarország belföldi szükségleteire, teljes egészében Németországba szállítják. Ezenkívül a magyar kormány megígérte, hogy a Felső-Mura-vidéken és a Muraközben a régen vitatott ásványolaj-koncessziót most már nem egy német—magyar vegyes társaságnak, hanem egy kizárólag német társaságnak megadja.¹

Bárdossy miniszterelnök kérte, közöljem a birodalmi külügyminiszter úrral, hogy a német társaság az olajkoncessziót csak a magyar kabinet hosszas vitái és súlyos elvi aggályainak háttérbe szorítása után kapta meg. A birodalmi külügyminiszter úr vele közölt személyes kívánságát tartotta szem előtt, amikor a német igényeket teljes mértékben kielégítő döntéshez ragaszkodott. Kéri a birodalmi külügyminiszter urat, hogy a fúróberendezések szállítására irányuló magyar kívánságokat szükség esetén támogassa a német hatóságoknál.

Ha az utóbbi kérdésben nem jönne létre megállapodás az érdekelt német minisztériumok között, arról még részletes jelentést küldök.

Clodius

93/103 683—84.

406

Berlin, 1941. június 3.

BENZLER KÜLÜGYI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

Áll. titk. jún. 1-i, 446. számhoz.¹

Az államtitkár úr² kezdeményezése alapján, melyet a magyar követ felé tett, ma hosszabb tárgyalást folytattam Sztójay úrral a bánáti és bácskai viszonyokról.

Felsoroltam a magyar követnek a különféle sérelmes pontokat, nevezetesen

1. a megkötött egyezmények³ ellenére a szerbeket folyamatosan kitoloncolják a Bácskából a megmaradt szerb területre,

2. hivatalos magyar részről ismételt panaszt emelnek a bánáti magyar népcsoport állítólagos háttérbe szorítása miatt,

3. ugyancsak a megkötött egyezmények ellenére magyar tisztek és tisztviselők beavatkoznak a bánáti ügyekbe.

Ad 1. Felsoroltam Sztójay úrnak az eseteket, mikor is az utóbbi napokban a

¹ Valójában 1942 tavaszán alakult meg a társaság, olasz részesedéssel, Olasz—Német Muravidéki Ásványolaj Rt. néven.

² Nem találtuk az iratok között.

³ Weizsäcker.

³ Az egyezmények nem találhatók az iratok között.

szerbek nagy csoportjait Újvidéken dunai ladikókba ültették, és titokban szerb területre szállították. Ezután kifejtettem, hogy miért nem tudunk a megmaradt szerb területen nagyszámú bácskai és bánáti szerbet befogadni; egyfelől azért, mert Szerbia területe nagyon lecsökkent, másfelől e terület annyira sűrűn lakott, hogyha a különböző utód-államokból nagyobb tömegben veszünk át szerbeket, annyi gőz fejlődne a kazánban, hogy robbanástól kellene tartanunk. Sztójay úr ellenvetésére, mely szerint a szlovénok áttelepítése során 200 ezer szerbet engedtünk be Horvátországból Szerbiába, arra utaltam, hogy ez csak 10 %-a a Horvátországban visszamaradt szerbeknek. Ha ugyanezt az arányszámot alkalmaznánk a Magyarországon visszamaradt szerbek esetében is, akkor már eddig is több szerbet fogadtunk be Magyarországról, mint Horvátországból, mert megállapításaink szerint Magyarországról titokban 30 ezer szerbet toloncoltak ki, míg egész Bácskában csak 150 ezer szerb él. Ez tehát 20 %.

Ad 2. Felhívtam Sztójay úr figyelmét arra a jegyzőkönyvre,⁴ melyet a bánáti magyar és német népcsoport együttesen írt alá, és amelyből világosan látható, hogy a magyar panaszok egyike sem helytálló. Ez a jegyzőkönyv tudomásom szerint Grosskopf előadó követtségi tanácsosnál található.

Megvilágítottam ezenkívül Sztójay úrnak a katonai parancsnok, illetve a szerb megbízott kormány által kibocsátott különböző közigazgatási rendelkezést. Itt arról van szó, hogy felszabadsítuk a bánáti német népcsoportot azok alól a korlátozások alól, melyekkel a jugoszláv uralom idején a jugoszláv törvényhozás sújtotta e csoportot. Arra törekedtünk, hogy a magyar népcsoport is részesedjen e könnyítésekben. Ez viszont azon feneklett meg, hogy a hivatali állások betöltésénél a magyar népcsoport olyan mérvű részesedést követelt, mely a bánáti különböző népcsoportok arányszáma alapján meghaladta jogos igényét. A magyar népcsoport, mikor kívánsága nem teljesült, teljesen lemondott igényéről.

Ami a magyar kultúr- és iskolaegyesületek tevékenységét tiltó állítólagos rendelkezések elleni panaszt illeti, annak magyarázata a következő:

A szerbiai katonai parancsnok teljes közigazgatási területén, tehát a Bánátban is, elrendelte az összes egyesületek átmeneti felfüggesztését, hogy ily módon áttekintést nyerjen az egyesületi rendszerről. E rendelet alapján minden egyesületnek, tehát a német kultúregyesületnek is, kérelmeznie kellett további működésének engedélyezését. A magyar kultúr- és iskolaegyesületek ez ideig nem kértek engedélyt, ennek következtében nem is kaphattak. Már most közölhetem, hogy amennyiben ilyen kérelmeket benyújtanak, hajlandó vagyok azok kedvező elintézése érdekében a katonai parancsnoknál közbenjárni.

Ad 3. Különböző eseteket soroltam fel Sztójay úrnak, melyekben a megállapodásokkal ellentétben, tisztviselők utazgattak a Bánátba, és ott a magyar népcsoporttal politikai tárgyalásokat folytattak. Utóbb ez olyan formában történt, hogy a magyar hadsereg egyenruhás tisztjei különféle ürüggyel (rokonlátogatás) érkeztek a Bánátba, és ezeket a látogatásokat is felhasználták a magyar népcsoporttal folytatott politikai tárgyalásokra. Ezért támadtak a Bánátban nyugtalanító híresztelések.

Nagyon érthetően közöltem Sztójay úrral, hogy mindezek az események az összes szerbiai német hatóságoknál igen erős ellenérzést keltettek Magyarország iránt, de hajlandó vagyok a kedélyek lecsillapításában közreműködni, amire azonban csak akkor van kilátás, ha magyar részről is betartják a megkötött egyezményeket. Az államtitkár úr vonatkozó megjegyzésére hivatkozva tárgyaltunk arról a kérdésről, hogy magyar

⁴ Nem található az iratok között.

résről különleges megbízottat jelölnének ki, akinek hivatala Budapesten lehetne, de időnként átjönne Belgrádba, hogy velem és a katonai parancsnok illetékes tisztviselőjével az összes ügyet megbeszélje, és a helyszínen közös megállapodással találunk meg azok megoldását. Azt is megmondtam Sztójay úrnak, miért nem voltak erre alkalmasak a magyar hatóságok eddigi képviselői, nevezetesen a belgrádi magyar főkonzul⁵ és Kövér ezredes. Sztójay úr kijelentette, hogy ezt a kezdeményezést figyelemmel kíséri.

Sztójay úr még egyszer szóba hozta annak szükségességét, hogy legalább még a bácskai koncentrációs táborokban tartózkodó 12 ezer szerbet Ó-Szerbiába toloncolják. Azt válaszoltam, hogy véleményem szerint nem 12 ezer, hanem legfeljebb 6—7 ezer emberről lehet szó. Nem tartom kizártnak, hogy ilyen nagyságrendben Ó-Szerbiában még befogadhatnánk embereket, de ha igen, mindenesetre azzal a feltétellel, hogy egyrészt az áttelepítéseket rendezetten és előzetesen közösen megállapított eljárás keretében kell lebonyolítani, másrészt az áttelepítés lezáró jellegű legyen, azaz Magyarország később nem állhat elő további áttelepítésre irányuló kívánsággal, mert akkor az Ad 1. pont szerint jelzett események következnének be. Sztójay úr megígérte, hogy ebben az értelemben lép Budapesttel érintkezésbe.

A magyar követ ezután még megkísérelte, hogy a magyarországi népi németek sorsát a legrózsásabb színben ecsetelje, ami arra a megjegyzésre késztetett, hogy a Budapesten betöltött tisztségem idején pontosan megismertem a német kisebbség sorsát.

Benzler s.k.

93/103 767—70.

407

Velence, 1941. június 15.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVETHEZ

1021. sz.

Kérem, közölje a magyar miniszterelnökkel¹ az alábbiakat:

Tekintettel a Németország keleti határán összevont erős orosz csapatokra, a Führer előreláthatólag legkésőbb július elején arra kényszerül, hogy a német—orosz viszonyt egyértelműen tisztázza és ezzel kapcsolatban bizonyos követeléseket támasszon. Mint-hogy e tárgyalások kimenetele bizonytalan, a német kormány szükségesnek tartja, hogy Magyarország is tegyen a maga részéről határainak biztosítására megfelelő lépéseket.

Fenti megbízás szigorúan bizalmas természetű. Szíveskedjék ezt a magyar miniszterelnök előtt is hangsúlyozni.²

Ribbentrop

93/103 716.

⁵ Bolla Lajos.

¹ Bárdossy László.

² A Barbarossa-terv nem számolt Magyarország aktív részvételével a Szovjetunió elleni hadjáratban. Az előkészületek időrendi beosztása 1941. június 14-ére irányozta elő, hogy az OKW figyelmeztesse Magyarországot a szovjet—magyar határ megerősítésére. Ribbentrop távirata ennek tesz eleget. — A fentiekről részletesen lásd *Ránki György: Emlékiratok és valóság...* 130—141. old.; *Juhász: Id. mű. 270—289. 335—357. old.*

Berlin, 1941. június 16.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

389. sz.

A magyar követ ma felkeresett, hogy az alábbiakat közölje:

A magyar kormány bizonytalannak látja a helyzetet orosz határa mentén. Fátyol borítja a német—orosz viszony további fejlődésének irányát. Amennyiben az rosszabbodna, a magyar kormány nem akar elkésni katonai biztonsági rendszabályaival, másfelől viszont nem szándékozik olyan riadalmat keltő intézkedést tenni, amely a német célkitűzéseket zavarná.

Mielőtt még megbízatásának végére ért, közöltem a követtel, hogy ezzel a kérdéssel kapcsolatban Erdmannsdorff úr még a mai napon diplomáciai lépést tesz.¹ Tájékoztattam a démarche tartalmáról, és közöltem vele, hogy az általunk Budapesten megkezdett tárgyalásokat nem akarjuk ide áttelepíteni.

Weizsäcker s. k.

2134/467 790.

409

Budapest, 1941. június 16.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

649. sz.

Június 15-i, 1021. sz. távirati rendelkezésre.¹

Megbízást teljesítettem. A miniszterelnök további intézkedésekre tett ígéretet.

Amint hallom, tekintettel az itteni lassúbb intézkedésekre, a vezérkari főnök² már az utóbbi napokban magasabb fokú katonai készséget követelt. Miniszterelnök ezt eddig, német kezdeményezés hiányában, elutasította.³

Erdmannsdorff

93/103 717.

¹ Lásd a 409. sz. iratot.

² Lásd a 407. sz. iratot.

³ Werth Henrik.

³ Werth Henrik 1941. május 6-án, 31-én és június 14-én memorandummal fordult a kormányhoz, melyben Magyarország önkéntes csatlakozását követelte a Szovjetunió elleni háborúhoz és ennek megfelelően a szükséges katonai intézkedések azonnali életbe léptetését. A vezérkari főnök memorandumai és Sztójay követ hasonló tartalmú jelentései alapján a minisztertanács 1941. június 15-én foglalkozott a kérdéssel. A minisztertanács határozata a következő volt: Tekintettel arra, hogy a német kormány részéről semmiféle hivatalos felkérés nem érkezett, nem tesznek katonai intézkedéseket. Amennyiben azonban Németország hivatalosan kérné Magyarország részvételét, a szükséges lépéseket megteszik. — Lásd OL Mt. jkv. 1941. június 15.

Berlin, 1941. június 20.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

407. sz.

A magyar követ ma kapcsolódott nálam egy megjegyzéshez, amit a birodalmi külügy-miniszter úr f. évi április hó 23-án tett Bécsben.¹ Ribbentrop úr akkor Sztójay előtt mel-
lékesen beszélt a Magyarországgal szembeni határkiigazításra irányuló szlovák kíván-
ságról.² Sztójay azt mondotta, ő a birodalmi külügyminiszter úrnak erre a megjegyzé-
sére annak idején felfigyelt ugyan, de annak csak informatív jelentőséget tulajdonított,
melynek nem lesz semmi gyakorlati következménye.

Most viszont, folytatta Sztójay, Pozsonyban a magyar követ³ és Tuka miniszter kö-
zött megvitatásra került a magyar—szlovák határ helyszíni megjelölése. A magyar kor-
mány meglepetésére Tuka ez alkalommal kijelentette, hogy a helyszíni markírozás nem
időszzerű, mivel a szlovák kormány a délkelet-európai határok végérvényes megállapí-
tásáig Magyarországgal szemben fenntartja határkorrekciókra vonatkozó igényét.⁴

Sztójay megbízása az volt, hogy ezzel kapcsolatban a következőket mondja meg:
A magyar kormány üdvözlőné, ha a szlovák kormányral közölnék, hogy ne ringassa
magát illúziókban. Figyelembe véve a magyar kormány beállítottságát, egy ilyen kísér-
letet úgy tekintenének, mint a Szlovákia és Magyarország között szükséges konszo-
lidálódás megzavarását, anélkül, hogy Szlovákia remélt célját elérné. A birodalmi kül-
ügyminiszter úr fent említett állásfoglalása után a magyar kormány feltételezi, hogy
indítványának eleget teszünk.

Weizsäcker s. k.

2134/467 791.

411

Budapest, 1941. június 22. 7 ó 20 p.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

679. sz.

A június 21-i, 401. sz. táviratra hivatkozva.¹

Utasítás szerint közlés céljából a miniszterelnököt ma reggel 6 órakor magánlakásán
felkerestem.

¹ Lásd a 395. sz. iratot.

² Ezt a kívánságot Hans Ludin, a bratislavai német követ április 16-i, 389. sz. táviratában jelentette
a Külügyminisztériumnak. — 610/248 601.

³ Kuhl Lajos.

⁴ Ezt az igényt Čerňák berlini szlovák követ Weizsäcker előtt május 2-án négyezer km²-ben konkreti-
zálta. 610/248 607—8.

¹ A táviratot nem találtuk az iratok között.

Bárdossy azt válaszolta, hogy a magyar kormány, a bolsevista fenyegetés veszélyével szemben régen közismert beállítottságánál fogva nemcsak teljes megértéssel fogadja a német elhatározást, hanem az egyben a legnagyobb megelégedéssel tölti el. Legőszintébb jókívánságai kísérik a német seregek előnyomulását, és egy pillanatig sem kételkedik a német fegyverek teljes sikerében.

Erdmannsdorff

93/103 731.

412

Budapest, 1941. június 22. 11 ó 55 p.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

681. sz.

A Führer levelét 10,30 órakor átadtam a kormányzónak.¹ A kormányzó köszönetet mondott az általa nagyszerűnek talált hír közléséért. 22 éve sóvárogva várta ezt a napot, és most boldognak érzi magát. Évszázadok múlva is hálás lesz az emberiség a Führernek ezért a tettéért. 180 millió orosz szabadul fel 2 millió bolsevista által ráerőszakolt iga alól. A Führernek ez a döntése meghozza majd a békét, mert Anglia és az Egyesült Államok kénytelenek lesznek felismerni, hogy Németország katonailag immár legyőzhetetlen, élelmezése és hadigazdálkodása pedig, az oroszországi gazdag nyersanyagforrások és mezőgazdasági területek birtokában, biztosítva van.

Erdmannsdorff

93/103 732.

413

Budapest, 1941. június 23.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

689. sz.

A június 19-i, 393. sz. és június 20-i, 1048. sz. utasításra.¹

Miután az olasz követtel² érintkezésbe léptem, az utasítást ma a miniszterelnöknél végrehajtottam. Minthogy itt nincsenek amerikai konzulátusok, tájékoztattam, hogy az

¹ A levél szövegét lásd DGFP—D. XII. 661. — A több oldalas levél a fasiszta frazeológia ismert frázisai-val hosszan indokolta a Szovjetunió elleni támadást. Magyarországgal kapcsolatban a következőket tartalmazta: „Ami Magyarország magatartását illeti, főméltóságú uram, biztos vagyok abban, hogy nemzeti önérzete tudatában magatartásomat méltányolni fogja. Főméltóságú uram! Ez alkalommal szeretném megköszönni a magyar fegyveres erők megértő intézkedéseit; már azzal a pusztá ténnyel, hogy megerősítette a határok biztonságát, orosz oldaltámadásokat hiúsít meg és orosz erőket köt le.” Lásd *Rónki György* Emlékiratok és valóság... 138. old.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Giuseppe Talamo.

államtitkár,³ amint azt az ottani amerikai ügyvivővel⁴ közölte, megszüntette az amerikai nagykövetség konzuli osztályának közvetlen kapcsolatát a német belső szervekkel.

Bárdossy azt válaszolta, ha lennének itt amerikai konzulátusok, a tengelyhatalmakkal való szolidaritása jeléül a magyar kormány kész lenne azokat bezáratni. Az itteni amerikai követség konzuli tevékenységével kapcsolatos eljárás viszont teljesen elméleti jellegű lenne, mert a követségnek nincs külön konzuli osztálya. Ellentétben a német konzulátussal, a diplomatajegyzékben sem szerepel. Minthogy pedig majdnem minden amerikai állampolgár elhagyta Magyarországot, kivéve a követséget, a konzulátusi tevékenységnek egyébként sem lenne tere. Az amerikai kormány várható reakciójára, hogy az Egyesült Államok területén működő magyar konzulátusokat bezáratná, ami súlyosan érintené a magyar kolóniákat, itteni amerikai konzulátusok hiányában a magyar kormány nem tudna ellenintézkedéssel válaszolni.

Az American Express Company irodái a háború kezdete óta zárva vannak, fuvarozási képviselőiteket magyar cég vette át. — Utánam az olasz követ tett azonos diplomáciai lépést.

Erdmannsdorff

93/103 733.

414

Budapest, 1941. június 23. 14 ó 30 p.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

690. sz.

A miniszterelnök magához kéretett, és közölte a magyar kormány határozatát, mely szerint megszakítja kapcsolatait a Szovjetunióval.¹ Ezt ma délután vagy holnap hozzák az itteni szovjet követ² tudomására. A határozattal szemben a honvédelmi miniszter³ először kételyeit fejezte ki, csupán abból a megfontolásból, hogy előbb Berlint kellene talán megkérdezni, mert német érdek szempontjából fontos lehet, hogy a magyar katonai attasé⁴ egyelőre még hírszerzőként Moszkvában maradjon. Ezt az elgondolást tévesnek minősítettem, és kifejeztem meggyőződésemet, hogy Berlin a magyar részről vállalt szolidaritást örömmel fogja fogadni.

Erdmannsdorff

93/103 734.

³ Weizsäcker.

⁴ Teland Morris.

¹ Sztójay ezzel egyidejűleg azonos tartalmú szóbeli jegyzéket adott át Weizsäcker külügyi államtitkárnak. — 134/467 792.

² Nyikolaj Csaranov.

³ Bartha Károly.

⁴ Faraghó Gábor.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

695. sz.

A miniszterelnök magához kéretett a magyar csapatok szovjet hadsereg elleni előnyomulásban való részvételének tisztázására. Az előzmények alapján kifejtette, a magyar kormány az utóbbi hetekben ismételtlen iparkodott erre vonatkozó nézeteinket megismerni, hogy erre az esetre a magyar álláspontot is közölhesse. A Külügyminisztérium azonban még röviddel ezelőtt is azt válaszolta a magyar követ¹ érdeklődésére, hogy nincs orosz kérdés. Június 16-i démarche-omban én is csak annyit közöltem, a német kormány szükségesnek tartja, hogy Magyarország is biztosítsa kellő intézkedésekkel határait a Szovjetunió felé.² Június 19-én Halder vezérezredes úgy nyilatkozott Budapesten a magyar vezérkar főnökének,³ talán helyesebb lett volna az orosz határ mentén levő magyar csapatok nagyobb mérvű megerősítése, de az oroszok nyugtalanításának elkerülésére azt tanácsolja, hogy most már semmit se tegyünk.⁴ Az általam június 22-én átadott, kormányzónak szóló Führer-levél⁵ sem ír arról, hogy a Szovjetunió elleni előnyomulásban aktív magyar részvételt német részről kívánatosnak tartanának.

Tegnap azután a magyar hadsereg vezérkari főnökségéhez beosztott német tábornok⁶ közölte a vezérkar főnökével, hogy kívánatos a Szovjetunió elleni előnyomulásban a magyar seregek részvétele. A miniszterelnök ezt elsősorban politikai kérdésnek tekinti, és kéri annak tisztázását, tényleg fennáll-e ilyen irányú német óhaj, és igenlő esetben milyen mértékű magyar részvétel kívánatos.

A magyar kormány nézeteit a következő politikai és gazdasági körülmények határozzák meg: a magyar kormány már eleve abban a reményben fogadta el a legutóbbi bécsi döntőbírósi határozatot, hogy ezzel az erdélyi kérdés nyugvóponttra kerül. Ennek elérésére mindent megtett, és a folytatólagos román provokációkkal szemben önuralmat és türelmet tanúsított. Ugyancsak nem válaszolt a román sajtótámadásokra sem. Lehetetlen azonban a romániai erős irredenta mozgalmak felett szemet hunyni. A helyzet annyira feszült, hogy Erdély Magyarországnak ítélt részei ellen irányuló későbbi román agresszióval is számolni kell. A magyar kormány tudja, hogy a birodalmi kormány nem helyeselné a románok ilyen irányú magatartását, de mégis számolnia kell ilyen, talán nem is a román kormánytól kiinduló, önálló akciókkal. Az új határvonal nemcsak gazdaságilag hátrányos, hanem katonailag is: főként a Székelyfölddel való összeköttetés nehezen védhető; a német hadianyaggal jól felszerelt román hadsereg kezdeti sikerei — ami nem látszik kizártnak — elviselhetetlenek lennének minden magyar kormány számára, elsősorban azért, mert a Székelyföld lakossága színmagyar. A magyar kormány úgy véli, azzal is a tengelyhatalmak iránti kötelességét teljesíti, ha katonai vé-

¹ Sztójay Döme.

² Lásd a 407. és 409. sz. iratokat.

³ Werth Henrik.

⁴ Halder Bukarestből visszautaztában rövid időre megszakította útját Budapesten. — Werth feljegyzését lásd *Ádám, Juhász, Kerekes*: *Allianz Hitler—Horthy—Mussolini*. 106. sz.

⁵ Lásd a 411. sz. iratot és DGFP—D. XII. 661.

⁶ Kurt Himer.

delmi rendszabályokkal gondoskodik annak megelőzéséről, hogy ilyen, a tengelyhatalmak érdekeivel ellentétes és tekintélyüknek ártó helyzet bekövetkezzen.

A magyar kormány katonai erőit továbbá azért sem aprózhatja el túlzottan, mert a szlovák kormány még mindig revizionista reményeket táplál. Így a szlovák miniszterelnök,⁷ amikor a magyar követ⁸ a magyar—szlovák határ végleges rendezésére bizottság felállítását javasolta, hivatalosan közölte a szlovák kormány azon szándékát, hogy a délkelet-európai határok végleges rendezésénél Magyarországgal szemben revizionista igényeket kíván támasztani. Eerre azt a választ adatta, hogy a szlovák kormány ez irányba se áltassa magát csalóka reményekkel és ábrándokkal.

Továbbá, tekintettel az igen komoly élelmezési helyzetre, a magyar kormánynak figyelembe kell vennie az aratás küszöbönálló kezdetét, valamint azt a tényt is, hogy a magyar vasúti hálózatot teljes mértékben — és készséggel — bocsátotta a Wehrmacht rendelkezésére. Arra is rámutatott, hogy német részről nem várták el a románoktól, hogy a jugoszláv hadsereg ellen aktívan lépjenek fel. És a bolgárok is csak utólag, harc nélkül szállták meg a nekik juttatott területeket.

Mindezen mérlegelések semmit sem változtatnak azon a kapcsolaton, amely a magyar kormányt hűséggel és teljes szolidaritással a tengelyhatalmakhoz fűzi. Éppen ezért hangsúlyozza, hogy amennyiben német részről kívánják, és erről az én közvetítésemmel tudomást szerez, a magyar kormány kész a magyar hadsereg részeinek a szovjet hadsereg elleni előnyomulásban való részvételét megvizsgálni és azt a kormányzó elé terjeszteni.

A miniszterelnök fejtegetéseit azzal az ismételt kéréssel zárta, hogy diplomáciai úton kéri annak közlését, kívánatos-e a magyar hadsereg részvétele, és ha igen, milyen erőekkel.

Erdmannsdorff

93/103 746—48.

DGFP—D. XII. 10.

416

Budapest, 1941. június 24. 22 ó 45 p.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

698. sz.

A június 24-i, 695. sz. távirati jelentéshez.¹

Himer tábornok közölte velem, hogy a fenti táviratban említett miniszterelnöki megállapítás, hogy szerint ő a magyar vezérkari főnökkel közölte volna, hogy kívánatos a magyar seregek részvétele a Szovjetunió elleni előnyomulásban, ebben a formában nem fedi a tényeket. Ezzel szemben a magyar vezérkar hadművelleti csoportja főnökének² június 22-én a következő szövegű emlékeztető feljegyzést hagyta hátra:

⁷ Vojtech Tuka.

⁸ Kuhl Lajos.

¹ Lásd a 415. sz. iratot.

² László Dezső.

„Minden magyar segítséget mindenkor elfogadunk. Semmit sem akarunk követelni, de minden önkéntes felajánlást hálásan veszünk. Szó sincs arról, hogy Magyarország esetleges részvételét nem akarnánk.”

Ugyanebben az értelemben beszélt tegnap a vezérkari főnökkel;³ minthogy a vezérkar osztályvezetői Magyarországnak a Szovjetunió elleni hadjáratban való közreműködését sürgetik, lehetségesnek tartja, hogy az urak az ő fejtegetéseit erőteljesebb formában közzölték a miniszterelnökkel, hogy ezáltal nyomást gyakoroljanak rá.⁴

Erdmannsdorff

93/103 750.

417

Budapest, 1941. június 26. 17 ó 35 p.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

710. sz.

A június 24-i, 695. és 698. távirati jelentésekhez.¹

A miniszterelnök² érdeklődésére, hogy a magyar csapatoknak a Szovjetunió elleni német előnyomulásban való esetleges közreműködésére vonatkozó hozzám intézett kérdésére beérkezett-e a birodalmi kormány válasza, tagadóan feleltem.

Bárdossy kérte, jelentsem, hálásan venne azonnali választ, mert a magyar kormány nagy súlyt helyez arra, hogy ebben a kérdésben a mi kívánságainkhoz igazodjon.

93/103 751.

Erdmannsdorff

418

Budapest, 1941. június 26. 18 ó 30 p.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

713. sz.

A miniszterelnök az imént magához kéretett és közölte, hogy orosz repülőgépek ma délután a Kőrösmezőről Budapest felé tartó gyorsvonat és Kassa ellen bombatámadást intéztek; a támadásnak halálos áldozatai és sebesültjei vannak.

³ Werth Henrik. — Lásd ezzel kapcsolatban még DGFP—D. XIII. 54.

⁴ Himer emlékeztető feljegyzése, amelyet a magyar vezérkar hadművelleti csoportfőnökénél hagyott, szó szerinti ismétlése Jodl tábornok kijelentéseinek, amelyeket június 22-én Himernek telefonbeszélgetése alkalmával mondott. Az irat utolsó mondatára magyarázatot ad az a telefonbeszélgetés, amely Himer és Halder vezérkari főnök között zajlott le ugyancsak június 22-én. Halder a következő tanácsot adta: „Most az a fontos, hogy a magyar katonai fórumok mozgásba hozzák a politikai vezetést, hogy azok maguktól ajánlkozzanak.” — Lásd erről még *Juhász*: Id. mű. 347—350. old.

¹ Lásd a 415. és a 416. sz. iratokat.

² Bárdossy László.

A magyar kormány ezért úgy tekinti, hogy hadiállapotban áll Szovjet-Oroszországgal.¹ A magyar légierő még ma megfelelő választ ad a támadásra. Magyar részről a hadiállapot beálltát csak a magyar légítámadás végrehajtása után hirdetik ki. Ezért nyomatékosan kéri, hogy a magyar kommuniké megjelenése előtt a német sajtó erről az ügyről ne közöljön híreket.

²A miniszterelnök közölte még, hogy fejtegetései, melyeket június 24-i, 695. sz. távirati jelentésemben³ ismertettem, az új helyzetben tárgytalanná váltak.⁴

93/103 758.
DGFP—D. XIII. 22.

Erdmannsdorff

419

Berlin, 1941. június 28.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

441. sz.

A magyar követ ma ismételten hangsúlyozta előttem, hogy a német—orosz konfliktussal kapcsolatban a Külügyminisztérium nem vezette őt félre. Katonai téren viszont azért keletkezett bizonyos zavar, mert Halder vezérezredes június 18-i rövid budapesti tartózkodása alkalmával arra kérte a magyar katonai vezetést, ne keltsen riadalmat, nehogy ezzel felhívja az oroszok figyelmét, továbbá, hogy ne foglaljon el támadó helyzetet. Himer tábornok ettől némiképp eltérően beszélt.¹

Egyébként megegyeztünk abban, hogy mindez már a múlté, minthogy Magyarország és Oroszország között beállt a hadiállapot, amelyet az orosz támadás provokált ki.

Közöltem még a követtel, elsősorban azt igyekszem majd megállapítani, hogy Magyarország katonai műveleteivel kapcsolatban nincs-e szükség valamelyes diplomáciai lépésre. Tudomásom szerint ez az eset nem áll fenn.

Weizsäcker s. k.

2134/467 793.

¹ A kassai provokációról és Magyarország hadüzenetéről lásd *Ránki*: Id. mű. 146. old., és *Juhász*: Id. mű. 146. old.

² Szélgjegyzet: A szöveg ettől kezdve rejtjeles.

³ Lásd a 415. sz. iratot.

⁴ Sztójay követ június 26-án este kormánya utasítására hivatalosan is tájékoztatta a német Külügyminisztériumot a Magyarország és a Szovjetunió közötti hadiállapot beálltáról, azzal a megjegyzéssel, hogy a hadiállapot bejelentésére csak a magyar légierő megtorló támadásai után kerül sor. — 93/103 759.

¹ Lásd a 415., 416. sz. iratokat és jegyzeteit.

Berlin, 1941. június 28.

KRAMARZ, A KÜLÜGYMINISZTERIUM POLITIKAI MUNKATÁRSÁNAK FELJEGYZÉSE HOMLOK KATONAI ATTASÉVAL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar katonai attasé¹ június 27-én az alábbiakat közli az OKW-val:

Kassát, valamint Rahónál (Kelet-Kárpátok) egy gyorsvonatot ért orosz bombázásokra a mai nap folyamán a magyar légierő ad választ.

A hadiállapot bejelentése megtörtént. Homlok ezredes kifejtette továbbá, Magyarország úgy érzi, hogy mellőztük, mikor — Romániával ellentétben — nem tájékoztattuk kellő időben a német tervek és intézkedések felől.² Most nehéz lesz a mulasztottakat időben pótolni. Kérte, közöljük az okokat, amiért a magyar véderőt kirekesztettük. Kérjük az OKW-t, adja meg a válaszhoz szükséges adatokat.

Kramarz s. k.

93/103 760.

Budapest, 1941. július 9.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE VÖRNLE KÜLÜGYMINISZTER-HELYETTESSEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

777. sz.

A magyar—horvát kapcsolatok jelenlegi állására vonatkozó kérdésemre a külügyminiszter helyettese megerősítette a zágrábi követségünknek július 5-i, Pol. IV. 3639. G. sz. rendelkezésre adott jelentését.¹

Vörnle hozzáfűzte, a horvátok elmulasztották a történelmi pillanatot a tárgyalásokra, minthogy a négy héttel ezelőtti magyar tárgyalási ajánlatot nem fogadták el, mert állítólag abban reménykedtek, hogy a tengelyhatalmakhoz fellebbezve kedvező döntést sikerül elérniük. Zágrábi követségünk július 2-i jelentésében közölt horvát ajánlatot itt csapdának tekintették, mert kiderült, hogy a horvátok megfelelő engedmények nélkül számítottak a Muraköz közigazgatásának azonnali átadására, ahol, mellel, a magyar származásúak későbbi üldözésére szolgáló feketelistákat is találtak. Így a Bácskában élő nagyszámú délszláv lakosság áttelepítésének Magyarországra nézve különösen fontos kérdésében Lorković csak üres ígéretre volt hajlandó, és kijelentette a zágrábi magyar követnek,² hogy a Muraköz megszállása 3—4 órán belül végrehajtható, míg az áttelepítés feltehetően több mint egy évet venne igénybe. Ilyen magatartás mellett ez idő

¹ Homlok Sándor ezredes.

² Lásd a 407. sz. irat 2. jegyzetét.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Marosy Ferenc.

szertint lehetetlen megállapodásra jutni; magyar részről nem ragaszkodnak ahhoz, hogy fenntartsák a megszállást az áttelepítések befejeztéig, de ahhoz komolyan hozzá kell látni. A magyar kormánynak semmi oka sincs a tárgyalások erőltetésére, ezért kívárja a további fejleményeket és az esetleges horvát ellenjavaslatokat.

Bár a horvát kormány hangsúlyozza Magyarország iránti barátságos érzelmeit, itt minden ok fennáll a bizalmatlanságra, mert teljesen megbízható forrásból ismeretessé vált, hogy Horvátország nem utasította el, sőt megértéssel fogadta azt a szlovák javaslatot, hogy Szlovákia, Románia és Horvátország részvételével alakítsanak Magyarország ellen irányuló új kisantantot.³ A változott hatalmi viszonyok mellett ilyen kombináció nem aggaszthatja Magyarországot, de bizalmatlanságot kelt.

93/103 802—3.

Erdmannsdorff

422

Berlin, 1941. július 9.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

467. sz.

A magyar követ ma közölte, kormánya immár hozzájárult, hogy a háromhatalmi egyezmény titkos póttjegyzőkönyvét Németországgal aláírja.¹ Szövegezésünket néhány kisebb helyesbítéssel elfogadja. A követ a magyar részről tervezett szöveget a közeljövőben eljuttatja Schmidt követhoz (sajtó).

A követ kormánya nevében azt a kérést tolmácsolta, hogy egyidejűleg kössük meg a már régen függőben levő német—magyar sajtóegyezményt. Erre vonatkozólag is kapcsolatba akar lépni Schmidt követtel.

Weizsäcker s. k.

93/103 790.

³ Ténylegesen ilyen egyezmény nem jött létre, bár a három ország politikája közeledett egymáshoz.

¹ A háromhatalmi egyezmény titkos póttjegyzőkönyvének tervét 1940 telén vetette fel a német kormány. Az egyezménytervezet lehetővé tette volna, hogy a budapesti német követségen egy külön megbízott (*Sonderbeauftragter*) működjön a magyar sajtó ellenőrzésére. Ez az egyezmény mélyen sértette volna Magyarország formai szuverenitását, s a német követségnek bizonyos területen már a megszálló hatalom jogait biztosította volna.

A magyar kormány 1941. január 13-án elutasította az egyezménytervezetet. Amikor a németek ezt újból felvetették, helyette külön német—magyar sajtóegyezményt javasoltak, amely csökkentette a szuverenitást sértő intézkedéseket. — Lásd OL Küm. Berliini követség. 16/1941. Sztójay 1941. február 12-i jelentése.

RITTER TANÁCSOS TÁVIRATA ERDMANNSDORFF
BUDAPESTI KÖVETHEZ

628. sz.

I. Egyelőre csak saját tájékoztatásul.

Július 6-án Moszkvában az orosz propagandaosztály azt közölte külföldi újságírókkal, hogy szovjet csapatok egy német törzs fogságba ejtésénél kb. a következő szövegű német parancsot találták:

„A szovjet olajmezők megszállása úgy hajtandó végre, hogy semmi esetre se a magyarok ériék el e területeket. Amennyiben megszállását szlovákok hajtják végre, egy német osztagot kell a szlovákok mellé rendelni, amely megakadályozza, hogy azok a magyarokkal összeszólalkozzanak.”

Ehhez az orosz propagandaosztály azt a kommentárt fűzte, hogy „ez nem a szövetségesek között szokásos módszerekre mutat, hanem rablóbandára emlékeztet, melynek tagjai kölcsönösen bizalmatlanok egymás iránt, és minden pillanatban készek a zsákmány felett civakodni”.

A külföldi újságírók megkapták a zsákmányolt parancs fotokópiáját. Előttünk fekvő sajtóközlemények szerint időközben ezt a fotokópiát külföldi újságok is nyilvánosságra hozták.

Az itt lefolytatott vizsgálatok szerint egy ilyen irat valóban a szovjet csapatok zsákmányává vált, de nem egy német törzs fogságba ejtése során; az iratot egy lelőtt német repülőgépben találták meg a szovjet csapatok. Az irat szövege a következő: „A magyar csapatok élei előreláthatóan VII. 3-án jelennek meg a Kárpátokon keresztül Stanisław-Kołomya irányában. Az olajvidék megszállása úgy hajtandó végre, hogy a magyarok semmi esetre se érjenek oda előbb. Amennyiben szlovák gépesített osztagok is közreműködnének, egy német osztag jelenlétével kell a szlovák—magyar összeszólalkozás elkerülését biztosítani.”

Az irat Stülpnagel aláírását tartalmazó hadműveleti parancs mellékletét képezi. A mellékleten nincs aláírás.

II. Nem szándékozunk az üggyel a német sajtóban foglalkozni. Az sem áll szándékunkban, hogy az ügyet a magyar vagy szlovák kormánynál szóba hozzuk. Amennyiben önhöz fordulnának, szíveskedjék a következők szerint nyilatkozni: A Wehrmacht főparancsnokság két, egymástól külön, más-más időpontban kibocsátott parancsot adott az arcvonal hadsereg-főparancsnokságainak. Az első parancs arra utasította a hadsereget, hogy a drohobyczi olajmezőket különleges, rohamcsapatszerű vállalkozással, rombolások lehetőség szerinti megakadályozásával, a lehető leggyorsabban vegye birtokba. A második parancs elrendelte, hogy a német, magyar és szlovák csapatok részére elkülönített hadműveleti sávokat kell kijelölni. Ügyelni kell arra, hogy a magyar és szlovák csapatok hadműveleti sávjai sehol ne érintkezzenek, azokat a német csapatok részére kijelölt sáv válassza el. Az OKW e két különálló parancsát az egyik hadsereg-főparancsnokság utóbb egybefoglalva adta tovább az arcvonali törzsekhez. Ezáltal keletkezett kívülről az a Wehrmacht főparancsnoksága által nem tervezett téves benyomás, mintha a magyar és szlovák csapatokat szándékosan tartanák távol a droho-

byczi olajmezőktől. A Wehrmacht főparancsnoksága éppen olyan szívesen látta volna, ha elsőként magyar vagy szlovák csapatok biztosították volna sértetlen állapotban a drohobyczi olajmezőket.

Ritter

Kiegészítés az államtitkár úr¹ részére.

A birodalmi külügyminiszter úr² arra kéri önt, hogy amennyiben a magyar³ vagy szlovák követ⁴ az ügyet szóba hozná, azonos értelemben nyilatkozzon.

Ritter

93/103 791—93.

424

Zágráb, 1941. július 10.

TROLL ZÁGRÁBI NÉMET IDEIGLENES ÜGYVIVŐ TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTÉRIUMNAK

705. sz.

Éppen most közli az itteni külügyminiszter,¹ hogy a magyar kormány a Muraköz kérdését a csáktornyai katonai parancsnok eljárásával Magyarország javára egyoldalúan eldöntötte. A külügyminiszter úr átadta nekem az itteni magyar követhez² intézett jegyzék szövegét, mely a következőket tartalmazza:

„Timár Zsigmond ezredes, Csáktornya katonai parancsnoka, a tegnapi napon az alábbi hirdetményt tette közzé: »Hirdetmény. A magyar királyi honvédség főparancsnokának rendeletére a csáktornyai és prelogi kerületekben ma éjjel 0,00 órakor katonai közigazgatás lépett érvénybe. Ezáltal a Muraköz végleg és örökre visszatért Magyarországhoz. Felszólítom a lakosságot, hogy ezen örvendetes napnak megfelelően a magyar anyaország zászlójának kitűzésével fejezze ki örömét. Figyelmeztetem a városok és falvak lakóit, viselkedjenek nyugodtan és tisztességtudóan, mert minden rendbontást a legélesebb eszközökkel fogok megakadályozni. Csáktornya, 1941. július 9.« Ezen hirdetmény végrehajtása során a magyar katonai szervek ma reggel 8 órakor a Muraközben minden nyilvános hivatalt bezártak. Délelőtt folyamán Timár ezredes írásbeli értesítést küldött Vitko Ostojić kerületi előljárónak, amely szerint ezen kerület teljes közigazgatását f. hó 9-én 24,00 órakor ő vette kezébe, és az összes addigi kerületi tisztviselőt hivatalától felmentettnek kell tekinteni. Ez alkalomból Timár ezredes rövid beszédet intézett a horvát tisztviselőkhöz, amelyben ugyancsak elhangzott, hogy: »a katonai közigazgatás bevezetése végleg megoldja a Muraköz hovatarozásának sokat vitatott kérdését. A Muraköz visszatért az ezeréves magyar közösségbe.«

Timár ezredes eljárása ellen a horvát kormány nevében a legélesebb tiltakozást jelentem be, elsősorban a Muraközben bevezetett katonai közigazgatás miatt, valamint azért

¹ Weizsäcker.

² Ribbentrop.

³ Sztójay Döme.

⁴ Matuš Černák.

¹ Mladen Lorković.

² Marosy Ferenc.

a nyilatkozatért, hogy ezzel a Muraköz végleg és örökre Magyarországhoz lenne csatolva. A közel száz százalékban horvát lakosságú Muraköz a horvát népi terület részét alkotja. Államjogilag évszázadokon át Horvátországhoz tartozott, és a jugoszláv állam letűnésének pillanatában is Horvátország részét képezte. A Muraköz lakossága egyértelműen a legnagyobb lelkesedéssel üdvözölte az önálló horvát állam megalakítását; a Muraköz hatóságai azonnal az április 10-én Zágrábban kikiáltott horvát kormány rendelkezésére álltak, és felesküdték a független horvát államra. A független horvát állam proklamálása óta Muraköz egész területén tökéletes volt a béke és a rend. Még azután is, hogy ezt a területet magyar csapatok szállták meg, a lakosság számtalan tüntetéssel juttatta kifejezésre, hogy vissza akar térni Horvátországhoz. A horvát kormány ennél fogva a Muraköz területét az önálló horvát állam elvitathatatlan részeként tekinti, amelyről sohasem mondhat le. Timár ezredes eljárásán a horvát kormány annál inkább megütközik, mert a Muraköz kérdésében barátságos tárgyalásban állt a magyar kormánnyal, és attól több ízben oly irányú tájékoztatást kapott, hogy Magyarország a Muraköz egyértelmű horvát jellegét elismeri. A horvát kormány, mikor a magyar vezérkar megbízásából eljáró ezredes eljárása ellen a leghatározottabban tiltakozik, sürgősen kéri a magyar királyi kormánytól annak tisztázását, hogy a magyar kormány helyesli-e Timár ezredes eljárását, és azt Magyarországra nézve kötelezőnek tekinti-e?"

Troll

93/103 804—6.

425

Budapest, 1941. július 14.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

814. sz.

Az I. G. Farbenindustrie megbízottja a négyéves terv feladataival¹ kapcsolatban ma arra kért, szerezzem meg a magyar kormány hozzájárulását, hogy a MAORT,² az amerikai tulajdonban levő egyetlen nagy magyar ásványolajtársaság, amely a teljes magyar termelést kezében tartja, német tulajdonba kerüljön. Nem sikerült tehát az a kísérlet, hogy a magánérdekek megkerülésére folytatandó eladási tárgyalásokhoz szükségszerűen megszerezzük a magyar kormány előzetes hozzájárulását. A magyar kormány, mely már szinte betegesen fél attól, hogy a magyar gazdaságban idegen befolyás érvényesüljön, kétségtelenül a végsőig ellenáll majd, nehogy a Magyarország teljes szükségletét ellátó, és ezenfelül exportáló említett vállalatot Németország megszerezze. Az ásványolaj-koncesszió ügyében folytatott legutóbbi tárgyalások során a magyarok ismételtlen kijelentették, hogy az amerikaiak nem élnek a részvények tulajdonán alapuló jogaikkal, és ezért ügyvitele szempontjából a vállalatot gyakorlatilag már magyarnak tekintik.

¹ A négyéves tervet, a háborús készülődés gazdasági programját 1936. szeptember 9-én hirdették meg. Kimondott célja az ország gazdasági autarkiajának biztosítása és ennek keretében szintetikus nyersanyagok előállítása. Ezzel a feladattal az I. G. Farbenindustrie-t, Németország legnagyobb vegyipari monopóliumát bízták meg.

² A MAORT megalakulásáról és tevékenységéről lásd *Berend T. Iván—Ránki György: Magyarország gyáripára a második világháború előtt és a háború időszakában. Akadémiai Kiadó 1959.*

Ezenkívül ismételtlen arra céloztak, abban reménykednek, hogy adandó alkalommal valamilyen módon megszerzik a Nemzeti Banknál Budapesten letétbe helyezett részvénytöbbséget. Minthogy a Standard és Magyarország között érvényben levő koncesszió-megállapodás nem kerülhető meg, a tulajdonjog átruházására irányuló hozzájárulást csak abban az esetben követelném, ha felhatalmazást kapok, hogy — a biztosan várható belpolitikai következményektől függetlenül — követelésünk teljesítését politikai nyomással is megvalósíthatom. Egyébként helyesebbnek tartom, ha Magyarországnak már eleve felajánljuk a részvények felét, és hosszú lejáratú poolszerződést kötünk. Ez a megoldás, nagyon óvatos eljárás mellett, a miniszterelnök személyén keresztül esetleg barátságos úton is elérhető.

Szíveskedjék ezt a jelentést az érdekelt szervekhez kellő időben eljuttatni, hogy a kereskedelem-politikai bizottság 16-i ülésére felkészülhessenek.

*Clodius
Erdmannsdorff*

93/103 814—15.

426

Budapest, 1941. július 17.

ERDMANNSDORFF BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

826. sz.

A magyar—horvát kapcsolatok pillanatnyi helyzetéről a külügyminiszter helyettese¹ kérdésemről² a következőket fejtette ki:

A magyar katonai parancsnok kiáltványa, mely a Muraköz katonai közigazgatásának bevezetésekor megállapította, hogy ez a terület ezentúl örökre Magyarországhoz tartozik, és ezzel azt a látszatot keltette, mintha e terület újból megszállás alá kerülne, önkényes ügytelenség volt, és e szerencsétlenül megválasztott formában érthető izgalmat keltett Zágrábban. A jogi helyzetben semmi sem változott, csak az eddigi szerb polgári tisztviselők helyére magyar katonai közigazgatási hivatalnokok kerültek. Az eddigi tisztviselők, ha hajlandók hűséget esküdni, helyükön maradhatnak. Ebben az értelemben válaszoltak a horvát jegyzékre.

A zágrábi magyar követ³ ott már korábban közölte, hogy magyar—horvát megegyezés esetén, mely a péage- és áttelepítési kérdésekben tanúsítandó horvát előzékenységen múlik, a Dráva képezi a magyar államhatárt, a Mura viszont a magyar közigazgatási határt, úgyhogy a Muraköz feletti szuverenitás, mint az elmúlt ezer év folyamán — kivéve a magyar felkelés elnyomását követő 1849—1867. években —, Magyarországot illeti, Magyarország azonban a közigazgatás gyakorlását átengedi a horvátoknak.

Erdmannsdorff

93/103 820.

¹ Vörnle János.

² Lásd ezzel kapcsolatban a 424. sz. iratot.

³ Marosy Ferenc.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

858. sz.

1. A birodalmi külügyminiszter úrnak¹ a MAORT magyar ásványolajtársaság részvénnyöbbségének Németország részére történő megszerzésére vonatkozó utasításának kézhez vétele óta a miniszterelnökkel, az érdekelt szakminiszterekkel és Nickl követel folytatott számos tárgyalás során kíséreltem meg, hogy követeléseinknek megfelelő megoldás jöjjön létre. A miniszterelnök ismételten nyomatékosan kifejtette, a magyar kormány semmilyen körülmények között sem járulhat hozzá, hogy a magyar ásványolaj-előfordulások, amelyeknek kiépítése ugyan amerikai tőkével, de kizárólag magyar munkával és tudományos teljesítményekkel történt és szinte nemzeti büszkeségünk tárgya, gazdát cserélve ismét külföldi kézbe kerüljenek, még ha az a baráti Németország lenne is. Elutasításában a miniszterelnök annyira ment, hogy Németországnak akár kisebbségi részesedését is tűrhetetlennek mondta. Ezek után én sem említettem esetleges közvetítői javaslatokat. Az a tárgyalás, melyet tegnap este folytattam a miniszterelnökkel, módjában és hangjában a szélső határait súrolta annak a felhatalmazásnak, amelyet a birodalmi külügyminiszter úrtól kaptam. A miniszterelnök már arra utalt, kénytelen a következtetéseket a maga részéről levonni, ha Németország kitart követelése mellett. Még attól sem riadna vissza, hogy — tekintet nélkül az Egyesült Államokkal is beálló konzekvenciákra — a Nemzeti Banknál Budapesten elfekvő részvénycsomagot, német kézre jutása előtt, elkobozza. Az ország egyhangú nyilvános véleményével szemben nem járhat el másképpen. A tárgyalásnak berekesztő jellege volt. Mikor befejezésül szándékosan vaskos formában összefoglaltam a miniszterelnök álláspontját, megkérdeztem, hogy tekintettel az általános politikai és katonai helyzet utóbbi időkben történt alakulására és a magyar—német sajátos viszonyra, helyesnek és egyáltalán lehetségesnek tartja-e, hogy ennyire elutasító álláspontra helyezkedjen, fejtegetéseimet a miniszterelnök csupán úgy módosította, ne közöljem a birodalmi külügyminiszter úrral, hogy ő a követelést elutasítja, hanem nagyon kéri, hogy tekintetbe véve az általa felhozott politikai és lélektani okokat, álljunk el követelésünktől. Mikor a miniszterelnököt elhagytam, nyilvánvaló volt, hogy nem tud a tárgyalás hatása alól szabadulni.

2. Miután e hatás egy napon át tartott, és közben néhány más személyiség, köztük főként Nickl követ is befolyásolta, ma délelőtt újból magához kéretett a miniszterelnök és közölte, hogy ismételten töprengett az ügyön, s arra kér, tekintsem tegnapi válaszát semmisnek. Bár álláspontját az általa kifejtettek értelmében tárgyi szempontból fenntartja, továbbra is reménykedik abban, hogy a német kormány lemond követeléséről. A kérdés azonban olyan súlyos, hogy azzal bízta meg az illetékes szakminisztereket, keressenek a végleges válasz előtt közvetítő megoldást. Utaltam arra, hogy az amerikai érdekeltség következtében az ügy rendkívül sürgős, és ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy a magyar kormány válaszát a legrövidebb határidőn belül megkapjuk. A miniszterelnök megígérte, sürgősen belső magyar tárgyalásokat fog folytatni, hogy a következő keddi minisztertanácson, miután már két ízben foglalkozott e kérdéssel, végleges dön-

¹ Ribbentrop.

tést érjen el. Közöltem a miniszterelnökkel, hogy érzésem szerint ez a végső határidő, amelyet elfogadhatunk.

3. A július 14-i, 814. sz. távirati jelentésemben² előadott okok folytán továbbra sem hiszem, hogy kitűzött célunkat, a MAORT-ban megszerzendő többséget elérhetjük, ha csak nem fokozzuk tovább eddigi nyomásunkat, mint azt már addig is tettem. Véleményem szerint az eddig általam használt nyomatékos hang legjobb esetben azt eredményezheti, hogy az ez ideig ugyancsak visszautasított kisebbségi részesedést fogják felajánlani. Ezért szükségesnek tartom, hogy holnapi berlini jelenlétemkor a kérdés további tárgyalására politikai utasításokat kapjak.

Clodius

Jagow

93/103 886—88.

428

Budapest, 1941. július 26.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES
TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

866. sz.

Del. 32.

A szóbelileg kapott utasítás végrehajtására ma újból tárgyaltam a miniszterelnökkel a MAORT magyar ásványolajtársaság részvénytöbbségének átengedéséről. Külön is rámutattam arra, hogy a birodalmi külügyminiszter úr a két ország kapcsolatának megfelelő barátságos megoldást kíván, de éppen ezért a magyar részről felhozott indoklások ellenére sem tartja jogosnak, hogy Magyarország ellenzi egy fontos magyar vállalat amerikai részvénytöbbségének német tulajdonba való átadását. Ezzel kapcsolatban újból kifejtettem azokat az életbe vágóan fontos hadigazdálkodási okokat, amelyek arra kényszerítenek, hogy ragaszkodjunk követelésünkhöz. Bárdossy úr megismételte ígéretét, hogy a kérdést tanulmányozza, és annak eredményét lehetőleg keddig közli velem. Hangsúlyoztam, Magyarországnak is érdekében áll, hogy az amerikaiak esetleges kiválása esetén a magyar kormány elkerülje az utólagos szemrehányást, mely szerint Magyarország habozó magatartása akadályozta meg egy fontos nyersanyagforrás amerikai kézbe európai tulajdonba történő átadását.¹

Clodius

Jagow

93/103 885.

² Lásd a 425. sz. iratot.

¹ Lásd ezzel kapcsolatban a 425. és 427. sz. iratokat.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

870. sz.

Del. 33.

Del 32. kiegészítésére.¹

A miniszterelnök a mai minisztertanácsi határozat alapján az alábbi szó szerinti szövegezésben közölte a magyar kormány állásfoglalását a MAORT magyar ásványolaj-társaság Németország részéről történő megszerzéséről:

„A magyar kormány tudomásul veszi, hogy német részről a MAORT-részvényeket meg kell venni az amerikaiaktól, és hogy Németországnak szándékában áll e vétel végrehajtása. Magyarország azzal a feltétellel járul hozzá ehhez, hogy Németország a részvénytöbbséget Magyarországnak engedi át.”

Magyarazatként a miniszterelnök közölte, a magyar kormány e döntése annak mérlegelésével jött létre, hogy ő nem vállalhatja, nem is akarja vállalni a július 26-án folytatott legutóbbi tárgyalásunkon² általam ráhárított felelősséget azért, hogy az amerikaiakkal folytatott eladási tárgyalások a magyar kormány habozó magatartása miatt esetleg meghiúsuljanak.

Erre a két következő kérdés tisztázását kértem:

1. Hajlandó-e a magyar kormány az amerikai kormány előtt igazolni, hogy fenntartás nélkül hozzájárul a MAORT-részvényeknek egy német csoport által történő megszerzéséhez?

2. Elismeri-e a magyar kormány, hogy az a tény, hogy a német kormány e közlést tudomásul veszi, miszerint a magyar kormány hozzájárulásának feltétele a részvénytöbbség átengedése, nem jelenti egyben azt is, hogy a német kormány e feltételt elfogadja?

Közöltem még, hogy a magyar kormánynak az amerikai kormánnyal szemben szabott valamilyen esetleges feltételével jelen hozzájárulás és azzal együtt a most elhangzott kijelentés értéktelenné válna. Egyébként a politikai helyzet alapján kizártnak tekinthető, hogy német—magyar intern vitába bevonjuk az amerikai kormányt. Ugyancsak lehetetlen lenne, hogy Németország a részvénytöbbségre vonatkozó fent említett kikötést tartalmazó közlést tudomásul vegye, ha e közlés tudomásulvétele egyben azt jelentené, hogy a feltételt elfogadtuk. Ebben az esetben ugyanis a vitatott kérdés, hogy Németország kapja a részvénytöbbséget, hátrányunkra dőlne el. A magyar kormány közlése tehát csak abban az esetben tisztázza az ügyet, ha a két, általam megfogalmazott kérdésre pozitív választ adnak.

II. Újabb tanácskozás után a miniszterelnök kijelentette, hogy a magyar kormány mindkét kérdésre pozitív választ ad; először is a magyar kormány hajlandó az amerikai kormánnyal közölni, fenntartás nélkül hozzájárul a MAORT teljes részvényállományának amerikai tulajdonból német tulajdonba való átadásához, másodsorban elismeri, hogy felénk tett intern közlése, mely szerint csak abban az esetben adja hozzájárulását, ha

¹ Lásd a 428. sz. iratot.

² Lásd a 428. sz. iratot.

Németország a részvénytöbbséget Magyarországnak átengedi, nem jelenti azt, hogy Németország ezt a feltételt elfogadja.

Nickl követ ehhez még kiegészítésül hozzáfűzte, Varga iparügyi miniszter nézete szerint kb. három hét múlva, a részvényeknek Németország által időközben történt megszerzése után, kerülhet sor a német—magyar vita feletti részletes tárgyalásokra. Addigra Magyarország is előkészíti a tárgyalásokhoz szükséges műszaki anyagot.

III. Ezek után ajánlom, hogy azonnal kössük meg a Standard-dal a jogérvényes vételi szerződést, és fizessük ki a vételárat az amerikaiaknak. Ha egyszer a részvények birtokunkban lesznek és a nekünk kényelmetlen amerikai partnert és az amerikai kormányt az ügyből kikapcsoltuk, kétségtelenül lehetővé válik, hogy helyes további eljárással olyan szerződést kössünk a magyar kormánnyal vagy az érdekelt magyar csoporttal, amely a MAORT tulajdonarányát és üzemvitelét illetően annak minden lényeges pontjában fedi követeléseinket. Elejtett célzásokból már most látható, magyar részről végül is csak arra törekedtek, hogy a magyar csoport ne kerüljön kisebbségbe. Az a meggyőződésem, hogy — a magyar kormánnyal folytatandó tárgyalásaink alakulásától függetlenül — már csak politikai okokból se zárkózzunk el az elől, hogy a megkötendő szerződésben Magyarország részére bizonyos jogokat biztosítsunk.

*Clodius
Jagow*

93/103 891—93.

430

Róma, 1941. július 31.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1713. sz.

Del. 1.

Magyarországgal ma éjjel megkötött megállapodások fontosabb eredményeit alábbiakban foglalom röviden össze:

1. Magyarország annak fenntartásával járul hozzá, hogy egy német csoport a MAORT magyar ásványolajtársaság részvényeit az amerikaiaktól megszerezze, hogy egy későbbi időpontban Németország és Magyarország intern tárgyalásokon rendezi véglegesen a tulajdonjog kérdését.

2. A Magyar Nemzeti Bank 15 millióról 100 millió birodalmi márkára emeli a kamatmentes klíringelőleget. Magyarország ezenkívül hajlandó további 100 millió birodalmi márkát kamatterhes hitelként rendelkezésre bocsátani. Ezzel minden Magyarországból érkező német beszerzés kifizetése, főként a hadianyag-vásárlás pénzügyi fedezete továbbiakig biztosítva van.¹

3. Magyarország azonnali hatállyal megszünteti a dollár és font árfolyamának jegyzését, és a svájci frank, valamint a svéd korona árfolyamát a birodalmi márka árfolyamára szállítja le. Ezáltal megszűnik Magyarországon a birodalmi márka politikai és gaz-

¹ 1941 tavaszától a német kormány egyre kevésbé egyenlítette ki a magyar külkereskedelmi szállításokat német ellenszállításokkal. Tekintettel arra, hogy a korábbi klíringegyezmény korlátozta az egyenlegtől való túlságos eltérést, ezért vált szükségessé, hogy a Magyar Nemzeti Bank emelje fel a németeknek nyújtott klíringhitelt, nehogy a magyar szállításokban fennakadás történjen.

dasági szempontból tűrhetetlen leértékelése az úgynevezett szabad devizákkal szemben. Csupán a líra jegyzése haladja meg 25%-kal a birodalmi márkát, mert politikai megfontolásból nem gyakorolhattam Olaszország ellen irányuló politikai nyomást a magyar kormányra. De már ma arra irányuló tárgyalásokat kezdtem Rómában az olasz kormánnyal, hogy a líra értékét a lehető leghamarabb szállítsák le a birodalmi márka szintjére.

4. A magyar kormány a leglényegesebb német követelésekhez — a német birodalmi illetőségű személyek és a német tőke magyarországi tevékenységének szabályozásához — hozzájárult.

5. A tőkeforgalmi számla kereken 10 millió birodalmi márka juttatást kap, ami által hadifontosságú magyarországi német beruházások céljára (alumíniumipar) történő átutalásokra lehetőség nyílik.

6. Német áruk magyarországi beviteli kontingensei kereken 300 tételnél megszűntek. További kereken 100 tételre nézve a leglényegesebb német kívánságok teljesültek, és megállapodás létesült a kontingensek felemelésére is.

7. Németország megfelelő részesedése Magyarország gabonakivitelében a következő gazdasági évre biztosítva van. A legutóbbi gabonagazdálkodási évben elmaradt szállítások pótlására 46 ezer t gabona kerül azonnal szállításra. A magyar kormány szóbeli ígéretet tett, hogy minden esetleges, jelen megállapodáson túlmenő gabonafeleslegét első-sorban Németországnak ajánlja fel.

8. Megállapodások jöttek létre a Németországot és Olaszországot érintő bácskai feleslegek biztosítására. 100 ezer t búza szállítására vonatkozó szerződés megkötése megtörtént. Ki kell továbbá emelni, hogy Németország kereken 40 ezer t kendert kap, ami a német behozatali szükségletnek kb. a felét fedezi.

9. Magyarország végre teljesítette azt az évek óta fennálló német követelést, hogy a műrost és műselyem vámját csökkentse és a német vámszabályozással egybehangolja.

10. A megígért bunaszállítások ellenszolgáltatásaként Magyarország jelentős befolyást biztosított Németországnak az egyetlen magyar gumigyárban, amely Délkelet-Európa legnagyobb üzeme.

Összefoglalásként elmondható, a tárgyalások eredménye lényeges lépés Magyarország beillesztésére azokba a német tervekbe, amelyek Európa gazdasági újjáalakítását német vezetés alatt valósítják meg. Ezt az irányadó magyar személyiségek is megérezték, és ezért a tárgyalások egyes szakaszai nehezek voltak.

*Clodius
Plessen*

93/103 901—3.

Budapest, 1941. augusztus 5.

TOUSSAINT BUDAPESTI KATONAI ATTASÉ TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Ma közölte velem a katonai titkosszolgálat vezetője,¹ hogy visszatérte után a magyar vezérkar főnökének² szándékában áll a kormányzónak azt a javaslatot tenni, ajánlják fel Németországnak a magyar honvédség további mobil-alakulatait hadműveleti vagy megszállási célokra.

Jelentés időben következik.

Toussaint

93/103 912.

Berlin, 1941. augusztus 19.

A NÉMET TÁJÉKOZTATÁSI HIVATAL ÁTÍRATA
WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK

465. gRs.

A budapesti III. Német Tájékoztatási Hivatal összekötője augusztus 18-án az alábbi jelentést küldte:

„Budapesti amerikai körök (az amerikai követség munkatársai, sajtóképviselők stb.) tervszerű suttogó propagandát szerveznek, amelyhez elsősorban a Budapesten élő kerekben 400 ezer zsidót vesznek igénybe.

Így azt terjesztik, hogy Jagow, az új német követ¹ nyomására 30 ezer zsidót szállítanak a főkormányzóság területére,² éspedig Lublinba. Továbbá azt a tényt, hogy a Magyarországon igen népszerű Albrecht főherceg sűrűn látható németek társaságában, arra használják fel az amerikaiak, hogy a zsidók útján azt a hírt terjesszék, Albrecht főherceg a németek szolgálatában áll. A német birodalom Magyarország királyává akarja őt megtenni, és ezzel kiegyenlíti adósságait.

Egy további, a suttogó propaganda útján terjesztett hír arról szól, hogy Németország keleten már elvesztette a háborút, mert a német hadsereg nem tudta az európai Oroszországot az előírányzott határidőn belül elintézni.

Végül Churchill azon állítólagos kijelentését terjesztik, mely szerint az oroszországi hadműveletek lassú lefolyása következtében Németország arra kényszerül, hogy összel katonai akciót indítson Törökország és Irán ellen, aminek következtében mindkét ország szükségszerűen Németország ellenségeinek szövetségesevé válik.

¹ Ujszászy István vezérőrnagy.

² Werth Henrik.

¹ Jagow 1941. július 20-án váltotta fel Erdmannsdorff budapesti német követet.

² Lengyelországba. — Ténylegesen sor került mintegy 20 000 zsidó személy deportálására rendezetlen állampolgárságuk ürügyén. Tülnyomó többségüket a megszállt Ukrajnában meggyilkolták.

Az amerikai követség tagjai úgy nyilatkoztak, minden előkészület megtörtént hamarosan bekövetkező elutazásukra, mert számítani lehet arra, hogy Amerika szeptember közepén belép a háborúba.

Az ebben a háborúban igen opportunus beállítottságú magyar közvéleményre e híresztelések nem maradnak hatástalanok.”

93/103 967.

433

Berlin, 1941. augusztus 19.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE

BENZON BERLINI HORVÁT KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

573. sz.

A horvát követ ma annak a feljegyzésnek egy mondatát idézte nekem, amelyet Bárdossy úr (kb. két hónappal ezelőtt) Rómában adott át. A feljegyzés a Muraköz feletti magyar—horvát vitával foglalkozik. Az én nevem is szerepel e feljegyzésben. Eszerint azt mondtam volna a magyar megbízottnak (Sztójay úrnak), csodálom, hogy Magyarország a Muraköz kérdésében ennyi türelmet tanúsít Horvátország irányában.

Dr. Benzon felajánlotta, hogy írásban is kiadja a vonatkozó kitétel és rám bízva, fel kívánom-e használni közlését.

Azonnal közöltem Benzonnal, hogy sohasem tettem ilyen kijelentést; egyébként ez semmiképp sem felelne meg a horvát—magyar vitában tanúsított német tartózkodásnak.

93/103 968.

Weizsäcker s. k.

434

Berlin, 1941. augusztus 22.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE

SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

804. sz.

A magyar követ¹ átadta a Muraköz kérdésében folytatott magyar—horvát tárgyalásokról készített mellékelt feljegyzését.² Kifejezetten nem hivatalosnak jelölte meg ezen irat átadását, amely „nem okirat”. A követ különösen azt hangsúlyozta, hogy Pavelić június 19-én kijelentette, ebben a kérdésben nem bocsátkozik alkuba Magyarországgal.

93/103 979.

Woermann

¹ Sztójay Döme.

² Lásd a 434—1. sz. iratot.

A MAGYAR KÜLÜGYMINISZTERIUM FELJEGYZÉSE A NÉMET KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

„A magyar kormány kezdettől fogva nem hagyta bizonytalanságban a horvát kormányt afelől, hogy szuverenitását a Muraköz felett feltétlenül fenn kívánja tartani.

Már *április 13-án* kifejezésre juttattuk, hogy a Muraköz katonai megszállásával nem szándékoztunk olyan végleges helyzetet teremteni, amely kizárná, hogy a magyar kormány a legbarátságosabb szellemben tárgyaljon a horvát kormánnyal a Muraköz kérdéséről. De már akkor hangsúlyoztuk, hogy ez a terület 1918-ig a magyar állam területéhez tartozott, és ez a tudat mélyen gyökerezik a magyar közvéleményben.

A Zágrábba küldött delegáció *május 28-án* közölte, hogy hajlandó tárgyalásokat folytatni olyan konkrét javaslatokról, — amennyiben a Muraközzel kapcsolatban elismerik Magyarország jogait és szuverenitását — hogy a szuverenitás tényleges gyakorlása (közigazgatás) Horvátországot illesse, feltéve, hogy Horvátország hajlandó reális ellenszolgáltatásokra.

Május 31-én közöltük a horvát kormánnyal, naivítás lenne feltételezni, hogy a magyar delegáció csak azért utazott Zágrábba, hogy a Muraközt ellenszolgáltatás nélkül felajánlja. Lehetetlen, hogy a magyar kormány a Muraközt egyszerűen a horvátoknak ajándékozza, mert az ezer éven át magyar terület volt, és lakosságának többsége ma is hű Magyarországhoz.

Június 3-án közölte a magyar követ¹ a horvát külügyminiszterrel², nem lehet a magyar közvéleménytől elvárni, hogy minden további nélkül eltűrje, hogy a magyar kormány egyszerűen elajándékozzon olyan területet, amely mindenkor Magyarországhoz tartozott és most a kezünkben van.

Június 11-én közölte a magyar követ Pavelić úrral, hogy az ismert feltételek elfogadása ellenében a magyar kormány Horvátországra ruházza át a szuverenitás gyakorlását.

Június 12-én a követ kijelentette Lorković úrnak, hogy kondomínium (közös birtoklás) nem lenne célszerű. A jogalap: a Dráva államhatár, a Mura közigazgatási határ.

Június 19-én Pavelić kijelentette a magyar ügyvivőnek, hogy mindenkor inkább állhat emelt fővel a horvát nép elé, ha mint az erőszak megnyilvánulására hivatkozhat a magyar katonai megszállásra, mintha e kérdés felett alkuba bocsátkozna Magyarországgal.”

A magyar követ július 7-én és 8-án ismertette a Külügyminisztériumban a magyar—horvát tárgyalások lefolyását azok megszakításáig, és főként azokat a feltételeket hangsúlyozta, amelyek mellett a magyar kormány hajlandó volt Horvátországgal megegyezni. Ez alkalommal is kidomborították, hogy Magyarország feltétlenül fenntartja szuverenitását a Muraköz felett, de annak gyakorlását, bizonyos feltételek mellett, hajlandó lett volna Horvátországra átruházni.³

93/103 980—1.

¹ Marosy Ferenc.

² Mladen Lorković.

³ A muraközi kérdéssel kapcsolatban lásd még a 421., 424., 426., 433. sz. iratokat.

Berlin, 1941. augusztus 26.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE BOSSY BERLINI
ROMÁN KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

548. sz.

A román követ tegnap Antonescu marsall megbízásából megkérdezett, igaz-e, hogy a magyar csapatok bánáti bevonulásának időpontjára vonatkozólag tárgyalásokat folytatunk a magyar kormánnyal. A Führer megígérte Antonescunak, hogy az oroszországi harcok tartamára a balkáni határkérdések megoldatlanul maradnak; adott időpontban a román kormányt is meg fogják hallgatni.

Azt válaszoltam Bossy úrnak, nincs tudomásom a Bánát magyar csapatok által történő megszállásának időpontjáról folytatott tárgyalásokról. Ez idő szerint ez nem képezheti vita tárgyát. A Führer Antonescunak tett állítólagos ígérletét illetően tájékoztatlanak mutatkoztam.

Feltételezem, hogy az utóbbi állítás ilyen formában nem is helytálló.

Weizsäcker s. k.

93/103 993.

Berlin, 1941. augusztus 26.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES
TÁVIRATA A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

1489. sz.

Kedden, szeptember 2-án, déli 12 órakor átutazóban érkezem, és szerdán reggel tovább repülök. Kérem e napra lehetőség szerint a következő tárgyalások előkészítését:

1. Nickl követtel egy sor folyamatban levő kérdésről, elsősorban a magyarországi német olajszállítások növelése és a küszöbönálló magyar—olasz árfolyamtárgyalások ügyében;

2. Nemzeti Bank elnökével¹ árfolyamkérdések és kliringhitel kamatozásának tárgyában;

3. iparügyi miniszterrel² a magyar ásványolaj-termelés fokozására a Németországba irányuló kiviteli növelésének céljából.

4. Kérem a miniszterelnökkel közölni, fontosnak tartanám, hogy vele ugyancsak szeptember 2-án megbeszélést tartsak.

5. Velem jön Rosenkrantz őrnagy, aki technikai megbeszéléseket fog folytatni. Ő néhány napig marad.

Clodius

5248/E. 312 476.

¹ Baranyai Lipót.

² Varga József.

Különvonal, 1941. szeptember 1.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA JAGOW
BUDAPESTI KÖVETHEZ

1525. sz.

Szíveskedjék a magyar kormányzónál azonnali fogadtatását kérni, és a Führer megbízásából a következőket közölni:

Minthogy a Duce az elmúlt héten a vezéri főhadiszálláson tartózkodott, a Führer rendkívül örülne, ha a magyar kormányzó módját ejthetné, hogy néhány napos látogatásra a vezéri főhadiszállásra jöjjön. Ön fel van hatalmazva, hogy a magyar kormányzó látogatásához a Führer szívélyes meghívását tolmácsolja. Választ kell kérni. További felhatalmazásként kérdezze meg, látogatásának lebonyolítására a kormányzó meghatározott időpontot kíván-e.

Kérek azonnal távirati jelentést a kormányzó válaszáról és feleletet a kérdésre, kik azok a személyiségek, akiket a kormányzó látogatásakor magával szándékozik hozni. Ha ebben a vonatkozásban kérdést intézne önhöz, szíveskedjék azt válaszolni, hogy a Führer ezt teljesen rábízza. A Ducét, mint ismeretes, a megbetegedett Ciano gróf külügyminiszter helyetteseként Anfuso követ és az olasz vezérkari főnök kísérte.¹

Ribbentrop

93/104 001.

438

Budapest, 1941. szeptember 2.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1013. sz.

Szeptember 1-i, 1525. sz.¹ sürgönyrendeletre, valamint mai, 1011. sz.² távirati jelentéssel kapcsolatban.

Kormányzó a meghívást szívélyes köszönettel elfogadta. Szeretné a látogatást lehetőleg sürgősen lebonyolítani. Kíséretére vonatkozólag további távirati jelentés következik.³

93/104 002.

Jagow

¹ Cavallero Ugo.

² Lásd a 437. sz. iratot.

³ Nem találtuk az iratok között.

³ Horthy 1941. szeptember 7-én utazott a német főhadiszállásra Bárdossy miniszterelnök, Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök és Szentmiklósy követségi tanácsos kíséretében. A tárgyalásokról nem találtunk feljegyzést a német iratok között. Az 1941. szeptember 7—10-i német—magyar tárgyalásokról részletesebben lásd *Juhász Gyula: Magyarország hadbalépése Nagy-Britannia és az Amerikai Egyesült Államok ellen. Történelmi Szemle, 1965. 1. sz. 62—85. old.*

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES
TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1026. sz.

Del. 8.

1. Ásványolaj-ellátás magyarországi hozzájárulásának fokozásáról a miniszterelnökkel,¹ iparügyi miniszterrel² és Nickl követel tárgyaltam. A miniszterelnök kijelentette, a magyar kormány tudatában van annak, hogy a jelenlegi helyzetben minden eszközzel, tehát mind a termelés legteljesebb fokozásával, mind a fogyasztás legteljesebb korlátozásával hozzá kell járulnia az Oroszország ellen harcoló Wehrmacht ellátásához. Tekintettel a kérdés különleges fontosságára, a miniszterelnök ígérte, személyesen gondoskodik arról, hogy ez irányban minden, ami tárgyi szempontból lehetséges, meg is történjen. Hasonlóan nyilatkozott az iparügyi miniszter is, hozzáfűzve, hogy két hónapja a kormányzótól ismételten megbízást kapott a termelés minden eszközzel történő fokozására és a felesleg teljes egészének Németország rendelkezésére bocsátására.

2. A magyar kormány tudván, hogy ez a téma tárgyalás anyagát fogja képezni, már megérkezésem előtt megvizsgálta a szállítások fokozásának kérdését. Azok alapján, de még a miniszterelnökkel folytatott tárgyalásom előtt közölt számszerű adatok, évi viszonylatban 18 ezer t, teljes mértékben elégtelenek. Rosenkrantz a miniszterelnökkel folytatott tárgyalást követve szakértőkkel beszélt és nyomatékosan kifejtette, mit értünk mi döntő rendszabályokon, és hogy a jelenlegi kölcsönösségi megállapodás szerinti 60 ezer t-n felül, 150 ezer t-ig terjedő szállításra számítottunk. A Magyarország részéről említett 18 ezer t ezzel szemben természetesen nem sokat nyom a latban. Magyar szakértők most már politikai nyomás alatt fognak újabb vizsgálatokat folytatni. A tárgyalásokat Rosenkrantz és Hardenberg ma folytatják.

3. Mint ahogy várható volt, a magyarok természetesen azonnal ellenvetéssel éltek; termelés ki nem elégítő növelésének oka, hogy az évek óta ismételten kért fűróberendezések szállítása nem történt meg. A május 30-i jegyzőkönyv alapján is csak e g y fűróberendezés érkezett a napokban.³ További termelésnövelés tehát elsősorban Németországtól függ. Természetes, hogy a Magyarországnak juttatott berendezés azonnal lehető legnagyobb hasznosítással kerül alkalmazásra. Az itteni tárgyalások befejezése után Rosenkrantz javaslatot tesz német fűróberendezések szállítására vonatkozóan.

5248/E. 312 489.

Clodius

Jagow

¹ Bárdossy László.

² Varga József.

³ Lásd a 404. sz. iratot.

Budapest, 1941. szeptember 5.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1041. sz.

Werth vezérezredes, vezérkari főnök lemondott. Utódja az eddigi kassai hadtest parancsnoka, Szombathelyi altábornagy. Utóbbi kifogástalanul németbarát. Werth lemondása feltehetően a szovjet fronton bevetésre kerülő magyar erők mértékével kapcsolatos véleményeltérésekkel függ össze.

Amint megbízható oldalról hallom, néhány nap előtt Halder vezérezredeshez intézett levelében nyolc magyar dandár rendelkezésre bocsátását ajánlotta volna fel.¹

Jagow

93/104 044.

441

Budapest, 1941. szeptember 5.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1042. sz.

Légierő-vezértörzs attasécsoportja részére.

Mikor ma Keitel tábornagy távirati meghívását a vezérkari főnöknek átadtam, Werth tábornok megköszönte a megtisztelő meghívást, de hozzáfűzte, hogy miután fizikailag már nem elég teljesítőképes, lemondott vezérkari főnöki tisztségéről. Intézkedés történt, hogy helyette utódja tegyen eleget a meghívásnak.

A vezérkarnál tett látogatásom alkalmából nagy nyugtalanságot állapítottam meg. Az egyik vezérkari tiszt szó szerint a következőket mondta nekem: „Ez talált csemege az angolok részére.”

Megtudtam, hogy az új vezérkari főnök Szombathelyi altábornagy lesz; korábbi német neve Knauss, eddig kassai hadtestparancsnok, legutóbb a Kárpát-csoport vezetője volt. Szombathelyi altábornagy mindig német beállítottságú volt. Tekintélye a honvédségnél nem hasonlítható a távozó vezérkari főnökéhez. Ugyancsak kérdéses, tud-e elődjéhez hasonló személyes energiát kifejteni.

Kérem továbbadni OKW-hoz Fütterernek.

Jagow

93/104 045.

¹ Lásd ezzel kapcsolatban a 431. sz. iratot. A kérdéssel részletesebben foglalkozik Juhász Gyula idézett tanulmánya. Werth és Bárdossy nézeteltérése lásd még HMTI. 300.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

848. sz.

I. A magyar követ, kormánya megbízásából, ma a következő szóbeli nyilatkozatot tette:

Félreértések elkerülésére a magyar kormány a német kormány tudomására hozza, hogy a Muraköz ügyében Horvátországgal folytatott tárgyalásait végérvényesen befejezte, és nem lát semmi lehetőséget arra, hogy egy magyar—horvát megállapodás keretében a jelenlegi helyzetet megváltoztassa.

Magyarázként Sztójay úr az alábbiakat fűzte ehhez:

A magyar—horvát tárgyalások lefolyása és az abban tanúsított magyar magatartás okai a korábbi közlések alapján nyilván már ismeretesek a német kormány előtt. A magyar kormány a legjobb szándékkal kezdte meg a tárgyalásokat olyan megállapodás elérésére, mely mindkét ország érdekét szolgálta és megteremtette volna a magyar—horvát barátság alapját. A magyar kormánynak, miután ismételtén javaslatokat tett, a horvát kormány magatartásából csakhamar arra kellett következtetnie, hogy az egyszerűen a terület átadásához ragaszkodik, és a Magyarország részéről a közigazgatásban felajánlott méltányos részesedésért nem hajlandó ellenszolgáltatást nyújtani.

Itt a tengerhez való kijárat Magyarországra nézve életfontosságú kérdéséről van szó. Csak a Muraközön keresztül vezet oda az út. Horvátország most Szlovákiával és Romániával olyan kapcsolatot teremtett, amely kisebb méretekben a korábbi kisantant fel-támasztását jelenti. A magyar kormány nem teheti ki magát annak, hogy a tengerhez vezető kijárat a horvát kormány kezében legyen, amely nem barátságos érzelmű Magyarországgal szemben.

Magyarországot két vasútvonal köti össze a tengerrel, éspedig:

a) a Gyékényes—Zágráb—Károlyváros—Fiume vonal, amely teljes egészében horvát területen halad,

b) a Csáktornya—Pragerhof—Laibach—San Pietro del Carso—Fiume—Trieszt vonal, amelyből 50 km a Muraközön át, onnan tovább pedig német és olasz területen halad.

A magyar kormány nem vállalhatja a felelősséget, hogy szabad útja a tengerhez olyan kormány önkényére legyen bízva, amelynek magatartása Magyarországgal szemben — enyhén szólva — kétséges. A magyar kormány a két és fél havi tárgyalások során mindent elkövetett annak érdekében, hogy a horvát kormánnyal megértesse, miszerint ezt a kérdést csak a bizalom légkörében lehet megoldani. Az előzékenység legmesszebbmenő határáig ment el, de ismételtén figyelmeztette a horvát kormányt, hogy e kérdést nem lehet a mereven megfogalmazott horvát kívánságok fenntartásával — feltétel nélküli átadással — megoldani.

Minden politikai kérdés csak bizonyos időn belül oldható meg. Minthogy Horvátország ezt az időpontot elmulasztotta, Magyarország e kérdésre már nem térhet vissza. A magyar kormány a német kormány megértését kéri ebben az ügyben.

Arra a megjegyzésre szorítkoztam, a követ bizonyára tudja, hogy nem avatkoztunk be a magyar—horvát vitás kérdésbe.

II. Ezen fejtegetései után Sztójay úr tudtomra adta, hogy magyar részről azért vetették fel az ügyet, mert az új német—magyar határ tárgyalása során a szóban forgó határszakasz rögzítését háttérbe állítottuk arra az időre, amíg a Muraközre vonatkozó magyar—horvát megállapodás létrejön. (Ezzel kapcsolatban lásd helyettes áll. titk. Pol. 836. sz. feljegyzést.¹)

Woermann s. k.

93/104 061—63.

443

Berlin, 1941. szeptember 11.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE RINTELEN KÖVET KÖZLÉSEIRŐL

Rintelen követ ma a következőket közölte velem:

A magyarok a főhadiszálláson folytatott tárgyalások során elvi hozzájárulást kaptak, hogy katonai okok miatt galíciai határukat a főkormányzóság¹ rovására tartós területi módosításként előbbre helyezték.² Diplomáciai úton következik erre vonatkozólag magyar hivatalos javaslat, amely részünkről elfogadást nyer majd.

Woermann

93/104 070.

444

Budapest, 1941. szeptember 15.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1101. sz.

Öt képviselő kivált a Nyilaskeresztes Pártból. További kilépésekre lehet számítani, úgy hogy a párt előreláthatólag 10—12 képviselőjét veszti el. Ezenkívül kivált a Magyarság című lap főszerkesztő-kiadója, Rupprecht, és Szálasi pártvezér helyettese, gróf Pálffy. A párton belüli ellentétek már régen ismeretesek voltak. Ezek abból származtak, hogy Szálasi nem törődött a képviselőkkel, akik így ellenzékévé váltak. Ehhez járult még, hogy a vezető párttagok nagy része felismerte, hogy Szálasi képességei gyengék a párt vezetésére. A Nyilaskeresztes Párt meggyengülése folytán valószínűleg megszakadnak az Imrédy-csoport és a Nyilaskeresztes Párt titkos tárgyalásai, amelyeket hónapok óta folytatnak programjaik koordinálására és esetleges egyesülésükre; e tárgyalásokról egyébként mindkét csoport tájékoztatta követségünket. Számítani kell arra is, hogy a Nyilaskeresztes Pártból kilépett képviselők egy része Imrédy csoportjához csatlakozik.

Írásbeli jelentés kellő időben következik.¹

Jagow

93/104 072.

¹ A tárgyalások eredményeként a magyar kormány a Muraköz néhány németek lakta helységét Németországnak adta át. — Lásd 93/104 066—68.

² A németek által létrehozott lengyel főkormányzóság.

³ Az 1941. szeptember 7—10-i német—magyar tárgyalások alkalmával vetette fel Szombathelyi, katonai védelmi okokra hivatkozva, Galícia egy részének Magyarországhoz csatolását.

⁴ A kérdésre részletesen lásd Lackó Miklós: Nyilasok, nemzetiszocialisták. 1935—1944. 265—270. old.

Berlin, 1941. szeptember 16.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

611. sz.

A magyar követ ma ismertette velem Horthy látogatása alkalmával folytatott azon tárgyalások előzményeit, melyek egy keskeny, Kárpát-Ukrajnától északra fekvő határrész Magyarország részére történő átadására irányultak;¹ Sztójay úr azonban csak arra szorítkozott, hogy megvilágítsa, miért került ez a kérdés előbb katonai útra, és miért nem tárgyalták azt a birodalmi külügyminiszter úr útján. Nyilvánvalóan azt akarta elkerülni, hogy ez az ügyrendi kérdés káros következményekkel járjon. Magát a témát és a kilátásba helyezett térképet a követ nem adta elő.

Azt válaszoltam Sztójaynak, felkészültem arra, hogy vele a határkérdésről tárgyaljak, és a főhadiszállási előzmények után úgy gondoltam, gyorsan meg tudnánk állapodni. A kormányzó úr látogatásáról hozzám érkezett hírekből azt láttam, hogy a kölcsönös adakozási hangulat olyasmit is megkönnyített, ami egyébként nehézségekkel járna. Mint ahogy mi most a határkérdésben előzékenységet tanúsítottunk, nyilván magyar részről is éppen ilyen megértéssel és előzékenységgel fogunk találkozni más, kisebb határkiigazításnál, de elsősorban a főhadiszálláson csak futólag említett, most folyamatban levő olajkérdésben.²

Weizsäcker s. k.

93/104 090.

446

Budapest, 1941. október 7.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1255. sz.

A szept. 26-i, 1737. sz. távirati rendelkezésre és a szept. 27-i, 1186. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

Ullein követ, miután kétségtelenül érintkezésbe lépett a miniszterelnökkel, hosszas megfontolás után elutasította a Magyar Nemzet² betiltását. Kijelentette ezzel kapcsolatban, hogy az újság a korábbi, jogos kifogásokra okot szolgáltató magatartása az utóbbi hónapokban lényegesen megváltozott. Eltekintve szórványos, inkább szenzációhajhászással, mint gyűlölködő beállítottsággal indokolható jelentéseitől, a lap nemcsak hogy kerül mindent, ami káros lehetne politikánkra, de gyakran hoz egyenesen hasznos cikkeket, melyeknek hatása azért értékelhető nagyra, mert olvasóinak többségére a jobboldali

¹ Lásd a 443. sz. iratot.

² Lásd a 430. sz. iratot.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² A Magyar Nemzet az uralkodó osztály angolszász orientációjú részének volt a napilapja.

irányzatú újságok nem bírnak befolyással. Nem tartja célszerűnek az újság betiltását, elsősorban azért, mert bármennyire sajnálatos is a kifogásolt cikk közlése, az önmagában nem igazolná az eljárást, és különben is a cenzúra sajnálatos módon engedélyezte a jelentés közzétételét. De oly szigorúan megfenyegette az újságot, hogy az a jövőben kétségtelenül még óvatosabb lesz.

Itt is megerősítik, hogy a Magyar Nemzet magatartása az utóbbi időben általában korrekt volt, és komolyabb kifogásokra nem adott okot.

Jagow

93/104 254.

447

Berlin, 1941. október 14.

ERDMANNSDORFF KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ- HELYETTES FELJEGYZÉSE

Dg. Pol. 21. sz.

Rintelen követ kérdésemre közölte, hogy a galíciai új határ kijelölésére vonatkozó magyar jegyzék még a különvonaton van. Dörnberg követ kérdésével összefüggő bizonyos okok miatt maradt ott, most azonban a rendes ügykezelésbe juttatja. Rintelen követ úr kérte, hasonlítsuk össze a magyar követ által benyújtott térképet azzal a térképpel, amelyet ő a kormányzónak a vezéri főhadiszálláson tett látogatása után ide megküldött. Ezenkívül a térkép fotokópiáját von Wühlich követ útján Frank főkormányzóhoz kellene eljuttatni.

Erdmannsdorff s. k.

93/104 280.

448

Budapest, 1941. október 22.

WERKMEISTER BUDAPESTI ÜGYVIVŐ TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1336. sz.

Az okt. 21-i, 1335. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

Mint azt a német Transportkommandantur vezetője az imént jelentette, az itteni vezérkar hadműveleti osztályának főnöke² közölte vele, további csapategységek rendelkezésre bocsátásáról nem döntöttek tegnap, mert magyar részről azt kívánják, hogy e kérdést diplomáciai úton tárgyalják.³ Ezért ennek megfelelően táviratilag tájékoztatta az OKH-nál a szállítási ügyek főnökét.

Werkmeister

93/104 300.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² László Dezső.

³ Lásd még a 449—453. sz. iratokat.

RITTER NAGYKÖVET TÁVIRATA JAGOW BUDAPESTI KÖVETHEZ

1980. sz.

Az október 21-i és 22-i, 1335. és 1336. sz. távirati jelentésekre.¹

I. Saját tájékoztatásra

Az előzményekről a Wehrmacht főparancsnoksága alábbiakat közli:

Rövid idővel ezelőtt Szombathelyi tábornok azt közölte a német katonai attaséval,² tisztán látja, hogy Magyarországnak fokozatosan teljes erejével viselnie kell a háborút Németország oldalán. Nehogy a jövő évben készületlenül kelljen újabb problémákkal foglalkozni, azt kéri, tudassák idejekorán a német katonai attasé útján, mit várnak Magyarországtól a következő évben.

A német katonai attasé erre utasítást kapott, Szombathelyi kérésére válaszul javasolja, hogy a meghódított területeken levő magyar biztosító erők megerősítésére és műszaki csapatok, mint vasútépítő és hírközlő egységek stb. bevetésére a német és magyar vezérkar lépjen érintkezésbe. Ezzel együtt megemlíthető még az a támogatás, amelyet a magyar hadseregnek egy kisebb méretű páncélosadosztály felállításához felszerelés szállításával és a kiképzés segítségével nyújtunk.

Ezt a választ a két vezérkar közötti tárgyalás követte. Ezen László tábornok kijelentette, hogy e kérdés politikai tárgyalása előtt a magyar vezérkar nincs abban a helyzetben, hogy a már korábbi megállapodás szerinti négy magyar biztosító dandáron túlmenően további erőket bocsásson rendelkezésre.

Az előzmények után a politikai tárgyalásra történt hivatkozás meglepő és indokolatlan. Okát feltehetően újból a magyar katonai és politikai hatóságok eltérő magatartása okozza, amint azt korábbi alkalommal már megállapítottuk. Jelenleg egyrészt az OKW-nak különösen a műszaki csapatok kiállítása fontos. Ezért nem hárítjuk el, hogy az ügyet diplomáciai úton tárgyaljuk. Másrészt kerülni kell olyan benyomás keltését, mintha kéressel fordultunk volna Magyarországhoz. Fontosnak tartjuk ezért a magyar kormánnyal szemben annak tisztázását, hogy a vezérkarok közötti megbeszélést magyar részről kezdeményezték, és javaslatunk tárgyalanná válik, ha most magyar részről netán politikai, katonai vagy gazdasági feltételeket kívánnak hozzáfűzni.

II. A OKW-val egyetértve arra kérem, beszélje meg az ügyet előbb a német katonai attaséval, és ha ő ezzel egyetért, közölje a magyar külügyminiszterrel a következőket:

A magyar vezérkar korábbi nyilatkozataiból az OKW úgy látja, a magyar vezérkar azt kéri, hogy a magyar erők jövő évi esetleg fokozott bevetéséről lehetőleg mielőbb tájékoztatást kapjon. E kérésnek megfelelően a Wehrmacht azt javasolta, hogy a már korábbi megállapodás szerinti négy magyar biztosító dandáron túl, a meghódított területek megszállására további megszálló erők és azonkívül néhány műszaki csapategység kerüljön bevetésre. A Wehrmacht főként a műszaki csapatok kiküldését venné szívesen. Minthogy a magyar vezérkar most a Wehrmachttal azt közli, a magyar kormány elvárja, ez a kérdés diplomáciai úton kerüljön tárgyalásra, ön arra kapott megbízást,

¹ Lásd a 448. sz. iratot és 1. jegyzetét.² Henri Toussaint.

hogy a magyar vezérkar további nyilatkozatára hivatkozva közölje, a Wehrmacht kész az említett további magyar csapatokat keleten bevetni.

III. Amennyiben a magyar kormány fentiekre minden további nélkül beleegyező választ adna, kérem, szorítkozzék arra, hogy azt tudomásul veszi és javasolja, a továbbiakra nézve a két vezérkar állapodjon meg.

Ha azonban a magyar kormány valami feltételt szabna, szíveskedjék szívélyesen megmagyarázni, hogy önnek úgy tűnik, félreértés forog fenn. Önnek az volt a benyomása, a Wehrmacht a magyar véderő kezdeményezésére akarta készséges hozzáállását kifejezésre juttatni. De nem gondolná, hogy a németeknek szándékában állna további magyar csapatok keleten történő bevetéséről a magyar kormánnyal tárgyalásokat folytatni. Legalábbis erre vonatkozóan önnek mincs felhatalmazása. Ezért arra szorítkozik, hogy a magyar közléseket Berlinbe továbbítsa.

Ritter

93/104 314—16.

450

Budapest, 1941. október 27.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1369. sz.

Október 26-i, 1980. sz. távirati rendeletre.¹

Fent említett távirati rendeletre épp most tárgyaltam a magyar külügyminiszterrel. Miután megbízatásomat utasítás szerint végrehajtottam, Bárdossy külügyminiszter a következő értelemben válaszolt:

A magyar kormánynak csapatok felajánlása nem állt és most sem áll szándékában. Itt az OKW részéről félreértés állhat fenn.

Majd önként hozzáfűzte:

Amennyiben Németország részéről ilyen kívánság hangzana el, úgy a magyar kormány komolyan és a legnagyobb készséggel vizsgálná meg, mennyiben lenne lehetséges további csapatok rendelkezésre bocsátása.

Jagow

93/104 321.

451

Berlin, 1941. november 7.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES
FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

A magyar követ ma egyedül engem hívott meg reggelire. Beszélgetésünk során szólt azokról a tárgyalásokról, melyeket az oroszországi hadjáratban további magyar csapategységek esetleges részvételéről folytattak. Közben arra célzott, reméli, nem keletkezett félre-

¹ Lásd a 449. sz. iratot.

értés a magyar magatartásra vonatkozóan. Az október 29-i tárgyaláson¹ kijelentette ugyan a magyar miniszterelnök, nincs tudomása arról, hogy magyar katonai szervek német tisztek előtt további csapatok kiküldését kezdeményezték volna vagy kifejezték volna Magyarország készségét csapatok küldésére, de a miniszterelnök határozottan hozzáfűzte, a magyar kormány, német kívánságra, mindenkor szívesen hajlandó további csapatok kiküldésének lehetőségét megvizsgálni. Sztójay úr hangsúlyozta, hogy a miniszterelnök kijelentésének második, pozitív része képezi szavainak lényegét. Magyarország tehát semmi esetre sem helyezkedett tagadó álláspontra.

Az volt a benyomásom, Sztójay úr azt a megbízást kapta Bárdossy úrtól, hogy a fenti felvilágosítást valamilyen nem hivatalos módon közölje, ne járjon el diplomáciai úton a Külügyminisztérium illetékes szerveinél, és így adja értésünkre, hogy ismét vegyük fel az október 29-i megbeszéléssel megszakadt tárgyalások fonalát.

Nyilván emiatt hívott meg, mert azok a kereskedelempolitikai kérdések, melyeket beszélgetésünk során érintett, teljesen alárendelt jelentőségűek voltak.

Clodius s. k.

93/104 371—72.

452

Különvonat, 1941. november 9.

RITTER NAGYKÖVET TÁVIRATA A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

2099. sz.

Az ön október 27-i, 1369. sz. távirati jelentése¹ szerint tárgyalásuk végén a magyar külügyminiszter² így nyilatkozott:

„Amennyiben Németország részéről ilyen kívánság hangzana el, úgy a magyar kormány komolyan és a legnagyobb készséggel vizsgálná meg, mennyiben lenne lehetséges további csapatok rendelkezésre bocsátása.”

1. Szíveskedjen a magyar külügyminiszterrel, nyilatkozatára hivatkozva, most már az alábbiakat közölni: A Wehrmachtnak az a kívánsága, hogy a magyar véderő először a hátsó területek biztosítására, a már korábbi megállapodás szerinti négy dandáron kívül, két további dandárt bocsásson rendelkezésre, másodszor a két vezérkar által közösen megállapítandó számban vessen be műszaki csapatokat. Ez vasútépítő és fenntartó csapatokra, hírközlő egységekre és hasonlókra vonatkozik. A magyar véderő e kívánságokról már tájékoztatást kapott.

2. Ha a magyar külügyminiszter ebből az alkalomból felszerelés szállítására irányuló igényeket hangoztatna, szíveskedjen arra utalni, hogy egy magyar páncélosadosztály felszerelésére és kiképzésére vonatkozólag tárgyalások már folyamatban vannak.

Távirati jelentést.³

Ritter

93/104 365.

¹ A tárgyalásról nem található feljegyzés az iratok között. Feltehető, hogy dátumelírás történt, s ténylegesen az október 27-i megbeszélésről van szó. — Lásd a 450. sz. iratot.

² Lásd a 450. sz. iratot.

³ Bárdossy László.

³ Lásd a 453. sz. iratot.

Budapest, 1941. november 12.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1491. sz.

November 9-i, 2099. sz. távirati utasításra.¹

A miniszterelnök ma délelőtt közölte, hogy a magyar kormány két további dandár és javasolt különleges csapatok kiküldéséhez hozzájárult.² Részleteket a vezérkari főnök a katonai attaséval³ fogja közölni. A közlésre épp most került sor. Jelentős ebben a vonatkozásban, hogy a vezérkari főnök kéri az összes magyar megszálló erőknek térben és szervezetenként lehetőség szerinti együtt tartását, és a gyorshadtest sürgős leváltását. Továbbiakról katonai attasé egyidejűleg részletesen tájékoztatja OKH-t.

Jagow

93/104 379.

454

Berlin, 1941. november 27.

RINTELEN KÜLÜGYMINISZTERIUMI FŐOSZTÁLYVEZETŐ FELJEGYZÉSE BÁRDOSSY MINISZTERELNÖKNEK RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNÉL TÖRTÉNT FOGADÁSÁRÓL¹

RAM. 55. gRs.

A birodalmi külügyminiszter még egyszer megköszönte Bárdossy úrnak azt a Makart-festményt,² melyet a magyar kormány ajándékozott neki, mire Bárdossy úr a maga részéről köszönetét fejezte ki, amiért abban a kitüntetésben részesült, hogy történelmi napokat³ élhetett át Berlinben.

A birodalmi külügyminiszter ezután az alábbiakat mondotta:

Úgy gondolja, a berlini látogatás nagyon hasznos volt, mert Európának most szorosabbra kell zárnia sorait. Talán ebben a berlini összeövetelben az új Európa hajnalát lehet látni, egy olyan Európáét, amely a közös veszélyek láttán egyre egységesebbé válik. Fontos ez, különösen Anglia miatt, mert ez az ország nem habozott szövetséget kötni a bolsevizmussal Európa ellen. Egy dolog világos: Churchill akár még ma jéghideg közönnyel hajlandó lenne egész Európát kiszolgáltatni a bolsevizmusnak. Most itt az ideje, hogy Európa egészen megszabaduljon az angol gyámságtól. Korábban az volt tapasztalható, hogy a mindenkori angol követek, mondhatni, főszerepet játszottak Európa

¹ Lásd a 452. sz. iratot.

² 1941 decemberében Magyarország öt megszálló brigáddal, mintegy 40 ezer katonával vett részt a Szovjetunió elleni háborúban.

³ Szombathelyi Ferenc, illetve Henri Toussaint.

¹ A tanácskozás 1941. november 26-án zajlott le.

² Hans Makart osztrák festő — 1840—1884.

³ 1941. november 20-án írták alá Berlinben az antikomintern paktum öt évvel történő meghosszabbítására vonatkozó jegyzőkönyvet. — Lásd DGFP—D. XIII. 498. és 2871/D. 564 745—47.

minden fővárosában; azonban a dolgok nem maradtak így, mert az európai népek ezt már nem akarják tovább. Olyan új rendnek kell megvalósulnia Európában, melyet a kontinens népeinek kell majd megszabniok saját számukra. Az biztos, hogy ebben az új Európában Németország és Olaszország tölti be a vezető szerepet, mert ez a természetes következménye annak a ténynek, hogy a legnagyobb felelősséget is a tengely viseli Európa biztonságáért, a tengely hozta és neki kell még ezután is meghoznia érte a legnagyobb áldozatokat. Az új Európában még Németország korábbi ellenségei is megtalálják a helyüket, bár csak azzal a feltétellel, hogy a jövőben ne legyenek képesek új európai háborúk kirobbantására; vonatkozik ez Franciaországra csakúgy, mint Oroszországra. Annak a beszédnek, melyet ő tartott,⁴ az volt a célja, hogy megvilágítsa, hogyan értékeljük mi a jelenlegi helyzetet. El kellett ezt mondania akkor is, ha mi nem óhajtuk utánozni a másik oldal állandó dikciójását.

A jövő évben Szovjet-Oroszország megkapja a halálos csapást, mert a Führer azt a megmásíthatatlan döntést hozta, hogy nem tűr meg többet Európában semmit, ami kommunista. Hogy valahol Szibériában fenntarthatja-e magát valami jelentéktelen szovjet állam, ennek semmi jelentősége sincs.

Ami Angliát illeti, Churchillnek meg kell majd fontolnia, vajon van-e még valami kilátása. Legutóbbi kísérlete, hogy a cirenaikai támadással csapást mérjen a tengelyre, a beérkező jelentések szerint úgy látszik, nem nagyon sikeresen halad. Ezek a jelentések kivétel nélkül számunkra kedvezőek. Természetesen még meg kell várni, hogyan alakul a küzdelem. Egészében azonban Angliának fel kell ismernie, hogy ezt a háborút már nem nyerheti meg. Nem érhet el már nagy hatást légitámadásaival sem, mivel a léghárító fegyverek hatékonysága állandóan nő, és a légitámadások alkalmával szenvedett veszteségei hamarosan olyan nagyok lesznek, hogy ezeket a támadásokat nem tudja végrehajtani. Az akkor bekövetkező veszteségeket már az Egyesült Államok sem tudná pótolni; általában az Egyesült Államokat velünk kapcsolatban mindig úgy emlegetik, mint valami mumust, valahányszor az angol erőforrások csődöt mondanak. Pedig az amerikai propaganda nem egyéb, mint állandó szájooffenzíva. Ezzel szemben az, amit ő beszédében mondott, nem üres propaganda, hanem valóban legőszintébb meggyőződésünket fejezi ki.

Utalt ezután a birodalmi külügyminiszter arra, milyen nagy horderejű volt a Führernek az a döntése, hogy ez év júniusában megindult Szovjet-Oroszország ellen. Megjegyezte ezzel kapcsolatban, hogy ha a Führer nem hozta volna meg ezt a döntést, úgy végül már minden csepp Oroszországtól beszerezhető olajért tárgyalásokat lett volna kénytelen folytatni Sztálinnal. Ebben az esetben viszont Szovjet-Oroszország többé-kevésbé abban a helyzetben lett volna, hogy ő tegye lehetővé Németországnak a háború folytatását vagy ő akadályozza meg ebben Németországot. Ez a gondolat szolgált mellékesen arra is alkalommal a birodalmi külügyminiszternek, hogy felhívja Bárdossyt: Magyarországnak is a lehető legtöbb kőolajat kellene a német export céljaira felszabadítania. A helyzet az, hogy aránylag kicsiny mennyiségek, mint például további 40 ezer tonna kőolaj szállítása is rendkívül fontos lenne. Amikor a szállítások növelését kéri — ami a gabonára is egyaránt vonatkozik —, előre is köszönetét szeretné kifejezni Bárdossy úrnak azért a támogatásért, melyben a magyar miniszterelnök Clodius urat oly gyakran részesítette a magyar szállításokról folytatott tárgyalásaiban. A magyar kormány más szerveinél viszont Clodius úr gyakran ütközött nehézségekbe. Ezeket a szállításokat szé-

⁴ Ribbentrop említett beszéde november 26-án hangzott el, az antikomintern paktum meghosszabbítását rögzítő jegyzőkönyv aláírása alkalmából tartott fogadáson. — A beszéd szövegét lásd Dokumente der deutschen Politik. 1944. IX. köt. I. rész. 473—495. old.

leőbb perspektívában kellene nézni. Európa ma közös harcban áll, s ebben a harcban a német népnek kell a fő terhet viselnie, neki kell a legnagyobb áldozatokat hoznia. Németország bizonnyal elvárhatja barátaitól, hogy ebben a harcban minden lehető segítséget és támogatást megadjanak neki.

Bárdossy úr először azt válaszolta, hogy nagyon boldoggá teszi az, amit a birodalmi külügyminiszter arról a támogatásról mondott, melyben ő Clodius úr erőfeszítéseit részesítette. Biztosíthat minket, hogy Magyarország a jövőben is kész lesz arra, hogy minden Németországba irányuló szállítást teljesítsen, föltéve, ha erre meglesz az anyagi lehetősége. Végül is a kérdés gyakran nem az, hogy a magyaroknak van ez vagy az, de nem akarnak belőle szállítani, hanem a kérdés gyakran az, hogy tényleg nincs valamijük ahhoz, hogy szállíthassanak belőle.

A birodalmi külügyminiszter ezután egy Clodius követtől származó feljegyzés felhasználásával idézte az általunk kívánt szállításnövelésre vonatkozó számadatokat,⁵ hozzáfűzve, hogy nem akar részletekbe bocsátkozni, csak nagy általánosságban akarja kifejezni azt a kérését, hogy a szállításokat — amennyire csak lehetséges — növeljék.

Bárdossy úr ezzel kapcsolatban kijelentette, hogy a magyar kormány a szállítások során számos nehézségbe ütközik; elsősorban a nagy árvizek okoztak súlyos károkat a gabonatermésben és annak betakarításában, továbbá Magyarországon a szervezetség sem olyan jó, mint Németországban. Ezeket a nehézségeket szintén számításba kell venni. Mindent elkövet azonban annak érdekében, hogy a gabona- és olajszállítások növelésére irányuló német kívánságokat — amennyire csak lehetséges — teljesítsék.

E tárgykörrel kapcsolatban a birodalmi külügyminiszter befejezésül megjegyezte, hogy mi most a régi Európát akarjuk megmenteni, és ez kötelességünk is; ehhez viszont egész egyszerűen minden lehető támogatásra szükségünk van.

A birodalmi külügyminiszter ezután Horthy kormányzó egészségi állapota felől érdeklődött, ami Bárdossy úr közlése szerint ismét rendbejött. Megemlítette ezután a birodalmi külügyminiszter azt a beszélgetést, melyet a magyar miniszterelnök előző nap a szlovák miniszterelnökkel folytatott a magyar—szlovák súrlódásokról, melyeket jobb lenne elkerülni.⁶

Bárdossy úr erre azt felelte, hogy ő egyáltalán nem akarja ezt a viszálykodást. Az biztos, hogy a szlovákok és a románok gyakran alaposan megnehezítik a magyarok dolgát. A románok egyszerűen nem hajlandók elismerni az Erdélyre vonatkozó bécsi döntést. Antonescu marsall nem habozott kijelenteni, hogy visszatérőben Kolozsváron keresztül akar Bukarestbe vonulni. A románok még Washingtonba is megüzenték, hogy felmondják a bécsi döntést, bár ezt nem tehetik meg, mert a döntőbírói ítélet nem képezheti felmondás tárgyát. Még ha később vissza is szívták ezeket a megnyilatkozásokat, az mindenesetre világos, hogy az új Európa építésében nem vehet részt az, aki nem hajlandó elfogadni a már világosan eldöntött dolgokat.

Ezzel szemben a birodalmi külügyminiszter hivatkozott arra a nehéz helyzetre, amelybe a románok jutottak Bécsben a döntőbírói ítélettel. Amikor Bárdossy úr e pontnál

⁵ Ez valószínűleg Clodius november 24-én kelt feljegyzésére — 2293/483 591—97. — vonatkozik, melynek címe: „Tájékoztató a Führer számára más külügyminiszterekkel gazdasági kérdésekben folytatandó megbeszéléseihez.” Ez az okmány, mely áttekinti Németország gazdasági kapcsolatait Olaszországgal, Romániával, Magyarországgal, Bulgáriával, Finnországgal, Dániával, Horvátországgal, Szlovákiával és Spanyolországgal, kiemeli, hogy Magyarország még további 40 ezer tonna gabonát tudna szállítani Németországnak. Semmi más, hasonló tartalmú feljegyzés nem került elő.

⁶ November 29-én kelt feljegyzésében — 93/104 403. — Woermann megemlítette, hogy Sztójajtyól értesült annak a személyes jellegű megbeszélésnek a lényegéről, amelyet Bárdossy és Tuka berlini tartózkodásuk alatt egy újabb magyar—szlovák incidenssel kapcsolatban folytattak.

közevetette, hogy a románok még mindig sokkal rosszabbul jártak volna, ha Magyarország annak idején elfogadta volna a kihívást, a birodalmi külügyminiszter ennek nyomtékosan ellentmondott, megjegyezvén, hogy szilárd meggyőződése szerint Magyarország ebben az esetben nagyon hamar a szovjetország hadsereg ellen lett volna kénytelen harcolni. Abban az időben a Szovjetunió készen állt a beavatkozásra, amint ezt ő a románoknak nagy nyomtékkkal meg is mondta.⁷ Csak ma, amikor már látjuk, milyen erős volt a Szovjetunió abban az időben, csak ma tudjuk teljes egészében felmérni, milyen nagy jelentősége volt annak, hogy a bécsi döntés révén elhárult a konfliktus veszélye. A döntőbíróági ítélet meghozatala természetesen nehéz volt. A románok szemrehányást tettek neki, és az akkori király személye körüli miniszter, Urdareanu, azt a kijelentést tette, hogy Romániát becsapták. Hasonlóképpen kellemetlen összetűzése volt Teleki gróffal is, aki nem akarta a helyzetet teljes mértékben megérteni. Ezzel szemben Csáky gróf jobban megértette, miről van szó.⁸ A bécsi döntés a románokat azonban mégis villámcsapásként érte, bár már korábban értésükre adták, hogy számolniuk kell a Székelyföld elvesztésével.

Bárdossy úr erre azt válaszolta, hogy a románoknak tulajdonképpen semmi igazi joguk nincs Erdélyre. Ez a terület 1918-ban hullt az ölükbe, anélkül, hogy azt kiérmelték volna.

A birodalmi külügyminiszter ezt azzal hártotta el, hogy kijelentette: nem szabad elfelejtenünk, hogy ma a nemzeti gondolat korát éljük, ebből a szempontból viszont a románoknak nagyon nehéz volt Erdély egy részéről lemondani. A döntőbíróági ítéletben Németország nem hangsúlyozta ki a nemzeti gondolatot, hanem olyan megoldást választott, amely a történelmi szempontokat sokkal nagyobb mértékben vette számításba. Amikor ezt tette, nem feledkezett meg a Magyarországgal korábban fennállott fegyverbarátságról sem. Az azonban világos, hogy az eredmény hideg zuhanyként hatott Romániára. Ami a jelenlegi helyzetet illeti, a dolgokat mindenestre a legnagyobb nyugalommal kell kezelni.

Bárdossy úr itt azt a megjegyzést vetette közbe, hogy ezzel ő egyetért, de ez azt is feltételezi, hogy a románok most már fogadják el a meghozott döntést. Ebben az esetben viszont nem szabad nyílt propagandát folytatniok ellene. Nyilvánvalóan úgy gondolják, hogy máris eljött az idő az egész kérdés újbóli felvetésére.

A külügyminiszter erre vonatkozóan azt mondotta, majd megmondja Antonescu miniszterelnök-helyettesnek is, abba kell hagyni a családon belüli viszályokat, mert most az a lényeges, hogy a háborút megnyerjék. Csak azt ismételheti meg, hogy mindezek a dolgok nagy nyugalmat igényelnek.

Bárdossy úr e pontnál közbevetette: fennáll az a veszély, hogy a románok abból a figyelmeztetésből, hogy előbb a háborút kell megnyerni, azt fogják következtetni, hogy a háború után eljön a pillanat az Erdélyért folyó küzdelem megindítására.

A birodalmi külügyminiszter ezt azzal hártotta el, hogy háború után a románoknak sok dolguk lesz a teljesen tönkrement Besszarábia újjáépítésével és más keleti területeikkel. Nem szabad elfelejteni, hogy Antonescu marsall intelligens ember; a román csapatok jól megállták a helyüket a Szovjet-Oroszország elleni harcban.

Bárdossy úr ezzel szemben biztos abban, hogy a románok bizonyára nem építenek majd semmit, s még ha Besszarábián kívül Dnyeszteren túli területeket kapnának, az

⁷ Utalás Ribbentropnak Manoilescu román külügyminiszterrel 1940. augusztus 29-én, Bécsben folytatott beszélgetésére. — Lásd DGFP—D. X. 408.

⁸ Utalás Ribbentropnak Teleki miniszterelnökkel és Csáky külügyminiszterrel 1940. augusztus 29-én Bécsben folytatott megbeszélésére. — Lásd a 347. sz. iratot.

nek ellenére továbbra is csak Erdélyről beszélnének. Nem fognak csinálni semmit a keleti területeken, mint ahogy Besszarábiában sem csináltak semmit 20 éven keresztül.

A birodalmi külügyminiszter ezután azzal szakította félbe a beszélgetést erről a témáról, hogy megkérdezte Bárdossy urat a budapesti amerikai követség szerepéről, rámutatva arra, hogy az amerikaiak egyszerűen átvették az angolok magyarországi kémtevékenységét, pontosan úgy, mint ahogy ezt Finnországban is tették.

Erre vonatkozóan Bárdossy úr azt mondta, ez lehetséges. Valójában Pell budapesti amerikai követnek semmi lényeges dolga nincs. Végül a külügyminiszter az iránt érdeklődött Bárdossy úrtól, gondolt-e arra, hogy Magyarországon tiltsák meg a külföldi rádióadók hallgatását.

Bárdossy úr erre vonatkozóan azt mondta, a nyilvános hallgatás tilos, de hogy a teljes hallgatási tilalommal szemben figyelemre méltó ellenvetések vannak, és hogy ezt nem is tartja olyan szükségesnek, mivel az ellenséges propagandát az események mindig megcáfolják.

Miután a birodalmi külügyminiszter felhívta a magyar miniszterelnök figyelmét arra a káros hatásra is, amit az ellenséges rádióadások lehallgatásának eredményeként a sok zsidó gyakorolhat a magyarországi közvéleményre, Bárdossy úr elbúcsúzott, köszönetét fejezve ki, amiért lehetőséget kapott arra, hogy fogadják.⁹

von Rintelen

F. 9/0146—58.

DGFP—D. XIII. 503.

455

Vezéri főhadiszállás, 1941. november 27.

HEWEL KÜLÜGYMINISZTERIUMI FŐTANÁCSOS FELJEGYZÉSE BÁRDOSSY MINISZTERELNÖK FOGADÁSÁRÓL A FÜHRERNÉL¹

Fü. 55a. gRs.

Bárdossy tolmácsolta a Führernek a kormányzó legszívélyesebb üdvözlését. A Führer ezt megköszönte. Elmondotta, hogy az épp nemrég nála járt finnel² is közölte, hogy a munka kilencztedét már elvégezték. Az előnyomulás elakadt ugyan a sárban és iszapban, de ez csak kis idővesztéséget jelent. Néhány dolgot még ebben az évben be akar fejezni, de közben azt az elvet követi, hogy ezeket a célokat a lehető legkevesebb áldozattal érje el. Most Szevasztopol van soron. A tűzéséget már majdnem teljesen felvonultatták, sőt mi több, már jelentései vannak arról is, hogy Szevasztopot az oroszok szemlátomást kiüritik. Ezután részleteket mondott el a magyar államférfinak a krími harcokról, amit a német katona kiemelkedő hőstettének nevezett és von Manstein tábornok ragyogó vezetésének példaként említett. Olyan teljesítmények ezek, melyeket a hadtörténelem egyszerűen fantasztikusnak fog nevezni. Ezután további közléseket tett a keleti háborúról és a Kaukázus irányában történő erőösszevonásról, ami e pillanatban már folyamatban van, és amit egy darabig a sáros időszak akadályozott. Reméli azt

⁹ A megbeszélésről lásd még *Juhász Gyula* idézett tanulmányát.

¹ A fogadáson Ribbentrop külügyminiszter is jelen volt.

² Hitlernek Witting finn külügyminiszterrel folytatott beszélgetését lásd DGFP—D. XIII. 507.

is, hogy a legközelebbi jövőben a Fekete-tengerről az orosz flotta utolsó maradványait is eltávolítja.

A Finn-öböl nem jégzár, és az ott befagyott orosz hajók hamarosan a stukák áldozatai lesznek. Leningrádot ki fogják éheztetni. A német csapatok most Moszkva felé nyomulnak előre; minden a tervek szerint halad. Pillanatnyilag a fő feladat az, hogy az utánpótlást odajuttassák, de ez is jól működik. Most elsősorban a csapatok téli felszerelését szállítják előre erre az irdatlan nagy arcvonalra. Észak-Afrikában az angolok nagy vereséget fognak szenvedni; nem akar elébe vágni az eseményeknek, de azt már most is megmondhatja, hogy a Churchill által kigondolt észak-afrikai angol hadművelet egyszerűen ostobaság volt. Ez „Churchill-hadjárat” néven fog bevonulni a hadtörténelembe. Churchill ez egyszer nagyon vakmerő akart lenni, olyan, amilyennek a németeket hiszi. De a különbség egyszerűen az, hogy Churchill úr nagyon merészen és ostobán cselekedett, mi németek viszont ott lent a legapróbb részletekig előkészítjük és hallhatlanul nagy felelősségtudattal hajtjuk végre hadműveleteinket. Ezúttal az olaszok is ragyogóan harcoltak Afrikában. Különösen vonatkozik ez az Ariete-hadosztályra. Az olaszok szerencsére már kiheverték az első megrázkódtatást, amit annak idején azért okozott náluk az angol offenzíva, mert nem állt rendelkezésükre páncéltörő fegyver.

A magyar katonai egység valóban ragyogóan harcolt a keleti fronton, és megérdemli, hogy most legelsőnek jusson pihenéshez és regenerálódáshoz.

Ő a fejleményeket most nyugodtan figyeli. Nagyon reméli, hogy az angolok megkísérlik a partraszállást. Nyugaton már további nyolc hadosztálya van, Németországban pedig egy teljesen új harckocsitípus áll kidolgozás alatt. Tavasszal Németország számos új típusú fegyverrel fog készen állni a döntő harcra. A legutóbbi hónapok teljes termelését visszatartotta, és alig küldött valamit a keleti frontra.

A háborút elveszteni már nem lehet, de a kérdés nemcsak az, hogy az európai háborút be kell fejezni, hanem az is, hogy meg kell szervezni az új Európát. Még hosszú ideig nem lesz nyugalom a világban, mert különösen Amerika, de Anglia is, a legfélelmetesebb szociális válságnak néznek elébe. Annál fontosabb, hogy Európát saját lábára állítsuk. Ez végrehajtható, és meg is fog történni.

A Führer a legnagyobb csodálattal beszélt a finnek hősiek harcáról, majd fölkérte a magyar államférfit, adja át a kormányzónak üdvözlét és köszönetét azért a kiemelkedő segítségért, melyet a német népnek nyújtott. Mondja meg a kormányzónak, hogy az, amit ő annak idején katonai tervként vázolt fel előtte, azóta már valósággá változott.

F. 9/0159—62.

Hewel

DGFP—D. XIII. 508.

*Budapest, 1941. december 2.*JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

1626. sz.

Frank birodalmi miniszter tegnap kíséretében meglátogatta a miniszterelnököt és a kormányzót. Politikai kérdések érintésére alig került sor. A kormányzó egy megjegyzéséből mindenesetre felismerhetővé vált, hogy fontosnak tartja a főkormányzósággal közös új határ mielőbbi kijelölését, mire Frank birodalmi miniszter kitérőleg, a télvíz idején, hóban és fagyban végzendő mérések okozta nehézségekre hivatkozott. Frank birodalmi miniszter hangsúlyozta a magyarok előtt, hogy ő nem politikával foglalkozik, hanem belső közigazgatási feladatokat kell megoldania.

A miniszterelnök Frank birodalmi miniszter tiszteletére adott tegnap esti vacsoráján Bárdossy magától szóba hozta a Kárpát-bástyán meghatározandó új határ kérdését és végül kijelentette, az a szándéka, hogy erről a harcászati előterepről, melyért katonai körök küzdenek és melyet a Führer is Magyarországnak ígért, lemond. Utalt arra, hogy Magyarországnak nem kell ezredéves határain túlterjedő területgyarapodásra törekednie. Ezzel kapcsolatban Frank birodalmi miniszter később úgy nyilatkozott előttem, hogy csak örömmel üdvözlne ilyen irányú magyar elhatározást, mert az egyébként Magyarországnak átadandó területek, gazdag erdőségeik folytán, igen értékesek.¹

Jagow

93/104 405—6.

457

*Berlin, 1941. december 2.*ERDMANNSDORFF KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-
HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT
MEGBESZÉLÉSÉRŐL

Dg. Pol. 43. sz.

A magyar követ ma miniszterelnökének alábbi közlése tárgyában keresett fel:

Frank főkormányzó budapesti látogatása során azt mondta Bárdossy úrnak, hogy a magyar vezérkari főnök részéről szeptemberben a főhadiszálláson a főkormányzósággal szembeni határhelyesbítésre előadott kérelem Berlinben nagy megdöbbenést és elkedvetlenedést váltott ki. Azt javasolja, hogy a Führer által engedélyezett határhelyesbítés magyar részről a békekötés előtt ne hajtsák végre.

Sztójay úr megjegyezte, hogy a Kárpát-határ helyesbítésére irányuló fent említett magyar kérelem következtében itteni irányadó körökben beállt elkedvetlenedésről sem ő, sem a miniszterelnök nem tud.¹

Erdmannsdorff

93/104 412.

¹ Lásd ezzel kapcsolatban a 443., 445., 447. sz. iratokat.¹ Lásd a 456. sz. iratot.

Berlin, 1941. december 4.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

1015. sz.

A magyar követ ma felkeresett és kormánya megbízásából alábbiakat közölte:

Az Egyesült Államok követe,¹ aki az angol diplomáciai kapcsolatok megszakítása óta Budapesten az ő érdekeiket is képviseli, az angol kormány kérésére jegyzéket adott át a magyar miniszterelnöknek, amely ezt tartalmazza:

„Ha Magyarország a Szovjetunió ellen folyó hadműveletekben még december 5-én részt vesz, Anglia úgy tekinti, hogy hadiállapotban áll Magyarországgal.”

Bár magyar csapatok a hadműveletekben *jelenleg* ténylegesen nem vesznek részt, folytatta Sztójay úr, a magyar miniszterelnök szóban közölte az amerikai követtel, hogy a magyar kormány az angol kormány bejelentését minden további nélkül tudomásul veszi, mert Magyarország nem kívánja elhatározásait az angol kormánytól függővé tenni. A magyar kormánynak ezért nincs mit válaszolnia. Hozzáfűzte még a miniszterelnök, hogy az egész magyar nemzet felháborodással fogja az angol kormánynak ezt a döntését tudomásul venni, amely nem jelent mást, minthogy az angol kormány Magyarország terrorizálásával, és ha tőle függne, Magyarország feláldozásával kívánna a szovjeteknek segítséget nyújtani.

Az amerikai követ kívánságára, hogy írásbeli igazolást kapjon, a miniszterelnök csupán azt igazolta írásban, hogy a magyar kormány az angol közlést átvette.²

93/104 415—16.

Woermann s. k.

459

Berlin, 1941. december 4.

SZTÓJAY KÖVET SZÓBELI JEGYZÉKE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

993/B—1941.

1 melléklet¹

A birodalmi külügyminiszter úr őexcellenciájához intézett 728/B—1941. sz., 1941. október 2-i jegyzékben² a magyar királyi követ a magyar királyi honvédezerkarnak a Kárpátok északkeleti gerincén húzódó határ kiigazítására vonatkozó javaslatát terjesztette Ribbentrop úr elé.

¹ Herbert Claiborne Pell.

² Mivel a fronton levő magyar alakulatok ez időben pihenőben voltak, Bárdossy úgy tett, mintha alaptalan vádak érték volna Magyarországot a Szovjetunió elleni háborúban való részvétellel kapcsolatban. Miután a magyar kormány az angol ultimátumot elutasította, 1941. december 6-án 0,00 órakor a hadiállapot Nagy-Britannia és Magyarország között beállt. Erről december 5-én a budapesti amerikai követ jegyzék útján értesítette Bárdossyt. — A jegyzék szövegét közli: MMV. 381—383. old. Részletesen lásd még *Juhász Gyula*: Magyarország hadba lépése Nagy-Britannia és az Amerikai Egyesült Államok ellen. Történelmi Szemle, 1965. 1. sz. 61—85. old.

¹ A melléklet a jegyzékben említett térkép volt.

² A jegyzéket nem találtuk az iratok között.

1941. október 25-én Woermann államtitkár-helyettes úr közölte a magyar követtel, német részről hozzájárulnak a határkiigazításhoz, de úgy, hogy az új határ az a vonal legyen, amely a magyar királyi honvédevezérkar főnöke³ által 1941. szeptember elején a vezéri főhadiszálláson átadott térképen be volt jelölve, nem pedig az, amely a fent hivatkozott jegyzék mellékletét képező térkép vázlaton látható. Woermann úr egyidejűleg egy térképet adott át a magyar követnek, amelybe mindkét említett vonal — és pedig a németek által javasolt kék színben — be volt rajzolva.

Most a magyar királyi követség a Woermann államtitkár-helyettes úr által a magyar követnek 1941. október 25-én átadott térképet bátorodik mellékelve visszaszármaztatni és megbízatása értelmében tisztelettel közli a birodalmi kormánnyal, hogy a magyar kormány a német részre javasolt — azaz a csatolt térképen kék színnel bejelölt — vonalat elfogadja. A magyar királyi követség egyidejűleg ismételten bátorodik hangsúlyozni: a katonai hatóságok főként azért javasolták ezt a határkiigazítást, hogy azzal a határőrszolgálat egyszerűbbé és annak technikai végrehajtása könnyebbé váljon.

A fent előadottak alapján a magyar királyi követség bátorodik a Külügyminisztériumot tisztelettel felkérni, szíveskedjen a birodalmi kormány számára megfelelő időpontot közölni, hogy az új határvonal kijelölése és a határsávnak a magyar hatóságok által történő átvétele mikor és hogyan kerüljön végrehajtásra.

93/104 423.

460

Berlin, 1941. december 5.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE WÜHLISCH KÖVETTEL FOLYTATOTT TELEFONBESZÉLGETÉSÉRŐL

1020. sz.

Wühlisch követ, aki utasítás szerint tegnap este arra kapott táviratilag megbízást, hogy dr. Frank főkormányzót a Kárpát-határ kérdésében tett állítólagos nyilatkozatának magyar beállításáról tájékoztassa, ma délelőtt távbeszélőn közölte velem, hogy a főkormányzó jelenleg Németországban (valószínűleg München közelében, vidéken) tartózkodik, és előreláthatólag csak december 8-án tér vissza Krakkóba. Wühlisch úr intézkedett, hogy közlésünk a leggyorsabb úton eljusson a főkormányzóhoz.

Wühlisch úr hozzáfűzte, hogy írásbeli jelentése, mely dr. Frank főkormányzó budapesti tárgyalásairól tett közléseit tartalmazza, már útban van. Eszerint a kormányzó a témát érintette dr. Frank előtt, aki arra a megjegyzésre szorítkozott, hogy a kérdést a Führer már eldöntötte. Aznap este Bárdossy miniszterelnök kijelentette, hogy lemond a Kárpát-határ megváltoztatásáról.¹ Ezt másnap a vezérkari főnök is megerősítette előtte. De ez a verzió sem egyeztethető össze a magyar követ által most felhozottakkal,² és nem fedi budapesti követségünk jelentését sem.

Jagow követ ismételt jelentéstételre kapott felszólítást.

Woermann

93/104 413—14.

³ Szombathelyi Ferenc.

¹ Lásd a 456. sz. iratot.

² Lásd a 459. sz. iratot.

Budapest, 1941. december 5.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

1648. sz.

Dörnberg követ útján hozzám juttatott utasítása értelmében megkíséreltem, hogy a kormányzó főhadsegédével,¹ és miután ő nem volt elérhető, a kormányzó kabinetirodájának főnökével² beszéljek. Azonban ő sem volt elérhető. Erre felkerestem a Parlamentben a miniszterelnököt, utasításom szerint tájékoztattam és hozzáfűztem, arra szolt megbízatásom, hogy előzőleg főhadsegédje útján a kormányzót értesítsem. Ez, sajnos, nem volt lehetséges. Ezért arra kérem, gondoskodjon a kormányzó megfelelő tájékoztatásáról, amit a miniszterelnök megígért.

Közlésem mélyen megrendítette a miniszterelnököt.³ De igen gyorsan visszanyerte önuralmát, és elmondta, hogy az országgyűlési folyosón az ellenzék már ma délelőtt elterjesztette azt a rémhírt, hogy a birodalmi külügyminiszter úr nem jön el.⁴ Rejtélyes számára, minek alapján keletkezhettek ez a híresztelés. Világos előtte, hogy a látogatás megghiúsulása e pillanatban örömmel tölti el az ellenzékot, ezért a látogatás elmaradása ránézve súlyos belpolitikai csapás. De külpolitikai szempontból is súlyos terhelést jelent a lemondás, mert pontosan tudja, hogy a románok *újjongani* fognak, és az új helyzetet Magyarország ellen alaposan ki fogják használni.

A miniszterelnök ezután nyomatékosan kérte, közöljem önnel, szíveskedne ígéretét, hogy látogatását a legrövidebb időn belül pótolja, mindenesetre és amint lehetséges, megvalósítani.

Hozzáfűzte még ezt követően a miniszterelnök, éppen most jelentette be az országgyűlésnek, hogy Magyarország előreláthatólag ma estétől kezdve hadiállapotba kerül Angliával. A képviselőház túlnyomó többsége „éljen” felkiáltással fogadta a hírt, és ellenvélemény nélkül Németország oldalára állt.

A jelenlegi helyzet kötelességszerű értékelése alapján a miniszterelnök kérését a látogatás mielőbbi megvalósítására a magam részéről is a legmelegebben támogatom.

93/104 417—18.

Jagow

¹ Keresztes-Fischer Lajos.² Dr. Uray István.³ Bárdossy László.⁴ Ribbentropot 1941. november 25-én, az antikomintern paktum meghosszabbítása alkalmával tartott berlini tanácskozások alkalmával hívta meg Bárdossy a kormányzó nevében. — Horthy meghívó levelét lásd HMTI. 61.

Berlin, 1941. december 6.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE

Dörnberg követ protokollfőnöknek tegnap este a birodalmi külügyminiszter úr parancsára sürgősen el kellett hagynia Berlint, hogy átadja Horthy kormányzó úr őfőméltóságának a birodalmi külügyminiszter úr saját kezűleg írt levelét.¹

Dörnberg követ megbízott annak közlésével, hogy a birodalmi külügyminiszter úr a távol-keleti válság miatt mondta le a magyar kormányzó őfőméltóságának vadászatra szóló meghívását.² Dörnberg távollétének idejére a hivatalos ügyek intézését én vettem át.

93/104 419.

463

Budapest, 1941. december 6.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1657. sz.

A dec 4-i, 2305. sz. és dec. 5-i, 2321. sz. távirati rendelkezésekre.¹

1. Frank birodalmi miniszternek Bárdossynál tett látogatása során a határkérdés nem került szóba. Ezzel szemben, mint jelentettem, a kormányzó röviden érintette. Frank birodalmi miniszter válaszárol ugyancsak küldtem már jelentést.

2. A miniszterelnök² Frank tiszteletére ebédet adott; annak végeztével Frankot hosszabb beszélgetésbe vonta, melyben nem vettem részt. Miután elhagytuk a Miniszterelnökséget, Frank a követségen közölte, a miniszterelnök szóba hozta az új határ megállapításának ügyét; kijelentette, hogy az tulajdonképpen nem katonai kérdés, és az a szándéka, hogy a megígért előterepről lemond.

3. Fogadtatása után, amikor is a kormányzó a határrendezés kérdését felvetette, alkalmam nyílt, hogy Frank birodalmi minisztert röviden tájékoztassam, mint került sor annak idején a vezéri főhadiszálláson e kérdés megoldására. Frank azt válaszolta, most a magyarok lépése következne, mert arra az ajánlatra, amit kaptak, négy hete nem adtak választ. Erről nem tudtam.

4. Dr. Frank nem használta azt a kifejezést, mely szerint a miniszterelnök úgy nyilatkozott volna, hogy „teljesen lemond” a Kárpát-határ kiigazításáról. Azt sem látom tisztán, hogy a miniszterelnök kijelentése a lemondásra vonatkozóan a kabinet ilyen irányú döntését tükrözi-e vagy az csak személyes elgondolása, amelyhez előbb még a kabinet és a kormányzó hozzájárulását is meg kell szereznie.

5. Frank birodalmi miniszter nem említette nekem, hogy a vezérkari főnök³ megerősítette volna a határkiigazításról történt lemondást.⁴

93/104 426—27.

Jagow

¹ A levelet nem találtuk az iratok között. Feltehetőleg a meghívás lemondását indokolja.

² Lásd a 461. sz. irat 4. jegyzetét.

¹ Lásd 104 405—6., 104 408—9.

² Bárdossy László.

³ Szombathelyi Ferenc.

⁴ Lásd a 456. és 460. sz. iratokat.

Berlin, 1941. december 7.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

1022. sz.

A magyar követ, aki Bárdossy miniszterelnök utasítására bécsi tartózkodását tegnap megszakította, hogy Berlinbe visszatérjen, ma felkeresett, és a következőket adta elő, azzal a kéréssel, hogy azt a birodalmi külügyminiszter úrhoz továbbítsam:

A kormányzó és a miniszterelnök a báró Dörnberg követ által átadott levél alapján tökéletesen megérti azokat az okokat, amelyek a birodalmi külügyminiszter úr magyarországi látogatásának elhalasztását szükségessé tették. A miniszterelnök által elrendelt legszigorúbb titoktartás ellenére Budapesten mégis elterjedtek hírek a birodalmi külügyminiszter úr küszöbönálló látogatásáról, valószínűleg a kormányzó vadászati előkészületei és a szállodai szobarendelések folytán. A látogatás eltolódása rosszindulatú elemek részéről politikai értelmezést kaphat. Ezért Bárdossy miniszterelnök megbízta, érdeklődjön, nem lenne-e lehetőség olyan sugalmazott újságközlemény közzétételére, amely szerint a birodalmi külügyminiszter úr budapesti látogatása tervbe volt véve, de hivatalos okokból azt el kellett halasztani.

Közöltem Sztójay úrral, nem akarok ebben az ügyben elébe vágni a birodalmi külügyminiszter úrnak, aki, amint hallottam, már tegnap érdeklődött felőle.

A követ még hozzáfűzte, tegnap Bécsben, a pályaudvaron véletlenül találkozott Dörnberg báróval, aki már röviden említette az okokat, amelyek a látogatás elhalasztásához vezettek.

Ezzel a birodalmi külügyminiszter úrnak előterjesztve.¹

Woermann s. k.

93/104 431—32.

Berlin, 1941. december 12.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
FRANK LENGYEL FŐKORMÁNYZÓVAL FOLYTATOTT
TELEFONBESZÉLGETÉSÉRŐL

816. sz.

Ma délelőtt felhívott Frank birodalmi miniszter. Voltaképpen személyesen a birodalmi külügyminiszter úrral akart beszélni, hogy a főkormányzóságban a Magyarország javára tervbe vett határhelyesbítést, ha lehetséges, meghiúsítsa. Frank birodalmi miniszter Bárdossy egy előtte elejtett megjegyzésére hivatkozott, amely szerint Magyarország a helyesbítésről lemond.

¹ Lásd a 461. és 462. sz. iratokat.

Azt válaszoltam Frank birodalmi miniszternek, a magyar kormány lemondó szándékának diplomáciai úton nem adott hangot; ellenkezőleg, épp most szorgalmazta nálunk a határ új kijelölését. A Magyarország javára történt döntést, minthogy a legutóbbi Horthy-látogatás alkalmából¹ a Führer akkor hozzájárulását spontán kimondta, a magunk részéről nem vonhatjuk vissza.

Frank birodalmi miniszter aztán azt mondta, Bárdossy talán csak úgy odavetette neki Magyarország lemondására vonatkozó kijelentését. Nekünk azonban a kérdéses helyen nagy fa- és erdőérdekeltségeink vannak, és a határáthelyezést csak a háború befejeztével kellene végrehajtani. Ere viszont azt válaszoltam, a Führer szaván nem változtathatunk, ezért, ha az évszak engedi, a határ kitűzése végrehajtandó.

Frank birodalmi miniszter azután úgy nyilatkozott, egyetért azzal, hogy a kitűzés tavasszal megtörténjen. Sürgetőleg kérte azonban, hogy a főkormányzóság a határ-kitűzésben részt vegyen. Ezt, mint magától értetődőt, kilátásba helyeztem.

93/104 439—40.

Weizsäcker s. k.

466

Budapest, 1941. december 12.

WERKMEISTER BUDAPESTI ÜGYVIVŐ TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1691. sz.

December 11-i, 2360. sz. távirati utasításra.¹

Miután az olasz követtel² beszéltem, az volt a véleményem, célszerűbb, ha utasításainkat közösen hajtjuk végre.

A miniszterelnök késedelem nélkül fogadott minket. Az ottani rendelkezés teljesítése után a miniszterelnök először is azt hangsúlyozta különös nyomatékkal, hogy megbízatusunk kétségtelenül keresztezte a magyar részről már megtörtént döntést.³ Fontosnak tartja annak kiemelését, hogy Magyarország önként és leggyorsabban, tehát néhány órával, az általa nagy csodálattal meghallgatott Führer-beszéd elhangzása után, megtette azt a lépést, amelyet helyzetének megfelelően szükségesnek és helyesnek tartott. A háromhatalmi egyezmény 3. cikkelye arra kötelezi Magyarországot, hogy minden politikai, gazdasági és katonai eszközzel támogassa Németországot, Olaszországot és Japánt. Kötelezettségét politikai vonalon úgy teljesítette, hogy kapcsolatait Amerikával gazdaságilag már a háború kitörése óta életbe léptetett megfelelő rendszabályok alkalmazásával megszakította, és katonai tekintetben, mint az a mi utasításainkból is kitűnik, nem tevékenykedhetik közvetlenül. De tegnapi nyilatkozatával a magyar kormány ezen túlmenően is kifejezésre juttatta szolidaritását a tengelyhatalmakkal. Ebben látja leghatásosabb módját annak a támogatásnak, melyet Magyarország a tengelyhatalmaknak nyújthat. Visszariad az Egyesült Államok elleni üres gesztustól, és nem szívesen kerülne Panama vagy Costa Rica szerepébe, amelyek, bár Japánhoz hasonlítva teljesen jelen-

¹ Lásd a 438. sz. iratot.

² Nem található az iratok között.

³ Giuseppe Talamo.

³ A nyilatkozatot lásd a 468—1. sz. iratban.

tétkelen orszákok, annak mégis hadat üzentek. Úgy véli, a német és az olasz kormány méltányolni fogja álláspontját.

Erre azt válaszoltam a miniszterelnöknek, hogy az általa kifejtetteket azonnal tudomására adom kormányomnak, de rámutattam, véleményem szerint német és olasz részről amerikaellenes európai szolidaritás megnyilvánulását várják el, és azt hiszem, szabad azt feltételeznem, hogy Magyarország nem akarja magát kivonni, ha az összes többi, a hármas szövetséghez csatlakozott állam a szolidaritás ilyen jeleként hadat üzenne az Egyesült Államoknak. A miniszterelnök erre kijelentette, hogy ebben az esetben új helyzet keletkezne, melyet akkor természetesen megfelelően megvizsgálna.

93/104 441—42.

Werkmeister

467

Budapest, 1941. december 12.

WERKMEISTER BUDAPESTI ÜGYVIVŐ TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1692. sz.

December 4-i, 228. sz. írásbeli jelentés és dec. 11-i, 1685. sz. távirati jelentés kiegészítéseként.¹

Albrecht főherceg, a Moritz minisztériumi igazgató tiszteletére rendezett mai reggelen felvetette előttem a kormányzó megbetegedését. Arra a kérdésemre, komolynak tartja-e betegségét, azt felelte, hogy erről szó sincs. Valójában úgy tűnik, hogy a kormányzó betegségéről itt keringő híresztelések túlzottak voltak. De különös jelentősége van a főherceg által képviselt felfogásnak, amely szerint a kormányzó szanatóriumba szállítását igen ügyesen rendezték azok a körök, amelyek a kormányzó utódlásának kérdését időszerűvé kívánják tenni. Úgy tűnik neki, a kormányzó megbetegedését az utódkérdés tisztázására irányuló akció kiindulópontjává akarják tenni.

Mint az itteni jelentésekből ismeretes, Albrecht főherceg sohasem tagadta igényét, hogy a kormányzó utóda kíván lenni. Eltekintve attól, hogy ilyen irányú igényei szilárd alapon nyugszanak-e vagy sem, esetleges jelölése nem lenne meglepő egyes jobboldali körök számára, akik őt a kormányzó fiával szemben előnyben részesítik. Minthogy az olasz követ² a kérdést röviddel ezelőtt saját kezdeményezésére megbeszélte velem, bizalmasan közöltem vele Albrecht fejtegetéseit, és megkérdeztem, hogyan ítéli meg azokat. Erre spontán válasza az volt, osztja Albrecht felfogását. „E kérdéssel összefüggésben álló több kérdés tisztázásához szolgálhat kulcsként.” Hozzáfűzte: ezek után újból jelentést küld kormányának, hogy megtudja felfogását az utódlás kérdésében. Minthogy utóbbi időben magyar személyiségek ismételten azt a felfogást képviselték, hogy tekintettel Magyarországnak a birodalomhoz fűződő szoros politikai kapcsolatára, az utódlás kérdését csak Németországgal közösen lehetne, illetve kellene megoldani, és ezek a körök bizonyos fokig tőlünk várnak jelzést, hogy milyen irányban helyezkedjenek, hálásan vennék útbaigazítását.

Werkmeister

93/104 443—44.

¹ A jelentéseket nem találtuk az iratok között.

² Giuseppe Talamo.

Berlin, 1941. december 12.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL

817. sz.

A magyar követ ma átadta nekem annak a nyilatkozatnak idecsatolt szövegét,¹ amelyet a magyar kormány a tegnapi Reichstag-beszéd elhangzása után néhány órával a tengelyhatalmak iránti szolidaritásának tüntető jeleként, nyilvánosságra hozott. Megköszöntem a követ közlését.

Utána megmondtam Sztójaynak, hogy budapesti képviselőnk, és tudomásom szerint az ottani olasz követ is,² utasítást kaptak, hogy a magyar kormányt keressék fel annak a nyilatkozatnak megtételére, amelynek szövege a 2360. sz. távirati utasításból³ jutott tudomásomra. Sztójay valószínűleg felismeri, hogy a magyar kormány eddigi tettei és a tengelyhatalmak felfogása között fokozati különbség áll fenn, mert mi a magyar kormány részéről a hadiállapot beálltának hivatalos bejelentését tartjuk szükségesnek.

Ennek alátámasztására felhívtam a követ figyelmét egy New York-i Reuter-jelentésre, amely az amerikai követ előtt tett olyan kijelentéseket ad Bárdossy úr szájába, amelyek, ha a Reuter-jelentés igaz lenne, Magyarországnak a tengelyhatalmaktól való érezhető eltávolodását mutatnák.

Arra kértem Sztójay követet, közléseimet azonnal adja tovább kormányának. De szolgáljon tudomására, hogy a követségünk útján Budapesten folytatandó tárgyalást nem kívánom Berlinbe áttenni.

Weizsäcker s. k.

93/104 445.

468—1

Melléklet

Berlin, 1941. december 11.

A MAGYAR KORMÁNY NYILATKOZATA A DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK MEGSZAKÍTÁSÁRÓL AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKKAL

Mint ismeretes, a német birodalmi kormány és az olasz királyi kormány ma kiadott hivatalos közleményeikben bejelentették, hogy egyfelől a Németország és Olaszország, másfelől az Egyesült Államok között beállt a hadiállapot.

A magyar királyi kormány a háromhatalmi egyezmény szellemében ez alkalommal is megállapítja, hogy Magyarország a tengelyhatalmakkal szolidáris.

¹ Lásd a 468—1. sz. iratot.

² Giuseppe Talamo.

³ Az okmányt közli DGFP—D. XIII. 576. — A táviratban Ribbentrop utasítja a budapesti német követet, hogy keresse fel Bárdossyt, és tegye meg a következő nyilatkozatot: Németország és Olaszország a háromhatalmi egyezményt aláíró összes országtól az egyezmény 3. paragrafusa értelmében elvárja, hogy ne csak a diplomáciai kapcsolatokat szakítsák meg az Egyesült Államokkal, hanem deklarálják a hadiállapotot is. — Lásd még *Juhász Gyula*: Magyarország hadbalépése... 77—78. old.

Ennek megfelelően a magyar Külügyminisztérium vezetésével megbízott magyar királyi miniszterelnök úgy rendelkezett, hogy az Amerikai Egyesült Államok budapesti követének útiokmányait kiadják.

A magyar királyi kormány washingtoni követét egyidejűleg visszarendelte.

93/104 446.

469

Berlin, 1941. december 13.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

820. sz.

Ma délben felkeresett a magyar követ. Kormányára névben kilátásba helyezte, ha a háromhatalmi egyezmény aláírói bejelentik, hogy az Egyesült Államokkal hadiállapotban vannak, Magyarország a december 11-i szolidaritási nyilatkozatának¹ ugyanilyen értelmet ad. Az egység dokumentálására oly lépésekre is vállalkozik, amelyekre — felfogása szerint — Magyarország kötelezettsége nem terjed ki.

A hadiállapot bejelentésének időpontját a magyar kormány a háromhatalmi egyezmény résztvevőinek egy esetleges, általánosan megfelelő deklarációjának rendelné alá.

Az utóbbi ponttal kapcsolatban azonnal közöltem Sztójayval, együttes deklarációra nincs kilátás. A többi délkeleti állam ugyanis a maga részéről a megfelelő nyilatkozatot már megtette vagy meg fogja tenni. Ami továbbá a hadiállapot bejelentésének kötelezettségét illeti, úgy tűnik nekem, a magyar kormány azt akarja tudtunkra adni, hogy a hadiállapot bejelentésével túlmegy köteletségén. Ha Sztójay úr azzal volt megbízva, hogy ezt tudomásunkra hozza, akkor ezt annak megfelelően feljegyzem.

Sztójay erre mindkét pontban engedett, visszavonta előbbi bejelentéseit és a következők elmondására szorítkozott.

x „A magyar kormány rövidesen kihirdetendő önkéntes szolidaritási nyilatkozatának értelmében kész a hadiállapotot kimondani az Egyesült Államokkal.”

Sztójay kérte, hogy csupán a végezetül elhangzott közlését tekintsem érvényesnek, és töröljem, amit előtte mondott.

Végül közölte Sztójay, hogy Bárdossy az amerikai követtel folytatott tárgyalásáról kiadott december 11-i Reuter-jelentést megcáfoltatta. Nem mondta ugyanis a követnek, hogy Magyarországot „kényszerítették”, hogy velünk szolidárisnak nyilvánítsa magát. A hadiállapot kérdésében azt mondta, az még egyelőre nem következett be. Magyarország egyébként természetesen teljesen szolidáris a tengellyel.

Egy órával távozása után a követ újból felhívott és igazolta, hogy az általa a tárgyalásunk végén tett közlés (lásd feljebb x jel alatt) Bárdossy úr jóváhagyta, és így csak az maradjon érvényben.²

Weizsäcker s. k.

93/104 451—52.

¹ Lásd a 468—1. sz. iratot.

² A hadiállapotot bejelentő nyilatkozat szövegét lásd MMV. 152. Lásd még *Juhász Gyula: Magyarország hadbalépése...* 74. old.

Berlin, 1941. december 22.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA
A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

December 4-i, 228. G. jelentésre és más jelentésekre.¹

A Führer úgy döntött a kormányzó utódlásának kérdésében, hogy német részről semmi sem történjék, amíg a jelenlegi kormányzó él.

Weizsäcker

93/104 470.

¹ Az iratot nem találtuk.

Berlin, 1942. január 4.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES
FELJEGYZÉSE RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

Mikor Bárdossy novemberben Berlinben járt,¹ a birodalmi külügyminiszter úr nyomtétósan felkérte, gondoskodjon arról, hogy Magyarország fokozza németországi ásványolaj-szállításait, éspedig a következő negyedévben 40 ezer t-val. Budapestre visszatérve Bárdossy úr ezzel kapcsolatban közölte a német kormánnyal, Magyarország a szerződés szerinti 80 ezer t-n felül egy alkalommal szállításait hatezer t-val növeli. Német nézet szerint ez a többlet egyáltalán nem kielégítő. Megállapításaink alapján Magyarország termelésének további fokozásával és fogyasztásának bizonyos fokú további csökkenésével évi 60—80 ezer t-val több olajat szállíthat, mint eddig.

Jelenleg az ásványolaj-szállítás a legfontosabb követelés, amelyet Németország gazdasági téren Magyarországgal szemben támaszt. De helyes lenne Bárdossy urat a birodalmi külügyminiszter úrral folytatott berlini tárgyalásaira hivatkozva ismételtlen arra is emlékeztetni, hogy a gyenge magyar búza- és tengeritermés ellenére mégis legalább 20—30 ezer t árpa vagy zab szállítására számítottunk. Ezeket a szállításokat a magyar kormány korábban már egy ízben megígérte, de nem teljesítette.²

Clodius

93/104 479—80.

Budapest, 1942. január 15.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

49. sz.

A szóbelileg kapott utasításnak megfelelően tegnap Bárdossy miniszterelnöknek szóba hoztam a Waffen SS-be beállítandó 20 ezer népi német kérdését. A miniszterelnök kijelentette, már megbeszélte ezt az ügyet a honvédelmi miniszterrel,¹ aki tervünket katonai szempontból aggályosnak tartotta. Most azonban már az alábbi feltételek mellett hajlandó a magyar kormány kívánságainkat figyelembe venni:

¹ Lásd a 454. sz. iratot.

² A fentiekkel kapcsolatban lásd *Berend—Ránki*: Magyarország gyáripára a második világháború előtt és a háború időszakában.

¹ Bartha Károly.

1. Kizárólag „volksdeutsch” önkéntesek sorolhatók a Waffen SS-be.

2. Minden egyes esetben be kell szerezni a szülők írásos beleegyező nyilatkozatát, mert a Waffen SS-ben szolgáló magyarországi népi németek szülei részéről egyes esetekben már most súlyos szemrehányás éri a magyar kormányt, hogy az illetőket nem tartotta vissza. Ez megfelelhet a valóságnak, mert a szülők hasonló panaszokkal fordulnak a katonai attaséhez és a követséghez is. A magyar állampolgár csak 24 éves korában lesz nagykorú.

3. Német részről vállalni kell, hogy az illetőket azonnal honosítják Németországban, akik ezzel azután elvesztik magyar állampolgárságukat.

A miniszterelnök hozzájárul a húszezres kontingenshez. Ha német részről kijelentik, hogy az előbb említett három pontot elfogadják, a további tárgyalásokat a kétoldali katonai szervek folytathatják.

Jagow

94/104 493—94.

473

Berlin, 1942. január 17.

AZ OKW ÁTIRATA CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTESHEZ

A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium képviselői, akik a múlt hét második felében Berlinben jártak, látogatásuk során közölték a magyar kormánynak a megszállt orosz területek gazdasági kiaknázásában való részvételére irányuló kívánságát és készségét; átadták arra vonatkozó feljegyzésüket, melynek fotokópiáját szíves tudomásulvétel végett önhöz továbbítom.¹

Hálás lennék, ha legelőbb is azt lenne szíves megvizsgálni, hogy mi módon kezeljük a továbbiakban ezt a magyar kívánságot, és vonatkozó elvi jelentőségű értesítését lehetőleg a jövő hó elejéig hozzám juttatná, hogy azt a Honvédelmi Minisztériumnak további eljárásra megküldhessem.

*Az OKW főnökének megbízásából:
(olvashatatlan aláírás)*

5284/E. 312 684.

¹ Lásd a 473—1. sz. iratot.

A MAGYAR KORMÁNY FELJEGYZÉSE MAGYARORSZÁG IGÉNYEIRŐL A MEGSZÁLLT SZOVJET TERÜLETEK GAZDASÁGI KIAKNÁZÁSÁBAN

1. Közreműködés az ellátás területén

A Németország által megszállt keleti területek és a Magyarország közötti áru- és fizetési forgalmat szabályozó titkos jegyzőkönyv alapján kérjük, hogy a Magyarországból exportált áruk ellentételét katonai szempontból elsősorban ipari nyersanyagok képezzék.

Nyersanyagigényünket az évi szükséglet és a fontosság sorrendjében összeállított csatolt melléklet¹ tünteti fel.

Helyes lenne, ha a német fél a szállítandó termelési és fogyasztási javakra irányuló igényét bejelentené. Szolgáljon tájékoztatásul, hogy a legtöbb (nem hadi) iparágban a nyersanyaghiány miatt szabad termelési kapacitás áll rendelkezésre.

A magyar fél ipari teljesítőképességének fokozására megállapítandó, hogy szovjet területen levő olyan ipartelepeken, amelyek helyreállítása nincs tervbe véve, milyen gépi berendezés bocsátható átvétel és elszállítás céljából a magyar fél rendelkezésére.

2. Közreműködés a termelés szervezésében

Kíván-e a német fél ilyen irányú közreműködést, és mi lenne a megvalósításához vezető elvi terv (koncessziós területek, vállalkozói közreműködés, ipartelepek igénybevétele vagy bérlete esetén)?

A magyar fél elsősorban azoknak a termékeknek az előállításában érdekelt, amelyek saját anyaggazdálkodásához szükségesek.

3. Közreműködés a termelésben munkaerő útján (szakemberek)

A magyar szakemberek kizárólag katonai alakulatokban kerülnek alkalmazásra.

A szó szerint értelmezett szakmunkaerő rendelkezésre bocsátása mellett helyreállítási munkáknál magyar magánvállalkozók közreműködése is szóba jöhet (útépítés, vasúti és közúti berendezések, építkezések, ipartelepek és bányák üzembe helyezése stb.).

Közlje a német fél, hogy hány főt és milyen szakképzettségű munkaerőt igényel.

4. Részesedés az orosz állami jövedelmekben

A magyar fél részesedést kér a birtokba vett orosz területek állami bevételeiből, éspedig

a) a magyar megszállási költségek megtérítését,

b) a közigazgatási és megszállási költségek levonása után esetleg fennmaradó többletből arányosan ráeső részt (árutörlesztéssel).

¹ Lásd a 473—2. sz. iratot.

A MAGYAR KORMÁNY FELJEGYZÉSE OROSZORSZÁGBÓL
IMPORTÁLANDÓ CÍKKEKRŐL

Javaslat

az Oroszországból importálandó cikkek tárgyában, fontosságuk sorrendjében

1. Vasérc	200 000 t
2. Gumi	3000—4000 t
3. Marhabőr	125 000 db
4. Szén	5 000 000 t
5. Wolframérc	1 000 t
6. Ferrowolfram	500 t
7. Ferrovanádium	90 t
8. Nikkel	100 t
9. Ócskavas	10 000 t
10. Ferromangán	5 000 t
11. Ferromolibdén	100 t
12. Ferrokróm	800 t
13. Szürke nyersvas	30 000 t
14. Fehér nyersvas	80 000 t
15. Gyapot	5 000 t
16. Gyapothulladék	1 000 t
17. Mosott vászonhulladék és kóc	600 t
18. Kenőolaj	3 300 t
19. Hengerolaj	1 700 t
20. Terpentin	150 t
21. Csontzsír	1 000 t
22. Azbeszt	1 300 t
23. Foszfát	10 000 t
24. Krómérc	1 000 t
25. Naftalin	100 t
26. Bányafa	21 000 t
27. Piroluzit	50 t

Fenti mennyiségek 1 évi importra vonatkoznak.

5284/E. 312 655—57.

Különvonat, 1942. január 17.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

Január 10-i levelére.¹

Kérem, közölje szóbelileg Albrecht főherceggel, nem fogadhatja őt a Führer éppen a jelen pillanatban, mikor a főherceg kijelentése szerint is időszerűvé vált Magyarországon az utódlás kérdése, mert azt Magyarországon a belügyekbe történt beavatkozásnak tekintenék; a magyar állam iránti lojalitásában ilyen szemrehányásnak a Führer nem teheti ki magát. Szól ez a gesztus őfőméltósága Horthy kormányzó személyének is, aki mint az élenjárók egyike segít az európai bolsevizmus megsemmisítésében, és embe-
reileg igen közel áll a Führerhez.

A Führer természetesen örömmel fogadná más alkalommal a főherceg magánlátogatását, de erre, a körülményeknek megfelelően, a keleti arcvonallal legfontosabb katonai kérdéseinek megoldása után nyílna csak lehetőség.²

Végrehajtásról távirati jelentést!

Ribbentrop

93/104 498.

Különvonat, 1942. január 17.

WEBER TANÁCSOS TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUM
KABINETIRODÁJÁNAK

75. sz.

Következik a birodalmi külügyminiszter úr budapesti, 1942. január 6-tól 9-ig folytatott tárgyalásairól készült feljegyzés szövege.

F. évi január 6-tól 9-ig a magyar kormányzóval és Bárdossy miniszterelnökkel folytatott tárgyalásai során a birodalmi külügyminiszter úr a magyar kormánnyal az alábbi témákat vizsgálta meg:

1. A birodalmi külügyminiszter úr kifejtette a magyar uraknak, hogy a birodalmi kormány biztos a feltétlen győzelemben, de egyben eléjük tárta, hogy a két országot érintő minden kérdés megoldásánál abból a sorsközösségből kell kiindulni, amely a háborús fejlemények és főként a bolsevizmus elleni közös harc nyomán jött létre. A birodalmi külügyminiszter úr különösen kiemelte, mennyire fontos, hogy a bolsevizmust még ebben az évben végleg legyűrjék; ezt a harcot, akárcsak tavaly, elsősorban

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Albrecht főherceg, aki igényt tartott a magyar trónra, a németek támogatását remélve már korábban felajánlotta nekik szolgálatait. Amikor a kormányzóhelyettes-választás napirendre került, maga is jelöltként kívánt fellépni, s hogy a németek bizalmát megnyerje, hivatalos német személyek előtt igyekezett denuncálni a magyar politikai vezetőket. — Lásd még a 432. sz. iratot.

ismét a Wehrmacht vivja és viseli az azzal járó áldozatokat, ami arra kötelezi a szövetséges hadseregeket, hogy a küzdelemben erejükhez mértén részt vegyenek. E gondolatmenet alapján lépett fel azután a birodalmi külügyminiszter úr azzal a követeléssel, mely szerint Magyarországnak ebben az évben egész hadseregét rendelkezésre kellene bocsátania, hogy a kitűzött cél eléréséhez hozzájáruljon.

Horthy kormányzó és Bárdossy miniszterelnök a kérdést a kormány többi tagjával ismételten megtárgyalta, és a tárgyalások utolsó napján adtak választ a birodalmi külügyminiszter úrnak; e szerint Magyarország ugyan nem bocsáthatja rendelkezésre hadseregét száz százalékban a keleti hadjárat céljára, de hajlandó lehetőségeinek legszélső határáig elmenni, azaz a hadjáratban az eddiginél lényegesen nagyobb erővel részt venni. Részletekről nem esett szó, azokat a katonai szervek között létesítendő megállapodásokban, főként Keitel vezértábornagy küszöbönálló budapesti látogatása alkalmával fogják tárgyalni.¹

A magyarokkal e kérdésről végig rendkívül baráti szellemben tárgyaltunk. Szükségessé vált azonban egy kissé erősebb hangot is megütni, míg a magyarok hajlandóknak mutatkoztak hadseregük messzemenő felajánlására, mert Románia magatartásán kezdve minden indokot felsorakoztattak, hogy ne kelljen a keleti hadjáratban túl nagy erővel részt venniük.

2. Nem került sor a magyar—román viszony beható elemzésére, de a birodalmi külügyminiszter úr nyomatékosan hangsúlyozta, hogy feltétlenül ragaszkodni kell a bécsi döntés határozataihoz, és a kormányzó határozott ígéretet tett, hogy Románia ellen nem lép fel.

3. Továbbiakban a birodalmi külügyminiszter úr arról tárgyalt a magyar miniszterelnökkel, hogy Magyarország 20 ezer népi németet bocsásson a Waffen SS rendelkezésére. A miniszterelnök elvileg nem zárkózott el a követeléstől, de közölte, hogy erről előbb még a magyar kormány tagjaival kell tárgyalnia. E tárgyalások eredményét közli a január 15-i, 49. sz. budapesti távirat, mely hozzájárulásról értesít.²

4. Végezetül a birodalmi külügyminiszter úr felhívta a magyar miniszterelnök figyelmét annak szükségyszerűségére, hogy Magyarországnak a birodalomba irányuló ásványolaj-szállítmányait a múlthoz viszonyítva még jelentősen fokoznia kell. A magyar miniszterelnök erre is pozitív értelemben válaszolt, de hangsúlyozta, hogy a magyar kormány már eddig is mindent elkövetett és továbbra is mindent megtesz e cél érdekében.³

Weber

93/104 502—4.

¹ Lásd a 476., 477. sz. iratokat.

² Lásd a 472. sz. iratot.

³ Ribbentrop budapesti tárgyalásaival több feldolgozás foglalkozik. Lásd *Macartney*: October Fifteenth. II. köt. 65—66. old.; *Ránki György*: Emlékiratok és valóság... *Juhász Gyula*: Magyarország hadba lépése...

Különvont, 1942. január 19.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

93. sz.

Tekintettel Keitel vezértábornagy közelgő budapesti látogatására, mikor is a német és magyar katonai szervek részletesen rögzítik a magyar véderő részvételét a keleti hadjáratban, tájékoztatására közlöm, hogy budapesti tárgyalásaim lefolyásáról¹ személyesen informáltam Keitel vezértábornagyot. Mint azt ön is tudja, tárgyalásaim eredményeként a magyar kormány kijelentette, hogy haderejét ugyan nem vetheti be száz százezrekig a keleti hadjáratban, de abban lehetőségeinek szélső határáig részt vállal. Ezt az ígéretet úgy értelmeztem, számíthatunk arra, hogy a keleti hadjáratban a magyar véderőnek legalább kétharmada részt vesz, és ebből kell Keitel vezértábornagynak is budapesti tárgyalásainál kiindulnia. Ha e tárgyalások során szükségesnek látszik Keitel vezértábornagy fáradozásait politikailag azzal támogatni, hogy a miniszterelnök újból foglalkozzon az üggyel, szíveskedjen megfelelően intézkedni.

Amennyiben kívánatosnak látja, hogy a tárgyalásokba újból beavatkozzam, tudasson arról távbeszélőn vagy táviratilag; ez esetben majd arra kérem, közvetlen megbízásomból közölje a kormányfővel, hogy ragaszkodunk a nekem tett ígéretéhez.

Ribbentrop

93/104 513—14.

477

Budapest, 1942. január 22.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

100. sz.

Keitel vezértábornagy most közölte velem a magyar katonai körökkel folytatott nem egészen simán lezajlott tárgyalásainak az alábbiak szerinti eredményét.

Magyar részről hozzájárultak, hogy ez év tavaszán három (3) hadtestet, egy erős gyorskötéléket és később még egy könnyű hadosztályt vetnek be. Ezen túlmenően öt (5) dandár marad biztosító kötelékként megszállt területen. Tekintettel a harci kötelékek felszerelési nehézségeire és annak szükségzerűségére, hogy a hiányokat német anyaggal kell pótolni, az OKW főnöke¹ az engedélyezett katonai kötelékeket elegendőnek tartja, és nem kívánja azok tisztán számszerű növelését.

A honvédelmi miniszter és a vezérkar főnöke² közölték azonban az OKW főnökével, hogy szükségük van e megállapodáshoz politikai tényezők hozzájárulására is, de azt

¹ Lásd a 475. sz. iratot.

¹ Keitel.

² Bartha Károly és Szombathelyi Ferenc.

nem helyezték feltétlenül kilátásba. Az OKW főnöke ezzel kapcsolatban rámutatott, értékét veszti a segítség, ha a fent említett kötelek rendelkezésre bocsátásához feltételeket, igényeket vagy korlátozásokat fűznek. Hálás lennék ezért, ha felhatalmazna, hogy szükség esetén a miniszterelnökkel és a kormányzóval az ön nevében és megbízásából határozottan közöljem, hogy semmi esetre sem bocsátkozhatunk az említettekhez hasonló fenntartásokba, és ugyanez vonatkozik elsősorban azokra a hiányosságokra, amelyek német kötelekhez viszonyítva a felszerelés tekintetében még fennállnak.³

93/104 519—20.

Jagow

478

Berlin, 1942. február 12.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

Javaslom, hogy a február 11-i, 201. sz. budapesti táviratra¹ az alábbiakat válaszoljunk: A kormányzóhelyettes választásáról beterjesztett törvényjavaslat felett tartandó képviselőházi szavazásokhoz nem szándékozunk a népcsoportnak utasítást adni. Szíveskedjen a népcsoport vezetőjével² négy szemközt közölni, úgy kell ebben az ügyben eljárni, hogy az ne vezessen a népcsoportnak a kormánypártból való kilépéséhez. A népcsoport vezetője azonban mindenképp leplezze, mintha innen bármilyen jelszót kapott volna.

Woermann

93/104 564.

479

Budapest, 1942. február 20.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
LUTHER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTESNEK

272. sz.

A magyar külügyminiszter az alábbi szóbeli jegyzéket szándékozik a követséghez juttatni, és kéri annak igazolását. A magyar szóbeli jegyzék alapja az a tárgyalás, amelyet magyar hatóságok folytattak Nageler obersturmbannführerrel. Katonai attasék osztják azt a nézetemet, hogy a kért igazolással kapcsolatban nem merül fel aggály. Kérek ezért holnap, 21-én vasárnap déli 12 óráig választ, hogy az igazolás megadható-e. A szóbeli jegyzék szövege:

³ A katonai megállapodásokat a kormány jóváhagyta. Az egységeket, mint a 2. magyar hadsereget, 1942 nyarán vezényelték a frontra.

¹ A táviratot nem találtuk az iratok között.

² Basch Ferenc

1. A Magyar Királyi Külügyminisztérium tisztelettel közli a német követséggel, a magyar királyi kormány a német birodalmi kormány kérésére hozzájárult népi német származású, 18—30 éves magyar állampolgároknak önkéntes jelentkezés alapján a Waffen SS-be történő toborzásához — tekintet nélkül arra, hogy azok a magyarországi német Volksbund tagjai-e vagy sem; feltétel azonban, hogy a toborzottak mint hadiipari szakmunkások vagy szakképzett katonák nélkülözhetők legyenek. Ezt a magyar hatóságok döntenek el. A toborzottak száma egyelőre legfeljebb 20 ezer lehet.

2. A jelenlegi toborzást a leggyorsabban kell lebonyolítani. A toborzást, a sajtó kizárásával, a Volksbund szervezete végzi.

3. Az alkalmasnak minősült kiskorú önkéntesek sorozó bizottsági felvételük után megszerzik a szülők (vagy törvényes gyámjuk) helyi közigazgatási hatóság által hitelesített írásbeli hozzájárulását belépésükhöz a Waffen SS-be és elbocsátásukhoz a magyar állam kötelékéből. Nagykorúak csak a magyar állam kötelékéből való elbocsátásukra adnak be kérelmet.

4. Ezeket az okiratokat a sorozó bizottságok kapják meg, onnan a sorozási lajstromokkal együtt az SS birodalmi vezetőjének különmegbízottjához¹ kerülnek, aki azokat a magyar királyi honvédelmi miniszterhez² továbbítja.

5. A toborzás a következő módon kerül végrehajtásra:

a) Az önkénteseket a magyarországi német Volksbund helyi vezetői toborozzák és gyűjtik össze. Ők tartoznak a jelentkező önkéntesek számát az SS birodalmi vezetőjének különmegbízottjával — Nageler obersturmbannführerrel — közölni. A különmegbízott osztja be a sorozó bizottságokat, amelyekben a magyar királyi honvédség, valamint a magyar királyi közigazgatási hatóságok egy-egy képviselője is helyet foglal. A különmegbízott a sorozó bizottságok beosztásáról rövid úton értesíti a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium 1/B. osztályát. A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium gondoskodik arról, hogy az említett magyar bizottsági tagok kellő időben a helyszínre érkezzenek.

b) A sorozó bizottságok által alkalmasnak talált önkénteseket sorozási lajstromba veszik; annak két másolati példányát az SS birodalmi vezetőjének különmegbízottja a magyar királyi honvédelmi miniszter elé terjeszti, hogy ott a felsoroltak nélkülözhetőségét katonai és munkaerő szempontból felülvizsgálják. A sorozási lajstrom függőlegesen a következő rovatokat tartalmazza:

1. Folyószám
2. Vezeték- és keresztnév
3. Azonosság szám (ha van)
4. Születési év és hely
5. Az anya neve
6. Vallás
7. Családi állapot és gyermekek száma
8. Katonai rendfokozat és szolgálati viszony
9. Csapatteste (igazolványlap 15. rovata szerint)
10. Foglalkozás
11. Iskolai végzettség
12. Vagyoni viszonyok
13. *Megjegyzés:* A magyar királyi honvédelmi miniszterhez felterjesztett sorozási

¹ Nageler.

² Bartha Károly.

lajstromokat a Honvédelmi Minisztérium 1/B. osztályához történt beérkezéseiktől számított nyolc napon belül felülvizsgálják.

c) A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium hozzájárulása után az önkénteseket, elszállításuk céljából, a német birodalmi kormány rendelkezésére bocsátják.

d) A magyar királyi kormány tudomásul veszi, hogy a toborzottak átvételükkel német birodalmi illetőséget nyernek.

6. A magyar királyi kormány tudomásul veszi, hogy a német birodalmi kormány kötelezettséget vállal, hogy

a) a toborzási akciót semmiképp sem használják fel olyan propaganda céljaira, mely a magyarság, a magyar állam vagy kiváltképp a magyar királyi honvédség ellen irányulna,

b) az így német birodalmi illetőséget nyert személyeket a német birodalmi kormány semmiféle, Magyarország területén ellátandó katonai, diplomáciai vagy egyéb közszolgálati feladattal nem bízza meg és nem alkalmazza,

c) az így a Wehrmacht tagjaivá vált személyek, amennyiben szabadságukat Magyarországon töltik, ott kizárólag polgári ruházatot viselnek.

7. A toborzott önkéntesek Magyarországon lakó hozzátartozóinak segélyezését a német birodalmi kormány a magyar királyi kormánnyal egyetértésben rendezi.

8. A magyar királyi kormány biztosítja, hogy azokat az önkénteseket, akik a sorozásnál alkalmatlannak minősültek vagy más, egyéb okokból visszamaradtak, önkéntes jelentkezésük miatt nem sújtják politikai vagy gazdasági hátrányok.

9. A toborzási akció minden költségét a német birodalmi kormány viseli.

10. Ez a megállapodás azzal a nappal lép érvénybe, amelyen jelen szóbeli jegyzék kézhezvételét a budapesti német követség írásban igazolja.

A Magyar Királyi Külügyminisztérium tisztelettel kéri a német követséget, szíveskedjen jelen megállapodás létrejöttét a maga részéről is írásban igazolni.

Jagow

93/104 592—96.

480

Berlin, 1942. március 9.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

Egy hosszabb, a magyar követ által kezdeményezett általános beszélgetés végén Sztójay Budapestet említette. Ehhez kapcsolódva érdeklődtem Bárdossy úr egészségi állapota felől.

Sztójay úgy nyilatkozott, hogy maga is csak újsághírekre szorítkozhat, de hosszasan beszélt Bárdossy betegségének kórtörténetéről. Megemlítettem neki, hogy a külügyminiszter úr személyesen érdeklődik Bárdossy úr állapotáról. Miután Csáky gróf bevált politikáját ilyen öröndetes módon folytatta, igen fájlalná, ha Bárdossy úr, mint azt a sajtó jelenti, orvosai tanácsára kénytelen lenne tisztjétől megválni.

Sztójay ezután közölte, véleménye szerint Bárdossy csak a miniszterelnökséget adja át, és egészsége helyreálltával a Külügyminisztériumot fogja vezetni. Az utódkérdés más megoldása igen nehéz lenne. Nem is hallott ilyesmiről.

Különböző sajtójelentésekre utaltam, és megemlítettem többek között, hogy a külföldi sajtó — tudtommal az angol — Ullein-Reviczky úrban, a magyar Külügyminisztérium sajtófőnökében látja Bárdossy utódját.

Sztójay erről állítólag még nem hallott. Ullein nevének említésénél tett kétkedő gesztusomat Sztójay úgy egészítette ki, tud arról, hogy Berlin korántsem volt mindig elégedett Ullein sajtópolitikájával. Ha egyáltalán szükség van változtatásra, Sztójay véleménye szerint Ghyczy úr lenne a megfelelő utód. De ő is beteg (basedovkór). Rang szerint ezután Ullein következne, akiről Sztójay feltehetőnek tartja, hogy miniszteri tisztségre törekszik. Sztójay nem titkolta, hogy Ulleint nem látná nagyon szívesen. Megbeszélésünk végén kaptam kézhez a Göteborgs Morgonpost jelentését, amely Ullein jelöltségét rá nézve hátrányosan tárgyalja; Sztójay ezt a hírt érdeklődéssel fogadta.¹

Sztójay ismételt kijelentései alapján feltételezhető, számít arra, hogy Bárdossy visszatér a Külügyminisztériumba, és határozottan ezt tartaná a legjobb megoldásnak.

Weizsäcker

93/104 673—74.

481

Berlin, 1942. március 13.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERREL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

A birodalmi külügyminiszter úrnak az a kívánsága, hogy az eddiginél még világosabban értessem meg a magyar követet¹, nem tűrhetjük meg Ullein-Reviczky urat a magyar Külügyminisztérium élén. Minthogy a birodalmi külügyminiszter úr nem érintkezne Ullein úrral, úgyis lehetetlen lenne külügyminisztersége. Kinevezése hamarosan magyar blamázsához és a német—magyar viszony beárnyékolásához vezetne. A birodalmi külügyminiszter utasítása szerint a tárgyalás úgy irányítandó, hogy az kezdettől fogva a birodalmi külügyminiszter megbízásának tűnjön. A folytonosság szempontjából hangsúlyozni kell a birodalmi külügyminiszter nyomatékos kívánságát, hogy Bárdossy maradjon meg a Külügyminisztériumban vagy térjen vissza oda. Az egész magyar kabinet-átalakítás érthetetlen előttünk.² Külföldön sajtáságos kombinációkat fűznek ehhez. Annak idején úgy nyilatkoztak, hogy Bárdossy Csáky egyetlen alkalmas utódja és irányzatának hűséges követője. Azt reméltük, ennek ellenére (sic!) megőrzi a magyar politika folytonosságát. De mindenesetre kétkedésre ad okot Ullein esetleges jelölése. Bár nyíltsága folytán már bőségesen megismertük Ullein álláspontját a birodalommal

¹ Ullein-Reviczky Antalnak a külügyminiszteri tárca megszerzéséért tett lépéseiről és a németek ezzel kapcsolatos elutasító magatartásáról átfogó képet ad *Ránki György: Emlékiratok és valóság... című munkája. 174—178. old.*

² Sztójay Döme.

³ 1942. március 9-én Bárdossy László miniszterelnök és külügyminiszter betegségére való hivatkozással lemondott. Távozásának igazi okait abban a katasztrófapolitikában kell keresnünk, amelynek eredményeként Magyarország hadiállapotba lépett a Szovjetunióval, Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal, a magyar hadsereg nagy része pedig a szovjet frontra került. Bárdossy a kormányzó-helyettes-választással kapcsolatban Horthyval is összekülönbözött. Az új miniszterelnök és külügyminiszter Kállay Miklós lett. A külügyminiszteri tárcát 1943. július 24-én adta át Ghyczy Jenőnek, mivel a német kormány Kállayt már hosszabb idő óta bojkottálta.

kapcsolatban, legutóbbi időben igen megbízható forrásból (Ankara) olyan értesítéseket kaptunk, amelyek még inkább megvilágítják Ullein hovatarozását. Magatartása olyan irányú fejlődést mutat, amely nem mozdítja elő a háromhatalmi egyezmény politikáját. Már 1—2 éve figyeljük, milyen meglepően jó tájékoztatáshoz jutnak magyar forrásból az angolok, az amerikaiak és oroszok. Eleinte e jelentéseknek nem tulajdonítottunk különösebb fontosságot. Most azonban arról értesülünk, hogy az amerikai követ eltávolítása után annak tájékoztató szolgálatát a budapesti török követ³ vette át, és itt ismét szerepel Ullein neve. Az információk egy része talán Ullein felesége terhére írható, aki tudvalevőleg nem magyar asszony.⁴

Mindez indokolja aggályunkat, hogy Ullein komoly jelöltsége olyan visszahatással járhat, amit a háromhatalmi egyezmény szövetségeseinek élethalálharca közepette jobb lenne elkerülni.

Minthogy megállapításunk szerint Sztójay úr legkorábban csak jövő hét közepén lesz Berlinben, a birodalmi külügyminiszter úr utasítására Jagow úr útján kértem fel Sztójajt, hogy egy vele folytatandó tárgyalásra mielőbb jöjjön ide. Az utasítás végrehajtásáról és annak eredményéről Jagow úr engem fog tájékoztatni.

93/104 695—96.

482

Berlin, 1942. március 17.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER LEVELE BÁRDOSSY LÁSZLÓHOZ

Kedves Bárdossy úr!

Mély sajnálkozással értesültem, hogy egészségi okok arra kényszerítették excellenciádat, hogy tisztségeitől megváljon. Nagyon köszönöm baráti sorait,¹ amelyekkel engem erről külön is értesített. Szívből kívánok javulást és egészségi állapotának mielőbbi teljes helyreállítását.

Mint Kállay úr f. hó 12-i beszédéből² értesülök, a magyar királyi kormány reméli, hogy ön nonsokára visszatér és elfoglalja a külügyminiszteri tisztséget.

A magam részéről örömmel látnám, ha helyreállt egészsége és munkabírása lehetővé tenné, hogy teljesítse kormányának ezt a kívánságát; ezáltal lehetővé válna, hogy országaink javára folytassuk azt a bizalomteljes együttműködést, mely engem korábban Csáky grófhhoz fűzött és közöttünk is olyan örömdetes alakult.

Leveléről tájékoztattam a Führert, aki megbízott, hogy tolmácsoljam önnek legjobb kívánságait mielőbbi felépüléséhez.

Őszinte ragaszkodással és barátsággal vagyok, kedves Bárdossy úr,

készséges híve
Ribbentrop s. k.

93/104 711.

³ Rusen Esref Ünaydin.

⁴ Ullein-Reviczky felesége angol származású volt.

¹ Bárdossy lemondásakor levelet írt Ribbentropnak, amelyben távozását betegségével magyarázta.

² Kállay Miklós képviselőházi bemutatkozó beszédére utal. — Lásd KN. XIII. köt. 90. old.

Berlin, 1942. április 23.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES
TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

Magyarországgal a tárgyalások ma befejeződtek. Eredménye igen kielégítő, mert a magyar kormány további 100 millió birodalmi márka hitelt nyújt magyarországi német nyersanyag- és élelmiszer-beszerezésekre. Ezenkívül megígérte a magyar kormány, hogy ugyancsak magyarországi vásárlásokra további 50 millió birodalmi márkát bocsát rendelkezésünkre, később esedékes magyar tartozásokra teljesítendő előrefizetéssel. Ez igen jelentős magyar teljesítmény, ha a korlátozott magyar pénzügyi és gazdasági teljesítő-képességet figyelembe vesszük.

A pénzügyi kérdések mellett egész sor olyan kérdést is rendeztünk, amelyek hadi-fontosságú területeken érintik együttműködésünket. A tárgyalások keretében különösen beható megbeszélések folytak az OKW és a Magyar Honvédelmi Minisztérium képviselői között a két véderő egymás közti hadi- és nyersanyagszállításairól.

Sajtóközlemény céljára készült javaslatot sajtóosztály útján egyidejűleg beterjeszttem.¹

5284/E. 312 700—1.

Clodius

484

Berlin, 1942. április 23.

NICKL, A MAGYAR KÜLÜGYMINISZTERIUM OSZTÁLYVEZETŐJÉNEK
IGAZOLÓ LEVELE CLODIUSHOZ

Elnök úr,

van szerencsém önnek az alábbi megállapodást igazolni:

A Dunavölgyi Timföldipar Rt. alapításáról folytatott tárgyalások során a német és magyar kormány megállapodott arra nézve, hogy Magyarország 1942. augusztus 1-től kezdődően 25 éven keresztül évi egymillió tonna bauxit (nedves súlyban) németországi kivitelét engedélyezi. Ez a mennyiség nemcsak a Vereinigte Aluminium-Werke szükségletének fedezésére szolgál, hanem az más német alumíniumgyárnak is rendelkezésére áll. Az egymillió tonnás keretbe az összes magyar bauxitgyár minden németországi bauxit-szállítása beleértendő.

Ebből az alkalomból a német kormány kijelenti, gondoskodni fog arról, hogy a bauxit-szállítások tartama idején a magyar kormány kívánságára továbbra is szállításra kerüljenek azok a nyersanyagok és félkész gyártmányok, amelyeket a német—magyar áru-forgalomban eddig is rendszeresen szállított Magyarországra, feltéve, hogy azt a háborús erőfeszítések lehetővé teszik.

Engedje meg, elnök úr, hogy legkiválóbb nagyrabecsülésemről biztosítsam.¹

Nickl s. k.

5284/E. 312 812.

¹ Nem találtuk az iratok között.

¹ Azonos tartalmú igazolólevelet adott át Clodius is Nickl Alfrédnek. — E. 312 813. — A német—magyar bauxitmegállapodással kapcsolatban lásd *Berend—Ránki*: Magyarország gyáripára a második világháború előtt és a háború időszakában. 430—432. old.

WOERMANN KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ FELJEGYZÉSE KÁLLAY MINISZTERELNÖK LÁTOGATÁSÁHOZ

I. A német—magyar kapcsolatok a szovjetország elleni közös háború fegyverbarátságának jegyében állnak. Mint korábban Bárdossy, most Kállay miniszterelnök is kifejezésre juttatta azt a szilárd elhatározását, hogy Magyarország teljesíteni fogja háborús részvételéből adódó feladatait. Ezzel biztosítva van a magyar csapatok aktív részvétele a háborúban, és tovább folytatódik a magyar honvédség és a Wehrmacht eddigi együttműködése, valamint az azzal összefüggő értékes segítség, főként a szállítások terén.

A háborúval kapcsolatban két határkérdés merül fel; egyik a német—magyar határ a hajdani Jugoszláviában, a másik a Kárpát-határ Magyarország és a főkormányzóság között. Erre vonatkozó külön feljegyzések mellékelve.¹

II. Változatlanul barátságos Magyarország viszonya Olaszországhoz és Bulgáriához.

III. Magyarország viszonya szomszédaihoz, Romániához, Szlovákiához és Horvátországhoz feszültséget tükröz, amely már odáig vezetett, hogy e három ország kormányánál magyarellen es közös beállítotttság jelei váltak felismerhetővé. Szlovákiával és Horvátországgal szemben az utóbbi időben valamivel tartózkodóbb a magyar politika; Magyarország a román problémára összpontosítja figyelmét.

A magyar—román viszonyt most az jellemzi, hogy a magyar kormány Antonescu marsall beszéde elleni tiltakozó jegyzéke kapcsán visszahívta bukaresti követét.² Románia Erdély miatt széles körű propagandát fejt ki Magyarország ellen, de nem a saját sajtójában, melyet köt a sajtóbéke, hanem vezető államférfiak beszédei, valamint a svájci, spanyol, portugál stb. sajtó útján és nyomtatványokkal. A magyarok propagandája ezzel szemben jelenleg háttérbe szorult. Ezért történt, hogy a legutóbbi időben főként a magyar kormány hívta fel figyelmünket a Magyarország ellen irányuló román propagandára. Néhány nappal ezelőtt alkalom kínálkozott, hogy az itteni román követnek³ rámutassunk a Németországban üzött és általunk elítélendőnek talált román propagandára. Úgy tűnik, mintha mindkét oldalon gyanakodnának, és bár aktív résztvevői a Szovjet-Oroszország elleni háborúnak, katonai erőket tartalékolnak egy későbbi, Erdély feletti vita esetére. Míg kb. egy éve nem tűnt kizártnak annak a lehetősége, hogy a magyarokat és románokat rávegyük a bécsi döntés megoldatlan kérdéseinek általános tárgyalására, erre jelenleg nincs kilátás. Most nem maradt más hátra, mint mindkét félre mérséklőleg hatni, ahol arra alkalom nyílik, és a kolozsvári és brassói német—olasz tisztbi bizottságok útján⁴ az összetűzések okait megszüntetni vagy legalábbis korlátozni.

A magyar—szlovák viszony, amelyre a szlovákok területi és a magyarországi szlovák népcsoportokkal kapcsolatos kívánságai jellemzők, állandóan bizonyos feszültséget mutat.

A magyar—horvát viszony azért nem kielégítő, mert eddig nem sikerült a muraközi

¹ Lásd a 485—1., 2. sz. iratokat.

² Nagy László.

³ Raoul Bossy.

⁴ Az említett tisztbi bizottságokat a második bécsi döntés után hozták létre a vitás kérdések kivizsgálására. — Lásd a 347. sz. iratot.

terület kérdésében megnyugtató megoldást találni. Vonatkozó külön feljegyzés mellékelve.⁵ Egyébként úgy látszik, mindkét részről fennáll az óhaj, hogy kapcsolataik baráti módon fejlődjenek.

IV. Magyarország és a szerbiai katonai parancsnok viszonyáról nincs különösebb megjegyezni való.

Woermann s. k.

94/105 627—29.

485—1

Melléklet

Berlin, 1942. május 29.

KAMPHOEVENER KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE A NÉMET-MAGYAR HATÁRKÉRDÉSRŐL A MURA TÉRSÉGÉBEN

Pol. IV. 2077. g.

A hajdani délszláv térségben változatlanul fennáll a német és magyar álláspont közötti ellentét a német—magyar határ kérdésében.

A birodalmi külügyminiszter úr f. évi január 9-i látogatása¹ alkalmával átadott magyar feljegyzésről² közben kiderült, hogy az nem felel meg a tényeknek, mert nem helytálló az a megállapítása, hogy Bárdossy a vitás területről származik, és ezért tartja döntően fontosnak a magyar álláspont elismertetését. Bárdossy szülőhelye valójában Steinamanger (Szombathely), amely 80 km-nyire van a határtól.

A birodalmi Belügyminisztérium és a Wehrmacht főparancsnoksága erőiesen ragaszkodnak az eddigi, a Külügyminisztérium által is képviselt állásponthoz, amely szerint egyrészt fenntartjuk igényünket a németek lakta négy községre, másrészt, hogy a határvonalat a Mura-folyóban kell kijelölni.

A négy községre irányuló német igény alapja a magyar kormány 1941. május 2-i jegyzéke,³ melyben hozzájárult a birodalmi kormány kívánságához, és átengedte a négy volksdeutsch községet, Füxlínet, Sinnersdorfot, Guitzenhofot és Rottenberget. Ezek nem „helységek”, mint ahogy azt a későbbi vita során mondták, hanem községek, a legkisebb közigazgatási egységei annak a területnek, ahol nincsenek tulajdonképpeni helységek, csak szórt települések. Ezeknek a községeknek mindenkor megvolt a német elnevezés mellett a magyar és szláv nevük is, amit többek között a jugoszláv hivatalos közlemények is bizonyítanak. E hármas elnevezésből a magyarok azt az álláspontot akarják Rottenberg község esetében elfogadtatni, hogy nem Rottenberg községet (szlávul Serdica, magyarul Seregháza), hanem annak csak egyharmadát, magát Rottenberg szórt települést engedték át Németországnak. Ennek az utólagos állásfoglalásnak az volt az oka, hogy a magyar hatóságok el akarják kerülni, hogy Rottenberg esetében az egész község átengedésével az eddigi Magyarországhoz tartozó, ugyancsak túlnyomóan

⁵ Lásd a 485—3. sz. iratot.

¹ Lásd a 475. sz. iratot.

² A feljegyzést nem találtuk az iratok között.

³ Lásd a 396. sz. iratot.

népi német Stadelberg község elszigetelődjön; egyébként pedig attól tartanak, hogy a németiség előretörése ismét felveti az észak felől határos Burgenland kérdését. A várható közlekedési probléma megoldására azt a javaslatot tettük Magyarországnak, hogy lemondunk Rottenberg község keleti részéről, ha ennek ellenében Stadelberg községből megfelelő részt engednek át Németországnak. A január 9-én átadott feljegyzés szerint a magyar kormány csak abban az esetben ismeri el Németországnak Stadelberg község (Hegyszoros, Szotina) északnyugati részére irányuló igényét, ha mi Rottenberg községnek nemcsak keleti, hanem nyugati részéről is lemondunk. Erről szó sem lehet.

A *Mura-határ megvonását* illetően a magyar memorandum fenntartja a radeini és wolfsdorfi hídfőkre irányuló követelést. Minden további nélkül megcáfолható e követelésnek a történelmi határokkal való indoklása, mert a Mura változó folyása volt a történelmi határ, és a határt csak később próbálták meg kitűzni. Közben több ízben szabályozták a Murát, amely most világosan követhető mederben folyik. A Wehrmacht főparancsnoksága is határozottan ragaszkodik ahhoz az alapvető követeléshez, hogy továbbra is a folyamágó közepén húzódjon a határ. A Steiermark gau vezetősége már csak azért is elutasítja, hogy Radein gyógyparkját magyar hídfő szakítsa ketté, mert az ezen a hídfőn levő és a magyarok által igényelt savanyúvízforrás Radein-fürdő egy tősgyökeres német lakosának tulajdona. A kettős birtoknak a magyarok részéről felvetett kérdés, akárcsak a radeini savanyúvíz további beszerzését, minden egyes határszerződés szabályozza. Egyébként a vitatott kérdés kb. öt négyzetkilométernyi területet érint, és ezért indokolatlannak látszik, hogy az a legfelső kormányzati szerveket foglalkoztassa, ezért annak megoldását egy megfelelően felhatalmazott német—magyar határbizottságra kellene bízni.

94/105 630—31.

485—2

Melléklet

Berlin, 1942. május 29.

KAMPHOEVENER KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE AZ ÚJ NÉMET-MAGYAR KÁRPÁT-HATÁRRÓL

Pol. IV. 2078. g.

Az itteni magyar követ¹ április 21-én átadott jegyzéke² azt a német javaslatot tartalmazza, hogy az új határ megállapítását bízzák német—magyar vegyes bizottságra. Az érdekelt német szervek feltétlenül szükségesnek tartják, hogy mielőtt a kérdéses határsávban a felségjogokat Magyarországra ruháznák, az átengedésre kerülő területekről a hadigazdálkodás szempontjából nélkülözhetetlenül szükséges fakészletek elszállításának ügyét a legrészletesebb megállapodással kell biztosítani. Ezenkívül Galíciát árvízveszély fenyegeti, amely csak abban az esetben lenne elhárítható, ha Magyarország kötelezettséget vállal, hogy az újonnan megszerzendő területen tekintettel lesz a víz- és erdőgaz-

¹ Sztójay Döme.

² A jegyzéket nem találtuk az iratok között.

dálkodási szempontokra. Az új határ megállapítása különös nehézségeket okoz az őrszolgálatban is, mert az eddigi, könnyen áttekinthető kopár, mindössze négy átkelőhelyű térség helyett olyan új határsáv létesül, melyet hegyvonulatok és vízfolyások kesztesznek, és az átláthatatlanul sűrű erdős területen 60 határátkelési hely nyílik.

A magyar kormány csak június elején válaszol a német javaslatra. A német szerveknek különösen kedvez az így keletkezett huzavona, mert még a szovjet megszállás idején kitermelt rendkívül nagy mennyiségű fa vár elszállításra a Wehrmacht szükségleteire.

A magyarok eddig csak katonai szempontokkal indokolták a határ előbbre helyezésére irányuló kívánságukat, mely valójában abból az aggodalomból táplálkozhat, hogy egy esetleg létesítendő új ukrán állam követelést támaszthatna a Kárpátoktól délre fekvő jelenleg magyar területre, és ezért szükségessé válna a magyar védőállás megerősítése.

A tárgyalások június közepén kezdődnek Berlinben a magyar kormányval. A magyar küldöttséget Medvey szk. tábornok vezeti. Német részről Kamphoevenner követségi tanácsos vezeti a tárgyalásokat.

Minthogy a Führer úgy döntött, hogy a határsávot át kell engedni Magyarországnak, és ezt a magyarokkal közölték,³ a Külügyminisztérium szembekerült a főkormányzóságnak azzal a törekvésével, hogy megakadályozza a végrehajtást. A belső hatóságok azonban egyetértenek abban, indokolt, ha a végrehajtást halogatják, elsősorban azért, hogy a főkormányzóságnak módjában álljon az ott tárolt tekintélyes fakészletek elszállítása.

94/105 632—33.

485—3

Melléklet

Budapest, 1942. május 29.

KAMPHOEVENNER KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE A HORVÁT-MAGYAR HATÁRVITÁRÓL

Pol. IV. 2079. g.

A Mura és a Dráva között elterülő, egykor horvát, később jugoszláv területet német csapatok a múlt évben elfoglalták, majd megszállás céljából átengedték a magyar csapatoknak. Ez a stájer határ menti, Striegautól Raskrischeig húzódó sáv először német közigazgatási terület volt, de a magyarok kérelmére azt is kiűritették. Magyar és horvát részről eleinte úgy vélték, hogy amennyiben Magyarország megfelelő koncessziókat kap Horvátországtól az Adria felé irányuló átmenő forgalmában, úgy Magyarország ismét átengedi a Muraköz területét Horvátországnak. A magyar álláspont később merevebb lett, de a közben Zággrából érkezett legutóbbi hírek szerint az újból megindult magyar—horvát határtárgyalásokon a magyarok állítólag most már hajlandók a Mura-vidéket „vitásnak” elismerni.

A német álláspont az volt, hogy ez kizárólag magyar—horvát kérdésnek tekintendő. Mindkét kormány kérte támogatásunkat, a magyar kormány különösen azt sürgette,

³ Lásd a 443. sz. iratot.

hogy a felveendő német—magyar határtárgyalásokon tekintsük a Muraközt vitathatatlannul magyar területnek, míg a horvát fél arra helyez súlyt, hogy a német—magyar határtárgyalásokra csak a horvát—magyar megegyezés után kerüljön sor. A horvát—magyar tárgyalások továbbra is igen vontatottan haladnak, de újabban, Bárdossy távozása után, Magyarország részéről előzékenyebb magatartást várnak.

A magyar—horvát vitában továbbra is tartózkodás ajánlatos részünkről, és ezzel a német—magyar határtárgyalások halogatása.

94/105 634.

486

Berlin, 1942. június 2.

SCHNURRE KÖVET FELJEGYZÉSE KÁLLAY MINISZTERELNÖK NÉMETORSZÁGI LÁTOGATÁSÁHOZ

1. Magyarországnak mint mezőgazdasági termékek szállítójának az eddiginél is nagyobb lesz a jelentősége, mert nem várhatók szállítmányok Horvátország és Szerbia azelőtt jugoszláv területeiről, és nagyobb romániai felhozatal kilátásait sem lehet kedvezően megítélni. Az árvízkárok következtében magyar részről borulátóan ítélik meg a terméskilátásokat; legutóbbi jelentéseink alapján kedvezőbb eredmény várható, de mindenesetre döntők lesznek a legközelebbi hónapok. Elvárjuk, hogy Magyarország minden erejét beveti az európai összelltatás érdekében, és akárcsak katonai téren, a közelltatás területén is megállja a helyét. Az ez évi kontingensekre vonatkozó kormánybizottsági tárgyalásokra júliusban Budapestén kerül sor.¹

2. Az elszámolási forgalom Magyarországgal úgy alakult, hogy — mint az a többi ország esetében is történt — erősen felduzzadt a klíringegyenleg; a német klíringadósság az utóbbi évben 50 millióról 430 millió birodalmi márkára emelkedett (1941. évben a behozatal és kivitel egyaránt kereken 350 millió birodalmi márkára rúgott). Előreláthatólag a közelljövőben további, lényeges emelkedéssel kell számolni. Ennek az az oka, hogy a közös háború érdekében Magyarország fokozza katonai természetű szállításait. Ebből a szempontból különleges jelentősége van a Luftwaffe nagy áttelepítési programjának is. Másrészt az általános gazdasági erőfeszítések következtében Németország szállításai nem növekedhettek azonos mértékben, és inkább csökkenő irányzatot mutatnak. Bár világosan látszik, hogy az egyenleg növekedése terheli Magyarország belső gazdálkodását, a magyar—német viszonyban továbbra is alkalmazni kell azt az általános alapelvet, hogy amíg a háború tart, annak összes résztvevői, a klíring állására való tekintet nélkül, teljesítsék a háború folytatásához szükséges követelményeket. Meggyőződésünk, hogy a háború eredményes befejezése után meginduló német békebeli termelés mellett az egyenleg könnyen kiegyenlíthető lesz, és a háború alatt keletkezett klíringadósságot gyorsan lefedezhetjük.

3. A Bácskára vonatkozólag tavaly olyan megállapodásokat kötöttünk, hogy Magyarország ennek a területnek mezőgazdasági feleslegeit Németország és Olaszország rendelkezésére bocsátja.² A magyarok gazdasági felségjogaik bizonyos korlátozásának te-

¹ Lásd a 494., 495. sz. iratot.

² A bácskai szerződésre vonatkozólag lásd a 398. és a 430. sz. iratokat.

kintik ezt a...³ Arra az esetre, ha ezt a kérdést magyar részről felvetnék, az a megjegyzésünk, hogy tekintettel e különösen fontos termésfölösleget produkáló terület jelentőségére, a megállapodások fenntartására számítunk.

4. Magyar részről több ízben panaszt tettek, hogy a szerbiai teljhatalmú megbízott treuhandként⁴ átvette bánáti nagy vállalatok igazgatását (a zsidó Lederer-cég földbirtokát és Corhez húsárugyárát). A magyarok ezeket az üzemeket egy jövőbeli területi rendezés esetére a magyarság fontos bánáti támaszpontjainak tekintik. Rendszabályainkat ellátási szükségszerűségek okából hoztuk, és elsősorban ezért kell azokat fenntartani. Az igazgatás intézésében azonban teljes figyelmet fordítunk arra, hogy a vagyonállag ne szenvedjen kárt.

Schnurre s. k.

94/105 636—38.

487

Berlin, 1942. június 3.

LUTHER KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ FELJEGYZÉSE
KÁLLAY MINISZTERELNÖK
NÉMETORSZÁGI BEMUTATKOZÓ LÁTOGATÁSÁHOZ

F. évi április 21-i bemutakozó beszédében Kállay miniszterelnök kormányának a zsidó-kérdésben követett politikáját az alábbiak szerint rögzítette:¹

A. Azonnali rendszabályként a zsidók föld- és erdőbirtokát kisajátítják, és zsidók vidéki letelepedését megtiltják.

B. Faji alapelvek döntenek el, hogy ki zsidó.

C. Magyarországon a zsidókérdés egyedüli megoldása a kivándorlás, annak végrehajtásáig a zsidóknak kereső foglalkozásokból való kirekesztése szorgalmazandó.

Az A. pontról szóló törvény felett a parlament már tanácskozik.

Német szempontból arra kell törekedni, hogy

1. a magyar kormány mielőbb járuljon hozzá, hogy a Németországban lakó magyar állampolgárságú zsidókra kiterjeszthessük a folyamatban levő német kitoloncolási eljárást.

2. Vezessék be a zsidócsillagot Magyarországon.

3. A magyar kormánynál elérjük, hogy a magyarországi zsidó lakosságot keletre toloncolásuk céljából megegyezés szerinti időpontban átadják.

Gyakorlatilag ezt a kérdést úgy kellene megoldani, mint az Szlovákia, Horvátország és Románia esetében történt.

4. Megállapodás jöjjön létre a két ország azon zsidó állampolgárainak vagyonára nézve, akik a másik országban tartózkodnak; egyszerűség kedvéért úgy kellene eljárni, hogy mindkét állam a saját felségterületén feltalálható zsidó vagyont vonja be (területi elv).

94/105 640.

Luther s. k.

³ A szöveg hiányos.

⁴ Treuhand — személy, akinél bizalmi letéteket elhelyeznek.

¹ Az említett beszéd minden valószínűség szerint Kállaynak a kormánypártban április 20-án tartott beszéde.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1021. sz.

Kállay miniszterelnök a kormánypárt tegnap esti értekezletén számolt be a vezéri főhadiszálláson tett látogatásáról.¹ A német nép vezérének elszántsága és céltudatossága, a német birodalom hatalmas ereje és a páratlanul felszerelt és minden feladat megoldására képes Wehrmacht mély benyomást tett rá. Örömmel beszélt arról, hogy a felmerült katonai és politikai kérdésekben nemcsak megértéssel találkozott, hanem a nézetek teljes harmóniáját tapasztalta. Végül hangsúlyozta, hogy németországi útjának benyomásai és tapasztalatai megerősítették meggyőződését a végső német győzelemben. A ma reggeli sajtó e nyilatkozatokat erősen kiemeli. Válaszában a párt elnöke, tárca nélküli miniszter² kijelentette, a miniszterelnök szavai meggyőzték a pártot, hogy a miniszterelnök bölcs vezetésével és Magyarország nagy barátainak támogatásával a magyar jövő biztosítva van.

Jagow

94/105 194.

489

Budapest, 1942. június 12.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1028. sz.

Kállay miniszterelnök, miután szerdán a kormányzónak, annak kenderesi birtokán jelentést tett németországi útjáról, csütörtökön mindkét parlamenti bizottságot tájékoztatta a vezéri főhadiszálláson tett látogatásáról. Az erről megjelent sajtótudósítás csak magát a tényt említi, és felsorolja a vitában részt vett szónokok neveit, anélkül, hogy a jelentésről vagy a vitáról részleteket közölne.

Bizalmas forrásból hallok, hogy a miniszterelnök igen részletesen foglalkozott első sorban azokkal a tárgyalásokkal, melyeket a magyar—román viszonyról folytattak a vezéri főhadiszálláson. Kijelentette állítólag, hogy a Führer és munkatársai nem ítélik meg olyan borúlátóan a helyzetet, mint azt ő ismertette. A vezéri főhadiszálláson inkább az a vélemény, hogy nem kell összezsapáshoz vezető bonyodalmaktól tartani. A Führer hangsúlyozta, ő szavatolja a bécsi döntést, és ez kellő biztosíték arra, hogy továbbra is fennmarad a nyugalom. Kállay ezután kijelentette, a magyar sajtó továbbra is tartózkodni fog minden Románia ellen irányuló támadástól. De gondja lesz rá, hogy a magyar

¹ Kállaynak a német főhadiszálláson Hitlerrel és Ribbentroppal folytatott megbeszéléseiről nem találunk feljegyzést sem a német iratok, sem a magyar külügyminisztériumi iratok között. A látogatás 1942. június 6—8-án történt. A megbeszélések középpontjában az általános tájékoztatáson túl a magyar—román viszony, a német—magyar gazdasági kapcsolatok és a magyarországi zsidókérdés állt. — A látogatásról lásd Kállay: *Hungarian Premier*. New York 1954. 89—101. old. és *Macartney*: *October Fifteenth*. II. köt. 95—96. old.

² Lukács Béla.

érdekeket szolgáló külföldi propaganda aktivizálódjon. Meggyőződött róla, mondta, hogy a magyar álláspont nagyobb megértésre talál, mint a román, majd közölte, hogy a birodalmi külügyminiszter úr felvetette előtte a pécsi eseményeket. Kénytelen volt azonban azt válaszolni, hogy azokról nincs tudomása, ami bizonyos csodálkozást keltett a képviselők körében. Itt megjegyzem, hogy május 23-án a pécsi eseményekkel foglalkozó feljegyzést adtam át¹ a külügyminiszter állandó helyettesének,² és kértem, utasítsák az ottani biztonsági szerveket, kísérik különös figyelemmel az ilyen jelenségeket, és szükség esetén idejekorán lépjenek közbe, hogy efféle incidensek be se következheszenek. Erre május 26-i szóbeli jegyzékében közölte a Külügyminisztérium, nem mulasztotta el, hogy felhívja az illetékes hatóságok figyelmét a követség kívánságára.

A háborúban való katonai részvételt illetően Magyarország a megállapított kontingensen felül nem bocsát csapatokat rendelkezésre. Hozzáfűzte, hogy nem is támasztottak vele szemben ilyen igényt. Ezzel szemben kérték, hogy engedjen át további 10 ezer népi németet az SS részére. Bizalmi emberemnek ez a közlése nem felelhet meg a tényeknek, mert időközben a katonai attasé Vörös tábornokkal — aki részt vett az utazásban — tárgyalt a megígért két biztosító dandárról.

Kifejtette továbbá a miniszterelnök, német részről említették azt a szándékot, hogy a német csapatokat fokozatosan kivonják a Balkánról keleti bevetésük érdekében. Ezzel az intézkedéssel kapcsolatban kifejezte aggályát. De azzal nyugtatták meg, hogy ez az intézkedés nyilván nem érinti az összes csapatot. Mély benyomást tettek rá a Führer közlései Finnország teljesítményeiről és áldozatkészségéről. Egyébként a legszívélyesebb fogadtatásban részesítették, a végleges győzelem biztos tudatával tért haza, és különösen abban reménykedik, hogy ha az angolszászok ellen nem is, de Oroszország ellen még ebben az évben szerencsés döntéshez jut el a háború.

A vitában, melyben kiváltképpen Imrédy, Rajniss, gróf Esterházy és még néhányan vettek részt, jelentős szerepet kapott a pécsi eset. A miniszterelnököt szemrehányás érte, hogy tájékozatlan erről az ügyről. Imrédy őszinte politikát kért a német kisebbség irányában, és bírálta bizonyos közigazgatási hatóságok eljárását, akik gyakran szükségtelen kellemetlenkedésekkel tetszelegnek maguknak. Ellenkezéssel fogadták a további 10 ezer népi németre irányuló igényt, és azzal kapcsolatban számos kérdést tettek fel a behívottak és hozzátartozóik államjogi helyzetére vonatkozóan. A miniszter azonban nem tudott választ adni, mert ez a kérdés még tisztázásra szorul, amire rövidesen sor kerül. Esterházy azt akarta tudni, megfelel-e a tényeknek, hogy a német népcsoportok vezetői német birodalmi állampolgárságot nyernek. A miniszterelnök kijelentette, erről semmit sem tud, de a berlini magyar követség útján erre vonatkozólag kérdést intéz majd az illetékes német hatósághoz. Imrédy egyetért a miniszterelnök politikájával, mely Magyarország fenntartás nélküli háborús erőfeszítésére irányul. De figyelmezteti a miniszterelnököt, hogy a magasabb hivatalnoki körök nagy része szemben áll e politikával. A bizottság előtt nem akar neveket említeni, de hajlandó a szóban forgó tisztviselőket közvetlenül a miniszterelnöknek megnevezni. A miniszterelnök kijelentette, az ilyen magatartást semmi esetre sem tűri el, és attól sem riad vissza, hogy az illetőket hivatalukból eltávolítsa. A miniszterelnök beszámolóját egyébként jóváhagyólag tudomásul vették. Baloldali ellenzékiek teljesen nyugodtan viselkedtek.

A parlamenti bizottság ülése után a felsőház külügyi bizottságát is tájékoztatta a miniszterelnök a vezéri főhadiszálláson tett látogatásáról. Itt rövidebben és óvatosabban

¹ Jagow feljegyzését és a magyar jegyzéket nem találtuk az iratok között.

² Ghyczy Jenő.

beszélt. Az azt követő rövid vita leginkább katonai kérdésekre szorítkozott. Akárcsak a parlamenti bizottságban, itt is általános helyesléssel fogadták a miniszterelnöknek azt a bejelentését, hogy a megállapodás szerinti kontingensen felül nem bocsátanak rendelkezésre magyar csapatokat a keleti hadszíntéren.

Este a miniszterelnök egy értekezlet alkalmával nagy vonásokban tájékoztatta a kormányzó pártokat a vezéri főhadiszálláson tett látogatásáról. (Lásd jún. 12-i, 1021. sz. távirati jelentést.)³

Mint egyébként szigorúan bizalmas forrásból hallom, a miniszterelnök a legszűkebb privát körben is rendkívül elégedetten nyilatkozott a vezéri főhadiszálláson tett látogatásáról, és ismételten kiemelte, mennyire erős és tartós benyomásokat szerzett.

Jagow

94/105 195—98.

490

Budapest, 1942. június 18.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1063. sz.

Jún. 15-i, Multex 441. sz. távirati rendelkezésre.¹

I. Az elhárítószolgálat megbízottjának hivatalos helyiségei a volt csehszlovák követség II. emeletén találhatók, a Rózsa u. 61. sz. házban, a követség Úri utcai épületétől kb. 5 km-re. Az elhárítószolgálat megbízottjának két nagyobb és egy kisebb helyiség áll rendelkezésére. Helyiségei az ugyanabban a házban elhelyezett konzulátus és kereskedelmi osztály helyiségeitől teljesen el vannak különítve. Az elhárítószolgálat megbízottjával azonos emeleten csak a népcsoport előadója található; de annak sincs közvetlen kapcsolata a megbízott helyiségeivel, pl. odanyíló ajtó.

II. A megbízott irodájának személyzete egy férfi segédmunkaerő és két gépirónő. A megbízott és munkatársai nem végeznek a misszió keretében semmiféle álcázó tevékenységet. Kizárólag a két német elhárító szerv (*Abwehrstellen*) részére dolgoznak. Előfordul azonban, hogy a követség időnként nyomozás céljából igénybe veszi őket.

III. Az elhárítószolgálat megbízottja sohasem jut kapcsolatba a követség titkos eseményeivel.

Nincsenek beépítve a követségbe olyan egyéb reszortokhoz tartozó személyek, akik nem tartoznak a külügyi szolgálathoz, és csak álcázást szolgáló tevékenységet folytatnak.

Az itteni elhárítószolgálathoz beosztottak számát — véleményem szerint — tárgyilagos okokból, alig lehet csökkenteni.

Jagow

94/105 245—46.

³ Lásd a 488. sz. iratot.

¹ Nem találtuk az iratok között.

BIZALMAS JELENTÉS A MAGYAR KÉPVISELŐHÁZ KÜLÜGYI
BIZOTTSÁGÁNAK 1942. JÚNIUS 11-ÉN TARTOTT ÜLÉSÉRŐL¹

Kállay miniszterelnök beszámolójában először azokkal az okokkal foglalkozott, amelyek a Magyarországhoz intézett amerikai hadüzenethez vezettek.² Amerika rossz néven vette, hogy Magyarország nagyobb erővel vesz részt a Szovjetunió elleni háborúban. Minthogy Rooseveltnak a szovjetet első szövetségesének tekinti, különösen felháborította az amerikaiakat az a magyar nyilatkozat, hogy Magyarország a bolsevizmus elleni háborút saját háborújának tekinti. Washingtonból a magyar követség teljes számban visszatért. Ghika washingtoni magyar követtel közölték, nyugodtan Amerikában maradhat, az Egyesült Államok megígéri, hogy politikai jogait és szabadságát továbbra is biztosítja. Ghika ezt az ajánlatot visszautasította.

Kállay a Führernél történt fogadtatásáról úgy nyilatkozott, hogy az igen szívélyes volt, és a legjobb benyomást tette rá. A délelőttöt Adolf Hitlerrel folytatott két és félórás politikai tárgyalás töltötte ki. Az ebéd és vacsora alatt, illetve délután kb. 23 óráig, túlnyomóan katonai tárgyalások folytak.

A Führer lelkesedéssel nyilatkozott finnországi útjáról.³ Azt mondta, hogy a német élelmiszer-fejadagokat leszállítja a finnek kedvéért, akik az éhhalál szélén állnak. A Führer kérte Kállayt, hogy Magyarország is szállítson lehetőleg sok élelmiszert a finneknek.

Ezt követően Kállay ismertette a magyar külpolitikai helyzetet. Az egyetlen leküzdhetetlen nehézség a román kérdés. A horvátokkal és szlovákokkal, az ellentétek dacára, jószomszédi viszonyt lehet majd elérni, főként ha ebben az ott működő német követségek segítségükre lesznek. A magyar—román viszonyt teljesen reménytelennek mondja Kállay, mert a jelenlegi kormány, melyet a lakosság a második bécsi döntésért felelőssé tesz, a Magyarország elleni uszítást éppen ezért életbevágóan fontosnak tekinti.

Kállay három kérést adott elő a Führernek:

1. A német kormány gondoskodjon arról, hogy a románok magyarellenes propagandája a szövetségeseknél, elsősorban Németországban és Olaszországban ne találjon visszhangra. Hogy saját hazájukban milyen magyarellenes propagandát folytatnak a románok, az Magyarország szempontjából érdektelen. De tiltakozik Magyarország az ellen, hogy ilyen propagandával megmérgezzék a szövetséges viszonyt.

2. Kállay megállapította, magyar részről aggodalommal látják, hogy a keletről visszatérő román csapatokat addig, míg a keleti arcvonalon újabb bevetésre kerülnek, dél-erdélyi helyőrségekben helyezik el és újonnan felszerelik.

3. A német csapatok ne távozzanak Délkelet-Európából, főként Romániából, mert jelenlétük nélkül nem képzelhető el békeség a délkeleti térségben.

Hitler és Ribbentrop, folytatta Kállay, megígérték, hogy mérséklően fognak Romániára

¹ Az iratot Heydrich, a Biztonsági Rendőrség és Biztonsági Szolgálat vezetője küldte meg a Külügyminisztériumnak, amelyről Martin Luther, a Külügyminisztérium belpolitikai ügyek osztályvezetője beszámoló feljegyzést készített. Luther feljegyzését, mivel a fenti irat kivonata, nem közöljük. — Lásd 93/452 350—52.

² Az Amerikai Egyesült Államok hadüzenete 1942. június 5-én következett be. — Az előzményekről lásd a 466., 468., 468—1., 469. sz. iratokat.

³ Hitler 1942. június 4-én tett látogatást Finnországban Mannerheim főhadiszállásán.

hatni. Németországban kizártak tartják, hogy a románok támadást kockáztatnának meg Magyarország ellen.

Németországban azt a körülményt, hogy a románok a keleti arcvonalról hazatérő csapataikat Dél-Erdélyben pihentetik, nem tekintik olyan nagy horderejűnek, mint azt a magyarok látják. A Führer, mondotta Kállay, szívesen vonná el csapatai nagy részét délkeletről, de belátta, hogy azoknak a békesség és rend biztosítására ott kell maradniuk. Elsősorban Krétán kell meglehetősen erős kötelékeket hagyni.

További fejtegetései során Kállay még egyszer kiemelte, mennyire elégedett útjának eredményével, és hangsúlyozta, hogy a legjobb benyomásokat nyerte. Hitler, Keitel és Ribbentrop nem kérték az ígért magyar csapatkontingens emelését. A Führer rendkívül elégedetten nyilatkozott a magyar tisztikarról. A vezéri főhadiszálláson elsimerik a magyar hagyományokat és a képzett vezető réteget. A Führer többek között kijelentette, nem gondol a nagybirtokok felosztására, azt inkább meg akarja erősíteni, mert csak abban látja a német nép ellátási bázisának biztosítékát. A Bánátot adott időpontban visszacsatolják Magyarországhoz.

Ribbentrop szólt arról a kívánságról, hogy a Waffen SS részére engedélyezett 20 ezres létszámot emeljük fel 30 ezerre. Kállay e kívánság teljesítését lojalitásból megígérte. Ehhez a bejelentéshez néhány képviselő, elsősorban Rajniss Ferenc és Hunyady gróf, szót kért, és igen élesen szembeszállt a birodalom kívánságaival. Rajniss (Imrédy-csoport) kijelentette, az mégiscsak lehetetlenség, hogy idegen állam képviselői Magyarországon sorozásokat tartsanak. Követelte, gondoskodjon a miniszterelnök arról, hogy végre Magyarországon a magyarok is annyi joghoz jussanak, mint amennyivel a népi németek rendelkeznek.

Ezután Kállay beszélt arról a teljes nyugalomról és magabiztosságról, valamint arról a győzelembe vetett megingathatatlan hitről, amelyet vezető katonai körökben tapasztalt. A katonai helyzet, az őszihez képest, most lényegesen kedvezőbbnek ítéltető. Akkor az emberanyag aránya Németország és a Szovjetunió között 1 : 3 volt, a felszerelés viszonya 1 : 1. Ma Németország haderejének létszáma kb. azonos a szovjetével, felszerelése viszont lényegesen jobb.

Befejezésül Kállay megállapította, hogy a német—magyar sorsközösség történelmi tény, és ezért meggyőződése, hogy Magyarország részéről egyetlen helyes politika a németbarátság. Magyarország levonta ennek konzekvenciáját, és Németország számíthat Magyarországra. Európa eljövendő rendje német rend lesz, és afelett a Wehrmacht fog őrködni.

A külügyi bizottság jobboldali ellenzéki körei meglepett elégtétellel fogadták Kállay németbarát nyilatkozatát. Annál inkább elképedtek a közismert angol- és zsidóbarátok. Jobboldali ellenzéki közbeszólás felhívta Kállayt, hogy végre szüntesse meg azt a németellenes angolbarát agitációt, amely a magyar közélet felső köreiben, a felsőházban, Nemzeti Kaszinóban, klubokban és egyéb csoportokban burjánzik. Kállay azt válaszolta, hogy az illetőket kellően megleckézteti.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES FELJEGYZÉSE

I. Jugoszlávia 1941 áprilisában Bécsben történt felosztása után a magyar kormánnyal olyan megállapodást írtam alá, mely arra kötelezi Magyarországot, hogy — a magyar óhaza szükségletére való tekintet nélkül — a Bácska teljes mezőgazdasági feleslegét Németországba és Olaszországba szállítsa.¹ Ez a szerződés annak idején a magyar kormány igen erős ellenállása dacára jött létre, azzal az indokolással, hogy Magyarország a a Bácskát harc nélkül, ajándékképpen kapta a tengelyhatalmaktól, ezért nem emelhet kifogást az ellen, hogy a háború idején ennek a területnek mezőgazdasági hozama a tengelyhatalmakat illesse. A magyar kormány bejelentette, hogy a következő gazdasági év (1942. augusztus 1—1943. július 31.) programjának rögzítésére Budapesten július 13-án kezdődő tárgyaláson² kérni fogja fenti szerződés hatálytalanságát. Magyarországon a szerződést megkötése pillanatától úgy tekintik, hogy az sérti az ország szuverenitását és zavarja gazdasági egységét. Ma már, mikor Magyarország Németország szövetségeseként hadseregének igen tekintélyes részével Oroszországban harcol, nem lehet ezt Magyarországtól elvárni. Magyar szempontból elviselhetetlennek tartják, hogy míg az el-látás egyes területein az országban hiány mutatkozik, ugyanakkor azonos cikkekből a bácska feleslegét Németországba kerülnek. A mai helyzetben a szerződést politikai és lélektani szempontokból is tarthatatlannak találják.

II. A kereskedelempolitikai osztály, valamint az érintett német minisztériumok véleménye szerint a szerződés ránk nézve gazdaságilag nagy jelentőséggel bír. Bácska az egyetlen európai terület, ahonnan az utolsó aratás hozamából Németország számottevő mennyiséget (Németország és Olaszország összesen kb. 500 ezer t gabonát) kapott.³ Ezzel szemben a régi magyar területről az utóbbi aratásból gabonát egyáltalán nem kap-tunk. Ha lemondunk a szerződésről, féltő, hogy a jövő évre ez az utolsó bő gabona-forrás is elapad vagy sokkal kevesebbet hoz.

Az előttünk álló tárgyalások nehéznek ígérkeznek, mert Magyarországtól egyidejűleg jelentős áldozatokat kell kérnünk. A Magyarországra irányuló nyersanyagszállításokat a német közellátási helyzet folytán — először is a vasárak terén — lényegesen csökken-tenünk kell. Ezenkívül a Wehrmacht magyarországi megbízásainak pénzügyi rendezésére a jövő év folyamán további kb. egymilliárd márka hitelt kell Magyarországnak részünk-re nyújtania. Összehasonlítás céljából közlöm, hogy ezzel a Németországnak nyújtott hitelek összege meghaladja a teljes magyar bankjegyforgalmat. Feltételezhető, hogy a magyarok megkísérlik, hogy követeléseink teljesítését a Bácska-szerződés elejtésétől te-gyék függővé.

Gazdasági okokból mégis szükségesnek tartom, hogy ragaszkodjunk ehhez a szerző-déshez, és kérek felhatalmazást, hogy amellet kitarthatok, és ha — amint várható — a magyar kormány politikai érveit állítaná előtérbe, közöljem, hogy a német kormány a politikai szempontokra is kiterjedő érett megfontolás után arra a megállapításra jutott, hogy a magyar érvek nem állnak helyt; ezért német részről ragaszkodunk ahhoz, hogy

¹ Lásd a 398. sz. iratot.

² Lásd a 494. sz. iratot.

³ Lásd ezzel kapcsolatban a 430. sz. irat 8. pontját.

a Bácska-szerződés a háború tartamára érvényben maradjon. Szükségesnek tartom, hogy elutazásom előtt tisztázzam ezt a kérdést, mert a magyarok esetleg diplomáciai úton kísérlik meg, hogy a birodalmi külügyminiszter úrnál elérjék álláspontunk megváltoztatását; ezért biztosítani kell, hogy ebben az esetben is elutasító választ kapjanak.

5248/469 054—56.

Clodius s. k.

493

Budapest, 1942. július 15.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1240. sz.

A parlament nyári szabadsága előtt utolsó értekezletét tartotta tegnap a kormánypárt, amelyen Kállay miniszterelnök részletes beszédet mondott; többek között azt mondta, kertelés nélkül megállapíthatja, hogy a világégés most fejlődésének olyan stádiumába ért, amely már a közelgő befejezés jeleit mutatja. Magyarország hiszi és reméli, hogy ez a közelgő szakasz érdekeinek teljes mértékben megfelelő és álláspontját kielégítő befejezését hozza meg. A magyar kormányt és a nemzet vezetőit soha még akkora felelősség nem terhelte, mint jelen pillanatban. Az ország ma olyan helyzetben van, hogy egyetlen hiba évtizedekkel, évszázadokkal vethetné vissza. Kötelessége, hogy ezt közölje, és ebből az országban mindenki megtudja, Magyarország ezeréves történelmének talán leg súlyosabb pillanatait éli. Kérte a képviselőket, ne foglalkozzanak most jelentéktelen ügyekkel. Első feladatuk, hogy megértessék a néppel, hogy a nemzet történelmi időket él.

Ezután gazdasági kérdésekről beszélt a miniszterelnök.

Írásbeli jelentés következik.¹

Jagow

94/105 362.

494

Budapest, 1942. július 15.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES
TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1241. sz.

Del. 9.

Szíveskedjék azonnal továbbadni!

Az első napok tárgyalásainak középpontjába a Németországba irányuló legfontosabb magyar mezőgazdasági termékek, elsősorban a gabona és olajosmagvak szállítását állítottam. Az eddigi tárgyalások eredményeként Magyarország közölte, hogy a háború

¹ A jelentés folytatását nem találtuk az iratok között.

előtti, Bácska nélküli magyar területről a következő szerződéses évben, akárcsak a gabonaesztendővel egybeeső most letelt évben, semmit sem tud szállítani. A megállapodás szerinti 270 ezer t bácskai gabonát a lejárt szerződéses évben teljes egészében kiszállították Németországba és Olaszországba. A bácskai kukoricából a szerződésben vállalt 200 ezer t helyett összesen kereken 87 ezer t-t szállítottak Német- és Olaszországba. Minthogy a bácskai tartalékok teljesen kimerültek, nincs kilátás arra, hogy 113 ezer t lemaradásból, amelyben Németország részesedése kereken 75 ezer t, bármit is szállítani tudnának. A belső szükséglet kielégítése után a bácskai kiviteli feleslegből Német- és Olaszország a jövő évben, az előző évi 270 ezer t helyett, becslés szerint 60 ezer t búzára számíthat. A várható kukoricatermést illetően most még nem lehet becslésekbe bocsátkozni. Ezenkívül Magyarország is bejelentette igényét a bácskai kukorica és búza bizonyos százalékára.

Magyarország a jövő évi szállítások teljes csődjét a rossz terméssel és mozgósított csapatainak szükségleteivel indokolja. A Bácska-szerződés hatálytalanítására bejelentett kívánságukat, miután a fentiek feletti megütközésünknek és felháborodásunknak hangot adtunk, nem merték újból komolyan felvetni.¹

Tekintettel a magyar kormány negatív nyilatkozatára, fontosnak tartom, hogy további eljárásunkat berlini tartózkodásom idején, 16-án délután vagy július 17-én a kereskedelempolitikai bizottságban és a birodalmi Közellátási Minisztérium vezető uraival megbeszéljük. A vetésterületre és terméskilátásokra vonatkozó statisztikai adatokat magammal hozom. Ma este komoly szemrehányásokat teszek a miniszterelnöknek.²

*Clodius
Jagow*

5248/E. 312 846—47.

495

Berlin, 1942. július 17.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

I. Tekintettel egyrészt a magyar kormány nyilatkozatára, mely szerint (lásd a július 15-i, Del. 9. sz. távirati jelentésem)¹ nem áll módjában, hogy a következő gazdasági évben Magyarország háború előtti területéről gabonát és olajos magvakat szállítson Németországnak, másrészt a jövő esztendei bácskai szállítások jelentős csökkentésére, Budapestről való elutazásom előtt felkerestem a magyar miniszterelnököt, és nyomatékosan felhívtam figyelmét, a német kormány kénytelen ragaszkodni ahhoz, hogy Magyarország teljesítőképességének legvégső határáig és saját belföldi fogyasztásának erős megszorításával szállítson gabonát és olajos magvakat Német- és Olaszországnak. Kállay úr kijelentette, minden nélkülözhető gabonát Németországba és Olaszországba fog szállítani. Fontosnak tartja, tudja meg Németország, hogy Magyarország gazdaságilag is olyan korlátlanul akar a tengelyhatalmakkal együttműködni, mint katonai téren. Elsősorban maga a magyar kormány sajnálja legjobban, hogy a gyenge termés hozamok következtében háború előtti területeiről nem vállalhat szállításokat a jövő évre. Hosszú

¹ Lásd a 492. sz. iratot.

² Lásd a 495. sz. iratot.

¹ Lásd a 494. sz. iratot.

vita következett ezután a magyar terméskilátásokról és annak lehetőségéről, hogy egyes fajtákat mégis szállítsanak. A tárgyalások eredményeként Kállay úr a következő nyilatkozatot tette:

1. Hajlandó a Bácska-szerződést korlátozatlanul fenntartani.
2. A kormánya által támasztott kívánsággal ellentétben lemond a bácskai búzáról és kukoricáról.
3. Hajlandó hozzájárulni, hogy a magyar terméshelyzetet általunk kijelölendő német szakértőkkel vizsgáltsassuk meg.
4. Hajlandó a hadsereg részére a jövő évre tervezett tartalékokról oly módon lemondani, hogy havonta e tartalékok $\frac{1}{12}$ részét Németországba szállítsák. (Ez kb. 150 ezer t mennyiséget jelent.)

Bár a miniszterelnök engedményei nem változtatják meg lényegesen az összképet, mégis azt mutatják, hogy előzékenységet igyekezett tanúsítani.

II. A miniszterelnök a 4. pont szerinti engedményekre csak kimerítő és éles politikai vita után volt hajlandó. Nyíltan beszélt annak valószínűségéről, Magyarország előbb-utóbb háborúba kerül Romániával és ő felelős azért, hogy az ország ne álljon itt akkor kifosztottan. Erre hivatkozva indokolta azután a nagy mennyiségű hadianyag szállítására irányuló magyar kívánságokat. A magyar kormány minden korszerű fegyverzetével az arcvonalon küzdő hadosztályait szerelte fel, és így azoktól a hazát megfosztotta. Ha ez a felszerelés a fronton megsemmisül, Magyarország fegyvertelen marad. Hajlandó Németországot lehetőségei határáig segíteni, de elvárja, hogy ilyen döntő kérdésben mi is támogassuk Magyarországot.

Közöltem a miniszterelnökkel: Németország nem tűrheti, hogy amikor Oroszországban döntő harc folyik, szövetségeseinek egyike hadianyagot vagy élelmiszereket tartalékoljon a hátszágban, és azt elvonja a csapatoktól. Az OKW a hadianyag-szállításra vonatkozó minden magyar kívánságot a legmesszebbmenő jóindulattal tanulmányoz, ha annak felhasználása az arcvonalon történik.

Hasonló a helyzet gabonában és ásványolajban. Ragaszkodnunk kell, hogy Magyarország mindazt az olajat és gabonát, amit nem használ fel az arcvonalon vagy nem fordít a lakosság ellátására, rendelkezésünkre bocsássa.

III. Holnap visszatérek Budapestre, és a gabonaellátás kérdésében továbbra is ragaszkodom ahhoz, hogy Magyarország fokozza szállításait. A magyar miniszterelnök által javasolt szakértői ellenőrzéseinket azonnal megkezdjük.

Kb. a jövő hét közepén, a magyar kívánságlista áttanulmányozása után, megkezdődnek Budapesten a hadianyagszállítási tárgyalások, amelyekre küldöttségem tagjaként az OKW két megbízottja is Budapestre érkezik. Amennyiben a magyar kívánságokat az arcvonal szükségletei indokolják, azokat az OKW a lehetőség keretein belül kielégíti. Erre azonban, saját szükségleteinkre tekintettel, csak szerény keretek között kerülhet sor.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1257. sz.

Mint azt június 12-i, 1028. sz. távirati jelentésemben közöltem,¹ a miniszterelnöknek a vezéri főhadiszálláson tett látogatását követően a követség katonai attaséja² tárgyalást folytatott Vörös tábornokkal, a magyar hadművelleti csoport vezetőjével, két biztosító dandár rendelkezésre bocsátásáról (itt időközben a dandár megjelölése hadosztályra változott).

Június 15-i, 1042. sz. titkos távirati jelentésemben³ már közöltem, hogy egy más alkalommal Vörös tábornok katonai attasénknak hangsúlyozta, hogy a két biztosító hadosztály felállítása felszerelési nehézségekbe ütközik. A katonai attasé július 9-én *illetékes* hatóságától oly értelmű tájékoztatást kapott, hogy a felszerelési nehézségek elhárítására az orosz zsákmányból esetleg fegyvereket és felszerelést bocsáthatnánk rendelkezésükre.

A vezérkari főnök helyettese⁴ a két további biztosító hadosztály kiállítására vonatkozó kezdeményezésünkre július 15-én közölte katonai attasénkkal, hogy magyar részről csak emberanyagot tudnak adni, mert nincs semmiféle fegyverük és felszerelésük. Ezt azzal indokolta, hogy az Oroszországban harcoló magyar hadsereget a hazai csapattestek rovására, az itteni szabványt jóval meghaladó mértékben szerelték fel fegyverrel és felszereléssel. Súlyosan veszélyezteti a hazai hadsereg kiképzését a „fegyverek és felszerelések katasztrofális hiánya”, mert Magyarország helyzete nem teszi lehetővé azok pótlását. Ezenkívül augusztusban 60 ezer póttartalékost, októberben pedig 80 ezer sorköteles újoncot hívnak be. Azok kiképzésénél feltétlenül szükség lesz a még megmaradt fegyverre és felszerelésre.

Bartha honvédelmi miniszter a közelmúltban beszélgetés közben megemlítette, hogy a hadosztályok felszerelését orosz hadizsákmányból könnyen megoldhatnánk. Hozzáfűzte, most már azt várja, hogy a kérdés tárgyalására diplomáciai úton sor kerüljön. Anélkül, hogy kétségbevonám a két hadosztály felfegyverzésének elhárítására felhozott indokokat, határozott meggyőződése, hogy itt, a Románia iránt egyre élesedő helyzetben, minden téren és minden eshetőségre tartalékokat igyekeznek felhalmozni. Ez egyaránt vonatkozik kenyérgabonára, ásványolajra, valamint az igényelt katonai felszerelésre. Igen nehéz lenne azonban ezt a nézetemet kézzelfogható bizonyítékokkal alátámasztani.

Jagow

94/105 377—78.

¹ Lásd a 489. sz. iratot.² Pappenheim.³ Nem találtuk az iratok között.⁴ Bajnóczy József.

Budapest, 1942. július 18.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1266. sz.

Jól tájékozott bizalmasom közlése szerint e hét elején a kormányzó elnökletével korona-, illetve minisztertanácsot tartottak, amelyen kizárólag a magyar—román kérdéssel foglalkoztak. Kállay miniszterelnök állítólag kifejtette, a vezéri főhadiszálláson tett látogatása alkalmával a Führer úgy nyilatkozott, hogy a háború befejeztével Magyarország fegyveresen rendezheti ügyét Romániával. Eltekintve attól, hogy a Szovjet-Oroszország elleni háború őszig befejeződhet, semmi esetre sincs kizárva, hogy addig is olyan események állhatnak be, amelyek beavatkozásra kényszerítik Magyarországot. Románia kihívó magatartása következtében — akár a magyar kisebbséggel való bánásmódot nézzük, akár a Maniu híveiből állítólag Észak-Erdélyben már szervezés alatt álló román szabadcsapatokat vagy más, céltudatosan felidézett incidenseket — olyan helyzet állhat elő, amely Magyarország szempontjából elviselhetetlen, és gyors beavatkozást igényel. Szükséges tehát, hogy Magyarország erre az esetre már most felkészüljön. Az illetékes szakminisztériumok állítólag már utasítást kaptak, hogy a hadviselés érdekében, főként gazdasági és pénzügyi téren, a megfelelő intézkedéseket tegyék meg. A szükséges katonai előkészületek mellett az összes hadkötelesek kiképzésén és hadianyagok tárolásán túl elsősorban pénzügyek és az élelmezési cikkek területén kell áttérni messzemenő készletgazdálkodásra. Bizalmi emberem közlése szerint ebben az ügyben a miniszterelnök személyes levele a Führerhez már útban van.¹

Tájékoztatomat messzemenő fenntartással adom tovább. Alátámasztja mindenesetre annak hitelét, hogy egyéb irányú információkat is kaptam Románia elleni magyar hadikészülődésről.

Jagow

94/105 379—80.

498

Különvonat, 1942. július 18.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA HEWEL KÖVETNEK HITLERHEZ VALÓ TOVÁBBÍTÁS CÉLJÁBÓL

730. sz.

Feljegyzés a Führer részére

Jagow követ jelenti Budapestről,¹ hogy Kállay miniszterelnök a Führerrel f. év június 6-án folytatott tanácskozásairól feljegyzést diktált, amelynek egyik bekezdése kb. a következőket tartalmazza:

¹ Kállay levelének nem találtuk nyomát. A minisztertanács valóban foglalkozott két ízben is a román—magyar viszonyral. Egyes források szerint a magyar kormány jegyzéket juttatott el Berlinbe és Rómába, amely szerint Magyarország mindaddig nem indítja útnak a keleti frontra az újabb csapategységeket, amíg Románia nem hagy fel a dél-erdélyi magyarok üldözésével. — Lásd *Macartney*: October Fifteenth. II. köt. 96. old.

¹ Ribbentrop a budapesti német követ 1942. július 14-i, személyesen hozzá intézett jelentésére hivatkozik. — A jelentést nem találtuk az iratok között.

„A Führer kijelentette, hogy az erdélyi határ Németország részéről garantálnak tekintendő. A háború tartama alatt ehhez kell magát tartania mind Magyarországnak, mind Romániának. Antonescu biztosra veszi, hogy a világháború befejezte után Erdély miatt elkerülhetetlen a háború Magyarország és Románia között. Most a magyar miniszterelnök spontán ugyanezt jelentette ki. A Führer nem áll útjába ilyen fegyveres vitának.”

Most Bartha honvédelmi miniszter hozta szóba előtte ezt az ügyet, és rámutatott, „legnagyobb megelégedésére most már a Führernek is az az álláspontja, hogy a világháború befejeztével elkezdődhet a magyar—román háború”.

Jagow úr nem fűzött megjegyzést Bartha úr e kijelentéséhez, hanem az esetről csupán nekem küldött jelentést.

Nem tartom megengedhetőnek, hogy Budapesten cáfolatlanul terjedjenek ilyen nyilatkozatok, mert azok onnan — feltételezhetően különféle változatban — eljutnak Bukarestbe is, ahol politikai szempontból jelentős kárt okozhatnak. Így olyan verzió is eljuthat Bukarestbe, hogy a Romániának adott garancia a háború után elveszteni érvényét.

Ezért, amennyiben a Führer nem kíván ez ügyben másként intézkedni, a csatolt távirati utasítást szándékozom Jagow úrnak küldeni.²

Ribbentrop

94/105 382—85.

498—1

Melléklet

Különvonat, 1942. július 18.¹

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATTERVEZETE
JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

A személyesen hozzám intézett f. év július 14-i iratra.²

Mint hogy olyan kijelentéseket, mint amit Bartha úr önnel is közölt, nem hagyhatunk Budapesten cáfolatlanul terjedni, mert azoknak különféle változatai — mint pl. „a Romániának adott német garancia a háború után elveszteni érvényét” — Bukarestbe is eljuthatnak, kérem, keresse fel Kállay urat és közölje vele szóbelileg a következőket:

Bartha úr tanácskozásuk során azt mondta: legnagyobb megelégedésére most már a Führernek is az az álláspontja, hogy a világháború befejeztével elkezdődhet egy magyar—román háború. Bartha úr közlése nyilvánvalóan azon a feljegyzésen alapszik, amelyet közvetlenül a miniszterelnök vezéri főhadiszálláson tett látogatása után Szentmiklósy úr felolvasott, és amelynek szövege nagyjából a következő:

A Führer kijelentette, hogy az erdélyi határ Németország részéről garantálnak tekintendő, és a háború tartama alatt ehhez kell magát tartania mind Magyarországnak, mind Romániának. Antonescu biztosra veszi, hogy a világháború befejezte után Erdély miatt elkerülhetetlen a háború Magyarország és Románia között. Most a magyar minisz-

² Lásd a 498—1. sz. iratot.

¹ A táviratot 1942. július 20-án, 1686. sz. alatt továbbították Budapestre.

² Nem találtuk az iratok között.

terelnök spontán ugyanezt jelentette ki a Führernek. A háború után a Führer nem állna útjába ilyen fegyveres vitának.

Minthogy ön a Führer és Kállay úr tárgyalásain nem vett részt, nem volt abban a helyzetben, hogy akár annakidején Szentmiklósy úrnak, akár most Kállay úrnak kijelentéseikkel kapcsolatban valamilyen formában válaszolni tudott volna. Ön azonban, Bartha úr nyilatkozata után, jelentést tett az ügyről a birodalmi külügyminiszter úrnak, akitől most utasítást kapott, hogy a miniszterelnökkel az alábbiakat közölje:

1. Némileg meglepte a birodalmi külügyminisztert, hogy a Führer és Kállay bizalmas tárgyalásairól Budapesten egyáltalán hírek keringenek — még hozzá hamis beállításban. Igen aggasztó, ha ilyesmiről kávéházi beszélgetések folynak. Ellenkezőleg, mindig is az volt a szokásos, hogy ilyen tárgyalásokról a felek harmadik személyekkel szemben hallgatnak, és megőrzik tárgyalásuk szigorúan bizalmas jellegét.

2. Ezenkívül a tárgyalás tartalmának magyar verziója, amint azt ön Szentmiklósytól kapott tájékoztatása alapján elmondta, néhány pontjában nem is helytálló. Nem fedi a valóságot, hogy a Führer azt mondta volna, Antonescu arról biztosította, hogy a világháború befejezte után elkerülhetetlen a háború Magyarország és Románia között, és éppen így azt sem állította a Führer, hogy a magyar miniszterelnöktől ugyanezt hallotta. Továbbá azt sem mondta a Führer, hogy a háború után semmi sem állna egy magyar—román fegyveres összeütközés útjában.

A valóságban az történt, hogy a miniszterelnök úgy nyilatkozott a Führernek, hogy Magyarország hajlandó egy összetűzés elkerülésére mindent elkövetni, de ha a román provokáció tovább folytatódik, az előbb-utóbb fegyveres összetűzéshez vezet, amire a Führer kb. a következőket válaszolta:

Különös, hogy a románoknál hasonló beállítottságot tapasztalt Magyarországgal szemben. Ehhez kénytelen egyértelműen kijelenteni, hogy a bécsi döntés mindenkire kötelező érvényű, és most minden igyekezetünkkel a közös ellenség megsemmisítésére kell törekednünk. Ha e háború befejezése után bárkinek még kedve lenne, hogy Európában újabb háborút kezdjen, azon nem lehet segíteni.

3. Végezetül a birodalmi külügyminiszter úr a következő napon közölte még a miniszterelnökkel, hogy a bécsi döntés mellett sziklaszilárdan ki kell tartani. Románia, birtokállományát illetően, német garanciát kapott. De nem támadhatja meg Románia sem Magyarországot minden további nélkül, mert abba természetesen Németország hathatósan közbeszólna.

Mindezekből világosan látható, teljesen helytelen a Bartha úr által hangoztatott verzió, mely szerint a Führernek az az álláspontja, hogy a világháború befejeztével bátran megindulhat a magyar—román háború. Ön azt a feladatot kapta, kérje Kállay urat, hogy helyesbítse a dolgokat; de ugyanakkor legyen gondja arra is, hogy a tárgyalások bizalmas természetét azok is megőrizték, akik arról közben esetleg értesülést szereztek.

Távirati jelentést!

Ribbentrop

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA HEWEL KÖVETNEK HITLERHEZ VALÓ TOVÁBBÍTÁS CÉLJÁBÓL

739. sz.

Arra kérem, hogy az önnel távbeszélőn már tárgyalt ügyet a Führernek az alábbiak szerint adja elő:

1. Funk birodalmi gazdaságügyi miniszter arról értesített, hogy Göring birodalmi marsall a Führer azon kívánságáról tájékoztatta, miszerint ő, Funk úr utazzék Budapestre és Bukarestbe, és tárgyaljon mind a magyar, mind a román kormánnyal az üzemanyag- és gabonakérdésről. Funk úr kért, hogy tájékoztassam a két országban folytatott tárgyalások jelenlegi állásáról, és adjam mellé kísérőnek Clodius követet, aki mint a romániai és magyarországi tárgyalások vezetője, legjobban ismeri a helyzetet. Funk úr továbbá azt kérte, hogy a Külügyminisztérium szervezze meg utazását, és jelentse be őt mindkét kormánynál. Közölte még Funk úr, felmerült az a gondolat, hogy a Führer írjon levelet a kormányzóhoz és Antonescu marsallhoz, mert ez mindkét országban előnyösen segítené fogadtatását.

2. Funk miniszter utazása hasznos és célszerű lenne, mert a Clodius és Neubacher követek vezette tárgyalásokat hatékonyan támogatná. Fontosnak tartom azonban, hogy a Führer, amint azt úgy látszik, tervbe is vették, külön ajánlólevelet intézzon Horthyhoz és Antonescuhoz. Csak ezek a Führer-levelek biztosítanak az akció átütő erejét, mert egyébként Funk miniszternek nem lenne könnyű a helyzete.

Ami Funk úr tárgyalásainak kilátásait illeti, Romániában most valamivel előnyösebb a helyzet, mert a román kormány, legutóbbi tárgyalásaink eredményeként, ismét engedélyezte a gabonatársaságok működését, és ezáltal a begyűjtés az eddigihez képest könnyebb lett. Ebben a helyzetben bizonyára lehetővé válik, hogy most további kb. 100—150 ezer t gabonát hozzunk ki Romániából. Az olajkérdésben sikerülhet a románokat rábírni, hogy titkos katonai tartalékaikból 30—50 ezer t-nyi mennyiséget átengedjenek.

Mint ismeretes, a magyarok is visszatartanak hadseregük részére olajtartalékot, és Funk úr ott is megkísérelhetné, hogy abból bizonyos mennyiséghez jusson. Gabona tekintetében eddig a magyarok nagyon makacsok voltak; most azonban megállapodásunk értelmében német szakértők fogják a termést felbecsülni, és ezért reméljük, mégiscsak sikerül Magyarországról további mennyiségeket kihoznunk.¹ Ezeknél a magyarországi tárgyalásoknál is értékesnek bizonyulhat az a nyomás, amit Funk birodalmi miniszter látogatása jelent.

Szíveskedjék a Führert megkérdezni, vajon végleges kívánsága-e, hogy

1. Funk birodalmi miniszter utazzék, mely esetben utazását megszervezzük és mindkét fővárosban bejelentjük,
2. szüksége van-e adatokra a Horthyhoz és Antonescuhoz intézendő leveleihez, és úgy kívánja-e, hogy leveleit Funk úr vigye, vagy azok más úton kerüljenek továbbításra.

Ribbentrop

94/105 387—88.

¹ Lásd a 495. sz. iratot.

Berlin, 1942. július 21.

AZ OKW TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMHOZ

Január elején Heszlényi magyar vezérőrnagy, akit a Gazdasági Hivatal egyik megbízottja vezetett be dr. Clodius követ úrhoz, a magyar kormánynak azt a kívánságát adta elő, hogy az engedély nélkül Magyarországra menekült zsidókat a Dnyesztertől keletre fekvő területre szándékszik áttelepíteni. Az erre vonatkozó tárgyalásokon, melyeken a megszállt keleti területek minisztériuma, valamint az SS megbízottai is részt vettek, tisztázták, hogy abban az időpontban a magyar kívánság szállítási nehézségek miatt nem volt teljesíthető. Az úgy újabb tárgyalását ez év tavaszára halasztották.¹

A magyar katonai attasé² július 2-i iratában emlékeztet a fent említett ügyre, és kéri, hogy azt most már végérvényesen oldjuk meg.

Hálásan venném, ha közölnék álláspontjukat.

5248/E. 310 845.

*Az OKW főnökének megbízásából
(olvashatatlan aláírás)*

501

Budapest, 1942. július 23.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

1293. sz.

Júl. 20-i, 1686. sz. távirati rendeletre.¹

A miniszterelnök, aki csak tegnapelőtt tért vissza Budapestre, ma délelőtt fogadott. Miután igen barátságosan meghallgatta a kapott utasítás szerinti közléseimet, azt mondta, igen sajnálná, ha a birodalmi külügyminiszter úrban az a benyomás alakult volna ki, mintha a szóban forgó kérdéseket Magyarországon nem kezelnék a szükséges titoktartással. Ez a benyomás nem felelne meg a valóságnak. Abból indul ki, és a birodalmi külügyminiszter úr bizonyára megérti, hogy honvédelmi miniszterét² tájékoztatnia kellett a tárgyalásokról, aki viszont csak nekem, a német követnek tett arra vonatkozóan megjegyzést. Ennek ellenére készséggel megígéri, külön törődik majd azzal, hogy abból a szűk körből, amelynek a tárgyaláson elhangzottakról tudnia kellett, semmi se kerüljön nyilvánosságra, ami egyébként természetes is.

¹ Heszlényi József vezérőrnagy 1942 januárjában vetette fel 100 ezer úgynevezett menekült zsidó kitelepítését. Homlok Sándor berlini katonai attasé jelen iratban említett sürgetésére a német szervek ismételtlen foglalkozni kezdtek az ügygel. Heszlényi javaslatát szerették volna egybekapcsolni az összes magyarországi zsidó deportálásával. Ezért arra az álláspontra helyezkedtek — így akarván befolyásolni a magyar kormányt —, hogy a deportáló apparátus mozgósításának csak akkor lenne értelme, ha a deportálást egyúttal kiterjesztenék az egész magyarországi zsidóságra. — A Heszlényi-ügy iratanyagát lásd *The destruction of Hungarian Jewry. A Documentary Account*. New York 1963. I. köt. 86—103. old.

² Homlok Sándor.

¹ Lásd a 498—1. sz. iratot.

² Bartha Károly.

A miniszterelnök azzal folytatta, közölnie kell, hogy a Führerrel folytatott tárgyalását berlini politikai körökben is láthatóan úgy értelmezték, mint ő. Közvetlenül a vezéri főhadiszállásról visszatérve egy Berlinben élő magyar újságíró jelentését vette kézhez, aki azt írta, arról beszélnek berlini politikai körökben, hogy Németország a háború befejezése után nem állna egy magyar—román *összeütközés* útjába. Azt is közölnie kell, hasonló irányú volt az a beszélgetés, amelyet Weizsäcker államtitkár Sztójay úrral folytatott, és végül, hogy Ciano gróf Rómában nevetve közölte a magyar követtel, gratulál, mert bizonyára nem kétséges a Románia feletti magyar győzelem. Mikor Kállay úr aztán megjegyezte, a Führer igen világosan beszélt, és azt hiszi, jól meg is értette őt, azt válaszoltam, hogy az általam most közölték irányadóak, és a Führer a vele folytatott beszélgetés ennek megfelelő értelmezését kívánja. A miniszterelnök további fejtegetéseit azzal hárítottam el, hogy magam a tárgyalásokon nem vettem részt, és kizárólag a kapott utasításokat tartom irányadóknak, tehát e témának velem folytatandó további tárgyalását nem tartom célravezetőnek.

Jagow

94/105 409—10.

502

Budapest, 1942. július 28.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1316. sz.

Del. 23.

A tárgyalások állásáról az alábbiakban adok rövid áttekintést:

1. Gabonaszállítások. További nyomatékos érveléseim ellenére a miniszterelnök ma közölte, a tavalyi szerződésen és korábbi ígéretein túl semmiféle kötelezettséget sem vállalhat. Ezek szerint az eddigi becslések alapján a hadseregartalékokon kívül semmit sem kapunk. Az a szándékom, a kérdést nyitva hagyom, és biztosítom a német kormány lehetőségét további lépésekre. Az általam kifejtett erős nyomás után, véleményem szerint, a jelenlegi időpontban további lépések sem járnának eredménnyel, mert a magyarok ismételten anyagi képtelenségre hivatkoznak. Azt tartanám helyesnek, ha a kukorica-termés hozamának ismeretében októberben újból felléphetnék.

2. Olajos magvak. A magyarok hajlandók a DRP Moritz-szerződés¹ érvényben tartani, de a bácskai szállítások beszámítását kérik, amit mi továbbra is elutasítunk.

3. Pénzügyi kérdésekben a pénzügyminiszter² hajlandó az egyenleg finanszírozását állami eszközök terhére vállalni, ha német tulajdonban levő részvények eladásával az egyenleget német részről is csökkentjük. A pénzügyminiszter fenti hozzájárulásával kielégítették legfontosabb követelésünket. Rendezetlenek azonban az összes részletkérdések, és még teljesen bizonytalan, hogyan tudunk megegyezni.

4. Többé-kevésbé kielégítően vették figyelembe az egyéb, elsősorban mezőgazdasági természetű szállításokra irányuló német kívánságokat.

¹ Az 1940. október 10-én kötött Jurcsek—Moritz-féle szerződés.

² Reményi-Schneller Lajos.

5. A magyaroknak az előző évhez képest jelentősen csökkentett hadifontosságú német szállításokkal kellett végül is megelégedniük. Nyomatékosan kérték azonban néhány pont újabb tanulmányozását. Erre nézve Del. 19. sz. külön távirati jelentésemre utalok,³ és azonnali sürgönyválaszt kérek. Nem tartom helyesnek, ha a gabonaszállítások kiesése miatt a magyar kívánságokat elutasítjuk, mert egyébként már annyit sem szállítunk Magyarországra, amennyi a német szempontból fontos magyar hadigazdálkodás fenn-tartására szükséges.

6. A népi németek, SS-hozzátartozók, német iskola és német otthon céljait szolgáló különleges átutalások kérdése még nem volt rendezhető, mert ezek előfeltétele az általános pénzügyi probléma megoldása.

7. A számos mellékkérdésből sok elintézhető a mi szempontjainknak megfelelően.

5248/E. 312 884—85.

*Clodius
Jagow*

503

Berlin, 1942. július 30.

A BIRODALMI GAZDASÁGI MINISZTERIUM TÁVIRATA WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK

Semmiképp sem értek egyet Clodius követnek a kliring jövőbeli kialakítására irányuló javaslatával, melyet Del. 26. sz. táviratában terjesztett elő.¹ Eltekintve attól, hogy a jelenlegi 560 millió birodalmi márka német adósság mellett a magyar részről kilátásba helyezett előrefizetéseken kívül felajánlott 500 millió márka összhitel távolról sem elegendő, teljesen elfogadhatatlan az a magyar kívánság, mely ellenszolgáltatásként a német tulajdonban levő magyar értékek kötelező átengedésére irányul. Ez a kívánság legfeljebb 50—60 milliónyi tehermentesítést eredményezne, ugyanakkor viszont a német ipar kényszerkiárusítását jelentené; teljesen érthetetlen, hogy egy szövetséges nemzet ilyen kívánságot hangoztasson az európai háború legsúlyosabb terheit viselő nagynémet birodalommal szemben, és azt, véleményem szerint, a leghatározottabban vissza kell utasítani. Egyébként ez az amerikai gyakorlatra emlékeztető magyar eljárás nem maradna rejtve, hanem iskolát csinálna, melynek eredményeként belátható időn belül hasonló kívánságokkal fordulnának hozzánk más nemzetek is, mint pl. a románok, olaszok vagy akár a semleges külföld, és ha a magyaroknak engedünk, azokat sem utasíthatnánk el. Ezzel azután teljessé válna a német ipar külföldi érdekeltségeinek kiárusítása, amihez — remélem osztja nézetemet — sohasem járulhatunk hozzá. Politikai szempontból is fölöttebb aggályosnak tartom az ilyen értékpapírok átengedését, mert ezzel ellenségeink, véleményem szerint, felbecsülhetetlen propagandaanyagra tennének szert.

Úgy gondolom, további hitelek céljaira teljesen elegendő az a német nyilatkozat, amelyet az 1942. április 23-i, IV. 2. sz. titkos jegyzőkönyv² tartalmaz, és azt a jelenlegi tárgyalásainkon nem léphetjük túl. Annak egyetlen kiterjesztéséhez járulhatnánk hozzá, de csak az összhitelnek legalább egymilliárd birodalmi márkára történt felemelése esetén, hogy ti. a német kormány hajlandó azoknál a részesedéseknél, amelyekhez nem fűződnek

³ Nem találtuk az iratok között.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Az 1942. április 23-i tárgyalással kapcsolatban lásd a 483. sz. iratot.

fontos német érdekek, a tulajdonosokat kényszer alkalmazása nélkül befolyásolni, hogy magyar kívánságra ezeket az értékpapírjaikat eladják. De még ebben az esetben is tűrhetetlennek tartom az erre vonatkozó felszólítást, mert véleményem szerint a magyarok részére teljesen kielégítőnek kell lennie, ha a további hitelek fejében birodalmi kincstári utalványokat szerezhetnek Németországban.

Ha a tervezett alapon a magyarokkal nem érhető el megállapodás, szíveskedjen a tárgyalásokat — tekintettel az ön által is ismert politikai helyzetre — megszakítani. Mindenesetre arra kérem, legyen rá gondja, hogy ne kössenek a magyarokkal olyan megállapodást, amely ellenkezik az itt kifejtett nézeteimmel.

5248/E. 312 908—9.

504

Budapest, 1942. július 31.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES
TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Del. 27.

A budapesti német követség 1942. július 31-én a következőket táviratozza:

I. Gabonaszállítások ügyében, miután ismételten beható tárgyalásokat folytattam a miniszterelnökkel, aki bevonta azokba az érdekelt szakminisztereket, alábbiak szerint egyeztem meg. Tekintettel a háború tartama alatt fennálló rendkívüli viszonyokra, a magyar kormány kijelenti, hogy az 1942—1943-as gabonagazdasági évben bizonyos mennyiségű kenyér- és takarmánygabonát szállít Németországnak, még abban az esetben is, ha azt Németország a korábbi megállapodások alapján nem követelhetné. E külszállítások mennyiségére vonatkozólag kenyérgabonára októberben, takarmánygabonára pedig novemberben fog a német és magyar kormány megállapodni.

E megállapodás keretében az 1942—1943-as gabonagazdasági év folyamán Magyarország mindenképpen havonta kiszállítja Németországba — zab kivételével — a hadsegregtartalék céljára tárolt gabona- és takarmánykészlet $\frac{1}{12}$ részét.

Egyetért a német és magyar kormány abban, hogy Német- és Olaszország részesedési arányát az 1942—1943. évi magyar búza- és takarmánygabona kivitelből — mint ahogy az előző években is történt — a három kormány közös megegyezéssel állapítsa meg.

Fenti megállapodás csak Olaszország hozzájárulása esetén lép életbe. Ezzel kapcsolatban német részről elismerik, hogy más szerződésekből kifolyólag hétezer t kukoricával tartoznak Olaszországnak. A német kormány már közölte az olasz kormányval, a magyar kormány hozzájárulása esetén beleegyezik abba, hogy e hétezer t kukorica a Bácskából kiegészítésként kerüljön szállításra. Amennyiben az olasz kormány ezt az általános megállapodást elfogadja, már a következő, kizárólag Németországnak járó 17 359 t-nyi mennyiség éppen úgy, mint a további szállítások, 60 : 40 arányban oszlanak meg Német- és Olaszország között.

Kifejezésre jut ebben a megállapodásban a tárgyalások megindulása óta részemről követett alapelv, hogy Magyarország, akár saját nélkülözései és áldozatai árán, a korábbi megállapodások határain túlmenően tartozik szállítani. Végleges mennyiségekre most nem lehet megállapodni, mert a terméseredményre vonatkozó adataink kukoricára

egyáltalán nincsenek, bízára pedig hiányosak. Ezért jelen megállapodás a maximuma annak, amit a magyar kormánytól a jelen pillanatban kérni lehetett. A miniszterelnök újból kiemelte annak politikai jelentőségét, hogy hajlandó a hadseregterheléseket rendelkezésünkre bocsátani.

II. Ásványolaj. Ugyanezen az értekezleten közöltem a miniszterelnökkel, feltétlenül ragaszkodunk ahhoz, hogy a harmadik negyedévben további ásványolaj-szállítmányokat kapjunk. Világos, milyen katonai szempontokból van éppen most olajra szükségünk. Keitel vezértábornagynak a magyar vezérkari főnöklőz intézett levele értelmében,¹ melynek céljáról az itt járt Becker tábornok tájékoztatott, a hadseregterhelésből tízezer t ásványolajat kértem, további kilencezer t-t pedig a termelésfokozásból és a polgári fogyasztás korlátozásából. Bár szívósan ragaszkodtam követelésemhez, a honvédelmi miniszter azzal az indoklással utasított el, hogy a honvédség csak egyhavi tartalékkal rendelkezik. A miniszterelnök most mégis megígérte, mindenesetre kapunk bizonyos mennyiségű kiegészítést, és annak mértékét a haditanács e célra összehívott ülése után közli velem.

III. Pénzügyi kérdésben, ugyancsak részünkről kifejtett erős nyomásra, a következőkben állapodtunk meg:

1. 100 millió kamatmentes klíringelőleg továbbra fennmarad.
2. 200 millió klíringelőleg 4 és fél %-os kamattal fennmarad.
3. Magyar pénzügyminiszter a klíringegyenlegből 250 milliót átvállal.

Ez az összeg ezzel kiesik a klíringből, és azt a pénzügyminiszter nem kéri majd más célokra, mert azzal csökkentené a klíringbe befolyó pengőösszegeket. A pénzügyminiszternek ezt az összeget bankoknál és a Nemzeti Banknál pengőben kell lefedeznie, és ennek az összegnek 4 %-os kamataát kell előteremtenie.

Minthogy a magyar kormány végül is elfogadta álláspontunkat, miszerint a klíringfinanszírozás közös német—magyar ügy, megállapodtunk, hogy a 250 millió kamatterhét Német- és Magyarország fele-fele arányban viseli. Németország nem utalja át a kamatokat klíringben, hanem annak összegét a tőkéhez csatolja.

4. A magyar kormány kötelezőleg vállalja, gondoskodik róla, hogy a magyar exportőrök németországi kivitelét a magyar bankok további 100 millió birodalmi márka ellenérték erejéig finanszírozzák.

5. A magyar kormány a klíring azonnali tehermentesítését alábbi fizetéseivel segíti elő:

- a) 70 milliót már szállított hadianyagért,
- b) 71 millió birodalmi márkát a magyar értékpapírok (Caisse Commune értékek, budapesti városi kölcsön stb.) megszerzésére,
- c) 30 millió birodalmi márkát a hajdani Jugoszláviára vonatkozó pénzügyi vita keretében,
- d) ma még meg nem határozható összeget német tulajdonban levő magyar részvények és vagyonértékek visszavásárlására.

6. A német kormány kötelezőleg vállalja, gondoskodik, hogy a német tulajdonban levő magyar részvények és érdekeltségek visszavásárlásának összege, mely a magyarok részéről benyújtott lista szerint kb. 180 millió birodalmi márkát tenne ki, jelentős tételt képezzen. A magyarok abból indulnak ki, hogy a visszavásárlásból kb. 100 millió birodalmi márka különösebb nehézségek nélkül folyósítható lesz.

IV. A fentebbi III. fejezethez megjegyzendő:

¹ A levél nem ismeretes.

Jelen megállapodás alapján további fizetési lehetőségeink nyílnak. 350 millió birodalmi márkát jelentenek a magyarok által vállalt finanszírozások és 170 millió birodalmi márka jut értékpapír-eladásokra és előrefizetésekre. Ezt növeli még a részvények visszavásárlása. A klíringfinanszírozás ezzel, még a legkedvezőtlenebb fejlemények esetén is, ez év végéig biztosítva van.

A 200 millió után továbbra is fizetendő 4 és fél%-os kamattétel végül is előnyös, mert a 250 millió után, amit a pénzügyminiszter átvállalt, csak 2% terhel bennünket, és főleg az igen lényeges, hogy Magyarország, a kamatok fizetésével egyértelműen elismerte a klíringfinanszírozás közös kötelezettségét, és Németország a kamatokat nem fizeti ki ténylegesen, hanem azt a tőkéhez csatolja.

Elkerülhetetlen volt, hogy a részvények visszavásárlásában a német kormány pozitív közreműködését megígérjük, mert a magyarok — nem egészen alaptalanul — ebben az akcióban látják az áruszállításokon túl az egyenleg csökkentésére irányuló egyetlen tényleges német hozzájárulást. Ezenkívül az áprilisban kötött megállapodás óta a tapasztalatok azt bizonyították, hogy a részvények visszavásárlására irányuló próbálkozásoktól, német hivatalos szerv támogatása nélkül, jóformán semmi eredmény sem várható. Nem vállaltuk azonban a német nyilatkozatban, hogy a részvényekre vonatkozóan felhívást bocsátunk ki, és fenntartottuk magunknak, milyen módon befolyásoljuk azok tulajdonosait. Nem vállaltunk továbbá a visszavásárlások lehetővé tételére előre meghatározott összeget, mert ma még nem lehet biztosan felmérni, hogy a magyar listában felsorolt mely értékek adhatók el anélkül, hogy a magyar gazdasággal összefonódott alapvető irányvonalunkat azzal zavarnánk. Világosan tudtára adtam a magyar kormánynak, hogy e tranzakció keretében nem adunk el olyan vagyoneértékeket, amelyeknek erre az összefonódottságra jelentőségük van, tehát pl. nyersanyag-előfordulások tulajdonjogát vagy azokban való részesedést, bankokat stb.

V. Miniszterelnök és az érdekelt miniszterek ismételten hangsúlyozták, ha a függőben levő fontosabb kérdéseket az itt tervezett módon rendezik Németországgal, az Magyarországra súlyos terhet ró; ennek felelősségét a magyar kormány csak azért vállalja, mert a miniszterelnök úgy gondolja, hogy arra politikai okok kényszerítik. A miniszterelnök egyben igen komolyan hangoztatta csalódását, hogy a tárgyalásokon a hadianyagszállításról folytatott megbeszélés pozitív eredmény nélkül zárult, és nemcsak a nyersanyagszállításra irányuló további magyar kívánságokat utasítottuk el, hanem a korábbi német nyersanyagszállításokat is jelentősen csökkentettük.

VI. Aláírásra holnap délben kerül sor. Ezért azonnali távirati vagy távbeszélő igazolást kérek, hogy a birodalmi Gazdaságügyi Minisztérium, amely a részvényeladással vállalt kötelezettségeinkről szó szerinti tájékoztatást kért, a most tervezett szövegezéssel egyetért-e.

*Clodius
Jagow*

5248/E. 312 928—29.

Budapest, 1942. július 31.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES
TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

1353. sz.

Del. 30.

Mai Del. 27. táv. jelentéshez csatoltan.¹

Bartha honvédelmi miniszter most közölte, hogy a tervbe vett haditanácsot tegnap a miniszterelnök elnökletével megtartották. Kállay miniszterelnök a nekem politikai okokból tett ígéretére hivatkozva ragaszkodott ahhoz, hogy az általam további ásványolaj-szállításra előadott német követelést a teljesítőképesség legszélső határáig teljesíteni kell. Erre a haditanács úgy döntött, hogy a nyomós katonai és gazdasági aggályok háttérbeszorításával 6000 t repülőbenzint és 1200 t gépkocsibenzint bocsát a katonai tartalékból azonnal rendelkezésünkre. Bartha miniszter hozzáfűzte, tisztí becsületszavát adja, hogy a teljes magyar tartalék csak 7000 t repülő- és 5600 t gépkocsibenzin volt. Tehát az utolsó repülőbenzin-tartalék $\frac{6}{7}$ és az utolsó gépkocsibenzin-tartalék kereken $\frac{1}{4}$ részét bocsátotta pótlólag rendelkezésünkre a keleti offenzíva céljára. Elvárja, hogy a keleti nagy támadás befejezése után Németország szükség esetén ezt a mennyiséget visszaadja Magyarországnak vagy a későbbi magyar szállításokba betudja. Ezt megígértem a honvédelmi miniszternek.

Magyarország ezenkívül a polgári fogyasztás korlátozásából származó megtakarításából a folyó negyedévben további 3000 t ásványolajat szállít Németországnak. Így tehát a magyar hadsereg tartalékainak igénybevételével a harmadik negyedévben elértük több mint 10 ezer t ásványolaj azonnali pótlólagos szállítását. Minthogy a honvédelmi miniszter e szállítások teljesítését több ízben megtagadta, ez az eredmény kizárólag a miniszterelnökkel folytatott politikai megbeszéléseimre vezethető vissza. Ezt az eredményt a leggyorsabban jelentem, mert Keitel vezértábornagy jelenlétemben — mint azt táviratilag már jelentettem² — ebben a kérdésben írásban fordult a magyar vezérkari főnökhöz.³ Felteszem tehát, hogy most már a magyar vezérkari főnök közvetlenül is értesíti Keitel vezértábornagyot, és ezért szeretném biztosítani — minthogy politikai tárgyalás eredményéről van szó —, hogy arról a Führernek elsőként a birodalmi külügyminiszter úr tegyen jelentést.

*Clodius
Jagow*

5248/469 061—63.

¹ Lásd az 504. sz. iratot.² Lásd az 504. sz. irat 1. jegyzetét.³ Szombathelyi Ferenc.

SCHELLENBERGNEK, A BIZTONSÁGI HIVATAL OSZTÁLYVEZETŐJÉNEK
ÁTIRATA LUTHER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTESHEZ

Mélyen tisztelt államtitkár-helyettes úr!

A mellékelt jelentés¹ annak a tárgyalásnak a tartalmával foglalkozik, amelyet kihallgatása alkalmával egy magyar gazdasági szakember² folytatott Horthy kormányzóval a zsidók magyarországi befolyásának megszüntetéséről.

2090/H/452 385.

Heil Hitler!

Hívé

Schellenberg s. k.

506—1

Melléklet

HORTHY KORMÁNYZÓ MAGATARTÁSA A ZSIDÓKÉRDÉSBEN

Egy magyar gazdasági szakember kormányzói kihallgatása kapcsán — ahol a zsidó pénzügyi és gazdasági befolyás megszüntetésének kérdését tárgyalták — megmutatkozott, hogy Horthy a vezető és befolyásos zsidók mellett áll. Reményi-Schneller magyar pénzügyminiszter a magyarországi zsidó tőke kisajátítására javaslatokat dolgozott ki, és azokat a kormányzó elé terjesztette. A kormányzónak az az álláspontja, hogy a kis, Galíciából származó és bevándorolt zsidókat feltétlenül ki kell kapcsolni, de akik tudományos téren, Magyarország iparosítása és a pénzügyek terén az országban érdemeket szereztek, azok jó hazafiaknak tekintendők, és azokhoz nyúlni nem szabad. Nem tűri, hogy olyan embereket, akik nemességet kaptak vagy akiket titkos tanácsossá, gazdasági, pénzügyi, kormány-, vagy kormányfőtanácsossá, főrendiházi taggá vagy egyetemi tanárrá nevezett ki, most a többi zsidóval egy kalap alá kerüljenek. Éppen ezeknek a zsidóknak köszönheti Magyarország az utóbbi évtizedek nagy gazdasági fellendülését, és elutasítja mindazt, aminek — mint pl. zsidó vagyon kártalanítás nélküli kisajátításának — rablás jellege van. Vezérfonalként azt hangsúlyozta a kormányzó, az összes törvényes intézkedésekben arra kell figyelemmel lenni, hogy a zsidó vagyon ne kerüljön ki az országból, hanem a zsidó tőke és értékek beözlésének az utóbbi években megindult folyamatát elősegítsük. A zsidóknak — népgazdasági szempontból tekintve — hasznot kell hozniuk Magyarország részére, de emellett a zsidók befolyásának gátat kell vetni, és a földtulajdont messzemenően zsidótlanítani kell; a zsidó nagyvagyonokat hasznosítsa úgy az állam, hogy azok állami szempontok szerint dolgozzanak és a zsidók ezért arányos százalékot kapjanak, amely 4%-os alapon igazságos és méltányos.

A kihallgatás végén Horthy kijelentette, nem ért egyet azzal, hogy a szegény kis-zsidók munkasalakulatokban Ukrajnába kerüljenek, mert Magyarország ezzel munkacserét veszít. Az a véleménye, hogy ezeket a zsidó munkasalakulatokat népgazdaságilag fontos célokra Magyarország területén kell felhasználni.

¹ Lásd az 506—1. sz. iratot.

² Reményi-Schneller Lajos.

A kormányzó fenti kijelentései után a magyar gazdasági vezető arra kapott megbízást, dolgozzon ki e kívánságoknak és irányelveknek megfelelő szakvéleményt, miként lehetne a magyarországi zsidó tőkét állami újjáépítés céljaira hasznosítani, anélkül, hogy a zsidók, vagyonuk elvesztésétől tartva, pénzüket és értékeiket külföldre menekítsék.

2090/H/452 386—87.

507

Budapest, 1942. augusztus

FELJEGYZÉS AZ 1942-1943-AS GAZDASÁGI ÉVRE VONATKOZÓ NÉMET-MAGYAR KORMÁNYTÁRGYALÁSOK EREDMÉNYEIRŐL

A német—magyar kormánybizottságok az augusztus 1-én befejezett tárgyalásaikon megállapodtak az 1942—1943-as gazdasági év programjában. Az élelmiszer- és ásványolaj-szállítások, valamint a fizetési forgalom szabályozása voltak a leglényegesebb kérdések.

1. A korábbi magyar területekről az elmúlt évben nem kaptunk sem búzát, sem kukoricát. Félő, hogy a jelenlegi terméskilátások, a mozgósítás okozta többletszükséglet és Észak-Erdélynek juttatott kiegészítés folytán ugyanez várható a következő gazdasági évben is. Megfelelő politikai nyomással sikerült végül is a magyar miniszterelnök ígérését megszerezni, hogy feltétlenül kapunk bizonyos mennyiségű kenyér- és takarmánygabonát. A vonatkozó megállapodásokat búzára októberben, kukoricára novemberben kötjük meg. Már most megegyeztünk, hogy a hadsereg részére tartalékolt 100 ezer t-t 12 havi részletben szállítják nekünk. A Bácska tekintetében, ahonnan tavaly 340 ezer t kenyérgabonát kaptunk, többet, mint bármely más délkelet-európai országból, érvényben marad az 1941. május 8-i szerződés,¹ amelynek értelmében a Bácska mezőgazdasági termékeinek minden feleslegét Németországba és Olaszországba kell szállítani.

Tavalyi szinten történik az állatok szállítása (56 ezer szarvasmarha, 100 ezer sertés, 50 ezer juh, 10 ezer t tojás), valamint a gyümölcs- és főzelékszállítás (21 millió birodalmi márka).

Végül biztosítottuk a hadifontosságú nyersanyagok felemelt mennyiségének beszerzését. Magyarország többek között 1 millió t bauxitot, 24 ezer t magnezitot és mangáncet szállít. Az 1942. harmadik negyedévi ásványolaj-szállításra 70 ezer t-ban állapodtunk meg. A miniszterelnök személyes közbelépésére 1942 harmadik negyedére további 6000 t repülőbenzin (a magyar készlet $\frac{2}{3}$ része) és 1200 t benzin (a magyar hadsereg-tartalék $\frac{1}{4}$ része), valamint a polgári fogyasztásban megtakarított 3000 t benzin szállítását sikerült elérni.

Saját háborús szükségleteink miatt a magyaroknak csökkentett német szállításokba kellett belenyugodniuk, így a havi 18 ezer t vaskontingensnek egyelőre csak $\frac{2}{3}$ része kerül leszállításra. Cellulózban a szállítások 41 ezer t-ról 14 ezer t-ra csökkennek. A szerződés szerinti 1,2 millió t kőszén és 500 ezer t kokszt szállítása szintén csak csökkentett mennyiségben történhet.

2. Fizetési forgalmunk Magyarországgal passzív, az áruforgalomban 100 millió birodalmi

¹ Lásd a 398. sz. iratot.

dalmi márka passzívumra számíthatunk, amihez még különféle fizetési kötelezettség járul szállításokért, gyermekek vidéki tartózkodásáért, népi német szervezetek szükségleteire stb.; különösen fontosak jelenleg a katonai pénzügyi kötelezettségek, azok között elsősorban a hadianyaggyártás-áttelepitések. Németország klíringadósságát mindez a tavalyi 44 millióról 450 millió birodalmi márkára növelte. Számítani kell arra, hogy a következő gazdasági évben előreláthatólag további 800 millió birodalmi márkával emelkedik az adósság. Érthető, hogy a Budapesten szükséges összegek kifizetésének biztosítására irányuló kérésünk a magyar szakreszortoknál először ellenállásba ütközött, mert a magyar árszínvonal már eddig is jelentős emelkedése mellett további inflációs hatástól kell tartani. Tárgyalásaink során elértük, hogy a jelenlegi egyenlegen felül további 370 millió birodalmi márkával emelkedhet klíringtartozásunk, és így ez év végéig fedeztük szükségleteinket. A következő év első felévére vonatkozóan decemberben újabb tárgyalásokat kell folytatni.

5248/E. 313 066—068.

508

Berlin, 1942. augusztus¹

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

Hivatkozás: júl. 23., 868. sz. távirat.²

Megjegyzés: A közlemény alapja az a tájékoztató, melyet dr. Dietrich, a Közép-európai Gazdasági Napok ügyvezetője távbeszélőn közölt.

Július elején Woermann prof., a Közép-európai Gazdasági Napok mezőgazdasági tanácsának elnöke, a tanács néhány tagjával a birodalmi Közellátási- és Mezőgazdasági Minisztérium kívánságára Budapestre utazott, hogy ott a terméskilátásokat feltűnés nélkül tanulmányozza. Hogy az utazás valódi célját álcázzák, azt a Közép-európai Gazdasági Napok és annak magyarországi csoportja részéről úgy állították be, mintha az utazás a magyar csoport meghívására történt volna. Ugyanakkor a KGN, a birodalmi Közellátási és Mezőgazdasági Minisztérium hozzájárulásával közölte, hogy hajlandó magyar mezőgazdászokat németországi viszontlátogatásra meghívni. Tervbe vették, hogy erre meghívják gróf Teleki Mihályt, a KGN magyarországi csoportja mezőgazdasági tanácsának elnökét, a korábbi magyar földművelésügyi minisztert és a tanács néhány tagját. Ezek közé tartozna Albrecht főherceg is, aki a német urak látogatását hatékonyan elősegítette. A tervek szerint ez az utazás július 25—augusztus 1. között bonyolódott volna le. Abban részt vett volna gróf Teleki és Albrecht főherceg mellett Fabinyi volt pénzügyminiszter és hat kísérő. E kilenc személy közül Albrecht főherceg és Fabinyi pénzügyminiszter elálltak az utazástól. Nem ismeretes a KGN előtt, milyen okok indították Albrecht főherceget arra, hogy az utazásban való részvételét lemondja.

Minthogy az utazás lebonyolítását eddig még nem engedélyezték, július 23-án közölték a KGN-nel, számolni kell azzal, hogy a meghívásra tervbe vett július 25-i időpont nem

¹ Pontos dátum nem található az iraton.

² Nem találtuk az iratok között.

lesz betartható. A KGN ezért értesítette magyarországi csoportját, hogy a beutazási engedélyek nem várhatók a kitűzött határidőre, és ezért a tanulmányútra csak egy később megállapítandó időpontban kerülhet sor. Erre vonatkozólag dr. Dietrich, a KGN ügyvezetője, távbeszélőn történt érdeklődésünkre közölte, hogy tekintettel az ilyen tanulmányút előkészítéséhez szükséges intézkedésekre, a most elhalasztott utazás nem bonyolítható le minden további nélkül egy későbbi időpontban, mert azt újból meg kellene szervezni; hálás lenne elvi döntésért, számíthat-e a KGN arra, hogy az utazás lebonyolítását későbbi időpontban engedélyezik.

Nem érintve most a KGN tevékenységének külön tanulmányozandó kérdését, tekintettel a meghívás előzményeire, politikai szempontból az utazás ellen nem merül fel aggály.

Weizsäcker

94/105 413—15.

509

Berlin, 1942. augusztus 6.

FELJEGYZÉS A NÉMET KORMÁNY ÁLLÁSPONTJÁRÓL SZTÓJAY KÖVET ESETLEGES KÜLÜGYMINISZTERI KINEVEZÉSÉRŐL

Bárdossy magyar miniszterelnök érdeklődésére, hogy Sztójay úr személye megfelelne-e nekünk külügyminiszternek, Jagow urat annak idején utasítottuk,¹ hogy amennyiben Kállay úr ebben a kérdésben véleményünk felől érdeklődne, közölje, nem szívesen foglalnánk állást a magyar kabinet összetételét illetően. Biztosak vagyunk azonban abban, hogy a magyar kormány döntésében teljes mértékben figyelemmel lesz az országaink között fennálló baráti kapcsolatokra.

94/105 509.

510

Budapest, 1942. augusztus 18.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1476. sz.

Aug. 14-i, 1886. sz. távirati rendelkezésre.¹

Tegnap délután utasítás szerint értesítettem Funk birodalmi miniszter tervbe vett látogatásáról a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetőjét,² aki jelenleg a külügyminiszter állandó helyettesét³ képviseli. Megígérte, hogy haladéktalanul összeköt-

¹ Nem tisztázható, hogy Bárdossy mikor vetette fel ezt a javaslatot. A Jagownak küldött utasítást nem találtuk az iratok között.

² Nem találtuk az iratok között. Funk utazásával kapcsolatban lásd a 499. sz. iratot.

³ Szentmiklósy Andor.

³ Ghyczy Jenő.

tetésbe lép az illetékes részoratokkal, és azonnal értesít engem. Mellesleg megjegyezte, hogy a javasolt időpont esetleg nem lesz megfelelő, mert a miniszterelnök szeptember első felében Rómába szándékozik utazni. (Ehhez azonban f. hó 15-i, 1905. sz. távirati rendelkezésre hivatkozom.)⁴

Jagow

94/105 552.

511

Berlin, 1942. augusztus 21.

**ERDMANNSDORFF KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-
HELYETTES FELJEGYZÉSE RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ**

A magyar követség megküldte az augusztus 17-i másolatban mellékelt szóbeli jegyzéket,¹ amely arra tesz javaslatot, hogy a Kárpát-gerincen húzódó és jelenleg a galíciai kormányzósághoz tartozó határsáv átengedéséről folytatott tárgyalásokat rekesszük be, és a kérdés további tárgyalását a háború végéig halasszunk el.

Legutóbb egy magyar küldöttséggel Berlinben folytatott tárgyalások során kitűnt, hogy a határhelyesbítés egyoldalúan a Honvédelmi Minisztérium kívánsága, és lényegében abból az aggodalomból fakadt, hogy Németország a Kárpátoktól északra ukrán államot létesít.² Magyar részről azután kijelentették, hogy miután ez a terület katonailag továbbra is Németország birtokában marad, tárgyalanná vált a magyar határ megerősítésére irányuló kívánsága. Feltűnő volt a nagyfokú tartózkodás, melyet e kérdés tárgyalása alatt magyar politikai részről, így a követség részéről is tanúsítottak. Német részről nem gyakoroltak a magyar küldöttségre semmiféle nyomást, inkább ismételten hangsúlyozták, hogy az új határvonal tárgyalásánál egyedül a vezéri főhadiszálláson hozott döntés mérvadó. Szükségessé vált azonban azokat a nagy horderejű gazdasági szempontokat felsorakoztatni, amelyek abból adódnak, hogy a Magyarországnak ígért Kárpát-gerincen dől el az egész galíciai síkság vízgazdálkodása. A lengyel és a szovjet uralom idején folytatott rablógazdálkodás annyira tönkretette a Kárpátok csúcsainak erdőállományát, hogy elkarsztosodás és növekvő árvízveszély lépett fel; ezért ezt a területet csak abban az esetben lehet átadni, ha biztosítják, hogy német szempontok szerint megvalósítják a Kárpátokban a víz- és erdőgazdálkodási feladatokat. A részletekre vonatkozóan legyen szabad a bizottsági tárgyalásokról készült, 1. sz. alatt csatolt feljegyzésre utalni.³ A tárgyalások elhalasztása a háború végére egyaránt megfelel a galíciai német közigazgatás és hadigazdálkodás érdekeinek is.

Erdmannsdorff s. k.

94/105 564—65.

⁴ Nem találtuk az iratok között.

¹ Lásd az 511—1. sz. iratot.

² Lásd a 485—2. sz. iratot.

³ Lásd az 511—2. sz. iratot.

Berlin, 1942. augusztus 17.

A BERLINI MAGYAR KÖVETSÉG SZÓBELI JEGYZÉKE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

835/B.

A Pol. IV. (Grenz), 1435. I. jelű szóbeli jegyzék értelmében¹ az 1942. április 22-től f. év június közepéig Berlinben folytatott magyar—német tárgyaláson német részről olyan körülményekre mutattak rá, amelyek a magyar javaslat előterjesztése idején nem voltak ismertek, és azok nagyon megnehezítenék a szóban forgó dél-galíciai terület átvételét a háború alatt.

A magyar királyi követség, utasítása szerint, tisztelettel a Külügyminisztérium szíves tudomására hozza, hogy a magyar királyi kormány — tekintettel a körülményekre — a Führer és birodalmi kancellár őexcellenciája döntésén alapuló ez irányú jogainak fenntartásával javasolja, hogy a kérdés további tárgyalására, illetőleg e terület átvételére csak a háború befejezése után kerüljön sor.²

94/105 566.

Berlin, 1942. június 12.

FELJEGYZÉS A GALÍCIAI PEREMVIDÉK HATÁRÁNAK ÁTHELYEZÉSÉRŐL FOLYTATOTT MAGYAR-NÉMET BIZOTTSÁGI TÁRGYALÁSOKRÓL

A birodalmi kormány meghívására 1942. június 7-én Medvey altábornagy őexcellenciája vezetésével magyar küldöttség érkezett Berlinbe. Hétfőn, június 8-án délelőtt, a tárgyalás anyagáról szűkebb körben folytatott megbeszélés után, ugyanaznap délutánján tartotta a magyar—német bizottság első ülését a Külügyminisztérium birodalmi tanácstermében. Ott nagyvonalakban tárgyalták a határáthelyezéssel kapcsolatos kérdéseket.

A magyar küldöttség kijelentette, az a feladata, hogy a német küldöttséggel egyetértésben meghatározzák a magyar csapatok által hadászati okokból megszállásra kerülő terület határát. Német részről kijelentették, hogy ezen a területen nem érvényesítenek német katonai szempontokat. Részletesen kifejtették azonban a Kárpát-gerinc gazda-

¹ A jegyzéket nem találtuk az iratok között.

² A jegyzék annak az óvatos politikának eredménye, amelyet Kállay miniszterelnök ebben a kérdésben kezdettől fogva igyekezett megvalósítani. Az 1942 áprilisi német—magyar határbizottsági tárgyalások előtt álláspontját a határmódosítással kapcsolatban a következőkben összegezte: „Hangsúlyozni kívánom, hogy a berlini megbeszélések alapján teendő intézkedéseknek kizárólag a *katonai megszállás* és nem a területi átcsatolás jellegét kívánom adni, és ezért minden olyan törvényhozási vagy közigazgatási intézkedést mellőzendőnek tartok, amely annexió jellegével bírhatna. Elsőrendű politikai érdeknek tartom ugyanis azt, hogy a háború alatti területgyarapodás kizárólag saját, volt területeinkre irányult. Nem tartanám célszerűnek, ha erről az elvi alapról most letérnénk, mert ezt adott esetben ellennünk is fordíthatnák és esetleg a területi kompenzáció útjára kényszeríthetnének.” — OL Küm. Szent-Iványi-kézirat.

sági jelentőségét a galíciai síksággal kapcsolatban. A magyar küldöttség kívánságára ezeket a fejtegetéseket írásba foglalták (jelen irat 1. sz. melléklete).¹ Ezt a feljegyzést a június 10-i második ülésen felolvasták. Egyidejűleg feljegyzés készült a határbizottság munkálatainak a tárgyalásokon elhangzott javaslatok szerinti kialakítására. (Jelen irat 2. sz. melléklete.)² A 2. sz. mellékletben vázolt munkamódszerek tekintetében a két bizottság között teljes elvi egyetértés jött létre.

A június 10-i ülésen a magyar küldöttség olyan 1 : 200 000 léptékű térképet adott át, amelyen a vezéri főhadiszálláson tartott tanácskozások céljaira az eredeti helyzetet feltüntető kékszerű vonal mellett egy piros vonal is látható, amely csekély eltérésekkel, helyesebben követi a fennálló közigazgatási- és birtokhatárokat, valamint a gazdasági adottságokat. A német bizottság vállalta, hogy ezt a határkijelölési javaslatot a következő összejövetelig tanulmányozni fogja. Megállapították azonban, hogy német részről az 1. sz. melléklet szerinti, főként víz- és erdőgazdasági okokból előadott szempontokat a magyar küldöttség javaslatában még nem vehette figyelembe. Tekintettel arra, hogy a magyar küldöttség az általa képviselendő katonai szempontoknak megfelelően kizárólag katonákból áll, német részről viszont túlnyomóan gazdasági kérdéseket kívánnak megoldani, a magyar küldöttség indítva érzi magát, hogy további utasításokért felettes hatóságához forduljon. Elhatározták, hogy a legközelebbi ülést, a két kormány által később megállapítandó közeli időpontban tartják, ugyancsak Berlinben.

A magyar küldöttség a június 10-i ülésen még azt javasolta, hogy a Pop-Ivanon levő meteorológiai időjárásmegfigyelő állomást azonnal bocsássák a magyar honvédség meteorológiai szolgálata rendelkezésére. A német küldöttség, az érdekelt német hatóságoktól kapott felhatalmazása alapján, a kívánsághoz hozzájárult azzal a megszorítással, hogy a repülő-meteorológiai állomás használati joga a háború tartamára korlátlanul illeti ugyan a magyar honvédséget, de ez nem érinti a terület felségjogának később eldöntendő kérdését. Az állomás személyzete a magyar küldöttség közlése szerint négy-öt főből állna, akiknek odabocsátására a főkormányzó³ a szükséges rendelkezéseket kiadta. Magyar részről az állomás elfoglalása tehát azonnal végrehajtható.

A német küldöttség nevében:

Kamphoeven s. k.
előadó, követségi tanácsos

A magyar küldöttség nevében:

Medvey s. k.
altábornagy

94/105 567—68—76.

¹ Lásd az 511—3. sz. iratot.

² A 2. sz. melléklet a határbizottság munkamódszerét szabja meg.

³ Hans Frank.

FELJEGYZÉS A KÁRPÁT-HATÁR ÁTHELYEZÉSÉRŐL FOLYTATOTT NÉMET—MAGYAR BIZOTTSÁGI TÁRGYALÁSOKKAL KAPCSOLATBAN

1. sz. melléklet

Medvey altábornagy őexcellenciája, a Kárpát-határ rendezésére alakított központi határbizottság magyar küldöttségének vezetője, a bizottság 1942. június 8-án Berlinben tartott első ülésén azt javasolta, hogy álláspontunk ismertetésére adjunk a magyar küldötteknek a tárgyaláson elhangzottak alapján készített írásbeli összefoglalót.

A javaslatnak azzal a megszorítással adunk helyet, hogy jelenleg csak ideiglenes álláspontunkat közölhetjük. Minthogy a helyszíni viszonyokat még nem vizsgáltuk meg, az itt előadottak nem tekinthetők sem átfogóknak, sem véglegeseknek.

A tárgyalás anyagát képező új határ megállapítása azt jelenti, hogy eltérünk egy valóságos, a vidék adottságainak tökéletesen megfelelő határtól, amely teljes 250 km-nyi hosszában a Kárpát-gerincen, a Duna és Dnyeszter vízválasztó vonalán húzódik, és 1000 év óta lényegében változatlan. Ez a határ jelenleg többnyire a Kárpátok sík és kopár havasi csúcsain — magassága folytán majdnem teljesen lakatlan területen — húzódik. Ezáltal viszonylag könnyen áttekinthető. Jelenleg öt átkelőhely van a határon.

A bizottságnak most az a feladata, hogy ezt a határt észak felé helyezze át, és a vízválasztót alkotó, az egész vidéket uraló csúcsokról levigye alacsonyabb hegyekre és völgyekbe. E völgyek a határral ellentétben nem nyugat-keleti irányúak, hanem végig dél-északi irányban követik a vízválasztótól északnak futó vízfolyásokat. Az új határ ilyenformán sűrű erdőségekből számos mély völgybe ereszkedne le, hogy onnan megint hegykúpokra és magaslatokra kússzon fel. Nem lesz áttekinthető, átvág sok folyómedret, utat és vasútvonalat, és főként az észak-déli irányban haladó — szárnyvonalak feladatát betöltő — erdei vasútvonalakat szeli ketté középen. Mindez súlyosan érinti a galíciai terület 170 év óta természetesen fejlődő gazdasági struktúráját.

További tényként megállapítandó, hogy az új határ — az eddigivel szemben — sok helyen helységeken halad keresztül és a jelenlegi öt határátkelőhely tízszeresét teszi szűkségessé.

Már e néhány megállapításból is látható, milyen rendkívüli nehézségekkel jár, hogy az új határ kijelölésére olyan megoldást találjunk, amely mind a gazdasági követelményeket, mind a határőrzés szempontjait kielégíti.

A német birodalom szempontjából nagy jelentősége van e terület fagazdagságának, melyet intenzív módszerekkel nagy mennyiségben termel ki a szövetséges nemzetek keleten harcoló hadseregei szükségleteinek fedezésére (a Kárpátok keleten, és pedig egészen az Urálig az utolsó nagy értékű erdőség); de ugyanakkor igen fontos a *galíciai terület gazdasági és termelőképességének fenntartása, illetve jelentős fokozása.*

Ilyen értelemben kell a határmódosítással felmerülő döntő kérdésekkel a továbbiakban foglalkozni.

A határ megváltoztatása a határterület sajátosságai és fekvése folytán a birodalom szempontjából rendkívüli figyelmet igénylő beavatkozás, és nem csupán egy alapjában véve érdektelen, néhány ezer km-nyi határmódosítás. Röviden összefoglalva:

Ez a határvidék a nyugatról keletre, a déli határtól a Dnyeszterig elterülő galíciai térség vízgazdálkodásának központja. Ott dől el e tágas és termékeny terület gazdaságának sorsa.

Néhány adat ehhez: sűrű erdőségei és felhőkbe ütköző magas hegycsúcsai következ-

tében a Kárpátok egész Galicia legcsapadékosabb vidéke. A csapadékot a Kárpátok előterén keresztül számos folyó és patak vezeti le a Dnyeszter lapály sík vidékére. Már egy pillantás a térképre is elárulja, hogy Galicia Európának vízben leggazdagabb vidékei közé tartozik. Ezek a folyók a termékenység áldását vagy hirtelen természeti szerencsétlenségek csapásait hordozzák.

A Kárpátok előterében a már szinte törvényszerűvé vált, évente ismétlődő áradások katasztrofális méreteit érzékeltetik az utóbbi évek statisztikai adatai, melyek szerint az árvíz évi 100 millió zloty kárt okoz. A német közigazgatás is keserves tapasztalatokat szerzett ezen a vidéken. Az 1941. évi katasztrofális őszi árvíz a Kárpátok előterében több mint száz hidat sodort el, eltorlaszolt sok összekötő utat, és a tengerszerű áradás megsemmisítette az 1941. évi értékes aratás tekintélyes részét.

A katasztrófa olyan súlyos volt, hogy annak következményeit, bár a hadigazdálkodás rovására hatalmas apparátust mozgósítottunk, a mai napig sem sikerült megszüntetnünk. Súlyosan károsodott ezzel hadigazdálkodásunk és az arcvonat utánpótlási helyzete. Ezt a Kárpátok egész előterében rendszeresen ismétlődő katasztrófát a *Kárpátok északi lejtőjén*, tehát a *tárgyalás anyagát képező határvidéken* tapasztalható helytelen erdőtelepítés és vízi építkezés okozza. Évtizedeken át, főként azonban az utóbbi 20 évben, nagy fairtás folyt itt anélkül, hogy csak valamennyire is kielégítő fatelepítés is járt volna nyomában. Jóformán az Osztrák—Magyar Monarchia megszűnte óta nem végeztek itt vízi építési munkákat, elsősorban hegyi patakok elrekesztését és parterősítést. Az utóbbi két évben a szovjet rablógazdálkodása és a szokásos állagmegóvó rendszabályok teljes elhanyagolása tönkretették e területet. Ehhez mértek a következmények is.

Hiányzik az erdő, melynek fái, bokrai és mohás talaja a csapadékot szivacszerűen felfogná, és azt lassan a vizekhez továbbítaná. A gyakran hirtelen zárporeső alakjában érkező csapadék így akadálytalanul zúdul a völgybe. Kis erekből rohanó hegyi patakok, patakokból zúgó folyók lesznek. Hidak és utak mennek tönkre, árvíz lepi el a termékeny földeket, amely elsuvad és pusztává válik. A víz hatalmas területet rabol el a mezőgazdaságtól.

További rendkívül súlyos következmény, hogy a vízmosság lehordja a humuszt a lejtőről, és így elkarsztosodik az egykori erdők talaja. Ez a jelenség fokozott mértékben megnehezíti a szükségessé vált erdőtelepítést, és növeli a víz gyors alázúdulását.

Bár e veszés jelenségek a *határvidéken keletkeznek*, nem annyira azt, mint inkább a *Dnyeszter középső és alsó folyásáig terjedő előtérseget sújtják*. Így válik a galíciai határvidék európai jelentőségű inséges vidékké.

Ezen a helyzeten csak átfogó és nagyvonalú intézkedésekkel lehet segíteni.

A német közigazgatás ezért már röviddel munkájának megkezdése után hozzálátott a helyzet megváltoztatásához. Hatalmas méretű tervezéseket végzünk. *Nagyvonalú munkák folynak hegyi patakok elrekesztésére és a partvédelem kiépítésére; hatalmas völgyelzáró gátak épülnek*, melyek felfogják az árvizeket és egyben elektromos áramot termelnek. Első helyen azonban az átfogó *erdőtelepítési program* megvalósítása áll, mert az a károk elhárításának ugyan a leglassúbb, de egyben legbiztosabb módja.

Minden erőforrást fel kell használnunk, hogy ezt az európai szükségállapotot megszüntessük és megmentsük ezt a területet az európai gazdasági életnek.

A határkérdés sajátosságát az is jellemzi, hogy míg ezekhez az intézkedésekhez a birodalomnak rendkívüli érdekei fűződnek, azokban Magyarország messzemenően érdektelen, mert: *az összes folyók Galicia felé tartanak*. Következésképp a helyzetből adódó minden előny és hátrány birodalmi területen jelentkezik.

Nem lenne tehát méltányos, ha a határterület átadásával mindezeknek a szükséges és mellőzhetetlen, nagy munkaráfordítást és költséget felemésztő intézkedéseknek megvalósítását Magyarországtól várnánk el. A birodalomnak viszont ragaszkodnia kell ezeknek az életbevágóan fontos feladatoknak a végrehajtásához. Az új határ megállapításának problematikája éppen ezért a következő előkészítő munkákat teszi szükségessé:

I. A határbizottság rendelkezésére bocsátott 1 : 200 000 térképen nagyjából berajzolt határt helyi bejárásron kell ellenőrizni. A helyszíni szemle lehetővé teszi a határvonalnak a követelmények szerinti módosítását. Így lehetőség nyílna arra is, hogy a határáthelyezésből adódó, fentebb említett kisebb nehézségeket helyi korrekciókkal elkerüljük vagy legalább csökkentjük.

A német bizottság tagjainak az a véleménye, hogy elsősorban a közlekedési utak (utak, ország- és vízi utak, vasutak) megszakítását kell ezzel a bejárással minden lehetőség szerint elkerülni.

A helyi viszonyok tanulmányozására javaslat hangzott el *két vegyes területi albizottság alakítására*.

A német bizottság tagjai azonban tisztában vannak azzal, hogy ezekkel a helyi rendelkezésekkel nem lehet kiküszöbölni a fent említett lényeges és döntő gazdasági hátrányokat. Szükséges tehát

II. az alapvető gazdasági viszonyok tanulmányozása, főként az erdő- és a vízgazdálkodás területén. A szakértői tanulmányokra épülhet az az államközi megállapodás, amely számot vet az adott helyzettel, és lehetővé teszi, hogy a megállapított hátrányokat elkerüljük.

Ezért hangzott el a *gazdasági albizottság alakítására* irányuló javaslat.

A két albizottság munkáját a központi bizottsággal állandó kapcsolatban végzi, és kimunkált anyagát *döntés céljából a központi bizottság* elé terjeszti.

A megalakítandó bizottságok munkamódszereit a központi bizottság most folyó tárgyalásain tisztázzák.

Az itt röviden vázolt bizottsági munkák eredményeként kellene olyan megoldást találni, amely a magyarok által érvényesített katonai szempontokat a birodalom jelentős gazdasági érdekeit szem előtt tartva elégti ki.

A központi bizottság német tagjai kifejezik azt a meggyőződésüket, hogy a magyar bizottsági tagok annál is inkább hajlandók lesznek a határkérdés egyetértő megoldását az előadott nyomós szempontok figyelembevételével előmozdítani, mert a birodalmi határral kapcsolatban kizárólag katonai megfontolásokból támasztott magyar igényekkel szemben *német részről semmiféle katonai szempontot sem* hoztak fel.

Német részről előadott *kizárólag gazdasági* szempontok a birodalom érdekei mellett annak az új Európának élelmezési és nyersanyagszabadságát biztosítják, amelyért a szövetséges német és magyar nemzet nehéz, közös harcát vívja.

Budapest, 1942. szeptember 10.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES
TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

1635. sz.

Funk birodalmi miniszternek a ma véget ért több napos budapesti tárgyalása során¹ alkalmá nyílt arra, hogy ismételten nyomatékosan kifejtse a kormányzónak, a miniszterelnöknek és az érdekelt miniszternek: a katonai és élelmezési helyzet arra kényszerít bennünket, hogy Magyarországtól ásványolaj- és gabonaszállítás terén egészen rendkívüli teljesítményeket kérjünk. A kormányzó és a miniszterelnök az augusztus 1-i megállapodásra² utalva ismét megígérte, hogy Magyarország mindent elkövet, amire csak a termelés alakulása és a legfontosabb saját szükségletének csökkentése lehetőséget nyújt. Az ásványolajra tett ígéret pozitív voltát főként a miniszterelnök nyilatkozata hangsúlyozta, mely szerint a német- és olaszországi olajszállításokat az 1942. év negyedik negyedében feltétlenül felemelik 90 000 t-ra (kilencvenezer), de ha arra lehetőség nyílik, 100 000 t-ra (százezer). Ehhez járul még további 8000 t (nyolcezer) fűtőolaj, ha annak pótlására megfelelő minőségű szenet szállítunk. (A harmadik negyedévben a magyar szállítások 73 000 t-ra [hetvenháromezer] rúgtak. Már korábban kilátásba helyezték, hogy a negyedik negyedévben növelni fogják a mennyiségeket.) A gabonaszállításokra a magyar kormány még nem tudott határozott számokat közölni. A két kormány egyébként már augusztus 1-én abban állapodott meg, hogy októberben a gabonaszállítások mennyiségét, novemberben pedig a kukoricaszállításokét rögzítik, mert a terméshozam megbízható adatai előbb állnak majd rendelkezésre. Ismételten leszögezték, hogy az élelmiszerek fogyasztását végsőkéig korlátozzák, és teljes feleslegüket Németországba szállítják.

Clodius
Jagow

94/105 701—2.

Feldmark, 1942. szeptember 21.

RITTER NAGYKÖVET TÁVIRATA JAGOW BUDAPESTI KÖVETHEZ

1148. sz.

2242. sz.

Hivatkozással jún. 15-i, 1042. sz. és júl. 18-i, 1257. sz. távirati jelentésekre.¹

I. A hadsereg vezérkara közli, hogy az illetékes német és magyar katonai szervek két további magyar biztosító hadosztály felállítására állapodtak meg. Lényeges pontjaiban teljesítettük a magyarok kívánságát, hogy német-, illetve zsákmányolt készletből kapjanak fegyvereket és felszerelést. A részletekről az ottani katonai attasé² tájékoztatást

¹ Az előzményekre vonatkozóan lásd a 499. és az 510. sz. iratokat.

² Lásd az 507. sz. iratot.

¹ Lásd a 496. sz. iratot és 3. jegyzetét.

² Pappenheim.

kapott. Az OKW és a vezérkar felkérték a Külügyminisztériumot, hogy a két biztosító hadosztály rendelkezésére bocsátását most már diplomáciai úton, formálisan is szorgalmazza.

II. Szíveskedjen ezért a magyar külügyminiszterrel³ mielőbb közölni, hogy a német főparancsnokság a meghódított keleti területek biztosítására további két magyar hadosztályt kíván bevetni. Bár ezen egységek felállítására és bevetésére az illetékes német és magyar katonai szervek már megállapodtak, különböző nyilatkozatokból, többek között Bartha honvédelmi miniszteréből is, úgy értesültünk, magyar részről elvárják, hogy ezt a kérdést diplomáciai úton is tárgyaljuk (lásd az 1257. táv. jelentés 4. bekezdést).⁴ Ön most arra kapott megbízást, hogy ezt megtegye. De ön azt feltételezi, hogy ennek a diplomáciai lépésnek csak formális jelentősége van, mert hiszen a bevetés ügyét már teljesen tisztázták.

III. Csak az ön személyes tájékoztatására közlöm még, hogy a Führernek Horthyval, illetve Kállayval folytatott legutóbbi tárgyalásán⁵ erről a két hadosztályról nem esett szó. Ezért Kállayban akkor esetleg az a benyomás keletkezett, hogy a keleti fronton bevetendő további magyar csapatokra nem támasztunk újabb igényeket. Kállay esetleges ilyen irányú észrevételére legcélszerűbben azzal a megállapítással lehetne válaszolni: a két szóban forgó hadosztály felállításának ügye a német és magyar katonai szervek között akkor még annyira előkészületi stádiumban volt, hogy a Führer érthetően kerülte azok említését.

Sürgős távirati jelentést!

Ritter

94/105 724—25.

514

Budapest, 1942. szeptember 22.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1719. sz.

F. hó 21-i, 2242. sz. távirati rendelkezésre.¹

A miniszterelnököt ma utasítás értelmében tájékoztattam. Először is megjegyezte, hogy a keleti arcvonalon most küzdő magyar hadsereg felállításakor magyar részről az volt a feltevés, hogy a hadsereget érő esetleges veszteségek pótlásáról nem kell gondoskodni. De kiderült, hogy erre mégis szükség van, és rövidesen kereken 20 ezer embert küldenek pótlásként a frontra. A csapatok kiküldése tehát semmi esetre sem csupán katonai, hanem egyben politikai ügy is, és kérte, tekintsem én is ilyen szempontból az ügyet. Ezért ma még nem közölheti, hogy a most kiegészítésként kivonuló 20 ezer emberrel a honvédség abban a helyzetben lesz-e, hogy az általunk követelt két biztosító hadosztályt rendelkezésünkre bocsáthatja. De azonnal megbeszéli ezt a vezérkari főnökkel, és rövidesen értesít, hogy ezeket a hadosztályokat még pótlólag kiállíthatják-e vagy változott a helyzet.

Jagow

92/105 726.

³ Kállay Miklós.

⁴ Lásd a 496. sz. iratot.

⁵ Lásd a 438., illetve a 492., 493. sz. iratokat.

¹ Lásd az 513. sz. iratot.

Berlin, 1942. szeptember 25.

EICHMANN-NAK, A BIZTONSÁGI RENDŐRSÉG ZSIDÓ ÜGYEK
OSZTÁLYA FŐNÖKÉNEK TÁVIRATA KLINGENFUSS KÖVETSÉGI
TANÁCSOSHOZ

IV. B. 4a. 3433/42g.(1146)

Hivatk.: 1942. szept. 17-i, D. III. 5556. jelű lev. táviratuk.¹

Az 1942. szeptember 17-i levéltáviratukra közlöm, hogy magyarországi részakcióra jelenleg műszaki okokból nincs lehetőség. Ilyen részakció során csak az annak idején Magyarországra menekült zsidók átvételéről lehetne tárgyalni.

Tapasztalat szerint az ilyen részakciók előkészítése és végrehajtása ugyanolyan erőfeszítést igényel, mint valamely ország egész zsidósága ellen irányuló általános célkitűzés.

Ezért nem tartom indokoltnak, hogy csupán az annak idején Magyarországra menekült zsidók kitelepítésére az egész kitelepítési apparátust mozgósítsuk, majd azt anélkül, hogy a magyarországi zsidókérdés megoldásához közelebb jutottunk volna, újból leállítsuk.

Itteni vélemény szerint ezért helyesebb lenne ezzel az akcióval várni mindaddig, míg Magyarország hajlandó lesz ezt a rendszabályt a magyarországi zsidókra is kiterjeszteni.

5231/E. 310 841—42.

Megbízásból:

DHJ. I. 47.

Eichmann

Budapest, 1942. szeptember 29.

WERKMEISTER BUDAPESTI IDEIGLENES ÜGYVIVŐ TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1768. sz.

F. hó 26-i, 1749. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

Kállay miniszterelnök az alábbi szövegű értesítést küldte meg éppen most követünknek:

„Legutóbbi látogatása alkalmával ön közölte a birodalmi külügyminiszter úr őexcellenciájának azt az óhaját,² hogy a katonai vonalon már egy idő óta folyamatban levő

¹ A táviratban Klingenfuss, aki a német Külügyminisztériumban a Heszlényi-féle javaslatl (lásd az 500. sz. iratot) foglalkozott, ismételtén kérte Eichmann véleményét a Magyarországra menekült zsidók deportálásáról.

² Az irat arról tudósít, hogy Kállay miniszterelnök 1942. szeptember 29-ére ígérte a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács összehívását, ahol döntenek a két hadosztály sorsáról. — 94/105 732.

³ Lásd az 514. sz. iratot.

tárgyalásoknak megfelelően, megszállási célokra két további magyar hadosztályt küldjünk ki.

Tisztelettel értesítem excellenciádat, hogy ebben az ügyben a vezérkar főnökével³ közvetlenül az arcvonalról visszatértek és az új honvédelmi miniszterrel⁴ kinevezése után kapcsolatba léptem. Az ügy jelenleg előkészítés alatt áll, és azt a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács a következő napokban fogja tárgyalni. A tárgyalások ott az én elnökségemmel folynak. Azok eredményéről bátorodom majd excellenciádat haladéktalanul értesíteni.

Már most hangsúlyozni kívánom, a magam részéről mindent elkövetek, hogy megfelelő és a lehetőségekhez alkalmazkodó támogatással biztosítsam közös ügyünk megvalósítását.”

Az irat kelte szeptember 28. Lehetséges tehát, hogy a miniszterelnök, aki a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács ülésének időpontjaként nekem a mai napot, azaz szeptember 29-ét említette, iratával ezt a dátumot akarta helyesbíteni, mert az írja, hogy a szóban forgó ügyet „a legközelebbi napokban” fogják tárgyalni.

De az is lehetséges, hogy a miniszterelnök ezzel alibit akart magának biztosítani arra az esetre, ha a legfőbb haditanács nem teljesítené kívánságunkat, mert különösen kiemelte, a maga részéről mindent elkövet, hogy közös ügyünket megfelelően támogassa.

Ma véletlenül találkoztam Jány vezérezredessel, az arcvonalon álló magyar hadsereg parancsnokával, aki beszélgetésünk közben elmondta, hogy hadserege részére 25—30 ezer főnyi kiegészítést kért a miniszterelnöktől. A miniszterelnök azonban csak 20 ezerről tett említést Jagownak (lásd f. hó 22-i 1719. sz. távirati jelentést).⁵ Arról is szólt, hogy arcvonalbeli feladatok céljára maximális számú zsidó munkásszázadokat kért. Úgy számítja, hogy kb. egy hét múlva visszatér a frontra.

Werkmeister

94/105 733—34.

517

Berlin, 1942. október 6.

LUTHER KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ FELJEGYZÉSE SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

D. 6932. sz.

Október 2-i látogatása alkalmával közöltem a magyar követtel, szívesen beszélne vele még egyszer a megszállt területeken, a Németországban és Magyarországon *élő magyar zsidókkal kapcsolatos eljárásról*, mire Sztójay úr *tegnap meglátogatott*. Az augusztus 11-én folytatott tárgyaláshoz kapcsolódva, melynek leírását ismételten csatolom,¹ a következőket közöltem vele:

1. Magyar zsidók a megszállt területeken

A megszállt területeken levő német csapatok biztonsága miatti aggodalom nem teszi lehetővé, hogy bármilyen nemzetiségű zsidót mentesítsünk a katonai parancsnokok,

³ Szombathelyi Ferenc.

⁴ Nagybacsoni Nagy Vilmos

⁵ Lásd az 514. sz. iratot.

¹ Melléklet nem található az irat mellett.

illetve birodalmi biztos által elrendelt rendszabályok alól (zsidócsillag rendszeresítése, internálás és későbbi kitelepítés). Ezért fordultunk röviddel ezelőtt minden érintett kormányhoz, így a magyar kormányhoz is azzal a kéréssel, 1942. december 31-ig járuljanak hozzá a zsidókra vonatkozólag elrendelt intézkedésekhez vagy fogadják vissza az említett időpontig zsidó állampolgáraikat. Ellenkező esetben 1942. december 31-e után megkezdődik az összes zsidó kitelepítése.

A megszállt területeken élő magyar zsidók vagyoni ügyeinek rendezéséről hajlandók vagyunk tárgyalni és hozzájárulnánk, hogy amennyiben a magyar kormány ilyen értelmű javaslatot tenne, a magyar kormány treuhandként részt vegyen a vagyoni jogi intézkedésekben.

Sztójay követ az iránt érdeklődött, hogy vajon azonos rendszabályok kerülnek-e alkalmazásra a megszállt területeken élő olasz zsidók ellen is, amire igennel feleltem, és hozzáfűztem, hogy a fent említett okoknál fogva ezentúl semmiféle kivételt sem engedélyezhetünk. Sztójay úr ezt tudomásul vette, és úgy vélte, hogy ilyen körülmények között kormánya nem fog tiltakozni; néhány zsidó Magyarországra történő visszaszállításáért ugyan folyamodni fog, egyébként azonban feltétlenül kéri, hogy a vagyoni jogi intézkedésekben treuhandként részt vehessen. Hozzájárulnak majd, hogy a megszállt területek magyar zsidóságának legnagyobb részét kitelepítsék, mert „Magyarország természetesen nem szándékszik más államok mögött elmaradni”.

2. Magyar zsidók Németországban

Közöltem Sztójay úrral, elérkezett az ideje, hogy a németországi magyar zsidóságra is kiterjesszük az általános zsidótörvények hatályát (megkülönböztető jel és későbbi kitelepítés), mert valóban képtelenség, hogy mikor mi az összes német és külföldi zsidót az ismert okok miatt kitelepítjük, egyedül a magyar zsidók maradjanak itt, akik magyar állampolgárságukra hivatkozva, napról napra kihívóbban viselkednek. Szándékunkban áll, hogy ebben az ügyben kormányához forduljunk azzal a kéréssel, járuljanak hozzá ehhez az intézkedéshez vagy hívják vissza Magyarországra a zsidókat 1942. december 31-ig. A vagyoni jogi kérdések rendezésére a területi elv alkalmazását javasoljuk, vagyis mi megtartjuk a németországi magyar zsidók vagyont, Magyarország pedig az ott élő, korábban német birodalmi honosságú zsidók vagyont. Ebben az ügyben azonban, mint az a többi állam esetében is történt, Magyarországgal még külön tárgyalásokat kell folytatni. Sztójay úr ismét azonnal az olasz zsidókkal szemben alkalmazott rendszabályokra vonatkozóan tett fel kérdést, mire azt válaszoltam, hogy erről hasonló értelemben tárgyalunk majd Olaszországgal is. Sztójay úr úgy vélekedett, kormánya ebben a kérdésben sem fog nehézségeket támasztani, ha az olasz zsidókra vonatkozólag az olasz kormány is hozzájárul a rendezéshez. Nyomatékosan kéri azonban, hogy a zsidókérdésben Magyarországot a legnagyobb kedvezmény elve alapján kezeljék.

3. A zsidókérdés rendezése Magyarországon

Nyomatékosan részleteztem Sztójay úrnak az okokat, melyek minket arra késztetnek, hogy kérjük a magyar kormányt, hogy a maga részéről siettesse és mielőbb zárja le a magyarországi zsidókérdés rendezésének végrehajtását. A következő rendelkezéseket tartjuk kívánatosnak:

Haladó szellemű törvények, azzal a céllal, hogy a kulturális és gazdasági életből minden zsidót kizárjanak; a zsidók megkülönböztető megjelölése, velünk együttműködésben a zsidók keletre történő kitelepítése azzal a végső céllal, hogy a zsidókérdés Magyarországon végleges megoldást nyerjen.

A korábban német birodalmi honosságú és magyar zsidók vagyonának rendezésére irányuló, velünk folytatandó tárgyalás azzal a céllal, hogy ezt a vagyont mindenkor az az állam vételezze be, melynek felségterületén az feltalálható (területi elv).

Sztójay úr ismét feltette a kérdést, szándékunkban áll-e, hogy hasonló lépést tegyünk az olasz kormánynál is, amire igennel válaszoltam. Megkérdezte továbbá, tekintse-e fejtegetéseimet a német kormány részéről a magyar kormányhoz intézett hivatalos lépésnek, amit a 2. és 3. pontra vonatkozólag tagadtam. Azt válaszoltam, ezt a lépést Jagow követ útján tesszük majd meg, mire Sztójay úr azt kérte, javaslatainkat, illetve kívánságainkat közöljük lehetőleg október 18-a előtt, mert abban az időpontban ő Budapesten tartózkodik és szándékában áll, hogy ezt az egész kérdést a miniszterelnökkel és adandó alkalommal a kormányzóval is behatóan megtárgyalja. Ilyen tárgyalást már több ízben folytatott, elsősorban a kormányzóval, és bizvást számíthatunk arra, hogy az 1919-es évben Kun Bélával szerzett tapasztalatai alapján éppen a kormányzó fogadja majd a legnagyobb megértéssel kívánságainkat. Magyarország valóban sokat szenvedett a zsidók miatt, de sajnos tény, hogy Galícia szomszédsága folytán különösen sok zsidó települt át Magyarországra, ahol a gazdasági élet minden területén igen nagymértékben foglalták el a legfontosabb pozíciókat. Ezért nem könnyű ezt a kérdést véglegesen tisztázni és gyors ütemben lebonyolítani. Arról van szó, hogy az összes gazdasági ágazatokból kb. 8—900 ezer zsidót kellene kiiktatni, és ahhoz természetesen bizonyos időre van szükség. Eddigi tárgyalásai alapján tudja, hogy a miniszterelnököt különösen az a kérdés érdekli, megadják-e a keletre kitelepített zsidóknak további egzisztenciájuk lehetőségét. Ezzel kapcsolatban bizonyos híresztelések keringenek, amelyeket ő maga természetesen nem hisz el, de Kállay miniszterelnököt ezek kissé nyugtalanítják. Nem akarja, hogy az a szemrehányás érhesse, hogy kitelepítésükkel a magyar zsidókat a nyomornak vagy annál is rosszabbnak szolgáltatta ki. Láthatóan megnyugtatta a válaszom, hogy a kitelepített zsidókat, és így természetesen a magyar zsidókat is, elsősorban útépitéséknél dolgoztatjuk, majd később zsidó rezervátumokba helyezzük el, és úgy gondolta, hogy ez az értesülés nagyon megnyugtatólag és bátorítólag hat majd a miniszterelnökre. Emlékeztettem egyébként Sztójay urat Kállay miniszterelnöknek a zsidókérdésben elfoglalt álláspontjára, melyet parlamenti bemutatkozó beszédében fejtett ki. Ez azt bizonyította, hogy Kállay miniszterelnök teljes megértést tanúsít a zsidókérdésnek a mi felfogásunk szerinti rendezése iránt, és láthatóan hajlandó is ezt a kérdést hamarosan megoldani. Távozásakor Sztójay úr még külön hangsúlyozta, rendkívül örül javaslatainknak, mert nemcsak Magyarországon, de elsősorban Németországban tapasztalta, milyen megsemmisítően bomlasztó hatást fejtenek ki a zsidók mindenütt.

Kérem a birodalmi külügyminiszter urat, szíveskedjen felhatalmazni, hogy a 2. és 3. pontok szerinti utasításokat Jagow követnek megküldjem.²

Különösen fontosnak vélem, hogy az olasz kormányt rábírjuk, oldja meg végre szintén véglegesen a zsidókérdést. Legcélszerűbb nyilván, ha erről az ügyről a birodalmi külügyminiszter úr személyesen tárgyal Ciano gróffal.

Néhány napon belül feljegyzést terjesztek elő a zsidókérdés olaszországi állásáról, valamint az olasz kormánynak teendő javaslataink tárgyában.

Luther

5231/E. 310 814—21.

DHJ. I. 70.

² Lásd az 518. sz. iratot.

LUTHER KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ TÁVIRATA
JAGOW BUDAPESTI KÖVETHEZ

2402. sz.

A három hónapja kiadott utasítás szerint a nyugati megszállt területeken élő magyar állampolgárságú zsidókra is alkalmazhatók az ott érvényes rendelkezések (ismertetőjel, internálás későbbi eltoloncolásuk céljából). Ezek az intézkedések magyar képviselői szervek különféle tiltakozásához és az itteni magyar követ közbenjárásához vezettek. A magyarok az elrendelt rendszabályok visszavonását kívánják, zsidóik részére a legtöbb kedvezmény elvének megfelelő kivételes elbánást, a vagyoni jogi intézkedésekben pedig treuhandként részesedést kérnek.

Szíveskedjen az ottani kormánnyal közölni, hogy az elrendelt intézkedések a nyugati területek katonai biztonsága szempontjából szükségesek. A magyar kormánynak előzékenységből alkalmat adunk, hogy a magyar zsidókat az említett területekről az év végéig visszahívja. 1943. január 1-e után kivételes elbánásra már nincs lehetőség, zsidókat eltoloncoljuk a többiekkel együtt.

A vagyontárgyakat minden esetben Magyarország javára biztosítjuk. Nem tartjuk aggályosnak, ha ebben magyar hatóságok részt vesznek és lehetőséget kapnak, hogy ábrjásítások végrehajtásánál kívánságaikat időnként érvényesítsék.

A „legtöbb kedvezményre” irányuló magyar követelés kapcsán arra lehet rámutatni, hogy az intézkedések nem egyes nemzetek, hanem a nemzetközi zsidóság ellen irányulnak. Hasonló értelemben fordultunk már Olaszországhoz.

Említésre méltó továbbá, hogy Románia, akárcsak Szlovákia és Horvátország, nemcsak ahhoz járult hozzá, hogy zsidóira érvényesíthetők a német rendelkezések, hanem ezek az országok német támogatással megkezdték, illetve végrehajtották a zsidók kitelepítését.

Ezzel kapcsolatban rá lehet mutatni, hogy a birodalomban sem tartható fenn huzamosan a kivételes elbánás, és ezért kell a mi rendszabályaink alól mentesítő visszatelepítés kérdését megvizsgálniuk. Kíváncos lenne Magyarországgal is olyan megállapodásra jutni, amely szerint mindegyik állam még abban az esetben is rendelkezhet a saját felségterületén élő zsidók vagyonával, ha egyéb államok polgáraitól van szó. Ez a Magyarországra előnyös területi megoldás teszi egyedül lehetővé a bonyolult vagyoni jogi viták gyors és végérvényes rendezését.

Luther

5231/E. 310 828—30.

DHJ. I. 23.

RINTELEN KÖVET TÁVIRATA WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRHOZ ÉS LUTHER ÁLLAMTITKÁR-HELYETTESHEZ

1283. sz.

I. Az államtitkár-helyettes okt. 6-i, D. 6932. sz. a zsidók elleni eljárást tárgyaló beszámoló jelentésével¹ kapcsolatban a birodalmi külügyminiszter úr kéri a Budapestre tervezett távirati rendelkezés szövegének bemutatását.

II. A birodalmi külügyminiszter úr közölte a magyar követtel, hogy budapesti útja előtt még beszélni akar vele a zsidókérdésről. Minthogy Sztójay úr, jelentés szerint, már néhány napon belül Budapestre utazik, a birodalmi külügyminiszter arra kéri az államtitkár urat, hogy fogadja nevében Sztójay urat, és beszéljen vele még egyszer a zsidókérdésről.² Ezen utasítás kiadásakor a birodalmi külügyminiszter úr megemlítette, hogy a Budapestet röviddel ezelőtt ért bombatámadásnál újból nyilvánvalóvá vált, milyen nagymértékben járul hozzá az ottani zsidóság a pánikkeltéshez, és mennyire fontos lenne elérni, hogy a magyar kormány hozzájáruljon a magyarországi zsidók keletre telepítéséhez.³

Rintelen

94/105 782.

520

Berlin, 1942. október 14.

LUTHER ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES TÁVIRATA JAGOW BUDAPESTI KÖVETHEZ

2463. sz.

A magyar zsidók elleni eljárásra vonatkozó, október 8-i, 2402. sz. távirati utasításba foglalt szempontokat¹ időközben szóbelileg is kifejtettem a magyar követnek.² A követ kérte, mielőbb közöljük az erre vonatkozó kívánságainkat és kezdeményezéseinket, mert október 18-án Budapestre utazik, és ott az egész ügyet meg kívánja tárgyalni a miniszterelnökkel és esetleg a kormányzóval is.

Erre szóba hoztam a birodalomban élő magyar zsidók ügyét, valamint a magyarországi zsidók elleni eljárás kérdését, és kilátásba helyeztem a kormányánál sorra kerülő hivatalos lépésünket. Szíveskedjék most a magyar kormányval közölni, nem lehet a birodalomban élő magyar zsidók kivételes bánásmódját tovább fenntartani; azok magukat fokozódó mértékben kivételezetteknek tekintik, és ennek megfelelő magatartá-

¹ Lásd az 517. sz. irat 2. és 3. pontját.

² Lásd az 520. sz. iratot.

³ Sztójay Lutherrel folytatott megbeszéléséről és Budapestre küldött beszámolójáról, valamint Kállay miniszterelnöknek tett személyes közléseiről lásd még *Kállay: Hungarian Premier*. 114—118. old.

¹ Lásd az 518. sz. iratot.

² Sztójay Döme

sukkal súlyosan gátolják a zsidók elleni intézkedéseink végrehajtását és veszélyeztetik belső biztonságunkat. Amennyiben a magyar kormány úgy véli, nem járulhat hozzá, hogy ezeket a zsidókat teljes mértékben rendszabályaink alá vonjuk, azokat a birodalomból, a protektorátust is ideértve, ez év végéig fogadja vissza Magyarországra. Magyarország vagyoni jogi igényeire minden esetben figyelemmel leszünk. Kíváncsinos lenne, hogy elérjük az október 8-i távirati utasításban már ajánlott, területi elven alapuló megoldást.

Nehezebbnek, de egyben sürgősebbnek bizonyul a magyarországi zsidókérdés problémája. Szíveskedjen ezért a magyar kormánynak azokat az okokat kifejteni, melyek arra indítanak bennünket, hogy a zsidókérdést a Führer kívánsága szerint Európában mielőbb és tökéletesen megoldjuk, és kérje a magyar kormánytól, hogy az ehhez szükséges rendszabályokat a maga részéről is szorgalmazza. Örömmel üdvözljük az ilyen irányú eddigi kezdeményezéseket, amelyek azonban még távol állnak attól, hogy lépést tartsanak a német- és a többi megújulni akaró európai állam eredményeivel. Minden előfeltétel azonban amellet szol, hogy ezt a kérdést még a háború alatt végérvényesen meg lehet oldani. Itt nem csupán német, hanem összeurópai érdekről van szó. Illuzórikussá válnának Németország ez irányú hatalmas erőfeszítései és az a felelősség, amelyet ezért a világ színe előtt vállal, ha Európa egyes területein a zsidóknak továbbra is lehetőségük lenne arra, hogy intellektuális és gazdasági befolyásukkal az ellenünk harcoló nemzetközi zsidósággal szövetkezzenek.

A zsidóságnak ez a befolyása most a háború alatt is gazdaságilag nyereségességével nehezíti meg az ellátási gazdálkodást, közhangulat szempontjából pedig a különféle módon megnyilvánuló pánikkeltő kísérleteivel válik érezhetővé és elviselhetetlenné. Ezért Magyarországon a következő célokat kellene megvalósítani:

1. Haladó törvényekkel különbség nélkül minden zsidót ki kell iktatni a kulturális és gazdasági életből.

2. Valamennyi zsidó azonnali megjelölése megkönnyítené a megfelelő kormányintézkedéseket, és a népnek lehetőséget adna egyértelmű elkülönülésre.

3. Előkészítendő a zsidók kitelepítése és keletre szállítása.

Megértjük, hogy a magyar gazdasági élet megtisztítása, a gyökeret vert zsidók nagy száma folytán, nehézségekbe ütközik és huzamosabb időt vesz igénybe; álláspontunk szerint az ebben rejlő veszélyek azonban nem várakozásra, hanem inkább a kérdés átfogó megoldására irányuló megkettőzött erőfeszítésekre sarkallnak. A birodalmi kormány annak idején meglelégedéssel vette tudomásul a miniszterelnök parlamenti bemutatkozó beszédéből,³ hogy milyen megértéssel áll ilyen irányú megoldás mellé. A birodalmi kormány bízik abban, hogy a magyar kormány is megértéssel fogadja azt a nyomatékos érdeklődésünket, amellyel a szükséges intézkedések folytatását várjuk.

Luther

94/105 795—97.

³ Lásd KN. XIII. köt. 90. old.

Budapest, 1942. november 13.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

2080. sz.

F. hó 11-i, 2755. sz. távirati rendelkezésre.¹

Kapott utasítás végrehajtása után az azt követő beszélgetés során a miniszterelnök nagyon hathatósan és ismételten biztosított arról, hogy Németország meg lehet győződve, Magyarország mindenkor a leghűbb szövetségese és barátja marad. Magyarország jelenleg talán bizonyos nehézségeket okoz (nyilván a magyar—román kérdésre, a népi németek ügyére és a zsidókérdésre gondolt), de minden bizonnyal legmegbízhatóbb a szövetségesei között. Magyarország időtlen idők óta szövetségese Németországnak, és sorsszerűen az marad a jövőben is.

Jagow

94/105 878.

522

Berlin, 1942. december 2.

A BERLINI MAGYAR KÖVETSÉG FELJEGYZÉSE

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Jagow úr, a budapesti német követ, f. év október 17-én a zsidókérdés megoldására vonatkozó, három pontban tagolt feljegyzést¹ adott át a magyar királyi külügyminiszter állandó helyettesének.²

A berlini magyar királyi követ,³ kapott utasítása szerint, alábbiakban tisztelettel közli kormánya álláspontját:

I. ponthoz

A magyar királyi kormánynak továbbra is az az álláspontja, hogy a nyugati megszállt területeken illetőséggel bíró magyar állampolgárságú zsidók esetében a legtöbb kedvezmény elvét kell alkalmazni. Ezért tehát csak olyan intézkedésekhez járulhat hozzá, amelyek minden idegen állampolgárságú zsidót egyformán érintenek.

A magyar kormány elvileg hajlandó a vagyoni kérdések rendezésére tett német javaslatokat elfogadni, feltéve természetesen, hogy az összes idegen állampolgárságú zsidó eltávolítását végrehajtják. Erre az esetre bejelenti igényét a magyar zsidók minden vagyonára, de előzőleg annak állagáról és állásáról tájékozódni kíván. Kéri ezért, tegyék lehetővé, hogy egy magyar bizottság a helyszínen tanulmányozza a vagyontárgyakat.

Elvben egyetért a magyar kormány egy bizalmi társaság (treuhand) megalapításával is. Kéri azonban annak szíves közlését, milyen jog szerint alakulna meg ez a társaság, és miként tervezik az abban való részesedést.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Jagow feljegyzésének alapja Luther államtitkár-helyettes utasítása. — Lásd az 520. sz. iratot.

³ Ghyczy Jenő.

³ Sztójay Döme.

II. ponthoz

A magyar királyi kormány ebben a tekintetben is ragaszkodik a legtöbb kezdvemény elvének alkalmazásához.

Utalni kell arra a körülményre is, hogy azoknak a zsidóknak többsége, akiknek magyar állampolgárságát elismertük, a német birodalmat már korábban elhagyta. A már hazatért zsidók vagyonáról tudvalevően a két kormány között 1938-ban és 1939-ben tárgyalások folytak, amelyek bizonyos kétoldalú megállapodásokhoz vezettek.

A magyar kormány ezért nincs abban a helyzetben, hogy e kérdés területi elven nyugvó újabb rendezéséhez hozzájáruljon. A magyar kormánynak továbbra is az a nézete, hogy ez a vagyon a magyar nemzeti vagyon részét képezi. E nézet helyességét 1938-ban német részről is elismerték.

III. ponthoz

A magyar kormány sohasem kételkedett a zsidókérdés összeurópai jellegében, de véleménye szerint, akárcsak más általános jelentőségű egyéb kérdések esetében, a megoldás legcélszerűbb módját az egyes szuverén államoknak maguknak kell megtalálniuk. Magyarország eddig is kellő időben oldotta meg ezt a kérdést, hiszen Magyarország volt az első állam, amely már 1920-ban állami intézkedésekkel korlátozta a zsidó befolyás szabad kibontakozását.⁴

Németországban még emlékezhetnek arra, milyen ellenszenvvel fogadta a világ közvéleménye az intézményes antiszemitizmus felé tett első lépéseinket; akkor a nemzetközi munkásszervezetek és gazdasági erők kezdeményezésére Európa majd minden állama jól szervezett bojkottal akarta a magányos Magyarországot megrendszabályozni. De ez a nyomás sem tudta Magyarországot álláspontjának feladására bírni, és Magyarország azóta is következetesen járja azt az utat, hogy a belügyének tekintett zsidókérdést saját módszereivel oldja meg.

Ezért elsősorban a magyar királyi miniszterelnöknek a kormánypártban f. év október 22-én elhangzott beszédére utalunk, melynek szövegét mellékelten megküldjük.⁵ Mint ismeretes, ezt a beszédet a német sajtó is részletesen közölte és megértéssel fogadta. Ebben a beszédben teljesen világosan és egyértelműen jut kifejezésre a magyar kormány álláspontja.

Tekintettel azonban arra, hogy a hivatkozott feljegyzés néhány részletkérdést is felvet, a magyar királyi kormány a birodalmi kormány szíves tájékoztatására alábbiakat kívánja megállapítani:

Az úgynevezett zsidótörvények (az 1938. évi XV. és az 1939. évi IV. törvény-cikkek) a zsidók részvételét a szellemi életben, a sajtóban és a színművészet terén tudvalevően arányszámukra korlátozta. A zsidók tényleges részvétele ezeken a területeken már ma is arányszámuk alatt van; és tovább csökken, mert zsidó utánpótlást nem engedélyezünk, és ezzel a zsidóság e pályákon gyakorlatilag kihalásra van ítélve. A jelenlegi helyzetet csak hosszadalmas törvényes intézkedésekkel lehetne megváltoztatni. Most már csak néhány személyről lenne szó, és azok kizárására már ezért sem lenne érdemes ilyen rendszabályokat hozni, mert a szigorú ellenőrzés különben is kizárja káros befolyásuk érvényesítését. Egyébként meg kell jegyeznünk, hogy már annak idején az érdekelt kamarák csak azokat vették fel, akik különös méltánylást érdemlő okokra hivatkozhattak.

A zsidókat tehát gyakorlatilag teljesen kizártuk a szellemi foglalkozásokból. Ez kü-

⁴ A numerus clausus kimondó rendelet, amelyben a zsidó vallású fiatalok egyetemi felvételét korlátozták.

⁵ A mellékletben Kállay október 22-i beszédének a zsidókérdésre vonatkozó részét közlik.

lönösen az oktatás terén érvényesül, ahol a zsidók arányszáma 1920 óta állandóan csökken, és gyors ütemben megvalósul a numerus nullus. Itt emlékeztetünk arra is, hogy Magyarország volt az első állam, amely az 1920. évi numerus clausus törvénnyel elsőként korlátozta a zsidók főiskolai tanulmányait.

A magyar kormány nem kerülheti el, hogy legnyomatékosabban utaljon arra a körülményre, hogy az egyébként is nagyszámú, 800 ezer lélekszámra tehető magyar zsidóság oly mértékben részese az ország gazdasági életének, amely még rendkívül magas arányszámát is messze meghaladja. A magyarországi zsidóság, mint általánosan ismeretes, az ország kereskedelmi és ipari foglalkozási ágait szinte teljes mértékben megszállta.

Összehasonlításként meg kell említeni, hogy az ún. régi birodalomban csak 600 ezer zsidó élt. Magyarország 14 millió lakosára tehát 200 ezer zsidóval jut több, mint annak idején a régi német birodalom 60 millió lakosára.

A zsidótörvények hatályba lépése és végrehajtása előtt fennállt helyzethez viszonyítva már rendkívüli eredményeket értünk el a gazdasági életben. Emellett természetesen figyelembe kell venni, hogy társadalmi és gazdasági életünk sok esztendei helytelen irányú fejlődésének következményeit néhány év alatt kellett gyökerestől kiküszöbölni, és ugyanakkor a magyar társadalom egész rétegeit neveltük át az újabb feladatok megoldására. Mindezeket a mélyrenyúló átrétegezéseket olyan időszakban kellett végrehajtani, amikor az ország gazdasági erőforrásait saját célkitűzései és szövetségeseinek érdekei maximálisan igénybe vették. A zsidókérdés ilyen körülmények között a termelés kérdésévé vált, de a termelés fenntartása már összeurópai érdek.

Mindamellet a magyar kormány úgy mint eddig, a jövőben is azon igyekszik, hogy az évek óta folyamatban levő és már amúgy is gyors ütemű átrétegződést még jobban siettesse. De helytelen lenne ezt olyan ritmusra kényszeríteni, amelyet gazdasági apparátusunk nem bír el, mert annak normális működése éppen annyira német, mint magyar vagy összeurópai érdek.

Hogy a magyar gazdaság teljesítőképességének fenntartása milyen mértékben áll Németország érdekében, azt kellően bizonyítja az a tény, hogy jelenleg a magyar ipar 80%-a a német gazdaság szolgálatában dolgozik. Ilyen közös érdekek mellett teljesen jelentéktelennek tűnik, hogy a gazdasági életből valamivel előbb vagy utóbb kapcsoljuk-e ki teljes mértékben a zsidókat.

Már régebben folyik a zsidók félreállítása a vezető állásokból, és az rövidesen be is fejeződik. Ennek folytán a magyar gazdasági életben a zsidóság már elvesztette korábbi vezető szerepét, és munkáját a magyar és az európai gazdaság érdekében hasznosítottuk. A magyar ipari termelés eredményei mellett a komolyabb szabotázsakciók elmaradása megnyugtató módon bizonyítja: a magyar kormány kemény kézzel őrökdi, nehogy a zsidóság káros tevékenységét ezen a téren kifejtse.

Magyarországon ez idő szerint nem jöhet tekintetbe a zsidók különleges ismertetőjének bevezetése, mert az csak megnehezítené a zsidóság kikapcsolására irányuló kormányintézkedések végrehajtását. Arányszámuk a gazdaságban és a városi lakosság között annyira magas, hogy ennek szembeűnő volta kétségtelenül a szenvedélyek olyan fokú megnyilvánulását robbantaná ki, amely a törvényes és társadalmi rend komoly veszélyeztetését vonná maga után.

Ami a magyarországi zsidóság kitelepítését illeti, a magyar kormánynak ma nincs lehetősége, se technikai felkészültsége, hogy ilyen irányú intézkedéseinek gyakorlatilag érvényt tudjon szerezni. Részmegoldás nem vezetne célhoz, viszont könnyen komoly nyugtalanságra adhatna okot, és az ország hadigazdálkodásában mindenesetre jelentékeny zavarokat idézne elő.

A magyar kormány biztosítja a német kormányt, továbbra is gondot fordít a zsidókérdés sürgős megoldására, és mindent elkövet, amit egy rendkívül nehéz körülmények között háborút viselő ország kormánya, felelősségének tudatában, a magyar és ennél fogva a német, valamint az európai érdekekkel össze tud egyeztetni.

5231/E. 310 734—41.

523

Berlin, 1942. december 8.

WEIZSÄCKER KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA
JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

Megbízható titkos forrásból tudomást szereztünk egyes magyar diplomaták külföldi tárgyalásairól, amelyek során, esetleges török közreműködéssel, angol—amerikai balkáni partraszállás valószínűségéről és Bécsig terjedő áttörés lehetőségéről esett szó.

Szíveskedjék ottani kormánnyal közölni, hogy tudomásunkra jutottak efféle beszélgetések. Ezek alkalmasak arra, hogy aggodalmat váltsanak ki és kételyt ébresszenek a német vezetés rendelkezéseinek helyességében. Nem tartjuk ezeket a nyilatkozatokat opportunusnak.

Weizsäcker

94/105 917.

Berlin, 1943. január 25.

A BIZTONSÁGI SZOLGÁLAT

ÉS A BIZTONSÁGI RENDŐRSÉG ÁTIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMHOZ

A magyarországi Nyilaskeresztes Párt vezetőségének hosszas fáradozás után sikerült elérnie, hogy sor került Szálasi nyilaskeresztes pártvezető és Kállay miniszterelnök személyes tárgyalására.

Szálasi f. év január 13-án a miniszterelnökségen találkozott első ízben Kállayval, aki-vel kb. két órán át tárgyalt. A Nyilaskeresztes Párt vezetősége reméli, e találkozás nyomán elérheti, hogy a kormányzó kihallgatáson fogadja Szálasi.

Szálasi feljegyzését benyomásainak lényeges pontjairól, valamint tárgyalásának tartalmáról mellékelten megküldjük,¹ és kérjük annak tudomásulvételét.

2090/H/452 414.

524—1

FELJEGYZÉS KÁLLAY MINISZTERELNÖK

ÉS SZÁLASI NYILASKERESZTES PÁRTVEZETŐ TÁRGYALÁSÁRÓL

Kivonat abból a feljegyzésből, melyet Szálasi Ferenc az 1943. január 13-án Kállayval folytatott tárgyalásáról készített.¹

Határozott benyomásom, hogy a magyar hivatalos kormányzat teljes egészében angolszászbarát. A kormányzat ezt a beállítottságát Kállay beszédével (Képviselőház, 1942 december) akarja a közvélemény előtt leplezni. Ebben a beszédében Kállay azt mondta, még bizonytalan, hogy melyik világnézet lesz Európa új rendjének szülőanyja. A kormány nem engedélyezi sem a nemzetiszocialista-hungarista mozgalom kibontakozását, sem a szociáldemokraták erőteljesebb szervezkedési tevékenységét.

Határozott benyomásom, hogy a kormány fent említett beállítottsága is csak kétértelmű, mert a tárgyalás során egyáltalán nem kaptam megnyugtató választ Kállaytól arra nézve, miért tűri a kormány a szélsőbaloldali pártok működését² és az angolszász irányzatú suttogó és hangos propagandát. Kállay nyilatkozatával ellentétben bizonyítottnak látom: a kormány a valóságban hivatalosan is megkönnyíti a szociáldemokraták szervezkedését, hogy ezzel is gyengítse a nemzetiszocialista munkásszervezetet.

¹ Lásd az 524—1. sz. iratot.

² Lásd ezzel kapcsolatban *Lackó Miklós*: Nyilasok, nemzetiszocialisták, 1935—1945. 298. old.

² Szálasi „szélsőbaloldali pártok” alatt a Szociáldemokrata Pártot értette, amely mint legális párt parlamenti képviseléssel rendelkezett 1944. március 19-ig.

A miniszterelnök és a kormány Németország felé azzal indokolja ezt a tevékenységét, hogy ha nem ezt a politikát folytatná, feltétlenül anarchia törne ki, amit munkabeszüntetés követne az egész vonalon, és az teljesen megbénítaná a gazdasági életet. Mindez megtörténne, ha a jelenlegi helyzetben világnézeti alapon rendszerváltozás következne be. Visszahatna ez természetesen mindazokra a gazdasági terhekre és igényekre, amelyeket Németország támasztott, és Magyarország a háború győzelmes befejezésének reményében magára vállalt.

Kállay azt is mondta, hogy közölte nézetét a Führerrel, aki azt helyeselte. Ezzel szemben — folytatta Kállay — nem törődik a világnézeti alapon álló párt (NSDAP) nézetével és felfogásával, mert ez a párt mindent kizárólag világnézet — és nem a gyakorlati élet szükségszerű adottságainak — szempontjából bírál el.

Határozott benyomásom, a kormány és annak vezetője, Kállay Miklós, a végső konzekvenciáktól sem riadna vissza, hogy beteges és kétértelmű politikájukat akár a háború végéig fenntartsák, még abban az esetben sem, ha a tengelyhatalmak együttesen vagy külön-külön nyílt és egyértelmű színvallásra kényszerítenék.

Éppen ilyen határozott benyomásom, hogy ezek az urak légmentesen elzárják a kormányzót az új világnézet elől; csak azokat a személyeket bocsátják a kormányzó közelebbe, akik a liberalizmus határozott képviselői vagy a régi rendszerben annyira kompromittáltak magukat, hogy egy esetleges új rendszerben egyáltalán nem jöhetnek tekintetbe.

Az is határozott benyomásom, a kormányzónak az a törekvése, hogy Horthy-dinasztia alatt álló királyságot teremtsen — amit ezek az urak a legmesszebbmenően támogatnak — csak úgy valósítható meg, ha az angolszászok mellé állnak és megkönnyítik azok győzelmét.

Közben Kállay azt hangoztatta, hogy Németország győzni fog. Azt is hangoztatta, hogy a kormányzó is fanatikusan hisz a tengelyhatalmak győzelmében. Az volt azonban az érzésem, hogy Kállay e két megállapításról nincs meggyőződve, és csak azért mondta azokat, mert Szálasi Ferenczel állt szemben. Különös, hogy bár mindketten (államfő és miniszterelnök) ennyire hisznek a tengelyhatalmak győzelmében, mégis olyan feleslegesen kétértelmű politikát folytatnak, amely a nemzettel és a hazával szemben árulással egyenlő.

2090/H/452 415—17.

525

Budapest, 1943. február 17.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

266. sz.

16-i, 307. sz. táviratra.¹

1. Magyar vezérkari főnök,² aki röviddel ezelőtt a vezéri főhadiszállásra utazott, onnan visszatérve katonai attasé...³ a Führer a magyar—román kérdés tárgyalása kapcsán kijelentette, ha a háború befejezése után a két állam egymás ellen háborút kívánna

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Szombathelyi Ferenc.

³ A távirat megfejtése hiányos.

viselni, előzőleg mindkét ország területéről kivonná a népi németeket. A magyar kormány feltehetően úgy értelmezheti a fenti rendelkezés szerinti közlésünket, hogy a háború végére szabad kezet kapott Romániával szemben.

2. Ilyen közlésünk következtében azok a körök kerekednének felül, akiknek véleménye szerint Magyarországra nézve előnyös lenne, ha onnan a német népcsoportot kitelepítenék, és ezért azt követelnék a magyar kormánytól, hogy forduljon ilyen irányú kívánsággal a német kormányhoz.

Ha azután mi ezeknek a kívánságoknak nem tennénk eleget, elutasításunkat kétségtelenül erre a térségre irányuló német imperialista törekvésekkel hoznák kapcsolatba.

3. Nem kerülhető el, hogy a magyarok előtt ismertté váljon közlésünk. Ez a hír kétségtelenül bénítólag hatna az itteni német népcsoportra. Jelenleg a német népcsoporton belül csak azok az elemek vannak a kitelepítés mellett, akiknek nincs földbirtokuk. A népcsoport vezetőjének közlése szerint még azok is a kitelepítés ellen vannak, akiknek egészen csekély földbirtokuk van.

Jagow

94/106 020—21.

526

Budapest, 1943. február 20.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

283. sz.

A képviselőház külügyi bizottságának tegnapi bizalmas ülésén a miniszterelnök a külpolitikai helyzetről nyilatkozott, amit vita követett.

Mint megbízható helyről hallottam, a miniszterelnök előbb meleg szavakkal emlékezett meg a magyar hősi halottakról és a sztálingrádi hősokról. Közlése szerint a magyarok vesztesége a keleti arcvonalon 20 ezer halott, 20 ezer sebesült és 30 ezer eltűnt. A Balkánt a közelgő események súlypontjának nevezte, mert ott számítani kell második arcvonal létesítésére. Ebben Magyarország közvetlenül érdekelt. Magyarországnak természetesen továbbra is Szovjet-Oroszország a fő ellensége. Magyarország a jelenlegi helyzetben leginkább szilárd belső rendjének fenntartásával támogathatja szövetségeseit. A magyar—román helyzetben nincs lényeges változás. A bánati magyarok gazdasági helyzete igen rosszra fordult. Utóbbi időben sűrűn esett szó annak lehetőségéről, hogy a tengely ellenfelei békét kötnek Finnországgal, amit ő nemigen tud elképzelni.

Meleg szavakkal beszélt a pápáról, akinek az igazságos békéről tartott beszédét nagy elismeréssel méltatta. A külföldön élő emigránsok érdektelenek, és nincs jelentőségük. Azután barátságos szavakkal illette a finn és olasz sajtót, mert elismerőleg írtak a honvédség hősiességéről a keleti arcvonalon. (Feltűnt, hogy nem említette a német sajtót.)

A miniszterelnök befejezésül megjegyezte: a bolsevizmus elleni küzdelemhez az ország teljes erejét igénybe fogja venni.

Előként Imrédy volt miniszterelnök szólalt fel. Előbb megállapította, a magyar hadsereg teljes felszerelését elvesztette a keleti arcvonalon. Minthogy a pénzügyminiszter¹ összesen több mint 3 milliárd pengőt költött felszerelésre, azt akarná tudni, mi történt

¹ Reményi-Schneller Lajos.

ezzel a pénzzel. Ha a honvédség ma már nincs kellően felfegyverezve, Magyarországnak a pótlást Németországtól kell igényelnie. Ez esetben azonban egyidejűleg átállítandó a magyar fegyverkezési ipar a Németországtól kapott fegyvertípusokra. Bírálta Magyarország nem kielégítő beállítottságát a totális háborúra. A küzdelemhez minden erőre szükség van. A magyar kormány beállítottságának tehát gyökeresen meg kell változnia. A román kérdés a háború idején nem időszerű. Legidősebb Beneš és Simović megtartása, akik London támogatásával Magyarország feldarabolását készítik elő. Tehát Anglia is ellensége Magyarországnak. Egészen komolyan fel kell készülni arra, hogy egy napon Anglia ellen lépünk fel.

Miután bírálta a magyar sajtópolitikát és cenzúrát (utóbbi ismételten törölte azokat a cikkeket, melyek a szükséges egyéni áldozatokról szóltak), megállapította, hogy téved a miniszterelnök, ha azt hiszi, hogy a győzelmet hallgatólag is ki lehet vívni.

Ezt követően Tildy kisgazdapárti ellenzéki képviselő kijelentette, egyetért azzal, hogy új hadsereget állítsanak fel. De az csak kizárólag magyar célokért harcoljon. A legnagyobb szerencsétlenségnek tartaná, ha Magyarországnak az angolszászok ellen kellene fellépnie.

Utána Rassay baloldali ellenzéki képviselő beszélt. Kijelentette, bűn volt készületlenül háborúba menni és Oroszországnak hadat üzeni. Nem szabad mindent egy lapra feltenni. Reméli ő is, hogy Magyarországnak nem kell az angolszászok ellen hadat viselnie. Az újonnan felállítandó hadsereget nem szabad ismét az orosz frontra küldeni, az minden eshetőségre maradjon az országban. Külpolitikailag mentsük, amit még lehet. Azok rántották Magyarországot a sárba, akik a német győzelemben hittek.

Azután Jaross Imrédy-párti képviselő élesen bírálta az előtte szólók téziseit és kijelentette: Magyarországnak kizárólag a győzelemért kell dolgoznia. A miniszterelnök gondoljon a hivatalba lépésekor elmondott szavaira: „Ez a mi háborúnk.” Ő is bírálta Magyarország sajtópolitikáját.

Egy másik Imrédy-párti képviselő feltétlen összetartást követelt a tengelyhatalmakkal.

Utána Rajniss képviselő (Imrédy-párt) szólt, aki kijelentette, hogy helyesli a miniszterelnök fejtegetéseit, amennyiben szavai fedik a tényeket. Emlékeztetett arra, hogy a kormány és a kormányzó együttesen *üzentek* hadat, és ezt a politikát ő fenntartás nélkül támogatja. A bolsevizmus mellett Beneš Magyarország legnagyobb ellensége. Ezután élesen kikelt az angolszászok ellen; helytelenítette, hogy itteni körök mindig Finnország felé tekintenek, és azzal kívánják magukat „gleichschaltolni”. De alapvető különbség áll fenn Finnország és Magyarország között: Finnországnak csak egy ellensége van. Szovjet-Oroszország, ezzel szemben Magyarországnak, Német- és Olaszországon kívül nincs egyetlen barátja sem. A belső front tekintetében követelte, hogy szűnjön meg az eddigi kedélyes tempó; hibának minősíti a magyar részleges mozgósítást, mert annak következtében minden terhet a lakosság egy része visel, más része viszont semmit. Megállapította azt a tényt, hogy a magyar kormány hivatalosan bejelentett céljainak megvalósítása érdekében kevesebb történik, mint amit annak ellenfelei tesznek e politika ellen. Akik a tengelyhatalmak oldalán folytatott politikánkban nem akarnak kellő komolysággal részt venni, azoknak — szükség esetén a magyar kormánynak is — le kell lépniük.

Kállay miniszterelnök záróbeszédében elismerte, hogy a magyar hadsereg teljes felszerelését elvesztette. Nem tartja lehetségesnek, hogy a magyar ipar átálljon a német fegyvertípusokra, mert ahhoz új szerszámgépekre lenne szükség, és azokat Németország jelenleg nem tudja szállítani. Ma is állja korábbi szavait: „Ez a mi háborúnk.” Az új hadsereg felállítása után döntenek el, hogy az milyen módon és hol vegyen majd részt a

háborúban. Azután említésre méltó bejelentést tett arról, hogy szerb nemzeti részről közeledési kísérlet történt Magyarország felé és hozzáfűzte, hogy azzal foglalkozni fog-nak.

Vonatkozó jelentést következő futár viszi.²

Jagow

94/106 027—30.

527

Stockholm, 1943. február 25.

THOMSEN STOCKHOLMI NÉMET KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

533. sz.

Kóbor itteni magyar katonai attasé egyik bizalmi emberünkkel az alábbiakat közölte:

Február közepén az összes magyar katonai attasé összegyűlt Budapesten. A berlini, ankarai, szófiai, stockholmi és római attasék¹ beszámolót tartottak. Homlok berlini katonai attasé rendkívül borúlátóan számolt be a katonai helyzetről és Németország bel-ső viszonyairól. Ghyczy, aki a magyar Külügyminisztérium képviselőjében volt jelen, hasonlóképp pesszimisztikusan nyilatkozott a hadihelyzetről. Mikor Kóbor úr az itteni magyar követnek, Matuska úrnak jelentést tett az értekezletről, a követ azt mondta, Magyarország szempontjából az a döntő, hogy Anglia ne késsen el. Fennáll azon-ban mindenesetre az a veszély, hogy a szovjetoroszok a Balkánon megelőzik az ango-lokat. A keleti arcvonal magyar hadseregeinek összeomlásáról úgy nyilatkozott Kóbor úr, hogy a csapatok állítólag nagyon rossz híreket kaptak hazulról; a magyar véderő tag-jainak ellátásáról igen gyengén gondoskodtak, ami demoralizálóan hatott.

A Stockholmból rövidesen távozó magyar követ utódjaként az eddigi riói követet, Horthy kormányzó fiát szemelték ki.²

Thomsen

94/106 031—32.

² Nem találtuk az iratok között. — A német külügyi okmányok között 1943. március 15-i keltezésre található egy részletes jelentés a külügyi bizottság üléséről. Ezt a jelentést azonban a német Biztonság Rendőrség és Biztonsági Szolgálat főnöke küldte át a Külügyminisztériumnak. Ez minden lényeges pontban megegyezik Jagow jelentésével. — GFM. 452 420—27.

¹ Homlok Sándor, Bartalis Kálmán, Hatz Ottó, Kóbor Frigyes, Szabó László.

² Magyarország új stockholmi követe 1943 júliusától Ullein-Reviczky Antal lett.

GROTE KÖVET FELJEGYZÉSE BÜRKNER TENGERNAGY KÖZLÉSEIRŐL

Bürkner tengernagy a további fejleményekről ma az alábbiakat közölte velem:

Az OKW főnöke¹ továbbra is fenntartja szándékát, hogy a Balkán-térség hatásosabb katonai biztosítására magyar hadosztályokat vet be szerbiai területen. A felszerelésre vonatkozó magyar kívánságokról a Führer úgy nyilatkozott, hogy Németország két magyar hadosztály felállításához szükséges felszerelést szállíthatna, de csak abban az esetben, ha Magyarország hajlandó e két hadosztályt határain kívül bevetni. Bürkner tengernagy az OKW főnökének megbízásából a napokban Budapestre utazott, hogy a további intézkedésekről az ottani katonai attaséval² tárgyaljon. A katonai attasé óvatosan beszélje meg ezt az ügyet a magyar katonai szervekkel, és a továbbiakban hasson oda, hogy a szerbiai térség céljaira legalább két hadosztályt bocsássonak rendelkezésre, amelyek felállításához szükséges felszerelést azután német részről leszállítják. Bürkner nem vár eredményt ezekről a német—magyar katonai tárgyalásoktól.³ A katonai attasé és Jagow követ viszont látnak némi esélyt a sikerre.

Bürkner tengernagy közléseit azzal a megjegyzéssel fejezte be, ha a katonai megbeszélések eredménytelenül végződnének, az OKW valószínűleg azzal a kérdéssel fordul a Külügyminisztériumhoz, hogy nem lehetne-e diplomáciai úton még egyszer próbálkozni.

94/160 042—43.

Grote s. k.

529

Budapest, 1943. március 11.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

427. sz.

Kállay, akivel tegnap más ügyből kifolyólag beszéltem, közölte velem, hogy a török kormány egy bolsevistaellenes megállapodásra irányuló kezdeményezéssel fordult a magyar kormányhoz. Magyarországon kívül a megállapodáshoz csatlakozhatnának Románia, Görögország, Bulgária, Szerbia és Horvátország. Bár formai szempontból Görögországgal és Szerbiával talán nem lesz egyszerű ilyen megállapodást kötni, minthogy mindkét ország megszállás alatt áll, de a nehézségek esetleg áthidalhatók lesznek. Papen nagykövetet állítólag tájékoztatták erről a török kezdeményezésről, és így Berlin is tud róla. Kállay azzal folytatta, megüzeni a törököknek, hogy a tervet nagy érdeklődéssel fogadta, és részletes adatokat kér. Hozzáfűzte, ezzel talán közelebb lehetne hozni Törökországot a tengelyhez, és ugyanakkor Romániát — melynek állhatatosságát közismer-

¹ Keitel.

² Pappenheim.

³ A német és magyar vezérkar tárgyalásai után a magyar hadsereg részvétele a Balkán megszállásában két ízben is minisztertanács elé került: 1943. március 10-én és 30-án. Kállay miniszterelnök és Keresztes-Fischer belügyminiszter a német kérés elutasítása mellett foglalt állást. A március 30-i minisztertanács elutasította a német kérést.

ten lebecsüli — belsőleg lehetne megerősíteni. Ezenkívül ilyen módon a magyar—román kapcsolatokat is meg lehetne esetleg javítani.

Követendő magatartásomra távirati utasítást kérek.¹

Jagow

94/106 069.

530

Berlin, 1943. március 14.

RINTELEN KÖVET TÁVIRATA JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

537. sz.

Szigorúan titkos forrásából nyert értesüléseink szerint Szent-Györgyi Albert magyar tudós, a szegedi egyetem vegyészeti tanszékének tanára, állítólag nemrégiben Törökországba utazott.

Szíveskedjen a leggyorsabban megállapítani, fedí-e az a hír a valóságot, hogy Szent-Györgyi professzor Isztambulból visszatért Budapestre, és újból Magyarországon tartózkodik. Úgy kell azonban eljárni, a magyar hatóságok ne vegyék észre, hogy ez a kérdés vagy Szent-Györgyi professzor személye érdekel minket.

Távirati jelentést!

Rintelen

94/106 074.

531

Berlin, 1943. március 15.

WOERMANN KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR-HELYETTES TÁVIRATA
JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

547. sz.

Globereuter-jelentés szerint Beneš a londoni rádió március 14-i adásában közölte, hogy két magyar professzor hivatalos engedéllyel nemrégiben külföldre utazott. Ott azt a vélelmet próbálták elterjeszteni, hogy a magyar kormány csak német nyomásra lépett be a háborúba. Magyarország hajlandó a szövetségesekhez átállni, ha azok csapatai megközelítik a magyar határt. Magyarország azonban feltételül szabta, hogy a visszacsatolt csehszlovák, román és jugoszláv területeket a háború után megtarthatja. Beneš rádióbeszédében figyelmeztette honfitársait, ne becsüljék le ezeket az intrikákat.

Február elejéről hasonló, szigorúan bizalmas forrásból származó hírünk van. Eszerint február elején egy neves magyar személyiség és Refrey,¹ a Magyar Nemzet diplomáciai munkatársa titkos küldetésben Isztambulban tartózkodtak, hogy ott amerikai és angol hivatalos szervekkel tárgyaljanak. Ugyanerre az ügyre vonatkozik a március 14-i, 537. sz. távirati utasítás.²

Kérek feltűnésmentes nyomozást és távirati jelentést!

Woermann

94/106 077—78.

¹ 1943 februárjában vetette fel Menemencioglu török külügyminiszter azt a gondolatot, hogy a Balkán-államok hozzanak létre egy szovjetellenes blokkot Németország veresége esetére.

¹ Helyesen: Frei András.

² Lásd az 530. sz. iratot.

WERKMEISTER BUDAPESTI IDEIGLENES ÜGYVIVŐ TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

476. sz.

F. hó 6-i, 466. sz., a Balkán-blokkra vonatkozó távirati jelentés kiegészítésére.¹

A Magyarországgal foglalkozó f. hó 17-i, 469. sz. távirati jelentés² szerint az itteni olasz követség első titkára Szentmiklósy követtel folytatott megbeszélése során felvetette a magyar—török kapcsolat ügyét is. Szentmiklósy úgy nyilatkozott, hogy néhány nappal Adana³ után Menemencioglu tárgyalásuk során megkérdezte Vörnlé magyar követet, mi lenne a véleménye egy Törökország és a Balkán-államok — Magyarországot is beleértve — között kötendő szövetségről azzal a céllal, hogy ezek az államok egymással szorosabb kapcsolatba, „szolidaritásba” lépnének a bolsevista veszéllyel szemben. A török külügyminiszter látszólag tudatosan kerülte az „antibolsevista” kifejezést. Azt is tudtára adta Vörnlének, hogy az ilyen antant gondolata nem Churchill kezdeményezésén alapszik, hanem az kizárólag török elgondolás. Szentmiklósy elismerte, hogy e tekintetben indokolt volna a kétkedés, és ezen túlmenően arra utalt, lehetséges, hogy e gondolat az angoloktól származik. Arra a kérdésre, hogy a török ösztönzésre mi volt a magyarok álláspontja, Szentmiklósy csodálatosképp egészen nyíltan a következőket válaszolta: „Magyarország szívesen, sőt örömmel üdvözlő minden kezdeményezést, amely alkalmas az antibolsevista front erősítésére. Magyarország semmit sem kíván kezdeményezni a török külügyminiszter ösztönzése alapján, de azt előnyösnek tekinti.”

Szentmiklósy a továbbiakban elmondta, említésre méltó, hogy Menemencioglu önként hangsúlyozta a magyar—román viszony javulásának fontosságát, mégpedig az általa említett „dans le cadre et dans l'éventualité” (keretben és eshetőségben). Ehhez Szentmiklósy hozzáfűzte, Magyarország hálás mindenkinek, akinek szándéka és módjában áll, hogy a magyar—román viszonyt megjavítsa.

Szentmiklósy megjegyezte ezenkívül, hogy tudomása szerint Törökország, követe útján, hasonló kezdeményező lépést tett Bukarestben is. Befejezésül azt a véleményét hangoztatta, Magyarország elégedett lehet, ha Törökország magáévá teszi a tengelyhatalmak antibolsevista elgondolását. Ezért is méltányolja Magyarország a török külügyminiszter kezdeményezését. Ehhez járul még, hogy ilyen szövetségnek szlávellenes jellege is lenne; itt kell arra is utalni, hogy a magyarok a bolgárokat nem tekintik szláv népnek.

Az a benyomásom, lehetséges, hogy a f. hó 17-i, 469. sz. távirati jelentésben említett magyar—román közeledés összefügg a török külügyminiszter megjegyzésével, melyet a magyar—román viszonyra vonatkozólag tett Vörnlének.

Itteni olasz követ⁴ egyidejűleg jelentést tesz kormányának. Azt mondta nekem, célszerűnek tartja, ha nem dramatizáljuk ezt az ügyet. Éppen ezért, bármit is lehetne már

¹ Nem találtuk az iratok között.

² 94/106 080—4

³ 1943 február elején zajlott le az adanai konferencia Churchill és a török kormány között. Churchill igyekezett Törökországot egyértelműen a szövetségesek oldalára állítani. Hadianyagot és fegyvereket ígért a török hadsereg felszereléséhez.

⁴ Filippo Anfuso.

most e terv ellen felhozni, tartózkodik a végleges állásfoglalástól mindaddig, amíg — akár itt helyben, akár kormányától — közelebbi adatokhoz jut.

Kérek utasítást, amennyiben magyar részről ezt az ügyet szóba hoznák, közöljem-e, hogy az átfogó antikomintern paktummal az antibolsevista front már megvalósult, és ezért nem látszik szükségesnek újabb, ugyanezt a célt szolgáló szerződés. Nyitva áll az út Törökország részére is, hogy csatlakozzon az antikomintern paktumhoz.

94/106 085—87.

Werkmeister

533

Budapest, 1943. március 29.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

574. sz.

A március 27-i, 643. sz. távirati rendelkezés¹ és a birodalmi külügyminiszter úr személyes utasítására ma felkerestem Kállay miniszterelnök urat, és megfelelően tájékoztattam. Úgy látszott, Kállay úr csodálkozott azon, hogy a Magyarország és Törökország között létesített tárgyalások kellemetlenül érintik a külügyminiszter urat. Úgy vélte, használ ezzel a közös ügynek, és Törökországot jobban a tengely oldalára vonja. Ezenkívül magyar részről csupán a miniszterelnök tisztára magánjellegű kijelentéséről volt szó, melyet a török külügyminiszter² elgondolásához fűzött. De minthogy eljárását nem látjuk szívesen, megszünteti a tárgyalásokat.

A miniszterelnök, aki f. hó 30-án, kedden 24 órakor Budapestről elutazik...³, hogy erről az ügyről Rómában tájékoztatást adjon.

Kállay úr, mint már több ízben, azt állította, hogy a tengely propagandája nem eléggé aktív a semleges és ellenséges országokban. A tengely politikája sem érzékelhető kellően e helyeken. Ezt a politikát akciójával nem szabotálni, hanem támogatni akarta. Ezzel szemben természetesen szemére vetettem, hogy ez csak úgy lett volna lehetséges, ha előzőleg velünk lép összeköttetésbe.

Jagow

94/106 119—20.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Numan Menemencioglu.

³ A szöveg megfejtése hiányos.

Budapest, 1943. április 2.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

607. sz.

A magyar vezérkar Vörös vezérőrnagy, a hadműveleti osztály főnöke útján közölte, hogy a jelenleg Franciaországban átképzés alatt álló repülőszázadokat semmi esetre sem szabad ott harci repülésekre bevetni. Azokat csak Oroszország ellen tervezik bevetni; kérdésemre, hogy ezt felsőbb hatóságomnak jelenthetem-e, rövid *megfontolás* után Vörös vezérőrnagy azt felelte, hogy annak nincs akadálya. Ebből a hivatalos közlésből ismét világosan látható a magyarok álláspontja, hogy csak az Oroszország elleni harcban vesznek részt. Mint azt a katonai attasé¹ bizalmasan közölte, az OKW értesítése szerint állítólag tervbe vették a Führer és a kormányzó személyes tárgyalását. Nagyon fontosnak tartom, hogy a tervbe vett tárgyaláson tisztázzák Magyarország részvételét az angol-szászok elleni küzdelemben arra az esetre, ha netalán a délkeleti térségben második front nyílna.²

Fütterer

Jagow

94/106 124.

Budapest, 1943. április 10.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

669. sz.

F. hó 8-i, 649. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

Tegnap szóba hoztam a miniszterelnöknek Barcza volt követ római tevékenységét, és arra utalva, hogy a Külügyminisztérium szóbeli jegyzékben átutazóvízumot kért nevezett részére, megkérdeztem, hivatalos minőségben tartózkodik-e Barcza Rómában. Az volt a benyomásom, hogy kérdésem kényelmetlen volt a miniszterelnöknek. A tárgyra térve megjegyezte, hogy Barcza Londonból visszatérve kijelentette, elfoglaltságra vágyódik, hogy hazájának hasznára lehessen. Messze ágazó, régi összeköttetései vannak Európában, főleg kardinálisokhoz. Ez okból Magyarország nem tartotta aggályosnak római útját. Egyébként most folynak a tárgyalások az ortodox katolikus és a római katolikus egyházak egyesülésére. Magyarország ebben a kérdésben erősen érdekelt; tudni vélik, hogy ezt az egyesülést Antonescu politikai célokból propagálja. Kállay nyilván azt akarta sejtetni, hogy Barcza elsősorban ilyen kérdésekkel foglalkozik Rómában és a Vatikánban.

Az a benyomás kerekedik felül, hogy Barcza valójában más feladatokra kapott megbízást. Kizártnak tartom, hogy a kormányzó hozzájárulása nélkül tartózkodik Rómában, és ez teszi az ügyet jelentőssé. Itteni politikai körökben az a verzió járja — és sok szól annak helyessége mellett —, hogy Barcza, a Vatikánon keresztül, az ellenséges ol-

¹ Pappenheim.² Horthy és Hitler tárgyalásairól lásd az 537. sz. iratot.¹ Nem találtuk az iratok között.

dallal keres érintkezést, főleg arra az esetre, ha a háború nem a tengely győzelmével végződné. Sőt, azt is állítják, hogy Barcza illegális magyar külügyminiszter szerepét tölti be, és bizonyos fokig ő volna az európai Eckhardt Tibor.² Véleményem szerint, mint azt a hivatkozott távirati jelentésemben közöltem, Barczának a tengely iránti beállítottságát ismerve, annyi mindenesetre biztos, hogy olaszországi tartózkodása semmiképp sem lehet ránk nézve előnyös.³

Jagow

94/106 139—40.

536

Különvonat, 1943. április 11.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA

JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

448. sz.

Kérem önt, azonnal keresse fel a kormányzót, és a Führer nevében közölje, hogy a Führer nagyon örülne és igen kíváncsún tartaná, ha minél előbb alkalma nyílna, hogy a kormányzóval tárgyalhasson. Ha a kormányzó részéről lehetséges lenne, hogy a célból már a hét végén Németországba utazzon, a Führer azt javasolná, hogy a kormányzó a látogatásra szombaton, április 17-én érkezzen Salzburgba. A visszautazást ez esetben vasárnapra, április 18-a délutánjára lehetne előirányozni.

Kérem, gondoskodjon ezen ügy feltétlen titokban tartásáról, ami az ottani Külügyminisztérium sajtóosztályának indiszkrécióra hajlamos vezetőjével¹ szerzett tapasztalataink szerint különösen szükségesnek látszik.

Távirati jelentést!

Ribbentrop

94/106 142—43.

537

Fuschl, 1943. április 20.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA

MACKENSEN RÓMAI NÉMET NAGYKÖVETNEK

496. sz.

Szíveskedjen a Führernek Antonescu marsallal és a magyar kormányzóval folytatott tárgyalásairól Bastianini urat bizalmasan és szóbelileg az alábbiak szerint tájékoztatni:

A tárgyalásoknak elsősorban az volt a céljuk, hogy tájékoztassuk a románokat és a

² Eckhardt Tibor 1941 márciusában utazott az Egyesült Államokba. Feladata a Magyarország melletti propaganda volt.

³ Barcza 1943 márciusában utazott Rómába Kállay miniszterelnök megbízásából, hogy a vatikáni angol követ révén felvegye a kapcsolatot a nyugati hatalmakkal. — Lásd erről *Ránki György*: Emlékiratok és valóság... 232—236. old.

¹ Ullein-Reviczky Antal.

magyarkor a keleti háború folytatására vonatkozó német tervek főbb vonásairól, és rámutatva arra, hogy milyen ártalmasak azok a magyar és román körökben felbukkant irányzatok, amelyek diplomáciai vagy más úton akarnak érintkezésbe lépni az angolokkal és amerikaiakkal, véget vessünk az ilyen tendenciáknak. A tárgyalásokon ezeken túlmenően természetesen sok szó esett mindarról, amit az olaszokkal akkor vitattunk meg, mikor a Duce meglátogatta a Führert.

A Führer különösen azt hangsúlyozta Antonescu marsallnak, hogy a háromhatalmi paktum országaira ebben a háborúban csak győzelem vagy megsemmisülés várhat. Tévés elgondolás, hogy egy esetleges keleti kompromisszummal megváltozik a helyzet, mert az csak elodázná az egész Európát fenyegető bolsevista veszélyt. Azt az állandó veszélyt, amelyet a bolsevizmus testesít meg, csak félreérthetetlen győzelemmel lehet megszüntetni. Azt feltétlenül ki kell vívni, a súlyos áldozatok nem lehetnek hiábavalók. Ezért örülség lenne a Szovjet-Oroszország elleni támadások csökkentése, mert akkor a szovjet újból erőre kapna. Az oroszok vesztesége már ma tízszer akkora, mint a németeké, és senkinek sem szabadna kételkedni abban a fanatikus elhatározottságunkban, hogy ezt a harcot a végső győzelemig folytatjuk.

A földközi-tengeri helyzetről a Führer Antonescu marsallnak csak nagy vonalakban említette, Olaszországgal együtt elhatároztuk, hogy Tuniszban hídfőállást foglalunk el, mely lehetőleg nagy erőket köt le és továbbra is arra kényszeríti az angolokat, hogy a kelet felé vezető útjukban a Jóreménység fokát hajózzák körül. Beszélt a Führer a román miniszterelnök-helyettesnek¹ arról az általunk figyelemmel kísért, és meggyőző adatokkal bizonyítható szándékáról, hogy érintkezésbe lép az ellenséggel; rámutatott arra, hogy mekkora veszéllyel és katasztrofális következményekkel járna, ha azt az ellenség a háromhatalmi paktum táborának gyengeségével magyarázná, és ettől harci kedve megerősödne és újraéledne. Antonescu marsall nem hagyott kétséget afelől, hogy nem tűr ilyesmit, és szilárd elhatározása, hogy feltétlenül tovább küzd a tengelyhatalmak oldalán a győzelem kivívásáig.

Antonescu marsallal ezenkívül egész sor részletkérdést is megbeszéltünk, főleg a legnagyobb román erőfeszítések szükségességét, hogy a tengelyhatalmak hadviseléséhez szükséges olajszállításokat a feltétlenül elérhető maximumig fokozzák. Nyomatékosan kifejtettük, hogy meggyőződésünk szerint ez a maximum csak úgy érhető el, ha erőlye- sen megszorítják a román olaj belföldi fogyasztását. A marsall ezt elismerte és megígérte, hogy ebben az irányban a maga részéről mindent elkövet.

A magyar kormányzóval folytatott megbeszélés során a Führer ugyancsak nyomatékosan kifejtette, mennyire szükséges a Szovjet-Oroszország feletti elvitathatatlan győzelem kivívása. A tengelyhatalmak összeomlása esetén a bolsevizmus azonnal behatolna Nyugatra. Naiv és gyermekes lenne abban hinni, hogy ez ellen angol és amerikai ígéretek biztonságot nyújtanának. Ha a Wehrmacht nem tudná a bolsevizmust feltartóztatni, arra néhány angol és amerikai hadosztály végképp nem lenne elég erős. Anglia Európát egyébként is elkótyavetyélte a szovjetnek, és végül is ugyanazok a zsidók vannak uralmon Angliában, Amerikában és Moszkvában. Éppen ezért ez, megkülönböztetés nélkül, a Kelet és Nyugat totális háborúja. Ha keleten csak védekező háborút folytatnánk, akkor a szovjet újból erőre kapna. A keleti védőszánc gondolata is tisztára elméleti jellegű, mert télen azt a hó és jég eltüntetné. A harcot keleten tehát végig kell vívni — mint egykor a védelmi háborúkat a hunok és törökök ellen —, még ha az évtizedekig is tartana. Nemcsak azon múlik, hogy a bolsevik támadást most megakasszuk, hanem,

¹ Mihai Antonescu.

hogy utóbb Keleten Európában biztonságára olyan előterepet teremtsünk, amelyet soha többé nem szabad feladni.

A magyar kormányzó egyetértett ezzel a szemlélettel. Megvitatták elsősorban annak a tervnek az értelmetlenségét, hogy a bolsevizmus előretörését esetleg a Balkán-államok délkelet-európai szövetsége állítsa meg, ha Németország nem tudna megbirkózni az orosz veszéllyel. Igen érthetően tudtára adtuk a kormányzónak, már csak azért sem érthettük meg azt az élénk helyeslést, amellyel a Kállay-kormány magáévá tett egy ilyen délkelet-európai szövetségre irányuló török javaslatot, mert Budapesten is tudták, hogy angol kezdeményezés áll a török elgondolás mögött.² Rámutattunk arra is, hogy közös ügyünkre nagyon ártalmasnak tartjuk magyar körök bizonyos egyéb, defetista irányzatát, amelyekre megcáfолhatatlan bizonyítékaink vannak, és amelyeket a Kállay-kormány látszólag megtűrt, miért is kénytelenek vagyunk azok feltétlen leállítását kérni.

A részletkérdések között főleg a zsidóproblémát vizsgáltuk meg a magyar kormányzóval, mert a nagyszámú magyarországi zsidóság különösen nagy veszélyt jelent az országra.

Mint azt a kormányzóval folytatott tárgyalásokról kiadott záróközlemény is kifejezésre juttatja, megállapították teljes egyetértésüket arra nézve, hogy kompromisszumok nélkül folytatni kell a háborút mind Szovjet-Oroszország, mind az angolok és amerikaiak ellen.³

Ribbentrop

94/106 172—76.

538

Fuschl, 1943. április 23.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

533. sz.

Ápr. 22-i, 771. sz. sürgönyre.¹

Az ottani táviratból azt látom, hogy Ullein-Reviczky úr kísérletet tett, hogy az ön sajtóreferensét beszélgetésbe vonja a magyar kormányzónak itt átadott iratunk² azon pontjaival kapcsolatban, melyek az ő személyével foglalkoznak. Arra kérem, gondoskodjék róla, hogy a sajtóreferens vagy a követség egyéb tagjai Ullein-Reviczky úr ilyen irányú további tapogatózásait már eleve utasítsák el azzal a megjegyzéssel, hogy ez ügyről semmit sem tudnak. Ha Ullein-Reviczky úr elítélően nyilatkozna eljárásunkról a sajtóreferens vagy a követség más tagja előtt, azonnal a legélesebben kell vele szembe-

² Lásd az 532., 533. sz. iratot.

³ Horthy és Hitler tárgyalásain, 1943. április 18-án, a német Külügyminisztérium egy memorandumot adott át a magyar küldöttségnek, amelyben felsorakoztatta összes értesüléseit a magyar különbéketapogatózásokról. A memorandumra Horthy 1943. május 7-én hosszú, Hitlernek írt levélben válaszolt, amelyben megpróbálta cáfolni a vádakát, és kifejtette álláspontját a zsidókérdésben. — Az okmányokat lásd Alianz Hitler—Horthy—Mussolini. 118., 119., 120. sz. A tárgyalásokról kiadott záróközlemény újabb nézeteltérések forrása lett, mert a Magyarországon megjelent közleményből Kállay utasítására kimaradt az angolokra és az amerikaiakra utaló rész.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Az okmányt közli Alianz Hitler—Horthy—Mussolini.

szállni azzal, hogy a birodalmi kormány eljárásának bírálatát a legerélyesebben visszautasítjuk. Minthogy a Führer közölte itt a kormányzóval, hogy már nem bízunk Kállay úrnban, és az ezzel kapcsolatos közlésekben súlyosan terhelő szerep jutott Ullein-Reviczky úrnak, szükséges, hogy ön és követségének tagjai ebben az ügyben teljesen tartózkodó magatartást és a legszigorúbb titoktartást tanúsítsák. Az itt átadott irat valójában Horthy kérésére készült, személyesen a kormányzónak emlékeztetőül szolgáló feljegyzés, melynek létezését semmilyen körülmények között sem fogjuk nyilvánosságra hozni. Ha, amint az Ullein-Reviczky kijelentéseiből következik, a kormányzó ezt az iratot átadta Kállay úrnak, aki viszont annak tartalmáról Ullein-Reviczky urat tájékoztatta, akkor ez olyan ügy, amelyhez semmi közünk sincs, és amelyhez semmiképp sem kell állást foglalnunk. Arra kérem, követsége e szempontból szóba kerülhető minden tisztviselőjének tegye kötelességévé, hogy amennyiben a kormányzónak átadott iratot magyar részről említenék, azonnal jelentse ki, hogy a követség arról semmit sem tud, és feltétlenül hárítson el minden részvételt az erre vonatkozó tárgyalásokban. Arra kérem továbbá, hogy előzetes kérdés vagy innen adott határozott utasítás nélkül semmiképp se lépjen a magyar miniszterelnökkel érintkezésbe, hanem ha szükséges, keresse fel inkább a magyar Külügyminisztérium helyettes vezetőjét.³ Amennyiben Kállay úr önt magához kéretné, szíveskedjen feltétlenül tartózkodóan viselkedni, és a miniszterelnökkel semmiképp se bocsátkozzon olyan beszélgetésbe, amely erre a témára vonatkozik; egyszerűen jelentse ki, hogy ebben az ügyben tájékozatlan, és nem kapott utasításokat.

94/106 185—86.

Ribbentrop

539

Különvonat, 1943. május 3.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

584. sz.

Ápr. 23-i, 533. sz. távirati rendelkezésben¹ már kértem önt, hogy előzetes megkérdezés vagy innen kapott utasítás nélkül ne lépjen Kállay úrral érintkezésbe, hanem helyette, amennyiben szükséges, keresse fel a magyar Külügyminisztérium helyettes vezetőjét.² Az utasítás továbbá közölte már azt is, hogy amennyiben Kállay úr önt magához kéretné, hallgassa végig közléseit; semmi esetre se bocsátkozzon a miniszterelnökkel olyan beszélgetésbe, amely Horthynak a Führernél tett látogatására és az azzal összefüggő kérdésekre irányul. Ezen utasítás kiegészítésére arra kérem önt, hogy egyéb, Kállay úr részéről esetleg felvetett kérdésekben szorítkozzon szigorúan arra, hogy végighallgassa őt és egyébként viselkedjen a legtartózkodóbban. Ön annak a közlésére szorítkozhat, hogy jelentést tesz kormányának. Ha olyan kérdésekkel kell a magyar kormányhoz fordulnia, amelyek különös jelentősége indokolja, hogy azokkal a kormányzó is foglalkozzon, szíveskedjen közvetlenül nála jelentkezni. Kérem önt továbbá, Kállay úr meghívá-

³ Ghyczy Jenő.

¹ Lásd az 538. sz. iratot.

² Ghyczy Jenő.

sait ne fogadja el a jövőben, és semmilyen címen ne tartson fenn vele társadalmi kapcsolatot, mert egyébként elhalványulna az az álláspontunk, hogy már nem bízunk személyében. Ha különlegesen magas szintű nyilvános rendezvények esetében nem látná megengedhetőnek, hogy a magyar miniszterelnök meghívását lemondja, akkor arra kérem, előzőleg érdeklődjön itt.

Minden más személyiséggel szemben szíveskedjen jelen utasítással kapcsolatban a teljes titoktartást megőrizni.

Berlinben intézkedés történik, hogy hivatalos német személyiségek minden magyarországi utazása elmarad mindaddig, amíg az ottani helyzet tisztázódik.

94/106 200—1.

Ribbentrop

540

Budapest, 1943. május 25.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET LEVELE
STEENGRACHT KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK

Kedves Steengracht úr!

Az itteni politikai helyzet megvilágítására azzal a kéréssel közlöm alábbiakat, hogy arról a birodalmi külügyminiszter urat szíveskedjen tájékoztatni:

Az utóbbi napokban hozzám jutott értesülések szerint Kállay miniszterelnök arról beszélt az olasz követnek,¹ hogy én vagy követségem biztattuk volna a jobboldali ellenzéket a honvédelmi miniszter² ellen tervezett parlamenti támadásra. Ugyancsak én, vagy mindenesetre az itteni követség befolyásoltuk volna az ellenzéket, hogy a honvédelmi miniszter ellen irányuló interpellációját a kormányzó és a miniszterelnök kívánságára ne vonja vissza.³ Nem szükséges talán hangsúlyoznom, hogy ezeknek az állításoknak egyetlen szava sem igaz.

Még mielőtt ezeket az értesítéseket kaptam, az olasz követ tárgyalásra kért fel, melyet hétfőre, f. hó 24-re tűztünk ki, és tegnap meg is tartottunk. Anfuso igen bizalmasan beszélt két tárgyalásról, melyeket Kállayval folytatott. Mindkét alkalommal, úgy mondom, szemrehányással illette Kállayt, amiért a német kívánságokkal szemben nem eléggé előzékeny. Anfuso azután arra figyelmeztette, hogy Németország hatalmi helyzete és szomszédsága mellett kulturális és nyelvi szempontokból is döntő befolyással van Magyarországra. Kállay azt felelte, hajlandó Németország kívánságait teljesíteni; az csak a zsidókérdésben válik lehetetlenné, mert ezen a téren túl nagyok Németország kívánságai. Magyarországon olyan nagyszámú zsidó él, hogy azok, elsősorban gazdasági téren, nem pótolhatók.

A parlamentet feloszlatta, hogy a honvédelmi miniszttert egy idő múlva elejtse. Ő maga marad a helyén.

¹ Filippo Anfuso.

² Nagybacsoni Nagy Vilmos

³ 1943 tavaszán a parlament nyilas és imrédysta szárnya támadást indított nagybacsoni Nagy Vilmos honvédelmi miniszter ellen, főleg a munkaszolgálatosokkal kapcsolatos mérsékelt álláspontja miatt. Ez az akció, amely lényegében a kormány elleni támadás kezdő akkordja volt, végül is azzal zárult, hogy a kormány a parlament ülését bizonytalan időre elnapolta, majd nagybacsoni Nagy Vilmost felmentette honvédelmi miniszteri tisztsége alól.

Azután közöltem Anfusóval, olyan híreszteléseket hallottam, hogy Kállay azt állítja, a német követség, sőt éppen én állnánk a honvédelmi miniszter ellen irányuló Imrédy-párti támadás mögött. Anfuso azt válaszolta, valóban hangzanak el szemrehányások német körök ellen, de azok nem ellenem irányulnak; ellenkezőleg, rólam azt állította Kállay, én úriember, katona vagyok, velem szemben egyáltalán nem bizalmatlanok. Kifejtettem Anfusónak, hogy sem magam, sem követségem részéről ilyen magatartás szóba sem kerülhet. Közvetlenül ezután Anfuso megkérdezett, megfelelne-e nekem, ha Kállay urat és engem meghívna reggelire e hét végén. Azt feleltem, sajnos, arra kell kényszerem, tekintsen el ettől a szándékától. Képzelje magát az én helyzetembe. A vezéri főhadiszálláson tárgyalás folyt a Führer és a kormányzó között. Minthogy a tárgyaló partner egy államfő volt, a Führer fontosnak tartja, hogy az ott elhangzottakról, a jelen volt birodalmi külügyminiszteren kívül senki se szerezzen tudomást. Ha tehát elfogadom meghívását, a miniszterelnök sok kérdésére nem foglalhatnék állást. Ennek nem kívánom magam kitenni.

Erre Anfuso megkérdezett, vajon egyáltalán nem kívánok-e Kállayval többé találkozni. Azt feleltem, hogy mindenkor rendelkezésére állok, ha Kállay hivatna, mert hiszen ez itteni feladatom. Helytelennek tartanám azonban, ha találkozásunkra olyan időpontban állapodnék meg, mikor ennyire tájékozatlan vagyok.

E beszélgetésben valójában az a legérdekesebb megállapítás, hogy az olaszok nem teszik magukévá a német álláspontot, hanem a közvetítésre tesznek kísérletet. Megerősíti továbbá azt a benyomásomat, hogy Kállay marad. Ha mindehhez figyelembe vesszük tegnapielőtti jelentésemet ifjabb Horthy rádiószózatáról, melyet a brazíliai magyarokhoz intézett,⁴ világossá válik, hogy a Horthy-ház és Kállay úr politikája teljesen megegyezik.

94/106 278—81.

Szívélyes üdvözzellett
Heil Hitler!
híve

Jagow s. k.

541

Fuschl, 1943. május 26.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER LEVELE

JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

1067. sz.

848. sz.

Személyes tájékoztatására szigorúan bizalmasan az alábbiakat közlöm:

A magyar követ¹ a múlt héten átadta Berlinben a magyar kormányzónak a Führerhez intézett május 5-i levelét,² amelyben kifejti álláspontját azokkal a hírekkel kapcsolatban, amelyeket a Führer a kormányzó klessheimi látogatásakor szóba hozott. A kormányzó levelének tartalma lényegében a következő:

⁴ ifj. Horthy Miklós 1943 májusában rádiószózatában a kis nemzetek lehetőségeiről beszélt, akiknek a veszélyeket és áldozatokat „a sors kényszere alatt kell magukra venni”. — 93/106 270.

¹ Sztójay Döme.

² A dátum téves. Helyesen: 1943. május 7.

Horthy először is az ellen a szemrehányás ellen tiltakozott, hogy a magyarországi zsidókkal túl enyhén bánnak. Azt állítja, az általa elrendelt intézkedések gyakorlatilag megfosztották a zsidókat annak lehetőségétől, hogy továbbra is kifejtsek káros befolyásukat az ország közéletére. További intézkedések vannak folyamatban a zsidók fokozatos kiiktatására, és amint megteremtik elszállításuk lehetőségét, Magyarország azt végre is hajtja. Arra a szemrehányásra, hogy a Kállay-kormány defetista politikát folytat és előkészíti Magyarország eltávolodását a tengelyhatalmaktól, Horthy kijelenti, hogy Kállay mindenkor részletesen tájékoztatta bel- és külpolitikai tevékenységéről, és ő teljesen megbízik benne. A Klessheimben kapott aide-mémoire-ban³ megnevezett személyeknek Kállay sohasem adott olyan megbízásokat, amelyek ellentmondtak volna lojális magatartásának. Kállay röviden fogadta ugyan Szent-Györgyi professzort mielőtt Isztambulba utazott, de akkor látta első ízben. Ha Szent-Györgyi Törökországban túllépte azt a határt, amelyre egy szövetséges állam polgáraként kötelezve volt, gondja lesz rá a magyar kormánynak, hogy véget vessen mesterkedéseinek. Mészáros professzorra vonatkozólag azt mondja Horthy, egyáltalán nem valószínű, hogy hirtelen politikailag tevékenykedne. Benesi egy londoni beszédében Szent-Györgyit és Mészárost egyaránt pellengérré állította, ami már önmagában elegendően rávilágít e gyalázkodás valódi okára. Frey Andrással kapcsolatban Horthy azt mondja, lehetséges, hogy annak magánvéleménye nem fedi a magyar kormányét. Elrendelte, hogy figyeljék törökországi tevékenységét. Barcza úr római útja tisztára magánjellegű volt. Pontatlan információkra vall, ha pápai kihallgatását olyan kísérletként magyaráznák, mintha a Vatikánt Magyarország békevágyában kívánta volna érdekeltté tenni. Kállay állítólagos nyilatkozata a külügyi bizottság február 19-i ülésén sohasem hangzott el. Az koholmány, vagy rosszindulatú ferdítéssel adták tovább. Az a képviselő, aki titoktartási kötelezettségét megszegi és a szigorúan bizalmas üléseken hallottakat továbbadja, természetesen képes arra is, hogy az igazságot eltorzítsa.

Horthy levele azután hosszas fejtegetésekben fordul szembe azzal a szemrehányással, hogy a Kállay-kormány összetétele gátolja a haditermelés fokozását és a mezőgazdasági hozamok növelését, és rámutat Magyarország gazdasági teljesítményeire, valamint nagy összegű márkakövetelésére. Nincs még egy ország, amely a német hadiipar részére annyi munkaóra teljesítésére kötelezte volna magát, mint Magyarország. A kenyérfejadagot a németországi 250 grammal szemben 160 grammra kellett Magyarországon csökkenteni.

Továbbiakban a levél azzal a beállítással foglalkozik, mely szerint a Kállay-kormány a bolsevizmus ellen vívott háborúban a legcsekélyebb mértékre igyekszik csökkenteni Magyarország részvételét, ezzel szemben azt állítja, hogy az összes Oroszországban küzdő nemzet közül a magyar ezredek hagyták el a utolsóként a Dont. Önmagáért beszél az a tény, hogy 200 ezer emberből 80 ezer elesett, 36 ezer megsebesült.

A törökök tervezte délkeleti szövetséggel kapcsolatos magyar magatartás kérdésében Horthy arra utal, hogy az angolok éppen Magyarország és Románia részvétele ellen foglaltak állást. Ami a francia területen álló magyar repülőszázadokat illeti, azokat azért nem szabad harci cselekményekbe bevonni, mert Magyarország Franciaországgal nem áll hadiállapotban, és ezért bevetésük ellenkezne a nemzetközi jog alapelveivel.

Végezetül megkísérli Horthy, hogy a magyar kormány defetista magatartása miatt ért szemrehányás ellen levelében támadólag védekezzen és megállapítja, hogy a magyarországi nyugtalanságot egyes szomszédaink tartós fenyegetései okozzák, amelyek ellen Németország nem lép fel nyomtatékosan. Ezzel kapcsolatban azt állítja Horthy, hogy az

erdélyi különmegbízott jelentése, valamint a tengelykormányok annak alapján tett ajánlásai bizonyítják, hogy nyíltan Magyarország ellenfelei mellett foglaltak állást. A románok és szlovákok érdekében Németországban is piszkálódnak Magyarország ellen. Sőt, szökött hazaárulók, mint pl. Kovarcz⁴ és társai, akadálytalanul folytathatják ott felforgató tevékenységüket. Magyarországon viszont nem szabad a nép jogaiért folyó küzdelemben nyomdafestéket használni, mert az gyengítené a tengelyhatalmak erkölcsi hadipotenciálját. A defetistának mondott hangulatváltozásnak ezek a valódi okai.

A levél azzal a kéréssel végződik, hogy tanúsítsunk Magyarország és kormánya iránt teljes bizalmat, mert arra az ország teljes joggal igényt tarthat. Legrégibb és alkalmasint leghűbb barátja Németországnak. Magyarországon egyébként semmi sem történhet akarata ellenére, és ő minden helyzetben fenntartja a rendet és nyugalmat.

Tárgyilagosan vizsgálva megállapítható, hogy Horthy fejtegetései nem döntik meg, sőt nem is vitatják Szent-Györgyi, Frey és Barcza urak stb. üzelmeire tett közléseinket, hanem azt állítják, hogy ezek a személyek semmiféle megbízást sem kaptak Kállaytól. Igen feltűnő, hogy Horthy levelében sehol sem említi Ullein-Reviczky sajtófőnököt, aki-nek neve, különösen súlyosan terhelő részletes adatokkal kapcsolatban ismételtlen szerepelt a Klessheimben Horthynak átadott iratban; ebből csak arra lehet következtetni, hogy a kormányzó nem tudta vagy nem akarta a sajtófőnök magatartását tisztázni. Bizonyos fokig ferdítésen alapszik Horthy tiltakozása azzal az állítólagos rágalommal szemben, hogy Magyarország részvétele a bolsevizmus elleni háborúban nem kielégítő, mert levelében úgy tünteti fel, mintha szemrehányásunk a múltra vonatkozott volna; valójában mi azt mondtuk, hogy Ullein-Reviczky úrnak f. é. február 24-én, a budapesti sajtóértekezleten elhangzott nyilatkozata nyilvánvalóan azt a benyomást keltette, mintha Magyarországnak az lenne a szándéka, hogy a keleten folyó háborúból is kiváljon, tehát a jövőre vonatkozott. Láthatóan gyenge lábon állnak Horthy fejtegetései a Balkán-szövetség kérdésében és a franciaországi magyar repülőkötelékek bevetése elleni tiltakozásával kapcsolatban. És végül, ha Horthy kitér a magyar—román és magyar—szlovák viszonyra, meg kell ehhez jegyeznünk, hogy Klessheimben szó sem esett erről a kérdésről.

Összefoglalóan megállapítható, Horthy beállítottsága nem jó, és nyilvánvaló, hogy nem akar Kállaytól megválni; ez viszont azzal magyarázható, hogy a kormányzó teljes mértékben helyesli a miniszterelnök politikájának defetista és a tengelyhatalmaktól elkülönülő irányzatát. Már Klessheimben is ez volt a benyomásunk.

Szíveskedjen a most közöltek felhasználásától feltétlenül tartózkodni, és annak se adja jelét, hogy ismeri Horthy levelének tartalmát.⁵

Ribbentrop

94/106 272—76.

⁴ Kovarcz Emil 1941-ben Németországba szökött, s csak a német megszállás után tért vissza.

⁵ Horthy levelét közli HMITI 75. sz. irat; valamint Alianz Hitler—Horthy—Mussolini 120. sz. irat

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES FELJEGYZÉSE RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

44. sz.
Horthy kormányzó 1943. május 9-i¹ levelének gazdasági vonatkozásairól

I. Általánosságban el kell ismerni, Magyarország arra törekedett, hogy teljesítse gazdasági kötelezettségeit Németországgal szemben. Az 1942. évben a Magyarországról származó behozatal összértéke 570 millió birodalmi márkát tett ki, amivel szemben mi csak 430 millió birodalmi márka értékben szállítottunk Magyarországra. 1943 első negyedévben 170 millió birodalmi márka behozatal állt 131 millió birodalmi márka értékű, Magyarországra irányuló német kivitellel szemben. Magyarország tehát egyike azon kevés országnak, amely többet szállít nekünk, mint amennyit tőlünk kap. Összehasonlításképp megemlítendő, hogy pl. Románia az 1942. évben csak 397 millió birodalmi márka értékű szállítást teljesített, és 695 millió birodalmi márka értékben kapott német árut. 1943 első negyedévében behozatalunk Romániából mindössze 80 millió birodalmi márka volt, 221 millió birodalmi márka értékű kivitelünkkel szemben. Figyelembe kell viszont venni, hogy Románia, mely nagyobb erőkkkel vesz részt a háborúban, nagyobb mértékben kap hadianyagot, mint Magyarország.

II. Németország eladósodása Magyarországgal szemben Kállay miniszterelnök kormányása idején valójában lényegesen fokozódott. Helytelen a kormányzó levelének azon adata, mely szerint a német tartozás 1943. április 20-án 1121 millió birodalmi márkára rúgott; a németországi magyar követelés összege április 30-án csak 735 millió birodalmi márkát tett ki, és közben kb. 800 millió birodalmi márkára emelkedett, ami mindenképp 500 millió birodalmi márka szaporulatot jelent a jelenlegi miniszterelnök kormányzásának ideje alatt.

Nem lehet teljesen visszautasítani a magyar kormány kijelentését, hogy e hitelek állandó növelése veszélyezteti a pengő és a pénzügyi helyzet stabilitását. Magyarországon, mely eddig a legtöbb európai országnál jobban óvta gazdasági rendjét, éppen az utóbbi hónapokban lépnek fel aggasztó inflációs tünetek, amelyek részben ezekre a hitelekre vezethetők vissza.

III. Tény, hogy Magyarország mindenkor nagy készséget tanúsított ipari nyersanyagok szállításában, és minden eszközzel jelentékeny tőkeberuházásokkal iparkodott a nyersanyagok termelését fokozni. Ez a megállapítás elsősorban a magyar ásványolaj- és bauxitszállításokra érvényes. Helyes a kormányzó kijelentése, hogy Magyarország Németország bauxittelátásának bázisa. Magyarország abban a megállapodásban, melyet két éve kötöttem a magyar kormánnyal, kötelezettséget vállalt, hogy évente legalább egymillió t bauxitot szállít, és ezt be is tartja. Ezzel Magyarország egymaga lényegesen több bauxitot szállít, mint az összes többi külföldi szállítónk együttvéve.

IV. Tény, hogy a Wehrmacht-utasításra végrehajtott áttelepítések egy országban sem bonyolódtak le olyan jól, mint Magyarországon, ahol az új iparágak kiépítésében a magyarok igen aktívan vesznek részt. Ezt az OKW, valamint a birodalmi Légügyi Minisztérium ismételten tanúsították. Az is tény, hogy Magyarország magára vállalta

¹ Horthy levelének dátumát tévesen írták. Helyesen: 1943. május 7.

ezeknek a hadfelszerelési megrendeléseknek a finanszírozását, ami nagyban hozzájárult a németországi magyar követelések jelentős emelkedéséhez. (Utalok a legutóbbi budapesti tárgyalásomról szóló 1943. március 16-i távirati jelentésemre, melynek szövegét másolatban újból előterjesztem.)²

V. Nem ismerhetjük el viszont, hogy Magyarország mezőgazdasági területen minden lehetőséget kimerített volna, hogy termelését és Németországba irányuló kivitelét fokozza. A korábbi magyar területekről az utóbbi években egyáltalán nem kaptunk gabonát. Mezőgazdasági szakembereink, véleményem szerint, helyesen látják, hogy Magyarország a gyenge termések és a nagy árvizek ellenére is szállíthatott volna legalábbis bizonyos mennyiséget Németországnak, ha jobban összefogja és megfeszíti a rendelkezésére álló erőket.

Nem helytálló az a magyar megállapítás, hogy ott a németországi 250 grammal szemben a kenyérfejadag 160 gramm, mert Magyarországon a kenyér mellett sokkal bőségebben állnak rendelkezésre egyéb élelmiszerek mint Németországban; a kiszabott fejadag különben is csak a lakosság városokban élő, aránylag kis hányadát érinti, míg a lakosság legnagyobb része mint önellátó vitán felül lényegesen több kenyérhez jut.

Magyarország mezőgazdasági összteljesítményének helyes értékelésénél azonban mindezenre figyelembe kell venni, hogy a birodalmi külügyminiszter úr utasítása alapján, 1941. május 8-án Magyarországgal megkötött szerződés értelmében Magyarország a Bácska teljes terméshozamát — tekintet nélkül saját belső szükségletére — Német- és Olaszországnak szállítja.³ Ilyen módon a jelenlegi magyar területről Német- és Olaszország évente több százezer t gabonát kap. Magyarország tehát az egyetlen európai ország, amely az utóbbi években — az anyaországi kiesés ellenére is — jelentékeny mértékben járult hozzá Német- és Olaszország gabonaellátásához.

VI. A kormányzó azon kijelentése, amely szerint Magyarország több munkaórát teljesít a hadiiparban, mint más országok, nehezen bizonyítható, mert ilyen konkrét összehasonlításokra nemigen van lehetőség. Valójában pl. Szlovákia lényegesen többet nyújtott ebben a vonatkozásban. A fentiek alapján azonban nem vitatható, hogy Magyarország e téren kiváló eredményt ért el.

VII. Nem joggal a nyersanyagszállítások elhúzóására és kiesésére irányuló magyar megállapítás. A német termelőerők egyre feszítettebb igénybevétele fegyverkezésünk céljaira szükségessé tette, hogy a hadifontosságú német szállításokat Magyarország esetében csakúgy, mint más országok felé, a feltétlenül elengedhetetlen minimumra csökkentjük. Sikertelen azonban azoknak a nyersanyagoknak a szállítását biztosítanunk, amelyekre Magyarországon a német fegyverkezési megbízások teljesítéséhez feltétlenül szükség van.

VIII. Összefoglalóan megállapítható, hogy gazdasági kérdésekben a magyar kormány magatartása — kivéve a mezőgazdasági termelés erősebb kézben tartását az anyaország területén — nem ad okot arra, hogy Németország részéről komolyabb kifogások merüljenek fel.⁴

94/106 299—303.

² Lásd 94/106 304.

³ Lásd a 398. sz. iratot.

⁴ A Clodius által kifejtettekkel kapcsolatban lásd *Berend—Ránki: Magyarország gyáripára a második világháború előtt és a háború időszakában.* 340—350. old.

Budapest, 1943. június 20.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1134. sz.

A Führer kéziratát, valamint a kazettát az imént adtam át. A kormányzót mélyen megrendítette a kézirat tartalma, és láthatóan megörült a nagyszerű ajándéknak, melyet — mint mondta — ki sem érdemelt.¹ A Führer közlésére, mely szerint a kormányzó legutóbbi levelére² részletes választ fog még adni, a kormányzó úgy nyilatkozott, hogy felvilágosításaira és helyesbítéseire tulajdonképpen nem is várt választ.

Jagow

94/106 391.

Budapest, 1943. június 21.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

1138. sz.

F. hó 20-i, 1134. sz. kiegészítésére.¹

A kormányzó, miután átadtam a Führer saját kezű levelét, több mint egyórás beszélgetést folytatott velem, amelynek alábbi szempontjait tartom jelentőseknek:

I. A kormányzó kijelentette, számos vizsgálat és bizonyíték alapján időközben arról győződött meg, hogy a magyar hadsereg a Don mentén mindenképp helytállt és bátran harcolt. Ezt mutatja az a tény is, hogy 80 ezer halott és 30 ezer sebesült volt a hadsereg vesztesége. Az a hadsereg, amelyet ekkora veszteség ér, teljesítette kötelességét. Az volt a benyomásom, a kormányzó igen fontosnak tartja, hogy mi is állapítsuk meg, a honvédség vitézül harcolt és nem vesztette el katonai becsületét. Erre a kérdésre vonatkozik a katonai attasé² f. évi május 31-i *felsőbb hatóságának* tett részletes jelentése is (30/43. titkos irat. 3. sz. mell.),³ amely behatóan foglalkozik a magyar harci teljesítmények elismerésének kérdésével. Katonai attaséval közös álláspontunk, amennyiben előfordulhatna, hogy magyar csapatokat komolyabb bevetés céljára még egyszer igénybe veszünk, az eddigi magyar harci teljesítmények el nem ismerése a később folytatandó tárgyalásokat megnehezítené; viszont az eddigi magyar teljesítmények mégoly gyenge elismerése is jó hatással járna az egész magyar hadsereg önértéke és egyben harci értékére.

II. A kormányzó ezután részletesen elmondta nekem a Führerhez intézett május 9-i levelének tartalmát (lásd f. évi máj. 26-i, 1067. sz. távirati utasítást).⁴ Ezzel kapcsolatban

¹ Horthy 75. születésnapja alkalmából egy jachtot kapott ajándékba Hitlertől.

² A levelet lásd HMTI. 75.

¹ Lásd az 543. sz. iratot.

² Pappenheim.

³ Nem találtuk az iratok között.

⁴ Lásd az 541. sz. iratot.

megjegyezte, hogy egyedül ő irányítja a magyar politikát, és annak minden szála az ő kezében fut össze. Lehetséges, hogy miniszterelnöke nem a legalkalmasabb ember erre a tisztségre, viszont teljesen megbízik benne, és szívesebben dolgozik egy ilyen emberrel, mint egy okosabbal, akiben azonban nem bízik ennyire. Azután főleg azt hangsúlyozta, hogy ő *mindenkor* hűséggel áll barátai mellett. Még mindig jobb, akár a legnagyobb áldozatok árán is, a kötelezettségeket hűséggel teljesíteni, mint egy látszólag kedvező helyzetből opportunus előnyöket élvezni. Ő feltétlenül kitart oldalunkon.

A parlamentre vonatkozólag kijelentette, hogy annak semmi jelentősége nincs. Ugyanez vonatkozik a kormánypártra is, amelynek az a feladata, hogy a kormány előterjesztéseit megszavazza. Az ellenzékéről keserű szavakkal beszélt. A nyilaskeresztesek jelentőségét félreérthetetlen mozdulattal intézte el. Kijelentette, hogy Imrédy csak személyes szempontokból tör a hatalomra és hozzáfűzte — mondván, hogy most mint bajtársához szól hozzám —, amíg ő él, Imrédy nem jut hatalomra.

A kormányzó fejtegetései meggyőztek arról, hogy Kállayt feltétlenül tartani fogja, és ezért a jövőben továbbra is számolnunk kell vele.

III. A kormányzó végül a hadihelyzetről beszélt, és megjegyezte, nem hiszi, hogy az angolok Olasz- vagy Görögországban partra szállnának; feltehetően ködön és éjen át a Dardanellákon fognak áthajózni, hogy a román petróleumvidéket birtokba vegyék. Az amerikaiakról keserű szavakkal szólt, az angolokat azonban emberileg továbbra is becsüli, és sajnálja, hogy a szovjetek és az amerikaiak szövetségesei.

Jagow

94/106 395—97.

545

Különvonat, 1943. június 26.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TAVIRATA

JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

1006. sz.

Jún. 21-i, 1138. sz.-ra.¹

Csak az ön szigorúan bizalmas tájékoztatására közlöm, hogy a keleti magyar katonai teljesítmények mégoly gyenge elismerése sem kerülhet semmi szín alatt sem szóba, mert a magyarok katonailag teljesen csődöt mondtak. Az elismerés csak azt eredményezné, hogy később magyar részről a csapatok magatartását a tényekkel ellentétben állítanák be. Azt is el kell kerülni, hogy a magyarokban hamis öntudatot ébresszünk, mert az a román hadsereggel szembeni, bizonyos indokolatlan elbizakodottságban nyilvánulna meg. Magától értetődik, hogy ön e gondolatokról senki előtt sem beszélhet.

Ribbentrop

94/106 407.

¹ Lásd az 544. sz. iratot.

Berlin, 1943. július 27.

STEENGRACHT KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR FELJEGYZÉSE
SZTÓJAY KÖVETTEL FOLYTATOTT MEGBESZÉLÉSÉRŐL

368. sz.

Ma felkeresett a magyar követ és az alábbiakat közölte:

Kormányra megbízta, közölje a birodalmi külügyminiszter úrral — amennyiben lehetséges személyesen —, hogy az olaszországi események¹ semmiképp sem érintik Magyarország politikáját, és Magyarország a jövőben is változatlanul Németország oldalán marad.

Steengracht s. k.

94/106 481.

Westfalen, 1943. július 29.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

1137. sz.

Arra kérem, keresse fel Ghyczy külügyminisztert és közölje vele nevemben, megelégedéssel vettem tudomásul a berlini magyar követ útján tolmácsolt üzenetét,¹ amelyben arról biztosít, hogy Magyarország az olaszországi eseményektől függetlenül változatlanul kitart Németország oldalán. Egyébként is természetesnek tartottam a magyar kormány ilyen irányú magatartását, minthogy ez az égyetlen politika, mely biztosítja Magyarország jövőjét.

Ribbentrop

94/106 487.

¹ 1943. július 10-én angol—amerikai csapatok szálltak partra Szicíliában. Két héttel később, július 25-én Mussolinit megbuktatták. Az új olasz kormány Badoglio tábornok vezetésével egy ideig még folytatta a harcot Németország oldalán, közben azonban már folyamatban voltak a fegyverszüneti tárgyalások. A fegyverszüneti egyezményt az olasz kormány 1943. szeptember 3-án írta alá.

¹ Lásd az 546. sz. iratot.

Budapest, 1943. július 31.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

1450. sz.

A f. hó 31-i, 1449. sz. távirati jelentéssel kapcsolatban.¹

Amint azt a katonai attasé² az imént a vezérkarnál szigorúan bizalmasan megtudta és arról felettes hatóságának egyidejűleg jelentést tett, tegnap a kormányzó elnökletével koronatanácsot tartottak, melyen elhatározták, hogy folytatják eddigi politikájukat Németország oldalán. Ebben az elhatározásban állítólag a kormányzó személyes döntő befolyása érvényesült. Ezért az a véleményem, amennyiben belátható időn belül a politikai és katonai helyzetben — elsősorban a Balkánon — nem következik be döntő változás, számíthatunk arra, hogy Magyarország kitart mellettünk.³

Jagow

94/106 492.

549

Budapest, 1943. szeptember 6.

PAPPENHEIM BUDAPESTI KATONAI ATTASÉ TÁVIRATA
A WEHRMACHT FŐPARANCSNOKSÁGÁHOZ

1652. sz.

Szíveskedjen a katonai attasé alábbi táviratát az OKW Ag Auslandhoz továbbítani:¹

I. A német követtel² folytatott tárgyalása során a honvédelmi miniszter megelégedéssel közölte, hogy a főhadiszállásról visszatérve³ javaslatot tett magyar csapatoknak a hajdani Jugoszlávia területén történő bevetésére, és ahhoz a kormányzó hozzájárult.⁴

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Pappenheim.

Jagow valószínűleg arról a tanácskozásról szerzett értesüléseket, amelyet Horthy, Kállay és a kormány néhány tagja tartott az olaszországi események után. Ezen a megbeszélésen arról is szó volt, hogy ha az olasz kormány gyorsan cselekszik és szembeszáll a németekkel, ami a déli front teljes összeomlásával járna, Magyarország is döntésre szánná el magát. Horthy azonban már akkor kikötötte, hogy a döntő lépés előtt elhatározásáról értesítené a németeket, mert „nem hajlandó hátba döfni szövetségését”. Augusztus elején a Kállay-kormány végleg arra az álláspontra helyezkedett, hogy semmit sem tesz mindaddig, amíg az angol—amerikai csapatok nem érik el Magyarország határait.

¹ A táviratot Jagow továbbította a Külügyminisztériumon keresztül.

² Jagow.

³ Csataj Lajos honvédelmi miniszterre történő kinevezése alkalmából látogatást tett a német főhadiszálláson. Ez alkalommal vetették fel hivatalosan a németek a magyar haderő részvételét a Balkán megszállásában.

⁴ Csataj állítása nem felel meg a tényeknek. A koronatanács a németek kérését visszautasította. Igaz viszont, hogy Kállay megpróbálta a német kérés teljesítését összhangba hozni kiugrási terveivel. Kállay, berni megbízottja, Bakach-Bessenyei György útján, ismertette az Egyesült Államok képviselőjével a német kérést, hozzátéve: amennyiben Washington közbenjárására a jugoszláv emigráns kormány tudomásul venné a magyar megszállást, Magyarország beleegyezne a német kívánság teljesítésébe, mert így talán módjában lenne sokkal előbb felvenni az érintkezést a szövetséges haderőkkel. A kétes javaslatot az Egyesült Államok határozottan visszautasította. — The Hungarian Quarterly, 1962. április. *Miklós Kállay: Come over.*

A politikai nehézségeket arra hivatkozva hártotta el, hogy a Balkánon biztonsági szolgálatra bevett csapatoknak alkalmuk lesz hadi tapasztalatokat szerezni.

A követ azután, tekintettel a keleti arcvonal helyzetére, valamint a politikai visszahatásra, óvta attól, hogy követeljék a magyar csapatok kivonását Ukrajnából. A honvédelmi miniszter azt válaszolta, tekintettel a kötelékek viszonylag csekély harci értékére, a vezérkari főnök a főhadiszálláson teendő közeli látogatása során⁵ beszélni fog erről a kérdésről. Magyar részről azonban semmi esetre sem szándékoznak a német vezetésnek alkalmatlan pillanatban nehézségeket okozni. Ez a kormányzónak is kifejezett akarata. Másfelől viszont a magyar csapatok balkáni bevetése ellenében a politikusoknak valamelyes ellenszolgáltatást kell nyújtani vagy legalábbis kilátásba helyezni.

A honvédelmi miniszter általában nagy megelégedéssel nyilatkozott a főhadiszálláson tett látogatásáról. Meggyőződött arról, hogy a helyzet nem ad okot semmiféle aggodalomra, mert a bevált vezetés mellett a Wehrmacht harci morálja és értéke töretlen.

II. Magatartás. A honvédelmi miniszter, mióta a főhadiszállásról visszaérkezett, általában mindenütt, a kabinetben is, épp olyan bizalomteljesen és határozottan nyilatkozott, mint követünk előtt. E tény újból megmutatja, hogy a honvédelmi miniszter a mi értelmezésünk szerint a legpozitívabb tényező Magyarországon.

Az a véleményem, hogy a vezérkari főnök küszöbön álló főhadiszállási látogatása alkalmával a magyar csapatok balkáni bevetését az ukrajnai magyar erők legalább egy részének visszavonásával és esetleg a magyar határ közelében történő áthelyezésével összefüggésben fogja szöveázni. Ebben a kérdésben tanúsított német előzékenység vagy annak akár csak kilátásba helyezése is megszilárdítaná a honvédség vezetőinek helyzetét a politikusokkal szemben.

Megfontolandó, hogy a hadvezetőség helyzete nem megingathatatlan. Ezért, véleményem szerint, az ukrajnai hadosztályok visszavonásának kérdésében előzékenységünk nem terjedhet annyira, hogy a magyarországi politikai vezetésnek lehetősége nyíljon olyan benyomás keltésére, mintha Magyarország teljesen kivonná magát a keleten folyó küzdelemből. Megfontolandó továbbá az is, hogy a magyarországi bizonytalan helyzetben a német körletekben bevett magyar csapatok értékes zálogot képeznek.

III. Az a benyomásom, a magyar vezérkar ideális megoldásnak tartaná, ha négy hármas tagozatú hadosztálya a Balkánon, négy pedig Ukrajnában kerülne tartós bevetésre. Ez a megoldás azt jelenti, hogy a jelenlegi helyzethez képest további két hármas tagozatú magyar hadosztály kerülne többletként bevetésre.

IV. Előre látom, hogy a vezérkari főnök, a főhadiszálláson folytatandó tárgyalások során, szóba hozza a balkáni magyar csapatok felfegyverzésének és felszerelésének kérdését is, ami Magyarország általános fegyverkezési helyzetét tekintve érthető. E téren tanúsítható mégoly csekély német előzékenység ugyancsak megszilárdítaná a hadvezetés helyzetét.

*Pappenheim
Jagow*

94/106 565—67.

⁵ Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök küldetése valóban ez volt a német főhadiszálláson 1943. szeptember 17-én.

Budapest, 1943. szeptember 6.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1655. sz.

F. hó 3-i, 1801. sz. távirati rendelkezésre.¹

Az itteni Külügyminisztériumnak a semleges országok magyar követeihez intézett állítólagos szóbeli állásfoglalása, mely szerint Magyarország de facto nem tekinti magát Angliával és Amerikával hadban állónak (ez nem vonatkozik Franciaországra) és nem is kíván ez államokkal konfliktusba bocsátkozni, lényegében fedi az itteni kormány, valamint széles politikai körök véleményét. Bár ez a vélemény hivatalos nyilatkozatokban eddig még nem jutott világosan kifejezésre, kicsendült több beszédben és újság-cikkben. Különösen a semleges sajtó Magyarországról szóló, kétségtelenül magyar részről sugalmazott jelentései mutatnak rá ismételtén Magyarország ilyen irányú állásfoglalására. Általánosan ismert tény, hogy a magyar kormány a háború befejezését kívánja — bármennyire is hangsúlyozzák a magyar külpolitikával foglalkozó hivatalos nyilatkozatok Magyarország szövetségi hűségét.

A magyar—török tárgyalások ügyében elsősorban a f. é. márc. 12-i 520. sz. távirati rendelkezésre¹ és a márc. 29-i, 574. sz. távirati jelentésre² utalok. Nem vált itt ismertetessé, hogy a miniszterelnök ígérete után, mely szerint a tárgyalásokat megszünteti, folytak-e további megbeszélések. Annyi azonban biztosnak látszik, hogy a most Budapestről visszahívott török követ³ igen szoros kapcsolatban állt a Külügyminisztérium egyes tagjaival, főként Ullein követtel.

Jagow

94/106 568—69.

Budapest, 1943. szeptember 9.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1681. sz.

Itteni politikai körökben arról beszélnek, a vezető rétegek bizonyos képviselői felismerték, hogy Kállay a legalkalmatlanabb miniszterelnök a mai időkben, mert egyrészt nem sokat jelent a németeknek, másrészt azonban az angol rádió is szakadatlanul támadja, amiből arra lehet következtetni, hogy az angolok is elutasítják Kállayt. Magyarország külpolitikai helyzetét egyébként mértékadó körök igen hátrányosnak ítélik. Különböző kiváló személyiségek, akik a nyáron semleges külföldön jártak és most visszatértek, majdnem egyhangúlag arról számolnak be, hogy Magyarország a szövetségesek részéről semmi esetre sem számíthat akár csak valamelyest is elfogadható békére. E beszámolók

¹ Nem találtuk az iratok között.² Lásd az 533. sz. iratot.³ Rusen Esref Ünaydin.

hatására néhány prominens régi politikus, köztük gróf Esterházy Móric korábbi miniszterelnök, arra az álláspontra helyezkedett, Magyarországra nézve az lenne a legcélszerűbb, ha valamilyen ürüggyel szakítana Németországgal, és így provokálná, hogy Magyarországot német csapatok szállják meg, mert ilyen módon esetleg megszerezhetnék a szövetségesek jóindulatát. Az ilyen politikai tárgyalások nagyon *jellemző* módon mutatják a jelenleg itt uralkodó hangulatot. A bizonytalanság és az ország jövője feletti aggodalom, különösen a légítámadásoktól való félelem táplálja azt az egyre erősödő óhajukat, hogy mielőbb kikerüljenek jelenlegi helyzetükből. És ebben aztán olyan kép-telen kombinációkra vetemednek, mint a német megszállás provokálása.

Jagow

94/106 576—77.

552

Budapest, 1943. szeptember 11.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1692. sz.

Tegnap ismételtelen olyan híresztelések terjedtek el, hogy Kállay úr lemond, illetve már le is mondott. Utódjaként Baranyait, a Magyar Nemzeti Bank volt elnökét említették. E híresztelések valótlannak bizonyultak, és talán arra a koronatanácsra vezethetők vissza, melyet a kormányzó elnökletével tegnap tartottak. Bizalmas jelentés szerint az olasz fegyverletétel magyarországi kihatásait tárgyalták a koronatanácson. Feltehetőnek tartották, hogy a Badoglio-kormány valószínűleg hadat üzen Németországnak, ami Magyarországot nagy horderejű döntések elé állítaná. A sorra kerülő kérdések meg-vitatásánál azt is vizsgálták, hogy lemondjon-e Kállay. Hosszas megbeszélés után az a nézet alakult ki, hogy a kormány lemondása pillanatnyilag nem célszerű. A kormányzó hangsúlyozta, hogy a Badoglio-kormány eljárásához hasonló magatartás Magyarország részéről nem jöhet szóba. Még folytak a tárgyalások, mikor ismertették az OKW külön-jelentését az olasz hadsereg lefegyverzéséről. Ennek hatására megegyeztek, hogy ki kell várni a további fejleményeket, mert most teljesen új helyzet keletkezett.

Minthogy a király tanácskozásairól¹ szerzett értesüleseimre vonatkozólag eddig sem-miféle megerősítést nem kaptam, azokat fenntartással adom tovább.²

Jagow

94/106 588—89.

¹ Téves megfejtés. Helyesen: koronatanácsról.

² A szeptember 10-i megbeszélés nem koronatanácsai ülés volt, hanem Horthy megbeszélése a titkos tanácsosokkal és az összes volt miniszterelnökkel és külügyminiszterrel, Imrédy és Bárdossy kivételével. A kormány részéről Kállay miniszterelnök és Keresztes-Fischer belügyminiszter vett részt a tárgyaláson. Itt határozták el, hogy kérni kell a németektől a fronton levő magyar alakulatok hazahozatalának engedélyezését, vissza kell utasítani a Balkán megszállásában való részvételt, a magyar csapatok haza-hozatala után a honvédség ne lépje át a határokat és ne álljon ellen az angol—amerikai hadseregnek, ha Magyarország határaihoz ér. A határozatok közül csak egy teljesült: a Balkán megszállásában való részvétel visszautasítása.

Budapest, 1943. szeptember 15.

PAPPENHEIM BUDAPESTI KATONAI ATTASÉ TÁVIRATA
A WEHRMACHT FŐPARANCSNOKSÁGÁNAK

1724. sz.

Szíveskedjék a katonai attasé alábbi táviratát az OKW Ag Ausland részére továbbítani.

Éppen most értesültem a magyar vezérkari főnökségen, hogy a kormányzó a kormány polgári tagjainak befolyására, akik az alkotmányra hivatkoztak, magyar csapatoknak a hajdani Jugoszlávia területén történő bevetésére vonatkozó álláspontját megváltoztatta. A vezérkari főnöknek² tehát nincs felhatalmazása, hogy a főhadiszálláson teendő látogatásán ígéretet tegyen magyar csapatok Balkánra küldésére, hanem nyilván arra szól megbízatása, hogy a vonatkozó német követelést diplomáciai útra terelje. Diplomáciai úton azután, minden valószínűség szerint, elutasítás következik.

A magyar véderő általános beállítottsága a közös hadviseléssel kapcsolatban változatlanul pozitív, de különösen áll ez a magyar csapatok balkáni kiküldésére. A honvédelmi miniszter³ és a vezérkari főnök a kormánnyal, főként Ghyczy külügyminiszterrel szemben nem tudták álláspontjukat a kormányzónál érvényesíteni, és fel vannak háborodva kormányuk — ahogy ők kifejezték — gyávaságán. A vezérkari főnök kijelentette, ilyen körülmények között szégyell a főhadiszállásra utazni.⁴

*Pappenheim
Jagow*

94/106 604—5.

Budapest, 1943. szeptember 17.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
STEENGRACHT KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK

1741. sz.

Hivatkozással itteni 1724. sz. f. hó 15-i táviratra.¹

Arra az esetre, ha a magyar vezérkari főnök² a magyar csapatoknak volt jugoszláv térségben való bevetését elutasítaná és ezen túlmenően a keleten álló magyar biztonsági csapatok visszavonását is kívánná, megfontolásra javaslok oly értelmű választ, hogy közléseit úgy értelmezzük: Magyarországnak az az óhaja, hogy nem kívánja tovább folytatni a fegyveres harcot Európa érdekében, és ezzel bizonyos fokig, semleges országgént kíván szerepelni. Magyarország ilyen beállítottsága alapjaiban változtatja meg

¹ A táviratot Jagow továbbította a Külügyminisztériumon keresztül.

² Szombathelyi Ferenc.

³ Csataj Lajos.

⁴ Fentiekkel kapcsolatban lásd az 549. és 552. sz. iratot.

¹ Lásd az 553. sz. iratot.

² Szombathelyi Ferenc.

Németország viszonyát Magyarországgal szemben. Magyarország kiválását a harcveronálból úgy értelmezzük, hogy Magyarország lemond területi igényeiről, gyakorlatilag tehát visszaállnak trianoni határai. Levonjuk ebből a megfelelő következtetéseket, és az 1938 óta német döntéssel vagy német csapatok harcai árán Magyarországnak juttatott területeket biztonsági okokból megszálljuk és közigazgatásunk alá vonjuk.

Jagow

94/106 606.

555

Berlin, 1943. szeptember 17.

HENCKE KÖVET ELŐTERJESZTÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

Mellékelten előterjesztem Feine követségi tanácsos, a politikai osztály délkelet-európai előadójának feljegyzését,¹ melyet utasításomra a magyarországi helyzetről készített.

Dr. Veesenmayer, mint azt velem közölte, azt a megbízást kapta a birodalmi külügy-miniszter úrtól, hogy a helyszínen tanulmányozza a német befolyás gyakorlati lehetőségeit a magyar belpolitikai fejleményekre. A helyzet megítélésében a politikai osztály és dr. Veesenmayer között teljes az egyetértés.

Hencke s. k.

94/106 620.

555—1

Melléklet

FEINE KÖVETSÉGI TANÁCSOS MAGYARORSZÁGRÓL
KÉSZÍTETT HELYZETJELENTÉSE

I. Az utóbbi időben megerősödött vélemény szerint a magyar kormány kétli, hogy a német birodalom a háborút győzelmesen fejezi be. Ezért a magyar kormány olyan politikát folytat, melynek az a célja, hogy Magyarországot egyre növekvő mértékben eltávolítsa — legalábbis az Anglia és az Egyesült Államok elleni — háborútól. Mindenestre ezt a benyomást kelti Kállay miniszterelnök és a magyar Külügyminisztérium magatartása. Bizalmas úton sikerült tudomást szerezni a magyar Külügyminisztérium egy állítólagos, a semleges országokban működő követeknek adott szóbeli tájékoztatásáról, amely szerint Magyarország Angliával és Amerikával de facto nem tekinti magát hadban állónak és nem is kíván ez államokkal fegyveres érintkezésbe kerülni; budapesti követségünk f. hó 6-i, 1655. sz. távirati jelentése igazolja,¹ hogy ha nem is került ilyen kifejezett tájékoztatás kibocsátásra, az lényegében fedi a magyar kormány és széles politikai körök véleményét. Bár ez a vélemény hivatalos nyilatkozatokban nem jutott

¹ Lásd az 555—1. sz. iratot.

¹ Lásd az 550. sz. iratot.

eddig világosan kifejezésre, kicsendült több — kétségen kívül sugalmazott — beszédben és újságcikkben.

Sok mindent fel lehetne hozni ezzel összefüggésben a magyar sajtó magatartásáról, főleg azokról a cikkekről, amelyeket Budapest nyílt város jellegének indokolására írtak. Ki kell továbbá emelni a magyar sajtónak azt a legújabb igyekezetét, hogy Magyarországnak eddigi, a tengely győzelme érdekében kifejtett teljesítményeit, korábbi közléseivel ellentétben, lehetőleg csekélynek tüntesse fel. Az utóbbi időben erre vonatkozólag közölt fejtegetései kiáltó ellentétben állnak a korábbi közlésekkel.

Meg kell említeni a katolikus és református egyházak magatartását is. Azok a szentbeszéddek, melyeket Serédi hercegprímás és Ravasz református püspök legutóbb a békéért mondtak, kézzelfoghatóan bizonyítják a német szövetséges elleni magatartásukat.

A magyar kormánynak a szövetségesek felé megkísérelt béketaogatásairól elhelyütt nem kívánunk megemlékezni, mert azt nehéz lenne döntő bizonyítékokkal alátámasztani. Ezzel szemben határozottan feltételezhető, hogy számos magyar kiváló személyiség, akik tavaly nyáron semleges külföldi országokban tartózkodtak, megkísérelték megtudni, hogy adott esetben Magyarország milyen békefeltételekre számíthat a szövetségesek részéről. Mint azt követtségünk szept. 9-i, 1681. sz. távirata jelenti,² a szóban forgó személyek majdnem egyhangú beszámolója szerint Magyarország a szövetségesek részéről semmi esetre sem számíthat, akárcsak valamennyire is elfogadható békére. És bár nem tévesztette el hatását a kormányra, a jobb belátásra nem bírhatókat ez sem térítette észre. Bizonyos magyar politikusok, köztük gróf Esterházy Móric volt magyar miniszterelnök most azt a nézetet képviselik, hogy a jelenlegi körülmények között Magyarország szempontjából az lenne a legcélszerűbb, ha valamilyen ürüggyel szakítana Németországgal, és így provokálná ki, hogy Magyarországot német csapatok szállják meg. Így gondolják kiérdemelni a szövetségesek jóindulatát.

A lakosság körében igen erős a békevágy, és nagyon félnek a légítámadásoktól; ezért nagy az ellenszenv a háború továbbfolytatása iránt.

II. A magyarországi politikai helyzet ki nem elégítő volta mellett öröndetes, hogy olyan más erők is jelen vannak, amelyek hisznek a német győzelemben, és meg vannak győződve Magyarország és a német birodalom sorsközösségéről. Ezt az irányzatot a hivatalos Magyarországon főként Csata vezérezredes, honvédelmi miniszter és Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök képviseli. Itt elfekvő jelentések szerint növekvőben van befolyásuk a kormányzónál, és így ellensúlyozzák Kállay miniszterelnököt és annak követőit.

Jagow követ és katonai attaséja³ a honvédelmi minisztert feltétlenül megbízhatónak és közös ügyünk becsületes harcosának tekintik, aki bátran kiáll meggyőződéséért. Szombathelyi vezérkari főnökben olyan munkatársra talált, aki követi őt útján. A kettőjük által vezetett honvédség alapvetően más beállítottságú, mint a kormányzat. Felismerte, hogy Magyarország elveszne, ha Németország elvesztené a háborút.

Nem szükséges bővebben kifejteni, mennyire nehéz a hadügyminiszter helyzete saját kormányával szemben, amely messzemenő figyelemmel van az úgynevezett néphangulatra, ahelyett, hogy vezetné a népet. Ezért német érdeket szolgálna, ha a honvédség helyzetét megerősítenék, annak ellenére, hogy a fent vázolt belpolitikai okok hatására felismerhetővé vált a hadügyminiszternek az az igyekezete, hogy a katonai erőket fokozott mértékben vonja össze hazája védelmére. Mégsem lehet kétségbe vonni azt az alap-

² Lásd az 551. sz. iratot.

³ Pappenheim.

vető beállítottságát, mely szerint Magyarországnak Németország oldalán kell a végső győzelemig harcolnia.

Bizonyos jobboldali körök és nemzeti pártok a lakosság körében is támogatják ezt a felfogást. Ha követőik száma netán kicsiny is, azt fanatizmusukkal pótolják.

Végül Kállay kormányának köreiben is hallhatóak időnként olyan hangok, amelyek a mi szempontjainkhoz alkalmazkodnak. Ezzel kapcsolatban mindenekelőtt Antal tájékoztatásügyi miniszter f. hó 16-i beszédére utalunk, aki Olaszország intő példájára figyelmeztette Magyarországot, és kifejtette, hogy lógó fejfel, panaszkodással és az ellenséghez dörgölözéssel a béke ügyét nem lehet előbbre vinni, mert mindez annak ellenkezőjéhez vezet.

III. Ha a fent kifejtettek szerint a németbarát és németellenes erők többé-kevésbé ki is egyenlítik egymást, a nagy politikai kérdésekben végső fokon a kormányzó dönt. Magatartásán, főképp az utóbbi időben, felismerhető az a kívánsága, hogy kitart szövetségi hűségében a birodalom mellett. Ez megfelel eddigi irányvonalának, melyet azonban csak bizonyos kompromisszumokkal tartott be. Említésre méltó Jagow követ — mindenesetre fenntartással továbbított — szept. 11-i, 1692. sz. távirati jelentése a kormányzó elnökletével megtartott szeptember 10-i koronatanácsról.⁴ Ezen azt a helyzetet beszélték meg, amely az olasz fegyverletétel folytán Magyarországra nézve kialakult. Mérlegelték ott a kormány lemondásának lehetőségét is, de azt nem tartották helyesnek. A kormányzó viszont hangsúlyozta, hogy az olaszok eljárásához fogható magatartás Magyarország részéről szóba sem kerülhet. A koronatanács ülése közben az olaszok lefegyverzéséről beérkezett OKW-különjelentés mély hatást tett, és nyilván hozzájárult a helyzet higgadtabb megítéléséhez. De hogy mennyire bizonytalanok a viszonyok, és hogy a kormány befolyására a kormányzó is olykor megváltoztatja döntéseit, az a budapesti követség szept. 15-i, 1724. sz. távirati jelentéséből⁵ látható, amely szerint eddigi álláspontját megváltoztatva, a honvédelmi miniszter és a vezérkar javaslatával szemben a magyar csapatoknak a hajdani jugoszláv térségben történő bevetése ellen foglalt állást.

Így befejezésül megállapítható, hogy Magyarországon komoly erők tevékenykednek Németország ellen, melyek az eddigi külpolitika alapvető megváltoztatására törekszenek. Bár nem hiányoznak az ezzel szemben álló erők, mégis aggályos, hogy a jelenlegi körülmények között a hetvenöt éves Horthy kormányzó legyen a mérleg nyelve. Esetleges halálával bekövetkező fejlemények nem láthatók előre, azokat nyilván az általános hadihelyzet fogja meghatározni.

94/106 621—25.

⁴ Lásd az 552. sz. iratot és 2. jegyzet.

⁵ Lásd az 553. sz. iratot.

ÖSSZEÁLLÍTÁS A FORSCHUNGSAMT JELENTÉSEI ALAPJÁN

A NÉMETORSZÁGTÓL VALÓ

ELSZAKADÁSRA IRÁNYULÓ MAGYAR TÖREKVÉSEKRŐL

A Forschungsamt februárban (1943. február 8. 273 196.) adta ki az első összeállítást azokról az egyre szaporodó jelentésekről, amelyek a tengelypolitikától való elkülönülésre irányuló magyar törekvésekről szólnak. De míg abban naggyobbreszt csak feltevések és közvetett bizonyítékok szerepeltek, a júniusi, második összeállítás (1943. június 15. 288 066.)¹ már számos olyan nyilatkozatot és intézkedést sorol fel, melyek egyértelműen a Kállay-kormány barátságtalan vagy éppenséggel ellenséges magatartására mutatnak. Az alábbiakban következik a rendelkezésre álló rövid idő miatt sürgősen elkészített harmadik összeállítás, amely az 1943. június 15—szeptember 30-i időszakra vonatkozik:

Főként az olaszországi fordulat bekövetkezte után vált fokozott mértékben láthatóvá a budapesti felelős kormányzerveknek a tengely politikájával szembenálló irányvonala. Tovább is érkeznek jelentések semleges külföldön folyó magyar tárgyalási kísérletekről. A Forschungsamt nem tudja bizonyítani, hogy ezek a kormány megbízásából folynak-e, az időnként csak bizonyos körülményekből feltételezhető. Láthatóan barátságtalanok a magyar kormány rendszabályai pártpolitikai téren, ahol a demokratikus országok megtevesztésére a szociáldemokrácia kezd megtűrt, nagyobb szerepet játszani, továbbá a zsidókérdés türelmes kezelésében és végül sajtóutasításaiiban, amelynek következtében Badoglio kapitulációja óta sem ellene, sem a Savoyai-ház ellen nem hangzott el elítélő szó.

Hogy a képviselők nem jelentéktelen része ugyancsak mennyire eltávolodhatott a német irányzattól, az a képviselőház most következő összehívásáról szóló jelentésből tűnik ki. Áprilisban elnapolták a képviselőházat, mert Kállay el akarta kerülni a külpolitikájával kapcsolatos kellemetlen radikális jobboldali interpellációkat. Most azonban a kormány kevésbé tart az időközben számbelileg is meggyengült jobboldali ellenzék hasonló támadásaitól, sőt úgy látszik, mintha azt kívánná, hogy saját népe, valamint a semlegesek és az ellenség előtt a demokratikus intézmények védelmével bizonyos alibit igazoljon, és egyben rendezze az új választások kérdését is.

Alább következik időrendi sorrendben a május 6-a óta beérkezett összes, a magyar magatartást jellemző jelentés:

Július 20. 291 580.

Tájékoztató magyar különválási törekvések londoni és washingtoni visszhangjáról; a magyar sajtó növekvő semlegessége és a készletgazdálkodás fokozódó szorgalmazása Budapesten.

A Neue Zürcher Zeitung londoni képviselte olyan hírekről tudósít, melyek szerint az angol kormányhoz eljuttatott magyar ajánlat szerint az angolszászok esetleges magyarországi előnyomulása esetén nem tanúsítanak ellenállást. Ezzel kapcsolatban Bethlen gróf személyes garanciáját említik. (Forschungsamt: Az állítólagos magyar ajánlatot, hogy nem állnak ellen, egy magyar professzor közölte volna Törökországban

¹ A hivatkozott jelentéseket nem találtuk meg.

az angolszászokkal,² mint azt az ankarai „jugoszláv követ” május 31-i feljegyzésében is említi. Június 4. 287 157.) Angliában egyébként világosan megállapították, hogy még a tengerbarát budapesti újságokban sem találhatók támadások a nyugati hatalmak ellen.

Július 29. 292 557.

Magyar megbízottak svájci és törökországi tartózkodásával kapcsolatos jelentésekhez.

Kállay Tamás, a magyar miniszterelnök rokona, valamint a nemzetiszocializmussal szemben álló Baranyai, a Magyar Nemzeti Bank volt elnöke, állítólag azért tartózkodnak Svájcban, hogy ott a szövetségesekkel érintkezésbe lépjenek. Állítólag számos magyar érkezett Törökországba, köztük a magyar miniszterelnök fia és titkára. Úgy hírlik, hogy ifj. Kállay találkozni fog Guariglia újonnan kinevezett olasz külügyminiszterrel, mielőtt Ankarából visszautazik Rómába.

Július 30. 292 721.

A Duce lemondásának magyarországi hatása.

Egy stockholmi sajtótudósítás szerint a magyar demokratikus pártok újraélednek. A kormány és a munkásság között Szekfü történész (Forschungsamt: aki gróf Bethlen-hez áll közel) közvetít.

Július 31. 292 723.

„Jugoszláv” konzuli jelentés magyar kiküldöttek állítólagos nyilatkozatairól, amelyeket az angolok...³ komolyan vehetnének.

E jelentés szerint a magyar megbízottak az angol nagykövetség egyes szerveinek állítólag a következőket fejtették ki: „Magyarországra nagy veszélyt jelent a kommunizmus. Ezért kellene Magyarországot angol csapatoknak mielőbb megszállni. A németek Magyarországtól legutóbb repülőterek átengedését, csapatainak Szerbiába küldését és kényszermunkára 100 ezer zsidót kértek. Kállay mindezt elutasította. Az olasz...³ akikhez a magyarok őszinte barátsággal ragaszkodnak, a szövetségesek győzelmének konkrét előmozdításaként értékelik.”

Augusztus 12. 293 729.

Az olaszországi fejlemények magyarországi reakciójához.

Anfuso, az akkori budapesti olasz követ jelenti a római Külügyminisztériumnak, hogy a külügyminiszterrel és másokkal folytatott különböző tárgyalásai során Badoglio eljárása iránti egyhangú szimpátiával találkozott. Az olasz események hatására függőben maradt Ullein-Reviczky sajtóattasé elmozdítása is, amivel német kívánságot teljesítettek volna.

Augusztus 14. 293 927.

Állítólagos magyar puhatolózás a fegyverletételi feltételek enyhítése érdekében.

Az ankarai „jugoszláv nagykövet” jelenti, az ottani svájci követ közölte vele, hogy felkereste őt a magyar ügyvivő⁴ és érdeklődött, vajon úgy gondolja-e (a svájci), hogy a szövetségesek hajlandók lennének a fegyverletételi feltételeket Magyarországgal szemben enyhíteni.

² Szent-Györgyi Albert utazásáról van szó.

³ Hiányos a szöveg.

⁴ Thyerry Herribert.

Augusztus 16. 292 080.

A budapesti portugál követ⁵ jelentése a magyar lakosság óhajáról, hogy nyilvánítsák Budapestet nyílt várossá.

Augusztus 18. 294 259.

Négy jobboldali radikális képviselő belép a kormánypártba.⁶

Augusztus 19. 292 404.

A vatikáni román ügyvivő ottani körökből úgy értesült, (a magyar megbízott?) azt a szándékát közölte az olasz kormánnyal, hogy megegyezésre törekszik az angolokkal és amerikaiakkal. (Forschungsamt: Érthető, hogy főként a román diplomaták igyekeznek Magyarországot terhelő adatokat nagy gonddal felkutatni.)

Szeptember 11. 296 024.

Badoglio árulásának magyar reakciója.

Két budapesti sajtójelentés szól arról, hogy a magyar újságok teljes hallgatásba burkolóznak. A Magyar Nemzet (Forschungsamt: mely az angolszászokhoz való közeledést propagálja) azt írja, hogy Magyarország nem követhet érzelmi szempontokat, hanem egyedül és kizárólag saját érdekeit tartsa szem előtt.

Szeptember 14. 296 155.

Budapesti portugál diplomatajelentés Magyarország magatartásáról Olaszország kapitulációja után:

„A kormány úgy határozott, hogy a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozásból származó kötelezettségei megszűntek.” — „A szövetségesek érdekeire károsabb lenne Magyarország azonnali vagy jövőbeli német megszállása, mint jelenlegi nem hadviselő helyzete.”

Szeptember 16. 296 389.

A budapesti bolgár követ⁷ Magyarország magatartásáról.

Egyes baloldali és liberális beállítottságú személyiségek a Badoglio-kormány fegyverletételével kapcsolatban azt kívánják (Forschungsamt: magyar részről), hogy a béke érdekében történjenek lépések. A budapesti kormány azonban, Németországtól tartva, minden ilyen irányú kezdeményezést kerül. Egyelőre úgy látszik, folytatni kívánja eddigi várakozó politikáját; arra törekszik, hogy lehetőleg ne foglaljon határozottan állást az olasz kérdésben, és kerülje újabb csapatok Magyarországból való kiküldését.

Szeptember 17. 296 467. és szeptember 29. 297 374.

Svédországi magyar tevékenységről és Ullein-Reviczky stockholmi követi ki-nevezéséről.

Hét svéd újságíró budapesti útja, akiknek a magyar sajtó üdvözlő cikkeket szentelt. A szociáldemokrata Népszava üdvözlő szavait szó szerinti szövegben közölte a Magyar Távirati Iroda stockholmi ügynökségével.

⁵ Sampaio Carrido.

⁶ Matolcsy Máttyás, Matolcsy Tamás, Paczolay György, Tóth János.

⁷ Dimitar Tosev.

Szeptember 21. 296 687.

Magyarország, Románia és Bulgária különbékétörekvéseiről.

Egy madridi török diplomatajelentés szerint az utóbbi időben Magyarország és Románia követei a spanyol kormány közvetítésével az amerikai nagykövethetnél aziránt puhatolózta, milyen feltételeket szabnának a szövetségesek, ha Románia és Magyarország békét kérne. Az amerikai nagykövethet válaszában közölte, hogy amennyiben feltétel nélküli békét kérnek, az elfogadható lenne.

Szeptember 22. 296 814.

A bécsi román főkonzul jelentése állítólagos tárgyalásokról a magyar kormány részéről, amelyek a Badoglio-kormány közvetítésével folynának a szövetségesekkel.

Szeptember 23. 296 979.

Román diplomatajelentés a madridi magyar követ⁸ budapesti útjáról:

A román tudósító amerikai körökből állítólag arról értesült volna, hogy a magyar követ választ visz azokra a diplomáciai jegyzékekre, melyeket a magyar kormány Londonhoz és New Yorkhoz intézett.

94/106 683—87.

557

Budapest, 1943. október 23.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

2069. sz.

Az 1943. okt. 17-i, 2069. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

A magyar Külügyminisztériummal folytatott tárgyalása után a honvédvezérkar az alábbiakat közölte a német légügyi attaséval²:

A magyar Külügyminisztérium engedélyt adott, hogy Brigges amerikai repülőfőhadnagyot átmenetileg, kihallgatása céljából, a Dulag Luft (Oberursel) rendelkezésére bocsássák. De a jövőben el kell utasítaniuk, hogy akár csak átmenetileg is kiadják az angol vagy amerikai légierő magyar területen tartózkodó tagjait. Annak viszont semmi akadály, hogy a Dulag kihallgató tisztjei egy magyar tiszt jelenlétében itt folytassák le a magyar területen levő angol és amerikai repülőkhöz kihallgatását.

Kilátásba helyezték, hogy írásbeli választ kapunk a légügyi attasénak a honvédvezérkarhoz intézett f. év szeptember 4-i iratára.³

Jagow

94/106 763.

⁸ Ambró Ferenc.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Cuno Heribert Fütterer.

³ Az irat nem ismeretes.

Lisszabon, 1943. október 23.

**HUENE LISSZABONI NÉMET KÖVET TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK**

3684. sz.

A 22-i, 3666. sz. távirat kiegészítésére.¹

Mint hírlik, Prunas olasz követ angol különgéppel Szicíliaba repül. Útjának céljáról egy bizalmi emberem, akitől több ízben megbízható híreket kaptam, azt jelenti, Prunas végleges anyagot visz az olasz fehérkönyvhöz, és beszámol a szövetséges főparancsnokságnak a magyar és román megbízottak állítólag itt folytatott tárgyalásainak eredményéről. Magyarországon és Romániában már a Badoglio-árulás előtt fennállott a különbékére irányuló szándék, és annak végrehajtását csak az olaszországi katonai események késleltették. Ezek a tárgyalások főként a tervezett balkáni hadműveletek miatt érdeklik különösen a szövetséges főparancsnokságot. Eddigi kutatásaink, hogy milyen természetű tárgyalásokat folytattak itt, egyelőre csak azzal az eddig még nem bizonyított eredménnyel jártak, hogy a tárgyalásokban magyar részről Wodianer itteni követ és a néhány napig itt tartózkodó Ambró madridi követ, valamint a birodalmi Gazdaságügyi Minisztérium előtt ismert Knapp Miksa vettek részt; román részről Borsch, Antonescu marsall állítólagos kiküldötte puhatolózott, aki szeptember elején Mihai Antonescu alelnök elvált feleségének, Georgesén asszonynak társaságában érkezett Lisszabonba, és két hét múltán, Párizson át, visszatért Bukarestbe. A szövetségesek felé a kapcsolatot Paunel, az előző itteni követ közvetítette. Ami az itteni magyar követséget illeti, meg kell állapítani, hogy Olaszország elpártolása óta tartózkodóan viselkedik irányunkban.

Madridi követség ismeri az ügyeket.

Huene

94/106 764—65.

559

Berlin, 1943. október 26.

**KALTENBRUNNERNEK, A BIZTONSÁGI SZOLGÁLAT
ÉS A BIZTONSÁGI RENDŐRSÉG FŐNÖKÉNEK ÁTIRATA
HIMMLER SS BIRODALMI VEZETŐHÖZ**

1. Magas katonai körökből jelentik, hogy a magyar Honvédelmi Tanács szeptember 19-i döntését, mely szerint balkáni bevetésre nem bocsát magyar csapatokat rendelkezésre, már az előző napon Gödöllőn, a kormányzó vidéki otthonában megtartott titkos ülésen elhatározták. A titkos ülésen Horthy elnökle mellett részt vett Kállay miniszterelnök, Ghyczy külügyminiszter, Keresztes-Fischer belügyminiszter, gr. Bethlen István sz. k. miniszterelnök, gr. Esterházy Móric, a Keresztény Unió vezetője, Kánya sz. k. külügyminiszter és gr. Károlyi Gyula. Valójában ez a testület hozza a politikai döntéseket,

¹ Nem találtuk az iratok között. Az eredeti iraton ez a megjegyzés található: „Még nem érkezett be.”

melyeket a kormány csupán megvalósít. Ez a testület úgy döntött, hogy amennyiben az angolszászok katonai eredményei következtében az ország helyzete Európa déli és délkeleti részén válságosra fordulna, Magyarországon új kormányt iktat be, élén Baranyai Lipóttal, a Nemzeti Bank közismerten németgyűlölő volt elnökével. Csatay, Reményi-Schneller és Szász kivételével az összes jelenlegi miniszter tagja lenne az új kabinetnek. E kormány feladatát képezné, hogy a birodalommal fennálló szövetség felbontását végrehajtsa.

2. Gr. Sigray Antal, a magyar legitimisták vezetője, szeptember 10-én teljesen megbízható emberünknek, akivel ő személyes baráti viszonyban áll, a következőket mondta:

- a) Augusztus elején Horthy egy megbeszélésükön elmondta neki, minden oldalról sürgetik, járuljon hozzá a szövetségekkel folytatandó különbéketárgyalásokhoz, hogy Magyarországot a fenyegető összeomlástól megmentse.
- b) Augusztus 17-én¹ tárgyalás folyt Horthynál, melyen Kállay, gr. Bethlen, gr. Esterházy Móric, gr. Károlyi Gyula és Keresztes-Fischer belügyminiszter vett részt. E tárgyalások eredménye a következőkben foglalható össze: Magyarország az alábbi három feltétellel hajlandó elvben különbékét kötni:
 1. A szövetségesek garantálják, hogy orosz csapatok nem szállják meg Magyarországot,
 2. a szövetségesek kötelező nyilatkozatot tesznek Magyarország jövőendő határait illetően és
 3. elismerik a mai rezsimet, aminek ellenében Magyarország hajlandó kormányát a szociáldemokratákkal kibővíteni.

Ebben az értelemben intézett levelet gr. Bethlen István Hull amerikai külügyminiszterhez melyhez gr. Esterházy Móric adott kísérő levelet, akit személyes kapcsolatok fűznek Hullhoz. E levélről másolatot kapott Habsburg Ottó, Eckhardt Tibor és néhány londoni bizalmi ember.

Sigray kijelentette, pontos információi onnan származnak, hogy Habsburg Ottó és Eckhardt levelét ő maga továbbította Svájcban keresztül, felhasználva egy állandó futárvonalat, mely amerikai születésű feleségének áll rendelkezésére.

3. Marguerite de Sen-Sen márkinő, aki annak idején Guariglia isztambuli olasz követ, utóbb a Badoglio-kormány külügyminisztere és az angolok között az első olasz tapogatózásokat közvetítette, szeptember végén Isztambulban bizalmasan úgy nyilatkozott, hogy rövidesen újabb politikai meglepetés várható, mert most már Magyarország is összekötetésbe lépett az angolszászokkal.

4. Egyik bizalmi emberünk, volt miniszter, a legmagasabb magyar arisztokrácia tagja, akinek jó kapcsolatainak vannak a kormányzat befolyásos személyiségeihez, jelenti:

Magyarország vonakodása, hogy csapatokat küldjön a Balkánra, csak bevezetője korábbi elhatározásának, hogy elfordul a birodalomtól. A gr. Bethlen és Kállay körüli szűkebb kör abban reménykedik, hogy sikerül Horthy személyét, „aki a Führer gyengeje”, védőpajzsként használni, amely mögött a kormányzat lényegében zavartalanul valósíthatja meg céljait.

5. A magyar Külügyminisztérium rejtjelosztályának egyik vezető tisztviselője ugyanazzal a bizalminkkal közölte:

Közvetlen kapcsolat létesült London és Budapest között. A tárgyalásokat Wodianer lisszaboni magyar követ vezeti; hivatalos tárgyalófélként magyar részről nem Kállay, hanem gr. Bethlen István sz. k. miniszterelnök szerepel. Szűkebb titkos tanács alakult,

¹ A tanácskozás valószínűleg egy-két nappal korábban volt az iratban megjelölt időpontnál.

amely a teljes egyetértésben tevékenykedő Bethlent és Kállayt támogatja. A tanács tagjai Kállay, Bethlen, Keresztes-Fischer belügyminiszter, Rakovszky Iván, a közigazgatási bíróság elnöke, gr. Károlyi Gyula és gr. Esterházy Móric.

Dr. Kaltenbrunner s. k.

2090/H/452 456—60.

SS obergruppenführer

560

Budapest, 1943. november 11.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

2216. sz.

Az okt. 23-i, 2069. sz. táv. jelentés kiegészítése.¹

Magyar vezérkari főnökök² immár írásban közölte a légügyi attaséval³, hozzájárult, hogy a fogságba esett angol és amerikai pilótákat Magyarországon, az illetékes magyar szakszervek jelenlétében német szakszervek hallgassák ki. A kihallgatás előjoga minden esetben a német szakszerveket illeti meg. Ezenfelül az esetleges zsákmányolt iratokat, kiértékelés céljából, rendelkezésünkre bocsátják.

Jagow

94/106 810.

561

Berlin, 1943. december 14.

VEESENMAIER LEVELE STEENGRACHT KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK

Szíves tudomásulvétel céljából csatoltan megküldöm legújabb magyarországi jelentésem másolatát és annak három mellékletét.¹ A jelentés december 10-e óta a birodalmi külügyminiszter úr előtt fekszik. Tekintettel arra, hogy a jelentés igen kényes kérdéseket tárgyal, azt javasolnám, a jelentés egyelőre ne kerüljön tovább, és az csak személyes tájékoztatásul szolgáljon.

Veesenmayer

94/106 872.

¹ Lásd az 557. sz. iratot.

² Szombathelyi Ferenc.

³ Fütterer.

¹ Lásd az 561—1—4. sz. iratokat.

VEESENMAIER JELENTÉSE MAGYARORSZÁG POLITIKAI HELYZETÉRŐL
ÉS JAVASLATAI ÚJ KORMÁNY KINEVEZÉSÉRE

Dr. V. 25/43. gRs.

„A Führer nem kapitulál” — volt 12 órán keresztül a Führer 1943. november 9-i nagy beszédének egyedüli hivatalos kommentárja. Ez tulajdonképpen mindent jellemez: csatlódást, aljasságot, félelmet és hajlandóságot az árulásra.

Mindezt igazolják a hetek óta folyó képviselőházi vitákról szóló hamisított beszámolók. Bőszesen nyújtanak a magyar közönségnek szónoklatokat, és sokszorosan összehangolt változatokban hangzanak el a „magyar küldetésről” és a „nemzeti ellenállásról” szóló jelszavak. Senki sem tudja meghatározni, mit jelent az első, mert „magyar küldetés” nem volt és nincs most sem. Amit viszont „nemzeti ellenállásnak” neveznek, valójában passzív ellenállás mindenkivel, nem utolsósorban önmagukkal szemben.

Ennek bizonyítékául arra emlékeztetek, hogy a trianoni szerződésben megcsonkított Magyarország 20 éven keresztül félárbcra bocsátotta zászlóját, és alázatosan várta területének növekedését, anélkül, hogy gyakorlatilag bármit is tett volna annak érdekében. Mikor aztán eljött az alkalom, több mint enyhe nyomásra volt szükség, hogy Magyarországot szerencséjéhez segítsük.¹ Három ízben növekedett területe jelentős mértékben a birodalom révén, három ízben növekedett saját közreműködése és harca nélkül, és így hatalmi és területi gyarapodását saját alkalmatlanságával a Danaidák ajándékává változtatta.

Miért mindez? Figyelembe véve, hogy a korszerű politika egyben alkalmazott természettudomány is, az élettant is segítségül kell hívni, hogy a válasznál az ország mai helyzetének kulcsát történelmi fejlődésében megtaláljuk. 1526 óta Magyarország sohasem volt önálló állam, még kevésbé önmagában zárt népi elem. Csak 1686-ban következett el Buda felszabadítása a törököktől, és Magyarország azután is többé-kevésbé valamiféle függőségi helyzetben volt 1918-ig. Sohasem volt kellő népi ereje és forradalmi lendülete, hogy önálló állammá váljon. Így az 1703—1711. évi, Rákóczi vezette forradalom is csak zendülés volt, nem alapvetően forradalom. Lázadtak és szabotáltak minden felsőbb hatalom ellen, mely az ország sorsát meghatározta. De ez mindenkor passzív rezisztenciában nyilvánult meg, kockázatmentes ellenállásban, amit felfuvalkodott szólamokkal lepleztek, és messzemenően kihasználták a más vérségi elemeket, azok magas teljesítőképeségét és jobb adottságait. Magyarország részvétele az 1848—1849. évi eseményekben szintén csak úgy vált lehetségessé, hogy Bécs utat mutatott. Csak Ferenc József halála után lettek valamivel bátrabbak, de mielőtt Magyarország önállósításának útjára léptek volna, óvatosan kivárták, míg a birodalom összeomlása 1918-ban világosan láthatóvá vált, majd magukhoz ragadták azt, ami még megmaradt. Azóta létezik az úgynevezett magyar nemzet, és időközben bebizonyította, hogy nemzeti életre alkalmat-

¹ Az első bécsi döntés előzményeire utal, amikor a müncheni egyezmény megkötése előtt a magyar kormány nem vállalta azt a német követelést, hogy Chamberlain és Daladier Hitlerrel folytatott tárgyalásai idején katonai támadást indítson Csehszlovákia ellen. A magyar kormány csak diplomáciai nyomást volt hajlandó gyakorolni a csehszlovák kormányra, és irreguláris szabads csapatokat dobott át csehszlovák területekre. — Lásd ezzel kapcsolatosan a 176. sz. iratot.

lan, és az marad a jövőben is. Vezető rétegének folyamatosan negatív kiválasztása következtében törvényszerűen ahhoz a ponthoz kellett elérkeznie, ahol ma áll. Még az erőltetett elmagyarosítási folyamat sem tudott azon változtatni, hogy a 14 millió lakos közül csak mintegy 8 millió a magyar, és még azok számából is le kell vonni 2 és ½ milliót, mert azok másfajtaúak, és ezért állampolitikai szempontból megbízhatatlan elemek. A jelenlegi háború nagy világnézeti ellentéte természetesen Magyarországra is komoly terhelési próbát jelent nemzeti, fizikai és lelki szempontból egyaránt, és Magyarország mai helyzete bizonyítja, hogy a próbát nem állja. Annál groteszkebben hat, ha a birodalomtól való félelemből Kállay és társai készek arra, hogy Magyarországot kiszolgáltatassák Anglia vagy Oroszország akaratának, és ugyanakkor azt állítják, hogy le kell küzdeni a nemzeti ellenzékkel, mert az Magyarországot elárulja a birodalomnak. A félelem éppenséggel nem világnézet, mint azt egy ismert német tábornok megírta. De a félelem — hogy gyávaságról ne beszéljünk — alapvető vonás, amely a felelős magyar politikusokat és a magyar polgári tömegek nagy részét jellemzi.

Néhány széljegyzet:

A magyar nemzeti himnusz Erkel, egy kölni német írta; Budapest szinte minden épületét, a hidakat is ideértve, németek alkották. Német volt a leghíresebb magyar festő (bajor származású), a leghíresebb magyar költők szlovákok voltak. Gömbösben is német vér folyt. A német nyelv, a német zene és a német kultúra a múltban és még ma is a legfontosabb helyen állnak Magyarország életében. 1925-ig a kormányzó maga is csak törve beszélt magyarul, és több oldalról hiteltérdemlően arról értesültem, ha szenvedélyessé válik, még ma is inkább németül, mint magyarul beszél. Bemehetünk a legelőkelőbb budapesti bárba, és megállapíthatjuk, hogy a konjunktúra folytán bőségesen adagolt dzsessz és swinget belső részvétlenség fogadja, míg a régi bécsi dalok és a bécsi valcer elnyűhetetlenül diadalmaskodnak. Ha éjszakánként magyar tisztekkel mulatunk, feledésbe merül az „éljen Hungária”, „éljen Horthy”, és győz a „Heil Hitler”. (Borban az igazság!) El kell ismerni, hogy Magyarország a sportok terén csúcsteljesítményeket ér el, de ezt közelebbről vizsgálva megállapítható, hogy az ifjúság, nemzeti tevékenységre nem lévén lehetősége, ott fejt ki aktivitását. A ma Budapesten kedvelt adoma, mely szerint az optimistát a pesszimistától az különbözteti meg, hogy az előbbi angolul, az utóbbi azonban oroszul tanul, Magyarország egész tragikumát mutatja, éppen úgy, mint a legkedveltebb magyar dal is, a Kossuth-nóta, melynek utolsó szakasza így hangzik: „Ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni.” Jellemző ez a feljebb említett passzív alapbeállítottságukra, és ha figyelembe vesszük az itt évszázadokon át uralkodott törökök vérségi beütését, még az úgynevezett ősmagyarok nomádszerű jellegére is következtethetünk. A cigányság is jellegzetes szerepet játszott ebben, amit zenéjük, annak művelése és kedveltsége a mai napig is világosan bizonyít. Itt vannak annak mélyebb összefüggései és egyben okai, hogy a magyar miért nem antiszemita; eztakörülmenyt a zsidóság pontosan felismerte, és sajátos ösztönére hallgatva sikerült a fajnak Európában ott szereznie magának menedéket. Véleményem szerint a régi Duna menti Monarchia aláaknázása nem annyira az egyéb nemzetiségek, mint a csehek, lengyelek, horvátok stb., hanem inkább a belsőleg megmetyelvezett magyarság műve volt, amelynek körében a zsidóság nemcsak gazdaságilag, de politikailag is uralkodó hatalmi helyzetre tett szert. És mégis, mind a mai napig a Ballhausplatz² fluiduma³ nem volt megsemmisíthető vagy legyőzhető.

² Az Osztrák—Magyar Monarchia, majd az Osztrák Köztársaság külügyminisztériuma.

³ Fluidum — valamilyen láthatatlan szellemi áram.

A zsidó az első számú ellenség. Az 1,1 millió zsidó az ország ugyanolyan számú szabotőrjét is jelenti, és legalább ugyanannyi, ha nem kétszer annyi azoknak a magyaroknak száma, akik a zsidók csatlósáiként a szabotázásra és kémkedésre irányuló nagyszabású tervek megvalósításában segítőtársaik és külső álcázóik. Egy példa: teljesen helytálló, hogy a legtöbb német—magyar tárgyalás külsőleg az elképzelhető legkellemesebb módon zajlik le, úgyhogy egy német tárgyalásvezető, a szokásos asztali felköszöntő keretében kijelentette, olyan szellemben folytak a tárgyalások, amely gyakran eltörölte a tárgyalófelek közti határt. Attól tartok, hogy itt összetévesztették a külső formát a tartalommal, a türelmes papírt a durva gyakorlattal. Mert ez esetben a klíringen keresztül más hang érződik. Senki sem hisz a klíring szentségében. A Nemzeti Bankon keresztül a klíring a rendszer-kormányzat kezében tisztára politikum. Védelmi eszköz, amellyel harcolnak vagy helyesebben mondva szabotálnak. Ezt minden gyakorlati ember tanúsíthatja és tanúsítania is kell. A gazdaságnak hasznosnak kell lennie, és legkevesbé sem követheti az élethalálharc idején saját törvényszerűségét, még Magyarországon sem, amely hivatalosan még mindig szövetségese a birodalomnak.

Csodálatos, hogy milyen jól működik a zsidók hírszolgálat. 24 órán belül mindenről értesülnek, nem utolsósorban a birodalom legintimebb eseményeiről. Nyilván kitűnően működő titkos adóállomások vannak Magyarországon üzemben. És hogy az aktív kémkedés se járjon rosszabbul, bizonyítja az az eset, amelynek véletlenül jöttem nyomára. Szigetvár magyar falu közelében a zsidó atyafiságú Andrássy Mihály grófnál — nyilván a felsőbb magyar hatóságok tudtával — tizenhat, részben a birodalomból elmenekült angol tiszt tartózkodik, akik ott élnek tevékenységet fejtenek ki.

De a birodalom ma a léteért küzd, és nem tudom elképzelni, hogy a háború egyre fokozódó súlya mellett tartósan megengedhetné magának azt a fényűzést, hogy érintetlenül hagyjon ilyen szabotázsközpontot. A birodalom politikájában itt hálás és kényserítő feladat adódik, ha hozzányúl ehhez a kérdéshez és azt tisztázza. Annál is inkább, mert ez nem katonai, hanem szinte kizárólag politikai kérdés. Ha az ellenfélen félelem és gyávaság vesz erőt, elegendő a világos szó, a kemény követelés, amit alátámaszt a német hadosztályok és harci repülőrajok említése. Véleményem szerint ez elegendő az ellenfél elbuktatására, mert határai mentén Magyarországnak nincs egyetlen barátja sem, annál inkább elkeseredett ellenfele. Még Romániához hasonlítva is rosszul jár Magyarország. Ha ma háborús viszályra kerülne sor e két állam között, nem kétséges, hogy Magyarország vereségével végződne. Ezt a magyarok is tudják, bár nem akarják tudomásul venni.

Egy másik körülmény a bolsevizmus miatti mélységes félelem. Magyarország háromszorosan érzi magát fenyegetve:

1. az orosz arcvonal közelebb nyomulásával,
2. Tito oldalról fenyegeti,
3. terjed a kommunizmus az országban.

Ad 1. Az aggasztó kérdés, vajon a birodalom elég erős-e ahhoz, hogy távol tartsa az oroszokat a Kárpát-határtól, egyként tölti el a kormányt, a népet és a hadsereget. Bár remélik, hogy a németeknek ez sikerülni fog, mégis kételkednek ebben. A kormány mindent elkövet, hogy ezt a veszélyt lekicsinyelje, és ezenfelül arra is felhasználja, hogy igazolja és a nép körében is elmélyítse angolbarát beállítottságát. Azt szeretné, ha a németek és az oroszok keleten kölcsönösen elvéreznének, és arra számít, hogy azután az angolok szabad kezet kapnak Európában. Ilyen alapvető beállítottság mellett és annak tudatában, hogy a nyáron mire készültek fel Olaszországban, készen álltak arra, hogy a háborúból azonnal kilépjenek, ha az olasz árulás úgy alakult volna, amint

azt várták és remélték. Még ma is úgy tekintik, hogy Anglia győzelme lényegesen kisebb baj, mint a német győzelem. Amikor aztán még idejekorán felismerték, hogy az olasz árulás balsikerrel járt, az összes ilyen irányú törekvéseket leállították, hogy most újabb utakon ugyanazokat a szölamokat hangoztassák. Csak éppen óvatosabbak lettek, és titkon azt remélik, hogy a birodalom mindezt nem vette észre. Amellett, önfenntartó ösztönből, éppen a zsidók hatnak ma fékként, mert feltétlenül el akarják kerülni, hogy a birodalom esetleges előrettekintő biztonsági rendszabályai vagyónukat és életüket veszélybe döntse.

Ad 2. Tito ma Magyarországon is fogalomná vált. Felismerték, hogy a bolsevizmus és Tito azonosak, nagy tervek megvalósításán dolgoznak, és hogy ezek az erők időközben annyira megnövekedtek, hogy az angolok és amerikaiak titkon várt balkáni partraszállása elmaradt, mert Sztálin azt nem akarta. Amilyen mértékben halad a délkeleti térség bolsevizálása, úgy növekszik az oldalirányú kommunista fenyegetés Magyarország ellen, annál is inkább, mert a szerbeknek és horvátoknak még rendezetlen számadásuk van Magyarországgal, és mindkét országnak jelentékeny számú népessége él magyar uralom alatt.

Ad 3. Mindehhez jön még az országban növekvő kommunizmus. A magyarországi zsidók messzemenő többsége a bolsevizmus élcsapataként értékelhető. Sehol sem vették a bolsevik hadsereg előnyomulását nagyobb örömmel tudomásul, mint éppen ezekben a körökben. Az oroszok minden nagyobb sikere örömmünnepekre adott alkalmat, amelyekből néhány izelítőt távolról magam is megfigyelhettem. Ehhez járul, hogy Magyarországot Európa egyik társadalmilag legelmaradottabb országának minősíthetjük. Ezek a viszonyok olyan szociális-forradalmi táptalajt képeznek, amely a bolsevizálásnak játszik a kezére, és amely az utóbbi félévben jelentősen fejlődött. A magyar kormány látja ugyan ezt a fejleményt, de képtelen ellene erélyesen fellépni. Azzal igyekszik hatásosan irányítani, hogy szalonképessé teszi a szociáldemokráciát, és olyan lehetőségeket biztosít számára, amelyeneket a mai napig sohasem ismert. Ruténia esete bizonyítja ezt, ahol a szociáldemokratákat támogatták, gyakorlatilag azonban a bolsevizmust nevelték nagygyá. A rendszernek ez a gyengesége a további fejlődés során veszélyes jelleget fog ölteni. Így mutatkozik meg, hogy a zsidóság egyfelől mint él vissza a kormányzóval és a jelenlegi rendszer-kormányval, hogy a bolsevista áradat szervezeti és hatalmi fejlődésére lehetőséget nyújtson, másfelől támogatásával hogyan erősíti folyamatosan a bolsevizmust, hogy alkalmas pillanatban, elejtve eddigi feudális szövetségesét, kommunista zűrzavart provokáljon.

Magyarországon három olyan kérdés van, melyeknek tanulmányozása különösen fontosnak tűnik nekem:

1. A kormányzó és a felette uralkodó klikk.
2. A nemzeti ellenzék.
3. A hadsereg.

1. Hogy a fent vázolt irányú fejlődés lehetővé vált, már önmagában is teljesen világosan mutatja, hogy a kormányzónak nincs hatalma, nincs helyes ösztöne, és hogy menyynyire eszközévé vált a felette uralkodó klikknek. De egyben rámutat a sok kiindulási pont egyikére, arra ugyanis, hogy erélyes politikával a birodalom a kormányzó személyét a szemben álló erőktől elszakítsa és a birodalom politikai céljaira hasznosítsa. Ennek a klikknek gróf Bethlen a szellemi irányítója (lásd 1. sz. mell.)⁴ és Keresztes-Fischer jelenlegi belügyminiszter kimagaslóan legerősebb alakja. Az előbbiben a kormányzó a vele

⁴ Lásd az 561—2. sz. iratot.

egyidős, magas intelligenciájú partnert és egyben az úriember fogalmának teljesen félreértett megtestesítőjét látja, amely ma gyakorlatilag légüres térben lebeg, és amelyet csak beképzelt arisztokrata agyvelők elképzelései tekintenek az erő és hatalom kifejezőjének. Mert a legitimizmus, melynek zászlóját ezek az uraságok magasra tartják, már halott, és pszeudo-zsidó—legitimista alakzattá fajult. Keresztes-Fischerben azt a férfit látja a kormányzó, aki taktikai úton fényesen szétverte a félt nyilaskeresztes mozgalom fenyegető kísértetét. Mert mégiscsak ez volt az egyetlen mozgalom, amely harckészséget mutatott és különb volt félig örmény, félig szlovák származású vezetőjénél, Szálasinál, aki éppen ezért tönkre is tette őket.

A kormányzó lényében tulajdonképpen katona, de csakis katona. Tudatosan sohasem fogja becsületszavát megszegni. Ha ma Ferenc Józsefről beszél, ezt a legmélyebb hűséggel teszi, és sohasem mulasztja el, hogy a legmélyebb hódolattal „őfelségének” címezzé. Ő tehát katona, akinek hajdani vezére — helyesebben szólva ura, akit nem követett újabb úr — halott. Amilyen jó katonás szelleme, olyan siralmasak politikai képességei. Nemcsak nem ért sem a kül-, sem a belpolitikához, de belső ellenszenvvel viseltetik a politika iránt, és — azt hiszem — boldog lenne, ha holnap megint csak katona lehetne. Ha a német politika aktív irányt venne, véleményem szerint céljának arra kellene irányulni, hogy a kormányzót közvetve a Führer katonájává tegye, és ezt el is érhetné, ha ebben a legnagyobb ügyességgel és rugalmassággal járna el. Ha a kormányzót megszabadítanák környezetétől, és annak helyére a Führer, a birodalom és a feladatokkal megbirkózni képes birodalmi megbízott kerülne, akkor lényegében gyakorlatilag már meg is oldottuk a magyar kérdést. Egy magas állású magyar tábornok legutóbb a következőket mondotta nekem: „Ha ma a képviselőházba megyek és zsebemből előveszem a kormányzó kéziratát, amelyben az áll, hogy kinevezett a kormány új elnökévé, egy órán belül mögöttem áll a parlament tagjainak többsége.” Ezt a kijelentést nem tartom túlzásnak. A kérdés velejére tapint, feltárja az uralkodó rendszer értékét és a jelenlegi parlamentáris-demokratikus felépítmény értéktelenségét. Maga az úgynevezett kormánypárt sem képez osztatlan egységet, mert három csoportra hasadt; ezek egyike németbarát, a másik németellenes és a harmadik kifejezetten konjunkturista. Ezzel kapcsolatban mulatságos volt meghallgatni a kommentárokat, amelyeket ahhoz a jachthoz fűztek, amelyet a Führer ajándékozott Horthynak 75. születésnapjára. Csozálták ugyanis a Führer kitűnő érzékét, aki ajándékával kifejezésre juttatta, hogy végső szükség esetén a magyarság vezetői mindenkor a törökországi menekülés útját választották, amelyet a kiirthatatlanul nomádvérű magyarság őshazájának tekint.

Ezzel magyarázható a németellenes körök udvarlása, hogy a kormányzót áruló politikájukhoz megnyerjék. Tudják róla, hogy sohasem lesz hajlandó Badoglio nyomába lépni. Ennek következtében hónapok óta éjjel-nappal folyik a kormányzó „megdolgozása”. Politikai alkalmatlanságát tudatosan kihasználva különféle változatokban próbálják neki megmagyarázni, hogy

1. Németország nem nyerheti meg ezt a háborút;
2. Nem fenyegeti Magyarországot a bolsevizmus veszedelme, mert Németország elég erős ahhoz, hogy az oroszokat sakkban tartsa, és a magyar kormány is abban a helyzetben lenne, hogy a bolsevizmus terjedését az országban meggátolja;
3. Anglia a mérleg nyelve, és ez teszi tulajdonképpen győztesé, mert ma is a legnagyobb tengeri hatalom, és ezenkívül a legnagyobb politikai érettséggel és intelligenciával bír;
4. Anglia győzelme azért is látszik különösen kíváncsnak, mert egész belső beállítottságánál fogva legjobb keze a magyar feudális állam fennmaradásának.

Lassú víz partot mos, különösen abban az esetben, ha ez a part már omlik és szűnik ellenálló képessége. Így ezeknek a köröknek tényleg egyre inkább sikerült a kormányzót bomlasztó politikájuk búvkörébe vonni. Ez azért is vált könnyen lehetővé, mert ebben az időszakban a kormányzónál nem érvényesült ellentétes befolyás. Így tehát ebben a tekintetben is növekszik a veszély, amelyet nem lenne szabad lebecsülni. A kormányzó személye ma már nem kielégítő kezes arra, hogy Magyarországot visszatartsa a birodalom elárulásától.

Újból igazolást nyerne a fejlemények kétértelműsége: Olaszország—Magyarország, Duce—Horthy, Bethlen—Badoglio? Lehet, hogy a hasonlatok sántítanak, de a közvetett bizonyítékok megtámadhatatlanok. Tény az is, hogy a zsidóság ma, különösen Magyarországon, az életéért küzd. A veszély adva van.

2. A *nemzeti ellenzék*et illetően legyen szabad f. év április 30-i magyarországi jelentésemre utalnom.⁵ Az ott nyilvánított nézetem újabb munkásságom keretében teljesen beigazolódtott. Sok tekintetben arra is érvényesek azok a végső következtetések, amelyek bevezető, alapvető fejtegetéseimből adódnak. Ha korábban még az volt a véleményem, hogy Gömbös vezetésével Magyarország másként fejlődhetett volna, úgy sajnálatomra helyesbítenem kell ezt a nézetemet is. A baj sokkal mélyebben gyökerezik, sem hogy egy magyar ma vagy korábban abban a helyzetben lett volna, hogy Magyarország térségét és népét nemzeti egységbe forrassza össze. Ennek jelenleg tipikus példáját nyújtja Albrecht főherceg, aki nyilván különös hadifontosságúnak tekinti, hogy újból elváljon, és minden igyekezetét arra összpontosítja, hogy új menyasszonyát, a bécsi 19 éves Schulz kisasszonyt szalonképpé tegye. Ez annyira foglalkoztatja, hogy emiatt politikai beállítottságát, összes barátját és követőjét ellianyagolja, és minden politikai tevékenységről lemond. Mindezekből felismerhető, hogy a magyar kormányt csak közbenső megoldásként és reálpolitikai célszerűségként szabad értékelni, még abban az esetben is, ha azt a mai nemzeti ellenzék viszonylag legjobbjaiból állítanák össze. A birodalom részére csak akkor lesz teljes értékű, ha a kormány mellé, helyesebben fölé, német megbízott kerül, *megfelelő formában*. Nem indokolt az aggály, hogy egy, ezekből a körökből összeállított kormánnyal, akár a jövőben is, a birodalom bolhás ágyba feküdne. A nemzeti ellenzék mind személyi kérdésekben, mind a nézetek különbözősége folytán belsőleg sokkal megosztottabb, sem hogy bármely későbbi időpontban a birodalom céljainak útjában álló egységet alkosson. A német védőnkéség alatt álló nemzeti kormány beiktatásával elérhető előnyök igen értékesek lehetnek:

1. Ezek a férfiak őszinte és éles ellenfelei a bolsevizmusnak. Ezen a vonalon egymásra találhatnak a „felszabadított” kormányzóval, és a bolsevizmus, valamint a zsidóság elleni belső harcukkal jelentősen tehermentesíthetik a birodalmat.

2. Ezek a férfiak vitathatatlan tényként felismerték, hogy a magyar sors a német sors funkciója. Az a szándékuk, hogy minden lehetséges területen együttműködésükkel és segítségükkel a *szükség idején* bebizonyítsák a birodalomnak, hogy él még a magyarságban az önfenntartás egészséges ösztöne. Egyidejűleg azt is remélik, hogy a birodalom javára kifejtett aktív közreműködésükkel kivívják a Führer halálját a háborút követő időkre. De nem kell majd nagy művészet ahhoz, hogy szükség esetén, megfelelő manipulációkkal hatásosan és alaposan lépünk fel ellenük. Mert ahogy a Rajna a birodalom történelmi fogalmához tartozik, úgy válik a Duna most és az eljövendő időkben a birodalom politikai és gazdaságpolitikai úttörő munkájának kötelező fogalmává. Nem látok

⁵ Veesenmayer már 1943 tavaszán Budapesten járt a magyarországi helyzet tanulmányozására. Április 30-i jelentését azonban megelőzte Horthy látogatása Hitlernél, s így Veesenmayer tanácsai akkor nem voltak aktuálisak.

lényeges különbséget a birodalom későbbi politikájának lehetséges céljai és a mai, Magyarországgal szemben követendő politikájának aktivizálására irányuló javaslat között.

3. Magyarország a tér és az adott gazdasági lehetőségek törvényénél fogva értékes tényező, és a birodalom nem mondhat le arról, hogy a legmesszebbmenően be ne vonja a létéért folytatott küzdelmébe. Az ukrajnai értékes területek elvesztésével Magyarország a további hadviselés szempontjából főleg mint mezőgazdasági ország fokozott jelentőséggel bír. A birodalom erről a területről ellátására az eddigi mennyiségek kétszeresét vagy még annál is többet kihozhat, ha az ehhez szükséges előfeltételeket megteremti.

4. A birodalomnak törekednie kell arra is, hogy Magyarország közlekedési lehetőségeit az eddigihez képest lényegesen nagyobb mértékben hasznosítsa hadicéljai érdekében. A jelenlegi állapotok a lehető legkevesbé sem kielégítőek.

5. Magyarország természeti kincseinek feltárását (olaj, bauxit és kőszén), valamint ipari teljesítőképességét jelentősen és különösebb nehézségek nélkül fokozni lehet.

6. Nem utolsósorban a magyar emberanyag nyújt lehetőséget segítség és sok irányú tehermentesítés szempontjából. Sajnálatos volna, ha az angoloknak azt az alapelvét, hogy helyettük mások dolgozzanak, harcoljanak és vérezzenek, nem alkalmaznánk legnagyobb mértékben éppen Magyarországgal szemben. Minden magyar paraszt, munkás vagy katona, akinek bevetése bennünket tehermentesít, erősíti a birodalomban a Führer tartálékait. Minden értünk vérző magyar a mi véráldozatunkat csökkenti, erősíti tartálékainkat a további hadviseléshez, és segít abban, hogy erőnket megőrizzük a háború utáni nagy feladatok megoldására.

A reális napi politika ezen feladata végrehajtásának előfeltétele a jelenlegi kormány leváltása; pótlására a nemzeti ellenzékkel német irányítás alatt álló kormány alakítandó. A nemzeti ellenzék összes személyiségei közül még leginkább Imrédy volt miniszterelnököt tartom a legalkalmasabbnak. A legnyíltabb gondolkozású, személyében és jellemileg tiszta, bizonyos tekintélye van, és vidéken is szervezett követői vannak. Alapjában véve azonban a parlamenti rendszer híve, és mint szűkebb baráti körének legtöbb tagja, az is marad. Ezért csak csekély átütőerővel rendelkezik. Kritikai értékelés szerint hasznosabb reszortminiszter volna, mint miniszterelnök. De sajnos, nincs kéznél alkalmasabb személy. Örvendetes kivétel Ruszkay tábornok, aki szerintem mindannyiuk között leginkább megértette az idők szavát. De viszont ő csak katona, nem politikus, és ezért nem alkalmas a miniszterelnök tisztségére. Egyébként a nemzeti ellenzéknek számos használható szakembere van, akik hajlandók és megfelelő helyzetben vannak a birodalom által kijelölt feladatok végrehajtására. Célyszerűségből és átmenet okából a jelenlegi kormánypárt egyes tagjai is bevonhatók, egyfelől együttműködésük (lásd 2. mell.),⁶ másfelől saját múltjuk felszámolása céljából.

Helytálló az ellenvetés, hogy a kormányzó Imrédyt elfogadhatatlannak tekinti. Ez az elutasító magatartás Imrédy azon törekvéseinek következménye, amelyeket mint volt miniszterelnök főként a zsidókérdésben és a földreform területén fejtett ki. Imrédy felesége beszámolt nekem arról a beszélgetésről, melyet közvetlenül férje lemondását követően folytatott a kormányzóval, aki tudára adta, hogy férje azért vált elfogadhatatlanná, mert nemzetiszocialista reformokra törekszik, amelyek egyszerűen nem felelnek meg Magyarország számára. A kormányzót erősen befolyásoló klikk már akkor kétségtelesen jelentősen hozzájárult, hogy a kormányzót Imrédy reformjavaslatainak veszélyes voltáról meggyőzze. Az utóbbi idők egyes eseményei önmagukban bizonyítják, hogy a német kívánságokat mindig olyankor vették haladéktalanul figyelembe, mikor a birodalom

⁶ Lásd az 561—3. sz. iratot.

egy és más feletti megütkezésének adott kifejezést. Ez történt legutóbb Rajniss esetében, akit a kormányzó személy szerint gyűlöl. Határozott meggyőződése, hogy a kormányzó a Führer követelésére vagy akárcsak kívánsága nyomán ellenkezés nélkül bárkit kinevez miniszterelnökké, hogy saját és családja uralmát mentse, és ne kelljen eltemetnie vágyálmát, hogy halála előtt herceg lehessen.

3. Továbbra is a *hadsereg* az egyetlen tömegszervezet, amely politikailag csak feltételeken van a rendszer-kormány kezében. Vezetősége és a csapatok azonban erősen fertőzöttek, és jelen állapotában nem az az eszköz, amellyel minden további nélkül katonai diktatúrát lehetne létesíteni. A keleti arcvonalon elszenvedett fizikai és morális csapásokat sem heverte még ki teljesen. Vannak ugyan az elengedhetetlen előfeltételek bevezetésére irányuló becsületes törekvések, melyek a fegyelem megszigorításával és politika-mentessé tételével kívánják a hadsereget ismét funkcióképessé tenni; de mindezek a törekvések félsikerre vannak ítélve mindaddig, amíg a hadsereg felépítését a legkülönbözőbb módon zavarják és szabotálják. Gondosan kerülnek, hogy erős egyéniségek kerüljenek élére, de megtűrik a vezetésben a többé-kevésbé jó katonákat, nehogy túlságosan lejárassák ezt a mégiscsak fontos intézményt, annál is inkább, mert nem tudják, hol és mikor kerül sor újabb bevetésre. Annál rosszabbul áll az ellátás és felszerelés kérdése. Finoman kieszelt rendszer gondoskodik róla, hogy a hadsereg ebből a szempontból a teljes függőség állapotában maradjon, és hogy az új hadosztályok újbóli felszerelése és felfegyverzése csak csigalassúsággal haladjon. Mind e kérdéseket kivették a hadügy-miniszter⁷ kezéből, és átruházták a rendszerhez hű iparügyi miniszterre.⁸ Amíg azonban a felszerelés és fegyverzet nem üt meg a korszerű haditechnika mértékét, sem tiszt, sem katona nem érezhetik azt a szükséges önbizalmat, amely a hadsereg ütőképességének előfeltétele. Bármennyire is szembeszálltak a tisztikar egyes részei ezzel a szabotázs-szal, harcuk éppen olyan kilátástalan, mint a Hadügyminisztérium eddigi küzdelme, melyet az elesettek hátramaradottainak ellátása és a hadirokkantak gondozása érdekében folytat.

Egyetlen egy dolog biztos — és ezt különböző magas katonai körök önként és nyilvánvalóan szándékosan, nyomatékosan hangsúlyozták: egyetlen magyar katona sem fordítaná fegyverét — még parancs esetén sem — német katona ellen. Ez a hadsereg világos állásfoglalása, és ebben a pontban egyetért a kormányzóval.

Ha a jelenlegi kormányzat változásával új körülményeket is teremtenének, e hadsereg részéről az első időkben egyelőre semmiféle fegyveres támogatásra sem számíthatunk. Ezzel szemben lehetségessé válna önkéntes légiók felállítása, amelyek a tiszték és legénység harcra kész elitjét egyesítenék, akik belső kötelességüknek tekintenék, hogy a németek oldalán aktívan küzdjenek. Ilyen légiók kitűnő vázát alkothatnák egy későbbi hadseregnek, melynek újjászervezése sok hónapot, ha nem évet igényelne, és amelynek során elengedhetetlen előfeltételt képez a mai tisztikar alapos megrostálása.

Összefoglalás

1. A magyarországi fejlemények olyan pontra érkeztek, amely parancsolóan megköveteli a gyors és erélyes cselekvést.

2. Minthogy a magyar kérdés megoldása, ha az egyáltalán lehetséges, csak a kormány-

⁷ Csataj Lajos.

⁸ Bornemissza Géza.

zóval együtt hajtható végre, ebből a szempontból is eljött az ideje, hogy megszüntessük Magyarország önállósodásának állapotát.

3. Magyarországot mint fontos közlekedési térséget és alkalmas gazdasági segédeszközt főleg mezőgazdasági szempontból, teljesen és egészében be lehet és be is kell illeszteni a birodalom hadigazdálkodásába.

4. A jelenlegi magyar kormánypolitika és propaganda olyan alakot öltött, amely a birodalom állandó, burkolt provokációját mutatja. Ha erre válaszunk elmarad, azt magyar és ellenséges részről is a gyengeség jelének tekintik, és az annak megfelelően hatna a ránk nézve egyébként hasznos elemekre is.

5. A megfelelő következményekkel járó aktív birodalmi politika semmilyen szempontból sem jelent veszélyt a birodalom bármiféle későbbi politikájára, mert Magyarország nemzetté válása még kezdeti állapotában van, és még évtizedekig tarthat, míg az érettség bizonyos fokát eléri.

6. Nem kell a velünk szövetséges magyar peremállamokat érintő bármilyen komoly természetű negatív kihatástól tartanunk, mert a bolsevista veszély túl fenyegetően függ az egész délkeleti térség felett.

7. Különbféle okokból ütött az óra, hogy a zsidókérdéshez alaposan hozzányúljunk. Annak tisztázása előfeltétele, hogy Magyarországot beiktathassuk a birodalom harcába, melyet védelméért és létéért folytat.

8. A 3. sz. mellékletben⁹ gyakorlati javaslatok kerülnek kifejtésre azokról a lehetőségekről, miként lehetne a magyarországi mai helyzet megváltoztatását elérni, és milyen előfeltételek tűnnek szükségesnek Németország részéről esetleges nehézségek vagy későbbi visszaesések elkerülésére.

Veesenmayer s. k.

561—2

1. sz. melléklet

Dr. V. 25/43. gRs-hez.

Gróf Bethlen

Felismerve Bethlennek mint ellenfélnek jelentőségét, kerestem az alkalmat, hogy vele találkozzam, és ez láthatóan egyezett az ő szándékával: november 23-án 1 és 1/4 órán át négy szemközt tárgyaltam vele.

Fejtegetéseinek lényege a következő:

1. Nagyon érdeklik a délkeleti fejlemények, különösen Tito.

2. Bulgáriáról nyilvánvalóan kitűnően tájékozott, és véleménye szerint ott a bolsevista mozgalom erősen növekszik. Arra célzott, vajon jól van-e értesülve erről a birodalom.

3. Láthatóan kitűnően tájékozott az angol törekvésekről, hogy Törökországot bevonják a Németország elleni háborúba.

4. Csak a birodalom van abban a helyzetben, hogy az oroszokat távol tartsa Európától, és ebben Magyarország tőle telhetően segíti.

5. Német- és Oroszország kölcsönösen felőrlik egymást, a háború kimenetelét Anglia dönti el. Egy napon Németország egyezséget fog kötni Angliával. Magyarországnak

⁹ Lásd az 561—4. sz. iratot.

mint kis államnak tehát olyan politikát kell folytatnia, amely ilyen fejleménynek megfelelő.

6. Japánra tett megjegyzésemre azt felelte, erősen kételkedik a sikerekről szóló japán jelentésekben.

7. Széles mederben tárgyaltuk az általam provokált zsidókérdést. Érvei gyengék voltak, és — sarokba szorítva — elismerte, hogy a magyarországi zsidóság tervszerűen szabotálja a birodalom harcát. Annyira ment, hogy az általa inspirált kormányt cserbenhagyva kijelentette, a dolgok ma annyira megfeneklettek, hogy már megoldhatatlanok.

A magam részéről felhasználtam az alkalmat, hogy rámutassak, miért kell és miért fogja a birodalom ezt a háborút megnyerni; nem mulasztottam el, hogy a legnagyobb tisztelettel bele ne szőjem a kormányzó katonás egyéniségét, de egyébként nem hagytam semmiféle kétséget afelől, hogy a birodalomban felismerték a magyar kormány kétszínű politikáját. Az angol garanciák értékének tapasztalatokon alapuló német megítélését azzal iparkodott gyengíteni, hogy évszázadok óta végül is mindig Anglia győzött. Igen kínosan érintette, mikor arra utaltam, hogy általánosan őt tekintik a magyar kormány tényleges fejének, és én éppen ezért kerestem hozzá az utat. Kérte, hogy semmi esetre se becsüljem túl személyét.

Igen meglepett, hogy mindazok után, amit eddig Bethlenről hallottam, olyan ellenfélre találtam, akit viszonylag könnyen sarokba lehetett szorítani. Benyomásom alapján nem tekintem őt nagy jelentőségű ellenfélnek. Típusában inkább a kulisszák mögötti gyakorlott politikus, akinek fő erőssége a taktika és intrika. Innen származik a kormányzóra gyakorolt befolyása is, akinek gyengéit ismeri és kihasználja, és akinek családját, zsidók segítségével, évek óta finanszírozza. Hiú és beképzelt, annak a sors útmutatásából sem okuló típusnak a képviselője, amelynek ki kell halnia; egyébként fáradtan és tehetetlen beletörődéssel látja a helyzetet, amelynek kialakulásáért őt is felelősség terheli, de amellyel már nem tud megbirkózni. A nemzetiszocializmust lelkesítő erők felmérése meghaladja felfogóképességét. Csak a kormányzóval kapcsolatban van személyének jelentősége, nélküle érdektelenné válik.

Bethlen gyakorlati tevékenységének megismerésére szolgáljon két példa, melyeket bizalmas környezetéből tudtam meg:

Ez év augusztusában Lisszabonba küldte Esterházy Móricot, bizalmi emberét. Feladata az volt, hogy az angoloktól a következő három kérdésre hozzon választ:

1. Melyek Magyarország határai a jövőben?
2. Szavatolja-e Anglia, hogy az oroszok érintetlenül hagyják Magyarországot?
3. Hajlandó-e Anglia a Magyarországon fennálló főúri rendszert meghagyni?

A válasz állítólag részben negatív, részben kitérő volt.

Bethlen szorgalmazására Maniuval október második felében került volna sor találkozássra. Ennek célja lett volna az erdélyi kérdés ideiglenes megoldása, a magyar—román viszony élének tompítása és a birodalomtól való együttes elszakadás lehetőségének egyeztetése.

A tárgyalás nem jött létre.

Veesenmayer s. k.

Dr. V. 25/43. gRs-hez.

Bizalmas tárgyalás Jurcsek államtitkárral

Jurcsek államtitkárt berlini látogatása után azonnal öt órán át tartó tárgyalásra hívatta Kállay, és néhány nappal utóbb másfélórás jelentést tett a kormányzónak. Fejtegetéseinek legfontosabb pontjai a következők:

1. Jurcsek teljes mértékben megelégedetten tért vissza Berlinből. Kitüntetései és egyéb megtiszteltetései erős hatást tettek erre a nagyon becsvágyó emberre. A német győzelemben vetett hite őszintének látszott.

2. Tárgyalásai során Jurcsek állítólag nagyon sarokba szorította Kállayt, aki szorongatottságában őszintén elismerte, hogy nem hisz a németek győzelmében, és politikáját az angol kártyára teszi fel. Már most arra törekszik, hogy mindazt előkészítse és végrehajtsa, amivel az angolok jóindulatát elnyerheti.

3. Kállay utalt arra, érthetetlen előtte, miért nem tekintik Németországban beszédét a közös hadviselés támogatásaként, mert végül is neki köszönhető, hogy az oroszok leállították zsitomiri támadásukat. Világosan megmondta beszédében, hogy Magyarország harcolni fog a Kárpát-határon, és az odaérkező kimerült orosz csapatokat, állítása szerint, a kipihent magyar erők verték meg. Ezt az oroszok belátták, és beszüntették támadásukat, miután előzőleg Sztálin talán azt feltételezte, hogy a magyarok kapitulálnak az oroszok előtt.

4. Jurcseknek, akit a kormányzó becsül, szilárd meggyőződése, hogy a kormányváltás a nemzeti ellenzék irányában minden nehézség nélkül végrehajtható. A kormányzó nagyon elítélően beszélt neki Kállayról.

5. Jurcsek igen bizalmasan közölte velem, hogy tud, sőt bizonyítékokkal rendelkezik a kormányzó hitvány fiának csempészéseiről, akit ezáltal a markában tart. Az ifjú Horthy tisztára pénzkérdés.

6. Jurcsek hangsúlyozta, a jelenlegi magyar rendszer-kormány sokkal korruptabb és gyengébb, mint azt netán a birodalomban gondolnák.

Veesenmayer s. k.

Dr. V. 25/43. gRs-hez.

Javaslatok és kezdeményezések

I. A feladatok alapvető kitűzésében jelentésemre utalok.

II. Fontos a legelőnyösebb időpont megválasztása. Mielőbbi cselekvés indokoltnak látszik. Amennyiben az oroszok a tél folyamán további tért nyernek, fokozódna Magyarországon a bolsevizmus miatti aggodalom. Egyébként egyaránt kedvező időpont adódik a megtorlást megelőzően vagy azzal egyidejűleg, felhasználva az akkor ismét fellépő habozást.

III. Az úgynevezett magyar megoldást sok szempontból előnyben kell részesíteni a tisztára német hatalmi megoldással szemben.

IV. Már most meg kell kezdeni az ellenfél rendszeres felőrlését, a lelki masszázst:

1. A német sajtó útján:

- a) megfelelő vezércikkek a Reich című újságban,
- b) a kormányzása idején elhangzott Kállay-beszédek szembeállítás,
- c) a nemzeti ellenzék fokozott figyelembevétele,
- d) a rendszer-kormány és a nép megkülönböztetése,
- e) a zsidókérdés folyamatos és állandóan élesedő bírálata.

2. Ugyanez alkalmas formában és megfelelő változtatásokkal a német rádió útján.

3. A Külügyminisztérium részéről megadott irányelvek a magyar diplomatákkal és sajtóképviselőkkel folytatott tárgyalásokhoz.

4. Megfelelő tárgyalási útmutatások a budapesti német követség részére.

5. Akár csak szerény méretű, hadgyakorlatszerű csapatösszevonások a magyar—német határ fontosabb pontjain.

V. A nemzeti ellenzék néhány ismert tagjának, esetleg a kormánypárt megfelelő, németbarát tagjainak meghívása a birodalomba.

VI. A kormányzó meghívása a Führerhez. Ehhez megjegyzendő, hogy több oldalról hallottam, a kormányzó óvakodna egy újabb meghívásnak eleget tenni. Ezt nem tartom valószínűnek, ez inkább az őt irányító klikk óhaját tükrözi. Abban az esetben, ha ez mégis így lenne, fennáll annak a lehetősége, hogy a birodalom egyik vezető személyisége keresné fel Horthyt, és ebben baráti oldalról elsősorban Göring birodalmi marsall és Himmler SS birodalmi vezető nevét említették.

A fő cél elérésére, hogy Horthyt a kormány megfelelő irányzatú átalakítására rábírjuk, alapvetően a mézesmadzag és korbács módszerét kell használni, és annak alkalmazása során, véleményem szerint, az alábbi pontok érdemelnek figyelmet:

1. Az általános katonai helyzet ismertetése.

2. Az összes európai baráti erők felsorakoztatásának szükségessége.

3. A jelenlegi kormány eltávolítására irányuló ultimátumszerű követelés, annak *részletes* indokolása nélkül.

4. Az új miniszterelnök személyének kijelölése.

5. Utalni kell a belső és külső kommunista veszély komolyságára, melynek elhárításában a kormányzó még egyszer történelmi, soha vissza nem térő szerepet játszhat (Kun Béla).

6. A kormányzó családi-dinasztikus terveinek óvatos elfogadása.

7. Éles hadüzenet a Habsburgoknak (amit a kormányzó örömmel üdvözlne).

8. Magyar szabad kikötő lehetősége Fiumében (Horthy *tengernagy* szíve vágya).

9. Ígéret az úgynevezett udvari zsidók megkímélésére.

VI. A budapesti német követség újjáalakítása.

VII. Egy messzemenő meghatalmazásokkal felruházott politikai különmegbízott meghatározott időre szóló esetleges kiküldése.

VIII. A kormányzó állandó katonai tanácsadójaként egy különösen magas rangú tábornok kiküldése.

IX. Az új kormány legmegfelelőbb tagjait az új miniszterelnökkel történt gondos egyeztetés útján kell kiválasztani.

X. A Belügyminisztérium betöltésére, a magyar mentalitás beható tanulmányozása után, és tekintettel e tisztség rendkívüli fontosságára, különleges javaslatom van. Ebben a Kun Béla vezetése alatt állt kommunista uralom leverésének idején bevált módszereket

veszem alapul. Ezek szerint a belügyminiszter hatásköre, átmeneti időre, közvetlenül a kormányzó alá rendelt különmegbízottra lenne átruházandó. A kialakítandó öt kerület élére ő nevez ki széles körű meghatalmazással felruházott biztosokat, akiknek az eredeti magyar javaslatok szerint „vérebeknek” kell lenniük. Megállapításom szerint a megfelelő személyek rendelkezésre állnak.

XI. Szükséges, hogy előzetes megállapodás szerinti terv alapján azonnal kézbe vegyük a zsidókérdést.

XII. Minthogy számításba kell venni Budapest bombázásának lehetőségét, a kellő időre vadászvédelem biztosítandó. Egyidejűleg közölni kell az ellenséggel, hogy a bombák által megölt minden egyes magyarért 100 gazdag zsidót fogunk agyonlőni, és azok vagyonát a károk jóvátételére fordítjuk.

XIII. Haladéktalanul gondoskodni kell az elesettek hozzátartozóinak és a hadirokkantaknak német minta szerinti ellátásáról.

XIV. A jelentésben javasolt légiókat azonnal fel kell állítani, és azokat a birodalom elsőrangú felszereléssel lássa el.

Veesenmayer s. k.

94/106 873—910.

562

Szófia, 1943. december 22.

BECKERLE SZÓFIAI NÉMET KÖVET TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

2079. sz.

A dec. 17-i, 2050. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

Alább következik a katonai elhárítás vezetőjének² beszámolója Hatz alezredes jelentéseiről, melyek az amerikai megbízottakkal Isztambulban folytatott tárgyalásaira vonatkoznak. Hatz ma tért vissza Szófiába, és ma este tovább utazik Budapestre. Hatz ismételten nyomatékosan kérte, hogy közléseit továbbra is titkoljuk mindenki előtt, elsősorban akkor, ha a magyar kormány e tárgyalásokról a német hivatalos szerveket tájékoztatná, mert egyébként, mint tiszt, súlyos bonyodalmaktól tart. Azonkívül helyes, ha általa ellenőrizzük, hogy vajon kormánya megfelelően tájékoztat-e bennünket. Végül is ő a biztosíték arra, hogy semmi sem történhet a birodalom érdekei ellenére.

A beszámoló szövege:

Hatz magyar vk. alezredes, aki 1943. december 16-án Isztambulba utazott, 1943. december 22-én megállapodásszerűen visszatért Szófiába, és még aznap este Budapestre utazott, hogy ott vezérkari főnökének, Szombathelyinek jelentést tegyen az amerikaiakkal Isztambulban felvett kapcsolatainak eredményéről:

Hatz vk. alezredes erről 1943. december 22-én az alábbiakat közölte velem:

1. A találkozás az amerikai partnerekkel azok kívánságára 1943. december 18-án Isztambulban egy magánlakáson történt, amelynek fekvését Hatz alezredes már nem tudta pontosan megjelölni, mert váltott autókkal jutott el oda.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Delius

A tárgyalófél két amerikai volt, mindketten kb. 45—50 évesek, és egyikük kétségtelesen zsidó. Hatz véleménye szerint az amerikai főhadiszállás, közelebbről az amerikai hírszerző szolgálat két különmegbízottja, akiknek hatáskörébe az európai kérdések tartoznak. Célzásaik szerint amerikai csoportokat, illetve különmegbízottakat irányítanak Stockholmba, Bernbe és Madridba. Személyazonosságuk közelebbi megállapítására nem volt lehetőség, de Hatz alezredes azt kilátásba helyezte.

2. Az amerikaiak rámutattak, rendkívül sürget az idő, és Magyarországnak — mint azt Hatzcal a korábbi isztambuli tárgyaláson megvitatták — most már gyorsan és világosan el kell döntenie, hogy a tengely mellől átáll-e a szövetségesek oldalára. Az amerikaiak kifejezték meggyőződésüket, hogy a tengely elvesztette a háborút, és eljött az ideje, hogy Európa kis államai, illetve a többi európai állam eldöntse, hogy a jövőben a szövetségesekhez kívánnak-e tartozni vagy sem. Kifejezésre juttatták, tudnak róla, hogy Magyarország ebben a háborúban — a Szovjetunió elleni harcától eltekintve — passzív magatartást tanúsít, ezt azonban az elkövetkezendő béketárgyalásokon nem írják jó pontként Magyarország javára; e tárgyalásokon Magyarország kívánságainak jóindulatú elbírálása kizárólag a birodalom elleni aktív ellenséges magatartásától függ majd. Magyarországnak tehát sürgősen döntenie kell, hogy a szövetségesek oldalán vagy azokkal szemben kíván-e állni.

3. Hatz alezredes azt válaszolta az amerikaiaknak, hogy budapesti főhatóságának tudtára adta azokat a kívánságokat, amelyeket az előző tárgyalás során az amerikaiak vele közöltek, és felhatalmazást kapott, hogy ezek után a magyar álláspontot az alábbiakban határozza meg:

- a) Magyarország sohasem fog a birodalom ellen aktív kémkedést folytatni,
- b) Magyarország sohasem fog a birodalommal fegyveresen szembeszállni,
- c) Magyarország mindenkor támogatni fogja Németország harcát a kommunizmus ellen, mert a kommunizmust Európára és önmagára nézve akut és súlyos veszélynek tekinti.

Az amerikaiak izgalommal fogadták ezt az álláspontot, és azt mondták, hogy akkor pedig céltalan a további beszéd, mert ők éppen Magyarországnak a birodalom elleni, kifejezetten aktív, ellenséges magatartását kénytelenek feltételül szabni, amennyiben Magyarország az európai kérdések rendezésénél a szövetségesek részéről kedvező elbánásra tartana igényt. Tudják, hogy a magyar kis nép, de a birodalom elleni aktív kémkedésen kívül katonailag mindent úgy kellene előkészíteni, hogy a magyar hadsereg is részt vehessen adott időpontban a birodalom elleni támadásban. Ezzel kapcsolatban az amerikaiak megemlítették, hogy már eddig is érdekes és katonailag értékes jelentéseket kaptak Magyarországról, de ezek csak egyes személyektől és köröktől származnak, és így természetesen azok nem írhatók az állam javára. Az Egyesült Államok ezenkívül is érdekes és katonai szempontból jelentős adatokat kapott Bernből, Madridból, de főleg Stockholmból.

Hatz itt újból rámutatott, hogy Magyarország híradó szolgálata részéről szóba sem kerülhet efféle áruló tevékenység, mire az amerikaiak megismételték, hogy ebben az esetben a további tárgyalások céltalanokká váltak.

4. Hatz, nehogy a tárgyalások ezen a ponton meghiúsuljanak, hozzáfűzte, hogy Tito aktív támogatásával a szövetségesek eljátszották a Balkán-államok minden szimpátiáját, mert ezzel azt bizonyították, készek arra, hogy Európa kisebb államait kiszolgáltassák a bolsevizmusnak. Az amerikaiak erre azt válaszolták, európai terveiknek a bolsevizmus valóban gyenge pontja, egyébként azonban a szövetségesek részéről tisztában vannak

azzal, hogy a Szovjetunió erői annyira felőrölték, hogy örülniük kell, ha a szovjet henger a háború során eljut Lengyelországig.

Tito támogatása azonban azért vált szükségessé, mert a néptől idegen Mihailoviicsal szemben Tito 200 ezer hívével a délkelet egyedüli sikeres katonai vezetője.

A szövetségesek fő feladata továbbra is Németország szétzúzása, és aki az eljövendő békeértekezletektől vagy Európa újrendezésénél bármire is számít, annak elsősorban ebben az irányban kell közreműködnie; az az értelme a Magyarországnak tett ajánlatnak is, és az idő erősen sürget; döntsön most már Magyarország.

Hatz ismételten rámutatott a bolsevizmus okozta nagy veszélyre és arra az erőre, amelyet a Vörös Hadsereg még mindig képvisel. Az amerikaiak kertelés nélkül elismerték, hogy valóban ez a leggyengébb pontja európai számításaiknak, végül is azonban sejtették, hogy az utánpótlás és ellátás csökkentésével a szövetségesek a szovjetoroszok ütőerejét adott időpontban tartósan befolyásolhatnak. Hogy a bolsevizmus teljes veszélyét még egyszer az amerikaiak elé tárja, Hatz rámutatott, hogy — ha Németország a Szovjetunió elleni harcban alulmaradna — véleménye szerint a bolsevizmus válna úrrá a német népen, és ebben az esetben a szövetségeseknek azt is számításba kell venniük, hogy a németek ma még 300 töretlen hadosztálya a szovjetek rendelkezésére állna.

Hatz kiemelte, hogy a Wehrmacht éppen a Nemzetiszocialista Párttól és a Führertől nyerte hallatlanul harcos ellenálló szellemét, és azok sarkallják hatalmas katonai teljesítményeire.

Ez a fejtegetés rendkívüli hatással volt az amerikaiakra, és ismételten kérdezték, Hatz valóban úgy gondolja-e, hogy ez a nemzetiszocializmus és a Führer műve. Hatz hangsúlyozta, ebben nem lehet kételkedni, és megértette az amerikaiakkal, hogy nemzetiszocialista szellem nélkül egyáltalán nem lenne ellenállás Németországban a bolsevizmussal szemben. Az amerikaiakat erősen befolyásolta ez a szemlélet, és úgy nyilatkoztak, természetesen nem lehetne a bolsevizmust feltartóztatni, ha valóban helytálló, hogy Németország, belső ellenállóerejének csödjé esetén, a bolsevizmus áldozatává válna; ez esetben a háború elveszett a szövetségesek részéről is, mert semmiképp sem törekedhetnek arra, hogy a kisebb veszélyt jelentő nemzetiszocializmus helyére a bolsevizmus kerüljön.

5. Az amerikai megbízottak végül még rámutattak, hogy más államokkal — sőt a birodalom bizonyos köreivel is — eszmecserét folytatnak; összeköttetésben állnak Szlovákiával is, de különösen Ausztriával, melynek felszabadítását a szövetségesek feladatuknak tekintik. Mindezek a körök a nemzetiszocialista iga lerázására törekcszenek, hogy adott időpontban Európa demokratikus újjáalakításában az angolokkal—amerikaiakkal együttműködjenek és harcoljanak. Még ebben az esetben is fennmarad a birodalom hatvanmilliós tömbje, természetesen a birodalomtól elválasztandó Ausztria nélkül.

Az amerikaiak a beszélgetés során felhívták figyelmét, hogy természetesen a tárgyalásokat — főleg a németek előtt — feltétlenül titokban kell tartani, mert nemcsak az amerikaiakra, de Hatzra, illetve a magyar államra is nagyon hátrányos lenne, ha Németország ezekről a tárgyalásokról tudomást szerezne.

6. Mikor Hatz a tárgyalások befejeztekor színleg elfogadta az amerikaiak ajánlatát, megkérdezte: mit tudnának a szövetségesek Magyarországnak nyújtani abban az esetben, ha kívánságaikat teljesítenék? Szavatolná-e Magyarország ezeréves határait a bolsevizmussal szemben is? Az amerikaiak erre igen cinikusan úgy nyilatkoztak, Magyarország ne kergessen ábrándokat, mert ők ilyen szavatosságot természetesen nem vállalhatnak, még abban az esetben sem, ha Magyarország hivatalosan elszakadna a tengely-

től és a szövetségesek oldalára állna. Úgy gondolják, a háború befejeztével arra lehet igénye mindenkinek, amit megérdemel.

Hatz erre haladéktalanul a Budapesten kapott irányelvek értelmében foglalt állást, és közölte, lehetetlennek tartja, hogy Magyarország valaha is aktív ellenségként álljon a birodalommal szemben.

Erre az amerikaiak megszakították a tárgyalásokat, mert céltalannak tartották azokat. Végző megjegyzésük az volt, hogy akkor megjelennek az amerikai bombázók Magyarország felett.

Hatz megegyezően megígérte, hogy az amerikai fél részéről vele közölt irányelveket közli Budapesten feljebbvalóival, és fenntartotta további tárgyalások lehetőségét. Az amerikaiak ismételten hangoztatták, hogy már nem sok idő áll rendelkezésre, mert nézetük szerint a háború néhány hónap alatt befejeződik, és így Magyarországnak a legsürgősebben el kell magát határoznia.

7. György³ magyar ügynök, aki a tárgyalásokat közvetítette, azoktól függetlenül december 19-én közölte Hatz alezredessel, hogy az *angolok* rendkívüli izgalommal fogadták, hogy ő az amerikaiakkal tárgyalt, mint ahogy általában igen nagy a féltékenység az angolok és amerikaiak között.

8. Ujváry, a sztambuli új magyar főkonzul (akinek anyja angol nő), hevesen tiltakozott az őt felkereső Hatz alezredesnél, amiért György magyar ügynök Isztambulból táviratokat küldött Hatznak, mert ő, az angolok és törökök véleményével megegyezően, Györgyöt német ügynöknek tartja. Ujváry véleménye szerint ezek az ügyek rá tartoznak. Hatz megnyugtatta Ujváry főkonzult, aki szerinte az angolokkal áll összeköttetésben.

94/106 925—31.

Beckerle

563

Különvonat, 1943. december 29.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
JAGOW BUDAPESTI KÖVETNEK

2694. sz.

Anélkül, hogy erre vonatkozólag más személyekkel eszmecserébe bocsátkoznék, részletes távirati nyilatkozatot kérek arra a kérdésre, hogy ha a jobboldali ellenzék bekerülne az őnt vendégül látó ország kormányába, megerősödne-e annak belső-külső harckész-sége, és elérhető-e, hogy ezzel elmélyítsük szövetségi viszonyunkat. Szíveskedjék ezzel kapcsolatban közölni, milyen kiindulási lehetőséget lát arra, hogy e tervet adandó alkalmammal megvalósítsuk, és feltehetőnek tartja-e, hogy az ottani mérvadó politikai tényezők a körülményekhez alkalmazkodó ez irányú német befolyásnak minden további nélkül helyt adnának.¹

94/106 935.

Ribbentrop

³ A név hiányos, nem tudjuk, hogy valódi névről vagy fedőnévről van-e szó.

¹ Ugyanezt a táviratot 2132. sz. alatt a szófiai német követnek is elküldték.

Budapest, 1943. december 31.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

2482. sz.

Dec. 29-i, 2694. sz. távirati rendelkezésére.¹

Az Imrédy-pártiak belépése a kormányba megerősíthetné a háborús elszántságot, kifelé csakúgy, mint befelé, és megszilárdíthatná szövetségesi viszonyunkat is.

Ez idő szerint azonban nem látok semmiféle kiindulási pontot arra, hogy elérjem a jobboldali ellenzék belépését a jelenlegi kormányba. Meg kellett ezt állapítanom Kállayval december 29-én folytatott tárgyalásom során, mint azt december 30-i, 2468. sz. távirati jelentésemben közöltem,² valamint azt is, hogy Kállay szilárdan ül a nyeregben. Kormányzó határozottan egyetért K(állay) politikájával, és határozott meggyőződése, hogy K(állay) nem folytat Badoglio-politikát.

Az olaszországi gyors német intézkedések, a magyar kiküldöttek rossz hírei a nyilvánosságra hozott moszkvai³ és teheráni⁴ határozatokkal kapcsolatban, a Beneš-paktum, Tito és végül a lengyel ügy fejleményeinek hatására a magyar kormány belátta, hogy az élet vagy halál kérdése megváltozhatatlanul Németországhoz fűzi. Ebben Veesenmayer tárgyalásai, *a körülmények alakulása* és az én hideg tartózkodásom kijózanítóan hatottak, aggodalmat keltve, nehogy két szék közé essenek.

Elérkezettnek tartom az időpontot, hogy a kormányzót és kormányt szorosabban magunkhoz fűzzük. K(állay) végre néhány pozitív kijelentést tett a parlament nyilvánossága előtt. Megszabadulni *nem fogunk tőle*. Erről ³/₄ év alatt meggyőződhattunk. Némi képp azonban ő is meg fog puhulni. Így most a következő kísérletet látom megvalósíthatónak és kívánatosnak: a birodalmi külügyminiszter úr vagy más mérvadó, alkalmas személyiség meglátogatja a kormányzót, hogy megbeszéli vele, így a magyar kormánnyal is, a közös helyzet komoly voltát, és az annak ellenére szilárdan fennálló jó győzelmi kilátásokat; közölné egyben Németország kívánságait katonai, gazdasági és propaganda terén, amelyeket szabatosan meg kellene határoznunk. Ezzel egyidejűleg az itteni kétélyek elosztására valamit adnunk is kellene Magyarországnak, pl. szuverenitásának biztosítását és a Bánát későbbi átadására vonatkozó ismételt egyenes ígéretünket. Továbbá fel kell kelteni a magyar kormány felelősségtudatát, amit eddig legkevésbé sem érzett. Így tudnánk tényleges, mindenkor újból megszilárdítható befolyást szerezni. A magyarok állhatatlanok és megbízhatatlanok, ezért szoros és tartós megkötöttségük nélkül nem jutunk előbbre.

¹ Lásd az 563. sz. iratot.² Nem találtuk az iratok között.³ A Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia külügyminisztereinek 1943. október 19—30-án Moszkvában tartott értekezletén nyilatkozatot fogadtak el Németország feltétel nélküli megadását és lefegyverzését érintő kérdésekről, az Egyesült Nemzetek létrehozásáról, Olaszország és Ausztria jövőjéről és a háborús bűnösök felelősségére vonásáról.⁴ A teheráni konferencia, melyen Sztálin, Roosevelt és Churchill vett részt, 1943. november 28-tól december 1-ig tartott. A konferencia döntött az 1944 nyarán Franciaországban végrehajtandó partraszállásról, foglalkozott a Japán elleni háború legfontosabb kérdéseivel és Németország háború utáni helyzetével.

Másként alakulna a helyzet, ha Magyarország német felvonulási területté válna, és ezért megkívánhatnánk a katonai szükségállapot bevezetését. Esetleges balkáni partraszállás! Ebben az esetben a kormányzó kénytelen lenne egy diktátori jogkörrel felruházott, magaválasztotta katonát kinevezni, akinek személyét illetően beleszólást nem tűrne. Feltehetőleg a magyar vezérkar főnöke jönne tekintetbe. Az ő vezetésével szakkabinetet lehetne alakítani, melyben a szakemberek maguk is kiállnak a harcért és a győzelemért, tehát azok a jobboldali ellenzék soraiból is jöhetnének. Ilyen követelés véleményem szerint jó kilátással kecsegtet.

Jagow

Budapest, 1944. január 16.

WERKMEISTER BUDAPESTI ÜGYVIVŐ TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

98. sz.

A dec. 17-i, titk. 277. sz. és dec. 20-i, 282. sz. jelentések kiegészítésére.¹

A katonai attasé² most közölte velem, hogy felettes szolgálati szervétől szigorúan bizalmas géptáviratot kapott, mely szerint, mint azt az elhárítás Bécsből jelenti, Czeydner sz. k. altábornagy, Grassy vezérőrnagy és Deák sz. k. ezredes tegnap délelőtt átlépték a német birodalmi határt, ahol a titkos államrendőrség gondoskodott róluk. Utóbbi kérte, „ne verjük az ügyet dobra”, és közölte, hogy ezek a tisztek az SS birodalmi vezető³ vendégei. A katonai attasé megfelelő tudakozódás után éppen most jelentette, hogy semmi sem bizonyítja azt a nevezettek által terjesztett koholt állítást, mely szerint „túlzott németbarátság” miatt eljárás folya ellenük.

Az ügyre vonatkozóan az alábbiakat jelentem: Néhány napja, mikor társaságban találkoztam a vezérkari főnökkel,⁴ megemlítettem a városban keringő híreszteléseket arról az eljárásról, melyet tisztek ellen indítottak az újvidéki kivégzések során tanúsított magatartásuk miatt.⁵

A vezérkari főnök nagyon elkomolyodott és kifejtette, hogy az újvidéki események nemzeti szerencsétlenséget jelentenek. Szégyenkezve kell beismernie, hogy ott szörnyű dolgok történtek. Számos asszonyt és gyermeket gyilkoltak meg, és nagymértékben fosztogattak. Miután a magyar honvédség már Kelet-Galíciában és később, zombori bevonulásakor is fosztogatott, ez immár a harmadik eset. Lehetetlen efelett szemet hunyni, mert egyébként az egész honvédség elveszne és használhatatlanná válna. Ettől eltekintve Újvidéken bírói eljárás nélkül az ártatlan emberek ezreit lötték agyon. Ilyen intézkedéseket végrehajthatnak politikai szervezetek — pl. a cseka —, de nem reguláris

¹ Nem található az iratok között.

² Greiffenberg.

³ Heinrich Himmler.

⁴ Szombathelyi Ferenc.

⁵ Az újvidéki vérengzésre 1942. január 21. és 23. között került sor. Ennek során a magyar katonaság és csendőrség partizánvadászat ürügyén mintegy 3000 újvidéki lakost — mindenekelőtt szerbeket és zsidókat — gyilkolt meg. Bár Bajcsy-Zsilinszky Endre tudomást szerezve a történetekről azonnal széles körű vizsgálatot és a bűnösök megbüntetését követelte, Bárdossy miniszterelnök Horthy jóváhagyásával az ügyet eltussolta. 1943 végén a Kállay-kormány külpolitikai okokból újra elővette az ügyet, hogy a közvetlen felelősök, mindenekelőtt Feketehalmy-Czeydner, a szegedi hadtest főparancsnoka, Deák ezredes, Grassy őrnagy és Zöldy csendőrszázados megbüntetésével a felsőbb politikai köröket s Horthyt a felelősségtől mentesítse, s a nyugati hatalmak felé az újvidéki gyilkosságok megbüntetésével újabb gesztust tegyen. A bírósági eljárás elől azonban a fővádlottak német, illetve feltehetően magyar katonai segítséggel is, Németországba szöktek. — Az újvidéki vérengzésekre lásd *Buzási János: Az újvidéki „razzia”*. Kossuth Könyvkiadó 1963.

csapatok. Nem tud arról, hogy a német hadsereg keleten megölt volna lengyeleket és oroszokat, tehát neki is mindent el kell követnie, hogy a honvédséghez tartozók ilyen túlkapasait minden időkre megakadályozza.

A vezérkari főnök megemlítette továbbá, hogy — mint az az eljárás során elvitathatatlanul bebizonyult — pl. csendőrök fejét és karját színleg bekötötték, mintha megsebesültek volna. De egyetlen esetben sem lőttek csendőrre.

Ilyen tényállás mellett természetesen lehetetlen, hogy ép bőrrel meneküljenek azok a katonai parancsnokok, akiknek alárendeltjeik a gaztetteket elkövették. Szigorú büntetésükre lehet tehát számítani.

Arra a kérdésemre, hogy a már egy évvel ezelőtt megszüntetett eljárás újrafelvételére miért került most sor, a vezérkari főnök megjegyezte, hogy az a belügyminiszter⁶ intézkedésére történt. Nem reagált a vezérkari főnök arra a megjegyzésemre, hogy az itt keringő híresztelések szerint az eljárás újrafelvétele a Külügyminisztérium intézkedésére vezethető vissza. De megjegyezte, örült volna, ha nem kerül sor az eljárás újrafelvételére. Minthogy azonban ez mégis megtörtént, teljes szigorral kell fellépni. Katonai és légügyi attasé⁷ viszont úgy vélték, hogy enyhe ítéletre és azt követően kegyelemre lehetett volna számítani.

A légügyi attasénak, aki hivatali tevékenysége folytán Czeydner altábornagyot közelebbről ismerte, az a véleménye, hogy szolgálati érintkezésünkben nevezett egyáltalán nem mutatkozott fenntartás nélküli németbarátnak. Nem tartja Czeydnert egyenes jelleműnek.

Hivatalos magyar szervek kétségtelenül azt feltételezik majd, hogy a katonai attasé tudott az említett tisztek határátlépési szándékáról, sőt, hogy abban talán a követség is közreműködött.

Sürgős távirati utasítást kérek követendő állásfoglalásomra vonatkozóan. Annak beérkezéig, amennyiben hivatalos helyről az ügyet szóba hoznák, kijelentem, hogy nem tudok róla, és adandó alkalommal feltevésként közlöm, ha a határátlépés tényleg megtörtént, a résztvevők attól tarthattak, súlyos ítélet vár rájuk, amely elől szökéssel akartak menekülni.

Werkmeister

99/109 708—10.

566

Budapest, 1944. január 17.

WERKMEISTER BUDAPESTI ÜGYVIVŐ TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

100. sz.

F. hó 16-i, 98. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

A katonai attasé² közölte, hogy most kapott utasítást az OKW-tól, ne foglalkozzon az üggyel, mert az tisztára rendőri jellegű. A vezérkari főnökkel³ ma délelőtt folytatott

⁶ Keresztes-Fischer Ferenc.

⁷ Greiffenberg, illetve Fütterer.

¹ Lásd az 565. sz. iratot.

² Greiffenberg.

³ Szombathelyi Ferenc.

hivatalos tárgyaláson...⁴ ezzel kapcsolatban tájékoztatta az ügyről, és megkérdezte tőle, mit szól hozzá. A katonai attasé tájékoztatatlanságot színlelt. A vezérkari főnök vele együtt távozott a Honvédelmi Minisztériumból, és egy félórás sétán „kiöntötte a szívét”. Lényegében a katonai attasénak ugyanazt fejtegette, mint amit hivatkozott előzetes jelentésemben közöltem. Kiegészítette még azzal, érthetetlennek tartja, hogy ezek a tábornokok „egyszerűen odébb álltak”. Röviddel előbb még határozottan kijelentették, hogy *teljes* felelősséget vállalnak mindenért. Most egyszerűen megszöktek, és kétségtelenül mint mártírok fognak külföldön fellépni. A vezérkari főnök nem említette, hogy az illetők Németországban tartózkodnak, csak külföldet említett. Az ügy annyira lehangozta, hogy a lemondás gondolatával foglalkozik — mondta a katonai attasénak.

99/109 711—12.

Werkmeister

567

Budapest, 1944. január 17.

WERKMEISTER BUDAPESTI ÜGYVIVŐ TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

101. sz.

Röviddel ezelőtt Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök, azt a kívánságát közölte a katonai attaséval,¹ hogy legyen szabad neki az általános helyzetről a főhadiszálláson tájékozódnia. Erre a katonai attasé ma átadta a vezérkari főnöknek Zeitzler gyalogsági tábornok meghívását. A vezérkari főnök, feltehetően a katonai attaséval, f. hó 22-én indul a főhadiszállásra.²

Werkmeister

99/109 713

⁴ A szöveg megfejtése hiányos.

¹ Greiffenberg.

² Szombathelyi Horthy megbízásából utazott a német főhadiszállásra. Megismételte a kormányzó kérését: engedjék haza a magyar csapatokat a szovjet frontról, hogy az egész magyar hadsereg a Kárpátok vonalán rendezkedhessen be védelemre. Kállay 1944 januárjában dolgozta ki ezt a tervet, mely szerint Magyarország abban a formában lép ki a háborúból, hogy csapatait a szovjet frontról visszavonja, a Kárpátok vonalán a magyar csapatok német segítség nélkül rendezkednek be védelemre, s amennyiben a szovjet csapatok nem folytatják előrenyomulásukat, hanem megkerülik a Kárpátokat, úgy Magyarország megszűnik hadviselő fél lenni. — E teljesen naív tervre részletesen lásd *Kállay: Hungarian Premier. 397—400. old.; Horthy: Emlékirataim.; Nagy Vilmos: Végzetes esztendő. 185. old.; Ránki: Emlékiratok és valóság... 245—246. old.*

Szombathelyi kérését a németek természetesen visszautasították. Keitel kijelentette, hogy az orosz csapatok nem is érik el a Kárpátokat. — Lásd *Nagy Vilmos: Végzetes esztendő. 187—188. old.; Kriegstagebuch des OKW. IV. köt. Frankfurt 1962. 185. old.*

Westfalen, 1944. január 17.

HILGER KÜLÜGYI TANÁCSOS TÁVIRATA A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

1944. jan. 17-i, 98. sz. táviratra.¹

A birodalmi külügyminiszter úr² arra kéri, tanúsítson teljes tartózkodást a három magyar tiszt határátlépésének ügyében, és ha azt ön előtt szóba hoznák, közölje, hogy semmit sem tud róla.

Hilger

99/109 716.

569

Budapest, 1944. január 20.

WERKMEISTER BUDAPESTI ÜGYVIVŐ TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

129. sz.

F. hó 17-i, 101. sz. táv. jelentés kiegészítésére.¹

A katonai attasé² közölte velem, hogy f. hó 23-án a magyar vezérkari főnökkel³ a vezéri főhadiszállásra utazik, és a Führer személyesen fogadja Szombathelyi vezérezredest.

Werkmeister

99/109 721.

570

Berlin, 1944. január 22.

GROTE KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE SZOMBATHELYI VEZÉRKARI FŐNÖK NÉMETORSZÁGI LÁTOGATÁSÁRÓL

Az OKW az előzményekről most közölte velem az alábbiakat:

1. Szombathelyi vezérezredest azt a sürgős óhaját fejezte ki, hogy Zeitzler gyalogsági tábornokkal, a német vezérkari főnökkel különféle fontos katonai kérdéseket kíván megbeszélni.
2. A budapesti német katonai attasé¹ ezt a kérést továbbította, és érdeklődött Zeitzler tábornoknál a választ illetően.

¹ Lásd az 565. sz. iratot. Az irat nem 17-én, hanem 16-án kelt.

² Ribbentrop.

¹ Lásd az 567. sz. iratot.

² Greiffenberg.

³ Szombathelyi Ferenc.

¹ Greiffenberg.

3. Zeitzler tábornok megbeszélést folytatott erről az OKW főnökével.² Megegyeztek abban, hogy Szombathelyi látogatása egyiküket sem érdekli, és elhatározták, hogy Szombathelyit egy későbbi időponttal fogják kecsegtetni.
4. Egy más irányú beszámolója alkalmával Zeitzler tábornok tájékoztatta a Führrert Szombathelyi érdeklődéséről és arról a szándékáról, hogy a látogatásra a mostani időpontban ne kerüljön sor.
5. A Führrer elrendelte, hogy Szombathelyi jöjjön, személyesen akar vele beszélni. Amint az OKW bizalmasan közölte, a Führrer Szombathelyit „le fogja teremteni”.

99/109 722—23.

von Grote s. k.

571

Szófia, 1944. február 1.

BECKERLE SZÓFIAI NÉMET KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

172. sz.

A dec. 31-i, 2129. sz. távirati jelentés kiegészítésére és a jan. 8-i, 31. sz. távirati utasításra.¹

Hatz ezredes,² átutazóban Isztambulból Budapestre, ma felkereste a katonai elhárítás vezetőjét. Elmondta, hogy január 9-én Münchenben a magyar vezérkari főnök³ az ő jelenlétében tájékoztatta ugyan Canaris tengernagy urat az ügyről, de megütközésére nem tett említést a legfontosabb részletekről.

Törökországi tartózkodása folyamán egyébként mindenfelé azt a benyomást szerezte, hogy Törökország minden módon azon igyekszik, hogy semlegességét továbbra is fenntartsa. Megállapította, hogy inkább fokozódó angolellenességről lehet beszélni, mert a török nép úgy véli, hogy csak arról az oldalról fenyegetik semlegességi politikáját.

Alább következik a katonai elhárítás vezetőjének⁴ feljegyzése, melyet Hatzcal folytatott tárgyalásáról készített:

„Hatz vk. ezredes, az ankarai magyar katonai attasé, 1944. február 1-én Szófián átutazott Isztambulból Budapestre; útját Szófiában megszakította, hogy velem tárgyaljon. Alábbiakat közölte velem:

1. 1944. január 9-én Kádár ezredes, a magyar hírszerző szolgálat főnöke és Hatz ezredes Münchenben lényegében tájékoztatták Canaris tengernagy urat, a vezérkar kémelhárító osztályának főnökét arról, hogy érintkezésbe léptek az angolokkal és az amerikaiakkal.

2. A müncheni tárgyalást követően a magyar vezérkari főnök elrendelte, hogy Hatz ezredes szakítsa meg az amerikaiakkal felvett kapcsolatokat, de engedélyt kapott arra, hogy az amerikaiakkal még egyszer érintkezésbe lépjen Isztambulban, közölje Magyarország álláspontját az elhangzott ajánlatokkal kapcsolatban, és ezzel zárja le a tárgyalásokat.

² Keitel.

¹ Nem találtuk az iratok között. — Lásd erről az 562. sz. iratot.

² Hatz valójában alezredes volt, néhol tévesen ezredesnek írták.

³ Szombathelyi Ferenc.

⁴ Delius.

3. 1944. január 19-én és 22-én Hatz ezredes Isztambulban találkozott a szövetségesek főhadiszállásának megbízottaival, akik:

- a) egy bizonyos Roberts, alias Radow, Hatz ezredes véleménye szerint egy Schwarcz nevű prágai zsidó, a szövetségesek délkelet-európai hírszerzője,
- b) egy Colman nevű amerikai, az Egyesült Államok titkosszolgálatának tagja, a délkeleti ellenállási csoportok szakértője.

4. Az amerikaiak hangsúlyozták Hatznak, hogy ők feltétlenül és kizárólag katonai személyekkel, nem pedig magyar politikusokkal hajlandók tárgyalni. Azt kívánják, hogy Magyarország, illetve a magyar hadsereg folytasson aktív kémtevékenységet a birodalom ellen, és úgy készüljön fel katonailag, hogy a magyar hadsereg a kellő pillanatban aktív harcot kezdhessen a birodalom ellen. Kapcsolatuk csak e két pontra szorítkozik, és pillanatnyilag még csak tárgyalni sem lehet arról, hogy ha e követeléseket teljesíti — Magyarországnak mennyiben fogják az általa nyújtott segítséget az elkövetkező békekonferencián javára írni, mert a szövetségesek csak győzelmük után tudják majd Magyarországot teljesítményeinek megítélni.

Utasítása értelmében Hatz ezredes kijelentette, hogy Magyarország sohasem fog fegyverrel a birodalomra támadni, és arra sem hajlandó, hogy kémkedjen ellene. Az amerikaiak erre azt válaszolták, ha feltételeiket elutasítják, úgy céltalanná válik minden további tárgyalás, és ragaszkodnak ahhoz, hogy Magyarország 1944 február elejéig végérvényesen döntsön; hosszas tárgyalásokra semmi esetre sem kerülhet sor, mert nem lehet a szövetségesek haditervezéseit sem időben, sem katonailag halogatni vagy megváltoztatni, azok feltétlenül az előre meghatározott útjukat követik.

Hatz felhívta figyelmüket, hogy Magyarország a bolsevizmust halálos veszélynek tekinti, ezért a leghatározottabban fenntartja szövetségét Németországgal, tehát Magyarország eme megváltoztathatatlan álláspontját a szövetségeseknek számításba kellene venniük, és efelől nem lehet semmi kétségük. Az amerikaiak azt válaszolták, teljesen kizárt, hogy ők a szovjetekkel szemben kétkulacsos politikát folytassanak, mert a szovjetek egyenrangú tagjai a szövetséges nagyvezérkarnak, ezért abban feltétlenül mérvadó szerepet visznek, és a hadvezetést érintő minden döntésben egyenjogúan vesznek részt. Ha tehát a szövetségeseknek az európai országok területén folytatott közös hadműveletei során a szovjetek ezeket az országokat — mint pl. Magyarországot — katonailag megszállják, akkor ezeknek az országoknak a lakosságán múlik majd, hogy a megszállás következtében a bolsevik politika befolyása alá kerülnek-e vagy azt távol tudják maguktól tartani.

5. Az amerikai megbízottak megmondták Hatz ezredesnek, hogy Washingtonból figyelmeztetést kaptak, amely szerint ő mindkét oldal részére dolgozik. Ezt az információt állítólag német forrásból kapta Washington.

Hatz erre azt válaszolta, hogy utolsó előtti törökországi útja előtt megszólította őt Budapesten a Ritz Szállodában egy volt magyar diplomata, aki láthatólag tájékozott volt az amerikai kapcsolatokról. Ez a volt diplomata könyörgött neki, kövessen el mindent isztambuli tárgyalásain, hogy Magyarországot megóvja a szerencsétlenségtől, azaz szerezzé meg a szövetséges hatalmak jóindulatát Magyarország részére.

Hatz ezredes hozzáfűzte, hogy ezek az indiszkréciók, melyeket küldetésével kapcsolatban Magyarországon nyilván elkövettek, tudomására jutottak a németeknek is, és ezért a németek előtt igazolnia kellett magát. Elmondta a német hatóságoknak, azért lépett érintkezésbe az amerikaiakkal, hogy megállapítsa, milyen szerepet szántak Európában a szövetségesek a Szovjetunióknak, de nem sikerült a szövetségesektől erre vonatkozóan világos és megbízható felvilágosítást szereznie.

Hatz azt állítja, mindez nemigen volt az amerikaiak kedvére, akik figyelmeztették, hogy ne bocsátkozzon kettős játékba. Egyébként szemébe mondták, tudnak róla, hogy jó barátai a német elhárítás egyes megbízottai, és egyben neveket is említettek: Dr. Delius és Klatt úr Szófiában. Hatz ezredes nem vitatta, hogy ismeri ezeket a személyeket, de ezek nem különösen szoros kapcsolatok, mert mint magyar katonai attasé, természetesen sok német hivatalos szervvel áll jó ismeretségben.

6. Befejezésül kijelentette nekem Hatz ezredes: szilárd elhatározása, hogy továbbra is figyelemmel kíséri a szövetségesek minden olyan próbálkozását, mely arra irányul, hogy magyar körökkel kapcsolatba kerüljenek, azokról mindenkor tájékoztatni fog, és minden konzekvenciát levonva, szembeszegül Magyarország esetleges hűtlen magatartásával.

Ezekután majd Budapesten zárójelentést tesz, és elvárja, hogy irányító hatóságától olyan egyértelmű utasítást kapjon, mely szerint minden további tárgyalást az amerikaiakkal szüntessen meg, hogy Magyarország szövetségi hűsége felől az ellenfélnek ne legyenek kételyei. Hatz úgy véli, felismerte, hogy a Magyarország és a szövetségesek közötti kapcsolatok felvételének súlypontja a zsidó összeköttetéseken keresztül vezet.”

99/109 732—34.

Beckerle s. k.

572

Budapest, 1944. február 14.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

277. sz.

12-i, 294. sz. táviratra.¹

I

Mint ezt a korábbi jelentések tartalmazták, az orosz támadás Lemberg irányában való további előrehaladása esetén Magyarország mozgósítani fog. A magyar kormány szilárdan elhatározta keleti határának (Kárpátok) védelmét, és erre hosszú idő óta felkészül. Mint azt a katonai attasé² a vezérkarnál szigorúan bizalmasan megtudta, a vezérkari főnök³ e napokban egy hegyi hadosztály és egy-egy kolozsvári és nagyváradai hadosztály csendes mozgósítására tett javaslatot, amit kétségtelenül jóváhagynak. E hadosztályok mozgósítási állomáshelyeiken nem teljes málha- és utánpótlási szerelvényekkel történne, és azok „első lépcsőként” kerülnének a Kárpát-vonal mögötti biztonsági területre.⁴

Magyar vezérkari főnök végső terve szerint a magyar erők zöme a Kárpát-vonalon és mögötte vonul fel, míg a székely csücsökben — tehát Romániával szemben — csak jelentéktelenül megerősített békekötelékeket helyeznek el. A vezérkar bizonytalanságban van afelől, hogy adott esetben hogyan kereshető csatlakozás a román, illetve a szlovák szomszédos arcvonalakhoz.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Greiffenberg.

³ Szombathelyi Ferenc.

⁴ Horthy 1944. február 12-én levelet intézett Hitlerhez, amelyben megismételte a korábban, Szombathelyi január 24-i látogatása során előterjesztett kéréseket, egyben jelezte, hogy a közeljövőben újabb egységeket mozgósítanak. — Lásd HMTI. 78. A részleges mozgósítást megemlíti még *Kállay*: Hungarian Premier és *Macartney*: October Fifteenth. II. köt. 215. és 221. old.

Ismeretes, hogy a magyar nép egy része a magyar háborús bevetéssel szemben érdektelen, és a háborúban csak kelletlenül vesz részt. Másrészt éppen a legértékesebb elemek a magyar honvédség teljes bevetését remélik, mert ennek sorsszerű szükségességéről meg vannak győződve, és azt is remélik, hogy a Don menti *vereség* kiköszörülhető lesz. Amennyiben német részről számításba jönne magyar honvédek bevetése a Kárpátgerincen, elengedhetetlennek tartom a magyar arcvonalnak német csapatokkal való megtűzdelését, mert egyébként a honvédség harci értéke a nagyobb harci tevékenység követelményeinek nem felel meg.

III

Ha a további orosz előnyomulás katonai vonatkozásainak magyar visszahatása ilyenformán előrelátható is, nehéz ítéletet alkotni arra az esetre, ha politikai változások — mint például Finnország kiválása a háborúból — következnenek be. Utóbbi eset kétségtelenül azoknak a köröknek jelentene ösztönzést, amelyek a háborúban csak kelletlenül vesznek részt, és nem bíznak a német győzelemben. Ellenfeleinknek esetleges bulgáriai, romániai vagy például Trieszt térségében történő partraszállása ugyancsak károsan hatna a magyar kormány háborús elszántságára és feltehetően a csapatokra is.

99/109 750—51.

Jagow

573

Budapest, 1944. február 19.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

313. sz.

A miniszterelnökségről bizalmasan arról értesülök, hogy Kállay miniszterelnök néhány napja magas rangú tábornokok előtt arról beszélt, mi Magyarország feladata és szerepe a mostani időkben, és különösen kiemelte volna, hogy Magyarország Németországra van utalva, és ezért minden erejével továbbra is feltétlenül Németország oldalán kell harcolnia. Kállay állítólag utalt arra, hogy Magyarország önként csatlakozott az anti-komintern paktumhoz, és Magyarország legfontosabb feladata, hogy kitartson a végső győzelemig.

Ezzel kapcsolatban utalok a légügyi attasé f. hó 17-i, 344. sz.¹ másolatban ott elfekvő jelentésére, aki hasonló tájékoztatást kapott katonai körökből.

99/109 753.

Jagow

¹ Fütterer e jelentését nem találtuk az iratok között.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

324. sz.

Kállay miniszterelnök vasárnap a nemzetvédelmi keresztesek ünnepi összejövetelén nagyobb beszédet mondott, melyben azokat a kérdéseket tárgyalta, amelyek ma a magyar nemzetet foglalkoztatják.¹ Miután üdvözölte a gyűlés résztvevőit, kijelentette, hogy Magyarországnak ma határait és a nemzet tiszta lelkét kell védenie; a határokat fegyverrel és munkával, a nemzet lelkületét pedig saját puritánságával és azzal kell védelmezni, hogy keményen tiltakozunk minden ellen, ami nem becsületes és tisztességes, ami nem méltó a nemzet becsületéhez és a történelmi időkhöz. E két követelmény a magyar politika alapja. Szentül fogadja, hogy amíg a magyar nemzetnek akár csak egy katonája is lesz, a határokat minden erővel megvédi. Erre a célra mindig lesznek e nemzetnek katonái. De éppen a határok töretlen erejű védelmének fenntartására a nemzet lelkének felül kell emelkednie a mindennapok kicsinyes, őrlő gondjai felett. Éppen a nemzetvédelmi keresztesek hivatottak arra, hogy küzdjenek a háború kísérő tünetei, a mohó anyagiasság és a becstelenség ellen. A külpolitikát tudja ugyan irányítani, de magára hagyva és saját erejéből nem képes a nemzet lelkét belső megrázkódtatásoktól megvédeni.

Miután éles szavakkal fordult a zugkereskedelem és a feketepiac ellen, és bejelentette az új hatósági rendeleteket a legszigorúbb intézkedésekkel, azzal folytatta, nem tagadja, hogy az országon bizonyos fokú idegesség vett erőt. De ez az idegesség semmi esetre sem zavarhatja a mindennapi élet nyugalmát. Erre nincs semmi ok. A magyarok nem dönthetnek arról, hogy a világtörténelem milyen eseményeket zúdít rájuk. De férfiasan helyt állhatnak, mert ennek kizárólag ők az urai és felelős tényezői.

Beszéde további folyamán a munkafegyelemről és a teljesítményekről beszélt, hogy utána az ország védelmére irányuló feltétlen határozottságot hangsúlyozza. Azt mondta: „Hazánk most nehéz napokat él át. Az országgyűlés egybehívását követő első napokban tartott beszédemben rámutattam, hogy a nagy világégés lángjai hazánkhoz közelednek. Fenntartás nélkül bízunk barátainkban, de biztonságot egyedül csak az nyújthat, ha mindenekeelőtt önmagunkban bízunk, ha mindenekeelőtt teljesítjük kötelességünket és kiállunk a gátra. Rendíthetetlen és legszentebb elhatározásom a következő: amíg én irányítom az ország ügyeit, soha egy jottányit sem fogok eltérni attól a korábbi elvemtől, hogy hazánk határait minden ellenséggel szemben feltétlenül megvédjük, és belső rendjét minden eszközzel biztosítjuk. De az is természetes, hogy ahol ingadozást, a fegyelem lazulását vagy tehetetlenséget tapasztalok, a »salus rei publicae suprema lex« (az állam érdeke a legfőbb törvény) mindenre feljogosító erejére támaszkodva megteszem a szükséges intézkedéseket.” Ezután azzal folytatta, ő békét és kenyeret hirdet, ezeket a magyar nép számára akarja biztosítani — nem pedig azok részére, akik ugyan hasonló szövegű röpcédulákat terjesztenek, valójában azonban nem e célokért küzdenek, hanem ellenkezőleg, azért, hogy az ország belső békéjét felborítsák, az országot az ellenség kezére juttassák, és megfosszák a dolgozókat mindennapi kenyerüktől. A béke és kenyér

¹ A beszédet közli: Magyarország. 1944. február 21.

jelszava hallatszik külföldről is, és a felszólítás, hogy tegyük le a fegyvert. Naiv egyszerűséggel kérdi: miért éppen a csupán határait védő békés, kis magyar nemzettől követelik, hogy tegye le a fegyvert? Miért nem mutatnak jó példát azok, akiktől a felszólítások származnak?

Azután a felelősség gondolatáról beszélt, és megállapította, hogy mint miniszterelnököt, őt terheli a felelősség mind a külpolitikáért, mind pedig a katonai döntésekért. Tehát nemcsak azért felelős, ami történik, hanem azokért a mulasztásokért is, amelyek miatt a nemzetet kár éri. Munkájában őt kizárólag a kötelességtudat és a nemzet érdekei irányítják. Ezt követően néhány szóval a munkássághoz fordult, mely hazájában termel a maga és nemzete céljaira. Állíthatja-e ma ezt magáról Európa minden kis nemzete? Mondhatják-e, hogy teljes politikai és szervezeti szabadságban élnek? Pontosan szólva, Magyarországgal együtt négy ország van a kontinensen, ahol ez így van. Angliát is ideértve, Magyarország talán az egyetlen ország, ahol még nincs munkakényszer, amire nincs is szükség mindaddig, amíg munkakészség van. A magyar munkásság kiérdemelte ezt eddigi magatartásával és kötelességteljesítésével. Rajtuk múlik, hogy ez így legyen a jövőben is. Nem engedheti meg, hogy felbomlasszák az ország belső erejét, melyre az országnak ma szüksége van, és a jövőben még fokozottabb mértékben lesz szüksége. De nem is tart ettől, mert 1918-ban egészen mások voltak a feltételek. Akkor Magyarország a nagy Monarchia része volt, és nem járhatott el teljes szuverenitással saját belső ügyeiben. Magyarország ma szuverén állam, és felléphet minden hasonló kísérellettel szemben.

Befejezésül kijelentette a miniszterelnök, hogy amiket elmondott, tulajdonképpen egyszerű szavak voltak, és mégis úgy gondolja, hogy azok Magyarország egész külpolitikáját tükrözik, ami valójában nem egyéb, mint a régi jelszó: „El a kezekkel Magyarországtól!” Hozzá kell tennie, hogy Magyarország senkire sem támad mindaddig, amíg őt meg nem támadják. De ha rátámadnak, nem tehet mást, mint hogy minden rendelkezésre álló erővel szembeszegüljön a támadóval. Naponta tanulmányozza az ország helyzetét, és meggyőződése, hogy a magyarok helyt fognak állni, megmentik a nemzetet, de csakis az általa feljebb ismertetett módon.

A beszéd teljes szövegét írásbeli jelentésem fogja tartalmazni.²

Jagow

99/109 759—62.

575

Berlin, 1944. február 27.

WIEHL KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ

TÁVIRATA JAGOW BUDAPESTI KÖVETHEZ

A Fegyverkezési és Haditermelésügyi Minisztérium Fegyverkezési Hivatalának főnöke, Waeger tábornok azzal a kéréssel küldte meg az államtitkár úrnak¹ Speer birodalmi miniszter úr február 10-én, a Budapesten létesítendő német ipari bizottság tárgyában

² Az írásbeli jelentést nem találtuk az iratok között.

¹ Steengracht.

önhöz intézett levelének másolatát, hogy támogassa ezt az ügyet.² Az államtitkár úr sürgönyjelentést kér, szükségesnek és célszerűnek tartja-e ön ilyen bizottság létesítését, mi történt már eddig ez ügyben, milyen intézkedéseket tett ön Speer birodalmi miniszter úr levele alapján, és milyen javaslatok vannak erre az ügyre vonatkozóan. Tekintetbe kell venni ezzel kapcsolatban, hogy egyrészt a Fegyverkezésiügyi Minisztérium magyarországi érdekeit a Külügyminisztériumnak és a követségnek a lehető legerélyesebben kell támogatni, másrészt pedig, hogy a Fegyverkezésiügyi Minisztérium külföldi képviselői nem létesíthetők önálló szervként, azok a Führer 1939. szeptember 3-i parancsa értelmében csak a követségek keretében és azoknak alárendelve működhetnek.

Wiehl

99/109 783.

576

Budapest, 1944. február 28.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE STEENGRACHT KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK

Kedves Steengracht úr!

Igen bizalmas forrásból megtudtuk — informátorunkat ön személyesen is ismeri és vele néhány hónapja hosszabb beszélgetést folytatott —, hogy a felsőház honvédelmi bizottságának legutóbbi ülésén (ezek az ülések természetesen szigorúan bizalmas jellegűek, és a felsőházból csak ritkán szivárognak ki hírek) Csatai honvédelmi miniszter nyugodt, tárgyilagos és komoly hangon beszélt a katonai helyzetről. Ahhoz csatlakozva többek között gróf Bethlen volt miniszterelnök foglalkozott Magyarország helyzetével, és annak a véleményének adott hangot, hogy Magyarország pontosan kövesse Finnország magatartását, mert hasonló helyzetbe kerülhet.¹ Különböző csatornákon keresztül kísérleteztem, hogy Bethlen gróf fejtegetéseiről közelebbi részleteket tudjak meg, de erre nem volt lehetőség. Mindenesetre tény, hogy a felsőházi tagoknak az a köre, amely becsületesen kitart a német—magyar fegyverbarátság mellett, legalábbis defetistának találta Bethlen állásfoglalását. Így pl. Bethlen gróf után egy szolgálaton kívüli altábornagy szólalt fel, aki Bethlen fejtegetéseit „Badoglio-beszédnek” minősítette.

Nem kell hangsúlyoznom, hogy itt mindenki feszült figyelemmel fordul Finnország felé. Is biztos, hogy az értelmiségiek legszélesebb köreinek óhaja a háborúból való kiválásra irányul. De azok a politikusok, akiket komolyan kell venni, jól tudják, Magyarország geopolitikai helyzete lehetetlenné teszi, hogy az ország a háborúból kiváljon.

Informátorunk a továbbiakban jelenti, hogy főként Keresztes-Fischer belügyminiszter egy ideje azzal a gondolattal játszik, hogy ha a finn—orosz megegyezés létrejönne, Magyarország lépjen a Szovjetunióval közvetlen kapcsolatba. Keresztes-Fischer állí-

² A német ipari bizottság (Deutsche Industriekommission in Ungarn — DIKO) formálisan a Németországnak végzett bér munka ellenőrzésére szolgált, valójában a magyar ipar teljes német ellenőrzés alá vételét célozta. Jagow követ 1944. február 28-án állásfoglalásában a szerv létesítését helyeselte, bár ártatlanabb elnevezést óhajtott neki adni. — 99/109 853.

¹ Finnország ebben az időben már fegyverszüneti tárgyalásokat folytatott a Szovjetunióval.

tólag több ízben azt is kijelentette, hogy ebben az esetben a magyar szociáldemokrácia lenne a legalkalmasabb közvetítő. Ezért is nem alkalmaz politikai rendszabályokat a szociáldemokrácia ellen.

Egyre nyilvánvalóbb lesz Kállay miniszterelnök kétszínűsége. Ha tisztekhez beszél, szavai tisztekhez méltó mentalitást tükröznek, baloldaliak előtt annak az ellenkezőjét mondja. Megítélésem szerint ez az ember csak taktikázik, és nincs mélyen gyökerező őszinte meggyőződése. És ez a magyarázata, hogy sok itteni barátunk egész nyíltan kimondja: „Kállay hazudik.” Semmi esetre sem lehet benne bízni.

Szívélyes üdvözlettel
Heil Hitler!

Jagow

99/109 786—87.

577

Berlin, 1944. február 29.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES FELJEGYZÉSE RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

105. sz.

Lényegében helytállóak a magyarországi mangántermelésre vonatkozó adatok, melyeket a birodalmi Talajkutató Hivatal február 26-i levelében közöl. Az 1943. évre megadott 80—90 ezer t nyersérctermelés pontosan 94 105 t volt. A mosóérc (koncentrátum)-hozam, amely 2700 t-val szerepelt, az 1943. évben pontosan 27 726 t volt.

Tárgyalásaim alapján, melyeket az utóbbi években a magyar kormánnyal a termelés fokozása céljából folytattam, olyan fejlesztési terv készült, mely szerint 1944-ben 130 ezer t nyersérc és abból 53 ezer t mosóérc lesz nyerhető (és nem...¹ mint azt a birodalmi Talajkutató Hivatal közli). Az utóbbi napok tárgyalásai eredményeként 1944 májusától kezdődően a termelés évi 210 ezer t-ra fokozható, amiből a magyarországi belföldi szükséglet levonása után Németországnak 180 ezer t jutna. A magyar kormány azonban még nem járult hozzá a megfelelő megállapodáshoz. Holnaptól kezdve Bécsben foglalkozom az ügygel.

A feljebb közölt számszerű adatokat már a február 19-i és 24-i bécsi távirati jelentéseimben is közöltem.²

Clodius s. k.

99/109 789—90.

¹ Olvashatatlan szám.

² Nem találtuk az iratok között.

A KÜLÜGYMINISZTERIUM FELJEGYZÉSE

A HITLER-HORTHY TALÁLKOZÓ ELŐKÉSZÍTÉSÉRE

I. Horthy tengernagy 1943. április 16-án a Salzburg melletti Schloss Klessheimben tett látogatása alkalmából a Führer arról tájékoztatta őt, hogy a birodalmi kormány egész sor értesülést szerzett a magyar kormány olyan intézkedéseiről és külföldi magyar akciókról, amelyek a magyar kormány magatartását illetően komoly kételyekre adnak okot. Ezeket az értesítéseket részletesen közölték a kormányzó úrral, és azt a megállapítást fűzték hozzá, hogy a magyar kormány, nyilvánvalóan defetista irányzatok hatására, a birodalmi kormány politikai irányától eltérő vonalat követ, és nem törekszik arra, hogy véget vessen azon elemek tevékenységének, akik annak útját egyengetik, hogy Magyarország elárulja a háromhatalmi paktumot. Ilyen körülmények között a birodalmi kormány semmiképpen sem bízhat továbbra is a Kállay úr vezetése alatt álló magyar kormányban.

A magyar kormány összetételében e megállapítások ellenére sem került sor lényeges változásra. Az azóta eltelt tíz hónap alatt a birodalmi kormány inkább azt volt kénytelen megállapítani, hogy a magyar kormány a kifogásolt irányvonalat nemcsak nem helyesbítette, de annak helytelensége még szembetűnőbbé vált, mint 1943 áprilisában. E vonalat az a törekvés jellemzi, hogy eszközt és utat keres, hogy az előző évek fejleményei folytán a német birodalommal kialakult háborús és sorsközösségből ismét kiszabaduljon. Minthogy az általános helyzet folytán lehetetlennek látszott, hogy a szövetséges német birodalom politikájától és hadvezetésétől nyíltan elpártoljanak, természetesen arra kellett szorítkozniuk, hogy Németországtól amennyire lehetséges távolodjanak, és megkíséreljék, hogy eltávolodásukat kifelé hangsúlyozva megszerezzék Németország ellenségeinek jóindulatát. Az alábbi adatok részletesen bizonyítják, hogy e célból milyen módszereket alkalmaztak.

II. Egy kormány által követett politika irányvonalát természetesen elsősorban a vezető államférfi magatartása határozza meg. Ha az általa követett vonal ingadozó és nem egységes, képtelen lesz orszagát rábírní, hogy fontos céljai eléréséhez megingathatatlanul ragaszkodjon, és az ahhoz szükséges maximális teljesítményeket produkálja. Mint-hogy Kállay miniszterelnök szűkebb körben elhangzott számos nyilatkozatával tanú-jelét adta, hogy egyrészt már nem bízik a német győzelemben, másrészt szerinte még nem érkezett el a német birodalomtól való elszakadás ideje, és még maga sem tudja, hogy ejtse módját ennek az elszakadásnak, magától értetődik, hogy a magyar közéletben defetizmus, borúlátás és kétszínűség kerekedett felül. Ez már csak azért is elkerülhetetlenlenné vált, mert a Kállay-kormány az általa követett belpolitika irányvonala folytán szembekerült a Németországgal való szoros és feltétl nélküli együttműködésért síkra-szálló nemzeti ellenzékkel, ugyanakkor jóindulattal foglalkozik a szociáldemokraták és a zsidók dolgával. A miniszterelnök személyes beállítottságának bemutatására példaként említhető, hogy — amint arról a birodalmi kormány már jelentést kapott — Kállay úr a múlt év augusztus 13-án a baloldali ellenzék vezetőivel folytatott tárgyaláson megígérte, határozottan fellép a nemzetiszocializmussal szimpatizáló újságok ellen és egyide-jűleg enyhíti az úgynevezett európai szellemet képviselő sajtóval szemben alkalmazott

cenzurát.¹ E tárgyalással kapcsolatban Kállay úr Peyer képviselőnek még azt is értécsere adta, hogy utazzon Svájcba, és keressen kapcsolatot az angol Munkáspárt vezetőivel. A helyzet áttekintésénél Kállay úr szívesen juttatja kifejezésre, hogy nagy tisztelettel adózik az angolszászok teljesítőképessége iránt, s közben már nyilvánvalóan nem tart sokat a német teljesítményekről. Mindenesetre így kell értelmezni a miniszterelnöknek a magyar kormánypart múlt év október 7-i klubestjén tett kijelentését, hogy az angolszászok mindent elérhetnek, amit csak akarnak, és az egész világon egyedül Oroszországtól kell félniük.² Megbízható úton erről a megnyilatkozásról is jelentést kapott a birodalmi kormány. Kállay úr múlt év november 16-án a képviselőház költségvetési tárgyalásán kifejtette továbbá azt, hogy a német, az orosz és az angolszász világ katonai ereje felvonult Magyarország körül, amely a maga részéről nem veheti fel a harcot ezekkel a hatalmas kolosszusokkal; ez valóban nem úgy hangzott, mint egy olyan ország kormányfőjének nyilatkozata, amely Németország oldalán harcol, hanem inkább egy semleges szemlélő hangja volt, akit a körülötte hullámozó harc félelemmel tölt el.³ De Kállay úr f. év február 20-án a nyilvánosság előtt elhangzott beszédében,⁴ amelyben Magyarországról ismételtelen mint csak a határait védelmező, békés kis nemzetről szólt, nyoma sem volt annak, hogy Magyarország szövetségese Németországnak olyan világméretű háborúban, amelyben a keleti arcvonalon folyó hatalmas küzdelem az európai kultúra sorsát örökre eldönti.

A miniszterelnök e nyilatkozataiból kitűnik az a gondolkodásmód, amely Magyarország gyakorlati politikáját is meghatározza. Kifejezésre juttatta elsősorban azt az állandó törekvést, mely még a keleti harctéren tartózkodó magyar hadosztályoknak a magyar határok mögé történő mielőbbi visszavonására irányul. 1943 novemberében a már kiadott elvonulási parancs végrehajtását is csak a magyar vezérkari főnök⁵ közbelépése akadályozta meg az utolsó percben.⁶ Mikor pedig 1944 február elején a hadiesemények során ezek a hadosztályok mégis érintkezésbe kerültek az ellenséggel, a magyar kormány azon fáradozott, hogy egy közleményben ezt a körülményt úgy tüntesse fel, mintha azok a magyar csapatok már egyáltalán nem is számítanának.⁷ Ezzel nyilvánvalóan azt a benyomást akarták kelteni, hogy Magyarország tulajdonképpen már kivált a hadviselő országok sorából. Ez teljesen egybevág a miniszterelnök legutóbbi kijelentésével, amely szerint Magyarország nem akar más, mint határait megvédeni. Ez a Németországtól és a német hadvezetőségtől való elkülönülés — mintha ezekhez Magyarországnak már nem volna semmi köze — kifejezésre jutott abban a magatartás-

¹ Valószínűleg az augusztus 5-i megbeszéléséről van szó, melyről emlékirataiban Kállay is megemlékezik. — Lásd *Kállay: Hungarian Premier*. 245. old.

² A Magyarország 1943. október 8-i száma megemlékezik a klubestről, de a beszédet nem közli.

³ Kállay említett beszédét nem november 16-án, hanem november 12-én az állami költségvetés miniszterelnöki tárcájának vitája során mondta el. — Lásd KN. XVII. köt. 225—228. old.

⁴ A beszéddel kapcsolatban lásd az 574. sz. iratot.

⁵ Szombathelyi Ferenc.

⁶ Az 1943. szeptember 10-i titkos koronatanács elhatározta, hogy ha a németek nem engedik a magyar hadseregnek a szovjet frontról való hazaszállítását, a magyar vezérkar részleges visszavonulást rendel el. November 8-án Szombathelyi ilyen értelmű parancsot bocsátott ki a szovjet területeken állomásozó VII. és VIII. hadtestnek, a német ellenintézkedések következtében azonban a végrehajtástól elálltak. — *Macartney: October Fifteenth*, II. köt. 183. és 189. old.

⁷ Illetékes helyről az alábbi közlemény jelent meg: „A keleti hadszíntéren magyar csapatok nem küzdenek az arcvonalon. Az ott alkalmazott magyar megszálló csapatok a vasútvonalak mentén kisebb támpontokban biztosító szolgálatot végeznek. Az utóbbi napokban egy párszor előfordult, hogy ilyen támpontok harcérintkezésbe kerültek az arcvonal hézagjain átszivárgó orosz lovasékekkel, számottevő veszteségeink azonban egy alkalommal sem voltak. A több magyar hadosztály szétveréséről és több száz magyar fogolyról terjesztett hírek tehát teljes egészükben valótlanok.” — Magyarország, 1944. február 9.

ban is, amellyel a magyar politika a múlt évi olasz eseményeket szemlélte. Csak habozva volt hajlandó a Badoglio-kormány árulása után Mussolinit újból elismerni, de szolgálatkészen állt az áruló kormány képviselőinek minden elképzelhető tekintetben rendelkezésére. Sőt, Ciano gróf agyonlövését követően, f. év január 18-án a magyar felsőházban a kivégzett mellett tisztelgő demonstrációt rendeztek; Prónay báró tartotta az emlékbeszédet, amelyben Ciano-t mint Magyarország barátját ünnepelte.⁸ Kézenfekvő a kérdés, ilyen magatartással valójában kinek a jóindulatát akarják kiérdemelni, hacsak nem arról van szó, hogy a nemzetiszocialista birodalom és a fasiszta Olaszország, tehát saját szövetségeseik ellen akartak tüntetni.

De egyébként is bővelkedik a magyar politika olyan intézkedésekben, melyek megütközést keltenek a birodalmi kormányban. Múlt év október 19-én elutasították azt a német kérést, hogy az angol és amerikai légierőnek magyar kézre került tagjait azoknak Németországban történő kihallgatása céljából kiadják,⁹ vagy hogy múlt év szeptemberében Ullein-Reviczky urat nevezték ki stockholmi magyar követnek, a mai körülmények között a magyar külügyi szolgálat egyik legfontosabb állomáshelyére. Közben a magyar kormány természetesen tudott az Ullein-Reviczky urat súlyosan terhelő adatokról, melyeket a birodalmi kormány a kormányzó úrral a Schloss Klessheim-i látogatása alkalmával múlt év áprilisában közölt.¹⁰ Ullein-Reviczky úr pedig még Stockholmba utazása előtt elintézte, hogy svéd újságírókat hívjanak meg Magyarországra, aminek eredményeként olyan cikksorozat jelent meg a svéd sajtóban, amelynek német érdekeket sértő tartalma szükségessé tette, hogy a budapesti német követség rábírra a magyar kormányt, tegyen közzé helyesbítő nyilatkozatot, és ezzel ellensúlyozza a keletkezett rossz benyomásokat. A magyar Külügyminisztérium azonban javaslatunkkal szemben elutasító álláspontra helyezkedett.

III. Nem meglepő, hogy a magyar politika ilyen magatartása folytán a magyar közvélemény szócsöveiben, a Németországgal fennálló harci szövetség ellenére, helyet kapnak defetista, sőt részben németellenes irányzatok is. Már a hivatalos magyar hírgyűnökség, az MTI hírszolgálat is állandó kifogásra ad okot, mert ez az ügynökség előszeretettel terjeszti a Németország ellen szövetkezett országokból származó híreket, ugyanakkor a német jelentéseket teljesen elhallgatja vagy tudatosan úgy nyírálja meg, hogy azok ne sértsék az angolokat vagy az amerikaiakat. Nyilván arra törekszenek, hogy semleges ország hírgyűnökségének tűnjenek. Az pedig, hogy ilyen körülmények között Roosevelt és Churchill kijelentéseit a magyar lapok különösen jelentős eseményként közlik, míg a német közleményeket sokkal kevésbé értékelik, az annak a befolyásnak a következménye, melyet a magyar kormány gyakorol a sajtóra. Példaként arra, miként tükröződik a sajtóban a magyar kormánynak az a titkos kívánsága, hogy a háborúból teljesen kiválhasson, három közleményt említünk röviden: múlt év december 31-én a Magyarország című újság a magyar tanácsstalanságnak adott hangot, mikor azt írta, hogyan adja meg magát feltétel nélkül az az ország, mely befejezné a háborút, de nincsenek határai közelében szövetséges hadseregek! F. év február 17-én Magyarország a következő formában mutatta meg a magyarok élénk érdeklődését a finn különbéke lehetőségeinek taglalásával kapcsolatban: „Ha Moszkva hajlandó humanus megállapodást kötni, ha sok irányban kelthet reményt, és az első lépést továbbiak követhetik.” Ugyanilyen értelemben közölte az MTI február 21-én helsinki saját tudósi-

⁸ Prónay javaslatára Ciano grófról mint a magyarok nagy barátjáról kegyelettel megemlékeztek, és nevét megörökítették a jegyzőkönyvben. — Lásd FN. IV. köt. 305. old.

⁹ Lásd erről az 557., 560. sz. iratot.

¹⁰ Lásd az 536., 537. sz. iratot.

tását, mely szerint finn sajtókörök nyíltan kifejezték azt az óhajukat, hogy azok az országok, melyek hasonló helyzetben vannak, támogassák most már Finnországot tanácsaikkal.

Természetesen a magyar rádió sem marad el a magyar sajtó mögött a fenti magatartásban. Múlt év szeptember 1-i adásában a budapesti adó képes volt arra, hogy közvetítse a londoni lengyel emigráns kormány miniszterelnökének¹¹ a lengyel néphez intézett üzenetét, amelyben többek között szó volt a szövetségesek közelgő győzelméről, és múlt év szeptember 19-én ugyanez az adóállomás helyesnek tartotta annak megállapítását, hogy a Hull úr által meghirdetett célok tulajdonképpen teljesen azonosak Magyarország céljaival.

A budapesti német követség számtalan panaszt emelt, hogy megváltoztassa a magyar közvélemény szócsöveinek magatartását. Ezek a fáradozások természetesen hiábavalók voltak mindaddig, amíg Ullein-Reviczky úr vezette a magyar Külügyminisztérium sajtóosztályát, de sajnos ezután is teljes mértékben eredménytelenek maradtak. Bár a követség közbenjárása az érintett magyar hatóságoknál mindenkor teljes megértésre talált, a magyar politika felelős tényezőinek utasításai megakadályozták a helyzet javulását.

IV. A fent részletezett körülményeknél is súlyosabban esik latba az a tény, hogy egészen ez év elejéig a magyar személyiségek csaknem megszakítás nélkül kapcsolatban álltak az ellenséggel, azon komoly figyelmeztetések ellenére, amelyek a Führer részéről a kormányzó úr Schloss Klessheimben tett látogatása során múlt év áprilisában erre vonatkozólag elhangzottak. A birodalmi kormányhoz titkos forrásokból beérkezett számos jelentés semmi kétséget sem hagy erre vonatkozólag. Még a múlt év tavaszán és nyarán is futottak be jelentések magyar kiküldöttek törökországi újabb tevékenységéről, köztük egy bizonyos Sreckerről, akinek egy feljegyzését is megismertük, amelyben azt bizonygatta, Magyarország elvben elfogadja azt az új rendet, amelyet a szövetségesek terveznek. Hasonló magyar tevékenység volt megfigyelhető Svájcban is, ahol főként Baranyai, a magyar állami bank korábbi kormányzója, Kállay Tamás úr és báró Radvánszky azon igyekeztek, hogy angol—amerikai személyiségekkel kapcsolatba kerüljenek. Komolyabb természetűek voltak az ellenséggel múlt év nyarán Madridban és Ankarában létesített kapcsolatok, mert azok Magyarország hivatalos külképviseletein keresztül jöttek létre; ezek során egyébként azt az igyekezetüket, hogy Budapestet bombatámadásoktól megóvják, azzal a figyelemreméltó kijelentéssel támogatták, hogy a német hadvezetés részére Budapest csekély jelentőséggel bír. Szerepet kapott az az érvelés is, hogy Magyarország Anglia és az Egyesült Államok ellen nem visel valójában háborút, közöttük tisztán formális hadiállapot áll fenn, amelyet ez idő szerint még nem tud felszámolni. A múlt év őszén azután további hírek érkeztek, amelyek újabb magyar tapogatózásokat jelentettek több semleges országból; egyes semleges kormányok indítva is érezték magukat, hogy a birodalmi kormányt figyelmeztessék ezekre az ügyekre. Akkor az a benyomás alakult ki több országban, hogy a magyar kormány szívesen követte volna a Badoglio-kormány példáját, és csak a körülmények, valamint az ügy olaszországi lefolyása indította arra, hogy tovább várakozzék. Különösen feltűnővé vált azután az a tevékenység, amit októberben a magyar követek, Ambro Madridban és Wodianer Lisszabonban kifejtettek, hogy az ellenséges oldallal tárgyalásokat kezdhessenek. A dolgok olyan messzire mentek, hogy múlt év novemberében az angol kormány indítva érezte magát, hogy — a Szovjetunióra tekintettel — utasítsa követségeit, ezentúl ne bocsátkozzanak érintkezésbe a magyarokkal. Ez az utasítás nyilván

¹¹ Sikorsky.

azoknak az értekezleteknek alapján került kiadásra, amelyeket Moszkvában és Teheránban tartottak, és amelyeken az angol—amerikaiak Magyarországot a Szovjetunió érdekszférájához sorolták. Ami pedig végül is Ullein-Reviczky úr stockholmi tevékenységét illeti, ismertté vált a magyar követ ott elhangzott nyilatkozata, mely szerint Magyarország leghőbb óhaja, hogy újból megalakítsák Ausztriát, és ezzel megszűnjön a német szomszédság. Magyarország egyébként elhatározta, nem küld több katonát az ország határán túl. Sőt, arról is hír érkezett a birodalmi kormányhoz, hogy Szokolin úr útján magyar—szovjet orosz kapcsolat létesült Svájcban.

Ezen túlmenően Hatz alezredes, a szófiai magyar katonai attasé, a magyar kormány tudtával és megbízásából, bevallottan tárgyalást folytatott Törökországban az angolokkal és amerikaiakkal. Saját közlése szerint Hatz 1943 októberében kezdte el tárgyalásait, és azokat minden bizonnyal 1944 január végéig folytatta.¹² Tárgyalásainak lefolyásáról bizalmas közlésben tájékoztatta ugyan a szófiai német elhárítás vezetőjét,¹³ a birodalmi kormánynak mégis olyan eljárással kell szembenéznie, amelynek komoly jelentőséget tulajdonít. Hatz alezredes bizalmas közlései ugyanis ellentmondást tartalmaznak, és ugyanakkor olyan képet adnak a tárgyalások lefolyásáról, amely több szempontból is valószínűtlennek tűnik. Emellett a birodalmi kormány afelől sem lehet biztos, hogy a szófiai német elhárítótiszt tájékoztatása vajon nem azt a célt szolgálta-e, hogy azzal alibiről gondoskodjanak, és a tárgyalások menetének legfontosabb mozzanatait elhallgatták. Ilyen feltevésre okunk van annál is inkább, mert az első tájékoztatásra két hónappal a tárgyalások felvétele után került csak sor. De hallatlan eset elsősorban maga az a tény, hogy egy magyar katonai attasé, kormánya megbízásából, a szövetséges német birodalom háta mögött, Törökországban közvetlen kapcsolatba lép az ellenséges oldallal.

A birodalmi kormánynak az a benyomása, hogy nyilván csak az ellenséges oldal meg nem alkuvó magatartásának köszönhető, hogy a most létesített kapcsolat, akárcsak a korábban a diplomácia csatornáin keresztül kezdeményezett és feljebb említett esetekben, nem vezetett Magyarország nyílt árulásához a hármas paktum közös ügye ellen. De nyilvánvalóan nem hiányzik a különféle magyar hírvivőknél az a szándék, hogy adandó alkalommal elkövezzék az árulást; hiányzott azonban az ellenség hajlandósága, hogy Magyarországgal félmegoldásokba bocsátkozzon. De bármint áll is a dolog, nem kétséges, hogy Magyarország már pusztán a kapcsolatok felvételével és törleszkedési kísérleteivel súlyos kárt okozott a háromhatalmi paktum országainak, mert ilyen próbálkozások arról győzik meg az ellenséget, hogy az ellenfél tábor a gyengül, és ez egyre brutálisabb, erőszakos kísérletekre és meg nem alkuvó magatartásra bátorítja. A birodalmi kormány nem mondhat le arról, hogy szükségképpen teljesen megbízható garanciákat kérjen arra nézve, hogy ilyen ügyek semmi esetre sem fognak megismétlődni.

99/109 770—82.

¹² Lásd az 562. és az 571. sz. iratot.

¹³ Beckerle.

A KÜLÜGYMINISZTERIUM FELJEGYZÉSE RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER RÉSZÉRE

A magyar sajtó az utóbbi időben barátságtalan magatartást tanúsít velünk szemben. Említésre méltó ezzel kapcsolatban, hogy a politikai súlypont a bulvár újságokban is átkerült a híranyagból a lehetőleg szintelenül és semleges hangon megírt vezércikkekbe.

Budapest azonban különösen fontos, mert valóságos hírközponttá vált, melynek jelentősége Magyarország határain túl is messzire kihat. Fontos svájci újságok, mint pl. a Neue Zürcher Zeitung és a Basler Nachrichten az egész délkeleti térségre vonatkozó minden híranyagukat budapesti megbízottaiktól kapják. A török sajtó ugyancsak Budapestről kapja a különböző európai problémákra, sőt a német eseményekre vonatkozó híreket is. Az a kísérlet, hogy budapesti központtal délkelet-európai svéd hírszolgálati irodát létesítsenek, meghiúsult ugyan, de rávilágít, milyen jelentőségre tett szert Budapest mint hírközpont.

Ebben a helyzetben a legnagyobb figyelmet kell a budapesti sajtó- és hírközlési politikára fordítanunk. Semmiképp sem kielégítő, ha csak arra szorítkozunk, hogy a német távirati irodák bizonyos számú jelentését közöltetjük. Haladéktalanul fokozott mértékben befolyást kell gyakorolnunk magukra a szerkesztőségekre, és pedig nem kizárólag a nemzetiszocialista Magyarország¹ szerkesztőségére, amely feltétlenül megérdemel minden támogatást, hanem éppen azoknak a hírlapoknak vezércikkíróira, akik ma megírják azokat a kétes cikkeket, melyeket információk forrásául használnak egyes külföldi újságírók, akik elég gyakran Budapestről helyezik el a semleges sajtóban a ránk nézve kellemetlen jelentéseiket. Feltétlenül el kell érniünk, hogy a budapesti németellenes hírközlő irodák hatásos németbarát propaganda-központokká váljanak, amelyeknek munkája éppen úgy megmutatkozna a magyar sajtó vezércikkeiben, mint a híranyag kiválasztásában, és ugyanakkor a Budapesten élő külföldi újságíróknak tájékoztatási forrásul szolgálnának. Az újságíróknak egy olyan szilárd csoportjával kell számot vetnünk, melyet sem megváltoztatni, sem kiegészíteni nem áll módunkban, azt meg kell nyernünk a magunk számára. Erre a célra a közvetlen rábeszélés nyilvánvalóan gyenge hatásfokú eszközén kívül csak anyagi lehetőség áll rendelkezésünkre, amelyet teljes mértékben ki kell meríteni abban a pillanatban, ha — mint azt Finnország példáján láttuk — egyik vagy másik szövetségeseinknél és főként Magyarországnál fennáll a hajlandóság, hogy érintkezésbe lépjen az ellenséggel.

Ezért szükségesnek tartom, hogy Fritz Fialának, a törökországi Borusleiterhez hasonló rátermettségű és tájékozottságú személyiségnek, megfelelő pénzüsszeg álljon rendelkezésére, hogy a legrövidebb időn belül létrehozza ezeket a támaszpontokat Budapesten. Ami a deviza kérdését illeti, lehetséges lenne bizonyos számú budapesti német tudósítót, akik mellékjövedelmeiket is figyelembe véve átlag havi 3—4000 pengőt költenek, visszahívni, és az így megtakarított devizával finanszírozhatnánk ezt a sürgősen szükséges feladatot. A magyar sajtóban megjelenő német hirdetések szétosztására gyakorolt befolyást is sürgősen ezzel az akcióval kell összekapcsolni.

¹ Valójában a Magyarság című lapról van szó.

Amennyiben a bírodalmi külügyminiszter úr elgondolásomat helyesnek találja, előterjesztem személyi és pénzügyi javaslatomat.

99/109 800—2.

580

Budapest, 1944. március 7.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTÉRIUMNAK

412. sz.

A febr. 24-i, 367. sz. táv. rendelkezésre¹ és a febr. 28-i, 355. sz. táv. jelentés kiegészítésére.²

A sajtóreferens³ tegnap délelőtt megbízásomból a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetőjénél⁴ sürgette a Szentmiklóssal folytatott beszélgetésem során feltett kérdésekre várt választ, milyen intézkedésekkel kívánják megakadályozni, hogy a Magyarország című kormánylap továbbra is tendenciózusan írjon Finnországról.

Szentmiklós Bede követségi tanácsos útján közölte, hogy már válaszolt nekem, de hajlandó azt megbízottamnak vagy Bede útján a sajtóreferensnek megismételni. Mint-hogy Bede és a sajtóreferens a sajtókamara tegnap esti rendezvényén részt vettek, utóbbi megoldásban állapodtunk meg. Bede közölte, hogy a közben visszatért külügyminiszterrel⁵ újból tárgyalták ezt az ügyet. De akár Szentmiklós, ő sem tudja a kérdéses passzusból az általunk kifogásolt tendenciát kiolvasni, mert szerinte a szöveg szerinti „további lépések” kizárólag a finn—szovjet kapcsolatok felvételére, és az esetleg ezt követő tárgyalásokra vonatkoztatható. Magyarországnak, ugyanúgy mint Németországnak, nem áll érdekében, hogy Finnország kiváljon a háborúból, mert azzal csak fokozódna a szovjet nyomás Európára. Végül Bede közölte: a külügyminiszter megbízásából arra kérte a Magyarország főszerkesztőjét, Szvatkót, hogy ennyire fontos kérdések tárgyalásánál törekedjen olyan stílusra, amely kizárja a téves értelmezés lehetőségét.

Titkos rejtjelzéssel

Az a benyomásom, a külügyminiszter nem helyesli helyettesének eljárását ebben az ügyben, és most azon igyekszik, hogy Szentmiklós dezavválása nélkül gyengítse a cikk hátrányos hatását.

Jagow

99/109 798—99.

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Lásd 99/109 784.

³ Rudolf Meckel.

⁴ Bede István.

⁵ Ghyczy Jenő.

Budapest, 1944. március 14.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

463. sz.

F. hó 7-i, 45. sz. titkos jelentés kiegészítésére.¹

Albrecht főherceg, udvari tanácsosa útján, bizalmasan újból megbeszélésre kéretett. E célra semleges gépkocsit bocsát rendelkezésemre, amely a találkozás színhelyére szállíthat anélkül, hogy az kitudódnék.

Minthogy Albrecht főherceget valószínűleg figyelik, nincs kizárva annak lehetősége, hogy a találkozó az óvatossági rendszabályok ellenére sem marad titokban. A főherceg, feltehetően az ismert ügyben,² csak személyesen engem kíván tájékoztatni. Utasítást kérek, hogy kérésének, természetesen a legnagyobb elővigyázatosság mellett, eleget tehetek-e.³

Jagow

99/109 812.

582

Budapest, 1944. március 14.

JAGOW BUDAPESTI KÖVET TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

467. sz.

A magyar vezérkari főnök helyettese¹ tegnap magához kérte a légügyi attasét,² a távollevő Wehrmacht-attasé képviselőjét, és közölte vele, hogy beérkezett jelentés szerint Wiener Neustadt—Eisenstadt térségben néhány nap óta napi 40—50 csapatszállítmánya kerül kirakodásra. Német tisztek ott állítólag úgy nyilatkoztak, hogy e csapatok célja Magyarország megszállása.³ A vezérkari főnök helyettese felvilágosítást kért a légügyi attasétól.

A légügyi attasé érdeklődésére az OKW azt válaszolta, hogy a legnagyobb csodálkozással fogadta a magyar vezérkari főnök helyettesének kérdését. Elgondolkoztató jelenség, hogy egy páncélos tankhadosztálynak Bécs térségébe érkezéséről a magyar vezérkar főnöke jelentést kap, és ő ezen így megütközik. A hadosztálynak az a *rendel-*

¹ Nem található az iratok között.

² Az újtüdéki tömeggyilkosság vezetőinek megszöktetéséről.

³ A találkozó lefolyásáról nem találtunk iratot.

¹ Bajnóczy József.

² Fütterer.

³ A Magyarország megszállását célzó hadműveleti terv, a „Margarethe”-terv végső változatának kidolgozására Hitler 1944. február 28-án adta ki a parancsot. Február 29-től megkezdődtek a német csapatösszevonások Bécs környékén, és március 15-én minden készen állt a támadásra. — Kriegstagebuch des OKW. IV. 196—198. old.; *Ránki*: Emlékiratok és valóság... 255—259. old.

tetése, hogy az újonnan felállított vagy felfrissítendő páncélos- és páncélgránátos hadosztályokat a Lajta menti Bruck térségében kiképezze. Egyebekben az OKW a legnagyobb súlyt helyezi annak megállapítására, hol kerültek a magyar vasúti tisztviselők német tisztekkel érintkezésbe, hogy német tisztek ilyen értelmű nyilatkozatai megtörténtek-e, és ha igen mikor, és hogy ezeknek a tiszteknek kiléte közelebből megjelölhető-e.

A légügyi attasé az OKW felvilágosítását közölte a vezérkari főnök helyettesével, akire az szemmel láthatólag mély benyomást tett, és hangsúlyozta, hogy nem a magyar vezérkari főnök,⁴ hanem főként a polgári hatóságok nyugtalanok és szakadatlanul felvilágosítást kérnek. Pillanatnyilag nagyfokú izgalom tapasztalható, mert a kormányzó legutóbbi Führerhez intézett levelére,⁵ akárcsak a vezérkari főnöknek Keitel tábornagyhoz írt levelére nem érkezett válasz.⁶ Az érdeklődés szándékosan nem a vezérkari főnök, hanem helyettese révén történt, hogy kifelé is láthatóvá váljon, a katonai hatóságok nem nyugtalanok. Az OKW részéről kért felvilágosítások közlésére sürgősen sor kerül.

Ezt az eseményt a külügyminiszter⁷ előtt szóba hoztam, és csodálkozásomat fejeztem ki, hogy ilyen meggondolatlan híresztelések az illetékes polgári hatóságok nyugtalanságához vezethettek. Elgondolkodtató továbbá, hogy ilyen híresztelések egyáltalán elterjedhetnek. A külügyminiszter kijelentette, az úgy lényegesen ártalmatlanabbnak bizonyult, mint azt a katonai hatóságok beállították, és hogy a polgári hatóságoknál sem tapasztalt nyugtalanságot, ez abból a tényből is kitűnik, hogy röviddel ezelőtt hadianyagoknak Magyarországon keresztül történő szállítása késlekedés nélkül engedélyezést nyert. A vezérkari főnökhelyettes érdeklődésének oka nem annyira a nyugtalanság, mint inkább a kíváncsiság volt; azt kívánta megtudni, vajon a határon összevont csapatrészek szállítása is Magyarországon át történik-e. A magyar kormány korántsem gondol olyan lehetőségre, amiről a híresztelés tudni vél.

99/109 813—14.

Jagow

583

Berlin, 1944. március 15.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA

JAGOW BUDAPESTI KÖVETHEZ

Kérem, ezen távirat kézhezvétele után azonnal, ha arra mód van, még ma, szerdán este jelentkezzen a kormányzónál azzal a kéréssel, hogy még ma fogadja, és közölje vele a következőket:

A Führer egy idő óta Obersalzbergben tartózkodik, és a különböző hadszíntereken folyó katonai műveletekkel kapcsolatban itt-tartózkodása alatt néhány szövetséges hatalom államfőjét ide meghívta. E látogatások célja a különböző országokkal akuttá vált kérdések, valamint az általános politikai helyzet megbeszélése. Ilyen megbeszélések

⁴ Szombathelyi Ferenc.

⁵ Horthy 1944. február 12-i levelét lásd HMTI. 78.

⁶ Szombathelyi 1944. február 14-én írásban is eljuttatta Keitelhez a január 24-i látogatása során szóban előterjesztett kérését, a magyar csapatok visszavonását a Kárpát-vonalra. — Lásd *Macartney*: October Fifteenth II. köt. 219. old.

⁷ Ghyecz Jenő.

folytak Antonescu marsallal,¹ a horvát miniszterelnökkel és külügyminiszterrel.² Holnapra a bolgár kormányzótanács tagjainak rövid látogatását tűzték ki.³ A Führernek szándékában áll meghívni a kormányzót is ide látogatóba, hogy vele a keleti hadieseményekkel összefüggésben felmerülő kérdéseket, valamint a kormányzónak a Führerhez írt levelét megbeszéljék.⁴ A Führer, akit az utóbbi napok fontos tárgyalásai erősen igénybe vettek, úgy tervezte, a jövő hét elejére hívja meg a kormányzót, hogy vele a sürgős kérdéseket nyugodtan megtárgyalja. A hadműveletek alakulása azonban arra kényszeríti a Führert, hogy a tervezettnél korábbi időpontban térjen vissza a főhadiszállásra. Minthogy sürgősen szükségesnek tartja, hogy elutazása előtt a kormányzóval átfogó megbeszélést tartson, sajnálatára kénytelen mai meghívását rövid határidőhöz kötni. Örömmel fogadná, ha a kormányzónak módjában állna péntek este, de legkésőbb szombat reggel megérkezni. A végleges rendelkezések kiadása miatt a Führer legkésőbb csütörtök délig, lehetőleg 1 óráig kéri a kormányzó végleges válaszát. Kérek ennek megfelelő távirati vagy távbeszélő jelentést.

Ribbentrop

99/109 819—20.

584

Klessheim, 1944. március 18.

MEGÁLLAPODÁSTERVEZET HITLER ÉS HORTHY MAGYARORSZÁG NÉMET MEGSZÁLLÁSÁRA VONATKOZÓ TÁRGYALÁSÁHOZ

*Jegyzőkönyvtervezet (pontozatok),
amely túlhaladottá vált*

1. A jelenlegi magyar kormány helyére a birodalmi kormánnyal egyetértésben alakítandó új kormány kerül, amely biztosítékot nyújt arra, hogy a háborút a szövetséges európai hatalmak oldalán a végső győzelemig harcolja végig, és ehhez az ország teljes erejét és gazdasági segédeszközeit beveti. Ebben a kormányban Imrédy úr lenne a miniszterelnök és Rátz úr a hadügyminiszter. A többi magyarországi vezető polgári és katonai tisztségeket is a birodalmi kormánnyal egyetértésben töltik be.

2. Abból a célból, hogy belső feladatai végrehajtásában a magyar kormánynak támogatást nyújtsunk és Magyarországot külső ellenség ellen megvédjük, német csapatok fognak az országban állomásozni.

3. Az új magyar kormány az államügyeket a birodalmi kormánnyal a legszorosabb egyetértésben fogja intézni. Az említett egyetértés elérésére a Führer különleges meghatalmazással felruházott követet nevezett ki, aki egyben „a birodalom teljhatalmú megbízottja Magyarországon” címet viseli.

4. A magyar véderőt a jelenlegi háborúban a német OKW irányelvei szerint vetik be (lásd mellékletet).¹

¹ Antonescu 1944. február 24. és 26. között látogatta meg Hitlert.

² Ante Pavelić és Mladen Lorković.

³ Bogdan Filov, a kormányzótanács elnökének vezetésével.

⁴ Lásd az 582. sz. irat 5. jegyzetét.

¹ Lásd az 584—1. sz. iratot.

5. Közvetlenül a német csapatok bevonulása előtt a kormányzó kiáltványban fordul a magyar néphez, amelyben ismerteti az új magyar kormány megalakítását, és amely a lakosságot, valamint minden hatóságot utasít, fogadják a német csapatokat barátságos előzékenységgel és támogassák rendszabályaikat. A kormányzó egyidejűleg kiadja a magyar véderőnek a megfelelő parancsokat.²

99/109 832.

584—1

Melléklet

1. Keleten a magyar biztosító csapatok a német hadseregcsoportok és hadseregek alá rendeltetnek, és továbbra is biztosítási feladatok ellátására kerülnek bevetésre.

2. A magyar—román határon minden katonai előkészület megszűnik, és az ez idő szerint ott bevetett magyar kötelékeket visszavonják.

3. A honi hadsereg újjászervezése azzal a céllal történik, hogy teljes harci erejű és keleten bevethető kötelékek alakuljanak. Ennek végrehajtása német támogatással történik. Ezenkívül a hátsó területeken további bevetésre kerülő magyar biztosító kötelékek állítandók fel.

4. A magyar légierő a teljes légvédelemmel együtt a német légierő főparancsnokának¹ irányelvei szerint a német légvédelmi szervezetbe épül be.

5. A keleti arcvonal déli része, valamint a délkeleti térség ellátására Magyarországon át történő szállítások teljesítőképességét növelik.

99/109 833.

585

Berlin, 1944. március 19.

KEITELNEK,

AZ OKW FŐPARANCSNOKÁNAK KÖRTÁVIRATA

W. F. St. Qu/Verw. 1.

Német csapatok a délkeleti főparancsnok (báró v. Weichs vezértábornagy) vezetésével a Führer parancsára március 19-vel megszállják a magyar állam területét.¹ A birodalom teljhatalmú megbízottjának Veessenmayer SS standartenführert neveztek ki. A helyzet

² A jegyzőkönyvet Horthy klessheimi látogatására készítették, s ennek eredményeként akarták Horthyval és Hitlerrel aláírtni. A tárgyalások azonban rendkívül elhúzódtak, Horthy csak késő esti, Hitlerrel folytatott harmadik beszélgetése során egyezett bele a német megszállásba, de mint a német vezérkar naplója leszögezte: „Mivel a tárgyalások ilyen formában folytak le, nem nyílt mód arra, hogy a vezérkar irodájának katonai követeléseit előterjesszék, hasonlóan nem kerülhetett sor a már előkészített jegyzőkönyv aláírására.” — Kriegstagebuch des OKW. IV. 201. old. A klessheimi tárgyalásra lásd még HMTI. 81.; MMV. 169.; *Ránki*: Emlékiratok és valóság... 263—267. old.

¹ Göring.

¹ Magyarországot mintegy nyolc hadosztálynyi német haderő szállta meg, közvetlen irányítója a délkelet-európai hadsereg vezetője, von Weichs tábornok volt, aki március 19-ét követően rövid ideig Budapestet tartózkodott.

tisztázásáig és a továbbiakban még meghozandó rendszabályokig különítményeknek, valamint katonai vagy polgári szervek egyéni megbízottainak tilos Magyarországra akár önállóan, akár bevonuló csapatrészekhez csatlakozva beutazni. Magyarország felé a határ le van zárva. Sürgős egyedi esetekben a legfelsőbb birodalmi hatóságok javaslati, amelyeken az államtitkár aláírásának kell szerepelnie, az OKW következő átbocsátó szerveinél indítványozhatók: Berlin W. 35., Bécs, Lemberg, Belgrád, Zágráb, Bukarest és Budapest.

A javaslatok közvetlenül a birodalom teljhatalmú megbízottjához vagy a délkeleti főparancsnoksághoz (von Both tábornok törzse) is intézhetők.

Döntő fontosságú, hogy a magyar közigazgatás és a gazdaság zavartalanul dolgozzon tovább. Ezért a délkeleti főparancsnok megbízást kapott, hogy az elkövetkezendő időkben a magyar közigazgatással és gazdasággal szemben jelentkező lényeges német igényeket a birodalmi teljhatalmú megbízottal egyetértésben mérje fel, és esetleges további rendszabályokat készítsen elő. Míg a Führer a rendszabályok felől dönt, egyetlen német szervnek sem áll jogában, hogy a birodalmi teljhatalmú megbízott vagy a délkeleti főparancsnokság tudta nélkül a magyar közigazgatásba vagy gazdaságba beavatkozzon.

Szíveskedjen az alárendelt szerveket, amennyire szükségesnek látja, fentiekről tájékoztatni.

Az OKW főnöke
Keitel s. k.

99/109 834—35.

586

Fuschl, 1944. március 19.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA A BUKARESTI NÉMET KÖVETSÉGNEK

424. sz.

Szíveskedjen március 19-én délelőtt 8 és 9 óra között Antonescu marsallt felhívatni és tudtára adni, hogy önnek a birodalmi kormány megbízásából közölni valója van részére.

Szíveskedjen azután őt a délelőtt folyamán felkeresni és vele az alábbiakat közölni: A közös katonai érdekek biztosítására ma reggel a német csapatok bevonultak Magyarországra. A Führer előzőleg meghívta a kormányzót látogatóba, és ott történt az erre vonatkozó barátságos megállapodás.¹

Ribbentrop

99/109 836.

¹ Ugyanilyen táviratot küldtek Tiso szlovák elnöknek is. — 99/109 837.

RITTER KÖVET FELJEGYZÉSE

VEESENMAAYERREL FOLYTATOTT TELEFONBESZÉLGETÉSÉRŐL

121. sz.

Ma éjjel 2 óra 15 perckor (másfél órás vonatkésés) az alábbi utasítást adtam távbeszélő útján Veessenmayer úrnak:

1. Veessenmayer maradjon Budapestig a vonaton.

2. Jagow március 19-én a lehetséges legkorábbi időpontban — ne a magyar Külügyminisztérium, hanem a kormányzói kabinetiroda útján¹ — tudassa felmentését és kérje, hogy még a délelőtti folyamán búcsúlátogatást tehessen, és egyidejűleg az új követet és birodalmi teljhatalmú megbízottat bemutatthassa. A követ és birodalmi teljhatalmú megbízott utasítást kapott a Führertől, hogy lépjen a kormányzóval összeköttetésbe.

3. Veessenmayer azután mutatkozzon be a kormányzónak mint követ és birodalmi teljhatalmú megbízott, és tájékoztassa őt arról a Führertől kapott megbízatásról, hogy a kormányzóval együtt hajtsák végre az új magyar kormány megalakítását. A kormányt Imrédyvel kell megalakítani.² Veessenmayer említsen meg ezenkívül néhány más nevet is, akik iránt a birodalmi kormány bizalommal viseltetik. Veessenmayer lehetőleg még előzőleg lépjen ezekkel a személyiségekkel érintkezésbe, de látogatása után feltétlenül azonnal keresse fel őket, és terjessze a kormányzó elé az új kormány névsorát.

4. A Klessheimben járt magyar személyiségek közül senkit sem szabad letartóztatni — Kállayt sem. Erre vonatkozólag egyébként állapodjon meg Kaltenbrunnerrel,³ aki Himmler birodalmi vezetőtől utasítást kapott vagy fog kapni. Veessenmayer erre azt mondta, hogy már megállapodott Kaltenbrunnerrel.

5. Közöltem továbbá Veessenmayerrel a birodalmi külügyminiszter úrnak⁴ Sonleithner útján hozzám juttatott utasítását, hogy a birodalmi külügyminiszter úrnak szóló minden jelentését rajtam keresztül tegye meg.

Végül megkérdeztem Veessenmayertől, hogy történhetett, hogy a fegyverhasználatot tiltó parancs⁵ jelentése Kaltenbrunner útján jutott a Führerhez. A birodalmi külügyminiszter úr, valamint Gaus és én magam is a legnyomatékosabban értésére adtuk, hogy az ilyen jelentések Veessenmayer aláírásával ide továbbítandók. Veessenmayer azt mondta, tud erről. De ebben az esetben ez elkerülhetetlen volt. Minthogy interurbán beszélgetésünket nem folytathattam, nem állt módomban, hogy ezt az esetet teljesen tisztázzam. De végül megmondtam Veessenmayernek, hogy ezt még tisztázni kell.

Megkértem továbbá Veessenmayert, hogy a birodalmi külügyminiszter úr megbízásából személyesen közölje von Jagow úrral, hogy a birodalmi külügyminiszter úr személyi törzsébe szándékozik őt venni.

Ritter s. k.

99/109 843—45.

¹ Ez az intézkedés Magyarország jogi helyzetében bekövetkezett változást volt hivatva bizonyítani, általában ugyanis egy külföldi ország követe csak a Külügyminisztérium útján érintkezhet az ország többi szerveivel.

² Imrédy kormányalakítási terve Veessenmayer javaslata alapján merült fel. — Lásd az 561—1. sz. iratot.

³ Kaltenbrunner személyesen irányította a Gestapo első magyarországi intézkedéseit.

⁴ Ribbentrop.

⁵ A fegyverhasználatra vonatkozó tiltó parancsot március 18-ról 19-re virradóra Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök adta ki a magyar hadseregnek.

Budapest, 1944. március 19.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

488. sz.

1. Zavartalan utazás után ma 11 órakor megérkeztem Budapestre, és az ügyeket átvettem.

2. Jagow követ ma reggel...¹ közölte a kormányzóval, hogy azonnali hatállyal visszarendelték, és miután bejelentette a birodalom teljhatalmú megbízottjává és követté történt kinevezésem, elbúcsúzott.

3. Ezt követően kettesben töltöttem $\frac{3}{4}$ órát a kormányzóval, akinek bemutatkoztam. Közöltem vele, arra kaptam megbízást, hogy vele hajtsam végre az új kormány megalkotását. A kormányzóval folytatott tárgyalás alaphangja pozitív volt.

4. Budapesten a városkép nyugodt.

5. A kormányátalakítás megkezdődött.

További jelentés következik.

Veesenmayer

99/109 841.

589

Budapest, 1944. március 20.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

492. sz.

Kormányzói fogadtatása után ma délelőtt 12.30-kor felkeresett Imrédy.

Tárgyalásainak tartalmára vonatkozóan közölte, hogy a kormányzó ez idő szerint a magyar politika két fő feladatának tekinti a magyar szuverenitás helyreállítását, és az Európát fenyegető bolsevik veszély leküzdésére az ország teljes erejének Németország oldalán történő bevetését. Ami a kormány újjaalakítását illeti, a kormányzó kijelentette, elvben egyetért Imrédy megbízatásával, de helyesebbnek tartja, ha előzőleg átmeneti megoldás közbeiktatásával elkerülük azt a benyomást, mintha Imrédy kinevezése német nyomásra történne. Jobbnak látja tehát, ha előbb szakemberekből átmeneti kormányt alakítanak, melynek élére esetleg Sztójay követ kerülhetne.¹

Ezt követően kb. 14 nap vagy három hét múlva sor kerülhetne Imrédy vezetése alatt álló végleges kormány megalakítására. Tekintettel a magyar viszonyokra, Imrédy célszerűnek tartja a kormányzó elgondolását, és ezért támogatja is. Ezzel szemben én

¹ A szöveg megfejtése hiányos.

¹ Horthy emlékirataiban azt állítja, hogy még a vonaton visszautasította Veesenmayer kívánságát Imrédy miniszterelnök kinevezésére vonatkozólag. Ezt egyébként — ha a visszautasítás határozottságát nem is ilyen egyértelműen — Ribbentrop is megerősíti a nürnbergi per során tett vallomásaiban. Nyilván hibás viszont az az állítása, mintha Imrédy miniszterelnöksége már Klessheimben felmerült volna. — Lásd *Horthy*: Emlékirataim. Buenos Aires 1953.; Procès des Grand Criminels de guerre... XIII. köt. 336—337. old.

nyomatékosan rámutattam, hogy szerintem ez a javaslat nem felel meg a viszonyoknak. Világos helyzetet kell teremtenünk, viszont a javasolt közbenső megoldás újból bizonytalan időre elodázná a helyzet egyértelmű tisztázását. E megbeszélés nem volt elmélyíthető, mert a kormányzóhoz voltam bejelentve, és ezért az Imrédyvel folytatott tárgyalást meg kellett szakítanom.

További jelentés következik.

Veessenmayer

9/109 865.

590

Budapest, 1944. március 20.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT, TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

493. sz.

Most folytattam egyórás tárgyalást a kormányzóval. Kijelentette, az ő véleménye szerint is még ma kell lebonyolítani a kormány átalakítását, de Imrédyvel tartott megbeszélése után felismerte, hogy egyelőre csupán Sztójay vagy Csatay vezetése alatt álló hivatalnok-kormány fogadható el, amelynek működési tartamát, Imrédy fejtegetéseivel ellentétben, nem kívánja megszabni. Minden egyéb megoldás az alkotmányra és a törvényekre tett esküjének megszegésére kényszerítené. Igen nyomatékosan rámutattam, hogy ilyen ideiglenes megoldást politikailag helytelennek és ez idő szerint lehetetlennek tartok. Elmúlt az örökös kompromisszumok ideje, és az a benyomásom, hogy a kormányzó csak időt akar nyerni, ami nem egyeztethető össze a Führer és a birodalmi kormány akaratával. Azután ismét Kállay került szóba, és a kormányzó szó szerint a következőket mondta: „Sajnálja, hogy eddig sem a Führer, sem a birodalmi kormány nem volt nyílt vele szemben. Csak néhány napja ismeri a birodalmi kormány Kállay iránti elutasító magatartását, mert különben már régen felmentette volna.” Kijelentésére a legnagyobb megdöbbenésemnek adtam hangot és közöltem: legutóbbi látogatásakor a Führer és azóta a birodalmi külügyminiszter úr is félreérthetetlen módon kifejezésre juttatták, hogy a birodalmi kormány nem bízik Kállay úrban.

Rámutattam, hogy a Führer elvi szempontból elzárkózott attól, hogy még egyszer fogadja Kállay urat, és a német követ gyakorlatilag már egy teljes éve megszüntetett vele minden érintkezést. Visszatérve a hivatalnokkormányra kijelentettem, nem értem, hogy egy Imrédy vezetése alatt álló kormány beiktatása miért vezetne a kormányzó esküszegéséhez, és ezt részletesen indokoltam. Mikor minderre nem talált választ, azt mondta, túl intelligens és jártas szónok vagyok hozzá képest, de ő csak kitart álláspontja mellett. Befejezésül kijelentettem, hogy mindenekelőtt jelentést teszek, és kénytelen leszek újabb utasításokat kérni, de nagyon sajnálom, hogy ennyire hajthatatlan, és már most hangot kell adnom aggályomnak, hogy annak esetleg súlyos következményei lehetnek.

Titkos, rejtjeles szöveg következik:

Miután huszonnégy órán belül már három hosszabb tárgyalást folytattam a kormányzóval, egyre erősebbé válik az a benyomásom, hogy Horthy egyrészt mértéktelenül

hazudik, másrészt fizikailag már képtelen feladatainak ellátására. Állandóan ismétli önmagát, néhány mondaton belül gyakran ellentmondásba keveredik és időnként elakad a szava. Mondanivalója úgy hangzik, mint egy betanult formula; attól tartok, nehezen lesz meggyőzhető és még kevésbé megnyerhető.

Veesenmayer

99/109 866—67

591

Budapest, 1944. március 20.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

499. sz.

A katonai attasé¹ útján értesülök, hogy egy német hadosztály a napokban már visszaindult a birodalomba.² Ez a tény ismertté vált magyar körökben, és a *legkülönbözőbb* magyarázatokat fűzik ehhez, pl. feltételezik, hogy a megszállás csak blöff volt, és a német hadosztályok sürgősen szükségesek másfelé. Tekintettel az egyelőre teljesen tisztázatlan helyzetre, tanácsosnak látom, hogy tekintsünk el német hadosztályoknak esetleg tervbe vett további visszavonásától mindaddig, míg a kormány újjáalakítására irányuló törekvéseinket kielégítően megoldjuk. A kormány újjáalakítására folyó tárgyalásaink további menetére nézve döntő a német Wehrmacht magyarországi jelenléte.

Veesenmayer

99/109 869.

592

Berlin, 1944. március 20.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT
KINEVEZÉSI OKMÁNYA

Bizalmas tudomásulvétel céljából mellékelten megküldöm a Führer által dr. Edmund Veesenmayer párttag, a nagynémet birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottja és követe részére kiállított meghatalmazás másolatát.

Megbízásból
Steengracht

99/109 870.

¹ Greiffenberg.

² Tekintettel a szovjet fronton kialakult súlyos helyzetre, a német parancsnokság a megszállás sima lebonyolítása után az egyik hadosztályt azonnal a frontra vezényelte. — Kriegstagebuch des OKW. IV. 235. old.

1. A birodalom magyarországi érdekeit a jövőben a nagynémet birodalom teljhatalmú magyarországi megbízottja fogja figyelemmel kísérni, aki egyben a követ címet viseli.

2. A birodalom teljhatalmú megbízottja felelős a magyar politika minden fejleményéért, és utasításait a külügyek birodalmi miniszterétől kapja. Feladata elsősorban, hogy elősegítse olyan új magyar nemzeti kormány megalakítását, amely eltökélte, hogy a háromhatalmi egyezményből folyó szövetségesi hűségét lojálisan és a végső győzelemig megőrzi. Ezt a kormányt a birodalom teljhatalmú megbízottja lássa el iránymutató tanácsaival, és képviselje nála a birodalom összes érdekeit.

3. A birodalom teljhatalmú megbízottja gondoskodik arról, hogy az ország teljes közigazgatását — a német csapatok ott-tartózkodásának idején is — az ő irányítása alatt álló kormány intézze, azzal a céllal, hogy az ország minden erőforrását, elsősorban gazdasági lehetőségeit, a közös hadviselés érdekében maximálisan kihasználja.

4. Magyarországon működő bármilyen német polgári szerv csak a birodalom teljhatalmú megbízottjával egyetértésben létesíthető, azok neki vannak alárendelve és tevékenységüket irányítása szerint végzik.

Az SS és a rendőrség német erővel végrehajtandó magyarországi feladatainak ellátására — elsősorban a zsidókérdés rendőrségi vonatkozásaiban — a birodalom teljhatalmú megbízottjának törzséhez nyer beosztást egy magasabb SS- és rendőrségi vezető, aki a megbízott politikai utasításai szerint jár el.

5. Amíg német csapatok tartózkodnak Magyarországon, addig e csapatok parancsnoka gyakorolja Magyarországon a katonai felségjogokat. A parancsnok az OKW főnökének van alárendelve, és tőle kapja utasításait.

Az ország belső területének és meglepetésszerű külső támadás elleni katonai biztosítása a csapatok parancsnokának feladata.

Támogatja a birodalom teljhatalmú megbízottját politikai és közigazgatási feladataiban, akivel szemben egységesen képviseli a Wehrmacht igényeit, főként az országnak a német csapatok ellátására irányuló kihasználásában.

A Wehrmacht igényeit polgári területen a birodalom teljhatalmú megbízottja teljesíti.

Késedelemből eredő sürgős veszély esetén jogosult a német csapatok parancsnoka polgári téren is elrendelni olyan rendszabályokat, amelyek a katonai feladatok megoldásához szükségesek. Ezekre vonatkozóan a lehető leggyorsabban érintkezésbe lép a birodalom teljhatalmú megbízottjával.

Mindazokban a kérdésekben, ahol hatásköreik érintkeznek, a birodalom teljhatalmú megbízottja és a német csapatok parancsnoka a legszorosabban tartoznak együttműködni, és intézkedéseiket kölcsönösen egyeztetni.

6. A nagynémet birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjává és követévé dr. Edmund Veesenmayer párttagot nevezem ki.

Adolf Hitler s. k.

Fuschl, 1944. március 20.

RITTER KÖVET TÁVIRATA

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTTHOZ

1. A birodalmi külügyminiszter úr kéri önt, a Kállay-ügyet beszélje meg Kaltenbrunner úrral az ülésen, és intézkedjen, hogy német titkosrendőrség őrizze a Vár minden kijáratát. A titkosrendőrség tartóztassa le Kállay volt miniszterelnököt, ha megkísérelné, hogy elhagyja a Várat.¹

2. A birodalmi külügyminiszter úr továbbá még a mai napon azonnali pontos titkos géptávírójelentést kér a Kállay-ügy minden eddigi részletéről.

Ritter

99/109 855.

Bécs, 1944. március 20.

CLODIUS KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ-HELYETTES TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

Alábbiakban közlöm a Magyarországgal imént befejezett tárgyalások¹ legfontosabb eredményeit:

1. Magyarország júniustól kezdve 180 ezer t nyersmangánércet (180 ezer t nyersmangánérc kereken 60 ezer t mosóérczel vagy koncentrátummal egyenértékű) és 27 ezer t tiszta mangánt szállít Németországnak. Ez az eddigi teljesítmény kétszeresét jelenti.

2. Az 1944. évi bauxitkivitel felemelve 1,3 millió tonnára (1943-ban 950 ezer t).

3. Magyarország 1944-ben 1600 t furnírolemezt szállít vadászgépgyártás² céljaira. Ez teljes mértékben fedezi a német Légügyi Minisztérium követelését.

4. Magyarország a következő aratásig Németországnak, Olaszországnak és a megszállt területekre összesen még 178 ezer t gabonát és kenyérgabonát, valamint 17 ezer t növényi olajat szállít; az utóbbiból 6000 t-t Olaszországnak.

5. A klfringegylenlegre vonatkozó új megállapodás július végéig biztosítja a fizetési kötelezettségek — beleértve a katonai átcsoportosításokat is — rendszeres lebonyolítását. Hogy ez elérhető legyen, a magyar Pénzügyminisztérium 350 millió birodalmi márka összegű fizetést teljesít.³

6. Megállapodás történt a Magyarország és Németország közötti áru- és fizetési forgalom ideiglenes szabályozására.

¹ A Gestapo — Horthyra való tekintettel — a Várba nem hatolt be. Kállay miniszterelnök először a Várba menekült, majd innen a török követségre. Itt tartózkodott 1944. november 17-ig. Ekkor önként jelentkezett a németeknél, akik koncentrációs táborba hurcolták.

² A tárgyalások még az ország német megszállása előtt fejeződtek be.

³ Messerschmitt-vadászgépek gyártására. Magyarországon a Győri Vagongyár, a Weiss Manfréd-gyár és a Dunai Repülőgépgyár vett részt a német és magyar kormány megegyezése alapján a közös repülőgépgyártási programban.

⁴ 1943 végén a német tartozások már 963 millió P-re rúgtak. — Lásd *Berend Iván—Ránki György*: Magyarország gyáripára a második világháború előtt és a háború időszakában. 449—451. old.

Összeredmény német szemszögből kielégítő. A lényeges német kívánságok elsősorban nyersanyagok területén és a finanszírozás biztosításában teljesültek.

Clodius

5248/E. 313 250.

595

Berlin, 1944. március 20.

STEENGRACHT KÜLÜGYI ÁLLAMTITKÁR TÁVIRATA
VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTTHOZ

1. Távbeszélőn történt megbeszélés szerint kedden, március 21-én 14.10 órakor Heinkel-gépen a budapesti repülőtérre érkeznek Schmidt (sajtó), Rühle, Six és Benzler követek. Kíséretükben vannak Platzer követségi tanácsos és dr. Focke sajtóelőadó, Petsaidic főszerkesztő, dr. Boldt rádió- és Böhm kultúrreferens.

2. Az a feladatuk, hogy a követségen működő egységeik eddigi munkamódszereiről a helyszínen alkossanak maguknak tiszta képet, az újonnan kialakult viszonyokból adódó következtetéseket vonják le, és terjesszenek a birodalom teljhatalmú megbízottja elé saját munkaterületeikre vonatkozólag olyan javaslatokat, amelyek biztosítják, hogy a birodalom teljhatalmú megbízottjának a jövőben az egyes munkaterületeken olyan megfelelő apparátus álljon rendelkezésére, amelynek segítségével ezeken a területeken a birodalmi külügyminiszter utasításait teljes mértékben érvényesíteni tudja. Az újonnan kialakult viszonyoknak megfelelően tartsák azt is szem előtt, hogy szükség esetén esetleges harmadik szervek csak kisegítő erőként nyerhetnek felvételt a birodalom teljhatalmú megbízottjának fennálló apparátusába, de harmadik szervek újabb létesítése már eleve kizártnak tekintendő.

3. Schmidt, Rühle és Six követek megbízatásuk elintézése után 2—3 napon belül visszatérnek Berlinbe.

4. Benzler követ a gazdasági szektorra vonatkozóan terjeszt megfelelő javaslatokat a birodalom teljhatalmú megbízottja elé; ezen túlmenően mindenekelőtt ideiglenesen átv teszi a birodalom teljhatalmú megbízottjánál a gazdasági osztályt.

5. Fent nevezett urak felhatalmazása nem terjed ki harmadik szervekkel folytatandó tárgyalásokra, kivéve ha a birodalom teljhatalmú megbízottja ehhez kifejezetten hozzájárul.

6. Kérem Clodius miniszteri igazgatóval közölni, hogy budapesti jelenlétét kizárólag az olajtárgyalások lehetőleg gyors lebonyolítására korlátozza, és minden egyéb, magyarokkal folytatandó tárgyalás mellőzendő. De az olajtárgyalásokat is csak abban az esetben szabad folytatnia, ha ön azt az általános helyzet alapján a jelenlegi időpontban tanácsosnak tartja. Azok a feladatok, amelyeket ma ezen túlmenően kapott Wiehl min. igazgatótól, Benzler követ kiküldésével túlhaladottakká váltak. Amennyiben az olajtárgyalások folytatását a jelenlegi időpontban elvi szempontból aggályosnak látja, kérek azonnali sürgönyjelentést.

7. Szíveskedjék a fent nevezett uraknak, valamint a repülőgép személyzetének, Ziwinna kapitánynak és Heible megfigyelőnek a repülőtérrel történő elhozataláról és elszállásolásukról gondoskodni.

Steengracht

99/109 862—64.

Berlin, 1944. március 22.

**A LÉGÜGYI MINISZTERIUM FELJEGYZÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK**

Milch államtitkár vezértábornagy, a birodalmi fegyverkezési és haditermelésügyi miniszterrel egyetértésben, megbízta dr. Sehm FL-főtörzsmérnököt, tartsa szemmel a birodalmi Fegyverkezési és Haditermelésügyi Minisztérium és a GL, de elsősorban a vadász-törzs érdekeit, és gondoskodjon róla, hogy a magyar ipar továbbra is zavartalanul szolgálja a német repülőgépipar érdekeit, és olyan határozatokat és rendszabályokat alkalmazzanak, amelyek alkalmasak arra, hogy a magyar ipar termelőképességét továbbra is a német érdekek céljaira használjuk ki.

Hivatkozással az 1944. március 19-i W. F. St. (Qu/Verw. 1.) titkos rendelkezésre,¹ szíveskedjék Sehm beutazását soronkívül engedélyezni.

99/109 882.

597

Budapest, 1944. március 22.

**VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK**

508. sz.

1944. márc. 22-i Fuschl, 3. sz. táv. rendelkezésre.¹

A Heeresgruppe jelentése szerint a Vár riadószertű megszállására a csapatok jelenlegi elosztása mellett három óra szükséges. Tekintettel a pincefolyosókra és az ismeretlen titkos kijáratokra, a Vár eredményes körülzárása alig lehetséges.

Veesenmayer

99/109 886.

598

Különvonat, 1944. március 22.

**RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER KÖRTÁVIRATA
AZ ÖSSZES NÉMET KÜLKÉPVISELETNEK**

453. sz.

RAM. 210/R.

1. Állásfoglalás diplomáciai lépés mellőzésével¹

A német csapatok magyarországi bevonulása olyan intézkedés, amelyre katonai szempontokból került sor, és célja, hogy a bolsevizmus elleni harcban támogassa Magyar-

¹ Lásd az 585. sz. iratot.

¹ Nem találtuk az iratok között.

¹ A táviratot az alábbi követségek kapták meg: Tokio, Nanking, Ankara, Madrid, Bukarest, Pozsony, Szófia, Zágráb, Hsinking, Helsinki, Stockholm, Bern, Lisszabon.

országot, a közös harchoz mozgósítsa az ország összes erőforrásait és teljes biztonságot teremtsen ezen a stratégiailag fontos területen.

A német csapatok elosztása a két szövetséges kormány között létrejött megállapodás szerint történt.

A magyarországi kormány átalakítása azt bizonyítja, hogy Magyarországon felismerték azokat a különleges feladatokat, amelyek a közös hadviselés keretében erre az országra hárulnak.

A kormányzó a kormány megalakításával Sztójay eddigi berlini követet, volt altábornagyot bízta meg, akiről régen tudjuk, hogy mindenkor erőteljesen szállt síkra a Németország és Magyarország közötti szoros politikai és katonai együttműködésért.

A most megvalósított intézkedésekkel egyben végleg megghiúsítottuk az ellenséges nyugati hatalmaknak azt a régen ismert igyekezetét, hogy a befolyásos zsidó- és bizonyos egyéb körökre támaszkodva felforgató propagandájukkal Magyarországon egyenetlenséget, defetista és tengelyellenes irányzatot hozzanak létre. A magyar sajtó bizonyos része stb. tudvalevően áldozatul is esett ilyen befolyásnak. Így történhetett meg, hogy a magyar nép túlnyomó többségének valódi beállítottságáról részben hamis vélemény alakult ki külföldön. A kormányzó által most kinevezett új kormány biztosítékot nyújt arra, hogy Magyarországon véget ért az ilyen defetista és árulásra hajlamos elemek tevékenysége.

2. Kizárólag az ön személyes, bizalmas tájékoztatására

Az előző napokban a vezéri főhadiszálláson román-, horvát- és bolgár vezető államférfiakkal folytatott tárgyalásokat követően a Führer Horthy magyar kormányzót is meghívta március 18-ára. A kormányzó látogatása alkalmat adott Magyarország általános helyzetének nyílt megbeszélésére. Okiratokkal alátámasztva bebizonyítottuk a kormányzónak, hogy bizonyos magyarországi politikai körök, a zsidóság hathatós közreműködésével, a kormányzó tudta nélkül, áruló módon már messzemenően előkészítették Magyarország kiválását a szövetséges európai hatalmak arcvonalából. Közöltük egyben a kormányzóval, hogy nem lehet e köröknek időt engedni terveik megvalósítására, és ezért azonnali közbelépés vált szükségessé. A jelenlegi helyzetben ez csak német csapatoknak Magyarország területén való elhelyezésével érhető el. Erre a kormányzó azt a parancsot adta a magyar véderőnek, hogy engedjenek a Magyarországra érkező német csapatoknak szabad kezet. Felmentette továbbá a Kállay miniszterelnök vezetése alatt álló eddigi magyar kormányt, és a birodalmi kormánnyal egyetértésben olyan új kormányt iktatott be, amelynek tagjai iránt a birodalmi kormány bizalommal viseltetik.

Átvétel igazolandó!

Ribbentrop

99/109 889—90.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

534. sz.

Fuschl, március 24-i, 11. sz. távirati rendeletre.¹

Legfontosabb feladatokat abban látom, hogy a jelenleg Magyarországon állomásozó német csapatok szabaddá tételét messzemenően lehetővé tegyem. Előfeltétel azonban, hogy a tervezett intézkedések katonai és politikai téren ne veszélyeztessék az általános helyzetet. Döntő szerepe van ebben a magyar haderő lefegyverzésének. A katonai megszállásnak a Führer utasítása szerint a haderő egyidejű lefegyverzése nélkül történt végrehajtása, valamint a kormányalakítás munkája azt a szilárd meggyőződést keltette a magyar népben, hogy az ország lényegileg megőrizte szuverenitását. A kormány megalkotását csak a magyarok ez irányú reménye tette egyáltalán lehetővé. Ha — a „Margarethe”-terv szerint — a bevónulással egyidejűleg került volna sor a lefegyverzésre, úgy az, tekintettel az első megrázkódtatásra és az irányító hatalom hiányára, feltehetően nagyobb sűrűlódás nélkül lett végrehajtható. Ma viszont, miután a kormányalakítás vezérmotívumaként a német és magyar kommentárok egyaránt a bajtársiasságot és fegyverbarátságot domborítják ki, a most bekövetkező lefegyverzést a magyarok nem értenék meg, azt súlyosan hátrányos megkülönböztetésként és árulásként fogadják. A lefegyverzés technikailag természetesen ma is végrehajtható, de rövidesen olyan következményekkel járhat, amelyekre kötelességem rámutatni:

1. Elkerülhetetlen a kormány lemondása, annál is inkább, mert Sztójay régi tiszt, és a lefegyverzést nem tudná becsületével összeegyeztetni.
2. Ez esetben nyomban bekövetkezik a kormányzó lemondása is.
3. Páratlanul egységes ellenzékkel kerülünk szembe, amelyben a bal- és jobboldal kivétel nélkül részt vesz.
4. A magyarok évszázadok óta a passzív ellenállás mesterei; automatikusan számítani kell arra, hogy ezt megkezdik.
5. Ezt követi a közlekedésre is kiterjedő általános sztrájk.
6. Bár a német csapatok jelenléte és egységesen irányított ellenállás ideiglenes hiánya lehetővé teszi a rend karhatalmi eszközökkel történő fenntartását, de az ellátási nehézségek, valamint lehetséges bombázások következtében olyan helyzet állhat elő, amely e térségben minden német csapatot maradéktalanul lekötne. Számolnunk kell kibontakozó partizán- és ellenállási mozgalmakkal, amelyek a rendelkezésre álló német erőket a végsőig igénybe veszik. Ez esetben a csendőrség és rendőrség közreműködését a mi oldalunkon valószínűtlennek, legalábbis megbízhatatlannak tartom. Tehát az a feladatom, hogy a Führer részére hadosztályokat tegyek szabaddá, végeredményben ellenkező eredménnyel járna.

Von Weichs vezértábornagynak és a katonai attasénak² tisztán katonai szempontból vannak nyomós aggályai és kételyei. Miután kezdeményezéseinkben, plakátokon és egyébként is első helyen a fegyverbarátságot hangsúlyozzuk, propaganda szempontjá-

¹ Nem találtuk az iratok között.

² Greiffenberg.

ből már most fékezőleg kellene fellépnem, nehogy a tervezett lefegyverzés árusulásnak tűnjön. Megértem, hogy a jelenlegi kormány összetétele sok szempontból még nem látszik kielégítőnek.³ Magam is olyan kezdetnek tekintem, amelyet a lehető leggyorsabban mégis meg kellett teremteni, hogy minden megrázkódtatás, elsősorban a termelési eredmények veszélyeztetése elkerülhető legyen. Egyébként jogosan remélem, hogy a kormány arculata szívós és rendszeres munkával már 4—6 hét elteltével megjavítható lesz. Több oldalról kapott megerősítés szerint a munka nem indul rosszul. Állandóan újabb követeléseket fogok támasztani, amelyeket azonban úgy ütemeznék, hogy azok ne vezessenek megrázkódtatásokhoz vagy rosszabb esetben kabinetválsághoz. Nagyon jól tudom, hogy nincs veszítenivaló időnk, de úgy gondolom, fontosabb Magyarországot nyugalmi állapotban tartani és erejét önkéntes közreműködésével a végsőki kiaknázni, mint veszélyes rendszabályokkal új és radikális helyzetet teremteni. Biztos vagyok afelől, hogy a közös hadviselésből adódó szükségszerűségekre hivatkozva mi itt az összes, még a legsúlyosabb követeléseinket is keresztül tudjuk hajtani és gyakorlatilag hideg úton, újjászervezésekkel, átformálással stb. inkább megvalósíthatjuk azt a helyzetet, amely hosszú távra a Führer előtt lebegett. Az a nézet, hogy a lefegyverzés következtében jelentős állományok válnának szabaddá, az összes magas rangú katonai személyiség véleménye szerint nem helytálló. A magyar csapatok felszerelése annyira elmaradott, egyenetlen és szerény, hogy ezek az érvék elesnek.

Szíveskedjen fontolóra venni, hogy ez az elgondolás a Führer előtt is szóba kerüljön, mert, mint a birodalom magyarországi politikai megbízottja, felelős vagyok azért, hogy a magyarországi fejlemények a Führernek segítséget, és ne terhet jelentsenek. Véleményem szerint a magyar hadsereg tervezett lefegyverzése legalábbis arra az időpontra feltétlenül elhalasztandó, amikor a tisztogatás első és legfontosabb szakasza már befejezést nyert. Kaltenbrunner is osztja azt a véleményemet, hogy saját munkaterületén nehezen tudna a magyar rendőrség és csendőrség közreműködéséről lemondani. Időközben, német parancsnokság alatt, a tisztikarban alapos tisztogatás és egyéb fontos reform kerülhetne megvalósításra, melyek végeredményeként valószínűleg lemondhatunk a tervezett lefegyverzésről.⁴

Veesenmayer

99/109 911—13.

³ Sztójay Döme miniszterelnöki kinevezéséről március 22-én határoztak. Kormányja 23-án tette le az esküt. A kormányban a Magyar Élet Pártja jobboldalának reprezentánsai mellett az Imrédy vezette Magyar Megújulás Pártjának néhány vezetője is helyet kapott.

⁴ A magyar hadsereg további sorsára s a döntésekre vonatkozóan lásd Kriegstagebuch des OKW. 235. old.; *Ránki*: Emlékiratok és valóság... 270. old. — Weichs vezérezredesnek a nürnbergi nemzetközi bíróság előtt tett vallomása szerint Veesenmayerrel együtt jutottak arra a következtetésre, hogy helytelen lenne a magyar hadsereg lefegyverzése. — Hoover Institute International Military Tribunal Case 11. Veesenmayer Documentary Book. Va.

Budapest, 1944. március 24.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

540. sz.

Most állapodtam meg Benz professzorral, hogy holnap Griebel sorhajókapitánnyal (OKW) az olajmezőkre indul, s a jövő hét elején visszatér Budapestre, hogy azután haladéktalanul javaslatokat tegyen nekem, hogy hol és milyen módon lehetne az olajtermelést a legrövidebb időn belül fokozni, és milyen intézkedések szükségesek a lehetősegek maradéktalan kiaknázásához.

További jelentés következik.

Veesenmayer

99/109 915.

Salzburg, 1944. március 25.

RITTER KÖVET TÁVIRATA
VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTTNNAK

131. sz.

Március 24-i, 534. sz. távirati jelentésre.¹

A birodalmi miniszter úr az ön előterjesztését tudomásul vette, de a lefegyverzés kérdésében nézetét általánosságban helytelennek tartja, és megbízott, hogy további magatartása irányvonalául alábbiakat közöljem önnel:

1. A „Margarethe”-akció tulajdonképpeni célja az volt és annak kell maradnia a jövőben is, hogy a magyar haderőt, ezt a tűzfészket, a hadszíntér egy hadászatiilag fontos pontján a háború tartamára és a további politikai és katonai fejlemények minden elképzelhető eshetőségére végleg és teljesen ártalmatlanná tegye. Illúzió volna azt feltételezni, hogy ezt az ártalmatlanná tételt egy új magyar kormány megalakítása és a kormányzó hivatalban tartása vagy a magyar nép megdolgozása és a „bajtársiasság” és „fegyverbarátság” jelszavának propagálása biztosítaná. A magyar véderővel szemben, amely már a múltban is hűtlen szövetségesnek bizonyult, a legújabb események alapján fokozott bizalmatlanság ajánlatos. Ezért minden intézkedésében tulajdonképpeni feladatként a magyar véderő gyors ártalmatlanná tételét tartsa legszigorúbban szem előtt, s ne engedje, hogy ettől a céltől másodrendű szempontok, mint a kormányzó, vagy az új kormány hivatalban maradása, vagy a német véderő ottani egyes köreinek esetleges ezzel ellentétes befolyása eltérítsék.

2. Másrészt nem szükséges a „lefegyverzés” szót oly primitíven értelmezni, hogy hirtelen és erőszakkal az utolsó oldalfegyvert is el kell venni a magyar véderőtől. A lényeg

¹ Lásd az 599. sz. iratot.

a német haderő hátában álló magyar hadsereg valóban teljes ártalmatlanná tétele. Hogy az ártalmatlanná tétel politikai célját szolgáló lefegyverzés milyen katonai-technikai módszerekkel valósítható meg, azt elsősorban és részleteiben az OKW vizsgálja. A birodalmi miniszter úr azzal bízott meg, hogy tájékoztatásul tudjam meg az OKW erre vonatkozó jelenlegi felfogását.

3. A birodalmi miniszter úr teljesen elhibázottnak tartja a „bajtársiasság” és „fegyverbarátság” jelszavait hirdető plakátok útján beindítandó nagyszabású propagandát, és kéri, hogy ilyen propagandát ne indítson. A mostani események keretében a „bajtársi” jelszót tudvalevően nem német, hanem magyar részről találták ki, és pedig Szombathelyi ismeretes éjszakai tüzelést tiltó parancsában.² Ebben az összefüggésben akkor elfogadtuk ezt a meghatározást, mert az a Wehrmacht felvonulásának pillanatában előnnyel járt, de helytelen lenne, ha a helyzet komolysága, és erőyes beavatkozásra való elszántságunk felől a magyar népet ilyen jelszavakkal megtévesztenénk. Sokkal fontosabb, hogy a magyar nép most megfelelő adagolásban, de a kormányzó személyének kímélésével, fokozatosan felvilágosítást kapjon arról, hogy a német csapatok magyarországi bevonulása mögött a valóságban Kállaynak, kormányának és többi cinkosának, köztük elsősorban a zsidóknak árulása áll. A korábbi magyar ellenzék sajtója bizonyára készséggel áll rendelkezésre ilyen felvilágosítás céljára. Ha a magyar nép ilyen módon helyes felvilágosítást kap, a szükséges megértéssel fogadja az árulók és zsidók elleni német rendszabályokat is, és még a magyar véderő ártalmatlanná tétele során sem juthat arra a helytelen gondolatra, hogy ez német részről árulást jelent, hanem saját hibájának tudatában a súlyos rendszabályokat inkább elviseli, mintha a „bajtársiasság és fegyverbarátság” jelszavakkal hamis biztonságban ringatnánk.

A magyar nép ilyen előkészítésével és megdolgozásával talán még volna esély arra, hogy a kormányzó, a magyar kormány és a magyar nép a magyar véderő ártalmatlanná tételét az ön által jelzett hátrányos következmények nélkül fogadná. Természetesen a birodalmi miniszter úr is fontos célként tekinti a kormányzó és a magyar kormány hivatalban maradását, valamint Magyarország emberanyagának és gazdasági erejének Németország részére történő hasznosítását. Ez a cél azonban nem helyezhető a magyar véderő ártalmatlanná tétele elé.

Ritter

99/109 963—64.

602

Budapest, 1944. március 25.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

547. sz.

Ma délben Sztójay ebédre hívott meg. Jelen volt a kabinet összes tagja, német részről csak én voltam ott. Sztójay rendkívül szívélyes hangú rövid üdvözlő beszédet mondott. Következő lényeges pontok kerültek szóba:

² Szombathelyi 19-ére virradó éjjel helyettesét, Bajnóczyt utasította, hogy a bevonuló német csapatokra ne tüzeljenek. — OL Küm. Szent-Iványi-kézirat. 859. old.; *Macartney*: October Fifteenth. II. köt. 242. old.; *Kállay*: Hungarian Premier. 420. old.

1. A magyar csapatoknak laktanyáikban való további körülzárása kezd nyomasztólag hatni. A csapatok nyugtalanokká válnak és annál kevésbé értik, miért kezelik őket így, mikor egyes esetekben német parancsnokok nagyobb mozgási lehetőséget biztosítanak a magyar csapatoknak és lehetővé teszik, hogy azok gyakorlatozás céljából kivonuljanak.¹

2. Jelenlétemben Sztójay titkos jelentést kapott, amely szerint a horvát kormány titkos körlevelet intézett követtségeihez — köztük Budapestre is — arra vonatkozólag, hogy rövidesen számítani lehet horvát csapatoknak a Muraközre történő bevonulására, mert egyidejűleg a szlovákok Felső-Magyarországot, a románok pedig Erdélyt kapnák vissza. Sztójay, aki ezt nyíltan elmondta nekem, láthatóan nyugtalan volt.

3. Az összes miniszter nyomatékosan hangsúlyozta, a kormánynak valamelyes várakozási időt kell hagyni annak bizonyítására, hogy Magyarországon immár valóban fordulat következik be. Jaross, Kunder és Jurcsek már néhány sikerről számolt be, mint például eddig visszatartott kukorica felszabadításáról németországi kivitelre, a zsidókérdés erős kézbeviteléről és a haditermelés fokozására életbe léptetett rendszabályokról. A propagandatevékenység terén is kaptam ígéreteket azonnali intézkedések bevezetésére. Egészben véve a benyomás pozitívnak mondható, ha nem is várok még a legközelebbi időre túl nagy javulást, mert a megkívánható őrségváltás a felsőbb tisztviselői körökben még nem következett be.

A magam részéről semmi kételyt nem hagytam afelől, hogy a birodalmi kormány egyelőre még szkeptikus, és csak gyakorlati tényekkel lehet meggyőzni. Minél gyorsabban, erélyesebben és alaposabban valósulnak meg a reformok, annál előbb állna módomban a birodalmi kormányban azt a benyomást megerősíteni, hogy az új kormány a valódi szövetség kezdetét jelenti.

Az Ullein-Reviczky-ügyet² Sztójay maga hozta szóba és közölte, felmentése már megtörtént, és folyamatban van állampolgárságának megvonása is. Ehhez nem fűztem megjegyzést.

Csatay kérdezetlenül a magyar hadsereg ellátási, felszerelési és ruházati kérdéseiről beszélt . . .³ olyan képet vázolt, mely a lehető legelőnytelenebb. Így azt állította, mozgósítás esetén a magyar hadsereg fél év múlva rongyokban járna, mert alig van posztótartalékuk.

Egyelőre az az összbenyomásom, hogy kiváltképp Sztójay lojális, és végül is megérti, mi forog kockán. Őt és minisztereit egyaránt nagyon aggasztja az ország szuverenitásának megőrzése. Ez az aggodalom bénítólag hat a kormányzás *munkájára* és megnehezíti a nép bizalmának elnyerését is. A Kállay-problémát csak röviden érintettük, kifejezetten árulónak bélyegeztem, amit mindenki ellenvetés nélkül elfogadott.

99/109 928—29.

Veesenmayer

¹ Az ország német megszállása után a magyar hadsereg számára körletzárlatot rendeltek el. Ezt csak március 29-én oldották fel, midőn megtörtént a végleges döntés a magyar hadsereg további felhasználására vonatkozóan. — Lásd *Ránki*: Emlékiratok és valóság . . . 272—276. old.

² Ullein-Reviczky az ország német megszállása után szembefordult a kormánnyal és erről nyilatkozatot adott ki. — Lásd *Ullein-Reviczky*: *Guerre allemande paix russe*. Neuchatel 1949.

³ Egy számcsoport megjelölése hiányzik.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

552. sz.

23-i, 587. sz. távirati utasításra.¹

1. Dr. Sehm kiküldetésével² egyetértek, föltéve, ha utasítást kap, hogy tevékenysége megkezdése előtt nálam jelentkezzen, és kizárólag utasításaim szerint járjon el. Feltételezem, hogy kiküldetése csak átmeneti, egyébként beépítése törzsembe kívánatos lenne. Ha beutazásának előfeltételei tisztázottak, távirati utasítást kérek, hogy beutazási jegy kiadására itt intézkedhessem.

2. Ezen túlmenően köszönettel venném, ha a birodalmi Fegyverkezési és Haditermelésügyi Minisztérium sürgősen kijelölné törzsembe képviselőjét, aki az említett minisztérium érdekeit Magyarországon figyelemmel kísérné. Budapesti látogatása alkalmával Waeger tábornokkal is ebben az értelemben fogok beszélni.

3. Kérem a birodalmi bank képviselőjének haladéktalan kijelölését, aki itt hasonló feladatokat látna el, mint Ernhuber Olaszországban.

4. Ritter nagykövettel folytatott távbeszélgetésre hivatkozva megjegyzem, hogy Scheffold miniszteri tanácsos kiküldetése a birodalmi Közellátási Minisztérium részéről elfogásom szerint jelen időpontban nem szükséges. Azt javasolnám, képviselje a birodalmi Közellátási Minisztérium érdekeit a már itt tartózkodó dr. Wagner.

5. Nincs szükség egyelőre a birodalmi Pénzügyminisztérium képviselőjének kiküldetésére, ha a birodalmi bank képviselője hamarosan megérkezik.

7. Ide küldendő képviselőknak lehetőleg gépírónőt és írógépet kellene magukkal hozniuk.

8. A birodalmi teljhatalmú megbízottnál tervezem minden gazdasági és pénzügyi kérdés összefogását. Ezt a munkakört egyelőre Benzler követ látja el.

Veesenmayer

99/109 930—31.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

559. sz.

Greiffenberg katonai attasé tájékoztatásomra most juttatta el hozzám az alábbi titkos katonai ügyet. A magyar Honvédelmi Minisztériummal már közölték, és ott — mint hallom — ellenvetés nélkül, sőt igen pozitívan fogadták. Greiffenberg szerint a közlés nagy megkönnyebbülést váltott ki. Szövege következik:

¹ Nem található az iratok között.

² Lásd az 596. sz. iratot.

Feladó: Az OKW főnöke, Keitel s. k.

Megbízásomból a magyar vezérkar főnökével¹ sürgősen közlendő a következő:

1. A keleti arcvonal déli részén kialakult helyzet arra kényszerít, hogy a Tiszától keletre fekvő magyar területet azonnali hatállyal német vezetés alatt álló hadműveleti területként kezeljem.

2. Magyar vezérkar gondoskodik

a) magyar területre visszavont ellátási szolgálat és egyéb, a keleti arcvonal mindkét déli hadseregcsoportja és a 4. légiflotta német egységeinek elhelyezéséről, valamint német ellátóbázis berendezéséről e térségben. Idevonatkozó részletes követeléseket folyamatosan közöljük.

b) A magyar vasúti hálózat *maximális* kihasználásáról a keletre irányított Wehrmacht-szerelvények céljaira. Ehhez még az a követelés járul, hogy a keleti arcvonalra irányított román vonatok is háborítatlanul közlekedhessenek magyar területen. E feladatok végrehajtásának biztosításában német vasútüzemi csapatok fognak közreműködni.

3. Az ezekkel kapcsolatos feladatok szemmel tartására a délkeleti főparancsnok² alá tartozó német *parancsnok*³ a kelet-magyarországi hadműveleti területen kerül beiktatásra, területi szempontból az ő parancsnoksága alá rendelendők a magyar vezérkari főnök megfelelő parancsával ezen körletben tartózkodó magyar csapatok is.

További német kötelékek áthelyezésének jogát a hadműveleti területre fenntartjuk.

4. E rendszabályok legnagyobb *gyorsasággal* hajthatók végre.

A birodalom teljhatalmú megbízottja tájékoztatandó.

Vége a jelentésnek.

Veesenmayer

99/109 933—34.

605

Különvonat, 1944. március 25.

SIX KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Megbeszélésünkkel kapcsolatban kérem, hogy budapesti tárgyalásaim alábbi eredményét szíveskedjen a birodalmi külügyminiszter úr elé terjeszteni, és beleegyezését a II. fejezethez megszerezni. Géptáviró útján kérek értesítést:

I. Már elrendelve.

A. Kultúra

1. A lengyel kultúrintézet bezárása.

2. A Badoglio-Olasz Kultúrintézet átadása a fasiszta csoport kezébe.¹

¹ Szombathelyi Ferenc.

² Von Weichs.

³ Von Both tábornok, aki Debrecenben rendezte be főhadiszállását. — Lásd az idevonatkozó március 25-én kelt Wehrmacht-utasítást. Hoover Institute International Military Tribunal Case 11. Veesenmayer. Documentary Book Va. 165. sz.

¹ Olaszország háborúból való kiugrása, illetve Mussolini ellenkormányának megalakulása után a budapesti olasz követség két részre szakadt. Az Olasz Kultúrintézet a Badoglio-párti olaszok kezében volt. Bár a német kormány többször sürgette Kállaynál az intézetnek a fasiszták kezére juttatását, a Kállay-kormány ezt nem hajtotta végre.

3. Minden lektorként vagy kultúrterületen tevékenykedő szökött hadifogoly (len-gyel, francia, angol vagy Badoglio-olasz) letartóztatandó.
4. A zsidó könyvkiadó vállalatok zsidótlanítása, illetve bezárása.
5. A könyvüzletek megtisztogatása emigráns írásoktól, angol és amerikai németellen-es művektől.
6. Az írószövetség zsidótlanítása.
7. Művészeti ügynökségek, színházak, kabarék és a képzőművészet zsidótlanítása.
8. A még fellelhető angol és amerikai filmek elkobzása.

B. Tájékoztatásügy

1. A miniszterelnökség mellett felállítandó tájékoztatásügyi központi államtitkárság létesítésének előkészítése.²
2. Ez az államtitkárság a sajtó-, a rádió-, a tájékoztatás és a központi cenzúraügyeket fogja össze. Ilyen konstrukció jobban irányítható német kézben, mint egy propa-gandaminisztérium. Elkerülhetővé teszi német szerveinkkel való esetleges együtt-működés szükségességét, és egyesíti az eddig hat reszort közt megosztott cenzúra-illetékességet.
3. Az új államtitkárság egy-egy propagandamegbízottat küld ki a vármegyékhez. Ezeknek feladata, hogy a propagandautasítások hathatós megvalósításáról vidé-ken gondoskodjanak.
4. Az államtitkársághoz (Horvátország és Szlovákia mintájára) német tájékoztatási tanácsadót kell kijelölni, aki a magyar propaganda tervezéséhez és terjesztéséhez segítséget nyújt, az adott esetben ellenőrzi is.
5. Nyomda biztosításával a követség épületében titkos célokra elhelyezendő szedő-és nyomdagépekkel és az ezekhez szükséges szakemberek kirendelésével hatékony német tájékoztatási szervezetet kell létesíteni.
6. A Kállay-kormány tudtán kívül a kultúrreferenssel³ már régen együttműködő Nemzeti Munkaközpont⁴ (nálunk Deutsche Arbeitsfront) azonnali bekapcsolása a munkástömegeknek a német tézisek (zsidóellenesség, bolsevistaellenesség stb.) szellemében történő felvilágosításának munkájába.
7. Zsidókérdéssel foglalkozó állami bizottság előkészítése, amely tájékoztatásszerű feladatainak ellátásához a német tájékoztatási tanácsadó útján kap irányítást.

II. Azonnali program

1. A Horvátországban német tájékoztatási tanácsadóként eddig kitűnően bevált dr. Katschintza nyolc hétre Budapestre rendelő. Zágrábban helyettes rendelke-zésre áll.
2. A Kállay-kormány megbuktatásának valódi okairól és a német csapatok megjele-néséről nagyszabású felvilágosító tevékenységet kell kifejteni.
3. A Nemzeti Munkaközpont útján széles körű zsidóellenes felvilágosító akciót kell indítani, hogy elsősorban a munkásságot nyerjük meg a jövő fejleményeknek.
4. A jobboldali radikális csoportok álcázott támogatása, elsősorban saját hatékony propagandaszervezetük gyors kiépítésével.
5. Az e célra szükséges összeg, egyelőre 100 ezer pengő engedélyezése.

Six

99/109 945—47.

² Az államtitkárság vezetésére Kolosváry-Borcsa Mihály, a kormánypárt szélsőjobboldali tagja kapott március 27-én megbízatást.

³ Zilahi-Sebess.

⁴ A Gömbös-kormány időszakában alakult fasiszta munkásszervezet, amely a harmincas években ered-ménytelenül kísérlete meg a munkások elhódítását a szakszervezetektől.

SCHMIDT KÜLÜGYMINISZTERIUMI OSZTÁLYVEZETŐ TÁVIRATA VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTTNAK

Ma beszámoltam a birodalmi külügyminiszternek¹ a budapesti sajtó helyzetéről. A birodalmi külügyminiszter az eddig foganatosított intézkedésekkel és a tervezett szervezési rendszabályokkal egyetértett. A birodalmi külügyminiszter elsősorban azt kívánja, maradjon fenn a sajtó irányításának magyar konstrukciója, tehát ugyanaz a személy töltse be a Külügyminisztérium, valamint a miniszterelnökség sajtófőnöki tisztségét, és ne létesítsünk a német birodalmi sajtófőnökséggel azonos intézményt. Meg kell szüntetni a sajtó és híryanag cenzúrájának felaprózását a különféle minisztériumok között, az a Külügyminisztérium sajtófőnökénél összpontosuljon. A birodalmi külügyminiszter utasítása szerint elsősorban a jobboldali radikális újságok feladata, hogy a német rendszabályok hatására pozitívvá vált néphangulatot a sajtó útján fokozott mértékben erősítsék. Ehhez tartozik, hogy a sajtó a Kállay-kormány bűneinek ismertetésével magyarázza és indokolja a német akció szükségességét. Olyan újságok, mint a Magyarország, állandóan intsenek a még ki nem küszöbölt visszasságok megszüntetésére. A cenzúra ellenállását gyökeresen és erőiesen le kell törni. A sajtó — elsősorban a radikális jobboldali — irányításában gondoskodni kell, hogy ne alakuljon ki a magyar népben az a vélemény, mintha a kormány újjáalakításával már minden rendben lenne. A magyar Külügyminisztérium és miniszterelnökség új sajtófőnökének már eleve félreérthetetlenül tudtul kell adni: német részről nem tűrjük el, hogy cenzúrával fojtsák el a szélső-jobboldali lapoknak a magyar közvélemény aktivizálására irányuló munkáját.

99/109 948—49.

Schmidt

607

Berlin, 1944. március 25.¹

RITTER KÖVET FELJEGYZÉSE A MEGSZÁLLÁS UTÁNI GAZDASÁGI TEENDŐK ELŐKÉSZÍTÉSÉRŐL

A birodalmi Fegyverkezési és Haditermelésügyi Minisztérium Fegyverkezési Hivatalának főnöke, Waeger tábornok, a Külügyminisztérium hozzájárulásával Budapestre utazik, hogy ott a követséggel tárgyalásokat folytasson azokról a haladéktalanul bevezetendő rendszabályokról, amelyek a magyar iparnak a német hadigazdálkodási szükségletek céljaira történő bevonására irányulnak. Ez alkalommal az a kérdés is tárgyalás anyagát képezi, mi módon kell a három Wehrmacht-rész ipari szükségletét figyelembe venni. E tárgyalások után fogunk dr. Sehm törzsfőmérnök esetleges budapesti utazására visszatérni.

Ritter s. k.

99/109 951.

¹ Ribbentrop.¹ Az iraton nincs keltezés, a valószínű dátumot jelöltük meg.

Budapest, 1944. március 26.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

560. sz.

Az egyes minisztériumokat irányító államtitkárokra, miniszteri osztályfőnökökre és osztályvezetőkre kiterjedő tisztogatási munkánk ma öröndetesen haladt előbbre. Így Feine előadó, követségi tanácsos jelenti, hogy a Külügyminisztériumban felmentették Szegedy-Maszák politikai osztályfőnököt, helyére Csopey követségi tanácsos került. Szegedy-Maszák németellenes beállítottságú volt, szoros kapcsolatban állt zsidó körökkel (menyasszonya zsidó), Csopeynek viszont jó neve van, 1939-ben tudósító volt a magyar követségen,¹ utóbb a német ügyek előadója a budapesti Külügyminisztériumban.

Sztójay hétfőn esedékes visszatérte után követelem Szentmiklósy eltávolítását, akit azután megfigyelés alatt tartok, s néhány nap elteltével elrendelem letartóztatását. Korábbi tevékenysége és beállítottsága, valamint ez idő szerinti magatartása szükségessé teszik ezeket az intézkedéseket.

Veesenmayer

99/109 936.

Budapest, 1944. március 26.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

562. sz.

Ma délben elkísértem Weichs vezértábornagyot a kormányzóhoz. Jelen volt még Greifenberg tábornok, katonai attasé, Csatay és Szombathelyi. A kormányzó nagyon fáradt ember benyomását keltette, akire láthatóan megrázó hatással volt a katonai vezetők közvetlenül előzőleg elhangzott jelentése. Két kérdés került szóba:

1. a Tisza-vonalra vonatkozó rendszabályok messzemenő enyhítése, amit nyomtatékosan kért,¹ és

2. a magyar csapatok körülzárása laktanyáikban.

A kormányzó hangsúlyozta, hogy ezt az intézkedést első napokban bizonyos megértéssel fogadta; ma már azonban rá kell mutatnia, hogy annak fenntartása egyre inkább elidegeníti a magyar hadsereget a Wehrmachttól, és már eddig is számos jelentést kapott, amelyek fokozódó feszültségre engednek következtetni. Nem áll módjában, hogy csapatait megnyugtassa, mert ő maga sem kapott magyarázatot erre az előtte érthetetlen intézkedésre. Mint legfelsőbb hadúr, hadserege becsületének védelmét tartja legfonto-

¹ A berlini magyar követségen.

² Közvetlenül a megszállás után a német csapatok a Tiszánál záróvonalat létesítettek, így az összeköttetés az ország keleti felével megszakadt.

sabb feladatának, és ezért ez alkalommal hangsúlyoznia kell, hogy csak bizonyos határig mehet el, de azután nem lát más megoldást, mint hogy lemond.

Szívesen segít, hogy a német csapatokkal együtt legyőzzék a bolsevizmust, és ha a magyar hadsereget a hagyományos fegyverbarátság szellemében kezelik, hajlandó minden rendelkezésre álló erőt mozgósítani. Weichs vezértábornaggyal együtt tudomásul vettük a kormányzó fejtegetéseit anélkül, hogy kéréseivel kapcsolatban állást foglaltunk volna. A fogadás előzékeny formák között, komoly hangulatban zajlott le.

Veesenmayer

99/109 958—59.

610

Budapest, 1944. március 26.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

563. sz.

Az 562. sz. távirat kiegészítésére közlöm:¹

Weichs vezértábornagy a kormányzónál tett látogatása után még nálam járt. Aggódik a magyar véderővel szemben eddig még tisztázatlan magatartásunk kihatásai miatt. Ma már olyan jelentéseket kapott, melyek a magyar és német csapatok közötti feszültség fokozódásáról számolnak be. A kezdetben bajtársias kapcsolatok helyébe nagyfokú tartózkodás és bizalmatlanság lépett. Egyes esetekben a magyarok már nem tisztelegnek. Az egyik körzet parancsnoka úgy nyilatkozott, tekintettel a növekvő feszültségre, a lefegyverzés csak az ellenállás leverése után lenne végrehajtható, de az ehhez szükséges csapatok nem állnak rendelkezésre.

A Tisza-vonal lezárásának kérdésében megjegyezte, hogy a legújabb parancsok birtokában azt nem katonai, hanem csak politikai, illetve rendőri feladatnak tekinti.

Hangsúlyoznom kell, hogy von Weichs vezértábornagy szektorára vonatkozóan mindenről a leglojálisabban tájékoztat, a katonai téren beálló helyzet esetleges politikai kihatására ismételten figyelmeztet és a politikai vezetés elsőbbségét szóval és tettel elismeri. Arra a kérdésemre, lát-e a magyar katonai körök jelenlegi hangulatában bármiféle veszélyt, azt válaszolta, ma nem; nyitva hagyta azonban, hogyan lesz ez a kérdés holnap vagy később értékelendő.

Veesenmayer

99/109 972—73.

¹ Lásd a 609. sz. iratot.

Budapest, 1944. március 26.

**VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK**

564. sz.

Sonnleithner követtel folytatott távbeszélgetés kiegészítéseként jelentem: Greiffenberg tudomásomra hozta a Führer legújabb parancsát, melyet a magyar véderő mozgósítása és a magyar hadsereg azonnali egybehangolása tárgyában adott ki.¹ Közben értesültem magyar részről történt kedvező fogadtatásáról, amit a kormányzóval és másokkal folytatott mai megbeszéléseim alapján már eleve feltételeztem. Az a véleményem, hogy adott körülmények között a lefegyverzés és körülzárás tárgytalanná vált és azonnal leállítható. De ezzel egyidejűleg ismét előtérbe kerül a fegyverbarátság és bajtársiasság témája. Kérek távirati utasítást ennek az irányzatnak az engedélyezését és időpontját illetően. Azt javasolom, propagandánkban kapcsoljuk össze Ritter nagykövet 131. sz. távirati² utasítása szerintieket a fegyverbarátság jelszóval; utaljunk arra, hogy a honvédség lehetőséget kap régi jó hírnevének visszaszerzésére, és fokozott harckészségével jóvá teheti a korábbi kormányok bűneit.

Veesenmayer

99/109 974.

612

Különvonat, 1944. március 28.

**RITTER KÖVET TÁVIRATA
VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTTNAK**

136. sz.

Március 26-i, 564. sz. távirati jelentésre.¹

A birodalmi külügyminiszter úr hozzájárult a 131. sz. távirati utasításomnak² a „fegyverbarátság” jelszóval történő összekapcsolásához.³ Ez tehát azt jelenti, hogy mostantól kezdve a német—magyar viszonyban a „fegyverbarátság” jelszava a jövőben mindaddig használható, amíg Magyarország a fegyverbarátsággal járó kötelességeit ténylegesen és teljes mértékben teljesíti, de emellett, a kormányzó személyének kímélésével fel kell világosítani a magyar népet Kállay és cinkosai árulásáról, hogy a múltat és a németek magyarországi eljárását megértsék.

Ritter

99/109 987.

¹ Hitler március 26-án délután úgy döntött, hogy tekintettel a szovjet fronton kedvezőtlenül alakuló helyzetükre, a magyar csapatokat azonnal vessék be. — Kriegstagebuch des OKW. IV. 240. old.

² Lásd a 601. sz. iratot.

¹ Lásd a 611. sz. iratot.

² Lásd a 601. sz. iratot.

³ 1944. március 28-án Hitlernél tartott tanácskozáson Veesenmayer álláspontját fogadták el a magyar hadsereg további felhasználását illetően. Kriegstagebuch des OKW. 242—243. old. Lásd még *Ránki*: Emlékiratok és valóság. . . 274. old.

Budapest, 1944. március 29.

FEINE KÖVETSÉGI TANÁCSOS TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

594. sz.

Jaross belügyminiszter ma rendeletet adott ki, amely a magyar Szociáldemokrata Párt és a Kisgazdapárt, valamint a Parasztszövetség feloszlataásáról intézkedik és ezek párt-házainak bezárását elrendeli. A szakszervezetek vezetése alatt álló munkásegysületek élére kormánybiztost jelöltek ki. Jaross belügyminiszter a pártok feloszlataásáról a következők szerint nyilatkozott:

Meggyőződése, hogy a nemzet és a haza csak úgy teljesítheti hivatását, ha a marxizmust és annak szövetségeseit felszámoljuk. Meggyőződése szerint a magyar parasztság felismerte, hogy a feloszlatoott Parasztszövetség olyan célokat követett, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy a parasztságot szembeállítsák népünk más rétegeivel. A Szociáldemokrata Párt feloszlataásával egyidejűleg szükségessé vált kormánybiztos kirendelése a munkásegysületek élére, egyrészt a munka politikamentességének biztosítására, másrészt, hogy azt a vagyont, amelyet a munkásegysületek tagsága éveken át nagy áldozatkészséggel gyűjtött össze, csorbíthatlanul őrizzük meg. A magyar munkásság legyen meggyőződve, hogy érdekeire a magyar államvezetés minden tettében figyelemmel lesz.

99/109 987.

*Feine**Budapest, 1944. március 31.*

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT JELENTÉSE RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

642. sz.

Tegnap két hosszabb megbeszélés volt Sztójayval, mert előző napon, tizenegy óras minisztertanácsi ülés miatt, tárgyalásra nem volt lehetőség. Sztójay egészségi állapota meglehetősen megviselt. A megbeszélés eredményeként jelentem:

1. Szentmiklósy követ felmentése legkésőbb holnap megtörténik, utódjáról velem egyetértésben történik döntés.

2. Szombathelyi félreállítására bejelentett határozott követelésemet Sztójay tudomásul vette, megdöbönt, de sejtette velem, hogy követelésemet rövidesen figyelembe veszik. Ezt követően azonnal tájékoztattam erről a kérdésről Rátzot, akit ez nagyon boldoggá tett, és kilátásba helyezett, hogy Szombathelyit néhány napon belül teljesen félreállítja. Weichs vezértábornagyot tájékoztattam; ő tegnap késő délután fogadta Sztójay viszontlátogatását, de ott a Szombathelyi-ügy nem került szóba.

3. Sztójay a legnagyobb előzékenységgel ígérte a magyar területen átutazó birodalmi németek, népi németek és ukránok átszállítását és gondozását.

4. Utaltam Sztójaynak arra, hogy Antal jelenlegi igazságügyminisztersége csak átmeneti megoldásnak tekinthető, és kívánatos lenne helyét a legközelebbi négy héten belül alkalmasabb személlyel felcserélni. Megfontolásra kitűnő személyt ajánlottam (Szemák). Sztójay ennek a követelésnek, melyet állandóan ismételni fogok, eleget szándékszik tenni.

5. Közöltem, hogy fontosnak tartjuk a kultuszminiszter tiszttségének mielőbbi megfelelő betöltését. Sztójay nem akar oda professzort kinevezni, mert tart attól a szándéktól, hogy az ifjúságot az eddiginél nagyobb mértékben akarják megnyerni és vezetni. Kilátásba helyezte, hogy rövidesen javaslatot tesz erre vonatkozóan.

6. A holnapi napra a minisztertanács ülésével kapcsolatban kormánynyilatkozat kiadását tervezik, mely programszerűen röviden állást foglal a kül- és belpolitika, valamint a gazdaságpolitika kérdéseiben. Kérésemre ígéretet kaptam, hogy annak tartalmát előzőleg ismertetni fogják velem.

7. Sztójay a magyar sajtónak és rádiónak eddig azt az utasítást adta, ne foglalkozzon a Kállay-problémával . . .¹ ne tárgyalja az eddigi klikkrendszert és annak bűnlajstromát. Feltéve, hogy ez a rendelkezés a kormányzó utasítására vezethető vissza. Kifelé az volt az indoklás, hogy az új kormányban néhány régi miniszter is képviselve van. Szívós vita után Sztójay engedett ellenállásából, és csak azt kérte, hogy maradjon ki a megkövetelt támadásból „az eddigi kormány” meghatározás, helyette viszont a „Kállay és társai körüli klikk” fogalma kapjon nagyobb nyomatékot. Ennek megfelelően indul már ma meglehetősen nagy propaganda. Ma délelőtt német sajtóképviselőket fogadtam, akiknek megfelelő útbaigazítást adtam; Rajniss újságíróat már előző este rábírtam, hogy *masszív formában tárgyalja a „Kállay és csatlósai”* témát.

8. Benzler követet bevezettem és biztosítottam arról, hogy a négy gazdasági miniszterrel fenntartott minél intenzívebb kapcsolaton alapuló gyakorlati együttműködés minden gazdasági lehetőség legmesszebbmenő kiaknázását elősegíti. Elutasítottam Sztójay javaslatát, hogy minden kérdést Nickl követ útján tárgyaljunk; ragaszkodtam ahhoz, hogy a négyük közül kijelölt szóvivő képviselje a négy gazdasági reszortot. Az ügy legérényesebb előmozdítása érdekében Jurcseket, Reményi-Schnellert, Szászt és Kundert ma este vendégül látom.

9. Követeltem az újvidéki per végleges megszüntetését és az abban vádlottként szereplő magyar *tisztek* teljes rehabilitálását. Elsőt megígérték, utóbbit még megvizsgálják.

10. Időközben a jelentésemben már közölt és ma a sajtó és rádió útján nyilvánosságra hozott, a zsidókérdésben követett eljárással kapcsolatos rendelkezéseivel az új kormány bizonyosságot tett arról, hogy e kérdésnek a mi értelmezésünk szerinti megoldását komolyan veszi. Az itteni viszonyokhoz mérten ez a fejlemény szokatlanul gyorsnak mondható. Nem tartom kielégítőnek az egyes rendeletekben azok megszegői ellen kilátásba helyezett büntetéseket. Ezért megfelelő módon fogom e kihágások példamutató büntetését biztosítani, és úgy gondolom, hogy ezt rendeleti úton és gyakorlati beavatkozással el tudom érni.

11. Ullein-Reviczky és Ambró ügyében, amit március 28-i, 661. sz. távirati rendelkezés értelmében felvettem,² Sztójay úgy nyilatkozott, hogy nevezettektől állampolgárságukat már megvonták, de a vagyonelkobzást még nem hajtották végre. Hivatali állásukból történt felmentésük tényét a spanyol és svéd követsek útján már mindkét ország kormányával közölték. Ugyanez történik ma Szabó (Helsinki) ügyében. Sztójay

¹ A szöveg megfejtése hiányos.

² A rendelkezésben — 99/109 989. — Ribbentrop követeli, hogy a két követet fosszák meg magyar állampolgárságuktól.

új követek mielőbbi kinevezésére törekszik, rámutat azonban, hogy nehézséget okoz a megfelelő utánpótlás hiánya.

12. A Papp ...³ és Abele-ügyeket⁴ március 28-i, 654. sz. távirati rendelkezés⁵ szerint szóba hoztam; azoknak a kívánt szellemben való elintézésére ígéretet kaptam.

13. A népi németeknek a Waffen SS kötelékébe való bevonása kérdésében Sztójay a német tervezethez kidolgozott magyar ellenjavaslatot adott át. Magyar tervezet nagy százalékban és fontos pontjaiban egyezik a miénkkel. Fennálló eltéréseket ma délután Winkelmann-nal átdolgozom. Az ügyet még e héten, mint remélem, a mi *értelmezésünkben* valósítom meg.⁶

Végezetül Sztójay a német hivatalos szervekkel és egyes minisztériumokkal folytatott súrlódásmentes együttműködés feletti örömének adott önként kifejezést, melynek alapján értékes segítségére számít. Újabb összefövetelt holnapra tervezünk.

Veesenmayer

99/110 018—20.

615

Salzburg, 1944. március 31.

RITTER KÖVET TÁVIRATA

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTTHOZ

144. sz.

A birodalmi miniszter úr megtudta, hogy Kaltenbrunner obergruppenführer tervbe vette, hogy a következő 14 napot Budapesten tölti. A birodalmi miniszter úr ezzel kapcsolatban személyesen a birodalmi miniszter úrhoz intézendő bizalmas jelentést kér arra vonatkozólag, hogy az önnek alárendelt Winkelmann tábornok mellett Kaltenbrunner úrnak ott milyen feladatai vannak és mit hajt végre. Személyesen foglalkozik-e a zsidókérdés rendezésével vagy más speciális kérdésekkel? A birodalmi miniszter úr továbbra is attól tart, hogy az SD megkísérelheti, hogy beavatkozzon az ön illetékessége alá tartozó feladatokba és jogokba, és kéri önt, fokozott gondossággal ügyeljen arra, hogy ez ne következzen be.¹

Ritter

99/110 030.

³ Egy szócsoport megfejtése hiányzik.

⁴ Papp Gábor római követéségi tanácsos és Abele főkonzul nem voltak hajlandók elismerni a Mussolini-féle salói köztársaságot.

⁵ Nem találtuk az iratok között.

⁶ A végleges megállapodás május 15-én született, mikor az összes magyarországi népi német felett a német kormány közvetlen rendelkezési jogot kapott. Korábban megállapodtak azonban 35 ezer embernek a Waffen SS-be való besorozására.

¹ Kaltenbrunner ismételt magyarországi utazására vonatkozóan nem rendelkezünk más forrással.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

639. sz.

Míg eddig a jobboldali radikális csoportok és főként Szálasi többé-kevésbé éles ellenzékben álltak az új kormánnyal, a kormány meginduló munkájának hatására új irányzat van kialakulóban. Egyre többen keresnek fel, ajánlkozva és kérve, hogy a pártközi béke helyreállítása érdekében közvetítsék a kormányzat, valamint az Imrédy-kör felé. RuzsKay részvételével holnap a nyilaskereszteseknek úgynevezett elit csoportját fogadom, akik nyilvánvalóan a nemzeti erők fokozottabb összefogására törekszenek. Maga Szálasi, aki még néhány nappal ezelőtt tudtomra adta, hogy a legnagyobb kétkedéssel áll velem szemben és eszébe sem jut, hogy engem felkeressen vagy meghívásomat elfogadjon, tegnap teljhatalmú megbízottat küldött hozzám és nyomatékosan kérte, hogy mielőbb fogadjam tárgyalás céljából. Holnap este *fogadom*. Ezekben a körökben az aggodalom a hajtóerő, mert attól tartanak, hogy a kormány beinduló munkája kifogja a szelet a vitorlájukból. E törekvéseket úgy akarom céljaimra hasznosítani, hogy egyelőre a mézesmadzag és korbács taktikáját alkalmazom.¹

Veesenmayer

99/110 011.

617

Fuschl, 1944. április 1.

RITTER KÖVET TÁVIRATA WAEGER TÁBORNOKNAK,
A FEGYVERKEZÉSI HIVATAL VEZETŐJÉNEK

522. sz.

Telefonmegbeszélésünk értelmében alábbiakban megküldöm a birodalmi külügyminiszter úr¹ és a fegyverkezési feladatok főmegbízottjának² közös szolgálati utasítását tárgyaló tervezetét. Igyekeztem, hogy lehetőleg megtartsam az ön tervezetének szövegezését, és változtatásokat csak ott javasoltam, ahol az a birodalom teljhatalmú megbízottjának a Führertől március 19-én nyert felhatalmazása folytán szükséges.

Következik az ellenjavaslat szövege: Szolgálati utasítás a birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottja mellett működő „fegyverkezési és haditermelési megbízott” részére.

1. Követeléseinket, melyeket a fegyverkezési feladatok főmegbízottjának a hadigazdálkodás biztosítása érdekében Magyarországgal szemben támasztania kell, a nagyné-

¹ A nyilasok állásfoglalására lásd *Lackó Miklós*: Nyilasok, nemzetiszocialisták, 1935—1944. 313. old. — A Nyilaskeresztes Párt tevékenysége a megszállás után ugyan fellendült, de a kormányba nem léptek be, s a kormány tevékenységét mint nem kellően nemzetiszocialistát kritizálták.

¹ Ribbentrop.

² Georg Thomas.

met birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottja képviseli — március 19-i felhatalmazása értelmében — a magyar kormánnyal szemben. A birodalom teljhatalmú megbízottjának elsőrendű fontosságú feladata, hogy a fegyverkezési feladatok főmegbízottját magyarországi feladatainak végrehajtásában támogassa, és követeléseit minden eszközzel érvényesítse.

2. A fegyverkezési feladatok főmegbízottjára átruházott magyarországi feladatok végrehajtására a birodalom teljhatalmú megbízottja mellé annak alárendelt, fegyelmileg a fegyverkezési feladatok főmegbízottjának Fegyverkezési Hivatala alá tartozó „fegyverkezési és haditermelési megbízott” kerül kinevezésre.

3. A fegyverkezési és haditermelési megbízott egyben a magyarországi német ipari bizottság vezetője. Hozzá tartozik a Heeres Waffenamt magyarországi különmegbízottja, a haditengerészet összekötő tisztje, az áramfejlesztők központi hatóságának délkeleti szervezete, a német délkeleti átvételi összekötő tiszt, az OKH III. átvételi törzs (Chef H. Rüst. u. Bde), az OKH/AHA tábori Anyagátvételi Hivatala és a Todt-szervezet magyarországi kirendeltsége.

A magyarországi termelési lehetőségeknek a közös hadviselés érdekében történő sűrűlődsmentes kihasználására a megbízott megfelelő módon fejlessze tovább a német gyáriparosok és a magyar gyáripar közvetlen együttműködését. Döntően fontos a magyarországi haditermelés haladéktalan fokozása a lehető legnagyobb mértékben.

4. A fegyverkezési és haditermelési megbízott szakmai utasításait a fegyverkezési feladatok teljhatalmú főmegbízottjától kapja. Tájékoztatja ezekről az utasításokról a birodalom teljhatalmú megbízottját. A fegyverkezési feladatok megbízottjának jelentései elvben a birodalmi teljhatalmú megbízott útján jutnak el a fegyverkezési főmegbízotthoz. A birodalmi teljhatalmú megbízott dönt arról, hogy mennyiben tekint el olyan folyó ügyekre vonatkozó jelentések előterjesztésétől, amelyeknek nincs politikai vagy általános gazdasági jelentőségük.

5. Ha a fegyverkezés és a haditermelés politikai vagy általános gazdasági jelentőségű ügyeiben a birodalom teljhatalmú megbízottja és a fegyverkezési megbízott között nézeteltérés áll fenn, a birodalom teljhatalmú megbízottja és a fegyverkezési megbízott együtt tesznek jelentést a birodalmi külügyminiszter úrnak és a fegyverkezési feladatok főmegbízottjának. Sürgősség esetén a birodalom teljhatalmú megbízottja előzetes döntést hoz.

Aláírások: a birodalmi külügyminiszter, a fegyverkezési feladatok főmegbízottja.

A tervezet vége. — Amint beleegyezéséről értesít, megszerzem a birodalmi külügyminiszter úr hozzájárulását.

Ritter

99/110 038—39.

Fuschl, 1944. április 2.

**ALTENBURGNAK, A KÜLÜGYMINISZTERIUM
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALVEZETŐJÉNEK TÁVIRATA
VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTTHOZ**

532. sz.

A birodalmi külügyminiszter úr kéri, politikai vonalvezetésében törekedjen arra, hogy a kormányzót az államügyektől egyre inkább tartsa távol; háttérbe kell őt szorítani, és a Várban teljesen elszigetelni. A cél tehát őt fokozatosan teljesen kikapcsolni, és a szükséges politikai munkát kizárólag az új kormánnyal intézni tovább.

Altenburg

99/110 047.

619

Budapest, 1944. április 4.

**VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RITTER KÖVETHEZ**

684. sz.

Fütterer tábornok az imént közölte velem az alábbi titkos katonai ügyet:

1. A magyarországi német légierő tábornoka vezénylő tábornoki beosztást nyer, és szolgálati álláselnevezése azonnali hatállyal „a magyarországi német légierő vezénylő tábornokára” változik. (Egyben a budapesti német követség légügyi attaséja lesz.)

2. A német légierő főparancsnokának parancsai szerint e magyarországi német légierő vezénylő tábornoka rendelkezik a magyar légierő teljes szervezete és annak felhasználása, tehát a földi létesítmények felett — ideértve a fejlesztés alatt állókat is, a magyar légi-egységek üzemi állomásait és épületegységeit, a magyar léghárító tüzérséget, valamint az említett részlegek minden felszerelését. Ezzel, bevetésük szempontjából, a magyar légierő és a magyar léghárítás összes kötelékei a német légierő-parancsnokság alá tartoznak. A magyar parancsnokságokon belül nem történik változás a magyar egységek csapatszolgálati függőségi viszonyaiban.

Fentiek végrehajtásában olyan megoldásra kell törekednünk, amely a magyarok önállóságát csak a lehető legkisebb mértékben csorbitaná, másfelől azonban feltétlenül biztosítja a német követelések és adott utasítások megvalósítását. Ellenkező esetben a magyarországi német légierő vezénylő tábornokának kellene javaslatot tennie a szükséges szervezési feladatok megoldására.

3. További pontok kizárólag műszaki természetű határozatok végrehajtásával foglalkoznak.

Ez az átszervezés nem érinti a Führertől nyert meghatalmazásomat, mert a perszonálunió folytán a légügyi attaséval az eddigi ügykezelés továbbra is fennmarad. A mindennapi szoros kapcsolat révén az együttműködés kérdése, vezető szerepem fenntartása mellett, kielégítően biztosítva van.

Veesenmayer

99/110 069.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

696. sz.

A márc. 31-i, 639. sz. és ápr. 2-i, 532. sz. (Fuschl) táviratok kiegészítésére.¹

Szálasival, a nyilaskeresztes mozgalom vezérével szombatra április 1-re kitűzött tárgyalásomat le kellett mondanom. Tudomásomra jutott, hogy ezt az alkalmat arra akarták felhasználni, hogy a német követség előtt szimpátiatüntetést, Imrédy ellen pedig, annak pártirodája előtt tiltakozó tüntetést rendezzenek. Újabb határidő kitűzését attól tettem függővé, ha kötelező ígéretet tesznek, hogy egyelőre minden demonstrációtól tartózkodnak. Miután ezt megkaptam, tegnap este sor került egy kétórás megbeszélésre. Szálasi bevezetőül hangsúlyozta, hogy egyes-egyedül a nyilaskeresztes mozgalom Hitler Adolf őszinte barátja. Ő megalkuvás nélkül járja saját útját, és előbb-utóbb magához ragadja a hatalmat Magyarországon. Maga köré gyűjtötte az igaz magyarok harcos elitjét, makacsul és megalkuvás nélkül tör programja megvalósítására, és elutasít minden egyezkedést. Ezért pártjának közreműködését attól teszi függővé, hogy a miniszterelnök személyét ő jelölje ki; míg ő maga, mint pártjának vezére, nem kíván semmiféle hivatalos tisztséget elfoglalni.

Fontos számára, hogy lehetőséget kapjon a kormányzó úrral folytatandó tárgyalásra, aki elé eddig nem jutott, mert a körülötte levő klikk elzárta előtte az utat. Kéri, járjak közbe ez irányban Sztójaynál vagy közvetlenül a kormányzónál. Ezt kifejezetten elutasítottam, és rámutattam, hogy saját jelenlegi vagy jövőbeni érdekei szempontjából nem lenne célszerű ilyen közbenjárás. Be is látta azonnal, hogy ezzel feltárta gyengéjét, és ezt követően kijelentette, holnap kihallgatásra jelentkezik Sztójaynál, akit felkér kormányzói audienciájának közvetítésére.² Így kíván végérvényesen megbizonyosodni arról, hogy vajon a kormányzó hajlandó-e őt a megváltozott viszonyok között fogadni. Igenlő esetben arra törekszik, hogy tisztázza viszonyát a kormányzóhoz, mert egyébként levonja következtetéseit, és végérvényesen megszakítja mozgalmának kapcsolatait a kormányzóval. Egyidejűleg elvileg tisztázni kívánja Sztójayval a közös együttműködés gyakorlati lehetőségeit.

Különösen érdekli őt a „birodalmi teljhatalmú megbízott” meghatározás, és jellemző volt ezzel kapcsolatban az a kérdése, hogy küld-e majd annak idején Magyarország is teljhatalmú megbízottat Berlinbe. A hátralevő tárgyalás nem volt különösen színvonalas, különböző kérdéseim elől részben kitért, más részüket igen ügyesen kivédte.

Szálasai egészében csalódást keltett bennem. Szerintem nem őszinte, ügyes taktikus, szellemileg nem különösen kiemelkedő. A további fejlemények mutatják majd meg, mennyire tudom őt politikai céljaimra felhasználni. Megállapodásunk szerint folyamatosan tájékoztat fent jelzett törekvéseinek eredményéről, és azután ő közeledik ismét újabb találkozás céljából.

Sztójay, ma folytatott beszélgetésünk során, Szálásra terelte a szót, és én röviden

¹ Lásd a 616. és 618. sz. iratot.

² Szálasi végül május 3-án fogadta a kormányzó. A megbeszélésnek politikai szempontból nem volt különösebb jelentősége. — *Macartney*: October Fifteenth. II. köt. 290. old.

tájékoztattam a tegnapi találkozásunkról. Sztójay hangsúlyozta, hogy a helyzet komolyságára való tekintettel (orosz front, légitámadások és a most induló kormányzati munkák) mindenféle demonstrációt meg kell akadályoznia, és ehhez szükség esetén erőszakot is alkalmaz. Arra szorítkoztam, hogy azt tanácsoljam, ne teremtsen mártírokat, és fontolja meg: minden mozgalomban találhatók értékes erők, amelyek megnyerhetők. Igen kellemes volt részemre, hogy így tudtára adhattam Sztójajnak e kapcsolat felvételét, és őszinteségem láthatóan megkapta. Így, véleményem szerint, egyelőre elértem azt, ami a dolgok állása szerint célszerű.

Veesenmayer

99/110 073—74.

621

Kancellária, 1944. április 6.

LAMMERSNEK, A KANCELLÁRIA VEZETŐJÉNEK TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

Igen tisztelt Ribbentrop úr!

Speer birodalmi miniszter ma Liebel főpolgármester útján rendelettervezetet terjesztett a Führer elé annak végrehajtását kérve, hogy a birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjához gazdasági megbízottat rendeljenek ki.

A tervezet szövege a következő:

„A birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjának kirendeléséről intézkedő március 14-i parancsommal elrendeltem, hogy Magyarország minden segélyforrása, elsősorban gazdasági lehetőségei, a közös hadviselés céljaira maximális mértékben kerüljenek bevetésre.

Minden ehhez szükséges rendszabály végrehajtására a birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjánál működő gazdasági megbízottat rendelek ki.

A megbízottnak az a feladata, hogy gazdasági téren a magyar kormánnyal szemben minden követelést közvetlenül képviseljen és valósítson meg. Ő intézi továbbá az áru- és klíringforgalom szabályozását a birodalmi terület és a többi állam között a közös hadigazdálkodás követelményeinek megfelelően.

A gazdasági megbízott legsürgősebb feladata Magyarország gazdasági erejének korlátlan bevetése.”

Javaslatának indokolását Speer birodalmi miniszter a Führerhez intézett írásában, amelyet szintén Liebel főpolgármester adott át a Führernek, értelemszerűen kb. a következők szerint fejt ki:

Az olaszországi tapasztalatok alapján a birodalmi fegyverkezési és haditermelésügyi miniszter,¹ a birodalmi gazdasági miniszter,² a birodalmi élelmezési és mezőgazdasági ügyek minisztere,³ valamint a birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottja⁴ egyöntetű nézete szerint sürgősen szükséges a birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjához gazdasági megbízott kirendelése, akinek a birodalmi fegyverkezési és hadi-

¹ Speer.

² Funk.

³ Bücke.

⁴ Veesenmayer.

termelésügyi miniszter magyarországi szervei kivétel nélkül alárendelendők lennének és akinek feladatát képeznék, hogy a magyar gazdaság teljesítőképességét annak minden területén jelentékenyen fokozza a német fegyverkezés és haditermelés céljára. A Külügyminisztérium befolyását a gazdasági megbízott tevékenységére kellően biztosítja az a tény, hogy a birodalom teljhatalmú megbízottja, akinek a gazdasági megbízott alárendelendő lenne, egyben a Külügyminisztérium szerve.

A gazdasági megbízott tisztségére a bécsi Haslacher vezérigazgatót jelölték ki a gazdasági szakágak.

Amint azt Liebel főpolgármester közölte, a Führer elvben hozzájárult Speer birodalmi miniszter javaslatához, de az ügy további szabályozására Liebelt hozzám utasította. Ezenkívül a Führer önt is meg kívánja hallgatni, és hozzáfűzte, állásfoglalását hat órán belül várja, s ezt követően beszámolóm alapján a rendelkezést ki szándékozik adni.

Hálás lennék, ha nézetét legkésőbb pénteken, április 7-én 20 óráig tudomásomra hozná. Kíváncsún tartanám, ha a rendelet a gazdasági megbízott viszonyát a birodalom teljhatalmú megbízottjához pontosabban szabályozná, mint ahogy az Speer birodalmi miniszter tervezetében szerepel. Nyitva marad még emellett az a kérdés, hogy a gazdasági megbízott mindennemű vagy csak politikai jellegű utasításokat tartozik-e a birodalom teljhatalmú megbízottjától elfogadni, és a szakmai utasításokat a birodalom gazdasági reszortjaitól kapja-e? Egyébként ajánlatos lenne, ha Haslacher vezérigazgató gazdasági megbízotti kinevezését, maga a rendelet mondaná ki.

Amennyiben péntek este 20 óráig nem kapnék öntől választ, legyen szabad feltételeznem, hogy a rendelettervezettel kapcsolatban nincs ellenvetése.

99/110 083—86.

Heil Hitler!

Tisztelő híve

dr. Lammers

birodalmi miniszter és a birodalmi kancellária főnöke

622

Budapest, 1944. április 6.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA

RITTER KÖVETHEZ

713. sz.

A Lukács Béla elnök vezetésével megtartott tegnapi ülésén a kormánypárt úgy határozott, hogy a nemzeti egység megteremtésének érdekében kész mindazokkal a jobboldali erővel együtt dolgozni, amelyek a maguk részéről hajlandók a kormánnyal együttműködni. Az együttműködés biztosítására irányuló tárgyalások vezetésével báró Vay Lászlót bízták meg. Ezt követően tudomásul vették, hogy a kormánypártból kiléptek Bencs, Bornemissza (a Kállay kabinet volt iparügyi minisztere), Gajzágó, Gunde, gróf Hunyady Ferenc, Magasházy, Makkai (az Esti Újság volt főszerkesztője), Marsekényi, Mezey, gróf Pálffy József, Peták, Rost, Várady, gróf Zichy Nándor képviselők, valamint Ottlik, a felsőház tagja (eddig a Pester Lloyd főszerkesztője). Ezzel jelentős lépéssel jutott előbbre a kormánypárt liberális elemeinek eltávolítására irányuló tisztogatás.

99/110 088.

Veesenmayer

Budapest, 1944. április 7.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

735. sz.

Április 6-án folytatott tárgyalás során Sztójay közölte:

Jungerth követ, akinek kinevezése a napokban nyilvánosságra kerül, már a Külügyminisztériumban dolgozik.¹

Marosy követ megérkezett Budapestre, és hamarosan Stockholmba küldik, hogy az ottani követséget átvegye.

Wettstein követnek a berni követséget ajánlotta fel, és reméli, hogy azt, legalább átmenetileg, átveszi.

Továbbá magához kérte az itteni svájci, portugál, svéd és spanyol követeket,² és közölte velük az addig országaikban működött magyar követek felmentését, kérve, hogy azokkal kormányaik többé ne tartsanak fenn kapcsolatokat, hanem akadályozzák meg nevezettek mindennemű politikai tevékenységét, mert más magatartásban a magyar kormány barátságtalan gesztust látna.

A holland követségi tanácsost átmenetileg Lisszabonból Madridba helyezte, és az ottani követség vezetésével bízta meg. A lisszaboni követséget egyelőre Újpétery követségi titkár, a helsinki követséget pedig Falta követségi titkár vezeti.

Végezetül közölte Sztójay, hogy Abele főkonzul és Papp követségi titkár utasítást kaptak, hogy Olaszországból térjenek vissza Budapestre.

Veesenmayer

99/110 091.

Budapest, 1944. április 7.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

888. sz.

A magyar kormánnyal megállapodásra jutottam, hogy a közös hadigazdálkodás pótlólagos programjához havi 200 millió pengőt bocsát rendelkezésre. Gyakorlatilag ez az összeg a haditerhek hozzájárulásaként tekinthető. Az első hónapokban ez az összeg fedezi a legsürgősebb igényeket. Másrészt ez a legtöbb, amit Magyarországtól pillanatnyilag nagyobb inflációs következmények veszélye nélkül várhatunk. Megállapodtam, hogy csupán Sztójay miniszterelnök, Reményi-Schneller pénzügyminiszter, én és Benzler

¹ Jungerth-Arnóthy Mihályt április 6-án nevezték ki külügyminiszter-helyettesnek.

² Maximilien Jaeger, Sampaio Carrido, Carl J. Danielsson, Angel de Muguero.

követ tudjunk erről az összegről. A magyarok kérték, hogy ennek megfelelően csak a Führer és a birodalmi külügyminiszter úr kapjanak tájékoztatást. Ezt a titoktartást itteni gyakorlati intézkedéseim szempontjából is célszerűnek és hasznosnak tartom.

99/110 172.

Veesenmayer

625

Berlin, 1944. április 8.

LAMMERSNEK, A KANCELLÁRIA FŐNÖKÉNEK LEVELE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

Igen tisztelt Ribbentrop úr!

A mai beszámoló-jelentésem során a Führer, figyelembe véve az ön tiltakozását, nem fogadta el a birodalmi fegyverkezési és haditermelési miniszter által előterjesztett rendelettervezetet. Ezzel szemben a Führer azzal bízott meg, tartsunk vezetői értekezletet az ellentétes nézetek tisztázására és esetleges megegyezés elősegítésére. Erre az értekezletre, 1944. április 15-én, szombat délelőtt 11 órára ezennel meghívom a birodalmi kancelláriába. Részt vesznek azon Speer birodalmi miniszter, dr. Funk birodalmi gazdasági miniszter és Racke birodalmi miniszter. Kíváncsok lennének, hogy dr. Veesenmayer követ, magyarországi teljhatalmú megbízott is részt vegyen a vezetői értekezleten.

Igen szívesen venném, ha ön személyesen megjelenne a vezetői értekezleten, és amennyiben a tárgyalás színhelyeként önnek Berchtesgaden inkább megfelelné, készséggel áthelyezem a megbeszélést a berchtesgadeni birodalmi kancelláriába. Elsősorban azért választottam Berlint a tárgyalás színhelyéül, mert nemcsak a résztvevők többsége tartózkodik Berlinben, hanem az eddigi terminusaim alapján én is itt leszek f. hó 15-én. A vezetői értekezlet időpontját, a Führer sürgetése ellenére, csak f. hó 15-ére tűztem ki, mert Veesenmayer követ arról értesített, hogy ezt megelőzően nem hagyhatja el Magyarországot. Hálás lennék mielőbbi döntéséért, hogy a tárgyalás színhelyének esetleges áthelyezéséről az érdekelteket idejekorán értesíthessem.

99/110 095.

Heil Hitler!

Mély tisztelettel!

dr. Lammers

Budapest, 1944. április 10.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

733. sz.

Marschall követségi tanácsos távbeszélő-utasítására alábbiakban adok áttekintést itteni munkatársaim tevékenységi területéről:

Feine követségi tanácsos a helyettesem, Benzler követ a gazdasági- és pénzügyi kérdések, Wolf követségi tanácsos különmegbízott, Adamovic követségi tanácsos a jogügyi kérdések, Brunhoff a sajtóügyek szakértője, Hoffmann követségi tanácsos összekötő a magyar Miniszterelnökség és Belügyminisztérium felé, Triska követségi tanácsos a kultúrkérdések szakértője, Köhler követségi tanácsos összekötő a hivatalos magyar kultúrpolitikai szervek felé. Kupfer standartenführer egyelőre protokoll, Frahne követségi titkár a kultúrreferens munkatársa, Rekowski WHA¹ személyi referensem. Englert kereskedelmi attasé, Meckel népi előadó. Neugeboren WHA összekötő a magyar sajtó felé, Niebelschütz rádióattasé, Rothen-Schaub WHA összekötő a magyar rádió felé, Haller WHA különmegbízott. A konzuli osztályt Adamovic követségi tanácsos felügyelete mellett Hellman irodaigazgató vezeti.

Veesenmayer

99/110 103.

Fuschl, 1944. április 11.

ALTENBURG, KÜLÜGYMINISZTERIUMI
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALVEZETŐ TÁVIRATA
VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTTNAK

55. sz.

Hivatk. 1944. márc. 31-i, 42. sz.¹

A birodalmi külügyminiszter úr utasítására a zsidókérdésre vonatkozó új magyar rendeletek a német zsidótörvények alapján kerültek felülvizsgálatra.² Az összehasonlítás eredménye azt mutatja, hogy két pontban a fogalom magyar meghatározása ugyan valamivel szigorúbbnak tűnik a németnél, ezzel szemben a törvény számos lehetőséget nyújt a hatálya alóli menekülésre, és ezzel messzemenően áttöri az elvet. Ezért a birodalmi külügyminiszter úrnak az a véleménye, hogy a magyar zsidótörvény alkalmazását gondosan kell figyelnünk és ellenőriznünk, mert különben kizárólag kivételekkel talál-

¹ Wissenschaftliche Hilfsarbeiter — az SS különböző minisztériumokba delegált szaktanácsadói.

² Nem találtuk az iratok között.

² A magyarországi zsidóüldözésre vonatkozó rendeletek 1944. március 29-től kezdve folyamatosan jelentek meg. — Lásd Vádirat a náciizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez. I. köt. Budapest 1958.

kozunk. A birodalmi külügyminiszter úr célszerűnek tartja, ha a magyar Belügyminisztériumban a zsidóügyek referenciáját a birodalom teljhatalmú megbízottja szerint alkalmas ember, esetleg a biztonsági szolgálat embere irányítja vagy ellenőrzi.

Altenburg

99/109 105.

628

Budapest, 1944. április 13.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

811. sz.

A páncélos-tanhadosztály ügyét *leglelkiismeretesebben és leggondosabban* megvizsgáltam. Most már . . .¹ Führer kérdésére időpont tekintetében korlátlanul pozitív választ adhatok, és kezeskedem, hogy akár azonnali elvonulásuk sem járna hátrányos következményekkel.²

Veesenmayer

99/110 112.

629

Budapest, 1944. április 13.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT JELENTÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

822. sz.

Az itt benyújtott és a lehetőséghez képest felülvizsgált jelentések szerint a Wehrmacht, Waffen SS és Luftwaffe ideiglenes pénzügyi szükséglete ez év végéig havi 200 millió pengő. Ebből Wehrmachtra jut 90 millió (20 millió személyi, 70 millió dologi kiadás, mint pl. a Todt-szervezet programja, légharó-állások, szállások és egyéb építkezés) a Waffen SS-re 50 millió (10 millió személyi és dologi kiadással jár az új hadosztályok felállítása, 20 millió jóléti juttatásokra, 20 millió ló- és szárművásárlásra) és 60 millió pengő újonnan elkészítendő Luftwaffe létesítmények céljára. Ezenkívül a Rüstung und Kriegsfinanzierung (RUK) iparáttelepítésre és magyar természeti kincsek fokozott kiaknázására havi pénzügyi szükségletét 160 millió pengőben jelölte meg. Klíring előfinanszírozásra az év utolsó öt hónapjában kb. havi 80 millió pengőt kell előteremteni. Összes igény tehát ez év végéig kerekén havi 450 millió pengő.

2. Tekintettel a pénzpiac és az állami pénzügyek végsőkéig feszült helyzetére, politikai és gazdasági szempontokból sem felelhetek ilyen nagy összegek előteremtéséért. Folyó

¹ A szöveg hiányos.

² Valóban, április 24-én újabb hadosztállyal csökkentették a megszálló csapatokat. — Hoover Institute International Military Tribunal Case 11. Veesenmayer. Documentary Book Va. 166. sz.

államháztartási kiadásokra, és háborús, főként mozgósítási célok fedezésére a magyar Pénzügyminisztérium már most havi több százmillió pengőt kénytelen a folyósítással erősen küszködő magyar bankoktól felvenni, amelyek a betétszaporulat csökkenése miatt szinte teljesen a Nemzeti Bank refinanszírozására szorulnak. Német csapatok bevonulása óta a bankjegyforgalom 700 millió szaporulattal 5 milliárd pengőre emelkedett.

3. Benzler követ időközben a magyar pénzügyminiszterrel¹ kötelezettség nélkül kapcsolatba lépett annak kipuhatolására, mit várhatunk maximális igényeink esetén Magyarországtól. Célszerű lenne az ügyet a kitűzött általános tervmegbeszélésen Berlinben megvitatni.

Veesenmayer

99/110 116.

630

Berlin, 1944. április 13.

LAMMERSNEK, A KANCELLÁRIA VEZETŐJÉNEK TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

Igen tisztelt Ribbentrop úr!

A birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjánál kirendelendő gazdasági megbízott ügyében f. hó 12-én hosszabb tárgyalást folytattam Speer birodalmi miniszter helyetteseivel, Liebel főpolgármester úrral és Hettlage professzorral. A tárgyalás folyamán nevezett urak által elfoglalt álláspontot a birodalmi fegyverkezési és haditermelésügyi miniszter¹ és a birodalmi gazdasági miniszter² hozzám intézett f. hó 13-i közös irata rögzíti. Az irat szövege a következő:

„Hivatkozással az ön Liebel főpolgármester úrral folytatott mai tárgyalására, ismételen kifejtjük a nagynémet birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjánál beállítandó gazdasági megbízottra vonatkozó javaslatunkat. Szükséges a kérdés megvilágítása már azért is, mert a birodalmi külügyminiszter úr április 7-i állásfoglalása egyes, részben lényeges pontokban, téves feltevésen alapszik.

1. Waeger tábornok és dr. Hettlage professzor főreferens budapesti tárgyalásainak, melyeket a birodalmi fegyverkezési és haditermelésügyi miniszter megbízásából dr. Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízottal folytattak, az volt a célja, hogy a fegyverkezést és haditermelést szolgáló Magyarországon működő szerveket az ottani német ipari bizottságba (Deutsche Industriekommission — DIKO), egységesen fogják össze. A birodalom teljhatalmú megbízottjával történt részletes megbeszélés értelmében a DIKO vezetőjét mint fegyverkezési és haditermelési megbízottat a birodalom teljhatalmú megbízottjának kellene alárendelni, hogy annak minden, politikai vagy általános gazdasági jelentőségű kérdésben adott utasítása ránézve kötelező érvényű legyen. Különösen hangsúlyoztuk, hogy ez a megbízott és egyben a DIKO vezetője, a birodalom teljhatalmú megbízottjával állandó egyetértésben működjön. Szakmai utasításait kapja az arra szakmailag illetékes birodalmi fegyverkezési és haditermelésügyi minisztertől és azokról, főként ha politikai vagy általános gazdasági érdekeket érintenek, folyamatosan tájékoztassa a birodalom teljhatalmú megbízottját.

¹ Reményi-Schneller.

¹ Speer.

² Funk.

2. A már meglevő magyarországi fegyverkezési szervek fent említett összefogásától függetlenül, javaslatunk szerint, most különleges megbízottat kell az összes gazdasági kérdések, tehát általános gazdasági irányítás, a pénzügyek, valamint a fegyverkezés és haditermelés intézésére beállítani.

Egy köztisztviselői beosztásban dolgozó előadó ilyen irányú megbízatása, mint akit a Külügyminisztérium a birodalom teljhatalmú megbízottjának erre a szakterületre rendelkezésére adott, nem felel meg az itt előtérben álló hadigazdálkodási feladatok jelentőségének. Ennek az előadónak sem helyzete, sem személye nem nyújt biztosítékot arra, hogy a magyarországi adottságok kihasználása a hadigazdálkodási potenciál fokozására erélyesen és a végső fokig megtörténik.

3. Javaslatunk szerint a gazdasági megbízott a birodalom teljhatalmú megbízottjának legyen alárendelve. A birodalom teljhatalmú megbízottja minden politikai jelentőségű kérdésben adhasson részére utasítást. A gazdasági megbízott tájékoztassa a birodalom teljhatalmú megbízottját munkaterületének minden olyan természetű ügyéről, amely annak magyarországi feladatai ellátásához fontossággal bír vagy mint olyant a birodalom teljhatalmú megbízottja magának fenntart.

Szakmai utasításait a gazdasági megbízott az illetékes birodalmi miniszterektől kapja, és közvetlenül oda is tesz jelentést. Ezekről az eseményekről is folyamatosan tájékoztatja előre megállapított értelemben a birodalom teljhatalmú megbízottját.

A Deutsche Industriekommission (DIKO), mint minden fegyverkezés szempontjából fontos magyarországi szerv egyesítője, a gazdasági megbízottnak — és ezzel egyben a birodalmi teljhatalmú megbízottnak — rendelendő alá.

4. A birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjához delegált gazdasági megbízottnak jelentős személyiségnek kell lennie. Megfelelő tekintéllyel és bőséges gyakorlati tapasztalattal kell rendelkeznie. Úgy véljük, a megfelelő személy a bécsi Haslachner vezérigazgató, aki már hosszú idő óta vezető állást tölt be Délkelet-Európa gazdasági életében. Haslachner úr nemcsak kifejezetten bank- és pénzügy, hanem az egyetemes gazdasági élet elismert szakértője. Abban a helyzetben lesz, hogy a termelés, áruforgalom, élelmezés és mezőgazdaság kérdéseit éppen úgy, mint a finanszírozás problémáit megfelelő módon ítélje meg.

Arra kérjük önt, birodalmi miniszter úr, tájékoztassa a birodalmi külügyminiszter urat erről a közös nézetünkről. Tekintettel a végérvényes rendezés sürgősségére, öröndetesnek tartanánk, ha a f. hó 15-ére tervezett vezetői megbeszélésen a fent vázolt alapon végleges megoldást lehetne elérni.

Tekintettel a feladat jelentőségére, amelyet a gazdasági megbízottnak a nagynémet birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjánál szántunk, továbbra is szükségesnek tartjuk, hogy megbízása a Führer parancsa útján történjen. Javaslatunk nem érinti azokat a különleges felhatalmazásokat, amelyeket a Führer parancsa már a birodalom teljhatalmú megbízottjára ruházott.

A Führer parancsához megfelelő kiegészítő tervezetet mellékelünk.¹ A kiegészítéseket aláhúzással emeltük ki.

A fegyverkezési és haditermelésügyi
birodalmi miniszter helyett:

Liebel

A birodalmi gazdasági miniszter:

Walther Funk s. k.

¹ Lásd a 630—1. sz. iratot.

Kiegészítő tervezet a Führer parancsához

„A Führer.

A birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjának kirendeléséről intézkedő március 14-i parancsommal elrendeltem, hogy Magyarország minden segélyforrása — elsősorban gazdasági lehetőségei — a közös hadviselés céljaira maximális mértékben kerüljön bevetésre.

Minden ehhez szükséges rendszabály végrehajtására a birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjánál működő gazdasági megbízottat rendelek ki, aki a birodalom teljhatalmú megbízottjának alárendeltje.

A gazdasági megbízott feladata, hogy a birodalom teljhatalmú megbízottja nevében gazdasági téren a magyar kormánnyal szemben minden követelést képviseljen. Feladataihoz tartozik a közös hadigazdálkodás követelményeinek megfelelő áru- és klíring-forgalom szabályozása is a birodalmi terület és a többi állam között.

A gazdasági megbízott legsürgősebb feladata Magyarország gazdasági erejének korlátlan bevetése.

A nagynémet birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjához gazdasági megbízottnak a bécsi Haslacher vezérigazgatót nevezem ki.”

Ehhez kiegészítésül Funk birodalmi miniszter az alább közölt iratot juttatta el hozzám:

„A birodalmi fegyverkezési és haditermelésügyi miniszterrel együtt kibocsátott közös nyilatkozatunkhoz, mely a birodalmi külügyminiszter úr részéről a birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjához kijelölendő gazdasági megbízott ügyében kifejtettekre vonatkozik, még a következőket jegyzem meg:

1. A birodalmi külügyminiszter részéről említett »határozott megállapodások a gazdasági reszortokkal« megjegyzésre megállapítom, hogy ilyen megállapodásokra, amennyiben személyemről lenne szó — eddig nem került sor; március 31-én a birodalmi külügyminiszter úrhoz intézett táviratomban a magyarországi német gazdasági érdekek biztosítására felsorolt követeléseket behatóan indokoltam, de azok teljesítése eddig távolról sem történt meg. Táviratomra ez ideig egyáltalán nem kaptam választ. Az ott kifejtettek szerint Schefflernek, a birodalmi bank igazgatójának bevonása a fizetési és devizaforgalom kérdéseinek intézésébe nem elegendő, mert ezzel a birodalmi Gazdasági Minisztérium illetékessége alá tartozó kérdésekben az én közreműködésem semmiképpen sincs biztosítva. A birodalmi külügyminiszter úrhoz intézett, említett táviratomban kifejtettem, nagyobb mértékben kell a magyar gazdasági térségből nyersanyagokat, készgyártmányokat és szolgáltatásokat biztosítanunk a német gazdaság részére, mint amit az eddigi tárgyalások gyakorlata lehetővé tett. Ennek mindenesetre előfeltétele a magyar belső gazdaságpolitika alapvető átállítása és a német birodalomban életbe léptetett hadigazdálkodási módszerek értelemszerű alkalmazása.

2. Tiltakoznom kell a birodalmi külügyminiszter azon megállapítása ellen, mely szerint a birodalom külkereskedelem-politikai érdekei a »Külügyminisztérium *kizárólagos ügye*« lenne. A Führer 1943. szeptember 2-i parancsa, amelyre a birodalmi külügyminiszter hivatkozik, csakis úgy értelmezhető, hogy a Külügyminisztérium annyiban illetékes külföldi külkereskedelem-politikai tárgyalások előkészítésére és vezetésére, hogy

azoknak a politikai szempontok által meghatározott irányelveit megadja; a külgazdaság *szakmai* irányítása viszont a birodalmi gazdasági miniszter által összefogott gazdasági szakágazatok kizárólagos ügye. A Magyarországgal fennálló külgazdasági kapcsolatunkban arról van szó, hogy a Wehrmacht magyarországi szükségleteit, valamint Magyarország hadifontosságú szállításait és szolgáltatásait finanszírozzuk, továbbá a közös hadigazdálkodás követelményeinek megfelelően rögzítsük és ellenőrizzük a különböző területeken (fegyverkezési, ipari és élelmezési szektor) lebonyolítandó kölcsönös szállításokat és szolgáltatásokat.

Ezek mindegyike olyan szakkérdés, amelyekben kizárólag gazdasági reszortok dönthetnek és intézkedhetnek, és amelyeket csak gazdasági szakemberek képviselhetnek. Világos, hogy emellett a Külügyminisztérium külpolitikai irányelvei betartandók.

De éppen ilyen világos ezek szerint az is, hogy a birodalom külgazdasági érdekeinek szemmel tartása nem képezheti a Külügyminisztérium tisztviselőjének feladatát, kiváltképp nem ebben az esetben, mikor a megbízott tisztviselő személyét illetően velem, akinek feladata a szakreszort érdekeinek egyeztetése és összefogása, erre vonatkozóan még csak érintkezésbe sem léptek.

3. Hogy hová vezet a Külügyminisztérium álláspontja, mely szerint a külkereskedelempolitika *kizárólag* saját ügye, az a tény mutatja, hogy a birodalmi gazdasági miniszter a magyarországi viszonyok alakulásáról ez ideig semmiféle tájékoztatást sem kapott a Külügyminisztériumtól. Sőt, a birodalmi külügyminiszter feljegyzésében említett Schefflernek, a birodalmi bank igazgatójának megtiltották, hogy megbízóját tájékoztassa.

4. Nem helytálló a birodalmi külügyminiszter utalása az olaszországi megoldásra. A birodalom olaszországi megbízottja a német birodalom érdekeit azok *összességében* képviseli az olasz kormánnyal szemben. A német gazdasági érdekek részletekbe menő szemmel tartása egyértelműen a Wehrmacht olaszországi meghatalmazottjának, Tausen-tüzérségi tábornoknak, a két felső-olaszországi tartományban pedig a két főbiztosnak feladata. Ott a gazdasági feladatok az összes érdekelt szakreszort hozzájárulásával a katonai közigazgatás vezetőjének, dr. Landfried államtitkárnak kezében futnak össze. Ha politikai okokból Magyarországon más módszer szerint kell eljárunk mint Olaszországban, akkor ez olyan ügy, amelyet a birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottja, a gazdasági megbízottal szemben fennálló rendelkezési joga alapján, rendezni tud.

Heil Hitler
Walther Funk"

Hogy az ebben az iratban rögzített álláspont mennyiben egyeztethető össze azzal a felfogással, amelyet a Führer önnek kifejtett és amelyről Ritter nagykövet és Veesenmayer követ engem f. hó 10-én tájékoztatott, az véleményem szerint leginkább a szombat, f. hó 15-re tervbe vett vezetői megbeszélésen lenne tisztázható.

Szívesen venném, ha ön a vezetői megbeszélésen személyesen részt vehetne. Ha ez nem lehetséges, nagy súlyt helyeznék arra, hogy azon Veesenmayer követ és az ön képviselője végleges megállapodásokra jogosító felhatalmazásokkal részt vegyenek.¹

99/110 117—22.

Heil Hitler
Készséges híve
dr. Lammers s. k.

¹ Ribbentrop választát lásd a 636. sz. iratban.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

813. sz.

Sztójay miniszterelnök kívánságára dr. Basch ma Balla osztályvezető jelenlétében a német népcsoport problémáiról tárgyalt a miniszterelnökkel. A miniszterelnök megerősítette, hogy a magyarországi németiség nyugodtan viselkedett, és köszönetet mondott a tanúsított fegyelmezett magatartásért. Dr. Basch rámutatott, hogy e magatartás és az új kormány ellenére sem csökkent az ellenséges tevékenység. Kérte a miniszterelnök támogatását, aki azt megígérte és megbízta Balla osztályvezetőt, hogy a Volksbund vezetésével együttműködve két napon belül dolgozzon ki azonnali tervet.

Dr. Basch mindenekelőtt a következő kívánságokat adta elő, amelyeknek teljesítését a miniszterelnök megígérte: 1. A németellenes köztisztviselőket el kell távolítani a német települések területéről. 2. A büntetésszerű honvédségi behívások megszüntetendők. 3. Engedélyezzék a szabad szövetkezeti tevékenységet. 4. Megoldandó az iskolakérdés. 5. Engedélyezzék a német újság reggeli kiadását. 6. Engedélyezzenek heti három, egyenként 35 perces népi német rádióadást. 7. Vidéki politikai tevékenység ellátására kapjanak a Volksbund gépkocsijai közlekedési engedélyeket. 8. A sajtó és a rádió útján fel kell világosítani a magyar közvéleményt a magyarországi németiség problémája megoldásának szükségességéről.

A miniszterelnök megbízta továbbá Balla osztályvezetőt, hogy a német népcsoport kívánságainak a közeljövőben történő megoldására Pataky államtitkárral közösen dolgozzanak ki javaslatokat az április 26-i minisztertanácsra.

Veesenmayer

99/110 115.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

89. sz.

Tegnapi tárgyalásunk során Sztójay kötelező ígéretet tett nekem, hogy Magyarország április végéig legalább 50 ezer munkaképes zsidót bocsát a birodalom rendelkezésére. A gyakorlati intézkedések a Biztonsági Szolgálat és a magyar rendőrség részéről megindított akciókkal már folyamatban vannak. A kormányzó is hozzájárult ehhez, a Honvédelmi, valamint a Belügyminisztérium pedig készen állnak a közreműködésre. Egyidejűleg rövidesen kiterjesztik a zsidó munkaszolgálatot, és behívják azokat a 36—48 éves zsidókat is, akiket ez eddig nem érintett. Ezzel és további tervbe vett akciókkal lehetővé válik, hogy május folyamán további 50 ezer zsidó munkást bocsássanak a birodalom rendelkezésére, és egyidejűleg a magyarországi zsidó munkaszolgálatos zászlóaljak létszámát 100—150 ezer főre emeljék.

Veesenmayer

99/110 133.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

845. sz.

1. Sztójayt a kapott utasítás szerint tájékoztattam a pápai nuncius intervenciójáról.¹ Sztójay azt megértéssel vette tudomásul, és azóta többet nem fogadta a nunciust; megígérte, az ügyet halogatóan fogja kezelni. Megbízólevelem átadása után valószínűleg lesz alkalmam, hogy a nunciussal megismerkedjem, és akkor nem fogom elmulasztani, hogy a szükségeseket megfelelő módon megmondjam neki.

2. A kormányzó elvi ígérete alapján kidolgozás alatt áll a hadsereghez intézendő felhívása,² amely Antonescu tábornagy kiáltványával párhuzamosan a bolsevizmus elleni harcra buzdít.

3. Nyomatékosan követeltem a legnagyobbbrészt negatív beállítottságú fő- és alispánok leváltását, és ígéretet kaptam, hogy a legközelebbi nyolc napon belül, kezdetnek 8—10 ilyen személyből álló csoport leváltására számíthatunk. Tekintettel a kérdés különleges fontosságára, állandóan sürgetni fogom a mielőbbi intézkedéseket.

4. Kértem, hogy Pataky államtitkárt, a népi németiség kérdéseivel foglalkozó előadót, mielőbb távolítsa el. Sztójay megértést mutatott, de ígéretet még nem tett; remélem követelésem teljesítését legkésőbb 14 napon belül el tudom érni.

5. Kormánybiztos kirendelését követeltem a legnagyobbbrészt állami támogatásban részesülő egyesületi rendszer felszámolására, mely Magyarországon politikailag fontos szerepet tölt be, és egészen napjainkig teljességgel elégtelen képet ad. Sztójay utasítást adott Jaross belügyminiszternek és a szervezetek felszámolása, illetve a vezetőségek megújítása már megtörtént.

6. Követeltem Kádár ezredes és Ujszászy tábornok,³ e két sötét személy azonnali eltávolítását. Megállapodtam egyidejűleg a Biztonsági Szolgálattal, ha ezt nem hajtanák elég gyorsan végre, abban az esetben akár letartóztatásukkal is siettetni fogjuk az ügyet.

7. Politikai közkegyelemre irányuló, sokszor hangoztatott kérésem, amely majdnem kivétel nélkül a jobboldali irányzatú köröket érinti, immár minisztertanácsi előterjesztésre érett. Ezen túlmenően szolgálatuktól politikai okokból idő előtt megvált számos magas rangú tiszt mielőbbi rehabilitálását indítványoztam.

99/110 129—30.

Veesenmayer

¹ Angelo Rotta a zsidókkal való bánásmód ügyében interveniált.

² Horthy napiparancsa a hadsereghez a Szovjetunió elleni harc fokozásáról 1944. április 15-én látott napvilágot.

³ Kádár Gyula és Ujszászy István, a katonai kémelhárító szolgálat vezetője, a Kállay-kormány időszakában részt vettek a nyugati hatalmakkal való titkos kapcsolatok kiépítésében, és ők készítették elő az 1944. március 16-án érkező amerikai tisztek fogadását.

*Budapest, 1944. április 14.*VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

840. sz.

Tegnap Sztójayval a magyar parlament és a budapesti városháza kérdéséről tárgyaltam. Kifejtettem előtte, nem kívánatos, hogy ez a két intézmény továbbra is az eddigi formában tevékenykedjék, és hogy az érvényben levő honvédelmi törvényben vagy egy megalkotandó felhatalmazási törvényben kellő lehetőséget látok arra, hogy késlekedés nélkül meginduljon a kormányzat tetterős munkája. Sztójay megértést mutatott és kijelentette, csupán egy képviselőházi ülést szándékozik májusban összehívni, hogy azon egy kormánynyilatkozatot olvassanak fel. Erre következne a jelenleg érvényben levő mandátumok meghosszabbítása mellett a parlament elnapolása.

Az április 11-i, 802. sz. távirati jelentésben közöltek szerint Budapest élére új főpolgármestert neveztek ki,¹ akit időközben Sztójay megbízott és felhatalmazott, hogy a budapesti városi közigazgatást alaposan fésülje át. Azt tervezik, hogy amennyiben ez kellő gyorsasággal és átfogóan megtörténik, fenntartják Budapest városának közigazgatási autonómiáját, ellenkező esetben ő is hajlandó azt megszüntetni. Sztójay bevallotta elvi ellensége minden parlamenti rendszernek, és az a benyomásom, hogy e tekintetben a további fejlemények kielégítőek lesznek.

Veesenmayer

99/110 127.

635

*Budapest, 1944. április 15.*VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

869. sz.

Sztójay miniszterelnökhöz intézett és általa vállalt azon követelésemre, hogy e hónap végéig 50 ezer zsidót bocsásson rendelkezésre Németországban végzendő munkákhoz,¹ ma kaptam meg a Honvédelmi Minisztérium közlését, mely szerint ötezer zsidó azonnal, és azután az 50 ezres létszám eléréséig folyamatosan három-négynaponként további ötezer áll rendelkezésre.

Az elszállítások részleteit Winkelmann obergruppenführerrel közösen fogom megállapítani, és további jelentést küldök. Már most kérek azonban sürgős utasítást, hogy a szállítmányok a birodalomban hova irányítandók.

Veesenmayer

99/110 143.

¹ Doroghy Farkas Ákos¹ Lásd a 632. sz. iratot.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
LAMMERS KANCELLÁRIAI FŐNÖKHÖZ

623. sz.

Igen tisztelt Lammers úr!

Április 13-i levelét megkaptam.¹ Miután abból a birodalmi fegyverkezési és haditermelésügyi miniszter és a birodalmi gazdasági miniszter önhöz intézett közös iratának szövegét megismertem, csak azt állapíthatom meg, hogy az abban újólaj javasolt és a magyarországi gazdasági megbízott kirendelésére vonatkozó parancstervezet az én beszámolómmal és Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott beszámolója alapján a Führer döntésével tárgytalanná vált. A Führer e beszámoló alapján április 9-én hozzájárult, hogy a magyarországi gazdasági ügyeket az általam javasolt struktúrában kezeljük. Ennek megfelelően a birodalom teljhatalmú megbízottja fogja össze a gazdasági kérdéseket saját személyében; a német követeléseket képviselje a szükséges politikai súllyal, és érvényesítse a magyar kormánnyal szemben. Az érintett legfelsőbb birodalmi hatóságok egyes Budapestre kiküldött képviselői a birodalom teljhatalmú megbízottjának törzsébe lépnek és annak alárendeltek. Ilyen struktúra mellett a birodalmi Fegyverkezési és Haditermelésügyi Minisztérium képviselője a birodalom teljhatalmú megbízottjának politikai és általános utasításai szerint fogja mindenkor a magyar ipart a német hadigazdálkodás érdekében áttekinteni; szakmai utasításait emellett saját minisztériumától kapja. Ami Haslachert úr személyét illeti, a Führerrel történt megbeszélés szerint Speer birodalmi miniszter dönti el, hogy a Fegyverkezésügyi Minisztérium képviselőjeként Haslachert urat vagy más személyiséget jelöl ki a birodalom teljhatalmú megbízottjának törzséhez.

A Führer ezt követően Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízottnak utasítást adott, hogy önt a Führernél megtartott beszámoló eredményéről tájékoztassa, ami még aznap megtörtént. Ezek után nem tartom sem lehetségesnek, sem célszerűnek, hogy a kérdéssről újabb vita kezdődjön a birodalmi fegyverkezési és haditermelésügyi miniszter, valamint a birodalmi gazdasági miniszter között. A birodalmi gazdasági miniszternek önhöz intézett külön leveléhez² a következőket kívánom röviden megjegyezni:

A birodalmi gazdasági miniszter úr március 31-i levelére tervezett válaszom elküldésére azért nem került sor, mert időközben a birodalmi gazdasági miniszter és Speer birodalmi miniszter olyan rendeletet terjesztett a Führer elé, melyet — azon irányelvek alapján, amelyeket ön a Führer utasítására több ízben is ismertetett — tudtom és hozzájárulásom nélkül egyáltalán nem lett volna szabad előterjeszteni. Ezt az eljárást annál is inkább kifogásolnom kellett, minthogy a birodalmi gazdasági miniszternek a legcsekélyebb kételye sem lehetett afelől, hogy a rendelettervezetet sohasem fogom elfogadni, és azzal a legélesebben szembenállok. Az természetes, hogy a magyar gazdasági térségből a maximális mennyiségű nyersanyagot, készgyártmányt és szolgáltatást kell a német hadigazdálkodás céljaira kiszedni. Ezért is kapta Veessenmayer úr a birodalom teljhatalmú megbízottjának tisztségét, mert köztünk ő ismeri legjobban a magyar

¹ Lásd a 630. sz. iratot.

² Funk gazdasági miniszter levelét Lammers már jelzett táviratában közölte. — Lásd a 630. sz. iratot.

gazdasági életet, és minden azzal összefüggő kérdést évek óta tanulmányozott. Már be is bizonyította, hogy Magyarországon helyes módszereket alkalmaz.

Egyébként nem követhetem a birodalmi gazdasági minisztert, amikor megkísérli, hogy magyarországi politikai akciónk kapcsán a külkereskedelem-politika területén az illetékesség korábban már kellően tárgyalt és régtől fogva tisztázott kérdését újból felvesse. A külkereskedelem-politikában, valamint a külkereskedelem-politikai tárgyalások előkészítése és vezetése terén legutóbb a Führer 1943. szeptember 2-i rendelkezése újból rögzítette a Külügyminisztérium illetékességét. Mivel abban a külpolitika egységes vezetésének legalapvetőbb előfeltételei jutnak kifejezésre, semmi kételyt sem szándékozom hagyni afelől, hogy sem most, sem a jövőben nem járulok hozzá, hogy ez a kérdés bármikor is vita tárgyát képezze.

Hogy a magyar gazdaság kiaknázása terén egy napot se veszítsünk, elengedhetetlennek tartom, hogy a Gazdasági és Fegyverkezésügyi Minisztériumok ebben a kérdésben sürgősen szüntessék meg papírháborújukat, és a Führer akaratának megfelelően képviselőiket most már a legsürgősebben küldjék el a birodalom budapesti teljhatalmú megbízottjához. Biztos vagyok, hogy ön ebben teljesen egyetért velem. És hálás lennék önnek, ha ilyen értelemben intézkedne a reszortoknál.

Amennyiben a birodalmi gazdasági miniszter úr Scheffler birodalmi bankigazgatón kívül a birodalmi Gazdasági Minisztérium egy további különleges képviselőjét akarná Budapestre kiküldeni, azzal egyetértek.

Heil Hitler!
készséges híve
Ribbentrop

99/110 144—45.

637

Budapest, 1944. április 18.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

933. sz.

Winkelmann obergruppenführerrel történt előzetes megállapodásunk alapján ma éjjel letartóztatták Kádár ezredest és Ujszászy vezérőrnagyot. Én már nyolc nappal ezelőtt kértem Sztójajt, hogy bocsássa el Kádárt, amire elvileg ígéretet is kaptam, de az intézkedést akkor akarták végrehajtani, amikor az új vezérkari főnök átvette hivatalát. További várakozás egyébként nem látszott tanácsosnak, és Winkelmann közlése szerint a két letartóztatott eddigi vallomásai is már kellően igazolják az intézkedés helyességét. Sztójaj ma szóba hozta előttem az ügyet, és arra utalt, a kormányzót fájdalmasan érinti, hogy egy még szolgálatban levő tisztet német szerv letartóztatott. Azt válaszoltam, a megfelelő időpontban be fogjuk bizonyítani a kormányzónak és a magyar kormánynak, hogy hálával tartoznak nekünk, amiért ebben az esetben késedelem nélkül és példamutatóan közbeléptünk. Minthogy már eddig is a legsúlyosabb terhelő adataink vannak Szentmiklósy ellen, akinek mind ez ideig sikerült szerveink intézkedései alól kibújni, ma reggel azonnali letartóztatását követeltem Sztójajtól. Szentmiklósy valahol vidéken tartózkodik. Éppen most közölte velem Sztójaj, hogy ...¹ ugyancsak utasította

¹ Egy szócsoport megfejtése hiányzik.

a magyar belügyminisztert, azonnal vegye őrizetbe Szentmiklósyt. Várható, hogy a letartóztatások folyamánként még érdekes és súlyosan terhelő anyag merül fel további személyiségek ellen, és ennek megfelelően már elő is készítettem Sztójajt a további intézkedésekre.

Winkelman közölte velem, kérte a kormányzót, hogy döntsön Szo.² és Ghyczy letartóztatása ügyében. Szerintem kielégítő lenne, ha a magyar kormány úgy döntene, hogy további intézkedésig mindkettőjüket megfigyelés alatt tartja, és háziőrizetre ítéli. A legújabb fejlemények folytán a Szo.²-re vonatkozó tegnapi javaslatomat már nem kívánom fenntartani. Kérek távirati utasítást.

Veesenmayer

99/110 186—87.

638

Budapest, 1944. április 19.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

117. sz.

1944. ápr. 19-i, Fuschl, 72. sz. távirati rendelkezésre.¹

A Honvédelmi Minisztérium közli, hogy kb. 10 ezer zsidó már útra készen áll, és kéri, minél előbb kezdjük meg elszállításukat.

Winkelman obergruppenführer szakértője² közli, hogy minden előkészület megtörtént, és a szállítások megkezdődhetnek, mielőtt a szükséges vagonok rendelkezésre állnak. Ez azonban jelenleg a legnagyobb nehézségekbe ütközik.

A vagonok biztosítására ottani hathatós támogatást kérek.

99/110 211.

Veesenmayer

639

Budapest, 1944. április 19.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

112. sz.

Most kapott bizalmas értesítés szerint lehetséges, hogy a ma reggel 10 óra óta folyó minisztertanácsi ülés kormányválsághoz vezet. A kormányzó Vörös kinevezése mellett új tisztség létesítését tervezi, és erre a hadsereg-főparancsnoki állásra, Lakatos táborno-

² Szombathelyi.

¹ Nem található az iratok között.

² Valószínűleg Wislyczeny.

ket szemelte ki.¹ Imrédy Rátzcal együtt ellenzi ezt a szándékot, a kinevezés megakadályozására vagy legalább a főparancsnokságnak a frontcsapatokra történő korlátozására törekszik.

Igaznak bizonyul Csatay már jelentett lemondási szándéka. Az Imrédy-párt megkísérli, hogy ebben az esetben Rátz legyen a honvédelmi miniszter.

Jaross belügyminiszter még ma a kormányzó elé terjeszti a leváltandó és az újonnan kinevezendő főispánok végleges névsorát. A minisztertanács egységesen áll a névsor mellé és azt erőpróbának tekinti, mert a kormányzó részéről ellenállás várható. Imrédy és pártja visszahívnák Rátzot, Jarosst és Kundert.

Hozzáfűzöm, mindezek ellenére kormányválságot valószínűtlennek tartom.

Jelentés következik.

Az újonnan létesítendő hadsereg-főparancsnoki tisztség és annak Lakatos tábornokkal történő betöltése ellen azonnal közvetett befolyást gyakoroltam, amelynek eredményeként a tervezet megvalósítása elmarad. Ügyet ellenőrzés alatt tartom.

Veesenmayer

99/110 304.

640

Berlin, 1944. április 19.

A KÜLÜGYMINISZTERIUM FELJEGYZÉSE

A MAGYAR GAZDASÁGI KÉRDÉSEK

RESZORTMEGBESZÉLÉSEIRŐL

A Magyarországgal kapcsolatos gazdasági kérdések tárgyában a Külügyminisztériumban, Berlinben Clodius min. igazgató elnökletével 1944. április 19-én megtartott reszort-tárgyalás az alábbi határozatokkal zárult.

I. Szervezés

A Führer döntése értelmében a birodalmi minisztériumok, amennyiben azt szükségesnek tartják, kiküldik képviselőiket a birodalom budapesti teljhatalmú megbízottjához, hogy annak szervezetén belül saját munkaterületüket figyelemmel kísérik. A birodalmi bank egy képviselője¹ már Budapesten tartózkodik. Az eddig beérkezett közlések szerint a birodalmi Gazdasági Minisztérium és a birodalmi Fegyverkezési és Haditermelésügyi Minisztérium, a birodalmi Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, továbbá a birodalmi Pénzügyminisztérium a közeljövőben kijelölik képviselőiket. Továbbá kiküldte a Külügyminisztérium Benzler követet a birodalom teljhatalmú megbízottjához. Szükségesnek látszik, hogy az egyes birodalmi minisztériumok mielőbb kirendeljék képviselőiket, akik aztán feladatukat az illetékes hatóságok közreműködésével sürgősen hajtsák végre.

¹ Horthy Lakatost saját emberének tekintette, ezért igyekezett a hadsereg vezetésében neki döntő szerepet juttatni, és ezzel Vörös János vezérkari főnökké való kinevezését ellensúlyozni.

¹ Dr. Scheffler.

Berlinben magyar munkabizottság felállítására kerül sor; ehhez tartoznak majd az egyes központi hatóságok név szerint megnevezett képviselői. Ez a bizottság az általános német érdekeket érintő kérdésekkel és az egyes központi hatóságok szempontjainak egyeztetésével fog foglalkozni. A speciális kérdések intézése és azok megvalósítása a magyar kormánynál a birodalom teljhatalmú megbízottjának feladata.

Miután gazdasági akciónkat a birodalom teljhatalmú megbízottjánál központosítottuk, a kormánybizottságok egyelőre ne lépjenek előtérbe. Az 1944 július végére tervbe vett legközelebbi ülésig eldöntendő, hogy a kormánybizottságok fennmaradjanak-e vagy megszüntetendők; utóbbi esetben vagy a megállapodásokat kellene a birodalom teljhatalmú megbízottja útján meghosszabbítani, vagy a birodalom teljhatalmú megbízottja által sugalmazott és annak megfelelő önálló magyar intézkedéseket kell bevárunk. Nem látszik célszerűnek, hogy a kormánybizottságok megszüntetését már a jelen pillanatban közöljük a magyar kormánnyal.

2. Általános tervezés

Az eddigi német—magyar megállapodások elvben továbbra is érvényben maradnak, de mindenesetre nem kerülnek teljes egészükben végrehajtásra; így például elmaradnak azok a német szolgáltatások, amelyeket csak a klíringegyensúly elérésére állítottunk be. Másrészt sokszorosan célszerű, ha az eddigi megállapodásokból indulunk ki, és további teljesítményeket követelünk.

A birodalom teljhatalmú megbízottjának adott Führer-parancs értelmében az ország minden gazdasági lehetősége maximálisan kiaknázendó. A Fegyverkezési Minisztérium jelenleg általános programon dolgozik, mennyire használható ki Magyarország gazdasági ereje a közös hadviselés céljaira. Pontos adatok a közeljövőben rendelkezésre állnak. A birodalom teljhatalmú megbízottjának a hozzá beosztott szakemberek segítségével a helyszínen kell megállapítania, milyen teljesítményekre képes Magyarország a népgazdaság egyes területein. Nem engedhető meg, hogy pénzügyi nehézségek emlegetésével azok teljesítését Magyarország megakadályozza. Minthogy azonban a német igénybejelentők részéről jelzett valamennyi szükségletet termelési-technikai és pénzügyi okokból előreláthatólag nem tudjuk kielégíteni, rangsorolás megállapítására lesz szükség.

3. Élelmezési szektor

További élelmicikkek biztosítása egyike a legfontosabb feladatoknak. Az Élelmezési Minisztérium a közeljövőben szándékozik Woermann professzort, a magyar viszonyokban tájékozott mezőgazdasági szakértőt ilyen irányú vizsgálódások céljából Budapestre kiküldeni. Magyar részről minden adatnak, még a titkos statisztikai anyagnak is, rendelkezésünkre kell állnia. Bizonyos többletszállításokat, mint pl. 30 ezer t kukorica, hétezer t olaj, már biztosítottunk. A birodalomba irányuló szállításoknál mindenesetre számításba kell venni, hogy Magyarországnak a normális fogyasztás mellett a magyar haderőnek a mozgósítás következtében megnövekedett szükségletén felül elsősorban a német haderő ott állomásozó részeinek tekintélyes igényét is fedeznie kell. A Wehrmacht szükséglete egyelőre nem jelölhető meg pontosan. A jelenlegi élelmezési létszám 200 ezer fő, de feltehető, hogy rövidesen 400—500 ezer főről kell gondoskodni. Különböző alakulatoknak Magyarországra irányítása és egy Kelet-Magyarországon létesítendő

ellátóbázis magyarázzák a számszerű növekedést. A honvédség szükséglete a jelenlegi 100 ezerről 200 ezer fő ellátására fog emelkedni. A magyar Honvédelmi Minisztérium újabb tárgyalásokat kért a német véderő Magyarországon levő részeinek április 1-től történő ellátása ügyében.

A mezőgazdasági termelés fokozása érdekében szükséges gép, műtrágya stb. szállításának kérdése, valamint a lakosság, elsősorban a gyári munkásság lehetőleg rendszeres ellátására irányuló rendszabályok kidolgozása sürgős megoldásra vár Budapesten.

4. Ipari szektor

A Fegyverkezési és Haditermelésügyi Minisztérium súlyponti tervet dolgoz ki, amelynek megfelelően egyes tételek előnyben részesítendőek; ide tartoznak a bauxit, ásványolaj, mangán és antimon, az iparágak áttelepítése, főként a vadászprogram.² Az iparáttelepítésnél elsősorban azt kell szem előtt tartani, hogy elmaradnak a nagyobb építkezések; a fokozott termelés mielőbbi megindítását lehetőleg csekély költséggel, gyors átállítással kell elérni. A termelés növelésére megfelelően fokozott mértékű német szállítások válnak szükségessé. Ezek a fegyverkezési, és az ipari szektor együttműködésével készülő összesített terv szerint kerülnek lebonyolításra.

A fabeszerezések terén a különböző német igénylők szükségleteit a birodalmi Erdészeti Hivatalnak kell egyeztetnie.

A magyarországi áralakulás kedvezőtlen fejlődésének elkerülésére a német kiviteli árak emelésére nem kerül sor. Ha Magyarország nem képes kiviteli árának szintjét tartani, és a mi kiviteli áraink emelendők, hanem a magyar kormány megfelelő árkiegészítéssel stabilizálja az exportárakat. A birodalom teljhatalmú megbízottja, főként a magyarországi belső stabilitás szempontjából fogja a berlini illetékes szervekkel egyetértésben az árak állandóságát sürgetni. Ha ezen intézkedések során kívánatosnak tűnnék, hogy a f. év március 18-i német—magyar áregyezményt minden árufélésre kiterjesszük, azzal elvben egyetértünk.

Minthogy a közeljövőben a szállítási nehézségek fokozódását is számításba kell vennünk, a forgalom irányítása terén a Közlekedésügyi Hivatal részéről különösen erélyes intézkedések válnak szükségessé.

5. Pénzügyek

A Wehrmacht folyó szükségleteire, nevezetesen személyi és dologi kiadásokra 400 ezer főnyi létszám alapul vételével kb. havi 100 millió pengős igénytel kell számolnunk. Ehhez jönnek még a külön tervek kiadásainak (állások építése, utak, repülőterek, Todt-szervezet, lóvásárlás, kábelek stb.) egyelőre még nem ismert részletes adatai. Új repülőterek létesítésére különleges megállapodás megkötése nem látszik szükségesnek. A Bácskában létesítendő repülőterek költségeit német hozzájárulások nélkül kizárólag Magyarország tartozik fizetni. Magyarország egyéb részein a repülőterek költsége folyó köveleléseink keretébe tartozik.

A Magyarországtól polgári és katonai célokra igénylendő pénzeszközök összegszerűsége még nem állapítható meg. Az előrelátható szükséglet összeállítása sürgősen

² Vadászprogramnak nevezték a közös német—magyar repülőgépgyártási tervet, melynek keretében a Győri Vagongyár, a Weiss Manfréd-gyár és a Dunai Repülőgépgyár Messerschmitt típusú gépeket gyártottak a német hadseregnek.

megtörténik. Egyetértés van arra nézve, hogy a birodalom teljhatalmú megbízottja Magyarországgal szemben igényeivel a legvégső határig elmegy. Jogában kell állnia azonban, hogy megfelelően mérsékelje azokat, amennyiben a magyar ár-, és pénzügystruktúrát igényei komolyan veszélyeztetnék.

A Magyar Nemzeti Bank megfelelő intézkedésével meg kell szüntetni a klíringben fennálló nyolchetes kifizetési lejáratot, mert az gátolja árubeszerzéseinket. Ehhez a Magyar Nemzeti Bank részéről egyszeri, kb. 120 milliónyi ráfordítás válik szükségessé.

Nem klíring útján, hanem külön rendelkezésre bocsátandó eszközökből teljesítendőek mindazok a kifizetések, amelyeknél az objektíve indokolható és technikailag megvalósítható. Emellett azonban el kell kerülni, hogy a tiszta áruforgalomban megkülönböztetések keletkezzenek; megoldásként az is járható út, hogy az eddigi mennyiségeket jelentősen meghaladó egyes áruszállítások teljes egészükben klíring útján bonyolítandók és a külön rendelkezésre bocsátott eszközökből utólag megfelelő befizetések történnének a klíringbe. A részletes szabályozásra a birodalmi bank igazgatójának budapesti tartózkodása során kerül sor a közeljövőben.

6. Külkereskedelem

Harmadik országokkal folytatandó magyar tárgyalások tekintetében gondoskodnunk kell, hogy az azokon elért megállapodások elsősorban nyersanyagokra és élelmiszerekre irányuló német érdekeket ne érintsenek. Gondoskodnunk kell, hogy adott esetben azok ellen tiltakozhassunk, és módunkban álljon Magyarországnak ránk nézve káros kereskedelempolitikai megállapodásait megakadályozni.

Hozzájárultunk a Szlovákiával folytatandó tárgyalásokhoz, mert a magyar—szlovák forgalom egyes kérdéseinek szabályozásában mi is érdekeltek vagyunk. Olaszországgal való közvetlen tárgyalásokra hozzájárulásunkat megtagadtuk. Az olaszországi, zárolt magyar követelések felszabadítandók; Rahn nagykövet utasításokat kapott.

7. Munkaerők

Magyarország a háborús erőfeszítések céljaira eddig nem kielégítő mértékben bocsátott munkaerőt rendelkezésre. Az adott lehetőségek a legközelebbi jövőben teljes mértékben kihasználandók. Magunknak tartjuk fenn a döntés jogát, mennyiben történik azok bevetése Magyarországon a fokozott haditermelés, iparáttelepítés és a Wehrmacht céljaira, vagy felhasználásukra Németországban kerüljön-e sor. Németországi bevetésre 500 ezer zsidó azonnal rendelkezésre áll. GB Chem.³ már benyújtott kérelme alapján sürgősen kér hatezer munkást, kérését támogatni kell.

8. Keleti Tisza-térség

Ha a Tiszától keletre fekvő terület hadműveletek színterévé válna, amivel számolni kell, akkor német katonai közigazgatás alá kerül. Ez a lehetőség a gazdasági tervezésben szem előtt tartandó.

³ A vegyészeti ipar főmegbízottja.

Meg kell vizsgálni, milyen rendszabályokkal lehet a Magyarországra irányuló üzleti utasforgalmat újra normalizálni.

5248/E. 313 476—82.

641

Fuschl, 1944. április 20.

ALTENBURG KÜLÜGYMINISZTERIUMI
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALVEZETŐ TÁVIRATA
VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTTHOZ

79. sz.

BRAM. 349/44. R.

Hivatkozással az 1944. ápr. 20-i, 118. sz.¹ és az 1944. ápr. 19-i esti telefonbeszélgetésre.

A birodalmi miniszter úr arra az álláspontra helyezkedett, ön ne engedje meg, hogy Lakatost nevezzék ki a magyar hadsereg főparancsnokává, sem pedig, hogy Imrédy közvetítő javaslata szerint Lakatos legyen a tábori hadsereg parancsnoka, a Magyarország területén álló csapatok felett pedig a honvédelmi miniszter rendelkezék. Ezért a birodalmi miniszter úr arra kéri, folytassa az ebben az irányban már megkezdett tevékenységét.

Altenburg

99/110 221.

642

Budapest, 1944. április 20.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

118. sz.

Április 19-i, 112. sz. távirat kiegészítésére.¹

A mai minisztertanács elnapolással félbeszakadt. A már jelentett kérdések egyikében sem történt döntés. Lakatos tervbe vett kinevezését a magyar hadsereg főparancsnoki állására azzal indokolták, hogy itteni szokás nem teszi lehetővé rangsor szempontjából Vörös jelölését a vezérkari főnök tisztségére. Ezt a kinevezést a rangban idősebb összes

¹ Nem találtuk az iratok között.

¹ Lásd a 640. sz. iratot.

tábornok lemondása követné,² amit ma a magyar hadsereg gyakorlatilag nem vállalhat. Eredménytelen maradt a Lakatos és Vörös hatásköreinek elhatárolására irányuló vita. Ugyancsak megghiúsult Imrédy közvetítő javaslata, hogy Lakatos a frontcsapatok parancsnokságát vegye át, és Magyarország határain belül a honvédelmi miniszter rendelkezzen a csapatok felett. Folytatólag ellenőrzöm és befolyásolom, de kérek távirati utasítást. A főispánok többségének leváltására irányuló követelés elől a kormányzó a kérdés elnapolásával tért ki. Többször hangoztatott elve, a „wait and see” (majd meglátjuk) szerint jár el. Állítólag jövő pénteken kerül sor tárgyalásra.

Veesenmayer

99/110 212.

643

Budapest, 1944. április 20.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

119. sz.

Utasítás szerint jelentem (fenntartással) a letartóztatott tisztek¹ kihallgatásának eddigi eredményeit. A magyar megbízott² Bernben ottani amerikaiakkal előzetes tárgyalásokat folytatott, melyek eredményeként március 16-án egy adókészülékkel felszerelt amerikai ezredes és két társa előre megállapított helyen ejtőernyővel földet ért Magyarországon. Titokban az amerikaiakat elkülönített szállásokra vitték, ahol Ujszászy vette őket pártfogásba. Egybehangzó adatok szerint Szentmiklósy volt az akció fő mozgatója. Célja olyan megállapodás volt, mely kiemeli Magyarországot a Németország oldalán folytatott háborúból. Az amerikai ezredes állítólag visszatért Bernbe, különleges készülékkel felszerelt összekötői pedig Magyarországon maradtak. A titkos tárgyalások részletei ismereteseek. A bizonyítékokat idejekorán elégették. A német bevonulás megakadályozta az akció folytatását. Az amerikaiakat átadtuk a Biztonsági Szolgálatnak, ez idő szerint Berlinben vannak. Az eseményekről becsületes magyar tisztek tájékoztatták a Biztonsági Szolgálatot, miután előzőleg már összehoztam Winkelmann egy bizalmi emberemmel, aki részletesen ismertette az egész ügyet. Az ügy eleinte hihetetlennek tűnt, most már azonban teljesen beigazolódott. Ma már számos tanúvallomás támasztja alá a hazárulás tagadhatatlan tényét. A letartóztatottak eddig jól vallottak. A Biztonsági Szolgálattal együttműködő magyar titkosrendőrség tájékoztatva van. Baky államtitkár audienciája alkalmával szóba hozta már az ügyet a kormányzónak. A kormányzó azonban nem hitte el, és lekicsinyelte az ügyet. Jelenleg azon fáradozom, hogy Szentmiklósy a Biztonsági Szolgálat hallgassa ki. SS birodalmi vezető³ feltehetően folyamatos és beható tájékoztatást kapott.

Veesenmayer

99/110 213—19.

² Vörös Jánosnál 30 rangban idősebb tábornok volt.

¹ Ujszászy István, Kádár Gyula és Szombathelyi Ferenc.

² Bakach-Bessenyei György.

³ Himmler.

Budapest, 1944. április 21.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

125. sz.

1944. ápr. 20-i, BRAM. 349/44. R. távirati rendelkezésre.¹

A legújabb fejlemények alapján Lakatos tervbe vett kinevezése tárgytalannak tekinthető. Biztonság okáért ma felvettem ezt az ügyet Sztójay előtt és közöltem vele, hallottam híreszteléseket bizonyos törekvésekről, de egy ilyen tisztség kreálását vagy annak Lakatossal való betöltését elvi okokból el kell utasítanom.

Sztójay megnyugtatót és éreztette, hogy ez az ügy már nem képezi vita tárgyát.

99/110 266.

Veesenmayer

Budapest, 1944. április 22.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

129. sz.

F. hó 11-i, Fuschl, 55. sz. távirati rendelkezésre.¹

A magyar zsidótörvények végrehajtásának ellenőrzését úgy biztosítottam, hogy a Biztonsági Szolgálat szakembere állandó összeköttetésben áll Endre Lászlóval, a Belügyminisztérium államtitkárával és a rendeletek kidolgozásában és végrehajtásában tanácsaival közreműködik.

A Biztonsági Szolgálattal való együttműködésről úgy gondoskodtam, hogy oda hivatalom részéről összekötőt jelöltem ki.

Veesenmayer

99/110 234.

¹ Lásd a 640. sz. iratot.

¹ Lásd a 627. sz. iratot.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1022. sz.

Illetékes szakemberekkel folytatott tárgyalás után, ápr. 19-i, 117. sz. távirati jelentésem¹ kiegészítésére alábbiakat közlöm:

A Kárpát-térségben április 16-án megkezdődtek a gettózási munkák. 150 ezer zsidót már elfogtak. Jövő hét végéig az akció előreláthatóan lezárul. Becslés szerint 300 ezer zsidó. Hozzákapcsolódva hasonló munka tervbe véve és már előkészületben van Erdélyben és más Romániával határos megyékben. További 250—300 ezer zsidó lefogását tervezzük. Azután kerül sor a Szerbiával és Horvátországgal határos megyékre, ezt követik a gettózási munkálatok az ország belső területein, amelyek végül Budapesten fejeződnek be.

Megindultak a szállítási tárgyalások, és május 15-től kezdődően napi háromezer zsidó elszállítását tervezzük, főként Kárpátaljáról. Ha szállítástechnikailag lehetséges, később egyidejűleg más gettókból is elszállítunk. Rendeltetési állomás Auschwitz. Gondoskodunk, hogy az akció végrehajtása messzemenően tekintettel legyen hadigazdálkodási érdekeinkre. Akciónk végrehajtásának veszélyeztetése elkerülésére célszerűnek látszik az általam kért és a kormány részéről megígért 50 ezer munkaszolgálatos zsidót Budapest térségéből kissé messzebbre irányítani, amit a fennálló szállítási nehézségek amúgy is szükségessé tesznek. Deportálás gyalogmenetben nem lehetséges az ellátás, lábbeli és őrizet kérdéseiből adódó nagy nehézségek miatt. Minthogy a zsidóakció átfogó, egységes egészet képez, a fent vázolt tervet helyesnek tartom; ha ott más megfontolás vagy külön kívánság merülne fel, távirati utasítást kérek.

Veesenmayer

5794/E. 421 961.

647

Berlin, 1944. április 24.

A BIZTONSÁGI RENDŐRSÉG TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Időközben Blitz—FS útján közöltük a magyarországi Biztonsági Rendőrség és Biztonsági Szolgálat főnökével¹ a nagynémet birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottja és követe² táviratának tartalmát, mely szerint a magyar miniszterelnök³ az 1944. április 13-i tárgyaláson kötelező ígéretet tett, hogy 50 ezer munkaképes zsidót a birodalom rendelkezésére bocsát.⁴

¹ Lásd a 638. sz. iratot.

² Winkelman.

³ Veesenmayer.

⁴ Sztójay Döme.

⁴ Lásd a 632. és a 635. sz. iratokat.

Hivatkozással az említett szállítási nehézségekre, egyidejűleg megkérdeztük, szükségesnek tartják-e, hogy azok kiküszöbölésére igénybe vegyünk a birodalmi Biztonsági Főhivatal közbenjárását a birodalmi Közlekedésügyi Minisztériumnál.

Semmi akadálya nincs annak, hogy a szóban forgó zsidókat átvegyük a birodalom területén levő munkatáborokba, melyek az SS birodalmi vezetőjének⁵ vannak alárendelve. Mint azt már távbeszélőn folytatott megbeszélések során is közöltük, elvi megfontolásból nem jöhet tekintetbe úgynevezett *szabad* munkába állításuk a birodalom üremeiben, mert az ellentétben állna a birodalom területén nagyjában és egészében időközben már befejezett zsidótlanítással, és illuzórikussá tenné a zsidók régen végrehajtott kiemelését az üzemekből.

A további közléseket fenntartjuk az Eichmann obersturmbannführertől bekért jelentés megérkezétségéig.

5794/E. 421 837—38.

648

Budapest, 1944. április 28.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

136. sz.

A főispánok leváltásáért folyó harc első eredményeként most 19 főispánt mentettek fel. Megtörtént már a lényegesen jobb garnitúrát képező megfelelő utódok kinevezése. Néhány napon belül további főispánok leváltását fogom követelni. Ebben is számítani kell a kormányzó határozottabb ellenállására.

Veesenmayer

99/110 261.

649

Budapest, 1944. április 29.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1108. sz.

Ma indult el az első, 16—50 éves zsidó munkásból álló szállítmány Budapestről 1800 fővel. Holnap további vonat indul Topolyáról 2000 zsidó munkással.

Veesenmayer

5794/E. 421 843.

⁵ Himmler.

*Budapest, 1944. május 2.*VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

143. sz.

Kormányzó kívánságára ma megtörtént Winkelmann obergruppenführer és Keppler gruppenführer bemutatkozása. A fogadás időtartama 40 perc. A kormányzó fejtegetéseinek tárgya és tartalma örökösen a régi nóta. Így hangsúlyozta Kállaynak és többi miniszterének rendkívüli becsületességét, hogy az utóbbi évtizednek 60 minisztere közül egyik sem lopott, vagy gazdagodott meg, hogy a Führer szemrehányásai, amelyek egy évvel ezelőtt a vezéri főhadiszálláson elhangzottak, indokolatlanok voltak és mi, németek, nagyon hiszékenyek vagyunk. Egyetlen elhangzott pont megválaszolásával sem maradtam adósa, pontos adatokat és felvilágosításokat tártam elé úgy, hogy végül is azt gondolta, helyesebb lesz, ha az időjárásról beszélünk. A tárgyalás kizárólag a kormányzó és közötttem folyt.

Veesenmayer

99/110 281.

651

*Budapest, 1944. május 2.*VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

144. sz.

Néhány hét óta egységpárt alapítására irányuló törekvés tapasztalható.¹ Ennek az igyekezetnek hajtóereje a kormánypárt, amely attól tart, hogy a további fejlemények során egyre jelentéktelenebbé válik. Bárdossy és Imrédy nevét említik leggyakrabban. Már eleve teljesen kilátástalannak tartottam ezt a törekvést, mert egyrészt az egyes pártok, csoportok és személyek között mélyreható ellentétek állnak fenn, másrészt eltérő célkitűzéseikkel összefüggő érdekeltségeik is szétágazóak. Ezért arra szorítkoztam, hogy gondos figyelemmel kísérjem a fejleményeket, és nem engedtem magam az ügyekbe bevonni, amire az öt párt a napokban ismételten kísérletet tett. A kormányzó is érdeklődött az egységpárt iránt, feltehetően azzal a szándékkal, hogy abból olyan blokkot teremtsen, amely lehetetlenné tenné, hogy eddigi gyakorlatom szerint az egyes csoportokat egymás ellen kijátsszam. Amint várható volt, a legutóbbi napok fúziós tárgyalásai meghíúsultak. Lehetséges, hogy újabb kísérletekre kerül sor, de ezeknek a jövőben sem tulajdonítok jelentőséget.

Veesenmayer

99/110 282.

¹ A kormánypárt (Magyar Élet Pártja), melyből az angol orientációjú képviselőket kizárták, a jobboldali pártok szoros együttműködésének megvalósítására törekedett, s megbízta alelnökét, Vay Lászlót, hogy ilyen irányú tárgyalásokat folytasson. A tárgyalások nem vezettek eredményre. Május 1-én Bárdossy tett újabb kísérletet, de a Nemzetiszocialista Párt visszautasítása miatt néhány nap múlva ő is elállt szándékától. — Az egységes fasiszta párt megalakítására vonatkozó tárgyalásokra lásd *Ránki György*: 1944. március 19. Kossuth Könyvkiadó 1968.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

148. sz.

Imrédy, miután belátta az egységpárt alapítására irányuló törekvések kilátástalanságát, most teljes súlyával a kormány felé fordul. Ma reggel felkereste Sztójajt és közölte, ő és pártja nagyobb befolyást követelnek a kormányban.¹ Korábbi szándékát, hogy miniszterelnök legyen, akarva, nem akarva feladta, mert belátta, hogy támogatásom nélkül gyenge. Az utóbbi napokban több ízben próbálkozott, hogy engem Sztójay ellen hangoljon, de gyorsan visszavonult, mikor kísérletének meddőségét felismerte. Most korábbi biztatásomra támaszkodva, sürgeti a négy reszort, Jurcsek, Reményi-Schneller, Szász és Kunder felett álló gazdasági miniszteri kinevezését, és egyidejűleg a Magyar Nemzeti Bank elnöki tisztségének elnyerését. Tárgyilagosan nézve az ügyek ilyen összefogása nemcsak hasznos, de szükséges is. A négy reszort eddigi ügyvitele jelentősen keresztezte egymást és olyan ellentétekhez vezetett, amelyek egyenesen gátlólag álltak a birodalom és Magyarország hadigazdálkodási együttműködésének útjában. Nem segít ezen a szabályszerűen ülésező minisztertanács, amely elsősorban sűrűn ismétlődő és hosszúra nyúlt üléseivel, nem pedig egyszerűségével és elhatározóképeségével tesz ki magáért. Sztójay, akivel a kérdést tegnap elvben megbeszéltem, elmondta, nincs kifogása Imrédy ellen; de az aggasztja, hogy Szász és Reményi-Schneller gazdasági téren nem fogadnák el Imrédy vezető szerepét, ezért lemondanának. Szász kiválását a kormányból személyi és objektív okokból szívesen venném, de tartani fogom Reményi-Schnellert, mert ránk nézve hasznos, és eddig készségesen dolgozott mellettünk. Ezért óvatosságból ma éjjel beszéltem Imrédyvel, és világosan értésére adtam, hogy Reményi-Schneller kiválását nem engedélyezem. Ebbe kelleetlenül belenyugodott.

Ma délben Rátz, Kunder és Jaross felkeresték Sztójajt, hogy a fentiek szerint Imrédy gazdasági és egyben Rajniss kultusz- és nevelésügyi miniszteri kinevezését követeljék. A követelést nem ultimátumszerűen, hanem csak elvi alapon adták elő. Imrédyt taktikájában, hogy a kormányban szilárd helyet biztosítson magának, feltehetően az a szándék vezeti, hogy oda bekerülve az egész kormányt teljesen irányítása alá vonja. A háttérben azt a törekvést látom, hogy Rátzot honvédelmi miniszterré akarja megtenni.

Bár ez Imrédyt igen erőssé tenné, a megoldást nem találom aggályosnak. Imrédynek először is időrendi és tárgyi szempontból egyet-mást törölnie kellene programjából, mert számításba kell vennie a kormányzó és Sztójay ellenállását. Azonkívül szigorú ellenőrzés alatt fogom tartani és csak a részünkre tett szolgálataival arányban álló támogatásban részesítem. Ugyanakkor a nemzetiszocialisták megerősödött ellenzékére és a Szálasi-mozgalomra is figyelemmel kell lennie. A birodalom szempontjából a fejleményeket előnyösnek látom. Sztójay még inkább rám fog támaszkodni. Imrédynek hasznos munkát kell teljesítenie. A jobboldali ellenzék szintén erősebben fog hozzám közeledni.

Arra számítok, hogy mindez a szokásos tárgyalásokhoz vezet, amelyek esetleg több héttig elhúzódhatnak. Ha a fejlemények kézzelfogható alakot öltenek, újabb jelentést teszek.

99/110 286—87.

Veesenmayer

¹ A Magyar Megújulás Pártja három miniszterrel volt képviselve a kormányban.

Budapest, 1944. május 2.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

1153. sz.

Szíveskedjen engedélyezni, hogy a magyar kormány által rendelkezésre bocsátott hadi-alapból havonta 500 ezer pengő szükségleteimre legyen fordítható. Ebből az összegből főként azok a személyi és tárgyi többletköltségek is kiegyenlítésre kerülnének, amelyek a gazdasági megbízott, valamint az egyéb reszortképviselők kiküldéséből adódnak, továbbá azok a politikai természetű fizetések, amelyek a birodalom teljhatalmú megbízottjának beiktatásából származnak.

Veesenmayer

99/110 277.

Fuschl, 1944. május 4.

ALTENBURG KÜLÜGYMINISZTERIUMI
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALVEZETŐ TÁVIRATA
VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTTNAK

93. sz.

1944. május 2-i, 142. számhoz.¹

A birodalmi külügyminiszter úr² kéri, ha egyáltalán lehetséges, most minden eszközzel hasson oda, hogy a távozó Csatay honvédelmi miniszter helyét Ruszkay tábornok foglalja el. Kéri azonban a birodalmi külügyminiszter úr, kerülje el, hogy ez netán a kormányzó lemondásához és így válsághoz vezessen. A mi szempontunkból egyébként Ruszkay kinevezése azért nagyon fontos, mert az SS birodalmi vezető³ véleménye szerint általa néhány további magyar hadosztályt vehetnénk át és vethetnénk be a bolsevizmus elleni harcba.

Altenburg

99/110 296.

¹ Lásd 110 280.

² Ribbentrop.

³ Himmler.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

1179. sz.

1944. ápr. 23-i, 1022. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

Gettózási munka a Kárpát-térseggben (I. zóna) a napokban lezárult. Tíz táborban és gettóban kereken 200 ezer zsidót fogtunk be. Erdélyben (II. zóna) ma kezdődött az ott élő, kereken 110 ezer zsidó koncentrációja.

Május közepén kezdődik az I. és II. zóna 310 ezer zsidójának elszállítása Németországba, éspedig napi négy szállítmány van tervbe véve, egyenként 3000 zsidóval. Május 4-én Bécsben kerül sor menetrend-értekezletre ezen szállítmányok ügyében, amelyen részt vesznek a birodalmi vasút, a Biztonsági Rendőrség és a magyar csendőrség képviselői.

Minthogy a koncentrációk során feltehetően külföldi zsidókat is elfogtak, a követség összekötője Eichmann különítményénél a jövő hét folyamán felkeres kelet-magyarországi táborokat, hogy a semleges és ellenséges országok zsidóit elkülönítse, és külön szálláshelyekre telepítse.

Veesenmayer

99/110 290.

THADDEN KÖVETSÉGI TANÁCSOS TÁVIRATA
A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

A birodalmi Biztonsági Főhivatal értesítése szerint a magyar zsidók elszállítása előreláthatólag május közepén nagyobb mértékben megindul. Mihelyt a május 4-én és 5-én Bécsben üléselő menetrend-értekezlet eredménye ide beérkezik, azt azonnal megküldjük.

A menetrend megállapításánál főként az okoz nehézséget, hogy katonai okokból a Lembergen át vezető vasútvonal csak korlátozottan vehető igénybe; nem irányíthatók a szállítmányok Budapest—Bécsen át, mert el akarjuk kerülni a budapesti zsidók nyugtalanítását. Pozsonyi követség politikai szempontból tartja aggályosnak a Szlovákián keresztül történő szállítást.

Megbízásból
v. Thadden s. k.

5794/E. 421 848.

¹ Lásd a 646. sz. iratot.

Fuschl, 1944. május 6.

ALTENBURG KÜLÜGYMINISZTERIUMI
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALVEZETŐ TÁVIRATA
VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTTNAK

97. sz.

Máj. 2-i, 1153. sz.-ra.¹

A birodalmi külügyminiszter úr² azt kívánja, hogy hivatalának felépítésében és reprezentáció terén ahhoz méltóan járjon el, és ezért az ön által javasolt 500 ezer pengő ráfordítást túl alacsonynak tartja.

Hozzájárul ahhoz, hogy 2 millió pengőt fordítsanak az ön által megnevezett célra, mely összeg felhasználásáról, hivatali kötelessége szerint, ön dönt.

Altenburg

99/110 308.

Budapest, 1944. május 6.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

1227. sz.

Salzburgból való visszatértem, tehát április 26-a óta, Magyarországon gazdasági téren a következők történtek:

1. A kormány hozzájárult a vadászprogram kiterjesztéséhez (a vadászgép- és motorgyártás megháromszorozása), egyben elvben a Wiener Neustadt-i és steyri üzemek magyarországi áttelepítéséhez is.¹ Ehhez különleges felhatalmazással magyar kormánybiztost jelölnek ki. A miniszterelnök² személyesen vállalta a védnökséget. Az üzemek áttelepítése légítámadások ellen biztonságot nyújtó barlangokba már folyamatban van.

2. Nagyot haladtak és befejezésük előtt állnak azok a tárgyalások, melyek a német—magyar klíring várározási határidejének kiküszöbölésére irányulnak. Magyar vélemény szerint ehhez 170 millió birodalmi márka szükséges, mely összeget Magyarországnak pengőben kell pótlólag előteremtenie.

¹ Lásd a 653. sz. iratot.

² Ribbentrop.

¹ A vadászprogram 1944 tavaszi megállapodása a magyar és egyes német repülőgépgyárakat két ún. munkaközösségbe egyesítette. A munkaközösség irányítása minden vonalon a németek kezében volt, sőt a szerződés azt is kimondta, hogy tetszés szerint lehet az egyes vállalatok gócpontját az egyik országból a másikba átirányítani. — Lásd *Berend Iván—Ránki György*: Magyarország gyáripára a második világháború előtt és a háború időszakában. 348—349. old.

² Sztójay Döme.

3. Azok az intern tárgyalások, melyeket az elsősorban érdekelt német reszortok a hadialapra, és a klíringnek hadiszállítások alóli tehermentesítésére vonatkozólag folytattak, annyira haladtak, hogy a jövő héten az erre irányuló megbeszélések megkezdhetők a magyar kormánnyal.

4. Ezzel kapcsolatban kerül sor a Birodalmi Hitelpénztár felállítására, és a jövőben a hadialap minden kifizetése azon megy keresztül.

5. A hadialapból az első fizetéseket — elsősorban a vadászprogram beindítására és repülőterek építésére — Magyarország teljesíti.

6. A magyarországi akció első napjaiban a Birodalmi Hitelpénztár által kibocsátott pénztárjegyeket a Magyar Nemzeti Bank még ebben a hónapban beváltja.

7. A befejezett olajtárgyalások eredményeként Magyarország május—júniusban 15 ezer t benzint stb. szállít pótlólag a birodalomnak. Az eddig még fel nem tárt területeken végzendő újabb olajfúrásokra kötött szerződést a Magyar—Német Ásványolajtársaság ...³ aláírtuk a magyar Iparügyi Minisztériummal.

8. Előkészítő tárgyalásokat folytattunk közös német—magyar szénprogramról, melynek célja a magyar fogyasztás csökkentése mellett a magyar széntermelés fokozása. A vonatkozó végleges tárgyalásokra mintegy két hét múlva kerül sor.

9. Német részről központosították a magyarországi különféle német szervek munkaerő-, főleg zsidókra irányuló igénylését, hogy elkerüljék az ütközéseket.

10. A birodalmi tengerészeti parancsnokság kívánságára a magyar hajógyárak új gyártmányokról javítóüzemre tértek át.

11. Az árjásítás során a különféle hadiszempontból fontos nagyüzemek (Weiss Manfréd, MÁVAG, Aluérc stb.) vezetőségébe a német kívánságoknak megfelelő, megbízható és erélyes személyek kerültek.

12. Az érvényben levő megállapodások végrehajtása során szerződést kötöttünk 32 ezer t búzaliszt, 20 ezer t búza, 4000 t napraforgó-vetőmag, 5000 t napraforgóolaj szállítására, továbbá Olaszország 6000 t olajat kap.

Meg kell jegyeznem, hogy a közlekedés terén ez idő szerint a helyzet igen nehézült. A Duna ismételt elaknásítása súlyos kiesést okoz. Az utánpótlási szállítmányok túlterhelik a vasutakat; ehhez járul az özönével menekülő áttelepítése, a zsidók közeljövőben megkezdődő elszállítása és a részleges magyar mozgósítás kihatásai. Ezért ezen a vonalon minden erőfeszítés ellenére sem lehet egyelőre javulásra számítani. A bejelentett gazdasági megbízott érkezése előreláthatólag csak a jövő hét közepén—végén lenne várható. Az esedékessé vált gazdasági feladatok sürgőssége nem tette lehetővé fontos elvi kérdések elodázását, miért is az egyes pontokban közölt kérdéseket, idővesztésig elkerülése céljából, erélyesen kézbe vettük.

Veesenmayer

99/110 305—6.

³ Egy szó olvashatatlan.

Berlin, 1944. május 6.

THADDEN KÖVETSÉGI TANÁCSOS TÁVIRATA
A BRATISLAVAI NÉMET KÖVETSÉGNEK

Máj. 5-i, 701. sz.-ra.¹

A szállítási értekezlet május 15-étől napi négy zsidószállítmány indítását határozta el. Minthogy a lemergi, illetve a Budapest—Bécs útvonal nem áll rendelkezésre, közlekedéstechnikai okokból a Kelet-Szlovákia—Eperjes útvonalat kellett választani.

5794/E. 421 832.

v. Thadden

660

Budapest, 1944. május 7.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

160. sz.

Április 25-én a Führernél tartott beszámolómban jelentést tettem Sztójayról. A belpolitika kérdéseiben bölcs emberként értékelhető, ezért egyre inkább az a véleményem, hogy az erők játékában Sztójay mint miniszterelnök nagyon értékes bábfigura számunkra. Sikerült őt eddig minden lényeges kérdésben megnyernem és meggyőzőm, és kitűnő viszonyban vagyunk annak ellenére, hogy állandóan újabb követeléseket vagyok kénytelen támasztani. A vadászprogram terén a nehézségek egész sorát csak úgy sikerült felszámolnom, hogy annak védnökségét Sztójay elvállalta. Velünk tart más területen is, így ő volt a tegnapelőtt bemutatott „Jud Süß” című film patrónusa, bár ezzel szembekerült a kormányzóval. Kifejezte hajlandóságát, hogy a birodalmi külügyminiszter úr¹ által elrendelt, az Egyesült Államokba irányuló nagy népi propagandaakció keretében beszédet intéz az Amerikában élő magyarsághoz.² Ha a belpolitika terén nem tartja be mindenkor a megkívánt tempót, bizonyos megértést kell vele szemben tanúsítanom. Sok éven át Magyarországtól távol tartózkodott, és most újból bele kell magát élnie az itteni viszonyokba. Ehhez járul még, hogy egy régi rendszert, súlyosabb megrázkódtatások elkerülésére, csak lépésről lépésre lehet és kell leküzdeni. Sztójaynak nem könnyű kormánya tekintélyt megszilárdítani, mert itt teljes erővel folyik a pártok, csoportok és érdekek harca; s ez nem mindig mentes bizonyos külső befolyásoktól, amelyeknek kiküszöbölése ez idő szerint némi erőfeszítést igényel részemről. Mindezek ellenére bizonyos tények arra mutatnak, hogy a kormányzó, ha nagyon habozva és viszolyogva is, lassanként enged Sztójaynak. Minden rendelkezésemre álló

¹ Lásd ezzel kapcsolatban a 656. sz. iratot.

¹ Ribbentrop.

² A beszéd 1944. május 16-án hangzott el.

eszközzel folytatnom az eddigi politikát, mert azt tartom az egyedül hasznos útnak, mely a nemkívánatos megrázkódtatások kiküszöbölésével a legjobb eredményhez vezet.

99/110 316.

Veesenmayer

661

Budapest, 1944. május 10.

FEINE BUDAPESTI ÜGYVIVŐ TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

165. sz.

Az 1944. máj. 7-i, 161. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

A magyar vidéki közigazgatás tisztogatása kielégítően halad. Eddig 41 főispánt mentettek fel és 38 főispáni állást töltöttek be, további három még betöltetlen; minthogy a magyar vidék közigazgatásában 62 főispáni állás van, amelyek közül 41 vármegyei és 21 városi, az eddig újonnan betöltött főispáni állások száma meghaladja az összesnek kétharmadát, mert egyes esetekben a vármegyék és városok élén azonos személy áll.²

99/110 327.

Feine

662

Budapest, 1944. május 11.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

185. sz.

1308. sz.

Május 4-i, 1179. sz. távirati jelentéshez.¹

Menetrend-tárgyalások május 6-án zárultak. A Kárpát-térségből és Erdélyből f. hó 15-én megkezdődik kereken 325 ezer zsidó elszállítása. Terv szerint napi négy vonatot indítunk célállomásra, egyenként háromezer zsidóval; így az említett zónák kiürítési műveletei előreláthatólag f. év. június közepéig befejeződnek.

Veesenmayer

5795/E. 422 009.

¹ Lásd 99/110 317.

² Az új főispánok jelentős része nem a kormánypárthoz, hanem a Magyar Megújulás Pártjához tartozott.

¹ Lásd 99/110 290.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT JELENTÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

171. sz.

Május 2-i, 142. sz. távirati jelentés kiegészítése.¹

Szigorúan bizalmas, de feltétlenül megbízható forrásból ma a következőkről értesültem:

F. év május 10-én a kormányzó elnökletével titkos koronatanácsot tartottak. Ezen Vörös nyomatékosan képviselte követeléseit; miután röviddel ezelőtt, a részemről előre látott második válság során nehéz helyzetbe került, de segítségemmel eredményesen helytállt. A koronatanács jelentős sikerrel végződött. Alábbi intézkedéseket határozta el:

1. Bajnóczy eddigi vezérkari főnökhelyettes helyére, akinek lemondását már korábban követeltem, László tábornok kerül. László rátermett és politikai szempontból feltétlenül megbízható tiszt. Bajnóczyt jelentéktelen állásba helyezik.

2. Az első hadsereg vezetését Beregfy vezérezredes veszi át, aki ugyancsak minden szempontból kifogástalan. Beregfy korábban a harmadik hadsereg parancsnoka volt. Az első hadsereg eddigi parancsnoka, Lakatos tábornok, kb. nyolc napon belül rendelkezési állományba kerül, ami gyakorlatilag félreállítását jelenti.

3. Az első hadseregtörzs eddigi főnökének, Makray ezredesnek helyére Bán ezredes lép. Makray is jó volt; Bán, akit személyesen ismerek, hasonlóan jó tiszt, de politikai beállítottsága sokkal jobb.

4. Az ötödik hadtest eddigi parancsnokát, Platthy tábornokot szabadságolják. Platthy lemondását már hetekkel ezelőtt követeltem, mert mint Szombathelyi benső barátja, teljesen negatív politikát folytatott.

5. Az eddigi gyalogsági felügyelőt, Németh tábornokot visszahívják és jelentéktelen helyre állítják. Németh is Szombathelyi klikkjéhez tartozott.

6. A Honvédelmi Minisztérium személyi osztályának főnökét, Istóka tábornokot visszahívják, helyét Szávay ezredessel töltik be. Szávay politikai és katonai szempontból egyaránt nagyon jó.

Mindezen változások nagy sikert jelentenek.

Következő feladat a honvédelmi miniszter és miniszterhelyettesi állás betöltése. Nem tudom még e pillanatban megítélni, sikerül-e Ruzskayt honvédelmi miniszterként behozni. Természetesen megteszem, amit lehet. Nem tartom Ruzskayt olyan százszázalékosnak, mint ahogy őt a legfelsőbb SS- és rendőrparancsnok, Winkelmann obergruppenführer és munkatársai megítélik. Bár a birodalomhoz való beállítottságában ő a legpozitívabb, de gondos vizsgálatok azt eredményezték, hogy ezt a nézetet csak másfél-két év óta vallja, azelőtt lényegesen más álláspontot képviselt. Egyébként is robbanékony és kiszámíthatatlan ember, akinél nem vagyok biztos abban, hogy amit ma megígér, azt meg is tartja. Ha honvédelmi miniszter lesz, számításba kell venni annak a lehetőségét, hogy igen gyorsan ellentétbe kerül a magyar tisztikarral.

Arra az esetre, ha Ruzskayból még nem lehetne honvédelmi minisztert csinálni, nézetem szerint Rátz lenne a viszonylag legalkalmasabb jelölt. Ő ugyan igen egykedvű és

¹ Lásd 99/110 280.

lusta, de egyben nagyvonalú, és ezért könnyen irányítható. Nem osztom azok aggályát, akik szerint ezzel az Imrédy-csoport a kormányban igen erőssé válna, mert ha bekerülnek, jelentékeny ellenállással kell majd megküzdeniük. Ennek következtében fokozottan fognak rám támaszkodni. Csakis olyan mértékű támogatásban részesítem majd őket, amennyire a birodalom követeléseit, főként a hadigazdálkodás terén, kielégítik. Mindkét esetben — akár Ruskay, akár Rátz lesz a miniszter — különös fontossággal bír a honvédelmi miniszter helyettesének kiválasztása. Én Heszlényi tábornokra gondolok, aki jelenleg a negyedik hadtest parancsnoka. Heszlényi az egyik legjobb magyar tiszt, és nagy tekintélynek örvend a hadseregben. Minthogy sem Ruskay, sem Rátz hosszú időn át nem voltak tagjai a tényleges hadseregnek, különösen fontos, hogy tényleges tiszt álljon az oldalukon. Politikai szempontból Heszlényi kifogástalan. A II. osztály (katonai titkos szolgálat) letartóztatott főnöke, Kádár ezredes utódjaként, Vörös tábornokkal egyetértésben, Vasváry tábornokot tartom legalkalmasabbnak. Vasváry egy ideig ezen az osztályon tevékenykedett, de onnan mint Szombathelyi elkeseredett ellenfelének igen hamar ki kellett válnia. Egyidejűleg arra törekszem, hogy a politikai rendőrség vezetésére, amit eddig Ujszászy látott el, Vasváry kapjon megbízást.

Kérek mielőbbi távirati utasítást.

Veesenmayer

99/110 337—39.

664

Budapest, 1944. május 13.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

172. sz.

Miután, mint várható volt, Bárdossy feladta egységpárt alapítására irányuló kilátástalan tevékenységét, most Sztójay törekszik ugyanerre. Szálasit is fokozott mértékben bevonja tárgyalásaiba, sőt közbenjárására a kormányzó kihallgatáson fogadta Szálasit,¹ ami a kormányzó eddigi magatartásához képest rendkívüli újdonságként értékelendő. Sztójay lényegesen ügyesebb a tárgyalások vezetésében, mint Bárdossy.² A várható eredményeket csekélynek ítélem. Eddig még nem tudom, milyen engedményeket tesz a miniszteri tárcák elosztásánál. Egyedül Imrédy gazdasági csúcsminiszteri kinevezése válik a jövő héten, a korábbi jelentésem szerinti formában,³ tárgyalásra éretté. Ha sikerülne is Sztójaynak egységpártot alapítania, annak csekély értéket tulajdonítanék. Legfeljebb az történe, hogy az ellentétek az eddigi pártharcok helyett minisztériumi szintre tevődnének át. Ebben az esetben is bőven lesz alkalmam, hogy az ügyek alakulására megfelelő befolyást gyakoroljak. Eddig ettől tartózkodtam, mert el akartam kerülni, hogy szemrehányás érjen azért, hogy megakadályozom az egységpárt megalkotását. Ilyen látszat okvetlenül megzavarná jó együttműködésemet Sztójayval, és

¹ Horthy május 5-én fogadta Szálasit; a beszélgetésnek nem volt közvetlen politikai hatása.

² Május elején, Bárdossy kudarca után, az egységes fasiszta párt megteremtésére irányuló tárgyalásokat közvetlenül Sztójay vezette.

³ Lásd a 652. sz. iratot.

káros lenne, amíg Sztójay minden tárgyi követelésünkben nekünk dolgozik. Jelenleg a pártok összes érdekelt csoportjai kivétel nélkül arra tesznek kísérletet, hogy nézeteimet kiderítsék és támogatásomat megnyerjék. Ez eddigi taktikám helyességét bizonyítja. Szándékom, hogy — amennyiben ellenkező utasítást nem kapok — eddigi irányvonalam mellett egyelőre kitartok. Ma este Szálasit fogadom, aki sürgős tárgyalásra kért alkalmat.⁴

Erre vonatkozó jelentés következik.

Veesenmayer

99/110 330—31.

665

Különvonat, 1944. május 17.

ALTENBURG KÜLÜGYMINISZTERIUMI
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALVEZETŐ TÁVIRATA
VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTTNAK

109. sz.

Máj. 13-i, 174. sz. táviratra.¹

A birodalmi külügyminiszter úr arról értesíti, hogy a Führer a fent hivatkozott távirati jelentés kapcsán úgy nyilatkozott, hogy amennyiben Magyarországon a lakosság a zsidók elleni rendszabályokban segítségünkre lenne, mi talán ezeknek a zsidóvagyongból juttathatnánk. Ez aktivizálná a lakosság közreműködését.

Altenburg

2337/487 123.

666

Budapest, 1944. május 22.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

196. sz.

Máj. 13-i, 172. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

Sztójay láthatólag össze akarja kötni Imrédy gazdasági csúcsminiszteri kinevezését Bárdossy egyidejű kultuszminiszteri kinevezésével.² További vizsgálódás azt mutatja, hogy Bárdossy újból fokozottabban a mi vonalunk mellé állt, hogy becsületesen vagy taktikai okokból — azt nem lehet megállapítani. Winkelmann Bárdossyval folytatott hosszabb tárgyalása után ma Bárdossy érdekében közben járt nálam.

⁴ Veesenmayer Szálasival folytatott beszélgetéséről nem találtunk jelentést.

¹ Nem található az iratok között.

¹ Lásd a 664. sz. iratot.

² Bárdossy végül nem vette át a kultuszminiszteri tárcát.

Mivel Bárdossy nem erős egyéniség és nem is válik azzá, a kormány közeli kibővítése pedig a mi céljainkat szolgálja, a magyar kormány tagjai egymás elleni kijátszásának lehetőségét fokozza, és Sztójay szándéka, hogy az ő külügyminiszteri kinevezését erőltesse, ezáltal elesik, Bárdossyval szembeni fenntartásaimat visszavonom. Tekintettel a magyar parlament következő szerdai ülésére,³ sürgősen kérek mielőbbi távirati utasítást.

99/110 394.

Veesenmayer

667

Budapest, 1944. május 22.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

195. sz.

1. A kormányzó a napokban fogadta Farkas Ákost, Budapest új polgármesterét. Megbízható, bizalmas forrásból értesültem többek között Horthy ez alkalommal tett következő kijelentéséről:

Magyarország túléli ezt a háborút. Ez az ország más szerencsétlenségek és sorscsapások közepette is helytállt.

2. A háború után minden idegen fajúnak, akár zsidó, román, szerb vagy német, el kell hagynia az országot, hogy a magyarok legyenek ismét a maguk urai az országban.

3. Az idegen fajú elemek mindenkor szerencsétlenséget hoztak Magyarországra. Határozottan rossz a magyar faj keresztezése zsidókkal, románokkal vagy szerbekkel, viszont jó a magyar—német keresztezés.

4. Budapest fertőző góc. Lakossága rossz vérű, idegen konglomerátum.

5. Itt lenne az ideje, hogy a németek ismét elhagyják Magyarországot, mert gátolják őt — a kormányzót — szuverén jogainak gyakorlásában.

6. A szerb és a görög király elhagyta hazáját, ő viszont büszke arra, hogy ilyen súlyos helyzetben helyén maradt.

7. Tartózkodik Ruszkay tábornoktól, aki a németek legjobb hírforrása.

99/110 393.

Veesenmayer

³ A parlament 1944. május 24-én ült össze.

Budapest, 1944. május 22.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

197. sz.

Máj. 21-i, RAM. 505/44. r. sz. távirati rendelkezésre.¹

Sztójaynak a Führer és a birodalmi külügyminiszter részéről a főhadiszálláson történő fogadtatására, Sztójayval történt egyeztetés után, június 2-át követő időpontot javaslok.² Sztójay kíséretére vonatkozóan is távirati utasítást kérek, én főként Vörös vezérkari főnökre gondolok.

Veesenmayer

99/110 395.

Budapest, 1944. május 22.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

199. sz.

A máj. 13-i, 172. sz. és máj. 22-i, 196. sz. távirati jelentésekhez¹.

Éppen most értesülök, hogy Imrédy ma a kormányzónál volt; Horthy ez alkalommal állítólag igen megbékélten kezelte Imrédyt, sőt Sztójayval kapcsolatban néhány le-
kicsinylő megjegyzést is beleszólt a beszélgetésbe. Ez a tárgyalás láthatóan megerősítette Imrédy helyzetét, és már a ma este Sztójayval folytatott megbeszélése során kijelentette, csak az esetben vállalja a gazdasági csúcsmíniszterséget, ha egyidejűleg Rajniss nevezik ki kultuszminiszternek. Sztójay a maga részéről egyelőre Bárdossy kultuszminiszterségéhez ragaszkodik. Imrédy és Rajniss céljaik kikényszerítésére a parlament szerdára kitűzött ülését akarják felhasználni, amit semmiképpen sem engedek meg. Ezért holnap aktívan kapcsolódom a további fejleményekbe, és egyfelől Sztójayval, másfelől Imrédyvel és Rajnissal folytatandó tárgyalásaimról jelentést teszek.

99/110 397.

Veesenmayer

¹ Lásd 99/110 392.

² Sztójay 1944. június 6-án volt Hitlernél.

¹ Lásd a 664., 666. sz. iratokat.

Fuschl, 1944. május 23.

ALTENBURG KÜLÜGYMINISZTERIUMI
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALVEZETŐ TÁVIRATA
VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTTHOZ

118. sz.

Május 22-i, 196. és 199. sz. távirati jelentésre.¹

A birodalmi külügyminiszter úr Imrédy gazdasági csúcsmíniszterségéhez és Bárdossy egyidejű kultuszminiszteri kinevezéséhez hozzájárul.

Altenburg

99/110 398.

Budapest, 1944. május 23.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

200. sz.

A máj. 22-i, 196. sz. és 199. sz. távirati jelentésekhez.¹

A máj. 23-i, 118. sz. távirati rendelkezésre.²

Imrédy gazdasági csúcsmíniszteri kinevezése ma megtörtént. 17 órakor már fel-
esküdött. Új kultuszminiszter kijelölése egyelőre lekerült a napirendről. Sztójay foga-
dott, bár könnyű betegsége ágyhoz köti. Ezt követően Imrédy és Rajniss jártak nálam.
A tárgyalások eredményeként úgy látom, sikerül Imrédyt Bárdossyval megbékítenem és
kettejük között tűrhető egyezséget elérnem. Így kilátás nyílik arra, hogy a legközelebbi
2—3 héten belül sor kerülhet Bárdossy kultuszminiszteri kinevezésére.

Sztójay még ma este magához hívhatja Pálffy és Szálasit; mindkét csoportot felkéri,
hogy egy-egy miniszter beküldésével vállalkoznak részt a kormányban.³ Betöltetlen még
az Igazságügy- és az újonnan felállítandó Munkaügyi Minisztérium tárcája; a formailag
még fennálló Propagandaminisztérium újjászervezése ellen tiltakoztam. Tapasztalat sze-
rint azonban ezeknek a kérdéseknek megoldása, tekintettel a sokféle nehézségre, még
néhány hetet, ha nem többet, igénybe vesz. Óvatosságból közreműködésemet ebben a
vonatkozásban is biztosítottam Sztójaynál. Ugyancsak időbe telik még a honvédelmi
miniszter és helyettesének kijelölése is.

Veesenmayer

99/110 404.

¹ Lásd a 666., 669. sz. iratot.

¹ Lásd a 666., 669. sz. iratokat.

² Lásd a 670. sz. iratot.

³ A Nemzetiszocialista Pártnak és a Nyilaskeresztes Pártnak továbbra sem volt képvislete a kormány-
ban.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

207. sz.

A máj. 23-i, 203. sz. rendőrségi jelentés kiegészítésére.¹

A legfelsőbb SS- és rendőrparancsnok² máj. 23-án jelenti nekem:

1. Kommunizmus: A bácskai Kommunista Párt felgöngyöltése során, május 5-re virradólag az ottani aussenkommando a magyar és német csendőrséggel és magyar rendőrséggel együttműködve, újvidéki kommunista üzelmekben való részvétel miatt, 58 személyt letartóztatott. (Lásd máj. 5-i napi jelentést.)³

2. Banditák: Május 15-én egy oroszokból, ukránokból, üzbégekbeli, körülbelül 170 szökött segédönkéntesből, 30 zsidóból és néhány lengyelből álló, összesen 400—450 főnyi banda rajtaütött a magyar határ túlsó oldalán a Dolina—Toronya úton 4 km-re fekvő Viskov falun, ahonnan minden élelmiszert elraboltak, és elhajtották az összes állatokat a hegyekbe. A banda azóta is ellenőrzése alatt tartja a Viskov és az attól 10 km-re fekvő Ludvikovka falvak közötti utat. Ezen a területen a közlekedés csak erős fedezet mellett lehetséges. A magyar határon túl, Toronya és Dolina között, valamint a Munkács—Sztrij vasútvonal mentén állítólag 30—40 ezer bandita tanyázik.

Főtörzsük feltehetően Magurában, Viskovtól 20 km-re északra tartózkodik. A bandának állítólag az a terve, hogy a Beszkidek szorosait és a Munkács—Sztrij vasútvonalat lezárja, és ezzel a keleti arcvonal utánpótlását zavarja. További nyomozás iránt intézkedés történt.

Május 17-én este egy honvédegység Munkáctól kb. 50 km-re északra, hat férfi és egy nőből álló bandába ütközött. Rövid tűzharc után a banda géppisztolyokat, kézigránátokat és löszert hátrahagyva visszavonult.

Magyar honvédek május 18-án Majdannál, Husztól északra, rátaláltak a május 5-én Munkáctól délre földet ért ejtőernyős csoportra, és egy banditát agyonlőttek. Az üldözést folytatva május 20-án további három banditát lőttek agyon, kettőnek sikerült elmenekülnie. A banda géppisztolyokkal, pisztolyokkal, kézigránátokkal, távcsövekkel, iránytűkkel, térképekkel és német pénzzel volt felszerelve.

3. Zsidók: Eddig a birodalomba elszállított zsidók száma 110 556; Kassán a magyar rendőrség eddig 54 magyart tartóztatott le, akik zsidó vagyont csempésztek vagy rejtettek. A neumarkti zsidó táborban lefolytatott nyomozások és motozások során eddig száz nem zsidóról állapították meg, hogy azok zsidó vagyont tartottak elrejtve, többek között a magyar katonai közigazgatás vezetőjének parancsörtisztje, Kosmand ezredes, kb. félmillió pengő értékű arany-, és ékszertárgyat vett át a zsidóktól, és azt elrejtette.

A budapesti különítmény letartóztatta egy zsidó orvos özvegyét, aki három vadonatúj röntgenkészüléket rejtett el különböző helyeken, és ezzel az eljárásával a készülékek közérdekű használatát megakadályozta.

¹ Az iratot nem közöljük; 5795/E 422 029—32.

² Winkelmann.

³ Az iratot nem közöljük.

Május 19-ére virradó éjszakán hét zsidó próbált a kassai táborból megszökni. A magyar csendőrség a menekülők közül két zsidónőt agyonlőtt, két zsidót megsebesített.

4. Kémelhárítás: A budapesti különítmény két kémkedéssel gyanúsított zsidót, Rosenthal Tivadar orvost és Bach Mór János kereskedőt, letartóztatott.

5. Hivatalos helyek magatartása: A zsidóakció befejezésével a neumarkti különítménynek az a benyomása, hogy csökkent a magyar rendőrség előzékeny és barátságos magatartása a német rendőrséggel való együttműködés terén. Nyilván az a véleményük, hogy a zsidóakció befejezése után a német Biztonsági Rendőrség további itt-tartózkodása már nem szükséges, és az csak azért marad itt, hogy a magyar rendőrséget ellenőrizze.

Veesenmayer

5795/E. 422 034—35.

673

Budapest, 1944. május 25.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1474. sz.

Május 11-i, 1308. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

Zsidók elszállítása Kárpátaljáról és Erdélyből a várakozásnak megfelelően súrlódásmentesen folyik. Mai napig 150 ezer eligazítva célállomásra. A vagonok fokozottabb zsúfolásával a kiürítési akció az említett zónákból már június 7-én lezárul.

Június 5-én megkezdődik a zsidók összegyűjtése a Budapesttől északra — Kassától a birodalmi határig (III. zóna) fekvő területen. Előreláthatólag 65 ezer zsidót fogunk le, akiknek eligazítása célállomásra június 11-től 16-ig történik.²

Ma a Belügyminisztériumban Baky államtitkár elnökletével értekezletet tartottak, melyen a III. zóna főispánjai, a csendőrség és rendőrség vezetői, valamint a Biztonsági Szolgálat különleges bevetési kommandójának vezetője, Eichmann obersturmbannführer, szakértőivel együtt, részt vett. A tárgyaláson a III. zónában lebonyolítandó koncentráció és elszállítás minden részletkérdését megbeszélték.

Június közepén megkezdődik a koncentrálás, a Dunától keletre fekvő területeken Budapest és Pest megye kivételével, ahol az még eddig nem történt meg (IV. zóna). Ezen a területen becslés szerint 100 ezer zsidót fogunk el.

Veesenmayer

5795/E. 422 035.

¹ Lásd a 662. sz. iratot.

² Az országot csendőrkörületek szerint zónákra osztották, s ennek megfelelően ütemezték a zsidó lakosság deportálását.

Berlin, 1944. május 26.

THADDEN KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Amint budapesti rövid tartózkodásom alatt megállapíthattam,¹ a magyarországi zsidókérdés Endre László és Baký magyar államtitkárok élénk támogatásával gyors ütemben közeledik megoldásához. A részletes adatok a következők:

A magyar kormány hozzájárult, hogy a magyar törvények szerint zsidónak tekintendő minden magyar állampolgárt keletre szállítsunk. Mindössze 80 ezer zsidót tartanak vissza, akik a magyar hadsereg felügyelete mellett a magyar hadiüzemekbe kerülnek munkaszolgálatra.

A zsidó fogalmának magyar meghatározása szerint a magyarországi zsidók száma összesen 900 ezer—egymillióra becsülhető, ezekből kb. 350 ezer Budapesten él.

Mindenekelőtt átfogó zsidóellenes törvényhozási munka kezdődött a politikai és gazdasági élet zsidótlánítására. Ez a törvényhozási munka folyamatosan halad tovább.

Egyidejűleg az egész ország területén, Budapest kivételével, megkezdődött a zsidók gettózása. Lényegében ezek az intézkedések lezárultak. Budapesten rendőrkordon gátolja a zsidók illegális kiutazását.

A déli és délkeleti határok mentén 30 km széles sávot tisztítottak meg a zsidóktól, és megkezdődött a zsidók koncentrálása az északkeleti vidéken fekvő nagy gyűjtőtáborokba.

A koncentrálási rendszabályok kereken 320 ezer zsidó lefogásához vezettek; közülük május 15-e óta naponta 12—14 ezer kerül vagonba főkörmányzósági rendeltetéssel. Május 24-én délig 116 ezer zsidó elszállítása történt meg.

A megindított deportálások a zsidók között Magyarországon főként Budapesten váltottak ki jelentős izgalmat. A küszöbön álló gyökeres megoldás ellenére a fent említett törvényhozási munka továbbra is teljes lendülettel halad. A budapesti Zsidó Tanács útján közzétették,² hogy a rendszabályok csak a keleti területek zsidóságát érintik, akik a többi, elmagyarosodott zsidóval ellentétben, megőrizték zsidó jellegüket; hiszen a törvényhozás munkájából világosan látható, hogy a többi területen másként fognak eljárni, különben a munka felesleges volna. Nem firtatjuk, hogy e propaganda hatására vagy más okból — az egyéb területek zsidósága, a megkezdődött deportálások ellenére, eddig nyugodtan viselkedik. Az SS-szervek azonban általában bizonyos nehézségekre számítanak, ha a koncentrálási és elszállítási intézkedések a többi vidéken is megindul.

A napokban kerül sor az északi vidékek főispánjainak, csendőrségi parancsnokainak stb. ülésére, amelyen a magyar belügyminiszter³ fog elnökölni, aki ezzel eddigi tartózkodását feladva, első ízben lép a zsidókérdésben előtérbe; a közigazgatási szervek ezen az ülésen kapják meg az utasításokat a területeiken végrehajtandó koncentrálás tárgyá-

¹ Von Thadden 1944. május 22-én járt Budapesten. — Lásd Hoover Institut International Military Tribunal. N. G. 4089. sz.

² A Zsidó Tanácsot a megszálló német parancsnokság utasítására március 21-én alakították meg azzal a céllal, hogy a német parancsnokság rajtuk keresztül érintkezze a zsidókkal. A Zsidó Tanács tevékenységével megkönnyítette a deportálások elleni esetleges ellenállás leszerelését. — Lásd Vádirat a nácizmus ellen. I. köt. 23. old.

³ Jaross Andor.

ban. Június 7-én kezdődik a koncentráció az északi és északkeleti területeken. Ezt követően délen és délkeleten kerülnek azonos intézkedések végrehajtásra.

Úgy vélik, július 15—30. között Budapesten is hozzá lehet kezdeni a munkához. Erre egynapos nagyakciót terveznek, amelynek végrehajtásában vidékről felrendelt erős magyar csendőralakulatok, minden különleges egység és rendőriskola, valamint ezek ka-lauzolására az összes budapesti levélhordók és kéményseprők vennének részt. Az autó-busz- és villamosforgalom teljesen leáll erre a napra, hogy minden jármű a zsidók elszál-lítására szolgálhasson. Összevonásuk egy Budapest feletti Duna-szigetre történne. Re-mélik, hogy a rendelkezésre álló erők elégségesek lehetőleg az összes zsidó lefogására, és elkerülhető lesz, hogy azok nagy számban illegalitásba vonulhassanak. Úgy számít-ják, legkésőbb szeptember elejéig — a fent említett 80 ezer kivételével — minden zsidó elszállítása befejeződik.

A külföldi zsidók különválasztását a központi szerv utasításai kellően biztosítják. A magyar csendőrség helyi parancsnokai azonban olyan szélsőséges buzgalmat tanúsí-tanak, hogy becsületükbe vágó kérdésnek tekintik: lehetőleg ne kelljen külföldieket jelenteniük. Hezinger, aki a Belföld II-től⁴ kapott megbízása keretében szűrőpróbákat végzett a táborokban, ott nagyobb számban talált külföldi zsidókat, és elrendelte azok elkülönítését. Fontosnak tartják, hogy a Külügyminisztérium szervei, Hezinger eddigi módszereit követve, továbbra is közreműködjenek, mert az SS birodalmi vezető⁵ ha-tóságai Észak-Magyarországon és Budapesten különösen nagyszámú külföldi zsidóra számítanak, és a nehézségeket a lehetőségekhez képest szeretnék elkerülni. Munkaerő hiányában a Belföld II. csoport, sajnálatára, nem járulhat hozzá, hogy Hezinger Buda-pesten maradjon. Veessenmayer követ azt tervezi, hogy Hezinger feladatainak ellátásával Grell követségi tanácsost bízza meg, akinek érkezését már jelezték.

A zsidó fogalmának magyarországi meghatározása eltér a nürnbergi törvényektől. A magyar törvényalkotás nem ismer félvéreket, hanem csak zsidót és nem zsidót. El kellett tekinteni a zsidó fogalmának a nürnbergi törvények szerinti élesebb meghatá-rozásától, mert egyébként mind Horthy baráti körének, mind a vidéki nemességnek tekintélyes része kerülne a zsidótörvények hatálya alá. Ez — legalábbis a jelen pillanat-ban — a budapesti német hivatalos helyek nézete szerint nem látszik tanácsosnak. Ezzel szemben a különleges érdemeik alapján árjáknak tekintendő zsidók kivételezettségét biztosító iratok felülvizsgálását elrendelték. A felülvizsgáló bizottság elnökének, Endre László államtitkárnak és a Biztonsági Szolgálat szerveinek szoros együttműködése biz-tosítékot nyújt arra, hogy a jövőben nem fog előfordulni visszaélés a kivételezési ira-tokkal.

Propaganda terén az újonnan megindított Harc című antiszemita lap támogatja a zsidóellenes akciót; az újság első ízben 50 ezer példányszámban vasárnap, május 5-én jelent meg. A budapesti terjesztésre szánt példányok egy órán belül elfogytak. Meg-figyelték, hogy voltak olyan csillagot viselő zsidók — akik 30 példányt is megvettek. Nem állapítható meg, milyen mértékben jutott el az újság az árja olvasókhoz, akikhez tulajdonképpen szólnia kell.

Eddigi megállapítások szerint az elszállított zsidóknak kb. egyharmada munkaképes. Gyűjtőtáborba érkezésük után haladéktalanul szétosztják őket Sauckel gauleiter szer-veire, a Todt-szervezethez stb. Számos intézmény Berlinbe küldte képviselőjét, hogy

⁴ A német külügyminisztérium egyik osztálya, mely többek között a zsidóüldözéssel is foglalkozott.

⁵ Himmler.

szert tegyen zsidó munkaerőre. Az SS birodalmi vezető budapesti hatóságai azonban erről nem bocsátkoznak vitába, hanem azzal a józan döntéssel küldik ezeket a képviselőket vissza, hogy az igénylések terén a berlini SS Gazdasági Főhivatala illetékes.

5795/E. 422 042—45.

675

Budapest, 1944. május 26.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

213. sz.

Az SS birodalmi vezető¹ a múlt héten felkért, látogassam meg őt mielőbb személyesen, hogy egy titkos ügyben felvilágosítást adjak. A magyarországi politikai helyzet és a fejlemények azonban megkövetelik állandó itteni jelenlétemet, úgyhogy nem vállalhatom a felelősséget, hogy akár csak 1—2 napra is elhagyjam Budapestet. Ezért képviselőtemben Rekowskit, személyes előadómat küldtem el.

Az SS birodalmi vezető közölte Rekowskival, hogy az SS-nek a háborúban való feltétel nélküli és legteljesebb bevetéséért elhatározta egy irányadó ipari konszern megszerzését. Az a háború tartama alatt hozzájárulna, hogy lehetővé váljon az SS felszerelése a legjobb minőségű és kielégítő mennyiségű fegyverrel, megteremtené az újjáépítés alapját az elkövetkező békében, széles bázist biztosítana a Waffen SS hozzátartozóinak ellátására, és mindezt a legsürgősebben hajtáná végre. E cél megvalósítására az SS birodalmi vezető 25 évi időtartamra átvette Magyarország hadigazdálkodási szempontból kimagaslóan legfontosabb üzemének igazgatását mint treuhand. A joghatályos szerződések aláírása és a részvénytöbbség átvétele már megtörtént. A tárgyalásokat és a megállapodásokat a legszigorúbb titoktartás mellett — és ezért tudtom nélkül — hajtották végre. A részleteket nem ismerem. Mint ezt velem közlik, az átvétellel kapcsolatos főérvet Wagner előadó követségi tanácsos már jelentette a birodalmi külügyminiszter úrnak.²

Kötelességszerűen rá kell mutatnom ez akció lehetséges és valószínű kihatásainak horderejére. Ez Magyarország szempontjából elsőrangú politikai kérdés, és olyan alapvető problémákat érint, mint az érvényben levő zsidótörvények, magyar nemzeti tulajdon külföldi kézbe való átruházása, illetve treuhand-igazgatásba adása és még más egyebek. Eddigi taktikám ezekben a dolgokban az volt, hogy mindazt, amit követelnem kellett, magukkal a magyarokkal hajtattam végre vagy velük végeztettem el. Ezzel eddig minden esetben sikerült a magyarok érzékenységét figyelembe vennem, visszahatásokat elkerülnöm, és mégis minden kívánságot teljesítenem.

Eddigi építőmunkámat súlyosan befolyásoló kellemetlen visszahatások elkerülésére — ha ez egyáltalán lehetséges — szükségessé válik, hogy Sztójajt hamarosan tájékoztassuk. Ugyanazokat az érveket lehetne felhozni, mint amelyeket az SS birodalmi vezető Rekowskinak említett.

¹ Himmler

² Ribbentrop.

1. A kormányzó és a szóban forgó konszern zsidó tulajdonosa között fennálló baráti viszony ténye folytán jogosnak és célszerűnek látszik, hogy az SS birodalmi vezető átvegye a konszern.

2. Az SS birodalmi vezető a konszern átvételével egyidejűleg személyes felelősséget vállal a kormányzó zsidó barátainak biztonságáért, akik a központi gyár részvénytöbbségének tulajdonosai.

3. Tisztsége alapján egyedül az SS birodalmi vezető személye nyújthat biztosítékot arra, hogy a különböző — gazdaságilag egymástól függő — üzemből álló konszern fennmaradjon.

4. A gyár eddigi zsidó tulajdonosainak kihallgatásával az SS birodalmi vezető tekintést nyert Magyarország egyik felsőbb társadalmi rétegének szorosabb kapcsolataiba, amelyek nyilvánosságra kerülése nagyon kellemetlen következményekkel járna az illetőkre nézve.

5. Amennyiben Sztójay és a magyar kormány hozzájárul ehhez az akcióhoz, az SS birodalmi vezető eltekint attól, hogy az említett felsőbb rétegek ellen rendszabályokat foganatosítson.

6. Az Európa jövőjéért folyó harcban az SS hozza a legnagyobb véráldozatot, és ez feljogosítja arra, hogy gazdasági vonatkozásban Magyarország részéről is közvetlen hozzájárulást kapjon.

7. Az SS birodalmi vezető személyisége és súlya az egyetlen biztosíték arra, hogy a hadigazdálkodás szempontjából ennyire fontos gyár kapacitásának teljes kihasználása megvalósuljon. Ezenkívül az SS birodalmi vezető védelme azt is biztosítja, hogy semmilyen oldalról se nyúljanak a vállalatához.

Az SS birodalmi vezető súlyt helyez arra, hogy a vállalat üzemét a közös érdekek szempontjainak megfelelően vezessék.

Hivatkozással a Führer 1944. március 19-i rendelkezésének 2. pontjára, távirati utasítást kérek.

Sztójaynak a főhadiszálláson teendő látogatása alkalmából utasítás szerint azonnal, mielőtt még sor kerülne az SS birodalmi vezetővel folytatandó megbeszélésekre, jelentkezem a birodalmi külügyminiszter úrnál.³

Veesenmayer

5795/E. 422 050—51.

676

Budapest, 1944. május 30.

VEESENMYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RI BBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

221. sz.

Mintegy nyolc napja nagy horderejű tárgyalás folyik a kormányzónak különösen kedves lovashadosztály harcbevételéről. Ezt időközben teljesen felszerelték, és most menetkész állapotban van. Hozzájárult a kormányzó az indulási parancs kiadásához is, de

³ A WM-konszern német kézre kerülésére vonatkozóan lásd *Karsai Elek—Szinai Miklós: A Weiss Manfréd-vagyon német kézbe kerülésének története. Századok, 1961. 4—5. sz.*

kikötötte, hogy a lovasság csak a többi hadosztállal együtt, a Kárpát-térségben kerülhet bevetésre és nem a keleti arcvonal északi részén, amint azt az OKW kívánja. Vörös vezérkari főnök valóban mindent megtett, hogy a kormányzót kívánságától eltérítse, de eredményt nem ért el. Ma a német véderő magyarországi meghatalmazott tábornoka, Greiffenberg tábornok járt ebben az ügyben a kormányzónál, de neki sem sikerült őt meggyőznie. Vörös Greiffenberg tábornok tudtával megkért, hogy tekintettel a kérdés politikai oldalára, kapcsolódjam be én is az ügybe. Vörös utalt arra, hogy egyelőre nem lát lehetőséget a kormányzó befolyásolására, de készül arra, hogy néhány hét múlva a lovashadosztályt a Kárpát-térségből egyre inkább észak felé irányítsa át. Sztójay, akivel ismételten beszéltem erről, igen tartózkodóan viselkedett, és kijelentette, pillanatnyilag ő sem tudja a kormányzót véleménye megváltoztatására bírni, pedig ő, Vörös és minden irányadó katonai személyiség elismeri az OKW részéről kívánt bevetés célszerűségét.

A kormányzónak az a szándéka, hogy saját kezű levelet intéz a Führerhez, amelyben több más kérdés mellett főként ezzel foglalkozik; a levelet a közeljövőben a vezéri főhadiszállásra látogató Sztójay viszi magával.

Nem vitás, hogy jelenleg a kormányzó ismét merevebb lett, aminek mélyebb oka, mint mindig, a magyar szuverenitás túlzott korlátozása feletti aggodalmában kereshető. Emellett a bolsevizmus miatti aggodalom Magyarországon különösen nagy szerephez jut, és a kormányzó katonáit az arcvonalnak lehetőleg azon a szakaszán akarja tudni, ahonnan Magyarországot veszély fenyegeti. Ezt a nézetét vallja Magyarország közvéleményének jelentős része is. Az OKW két további magyar hadosztály mozgósítását követelte; minthogy a szükséges intézkedések megtörténtek, hamarosan időszerűvé válik bevetésük.¹ Ha a lovashadosztály ügyében átmenetileg rövid időre engedünk a kormányzó kívánságának, azzal megkönnyítjük az új hadosztályok harcbevetését. Nyomasztólag hat a magyar kormánykörökre jelenleg folyamatban levő számos súlyos követelésünk is, mint pl. 80 ezer ló pótlólagos szállításra. Amennyiben a körülmények lehetővé teszik, helyes lenne követeléseink teljesítését hosszabb időszakra beosztani, mert ha a munkaerőhelyzet feszültsége fokozódik is, a magyarok könnyebben rábíráthatók részletteljesítésekre. Utalok a zsidók eltávolítására, a vasútépítésre, a repülőterek kiépítésére, az ipari áttelepítésekre, vadászprogramra, a birodalom rendelkezésére bocsátott munkakerőkre és a népi németek bevonultatására. Ezeknek a tényeknek tükrében a lovashadosztály kérdése *különleges méltányosságot* érdemel.²

Veesenmayer

99/110 437—38.

¹ 1944 júniusában kerültek bevetésre.

² A lovashadosztályt végül a német kívánságoknak megfelelően vetették be, s nagy része elpusztult. — Macartney: October Fifteenth. II. köt. 268. old., és Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához. Bp. 1961.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT JELENTÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

233. sz.

1. Dr. Boden gazdasági megbízottal közösen végzett megfelelő előkészítő munka után ma Milch vezértábornagy, Saur hauptdienststellenleiter és Bouhle tábornok jelenlétében tárgyalunk a magyar gazdaság totális átállításáról és azt megállapodásba foglaltuk. Szövegét Sztójay és én írtuk alá. Magyarország hozzájárul, hogy a magyar gazdaságot fenntartás nélkül bevonjuk a német gazdasági tervezésbe; Sztójay elsősorban abba egyezett bele, hogy a magyar hadsereget német fegyverekkel szereljük fel, és az így felszabaduló gyártási kapacitást a német fegyverkezés céljaira rendelkezésünkre bocsátja. Saur ezt követően azonnal intézkedett a magyar ipar további igénybevételére. Ugyancsak megkezdődtek Bouhle és a Honvédelmi Minisztérium között a felfegyverzés részleteinek teljes elvi egyetértésen alapuló tárgyalásai.

2. Továbbiakban ugyancsak dr. Bodennel közösen folytatott hosszabb tárgyalásaink eredményeként német—magyar pénzügyi megállapodás jött létre, amelyet a magyar pénzügyminiszter¹ és én írtunk alá; ennek értelmében Magyarország

- a) a Wehrmacht, SS-alakulatok és magyarországi német szervek céljaira,
 - b) magyarországi áttelepítésekre adott német megbízásokra,
 - c) az eddigi kormánymegállapodásokon alapuló minden egyéb magyar szállítás ki-egyenlítésére
- az összes szükségessé váló pengőösszegeket, korlátozás nélkül, azonnali kifizetésre rendelkezésünkre bocsátja.

Németország a Magyarországra irányuló fegyverszállítások és az eddigi klíring-szállítások kiegyenlítésére szükséges birodalmi márkaösszegeket folyósítja. További intézkedésig megszűnik a pengő- és birodalmi márkaszámlák egymás közötti elszámolása. Ezáltal kiküszöbölhetők Magyarország fizetési nehézségei, amelyeket főként az eddigi klíringmegállapodás okozott.

Megállapodás szövege következik.²

Veesenmayer

99/110 467.

¹ Reményi-Schneller.

² Lásd a 678. és a 679. sz. iratokat.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

235. sz.

Jún. 2-i, 233. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

A pénzügyi megállapodás szövege a következő:

Pénzügyi megállapodás,

amely 1944. június 2-án a német birodalom (képviseli a német követ, egyben a nagy-német birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottja)² és a Magyar Királyság (képviseli a magyar királyi pénzügyminiszter)³ között létrejött.

A német kormány és a magyar királyi kormány egyetértenek abban, hogy a közös hadviselés céljaira minden segélyforrást, elsősorban Németország és Magyarország gazdasági lehetőségeit, kölcsönös együttműködéssel, maximálisan ki kell használni. Mint-hogy ennek a célnak megvalósítása a jövőben nem függhet pénzügyi akadályoktól vagy átutalási nehézségektől, finanszírozás terén a következőkben állapodtunk meg:

I. Magyar hadialap

A magyar királyi kormány rendelkezésre bocsátja a szükséges pénzügyösszegeket az alábbi, március 19-e óta már felmerült vagy a jövőben esedékesé váló kiadásokra, éspedig elsősorban:

1. A Wehrmacht és az ahhoz tartozó vagy azzal egyenrangú Magyarországon állomásozó kötelékek kiadásaira, éspedig

a) személyi és dologi kiadásokra, ideértve az ellátást is, amennyiben az nem természetben történne az OKW és a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium között 1941. április 4-én és 1944. március 20-án létrejött ellátási megállapodások értelmében.⁴

b) Építkezésekre és szállások felszerelésére.

Az a) és b) pontokhoz:

Az OKW és a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium között létrejött 1941. április 4-i és 1944. március 20-i ellátási megállapodások alapján teljesített fizetések 1944. március 19-étől kezdve a „magyar hadialapra” számolandók el. Az eddig az OKW terhére vezetett külön számlát 1944. március 18-ával le kell zárni.

c) Vasúti és dunai katonai szállítmányok szállítási költségeire.

d) Waffen SS-alakulatok felállításának költségeire.

e) Ló és lószerszám vásárlásra.

¹ Lásd a 677. sz. iratot.

² Veesenmayer.

³ Reményi-Schneller.

⁴ A megállapodásra vonatkozóan magyar iratot nem találtunk.

2. A magyarországi Wehrmacht és az ahhoz tartozó vagy azzal egyenrangú alakulatok tagjai családjának fizetendő jóléti juttatásokra.
3. Repülőtér építkezésekre. A részletkérdéseket külön tárgyalásokon kell szabályozni.
4. Út-, híd- és állásépítési programra, valamint hasonló tervekre.
5. Légiveszélynek kitett üzemek áttelepítéséből Magyarországot terhelő költséghányadra.
6. Német szervek Magyarországot terhelő költségeire.

Amennyiben az 1—6. pontok kiegészítendőek lennének, arról a két kormány folyamatosan megállapodik egymással. A magyar királyi kormány az e célokra szükséges pengőösszeget „magyar hadialap” címen a Budapesten székelő Birodalmi Hitelpénztárba utalja át. 1944 május, június és július hónapokra havi 200 millió pengő fizetendő. A májusban már rendelkezésre bocsátott összegeket a májusi részletbe számítják be. A májusi hátralék mielőbb kiegyenlítendő; a júniusi és júliusi részleteket minden hónap 1-én és 10-én fele-fele részben utalják át. A következő hónapokban esedékes részleteket a ténylegesen felmerülő költségeknek megfelelően a felek közösen fogják megállapítani, és azok is a fentiek szerint kerülnek kifizetésre.

A német kormány szavatolja, hogy a magyar királyi kormány részéről „hadialap” címen rendelkezésére bocsátott összegeket csak fenti megállapodás szerinti célokra veszi igénybe, és ugyanolyan számlaellenőrzésnek veti alá, mint amilyent hasonló természetű saját felhasználásainál alkalmaz.

II. „K” pengő különszámla

A magyar királyi kormány a német kormány részére „K” pengő különszámlát nyit a Magyar Nemzeti Banknál és ezen a számlán bocsátja rendelkezésre az esetenként szükséges pengőösszegeket, hogy azok kifizetése késedelem nélkül megtörténhessen.

A német kormány 1944. június 1. után ennek a számlának a terhére egyenlíti ki a német áttelepítési megbízásokat és a magyar munkások németországi bérmegettarításait. Gondos ellenőrzéssel fogja elejét venni, hogy egyéb kifizetési megbízások ne terheljék a „K” számlát. A magyar királyi kormány kívánságára a szükséges bizonylatokat Budapesten betekintés céljából rendelkezésre bocsátjuk.

III. Birodalmi márka különszámla. „Hadianyagszállítás Magyarországnak.”

A Wehrmacht részéről a Honvédelmi Minisztériumnak az Ausfuhrgemeinschaft für Kriegsggerät, Berlin határozatai szerint átadott fegyverek és hadianyagok „Hadianyagszállítás Magyarországnak” elnevezésű birodalmi márka különszámlán könyvelendők.

IV. Egyéb áru- és fizetési forgalom

Amennyiben jelen megállapodás nem intézkedik másként a kölcsönös német—magyar fizetési forgalomban az eddigi megállapodások érvényesek. A német és magyar királyi kormány vállalja, hogy legkésőbb 1944. június 15-től kezdve a szükségessé váló birodalmi márka- és pengőösszegeket, azok késedelem nélküli kifizetésére, mindenkor kellő időben rendelkezésre bocsátja. A kölcsönös szállítások áruösszetételét és mennyiségét az eddigi megállapodások alapján közösen, és egymással állandó érintkezésben kell meghatározni. Mindkét szerződő fél gondoskodik arról, hogy a kölcsönös szállításokat gyors ütemben és legjobb igyekezettel bonyolítsa le.

V. Megállapodás történt, hogy a II—IV. fejezetekben említett számlák kölcsönös elszámolására további intézkedésig nem kerül sor.

VI. Az árak kialakításánál elvileg mindkét részről a háború előtti árakból kellene

kiindulni. Hogy az időközben bekövetkezett áremelkedések igazságos kiegyenlítéséhez eljuthassunk, a német és magyar árak megfelelő kiigazítása szükséges. A részleteket külön tárgyalásokon rendezzük.

VII. Egyetértünk abban, a két kormány maradjon folyamatos érintkezésben egymással, hogy jelen megállapodásból a magyar pénz- és áruhelyzetre háruló esetleges káros kihatások, lehetőség szerint, elkerülhetők legyenek.

VIII. A magyar királyi kormány elismeri azokat a rendkívüli teljesítményeket, amelyeket Németország a közös hadviselés érdekében katonai, valutapolitikai és gazdasági téren nyújtott és hogy azokat a német—magyar pénzügyi kapcsolatok végleges rendezésénél megfelelően tekintetbe kell venni. A szükséges átmeneti és átvezető intézkedések külön tárgyaláson rendezendők.

Reményi-Schneller s. k.

Veesenmayer s. k.

Vége a szövegnek.

Veesenmayer

99/110 469—472.

679

Budapest, 1944. június 2.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

236. sz.

A jún. 2-i, 233. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

A magyar gazdaságnak az összeurópai tervezésbe való bevonására 1944. június 2-án Budapesten tartott tárgyalások jegyzőkönyvének szövege következik:

Jegyzőkönyv

a magyar gazdaságnak az összeurópai tervezésbe való bevonására Budapesten, 1944. június 2-án tartott tárgyalásokról.

Egyetértünk abban, hogy a magyar gazdaságot teljes termelésének fokozása érdekében be kell vonni a tengelyhatalmak összesített tervezésébe. Előtérben áll az a szempont, hogy a magyar hadsereget megfelelően el kell látni német fegyverekkel és felszereléssel, és az így felszabaduló kapacitást a közösen tervezendő termelés rendelkezésére bocsátani. Abban is megegyeztünk, hogy a magyar hadsereg továbbra is használatban maradó különleges fegyvereit ezentúl is a magyar ipar állítja elő. Így történik az utánpótlás és kiegészítés mindaddig, amíg a honvédség új felfegyverzését német részről biztosítják. Az új kapacításra való áttérés a jelenlegi termelés megfelelő kifutása után valószínűsíthető. Az ehhez szükséges intézkedéseket haladéktalanul közösen kell megtenni.

1. Ezeket a tárgyalásokat a magyar kormány részéről Imrédy őexcellenciája, a német kormány nevében pedig dr. Boden fogja vezetni; kormányaik részéről mindketten széles

¹ Lásd a 677. sz. iratot.

körü meghatalmazást kapnak, hogy az összes idetartozó kérdésben végérvényesen dönhessenek.

2. A részletes tárgyalások úgy folytatandók, hogy azokon egymást követően a termelés minden egyes területe sorra kerüljön. A tárgyalásokba, azok vezetői esetenként bevonják a különböző minisztériumok, iparágak, véderőszervek és egyéb érdekelt hatóságok szakértőit. A kormányok a szakértőket, valamint minden szükséges adatot korlátozás nélkül bocsátják rendelkezésre, hogy ezáltal minden esetben azonnali és végérvényes döntés születhessen.

3. Az összeurópai tervezés keretében a magyar gazdaságra vonatkozóan minden termelési területre közösen kidolgozott termelési terv készül. Itt kell egyben azt is megállapítani, hogy az eddigi magyar gyártási feladatok Németország által történt átvétele után Magyarországon milyen további termelési kapacitások válnak szabaddá az össztermelés céljaira.

4. Amennyiben a tervek alapján a magyar gazdaságnak kiviteli szállításokat kell teljesítenie, ezekre az érintett magyar cégeknek a német hivatalos helyek által kijelölt német cégekkel (áttelepítési szerződések) szerződéseket kell kötniük.

Minthogy a német kormány gazdaságával már teljes mértékben az összeurópai tervezésbe illeszkedett be, a magyar kormány kötelezettséget vállal, hogy gazdaságát a fent említettek szerint, fenntartás nélkül, szintén beiktatja ebbe a tervezésbe, abból a célból, hogy ezzel Magyarország termelését az összesített tervezés keretében a maximumra fokozza.

A magyar gazdaság beillesztését és átállítását a legrövidebb határidőn belül és erélyesen kell végrehajtani. Mindkét kormány kötelezettséget vállalt, hogy haladéktalanul megteszi az ehhez szükséges intézkedéseket.

Sztójay

Veesenmayer

Vége a szövegnek.

Veesenmayer

99/110 473—474.

680

Berlin, 1944 június.

THADDEN KÖVETSÉGI TANÁCSOSTÁVIRATA

A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

Pozsonyi követség táviratozza:

A szlovák titkosszolgálat az eperjesi körlethez tartozó kysaki csendőrállomás alábbi jelentését közölte a német elhárító tiszttel:

Megállapítást nyert, hogy a magyarországi zsidókat szállító 6 332 316., 317. és 318. sz. vonatok német kísérői, míg a vonatok Kysak állomáson tartózkodtak, behatoltak a vagonokba, és agyonlövésükkel fenyegetve kényszerítették a zsidókat, hogy ékszereiket és egyéb értéktárgyaikat, mint pl. órákat, gyűrűket, töltőtollakat és pénzüket átadják. Megállapították, hogy a 6 332 317. sz. szállítmány német kísérői ebből a pénzből költek a vasúti étteremben, ott berúgtak és énekeltek.

A szállítmányok közül a
6 332 318. sz. 11,15 órától 14,23 óráig
6 332 316. sz. 13,35 órától 16,12 óráig
6 332 317. sz. 18,25 órától 23,35 óráig
tartózkodott Kysak állomáson.

5794/E. 421 820.

681

Salzburg, 1944. június 7.

RITTER KÖVET FELJEGYZÉSE
KEITEL VEZÉRTÁBORNAGY ÉS
SZTÓJAY MINISZTERELNÖK BESZÉLGETÉSÉRŐL

367. sz.

Keitel vezértábornagy Sztójayval folytatott kb. $\frac{3}{4}$ órás tárgyalásáról az alábbiakat közölte velem, és kérte, hogy arról tájékoztassam a birodalmi külügyminiszter urat:

1. A tárgyalás fő tárgyát a magyar lovashadosztály képezte. Sztójay elismerte, hogy katonai szempontból egyedül az a helyes, ha a magyar lovashadosztályt ott vetik be, ahol azt az OKW kívánja, tehát a többi magyar hadosztály zömétől északra, a Pripjaty-vidéken, ahol a német lovashadosztályokat vetették be. Ezt Vörös is elismerte, és megjegyezte, hogy akik más fegyvernemben nőttek fel, nem rendelkeznek a szükséges ítélőképességgel. Vörös azt indítványozta, hogy ebben az ügyben intézzenek levelet Horthyhoz, és Sztójay erre utalva kérdezte, írjanak-e ilyen levelet. Keitel azt válaszolta: nem. A miniszterelnök feladata, hogy most ezt az ügyet a kormányzónál dűlőre vigye. Keitel elhárította azt a magyar indítványt, hogy a magyar lovashadosztályt először az arcvonalnak azon a pontján vessék be, ahol azt a kormányzó kívánja, majd onnan fokozatosan vonják ki és irányítsák az OKW által kívánt helyre. Az OKW nem bocsátkozhat ilyen kerülő utakba.

2. Sztójay nagyon csalódottan és leverten nyilatkozott arról, hogy üres tarsollyal tér vissza. Azt remélte, hogy legalább néhány jelentéktelen mellékkérdésben megkönnyítik helyzetét. Ilyen mellékkérdésként felsorolta a három magyar tiszt ügyét, Kállayné elhelyezését a török nagykövetségen és a Weiss-konzern kérdését. Ezenkívül rámutatott, hogy sok részletintézkedéssel, mint pl. azzal, hogy az újonnan felállításra kerülő magyar csapatokat német parancsnokság alá rendelik, egyre inkább megfosztják Magyarországot önállóságától, és az ország jellegében megszállt területté válik. Keitel nem bocsátkozott részletekbe, hanem csak általánosságban jegyezte meg, hogy a kormányzó egy éven keresztül tűrte a magyarországi mesterkedéseket. Tudnia kellett, hogy mi történik, és most viselnie kell a következményeket. Végül Sztójay még egyszer nyomatékosan kérte, könnyítsük meg munkáját azzal, hogy ilyen kérdésekben előzékenységet tanúsítunk vele szemben.¹

¹ Sztójay Hitlernél tett június 6-i látogatása során beszélt Keittel. A látogatás során Sztójay szeretett volna néhány, kormánya szuverenitását különösen sértő intézkedést visszavonatni, Hitler azonban semmiféle konkrét engedményt nem tett.

Keitel fentieket tegnap este helyzetismertetése során adta elő a Führernek. A Führer az egyes kérdésekkel kapcsolatban nem nyilatkozott. Egyelőre nem kerül sor az említett levélre a lovashadosztály ügyében.

Ritter s. k.

99/110 494—96.

682

Budapest, 1944. június 8.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1621. sz.

A zsidóellenes rendszabályok magyarországi végrehajtásánál az elszállítások időpontját és a kiürítés során egymást követő zónák sorrendjét alapvetően a legmesszebbmenő titoktartással kezeltük, hogy a zsidók nyugtalanítását és az abból adódó szökési kísérleteket elkerüljük. Fokozottan vonatkozik ez az utolsó zónaként tervezett budapesti városterületre, ahol ilyen tekintetben nehézségek várhatók. Ezt az alapvető szempontot sérti a *Völkischer Beobachter* f. hó 6-i bécsi számában (158. sz.), a 2. oldalon közölt „A budapesti zsidók kivonulása” című híradás, amely címével és szövegezésével az itteni zsidó körökben éppen azt az érdeklődést csigázza fel, amelyet okvetlenül el kellene kerülnünk. Ezért az eset megisméltlődését a Biztonsági Szolgálat itteni különleges bevetési kommandójával együttműködve kell megakadályoznunk. Itteni német szerkesztőket megfelelően utasítottam.

Veesenmayer

5794/E. 421 823.

683

Budapest, 1944. június 13.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

1657. sz.

Máj. 25-i, 1474. sz. távirat kiegészítésére.¹

I. Kárpátaljáról és Erdélyből (I. és II. zóna) a zsidók elszállítása június 7-én befejeződött. Összesen 289 357 zsidót szállítottunk, 92, egyenként 45 vagonos vonattal, rendeltetési állomásra. Az eredetileg kb. 310 ezerre becsült összlétszám nem volt elérhető, mert a zsidók egy részét időközben a magyarok honvédelmi zsidó katonai munkaszolgálatra hívták be.

II. A zsidók koncentrálása a Budapesttől északra fekvő területen — Kassától a biro-

¹ Lásd a 673. sz. iratot.

dalmi határig, III. zóna — 1944. június 10-én lezárult. Szállításuk 21 vonattal június 11—16 között bonyolódik le. A tervezett összlétszám (kb. 67 ezer) előreláthatólag itt sem lesz elérhető, mert a magyar becslések általában túlzottak voltak, és egyébként az utolsó pillanatban innen is sokat vontak be munkaszolgálatra.

III. Grell és Hezinger a vagonírozások előtt felkeresték a táborokat és azokat, bár a magyarok és a Biztonsági Szolgálat különleges bevetési parancsnoksága a külföldieket már kiválogatta, felszólítás útján még egyszer megfelelően átfésülték; munkájuk eredményeként még néhány külföldit találtak, akiket szintén kiemeltek.

IV. Június 11-én az érdekelt német—magyar hatóságok a IV. zónában (a Dunától keletre fekvő, eddig sorra nem vett terület, Budapest kivételével) végzendő munkákról tárgyaltak. A tervek szerint itt a koncentráció f. hó 17-től 24-ig, az elszállítás 15 vonattal f. hó 25-től 28-ig történik, a várható összlétszám 45 ezerre tehető (szemben az eredeti magyar becslés szerinti 100 ezerrel). Következik ezek után az V. zóna (az eddig sorra nem vett terület a Dunától nyugatra), melyet f. hó 22-én tárgyalnak. Utolsó, VI. zónában (Budapest város területe) július közepe táján, villámgyorsan és különleges biztonsági intézkedésekkel kerül sor az akcióra.

Veesenmayer

5795/E. 422 075.

684

Budapest, 1944. június 14.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

254. sz.

Sztójayval folytatott tárgyalás után és megbízásából tegnap felkeresett Imrédy, és az alábbiakat közölte:

A Weiss Manfréd-ügy nagyon nehéz helyzetbe hozta a magyar kormányt és különösen az ő személyét. Már fel is ajánlotta Sztójaynak lemondását, de tekintettel az általános helyzet komolyságára, el kíván tekinteni e lépés megvalósításától, ha az SS birodalmi vezető¹ e kérdésben tanúsítandó előzékenységével lehetőséget nyújt arra, hogy továbbra is a kormány tagja maradjon. Neki, a többi reszortminiszterrel együtt, az a véleménye, hogy a vonatkozó szerződések jogi szempontból nem lehetnek rendben, mert a magyar törvények szerint minden külföldivel kötött részvényügylet engedélyköteles. Néhány más szempontból is tarthatatlan az ügy a magyar kormány szempontjából, mert azt tudtán kívül hajtották végre, eddig nem adtak módot, hogy betekintsen a vonatkozó szerződésekbe, és ez súlyosan veszélyezteti a kormány tekintélyét. Ellenvetéseimre Imrédy végül is arra célzott, az ő és a kormány szempontjából a lényeg nem annyira annak ténye, hogy az SS birodalmi vezető treuhandként átvette a vállalatot, mint inkább a mód, ahogy azt lebonyolították. Nyomatékosan kért, járjak közben a birodalmi külügy-miniszter úrnál² és az SS birodalmi vezetőnél³ annak érdekében, hogy olyan utat ke-

¹ Himmler.

² Ribbentrop.

³ Himmler.

ressünk erre az egész tranzakcióra, amely azt a kormány részére, legalábbis kifelé, elviselhetővé tenné. Ezzel kapcsolatban azt javasolta, a magyar kormány kormánybiztost jelöl ki a Weiss Manfréd-konzernhez, és így juttatja kifejezésre, hogy annak vezetésében továbbra is biztosítva van a magyar kormány befolyásának joga. Az ügy jelentőségének csökkentésére tett minden kísérletem — dr. Bodennel közös ellentámadásom más területen — eredménytelen maradt. Kijelentettem, hogy az SS birodalmi vezető hozzájárulása nélkül semmit sem tehetek ebben az ügyben, és azzal biztattam, hogy együttesen fogunk tárgyalni az SS birodalmi vezető képviselőjével, Becher obersturmbannführerrel, aki elutazott, és csak a hét végére várják vissza.

Kiegészítésül meg kell állapítanom, hogy a Weiss Manfréd-ügy széles, és részben velünk szemben baráti magyar körökre hideg zuhanyként hatott, és fokozódó tartózkodást váltott ki. Továbbra is mindent megteszek az ügy bagatellizálására, de üdvös lenne, ha az SS birodalmi vezető elhatározná, hogy formai kérdésekben nyújtandó engedményekkel enyhíti az ügyet.

Veesenmayer

5795/E. 422 076—77.

685

Budapest, 1944. június 15.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

239. sz.

Máj. 26-i, 1579. sz. távirati rendelkezésre.¹

A magyarországi munkaerő-gazdálkodás erőskezü szervezése a munkaerő-tartalékok birodalmi megbízottja² javaslata szerint folyamatban van. Hatékony polgári apparátus hiányában Henney altábornagy vezetésével honvéd munkaszervezet alakult, amelynek elsősorban az a rendeltetése, hogy eleget tegyen a német és magyar katonai szervek hadifeladatok ellátására bejelentett munkaerőigényeinek. Hivatalom közreműködik és állandó ellenőrzést gyakorol. Az összes fontosabb esetben személyesen avatkoztam be, és a jövőben is így fogok eljárni.

Bár Magyarországon még mindig található fel nem tárt munkaerő-tartalék, rá kell mutatni, hogy március 19-e óta már jelentős haladás történt.

1. A mai napig kereken 340 ezer zsidót szállítottunk a birodalom területére.

2. Megbízható becslések szerint és a közlekedés nem túlzottan nagy akadályoztatása mellett ez a szám július végéig megkétszereződhet, és a zsidókérdés végleges felszámolása után kb. 900 ezerre emelkedik. Minthogy azoknak feltehetően egyharmada-fele munkaképes, ez Magyarországon munkaerőkiesést jelent.

3. Kereken 25 ezer magyar szakmunkás dolgozik évek óta a birodalomban.

4. Március 19-e óta, az akkor már a keleti arcvonalon álló hét hadosztályt tartalékokkal feltöltötték, és további négy hadosztályt vezényeltek oda. Most folyik egy hadosztály mozgósítása, amely néhány nap múlva menetkész állapotban lesz.

¹ Lásd 5795 E. 422 685.

² Sauckel.

5. Jelenleg 17 ezer munkaerő kerül lóápolóként a birodalomba. További 83 ezret igényeltünk, és a legközelebbi 4—6 héten belül történne útbaindításuk.

6. Repülőterek kiépítésére a bécsi tartomány 3000 munkaerőt kapott; további 15 ezret igényeltünk, akik a következő négy hét alatt indulnak.

7. A magyar kormányval kötött SS-megállapodás alapján hetek óta folyamatban van a népi németek és a magukat a németiséghez tartozóknak valló személyek sorozása, aminek eredményeként 40—50 ezer ember újoncizására lehet számítani, a korábbi önkéntesakció során már besorozott 37 ezer népi németen kívül.

8. A német Luftwaffe legutóbb 25 ezer légelhárító segéderőt igényelt, akiket előbb össze kellene terelni, és csak mozgósításuk útján lennének kiállíthatók. Egyidejűleg a magyarországi légvédelem kiépítéséhez is folyamatosan kell munkaerőt bevonnunk.

Ugyanakkor Magyarország részéről is jelentős igények merülnek fel a vadászprogram, valamint a fegyverzet kicserélése és a magyar áttelepítések tárgyában hozott határozatok megvalósítása során. Az OKW és Speer birodalmi miniszter további igényeket jelentett be Magyarországon végrehajtandó hadifontosságú munkákra, mint a vasútvonalak sürgős kiépítése (további 40 ezer munkaerő), repülőterek kiépítése (30 ezer), fokozott fairtás és szállítás a keleti hadművelleti területek szükségleteire és a mezőgazdasági termelés belterjessé tételére.

Az említett szükségletek fedezése most már csak katonai rendszerű behívások útján (munkaszolgálati kötelezettség) lehetséges, amely a legutóbbi törvényes határozatok értelmében minden 18—46 éves férfira és nőre kiterjed; erre annál is inkább szükség van, mert a birodalomból Magyarországra állandóan befutó újabb megbízások is növelik a munkaerőhiányt. A katonai behívások folyamatosan történnek.

Folyamatban van mezőgazdasági munkások toborzása Petzel miniszteri tanácsosnak, a munkaerő-tartalékok birodalmi megbízottja képviselőjének május 15-én befejezett tárgyalásai keretében. Ennek eredményét még nem lehet áttekinteni, mert a fent vázolt igények következtében a nehézségek állandóan fokozódnak.

Azért kapcsolódtam be újból személyesen, hogy ezek a törekvések is a lehetőségekhez képest eredménnyel járjanak.

Veesenmayer

5795/E. 422 083—84.

686.

Budapest, 1944. június 16.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

260. sz.

Sztójay az alábbiak szerint tájékoztatott a vezéri főhadiszálláson június 6-án folytatott tárgyalásának tartalmáról:

1. Átadta a Führernek a kormányzó üdvözlését, valamint a háromhatalmi egyezményen alapuló közös harc melletti hűségnyilatkozatát.

2. Utalt a birodalom és Magyarország között időközben létrejött gazdasági megállapodásokra és kijelentette, hogy azok teljesítését a magyar kormány teljes erejével szorgalmazni fogja.

3. Átadta a Führernek, a birodalmi külügyminiszter úrnak¹ és az SS birodalmi vezető² részére a magyar belpolitikai tevékenységről és annak irányvonaláról készített feljegyzés egy-egy példányát, amely megértéssel és helyesléssel találkozott.

4. A kormányzó és a magyar kormány kívánságára azt a kérést terjesztette elő, hogy a német Biztonsági Szolgálat magyarországi tevékenységét mielőbb korlátozzuk és vonjuk vissza. Ezzel kapcsolatban utalt a semleges országok képviselői által támasztott nehézségekre, melyek a Biztonsági Szolgálat ténykedésében Magyarország elvesztett szuverenitásának döntő bizonyítékát látják. A Führer erre jóakaratóan nyilatkozott, egyes pontok meg éppenséggel bosszantották, és orvoslást helyezett kilátásba.

5. Arra kérte a Führert, járuljon hozzá, hogy a kilépési engedélyek terén a német hatóságok gátló rendelkezései megszűnjenek; megkapta erre a Führer elvi hozzájárulását, de annak az időpontját még nem határozták meg.

6. A viszonyok ismertetése mellett az SS birodalmi vezetőt külön is nyomatékosan kérte, hogy szüntesse meg a Biztonsági Szolgálat tevékenységét. Az SS birodalmi vezető ezt tudomásul vette, azt kívánta azonban, hogy halasszák el ezt az ügyet a zsidókérdés befejeztéig. Az SS birodalmi vezető egyidejűleg kilátásba helyezte, hogy rövidesen Magyarországra látogat.

7. Behatóan ábrázolta Magyarország viszonyát szomszédaihoz, és hangsúlyozta a magyar kormány akaratát, hogy mindenre hajlandó e viszony pozitívvá tételére.

8. Kérte, hogy a birodalom mielőbb teljesítse a polgári szektorban még hátralékos áruszállításait, és küldje a már megígért hadianyagokat. A Führer és a birodalmi külügyminiszter úr ezt megígérték.

9. Kötelező ígéretet kapott arra vonatkozólag is, hogy amennyiben további akár Wehrmacht vagy Waffen SS csapatrészeket kívánnak Magyarországon állomásoztatni, ezt a szándékot Magyarországgal előzőleg közlik és egyeztetik.

10. A Führer és a birodalmi külügyminiszter úr helyeslésével találkozott az a szándék, hogy Bárdossyt kívánja kultuszminiszternek megnevezni.

11. A Weiss Manfréd-ügyben előadta nézetét és aggályait a birodalmi külügyminiszter úrnak. A birodalmi külügyminiszter úr kijelentette, hogy ezt lezárt ügynek tekinti, és ezért annak megoldásán nem kell változtatni. Le is kicsinyelte az ügyet, és azt tanácsolta, hogy térjünk felette napirendre.

12. Ígéretet kapott, hogy kiadják a három tiszte³, ami időközben meg is történt. Az SS birodalmi vezetővel hosszabb tárgyalást folytatott a Weiss Manfréd-ügyben. Az SS birodalmi vezető rámutatott, hogy a szerződés az árja tagok vagyonát nem érinti, mert a konszerneket a háború végéig ő, illetve hatóságai veszik treuhandként kezelésbe, és magyar állampolgárok is tagjai az új treuhand társaságnak. Sztójay kérdésére, hogy vajon az ügylet törvényesség szempontjából kifogástalan-e, az SS birodalmi vezető igennel válaszolt. De Sztójay súlyos aggályai továbbra is fennállnak, és újból tanulmányozni akarja az ügyet. Arra a kívánságára, hogy engedjék betekinteni a szerződésekbe, az SS birodalmi vezető nem reagált.

Ezzel kapcsolatban Sztójay megjegyezte, hogy a magyar kormánynak ragaszkodnia kell ahhoz, hogy a szerződésekbe betekintsen, ami törvényileg joga és kötelessége.

Bizalmas oldalról kapott értesülésem szerint ez ügyben szóbeli jegyzék várható.

Az SS birodalmi vezető a továbbiakban óriási megvesztegetésekről tájékoztatta őt, és ezért úgy határozott, megengedi, hogy az erről tájékozott zsidók semleges külföldre

¹ Ribbentrop.

² Himmler.

³ Szombathelyi Ferenc, Kádár Gyula, Ujszászy István.

távozzanak azzal a feltétellel, hogy hallgatnak, és mindent elkövetnek, hogy megakadályozzák a Weiss Manfréd-művek bombázását.

Sztójay megjegyezte, a magyar kormány és ő igen fontosnak tartják, hogy e korrupciók kirívóbb eseteiről tájékoztatást kapjanak, már csak azért is, mert az elhangzott célzások szerint abban olyan személyek is érdekeltek, akik a kormányban vagy a magyar közéletben még ma is fontos tisztséget töltenek be. Ő a legnagyobb súlyt helyezi a közélet tisztaságára, és úgy gondolja, elvárhatja, hogy megadják neki a kívánt felvilágosítást, hogy eltökélt szándéka szerint intézkedhessen.

Befejezésül közölte még Sztójay, hogy jelentései alapján a kormányzónál nem voltak különösebb nehézségei, hogy a lovashadosztály és a 7. hadosztályra irányuló kívánságok teljesítését elérje. Ebben a vonatkozásban is mindent el akar követni, hogy a bolsevizmus elleni küzdelemben fokozza Magyarország hozzájárulását, azonban kéri, tegyünk eleget kívánságuknak, elsősorban a Weiss Manfréd-kérdésben, mert különben nem tudja, miként őrizhetné meg hosszú távon kormánya tekintélyét a magyar nép előtt.

99/110 542—44.

Veesenmayer

687

Budapest, 1944. június 21.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

Az utóbbi napokban feszültség keletkezett a kormányon belül, valamint a kormányzó és a kormány között. Rátz miniszterelnök-helyettes bizonyos követeléseket támasztott Sztójayval szemben, amelyek a magyar kormánynak a kormányzóhoz való viszonyát érintik, és az a céljuk, hogy a kormánynak szélesebb jogkört biztosítsanak a kormányzóval szemben. Másfelől a kormányzó titkos levelet intézett Sztójayhoz, amelyben a kormányt teszi felelőssé a zsidókérdés kemény kezeléséért.¹ E levél kétségtelenül a kormányzót továbbra is erősen befolyásoló klikkre vezethető vissza. Úgy látszik, hogy Bethlen gróf a fő áskálódó, aki általános vélemény szerint, újból a Várban tartózkodik.² Horthy fia a másik hajtóerő, aki újabban nagy tevékenységet fejt ki. Véleményem szerint azonban ebben a levélben nem annyira a tiltakozás a lényeg, hanem inkább alibi az angolok és az amerikaiak felé arra az esetre, ha a háború rosszul végződné. A magyarok növekvő eltávolodása is hozzájárul a nyugtalanság fokozásához. A zsidók minden elképzelhető módon próbálkoznak, hogy elkerüljék fenyegető elszállításukat, amihez különösen az egyház nyújt segítséget. Ezek ellenére sem kell e feszültségeket egyelőre tragikusan felfogni. Még az sem jelentene nagy veszteséget, ha a hivatalából néhány napja távol maradó Rátz kiválására kerülne sor, mert lustasága és kényelemszeretete közismert.

Meg kell még jegyezni, hogy általában véve nagyon nehézé vált a munka szinte az összes hivatalos magyar szervvel. Ennek fő oka a Weiss Manfréd-ügy, mely minden alkalommal szóba kerül, és gyakran nagyon csípős kritika kíséretében. Sztójay gyenge

¹ A levelet lásd HMTI. 85. — Horthy ebben a levélben követelte Endre és Baky államtitkár leváltását is.

² Bethlen valóban memorandumot készített Horthy számára a további politikai teendőket illetően. — Lásd HMTI. 87.

és kissé betegeskedő, napokon át pihennie kell, és ezért sok ügy, döntés hiányában, halasztást szenved.

Lassan növekszik és részben jelentősen ki is élesedett a pártok egymás közti harca, ami Sztójaynak az erős, egységes kormányhatalom kiépítésére irányuló törekvését nem csak megnehezíti, hanem vissza is veti.

Ennek ellenére sem tartom még időszerűnek, hogy a kezdeményezést magamhoz ragadjam. Törekvéseimet kizárólag Csatay honvédelmi miniszter és helyettese, Ruszkiczay-Rüdiger eltávolítására koncentrálok. Sztójayval már behatóan tárgyaltam. Valamelyes gondolkozási időt kért. Még nehéz munkába kerül, míg ezt a célokat elérem.

Az iparáttelepítés és a fegyverkezési termelés átállítása terén a munka viszonylag kielégítően halad.

Veesenmayer

99/110 558—59.

688

Budapest, 1944. június 25.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

272. sz.

Jurcsek közellátási miniszter, abból az alkalomból, hogy átadtam neki a Sas-rend nagykeresztjét, ígéretet tett, hogy Magyarország az eddig lekötött mennyiségeken túlmenően további 10 ezer t kukoricát szabadít fel németországi szállítások céljára. Ebből ténylegesen 5500 t-t szállítanak kukoricában és 1500 t szójababot küldenek, ami az ismert átszámítás szerint 4500 t kukoricának felel meg.

Ebből az alkalomból, egyelőre tisztára elvi alapon, az alábbi elgondolást beszéltem meg Jurcsekkel:

Magyarország zsidótalánításának befejeztével az a tényállás adódik, hogy azzal a birodalom megcsak megfelelő számú zsidót, de ugyanannyi élelmiszer-fogyasztót is átvett. Ellátási helyzetének ebből származó tehermentesítésére Magyarországnak élelmiszerek pótlólagos szállításában tanúsítandó egyszeri nagyvonalú gesztussal kellene válaszolnia. Jurcsek pozitívan fogadta kezdeményezésemet, és javasolnám, hogy Backe birodalmi miniszter kilátásba helyezett látogatása alkalmával ennek az ötletnek a megvalósítására sor kerüljön. Tárgyaltam tegnap erről a gondolatról Imrédyvel is, aki azt jóakarátulag tudomásul vette.

Veesenmayer

99/110 570.

Fuschl, 1944. június 28.

ALTENBURG KÜLÜGYMINISZTERIUMI
TÁJÉKOZTATÁSI HIVATALVEZETŐ TÁVIRATA
A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

146. sz.

Jún. 25-i, 272. sz. táviratra.¹

Jurcsek közellátási miniszterrel élelmiszereknek Németország részére történő egyszeri pótlólagos szállítására folytatott tárgyalásaihoz a birodalmi külügyminiszter úr hozzájárult.

Altenburg

Budapest, 1944. június 30.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

289. sz.

Jún. 27-i, 279. sz. és jún. 29-i, 287. sz. távirati jelentések kiegészítésére.¹

A tervezett akciót el kellett halasztani, mert a kormányzó az illetékes reszortminiszterekkel szemben tiltakozott,² és attól csak Jaross belügyminiszter igen erélyes fellépésére állt el. Végül is a kormányzó, a budapesti zsidó vallásúak kivételének fenntartásával, azzal a megszorítással járult hozzá az akció végrehajtásához, hogy arra ne a jelen pillanatban, hanem valamivel később, az utolsó vidéki zóna után kerüljön sor. Az akció így tíz nappal elhalasztva; egyidejűleg megkezdődött a koncentráció az utolsó, V. vidéki zónában (Budapest kivételével a Dunától nyugatra). Fővárosi akció megkönnyítésére hamarosan következik a koncentráció az I. csendőrpáncsnokság körletében, Budapest távolabbi külvárosában.

Veesenmayer

5795/E. 422 111.

¹ Lásd a 688. sz. iratot.

² Az iratok nem találhatók.

² Valószínűleg a június 26-i koronatanácsi ülésről van szó, ahol Horthy külföldi tiltakozásokra hivatkozva a további deportálások leállítását követelte.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERNEK

299. sz.

Távbeszélőn történt érdeklődésemre e pillanatban értesülök Sztójaytól, hogy a kormányzó, nyilvánvalóan a magyar kormánnyal egyetértésben, leállította a zsidóakciók folytatását. Sztójay holnapra magához kéretett, hogy pontosan tájékoztasson azokról az eseményekről, amelyek e döntéshez vezettek. Tegnap este még hosszabb tárgyalást folytattam Sztójayval, melynek során, hivatkozással a RAM. 708/44. sz. július 3-i távirati rendelkezésre,¹ az utasítás szerinti közlést megtettem. Sztójayt nagyon megdöbbenette, és ismételten arra kért, eszközöljem ki a birodalmi külügyminiszter úrnál a birodalmi kormány hozzájárulását azokhoz a javaslatokhoz, melyek a magyar zsidók érdekében külföldön elhangzottak. Indokolásul kifejtette:

1. A magyar kormány megállapította, hogy Romániában nem érvényesítettek különleges rendszabályokat az ottani zsidóság ellen, és a birodalmi kormány is tűrte, hogy a zsidókérdést ott viszonylagos nagyvonalúsággal kezeljék.

2. Szlovákiában is még a zsidók ezrei, főként a kitértek, élnek Tiso védelme alatt, amihez a birodalmi kormány hozzájárult.

3. Az ellenséges rádióadásokból ismertté vált, hogy a zsidó-magyar milliomosok megérkeztek Lisszabonba; ez a tény egész Magyarországon óriási feltűnést keltett, és kételyt támasztott a magyarországi zsidókérdés igazságos és konzekvens megoldása iránt. Ha egyszer ilyen zsidók az SS segítségével kijuthatnak semleges külföldre, úgy a kormányzó és a magyar kormány is joggal kérhetik, hogy a magyarországi zsidókérdés enyhítésére vegyünk tekintetbe egyes semleges államok bizonyos kívánságait. Ilyen gesztussal akarják éppen életté venni a Magyarország ellen folyó általános uszításnak, annál is inkább, mert ezek a semleges államok más szempontokból nagyon fontosak Magyarország számára.

4. A zsidókérdés miatt a kormányzóra és a magyar kormányra a táviratok, felszólítások és fenyegetések pergőtüze zúdul. Így több ízben sürgönyözött a svéd király és a pápa is. A pápai nuncius² napjában többször is felkeresi a kormányzót és Sztójayt. Ugyancsak így jár el a török és svájci kormány, spanyol vezető férfiak és — nem utolsósorban — számos magyar személyiség.

5. Szigorú titoktartás mellett azután Sztójay felolvasta a berni angol és amerikai követek³ kormányaikhoz intézett három titkos táviratát, melyeket a magyar elhárítás megfejtett. Ezek részletesen leírják mindazt, ami a Magyarországról deportált zsidókkal történik. Megemlítik a sürgönyök, hogy ott már másfélmillió zsidót semmisítettek meg, és ugyanezt a sorsot fogja elszenvedni a most elszállított zsidók legnagyobb része is. Ugyanazokban a táviratokban a következő javaslatokat teszik: bombázzák és semmisítik meg a zsidószállítmányok rendeltetési helyét, és rombolják szét a vasútvonala-

¹ A jelentést nem találtuk az iratok között. Feltehetően arról van szó: a német kormány nem árult hozzá, hogy néhány ezer zsidót semleges országokba szállítsanak.

² Angelo Rotta.

³ Clifford John Norton és Leland Harrison

kat, melyek Magyarországról erre a helyre vezetnek. Minden magyar és német hatósági szervet, mely ebben az ügyben közreműködött (itt pontosan közlik a budapesti utcákat és házszámokat) célbombázással kell sújtani, és végül az egész világra kiterjedő, nagyszabású propaganda keretében ismertessék a pontos tényállást. Egy további táviratban a fő felelősöket, 70 magyar és német személyiséget, név szerint sorolnak fel.

Sztójay kijelentette, e fenyegetések őt személy szerint hidegen hagyják, mert győzelünk esetén ez az ügy úgyis érdektelenné válik, ellenkező esetben pedig élete mindeképp véget ér. Mindezek ellenére láthatóan nagyon erősen a táviratok hatása alatt állt, amelyekről, mint időközben hallottam, a minisztertanácsot is tájékoztatták, ahol azok hasonló hatást váltottak ki.

Az a feltevésem, hogy időközben, ma éjjel a kormányzó is tudomást szerzett erről és a most felsorolt pontokkal együtt ez a tény vezetett a bevezetésben említett döntéshez. Hozzájárultak ehhez továbbá a keleti helyzettel foglalkozó ellenséges jelentések is, amelyek itteni egész baráti körünkben többé-kevésbé mély lehangoltságot keltettek. A jobb hangulat, melyet a „V 1.” bevetése váltott ki, a keletről érkező jelentések hatására eltűnt, és az ellenkező végletbe csapott át. Itt elsősorban csak az orosz frontot figyelik. Egyidejűleg kiéleződött a belső helyzet is. A részben nagyon súlyos, lakónegyedekre is kiterjedő bombázások kihatásai igen kellemetlenek, és széles körök attól tartanak, hogy a zsidók eltávolítása után Budapest elpusztul. Az ügyes suttogó propaganda és az ellenséges rölapok is megteszik a magukét. Tovább folyik közben a pártok egymás közötti, egyre élesebb harca, ami minden területen gátolja a gyakorlati munkát. Ennek előnyeit a szélsőbal- és jobboldali pártok élvezik, elsősorban Szálasi, aki miatt a puccstól tartó Vár és kormány állandó félelemben él. További nagy nyugtalanságot keltett polgári körökben a Bárczy államtitkár ellen elkövetett sikertelen merénylet.⁴ Bárczy maga politikailag ártalmatlan figura, aki eddig, mint ő maga hangsúlyozza, 21 magyar miniszterelnök mellett szolgált hűségesen, de bizonyos részről kénnek és veszedelmes alaknak tekintik. Sztójay is nagyon komolyan foglalkozik az ügygel, és tegnap jelezte, hogy a folyamatban levő vizsgálatok igen érdekes és figyelemre méltó eredményt hoznak. Részletekre irányuló kérdezősködés elől kitért. Sztójayval holnap folytatandó tárgyalásom után azonnal jelentést teszek.

Veesenmayer

99/110 651—55.

692

Budapest, 1944. július 6.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

301. sz.

Tegnapelőtt este a kormányzóval, kívánságára, kétórás megbeszélést folytattam. Rögtön azzal kezdte, nyomatékosan kéri a Führert, hogy Magyarország szuverenitásának helyreállítása érdekében mielőbb építse le a Gestapót. Nagyon nehéz a helyzete, mert

⁴ Bárcziházy Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár ellen június 29-én éjjel Görgey Vince nemzeti-szocialista újságíró kezdeményezésére merényletet készítettek elő. A merénylet nem sikerült, mivel a végrehajtásával megbízott katonák Bárczy villája előtt összeszólalkoztak és egymásra lőttek. A merénylettertvet azonban Horthy — nem alap nélkül — összefüggésbe hozta a Baky-puccsal.

bábnak érzi magát, aki nem úr a saját hazájában, jöllehet a katonai helyzetre tekintettel kész mindent elkövetni, hogy Németország oldalán küzdjön a bolsevizmus ellen. Kész arra, hogy amennyiben felszerelés és fegyverzet azt lehetővé teszi, új hadosztályokat állítson fel, és azokat az Oroszország elleni küzdelembe bevesse.

Magyarország belpolitikai helyzetére áttérve hangsúlyozta, visszataszítónak tartja a pártok harcát, és sajnálkozott az egységpárt alapítására irányuló törekvések eredménytelenségén.¹ Emellett elárulta, hogy Sztójayval is elégedetlen, mert a belpolitikai kérdésekben járatlannak bizonyult, és az egyes pártokkal sem tudott megbirkózni. Imrédyt, de különösen feleségét, nagyratörőnek tartja. Bár nagyra értékeli szakmai képességeit, mégiscsak pártpolitikust lát benne, aki saját speciális érdekeit követi. A legélesebben bírálta Baky és Endre államtitkárokat; utóbbiról, aki szerinte nem épeszű, bizalmasan megjegyezte, hogy két nagybátyja tébolydában halt meg. Baky politikai szélkakas, aki ma hozzánk húz és holnap akár a bolsevistákkal tartana. A zsidókérdéssel kapcsolatban megemlítette, hogy mindenfelől, kül- és belföldről, naponta bombázzák táviratokkal; a Vatikán, a svéd király, Svájc, a Vöröskereszt és még mások.² Nem barátja a zsidóknak, de politikai okokból közbelép a kikeresztelkedett zsidók érdekében; valamint azért is, hogy a zsidó orvosokat megtartsák, és a zsidó munkaszolgálatos századokat, ha azok hadifontosságú munkáknál dolgoznak, Magyarországon hagyják. Majd témát változtatott és általános fejtegetésekkel és történelmi emlékekről ömlengve akarta bizonyítani, hogy Magyarország a birodalom egyetlen igazi szövetségese. Azt válaszoltam a kormányzónak, hogy Sztójay már a legutóbbi látogatása alkalmával tárgyalt a Führerrel az SS és a Biztonsági Szolgálat szerveinek Magyarországról való visszavonásáról, s hogy feltétlenül szükséges azok jelenléte, amíg a Führernek nincs biztosítéka arról, hogy Magyarország száz százalékban szakított a Kállay idején folytatott régi áruló politikájával. Egyébként ezek a szervezetek kizárólag a közös hadviselés érdekében működnek, és elősegítik Magyarország belső megtisztulását. Ugyanez vonatkozik a zsidókérdés megoldására is, amelyet ugyan Magyarország hajtott végre, de segítségünk nélkül erre gyakorlatilag nem lett volna képes. A magyar lakosság már most egyre fokozódó mértékben ismeri fel, milyen szörnyű veszélyt és terhet jelentett a zsidóság Magyarországra. Nevéhez, főként az első világháború utáni idők nyomán, a zsidók és a bolsevizmus elleni kiváló harcos fogalma fűződik, és mi nem teszünk mást, mint segítjük korábbi felfogásának megvalósítását. A pártokról kijelentettem, hogy eleve azon a nézeten voltam, azokat nem fúzióval, hanem kizárólag tettekkel lehet legyűrni. Ehhez azonban tekintélyuralmi kormány szükséges, ami a jelenlegi Sztójay-kormány esetében csak részben áll fenn. Utána Csatay honvédelmi minisztert és helyettesét, Ruszkiczay-Rüdigert bíráltam igen élesen; kértem mindkettőjük lehetőleg azonnali leváltását, mert tapasztalataink szerint nem tesznek eleget sem a közös hadviselésből adódó szükséges feladatoknak, sem a magyar nemzeti érdekeknek. Csatayt illetően szóltanul fogadta a bírálatot, ugyanakkor Ruszkiczay-Rüdigerről maga is igen negatívan nyilatkozott; még az éjjel mondta Vörös vezérezredes, hogy a kormányzótól azt a tanácsot kapta, mielőbb távolítsa el Ruszkiczay-Rüdigert. Mikor a kormányzó arra utalt, hogy jelenleg csak lemondásával segíthet magán, azt válaszoltam, pillanatig sem kétlem, hogy megmarad hivatalában, azt követő reakciója bizonyította válaszom helyességét.

¹ Az egységpártra vonatkozó tárgyalások Sztójay májusi kísérlete után — 651., 664. sz. iratok — teljesen meghiúsultak. Imrédy kormányba lépésével a Magyar Megújulás Pártja teljesen felzárkózott a kormány mellé, a Nemzetiszocialista és a Nyilaskeresztes Párt viszont nem csatlakozott a kormányhoz.

² A zsidók megmentése érdekében történő közbelépésre a német Külügyminisztérium anyagában is találhatók feljegyzések. — Részletesen lásd *Lévai Jenő*: Fehér Könyv. Budapest 1946.

Az oroszok miatti aggodalma nagyobbak tűnt, mint egyébként. Szemmel láthatóan csökkent az öt irányító klikk azon tagjainak befolyása, akik előtte állandóan Anglia és Amerika garanciáját emlegették; ezzel kapcsolatban a kormányzó aztán sajátos célzásokat tett a magyar hadseregnek személye iránti elkötelezettségére, de közelebbit nem mondott erről. Időközben ma éjjel két oldalról is olyan jelentést kaptam, mely szerint a kormányzó komolyan veszi egy Szálasi- vagy Baky-puccs lehetőségét.³ A magyar tiszteket állítólag riadókézsültségbe helyezték, de erről sem a legfelsőbb SS és rendőrpapancsnok,⁴ sem a magyarországi Wehrmacht vezénylő tábornoka⁵ nem tudott meg közelebbit. Egy másik jelentés arról szól, a kormányzót környezete katonai kormányzat és katonai diktatúra előkészítésére igyekszik befolyásolni. Ha ezek a jelentések beigazolódnának, azzal bizonyos értelmet nyernének a kormányzó fenti szavai. Magam részéről puccslehetőségre ez idő szerint nem látok komoly kiindulási pontot. Az ügyek állása szerint nem várható a katonai diktatúra bevezetésére irányuló terv sem. De ha a keleti arcvonal déli részén is sor kerülne sikeres orosz offenzívára, számításba kellene venni az ilyen fordulatot. Bár a jelenlegi helyzetet erősen nyugtalannak és izgatottnak találom, aggodalomra azonban semmi esetre nem látok okot. Legjobb összekötőm útján állandó kapcsolatban állok Sztójayval; így tartom fenn az együttműködés lehetőségét arra az esetre, ha egy elképzelt fejlődés az ő javára fordítaná a helyzetet. Sztójay egyedül gyenge ahhoz, hogy támogatás nélkül megszerezze a hatalmat, ezért végül is rám szorul. Más pártokkal és csoportokkal folytatott tárgyalásai nem vezettek célhoz; eredményük nem lépi túl egy pártközi megállapodás mértékét.

Kétségtelen, hogy a kelet felől növekvő veszély megerősítette a kormányzó elszántságát a bolsevizmus elleni harcban. Ezt bizonyítja néhány nappal korábbi szándéka, mely szerint a keleti arcvonalra akart utazni csapataihoz, hogy azok harckésztségét és szellemét megerősítse. Az utazás csak azért maradt el, mert Sztójay, a honvédelmi miniszter⁶ és a vezérkar főnöke⁷ azt tanácsolták, hogy a déli arcvonal ellen minden pillanatban várható orosz támadás miatt várakozzék türelemmel.

Veesenmayer

99/110 660—665.

³ 1944. július 2-án Baky rendelkezésére 1500 csendőr érkezett Budapestre s további 3—4 ezer a városon kívül helyezkedett el. Baky a csendőröket a budapesti zsidók deportálásának lebonyolítására hozatta a fővárosba. A csendőrök összevonásáról azonban olyan hírek is terjengtek, hogy Baky ezeket a hatalom átvétele céljából kívánja felhasználni. Horthy ellenintézkedéseket tett: a testőrség, a budapesti garnizon, az esztergomi páncélosiskola növendékeit Budapesten készenlétbe helyezte, s a csendőrségnek a főváros elhagyására adott parancsot. Tekintettel arra, hogy a katonaság túlerőben volt, a csendőrök kénytelenek voltak engedelmesskedni. — *Macartney*: October Fifteenth. II. köt. 305. old.

⁴ Winkelman.

⁵ Greiffenberg.

⁶ Csataj Lajos.

⁷ Vörös János.

*Budapest, 1944. július 7.*VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

302. sz.

Júl. 6-i, 299. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

Közlöm, hogy a zsidóakció az V. zónában még tegnap este terv szerint lezárult; budapesti külváros-zónában (jún. 30-i, 1838. sz. távirati jelentés Berlinbe²) program-szerűen folyamatban, és holnapra befejeződhet. Budapest és Pest megye viszont le-állítva.³ Az erre a célra Budapesten összevont csendőrség visszatért állomáshelyére.

5795/E. 422 120.

*Veesenmayer**Budapest, 1944. július 7.*VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

303. sz.

Éppen most folytattam Sztójayval másfél órás megbeszélést. Tájékoztattam a kormányzó aggályairól, aki Baky és a csendőrség közös puccsától tart. Ő nem veszi ilyen komolyan a helyzetet, de a kormányzó nagyon nyugtalan volt, és ezért a budapesti helyőrséget átmenetileg riadókészültségbe helyeztette. Időközben ezt már megszüntették. Egyidejűleg a budapesti zsidóakcióhoz itt összevont csendőrséget visszaszállították állomáshelyeikre. A miniszterelnök ma délelőtt az egybegyűlt miniszterek és pártvezetők előtt a kormányzó utasítására éles hangú nyilatkozatot tett, amely szerint a kormányzó és a kormány készen állnak arra, hogy minden puccskísérletet fegyveres erővel törjenek le. Figyelmeztette a pártokat, egymás közti harcaikat ne vigyék túlzásba, mert egyébként a kormány kénytelen lenne hatáskor ellenintézkedéseket alkalmazni.

A helyzet időközben valóban lényegesen megnyugodott, és apadt a híresztelések özöne. Sztójay még ma este kétnapi üdülésre távozik Budapestről.

Tájékoztattam Sztójay azokról az értesüléseiről, amelyek szerint az SS-nek az a szándéka, hogy a zsidóakciót ezer bécsi SS-legény bevonásával német szervek útján hajtja végre Budapesten. Rögtön közöltem, hogy ez a hír a mesék birodalmába tartozik, de egyben felvilágosítást kértem a zsidóakció jelenlegi általános helyzetéről. Sztójay közölte, Jaross belügyminiszter már utasítást kapott a kikeresztelkedett zsidók ügyének elkülönítésére; a maga részéről továbbra is kéri a birodalmi kormányt, járuljon hozzá

¹ Lásd a 691. sz. iratot.² Lásd 5795/E. 422 120.³ A közlés annyiban téves, hogy ténylegesen csak Budapestre vonatkozóan állították le a deportálást.

a magyar zsidók érdekében befutott különböző javaslat (jún. 29-i, 1826. sz. távirati jelentés¹) előzékeny elbírálásához. Ez a gesztus enyhítene a bel- és külföldi helyzetet, és ő viszonzásul igyekezni fog, hogy a kormányzót a budapesti zsidóakció végrehajtására rábírja. Nem hagytam kétségben afelől, hogy ennek az időpontját lehetőleg minél előbb ki kell tűzni, és a birodalom ragaszkodik a most már csak Budapesten elintézetlen zsidóakció feltétlen és mielőbbi végrehajtásához.

Bodenschatz tábornok ma reggeli telefonhívására ma Sztójay előtt szóba hoztam a 20 ezer léghátrító tüzer, illetve kisegítő kiállításának közben sürgőssé vált kérdését. Váztoltam a helyzet komolyságát, és hivatkoztam a kormányzó előttem tett nyilatkozatára, amely szerint fokozottan kíván a bolsevizmus elleni harcban részt venni. Sztójay megígérte, hogy a kérdést megvizsgálja és támogatja.

Ezután Keitel vezértábornagnak a magyarországi német Wehrmacht vezénylő tábornoka² útján hozzám juttatott, 80 ezer ló szállítására irányuló követeléséről szoltam. Ezt a minisztertanács tegnapelőtti ülésén már elutasították. Eltekintettem attól, hogy a követelést teljes egészében képviseljem, mert az itteni helyzetben nem látszik megvalósíthatónak, de nyomtatékosan kértem Sztójayt, helyezze kilátásba a lovak egy részének mielőbbi szállítását. Remélem sikerül majd ebben a kérdésben is a jövő héten legalább részeredményre jutnom. Utolsó pontként a három tiszt szabadon bocsátását érintettem,³ figyelmeztettem, hogy ez az eljárás a jóhiszeműség megsértése, és ragaszkodtam újbóli letartóztatásukhoz és egyben Szombathelyi és Bajnóczy elfogatásához.

Sztójay gondolkodási időt kért.

Hivatkozással júl. 6-i, 299. sz. távirati jelentésre,⁴ taktikai meggondolásból azt javasolnám, jún. 29-i, 1826. sz.¹ távirati jelentés szerint engedjünk a magyarok kívánságának. Döntő, hogy ezzel a zsidókérdés még hátralevő részét is gyorsan elintézhettük, és később a kikeresztelkedett zsidók kérdését is különösebb nehézségek és feltűnés nélkül hideg úton megoldhatjuk.

Veesenmayer

5795/E. 422 126—27.

695

Budapest, 1944. július 8.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

305. sz.

A kormányzó ma 21 órakor meglepetésszerűen magához kéretett. Tárgyalásunk 45 percig tartott. Alábbiakat közölte:

A legutóbbi 48 óra folyamán teljesen megbízható jelentéseket kapott, amelyek szerint Baky a csendőrséggel együtt puccsot akart végrehajtani. Ezért riadóztatta a budapesti helyőrséget, viisszaszállította a csendőrséget állomáshelyeikre és utasította a miniszter-

¹ Lásd 99/110 593.

² Greiffenberg.

³ Szombathelyi Ferenc, Kádár Gusztáv, Ujszászy István.

⁴ Lásd a 691. sz. iratot.

elnököt, hogy a júl. 7-i, 303. sz. távirati jelentésében¹ már közölt nyilatkozatot tegye. E biztonsági rendszabályok tisztára helyi jellegűek, és legkevésbé sem állnak összefüggésben azokkal a híresztelésekkel, amelyet ahhoz több oldalról is fűztek, és amelyeknek különböző német szervek is hitelt adtak. Továbbra is szilárd elhatározása, hogy a harcot Németország oldalán jóban-rosszban végigküzdji, de megunt a pártviszályokat, és komolyan foglalkozik azzal a gondolattal, hogy szükség esetén a fennálló, ki nem elégtő kormányzati viszonyokat tisztázza. A zsidókérdésben elrendelte a kikeresztelkedettek ügyének elkülönítését, és hajlandó a munkaszolgálatos századok kivételével a budapesti zsidók eltoloncolásához rövidesen hozzájárulni. Súlyt fektet azonban arra, hogy kerüljék az eddigi durva bánásmódot, mert az ellentmond egész természetének.

Ez a tárgyalás feltehetően úgy jött létre, hogy Sztójay jelentést tett a kormányzónak velem folytatott megbeszéléséről, amelyen a riadóztatást kifütyoltam, és célzást tettem arra a rossz benyomásra, amit az a véleményem szerint a birodalmi kormányra tett; Sztójay aggódott, hogy ez félreértésekhez vezethet. A kormányzó tudott a 20 ezer légvédelmi kisegítőre és további lőszállításokra bejelentett követeléseimről és megjegyezte, szívesen segítene az első kérdésben, ha azt az adottságok engedik, a fokozott lőszállításokra pedig gondja lesz aratás után. De tekintettel a traktor- és üzemanyaghiányra, lehetetlen lenne a termést időben betakarítani (ő maga is gazdálkodó), ha egyidejűleg nagyszámú lovat kellene leadni.

Sajnálkozásomat fejeztem ki a kormányzónak, hogy a végrehajtott biztonsági rendszabályokról nem értesített időben, mert akkor inkább más módon állt volna a híresztelések és baklövések megakadályozása. Többek között utaltam arra, hogy ma 11 órára mindenütt a pártok betiltására és katonai diktatúra kikiáltására számítottak. Erre azt válaszolta, ez nem is lenne a legrosszabb.² Később újból visszatért erre, és szigorúan bizalmasan közölte, hogy bár eddig még senkivel sem beszélt erről a témáról, komolyan gondolkozik felette; újból hívat, ha a kérdést, főként a megfelelő személy kiválasztását illetően, saját magában tisztázza. Végül a zsidókérdésben újból nagyon egyértelműen foglaltam állást, rámutattam arra a veszélyre, amit több százezer zsidó jelent egy ötödik éve harcban álló ország fővárosában, és nyomatékosan kértem, hogy a leállított zsidóellenes akció folytatására hamarosan tűzzön ki újabb határnapot.

Örökké a régi nóta, hogy aki utoljára járt a kormányzónál, annak van igaza. De minthogy látogatóinak legalább 75%-a negatív értékelhető, munkám mindig akadályba ütközik. A Baky-puccsról is, amit a kormányzó szemmel láthatóan valóban elhisz, rosszindulatú emberek beszéltek előtte, akiknek érdekében áll, hogy Németországnak nehézséget okozzanak. Mindennek háttere és fő indítéka a félelem, hogy Németország elveszti a háborút. Ezért akarnak ezek a körök kétségbeesett igyekezettel az elkövetkezendő időkre alibit szerezni.

Fentiek ellenére ismételten hangsúlyozom, hogy a magyarországi események alakulása egyelőre nem ad okot komolyabb aggodalomra. A tapasztalható merevség elsősorban az arcvonalak jelenlegi súlyos helyzetéből következik.

Veessenmayer

99/110 673—74.

¹ Lásd a 694. sz. iratot.

² Horthy július 8-án magához hívatta Lakatos Géza vezérezredest, s felvetette esetleges katonai kormányalakítás lehetőségét.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

308. sz.

Most keresett fel Jaross belügyminiszter és közölte, német és magyar határállomásokról, elsősorban Hegyeshalomból jelentéseket kapott, melyek szerint a német oldalon SS-alakulatok vonulnak fel azért, hogy Magyarországra átdobják őket. Ezt a korábban Sztójay által említett feltevéssel hozta kapcsolatba (303. sz. távirati jelentésem¹), mely szerint a budapesti akciók ezeknek az SS-legényeknek a közreműködésével kizárólag német rendezésben kívánnának végrehajtani. Megnyugtattam Jarost, közöltem, nem tudok arról, hogy SS-kötélékeket szándékoznánk bevonni, és továbbra is fenntartjuk azt az alapelvünket, amely szerint Budapest további zsidótalanítását maguknak a magyaroknak kell végrehajtaniuk.

Ebből az alkalomból közölte Jaross, hogy a kormányzó utasítása ellenére bonyolította le a zsidóakciót az V. zónában és a budapesti elővárosokban. Ezek valóban súrlódásmentesen be is fejeződtek tegnap este. Erre vonatkozó távirati jelentés megy. A következő napokban befejeződik a kikeresztelkedett zsidók kiválogatása, akiknek számát Jaross 15—20 ezerre becsüli.

Hajlandó azután, akár a kormányzó ellenére is, Budapest további zsidótalanítását végrehajtani.

Az ezzel járó nagyobb nehézségeket úgy gondolja elkerülni, hogy azokat először néhány táborban, feltehetően a korábbi V. zóna területén gyűjti össze, és esetenként, ha 30—40 ezer zsidó együtt lesz, átadja őket a birodalomba történő deportálásra. Ez az eljárás körülményesebb ugyan és több időt is igényel, de mindenesetre biztosítja az akció folytatását, és én minden eszközzel támogatom Jarost, hogy terveit akadálytalanul és mielőbb megvalósíthassa. Azt javaslom, hogy ennek érdekében Grell követségi tanácsos, aki hat hete kitűnően intézi a zsidóügyeket a követségen, lépjen szorosabb kapcsolatba Jaross belügyminiszterrel, ami természetesen nem zárja ki, hogy továbbra is fenntartsa bizalomteljes együttműködését Eichmann hivatalával. Megjegyzem még, hogy a helyzet pontos ismeretében továbbra sem látok okot semmiféle aggodalomra. E hét folyamán, a legizgalmasabb napokban is, nyugodt pólusnak bizonyult a német követség. Ez nem tévesztette el hatását a magyarokra. Továbbra is feleslegesnek, sőt elhibázottnak tartok bármilyen kiegészítő biztonsági rendszabályt, mert azt itt a gyengeség jelének magyaráznák. A követség szorosan kézben tartja az összes politikai szálakat, és így tisztán politikai módszerekkel is felkészülhetünk minden eshetőségre.

A Führer ezért még abban az esetben se küldjön Magyarországra másutt ma célszerűbben felhasználható kötélékeket, ha azt katonai vagy rendőri részről javasolnák is.

5795/E. 422 136—37.

Veesenmayer

¹ Lásd a 694. sz. iratot.

Budapest, 1944. július 11.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1927. sz.

Jún. 30-i, 1838. sz. távirati jelentés kiegészítése.¹

I. Zsidók koncentrálása és elszállítása az V. zónában, a Budapest-külvárosi akciót is ideértve, terv szerint július 9-én 55 741 zsidóval lezárult. I—V. és külvárosi akció összeredménye immár 437 402.

II. Budapest elleni akció állásáról közvetlen jelentés ment Fuschlba.

Veesenmayer

5795/E. 422 140.

Budapest, 1944. július 13.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

1948. sz.

Mint azt egyik bizalmi emberemtől hallom, a kormányzó tegnap este rendkívül leverten és szorongással nyilatkozott Magyarország politikai helyzetéről. Neki személyesen már nincs semmi befolyása, ami abból is látható, hogy még Baky és Endre belügyi államtitkárok elmozdítását sem sikerült elérnie.¹ Most elhatározta, hogy katonai kormányzatot léptet életbe. De nem említette a tervbe vett személyek nevét.

Továbbiakban arról szólt a kormányzó, hogy a zsidókérdésben özönével kapja a figyelmeztetéseket, amelyek az eddigi irányzat követésétől óvják. Nemcsak a pápa és a svéd király, de állítólag az angol király leveléről is szólt volna. Végül közölte, hogy a zsidókérdésben magánlevéllel fordult a Führerhez.²

Veesenmayer

5795/E. 422 142.

¹ Lásd 99/110 603.

² Bár Baky és Endre funkcióját korlátozták, hivatalukból nem mozdították el őket.

² Horthy a július 17-én, Miklós Bélával kiküldött levelében — HMTI 88. — tette szóvá az embertelen módszereket.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

1967. sz.

A kormányzó épp most kéretett magához, és a következőket közölte:

Most már végleg elhatározta, hogy a jelenlegi kormányt felmenti; az erre vonatkozó rendeletet aláírta, és azt még ma végrehajtják. A katonai és hivatalnok jellegű új kormányt holnap jelentik be. Azért kényszerült erre a lépésre, mert hiába várta öt napon át az alkalmat, hogy megbízottja, Miklós vezérezredes átadhassa a Führernek az ő saját kezűleg írt levelét, amelyben részletesen kifejtette az okokat, amelyek ehhez az elhatározáshoz vezették.

Kérdésemre, kikből állna az új kormány, vonakodva az alábbiakat válaszolta:

1. *Miniszterelnök*: Lakatos vezérezredes; aki, hangsúlyozta, mint lovagkeresztes,¹ biztosan elnyeri a Führer bizalmát. (Utalok 1944. május 8-i, 163. sz. távirati jelentésre.²)
2. *Belügyminiszter*: Bakay tábornok (lásd júl. 12-i, 314. sz. távirati jelentést.²)
3. *Kultuszminiszter* és egyben a leventemozgalmat vezetője: Farkas altábornagy.
4. *Tárcanélküli miniszter* és a kormány gyakorlati tanácsadója: Rakovszky István, a magyar közigazgatási bíróság elnöke.
5. *Hadügyminiszter*: továbbra is Csatay.
6. *Közellátási miniszter*: továbbra is Jurcsek.
7. *Külgügyminiszter*: Hardy altábornagy vagy marad Jungerth követ, eddigi feladatkörében.

A többi minisztériumot csupán hivatalnok jellegű államtitkárok képviselik, minden pártpolitikai elkötelezettség nélkül.

A *Pénzügyminisztérium* élére: Csizik államtitkár.

Válaszomban mindenekelőtt arra tértem rá, hogy a birodalmi külügyminiszter útján én kaptam utasítást Miklós vezérezredes fogadására. A látogatás időpontja azért nem volt még kitűzhető, mert a katonai helyzet, ismert okok miatt, a Führer egész erejét lekötöti.

Továbbiakban igen komolyan kifejtettem a kormányzónak, hogy ez idő szerint és éppen most az élet-halálharc minden felelőssége a Führer vállán nyugszik, aki ezt az áldozatot nemcsak a német népért, hanem minden vele szövetséges nemzetért vállalja. A tervezett kabinet tagjait személy szerint most nem érintve hangsúlyoztam, hogy véleményem szerint minden szövetséges államfő magától értetődő kötelessége természetesen az lenne, hogy a jelen időpontban ilyen nagy horderejű változtatásokat csak a Führer előzetes hozzájárulásával hajtson végre. Meg kell cáfolnom azt a nézetét, hogy ez — amint a kormányzó hangsúlyozta — kizárólag belpolitikai kérdés, mert ilyen kormányváltozás kényszerűen a legsúlyosabb bel- és külpolitikai következményeket vonja maga után. Nem osztom azt a feltevését, hogy a hadsereg segítségével betilthatja a pártokat és ezáltal Magyarországon feltétlen rendet tudna biztosítani. Sok magyar tekint ma a birodalom felé, és ha ezek megtudnák, hogy erre a lépésre a Führer beleegyezése nélkül

¹ Utalás arra, hogy Lakatos Géza a német lovagkereszt birtokosa volt.

² A táviratot nem találtuk az iratok között.

került sor, ellenzékbe vonulnának; ez egyaránt vonatkozik a Szálasi-mozgalomra és az Imrédy-pártra, a nemzetiszocialistákra és az eddigi kormánypárt nagy részére is. Ezzel a lépésével polgárháborút idézhet fel, amely Magyarországra nézve igen keserűen végződne, mert ma már a politikai eszmékkel átítatott hadsereg, csendőrség és rendőrség nem lesz hajlandó testvéreire fegyvert fogni. De ezen túlmenően ilyen kockázatos fordulat jelen pillanatban tisztára árulásként hatna, amely ellenségeinknek, elsősorban a bolsevistáknak jelentene előnyt. Nem tudom elképzelni, hogyan viselhetné ezért a felelősséget saját népe, a Führer és szövetségesei előtt. Bejelentettem, hogy ilyen körülmények között azonnali visszahívásomra számíthatok, és azután a dolgok olyan irányt vennének, amely teljesen eltérne attól, mint amit ő és tanácsadói elképzeltek. Gondolnia kellene az arcvonalon álló hadosztályaira és katonáira is, akik hű fegyverbarátságban vállalva küzdenek a németekkel, és sohasem értenék meg, miért nem áll fenn gyakorlatilag ez a fegyverbarátság politika terén is. Fejtegetéseim súlya láthatóan megdöbben-tette a kormányzót és mély benyomást tett rá. Elismerte, hogy a problémának ezt az oldalát még nem vette kellően figyelembe és kérdezte, véleményem szerint meddig kell még várakoznia, amíg megbízottját a Führer fogadja. Megmondtam, ebben a tekintetben nem tehetek kötelező ígéretet, de felteszem, hogy a keleti arcvonal helyzetének alakulásától függően a legközelebbi 3—4 napon belül sor kerülhet a látogatásra. Végül a kormányzó visszavette tőlem a Führerhez intézett levelét, amelyet korábban átadott. Kijelentette, megkísérli a már kiadott rendelkezéseket visszavonni, és várakozni fog, míg a Führerrel egybehangolta a dolgokat. De kéri a legsürgősebb intézkedést, mert a jelenlegi állapotnak néhány nap alatt, így vagy úgy, mindenképpen véget kell vetni.

Az új miniszterek névsorához kiegészítésül még megjegyzem — amint azt számos korábbi táviratomban már említettem —, Lakatos és Bakay ellen komoly aggály merül fel. Hardy is angolbarát hírében áll. A legrosszabb változást Rakovszky István tervezett kinevezésében látom, aki mindenkor szoros kapcsolatban állt a kormányzóval; a konzervatív-feudális irányzat nyilvánvaló képviselője, és közel állt a Kállay-klikkhez és Bethlenhez. Szlovák származású, és hithű katolikus. Farkas elfogadható. Csataj magatartásának ténye önmagáért beszél. Kizárólag Jurcsek bírja teljes bizalmunkat; de ilyen körülmények között teljesen lehetetlennek tartanám, hogy továbbra is a kormányban megmaradjon. E kabinet összetétele egyben a zsidók deportálásának végleges leállítását jelenti, megszakítja együttműködésünket az életbevágóan fontos hadigazdálkodás számos területén, és félő, hogy a március 19-e előtti események megismétlődnének. A jelenlegi helyzet legszerencsésebb megoldása szerintem az volna, ha a Führer, lehetőleg azonnal, személyes tárgyalásra hívná meg a kormányzót. Ezzel időt nyernénk, és lehetőség nyílna arra, hogy a katonai kormányzat önmagában nem elvetendő gondolatát személyi vonatkozásaiban céljainknak megfelelően valósítsuk meg.

Veesenmayer

99/110 718—21.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTTHOZ

1537. sz.

RAM. 774/44. R.

Szíveskedjék jelen távirat kézhezvétele után a kormányzót azonnal felkeresni, és vele a Führer nevében az alábbiakat szóbelileg közölni:

1. A Führer a legnagyobb megütközéssel vette tudomásul a kormányzónak a birodalom teljhatalmú megbízottja útján tett közlését, mely szerint a jelenlegi Sztójay-kormányt, amelynek beiktatása annak idején a német kormánnyal egyetértésben történt, felmenteni és helyére katonai kormányzatot állítani szándékozik. Még nagyobb megütközéssel értesült a Führer a birodalmi teljhatalmú megbízott jelentéséből arról, hogy a kormányzó a Sztójay-kormány egyes miniszterei és államtitkárai ellen, akik az utóbbi időben a zsidóellenes rendszabályokat végrehajtották, elfogató parancsot adott ki.

2. A Führer a tervbe vett intézkedésekben azoknak a mesterkedéseknek megismétlődését kénytelen látni, amelyek március 19-én Németország magyarországi beavatkozásához vezettek. A beérkezett jelentések szerint úgy tűnik, hogy újból a német—magyar ügy árulóinak ugyanazon klikkjéhez tartozó személyek léptek működésbe, akik egyszer már a szakadék szélére taszították Magyarországot.

3. A Führer a Sztójay-kormány ellen irányuló minden eljárásban Magyarország politikájának új irányvonalát meghatározó március 19-i megállapodás megtagadását kénytelen látni, és most, mikor Európa életre-halálra küzd az európai ügy jövőjéért, kifejezetten árulásnak tekint minden eltérést a márciusi programtól. Ez esetben azonnal visszahívja Veesenmayer követet, a birodalom teljhatalmú megbízottját, és olyan rendszabályokat alkalmaz, amelyek Magyarországon egyszer s mindenkorra lehetetlenné teszik ilyen események megismétlődését.

4. Pontosan ismerjük a Várban és másutt működő klikket, amely a kormányzót akarata ellenére vették rá erre a lépésre, ami világosan kitűnik abból is, hogy Veesenmayer követtel folytatott tájékoztató jellegű tárgyalása után intézkedéseit visszavonta; ha ennek a klikknek bármely tagja még egyszer megkísérelné, hogy Magyarország politikai életében bármilyen formában fellépjen vagy tevékenykedjen, a Führer az illetőt a Biztonsági Szolgálat útján azonnal elfogattja és 24 órán belül kivégezteti.

5. A Führer elvárja, hogy a magyar kormány most már további késlekedés nélkül végrehajtja a budapesti zsidók elleni rendszabályokat azokkal a kivételekkel, amelyeket Veesenmayer követ javaslatára a német kormány a magyar kormánynak engedélyezett. De az általános intézkedéseket nem késleltethetik ezek a kivételek, mert egyébként a Führer a kivételezésre adott engedélyt kénytelen lenne visszavonni.

Kérem, hogy azután még alábbiakat közölje a kormányzóval:

A Führer rendkívül sajnálja, hogy szemmel láthatóan ugyanazok a körök, amelyek korábban Magyarország árulását előkészítették és abba még a kormányzó nevét is belekeverték, tanácsaikkal most újból olyan intézkedésekre akarták a kormányzót rávenni, amelyek Magyarország teljes katasztrófájához vezetnének. A Führer annak idején éppen a magyar államfőre, a vele baráti viszonyban álló kormányzó személyére

való tekintettel az elképzelhető legnagyobb kímélettel hajtotta végre a magyarországi áruló klikk eltávolítására hozott rendszabályokat és állította helyre az országra is életbevágóan fontos bel- és külpolitikai irányvonalat Magyarországon. Ilyen vagy hasonló fejlemények ismétlődése esetén a Führer a jövőben nem fog kíméletet tanúsítani. Sőt, ez esetben kénytelen lenne a Führer a készülő magyar árulás valódi céljait teljes egészében és minden részletében a világ közvéleménye elé tárni. Mint azt a kormányzó is tudja, bőséges anyag áll rendelkezésünkre, mely szerint ez az árulás semmiben sem maradt el az olaszoké mögött, ilyen esetben nem kerülhető el, hogy az árulásba a kormányzó személye is belekeveredjen, ami következésképp a kormányzó történelmi alakjának megítélésére is kihatással lenne. Európa élethalálharcát vívja, amelyben mind a német, mind a magyar nép sorsa évszázadokra, talán örökre eldőlt. Ebben a harcban, amelyet katonáink páratlan hősiességgel vívnak az arcvonalon, a Führer nem hajlandó eltérni olyan viszonyokat a harcoló csapatok mögött, melyek azok harci erejét csökkenthetnék és még hábatámadásukra is alkalmasak lennének. A Führer sajnálja, hogy teljesen nyílt beszédre kényszerül, de biztos abban, hogy csak teljes nyíltsággal tisztázhatja mindazt, ami egyszer s mindenkorra elsősorban Magyarország érdekét szolgálja. Ne engedje magát megfélemlíteni a kormányzó az előttünk jól ismert nevetséges zsidó—amerikai fenyegetésektől. Hagyja azokat, akárcsak mi, teljesen figyelmen kívül, mert a háborúból nem Amerika, hanem Németország és szövetségesei kerülnek ki győztesen. A Führer sokkal inkább azt reméli, hogy a kormányzó, mint a bolsevizmus elleni küzdelem egyik első élharcosa be fogja látni, sőt, be kell látnia, hogy minden eltérés a klessheimi megállapodásoktól és az azóta követett irányzattól a legsúlyosabb magyarországi belviszályhoz, a keleti arcvonal gyengítéséhez és ezzel együtt talán Magyarország fennmaradása és a magyar nép léte szempontjából beláthatatlan következményekhez vezethet.

Ribbentrop

99/110 730—32.

701

Budapest, 1944. július 17.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

1985. sz.

Most folytattam egy és háromnegyed órás tárgyalást a kormányzóval. Bevezetésként közöltem, hogy most már nincs semmi akadálya annak, hogy Miklós vezérezredes meglátogassa a Führert és átadja a kormányzó levelét; a tervek szerint holnap délben indul Budapestről. Utána közöltem vele annak az utasításnak a tartalmát, amelyet Altenburg követ telefonon juttatott el hozzám, és amelyet a júl. 17-i, 2160. sz. távirati rendelkezés szerint magyaráztam.¹ A kormányzó egyedül a 4. pontnál² szólt közbe és kijelentette: Ez azért sok! Beszámolóm végétével azzal kezdte, hogy közlésemet ultimátumnak tekintti, és most már nagyon sajnálja, hogy engem előzetesen tájékoztatott. Az a benyo-

¹ A távirat nem található az iratok között.

² Lásd a 700. sz. iratban.

mása, hogy a Führert és a birodalmi kormányt teljesen hamisan informálták, mert egyébként nem intézhettek volna hozzá ilyen ultimátumot. Közbevetőleg azonnal megkérdeztem, hogy ez azt jelenti-e, hogy jelentéseimben is kételkedik, mire azt válaszolta: részben. A későbbi beszélgetés során ezt a kijelentését visszavonta. Azután hosszú fejtegetésekbe bocsátkozott, milyen igazságtalanul jár el a birodalom vele és Magyarországgal szemben. Azonnali lemondásával fenyegetett, és kifejezte meggyőződését, hogy az ország és a nép 90 százalékban mögötte áll; s így legalább utólag meggyőzheti a Führert, valójában hogy fest a helyzet Magyarországon. Részleteiben, mint mindig, ugyanazokat a pontokat sorolta fel, amelyek azt bizonyítanák, hogy a birodalom ígéreteiből, mint pl. csapatainak kellő felfegyverzése és más hasonlók, egyet sem teljesített. Megvártam, míg kibeszélte magát, majd az események történelmi kialakulásának széles körű felidézésével igyekeztem bizonyítani, mi mindent köszönhet Magyarország a Führernek és a birodalomnak, és hogy ezzel szemben Magyarország az ő vezetésével hálájának és szövetségi hűségének csak kis töredékét róta le. Hangsúlyoztam, hogy a birodalom élesen elhatárolja az ő személyét környezetétől, amelyet kíméletlenül bíraltam. Elmondtam, hogy véleményem szerint nem is tudja, mi minden történik a Várban és legszűkebb környezetében, milyen elemek igyekeznek állandóan az ő alapvető beállítottságát eltorzítani, akik az óra történelmi jelentőségét lekicsinylik és a latens árulást álcázzák. A bizonyítékok egész sorát hoztam fel véleményem alátámasztására és hangsúlyoztam, hogy olyan értékes magyarok, mint Sztójay, Jursek és mások véleménye semmiben sem tér el az enyémtől. Biztos lehet afelől, hogy a Führer és a birodalom jól tájékozott, és egyedül a Führer nagyvonalúságának köszönhető, hogy személye eddig ilyen kedvező megvilágításban állhat a nyilvánosság előtt. Majd nyomatékosan tanácsoltam, ne akadályozza meg Miklós vezérezredes látogatását a Führernél, mert meggyőződésem, hogy annak eredményeképpen sok értékes tájékoztatáshoz juthat és felismeri, mennyire rossz tanácsokat kap környezetétől. Előbb vonakodott, hogy az utazást jóváhagyja, de érveim hatására megváltoztatta véleményét, és végül is hozzájárult. Hangsúlyoztam továbbá, hogy Sztójay a Führer és a birodalmi kormány teljes bizalmát élvezi, és neki is örülnie kellene, hogy ilyen hűséges nádor áll az oldalán, aki azon túl, hogy az esküje mellett kitart, kellő bátorsággal bírálja mindazt, ami a szövetségi hűség követelményeivel nem egyeztethető össze. Ismételten óvtam, ne játsszon Magyarország sorsával, és ne éljen abban az illúzióban, mintha a keleti arcvonal erőinket olyan mértékben lekötne, hogy szükség esetén nem tudnánk rendet teremteni Magyarországon; nem szabad, hogy erőinket tévesen lebecsülje, mert a Führer mindenkor a tartalékok politikáját követte. Emellett elég barátunk van Magyarországon, hogy velük közösen olyan helyzetet valósíthassunk meg, amely biztosítja a Führert, hogy Magyarország a helyes irányban maradjon. Ezenkívül élesen támadtam Bethlent, akinek káros befolyásától óvtam; végül közbenjárólag megjegyeztem, a Führer boldog lenne, ha személye — Horthyé — nem az árulás szégyenfoltjával kerülne be a történelembe. Hozzáfüztem még, benyomásom szerint sajnálatos módon ott hibázik, hogy automatikusan a saját következetesen harcra kész, antibolsevista beállítottságát tételezi fel környezetéről is, akiket azonban egészen más eszmék fűtenek, és aljas fondorlatokkal próbálják megakadályozni, hogy életművére a koronát feltegye. Felajánlottam, szívesen felkeresem őt naponta, hogy őszinte tanácsadójaként segítségére legyek; de a legnagyobb segítséget azzal nyújthatnám, ha környezetétől, amelyet pontosan kiismertem, megszabadítanám; ezzel a nézetemmel minden tisztességes magyar emberrel egy táborban állok.

Tárgyalásunk teljesen kimerítette, egész testében reszketett, és öreg, összetört emberré vált.

Holnap tájékoztatom Sztójayt a legfontosabbokról, és intézkedem, hogy Jurcsekkel együtt erélyesen lépjenek fel. Nem szabad a kormányzót most nyugton hagyni, mert ebben az állapotában kiszámíthatatlan, és minthogy ellenállásra gyenge, könnyen engedne káros befolyásoknak.

Veesenmayer

99/110 736—39.

702

Budapest, 1944. július 17.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

1984. sz.

Most voltam Sztójajnál, aki ma is öröndetesen pozitív volt. A következőkről tájékozottott:

1. Bárdossy kezdeményezésére hosszabb megbeszélést folytatott vele, melynek során Bárdossy kijelentette, eljött az ideje, hogy a kormányzó környezetében tisztogatást végezzenek. Bárdossy véleménye szerint éles különbséget kell tenni a kormányzó és környezete között. Előbbi befolyásolható és irányítható, utóbbinak feltétlenül el kell tűnnie. Hajlandó ebben minden erejével közreműködni. Sztójay azt javasolta, hogy vagy beveszi külügyminiszternek a kormányba, mert nemcsak ezen a téren vár tőle segítséget, hanem általánosságban növelné a kormány súlyát, vagy megkísérli, hogy Ambrózy eddigi kabinetfőnök helyére nevezze ki, és így törjön be a várbeli klikkbe.

Utóbbi megoldást szívesen üdvözlölném, annál is inkább, mert amint azt több oldalról hallom, Bárdossy fokozatosan feladja eddigi tartózkodását és öröndetes módon egyértelműen közös ügyünk mellett foglal állást.

2. Sztójay kijelentette, hogy amennyiben ő és kormánya maradnának, feltétlenül ragaszkodik ahhoz, hogy a kormányzó környezetét minden káros elemtől meg kell tisztítani. Ebben teljesen egyetért vele kormánya is, amellyel ma délben intern tanácskozást folytatott; szükség esetén saját kezdeményezésére letartóztatásokat is foganatosít. Ez a feltétele, hogy kormányával a jövőben újból gyümölcsöző munkát folytathasson. Nem kívánja a szombati eseményeket¹ még egyszer végigcsinálni. Csak azt akarja kívárni, míg a kormányzó végleg lemond arról, hogy a katonai és hivatalnokkormányra irányuló terveit megvalósítsa. Megerősítettem ebben a beállítottságában és megígértem, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel támogatom.

3. Sztójay a szomszédos szobába vezetett, és ott megmutatta a Külügyminisztérium svájci rendeltetésű teljes futárpostáját, melyet tegnap este a határon lefoglaltatott. Azt ma este egy bizottsággal megvizsgáltatja, mert az a gyanúja, hogy Külügyminisztériumának egyes személyei összeköttetésben állnak az ellenséggel. Ha ez beigazolódná, még ma éjjel intézkedik a szükséges letartóztatásokról, és kíméletlenül közbelép. A jövőben a kormányzót sem kérdezi meg ilyen ügyekben.

4. Ma délelőtt Jaeger, a svájci követ járt nála, és a zsidókérdést szóba hozva arra ké-

¹ Július 15-én Horthy már elhatározta Sztójay menesztését és a Lakatos-kormány kinevezését, és ettől csak Veesenmayer nyomására állt el. — Lásd a 699. sz. iratot.

szította elő, hogy a svájci közvéleményt a magyar kormány ez irányú rendszabályai annyira felháborították, hogy Svájc azzal a gondolattal foglalkozik, megszakítja kapcsolatait Magyarországgal. Sztójay visszautasította ezt a bejelentést, és megütközését fejezte ki; egyébként rámutatott, hogy bizonyos enyhítő rendszabályokat terveznek, de a magyar kormány ilyen zsaroló nyomásnak nem enged, és minden további intézkedés jogát fenntartja.

Veesebmayer

5795/E. 422 178—79.

703

Budapest, 1944. július 21.

VEESENMBAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

2036. sz.

Magyarország jelenlegi hangulatát az a várakozás jellemzi, amellyel Miklós vezérezredes visszaérkezése elé tekint.¹ A kormányzó megrázkódtatását kiheverte, ismét nyíltabb, fogadja a különböző pártokhoz tartozó személyeket; ismert környezete közben szorgosan azon igyekszik, hogy a Führer általam közölt válaszában félreérthetetlen élességét lekicsinyelje és arra biztatja a kormányzót, tartson ki a katonai kormányzat gondolata mellett. De most már csak arra szorítkoznak, hogy miniszterelnökké és belügyminiszterre megfelelő tiszteket nevezzenek ki. A Führer ellen elkövetett merényletet² ezek a körök természetesen a Führer személye elleni birodalmon belüli komoly ellenállási mozgalmak erősödésével magyarázzák.

Sztójay pártközi tárgyalásokkal foglalkozik, és azok eredményeként megállapodás jött létre a kormánypárt, az erdélyi párt és az Imrédy-párt között. A Szálasi-párt, valamint a nemzetiszocialisták félreálltak, és tartózkodó magatartást tanúsítanak. Így a pártok terén nincs különösebb változás. Imrédy helyzete saját hibájából gyengült, mert hasznos munka helyett csak vitatkozik és politizál. Sztójay magatartása ugyan aktívabb lett, de továbbra sem gyakorolja a kormányzóra a megkívánható döntő befolyást, és maga is arra vár, milyen eredménnyel érkezik vissza Miklós a Führertől. Az utóbbi időben Szálasi eddigi következetes magatartását is kissé bizonytalanná tette a pártok esetleges betiltásának lehetősége, és csak tegnap óta érzi újra szilárdabbnak helyzetét. Ez lényegében a júl. 14-i írásbeli jelentésben adott jellemzést igazolja.³ Vidéken a hangulat nyugodt, Budapest, bár szokás szerint tele van rémhírekkel, lényegesen higadtabb.

Greiffenberg, a magyarországi német véderő vezénylő tábornoka jelenti, hogy Vörös vezérkari főnök a magyar hadosztályok részére a keleti arcvonalon kijelölt állomáshelyek miatt komolyan foglalkozik a lemondás gondolatával. Erről mindenképpen le akarták beszélni, de eddig teljesen eredménytelenül. Eljárásával, sajnos, a kormányzó kezére játszott.

¹ Miklós Béla vezérezredes, a kormányzó katonai irodájának főnökét, július 21-én fogadta Hitler.

² 1944. július 20-án német konzervatív politikai körök és a tábornoki kar egy része a náciizmus megdöntését célzó puccs terve alapján sikertelen merényletet követett el Hitler ellen.

³ A jelentés nem található az iratok között.

Rátz lemondásáról⁴ külön jelentés megy.

Ebben a helyzetben a zsidókérdés terén semmi sem változott. Annak leállítása továbbra is érvényben van a kormányzó parancsára, aki ebben a kérdésben teljességgel hajthatatlan.

Veesenmayer

99/110 758—59.

704

Különvonat, 1944. július 24.

BRENNER KÜLÜGYI TANÁCSOS TÁVIRATA

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTTHOZ

1593. sz.

Utasítás szerint tájékoztatására mellékelem a Führer és Miklós vezérezredes július 21-én folytatott tárgyalásáról készített feljegyzést. A tárgyaláson jelen volt a birodalmi külügy-miniszter és Keitel vezértábornagy is.

A tárgyalás kezdetével Miklós megbízása értelmében átnyújtotta Horthy már jelzett levelét, amelyet a Führer azonnal olvasni kezdett. Mikor ahhoz a részhez ért, ahol Horthy nyilván a puccskísérletekről írt, a Führer kijelentette, nem hiszi el azokat, és az a véleménye, hogy azzal megtévesztették a kormányzót.

Miután a levelet végigolvasta, röviden ismertette Miklóssal a helyzetet. Németország és szövetségesei sorsdöntő harcot vívnak, amely, mint annak idején a görögök és perzsák, a rómaiak és az etruszok háborúi vagy az Európára zúdult tatárjárás esetében — csak egyértelmű döntéssel fejezhető be. Most a szó legszorosabb értelmében az élet vagy halál kérdése dől el. Ha az ellenfél győzne, Közép-Európa sorsa beteljesedne. Ha egy országban, mint Magyarországon, 13 millió lakos közül 1 millió zsidó, azok a döntő órában teljesen aláásnák Magyarország ellenálló képességét és azonnal a bolsevik hadsereg szövetségeseiként működnének. Világos, hogy ezek a zsidó bolsevikok és a hozzájuk húzó értelmiségiek első adandó alkalommal a magyarság szörnyű végét készíték elő.

Mikor ő ilyen tényállás mellett Horthy fejtegetéseit olvassa, úgy érzi, egy egész világ választja el őt a kormányzótól. A jelenlegi összeütközés semmiképpen sem hasonlítható pl. Mária Terézia korabeli normális háborúhoz, és nem vívható meg előkelő módon. Egész Közép-Európa sorsa forog kockán. A visszas társadalmi állapotok és az országban élő nagyszámú zsidóság a bolsevizmus térhódítása esetén megpecsételné Magyarország sorsát.

Németország felismerte a veszély teljes nagyságát, és levonta annak konzekvenciáit. Az egész nép kiveszi részét a háborús erőfeszítésekből. Tizenöt éves fiúk már a légháritó ágyúk mellett állnak, tizenhat éves lányok mindenütt tevékenykednek, a nők pedig lőszergyárakban dolgoznak, még a jobb körök asszonyai is. Újabb intézkedések történtek, hogy további tömegeket vonjanak be a háborúba. Mindez azért lehetséges Németországban, mert ott már nincsenek bomlasztó elemek.

⁴ Rácz Jenő miniszterelnök-helyettes 1944. július 20-án lemondott tisztségéről — kijelentése szerint —, tiltakozásul, mivel Horthy nem volt hajlandó törvényerőre emelni a zsidóellenes rendeleteket.

Azt az elvetemült kis kört, amelynek megbízásából egy aljas személy bombamerényletet követett el ellene,¹ a hadsereg zászlóaljai likvidálták. Mintha csoda történt volna, neki semmi baja sem esett. Ez nagy lelkesedést váltott ki Berlinben. Ismét beigazolódtott, hogy a hadsereg és a párt viszonyában teljes az összhang. Ezt Németország annak köszönheti, hogy tervszerűen félreállította azokat az elemeket, amelyek a bomlás csíráit terjesztik, azaz a zsidókat, akik minden felfordulás mögött megtalálhatók; így Magyarország egymilliós zsidósága valójában a szovjet szövetségese.

Fejtegetései során a Führer szólt Horthy tervéről, hogy mint levelében írta, tábornok-kormányt alakít; az volt a megjegyzése, hogy Németország és szövetségesei mind egy hajón ülnek, ahonnan most senkinek sem szabad kiszállnia, mert aki így tenne, nem csak maga fulladna vízbe, de gyengítené a hajón maradt legénységet is. Több országban, mint pl. Közép-Amerikában és másutt gyakran alakultak tábornokkormányok, de azok mindig csődöt mondtak. Ezen nem lehet csodálkozni. Tábornokok általában 20—30 évig tanulnak, míg egy hadsereg vezetésével megbízzák őket, és némelyikük még akkor is alkalmatlannak bizonyul feladata ellátására. Érthetetlen, hogy hihetik tábornokok, míg hivatásukhoz szükséges képzésük ilyen hosszú időt igényel, egyik percről a másikra betölthetnek vezető politikai állásokat. Éppen ezért legtöbbször nagyfokú könnyelműség jellemzi az effajta tábornok-kormányokat.

A merényletre visszatérve még megjegyezte a Führer, hogy az egész ügyet, részben Fromm parancsára, felszámolták. Ő most azokat az erőket fogja eltiporni, amelyek a merénylet mögött álltak.

A magyarországi ügyekre vonatkozóan kijelentette, hogy teljesen érdektelenül szemlélne a magyarországi viszonyokat, ha azok Magyarország periférikus fekvése miatt nem érintenék Németország érdekeit. Ezért nem avatkozik be Irak és Afganisztán ügyeibe. Magyarország esetében azonban más a helyzet. Az ott esetleg bekövetkező katasztrófa egyben az egész Balkán katasztrófáját jelentené. Ez esetben Németország el lenne vágva Romániától és annak olajmezőitől, valamint a többi Balkán-országtól, melyek a számára oly fontos nyersanyagokat, mint mangánt, rezet stb. szállítják. Német csapatok tehát nem Magyarország bosszantására állomásoznak területén, hanem azért, mert az ő véleménye szerint a magyar állam saját lábán nem tudna szilárdan megállni. Mint az „Európa”-hajó kormányosa, amíg a gondviselés élni engedi, ő minden vonatkozásban úgy cselekszik, amint azt lelkiismerete diktálja.

Ő másként ítéli meg Magyarországot, mint a kormányzó. Teljességgel konszolidálatlan, fajlilag szétszaggatott országnak tekinti, amelynek fennmaradásáért kisebbségei semmiképp sem hajlandók harcolni. Azt a nagy veszélyt, amit a lakosság magas zsidóhányada jelent, tetézi az ország megoldatlan társadalmi struktúrája, ami a bolsevizmus könnyű zsákmányává tenné Magyarországot. Ilyen körülmények között válság esetén összeomlana Magyarországon az államapparátus. Ez viszont megnyitná a bolsevizmus előtt a Közép-Európába vezető utat. Ha valaki azt kérdezné, hogy merészel ő Magyarország belügyeibe avatkozni, azt válaszolná, hogy ehhez neki mint a bolsevizmus ellen legrégebben és legkitartóbban küzdő legerősebb európai hatalom képviselőjének joga van. A bolsevizmus elleni küzdelemben nem lehet Angliára számítani. Ott legfeljebb néhány régi konzervatív akad, akik magányos hírnökként figyelmeztetnek a bolsevista veszélyre, a többiek azonban valamennyien azt vallják, „utánunk a vízözön, ha a gyűlölt nemzetiszocialista Németországot megsemmisítettük”. Ezért is hajlandók az angolok Németországot a Weserig az oroszoknak kiszolgáltatni.

¹ Lásd a 703. sz. irat 2. jegyzetét.

További fejtegetései során a Führer az arcvonal jelenlegi helyzetéről beszélt. 1943-ban és azt megelőzően sokkal előnyösebben álltak a frontok, de 1945-ben a maihoz viszonyítva valószínűleg ismét kedvezőbb kép fog kialakulni. Nem ábránd, hogy Németország nagy tömegben fog új fegyvereket bevetni. Ellenségeinknek eláll majd a szemükszájuk. Ezért elhatározta, hogy minden körülmények között tartani fogja közép-európai pozícióját. Nem riad vissza a legerélyesebb intézkedésektől sem, s eltökélt szándéka, hogy ezt a pozíciót adott esetben idegen országokban is olyan határozottan megvédi, mint ahogy a merénylet után saját hazájában jár el. Ha sikerült volna a merénylet, nem ülné ma itt Miklóssal szemközt. Véget értek volna gondjai; de él, és föltétlenül úgy fog eljárni, ahogy azt a lelkiismerete diktálja.

Horthy levélének egy másik pontjára utalva kijelentette a Führer, a most folyó küzdelemben nincs helye az érzelgősségnek és neheztelésnek. Ha, mint azt a kormányzó tette, védtelen emberekről beszélünk, nem szabad megfélemlkezni sem a Hamburg elleni légitámadás 49 ezer halálos áldozatáról, akik mint polgári személyek szintén nem védekezhettek, sem a többi megtámadott város védtelen áldozatáról. A zsidóknak pedig, akik ilyen támadó módszerek mögött állnak és úgy hiszik, hogy azzal Európát elpusztíthatják, azt válaszolja, ők lesznek az elsők, akik elpusztulnak.

Arról sem szabadna megfélemlkezni, hogy 1918-ban, a legyőzött Oroszországban légüres tér keletkezett, és ezért onnan nem fenyegetett veszély; ma azonban a győztes Oroszország oldalán Dzsingisz kán seregei újra megindulnának nyugat felé. Ezért ilyen körülmények között a hadvezetésben nincs helye érzelgősségnek. Ezt a háborút nem lehet kizárólag „előkelő” módszerekkel megvívni.

Az ellenfél kezdte a városok légibombázását. Németország igen kíméletesen járt el hadviselésében. Ennek bizonyítására felsorolhatja Brüsszelt, Genfét, Trondheimet, Párizst és Rouent, amelyek a harci események ellenére teljesen sértetlenek maradtak. Varsó erődítmény volt, és német részről mégis több ízben felajánlották a polgári lakosság teljes kiürítését, majd legalább az asszonyok és gyermekek eltávolítását. Ezekre az ajánlatokra még válasz sem érkezett; egyedül a diplomáciai testület hagyta el saját kezdeményezésére a várost, amelyben a lengyel hadsereg 130 ezer katonája tartózkodott. Varsó bombázása csak azután kezdődött, hogy öt napon keresztül eredménytelenek maradtak megadásra irányuló felszólításaink.

Rotterdamot azért bombáztuk, mert a városból erősen tüzeltek.

Ha Churchill kijelenti, hogy minden erőt fel akar használni Németország ellen, azt válaszolja, ugyanúgy döntött ő is. Ezért következik a V1-re a V2, V3 és V4.² London teljes romhalmazzá válik, és e támadások során biztosan ki kell majd üríteni. Németország új fegyvereket, új tengeralattjárókat, új vadász- és bombázó repülőgépeket fog alkotni, és nem adja meg magát soha.

Végül a Führer, aki egyre nagyobb nyomatékkal beszélt, újból hangsúlyozta, nem az a szándéka, hogy Magyarországot bosszantsa vagy gyötörje, hanem tetteiben kizárólag az a felismerés vezeti, hogy ahol most európai állam összeomlik, ott a bolsevizmus előtt megnyílik az út a kontinens előzőnlésére. Ilyen összeomlás elhárítására, folytatta a Führer igen komoly hangon, akár véres erőszakot is alkalmaz.

Miklós, akire a Führer fejtegetései szorosan láthatóan egyre fokozódó hatást tettek, csak annyit tudott válaszolni, hogy Horthy sohasem lesz hitszegő. Horthy az a „fix pont”, aki az egész magyar államszervezetet és népet személyében egyesíti. A Führer erre befejezésül csak azt válaszolta, hogy akkor támogassa a „fix pont” azokat az erőket,

² Utalás a német szárnyasrakétákra, mellyel 1944 július elején megkezdtek London bombázását.

amelyek Magyarország igazi érdekeiért szállnak síkra. Közölte még, adandó időpontban a kormányzó választ kap levelére, és hogy utazásai miatt nem fogadhatta korábban Miklóst, akit ezzel elbocsátott.

Vége a feljegyzésnek.

Schmidt

Brenner

99/110 774—77.

705

Budapest, 1944. július 24.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

2070. sz.

Sztójay most közölte velem, hogy a kormányzó ma este magához kérte, és az alábbiakat közölte vele:

Miklós jelentést tett neki a főhadiszálláson tett látogatásáról, ahol igen barátságosan fogadták, és a Führer kilátásba helyezte, hogy a kormányzó levelére írásbeli választ ad. De ő nem tudhatja, meddig kell erre a levélre várnia, és most már végleg elhatározta, hogy elveti a katonai kormányzat tervét, és megbízza Sztójayt, terjessze elő javaslatát egy kibővített kormányra, ún. nemzeti összefogás kormányára. Sztójay véleménye szerint a kormányzó magatartására a keleti arcvonal helyzete volt döntő hatással. A kormányzónak az a szándéka, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel megvédi Magyarországot, és ezért holnap elrendeli az összes erők messzemenő mozgósítását.

Eddigi tárgyalásai alapján Sztójay szándéka a következő:

1. Beveszi a kabinetbe Pálffy grófot, a nemzetiszocialisták pártvezérét, és miniszterként egy további nemzetiszocialistát, mégpedig Hubayt vagy Baky eddigi államtitkárt.
2. Bárdossy tagja lesz a kabinetnek.

3. Teleki Béla gróf, az erdélyi párt vezetője az erdélyi ügyek minisztere lesz.

4. Belügyminiszterként pártonkívüli, nemzeti érzelmű embert kell kijelölni, ebben Sztójay elsősorban Bonczos Miklós igazságügyi államtitkára gondol. Jaross miniszter maradna, esetleg a Kultuszminisztériumot venné át a leventefjúság védnökségével együtt. Sztójay nagyon dicséri Bonczost, aki kizárólag hivatalnok, politikailag sohasem került előtérbe.

Csatayra vonatkozó kérdésemre Sztójay azt válaszolta, hogy mindent megkísérelt a kormányzónál, aki azonban, legalábbis egyelőre, ragaszkodik Csatayhoz, ezzel szemben hozzájárult, hogy Csatay helyettesét, Ruzsiczay-Rüdiger altábornagyot még ezen a héten nyugdíjazzák. Vörös vezérkari főnök, aki lemondási szándékát ismét visszavonta, azzal az indokolással pártolja Lakatos honvédelmi miniszteri kinevezését, hogy az a legutóbbi héten nagyon becsületesen viselkedett. A várbeli klikk ugyanis felajánlotta neki, hogy — tekintet nélkül Miklós hazatérésére a főhadiszállásról — vegye át a miniszterelnökséget, de ő semmiféle állást sem vállal a birodalmi kormány előzetes hozzájárulása nélkül. Két másik megbízható forrásból is megerősítették ezt az esetet. Az a véleményem, nagyon erős nyomással lehetővé válik, hogy a tervezett kormányátalakítás keretében elérjük a kormányzónál, hogy Lakatossal váltsa le Csatayt.

Sztójay továbbá azt javasolja, Imrédy maradjon a kabinet tagja, de kapjon megbízást valamelyik reszortra. Kérdezte erre vonatkozó véleményemet, amire a birodalmi külügyminiszter úr hozzájárulásának fenntartásával azt válaszoltam, hogy egészében véve a fenti körülmények között előnyös lenne, hogy Imrédy tagja maradjon a kabinetnek, ha biztosítható, hogy nem folytatja erőltetett pártpolitikai tevékenységét. Maga Imrédy is felismerte az utóbbi hetekben elkövetett túlkapásait, melyeket még tulajdon baráti köre is elítélt. Fokozott mértékben távolodik tőle leghűbb követőinek csoportja is, a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség, úgyhogy Imrédy pártpolitikailag veszélytelen, viszont hasznos lehet mint szakminiszter.

A nemzetiszocialisták kívánságára a körükből kinevezendő másik miniszter az ez idő szerint csak formálisan működő Propagandaminisztériumot vezetné; Sztójay arra gondol, hogy azt „nemzeti ellenállás az utolsó lehetőségig” jeligével erőteljesen a hadipropaganda szolgálatába állítja. Ezen a téren eddig tényleg nem sok történt, és egy nemzeti-szocialista ebben a tisztségben valóban értékes munkát végezhetne.

A nemzetiszocialisták előrelátható csatlakozásával megnövekszik a júl. 2-i, 2036. sz. táviratban¹ vázolt nemzeti pártkoncentráció jelentősége. Sztójay írásban rögzítette a kötelező program öt pontját, ezek:

1. Mindent a háborúért és a győzelemért.
2. A haditermelés maximális fokozása.
3. Az ország nyugalmanak és rendjének feltétlen biztosítása.
4. Mindennemű pártpropaganda és egymás ellen irányuló pártharc felfüggesztése.
5. Közös nemzeti front létrehozása a pártok szorosabb összefogása útján.

A Szálasi vezetése alatt álló nyilaskeresztes mozgalom eddig nem volt hajlandó a nemzeti koncentrációhoz csatlakozni. Ellenkezőleg, Szálasi, aki újból élesen támadta az álnacionalizmust és a jelenlegi kormányt, minden valószínűség szerint ellenzékben marad. Ha azonban az új kormány valóban gyors és eredményes munkát végez, jóindulatúan türelmes magatartására lehet számítani, annál is inkább, mert néhány alvezére hajlandó a pártvezetőt rábírni, hogy a kormányt az elért teljesítmények arányában támogassa. A kormányzó azzal az indokollással utasította el Szálasi fogadását, hogy a jelenlegi nehéz időkben a továbbiakig elvi okokból nem kíván pártvezért látni vagy azzal beszélni. Ha az újonnan tervezett, kibővített kormány produktív munkát végez és lendületesen dolgozik, végső fokon az lesz a döntő, milyen befolyást gyakorol majd a birodalom teljhatalmú megbízottja Szálasiira.

Sztójay holnap a zárótárgyalásokat vezeti, és annak eredményéről még este tájékoztat. Arra kért, ha módomban áll, holnap estig tudassam vele, mi a birodalom álláspontja terveivel kapcsolatban, mert tekintettel az általános helyzetre, valamint a keleti arcvonal fejleményeinek visszahatására, a kormányzóval együtt nagyon fontosnak tartja, hogy lehetőleg már szerdán végrehajtsa a kormány kibővítését. Befejezésül Sztójay még egyszer biztosított arról, mindenre hajlandó, hogy a Führer segítségére legyen, és még a legmélyebbrehatóbb intézkedésektől sem riad vissza többé.

Veesenmayer

99/110 771—73.

¹ A távirat nem található az iratok között.

Különvonat, 1944. július 27.

SCHULENBURG KÜLÜGYI TANÁCSOS TÁVIRATA
A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

1626. sz.

RAM. 809/44. R.

Hivatkozással Altenburg követ távbeszélőn adott utasítására: távirati jelentést kérünk, milyen eredménnyel jártak a magyarországi zsidókérdés további végrehajtásában az általunk elvileg jóváhagyott kivételezésekkel kapcsolatban Sztójay miniszterelnökkel folytatott tárgyalások.

1. Kitűzték-e a budapesti végrehajtás időpontját és napját?

2. Tárgyaltak-e a részletekről, elsősorban a technikai lebonyolítást és az érintett személyek számát illetően? Szükség van ezekre az adatokra, hogy ennek a kivételezettségi eljárásnak a részleteit rögzíthessük. Kérünk további jelentést, közölte-e a magyar kormány az idegen kormányokkal elvi hozzájárulásunkat, és ha igen, milyen formában történt az.

3. Jelentést kérünk, hogyan áll Baky és Endre államtitkárok ügye. A két államtitkárt állítólag címük megtartása mellett funkciójuk alól felmentették.

4. Az SS birodalmi vezető¹ közölte a birodalmi külügyminiszter úrral,² aggódik a termelési eredmények csökkenése, valamint a határidőre be nem fejezett vadászprogram miatt. Továbbá az a véleménye, hogy az ipar áttelepítésére irányuló törekvéseket a magyarok szabotálják.

Schulenburg

5794/E. 421 765.

707

Budapest, 1944. július 29.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

2117. sz.

Válasz a júl. 27-i, 2266. sz. táv. rendelkezésre.¹

Legutóbbi, három nappal ezelőtt folytatott tárgyalásunkon ismételtén nyomtatékosan követeltem Sztójaytól, haladéktalanul folytassa a zsidók deportálását a birodalomba, és figyelmeztettem, hogy ellenkező esetben nem számíthat a birodalmi kormány nagyvonalú előzékenységre (július 11-i, 2085. sz. távirati rendelkezés¹). Sztójay a jelenlegi kormányválságra utalt, amelynek mielőbb véget akar vetni, és ígérte, hogy újból kéri majd a kormányzót, járuljon hozzá a zsidóakció újrafelvételéhez. Reméli, néhány na-

¹ Himmler.

² Ribbentrop.

¹ Nem találtuk az iratok között.

pon belül befejeződik az 1941. január 1-i határnappal kikeresztelkedett zsidók kiválogatása. Azt válaszoltam, további halogatást nem tűrünk, és azt javasoltam, hogy legelőbb is azonnal vigyenek 50 ezer zsidót néhány fővároson kívüli táborba, és onnan szállítsák azokat a birodalomba. Szükség van erre azért is, mert egyrészt a budapesti zsidók ismét elszemtelenednek, másrészt a zsidók kitelepítésének leállítása nagyon ártott a magyar kormány tekintélyének. Sztójay időközben megbetegedett, és üzent, hogy legkorábban holnap tájékoztathat. Megállapításom szerint ezért nem kereste fel eddig a kormányzót sem.

Ad. 1. Sztójay betegsége alatt utasítására Jungerth követ hozta szóba a kormányzónál a zsidókérdést, de az újból megindítandó evakuálások időpontjára annyira általánosságokban mozgó feleletet kapott, hogy azt kitérő válasznak kell tekinteni.

Ad. 2. A magyar kormány a külügyminiszter ügyintézője² útján szóbelileg közölte az itteni svájci és svéd követségekkel, hogy elvben hozzájárultunk egyes esetek kivételes elbírálásához. A svájci követség e közlés nyomán oly módon kezdte meg az előkészítő munkát, hogy (amint ezt a július 24-i, 2075. sz.¹ táviratban jelentettem) a magyarországi zsidó Palesztina Hivatallal együttműködve külön irodát rendezett be, ahol az ott már rendelkezésre álló bevándorlási engedélyek alapján a magyar zsidók kivándorlási kérelmeit átveszik. A kérvények alapján 200 személyes csoportos útleveleket állítanak ki, és azokat a magyar Külügyminisztérium útján hozzánk továbbítanák, hogy azokra az „A” kilépési engedélyt megadjuk. A szállítmányok útiránya a román határon át Constanța, ahol hajók állnak készenlétben a palesztinai útra. Közben kiderült, hogy állítólagos elírás folytán téves a svájci tervre vonatkozóan közölt hétezer létszám, amely a magyar miniszterelnök 1944. június 27-i feljegyzésében szerepel. (Lásd június 29-i, 1826. sz. távirati jelentést.³) A svájci követség közlése szerint valójában hétezer családról van szó, és azoknak összesen kb. 40 ezer tagja részére adtak beutazási engedélyt. Közöltük a magyar Külügyminisztériummal, hogy a német döntés természetesen csak az említett feljegyzésben rögzített hétezer személyre vonatkozott.

A svéd követség összesen kb. 650 főnyi névsort állított össze azokról, akiknek svédországi rokonai vagy üzleti kapcsolataik alapján 1944. március 19-e után svéd állampolgárságot, illetve svédországi beutazási engedélyt adtak. Egy kb. 100 főből álló első csoport tagjai részére kiállított szabályos és ideiglenes útlevelet nyújtottak be azzal a kéréssel, hogy a német átutazó vízumot és az „A” kilépési engedélyt adjuk meg. Kérte a svéd követség, járuljunk hozzá, hogy a napokban egy további nagyobb csoportra vonatkozó javaslatát csoportos útlevélben nyújthassa be. A svéd akció nem haladja meg a magyar miniszterelnök feljegyzésében közölt 400-as létszámot, mert az említett 650 svéd védettnek egyharmada vidéken lakott, és ezért már Németországba szállították. Az összes érdekelt egyetért abban, hogy az új akció csak a még Magyarországon, illetve Budapesten lakó zsidókra terjedhet ki. A svéd tervre vonatkozik a júl. 22-i, 2058. sz. távirati jelentés is. Hasonló értelemben tett javaslatot az itteni spanyol követség egy, a portugál követség pedig kilenc magyar zsidó kiutazásának engedélyezésére, amiről a júl. 12-i, 1947. sz. és júl. 14-i, 1964. sz. távirati jelentések számolnak be.⁴

Mindezen akciók a magyar Külügyminisztériumban, valamint a követségek tagjai és köztünk tárgyalás anyagát képezték.

Ad. 3. Endre és Baky államtitkárok ügyében félreérthetetlenül közöltem Sztójayval, a birodalmi kormány semmi esetre sem járul hozzá felmentésükhöz, vagy hogy rangjuk-

² Teleki Gyula.

³ Lásd 99 110 593.

⁴ Nem találhatók az iratok között.

től megfosszák őket. Sztójay azt válaszolta, a kormányzó ragaszkodik ahhoz, hogy Baky és Endre, akik eddig a zsidókérdésben, illetve a Belügyminisztérium politikai rendőrségén tevékenykedtek, legalábbis más feladatokat kapjanak. A kormányzónak az a szándéka, mindkét urat hivatja, hogy ezt személyesen fejtsse ki nekik. Sztójay megígérte, közli a kormányzóval a birodalmi kormány tiltakozását, amire Sztójay fent említett megbetegedése folytán eddig még szintén nem került sor.

Kiegészítésül megjegyzem, hogy a legfelsőbb SS és rendőrparancsnok⁵ azt javasolja, Endre kapjon megbízást Sauckel gauleiterhez hasonló feladatok ellátására. Endre vitalitása és erélye kedvező előfeltétele ilyen irányú funkciónak. Tapogatóztam is erre nézve Sztójajnál és javasoltam, hogy a kormány átalakításánál nevezze ki őt munkaügyi miniszterré különleges felhatalmazással. Dr. Boden gazdasági megbízott és Neyer, a Todt-szervezet frontvezetője ezt a megoldást bizonyos fokig aggályosnak tartják, mert annak következtében esetleg bonyodalmak várhatók a Honvédelmi Minisztériummal. Megmutatkozott azonban, hogy szükség van a hiányzó Munkaügyi Minisztériumra, és annak élére a legerősebb kezű emberek egyikét kell kinevezni. Utasítást kérek, hogy erre törekedjem-e továbbra is, vagy a birodalmi külügyminiszter úr súlyt helyez arra, hogy Endre változatlanul folytassa eddigi tevékenységét.

Ad. 4. A termelési mutatók általában csökkentek a zsidók kiesése folytán, és pedig a különféle iparágakban eltérő mértékben. A nehézségek áthidalására megoldások folyamatban vannak. Vadászprogram nincs közvetlenül érintve. Kisebb határidő-eltolódások várhatók, főként a légítámadások következtében. Nagyjából azonban kilátás van a vadászprogram tervszerű végrehajtására.

Az iparáttelepítés ellen nem irányult magyar szabotázs. Az érdekelt magyar hatóságok közreműködése, a körülményeknek megfelelően, az utóbbi hetekben kielégítő.

5795/E. 422 281—83.

Veesenmayer

708

Berlin, 1944. augusztus 15.

GRELL KÖVETSÉGI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE

A BIZTONSÁGI FŐHIVATALLAL FOLYÓ TÁRGYALÁSOKRÓL

Ma reggel Günther sturmbannführer megbízásából a birodalmi Biztonsági Főhivatal részéről Wöhrn hauptsturmführer kereste fel dr. Brandtot magyar zsidók kiutazási engedélyeinek ügyében.

Utalt arra, hogy Eichmann különleges bevetési kommandójának jelentése szerint a birodalomba irányuló, augusztus 20-án újból kezdődő zsidószállítások egyáltalán nem zárják ki, hogy a budapesti német követség lehetővé tegye magyar zsidók kiutazását Románián keresztül Palesztinába. A kapott utasítások alapján álláspontja az, hogy a zsidók Palesztinába vándorlását, ha az *bármiképp lehetséges* — de nem *elvszerűen* — meg kell akadályozni. Egyébként Magyarországon Svájc és Svédország is már eleve csak a zsidók palesztinai kivándorlását szorgalmazza.

A birodalmi Biztonsági Főhivatal azonban ismert elvi okokból nem érthet egyet a

⁵ Winkelmann.

magyar zsidók kiutazásával Románia—Palesztina felé. De 7400 zsidó kiutazásához, akik a szükséges német engedély kivételével útiokmányaikat már megkapták, hozzájárult azzal a feltétellel, hogy Svájcba vagy Svédországba kell kivándorolniuk, mert a háború tartama alatt ezekből az országokból gyakorlatilag nem lehet tovább utazni. Lehetőség szerint azonban ezt a kivándorlást is leállítaná a birodalomba irányuló zsidószállítmányok újbóli megindítása után.

Wöhrn hauptsturmführer tolmácsolta a birodalmi Biztonsági Főhivatal kérését, a lehető leggyorsabban utasítsuk a budapesti német követséget, hogy a szóban forgó 7400 zsidónak kizárólag svájci vagy svédországi utazásra jogosító vízumokat, illetve átutazási engedélyeket adjanak, a magyar zsidók romániai utazását tehát meg kell akadályozni.

Dr. Brandt azt válaszolta, nyomban ismertetik ezt a kérést a Belföld II. csoportvezetőjével,¹ de a birodalmi külügyminiszter úr dönt az ügyben.

Legyen szabad még megjegyezni, hogy a Wöhrn hauptsturmführer által kifejtettek megegyeznek azzal a tájékoztatással, amelyet a helyzetről Günther sturmbannführer már tegnap este távbeszélőn közölt dr. Brandtval.

Nem tűnik alaptalannak a birodalmi Biztonsági Főhivatal aggálya, hogy a magyar zsidók Románián keresztül Palesztinába vándorolnak, ha tekintetbe vesszük a másolatban csatolt utasítást, amelyet Budapest 1944. július 10-én kapott. A birodalmi Biztonsági Főhivatal már 1944. augusztus 4-én hangot adott ilyen irányú aggályainak.

Tekintettel az éppen Romániával szemben támasztott követelésünkre, hogy akadályozza meg a zsidók palesztinai kivándorlását, valamint a Palesztina-kérdésben a nagy-muftival² szembeni magatartásunkra, itt célszerűnek látják, ha a Budapestre adott 1944. július 10-i utasítást a birodalmi Biztonsági Főhivatal kérése értelmében kiegészítve, biztosítjuk a kitűzött célt — hogy az érdekelt zsidók Palesztina helyett Svédországba vagy Svájcba vándoroljanak ki.

Reichel

5795/E. 422 227—29.

709

Budapest, 1944. augusztus 19.

GRELL KÖVETSÉGI TANÁCSOS TÁVIRATA

A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

2336. sz.

Az augusztus 14-i, 2285. sz. távirati jelentés kiegészítésére és hivatkozással az aug. 14-i 2446. sz. távirati rendelkezésre.¹

A magyar belügyminiszter² közölte Eichmann obersturmbannführerrel, hogy a magyar kormány, a kormányzó hozzájárulásával, f. hó 25-én megkezdí a zsidók kitelepítését Budapest területéről. Bár a kormányzó csak korlátozott számú zsidó kitelepítéséhez járult hozzá, a kormány mégis elhatározta, hogy minden zsidót kitelepít, kivéve az 1941.

¹ Von Thadden.

² Mohammed Emin Husseini

¹ Nem található az iratok között.

² Jaross Andor.

január 1-e előtt kikeresztelkedett és már elkülönített, valamint egyéb kivételezetteket, így pl. azt a háromezer főből álló csoportot, amelynek kivételezettségét a kormányzó személyesen rendelte el. A terv szerint koncentrálsuk augusztus 25-én kezdődik, három táborba. A hat vonatból álló első szállítmány 20 ezer zsidóval augusztus 27-én indul, azt követően napi három vonat szállít 9000 zsidót. A koncentrálsat kizárólag a külön erre a célra összevont magyar csendőrség végzi.

A követség a magyar Külügyminisztériumtól még nem kapott hivatalos tájékoztatást. Ennek ellenére óvatosságból már most kérek hozzájárulást az annak idején engedélyezett csoportok kiutazásához.

Grell

5795/E. 422 226.

710

Budapest, 1944. augusztus 24.

**VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK**

2366. sz.

A magyar belügyminiszter¹ imént közölte Eichmann obersturmbannführerrel, hogy korábbi nyilatkozatával ellentétben, a kormányzó parancsára most azt az utasítást kapta, kezdje meg f. hó 28-án a budapesti zsidók koncentrálsát öt nagy táborba, amelyek a város területén kívül létesítendőek; anélkül, hogy e táborokból az elszállítás birodalmi területre tervbe lenne véve. A belügyminiszter a döntés indokolásáról részletesebben nem nyilatkozott, csupán felsőbb parancsra hivatkozott.

Eichmann erről a birodalmi Biztonsági Főhivatalnak jelentést tesz azzal a javaslattal, hogy miután itt feleslegessé vált, különítményével együtt rendeljék vissza.

Az események és az általános helyzet közti összefüggést már jelentettem.

Veesenmaier

5795/E. 422 110.

711

Budapest, 1944. augusztus 24.

**VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK**

2358. sz.

Kormányzó ma déli 12 órára magához kéretett. Először azt közölte, hogy ma éjjel az ő elnökletével minisztertanácsot tartottak. Ott tudtul adta megmáshíthatatlan elhatározását, hogy híen kitart a birodalom mellett, bármi következzen is. Majd arra utalt,

¹ Bonczos Miklós.

évek óta emlékeztette a Führert, hogy a románok mindig árulók voltak, és hogy mostani árulásukat is előre látta. Ezért nem lepik meg a legutóbbi romániai fejlemények. Minden még rendelkezésre álló honvédsapattal az arcvonalra dob, mert biztosra veszi a románok támadását Erdély ellen. Egyébként kérte, tájékoztassuk részletesen a romániai eseményekről; minthogy azokat magam sem ismerem, keveset mondhattam, és csupán arra utaltam, tudomásom szerint ellenkormány alakult, közben pedig különböző adó-állomások hivatalos közleményeket sugároznak. Különösen az ellenkormány összetétele érdekelt, és erre vonatkozólag kértem információt. Ezek után rátértem a Führer válaszára, és kapott utasítás szerint a Führer követeléseit adtam elő.

1. A kormányzó végleg elállt a katonai kormányzat tervétől, és hajlandó széles körű nemzeti alapon álló új kormányt alakítani. Hosszú és beható fejtegetések után hozzájárult Jurcsek miniszterelnök-helyettesi kinevezéséhez, és őt bízta meg az új kormány megalakításával is. Megígérte, hogy Jurcseket még a mai nap folyamán hívhatja.

2. A Magyarországon tartózkodó német végrehajtó szervek visszavonására irányuló kérelmétől elállt.

3. Nem emelt kifogást a katonai vezetés legszorosabb együttműködése ellen, de ezzel kapcsolatban megvárta Vörös vezérkari főnök visszatérését.¹

4. Tudtomra adta, számol azzal, hogy Bulgária rövidesen leválik, és kifejezte reményét, hogy a német hadosztályoknak sikerül délkeleten idejekorán új védelmi vonalat kiépíteniük, és ebben egy valószínű déli partraszállásra is tekintettel lesznek.

Jurcsekkel a következő kormánylistában állapodtam meg:

Miniszterelnök: Sztójay
Miniszterelnök-helyettes: Jurcsek
Külgügyminiszter: Pálffy
Honvédelmi miniszter: Ruzsák
Belügyminiszter: Bonczos
Kereskedelemügyi miniszter: Kunder
Pénzügyminiszter: Reményi-Schneller
Igazságügyminiszter: Budinszky
Nemzetiségi miniszter: Jaross
Földművelésügyi miniszter: Mocsáry
Közellátásügyi miniszter: Kiss
Iparügyi miniszter: Hellebronth
Tájékoztatási miniszter: Vágó
Munkaügyi miniszter: Endre
Kultuszminiszter: Mester
Belügyi államtitkár: Baky

Szálasival még nem beszéltünk a nyilaskeresztes Budinszky, Hellebronth és Vágó részvételéről, de remélem, behozom őket.

Befejezésül közöltem a kormányzó, bármi következék is, felelősségével együtt a Várban marad; ezzel szemben óvatosságból már most kér átutazási engedélyt menyé és unokája részére Svájcba, mert nem akarja őket az oroszoknak kiszolgáltatni. De csak akkor él vele, ha komoly veszély fenyegetne, hogy az oroszok elérik Budapestet. Mikor erre azt válaszoltam, hogy a Führer biztosan hajlandó menyének és unokájának a biro-

¹ Vörös a Wehrmacht főparancsnokságán volt látogatóban.

dalomban is menedéket adni, nem reagált elutasítóan és nem ragaszkodott mereven Svájchoz. Ebből a tényből és a kormányzó egész magatartásából úgy látom, feltétlen elhatározása, hogy a birodalommal áll vagy bukik.

A zsidókérdéshez megjegyezte, néhány napon belül megkezdí a zsidók eltávolítását Budapestről, akiket a városon kívül fekvő táborokban gyűjtenének össze. De lelkiismeretével továbbra sem egyeztetheti össze, hogy azoknak a birodalomba történő deportálásához hozzájáruljon, és ehhez megértést kér a Führertől. De hajlandó a zsidókat gyökerestől kiirtani, ha azok a legcsekélyebb disznóságot elkövetnék; kellő csendőrségi erők állanak készenlétben a szükséges biztonsági intézkedések végrehajtására.

Megbízható forrásból közben arról értesültem, hogy az itteni nuncius² a pápa megbízásából a kormányzónál járt és közölte, hogy a pápa szavatosságot vállal, hogy amíg az itt maradt zsidókat nem deportálják a birodalomba, nem kerül sor Budapest bombázására. Kiegészítésül közlöm még, hogy számos itteni, úgynevezett barátunk, eddigi álláspontját feladva, helyesli a kormányzó intézkedéseit a zsidókérdésben, mert a pusztító bombatámadások miatt páni félelem uralkodik a nép széles köreiben.

Mára tervezték a kormányzó és Jurcsek tárgyalását a kormányalakítás kérdésében; annak eredményéről mielőbb jelentést küldök.

Veesenmayer

5794/E. 421 699—702.

712

Budapest, 1944. augusztus 25.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

2379. sz.

Winkelmann SS obergruppenführer most közli távbeszélőn, hogy ma éjjel három órakor géptáviró útján kapta meg az SS birodalmi vezető¹ parancsát, amely azonnali hatállyal legszigorúbban megtiltja magyar zsidók bárminő deportálását a birodalomba. Arra a kérdésemre, hogy hivatalos-e a parancs, és én azt felhasználhatom-e, Winkelmann igennel felelt.

Hálásan vennék sürgős tájékoztatást, mert ezt a parancsot, a többi Führer-utasítás végrehajtásánál alkalmas formában legmesszebbmenően szándékozom kihasználni.

5795/E. 422 181.

Veesenmayer

² Angelo Rotta.

¹ Himmler.

Budapest, 1944. augusztus 30.

**VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ**

2445. sz.

Az új kormány tegnapi eskütételét minisztertanács-ülés követte.¹ Fő tárgya a budapesti zsidók kitelepítése volt. Elhatározták az akció azonnali megindítását. Zsidók összegyűjtése szeptember 1-én, elszállításuk szeptember 2-án kezdődik.²

Ma felkerestem Sztójajt, aki arra kért, közöljem a birodalmi külügyminiszter úrral, hogy mihelyt körülményei lehetővé teszik, részletesen ír a Führernek és a birodalmi külügyminiszter úrnak. Az új kormánnyal kapcsolatban megjegyezte, hogy Lakatossal folytatott tárgyalása alapján határozott benyomása, hogy Lakatos lényegében kitart az eddigi kormány irányvonala mellett. Bárdossy magatartása felháborította. Megígérte, hogy az új miniszterekkel folytatandó tárgyalásaival mindenképpen támogatni fog. Csak Rakovszkyról nyilatkozott negatíve.

A kormányzó tegnap délután fogadta Szálasit. Figyelmeztette őt, hogy befolyásolja követőit a feltétlen nyugalom és rend fenntartására, és egyébként sejtette, hogy meggyőződése szerint ez a háború már csak rövid ideig tart, és azt megnyerni már nem lehet. De eltökélte, mindenképpen távoltartja a bolsevista káoszt Magyarországtól.

5795/E. 422 182.

Veesenmayer

Berlin, 1944. október 12.

**KIRCHFELD TANÁCSOS ELŐTERJESZTI
BODEN MAGYARORSZÁGI
GAZDASÁGI MEGBÍZOTT HELYZETJELENTÉSÉT**

A magyarországi gazdasági megbízott másolatban mellékelt jelentésében¹ vázolja a magyar térség gazdaságpolitikai helyzetét, ahogy az az orosz nagyooffenzíva előtt állt. Ma távbeszélőn közölte, hogy levelének első két pontja még ma is időszerű. Ezért kéri, hogy az érdekelt reszortok sürgősen vizsgálják meg javaslatait.

Ebből a célból ezennel meghívom a

szombaton, f. hó 14-én 10.30 órára

Neue Königr. 27—37. 2041. sz. szobában tartandó tárgyalásra.

Megbízásból
dr. Kirchfeld s. k.

¹ A Lakatos-kormány kinevezése 1944. augusztus 29-én történt meg.

² Ténylegesen a zsidó lakosság Budapestről való kitelepítésére a Lakatos-kormány idején nem került sor.

¹ Lásd a 714—1. sz. iratot.

Kedves Kirchfeld úr!

Mint hogy az általános helyzet miatt jelenleg nem jutok el innen és ezért nem tájékoztathatom személyesen, legalább írásban szeretném néhány kívánsággal kapcsolatban informálni.

A német befolyás jelentősen csökkent Magyarországon, és mindaddig tovább is csökkenni fog, amíg nem leszünk képesek itt a délkeleti térségben kellő katonai erővel fellépni.

A Sztójay-kormány március 19-e után megkísérelte, hogy politikájában szorosan Németországra támaszkodjon. Számos vezető tisztséget kifejezetten németbarát személyekkel töltöttek be. Tárgyilagosan szólva hajlandóság mutatkozott a német követelések megadására, ha azok nagyobb nehézség nélkül teljesíthetők voltak.

A Lakatos-kormány irányvonala eltér Sztójayétól. A vezető állású németbarát magyarok egész sora volt kénytelen állásáról lemondani, mások fenyegetve érzik magukat és bizonytalanná válnak. Tárgyilagosan nézve, az előtérben álló irányzat a magyar függetlenség hangsúlyozására törekszik, és a német kívánságokat egyre kevésbé tekinti fontosnak.

Nem azért írom mindezt, mintha e kérdésekhez politikailag állást kívánnék foglalni; csak azt az általános politikai helyzetet kívánom felvázolni, amelyre gazdasági kapcsolatainkat fel kell építenünk. A helyzet természetesen gyorsan megváltozhat, de egyelőre ezt kell további eljárásunkban figyelembe venni.

A politikai alap változásából bizonyos következmények adódnak gazdasági kapcsolatainkban is:

1. Míg Sztójay idején számíthattunk arra, hogy a magyarok alapjában véve hajlandók kívánságainknak lehetőleg eleget tenni, Lakatosnál ez már csak korlátozott mértékben áll fenn. Eddig minden elképzelhető követeléssel előállhattunk. Legrosszabb esetben barátságosan közölték, hogy abból egyes dolgok nem teljesíthetők. Ha Magyarországra irányuló szállításainkkal arányban nem álló túlzott követelésekkel és kívánságokkal lépünk fel, ma számítanunk kell arra, hogy azt magyar részről úgy használják fel kifogásként, hogy eddigi készségük alapvetően kérdésessé válhat. Képletesen szólva, a stabil bárka, amely korábban fölösleges terhet is elbírt, léket kapott. Nem sülyed még, de a kapitány látszólag jogosan utasíthatja el a felesleges terhet, mert az veszélyezteti a bárkát. Ezt még inkább megteszi, ha az lesz a benyomása, hogy egy szívességből elv lett. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a múlthoz képest fokozottabban el kell választanunk lényeges követeléseinket a kevésbé fontos kívánságainktól. Világos, hogy saját szemszögéből minden előadó a saját reszortja kívánságait tartja életbevágóan fontosnak. Valójában azonban jelenleg ismét számos olyan különkívánságot adnak elő egyes reszortok, amelyeknek biztosan nincs döntő befolyásuk a háború további folytatására. Ha ragaszkodunk kívánságainkhoz, úgy a kapitány — hogy a fenti képre emlékeztessenek — minden bizonnyal kijelenti, hogy több terhet nem vállalhat. Úgy vélem, az ügy érdekében hasznos lenne, ha az összes reszortot figyelmeztetnék, hogy átmenetileg sorolják hátrább kevésbé fontos kívánságaikat.

2. A magyar pénzügyek az utóbbi időben egyre fenyegetőbben alakulnak. De ezen alapvetően változtatni gyakorlatilag nem lehet. Adó- és hasonló rendszabályok nem alkalmazhatók, mert rossz hatással lennének a nép már amúgy is megingott lelkiállá-

potára, és a pénzügyi helyzet összképét sem javítanák lényegesen. Ha egy századnyi katonát egy tanyán szállásolnak el, és annak kellene a katonákat eltartania, abba gazdasága tönkremegy — a kérdés csak az, mennyi idő alatt. Hasonló a helyzet a magyar pénzügyek terén is. Amíg a totális háború Magyarországot terheli, a magyar pénzügyek további, a körülményektől függően esetleg igen gyors romlásával kell számolni. Ez elkerülhetetlen, és így látják ezt a szélesebb látókörű magyarok is. Nincs azon semmi csodálkozni való, ha egyre csökken és továbbra is csökkenni fog a magyarok hajlandósága, hogy ilyen körülmények között az általunk kívánt, egyre emelkedő pengőösszegeket rendelkezésünkre bocsássák. Fel kell rá készülnünk, hogy pénzigényeink további növelését a magyarok azzal az indokolással utasítják el, hogy az tönkretenné őket, és azonkívül a követelések egy része túlzott. Reményi-Schneller megígérte, hogy a hadialapot havi 200 millióról 300 millió pengőre emelik. De ezt a minisztertanácsban eddig még nem tudta keresztülhajtani. Mégis remélem, hozzájutunk a 300 millióhoz. De kérdéses, meddig fizetik a magyarok ezeket az összegeket. Kizártnak tartom, hogy jelenleg ezen túlmenően nagyobb teljesítményt elérhetnénk. Ezzel szemben a további fizetéseiket talán magyarországi kiadásaink korlátozásától teszik függővé. Idejében kell tehát gondoskodnunk, és erre minden okunk megvan, hogy a szükséges pengőösszegek Magyarországon mindenkor rendelkezésünkre álljanak. Szerintem másodrendű jelentősége van annak, hogy a pengőket melyik számlán keresztül kapjuk. Ha a hadialapból nem tudjuk katonáink teljes zsoldját kifizetni — ami már sajnos komolyan fenyeget —, jobb, ha a szükséges pengőket a klíringszámlán keresztül szerezzük meg — pl. ha a csapatok élelmiszer-szükségeit is a klíringben fizetjük —, mint ha a harcoló csapatok járandóságait visszatartjuk. Amíg így vagy úgy elég pengőhöz jutottunk, helyes volt a hadialap létesítéséért fellépni és elutasítani a klíring-megoldást. De ha az a veszély fenyeget, hogy végképp nem jutunk a szükséges pengőösszegekhez, minden lehetőséget ki kell merítenünk, függetlenül attól, hogy az melyik számláról történik. Ebben a helyzetben vagyunk most. Véleményem szerint saját húsunkba vág-nánk, ha nem használnánk ki végsőig a klíringszámlát is. A számlák rendezésével összefüggő részletkérdések egyelőre háttérbe szoríthatók.

3. Nyilván ismeri a régi közmondást: a kereskedelem terén az a hollandok hibája, hogy túl keveset adnak és túl sokat kérnek. Ha minden előadó minden szállítást elutasít saját területén, akkor semmi sem jut el Magyarországra. Közben minden előadó azt feltételezi, hogy az ő szállításai nélkül is befutnak a magyarországi ellentételek, mert a másik előadó már biztosan eleget szállított Magyarországnak. Így áll elő végül is az a helyzet, amelyben mi egyre kevesebbet szállítunk, és ennek ellenére egyre többet kérünk; ezt hosszú távra éppoly kevésbé várhatjuk el a magyaroktól, mint ahogy mi sem szeretnénk ilyen elbánásban részesülni. Ilyen összefüggésben a magyarok ellentmondást látnak abban, ha a német kormány, amely kereken egymilliárd birodalmi márkával adósa a magyar kormánynak,¹ arra sem hajlandó, hogy átvállalja a német exportőrök kockázatát, mely legrosszabb esetben is fenti összeg töredékét jelenti, jöllehet ezzel lehetővé tenni és biztosítani az exportot azokban az esetekben is, mikor azt az egyes exportőrtől nem lehet elvárni.

Csak a fenti lényeges pontokra kívánok szorítkozni. Kapcsolataink a különböző magyar hatóságokkal egyébként teljesen normális mederben folynak. Semmi esetre sem helytálló, hogy mindenütt barátságtalan fogadtatásba ütközünk; a legtöbb magyar szerv, amellyel dolgunk van, továbbra is támogatja munkánkat. Csak éppen, hogy

¹ Valójában a német adósság ekkor már másfél milliárd márka körül volt.

Németség szempontjából a legjobb eredményt érjük el, már óvatosabban kell eljárunk, mint azelőtt; ezzel barátainknak, akiket ma több bíráló ér, mint néhány hónappal ezelőtt, lehetőséget adunk arra, hogy törekvéseinket gyakorlatilag segítsék.

A dolgok további alakulása döntően a katonai helyzet függvénye. Emellett szerfelett fontos szerepe van a szállítás kérdésének. A magyar vasutak normális igénybevétele napi 200 vonatonál kevesebb volt, mai terhelésük több mint 500. Ugyanakkor a vasúti hálózat súlyos károkat szenvedett a bombázások következtében, a Duna- és Tisza-hidak többsége tönkrement. Katonai részről valószínűleg fokozódnak az igények. Mindent elkövetünk, hogy gazdaságunk javára a legjobb eredményekhez jussunk. De hogy ebben a helyzetben gyakorlatilag mire megyünk, azt ön is könnyen megjósolhatja.

Soraimat azért intéztem önhöz, mint a magyar csoport elnökéhez, mert úgy gondolom, hogy ebben a minőségében tájékoztathatja legkönnyebben az irányadó urakat. Talán így lehetne a berlini hatóságoknál legegyszerűbben elérni, hogy az itteni megváltozott viszonyokhoz alkalmazkodjanak. Sokkal kisebb eredményt várok ünnepélyes reszorttárgyalásoktól, mint ha ön és az egyéb hivatalok irányadó urai személyesen foglalkoznak ezzel az ügygel.

Szívélyes üdvözlettel vagyok

Heil Hitler!
kézséges híve:
H. C. Boden

6962/E. 519 069.

715

Budapest, 1944. október 18.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

2996. sz.

A politikai helyzet változásával a zsidókérdés is új stádiumba jutott.¹ Itteni legfelsőbb SS és rendőrpáncsnok² javaslatára és a Biztonsági Rendőrség vezetőjének³ parancsára ma visszatért Budapestre Eichmann obersturmbannführer, aki a magyar hatóságokkal megkezdte tárgyalásait arról, hogy 50 ezer munkaképes zsidó férfi munkaszolgálatra gyalogmenetben útbaindítandó a birodalomba, további munkaképes budapesti zsidók azonnal a város körüli katonai erődítési munkákhoz vezénylendő; az összes többi zsidót városszéli gettószerű táborokba kell összegyűjteni. Tegnap óta budapesti zsidók ellen egyéni kilengések és gyilkosságok is napirenden vannak, amit az új kormány megszüntetni szándékozik.

További törekvés arra irányul, hogy a részben még közvetlenül az arcvonal közelében bevetett zsidó munkaszolgálatosok keményebb őrizetére és biztonsági rendszabályokra hozzanak megfelelő intézkedéseket.

Az új kormány hivatalos közleményei az eddig kivételezett zsidókat ismét csillag viselésére kötelezik. Büntetés terhe mellett vonatkozik ez azokra a zsidókra is, akik a

¹ Horthy fegyverszüneti proklamációja és a háborúból való sikertelen kilépési kísérlet után, 1944. október 16-án, Szálasi Ferenc vette át a hatalmat.

² Winkelmann.

³ Kaltenbrunner.

Horthy-kiáltvány után a csillagot önhatalmúlag letették, illetve azt zsidóházakról eltávolították.

Végül tervbe vették, hogy a vidéki akció befejezéseként az eddig kivételezett vagy bujkáló zsidók és félvérek ellen is eljárnak.

Veesenmayer

6732/510 569.

716

Budapest, 1944. október 18.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT JELENTÉSE
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

3000. sz.

Tegnap este Szálasi és Kemény járt nálam látogatóban. Szálasi tegnapi minisztertanácsáról tett jelentést, amely az ő egyoldalú parancskiadásából állt. Mihelyt a vonatkozó jegyzőkönyvet hozzám juttatja, azt azonnal továbbítom.

A részletekre vonatkozólag a következő pontokhoz járult hozzá azonnal:

1. Hozzájárulásukat a haditerhekhez havi 200-ról 300 millió pengőre emelik. Az ezen felül esedékes szükségletet előlegekkel rendezik.

2. A hadműveleti osztály élére Nádas kerül.

3. Azonnal enyhítik az átmenetileg elrendelt esti kijárási tilalmat. Újra megnyílnak a mozik, a bor- és sörfogyasztás engedélyezésével lazítják az alkoholtilalmat.

4. Szálasi megígérte, ma fogadja Baky államtitkárt, akit vele egyetértésben megállapítandó vezető tisztségbe helyez. Ezzel Himmler határozott kívánsága teljesül.

5. A Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség vezetőjét,¹ aki az utóbbi hetekben kiválóan helytállt, mai nappal ugyancsak kinevezik államtitkári ranggal számára igen megfelelő állásba.

6. Kolosváry-Borcsa lesz a sajtóügyek kormánybiztosa. Zilahy-Sebess, a Külügyminisztérium eddigi sajtófőnöke, közös megállapodás szerint, széles körű felhatalmazással sajtómegbízottként Berlinbe megy.

Veesenmayer

5795/E. 422 186.

¹ Ney Árpád. — A Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetséget 1944 elején Imrédy Béla és a Magyar Megújulás Pártja alapította paramilitarista tömegszervezetként.

Budapest, 1944. október 18.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

2998. sz.

Az SS birodalmi vezető¹ különleges rendeletére idevezényelt von dem Bach SS obergruppenführer² és rendőrségi tábornok közölte, hogy október 17-én felmentették, és a parancsnokság így visszaszállt az illetékes hivatalos szervezetre. Tegnap elbúcsúzott Rahn nagykövettől³ és tőlem, megköszönte a politikailag nyújtott hathatós támogatást, és kijelentette, először tapasztalta politikai, katonai és rendőri szervek ilyen eszményi együttműködését. Ez tette lehetővé, hogy akciónkat súrlódásmentesen és majdnem minden vérontás nélkül hajthattuk végre.

Veesenmayer

5794/E. 421 687.

Budapest, 1944. október 20.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

3027. sz.

Zsidóakció ma megindult. Ma reggel 5 óra óta a zsidó házakból minden 16—60 éves zsidó férfit elvisznek, összegyűjtik, nyilvántartásba veszik, és azonnal útbaindítják erődítési munkálatokhoz. Eddig mindez súrlódásmentesen folyik.

Gyors ütemben haladnak az intézkedések a munkaképtelen zsidók gettóba gyűjtésére, amit már néhány napon belül, egyelőre ideiglenesen, végrehajtanak.

Veesenmayer

5794/E. 421 680.

¹ Himmler.

² Von dem Bach október 13-án érkezett Budapestre a Szálasi-puccs katonai biztosítására, s Magyarország háborúból való kiugrásának megakadályozására.

³ Rudolf Rahn a Mussolini-féle salói köztársaságban töltötte be a német követi és megbízotti funkciót. Október 15-én Veesenmayer támogatására érkezett Budapestre. A fegyverszüneti proklamáció után tárgyalta Horthyval. — Lásd *Rudolf Rahn: Ruheloses Leben*. Düsseldorf 1949.; *Rozsnyói Ágnes: A Szálasi-puccs*. Kossuth Könyvkiadó 1964.

Budapest, 1944. október 26.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

3115. sz.

1944. okt. 20-i, 3033. sz. távirati jelentés kiegészítésére.¹

I. Budapesten időközben további akció indult mindkét nembeli munkaképes zsidók kiválogatására, akik honvédelmi munkaszolgálatba vagy a Todt-szervezethez kerülnek erődítési munkákhoz. Eddig becslés szerint összesen 25 ezer férfit és 10 ezer nőt távolítottak el a város területéről. Kiterjesztették az akciót minden 16—60 éves munkaképes férfira és 16—40 éves munkaképes nőre. Eddig, a vegyes házastársakon kívül, kivételt képeztek zsidó munkaszolgálatosok hozzátartozói, valamint a hadifontosságú iparban dolgozók családtagjai és a sokgyermekes anyák.

Most azt tervezik, hogy a Budapesten maradt zsidókat sürgősen összeterelik város-széli gettókba, és onnan válogatják ki időnként a szükséges munkaképes zsidókat.

II. A magyar kormány hozzájárult, hogy a meglevő zsidó munkaszolgálatos századokból 25 ezer zsidót átad a birodalomban végzendő munkákra. Gyalogszerrel tervezett útbaindításukra folynak az előkészületek.

Veesenmayer

5794/E. 421 678.

Budapest, 1944. október 28.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMHOZ

3132. sz.

F. hó 26-i, 3310. sz. távirati rendelethez.¹

1. A zsidók összlétszáma Magyarországon f. évi március 19-i határnappal kereken 800 ezer.

2. Birodalmi területre már elszállítva kereken 430 ezer.

3. Honvédségi zsidó munkaszolgálatban jelenleg kereken 150 ezer.

4. Budapest területén kereken 200 ezer.

Veesenmayer

5794/E. 421 674.

¹ A jelentés nem található az iratok között.

¹ A távirat nem található az iratok között.

Különvonat, 1944. október 29.

BRENNER TANÁCSOS TÁVIRATA
A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

2338. sz.

A birodalmi külügyminiszter úr kéri, mielőbb követelje Szálasitól további 25 ezer zsidó munkaszolgálatos elszállítását a birodalomba, és a követelés teljesítését hajtsa keresztül, mert a munkaerő-szükséglet igen nagy.

Brenner

5794/E. 421 673.

Berlin, 1944. október 31.

WAGNER KÜLÜGYI TANÁCSOS FELJEGYZÉSE
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

Utasítás szerint alábbiakat jelentem:

1. Magyarországi zsidók száma kb. 900 ezer volt. (Végleges adatok csak az akció lezárásával állapíthatók meg.)

2. Ezekből f. é. július 10-ig 437 402 került munkára a keleti területekre. A fennmaradó becslés szerint 462 ezer Budapesten tartózkodik vagy honvédségi munkaszolgálatot végez.

3. A kitért zsidók száma nem állapítható meg pontosan, az adatok 60—90 ezer között ingadoznak.

A zsidók elleni eddigi intézkedések nem tettek különbséget a megkeresztelt és meg nem keresztelt zsidók között. Azt követően, hogy Horthy megtiltotta a zsidóellenes akció folytatását, megalakult a kikeresztelkedett zsidók szövetsége, amely tagjainak autonóm önkormányzatát volt hivatva képviselni.

4. 1944 márciusáig a magyar kormány hallgatólag hozzájárult, hogy bizonyos számú magyar zsidó Palesztinába vándoroljon. Ezek számát havi 300—600-ra teszik. 1944 márciusától októberig magyar zsidók, főleg védett zsidók, nem kaptak kiutazási engedélyt (kivételt képeznek az SS ügyletei, Weiss Manfréd stb.). A külföldi, elsősorban svéd, svájci stb. zsidókat viszont — amennyiben az állampolgárságukat nem a kritikus napokban szerezték, határidő kitűzésével sürgős kiutazásra utasították. Az ellenséges országok zsidóit internálták.

5. A Szálasi-kormány hivatalba lépésével megkezdődött a munkaképes zsidók eltávolítása Budapestről, elsőnek 25 ezer kerül a birodalomba munkaszolgálatra, további 25 ezerről ezután szándékozik Veessenmayer követ tárgyalni. A munkaképtelen zsidókat jelenleg Budapesten kívül fekvő táborokba szándékoznak összevonni.

6. Veessenmayer követ f. év június 29-i távirati jelentésében az alábbi kívánságokat terjesztette elő zsidók kiutazási engedélye tárgyában:

- a) 400 svéd menleveles zsidó,
- b) 20 ezer zsidó gyermek Palesztinába,
- c) 7000 személy Palesztinába,
- d) néhány számszerűen jelentéktelen csoport.

A birodalmi külügyminiszter úr beszámolója alapján a Führer úgy döntött ebben a kérdésben, hogy a magyarok helyzetének megkönnyítésére kívánságait előzékenyen kezelhetjük.

7. Közben a kérelmek száma lényegesen megnövekedett.

a) A svédek 4000 menlevelet adtak ki 400 helyett.

b) A svájciak egy 2000 zsidóból álló csoport soronkívüli elszállítását kérik, de itt elfekvő jelentések szerint összesen nem 7000 zsidót, hanem annak többszörösét lajstromozták kivándorlás céljából.

c) Az amerikaiak Svájc útján megküldött jegyzékükben ismételten rámutatnak, hogy Amerika a zsidók bizonyos kategóriáját minden további nélkül befogadja, nevezetesen a Magyarországról Svájcba érkező valamennyi gyermeket és olyan zsidó személyeket, akiknek rokonaik élnek az Egyesült Államokban, vagy 1941 után amerikai beutazási engedélyt kaptak.

Javaslat érkezett továbbá, hogy internált birodalmi németekért cserébe 2000 zsidó kapjon kiutazási engedélyt.

Tekintettel a zsidókérdés megoldására kiadott Führer-parancsokra, hatóságainknak az a véleményük, hogy a zsidók kiutazásainak ügyében ne tanúsítsunk eddigi engedményeinken túlmenő előzékenységet, csak ha az politikai okokból elkerülhetetlenül szükséges. Hatóságaink véleménye szerint a már németországi táborokba szállított zsidók esetében szabadon bocsátási tárgyalásoknak egyáltalán ne legyen helye.

Belföld II.¹ javasolja: Veessenmayer követ kapjon megbízást, hogy a zsidók kiutazása ügyében utasítson el minden engedményt, amely meghaladná a birodalmi külügyminiszter úr korábbi beszámolójában a Führer előtt előadottakat.

Pol. IV.²-nek nincs ellenvetése Belföld II. javaslatával szemben.

Wagner

5794/E. 421 681—84.

723

Budapest, 1944. november 8.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTERHEZ

3223. sz.

Nov. 6-i, 3427. sz. távirati rendelkezésre.¹

Szálas, aki rövid ideig távol volt, ma este felkeresett. Utasítás szerint közöltem a német követeléseket. Szálas azokat teljes megértéssel fogadta, és azonnali intézkedést ígért.

¹ Lásd a 674. sz. irat 4. jegyzetét.

² Pol. IV. a német Külügyminisztérium délkelet-európai osztálya; ide tartozott Magyarország is.

¹ A távirat nem található az iratok között.

Utána a magyarországi belső kiürítés kérdését beszéltem meg vele. Ma reggel kormánykörökben hivatalosan értesültem Szálasi és a minisztériumok tervéről, amely szerint a közeli napokban Nyugat-Magyarországra szándékoznak áttelepülni. Tekintettel a teljesen hiányos előkészületekre, de mert elsősorban lélektani és gyakorlati szempontokból helytelenítem a kormány kitelepülését, mikor annak feltétlen szükségességét a katonai helyzet nem indokolja, rábírtam Szálasi, hogy ezt a tervet vonja vissza. Elismerte a felhozott érveket, és úgy intézkedett, hogy csak az egyes reszortok felesleges kölöncei költözzenek Nyugat-Magyarországra. De csak azután határozott így, miután kategorikusan kijelentettem, hogy a német követség még abban az esetben is itt marad, ha a magyar vezetők Nyugat-Magyarországra települnek át.

Tárgyaltunk továbbá nagyobb magyar tömegek áttelepítéséről birodalmi területre, ha azt az arcvonal alakulása megkövetelné. Elejtette azonban azt a tervét, hogy az eddig még oroszok által meg nem szállt magyar területek teljes lakosságát kényszerítse a kitelepülésre; a lakosság szabad elhatározására bízta a döntést, hogy marad vagy birodalmi területre költözik. Szerinte — eltekintve a népi németektől — kb. 2—300 ezer magyarról lehet szó. Magyarossy tábornokot nevezte ki különmegbízottként, akinek feladata, hogy a birodalmi kormány hozzájárulása esetén az ott kijelölt külön meghatalmazottal előzetes tárgyalásokat kezdjen. Szálasi kéri, hogy ebben az esetben ezeknek a magyaroknak lehetőleg zárt területet jelöljenek ki, hogy a szervezés és gondozás kérdése biztosítva legyen. Vonatkozó ottani álláspontokról kérek távirati rendelkezést.

Azután tárgyaltam vele arról a kéréséről, hogy a Führer fogadja őt. Hangsúlyoztam, felelőtlenségnek tartanám, ha Szálasi és három legfontosabb minisztere a mostani feszült időkben napokig távol lennének Budapesttől. Szálasi erre azt kérte, közöljem a birodalmi külügyminiszter úrral, ilyen körülmények között arra szorítkozik, hogy egyedül őt fogadja a Führer, és igen nagy súlyt helyez látogatása mielőbbi lebonyolítására.²

6951/E. 518 662—63.

Veesenmayer

724

Budapest, 1944. november 13.

VEESENMAIER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

3262. sz.

Budapesti zsidók deportálása a technikai nehézségek ellenére tervszerűen folyik. Eichmann SS obersturmbannführer közlése szerint mai napig kereken 27 ezer mindkét nembeli menet- és munkaképes zsidó indult birodalmi területre. Még további kereken 40 ezer munkaképes zsidóra számíthatunk, akiket 2—4000-es napi csoportokban indítanak útnak. Ezekután külön városrészbe összegyűjtve gyermekekkel együtt becslés szerint 120 ezer zsidó marad Budapesten, akiknek végleges sorsáról még nincs döntés; az elsősorban szállítási lehetőségtől függ.

Veesenmayer

5794/E. 421 672.

² Szálasi december 4-én látogatta meg Hitlert. Kíséretében volt kormányának külügyminisztere, báró Kemény Gábor és hadügyminisztere, Beregfy Károly.

VEESENMAAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

3288. sz.

A nov. 14-i, 3510. sz. távirati rendelkezésnek¹ megfelelően tájékoztattam ma Szálasit. Köszönettel fogadta a közlést, újból hangsúlyozta, hogy a Führer részéről történő fogadása életének legnagyobb napja lesz és kérte — ha erre csak egyetlen mód is lenne —, legalább még e hó folyamán kerüljön sor erre a fogadásra. Amennyiben a magyarországi katonai helyzet csak valamennyire is lehetővé teszi, és ha a fogadás a Führernél, az utazás idejét is beleszámítva, 2—3 nap alatt végrehajtható, tekintettel az általános politikai helyzetre, határozottan pártolnám, hogy Szálasi látogatását még ebben a hónapban bonyolítsuk le. Szálasi további kérése az volt, hogy Führer-látogatása kapcsán nyújtsunk alkalmat Oshimával folytatandó tárgyalásához, amit ugyancsak pártolnék.

Ezután a Kállay-ügyet tárgyaltam Szálasival, és kifejtettem, hogy a török követ² tartós halogató taktikájának végét kell vetnünk már csak azért is, mert jogosnak látszik a feltevés, hogy a török követ ebben az ügyben önkényesen jár el, és nem tett még semmiféle jelentést kormányának. Azt javasoltam Szálasinak, hívassa magához személyesen a török követet, és határidőhöz kötött ultimátumban követelje Kállay kiadatását, mert egyébként a magyar kormány minden további lépést fenntart magának. Szálasi ezzel rögtön egyetértett, és megígérte, hogy ezt a holnapi nap folyamán végrehajtja.

Speer birodalmi miniszter közlése alapján tájékoztattam Szálasit Müller miniszteri osztályfőnök érkezéséről és feladatairól. Szálasi örömmel fogadta a magyar közlekedésügy személyi vonatkozásainak újbóli szabályozását, kilátásba helyezte, hogy Müllert megérkezése után azonnal fogadja, és minden szükséges utasítást, valamint meghatalmazást kiad, hogy Müller miniszteri osztályfőnök tevékenységének eredménye mielőbb és teljes mértékben érvényesüljön.

Ezután Szálasi részletesen tájékoztattott a zsidókérdésről és a nuncius, a svédek és a svájciak állandó közbenjárásáról. Most már megelégte ezeket, 17-én még egyszer összehívja az összes érdekelteket egy utolsó értekezletre, és azon megérteti velük, hogy nem hajlandó az eddig nyújtott engedményeken túl további előzékenységet tanúsítani.

Majd arra utalt, tisztában van azzal, hogy jelenlegi pozíciója legkevésbé sem népszerű és nem is lehet az. Olyan örökséget vett át, amely gennygóchoz hasonló. Már csak azért sem tud azonnal javulást hozni, mert a magyarországi arcvonal, sajnos, állandó visszavonulásban van, ami szükségszerűen annak megfelelő következményekkel jár a magyar nép hangulatára és egyéb körülményeire. Feladata abban áll, hogy a legsúlyosabb hibákat és károkat megszüntesse, a keletkező réseket betömje, és kifejlessze a hosszabb távra irányuló tervezés alapjait. Az utóbbit gyakran félreértik. De végtére is el kell kezdeni, mert csak rögtönzéssel nem lehet politikát folytatni.

Szálasi, aki szolgálati székhelyét a miniszterelnökségről időközben a Várba helyezte át, nyugodt, kiegyensúlyozott benyomást keltett. Az általánosan uralkodó idegesség

¹ Az irat nem található a dokumentumok között.

² Kecci Sevret Fuat.

eddig még nem fertőzte meg, és láthatóan nagyon állhatatosan jár a maga útján. Ezért vagyok meggyőződve, hogy a Führerrel való tanácskozáshoz jók az előfeltételek, és az nagyon gyümölcsöző lesz.

Veesenmayer

5794/E. 421 659—60.

726

Budapest, 1944. november 17.

VEESENMAYER BIRODALMI MEGBÍZOTT TÁVIRATA
A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK

3316. sz.

Kállay ma a magyar kormány rendelkezésére bocsátotta magát; Bagosi követ, a külügyminiszter kabinetfőnöke ment érte a török követségre, és biztos őrizet alá helyezte. Intézkedtem, hogy az őrizetben Winkelmann obergruppenführer a maga részéről is a birodalmi külügyminiszter úr rendelkezése szerint járjon el.

Veesenmayer

5794/E. 421 690.

727

Budapest, 1944. november 21.

RIBBENTROP KÜLÜGYMINISZTER TÁVIRATA
A BUDAPESTI KÖVETSÉGNEK

Hivatkozás: 1944. nov. 15-i, 3288. sz.¹

Arra kérem, Szálasival folytatandó legközelebbi tárgyalásán közölje vele szóban: nyomatékosan értésére akarjuk adni, hogy a technikai nehézségek ellenére erélyesen hajtsa végre a budapesti zsidók kitelepítését. Szálasinak világosan kell látnia, hogy minél több zsidót távolít el minél előbb Budapestről, annál jobban védhető a város. Ezzel kapcsolatban Iaşi példája hozható fel, ahol Antonescu a Führer figyelmeztetése ellenére a városban hagyta a zsidókat, akik azután a közeledő front hátában kikiáltották a vörös forradalmat.

Sürgönyjelentést.

Ribbentrop

5794/E. 421 662.

¹ Lásd a 725. sz. iratot.

FÜGGELÉK

- ADAP — Akten zur deutschen Auswärtigen Politik
 BRAM — Büro des Reichsaussenministers
 Chef H. Rüst. u. BdE — Chef der Heeresrüstung und Befehlshaber des Ersatzheeres
 DIKO — Deutsche Industriekommission in Ungarn
 DGFP — Documents on German Foreign Policy
 DHJ — *Randolph Braham: Destruction of Hungarian Jewry*. New York 1963.
 DIMK — Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához (1936—1945). Akadémiai Kiadó 1962—1965.
 DNB — Deutsches Nachrichtenbüro
 FN — Felsőházi Napló
 GFM — German Foreign Ministry
 HMTI — Horthy Miklós titkos iratai 3. kiad. Kossuth Könyvkiadó 1965.
 HPA — Handelspolitischer Ausschuss
 KGN — Közép-európai Gazdasági Napok
 KN — Képviselőházi Napló
 MAORT — Magyar—Amerikai Olajipari Rt.
 MMV — Magyarország és a második világháború. 3. kiad. Kossuth Könyvkiadó 1966.
 MNNE — Magyarországi Németek Népművelődési Egyesülete
 MOVE — Magyar Országos Véderő Egyesület
 MTI — Magyar Távirati Iroda
 NSDAP — Nazionalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
 NSZ — Nemzetközi szerződések
 OKH — Oberkommando des Heeres
 OKH/AHA — Oberkommando des Heeres/Allgemeines Heeresamt
 OKW — Oberkommando der Wehrmacht
 OL — Országos Levéltár
 RSHA — Reichssicherheitshauptamt
 RUK — Rüstung und Kriegsfinanzierung
 SA — Sturm-Abteilung
 SS — Schutz-Staffel
 TESZ — Társadalmi Egyesületek Szövetsége
 UDV — Ungarländisch-Deutscher Volksbildungs-Verein
 VDA — Verein für Deutschtum im Ausland
 VKF — Vezérkari Főnökség
 WHA — Wissenschaftliche Hilfsarbeiter
 WFST — Wehrmachtsführungsstab

A NÉMET KÜLÜGYMINISZTERIUM E KÖTETBEN
FELHASZNÁLT ÁLLAGAINAK JEGYZÉKE

- 33 Büro des Reichs-Aussenministers, Besuche Ciano, Teleki, Csáky, Darányi Nov. 1936.—März 1940.
- 66 Handakten Paul Schmidt (Dolmetscher): Aufzeichnungen.
- 67 Geheime Akten von Paul Schmidt.
- 73 Büro des Staatssekretärs, Ungarn Bd 4. Mai 1941.—Sept. 1941.
- 93 Büro des Staatssekretärs, Ungarn Bd 4. Sept. 1941.—Febr. 1942.
- 94 Büro des Staatssekretärs, Ungarn Nd 7—9. Bd 9—10. Juni 1942.—Juli 1943; Juli 1943.—31. Dez. 1943.
- 97 Büro des Staatssekretärs. Danzig.
- 99 Büro des Staatssekretärs, Ungarn Bd 12. 1. Mai 1944.—24. Juli 1944.
- 130 Büro des Staatssekretärs, Inland.
- 139 Büro des Staatssekretärs, Bündel 87/1—3. Tschechoslowakei Bd 2—4. Juli 1938.—Sept. 1938.
- 140 Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei.
- 330 Büro des Unterstaatssekretärs, Pol. Tschechoslowakei. Sept. 1938.
- 340 Büro des Staatssekretärs, Tschechoslowakei (Sonderheft) Aug. 1938.—Sept. 1938.
- 376 Büro des Unterstaatssekretärs, Tschechoslowakei Band 7.
- 379 Büro des Unterstaatssekretärs, Tschechoslowakei Band 6.
- 1213 Politische Abteilung IV., Politische Beziehungen zwischen Jugoslawien und Ungarn Juni 1936.—Juni 1941.
- 1346 Politische Abteilung V., Po. 3. Politische Beziehungen zwischen Polen und Ungarn 1. Mai 1936.—Sept. 1939.
- 1550 Politische Abteilung Pol. IV., Italien. Politische Beziehungen zwischen Italien und Ungarn Bd/e 5.
- 1847 Büro des Staatssekretärs, Politische Abteilung IV., Ungarn Bd. 1—2. Innere Politik und Parteiwesen Mai 1936.—Sept. 1938.
- 1863 Politische Abteilung IV., Po 3. Politische Beziehungen der Tschechoslowakei zu Ungarn 1. Juli 1936.—Okt. 1938.
- 1864 Politische Abteilung IV., Po 3. Politische Beziehungen der Tschechoslowakei zu Ungarn Febr. 1938.—Juli 1943.
- 1881 Politische Abteilung IV., Po 36. Judenfragen Febr. 1938.—Juli 1943.
- 1895 Politische Abteilung IV., Internationale Politische Probleme. Die Kleine Entente.
- 1969 Politische Abteilung IV., Politische Beziehungen zwischen der Karpatho-Ukraine und Ungarn 1. Febr. 1939.—März 1939.
- 1975 Politische Abteilung IV., Politische Beziehungen zwischen Rumänien und Ungarn.
- 2090/H Abteilung Gruppe Inland II., Geheim Auslandsmeldungen des SD. Ungarn. Bd—IV. Dez. 1941.—Okt. 1943.
- 2337 Abteilung Gruppe Inland II., Geheime Reichssache Juden in Ungarn, Sonderaktion. Apr. 1944.—Jan. 1945.
- 2525 Clodius Handelspolitische Abteilung Ungarn 2. Jan. 1936.—Apr. 1939.
- 2980 Büro des Reichsministers 35. Ungarn, 2. Nov. 1929.—Mai 1931; 3. Mai 1931.—Nov. 1935.
- 3031 Politische Abteilung IV., P 5. Innere Politik, Parlaments- und Parteiwesen 4. Nov. 1938.—Nov. 1939.
- 3037 Reichskanzlei Band. 1502. Auswärtiges Amt Ungarn, Band 2. Jan. 1936.—Juni 1940.
- 3046 Büro des Chefs der Auslandsorganisation, Ungarn. Mai 1937.—Okt. 1940.

- 3086 Reichsaussenminister. Österreich; Tschechoslowakei.
- 3170 Reichsaussenminister: Englisch-Französischer Konsultativer Pakt, Mussolini-Pakt, Föderalismus, Donau-Frage, Interalliierte Kommission, Demilitarisation und Interalliierte Kommission, Friedenspakt.
- 3412 Büro des Staatssekretärs Pol. 167 IV., Ungarn Bd. 1—2; Politische Beziehungen Ungarns zu Deutschland Mai 1936.—Aug. 1938.
- 3626 Deutsche Gesandtschaft Budapest Band/e 137—139., Geheime Akten 1937—1939.
- 4460 Handelspolitische Abteilung Clodius. Ungarn. Mai 1939.—Sept. 1940.
- 5231 Abteilung Gruppe Inland II., Geheim 58/1. Juden in Ungarn.
- 5248 Handelspolitische Abteilung IV/a. Handelsvertragsverhältnisse Regierungsausschüsse Ungarn 8 März—Aug. 1941; 9 Aug. 1941.—März 1942; 10 Apr. 1942.—Febr. 1943; 11 Febr. 1943—Apr. 1944.
- 5254 Handelspolitische Abteilung. Ungarn. Febr. 1941.—Sept. 1942; Aug. 1942.—März 1943.
- 5794 Abteilung Gruppe Inland II., 58/2. Juden in Ungarn. Bd 2. Dez. 1942.—Jan. 1945.
- 5795 Abteilung Gruppe Inland II., Geheim 58/3. Juden in Ungarn. Sonderaktion. 4. Apr. 1944.—6. Jan. 1945.
- 5885 Geheimakten; Revisionsfragen.
- 5966 Politische Abteilung IV., Frankreich/Pol 3. Politische Beziehungen zwischen Frankreich und Ungarn. Sept. 1933.
- 6146 Politische Abteilung IV., Ungarn Pol. 2 Politische Beziehungen; Ungarn-Deutschland. Sept. 1920.—Apr. 1934.
- 6147 Politische Abteilung IV., Ungarn Pol. 2A. Gegenseitige Besuche führender Staatsmänner. Nov. 1930.—Nov. 1935.
- 6638 Politische Abteilung IV., P. 2. Politische Beziehungen zwischen Ungarn und Deutschland. 2. Sept.—Dez. 1938.
- 6639 Politische Abteilung IV., Po 5. Ungarn. Innere Politik Parlaments- und Parteiwesen. 5. Sept.—Nov. 1938.
- 6732 Inland II/AB. Juden in Ungarn. Band 9. 1944.
- 6951 Inland II. Geheim, 61/22 Frage der Ungarischen Evakuierung. Nov. 1944.
- 6962 Abteilung Wirtschaft, Ungarn 16. Währung-Valute-Devisenpolitik. 6. Dez. 1943.—Jan. 1945.
- 7368 Budapest 109/5. Deutsch-ungarische Besprechungen zur Regelung der Minderkeitenfrage. 1936—1937.
- 7424 Büro des Staatssekretärs Pol. IV. 6. Ungarn 5. Innere Politik und Parteiwesen. Bd. 1. Juni 1936.—Mai 1937.
- 7426 Politische Abteilung IV., Ungarn. Allgemeine auswärtige Politik. 1 Mai 1936.—Nov. 1938.
- 7427 Politische Abteilung IV., Politische Beziehungen Ungarns zu Deutschland. Mai 1936.—Aug. 1937.
- 7428 Politische Abteilung IV., Ungarn. Po 29.
- 7796 Politische Abteilung IV., Ungarn. Po 29.
- 7797 Politische Abteilung IV., Ungarn. Po 5. Innere Politik, Parlaments- und Parteiwesen. 2 Mai 1937.—Febr. 1938.
- 7818 Politische Abteilung II., Frankreich. Pol 3. Politische Beziehungen zwischen Frankreich und Ungarn. 2. Jan. 1931.—Apr. 1936.
- 7864 Büro des Staatssekretärs. Deutsch-ungarische Beziehungen. Geheimsachen. 1930—37.
- 8050 Politische Abteilung II., Italien Pol. Sept. 1929.—Aug. 1933.
- 8503 Handelspolitik IV a., Ungarn. Regierungsausschüsse. 5. Apr.—Dez. 1939.
- 8643 Politische Abteilung II., Politische Beziehungen zwischen Österreich und Deutschland. 1932—1936.
- 8650 Politische Abteilung II., Österreich. Attitüde fremder Länder gegenüber dem Putsch vom 25. Juli 1934.
- 9571 Politische Abteilung II., Pol 167. II. Ungarn. Pol 5. Mai 1934.—Jan. 1936.
- 9572 Politische Abteilung II., Ungarn. Pol 6. Mai 1930.—Febr. 1936.
- 9586 Politische Abteilung II., Italien 113/3 Po 3. B; Konflikt Aethiopien-Italien. Stellungnahme Österreichs und Ungarns zu den Sanktionen gegen Italien. Sept. 1935.—Mai 1936.
- 9614 Reichskanzlei AA. Ungarn. Febr. 1933.—Dez. 1935.
- 9722 Deutsche Gesandtschaft. Budapest. P 24. Nationalitäten in Ungarn 1935.
- F 1—F 20 Sekretariat des deutschen Aussenministers

- Abele Egon báró — a milánói magyar konzulátus főnöke. — 808, 815
- Adamovic-Waagstaetten, Franz von — jogügyi előadó a bukaresti német követségen, majd 1944-től Budapesten Veessenmayer mellett. — 817
- Albert, Miksa — a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének titkára; a Volksdeutsche Kameradschaft (Basch-csoport) egyik vezetője; a Volksbund der Deutschen in Ungarn főtítkára. — 127
- Albrecht, Habsburg — királyi herceg, felsőházi tag. — 235, 611, 638, 646, 684, 748, 780
- Alfieri, Dino — berlini olasz nagykövet (1940. május 18-tól), a fasiszta nagytanács tagja. — 516
- Altenburg, Günther — követségi titkár, majd tanácsos a német Külügyminisztérium II. osztályán; 1937-től az osztrák és csehszlovák ügyek referense a Külügyminisztérium politikai osztályán; 1940-től miniszteri osztályfőnök, a Külügyminisztérium tájékoztatási osztályának vezetője; 1941-től birodalmi teljhatalmú megbízott Görögországban; 1943—1944-ben a Külügyminisztérium tájékoztatási osztályának vezetője. — 312, 368, 451, 540, 811, 817, 818, 833, 840, 842, 848, 851, 872, 885, 894
- Alth Waldemár — belgrádi magyar követ 1930—1938 júniusáig. — 230
- Ambró Ferenc — 1938—1940 között belgiumi ideiglenes ügyvivő, majd 1941—1944. március 22-ig madridi követ. — 739, 776, 807
- Ambrózy — újságíró. — 178
- Ambrózy Gyula — a kormányzó kabinetirodájának helyettes vezetője, majd 1944 áprilisától főnöke. — 887
- Andorka Rezső — vezérkari ezredes, a magyar vezérkar hírszerző és kémelhárító osztályának (VKF 2.) vezetője (1937—1938.); 1939—1940-ig madridi magyar követ. — 391
- Andrássy Gyula gróf — 1867—1871 között magyar miniszterelnök, majd 1871—1879-ig az Osztrák—Magyar Monarchia külügyminisztere. — 56, 267
- Andrássy Mihály gróf — felsőházi tag. — 745
- Andric, Ivo — külügyminiszter-helyettes (1937—1939), majd berlini jugoszláv követ (1939—1941). — 453
- Anfuso, Filippo — 1939-ig Ciano kabinetfőnöke, majd berlini olasz követ. — 615, 712, 719, 720, 737
- Antal István — jobboldali politikus, Gömbös kormányában a miniszterelnökség sajtóosztályának vezetője, majd igazságügyi államtitkár; 1942. április 17—1944. március 22-ig tárcanélküli miniszter (nemzetvédelmi-propaganda), 1944. március 22—augusztus 22-ig vallás- közoktatás- és igazságügyi miniszter. — 146, 735, 807
- Antonescu, Ion — marsall, 1940. szeptember 4-től román miniszterelnök, szeptember 14-től „államvezető”. — 184, 530, 551, 552, 564, 570, 574, 575, 580, 614, 628, 655, 672—674, 714—716, 740, 782, 784, 824, 912

- Antonescu, Mihai — román miniszterelnök-helyettes, külügyminiszter (1941. július 3—1944. augusztus 23.). — 628, 716, 740
- Apor Gábor — 1927. október 22—1934. szeptember 28-ig a magyar Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, majd Magyarország bécsi követe; a külügyminiszter állandó helyettese 1935 végétől 1938 decemberéig. — 105, 278, 287, 331
- Apponyi Albert gróf — kormánypárti, majd függetlenségi párti képviselő; 1906—1910, majd 1917—1918 között vallás- és közoktatásügyi miniszter; a békeelőkészítő bizottság vezetője, majd Magyarország képviselője a Népszövetségnek; legitimista politikus. — 173
- Apponyi György gróf — országgyűlési képviselő 1931-től 1944-ig, a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt (1931), a Nemzeti Szabadelvű Párt (1935) és a Polgári Szabadság Pártja (1939) programjával. — 215, 216
- Aras, Tevfik Rüstü dr. — 1925. március 3-tól 1938. november 11-ig török külügyminiszter; 1939—1942 között Törökország londoni nagykövete. — 198, 200
- Aschmann, Gottfried — követ, majd miniszter, a német Külügyminisztérium sajtó- és tájékoztatási osztályának vezetője 1933—1939-ig. — 204
- Attolico, Bernardo — Olaszország nagykövete Moszkvában 1930—1935-ig; Berlinben 1935—1940 májusáig, majd a Vatikánban 1942 februárjáig. — 286, 312, 328, 363, 407, 416, 417
- Auer Pál — ügyvéd, kisgazdapárti politikus. — 545
- Angyán Béla — a kormánypárt országgyűlési képviselője (1931, 1935). — 204
- Bach-Zelewski, Erich von — SS obergruppenführer, a keleti területeken a partizánok elleni hadművelési csapatok parancsnoka. — 906
- Backe, Herbert — német birodalmi közellátási miniszter (1942. május 23—1945. április 30.). — 35, 813, 816, 871
- Baden-Powell, Robert Stephenson — angol tábornok, a cserkészmozgalom megalapítója és vezetője. — 252
- Badoglio, Pietro — olasz marsall; 1943. július 27—1944. június 6. között a királyi kormány miniszterelnöke. — 237, 727, 731, 736—741, 747, 748, 759, 771, 775, 776
- Bagosi Oszkár — a külügyminiszter kabinetfőnöke a Szálasi-kormányban. — 912
- Baitz Oszkár — ezredes, a 2. magyar hadsereg összekötő tisztje a németek felé. — 581
- Bajcsy-Zsilinszky Endre — kisgazdapárti képviselő. — 50, 94, 178, 446, 475, 555, 761
- Bajnóczy József — altábornagy, 1942-től 1944 májusáig a vezérkari főnök helyettese. — 670, 780, 797, 846, 878
- Bakach-Besseney György báró — a magyar Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, majd belgrádi magyar követ (1938. június—1941. április), 1941-től vichyi, majd 1943—1944. március 22. között berni magyar követ. — 243, 268, 269, 277, 287, 300, 343, 401, 429, 511, 552, 573, 728, 834
- Bakay Szilárd — altábornagy; 1944-ben a budapesti hadtest parancsnoka. — 882, 883
- Baky László — nyugalmazott csendőr őrnagy, nyilas országgyűlési képviselő (Magyar Nemzetiszocialista Párt); 1944 áprilisától 1944. szeptember 2-ig belügyi államtitkár. — 835, 853, 854, 870, 874—879, 881, 892, 894—896, 899, 905
- Balla Pál, dr. — miniszterelnökségi osztályfőnök, a II. B. osztály vezetője (1935—1944). — 823
- Balogh István — a Magyar Nemzetiszocialista Párt országgyűlési képviselője 1935—1939 között. — 206, 233, 234, 239
- Balugdzic, Zivojin — Jugoszlávia berlini követe 1927—1935 között. — 47
- Barabás Emil — altábornagy, a Honvédelmi Minisztérium I. csoportfőnöke. — 546
- Baranyai Lipót — a Magyar Nemzeti Bank elnöke (1940—1942), felsőházi tag. — 452, 465, 466, 614, 731, 737, 741, 776

- Barcza György — londoni magyar követ (1938. május—1941. április 6-ig); 1943-ban Kállay miniszterelnök különmegbízottja a Vatikánban és Svájcban. — 30, 304, 420, 447, 565, 571, 714, 715, 721, 722
- Bartalis Kálmán — őrnagy, az ankarai magyar követség katonai attaséja. — 709
- Bartha Károly — magyar honvédelmi miniszter (1938. november 15-től 1942. szeptember 24-ig). — 21, 326, 453, 454, 462, 471, 477, 484, 499, 504, 567—569, 571, 577, 595, 642, 648, 650, 670, 672, 673, 675, 681, 693
- Barthou, Louis — francia külügyminiszter a Doumergue-kormányban, 1934. február 9—1934. október 9-ig; ekkor Sándor jugoszláv királlyal együtt Marseille-ban horvát fasiszták meggyilkolták. — 84, 139
- Basch Ferenc — tanár, a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének főtítkára; kizárása után a Volksdeutsche Kameradschaft vezetője (1935—1938), majd a Volksbund elnöke (1938—1945.) — 13, 93, 95, 99, 102, 103, 127, 128, 137, 172, 176, 177, 192—194, 208, 242, 259, 334, 339, 340, 356, 390, 394, 395, 427, 649, 823
- Bastianini, Giuseppe — varsói olasz nagykövet 1932—1936 között, majd olasz külügyi államtitkár (1936. június 9—1943). — 715
- Bán Mihály — vezérkari ezredes, a Honvédelmi Minisztérium 8. e. osztályának vezetője, majd 1944. május 13-tól az 1. hadsereg vezérkari főnöke. — 846
- Bánffy Dániel báró — földművelésügyi miniszter (1940. december 30—1944. március 22). — 544
- Bánffy Miklós gróf — a romániai magyar népcsoport vezetője (1939—1940). — 460
- Bárcziházi Bárczy István — miniszterelnökségi államtitkár (1928—1944). — 874
- Bárdossy László — bukaresti magyar követ (1934—1941); külügyminiszter (1941. február 4—1942. március 7.); miniszterelnök (1941. április 4—1942. március 7.). — 21, 27, 28, 320, 331, 333, 334, 408, 429, 430, 435, 436, 460, 512, 514, 515, 526, 556, 559, 566, 568—575, 577, 580, 584, 589, 591, 594, 595, 598, 607, 612, 615—617, 623—629, 631—637, 639, 640, 642, 646, 647, 651—653, 655, 656, 659, 685, 731, 761, 838, 847—851, 869, 887, 892, 901
- Becher, Kurt — SS obersturmbannführer, 1944-től az SS egyik vezető gazdasági megbízottja Magyarországon. — 867
- Beck, Josef — ezredes, miniszterelnök-helyettes Pilsudski kormányában (1930), a lengyel Külügyminisztérium helyettes államtitkára 1930—1932 között; 1932 novemberétől 1939-ig Lengyelország külügyminisztere. — 349, 383, 385, 388, 390, 420, 444
- Becker, Karl — tábornok, a német szárazföldi hadkiegészítési és fegyverkezési parancsnokság fegyverkezési osztályának főnöke. — 679
- Beckerle, Adolf Heinz — szófiai német követ. — 755, 758, 765, 767, 777
- Bede István — a Külügyminisztérium politikai osztályának munkatársa — 779
- Behrends, Hermann — SS obergruppenführer, Lorenz, Werner helyettese a Volksdeutsche Mittelstelle élén. — 242, 584, 586
- Bencs Zoltán — képviselő, nyugalmazott miniszteri tanácsos; a Magyarok Világszövetségének alelnöke. — 814
- Beneš, Eduard — 1918—1935 között csehszlovák külügyminiszter; 1935. decembertől 1938. októberig a Csehszlovák Köztársaság elnöke, 1940. július 23-tól 1945-ig a Londonban megalakult ideiglenes csehszlovák kormány elnöke. — 6, 58, 59, 80, 110, 230, 260, 300, 384, 539, 708, 711, 721, 759
- Benz — professzor, német gazdasági szakember. — 35, 796
- Benzler, Felix — a birodalmi német Külügyminisztérium megbízottja a szerbiai német katonai parancsnokságon; 1944 márciusától 1944 júniusáig Veessenmayer gazdasági szakértője a megszállt Magyarországon. — 589, 591, 791, 799, 807, 815, 817, 819, 829
- Benzon, Branko — berlini horvát követ. — 612
- Beregfy Károly — vezérezredes; 1944 májusától az 1. hadsereg főparancsnoka; a Szálasi-kormány honvédelmi minisztere. — 846, 910

- Berger-Waldenegg, Egon Freiherr von** — osztrák külügyminiszter 1934 július 30-tól 1936 május 14-ig; 1936—1938 között római osztrák követ. — 130
- Bernard, Hans** — pozsonyi német követ (1939 júliustól 1940 júliusig). — 442
- Bethlen András gróf** — Bethlen István gróf fia, 1939-ben képviselőjelölt. — 399
- Bethlen István gróf** — 1921—1931 magyar miniszterelnök; 1931—1939 országgyűlési képviselő; 1939-től a felsőház tagja. — 8, 14, 23, 64, 99, 141, 143, 153—155, 173, 188, 204, 210, 212, 213, 216—221, 232, 258—260, 265, 268, 271, 331, 342, 343, 348, 352, 399, 431, 462, 463, 736, 737, 740, 741, 742, 746, 748, 752, 771, 870, 883, 886
- Bismarck, Otto herceg** — német birodalmi kancellár (1871—1890). — 56, 57, 267, 557
- Bismarck, Otto Christian herceg** — Németország londoni követségének tanácsosa, majd 1936—1940-ig a Külügyminisztérium politikai osztályának osztályvezető-helyettese; 1940-től római követ. — 450
- Bleyer Jakab** — egyetemi tanár, 1919. augusztus 15—1920. december 16-ig a nemzeti kisebbségek minisztere; egységes párti országgyűlési képviselő (1920, 1926, 1931); a Magyarországi Németek Népművelődési Egyesületének ügyvezető alelnöke 1924—1933 decemberig. — 12, 13, 55, 57, 64—66, 92, 94, 103, 118, 119, 173, 176, 192
- Blomberg, Werner** — gyalogsági tábornok majd vezértábornagy; 1933. január 30—1935. május 1-ig birodalmi véderőminiszter, 1935. május 1—1938. február 4-ig birodalmi hadügyminiszter és a véd-erő főparancsnoka. — 115, 138, 164
- Boden, M.** — 1944 nyaratól Veessenmayer gazdasági tanácsadója. — 36, 859, 862, 867, 896, 901, 904
- Bodenschatz, Karl Henrich** — tábornok, Göring szárnysegédje, a Luftwaffe összekötő tisztje Hitlernél. — 247, 878
- Bohle, Ernst Wilhelm** — az NSDAP külföldi szervezetének (AO) főnöke (1933—1945); külügyi államtitkár (1937—1941). — 14, 251, 252, 259, 262, 460, 461, 467, 468
- Boldt** — a német Külügyminisztérium munkatársa. — 791
- Bolla Lajos** — a belgrádi magyar követség tanácsosa (1937—1941), majd 1941—1944 között belgrádi magyar főkonzul. — 591
- Bonczos Miklós** — igazságügyi államtitkár, majd 1944. augusztus 13-tól október 15-ig belügyminiszter. — 892, 899
- Bor Jenő** — a magyar Iparügyi Minisztériumban a hadianyaggyártás felügyeletével megbízott vezérkari ezredes. — 477, 478
- Borisz, III.** — bolgár király. — 469
- Bornemissza Géza** — gépészmérnök; 1935 márciusától 1935 augusztusáig kereskedelmi, majd 1938 november 15-ig iparügyi miniszter, országgyűlési képviselő (1935), 1943. március 29—1944. március 22-ig iparügyi miniszter. — 121, 141, 144, 146, 750, 814
- Bossy, Raoul** — budapesti román követ (1936. december 21-től 1939. november 3.), majd berlini követ 1941 márciusától 1943 júniusáig. — 197, 429, 614, 655
- Both, Cuno Hans von** — német tábornok, a kelet-magyarországi német csapatok hadműveleti parancsnoka (1944. március 25-től). — 784, 800
- Böhm** — a német Külügyminisztérium kulturális osztályának munkatársa. — 791
- Böszörményi Zoltán** — a Nemzeti Szocialista Magyar Munkáspárt alapítója. — 239
- Brandl** — a Német Duna-Gőzhajózási Társaság elnöke az Anschluss után. — 274, 276
- Brandt, Jacob** — volksbundista kormánypárti képviselő a magyar parlamentben. — 394, 399, 410, 448
- Brandt, Joel** — cionista vezető, aki a magyarországi zsidóság kivándorlása érdekében tárgyalt a németekkel. — 896, 897
- Brauchitsch, Walter** — vezérezredes, a német szárazföldi hadsereg főparancsnoka (1938. február 4—1941. december 19.). — 408, 575

- Braun, Otto — a Transdanubia külkereskedelmi vállalat igazgatója. — 24, 448, 461, 543
- Brenner — a német Külügyminisztérium tanácsosa. — 889, 892, 908
- Brettl — német kisebbségi politikus, középiskolai tanár. — 177
- Briand, Aristide — többször Franciaország miniszterelnöke; 1925 áprilisától 1932 januárjáig külügyminiszter. — 217, 230
- Brinkmann, R. — a Birodalmi Bank elnökhelyettese, a német Gazdasági Minisztérium államtitkára. — 293
- Brocchi, Iginio — olasz gazdasági szakértő, diplomata. — 49, 54, 245
- Bródy, Andrej — a kárpát-ukrajnai autonóm kormány miniszterelnöke (1938. október 9-től 25-ig.). — 391
- Brunhoff, Kurt — Veesenmayer birodalmi megbízott mellett a sajtóügyek szakértője; a budapesti német követség tanácsosa. — 817
- Brückmeier, Eduard — követségi tanácsos Ribbentrop külügyminiszter titkárságán (1938). — 297, 298, 350
- Brückner, Wilhelm — SA obergruppenführer, Hitler segédtisztje. — 138
- Buchinger Manó — szociáldemokrata országgyűlési képviselő (1931—1935). — 157, 189, 226
- Budinszky László — nyilas képviselő; 1944. október 16-tól a Szálasi-kormány igazságügyminisztere. — 899
- Buhle, Walter — gyalogsági tábornok, a német szárazföldi hadsereg főparancsnoksága szervezési osztályának (Operationsabteilung) vezetője. — 859
- Bülow, Bernhard — államtitkár a német Külügyminisztériumban 1936 júniusáig. — 48, 59—63, 78, 85, 88, 104, 105, 126, 132, 135
- Bülow-Schwante, Karl Alexander — követ, a protokollosztály és a „Deutschland” referatúra vezetője a német Külügyminisztériumban 1933—1938-ig; brüsszeli német nagykövet 1938—1940-ig. — 191
- Bürckel, Josef — pfalzi gauleiter, majd Ausztria birodalmi biztosa 1938. április 26—1939. május 1. között. — 192, 374, 389
- Bürkner, Leopold — német tengernagy, az OKW hírszerző és kémelhárító osztály (Abwehr) hírszerző csoportjának a főnöke. — 575, 710
- Cadogan, Sir Alexander — az angol külügyminiszter állandó helyettese, államtitkár (1938. január—1946. február). — 571
- Canaris, Wilhelm — tengernagy, az OKW kémelhárító osztályának (Abwehr) vezetője (1938—1944). — 391, 765
- Cavallero, Ugo — olasz tábornok, vezérkari főnök. — 407, 615
- Čerňák, Matuš — professzor, szlovák művelődésügyi miniszter; 1939 áprilisától berlini követ. — 389, 434, 593, 603
- Cerutti, Vittorio — 1932—1935-ig olasz nagykövet Németországban, 1935—1938-ig Franciaországban. — 87
- Chamberlain, Joseph Austen — konzervatív képviselő, 1924—1929-ig külügyminiszter Baldwin kormányában. — 133
- Chamberlain, Neville — angol miniszterelnök 1937. május 28-tól 1940. május 10-ig. — 8, 9, 297—299, 302, 343, 396, 423, 455, 456, 743
- Charles, Sir Noel — a római angol követség tanácsosa (1937. október—1939. október), 1938-tól ügyvivő. — 479
- Chorinsky Maria Anna grófnő — Csáky István magyar külügyminiszter felesége. — 481, 484
- Churchill, Sir Winston Spencer — 1940. május 10—1945. június 27-ig angol miniszterelnök. — 529, 610, 625, 626, 630, 712, 759, 775, 891

- Chvalkovský, Frantšek — Csehszlovákia római követe 1932. július 28-tól; külügyminiszter 1938. október 4—1939. március 15-ig. — 304—306, 312, 316—318, 343, 349, 350
- Ciano, Galeazzo gróf — olasz külügyminiszter 1936. június—1943. február, majd vatikáni nagykövet. — 9, 10, 18, 19, 157, 161—163, 196, 219—222, 237, 249, 280, 281, 284, 311—314, 317, 318, 324, 329, 330, 335, 337, 348, 349, 351, 353—355, 378, 386, 392, 396, 416, 417, 424—426, 440, 443, 465, 466, 468—470, 476, 477, 486, 497, 498, 506, 508, 509, 511, 515—517, 519, 520, 522, 523, 528, 615, 676, 697, 775
- Cincar-Marković, Aleksander — berlini jugoszláv követ 1935. decembertől 1939 februárjáig; 1939 február—1941 március között külügyminiszter. — 378, 383, 385—387, 393, 396, 401, 429, 569
- Clémenceau, Georges Benjamin — francia miniszterelnök, 1917—1920. — 459
- Clodius, Carl von — a német Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának helyettes vezetője (1937—1943). — 29, 108, 109, 451, 452, 462—467, 471, 472, 478, 482, 485, 491, 492, 499, 500, 510, 511, 582, 588, 589, 604—610, 614, 616, 623, 624, 626, 627, 642, 643, 654, 666—669, 674—678, 680, 681, 692, 723, 724, 772, 790, 791, 829
- Codreanu, Zelea — a román Vasgárda vezére. — 528
- Colonna, Ascanio — Olaszország budapesti követe 1932. október 6—1936. december 21-ig. — 160
- Cvetković, Dragisa — jugoszláv miniszterelnök (1939. február—1941. március 27.). — 363, 387, 469, 560
- Csaranov, Nyikolaj — budapesti szovjet követ (1939. szeptember—1941. június). — 573, 595
- Csatay Lajos — tábornok, 1943. június 12—1944. október 15. között honvédelmi miniszter. — 34, 728, 732, 734, 741, 750, 771, 787, 798, 803, 829, 840, 871, 875, 876, 882, 883, 892
- Csáky István gróf — 1936—1938 között a külügyminiszter kabinetirodájának a vezetője; 1938. december 10-től 1941. január 26-ig külügyminiszter. — 9, 10, 14—20, 23—25, 246, 255—257, 262, 284, 300, 320, 331, 334, 335, 341, 342, 344—358, 362, 367—369, 373, 376—378, 380—382, 384—393, 397, 404, 407, 410—414, 416, 419—434, 436—444, 446—450, 453, 454, 456, 461—466, 468—472, 474—479, 481, 482, 484—486, 488, 489, 491, 493, 497, 499—509, 511, 515, 516, 520, 522—525, 532, 539, 540, 542, 545, 547—554, 556, 557, 628, 651—653
- Csernoch János — 1912-től 1927-ig hercegprímás, 1914-től bíboros. — 458
- Csizik Béla, dr. — pénzügyminisztériumi államtitkár. — 882
- Csopei Dénes, ifj. — 1944 márciusától a Külügyminisztérium politikai osztályának a vezetője. — 803
- Daladier, Édouard — francia radikális szocialista politikus; 1933. január 1—október 23-ig miniszterelnök és hadügyminiszter; 1933. október 26—1934. január 27-ig hadügyminiszter, 1934. január 30-tól február 7-ig miniszterelnök és külügyminiszter. A népfront győzelme után 1936—1937-ben nemzetvédelmi miniszter, 1937—1938-ban miniszterelnök-helyettes és nemzetvédelmi miniszter, majd 1938. április 10-től 1940. március 20-ig miniszterelnök, nemzetvédelmi és (1939. szeptember 13.) külügyminiszter. — 6, 58, 59, 302, 743
- Danielsson, Carl Joan — budapesti svéd követ, 1942. november 4-től. — 815
- Darányi Béla — a Futura terménykereskedelmi vállalat igazgatója. — 585
- Darányi Kálmán — miniszterelnökségi államtitkár, majd 1935. január 9-től földművelésügyi, 1936. október 10-től 1938. május 13-ig miniszterelnök és földművelésügyi miniszter; képviselőház elnöke 1938. május 13—november 9. — 7—10, 12—14, 64, 65, 141—151, 153—156, 159, 160, 163, 165—167, 175, 180, 182—187, 189, 200, 202—205, 207, 209, 211—215, 218—220, 229—231, 234, 236—238, 240, 242—246, 249—251, 253, 255, 257, 259—262, 269—272, 284, 303—306, 308, 309, 311, 320, 321, 324, 325, 343, 361, 365, 369, 379
- Darré, Richard Walther — német földművelésügyi és élelmészeti miniszter (1933. január 30—1942. május 23.), fasiszta teoretikus. — 293, 306, 515, 585
- Dassler, Otto Herbert — a Birodalmi Gabonahivatal (Reichsstelle für Getreide) bécsi igazgatója. — 582, 585
- Deák Ferenc — reformkori politikus. — 11

Deák László — ezredes, a bácskai vérezsék egyik szervezője. — 761

De Lalaing, Jacques gróf — budapesti belga követ (1935. április 2—1941). — 429, 574

Delius — a német elhárítás szófiai megbízottja. — 755, 765, 767

Dieckhoff, Hans Heinrich — a német Külügyminisztérium III. osztályának vezetője 1933—1936-ig; 1936. áprilistól augusztusig a politikai osztály vezetője; 1936. augusztustól 1937. márciusig megbízva az államtitkári teendők ellátásával. Később washingtoni (1937—1941), majd madridi nagykövet. — 135, 136, 190, 193, 194, 208

Dietrich, Alfred, dr. — a Közép-európai Gazdasági Napok ügyvezetője. — 684, 685

Dollfuss, Engelbert, dr. — 1932. május 20-tól osztrák szövetségi kancellár; 1934. július 25-én az osztrák náciak meggyilkolják. — 49, 50, 52—54, 70—72, 76, 77, 79, 81, 82

Donner — a Birodalmi Gabonahivatal (Reichstelle für Getreide) elnöke. — 582, 585

Dörnberg, Alexander Freiberr von — a birodalmi német Külügyminisztérium protokollfőnöke. — 621, 634—636

Draganov, Parvan — berlini bolgár követ (1938—1942). — 496

Drózdý, Győző — országgyűlési képviselő (Nemzeti Egység Pártja, 1935). — 204, 207

Dusič, Iovan — budapesti, majd 1937—1939 között bukaresti jugoszláv követ, 1939 februárjától 1940-ig nagykövet. — 47

Durčanský, Ferdinand — Szlovákia igazságügyminisztere 1938. október 7—december 1.; közlekedési miniszter 1939. március 10-ig; külügyminiszter 1939. március 14—1940. július 29-ig. — 445

Eckhardt Tibor — a Kisgazdapárt elnöke (1932—1940); országgyűlési képviselő; 1941 márciusában a magyar kormány kiküldöttje az Egyesült Államokban. — 8, 14, 17, 25, 94, 99, 139, 140, 142, 143, 152, 153, 157, 188, 189, 200, 202, 203, 209, 210, 213, 216, 227, 228, 235, 323, 399, 411, 412, 426, 427, 431, 461, 475, 485, 486, 564, 715, 741

Eden, Sir Anthony — 1935. december—1938. február, valamint 1940. május 10—1945. június 27 között angol külügyminiszter (1939—1940-ben államminiszter). — 156

Edward, VIII. — angol király (1936. január 20—1936. december 10.). — 529

Eichmann, Adolf — SS obersturmbannführer, a Birodalmi Biztonsági Hivatal különleges, a zsidókérdés „végleges” megoldására felállított IV. B. 4. alcsoportjának a vezetője. — 37, 694, 837, 841, 853, 880, 896—898, 904, 910

Eisenlohr, Ernst — athéni (1931—1935), majd prágai követ (1936—1938. szeptember 16.), később attasé Ritter nagykövet mellett a Külügyminisztériumban. — 243

Eitner Sándor — nyilas képviselő. — 410

Endre László — gödöllői főszolgabíró, Pest megyei alispán (1943. január), a Fajvédő Szocialista Párt vezetője; 1944. április 11-től 1944. szeptember 8-ig belügyi államtitkár. — 233, 235, 239, 835, 854, 855, 870, 875, 881, 894—896, 899

Engelbrecht — német gyalogsági tábornok. — 443

Englert, Hans — a budapesti német követség kereskedelmi attaséja. — 585, 817

Erdmannsdorff, Otto — követségi tanácsos a tokiói német követségen (1929—1933); 1934—1937 között ügyosztályvezető a Külügyminisztérium politikai osztályán; budapesti német követ (1937. május 11—1941. július 31), majd a német Külügyminisztérium politikai osztályának helyettes igazgatója. — 9, 14, 25, 215, 219, 227, 229, 232, 233, 247, 248, 250, 251, 257, 262—266, 268—270, 273, 274, 276, 292, 294, 300, 303, 308, 310, 311, 320, 321, 324—329, 331, 334, 335, 342, 364—366, 368, 369, 376—378, 385, 388, 392—395, 397, 400, 401, 404, 407, 411—414, 419, 423, 425, 426, 428—430, 432—449, 451, 453—457, 462, 463, 465, 467, 468, 470, 471, 474, 475, 477—482, 491, 492, 495, 497, 499—505, 511, 524—526, 531, 532, 534, 538—540, 545, 548, 552—556, 565, 567—574, 577—580, 584, 591—602, 605, 621, 631, 686

Ernhuber — a Német Birodalmi Bank képviselője Olaszországban. — 799

- Ernszt Sándor — pápai prelátus, a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt országgyűlési képviselője (1920, 1922, 1931); 1930. szeptember 28-tól 1931. augusztus 24-ig népjóléti és munkaügyi miniszter; 1931. augusztus 24-től december 16-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter és ugyanekkor (ideiglenesen) népjóléti és munkaügyi miniszter is. — 143, 152
- Esterházy Móricz — a felsőház tagja, volt miniszterelnök. — 258, 259, 662, 731, 734, 740—742, 752
- Fabinyi Tihamér — 1935. március 4—1938. március 9. pénzügyminiszter; 1935. január 6—1935. március 4. ideiglenesen kereskedelemügyi miniszter, titkos tanácsos, a felsőház tagja. — 141, 145, 684
- Fabricius, Wilhelm — bukaresti német követ (1936. április—1941. január). — 257, 300, 436, 459, 460, 502, 508, 512—515, 540
- Falta Ernő — követségi titkár (1943—1944) a helsinki magyar követségen. — 815
- Faraghó Gábor — altábornagy, a csendőrség főfelügyelője. — 595
- Farkas Ákos — 1944 áprilisától Budapest főpolgármestere. — 825, 849
- Farkas Ferenc — altábornagy, 1944-ben a VI. hadtest parancsnoka. — 882, 883
- Faulstich, Egyed — németbolvi orvos, a Volksdeutsche Kameradschaft egyik vezetője, a magyarországi Volksbund tiszteletbeli elnöke. — 93, 127, 177
- Feine, Gerhardt — a német Külügyminisztérium politikai osztályának délkelet-európai előadója, majd belgrádi ideiglenes ügyvivő; 1941-től a külügyminiszter teljhatalmú megbízottja a szerbiai német katonai parancsnokság mellett; 1944-től a budapesti német követség tanácsosa. — 733, 803, 806, 817, 845
- Feketealmy-Czeydner Ferenc — altábornagy, a szegedi hadtest parancsnoka a bácskai vérengzés idején. — 761, 762
- Fencik István — a Kárpát-ukrajnai Orosz Nemzeti Autonóm párt vezetője, az autonóm kárpátukrán kormány államtitkára (1938. október—december), majd meghívott képviselő a magyar parlamentben. — 325
- Ferenc József, I. (Habsburg) — osztrák császár (1848—1916) és magyar király (1867—1916). — 743
- Festetics Sándor gróf — képviselő, az Egyesült Magyar Nemzetiszocialista Párt vezére. — 206, 212, 233, 234, 239, 352, 376
- Fiala, Fritz — a szlovákiai németiség Grenzbote című lapjának szerkesztője. — 778
- Filov, Bogdan — bolgár miniszterelnök (1940. február 16—1943. szeptember 14). — 782
- Flachbarth Ernő — kisebbségi szakértő, a pécsi egyetem professzora. — 259
- Flandin, Pierre Étienne — francia miniszterelnök 1934. november 9-től 1935. május 30-ig; tárcanélküli miniszter 1935. június 7—1936. január 22-ig; külügyminiszter 1936. január 24—június 4-ig. — 217
- Foch, Ferdinand — francia marsall, 1917 májusától vezérkari főnök, 1918 márciusától az antantcsapatok főparancsnoka. — 459
- Focke — a német Külügyminisztérium munkatársa — 791
- Frahne, Karl Heinrich — a budapesti német követség titkára. — 817
- Franco, Bahamonde y Francisco — tábornok, a spanyol hadsereg vezérkari főnöke; a spanyol ellenforradalmi lázadás (1936) vezetője, a fasiszta Spanyolország államfője. — 137, 196, 249, 336
- François-Poncet, André — 1931—1938 között berlini, majd 1938—1940-ben római francia követ, 1940-ben a németek koncentrációs táborba zárják. — 278, 344, 479
- Frank, Hans — birodalmi miniszter, a megszállt lengyel területek főkormányzója. — 621, 631, 633, 635—637, 688
- Frank, Karl Hermann — a Szudétanémet Párt képviselője a csehszlovák parlamentben 1935-től; 1937-től a párt helyettes vezetője; államtitkár, majd államminiszter a cseh—morva protektorátusban. — 13, 257—261
- Frey András — a Magyar Nemzet külpolitikai munkatársa, Kállay miniszterelnök különmegbízottja Ankarában. — 711, 721, 722

- Frick, Wilhelm — német birodalmi belügyminiszter (1933. január 30—1943. augusztus 24.); 1943—1945 között cseh—morva protektorátus „birodalmi védnöke”. — 190, 191, 201, 293, 424, 428, 529
- Friderici, Erich — vezérőrnagy, budapesti német katonai attasé 1936—1937-ben. — 206
- Friedrich István — 1919. augusztus 7-től november 25-ig miniszterelnök, 1920—1944-ig képviselő, legitimista, kereszténypárti programmal. — 23, 173, 188, 213, 399
- Fritz, Andreas — Szálasi Ferenc nyilas pártjának pécsi szervezője. — 275
- Fromm, Fritz — vezérőrnagy, a német tartalékhaderő parancsnoka. — 890
- Funk, Walther — a német kormány sajtófőnöke és a Propagandaminisztérium államtitkára (1933. január 30—1938. január 15.), majd a német gazdaságügyi miniszter (1937—1945), a Német Birodalmi Bank elnöke (1939—1945). — 35, 191, 466, 674, 685, 692, 813, 816, 819—822, 826
- Fütterer, Cuno Heribert — tábornok, budapesti német légügyi attasé (1940—1944). — 566, 567, 617, 739, 742, 768, 780, 811
- Gafencu, Grigore — román külügyminiszter 1938. december—1940. június 2-ig. 1940. augusztus 7-től moszkvai román követ. — 345, 353, 362, 835—837, 393, 396, 397, 408, 421, 429, 430, 435, 445, 459, 460, 498, 513
- Gajzágó István — ügyvéd, országgyűlési képviselő. — 814
- Gaus, Friderich — államtitkár-helyettes, a német Külügyminisztérium jogügyi osztályának vezetője. — 542, 785
- Gálosi József — a Nyilaskeresztes Párt bécsi csoportjának egyik vezetője. — 374
- Ghigi, Pellegrino — bécsi (1937—1938), majd bukaresti olasz követ (1938—1941). — 519
- Ghyczy Jenő — a berlini magyar követség tanácsosa, ügyvivő (1937—1939); a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője (1939—1942); a külügyminiszter állandó helyettese (1942—1943. július 24.), majd 1944. március 22-ig külügyminiszter. — 352, 354, 652, 662, 685, 701, 709, 718, 727, 732, 740, 779, 781, 828
- Ghyka György — 1940 júliusától 1941. decemberig washingtoni magyar követ. — 664
- Gigurtu, Ion — román külügyminiszter 1940. június 2-től június 28-ig; miniszterelnök 1940. július 4-től szeptember 4-ig. — 527
- Goebbels, Joseph — 1933. március 13—1945. április 30-ig német propagandaügyi miniszter. — 111, 114, 115
- Goga, Octavian — román miniszterelnök (1937. december 29—1938. február 10), 1938. május 7-én meghalt. — 253, 254, 257
- Goldschmidt György — az MNNE egyik vezetője, a Basch-csoport tagja, a magyarországi Volksbund helyettes elnöke. — 177, 259
- Gömbös Gyula — honvédelmi miniszter (1929. október 10—1932. szeptember 21.); miniszterelnök (1932. szeptember 30—1936. október 6.). — 5—7, 12—14, 43, 45—59, 63, 65—67, 70, 73, 75, 76, 84, 86, 88—92, 94, 96—103, 106—115, 119—124, 131, 134, 139—148, 150, 152—156, 158, 160, 165, 166, 183, 184, 187, 199, 201—203, 205, 213, 222, 237, 262, 271, 283, 323, 339, 529, 744, 748, 801
- Görgey Vince — nemzetiszocialista újságíró. — 874
- Göring, Hermann — birodalmi marsall; 1932 augusztusától a birodalmi gyűlés (Reichstag) elnöke; 1933. január 30-tól államminiszter, porosz belügyminiszter, majd miniszterelnök, légügyi miniszter (1933. április), a Luftwaffe főparancsnoka (1935. május), a négyéves terv birodalmi megbízottja (1936. október 18-tól); az 1941. június 29-i törvény értelmében Hitler utódja. — 6, 7, 36, 83—89, 106, 112, 115, 145, 195, 245, 247, 255, 273, 277, 285, 292, 293, 300, 384, 388, 396, 412, 471, 495, 551, 674, 754, 783
- Grassy József — vezérőrnagy; az újvidéki vérengzés alatt az V. hadtesthez beosztva. — 761
- Gratz Gusztáv — nyugalmazott külügyminiszter, a Magyarországi Németek Népművelődési Egyesület elnöke (1938 decemberig). — 13, 64, 65, 90, 93—96, 128, 137, 177, 194, 215, 216, 242, 339
- Greiffenberg, Hans — tábornok, 1943. október 10-től budapesti német katonai attasé; 1944. ápri-

- lis 1-től a Wehrmacht magyarországi vezénylő tábornoka. — 33, 34, 761—764, 767, 788, 794, 799, 803, 805, 858, 876, 878, 888
- Grell, Theodor Hoesl — SS hauptsturmführer, Veessenmayer mellett a német Külügyminisztérium zsidó ügyekkel megbízott képviselője. — 855, 866, 880, 896—898
- Griebel — német sorhajókapitány. — 796
- Grigorcea, Basile — római, majd londoni román követ (1937—1939). — 44
- Groschke, dr. — Ribbentrop titkárságára beosztott tisztviselő. — 263
- Grosskopf, Georg Wilhelm — a német Külügyminisztérium belföld II. osztályának, a népi németek visszaszerveztetésével és ezek gazdasági problémáival foglalkozó csoport vezetője, követi rangban. — 590
- Grote, Otto von — a német Külügyminisztérium politikai osztályának munkatársa. — 710, 764, 765
- Gruber Lajos — nyilas képviselő, 1939-től 1941-ig a Szálasi-mozgalom egyik vezetője. 1942-ben a Magyar Nemzetiszocialista Párthoz csatlakozik. — 410
- Guariglia, Raffaele — párizsi olasz nagykövet 1938 novemberétől 1940-ig; majd isztambuli követ, a Badoglio-kormány külügyminisztere. — 737, 741
- Guerlet, Pierre — budapesti francia követ (1939. január 28—1940). — 456, 484
- Gunde László — magexportőr, országgyűlési képviselő. — 814
- Günther — SS sturmbannführer, a Birodalmi Biztonsági Főhivatalban. — 896, 897
- György, VI. — angol király (1936. december 10—1952. február 6.). — 219, 529
- Habicht, Theodor — az Osztrák Nemzetiszocialista Párt (Handesleitung für Österreich) elnöke. — 72, 82
- Hacha, Emil — 1938. novemberből a Csehszlovák Köztársaság elnöke, 1939. március 15-től a cseh—morva protektorátus elnöke. — 383, 422
- Halder, Franz — vezérezredes, a német vezérkar főnöke (1938. szeptember 1—1942. szeptember 24-ig). — 567, 596, 598, 599, 617
- Halifax, Edward — angol konzervatív képviselő; indiai alkirály 1926—1931-ig, majd nevelésügyi miniszter 1935-ig. 1935-ben hadügyminiszter Baldwin kormányában, majd 1935—1937 között a Titkos Tanács elnöke és lordpecsétőr. 1938. február 25-től 1940. május 10-ig Neville Chamberlain kormánynak külügyminisztere, majd Anglia washingtoni nagykövete. — 247
- Haller, Kurt — különmegbízott Veessenmayer mellett. — 817
- Hardenberg — német gazdasági szakértő. — 616
- Hardy Kálmán — altábornagy, 1944-ben a magyar folyami erők parancsnoka. — 882, 883
- Harrison, Leland — az Egyesült Államok svájci követe (1937—1947). — 873
- Haslecher — német gazdasági szakember, a német birodalmi közellátási miniszter bécsi megbízottja. — 814, 820, 821, 826
- Hassel, Ulrich — római német nagykövet (1932. november—1938. február). — 44, 51—54, 136, 161, 219, 220
- Hátszegi-Hatz Ottó — alezredes, a vezérkar kémelhárító osztályának beosztottja, szófiai katonai attasé. — 709, 755—758, 765—767, 777
- Heckenberger, Konrád — plébános, kormánypárti országgyűlési képviselő, majd a felsőház tagja; az MNNE vezetőségi tagja. — 66
- Heinburg, Kurt — követségi tanácsos, a német Külügyminisztérium politikai osztályának délkelet-európai előadója, majd ügyosztályvezetője. — 62, 106, 336, 363, 377, 428
- Hencke, Andor — a prágai német követség tanácsosa, majd a német Külügyminisztérium politikai osztályának beosztottja. — 733

- Hellmann**, a budapesti német követség írod igazgatója, a konzuli osztály vezetője. — 817
- Henlein, Konrád** — a Szudétanémet Párt alapítója és vezetője; 1938. október 1-től a szudétanémet terület birodalmi biztosa; 1939. május 1-től gauleiter és birodalmi helytartó. — 257, 260
- Henderson, Artur** — parlamenti képviselő, 1929—1931 között külügyminiszter, a Labour Party elnöke (1931—1935) — 54
- Henderson, Neville** — berlini angol nagykövet (1937. április 30—1939. szeptember 3.). — 278
- Hennet, Leopold** — budapesti osztrák követ (1932—1937). — 79
- Hennyey Gusztáv** — altábornagy, a Honvédelmi Minisztérium munkaügyi főcsoportfőnöke, a Lakatos kormány külügyminisztere (1944. augusztus 30—1944. október 15.). — 867
- Hercegh Ferenc** — író, a felsőház tagja, a magyar Revíziós Liga elnöke. — 323
- Hess, Rudolf** — birodalmi miniszter, az NSDAP élén a Führer helyettese (1933—1941). — 55, 56, 111, 115, 231, 239, 257, 293, 351
- Heszlényi József** — vezérőrnagy, a IV. hadtest parancsnoka. — 675, 694, 847
- Hettlage, Karl** — SS sturmbannführer, professzor, a Fegyverkezési és Hadianyag-termelési Minisztérium általános referense. — 819
- Hewel, Walter** — 1933-tól a náci párt külföldi szervezetében, majd Ribbentrop mellett dolgozik, 1938 végétől 1941 végéig a külügyminiszter személyi törzsének vezetője, és a külügyminiszter állandó meghatalmazottja Hitlernél; 1943-ban nagykövet. — 303, 306, 342, 347, 355, 380, 385, 419, 516, 526, 530, 560, 561—563, 629, 630, 671, 674
- Heyden-Rynsch Bernd Otto báró** — első osztályú követségi tanácsos a német Külügyminisztérium politikai osztályán. — 405, 578
- Heydrich, Reinhard** — SS obergruppenführer, 1934—1942. május 27-ig a Birodalmi Biztonsági Főhivatal főnöke; 1941. szeptember 29-től a cseh—morva protekturátus helyettes helytartója. — 409, 664
- Hezinger, Adolf** — a német Külügyminisztérium zsidóügyekkel megbízott képviselője Veessenmayer mellett. — 855, 866
- Hilger, Gustav** — a moszkvai német követség tanácsosa, majd 1941-től a német Külügyminisztérium speciális ügyekkel megbízott munkatársa — 764
- Himer, Kurt** — tábornok, a varsói német követség katonai attaséja, majd az OKW összekötője a magyar hadseregnél 1941-ben. — 574, 596—599
- Himmler, Heinrich** — az SS birodalmi vezetője (1929. január 6.), a Gestapo főnöke (1934. április 20.), belügyminiszter (1943. augusztus 24—1945. április 30.), 1944. július 20-tól a belső hadsereg főparancsnoka. — 740, 754, 761, 785, 835, 837, 840, 855, 856, 866, 869, 894, 900, 905, 906
- Hindenburg, Paul** — tábornagy, 1925. május 12-től 1934. augusztus 2-ig birodalmi elnök. — 80, 372
- Hitler, Adolf** — német kancellár (1933. január 30—1945. április 30.), 1934. augusztus 2-től államfő (Führer und Reichskanzler), 1938. február 4-től a Wehrmacht, 1941. december 19. után a hadsereg főparancsnoka. — 5, 10, 13—21, 24, 26, 28—30, 32, 34, 37, 43—47, 49, 50, 53, 56, 57, 59, 67, 73, 75, 80—82, 89, 91, 96, 106, 111—115, 131, 133, 137—140, 190, 195, 199, 231, 238, 243—245, 247, 249, 250, 252, 255, 256, 260—262, 264, 265, 269, 271, 284, 285, 287, 288, 293, 294, 296—299, 302—306, 320—326, 342—346, 351, 355, 367, 368, 372, 373, 380—387, 413—417, 419—424, 426, 428, 431, 438, 453, 455, 457—459, 464, 472, 484, 486—488, 495, 502, 505—509, 511, 516—522, 524—532, 546, 547, 549—552, 556—563, 565—571, 574—576, 579, 580, 586, 587, 591, 594, 596, 614, 615, 626, 627, 629—631, 637, 641, 646, 653, 658, 661, 662, 664, 665, 671—674, 676, 687, 692, 700, 706, 710, 714—718, 720, 725, 741, 743, 747—750, 754, 757, 764, 765, 767, 771, 773, 776, 780—785, 787—789, 793—795, 805, 809, 811—814, 816, 818, 820—822, 826, 827, 830, 844, 848, 850, 857, 858, 864, 865, 868, 869, 874, 875, 880—886, 889—893, 899—901, 909—912
- Hlinka, Andrej** — a Szlovák Néppárt alapítója és vezére (1938 augusztusában meghalt). — 257, 258, 389, 441
- Hodža, Milan** — agrárpárti képviselő, Csehszlovákia miniszterelnöke (1935. november 6—1938. szeptember 22.). — 130, 131, 134, 158

- Hoffmann, Günther — a budapesti német követség tanácsosa, a követség összekötője a magyar Miniszterelnökséggel és Belügyminisztériummal. — 817
- Hollós-Holländer — a Völkischer Beobachter magyarországi tudósítója. — 55, 56
- Holzweber, Franz — az 1934. július 25-i osztrák náci puccskísérlés egyik vezetője; július 31-én kivégzik. — 81
- Hóman Bálint — egyetemi tanár, történész, vallás- és közoktatásügyi miniszter 1932. október 1—1938. május 13 és 1939. február 16—1942. július 3. — 64, 66, 146, 166, 167, 169, 170, 173, 180, 201, 255, 269, 324, 370, 458
- Homlok Sándor — 1939—1944. június: berlini magyar katonai attasé, 1944 júliusától: berlini nagy követ. — 600, 675, 709
- Horthy István — a Magyar Államvasutak elnöke, 1942. február 19-től augusztus 20-ig kormányzó-helyettes. — 544
- Horthy Miklós — Magyarország kormányzója (1920. március 1—1944. október 16). — 7, 9, 10, 14, 18, 20, 21, 24, 25, 28, 30, 32, 34, 37, 38, 87, 99, 138, 159, 164, 201, 247, 251, 252, 256, 270, 273, 277, 284, 288, 292, 303, 304, 325, 331, 343, 364, 372, 402, 411, 418, 448, 449, 457—459, 464, 474, 484, 485, 504, 525, 560, 562, 566, 568, 576, 580, 587, 615, 620, 627, 635, 637, 646, 647, 652, 674, 682, 692, 706, 709, 714, 715, 717, 718, 720—723, 725, 728, 731, 735, 740, 741, 747, 748, 754, 761, 763, 767, 773, 781—783, 786, 787, 790, 793, 824, 829, 847, 849, 850, 855, 864, 870, 872, 874, 876, 879, 881, 886, 887, 889, 890, 891, 904—906, 908
- Horthy Miklós, ifj. — braziliai magyar követ (1940—1942). — 709, 720, 753, 870
- Hóry András — római magyar követ (1927—1934), a külügyminiszter állandó helyettese (1934—1935), majd varsói követ (1935—1940). — 52, 444
- Hoynigen-Huene, Oswald von — lisszaboni német követ. — 740
- Hubay Kálmán — a Nyilaskeresztes Párt parlamenti képviselője (1938—1940). — 371, 372, 374, 395, 411, 494, 892
- Hubicki, Alfred — osztrák vezérőrnagy. — 223
- Huber — bécsi Gestapo-főnök. — 374, 375
- Hull, Cordell — az Egyesült Államok külügyminisztere (1933—1944). — 485, 574, 741, 776
- Hunyady Ferenc gróf — kormánypárti képviselő. — 555, 665, 814
- Huss Richárd, dr. — debreceni egyetemi tanár, a Basch-csoport tagja, a Volksbund tiszteletbeli elnöke. — 103, 169, 242, 259
- Huszár Károly — 1919. november 25—1920. március 15. között miniszterelnök. — 173
- Hüffer — követségi tanácsos a német Külügyminisztérium II. (nyugati, déli és délkelet-európai) osztályán (1934). — 62
- Imrédy Béla — a Nemzeti Bank elnöke, 1938. május 14—1939. február 15 között miniszterelnök. 1940. október 7-től a Magyar Megújulás Pártja vezetője; 1944. május 23—augusztus 7-ig gazdasági csúcsmíniszter. — 8—10, 13—16, 24, 25, 30, 36, 50, 143, 271, 272, 278—284, 286—288, 291—297, 303, 308, 320, 323, 326, 331, 334, 339, 341, 343, 348, 359, 360, 364, 365, 369, 370, 375, 377, 384, 394, 399, 448, 450, 480, 491, 492, 545, 554, 619, 662, 665, 707, 708, 720, 726, 731, 749, 759, 782, 785—787, 809, 812, 829, 833, 834, 838, 839, 847, 848, 850, 851, 862, 866, 871, 875, 883, 888, 893, 905
- Inönü, Ismet — tábornok, török államelnök (1938. november 11—1950. május 22.). — 423
- Istóka Dezső — vezérőrnagy, az V. (szegedi) hadtest vezérkari főnöke, majd 1943-tól a Honvédelmi Minisztérium II. csoportfőnöke. — 846
- Iványi Béla — országgyűlési képviselő, a Nemzeti Egység Pártja elnöke (1935—1937). — 143
- Jagow, Dietrich von — SA obergruppenführer, 1941. július 20—1944. március 19. budapesti német követ. — 607, 609, 610, 615—617, 619—623, 625, 631, 633—635, 642, 643, 646, 648, 649, 651, 653, 661—663, 667—668, 670—672, 675—677, 680, 681, 685, 686, 692, 693, 695, 697—699, 701, 704, 706, 707, 709—711, 713—715, 717—720, 725—735, 739, 742, 758—760, 767—772, 779—781, 785

Jaross Andor — a felvidéki ügyek tárcanélküli minisztere (1938. november 15—1940. április 1.), a Sztójay-kormány belügyminisztere 1944. március 22—augusztus 30-ig. — 258, 370, 390, 708, 798, 806, 824, 829, 839, 854, 872, 877, 880, 892, 897—899

Jány Gusztáv — vezérezredes, a 2. magyar hadsereg parancsnoka (1942—1943). — 695

Jaeger, Maximilien — budapesti svájci követ (1925. május 12-től). — 815, 887

Jodl, Alfred — vezérezredes, az OKW hadművelési osztályának főnöke. — 598

Juhász — alezredes, az attasécsoport főnöke. — 546

Jungerth-Arnóthy Mihály — 1934—1939 között moszkvai magyar követ, 1939-től 1944. március 19-ig szófiai követ, 1944. április 6-tól a külügyminiszter állandó helyettese. — 815, 882, 895

Jurcsik Béla — földművelésügyi államtitkár, majd 1944. március 22—október 16-ig földművelésügyi miniszter, s egyben ideiglenesen megbízva a Közellátási Minisztérium vezetésével. — 676, 753, 798, 807, 839, 871, 872, 882, 883, 886, 887, 899, 900

Kaltenbrunner, Ernst — SS obergruppenführer, 1943. január 30—1945-ig a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) főnöke. — 740, 742, 785, 790, 795, 808, 904

Kamphoever, Kurt von — német követségi tanácsos, a Külügyminisztérium II. osztályának munkatársa, majd a Pol. I. (Népszövetség, katonai kérdések, fegyverkezés, repülés, nemzeti védelem) csoportjának a főnöke. — 656—658, 688

Kappherr, A. W. báró — a Birodalmi Gabonahivatal (Reichsstelle für Getreide) bécsi igazgatója. — 582, 585

Kádár Gyula — ezredes, 1943-ban a VKF sajtó- és propagandaosztály vezetője, majd 1944-ben a VKF 2. kémelhárítás osztály főnöke. 1944 áprilisában a Gestapo letartóztatja. — 765, 824, 827, 834, 847, 869, 878

Kállay Miklós — 1932. október 1—1935. január 9. között földművelésügyi miniszter, majd 1942. március 7-től 1944. március 22-ig miniszterelnök, s egyben 1943. július 24-ig külügyminiszter. — 26—31, 141, 188, 652, 653, 655, 659—661, 664, 665, 667—669, 671—673, 676, 681, 685, 687, 692, 694, 697, 699, 702, 704, 706, 708, 710, 713—715, 717—723, 726, 728, 730, 731, 733—737, 740—742, 744, 753, 754, 759, 761, 763, 768, 769, 772—774, 785—787, 790, 793, 797, 798, 800, 805, 807, 814, 875, 883, 911, 912

Kállay Tamás — a felsőház tagja. — 737, 776

Kánya Kálmán — Magyarország berlini követe, külügyminiszter (1933. február 4—1938. november 28.), majd a felsőház tagja. — 6—10, 14, 44, 47, 49, 50, 53, 54, 58, 59, 64, 65, 70—73, 77—81, 83, 88, 105, 106, 115—119, 123, 124, 129—136, 145, 152, 156—158, 162—165, 167, 175, 180—186, 195—201, 205, 208, 219, 220, 222, 224—231, 240, 243—245, 249—251, 253—257, 259—265, 269, 274, 275, 277—280, 282, 284—287, 289, 291—294, 297, 299, 301—308, 312, 313, 316, 318, 320, 329, 330, 331, 341—343, 354, 384, 446, 552, 523, 740

Károly, II. — román király (1930. június 8—1940. szeptember 6.). — 253, 337, 506, 508, 509, 513, 528, 557

Károlyi Gyula gróf — miniszterelnök (1931. augusztus 24—1932. október 1.), majd a felsőház tagja. — 143, 740—742

Károlyi Viktor — 1935-től kormánypárti képviselő. — 216, 217

Keceli, Sevrut Fuat — budapesti török követ (1943. október 21-től). — 911

Keck Antal — nyilaskeresztes párti képviselő. — 410

Keitel, Wilhelm — vezérőrnagy, 1935—1938. február 4-ig a véderőhivatal főnöke a birodalmi Hadügyminisztériumban; majd a német véderő-főparancsnokság (OKW) főnöke, vezérezredes (1938—1945). — 28, 273, 277, 286, 303, 340, 405, 431, 437, 569, 570, 617, 647, 648, 665, 679, 681, 710, 763, 765, 781, 783, 784, 800, 864, 865, 878, 889

Kellogg, Frank Billings — az Egyesült Államok külügyminisztere (1925. január 10—1929. március 4-ig). — 230

Kemal Atatürk — tábornok, 1923—1938 közt török államelnök. — 422

- Kemény Gábor — a Szálasi-kormány külügyminisztere. — 905, 911
- Keppler, Wilhelm — különleges megbízatású államtitkár a német Külügyminisztériumban. — 359, 360, 378
- Keresztes-Fischer Ferenc — belügyminiszter 1931. augusztus 24—1935. március 4. és 1938. május 14—1944. március 22. — 64, 65, 141, 256, 365, 390, 411, 449, 450, 453—455, 481, 491, 524, 525, 545, 710, 731, 740—742, 746, 747, 763, 771
- Keresztes-Fischer Lajos — tábornok a kormányzó katonai irodájának a főnöke 1944 áprilisáig. — 450, 545, 634
- Kerll, Hans — az egyházi ügyek birodalmi és porosz minisztere (1935—1941). — 250
- Khuen-Héderváry Sándor — párizsi magyar követ (1934—1940). — 447
- Kibédi Varga Sándor — egyetemi tanár, a Magyar—Német Társaság főtákará. — 541
- Kirbach — német kisebbségi politikus. — 129
- Kirchfeld — német gazdasági szakértő. — 901, 902
- Kirchholtes — követ, a német Külügyminisztérium összekötője Ausztria birodalmi helytartójánál. — 389, 391
- Kiss Vilmos — Veesenmayer közellátási miniszterjelöltje, a Közellátásügyi Minisztérium osztályfőnöke. — 899
- Kjoszeivanov, Georgi — bolgár miniszterelnök és külügyminiszter (1935. szeptember 23—1940. február 15.). — 408, 435
- Klein Antal — kigazdapárti képviselő. — 406, 427
- Klott — német kémelhárítás megbízottja Szófiában, Delius mellett. — 767
- Knapp Miksa — kormányfőtanácsos. — 740
- Knox, Sir Geoffrey — budapesti angol követ (1935. október 1—1939. május 16.). — 299, 384
- Kóbor Frigyes — százados, stockholmi katonai attasé. — 709
- Kobr, Miloš — budapesti csehszlovák követ (1933. április 20—1939. március 15.). — 196, 197, 199, 328
- Kodolányi János — író, a Nemzetőr című lap főszerkesztője. — 427
- Köpke, Gerhard — a német Külügyminisztérium II. osztályának igazgatója 1935. december 20-ig. — 52, 62, 76, 77, 84, 85, 88, 92, 106
- Kolosváry-Borcsa Mihály — a Sztójay-kormány államtitkára, sajtófőnök. — 801, 905
- Kordt, Erich — követségi titkár a német Külügyminisztériumban 1936. októberig; követségi tanácsos a londoni német nagykövetségen 1938 márciusáig; Ribbentrop külügyminiszter irodájára beosztva 1941-ig, később a tokiói és nankingi német követségeken teljesített szolgálatot. — 297, 298, 312, 317
- Kornis Gyula — katolikus pap, egyetemi tanár a képviselőház elnöke (1938. március—december). — 216, 217, 224, 324
- Koscialkowsky, Marjan Zyndram — Lengyelország miniszterelnöke 1935. október 13—1936. május 15-ig. — 133
- Kotze, Hans Ulrich — tanácsos, majd követ Neurath külügyminiszter titkárságán; lettországi (1938—1940), később dániai német követ; Dánia megszállása után a birodalom teljhatalmú megbízottja. — 101, 102
- Kozma Miklós — az MTI és a Magyar Rádió elnöke, 1934. március 1—1937. február 3-ig belügyminiszter, majd a felsőház tagja, Kárpát-Ukrajna kormányzó biztosa. — 7, 13, 14, 97, 98, 106, 122, 141, 144—146, 165—168, 171, 174, 175, 179, 180, 182—186, 190—194, 200, 201, 209, 231
- Kovarcz Emil — 1938—1941 közt a Nyilaskeresztes Párt szervezésvezetője; 1939-től országgyűlési képviselő. — 370, 395, 722
- Köhler, Heinrich — a VDA magyarországi megbízottja a budapesti német követségen; később követségi tanácsos, Veesenmayer mellett összekötő a hivatalos magyar kultúrpolitikai szerveknél. — 13, 94, 102, 103, 116, 117, 119, 817

- Köster, Roland — német nagykövet Párizsban 1932 novembere és 1935 decembere között. — 58, 59
- Közi-Horváth József — kereszténypárti képviselő. — 504
- Kramarz, Hans — a birodalmi német Külügyminisztérium politikai osztálya 1/14 csoportjának — katonai kérdések — vezetője. — 600
- Krancz, Rajmund — nyilasképviselő. — 410
- Krappe, Günther — budapesti német katonai attasé (1939. október 1—1941. május 1.). — 546
- Krael, Wolfgang — genfi német főkonzul 1932—1943-ig. — 104
- Krauss — német protestáns lelkész. — 224
- Kristóffy József — moszkvai magyar követ (1939—1941). — 449, 454, 471, 472
- Krno, Ivan — a csehszlovák Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, külügyminiszter-helyettes 1938. október 5—1939. március 15-ig. — 312, 315, 316
- Krofta, Kamill — a csehszlovák Külügyminisztérium főigazgatója és külügyminiszter-helyettes 1927-től 1936. február 26-ig; Csehszlovákia külügyminisztere 1936 márciusától 1938. október 4-ig. — 298, 300
- Kuhl Lajos — berlini magyar követségi tanácsos, ügyvivő (1939—1940); 1940-ben finnországi, 1941—1944-ben pozsonyi magyar követ. — 408, 453, 460, 461, 467, 468, 473, 479, 593, 597
- Kun Béla — a Magyar Tanácsköztársaság vezetője és külügyi népbiztosa. — 697, 754
- Kunder Antal — iparügyi, valamint kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter (1938. szeptember 22—1939. október 27.), majd 1944. március 22-től augusztus 7-ig kereskedelemügyi miniszter. — 326, 370, 380, 798, 807, 829, 839, 899
- Kupfer, Armin — a budapesti német követség protokollfőnöke. — 817
- Kursell, Otto — miniszteri tanácsos a német Nevelésügyi Minisztériumban. — 90, 91
- Kussbach Ferenc — budapesti ügyvéd, Bleyer Jakab munkatársa a MNNE-ben, később az egyesület ügyvezető elnöke, 1936 elején visszavonul. — 90, 91, 93—95, 99, 102, 103, 128
- Künzel, Franz — a Szudétanémet Párt képviselője. — 13, 257—262
- Lajos Iván — pécsi tanügyi fogalmazó, legitimista; németellenes kiadvány (1939) szerzője. — 413
- Lakatos Géza — vezérezredes, 1944. március 27-től májusig az 1. magyar hadsereg parancsnoka, 1944. augusztus 30—október 16 között miniszterelnök. — 38, 828, 829, 833—835, 846, 879, 882, 883, 887, 892
- Lakatos Gyula — kormánypárti képviselő. — 188, 225, 226
- Lammers, Hans Heinrich — a kancellária államtitkára (1933), majd vezetője (1934—1937), birodalmi miniszteri rangban (1937—1945). — 47, 73, 75, 80, 112, 191, 250, 409, 448, 813, 814, 816, 819, 822
- Landfried, dr. — államtitkár, az olaszországi katonai közigazgatás vezetője. — 822
- Lange, Franz — 191
- Laval, Pierre — francia miniszterelnök 1935—1936, 1942—1944. — 551
- Lányi Márton — kormánypárti képviselő. — 188
- László Dezső — tábornok, a Honvédelmi Minisztérium hadművelési osztályának vezetője; 1943—1944-ben a 8. hadtest parancsnoka. — 597, 621, 622, 846
- Lázár Andor — ügyvéd, 1932. október 6—1938. március 9-ig igazságügyminiszter. — 145
- Leith Ross, Sir Frederick — az angol kormány gazdasági tanácsadója (1932—1939), majd az angol háborús Gazdasági Minisztérium államtitkára. — 481
- Lenin, Vlagyimir Iljics — a népbiztosok tanácsának első elnöke (1917. november 7—1924. január 24.). — 458
- Liebel, Willy — Nürnberg főpolgármestere, Speer birodalmi miniszter tanácsadója. — 813, 814, 819, 820
- Lipót, III. — belga király (1934. február 17—1944. szeptember). — 156, 429

- Lipski, Josef — berlini lengyel követ (1934. november 15—1939. szeptember 1.). — 298, 388, 390
- Litvinov, Makszim Makszimovics — szovjet külügyi népbiztos (1930. július 21—1939. május 4.), majd 1941—1945 között a külügyi népbiztos helyettese. — 357
- Lloyd George, David — angol miniszterelnök (1916—1922). — 382
- Loraine, Sir Percy — római angol nagykövet (1939. május—1940. június). — 479, 529
- Lorenz, Werner — SS főcsoportvezető, a Volksdeutsche Mittelstelle vezetője. — 241, 257, 293, 379, 529
- Lorkovitz, Mladen — horvát külügyminiszter (1941. június 11—1943. április 23.). — 600, 603, 613, 782
- Ludin, Hans — pozsonyi német követ. — 593
- Lukács Béla — földművelésügyi államtitkár; 1940. november 5-től a kormánypárt elnöke; 1942. április—1944. március 22-ig tárcanélküli miniszter (hadigondozás). — 544, 661, 814
- Luther, Martin — a birodalmi Külügyminisztérium Belföld II. (a zsidókérdéssel foglalkozó) osztályának a vezetője 1943-ig. — 649, 660, 664, 682, 695, 697—701
- MacDonald, Sir Ramsay — 1929—1935 közt angol miniszterelnök, 1935—1937-ben a királyi titkos tanács elnöke. — 381
- Maček, Vladimir — a horvát nemzeti parasztpárt vezére, 1939-től 1941-ig miniszterelnök-helyettes. — 387, 567
- Mach, Šaňo — a szlovák propagandahivatal főnöke, 1940. májusig a Hlinka-gárda vezére, 1940. július 29-től 1944. szeptember 5-ig belügyminiszter. — 434, 435, 439, 441, 442, 445
- Mackensen, Hans Georg von — 1933. december 7—1937 áprilisáig budapesti nagykövet, 1937. április 15-től államtitkár a Külügyminisztériumban, majd 1938—1943 között római német követ. — 7, 13, 14, 64, 65, 67, 70, 71, 73, 77, 85, 90—92, 94, 96, 101—103, 105, 106, 112, 114, 116, 119, 121—123, 126, 130, 132, 134, 139, 143—145, 147, 156, 158, 161—165, 167, 168, 179, 180, 186, 187, 190, 194, 198, 200, 201, 204, 205, 206, 209, 240, 241, 243, 246, 262, 351, 352, 354—356, 363, 378, 407, 424—426, 465, 466, 476, 477, 486, 516, 715
- Magasházy László — földbirtokos, nyugalmazott vezérőrnagy, országgyűlési képviselő. — 814
- Magistrati, Massimo gróf — első titkár, majd tanácsos Olaszország berlini nagykövetségén (1934—1940) — 48, 312
- Magyarossy Sándor — altábornagy, légügyi csoportfőnök. — 910
- Makkai János — kormánypárti képviselő. — 814
- Makray Sándor — 1944-ben az 1. hadsereg vezérkari főnöke. — 846
- Malasits Géza — szociáldemokrata képviselő. — 207
- Malcomes Béla báró — a magyar Hadügyminisztérium kémelhárító osztályának megbízottja. — 263
- Maniu, Iuliu — a Román Nemzeti Parasztpárt vezére, miniszterelnök (1928. november 10—1930. június 7.; 1930. június 13—1930. október 6.; 1932. október 19—1933. január 12.; 1944. augusztus 23—1944 szeptemberéig). — 513, 530, 532, 671, 752
- Mannerheim, Carl, Gustaf Emil — tábornok, a finn hadsereg parancsnoka, 1944. augusztus 9—1946. március 4-ig Finnország államfője. — 664
- Manoilescu, Mihai — román külügyminiszter 1940. július 4-től 1940. szeptember 4-ig, majd moszkvai román követ. — 508, 512, 519, 524, 526—528
- Marosy-Mengele Ferenc — 1933—1937: a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője, 1938: követ-ségi titkár Londonban, 1939—1940: prágai főkonzul, 1941—1943: zágrábi magyar követ. — 291, 600, 603, 605, 613, 815
- Marschall — követségi tanácsos a német Külügyminisztériumban. — 817
- Marschall Ferenc — földművelésügyi államtitkár (1934—1938), majd földművelésügyi miniszter (1938. március 8—május 13.). — 146, 201, 245
- Marton Béla — a Fajvédő Párt egyik alapítója, Gömbös idején a kormánypárt főtítkára, majd egyik alelnöke. — 99, 122, 123, 146, 148, 154, 155

- Masirevich Szilárd — berlini (1933—1936), majd londoni magyar követ (1936—1938. március). — 6, 48, 52, 59—63, 76, 78, 83, 84, 86—89, 91, 133
- Matolcsy Mátyás — közgazdász, nyilas képviselő. — 504, 738
- Matolcsy Tamás — egyetemi magántanár, sebész, jobboldali képviselő; 1943. augusztus 18-án belépett a kormánypártba. — 738
- Marsekényi Imre — építészmérnök, kormányfőtanácsos, országgyűlési képviselő. — 814
- Matuska Péter — stockholmi magyar követ (1938—1943). — 703
- Mayer — nyilas képviselőjelölt. — 410
- Mályusz Elemér — történész, egyetemi tanár. — 541
- Máriássy Zoltán — ankarai (1936—1940), majd 1941—1943 között római magyar követ. — 397, 470
- Meckel, Rudolf — Veesenmayer mellett a népi németek ügyeinek referense. — 779, 817
- Mecsér András — szélsőjobboldali politikus, a Német—Magyar Kereskedelmi Kamara elnöke; 1931-től kormánypárti képviselő. — 14, 24, 49, 234, 262, 265, 371, 473, 474
- Medvey Aurél — a Pénzügyminisztérium térképészeti osztályának a vezetője. — 658, 687—689
- Meissner, Otto — német államminiszter, a vezér és kancellár elnöki irodájának főnöke. — 243—245, 380, 526
- Menemencioglu, Numan — 1943. március 10—1944. április 15. között török külügyminiszter. — 711—713
- Meskó Zoltán — a Magyar Nemzetiszocialista Földműves- és Munkáspárt alapítója (1932) és vezetője; képviselő. — 206, 555
- Mester Miklós — országgyűlési képviselő, a Sztójay-kormány kultuszállamtitkára. — 899
- Mezey Lajos — ügyvéd, kormányfőtanácsos, országgyűlési képviselő. — 814
- Mészáros Gyula — az ankarai egyetem tanára, Kállay megbízottja Törökországban. — 721
- Mihailovič, Dražo — ezredes, a szerb csetnik mozgalom vezére. — 757
- Miklas, Wilhelm — osztrák államfő (1928—1938). — 220, 222, 545
- Miklós Béla — vezérezredes, 1944 áprilisától a kormányzó katonai irodájának a főnöke. — 881, 882, 885, 886, 888, 889, 891, 892
- Milch, Erhardt — a német Légügyi Minisztérium államtitkára, tábornok, a Luftwaffe főfelügyelője. — 36, 792
- Milec, Ivan — a budapesti csehszlovák követség sajtóattaséja. — 389
- Milotay István — az Új Nemzedék, majd az Új Magyarország című lap szerkesztője, szélsőjobboldali publicista, országgyűlési képviselő. — 326
- Mischung, Konrad — volksbundista kormánypárti képviselőjelölt. — 399
- Mocsáry Dániel — Veesenmayer földművelésügyi miniszterjelöltje, a felsőház tagja. — 899
- Mohammed Emin Husseini — jeruzsálemi főmufti, arab vezető. — 897
- Mohrmann, Karl — követségi tanácsos a német Külügyminisztériumban. — 376
- Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics — szovjet külügyi népbiztos (1939. május 4—1949. március 5.). — 549, 559
- Montgomery, Flurnoy John — az Egyesült Államok budapesti követe (1933. augusztus 1—1941. május 20.). — 350, 381, 382, 449
- Morris, Teland B. — berlini amerikai ügyvivő. — 595
- Moritz, dr. — a német Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának a beosztottja. — 582, 638, 676
- Muguiro Miguel, Angel de Muguiro — budapesti spanyol követ (1938. május 19-től). — 815
- Mussolini, Benito — az olasz fasiszta párt alapítója, olasz kormányfő, belügyminiszter (1922. február 25

—1943. július 25.); a hadsereg, a légierő és a hajóhad főparancsnoka (1938—1943), majd az ún. salói köztársaság vezetője. — 7, 9, 17, 44, 50, 51, 53, 54, 57, 70, 76, 82, 89, 110, 113, 114, 134, 136, 138, 144, 158—165, 199, 237, 281—283, 292, 302, 304, 311, 314, 322, 323, 326, 328, 342, 344—346, 381, 384, 386, 413, 414, 418, 423, 425, 438, 468, 469, 474, 476, 478, 479, 486, 490, 508, 517—520, 522, 528, 556, 576, 615, 716, 727, 748, 775, 800

Mühl, Heinrich — bonyhádi orvos, a Basch-csoport egyik vezetője, a magyarországi Volksbund tiszteletbeli elnöke; kormánypárti képviselő a magyar parlamentben. — 128, 192, 394, 399, 410, 427, 448

Müller, C. H. — német Külügyminisztérium főtanácsosa. — 585

Nageler — Waffen SS obersturmbannführer, az SS birodalmi vezetőjének különmegbízottja Magyarországon 1944-ben. — 649, 650

Nagy László — bukaresti magyar követ (1941—1944). — 655

Nagybacsoni Nagy Vilmos — honvédelmi miniszter (1942—1943. augusztus). — 695, 719

Nádas Lajos — vezérkari ezredes, a VKF 1. osztály vezetője, majd a Szálasi-puccs után, október 18-tól, a vezérkar hadműveleti osztályának a főnöke. — 905, 911

Nemeshegyi Oszkár — ideiglenes ügyvivő (1939) a berlini magyar követségen. — 376

Nepven, Roosmale — budapesti holland ügyvivő (1937. június 21—1940). — 574

Neubacher, Hermann, dr. — nagykövet, délkelet-európai német teljhatalmú megbízott. — 674

Neugeboren — a budapesti német követség összekötője a sajtónál 1944-ben Veessenmayer mellett. — 817

Neuhausen — német főkonzul Jugoszláviában. — 292

Neurath, Constantin von — római (1921—1930), majd londoni nagykövet (1930—1932); német külügyminiszter (1933. január 30—1938. február 5.), majd a kabinet titkos tanácsának elnöke (1938. február—1945. május), a cseh—morva protektorátus helytartója (1939. március 15—1943. augusztus). — 6, 8, 14, 63, 64, 75, 80, 83—85, 88, 89, 92, 103, 104, 106, 107, 109, 111, 112, 132, 135, 136, 138, 139, 164, 165, 175, 195, 196, 205, 220, 224, 229, 230, 231, 243—246, 256

Neustädter-Stürmer, Odo — munkaügyi államtitkár Dollfuss első kormányában (1932—1933), majd a Heimwehr képviseletében többször népjóléti és közbiztonsági miniszter. — 81

Ney Árpád — a Keleti Bajtársi Szövetség főtitkára. — 905

Neyer — SS obersturmbannführer, Todt-szervezet frontvezetője. — 896

Németh József — altábornagy, 1944-ben gyalogsági főfelügyelő. — 846

Nickl Alfréd — meghatalmazott követ, a magyar Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának vezetője (1930—1944). — 357—362, 388, 452, 465, 478, 491, 492, 582, 585, 606, 609, 614, 616, 654, 807

Niebschütz, Götz von — a budapesti német követség rádióattaséja 1944-ben Veessenmayer mellett. — 817

Niemöller, Hans — antifasiszta német protestáns lelkész. — 224

Niko — német rendőrtisztviselő. — 375, 391

Norton, Clifford John — Nagy-Britannia rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere Svájcban (1942—1945). — 873

O'Malley, Owen St. Clair — budapesti angol követ (1939. május 16—1941. április 6.). — 479—484, 539, 546, 571—572, 574

Orłowski, Leon — budapesti lengyel követ (1936. június 21—1940). — 457

Osima, Hirosi — japán tábornok, 1934—1938 berlini katonai attasé, 1940—1945 berlini japán nagykövet. — 911

Ottlik György — a Pester Lloyd főszerkesztője, a felsőház tagja. — 323, 387, 814

Otto, Habsburg — főherceg, IV. Károly legidősebb fia. — 77, 78, 108, 110, 159, 166, 222, 247, 741

- Pabst, Waldemar — őrnagy, a Heimwehr egyik vezetője; az 1934 júliusi puccskísérlet után Németországba menekült. — 109
- Paczolay György — nagykőrösi református lelkész, a Baross Szövetség tagja, parlamenti képviselő (pártonkívüli fajvédő); 1943. augusztus 18-án belép a kormánypártba. — 738
- Pallavicini György — legitimista politikus, országgyűlési képviselő. — 51
- Pap Béla — a Festetics-féle Magyar Nemzetiszocialista Párt tagja. — 376
- Papen, Franz von — német birodalmi kancellár (1932. június 1—1932. november 17.); alkancellár Hitler kormányában (1933. január 30—1934. augusztus 7.); különleges megbízatású, a Führernek közvetlenül alárendelt nagykövet Bécsben (1934. augusztus—1938. március 13.); majd 1939—1944 között ankarai német nagykövet. — 59, 67, 82, 83, 161, 249, 250, 393
- Papp Gábor — a római magyar követség tanácsosa (1942—1944). — 808, 815
- Pappenheim, Friedrich Rabe von — ezredes, 1941. november 1—1943. november 1-ig budapesti katonai attasé (1943. augusztus 1-től vezérőrnagy, 1944-ben altábornagy). — 670, 692, 710, 714, 725, 728, 729, 732, 734
- Pataky Tibor — miniszterelnökségi osztályfőnök, majd államtitkár, a II. osztály (kisebbségi ügyek) vezetője (1928—1944). — 64, 65, 90, 93, 95, 103—105, 108, 115, 118, 119, 124—126, 180, 185, 186, 241—243, 245, 257, 259, 260, 823, 824
- Paul-Boncour, Joseph — francia diplomata, miniszterelnök (1932. december 14—1933. január 29.) és külügyminiszter (1932. december 14—1934. január 27.). — 44
- Paulus, Friedrich — altábornagy, 1940 szeptemberétől a német vezérkari főnök helyettese. — 560, 566, 570
- Pavelić, Ante — a horvát usztasa mozgalom vezére, államvezető (1941. április 10—1945 májusáig); miniszterelnök (1941. április 10—1943. szeptember 2.) és 1941. június 11-ig egyben külügyminiszter. — 569, 576, 612, 613, 782
- Pál — jugoszláv régensherceg (1934. október 9—1941. március 27.). — 292, 382, 421, 560
- Pálffy Fidél — a Nemzetiszocialista Párt vezére, országgyűlési képviselő. — 239, 619, 851, 892, 899
- Pálffy József gróf — földbirtokos, országgyűlési képviselő. — 814
- Pekár Gyula — író, országgyűlési képviselő. — 99
- Pell, Herbert Claiborne — 1941. május 20—1941. december 13. budapesti amerikai követ. — 629, 632
- Perčević, Ivo — szolgálaton kívüli alezredes, horvát emigráns Németországban. — 569
- Perényi Zsigmond — koronaőr, 1933-ig képviselő, majd a felsőház tagja, a TESZ elnöke. — 143
- Pesthy Pál — egységes párti képviselő, igazságügyminiszter (1924. március 13—1929. január 8.). — 152
- Peták Nándor — a Gazdák Biztosító Szövetségének választmányi tagja, országgyűlési képviselő. — 814
- Petljura, Szimon Vasziljevics — az ukrán nacionalista ellenforradalmárok egyik vezére; 1917—1918-ban a Központi Rada egyik vezetője; a polgárháború és az intervenció után az ukrainai diverzáns-csoportok szervezője. 1926-ban Párizsban meggyilkolták. — 325
- Petneházy Antal — alezredes, iparügyi államtitkár. — 121, 146
- Petrov-Csomakov, Stojan — bukaresti bolgár követ. — 512
- Petrovác Gyula — az Egyesült Keresztény Párt országgyűlési képviselője. — 207
- Petry Pál — vallás- és közoktatásügyi államtitkár. — 64, 65
- Petsaidic — a német Külügyminisztérium tisztviselője. — 791
- Petzel — a német Külügyminisztérium tanácsosa. — 868
- Peyer Károly — szociáldemokrata képviselő. — 153, 774
- Pétain, Henri Philippe — francia marsall, 1940. május 18-tól miniszterelnök-helyettes, 1940. június 16-tól 1942. április 17-ig miniszterelnök, vichyi államfő. — 551

- Petrescu, Comnen, Nicolae — berlini román követ (1932—1938); külügyminiszter (1938. március 10—december 23.), majd népszövetségi megbízott és vatikáni nagykövet. — 85, 195, 224, 330
- Péter, II. — Jugoszlávia királya (1934. október 9—1941. április). — 421, 560
- Pintér László — kanonok, országgyűlési képviselő; 1938 után a Magyarországi Németek Népművelődési Egyesületének igazgatója, majd elnöke, felsőházi tag. — 66, 93, 399
- Pius, XI. — római pápa (1922—1939). — 284
- Pius, XII. (Pacelli, Eugenio) — római pápa (1939. március 2—1958-ig). — 284, 486
- Pfundtner, Hans — államtitkár a birodalmi Külügyminisztériumban. — 191, 262
- Planetta, Otto — osztrák náci, Dollfuss gyilkosa. — 81
- Platthy Pál — az 5. hadtest parancsnoka 1944-ben. — 846
- Platzer — a német Külügyminisztérium tisztviselője. — 791
- Plessen, Johann báró — a római német nagykövetség ügyvivője, majd a Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának beosztottja. — 280, 281, 610
- Pop Valeriu — volt miniszter, a turnu-severini román delegáció vezetője; a második bécsi döntésnél a román delegáció tagja. — 524
- Potjomkin, Vlagyimir — helyettes szovjet külügyi népbiztos (1937—1940). — 393, 472
- Prónay György — a felsőház tagja. — 775
- Pröhle Sándor — evangélikus lelkész, nyilas képviselő. — 410
- Prunas, Renato — a párizsi olasz követség titkára, majd a Külügyminisztérium tengerentúli ügyekkel foglalkozó osztályának főigazgatója, miniszteri rangban. — 740
- Puaux, Gabriel — Franciaország bécsi követe. — 261
- Puky Endre, dr. — a Közigazgatási Bíróság elnöke, 1932. október 1—1933. január 7 között külügyminiszter. — 199
- Quandt Richard — a Magyar Nemzeti Bank vezérigazgatója. — 483
- Rademacher, Franz — a Völkischer Beobachter magyarországi tudósítója. — 198
- Radvánszky Albert báró — a felsőház alelnöke (1936—1944). — 776
- Raeder, Erich — vezér-tengernagy, a német haditengerészet főparancsnoka (1935—1943). — 340, 576
- Rahn, Rudolf — a párizsi német követség attaséja (propaganda és információ); 1941. április—júliusban speciális megbízott Szíriában; 1943-tól olaszországi nagykövet (az ún. salói köztársaságnál). — 832, 906
- Rajniss Ferenc — szélsőjobboldali publicista, képviselő. — 14, 137, 213, 234, 235, 240, 322, 554, 555, 662, 665, 708, 750, 807, 839, 850, 851
- Rakovszky Iván — a magyar közigazgatási bizottság elnöke; 1944. augusztus 29—1944. október 15-ig vallás és közoktatási miniszter. — 742, 882, 883, 901
- Rasić, Svetoazar — budapesti jugoszláv követ (1938. október 10—1941. április 10.). — 364, 404, 457, 553
- Rassay Károly — országgyűlési képviselő, a Polgári Szabadság Párt vezetője. — 50, 143, 215, 216, 708
- Ravasz László — református püspök, a felsőház tagja, titkos tanácsos. — 734
- Rákóczi Ferenc, II. — 1704-től Erdély, majd 1705-től 1711-ig Magyarország vezérőrnagyja. — 743
- Ráth Zsigmond — 1918-tól a Kúria másodelnöke, titkos tanácsos, a frankhamisítási per ítéző bírójának, nyugalomba vonulása után jelentős publicisztikai tevékenységet fejtett ki. — 178
- Rátz Jenő — altábornagy, vezérkari főnök (1937—1938), honvédelmi miniszter (1938. május 14—november 15); a Magyar Megújulás Pártja egyik vezetője, 1944. március 22-től július 20-ig miniszterelnök-helyettes. — 277, 293, 340, 782, 806, 829, 839, 846, 847, 870, 889
- Reichel — a budapesti német követség tisztviselője. — 897
- Rekowski — személyi referens Veessenmayer mellett 1944-ben a német követségen. — 817, 856

- Reményi-Schneller Lajos** — pénzügyminiszter (1938. március 9—1944. október 15.); 1942. június 20—június 30 között ideiglenesen a közellátási tárca vezetője. — 35, 370, 458, 676, 682, 707, 741, 807, 815, 819, 839, 859, 860, 862, 899, 903
- Renthe-Fink, Cecil** — tanácsos, a német Külügyminisztérium II. (nyugati, déli és délkeleti) osztályának helyettes igazgatója. — 62, 87, 92, 106, 121, 132
- Ribbentrop, Joachim** — a náci párt tagja, a hatalomátvétel után Hitler politikai főtanácsadója; a birodalmi kormány meghatalmazottja a leszerelési konferencián (1934. április—1935. május); a német delegáció vezetője a Népszövetségben (1936); londoni nagykövet (1936. október 26-tól); külügyminiszter (1938. február 4—1945. április 30.). — 9, 14—16, 18, 20, 26, 28—30, 34, 35, 113, 263, 264, 286—289, 291, 303, 306, 308, 309, 311—313, 316—318, 323, 327, 328, 330, 332, 333, 336, 342, 343, 347, 348, 350, 355, 367, 372, 377, 380, 385, 388, 393, 416, 418, 423, 424, 426, 432, 437—439, 444, 447, 448, 472, 474, 486, 488, 497, 501, 505, 506, 514, 516, 519, 520, 522, 528, 532—534, 540, 549, 551, 553, 555, 560, 565, 568, 574—577, 580, 581, 589, 591, 593, 603, 606, 615, 625, 626, 628, 629, 631, 632, 634, 639, 642, 646—649, 651—654, 661, 664, 665, 671—675, 684, 686, 692, 713, 715, 717—720, 722, 723, 725—728, 733, 740, 758, 759, 764, 772, 778, 781, 782, 784—788, 790, 792, 793, 797, 799, 802—807, 809, 812, 813, 815, 816, 818, 819, 823, 826, 827, 834, 838—842, 844, 845, 848—851, 856, 857, 860, 862, 864—870, 874, 877, 878, 882, 884, 885, 887, 888, 894, 900, 901, 905, 909, 912
- Richthofen, Manfred** — repülőtiszt, az első világháborúban az 1. számú német vadászpilóta parancsnoka. — 115
- Riedl, Franz** — német kisebbségi politikus, középiskolai tanár. — 177, 178
- Rieth, Franz, dr.** — bécsi német követ. — 81
- Rintelen, Emil von** — a birodalmi Külügyminisztérium politikai osztályának ügyvezető helyettes igazgatója. — 619, 621, 625, 629, 699, 711
- Ritter, Karl** — miniszteri igazgató, a Külügyminisztérium gazdasági osztályának vezetője (1924—1937); braziliai nagykövet (1937—1938), majd különleges megbízatású nagykövet a német Külügyminisztériumban, a birodalmi külügyminiszter megbízottja a német főhadiszálláson. — 34, 120, 415, 416, 421, 602, 603, 622—624, 692, 693, 785, 790, 796, 797, 799, 802, 805, 808—811, 814, 822, 864, 865
- Roediger, Conrad** — tanácsos, a német Külügyminisztérium VI. (kulturpolitikai) osztályán; 1935 szeptemberétől 1936 májusáig a II. osztály helyettes igazgatója. — 55, 104, 105, 111, 115, 119, 124
- Roggeri, Delfino** — rigai olasz követ, majd külügyminisztériumi főtisztviselő. — 540
- Roosevelt, Franklin Delano** — az Egyesült Államok elnöke (1933. március 4—1945. április 12.). — 350, 381, 382, 384, 446, 485, 664, 759, 775
- Rosenberg, Alfred** — az NSDAP Külpolitikai Hivatalának a vezetője, a Völkischer Beobachter főszerkesztője; 1941-től a „Keleti Területek” birodalmi minisztere. — 7, 164, 165, 183, 196—199, 225, 227, 238, 239
- Rosenkrantz** — őrnagy. — 614, 616
- Rosta Lajos** — nyugalmazott postatitkár, országgyűlési képviselő. — 814
- Rosty Forgách Ferenc** — a magyar Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának beosztottja. — 588
- Roth** — a Basch-csoport tagja, német kisebbségi politikus. — 127
- Rothen, Franz** — az MNNE titkára, 1936-ban 6 hónapra ítélik, 1939-ben Németországba szökik; Szálasi alatt a hungarista párt titkára. — 177, 395
- Rothem-Schaub** — 1944-ben a budapesti német követség munkatársa, Veesenmayer összekötője a magyar rádiónál. — 817
- Rothermere lord, Harold Sidney Harmsworth** — jobboldali angol politikus a Northcliffe újságkonzern tulajdonosa. — 323
- Rotta, Angelo** — budapesti pápai nuncius (1930. május 13-tól). — 824, 873, 900
- Röder Vilmos** — tábornok, honvédelmi miniszter (1936. október 12—1938. május 13.). — 144, 146, 149, 152, 206, 223, 270, 340, 358
- Ruprecht Oliver** — a Magyarország című lap főszerkesztője. — 619

- Ruszkay Jenő — altábornagy, nemzetiszocialista politikus. — 546, 749, 809, 840, 846—849, 899
- Ruszkiczay-Rüdiger Imre — vezérezredes, 1944 nyaráig honvédelmi miniszterhelyettes. — 871, 875, 892
- Rühle — a német Külügyminisztérium kultúrpolitikai osztályának helyettes vezetője. — 791
- Salata, Francesco — bécsi olasz követ. — 222
- Salló János — szerkesztő, a Nemzeti Front nevű fasiszta szervezet vezetője. — 233, 263
- Sampaio Carrido, Carols de Almeida Alfonesca de — budapesti portugál követ (1939. november 18-tól). — 738, 815
- Saracoğlu, Sükrü — török igazságügyminiszter (1932—1938), külügyminiszter (1938. december 11—1943. március 9.), s egyben miniszterelnök 1942. július 9-től—1946. augusztus 5-ig. — 397
- Sargent, Sir Orme — az angol Külügyminisztérium vezértitkára (1933—1939. szeptember). — 420
- Sauckel, Fritz — német munkaerő-tartalékok hivatalának vezetője. — 855, 867, 896
- Saur, Karl Otto — a német Fegyverkezési és Haditengerészeti Minisztérium „vadász”-program vezetője. — 859
- Sándor, II. — jugoszláv király (1921. augusztus 16—1934. szeptember 9.). — 6, 83, 84, 139, 183
- Schacht, Hjalmar — a Birodalmi Bank elnöke (1933—1939), birodalmi gazdasági miniszter (1934. augusztus 3—1937. november 26); tárcanélküli birodalmi miniszter (1937—1943). — 112, 114, 115, 120, 246
- Schefbold — német gazdasági szakértő. — 799
- Scheffler — a Birodalmi Bank igazgatója. — 821, 822, 827
- Schellenberg, Walter — a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) VI. osztályának főnöke. — 682
- Schepky, Ernst — német újságíró. — 395
- Scheubner-Richter, Max Ervin — az NSDAP egyik alapítója. — 43
- Schirach, Baldur von — a Hitlerjugend birodalmi ifjúsági vezetője, gauleiter. — 238, 242, 243
- Schleicher, Kurt — tábornok, a Papen-kormány véderőminisztere, német kancellár (1932. december 3—1933. január 28). — 43
- Schmidt, Guido — osztrák külügyi államtitkár 1936. november 3-tól, majd külügyminiszter (1938. február 16—1938. március 11). — 157, 159, 161, 162, 219, 220, 249
- Schmidt Henrik — szegedi egyetemi tanár, a Volksbund tiszteletbeli elnöke. — 103
- Schmidt, Paul Karl — követségi tanácsos, a német Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője. — 440, 493, 541, 601, 791, 802
- Schmidt, Paul Otto — követ, a német külügyminiszter titkárságának beosztottja, tolmács (1923—1945). — 312, 506, 509, 516, 519, 520, 524, 549, 552, 556, 559, 892
- Schnitzer János, dr. — a Kameradschaft egyik vezetője, a Volksbund pénztárosa. — 127
- Schnurre, Karl — 1934—1936 között a budapesti német követség tanácsosa, majd a német Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztálya keleti csoportjának vezetője. — 84—88, 92, 94, 95, 103, 119—121, 130, 132, 659, 660
- Schoen, Hans — budapesti német követ (1926—1933). — 46, 47, 49, 51, 59
- Schulenburg, Friedrich — moszkvai német nagykövet (1934—1941), majd a német Külügyminisztérium tanácsosa. — 357, 364, 894
- Schultz-Sponholz — követségi tanácsos a német Külügyminisztérium politikai osztálya I. ügyosztályán. — 147
- Schuschnigg, Kurt — osztrák kancellár (1934. július 27—1938. március 11.). — 130, 131, 134, 161, 220, 231, 244, 249, 261, 481
- Sehm — német gazdasági szakértő. — 35, 792, 799, 802

- Serédi Juszinián — esztergomi érsek, hercegprímás (1927—1945). — 143, 222, 235, 241, 458, 734
- Seyss-Inquart, Arthur — osztrák náci, a Schuschnigg-kormány belügyminisztere 1938. február 16-tól; osztrák szövetségi kancellár (1938. március 12—május 24.); Ostmark birodalmi helytartója (1938. május 24—1939. április 30.), majd tárcanélküli birodalmi miniszter (1939. május 1—1945. április 30.); Hollandia birodalmi helytartója (1940. május 19—1945. április 30.). — 269, 375, 389, 481
- Siebert, Ludwig — bajor miniszterelnök (1932. április—1942. november 1.). — 247
- Sigray Antal gróf — földbirtokos, a legitimisták vezetője, 1920—1939 között országgyűlési képviselő. — 227, 473, 741
- Sikorsky, Ladislaus — a londoni lengyel emigráns kormány elnöke (1939. szeptember—1943. július 3.). — 776
- Simović, Dušan — tábornok, a jugoszláv vezérkar főnöke, miniszterelnök (1941. március 27—1941. április 18.). — 560, 708
- Six, Karl — a német Külügyminisztérium kultúrpolitikai osztályának vezetője (1944). — 791, 800, 801
- Smiljanić, Miloje — jugoszláv külügyminiszter-helyettes. — 397
- Sola, Ugo — bukaresti olasz követ (1933. január—1939. március). — 337
- Somkúthy József — altábornagy, honvédelmi miniszter (1936. szeptember—október 12.). — 134, 144
- Somssich László gróf — az Országos Magyar Gazdasági Egyesület elnöke, a Magyar Nemzeti Bank főtanácsosa, felsőházi tag. — 154
- Sonnleithner, Franz — a birodalmi német Külügyminisztérium titkárságának munkatársa. — 785, 805
- Sónyi Hugó — tábornok, a honvédség főparancsnoka (1936—1940). — 450
- Speer, Albert — a fegyverkezés és hadiipar birodalmi minisztere (1942. február 8—1945. április 30.). — 35, 770, 771, 813, 814, 816, 819, 826, 868, 911
- Spišiák, Jan — budapesti szlovák követ (1939—1945). — 389
- Starhemberg, Ernst Rüdiger — osztrák alkancellár (1934. május 1—1936. május 14.), a Heimwehr vezetője. — 50, 101
- Steengracht von Moyland, Gustav Adolf — a német külügyminiszter személyi törzsének tagja, majd 1943. március 23-tól külügyi államtitkár. — 719, 727, 732, 742, 770, 771, 788, 791
- Steinach Irma — német egyetemi hallgató. — 183
- Stieve, Friedrich — a német Külügyminisztérium kultúrpolitikai osztályának vezetője. — 90, 92, 96, 118, 124, 126, 165, 190, 191, 193, 194
- Stockinger, Fritz — osztrák kereskedelmi miniszter (1933. május 10—1936. november 3.). — 54
- Stojadinović, Milan — jugoszláv miniszterelnök és külügyminiszter (1935. június 23—1939. február 4.). — 110, 183, 200, 230, 244, 253, 256, 269, 277, 279, 285, 286, 291, 292, 300, 301, 335, 337, 348, 349, 353, 354, 363
- Strat — román nemzetgazdasági államtitkár. — 513
- Stresemann, Gustav — német birodalmi kancellár (1923. augusztus 13—1923. november 23), és külügyminiszter 1929. október 3-ig. — 71
- Stülpnagel, Carl-Heinrich von — gyalogsági tábornok, a 2. német hadtest tábornoka. — 602
- Suvich, Fulvio — olasz külügyi államtitkár 1936-ig, majd washingtoni nagykövet. — 44, 53, 54, 70—72, 113
- Syrový, Jan — tábornok, csehszlovák miniszterelnök (1938. október—december); köztársasági elnök (1938. október 5—november 30); hadügyminiszter (1938. december—1939. március). — 383
- Szabó György — pozsonyi magyar konzulatusi képviselő (1938. februártól), majd pozsonyi magyar követ (1939—1940). — 389
- Szabó László — ezredes, római magyar katonai attasé (1933—1943). — 328

- Szálasi Ferenc — a nyilas mozgalom vezére, 1944. október 16-tól miniszterelnök és államfő. — 7, 25, 30, 38, 204, 210, 211, 233, 239, 275, 276, 331, 366, 370—372, 374, 394, 410, 411, 545, 546, 619, 704, 706, 747, 809, 812, 839, 847, 851, 874, 876, 883, 888, 893, 901, 904—906, 908—912
- Szász Lajos — 1942. október 19—1944. augusztus 24-ig közellátási miniszter, 1944. március 22-től az iparügyi minisztérium vezetésével is megbízva. — 741, 807, 839
- Szávay Sándor — ezredes, a 8. hadtest vezérkari főnöke, majd a Honvédelmi Minisztérium személyzeti csoportfőnöke. — 846
- Szegedy-Maszák Aladár — 1943—1944 áprilisáig a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője. — 803
- Szekfü Gyula — történész, egyetemi tanár. — 183, 737
- Szendy Károly — budapesti polgármester. — 160
- Szent-István Béla — miniszteri tanácsos a Külügyminisztériumban. — 260
- Széchenyi Bertalan — a felsőház elnöke 1935. áprilistól 1944-ig. — 143, 222
- Széchenyi György — legitimista politikus, országgyűlési képviselő. — 223, 224
- Széchenyi Lajos — nyilaskeresztes országgyűlési képviselő. — 239
- Széll József — a Közigazgatási Bizottság elnöke 1933. januártól, majd belügyminiszter (1937. április 10—1938. május 13.). — 7, 201, 209, 210, 231, 235, 255
- Szemák Jenő — a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék elnöke. — 807
- Szent-Györgyi Albert — szegedi egyetemi tanár, Nobel-díjas vegyész. — 711, 721, 722, 737
- Szentmiklósy Andor — a berlini magyar követség tanácsosa, sajtóattasé; 1941-től a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, 1943-tól 1944 áprilisáig a külügyminiszter állandó helyettese. — 493, 541, 615, 672, 673, 685, 712, 779, 803, 806, 827, 828, 834, 835
- Szokolín — a Szovjetunió megbízott képviselője Svájcban. — 777
- Szombathelyi Ferenc — tábornok, 1941. szeptember 5—1944 áprilisáig vezérkari főnök. — 28, 34, 615, 617, 619, 622, 625, 633, 635, 648, 681, 694, 706, 729, 732, 734, 742, 745, 761—765, 767, 774, 781, 785, 797, 800, 803, 806, 828, 834, 846, 847, 869, 878
- Szontágh Jenő — a felsőház tagja. — 154
- Sztálin, Joszif Visszarionovics — a Szovjetunió minisztertanácsának elnöke (1941. május 7—1953. március 5.). — 458, 459, 469, 513, 626, 746, 753, 759
- Sztójay Döme — tábornok, berlini katonai attasé (1928—1933); majd követ (1936—1944. február); 1944. március 22—1944. augusztus 23 között miniszterelnök. — 10, 13, 32—35, 37, 132, 133, 135, 136, 164, 165, 181, 193, 195, 196, 208, 264, 273, 277, 278—280, 293, 298, 301, 302, 306—309, 330, 332—335, 338, 342, 348, 355—357, 362, 363, 367—369, 372, 373, 380, 393, 396, 402, 404—408, 412, 414, 415, 417, 421, 423, 428, 430—437, 443, 447, 449, 450, 453—455, 464, 473—477, 479—480, 491, 493—497, 503, 506, 511—516, 525, 526, 529—535, 540, 542, 547, 553, 556, 560—564, 567—569, 571, 573, 575, 577, 579—581, 586, 587, 589—593, 595, 597, 599, 601, 603, 612, 618, 619, 623, 624, 627, 631, 632, 636, 639, 640, 651—653, 657, 676, 685, 695—697, 699, 701, 720, 727, 786, 787, 793—795, 798, 803, 806—808, 812, 813, 815, 823—825, 827, 828, 835, 837, 839, 842, 844, 847—851, 856—859, 863, 866, 868—871, 873—880, 886—888, 892—896, 899, 901, 902
- Sztranyavszky Sándor — a kormánypárt és a képviselőház elnöke (1936—1938); majd földművelésügyi miniszter (1938. május 14—1938. november 15.). — 140, 141, 143, 222, 239
- Szuric, Jakov Zaharovics — párizsi szovjet követ (1937—1940). — 449
- Szüllő Géza — az Egyesült Magyar Párt elnöke, képviselő a prágai nemzetgyűlésben; 1938 után felsőházi tag, titkos tanácsos. — 258
- Szvatkó Pál — a Magyarország című kormánylap főszerkesztője. — 493, 494, 779
- Takách-Tolvay József gróf — kormánypárti képviselő. — 555
- Talamo, Giuseppe — budapesti olasz követ (1940. március 16—1942. január 8.). — 499, 505, 519, 524, 548, 594, 637—639

- Tardieu, André — francia politikus, belügyminiszter (1928. november 11—1930. december 5.); miniszterelnök (1929. november 2—1930. február 17., 1930. március 2—december 5., 1932. február 20—május 10.); külügyminiszter (1932. február 20—május 10.). — 53, 58, 76, 217
- Tasnádi Nagy András — igazságügyminiszter (1938. november 15—1939. november 9.), majd a képviselőház elnöke (1939. november 9—1944. október 15.). — 326, 495
- Tătărescu, Gheorghe — 1937. február—decemberben román miniszterelnök-helyettes, majd párizsi nagykövet. — 253
- Teleki Andor gróf — a Magyar Külkereskedelmi Hivatal párizsi delegátusa, majd alelnöke; helyettes árkormánybiztos. — 547
- Teleki Béla gróf — az erdélyi párt vezetője, tárcanélküli miniszter 1944. szeptember 8—október 16-ig. — 892
- Teleki Gyula gróf — a magyar Külügyminisztérium protokollosztályának vezetője (1941—1944). — 895
- Teleki Mihály gróf — földművelésügyi miniszter (1938. november 15—1940. december 30.). — 326, 370, 462, 544, 684
- Teleki Pál gróf — vallás- és közoktatásügyi miniszter (1938. május 14-től), majd miniszterelnök (1939. február 16—1941. április 3.). — 15—21, 23—25, 312, 313, 315, 316, 364, 368, 370, 377, 378, 380, 381, 383, 385, 387—391, 394, 400, 407, 411, 418, 426, 428, 434, 438, 446, 448, 450—455, 460, 465, 466, 468, 478—483, 485—488, 490—492, 495, 498, 499, 502, 504, 506, 507, 511, 513, 515, 516, 520, 523—525, 531, 532, 542, 544—546, 549, 551, 554, 555, 565—567, 569—571, 576, 628
- Teleki Tibor — 1927—1931 között országgyűlési képviselő, majd a felsőház tagja, koronaőr, titkos tanácsos. — 143
- Thadden, Ehrental von — 1943-tól a német Külügyminisztérium belföldi osztályának vezetője. — 37, 841, 844, 854, 863, 897
- Thomas, Georg — tábornok, a fegyverkezési feladatok főmegbízottja. — 809
- Thomsen, Hans — miniszteri tanácsos a kancelláriai hivatalban, majd washingtoni német követségi tanácsos (1936. július—1940. december). — 83, 485, 709
- Thury Zoltán — mérnök, a Nyilaskeresztes Párt bécsi csoportjának vezetője. — 374
- Thyerry Heribert báró — az ankarai magyar követség tanácsosa. — 737
- Tildy Zoltán — a Független Kisgazda Párt vezetője, országgyűlési képviselő. — 708
- Timár Zsigmond — ezredes, Csáktornya katonai parancsnoka. — 603, 604
- Tippelskirch, Kurt — német tábornok. — 532
- Tiso, Josef — a Szlovák Néppárt képviselője, Hlinka halála után a párt vezetője; a Syrový-kormányban Szlovákia minisztere, 1938 decemberében az autonóm szlovák kormány miniszterelnöke, 1939. március 14-én kikiáltja a független szlovák államot, melynek elnöke, 1939. október 26-tól 1945. április 4-ig. — 15, 308, 316, 317, 784, 873
- Tito, Josip-Broz — 1941-től a jugoszláv partizánmozgalom vezetője, marsall. — 745, 746, 751, 756, 757, 759
- Titulescu, Nicolae — 1932—1936 román külügyminiszter. — 85, 110, 528
- Tosev, Dimitar — budapesti bolgár követ (1940. május 11—1944. február 26.). — 738
- Tóth János — jobboldali radikális, pártönkivüli fajvédő képviselő, 1943. augusztus 18-án belépett a kormánypártba. — 738
- Toussaint, Rudolf — budapesti és belgrádi katonai attasé 1941-ben, 1944-ben a Wehrmacht olaszországi megbízottja. — 612, 622, 625, 822
- Török Árpád — gyógyszerész, soproni szerkesztő, az MNNE vezetőségi tagja. — 95
- Traverser, Howard K. — a budapesti amerikai követség titkára. — 754
- Triska — követségi tanácsos, a budapesti német követség kultúrreferense 1944-ben. — 817
- Troll, Heribert von — zágrábi német ideiglenes ügyvivő. — 603, 604

- Tuka, Vojtech — szlovák miniszterelnök (1939. október 26—1944. szeptember 5.). — 389, 593, 597, 627
- Twardowski, Fritz — követségi tanácsos a moszkvai német nagykövetségen, majd a Külügyminisztérium kultúrpolitikai osztályának helyettes vezetője, 1939. júniustól főnöke. — 137, 241, 494
- Tyentyev, Alekszej — ankarai szovjet nagykövet (1938—1940). — 470
- Újpéteri Elemér — a Külügyminisztérium kultúrpolitikai osztályának beosztottja, majd a lisszaboni magyar követség titkára. — 418, 815
- Újszászy István — vezérőrnagy, 1939—1942 között a vezérkar kémelhárító osztályának vezetője, 1943-tól a Belügyminisztérium Államvédelmi Központjának vezetője. — 610, 824, 827, 834, 847, 869, 878
- Újváry Dezső — 1941-től a magyar Külügyminisztérium politikai osztályának követségi titkára, majd 1943-tól sztabuli főkonzul. — 548, 758
- Ullein-Reviczky Antal — 1939—1943 között a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője, majd stockholmi magyar követ 1944. március 22-ig. — 29, 620, 652, 653, 709, 715, 717, 718, 722, 730, 737, 738, 775—777, 798, 807
- Umberto — piemonti herceg, olasz trónörökös. — 486
- Uray István — a kormányzói kabinetiroda főnöke 1944-ig. — 634
- Ünaydin, Rusen Esref — Törökország budapesti rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere (1939. augusztus 30—1943. október 21.). — 653, 730
- Van der Venne, Arnold — bécsi, majd 1944-től müncheni magyar főkonzul. — 374
- Vansittart, Sir Robert Gilbert — az angol külügyminiszter főtanácsadója (1938—1941). — 420
- Varga József — iparügyi, valamint kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter (1939. július 25—1943. március 29.). — 483, 491, 544, 587, 609, 614, 616
- Vasváry József — altábornagy, 1944 májusától a VKF 2. (kémelhárító) osztályának a vezetője. — 847
- Vay László báró — a Gazdák Biztosító Szövetkezetének ügyvezető elnöke, földbirtokos, a felsőház tagja, titkos tanácsos. — 814, 815
- Vágó Pál — mérnök, műszaki főtanácsos, 1939—1940-ben nyilas képviselő. — 372, 899
- Várady László — kormányfőtanácsos, országgyűlési képviselő. — 814
- Veesenmayer, Edmund, dr. — SS standartenführer, a német Külügyminisztérium speciális ügyekkel megbízott munkatársa, belgrádi, majd budapesti megbízott; 1944. március 20-tól Németország teljhatalmú birodalmi megbízottja, magyarországi követ. — 31—38, 40, 733, 742, 743, 748, 751—753, 755, 783, 785—792, 794—800, 802—806, 808, 809, 811—819, 822—827, 833—853, 855—860, 862, 863, 865—868, 870—874, 876—885, 887—889, 892, 893, 896, 898, 900, 901, 904—912
- Viktor Emanuel, III. — olasz király (1900—1946). — 222, 372, 474, 486
- Villani Frigyes báró — római magyar követ (1934. március—1939. május). — 157, 311, 414, 416, 497
- Vollert — osztályfőnök a német Külügyminisztériumban. — 190, 191, 193
- Volosin, Augustin — az autonóm kárpátukrán kormány népjóléti államtitkára, majd 1938. október 26—1939. március 15-ig miniszterelnöke. — 15, 23, 316, 317, 378, 391
- Vörne János — követségi tanácsos a prágai magyar követségen, majd a külügyminiszter állandó helyettese (1938—1942); 1942—1944-ben ankarai magyar követ. — 368, 382, 394, 397, 404, 425, 430, 444, 465, 565, 568, 572, 584, 600, 605, 712
- Vörös János — vezérezredes, 1944. május—1944. október 15-ig vezérkari főnök. — 662, 670, 714, 828, 829, 834, 846, 847, 850, 858, 864, 875, 876, 888
- Vörösvári István — egyetemi ifjúsági vezető. — 160
- Vukčević Alexander — budapesti jugoszláv követ (1934. február 22—1938. október 20.). — 183, 198

- Waeger, Kurt — tábornok, a német Fegyverkezési és Haditermelési Minisztérium fegyverkezési hivatalának vezetője. — 770, 799, 802, 809, 819
- Wagner — a német Külügyminisztérium belföldi osztályának munkatársa. — 799, 856, 908, 909
- Wahle, Carl — ezredes, bukaresti német katonai attasé. — 460
- Walter, W. — a birodalmi német Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztérium igazgatója. — 582
- Weber — tanácsos. — 646, 647
- Weichs, Maximilian — vezérezredes, a délkelet-európai német hadsereg (F) főparancsnoka, Magyarország megszállásának hadműveleti vezetője. — 33, 34, 783, 784, 794, 795, 800, 803, 804, 806
- Weizsäcker, Ernst báró — német követ Oslóban (1931—1933), majd Bernben (1933—1936), 1936 augusztusától 1938. májusig a német Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, majd államtitkára (1938. május—1943. április), majd 1943-tól vatikáni német követ. — 10, 14, 238, 239, 243, 247, 265, 268, 273, 277—280, 287—292, 301, 302, 306—308, 320, 334, 335, 350, 351, 354—357, 363, 364, 367—369, 372, 373, 392, 400, 401, 405—408, 412—417, 424, 425, 428, 443, 447, 454, 464, 473, 474, 479, 480, 493—495, 503, 505, 506, 511—513, 531, 532, 534, 535, 540, 542, 547, 548, 556, 564, 568, 569, 575, 577, 579, 586, 587, 589, 592, 593, 595, 601, 603, 610, 612, 614, 620, 635—637, 639—641, 651, 652, 676, 677, 684, 685, 699, 704
- Welles, Sumner — az Egyesült Államok külügyminiszter-helyettese (1937—1943). — 25
- Werkmeister, Karl — 1934 decemberétől titkár a német Külügyminisztérium jogi osztályán, majd a budapesti német követség tanácsosa (1937—1944). — 14, 137, 140, 143, 149, 154, 156, 204, 205, 209—211, 215, 220, 223—227, 233, 236—240, 265, 268, 272, 278, 279, 282, 284, 294, 296, 572, 621, 637, 638, 694, 712, 713, 761—764
- Werth Henrik — tábornok, magyar vezérkari főnök (1938—1941). — 28, 368, 382, 404, 408, 409, 412, 450, 453—455, 458, 459, 483, 498, 504, 548, 560, 566, 567, 570, 571, 573, 574, 592, 597, 598, 610, 617
- Wessig — a Rheinmetall cég vezérigazgatója. — 109, 121
- Wettstein János — prágai (1935-től 1939. márciusig), majd 1940—1943 között svájci magyar követ. — 80, 243, 300, 369, 815
- Weygand, Maxime — tábornok, a francia keleti hadsereg főparancsnoka. — 470, 479
- Wiehl, Emil Karl Josef — a német Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának helyettes vezetője; dél-afrikai német követ, majd a Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának vezetője (1937—1944). — 332, 348, 357, 362, 434, 477, 770, 771, 791
- Wiesner, Friedrich — tábornok, az osztrák legitimisták vezetője. — 235
- Wildner, Clemens — követségi tanácsos, a budapesti osztrák, majd 1938 márciusától a budapesti német követségen. — 274—276
- Wilson, Thomas Woodrow — az Egyesült Államok elnöke (1913—1921). — 382
- Winckler István, dr. — a Külkereskedelmi Hivatal elnöke, kereskedelemügyi államtitkár, majd kereskedelmi miniszter (1935. szeptember 2—1936. október 6.). — 120, 121, 131, 144, 146
- Winkelmann, Otto — SS obergruppenführer, a magyarországi SS és rendőri erők főparancsnoka. — 808, 825, 827, 828, 835, 837, 846, 848, 852, 876, 896, 901, 904, 912
- Wislyczeny, Dieter — Eichmann helyettese Magyarországon 1944-ben. — 828
- Witting, Rolf — finn külügyminiszter (1940. március 27—1943. március 1.). — 629
- Wodianer Andor — lisszaboni magyar követ (1940—1944). — 740, 741, 776
- Woermann, Ernst — tanácsos a német Külügyminisztérium jogi osztályán (1933); 1936-ban a politikai osztály európai csoportjának vezetője, majd 1938. márciusig a londoni német nagykövetségen teljesít szolgálatot; 1938 áprilisától a politikai osztály vezetője alállamtitkári címmel 1943-ig; később nagykövet a nankingi kormányánál (1943—1945). — 294, 298, 299, 312, 327, 330, 333, 334, 352—354, 376, 389, 393, 396, 397, 401, 407—409, 417, 428, 430—437, 442, 453, 473, 475, 477, 494—496, 514, 516, 531, 532, 553, 566, 586, 612, 618, 619, 627, 632, 633, 636, 649, 655, 656, 684, 711, 830
- Wolf, Gustav — követségi tanácsos a budapesti német képviseletnél. — 817

Wöhrn — hauptsturmführer — 896, 897

Wrede, Theodor báró — vezérőrnagy, budapesti német katonai attasé (1939). — 454, 455

Wühlisch — a német Külügyminisztérium összekötője Frank birodalmi miniszternél. — 621, 633

Zahle, Herluf — berlini dán követ. — 474

Zeitzler, Kurt — tábornok, a német hadsereg vezérkari főnöke 1942. szeptember 4—1944. július 20-ig. — 763—765

Zichy János — nyugalmazott miniszter, titkos tanácsos, a Keresztény Gazdasági Párt vezetője, országgyűlési képviselő. — 143

Zichy Nándor gróf — kormánypárti képviselő, Teleki Pál veje. — 546, 814

Zilahi-Sebess Jenő — a magyar Külügyminisztérium helyettes sajtófőnöke. — 481, 801, 905

Zita, Bourbon — pármai hercegnő, IV. Károly felesége. — 247

Zöldy Márton — csendőrszázados, az újvidéki vérengzés egyik vezetője. — 761

Zumpf Jakab, dr. — a Volksdeutsche Kameradschaft egyik vezetője, a Volksbund választmányi tagja. — 177

TARTALOM

1. Külügyminisztériumi feljegyzés Gömbös miniszterelnök Hitler kancellárhoz intézett intézett üzenetéről. Berlin, 1933. február 6. 43
Gömbös külpolitikai együttműködést javasol, sürgeti a német piac megnyitását a magyar mezőgazdasági termékek előtt, javasolja a magyar és a német kisebbségek együttműködését az utódállamokban.
2. Hassel római német nagykövet jelentése a Külügyminisztériumnak. Róma, 1933. március 15. 44
Kánya külügyminiszter szerint Mussolini az olasz paktumtervezettel kapcsolatban csak a franciák részéről vár ellenállást; reménykedik a Hitlerrel való jó együttműködésben; szorgalmazza a marxizmus megsemmisítését Ausztriában és javasolja Olaszország, Németország, Ausztria és Magyarország szoros együttműködését.
3. Gömbös miniszterelnök levele Hitler kancellárhoz. Budapest, 1933. április 22. 45
Sürgeti a magyar—német gazdasági kapcsolatok rendezését, a magyar agrárexport engedélyezését, a politikai és gazdasági kapcsolatok összehangolását.
4. Hitler kancellár válasza Gömbös miniszterelnököknek. Berlin, 1933. április 28. 46
A magyar agrárexport fokozására vonatkozó javaslat elbírálásánál a politikai szempontok előtérbe helyezését igéri.
5. Schoen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1933. május 9. 46
Kánya külügyminiszter szerint Budapesten az Anschluss miatti aggodalmat Franciaország és a kisantant németellenes hangulatkeltésre használja ki. Kánya elutasította a jugoszláv követ olasz—jugoszláv—magyar szövetség létrehozására irányuló javaslatát.
6. Heeren külügyminisztériumi tanácsos feljegyzése Masirevich követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1933. június 19. 47
Masirevich tájékoztatja a Gombós—Hitler találkozóról: meg tárgyaltak az olasz—osztrák—magyar—német gazdasági és politikai összefogás lehetőségét, továbbá a német—osztrák kapcsolatok normalizálását.
7. Bülow külügyi államtitkár feljegyzése Magistrati berlini olasz ügyvivővel folytatott beszélgetéséről. 1933. június 20. 48
Bulow hangsúlyozza Gömbös látogatásának pártpolitikai jellegét; az olasz ügyvivő a Gombós—Hitler megbeszélés osztrák vonatkozásai iránt érdeklődik.
8. Schoen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1933. június 21. 49
Gombos Gyulával, Kánya Kálmánnal és Mecser Andrásal folytatott beszélgetést a berlini tárgyalasokról. Gombos lelkesedik a nemzeti szocializmusról; az osztrák kérdésben teljesen a német álláspontra helyezkedik; német—olasz—osztrák—magyar gazdasági együttműködést kíván. Magyar—német export-import vállalat alapítását határozták el.
9. Hassel római német nagykövet jelentése a Külügyminisztériumnak. Róma, 1933. június 30. 51
Magyar és olasz körök a revíziót nem tekintik sürgősnek. Gombos berlini útját Rómában nyugodtan fogadták.
10. Köpke külügyminisztériumi osztályfőnök feljegyzése Masirevich követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1933. július 14. 52
Masirevich szerint Gombos bécsi tárgyalásai megállították Ausztria közeledését Franciaországhoz és szövetségeseihez; kéri, hogy Németország is működjön közre ebben az irányban.
11. Hassel római német nagykövet távirata a Külügyminisztériumnak. Róma, 1933. július 28. 53

- Mussolini megnyugtatta Gömbös miniszterelnököt és Kánya külügyminisztert az olasz—német barátság fenntartását illetően; a német—osztrák feszültség feloldása Mussolinit is foglalkoztatja; a magyar politikusok helytelenítették a leszereléssel kapcsolatos német engedményt.
- 12. Roediger külügyminisztériumi tanácsos utasítása a budapesti német követségnek. Berlin, 1933. augusztus 11. 55**
Közölik Bleyer professzorral: a birodalmi kormány a jelenlegi helyzetben nem tud nyomást gyakorolni a magyar kormányra a magyarországi németiség érdekében.
- 13. Bleyer professzor beszámolója a budapesti német követségnek. Budapest, 1933. augusztus 11. 55**
Gömbös miniszterelnököt tájékoztatta müncheni tárgyalásairól, a magyar—német sorsközösséggel kapcsolatos felfogásáról, a magyarországi németiség problémáiról. Ez utóbbiakat Gömbös tisztán belpolitikai kérdésnek tekintti; a miniszterelnök választa a magyar—német kapcsolatok erősítése érdekében kifejtett tevékenységét.
- 14. Köster párizsi német nagykövet távirata a Külügyminisztériumnak. Párizs, 1933. szeptember 18. 58**
Kánya külügyminiszter visszautasította Daladier miniszterelnök indítványát, hogy a magyar kormány fogadja megértéssel Benes több éves treuga dei-re vonatkozó javaslatát.
- 15. Bülow külügyi államtitkár feljegyzése Hitler kancellár és Masirevich követ megbeszéléséről. Berlin, 1933. szeptember 20. 59**
A követ üdvözölte a csehszlovákiai német kisebbség pártjainak egyesülését; Magyarország hajlandó a német kisebbség kulturális fejlődését lehetővé tenni, de a már elmagyarosodott németek visszanémetesítését helyteleníti.
- 1934**
- 16. Bülow külügyi államtitkár feljegyzése Masirevich követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1934. január 11. 61**
A követ megállapodást vagy titkos jegyzékváltást javasol a német—magyar gazdasági kapcsolatokra, valamint a kisantanttal kapcsolatos politikai kérdésekben való konzultációra. A magyar javaslatra elhárítólag válaszolt.
- 16—1. Melléklet. Masirevich követ Bülow külügyi államtitkárnak átnyújtott feljegyzése. 62**
- 17. Neurath külügyminiszter feljegyzése Masirevich követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1934. január 18. 63**
A magyar követ kérdéseire kijelentette: Németország támogatja a magyar revíziós politikát; nem történt előrehaladás a kisantantállamokkal való megneemtámadási szerződések ügyében; nem látja szükségét magyar—német paktumnak; javasolja a magyarországi németiség kérdéseinek rendezését.
- 18. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1934. február 8. 64**
A Népművelési Egyesület vezetősége elégedetlen Gratz Gusztávnak a magyar kormány tagjaival folytatott tárgyalásai eredményével; a magyarok meg akarják akadályozni a német anyanyelvű értelmiség kialakulását. Gratz a közeljövőben Berlinben tárgyalásokat kíván folytatni; el kell előtte titkolni a magyarországi németiség birodalmi szervek részéről történő anyagi támogatását.
- 18—1. Melléklet. Gratz Gusztáv beszámolója alapján készített feljegyzés a magyar kormány tagjaival folytatott tárgyalásáról. Budapest, 1934. február 6. 65**
A kormány hajlandó B-típusú iskolák engedélyezésére a felekezeti iskoláknál is. A magasabb fokú iskolákat elutasítja. A Népművelési Egyesületben a magyarországi németiség minden irányzatának képviselve kell lennie. A kormány ragaszkodik Gratz elnökségéhez a Népművelési Egyesületben.
- 19. Gömbös miniszterelnök levele Hitler kancellárhoz. Budapest, 1934. február 14. . . . 67**
Rámutat egy erős Magyarország jelentőségére Németország szempontjából; a magyar kormány kész intézkedéseket hozni a német kisebbség javára. Ennek feltételei: az utódállamokban a német kisebbség működjön együtt a magyarokkal, a külföldi németekkel foglalkozó szervek és egyesületek szüntessék be magyarországi propagandájukat és anyagi támogatás nyújtását a német kisebbségnek.
- 20. Mackensen budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1934. február 26. 70**
Kánya külügyminiszter szerint Suvich olasz külügyi államtitkár budapesti látogatásakor rögzíteni akarta Magyarország magatartását a német—osztrák vitában. Kánya „kiállt a németek mellett”, és hangsúlyozta semlegességét az osztrák kérdésben. Az olasz politikusok aggodalommal nézik az osztrák kérdést és ennek hatását a német—olasz kapcsolatokra.

21. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1934. február 28.	71
Horthy tájékoztatta a Dollfuss-szal és Suvichsal folytatott tárgyalásairól: kifejtette előttük álláspontját az osztrák kérdésben; lebeszélte Dollfussot arról, hogy a Népszövetséghez forduljon; szólt az Anschluss szükségszerű bekövetkezéséről; állást foglalt a német orientációjú magyar külpolitika mellett.	
22. Hitler kancellár választervezte Gömbös miniszterelnököknek. Berlin, 1934 március.	73
Utal a közös revíziós törekvésekre; hangoztatja a magyarországi németiség államhűségét és kulturális törekvéseinek jogosultságát; elhárítja az utódállamokban élő magyar és német kisebbségek együttműködésének lehetőségét; ígértet tesz a magyarországi németiség körében folytatott politikai propaganda megszüntetésére.	
23. Köpke külügyminisztériumi osztályfőnök feljegyzése Masirevich követtel folytatott beszélgetéséről. Budapest, 1934. március 9.	76
A követ a római hármas megbeszéléssel kapcsolatban hangsúlyozza, hogy a magyar politikusok biztosítani akarják Németország későbbi csatlakozásának lehetőségét. Köpke nem látja indokoltnak a követ kérését, hogy Németországban ne tekinték Magyarországot a „Südostraumba” tartozónak.	
24. Mackensen budapesti követ feljegyzése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1934. május 10.	77
Kánya a kormányzó megbízásából vizsgálta egy ausztriai Habsburg-restauráció veszélyeit és érdeklődött, hogy fogadnának Berlinben egy magyar kezdeményezést a német—osztrák konfliktus megoldására.	
25. Feljegyzés Hitler kancellár és Kánya külügyminiszter megbeszéléséről. Berlin, 1934. augusztus 6.	80
Kánya a kisanat Duna-blokk kísérletéről, Ausztria és Magyarország szerepéről. Utal a német—osztrák viszony döntő fontosságára. Hitler talajtalannak minősíti az osztrák kormányt, az osztrák kormány szemére veti a nemzeti-szocialisták elnyomását és tagadja Anschlusra irányuló szándékát.	
26. Neurath külügyminiszter feljegyzése Masirevich követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1934. október 25.	83
A követ aggodalmait fejezte ki Göring belgrádi útjával kapcsolatban. További témák: Gömbös varsói útja, egyes német újságok magyarellenes cikkei.	
27. Schnurre budapesti követségi tanácsos levele Köpke külügyminisztériumi osztályfőnökhöz. Budapest, 1934. november 6.	84
Megküldi feljegyzéseit Gömbös miniszterelnökkel és Masirevich berlini követtel folytatott beszélgetéseiről.	
27—1. Melléklet. Schnurre budapesti követségi tanácsos feljegyzése Gömbös miniszterelnökkel folytatott megbeszéléséről. Budapest, 1934. november 2.	86
Gömbös hangsúlyozta, hogy Göring belgrádi revízióellenes kijelentései következtében bel- és külpolitikai helyzete nehezebbé vált; a német—jugoszláv gazdasági kapcsolatokkal szemben nincs ellenvetése; Magyarországnak egyébként Jugoszláviával kapcsolatban minimális revíziós igényei vannak.	
27—2. Melléklet. Schnurre budapesti követségi tanácsos feljegyzése Masirevich követtel folytatott megbeszéléséről. Budapest, 1934. november 6.	87
A követ hangsúlyozta Göring és a román követ kijelentései miatt Budapesten mutakozó idegességet és megemlítette, hogy támadják Kánya külpolitikáját. Szerinte Göring Belgrádban a kisebbségi kérdéőről is nyilatkozott.	
28. Neurath külügyminiszter feljegyzése Masirevich követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1934. november 17.	88
Masirevich kifogásolta Göring belgrádi kijelentéseit a magyar revíziós nemzetiségi politikáról; utalt arra, ha Németország nem változtat jugoszlávbarát politikáján, Magyarország Csehszlovákiával és Ausztriával összefogva kiszorítja a Duna-medencéből, és felhagy az olasz—német viszonylatban játszott közvetítő szereppel.	
29. Mackensen budapesti követ levele Stieve külügyminisztériumi osztályvezetőnek. Budapest, 1934. november 30.	90
Szükséges lenne minél előbb megválaszolni Gömbös miniszterelnöknek Hitler kancellárhoz a magyarországi német kisebbség ügyében írt levelét; különben elvesztik azt az esélyt, hogy a kisebbségek programját teljesíteni lehet az általános kapcsolatok veszélyeztetése nélkül.	

30. Neurath külügyminiszter feljegyzése. Berlin, 1935. január 12. 92
Hitler kancellár nem akar válaszolni Gombos miniszterelnök 1934. február 14-i levelére, Gombos csak hivatalosan jöhet Berlinbe, de a mostani időpont nem alkalmas.
31. Schnurre budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Buda-
pest, 1935. február 12. 92
A magyarországi németek szervezetének vezetésével kapcsolatos problémák, a magyar kormánnyal való nézetel-
térések, a Gombos-levél megválaszolásának sürgetősége.
32. Schnurre budapesti követségi tanácsos feljegyzése dr. Kussbachkal folytatott meg-
beszéléséről. Budapest, 1935. március 6. 95
Kussbach anyagi támogatást kért a választásokon való részvételhez, a követseg támogassa a magyar miniszter-
elnökségen a német kisebbség képviselőjelöltjeinek indulását a választáson.
33. Mackensen budapesti követ válasza Stieve külügyminisztériumi osztályvezetőnek.
Budapest, 1935. április 6. 96
Emlékezteti Hitler utasítására: a magyarországi németiség kérdésének nem szabad megzavarnia a magyar—német
viszonyt. Az országgyűlési választásokon a magyarországi németiség jelöltjei ellen alkalmazott terror ügyet ala kell
rendelni Horthy és Gombos feltétlen németbarátságának. Javaslatok a magyarországi németiség kérdésének újbóli
felvetésére.
34. Kotze, a külügyminiszteri kabinet vezetőjének levele Mackensen budapesti követhoz.
Berlin, 1935. június 26. 101
Megbízható hírek szerint Gombos magyar miniszterelnök és Starhemberg herceg legutóbbi megbeszélésén Gombos
felfanlotta közvetítést Ausztria és Németország között. Starhemberg ezzel szemben a Habsburg-restaurációt
javasolta, amut azonban Gombos elutasított.
35. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1935.
június 26. 102
Kussbach a közeljövőben Németországba utazik; magyarországi szereplése meglehetősen negatív.
36. Neurath külügyminiszter utasítása Mackensen budapesti követnek. Berlin, 1935.
június 27. 103
Tudakolja meg, hogy Pataky államtitkar Genfben a német konzulnak tett javaslata, amelyben tárgyalásokat kez-
deményezett a magyarországi németiség kérdéséről, a kormány jóváhagyásával történt-e. Ha igen, szorgalmazza a
tárgyalásokat, amelyeket Budapesten kellene megkezdeni.
37. Bülow külügyi államtitkár távirata a budapesti követségnek. Berlin, 1935. augusz-
tus 20. 104
Biztosítani kell, hogy a kisebbségi kérdés lényeges része legyen a magyarországi német kisebbség helyzete
38. Mackensen budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1935.
augusztus 27. 105
A magyar kormány egyetért a kisebbségi tárgyalásokra vonatkozó német feltételekkel, a magyar Külügyminiszter-
rium kéri az egész ügy szigorúan bizalmas kezelését, mert az az ország szuverenitását érinti
39. Feljegyzés Neurath külügyminiszter részére Gömbös miniszterelnök és Hitler kancellár
megbeszéléséhez. Berlin, 1935. szeptember 27. 106
Magyarország az eddignél jobban kényszerül Németország felé orientálodni, a magyar—jugoszláv kapcsolatok-
ban enyhülés következett be, a dunai paktum és az egyenjogúság összefüggései Gombos ellene van a Habsburg-
restaurációnak; nem szabad kötelezettséget vállalni a magyarországi németiséggel és a szomszéd államokban élő
magyar és német kisebbségek együttműködésével kapcsolatban, a gazdasági kapcsolatok; a fegyverszállítások
Magyarország politikai alkalmazkodásától fuggnek.
40. Neurath külügyminiszter feljegyzése Gömbös miniszterelnökkel folytatott megbeszél-
éséről. Berlin, 1935. szeptember 29. 109
Gombos hajlando Jugoszláviával együttműködni, ha az kiválik a kisantantból, az olasz—osztrák—német—magyar
(esetleg lengyel) együttműködés fontosságáról, Ausztria onallósága mellett foglal állast
41. Neurath külügyminiszter feljegyzése Gömbös miniszterelnökkel folytatott második
megbeszéléséről. Berlin, 1935. szeptember 30. 111
Gombos fellépett a magyarországi német agitacio ellen, kész tárgyalások utjan rendezni a kisebbségi kérdést

42. Schacht gazdasági miniszter feljegyzése Gömbös miniszterelnökkel folytatott tárgyalásáról. Berlin, 1935. szeptember 30. 112
- Megegyezés a katonai-ipari megrendelések lebonyolításáról, Gombos a Duna-gozhajózásban való német részesedés helyett a mangánércbányaszatban való együttműködést javasolja.
43. Mackensen budapesti követ jelentése Gömbös minisztertanácsi beszámolójáról. Budapest, 1935. október 7. 112
- Közölte Hitlerrel, hogy nincsenek Olaszországgal kapcsolatos katonai kötelezettségeink; a német magatartás békélyékeny Olaszország iránt; csokkent az érdeklődés a magyarországi németiség és jugoszlav kapcsolataink iránt; Berlinben előtérbe került a bolsevizmussal való összezapás, s ennek részeként a Szudéta-kérdés; döntő fontosságú a német—angol viszony javulása.
44. Mackensen budapesti követ levele a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1935. október 10. 114
- Gombos elragadtatottan nyilatkozott a németországi viszonyokról és a vezető személyiségekről.
45. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1935. november 21. 116
- A magyarországi németiség körében végzett agitáció anyagi támogatása; Kohler tevékenységének lelepleződése haladéktalan rendezést kíván; a titkos támogatása; át kell térni a nyílt támogatás rendszerére; az agitációt egyetlen központból kell irányítani.

1936

46. Schnurre budapesti követségi tanácsos levele Ritter külügyminisztériumi osztályfőnöknek. Budapest, 1936. január 7. 120
- Winchler magyar kereskedelmi miniszter — berlini útja előtt — tájékoztatta tárgyalási javaslatairól: kész a magyar nyersanyag (bauxit)-exportot emelni; kéri az állat- és gabonakivitel volumenének magas szinten való stabilizálását. Schnurre javasolja, hogy Berlinben kíséreljék meg ez alkalommal a magyar iparfejlesztés irányát is befolyásolni.
47. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. január 21. 122
- Kozma belügyminiszter szerint nézeteltérése Gombossal elsimult; a miniszterelnök Marton Béla egységes parti főtitkár hatáskörének szabályozásával kikapcsolta a Belügyminisztériummal való sűrűlődasok lehetőségeit.
48. A budapesti követség feljegyzése a Gömbös miniszterelnökkel folytatott beszélgetésről. Budapest, 1936. január 23. 123
- Gombos az új iskolarendelet végrehajtásáról; a birodalmi német szervek által a magyarországi német kisebbség részére tett kifizetésekről. Gombos nem tett ellenvetést arra, hogy Magyarországra továbbra is kell érkeznie német pénznek, csak meg kell határozni célját és mennyiségét.
49. Stieve követ tájékoztatója a budapesti követség számára. Berlin, 1936. január 30. . . . 124
- Pataky államtitkár berlini tárgyalásai során kitértek a szomszéd államokban élő német és magyar kisebbség együttműködésére vonatkozó javaslata elől; Pataky viszont elzárkózott német tanítóképző felállítására és Magyarországi Németek Népművelési Egylete autonómiaja elől. Szóba került az atutalt összegek kérdése is, a német fél fenntartotta álláspontját.
50. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. február 15. 126
- A magyar—német megbeszélések jelentősége; a pénzátutalások átmeneti szüneteltetése; az iskolarendelet végrehajtása; a német egyesület legfőbb problémája a személyi kérdések tisztázódása; a svab fiatalok birodalmi tanítattasat abba kell hagyni; szabályozni kell a magyarországi németekkel folytatott levelezést.
51. Schnurre budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. március 17. 130
- Kanya külügyminiszter tájékoztatása Schuschnigg budapesti látogatásáról, Ausztria nem változtat politikáján. agódnak, hogy Németország beavatkozik belpolitikájukba; a római megbeszélésen a római paktum alapelveit erősítik meg, a locarnói egyezmény megsértéséért Németország elleni esetleges szankciókban sem Ausztria, sem Olaszország nem vesz részt.
52. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. május 12. 132

Magyar—német paktumra vonatkozó magyar kezdeményezést mindenekelőtt egy német—cseh megemlékezési szerződés lehetősége, továbbá a Gömbös külpolitikai koncepciójához (Róma—Bécs—Berlin—Varsó—Budapest-blokk) való közeledés indokolhatta.	
53. Dieckhoff külügyminisztériumi igazgató feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1936. június 26.	135
Sztójay közölte: tekintettel a dunai paktumra vonatkozó tárgyalásokra, Magyarország ki akarja nyilvánítani egyenjóságát. Kérte ehhez a német kormány minél teljesebb támogatását. Dieckhoff erre ígéretet tett, ha a nyilatkozat számukra is alkalmas időpontban történik.	
54. A Külügyminisztérium tájékoztatója külképviselei részére. Berlin, 1936. július 2.	136
Neurath külügyminiszter Sztójay követnek ígéretet tett a magyar egyenjóság kinyilvánításának erkölcsi támogatására; német—olasz szerződés kötésére nem lát indokot.	
55. Werkmeister budapesti követségi tanácsos levele Twardowski külügyminisztériumi tanácsoshoz. Budapest, 1936. július 14.	137
Rajnsz Ferenc képviselő Berlinben a kisebbségi kérdéssel kíván tárgyalni. Megbeszéléseinek elősegítését és ellenőrzését kéri.	
56. Neurath külügyminiszter feljegyzése Horthy kormányzó Hitlernél tett látogatásáról. Leinfelden, 1936. augusztus 24.	138
Hitler hangsúlyozta a „tekintélyuralmi polgári államok” összefogásának szükségességét a bolsevizmus ellen; Horthy sürgette a német—olasz együttműködés szorosabbá tételét; szerinte az ausztriai fejlemények a Németországhoz csatlakozás felé vezetnek; Magyarország és Jugoszlávia között a viszony lassan javulhat.	
57. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. augusztus 25.	139
Eckhardt Tibor a Független Kisgazdapárt nagyválasztmányának ülésén kijelentette: az osztrák—német viszony normalizálásával megszűnt Magyarország számára a német veszély.	
58. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. szeptember 7.	140
Gömbös miniszterelnök napirendre tűzte a választójogi reform, a kormányzói jogkör kiterjesztése és a felsőházi reform vitáját. A liberális és demokrata ellenzék nem követel általános, titkos és közvetlen választójogot, csak a titkosságra helyez súlyt.	
59. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. október 7.	143
A magyar kormány lemondása és az új kormány megalakításával kapcsolatos kormányzói kihallgatások.	
60. Mackensen budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. október 12.	144
Somkúthy honvédelmi miniszter távozása befejezett tény. Túlságosan olaszbarát volt; várható utóda, Röder Vilmos a magyar—német barátság híve.	
61. Mackensen budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. október 12.	145
Göring miniszterelnök Budapesten megvitatta Darányi miniszterelnök-helyetttel a fokozott német hadiipari szállítások ellenében történő magyar élelmiszerexport kérdését.	
62. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. október 13.	145
Az új magyar kormány összetétele; Darányi külpolitikai vonatkozásban megbízható utódja Gömbösnek.	
63. A Külügyminisztérium leirata a budapesti követségnek. Berlin, 1936. október 17.	147
A magyar kormány mintegy 28 millió márká értékű hadianyagot, elsősorban repülőgépeket rendelt. A repülőgépeket 1937 decemberéig szállítják le.	
64. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. október 22.	148
A Darányi-kormány bemutatkozása és programja. Az ellenzék békülékenyen fogadta. Darányi sikere részben abban rejlik, hogy nem tette magáévá a Gömbösnek tulajdonított autoritativ elveket.	
65. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. október 27.	154
Bethlen bizalmat nyilvánított a Darányi-kormány iránt, ha megszünteti a kőkettálást a „párttotalitás” eszméjével	

és gyakorlatával. Az ellenzéki sajtó ujjong és reméli, hogy Darányi rezsimváltozást hajt végre. Darányi válaszában visszautasította az ő és pártja szétválásására irányuló törekvéseket.

66. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. november 2. 156
Kánya külügyminiszter a képviselőház külügyi bizottságában kijelentette, a kollektív biztonság és kölcsönös segítségnyújtás eszközeivel az európai békét nem lehet biztosítani; Magyarország, míg egyenjogúságát el nem ismerik, nem vesz részt a leszerelési értekezlet munkájában; a magyar külpolitika iránya nem változik; a szociáldemokrata szónok támadta Kánya olaszbarátságát.
67. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. november 4. 158
Mussolini milánói beszédében a magyar határok revíziója érdekében emelt szót, ezért hódoló táviratokat intéznek hozzá, olaszbarát tüntetést zajlanak le. A beszéd ösztönzést jelent a revíziós gondolatnak. A kormánysajtó hangsúlyozza, hogy a beszéd csak a német—olasz egyetértés talaján jöhetett létre.
68. Mackensen budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. november 14. 161
Ciano tájékoztatta: felszólította Ausztriát és Magyarországot, hogy csatlakozzanak Olaszország Népszövetségből való kilépéséhez. Véleménye szerint Magyarország hajlandó lesz erre, Ausztria nem.
69. Mackensen budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. november 14. 162
Kánya külügyminiszter hangsúlyozta, hogy a Népszövetséget sok vonatkozásban hasznosnak tartja; Mussolini Népszövetségből való kilépési szándékát egy angol—olasz megegyezés lehetősége mérsékli.
70. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. november 17. 162
Ciano budapesti látogatásának nem volt különösebb politikai tartalma, s ez bizonyos csalódást keltett.
71. Neurath külügyminiszter feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1936. november 25. 164
Hangsúlyozta, hogy Rosenberg cikke nem más, mint a német kormány álláspontja: a revíziót nem lehet teljes mértékben és egyidejűleg megvalósítani, a leggyengébb pontot kell kiválasztani, ti. Csehszlovákiát, a többi szomszédal modus vivendi kell találni. Mussolini beszéde a kisantantlakomok újbóli összefogását eredményezte.
72. Mackensen budapesti követ levele Stieve külügyminisztériumi osztályfőnöknek. Budapest, 1936. november 28. 165
Kozma belügyminiszter németországi útja előtt szükségesnek tartja összefoglalni a magyarországi német kisebbséggel kapcsolatos felfogását. A magyar államférfiaknak meg kell magyarázni, hogy a kisebbségi kérdés megoldása magyar érdek. Ezt egyesek kezdik lassan felismerni.
73. Mackensen budapesti követ felterjesztése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. november 29. 168
A megküldött feljegyzések, amelyek Kozma magyar belügyminiszter berlini tárgyalásaihoz a német szervek előzetes tájékoztatására szolgálnak, a magyar panaszokat, illetve a német kisebbség követeléseit tartalmazzák.
- 73—1. Melléklet. Feljegyzés a magyarországi németiséggel kapcsolatban felmerülhető magyar panaszokról, illetve az azokkal kapcsolatos német álláspontról. 169
A magyar kormányszervek pángermán propagandával vádolják a Magyarországra utazó német diákokat. Részükre igazoló lap kiadását átmenetileg el lehet fogadni. A Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének ugyanolyan autonómiát kell kérni, mint bármely más egyesület. El kell utasítani a szomszéd államokban élő kisebbségek együttműködésére vonatkozó javaslatot.
- 73—2. Melléklet. Feljegyzés a magyarországi németiség követeléseiről. 172
Követelni kell az 1935. évi iskolarendelet végrehajtását az egyházi iskolákra vonatkozóan is, továbbá egy német nyelvű tanítóképző felállítását és német óvodák létesítését. Basch Ferenc ügyét „a kiengesztelődés szellemében kell likvidálni”. A pángermán térképeket, amelyeken állítólag a birodalom határa a Balatonig van kitolva, eddig nem lehetett megtekinteni sehol; a magyar kormány tehát vessen véget az ezzel folytatott propagandának. El kell érni, hogy a magyarországi németiség anyagi támogatása a magyar kormány tudtával és beleegyezésével történjen.
74. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. december 8. 180
A magyar kormány tagjaival folytatott megbeszélésen a német kisebbséggel kapcsolatos valamennyi kérdést áttekintették.

55. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1936. december 11. 197
- A választójogi törvényjavaslattal kapcsolatos magyar pártközi konferencia csak óvatosan, lépcsőzetesen, minden radikális reformot elutasítva kívánja a titkos szavazást bevezetni. Eckhardt ismét közeledett a kormányhoz; Bethlen elutasította a jobboldali diktatúrát, de óvott a politikailag iskolázatlan tömegek szöhoz juttatásától; a „szociáldemokrata szónok elutasította a proletariátus diktatúráját”. A törvény ellensúlyaként előbb a kormányzó és a felsőház jogkörét fogják kiszélesíteni. Felmerült a kormányzó utódlásának kérdése is.
76. Stieve külügyminisztériumi osztályfőnök tájékoztatója a budapesti követségnek. Berlin, 1936. december 17. 190
- Kozma belügyminiszter berlini tárgyalásain, az előzetes szervezés következtében, mindenütt egységes állásponttal találkozott a magyarországi német kisebbség ügyében. A birodalmi vezető korok minden alkalommal igen határozottan foglaltak állást. Hitler utalt Kozma előtt arra, hogy a Romániában, Csehszlovákiában és Jugoszláviában élő németek ellene vannak a Magyarországhoz való csatlakozásnak, mert ezekben az államokban jobb sorsuk van. Kozmának megígérték a német irredenta térképekkel való propaganda leállítását, a német turisták ellenőrzését stb.
- 76—1. Melléklet. Vollert belügyminisztériumi osztályfőnök feljegyzése Frick és Kozma külügyminiszterek megbeszéléséről. Berlin, 1936. december 17. 191
- Kozma szóvá tette a német sajtó hangját a német turistákkal való bánásmód és a magyarországi német kisebbség kérdésében. Német részről utaltak turisták kitoloncolására, továbbá arra, hogy a magyarországi németeknek nincs megfelelő képviselő; Kozma a kiutasításokat helytelenítette, de a Magyarországi Németek Népművelési Egyesületének védelmére kelt. Német részről keveselték a tanítók átképzésére indított nyelvtanfolyamokat. Frick a Külügyminisztériummal való tárgyalást javasolta.
- 76—2. Melléklet. Külügyminisztériumi feljegyzés Dieckhoff külügyi államtitkár-helyettes és munkatársai, valamint Kozma belügyminiszter közötti megbeszélésről. Berlin, 1936. december 14. 193
- Kozma ígéretet tett a német kérések teljesítésére. Szóvá tette a német propagandát. A tanítóképző intézetre és az óvodákra vonatkozóan kitérőleg válaszolt. Basch elítélését lezártnak tekintti. Féléves sajtóbékét javasolt.

1937

77. Neurath külügyminiszter feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1937. január 15. 195
- A német—csehszlovák viszony nem javulhat, amíg a csehek a Szovjetuniónál keresnek támaszt. Goringnek a román külügyminiszter előtt tett kijelentéseit az a szándék vezette, hogy fellazítsa Csehszlovákia és Románia kapcsolatait. Sztójay arra kérte, segítsen elő egy román—magyar modus vivendit.
78. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. január 23. 196
- Kánya külügyminiszternek a cseh követ megnemtámadási szerződés kötését javasolta. Ezt Kánya Magyarország egyenjogúságának elismeréséhez és a magyar kisebbség jogainak elismeréséhez kötötte. Hasonlóképpen nyilatkozott a román követnek a magyar—román viszony tisztázásának lehetőségéről. Jugoszlávia szerint varakozó álláspontot foglal el.
79. Rademacher, a Völkischer Beobachter budapesti tudósítójának feljegyzése Kánya külügyminiszterrel folytatott beszélgetéséről. Budapest, 1937. január 28. 198
- Kánya szerint a Rosenberg-cikk indokolatlan támadás volt, hiszen itt hivatalosan négy éve nem beszélnek revízióról. Mussolini sem gondolt többre milánói beszédében, mint egy későbbi békés revízióra. Az a német tézis, hogy Magyarország a birodalomra van utalva, tevedés; Magyarország kiegyezhet szomszédaival is. Erre csehszlovák részről már történt is kezdeményezés, de ő ezt elhárította.
80. Mackensen budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. február 1. 200
- Darányi miniszterelnök bizalmasan közölte, hogy Kozma belügyminiszter egyrészt anyagi természetű vádak, másrészt árja származásának kétségbevonása miatt kíválik a kormányból. Ez nem változtat azon megállapodás tekintetében, amelyet Kozma Németországban a német kisebbségre vonatkozó kölcsönös nyilatkozatok ügyében kötött.
81. Mackensen budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. február 3. 201
- Kozma belpolitikai okokból lép vissza a belügyministerségtől. Kozma, Gombóssal együtt, azon a véleményen volt, hogy a végcél csak egy tekintélyi alapon kormányzott ország lehet. Darányi kormánya azonban a parlament

befolyás alá kerül, és fennáll a kisgazdákkal való koalíciós kormányzás veszélye, amelyet végzetesnek tart. Véleménye szerint a Darányi-kormány átmeneti lesz, s miután végrehajtotta a kormányzói jogkör és a felsőház kiterjesztését célzó törvényjavaslatokat, Horthy visszatéríti a politikát a gombósi vonalra, s akkor jut majd Kozma újra szerezphez.	
82. Werkmeister budapesti követségi tanácsos távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. március 8.	204
Jobboldali radikális csoportok megélénkülése következtében az ellenzék puccshíreket terjesztett, hogy a kormányt felpérsre bírja e csoportok ellen. Elterjedt az is, hogy Németország finanszírozza a puccsistákat. Drózdly képviselő ebben az ügyben interpellációt jegyzett be, amelyet — állítólag — a kormány rendelt meg. A német álláspont kialakítását az interpellációra adandó választól kell függővé tenni.	
83. Neurath külügyminiszter távirata a budapesti követségnek. Berlin, 1937. március 9.	205
Német diplomatáknak a puccshíresztésekbe való bekeverése miatt Sztójay követen keresztül helyreigazító nyilatkozatot kért a magyar kormánytól; a kormányzó és Kánya külügyminiszter sajnálkozását fejezte ki.	
84. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. március 10.	205
Gombos halála után az ellenzék fellepett a tekintélyuralmi gondolattal szemben, mire a jobboldali korok is aktivizálódtak. Erre az ellenzék — lehet, hogy Eckhardt irányításával — puccsról szóló híreket terjesztett el, amelyekbe Németországot is belekeverték. Darányi nyilatkozata, amelyet Drózdly tervezett interpellációjával kapcsolatban tett, nem volt elég határozott, s ennek az országban folyó pangerman agitáció lehet az oka. A kormány stabilitását az események nem veszélyeztetik. Az ellenzék célja az lehet, hogy Darányit, Berlinton eltávolítva, a parlamentarizmus melletti állásfoglalásra szorítsa.	
85. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. április 15.	209
Széll Józsefet, a közigazgatási bíróság másodelnökét nevezték ki belügyminiszternek. A közvéleményben Eckhardt Tibor kinevezése terjedt el, de Darányi nem gondolt „koncentrációs kormányra”. Széll első nyilatkozatában a közrend és alkotmányos biztonság megőrzését hangsúlyozta és azt, hogy az új választójogi törvényjavaslatot akarja elkészíteni. A különböző politikai áramlatok várakozással tekintenek működése elé.	
86. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. április 17.	210
Szalasi Ferenc Nemzeti Akarat Pártját feloszlatták. Szalasi már aktív tiszt korában nyíltan hirdette fasizta eszméit. A betiltásból és Szalasi letartóztatásából arra lehet következtetni, hogy Darányi parlamenti alapon, az ellenzék támogatásával kíván kormányozni.	
87. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. április 20.	211
A jobboldali ellenzék megkísérelte elérni, hogy a kormány realis belpolitikai tényezőnek ismerje el; a baloldali ellenzék erőteljesen szembeszegül ezekkel a törekvésekkel. Darányi a Nemzeti Egység Pártjára támaszkodik, egyik oldallal sem akar szövetséget kotni. Szegedi beszédében állást foglalt a reakciós jobboldali mozgalmak és a diktatura ellen. Beszelt a zsidókérdésről, amivel a kormányzat részéről nyíltan elismerte ennek létezését. A sajtó barátságosan fogadta Darányi beszédét.	
88. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. május 15.	215
A képviselőház költségvetési vitájában elhangzott kulpolitikai nyilatkozatok során Apponyi, Gratz és Rassay a dunai államok fokozottabb együttműködését sürgette. Mindhárman hangsúlyozták a német expanzió veszélyeit. Kornis képviselőházi alelnök a német és szovjet nagyhatalmi politika ellen szállt síkra. Bethlen Istvan is a közép-európai államok együttműködéséről beszélt, kikelt a diktaturak minden fajtája ellen; elismerte a zsidókérdés jozan megoldásának szükségességét. Tényleges veszély szerinte a kisanant részéről fenyeget Darányi válaszában a római paktum és a német birodalom iránti barátság mellett szállt síkra.	
89. Hassel római német nagykövet távirata a Külügyminisztériumnak. Róma, 1937. május 25.	219
Ciano külügyminiszter információja a Kanyánál érezhető angol—francia befolyásról, Darányi tengelybarat politikájáról. A Darányi-kormány helyzete szilárd.	
90. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. május 25.	220
Az olasz királyi párt Magyarországon nagy lelkesedéssel és pompával fogadták; a lelkesedésben a nép monarchikus érzelmeinek is szerepe lehetett. A legitimisták Maria hercegnőben Habsburg Otto jövendőbeljét láttak. A katolikus sajtó németellenes éllel méltatta az uralkodópar vallasosságát. Ciano Gombos sírjánal tiszteltget. A látogatás megerősítette Magyarország nemzetközi pozícióját a kisananttal szemben.	

91. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. május 31. 223
Széchenyi György május 26-án a parlamentben megindokolta a németországi vallásüldözés tárgyában bejegyzett interpellációját. A beszédet a kormánypárt állandóan zavarta. — Kánya külügyminiszter sajnálkozását fejezte ki a német követnek az interpelláció miatt.
92. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. június 1. 224
Kánya a parlamentben a magyar—német barátságról, érdekközösségről szolt; a Külügyminisztérium költségvetésének előadója a germán—szláv összefüggéseiről és Magyarország függetlenségéről beszélt.
93. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. június 1. 226
Kánya örömmel nyugtázta Anglia figyelmét a dunai államok iránt, különösen a magyar kisebbségi kérdések iránti érdeklődését. A Külügyminisztérium költségvetésének előadója hangsúlyozta az angol közvélemény és parlament kezdeményező szerepét a revízió vonatkozásában. Londonban angol—magyar társaság alakult. A magyarok minden téren kontaktust keresnek Angliával.
94. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. június 8. 227
Eckhardt a realitásérzék teljes hiányáról és ostobaságáról tanúskodó parlamenti beszédében a Németországgal való együttműködésnek különböző feltételeket szabott. Közös lengyel—magyar határt követelt. A kisantant-államokkal csak úgy tárgyalnak, ha azok elismerik az egyenjogúságot és a kisebbségi jogokat. A Rosenberg-cikket erősen felhasználják Németország ellen.
95. Neurath külügyminiszter feljegyzése Darányi miniszterelnökkel és Kánya külügyminiszterrel Budapesten folytatott megbeszéléseiről. Budapest, 1937. június 12. 229
Kánya bizalmatlan jugoszláviai úja miatt; a csehszlovák közeledési kísérleteket visszautasította, a románokkal modus vivendi kíván. Neurath elégedetlen az ausztriai fejleményekkel. Schuschnigg nem tartja be a megegyezést. A magyarok közvetítést ajánlottak fel. Felmerült a magyarországi pángermán agitáció és a magyarországi német kisebbség helyzete.
96. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. augusztus 23. 232
Bethlen Szent István-napi cikkében határozottan állást foglal a diktatúrával szemben. Helyre kell állítani a Szent István-i birodalmat, föderatív formában. A Duna menti államok problémáit Angliának Németországgal barátságos együttműködésben kell megoldania.
97. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. október 20. 233
Négy szélsőjobboldali csoport egyesülési szándéka meghiúsult, mert nem tudtak a vezér személyében megegyezni.
98. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. október 27. 236
Darányi hangsúlyozta a kormánypárt egységét és szembeszállt a jobb- és baloldali radikalizmussal. A királykérdést nem tartja aktuálisnak. Külpolitikai megállapításai német szempontból rendkívül örvendetek. Darányi ügyes taktikája, amellyel hidat ver az ellenzék felé, lehetővé teszi a soron levő törvényjavaslatok zavartalan tető alá hozását.
99. Weizsäcker külügyminisztériumi osztályvezető feljegyzése Stójay berlini követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1937. október 29. 238
A magyar követ szóvá tette Rosenberg október 28-i beszédének befejező részét, amelyben visszautasítja a revíziós kívánásokat, s ezt a csehszlovákok és románok felhasználják. Válaszul rámutatott, hogy Rosenberg nem általában, hanem a túlzott revíziós igények ellen foglalt állást.
100. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1937. október 30. 239
Az október 24-i gyűlésen egyesült hét nemzetiszocialista frakció. A teljesen zavaros ideológiájú alakulattal belpolitikai tényezőként nem lehet számolni; az Új Magyarság és Rajniss Ferenc nem tartja még konszolidáltnak az új képződményt.
101. Mackensen külügyi államtitkár feljegyzése Darányi miniszterelnökkel Berlinben folytatott megbeszéléseiről. Berlin, 1937. november 22. 240
Darányi fontosnak tartja a németek részvételét az eukarisztikus kongresszuson, sürgeti a német és a magyar kisebbségek együttműködését Csehszlovákiában, panaszt tesz a Magyarországra érkező német turisták ellen.

102. Mackensen külügyi államtitkár feljegyzése Pataky államtitkarral folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1937. november 24.	241
Javasolta Patakynak a Kameradschaft hetilapjának engedélyezését; Basch vezetésével a német kisebbség feladná ellenzékiését. Pataky kérte, hogy a német kisebbségi lapok a szomszédállamokban ne támadják a magyarokat. Ő a német turisták tevékenységére konkrét adatokat kért; az iskolaügyben szóvá tette az alsóbb hatóságok szabotálását; Pataky érdeklődésére javasolta illetékes pártfunkcionáriusokkal való tárgyalását.	
103. Weizsäcker külügyminisztériumi osztályvezető feljegyzése Bakach-Besseney külügyminisztériumi osztályvezetővel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1937. november 24.	243
Bakach-Besseney érdeklődött, mit értenek Berlinben a románokkal létrehozandó módus vivendi alatt. A magyar—román határ elismerése nem jöhet szóba. Tájékoztatót kért és kapott a német—cseh megbeszélésekről.	
104. Meissner kancelláriai államtitkár feljegyzése Darányi miniszterelnök és Kánya külügyminiszter Hitler kancellárral folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1937. november 25.	243
Az eukarisztikus kongresszuson való német részvételt Hitler a katolikus egyház és Németország viszonyának alakulásától tette függővé. Hitler aggodalommal nézi a Bécs és Prága közötti viszony javulását; Darányi és Kánya utalt Schuschnigg megnyugtató nyilatkozatára, majd ismertették a magyar kisebbségek ügyében Romániával folytatott tárgyalásokat. Hitler azt tanácsolta, hogy koncentrálják revíziós politikájukat Csehszlovákiára. Örömmel üdvözölte a jugoszlávok felé tett közeledést. Kánya hangsúlyozta, a magyar kormánynak nem áll szándékában revíziós terveit fegyverrel megvalósítani.	
105. Neurath külügyminiszter távirata a német diplomáciai képviseltekhez. Berlin, 1937. november 26.	245
A magyar politikusok berlini látogatásának eredményei: a kisebbségi kérdésben a magyarok elhatározták a németek által javasolt rendezés végrehajtását. Beszámoltak a kisantantállamokkal folytatott tanácskozásaikról; német részről a súlyt a magyar—jugoszláv viszony normalizálására fektették. Csehszlovákia közeledett Magyarországhoz, de visszautasításra talált, Ausztriát nem kívánják támogatni Németországgal szemben. A magyar politika egyértelműen a Németországgal való együttműködésre van beállítva.	
106. Mackensen külügyi államtitkár feljegyzése Csáky külügyminiszteri kabinetfőnökkel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1937. november 29.	246
Csáky érdeklődött, igaz-e a Neurath külügyminiszter lemondásáról szóló hír. Vizsgáslás ő is érdeklődött Darányi visszavonulásáról és tekintettel az eukarisztikus kongresszusra, katolikus miniszterelnök kinevezéséről.	
107. Erdmannsdorff budapesti követ levele Weizsäcker külügyminisztériumi osztályvezetőhöz. Budapest, 1937. december 1.	247
Horthy örömmel üdvözölte lord Halifax németországi látogatását. Hibának tartaná, ha Németország lebecsülne Anglia erejét. Magyarország nem állna Ausztria mellé egy német—osztrák konfliktus esetén; meggyőződése szerint Ausztriának nemetté kell válnia. Habsburg-restaurációt nem tartja lehetségesnek.	

1938

108. Papen bécsi nagykövet jelentése Hitler kancellárnak. Bécs, 1938. január 8.	249
A római paktum országainak külügyminiszterei a budapesti értekezleten közös nyilatkozatot adtak ki. Ez méltatja a Berlin—Róma tengely békepolitikáját; állást foglal a bolsevizmus elleni harc szükségessége mellett; sikra száll a spanyol nemzeti kormány elismeréséért; hangsúlyozza a Népszövetség tekintélyének csökkenését. Olaszország nem támogatta Magyarország kisebbségi kérdéssel kapcsolatos kívánságait Romániával szemben.	
109. Lammers kancelláriai főnök átirata a Külügyminisztériumhoz. Berlin, 1938. január 13.	250
Hitler nem kívánja, hogy német katolikusok részt vegyenek a budapesti eukarisztikus vilá kongresszuson.	
110. Bohle külügyi államtitkár feljegyzése budapesti látogatásáról. Berlin, 1938. február 3.	251
Horthy gyűlöli a franciákat; kitart Németország mellett. Darányi bizalmatlan Sztójadinoviécsal szemben; ígéretet tett az iskolakérdés rendezésére. Kánya nem túlságosan németbarát, de belátta, hogy csak Németországgal együtt folytathat sikeres politikát. Kérte a magyar kormánnyal szemben barátságos cikkeik publikálásának megakadályozását, a magyarországi németiség részére küldött átutalások megszüntetését, a romániai és jugoszláviai német kisebbségi lapok magyarellenes agitációjának felfüggesztését. Hóman miniszter Németország nagy barátjának vallotta magát. Széll belügyminisztertől ő kérte a magyarországi németiséggel való emberséges bánásmódot. Csáky külügyminiszteri kabinetfőnök hangsúlyozta, hogy Csehszlovákiát együtt kell megtámadni; német garanciát javasolt a jugoszláv—magyar határra; helyeselte az ansluszt.	

111. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. február 17. 257
- A Szudétanémet Párt képviselői — Frank és Kunzel — Budapesten tárgyalásokat folytattak a csehszlovákiai magyar kisebbséggel való együttműködésükről. Pataky államtitkár információja szerint megállapodtak a Szudétanémet Párt, a magyar kisebbség és a szlovákok esetenkénti együttműködésében. Megbeszéléseket terveztek a Kárpáti Német Párt és az Egyesült Magyar Párt közötti feszült viszony enyhítésére.
112. Kunzel szudétanémet párti képviselő jelentése a Külügyminisztériumnak. 1938. február 19. 258
- Bethlennel megtárgyalták a kisebbségek együttműködését a csehszlovák állameszme elleni közös akció érdekében. Bethlen szerint szét kell zúzni a csehszlovák államot. Megígérte, hogy együttműködésre fogja ösztönözni a magyar kisebbség vezetőit.
113. Kunzel szudétanémet párti képviselő jelentése a Külügyminisztériumnak. 1938. február 19. 259
- Pataky készséggel vállalkozott a csehszlovákiai magyar kisebbség vezetőinek befolyásolására és a kormányajtó megfelelő irányítására; elő akarja segíteni Csehszlovákia eltűnését Európa térképéről. Ugyanakkor kifogásolta a szudétanémet sajtó álláspontját a magyarországi német kisebbséggel kapcsolatos magyar kormánypolitikáról.
114. Kunzel szudétanémet párti képviselő jelentése a Külügyminisztériumnak. 1938. február 19. 260
- Darányi miniszterelnök hangsúlyozta, hogy felfogása teljesen azonos Hitlerével a csehszlovák állam sorsa tekintetében; Prágával Budapest azért tárgyal, mert a kisantant államaival „csak együtt” lehet tárgyalni; barátsági szerződést azonban semmiképpen nem köt. Nyíltan sikra szall a kisebbségek együttműködése érdekében.
115. Kunzel szudétanémet párti képviselő jelentése a Külügyminisztériumnak. 1938. február 19. 261
- Kánya intézkedéseket helyezett kilátásba a kisebbségi együttműködés ügyében. Hangsúlyozta Budapest és Varsó azonos álláspontját Csehszlovákia sorsa tekintetében; nézete szerint Schuschniggot nem lehet megnyerni németellenes politika számára.
116. Csáky külügyminiszteri kabinetfőnök levele Bohle külügyi államtitkárhoz. Budapest, 1938. február 21. 262
- Megkoszoni a Hitler által dedikált Mein Kampfot. Kéri, adja át Hitlernek hódolatteljes köszönetét.
117. Erdmannsdorff budapesti követ távirata Mackensen külügyi államtitkárnak. Budapest, 1938. március 16. 262
- Mecsér András képviselő emlékeztette ot Hitler Gombosnek tett ígéretére: az anchluss után átengedi Magyarországnak a Trianonban elcsatolt burgenlandi területet. Ilyen gesztus rendkívül nagy hatást váltana ki Magyarországon, még ha az csak magyaroktól lakott területekre szorítkozna is.
118. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. március 24. 263
- Kánya külügyminiszter a képviselőház és felsőház kulügyi bizottságai előtt, szükségszerű fejleménynek tekintette az anchlussot. Magyarország szerencsekívánatait fejezte ki a német kormánynak. Szólt még a római szerződés felbomlásáról, a lengyel—magyar együttműködésről és a kisantanttal folyó tárgyalasokról.
119. Weizsäcker külügyi államtitkár levele Erdmannsdorff budapesti követhöz. Berlin, 1938. április 13. 265
- Mecsér képviselő javaslatával kapcsolatban közli, hogy Hitler véglegesnek jelentette ki a magyar—német határt, burgenlandi terület átengedéséről tehát nem lehet szó. A kérést egyébként is indokolatlannak találja; az 1920-as népszavazás lefolyása nagyon vitatható, másrészt még mindig több német él Burgenlandban, mint magyar.
120. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. április 19. 266
- Bethlen cikke Magyarország anchluss utáni helyzetét vizsgálja: Magyarország ezentúl még jobban rá lesz szorulva Németország barátságára, mint eddig. Németországnak, Angliának és Franciaországnak érdeke Magyarország Duna-medencei vezető szerepét biztosítani. A német államberendezési formák és módszerek erőtltetése Magyarországon végzetes reakciót váltana ki.
121. Erdmannsdorff budapesti követ levele Weizsäcker külügyi államtitkárhoz. Budapest, 1938. április 21. 268
- Bakach-Bessenyei szerint azzal vádolják a kormanyt, hogy elmulasztotta Burgenland magyaroktól lakott részének visszaszerzését; a szélsőjobboldal szerint Hitler egy nemzetiszocialista kormánynak átengedné ezt a területet. Ezzel kapcsolatban Erdmannsdorff emlékeztet Hitler kijelentésére, hogy a jelenlegi magyar kormány kedvezőbb,

- mint egy nemzetizocialista irányzat. A német érdekek megfelel a Darányi-kormány. A magyarok remélik, hogy a Felvidéket ajándékba megkapják Csehszlovákia felosztásakor. Szívesen kötnék szerződést a kisantant egyes államai-val, abban a reményben, hogy utána a jugoszlávokkal külön is meg tudnak állapodni.
122. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. 270
 április 22.
 Magyarország növekszik a belpolitikai nyugalanság. A vagyonos osztályok aggódnak az adóemelés miatt; a parasztág szenved a részleges hitelzárlattól. A nyilaskeresztesek kíméletlen propagandával dolgoznak a kormány ellen. A helyzet nem veszélyes, amíg a kormánypárt jobbszárnya a kormány mögött áll. Röder honvédelmi miniszternek nemsokára távoznia kell.
123. Darányi miniszterelnök levele Hitler kancellárhoz. Budapest, 1938. május 14. . . . 271
 Tájékoztatja lemondásának okairól. Kormányára végrehajtotta a Gombos Gyula által kitűzött célokat. Megköszöni Hitler támogatását. Garantálja, hogy utóda, Imrédy Béla vezetése alatt a külpolitikában semmiféle változás nem lesz.
124. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Buda- 272
 pest, 1938. május 19.
 Az egyesülési szabadságot újból szabályozó és az állami rend fokozottabb védelmét célzó törvényjavaslatok tulajdonképpen a szélsőjobboldal ellen irányulnak. Valószínűleg a parlamentben és a felsőházban tényleges módosítások nélkül elfogadják a javaslatokat.
125. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. 273
 Berlin, 1938. június 10.
 Figyelmeztette a követet, hogy Burgenlandot — minthogy már a birodalomhoz tartozik — ne tüntessék fel a trianoni szétdaraboltágot ábrázoló magyar térképeken.
126. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. 273
 Berlin, 1938. június 10.
 Göring vezértábornagy Sztójay előtt hangsúlyozta, hogy kívánatos Magyarország aktív bekapcsolódása egy német—csehszlovák háborús konfliktusba. Az ehhez szükséges vezérkari megbeszélések ügyében azonban nem jutottak megállapodásra; ezt Keitel tábornok budapesti útján kell majd tisztázni.
127. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. 274
 július 7.
 A magyar külügyminiszter tiltakozott Brandlnak, a Dunagőzhajózási Társaság új elnökének magyarországi tevékenysége ellen. Brandl a német kézre került pécsi vállalat bányáinál horogkeresztes zászlókat tűzetett ki, kifogásolta a bányatelep iskoláiban folyó német tanítás gyengeségét, kevesellte a német könyveket és folyóiratokat; felszólította a Szálasi-párt helyi vezetőjét, hogy fejtsen ki nagyobb aktivitást.
128. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. 277
 Berlin, 1938. július 7.
 Göring tudakozódott Sztójajnál Jugoszlávia semlegesítésének előrehaladásáról; a jugoszlávok hajlandók a kisantanttól függetlenül tárgyalni; Sztójay hangsúlyozta, hogy Magyarország harcolni akar a csehek ellen. Göring szerint Magyarország támadását is cseh provokációnak kell megelőznie.
129. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Buda- 278
 pest, 1938. július 22.
 Apor külügyminiszter-helyettes szerint a jugoszláv—magyar viszony a javulás kezdeténél tart. Jugoszláv körökből az a hír terjedt el, hogy az olaszok szeretnék Jugoszláviát — Ausztria helyére — bekapcsolni a római paktumba, ez azonban a kisantant-egyezmény miatt nem lehetséges.
130. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. 279
 Berlin, 1938. július 22.
 Sztójay a Szovjetunió magatartását latolgatta egy cseh—német—magyar fegyveres konfliktus esetén. Budapesten azt gondolják, a cseh repülőgépeket bocsátanak a csehek rendelkezésére, amelyeket Románián keresztül kapnak meg. Azt tanácsolta Sztójajnak, hogy erre vonatkozólag Varsón keresztül Bukarestből kérjenek felvilágosítást.
131. Plessen római német ügyvivő jelentése a Külügyminisztériumnak. Róma, 1938. jú- 280
 lius 26.
 Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter római megbeszélésein az olaszok ígéretet tettek, hogy cseh—magyar konfliktus esetén szót emelnek Belgrád és Bukarest semlegessége érdekében; Magyarországtól kérték a Népszövetségből való kilépést és az antikomintern paktumhoz való csatlakozást, de ezt a magyarok nem tudják teljesíteni. — Imrédy együtt akar dolgozni Németországgal, de fél gazdasági és politikai befolyásától. A magyar politikusoknak fel kellett ismerniük, hogy az olaszok számára csak harmadrendű kérdés — az olasz—német és olasz—jugoszláv kapcsolatok után — a magyar—olasz viszony.

132. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. augusztus 2.	282
Az ellenzéki lapok a magyar politikusok olaszországi útjáról; Olaszország nem mond le Duna-medencei szerepéről; Olaszország szeretné Jugoszláviát bevonni a római paktumba. Nagy visszhangot keltett a magyar politikusok XI. Pius pápánál tett látogatása.	
133. Külügyminisztériumi tájékoztató feljegyzés Horthy kormányzó, Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter németországi tárgyalásainak várható témáiról. Berlin, 1938. augusztus 18.	284
Magyarország és a kisantant viszonyának alakulása. A magyar—jugoszláv viszony javítására vonatkozó tervek. Hitler vállalkozott egyezmény esetén a jugoszláv—magyar határ garantálására. Jugoszlávia csak a kisantanttal egyetértésben cselekedhet. A magyarok hajlandók egy jugoszláv semlegességi nyilatkozatért véglegesen lemondani a Jugoszláviához csatolt területről, de Stojadinović nem akar összeütközésbe kerülni a kisantant többi államával. A Csehszlovákia elleni támadással kapcsolatos vezérkari megbeszélésekre csak a politikai célkitűzések tisztázása után kerül sor. Valószínű, hogy nem provokált magyar támadás esetén Románia és Jugoszlávia eleget tenne szerződéses kötelezettségének. Magyarok várják meg a cseh provokációt.	
134. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Ribbentrop külügyminiszter, Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter megbeszéléséről. Kiel, 1938. augusztus 23.	287
Kánya szerint a kisantanttal folyó megbeszélések nem támasztották alá a bledi kommunikét. Ribbentrop támadta az egyezményt, mert azt a benyomást kelti, hogy Magyarország elkülöníti magát a német politikától. A Csehszlovákia elleni támadással kapcsolatban a magyarok félnek a jugoszláv támadástól és nincsenek kellően felfegyverkezve. Horthy Hitlernek erre vonatkozóan sokkal pozitívabban nyilatkozik. Imrédy megkönnyebbült, mikor Hitler közölte, hogy nem kíván Magyarországtól semmit.	
135. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Ribbentrop és Kánya külügyminiszterek újabb megbeszéléséről. Berlin, 1938. augusztus 25.	289
Ribbentrop kijelentette, a bledi kommunikét külföldön úgy értékelik, mint hasadást a német—magyar barátságon és lemondást a revízióról. Kánya szerint az egyezményt sohasem fogják perfektuálni. Kánya módosította a Csehszlovákia elleni katonai felkészülés határidejét: október 1-re a magyar hadsereg felkészül.	
136. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Imrédy miniszterelnökkel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1938. augusztus 26.	290
A magyarok részt akarnak venni a Csehszlovákia elleni támadásban, de félnek a jugoszláv támadástól és a jelenlegi európai helyzetet sem tartják alkalmasnak.	
137. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata a német külképviseltekhez. Berlin, 1938. augusztus 26.	290
A bledi egyezmény a magyar külügyminiszter szerint nem lép érvénybe. A bledi megbeszéléseket tartózkodóan kell kommentálni, Magyarország bírálata nélkül.	
138. Ribbentrop külügyminiszter feljegyzése Imrédy miniszterelnökkel és Kánya külügyminiszterrel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1938. augusztus 26.	291
Kánya közölte, hogy Csehszlovákia nem parafálta a bledi egyezményt; Londonban helytelenítik Magyarország túlzott követeléseit. Imrédy szerint Franciaország Csehszlovákia segítségére fog sietni. Az iskolakérdéssel kapcsolatos német panaszokat orvosolni fogja.	
139. Erdmannsdorff budapesti követ levele Weizsäcker külügyi államtitkárnak. Budapest, 1938. augusztus 29.	292
A kormányzó sajnálja, hogy a revíziót illetően óvatosságra kellett intenie. Göringnek javasolta a Csehszlovákia elleni akció elhalasztását tavaszra. Göring szerint a jugoszlávok semlegesek maradnak; Kánya szerint Anglia és Franciaország magatartása lesz számukra irányadó. Szóba kerültek még katonai, fegyverszállítási, gazdasági kérdések, a magyar és német további érintkezések programja.	
140. Werkmeister budapesti követségi tanácsos jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. szeptember 6.	294
Imrédy miniszterelnök kaposvári beszédében a németországi látogatást nagy horderejű politikai tettnek minősítette. A bledi egyezmény életbelépése a kisebbségi deklarációra vonatkozó megállapodástól függ. Bejelentette az általános haldkötelezettség bevezetését, a kötelező munkaszolgálatot és egy háborús felhatalmazási törvényt. Beszéd nagy részében a földbirtokreformmal foglalkozott. A miniszterelnök még adóreformot és hitelügyi rendszabályokat jelentett be.	
141. Imrédy miniszterelnök levele Hitler kancellárhoz. Budapest, 1938. szeptember 20.	496
A magyar kormány tiltakozik minden olyan terv ellen, amely a csehszlovák kérdés megoldásánál a magyar és lengyel kisebbség érdekeit nem veszi figyelembe. A magyar kormány nem riad vissza a „diplomáciai hatósugáron kívül eső rendszabályok” fogantatásától sem.	

142. Kordt külügyminisztériumi tanácsos feljegyzése Hitler kancellárnak Imrédy miniszterelnökkel és Kánya külügyminiszterrel folytatott tárgyalásáról. Berlin, 1938. szeptember 21. 297
- Hitler szemrehányást tett a magyar politikusoknak a cseh válságban tanúsított határozatlanságuk miatt. Ő nem riad vissza a világháború kockázatától sem, hogy a cseh kérdést megoldja. Magyarországnak ez az utolsó pillanat a bekapcsolódásra: követeljenek népszavazást az igényelt területekre és ne garantálják Csehszlovákia új határait. Imrédy hangsúlyozta, hogy ez gyorsabb ütemet jelent, mint ahogy Magyarországon gondolták, de azonnal megteszi a katonai előkészületeket; aggodott azonban a jugoszláv katonai körök miatt: Hitler ismételten hangsúlyozta, hogy a német követeléseket az angolokkal szemben Godesbergben a legbrutálisabban fogja képviselni.
143. Woermann államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követ közléséről. Berlin, 1938. szeptember 22. 298
- A Prágában átnyújtott magyar követelések.
144. Woermann államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követ közléseiről. Berlin, 1938. szeptember 23. 299
- A budapesti angol követ erőlyesen tiltakozott a Csehszlovákia elleni magyar katonai intézkedések miatt. Kánya ezt visszautasította; más értesülés szerint ígéretet tett további intézkedések leállítására.
145. Woermann államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követ közléseiről. Berlin, 1938. szeptember 23. 299
- A magyar követelések Csehszlovákiával szemben.
146. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. szeptember 27. 300
- A magyar kormány nem fogadja el a csehszlovák választ. Jugoszláviában romlik a hangulat és erősödik Stojadinović ellenzéke. Stojadinović korainak minősítette Comnen javaslatát, hogy jelentsék ki Budapesten: a kisantant-országok katonai segélynyújtási kötelezettsége érvényben van.
147. A berlini magyar követség Weizsäcker külügyi államtitkárnak átadott feljegyzése. Berlin, 1938. szeptember 28. 301
- Stojadinović jugoszláv miniszterelnök hajlandó Prágában közvetítést megkíséríteni a magyarok által lakott terület átadása érdekében, ha — egyéb feltételeken kívül — a magyar igények nem terjednének ki szlovák- és ruténlakta területekre. Kánya válasza: a magyar igények (magyarlakta területek visszacsatolása, szlovák és rutén örendelkezési jog gyakorlati elismerése) Jugoszlávia számára nem tartalmaz fenyegetést.
148. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ közléseiről. Berlin, 1938. október 10. 302
- Sztójay beszámolt a csehszlovák—magyar tárgyalásokról. Feljegyzést nyújtott át a szlovák és rutén örendelkezési jog ügyében, de a közös lengyel—magyar határt nem említette, ami pedig a magyaroknak igen fontos.
149. Hewel követ feljegyzése Hitler kancellár és Darányi volt miniszterelnök megbeszéléséről. München, 1938. október 14. 303
- Darányi átadta a kormányzó levelét és beszámolt a csehszlovák—magyar tárgyalások megszakadásáról. Közölte, hogy behívtak öt hadosztályt, másnap pedig általános mozgósítás lesz. Hitler szemrehányásokat tett, hogy a magyarok nem idejében kapcsolódtak be a Csehszlovákia elleni akcióba. Most egy nemzetközi konferencián a magyarok kilátásai rendkívül csekélyek. Úgy látja, hogy népszavazás esetén a szlovákok és rutének nem csatlakoznának Magyarországhoz. Újlag szemrehányásokat tett a magyar politikusoknak, elsősorban Kánya külügyminiszternek. A magyarok tegyenek nyilatkozatot, hogy szorosabban csatlakoznak a Berlin—Róma-tengelyhez; lépjenek ki a Népszövetségből. Darányi felajánlotta az antikomintern paktumhoz való csatlakozást, amit Hitler helyeselt. Darányi kilátásba helyezett hosszú lejáratú gazdasági meg egyezést is. Hitler utasította Ribbentropot, tárgyaljon a magyar követelésekről a cseh külügyminiszterrel.
150. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1938. október 17. 306
- A magyar kormány taktikája a csehszlovák kérdésben megváltozott. Sztójay szerint ezt a katonai helyzet kieleződése idézte elő: Magyarország nagyjából teljes mozgósítást hajtott végre.
- 150—1. Melléklet. A magyar kormány jegyzéke a német Külügyminisztériumhoz. Berlin, 1938. október 17. 307
- A magyar kormány nem kíván a csehszlovák kormánnyal újabb közvetlen tárgyalásokba bocsátkozni; várja az új csehszlovák javaslatot. Amennyiben az nem lesz kielégítő, a német és olasz kormány közvetítését vagy döntőbíráskodását kéri.

151. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1938. október 21.	308
Sztójay két feljegyzést adott át és közölte, hogy nem lát más utat, mint a döntőbíráskodást. Közölte Sztójayval, hogy nem tud a döntőbíráskodás elvállalása tekintetében válaszolni; addig inkább újabb tárgyalásokat javasol.	
151—1. Melléklet. Sztójay követ feljegyzése a német Külügyminisztériumnak. Berlin, 1938. október 21.	308
A magyar kormány számára az új csehszlovák javaslat kedvezőtlen megállapításokat tartalmaz; vonatkozik ez Kassára, Ungvárra és Munkácsra. Noha a magyar kormány több vonatkozásban kész engedményt tenni (Pozsony, Nyitra, Kassa környéke), mégis úgy látja, hogy az újabb tárgyalások nem kecsesítenek sikerrel.	
151—2. Melléklet. Sztójay követ feljegyzése a német Külügyminisztériumnak.	309
Érdeklődik, hogy Németország elvállalná-e Olaszországgal együtt a döntőbíró szerepét.	
152. Darányi volt miniszterelnök levele Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1938. október 23.	309
Megköszöni a Csehszlovákiával szembeni magyar területi igények gondos tanulmányozását és támogatását: a csehszlovák álláspont a határra vonatkozólag máris tükrözi Ribbentrop fellépésének hatását. A müncheni megbeszélésen azonban Kassa kérdésének nyitvahagyásáról nem esett szó, Ungvár és Munkács visszacsatolásával kapcsolatban sem tett Ribbentrop észrevételt.	
153. Ribbentrop külügyminiszter utasítása Erdmannsdorff budapesti követnek. Berlin, 1938. október 25.	311
Köszönje meg Darányi október 23-i levelét és tájékoztatása: Kassa esetében a magyar álláspontot képviselte a cseh külügyminiszterrel szemben, Ungvár és Munkács esetében azonban kezdettől fogva más állásponton volt.	
154. Kordt követségi tanácsos feljegyzése a német, olasz, magyar és csehszlovák külügyminisztereknek a Belvedere-palotában tartott értekezletéről. Bécs, 1938. november 2.	312
A feljegyzés az első bécsi döntés tárgyalásait tartalmazza: Ribbentrop és Ciano külügyminiszterek megnyitóbeszédeit, Kánya külügyminiszter felszólalását és Teleki Pál kozoktatásügyi miniszter földrajzi és néprajzi vonatkozású kiegészítéseit. Chvalkovský csehszlovák külügyminiszter felszólalását, Krno követ nyilatkozatát, Kánya és Teleki miniszterek válaszát, Chvalkovský külügyminiszter viszontválaszát, továbbá Ribbentrop nyilatkozatát, amellyel a döntőbíráskodást megelőző megbeszéléseket befejezettnek tekinti. Ribbentrop és Ciano egyetértettek Chvalkovskýnak Tiso és Volosin szakértői minősítése ellen tett észrevételeivel.	
155. Kordt követségi tanácsos feljegyzése a bécsi döntőbírószági ítélet kihirdetéséről. Bécs, 1938. november 2.	317
Ribbentrop és Ciano külügyminiszterek rövid beszéde, majd a döntőbírószági ítélet felolvasása és aláírása.	
156. Ribbentrop és Ciano külügyminiszterek bécsi döntőbírószági ítélete. Bécs, 1938. november 2.	318
Az átengedett területek határát a térképen bejelölték. A kiürítésnek és megszállásnak 1938. november 5. és 10. között kell megtörténnie. Magyar—csehszlovák bizottságnak szabályoznia kell a kiürítés és megszállás utemét, a felmerülő különleges (állampolgársági, opciós) kérdéseket; gondoskodnia kell a csehszlovák területen maradó magyarok és magyar területre kerülő nem magyarok védelméről, különös tekintettel a pozsonyi magyar népcsoportra. Ha vitás kérdések merülnek fel, végleges döntésért forduljanak a német és olasz kormányokhoz.	
157. A bécsi döntőbíráskodás során megállapított új csehszlovák—magyar határ általános vonalának leírása. Bécs, 1938. november 2.	319
158. Erdmannsdorff budapesti követ levele Weizsäcker külügyi államtitkárnak. Budapest, 1938. november 7.	320
Megküldi Darányi Hitlerhez és Ribbentrophoz írt leveleinek másolatát. A levél a müncheni megbeszélések egyes pontjaira utal (kilépés a Népszövetségből stb.). Erdmannsdorff korábban Csáky emlékeztetőbe idézte ezeket. Imrédy tekintélyuralmi irányzatra toreszkik. Darányi szerint Kánya sem maradhat hivatalában Hitler éles kritikája után. Utóda Bárdossy vagy inkább Csáky lesz.	
158—1. Melléklet. Darányi volt miniszterelnök levele Hitler kancellárhoz. Budapest, 1938. november 3.	321
Megköszöni, hogy a müncheni megbeszélésen kijelölte az utat, amelyen a csehszlovák kérdés megoldásával a magyar kormánynak haladnia kell, s amely sikerre vezetett. Kifejezi a magyar kormány készségét, hogy szorosabban együttműködjék a tengellyel.	
159. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. november 9.	321
A bécsi döntés nagy örömet okozott, de részben bizonyos csalódást is Pozsony, Nyitra és Kárpát-Ukrajna kérdésének	

- megoldatlansága miatt. A magyar közvélemény radikálisabb döntést várt, amire — a hírek szerint — az olaszok hajlottak, de a németek nem. A magyar sajtó hálás elismeréssel adózik Hitlernek, a tengelynek, Mussolininak. A nyilas Magyarország című lap szerint Kárpát-Ukrajna kérdése hamar megéri a döntésre. Tájékoztató Eckhardt, Horthy és Hóman nyilatkozatairól. Az olaszok informálták a magyarokat a döntést megelőző német—olasz megbeszélésekről.
160. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. november 15. 325
A kormányt aggasztja Kárpát-Ukrajna problémája, amely gazdaságilag Magyarországra van utalva s lakosságát a cseh katonaság terrorizálja. Egy „robbanás” esetén oda magyar csapatok vonulnának be, hogy ottmaradjanak az onrendelkezési jog alkalmazásáig. Kárpát-Ukrajna egyébként nem alkalmas a Szovjetunió elleni német felvonulásra.
161. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. november 17. 326
Imrédy a kormánypárti képviselők előtt mondott beszédében elítélte a Németország elleni suttogó propagandát és kiállt a tengelyhatalmak mellett. Milotay felsorolja a különböző németellenes rágalmakat és megállapítja, hogy Magyarország Hitler nélkül egyetlen akácfát sem kapott volna vissza.
162. Woermann államtitkár-helyettes távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Berlin, 1938. november 18. 327
Sztójay nyilatkozatot adott át Kárpát-Ukrajna magyar megszállásának tervéről. Közölte a magyar külügyminiszterrel, hogy a német kormány ellenzi az akciót és nem támogatná Magyarországot. A magyar követet figyelmeztették, ne csináljanak semmit a németek nélkül.
163. Erdmannsdorff budapesti követ távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1938. november 19. 327
Kánya külügyminiszter szerint Kárpát-Ukrajna népének döntő többsége Magyarországgal kíván egyesülni; a mozgalmat nagyon befolyásos személyek támogatják; nem tudja, képes-e a kormány az akciót megakadályozni. Csehszlovák követnek népszavazást javasolt.
164. Ribbentrop külügyminiszter telefonüzenete Erdmannsdorff budapesti követnek. Budapest, 1938. november 20. 328
A német kormány jegyzéke kifejti: a magyar kormány katonai terve Kárpát-Ukrajna november 20-i megszállására ellentétben áll a német kormánynak tett közlésekkel: erkölcsileg nehéz helyzetbe kerül a magyar kormány, ha a Bécsben végérvényesnek ítélt határvonalat fegyveres erővel meg akarja változtatni; a bécsi ítélet ezzel értéktelenné válna; fegyveres összefütközés esetén a magyar kormány katonailag válságos helyzetbe kerül, mert a német kormány nem támogatná; az erőszakos bevonulás következményeit Magyarországnak kell viselnie. Az olasz követ hasonló jegyzéket nyújt át.
165. Woermann államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követ bejelentéseiről. Berlin, 1938. november 21. 330
Sztójay Ribbentropnak jelezni akarja Magyarország gazdasági és politikai közeledését a Berlin—Róma tengelyhez és az antikomintern paktumhoz való csatlakozását. Woermann a Népszövetségből való kilépés iránt érdeklődött.
166. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. november 24. 331
Horthy sajnálkozott a belpolitikai fejlemények miatt. Bethlen össze tudna hozni többséget, de külpolitikailag nem akceptálható. Imrédy képességeiről elismeréssel szolt; a Szálasi-párt ellen élesen kikelt, mert bomlasztja a hadsereget.
167. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. november 28. 331
Horthy nem fogadta el a kormány lemondását így könnyebb lesz Imrédy reformprogramjának végrehajtása. Kánya a legközelebbi napokban lemond, utóda vagy Bárdossy, de inkább Csáky gróf lesz.
168. Wiehl miniszteri osztályfőnök feljegyzése. Berlin, 1938. november 30. 332
A magyar kormány a gazdasági együttműködés elmélyítésén valószínűleg azt érti, hogy bevezetné vagy fokozná egyes mezőgazdasági termékek termelését (gyapjú, lucerna, szójabab stb.), másrészt leállítaná egyes iparágak további fejlesztését, illetve életképtelen iparágakat (például automobilgyártást) megszüntetne. Ezeknél messzebbmenő német követelésekre a jelen helyzetben nincs szükség.
169. Woermann államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1938. december 1. 333
Az antikomintern paktumhoz való csatlakozás gondolatát a német külügyminiszter kedvezően fogadta, s megtárgyalja az olasz és japán kormánnyal; egyúttal kérte: kérdezze meg a követ Budapesten, nem akarnak-e most kilépni a Népszövetségből.

170. Weermann államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1938. december 8. 333
- A magyar kormány örömmel fogadta a két ország közötti szabad eszmecserére irányuló javaslatot. Az új külügyminiszter december 14-től rendelkezésre áll a megbeszéléshez. Minthogy Budapestre utazik, szeretne valamit megtudni a megbeszélés témáiról.
171. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. december 9. 334
- Imrédy miniszterelnök bizalmasan közölte, hogy Csákyt nevezi ki külügyminiszternek, mivel ő ismeri az utóbbi évek fejleményeit. Csáky mindent megtesz „az átmenetileg megzavart” baráti kapcsolatok elmélyítése érdekében. Csáky jövő hét második felében Németországba kíván utazni.
172. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ közléseiről. Berlin, 1938. december 21. 334
- Magyar részről barátságos gesztus várható a német kisebbség irányában.
173. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ közléséről. Berlin, 1938. december 21. 335
- Csáky külügyminiszter az első hívásra kész Berlinbe utazni.
174. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1938. december 22. 335
- Csáky Csanónak budapesti látogatásakor hangsúlyozta, hogy mindkét tengelyhatalommal szoros együttműködést óhajt. Tervbe vették a Népszövetségből való kilépést is, amit belső reformtörvényhozással és az antikomintern paktumhoz való csatlakozásnak kell megelőznie. Belgráddal, ha erre ott van készség, tovább tárgyalhat. Ha Jugoszlávia kisebbségi nyilatkozatot tesz és lemond a román határ garantálásáról, Magyarország hajlandó a magyar—jugoszláv határt garantálni.

1939

175. Heinburg követségi tanácsos feljegyzései Ribbentrop külügyminiszterhez. Berlin, 1939. január 12. 336
- Csáky külügyminiszter látogatása alkalmával lefolytatandó megbeszélések előkészítéséhez szolgáltatott összefoglaló tájékoztató anyag.
- 175a. Feljegyzés Magyarország külpolitikájáról. 336
- Magyarország politikai kapcsolatai a tengelyhatalmakkal, és revíziós igényei Jugoszláviával, Romániával szemben.
- 175b. Feljegyzés a német—magyar gazdasági kapcsolatokról. 337
- Hosszú lejáratú szerződésekkel biztosítani a fokozott magyar mezőgazdasági szállításokat, a magyar ipar visszafejlesztésével növelni a német iparcikkek piacát. A két ország gazdasági egységesítését elvetik.
- 175c. Feljegyzés a magyarországi németek helyzetéről. 338
- Az Imrédy-kormány kész a magyarországi németek követeléseinek kielégítésére; a Volksbund és hetilapjának engedélyezése a német iskolaügy reformja.
- 175d. Feljegyzés a német—magyar katonai kapcsolatokról. 340
- A fegyverbarátság 1933 óta különösen elmélyült, szoros együttműködés alakult ki a hírszerzés, elhárítás, hadfelszerelés, kiképzés stb. terén.
- 175e. Feljegyzés Csáky külügyminiszter eddigi pályafutásáról. 341
- Pályafutásának, felkészültségének, német és olasz kapcsolatainak jellemzése.
176. Hewel követségi tanácsos feljegyzése Hitler kancellár és Csáky külügyminiszter beszélgetéséről. Berlin, 1939. január 16. 342
- Hitler bírálta az 1938 őszi magyar külpolitikát; szorosabb együttműködést tart szükségesnek. Csehszlovákiával kapcsolatban Magyarország önhatalmulag nem léphet túl az etnográfiai elven. Csáky ígéretet tett a Népszövetségből való kilépésre. A beszélgetés a „zsidókérdés megoldásáról” folytatott eszmecserével zárult.
177. Feljegyzés Ribbentrop és Csáky külügyminiszterek megbeszéléséről. Berlin, 1939. január 16. 347
- Csáky szerint a magyar kormány szándéka kilépni a Népszövetségből, és Németországgal tízéves gazdasági szerződést kötni. Biztosítja Ribbentropot, hogy a kormányzó nem tűr németellenes politikát. A magyar kormány kész javítani viszonyát Jugoszláviával és Romániával; belenyugodna egy önálló Erdély létesítésébe. Ribbentrop nyugalomra intette a magyar kormányt Csehszlovákiával szemben.

178. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata a külképviselőknek. Berlin, 1939. január 20. Tájékoztatás Csáky külügyminiszterrel folytatott megbeszélésekről. Német részről hálátlanságnak ítélték a magyar- országi németellenes propagandát. Magyarország a jövőben aktívabban részt kíván venni a tengelypolitikában.	350
179. Mackensen római német nagykövet távirata a Külügyminisztériumnak. Róma, 1939. január 25.	351
Ciano a magyar—román viszony javítását Romániának a tengelyhez való közelítése szempontjából igen fontosnak tartja.	
180. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Ghyczy ügyvivővel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. január 25.	352
Visszautasítja a Diplomatische Korrespondenz egyik cikkével kapcsolatos panaszt, amely a Bethlen-csoport német- ellenességével szemben „kényszerült védekezésre”.	
181. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Ghyczy ügyvivővel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. január 25.	353
Kicsérlették a Ciano—Stojadinović-megbeszélésről kapott információkat.	
182. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Ghyczy ügyvivővel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. január 27.	353
A magyar kormány a megegyezési készségben Romániával szemben nem mehet el addig, mint Jugoszláviával, és elutasít minden olyan blokkalkítási kísérletet, amelyben a tengelyhatalmak nem vesznek részt.	
183. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata Mackensen római német nagykövetnek. Ber- lin, 1939. január 28.	354
Köszölte Cianoval: a magyar—román viszony függő kérdés; ki kell várni a romániai belső helyzet alakulását.	
184. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1939. január 29.	355
Csáky külügyminiszter elutasította a Romániával kapcsolatos jugoszláv közvetítést, kéri: Németország minél ké- sőbb garantálja Csehszlovákia határait.	
185. Mackensen római német nagykövet távirata a Külügyminisztériumnak. Róma, 1939. február 2.	355
Ciano újlag hangsúlyozza Románia tengelyhez közelítésének jelentőségét. A magyar revíziós politikát teljesen irrealisnak tartja.	
186. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ közléseiről. Berlin, 1939. február 6.	356
Kifogásolta, hogy Basch Ferenc a Völkischer Beobachter hasábjain magyar belpolitikai kérdésekben állást fog- lalhatott.	
187. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ közléseiről. Berlin, 1939. február 7.	357
A magyar kormány szolidaritási demonstrációt kér, mert a Szovjetunió megszakította a diplomáciai viszonyt Magyarországgal az antikomintern paktumhoz csatlakozása miatt. Weizsäcker ezt nem látja kivihetőnek. A Nép- szövetségből való kilépési mozgalmat szükségesnek tartja.	
188. Wiehl külügyminiszteri osztályfőnök feljegyzése Nickl követtel folytatott megbeszé- léséről. Berlin, 1939. február 9.	357
A német—magyar gazdasági kapcsolatok továbbfejlesztése hosszú lejáratú szerződésekkel, a magyar mezőgazda- sági termékek átvételének szabályozása; a német iparcikkek behozatalának növelése; a magyar iparosítás fékezése, a magyar ásványolaj-kiaknázás terve.	
189. Sztójay követ feljegyzése a német Külügyminisztériumnak. Berlin, 1939. február 10. A magyar kormány elutasítja a román—jugoszláv—magyar hármas egyezmény tervét. Csak kétoldali tárgyalásokra hajlandó.	362
190. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata Mackensen római német nagykövetnek. Berlin, 1939. február 12.	363
Egy önálló kárpát-ukrajnai beavatkozástól óva inti a magyarokat.	
191. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ közléséről. Berlin, 1939. február 17.	363
Az antikomintern országok sürgetett szolidaritási gesztusa a moszkvai követek visszahívása formájában nem való- sítható meg.	

192. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. február 20.	364
Csáky szerint a Teleki-kormány stabilnak ígérkezik. A miniszterelnök programbeszéde a bel- és külpolitikai konvenciót fogja hangsúlyozni. Jugoszlávia előnyösebben egyezhet meg Magyarországgal egyedül, mint Romániával közösen.	
193. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. február 22.	364
Horthy nyilatkozott a kormányválságról, Imrédy lemondásának körülményeiről. A kormányzó szerint óvatosság szükséges a magyarországi „zsidókérdés” megoldásában, hogy a gazdasági élet meg ne rendüljön; a földreform sem mehet az agrárexport rovására. Élesen kikelt a nyilasok ellen.	
194. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. február 28.	365
A magyar belügyminiszter betöltötte a Hungarista Mozgalmat és pártot, iratanyagát lefoglaltatta, a vezetőket inter-náltatta.	
195. Ribbentrop külügyminiszter feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. március 4.	367
A tengelyhatalmak jelenleg nem tehetnek nyilatkozatot Kárpát-Ukrajna magyar kézre engedéséről.	
196. Wezsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. március 10.	367
A követ ismét surgette a Kárpát-Ukrajnára vonatkozó magyar igényt elismerő nyilatkozatot. A kárpát-ukrajnai német közlekedési érdekek messzemenő tiszteletbentartását ígérte, s igyekezett eloszlatni a magyar—lengyel közös határ miatti német aggályokat.	
197. Erdmannsdorff budapesti követ feljegyzése Csáky külügyminiszterhez. Budapest, 1939. március 11.	368
Összefoglalja a német kormány előzetes kikötéseit kárpát-ukrajnai magyar akciók megindulása esetére.	
198. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. március 13.	368
A kárpát-ukrajnai akció megkezdésének indítványozását a magyar vezetőkörök nagy lelkesedéssel fogadták. A vezér-kari főnökök az akció tervezettnél korábbi megindítására kell bírni.	
199. Wezsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. március 16.	369
A magyar kormány gratulál az új német területi szerzeményekhez a cseh térségben, és elsőnek szeretné azokat nemzetközileg elismerni.	
200. Ismeretlen eredetű jelentés Magyarország belpolitikai helyzetéről. Berlin, 1939. március 16.	369
Eszerint a németellenes erők felülkerekedtek, a nyilasokra súlyos csapást mérték, a zsidók szétzüllesztik a gazdasági életet. Minthogy a német politika számára Magyarország a Balkán kulcsa, az itteni német pozíciók megvédése érdekében a kuszobonálló választások folyamán hatékony támogatásban kell részesíteni a nyilasokat.	
201. Wezsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ közléséről. Berlin, 1939. március 23.	372
Horthy halálját tolmácsolta Kárpát-Ukrajna magyar birtokbavételének lehetővé tételéért.	
202. Wezsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1939. március 25.	372
Horthy ezredadományozással szeretné kifejezni Hitler iránti halálját.	
203. Wezsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. március 29.	373
Elhárította Csáky külügyminiszter ajánlkozását, hogy előzékenységre bírja a lengyel kormányt a német követelésekkel kapcsolatban.	
204. Huber bécsi Gestapo-főnök jelentése Van der Venne bécsi magyar főkonzullal folytatott megbeszéléséről. Bécs, 1939. április 7.	374
Van der Venne panaszt emelt a nyilasok bécsi szervezkedésének támogatása miatt. A Sopronban ropiratterjesztésen tetten ért német rendőrszűztviselőt a magyar hatóságok a Kárpát-Ukrajna elfoglalásának engedélyezése folytán meg-enyhült légkörben szabadon bocsátották. Szóvá tette a bécsi angol és francia főkonzulokkal való bánásmód barát-ságtalanságát.	

205. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Nemeshegyi ideiglenes ügyvivővel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. április 12.	376
Magyarország a tengelyhatalmakkal való szolidaritása jeléül vállalja a Népszövetségből való kilépés kockázatát, de továbbra is részt vesz annak egyes szerveiben.	
206. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. április 26.	376
A Festetics-féle Magyar Nemzetiszocialista Part a Teleki-kormány lojális ellenzéke kíván lenni, a német kormánysszervekkel való tárgyalásra a pártvezér nem adott megbízást.	
207. Heinburg követségi tanácsos feljegyzései Ribbentrop külügyminiszterhez. Berlin, 1939. április 28.	377
Csáky külügyminiszter látogatása alkalmából lefolytatandó megbeszélések előkészítéséhez.	
207a. Feljegyzés Magyarország bel- és külpolitikai helyzetéről.	377
Imrédy bukásának okai, a Teleki-kormány pozíciójának megszilárdulása, a küszöbön álló választások kihatásai, a tengelyhez, Romaniához és Jugoszláviához fűződő viszony.	
207b. Feljegyzés a német—magyar kulturális kapcsolatokról.	379
Kulturcsere-intézmények, barati tarsaságok; a német nyelv terjesztésének akadályai; francia, angol, olasz kulturális befolyás.	
207c. Feljegyzés a német—magyar gazdasági kapcsolatokról.	379
Az áruforgalom növekedése; a gazdasági együttműködés elmélyítésére irányuló tárgyalások.	
208. Hewel követségi tanácsos feljegyzése Hitler kancellár Teleki miniszterelnökkel és Csáky külügyminiszterrel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. április 29.	380
Hitler a Csehszlovákia likvidálása után nemzetközi helyzetről; az angolszász hatalmak politikájáról, az erőviszonyokról; a lengyel kérdéssel.	
209. Erdmannsdorff budapesti követ feljegyzése Ribbentrop külügyminiszter Teleki miniszterelnökkel és Csáky külügyminiszterrel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. április 30.	385
Ribbentrop fölényesnek ítélte a tengelyhatalmak katonai erejét nemcsak Lengyelországgal, hanem a nyugati hatalmakkal szembeni konfliktus esetére is. Kifejezte azon meggyőződését, hogy Magyarország a tengely oldalán fog állni. Szorgalmazta a Romániával és Jugoszláviával való viszony javítását, nehogy az angolszász bekerítő politika áldozatává váljanak.	
210. Erdmannsdorff budapesti követ feljegyzése Ribbentropnak Telekivel és Csákyval folytatott második megbeszéléséről. Berlin, 1939. május 1.	388
A megbeszélés tárgya. a Szlovákiával, Kárpát-Ukrajnával, a magyarországi szlovák és német kisebbséggel kapcsolatos problémák, a Becsben irányított magyarellenes propaganda, a lengyel válsággal kapcsolatos katonapolitikai helyzet.	
211. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata a diplomáciai képviselőknek. Berlin, 1939. május 4.	392
Tájékoztatas a magyar államferfiak berlini látogatásáról	
212. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. május 8.	393
Tájékoztatta Gafencu és Cincar-Markovic megbeszéléséről továbbá az angol—szovjet—torok tárgyalásokról	
213. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. május 25.	393
A „zoldkonyv” néven ismeretessé vált nyílas propagandakiadvány németországi megjelentetése, a választási költségekre atutalt pénz, a Sopronnal kapcsolatos német irredenta propaganda nehez helyzetbe hozta a németbarát politikát hirdető magyar külügyminisztert	
214. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. május 25.	394
Ismerteti a „zoldkonyv” és a „gurulo marka” hatását, véleménye szerint ez a beavatkozás inkább káros mint hasznos a magyarországi német érdekek szempontjából	
215. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. május 26.	396
A követ szerint Romania megbízhatatlan, nem képez olyan szilárd gátat az orosz veszéllyel szemben, mint korábban a Kárpátok természetes védvonalat birtokló Magyarország. Woermann nem lát aggodalomra okot, éber szemmel tartják Romaniát.	

216. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. június 13.	397
Vörnye külügyminiszter-helyettes tájékoztatása szerint a kormány elhárította azt a jugoszláv kísérletet, hogy Magyarország egy tervezett semleges blokkban részt vegyen. A magyar kormány nagyhatalmak útján kíván nyomást gyakoroltatni Romániára engedmények érdekében. Számít a török külügyminiszter segítségére is, akinél látogatást tett a román külügyminiszter.	
217. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. június 14.	398
Beszámol a magyarországi parlamenti választások eredményéről: megerősödött a kormánypárt, előretörték a szélső-jobboldali erők. Híresztelések a kormány átalakításáról, a kormánypárton belüli hasadásról.	
218. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Berlin, 1939. június 17.	400
A német kormány helyteleníti, hogy a magyar kormány a „bekerítő hatalmakhoz” tartozó Törökország diplomáciai közreműködését kérte.	
219. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. június 18.	401
Csáky külügyminiszter magyarázata a Törökországgal való kapcsolatba lépésről.	
220. Heeren belgrádi német követ távirata a Külügyminisztériumnak. Belgrád, 1939. június 19.	401
Horthy Jugoszláviával kapcsolatos barátságos beszédére a belgrádi sajtó a semleges blokk gondolatának jegyében reagált.	
221. Sztójay követ feljegyzése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. június 21. . . .	402
A magyar kormány katonai hármaskonferenciát javasol a közeljövő várható fejleményeinek megvitatására, hogy realisan megtervezhessék a német—olasz—magyar hadigazdálkodási együttműködést.	
222. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. június 28.	404
Csáky külügyminiszter szeretné elkerülni a Lengyelország elleni nyilvános állásfoglalást. A jugoszláv kezdeményezések elől továbbra is kitér.	
223. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ közléséről. Berlin, 1939. június 29.	405
Románia megbízhatatlansága miatt helyesnek vélné a Romániába irányuló német fegyverszállítások csökkentését.	
224. Heyden-Rynsch követségi tanácsos feljegyzése Keitel vezérezredessel folytatott tanácskozásról. Berlin, 1939. június 30.	405
A német—olasz előkészítő hadigazdálkodási megbeszélésekbe a magyarokat egyelőre nem vonják be.	
225. Weizsäcker külügyi államtitkár levele Sztójay követhöz. Berlin, 1939. június 30. . .	406
Elismeri, hogy német folyóiratok egyes, a magyarországi német kisebbséggel foglalkozó cikkeit magyar részről indokoltan kifogásolták, de ellenpéldákat is lehet felhozni. Sajtóegyezményt sürget a sértő tartalmú cikkek kölcsönös kiküszöbölésére.	
226. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése a Sztójay követtel folytatott eszmecsereéről. Berlin, 1939. június 30.	407
A Lengyelországgal szembeni nyílt állásfoglalás kerülését Sztójay azzal indokolja, hogy az csak a lengyel—román kapcsolatok elmélyüléséhez vezetne. Ez a magyarázat azonban a németeket nem elégíti ki.	
227. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése. Berlin, 1939. július 9.	407
Ribbentrop kedvezően fogadta a hadigazdálkodási együttműködésre irányuló magyar ajánlatot. Magyarországot azonban nem harmadikként fogják bevonni a hasonló tárgyú német—olasz tanácskozásba, hanem külön kétoldalú megbeszélést folytatnak majd vele.	
228. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. július 10.	408
A Romániával szembeni bolgár és magyar revíziós törekvésekkel kapcsolatos német magatartásról, a magyar—román megbeszélések holtpontra jutásáról s ennek a magyar—jugoszláv viszonyra való kihatásáról.	
229. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. július 10.	408
A hadigazdálkodási együttműködésre vonatkozó tárgyalásokat a Külügyminisztériumnak kell lefolytatnia; Werth vezérkari főnök németországi látogatása erre nem alkalmas.	

230. Heydrich, a Biztonsági Főhivatal főnöke által Lammers kancelláriai főnöknek küldött jelentés. Berlin, 1939. július 11.	409
A magyarországi parlamenti választások eredményeiről.	
231. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. július 13.	411
A magyar kormány igazoló nyilatkozatra szólította fel Eckhardt Tibort állítólagos németellenes kijelentéseiről.	
232. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. július 14.	412
A magyar kormány kész intézkedéseket tenni Lajos Iván könyvével kapcsolatban, de ehhez kéri az abban szereplő, német folyóiratokból vett helytelen idézetek kimutatását.	
233. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. július 19.	412
Közölte, hogy a németellenes irományok terjesztésével szembeni erélytelenség és a lengyelekkel való fraternizálás a német részről tapasztalt rossz hangulat oka. Sztójay bizonygatta, hogy a Lengyelországgal való barátságos magatartás kizárólag a Romániával való ellenséges viszony folyománya.	
234. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. július 21.	413
A magyar kormány lefoglaltatta Lajos Iván könyvét, s a szerző ellen valószínűleg eljárás indul.	
235. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. július 22.	413
Csáky külügyminiszter előzetes tájékoztatása Teleki miniszterelnök Hitlerhez és Mussolinihoz intézett leveleiről.	
236. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ megbízatásáról. Berlin, 1939. július 24.	414
A Teleki-leveleket továbbítás végett átnyújtó Sztójay nem tudott válaszolni e különös levelekkel kapcsolatban feltett kérdéseire. Javasolja a hadigazdálkodási együttműködésre vonatkozó tárgyalások elhalasztását.	
237. Ritter nagykövet feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. július 26.	415
Sztójay, miközben a szoros baráti kapcsolatokat hangsúlyozta, a hadigazdálkodási együttműködésre vonatkozó tárgyalások időpontjának kitűzésétől helyesebbnek vélte egyelőre eltekinteni.	
238. Attolico berlini olasz nagykövet levele Weizsäcker külügyi államtitkárhoz. Berlin, 1939. július 29.	416
Közli Ciano külügyminiszter véleményét a Teleki-levelekről, és az azokra való reakálás legcélszerűbb módjáról.	
239. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követ kijelentéseiről. Berlin, 1939. augusztus 5.	417
Megkísérelte kimagyarázni a második Teleki-levél tartalmát.	
240. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Attolico berlini olasz nagykövettel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. augusztus 5.	417
A követ cáfolta Sztójay azon állítását, hogy a Teleki-levelek fogadtatása Olaszországban kedvezőbb volt, mint Németországban.	
241. Erdmannsdorff budapesti követ feljegyzése Hitler és Csáky külügyminiszter megbeszéléséről. Obersalzberg, 1939. augusztus 8.	418
Hitler kifejezésre juttatta megbotránkozását a Teleki-levelek fölött. Magyarország mindent Németországnak köszönhet, és nélküle semmit sem remélhet. Lengyelország leverése Németországnak nem katonai probléma; attól sem fél, ha európai konfliktus lesz belőle. Csáky Ribbentropnak megígérte a Teleki-levelek visszavonását.	
242. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata Mackensen római német nagykövetnek. Berlin, 1939. augusztus 19.	424
Jelentést kér Csáky külügyminiszter római tárgyalásairól. Kérjen Csákytól cáfolatot a német—magyar viszonyt illető híresztelésekre. A lengyel kérdés hamarosan megoldásra kerül.	
243. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. augusztus 20.	425
Vörne külügyminiszter-helyettes szerint Csáky már Salzburgban visszautasította az ellenséges híreszteléseket; újabb cáfolatra nincs szükség.	

244. Mackensen római német követ távirata Weizsäcker külügyi államtitkárnak. Róma, 1939. augusztus 20.	425
Csáky meglepetésszerű római látogatása tájékoztató jellegű volt. Ciano nem osztotta Csáky azon véleményét, hogy a lengyel kérdésben még volna bizonyos lehetőség a békés megoldásra.	
245. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. augusztus 21.	426
Eckhardt Tibor szerint a lengyelbarátságot nem lehet a németbarátságnak alárendelni. Rokonszenvtüntetés Lengyelország mellett.	
246. Heinburg követségi tanácsos feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. augusztus 23.	428
A német—szovjet megnemtámadási egyezményről és Csáky külügyminiszter németországi látogatásairól.	
247. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. augusztus 25.	429
Vörne külügyminiszter-helyettes szerint a magyar kormány elutasította a megnemtámadási szerződés kötésére vonatkozó román javaslatot. Horthy nem csatlakozik a belga király békefelhívásához. Jugoszlávia semleges marad.	
248. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. augusztus 25.	430
Felhívta figyelmét a lengyel helyzet komolyságára. Sztójay kijelentette, hogy Magyarország a tengelyhatalmak oldalán áll. A német—szovjet szerződésnek Romániát megfélemlítő hatást tulajdonít, s ezért örömmel üdvözi.	
249. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. augusztus 28.	430
A magyar kormány egyelőre nem tesz további katonai intézkedéseket. Románianak kisebbségi egyezményt ajánl az elutasított megnemtámadási szerződés helyébe.	
250. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követnek tett közléséről. Berlin, 1939. augusztus 31.	431
Közölte, hogy a magyarországi lengyelbarát megnyilvánulások Németországban bizalmatlanságot keltenek. Amíg Magyarország magatartása nem tisztázódik, a hadianyag-szállítást beszüntetik.	
251. Ribbentrop külügyminiszter távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Berlin, 1939. szeptember 1.	432
Magyarországtól pillanatnyilag nem várnak semmilyen fegyveres segítséget, de ne tegyen semlegességi nyilatkozatot.	
252. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 1.	432
Csáky külügyminiszter utasította a sajtót, hogy Lengyelország háborús bűnösségéről írjon; megígérte, hogy a magyar kormány nem tesz semlegességi nyilatkozatot.	
253. Woermann külügyi államtitkár-helyettes távirata Erdmannsdorff budapesti követhoz. Berlin, 1939. szeptember 2.	433
A magyar kormány hűségnyilatkozatát Ribbentrop külügyminiszter barátságosan fogadta.	
254. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 2.	434
Teleki miniszterelnök rendkívüli intézkedéseket lepetett életbe, és felhívást intézett a nemzethez.	
255. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. szeptember 3.	434
Szlovákia gazdasági segítségét kérte. Sztójay szerint magyar részről nem hiányzik a készség a megegyezésre; szlovák részről azonban ellenséges megnyilatkozások történnek.	
256. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 3.	435
Csáky külügyminiszter ismertette vele a magyar követek távirati jelentéseit. A magyar kormány elutasítja a kisebbségi egyezmény megnemtámadási egyezménnyel való egybekapcsolására tett román javaslatot. Megismételte ígértét, hogy nem tesz semlegességi nyilatkozatot.	
257. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. szeptember 3.	436
Egy Románia elleni magyar támadásról elterjedt hírekről.	

258. Woermann külügyi államtitkár-helyettes távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Berlin, 1939. szeptember 6. 437
Ribbentrop külügyminiszter Sztójay követet figyelmeztette, hogy a magyar kormány ne folyamodjon háborús eszközökhöz Romániával szemben, és magához kéri Csáky külügyminisztert.
259. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követnek tett közléseiről. Berlin, 1939. szeptember 7. 437
A Magyarországnak való hadianyag-szállítás zárolásának politikai indoka elenyészett ugyan, de szállítási nehézségek forognak fenn.
260. Ribbentrop külügyminiszter távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Berlin, 1939. szeptember 8. 437
Csaky a titkos megbeszélés során becsuletszavat adta, hogy német engedély nélkül nem támadja meg Romániát. Készen nyilatkozott egy meg nem támadási szerződés kötésére is Romániával, de Ribbentrop ezt nem tartja szükségesnek.
261. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 10. 438
Csaky külügyminiszter tájékoztatta ot a német atvonulási kérelemre adott elutasító válaszárol, és közölte, hogy benyújtotta lemondását, mert a német magatartás kompromittálja németbarát politikáját.
262. Schmidt követ távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Berlin, 1939. szeptember 11. 440
Ribbentrop keri Csakyval alkalomadtán közölni: a német atvonulási kérelem nem volt sem ultimátumszerű, sem méltánytalan.
263. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 11. 440
Hadianyag-szállítást kész megengedni a magyar kormány a kérdéses vasútvonalon, meghatározott feltételek mellett.
264. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 11. 441
A szlovák kormány is kérte katonai szállítmányainak atbocsátását, amit a magyar kormány fenyegetően visszautasított. Csáky most már a német hadianyag-szállítás engedélyezésére tett ígéretet is meggondolandónak tartja.
265. Woermann külügyi államtitkár-helyettes távirata Bernard pozsonyi német követnek. Berlin, 1939. szeptember 12. 442
A német kormány varatlánul és kényelmetlenül érintette a magyar kormányhoz intézett szlovák atvonulási kérelem. Előzetes érmtekészfélvétel nélkül ilyen horderejű külpolitikai lépéseket a szlovák kormány nem tehet.
266. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 12. 443
A semlegességi nyilatkozat gondolatát megpendítő magyar külügyminisztert ígéretére emlékeztette.
267. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. szeptember 13. 443
Biztosította a követet, hogy a fenyegető szlovák csapatmozdulatokról szóló értesülések, amelyekkel Csáky a semlegességi nyilatkozat megtételének szukségessége mellett érvel, tévesek. A német kormány gondoskodik arról, hogy Szlovákiában ne legyen semmiféle nyugtalanító mozgolódás.
268. Ribbentrop külügyminiszter távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Berlin, 1939. szeptember 14. 444
Közölje Csáky külügyminiszterrel, hogy minden barátságatlan eljárás mód a német védelem alatt allo Szlovákiával szemben Németországban megfelelő reakciót fog kiváltani.
269. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 15. 444
270. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 15. 445
Csáky külügyminiszter a szlovák atvonulási kérelemre adott elutasító válasz éleseségét megindokolta.
271. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 15. 445
A román kormány hajlando a magyar részrol elutasított meg nem támadási szerződés helyébe ajánlott kisebbségi szerződés megkötésére, ha az tartalmazna annak kijelentését, hogy háborús megoldás egyik fel számára sem jöhet tekintetbe. A magyar kormány indokot keres a javaslat elutasítására.

272. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 15.	446
A képviselőház külügyi bizottságában a baloldali ellenzék és Kánya volt külügyminiszter támadást intézett Csáky külpolitikai vonala ellen.	
273. Ribbentrop külügyminiszter távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Berlin, 1939. szeptember 18.	447
Közölte Csáky külügyminiszterrel: Anglia és Franciaország német békeajánlat esetén várható magatartásának puhulatása az ottani magyar külképviseltek által a német kormánynak nem érdeke, ezért szűnjék meg.	
274. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1939. szeptember 19.	447
A pánszláv veszélyt emlegető magyar kormányt aggasztja, hogy a szomszédossá vált Szovjetunióval nincs diplomáciai kapcsolata. Németország közbenjárását azonban nem igényelte ez ügyben.	
275. Feljegyzés a magyarországi helyzetről. Berlin, 1939. szeptember 20.	448
A németbarát politikát nem sikerült következetesen érvényre juttatni. Félelem a szovjet szomszédságtól. A kormány-párt bomlási tünetei. Imrédy törekvései. A nyilasok üldözése. Horthy beszélgetése az amerikai követtel. Gazdasági kérdések.	
276. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. szeptember 20.	449
A szovjet kormány kedvezően fogadta a magyar kormánynak a diplomáciai viszony helyreállítása érdekében tett lépéseit.	
277. Bismarck külügyminisztériumi osztályfőnök feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. szeptember 27.	450
A magyar—szovjet diplomáciai kapcsolatok helyreállítása s a pánszláv gondolat esetleges újjáéledése.	
278. A Biztonsági Szolgálat magyarországi vonatkozású jelentése. Berlin, 1939. október 3.	450
A belpolitikai viszonyok átmenetiek. Egy hadseregre támaszkodó diktatórikus kormányzás várható Csákyval az élen.	
279. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése Teleki miniszterelnökkel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. október 3.	451
Teleki a hadianyag-szállítást sürgette, ő viszont a kárpát-ukrajnai természeti kincsek német kiaknázását, Szlovákia Magyarország részéről való gazdasági támogatását, a márka árfolyamának emelését szorgalmazta.	
280. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Kuhl követségi tanácsossal folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. október 9.	453
A Hitler által bejelentett áttelepítési program felől érdeklődött.	
281. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. október 11.	453
A magyar kormány — szovjet veszélyre hivatkozva — Románia felé is határerődítést rendelt el. Csáky külügyminiszter szorgalmazza a lengyel menekültek hazájukba való visszatérését.	
282. Wrede budapesti katonai attasé jelentése a hadsereg-főparancsnokság vezérkari attasé-csoportjának. Budapest, 1939. október 13.	454
Szűkebb minisztertanács foglalkozott azokkal a politikai okokkal, melyek német részről a hadianyag-szállítás zárlatának elrendeléséhez vezettek. A vezérkari főnök a kormánypolitika nem egyértelműen németbarát volta miatt felajánlotta lemondását.	
283. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. október 14.	455
A hadsereg és a kormány ellentéte; a vezérkar a hadianyag-szállítási zárlatot a kormány megbuktatására igyekszik felhasználni; a vezérkar és a nyilasok saját belpolitikai céljaikra akarják rábírní a német hivatalos köröket. A kormány bírálatánál hajlamosak túlzásokra.	
284. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. október 27.	456
Tiltakozott Csáky külügyminiszternél, mert a Magyarországra menekült lengyelek tömeges külföldre távozását megengedték.	

285. Horthy kormányszó levele Hitler kancellárhoz. Budapest, 1939. november 3. 457
 A német—magyar barátságot a nyilasok és a volksbundisták aknázzák alá. A magyarországi németek hazatelepítése javítana a helyzeten. A német—szovjet egyezmény nem fogja beváltani a reményeket; az egymással harcban álló európai országok pedig kiszolgáltatják magukat a világforradalomnak. A szovjetellenes keresztes hadjárat politikáját kellene követni, amely alkotóelemeire bontaná ezt a hatalmas, veszedelmes birodalmat.
286. Fabricius bukaresti német követ távirata a Külügyminisztériumnak. Bukarest, 1939. november 3. 459
 A román biztonsági szolgálat magyar szabotázsszervezetet leplezett le Erdélyben, amely a magyar hadsereg behatolását volt hivatva előkészíteni és előidézni.
287. Bohle államtitkár feljegyzése Kuhl követségi tanácsosnak tett észrevételeiről. Berlin, 1939. november 4. 460
 Panaszt tett birodalmi németek Magyarországról történt sorozatos kiutasítása miatt.
288. Részlet Otto Braunnak, a Transdanubia külkereskedelmi vállalat igazgatójának Magyarországra vonatkozó jelentéséből. Berlin, 1939. november 23. 461
 Csáky németbarát szölamokat hangoztat, s ezalatt Eckhardt Jugoszláviában egy Adria-blokkról tárgyal. Mielőbb feltétlen németbarát kormányra van szükség Magyarországon.
289. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. november 23. 462
 A földreformjavaslat, felsőházi tárgyalásról; Csáky külpolitikai expozéjának belpolitikai hatásáról.
290. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. december 15. 462
 A magyar kormány a hadfelszerelési szállítások nagyarányú és sürgős kiterjesztése érdekében kéri őt budapesti tárgyalásra.
291. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1939. december 15. 463
 Csáky külügyminisztériumtól erősebb magatartást kéri az ország külkereskedelmének ellenőrzésére irányuló angol kísérletekkel szemben. Megbeszéltek a délkelet-európai politikai helyzetet.
292. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1939. december 20. 464
 A követ kijelentette, hogy Horthy tízezer karácsonyi élelmiszer-szeretetsomagot bocsát Hitler rendelkezésére.

1940

293. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. január 5. 465
 A magyar kormány nem járul hozzá a márka árfolyamának felemeléséhez.
294. Mackensen római német nagykövet távirata a Külügyminisztériumnak. Róma, 1940. január 6. 465
 A Ciano—Csáky találkozóáról szerzett értesülései: az olasz külügyminiszter szerint a jelenlegi időpont nem kedvező a Romániával szembeni magyar területi igények szorgalmazására.
295. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. január 10. 466
 A magyar kormánnyal folytatott tárgyalásai eredménytelenek; az ellenállás megtörésére retorziókat javasol.
296. Bohle államtitkár feljegyzése Kuhl ügyvivővel folytatott tárgyalásáról. Berlin, 1940. január 11. 467
 A birodalmi németek kiutasítása Magyarországról.
297. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. január 11. 468
 Csáky külügyminiszter információja Ciano külügyminiszterrel folytatott velencei megbeszéléséről.
298. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. január 13. 470
 Csáky külügyminiszterrel folytatott újabb beszélgetése a velencei találkozóról.

299. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztérium-nak. Budapest, 1940. január 13.	471
A magyar katonai körök a német hadianyagszállítások ellenében készek nyomást gyakorolni a kormányra a német gazdasági követelések teljesítéséért.	
300. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztérium-nak. Budapest, 1940. január 16.	472
Aláírták a német—magyar gazdasági megállapodásokat és a hadigazdálkodási együttműködésről szóló jegyző-könyvet. Csáky a magyar fegyverkezés adataira vonatkozóan bizalmas közléseket tett.	
301. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Kuhl ügyvivővel folytatott meg-beszéléséről. Berlin, 1940. január 25.	473
A magyar legitimisták (gróf Sigray) Habsburg-monarchista terveiről; a francia és angol sajtó magyar revíziós törek-veket támogató megnyilatkozásainak közléseiről.	
302. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszélésé-ről. Berlin, 1940. január 31.	473
A követ Teleki miniszterelnök kérését tolmácsolja: német részről ne vegyék komolyan Mecsér András politikai tevékenységét.	
303. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1940. január 31.	474
Sztójay követ közlése szerint Horthy a bolsevista veszélyre való tekintettel a háborús felek kiegyezését látná kívá-natosnak, esetleg az olasz király közvetítésével.	
304. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. február 3.	474
Csáky külügyminiszter sajtóban nem közölt külügyi bizottsági expozéjáról és annak fogadtatásáról.	
305. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követ közléseiről. Berlin, 1940. február 8.	475
Magyarország a Balkán-szövetség konferenciájának határozatával elégedetlen, a revíziós igények veszélyeztetését látják a status quo túlságos hangsúlyozásában.	
306. Mackensen római német nagykövet távirata a Külügyminisztériumnak. Róma, 1940. február 8.	476
Ciano véleménye szerint a Balkán-konferencia nem változtatott a helyzeten; a magyar politika izgatottsága nem vezet Románia megtámadására.	
307. Wiehl külügyminisztériumi osztályvezető feljegyzése Sztójay követtel folytatott meg-beszéléséről. Berlin, 1940. február 14.	477
Bartha honvédelmi miniszter sürgeti a német fegyverszállományokat.	
308. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. február 16.	477
A Honvédelmi Minisztérium illetékesei szerint a magyar üzemek csak akkor tudnak eleget tenni szállítási kötele-zettségeiknek, ha a német hadianyag-szállítás következtében kapacitásuk felszabadul. Tarthatatlan, hogy a román hadsereg felszerelése a magyarokét megelőzze.	
309. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. április 3.	478
Csáky külügyminiszter tájékoztatta őt Teleki miniszterelnök római tárgyalásairól.	
310. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése a Kuhl ügyvivővel közölt figyelmeztetés-ről. Berlin, 1940. április 13.	479
A magyar sajtó és rádió ellenséges hangja Norvégia és Dánia német megszállásával kapcsolatban.	
311. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1940. április 19.	480
Horthy lelkes elismeréssel adózik a német katonai sikereknek, Teleki pedig szorosabbra fogja a belpolitikai gyeplőt.	
312. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. április 23.	480
Csáky tájékoztatta őt az angol követtel a dunai hajózás német részről követelt fokozott ellenőrzése tárgyában foly-tott beszélgetéséről.	

313. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. április 24.	481
Csákytól kapott tájékoztatás szerint Teleki miniszterelnök elutasította a német átvonulás megakadályozására ki- latásba helyezett angol segítséget. Csáky, akit az angol sajtó erősen támad, egyértelmű tengelybarát politikát követel.	
314. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. április 25.	482
A fegyveres magyar ellenállás gondolatát felvető angol követ Csáky külügyminiszter részéről is gúnyos visszautasításra talált. A további angol nyersanyag-szállítás feltételéül szabott angol ellenőrzést már Teleki elutasította.	
315. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Belgrád, 1940. április 30.	482
Beszámoló magyarországi vezető személyiségekkel folytatott tárgyalásairól: a magyar kormány szolidáris Németországgal az Angliával folytatott gazdasági háborúban.	
316. Thomsen washingtoni német követségi tanácsos távirata a Külügyminisztériumnak. Washington, 1940. május 12.	485
Eckhardt Tibor amerikai utjának céljáról szerzett bizalmas értesülése.	
317. Hitler kancellár levele Teleki miniszterelnöknek. Vezéri Főhadiszállás, 1940. május 14.	486
Teleki azon javaslatát, hogy a tengelyhatalmak Magyarországgal folytassanak közös megbeszélést a Balkán-kérdésről, a Balkán nyugalmának megőrzése szempontjából az olasz kormánnyal egyetértőleg ez idő szerint nem tartja megvalósíthatónak.	
318. Teleki miniszterelnök levele Hitler kancellárnak. Budapest, 1940. május 20.	488
A magyar kormány kész méltányolni a tengelyhatalmaknak a Balkán-térség nyugalma fenntartására irányuló kívánságot, fenntartva Romániával szembeni revíziós igényeit.	
319. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése. Berlin, 1940. május 27.	491
A magyar kormány nem hogy szorgalmazná, hanem ellenzi a magyarországi olajtermelés fokozását.	
320. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. június 4.	491
Imrédy volt miniszterelnök éles támadást intézett Teleki politikája ellen, de kénytelen volt visszakozni, s kormányválság nem következett be.	
321. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése. Berlin, 1940. június 5.	492
A magyar kormány újabb gazdasági követelések készséges elfogadásával adta bizonyosságát Németország iránti pozitív beállítottságának.	
322. Schmidt külügyminisztériumi sajtóosztály-vezető feljegyzése Szentmiklósy ügyvivővel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1940. június 6.	493
Tiltakozott a Magyarország című kormánylapban megjelent két Szvatko-cikk miatt.	
323. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ tiltakozásáról. Berlin, 1940. június 13.	493
Kifogást emelt az ellen, ahogy budapesti német sajtótudósítók a nyilasok által beterjesztett törvényjavaslatot kommentáltak. A panasz a Szvatko-ügy ellensúlyozását látszik szolgálni.	
324. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Twardowski külügyminisztériumi osztályvezetőnek. Berlin, 1940. június 18.	494
A nyilas törvényjavaslat magyar kormány részéről kifogásolt német sajtó kommentálása tárgyában.	
325. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1940. június 19.	494
A német sajtó nem vett tudomást a franciaországi győzelmével kapcsolatos magyarországi szimpátiamegnyilvánulásokról.	
326. A Külügyminisztérium kulturális osztályának átirata Weizsäcker államtitkárnak a nyilas törvényjavaslat német sajtóban történt kezeléséről. Berlin, 1940. június 21.	495
A nyilas javaslat megbukott, így szakségtelen vele kapcsolatban állást foglalni, de érdektelenséget nyilvánítani vele szemben, mint a magyar kormány szeretné, nem volna helyes, mert a javaslatot a Volksbund a maga szerényebb követeléseire érdekében igyekszik kihasználni.	

327. Woermann külvégi államtitkár-helyettese feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1940. június 27.	496
A Romániával szembeni területi követelések tárgyában feljegyzést nyújtott át, amelyet Ribbentrop külügyminiszterhez továbbított. A magyar és bolgár követet egyaránt a nyugalom megőrzésére intette.	
328. Sztójay követ feljegyzése a Külügyminisztériumnak. Berlin, 1940. június 27.	496
A magyar kormány nem fogadhat el olyan diszkriminációt, hogy Románia a szovjet javára területi engedményeket tegyen, Magyarország területi igényei elől viszont elzárkózzon.	
329. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. június 27.	497
Csáky külügyminiszter Teleki miniszterelnök jelenlétében tudomására hozta a magyar kormány diszkriminációt nem tűrő álláspontját; korvonalázták a Romániával szembeni magyar területi igényeket, kérdést intéztek a német kormány magatartása iránt az igények esetleges fegyveres érvényesítése esetére. A honvédelmi tanács bizonyos határmenti katonai intézkedéseket rendelt el.	
330. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes jelentése Csáky külügyminiszterrel folytatott tárgyalásáról. Budapest, 1940. június 28.	499
Csáky megkérte őt annak tolmácsolására, hogy a Romániával szembeni magyar területi igények német támogatása esetén a magyar kormány jelentősen fokozná gazdasági szállításait; az ország területén a németeknek szabad közlekedést biztosítana s lemondana további revíziós igényeiről.	
331. Ribbentrop külügyminiszter távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Bach, 1940. július 1.	500
Azonnal hozza Csáky tudomására, hogy egy Románia elleni támadás beláthatatlan következményekhez vezethet, s Magyarország ez esetben nem számíthat Németország segítségére. A magyar revíziós törekvések békés úton való érvényesítését azonban alkalmasabb időpontban kész támogatni.	
332. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. július 2.	501
Csáky tudomásul vette, hogy Románia megtámadása esetén német segítségre nem számíthat. A magyar kormány nem kíván tamadni, de felkészül a haborús fejleményekre.	
333. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követnek tett közléseiről. Berlin, 1940. július 2.	503
Ribbentropot nem nyugtatta meg Csáky válasza. Románia megtámadása Magyarországot a Szovjetunióval is beláthatatlan következményű konfliktusba sodorhatja.	
334. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. július 2.	504
A Romania elleni támadással bármely pillanatban számolni lehet. Megakadályozására még nyomatékossabb figyelemztetés, illetve a roman kormány engedményekre bírása szükséges.	
335. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. július 2.	504
Csáky tájékoztatta az általa átadott démarche értelmezése koruli vitákról és a válaszrol. A romanok tárgyalókészegének néhány atadandó helység kiurításában kellene megnyilvánulnia.	
336. Weizsäcker külügyi államtitkár távirón továbbított feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1940. július 4.	505
Sztójay követ előtt a határincidensek hírére újólág hangsúlyozta a Románia ellem támadás kérdésében történt német allasfoglalás komolyságát. Sztójay a néphangulatra hivatkozott, s német nyomást kért a románok tárgyalókészegségének előmozdítására.	
337. Schmidt követ feljegyzése Hitler, Ribbentrop, Ciano, Teleki és Csáky július 10-i müncheni tárgyalásáról. Berlin, 1940. július 11.	506
A tengelyhatalmak érdekével ellentétis, hogy a Balkanon is front nyíljék; a roman olajra szukséguk van. Segítség nélkül egy onálló magyar katonai akciónak kevés kúlatása van sikerre; a Romániával szembeni területi követeléseket szakaszonként és tárgyalások utjan kell érvényesíteni. Hajlandók a romanokat a tárgyalások felvételére osztoznózn.	
338. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. július 19.	510
A német—magyar gazdasági tárgyalások során a magyar kormány készsége folytán újabb engedményeket sikerült elérni.	

339. Heeren belgrádi német követ távirata a Külügyminisztériumnak. Belgrád, 1940. július 21.	511
A belgrádi magyar követ szerint a magyar államférfiak a németországi tanácskozásról lelkesedéssel nyilatkoztak.	
340. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ közléseiről. Berlin, 1940. július 23.	511
A sűrűlódások eshetőségéről és a román álláspont állítólagos megmerevedéséről.	
341. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1940. július 24.	512
A román sajtóhadjáratra panaszkodó követtel közölte, hogy az uszítást kolcsónónak látja.	
342. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése a Sztójay követtel közölt figyelmeztetéséről. Berlin, 1940. augusztus 7.	513
A magyar kormány a román ügygel kapcsolatos feljegyzések áradata helyett kezdje meg a tárgyalásokat Romániával a müncheni megállapodásnak megfelelően.	
343. Sztójay követ feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1940. augusztus 26.	514
A román kormány tárgyalási taktikája arra irányul, hogy időt nyerjen Erdély magyaránú katonai feltöltésére. Ezt megelőzendő, a magyar kormány a sürgős katonai fellépés gondolatával foglalkozik, és kérdi, milyen magatartást varhat ez esetben Németország részéről.	
344. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követnek tett közléseiről. Berlin, 1940. augusztus 27.	516
Ribbentrop még feljegyzésének kézhezvétele előtt meghívta Csákyt Bécsbe. Ciano már egy nappal előbb odaérkezik.	
345. Schmidt követ feljegyzése Hitler és Ciano obersalzbergi megbeszéléséről. Bécs, 1940. augusztus 28.	516
Megállapodtak a Bécsbe érkező magyar és román delegációk előtt képviselendő közös német—olasz álláspontban: a romániai olajforrások biztonságát veszélyeztető konfliktus elhárítása végett az erdélyi területi vita kompromisszumos megoldását jelentő döntőbírói ítélet elfogadását fogják ajánlani. A kompromisszum elfogadtatása érdekében Románia fennmaradó területét garantálják, de ezt a magyarok előtt egyelőre eltitkolják.	
346. Sztójay követ feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1940. augusztus 28.	519
A magyar kormány Erdélyből akkora területet igényel, hogy a határok megvonása után megvalósítható lakosságcsere során az odahozandó magyarokat korábbi települési viszonyaiknak megfelelően helyezhesse el. Ezen álláspont elfogadása esetén Magyarország és a Dobruzsát is leadó Románia területe és lélekszáma megközelítőleg egyenlővé válna.	
347. Schmidt követ feljegyzése Ribbentrop és Ciano Telekivel és Csákyval folytatott megbeszéléséről. Bécs, 1940. augusztus 31.	520
Kifejtették a román kérdésben elfoglalt álláspontjukat, majd a magyar kormánynak az első bécsi döntés utáni magatartását bírálva kérdést intéztek hozzájuk a döntőbíráskodás feltétel nélküli elfogadását illetően. Csáky külügyminiszter hajlott az elfogadásra, Teleki miniszterelnök azonban kevésbé, végül is telefonon érintkezésbe léptek kormányukkal.	
348. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. augusztus 31.	524
A bécsi döntés után hazatérő magyar küldöttséget unnepelesen fogadták. Teleki, aki a kormányból egyedül ellenezte a döntőbíráskodás elfogadását, le akar mondani Csáky javára. A hadsereg leszerelésére intézkedés történt.	
349. Horthy Miklós levele Hitlerhez. Budapest, 1940. szeptember 2.	525
Köszönetet mond a második bécsi döntésért.	
350. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. szeptember 4.	526
Csáky külügyminiszter tájékoztatása szerint a második bécsi döntés pártpolitikai szempontok szerint különböző értékelésben részesül; a közvélemény nagy része csalódott, mert egész Erdélyt várta vissza. A Romániával való viszony rendezésének óhaját a román rádiópropaganda keresztezi.	
351. Hewel külügyminisztériumi főtanácsos feljegyzése Hitlernek Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1940. szeptember 10.	526
Hitler megvilágította azokat a szempontokat, amelyek a tengelyhatalmakat a második bécsi döntés meghozatalánál vezérelték, majd a német kisebbséggel való megfelelő bánásmódra intett. Sztójay erre ígéretet tett, s egyetértett azzal, hogy a tengelyhatalmak győzelmében Magyarország mélységesen érdekelt.	

352. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1940. szeptember 11.	531
A bécsi döntés magyarországi visszhangjáról, Hitleről nyert kihallgatásán szerzett benyomásairól, a német és román kisebbséggel szemben követendő bánásmódról.	
353. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése. Berlin, 1940. szeptember 24.	531
Erdmannsdorff budapesti követ nem tudta Csáky külügyminiszternél elérni, hogy a területgyarapodás megünneplése után újból félárbcra ne eresszék a lobogókat a még kielégítésre váró további területek igények kifejezéséeként.	
354. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1940. szeptember 25.	532
A magyar követ jugoszláv közeledési készségéről számolt be; a magyar igények azonban a felajánlott határkorrekcióklól jóval messzebb mennek.	
355. Sztójay követ feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1940. szeptember 27.	533
Az észak-erdélyi magyar atrocitásokat románok által kiváltott incidensnek minősíti. Teleki miniszterelnök személyesen kíván foglalkozni a felmerülő panaszokkal, mint e területek kormánybiztosa.	
356. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ bejelentéséről. Berlin, 1940. szeptember 28.	534
A magyar kormány kész csatlakozni a háromhatalmi egyezményhez, ha azt német részről kívánatosnak tartják.	
357. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. szeptember 30.	535
Észak-Erdély Magyarországhoz történt visszacsatolásának gazdasági kihatásai.	
358. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. október 7.	538
A magyar Külügyminisztérium azt kéri és javasolja, hogy a Magyarországon keresztül Romániába szállítandó német csapatokat a külföldi újságírók előtt „tancsapatoknak” nyilváníthassa.	
359. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. október 10.	539
Csáky külügyminisztert az angol követ figyelmeztette: a német csapatátvonulások engedélyezése Magyarország bombázását vonhatja maga után.	
360. Weizsäcker külügyi államtitkár előterjesztése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1940. október 11.	540
Mínt hogy a magyar és a román külügyminiszter egyaránt hozzájárul egy német—olasz vegyes bizottság kizsállásához az erdélyi határvidékre, javaslatot tesz a bizottság összetételére.	
361. Schmidt követségi tanácsos feljegyzése Szentmiklósy sajtóattaséval folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1940. október 11.	541
Közölte a magyar sajtóval kapcsolatos panaszait, s állást foglalt a románokkal folyó magyar polémia termékeinek németországi terjesztése ellen.	
362. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1940. október 15.	542
A háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás alkalmával a magyar kormány ² nem tehet revíziós igényei fenn tartását dokumentáló nyilatkozatot.	
363. Braunnak, a Transdanubia külkereskedelmi vállalat igazgatójának, Hitler bizalmas informátorának jelentése. Berlin, 1940. október 28.	543
A Teleki-kormány gazdasági csődbe juttatja az országot; túri a németellenes mesterkedést. Az ország közvéleménye Szálasi mellett áll, Horthy azonban ragaszkodik Telekihez.	
364. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1940. november 5.	547
Csáky külügyminiszter ellenzi állandó jellegű német—olasz ellenőrző bizottság ténykedését a magyar—román határvidéken; szerinte a döntőbírói hatalmak nyomásával kellene a román kormányt a függő kérdések rendezésére rábírní.	

365. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. november 11.	548
A tengelyhatalmak közös fellépésére Csáky külügyminiszter ígéretet tett az észak-erdélyi túlkapasok megfékezésére, s bejelentette a polgári közigazgatás bevezetését. A katonai közigazgatás idején a hamis jelentésektől félrevezetett kormány nem volt Erdélyben teljesen ura a helyzetnek.	
366. Schmidt követ feljegyzése Hitlernek Teleki miniszterelnökkel és Csáky külügyminiszterrel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1940. november 26.	549
A politikai helyzet áttekintése után az európai zsidóság kitelepítésének Teleki által szóba hozott kérdését, Jugoszlávia Csáky által agresszívnek ítélt magatartását, a magyar—román viszony nyugvópontra hozását beszélték meg. Teleki magyarárzkodását az észak-erdélyi atrocitások ügyében Hitler elnözően fogadta.	
367. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1940. november 30.	552
Csáky külügyminiszter elmondotta, hogy Hitler tanácsára sor kerülhetne Jugoszláviával egy barátsági szerződés megkötésére.	
368. Ribbentrop külügyminiszter távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Berlin, 1940. december 9.	553
Egyetért a magyar—jugoszláv egyezmény tervezetével.	
1941	
369. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. február 4.	554
A magyar—jugoszláv barátsági szerződés az országgyűlés külügyi bizottsága előtt.	
370. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1941. március 17.	556
A magyar revíziós kívánságokról Sztójay követtel folytatott beszélgetést.	
371. Schmidt követ feljegyzése Bárdossy külügyminiszter Hitlernél tett bemutatkozó látogatásáról. München, 1941. március 23.	556
Hitler felvázolta a külpolitikai helyzetet s benne Németország és Magyarország szerepét; Bárdossy Magyarország hűségéről nyilatkozott.	
372. Hewel külügyminisztériumi főtanácsos feljegyzése Hitler Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. március 28.	560
A jugoszláv helyzet nagy lehetőségeket kínál a magyar revíziós törekvések kielégítésére.	
373. Hewel külügyminisztériumi főtanácsos feljegyzése Hitler Sztójayval folytatott meg- beszéléséről. Berlin, 1941. március 29.	562
Örömmel fogadja Horthy együttműködési készségét, s reméli, hogy a revíziós eredménnyel meg lesz elégedve.	
374. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszélésé- ről. Berlin, 1941. április 1.	564
A jugoszláv konfliktus kuszójában félre kell tenni a magyar—román ellentéteket.	
375. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követ közléseiről. Berlin, 1941. április 1.	564
Eckhardt Tibor külföldi útjáról szolgál magyarázattal.	
376. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. április 3.	565
Teleki Pál miniszterelnök haláláról.	
377. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. április 3.	565
Vörnle külügyminiszter-helyettes információja Teleki öngyilkosságának valószínű okairól.	
378. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszél- getéséről. Berlin, 1941. április 3.	566
Teleki Pál öngyilkosságáról.	

379. Fütterer budapesti légügyi attasé távirata a légierő parancsnoki törzse attasécsoportjának. Budapest, 1941. április 3.	566
A magyar vezérkartól szerzett szigorúan bizalmas értesülések.	
380. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. április 3.	567
A Teleki öngyilkosságával kapcsolatos alaptalan híresztelések; Teleki nem ellenezte a kormányzó és a minisztertanács elhatározását.	
381. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. április 3.	568
Bárdossyt miniszterelnökké nevezték ki; Horthy levelet intéz Hitlerhez.	
382. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1941. április 4.	568
Sztójay követ tájékoztatta Bartha hadügyminiszter Hitlernél történt fogadásáról.	
383. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. április 4.	569
Bárdossynál tett bemutatkozó látogatása alkalmával Teleki öngyilkosságára vonatkozóan kapott információi.	
384. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. április 6.	570
Bartha honvédelmi miniszter a Berlinben folytatott tárgyalásairól informálta.	
385. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. április 6.	571
Az angol követnek a Jugoszlávia elleni akcióban való magyar részvétel következményeire utaló figyelmeztetését Bárdossy visszautasította.	
386. Werkmeister budapesti követségi tanácsos távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. április 7.	572
Anglia megszakítja kapcsolatait Magyarországgal.	
387. Werkmeister budapesti követségi tanácsos távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. április 8.	572
A jugoszláv légitámadások megkönnyítik a magyar kormány Jugoszlávia elleni akcióját.	
388. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. április 9.	573
Bárdossy Horvátország függetlenségének kinyilvánítása előtt nem kíván akcióba lépni; a szovjet és a román magatartás is nyugtalanítja. Az amerikai ügyvivő is óva intette Jugoszlávia megtámadásától.	
389. A Wehrmacht főparancsnokságának átírata a Külügyminisztériumhoz. Berlin, 1941. április 10.	574
A magyar honvédség főparancsnokságához beosztott Himer tábornok távirata az elhatározott magyar katonai akciókról.	
390. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1941. április 12.	575
Sztójay aggodalma a Bánatra formált román igény miatt; a külügyi államtitkár óvta a magyarokat a Tisza-vonala átlépésétől.	
391. Hitler levele Horthy Miklóshoz. Vezéri Főhadiszállás, 1941. április 13.	576
A magyar hadsereg jugoszláviai hadműveletekben való további részvételének módozatairól.	
392. Pavelić horvát államfő távirata Horthy Miklóshoz. Zágráb, 1941. április 16.	576
Kéri a független horvát állam elismerését.	
393. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Berlin, 1941. április 17.	577
A magyar kormány tisztázni kívánja a Magyarországnak ígért Bánát sorsát.	
394. Ribbentrop távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Különvonat, 1941. április 21.	579
Hitler a főhadiszálláson fogadta Sztójay követet és szóvá tette a magyar csapatok jugoszláviai németellenes cselekményeit. A Bánát kérdésében türelemre intett.	

395. Ribbentrop külügyminiszter távirata Erdmannsdorff budapesti követnek. Különvonat, 1941. április 23.	580
Sztójayval a jugoszláviai németellenes magyar atrocitások kivizsgálásáról és megtorlásáról, valamint a Horvátországgal a Muraköz, illetve a tengeri szabadkikötő kérdésében való megegyezés lehetőségéről s néhány muraközi német falunak a német birodalomhoz való átcsatolásáról tárgyalt.	
396. A szárazföldi haderők főparancsnokságának távirata a Külügyminisztériumnak. Atlas, 1941. május 3.	581
A magyar kormány az elfoglalt jugoszláv területek szerb lakosságát ki akarja telepíteni.	
397. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes emlékeztető feljegyzése. Berlin, 1941. május 6.	582
Német—magyar kormánytárgyalások Bácska mezőgazdasági feleslegének Németország részére történő átengedéséről.	
398. A német és a magyar kormány titkos gazdasági megállapodása. Budapest, 1941. május 8.	582
Bácska terményfeleslege a háború alatt Németországot és Olaszországot illeti. Magyarország esetleg részesedik a megszállt Jugoszlávia érctermelésében.	
399. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. május 14.	584
A magyar kormány panaszi emel a Bánátban élő magyarsággal kapcsolatos bánásmód miatt.	
400. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. május 14.	584
A magyar Külügyminisztérium javasolja a szerbek kitelepítését a Bácskából.	
401. Darré élelmészési és mezőgazdasági miniszter átirata a Külügyminisztériumnak. Berlin, 1941. május 14.	585
A bácskai mezőgazdasági felesleg nagyságát német szakemberek sürgősen állapítsák meg, nehogy a magyar szerbeknek alkalmuk legyen a felesleg eltitkolására.	
402. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1941. május 20.	586
A magyar kormány Bánát Magyarországnak való átengedését sürgeti.	
403. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. május 28.	587
A német kormány nem teljesíti a Bánátra vonatkozó magyar követeléseket.	
404. A német és a magyar kormány titkos gazdasági megállapodása. Budapest, 1941. május 30.	587
A Muraköz és Murasziget területén az olajkutatás és kitermelés tulajdonjogát német vállalat kapja.	
405. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes jelentése Ribbentropnak. Berlin, 1941. május 31.	589
Újabb német olajkoncessziókra vonatkozóan kötött megállapodás Magyarországgal.	
406. Benzler külügyi tanácsos feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. június 3.	589
A német kormány hibáztatja a bácskai szerbek kitelepítésére s a bánáti magyarok helyzetére vonatkozó parancsot.	
407. Ribbentrop külügyminiszter távirata Erdmannsdorff budapesti követhöz. Velence, 1941. június 15.	591
A német kormány a kiélezett német—szovjet viszonyra való tekintettel a magyar határ megerősítését kéri.	
408. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. június 16.	592
A magyar kormány a német—orosz viszony éleződéséből következő teendőiről érdeklődik.	
409. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. június 16.	592
A magyar határ megerősítésére vonatkozó utasítást végrehajtotta.	

410. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. június 20.	593
A követ a szlovákok határkorrekcióra formált igényét elutasító magyar álláspont támogatását kérte.	
411. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. június 22. 7 ó 20 p.	593
Közölte Bárdossy miniszterelnökkel a Szovjetunió megtámadását.	
412. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. június 22. 11 ó 55 p.	594
Átadta Horthynak Hitler levelét, amelyben közli a Szovjetunió megtámadását.	
413. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. június 23.	594
Magyarországon működő amerikai konzulátus tevékenységének beszüntetését kérte Bárdossy miniszterelnöktől.	
414. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. június 23. 14 ó 30 p.	595
Bárdossy miniszterelnök közölte: megszakították a diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval.	
415. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. június 24. 15 ó 45 p.	596
Bárdossy miniszterelnök kormánya nevében német hivatalos állásfoglalást kér a magyar hadsereg bekapcsolódásáról a Szovjetunió elleni háborúba. A feszült román—magyar viszony miatt az aktív háborúba lépést problematikusnak látja.	
416. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. június 24. 22 ó 45 p.	597
Himer tábornok beszámolója a magyar vezérkar tagjaival folytatott megbeszéléseiről a magyar hadba lépéssel kapcsolatban.	
417. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. június 26. 17 ó 35 p.	598
A magyar kormány sürgeti a német állásfoglalást Magyarország hadba lépésére vonatkozóan.	
418. Erdmannsdorff budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. június 26. 18 ó 30 p.	598
A magyar kormány elhatározta a Szovjetunió elleni hadüzenetet.	
419. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. június 28.	599
A követ tájékoztatója a Szovjetunió elleni magyar hadüzenet diplomáciai hátteréről.	
420. Kramarz, a Külügyminisztérium politikai munkatársának feljegyzése Homlok katonai attaséval folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. június 28.	600
A magyar vezérkar sérelmezi mellőzését a Barbarossa-tervvel kapcsolatban.	
421. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése Vörnle külügyminiszter-helyetttessel folytatott beszélgetéséről. Budapest, 1941. július 9.	600
A magyar—horvát tárgyalások Muraköz térségében holtpontra jutottak, mivel a horvát kormány egyoldalú engedményeket követel.	
422. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1941. július 9.	601
A magyar kormány aláírja a háromhatalmi egyezmény sajtóra vonatkozó titkos cikkeleit.	
423. Ritter tanácsos távirata Erdmannsdorff budapesti követhöz. Különvonat Westfalen, 1941. július 9.	602
Magyarazat a szovjet hadsereg által elfogott és közzétett német hadparancsra vonatkozóan, mely a galíciai olajforrások magyar csapatok által történő birtokba vétele ellen tesz intézkedéseket.	
424. Troll zágrábi német ideiglenes ügyvivő távirata a Külügyminisztériumnak. Zágráb, 1941. július 10.	603
Horvát tiltakozás Muraköz önkényes magyar annektálása ellen.	

425. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. július 14.	604
Az I. G. Farbenindustrie a MAORT amerikai tulajdonban levő részvényeit szeretné megszerezni; a magyar kormány vonakodik beleegyezését adni.	
426. Erdmannsdorff budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. július 17.	605
Vörmle külügyminiszter-helyettes kijelentette: a Muraköz annektálása nem jelenti a kérdés végleges lezárását, magyar államhatárnak a Drávát tekintik.	
427. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. július 24.	606
A német kormány az I. G. Farben nevében Bárdossy miniszterelnökkel folytatott tárgyalásain a MAORT amerikai részvényeinek megvásárlására kéri a magyar kormány beleegyezését. Bár a magyar kormány a kérést eleinte elutasította, gazdasági és politikai nyomás hatására újból megfontolás tárgyává teszi.	
428. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. július 26.	607
Bárdossy miniszterelnökkel folytatott tárgyalásán Ribbentrop nevében sürgette a magyar kormány beleegyezését a MAORT részvényeinek megvásárlására.	
429. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. július 29.	608
A magyar kormány hozzájárul a MAORT amerikai részvényeinek német megvételéhez, de kéri, hogy a németek a részvénytöbbséget engedjék át.	
430. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Róma, 1941. július 31.	609
A gazdasági megállapodást megkötötték, s a magyar kormány a legtöbb kérdésben engedett a német kívánságoknak.	
431. Toussaint budapesti katonai attasé távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. augusztus 5.	611
A magyar vezérkari főnök további magyar csapatok frontra küldését javasolja a kormányzónak.	
432. A Német Tájékoztatási Hivatal átírata Weizsäcker külügyi államtitkárnak. Berlin, 1941. augusztus 19.	611
A hivatal összekötőjének jelentése a magyarországi „suttagó” propagandáról.	
433. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Benzon berlini horvát követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. augusztus 19.	612
A Muraköz kérdésében kialakult horvát—magyar vitáról.	
434. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1941. augusztus 22.	612
Sztójay a magyar Külügyminisztérium feljegyzését továbbítja a muraközi kérdésben.	
434—1. Melléklet. A magyar Külügyminisztérium feljegyzése a német Külügyminisztériumnak. Berlin, 1941. augusztus 22.	613
A Muraköz kérdésében kialakult horvát—magyar vita történetét ismerteti. A magyar kormány nem kívánta a terület végleges megszállását, a két fél közötti tárgyalások nem vezettek eredményre, ezért került sor az annektálásra.	
435. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Bossy berlini román követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. augusztus 26.	614
A követ a német kormány Bánáttal kapcsolatos álláspontja felől tudakozódik.	
436. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a budapesti követségnek. Berlin, 1941. augusztus 26.	614
Ismerteti az újabb német gazdasági követeléseket Magyarországgal szemben.	
437. Ribbentrop külügyminiszter távirata Jagow budapesti követhoz. Különvonat, 1941. szeptember 1.	615
Hitler nevében hívja meg Horthy kormányzót németországi látogatásra.	
438. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. szeptember 2.	615
Horthy elfogadta Hitler meghívását.	

439. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. szeptember 3.	616
A magyar kormány hozzájárult az olajszállítások növeléséhez, de a német kormány a további szállítmányok érdekében gyakoroljon politikai nyomást.	
440. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. szeptember 5.	617
Werth vezérkari főnök lemondásának okai.	
441. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. szeptember 5.	617
Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök bár németbarát, kevésbé aktív.	
442. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1941. szeptember 6.	618
A magyar kormány nyilatkozata a horvát—magyar tárgyalások megszakításának okairól.	
443. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Rintelen követ közléseiről. Berlin, 1941. szeptember 11.	619
Hitlerrel folytatott tárgyalásokon a magyar katonai vezetők Galicia egy részének Magyarországhoz csatolását kérték.	
444. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. szeptember 15.	619
A Nyilaskeresztes Pártban bekövetkezett szakadásról.	
445. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. szeptember 16.	620
A galíciai magyar területi igényeket a német Külügyminisztérium az esetleges ellenszolgáltatások lehetőségével hozta összefüggésbe.	
446. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. október 7.	620
Ullein-Reviczky sajtófőnök visszautasította a Magyar Nemzet betiltására vonatkozó német követelést.	
447. Erdmannsdorff külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése. Berlin, 1941. október 14.	621
A magyar határ Galiciába történő módosításáról tárgyalások folynak.	
448. Werkmeister budapesti ügyvivő távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. október 22.	621
A magyar kormány csak hivatalos német kérés esetén küld újabb csapatokat a frontra.	
449. Ritter nagykövet távirata Jagow budapesti követhoz. Különvonat, 1941. október 26.	622
Tájékoztató az újabb magyar egységek frontra küldésével kapcsolatos német kérés előzményeiről. Utasítás a kérdés-sel összefüggő diplomáciai lépésekre a magyar kormánytól.	
450. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. október 27.	623
Bárdossy állásfoglalása újabb magyar csapatok frontra küldéséről.	
451. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. november 7.	623
Bár a katonai vezetés az újabb csapatok frontra küldését illetően a magyar kormány beleegyezése nélkül tett javaslatot, ezeket német hivatalos kérés esetén a kormány is magáévá tenné.	
452. Ritter nagykövet távirata a budapesti követségnek. Különvonat, 1941. november 9.	624
A német hadvezetés további magyar csapatok küldését kéri.	
453. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. november 12.	625
A magyar kormány hozzájárult újabb magyar csapatok frontra küldéséhez.	
454. Rintelen külügyminisztériumi főosztályvezető feljegyzése Bárdossy miniszterelnöknek Ribbentrop külügyminiszternél történt fogadásáról. Berlin, 1941. november 27.	625
Ribbentrop véleménye az új európai rendről, a magyar gabona- és olajszállítások növeléséről; a román—magyar viszony enyhülését szorgalmazza, végül a külföldi rádióadások hallgatásának betiltását követeli.	

455. Hewel külügyminisztériumi főtanácsos feljegyzése Bárdossy miniszterelnök fogadásáról a Führernél. Vezéri főhadiszállás, 1941. november 27.	629
Hitler kedvezően nyilatkozik a háború alakulását illetően, mind a keleti, mind az észak-afrikai hadszíntérrel kapcsolatban.	
456. Jagow budapesti követ távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1941. december 2.	631
Frank lengyel kormányzó budapesti látogatása során a galíciai új magyar határookra vonatkozóan folytatott tárgyalásról.	
457. Erdmannsdorff külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1941. december 2.	631
A követ a Galiciával kapcsolatos magyar határmodosítási igény német visszhangjának tisztázását kívánja.	
458. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1941. december 4.	632
A követ tájékoztatta az Anglia és Magyarország közötti hadiállapot beálltáról s annak körülményeiről.	
459. Sztójay követ szóbeli jegyzéke a Külügyminisztériumnak. Berlin, 1941. december 4.	632
Áttekinti a galíciai magyar határ megállapítására vonatkozó eddigi tárgyalásokat és közli, hogy a magyar kormány elfogadja a határra vonatkozó német javaslatot.	
460. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Wühlich követtel folytatott telefonbeszélgetéséről. Berlin, 1941. december 5.	633
Frank lengyel főkormányzó budapesti látogatása során tárgyalt a galíciai magyar határ módosításáról.	
461. Jagow budapesti követ távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1941. december 5.	634
Ribbentrop budapesti látogatásának elhalasztása Bárdossy miniszterelnöknek igen rossz visszhangot keltett.	
462. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése. Berlin, 1941. december 6.	635
Ribbentrop külügyminiszter lemondta budapesti látogatását.	
463. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. december 6.	635
Frank lengyel főkormányzó budapesti beszélgetései során Bárdossy miniszterelnök jelezte, hogy a magyar kormány lemond a galíciai határkiszélesítésre vonatkozó igényéről.	
464. Woermann külügyi államtitkár-helyettes feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1941. december 7.	636
Ribbentrop látogatásának elhalasztása rossz politikai visszhangot keltett Magyarországon.	
465. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Frank lengyel főkormányzóval folytatott telefonbeszélgetéséről. Berlin, 1941. december 12.	636
Frank tiltakozik a magyar határ módosítása ellen, s kéri a magyar álláspont végleges tisztázását.	
466. Werkmeister budapesti ügyvivő távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. december 12.	637
Bárdossy miniszterelnök bejelentette az Egyesült Államokkal a diplomáciai viszony megszakítását, német kérésre azonban hajlandó továbbmenni.	
467. Werkmeister budapesti ügyvivő távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1941. december 12.	638
Albrecht főherceg a kormányzó utódjára kérdésében német állásfoglalást és támogatást kér.	
468. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott beszélgetéséről. Berlin, 1941. december 12.	639
A követ bejelentette a diplomáciai viszony megszakítását az Egyesült Államokkal; az államtitkár a lépést elégtelennek tartja.	
468—1. Melléklet. A magyar kormány nyilatkozata a diplomáciai kapcsolatok megszakításáról az Egyesült Államokkal. Berlin, 1941. december 11.	639
469. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1941. december 13.	640
A magyar kormány a háromhatalmi egyezmény aláírónak együttes deklarációját követően hajlandó hadat üzeni az Egyesült Államoknak, később ertől eltekintve jelenti be a hadiállapotot.	

470. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata a budapesti követségnek. Berlin, 1941. december 22.	641
A német kormány nem avatkozik be a kormányzóhelyettes-választás kérdésébe.	

1942

471. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése Ribbentrop külügyminiszterhez. Berlin, 1942. január 4.	642
Bárdossy miniszterelnökkel folytatandó tárgyalásokon gazdasági szempontból a legfontosabb német követelés az ásványolaj- és a gabonaszállítmányok növelése.	
472. Jagow budapesti követ távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1942. január 15.	642
Bárdossy miniszterelnök közlése szerint a magyar kormány hajlandó hozzájárulni 20 ezer magyarországi német besorozásához a Waffen SS-be, amennyiben azok népi német önkéntesek, szülői beleegyezéssel bírnak és német állampolgárságot kapnak.	
473. Az OKW átírata Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyetteshez. Berlin, 1942. január 17.	643
A megszállt orosz területek gazdasági kiaknázásában való részvétellel támasztott magyar igény elbírálása.	
473—1. Melléklet. A magyar kormány feljegyzése Magyarország igényeiről a megszállt szovjet területek gazdasági kiaknázásában.	644
473—2. Melléklet. A magyar kormány feljegyzése Oroszországból importálandó cikkekről	645
Javaslat az Oroszországból importálandó cikkek tárgyában, fontosságuk sorrendjében.	
474. Ribbentrop külügyminiszter távirata Jagow budapesti követnek. Különvonat, 1942. január 17.	646
Albrecht főherceg látogatása Hitlernél jelenleg nem kívánatos.	
475. Weber tanácsos távirata a Külügyminisztérium kabinetirodájának. Különvonat, 1942. január 17.	646
Ribbentrop külügyminiszter 1942. január 6—9-i budapesti tárgyalásainak eredményei: a magyar kormány hajlandó az eddigieknél lényegesen nagyobb erővel részt venni a keleti hadjáratban; hozzájárul 20 ezer magyarországi német besorozásához a Waffen SS-be és kész fokozni az ásványolaj-szállításokat.	
476. Ribbentrop külügyminiszter távirata Jagow budapesti követnek. Különvonat, 1942. január 19.	648
Utasítás Keitel vezértábornagy közlő budapesti látogatásával kapcsolatos teendőkről. A tárgyalásokon biztosítani kell a magyar haderő kétharmad részének bevetését a keleti frontra.	
477. Jagow budapesti követ távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1942. január 22.	648
Keitel vezértábornagy budapesti tárgyalásainak eredményei.	
478. Woermann külügyi államtitkár-helyettes távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Berlin, 1942. február 12.	649
Javaslat a budapesti német követség teendőire a magyarországi német népcsoport magatartását illetően a kormányzó-helyettes-választás alkalmával.	
479. Jagow budapesti követ távirata Luther külügyi államtitkár-helyettesnek. Budapest, 1942. február 20.	649
A magyar Külügyminisztérium jegyzéke magyar állampolgároknak a Waffen SS-be való toborzásáról.	
480. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1942. március 9.	651
Beszélgetés Sztójay követtel Bárdossy lemondásáról és várható utódjáról a Külügyminisztériumban.	
481. Weizsäcker külügyi államtitkár feljegyzése Ribbentrop külügyminiszterrel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1942. március 13.	652
Ribbentrop állásfoglalása Ulllein-Reviczky Antal külügyminiszterre való kinevezése ellen.	

482. Ribbentrop külügyminiszter levele Bárdossy Lászlóhoz. Berlin, 1942. március 17.	653
Reményét fejezi ki, hogy Bárdossy visszatér a Külügyminisztérium élére.	
483. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Berlin, 1942. április 23.	654
A magyar kormány újabb 110 millió birodalmi márka hitelt nyújt magyarországi nyersanyag és élelmiszer-vásárlásra.	
484. Nickl, a magyar Külügyminisztérium osztályvezetőjének igazoló levele Clodiushoz. Berlin, 1942. április 23.	654
Német—magyar bauxit szállítási megállapodás.	
485. Woermann külügyminisztériumi osztályvezető feljegyzése Kállay miniszterelnök látogatásához. Berlin, 1942. június 1.	655
Beszélgetéstervezet Kállay Miklós miniszterelnök németországi bemutatkozó látogatására.	
485—1. Melléklet. Kamphoevener követségi tanácsos feljegyzése a német—magyar határkérdésről a Mura térségében. Berlin, 1942. május 29.	656
A német kormányservek továbbra is ragaszkodnak a vitatott négy községhez, és ahhoz, hogy a végleges határt a Mura folyó képezze.	
485—2. Melléklet. Kamphoevener követségi tanácsos feljegyzése az új német—magyar Kárpát-határról. Berlin, 1942. május 29.	657
Bár Hitler döntése szerint a kérdéses területet át kell engedni Magyarországnak, a Főkormányzóság a végrehajtást meg akarja akadályozni. A német szervek egyöntetű véleménye: a végrehajtást halogatni kell, hogy idő legyen a tekintélyes fakészletek elszállítására.	
485—3. Melléklet. Kamphoevener követségi tanácsos feljegyzése a horvát—magyar határvitáról. Budapest, 1942. május 29.	658
A horvát—magyar határvitában továbbra is ajánlatos német részről a tartózkodás, mert ezzel a német—magyar határtárgyalások halogatására is lehetőség nyílik.	
486. Schnurre követ feljegyzése Kállay miniszterelnök németországi látogatásához. Berlin, 1942. június 2.	659
A német kormány elvárja, hogy a magyar kormány minden tekintetben kielégíti a német igényeket. A Bácskára vonatkozó szerződés fenntartására továbbra is szükség van. A német kliringadósság növekedése ellenére a háború ideje alatt Magyarországnak teljesítenie kell az összes szállítási igényeket. A kliringadósság kiegyenlítésére csak a háború után kerülhet sor.	
487. Luther külügyminisztériumi osztályvezető feljegyzése Kállay miniszterelnök németországi bemutatkozó látogatásához. Berlin, 1942. június 3.	660
Javaslatok a magyarországi zsidókérdés megoldására.	
488. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. június 12.	661
Kállay miniszterelnök beszámolója a kormánypártban a német főhadiszálláson tett látogatásáról.	
489. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. június 12.	661
Bizalmas információk Kállaynak a képviselőház és a felsőház külügyi bizottságaiban elhangzott beszámolójáról a német főhadiszálláson tett látogatásával kapcsolatban.	
490. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. június 18.	663
A német elhárítószolgálat budapesti megbízottainak működése és kapcsolatuk a követséggel.	
491. Bizalmas jelentés a magyar képviselőház külügyi bizottságának 1942. június 11-én tartott üléséről. Berlin, 1942. június	664
Kállay miniszterelnök beszámolója a német főhadiszálláson tett látogatásáról.	
492. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése. Berlin, 1942. július 1.	666
Németországnak ragaszkodni kell a Bácska-szerződés fenntartásához a háború folyamán.	
493. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. július 15.	667
Kállay miniszterelnök beszéde a kormánypárt értekezletén.	
494. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. július 15.	667
A német—magyar gazdasági tárgyalások eredményei.	

495. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1942. július 17.	668
Megbeszélés Kallay miniszterelnökkel a Németországba szállítandó gabonamennyiség növelése tárgyában.	
496. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. július 18.	670
Tárgyalások a magyar katonai vezetőkkel a szovjet frontra küldendő két magyar biztosító hadosztály felszereléséről	
497. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. július 18.	671
A magyar koronatanács és minisztertanács ülése a kiélezett román—magyar viszonyról.	
498. Ribbentrop külügyminiszter távirata Hewel követnek Hitlerhez való továbbítás céljából Különvonat, 1942. július 18.	671
Kallay miniszterelnök feljegyzést készít Hitler állítólagos kijelentéséről, miszerint a háború után Németország nem áll útjába a magyar—román fegyveres összecsapásnak.	
498—1. Melléklet. Ribbentrop külügyminiszter táviratáttervezete Jagow budapesti követnek. Különvonat, 1942. július 18.	672
Utasítja a követet, cafolja meg azokat a híreket, amelyek Hitlernek a román—magyar viszonytal kapcsolatos állítólagos kijelentéseiről szólnak.	
499. Ribbentrop külügyminiszter távirata Hewel követnek Hitlerhez való továbbítás céljából. Különvonat, 1942. július 19.	674
Funk gazdaságügyi miniszter budapesti és bukaresti tárgyalásainak elokészítése a gabona- és uzemanyag-szállítások tárgyában.	
500. Az OKW távirata a Külügyminisztériumhoz. Berlin, 1942. július 21.	675
A Külügyminisztérium állásfoglalását kéri a magyar kormány azon kívánságához, hogy az engedély nélkül Magyarországra menekült zsidókat a megszállt szovjet területekre telepíthessek	
501. Jagow budapesti követ távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1942. július 23.	675
Kallay miniszterelnök kijelentette, hogy Hitler közléseit a román—magyar viszonyról pontosan értelmezte	
502. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. július 28.	676
A német—magyar gazdasági tárgyalások eddigi eredményei	
503. A birodalmi Gazdasági Minisztérium távirata Weizsacker külügyi államtitkárnak. Berlin, 1942. július 30.	677
Clodius javaslata a kúring emelésére nem fogadható el, s a magyar kormány azon javaslata sem, hogy a német kézen lévő magyar értékeket Magyarországnak átengedjék.	
504. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. július 31.	678
Az 1942—1943-as gazdasági évre vonatkozó német—magyar kormánytárgyalások eredményei	
505. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1942. július 31.	681
A magyar haditanács határozata a Németországnak szállítandó asvanyolaj-mennyiség növeléséről.	
506. Schellenbergnek, a Biztonsági Hivatal osztályvezetőjének átirata Luther külügyi államtitkár-helyetteshez. Berlin, 1942. július	682
Bizalmas jelentés Horthy kormányzó állaspontjáról a magyarországi zsidókérdésben.	
506—1. Melléklet. Horthy kormányzó magatartása a zsidókérdésben.	682
507. Feljegyzés az 1942—1943-as gazdasági évre vonatkozó német—magyar kormánytárgyalások eredményeiről. Budapest, 1942. augusztus.	683
Német—magyar gazdasági forgalom az 1942—1943-as évben.	
508. Weizsacker külügyi államtitkár távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1942. augusztus.	684
Magyar mezőgazdasági szakemberek németországi meghívása Woermann professzor budapesti utjának viszonzásként, aki a magyarországi terméskulátásokat tanulmányozta.	
509. Feljegyzés a német kormány állaspontjáról Sztójay követ esetleges külügyminiszteri kinevezéséről. Berlin, 1942. augusztus 6.	685

510. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. augusztus 18.	685
Funk birodalmi gazdaságügyi miniszter budapesti utazása.	
511. Erdmannsdorff külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése Ribbentrop külügyminiszterhez. Berlin, 1942. augusztus 21.	686
A magyar kormány tárgyalannak tekinti a Kárpát-határ módosítására vonatkozó korábbi kívánságát.	
511—1. A berlini magyar követség szóbeli jegyzéke a Külügyminisztériumnak. Berlin, 1942. augusztus 17.	687
A magyar kormány a háború befejezéséig tárgyalannak tekinti a Kárpát-határ módosítására vonatkozó korábbi kívánságát.	
511—2. Feljegyzés a galíciai peremvidék határának áthelyezéséről folytatott magyar—német bizottsági tárgyalásokról. Berlin, 1942. június 12.	687
511—3. Feljegyzés a Kárpát-határ áthelyezéséről folytatott német—magyar bizottsági tárgyalásokkal kapcsolatban	689
Német gazdasági ellenérvek a magyar kívánság teljesítésével szemben.	
512. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1942. szeptember 10.	692
Funk birodalmi gazdaságügyi miniszter budapesti tárgyalásai.	
513. Ritter nagykövet távirata Jagow budapesti követhoz. Feldmark, 1942. szeptember 21.	692
Utasítás újabb két magyar biztosító hadosztály felállításának diplomáciai úton való szorgalmazására, a korábbi német—magyar katonai megállapodás alapján.	
514. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. szeptember 22.	693
Kállay miniszterelnök kitérő választ adott arra a német kérésre, hogy újabb két biztosító hadosztályt állítson ki a magyar kormány.	
515. Eichmann-nak, a Biztonsági Rendőrség zsidó ügyek osztálya főnökének távirata Klingenfuss követségi tanácsoshoz. Berlin, 1942. szeptember 25.	694
A Magyarországra menekült zsidók áttelepítését a megszállt szovjet területekre csak úgy látja lehetségesnek, ha az egybeesik a magyarországi zsidók deportálásával.	
516. Werkmeister budapesti ideiglenes ügyvivő távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. szeptember 29.	694
Kállay miniszterelnök feljegyzése a budapesti német követségnek a két magyar biztosító hadosztály felállításáról.	
517. Luther külügyminisztériumi osztályvezető feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1942. október 6.	695
Intézkedések a megszállt területeken és Németországban élő magyar állampolgárságú zsidók kitelepítéséről. Javaslatok a magyarországi zsidókérdés megoldására.	
518. Luther külügyminisztériumi osztályvezető távirata Jagow budapesti követhoz. Berlin, 1942. október 8.	698
A nyugati megszállt területeken lakó magyar állampolgárságú zsidók internálását a német hatóságok végrehajtják, amennyiben 1943. január 1-ig a magyar kormány nem hívja vissza őket. Kíváncsú Magyarországgal is olyan megállapodást kötni, hogy mindegyik állam rendelkezik a saját felségterületén élő idegen állampolgárságú zsidók vagyonyával.	
519. Rintelen követ távirata Weizsäcker külügyi államtitkárhoz, és Luther államtitkár-helyetteshez. Különvonal, 1942. október 11.	699
Ribbentrop kéri az államtitkárt, hangsúlyozza Sztójay követ előtt a magyarországi zsidókérdés német kívánságok szerinti megoldásának fontosságát.	
520. Luther államtitkár-helyettes távirata Jagow budapesti követhoz. Berlin, 1942. október 14.	699
A magyarországi zsidókérdés megoldásával kapcsolatos német elképzelések.	
521. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1942. november 13.	701
Kállay miniszterelnök nyilatkozata Magyarország Németország iránti hűségéről.	

522. A berlini magyar követség feljegyzése a Külügyminisztériumnak. Berlin, 1942. december 2.	701
A magyar kormány válasza a magyarországi zsidókérdés megoldására vonatkozó német elképzelésekre.	
523. Weizsäcker külügyi államtitkár távirata Jagow budapesti követnek. Berlin, 1942. december 8.	704
Magyar diplomaták semleges országokban folytatott tárgyalásai a szövetségesek esetleges balkáni partraszállásáról.	

1943

524. A Biztonsági Szolgálat és a Biztonsági Rendőrség átirata a Külügyminisztériumhoz. Berlin, 1943. január 25.	705
Értesülések Kállay miniszterelnök és Szálasi nyilaskeresztes pártvezető tárgyalásairól.	
524—1. Feljegyzés Kállay miniszterelnök és Szálasi nyilaskeresztes pártvezető tárgyalásáról.	705
Szálasi kifejezi meggyőződését a Kállay-kormány angolszász orientációjú beállítottságáról. A miniszterelnök és környezete elszigeteli a kormányzót a szélsőjobboldali politikusoktól.	
525. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. február 17.	706
Értesülések Hitler Szombathelyi vezérkari főnöknek tett állítólagos kijelentéseiről, hogy román—magyar háború esetén a német lakosságot mindkét országból kitelepítené. Ez a magyar kormányban azt a benyomást keltheti, hogy szabad kezet kap Románia ellen, és bénítólag hatna a magyarországi német népcsoportra.	
526. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. február 20.	707
A képviselőház külügyi bizottságának február 19-i ülésén Kállay miniszterelnök a balkáni partraszállás lehetőségéről beszélt, és csak a Szovjetunióval szembeni háborút hangsúlyozta. Imrédy és hívei az angolszász hatalmakkal való szembenállást hangsúlyozták.	
527. Thomsen stockholmi német követ távirata a Külügyminisztériumnak. Stockholm, 1943. február 25.	709
Értesülések a magyar katonai attasék budapesti értekezletéről, ahol a beszámolóik nyomán igen kedvezőtlen kép alakult ki a hadihelyzetről.	
528. Grote követ feljegyzése Bürkner tengernagy közléseiről. Berlin, 1943. március 5.	710
Bürkner szerint Hitler csak akkor hajlandó két újabb magyar hadosztály felfegyverzését engedélyezni, ha a magyar hadvezetés hozzájárul azok felhasználásához a Balkán-térségben.	
529. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. március 11.	710
Kállay miniszterelnök nyilatkozata a török kormány által kezdeményezett szovjetellenes Balkán-paktumról.	
530. Rintelen követ távirata Jagow budapesti követnek. Berlin, 1943. március 14.	711
Utasítja a követet, ellenőrizze a hírt, miszerint Szent-Györgyi Albert professor a közelmúltban Törökországba utazott.	
531. Woermann külügyi államtitkár-helyettes távirata Jagow budapesti követnek. Berlin, 1943. március 15.	711
Információk magyar megbízottaknak angol—amerikai szervekkel Törökországban folytatott titkos megbeszéléseiről.	
532. Werkmeister budapesti ideiglenes ügyvivő távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. március 18.	712
Szentmiklósy Andor beszélgetése a budapesti olasz követség első titkárával a magyar—török kapcsolatokról és a Törökország által kezdeményezett szovjetellenes Balkán-paktumról.	
533. Jagow budapesti követ távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1943. március 29.	713
Kállay miniszterelnök kijelentette a török—magyar tárgyalásokkal kapcsolatban, hogy azok célja Törökország közelebb hozása a tengelyhatalmakhoz. Mivel azonban a német kormány az akciót nem látja szívesen, a tárgyalásokat megszünteti.	

534. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. április 2. A magyar vezérkar nem engedélyezi a Franciaországban átképzés alatt levő magyar repülőszázadok harci bevetését.	714
535. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. április 10. Beszélgetés Kállay miniszterelnökkel Barcza volt londoni követ vatikáni utazásáról. A követ benyomása szerint Barcza a kormány megbízásából a szövetségesekkel keres érintkezést.	714
536. Ribbentrop külügyminiszter távirata Jagow budapesti követnek. Különvonat, 1943. április 11. Horthy kormányzó meghívása a német főhadiszállásra.	715
537. Ribbentrop külügyminiszter távirata Mackensen római német nagykövetnek. Fuschl, 1943. április 20. Antonescu marsall és Horthy kormányzó tárgyalásai Hitlerrel. A tárgyalásokon német részről szóba hozták egyes román és magyar körök tapogatózását a szövetségeseknél, a magyarországi zsidókérdés megoldásának szükségességét, és szembehelyezkedtek a Törökország által kezdeményezett Balkán-blokk tervével.	715
538. Ribbentrop külügyminiszter távirata Jagow budapesti követnek. Fuschl, 1943. április 23. Horthy németországi látogatása alkalmából személyes tájékoztatására átadott iratról semmiféle felvilágosítást nem adnak Ullein-Reviczkynek. Külön utasítás nélkül semmiképpen ne lépjen érintkezésbe Kállay miniszterelnökkel.	716
539. Ribbentrop külügyminiszter távirata Jagow budapesti követnek. Különvonat, 1943. május 3. Utastítja a követet, kerülje az érintkezést Kállay miniszterelnökkel, és az elkerülhetetlen hivatalos találkozókön viselkedjék tartózkodóan. A miniszterelnökkel semmiféle társadalmi kapcsolatot ne tartson fenn.	718
540. Jagow budapesti követ levele Steengracht külügyi államtitkárnak. Budapest, 1943. május 25. Anfuso budapesti olasz követ tájékoztatása Kállay miniszterelnökkel folytatott megbeszéléséről. Az olaszok nem mellőzik Kállayt és megpróbálnak közvetíteni.	719
541. Ribbentrop külügyminiszter levele Jagow budapesti követnek. Fuschl, 1943. május 26. Ismerteti Horthy 1943. május 7-i Hitlerhez intézett levelét és megállapítja, a kormányzó levele azt a benyomást kelti, hogy helyesli Kállay miniszterelnöknek a tengelyhatalmaktól elkülönülő irányzatát.	720
542. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1943. május 30. Horthy kormányzó 1943. május 7-i levelének gazdasági vonatkozásaival kapcsolatos megjegyzések. Clodius szerint a magyar kormány magatartása gazdasági kérdésekben, kivéve a mezőgazdasági termelés fokozását, nem ad okot komoly német kifogásokra.	723
543. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. június 20. A Hitler ajándékaról szóló okmányt és kísérllevelet átadta Horthynak.	725
544. Jagow budapesti követ távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1943. június 21. Horthy Hitler levelének átvételekor megemlítette: fontosnak tartaná a magyar hadsereg harci teljesítményének nyilvános elismerését német részről. Hangoztatta ragaszkodását Kállay miniszterelnökhöz. Kifejezte ellenszenvét Imrédyvel és a nyilasokkal szemben.	725
545. Ribbentrop külügyminiszter távirata Jagow budapesti követnek. Különvonat, 1943. június 26. A magyar hadsereg harci teljesítményének nyilvános elismerésére nincs lehetőség.	726
546. Steengracht külügyi államtitkár feljegyzése Sztójay követtel folytatott megbeszéléséről. Berlin, 1943. július 27. A magyar kormány politikája változatlan az olaszországi események után.	727
547. Ribbentrop külügyminiszter távirata Jagow budapesti követnek. Westfalen, 1943. július 29. Tolmácsolja megelégedését Ghyczy külügyminiszternek azon üzenetért, hogy Magyarország az olasz eseményektől függetlenül változatlanul kitart Németország oldalán.	727

548. Jagow budapesti követ távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1943. július 31.	728
A július 30-i koronatanács ülés Horthy döntő befolyása révén határozatot hozott az eddigi németbarát politika folytatására. A követ benyomása szerint, ha a politikai és katonai helyzetben nem következik be döntő fordulat, számítani lehet Magyarországra.	
549. Pappenheim budapesti katonai attasé távirata a Wehrmacht főparancsnokságához. Budapest, 1943. szeptember 6.	728
Csatay honvédelmi miniszter beszélgetése Jagow követtel a magyar hadsereg felhasználásáról a Balkánon és a magyar csapatok kivonásának lehetőségéről a szovjet frontról.	
550. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. szeptember 6.	730
A semleges országok követségeire küldött azon állítólagos külügyminisztériumi nyilatkozat, hogy Magyarország nem tekintí magát hadban állónak a nyugati hatalmakkal, fedi a magyar kormány magatartását.	
551. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. szeptember 9.	730
Magyarország külpolitikai helyzetét mértékadó körök igen kedvezőtlenül ítélik meg, mivel a különmegbízottak tapasztalata szerint Magyarország a szövetségesek részéről nem számíthat elfogadható békére. Néhány prominens politikus szerint az egyetlen út a szövetségesek jóindulatának megszerzésére az lenne, ha Magyarország provokálná a német megszállást.	
552. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. szeptember 11.	731
Értesülések a magyar koronatanács ülésének eseményeiről. A tanácskozás feltehetőleg az olaszországi fejleményekkel kapcsolatos.	
553. Pappenheim budapesti katonai attasé távirata a Wehrmacht főparancsnokságának. Budapest, 1943. szeptember 15.	732
A vezérkari főnökségről szerzett értesülések szerint, Horthy visszautasította a magyar haderőnek a Balkán megszállásában való részvételét.	
554. Jagow budapesti követ távirata Steengracht külügyi államtitkárnak. Budapest, 1943. szeptember 17.	732
Javasolja, hogy a magyar kormány elutasító válaszára a magyar haderőnek a Balkán megszállásában való részvételét illetőleg a német kormány erőteljes fenyegetéssel válaszoljon, és vesse fel a bécsi döntések és a német segítséggel visszaszerzett területek megszállásának lehetőségét.	
555. Hencke követ előterjesztése Ribbentrop külügyminiszterhez. Berlin, 1943. szeptember 17.	733
A politikai osztály délkelet-európai előadójának magyarországi helyzetjelentése.	
555—1. Melléklet. Feine követségi tanácsos Magyarországról készített helyzetjelentése.	733
Magyarországon komoly erők tevékenykednek az eddigi külpolitika megváltoztatása érdekében, de nem hiányoznak az ezzel szemben ható erők sem. A hadsereg vezetése német szempontból megbízhatónak látszik.	
556. Összeállítás a Forschungsamt jelentései alapján a Németországtól való elszakadásra irányuló magyar törekvésekről. Berlin, 1943. szeptember 30.	736
557. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. október 23.	739
A magyar Külügyminisztérium engedélyezte Briggs amerikai repülőfőhadnagy átadását német szerveknek kihallgatás céljából, a jövőben azonban csak magyar tisztek jelenlétében kerülhet sor hasonló kihallgatásra.	
558. Huene lisszaboni német követ távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Lisszabon, 1943. október 23.	740
Információk magyar és román megbízottak lisszaboni tárgyalásairól a szövetséges hatalmak képviselőivel.	
559. Kaltenbrunnernek, a Biztonsági Szolgálat és Biztonsági Rendőrség főnökének átirata Himmler SS birodalmi vezetőhöz. Berlin, 1943. október 26.	740
Bizalmas jelentések Magyarország különbéke-törekvéseiről. Az augusztus 17-i koronatanács határozata a háborúból való kilépés feltételeiről.	
560. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1943. november 11.	742
A magyar vezérkar hozzájárul, hogy a fogságba esett angol—amerikai pilótákat német szervek hallgassák ki.	

561. Veessenmayer levele Steengracht külügyi államtitkárnak. Berlin, 1943. december 4.	742
Magyarországról készített jelentés.	
561—1. Melléklet. Veessenmayer jelentése Magyarország politikai helyzetéről és javaslatai új kormány kinevezésére. Berlin, 1943. december 10.	743
561—2. 1. sz. melléklet. Gróf Bethlen.	751
561—3. 2. sz. melléklet. Bizalmas tárgyalás Jurcsek államtitkárral.	753
561—4. 3. sz. melléklet. Javaslatok és kezdeményezések.	753
562. Beckerle szófiai német követ távirata a Külügyminisztériumnak. Szófia, 1943. december 22.	755
A szófiai magyar katonai attasé közlései amerikai megbízottakkal folytatott isztambuli tárgyalásairól.	
563. Ribbentrop külügyminiszter távirata Jagow budapesti követnek. Különvonat, 1943. december 29.	758
Valaszt ker arra a kérdésre, hogy a jobboldali ellenzék bekerülése a magyar kormányba elősegitené-e a német—magyar szovetségi viszony elmelyulesét.	
564. Jagow budapesti követ távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1943. december 31.	759
A követ meggyőződése szerint elérkezett az ideje, hogy Németország erős nyomást gyakoroljon Horthyra és a kormányra a német befolyás megszilardítása érdekében.	

1944

565. Werkmeister budapesti ügyvivő távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. január 16.	761
Az újdéki vérengzés vezetői Németországba szöktek; Szombathelyi vezérkari főnök megindokolja az ellenük folytatott bírósági eljárás szukességét.	
566. Werkmeister budapesti ügyvivő távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. január 17.	762
Az újdéki vérengzés vezetőinek szokése tárgyaban a magyar vezérkari főnök a német katonai attasénál érdek-lődött.	
567. Werkmeister budapesti ügyvivő távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. január 17.	763
Szombathelyi látogatást kíván tenni a német fohadiszálláson.	
568. Hilger külügyi tanácsos távirata a budapesti követségnek. Westfalen, 1944. január 17.	764
Az újdéki vérengzés vezetőinek szokásával kapcsolatosan a követ szinleljen tájékoztatlanságot.	
569. Werkmeister budapesti ügyvivő távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. január 20.	764
Hitler fogadja Szombathelyi vezérkari fonokot.	
570. Grote követségi tanácsos feljegyzése Szombathelyi vezérkari főnök németországi látogatásáról. Berlin, 1944. január 22.	764
A német vezérkar Szombathelyi látogatasa elől ki akart termi, s csak Hitler utasítására változtatott szándékán.	
571. Beckerle, szófiai német követ távirata a Külügyminisztériumnak. Szófia, 1944. február 1.	765
Hatz, a magyar kémelhárítás vezetője beszámolt az amerikai titkosszolgálat embereivel folytatott isztambuli meg-beszéléséről, Magyarország háboruból való kiválásáról.	
572. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. feb-ruár 14.	767
Magyarország további orosz olonyomulas esetén mozgosít, esetleges balkáni változasok erőslthetuk a magyar kor-many ingadozását.	

573. Jagow budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. február 19.	768
Kállay a hadsereg vezetőinek kijelentette, továbbra is Németországgal kell együttműködniük.	
574. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. február 21.	769
Kállay miniszterelnök beszédében a határok védelme, a belpolitikai rend fenntartása mellett foglalt állást.	
575. Wiehl külügyminisztériumi osztályvezető távirata Jagow budapesti követhoz. Berlin, 1944. február 27.	770
A magyarországi haditermelés ellenőrzésére német ipari bizottságot kívánnak létesíteni Budapesten.	
576. Jagow budapesti követ jelentése Steengracht külügyi államtitkárnak. Budapest, 1944. február 28.	771
A felsőház honvédelmi bizottságának ülésén a finn külpolitika követését javasolták, Keresztes-Fischer a Szovjet-unióval való tárgyalás szükségességét is felvetette.	
577. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes feljegyzése Ribbentrop külügyminiszternek. Berlin, 1944. február 29.	772
A magyar nyersanyagtermelés alakulása 1943-ban és várható eredményei.	
578. A Külügyminisztérium feljegyzése a Hitler—Horthy találkozó előkészítésére. Berlin, 1944. március.	773
A magyar külpolitika fejlődéséről megállapítják: a Kállay-kormány számos olyan lépést tett, mellyel a háborúból való kilépést akarják előkészíteni; belpolitikai intézkedései, beszédei, egyes külpolitikai gesztusai mellett ezt a magyar sajtó és rádió nyugatbarát közleményei is tanúsítják.	
579. A Külügyminisztérium feljegyzése Ribbentrop külügyminiszter részére. Berlin, 1944. március 7.	778
Magyarország fontos hírközpont a semleges országok felé, ezért erősíteni kell a budapesti német propagandát.	
580. Jagow budapesti követ jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. március 7.	779
Tiltakozott a kormányhoz közelálló Magyarország című lap cikkeinek németellenes tendenciája miatt.	
581. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. március 14.	780
Albrecht főherceg titkos találkozót kért a követtől.	
582. Jagow budapesti követ távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. március 14.	780
A magyar vezérkar a határ menti német csapatösszevonások céljáról érdeklődött, a német légügyi attasé a csapatösszevonást hadgyakorlattal magyarázza, a követ az ügyet szemrehányólag szóvá tette a magyar külügyminiszternél.	
583. Ribbentrop külügyminiszter távirata Jagow budapesti követhoz. Berlin, 1944. március 15.	781
Horthy meghívásának továbbítására utasítja; a meghívás célja a felmerülő politikai és katonai kérdések tisztázása.	
584. Megállapodástervezet Hitler és Horthy Magyarország német megszállására vonatkozó tárgyalásához. Klessheim, 1944. március 18.	782
Új németbarát kormány alakul, német csapatok állomásoznak az országban; német birodalmi megbízottat küldenek Magyarországra, a magyar hadsereg kizárólag a német vezérkar utasítása szerint tevékenykedik.	
584—1. Melléklet. Irányelvek a magyar fegyveres erők alkalmazásáról	783
585. Keitelnek, az OKW főparancsnokának körtávirata. Berlin, 1944. március 19.	783
Utasítást ad Magyarország megszállásának technikai lebonyolítására és céljaira vonatkozóan.	
586. Ribbentrop külügyminiszter távirata a bukaresti német követségnek. Fuschl, 1944. március 19.	784
Közölik Antonescuval Magyarország katonai megszállását.	
587. Ritter követ feljegyzése Veessenmayerrel folytatott telefonbeszélgetéséről. Salzburg, 1944. március 19.	785
Utasítást ad az első magyarországi teendőkre vonatkozóan. Jagow közölte felmentését, Veessenmayer jelentse Horthynak megbízatását s kezdjenek tárgyalásokat az új kormány megalakításáról.	

588. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. március 19.	786
Átvette Budapesten az ügyeket, s a kormányzóval megbeszélést folytatott az új kormányról.	
589. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. március 20.	786
Imrédy tájékoztatta őt Horthyval folytatott megbeszéléséről. Miniszterelnöki kinevezése legfeljebb későbbi időpontban lehetséges.	
590. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. március 20.	787
Horthy hivatalnok jellegű kormány alakításához ragaszkodik.	
591. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. március 20.	788
Korainak tartja a megszálló csapategységek csökkentését.	
592. Veessenmayer birodalmi megbízott kinevezési okmánya. Berlin, 1944. március 20. . . .	788
592—1. Melléklet	789
Irányítsa az új magyar kormány tevékenységét, gondoskodjék Magyarország teljes háborús igénybevételéről, a katonai felségjogok a német csapatok parancsnokát illetik.	
593. Ritter követ távirata Veessenmayer birodalmi megbízotthoz. Fuschl, 1944. március 20.	790
Utasítást ad Kállay Miklós letartóztatására.	
594. Clodius külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Bécs, 1944. március 20.	790
Magyarországgal újabb gazdasági megállapodást kötöttek, növelik a stratégiai nyersanyagok, az olaj és a gabona kiszállítását, újabb kliringhittelt kapnak.	
595. Steengracht külügyi államtitkár távirata Veessenmayer birodalmi megbízotthoz. Berlin, 1944. március 20.	791
A megszállással kapcsolatos propaganda- és gazdasági feladatok elvégzésére szakembereket küldenek, határozza meg a szakemberek legfontosabb feladatait.	
596. A Légügyi Minisztérium feljegyzése a Külügyminisztériumnak. Berlin, 1944. március 22.	792
A magyar repülőgépipar termelésének ellenőrzésére német megbízottat neveztek ki.	
597. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. március 22.	792
Szükség esetén a német csapatok három óra alatt elfoglalhatják a Várat.	
598. Ribbentrop külügyminiszter körtávirata az összes német külképviseletnek. Különvonat, 1944. március 22.	792
Magyarország német megszállásának hivatalos indoklása; a Horthyval folytatott tárgyalás.	
599. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. március 24.	794
A magyar hadsereg lefegyverzését politikailag hibásnak tartja, ez általános németellenes hangulatot kelt, a hadsereg fenntartása Németország számára katonai és politikai előnnyel jár.	
600. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. március 24.	796
A magyarországi olajtermelés fokozására intézkedéseket tesznek.	
601. Ritter követ távirata Veessenmayer birodalmi megbízottnak. Salzburg, 1944. március 25.	796
A Külügyminisztérium a magyar hadsereg lefegyverzése mellett foglal állást, ellenkező esetben a magyarországi helyzetet nem látják megoldhatónak. Propagandában német—magyar barátság helyett a régebbi magyar politika hibáit hangsúlyozzák.	

602. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. március 25.	797
A Sztójay-kormány felvetette a magyar hadsereg helyzetének tisztázatlanságát, megtették a német kívánságok szerinti első intézkedéseket.	
603. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. március 25.	799
Egyetért a Magyarországra küldendő német gazdasági szakemberek személyeire vonatkozó elgondolásokkal, feladatukat és beosztásukat szabályozni kell.	
604. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. március 25.	799
A német hadvezetés a Tiszántúlt hadművelleti területként kezeli, s élére külön parancsnokot nevez ki.	
605. Six külügyminisztériumi osztályvezető távirata a Külügyminisztériumnak. Különvonat, 1944. március 25.	800
Magyarország megszállását követő kultúrpolitikai intézkedések, a tájékoztatásügy átszervezése; erős antiszemita propaganda; javasolja a szélsőjobboldali lapok anyagi támogatását.	
606. Schmidt külügyminisztériumi osztályvezető távirata Veessenmayer birodalmi megbízottnak. Berlin, 1944. március 25.	802
Egyetértenek a magyar sajtó átszervezésére tett intézkedésekkel, javasolják a sajtó irányításának és ellenőrzésének további biztosítását.	
607. Ritter követ feljegyzése a megszállás utáni gazdasági teendők előkészítéséről. Berlin, 1944. március 25.	802
A magyar iparnak a német hadigazdálkodási szükségletek kielégítésére történő igénybevételére tárgyalások indulnak.	
608. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. március 26.	803
A magyar Külügyminisztérium személyi változásai.	
609. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. március 26.	803
Horthy a magyar hadsereg helyzetének rendezését kérte.	
610. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. március 26.	804
A magyar hadsereg hangulata romlik, a Wehrmacht-vezetéssel való együttműködése kielégítő.	
611. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. március 26.	805
A magyar hadsereg felhasználásával kapcsolatos döntés kedvező visszhangja, a német—magyar barátságra vonatkozó propagandahadjárat ismételt felvetése.	
612. Ritter követ távirata Veessenmayer birodalmi megbízottnak. Különvonat, 1944. március 28.	805
Elfogadták javaslatát a német—magyar fegyverbarátságra vonatkozó propagandáról.	
613. Feine követségi tanácsos távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. március 29.	806
A baloldali ellenzéki pártokat és szervezeteket feloszlatták.	
614. Veessenmayer birodalmi megbízott jelentése Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. március 31.	806
A kormányban és az államvezetésben személycseréket hajtanak végre; a Sztójay-kormánnyal szemben követeléseket támasztott gazdasági kérdésekben, a zsidókérdés rendezésében és a magyarországi németek Waffen SS-be való toborzásával kapcsolatban.	
615. Ritter követ távirata Veessenmayer birodalmi megbízotthoz. Salzburg, 1944. március 31.	808
Kaltenbrunner látogatásával kapcsolatban a Külügyminisztérium és a Biztonsági Szolgálat hatásköri vitájára hívja fel a figyelmet.	

616. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. március 31.	809
A nyilasok ellenzékét képviselnek a kormánnyal szemben, igyekszik velük rugalmas taktikát folytatni.	
617. Ritter követ távirata Waeger tábornoknak, a Fegyverkezési Hivatal vezetőjének. Fuschl, 1944. április 1.	809
Tervezet a magyarországi német fegyverkezési és haditermelési megbízott hatáskörére és jogi helyzetére vonatkozóan.	
618. Altenburgnak, a Külügyminisztérium tájékoztatási hivatalvezetőjének távirata Veessenmayer birodalmi megbízotthoz. Fuschl, 1944. április 2.	811
Igyekezzen Horthyt a politikai ügyektől távoltartani.	
619. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ritter követhoz. Budapest, 1944. április 4.	811
Fütterer légügyi attasé lett a Magyarországon állomásozó német légierők parancsnoka.	
620. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. április 5.	812
Beszélgetése Szálissal, aki kihallgatást kér a kormányzótól és tisztázní kívánja a Sztójay-kormánnyal való együttműködés lehetőségeit.	
621. Lammersnek, a kancellária vezetőjének távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Kancellária, 1944. április 6.	813
Tervezet Magyarország gazdasági kiaknázásának megszervezésére.	
622. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ritter követhoz. Budapest, 1944. április 6.	814
A kormánypárt angol orientációjú tagjait kizárták a pártból.	
623. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. április 7.	815
Folytatják a magyar külügyi apparátus kicserélését.	
624. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. április 7.	815
Sztójay miniszterelnökkel és Reményi-Schneller pénzügyminiszterrel titkos megállapodást kötött a megszállás költségeinek fedezéséről.	
625. Lammersnek, a kancellária főnökének levele Ribbentrop külügyminiszterhez. Berlin, 1944. április 8.	816
A magyarországi gazdasági kizsákmányolás szabályozására értekezletet hívnak össze.	
626. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 10.	817
Ismerteti a budapesti német követség személyi összetételét és beosztását.	
627. Altenburg külügyminisztériumi tájékoztatási hivatalvezető távirata Veessenmayer birodalmi megbízottnak. Fuschl, 1944. április 11.	817
Ellenőrizze a magyarországi zsidótörvényeket és azok végrehajtását.	
628. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. április 13.	818
Lehetőséget lát a magyarországi német megszálló csapatok csökkentésére.	
629. Veessenmayer birodalmi megbízott jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 13.	818
A megszálló csapatok költsége, javaslat ennek áthárítási módzataira.	
630. Lammersnek, a kancellária vezetőjének távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Berlin, 1944. április 13.	819
A Külügyminisztérium és a gazdasági miniszter közötti vita a gazdasági megbízott jogkörét illetően.	
630—1. Melléklet. Kiegészítő tervezet a Führer parancsához.	821
631. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 13.	823
A Volksbund vezetői újabb követeléseket támasztottak a Sztójay-kormánnyal szemben.	

632. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. április 14.	823
Zsidó munkaszolgálatosokat bocsátanak Németország rendelkezésére, és novelik a magyarországi zsidó munkaszolgálatosok létszámát.	
633. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 14.	824
A kormányzó kiáltványt intéz a hadsereghez, folytatják a közigazgatás megszüntítését, lépéseket tesznek az ország politikai életének további fasiszálására.	
634. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 14.	825
A parlament és a budapesti törvényhatóság teljes kikapcsolásáról, a fővárosi autonómia megszüntetéséről tárgyalt Sztójayval.	
635. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 15.	825
Zsidó munkaszolgálatosokat bocsátanak Németország rendelkezésére, kéri a szállítási cél kijelölését.	
636. Ribbentrop külügyminiszter távirata Lammers kancelláriai főnökhöz, Különvonat, 1944. április 15.	826
Magyarország gazdasági kizsákmányolásának irányítására vonatkozóan ragaszkodik a Külügyminisztérium álláspontjához.	
637. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. április 18.	827
A Magyar Honvédelmi Minisztérium és Külügyminisztérium néhány volt vezetőjét letartóztatták. További letartóztatásokról tárgyal a kormánnyal.	
638. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 19.	828
A zsidó munkaszolgálatosok Németországba szállításával kapcsolatban technikai nehézségek merültek fel.	
639. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. április 19.	828
A kormányzótanács a magyar hadsereg vezetésében és a főispáni karban tervbe vett változtatásokról tárgyal.	
640. A Külügyminisztérium feljegyzése a magyar gazdasági kérdések reszortmegbeszéléseiről. Berlin, 1944. április 19.	829
A gazdasági élet irányítására német szakembereket küldenek, az ország gazdaságát végsőkéig ki kell aknázni, biztosítani kell a megszálló csapatok élelmezési és pénzügyi szükségletét, emelni kell a kliringerketet, Magyarország más országgal csak a német érdekek veszélyeztetése nélkül kereskedhet.	
641. Altenburg külügyminisztériumi tájékoztatási hivatalvezető távirata Veessenmayer birodalmi megbízotthoz. Fuschl, 1944. április 20.	833
Lakatos Géza főparancsnoki kinevezéséhez nem járulnak hozzá.	
642. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. április 20.	833
A minisztertanács a hadsereg néhány vezetőjének és a főispáni kar tagjainak kicserélésével foglalkozott.	
643. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. április 20.	834
A letartóztatott magyar vezérkari tisztek vallomást tettek az amerikaiakkal létesített kapcsolatokról.	
644. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 21.	835
Lakatos Géza főparancsnoki kinevezését megakadályozta.	
645. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 22.	835
A zsidótörvények ellenőrzését biztosították.	
646. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 23.	836
Kidolgozták a magyarországi zsidó lakosság gettóba toborításának és deportálásának első tervét.	

647. A Biztonsági Rendőrség távirata a Külügyminisztériumnak. Berlin, 1944. április 24.	836
A magyarországi zsidó lakosság németországi foglalkoztatása csak koncentrációs táborok útján lehetséges.	
648. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. április 28.	837
Megkezdődött a magyar főispáni kar kicserélése.	
649. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. április 29.	837
Megkezdődött a zsidó lakosság deportálása.	
650. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. május 2.	838
Winkelmann látogatást tett a kormányzónál.	
651. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 2.	838
Tárgyalások indultak az egységes magyar fasiszta párt megalakítására vonatkozóan.	
652. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 2.	839
Imrédy be akar kapcsolódni a kormányba. Német szempontból támogatandó gazdasági csúcsmiszteri kinevezése.	
653. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 2.	840
Kéri rendelkezési alapjának megállapítását.	
654. Altenburg külügyminisztériumi tájékoztatási hivatalvezető távirata Veessenmayer birodalmi megbízottnak. Fuschl, 1944. május 4.	840
Követelje Ruzskey honvédelmi miniszterre való kinevezését.	
655. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 4.	841
A zsidó lakosság gettókba zárása előrehaladt, és rövidesen megkezdik a deportálást.	
656. Thadden követségi tanácsos távirata a budapesti követségnek. Berlin, 1944. május 5.	841
A zsidó lakosság deportálásának technikai lebonyolítása még nem megoldott.	
657. Altenburg külügyminisztériumi tájékoztatási hivatalvezető távirata Veessenmayer birodalmi megbízottnak. Fuschl, 1944. május 6.	842
Felemelik rendelkezési alapját.	
658. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 6.	842
Beszámol a magyar gazdasági élet kihasználására tett különféle intézkedésekről, többek között a magyarországi hitelek növeléséről, fokozott olaj- és mezőgazdasági szállításokról stb.	
659. Thadden követségi tanácsos távirata a bratislavai német követségnek. Berlin, 1944. május 6.	844
A magyarországi zsidó lakosság deportálása Kelet-Szlovákián keresztül történik.	
660. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 7.	844
Sztójay tevékenységét igen hasznosnak ítéli, hibái belpolitikai járatlanságból fakadnak.	
661. Feine budapesti ügyvivő távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 10.	845
Újabb személycserék történtek a főispáni karban.	
662. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 11.	845
A zsidó lakosság deportálására vonatkozó technikai tárgyalások lezárultak, a tömeges deportálás hamarosan megindul.	

663. Veessenmayer birodalmi megbízott jelentése Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 13.	846
A koronatanács — német nyomásra — a hadsereg vezetői körében változásokat eszközölt. A honvédelmi miniszter leváltását nem sikerült keresztülvinni.	
664. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 13.	847
Szálait a kormányzó kihallgatáson fogadta, Sztójay kormányátalakításról és egységes fasiszta párt alakításáról tárgyal.	
665. Altenburg külügyminisztériumi tájékoztatási hivatalvezető távirata Veessenmayer birodalmi megbízottnak. Különvonat, 1944. május 17.	848
Hitler javasolja a zsidó lakosság deportálásában közreműködő magyaroknak a zsidók javaiban való részletetést.	
666. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 22.	848
Imrédyvel együtt felmerült Bárdossy kormányba való belépése is.	
667. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 22.	849
Jelentés Horthy és Farkas budapesti polgármester tárgyalásáról.	
668. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 22.	850
Sztójay németországi látogatásáról.	
669. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 22.	850
Horthy hozzájárult Imrédy kormányba lépéséhez.	
670. Altenburg külügyminisztériumi tájékoztatási hivatalvezető távirata Veessenmayer birodalmi megbízotthoz. Fuschl, 1944. május 23.	851
Ribbentrop hozzájárul Bárdossy és Imrédy kormányba lépéséhez.	
671. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 23.	851
Imrédyt gazdasági csúcsmíniszterré kinevezték. Sztójay Pálffyval és Szálaisal tárgyal pártjuk kormányban való részvételéről.	
672. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. május 24.	852
Winkelmann magyarországi legfelsőbb SS- és rendőrpáncsnok jelentése a kommunista és partizánmozgalomról, a zsidó lakosság deportálásáról.	
673. Veessenmayer birodalmi megbízott jelentése a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. május 25.	853
Kárpátalján és Erdélyben halad a deportálás előkészítése; a deportálások menetrendjére vonatkozó értekezlet.	
674. Thadden követségi tanácsos feljegyzése a Külügyminisztériumnak. Berlin, 1944. május 26.	854
Ismerteti a magyarországi zsidó lakosság helyzetét, az ellenük irányuló törvényhozást, az eddigi deportálások menetét s a további programok, valamint külföldi állampolgárságú zsidók kérdését.	
675. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 26.	856
Himmler meg akarja szerezni a WM-konzernt az SS számára; ennek politikai hatása igen kedvezőtlen.	
676. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. május 30.	857
A kormányzó hozzájárult a magyar lovashadsereg frontra küldéséhez, de csak a Kárpát-térségben engedélyezik bevetését. Ügyes taktikával kell őt további engedményekre készíteni.	
677. Veessenmayer birodalmi megbízott jelentése Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. június 2.	859
Befejezték a magyar gazdaság totális átállítására vonatkozó tárgyalásokat, magyar—német pénzügyi megállapodást irtak alá.	

678. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. június 2.	860
Magyarország vállalja a megszállás költségeit s emellett korlátlan kliringhitelt nyújt Németországnak.	
679. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. június 2.	862
A magyar—német gazdasági egyezmény szövege a magyar ipart fokozottabban állítja át németországi szállításokra.	
680. Thadden követségi tanácsos távirata a budapesti követségnek. Berlin, 1944 június.	863
A zsidó lakosság deportálása során német katonák rablásokat követnek el.	
681. Ritter követ feljegyzése Keitel vezértábornagy és Sztójay miniszterelnök beszélgetéséről. Salzburg, 1944. június 7.	864
Sztójay engedményt kér a magyar lovashadosztály bevetésénél és néhány sérelmet tesz szövé.	
682. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. június 8.	865
Kéri a zsidó lakosság deportálásának titokban tartását.	
683. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. június 13.	865
A kárpátaljai és erdélyi zsidó lakosság deportálása befejeződött s az ország többi területén a deportálásokat előkészítik.	
684. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. június 14.	866
Imrédy tiltakozik a Weiss Manfréd-konzern német átvétele ellen.	
685. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. június 15.	867
Folyamatban van a magyar munkaerőhelyzet felmérése, a németek rendelkezésére bocsátandó magyar munkaerő számát növelik, de ezt befolyásolják a deportálások, a magyar hadsereg frontra küldése.	
686. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. június 16.	868
Sztójay tájékoztatta Hitlerrel a magyar belpolitikai élet fejleményeiről, továbbá gazdasági s politikai engedményeket helyezett kilátásba, kérte a Gestapo magyarországi tevékenységének korlátozását.	
687. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. június 21.	870
A magyar belpolitikai helyzet súlyosbodott, a kormányzó és a kormány közt véleménykülönbség mutatkozik.	
688. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. június 25.	871
Újabb magyarországi élelmiszer-szállítványokat ajánlottak fel.	
689. Altenburg külügyminisztériumi tájékoztatási hivatalvezető távirata a budapesti követségnek. Fuschl, 1944. június 28.	872
Elfogadják az újabb Németországba irányuló magyar élelmiszerszállítványokat.	
690. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. június 30.	872
A budapesti zsidó lakosság deportálására tervezett akciót el kell halasztani, a vidéki és Pest környéki zsidó lakosság deportálását még befejezhetik.	
691. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszternek. Budapest, 1944. július 6.	873
Horthy kormányzó leállította a zsidó lakosság deportálását. Sztójay engedélyt kér, hogy a külföldről érkezett mentesítési kérelmeknek eleget tehessenek, mivel a nyugati hatalmak retorzióval fenyegetnek. A belpolitikai helyzet igen feszült.	
692. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. július 6.	874
Horthy szövéttette a Gestapo magyarországi működését, a zsidó lakosság deportálását, hangsúlyozta az orosz veszélytől való félelmét, valamint egy nyilas puccs lehetőségét.	

693. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. július 7.	877
A Pest környéki zsidó vallású lakosság deportálása befejeződött, a budapesti deportálást viszont leállították.	
694. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. július 7.	877
Sztójayval beszélt, a kormányzó aggódik a Baky-puccs miatt, a budapesti zsidóság deportálását kénytelen elhalasztani.	
695. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. július 8.	878
Horthy puccsveszély miatt biztonsági intézkedéseket tett, de a német—magyar együttműködés érdekében eleget tesz néhány német kérésnek.	
696. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. július 9.	880
Jaross belügyminiszter az SS-alakulatok Magyarországra érkezésére vonatkozó hírekről érdeklődött, a budapesti zsidóság deportálásának fokozatos lebonyolítására tett javaslatot.	
697. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. július 11.	881
Befejeződött a vidéki zsidó lakosság deportálása.	
698. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. július 13.	881
Horthy katonai kormányt akar felállítani, a zsidókérdésben levelet írt Hitlerhez.	
699. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. július 15.	882
Horthy új katonai kormányt kíván kinevezni, Veessenmayer fenyegetésére beleegyezett, hogy döntését Hitler véleményétől teszi függővé.	
700. Ribbentrop külügyminiszter távirata Veessenmayer birodalmi megbízotthoz. Különvonat, 1944. július 17.	884
Hitler tiltakozik a Sztójay-kormány leváltása ellen, a német megszállás formájának súlyosbításával fenyegetőzik. Követeli a budapesti zsidók deportálását, a kormányzót helytelen irányba befolyásolja környezete.	
701. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. július 17.	885
Átadta Horthynak Hitler ultimátumát; a kormányzó hozzájárult a Sztójay-kormány hivatalban tartásához.	
702. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. július 17.	887
Sztójay előtt szóvá tette a kormányzó környezetének politikai beállítottságát, tárgyaltak Bárdossy kormányba való belépéséről.	
703. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. július 21.	888
Egyes politikai körök a német követelések visszautasítására vonatkozó állásponton vannak. Sztójay miniszterelnök a jobboldali pártok közti együttműködés megjavításáról tárgyal.	
704. Brenner külügyi tanácsos távirata Veessenmayer birodalmi megbízotthoz. Különvonat, 1944. július 24.	889
Hitler megbeszélése Miklós Bélával. Horthy levelét Hitler elutasítja, hangsúlyozza a bolsevik veszélyt, s hogy Magyarország képtelen ellene egyedül védekezni, a jelenlegi politikai vonaltól való eltérés ellen a németek erőszakkal fellépnek.	
705. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. július 24.	892
Horthy közölte Sztójayval, fokozni kívánja a bolsevizmus elleni harcot, Sztójay jobboldali erők összefogásának kormányát kívánja megalakítani.	
706. Schulenburg külügyi tanácsos távirata a budapesti követségnek. Különvonat, 1944. július 27.	894
Jelentést kér a zsidó lakosság elleni intézkedésekről és a haditermelés alakulásáról.	

707. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. július 29.	894
Tárgyalások a deportálások felújításáról, Endre és Baky államtitkárok új beosztásáról, a termelési mutatók kedvezőtlen alakulásáról.	
708. Grell követségi tanácsos feljegyzése a Biztonsági Főhivatallal folyó tárgyalásokról. Berlin, 1944. augusztus 15.	896
Egyes zsidó csoportok Palesztinába való kivándorlásáról.	
709. Grell követségi tanácsos távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. augusztus 19.	897
A zsidó lakosság Budapestről való kitelepítése a közeljövőben megindul.	
710. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. augusztus 24.	898
Megkezdtek a budapesti zsidó vallású lakosság vidéki táborokba való kitelepítését; az Eichmann-csoport esetleg beszünteti működését.	
711. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. augusztus 24.	898
Horthy Románia háborúból való kiugrásáról; hozzájárul Jurcsék miniszterelnök-helyettesi kinevezéséhez; elláll a magyarországi német szervek visszavonására tett követelésétől; további zsidó deportálást nem enged. Veessenmayer a nyilasokat be akarja léptetni a kormányba.	
712. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. augusztus 25.	900
Himmler utasítást adott a magyarországi zsidó lakosság további deportálásának leállítására.	
713. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. augusztus 30.	901
Megalakult a Lakatos-kormány, Horthy ismét fogadta Szálait.	
714. Kirchfeld tanácsos előterjeszti Boden magyarországi gazdasági megbízott helyzetjelentését. Berlin, 1944. október 12.	901
A Lakatos-kormány vonala bizonytalan, reális gazdasági követeléseket kell támasztani, a magyar pénzügyek fenyegetően alakulnak, egyoldalú a német—magyar külkereskedelem.	
714—1. Melléklet	902
715. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. október 18.	904
A zsidó lakosság deportálását újból meg lehet indítani. Eichmann visszatért.	
716. Veessenmayer birodalmi megbízott jelentése Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. október 18.	905
A Szálasi-kormány az első minisztertanácson felemelte a haditerhekhez való hozzájárulás címén a németeknek fizetendő havi összeget.	
717. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. október 18.	906
Von dem Bach SS tábornok felmentéséről. A tábornokkal az október 15-i események során kitűnően együttműködött.	
718. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. október 20.	906
Újból megindult a zsidó lakosság deportálása.	
719. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. október 26.	907
A budapesti zsidó lakosság ellen újabb intézkedéseket foganatosítottak.	
720. Veessenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumhoz. Budapest, 1944. október 28.	907
Ismerteti a deportált, munkaszolgálatot teljesítő, illetve Budapesten maradt zsidó lakosság létszámát.	
721. Brenner tanácsos távirata a budapesti követségnek. Különvonat, 1944. október 29.	908
További munkaképes zsidók Németországba szállítását követeli.	

722. Wagner külügyi tanácsos feljegyzése a Külügyminisztériumnak. Berlin, 1944. október 31.	908
A németek és a Szálasi-kormány további deportálási terveiről, a semleges országok mentőakcióiról.	
723. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata Ribbentrop külügyminiszterhez. Budapest, 1944. november 8.	909
Szálasitól a hivatalok és a lakosság kitelepítésének lassítását követelte, Szálasi Hitlernél kihallgatást kért.	
724. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. november 13.	910
A budapesti zsidó lakosság deportálása folytatódik.	
725. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. november 15.	911
Szálasival Hitlernél teendő látogatásáról beszélt, Kállay Miklós kiadatását kérték a török követségtől.	
726. Veesenmayer birodalmi megbízott távirata a Külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. november 17.	912
Kállay Miklós letartóztatásáról.	
727. Ribbentrop külügyminiszter távirata a budapesti követségnek. Budapest, 1944. november 21.	912
Sürgesse a zsidó lakosság további deportálását.	
Függelék	913
Rövidítések jegyzéke	915
A Német Külügyminisztérium e kötetben felhasznált állagainak jegyzéke	916
Névmutató	918
Tartalom	947

FELELŐS KIADÓ A KOSSUTH KÖNYVKIADÓ IGAZGATÓJA · SZERKESZTETTE: TELEKI
ÉVA · A BORÍTÓ ÉS A KÖTÉSTERV SZÁNTÓ TIBOR MUNKÁJA · MŰSZAKI VEZETŐ:
SZÉCSI ANDOR · MŰSZAKI SZERKESZTŐ: RUDAS LÁSZLÓ · A SZEDÉST 1967. XI. 9-ÉN
KEZDTÉK MEG · MEGJELENT 1968. IV. 30-ÁN, 12 000 PÉLDÁNYBAN · TERJEDELME 88,2
A/5 ÍV · PL-31-K-6872 · 67 1503 - KOSSUTH NYOMDA, BUDAPEST